

JOHANNES DUNS SCOTUS · OPERA OMNIA X

JOHANNES DUNS SCOTUS

OPERA OMNIA

x

1968

GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

Die Originalvorlage für diesen Faksimiledruck ist im Besitz
der Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen.
Signatur: 2° Patr. Lat. 1842/3

Die falsche Paginierung sowie die teilweise
schlecht ausgedruckten Passagen der Originalvorlage
wurden beibehalten.

Reprografischer Nachdruck der Ausgabe Lyon 1639
Printed in Germany
Herstellung: fotokop W. Weihert, Darmstadt
Best.-Nr. 5101863

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
QVÆSTIONES
IN LIB. IV. SENTENTIARVM,

*Nunc denudò recognita, Annotationibus marginalibus, Doctorumque celebriorum
ante quamlibet Quæstionem citationibus exornata, et Scholiis
per textum insertis illustrata.*

CVM COMMENTARIO R. P. F. ANTONII HIQVÆI
Hiberni, eiusdem Ordinis S. Theologiæ Lectoris emeriti.
TOMVS DECIMVS.

LVGDVNI,
Sumpt. LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

INDEX DISTINCTIONVM ET QVÆSTIONVM, QVÆ hoc Tomo continentur.

DISTINCTIO XLIII.

- Quæst. i.* **V**TRVM resurrectio generalis hominum sit futura? pag. 4
2. Vtrum posset esse notum per rationem naturalem, resurrectionem generalem hominum esse futuram? 21
3. Vtrum natura possit esse causa actiua resurrectionis? 40
4. Vtrum resurrectio sit naturalis? 67
5. Vtrum resurrectio futura sit in instanti? 70.

DISTINCTIO XLIV.

- Quæst. i.* Vtrum in quolibet homine resurget totum, quod fuit de veritate humanæ naturæ in eo? 97
2. Vtrum ignis infernalis cruciet malignos spiritus? 124
3. Vtrum homines damnati post iudicium cruciabuntur illo igne infernali? 148

DISTINCTIO XLV.

- Quæst. i.* Vtrum anima separata possit intelligere quiditates sibi ante separationem notas? 158
2. Vtrum anima separata possit acquirere cognitionem alicuius prius ignoti? 167.
3. Vtrum anima separata possit recordari præteritorum, quæ ipsa nonuit coniuncta? 193
4. Vtrum Beati cognoscant orationes, quas offerimus? 223

DISTINCTIO XLVI.

- Quæst. i.* Vtrum in Deo sit iustitia? 237
2. Vtrum in Deo sit misericordia? 261
3. Vtrum in Deo distinguantur iustitia, & misericordia? 264

Scoti Opér. Tom. X.

4. An in punitione malorum concurrat ex parte Dei punientis iustitia cum misericordia? 268

DISTINCTIO XLVII.

- Quæst. i.* Vtrum vniuersale iudicium sit futurum? 292
2. Vtrum mundus sit purgandus per ignem? 299.

DISTINCTIO XLVIII.

- Quæst. i.* Vtrum Christus in forma humana iudicabit? 305
2. Vtrum in iudicio, vel post, cessabit motus corporum cælestium? 312

DISTINCTIO XLIX.

- Quæst. i.* Vtrum Beatitudo consistat per se in operatione? 328
2. Vtrum Beatitudo immediatius perficiat essentiam, vel potentiam ipsius Beati? 329.
3. Vtrum Beatitudo per se consistat in pluribus operationibus simul? 369
4. Vtrum Beatitudo per se consistat in actu intellectus, vel voluntatis? 379
- Quæst. laterialis.* Vtra potentia sit nobilior, intellectus, an voluntas? 396
5. Vtrum Beatitudo simpliciter consistat in actu, qui est fruitio? 422
6. Vtrum ad essentiam Beatitudinis pertineat securitas? 428
7. Vtrum gaudium de obiecto beatifico sit de essentia, vel pertineat ad essentiam Beatitudinis? 478
8. Vtrum natura humana sit natura infima capax Beatitudinis? 496
9. Vtrum omnes homines velint de necessitate, & summè beatitudinem? 504
- † 2 10. Vtrum

Index Distinctionum, & Quæstionum.

10. Vtrum omnia, quæ appetuntur, appetantur propter beatitudinem? 505
11. Vtrum homo ex puris naturalibus possit consequi Beatitudinem? 544
12. Vtrum homo in vita mortali possit consequi Beatitudinem? 572
13. Vtrum corpus hominis beati post resurrectionem erit impassibile? 577
14. Vtrum corpora beatorum erunt agilia? 593.
15. Vtrum corpus gloriosum erit clarum? 605.
16. Vtrum corpus beati per dotem subtilitatis possit esse simul cum alio corpore? 610

DISTINCTIO L.

- Quæst. 1.* Vtrum aliquis secundum rectam rationem ad fugiendum miseriam possit appetere *non esse*? 627
2. Vtrum damnati appetant *non esse* propter miseriam fugiendam? 628
 3. Vtrum beati videant pœnas damnatorum? 637
 4. Vtrum pœna omnium damnatorum sit æqualis? 640
 5. Vtrum beatitudo omnium sit æqualis? 641.
 6. Vtrum beatitudo corporum erit æqualis? 642

INDEX

INDEX

QVÆSTIONVM IN

Commentariis ad hunc Tomum examinatarum.

IÆc tabula disponitur iuxta exigentiam variarum materi-
arum, quas discernere oportet à se inuicem in diuersas classes;
non secus ac in duobus precedentibus Tomis; Et primo loco com-
prehendit animam.

Anima.

AN demonstrari possit immortalitas animæ.
dist. 43. q. 2. n. 10.
Quid in hoc sentiunt Philosophi? ibid.
An in separata maneat species acquisitæ in via.
dist. 45. q. 1. n. 2.
An maneat quoad vsum. ibid.
An sit similitudo formalis obiecti. ibid. n. 19
An separata possit cognoscere intuitiue, & abstra-
ctiue res aliàs ignotas. ead. dist. q. 2. n. 41. & seqq.
An possit Angelus, vel anima separata abstrahere
speciem, etiam à rebus materialibus. ibid. n. 2. 3.
& seqq.
Vtrum in anima separata sit inclinatio naturalis
ad corpus. ibid. n. 69
An habeat appetitum elicitem vnionis. n. 77
An virtus motiua sit in ea. dist. 49. q. 14. n. 4. & seqq.

Arbitrium liberum.

Quid sit? dist. 50. q. 6. n. 20
In quo consistat, & quid per illud intelligant Pa-
tres. ibid.

Beatitudo.

An consistat in illapsu in essentiam. dist. 49. q. 1.
& 2. num. 1.
In quo consistit hic illapsus. n. 7
Quid sit amor transformans, & quomodo trans-
format? n. 9
An illapsus in essentiam sit perfectior quàm in po-
tentiam. n. 13
Qualis sit hic ordo inter essentiam, & potentiam
respectu beatitudinis. n. 19
Subiectum principale beatitudinis non est essentia.
n. 20.
Quid sit beatitudo, & eius descriptio. n. 51
Diuisio eius. n. 53
An sit operatio. n. 54
An requiratur respectus, & quis sit. n. 64
An sit à potentia effectiue. n. 66
An consistat beatitudo formalis creaturæ in visio-
ne, & fruitione in creatis, vel consistere possit?
n. 68.
Beatitudo extensiuæ in quo consistit. ead. dist. q. 3.
n. 4.
An rectè diuidatur in beatitudinem naturæ, &
Scoti Oper. Tom. X.

Beatitudinem potentia. ibid. n. 5
An consistit in pluribus operationibus. ibid. n. 24
In quo consistit Beatitudo essentialis. q. 4. per tot.
Beatitudo essentialis consistit in sola fruitione.
q. 5. n. 2.
An viator fruatur Deo. n. 7
Fruitio in via, & patria quomodo distinguuntur.
n. 8.
Quæ sit stabilitas Beatitudinis. q. 6. n. 2
Quænam sit radix huius. n. 3
Quænam sit mensura Beatitudinis. q. 6. n. 93
An Beatitudo essentialiter sit perpetua. n. 95
De securitate Beatorum. n. 98
Quomodo se habeat delectatio ad beatitudinem.
q. 7. n. 102.
Vtrum delectatio sit operatio elicitæ. ibid. n. 103
Vtrum sit de essentia Beatitudinis. n. 147
Vtrum probari possit possibilitas Beatitudinis su-
pernaturalis. q. 9. n. 3
Cui naturæ competit Beatitudo. ibid. n. 14
An sit appetitus naturalis in voluntate ad Beatitu-
dinem, & habitus supernaturales. q. 10. n. 4
An omnia appetat homo propter Beatitudinem;
ibid. n. 114.
Vtrum ex puris naturalibus possit acquiri Beatitu-
do. q. 11. n. 2. & seqq.
An cognitum sit in cognoscente per modum co-
gnoscentis. n. 4. & seqq.
Vtrum de potentia absoluta repugnat Beatitudo
animæ viatoris mortali. q. 12. n. 2
Beatitudo an acquiri possit naturæ vitibus. dist. 49.
q. 11. n. 2.
An natura humana sit per se susceptiua Beatitudi-
nis. ibid. n. 25. & seqq.
An anima sit sufficienter actiua ad Beatitudinem.
ibid. n. 52. & 61.
An possit Beatitudo communicari mortali de po-
tentia absoluta. q. 12. n. 4
An Beatitudo excludat dolorem. ibid. n. 7

Beatitudo corporum.

An erit æqualis? dist. 50. q. 6. n. 5
Quid de ea sentiant Iouiniani, & quid Patres?
ibid. n. 6.
Vnde oriatur inæqualitas eius? ibid. n. 10. & 13
Ad quam causam reducenda sit? ibid. n. 11
† 3 An

Index Quaestionum.

An voluntas sit principium beatitudinis inæqualis?
ibid. n. 12. & seq.

Corpus gloriosum.

Vnde sit eius agilitas? dist. 49. q. 14. n. 21. & seq.
Eius claritas. ibid. q. 15
Vnde sit eius impassibilitas? ibid. q. 13. n. 1. & seq.

Ignis Infernalis.

An cruciat physicè spiritus. dist. 44. q. 2. n. 1
An per qualitatem supernaturalem immisam.
n. 13.
An cruciat intentionaliter. n. 21
Quomodo sit disconueniens. n. 24
An cruciat effectiue ex detentione. n. 28
An Angelus semper necessitetur ad consideratio-
nem ignis, vt obiecti disconuenientis. n. 44

Imago.

Imago in quo consistat? dist. 50. q. 6. n. 19
Non perficitur in patria per gratiam sub ratione
extranea ipsi, sed in ordine ad obiectum. ibid.

Iudicium.

Varie acceptiones iudicij. dist. 47. q. 1. n. 2
Fore iudicium extremum. n. 3
Forma eius. n. 5
An merita, & demerita discutientur. ibid.
An hæc disceptatio erit vocalis. n. 7
Quatuor ordines iudicandorum quomodo intelli-
gitur futuros. n. 11
An præcedit ignis conflagrationis. q. 2. n. 2
Effectus eius, & materia. n. 6
In qua forma, & per quam potestatem iudicabit
Christus. dist. 48. q. 1. n. 4. & seqq.
An post iudicium cessabit motus cælorum. q. 2
Quid iudicandum de rationibus Philosophi, &
Theologorum in hoc puncto. ibid. n. 5
Dissertatio contra Philosophos. n. 20

Iustitia, & Pœna.

An in Deo sit iustitia. dist. 46. q. 1. n. 2. & seqq. per
totum.
An sit in Deo misericordia. q. 2. per totum.
An hæc distinguantur in Deo. q. 3. per totum.
An concurrant in punitione damnatorum. q. 4.
n. 11.
An obstinatio sit à Deo vt pœna, & quomodo?
n. 10.
An peccatum possit esse pœna sui, aut alterius.
n. 12.
An damnatus semper velit malè, & an necessariò.
n. 2.
Eximitur Doctor à sententia falsò imposita. n. 23
Quænam sit causa obstinationis in damnato. dist.
44. q. 2. n. 73.
An damnati habeant aliquod gaudium. ibid. n. 64
Vtrum ignis infernalis cruciat corpus realiter, aut
intentionaliter. ibid. q. 3. n. 2. & seqq.
Quomodo manifestatur Iustitia in punitione dam-
natorum. dist. 46. q. 4. n. 36
Quomodo manifestatur misericordia. n. 46
Æternitas pœnæ damnatorum, & eius causa. n. 52

Lumen gloria.

An lumen gloriæ sit necessarium ad visionem bea-
tam in creatura. dist. 49. q. 11. n. 25
Quid sit de certitudine luminis habitualis de facto.
ibid. n. 67. & seqq.
An dari possit substantia supernaturalis, cui esset
connaturale hoc lumen, aut ipsa visio. n. 85

Memoria.

An detur memoria in homine. dist. 45. q. 3. n. 2
An sit præteriti. n. 6
An detur in brutis. n. 9
An sit in parte intellectiua. n. 15
Quomodo est præteriti. n. 21
Dependentia memoriæ intellectiue à sensitiua. ib.
An cognoscat singulare. n. 3
Quorum sit memoria intellectiua. n. 51
An sit memoria peccati præteriti in anima beata,
& displicentia eius, aut tristitia. ibid. n. 72

Miseria.

Miseria est duplex. dist. 50. q. 2. n. 2
Vtrum damnati appetant non esse ad eam fugien-
dam. ibid. q. 1. & 2. per totum.

Peccatum.

An inducat miseriam? dist. 49. q. 10. n. 120
Est contra inclinationem rationis. ibid.
Quomodo referri possit ad beatitudinem? ibid.
n. 123.

Penetratio corporum.

An sit naturaliter possibilis? dist. 49. q. 16. num. 3.
& seq.

Pœna.

Pœna vermis in quo consistat? dist. 50. q. 6. n. 36
Ex quotuplici capite oriatur? ibid.
Inæqualitas pœnæ damni quomodo saluetur? ibid.
Vnde confurgat? ibid. n. 37
Oppositio eius ad gloriam. ibid.
Pœna quomodo adæquet culpam? ibid. n. 46

Pœna damnatorum.

Vtrum videantur ab intellectu in proprio genere?
dist. 50. q. 3. n. 1.
Vtrum videantur in Verbo? ibid. n. 2
Beati non tristantur de pœnis damnatorum? ibid.
n. 3.

Resurrectio.

An idem numero indiuiduum redire possit diuina
virtute. dist. 43. q. 1. n. 51. & seqq.
Resurrectio fiet hominum. ibid. n. 51
Hoc fuit in omni statu lapsæ naturæ de fide diuina
explicita. n. 53
An eadem vnio in numero resurgat? ibid. n. 57
An ratio naturali probari possit resurrectio. q. 2.
n. 1.
Vnde petenda est hæc ratio? n. 2. & 3. & seqq.
Circulatio rerum, & temporum ficta à Philoso-
phis. q. 3. n. 2
An natura possit aliquid idem numero reparare?
n. 89. & seqq.
An repugnet reducere idem corpus mixtum. n. 72
An possit virtute naturæ anima vniri corpori. n. 77
Quomodo resurrectio sit naturalis, & quomodo
supernaturalis? q. 4. n. 6. & seqq.
Per quos fiet collectio cinerum, an in tempore, vel
in instanti? q. 5. n. 3
An formatio corporis fiet in instanti. n. 5
An solùm virtute diuina. n. 6
An possit induci successiue forma substantialis in
materia, & quomodo. n. 13
An interueniat motus localis in formatione cor-
poris. n. 15
An contingat in instanti. ibid.
An humanitas Christi concurrat ad resurrectio-
nem, & quomodo. n. 35. & seqq.
An

Index Quaestionum.

An possit contingere animatio in instanti. ib.n.50
 An animatio fiat in instanti formati corporis.
 n.52.
 An actio & passio abstrahit à motu, & mutatione:
 n.56.
 An omnes simul, & sine ordine resurgent. n.59
 An viui tum sint morituri. n.61
 An damnati resurgent. n.66
 Error Chilastarum, seu Millenariorum. n.67
 An eodem tempore omnes resurgent. n.75
 Quæ mensura resurrectionis. n.81
 Vtrum idem homo resurgat. dist.44.q.1.n.2
 Quid sit caro primæua. n.3
 An caro fluat secundum formam. n.25
 Quomodo fiat nutritio, & quæ mutationes inter-
 ueniunt. n.34.& 52
 Carnem habere propriam formam diuersam ab
 anima. n.37
 Vtrum caro adueniens per nutritionem sit impu-
 rior. n.40
 Quæ sit pars formalis carnis, quæ materialis. n.41.
 & seqq.
 Quomodo resurget quoad integritatem partium.
 n.55.
 An resurget cum omnibus partibus quæ aliquan-
 do fuerunt de veritate naturæ. n.62
 Qua ætate resurget. ibid.
 An orbiati resurgent integri. n.66
 An resurgent cum partibus spectantibus ad deco-
 rem. n.72
 An idem quod fuit de veritate naturæ in diuersis,
 resurget, & in quo. n.91
 An Costa ex qua formata fuit Eua, fuit superflua.
 n.90:

Sanctorum inuocatio.

An, & quomodo inuocandi sunt Sancti. dist.45.
 q.4.n.5.
 An orationes nostras cognoscant in Verbo, & quo-
 modo cognoscant. n.7.& 8
 An cogitatio cordis sit occulta Angelo, & extra
 obiectum per se sui intellectus, n.17. & seqq.

Subtilitatis dos.

In quo, & in ordine ad quid consistat? dist.49.
 q.15.n.27. & seqq.

Voluntas.

Supremum appetibile per voluntatem quodnam
 sit. dist.49.q.2.n.31
 Esse infinitum. n.34
 Esse per se volibile à voluntate creata. n.36
 Esse illud solum finem sariatium voluntatis. n.38.
 An voluntas sit perfectior intellectu. dist. 49. q. 3:
 n.35. & seqq.
 An habitus, & actus eius sint perfectiores. ibid.n.6.
 66. & seqq.
 Vtrum necessitatur ad finem vltimum clarè visum.
 ibid.q.6.n.8. & seqq.
 Vtrum possit necessitati simpliciter ad actum eli-
 citum. ibid.n.60. & seqq.
 Vtrum necessitatur ad finem vltimum in vniuersali
 apprehensum: q.10.n.23. & seqq.
 Vtrum sequens apprehensionem operatur, vt na-
 tura? ibid.n.60
 Vtrum possit habere puram omissionem. num. 90.
 & seqq.
 An omnis volitio sit propter beatitudinem. n.114

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ.

Ex Genesi.

- CAP. I. V. 14. **E** IANT luminaria in firmamento cali, & sint in tempora, &c. 312.1.321.15
26. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. 73.7.509.8
2. 21. Tulit Deus unam de costis Adæ, & edificauit eam in mulierem. 97.22.18.123.90
8. 22. Cunctis diebus terræ sementis, & messis, frigis, & æstas non requiescent. 312.1.321.15

Ex Exodo.

33. 21. Non videbit me homo, & uiuet. 573.2

Ex Deuteronomio.

25. 2. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. 268.1.287.21. & 52

Ex III. Regum.

8. 39. Tu nosti solus cor filiorum hominum. 230.19

Ex I. Paralipomenon.

28. 9. Omnia enim corda scrutatur Dominus. 230.19

Ex II.

6. 30. Tu enim solus nosti corda filiorum hominum. 230.19

Ex Iob.

9. 21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. 232.25
10. 22. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. 135.40.140.53
14. 12. Sic homo, cum dormierit, non resurget. 4.1
21. Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget. 229.16
19. 25. Scio quod in nouissimo die de terra surrecturus sum. 4.1.89.68
26. Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum. 116.57
20. 18. Luct quæfecit omnia, nec tamen consumetur. 148.1. in text.
24. 19. Ad primum calorem transeat ab aquis niuium. 151.6. & 7.655.15
28. 17. Non æquabitur ei auxilium, vel vitrum. 605
36. 17. Causa tua quasi impij iudicata est. 305.1

Ex Psalms.

1. 5. Non resurgent impij in iudicio. 292.1. 297.8 298.11.
5. 5. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. 275.15
7. 10. Scrutans corda, & renes Deus. 230.19. 232.23
10. 8. Quoniam iustus Dominus, & iustitias dilexit. 268.1
11. 8. Tu Domine seruabis uos à generatione hac in æternum. 41.3
9. In circuitu impij ambulant. 41.3
16. 15. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 89.69
18. 13. Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. 232.26
24. 10. Vniuersa via Domini misericordia, & veritas. 268.1.269.2.270.5.276.14
35. 9. Inebriabuntur ab ubertate domus tue. 89.69. & 421.99
41. 9. Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. 232.23.25. & 26
43. 22. Nonne Deus requirit ista. 232.24
- Ipse enim nouit abscondita cordis. 230.19
47. 9. Iustitia plena est dextera tua. 238.1
57. 11. Latabitur iustus cum viderit vindictam. 274.10
61. 13. Tu reddes unicuique iuxta opera sua. 641.1. in text.
68. 28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. 275.12
73. 23. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendet semper. 277.20.278.25.279.31
76. 10. Aut obliuiscetur misereri Deus. 268.1. 285.46
83. 5. In sæcula sæculorū laudabunt te. 429.2
12. Gratiam & gloriam dabit Dominus. 225.5.547.3
- Misericordiam, & veritatem diligit Deus. 269.2
84. 11. Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi. ibid.
88. 1. Misericordias Domini in æternū cantabo. 193.2.218.65.220.22.221.72
96. 3. Ignis ante ipsū præcedet. 299.1.302. in cō.
101. 26. Opera manuum tuarum sunt celi. 302.7
27. Ipsi peribunt, tu autē permans. 302.7
102. 18. Laganis, & multum misericors. 261.1
108. 9. Fiant filij eius orphani. 218.65.193.2 118.62. Media

Index locorum S. Scripturæ.

118.62. Media nocte surgebam ad confitem-
dum tibi. 90.76

151. Prope es tu Domine. 268.1

120.1. Leuauit oculos meos in montes, unde
ueniet auxilium mihi. 225.5

2. Auxilium meum à Domino. 225.5

141.3. Effundo in conspectu eius orationem
meam. 231.23

5. Et non erat qui cognosceret me. 22.

148.5. Quia ipse dixit, & facta sunt. 302.8

Ex Prouerbiis.

20.9. Quis potest dicere, mundum est cor meum.
232.25

Ex Ecclesiaste.

1.10. Nihil sub Sole nouum. 41.3

3.19. Vnus interitus est hominis, & iumentorum.
4.1

9.1. Nescit homo an amore, an odio dignus sit.
232.25

10. Nec opus, nec ratio erunt apud inferos.
277.20

11.3. Vbi ceciderit lignum, ibi erit. 288.53

12.5. Ibit homo in domum aternitatis sue. 18.12

Ex libro Sapientie.

3.7. Fulgebunt iusti sicut Sol in conspectu Dei.
606.1.607.5

Tanquam scintilla in arundineo discurre-
rent. 593.1.595.5.597.6

5.1. Tunc stabunt iusti in magna constantia.
298.12

3. Dicentes intra se, & penitentiam agen-
tes. 162.11

9.15. Corpus enim quod corrumpitur, aggra-
uat animam. 158.1.604.12

14.9. Odio sunt Deo impius, & impietas eius.
275.11

Ex Ecclesiastico.

15.13. Omne excrementum erroris odit Do-
minus. 275.11

18. Ante hominem, vita, & mors. 52

Ex Isaia.

26.10. Et non videbit gloriam Domini. 511.11

11. Domine exaltet manus tua, & non
videant. 311.11

19. Interfecti mei resurgent; expurgati
mini qui habitatis in puluere. 116.57

30.26. Et erit lux Luna sicut lux Solis. 302.8

40.31. Qui sperant in Domino, mutabunt
fortitudinem. 593.1. volabunt, &
non deficiet. ib. 595.5.597.6.602.24

60.19. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum
per diem. 314.6.315.4

63.16. Abraham nesciuit nos, & Israël igno-
rauit nos. 223.1.229.15. & 16

65.16. Quia oblivioni tradita sunt angustie
prioris. 193.1

17. Ecce ego creo calos novos. 293.1

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, 300.
2. in com.

24. Vermin eorum non morietur. 135.40.
288.55

Et egredientur, & videbunt cadauera vi-
rorum, qui prauaricati sunt in me.
274.10

ult.23. Veniet omnis caro, ut adaret coram
facie mea. 292.2

Ex Ieremia.

17.9. Prauum est cor hominis, & inscrutabile,
230.19. Ego Dominus, &c. ibid.

25.31. Quia iudicium Domino cum gentibus.
298.12

ult.1. Recordare Domine quid acciderit nobis.
219.68

Ex Ezechiele.

37.12. Ecce ego aperiam tumulos vestros, &
educam vos de sepulchris vestris.
116.57

Ex Daniele.

7.9. Thronus eius flama ignis. 300.2. in com.

12.3. Qui autem edocti fuerint, fulgebunt
quasi splendor firmamenti. 607.5

Ex Ioële.

2.3. Ante faciem eius ignis vorans. 300.2
in com.

3.2. Congregabo omnes gentes, & adducam
in vallem Iosaphat. 296.7.298.12

Ex Nahum.

1.9. Non puniet Dominus bis in idipsum. 292.1

Ex Habacuc.

1.13. Mundi sunt oculi tui ne videas malum.
275.11

3.11. Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo.
313.2.316.5

Ex Zacharia.

14.7. Et erit dies una, qua nota est Domino,
neque dies, neque vox. 313.2.316.6

Ex II. Machabæorum.

9. Tu quidem scelestissime in presenti vita
nos perdis. 120.54

14. Tibi enim Resurrectio ad vitam non
erit. 88.66.297.8

12.44. Nisi eos, qui crediderant resurrectu-
ros speraret. 18.11

Ex Matthæo.

2.6. Beati qui esuriunt iustitiam, quam
ipsi saturabuntur. 421.99

5.8. Beati mundo corde; quoniam ipsi Deum
videbunt. 357.55.547.8

7.22. Nonne in nomine tuo eiecimus demonia?
298.13

8.11. Et recumbent cum Abraham, Isaac, &
Iacob in regno calorum. 89.69

10.28. Nolite timere eos, qui occidunt corpus.
35.28.38.31

30. Vestri autem capilli capitis omnes nu-
merati sunt. 118.72

12.24. In

Index locorum S. Scripturæ.

12. 24. *In Beelzebub principe Damoniorum eiicit Demonia.* 132. 26
15. 19. *De corde exeunt cogitationes mala.* 229. 18
18. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* 537. 105
19. 28. *Sedebitis & vos super sedes indicantes duodecim tribus Israel.* 292.
20. 9. *Acceperunt singuli singulos denarios.* 641. 1. in text.
21. 43. *Auferetur à vobis regnum Dei.* 276. 17
22. 30. *In Resurrectione enim neque nubent, neque nubentur.* 89. 68
Erunt sicut Angeli Dei in calo. 429. 2
23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, & nolui.* 470. 87
24. 22. *Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.* 90. 72
31. 10. *Mittet filius hominis cum tuba, & voce magna.* 71. 2. & 3
35. *Celum, & terra transibunt, verba autem mea non prateribunt.* 302. 7
25. 6. *Media autē nocte clamor factus est.* 90. 76
21. *Intra in gaudium domini tui.* 421. 99
34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum.* 297. 8
35. *Efuriui enim, & dedistis mihi manducare.* 298. 11
41. *Discedite à me maledicti in ignem aeternum.* 124. 1. 132. 23. 148. 1. in text. 297. 8
42. *Efuriui enim, & non dedistis mihi manducare.* 298. 11
46. *Ibunt iusti in vitam aeternam.* 429. 2
Et ibunt hi in ignem aeternum. 288. 54
26. 24. *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* 627. 1
27. 52. *Et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* 86. 60
28. 18. *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra.* 206. 2. in text.

Ex Marco.

3. 22. *In Beelzebub principe Damoniorum eiicit demonia.* 132. 26
13. 27. *Et congregabit electos suos à quatuor ventis usque ad summum cali.* 88. 12
14. 21. *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* 143. 66
16. 3. *Quis reuoluet nobis lapidem.* 612. 4

Ex Luca.

13. 25. *Cum autem intrauerit paterfamilias, & clauserit ostium, &c.* 299. 15
16. 24. *Quia crucior in hac flamma.* 135. 37
25. *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua.* 193. 2. 218. 65
17. 34. *In illa nocte erūt duo in lecto vno.* 90. 76
21. 18. *Capillus de capite vestro non peribit.* 97. 2. 118. 72. 122. 88.
27. *Veniet cum potestate magna.* 305. 1
22. 29. *Dispono vobis regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam.* 421. 99
30. *Ut edatis, & bibatis super mensam in regno calorū.* 89. 69
24. 39. *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet.* 577. 1. in text.

Ex Ioanne.

1. 9. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 262. 2
2. 24. *Iesus autem non credebat semetipsum eis.* 232. 23
3. 16. *Ut omnis, qui credit in eum, habeat vitam aeternam.* 420. 98
18. *Qui autem non credit, iam iudicatus est.* 297. 11. 298. 11. 299. 15
5. 21. *Filius quos vult, viuificat.* 305. 1
Sicut enim Pater suscitāt mortuos & viuificat, sic & filius quos vult, viuificat. 80. 36 & 37.
22. *Neque enim Pater iudicat quemquam.* 80. 36.
27. *Potestatem dedit ei iudiciū facere.* 305. 1
28. *Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei.* 71. 2. 88. 66
6. 27. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui manet in vitam aeternam.* 427. 7
39. *Hac est autem voluntas eius, qui misit me, Patris.* 80. 36
40. *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* 89. 68
44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* 80. 36
9. 4. *Venit nox, quando nemo potest operari.* 277. 20
11. 24. *Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.* 89. 68
25. *Ego sum resurrectio, & vita.* 80. 36.
355. 53
12. 31. *Nunc iudiciū est mudi.* 292. 1. 297. 8. & 9.
14. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* 249. 42. 446. 34. 641. 1
8. *Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* 557. 55. 422. 101
9. *Tanto tempore vobiscū sum, & nō cognouistis me, Philippe, &c.* 418. 21. 422. 101
23. *Si quis diligit me, sermones meos serua-bit.* 536. 105
21. *Qui diligit me, manifestabo meipsum ei.* 357. 55
17. 3. *Hac est vita aeterna, ut cognoscant te.* 306. 3. 307. 3. 355. 53. 357. 55. 379. 1.
420. 98. 411. 98
24. *Ut videant claritatem, quam dedisti mihi.* 421. 99
19. 37. *Videbunt in quem transfixerunt.* 305. 1. 311. 10. 312. 14
20. 26. *Venit Iesus ianuīs clausis.* 710. 1
27. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas.* 577. 1. in text.

Ex

Index locorum S. Scripturæ.

Ex Actis Apostolorum.

1. 11. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in calum, sic veniet, &c.* 89
24. *Tu Domine, qui nosti corda solus, ostende quem elegeris ex his duobus unum.* 232.23
3. 21. *Quem oportet quidem calum suscipere usque ad tempora restitutionis omnium.* 89.68
7. 55. *Vidit Iesum stantem à dextris virtutis Dei.* 604.12
10. 42. *Qui constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum.* 306.2. in text. 307.2
24. 15. *Quam & hi ipsi expectant Resurrectionem futuram iustorum, & iniquorum.* 88.66

Ad Romanos.

11. 26. *Tradidit illos Deus in passionem ignominie.* 275.22
2. 12. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* 298.13
5. 12. *Sicut per unum hominem peccatum intravit in mundum.* 32.16.86.61
6. 9. *Mors illi ultra non dominabitur.* 311.10 312.14
23. *Gratia autem Dei vita aeterna.* 544.2
8. 22. *Creatura omnis ingemiscit, & parturit usque adhuc.* 320.18
27. *Qui scrutatur corda, scit quid desideret spiritus.* 232.22
9. 16. *Non volentis, neque currentis, sed misereantis est Dei.* 263.7
11. 35. *Quis prorsus dedit illi, & retribuetur ei, quoniam ex ipso omnia.* 244.21
14. 4. *Tu quis es, qui iudicas servum alienum.* 306.2. in text.
9. *In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit.* 80.36.306.2. in text.
10. *Omnes enim stabimus ante Tribunal Christi.* 88.66.298.12
17. *Non est enim Regnum Dei escæ, & potus:* 89.68.427.7

Ex I. ad Corinthios.

1. 3. *Vos autem Christi, Christus autem Dei.* 308.5
2. 9. *Quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.* 607.5
11. *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* 230.19
3. 8. *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet.* 644.6
4. 4. *Qui autem me iudicat, Dominus est.* 232.25
7. *Quid habes, quod non accepisti?* 438.1
7. 31. *Præterit enim figura huius mundi.* 18.12
9. 24. *Sic currere, ut comprehendatis.* 387.12
11. 8. *Alij quidem per spiritum datur sermo sapientie.* 249.42

13. 3. *Charitatem autem non habuero, nihil sum.* 537.107
4. *Charitas non agit perperam* 408.66
8. *Charitas nunquam excidit.* 367.80
10. *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* 227.12
12. *Videmus nunc per speculum in enigmate.* 357.55
13. *Nunc manent tria hæc, fides, spes, charitas.* 407.3
- Maior autem horum est charitas.* 405.13
15. 2. *Si Christus resurrexit, mortui resurgent.* 35.28
19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* 35.27
20. *Nunc autem Christus resurrexit primitia dormientium.* 86.62
21. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* 86.61.87.62.88.66
23. *Unusquisque autem in suo ordine, primitia Christus.* 87.62
24. *Deinde finis cum tradiderit regnum Deo, & Patri.* 87.62
40. *Alia quidæ celestium gloria, &c.* 607.5
41. *Stella enim differt à stella in claritate.* 641.1. in text. 642.1.606.2
42. *Sic & Resurrectio mortuorum, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* 87.62
43. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* 607.5
44. *Seminatur corpus animale, & surget corpus spirituale.* 87.62.116. & 577.1
49. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis.* 87.63
50. *Caro, & sanguis Regnum Dei possidere non possunt.* 87.63
51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* 86.62.87.63
52. *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba.* 70.2.71.2
53. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* 116.57.577.1. in text.

Ex II. ad Corinthios.

5. 4. *Nolumus expoliari, sed superneſciri.* 211.1 572.1
6. *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino:* 357.55
10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi.* 88.66.644.6
9. 6. *Qui parce seminat, parce & metet.* 644.6
12. 2. *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim.* 576.12

Ad Galatas.

5. 6. *In Christo Iesu neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium.* 537.107
6. 5. *Unusquisque enim onus suum portabit.* 229.15
8. *Quæ*

Index locorum S. Scripturæ.

8. *Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet.* 644.6
 10. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* 277.20
- Ad Ephesios.**
 4. 13. *Donec occurramus omnes in virum perfectum.* 118.71. *in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* *ibid.*
- Ad Colossenses.**
 1. 20. *Pacificans per sanguinem crucis eius, &c.* 306.2. *in text.* 307.2
- Ex I. ad Thessalonicenses.**
 4. 13. *Ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.* 80.36
 14. *Nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini.* 86.60.87.65
 15. *Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de calo.* 71.2
Et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. 85.10.86.59.87.65.70.1. *in text.*
 16. *Deinde, nos qui vivimus, qui relinquitur, &c.* 86.59. & 60.
Simul rapiemur cum illis in nubibus, obviam Christo in aëra. 296.7
Sic semper cum Domino erimus. 41.3
 5. 2. *Quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet.* 88.12
- Ex II. ad Thessalonicenses.**
 2. 10. *Mittet illis Deus operationem erroris.* 275.12
- Ex I. ad Timotheum.**
 2. 4. *Vult omnes homines salvos fieri.* 262.3. 263.4.282.43.
- Ad Hebræos.**
 4. 12. *Discretor cogitationum, & intentionum cordis.* 230.19
 9. 27. *Statutum est hominibus semel mori.* 86.61
- Ex Epistola B. Iacobi Apostoli.**
 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c.* 225.5
 2. 13. *Misericordia exaltat iudicium.* 284.16. 285.46
ibid. *Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* 268.1
- Ex II. Petri.**
 2. 4. *Angelis peccatibus non pepercit Deus.* 131.23
 3. 10. *Adveniet autem dies Domini ut sur.* 300.2. *in com.*
 12. *Cali ardentes solvantur, & elementa ignis ardore tabescent.* 300.1. & 2. *in com.*
- Ex I. Ioannis.**
 1. 2. *Annunciamus vobis vitam æternam.* 355.53
 3. 8. *Quoniam ab initio Diabolus peccat.* 277.20
 5. 20. *Hic est verus Deus, & vita æterna.* 355.53
- Ex Apocalypsi.**
 9. 6. *Desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis.* 148.1. *in text.* 628.1
 10. 6. *Iuravit Angelus per viventem in secula.* 314.6. 315.4
 14. 11. *Fumus tormentorum ascendet in secula seculorum.* 288.54
 18. 7. *Quantum glorificavit se in delitiis, tantum date illi tormentum.* 268.1. 288.56.641.2
 19. 9. *Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt.* 89.69
 20. 4. *Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est illis.* 89.70
 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt donec consummarentur mille anni.* 90.71
Hæc est Resurrectio prima. *ibid.*
 6. *In his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes, &c.* 90.71
 11. *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum.* 90.72
 12. *Et vidi mortuos magnos, & pusillos.* *ibid.*
 13. *Et mare dedit mortuos, qui in eo erant.* *ibid.*
 21. 23. *Et civitas non eget Sole.* 315.4
 22. 11. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc.* 275.12

APPROBATIO OPERIS.

EX adiuncto mihi munere à Reuerendiss. P. NICOLAO RICARDIIS, sacri Palatii Apostolici Magistro, vidi Commentaria à distinct. 23. usque ad finem libri quarti celeberrimi Doctoris IOANNIS SCOTI, in Sententiarum Magistrum elaborata ab admodum R. P. F. ANTONIO HIQVÆO: opus sanè egregium, in quo auctor ingenio, eruditione, & modestia, amabili nexu inter se confederatis, docet sapienter, arguit efficaciter, soluit argumenta subtiliter. Depositum quod à Patribus custodiendum accepit, fideliter tradit, antiquam suis Magistris doctrinam noviter illustrat, novitatem omni tempore perniciosam abhorret. Omnia fidei & bonis moribus consona inveni, propterea ut in lucem prodeant, digna iudico. In Collegio Romano, S. Thomæ Aquinatis. 21. Nouembr. An. 1638.
 Imprimatur.
 FR. IOANNES GONZALEZ DE LEON, Magister & Regens.
 FR. NICOLAVS RICARDIVS, S. Palatii Apost. Magister.

CENSURA ORDINIS.

NOS infra scripti ex commissione R. P. F. IOANNIS BAPTISTÆ CAMPANÆ totius Ordinis Minorum Ministri Generalis Tomum tertium Commentariorum R. P. F. ANTONII HIQVÆI, eiusdem Ordinis Lectoris emeriti supra Quartum Doctoris Subtilis attentè legimus, ac examinavimus, cumque in eo non solum nihil reperimus, quod fidei, aut bonis moribus villa ratione aduersetur; sed etiam eiusdem Doctoris doctrina & metaphysicis rationibus, & sacre Scripturæ, ac sanctorum Patrum auctoritatibus explicetur, ac defendatur, dignum iudicamus, qui non in Scottistarum tantum, sed aliarum etiam scholarum utilitatem prælo mandetur. Datum Romæ in Collegio S. Isidori Fratrum Minorum Hibernorum. 6. Februarij. 1638.

FR. THADÆVS DALAVS, S. Theol. Lector, & Guardian. prædicti Collegij.
 FR. IOANNES PONCE, S. Theol. Lector.

R. P. F.

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
IN LIB. IV. SENTENTIARVM,
QVÆSTIONVM

P A R S T E R T I A.

Cum Commentario R. P. F. ANTONII HIQVÆT.

DISTINCTIO XLIII.

De Resurrectione, & die Iudicij.

ROSTREMÒ de conditione resurrectionis, & modo resurgentium, necnon & de die iudicij, & misericordiæ qualitate breviter differendum est. [Omnibus quæstionibus, quæ de hac re moueri solent, satisfacere non valeo, resurrectionem tamen carnem omnium quicumque nati sunt, atque nascentur, & mortui sunt, & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus.] Ait enim Isaias, Resurgent mortui, & resurgent qui erunt in sepulchris. Et Apost. Nolumus autem vos ignorare, fratres; de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent, scilicet resurrectionis. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde, nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & causa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuat.

A

Aug. in
Ench. c. 84.

1. Cor. 15. d.
1. Thes. 4. d.

B Causa enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde Propheta: Dabit voci suæ vocem virtutis, id est, effectum resuscitandi mortuos. Et Ioannes Euangelista ait; Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Si verò quæritur, cuius, vel qualis erit vox illa? Apostolus dicit, quod erit Archangeli, id est, ipsius Christi, qui est Princeps Archangelorum. Vel vox erit vnus, vel plurium Angelorum. Eademque dicitur tuba: quia erit manifesta: & nouissima, quia post eam non erit alia. [Hæc tuba (vt ait August.) est clamor: de quo dicitur in Euangelio, Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signum intelligitur. Quod vox Archangeli, & tuba Dei ab Apostolo dicitur. In Euangelio vox Filij Dei, & clamor appellatur: quod signum mortui audient, & resurgent.]

De media nocte.

C Media autem nocte dicitur venturus, vt Augustinus ait, [non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cum non speratur. Media ergo nocte, scilicet cum valde obscurum erit, id est occultum, veniet. Dies enim Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.] Potest tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia, vt ait Cassiodor. [Hoc tempore primogenita Ægypti percussa sunt, quando etiam sponsus venturus est.] Pluribus etiam locis contestantur auctores, quod aduentus Christi dies dicitur Domini, non pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorum patebunt. Vnde in Daniele, Vetustus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientiarum singulorum, quæ tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur: Nihil occultum quod non reueletur. Adueniente autem summo Iudice non solum aëris tenebræ illuminabuntur, sed abscondita cordium manifestabuntur. [Virtute ergo diuina fiet, vt cuiusque opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset, vel excuset hominem conscientia, eaque teste damnetur, vel saluetur.]

De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneat.

H Ic quæritur, Vtrum electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum? Quædam auctoritates videntur tradere, bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id est, peccatorum vel tormentorum. Ait enim Isaïas. Ego creo cælos novos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternum. Item, Oblivioni traditæ sunt angustie priores, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieronymus ait, [Oblivioni tradentur priora mala: quia forsitan in futuro pristinae conuersationis memoria omnino delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum, prioris angustiarum memorari.] Sed hæc, & his similia possunt accipi sic, vt

ut non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria Sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores Deo reddet. Vnde super Psalmum 88. ait Gregorius. [Quomodo in æternum misericordias Domini canit, qui miseræ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum meminimus sine dolore: & inde ampliùs læti & grati sumus.] Ex his apparet, quòd si priorum malorum memoriam Sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem. Si verò quæritur, Vtrum peccata, quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota: non legi hoc expressum in Scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hæc per pœnitentiam recta, & deleta, illic etiam regi aliis: alia verò cunctis propalari.

Lib. 4.
Moralium
cap. 42.

De his qui viui reperientur.

[Vari solet, Vtrum illi, quos viuos inueniet Christus, numquam omnino morituri sint, an ipso temporis puncto, quo rapiuntur obuiam Christo, ad immortalitatem mira celeritate sint transitori? Non enim dicendum est, fieri non posse, ut dum per aëra in sublime portentur, in illo spatio & moriantur, & reuiuiscant. Ad hunc autem sensum, quo existimamus illos in paruo spatio & passuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apostolus nos vrgeret videtur, vbi dicit: Omnes in Christo viuificabimur.] Et alibi, [Quod seminas non viuificatur, nisi priùs moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aëre quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cum credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate redituros antiquissimorum cadauerum puluerem? Sed vellem de his potiùs audire doctiores. Si ergo Sanctos, qui reperientur Christo veniente viuentes, eique obuiam rapiuntur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud quod dictum est, *Omnes quidem resurgemus*, scilicet tam boni, quàm mali: *sed non omnes immutabimur*, scilicet in solemnitate resurrectionis.] De hoc etiam Ambrosius ait, [In ipso raptu eorum, qui viui reperientur, mors erit & resurrectio: vbi anima quasi per soporem egressa de corpore, eidem in momento reddatur.] Contrà verò scribens ad Marcellam Hieron testari videtur, dicēs, [quosdam in fine sæculi adueniente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos.] Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij definire.

E
Aug. de Ci-
uit. Dei.
lib. 20. cap.
20.

1. Cor. 15.
Ibid. Aug.

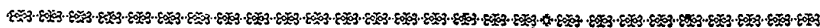
1. Cor. 15. g.
Comment.
sup. 1.
Thess. 4.
Super illud,
Deinde
nos qui
viuimus.
Epist. de 5.
q. tom. 3.
que incipit
Magnis
nos, in so-
lut. 3. q.

Quomodo intelligitur Christus index viuorum & mortuorum.

His autem adiiciendum est, dupliciter intelligi quod dicitur Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui antè decesserant: vel viui, vel mortui accipiuntur iusti, & iniusti.

F
August. in
Ench. c. 55.

G Vmque ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam quòd omnes resurgent incorrupti: non utique impassibiles, quia reprobi mortem patientur æternam, sed sine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria,
 * al. spe- ac * spe impassibilitatis induentur.
 cie.

Q V Æ S T I O I.

Utrum resurrectio generalis hominum sit futura?

D. Thom. 3. part. quæst. 53. art. 1. & in addit. quæst. 69. art. 1. & hic quæst. 1. art. 1. D. Bonau. art. 1. q. 1. 2. & 3. Richard. art. 1. quæst. 1. Suar. 3. part. tom. 2. d. 50. sect. 2. & 3. Vide Scot. 1. Phys. q. 24. & ibi Arctin.

I R C A istam quadragesimam tertiam distinctionē quæro quinque. Primò, utrum resurrectio generalis hominum sit futura? Quòd non, Ecclesiastes 3. *Vnus est interitus hominum, & iumentorum*; sed iumenta non resurgunt; ergo. Præterea, Iob. 14. *Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur calum, non euigilabit*; sed cælum nunquam atteretur, cum sit incorruptibile: ergo. Præterea, Philosophus 2. de Generatione; *Quæ corrumpuntur secundum substantiam, non redeunt eadem numero, sed specie*. Idem ult. 5. Physic. Præterea, per rationem; totum requirit vnionem partium: ergo & idem totum eandem vnionem; sed non redibit eadem vnio, quia interrupta est; sed interruptum non redit idem, quia si redit idem, iteratio erit; sed iteratio repugnat identitati, quia iteratio ponit numerum, identitas priuat: ergo. Oppositum, Iob 19. *Scio quòd in nouissimo die de terra surrecturus sum, &c.* Præterea 1. ad Cor. 15. *Omnes resurgemus.*

Arg. 1.
Arg. 2.
Arg. 3.
Text. ult. T. com. 36. & inde.
Arg. 4.
Rat. ad opp.

C O M M E N T A R I V S.

Prologus.

A B S O L V T O tractatu de Sacramentis in genere, & specie, duobus tomis prioribus, nunc aggredimur cum Dei ope postremam partem huius Commentarij; in qua agitur de termino peregrinationis huius status, in quo creatura rationalis finem statutum recipiet, & diuina Iustitia, ac Misericordia per vltimam sententiam declarabitur. Continet octo distinctiones, & incipit distinctione quadragesimatertia, in qua agitur de resurrectione generali hominum. Distinctione quadragesimaquarta agitur de subiecto resurrectionis; & de cruciatu ignis infernalis. Distinctione quadragesimaquinta de statu animæ separatæ quoad cognitionem naturalem, &

Summariū
argumenti
tertiæ partis.

an Beati cognoscant orationes viatorum. Distinctione quadragesimafexta de Attributis Iustitiæ, & Misericordiæ diuinæ. Distinctione quadragesimafextima de iudicio vniuersali, & cōflagratione ignis. Distinctione quadragesima octaua de forma iudicis, & iudicij finalis. Distinctione quadragesima nona de beatitudine animæ, & corporis. Distinctione quinquagesima & vltima, de pœna damnatorum, & de excessu eius, & beatitudinis.

In hac distinctione mouet quinque quæstiones. Prima est, de possibilitate, & facto, seu de eo quod futurum erit. Secunda quærit, an lumine, & ratione naturali cognosci possit futura. Tertia, An in natura possit esse causa actiua respectu eius? Quarta quæstio, An sit naturalis? Quinta quæstio, Utrum fiet in instanti.

Summariū.

S C H O L I V M.

Ponit sententiam D. Thom. negantis alia ab homine corrupta, posse eadem numero redire; hominem tamen corruptum posse eundem numero redire. Eandem clariùs tenent Durand. hic quæst. 3. Marsil. 2. de gener. quæst. ult. Ioan. de Neapol. quodl. 21. quæst. 6. Hanc latè refutat Doct̃or, ex Aug. ratione, ab inconuenientibus, & ex ipso D. Thom.

2
D. Thom. 4.
d. 44. q. 1.

H I C duo sunt videnda. Primò, de possibilitate. Secundò, de facto. b De primo dicitur sic, quòd si in homine anima sensibilis esset diuersa ab anima rationali, & per consequens corruptibilis, sicut in aliis animalibus, optimè concluderetur, quòd in resurrectione non erit eadem anima sensibilis; & per consequens, nec idem animal. Si autem ponatur, quòd eadem anima secundum substantiam sit in homine, rationalis, & sensibilis, nullas in hoc angustias patiemur. Quod declarat alibi,

alibi, ostendens differentiam hominis ad alia corruptibilia.

Ad propositum, quia aliorum animalium forma non est per se subsistens, ut post compositi corruptionem manere valeat, sicut est de anima rationali, quæ *esse*, quod sibi in corpore acquiritur, etiam post separationem à corpore retinet, & in participationem illius *esse*; corpus per resurrectionem adducitur; ita quod non sit aliud *esse* corporis, & aliud animæ in homine, aliàs coniunctio animæ, & corporis esset accidentalis: & sic nulla interruptio facta est in *esse* substantiali hominis, ut non possit idem numero redire, propter interruptionem essendi; sicut accidit in aliis rebus corruptis, quarum *esse* omnino corrumpitur. Stat ergo istud dictum in hoc, quod etsi interruptum non possit redire idem numero, tamen quia *esse* animæ intellectivæ est idem, quod *esse* totius, & materia manet eadem, & sic in nullo pertinente ad substantiam hominis facta est interruptio essentialis; ideo possibile est hominem redire eundem numero, non sic in aliis corruptis.

Alia ab homine non posse resurgere, ait D. Thom.

Contra hoc primò auctoritate Augustini 22. de Civit. Dei. cap. 20. loquens de carne reddenda homini in resurrectione: *Et si, inquit, omnibus periisset modis, nec ulla eius materia in ullis nature latebris mansisset: tamen si vellet, eam repararet Omnipotens: ergo totaliter destructum, & corruptum in totali esse, potest idem reparari.*

Præterea, per rationem: si destructum esset annihilatum, illud nihil, sequens annihilationem eius, esset eiusdem rationis cum nihilo, quod erat terminus à quo creationis. Patet, quia illæ mutationes oppositæ habent idem pro termino; vñ pro termino à quo, alia pro termino ad quem: sed nihil præcedens creationem non repugnabat quin illud, cui opponitur, poterat creari: ergo & post annihilationem poterit idem recreari.

Confirmatur ratio, quia planum est quod ex parte causæ remanet eadem potestas: ex parte autem lapidis, esto quod lapis sit annihilatus, tanta est possibilitas simpliciter ad *esse* post annihilationem, quanta ante creationem; quia non magis includit contradictionem, neque illud nihil in quod cessit lapis, magis priuat possibilitatem: quia non priuaret, nisi tanquam oppositum, sed eidem; & æqualiter opponeretur ante creationem.

Præterea, in hominè est aliqua entitas positiua, quæ neque est pars materialis, nec formalis, nec partes, sicut probatum est 3. lib. distinct. 3. quæst. 2. & ad propositum sufficit reperere vnam rationem, quia aliquid est ibi causatum à causis intrinsicis: sed nec materialis, nec formalis est causata à causis intrinsicis, nec ambo simul: ergo aliqua alia entitas à causis diuisim, & coniunctim acceptis: & illa destruitur, alioquin homo non esset verè mortuus, quia non esset corruptio totalis entitatis hominis: & tamen illa entitas reparabitur eadem numero, alioquin non esset idem homo numero.

4. Dicitur enim entitas in composito.

Præterea, si Deus in hoc instanti *A*, & in toto illo tempore medio, vsque ad *B*, & in instanti *B*, conseruaret istud *esse*, concederet quod esset omnino idem numero: ergo si in *A*, conseruat, & iterum in instanti *B*, & in tempore intermedio, *esse* non conseruat, adhuc erit idem, & tamen erit interruptum in tempore intermedio. Probatio consequentiæ, quia identitas illius *esse*, ut est in *B*, ad seipsum, ut est in *A*, non dependet essentialiter ex conseruatione pro tempore illò medio; quia neque ut à causa formali, neque ut à quacunque causa essentiali.

Hoc etiam probatur aliter, quia alioquin non posset Deus idem *esse* creare in alio instanti posteriori, quod in instanti priori creat: quia si in instanti priori creat, & in tempore sequenti conseruat *esse* idem, ut conseruatum in tempore illo essentialiter requireretur ad identitatem illius *esse* in instanti *B*, & tunc si non esset conseruatum in illo tempore, sed in primo, creatum in *B* non posset creari idem.

Præterea, diuersitas posterioris non arguit diuersitatem prioris essentialiter; sed illa instantia ad ipsum *esse* permanens sunt posteriora essentialiter: vnde & illud *esse* manet idem in quibuscunque instantibus succedentibus: ergo siue fiat continuatio inter illa instantia, siue non, non minùs ipsum *esse* poterit esse idem. Vel sic, si *esse* esset in *A*, & in tempore sequenti, & in *B*, esset idem in *A*, & in *B*: ergo si destruitur posterius eò, quod est durare in tempore intermedio, adhuc non necessariò ex hoc sequeretur diuersitas eius in *A*, & in *B*.

5. Diuersitas posterioris non infert diuersitatem prioris.

Præterea, ex illà radice, quod *esse* simpliciter interruptum, vel destructum non potest redire idem, sequuntur inconuenientia. Primò, quod Deus non posset brutum resuscitare idem numero; cuius oppositum nonnunquam legitur miraculosè factum à Sanctis; ut patet de tauro, quem suscitauit Syluester in Legenda eius: & à Sanctis; ut patet de tauro, quem suscitauit Syluester in Legenda eius: & hoc

Roma præsentibus Constantino;

¶ Helena hoc Deo negare esse possibile, videtur magnæ infidelitatis, & tamen sensitivæ eius est destructio, & interruptio.

tunc non-iter conuer- sis. Sequeretur etiam, quod omnia accidentia, quæ corrumpuntur in corruptione hominis, vel ante resurrectionem, non possunt eadem numero redire: & tunc non haberet homo resuscitatus eandem propriam passionem numero, quam prius: quia illa propria passio non mansit post mortem, quia erat totius, ut totius, & non animæ tantum.

D. Thom. Consequens autem est impossibile, quod sit idem subiectum specie, & tamen non habeat eandem passionem. Sequeretur etiam de aliis accidentibus, quod potentia animæ, quæ, secundum istum, sunt accidentia, cum non sint accidentia solius animæ, sed totius compositi, secundum Philosophum in principio de Sensu, &

Ex D. Th. primo de Som. & Vig. quod non possent redire eadem: & ita homo non haberet eandem potentiam auditivam, vel visivam, & sic de singulis. Sequeretur etiam, quod homo non haberet eandem quantitatem, quia illa non manet, nec in materia sola manente, nec in anima intellectiva.

non resur-geret homo cum istdem sensibilibus, & quantitate. In alio videtur peccare, quia non ponit totum esse hominis manere non interruptum. Primum, quia, ut probatum est prius, entitas totalis interruptitur. Secundò, quia esse animæ intellectivæ non est esse totale hominis, ut ipse accipit: quia omne ens habet aliquod esse proprium: homo, ut homo, est aliquod ens, non tantum anima: ergo habet aliquod esse proprium, & non tantum esse animæ.

Idem p. 1. Sum. q. 89. art. 1. Præterea, iste in hoc contradicit sibi ipsi: quia alibi dicit quod status animæ in corpore est perfectior, quam status eius extra corpus, quia est pars compositi, & omnis pars materialis est respectu totius. Et tunc arguitur sic, quod habet totaliter idem esse proprium, non est imperfectius ex hoc solo, quod non communicat alij illud esse; sed per te anima totaliter habet idem esse separata, quod coniuncta, imò esse, quod est totale esse hominis, quandoque communicatur corpori: ergo ipsa in nullo est imperfectior, pro eo quod non communicat idem esse corpori. Maior apparet, quia perfectio naturaliter præsupponitur ei, quod est communicare perfectionem: ergo non est maior, vel minor per hoc, quod communicat, vel non communicat: & hoc maximè sequitur, si per talem communicationem nullum aliud esse est totius, quam istud idem.

7 Præterea, probatum est superius in materia de Eucharistia, quod in homine est alia forma substantialis ab anima intellectiva: & per consequens cum cuiuslibet formæ sit dare esse, in anima intellectiva non est totale esse compositi. Et istud etiam potest adduci contra primum: quia illa forma interruptitur secundum esse, & tamen re-ducitur eadem.

Materiam habere propriam existentiam. Ad probationem, quam innuit in contrarium, quod tunc unio animæ, & corporis esset accidentalis; consequentia est neganda: quia sicut unio non est nihil, sed alicuius ad aliquid, & per consequens est entis ad ens: ita est habentis esse ad habens esse: (quia non capio quod aliquid sit ens extra causam suam, quin habeat esse proprium) ergo sicut ens est per se componibile cum ente; sicut per se receptivum cum per se recepto: ita & habens esse proprium cum habente esse proprium: nec est unio accidentalis, quia istud est per se perfectibile, & illud per se perfectio: quia si habere esse tolleretur per se rationem perfectibilis: ergo non posset aliquid esse per se perfectibile, nisi non ens.

COMMENTARIUS.

1 *Ordo & di-uisio.* **H**ic duo sunt videnda, &c. Diuidit quæstionem in duos articulos; quorum primus est de possibilitate; secundus verò de ipso facto. Quoniam ergo agitur de resurrectione eiusdem numero individui (quam plures negabant) ideò hic primum Doctor præmittit in primo articulo quæstionem illam: An divina virtute possit idem numero individuum reparari?

2 *Sententia D. Thom.* **b** De primo dicitur, &c. Hic adducit responsum D. Thomæ in 4. dist. 44. art. 2. ad 3. ubi asserit, si anima sensitiva in homine distingueretur ab intellectiva, sequi, non fore ut homo resurgeret idem numero quoad sensitivam; quia illa in morte fuit corrupta. Sentit ergo respectivè ad

divinam virtutem corruptum non posse idem in numero reparari. Item 3. p. quæst. 77. art. 5. idem docet de eo, quod annihilatur, non posse redire iterum idem in numero. Et in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 2. idem habet. Hinc D. Thomas (ut patet etiam ex litera Doctoris exponentis sententiam eius) reducit possibilitatem resurrectionis hominis ad hoc, quod esse ipsius non sit interruptum, quia materia manet, & anima rationalis, cuius esse est idem, quod esse totius.

Cæterum, quia D. Thomas 4. contra Gentes cap. 81. & opusculo 9. cap. 82. & quodlib. 4. art. 5. docet ens permanens, si desinat esse, posse divinam virtutem idem in individuo redire. Præcipua concertatio huius loci magis vertitur in Durandum, qui sententiam priori loco assertam mordicus defendit in hac dist. 9. 3. quam sequitur Abulen-
in

Possibilitas
reparationis,
& eius fun-
damentum.

Sententia
Durandi.

Distinctio XLIII. Quæstio I. 7

3
Impugnatur.
August.

Responsio.

Impugnatio.

Fundamen-
tum respon-
sionis insoli-
dum.

Non soluit
difficultatem.

August.

4
Duplex defi-
nitio, & cor-
ruptio car-
nis.

in *Matthæum* 22. *quæst.* 238. Quæ etiam sententia tribuitur Marfilio q. 18. in 2. de generatione.

c. Contra hoc primò, auctoritate Augustini, &c. Impugnat prædictam sententiam, primò auctoritate Augustini lib. 22. de *Ciuitate* cap. 20. verba eius clara sunt: dicit enim, si nulla superesset pars materiæ carnis humanæ, Deus posset eandem ipsam reparare. Respondet Durandus *responsione* ad 5. quòd materia ex se nullam habet vnitatem actualem, neque pluralitatem, sicut neque actualem entitatem, ideòque cum alia materia ex se non facit vnum, aut diuersa, quia hæc omnia participiat à forma, & ideò si annihilata esset materia hominis, & Deus eam repararet, non posset dici eadem cum præcedente, nec alia; tamen posset dici eadem ratione formæ, quia eidem animæ numero vniretur, quæ fuit annihilata, & quæ fuit reparata. Contrà. In primis hæc responsio inhæret principiis particularibus, vt quòd materia non habeat propriam existentiam diuersam ab existentia formæ, & neque consequenter habeat vnitatem, aut diuersitatem propriam, sed omnia hæc recipiat à forma. Hæc principia non subsistunt, vt latius ostenditur 1. *Physic.* & aliàs in 7. *Metaph.* quæ principia impugnat Doctor in 2. d. 12. *quæst.* 1. & communior in schola sententia reicit. Neque etiam faciunt ad propositum: quia quacunque ratione compètit materiæ creari, aut produci, eadem ratione potest reparari, quamuis non esset, quod docet Augustinus, cuius verbis illa responsio non quadrat, imò repugnat.

Abfit autem, inquit, vt ad resuscitanda corpora, vitæque reddenda, non possit omnipotentia creationis omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit: vel in puluerem, cineremve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Abfit vt sinus vllus, secretumque natura ita recipiat aliquid subratum sensibus nostris, vt omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem, &c. & infra. Et si omnibus perisset modis, nec vlla eius materies (supple carnis humanæ) in vllis naturæ latebris mansisset, tamen si vellet, eam repararet Omnipotens, &c.

Augustin. duas reparationes hic specificat corporis corrupti, aut carnis humanæ desinentis, & vtrâque fundat in Dei omnipotentia, & sapientia. Prima est, quando caro desinit per corruptionem absumpta à bestia, consumpta per ignem, conuersa in puluerem, &c. Secunda reparatio est, quando desineret tota per annihilationem, & secundum omnem sui partem, idest, materiam, & formam. Vtrâque possibilem Omnipotenti docet Augustinus, non ex eo quòd anima rationalis maneat (quia hæc non facit ad reparationem carnis, vt per se constat) sed quia omnipotentiam Creatoris non fugit, & consequenter continetur sub eius obiecto ens corruptum, sicut & ens possibile, quod perinde ipsi sit æquè possibile primò producere, ac reparare. Vtrûmque si ne actione non contingit: ergo illa actio sicut est ad terminum, ita etiam terminus ipse est diuersus in entitate ab anima superueniente, & sic saluatur ex mente Augustini actualitas, & differentia, tam carnis, quam materiæ, sibi propria, & possibilitas reparandi idem in numero, quod perit: quia de hoc ipso secundum vnitatem indiuidui præexistens, & reparat, agit Augustinus, Scripturæ, & Patres in hoc articulo, quatenus anima in eodem corpore, in quo fuit operata, dignam operibus retributionem in eodem ipso reciperet: Inde Augustinus, vt saluaret vnitatem eiusdem indiuiduæ

carnis, & materiæ in numero, & non solum in specie, dicit reuocandam ex omni sinu naturæ, in quem quacunque mutatione facta per actionem corruptæ transiit; quin imò, si nihil eius maneret, fore, vt potètia Creatoris repararetur. Idem *Enchiridij* cap. 88. quamuis pereat in se ipsa, negat eam perire Deo. *Non perit*, inquit, *Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cineremve soluatur, in quolibet balitus, aurasque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, &c.* illi anime humane in puncto temporis reddit, quæ illam primò, vt homo fieret, crederet, viueret, animauit, &c. His verbis satis impugnatur euasio illa Durandi, quæ dicit hoc referendum esse ad identitatem, seu vnitatem, quam recipit materia, seu corpus, ab anima præexistente, per vñionem sui ad materiam, & communicationem existentia, quia neque de hoc somniauit Augustinus, qui loquitur de esse proprio, quod habet materia, & de esse proprio corporis, & carnis corruptæ, vt distinguitur ab esse animæ.

Vt autem clarè hoc ostendatur, articulus hic de resurrectione eiusdem carnis, & corporis hoc modo intelligatur passim à Patribus, & propugnabatur contra Gentiles, & hæreticos, qui vim faciebant in eo, quòd corpus corruptum non posset reparari. Vnde ex aduerso Patres resurrectionem ad ipsum corpus referebant, & non ad animam, Origenes contra negantes resurrectionem corporum, & admittentes resurrectionem mortuorum, lib. 2. de principiis cap. 10. *Si consueantur*, inquit, *etiam ipsi, quia resurrectio sit mortuorum: Respondeant nobis, quid est quod mortuum est? nonne corpus?* & infra: *non enim propriè resurgere dicitur, nisi id quod ante ceciderit; nulli dubium est idcirco ea resurgere (supple corpora) vt his iterum ex resurrectione induantur.* &c. Proclus sermone de Resurrectione, Corporis, inquit, *est resurrectio, non anima, &c.* Chrysostom. homil. 1. de resurrectione, impugnans hæreticos. *Mors*, inquit, *nihil aliud est, quam plena corruptionis consumptio, neque enim mors simpliciter corpus, sed corruptionem corporis absumit, &c. homo enim non est anima sola, sed corpus & anima: si ergo anima sola resurget, dimidium animal resurget, & ita non integrum, sed & de anima non propriè dicitur resurrectio; resurrectio enim eius est quod cecidit, & quod dissolutum est, anima autem non dissoluitur, sed corpus, &c.* Idem Theophylact. in 12. *Marci.* reparandum ergo ipsum corpus secundum esse proprium, vt distinguitur in tali esse ab anima, intendunt quòd esse fuit resolutum & corruptum in cineres, aut aliam substantiam; & hoc possibile esse negabant Gentiles, vt patet ex

Epistola fratrum Lugdunensium & Viennensium, ad fratres in Asia, & Phrygia de martyribus; quam tradidit Eusebius lib. 5. *hystor.* cap. 1. hac enim ratione corpora martyrum comburebant Gentiles, & cineres spargebant in Rhodanum, ne spes vlla resurrectionis illis superesset. *Ista*, inquit, *eo consilio patrabant, quòd Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporum prorsus eripere arbitrati sunt: quo ne vlla quidem (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret, &c.* si ergo corruptio ad ipsum corpus, & reparatio ad idem secundum esse proprium spectat, vt distinguitur ab esse animæ, sequitur esse animæ non esse esse corporis, aut materiæ, sed ab his diuersum, ac proinde materiam habere propriam vnitatem, & actualitatem diuersam ab esse animæ, & totius.

Vnitus materia propria asseritur, & eius reparatio.

Intellectio vera articuli de resurrectione carnis.

Origenes.

Proclus.

Chrysostom.

Epistola Lugdunensium.

Esse corporis diuersum ab esse animæ.

6 Confirmatur, data hac doctrina Durandi, cor-
ruit discursus Patrum contra Origenistas, qui ad-
mittebant resurgere quidem corpora, non eadē in
numero, sed in specie. Dato enim quoddam materia,
& corpus non habeat aliud *esse*, nisi *esse* animæ,
esse, inquam, numericum, & individuale, & existi-
entia; quod recipit materia à forma aduenien-
te; sequitur quoddam quæcunque materia vni-
tetur animæ, faceret idem *esse* in numero, quod à sola
anima numeretur. Friuola ergo redditur disce-
ptatio Patrum posita veritate huius Philosophiæ;
neque alij iure condemnandi erant, vt hæretici;
sed vt errantes in principiis philosophicis. Ani-
ma erat immortalis secundum utroque, & ma-
nebat eadem numero, & vniebatur corpori, quod
resurgebat. Disceptatio autem fuit de corpore
eodem numero; supponebant ergo Patres vni-
tatem numericam corporis non esse ab anima;
sed ex propria entitate; quam vnitatem negantes
Origenistæ, reprobati sunt, vt contra fidem ve-
ram resurrectionis dogmatizantes. Quod non
esset verum, stante illa Philosophia Duran-
di, & aliorum; nam si admittebant idem corpus
in specie resurgere, & vni ei-
dem animæ in nu-
mero, fieret idem etiam numero corpus ex dicta
opinione, quæ parum fauet huic articulo, &
malè etiam fundatur in Philosophia.

7 Secundò, impugnat Doctor præfatam opinio-
nem ratione. Terminus *ad quem* annihilationis,
qui est *non esse* rei, est eiusdem rationis cum ter-
mino *à quo* creationis eiusdem, seu *non esse* præ-
cedens, ex lege oppositorum circa idem; quia
motus, seu mutationes contrariæ debent habere
eosdem terminos secundum oppositionem, ita
vt terminus *à quo* vnius sit terminus *ad quem* al-
terius, & è contrà; sed *non esse* antecedens non
repugnat quin effectus potuerit creari: ergo ne-
que *non esse*, seu nihilum consequens repugnat,
quin possit reproduci.

Confirmat. Confirmat, quia eadem est possibilitas ex par-
te effectus, eadem potentia ex parte Dei, neque
effectui magis repugnat *non esse* subsequens, quàm
non esse antecedens eius existentiam; neque in
Deo mutatur, aut diminuitur potentia actiua
respectu eius. Hæc ratio est à priori.

8 Durandus *responsione prima ad argumenta*.
Ad primum, dicit *non esse* sequens interruptio-
nem *esse*, seu negationem existendi sequen-
tem eius priorem existentiam, esse diuersæ ra-
tionis à negatione, quæ supponitur ad existen-
tiam; quia negatio antecedens existentiam tollit
actum existendi tantum, non verò possibilitatem
ad existendum; negatio verò consequens existen-
tiam tollit non solum actum, sed etiam possibi-
litatem ad existendum amplius.

Ad aliud, seu ad confirmationem; negat ean-
dem manere possibilitatem interrupto *esse* effe-
ctus, quæ fuit aliàs ante eius productionem, &
in responsione ad 4. admittit quoddam si Deus annihi-
laret mundum post annihilationem, maneret ead-
em Dei potentia, sed non maneret eadem habi-
tudo extrinseca eius ad res creatas, ideòque non
posset idem in numero reproducere. Rationem
huius, seu declarationem præmisit in corpore,
nempe quoddam idem manens semper natum est fa-
cere idem 2. *de Generat.* ad hoc autem vt agens
sit idem, aut maneat idem, oportet vt maneat
idem secundum virtutem, & idem secundum
habitudinem ad terminum, id est, quoad actio-
nem; interrupta autem actione ipsa, non ma-

net; neque eadem numero potest iterum ha-
beri: ergo, &c.

Hæc responsio contra communem Theologo-
rum caret omni probatione idonea, vt vel hinc
merito reiciatur tanquam libera.

Sed virgo rationem Doctoris contra ipsam.
Negatio sequens *esse* rei non plus dicit in conce-
ptu præciso negationis existendi; quàm negatio
prior eius existentia; ergo non infert impossibi-
litem existendi magis quam negatio præsuppo-
sita existentia. Antecedens probatur: nega-
tio ex conceptu præciso negationis non varia-
tur, neque distinguitur, nisi affirmatio op-
posita varietur; quia se adæquant mutuo se-
cundum oppositionem, ita vt affirmatio tantum
ponat, quantum tollit negatio, & è contra. Aliàs
si negatio plus tolleretur, quàm affirmatio ponit,
sequeretur quoddam excessus ille priuatius negatio-
nis respiceret aliquid aliud præter conceptum
simplicem affirmationis, & indiuisibilem: quia
conceptus negationis præcisè est in ordine ad
affirmationem, à qua specificatur, & sine qua ne-
quit concipi; sed conceptus existentia, quæ est
affirmatio, cui opponitur negatio existendi, est
simplex, & indiuisibilis, & inuariabilis, vt oppo-
nitur negationi; & est idem vt consideratur, an-
tequam in re ponitur, & postquam in re ponitur,
& quando in re ipsa positus priuatur, aut corrumpi-
tur; quia est terminus possibilitatis rei, quæ præ-
cisè respicit: ergo negatio eius, vt est terminus *ad*
quæ definitionis rei, est eiusdē rationis cum negatio-
ne, vt erat terminus *à quo* positionis eiusdē in *esse*.

Dices negationem consequentem *esse* rei, non
solum tollere actum existendi, sed etiam possibi-
litem ad existendum.

Contrà. Vel tolleretur possibilitatem rei in se
absolutè, vel respectiue ad aliquod extrinsecum
per se necessarium ad positionem rei in *esse*, quod
extrinsecum redditur impossibile ex vi definitionis
rei, & negationis, in quam definit; sed vtrum-
que est falsum: ergo, &c. Maior per se patet,
quia non est alius modus diuersus fingendi im-
possibilitatem. Minor autem probatur, quoad
primum membrum: quia sicut se habet impossi-
bile vt chimæra, & quicquid imaginari potest
complexum ex impossibilibus, ad impossi-
bilitatem ex natura sua, & in ordine ad se abso-
lutè; ita etiam se habet possibile in ordine ad se,
& possibilitatem existendi; quia oppositorum
eadem est ratio, & disciplina; sed impossibili re-
pugnat vt transeat in *esse* possibile, aut vt fiat in
se absolutè ens possibile: sicut repugnat partibus
eius oppositis, & repugnantibus, vt stante con-
ceptu specifico ipsarum exuant rationes proprias,
in quibus repugnant: ergo etiam repugnat enti
possibili, vt transeat absolutè in ordine ad se
ad classem & statum impossibilium.

Hæc ratio videtur euident, & confirmatur.
Essentia rerum sunt necessaria, æternæ, & immu-
tabiles, & sub hac ratione scientia de ipsis est
necessaria, & ponuntur in Prædicamento, non
secundum existentiam; ens autem prædicamen-
tabile præter alias condiciones requirit, vt sit
possibile: hic lapis siue existat, siue definat, per-
inde recipit prædicationem Generis, & Speciei:
ergo sicut manet essentia inuariata, & insepa-
rabilis, ita & proprietates eius, quæ est possibili-
tas ad existendum, siue aliàs nunquam extiterit
actu, siue quandoque existat, siue etiam definat
existere, quod per se notum est ex Philosophia.

His

9 Impugnatur
vtraque ra-
tio.
Negatio se-
quens esse
rei, est eadē,
quæ præcedit
in specie.

Negatio &
affirmatio vt
opponuntur.

Eadem nō
negatio opponi-
tur existen-
tia.

10
Responsio.

Impugnatur:
Negatio tol-
lit actum, nō
possibilitatē.

Possibilitas
intrinseca ex
terminis.

Impossibile
nequie fieri
possibile.

Nec hoc fieri
impossibile.

Essentia rei
immutabilis.

Possibilitas
est proprietas
rei.

est inter terminos, dicitur mutatio, vel secundum *quid*, & latè, quatenus est transitus rei de *non esse* ad *esse*, & sic comprehendit creationem propriè dictam, de qua ex instituto huius questionis, & argumenti agitur: vel certè simpliciter & propriè, ut comparatur ad subiectum, quod mutatur à negatione ad formam.

15

Actio, ut est relatio, possibilis est ad reproductum.

Multiplax esse potest non mutatio termino.

Hoc supposito, sic argumentor; si sumatur actio primo modo, est in agente, neque consequenter spectat ad constitutionem intrinsecam individui, producti, aut reproducti, ut per se constat; & multiplicari potest non multiplicato termino, ut per se constat, ex sola multiplicatione fundamenti, aut etiam applicationis diversarum, v. g. si plures causæ concurrant ad transmutandum subiectum, quarum quælibet posset seorsim producere completum eundem effectum; sed de actione hoc modo non agit Durandus; sed de actione secundo modo: quia in Deo non datur talis actio, aut relatio realis transmutantis. Deinde, agit hic de creatione, seu de reproductione entis annihilati ex non subiecto; transmutatio autem supponit subiectum.

16

Actio sumpta pro forma fluente.

Non spectat ad constitutionem individui.

Diversa mutatio non variat individuum.

Probatur ergo intentum, sistendo in hac acceptione actionis, ut est mutatio de *non esse* ad *esse*, vel simpliciter, vel secundum *quid*. Primò de creatione. In creatione, ut est mutatio, seu transitus termini de *non esse* ad *esse*, considerare possumus utrumque terminum, ad quem, & à quo, & ipsam mutationem, ut communicat cum utroque extremo, tanquam medium iuxta modum concipiendi nostrum, ut est transitus à termino à quo, & via ad terminum ad quem secundum existentiam; sed sic non spectat ad constitutionem individui; ergo ex unitate, aut multiplicatione eius in numero non sequitur multiplicatio individui effectus in *esse* individui. Minor probatur, quia tam negatio existentiae, quam ipsa existentia adveniunt individuo iam completo in *esse* individui; res enim prædicamentalis, ut abstrahit ab existentia in actu, ponitur in Prædicamento; sed creatio, & in genere omnis productio entis creati individui, non respicit individuum, nisi ut completur inter extrema negationis existendi, & ipsam existentiam, ut afficiunt individuum tanquam constitutum prius in *esse* individui: ergo ordo inter hæc extrema (qualis est mutatio, prout nunc de ea agimus) inter, inquam, ipsa extrema, quæ posteriora sunt individuo constituto, & illud successivè afficiunt, non faciunt ad constitutionem individui, ac proinde quantumcumque varietur, ut est inter extrema respectivè ad idem individuum, non variatur individuum, sed idem manet.

17

Confirmatio.

Varia mutationes ad idem individuum.

Confirmatur exemplis; idem effectus in numero potest produci à Deo per creationem, stricte sumptam: & potest etiam produci v. g. Petrus per generationem, quæ sunt diversæ mutationes, ut connotatur ordo causarum, & modus productionis; eadem albedo per creationem potest produci, & uniti subiecto, sicut producitur, ex communi veterum sententia, gratia habitualis. Potest etiam educi de subiecto instantaneè per divinam virtutem, vel etiam successivè; & in tempore per concursum causæ creatæ, quæ sunt productiones diversæ rationis; per motum rectum, & circularem potest acquiri idem locus, & ubi, qui sunt motus diversi, quamvis ubicatio sit eadem, & locus. In his omnibus manet idem individuum in numero, quod etiam est possibile

respectivè ad omnes illos modos, quibus virtute causarum produci potest, licet productiones ipsæ distinguantur, non solum numero, & modo, sed etiam specie aliquæ, ut considerantur in *esse* mutationis: manet tamen, hoc non obstante, effectus in *esse* individui, & entis idem: ergo saltem est principium, ex quo procedit Durandus, nempe ad idem individuum in numero non posse dari nisi eandem in numero mutationem, aut unitam, & eandem habitudinem agentis primi, intelligendo per habitudinem actionem: quia, ut clarum est, potest creare, & educere ex subiecto eandem numero formam, & possibilitas individui possibilis ad existentiam, tam extensa est, ut respicit causas extrinsecas existendi, quam extensa est virtus, modus agendi, & ipsa potentia activa causarum.

Possibilitas effectus aequatur virtuti causarum.

Confirmatur secundo, licet daremus gratis Durando, quòd eadem actio & habitudo causæ efficientis nequeat reparari, quando definit *esse*, non sequitur intentum, nempe non posse reproducti individuum idem in numero. Probatur sequela; quia omnis actio, & productio rei, quæ non est posita in actu, potest per virtutem agentis primi poni in actu, & potentia passiva ad eam est ex parte entis possibilis, ut iam dictum est, quia non solum dicit possibilitatem ad existendum, sed etiam ad recipiendam existentiam quocumque modo potest reduci ad existendum: quia possibilitas entis ad *esse*, subordinatur omnipotentiae Dei, & virtuti actiue causarum per se eius; sed omnis potentia passiva, quæ saltem non est reducta ad actum, potest reduci ad actum: ergo Deus potest ens permanens, & creabile reducere ad actum per creationem, quamvis daretur quòd non posset reduci ad actum per generationem, aut modum specialem producendi per quem aliàs recepit *esse*.

Confirmatio 2. Potest aliquid reproducti per aliam actionem possibilem, & non dum posita in actu.

Dices non posse reduci ad actum existendi, quia iam illum habuit.

Responsio. Impugnatio.

Contrà. Hoc destruit causam assignatam repugnantiae: quia idè negatio consequens *esse* tollit tam possibilitatem, quam existentiam; quia priuat mutatione, per quam recepit *esse*: ergo si possibilis est alia mutatio ad idem *esse*, potest reparari *esse* deperditum; sed hæc est possibilis, quia negatio illa consequens *esse* non priuat nisi ipso *esse*, & mutatione, qua peculiariter recepit ipsum *esse*, non autem priuat *esse*, ut natum est haberi per aliam mutationem possibilem, neque ipsam mutationem tollit, quæ nunquam posita est in actu, neque consequenter possibilitatem eius tollit: ergo neque possibilitatem *esse* effectus, ut natus est produci illa mutatione: ergo per eam tanquam novam habitudinem agentis potest reparari effectus: v. g. per creationem reproducti illud ens, quod fuit aliàs generatum, & definit per corruptionem: quia ad hoc nihil aliud exigitur quam *non esse* effectus, & possibilitas non reducta ad actum.

Confirmatio 3. Specificatio effectus est à causis intrinsecis.

Confirmatur tertio, effectus recipit specificationem formalem, siue in *esse* individui, siue in *esse* speciei à solis causis intrinsecis, & non ab extrinsecis, neque à productione, neque à modo productionis, neque à termino à quo productionis, seu mutationis: ergo manentibus causis intrinsecis manet individuum idem, quantumlibet cætera mutantur. Antecedens probatur: quia causæ intrinsecæ solæ spectant ad constitutionem individui, non ita causæ extrinsecæ, dependentia

Distinctio XLIII. Quæstio I. 11

tia per productionem à causis extrinsecis est ratione existentie tantum; quæ posterior est individualitate, & quacunq; ratione tribuitur, existentia manet in se inuariata; licet modus productionis sit diuersus: sequitur enim existentia naturam ipsius rei tanquam modus eius, si distinguatur; vel si non distinguitur, est ipsa res in se extra causas, non specificatur indiuiduum; aut etiam eius existentia à termino à quo, quia potest productio saluari, siue fiat ex hac, aut illa materia, supposita priuatione hac, aut illa: vel si producat non ex præsupposita materia per creationem, supponendo non esse simpliciter. Deinde, omnis diuersitas mutationis, quæ desumitur à termino à quo per accidens se habet ad mutationem, vt consideratur in ratione actus productiui, vel vt eadem est termino ad quem: quia non esse antecedens productionem, (sit negatio puta, sit priuatio) eatenus reputatur inter principia rerum naturalium, aut supponi debere ad productionem rei, quatenus non datur actio ad præexistens, non verò per modum causæ influentis; quacunq; ergo ratione res est in potentia, & non existens actu, sufficit; vt possit virtute saltem diuina poni in esse.

Ex dictis ergo habetur rem variis mutationibus, & differentibus posse recipere esse; neque variari ens indiuiduum in esse indiuidui, licet varientur mutationes ad ipsum. Habetur consequenter quoddam reproductio eiusdem in numero potest haberi per productionem alterius rationis, quam fuerit prior eius productio; & quamuis prior productio non posset denuò haberi, quoddam alia æquiualens haberi possit ad idem indiuiduum, & eiusdem indiuidui, vt consideratur in ordine ad Deum, possint esse diuersæ habitudines, quia propriè non dicitur habitudo Dei ad effectum, cuius actio est transiens. Ex quibus patet fundamentum Durandi non subsistere. Patet etiam ratio Doctoris cum sua confirmatione, nempe non esse sequens esse eiusdem esse rationis cum non esse antecedente productionem; tum ex ratione negationis, tum ex oppositione mutationum, quæ respiciunt eisdem terminos ordine contradictorio. Sequitur præterea, quod non solus effectus reproduci potest, sed etiam prior eius productio replicari, in quantum productio est, & fieri eius effectus; nam ad productionem sub ratione productionis per accidens est vt procedat ex negatione hac, vel illa in numero. Demus negationes sic distinguere ex interruptione; non idè enim hæc negatio, aut priuatio numero est terminus à quo mutationis productiua, quæ productiua est, quia est hæc negatio determinata, sed quia opponitur existentie, & tollit actum eius; unde effectus reddatur in potentia ad produci.

Ad confirmationem autem dictorum facit auctoritas Patrum vniuersalis, quæ possibilitatem resurrectionis reducit in eandem omnipotentiam Dei; quæ res condidit, & parit sit virtutis rem primum condere, & lapsum, ac deficientem reparare, supponendo hanc Doctoris rationem, nempe non esse consequens rei esse non inducere maiorem rei, aut Deo impossibilitatem, quam non esse antecedens primam eius productionem. Quin imò hoc argumento vtuntur tanquam à maiori ad minus; quia maioris potentie fuit res primum ex nihilo creare, quam creatas ex præiacente, & persistente materia antiqua restaurare.

Athenagoras de mortuorum resurrectione. Iustinus ad Antoninum Pium, Cyrillus Hierosol. cateches. 18. Minutius Felix in Octauio. Ambrosius orat. de fide resurrectionis, & alij, vt August. serm. 15. de verbis Apostoli. De verbis Domini serm. ult. lib. de consolatione mortuorum, cap. 23. De catechismo s. 1. epist. 49. Gregorius Magnus hom. 2. in Ezechielem, hom. 26. in Euangelia. 14. Moral. cap. 3.

d. Præterea, in homine est, &c. Hæc est tertia probatio contra sententiam præmissam, & supponit doctrinam, quam aliàs tenuit loco citato in textu, nempe, totum substantiale distingui realiter à suis partibus vnitis; ad cuius probationem repetit vnā rationem de causato causarum intrinsecarum, vt diuerso à suis causis physicis, & physicè. Hanc sententiam supponimus nunc ex loco citato. Vis rationis ad propositum in hoc consistit, quia reparatur totum, quod fuit corruptum in morte: ergo aliquid corruptum potest reparari; & si negetur compositum dicere tertiam entitatem, non refert, quia certum est compositum dicere aliquid reale præter partes seorsum sumptas, sit vnio partium, & hæc destruitur per separationem partium, & restituitur in resurrectione eadem ipsa vnio, non alia, sicut in morte Christi destructa fuit vnio animæ ad corpus; & in resurrectione eius fuit restituta.

Si dicas non eandem in numero restitui, sed aliam eiusdem speciei.

Contrà. Idem indiuiduum non sic resurgeret, sed in numero diuersum, quod videtur contra hunc articulum de resurrectione; nam si aliqua pars mutaretur in aliam diuersam solo numero, non esset verum idem indiuiduum resurgere: ergo similiter si non restituitur eadem vnio partium, quæ facit ad veritatem compositi, sic non erit resurrectio eiusdem compositi in indiuiduo. Deinde, illa vnio, quæ fuit deperdita, & virtute causarum generationis primùm causata restituitur: quia restituitur deperditum per corruptionem mortis; idem nempe homo ex iisdem numero partibus, & vnione: sed in resurrectione eius diuersa est actio productiua, quæ à Deo solo procedit, ab actione primùm generatiua illius per causas creatas; quod destruit fundamentum sententie oppositæ, quatenus negat idem numero posse produci nisi vna & in eadem in numero actione.

Quartò, consequenter Doctor impugnatur prior sententia, quia si Deus creat aliquid pro instanti A, & conseruat toto tempore intermedio vsque ad instans B, admitteret sententia opposita esse idem numero indiuiduum: ergo si non conseruat tempore intermedio, sed in prima & vltima parte temporis, erit idem indiuiduum. Ponamus tres partes temporis, vt tres horas; in prima hora Deus creet, & conseruet, & in tertia hora similiter, non conseruando, sed interrumpendo esse rei, & actionem pro tempore intermedio. Probat consequentiam, quia identitas illius esse, vt conseruatur in tertia hora, & in prima, non dependet à conseruatione sui pro tempore intermedio; quia neque vt causa formali, neque essentiali. Deinde, probat eandem consequentiam, quia ex opposito sequeretur quoddam Deus non posset creare illud idem pro instanti priori, & posteriori, & sic de cæteris, si identitas sui esse dependeret à tempore intermedio.

Respondet Durandus in responsione ad secundum, negando consequentiam, aut idem post interruptionem

Existentia sequitur naturam.

Terminus à quo per accidens se habet ad productionem.

Est multiplex. Cur supponitur terminus à quo.

21 Sequela dictorum.

22 Confirmatio.

Patres supponunt rationem præmissam Doctoris.

Maioris virtutis est rem primum producere quam reparare lapsum.

23 Tertia vasis Doctoris.

Compositum ex vno substantiali reproductur.

24 Responsio. Impugnatio.

Eandem vnionem numerò restitui.

25 Quarta ratio ex consequentia.

Responsio Durandi.

interruptum *esse* posse creari, aut recreari: quamvis concedat posse primò creari pro omnibus instantibus. Hæc responsio reducitur ad illa principia, quæ impugnata sunt *suprà* deducendo secundum argumentum Doctoris.

26
Impugnatur.

Creatio non determinat aliquam partem determinati temporis.

Constat ratio Doctoris; res creata non dicit ordinem essentialē ex natura sui *esse* ad tempus aliquod determinatum, quin *esse* possit in alio tempore primo, & non *esse* in quavis parte temporis determinati: quia, ut concedit aduersarius, potest primò produci in quolibet tempore determinato; idem dicendū etiam de productione, qua producitur, nempe de ipsa creatione, siue ut procedit à creante, siue ut terminatur ad *esse* entis creati: ergo potest *esse* creatum, & hoc primo modo: ergo etiam potest post interruptum *esse* per annihilationem renouari creatio, & ens creatum pro tempore sequenti. Probatur consequentia: non ideo potest *esse* creatio Angelī primò in tempore determinato sequente *esse* interruptum sui, quia fuit *esse* eius interruptum, vel quia præcessit *esse* eius, & creatio pro prima parte temporis antecedentis annihilationem; sed quia absolute ex natura sua non dicit ordinem essentialē ad ullam partem determinatam temporis, quin primò possit *esse* in alia, & non in illa.

Tunc sic, creatio qua primò produceretur Angelus in tempore sequenti interruptionem, est diuersæ rationis numero à creatione, quæ interrupta est, & fuit pro prima parte temporis: ergo post talem creationem poni potest in tempore sequente interruptionem, etiam ut sequitur interruptionem, seu *non esse* eius per annihilationem priorē. Patet consequentia: quia si esset possibilis aliqua mutatio ad *esse* Angelī, quo produceretur, diuersa à prima mutatione in numero, & per quam Angelus recepit primum *esse* in casu interruptionis, admitteret aduersarius consequentiam, quam negat, idēque eam negat; quia aliam mutationem numero diuersam *esse* possibilem negat. Si enim esset alia mutatio diuersa possibilis, cum prior interruptio non ei opponatur, quia nunquam posita est, sic etiam non statueret ei repugnantiam ullam in *esse*.

27
Creationes diuersæ eiusdem ex parte termini à quo.

Creatio respicit nō esse immediatè præcedens.

Restat ergo probandum subsumptum: quod sic probo: Variatio termini à quo, maxime ex mente aduersarij, variat mutationem in numero; sed *non esse*, quod respicit creatio, ut posita est in primo instanti temporis antecedentis, est *non esse* immediatè antecedens creationem; & sic etiam *non esse*, quod determinatè respicit quæcunque creatio, per quam poneretur Angelus pro quocunque tempore determinato respicit præcisè *non esse* Angelī determinatum pro tempore antecedenti immediatè mensuram productionis: ergo creatio possibilis Angelī pro quolibet tempore determinato, & primò est alterius rationis in *esse* mutationis, ut est inter *non esse*, & *esse*, à creatione, qua produceretur Angelus primò pro alio tempore determinato; quia quælibet creatio importat in *esse* mutationis determinatam negationem essendi pro tempore determinato, & immediatè antecedenti. Deinde, præter determinatam etiam negationem importat determinatum ordinem tam in *esse* mutationis, quam ut procedit à voluntate creante respectiue ad tempus, & mensuram intrinsecam productionis: pro qua primò determinatur fieri Angelī pro hoc tempore determinato, & non pro alio: nam in principio, à quo exit mutatio, & creatio Angelī,

Dicit etiam aliquam diuersitatem in esse mutationis.

determinatio temporis importat aliquid posituum ex parte volitionis diuinæ, ita ut ipsa volitio, qua vult præcisè *esse* Angelī, & primò pro hoc æuo, vel tempore intrinsecè, sit diuersæ rationis, & alterius obiecti ab ea voluntate, qua vellet *esse* eius, in alio determinato, & diuerso tempore; neque ex vi huius voluntatis præcisè Angelus habeat *esse* pro aliquo tempore sequenti, aut antecedenti, aut habere posset, nisi ipsa volitio extenderetur ad aliud tempus, qua vellet Angelum in illo tempore *esse*: sequitur ergo mutationem ad *esse* Angelī primò pro illa mensura determinata, dicere aliquam determinationem in numero diuersam à quacunque alia, quæ ad aliam Dei voluntatem determinatam sequeretur aliàs. Et probatur sequela; quia omnis determinatio in voluntate diuina spectans ad eius efficaciam, est propter determinationem in mutatione, seu actione transeunte in effectum, aliàs superflueret talis determinatio in diuina voluntate, ut causa, à qua est productio effectus, si nihil in re ipsa & actione corresponderet.

Determinatio temporis importat posituum ex parte transeuntis.

Determinatio efficax in Deo transeunt in effectum.

28
Applicatio dictorum.

Applicando itaque dicta ad propositum, Deus secundum aduersarium potest primò producere Angelum in tempore sequenti corruptionem, seu interruptionem; sed hæc productio eius est diuersa in *esse* mutationis à productione Angelī pro omni alio tempore, & primò: ergo potest etiam post interruptum *esse* producere Angelum in tempore sequenti. Patet consequentia ex destructione fundamenti oppositi ex dictis. Et probatur, quia hæc productio Angelī esset prima eius productio pro illo instanti (quam aliàs possibilem admittit Durandus, licet non in casu interruptionis) quia licet aliàs fuerit Angelus productus, ita ut non sit hæc productio prima eius: tamen est eius prima productio pro hoc instanti, ita ut nulla alia fuerit productio Angelī respiciens hoc instans primariò, aut secundariò; & ita se habet hæc eius productio ad suos terminos, ac si nunquam præcessisset alia eius productio: quia neque in virtute prioris productionis, neque ex voluntate diuina, ut ex ea processit prior productio sit hæc productio primò pro instanti sequente interruptionem, neque ipsum *esse* Angelī, aut productio eius dicit ordinem vllum ad priorem productionem in *esse* productionis, aut mutationis. Hæc præterea productio respicit essentialiter, ut est pro hoc tempore primo, *non esse* præcedens; quod autem ex interruptione præcedat *non esse*, nihil facit ad propositum: quia negatio essendi in *esse* negationis formaliter est terminus à quo mutationis, non ut dicit ordinem ad causam, à qua redundat; neque priuatio formæ in subiecto variatur in *esse* priuationis, quantumlibet ex variis causis inesse possit: v.g. priuatio vitæ; tum etiam quia *non esse* per interruptionem tantum opponitur *esse* Angelī, quamdiu est, & si sit possibilis affirmatio opposita, ipsi cedit: est autem possibilis per nouam mutationem, & diuersam in numero: ergo à primo ad vltimum ratio Doctoris est probans.

Productio Angelī nō respicit esse præcedens.

Priuatio eadem est formaliter à per diuersas causas.

Quintò probat idem ex eo, quodd diuersitas posterioris non inferat diuersitatem prioris. Hæc regula est per se nota; quia omne prius, in quantum prius, supponitur completum in suo *esse*, antequam fundat ordinem ad aliud posterius secundum *esse*; sed instantia temporis extrinseci sunt posteriora ipso *esse* permanentis rei, quia neque ad constitutionem eius, neque ad productionem,

29
Quinta ratio.

Diuersitas posterioris nō infert diuersitatem prioris.

nem, neque ad causas spectant; & potest ens permanens esse absque eo, quod sit in talibus instantibus, illique transeuntibus permanere: ergo in singulis seorsim potest esse absque eo, quod in aliis sit: ac proinde in primo, & ultimo, absque eo quod sit in tempore intermedio. Ad hoc argumentum redit eadem solutio Durandij, & eadem etiam impugnatio facta. Ratio Doctoris intelligitur, sicut prior; nempe quod ens permanens possit esse in primo, & ultimo instanti per reproductionem, non verò per continuam actionem, absque eo quod sit in tempore intermedio.

30
Sexta ratio.
Dena potest suscitare brutum.
Sexta ratio Doctoris est, quod sequeretur quod Deus non posset resuscitare brutum; quod est contra Legendam sancti Sylvestri, & plurimum Sanctorum; quia hæc miracula circa viuentia mortua patraverunt; quamvis animam viuens fuerit mortua; & hæc resuscitare posse Deum negare, inquit, videretur magnæ infidelitatis, id est, contra pietatem fidei, & credulitatem piam miraculorum.

31
Septima ratio.
Eadem accidentia, & proprietates, redire possunt.
Septima ratio est; sequi quod neque eadem numero accidentia, neque potentia, & proprietates, quæ in sententiâ D. Thomæ sunt accidentia, neque quantitas eadem repararetur, neque eadem visiva, vel auditiva, quod est maximum inconueniens, maximè quoad proprietates, & potentias, quæ sunt inseparabiles à subiecto.

Responsio.
Responder Durandus, si proprietates distinguantur realiter à subiecto, hoc non esse inconueniens, quia Deus potest illa separare. Si verò non distinguantur, easdem redire.

Impugnatio.
Contrà: magis peccat in Philosophiam astruere separari posse proprietatem à subiecto, quæ toti, soli, & semper competit, quam quod idem diuina virtute reparari possit. Deinde, separatio, seu corruptio proprietatum non est miraculosa, sed per causas naturales corrumpentes subiectum;

Proprietates corruptione subiecti distinguantur.
quo corrupto, aut desinente, desinunt etiam proprietates eius secundariæ, non per mutationem, quæ sit primariæ ad ipsas, vt ad terminum primum corruptionis. Si ergo sola diuina virtute possunt separari, sequitur quod sint inseparabiles virtute causæ naturalis, manente subiecto; ac proinde, vt dixi, idem corrumpuntur, quia corrumpitur subiectum: ergo æquè impossibile est subiectum reparari, ac ipsas proprietates. Sed subiectum corruptum admittit reparari posse: ergo idem consequenter dicendum de proprietatibus. Patet consequentia, quia reparatio subiecti tendit ad esse eius naturale ex iisdem causis; sed subiectum nequit saluari secundum esse suum naturale sine suis accidentibus, & maximè proprietatibus: ergo & hæc etiam reparantur: quia fluunt immediate & necessariò ab essentia subiecti; & per easdem causas, quibus subiectum est ens.

Fluunt à subiecto.
32
Responsio.
Impugnatio.
Si dicās alias potentias numero restitui, v. g. visiuam, & auditiuam numero diuersam.

Contrà. Vel illæ potentia inessent præcisè per actionem Dei distinctam ab actione, quæ reparatur subiectum, vel per emanationem virtute principiorum ipsius subiecti. Non primum, quia sic non essent proprietates subiecti, neque per se conuenirent, sed contingenter, & per actionem causæ extrinsecæ, non qua dat formam, aut esse subiecto; sed quatenus agit ex alia determinatione diuersa. Neque secundum dici potest, nempe inesse per modum proprietatum: quia forma

Scoti Oper. Tom. X.

dans esse subiecto sicut nequit variari quantum ad effectum formalem, vt alium numero diuersum sit nata communicare ante, & post interruptionem sui esse in subiecto; ita etiam nequit habere connexionem necessariam ex se cum diuersa potentia numero, aut esse radix eius, ex qua insit: ante autem interruptum esse habuit naturalem, & necessariam connexionem cum illa numero potentia, quæ tum insuit, itavt aliam numero diuersam non potuerit communicare: ergo cum esse eius sit idem, ante, & post interruptionem, nequit esse radix alterius proprietatis, post & ante interruptionem.

Octauo arguuntur contra fundamentum quod supponitur prioris sententiæ, quod est totum esse hominis manere non interruptum; quia illud esse solum est esse animæ, quæ manet incorrupta: hoc autem falsum est, quia sicut homo est aliud ens, & compositum ex anima tanquā parte, repugnat constare solo esse animæ, aut manere non interruptum per mortem, vt per se constat ex terminis apprehensis: omnis enim compositio realis, qualis est hominis, est ex diuersis realiter partibus, quarum quælibet secundum proprium esse, & distinctum ab esse comparts, concurret ad compositionem totius.

Nonò, vrger ad hominem, quia D. Thomas dicit quod anima sit perfectior in corpore, quam extra corpus, quia est pars compositi, & omnis pars materialis est respectu totius, id est, perfectibilis, & potentialis: sed hoc esset falsum, si tota actualitas, & esse compositi esset anima intellectiva: quia communicans perfectionem alteri non redditur inde perfectior: quia ante communicationem eius habet completè in seipso perfectionem, quam communicat.

Decimò tandem impugnatur, quia præter animam rationem est in homine alia forma substantialis constituens corpus; de qua egimus cum Doctore in prima parte huius Commentarij, dist. 11. quæst. 3.

Alij impugnant sententiam præmissam ex infinita Dei potentia, & ex continentia eminentiali quam habet ratione suæ omnipotentia, & quod alias non repugnat rem permanentem, & corruptam posse reproduci. Quæ argumenta verissima sunt in hac materia: sed quia opinantes negant possibilitatem ex parte effectus, magis inhæret probatio huic fundamento destruendo, quam assertioni diuinæ potentia, quam illi admittunt; respectu tamen ad ens possibile: idem Doctor tectè ad hanc partem collimauit.

Obiicies. Ex duobus entibus in actu non fit vnum ens per se, sed per accidentem: ergo neque inter materiam, seu corpus, si habeat propriam existentiam, potest fieri vnum per se, & animam.

Respondet Doctor propositionem illam falsam esse, si intelligatur de actu existentia, imò contrarium stabiliendum est, vt patet ex litera. Illa propositio intelligenda est non de actu existentia præcisè, sed de actu completo, & totali: quia ens completum & totale non est in potentia ad aliud, cuius esset pars per se, licet secundum quid, & accidentaliter posset ad aliud ordinari, cum quo componeret per accidentem.

Obiicit Durandus primò. Si Deus ageret necessitate naturæ, non posset reparare corruptum in toto, aut in parte; sed ex eo quod libere agat, non variat potentiam, sed modum agendi; ne-

33
Octaua ratio.

Anima non est totum esse hominis.

34
Nonna ratio ad hominem.

Decima ratio.

Rationes aliorum.

35
Obiect. 1.

Ex duobus entibus in actu non fit vnum per se.

36
Secunda obiectio.

B quæ

que plus potest agendo liberè, quàm si ageret necessariò; unde Philosophi admittebant Deum habere potentiam infinitam; quamvis docebant eum necessariò agere. Probatur maior, quia agendo necessariò, ageret per modum aliarum causarum naturalium; sed hæc non possunt reparare quod corruptum est: ergo neque Deus. Confirmatur, si per impossibile generatio diuina interrupteretur, deberet necessariò alia generatio diuersa numero succedere. & consequenter diuersus numero filius: ergo si ad intra interruptio productionis induceret diuersam productionem, ratione necessitatis agendi ad intra, ita etiam ad extrà; si ageret necessitate naturæ, non posset idem numero reparare; ergo neque liberè agens idem potest.

Responsio. Respondetur, si ageret Deus necessitate naturæ, saluando in eo omnipotentiam, quam in re habet, & quam fides docet, per quam potest omnem effectum se solo producere, qui alioquin non implicat imperfectionem, quæ redundaret in causam, aut aliud repugnans ex speciali naturæ effectus, dando, inquam, Deum agere ex necessitate cum hac omnipotentia, argumentum Durandi esse de subiecto non supponente, quia si Deus sic ageret, immediatè applicando omnipotentiam ad effectum, nihil posset corrumpi, aut annihilari; sicut enim necessariò produceret, ita etiam necessariò conseruaret, cuius omnipotentia sic necessariò applicatæ nullum corruptum esset proportionatum ad destructionem effectus: dato tamen quòd aliquid posset tum corrumpi, aut annihilari.

Hypothesis non admittenda. Respondetur Deum posse illum reproducere per eandem numero actionem, in esse actus productiui, & perinde tam actio, quàm effectus redire posset virtute diuina.

Quod si verò Deus ageret necessitate naturæ, & secundum illam omnipotentiam, quam solam admittebant Philosophi, ut Aristoteles, quia nempe posset in omnem effectum, non tamen se solo illum producere sine concursu causarum inferiorum, tunc non posset producere corruptum idem in numero, nisi in casu, quo applicaret easdem causas vniormiter, ex quibus fuit prius effectus. An autem sit possibilis aliqua reproductio eiusdem virtute naturæ, explicabitur in sequentibus. Ad probationem maioris

37 Probatio equiuocans. Respondetur fallere secundum æquiuocationem: quia Deus ageret ad instar aliorum agentium naturalium, quantum ad necessitatem agendi, non verò secundum potentiam, aut substantiam actionis; ageret enim per creationem independentem ab alijs agentibus, quia necessariò agens applicaret perfectissimo modo possibili omnipotentiam suam, ac proinde ut ageret creatione propriè dicta, modò effectui non repugnaret sic produci. Neque forma illa probandi etiam concludit, quia de facto liberè agens agit ad modum aliorum agentium liberorum, quantum ad indifferentiam scilicet; sed alia libera agentia non possunt suscitare inortuum: ergo neque Deus. Modus ergo agendi naturalis, aut liber in proposito non dat causam conclusionis, sed possibilitas ex parte termini, plenitudo virtutis ex parte causæ.

Forma probandi reijciatur. Ad confirmationem respondetur, eundem Filium, & generationem in diuinis fore in illa hypothesi, quia debet admittere possibilitatem ad generationem, quæ succederet interruptioni: in

diuinis autem neque intensiue, neque extensiue est alia possibilis quam hæc. Deinde, suppositio hæc implicat in terminis, idè non venit in dissertationem, quia perinde infert contradictoria, quia generatio post interruptum esse esset mutatio ex non esse, & sic non infertur non esse personæ subsistentis in Deitate, quia repugnat subsistentem essentialiter in Deitate supponere suum non esse per mutationem: quia sic non esset Deus, & æternus. Ex alia parte, quam exprimit suppositio, esset Filius subsistens in Deitate ille, qui reproduceretur.

Obiicit secundò. Ideo agens naturale nequit idem numero indiuiduum reproducere, postquam desit; quia nequit habere eandem numero habitudinem ad eundem effectum, quæ habitudo interruptitur per corruptionem, & postea nequit redire; sed eodem modo desinit actio Dei per corruptionem: ergo similiter nequit res reproduci à Deo.

Respondetur negando antecedens, de quo postea agetur in sequentibus; & negatur etiam consequentia, quidquid sit de antecedente, quia, ut supra probatum est, potest Deus habere varias habitudines ad eundem effectum, quin & eundem reparare, si velit.

Obiicit tertio. Ad eandem numero formam impossibile est plures actiones terminari: ergo.

Respondetur negando antecedens, ut supra probatum est contrarium; & quidquid sit de hoc, eadem ipsa actio virtute diuina in esse productionis redire potest.

Obiicit quarto. Duratio Angeli non distinguitur realiter ab Angelo; ergo nequit numerari, non numerato Angelo: sed hoc esset falsum, si Deus posset denuò reproducere Angelum annihilatum: quia verum esset dicere quòd bis existeret.

Respondetur. Si duratio Angeli differat realiter ab Angelo, antecedens probandum esse. Si differat etiam formaliter, perinde numerari potest: si nullo modo differat, etiam numerari potest respectiue ad diuersa tempora, in quibus successiue existit, sicut verum est dicere; quod fuit heri, est hodie, erit cras; hæc autem numeratio contingit non ex variatione existentie, sed ex diuersis præsentis, & successiuis in ordine ad diuersa tempora extrinseca.

Obiicit quinto. Vel simpliciter possibile est idem redire numero, vel simpliciter impossibile est idem redire? Si primum: ergo virtute naturæ est possibile idem redire. Si secundum; ergo diuina virtute non est possibile idem redire.

Respondetur formam argumenti esse vitiosam, sicut hæc est vitiosa: simpliciter possibile est hominem produci: ergo est possibile ab hoc agente produci hominem: v. g. ab igne. Est enim fallacia consequentis: quamvis ergo sit possibile quod non est, rationibus repugnantibus; quia illa possibilitas simpliciter est non repugnantia; tamen non inde sequitur quòd illa possibilitas subordinetur cuilibet causæ, ut per eam possit reduci ad actum: quamvis ergo diuina virtute posset idem numero reproduci, aut suscitari, & hoc sit simpliciter possibile, non inde sequitur posse resuscitari virtute naturæ; nam ipse concedit possibile esse hominem resuscitari simpliciter; tamen in natura non est aliqua potentia, quæ id possit, cum subordinetur tantum diuinæ omnipotentia. An autem virtute naturæ possit idem numero reproduci, infra tractabitur quasi 3.

Suppositio implicans ex terminis reijcienda.

38 Tertia Obiectio.

Responsio.

Deus potest habere varias habitudines ad effectum.

39 Quarta Obiectio.

Responsio.

Quinta Obiectio.

Responsio. Duratio Angeli numerari potest.

40 Sexta Obiectio.

Responsio. Forma vitiosa.

Possibilitas rei subordinatur certæ causæ.

Obiicit

Distinctio XLIII. Quæstio I. 15

41 Obiicit sextò. Successiuum, v.g. motus, non potest idem numero reproducì, ne quidem à Deo; sed idem dicendum de permanentibus, quia quod est successio in motu, est *esse* in ente permanente.

An successiuè redire idem numero potest.
Ad hanc objectionem variè respondent Doctores, nam D. Thomas, & plures alij concedunt antecedens; quamvis enim admittant posse redire permanentia, negant tamen redire posse successiua, etiam diuina virtute. Idem tenet Henricus quodlibet 7. quæst. 16. Egidius Theoremate 2. Paludanus & Capreolus Hispalensis in hac distinctione.

Responsio.
Respondetur tamen non apparere repugnantiam, quin Deus posset successiua reuocare, seu reparare, vt docet noster Bassolis in hac dist. quæst. 1. art. 3. Mayrones dist. 44. quæst. 3. quæ sententia placet etiam posterioribus, vt Conimbricen. in 2. de Generat. cap. 11. quæst. 2. art. 2. Tòleto ibidem quæst. 13. neque repugnat Suarez tom. 2. in 3. parti. disp. 44. scilicet 6. magis placet Patri Egidio Lusitano lib. 1. de Beatitudine tom. 3. quæst. 3. art. 2. §. 4. vbi benè resoluit fundamenta sententiæ negatiuæ.

Conformis Doctori.
Hanc iudicio magis conformem nostro Doctori; & principiis eius circa naturam motus, & potentiam Dei; quia §. sequenti reicit, vt videbimus, rationem fundamentalem sententiæ tanquam non concludentem; possumus enim loqui de motu in quantum est actus productiuus, vel ipse terminus in fluxu, & prout motus apprehenditur per modum alicuius actualitatis, & definitur *actus entis in potentia*, &c. in motu hoc modo considerato intelligitur & successio partium secundum durationem, & gradus formæ productus, vt prior supponitur posteriori; sub hac ratione successiois, motus non est actus productiuus; successio enim in motu est ordo partium secundum durationem; in qua fluunt virtute agentis, & transeunt de non esse ad esse; quæ successio sicut non fundatur in virtute causatiuæ causæ efficientis, sed in defectu virtutis; quæ nequit superare simul resistantiam ex parte mobilis, aut passi, aut spatij (vt benè Doctores in 1. dist. 2. quæst. 1. ad vltimum, & in 2. distinct. 2. quæst. 9. & infra quæst. 5. in hac dist.) ita motus non est actus productiuus termini, vt est successiuus; sed vt est ipsa forma fluens in esse à virtute agentis: hinc tota realitas motus potest à virtute superiore, & cui omnis resistantia est improporcionata, poni in instanti. Alio modo potest esse successio in motu ex libertate agentis, & diuinitate graduum formæ, vt talis sit, quæ successiue produci possit: & sic Deus potest, v.g. albedinemi producere successiue extra omne subiectum; vnde quod motus sit actus alicuius subiecti, per accidens est, vt benè Doctores supra, dist. 12. quæst. 4. ad primum, non verò hoc ipsi est essenziale ex his.

Hac modo non est actus productiuus.

Successio unde conuenit motui?

Realitas motus potest poni in instanti.

Successio aliquid quando ex libertate.

Redire potest idem motus quoad successiuenem.

42 Probaturs responsio data. Successio potest separari à motu in quantum motus est actus productiuus; quia, vt dixi, ipsi adhæret, vel ex imperfectione agentis, quando successio est ex defectu motoris; vel certè liberè, quando Deus ita produceret per motum, vt posse constat ex §. sequenti: ergo saltem sicut actio instantanea reuocari potest à Deo applicante virtutem propriam, aut alienam sub omni determinatione necessaria ad redictionem illius actionis, seu termini eius; ita etiam motus, saltem in ratione actus productiuus, idem numero posset reparari:

Scoti Oper. Tom. X.

Sed nihil etiam repugnare potest, quin cum eadem successione redeat: ergo redire potest. Probatur subsumptum, quia eadem successio redire potest, cum nihil aliud sit quam ordo secundum durationem intrinsecam inter partes motus in fluxu, & vnionem inter ipsas, seu continuacionem: ergo & ordo inter partes, & sic de reliquis quæ spectant ad essentiam motus, redire potest.

Dices non redire motum quoad præsentiam ad idem tempus, quod præterit.

Contrà. Ad essentiam motus non spectat præsentia ad tempus determinatum; sicut neque ad essentiam permanentis spectat præsentia ad aliquod instans temporis determinatum; quia vtrumque æquè primò potest fieri in alia mensura diuersa: ergo ex eo, quod non rediret præsentia ad prius tempus, in quo fuit motus, non sequitur quin rediret motus cum differentia præsentia ad aliud tempus posterius, quia prior essentia est accidens per accidens motus, & non prædicatum per se eius. Deinde, motus potest esse sine reali mensura externa, sicut est motus primi mobilis.

Deinde, dependentia motus ad tempus extrinsecum non fundatur in actualitate ipsius motus; aut formæ; vt dictum est; sed in imperfectione agentis, aut libertate, & resistantia passi, & spatij, quæ sunt causæ per se successiois, ad quam in nullo genere facit tempus extrinsecum, nisi vt concomitans tanquam mensura magis nota, & regularis: ideòque tota realitas motus potest esse à causa maioris virtutis in minori tempore, vt argumentatur Philosophus 6. Ethic. inde probans non posse dari motum in instanti. Sed causæ illæ possunt etiam replicari à Deo vniformitèr in alio tempore ad eundem motum: ergo replicare ipsum motum postquam desit, potest Deus per reparationem eius.

Dices, sequi, quod non esset idem motus ex interruptione; quia interruptio motus est diuissio partium eius, & consequenter sicut in omni quantitate ex diuisione causatur numerus, ita in proposito.

Contrà. Motus terminatus per vltimum terminum nullo modo diuiditur, quia ad continuitatem motus non facit desitio eius per vltimum terminum esse; sed ad non esse motus tantum. Ad continuationem autem solum facit vnio partium inter se, ex quibus componitur motus; sed in proposito, maneret eadem vnio; & nulla discontinuitas partium supponitur, aut admittitur: ergo motus idem sine discontinuitate partium rediret vnus numerò, & petinde se haberet ac quantitas, quæ desit, reparata, quantum ad continuitatem partium, interruptionem tamen essendi; sic Doctores reicit illam probationem, §. sequent. num. 9.

Ex quibus facillè solui possunt rationes in oppositum; nam prima est iam impugnata, nempe sequi esse diuersum motum in numero; hoc negatur.

Obiicit Durandus facillè esse conseruare rem in esse, quam desinentem reuocare; sed Deus non potest partes motus conseruare, ne fluant: ergo neque renocare, seu reparare.

Respondetur distinguendo maiorem: quantum ad ens permanens, transeat; quantum ad successiuum, negatur. Ratio disparitatis est, quia conseruatio dicit ordinem ad esse totum, & completum antecedens, vt sit conseruatio, quam intendit argumentum; ac proinde supponit hæc con-

B z conseruatio

43 Responsio. Impugnatur.

Præsentia ad tempus non est de essentia motus.

Tempus non est causa motus essentialis.

44 Responsio.

Impugnatur.

Vltimum terminum esse non facit ad continuitatem motus.

45 Obiectio.

Solutio. Quid sit conseruatio.

seruatio ipsum esse extra causas, cui non succedit non esse; sed ipsum idem esse continuatum pro tempore sequenti; ac proinde permanens. Sed successiuum est in continuo fluxu, & hic est modus essendi eius: ideo nequit totum simul existere, aut conseruari; potest tamen conseruari à Deo conseruatione proportionata suæ existentiae, nempe per partes nouas, & vnitas conseruari aliquis motus, quæ conseruatio non facit ad propositum argumenti.

46
Secunda ob-
iectio.
Solutio.

Obiicit Durandus, quod sequeretur quod idem mobile esset bis eodem motu motum, quod repugnat.

Respondetur non esse repugnantiam, vt idem bis eodem motu moueatur pro diuerso statu, &

tempore; sicut non est inconueniens vt bis sit in potentia ad eundem actum, v. g. albedinem; quando ei succedit negatio in subiecto, & denuò ipsa forma communicatur: nam id concedendum est, quod eadem materia bis animatur; primo dum vnitur animæ rationali; denuò dum succedit priuatio vitæ, & vnitur denuò anima in resurrectione: non enim numeratur forma per hoc, sed effectus eius formalis reciprocatus in subiecto pro diuerso tempore, & interruptus. Quod dicitur de motu, idem dicitur de quando, seu de duratione intrinseca, & de tempore etiam quoad eandem durationem intrinsecam, licet connotaret diuersa extrinseca realia, aut imaginaria.

idem potest
esse in actu
per eandem
formam suc-
cessiue.

S C H O L I V M.

Sententia Egidij, per naturam nihil posse redire idem numero, quia non agit nisi per mutationem, & motum: per Deum verò posse, quia non agit per mutationem, vel motum. Refutatur primò, quia dubium est an natura possit idem numero reproducere: de quo quæst. 3. Secundò, non est necesse eandem mutationem, vel motum redire, vt redeat eadem forma. Ad aliud quod tangit Egid. scilicet Deum agere in materiam, vt quid est, naturam non: explicat quem apparentem sensum habere potest: de quo dist. 11. quæst. 2. & dist. 10. quæst. 4.

8
Egid.
Theor. 11.

Aliter ponitur, quod quia natura non agit, nisi per motum, & mutationem, ideo non potest reducere idem numero: quia motus, vel mutatio non potest redire idem numero. Deus autem potest agere, non per motum, nec per mutationem, & ideo per oppositum redit idem numero. Et ad hoc potest adduci aliud, quod tangit iste, quod quia Deus respicit ipsam materiam vt quid, potest in ipsam, vt in nullo modo distinctam, formam quæcumque imprimere: nam vt est quid, est omnino indistincta, & ita potest formam eandem semper imprimere, dum materia manet eadem: materia autem vt sic, manet semper eadem; sed agens naturale non respicit materiam vt quid, ideo non potest indifferenter quamcumque formam inducere ipsam quantumcunque manentem eandem, & ita non eandem formam inducere.

Refutat
Egid.

Licet mu-
tatio nō re-
deat eadē,
posset eadē
forma redi-
re.

Resurre-
ctio distin-
guitur à
generatio-
ne.

Text. 21.

9
Vide Parr.
9. præsen-
ti.

Contra istud, primò ad propositum, falsum supponitur, scilicet Deus non agit per mutationem resuscitando, quod probatur, quia materia præfuit sub priuatione formæ, & fit sub forma: ergo per actionem agentis transit à priuatione ad formam; sed transitus talis propriè est mutatio, quia tota ratio mutationis ibi saluatur. Quod autem dicit ex alia parte de agente naturali; conclusio dubia est, & tangitur quæst. 3. Sed ratio non concludit, quia non oportet, si posterius non possit redire idem, ergo nec prius; sed mutatio est posterior ipsa forma. Et confirmatur istud, quia de facto Deus resuscitans non reducit eandem mutationem numero, quia resuscitatio non erit eadem mutatio cum generatione: tamen eadem forma numero reduceretur. Vnde fallacia consequentis est ex distinctione mutationum, inferre distinctionem terminorum: è contrario enim benè sequitur, quod si alia forma acquiritur, quod sit alia mutatio: sed eadem potest benè acquiri diuersis mutationibus, sicut & idem vbi specie potest acquiri diuersis motibus localibus specie, vt pote motu circulari, & motu recto: qui adeò sunt alterius rationis, vt non sint comparabiles. 7. Phys.

Augustinus etiam 3. de Trinit. cap. 9. vult quod idem specie possit generari æquiuocè, & vniuocè: & tamen mutationes sunt alterius rationis. Probatio etiam ad hoc antecedens, scilicet quod mutatio non potest reduci eadem numero, non valet, quia etsi vnitas totius ex partibus sit continuitas partis cum parte: tamen vnitas, siue identitas partis ad seipsam non est continuitas eius ad aliam partem.

Exponit
Egid.

Si ergo interruptio ponat non continuitatem posterioris ad prius, non sequitur quod tollat identitatem illius ad se ipsam. Et quod illa opinio tangit de respicere materiam, vt quid est: tactum est supra in materia de Eucharistia dist. 11. art. 2. quæst. 1. Si enim aliquem intellectum bonum haberet propositio, forsan esset ille, quod Deus

Deus non respicit materiam, ut ordine quodam transeuntem à forma in formam; quomodo agens naturali necessario respicit, quia non potest immediatè transire de quocumque in quodlibet; sed hæc differentia nihil facit ad posse reducere idem numero, vel non: quia ille ordo respicit formas secundum rationes específicas, non autem secundum identitatem, vel distinctionem numeralem earum: quia non potest statim succedere formæ vini, nisi acetæ forma, & non è cõuerso immediatè: sed quod huic formæ vini succedat, vel illi, indifferens est: sicut indifferenter ex hoc igne, vel illo generatur aqua: ergo agens respiciens ordinem formarum in transmutatione ita potest habere aliquid præcedens formam inducendam ab ipso, sicut si immediatè ageret sine tali ordinè: & per consequens, si absolutè sit sibi possibile reducere idem numero, non impeditur per hoc, quod determinatur ad talem ordinem formarum in agendo.

COMMENTARIUS.

47
Sententia
Ægidij.

A Liter ponitur &c. Hic impugnat Ægidij, qui conclusionem communem tenet, nempe Deum posse reproducere idem corruptum. Ratio tamen quæ id probat, reicitur à Doctore: est autem talis, quod idè Deus potest idem numero reparare; quia non agit per motum, aut mutationem; non ita natura, ex eo quod agit per motum, & mutationem. Ad maiorem huius apparentiam adducit sententiam eiusdem Ægidij, quam impugnauit *suprà dist. 11. huius art. 2. quæst. 1.* & de qua *ibidem* actum est, nempe Deum respicere materiam, ut est *quid*, est indistincta per omnem formam; non ita agens naturale, sed ut distincta, & determinata per aliquam formam priorem, & idè non potest eandem formam semper imprimere materiæ, sed aliam, & aliam.

48
Impugnatur
Deus agit per
mutationem
subiecti.

Hunc modum dicendi impugnat primò, elidendo suppositum: quia Deus agit etiam per mutationem de priuatione ad formam, per quam aliter se habet subiectum. Deinde, alterum suppositum, seu conclusio potius inde deducta, est dubia; scilicet an agens naturale possit agere ad eandem formam, quæ corrupta est; hoc remittens ad tertiam questionem sequentem. Tertio, reicit fundamentum, quia licet non reproducatur prior mutatio interrupta, non inde sequitur, quin per aliam posset reproduci idem; tiam ad idem possunt esse differentes mutationes, ut patet; quia resuscitatio mortui est alia mutatio ab eius generatione, per quam primum recepit esse: est ergo fallacia consequentis ex distinctione mutationum inferre distinctionem terminorum. Instat de motu circulari, & recto, qui sunt incomparabiles per Philosophum 7. *Physic.* quibus tamen potest acquiri idem *ubi*. Deinde, si ex distinctione numerica mutationis inferretur distinctio numerica terminorum; ita etiam ex distinctione specifica mutationum inferretur distinctio specifica terminorum. Hoc est contra August. 3. *de Trinit. cap. 9.* ubi asserit idem in specie posse produci per generationem æquiuocam, & uniuocam. Præterea reicit rationem illam, qua fundatur communiter sententia negans successuum diuina virtute posse reparari; quia scilicet esset idem, & non esset idem; idem quidem ex suppositione; non idem autem, quia interruptitur. Hanc rationem reicit Doctor:

Fallacia consequentis.

Motus incomparabiles ad eandem aliquando sunt.

quia continuas successui est ex vnione partis ad partem, non autem eiusdem ad seipsum: quatinus ergo continuas ponat unitatem posterioris partis ad priorem, & arguit hinc distinctionem non tamen alicuius vnus, ut comparatur ad seipsum. Si ergo motus idem reproducatur; non sequeretur illa diuersitas, quæ prætenditur, ut visum est in *responsione suprà præmissa §. præcedenti.*

49

Tandem reicit, quod aliàs impugnat de diuerso modo, quo Deus, & agens naturale respiciunt materiam; Deus ut nudam, & absque ordine ad vllas formas determinatas in specie, non ita agens naturale; quia supponit formam priorem in materia, à qua eam transmutat ad aliam, quam producit. Dicit tandem, & rectè, hunc ordinem non esse ad propositum; quia seruatur tandem inter formas in specie, & non in numero: quia etsi vinum non possit mutari virtute agentis nisi in acetum, neque hoc immediatè immutari in vinum; tamen non sequitur, quin posset in hoc acetum immutari; vinum, v.g. reproductum à Deo, in quod aliàs fuit immutatum. Exemplum subdit de mutatione ignis in aquam hanc numero, cui per accidens est, si fiat ex hoc igne numero, vel alio: non loquitur de aqua adæquate, ut constat materiæ, & formæ, quia sicut materia huius, & illius ignis sunt diuersæ numero, & transeuntes in substantiam aquæ, retinerent eandem differentiam, & communicarent toti, nempe aquæ, ita etiam ex parte materiæ differret aqua ex hoc igne generata numero, ab aqua generata ex alio igne, quamuis formam eandem numero haberet. Loquitur ergo Doctor de aqua quoad formam eandem in numero, quæ potest ab agente in hac, vel illa materia produci eadem. Vnde concludit ordinem illum transmutationis inter formas quoad speciem respectiue ad agens naturale, non facere ad propositum huius difficultatis, quæ attenditur secundum productionem eiusdem in numero formæ, quæ aliàs desit; quia hæc potest stare sine ordine inter indiuidua, licet esset ordo inter ipsas species. Nam licet vino succedat acetum in specie, per accidens est, ut hæc in numero forma succedat aceto, vel alia eiusdem specie, & perfectionis. Vnde colligitur ex tali ordine inter formas in specie non assignari sufficientem rationem, cur agens naturale non possit idem numero indiuiduum reproducere. De hoc fusiùs agitur *quæst. 3.* in qua hæc controuersia per se tangitur.

Ordo est inter formas in specie non tamen in indiuiduo.

Explicatur ratio præmissa.

Possibilitas reproducendi est ex omnipotentia Dei, & non repugnantia creaturæ, ut ostensum est ex auctoritate August. & ratione contra D. Thom. Potest fieri sine mutatione, si res annihiletur, cum mutatione, si corrumpatur.

10 f Q Vantum igitur ad istum articulum, dico quod possibilitas est ex parte Dei
Decisio q. ex omnipotentia eius (quod si sit possibile alij causæ, de hoc non tracto hic, sed quæst. 3. dicitur) & ex parte obiecti est possibilitas simpliciter, quia non includit contradictionem: & hoc probatum est, & auctoritate, & ratione, & contra primam opinionem: & hoc, siue reducatur sine mutatione, siue per mutationem: quia utrumque est possibile, sicut argutum est contra secundam opinionem,

Sine mutatione fieret, si res annihilaretur.

COMMENTARIUS.

50 f Q Vantum igitur ad istum Articulum, &c. Statuit conclusionem huius articuli,

quam supra hætenus probauit, nempe possibilem esse resurrectionem hominis; tum quia potentia est ex parte Dei, & possibilitas ex parte hominis, ut reparari possit. Conclusio est fidei, & communis, quam art. seq. fusiùs probat, & in antecedentibus.

Resurrectio hominum possibilis est.

S C H O L I V M.

Resurrectionem esse futuram ex tribus symbolis & Scriptura probat. Habetur etiam Exod. 3. Isai. 26. Ezechiel. 37. Iona 2. Sophon. 3. Esdr. 2. Luc. 20. ad Philipp. 3. 2. Cor. 4. 2. Tim. 2. Apoc. 20. ad secundum, cælum & elementa non esse substantialiter corrumpenda in fine mundi. Ita August. 20. Ciuit. 14. Hieron. in 65. Esai. Gregor. 17. mor. 5. D. Thom. in addit. quæst. 91. art. 4.

11 g D E secundo articulo, si resurrectionem fore, possit ostendi ratione naturali:
Resurrecti- de hoc statim in proxima quæstione. Sed pro nunc manifesta est conclusio
dos esse mortuos, ex veritate fidei: hanc enim veritatem tanquam articulum fidei exprimit tam symbolum Apostolorum, *Carnis resurrectionem*, quam symbolum Nicænum & expecto resurrectionem mortuorum: quam symbolum Athanasij, *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*, &c. Istud autem valde expresse habetur in multis locis Scripturæ, utpote Ioann. 5. 1. 20. & 21. & Matth. 25. & Apost. 1. Corinth. 15. & 1. Thess. 4. & secundi Machab. 12. *Nisi eos qui ceciderant, resurrectiones speraret.*

12 h Ad argumenta. Ad primum, Salomon fuit ibi concionator nunc allegans pro
Ad arg. 1. parte stultorum, nunc respondens secundum sententiam sapientum, & illud dictum est concionando pro stultis. Sed contradicitur illi sententiæ postea. cap. ult. *ibit homo in domum aternitatis suæ; finem loquendi omnes pariter audiamus. Deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo.*

Ad 2. Ad secundum, & si cælum nunquam atteretur quantum ad substantiam, tam
Cælum & elementa non esse substantialiter corrumpenda. men atteretur quantum ad efficaciam, vel influentiam in ista inferiora, generando, & corrumpendo: quia post iudicium cessabit ista influentia, & quoad hoc intelligi potest illud 1. Corinth. 7. *Præterit figura huius mundi.* Vel posset dici, quod loquitur de illo cælo, de quo loquitur Petrus in Canonica sua, *Cæli transient, & elementa calore soluentur*: quod non intelligitur nisi de cælo elementari.

Ad 3. Ad aliud, Philosophus ibi distinguit circulationem in corporibus cælestibus à circulatione in corruptibilibus, quia ibi supra non corrumpitur per motum, & ideo redit eadem, non sicut accipiens esse per istum motum, sed fit præsens eidem parti per motum reducens: sed circulatio in istis inferioribus est secundum corruptionem formæ substantialis, & reductionem eius: & ideo non sic redit idem numero. An autem vniuersaliter neget idem numero posse redire, de hoc quæst. 3.

13 i Ad vltimum posset dici, quod compositum potest idem redire, licet non redeat
Ad 4. vniio eadem partium: quia illa vniio non est de essentia totius, nec illa vniio est illa entitas totalis, quæ est ex partibus, nec forma illius entitatis; sed quia vniio est simpliciter necessario requisita ad entitatem totalem, & non videtur aliquid esse idem numero, nisi illud sit idem numero, quod necessario requiritur ad ipsum: ideo verius videtur, quod vniio redibit eadem, & hoc, si accipiat pro illa relatione

In resurrectione redit eadẽ vniio, non eadem mutatio.

ne partium vnitarum ad inuicem, non autem pro ipsa passione, quæ non manet nisi in instanti resuscitationis: illa enim potest poni alia, sicut & illa mutatio est alia à generatione.

Et cum arguitur, quòd illa vnio fuit interrupta: dico quòd interruptum potest redire idem numero, & non tantum absolutum, sed respectus, si extrema eius redeant eadem numero. Credo enim beatam Mariam habuisse eandem relationem ad Filium post passionem, quam habuit ante Christi passionem, & tamen fuit interrupta, & in morte Christi propter destructionem termini, & in morte Mariæ propter destructionem fundamenti.

Et si dicas, quòd contradicere videtur illa responsio sibi ipsi, quia negat vnionem passionem redire eandem, & tamen illa est necessaria ad fieri totius, & secundum istud dictum non potest aliquid redire idem, nisi illud redeat idem, quod est necessarium ad esse eius. Respondeo, esto, quòd vnio, vt est passio, sit necessaria ad fieri totius, sequitur quòd non est idem fieri ipsius totius, nisi sit eadem vnio: & concedo: & tunc vel neutrum erit idem, quod est probabile, quia illa vnio, vt dictum est, non erit eadem cum generatione hominis: vel vtrumque poterit esse idem, quia non est ibi contradictio.

Eadem relatio potest redire, si redeant extrema.
Problema, an erit eadem passio & vnio in resurrectione.

COMMENTARIVS.

§1 **D**E secundo Articulo. Si resurrectionem fore, &c. Remittit ad sequentem questionem examen illius difficultatis, si possit resurrectio ostendi ratione naturali. Interim hic statuit conclusionem fidei, nempe de fide esse resurrectionem futuram. Circa quam veritatem fuerunt plures errores. Fuit error Philosophorum, qui negarunt immortalitatem animæ: vt erant Stoici, & Epicurei; quin etiam hic error fuit communis Philosophorum Gentilium, qui negabant possibilitatem resurrectionis, vt docet Tertullianus lib. de præscriptionibus cap. 7. & pater ex principiis eorum, qui dicebant Deum agere necessitate naturæ ad extrà, nec posse se solo producere effectum causatum inferiorum sine ipsis causis, fuit Athenienfium vt constat *Ath. 17*: qui subsannabant Paulum ob prædicationem huius articuli, quasi seminiverbium, aut magistrum ridiculæ doctrinæ. Sic Festus eundem dixit insanire *Ath. 26*. quod resurrectionem prædicaret. Videatur Augustinus lib. 12. de ciuitate. c. 13. & lib. 22. cap. 25. Ideoque contra hos qui negabant possibilitatem resurrectionis Patres disserunt ex potentia infinita Dei, vt ostendant possibilitatem resurrectionis ex prima rerum conditione, seu creatione. Sadducæi etiam negabant eandem veritatem *Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10. Ath. 4. 5. & 23*. Eundem errorem in Ecclesia suscitauerunt etiam hæretici, vt Simon Magus, vt docet Epiphanius *hæres. 21*. Hymenæus & Philetus 2. ad Tim. 2. dicebant euenisse, & non fore amplius resurrectionem.

§2 Alij negabant resurrectionem carnis, statuentes tantum salurem animæ. Carpocrates apud Irenæum lib. 1. cap. 24. Valentinus, vt idem cap. 1. & Epiphanius *hæres. 31*. Marcion apud Irenæum citatum cap. 29. apud Epiphanium *hæres. 42*. Manichæi apud eosdem & August. Theodoret. Origenes citatur pro hoc errore à quibusdam; sed alius fuit error eius apud Methodium in Aglaphonie & Epiphanius *hæres. 64*. non idem corpus numero, sed specie resurrecturum, citatur in *psalm. 1. & psal. 65. lib. verò 3. in Epistolâ ad Romanos* docuit transmigrationem animæ in corpus, & sexus sceminei in virilem. Testatur etiam Theophilus Alexandrinus *epistola 2. paschali*. August. lib. 2. de ciuitate.

Errores contra articulum fidei.
Error Philosophorum.

Impugnatur ex Dei omnipotentia.

Error hæret. Præcessisse resurrectionem.

Negantes carnis resurrectionem.

Error Originis.

cap. 13. Photius opusculo de 7. Oecumenicis Conciliis. Hunc secundum errorem docuerunt Armeni, vt refert Guido Carmelita. Prioris aut similis erroris fuit Eurychius Patriarcha Constantinopolitanus, vt docet Gregorius Magnus lib. 14. moral. c. 29. & Beda lib. 6. in Lucam c. 24.

Conclusionem fidei optime probat Doctor ex Symbolo Apostolorum; Nicæno, & Athanasij, & ex nouo Testamento; in quibus expressissime definitur, sicut etiam ex veteri Testamento *Iob 19. Isaiæ 26. Ezechielis 37*. quamuis hic locus aliter etiam soleat interpretari de reconciliatone, & vocatione finali Iudæorum ad fidem, vt August. lib. 10. de Gen. ad literam cap. 5. Hieron. Theodoret. & glossa ordinaria in eundem locum.

Hanc veritatem fuisse explicitam fidei in omni statu post lapsum exilium, & necessariò creditam explicitè ab omnibus, ita vt contrarius error fuerit hæresis. Hæc est contra Abulensem in *Matthæum quæst. 129*. qui putat apud Iudæos resurrectionem futuram non fuisse articulum fidei, sed opinionem tantum, ex eo quòd Sadducæi fuerunt inter Iudæos tolerati. Contrarium constat ex *Matthæi 22*. vbi Christus conuincit Sadducæos errasse de articulo resurrectionis, probans veritatem ex scriptura veteris Testamenti, dicitque eos errare nescientes Scripturam, & virtutem Dei; & Paulus *Act. 24*. dicit se credere omnibus, quæ in Lege, & Prophetis scripta sunt; spemque habere resurrectionis, quam habebant Iudæi. Vnde colligitur tam Paulum, quàm Iudæos credidisse ex Lege, & Prophetis illi articulo fide diuina, non tantum opinione humana, & *Act. 26*. dicit se iudicari, quia prædicabat resurrectionem mortuorum, quam spem duodecim Tribus die, ac nocte tenebant. Loca etiam veteris Testamenti citata veritatem hanc docent. vt *Iob. & Daniel*. Vnde rectè Tertullianus in lib. de resurrectione carnis cap. 39. appellat hunc articulum præcipuum fidei, quia nempe spes retributionis in eo fundatur. Vnde Paulus 1. ad Corinth. 15. Si secundum hominem, inquit, ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgant? manducemus & bibamus, cras enim moriemur, &c. Quibus verbis satis indicat Apostolus spem retributionis fundari in articulo resurrectionis. Sed spes hæc retributionis in omni statu post lapsum doceatur per fidem, & promissiones Dei: ergo etiam resurrectio perinde

Probatio conclusionis fidei.
Symbola fidei.
Iob.
Isaias.
Ezechiel.

§3 Fuit hæc veritas explicitè credenda in omni statu.

Articulus credendus explicitè.
1. Cor. 15.

ad fidem explicitam spectabat.

54
Responsio. Obiicies. Potuit esse retributio animarum in esse separato, quamvis non sequeretur resurrectionem.

Impugnatur. Contrà. Hæc retributio licet fiat etiamnum ante resurrectionem, non illa tamen retributio consummata, quam Iudæos expectasse docet Paulus; & quam ipse ex Lege, & Prophetis expectabat, & quam proponebat; & etiam patet Danielis 12. & 2. Machabæorum 7. *Tu quidem scelestissime in presenti vita nos perdis, sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æterna vita resurrectione suscitabit, &c. mundi creator, qui formavit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet, & vitam, &c.* Testimonia etiam Iob sunt clarissima, ex quibus satis patet, qualis fides, & quàm explicita vulgariter fuerit resurrectionis in populo Hæbreorum, & aliis qui ante aduentum Christi expectabant retributionem. Videantur expositores in loca citata in textu, qui sensum eorum satis diffusè exponunt, & explicant formam rationis, qua Christus conuincit Sadducæos, & Paulus alios negantes resurrectionem, quas benè expendit Aegidius Lusitanus *quest. 4. art. 1. §. 4.* & Suarez citatus. Procedunt autem illa argumenta ex natura promissionis factæ, & dispositione diuina quantum ad substantiam retributionis faciendæ, & modum quo facienda est, & certitudinem eius in diuina determinatione; & procedit rectè contra admittentes legem, & negantes resurrectionem, vt erant Sadducæi, quos conuincibat Christus declarando Legem, & qua ratione Deus est Abraham, Isaac, & Iacob, quoad se quidem mortuorum, quoad Deum autem viuentium, non solum quoad animam, sed etiam quoad retributionem operum, quam facturus est in resurrectione: quia Deo non pereunt, qui est ipsos resuscitaturus. Rationes etiam Pauli eandem veritatem, & dispositionem supponunt, quando v.g. loco citato ex resurrectione Christi, facta, fore aliorum dormientium resurrectionem probat, nam sicut in Adam omnes moriuntur, ita erit resurrectio omnium per Christum, & in Christo. Rationes sunt ex reuelatis, & declarationes veritatis, vt reuelata est, in quibus promissio, substantia, modus resurrectionis exponitur iuxta providentiam Dei præsentem, qua omnia disposuit, neque tam forma rationis attendenda est, quàm ipsa contenta declaratio veritatis per expressum ordinem ad suas causas, ex quibus est resurrectio.

55 h *Ad argumenta, &c.* Ad primum, &c. Hæc solutio est Gregorij *lib. 4. Dialog. cap. 4.* Ad secundum patet ex litera, & quæstio ipsa *infra* tractabitur; An scilicet cælum dissoluetur: Intelligit Gregorius locum prout secunda interpretatio proponit. Ad tertium patet ex litera, & ampliùs declarabitur *quest. 3.*

56 i *Ad ultimum posset dici, &c.* Docet compositum posse redire idem numero, quamvis vnio eadem numero ipsarum partium non rediret: quia illa non est de essentia totius. Resolutio hæc est etiam D. Thomæ *in dist. seq. art. 1. quest. 2. ad 2.* quam amplectitur Suarez, vt probabilem, & benè probatur à Doctore, supposita distinctione reali totius per se à partibus vnitis, quia sic neque vnio est pars essentialis totius, neque integralis, sed applicatio causarum intrinsecarum,

cuius diuersitas in numero non infert diuersitatem totius; quod manentibus iisdem partibus componentibus numero, & ipsum manet idem numero; quia sicut potest cum vnitate totius stare diuersitas mutationis, ita & vnionis. Cæterum, tenendo totum non distinguere à partibus vnitis, non videtur cum diuersitate vnionis partium stare posse vnitatem hanc compositi, quia sic vnio, quidquid ponatur, se habet vt pars formalis compositi, quia compositum est aliquod diuersum à partibus separatis.

Secundò responderet probabilius esse redire eandem vnionem in numero, accipiendo vnionem pro ordine, seu relatione partium ad inuicem, non verò pro ipsa passione. Rationem assignat prioris; quia ipsa vnio videtur requiri necessariò ad compositum. Hæc ratio non videtur sufficere, aut probare intentum, dato quòd vnio non sit pars compositi, aut hoc distinguere à partibus vnitis: quia vnionem esse aliam, & aliam, non variat ordinem materiæ ad formam in esse potentia per se, neque formæ ad materiam, vt est actus per se eius, quia comparantur ad se inuicem, & ad totum secundum id quod sunt formaliter. Vnde si albedo seorsum diuersis subiectis numero vniretur eadem numero, aut anima hæc huic, aut illi materiæ, non sequeretur diuersitas in effectu formali eius, quamvis vnio esset diuersa.

Intelligi potest Doctor loqui secundum præsentem materiam, nempe qua statuitur idem corpus cum suis accidentibus connaturalibus, quæ habuit virtute agentium, & actionis, qua primò fuit productum, resuscitari: sic etiam necessariò redire eandem vnionem, non quòd sit hoc necessarium ad esse numericum, & substantiale corporis; sed ad esse integrale, & veritatem eius.

Secundum, quod asserit Doctor, est, non redire eandem passionem. Intelligit passionem fieri ipsius vnionis in subiecto, vt est ex vi actionis transmutantis, vel potest intelligi ipsa relatio passionis; probat autem hoc, quia non est nisi in ipso instanti resurrectionis, supple, actiua, & est transiens sicut ipsa actio, seu mutatio transit: quæ ratio videtur comprehendere passionem, & actionem pro ipsa forma, seu vnione in fieri, vt est ab agente; & fit in subiecto, & connotat per modum mutationis actiua, & passiva terminum à quo.

Obiicit, quòd vnio fuit interrupta: ergo non redit eadem numero.

Respondet negando consequentiam, & asserit eandem fuisse relationem maternitatis in Beata Virgine, ante, & post resurrectionem ipsius.

Vrget ampliùs, quòd ex hoc sequeretur, quòd etiam vnio, vt passio, necessariò debet redire eadem.

Respondet problematicè posse dici, quòd vnio & passio sit eadem, & vel vtrumque redire idem, vel neutrum: sistendo tamen in prima solutione.

Respondetur. Sicut alia est hæc mutatio in resurrectione ab illa, qua homo primùm fuit productus per generationem, ita etiam eandem posse esse vnionem, licet diuersa esset passio, propter diuersitatem termini, qui est solus Deus resuscitans. Si loquamur de passione in esse relationis extrinsecæ aduenientis, & respicientis agens;

57
Secunda responsio.

Redire eandem vnionem.

Obiicitur.

Solutio obiectionis.

Redire vnionem, quia spectat ad veritatem nature.

58
Quid sit passio vnionis.

59
Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Ad vnionem possunt esse diuersa mutationes.

Distinctio XLIII. Quæstio II. 21

agens; non sequitur tamen unionem esse diuersam, quia ut in 1. art. differuimus contra Durandum; eadē numero forma potest per diuersas mutationes produci ipsa in se manente inuariata; sicut ergo unio fuit primum producta per generationem; & postea restituitur per actionem solius Dei; ita etiam mutationes illæ variantur, quamuis unio per modum termini producti sit eadem numero.

QVÆSTIO II.

Utrum posset esse notum per rationem naturalem, resurrectionem generalem hominum esse futuram?

D. Thom. in add. quæst. 75. art. 3. & hic quæst. 1. art. 2. D. Bonau. art. 1. quæst. 5. Argentina, quæst. 1. art. 2. Suarez 3. part. tom. 2. disp. 50. sect. 2. & 3. Vide Scot. 9. Met. quæst. 11. in Theorem. §. Non potest probari animam. & 2. Phys. quæst. 4. ubi Aretin:

SECUNDO quæro, utrum posset esse notum per rationem naturalem resurrectionem generalem hominū esse futuram? Quod sic; desiderium naturale non potest esse frustrā, Commentator, 2. Metaph. sed homo naturale desiderium habet ad semper esse, & istud desiderium potest esse notum per rationem naturalem, & quod illud non sit impossibile: ergo, &c. Probatio minoris, quia non fugitur aliquid naturaliter nisi virtute naturalis desiderij, vel amoris ad aliud; sed naturaliter fugit homo mortem. Hoc patet per experientiam. Patet etiam per illud Apostoli 2. ad Corinth. 5. *Nolumus exspoliari, sed superuестiri.*

Præterea, naturaliter notum est, quod beatitudo naturaliter appetitur: hoc patet, & ex 1. Ethic. de beatitudine in generali, & ex 10. de beatitudine in speciali; sed notum est per rationem naturalem; beatitudinem non posse esse nisi sempiternam: ergo notum est per rationem naturalem hominem esse ordinatum ad aliquam perfectionem sempiternam. Probatio minoris, August. lib. 13. de Trinit. cap. 8. probat illud per rationem sic: *Morientem vita ipsa deserit, si beata; aut ergo nolentem deserit, aut volentem, aut neutrum: si nolentem, quomodo est beata vita, quæ ita est in voluntate, quod non sit in potestate? si autem volentem, quomodo vita beata erat, quam noluit, qui habebat? Si dicas neutrum, nec nolle, nec velle, sed nec illa beata est vita, quæ talis est, ut quem beatum facit, amore eius indigna sit.*

Præterea, naturaliter notum est, quod tota species non caret fine suo, quin illum in aliquo individuo consequatur; sed naturaliter notum est beatitudinem esse finem speciei humanæ: ergo & hominem posse consequi illam, saltem in aliquo individuo; sed non potest eam consequi in vita ista propter nullas misérias concomitantes eam, puta varietas fortunæ, & infirmitas corporis, imperfectio scientiæ & virtutis, & instabilitas, & fatigatio in exercendo actus perfectos, in tantum ut nulla operatio quantumcunque in principio est delectabilis, possit continuè esse delectabilis, imò per eam fatigato delectabile erit cessare ab ipsa: & notum est per rationem naturalem; operationem beatificam non esse fastidiosam, nec potest haberi à sola anima separata, quia in hac homo non consequitur finem suum: ergo habebitur in alia vita à toto coniuncto: & per consequens ad minus videtur per rationem naturalem concludi, in quibus homo ad finem suum pertingeret.

Præterea, per rationem naturalem notum est quod omnis species, quæ est de integritate vniuersi, est perpetua; quia totum integrum est perpetuum; sed homo est species perfectissima, saltem inter ista inferiora: *Sumus enim nos quodammodo finis omnium.* 2. Physic. ergo, &c.

Oppositum August. 13. Trinit. cap. 9. loquens de vita immortalī, vel sempiterna. *Hac, inquit, utrum careat humana natura, nec parua quæstio est. Humanis quippe argumentationibus hanc inuenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio; vacantes otio, doctrinisque subtilissimis eruditi, ad indagandam solius animæ immortalitatem peruenire potuerunt.*

Idem Act. 17. dicitur de quibusdam Atheniensibus audientibus Paulum, qui dicebant, quod nouorum dæmoniorum videbatur denūciator esse, quia Iesum, & resurrectionem annuntiabat eis: & tamen illi Athenienses erant Philosophi, multum vigentes ratione naturali. Patet de Dionysio conuerso; qui fuit vnus eorum: ergo istud, quod videbatur eis ita remotum à veritate, non videtur benè esse notum per rationem naturalem: videt & omnia quæ adducit ibi Paulus, non sunt nisi quædam persuasiones. Patet ibi.

Præterea.

Ratio 3. Præterea. *Aët. 26.* cū diceret Paulus. *Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione, &c.* Festus magna voce dixit, *Insanus Paule.*

COMMENTARIUS.

I *Expositio quaestionis.*
Ordo & divisio.
k *Secundo quæro utrum possit esse notum, &c.* In hac quaestione examinatur, an ratione naturali possit ostendi resurrectio futura, & agitur de ratione necessaria à priori, aut à posteriori. Hanc quaestione alij disputant sub titulo possibilitatis, an scilicet ratione naturali ostendi possit possibilis resurrectio. Vtrumque comprehendit Doctor in hac quaest. proponit pro parte affirmatiua quatuor rationes, quarum tres primæ fundantur in appetitu beatitudinis, eiusque cognitione naturali, quam experimur. Quarta verò de perpetuitate specierum. Pro negatiua verò adducit Augustinum, & Apostolum. Tandem, quia demonstratio à priori est per causas

intrinsecas efficiendi, proponit tres propositiones, ex quibus velut à priori possit formari illa demonstratio; quarum prima est ex forma intrinseca, & specifica hominis, quæ est anima rationalis. Secunda, quod hæc sit incorruptibilis. Tertia, quod non permanebit semper extra corpus, & consequenter restituetur corpori: ex quibus sequitur fore resurrectionem. Resolvit primam esse notam naturaliter tanquam necessariam. Secundam esse probabilem naturaliter; non tamen necessariam. Tertiam verò non esse tam notam naturaliter: ac proinde probationem à priori non esse necessariam, seu demonstratiuam physicam. Idem dicit quantum ad rationes à posteriori, quæ desumuntur ex inclinatione ad beatitudinem, & retributionem operum, & tandem responderet ad argumenta.

Principia demonstrandi resurrectionem tria.

Resolutio finalis.

SCHOLIUM.

Ponit tres propositiones, quæ si naturaliter essent notæ, naturaliter etiam sciretur futuram generalem hominum resurrectionem. Prima propositio est; Anima rationalis est forma specifica hominis. Ponit auctoritates quibus D. Thom. probat hanc esse notam naturaliter, imò videtur communis omnium Philosophorum.

4 **l** *Respondeo, hoc manifestum est, quod si ratio aliqua resurrectionem ostendit, oportet quod accipiat ex aliquo, quod est proprium hominis, ita quod non conveniat aliis corruptibilibus: hoc autem non est materia etiam incorruptibilis, nec forma aliqua destructibilis; quia etsi talis sit in homine, & excellentior omni forma bruti, tamen ex illa non potest sumi ratio sufficiens ad probandum resurrectionem totius: ergo oportet quod accipiatur à forma specifica hominis, vel ab operatione conueniente homini secundum illam formam.*

Primo modo procedendo ex tribus propositionibus concluditur propositum, & si illæ omnes ratione naturali essent notæ, haberemus propositum: sunt autem istæ; Prima, *Anima intellectiua est forma hominis specifica.* Secunda, *Anima est incorruptibilis:* ex quibus sequitur quod forma specifica hominis sit incorruptibilis. Additur tertia, quod *forma specifica hominis non remanebit perpetuò extra corpus:* sequitur ergo, quod aliquando redibit idem. Ista reditio iterata resurrectio vocatur secundum Damascenum *lib. 4. cap. 19.* Resurrectio est secunda eius, quod dissolutum est, resurrectio.

5 *De istis ergo tribus propositionibus, qualiter notæ sunt, per ordinem videamus.*
D. Thom. De prima dicitur, quod est ratione naturali nota: quod ostenditur dupliciter. Vno modo per auctoritates Philosophorum, qui hoc asseriebant, & nonnisi tanquam ratione naturali notum. Alio modo, adducendo ibi rationes naturales, ex quibus istud concluditur. De prima, Arist. definit animam, *2. de Anima*, quod est *actus corporis physici*, &c. Et in principio tertij, *de parte autem animæ, quæ cognoscit, & sapit.* vbi videtur ponere animam intellectiuam partem saltem subiectiuam animæ prius definitæ in communi.

Auerroëm reprehendit ponentem unitatem intellectus.
Præterea, omnes Philosophi communiter in definitione hominis posuerunt *rationale* tanquam eius differentiam propriam; per *rationale* intelligentes animam intellectiuam esse partem essentialem eius: nec breuiter inuenitur aliquis Philosophus notabilis, qui hoc neget; licet ille maledictus Auerroës in fictione sua *3. de Anima*. quæ tamen non est intelligibilis, nec sibi, nec alij, ponat intellectum esse quamdam substantiam separatam mediantibus phantasmatibus nobis coniungibilem; quam coniunctionem nec ipse, nec aliquis sequax eius adhuc potuit explicare; nec per illam coniunctionem saluare hominem intelligere. Nam secundum ipsum homo formaliter non esset nisi quoddam animal irrationale excellens: per quamdam tamen animam irrationalem, & sensitiuam excellentiorem aliis animabus.

COMMEN

COMMENTARIUS.

² **R**espondeo hoc manifestum est, &c. Docet hanc demonstrationem petendam esse ex propriis hominis, non ab aliquo corruptibili; neque ex materia etiam prima, quæ incorruptibilis est, sed ex forma specifica hominis, nempe ex anima rationali, vel ex operatione eius. Ex qua sumit tres propositiones, ex quibus hæc veritas deduci potest. Prima est, quod sit forma hominis. Secunda quod sit immortalis & incorruptibilis secundum esse. Tertia, quod forma illa non manebit perpetuo extra corpus. De his propositionibus earumque materia non est instituti per se tractare, quia est alterius loci, sed tantum quaerere de gradu certitudinis earum, & an secluso fidei lumine, & traditionis receptæ ab initio in

genere humano, sint talis evidentia, ut conuincant proteruum per veram demonstrationem, & necessariam: quod enim propositiones sint veræ, non negatur; sed differitur tantum, an necessarium concludentes modo dicto.

Quod prima sit vera, & necessaria, admittit Doctor, & primò adducit probationem eius ex Sancto Thoma 3. part. quæst. 76. art. 1. tum quia Philosophi plures hoc lumine naturali nouerunt. Secundò, quia ex 2. & 3. de Anima, ponitur anima intellectiua, pars subiectiua animæ, ut sic, quæ definitur *actus corporis organici*, &c. Deinde, quia communiter Philosophi statuunt rationalem differentiam hominis, & animam rationalem, quæ talis est, partem eius essentialem, excepto Auerroë, cuius fictio non est intelligibilis, & hoc argumentum est ab auctoritate.

Prima propositio est vera, & necessaria.

Probatio.

SCHOLIVM.

Ponitur ratio, quæ D. Thom. probat primam propositionem, scilicet ex operatione animæ: quam refutat Doctor, quia secundum D. Thom. intellectus se habet passiuè quoad intellectionem; de quo dictum est 1. dist. 3. quæst. 7. Ex vera sententia de actiuitate intellectus, format Doctor rationem aliter, sic; homo formaliter & propriè intelligit: ergo anima intellectiua est eius forma. Antecedens fuscè examinat pro, & contra.

DE secundo, ad propositum non inuenitur faciliter ratio à priori, neque à posteriori propria, nisi ex propria operatione hominis: siquidem forma innoscitur ex operatione, sicut materia ex transmutatione: ex operatione ergo intelligendi arguitur propositum sic. Intelligere est propria operatio hominis: ergo est à propria forma: sed est ab intellectiua: ergo intellectiua est propria forma hominis.

Sed ista ratio patitur instantiam; quia intellectus, & intelligere secundum eos se habent passiuè, & non actiuè: ergo illa propositio, propria operatio est à propria forma, non probat intellectiuam esse propriam formam: siquidem ab ipsa non est ipsa operatio secundum eos, sed ab obiecto intelligibili, vel à phantasmate. Idè ex illa opinione, formo rationem aliter sic; homo intelligit formaliter, & propriè: ergo anima intellectiua est propria forma hominis. Antecedens videtur satis esse manifestum secundum auctoritatem Philosophi 3. de Anima, & 1. Ethic. cap. 9. quia intelligere est propria operatio hominis: operatio autem ut distinguitur contra actionem, seu factionem, formaliter inest ipsi operanti, & non est ab ipso altero. Consimiliter 10. Ethic. in intelligere ponit felicitatem hominis: & manifestum est, quod illa felicitas inest formaliter homini: ergo & illa operatio, in qua consistit.

Sed tentandum est probare antecedens per rationem contra proteruum, si neget, & hoc intelligendo in antecedente intelligere propriè acceptum: per quod intelligo actum cognoscendi transcendentem totum genus cognitionis sensitiuæ. Probatur ergo illud antecedens vno modo sic. Homo cognoscit actu cognoscendi, non organico: ergo intelligit propriè. Consequentia patet ex ratione iam posita; quia intellectio propriè est cognitio transcendens omne genus sensationis: omnis autem sensatio est cognitio organica, ex 2. de Anima. Antecedens huius enthymematis probatur, quia omne organum determinatur ad certum genus sensibilem, ex 2. de Anima, & hoc idè quia consistit in media proportionem extremorum illius generis; sed aliquam cognitionem experimur in nobis, quæ non competit nobis secundum tale organum: quia tunc determinaretur præcisè ad sensibilia determinati generis, cuius oppositum experimur: quia cognoscimus per talem actum differentiam cuiusunque generis sensibilem ad aliquid, quod non est aliquid illius generis: ergo cognoscimus vtrumque extremum. Patet illa consequentia secundum Philosophum sic arguentem 2. de Anima, cap. de Sensu communi.

Sed huic instatur primò, quia cognitio organica est, quæ inest secundum determinatam partem corporis: illa autem, de qua arguitur, quod per ipsam distinguimus sensibilia à non sensibilibus, inest toti primò, & idè non per aliquod organum

D. Thom. 1. p. q. 75. art. 2.

De hoc 1. dist. 3. q. 7. num. 14.

Text. 1. & 5. Vide 2. de Anim. text. 24. 55. & 60. Cap. 10.

Idem 1. p. quæst. eadè art. 5.

Text. 51. & lib. 1. com. 122. & 130. Text. 118. & inde.

Text. 149. & circiter.

num propriè loquendo : tamen non transcendit omne genus cognitionis sensitivæ secundum perfectionem , quia inest primò toti , & per consequens ita est materiale sicut illud , quod inest toti per partem . Ita enim passio totius est materialis , sicut aliquid , quod inest toti per partem .

Secundò negatur assumptum , scilicet quòd ille actus non inest secundum aliquod organum , quia inest secundum organum phantasie : cuius probatio est , quia illo læso impeditur cognitio . Nec probatio illa de determinatione organi ad certum genus , cogit : quia phantasia extendit se ad omnia sensibilia . Sed secunda instantia exclusa est per quoddam ibi tactum , quia per illum actum discernimus totum genus sensibilem ab aliquo extra totum illud genus , nec illa probatio , quòd impeditur ille actus læso organo phantasie , concludit : hoc enim est propter ordinem potentiarum illarum in operando , non autem quia intellectio exerceatur mediante illo organo .

2. de Anima.
Text. 63.

COMMENTARIUS.

3 **I**n *De secundo ad propositum* , &c. Hic subiungit alteram rationem à posteriori desumptam à propria operatione hominis , quæ est intellectio : ergo à propria forma hominis .

Respondet instari posse , dato quòd intellectio sit à solo phantasmate , aut obiecto , tanquam causa totali efficiente , & principio elicitiuo , ad quod se habet intellectus tantum passivè . De hac opinione agit in 1. dist. 3. quest. 7. instantia autem insinuata in hoc potissimum virget contra hanc rationem ; quia actus intelligendi , ut est ab ipsa anima elicitiuo , potissimum probat eam esse formam corporis . Cæterum , etiam format ipse rationem in sensu formali , quia intellectio est propria operatio hominis , ex Phi-

Formatur ratio.
Intellectio est intrinseca.

losopho , & distinguitur contra factionem , seu actionem transeuntem , & in ea consistit felicitas hominis , ex eodem Philosopho : ergo inest secundum propriam formam hominis .

Deinde , homo cognoscit actu non organico , quem experimur in nobis , quæ cognitio non extenditur ad certum genus sensibilem , sicut cognitio organica , & illo actu differentiam omnium sensibilem inter se cognoscit .

Intellectio non est actu organico.

Si respondeatur quòd illa cognitio sit secundum totum , & non secundum organum . Vel si dicatur inesse secundum phantasiam , quia hac læsa impeditur talis actus .

Responsio.

Vtramque relicit Doctor , tum quia per cognitionem illam cognoscimus aliquid , quod excedit totum genus sensibilem , & ideo impeditur talis cognitio læsa phantasia , ob subordinationem potentiarum in operando .

Impugnatur.
Intelligitur quod est sensibile.

SCHOLIUM.

Probat D. Thom. nos formaliter intelligere , quia in nobis est aliqua cognitio immaterialis . Hanc rejicit Scotus , & propositum suadet variis experientiis , quibus constat nos cognoscere multa , quæ omnem cognitionem sensitivam excedunt , si verò protervè aliquis istas experientias negaret , dimittendus esset , ut brutum .

9 **A**liter probatur antecedens principale , quia aliqua cognitio immaterialis inest nobis ; nulla autem sensitiva potest esse immaterialis : ergo , &c. Istud vocabulum *immateriale* est frequens in usu Philosophi in proposito : sed videtur ambiguum . Potest enim ad propositum tripliciter intelligi , vel immaterialis , quia incorporea , hoc modo , quia non operatur per partem corpoream , & organum : & tunc istud est idem cum propositione iam posita de non organica . Vel alio modo immaterialis , quia nullo modo extensa : & tunc plus dicit quàm non organica : etsi enim omnis organica sit extensa , quia recipitur in extenso : non tamen solum : quia si reciperetur in toto composito primò , cum illud sit extensum , adhuc esset operatio extensa .

D. Thom.
1. p. q. 75.
art. 2.
Inesse nobis cognitionē spirituale.

Tertio modo potest intelligi immaterialis , eius in comparatione ad obiectum , ut scilicet respiciat obiectum sub rationibus immaterialibus , utpote in quantum abstractum ab *hic* , & *nunc* & huiusmodi ; quæ dicuntur conditiones materiales . Si ergo probaretur immaterialitas secundo modo ; veriùs haberetur propositum quàm ex probatione eius primo modo . Sed non videtur sic posse probari , nisi ex conditionibus obiecti , quod respicit ille actus ; nisi forè ex reflexione , quia experimur nos reflecti super actum talis cognitionis : quantum autem non est super se reflexivum : & ideo ab obiecto huius actus fit finaliter probatio antecedentis .

10 Præterea , habemus in nobis aliquam cognitionem obiecti sub aliqua ratione , sub qua non potest esse actus eius aliqua cognitio sensitiva : ergo , &c. Antecedens probatur , quia experimur in nobis , quòd cognoscimus actu univèrsale : experimur enim quòd cognoscimus ens , vel qualitatem sub ratione aliqua communiore , quàm sit ratio primi

Nos habere aliquā cognitionē nō sensitivam,

Distinctio XLIII. Quæstio II. 25

primi obiecti sensibilis, etiam respectu supremæ sensitivæ. Experimur etiam quod cognoscimus relationes consequentes naturas rerum, etiam non sensibilem, & experimur, quod distinguimus omne genus sensibilem ab aliquo, quod non est illius generis. Experimur quod cognoscimus relationes rationis; quæ sunt secundæ intentiones, scilicet relationem Vniuersalis, Generis, & Speciei, &c. & oppositionis, & aliarum intentionum Logicalium. Experimur quod cognoscimus actum illum, quo cognoscimus ista, & illud, secundum quod inest nobis ille actus, quod est per actum reflexum super actum rectum, & susceptum eius. Experimur, quod assentimus complexionibus sine possibilitate contradicendi, vel errandi, utpote primis principiis. Experimur denique quod cognoscimus ignotum ex noto per discursum, ita quod non possumus dissentire evidentæ discursus, nec cognitionis illatæ; quodcunque istorum cognoscere est impossibile alicui sensitivæ potentæ attribuere: ergo, &c.

Si qui autem proteruè neget illos actus inesse homini, non est cum eo ulterius disputandum, sed dicendum sibi quod est brutum: sicut nec cum dicente, non video colorem ibi, non est disputandum, sed dicendum sibi, tu indiges sensu, quia cæcus es. Ita quodam sensu, id est, perceptione interiori, experimur istos actus in nobis, & ideò si quis istos neget, dicendum est eum non esse hominem, quia non habet illam visionem interiorem, quam alij experiuntur se habere: Assumptum, scilicet quod nullus istorum actuum potest esse secundum aliquam potentiam sensitivam, probatur, quia actu vniuersale cognoscitur sub tanta indifferentia, sub-quanta ipsam sic cognitum est simul dicibile: est autem simul dicibile de omnibus singulis, in quibus saluatur: sic non cognoscit sensus. Sed de secunda est evidentius; quia nulla potentia potest cognoscere aliquid sub ratione vniuersaliori ratione sui proprii obiecti; sicut visus non cognoscit aliquid sub ratione indifferenti ad colorem, & ad sonum: ergo cognitio illa, quæ est alicuius sub ratione communiori quocunque primo obiecto, etiam supremi sensus non potest esse aliqua sensatio.

Tertium probat idem, quia nulla sensatio potest esse distinctiua primi obiecti sensibilis, id est communissimi, ab eo, quod non est tale, quia non potest esse vtriusque extremi. De relationibus consequentibus alia non sensibilia inter se, vel insensibilia ad sensibilia, patet per idem, quod sensus non potest in illos; multò magis patet de relationibus istis, quæ dicuntur rationis, quia sensus non potest moueri ad cognoscendum aliquid, nisi quod includitur in obiecto sensibili, ut sensibili; habitu do rationis non includitur in aliquo, ut existens est: sensus autem existens est, ut existens est, ut per hoc posset probari primum etiam de actu vniuersali, quia vniuersali in actu repugnat esse existens, ut existens. Aliud de reflexione super actum & potentiam, probatur per hoc, quia quantum non est reflexiuum super se. Alia duo de compositione, & assentire compositioni, & de discurre, & assentire evidentæ discursus, probantur ex relatione rationis, quia illa non sunt sine relatione rationis.

experientia probatur variis modis.

11

Sensus non cognoscit vniuersale.

Sensus non cognoscit ens rationis. Sensus est tantum existens quædæ tale. Vniuersali repugnat esse existens.

COMMENTARIUS.

4 ⁿ **A** Liter probatur Antecedens, &c. Est alia probatio D. Thomæ: quia aliqua cognitio immaterialis est in nobis; nulla autem sensitiva est immaterialis: ergo, &c.

Immateriale variis modis accipitur. Vt opponitur organo.
Respondet Doctor, dictionem illam *immaterialis* esse frequentem ex vsu Philosophi in materia cognitionis, & esse ambiguam: Primum, ut opponitur principio operanti per organum, & sic propositio præmissa facit in paragrafo antecedenti, quia dicitur in nobis esse cognitio non organica formaliter. Secundò modo dicitur *immaterialis* id quod non est extensum. Tertio dicitur *immaterialis*, ut comparatur ad obiectum, quatenus illud percipit sub ratione abstrahente à conditionibus materialibus, seu individualibus; ut est *hic & nunc*, & cæteræ conditiones, quæ sequuntur ad individuum. Dicit quod immaterialitas excludens extensionem, seu secundo modo sumpta faceret ad institutum, si probaretur; cuius probatio desumi tantum potest ex conditione
Scoti Oper. Tom. X.

itione obiecti, quod respicit ille actus cognitionis immaterialis; vel ex reflexione potentæ super eodem actu; quod nequit competere extensæ, & quantæ, quæ nequit reflectere. Ideo Doctor probat illam propositionem D. Thomæ, tam ex conditione obiecti, quam reflexionis. Ex parte obiecti; quia experimur in nobis cognitionem, quæ cognoscimus ens, & qualitatem sub communiori ratione, quam sit obiectum sensus vllius. Deinde, quia experimur etiam nos cognoscere per reflexionem eundem illum actum: v.g. quo cognoscimus entia rationis, & Logicalia, & huiusmodi non sensibilia. Idem probat ex assensu primorum principiorum; conclusionum scientificarum, & evidentæ discursus, cui nequit intellectus dissentiri; qui actus nequeunt conuenire vlli potentæ sensitivæ; & qui negaret, inquit, *has experientias, esset repellendus tanquam insensatus, aut irrationabilis.*

Intellectus est immaterialis ut excludit extensionem.

Probatur ex obiecto, & reflexione.

Potentia organica nequit reflectere.

Pergit ulterius probare quod illi actus, quos experimur, non insint secundum aliquam potentiam sensitivam. Probatio eius reducitur ad tres propositiones. Prima est, quod Vniuersale, quæ
C Vniuersale,

5

Obiectum in- Vniuersale, cognoscitur sub illa indifferentia, *tellectus est* sub qua natum est prædicari indifferenter de omnibus suis inferioribus, seu indiuiduis; sub qua ratione non potest cognosci à sensu.

Explicatur Contra hanc propositionem non facit quòd aliàs afferit singularitatem non cadere sub obiecto sensus, vt in *dist. 3.* vbi per varias quæstiones agit de principio indiuiduationis, & potissimum *quæst. 6.* qua agit de indiuiduo per se; hic autem agit de indiuiduo secundum condiciones materiales existentiae loci, & temporis, à quibus non abstrahit cognitio sensitua; quia, vt hic dicit, sensus est existentis, quæ existens est, idè licet non feratur in indiuiduum sub ratione indiuidualitatis, ita vt ipsam discernere posset ab alia eiusdem naturæ: tamen fertur sub ratione existendi hic & nunc, sine quibus non esset natum obiectum mouere, aut terminare actum sensitua, neque natura obiecti sensibilis, vt illas condiciones includit, est indifferens, vt dicatur indifferenter per modum vniuersalis de quolibet singulari, quod est, & quod non est, cognitio autem intellectualis vniuersalis circa obiectum sensibile est, vel potest esse de ipso,

Sensus fertur in indiuiduum accidentale.

vt abstrahit ab illis conditionibus, & vt potest de singulis inferioribus prædicari indifferenter.

Secunda propositio est, quòd nulla potentia sensitua potest fieri in obiectum suum sub aliqua ratione vniuersaliori, quàm sit prima ratio sui obiecti: v.g. visus nequit cognoscere obiectum sub ratione indifferenti ad coloratum, & auditum. *6* *Sensitua non excedit primam rationem sui obiecti.*

Et si istes quòd phantasia posset sic ferri, aut sensus communis. *Responsio.*

Contra est, quòd nequeat ferri sub vniuersaliori ratione, quàm sit sensibile in genere: non sic intellectus, vt exemplis probat, & hanc rationem dicit esse magis euidentem quàm sit prior ratio. *Impugnatur.*

Tertia propositio est: quòd nulla sensatio possit esse distinctua sui primi obiecti ab alio, quod non est tale: quia neque esse vtriusque extremi, cum nequeat ferri extra suum obiectum primum. Deinceps applicat exempla data, in quibus ostenditur in nobis esse cognitio intellectua, quæ transcendit obiecta sensibilia, & probat etiam esse in nobis reflexionem supra actum, qua ipsum actum per modum obiecti cognoscimus.

S C H O L I V M.

Probat illam consequentiam positam num. 6. Homo formaliter intelligit: ergo animam intellectiua est eius forma, quia intellectio non potest recipi in parte organica, nec in toto, alioquin esset extensa: ergo habet subiectum inextensum, scilicet animam, quæ necessarid erit forma hominis, quia non materia eius. Probat etiam ex libera operatione voluntatis eandem consequentiam.

12. **C**onsequentia primi enthymematis probatur sic. Si talis actus est in nobis formaliter, cum non sit substantia nostra, quia quandoque inest, quandoque non inest: ergo oportet dare sibi aliquod receptium proprium; non autem aliquod extensum, siue sit pars organica, siue totum compositum, quia tunc ista esset extensa, nec posset esse talis, qualis dicta est, circa obiecta qualia dicta sunt: ergo oportet quòd inest secundum aliquid inextensum; & quòd illud sit formaliter in nobis: illud non potest esse nisi anima intellectiua: quia quæcumque alia forma est extensa. Vel aliter potest probari ista consequentia, eundo ad condiciones obiecti illius actus, quia quælibet forma inferior intellectiua, si habet operationem, habet præcisè respectu obiecti sub rationibus oppositis istis rationibus dictis: ergo si habemus operationem circa obiectum sub istis rationibus, illud non inest nobis secundum aliquam formam aliam ab intellectiua: ergo inest nobis secundum intellectiuam: ergo intellectiua formaliter inest nobis; alioquin aliter non essemus formaliter operantes secundum illam operationem.

Hominem esse liberum, fide, & ratione constat. Ex secunda operatione humana, scilicet voluntate, potest probari idem: quia homo est dominus suorum actuum, ita quòd in potestate eius est determinare se ad hoc, vel oppositum, sicut dictum est *dist. 2. §. 2. quæst. 1.* & etiam non tantum ex fide, sed etiam per rationem naturalem; illa autem indeterminatio non potest poni in aliquo appetitu organico, vel extenso, quia quilibet appetitus organicus, vel materialis, determinatur ad certum genus appetibilem sibi conueniens, ita quòd illud apprehensum non potest non conuenire, nec appetitus non approbare: ergo voluntas, qua sic indeterminatè volumus, est appetitus non alicuius talis formæ, scilicet materialis, & per consequens est alicuius excedentis omnem talem; huiusmodi ponimus intellectiuam: & tunc si appetitus ille sit formaliter in nobis, quia & appetere, sequitur quòd forma illa sit forma nostra.

COMMENTARIVS.

7. **C**onsequentia primi Enthymematis probatur sic, &c. Enthymema habetur §. De se-

cundo ad propositum, &c: cuius antecedens hæcenus probauit; nempe quòd intellectio sit propria operatio hominis, consequens enthymematis est: intellectio est in nobis formaliter, ergo est à propria forma hominis, quam hic probat. *Intellectio est in nobis formaliter: non per modum*

Distinctio XLIII. Quæstio II. 27

Probatio.

modum formæ substantialis : quia aliquando est, aliquando non inest : ergo per modum accidentis, & consequenter habet suum receptivum proprium : sed illud non est aliquid extensum, siue ut pars organica, siue ut totum compositum ; quia sic intellectio esset extensa, & consequenter non esset taliter, aut talium obiectorum, de quibus est, ut probatur in præmissis : ergo eius subiectum est aliquid inextensum : illud verò est anima rationalis sola : ergo &c. Formatur secundò eandem probationem ex natura obiecti intelligibilis, & non sensibilis ; & ratio est clara ex textu.

Secunda ratio ex libertate.

Secundò probat eandem consequentiam ex libertate voluntatis, quæ etiam lumine naturali est nota evidenter, & non solum per fidem. Hæc libertas nequit inesse per appetitum organicum, quia hic tantum fertur in aliquod materiale, & sensibile, & ducitur necessariò non potens non approbare delectabile sensibile, & materiale : &

consequenter appetitus rationalis excedit quantum ad obiectum, & modum operandi, totum genus appetitus sensibilis, & materialis : ergo sicut appetitus liber est in nobis formaliter, ita etiam forma, in qua est formaliter, est in nobis & illa est anima intellectiva. Hæc ratio deducitur ex modo operandi, & abstractione obiecti, & probat appetitum esse immaterialem, & formam, à qua procedit. Hæ sunt rationes potissimæ, quibus probatur propositio prima viâ naturali, & eas existimat Doctor demonstrativas : Fusiùs autem deduci possunt singulæ adductis responsionibus tam Auerrois, quam aliorum, qui negarunt animam esse immaterialem, easque impugnando ; sed quia non est propositi hanc quæstionem hic proficere, idè per compendium eas percurramus, & veritatem contrariam supponimus ex dogmate fidei ; quod fusè alij in hac materia prosequuntur proprio loco.

Animam esse propriam formam hominibus.

S C H O L I U M.

Secunda propositio est animam rationalem esse immortalem. Pro hac naturaliter demonstranda adducit Doctor multa loca Philosophi ; quorum aliqua habet Richard. 2. dist. 19. art. 1. quæst. 1. & rationes D. Thom. 1. p. q. 75. art. 6. sed ad oppositum affert duo loca Philosophi.

P DE secunda propositione principali, quæ est, quòd anima intellectiva est immortalis, proceditur sicut de prima. Primò adducendo auctoritates Philosophorum, qui hoc senserunt. Aristot. 2. de Anima, dicit quòd *intellectus separatur à ceteris, sicut perpetuum à corruptibili*. Si dicatur, separatur quantum ad operationem. Contrà, ex hoc sequitur propositum, quia si potest separari secundum operationem, & secundum esse, secundum ipsum. 1. de Anima. Præterea 3. de Anima ponitur differentia inter sensum, & intellectum, quia *excellens sensibile corrumpit sensum*, & propter hoc postea minus sentit minus sensibile : non sic est de intellectu, imò postquam intellexerit summa intelligibilia, magis intelligit inferiora : ergo intellectus non debilitatur in operando : & tunc ultra sequitur, quòd sit incorruptibilis in essendo. Præterea 12. Metaph. cap. 1. *Mouentes causæ velut prius existentes, quæ autem ut ratio, id est, forma simul (supple sunt) cum causato, ut toto : quando enim sanatur homo, tunc & sanitas est. Si autem posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet, ut si anima est tale, non omnis, sed intellectus : ergo vult dicere quòd intellectus est forma manens post compositum, sed non ante*. Præterea 16. de Animalibus, Cap. 4. relinquitur solum intellectum deforis aduenire : ergo non accipit esse per generationem, sed à causa extrinseca : nec per consequens potest accipere non esse per corruptionem, nec per aliquam causam corruptiuam : quia eius esse non subest alicui tali causæ, cum sit à causa superiori immediatè.

Præterea ex dictis Philosophi formantur aliquæ rationes. Est enim vnum principium apud eum, quòd naturale desiderium non est frustrà : nunc autem in anima est naturale desiderium ad semper esse. Præterea 7. Metaph. vult quòd *materia est, qua res potest esse, & non esse* : ergo illud quod non habet materiam, non habet talem potentiam non essendi ; intellectiva non habet materiam secundum eum, quia est forma simplex. Præterea 3. Ethicor. vult quòd fortis debet se exponere morti pro republica, & 9. Ethic. vult idem : & secundum iudicium rationis naturalis : ergo secundum rationem naturalem potest cognosci immortalitas animæ. Probatio illius consequentiæ, quia nullus propter quodcunque bonum virtutis, vel in se, vel in alio, vel communitatis debet, vel potest appetere omnino non esse suum : quia secundum August. 3. de lib. arbit. *non esse non potest appeti* : nunc autem si anima non esset immortalis, moriens acciperet non esse totaliter.

Præterea, arguit vnus Doctor ex verbis Philosophi sic ; quod corrumpitur, aut corrumpitur per contrarium, aut per defectum alicuius necessariò requiriri ad esse eius ; sed anima intellectiva non habet contrarium, nec esse corporis est simpliciter

Scoti Oper. Tom. X.

C 2 necessarium

necessarium ad eius *esse*, quia habet proprium *esse* per se, & idem in corpore & extra corpus; nec est differentia, nisi quod in corpore communicat illud corpori, extra corpus non communicat.

Præterea, simplex non potest separari à seipso: anima est simplex: ergo non potest separari à seipsa, nec per consequens separari à suo *esse*, quia non per aliam formam à se habet *esse*. Secus est de composito, quod habet *esse* per formam, quæ forma potest separari à materia, & ita *esse* compositi destrui.

15 Sed oppositum videtur Philosophus sensisse. quia *in fine. 7. Metaph.* ex intentione
Text. c. 60. vult quod omnes partes, quæ possunt manere separatæ à toto, sunt elementa, id est, partes materiales, sicut ipse accipit elementa: & præter tales necesse est ponere in toto aliquam formam, quæ totum est illud quod est, quæ non posset manere separata à parte materiali, toto non manente: ergo si concessit animam intellectiuam esse formam hominis, sicut patet ex probatione præcedente, non ponit eam manere separatam à materia, toto non manente.

Text. 102. Præterea, principium videtur apud eum, *Quod incipit esse, definit esse.* Vnde 1. *de*
& 116. *Cælo* contra Platonem videtur habere pro impossibili, quod aliquid inceperit, &
& inde. sit perpetuum incorruptibile, & 3. *Physic.* cap. de Infinito: *Cuius est principium, eius*
Text. 60. *finis est.*

COMMENTARIUS.

9 p DE *secunda propositione*, &c. Aggreditur
De anima secundam propositionem, nempe an im-
immortalitate. mortalitas animæ sit demonstrabilis? Adducit
varias auctoritates pro hac, quas D. Thomas, &
Richardus citant ex Philosopho, quæ auctoritates etsi monstrant Philosophum docuisse immortalitatem animæ, non faciunt demonstrationem: porissima autem ratio demonstrandi sumitur ex eo, quod anima sit immortalis, ut in prioribus demonstratum est. Ex hoc sequitur, quod sit incorruptibilis, independens à materia,

Eius probatio duplex.

sicut in operatione, sic etiam in *esse*, quod sit simplex, quod sit incorruptibilis per se, & per accidens. Alia demonstratio sumitur ex diuina providentia quoad retributionem iustitiæ post hanc vitam respectiue ad opera bona, & mala, quæ non retribuuntur in hac vita: ergo ut fiat retributio, debet anima post hanc vitam manere ex diuina providentia.

Obiicit Doctor Philosophum 7. *Met. text. com. 60.* vbi contendit solas partes materiales manere post totum, formam autem non manere: anima autem est forma hominis: ergo. Deinde, 1. *de cælo* 1. *com. 102. 106. & 3. Physicorum.* cap. de Infinito docet, quod incipit, & habet principium, etiam definire.

SCHOLIUM.

Putat Doctor auctoritates, & rationes allatas non demonstrare immortalitatem animæ; & ad auctoritates dicit primò Aristotelem nunc vni parti, nunc alteri fauisse pro commoditate materiæ, de qua agebat; & sic fuisse dubium in hoc. Secundo ait, esto assertiue tenuisset immortalitatem, omnia dicta eius non esse necessaria, sed multa tantum probabilia: quod ex ipso ostendit. Tertio, respondet ad omnes auctoritates adductas num. 13. & 14. per ordinem explicando varia axiomata, per optimam & subtiliorem doctrinam. Refutat etiam duas rationes D. Thom. ad propositum allatas. n. 14.

16 q P Otest dici, quod licet ad illam secundam propositionem probandam sint rationes probabiles: non tamen demonstratiue, imò nec necessariæ. Et quod adducitur pro ea secundum primam viam de auctoritatibus Philosophorum, dupliciter potest solui. Vno modo, quia dubium est quid Philosophus circa hoc sensit. Variè enim loquitur in diuersis locis, & habuit diuersa principia, ex quorum aliquibus videtur sequi vnum oppositum, ex aliis aliud. Vnde probabile est, quod in illa conclusionem semper fuerit dubius, & nunc magis accederet ad vnam partem, nunc ad aliam, iuxta hoc quod tractabat materiam consonam vni parti magis quàm alteri. Est & alia responsio realior, quia non omnia dicta à Philosophis etiam assertiue, erant ab eis probata per necessariam rationem naturalem: sed frequenter non habebant nisi quasdam probabiles persuasiones, vel vulgarem opinionem præcedentium Philosophorum. Vnde dicit Philosophus. 2. *de Cæl. & Mun.* (in cap. de duab. quæst. necessaria difficultibus loquitur) *tentandum dicere, quod videtur dignum, reputantes promptitudinem magis sed aliqua imputari verecundiæ, quàm audaciæ, si quis propter Philosophiam stare, & paruas sufficientias tantum prodiligat, de quibus maximas habemus dubitationes.* Vnde paritæ semper sufficientiæ suffecerunt Philosophis, vbi non poterant ad maiora peruenire, ne contradicerent principiis

Idem dicit Hen. vbi supr. Arist. videtur dubius de anima immortalitate.

Non omnia dicta à Philosophis sunt necessaria difficultibus loquitur tentandum dicere, quod videtur dignum, reputantes promptitudinem magis sed aliqua imputari verecundiæ, quàm audaciæ, si quis propter Philosophiam stare, & paruas sufficientias tantum prodiligat, de quibus maximas habemus dubitationes. Text. 60.

cipliis Philosophiæ. Et in eod. cap. de aliis astris dicunt *Ægyptij*, & *Babylonij*, à quibus mul-
tas credulitates habemus de unoquoque astrorum. Vnde quandoque Philosophi acquie-
scunt propter suas persuasiones probabiles, quandoque propter assertiones suorum
principiorum præter rationem necessariam. Et illa responsio sufficeret ad omnes
auctoritates, licet essent expressæ, quod non concludunt propositum.

Tamen responderi potest per ordinem, primò, quod non intelligit illam separa-
tionem, nisi præcisè in hoc, scilicet quod intellectus non utitur corpore in operan-
do, & per hoc est incorruptibilis in operando, loquendo de illa corruptione, qua
virtus organica corrumpitur propter corruptionem organi: & illa sola corruptio
competit potentia organica secundum Philosophum 1. de Anima. Si senex acciperet
oculum iuuenis, videret utique sicut iuuenis: ergo ipsa potentia visiva non est de-
bilitata, vel corrupta quantum ad operationem; sed quantum ad organum tantum:
nec tamen ex illa incorruptione intellectus, quia scilicet non habet organum, per
cuius corruptionem possit corrumpi in operando, sequitur quod sit simpliciter incor-
ruptibilis in operando, quia tunc sequeretur quod in essendo; sicut tunc argutum
est: sed tantum sequitur quod non est corruptibilis in operando illo modo, quod
potentia organica: tamen poneretur simpliciter corruptibilis; iuxta illud primò de
Anima, *Intellectus corrumpitur in nobis quodam interiori corrupto*: & hoc pro tanto, quia
poneretur principium ipsi toti composito operandi operationem propriam eius; 66.
sed compositum est corruptibile: ergo & principium operativum eius. Quod au-
tem sit principium operandi toti, & operatio eius sit operatio totius; videtur Ari-
stoteles dicere 1. de Anima.

Ad aliud dico, quod excellens sensibile corrumpit sensum per accidens: quia cor-
rumpit organum, quia soluit illam mediam proportionem, in qua consistit bona
dispositio organi, & per oppositum intellectus, quia non habet organum; non cor-
rumpitur ab excellenti obiecto: sed ex hoc non sequitur, quod sit incorruptibi-
le, nisi probetur quod non dependeat in essendo à toto; quod est corruptibile.

Ad illud de 12. Metaph. dicitur quod Aristoteles ponit illud sub dubio, & dicit *for-
san*: sed non dicit *foran* ad istud, quod intellectus manet posterius, id est; post to-
tum, sed non omnis anima, sed intellectus: & sequitur, *Omnem namque fortassis im-
possibile est*: ubi dubitat, an possibile sit omnem animam manere post compositum:
si ergo expressè asserat; potest dici quod tamen non fuit per rationem necessariam
demonstratum, sed per rationes probabiles persuasum.

Ad aliud, valdè dubium est, quid ipse senserit de inceptiione animæ intellectiua; 19
si enim non ponit Deum aliquid immediatè de nouo agere, sed tantummodò mo-
tu sempiterno mouere cælum, & hoc ut agens remotum, à quo agente separato
poneret ipse intellectiua de nouo produci? Si enim dicas, quod ab aliqua Intelli-
gentia; duplex est inconueniens: vnum quia illa non potest creare substantiam;
1. dist. huius quarti. Aliud, quia illa non potest magis aliquid nouum producere
immediatè, quàm Deus secundum principia Philosophi de immutabilitate agentis;
& de sempiternitate in agendo. Nec potest ipse, ut videtur, secundum principia
sua ponere intellectiua esse terminum agentis naturalis: quia ut videtur ex 12. Me-
taph. ponit eam incorruptibilem, & nulla forma, quæ est terminus agentis naturalis, 17.
est simpliciter incorruptibilis.

Potest dici, quod ponit eam immediatè accipere esse, & nouum esse à Deo; quia quod
accipiat esse, satis sequitur ex principiis eius, cum non ponat eam perpetuò præ-
cessisse sine corpore, nec prius in alio corpore: & non est probabile secundum ra-
tionem, à quo possit recipere totale esse nullo præsupposito, nisi à Deo: ergo con-
cederet creationem. Non sequitur, quia non dixit esse aliam productionem com-
positi, & animæ intellectiua, sicut nec in igne, & forma ignis: sed illam animatio-
nem corporis organici ponit esse productionem per accidens ipsius animæ.

Nos autem ponimus duas productiones; viam de non esse animæ ad esse eius, &
illa est creatio: aliam à non animatione corporis ad animationem eius, & illa est
productio corporis animati, & per mutationem propriè dictam. Qui igitur po-
neret tantum secundam, scilicet animationem, nullam creationem poneret, & ita
Aristoteles.

Sed licet vites creationem, secundum eum, quomodo potest agens immutabile
aliquid nouum producere? Respondeo, nullo modo, nisi propter nouitatem passi
receptiui: quod enim effectus totaliter, & præcisè dependens à causa actiua, esset
nouus,

17
Solut loca
Arist. pro
immortali-
tate anima:
Text. 65.

Text. com.
66.

Text. 64.

18
Excellent
sensibile cor-
rumpit sen-
sum.

Vide Hen-
ric. ubi sup.

19

Text. com.
17.

Arist. ad-
mittendo
animam à
Deo de no-
uo produci;
nō ideo da-
ret creati.

20

Quomodo
saluaret
Arist. agens

immutabi- nouus, reduceretur secundum Aristotelem in aliquam variationem ipsius causæ effi-
le aliquid cientis: sed quod effectus dependens ab agente, & passio receptiuo sit nouus, po-
de nouo test reduci in nouitatem ipsius passi, sine nouitate agentis: & ita diceretur hic quod
producere? Deus necessitate naturali, transmutat corpus organicum ad animationem, quàm
 citò corpus est susceptiuum istius animationis: & à causis naturalibus fit aliquando
 de nouo istud susceptiuum, & tunc noua est mutatio ad animationem ab ipso Deo.

21 Sed quare reducenda est illa nouitas immediatè in Deum, sicut in causam agen-
Dens se- tem? Respondeo, sicut quia est primum agens, ideò secundum Aristotelem est sem-
cundum per agens aliqua actione in passum semper eodem modo se habens: ita si aliquod
Arist. agit passum potest esse nouum, & susceptiuum alicuius formæ, quæ non potest subesse
semper in causalitati alicuius causæ secundæ; Deus est immediata causa illius: & tamen de
passum eo- nouo, quia omni potentia passiuæ in ente oportet ponere aliam actiuam corre-
dem modo spondentem: & ita si passiuæ nouæ non correspondet alia actiua creata, correspon-
se habens. debet sibi immediatè diuina.

Ad aliud de desiderio naturali respondebitur, respondendo ad rationes princi-
 pales, quia prima ratio principalis, secunda, & tertia procedunt ex hoc. Ad aliud
Materia est quæ res de 7. *Metaphysicæ*, vera est illa descriptio materiæ: non tamen intelligenda est ita,
 potest esse, & non esse, quod materia est, qua res tantum, cuius ipsa est pars, potest esse, & non esse: sed
 res, siue cuius ipsa est pars, siue quæ recipitur in ipsa: alioquin forma ignis non pos-
 set non esse, quia materia non est pars formæ ignis.

22 Ad aliud de forti fit magna altercatio, an secundum rectam rationem debet se sic
Explica- exponere morti. Tamen potest dici sicut Philosophus respondet in 9. quod maxi-
tur. mum bonum tribuit sibi in exercendo illum magnum actum virtutis: & hoc
Fortis iux- bono priuaret se, imò vitiosè viueret, si illo actu tunc prætermisso, saluaret suum esse
ta rectam per quantumcunque esse: melius est autem simpliciter maximum bonum, & mo-
ratione pro mentaneum, quàm remissum bonum virtutis, vel vita vitiosa per magnum tempus.
bono com- Vnde ex illo probatur euidenter, quod bonum commune secundum rectam ratio-
muni expo- nem est magis diligendum quàm bonum proprium: quia totum bonum proprium
nis se mor- debet homo exponere destructioni simpliciter, etiam si nesciat animam immor-
ti. talem, propter saluationem boni communis, & illud magis diligitur simpliciter,
Cap. 9. propter cuius salutem esse alterius contemnitur, vel negligitur.

23 Ad rationes illas Doctorum. Ad primam, si intelligat animam habere per se esse
Refutatio- idem in toto, & extra totum, prout per se esse distinguitur contra inesse accidentis;
nes D. hoc modo forma ignis, si esset sine materia, haberet per se esse: & tunc posset concludi
Thom. posi- quod forma ignis esset incorruptibilis. Si autem intelligitur de esse per se, quod
tas. n. 14. conuenit composito in genere substantiæ: sic est falsum, quod anima sine corpore
 habet per se esse: quia tunc esse eius non esset communicabile alteri, quia in Diuinis
 etiam per se esse illo modo acceptum est incommunicabile. Vnde isto modo de-
 ficit consequentia, anima habet esse sine corpore: ergo non indiget corpore: quia
 in secundo intellectu antecedens falsum est: in primo consequentia non valet, nisi
 addatur ibi, quod naturaliter siue sine miraculo habet per se esse primo modo: sed
 hæc propositio credita est, & non per rationem naturalem nota.

D. Bonau. Ad aliud, non omnis corruptio est per separationem alterius ab altero; accipien-
 2. d. 2. ar. 1. do enim esse Angeli, si illud ponatur secundum aliquos aliud ab essentia, illud non
 9. 3. de quo est separabile à seipso: & tamen est destructibile per successionem oppositi ad
Scot. 2. d. 2. ipsum esse.
 quæst. 1.

COMMENTARIUS.

10 q. Poteest dici, &c. Docet ad secundam pro-
Rationes illa- positionem multas esse rationes probabi-
an sint neces- les, non tamen necessarias. Circa hanc conclusio-
saria. nem Doctoris est potissima concertatio, nam D. Thomas, & plures post eum docent contrarium, nempe illam probationem esse necessariam, & demonstratiuam: quâ in re iudicauerim non faciendum esse Atheistis, neque inter Theologos, qui veritatem fidei sustinent, fouendam esse controuer-
Esse necessa- riam, sed reducendam ad sensum idoneum; ideò aliqui docent rationes naturales esse de-
rius respectu monstratiuas respectu intellectus benè dispositi,
intellectui.

non autem respectu proterui; neque existimo
 Doctorem repugnare; quia ut patet ex §. De se-
 cundo ad propositum, verû, Sed tentandum est pro-
 bare antecedens per rationem contra proteruum si ne-
 get, &c. Videtur de hoc genere demonstratio-
 nis agere. Loquitur præterea Doctor de demon-
 stratione euidenti, quæ Philosophum conuince-
 ret, ex gradu certitudinis, quæ deduci posset ex
 principiis ab eo admissis, tanquam certis, & de-
 monstratis; quo sensu negat præmissam ratio-
 nem demonstrare; cuius præmissas alia princi-
 pia, quibus ipse Philosophus magis inhæsit, &
 certius destruunt, qualia sunt illa, quibus mun-
 dum esse ab æterno docuit, Deum agere ne-
 cessariò ad extrà, neque posse producere effe-
 ctum

benè disposi-
ti.
Explicatur
Doctor.

Illa rationes
non conuince-
rent Philoso-
phum ex pro-
pria

31

*Principia ex
quibus repu-
gnaret veri-
tati.*

etiam sine concursu causarum inferiorum hęc,
& nunc; propter ordinem effectalem causarum
in causando. Ex nihilo nihil fieri; quod incipit,
habere finem; formam non manere corrupto to-
to; causam efficientem præcedere suum effectum,
& formam ex eo incipere 12. *Met. cap. 3. r.*
com. 16. posuit etiam felicitatem hominis in hac
vita tantum, vt colligere licet ex variis eius locis
vt 1. *Ethic. cap. 16. 3. Ethic. cap. 6. 12. Met. r.*
com. 39. Quam questionem indecissim in supe-
rioribus reliquit eodem libro, & 1. *de Anima*; his
ergo principiis adhærrens, quæ magis ex institu-
to securus est, non admittit rationem illam ex
operatione animæ desumptam, esse demonstra-
tiam, & conuincentem; quodd tantum inten-
dit Doctor in proposito.

Scopus Doctoris.

II
Aristotelem
docuisse im-
mortalita-
tem anima
plures asse-
runt.

Accedit quod plures Patres, & Philosophi, & Theologi doceant eum fuisse in errore opposito, vel certe ambiguum. Iustinus martyr in *oratione ad Gentes* ei tribuit illum errorem. Nazianz. in *diff. contra Eunomium*. Origenes *lib. 6. Philosophemeno*. Nemesius *lib. de natura hominis cap. 1.* Theodoretus *lib. 5. curat. grac.* Gazæus in *dialog. de immortal. anime prope initium in Theophrasto Platonico*. Atticus Plotinus, Porphyrius apud Eusebium *lib. 13. de preparatione Evangelij cap. 8. 9. 10. & 11.* Idque docuisse in Platonis inuidiam, vel obscurasse veritatem, & in dubium reuocasse. Alexander etiam Aphrodisius *lib. 3. de anima*, eum ita docuisse exponit; & sequitur Caiet. *lib. 3. de anima*. Pomponatus *de immortalitate anime*. Dubium fuisse noster Doctor hic asserit; ita etiam Heræus, Iandunus, Niphus. Præterea videtur pluribus in locis magis loqui ex sententia aliorum, vt Platonis, Trismegisti, & Pythagoræ, vbicunque differit oppositum, quam ostendit difficurrere ab probationem. Accedit tertio, quod licet alij discipuli, & Commentatores eius defendant ex mente eius immortalitatem, & sequantur, vt Themistius, Philoponus, Commentator, Simplicius, eo tamen sententiam deducunt, vt planè euerant & veritatem principij, & vsum eius ad demonstrationem, afferentes animam assistentem esse corpori non informantem, vt dicit ipse Aristoteles, sicut nauta in naui, *lib. 2. de anima t. com. 11.* Ita Aueroës *3. de anima text. 5.* Themistius *lib. 2. t. com. 17.* Simplicius *de anima lib. 1. t. com. 17.* Philoponus *t. 11.*

12

Errores alió-
rum.

Ex his ergo colligitur obscuritas huius questionis in Schola Peripatetica ante illustrationem fidei, & prout ex proptiis placitis tam Magistri, quam ipsorum disserabatur. Plato etiam in *Alibiade* & eius sectatores, vt exponit D. Thomas lib. 2. *contra Gentes*, cap. 57. & Theophrastus in *dialogo Gazæi*, negabat animam rationalem vniri corpori per modum formæ informantis, sed contactu virtutis assistentis sicut morticis, vt est nauta in navi; & corpus esse indumentum animæ asserbat; non materiam; quia non capiebat seruando principia de generatione, & corruptione formatum aliarum in materia, quomodo substantia intellectualis possit inesse materię sine dependentia in *esse*, & operatione; & consequenter quomodo extra materiam posset manere destructo toto; quibus principiis inhzrens Auerroës; & alij citati ponebant intellectum separatum; & assistentem, quin etiam Aphrodisius ex iisdem principiis admittebat animam mortalem, constructuque virtutem intellectuam in nobis commixtionem elementorum;

qua homo redderetur capax impressiois recipiendæ ab intellectu agente, qui, semper est in actu; & hunc constituebat substantiam separatam, & assistentem. Hi errores eorum reducebatur ad principia asserta de generatione, & corruptione rerum, & dependentia formæ à subiecto, ut dixi, in *esse*, & *operari*, quod existimabant convenire non posse substantiæ intellectuali; neque ex alia parte convenire posse formæ informanti, non dependere à subiecto, aut desinente toto manere. Vidē D. Thom. *lib. 2. Contra gentes*, cap. 62. Missum facio errorem Stoicorum, & Epicuri, & Anaxagoræ, & quorquor animam mortalem faciebant, aut corpoream.

Reducendo rationem ad principia, quibus inhaerent Philosophi Peripatetici, intelligit Doctor eam non esse demonstrationem ad ipsos, ideoque ex principis ipsorum soluit argumenta: vel enim negarent maiorem, quam tamen necessarium esse tenet Doctor: negarent, inquam, ut patet ex dictis cum Platone: vel certè admissa maiori, negarent animam esse immortalem, quia negarent eam creatam independentem à materia, neque separatam à toto posse manere, sicut negarent Deum posse eam producere extra materiam, & totum; sic etiam negarent conservare posse extra concursum materiæ: nam dato quòd Deus per ipsos necessitate naturæ agat ad extrinsecum, non concederet enim habere posse effectum aliquem novum sine novitate ex parte alicuius causæ inferioris; quam novitatem hinc staterent ex parte materiæ nunc dispositæ ad receptionem formæ in ordine ad generationem totius; & dicerent siue materia non posse eum producere, neque consequenter conservare animam, & hac ratione negarent esse immortalem; admissio quòd esset forma corporis, & in se immaterialis quantum ad negationem extensionis; & quantum ad independentiam operationis à subiecto, aut organo extenso, non tamen quantum ad dependentiam remotam à materia in suo esse, à qua consequenter dependeret operatio remotè, sicut anima proximè in eo sensu.

I 3
Intendit De-
ſter non de-
monſtrari ſe-
ueniēter im-
mortalita-
tem quoad
Peripar.
Principiā
Philophi.

Vnde negaret
animam esse
immortalem.

Cæterum quantum ad rem ipsam illa ratio videtur demonstrativa, & ex prioribus, nam admittendo esse substantiam spirituales, & incorpoream, ex operatione à posteriori deuenitur ad causam à priori, ex qua probatur animam esse incorruptibilem, quia substantia spiritualis, & immaterialis nequit produci dependenter à materia, sed ex nihilo, ob excessum perfectionis suæ in essendo supra ens materiale; & supposita cognitione creationis per fidem, & omnipotentia diuinæ, & libertate eius in agendo, & exigentia termini ob perfectionem sui. Rectè ergo Doctor asserit hanc propositionem respectu Philosophi, vt ipse intendit, esse persuasionem, & probabilem ex principio admissio; sed non esset demonstratio Philosopho: quia licet admitteret principium, ex quo in re ipsa hoc sequitur: tamen aliis principiis magis inhæret, ex quibus oppositum deducitur. Vnde rectè Doctor asserit eum admississe contradictoria implicite, nunc tenens vnum, nunc alterum, in diuersis materiis, in quibus illud magis eum vrgeret; quod ex proposito magis defendit. Sic ergo propositio, quæ respectiue ad Philosophum est tantum probabilis, in se ipsa est necessaria, & respectiue ad intellectum illustratum, qui non habet impedimentum contrarij erroris, ex quo Philoso-

I4
Esse demon-
strationem its
reipsa.

*Propositio est
in re ipsa ne-
cessaria.*

phus procedit de necessitate Dei in causando, & necessario concursu causarum inferiorum, ut materiæ ad productionem animæ, eiusque conseruationem.

15
Eius necessitatem videntur discipuli Aristotelis.

Hanc autem veritatem, seu necessitatem essendi formæ spiritualis, & incorruptibilis, videntur tacite admittere, & sensisse discipuli Aristotelis *suprà* citati, qui ideo negant animam quæ intellectiua est, esse formam corporis, sed esse assistentem, & separatam, ne ex argumento ab operatione separata à materia cogerentur admittere, si produceretur à forma informante, & essentiali hominis, illam constituere incorruptibilem contra alia principia ab iis magis asserta, & superius insinuata. Hoc modo ergo, videtur diximi controuersia, dicendo rationem non dari necessariam absolute respectiue ad quemcunque intellectum; sed tantum illustratum, licet ipsa ratio in se sit necessaria, quia causam veritatis eius adæquatam, quæ pender à modo productionis animæ per creationem non cognoscit Philosophus: esse autem propositionem, & in se necessariam, & respectiue ad intellectum illustratum, qui causam veritatis adæquatam cognoscit. Et quamuis Doctor asserat non esse demonstratiuam, aut necessariam probationem eius, intelligi potest secundum principia naturalia, quæ tradidit Philosophus, ex quibus soluit argumenta, quæ adducuntur in oppositum, & secundum mentem ipsius Philosophi.

16
Alius modus interpretandi Doctorem sustinetur.

Qui voluerit dicere Doctorem negare hanc rationem esse notam euidenter lumine naturali, sed infallibilem veritatem & necessariam eius reducere ad fidem, non desunt ei fundamenta ex litera sub fine, ubi veritatem huius necessariam refert ad reuelationem; quamuis probabilem referat ad lumen, & rationem naturalem. Deinde, ex solutione argumentorum ex principiis naturalibus obiectis, tum quia plures etiam Patres docuerunt animam ex traduce, ut sustinerent veritatem peccati originalis, & illud Apostoli: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, &c. & quæstio ex eo fuit obscura, quod ex vna parte non capiebant quomodo anima à Deo creata esset obnoxia peccato, quin Deus esset author eius, quod dicere nefas erat, ex alia parte non capiebant quomodo peccatum esset originarium ex sola carne, quæ non est subiectum peccati. Hæc quæstio fuit frequens ante Augustinum; & ipse eam variis in locis disserit pro vtraque parte ex Scripturis; ut de *Gen. ad litteram, lib. 10. cap. 11. lib. 3. de liber. arbit. cap. 20. epist. 7.* & aliis frequentissimè. Quin etiam post Augustinum Gregorius lib. 7. epist. 54. ad Secundinum: *De origine animæ inter Sanctos Patres*, inquit, *requisitio non parua versata est: sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certè singulis detur, incertum remansit, eamque in hac vita insolubilem fassi sunt quæstionem: grauis enim est quæstio, nec valet ab homine comprehendere: quia si de Adam substantia animæ cum carne nascitur, cur non etiam cum carne moritur? Si verò cum carne nascitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata est, obligata peccatis tenetur? &c.* Quod satis denotat quæstionis obscuritatem illustrandam fide magis, quam ratione; neque proinde demonstrabilem esse, sed creditam, postquam Ecclesia eam declarauit.

17
August.

Accedit testimonium Sancti Augustini lib. 13. de *Trinitate, cap. 9.* ubi præmittens non capere

aliquem vitam verè beatam, nisi sit sempiterna, subiungit: *Hanc utrum capiat humana natura, quam tamen desiderabilem confitetur, non parua quæstio est. Sed si fides absit, qua inest eis, quibus dedit Iesus filios Dei fieri, nulla quæstio est. Humanis quippe argumentationibus hac inuenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio, abundantes otio, doctrinisque subtilissimis eruditi, ad indagandam solius animæ immortalitatem peruenire potuerunt: qui tamen animæ beatam vitam non inuenerunt stabilem, id est, veram: ad miserias eam quippe vitam huius post beatitudinem redire dixerunt; & qui eorum de hac erabuerunt sententia, & animam purgatam in sempiternam beatitudinem sine corpore collocandam putauerunt, talia de mundi retroso æternitate sentiunt, ut hanc de animæ sententiam suam ipsi redarguant, &c.* Augustinus intendit Platonicos, de quibus in specie agit lib. 12. de *Ciuit. cap. 19. & 20.* & aliis; ad quem locum se remittit hic quoad impugnationem factam erroris; sed perinde etiam postrema verba accommodari possunt Aristoteli, qui licet animæ immortalitatem docuerit, aut certè insinuauerit ex anterioribus; tamen alia, quæ ducit superius expressa hanc sententiam redarguunt.

Accedit spectata ratione naturali huius status, probationem illam non esse adeò claram, ut eludi non possit: quia sicut operatio animæ abstrahens à materia probat esse substantiam spirituales incorruptibilem; ita ex opposito ratio, quæ probat animam esse formam corporis informantem, probat etiam dependere à materia, & toto in esse. Diceretur ergo communicare animam cum Intelligentiis, quantum ad intellectum, & voluntatem, & consequenter quantum ad spiritualitatem; sed non quantum ad incorruptibilitatem, quia hoc non comparitur ratio formæ informantis, & constituentis, quæ essentialis est animæ; & ita quantum probat abstractio operationum incorruptibilitatem, tantum etiam, spectando præcisè lumen naturale, & imperfectum huius status, probat conceptus formæ dependentiam à materia, cum qua negaret impossibile esse incorruptibilitatem. Ratio ergo desumpta ab operatione bene probat immaterialitatem, ut opponitur extensioni; sed obscuratur probatio ab immaterialitate ad incorruptibilitatem, nisi in iis, quæ non insunt materiæ, ut sunt Intelligentiæ.

Deinde, illa ratio ex inceptione de nouo in esse, & ut materiæ communicatur, supposito quod Deus necessarid ageret ad extrà, ut tenuit Philosophus, probaret animam dependere à materia saltem, & habere causam ad extrà, sine qua nequit poni à Deo, & consequenter à tali causa dependere animam in esse. Oporteret ergo destruere propositionem Philosophi falsam, & deinde probare creationem animæ, ad hoc ut ratione conuincente habeatur probatio necessaria. Hic autem processus debet esse ex reuelatis, maximè quoad creationem animæ, neque fortè alia ratione quidem Philosophi, ut Platonici negant vnionem animæ ad corpus, aut informationem, & dicebant animas præcessisse corpus, quam ut saluarent immortalitatem animæ; ne ex hoc principio conuincerentur, quod recipiat esse in materia, & subit corruptioni. Vulgare etiam fuit illud, quod adducit Doctor de inceptione; ita ut quidquid haberet inceptionem sui esse, non posset sibi vindicare necessitatem essendi,

18
Exponitur difficultas probationis iuxta lumen imperfectum huius status.

Operatio probat abstractiōnem, sed esse formæ corruptibilitatem ex errore Philosophorum.

19
Ex necessitate agendi causam primam dicent Philosophi animam in esse dependere à materia, aut toto.

Argumentum Philosophorum de inceptione & dissolutione.

Irenæus.

essendi, ac proinde posse desinere: quia sicut ex non necessitate essendi aliquando non fuit, ita etiam ex suo esse non habet ab intrinseco quoddam necessarium persistat in esse: cui argumento occurrit Irenæus lib. 2. cap. 64. respondet tamen ex reuelatis. Si quis, inquit, hoc in loco dicant non posse animas eas, quæ paulo ante ceperint, in multum temporis perseverare, sed oportere eas aut innascibiles esse, ut sint immortales: vel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mōri: dicant, quoniam sine initio, & sine fine verè, & semper idem, & eodem modo se habens, solus est Deus, qui est omnium Dominus; quæ autem sunt ab illo omnia, quacunque facta sunt, & sunt, initium quidem suum accipiunt generationis, & per hoc inferiora sunt eo qui fecit ea: quoniam non sunt ingenta: perseverant autem, & extenduntur in longitudinem seculorum secundum voluntatem factoris Dei, ita ut sic initio fient, & postea ut sint, eis donet, &c. Etiam Nazianzenus hanc rationem soluit, orat. 35.

Suppositis his, quæ pro utraque parte dicta sunt, facilis est resolutio Doctoris in hoc §.

20

Obiectio ex Philosophorum sententia. Soluitur.

Dubium Aristoteles.

Aliquando Philosophi ex probabilibus opinantur.

Separatio intellectus duplex.

Obicitur authoritas Philosophorum, & potissimum Aristotelis, qui videtur concedere animam esse immortalem.

Respondet Doctor dubium esse, quid senserit in hoc, qui variè discursit secundum materiam oblatam, & aliquando quædam principia assumit, quæ ad hanc veritatem faciunt; aliquando alia assumit, quæ aduersantur, & hoc secundum patet ex dictis.

Respondet secundò non omnia dicta à Philosophis fuisse ab eis ostensivè probata per rationem necessariam naturaliter notam ex terminis, aut demonstratam à priori, aut posteriori, quia frequenter differebant ex probabilibus, & ex vulgari opinione præcedentium: quod probat ex Aristotele 2. de celo & mundo. Hæc responsio est communis, & vera.

Respondet præterea in specie ad locum, qui obicitur 2. de Anima text. 21. Intellectus separatur à cæteris, sicut perpetuum à corruptibili. Respondet, inquam, Doctor posse intelligi de

separatione operationis ad differentiam operationis sensibilis per organum, quæ à materia dependet, & particulari instrumento, & subiecto: non intelligeretur autem de separatione in esse, aut etiam in operari à toto, etsi enim esset incorruptibilis in operando ea corruptione, quæ competit organo, ex 1. de Anima text. 65. non tamen ea corruptione, quæ est formæ, quæ dependet à materia in toto. Hæc responsio eò tendit ut ostendat ad demonstrationem requiri probari debere animam non dependere à materia in essendo, aut manere posse desinente toto.

Ad locum ex 12. Metaph. text. 17. qui magis expressus est, respondet (seclusa interpretatione aliorum, qui cum dubitativè loqui intelligunt; quæ dubitatio, inquit, ad aliud refertur, nempe si possibile est alias animas à rationali diversas remanere) eum non inniti demonstrationi, sed rationi probabili, aut dictis aliorum.

Ad aliud de inceptioe animæ dicitur, incertum esse quid ipse senserit; resoluit tamen iuxta principia ipsius Philosophi de modo agendi causæ primæ, quod diceret animam produci non ab ulla Intelligence, aut alia causa naturali; sed à Deo immediatè in materia disposita, neque aliud esse probabile, nempe produci ab aliquo, spectando rationem naturalem, quàm ab ipso Deo. De hac consequentia doctrinæ Philosophi iam supra dictum est tangendo hanc rationem. Reliquæ in litera Doctoris responsiones sunt claræ: quia veritas ex obiectis non demonstratur, sed hæret in illa, An operatio separata modo dicto inferat animam non dependere à materia, & hoc necessariò. Illa ratio, quam habet D. Thomas de subsistentia animæ, ad quam respondet Doctor §. Ad rationes illas Doctorum, &c. sustinetur aliter à Caietano, aliter à Ferrariensi; sed responsio Doctoris clara est, quia si intendat esse per se extra totum, id negaret Philosophus, & est quod debet probari, non supponi: si autem intelligatur de esse per se in toto, id est, de existentia animæ non dependente à materia, aut toto, hoc restat probandum alia via notiore.

21

S C H O L I U M.

Tertia propositio in hac quæstione est, quod forma specifica hominis non manebit perpetuò extra corpus. Ponit rationes aliorum conantium hanc naturaliter probare, quas ostendit nihil conficere: imò videtur, si Philosophi posuissent animam immortalem, quod eam posuissent perpetuò extra corpus. Explicat optimè illud axioma. Nul- lum violentum est perpetuum, tunc tantum verificari, quando violentum est contra inclinationem receptivi suæ perfectionis, non verò quando est contra inclinationem communicativi.

DE tertia propositione dicitur, eam probari posse per hoc, quod pars extra totum est imperfecta; forma autem tam nobilis non remanebit perpetuò imperfecta: ergo nec separata à toto. Præterea, nullum violentum est perpetuum, secundum Philosophum. 2. de Cel. & Mun. separatio autem corporis ab anima est violenta, quia contra inclinationem naturalem animæ, secundum Philosophum: quia naturaliter inclinatur ad perficiendum corpus.

De ista autem propositione, videtur quod Philosophus, si posuisset animam immortalem, magis posuisset perpetuò eam manere sine corpore, quàm in corpore: quia omne compositum ex contrariis est corruptibile. Nec rationes istæ probant. Prima non, nam illa maior, Pars extra totum est imperfecta, non est vera nisi de parte, quæ cadit.

24

Vide Hen.

quodlib. 2.

73.

D. Th. 1. p.

qu. 79. &

104. art. 1.

cont. Gen.

lib. 4. c. 79.

Text. 17.

Pars extra

totum est

imperfec-

ta expli-

quæ cadit.

quæ recipit aliquam perfectionem in toto : anima non recipit sed communicat : & sic potest formari ratio ad oppositum, quia non repugnat alicui æquè perfectio in se manere, licet alteri non communicet suam perfectionem : hoc apparet de causa efficiente, cui non repugnat quantumcunque manere sine effectu suo : sed anima manet æquè perfecta in *esse* suo proprio, siue coniuncta, siue separata : tamen in hoc habet differentiam, quia separata non communicat suum *esse* alteri.

- 25 Per hoc ad aliud, quia inclinatio naturalis duplex est, una ad actum primum, & est imperfecti ad perfectum, & concomitatur potentiam essentialem. Alia ad actum secundum, & est perfecti ad perfectionem communicandam, & concomitatur potentiam accidentalem. De prima verum est, quod oppositum eius est violentum, & non perpetuum : quia ponit imperfectionem perpetuam, quam Philosophus habuit pro inconuenienti : quia ponit in vniuerso causas ablativas cuiuscunque imperfectionis. Sed secunda inclinatio, etsi perpetuò suspendatur, nullum violentum propriè dicitur, quia nec imperfectio : nunc autem inclinatio animæ ad corpus tantum est secundo modo. Vel potest dici secundum Auicennam quod appetitus animæ satiatus est, per hoc quod semel perfecit corpus : quia illa coniunctio est ad hoc, ut anima, mediante corpore, acquirat suas perfectiones per sensus, quas non posset acquirere sine sensibus, & per consequens sine corpore : semel autem coniuncta, acquisiuit quantum ipsa simpliciter appetit acquirere illo modo.

Nullum violentum perpetuè explicatur.

COMMENTARIUS.

- 22 *Tertia propositio, eiusque probatio. Quid anima non maneret extra corpus.*
DE *tertia propositione*, &c. Hæc fuit, quod anima non possit manere semper extra totum, aut corpus. Hæc probatur ab aliis : quia pars extra totum est imperfecta, anima autem tam nobilis non manebit semper imperfecta. Secundo, quia violentum nullum est perpetuum, anima autem violentè separatur, & contra inclinationem naturalem.

Anima semper maneret extra corpus iuxta Aristotelem.
Respondet Doctor ex mente Philosophorum, si poneret Aristoteles animam manere post corpus immortalem, posuisset eam semper in eo statu manere sine corpore, quia corpus corruptibile est ex contrariis, nil autem tale poneret Philosophus permanens semper : nam statum renouationis corporis nostri non agnouit Philosophus, neque demonstrari potest ratione naturali, quod scitur tantum ex creditis : neque admitteret idem corpus renouari sine iisdem

causis, quas non admitteret naturali cursu renouari. Deinde etiam si admitteret animam esse immortalem, diceret statum eius separatæ esse perfectiorem, quàm statum in corpore corruptibili, quod beatitudinem eius impediret.

Respondet ergo ad rationes, primam intelligi de parte, quæ recipit perfectionem in toto, & dependet ; non autem de parte communicante perfectionem, & non recipiente, qualis esset anima, supposita eius immortalitate, si admitteretur à Philosopho.

Ad aliud responderet, distinguendo appetitum naturalem in eum, qui est recipiendæ perfectionis, & eum, qui est communicandæ perfectionis. Secundo modo sumptus non constituit violentum, dum separatur ab actu, & sic tantum competere animæ ex mente Philosophi, ut patet ex Auicenna. Has rationes admittit Doctor esse probabiles, & sunt veræ, & secundum mentem ipsius : sed eas soluit tanquam non necessarias lumine naturali, & respectu ad Philosophos.

Illum statum diceret perfectiorem.

23

Rationes vera non necessaria in ordine ad Philosophos.

SCHOLIUM.

Resoluit Doctor primam propositionem, animam rationalem esse formam hominis, quodammodo à priori probari : & oppositum esse errorem pessimum Auerrois ; alias verò duas non demonstrari ratione naturali. Ad secundam, scilicet animam esse immortalem, plures rationes probabiles afferri. Ad tertiam verò pauciores. In secunda propositione est magna controuersia, & communior tenet demonstrari animæ immortalitatem. Scotus tamen solidas non reperit ad id rationes, idè negat : quem sequuntur eius discipuli. Tartaret. hîc. Bassol. quæst. 3. Ioan. Andreas, Petr. de Aquila, Faber. Theor. 48. cap. 3. & Theor. 69. item, landanus 3. de Anima quæst. 5. & 29. Caiet. epist. ad Rom. cap. 9. Pomponatius lib. 2. de immortalitate animæ, tenet, sed malè, eius immortalitatem esse contra lumen naturæ : & multi tenent esse sententiam Arist. Alij cum Scoto aiunt eum fuisse in hoc dubium.

- 26 f Ico ergo quod illarum trium propositionum, ex quibus formatur ratio ad resurrectionem quodammodo à priori, quia sumptæ sunt à forma hominis refuscitandi. Prima est naturaliter nota, & error ei oppositus, qui proprius est, & solius Auerrois pessimus est, non tantum contra veritatem Theologiæ, sed etiam contra veritatem Philosophiæ : destruit enim scientiam, quia omnes actus intelligendi,

di, ut distinctos ab actibus sentiendi, & omnes actus electionis, ut distinctos ab actibus appetitus sensitivi: & ita omnes virtutes, quæ non generantur sine electionibus factis secundum rationem rectam: & per consequens talis errans esset à communitate hominum, & naturali ratione videntium exterminandus.

Sed aliæ duæ non sunt sufficienter notæ ratione naturali, licet ad eas sint quædam persuasiones probabiles. Ad secundam quidem plures probabiles, unde & illam videtur magis expressè sensisse Philosophus. Ad tertiam autem pauciores, & per consequens conclusio sequens ex istis non est per illam viam sufficienter nota ratione naturali.

Secunda via ad eam est à posterioribus, quarum aliquæ probabiles tactæ sunt in rationibus principalibus, utpote de beatitudine hominis. Ad hoc etiam adducitur de iustitia Dei retribuentis: nunc autem in vita ista virtuosi maiores patiuntur poenas, quàm vitiosi. Et istud argumentum videtur Apostolus tangere. 1. Cor. 15. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus, &c.* 27
Var. ubi
suprà, &
Richard.
ubi supr.

Sed istæ rationes à posteriori minùs concludunt, quàm illæ à priori acceptæ à propria forma hominis: non enim apparet per rationem naturalem, quòd est vnus rector hominum secundum leges iustitiæ retributiue, & punitiue. Etiam esto quòd sic diceretur quòd vnique in bono actu suo sit retributio sufficiens; sicut dicit Augustin. lib. 1. Confess. cap. 12. *Iussisti Domine, & ita est; ut sibi sit pœna omnis peccator:* ita quòd ipsum peccatum est pœna prima peccati. Vnde apparet quòd Sancti à posteriori arguentes ad propositum, non intendunt facere, nisi quasdam persuasiones probabiles sicut Greg. lib. 4. *Moralium in fine*; positis ad hoc quibusdam persuasionebus dicit, *Qui propter istas rationes noluerit credere, propter fidem credat.* Ex eo quòd
aliqui boni
tota vita
affligantur
non habetur
resurrectio-
nem esse fu-
turam.

Similiter doctrina Pauli Act. 17. & 26. & etiam 1. Cor. 15. per exemplum de grano cadente, & per resurrectionem Christi, *Si Christus resurrexit, & mortui resurgent*, & per iustam retributionem: vel non sunt; nisi persuasiones probabiles, vel tantum ex præmissis creditis. Patet discurrendo per singula. 28

Breuitè ergo nec à priori, nec per rationem principij intrinseci in homine: nec à posteriori, puta per rationem alicuius operationis, vel perfectionis congruentis homini, potest probari necessariò resurrectio, innitendo lumini naturali: ergo hoc tantum omnino certum, non tenetur nisi per fidem. Imò nec secunda propositio in prima via, sicut dicit August. 13. Trin. cap. 9. tenetur per rationem, sed tantum per Euangelium, dicente Christo: *Nolite timere eos qui occidunt corpus; animam autem non possunt occidere; timeate autem, &c.* Resurrectio
nec à prio-
ri, nec à po-
steriori, cui-
denter pro-
batur.
Matth. 10.

Ad argumenta. Ad primum: aut arguitur præcisè de desiderio naturali propriè dicto, & illud non est aliquis actus elicited, sed sola inclinatio naturæ ad aliquid: & tunc planum est, quòd non potest probari desiderium naturale ad aliquid, nisi primò probeur possibilitas in natura ad illud: & per consequens è conuerso arguendo, est petitio principij: aut arguendo de desiderio naturali minùs propriè dicto, quòd, scilicet est actus elicited, sed concorditer inclinationi naturali: tunc iterum non potest probari quòd aliquod desiderium elicited sit naturale illo modo, nisi priùs probetur, quòd ad idem sit desiderium naturale primo modo. 29
Ad arg. 1.
Quid desi-
derium na-
turale pro-
priè & im-
propriè di-
ctum.

Si autem arguas; illud naturaliter desideratur, quòd apprehensum statim actu elicito desideratur; quia ista pronitas non videtur esse, nisi ex inclinatione naturali. Hoc vno modo negaretur primò, quia vitiosus statim inclinatur ad desiderandum secundum habitum suum, id quod sibi offertur; sed quia natura non statim est ex se vitiosa, nec in omnibus, & quilibet statim appetit istud apprehensum; sequitur quòd illud desiderium non est vitiosum: ergo ista responsio non est generalis.

Ideo potest dici, quòd oportet apprehensionem esse secundum rationem rectam, non erroneam; alioquin si ad apprehensionem erroneam statim omnes appetant actu elicito, non sequitur illud esse consonum inclinationi naturæ, imò magis oppositum: non est autem manifestum per rationem naturalem, quòd ratio ostendens homini semper esse tanquam appetibile; sit ratio non erronea: quia priùs oporteret ostendere quòd istud posset competere homini. 30
Velle sèper
esse, an sit
desiderium
naturale?

Breuitè ergo omne medium ex desiderio naturali videtur esse inefficax: quia ad efficaciam eius oportet ostendere, vel potentiam naturalem in natura ad istud: vel quòd apprehensio, quam statim sequitur istud desiderium, si est actus elicited, sit apprehensio recta, & non erronea: & horum primum est idem cum conclusione, quæ

quæ concluditur ex desiderio naturali: secundum autem difficilius, vel minùs notum illa conclusione.

31 Sed ad probationem huius, quòd desiderium hominis naturale est ad immortalitatem, quia naturaliter fugit mortem, posset dici, quòd illa probatio concluderet æquè de quocunque bruto. Et si adducatur Philosophus 2. de Generatione in fine:

Text. 55. Nilius autem in omnibus semper esse, quàm non esse; istud est ad oppositum; tum quia æquè concluderetur in bruto sicut in homine: tum quia subdit: Hoc autem in omnibus impossibile existere continuè, propter longè à principio distare, & ideo reliquo modo Deus compleuit naturam continuam facere generationem: quasi dicat, cum desiderium naturale sit ad semper esse, in quibus est, hoc impossibile in seipso est ad illud sicut est possibile, scilicet in continuatione speciei in diuersis indiuiduis: & ita conceditur de homine, sicut in alio generabili, non in vnico, sed in tali successione.

Sed semper videtur stare vis, quia fugiens vnum oppositum, non fugit nisi propter amorem alterius oppositi. Concedi potest quòd ex hoc sequitur, cum fugiat mortem pro nunc: ergo amat vitam pro nunc, & sic de quolibet nunc signato; sed non sequitur: ergo pro infinito.

2. Cor. 5. Ad illud autem Apostoli, *nolumus expoliari*, respondeo nolumus, scilicet nos inspirati, siue certificati per fidem: & vtique nolumus naturaliter sic, quòd istud *nolle* est secundum naturalem inclinationem: sed non est notum ratione naturali, quòd istud *nolle* sit secundum inclinationem naturalem.

32 y Ad secundum, conceditur quòd verum est beatitudinem non solum in vniuersali, sed etiam in speciali appeti naturaliter ab homine, sicut inferiùs patebit *dist. 49.* sed non est notum naturali ratione, quòd ipsa in particulari, quæ scilicet consistit in illo, quo nos credimus illam consistere, appetitur naturaliter ab homine: oportere enim esse notum per rationem naturalem, quòd ille actus nobis est conueniens tanquam finis.

Cum ergo probas per Philosophum, quòd beatitudo non tantum in generali. 1. *Eth.* sed in speciali ex 10. appetitur naturaliter. Respondeo, etiam illa ratio beatitudinis, quam Philosophus reputauit specialem, quæ scilicet consistit in speculatione altissimarum causarum perfectissima possibili homini, est valde ratio vniuersalis: in speciali autem descendendo, ipse non videtur processisse vltra speculationem perfectissimam in vita ista. Vnde inquisita ista beatitudine hominis subdit: *Oportet & corpus sanum esse, & cibum, & famulatum esse: non tamen asstimandum multu, & magnis indigere, felicem;* ergo felicitas illa specialis, quam nos ponimus, (quia ponimus speculationem homini possibilem, quæ longè perfectior est quacunque possibili sibi in vita ista) non est naturaliter nota esse finis noster, nec naturaliter notum eam naturaliter appeti à nobis tanquam finem.

Cum probas per rationem Augustini beatitudinem non posse esse, nisi sempiternam: dabitur illud * medium, ab illo qui tenet beatitudinem humanam posse haberi in vita ista, quòd volens amittit eam: quia debet secundum rectam rationem velle propriam conditionem naturæ suæ: recta autem ratio ostendit isti non habenti fidem, vt videtur sibi, quòd conditio naturæ suæ est mortalitas, tam animæ, quàm corporis: & ideo debet velle, sicut vitam amittere, ita vitam beatam. Et cum dicis, non est vita beata, quæ non erat amata ab habente; verum est, si non esset amata pro quando est possibilis, & conueniens illi amanti: sed sic esse conuenientem pro semper non est notum per rationem naturalem.

33 z Ad aliud, conceditur quòd notum est hominem posse consequi finem suum in aliquo indiuiduo: & per consequens, beatitudinem in illo gradu, in quo notum est beatitudinem esse finem hominis. Et cum dicis hoc esse impossibile in vita ista; dicitur quòd illa impossibilitas non est nota per rationem naturalem.

Cum adducis infortunia, infirmitatem corporis, imperfectionem virtutis, & scientiæ. Respondetur quòd hæc omnia repugnant perfectæ felicitati, qualem notum est competere Intelligentiæ: sed non qualem notum est posse competere homini.

Ad 4. a Ad quartum, diceretur quòd illa species perpetuabitur in vniuerso per continuam successionem indiuiduorum, quam poneret Philosophus per generationem, continuam, non autem continuabitur per vitam alicuius, vel aliquorum in specie. Ex his apparet quantæ sint gratiæ referendæ misericordiæ Creatoris, qui nos per fidem certissimos reddidit in his, quæ pertinent ad finem nostrum, & ad perpetuitatem sempiternam, ad quæ ingeniosissimi, & eruditissimi, quasi nihil poterant attingere, iuxta illud, quod adductum

Text. 55. Non inferitur desiderium naturale ad immortalitatem ex eo quòd homo naturaliter vitat mortem.

Ad 2. Beatitudo appetitur naturaliter, sed non scitur naturaliter in quo consistit. 10. Ethic. cap. 10. 10. Ethic. cap. 10.

** al. membrum.*

Ad 3.

Ad 4.

ductum est de August. 13. Trin. cap. 9. in princip. *Quid vix pauci, magno præditi ingenio, vacantes otio, &c. ad indagandam solius anime immortalitatem potuerunt pervenire: sed si fides adsit, quæ est in eis, quibus dedit Iesus filios Dei fieri, nulla quæstio est: quia ipse suos credentes in hoc certissimos reddidit.*

COMMENTARIUS.

24 **I**deo ergo quod illarum trium propositionum, &c. Proponit conclusionem principalem huius quæstionis: quæ est hæc, nempe, primam propositionem esse necessariam; secundam, & tertiam esse probabiles; conclusionem proinde non esse demonstratam lumine naturali; patet ex præmissis.

Demonstratio à posteriori ex providentia & retributione.
Deinde subdit rationem, quæ affertur à posteriori, tanquam necessaria, ut de beatitudine hominis (quam in responsionibus ad argumenta resolvit) & aliam ex Dei iustitia retributiva bonorum, & malorum: in hac autem vita non fit talis retributio, quia iusti in ea patiuntur; peccatores autem prosperantur: ergo debet fieri in altera, & consequenter hinc manet animas non esse mortales. Hanc rationem docet Doctor non esse demonstrativam, nempe prout solo lumine innititur naturali, seclusa traditione, & revelatione. Quæ responsio displicet Cano, & quibusdam aliis, sed facilis est concordia: quia Doctor aliter sumit demonstrationem, aliter Canus, & alij; sumit enim Doctor demonstrationem in rigore, prout de ea egit Philosophus in libro Posteriorum, ut est per causam, & effectum necessaria, & præcisam; sic autem negat hanc rationem in eo gradu esse necessariam, in quo est ratio prior desumpta ab operatione ipsius animæ intellectivæ: quia non est nisi per medium extrinsecum divinæ providentiæ, prout alteram vitam respicit, & nota tantum est revelatione; ideo negat esse notam lumine naturali à priori, aut posteriori demonstrativam esse rectorem hominum secundum leges iustitiæ punitivæ, & retributivæ; quod est principium ex quo prædicta veritas deducitur. Si ergo hoc principium non est lumine naturali notum terminis, neque per aliud tale probatum, sequitur ex eo non deduci hanc veritatem certitudine illa metaphysica, de qua præcisè Doctor agit.

Non esse necessariam.

Est per medium extrinsecum.

Dependet à revelatione.

25 **Q**uod autem non ita sit certum, patet; quia hæc providentia Dei, ut respicit finem creationis hominis, & præfigit ei terminum, & modum beatitudinis consequendæ, & media, consistit in libera eius voluntate, & supernaturali; quæ nequit cognosci aliter, quam per revelationem, sicut neque ipse finis constitutus aliter cognoscitur, prout re ipsa, & de facto est constitutus, quia est libera Dei, & contingens determinatio, quæ potuit non esse, supposita hominis creatione. Sicut ergo finis nequit certò cognosci naturaliter, neque media ad ipsum ordinata esse opera nostra; ita etiam neque rationem operum haberi in altera vita est notum hoc modo naturaliter, sed tantum per revelationem.

26 **R**espondeo. Debemus de Deo concipere illud, quod magis ipsi est congruum, & suæ perfectioni; hoc autem congruum est, ut exerceat retributivam respectu operum: ergo.

Impugnatur. Contrà. Hoc nihil probat necessariò: quidquid enim Deus liberè ordinat, potest non ordinare; neque inde ex eius ordinatione accrescit ei perfectio, neque deficit ex contrario, si nihil

Scoti Oper. Tom. X.

ordinet: quamvis autem ad ostensionem suæ iustitiæ statuit retributionem, potuit non ostendisse iustitiam, sicut etiam neque creasse mundum, & nihil in hoc ei deficeret: sicut ergo ordinatio eius libera fuit, ita adhæret ei ex determinatione voluntatis, non ex necessitate, aut causis per se essendi; quæ voluntas nulla via cognoscitur ex natura effectus, nisi per revelationem, quod ut communiter acceptum iam supponimus. Quidquid ergo statuerunt Philosophi circa beatitudinem alterius vitæ, & retributionem operum; ex traditione primæva, & conservata in genere humano novaverunt, & non per demonstrationem, & ex Scriptura, & revelatione facta aliis. Sed & errores eorum de ipsa retributione, de transmigratione animarum, de beatitudine ipsa, prout eam statuebant, manifestè commostrarunt, eos hanc veritatem attingere aliter non potuisse, quam sola fide humana, & traditione, quam suis inventionibus obfiscarunt.

Providentia Dei libera potuit non fuisse.

Alio modo potest considerari prædicta ratio, ut communi traditione recepta in genere humano, quantum ad substantiam, saltem in confuso, quamvis non in omnibus fuerit notitia particularis veritatis, & prout spectat ad præsentem Dei gubernationem, eam sic conservare, tanquam instinctum aliquem, quo homines non excusarentur, & ex quo moveri possint ad inquirendam ipsam veritatem: hoc modo sumpta est quedam demonstratio moralis, & sic usus eius est commodus, ut ex principio aliquo modo per traditionem, & communi sensu admissio, procederet ad veritatem insinuandam; & sic Patres hac ratione utuntur ad probationem, non solum immortalitatis animarum, sed & resurrectionis, & iudicii; supponentes scilicet, & quod sapientes sæculi, & communis sensus hominum admittebat, & Scriptura expressè, & omni tempore proponebat. Procedunt enim patres partim ex revelatis, partim ex traditione illa communiter recepta.

27 *Potest dici demonstratio moralis.*

Eius usus communis.

Communis autem sensus in rebus obscuris, in quibus alia manifestior ratio non apparet, est sufficiens principium assensus, ut irrationabilis & pericax censeatur qui ab eo recedit. Non admitterent tamen Philosophi talem assensum esse demonstrativum, sed fidei humanæ, cui tamen secundum prudentiam debetur assensus. Vnde Aristot. lib. 2. Metaph. text. 1. *Speculatio, inquit, de veritate partim difficilis, partim facilis est; signum autem quod neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab ea, sed quisque aliquid de natura dicit, & singuli quid, nil aut parum ei addunt; ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit, &c.* Quibus verbis difficultatem, scientiæ necessariæ habendæ demonstrat, & cognitionem humanam, ut plurimum admixtam habere opinionem, & fidem, quæ sequenda est, deficiente alia certiore. Ut ergo tollatur controuersia, certitudo rigorosæ demonstrationis nequit tribui huic rationi, quæ est per medium tantum extrinsecum, & ex fide divina, aut humana nota, non verò ex causa, aut effectū: & hoc intendit Doctor;

28 *Communis sensus quid efficiat probationem.*

D habere

habere autem efficaciam rationis moralis non negat, & quæ secundum prudentiam, & desiderium innatum veritatis admitti debet; quia hac ratione dicit esse persuasionem, ut scilicet procedit secundum naturale lumen fidei humanæ, & communis sensus, & opinionis; vel eam esse ex creditis, ut procedit ex reuelatione, & fide diuina. Vtroque modo vtuntur Patres hac ratione, tam ut est ex concessis ab antiquis, non solum Philosophis, sed aliis, quam etiam ut ex diuinis Scripturis constat. Clemens Rom. lib. 3. *Recognitionum*. Alexandrinus lib. 5. *Stromat.* frequenter Chrysost. ut homil. 4. de *Providentia*, hom. 6. in *epistolam ad Philipp.* & aliis. Circa verò illud, quod subdit Doctor, de rationibus probandi resurrectionem futuram, quibus vtitur Paulus; videatur Ægidius Lusitanus tom. 3. de *Beatitudine*. q. 4. art. 2. § 4. & expositores Apostoli. Scopus Pauli est ostendere futuram resurrectionem, quod tantum est creditum.

29 *Breuius ergo nec à priori, nec à posteriori, &c.* Dicit quod resurrectionem futuram esse, neque à priori, neque à posteriori potest lumine naturali ostendi, sed sola fide ex reuelatione. Hanc omnes admittunt ideòque à Paulo mysterium vocatur, & reuelatio filiorum Dei: & discurrendo à ratione, facile ostendi potest; quia licet demonstrari, aut efficaciter probari possit possibilitas eius, non sequitur inde futuram probari certò; quia non omne possibile Deo ponitur in effectu; sed illa quæ ex lege suæ diuinæ sapientiæ, & providentiæ determinantur. Deinde, dato quod aliqua retributio probari possit, & animæ immortalitas demonstratione naturali; non sequitur inde futura resurrectio; quia Philosophi illam retributionem statuerent animarum tantum post mortem, ut Platonici, & Pythagorici, & Trismegistus; non autem reparari eundem hominem. Illa etiam retributio esset possibilis sine resurrectione in solis animabus, si Deus vellet, prout ante resurrectionem de facto contingit.

30 An autem possibilitas resurrectionis ratione naturali demonstrari possit? Respondet Sorus in hac d. *quest. art. 3. conclus. 3.* Medina 3. *part. quest. 53. art. 11.* negant probari posse. Ita etiam tenet in re ipsa Suarez 2. *tom. disp. 44. sect. 8.* asserens probationem eius quasi euidentem dari, licet à proteruo possit refutari. Ægidius etiam Lusitanus loco citato *quest. 3. art. 5.* idem docet. & certè si demonstrari posset Dei omnipotentia prout in re est, & à fidelibus creditur, & declaratur à Theologis, ego non dubitarem hanc probationem necessariam esse; destruenda tamen essent principia erronea Aristotelis de æternitate mundi, de necessitate agendi causæ primæ, de ordine essentiali causarum, quem ipse statuit, ut probatio ad conclusionem applicaretur.

31 Imò nec secunda propositio, &c. Secunda propositio est, quam *suprà*. & hactenus tractauit de immortalitate animæ. Dicit secundum Augustinum hanc non teneri per rationem, supple, ut certam, sed tantum per Euangelium, dicente Christo: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*, &c. illa particula tantum non est exclusiua alterius reuelationis circa hanc veritatem, diuersæ ab ea, quæ facta est in Euangelio; sed est exclusiua rationis euidentis naturalis, ut excludit fidem reuelatam; intendit ergo certitudinem irrefragabilem huius

veritatis esse ex fide; quamvis admittat eam probabiliter ratione etiam naturali probari, licet non euidentia rigorosæ demonstrationis, & quæ admitteretur à Philosopho. Veritas fidei patet *Fide tenetur Gen. 2. Sapient. 3. 4. & 5. Eccles. ult. Matih. 10. Luc. 16. 23.* & vniuersum ex omnibus locis, ex quibus habetur resurrectio mortuorum, retributio operum ex doctrina vniuersali Patrum, & Ecclesiæ. Et hic articulus est fundamentum plurium dogmatum fidei, ac penè omnium, sine quo non subsisterent: & patet ex definitione Larianensis

Definitio Cæcilij Larianensis.

nonnulli ausi sunt dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis, & aliqui temerè philosophantes, secundum saltem Philosophiam verum esse asseuerent: sacro approbante Concilio damnamus, ac reprobamus asserentes animam intellectiuam mortalem esse, &c. In qua definitione non solum exponitur veritas fidei, sed etiam damnatur temeritas asserentium

Damnatur asserentes animam nostram esse mortalem.

animam secundum Philosophiam, mortalem esse, & meritò, quia neque secundum Philosophiam anima est mortalis, quia si Philosophos consulamus, ut fusiè probat Eügubinus lib. 9. de *perenni Philosophia*, & plures, & potiores animam immortalem esse defenderunt; quin etiam & ipse Aristoteles, ut *ibidem* ipse probat, & ut bene Doctor, saltem in hanc veritatem fuit magis inclinatus, eum bene defendit, & adducit in hanc sententiam Cardinalis Oregius in *opusculo de hac materia*. Si rationem, & principia Philosophiæ spectemus, nullum est, quod probet contrarium: nam quod anima sit forma corporis corruptibilis, nihil inde habetur præter vnionem, & informationem; neque argumentum ex similitudine aliarum formarum, quæ educuntur ex materia, valet ad probandum materialitatem animæ, minus autem mortalitatem: nam ex operatione colligitur esse forma immaterialis, ex immaterialitate vrgeat deducitur eius immortalitas, & independentia à materia in esse. Alia verò principia Aristotelis de æternitate mundi, & de necessitate agendi causæ primæ, sunt errores, neque ratione vlla, quæ rectè subsistat ex causa, & effectu, fulciuntur; ut magis suo loco probatur. Non rectè ergo anima dicitur mortalis secundum Philosophiam. His quantum ad veritatem suppositis, remittentes magis completum tractatum ad suum locum, prosequemur institutum.

x *Ad argumenta. Ad primum, &c.* Respondet Doctor ad argumenta principalia, quæ faciunt pro affirmatiua parte, nempe hanc veritatem esse demonstrabilem, easque soluit. Primum argumentum sumitur ex desiderio naturali, quod habet homo ad semper esse, & ex quo naturaliter fugit mortem: hæc autem inclinatio non est frustrata: ergo ex ea potest deueniri ad demonstrandam resurrectionem futuram.

Respondet Doctor sub distinctione: summa autem responsionis est hæc: quia vel intelligitur de appetitu innato, qui est ipsa naturæ inclinatio passiva naturalis, & sic ut conclusio necessariò sequatur, debet ratione naturali ostendi possibilitas semper essendi: quia cum inclinatio fundatur in ipsa natura, debet esse ad actum possibilem haberi, quæ possibilitas non cognoscitur lumine naturali. Si autem sumatur desiderium naturale pro actu elicto, debet probari quod illi actus sit secundum rectam rationem, & non sit erronea apprehensio, ex qua concipitur: quia voluntas est etiam impossibile; licet non intentio,

Potiores Philosophi docuerunt animam esse immortalem.

Philosophia non docet esse mortalem.

32 *Ad primum. Ex appetitu essendi. semper.*

Responsio.

Non demonstrat appetitus innatus resurrectionem.

Neque elictio.

tentio, aut electio, sed tantum possibile. Vt sit recta ratio, debet conformis esse veritati rei, & causis essendi, & possibilitati sic essendi semper: ergo à primo ad ultimum hæc ratio non est efficax ad probandum resurrectionem futuram ratione naturali; quia hæc nequit attingere possibilitatem huius effectus, procedendo per causas naturales essendi hominis, siue intrinsicæ, siue extrinsecas; quia licet attingere posset immortalitatem animæ, vel probabiliter, vel certe demonstratiue, vt alij volunt, non potest attingere hominem secundum se in esse constituti, qui corruptibilis est, & definit posse iterum reparari, vel quod magis est, fore vt reparetur. Ex parte etiam corporis non suppetit ratio probans eandem possibilitatem, sed magis contrarium: quia reparatio corporis est miraculosa, & supra vires naturæ: & idem patet quantum ad alias causas secundas: quantum autem ad primam causam, vt præcisè est author naturæ, quidquid sit de potentia eius absoluta reparandi corruptum, quam negat Durandus supra, saltem ex providentia eius ordinaria, & modo concursus secundum exigentiam causarum naturalium, nequit colligi fore vt aliter concurrat, quam vt secundum statum præsentem concurrat. Ex quibus patet dicta responsio.

Defectus probationis.

33

Alij autem negarent inclinationem naturalem esse ad semper esse in natura nostra, vt respicit resurrectionem, sed tantum obedientialem: quia naturalis secundum ipsos respicit causam efficientem naturalem, cuius virtutem excedit resurrectio; sed iam non differimus hanc quæstionem; resolutio autem communis est, siue admittatur naturalis, siue negetur.

Quid inferat fuga mortis.

Ad probationem illam ex fuga mortis, quatenus hæc procedit ex amore oppositi, nempe semper essendi; responderi iuxta mentem, & principia Philosophi, qui dicit *quodlibet appetit suum esse*; & sicut natura inclinatur ad id, quod melius est, melius autem in omnibus est *esse*, quam *non esse*; impossibile tamen censet id Philosophus in omnibus, id est, in corruptibilibus, in quibus continuatio generationis per propagationem speciei supplet corruptibilitatem indiuidui, & corruptionem. Quæ doctrina perinde, sequendo hæc principia, verificatur de homine. Sed vrget Doctor fugam mortis esse ex amore vitæ, & essendi. Respondet ex hoc sequi cum fugiat mortem pro nunc, & sic de quolibet instanti signato, amet etiam vitam, & *esse*, pro quolibet instanti signato; non tamen in infinitum. Huius ratio iam præmissa est: quia inclinatio naturalis essendi non excedit possibilitatem causarum naturæ: in tantum ergo extenditur, in quantum virtus causarum extenditur, & non extenditur ad aliquid, quod impossibile est, etiam respectiue ad causas, ex quibus natura recipit *esse*, perfectionem & continuationem essendi. Alia probatio eiusdem desiderij adducitur ex Paulo 2. Cor. 5. *Nolumus exspoliari, sed superuestiri*. Respondet illud intelligendum supposita fide, quæ possibilitatem effectus ostendit. Deinde, dici quidem posse nos nolle etiam secundum desiderium naturale; sed quod non cognoscit ratio naturalis, pro hoc statu.

34
Ad secundum argumentum.

Y Ad secundum conceditur, &c. Secundum argumentum est ex appetitu naturali beatitudinis non solum in generali, vt inesse probat Philosophus, 1. *Ethic.* sed etiam ex appetitu

Scoti Oper. Tom. X.

titu ad beatitudinem in specie, de qua agit 10. *Ethic.* sed ratione naturali notum est beatitudinem non esse, nisi sit sempiterna: ergo notum est eadem ratione naturali hominem ordinatum esse ad aliquam perfectionem sempiternam. Subsumptum probat ex Augustino, vt patet in litera.

Appetitus beatitudinis an probat resurrectionem.

Respondet Doctor supponendo quoddam aliud *infra dist. 49.* tractabit, nempe in nobis esse appetitum naturalem passuum ad beatitudinem in specie, quæ datur iustis, & non solum obedientialem, vt alij tenent, quod *ibid.* differetur; sed hunc appetitum non esse notum lumine naturali, neque actum illius appetitus, neque convenientiam finis sub illa speciali ratione; quia hæc omnia per fidem & reuelationem tantum proponuntur.

Responsio.

Inesse appetitum naturalem beatitudinis.

Ad probationem ex Aristotele responderi ipsam non intellexisse aliam in specie beatitudinem, quam illam, quæ est vitæ præsentis, eamque posuit in speculatione altissimarum causarum; ad quam ordinavit sanitatem corporis, & alia commoda vitæ præsentis.

Explicatur Philosoph.

Ad probationem ex Augustino, qua probatur beatitudinis perpetuitas; dicit quoddam admittens beatitudinem possibilem tantum esse in hac vita, admitteret volentem deseri à beatitudine; quia ratio recta eius conformaretur conditioni suæ naturæ, quam vt solum possibilem intelligeret, nempe eam esse mortalem, & quoad corpus, & quoad animam, dato quoddam ignoraret animæ immortalitatem. Dicit præterea illam vitam beatam finibilem fuisse amatam ab habente, pro quanto cognouit eam sibi fuisse possibilem, nempe pro hac tantum vita. Rectè ergo probat Augustinus non posse hominem in vita mortali esse beatum, & procedit contra eos, qui statuebant beatitudinem in hac tantum vita. Sed non probat beatitudinem veram hominis, quæ futura est, lumine naturali posse cognosci in specie, aut probari futura, imò *ibid.* ex professo probat Philosophos eam nunquam cognouisse, & beatitudinem eos statuisse in vita præfenti; contra quos *ibid.* differit.

35
Explicatur Augustinus.

Z Ad aliud conceditur, &c. Respondet ad tertium, quod desumitur ex fine, quia naturaliter notum est totam speciem non carere suo fine, quin illum in indiuiduo aliquo saltem consequeretur; sed naturaliter notum est beatitudinem esse finem humanæ speciei: ergo & hominem posse eam consequi in aliquo saltem indiuiduo: sed non in hac vita, propter miseras, fatigationem, infirmitatem, defectum perfectæ virtutis, & scientiæ; neque potest haberi à sola anima separata, quia sic non esset beatitudo hominis: ergo habebitur toto coniuncto, & consequenter resurgente à mortuis.

36
Ad tertium.

Argumentum à fine, ex eius appetitu, & perfectione speciei non demonstrat.

Respondet concedendo hominem consequi beatitudinem in indiuiduo quoad gradum, in quo ipsi notum est naturaliter esse finem hominis. Quod autem dicitur id impossibile esse in hac vita: Respondetur, id quidem verum est, quia neque etiam illum statum beatitudinis, quem Philosophi statuerunt, potest homo viribus naturæ pro hoc statu peccati attingere sine gratia Dei. Deinde, neque in eo consistit beatitudo vltima, & consummata hominis, sed id Philosophis oppositum statuentibus, & sequentibus lumen naturale, fuit ignotum, ideò neque demonstrari potest.

Solutur.

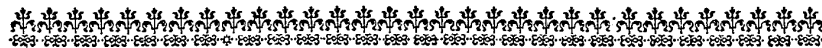
Ad illud quod obicitur de miseris, & perturbationibus vitæ præsentis, verum est, eas repugnare veræ felicitati, & perfectæ, quales tribuebant Philosophi Intelligentiis, seu Angelis, sed non illi felicitati, quam solum vitæ præsentis tribuebant homini.

a *Ad quartum, &c.* Quartum fuit ex perpetuitate speciei, quæ spectat ad integritatem vniuersi. Responso est clara iuxta doctrinam Aristote-

lis, & modum perpetuandi species per continuam generationem in corruptibilibus.

Tandem concludit quantum sit homo fidelis ad agendum gratias suo Creatori obnoxius, qui depulsa ignorantia infidelium, & sapientum huius mundi, nos certos reddidit in his, quæ spectant ad finem nostrum, & sempiternam felicitatem, quam attingere non potuerunt Philosophi, teste Augustino loco citato.

Ultima conclusio fidelis, & pia Doctoris.

Q V Æ S T I O I I I.

Utrum natura possit esse causa actiua resurrectionis?

D. Thom. D. Bonau. Argentin. Suarez citati pro quæst. præcedenti. August. 12. de Ciuit. cap. 13. Arist. 2. de generat. in fine. Rada quarta parte Controuer. 15. art. 3. Vide Scot. 7. Metaph. quæst. 8. 9. 10. & in Theor. §. Materia est. & §. Non potest probari animam, & 2. Phys. quæst. 4.

I a
Arg. 1.
Vide Var.
hic.

ERTIO quæro, Utrum natura possit esse causa actiua resurrectionis? Quod sic; quia in natura est potentia passiuæ ad resurrectionem, & naturalis: anima enim naturaliter inclinatur ad materiam perficiendam, & è conuerso materia naturaliter ad animam, vt ad perfectionem; sed omni potentie passiuæ naturali correspondet potentia actiua naturalis; alioquin talis potentia passiuæ esset frustrâ: ergo est aliqua potentia actiua naturalis respectu resurrectionis.

Arg. 2.

Præterea, in natura est duplex processus: vnus componendo, alius resoluendo: & à quo vnus incipit, in illud alius terminatur, & è conuerso: ergo vterque videtur æquè subesse actioni naturæ, quia vterque est terminus vtriusque; sed natura potest resolueret compositum istud in componentia: ergo è conuerso ex componentibus potest producere istud compositum.

Arg. 3.

Præterea, corrumpatur aër in ignem, postea ignis in aërem, deinde è conuerso aër in ignem; ille secundus ignis videtur idem cum primo, quia eadem materia; & potest esse, quod habeat idem efficiens cum primo igne. Nunc autem secundum Philosophum. 8. Metaph. 3. cap. Si materia eadem, & efficiens idem, & effectus idem: si ergo natura potest eundem ignem reducere, pari ratione & eundem hominem.

Text. com.
11. & 12.
Rat. ad
opp.

Oppositum Dionys. de diu. nom. cap. 6. de resurrectione dicit: Rem vetustati visam contra naturam, mihi autem, & veritati supra naturam.

Præterea, animal perfectum non potest produci æquiucocè, sicut Commentator arguit contra Auicennam. 8. Physicor. Commento. 46. cuius textus incipit: Utrum vnumquodque mouetur: homo ergo, cum sit animal perfectissimum, non potest produci à natura, nisi productione vniucocæ; sed resurrectio non est productio vniucocæ, quia non generatio: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

I a **T**ERTIO, quæro utrum natura, &c. Postquam egit de possibilitate, & cognitione, & futuritione resurrectionis, nunc agit de causa; &

potissimum, utrum natura concurrere possit.

Diuiditur quæstio in tres articulos. Primus est: An possit corruptibile idem numero redire naturaliter? Secundus: An hoc mixtum, nempe homo? Tertius: An possit, saltem reparato corpore, vniri ei anima virtute agentis naturalis? *Ordo, & dispositio.*

SCHOLIUM.

Posita definitione resurrectionis, adducit errorem quorundam Philosophorum dicentium post 36. millia annorum omnia reductura eadem, & ponit refutationes August. contra eam, quibus addit rationes optimas, Mathematicas, Physicas, & Morales.

2 b **H**IC sciendum est, quod cum secundum Damascenum cap. 19. lib. 4. Resurrectio est eius, quod cecidit, & dissolutum est, secunda resurrectio: & homo totus cecidit in morte; & etiam ponendo formam mixti ibi aliam ab anima intellectiua (vt credo esse verum) illud mixtum dissolutum est, vel in morte, vel post mortem: necesse est ad resurrectionem, primo quidem ordine naturæ illud mixtum reparari idem: & secundò

Distinctio XLIII. Quæst. III. 41

cundò illi mixto animam intellectuam eandem reuniri, vt sic refurgat idem homo. Primò ergo videndum est, si natura possit reducere formam mixti eandem numero. Secundò, si possit illi mixto dissoluto reunire animam intellectuam, vt sit idem homo. Et primum duo continet. Primum, si vniuersaliter potest aliquod corruptibile redire idem numero: secundò, si istud mixtum; vt sic in speciali sint tres articuli.

c De primo, August. 12. *Ciuit. cap. 13.*, recitat opinionem Philosophorum aliquorum dicentium per circuitus temporum, eadem redire, quibus imponitur, quòd post magnum annum, id est, post triginta sex millia annorum, omnia redirent eadem. Ratio eorum erat, quia redeunte causa eadem, redibit idem effectus; tunc autem omnia corpora cœlestia redibunt ad eundem situm: quia supponendo illud Ptolemæi in *Almagesto*, quòd cælum stellatum moueatur in centum annis vno gradu, contra motum diurnum: sequitur quòd complebitur motus ille eius ab occidente in orientem in triginta sex millibus annorum.

Tres articuli examinand.

An idem numero redire possit.

Sed illam opinionem improbat ibi August. per auctoritatem Scripturæ Roman. 6. *Christus resurgens ex mortuis*, &c. Secundò per illud 1. Thess. 4. *Semper cum Domino erimus*. Item, per illud Psalmistæ: *Tu Domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternū*. Vnde de sic opinantibus benè subdit Psalmista: *in circuitu impij ambulat*, id est, ducunt reditiones circulares. Et per rationem de beatitudine, quia secundum istum circulum nulla esset vera beatitudo, pro eo quòd anima beata reditura esset ad miseras, quas prius habuit: & ita dum beata est, aut credit se nunquam redituram, & sic falsa opinione beata est: aut credit se redituram, & tunc timet, & per consequens non est beata. Et respondet ibi ad illud Eccles. 1. *Nihil sub Sole nouum*, dicens: *Abstine ut his Salomonis verbis illos circuitus significatos esse credamus: sed vel generaliter accipiendo eadem præcessisse, quæ erunt, non autem eadem secundum numerum. Vel aliqui sic intellexerunt tanquam in prædestinatione Dei iam facta fuisse omnia, Sapiens voluisset intelligi, & idèd nihil recens sub Sole.*

3

Psalm. 11.

Beatus esset miser si ad hanc vitam esset rediturus.

Quomodo nihil sub Sole nouū.

Potest etiam illa opinio improbari quantum ad rationem eius: quia si probetur aliquem motum cœlestem alicui incommensurabilem: quod probari potest, si ponatur magnitudo, super quam sit, esse incommensurabilis magnitudini, supposita hinc inde æquali velocitate; tunc, inquam, sequitur, quòd nunquam omnes motus redibunt ad idem: nec istud de incommensurabilitate motuum est contra continuitatem motus continui: quia si duo mobilia mouerentur, vnum super costam quadrati, aliud super diametrum; motus illi essent incommensurabiles; nec in perpetuum, si durarent, redirent ad vniformitatem: sed istud requireret magnam discussionem singulorum motuum congruentium epicyclis, & deferentibus, si aliquis possit alicui inueniri incommensurabilis, in toto cælo.

4

Refutat rationibus errorē Philosophorum quorundā.

Præterea, illud fundamentum acceptum à Ptolemæo improbat per Thebit, qui probat cælum stellatum non sic moueri ab occidente in orientem: quia tunc aliquando foret in principio Cancrī noni cæli stella illa, quæ aliàs fuit in principio Capricornī noni cæli: & idèd ponit motum octauī cæli, vel stellatī, esse in quibusdam paruis circulis descriptis super principium Arietis & Libræ noni cæli: & quòd ille est quidam motus accessus, & recessus, secundum quòd principium Arietis mobilis in suo circulo ascendit, & per oppositum caput Libræ mobilis in suo circulo descendit: & aliàs è conuerso, capite Arietis descendente, caput Libræ ascendit, & sic mouentur stellæ in octauo cælo secundum longitudinem, & latitudinem simul. Si ergo ille motus probaretur in aliquo tempore compleri, in quo tempore non possent omnes orbes inferiores redire ad eundem situm, quem habuerunt in principio illius motus, sequeretur propositum.

Præterea, ratio est diminuta, quia non tantum à causa efficiente dependet identitas effectus, sed etiam à materia: materia autem potest esse omnino alia, vel alium situm habere in comparatione ad cælum, quia per actionem liberi arbitrij possunt corpora impediri, ne sint in illo situ, vbi prius erant. Potest etiam per actionem talem aliquod corpus esse diuisum, & ita materia dispersa.

Præterea, manifesta inconuenientia sequuntur ad hanc positionem in specie humana: sequitur enim primò, quòd *addiscere* non sit, nisi *reminisce*; de quo tangit Philosophus 1. *Posteriorum*: quia inconueniens est, vt probat in fine *secundi Posteriorum*, nobilissimos habitus esse in nobis, & latere nos.

5

Text. 4. Liberū arbitriū non subest operationi cæli.

Aliud est, quia actus liberi arbitrij non subsunt necessariò causalitati cæli, & per consequens illi non necessariò redibunt iidem, nec per consequens aliqui actus necessariò

cessatiō dependentes ex eis : & tamen illud exemplum ponit August. de dicto Philosophorum, vbi prius, *Sicut, (inquit) in hoc seculo Plato, & in schola, quæ Academica dicta est, discipulos docuit, ita per innumerabilia retrò secula, & idem Plato, & eadem ciuitas, & eadem schola, ydēque discipuli reperti.* Sed subdit : *Absit, ut ista credamus*, inducens improbationes ex Scriptura prius adductas.

COMMENTARIUS.

2
Quid sit resurrectionis.

b *Illud sciendum, &c.* Subiicit quid nominis per Etymologiam nominis ex Damasceno: Quod, nempe *resurrectio sit eius quod cecidit, iterata, seu secunda resurrectio.* Secundum vñum communem Scripturæ accommodatur homini cadenti per mortem à vita; quamvis in latiori significatione de aliis dicatur, aut translatiue, ut quod animus refurgat, quod ciuitas refurgat; aut domus, quæ fuit diruta: homo in morte cadit, quia destruitur esse totius, & destruitur etiam forma mixtionis, & vñio animæ cum corpore, ad resurrectionem autem sicut requiritur propriè, ut idem numero refurgat quoad suas partes vnitas, ideo ordine naturæ supponitur reparatio mixti, & vñtio eiusdem animæ, antequam refurgat totum. Primus itaque articulus quærit, an natura possit reducere eandem formam mixti.

Quid requiritur ad resurrectionem hominis.

3
Circulatio Philosophorum.

c *De primo Augustinus, &c.* Hanc circulationem rerum posuerunt Platonici, & Pythagorici, & mihi videtur desumptus error ab iis, qui transmigrationem animarum fingebant, ex qua, facili commercio hæc circulatio innasci potuit, licet diuersus sit error, quem tribuit Epicuro Hieron. in cap. 1. *Ecclesiast.* Ex quo errore Origenes aliud genus circulationis induxit, in successione circulari beatitudinis, & miseriæ, & alterius vniuersitatis, quem impugnat Augustinus eod. lib. 12. de *Ciuitat. cap. 20.* non admittebat Origenes circulationem in indiuiduo. Philosophos optimè impugnat Augustinus cap. 13. ex Scriptura ad Romanos 6. 1. *Ad Thessa. 4. & p. sal. 11.* in quibus ostenditur permanentia iustorum cum Christo resurgentium sine vlla mutatione. Probat etiam optimè ex beatitudine, quæ debet esse sine metu, & miseriæ, & vera, non in sola opinione non subsistente. Ratio patet ex litera. Obiectio illa ex *Ecclesiastici primo* fuit Origenis: sed rectè soluitur ab Augustino, ut patet ex litera.

Error Originis.

4

Circulus primi mobilis.

Hic error Philosophorum faciliè per rationem impugnat; & primò Doctor impugnat eius fundamentum, quod redeunte circulo primi mobilis ad periodam cursus redire principia, & causas easdem, ac proinde eosdem effectus numero. Perficit autem circulum primum mobile iuxta Ptolemæum, & Empedoclem, ut aliqui volunt, triginta sex millibus annorum ex nostris. Alfonso docet in suis tabulis quadraginta nouem millibus annorum perfici. Fundamentum sumitur ex motu cæli stellati, qui præter motum diurnum in centum annis mouetur etiam retrò ab occidente in orientem vno gradu. Ductis ergo centum annis per singulos gradus, qui sunt trecenti sexaginta in vniuersum, habetur numerus præscriptus annorum, in quo finitur circulus motus, & redit annus ille, quem Philosophi magnum vocant iuxta descriptionem Ptolemæi.

Annus magnus.

5
Impugnatur error.

Daro autem hoc de motu primi mobilis, & circulo, impugnat Doctor rationem fundamentalem Philosophorum; idè redirent iidem effectus, quia eadem omnino causæ redirent; sed hoc

est falsum, neque sequitur ex reditu primi mobilis ad periodam circuli, quod orbes inferiores, à quibus dependet generatio, & planetæ, sint in eodem situ respectiue ad ipsum primum mobile, aut respectiue ad inferiora, & generabilia, quia motus eorum sunt incommensurabiles, ita ut nunquam redeant (quantumlibet motus earum perpetueret) ad eundem situm, & aspectum, quem antè habebant ante initium circuli motus.

Hanc rationem dicit Doctor requirere longiorem discussionem, eius demonstrationem subiicit Clavius in cap. primum sphaera. §. de periodis motuum caelestium, vbi probat hos motus esse incommensurabiles.

Exemplum autem, quod adducit Doctor motus incommensurabilis super costam, & diametro eiusdem plani, ipse probat, & declarat ex regulis Euclidis in 2. d. 2. §. 9. secunda probatione Geometrica, contra asserentes continuum componi ex indiuisibilibus quam deducit ex 5 & 7 decimi Euclid.

Probat secundò ex demonstratione, quam adducit Thebit contra Ptolemæum, & ex qua sequitur orbes inferiores non redire ad eundem situm & aspectum, quando circulum perficit primum mobile.

Tertiò, probat rationem illam esse diminutam, dato quod causæ cælestes redirent ad eundem situm, & aspectum; quia & causa materialis potest habere diuersum situm in comparatione ad cælum, quia potest per actionem hominis, Angelii, aut casu etiam, & per agens etiam naturale, transferri ad alium situm, ut cinis sparsus per ventum, & ignis resolutus in aërem, & motu ventorum impulsus, & sic de aliis corruptibilibus sublunaribus; ut quando alimentum conuectum in substantiam viuientis aliò transfertur. Item cum ipsa materia diuiditur sub diuersis formis actione agentis naturalis dispergitur. Eadem ratio fieri potest etiam quoad causas secundas particulares, quæ necessariò requiruntur ad actionem. ut patet in generatione vniuersa viuientium perfectorum, quæ nullo modo possunt produci per generationem æquiuocā, aut à solis astris, aut influentia cælorum: requiritur etiā dispositio particularis in materia per causas particulares, hæc omnia deficere possunt, quamvis idè esset aspectus astrorum, & cælorum, &c.

Quartò, impugnat ab inconuenienti, nempe quod sequeretur quod addiscere non sit aliud, quàm reminisci: ergo, &c. Probat sequela, quia & hi Philosophi docent animā esse immortalē, & eam redire ad idem corpus, & ut dicit Augustinus ex ipsis, quod redibit idem Plato, & eadem ciuitas, & eadem schola. & iidē discipuli sub eodem discunt eandem disciplinam totidem verbis de promissa &c. Sequitur quod illa scientiā etiam in eis reminiscencia eorum, quæ antea sciuerunt; quia non datur ratio vnde isti habitus perderentur, & consequenter videntur reduci ad vñum per reminiscencia.

Quintò tandem, actus liberi arbitrii non subsunt cælis, neque sequitur eos redire eosdem in numero, aut specie, neque etiam cætera, quæ ab ipsis dependent. Tandem nulla ratione fundatur hæc Chimæra.

Demonstratio Debris ex motu inferiorum.

Motus super costam & diametro incommensurabilis.

6
Secunda probatio.

Tertia ratio contra Philosophos.

Causæ inferiores requirunt esse in eodem situ licet superiores essent.

7
Quarta ratio contra eosdem qui destruunt scientiam.

Quinta ratio.

Distinctio XLIII. Quæstio III. 43

SCHOLIUM.

Sententia asserens per naturale agens nullo modo idem numero posse redire, suadeatur ex variis locis Arist. & quatuor rationibus.

Alia est opinio totaliter contraria, dicens quòd impossibile est redire aliquid idem numero per agens naturale: pro quo adducitur auctoritas Philosophi secundo de Generatione in fine: *Quorum substantia perit, non reuertitur eadem numero.* quodlib. 6. quæst. 2. Et auctoritas eius §. Physic. de Sanitate, quòd non redit eadem numero; & auctoritas eius in Prædicamentis, à priuatione ad habitum impossibilis est regressio. Quod intelligendum est de priuatione subsequente formam, & forma præcedente, cum qua concordat illud, quod allegant aliqui de 8. Metaph. cap. de vino & aceto: sed illud negat reditum immediatum, etiam secundum speciem: quia oportet prius fieri resolutionem ad materiam communem. Adducitur etiam auctoritas 6. Ethicor. approbantis dictum * Agathonis. Rectè, inquit, ait, hoc solo priuatur Deus, ingenta facere, quæ facta sunt: ergo non potest præterita reducere, quia tunc faceret ea esse non tantum non præterita, sed etiam præsentia.

Præterea, rationes quatuor ponuntur ad hoc. Prima est hæc, in omni corruptione materia geniti diuiditur, ita quòd non ex tota materia eadem generatur genitum, quæ præfuit in corrupto: & sic ulterius semper fit maior, & maior diuisio materiæ: ergo per quamcunque circulationem, si reditio fiat ad aliquid eiusdem speciei cum primo corrupto, non erit ex eadem materia totali, & per consequens non erit idem: quia ad identitatem numeralem requiritur eadem materia, sicut eadem forma secundum Philosophum 12. Metaphysic. cap. 2. & per rationem, quia est principium essentielle totius.

Præterea secundò, agens naturale non potest agere nisi per motum, vel mutationem; motus autem, & mutatio non potest redire idem, quia eius vnitas est continuitas: & interruptio, vel iteratio repugnat continuitati: ergo & vnitati motus & mutationis: non ergo terminus eius potest redire idem. Et ista ratio confirmatur sic, sicut se habet hoc productum ad productum, ita hæc productio ad productionem: ergo permutatim, sicut productum ad productionem, sic hoc productum ad hanc productionem. Sed non potest esse productum sine productione: ergo nec hoc productum sine hac productione: sed hæc productio non potest redire eadem, quia nec eadem mutatio: ergo nec hoc productum.

Præterea, non posset redire idem, nisi ad ipsum posset esse eadem potentia; sed hoc falsum est, quia aut eadem potentia semper manens, aut de nouo reducta. Non primo modo, quia potentia corrumpitur in aduentu formæ, & per consequens post primam reductionem ad actum non manet eadem potentia. Nec secundo modo, quia sicut formæ succedit alia priuatio, quàm quæ præcessit eam: ita forma resoluitur in aliam potentiam, si in aliquam resoluitur.

Probatum etiam simul, quòd neutro modo, quia ad præteritum non est potentia; hæc forma est præterita. Quare etiam non statim reducitur à natura idem, si potentia est ad idem in susceptiuo, & natura potest esse causa actiua: in hoc enim non est ratio, cum natura agat ex impetu: quare non ita statim reducat idem, sicut non statim ad minus habito tali ordine formarum, secundum quem potest reducere idem specie: sed manifestè videmus quòd non statim in prima reductione eiusdem secundum speciem, reducit idem numero: quod apparet ex actibus, vel accidentibus omnino aliis consequentibus, saltem vt inseparabilibus, ipsum suppositum: & ista quæstio posita sub quare, posset esse quarta principalis ratio.

COMMENTARIUS.

Alia est opinio totaliter contraria, &c. Hæc sententia est communis: quam tenent in hac diff. frequentius Theologi, & lib. 2. de Generat. Philosophi. Citatur Auerroës com. 70. sequuntur Conimbricenses c. 11. quæst. 1. Fonseca 8. Metaph.

c. 5. quæst. 1. D. Thomas 4. contra Gentes cap. 81. & quodlib. 4. art. 5. Egidius Theor. 1. corporis Christi. Egidius Lusitanus tom. 3. de Beatitudine, quæst. 3. art. 1. §. 1. & 3. pro eadem plures citat. Rationes, & fundamenta subiicit Doctor, quæ infra adducuntur. §. Ad illa ergo, &c. Hanc defendit Suarez tom. 2. in Metaph. dispnt. 6. sect. 3. & tom. 2. in 3. p. disp. 44. sect. 6.

Sententia Richardi tenens aliqua per agens naturale posse redire eadem, suadetur auctoritate Arist. & forti ratione, ac exemplo.

9 **c** Tertia opinio est media, quæ ponit, quod etsi non omnia possunt redire eadem numero per actionem naturæ, tamen aliquid potest redire idem numero. Pro hac opinione arguitur primò per illud Philosophi 8. Metaph. 3. cap. *Si agens solut. 6. art. idem, & materia eadem, effectus erit idem*: quia non assignat diuersitatem effectus possibilem, nisi propter diuersitatem efficientis, vel materiæ: sed possibile est idem efficiens esse, & eandem materiam respectu secundò producti, quæ erant respectu primò producti: ergo possibile est secundò productum esse idem cum primò producto. Minor probatur, quia si frequenter in corruptione fiat dispersio, vel diuisio materiæ, tamen possibile est oppositum in multis casibus: puta si includatur ignis intra vrinale, & ibi corrumpatur in aërem, deinde ex illo aëre generetur ignis per reflexionem radiorum Solarium, vel aliter, materia inclusa erit eadem. Consimiliter si ex solido generatur solidum, vbi præcisè forma geniti potest sequi formam corrupti; sequitur quod qua ratione tota materia præfuit sub forma corrupti, pari ratione eadem tota suberit sub forma generandi.

Respondetur quod illud Philosophi debet intelligi cum hac additione, *simul*: quia secundum Philosophum 5. *Physic.* non tantum est numeratio propter alietatem speciei, & subiecti, sed etiam temporis. Alia responsio, & melior, quod Philosophus asserit, quod si agens aliud, & materia alia, quod effectus est alius: sed non ex opposito antecedentis, si agens idem, & materia eadem; infert quod effectus sit idem. Vnde in fine concludendo ait: *Si ergo contingit idem ex materia facere palam, quia principium, quod est ut mouens idem. Nam & si materia altera, & mouens, & quod factum est.* supple erit aliud.

10 Contra primam responsionem, si agens agat nunc in *A*, instanti, causabit aliquid, istud sit *B*, si non agat nunc, sed cesset vsque ad instans *B*, causabit idem: ergo si interruptio causet in *A*, & tempore intermedio inter *A*, & *B*, destruat illud causatum, & iterum agat in instanti *B*, causabit illud idem. Consequentia patet ex hoc, quod continuitas temporis intermedij nihil facit ad identitatem permanentis, quia habet esse idem in illo tempore, & in terminis illius temporis. Si neges assumptum, quia in *B*, instanti non potest idem causatum habere eandem influentiam, quam habuit in instanti *A*, & ideò non poterit tunc idem causare. Contra hoc dupliciter: primò, quia similis influentia sufficit ad identitatem effectus: si enim in instanti *A*, esset aliud agens approximatum passo, produceret idem numero, quod istud agens producit; & tamen illa influentia, non esset eadem numero cum influentia istius, sed tantum similis: nunc autem in alio instanti, puta *B*, est influentia similis, quæ fuit in instanti *A*.

Præterea, influentia illa non est aliquid absolutum receptum in causa secunda: quia tunc causa secunda per illud receptum posset agere, sine causa prima, cuius influentiam recipit: quia iam habet in se totum illud, propter quod indiget actione causæ primæ, quod inconueniens est: ergo influentia causæ superioris respectu inferioris non est aliquid receptum in causa inferiori. Vnde est tantummodò ordo eius in causando ad causam superiorem, continuè quantum est de se coagentem: non ergo erit alia influentia, sicut nec alius ordo causæ superioris ad inferiorem.

Præterea, aut simpliciter impossibile est idem numero aliàs produci, & tunc sequitur quod Deus in hoc nunc non poterit: aut si non est simpliciter impossibile, & tunc sequitur, quod in causalitate eorum, in quibus prius fuit istud possibile, & nunc erit; sed prius fuit in causalitate causarum naturalium: ergo & nunc erit.

COMMENTARIVS.

9 **c** Tertia opinio est media, &c. Hæc sententia est Richardi in hac d. artic. 3. quæst. 1. ad 6. quam etiam admittit Henricus quodlib. 10. quæst. 4. Eam sequitur Bassolis quæst. 2. art. 3. Rubion probabilem docet quæst. 1. art. 3. Est Antonij Andræ in hac quæstione Mayronis dist. 44. quæst. 4. & magis

probabilem censet Doctor. 5. *Quantum ad istum articulum*, &c. qui est sequens. Tolertus probabilem censet lib. de *Generat.* quæst. 13. Fundamenta huius reducit ad Philosophum 8. *Metaph.* cap. 3. vbi videtur dicere, quod sicut ex diuersitate causarum colligitur diuersitas effectus, ita ex opposito, seruata identitate causarum seruatur identitas effectus.

Si dicas in corruptione fieri dispersionem materię, Obiect.

Responsio. teriæ, ac proinde non seruari eandem materiam. Probat contrarium per instantiam, qua ignis includeretur vitro, aut vtrinali obturato, & conuerteretur in aërem, & mox per reflexionem radiorum solarium conuerteretur in ignem, seruetur eadem materia; & idem fit quando aliquod solidum conuertitur in aliud corpus solidum, vt lignum in lapidem, quod sæpe contingit, manet eadem materia: ergo dispersio eius non semper contingit, & redit argumentum sicut prius.

IO Responsio. Dices quodd intelligi debet Philosophus non solum de identitate materiæ, & efficientis, sed etiam temporis, & aliorum, vt patet. s. *Physicarum text. com. 11. & 12.* tempus autem simul non potest virtute naturæ idem reproduci.

Alia responsio. Dices secundò quodd Philosophus ex diuersitate materiæ, aut efficientis inferat diuersitatem effectus, non tamen ex identitate earum probat, aut intendit identitatem effectus, vt patet ex verbis adductis in litera.

Hanc secundam solutionem non impugnat ex eo argumento, quod *suprà quæst. 1.* vrget, probando aliquid corruptum, vel annihilatum posse produci actione causæ primæ, quia sicut tempore signato potest illud conseruare in *esse*, ita etiam si desinat in media parte temporis signati, potest illud reproducere pro vltima parte eiusdem temporis: quia neque possibilitas, aut *esse* rei sic productæ dependet à continuatione sui *esse* pro tempore intermedio antecedente: neque etiam vir-

tus agentis limitatur ad talem modum productionis in illo tempore *esse* interrupti: quin possit in effectum influere pro prima, & vltima parte, non influendo pro tempore intermedio. Eodem ergo modo in natura contingere potest.

Dices, esse diuersam influentiam causæ in effectum pro diuerso tempore.

II Responsio.

Contrà. Quamuis etiam hoc detur iuxta sententiam eorum, qui dicunt *esse* creaturæ esse in continuo fluxu, ac proinde conseruationem eius esse diuersam actionem à productione; tamen diuersitas influxus non variat *esse* numericum effectus: ergo, &c.

Deinde probat non esse aliam influentiam, quia sicut manet idem effectus ex dictis; & idem ordo causæ secundæ ad primam, sic etiam eadem actio, seu influentia erit in effectum; eiusdem enim causæ in eodem ordine cauendi ad eundem effectum permanentem, & eiusdem non mutati *esse* eadem erit influentia; quia nulla apparet ex parte causæ, aut effectus exigentia mutandæ influentiæ, & cum extrema omnino sunt eadem, idem erit ordo extremorum ad se inuicem.

Vltima denique ratio est, quia nulla apparet impossibilitas, vt idem effectus numero manet possibilis, vt reducat à causa, à qua primò fuit productus, aut ab alia æquivalenti, sicut sic etiam manet possibilis respectu ad Deum.

S C H O L I V M.

Doct̃or tenet cum sententia tertia posse aliquid idem numero redire per agens naturale: quod tenet Richard. h̃c art. 3. quæst. 1. ad 6. & inclinât D. Thom. ibi art. 1. quæst. 3. dum ait resurrectionem eatenus esse miraculosam, quia dispositio corporis non fit modo naturali virtute seminis. & disp. 44. q. 1. art. 1. quæst. 2. ait per generationem naturalem idè non redire idem numero, quia non fit ex eadem materia. Videatur Henr. quodl. 11. quæst. 4. & Marfil. h̃c quæst. vlt. art. 1. idem docere. Idem tenet Bassol. h̃c quæst. 2. Tartar Ioannes Andreas, Rada 4. controu. 15. art. 3. & alij Scotistæ, h̃c.

Q Vantum ad istum articulum, respondeo quodd opinio tertia videtur probabilior. Prima enim de reditu omnium est omnino improbabilis, saltē quia est contra fidem: nec pro ea est ratio efficax: quia illa de reditu cæli, & dubium antecedens supponit, & dubia est illario.

12

Secunda opinio non probat sufficienter impossibilitatem reditus cuiuscumque per naturam: & idè potest teneri tertia, quia non apparet quare non possit natura aliquid idem numero reducere. Si enim vbi est continua actio agentis naturalis respectu producti, sicut est in Sole respectu radij, si ponatur in primo instanti producere radium, & in tempore habito conseruare in vltimo instanti, puta *B*, erit ibi idem radius; cum non dependeat illa identitas radij in secundo instanti ad seipsum in primo instanti, vel ab existentia eius in tempore intermedio: quia sine illa existentia posset idem numero fuisse productum in eodem instanti: sequitur ergo, quodd illo *esse* intermedio destructo, posset idem *esse* in vtroque extremo: & licet in aliis agentibus, vbi diceretur agens nihil agere post primum instans, esset euasio quantum ad illud respectu proximi agentis: tamen argumentum manet idem respectu remoti agentis, à quo continuè dependet effectus, & in isto effectū dependente à proximo agente immediatè concluditur propositum.

An naturaliter redire possit idem radius.

COMMENTARIUS.

12 **f** *Quantum ad istum articulum, &c.* Conclusio Doctoris est, quod opinio iam præmissa videatur probabilior: *Respondeo*, inquit, quod opinio videtur probabilior, &c. Primam de circulatione, quam superius impugnauit, dicit esse contra fidem, & improbabilem. Secundam verò non sufficienter ostendere impossibilitatem, & ideo, inquit, *potest teneri tertia*; quia non apparet repugnantia, cur natura non possit aliquid idem numero reducere: non tenet ergo hanc conclusionem vniuersaliter, sed quoad aliquid particulare; vt quodcumque effectus dependet à continuo influxu causæ proximæ, & creatæ, vt radius a Sole: & applicat rationem iam præmissam; sicut enim rectè sequitur quod Deus potest idem numero reducere post esse interruptum, quia neque effectus dependet à se ipso, vt continuatur tempore antecedenti in esse, vel toto tempore: v.g. vna hora, & esse eius in vltima parte temporis non dependet à se, vt fuit tempore antecedenti; ita si deficiat illo tempore, potest à Deo reparari pro vltima parte horæ; sic etiam radius vt continuatur in esse à Sole per tempus signatum, vt est in vltima parte temporis, non dependet à se ipso, vt fuit in priori parte: ergo si decidat, potest eadem virtute Solis reparari, ita vt non sit impossibilitas: quidquid sit de aliis effectibus, qui non dependent in *conseruari* à suis causis: quia in his, inquit, *posset esse euasio*: quia nimirum diceretur non extendi virtutem causæ ad illos effectus, nisi tantum, quando primò sunt, vt vniuersim docent quidam de causis naturalibus, quantum ad reparationem effectus corrupti. Ex his sequitur non rectè quosdam adducere Doctorem tanquam primarium assertorem huius sententiæ, quam ipse tantum ex aliis refert, vt probabilior, ex ea solùm ratione, quod non appareat repugnantia. Deinde, Doctor agit de possibilitate tantum, non verò de euentu, an ita contingat de facto, quia in aliquibus secundariis entibus id contingere probabo; de primariis autem, quæ per emanationem non resultant, sed per actionem immediatè producuntur, non solùm incertum est de facto eadem redire, sed verius est actione creaturæ non redire secundum legem ordinariam, quamuis nihil repugnat, quin sic redire possint, quantum est ex parte causarum proximarum ab intrinseco, & ex parte effectus, vt ipsis possibilis est, licet sit repugnantia ab extrinseco.

13 Probatur ergo hæc sententia quantum ad possibilitatem illam; & confirmatur ratio Doctoris. Dignificanda est natura, & virtus causarum naturalium in iis, quæ non repugnant; sed non repugnat effectum contineri in virtute causæ naturalis sine limitatione hac, ita etiam vt extendatur ad effectum, qui desit; neque etiam ex repugnantia ex parte effectus, sed maior perfectio eum sic comprehendi in virtute illa suæ causæ sine limitatione: ergo sic includitur. Maior patet, quia sic magis participat ens creatum perfectionem sui creatoris, & hæc magis manifestatur, quod magis communicatur, & relucet in creaturis: & possibilitas creaturæ sic magis reducitur ad actum: ergo non est subtrahenda naturæ perfectio.

Tertia tenetur vt probabilior.
Primam reuocatur vt falsa.
Secunda non sufficienter probatur.
Sententia Doctoris explicatur in parte.
Effectus, qui dependet à continuo influxu causæ.
Potest repro- duci quantum est de parte causæ.
Doctor non est primus assertor huius sententiæ.
Dissert de sola possibilitate, qua opponitur repugnantia ab intrinseco.
Non redit de facto idem effectus regulariter.

fectio, quæ ipsi non repugnat. Patet consequentia; quia subtraheretur, vel ex defectu causæ non potentis communicare, aut non volentis. Nec primum dici potest, quia inferret defectum in virtute: neque secundum, quia inferret defectum in voluntate, & quasi inuidiam. Deinde neutrum consistere potest; quia virtus causarum vel est sua substantia, vel proprietas inseparabilis; quarum neutra, mutari potest.

Probatur ergo minor principalis quoad primum disiunctum. Hæc continentia non extraheret causam secundam extra perfectionem causæ creatæ, & subordinatæ ad primam causam in esse, & operari essentialiter respectiue ad effectum secundò producibilem, sicut se habet ad effectum primò producibilem: ergo non superaddit perfectionem repugnantem causæ creatæ. Probatur consequentia, quia ideo superadderet talem gradum excedentis perfectionis, quia variaret aliquem gradum entitatis, aut modum operandi essentialem, & conuenientem præcisè causæ creatæ ex suo genere; sed neutrum horum est verum, quia causa creatæ, vt dixi, ageret cum subordinatione ad primam causam; ageret dependenter à materia; ageret supposita applicatione necessaria; ageret eodem modo ad secundam productionem sicut ad primam: ergo talis gradus virtutis actiue nihil superaddit repugnans tali causæ.

Probatur eadem minor quoad secundum disiunctum: effectus idem secundò productus, postquam desit, non est alterius entitatis, aut perfectionis à seipso, vt primò fuit productus: ergo non derogat eius perfectioni, vt attingatur virtute eiusdem causæ, à qua primò fuit productus: neque consequenter habet aliquem gradum entis diuersum, aut existentiam, per quem exigeret solùm reproduci à superiori causa in perfectione: ergo ex parte effectus nequit fundari repugnantia prætensa. Deinde sicut effectus in se est idem inuariatus, ita etiam dicit eandem possibilitatem ad esse ex natura sua, & respectiue ad causas essendi: magis autem erit possibilis respectiue ad causas extensiuè, quo plures habet causas, ex quibus potest recipere esse: ergo etiam possibilitas eiusdem respectiue ad causas creatas superaddit illi gradum possibilitatis diuersum (loquor de extrinseca, & in ordine ad causas) ab eo gradu, quem habet præcisè ad causam primam solam, vt hæc agit per modum causæ totalis, & particularis: quia sic magis dicit ordinem ad actum essendi, quod plures causas potest habere, per quas reduci potest ad actum; ac proinde possibilitas eius extrinseca, & extensiuè erit maior.

Secundò ad idem; ens creatum diuiditur in ens possibile, & ens in actu, tanquam in membra adæquata, seu in ens in potentia, & ens extra causas: ergo quando definit esse in actu, per negationem essendi, transfertur ad statum absolutum entis possibilis: inter hæc enim quæ diuiduntur per membra contradictionis, non est dare medium; neque vnum communicat alteri: ergo quando corrumpitur actus existendi, succedit negatio existendi in eodem subiecto inuariato quoad se, & qua indifferens est ad negationem actus, & ad actum ipsum: v.g. Petrus vt est indifferens ad vtrumque: ergo manet sub eodem gradu possibilitatis, sub quo fuit ante productionem: sed gradus ille possibilitatis subordina-

14 *Probatio minoris, quia saluantur omnia ex parte causæ, & effectus.*

Non variatur entitas eius, virtus, aut modus operandi.

15 *Probatio minoris quoad effectum, qui inuariabilis est.*

Non esse repugnantiam ex parte effectus.

Habet eandem possibilitatem post non esse quam habuit antequam fuit.

Possibilitas extensiuè ad esse.

16 *Secunda ratio.*

Entis in actu & in potentia diuisio.

Idem est non esse subiectum & antecedens esse.

Distinctio XLIII. Quæstio III. 47

subordinatur non solum causæ primæ, sed etiam secundæ; ergo etiam corruptum vt transfertur ad esse in potentia, seu possibile, perinde subordinatur causæ creatæ, sicut prius: ergo & potest reduci ad actum per causam creatam, quantum est ex parte causæ, & ex parte effectus.

17. *Responsio.* Dices negationem succedentem actui esse alterius rationis à negatione antecedente actum existendi, & proinde constituere diuersam impotentiam.

Impugnatio. Contrà: hæc responsio impugnata est, quæstione prima huius distinctionis aduersus Darandum, & reicitur ab omnibus communiter, vt ex ea præfatus author conatur sustinere, neque per diuinam potentiam posse idem corruptum numero redire. Et sic argumentor. Potentia passiva dicitur duo, nempe capacitatem ex parte materiæ, & negationem actus; subiectum autem, aut materia (quod est idem in proposito) quæ dicit capacitatem separabilem ab actu, est indifferens ad actum ipsum, & negationem actus; vnde ex se non variatur vt prior secundum conceptum essentiali, aut proprietatis necessariæ, qualis est eius capacitas, siue subit negationi, siue actui; quibus naturæ prioritate supponitur: quia negatio est affirmationis ab aliquo; affirmatio est positio actus tollens negationem, quæ præfuit in aliquo, seu priuationem.

18. *Negatio præcisè sumpta quid dicit?* Quibus positis, sic argumentor. Negatio ex præcisa ratione negationis nihil dicit præter absentiam, seu priuationem actus: ergo ex natura sua non variat subiectum, aut capacitatem eius in ordine ad actum, si aliunde non mutetur; sed in proposito non variatur indiuiduum, quod corruptum, nisi tantum quoad ipsam negationem, quæ priuat actu præhabito existentia, non autem priuat conceptu aliquo essentiali, aut proprietati; neque consequenter capacitatem, quam habet ad existendum, siue in ordine ad se, siue in ordine ad causas: ergo non priuat effectum aliqua possibilitate magis quam negatio, quæ est terminus à quo productionis, seu quæ præfuit productioni; sed illa non priuat possibilitate essendi per causam creatam: ergo neque hæc. Patet prima consequentia: quia idem est terminus mutationum oppositarum, seruata proportionem oppositionis: quia terminus ad quem productionis est terminus à quo corruptionis; & terminus à quo productionis est terminus ad quem corruptionis. Deinde, negatio succedens corruptioni opponitur præcisè actui existendi, & non possibilitati ad existendum: ergo non priuat possibilitatem vlla ex parte effectus passiva; quia aliàs priuaret aliquo gradu entitatis: ergo minus priuat causam, creatam, cui illa possibilitas subordinatur, virtute productiua effectus.

19. Deinde si priuaret possibilitate aliqua effectum, priuaret possibilitate absoluta respectiue ad omnem causam, etiam primam; quod est falsum. Probat sequela, quia negatio illa in esse negationis eatenus priuat possibilitate essendi effectum respectiue ad causam potentem dare esse, quatenus ponit aliquid primò repugnans affirmationi, cui primò opponitur, & formaliter, secundariò, & ex consequenti tollit possibilitatem effectus respectiue ad causam efficientem; sed omnis repugnantia fundata in negatione respectiue ad affirmationem, sicut est formalis, & contradictoria, seu priuatiua, est absoluta repugnantia formalis; & sicut tollit possibilitatem

intrinsecam affirmationis absolute, & sine limitatione, ita etiam extrinsecam respectiue ad omnem causam: ergo etiam respectiue ad primam causam, quod falsum est.

Dices repugnantiam non provenire ex negatione, quæ succedit ad esse corrupti, sed ex alio quo impedimento adiuncto.

Contrà. Illud impedimentum non est ex parte subiecti negationis: v. g. indiuidui, quod est corruptum; quia manet idem innuariatum, quantum ad omnem conceptum suum substantialem, & proprietalem. Eodem modo definitur; ponitur in Prædicamento; cadit sub scientia, neque ex mutatione priuatiua, qua priuatur actu existendi, accedit ei aliquod positium, quod esset impedimentum intrinsecum, quia illa mutatio neque est productiua, neque ad alium terminum ad quem, nisi ad solam negationem & priuationem actus existendi, cui succedit negatio ipsa: ergo illud impedimentum, si est aliquod positium, nequit inesse per actionem corruptiuam: sed neque ex natura ipsius entis corrupti specificatiue; quidquid enim sic conuenit, est necessariò sequens, & innuariabile: neque ex actione alterius causæ inest, quia nulla causa agit ad illud indiuiduum, nisi productiua, & corruptiua. Ex productiua nequit esse, tum quia causa dans esse non dat impotentiam essendi, tum quia corruptio tollit quidquid effectui communicatur per causam productiuam, & ipsam productionem. Non est per corruptiuam, vt iam est probatum: neque alia causa imaginari potest, per quam insit tale impedimentum intrinsecum: quia omnis alia causa, quæ non agit ad esse effectus, supponit ipsum esse effectus, quæ nata est agere ad aliquid posterius esse; quod etiam destruitur, destructo ipso esse. Ex quibus à primo ad vltimum sequitur illud impedimentum, quo impediretur causa creata ad reproductionem eiusdem numero effectus iam corrupti, nullum esse.

Sed nequit illa negatio connotare impedimentum, aut illud inferre ex parte causæ creatæ; cuius virtus actiua manet eadem innuariata, & in nullo gradu patitur priuationem eius ex deficiente effectus sui, aut alterius causæ; tum quia est potentia inseparabilis à causa, & innuariabilis; tum quia est prior ipso effectui essentialiter, siue vt effectus producitur, vel corruptitur, siue vt est etiam corruptum. Ponamus ergo omnia requisita ad productionem illius effectus coniungi causæ, stat potentia proxima ex parte causæ, & possibilitas proxima ex parte effectus, vt respicit causam, quantum est ab intrinseco: ergo & possibilitas ipsius effectus producendi à causa, quantum est ex parte vtriusque, hoc est, quod nullum sit impedimentum ab intrinseco ex parte alterutrius.

Tertiò applicando vtramque rationem præmissam, simul cum ea, quam præmisit Doctor, in specie probatur intentum, destruendo fundamentum oppositæ sententiæ, quo statuitur hæc impossibilitas, seu impedimentum. In primis D. Thomas 4. contra Gentes, cap. 81. assignat hanc rationem, quod nempe natura non possit operari nisi per aliquam formam, quæ dum corrupta est, nequit esse principium operandi; sed hæc ratio tantum probat, (vt ibidem aduertit Ferrariensis,) nihil posse producere seipsum, quod in dubium non vertitur; vel si ratio extendatur ad causam proximam, quæ corrupta est, verum etiam

20. *Responsio.*

Impugnatio.

Nullum esse impedimentum ex parte corrupti, quin possit repro- duci.

21. *Tertia ratio. Impugnatio fundamenti oppositæ sententiæ. Ratio fundans impossibilitatem ex D. Thoma.*

Impugnatio.

etiam est naturam nihil producere, nisi per causas existentes in se, vel saltem in sua virtute, vt excludamus vulgarem illam quæstionem de accidente, an possit producere substantiam in virtute substantiæ: sed hinc non sequitur, quin eadem causa manens possit producere effectum corruptum, quem aliàs produxit, vel alia quæcunque ei quoad hoc æquivalens, & quæ aliàs posset producere eundem effectum primò.

22. Alia ratio assignatur, & hæc est magis vulgaris, nempe vnum numero effectum vindicare sibi vnam numero actionem, & vnam numero causam secundam; ita vt nec ab alio numero agente, aut alia numero actione produci possit; hanc autem numero actionem naturaliter non posse redire: ergo nec idem numero effectus redire potest; quia in entitate sua numerica dependet ab eadem numero actione, à qua fuit productus.

Contra. Hæc ratio valde difficilis est, neque admittenda: quia vt incipiam primò à conclusione, quæ reddit causam totius discursus, nempe quod eadem numero actio per se faciat ad vnitatem numericam effectus, est falsum, & contra veram Philosophiam: quia vt dicitur, actio est singulare, non solum ex parte principij, sed etiam termini, ita vt nullius sit actio, nisi quod supponitur singulare, quia neque terminare actionem potest natura, nisi vt est in indiuiduo; neque etiam elicere: ergo actio aduenit indiuiduo, & non supponitur ad eius vnitatem tantquam constitutum eius, vel aliquid per se antecedens ad vnitatem numericam, vt requisitum, aliàs nullum esset indiuiduum nisi existens; & magis sequenda esset illa sententia (quæ communiter reicitur ex regulis, & serie Prædicamentorum) quæ constituit existentiam, principium formale indiuiduationis, quæ ex hac sententia sequitur: quia actio non facit ad vnitatem numericam indiuidui, nisi in quantum dat esse, seu existentiam: ergo vnitas illa ab existentia sumenda esset primò; quia vnitas numerica est entis in ordine ad se, & non ad causas extrinsecas, & non solum sumitur à causis formalibus essendi, vel in parte, vt à materia, vt dicit D. Thomas in corporeis, vel ab ipsa essentia in spiritualibus, vel præcisè ab ipsa entitate, quæ intrinsecè, & per se est singularis à parte rei, vt dicunt alij; vel certè ab vltimo gradu realitatis, vt nos cum Doctore tenemus; quibus non est iam vacandum: sed supponenda principia communia, & secundum ea discurrendum ad propositum.

Actio nō facit ad constitutionem indiuidui.

Vnde sumenda vnitas numerica.

23

Hæc ergo numero actio facit per se ad vnitatem numericam indiuidui, vel in esse entis per se, & Prædicamentalis; vel in effectus. Si tantum in effectus sic determinatè producti, vt sit formaliter hic numero effectus formaliter in esse huius effectus per hanc numero actionem; loquendo præcisè de ipso in ratione effectus formaliter, & huius effectus, vt recipit esse per hanc actionem, vera est propositio: sed non responderet ad propositum, quia non quæritur ad scopum difficultatis, an hæc numero actio redire possit virtute causæ naturalis, & consequenter effectus vt per hanc numero actionem duntaxat est; sed an indiuiduum substratum huic actioni possit saltem per aliam numero actionem redire virtute naturæ, & saltem virtute alterius causæ, quæ ipsum primò potuit producere: & licet non esset idem numero in ratione huius

Indiuiduum per diuersas actiones numero est producibile.

effectus per hanc numero actionem, quæ in re posita est: esset tamen idem ens numero, per aliam numero, quod fieri posse mox probabimus.

Si autem dicatur hanc numero actionem facere per se ad vnitatem indiuidui in esse entis. Propositio est falsa in Philosophia; tum quia indiuiduatio supponitur ad actionem, & existentiam; tum quia perinde Petrus siue existat, siue non existat, ponitur per se in Prædicamento: tum quia propositiones necessariae, scientificæ, & vniuersales, & æternæ veritatis perinde distribuunt pro indiuiduis existentibus, & non existentibus; aliàs certè non essent æternæ veritatis, & necessariae, & scientificæ, sed merè contingentes, vt distribuunt pro suppositis, seu indiuiduis; tum quia qui concipit Antichristum, aut aliud indiuiduum non existens, concipit verè aliquod indiuiduum, & constitutum completè in esse indiuidui, & quod non potest prædicari de pluribus, sed de vno solo: concipit autem non in ordine ad existentiam in actu, aut actionem hanc numero: ergo neque existentia, minus autem actio facit ad vnitatem numericam effectus in esse entis prædicamentalis, & consequenter principium hoc, in quo cætera illius responsionis fundantur, non ostendit repugnantiam.

Ex cuius suppositione argumentor ad destructionem antecedentis, quod est hanc numero effectum exigere hanc numero causam, ideo hic numero effectus exigit hanc numero causam, hanc numero actionem, quia per se faciunt ad vnitatem numericam effectus ex ratione assignata; sed vnitas numerica effectus, inuariata in se, perinde manet respectiue ad quamcunque causam potentem producere effectum, & ad quamlibet productionem, per quam natus est idem numero effectus produci: ergo etiam causa prima neque se sola, neque per aliam productionem numero, aut specie diuersam potest eundem effectum primò producere, aut corruptum reproducere, etiam supernaturaliter; quia si non manet ex his principiis eadem numero causa, idem numero effectus, nec manebit vnitas numerica effectus; ergo, &c. sed consequens est falsum, etiam secundum opinantes: ergo & antecedens: quia ex vero nil nisi verum deducitur.

Præterea, idem antecedens impugnatur absolute, & in se, & negatur communiter ab omnibus, qui tenent à causa prima determinari causam secundam ad indiuiduum effectus; idem numero effectus potest produci diuersis actionibus in specie, vt per creationem, per generationem, per motum, per mutationem instantaneam, per motum tardum ex remissione virtutis in agente, vel libertate, & per motum celerem, vt si est à fortiori virtute in duplo; per generationem vniuocam, & æquiuocam, vt rana; idem vbi per motum circulem, & obliquum, vt superius in prima quæstione probatum est contra Durandum: ergo non exigit hanc numero actionem: ergo neque etiam hanc numero causam.

Deinde, idem quod producit ab vna causa, potest ab alia eiusdem virtutis, & efficacia, & cæteris concurrentibus produci, saltem diuersa numero actione, vel certè eadem. Si loquamur de actione pro re acta, potest etiam à causa perfectionis virtutis, & eminentioris, quia nulla ratio

24. Indiuiduatio supponitur ad actionem & existentiam.

25

Sequereetur ex ratione præmissa causam primam non posse effectum reproducere.

Idem effectus per diuersas in specie actiones potest produci.

26

Idem à diuersis causis produci potest seorsim.

*Ordo acci-
dentalis in
indiuuū
non essentia-
lis.*

*Natura in
causis uni-
uocis nō con-
stituit ordi-
nem essentia-
lem.*

*Cur non sit
ordo inter in-
diuūa ef-
fentialiū.*

*27
Alia ratio
ab aliis as-
signata.*

Explicatur.

*Eius funda-
mentum.*

28

Impugnatur.

*Tollitur
æquiuocatio
potentia.*

*Potentia ob-
iectiua.*

ratio in oppositum præter iam impugnata affig-
nari potest: tum etiam quia secundum Philo-
sophum, non est ordo per se, & essentialis, inter
indiuuū sicut inter species; esset autem hoc
falsum, si vnum indiuuū ita per se supponeret
aliud in esse causæ, vt à nulla alia creata produci
posset. Præterea, sicut natura ipsa, v.g. in cau-
sis vniuocis, est principium agendi, & termi-
nandi actionem, quæ indifferenter respicit om-
nia indiuuū participantia eandem naturam;
ita non constituit hoc indiuuū causæ deter-
minatæ in ordine ad determinata indiuuū, &
non in ordine ad alia eiusdem rationis, & per-
fectionis. Vnde quod in re est causa vniuoca
effectus, posset in alio rerum, & causandi or-
dine esse causa suæ causæ, si præxisteret, & ap-
plicaretur ad eius productionem, vt Abraham
posset esse sic in alio ordine filius Isaac, vt opti-
mè Doctor in 2. distinct. 20. quæst. 2. Ratio au-
tem huius est, quia inter indiuuū eiusdem speci-
ei non est ordo essentialis; quia vniformiter
participant naturam; ita etiam indifferenter se
mutuò respiciunt, & non determinatè per se ex
necessitate essendi, licet contingenter vnum sit
ab alio hic, & nunc. Ex quibus sequitur impo-
tentiam reducendi eundem effectum à natura,
non fundari in ratione iam assignata, neque
per eam probari repugnantiam.

Quartò impugnatur fundamentum huius re-
pugnantia, vt ab aliis assignatur in hoc, quòd
naturalis ordo, qui seruatur in agentibus natu-
ralibus, id postulat: hæc enim licet ex se ha-
beant virtutem indifferentem, & quasi genera-
lem ad plura indiuuū eiusdem speciei produ-
cenda; in vñ tamen & exercitio ipsa natura
semper determinata est ad producenda indiuuū
numero distincta. Hoc ordine supposito benè
infertur quòd natura non sit nata agere ad idem.
Hic modus placet Suariorum in 3. part. tom. 2. di-
stinct. 44. sect. 6. & eum sequitur Agidius, eum
circa §. 5. num. 33. & 37. Fundamentum eius
adducitur, quia id consentaneum est naturæ, &
ideo Deus iuxta hunc ordinem naturæ creat
animas rationales diuersas, & non eandem in-
fundit diuersis corporibus: & à posteriori pro-
batur ex eo quòd natura id quòd semper agit,
ex se habeat, quòd illud agat: sed semper præ-
ducit in rectum producendo secundum diuersos
effectus: ergo. Probat præterea ratione euiden-
ti naturali Agidius Lusitan. num. 38. Reducitur
ratio ad hoc, quòd nihil potest esse simul in actu
& potentia. ex 9. Met. Ergo quando iam effectus
semel productus est, & sit in actu, non est amplius
in potentia, aut virtute actiua causæ creatæ.

Contrà: hic modus non subsistit, & vt inci-
piamus à ratione hac vltima, quam demonstra-
tuum dicit ille auctor. In primis æquiuocat de
potentia, vt dicitur effectus esse in potentia:
nam vel intelligitur de potentia, quam nos
communiter dicimus obiectiuam, & quæ oppo-
nitur actui existendi, de qua etiam loquitur
Philosophus, & sic est ipsa possibilitas effectus
cum carentia actus existendi, cui succedit ipse
actus existendi per productionem rei tanquam
habitus, seu affirmatio opposita illi negationi,
aut priuationi, qualem vultis esse, & sic ve-
rum est nihil esse simul in potentia, & actu, ne-
que esse posse per diuinam potentiam: ergo si
destruitur virtus causæ productiue, posito effe-
ctu in actu, sequitur etiam destrui potentiam

Scoti Oper. Tom. X.

causæ primæ, & non solius creatæ; quòd negat
præfatus author cum communi. Non rectè er-
go, sed secundum æquiuocationem arguitur ex
oppositione actus, & potentia primo sumptæ ad
oppositionem actus, & potentia secundo modo
sumptæ: quia primo modo sumpta est possibili-
tas, aut potentia passiuæ entis, cum carentia
actus: secundo modo sumpta est ipsa virtus acti-
ua causæ, quæ eadem semper manet, siue pro-
ducatur effectum, siue non, & nullum ex produ-
ctione dispendium, aut diminutionem patitur:
imò rectè ex illo principio infertur oppositum:
quia ens in potentia, & ens in actu opponuntur
contradictoriè, aut priuatiuè: ergo alterum ne-
cessariò inest: ergo quando destruitur actus
per corruptionem, succedit negatio actus, &
sic redditur sicut prius ens in potentia: ergo re-
spectu ad causas priores productiua eius natu-
raliter, & quarum virtus ex productione non
mutatur, possibilis est. Quod argumentum
suprà deduximus.

Deinde, virtus actiua indifferens causæ crea-
tæ, & vniuersalis, neque de se limitata ad vl-
lum effectum in numero, nequit in vñ, & exer-
cicio seipsam primò determinare ad hoc indiu-
uum magis quàm ad aliud: ergo ratio assigna-
ta est falsa. Probat antecedens; illa indiffe-
rentia est potentia passiuæ, quæ necessariò per
aliud, nempe per extrinsecum reduci debet ad
actum, sicut patet vniuersaliter in reliquis simi-
libus. Quòd verò sit potentia passiuæ, probatur:
quia virtus causæ naturalis indifferens ad infinitos
effectus in numero eiusdem speciei, & per-
fectionis de se non respicit vnum magis, quàm
aliud indiuuū effectus: neque potest produ-
cere simul totam latitudinem effectuum: quia
materia non est capax, neque ex parte effectuum
est aliqua determinatio in vno ad esse, & produci,
vt simul respiciunt virtutem causæ; ergo debet
hæc determinatio provenire ab extrinseco, &
non ex natura causæ creatæ indifferentis. De-
claratur exemplo, quando effectus est indiuisi-
bilis, ita vt à pluribus causis eiusdem ordinis, &
perfectionis nequeat simul produci, si applicen-
tur eidem materiæ duæ causæ totales, non potest
effectus produci ab vna magis, quàm ab altera,
nisi determinetur altera ad effectum per
aliud extrinsecum; quia nequit agere vna nisi
secundum extremum virtutum, cum sit naturalis;
& sic produceret totum effectum, qui nequit
partialiter attingi: eodem modo produceret al-
tera, quòd repugnat; quia effectus non est capax
duplicis productionis totalis: vel vtrique pro-
duceret diuersam formam, quarum non est ca-
pax materia.

Vel ponamus aliud exemplum, quòd negari
non potest; graue mouet deorsum naturaliter:
in balance ponantur duæ libræ eiusdem metalli,
& pòderis, neutrum trahit lancem deorsum: quia
non est maior ratio, cur vnum magis quàm aliud,
& vtrumque se mutuò adæquant. Ita in propo-
sito virtus causæ naturalis positis cæteris indiffe-
renter, ita est indifferens ad indiuuū eiusdem
perfectionis, & formas: ergo nequit habere vñ,
& exercitium illius virtutis in ordine ad vnum
determinatum, nisi aliunde accedat determina-
tio: ergo non extrinseca virtute causa natu-
ralis indifferens hoc modo potest se determi-
nare: quia illa est differentia causæ libe-
ræ, quòd ab intrinseco habeat aliquam

E determini

*Falsitas est
secutionis.*

*Retorquetur
ratio.*

*29
Determina-
tio ad indi-
uum effe-
ctus non est à
causa secun-
da.*

*Causa scitu-
da est indi-
ferens ad ma-
nes effectus
eiusdem na-
ture & per-
fectionis.*

Exemplum.

*30
Aliud exten-
sum.*

determinationem, quam non habet causa naturalis indifferens virtute, quæ simul nequit transire in totam latitudinem effectuum, neque in hunc magis, quam alium similem, quia nulla est determinatio virtutis ab intrinseco ad vnum magis, quam ad alterum, neque ad vtrumque simul potest ob repugnantiam eorum ad tertium, nempe ad materiam, quæ per vnum actuat complete, & vtrumque æqualiter respicit: ergo ordo ille agendi ad diuersa non fundatur in virtute causæ creatæ, vt comparatur ad effectus indifferentes, seu ad quos est indifferens: & iam probatur est inter illos effectus spectata virtute præcisa causæ connumerari illud, quod est corruptum, & iam existit in potentia sicut antea fuit, in potentia, inquam, causæ. Vnde colligitur hunc ordinem causandi falsò attribui naturæ, vt consideratur ab intrinseco, & vt distinguitur ab authore naturæ, & eius speciali dispositione, & influxu: quia sic nullus ordo conuenit naturæ, quæ actiua est ad sui perfectionem, nisi ille, qui fundatur in virtute causarum naturalium: hic ordo non ita fundatur, vt probatur est: ergo, &c.

31 Præterea, hic modus dicendi non admitteretur à Philosopho, neque ex principiis eius deduci potest; quia in primis nullum ordinem per se admittit ipse in indiuiduis eiusdem speciei, sed tantum contingentem, & ab extrinseco; quod non esset verum, si natura in exercitio determinaretur ad vnum effectum in numero, modo dicto: quia licet vnum indiuiduum non supponeret aliud, vt causam priorem sui; tamen supponeret aliud in ratione effectus prioris, ex subordinato modo agendi causæ prioris. Deinde, Philosophus ex eo quod causæ prima per ipsum agit naturaliter, seu necessariò, proinde vniformitatem motus, & perpetuitatem in ipsam reducit; vnde etiam differentiam motus, & contingentiam (ex quibus est differentia, & contingentia effectuum inferiorum iuxta eundem) reducit in causas inferiores & differentes hinc, & nunc in diuerso concursu, & situ concurrentes. Eodem etiam consequenter modo admitteret causam naturalem ex se quidem idem agere, & vniformiter, sed differentiam effectuum reduceret ad alias simul concurrentes hinc, & nunc, & nullo modo in diuersum modum, & determinationem ipsius causæ in agendo: qui ordo ex principiis eius non subsistit.

32 Deinde, non valet consequentia prætensa, nempe naturales causæ de facto agunt in directum per differentes effectus; & hoc conuenit naturæ: ergo ab intrinseco modo dicto: hæc, inquam, consequentia non valet, quia per se conuenit naturæ, quicquid ei competit ex Authore naturæ, & dispositione eius, ex qua dispositione est ordo ipse rerum, & applicatio causarum in ordine ad hos, aut illos effectus, in indiuiduo magis, quam ad alios: nam sicut motus cælorum, & applicatio ordinata causarum generalium iuxta cursum præscriptum, est ab authore naturæ, ex quibus desumitur diuersitas effectuum in specie hinc, & nunc producta in exercitio; ita etiam indiuiduorum ordo ab eodem Authore est. Vnde, instantia illa de diuersis animabus confirmat propositum, quia eandem animam infundi diuersis corporibus non compatitur cum fine creationis, ad effectum prædestinationis, & præmij, & meriti, aut demeriti, & pœnæ, & statutum terminum vtriusque; inde ergo est quod eadem anima

non infundatur pluribus corporibus; non verò ob exigentiam naturæ ab intrinseco; quia eandem animam vnire corpori perinde faceret ad perfectionem vniuersi, & naturæ hinc & nunc, quantum ex hoc indiuiduo particulari posset redundare, quam animam nouam infundere. Recurrendum ergo est ad dispositionem Authoris naturæ, & non ad naturas particularium causarum, quando differentia effectus ex iis non colligitur; atque id faciendum est in omni casu, in quo deficit virtus causæ, aut determinatio, & applicatio sufficiens ab intrinseco à perfectione, & differentia, & determinatione effectus. Ex his patet solutio illius rationis à posteriori, quam assignat præfatus author, in eo quod illud, quod semper facit natura, ex se faciat, vel habeat id facere. Verum est si intelligatur de iis, quæ ab intrinseco conueniunt naturæ, vt causam naturalem vniuersam producere sibi semper simile: non tamen quod producat hoc indiuiduum magis, quam aliud, quia finis actionis est propagare speciem in aliquo indiuiduo, quod sit hoc indiuiduum magis quam aliud; neque ex fine, neque ex virtute agentis colligitur; sed ex sola applicatione causæ superioris, quæ sicut virtutem dedit causandi, sic etiam supplet eius defectum in exercitio respectiue ad effectus, quos vult, applicando illam virtutem, vt postea videbimus.

33 Quintò destruitur ratio aliorum, quæ conantur hanc repugnantiam reducere ad circumstantias, quæ ita determinant ad hunc numero effectum, vt impossibile sit produci aliud indiuiduum in his circumstantiis. Hæc ratio patitur plures difficultates in causis liberis, quam hinc ex professo impugnare non expedit, nisi tantum vt facit ad institutum. Res ipsa indifferens est ad quascunque circumstantias loci, temporis, &c. quia potest existere, imò de facto existit in variis circumstantiis, & diuersis ab iis, in quibus producta est: ergo potuit, aut potest in iis produci primò, & consequenter corrupta reproduci. Probatur consequentia: quia quibuscunque circumstantiis non repugnat esse effectus, non repugnat eius producti, aut fieri, si causæ per se applicentur: ergo in omnibus circumstantiis, in quibus potest esse effectus, potest ex natura effectus produci in iisdem, si alias non sit.

34 Antecedens probatur, quia fieri effectus nihil dicit præter negationem, quæ est terminus à quo distinctus ab ipso esse effectus; sed negatio illa non repugnat circumstantiis vllis ex se: quia sicut terminus ad quem, seu ipse effectus potest esse in variis circumstantiis, in iisdem potest non esse, cum de se non dicat necessariò esse: ergo & eius negatio potest esse in iis circumstantiis, vel non repugnat eam esse: ergo nullæ circumstantiæ ex his, in quibus potest esse effectus, vel est de facto, dicit necessariam connexionem cum effectui, aut existentia eius ex natura sua, neque cum negatione etiam essendi eius, sed alterutri coniungi potest: ergo productio effectus in illis circumstantiis est indifferens, ita vt in singulis possit esse, vel non esse. Patet consequentia: quia repugnantia, aut necessaria connexio circumstantiarum cum productione effectus oritur ex connexionem determinatam, aut repugnantia circumstantiarum ad alterum terminum productionis; cum productio ex se non fundet hanc

Fundamentum huius indifferens.

Ordo præfatus nequit fundari in natura.

Ille ordo non admitteretur à Philosopho.

Ordo essentialis inter indiuidua non admittitur à Philosopho.

Vnde sit diuersitas in effectui iuxta Philosophum.

Illatio non fundatur.

Impugnatur instantia allata de diuersitate anime.

Quando re-fundi debet effectus in Authorem naturæ.

Solutio ratio ut est à posteriori.

33 Alia ratio.

Reduci determinationem ad circumstantias aliqui voluit.

Impugnatur.

Effectus est indifferens ad omnes circumstantias, in quibus potest esse.

In iisdem potest produci primò.

34

Circumstantia non dicit ordinem determinationem ad existentiam effectus, aut etiam negationem.

*Repugnantia
productionis
ad aliquid
fundatur in
terminis à
quo vel ad
quem.*

hanc connexionem, aut repugnantiam, nisi ratione alicuius termini, scilicet à quo, vel ad quem ipsius productionis: sed hoc instans, v.g. temporis, tam capax est termini, quam non esse termini, seu effectus: ergo tam capax est productionis, quam ipsius termini producti, seu esse eius. Probatur consequentia, quia hoc instans, ut est coëxistens termino intrinsecè, aut extrinsecè, non supponit determinatè esse termini pro tempore antecedente; neque supponit non esse termini pro tempore antecedente determinatè, quia siue præcesserit esse eius, siue non esse determinatè, non facit ad coëxistentiam prædictam, quæ fundatur in ipsa indistantia, tam instantis, quam rei quoad existentiam simultaneam, & existentiam instantis; seu coëxistentiam nequit mensurare esse effectus, nisi præcisè, prout concipitur esse coëxistens; & hæc coëxistentia potest esse, siue præcesserit esse rei, siue non præcesserit pro tempore antecedenti; & sicut se habet ipsa res indifferenter quoad esse, vel non esse in tempore antecedenti, ita etiam eius coëxistentia ad hoc instans se habet indifferenter quoad coëxistentiam, seu non coëxistentiam temporis antecedenti instans: quod tempus sicut est instanti extrinsecum, ut comparatur præcisè ad esse rei in ipso instanti, & extrinsecum etiam rei tanquam diuersa mensura, ita etiam non facit ad coëxistentiam rei ad instans, neque instantis ad rem ipsam: ergo quamuis præcesserit non esse rei pro tempore antecedenti, potest res esse in instanti sequenti; & res aliter se habere ad instans, quam se habuit ad tempus antecedens: ergo produci in tali instanti primo potuit, vel certe aliàs productum continuari, & consequenter non habet tale instans determinatam connexionem cum ipsa re in individuo, quin possit in eo esse, vel non esse, produci, vel non produci; produci primò, vel aliàs productum continuari in esse, vel corrumpi.

35
Confirmatio.

*Primò produci
posset
res pro instans
ti, quo desinit.*

Confirmatur, inceptio, vel desinitio rei sunt mutationes oppositæ: ergo pro quocunque tempore, aut mensura potest esse vna, potest etiam esse altera ex regula oppositionis; intelligo sic, quòd pro illo instanti, pro quo potest esse corruptio rei, quòd prima productio eius potuit etiam fuisse pro illo instanti, si pro illo tum primò applicarentur causæ eius productivæ; sed ens corruptibile potest pro omni mensura, pro quo est corruptibile, corrumpi primò: ergo etiam pro quolibet tali potuit fuisse prima eius productio; & sicut corruptio non vindicat sibi per se, & necessariò aliquod instans determinatum, ita neque productio. Deinde, continuatio rei in esse æquivaleret eius productioni; ex vi enim productionis non habet res quòd sit pro alia mensura, sed ex conseruatione; ergo sicut conseruatio, quæ potest esse, & non esse pro omni determinata mensura sequenti, non vindicat sibi aliquod determinatum tempus, ita neque prima productio, neque vlla potest ratio esse opposita.

36

Hoc argumentum perinde probat de singulis aliis circumstantiis permanentibus, in quibus potest esse, & non esse effectus, produci, vel non produci, vel diuersus numero produci; imò etiam de tota collectione, simul quia sicut quælibet circumstantia est diuersi ordinis, & generis, & etiam causalitatis ab alia, si quam habet, ita nihil alteri superaddit in proprio genere alterius,

Scoti Oper. Tom. X.

neque consequenter alteri coniuncta acquirunt maiorem determinationem, quam illam, quam ex se habet, neque inducere potest etiam agentis in effectis naturalibus, in quibus omnes circumstantiæ, quæ non habent rationem causæ, aut conditionis, sunt concomitantes: si autem habent rationem causæ, aut conditionis, illa est indifferens ad quemcunque effectum eiusdem ordinis, & perfectionis in specie, sicut & virtus ipsa causæ ex se est ita indifferens, ut concedit hæc sententia, ac proinde recurrit ad circumstantias.

Vis huius argumenti consistit in hoc, quòd nulla circumstantia dicat determinatam connexionem cum esse huius effectus, neque cum non esse eius, aut cum non esse aliorum effectuum similium; quia tam hic effectus, quam alij possunt non esse in iis circumstantiis determinatis, & his variatis permanere, & omnino non esse in iis circumstantiis: sed hinc infertur primò quòd nullam connexionem necessariam habent cum productione huius effectus. & probatur illatio, quia idèd haberent connexionem cum productione effectus, quatenus exigerent ipsum esse effectus ex natura sua, & talis connexionis; hoc non exigunt, quia ad esse, & non esse eius sunt indifferentes, ut probatum est de circumstantia temporis, in quo facilius posset evadere vis argumenti.

Sequitur secundò has circumstantias nullam inferre determinationem agentis, ut in ipsis hunc tantum numero effectum possit producere, & non alium. Probatur sequela, quia virtus agentis, ut supponit hæc sententia, est indifferens, ut producat sibi simile, vel effectum in specie in quibuscunque circumstantiis, in quibus agere potest, & agit de facto: ergo non dependet ab his determinatis circumstantiis virtus agentis in specie, tanquam ab aliquibus prioribus, sicut dependet ab approximatione, à concursu aliarum causarum: ergo quòd dependeat ab his, quoad hanc numero actionem, & effectum, est tantum ex dependentia ipsius actionis, & effectus in numero, quatenus dicit necessarium ordinem ad has numero circumstantias; sed nulla est talis dependentia, ut probatū est: ergo neque determinatio prætensa per circumstantias, & consequenter potest effectus produci, corrumpi & reproduci in aliis circumstantiis; & sicut virtute causæ primæ id fieri potest, idem etiam contingere potest virtute causæ creatæ, quantum est ex parte virtutis, & effectus.

Sextò, ab aliis assignatur fundamentum huius repugantiæ, non ex parte causæ creatæ, neque etiam effectus; sed ab extrinsecò, nempe ex determinatione causæ primæ, cuius est ad individuum huius effectus determinare: quæ est sententia satis communis nunc dierum in scholis, & quam supponit Doctor in 2. dist. 20. q. 2. & aliàs sæpè, ut in 1. dist. 36. & 37. Dato ergo quòd causa prima sola determinat ad individuum determinatum effectus, dicitur quòd idèd non potest naturaliter redire idem numero effectus, quia determinatio causæ primæ est ad novos, & novos effectus, non autem ad eosdem reproductos. Hanc rationem præ cæteris probabiliter existimo, neque sententiæ Doctoris repugnat; quia non statuit repugnantiam intrinsecam ex parte causæ creatæ, aut effectus reproducendi ab eadem, si Deus concurreret, sed impedimentum extrinsecum tantum, quatenus effectus

E 2 vt

*Circumstantia
sunt concomitantes.*

37
*Difficultas
argumenti
ponderatur,
& applicatur.*

38

*Non determinari
virtutē
agentis per
circumstantias
ad hunc numero effectum.*

39

*Sexta ratio
aliorum.*

ut sit, requirit sui determinationem in causa prima. Non sequitur tamen inde repugnare absolute effectum reproduci à causa creata: quia ad tollendam hanc repugnantiam nihil aliud exigitur, quàm ut virtus causæ sit completa in suo genere, & includat in se effectum, & applicari possit suppositis requisitis, & concursu primæ causæ: nam hoc modo dicimus plures effectus esse possibiles causæ creatæ, qui tamen ab ea nunquam procedent, & nunquam recipient esse: quia non sunt determinati ad essendum per causam primam. Cæterum admittuntur possibiles produci. Ergo eodem modo licet in exercitio non producantur iidem effectus denuò à causis creatis, ob rationem prædictam: tamen non sequitur non esse possibiles produci: quia ad possibilitatem sufficit virtus completa in causa, & posse applicari, & non repugnare, effectum esse à causa: quæ omnia saluantur, quanquam in actu non contingat effectum sic produci, aut causam ad eius productionem applicari.

Diversæ igitur sunt hæ propositiones; *Repugnat effectum reproduci virtute causa creata; & effectus non reproducitur virtute causa creata*, quia prima statuit repugnantiam ex parte causæ, & tollit potentiam activam eius, & sic est falsa. Secunda verò non tollit possibilitatem causæ, aut effectus, sed ipsum effectum, & exercitium, & applicationem, quæ quidem possibilia simpliciter sunt, impossibilia tantum secundum quid, & ex suppositione, stante rerum cursu à divina voluntate ordinato, supra quem cursum licet aliquid fieret, esset quidem miraculum, non tamen impossibile.

40
Obiectio. Hunc modum impugnat Ægidius Lusitanus tanquam improbabilem; quamvis admittat ad individuum actus determinari à causa prima; sed non inde infertur, inquit, intentum; quia vnde constat Deum ita determinasse ad novos semper effectus ex mera sua libertate, & non contingere ut ad reproductionem eiusdem quandoque determinet, quia hoc nequit sciri nisi ex revelatione. Si verò dicatur illam determinationem Dei supponere fundamentum ex parte causarum secundarum, quatenus exigant procedere semper in novum effectum; sententia est probabilis, quia statuit primam radicem determinationis in ipsa natura causarum, cui accedit Dei determinatio. Ita ille *num. 36*. Sed hæc non cogunt, quia illud statutum, licet sit liberum, tamen est providentia eius ordinaria, & magis conveniens naturæ ex fine creationis rerum, & mutationis, & virtutis causarum. Ex fine quidem creationis, ut ostendatur Dei potentia, & sapientia, non solum ex multiplicatione specierum uniuersi, sed vnus speciei in pluribus, & variis suppositis, ex fine mutationis; quia mundus inferior ad usum hominis creatus consistit in fluxu, & successione; successuum autem non constat iisdem partibus, sed diuersis ex fine virtutis, & efficaciarum causarum, quia raro concurrunt eadem causæ, ut idem efficiens generale in eodem situ, & applicatione, aut idem agens particulare, & eadem materia: hinc est, ut non idem sequatur effectus, aut debeat sequi: quamvis id non repugnet, & in casu, quo eadem causæ concurrant, aut aliquæ æquivalentes ad producendam eandem formam in specie in eadem materia, in qua fuit corrupta prior forma, non ideo dispositio vniuersalis

in casu contingenti præteriri debet, sed seruari; ideoque non eadem forma numero debet produci, quæ fuit corrupta, sed alia noua; licet ex præcisa natura causarum id non oriatur, tanquam ex prima radice, sed ex determinatione Authoris naturæ, ex causis verò accessoriè, ut huius determinationi subsunt. Ostensum autem est non posse oriri ex natura causarum: ergo recurrendum est ad aliquam causam huius ordinis, non ad aliam, quàm ad primam, à qua est ordo naturæ, & omne supplementum, cuius causa in ipsa natura non inuenitur.

Vltimò tandem probatur conclusio, quia effectus corruptus potest redire diuina virtute: ergo Deus potest applicare omnem causam per se productiuam effectus: ergo & causam secundam; sit applicatio miraculosa, non refert; productio erit naturalis: ergo virtute naturæ applicatæ ad eundem effectum non repugnat redire eundem in numero: quia in eo casu non ageret ut instrumentum per potentiam obedientialem, sed ex virtute innata.

Dices applicationem esse supernaturalem.

41
Vltima pro-
batio conclu-
sionis ex Dei
virtute.
Contra. Et si applicatio sit supernaturalis in hoc sensu, quia redire eundem effectum sit supra cursum naturæ ordinarium; tamen si sumatur applicatio in ordine ad alias causas concurrentes, ut in ordine ad materiam eandem, potest merè naturalis esse, illa ergo supernaturalitas prætensa priori modo est petitio principij. Deinde, ratio ipsa probat, maximè esse naturale agentibus creatis subordinari primæ causæ, ab eaque applicari posse ad effectus, quos in sua virtute includunt; sed ens illud corruptum includunt causæ naturales in sua virtute: ergo applicari possunt à Deo ad eius productionem.

Dices quoddam causa, quæ produxit illum effectum, iam amisit potentiam respectu eius. Hæc responsio est *Fonseca 8. Met. c. 5. q. 1. scilicet. 3. ad 4.* Merito eam reiecit Suarez in *metaph. disp. 6. scilicet. 8.* ut non intelligibilem, & assertam sine fundamento.

42
Responsio.
Contra eam superius egimus in primo & secundo argumento. Et sic argumentor: Manet eadem virtus causæ in actu primo inuatiata, sicut ex sua substantia: ergo de se potest terminare dependentiam posterioris, si posterius redire potest; quia neque posteriori repugnat dependere à virtute causæ, à qua primum dependebat, neque causæ terminare talem dependentiam, quæ ante ad ipsam fuit. Posterius illud, est ipsa actio numerica, qua effectus productus est, ut exiit actio à principio actiuo se ipsa immediate ad illud dependens; vel est terminus ipsius actionis; sed tam actio, quàm terminus redire potest respectiue ad eandem causam, vel ad aliam eiusdem virtutis; ergo manet non solum potentia causæ in actu primo, sed etiā ut nata est reduci in actum secundum, Deo saltem illam sic applicatæ. Probatur subsumptum: quia ideo actio redire nequit, quia actioni in specie hoc repugnat, vel huic actioni in numero. Non primum; quia sic repugnaret redire posse terminum diuina virtute per eandem in specie actionem: quod non admittunt opinantes: Deus enim potest reparare annihilatum Angelum per creationem de nouo: non repugnat actioni redire quæ hæc numero fuit, loquendo de actione, ut est productio termini; quia sic etiam sequeretur quod Deus non posset hæc numero creatione reducere, in quo tamen nulla potest assignari repugnantia,

&c

Impugnatur.

Dependentia
à causa pri-
ma non sta-
tuit impossi-
bilitatem.

Responsio.

Providentia
Dei ordina-
ria agit ad
effectum no-
stos &c. nō ad
eundem re-
producendū.

Congruitas
huius.

Non repu-
gnat actio-
nem aut ter-
minū redire.

& præterea, vel ideo repugnat actionem eandem redire, quæ productio est termini, vel quia transit in terminum, & exit, ut quidam dicunt, à virtute actiua causæ in terminum: sed sic etiam actio Dei exit in terminum à virtute causæ, in quo par est actioni causæ secundæ; vel ideo nequit redire, quia desinit esse per corruptionem: sed & ipse terminus desinit esse per corruptionem, & tamen redire potest: corruptio autem nihil statuit magis repugnans actioni, quam termino: si enim hæc actio, per quam producitur terminus, est ipsi connaturalis, quæ producibilis est, ita etiam connaturale erit ipsi, quæ producibilis est, extremis omnino inuariatis: ergo ad eam manet virtus causæ in potentia tanquam ad actum secundum, Deo ipsam applicante. Deinde, utraque ratio assignata corrumpit respectu ad aliam actionem, quæ nunquam posita est in esse, per quam tamen potest produci effectus: v.g. per generationem vniucam, & æquiuocam: quia si producatur per vnam, quare per alteram non possit reproduci, Deo applicante causam? Item, si Deus potest idem reproducere per creationem, quare etiam non possit per generationem naturalem, quæ potest haberi virtute causarum naturalium, saltem illarum, quæ nunquam transferunt in actum respectu illius termini: nam hæc ratio à quibusdam datur, cur Deus possit reducere idem numero, quia potest nempe agere diuersis actionibus ad eundem terminum: quæ ratio etiam currit in proposito.

44 Deinde, non magis destruitur potentia causæ efficientis per productionem formæ, quam potentia passiva materiæ, in qua fuit; sed corrupta forma redit potentia materiæ ad statum potentie naturalis passivæ, hoc est, capacitatis naturalis ad illam formam cum priuatione ipsius, & non cum negatione repugnante formæ, & inseparabili à materia: ergo etiam manet actiua causæ efficientis. Maior cum consequentia probatur: quia potentia naturalis passiva materiæ ad formam naturalis ordinis, & producibilitatis, subordinatur potentie actiue causæ naturalis, & eodem modo ante formæ, & post eius desitionem: ergo manet eius correlatiuum potentie actiue in natura, etiam post desitionem formæ.

Probatur minor; quia capacitas materiæ, seu appetitus per se eius manet, quia est ingenerabilis, & incorruptibilis; sicut & ipsa materia; manet, inquam, respectu ad ipsam formam, ita ut si rediret eadem forma, eodem modo esset actus per se materiæ, & fieret ex utraque idem compositum, quod prius, ex partibus per se iidem, & eodem modo concurrentibus; ergo negatio succedens formæ corruptæ in materia, est priuatio formæ, quia alia negatio non est compatibilis, etiam per diuinam potentiam cum appetitu naturali materiæ. Ex quo facile refutatur responsio Egidij num. 39. qui dicit corrupta forma manere aptitudinem obedientialem, ut redeat, si hoc intelligat de aptitudine materiæ, seu appetitu naturali eius, est absurdum, sicut æquè absurdum esset dicere, si forma illa rediret, non facere per se compositionem eandem, actus per se, quam primò facit: ergo respiceret per se materiam, tanquam potentiam per se naturalem, & non solum obedientialem. Si intelligat aptitudinem obedientialem respectu ad produci ab agente creato, petit principium, & nihil probat in re ipsa, sed verbis contradicit,

Scoti Oper. Tom. X.

dicens negationem, quæ sequitur ad corruptionem, esse priuationem actus essendi, ac proinde priuatiuitate essendi; negationem vero, quæ antecedit, esse negationem actus essendi, non priuationem.

Hanc Philosophiam non capio, neque ipsam explicare videtur per aliquam rationem notiore, sed in hoc modo dicendi tantum inhaerere. Superius egimus de hoc sufficienter ex comparatione adæquata harum negationum ad ea, ad quæ debeant comparari.

Plures alie probationes afferuntur pro conclusionem; quibus omisiss, confirmatur ratio contra dictam solutionem: in primis, causa potens producere illam formam corruptam, & non produxit, saltem est in potentia ad eam producendam: quia potentia eius non fuit vnquam reducta ad actum.

Causa productiua non producit in potentia ad producendum.

Dices fuisse reductam ad actum æquiualem, quia eo ipso, quo effectus eius fuit positus, iam desinit esse in potentia causæ creatæ in vniuersum.

45

Contrà. Hæc responsio sapientius confutata est superius. Eam iterum impugno, ut responsio sit vera, debet in omnibus causis creatis verificari respectu ad effectus à se productos; sed hoc est falsum; quia causa creatæ, à qua producitur effectus, semper dependens ab influxu causæ per productionem, non admittit potentiam actiuam: v.g. radius solaris, actus vitalis, & huiusmodi, non solum est in potentia causæ per primam sui productionem, sed etiam quamdiu est in esse; sed si causa creatæ, ut vult præfatus author, ex sola productione effectus in actu existendi amitteret potentiam actiuam respectu effectus, hoc esset falsum; imò sequeretur absurdum hoc, nempe repugnare omni causæ creatæ conseruare suum effectum, quia ex negatione potentie, rectè negatur actio, & influxus.

Effectus dependens à continuo influxu sue causæ manet semper in eius potentia.

Dices aliquas causas habere non solum potentiam productiuam, sed etiam conseruatiuam, productiuam desinere posita productione, conseruatiuam posita corruptione effectus.

46
Responsio.

Contrà. Eadem ipsa est productiua, & conseruatia in illis causis; & eadem est actio ex parte causæ, & dependentia ex parte effectus, qui non variatur in existentia: ergo per solam productionem non tollitur potentia actiua causæ. Vel si dicas diuersas esse potentias, & actiones, non refert ad intentum, quia sequitur virtutem actiuam causæ creatæ non deperdi per primam productionem effectus in esse; vel ex eo præcisè, quod effectus ponitur in esse; sed per aliam actionem saltem influere posse in effectum, quæ æquivaleret productioni eius, ergo, &c.

Confirmatur secundò, posita opinione satis communi, & recepta in schola D. Thomæ, nempe Deum non posse se solo producere actum vitalem sine concursu potentie, sequeretur neque per potentiam absolutam Deum posse producere actum vitalem, si repugnat causæ creatæ agere ad reproductionem formæ iam corruptæ. Sequela probatur; quia ex illa opinione nequit reproducere, aut etiam primò producere actum vitalem, nisi per applicationem potentie vitalis; hanc nequit applicare: quia corrupto actu, non est iam potentia: ergo &c. Hoc autem videtur absurdum asserere, quod vlla creatura, quæ ex se est, aut fuit possibilis, transeat ad statum impossibilis, ita ut amplius non sit creatura, neque subit diuinæ omnipotentie, ex eo tantum quod actum essendi, quem merè contingenter habet, amiserit; neque possit Deus

47
Confirmatur ab inconuenienti.

E 3 amplius

amplius eam reducere ad actum; quia id nihil aliud est, quàm destruere prædicata essentialia, & necessaria eius, ex mutatione posterioris contingentis, quod inesse potest, & abesse, non destructo priori, quia eadem libertate ego etiam dicere possem id semper contingere, ut non maneat prius idem numero, variato posteriori, non necessario coniuncto. Si enim resolutio difficultatum reducatur ad negationem principiorum, de reliquo nihil erit constitutum.

48

*Idem numero corruptum ali-
quando redi-
re virtute
causarum.*

*Maternitas
in beata Vir-
gine post re-
surrectionem
Filij eadem
redyt.*

Tandem probatur idem numero corruptum de facto redire etiam virtute causarum naturalium: quia ut *suprà* Doctor *questione prima in fine*, eadem numero maternitas redit in Beatissima Virgine post resurrectionem Filij, quæ fuit ante mortem eius, & sic etiam post resurrectionem erit in aliis, ergo non repugnat idem numero corruptum redire virtute agentis naturalis, si applicetur. Probatur antecedens ex vi actionis quæ surrexit Christus, non potuit resultare maternitas in Beata Virgine, quia hæc fundatur in actione generatiua, ut procedit à fundamento, in quo est ipsa relatio; resurrectio Christi non fuit generatio, neque ad eam habuit vllum concursum Virgo: ergo maternitas nequit in tali actione fundari, neque ad eam referri, ut conditionem fundandi proximam, aut remotam; neque resurrectio potuit ad eam terminari, ut ad terminum immediatè productum, aut etiam mediatè, ex conditione opposita resurrectioni, quæ est actio libera; quam conditionem exigit relatio ex parte termini, nempe ut recipiat *esse* per generationem præteritam, quæ fundatur, & causa tam proxima, quàm remota eius est naturalis; sed hæc maternitas, quæ fuit in numero corrupta, est eadem quæ reuixit in numero, & probatur, quia sequitur ad eandem numero generationem præteritam, per quam inest, seu ex virtute terminorum, ut subsunt præcisè illi generationi numericæ, quæ inest, & non respectiue

ad aliam, quæ inesse posset: ergo sicut illa numero generatio ad hanc numero maternitatem, & non ad aliam referebatur primò; sic etiam illa sola est, quæ reuixit ex virtute prioris generationis præteritæ, & non alia maternitas; quia videtur repugnare, ut alia maternitas inest virtute præteritæ actionis, quæ non inest aliàs extremis præexistentibus ante corruptionem. Eadem ratio potest fieri de entitate compositi, ut est ex causis intrinsecis: de proprietatibus Physicis, quæ insunt ex principijs intrinsecis rei. Et si dicas præcedere necessariò miraculum, per quod tam extrema relationis producuntur, quàm causæ intrinsecæ, ut materia & forma, coniunguntur, & subiectum proprietatis Physicæ restituatur, hoc non refert; quia supposito *esse*, hæc naturaliter eadem sequuntur, sicut cæcus illuminatus miraculosè naturaliter videt, restituta potentia visiva: ergo etiam prædicta entia naturalia corrupta, naturali virtute proximè reducuntur, quamvis supponunt operationem miraculosam, quæ terminatur ad aliud prius naturaliter ipsis. Vnde si quoad ea, quæ minùs intenduntur à natura, maneat possibilitas, eadem in numero corrupta iterum reducendi per causas proximas, si ponantur in *esse*; à fortiori virtus causarum, ex quibus natura apta est recipere principalem finem, & perfectionem suam primariam, minùs destruitur per corruptionem perfectionis; quia & hoc facit magis ad perfectionem naturæ, & sequitur ex alio, quia perfectiones secundariæ ordinantur ad primariam, quæ primò intenditur à natura, & frustra maneret possibilitas ad hunc finem, si destruitur ab intrinseco possibilitas, quæ aliàs fuit attingendi finem principalem ab intrinseco per causas in natura. Superest ut respondeamus obiectis fundamentis oppositæ sententiæ, quod melius §. *sequenti* fiet, in quo Doctor eadem soluit.

*Alia corrupta
per qua re-
duunt.*

S C H O L I V M.

Soluit argumenta pro secunda sententia posita. num. 6. & explicat graues difficultates Philosophicas de reditione respectu motus potentie, & de vi consequentia, à permutata proportionem, qua sæpè viitur Aristot. de quo egit. 1. dist. 36. num. 12. Vide Tartaret. hîc.

*13
Ad arg.
posita n. 6.
Huius dif-
sol. tertium
argumen-
tum.*

AD illa ergo quæ sunt pro opinione secunda, & contra illam tertiam per consequens. Ad primum responsum est *in prima questione*. Ad secundum magis posset ex illa dubitatione §. *Physicor.* trahi oppositum: quia si sanitas continuata per diem, manet eadem, quare non eodem modo illa, quæ fuit in mane, & interrupta in meridie, & reddita in vespere, erit eadem? Vnde non habetur ibi expressè negatiua, quæ allegatur. Ad illud de Prædicamentis, si priuatio, quæ est terminus à quo, non potest redire eadem, nec terminus ad quem, & hoc loquendo de præciso termino à quo, & respectu agentis naturalis: nunc autem non est causa, quare illa non redit eadem, nisi quia positium, cum quo coniungitur, non redit idem. Si enim forma secundum ordinem generationis immediatè præcedens aliam in materia, potest redire, non apparet quare non possit etiam redire priuatio concomitans. Illa ergo propositio de Prædicamentis intelligitur in ordine naturalis generationis secundum descensum: quia post priuationem ibi non redit habitus, quia non redit forma immediatè præcedens illum habitum, secundum ordinem generationis; potest breuiter dici, quòd illud intelligitur de identitate secundum speciem, non de identitate numerali: & tunc de immediata reditione, & per consequens neutrum de reditione mediata.

*A priuatione ad habitum impossibilis est regressus:
Explicatur de reditione immediata.*

Ad

Distinctio XLIII. Quæst. III. 55

Ad illud. 9. *Ethicor.* intelligit Philosophus *ingenita facere, quæ facta sunt*, id est, non potest facere quin facta fuerint: sed non sequitur: ergo non potest facere ea præsentia. Non enim repugnat ea facta fuisse, & nunc esse præsentia, alia factione, etiam si destructa fuerint inter primam factionem, & secundam.

Ad rationes pro illa secunda opinione. Ad primam, patet quod illa ratio non deberet mouere: tum quia aliqua pars materiæ eadem non obstante diuisione materiæ, ¹⁴ *Ad rationes positas n. 7. & 8.* manet: ergo in illa parte reduceretur eadem forma, quæ prius, si non propter aliud impeditur reditio eiusdem formæ, nisi propter alietatem materiæ: & tunc generatum nouum esset partim numeraliter idem ei, quod præfuit, partim diuersum, quia pro illa parte materiæ, quæ manet eadem, esset genitum idem prius corrupto: pro aliis autem partibus materiæ, quæ successerunt illis, quæ fuerant in corrupto: & dispersæ sunt, esset generatum aliud à corrupto: tum quia Deus, vel Angelus posset colligere omnes partes materiæ ipsius corrupti, & applicare eas agenti naturali in debita proportione, & sic rediret idem numero totum, quod prius secundum illam rationem.

Similiter, naturaliter potest eadem materia saluari tota sine diuisione; utpote ignis in vtrinali conuertatur in aërem, & è conuerso totus ille aër conuertatur in ignem, hic non est dispersio materiæ. Est ergo responsio, quod non oportet necessarium materiam priorem corrupti & diuidi: & licet maneret eadem, illa non esset tota ratio reditionis eiusdem. Ad aliud de motu, & mutatione, responsum est in prima quæstione.

Ad confirmationem de permutata proportione. Respondeo, permutata proportio accipitur ab Euclide *lib. 5. conclus. 16.* si aliquæ quantitates sunt proportionales permutatim, proportionatæ quoque quantitates erunt, & transfertur illud ad argumenta. Patet per Philosophum. 2. *Priorum.* Si *A*, & *B*, conuertuntur: & *C*, & *D*, conuertuntur: si *A*, & *C*, contradicunt: & *B*, & *D*, contradicunt: & hoc modo vniuersaliter valet argumentum à permutata proportione, si permutatio fiat quantum ad contradicere, & conuerti. Si autem fiat quantum ad sequi, vel antecedere, non valet; sed facit fallaciam consequentis: non enim valet hæc, sicut homo ad non hominem, sic animal ad non animal: ergo permutando, sicut homo ad animal secundum consequentiam se habet, sic non homo ad non animal secundum consequentiam. ^{In corpor. quæst. impugnando Agidiu. Text. 12.} ^{De permutata proportionem.}

Ad propositum, quia arguitur quoad hoc, quod non est posse esse sine hoc: consequentia non valet, quando commune determinat sibi aliud commune, & inferius sub communi non determinat sibi aliquod inferius sub alio communi; istud autem est bene possibile, quia ex eo, quod commune determinat sibi aliud commune, non sequitur, nisi quod inferius determinat sibi idem commune.

Exemplum, sicut superficies ad hanc superficiem, sic color ad hunc colorem, & è conuerso: ergo permutando, sicut superficies non potest esse sine colore, sic nec hæc superficies sine hoc colore; non sequitur, quia etsi commune vnum determinat sibi aliud commune, non tamen singulare singulare. Consimiliter, sicut corpus ad hoc corpus, ita locus ad hunc locum: ergo permutatim, sicut corpus ad locum, sic hoc corpus ad hunc locum; sed corpus non potest esse sine loco: ergo nec hoc corpus sine hoc loco: non valet consequentia, quia non eodem modo determinat sibi hoc corpus hunc locum, sicut corpus locum: sed bene sequitur, si illud quod necessario requiritur ad aliud, non potest esse sine aliquo, nec illud ad quod requiritur potest esse sine illo: & ita cum productio necessario includatur in ratione huius productionis, si productio non potest esse sine producto, sequitur quod hæc productio non potest esse sine hoc producto; sed nec productio in communi, nec productum in communi necessario requirit hanc productionem.

Breuitur, permutatio non tenet nisi secundum idem, secundum quod prius præfuit proportio, vel secundum aliquid, in quo proportionem esse includitur in prima proportionem: sicut in hoc, quod est proportionale esse secundum conuertibilitatem, includitur proportionalia esse secundum repugnantiam. Sed in proposito non est ita, quia in hoc, quod est proportionale esse secundum superius, & inferius, non includitur vniuersaliter proportionalia esse secundum inseparabilitatem talem in inferioribus, qualis est in superioribus. ¹⁶ *Quomodo permutatio proportionis valet.*

Ad aliud, dico quod principium potentiale semper manet idem, & illud sufficit ad hoc, ut forma recipiatur, quia si ultra istud principium quæras aliam potentiam, quæ est respectus, illa nihil facit ad receptionem formæ: si tamen illa requiratur, potest

potest dici, quòd verè nunc est eadem. Et cùm quæris, aut semper manet, aut redit eadem? vtrumque potest dari. Primum quidem, quia absolutè loquendo de potentia, quæ dicit ordinem receptiui ad receptum, ille, scilicet ordo, manet idem, siue antequam receptum inest, siue quando receptum inest: quia ille consequitur naturam receptiui, quæ nata est perfici à tali forma: & probatur illam manere, quia si Deus reduceret eandem formam (quod non negatur sibi possibile) illa faceret per se vnum cum materia, sicut priùs: ergo in materia esset potentia respectu eius, eadem quæ priùs.

An potentia ad formam manet cū ea?

Et tunc cùm arguitur potentiam destrui in aduentu formæ; oportet dicere, quòd hoc non intelligitur propriè de ipsa ratione potentia, sed de quodam respectu concomitante potentiam, quem habet per hoc, quod est ante actum, qui est quædam prioritas durationis ad actum: non autem includitur per se in ratione potentia, quia simul ipsa potest esse cum illa prioritate, & cum simultate ad actum.

Posset etiam dici, quòd potentia ante actum manet eadem semper, & cum actu: nec tamen sunt opposita simul, quia potentia ante actum non est ad formam pro illo eodem *nunc*, pro quo inest actus, sed pro alio, quia pro *nunc* habet actum. Potentia autem ante actum non inest ad eandem formam, sed pro futuro: & quòd altera illarum responfionum sit vera, probatur per hoc, quòd si aliquid potest habere potentiam ad formam, iam habet potentiam: quia impossibile non potest fieri possibile, & per consequens non potest aliquando haberi potentia ad aliquam formam, quin nunc habeatur, si susceptiuum possibile nunc est.

*17
Alia solutiones de reditione potentia.*

Aliter diceretur, quòd eadem potentia rediret, sicut & possibile est eundem actum redire: & tunc diceretur, quod pro instanti, pro quo actus inest, non manet potentia, quæ est opposita actui: redit autem cessante illo actu. Vltimo modo diceretur quòd à principio creationis in principio potenciali sunt distinctæ potentia, tot, quot sunt formæ receptibiles, non tantum distinctæ specie, sed numero, non præcisè tot, sed ad eandem formam sunt tot, quoties illa forma potest induci, & vnaquæque illarum potentialium definit esse adueniente suo proprio actu: nec illa redit, & tamen eadem forma potest redire: quia ad illam non tantum erat vnica potentia, sed alia, & alia secundum quòd erat aliàs, & aliàs inducibilis in idem principium potentiale.

Cùm arguitur contra secundum membrum, quòd non possit eadem potentia redire, quia nec priuatio; dictum est *suprà*, quòd priuatio potest redire, si positium, cui adiungitur priuatio, potest: & eodem modo dicitur de potentia, si potest redire illa forma prior ordine generationis, quam concomitatur illa potentia ad illam secundam.

18

Cùm arguitur contra vtrumque membrum, quòd potentia non est ad præteritum, verum est, vt est præteritum: vnde non est propriè potentia, vt illud, quod fuit, non fuerit: sed potentia est ad illud, quod fuit præteritum, in quantum tamen ipsum potest esse futurum. Istud autem argumentum de potentia non tantum concludit contra agens naturale, sed etiam contra reditionem eiusdem formæ materialis per actionem diuinam, quia illa requirit potentiam in materia, quam perficit.

Hoc tenendum puto, quia aliud vix capi potest.

Qui diceret istas potentias nihil esse, loquendo de quacunque potentia, præter illam, quæ dicit respectum recipientis ad formam receptam; expediret se breuiter de tota illa briga, quia quot ponantur nihila, non est cura. Illa autem quæ est realis relatio ex parte materia ad formam, sicut è conuerso, informatio est realis relatio formæ ad materiam; illa, inquam, redit eadem, si forma redit: vel si non rediret ante compositum, posset idem redire, vt dictum est in *prima questione*.

Quare in primareditione eiusdem secundum speciem, non redit secundum numerum.

Ad vltimum, quare statim in prima reditione eiusdem secundum speciem, non rediret idem numero, potest dici quòd aliqua sunt impedimenta ex parte passivi, vel agentis, propter quæ accidentia inseparabilia primi non sunt statim reducibilia: & sine illis non reduceretur eadem substantia: non sic oportet semper esse talia impedimenta.

COMMENTARIUS.

*49
Ad rationes opposita sententia.*

AD illa ergo quæ sunt, &c. Hic responderet fundamentis opposita sententia, quam hactenus impugnavimus in eo, quòd dicat hanc

impossibilitatem redeundi eiusdem corrupti in numero, esse ab intrinseco: quatenus simpliciter, & absolutè deficiat virtus, & potentia in causa naturali respectu corrupti, quæ fuit aliàs ante eius primam productionem. Nos autem hanc impossibilitatem statuimus ex defectu applicationis

tionis per causam primam quantum ad eundem numero effectum; quantum autem ad aliquos effectus in specie, etiam datur alia ratio in ipsa natura, prout procedit de imperfecto ad perfectum, de qua inferius agitur. Constat ergo inter omnes non redire de facto eundem numero effectum naturaliter, exceptis quibusdam *supra* expressis, & solum est controuersia de fundamento, seu impedimento, ex quo non datur iste circulus in corruptis. Prior sententia aduersa statuit hoc impedimentum ab intrinseco ex natura causarum, & effectus; nos autem id negamus cum Doctore, sed esse ab extrinseco, nempe ex dispositione Authoris naturæ, seu primæ causæ; in quo nobiscum concordant Doctores, qui hoc impedimentum reducunt ad determinationem primæ causæ; nescio tamen unde sustineant controuersiam contra Doctorem, qui nihil aliud intendit, quam hanc repugnantiam non esse ex natura causarum, aut effectus.

*Statu con-
trouersia.*

50

*Prima obie-
ctio.*

Responsio.

*Circulatio
aliter contin-
git in cale-
stibus, aliter
in sublunari-
bus.*

*Interpretatio
aliorum ex
mente Docto-
ris.*

Reijciatur.

51
Obiectio.

Obijciatur primò ex Philosopho 2. de Generatione in fine: *Quorum substantia perit, non reuertitur eadem numero, &c.*

Huic respondet Doctor *quæst. 1. art. 2. ad 3.* Philosophum *ibidem* distinguere circulationem in corporibus cælestibus à circulatione, quæ fit in corruptibilibus; quod in prioribus non fiat corruptio corporum per motum, & idèd redit secundum substantiam per lationem ad idem punctum, in quo antea fuit; in sublunariis verò fiat secundum corruptionem, & idèd non redeat eadem numero, sed specie. Et sic, inquit, non redit idem numero. Hanc responsionem aliter adducit Ægidius Lusitanus loco cit. §. 3. n. 14. quasi Doctor ponat differentiam circulationis in eo solum, quod inferiora corrumpuntur, non verò quod non redeant eadem numero; & sic eum impugnat ex contextu. Sed responsio Doctoris clara est, quia non solum distinguit circulationem inferiorum corporum, ex eo quod corrumpantur, à circulatione cælestium; sed etiam in eo quod idem numero non reducat: Sed *circulatio*, inquit, *in istis inferioribus est secundum corruptionem: forma substantialis, & reductionem eius: & idèd sic non redit idem numero. An autem vniuersaliter, negat idem numero posse redire, de hoc quæst. 3. &c.* Non secus ergo interpretatur Doctor Philosophum, quam alij, vt ipse Ægidius. Neque dicit Doctor hinc, aut alibi idem numero corruptum redire, sed tantum possibile esse ab intrinseco vt redeat; neque aliter responderet Bassolis *quæst. 2. huius distinctionis* ad eandem auctoritatem, dicens Philosophum docere, id quod de facto contingit, non tamen negasse eundem numero effectum redire viribus naturæ esse possibile.

Sed vrgit Lusitanus Aristotelem in illo capite agere de ordine rerum, quem negabat necessarium, & infallibilem: *Quorum verò*, inquit, *substantia est corruptibilis, non idem numero reuertitur necesse est, &c.* Verbum *necesse* designat repugnantiam ex mente Philosophi, quod probat ex eo quod putauit Deum ad extrà agere necessariò, ac proinde aliter non agere quam facit. Deinde, aliam responsionem Bassolis adducit: asserit quidem Philosophum in ea fuisse sententia, non tamen sequendum. Hæc solutio, inquit Lusitanus, satis superque ostendit non esse à Philosopho recipiendam, cum fateatur Author esse contrariam Aristoteli.

Respondetur tamen discursum hunc, seu impugnationem implicare principia opposita intento, neque Aristotelem esse sequendum in conclusione, quam ex principio erroneo deducit, & quæ in se falsa est, & contra fidem vniuersaliter intellecta, & prout suis principiis adhæret; in se falsa est, quia destruit possibilitatem resurrectionis: nam & hominem corrumpi certum est, & contineri in illa circulatione inferiorum corporum constat, de qua agit Philosophus, & perinde eadem impossibilitas ex mente Aristotelis comprehendit hominem, sicut & cætera corruptibilia: quidquid enim sit de immortalitate animæ, & beatitudine eius aliqua post hanc vitam; An, inquam, hæc cognouerit Aristoteles, saltem negaret eam vnquam redire ad corpus, aut idem numero corpus posse restaurari. *Resurrectio*, inquit Dionysius, cap. 6. de diuinis nom. *Veniusti visa est contra naturam, mihi autem & veritati supra naturam, &c.*

Responsio.

*Philosophus
errans non
sequendus.*

Error eius.

Dionysius.

52

Deinde reducendo illam conclusionem ad sua principia, ex quibus eam deducit Philosophus, perinde falsa est, & comprehendit impossibilitatem resurrectionis; nam si Aristoteles impossibilitatem hanc reducit ad necessitatem agendi causæ primæ, seu naturæ naturantis, quæ nequit res aliter facere quam facit, perinde ad resurrectionem extenditur talis necessitas, & impossibilitas in ea fundata; meritò ergo negatur eius auctoritas, dum errat, & ei præferenda est non solum infallibilitas fidei, sed & auctoritas aliorum Philosophorum, qui veritatem docuerunt contrariam eius errori; neque enim assertio Aristotelica, aut discursus ita admittendus est in mysteriis fidei, aut iis quæstionibus etiam naturalibus, quæ aliquo modo ad fidei veritates explicandas faciunt, vt omittatur delectus, & examen debitum, & quid ipse intenderet, & ex quo errore, aut veritate disserat, & ad quem finem, & prout hinc ex principio erroneo circa ordinem naturæ procedit, ita etiam castigandus est tam in principio, quam in conclusione deducta. Mirum ergo est si præfatus author assertum ordinem rerum, eiusque necessitatem velit reducere ad auctoritatem Aristotelis, prout innititur tali principio erroneo eius de necessitate agendi causæ primæ ad extrà. Ex quibus patet veritas responsionis præmissæ; & in hoc nihil obrinere auctoritatē Philosophi prædicto loco.

Cæterum, magis fauet ipse Philosophuscludendo errorem, qui in eo fuit: nam si ipse hanc necessitatem reduxit in causam extrinsecam, nempe in Authorem naturæ, & modum agendi necessarium, quem finxit, & consequenter impossibilitatem applicationis earundem omnino causarum in eadem dispositione, quæ fuit primò dum effectus produceretur hic numero, causarum, inquam, tam particularium, quam etiam vniuersalium, sequitur Aristotelem non sensisse hanc impossibilitatem prouenire ab intrinseco, quasi deficeret virtus causæ naturalis respectiue ad effectum corruptum. Idem etiam faterentur Philosophi, qui statuebant circulationem, quam *supra* impugnauius, qui licet impugnaverint in hoc, seu facto; tamen admittebant, si omnes omnino causæ redirent in eodem situ, & dispositione, redire posse effectum ex sufficienti virtute causarum, & eadem numero earum applicatione; sicut ergo aliud est causas easdem non conuenire in eadem dispositione, & cæteris

53

*Aristoteles
reducitur ad
oppositum.*

*Magis fauet
conclusioni.*

*Alij Philoso-
phi fauent.*

*Cur negarem
redire posse
eundem nu-
mero effectū.*

cæteris requisitis, aliud autem deficere in singulis causis seorsim virtutem respectu effectus; ita etiam alia causa reddenda est conclusionis, nempe quare non redeat idem effectus, iuxta sententiam tam Aristotelis, quam aliorum Philosophorum, ab illa, quam assignant opinantes, quia primam causam redderent Philosophi, nempe ex defectu concursus omnium per se causarum, & requisitorum ad producendum eundem numero effectum, ideo non posse redire eundem numero effectum; non verò quòd in causis deficiat virtus cauſandi.

54
*Discordia in-
ter ipsos &
Aristotelem.*

Differentia ergo inter Philosophos priores, & Aristotelem in eo consistit, quòd illi putauerint redeunte circulatione, quam ipsi constituebant redituros eodem effectus: è contra Aristoteles negabat hunc circulum redire posse, ex eo quòd statuebat primam causam agere necessariò, & contingentiam effectuum provenire ex diuersitate causarum inferiorum, in natura, tam vniuersaliam, vt cælorum, & stellarum, quam particularium, & sublunarium; constituebat enim in motu vniſormitatem, & perpetuitatem, vt est à causa prima necessariò, vt ipse dicebat, agente; diuersitatem verò ex aliis causis concurrentibus ad productionem inferiorum, quarum circulationem in eodem situ, & dispositione negabat posse redire, & hinc perpetuitatem specierum in entibus sublunariis constituebat in propagatione indiuiduorum, quæ ex diuersitate præmissa tam causarum, quam etiam applicationis constituebat diuersa, & in successione; & nunquam redire in idem: quia nunquam omnes causæ productiue poterant redire in idem, seu simul concurrere in eodem situ, & dispositione.

55
*Declaratur
amplius mēs,
& discursus
Philosophi.*

*Connexio mo-
tus, & tem-
poris.*

Vt autem ampliùs mentem, & consequentiam doctrinæ Philosophi declaremus, illud sciendum est ex natura motus illum voluisse probare æternitatem mundi à parte antè, & à parte post 8. *Physicorum*: rationes eius eò tendunt: nam *textu* 10. & 11. probat motum & tempus esse connexa ex propositione illa, quam probauit 4. *Physicorum*, quòd *tempus est numerus motus primi mobilis*, & quòd *prius, & posterius sint differentia temporis*. Summa rationis est in hoc, quòd si motus non esset ab æterno, esset genitus: ergo ante motum esset prius; prius autem est differentia temporis: ergo & tempus fuit ante motum: & consequenter motus ante motum in infinitum, quia tempus nequit esse sine motu, cuius est numerus. Et contra Platonem eodem loco nititur eadem ratione, vel simili, ex eo quòd *nunc* non possit esse sine tempore, neque tempus sine *nunc*; Si ergo tempus est genitum, fuit in aliquo *nunc*; illud *nunc* fuit in tempore: ergo *nunc* præcessit tempus, & sic in infinitum. Et *textu* 4. supponens definitionem datam motus in 3. *Physicorum*, quòd *fit actus entis in potentia secundum quòd in potentia*: & sic omne quod mouetur, prius esse in potentia quam moueatur; & in sequentibus infert ante motum dari aliū motum, & sic in infinitū, & consequenter motum & generationem esse ab æterno, quia hæc præcedunt mouens & mobile: vel ergo facta, vel non facta; si facta, præcessit motus: si non facta, fuerunt ab æterno, & consequenter motus. Huc spectat alia ratio *textu* 8. & 9. & aliæ, quas adducit de incorruptibilitate cæli in *lib. 1. de Cælo*, & Auerroës *lib. de substantia orbis, cap. 4.* ex quibus colligitur eum posuisse motum cæli æternū fuisse causam motus in inferioribus,

& sicut ille successiuus erat, ita in inferioribus motum successiuum esse. Ex hac autem ratione negaret, idem posse redire in numero; quia causæ eius non possent redire eadem, vel eodem modo applicatæ; non quòd deficiat virtus causarum in seipsis respectu eiusdem effectus; ideo verba eius, & asserta, reducenda sunt ad principia, & causas, ex quibus processit; quia falsa sunt in re ipsa, quamuis aliam causam conclusionis assignet diuersam ab ea, quam opinantes intendunt.

*Cur negaret
idem numero
redire posse.*

Ad illud, quod obiicitur ex 5. *Physicorum* eadem solutio respondet, quamuis Doctor respondeat expresse non haberi negatiuum vniuersalem in illo textu.

56

Ad illud, quod dicit de priuatione ad habitum *impossibilis est regressus*.

Respondet Doctor saluando autoritatem Philosophi, si posset redire forma prior, non apparere implicantiā, quin eadem priuatio posset redire ei connexa: proinde intelligi debet secundum ordinem naturalis generationis de reditione immediata, non autem mediata: & non solum de reditione eiusdem in numero habitus, vniuersaliter loquendo, sed de eiusdem in specie regressu immediato. Licet hæc solutio sit bona, vt aliquo modo congruo saluetur veritas illius propositionis: spectato tamen intento Philosophi, quod *suprà* explicuimus, negari potest propositio, & vniuersaliter sumpta est falsa in se, quia possibilis est hic regressus, vt patet, virtute diuina in resurrectione: possibilis etiam est virtute causæ creatæ in pluribus, si à Deo applicaretur.

*Solutio Do-
ctoris.*

*De regressu à
priuatione
ad habitum.*

*Spectatio in-
tento Aristote-
lis, magis
videtur ne-
ganda propo-
sitiō.*

Dices Philosophum intelligi quantum ad regressum habitus virtute causæ naturalis, seu viribus naturæ tantum.

57
Responsio.

Contrà. Imò neque hanc exceptionem, aut limitationem admitteret Philosophus, neque cohereret principiis eius iam explicatis: quod enim est impossibile naturæ in his sublunariis, & corruptibilibus, quoad effectus, qui in virtute causarum particularium includuntur aliās, & per easdem causas nati sunt produci, diceret Philosophus esse impossibile simpliciter, etiam respectu causæ primæ: quia negaret causam primam posse ad tales effectus agere sine causis particularibus, & consequenter, si sit impossibilis regressus à priuatione ad habitum per virtutem causarum naturalium, erit etiam impossibilis in sententia Philosophi per virtutem causæ primæ. Vnde nescio quid prodest aduersariis, aut in quo fauet hæc Philosophi autoritas, quæ vt applicatur ad scopum præsentis quæstionis; ad fundandam impossibilitatem redeundi eiusdem in numero effectus, potius est neganda spectato intento Aristotelis, quam interpretanda contra eius mentem; perinde enim extenderet illam propositionem ad hominem corruptum, & ad alia quæcunque, vt patet ex dictis.

Impugnatur.

*Hic regressus
negatur vni-
uersaliter ab
Aristotele.*

Interpretando ergo illam propositionem, non ad scopum erroris admissi à Philosopho, aut huius quæstionis, bona est interpretatio Doctoris; at intelligi debet propositio secundum regressum in specie, & immediatum, & regulariter, non vniuersaliter: nam Philosophus in illo capite admittit dari regressum inter contraria; & negat illum regressum à priuatione ad habitum; inter contraria autem neque admitteret Philosophus, neque obicientes hanc eius autoritatem, dari regressum

58
*Interpretatio
congrua ve-
ritati.*

Distinctio XLIII. Quæstio III. 59

*Non dari regressum im-
mediatum ab
habitu ad
priuationem.*

*Dari posse
mediatum
regressum.*

Exemplum.

*Intelligitur
in mixtis, &
non in sim-
plicibus, in
quibus datur
hic regressus.*

*Alteratio in
mixtis proce-
dit per me-
dium.*

*Non ita in
contrariis.*

Ratio huius.

*59
Obiectio.*

Solutur.

*Interpretatio
illius axio-
matis diuer-
sa.*

Impugnatur.

*Oppositio cõ-
traria est pri-
mo ex natu-
ra specifica,
& non inter
indiuiaua
nisi secunda-
rio.*

regressum ad eandem in numero formam contra-
riam; neque etiam de facto admittitur talis re-
gressus: ergo debet intelligi regressus inter con-
trarias, secundum speciem, qui negatur à priuatio-
ne ad habitum: sed hoc etiam intelligitur de re-
gressu immediato, qui potest esse inter contrarias;
vt inter calidum, & frigidum, & è contra; non
autem de mediato; quia sic etiam in specie potest
esse regressus mediatum à priuatione ad habitum,
vt patet in generatione, & nutritione, vt quando
materia defluens iterum mutatur in substantiam
alimenti, & hoc in substantiam alterius viuientis
in specie, aut eiusdem, à quo primò defluxit ma-
teria. Deinde, dixi regulariter debere intelligi,
seu accommodè, nempe in solis mixtis, quæ non
sunt nata transmutari actione agentis naturalis
immediatè in se inuicem, vt acetum in vinum;
non verò intelligitur in simplicibus, vt si vnum
elementum in aliud conuertatur, non repugnat
fieri regressum immediatum eiusdem in aliud, vt
aëris in ignem, & ignis in aërem: quia in his non
interueniunt plures mutationes intermediae, &
substantiales, sicut in mixtis ex subordinato mo-
do agendi naturæ via generationis, procedendo
ab imperfecto ad perfectum per media, vt con-
tingit: v.g. in viuientibus, idèd nequit statim at-
tingere formam perfectam, nisi prius procedendo
per imperfectas, secundum dispositionem, & mo-
dum agendi causarum applicatarum, non ita con-
tingit in contrariis, quia immediatè in se inuicem
agunt secundum excessu virtutis, & quod fortius
est, assimilant sibi passum, quia ad aliam formam
nequit agere immediatè nisi ad propriam in specie.

Contrà vrget Lusitanus, inter contrarias non
dari regressum immediatum, quia nigredo non fit
albedo, nisi vt procedit per colores medios: neque
calidum fit statim frigidum, sed prius tepidum.
Sed hoc nihil est: quia eodem motu vniuoco non
interrupto, sed continuo transitur de vno extre-
mo ad aliud; qui transitus est immediatus, &
non interruptus; quod autem aliqui gradus for-
marum compatiuntur se inuicem in fieri, est ex
natura inceptionis, & desitionis earum per mo-
tum, non quod sit aliqua media qualitas per
quam transeat.

Cæterum, aliqui volunt intelligi istam propo-
sitionem de regressu quoad hunc numero habi-
tum, ab hac numero priuatione: vnde præfatus
author, quem hæcenus citauimus, statuit hanc
distinctionem inter priuatiue & contrariè oppo-
sita, quod priuatiua oppositio primò conueniat
singularibus, & idèd hæc cæcitas in specie expel-
lit visum in specie; quia hæc cæcitas expellit hunc
visum, illa cæcitas illum visum, &c. Contraria
oppositio conuenit secundum speciem primò;
quia ipsæ formæ secundum speciem repugnant,
& idèd hæc nigredo opponitur huic albedini;
quia includit rationem specificam formæ, & non
quæ hæc nigredo est; & sic tollit omnem albe-
dinem: priuatio autem huius formæ tollit tan-
tum hanc formam, & non aliam; & sic Philo-
sophus intendit inter opposita priuatiue, quæ
sunt hæc priuatio, & habitus, non dari regres-
sum virtute causæ naturalis.

Respondetur tamen, si Philosophus sic intel-
lexit eodem modo, vt iam dictum est; tenere etiam
nulla virtute dari posse regressum, in quo errauit,
& autoritas eius nulla est; oportet ergo
sustinere contrarium ex alio principio.

Cæterum Doctrina illa præmissa est mihi satis

obscura; dari oppositionem primam in vilo ge-
nere oppositionis inter singularia primò, quia sic
oppositio non caderet sub scientia, quæ est pri-
mò de aliquo communi, non de singularibus.
Deinde, si oppositio priuatiua est inter singularia
primò, tot erunt opposita prima, quot singularia;
sed singularia, quæ singularia, in nullo conue-
niunt, nisi solùm ratione naturæ: ergo neque op-
positio eorum priuatiua in vilo conuenit. Deinde,
si priuatiua sunt opposita tantum in singulari, seu
ratione singularitatis, idem dicendum de contra-
dictoriis: sed hoc falsum est; quia ex Philosopho
idèd contraria non possunt esse simul, quia con-
tradictoria sic possunt esse simul. Hæc ratio falleret
secundum consequens, si contradictio esset
primò in singularibus, & non in ratione specifica:
quia aliàs positio vnius contrarij in specie, non
inferret contradictorium alterius in specie, si con-
tradictio tantum attenderetur penes indiuidua
primò; sed inferret tantum contradictionem de-
terminatam, & in hoc indiuiduo: v.g. album, &
nigrum sunt simul; non inferret, ergo album, & non
album sunt simul; sed tantum hoc album, & non
hoc album per solam consequentiam materia-
lem, & mediatam, & non formalem, aut immedia-
tam; quia hæc contradictio non est inter albedi-
nem in specie, & negationem, sed inter ipsas sin-
gularitates albedinis, & negationis: & sic primum
principium *Quodlibet est, vel non est*, non distribu-
ret secundum genera, & species, & omnem gra-
dum entis vniuersaliter, sed tantum pro indiui-
duis. Oppositio autem priuatiua quantum ad ra-
tionem formalem eodem modo opponitur habi-
tui, sicut negatio affirmationi, licet ex parte ma-
teriæ connotet appetitum ad formam in subiecto.

Deinde, priuatio est negatio formæ in subiecto
apto nato: ergo respicit habitum sub ea ratione,
qua appetitus inclinatur ad habitum: sed nul-
lus appetitus inclinatur primò ad habitum, seu
formam oppositam priuationi in indiuiduo: ergo
neque priuatio priuat primò formam in indiuiduo,
sed formam in specie; & idèd opponitur formæ in
indiuiduo, quia opponitur formæ in specie pri-
mò, & per se. Patet consequentia, quia priuat for-
ma sub ea præcisa ratione primò, & per se, quæ for-
ma est apta nata inesse primò per se; sed hæc non
conuenit ipsi primò, quæ hæc forma est, sed quæ
talis est in specie: ergo, &c. Probatur minor, quia
aptitudo subiecti est sua proprietas, quæ inest ex
principiis, & essentia subiecti, seu quidditate; sed
quidditas subiecti, & principia respiciunt per se
indifferenter omnia indiuidua: ergo etiam &
proprietas, qualis est illa aptitudo, respiciunt
etiam indifferenter omnia indiuidua, & sic inest
ratione naturæ aptitudo, sicut & alia quæuis pro-
prietas: ergo ad formam in specie primò, & non
in indiuiduo. Probatur hæc consequentia, quia
quælibet forma in specie redacit potentiam ad
actum per se, v.g. anima rationalis in specie quæ-
libet dat vitam, & constituit potentiam in actu
completo, quia alioquin posset compati alia ani-
ma rationalis simul in eadem materia, quod est
falsum. Præterea, quæuis forma, quæ quidditas est
in specie, est principium operationis, perfectio-
nis, & constitutionis per se in subiecto: ergo sic
est ipsi perfectio naturalis appetibilis, & conse-
quenter apta nata inesse: ergo priuatio, vt est ne-
gatio formæ naturæ inesse, & ad quam subiectum
primò inclinatur, opponitur primò formæ sub hæc
ratione: ergo à primo ad vltimum opponitur ei
primò

*Nullam oppo-
sitionem esse
primò inter
indiuiaua.*

*Oppositio cõ-
tradictoria.*

*61
Oppositio
priuatiua.*

*Priuatio.
primò oppo-
nitur forma
in specie &
secundum na-
turam appo-
situa subie-
cti.*

*Appetitus
subiecti est
ad formam in
specie.*

primò secundum speciem, & non secundum individuum.

62 Adducitur præterea idem Aristoteles 6. Ethic. cap. 3. *Refle*, inquit, *hoc solo priuatur Deus ingenerare facere, quæ facta sunt, &c.*

Respondet bene Doctor inde non sequi quin rem, quæ præterita est, facere possit denuò præsentem. Hæc sunt loca, quæ magis videntur aduersarij ex Philosopho, in quibus nullibi Philosophus asserit potentiam actiuam naturæ deperdi per productionem rei, aut productæ corruptionem, quamuis in eo fuerit errore, vt putauerit idem numero non posse produci de nouo postquam desit, ex alia tamen causa, quia nempe putauit non posse easdem numero causas tam vniuersales, quam particulares iterum coniungi in eadem dispositione, & circumstantiis, quæ exigebant hunc numero effectum, & non produci. Vnde sequitur contrarium deduci ex mente Philosophi, nempe virtutem causarum eandem esse, quantum est ex se, tamen non concurrere posse modo dicto. Ideòque mihi videtur sententia illorum, qui dicunt determinari causas in talibus circumstantiis ad individuum effectus esse conformem Philosopho, sed vt procedit ex principio erroneo, quòd nempe Deus vniuersim agat ex extrinsecis, & necessariò mediante motu calorum, ac proinde differentiam in effectibus non posse esse à Deo primò, sed ex causis inferioribus concurrentibus, quæ etiam causas sicut agunt de se necessariò, ita ad differentiam numericam effectus nequeunt determinare ex se, ita vt hoc determinatum individuum magis agant, quam aliud. Hæc ergo differentia determinationis vnius individui præ alio, saluando hæc principia Philosophi, reducenda est in materiam sic dispositam, & in talibus circumstantiis: sed meritò Theologi reiciunt præfatum errorem de omnipotentia Dei, & modo eius operandi, reiciunt illam radicem determinationis ex circumstantiis, quia concurrunt ex parte materiæ; ita etiam relinquunt eam semper in eadem potentia passiva, quæ sicut est indifferens, & nunquam de se potens habere actum virtute sua propria, aut aliarum circumstantiarum, quæ non sunt actiue ad effectum, ita non faciunt ad determinationem in individuo formæ, licet faciant ad determinationem eius in specie, si sunt per se conditiones antecedentes actum, & non solum concomitantes. Sicut ergo actus recipitur virtute causæ efficientis, cuius est reducere potentiam ad actum; ita etiam determinatio formæ in individuo est à virtute eiusdem causæ non creatæ, vt supra probatum est: ego virtute causæ primæ, quæ sola est in actu respectu huius determinationis; & sicut causæ creatæ dependent à prima in efficiendo, ita nequeunt ad determinatum in exercitio agere, nisi illud sit determinatum à causa prima.

63 Obiectio à ratione. Obiicitur præterea ratio prima, quia ad identitatem numericam effectus requiritur identitas non solum formæ, sed etiam materiæ; sed in corruptione semper diuiditur materia, ita vt tota non transeat in corruptum, quæ fuit in genito, sed fluit, aut mutatur aliqua pars eius ad aliam formam: ergo idem numero nequit virtute causæ naturalis redire idem quoad materiam.

Responsio. Respondet supponendo, vel insinuando, aliud esse totum per se ex actu, & potentia, & aliud esse totum ex partibus integralibus. Ad totum per se, ex actu & potentia sufficit eadem potentia, &

eundem actum physicè, & metaphysicè concurrere, quod perinde saluatur in proposito, si materia eadem maneat, licet non omnes eius partes integrales maneant, vt patet in viuente, qui manet idem semper individuum per se compositi ex potentia, & actu, & manet idem totum, quamuis in ratione compositi integralis non maneat idem, quæ compositio aliter sumitur, quam illa quæ est individui prædicamentalis. Potest ergo manere eadem materia in ordine ad individuum, & compositum primo modo sumptum, quamuis non maneat secundo modo sumptum; & præterea nihil iuuat hæc ratio, quia perinde repugnat idē redire quoad partem, & quoad totum: quia si primum non repugnat, neque etiam secundum: quia Deus & Angelus possunt partes diuisas prioris materiæ vnitas applicare agenti in ordine ad formam eandem, & sic etiam redire potest idem. Deinde, ex materia non semper fluit incorruptio, vt quando solidum ex solido generatur, vel liquidum ex liquido, vt acrum ex vino. Instat præterea Doctor de igne incluso in vitro clauso, vt vinali, & conuerso in aërem, & mox ad radium Solis conuertitur aër denuò in ignem. Instantia est comoda etiam de musca, quam refert Lucianus, si moriatur, aut suffocetur, modò non amittat organum aliquod, aut lædatur, & exponatur Soli vehementi, iterum reuiuere, an eadem anima numero? id asserit Lucianus in sua musca, asserens animam muscæ esse immortalem, sed errat; diuersam animam esse numero probabilius est, & non eandem redire: sed non refert, poterat enim redire virtute eiusdem causæ naturalis inducentis nouam animam. Aliqui negant experientiam: sed nulla ratio suadet negandam; quia sicut Sol ex putrefactione disposuit ad animam muscæ, ita etiam idem cadaver eius potest restaurare ad simile temperamentum, quod exigeret educationem animæ ex communi ordine causarum, & influxus.

Obiicitur quòd agens naturale non possit agere nisi per motum, aut mutationem; idem motus nequit redire, quia ad vnitatem motus seu mutationis exigitur continuitas, quæ nequit esse motu cessante.

Respondet hoc argumentum solum esse in questione prima huius, & solutio est, quòd motus dicitur continuus ex eo, quòd partes eius sint vnitæ, non verò ex eo quòd idem cessat adueniente termino: idem ergo esset motus, si rediret secundum easdem partes. Deinde, posset redire effectus per aliam numero productionem diuersam.

Ad confirmationem huius argumenti, quæ est ex permutata proportionem hoc modo, sicut productum ad productionem, ita & hoc productum ad hanc productionem; sed nequit esse productum in genere sine productione in genere: ergo neque hoc productum sine hac productione.

Respondetur fallere secundum consequens, neque seruari proportionem: quia inferiora non dicunt vllam proportionem quoad inseparabilitatem ad inuicem, nisi mediantibus suis superioribus, quando tollitur medium, in quo se mutuo respiciunt; tollitur etiam vnio ipsarum, & ordo; sic tollitur hoc medium, quando non comparantur ad inuicem mediantibus superioribus, sed immediatè ex rationibus propriis, in quibus nullam habent ad inuicem connexionem necessariam, & inseparabilem. Ideò Doctor in littera valere dicit hanc

Ad unitatem individui non requiri ut omnis pars materia in sit.

Individuum integrale diuersum à prædicamentali.

Non semper materia fluit.

Exemplum de musca requiritur.

64 Obiectio.

65 Permutata proportio.

Ad confirmationem respondetur.

Fallacia consequentis.

Distinctio XLIII. Quæstio III. 61

hanc formam argumenti quantum ad contradictionem, & conversionem, non quantum ad antecedens, vel consequens: quia nempe in contradictione, & conversione potest seruari idem medium, secundum quod est unitas proportionis, non ita quando arguitur secundum consequens. videatur Doctor in litera, & exempla, quæ adducit.

66
Obiectio ex negatione potentia.
Obiicitur tertio à ratione: quia non potest redire idem nisi ad ipsum sit eadem potentia; sed hæc non manet: quia vel esset noua, vel antiqua; non antiqua, quia illa corrumpitur aduentu formæ; non noua, quia diuersa priuatio succedit formæ ab illa, quæ fuit ante formam: ergo alia potentia. Deinde, quia ad præteritum non est potentia: forma corrupta est præterita: ergo, &c.

Responsio.
Respondetur à Doctore in litera, potentiam receptiuam manere semper eandem, & hanc sufficere ad hoc ut actus redeat, quamuis respectus ille, quem dicit receptiuum ad actum, non manet & hoc non refert. Deinde, si sumatur potentia, ut est opposita actui, non manet pro instanti, quo est actus; quia ut opponitur actui, includit priuationem actus, quæ simul cum actu nequit esse. Sed cessante actu in materia, redit eadem priuatio, in specie saltem; quod sufficit ut forma dicatur esse in potentia, & reducibilis iterum. Et si argumentum concluderet, sequeretur quod neque diuina virtute posset redire forma, quia virtus diuina supponit formam esse in potentia, ut eam possit reducere ad actum oppositum. Evasio autem aliorum ad hoc impugnata est in corpore in præcedentibus, probando Doctoris conclusionem, & impugnando responsiones aliorum.

67
Obiectio.
Ultima obiectio esse potest, quod idem in numero redire sit miraculum, & supra naturam, ideoque resurrectio est supernaturalis, ut supra Dionysius cum aliis Patribus. Deinde, si idem numero virtute naturali redire potest, unde constat non sic contingere de facto, quando redit idem secundum speciem, ut calor, aut ignis?

Responsio prima ex dictis.
Respondetur idem numero redire propter ordinem iam statutum à causa prima, esse miraculum, loquendo de primò productis, quæ nullam habent connexionem cum alio priore, & non de respectibus aliquibus, aut de omni posteriori naturaliter, quod redit ex suppositione prioris, ut proprietates Physica supposita reditione subiecti redit.

Quod verò alia, quæ immediate producuntur per virtutem causarum naturalium, non redeant secundum ordinem statutum, non est ex impossibilitate intrinseca fundata in causis, ex defectu virtutis, aut fundata in ipso effectu respectiue ad causas ab intrinseco, sed ex impedimento ordinis statuti per causam primam, & determinationis factæ.

68
Responsio secunda Doctoris.
Doctor autem *responsione ad ultimum* soluit argumentum, sequendo principia Philosophi, causam in re ipsa, & ex parte effectus reddens, cur idem non reducatur ob impedimentum ex parte passi, aut ex parte agentis, propter quod accidentia inseparabilia illius effectus nequeunt statim reduci: non sic oportet semper talia esse impedimenta. Hæc etiam doctrina & responsio in ea fundata vera est: nam aliquando idem in specie nequit reduci ob illa impedimenta, ut in viuentibus apparet, & in mixtis, in quibus non datur immediatus regressus virtute causæ natu-

Progressus & medium in viuentibus ad speciem.

Scoti Oper. Tom. X.

ralis, neque ad idem in numero quod præfuit, neque ad idem in specie. In aliis verò, in quibus datur idem regressus quoad speciem, non sunt talia impedimenta ab intrinseco, sed tantum ex determinatione causæ primæ, ut dictum est. Illa ergo extrema verba Doctoris *Non sic oportet semper esse talia impedimenta*, &c. ex parte scilicet agentis & passi, intelligenda sunt modo explicato, nempe in quibusdam esse impedimenta præfata, quibus stantibus nequit dari regressus immediatus virtute causæ naturalis; & sic, illis stantibus, repugnat effectum redire eundem numero ex defectu potentie naturalis, & immediate. In aliis autem non dari talia impedimenta ab intrinseco, & sic non repugnat ab intrinseco redire eundem effectum, sed tantum ab intrinseco, & lege vniuersali.

Hinc cessat obiectio Lusitani contra eandem responsionem. **69**
Obiectio contra eandem responsionem.
In primis non rectè allequitur mentem Doctoris, quasi illam rationem ex impedimentis desumptam voluerit vniuersalem esse, quod extremis eius verbis non cohæret: in quibus declarat non subsistere semper, & in omnibus illa impedimenta: sed quando subsistant haberi causam ex parte causarum cur idem in numero effectus redire non possit; quando verò non sunt impedimenta, hanc impossibilitatem non esse ab intrinseco.

Dices: ergo redit idem effectus naturaliter. Respondetur negando consequentiam; quia aliud est effectum posse redire, quantum est ex virtute causarum non deficientem; & aliud quod in euentu redeat, Deo non concurrente ad eius productionem secundam: nam certum est plura dici possibilia, & in se, & respectiue ad causas, quæ tamen nunquam in esse ponuntur, non ex casu aliquo, sed ut cadunt sub providentia Dei, quia determinauit illos effectus non producentes.

Dices: ergo violentatur natura causarum hoc modo.

Respondetur negando consequentiam, quia causa producendo non perficitur, sed communicat perfectionem, quam si non communicaret, non esset in statu violento, quamuis aliquid ad agendum requisitum ei deficeret. Deinde, nulla causa ordinatur ad producendum hunc effectum magis quam alium eiusdem perfectionis. Si hunc producat, exerit virtutem in quantum concessa est ad perfectionem naturæ, & sic neque quoad se, neque quoad vniuersum, neque quoad alias causas patitur violentiam. Deinde non dicit ordinem ad causandum, nisi prout dispositio in re posita, & cætera concurrentia exigunt, & quæ ordinantur ad diuersum in numero effectum.

Ex quibus patet ad aliud, quod obiicit ex inclinatione naturæ ad agendum: admittimus enim hanc inclinationem, quæ sufficienter reducitur in actum, siue idem, siue diuersum in numero effectum producat. Patet ad aliud, quo dicit Deum concurrere lege vniuersali cum natura, secundum exigentiam causarum.

Respondetur id verum esse, sed causas non inclinare magis in effectum vnum numero quam in effectum similem.

Dices. Frustrà daretur in natura talis potentia, si nunquam reduceretur ad actum.

Respondetur hanc potentiam reduci in actum non solum per productionem alterius similis, eo modo

Obiectio contra eandem responsionem.

Replica.

Solutio.

70
Replica.

Responsio.

71
Replica.

Solutio.

Replica.

Solutio.

F modo

modo, quo omnipotentia Dei reducitur in actum, quamvis non respectu omnis possibilis, vel sicut ipsa potentia causæ naturalis in specie exercetur sufficienter respectu ad hos effectus, quos de facto producit) sed etiam illa potentia

fuit reducta ad actum per priorem productionem rei corruptæ, cui per accidens est, siue producat illum post esse interruptum eius, aut antequam habuit vllum esse; quia eadem virtus, quæ requiritur ad vnum, sufficit ad alterum.

S C H O L I V M.

Posse naturam absolute reproducere corpus mixtum, ex dictis in tertia sententia, id tamen non posse eo modo, quo fiet in resurrectione universalis; quia subito reparabuntur corpora humana de cineribus, vel aliis, in quibus fuerunt resoluta, quod agentibus naturalibus est impossibile.

19 h DE secundo articulo principali, absolute possibile est naturæ reducere corpus mixtum idem supposita tertia opinione in precedenti articulo; sed non est possibile reducere idem eodem modo quo reducetur. Prima conclusio probatur, quia si tertia opinio in precedenti articulo sit vera, quodocunque materia tota eadem approximatur agenti eidem sine impedimentis, potest idem reduci: nec tantum eidem agenti numero, sed eidem secundum speciem: quia identitas secundum speciem in agente æquivalet identitati numerali. Probatio, si in isto instanti hic ignis ex illo ligno generat ignem hunc, & si in eodem instanti ille alius ignis esset approximatus eidem ligno, generaret eundem ignem; sed possibile est totam materiam, ex qua formabatur corpus istud, aliàs in generatione naturali, esse iterum sub forma feminis, & menstrui in alia matrice, sicut probatur per dictum Gregor. Moral. 4. & ponitur lib. 2. distinct. 20. quest. 2. ergo tunc in alia matrice formaretur idem corpus mixtum.

20 Secunda conclusio est mihi certior, quia ista dependet ex quibusdam, si opinio tertia dicta sit vera. Illam secundam probo; quia tota natura activa est alligata cuidam ordini formarum in transmutatione, ita quod tota natura non posset immediate post acetum inducere vinum: solus autem Deus in agendo non limitatur ad illum ordinem, & maxime ille est ordo necessarius respectu agentis naturalis, quando proceditur ab imperfecto ad perfectum: quia illud non potest pluribus, sed paucioribus modis produci. Nunc autem mixtum istud est perfectum inter illa corruptibilia, & ideo ad ipsum determinatur magnus ordo in formis præuius secundum ordinem naturalem, utpote feminis, sanguinis, & carnis, &c. Nunc autem tales formæ non præcedunt illam formationem corporis eo modo, quo tunc reparabitur: quia subito reparabitur de cineribus, vel pulueribus, vel aliis, in quibus fuerat prius resolutum: ergo tota natura creata non poterit reparare illud corpus eo modo, quo tunc reparabitur.

C O M M E N T A R I V S.

72 h DE secundo articulo principali, &c. Hic
Prima conclusio. statuit duas conclusiones. Prima est supposita veritate tertiæ opinionis præmissæ, quam probabilem magis præ reliquis censet, posse naturam reducere corpus mixtum idem numero. Secunda conclusio est, non esse possibile naturæ reducere idem eodem modo, quo reducetur virtute diuina. Probat primam conclusionem data tertia illa sententia, quam hactenus probauimus, ut magis verisimilem. Probatio sumitur ex identitate materiæ applicatæ eidem agenti in numero, aut æquivalenti; si est eiusdem virtutis in specie; & in eo casu, quo sic tota materia applicaretur potest sequi idem effectus numero, qui præfuit: quia eadem forma seruata, & eadem materia nequit esse diuersum compositum. Hoc argumentum supponit concursum Dei ad eundem effectum: quo supposito tollitur omne impedimentum tam ab extrinseco, quam etiam ab intrinseco, stante potentia in causis proximis, & applicatis. Deinde, dicit ad probationem secundi membri, nempe

sufficere ut agens sit æquiualens secundum virtutem, quod ignis productus ab hoc igne posset produci ab alio eiusdem perfectionis, si applicaretur primo. Patet hoc ex communi sententia, quæ admittit virtutem causarum vniocorum, & æquivalentium esse indifferentem ex se ad omnes effectus in specie, ita ut quidquid per vnum producit, produci posse per alterum. Hinc aliqui reducunt determinationem effectus quoad indiuiduum, esse à causa prima. Alij à circumstantiis, ita ut non ad virtutem causæ creatæ præcisè sumptæ reduci possit; quia indifferens est, & quidquid sit, an in quauis dispositione possit in quemcunque suum effectum indifferenter, ex se saltem, id in concesso est, nulum indiuiduum producere de facto, quin ab alia eius virtutis perfectionis, & dispositionis, in iisdem circumstantiis, & concursu aliorum produci posset.

Ratio huius à priori est conuenientia in specie, & perfectione, & reliquis hic & nunc ad actionem requisitis: neque ergo ex ratione specifica dicit ordinem determinatum ad vnum indiuiduum magis, quam alia, concurrentibus iisdem

73
Indifferentia
causa ad singula indiuidua.

Supponi concursum Dei ad veritatem primæ conclusionis.

dem, similibus, & paribus: neque ex indiuidualitate etiam habere dicere similem ordinem, quia ex ipsa indiuidualitate non est virtus actiua eius, sed ex natura specifica; neque etiam ex fine virtutis, qui est speciei propagatio, respicit indiuiduum determinatum, sed naturam, quæ est terminus formalis productionis; neque etiam ipsa indiuidualitas eius in esse entis videtur includere aliquem gradum entis, ex quo exigeret vnum indiuiduum magis quam aliud; quia nulli magis assimilatur: natura autem, vt causat vniuoce, tendit in assimilationem passi; quod si iam est assimilatum, cessat actio & finis actionis; *nihil enim agit in sibi simile, vel æquale.* Data etiam aliqua communicatione entitativa inter indiuidua eiusdem speciei, cum hæc non possit esse identitas, ita nequit esse præcisè vnus, aut duorum indiuiduorum, quin possit esse plurius; potest ergo & aliud indiuiduum causæ similis esse in ordine ad hoc indiuiduum effectus, & sic consequenter quidquid producit ab vna, potest ab alia æquivalente produci, vel denuò à se ipsa. Quod si dicas tunc necessariò fore diuersas numero actiones.

Respondetur vel posse esse eandem in ratione actus productiui, & vt specificatur à termino, licet diuersa sit, vt respicit diuersas causas; & hanc diuersitatem nihil refert *suprà* probauimus.

74 Ad iucit in confirmationem, seu probationem eiusdem doctrinæ Gregorium *lib. 4. Moralium, cap. 22.* quem plures alij in hoc sequuntur, vt suo loco aliàs vidimus: dicit autem Gregorius si status innocentie perseverasset, fore, vt soli electi procrearentur, & nullus reprobis; sed tunc data hypothesi, plures electi, qui secundum statum præsentem gignuntur à reprobis, tunc essent ex aliis parentibus electis: ergo indiuiduum effectus, qui est ab vna causa, potest esse ab alia æquivalente. Ad propositum ergo sicut tunc in alia materia formaretur idem corpus mixtum, quod nunc, & secundum statum præsentem formatur in diuersa, ita posset fieri de facto, vt seruat ordine agendi naturæ, procedendo de imperfecto ad perfectum seruat dispositionibus, & mutationibus intermediis idem mixtum ex eadem materia, Deo scilicet applicante causas, & concurrente, reproduceretur, & eadem anima infunderetur, quæ aliàs fuit.

75 His positis quoad primam conclusionem, dicit secundam esse certiorē, quàm sit prima, quæ dependet à veritate tantum probabili tertiæ sententiæ præmissæ: nam si idem potest redire virtute naturæ, non est repugnantia, quin

etiam corpus mixtum sic possit redire, seruat debito ordine.

Probat ergo secundam, nempe *impossibile esse naturam vniuersam reducere corpus mixtum eo ordine, quo reducit corpus humanum in resurrectione virtute diuina.* Probatio consistit in hoc, quod natura procedens de imperfecto ad perfectum alligata est ordini formarum in transmutatione, quem nequit transcendere; Deus autem non alligatur, neque limitatur in agendo: ideo potest in instanti formare mixtum, non sic causa creata, aut natura; quia illud mixtum, vt corpus humanum, nequit aliter aut pluribus modis procedere naturaliter à natura. Magnus ergo ordo in formis præcedit ad formationem corporis humani, vt seminis, sanguinis, carnis, secundum quem procedit natura; vnde sequitur totam naturam non posse reparare illud corpus, vt fieri in resurrectione ex cineribus, vel aliis, in quibus erat resolutum, & hoc in instanti vt *infra* videbimus. Circa hanc conclusionem nihil occurrit hîc differendum, nisi si quis quærat vnde iste ordo necessarius sit in natura?

Ad quod responderetur ab intrinseco oriri tam ex dispositione materiæ conuertibilis in aliud, quàm etiam ex natura plurius causarum concurrentium cum subordinatione, vel eiusdem causæ cum ordine agentis: ex parte materiæ, quia non quælibet est immediatè conuertibilis in quodcunque naturaliter; sed aliquando in formam determinatam iuxta naturam dispositionis, se tenentis ex parte materiæ, & prout subest causis, quæ hîc & nunc applicantur. Ex parte plurius causarum subordinatarum est etiam ille ordo, quatenus vna præsupponit necessariò actionem, & effectum alterius, vt patet in conuersione alimenti, & formatione foetus; nam ad effectum nutritionis supponitur actio stomachi, qua primùm conuertitur alimentum in chylum, & transmittitur ad hepar, per quod conuertitur in sanguinem, deinde distribuitur per meatus, vt possit conuerti in substantiam viuientis; in quo ordine supponitur actio causæ prioris ad posteriorem, tanquam efficientis immediati, & disponentis materiam *circa quam* agentis posterioris, & eam ipsi applicantis; quam aliter nequit habere applicatam. Eodem modo contingit etiam in formatione foetus naturali. Eadem etiam causa agens ad diuersas formas aliquando agit cum subordinatione propter ordinem inter formas quoad se, vel propter ordinem ipsius in agendo, quatenus nequit attingere effectum, seu posteriorem, nisi priùs agat ad immediatum.

Natura vt agit, alligatur ordini formarum.

76 Quomodo fundatur ordo agendi ad formas subordinatas in causa secundum.

Ordo ex parte materiæ.

Ordo ex parte causarum.

Ordo ex parte eiusdem causæ.

SCHOLIUM.

Animam corpori reparato, nec à se, nec ab alia creatura, posse vniri. Docet formam & efficientem non coincidere. Vide Doct. de coincidentia causarum vniuersaliter 2. Physic. quæst. 7.

i DE tertio articulo dicitur, quod reparato illo corpore à quocunque, videtur quod à natura possit anima reuniri illi corpori: quia illa forma est dispositio, quæ est necessitas animæ rationalis: in natura ergo est dispositio necessitans ad animationem: sed ad totalem dispositionem sequitur necessariò illud, ad quod disponit.

Sed contrà, patet quod illa anima non potest ab aliqua creatura alia à se reuniri corpori: sed nec à seipso tanquam à principio effectiuo illius vnitionis. Probatio

Secus Oper. Tom. X.

F 2

vtriusque

21 Hen. quodl. 11. qu. 14. Vide Varr. q. 4. huius materiæ.

Causa æquiuoca est vtriusque, causa æquiuoca est simpliciter nobilior effectu : & probatur auctoritate Augusti. 83. q. 2. *Omne quod fit, ei, à quo fit, par esse non potest, alioquin iniustitia, quæ sua unicuique tribuere debet, de rebus auferatur necesse est.* Intelligit autem de causa æquiuoca, quia iniustitia in causa vniuoca requirit æqualitatem : sed in æquiuoca eminentiam. Idem vult Anicenna 6. *Metaph. cap. 3.* Idem vult Augustinus *super Gen. 12.* quod agens est præstantius passio : quæ propositio (vt aliàs dictum est) dependet ex illa, *agens est simpliciter perfectius suo effectu formali* : sed homo est simpliciter perfectior anima sua, sicut totum parte, & quacunque alia substantia corporea. Patet ergo, quod nec anima, nec aliqua substantia corporea alia ab homine, potest esse causa effectiua hominis.

Causa efficiens & formalis non coincidunt. De quo Doct. 2. Phys. 9. 7. Præterea 2. *Physic.* Forma & efficiens non coincidunt in idem numero : ergo anima, quæ est causa formalis hominis, non est causa effectiua eiusdem. Præterea, non minus naturalis fuit prima vnio facta in generatione, quam illa facta in resurrectione : sed anima non potuit esse causa effectiua illius vnionis, sed solus Deus creans, & infundens : ergo, &c.

22 k Concedo conclusionem, quod si soli virtuti actiue diuinæ subest prima productio hominis, soli eidem suberit productio secunda : ista autem productio est in animatione corporis organici.

l Ad illud in oppositum dico, quod in tota natura nihil est in susceptiuo, quod sit dispositio necessitans ad formam : quia cum qualibet tali stat potentia contradictionis, cum ista necessariò concomiteretur susceptiuum, quod est præcisè susceptiuum : talis enim repugnat necessitati.

Sed illud verbum vstratum de dispositione, quæ est necessitans ; debet sic intelligi, quod dispositio non sit ratio necessitatis, sed quod ipsa posita, agens necessariò inducat formam, ad quam est dispositio ; vel necessitate simpliciter, sicut quando est merè naturale, vel necessitate secundum *quid*, vt quando agens est voluntarium, & disposuit sic agere : & hoc vltimo modo forma corporeitatis est dispositio necessitans ad animam ; non quod ex ista, vel virtute eius sequatur animatio : sed quia ipsa posita, agens necessitate conditionata suæ dispositionis inducit formam, ad quam est.

Forma corporeitatis quomodo est dispositio necessitans ad animam ?

23

Ad arg. 1.

Quomodo potentia passiva respondet actiua in natura ?

De quo 1.

d. 5. q. 2. ad

3. pro secunda opinione.

m Ad argumenta principalia. Ad primum dico, quod non est aliqua potentia passiva creata, cui non respondeat potentia actiua in natura, ne ponatur passiva frustrà ; sed diuersimodè ponitur illa actiua in natura secundum Philosophos, & Theologos. Stricte enim accipiendo naturam actiuam pro natura creata, quia Aristoteles ponit intellectum immediatè induci à Deo, vt tactum est *quest. 1. istius dist.* non cuiuslibet potentia passiva correspondet propria actiua in natura : sed accipiendo naturam pro agente naturali necessitate, sic Philosophus diceret esse potentiam actiuam in natura, quia primam causam agentem naturali necessitate in istud passum. Sed Theologi negant etiam in natura esse potentiam actiuam isto modo : quia primum dicunt agere in istud, non naturali necessitate, sed liberè : & tunc secundum eos, cum dicitur, *correspondet aliqua actiua in natura*, natura debet ibi accipi communiter ad totum ens. Nec etiam ipsi ponunt magis frustrà aliquid in *esse*, quam Philosophus : quia æquè potest potentia passiva reduci ad actum, si reducarur non ab agente creato, sed increato, nec naturaliter actiuo, sed liberè : sicut si ab agente alio modo poneretur reduci.

n Ad aliud, consequentia non valet, potest in processum resolutiuum : ergo & in illum processum compositiuum, qui fuit in componendo. Patet instantia : possum enim diuidere solidum, nec tamen partes diuisas possum iterum continuare.

Ad tertium, vno modo negatur eandem materiam totaliter in se, & in partibus posse approximari verè alicui agenti propter diuisionem partium materiæ, quæ fit in corruptione. Alio modo negatur materiam eandem posse manere, vel redire : tamen istud argumentum tangit illud generale, de quo tractatur in primo articulo solutionis, & est pro tertia opinione, quæ non est ibi simpliciter reprobata.

*Facilius est destruere quam ex-
struere.*

Tertia opinio pro hac parte & quoad hoc exemplum, tenetur à

Doct. n. 12.

COMMENTARIUS.

77
An anima se possit unire corpori ?

i **D**E tertio articulo dicitur, &c. Statuit primò sententiam Hentici *quodlibet. 11. q. 14.* afferentis animam corpori virtute naturali posse vniri, si est dispositum & organizatum ; quia

habet iam dispositionem necessitantem ad formam. Hanc sententiam defendit Richardus *hac sententia affirmatua.*

dist. art. 3. quest. 2. vt probabilem, soluens argumenta in contrarium. Dicunt ergo hanc vnionem posse fieri ab ipsa anima, se intimè exhibente corpori disposito per informationem eius : quam sententiam Suarez *in 3. part. 2. tom. dist. 44. scilicet. 5.*

scit. s. in fin. censet probabilem, & eam tribuit nostro Doctore, s. Tertium dicendi modum, quasi eam in hoc articulo tenuerit; sed non aduertit conclusionem ab eo positam esse negatiuam

Conclusio negatiua. Conclusio ergo Doctore est quod nullius agentis naturalis alterius ab ipsa anima, neque per ipsam animam possit fieri hæc unio, sed à solo Deo.

Anima rationalis à solo Deo est unibilis.

78 Probatio. Primo, quia causa æquiua est simpliciter nobilior suo effectui; intelligi de causa æquiua totali: quod probat autoritate Augustini lib. 83.

Augst. qq. quæst. 2. Omne quod fit, ei à quo fit, par esse non potest; alioquin iniuria, quia sua cuique tribuere debet; de rebus auferatur necesse est, & c. hominem ergo Deus cum fecit, quanquam optime fecerit, non tamen id fecit, quod erat ipse, & c. Rectè ergo probat Augustinus hominem non esse Deum, neque ipsi patem, quia Deus fecit hominem, & iustitia prout in rebus reperitur, ut sunt conditæ secundum pondus, aut modum & mensuram debitam, exigit ut effectus causæ æquiua non sit illi par, quia hæc æqualitas requiritur in causa uniuoca; eminentia verò, & excessus in causa æquiua, ut benè interpretatur Doctor. Vnde ratio à priori huius veritatis habetur, quia nulla causa potest includere in se eminenter aliquam formam, quæ in suo esse formali excedit perfectionem formæ, qua sic includens constituitur formaliter in suo esse: nam sic includere eminenter dicit excessum perfectionis in essendo ipsius includentis supra esse formale inclusi, ut patet vniuersaliter, etiā in primo ente sic includente creaturas; proinde inclusum sic in alio eminenter dicit in suo esse formali quantum ad perfectionem, rationem posterioris ad includens: cum ergo causa totalis æquiua sic includat suum effectum, sequitur effectum in suo esse formali deficere à perfectione suæ causæ, & formæ, per quam constituitur: ergo nequit ipse esse par, aut communicare in eadem forma uniuocè, aliàs secundum perfectionem esset omnino prius, & posterius, quod repugnat. Hoc ipsum confirmat Doctor ex Auicenna, & Augustino, quatenus dicit agens esse perfectius passio: quod intelligit Doctor non solum de passio, ut præcisè consideratur in potentia passiva ad formam, quia de hoc non est aliqua difficultas, cum agens sit in actu respectu eius ad quod passum est in mera potentia passiva; sed intelligitur etiam respectu ad formam, quam in passio producit agens æquiucum, de quo agitur.

Perfectio eminentia quomodo attenditur.

79 His positis quantum ad probationem Maioris, subsumit hominem esse perfectiorem sua anima, quia totum est effectus sua parte; hominem præterea esse perfectiorem quacunque alia substantia corporea: ergo neque anima; neque alia substantia corporea est causa hominis effectiua.

Via rationis. Vis rationis in hoc consistit, quia à quocunque est unio partium ad inuicem, ab eodem est compositum resultans effectiue; hoc nequit esse ab anima, quæ inferior est perfectione: nequit etiam esse ab aliqua substantia corporea: ergo, & c.

Scoti Oper. Tom. X.

Dices animam esse perfectiorem unione, quæ nihil est compositi: ergo ratio non probat.

Contrà. A quocunque est unio; ab eodem effectiue est informatio formæ, & receptio materiæ, & communicatio vtriusque: tanquam compositi, ut ex ipsis causatur totum: communicatio, inquam, qua toti insunt: quia aliter non extenditur virtus causæ effectiue ad totum, quæ totum est præcisè; nam quod efficiens producat formam in esse, non inde est causa totius; quia etiam est causa totius, quæ totum est ex materia, quam non causat efficiens, sed quia sua actione vnitiua eius ad formam, eam communicat toti, & perinde esset causa totius, etiam si præxisteret forma, modò ipsam virtute sua actiua communicaret materiæ causaliter: ergo rectè sequitur, si anima, aut aliud causaret unione, quod causaret compositum, & sic aliquid se ipso perfectius causaret: ad nihil enim extenditur causalitas causæ intrinsecæ, ad quod non se extendit etiam causa efficiens, cum vnum genus causarum in creatis non causet sine concursu reliquarum: ergo totum resultans in eo casu esset effectus efficientis; non alterius, quam vnientis formam ad materiam: ergo, & c.

Responsio.

Impugnatur.

Quod causat unione causat totum.

Probat secundò, quia forma & efficiens in generatione compositi substantialis non coincidunt ex 2. Phys. sed forma est anima: ergo nequit esse efficiens: sed hoc non est verum, ut patet ex ratione præcedenti, si ipsam vniet formaliter corpori, aut vnire possit: ergo, & c. Quod autem forma, & efficiens non coincident respectu eiusdem effectus, patet; quia causarum genera sunt impermixta, & diuersa. Præterea ex diuerso modo causandi causarum intrinsecarum, & extrinsecarum: quia extrinsecæ, qualis est efficiens, non insunt effectui, sed attingunt virtute tantum effectum; intrinsecæ verò insunt effectui.

80

Secunda probatio.

Causa formalis & efficiens non coincidunt.

Tertiò probat, quia non minùs naturalis fuit prima unio facta in anima in prima generatione hominis, quam secunda facta in resurrectione; sed illa fuit à Deo infundente animam, & non ab ipsa anima: ergo & hæc. Sumit autem naturale ut est differentia potentie passiuæ.

Concedo conclusionem, & c. Hic dicit quod si soli virtuti actiuæ diuinæ subest prima productio hominis, eidem etiam subest secunda productio, quæ consistit in animatione corporis organici. Hic sumit productionem hominis, ut est ab agente per illam actionem, quæ vniet animam corpori, quia est quæ proximè attingit totum, & non alia præcedens, si est. Quod autem dicat, si prima productio hominis subest actioni diuinæ tantum, intelligit præcisè de unione, seu vnitione animæ, & potissimum excludendo sententiam, quam impugnat, in quantum docet vnitionem esse ab ipsa anima; quia nullum aliud agens in secunda productione applicatur, ex quo esse possit vnitio, nisi sola anima. Quod si vnitio fiat ab anima ipsa in productione prima hominis, aut fieri posset virtute sua naturali, non esset inconueniens ut ab ea fieret in secunda productione hominis; negat tamen supra fieri hanc vnitionem ab ipsa anima ex rationibus præmissis.

81

Conclusio Doctore animam vniri à solo Deo.

Declaratur.

Aliam rationem præmissæ conclusionis proponit pater Egid. Lusc. tom. 3. q. 5. ar. 5. §. 1. num. 6. & 7. nempe idè non posse aliquam causam naturalem agere ad unione animæ in resurrectione, quia nequit aliqua causa agere ad corruptum, neque consequenter ad productionem hominis mortui,

82

Alia ratio conclusionis asseritur.

mortui, vt *suprà* aliàs tenuit iuxta principia, quæ soluta sunt in 1. art. huius quæst. & impugnata *ibid.* in prima tamen productione hominis videtur admittere generantem attingere vnionem animæ ad corpus, quamvis non omnino clarè id asserat. Doctor etiam hîc non definit hanc quæstionem, an scilicet vnio animæ ad corpus fiat à generante: nam in conclusione præmissa loquitur de secunda vnione. Tertia verò ratio est exclusiua respectu animæ; quatenus ab ea nequeat fieri: nisi in addito illo *sed solus Deus creans, & infundens*, &c. comprehendatur, verba autem sequentia suspendunt resolutionem.

83

Generas non attingit vnionem animæ rationalis.

Idem affirmatur de anima bruti ex alia ratione.

Cur vnio animæ rationalis non attingatur à generante vniuoco.

Dicendum secundum principia Doctoris, generantem non attingere vnionem animæ rationalis ad corpus, imò neque animæ brutalis, quæ educitur de potentia materiæ à solo Deo, & non à cælo, aut alia causa vniuersali, aut particulari; quia perfectio cōueniens animæ bruti perfecti, est excedēs formam cæli; generans autē non est coniunctus materiæ, aut corpori organizato, neque necessariò tum est, quando corpus est perfectè organizatum; vnde actio productiua animæ nequit ipsi tribui, aut corpori cælesti; sed soli Deo, qui sicut educit animam de potentia subiecti, ita etiam educendo solus vnit. Videatur de hoc fusiùs Doctor in 2. d. 18.

A fortiori hæc ratio currit quoad animam rationalem, quæ est forma spiritalis creata à Deo, & non subiecta actioni generantis: quod speciale in ipsa est: actio autem causæ materialis totalis, & vniuocæ necessariò supponit subiectum extensum, & applicatum. Prima conditio defuit animæ rationali. Secunda etiam eidem defuit, quia non est applicata per modum subiecti agenti generanti, vt inest corpori, in quod idem agens agit, prout ipsi hæc actio generatiua competit, & in quantum etiam anima est vnita corpori; aliàs non appareret ratio, vnde ad ipsam extendi posset actio generantis, & organizantis corpus. Deinde, non videtur posse agere agens creatum primò ad vnionem animæ, aut alterius formæ substantialis, nisi per actionem educitiuam eius à materia, quæ nequit in proposito ei conuenire. Accedit vltimò quoddam talis sit vnio animæ ad corpus, & singulas eius partes, quæ sit tota in toto, & in singulis partibus, vt difficile sit conceptu quomodo talis vnio, licet connaturalis sit animæ, possit ei inesse virtute agentis creati: sed hæc quæstio ad alium locum spectat, quod eam remittimus.

84

Fundamentum Henrici.

Responsio ad idem.

Quid sit dispositio necessitans.

I. Ad illud in oppositum, &c. Respondet ad fundamentum Henrici, quod est hoc; nempe in natura esse virtutem producendi corpus organizatum cum sua dispositione necessitante ad animam: ergo necessariò sequitur anima, non aliter sequeretur ex vi dispositionis, nisi disponens vniret animam rationalem: cum anima sit forma in dependens à subiecto: ergo dispositio ad eam necessitans in hoc exerit virtutem, vt eam vniat.

Respondet benè Doctor primò, destruens illam intelligentiam, quam præfert argumentum dispositionis necessitantis, quæ inest materiæ antecedenter ad formam, quæ necessitat ad formam ex ratione sua, & connexion ad ipsam formam. Hanc intelligentiam impugnat Doctor, & optimè, quia cum omnis dispositio sit antecedens formam (aliàs non esset dispositio ad for-

mam) sequitur dispositionem compati cum potentia contradictionis materiæ ad formam, quæ inseparabilis est à materia donec aduenerit forma, cuius priuatio supponitur: ergo ex parte materiæ non inducitur illa necessitas per illam dispositionem vt priorem; quia materia pro omni instanti ante formam est sub priuatione, neque datur ab ea recessus, nisi ad ipsam formam.

Intelligi ergo debet dispositionem dici necessitantem, ex eo quod agens supposita dispositione in eo gradu, necessitatur ab intrinseco, vt producat formam in materiam sic dispositam, vel simpliciter, si est agens naturale, vel secundum quid, si est agens liberum, & sic disposuit, aut intendit agere. Deus autem, qui est causa productiua animæ, supponit formam corporis, & organizationem in ordine ad animam, non tanquam hæc necessitatè inferat productionem animæ, sed tantum quia Deus sic disposuit eam producere ea supposita, & ad finem animationis coagit ad organizationem.

Ad argumenta principalia, &c. Respondet ad argumenta liminaria quæstionis. Primum fuit, quod in natura sit potentia passiuæ naturalis ad resurrectionem; sed omni tali correspondet sua actiua naturalis: ergo. &c. Respondet omni potentiæ passiuæ in natura correspondere actiuam, ne illa frustrà poneretur: sed hanc actiuam neque Theologus, neque Philosophus statueret in natura respectu potentiæ passiuæ, vt natura sumitur præcisè pro serie entium inferiorum, vt excludit primam causam; hoc enim negaret in pluribus Philosophus, quin etiam in ipsa productione animæ, quam constituēbat à solo Deo esse; diceret tamen hanc actiuam naturalem, prout naturalis dicit differentiam agentis necessitatij, esse in natura, vt comprehendit primam causam; in quo errauit; neque hic error conducit ad saluandum potentiam non esse frustrà in natura; quia potentia diceretur frustrà in quantum non posset reduci ad actum: sed ad actum perinde reducitur per agens primum, siue necessariò, siue liberè agat.

Ad aliud, consequentia non valet, &c. Secundum argumentum fuit in eo, quod duplex sit processus in natura, alter compositiuus, alter resolutiuus; & in vtrumque æquè potest natura; sed potest corrumpere, aut resolueri hominem in sua componentia: ergo & componere resolutum.

Respondet Doctor non valere consequentiam: quia possum dividere solidum, non possum iterum componere. Ratio ergo falsa assumitur, nempe naturam æquè posse in vtrumque processum; ignis potest resolueri lignum; non tamen potest componere, aut producere lignum.

Tertium argumentum est ex corruptione, & transmutatione ignis in aërem, & aëris iterum in ignem, in qua manet eadem materia sub vtraque forma: ergo potest secundus ignis esse idem cum primo, &c. Remittit responsum ad dicta in 1. artic. iuxta varia placita Doctorum; sed negatur consequentia; quia non sufficit materiam esse eandem, & causam particularem etiam eandem esse, nisi accedat determinatio primi agentis in ordine ad idem numero reducendum, quod aliàs defuit.

Explicatur non esse necessaria ex se, sed necessitatè oriri ab intrinseco agentis.

Dispositio ad rationale nõ esse necessitatè hoc modo.

Ad argumenta principalia.

Ad primum.

Omni passiuæ correspondet actiua.

Illam non est semper in agente inferiori.

Qua potentia dicitur frustranea?

Ad secundum.

Processus resolutiuus, & compositiuus in natura.

Responsio.

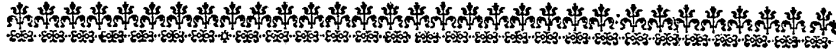
Natura non æquè potest in vtrumque processum.

Ad tertium.

Responsio.

Requiri determinationem primi agentis vt idem numero redeat.

Distinctio XLIII. Quæstio IV. 67

QVÆSTIO IV.

Vtrum resurrectio sit naturalis?

D.Thom. *quodlib.* 4. art. 5. & *opusc.* 9. cap. 82. Richard. *hic art.* 3. *quest.* 1. Capreol. *quest.* 111. Palud. *quest.* 2. & 3. Bassol. *quest.* 4. Sorus *dist.* 44. Durand. *hic quest.* 3. Henr. *quodlib.* 7. *quest.* 16. Egid. *Theor.* 1. Suar. *tom.* 2. in 3. p. *dist.* 44. f. 6. Vide Scot. 7. *Met.* q. 12. ad 2. *mor. princ.* & 9. *Met.* *quest.* 12. & in *Theor.* §. Actio naturalis potest subesse, & 2. *Phys.* *quest.* 4.

o **Q**UARTO quæro, Vtrum resurrectio sit naturalis? Quod sic, secundum Damascenum lib. 3. cap. 14. *Quod commune est omnibus in eadem specie, naturale est;* Arg. 1. resurrectio est huiusmodi: ergo, &c.

Præterea, motus est naturalis, qui terminatur ad quietem naturalem, quia naturaliter mouetur mobile ad illud, in quo naturaliter quiescit: & pari ratione mutatio est naturalis, quæ terminatur naturaliter ad formam naturaliter perficientem mutabile; sed resurrectio est huiusmodi, quia perfectibile naturaliter perficitur illa forma reunita: ergo, &c.

Oppositum Dionysius *de div. nom.* cap. 16. dicit de resurrectione, ipsam visam esse supra naturam: ergo non est naturalis. Præterea ad cognoscendum effectus naturales potest perungi per rationem naturalem: non sic ad resurrectionem, ex 2. *quest. huius dist.* ergo, &c.

Præterea, quod naturale est, euenit vt in pluribus, non tantum suppositis, sed etiam temporibus: quia euenit quoties causa eius, quæ naturalis est, non est impedita: est autem impedita in paucioribus: sed resurrectio tantum semel euenit: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

o **Q**uarto quæro, &c. Hæc quæstio continet duos articulos; in primò explicatur

quid sit *naturale* per comparisonem ad singula, quibus secundum diuersas acceptiones opponitur *supernaturale*. In secundo resoluit quæstionem.

S C H O L I U M.

Explicat optimè rationem naturalis, violenti & supernaturalis; & quomodo naturale sumitur tripliciter; & rursus dupliciter in ordine ad agens, vt scilicet opponitur supernaturali, & libero: & dupliciter in ordine ad passum, vt opponitur violento, & neutrali. Ad quæst. resoluit resurrectionem esse naturalem, vt opponitur violento, non vt opponitur supernaturali: loquendo de resurrectione actiua, est supernaturalis, & libera. De his Doct. quest. 1. prolog. à num. 20.

p **I**ntelligendum est hoc, quod *naturale* æquiuocè accipitur: quod apparet ex hoc, quia diuersis opponitur: & illa est vna doctrina cognoscendi multiplex, 1. *Topic.* cap. 12. Opponitur enim *naturale* vno modo *supernaturali*; alio modo *libero*, vel *Naturale-voluntario*; tertio modo, *violento*. Naturalitas enim aliquando pertinet ad principium tripliciter actiuum, & tunc opponuntur sibi *liberum* vno modo, & alio modo *supernaturale*. Nam agens naturale, vel naturaliter dicitur, quod opponitur *libero*, quia agit necessitate naturali: sed *voluntarium*, vel *liberum*, quod seipsum determinat ad agendum: & illo modo loquitur Philosophus 2. *Physic.* diuidens naturam contra agens à proposito: & 9. *Metaphysic.* cap. 2. & 4. de potentiis actiuis irrationalibus, & actiuis rationalibus, siue liberis.

Alio modo ex parte principij actiui *naturale* dicitur, quod habet naturalem ordinem actiui ad passum: & *supernaturale*, quod excedit omnem talem ordinem naturalem: & illo modo quodcunque agens causatum dicitur naturale, & solum agens increatum dicitur *supernaturale*.

Ex parte autem passij opponitur *naturale* vno modo *violento*, prout naturaliter dicitur moueri, vel pati, quod patitur secundum propriam inclinationem passij: violentè verò, quod patitur contra inclinationem passij.

Et ex hoc sequitur, quod *naturale* & *violentum*, non sunt opposita contraria im-

F 4

mediata, tra.

3
Datur po-
sentia neu-

mediata, imò est inter ea medium, quando scilicet passum neutro modo se habet, neque inclinatur ad illud, quod recipit, neque ad oppositum: sicut superficies ad albedinem, vel nigredinem, vel ad medium. Sequitur etiam, quòd non potest esse violentia in primo passo, scilicet materia prima: quia non inclinatur contra aliquid, cuius est absolutè receptivum, & hæc distinctio illorum oppositorum & medij accipitur in passo, vt comparatur ad formam, ad quam transmutatur: vt autem passum comparatur ad agens, à quo recipit formam, dicitur naturaliter moveri, quando movetur ab agente naturaliter sibi correspondente: supernaturaliter autem moveri, quando ab agente supra totum ordinem agentis naturaliter proportionato isti.

Sic ergo habemus *naturale* dupliciter, vt pertinet ad actuum: quia vt distinguitur contra *liberum*, & *supernaturale*, & *naturale*, vel *naturaliter* dupliciter, vt pertinet ad passum: quia vt distinguitur contra *neutraliter*, & contra *violentum*.

4
Cap. 3.
Quod violentum.
Sed contra distinctionem duorum vltimorum membrorum arguitur, quia secundum Philosophum 3. Ethicor. *Violentum est, cuius principium est extra, non conferente vim passo*: ergo in definitione *violentii* ponitur principium motuum, & per consequens *violentum* essentialiter, non tantum accipitur ex comparatione passi ad formam, sed ad agens.

Respondetur, & ad quocunque tales instantias, per hanc propositionem; *Illud est per se causa, quo posito, & circumscripto alio vel variato, sequitur effectus*: nunc autem, licet forma, contra quam inclinatur receptivum, non inducatur nisi per agens per se violentans passum: tamen per se ratio *violentii* est ex habitudine passi ad formam: quia passo, & forma manentibus in sua ratione, puta quòd forma sit receptibilis, tamen contra inclinationem passi quomodocunque variatur agens, passum violentè recipit. Hoc etiam apparet, quia non tantum in *induci*, sed etiam in *permanere*, dicitur quòd aliqua forma violentè permanet in passo, & diu, aliqua autem naturaliter; ita quòd circumscribendo agens, quod scilicet non habet actionem post inductionem formæ, ibi est naturalitas, vel violentia præcisè comparando formam ad receptivum.

Concedo ergo quòd in descriptione *violentii*, ponitur agens tanquam extrinsecum: sed non tanquam per se complens, nec tanquam per se constituens rationem *violentii*: sed tantummodò completur per illud, *passo vim non conferente*: & tamen modò maneret *violentum* post omnem actionem agentis, sicut si lapis posset quiescere sursum sine continua actione detinentis: additur tamen *principium* in descriptione *violentii*, tanquam causa extrinseca.

5
Consimiliter, licet passum recipiat aliquam formam aliquo modo supernaturallem, & in hoc posset supernaturalitas dicere modum habitudinis passi ad formam: tamen nunquam dicitur supernaturalè, nisi quia recipit eam à tali agente: cuius probatio est, quia si formam naturaliter sui perfectiorem reciperet à tali agente, adhuc reciperet eam supernaturaliter; non quidem propter habitudinem ad formam, quia sic naturaliter recipit: sed propter habitudinem ad agens, à quo recipit.

Ad propositum resurrectio significat passionem, cui correspondet pro actione resuscitatio: ergo in quæstione, an resurrectio sit naturalis, non accipitur *naturalitas*, nisi prout pertinet ad passionem: sed in quæstione, an resuscitatio actiua sit naturalis, accipietur *naturale*, vt pertinet ad actionem & ad causam actiua.

Primo ergo modo dico, quòd erit naturalis, vt *naturale* opponitur *violento*: sed non naturalis, vt *naturale* opponitur *supernaturali*, sed erit supernaturalis. Et ratio vtriusque membri patet ex dictis in 1. artic. Ratio primi, quia passum inclinatur naturaliter ad formam, quam recipit. Ratio secundi, quia non recipit ab agente naturalem ordinem habente ad istud agendum, sed supra totum istud.

Si verò quærat de resuscitatione actiua an erit naturalis? Respondendum est, quòd vtroque modo, quo *naturalis* pertinet ad actionem, illa erit non naturalis: quia & ab agente liberè non naturali necessitate, & ab agente supra totum ordinem causarum creaturarum, quæ dicuntur habere ordinem naturalem agendi in passo.

Ad arg. 1.
r Ad Argumenta. Ad primum, auctoritas Damasceni intelligenda est de eo, quod est commune omnibus in specie à principio intrinseco, vel à causa naturali: non sic hîc, & patet quòd sic intelligit, quia propositionem sic intellectam applicat ad operationem duplicem de Christo, qui est in omnibus in specie humana, à causa intrinseca, vel saltem naturali.

Ad 2.
Ad secundum, probat tantummodò quòd resurrectio sit naturalis, vt *naturale* opponitur

Distinctio XLIII. Quæstio IV. 69

ponitur *violento*. Tamen quod tangitur ibi de mutatione, habet dubium, an resurrectio sit mutatio, & dicitur in sequenti quæstione.

COMMENTARIUS.

2 **P** *Intelligendum est hoc, &c.* Fundamentum huius quæstionis sumitur ex appetitu animæ ad materiam, qui est ipsi naturalis. Deinde, ex appetitu etiam naturali beatitudinis, ex immortalitate animæ, ex providentia Dei, qua statuit præmium, & pœnam operibus, & aliis rationibus naturalibus, & congruentiis, quibus Sancti Patres probant possibilitatem resurrectionis contra Philosophos.

Naturale multipliciter dicitur, & æquiuocè. Antequam ergo resoluat Doctor quæstionem, hic distinguit terminum *naturale*, qui multiplex est in significando, & æquiuocus, ut pluribus seu diuersis opponitur, ut est *supernaturale*, *liberum*, & *violento*. Aliquando est differentia actiui, aliquando passiuæ. *Naturale*, ut dicitur de principio actiui, aliquando opponitur *libero*, seu *voluntario*, & sic agens naturale est, quod ab intrinseco determinatur ad actionem, & distinguitur ab agente à proposito, quod mediante cognitione determinatur, ut patet 2. *Physicor.* & 9. *Metaph.*

Distinguitur contra primam causam. Secundo modo dicitur agens naturale, ut dicit differentiam ordinis ad passum, tanquam actiui connaturalis dicentis ordinem naturalem ad passum, ut illud transmutet de potentia ad actum; & sic omne agens creatum dicitur naturale eo modo, & sensu, quo natura distinguitur ab Authore naturæ: dicere enim ordinem ad passum, non consistit in eo præcisè, quod agens includat in sua potentia actiua formam, ad quam subiectum, aut passum est in potentia; sed ultra hoc dicit necessarium ordinem, & dependentiam ad passum, sine quo nequit exercere virtutem actiuam, aut vilo modo est potens ad actionem, aut effectum; quæ differentia est communis omni agenti creato, siue naturalis ordinis, siue supernaturalis sit, iuxta aliam significationem horum terminorum, quam mox exponemus. Vide quæ dicta sunt *dist. 1. huius quæst. 1.* *Supernaturale* per oppositum dicitur solum de Deo agente increato, qui excedit omnem talem ordinem, & agere potest independentem à materia, & sine ordine ad ipsam per creationem ex nihilo.

3 *Naturale pro limitato agente.* Alio modo etiam potest hæc differentia sumi ex vniuersalitate virtutis, & limitatione in agendo; quia agens creatum ita dicit ordinem ad determinatum passum, ut non possit in quocunque passum, neque in quacunque formam, sed limitatè ad aliquod, aut aliqua: & sic cælum, & astra etiam dicunt ordinem ad materiam, seu passum, quia neque alia transmutare possunt, nisi sublunaria, neque in his etiam reducere quamcunque potentiam materiæ ad actum, prout *suprà* dictum est de potentia ad animas perfectas. Per oppositum agens increatum est illimitatum, & respicit vniuersalitatem omnem potentialitatem passu, vel materiæ, & secundum vniuersalitatem formarum, & secundum modum potentialitatis, qua potest reduci ad actum, siue producendo formam primò, siue eam corruptam reducendo, siue concurrente cum aliis agentibus inferioris ordinis, siue se solo educendo formam; siue etiam creando sine dependentia à materia.

4 Alio modo dicitur *naturale* ex parte passu, qua-

tenus naturali appetitu inclinatur ad formam, *Naturale* ut secundum quam patitur, seu ad eam transmutatur. Per oppositum dicitur *violento* ex eo, quod repugnet formæ, quam recipit, licet eius productio sit secundum inclinationem agentis. Inter vtrumque datur medium, ut quando passum neutro modo se habet ad formam; ut quia neque ei repugnat, neque eam appetit, neque oppositam. Hæc potentia ad talem formam dicitur in nostra Schola, neutra. Controuersiam huius puncti remittimus ad suum locum, quia non spectat ad institutum: *naturaliter* ergo hoc modo sumitur, ut distinguitur contra *violento*, & *neutrum*: & sumitur præcisè in ordine ad formam.

5 Alio modo dicitur *naturaliter* ex parte passu, prout respicit agens, quando mouetur ab agente naturaliter sibi correspondente, & proportionato secundum ordinem naturalem causatum, & dispositionem. E contra per oppositum huius dicitur *supernaturale*, prout mouetur ab agente supra totum ordinem agentis naturalis proportionati materiæ, ut est mobilis secundum statum naturæ, & providentiæ naturalis; in ordine etiam ad finem naturalem præfixum, & debitum naturæ præcisè. Quando mouetur ad agente, non sic proportionato, & secundum aliam providentiam in ordine supernaturali dicitur moueri supernaturaliter, quantumlibet forma, ad quam mouetur, esset secundum inclinationem eius. Contra vtrumque hoc membrum obiicit Doctor, & soluit in litera. Controvertitur circa hoc punctum, in quo consistat supernaturalitas hoc modo sumpta: & an possit comparari cum appetitu, & inclinatione naturali ad formam, quæ sic supernaturaliter produciatur, & an potius dici debeat potentia obediens illi respectu formæ, quàm naturalis, sed de hoc *infra* agemus commodiori loco agentes de hoc appetitu animæ ad beatitudinem.

6 *Ad propositum resurrectionis, &c.* Hic ex dictis statuit secundum articulum; & resoluit quæstionem. Dicit quod resurrectio dicat passionem, resuscitatio verò actionem correspondentem. Vnde quæstio, ut respicit resurrectionem, determinat *naturale*, & *supernaturale*, ut est differentia passionis, ut verò respicit resuscitationem, denotat eadem, ut inueniuntur in actione, & respectiue ad agens.

7 Prima conclusio est, Resurrectionem naturalem esse, ut *naturale* opponitur *violento*: quia inclinatur corpus ad animam, & anima ad corpus. Esse supernaturalem, ut est ab agente supra totam seciem agentis naturalis proportionati. Si verò quæretur de resuscitatione actiua, dicit non esse naturalem secundum primam differentiam, quæ opponitur *libero*, sed supernaturalem quæ est supra totum ordinem agentis creati; quod nequit attingere hunc effectum; & secundum hanc actionem, qua fit de facto, & modum quo resuscitatur homo. Vtraque conclusio est communis, & pater ex rationibus tribus quas præmisit Doctor ad oppositum, quarum prima est autoritas Dionysij. Secunda verò ex eo quod ratione naturali non possit attingi veritas resurrectionis in euentu futuræ. Tertia quia effectus causæ naturalis euenit ut in pluribus si non

Naturale est differentia passu in ordine ad formam. Opponitur violento. Inter vtrumque datur medium.

Naturale, ut est differentia passu in ordine ad agens.

Opponitur supernaturali.

Resolutio quæstionis.

Resurrectio est resuscitatio quomodo differunt.

Naturale est resurrectio ut opponitur illud violento.

Resuscitatio non est naturalis.

Vtraque conclusio probatur. Primo. Secundo.

Tertio.

Causa naturalis non est semper impedita.
non est impedita, & sæpius: non enim semper est impedita: ergo resurrectio quæ tantum semel fiet, non est naturalis causæ effectus. Patet conclusio etiam ex dictis suprà quæstione secunda & tertia. Nulla enim virtus in natura est efficax ad reducendum materiam eandem, & eam colligendam, neque formandi corpus humanum, nisi per generationem vniuocam, & decisionem feminis per propagationem.

Occurritur objectionibus.
Quod si obicias contra hæc appetitum naturalem animæ ad corpus, & rationes naturales, quibus Patres conantur probare futuram resurrectionem, maximè illam ex prouidentia Dei respectu bonorum, & malorum. Ad has rationes

respondum est *quest. 2.* probando hanc veritatem non demonstrari quantum ad factum.

r. Ad argumenta. Ad primum, &c. Primum fuit autoritas Damasceni dicentis, *quod commune est omnibus in eadem specie, naturale est, &c.* 7
Ad primum

Respondet intelligi de communi à principio intrinseco; vnde ipse ex eo principio probat duplicem esse operationem in Christo. Explicatur Damascenus.

Ad secundum ex naturalitate motus, & inclinatione passî ad formam. Respondet tantum probare resurrectionem esse naturalem, vt est differentia subiecti, & inclinationis ad formam, & distinguitur à violento. An verò sit mutatio, resoluit *quest. sequenti.* Ad secundum responsio.

Q V Æ S T I O V.

Utrum resurrectio futura sit in instanti?

Alenf. 3. part. *quest. 3. 2. m. 5. art. 1.* D. Thom. *hic quest. 2. art. 2.* D. Bonau. *art. 1. quest. 3.* Richard. *art. 5. q. 1. & 2.* Durand. *quest. 3. & 4.* Argem. *quest. 1. art. 4.* Suarez *tom. 2. 3. part. d. 50. sect. 9.* Vide Scot. 3. *Met. quest. 3. & 9. Met. quest. 11. & 4. Physic. quest. 12.* vbi Aretin.

Arg. 1. **Q**UARTO quæro, Utrum resurrectio sit in instanti? Quod non 1. ad Thess. 4. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, &c.* ergo illi qui inueniuntur mortui in aduentu Christi, primò resurgent, & deinde illi, alij rapti in obuiam morientur, & postea resurgent: ergo non simul erit resurrectio istorum, & illorum: non ergo in instanti.

Arg. 2. Præterea Augustinus 20. de Ciuitat. Dei, cap. 20. *Tam ineffabili velocitate rediturum antiquissimorum cadaverum puluerem in membra sine fine victura, ipse Apostolus apertissime dicit. Velox & tardum secundum Philosophum 4. Physicor. tempore determinantur. & eodem cap. 20. ad immortalitatem per mortem mira celeritate transibunt.*

Text. com. 96. **2.** Præterea, in resurrectione aliquid, quod præfuit, corrumpetur: quia materia illa, quæ recipiet formam nouam, præfuit sub alia forma corrumpenda: illud corrumpendum habebit esse finitum: omne autem vndique finitum positium habet ad minus duos terminos posituios: ergo illud esse illius præcedentis habebit duos terminos posituios, & per consequens est dare vltimum instans esse illius præcedentis: ergo si resurrectio erit immediatè post esse illius, & in instanti erit instans immediatum instanti, quod est contra Philosophum. 5. & 6. *Physic.*

Text. 29. inde. **Arg. 4.** Præterea, corpus tunc corrumpendum habebit esse permanens; permanens autem non habet esse in tempore, nisi quia in instanti: ergo si immediatè præcedat esse corporis resuscitandi, sequitur quod præcedat in instanti immediato illi esse: & tunc vt prius, corpus resuscitandum non poterit habere esse immediatum in instanti.

Ratio ad opp. Oppositum 1. Cor. 15. *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba.* Quam auctoritatem Augustinus adducit de Ciuit. vbi prius pro probatione resurrectionis subito fiendæ. Præterea, generatio est in instanti: ergo & resurrectio. Præterea, Magister in litera dicit, quod in instanti erit resurrectio.

surrectionis, quo fit. Diuiditur in tres articulos. Ordo, & dispositio questionis.
In primo agitur de ministerio Angelorum. In secundo de formatione corporis. In tertio de animatione corporis; & deinde subiicit duo dubia, eaque resoluit, & respondet ad argumenta principalia.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **Q**UANTO quæro, Utrum resurrectio sit in instanti, &c. In hac quæstione tangit modum re-

S C H O L I V M.

Collectio partium corporum, seu cinerum fiet per Angelos, & non in instanti, sed in tempore. Prima pars ex Matth. 24. 1. Thess. 4. docent Chrysost. hom. 8. in Ioan. August. in Enchir. 88. & 3. Trinit. 4. Alenf. 4. part. *quest. 134. m. 1.* Henric. citans multos. l. de vlt. fine, cap. 2. 1. Controuersia est an deferent partes dispersas, vel cineres ad valem Iosaphat,

Distinctio XLIII. Quæstio V. 71

Iosaphat, vel an singuli surgent de suis monumentis: de quo infra num. 12. & ibi in Schol. Secunda pars patet, quia Angelus non potest mouere corpus in instanti, ex 2. dist. 8. quæst. vnic.

Respondeo, cum resurrectio secundum Damascenum, ut dictum est, sit iterata resurrectio eius quod cecidit; cecidit autem primò totus homo per separationem intellectus à corpore, & secundariò cecidit illud corpus mixtum per corruptionem in aliud, vel alia: & conuersus fit ordo generationis & corruptionis, ac per hoc oportet prius in ordine naturæ corpus reparari, quàm animam reuiri: illam autem reparationem corporis præcedit collectio partium materiæ, quæ dispersæ erant per resolutionem corporis in diuersa, statim, vel cum mora. Primò oportet videre de isto præambulo resurrectionis, quod est collectio partium corporis. Secundò de inductione formæ corporis in materiam illam. Tertiò de vnione animæ ad corpus illud.

c De primo dico, quòd fiet ministerio Angelorum, & ideo in tempore. Antecedens patet ex dicto Saluatoris Matth. 24. *Mittet filius hominis Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum, usque ad terminos eorum:* quod est dictum, quocunque dispersæ fuerint partes materiæ corporis in elementa, siue in ignem, siue in terram, à summis cælorum usque ad terminos eorum, siue in quodcunque corpus medium, aqueum, aëreum, vel imperfectè mixtum à quatuor ventis; omnes materiæ partes recolligentur, & reunientur. Consequenter apparet per hoc quod dictum est in 2. lib. dist. 8. quæst. unica, quòd Angelus non potest mouere corpus in instanti.

COMMENTARIUS.

2 **R**espondeo, cum resurrectio sit, &c. Hæc est definitio resurrectionis, ut sit iterata resurrectio eius, quod cecidit. Ita Damascenus, & multi alij Patres; cecidit autem primò compositum per resolutionem, corpus postea per corruptionem, & conuersionem in alia, & hic est ordo corruptionis, cui opponitur ordo generationis, qui incipit à formatione corporis; mox progreditur ad compositionem totius per animationem. Ideò primò hic agit Doctor de collectione cinerum, seu materiæ, eam describens, ex Matth. 24. ut fit cum tuba, & voce magna, Ioan. 5. dicitur *Vox filij hominis: Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, &c.* 1. ad Thess. 4. *Quoniam ipse Dominus in voce, & in iussu Archangeli, & in tuba Dei, &c.* 1. ad Cor. 15. *In nouissima tuba: canet enim tuba, &c.* Sophon. 1. *Iuxta eadem sunt dies Domini, dies tubæ, & clangoris.* Has voces esse diuersas aliqui docent, communius tamen Interpretes sumunt pro eadem voce; fore autem sensibiles docent Hieronym. *epist. 61. ad Pammachium.* Chrysost. *homil. 38. in Ioannem.* Gregor. *lib. 17. Moral. cap. 21.* & terror illius diei id insinuat, & proprietas Scripturæ, & emphasis illorum verborum Pauli *In nouissima tuba: (canet enim tuba) & mortui resurgent:* Item, Maiestas Iudicis, & autoritas, quod consonum est etiam promulgationi legis in monte Synai, in qua canebat tuba, & offensionem potestatis Filij Dei vniuersalis, quæ tunc per iudicium manifestabitur. Aliqui existimant ex ore Christi promendam, alij solo eius imperio per Archangelum tanquam præconem. De hoc nihil certi constat, sicut etiam incertum est, an vna erit vox, an multiplex, & cum subordinatione. Ut ergo transeamus ad conclusionem, ita Doctor.

3 **c** De primo modo dico, quòd fiet ministerio Angelorum, &c. Hæc patet ex verbis Matthæi citatis à Doctore, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum, usque ad terminos eo-

rum, &c. quæ benè explicat in textu. Conclusio est communis omnium Theologorum; Dubitant aliqui an collectio cinerum tantum fiet per Angelos bonos, de quibus agitur; an etiam collecturi sunt cineres reproborum, vel hoc ministerium remitteretur dæmonibus. Sorus in præfati dist. arr. 4. quæst. 1. id sentit, & probabilem docet Suarez, sicut & separationem bonorum à malis: de qua Matth. 13. fieri per bonos ad dexteram, malorum verò fore per dæmones ad sinistram. Contrarium tamen iudicat probabilius. Hanc partem etiam iudico magis esse de sententia Doctoris, qui discretionem ministerij non exprimit; & magis conuenire formæ extremi iudicii, in quo iudicandi sunt omnes etiam dæmones per iudicem, finali definitione, & detruendi in carcerem paratum; nulla ergo indigentia, neque congruitas erit ministerij dæmonum in hoc iudicio, qui adesse tantum debent, ut recipiant sententiam damnationis, & non ut ministri Iudicis. Deinde, hæc collectio cinerum damnatorum ex omnibus aliis, in quæ resoluta sunt, nequit fieri sine communicatione doni supernaturalis reuelationis, quia nequeunt dæmones naturali lumine, neque Angeli cognoscere illos cineres præ reliquis; hoc autem donum non congruit tum conferre dæmoni, quando iam recepturus est terminum, & finalem sententiam. Accedit quòd hæc collectio tantum tribuatur à Scriptura Angelis: *Mittet filius hominis Angelos suos cum tuba, & voce magna, &c.* quamvis ergo ibi fiat mentio electorum, intelligitur vel pars pro toto, vel certè electorum, quia ipsorum tantum est resurrectio propriè dicta ad vitam, reproborum erit ad mortem sempiternam & damnationem 2. Machab. 7. *Tibi enim resurrectio ad vitam non erit, &c.*

4 Secunda conclusio Doctoris est, hanc collectionem fore cum motu locali: est recepta communiter, & eam probat Doctor, quia ut patet ex 2. distinct. 8. quæst. unica: Angelus nequit mouere corpus in instanti: vnde cum hæc collectio ministerio Angelorum, & propriæ virtutis

3
Prius re-
stauradum;
corpus quæ
anima vni-
enda in re-
surrectione.

Cineres col-
ligetur per
Angelos, &
in tempore
in resurre-
ctione.

Dubitatio.

Nullum erit
ministerium
dæmonum in
die iudicii.
Collectio ci-
nerum exigit
reuelationem.

4
Hæc collectio
erit in motu
locali.
Nequit An-
gelus mouere
corpus in in-
stanti.

2
Resurrectio-
nis definitio.

Collectio ci-
nerum.
De voce, &
tuba.

Eadem sunt
vox & tuba.

Erunt sensi-
biles.

3
Collectio ci-
nerum per
Angelos.

Non sunt af-
ferenda mi-
racula sine
necessitate.

ruti remittenda est, non est quod noua, & non necessaria miracula fingamus, aut assistentiam extraordinariam Dei; quia naturæ effe-

ctus id non exigit, neque Scriptura aliquam circumstantiam exprimit, ex qua posset colli-

S C H O L I V M.

Formationem corporum futuram in instanti, quia fiet à solo Deo, & forma corporeitatis in instanti produci petit, nec est hîc assignare ullam rationem successionis, ex iis quas tangit Comment. 4. Physic. cap. de Vacuo. De quo latè Doct̃or. 2. dist. 2. q. 9. fin. mouet dubium, an inde sequatur fieri motum localem in instanti, & respondet affirmatiuè, imò regulariter in generatione id contingit. Quòd ait formam substantialem sine repugnantia posse successiuè induci à multis, impugnatur: sed idem tenent etiam de fieri Angeli, Sotus 6. Physicor. quæst. 3. con. 6. Tolet. quæst. 4. con. 4. Plaza, quæst. ult. Pereira. lib. 14. cap. 9. prop. 3. Doct̃or loquitur de forma extensa tantum, alij etiam de forma inextensa.

4 *Forma corporeitatis à Deo in instanti reunitur. Henr. quodlib. 4. q. 15. Com. 71. ad de Vacuo mobilis ad motorem, & mobilis ad medium, & medij ad motorem, reducuntur finaliter, sicut aliàs tetigi, ad imperfectionem virtutis agentis; propter quam imperfectionem potest sibi mobile resistere non absolute, sed vt respicit terminos, & medium per quod transferendum est à termino in terminum: nunc autem illa virtus nullam potest habere imperfectionem; hæc autem forma inducibilis est in instanti, patet, quia potest perficere in instanti.*

DE secundò dico, quòd illa formatio corporis erit in instanti, quia fiet immediatè virtute diuina: nam Angelus non poterit illam formam substantialem inducere in materiam: virtus autem diuina etsi possit successiuè agere, & successiuè inducere formam, sicut virtus creata, & forma substantialis posset successiuè induci, quòd aliqui negant: tamen magis congruit, quòd illa virtus formam inducibilem in instanti inducat in instanti: quia nunquam est successio necessaria, nisi propter aliquem defectum agentis. Nam omnes illæ causæ tactæ à Commentatore 4. Physic. cap. Com. 71. ad de Vacuo mobilis ad motorem, & mobilis ad medium, & medij ad motorem, reducuntur finaliter, sicut aliàs tetigi, ad imperfectionem virtutis agentis; propter quam imperfectionem potest sibi mobile resistere non absolute, sed vt respicit terminos, & medium per quod transferendum est à termino in terminum: nunc autem illa virtus nullam potest habere imperfectionem; hæc autem forma inducibilis est in instanti, patet, quia potest perficere in instanti.

5 *Sed hîc est dubium, quia tunc sequitur quòd motus localis erit in instanti. Probatio, quia corpus illud formatum erit densius, vel rarius pulueribus illis, ex quibus formatur; & siue sic, siue sic, vel maiorem locum occupabit, quàm illud, ex quo generatur: vel minorem, & sic est motus localis non tantum ipsius, sed àëris circumstantis. Secundò, quia illud corpus erit alterius figuræ, quàm illud ex quo formatur: ergo occupabit locum suæ figuræ proportionaliter correspondentem, & ita vt prius.*

An possit dari motus localis in instanti.

Concedo conclusionem istorum argumentorum, quòd accipiendo generaliter motum localem (prout quando generatum succedit corrupto occupans maiorem vel minorem locum, quam corruptum, dicitur aliqua loci mutatio, quia maioris, vel minoris loci occupatio licet non ab eodem corpore in actu) sic in instanti est loci mutatio: nec solum sic, sed àër circumstans statim pellitur, si corpus est maius, vel sequitur, si corpus est minus: & quidem in primo instanti, quando scilicet pellitur; concedo; quòd in instanti pellitur, & hoc à virtute diuina immediatè, quia illa immediatè ponit corpus maius vbi fuit minus.

6 **N**unc autem quod effectiuè mouet localiter vnum corpus, effectiuè expellit aliud corpus, & non ipsum corpus motum effectiuè expellit aliud: sicut nec calor in ligno expellit effectiuè frigus à ligno, sed ipsum calidum, quod effectiuè causat calorem in ligno, effectiuè expellit frigus ab eo: possibile tamen est virtuti diuinæ ponere illud corpus maius in vbi, & conseruare ibi corpus, quod prius, & tunc duo corpora simul: sed tunc esset nouum miraculum vltra subitam positionem corporis maioris hîc. Si autem simul cum hac positione corporis hîc expellat aliud, non est nisi vnum miraculum. Quando autem corpus genitū est minus corpore corrupto, aliud est: tunc enim vel Deus immediatè mouebit omnem àërem circumstantem; vt contingat minoris corporis superficie: vel potest non mouere, quia hoc non est necesse simpliciter, ad hoc quòd corpus minus sit hîc: quia potest Deus dimittere naturam sibi: & cum natura non possit mouere àërem in instanti, vt applicetur lateribus illius corporis minoris, erit ibi vacuum ad tempus, quousque scilicet natura possit àërem circumstantem contiguare corpori illi. Ex quo patet, ponendo, quòd Deus subito faciat corpus minus (quod non includit contradictionem) & dimittat àërem circumstantem

stantem sibi, & actionem naturæ, vacuum erit per tempus : non ergo vacuum esse in vniuerso includit contradictionem : immò si natura faceret in instanti minus ex maiore, videretur posse concludi vacuum esse per tempus sine diuino miraculo.

COMMENTARIUS.

5 **D**E secundo dico, &c. Statuit hanc formationem fieri in instanti : quæ est conclusio communis. Probat, quia fiet immediate virtute diuina : nam Angelus non poterit illam formam substantialem inducere in materia : licet autem Deus successiue possit agere, & forma substantialis etiam successiue induci, magis tamen congruit, vt forma illa, quæ potest in instanti induci, sic etiam inducatur à Deo, quàm vt in tempore inducatur, tùm quia virtuti infinitæ nulla est proportionata resistentia ; tum quia successio in motu oritur ex imperfectione, & remissa virtute agentis creati, vt bene probat in litera, reducendo causas successionis assignatas à Commentatore ad remissionem virtutis, quæ nequit aliter quàm successiue subire sibi resistentiam mobilis, aut medij, sicut Deus. Quamuis autem Deus posset liberè agere successiue ; tamen id contingit, quando se accommodat agentibus inferioribus, & subest moriuum aliquod suæ prouidentia ; quod in proposito nullum videtur, quia agit solus, & modo supernaturali ; & agendo in instanti magis declaratur eius potentia, & alioquin actionem instantaneam, illa verba Pauli insinuant in *ictu oculi*, &c. Item in aliis actionibus supernaturalibus ita magis contingit, vt in productione gratiæ, in formatione corporis Christi, & similibus.

6 Circa hæc occurrunt dubia. Primum est, An immediate virtute diuina fiet hæc formatio corporum ; ita fieri dicit Doctor. Quod intelligi potest duobus modis. Primo, vt excludatur omnis causa principalis, seu ex virtute innata agentis ad hanc formationem ; & hoc admittunt communiter Doctores in hac distinctione. Secundo modo, vt etiam excludat omnem actionem instrumentalem ; qua in re aliqui tribuunt Angelis actionem instrumentalem respectu huius formationis, & potissimum Archangelo canente tuba ; non quòd propria virtute Angeli, aut Archangelus attingat illam formationem, sed vt instrumentum Dei : ita Agidius Lusitanus tom. 3. lib. 1. quæst. 5. art. 4. §. 3. Contrarium docet Abulensis in *Matthæum* 25. quæst. 622. & Suarez dist. 50. tom. 2. in 3. part. sect. 4. conclus. 3. Imò videtur communis Theologorum, qui sine limitatione hanc formationem tribuunt soli Deo, excludendo concursum puræ creaturæ : & hæc esse Doctoris constat ex verbis præmissis : quia nulla est ratio, vnde attribuiamus hunc concursum instrumentalem Physicum Archangeli, aut aliquam Angelorum.

7 Probat, quia tam Patres, quàm Scriptura hunc effectum Deo specialiter tribuunt, & possibilitatem eius in diuinam sapientiam, & omnipotentiam refundunt, & argumentum à prima hominis creatione, & formatione corporis Adam rectè applicari potest, nam ex nullo speciali mysterio videtur Angelis conuenire actio instrumentalis respectu secundæ formationis, magis quàm respectu primæ ; sed in prima non

Scoti Oper. Tom. X.

fuerunt cooperatores, nam is est error Philonis : qui illa verba intelligit respectiue ad Angelos. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, &c. dicta fuisse, cooperantes ad illam plasmationem : quem errorem desumpsit ex Platonem in *Timæo*, vt docet Augustinus lib. 12. de ciuitat. Dei, cap. 24. eumque damnat communis doctrina Patrum, & sententia, contra Cerinthum, Basilidem, & Manichæos. Ambrosius lib. 6. Hexameron. cap. 7. Basil. homil. 9. Hexameron. Chrysost. homil. 12. in Gen. Cyrillus Alexandr. *Damnatur à lib. 1. contra Iulianum*. August. *suprà & de Gen. Patribus. ad litteram*, cap. 15. & lib. 16. de ciuitat. cap. 6. & patet ex contextu : quia illa ; *ad imaginem & similitudinem nostram*, &c. nullo modo possunt referri ad Angelos, quorum imago, aut similitudo non est homo. Sed neque ex modo loquendi Scripturæ, neque ex natura actionis magis excluduntur Angeli à prima hominis formatione, quàm à secundæ ; neque Patres aliter loquuntur de vtraque, vt procedunt ex potentia & sapientia Creatoris : ergo idem iudicium ferendum erit quoad vtramque, & Angelos ad naturam concurrere.

8 Secundò, vt Suarez, & omnes concedunt, virtute naturali Angelus nequit hunc concursum habere, neque per eleuationem habet ; quia liberè hoc fingitur, & sine fundamento. Confirmatur : quia non est ratio, quin eodem modo dicantur ad ipsam resurrectionem, & vnionem animæ, sicut ad corpus etiam concurrere vt instrumentum eleuatum, quia perinde hoc est possibile, si primum est possibile, & eadem libertate asseritur vtrumque : quin imò hic concursus instrumentalis potest in omnibus penè mysteriis intermitteri, quibus aliquo modo interuenit ministerium aliquod Angelorum ; quamuis Scripturæ tales effectus soli Deo tribuant ; quia interpretari eodem fundamento licet, Scripturam intendere causam principalem, & non excludere instrumentalem eleuatam, & ita dicetur ad formationem corporis Christi in vtero Virginis concurrisse Gabrielem instrumentaliter, quod dici nequit, quia Scriptura in proprietate intelligenda est ; & quando aliquid refert in Deum tacendo vniuersim reliquas causas, intelligi debet cum exclusione reliquarum, nisi aliàs ex materia subiecta, & in aliis locis Scriptura oppositum teneat. Nullibi autem legitur in Scriptura Angelos agere ad formationem corporis humani, aut ad resurrectionem aliter, quàm colligendo electos à quatuor ventis, per collectionem illam, cingentem, aut conuocando ipsos ad iudicium, modò in diuersis, & non vno in loco resurgent, aliam ergo efficaciam, non possumus eis ascribere.

9 Tertio, non potest intelligi quomodo etiam hæc instrumentalis illis competat ; quia vel per potentiam obedientialem, quam aliqui statuunt, vel per subordinationem ad Deum, vel per communicationem actionis, & principij actionis. Hæc sententia omnino obscura sunt, & superflua, imò incongrua præsentī mysterio, & secundum nullum vsum diuinæ prouidentia, cuius aliquod motum

G

tium

tium appareret in ipso opere, aut circumstantiis, ex quibus colligeretur ita factum esse, quidquid sit de possibilitate: non debemus autem veritatibus certis, & indubitatis fidei, aut etiam rationis naturalis immiscere aliqua incerta, & quæ sine fundamento liberè asseruntur in facto, quia id plurimum obscurat fidem myfteriorum in ipso euentu, ea reducendo in causas incertas, vel etiam impossibiles, vt plures iudicant esse hanc eleuationem instrumentorum prædictis modis.

Fidei aut rationi certa non sunt immiscenda incerta.

Impugnatur modus, quibus ille concursus sustineri possit.

Non esse multiplicanda miracula.

IO

Non conueniunt Angelis vt instrumentis.

Creatura quomodo dicitur instrumenta Dei.

Quod principium actionis organizandi non possit communicari Angelis.

Non esse in potentia motiua.

Præterea, primus modus potentiae obedientialis concurrentis in Angelis ad hunc effectum, vel principiantis, non videtur fundatus, tum quia potentia illa in rebus non datur eo modo, quo asseritur; tum etiam quia data illa in rebus, non est maior ratio, cur Angeli dicerentur assumi mediante potentia illa, quam alia quæcunque creaturæ applicata, vt tuba illa sensibilis, & clangor, imò & cælum, & alia, in quibus maior proportio ad formationem corporis humani, & virtus naturalis remota organizandi ineft; & idem de elementis: ministerium autem colligendi cineres, & canendi tuba, & conuocandi mortuos, & intimandi imperium Dei, non exigit vsum talis potentiae obedientialis in Angelo, neque vlla ratione multiplicanda sunt miracula superflue; quia Deus nihil frustra agit, aut otiosè: ministerium ergo, quod Angelis conuenit in hoc opere, vt dixi, non requirit vsum potentiae obedientialis respectiue ad formationem corporis, & organizationem eius substantialem, aut accidentalem per nouam formam inductam. Hinc etiam patet eleuationem per alios modos præmissos superflue asseri.

Quod magis est, in nostra Schola iudicatur impossibilis illa eleuatio; quia neque instrumentum propriè dictum attingit intrinsecè actionem causæ principalis, vt fusiùs in *dist. 1. & 2. huius* differuimus: & quamuis admittamus creaturas esse aliquando instrumenta Physica Dei, seu causas secundas, intelligimus eo sensu dici tales, quo plenè subsunt Deo in omnem vsum suæ entitatis, & actiuitatis ad quodcunque, quod aliàs ab intrinseco ipsis non repugnat. Repugnare autem dicimus in terminis actionem esse ab aliquo vt principio, nisi supponatur in eo virtus innata, aut certè communicata; sicut repugnat concipere causam efficientem sine principio efficiendi: & licet hæc non urgeant alios, qui in extremo oppositæ sunt assertionis, viderint tamen quibus fundamentis asseruntur à nostro Doctore, & soluant per aliquid notius ipsa conclusione, & saluando conceptum causæ, & principia generalia. Interim ad propositum, Angelo non competit talis actio, nisi communicetur principium agendi, quod necessariò erit in aliqua potentia actiua Angeli, quæ eleuetur ad effectum hunc organizationis substantialis, non erit in potentia motiua; quia hæc non est capax alicuius principij, per quod eleuari possit, nisi respectiue ad lationem, seu motum localem, & applicationem actiuotum passiuus; quia non transcendit suum obiectum, & sic repugnat communicare intellectui aliquod principium agendi, per quod intellectus eleuetur ad aliquam actionem, quæ non sit intellectio. Ad lationem autem, & applicationem actiuotum passiuus non indiget Angelus tali virtute

eleuante, & per applicationem actiuorum non esset causa Physica effectus sequentis, sed tantum artificialis, seu à proposito: neque enim Agricola producit fructus, neque medicus sanitatem, neque dans cibum & potum esurienti producit carnem, & sanguinem Physicè, vt bene probat Augustinus *lib. 9. de Genes. ad literam cap. 15.*

Quòd si dicatur principium eleuans communicari voluntati, aut intellectui Angelico, nequit esse primò nisi ad intellectionem, & aliquem actum vitalem immanentem, neque esse principium actionis transeuntis in materiam extra suppositum; vel demus esse, nequit tale principium transcendere naturam accidentis, quia nihil substantiale potest communicari Angelo intrinsecè. Sed tam organizatio corporis, quàm etiam animatio, qua producitur compositum physicè, nequit esse ab Angelo, mediante intellectu, aut voluntate, qualicunque eleuatione supposita, quæ compatibilis est ipsis, vt probatum est *dist. 1. huius*; nequit etiam esse ab accidente illo communicato, & supernaturali: quia in omni sententia nequit accidens agere ad substantiam, nisi in virtute substantiæ, cuius esse potest: sed nulli substantiæ hoc accidens est connaturale, cuius virtutem participaret, aut cuius dici posset virtus propria: ergo nequit agere in virtute substantiæ ad productionem corporis substantialis, aut hominis. Nequit etiam in virtute voluntatis, aut intellectus, aut substantiæ Angeli agere ad eundem effectum ex eadem ratione; quia neque ex natura sua ad talem effectum ordinantur, neque ex natura talis principij: debet ergo primò probari possibilitas talis principij, aut actionis, antequam inuehatur in hoc mysterium.

Deinde, probari euentus, seu ita fore. Nam quòd Deus agat aliquando mediantibus instrumentis sensibilibus in ordine ad effectus supernaturales, vt Sacramentis ad gratiam, tactu reliquiarum, vnctionum, & eiusmodi ad effectum sanitatis, aut alia miracula; non inde sequitur quòd ita in omnibus contingat, neque asseri potest, nisi in effectu ita videatur, aut ex reuelatione Scripturæ, & documentis conformibus ostendatur, quæ in proposito desunt: ac proinde non debet resurrectio ad alias causas Physicas, etiam instrumentales, referri, nisi in eas præcisè, quas exprimit Scriptura, aut Patres, qui nihil nobis exponunt de hac concurrentia Angelorum; sed magis loquentes præcisè referunt eam in Dei omnipotentiam, quæ creauit omnia ex nihilo, & potest restaurare eadem in numero, quæ cæderunt.

Accedit vterius in sententia, quæ non admittit aliquod agens creaturam agere in distans, difficulter subsistere posse illam sententiam Patris Ægidij, qua tribuit hanc actionem instrumentariam Physicam soli Archangelo; nam secundum probabiliorem sententiam hæc resurrectio fiet in diuersis mundi plagis, vbi iacebunt ipsi cineres, in quibus nequit esse simul Archangelus nisi per replicationem, & nouum miraculum, quod non debet ex patrocinio quæstionis incertæ de facili fingi. Diceret tamen præfatus author resurrectionem in vno loco fore,

II
Non est in intellectu, aut voluntate.

12
Inconueniens ex sententia probabilis.

de

de quo infra differemus, in responsione ad secundum dubium.

13 Aliud dubium est circa illud, quod dicit Doctor formam substantialem posse successiue induci; hic non differit Doctor illam quæstionem: an scilicet aliquod indiuisibile, vt Angelus, vel anima rationalis, posset in tempore, & successiue produci, quia hæc quæstio magis spectat ad sequentem paragraphum; sed agit de productione formæ substantialis habentis plures partes integrales, & quæ consequenter diuisibilis est per quantitatem, & diuisibilis vt est in subiecto diuisibili, non tota in qualibet eius parte, sed pars in parte. In sequenti paragrapho docet Doctor, non posse esse successionem in productione formæ, nisi quatenus ipsa habet partes diuersas, vel subiectum habeat diuersas partes, quarum vna prius altera recipit formam. In proposito ergo applicando hanc doctrinam, aduertendum est, aliter contingere hanc successionem in productione formæ substantialis, aliter verò in productione qualitatis intensibilis: v.g. quia successio in forma substantiali materiali nequit esse respectiue ad eandem partem subiecti: quia qualibet pars eius constituit subiectum sibi proportionatum in actu simpliciter, ita vt nequeat esse in potentia ad alias partes eiusdem formæ, aut simul recipere alias, neque partes eiusdem formæ dicere ordinem ad idem indiuisibile subiectum, quia in substantiis non datur intensio, neque magis, & minus, sicut in qualitativibus.

Quomodo contingat successio in forma substantiali, quomodo in qualitate.

Prima differentia.

14 Est & alia differentia, quia in productione qualitatis secundum intensiorem, successio est secundum motum continuum; non ita semper in productione successiua formæ substantialis secundum partes diuersas sui, in diuersis partibus subiecti, sed successio est tantum discreta, ita vt singulæ partes formæ producantur semper in instanti, & sic successiue secundum instantia discreta temporis, non verò in ipso tempore intermedio, licet disponatur subiectum per alterationem illo tempore intermedio, & prout partes subiecti successiue disponuntur in tempore, ita etiam in instanti extrinseco cuiusque motus producit pars formæ in illa parte disposita subiecti: v.g. alimentum non alteratur primò totum secundum omnes suas partes, sed successiue secundum aliquas magis applicatas, vel minùs resistentes, in quibus fit prius conuersio substantialis, quam in aliis. Sic etiam lignum non totum æquè primò conuertitur in ignem; sed paulatim & successiue, sicut disponitur: ita igitur vt prius inducatur in partibus subtilioribus, & magis applicatis, minùsque resistentibus; mox verò in aliis remotioribus, & magis solidis: totum autem hoc refunditur in limitatam virtutem agentis, & resistentiam proportionatam subiecti, & diuisibilitatem tam formæ, quam subiecti secundum partes; sic etiam Deus posset ex libertate sua inducere formam corporeitatis, vt ossis, carnis, &c. successiue disponendo materiam secundum partes, & informando educatione formæ secundum partes, ita tamen vt licet forma integra sic successiue reciperet esse; tamen nulla eius pars produceretur in tempore, sed

Scoti Oper. Tom. X.

omnes in instantibus diuersis, & discretis: nulla enim pars formæ substantialis potest recipere esse nisi tota simul; quia est ens permanentis, & non successiuum. Ex quibus patet intentum Doctoris, & eum non intendere illam difficultatem; quam alij tangunt: an scilicet indiuisibile possit produci in tempore; quæ difficultas magis spectat ad sequentem articulum.

e Sed hic est dubium, &c. Superiùs definiuit hanc informationem, seu formationem corporis fieri in instanti per conuersionem cinerum, aut materiæ, sub quacunque fuerit forma, in corpus organicum. Contra hanc conclusionem mouet præsens dubium: quia inde sequeretur dari posse motum localem etiam in instanti. Probat sequelam ex improprietate materiæ conuertibilis, & corporis, in quod conuertitur secundum raritatem & densitatem, & consequenter in ordine ad locum maiorem, aut minorem, iuxta modum extensionis maioris per raritatem, aut contractionis ad locum minorem, per densitatem. Non solum ergo erit motus in ipso corpore, aut materia eius in ordine ad locum maiorem, aut minorem, sed etiam aëris circumstantis, & cedentis, si corpus formatum occupet maiorem locum, ne duo corpora sint in eodem loco simul, vel si minorem locum, erit motus in aëre succedente, ne detur vacuum.

Secundò probat idem ex mutatione figuræ, quæ alia est in corpore organico diuersa ab ea, quæ fuit in materia conuersa, vt cinerum. Sed secundum diuersitatem figuræ est diuersitas extensionis, & situs in ordine ad locum: ergo diuersus locus.

Concedit tandem conclusionem istarum rationum, nempe regulariter (vt aduertit Scholasticus) dari motum localem latè sumptum, quando corrupto succedit corpus genitum maius, aut minus. Intelligit per motum localem latè sumptum mutationem loci, siue fiat in instanti, siue fiat successiue in tempore; hic autem dicit fieri in eo casu in instanti, & loquitur de loco communicante, quantum est ex parte geniti; quantum autem est ex parte aëris succedentis, erit locus non communicans. Vocat hanc mutationem motum latè sumptum, secundum differentiam motus traditam à Philosopho 5. Physicorum, text. 9. vt est de subiecto in subiectum, & inter terminos positivos; vt distinguitur ab ea mutatione, quæ est inter contradictoria, aut priuatiua: v.g. inter lumen, & tenebras. De hac differentia motus vide Doctorem supra distinct. 10. huius quæst. 1. & 2.

His ergo positis, quantum ad intellectionem terminorum, difficultas est an possit dari motus localis in instanti; quam decidit Doctor affirmatiue in 2. dist. 2. quæst. 9. & in præced. text. supponit. Fundamentum autem huius petendum est ex doctrina præmissa, in qua assignatur causa successionis in motu, & reducitur ad imperfectam virtutem agentis creati, & respectiue ad resistentiam mobilis, & spatij ad motorem, seu spatij ad mobile, & huius ad motorem. In motu autem duo considerantur, nempe realitas motus, quæ consistit in productione termini ad quem, & successio, quæ est ordo partium cum negatione coexistendi

15 Dubium tertium.

An interueniat motus localis in hac formatione ex affectione materiæ rare, aut dense.

16 Alia ratio est mutationis figuræ.

Conclusio affirmatiua de motu latè sumpto & consequente.

Motus huius sumptus quid sit. Differentia eius à mutatione.

17 An dari possit motus localis in instanti.

Causa successionis in motu.

Duo in motu consideranda. Realitas eius. Successio.

coëxistendi ipsarum. De motu primo modo sumpto intelligitur conclusio Doctoris, non verò de motu secundo modo accepto; quia motum, ut includit successionem, repugnat fieri in instanti.

Quòd verò successio in motu sit originaliter ex imperfectione virtutis in causa effectiua, ut comparatur ad resistantiam extrinseci, vel etiam ad distantiam passi, vel certè ex libertate eius in agendo, non autem ex essentiali ratione motus, in quantum est actus productiuus formæ, probatur breuiter: quia ubi fortior est virtus in agente, minor est successio in motu, ex 6. *Physicorum*: quia maior virtus mouet in minus, seu minori tempore, & quantum excedit, seu applicatur virtus secundum gradum excessus, motus est velocior, & minori tempore perficitur: ergo successio in motu est ex imperfecta virtute, tanquam ex radice: ubi ergo virtus excedit improporcionabiliter omnem resistantiam passi, potest in instanti omnem realitatem motus ponere, ut patet in virtute Dei, quæ est infinita.

Causa præmissa successiois probatur.

Secunda ratio.

18

Mutatio instantanea non patitur impedimentum, aut resistantiam, & ideo est instantanea.

Exemplum comòdum.

Secundò, ideo in aliis mutationibus, quæ fiunt in instanti, producit terminus, v.g. lumen, quia nulla est resistantia ex parte passi, proceditur enim de priuatione ad formam, non de contrario ad contrarium. Vnde aqua producit frigus in seipsa in instanti, quo generatur, vel certè in eodem instanti producit frigus aquæ, siue emanet à forma ipsa, siue fiat in generante, (de quo iam non interest utro modo fiat;) eadem aqua quando calefit non potest seipsam in instanti reducere ad frigiditatem ob resistantiam contrarij; sed tantum successiue: ergo tota causa successionis est ex parte passi resistantia termini impossibilis; sed resistantia ex parte passi non statuit impedimentum actionis, aut productionis, nisi quantum in agente non datur virtus completa, qua posset simul totam illam resistantiam superare; ergo tandem ad defectum virtutis in agente reducitur tota hæc successio. Patet consequentia, quia nisi esset resistantia illa positiua, agens produceret in instanti formam, & totam simul, ut patet inductiue in reliquis, & in exemplo allato.

19

Tertia ratio. Successio non est ex termino ad quem præcisè sumptio.

Tertiò, nequit successio conuenire motui ex ratione termini ad quem; nam licet ad motum requiratur diuisibilitas graduum in termino, secundum quos successiue potest induci; tamen per accidens est, v.g. albedini, & omni alteri formæ permanenti, ut successiue inducatur, quia potest in instanti induci, ut patet ex dictis; neque produci successiue, aut instantaneè variant formam in facto esse, quoad se, aut modum aliquem essendi, quem habet in subiecto. Patet etiam eundem calorem in specie produci per motum, & aliquando instantaneè in diuersis subiectis, ut in igne instantaneè, in aqua successiue, quæ differentia non oritur ex natura formæ, sed causarum: nam ut Philosophus 5. *Physicorum*, text. 31. *Omnis dealbatio omni dealbationi idem secundum speciem erit, & omnis denigratio denigratiōi*, &c. Quod perinde de calefactione dici debet: ergo non variatur calor in specie, neque

etiam in numero, siue creetur à Deo, siue educatur instantaneè, siue successiue; quia sic produci non repugnat calori, etiam in indiuiduo, nec magis variatur, siue supponatur in subiecto formam contrariam, aut aliquo modo repugnantem, siue solam negationem, vel certè nihil, ut quando in eodem instanti cum subiecto est, ut calor ignis, quem non præcessit duratione negatio in subiecto. Vnde sequitur quòd productio caloris successiua non exigatur per se ex natura termini, sed tantum causarum.

Hæc autem successio ex parte causæ materialis, quia subiectum est, & dicit potentiam subiectandi caloris in fieri, & facto esse successiue non oritur per se, & in quantum concurrat, neque ex aliquo quod concurrat ut principium, aut ratio cauandæ ex parte subiecti, sed ex forma contraria, aut repugnantem, quæ non est causa, aut ratio cauandæ, ex parte subiecti, ut comparatur ad calorem: ergo subiectum ut concurrat ad calorem in fieri non tribuit, in quantum causa per se, eius successiue, sed oritur per accidens ex repugnantia formæ, quam habet, & in quantum eam habet; quod accidentarium est ut comparatur ad productionem, aut sustentationem caloris in fieri.

Sequitur ergo tertiò successionem oriri ex causa effectiua tantum, & ex imperfecta eius virtute, quæ nequit vincere impedimentum, & resistantiam, quæ obicitur ex parte mobilis. Vnde sequitur successionem in motu non habere causam per se, & positiuam, sed tantum per accidens, & defectiuam, ut in sequenti ratione probabitur; ac proinde hanc differentiam esse accidentalem actus productiuus, non verò essentialem, quæ actus productiuus est.

Quartò probatur, Successio in motu est negatio coëxistentiæ partium; sed hæc non oritur ex causa positiua in ente, sed concomitatur tantum, quia virtus causarum est respectiue ad ens, & non ad negationem, quæ neque per se intenditur à natura: ergo illa negatio ut in motu, est ex causis, in quantum deficient. Probatur consequentia, quia ut fundatur in virtute causæ efficientis, vel ad eam reducitur, denotat priuationem actiuitatis maioris, vel illius excessus in virtute actiua, quo posito, & applicato, tolleretur successio in motu, vel ex parte, vel in toto, iuxta gradum excessus: ut autem reducitur ad resistantiam, quæ est passi, similiter reducitur ad negationem, qua excluditur actio, vel in toto, vel in parte, iuxta modum resistantiæ.

Confirmatur, productio aliquando est successiua ex defectu applicationis: vel quia agens ex libertate non applicat totam virtutem, sed remissè agit, & successiue in ordine ad formam, quam potest totam simul producere: vel certè ex eo quòd passum sit distans: neque consequenter potest in illud distans tam perfectè, quàm si esset applicatum: ut v.g. corpus luminosum successiue applicatum perfectiùs illuminat etiam successiue passum, quod sub priori distantia non potuit tam perfectè illuminare: ergo successio sicut in his competit ex defectu applicationis causæ efficientis, ita etiam semper ex defectu virtutis, aut applicationis prouenit.

20
Non oriri successiue ex subiecto quæ tale est.

Oritur ex causa effectiua.

21
Quarta ratio.

Successio non habet causam positiuam, sed priuationem.

22
Confirmatur.

prouenit, non ex differentia essentiali actus productiui: ex quibus patet principium Doctōris præmissum.

23
Obiectio. Obiicies, succcessionem esse de essentia motus, quia motus est de genere continuorum, 3. *Physicorum*, text. 1.

Responsio. Respondetur intelligi hoc regulariter, & ut sit à causa naturali, non tamen semper, ut postea videbimus; neque etiam tollit continuitatem, quod productio tota simul fiat; & sic intelligitur etiam motus esse in fluxu, naturaliter loquendo, & regulariter, & ut in plurimum; quia ut sit à causa naturali, ita contingit; non tamen semper, ut postea videbimus, eadem forma producitur à causis naturalibus succcessiue.

24
Explicatur difficultas primaria. Supposita ergo hac veritate, nempe succcessionem esse ex imperfectione virtutis in motore, vel applicationis defectu: superest explicanda difficultas præmissa, quomodo in generatione, & corruptione interueniat motus localis in instanti, siue ipsius corporis, siue aëris circumstantis, & quomodo, vel ex qua radice id promeniat virtute naturali? Hanc difficultatem auget quod ex principio præmissa, quamdiu manet resistentia in mobili, & spatio, & virtus limitata in causa mouente, maneat causa motus. In proposito autem ita manet, ut resistentia etiam spatij aliàs pleni, ergo nequit fieri occupatio loci nisi in tempore. Deinde ab extremo ad extremum spatij occupati nequit esse transitus sine medio, aut non transeundo medium. Sed hic transitus virtute causæ secundæ nequit fieri nisi succcessiue: ergo, &c. Deinde

Urgetur difficultas contra motum localem instantaneum.

urget ratio Philosophi 6. *Physicorum*, quo probatur non dari motum in instanti, quia virtus fortior mouet in minori mensura, aut tempore: ergo sequeretur quod posset mouere in minori mensura quam sit instans. Deinde, si posset fieri motus in instanti localis, virtute causæ naturalis, sequeretur quod posset idem corpus simul poni in pluribus locis per causam naturalem. Sequela probatur: quia simul esset in extremis, & in medio; in quolibet autem extremo habet locum adæquatam, aliàs non posset esse in extremis, aut quiescere, neque daretur mutatio, aut motus subiecti secundum extrema tanquam inter terminos oppositos. Item, medium inter extrema est locus adæquatus mobilis, aut aliàs non posset fieri motus per medium cum distantia mobilis ab extremis; quia si medium communicaret extremis, iam nulla esset distantia, aut transitus, sed extrema sibi immediatè succederent: ergo sequitur si fiat motus in instanti per medium, mobile fieri simul in pluribus locis adæquatis virtute naturali.

25
Sustinetur conclusio. Dico tamen resolutionem Doctōris esse veram, non solum motum localem latè sumptum fieri virtute diuina posse, ut contingit in resurrectione; sed etiam contingere virtute causæ naturalis, quando aliquid densum conuertitur in rarum, per conuersionem substantialem, aut è contrà.

Ad intellectionem huius supponimus illam sententiā, quæ est communior antiquorum, nempe quantitatem, & reliqua accidentia subiectari in toto, & nullum accidens manere in genito, quod fuit in corrupto, ut etiam docet Doctōr in 2. *distinct.* 3. *quæst.* 4. Ad primum pro opinione, quod aliàs etiam sapè supponit, & sequitur ex

Scoti Oper. Tom. X.

Philosopho, 7. *Metaphys.* vbi definit accidens in ordine ad substantiam completam, tanquam subiectum.

Probatur iam conclusio; quantitas & qualitas sequuntur formam substantialem; & subiectantur in toto: ergo in eo instanti, quo forma substantialis recipit esse, etiam qualitas, & quantitas connaturalis ipsi insunt, quia sunt dispositiones naturaliter coniunctæ, & consequentes in toto. Sed pro omni instanti, quo concipitur quantitas terminata in esse, concipitur habere extensionem, seu effectum formalem connaturalem: ergo constituere in loco secundum mensuram, & modum extensionis, sicut & ipsa forma substantialis, & totum, quod generatur, concipitur esse in loco proportionato: ergo in instanti intrinseco, quo recipit esse, constituitur in tali loco. Probatur consequentia, quia repugnat ei recipere esse, in quolibet loco, sed in illo tantum, in quo determinatè emanat à virtute generantis, & repugnat agenti agere ad generationem eius, nisi secundum determinatam distantiam; neque ex se vindicat esse in tali loco determinato, sed ab agente in quantum succedit corrupto in eadem materia per virtutem generantis: sed perinde etiam repugnat, ut sit in loco, nisi secundum modum connaturalem, & debitum suæ quantitati, iuxta naturam extensionis, quæ debetur subiecto tanquam proprietas Physica inseparabilis naturaliter: ergo si exigit maiorem locum, illum habet in instanti generationis completæ; si minorem, eodem modo locum minorem: ergo materia sub corrupto nunc est in minori, nunc in maiori loco communicante, & hoc in instanti iuxta exigentiam corporis in quo est, & extensionis debitæ; aliàs non saluaretur generatio naturalis, neque modus essendi in loco connaturalis genito. Hinc sequitur ex alio principio, quo vacuum abhorret natura, aërem circumstantem etiam repellit, aut succedere in instanti. Idem argumentum fieri potest ex natura figuræ diuersæ in genito, & corrupto, ut *suprà* argumentatur Doctōr.

Dices illud principium non esse verum, nempe quantitatem subiectari in composito, sed in materia, & per alterationem præuiam corruptioni induci extensionem, & figuram connaturalem formæ geniti in tempore.

Contrà, sufficit ad propositum nostrum hanc conclusionem Doctōris tam veram esse, quam sit probabilis sententia, quam supponimus, quam hinc ex proposito non dissimulamus.

Contra responsionem sic argumentor, supponendo corruptum exigere etiam proprias dimensiones, & figuram, hæc necessariò manent, quamdiu forma substantialis corrupti manet, & repugnant in gradu, & modo dimensionibus & figuræ, iis quas sibi determinat forma succedens: ergo nequeunt in eo gradum, in quo est repugnantia inter utramque formam induci in materiam, quamdiu forma corrupta inest: ergo nequeunt antecedere formam geniti, aliàs proprietas Physica in eo gradu, quo est proprietas formæ consequentis, esset separabilis ab ipsa, & communicabilis alteri subiecto, & proprietas per oppositum conueniens formæ corruptæ

26
Probatur motum localem fieri in instanti.

Dispositio est, quo concipitur quantitas terminata in esse, forma est in eadem duratione cum forma.

Corpus in instanti generationis habet locum proportionatum.

27
Responsio.

Impugnatur.

Dimensiones & figura corrupti manent simul à forma.

corrupta esset separabilis ab ipsa manente forma corrupta.

28. Secundò probatur conclusio, data etiam sententia opposita, nempe quantitatem inesse materie. Hoc dato in accretione viuentis, eatenus fieret augmentatio, quatenus materia noua cum propria sua quantitate vniretur viuenti, & reciperet formam eius, & quidquid sit, an aliter

Ex augmenta-
tione vi-
uentis.

contingere posset, an contingat augmentum per productionem ipsius quantitatis nouæ in eadem materia; saltem necessariò sequitur ex coniunctione materie nouæ coniungi in eodem instanti nouam quantitatem, & extensionem viuenti; sed hæc coniunctio, qua materia fit sub forma viuentis, fit in instanti: ergo & quantitas inseparabilis, & extensio debita fit etiam in instanti: ergo & occupatur maior locus, & situs in instanti, quod sufficit ad intentum.

29. Tertiò in omni motu datur vltimum *mutatum esse*, per quod aliter se habet subiectum; & quamuis hoc extrinsecum sit motui, non tamen est extrinsecum subiecto, vt est in potentia ad terminum completum, & vt subest motori transmutanti. Quod probatur primò ex definitione motus: quia est *actus entis in potentia secundum quod in potentia*, id est, relinquens subiectum in potentia ad terminum: ergo quandiu mouetur, nunquam est in actu completo. Deinde, pro quocunque tempore, quo est motus, quæro, an subiectum sit in termino, vel non? Non primum, quia sic esset in termino, & quiesceret, & moueretur simul, quod repugnat.

Si dicas secundum, peto an distantia eius à termino sit diuisibilis, & pertranseat per motum? si sic, quæro similiter de quolibet instanti signato, an sit in termino, vel non? & sic in infinitum, ita vt quandiu sit sub motu, nunquam possit esse in termino: oportet ergo, vt constituatur mobile in termino, seu actu completo admittere aliquem gradum formæ vltimum produci per mutationem instantaneam, & totum simul, & non successiue, per quem gradum aliter se habet subiectum nunc, quàm prius; quia prius vt erat sub motu, erat in potentia, nunc autem non est in potentia, neque in fluxu, aut motu, sed quiescit ille gradus formæ, perinde in motu locali constituendus est, ac in quolibet alio: ergo secundum eum fit occupatio loci in instanti: ac proinde id non repugnat. Vide Doctorem in 2. dist. 2. quest. 9. §. *Ad secundam probationem*, &c. circa medium.

30. Ad rationem dubitandi. Ad primam respondetur, ad saluandam generationem naturalem necessariò dici illam quantitatem connaturalem formæ substantiali produci per mutationem, seu emanationem ab ipsa forma, non per motum: negatur ergo ibi inueniri resistentiam, quia quantitas tota primò producitur, & non supponit aliam in subiecto, cui repugnaret, & sicut totum effectum extensionis primò communicat subiecto, & non successiue per partes, ita exigit locum proportionatum primò: motus autem ætris circumstantis fit etiam in instanti à causa impediēte vacuum, siue aer succedat, siue repellatur: sicut ergo virtute naturali fit generatio vnius ex alio; ita etiam consequentia ad generationem: resistentia autem, quæ est ex parte mobilis ad motorem

Ad saluandam
generationem
exigitur vt
quantitas eo-
dem instanti
cum forma
fiat.

oritur ex distantia partium mobilis, quæ extra se mutuo inueniuntur extensæ, ac proinde secundum vnam prius debet pertransire spatium, quàm secundum alteram, & cum mutatione loci prioris, à quo receditur: sed hic non est mutatio prioris loci, sed extensio ad maiorem, aut contractio ad minorem, quæ secundum omnes partes primò ad omnes differentias situs fit, & in instanti: generatio enim necessariò in loco fit, ex §. *Physicorum*. Tollitur etiam resistentia in instanti, quæ est ex parte spatij, & quando occupatur maior locus, fit in instanti naturaliter, ne detur penetratio corporum. Principium autem illud, non dari motum in instanti, verum est, sed intelligitur naturaliter, & respectiue ad motum localem, qui est inter terminos oppositos per recessum ab vno, & accessum ad alium, transeundo per spatium, non autem ad mutationem generatiuam, & locum consequentem, & conuenientem quantitati consequenti.

Ad secundum, responderetur non fieri hunc transitum per medium, sed sicut contingit in vltimo *mutato esse* extrinsecum motus, occupari primò locum vltimum in instanti; ita etiam in instanti generationis occupari locum proportionatum primò & non successiue.

Ad aliud ex Philosopho. Responderetur propositionem illam veram esse: supponere tamen respectiue ad mensuram diuisibilem, in qua tam agens remissum, quàm fortius agere debet, vt comparatio subsistat. Consequentia autem falsa est, vt applicatur motui instantaneo, seu qui fit in instanti; quia comparatio secundum magis & minus nequit verificari respectiue ad instans indiuisibile. Videatur Doctor in 2. d. §. quest. 2. ad 1. contra opinionem & quest. 11. ad primum.

Ad vltimum. Responderetur motum localem sumi dupliciter. Primò, vt includit præsentiam quamlibet, quam recipit mobile per spatium, in quo mouetur, & qua posita cessat à motu. Alio modo sumitur pro vltimo termino intento, seu vltimo loco, cui succedit quies. Motum localem primo modo quoad omnem suam realitatem, conseruando loca intermedia, non communicantia, nequit facere causam creatam, sed solus Deus, qui potest primò mouere mobile ad plura loca adæquata, & non communicantia, & mouere ab vno loco in alium, non deperdito priori: potest tamen causam creatam mouere secundariò ad locum vltimo modo sumptum; & in instanti, vt contingit in generatione. Plura circa naturam motus, & virtutem causæ creatæ ad motum localem resoluit Doctor, in 2. dist. 2. quest. 9. & sequentibus, quæ ibi legi possunt.

Nunc autem quod effectiue, &c. Hic dicit primò; quòd corpus motum expellat aliud à loco formaliter, & non effectiue, sicut calor expellit frigus formaliter, & non effectiue: mouens autem corpus, effectiue expellit aliud. Aliqui tenent calorem effectiue expellere frigus, & idem dicerent in proposito: sed hanc controuersiam aliàs tractauimus. Secundò, dicit posse Deum duo corpora constituere penetratiue in eodem loco, & sic contingere posse in resuscitatione corporis; sed tunc fierent plura miracula; nam præter instantaneam restorationem, & positionem corporis maioris

Quomodo fiat
occupatio lo-
ci maioris in
instanti.

Ad secundum
non fieri
transitum per
medium.

Ad tertium.
Explicatur
Philosophus.

Ad vltimum.
Motus localis
dupliciter
sumitur
quoad reali-
tatem.

Corpus motū
expellit aliud
formaliter,
non effectiue.

Deum posse
duo corpora
penetratiue
statuere in
eodem loco.

in

Distinctio XLIII. Quæstio V. 79

in hoc loco, daretur aliud miraculum penetrationis. Quod si corpus erit minus, non sequitur penetratio, sed aliud; nempe Deum in instanti mouere corpus circumstant, ut aërem, quo contingat superficiem corporis minoris, ne detur vacuum; vel certe permittere naturam sibi, quæ nequit mouere in instanti aërem, & dari vacuum, quod non implicat contradictionem; nempe si cesser actio diuina impediens vacuum: & tandem subdit: *non ergo vacuum esse in vniuerso, includit contradictionem: imò si natura faceret in instanti minus ex maiore, videretur posse concludi vacuum esse per tempus sine diuino miraculo, &c.* Intelligit, aut sumit naturam, vt non comprehendit authorem naturæ, & dispositionem eius: quia vnio, quæ est inter partes naturæ, est ex dispositione authoris naturæ, & non ex virtute causarum inferiorum. Sic ergo non repugnaret dari vacuum in natura, in quantum hæc repugnantia reduceretur in causas inferiores, etiam sine miraculo; repugnaret autem si referatur ad stabilem Dei dispositionem.

34 Aliud quod sequitur; nempe si non repugnaret naturæ facere corpus minus ex maiore, aut contrà, videretur importare dubiam resolutionem contra prædicta superius, quibus videtur asserere ita contingere; vacuū enim in natura non admitterent Philosophi possibile esse, vt patet 4. *Physicorum*, neque Theologi admitterent sine miraculo; sed omnis actio, ex qua sequitur miraculum, est impossibilis naturæ ex propriis viribus: ergo causare minus corpus ex maiori, aut è contra in instanti, perinde ipsi repugnat.

Respondetur, supposita dispositione primi agentis, vacuum in natura non posse dari; hæc tamen repugnantia oritur non ex efficacia causarum naturalium, sed ex potentia primi motoris, à quo est vnio inter membra vniuersi, qua sunt

contigua. Ex parte tamen naturæ, si sibi ipsi permitteretur, non est vlla repugnantia: vnde si posset facere ex maiori corpore minus, vt dicit Doctor, non repugnaret naturæ viribus fieri vacuum per generationem instantaneam; quod autem de facto non sequatur vacuum, quia succedit aër circumstant, est ex authore naturæ conseruantis vnionem vniuersi, & mouentis aërem circumstantem in instanti, vt succedat corpori. Vnde cum dicimus superius ex minori fieri maius, aut è contra, supponimus etiam concursus primi agentis ad impediendum vacuum. Ad saluandam generationem & vnionem partium vniuersi, necessarius est motus in instanti.

Requiritur concursus primi agentis ad impediendum vacuum.

Ad saluandam generationem & vnionem partium vniuersi, necessarius est motus in instanti.

neque ex parte producti asserimus motum localem propriè dictum; quia non est recessus ab extremo ad extremum per medium, (hoc enim virtute causæ secundæ nequit fieri in instanti) sed tantum est per se mutatio de priuatione ad formam, & effectum connaturalem eius in subiecto: motus autem localis est de subiecto in subiectum, & de loco in locum oppositum secundum distantiam: talem dicimus sola diuina virtute fieri posse in instanti, & non contingere virtute naturæ, licet ad conuersionem illam, quæ fit in instanti, sequatur motus corporis extrinseci virtute diuina ad impediendum vacuum, aut certe ad saluandum generationem sine penetratione corporum.

SCHOLIUM.

Hic docet primò quòd animatio necessariò fiet in instanti; tum quia forma non habet partes, tum etiam quia successio non potest esse ex parte receptiui, quia datur aliquod primò animabile, cuius nulla pars ante alias animari potest, non videtur loqui de potentia absoluta, quia hæc ratio procedit de forma corporeitatis, de qua oppositum dixit. num. 4. Secundo ait animationem fieri simul cum formatione corporis, quia hæc est dispositio necessitans. Tertiò ait animationem non esse mutationem, quia corpus non habuit eius priuationem. Quarto ait ibi esse passionem, & explicat quomodo.

DE tertio dico, quòd animatio non est tantum in instanti propter rationem dictam in 2. artic. quia scilicet est à solo Deo immediatè, cuius virtuti actiue nihil resistit: sed necesse est eam esse in instanti, quia non posset esse successio in receptione formæ, nisi vel propter partes formæ inducendæ: vel propter partes corporis, quarum vna prius recipit formam, quam alia: sed neutrum potest poni in animatione. Non primum, quia illa anima in vnico gradu, in quo creatur, reünietur, ita quòd licet pars aliqua corporis posset esse perfectior alia: tamen hoc nihil ad propositum ad successiuam vnionem ipsius animæ. Nec secundum potest dari, saltem de primo animabili: aliquid enim est proportionatum animabili primo, ita quòd nihil eius potest animari, nisi totum simul animetur; licet fortè de multis partibus corporis, quæ non sunt simpliciter necessariae ad animationem; vt sunt manus, pes, & cæteræ partes, vna possit prius animari, quam alia; sed loquimur de prima animatione.

h Dico etiam secundò, quòd in eodem instanti, in quo corpus formatur, animatur:

Animatio matur : quia ex quo forma ista est dispositio necessitans ad animam , non absolutè ,
fieri eodē in- sed ex necessitate agentis ; non simpliciter , sed ex dispositione sua , statim forma cor-
stanti cum poris inducta , inducitur ab ipso forma , quæ est anima , & non ex necessitate
formatione materiæ.

corporis in Et si quæras , nunquid eadem mutatione inducitur forma corporis , & anima ? Di-
resurrectione co quodd non , imò inductio formæ corporis est per mutationem : inductio autem
ne , sed non animæ non est cum aliqua mutatione , quæ sit ad animam , vel animationem , vt ad
eadem mu- terminum. Primum apparet , quia susceptivum formæ corporeitatis transit à priua-
tatione. tione ad formam : & secundum apparet per idem , quia susceptivum animæ , vel ani-

Animatio mationis non est materia prima , sed corpus : illud autem non habebit priuationem
in resurre- ipsius animæ , à qua transeat ad formam : quia nec simul habebit eam cum anima ,
ctione an- quia tunc priuatio , & forma essent simul : nec prius habebit eam , quàm formam ,
mutatio. quia non prius tempore erat corpus , quàm anima : nunquam autem est mutatio , nisi
quando susceptivum termini *ad quem* alicuius inductionis præcedit duratione ipsum
terminum *ad quem* , & tunc est sub priuatione termini.

9 i Si arguas : ergo non est ibi animatio actio , nec animatio passio : quia actio non
quest. 1. quàm passio , nec passio sine mutatione : & mutatio negatur ibi : ergo tam actio ,
quàm passio : quod videtur inconueniens. Respondeo , sicut dictum est *suprà dist. 13.*
Passio dicit respectum passi ad agens extrinsecus aduenientem : hoc est , non necessa-
riò consequentem extrema posita : talis autem potest esse , etsi passum nunquam
præcedat duratione formam , quam recipit , quia quantumcunque simul secum ha-
beat formam , potest tamen eam recipere ab alio ; & tunc breuiter in inductione for-
mæ coæuæ ipsi passio , benè est passio sine mutatione.

Passio po- Exemplum huius secundum Augustini 2. *Confess.* quodam modo prioritatis creatur
test esse co- materia prius quàm forma : in illo priori materia non habet respectum ad Deum ,
ana passio nisi producti ad producens , & ille respectus non est extrinsecus adueniens , imò ne-
sine muta- cessariò consequens naturam fundamenti , ex 1. *dist. 2.* in secundo instanti naturæ
tionem. recipit formam à Deo : & ille respectus non est eius vt producti , vt ad Deum produ-
centem , sed est eius vt informati ad Deum vt informantem , siue vt imprimentem
formam : & ille secundus respectus extrinsecus aduenit materiæ , quia posset per-
petuò materia manere Deo conseruante , sine illo respectu receptionis à Deo. For-
ma ergo illa simul duratione concreata est in materia : sed posterius natura inducitur ,
vel imprimitur in materiam passione de genere passionis : sed sine omni mutatione ,
quia nunquam materia à priuatione formæ illius , transit ad formam , nec breuiter
aliter se habet secundum eam : quia aliter & aliter præsupponunt entitatem.

Ex hoc sequitur corollarium , quodd dicendo actionem & passionem abstrahi à mo-
tu , & mutatione , non oportet dicere , quodd remaneat in eis sola ratio relationis ,
imò verè remanet ratio actionis , & passionis , absque quacunque ratione motus ,
vel mutationis.

COMMENTARIUS.

35 g *DE* tertio dico , &c. Refoluit tertium arti-
Animatio culum de animatione , dicens fieri in in-
corporis sus- stanti. Ad probationem huius duas rationes
cirari fieri in subiicit : prima est , quia hæc animatio fit à solo
instanti. Deo immediatè , cuius virtuti actiue nihil resi-
stunt , &c. Hæc ratio ita intelligenda est ; vt nulla
alia causa effectiue attingat resurrectionem , seu
animationem , nisi solus Deus. Si intelligatur
de efficientia causæ principalis physicæ , omnes
admittunt hanc probationem ; si verò de instru-
mentaria Physica , plures docent Christi huma-
nitate concurrere actione instrumentaria Phy-
sica ad resurrectionem ; quæ actio conuenit hu-
manitati eius tanquam instrumento coniuncto
diuinitatis. Hæc sententia est satis frequens in
schola D. Thomæ , quam sequitur Suarez tom. 2.
in 3. part. disp. 50. sect. 4. conclus. 4. Egidius tom. 3.
de beatitud. quest. 5. art. 5. §. 4. Sotus in hac dist. q. 1.
art. 4. & alij.

36 Dico Christum concurrere ad resurrectionem.

Probat Ioann. 5. Sicut Pater suscitavit filios , & Prima con-
uiuificat , sic & Filius , quos vult , viuificat , &c. eluf.
nec enim Pater iudicat quenuquam , sed omne iudi-
cium dedit Filio. Item cap. 6. Hæc est voluntas eius ,
qui misit me Patris , vt omne quod dedit mihi , non
perdam ex eo , sed suscitem illud in nouissimo die. &
infra : Vt omne quod dedit mihi non perdam. Item :
Nemo potest venire , nisi Pater , qui misit me , traxerit
illum , & ego resuscitabo eum in nouissimo die. cap. 11.
Ego sum resurrectio , & vita , &c. ad Rom. 14. In
hoc enim Christus mortuus est , & resurrexit , vt &
viorum , & mortuorum dominetur , &c. 1. ad Thes-
sal. 4. Deus eos , qui dormierunt per Iesum , adducet
cum eo , &c. Hæc veritas est fidei , quam tenent
omnes Pætres , & Doctores , atque Interpretes in
illa verba.

Dico secundò resurrectionem nostram fore 37
per Christum , non solùm quia Deus est , sed etiam
quia homo ; & sic intelligit Cyprian. illum lo-
cū Ioannis , Sicut Pater suscitavit mortuos , & vi-
uiuificat , &c. lib. 2. contra Iudeos. cap. 28. & lib. 3. c. 33.
August. 1. de Trinit. c. 13. tract. 21. in Ioann. lib. 50.
homil. hom. 22. Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 140. Beda
in

Distinctio XLIII. Quæstio V. 81

in eadem verba. Hæc etiam veritas est certa, & confessa apud omnes.

38 *Tertia conclusio.* Dico tertio, ad hanc veritatem sustinendam non esse necessariam actionem illam instrumentariam Physicam humanitatis Christi: quia magis obscurat mysterium, & nulla necessitate ponitur, aut sufficienti ratione de facto interuenturam probatur, quidquid sit de eius possibilitate, quam plures negarent, & nos etiam putamus esse satis difficilis probationis, vt de his instrumentis in materia Sacramentorum fusiùs tractauimus d. 1. & 2. huius Quarti. Tractatur etiam hæc quæstio per se in materia de Incarnatione; vbi agitur de potestate, & concursu humanitatis Christi ad opera miraculorum.

39 *Secunda ratio ex Patribus.* Probatur hæc conclusio ex Patribus, qui & duas operationes in Christo, & duas voluntates definiunt; naturas quidem impermixtas, & proprias operationes inconfusas, in vna tamen persona Christi indiuisa. Hippolytus ad Psalm. 2. ostensionem humanitatis refert in opera humilia, quæ fecit, diuinitatis verò in miracula, quæ parauit, discernens per hoc inter naturas, & proprias cuiusque operationes. Tertullianus in Apologetico, cap. 21. Mortuos suscitare: & miracula edere, tribuit diuinitati vt propria; humilia pati humanitati, vtraque vni Christo: & lib. de Carne Christi, cap. 5. Quæ, inquit, proprietas conditionum diuine, & humane, aqua vtrique nature veritate cuiusque disuncta est, eadem fide Spiritus & carnis: virtutes spiritum Dei, passiones carnem hominis probauerunt, &c. Caius Papa epistola ad Felicem Episcopum. Licet ergo in vno Domino nostro Iesu Christo, vero Dei, atque hominis filio, Verbi & carnis vna persona sit, qua inseparabiliter atque indiuisè communes habeat actiones: intelligenda tamen sunt ipsorum qualitates, & sincera fidei contemplatione cernendum est, ad quæ prouebatur humilitas carnis, & ad quæ inclinatur altitudo Deitatis: quid sit quod caro sine Verbo non agit, quid Verbum sine carne non efficit, &c. Et postquam per varia exëpla vtriusque operationes discreuit, subdit: Quamuis itaque ab illo initio, quo in vtero Virginis Verbum caro factum est, nihil vnquam inter vtramque formam diuisionis extiterit, & per omnia incrementa corporea vnius persona fuerint totius temporis actiones: & ipsa tamen (vt ita dicam) que inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus, sed quid cuiusque forma sit, ex operum qualitate sentimus, &c. Ergo ita fuerunt iuxta hanc definitionem Pontificis indiuisæ naturæ in eodem supposito, vt tamen operationes earum, quæ enumerantur, fuerint impermixtæ, vt neque illæ, quæ propriæ dicuntur diuinitatis, possint tribui humanitati, neque diuinitati, quæ fuerunt humanitatis. Miracula autem tribuit Pontifex diuinitati, passiones, & reliqua humana humanitati, ita vt ex qualitate & natura operum veritas naturæ, à qua procedebant, significaretur.

40 *Chrysof.* Chrysof. hom. de Cruce: Christum cùm audieris, non solummodo Deū putes, sed Deum, & hominem crede: scio namque esurisse Christum, & scio Christum de quinque panibus, & duobus piscibus, satiassè quing; millia hominum, &c. scio Christum stitisse: scio Christum super aquas ambulasse: scio Christum mortuum, & scio Christum mortuos suscitasse, &c. & quedam quidem refero Deitati, quedam verò assigno humanitati, &c. nempe miracula, vt resuscitare mortuos, Deitati, sitim, & eiusmodi, humanitati. Quod optimè declarat hom. 11. in Marcum. Quidquid

magnum, inquit (supple in Christo) est, refer ad Filium Dei; quidquid paruum est, refer ad filium hominis, &c. Cyrillus ierosolymitan Catech. 4. Mortuus est verè vt homo: vt Deum autem mortuum quadriduam excitauit, &c. Sophron. epistola ad Honorium eodem modo mysterium declarat, & Synodus sexta aët. 17. & Constant. 4. Imperator secundum hanc definitionem statuit edicto ad populos Orientis, differens de vnitæ suppositi, & discretione naturarum, proprietatum, & operationum, quæ eidem supposito conueniunt: Passibilis quidem, inquit, carne, impassibilis Deitate: neque enim alteri (supple supposito, aut personæ) miracula, & alteri passiones sequestramus: sed vni, eidemque Domino nostro Iesu Christo vtrarumque indicia deputamus, secundum aliud quidem miracula operari, secundum aliud verò pati, &c. Rectè ergo ex his deducitur conclusio Doctoris, quod à solo Deo immediatè, & Physicè procedat resurrectio, seu animatio corporis in resurrectione vltima.

Dices miracula quidem conuenire soli diuinitati, tanquam causæ principali, & inde non sequi quin conueniant humanitati tanquam instrumento physico.

Contra. Patres colligunt veritatem physicam naturarum in Christo, seruatis cuiusque proprietatibus sine confusione, & cum discretione operationum, & impermixtione; ex quibus operationibus, quæ discretæ, & impermixtæ sunt, colligunt veritatem ipsarum naturarum adunatarum in eodem supposito, sine ipsarum permixtione, sicut ex effecta Physico colligitur à posteriori causa eius: ergo cùm suscitare mortuos, & alia miracula tribunt soli Deitati hoc modo, seu Christo mediante Deitate sola tanquam proprias operationes; ex quibus significatur vera Deitas inesse Christo. Propositio illa dogmatica & absoluta, cum exclusione posita à Patribus, ita intelligenda est, vt excludatur etiam concursus humanitatis Physicus. Probatur consequentia, quia alias idè admittunt aduersarij, seu astruunt concursum instrumentalem physicum humanitatis, vt hæc opera tribuantur humanitati, quia id ad perfectionem eius facit: sed hoc dato, non saluaretur operationes esse impermixtas, vt procedunt à naturis, seu principiis quo operandi, quia operationes esse impermixtas respectiue ad naturas, à quibus procedunt, est ipsas ita prouenire ab hac, vel illa sine alterius concursu; dato namque opposito operationes naturarum essent permixtæ, quia non seorsim referrentur ad naturas, sed simul ad vtramque, sicut effectus communis permixtè refertur ad causas concurrentes, licet in diuerso genere, aut modo ab ipsis causatur: ea tamen ipsa, inquit Caius Papa (vt ita dicam) que inseparabiliter facta sunt (nempe sine diuisione ab eodem communi supposito) nulla permixtione confundimus, sed quod cuiusque forma sit, ex operum qualitate sentimus, &c.

Sic negant aliqui Patres operationes proprias naturarum esse confusas, aut permixtas, sicut ipsæ naturæ, à quibus procedunt, adunatæ licet supposito, inter se tamen sunt impermixtæ, & inconfusæ, & inconuersæ. Cuius contrarium docebant hæretici, vt Acephali, & Monothelitæ, qui prædicabant vnam in Christo naturam, vnam voluntatem, vnam actionem, & operationem; vt pater ex Euagrio, Leonio, Damasceno, Euthymio, & aliis. Hic error damnatus est per Ecclesiam sæpiùs, quæ docet duas

Cyr. Hierol. ad Sophron.

Synodus sexta. Constant. 4.

41 Responsio.

Impugnatur. Discussus Pat. cuiusque scriptum.

Non saluari operationes esse impermixtas, si humanitas Physicè agat modo præsentis.

Effectus permixtè refertur ad causas, quibus sit.

42

Hæretici dant.

duas naturas impermixtas, duas voluntates, & duas operationes etiam impermixtas naturarum in Christo, prout ex præmissis patet: ergo in rigore verborum, & secundum scopum intentum à Patribus, illæ operationes, de quibus loquuntur Patres, sunt impermixtæ, id est, ita procedunt à naturis impermixtæ, vt ad vtramque referri non debeant: quod non posset dici, si procederent opera Deitatis à natura humana, vt in instrumento Physico habente influxum Physicum in ipsas; sicut enim saluatur proprietas causæ, ita & concursus. Et quamuis Baptismus: v. g. sit instrumentum gratiæ iustificantis, tamen Tridentinum verè ipsi tribuit gratiam illam, vt causæ, à qua est. *Jeſſ. 6. cap. 7.*

Effectus proprie tribuitur instrumento.

43
Antithesis seruanda, quæ statuunt Patres.

Deinde, antithesis, quam constituunt Patres inter ipsas naturas, & operationes, seruanda est secundum proprietatem; ita vt in iis, in quibus aduersantur membra, non communicent. Dicunt Patres communicare in supposito, non communicare in operationibus, quas enumerant: v. g. humanitati conuenit passio, & humilitas, quæ nequit competere Deo impassibili, vt dicunt Patres, & veritas: per oppositum competit tanquam operatio propria diuinitati fulcitare mortuum: ergo vt antithesis rectè seruetur ea proprietate competit Physicè Deitati fulcitare mortuum, quomodo humanitati, humiliari, pati opprobria, esse minorem; sed hæc ipsa conueniunt humanitati, vt non possint referri ad diuinitatem in Christo tanquam ad principium, aut subiectum Physicum; ergo ex mente Patrum idem dicendum de operibus illis, quæ per antithesim tribuuntur diuinitati.

Humilitas & passio nequit ad Deitatem vt subiectum referri.

44
Patres referunt ad inuicem naturas, & operationes solum secundum denominationem instrumentum. Athanasius.

Deinde, ipsi Patres referunt proprietates naturarum, & operationes ad se inuicem, solum per communicationem idiomatum ex vnitate in supposito, & secundum denominationem tantum: vt Athanasius. l. 4. contra Arianos. *Ne quis igitur scandalizetur: sed potius cognoscat Verbum ipsum impossibile esse, sed tamen ob carnem, quam induit, ista de eo predicari; quia vt illa propria sunt carnis, & caro illa proprium est corpus Saluatoris, &c. non ideo quia homo factus est, desit esse Deus: neque quia Deus subsistit, abducit se ab eo, quod humanum est, absit: sed potius cum Deus erat, assumpsit carnem, & in carne existens deificat carnem: & quemadmodum in ea interrogationes faciebat, ita quoque & in ea mortuum excitabat, omnibusque ostendit se, qui mortuos viuificaret, & animam reuocaret, multò facilius omnium occulta sibi cognita habere, eique certum esse ubi Lazarus iaceat, &c. & infra: Ista igitur simul & dixit & egit, quia humana erant, vt hanc vocem ederet, transcat à me calix iste, &c. & cur me deliquisti? sed tamen diuinitus idem ille Solis deliquium induxit, & mortuos excitauit. Rursum, humanitus inquit: Nunc anima mea turbata est: illud autem diuinitus dixit: Potestatem habeo vt ponam animam meam, & potestatem habeo vt sumam illam: nam turbari, carnis proprium est, potestatem autem habere ponenda, aut sumenda animæ pro arbitrio, & ubicunque placuerit, non proprium est hominum, sed potentia Verbi, &c. Quibus verbis primò dicit ea, quæ sunt naturæ humanæ, quoad esse, vt passiones, & operationes connaturales, dici de Verbo. Deinde, Verbum ipsum per carnem interrogationes quasdam facere, & in carne operationes, quæ sunt propria Verbi, & non carnis: nusquam autem dicit Verbum per carnem illas exercere,*

Aliud est per carnem, & in carne facere operationes.

sed in carne, vt est excitare mortuos, & alia, quæ ibidem enumerat. Eodem modo loquitur Theodoretus *dialog. 3.* Anastasius Antiochenus *lib. 3. de passione & impassibilitate Christi.* Damasc. *lib. 3. fid. Orthod. cap. 4.* Si ergo secundum communicationem idiomatum ratione eiusdem suppositi operationes diuinæ conueniunt naturæ humanæ, sequitur eas non cōuenire eidem vt principio physico. Deinde, cum Patres dicunt eidem Christo conuenire operari diuinæ, & humana, secundum aliam tamen, & aliam naturam, videntur per hunc modum excludere confusionem concursus naturarum, vt optimè Aug. *ser. 8. de verbis Dominis.*

Licet, inquit, *vnā personam in Christo credamus; duas tamen substantias, id est, naturas esse fatemur, diuinitatis scilicet, & humanitatis, &c. quæ tamen substantia non sunt confusæ, sed vnite, atque in vna, eademque persona inseparabiles, & in sua semper proprietate manentes: quapropter vnicuique substantia propria vique aptanda sunt; id est, infirmitates humanitati, quæ creata est; signa verò, vel mirabilia diuinitati, quæ creauit: in tantum enim sibi met vnite sunt, atque coniunctæ, vt idem, atque idem Christus, Deus & homo, aliquando res aut agat, aut loquatur humanas, aliquando diuinas, &c.* Subiicit exempla, quorum vltimum est, quoddam Lazarum quatuoriduum, inquit, *authoritate diuina inbeat à mortuis reuocari, &c.* Hoc idem docet Leo Papa epistola 10. ad Flavianum cap. 4. Leo Papa. *Agit vtraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Vnum horum conruseat miraculis, aliud succumbit iniuriis, &c.* Ex quibus colligitur resurrectionem mortuorum esse à solo Deo vt à causa Physica, non autem ab humanitate, vt causa instrumentali Physica. Quod multum confirmat quod de operatione Theandrica definit Martinus I. in Concilio Romano. *consultat. 1. can. 13.* vbi definit non esse vnā, sed duas operationes vnitas. Hieron. in Matt. 14. *Supra quam humana, inquit, conditio ferret, ea quæ erant hominum agebat, vt cum in fluxa & instabili vnda terrenis pedibus incederet, non indurata aqua. Verum per eximiam diuinitatis potentiam ita comparata, vt minime disfluere, pedumque corporeorum grauitati cederet, &c.* Damascenus *lib. Quomodo ad imaginem Dei facti sumus, &c. in fine: Quando diuinitas, inquit, tactu carnis sanabat infirmum, alia erat propria actio diuinitatis, altera humanitatis, & finis humanæ actionis in manus extensione, & tactu positus erat: diuina autem natura in excitatione puella, &c.*

45
Augustinus.

Martinus I.
Operatio Theandrica.
Hieron.

Damascenus.

Secundò probatur à ratione conclusio Doctoris: Christus eatenus est causa nostræ resurrectionis, quatenus est mediator, & Redemptor, & meruit gratiam, & gloriam, seu beatitudinem, ad quam vt ad finem ordinatur resurrectio, vt quis recipiat prout gessit in corpore retributionem; sed est causa meritoria duntaxat nostræ iustificationis, & gloriæ, & non physica, aut instrumentalis: ergo sic est causa resurrectionis. Maior patet, quia, vt dixi, resurrectio est volita tantum secundum ordinem diuinæ iustitiæ ad recipiendam retributionem: ergo eatenus est à Christo vt homine, quatenus ipsa retributio ab ipso est tanquam à causa meritoria. Deinde, ad ordinem diuinæ iustitiæ, & dispensationis non magis spectat vt resurrectio, quæ accessoria est ad opera, & retributionem, esset instrumenta-liter à Christo, quam vt ipsa iustitia, seu gratia, secundum humanitatem, &c.

46
Secunda probatio à ratione. Christus est causa resurrectionis eo modo, quo & iustificationis.
Non attingis physice gratiam & gloriam Christi, sed iustitiam, &c.

Distinctio XLIII. Quæstio V. 83

& gloria sic esset instrumentaliter, neque ad perfectionem Christi influxus saluandam, magis facit vnum, quàm aliud: imò magis faceret secundum; quia quò perfectiùs attingeret finem, eò perfectiùs influeret, & quò immediatius, etiam eò perfectiùs, quàm si media tantum attingeret, qualis est resurrectio. Quòd verò non sic physicè attingat finem, agendo instrumentaliter, probatur ex Tridentino, *sess. 6. cap. 7.* in quo enumerantur causæ nostræ iustificationis, & solus Baptismus dicitur causa instrumentaliter, Christus verò finalis, & meritoria: ergo non instrumentaliter, aut Physica.

47 Confirmatio. Confirmatur, non est inuertendus modus agendi causarum, qui ex genere ipsis competit, neque ingerendus alius modus causandi, qui superfluous est, & non facit ad ordinem, aut naturam causarum, quæ applicantur. Sed in proposito causæ respectu finis cum omnibus accessoriis sunt morales ex parte meriti, & pacti, & operis, vt ex eo redundat debitum resurrectionis accessorie ad beatitudinem, gratiam, & opera: ergo non est alius modus causandi Christi respectu resurrectionis, quàm moralis; nam Physicus instrumentaliter non esset ex merito, neque Christus, vt sic influens, ageret vt causa per se in illo ordine, in quo, & ex quo concurrentibus cæteris fundatur titulus ex debito tantum morali. Accedit quòd hunc tantum modum causandi Christo tribuit Scriptura; & potestatem, quam recepit in viuos & mortuos, fuisse moralem, & non Physicam; ad exercitium autem potestatis moralis sufficit influxus moralis, & non requiritur Physicus: ergo, &c.

48 Deinde influxus, quem tribuit Scriptura locis præallegatis respectu ad resurrectionem, est influxus causæ principalis, & non instrumentaria: esse autem causam principalem Physicam repugnat humanitati respectu resurrectionis: ergo, &c. Hæc causalitas principalis est illa causæ moralis meritoria, & qua recepit potestatem in viuos, & mortuos iudiciariam, quæ homo est: Christus ergo, quæ Deus, est causa principalis Physica resurrectionis; quæ autem homo causa meritoria principalis, & ex potestate sibi commissæ, vt patet ex dictis. Congruentia autem, quæ adducuntur ad probandam causalitatem Physicam instrumentariam non repugnare humanitati, & conuenire eidem de facto, quoad primum, vt dixi, sunt valde obscuræ, & vix ex principiis naturalibus subsistunt; si tamen omnino subsistunt: nam vt ex primo argumento constat, magis colligitur repugnantia, quàm possibilitas: & data possibilitate, non est fundamentum asserendi ita de facto contingere. Nam inter Patres, qui magis fauere videntur concursui Physico humanitatis ad opera miraculosa, solus Augustinus *lib. 22. de Ciuitat. cap. 9.* subindicat illum modum influxus, sed mox relinquit sub incerto, tanquam non necessarium ad saluandum veritatem Scripturæ, & operum, vt attribuantur Sanctis. Sic etiam Gregorius *lib. 2. dialog. cap. 30.* reuocat, vel ad impetrationem, vel ad imperium, & potestatem, sicut Petrus orando suscitauit Thabiram, & increpando Ananiam, & Saphiram tradidit morti: hoc autem imperium procedit ex fide, & potestate morali, quam in opera recipiunt Sancti per assistentiam Dei.

49 Alij autem Patres, qui dicunt carnem Christi

fuisse organum, & instrumentum Deitatis; fuisse viuificatricem; & tactu sanasse languores, vt Damascenus *lib. 3. de fide cap. 15. & 19.* Theodoretus in *Dialogo* qui inscribitur *Immortalis*. Eusebius *lib. 4. demonstr. Euangelicarum cap. 14.* Cyrillus Alexandr. *epistola 11. Anathif. 11. & lib. de fide ad Reginas.* intelligendi sunt modo, quo ipsi se exponunt, nempe in operibus; in quibus actio humanitatis concurrebat cum actione Verbi, quæ dicuntur Theandricæ, ita vt quod naturale erat, tribuatur humanitati, vt tangere, sperto linire, ambulare; supernaturalitas tamen operis tribuatur soli Verbo: nam sic exponunt ipsi Patres, discernentes inter vtriusque operationem, vt patet ex Damasceno supra citato: & proprietates etiam saluatur locutionis, quia virtus diuina Verbi applicabatur mediante tactu humanitatis, tanquam organo, & instrumento, licet ipsum miraculum non attingeret per se humanitas aliter quàm applicando virtutem diuinam, cuius propria operatio concomitabatur propriam operationem humanitatis.

De resurrectione verò inortuorum, non ita loquuntur Patres, in qua non interuenit tactus humanitatis Christi, imò hanc tribuunt Deitati soli, tanquam causæ Physicæ, vt patet ex citatis. Hoc idem tenet Ambrosius *lib. 2. de fide cap. 48.* Hilarius *lib. 7. de Trinitate*. Chrysostomus *homilia 38. in Ioannem*, & quamuis Christus vt homo sit causa resurrectionis, intelligitur meritoria, & subauthoritativa per potestatem datam. Et hæc quoad primam partem illius conclusionis sufficiant, quatenus dicitur resurrectionem, seu animationem corporis organici esse à solo Deo Physicè, & in instanti.

Secunda probatio conclusionis est ex impossibilitate productionis successiuæ in proposito: quia ad hanc successionem, vt sit possibilis, requiritur vel vt forma sit diuisibilis in gradus diuersos; sicut v. g. albedo intensa vt octo, vel certè, vt subiectum in quo induci possit, sit diuisibile in partes, quarum vna prius alia nata sit recipere formam. Hæc diuisio subiecti potest contingere duobus modis: nam si sit homogeneum, v. g. lignum ad introductionem formæ ignis, potest conuenire successio in forma ignis secundum speciem, vel partes integrantes ipsius formæ; ex diuersa applicatione subiecti ad causam, ita vt in parte viciniore apta sit causa efficacius agere, quàm in partem remotam, & prius inducere formam: de successione ex hac causa non agit Doctor: eam enim insinuauit in articulo præcedenti in ipso initio. Alia ergo causa successionis est ex parte subiecti heterogenei, qua habet plures partes diuersæ rationis, & quarum vna est nata ab intrinseco recipere formam ante aliam, ita vt sit ordo ab intrinseco inter partes, vt comparantur ad formam. Ita se habet corpus organicum; quia secundum aliquas partes est natum primo animari, v. g. cor, & caput, & reliquæ in quibus vita principaliter residet, ita vt nequeat inesse naturaliter aliis secundariis, vè in manu, vel pede, nisi prius insit primariis partibus.

Ad propositum, excluditur successio ab animatione in homine; quia anima rationalis habet indiuisibilem

Humanitatem Christi quomodo organum Verbi sit.

Resurrectio tribuitur soli Deo tanquam causa.

50 Secunda ratio conclusio- nis excludit possibilitatem successio- nis.

Ad produ- ctionem suc- cessiuam re- quiruntur duo.

Explicatur Patres.

Animam rationalem induci in instanti.

Ratio.
51

Angelū aut animam non posse produci nisi in instanti.

Tempus natur.

*Sequenter contradi-
ctoria ē esse, &
non esse pro
eadem men-
sura.*

*Malè attri-
buitur sen-
tentia opposi-
ta Doctōri.*

52

Animatio fit in eodem instanti formationis corporis.

Formatio corporis fit per veram mutationem.

Non ita inducitur anima

indivisibilem gradum entitatis, ita ut communicari debeat, vel nullo modo. Subiectum primum animabile est etiam indivisibile, hoc scilicet modo, ut nihil eius animari primò possit, nisi animetur totum: ergo repugnat ex utroque capite animationem hanc fieri, nisi in instanti.

Hanc rationem Doctōris negarent Authores, quos citat Scholias in scholio præfixo ante articulum secundum; quin etiam admitterent Angelum produci posse in tempore. Sed ratio Doctōris illam sententiam destruit: & sic argumentor: forma indivisibilis nequit attingi nisi tota, & secundum indivisibilem gradum essendi; quia sicut non habet partes, aut gradus diuersos essendi; ita nequit recipere esse secundum partes; sed debet produci tota simul: sed pro omni mensura in qua est eius productio, pro eadem etiam est aliquid in esse termini, quod recipit esse: quia nequit productio esse, aut concipi sine termino. Ille terminus nequit esse pars formæ: v.g. Angeli: ergo erit tota forma: ergo pro mensura, quo est productio Angeli, est tota simul, & consequenter ipse Angelus in esse termini totus inesset: si ergo productio fieret, v.g. in una tota hora successivè, necessarium esset ut ante horam non succederet quies, & in qualibet horæ parte esset tota productio, & totum productum, quæ sunt contradictoria manifesta: nam sequeretur quoddam esset, & non esset productio per totam horam. Probatur esse ex hypothese; probatur non esse ex ratione præmissa sic: in prima media hora præcessit productio Angeli, & totalis: ergo & Angelus fuit productus pro prima media hora totus, & consequenter non est in potentia ut primò producatur pro sequenti parte horæ. Et sic argumentum ideam currit pro omni signata parte temporis antecedentis. Immerito aliqui pro hac sententia citant Doctorem, ut patet ex præmissis, quæ omnino improbabilis est; nam si loquamur de prima, & simplici productione Angeli, conuincitur falsitatis ex dictis. Si autem loquamur de productione eius multiplicata, eo modo, quo aliqui tenent præexistens posse reproduci, est etiam improbabilis, & impossibilis, non ex eo præcisè quoddam illa sententia sit falsa, sed ulterius quia etiam ea data sequeretur quoddam si tota hora successivè, & continuè reproduceretur, quoddam infinites reproduceretur, id est, in singulis instantibus, & in singulis partibus horæ.

h. Dico etiam secundò, &c. Dicit animationem fieri in eodem instanti, in quo formatum est corpus; quia organizatio corporis est dispositio necessitans ad infusionem animæ, quatenus Deus eius creator ita statuit, non ex eo quoddam repugnaret corpus organicum conservari posse absque anima. Deinde, querit an eadem mutatione inducitur forma corporis, & animæ.

Respondet negatiue, asserens formam corporis induci per veram mutationem, quia præcessit priuatio eius duratione in materia, ac proinde materia aliter se habet; quia de priuatione, quæ inest, transfertur ad formam, quæ inducitur. Per oppositum huius negat animationem, ut fit in instanti organizationis, esse mutationem, quia non præcessit duratione priuatio formæ, id est, animæ in subiecto proximo,

quod est corpus, quia eo instanti, quo nata est inesse priuatio, inducitur forma, & sic non est mutatio materiæ, quia alterum extremum non præcessit in materia: tum etiam, quia ad veram mutationem exigitur subiectum præcessisse duratione; nam aliter se habere nunc quàm antè, supponit ipsam prius fuisse.

Præterea, sicut prius est aliquid esse, quàm causare aliud à se, ita prioritate naturæ, vel rationis saltem consideratur subiectum, ut est in ratione effectus per ordinem ad suas causas priores essendi, antequàm consideretur res quæ est subiectum, per modum subiecti præsuppositi ad posterius, & quasi causæ eius materialis: si illud sit causabile hoc modo, non conuenit ei in priori instanti habere formam, vel priuationem formæ, quia pro illo instanti neutrius est capax, quia nequit esse subiectum, aut comparari ad posterius: pro secundo verò instanti est subiectum, & quidquid prius aduenit, illud inest sine mutatione subiecti, ut subiectum est, quia non aliter se habet respectivè ad opposita: quando autem transfertur de vno in aliud, tunc dicitur propriè mutari, iuxta mentem Philosophorum in 6. *Physicorum*. Vide Doctorem in 3. *diff. 2. quest. 3. ad 3.* ubi negat ad animationem per animam rationalem dari propriè mutationem. Videatur etiam in 2. *diff. 1. quest. 4. ad 5.* ubi accommodat mutationem ad creationem *diff. 5. quest. 2. ad primum pro opinione*, & in 4. *diff. 11. quest. 3. ad primum*.

Si dicas sufficere ut præcedat prius natura negatio, & ita contingere in proposito.

Respondetur negationem non præcedere etiam prius natura: quia neque subiectum ex se petit magis negationem, seu priuationem, quàm habitum: imò magis exigit habitum: neque est ordo inter habitum, & priuationem, ut hæc supponatur prioritate naturæ, quia potius habitus supponitur ex exigentia causarum, & perfectiōnis; neque ex causis intrinsecis talis ordo naturæ resultat. Deinde, nequit concipi priuatio conceptu priuationis, nisi ut est negatio in apto nato: ergo si in apto nato pro omni instanti, pro quo concipi potest, concipitur aptitudo, & possibilitas habitus respectivè ad subiectum, & è contra. Ideò ergo priuatio præsupponitur in aliquibus ante habitum, quia deficit causa potens communicare actum subiecto pro eo instanti, quo est eius capax, & quia causæ in natura vltimum procedunt ordine generationis de potentia ad actum, & hoc ex defectu virtutis, aut applicationis, vel etiam quandoque ex subordinato modo agendi; sed in proposito hoc totum deficit, quia in instanti organizationis vnitur anima, & sic non præcessit priuatio eius in subiecto.

i. Si arguas, ergo non est ibi animatio actio, &c. Contra præmissam resolutionem urget Doctōr, quoddam sequeretur animationem non fieri per actionem, quia non est passio ei correspondens ex parte subiecti, cum subiectum non mutetur, neque aliter se habeat, nisi ut supponitur priuatio formæ, à qua transfertur ad ipsam formam.

Respondet negando antecedens, & eius probationem, quia tam actio, quàm passio saluantur sine mutatione vlla subiecti, loquendo de mutatione propriè dicta, in qua subiectum supponitur duratione

*Ratio
vtriusque.*

53

*Prius naturā
subiectū est,
quàm subie-
ctum.*

54
Obiectio

Solutio.

*Non esse or-
dinem inter
priuationem
& habitum.*

*Quare pri-
uatio antec-
edit habitum
in quibusdā.*

55
Obiectio.

*Responsio.
Actio, &
passio saluan-
tur sine mu-
tatione pro-
priè dicta.*

Distinctio XLIII. Quæstio V. 85

duratione ante formam. Ratio est, quia licet forma sit cœua subiecto, potest esse ab alio, nempe produci in subiecto à causa efficiente, & subiectum pati secundum hanc productionem; nihil enim est passio, quàm relatio ad agens connotans receptionem formæ mediante virtute, & actione agentis; quod verò præcesserit priuatio in subiecto ante formam, non exigit priuationem priorem duratione, neque vt causam, neque vt conditionem: neque similiter vt conditio exigitur à causis formæ, quia ad actionem agentis nihil requiritur nisi subiectum capax formæ per se; hæc autem capacitas in subiecto non includit priuationem formæ necessariò; sed aliquando tantum per accidens, ex ratione superius assignata: nam terminus à quo per accidens se habet ad productionem termini ad quem, quæ proinde saluari potest, absque eo quod terminus à quo præcedat duratione, aut alia prioritate terminum ad quem in subiecto. Actio ergo, & passio vt sunt respectus extrinsecus aduenientes, saluari possunt absque mutatione subiecti.

56
Exemplum.
Materia
prior formæ.
Hæc prioritas
est nature, &
non duratio-
nis.

Exemplum huius adducit Doctor ex Augustino, quæ asserit materiam, quodam modo prioritate creati à Deo, quàm informetur: prioritas hæc est secundum viam generationis, quæ procedit de potentia ad actum: in ea proprietate non dicit materia ordinem, aut respectum ad formam, sed solum respectum ad Deum creantem ipsam, qui est intrinsecus causari ad formam efficientem. In secundo instanti naturæ formæ communicata fuit materiæ, & tunc materia dicit relationem passionis, quæ est extrinsecus adueniens ad Deum, non vt producentem, sed vt informantem, & communicantem formam materiæ. Tunc ergo forma est cœua materiæ secundum durationem, sed posterior natura, & per passionem materiæ; & actionem agentis sine vlla mutatione; quia materia non transiit de priuatione ad formam; quia in secundo instanti naturæ recepit formam sibi cœuam.

57
k Ex hoc sequitur corollarium, &c. In hoc co-

rollario definit actionem, & passionem abstrahere à motu, & mutatione; quamuis enim motus, & mutatio nequeat contingere sine actione & passione; tamen actio, & passio possunt contingere sine motu & mutatione in iis formis, quæ sunt cœuæ suo subiecto, eique communicantur virtute agentis extrinsecè. Pater hoc ex iam dictis: quia ad motum, & mutationem exigitur vt subiectum aliter se habeat, & transeat ab vno extremo contradictionis in aliud extremum, secundum prius & posterius duratione, vt de priuatione ad formam: quia motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia; Potentia autem subiecti propriè dicta connotat priuationem actus, vt inest ante formam, seu terminum ad quem; ac proinde successionem inter terminos motus in subiecto secundum durationem, & sic aliter se habet, vt nunc est sub vno, mox sub altero. Benè ergo contingit motum & mutationem non abstrahere ab actione, & passione; at è contra actionem, & passionem aliquando abstrahere à motu, & mutatione.

Subiungit præterea Doctor, quando actio, & passio abstrahunt hoc modo à motu, & mutatione, non solum remanere in eis conceptum relationis, sed etià ipsius actionis, & passionis. Quod sic intelligitur, licet enim actio & passio in recto dicant conceptum tantum relationis, tamen connotant etiam in obliquo actionem pro re acta, hoc est, ipsam formam vt transit de non esse ad esse, mediante virtute agentis, & concursu passi, seu ipsam productionem formæ, quæ subiecto licet sit cœua; tamen fit in subiecto per virtutem agentis, & veram sui productionem. Sic ergo manet actio & passio, seu abstrahit à motu, & mutatione, non solum secundum relationem, quam dicit in recto; sed etiam vt connotat productionem concomitantem formæ, eiusque receptionem in subiecto, vt patet ex dictis, & hic, & dist. 13. supra, vbi probatum est dari relationes extrinsecus aduenientes, & quid sit actio in omnibus suis acceptationibus.

Actio, & passio abstrahunt à motu, & mutatione propriè dicta.

Definitio motus.

58

Actio, & passio non solum in esse relationis, sed etiam actionis & passionis conceptus abstrahunt à motu, & mutatione.

SCHOLIUM.

Prius resurrecturos, qui antea erunt mortui, deinde qui tunc erunt viui in ipso raptu morituros. Ita August. citatus, & colligit ex Paulo. Richard. hic art. 5. quæst. 1. Durand. quæst. 4. Anselm. in 1. Thess. 4. sed varia sunt de hoc sentent. de quibus, vide Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 50. §. 9.

1
R Estant duo parua dubia. Vnum, an in eodem instanti erit omnium resurrectionis: de quo tangit primum argumentum: & aliud, in quo instanti; & si non determinato, vel signato, tamen quo in comparatione ad partes, vel horas diei naturalis? utpote si in instanti mediæ noctis, vel aliquo alio determinatum respectum habente ad partes diei naturalis?

Ad primum Augustinus super totum illud cap. alleg. 19. & 20. videtur ex intentione determinare quod resurrectio eorum, qui inueniuntur mortui in aduentu Iudicis, præcedet duratione resurrectionem illorum, qui inueniuntur viui: sicut illi viui secundum verba Apostolica prius rapiuntur obuiam, & ibi vt probabile est secundum Augustinum, moriuntur, & subito postea resurgent: & sic postea resurrectio eorum sequetur resurrectionem illorum, qui erunt mortui. Vnde dicit Augustinus: Si sanctos, qui reperiuntur Christo veniente, viuentes, eique obuiam rapiuntur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias. Hoc expresse etiam videntur verba Apostoli dicere: Mortui qui in Christo sunt resurgent primi: deinde nos, &c. vbi secundum Augustinum

Scoti Oper. Tom. X.

H

Apostolus

10
An omnes simul resurgent?

Apostolus in se, ac etiam in illos, qui secum vivebant, transfigurabat personas illorum, qui inueniuntur viui.

COMMENTARIUS.

59 **R** *Estant duo parua dubia, &c.* Hæc dubia mouet Doctor ex occasione primi argumenti, quod est ex verbis Apostoli 1. ad Thessal. 4. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde, nos qui viuimus, &c.* Primum ergo dubium est an resurrectio omnium fiet simul? Secundum dubium, quo determinato instanti fiet respectiue ad horas diei naturalis?

An resurrectio fiet omnium simul. Quantum ad primum, variae sunt expositiones in locum Apostoli citatum; nam alij volunt denotare ordinem dignitatis, & non temporis; alij ordinem temporis, sed inter iustos, vt horum resurrectio sit futura prius tempore resurrectione malorum; alij statuunt hunc ordinem inter mortuos, & eos qui tum viuunt; alij negant ordinem respectiue ad resurrectionem denotari, sed respectiue ad raptum in aëra; alij putant denotari concomitantiam, ita vt particula *Deinde* tantum valeat, quod *præterea*, &c. Non fore ordinem temporis in resurrectione, sed simul omnes resurrecturos docet vt probabiliorem Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 50. sect. 9. Eam tenet Sotus in hac. d. q. 2. art. 4. concl. 2. Egidius Lusitanus tom. 3. de beatitudine lib. 1. q. 6. art. 3. num. 6.

60 **Conclusio.** Conclusio Doctoris est, mortuos prius resurrecturos quam eos, qui tum viuunt. Quam sententiam tenet Richardus in hac disp. art. 5. quest. 1. Durandus quest. 4. art. 2. sequitur Valentia, 4. part. disp. 11. quest. 3. punct. 2. & videtur Paludani q. 4. art. 3. ad primum; vbi asserit viuos tum in ipso raptu morituros, & resurrecturos. Est sententia Augustini lib. 20. de Ciuit. cap. 20. Theodoret in Apostolum, Anselmi, Petri Lombardi: Denotari autem successionem & ordinem temporis in præfato loco docet Chrysostomus, Theophyl. Oecumen. in locum præmissum, quamuis in alio sensu loquantur, & sententia, quæ pluribus placuit, & nouissimè Caietano, nempe superuicturos tum non morituros, sed ad statum immortalæ immutandos.

Designari illum ordinem.

Designari autem ad litteram ordinem temporis ad resurrectionem mortuorum, & viuorum videtur ex sensu plano literæ colligi: nam mortui dicuntur resurgere primi; deinde nos qui viuimus, qui residui sumus, nempe ex persecutione Antichristi, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra. In hoc raptu moriuntur secundum Augustinum, quem sequitur Doctor. Vnde pater ordo temporis designari inter resurrectionem mortuorum, & raptum viuorum simultaneum in aëra, in quo raptu moriuntur, & resurgent: neque hoc videtur aliquod inconueniens; quod enim aliqui dicunt ex efficacia tubæ, & imperij, mortuos omnes resurrecturos, id admittimus, vt postea dicitur; sed sensus est accommodatus vt ad mortuos referatur, & non ad viuos pro tum, qui postea moriuntur iuxta debitum commune peccati originalis, & statim resurgent in momento. Vox enim illa audientibus tum viuis fiet, vt patet ex iis, quæ de inexpectato aduentu iudicij Scriptura loquitur, vt quod veniet tanquam fur dies Domini, quod media nocte, & huiusmodi,

& quod tunc viui vacabunt rebus huius vitæ, non expectantes aduentum Iudicis repentinum. In quæstione ergo obscura non est quod planum Scripturæ sensum prætereamus, cum ad hoc nihil omnino cogat: nam quod alibi dicitur quod omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, verum est, quamuis ij, qui surrexerunt aliis simul cum Christo, iuxta illud Matthæi 27. *Multa corpora Sanctorum, &c.* non resurgent denno, quia iuxta sententiam plurium Doctorum, & Patrum, surrexerunt in carne immortalis. De hac quæstione consulendi sunt Expositores in prædicta verba. Eam fusè tractat Aegidius Lusitanus quest. 4. art. 3.

Dixi superius viuos in raptu morituros, quia & ita Augustinus loco cit. docet, quamuis aliis in ea fuit anceps, vt quest. 3. ad Dulcitium; quin etiam plures Patres eam sententiam, quæ opposita est, tenuerunt, vt adnotauit Leonardus in cap. præfatum Augustini. Panielius ad cap. 4. Tertulliani de resurrectione carnis; quam etiam ibid. docuit ipse Tertullianus. Placuit Chrysostomo, Theodoro, Theophylacto, & Oecumenio in Apostolum; quin etiam Hieronymus epistola 152. citat, Theodorum Heraclensem; placuit & Caietano loco cit.

Contraria tamen sententia est magis frequens Patrum, & Doctorum; cui Ecclesiam magis adherere docet Hieronymus epistola 152. pro ea citans Didymum Alexandrinum, Diodorum Tarsensem; eamque docent Cyrillus Ierosolymitanus cateches. 4. de resurrectione. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. & cap. 29. & Author de dogmatibus Ecclesiasticis cap. 7. & 8. estque magis frequens Doctorum, & Expositorum: & merito præferenda, quia sacræ Scripturæ magis conformis, ad Roman. 5. *Per primum hominem mors intravit in mundum, &c.* ita & in omnes mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, &c.* ad Hebræos 9. *Statutum est omnibus hominibus semel mori, &c.* & sic de aliis pluribus Scripturæ locis, in quibus ex regula generali mors statuitur tanquam pœna peccati originalis, ex sententia generali; *pulvis es, & in puluerem reuerteris*; nulla autem videtur ratio ponendæ exceptionis.

Dices constare exceptionem iuxta codicum Græcorum lectionem ex Paulo 1. ad Cor. 15. nam apud aliquos legitur: *non omnes dormiemus, omnes tamen immutabimur, &c.* alij legunt sic: *omnes non dormiemus, sed omnes immutabimur, &c.* quam lectionem sequuntur Patres Græci citati, vt intelligant etiam in ea comprehendendi exceptionem.

Contrà. Præferenda est alia lectio, quæ nostræ vulgatæ concordat magis: *Omnes dormiemus, sed non omnes immutabimur, &c.* nostra autem vulgata habet: *Omnes resurgetur, &c.* Triplex lectio prædicta habetur ex Hieronymo epist. 152. & vltima consonat vulgatæ æquiuallenter, & in sententia. Deinde, duplex lectio prior non cohæret scopo, & discurfui Apostoli, nam in eo capite probat resurrectionem Christi factam, & aliorum futuram. *Nunc autem Christus resurrexit primitia dormientium; quoniam qui dormiunt, & per hominem resurrectio mortuorum.*

61

Tenentes tum viuos non fore morituros.

Asseritur morituros.

62

Obiicies

Varia lectio-

Soluitur.

Præferenda lectio vulgata, eique consona.

Patet ex cō-

mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine primitiæ Christi. Deinde, ij qui sunt Christi, deinde finis, cum traderit regnum Deo, & Patri. Infra prosequens idem ab exemplo probat. Sicut granum quod seminatur non uiuificabitur nisi prius moriatur, sic, inquit, & resurrectio mortuorum seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. Seminatur corpus animale, surget spiritale, &c. Deinde, sequendo eandem antithesim inter primum & secundum Adam; inter corpus animale, & spiritale, inter corruptionem, & incorruptionem.

63 Concludit: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis: qualis terrenus, tales & terreni; qualis celestis, tales & celestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis, &c. Imago autem terreni est peccatum, & mors, sicut celestis imago est iustitia, & vita. Hactenus doctrinam vniuersalem tradidit Apostolus, seruata antithesi, & sine vlla exceptione: mox subiungit: carnem & sanguinem non possidere posse regnum Dei, neque corruptionem incorruptelam &c. Quibus verbis denotat, licet resurrectio sit vniuersalis: tamen non fore in omnibus ad vitam, sed tantum in iustis, & subdit. Ecce mysterium vobis dico (supple resurrectionis) omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Doctrina vniuersalis tradita hactenus est, quod moriuntur in Adam; quæ mors non intelligitur solius peccati; sed magis mors corporalis: agit enim Apostolus de resurrectione mortuorum, seu carnis. Deinde, opponit huic morti vitam, quæ est per Christum in resurrectione. Postea ostendit necessitatem mortis exemplo grani, quod non potest viuificari nisi prius moriatur. Tum subiungit imaginem terreni hominis, & mortalis, nempe Adam nos portasse omnes, scilicet in morte peccati, & carnis. Denique differentiam subiungit inter resurrecturos, quorum aliqui non possidebunt regnum Dei, vt qui vixerunt secundum carnem & sanguinem: ideo rectè cohæret prædicta clausula. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. nam omnes morituros & resurrecturos sequitur ex doctrina vniuersali iam præmissa. Non omnes immutari sequitur ex eo, quod illi tantum immutabuntur, qui possidebunt regnum Dei. Et in his duobus consistit mysterium resurrectionis: Si autem Apostolus diceret, non omnes dormiemus, non rectè cohæreret fundamento posito, in quo præmisit mortem & causam eius, & necessitatem vniuersalem, quam incurrunt omnes, & sub qua eos comprehendit: quod ergo ad Thessal. 4. statuit differentiam inter tum viuos, & mortuos, non eò tendit quasi viui non sint morituri, sed quia mors ipsorum erit repentina, & sine resolutione fortè corporum, & repentina etiam restitutio ad vitam in corporibus gloriosis.

64 Hinc soluitur obiectio facta, seu fundamentum sententiæ oppositæ, sicut & alia loca Scripturæ, quæ dicunt Christum constitutum iudicem viuorum & mortuorum. Act. 10. ad Rom. 4. & in Symbolo. Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos; intelliguntur enim viui, qui tunc temporis erunt, quamuis moriantur ante immutationem. Scoti Oper. Tom. X.

tionem, & vt dixi, iuxta mentem Augustini, Bedæ, Anselmi, in ipso raptu.

Obicit Suarez sect. 2. hanc interpretationem esse creditu difficile: quia illud genus mortis apparet incredibile, sicut & miraculum rapiendi in aëra corpora mortalia non gloriosa, eaque in aëre sustinendi iam mortua, donec resurgant. Deinde, Paulus loquitur de raptu corporum per gloriosam immutationem, per quam connaturalis erit ipsis corporibus eleuari: ergo interpretatio illa videtur inutilis, & ficta.

Respondetur sufficere in quæstione obscura, vt sit Augustini, & aliorum, quos citauimus. Duo enim hic spectanda sunt, nempe vt saluetur regula generalis de necessitate mortis in euentu, quoad omnes filios Adam, secundum quod spectari debet, est explicatio literæ Apostoli secundum proprietatem, & vt sonat, quia nulum aliud habemus fundamentum huius circumstantiæ de asserendo raptu viuorum, præter illa verba Pauli. Verba Pauli statuunt ordinem inter resurrectionem mortuorum, & raptum viuorum, ita vt illi primum resurgant, Mortui; qui in Christo sunt, resurgent primi, seu primum, &c. Deinde, nihil loquens de morte viuorum, subdit: Deinde, nos qui viuimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis, &c. vbi verba plano sensu supponunt viuos adhuc viuos rapi: Qui viuimus, qui residui sumus, &c. Et ita plures Patres intelligunt cum Augustino adhuc viuos rapi: ergo magis fundatur interpretatio Augustini, quam illa, quam eligunt alij, nempe antequam morituros: hæc enim verba Pauli non comprehendunt, neque insinuant; sed magis contrarium, neque ex alio fundamento colligitur, nisi ex regula generali circa debitum mortis soluendum ante immutationem: quæ regula perinde saluatur etiam si moriantur in ipso raptu, prout dicit Augustinus; imò & magis quadrat rei in seipsa: quia resurrectio iustorum fiet in carne gloriosa cum dotibus, quando corruptile hoc induet incorruptibile. Si ergo fieret in terra, sequeretur quod non raperentur, scilicet per Angelos tunc viui, de quibus tantum asseritur, & non de aliis, qui resurgunt. Verbum rapiemur, qui viuimus, qui residui sumus rapiemur, &c. nempe ministerio agentis extrinseci. Si autem iusti tunc viui morerentur ante illum raptum, & resurgerent gloriosi, non esset necessarium ministerium Angelorum ad raptum, quia illi ipsi possent ex dote agilitatis, & imperio animæ ascendere aëra simul cum aliis: ergo cum raptus ille designet passionem, & non actionem ex parte tunc viuorum, melius intelligitur eos rapi viuos, vt saluentur verba Pauli, & res substrata, congruè, & in ipso raptu mori, & resuscitari per immutationem gloriosam, quam iam immutatos rapi, cum hoc non esset necessarium.

Ex quibus patet ad rationem obiectam, nempe hanc expositionem magis congruere textui, & narrationi: nam ipse textus docet eos rapiendos, & supponit aliter non posse ascendere; quod designat adhuc eos esse in statu mortali. Raptus autem iste fiet ad separationem iustorum ab improbis, quorum locus est terra, & qui tum resurgent simul cum aliis: ex quibus patet ad obiecta.

Dubitatur an damnati omnes resurgent. Abulensis in Math. 25. quæst. 317. aliquos docet negasse resurrectionem iniquorum. Non resurgent. An omnes damnati resurgent. impy.

impj in iudicio. Psalm. 1. *Tibi resurrectio ad vitam non erit.* 2. Machab. 7.
Responsio affirmatiua. Respondetur affirmatiuè. Est fidei ad Rom. 14. *Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* 2. ad Corinth. 5. *Omnes enim manifestari oportet ante tribunal Christi,* &c. Act. 14. *Et hi ipsi expectant resurrectionem futuram iustorum, & iniquorum,* &c. Ioannis 5. *Omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona egerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij,* &c. Eadem ueritas patet Apocal. 20. in symbolo Athanasij in cap. *Firmiter de summa Trinitate & fide Catholica.* Hæc ueritas uniuersalis extenditur ad infantes etiam, qui moriuntur in utero matris, quia sicut in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificantur; spectat enim ad prouidentiam uniuersalem, ut hi etiam sententiam recipiant iudicis, & destinentur ad locum congruum, & debitum. Ad illud Psalmi respondetur, non resurrecturos ut sint in concilio iustorum: ita Augustinus, Hieronymus, Hilarius, Ambrosius; non resurgent ut ipsi erigant caput inter iustos. Non resurgent etiam ad uitam, quæ est antonomastice resurrectio; non resurgent ut iudicent. Ad illud 2. Machab. 7. Respondetur intelligi resurrectionem ad uitam, eamque negari Antiocho, quam expectant iusti.

Explicatur Psalm.

S C H O L I V M.

Sunt duo dicta in hac litera. Primum, resurrectionem futuram esse hora diurna, & matutina respectu terræ promissionis. Ita D. Thom. D. Bonau. Richard. Durand. Palud. hîc, & Anselm. in Elucidario, ubi dicit, quod fiet ea hora, qua resurrexit Christus, qui est exemplar nostræ resurrectionis, ideoque ait quod die Paschatis fiet: quod etiam ait Lactant. l. 7. cap. 19. quando Scriptura innuit, quod noctu fiet, uult solum, quod clam, & hominibus nihil minus cogitantibus, eueniet. Ita August. l. 83. quest. 57. & Anselm. in 2. 5. Matth. Secundum, locum resurrectionis esse uallem Iosaphat. Ita Sotus hîc q. 2. art. 5. fin. idque tenentur dicere omnes, qui tenent fieri hora matutina, quia si fieret ubicumque essent pulueres, nulla certa hora, vel parte diei naturalis fieret, nam hora matutina nostra, est uespertina aliquorum, & meridiana aliorum, &c.

De tempore resurrectionis. **I**n secundo dubio uidetur prima facie certum esse, quod quodcumque instans est, omnem habitudinem habet ad partes diei naturalis. Quod enim in una parte terræ est instans mediæ noctis in horizonte uno, in opposito horizonte est meridies, & sic de singulis instantibus possibilibus assignari in die naturali: ergo resurgent mortui in quacunque hora diei naturalis, sic ad partes comparando. Sed quia non sine causa quæritur de hora resurrectionis, intelligendum est quærentes quærere de hora in comparatione ad illam regionem, ubi erit iudicium resurgentium, siue resurrecturi transferentur, ut iudicentur: transferentur, inquam, vel post resurrectionem completam, vel ante per translationem puluerum collectorum: utrunque enim est possibile Deo, vel ut resuscitentur in diuersis locis, fortè ubi sepeliebantur: vel ut pulueres de singulis locis colligantur ad locum unum, ubi debent post resurrectionem omnes ad iudicium conuenire, & in illo loco fiat resurrectio omnium. Voco autem pulueres, corpora quæcumque, in quibus est ultimatè facta resolutio; puta si in tantam partem ignis, & in tantam partem aquæ, & in tantam partem terræ: & ista pars ignis sit immediatè iuxta globum lunarem super punctum quemcumque terræ, & alia pars sit directè in extremitate opposita diametraliter in sphaera ignis, & tertia pars sit in infimo, vel medio, vel supremo aquæ, & huiusmodi.

12 Hæc omnia, etsi huiusmodi sint mille millia, intelliguntur cum dicuntur pulueres vel cineres. Cum enim dixit Christus, *à summis celorum, & à quatuor uentis*; non intellexit ipse pulueres, quos uisitatè accipimus in sepulchris usque ad tantam distantiam esse dispersos: sed intellexit generaliter in quæcumque tota, vel partes facta sit resolutio, illa colligentur, & ex illis collectis, id est, ex materia in eis, quæ fuit priùs materia corporis corrupti, reparabitur iterum idem corpus.

Iudicij fiet in ualle Iosaphat. Ille autem locus iudicij generalis probabiliter æstimatur terra promissionis, siue uallis, vel pars Iosaphat determinata ibi: vel tanta pars quanta sufficiet pro reprobis: siquidem electi non erunt in terra, sed rapiuntur Christo obuiam in aëre, & per consequens respectu ipsius partis terræ intelligenda est hora. Sed quod tunc dicitur esse media nocte, accipitur à Matth. 25. & ab Apostol. 1. Thess. 5. *Dies autem Domini, sicut fur, ita in nocte ueniet*; quod non uidetur intelligendum ad literam, quia etsi Dominus posset se manifestare singulis, tamen magis probabile est ad confusionem reproborum, qui uidebuntur, & ab inuicem, & à bonis, ut sint in loco illuminato, & per consequens tunc in loco resurrectionis, & iudicij non erunt tenebræ mediæ noctis:

Vide D. Bon. dist. sicut fur, ita in nocte ueniet; quod non uidetur intelligendum ad literam, quia etsi Dominus posset se manifestare singulis, tamen magis probabile est ad confusionem reproborum, qui uidebuntur, & ab inuicem, & à bonis, ut sint in loco illuminato, & per consequens tunc in loco resurrectionis, & iudicij non erunt tenebræ mediæ noctis:

noctis: ea ergo hora fortè, qua Christus resurrexit, ea in comparatione ad illam regionem, resuscitabuntur mortui, vel ea hora, qua adiudicatus est à Pilato, vel ea, qua expiravit in cruce: siquidem de hoc certum non habemus ex Scriptura: & quodcunque illorum ponatur, exponendum est illud *media nocte* pro incertitudine.

COMMENTARIUS.

67 ^m *De resurrectionis hora.* **D**E secundo dubio videtur, &c. Resolutio huius dubij tangit tempus resurrectionis, & locum. Circa tempus verò resurrectionis fuit vetus error Chiliastrarum, quem Cerinthiani, & Marcionistæ sunt secuti, & modò tenent Anabaptistæ, vt scribit Lindanus de *Her. huius temporis*, Pamelius in *paradoxo* 24. Tertulliani.

Error vetus Millenariorum. Hi dixerunt resurrectionem iustorum fore mille annis ante diem iudicij: & Christum in hunc mundum descensurum, & suscitatis iustis in vitam regnaturum cum ipsis in terra, in qua ducent vitam sensualem, & animale in deliciis, quæ ad cutem & venerem curandam spectant: & renouandû fore tunc regnum Iudæorum, & adimplendas promissiones factas Patribus, instauranda sacrificia, vt patet ex Eusebio lib. 3. *Hist. cap. 22. lib. 7. cap. 20.* Nicephor. lib. 3. cap. 14. Hunc errorem securus est Apollinarius teste Epiphani. *her. 77.* Irenæo lib. 5. cap. 31. qui dixit post persecutionem Antichristi futuram esse hanc iustorum resurrectionem; hic admiscet sensualibus etiam delicias spirituales. Multos Patres in hunc errorem adduxit Papias teste Eusebio lib. 3. *Hist. cap. 30.* Inter alios est Laetantius lib. 7. *in institutionum*, cap. 14. 24. & 26. qui plura refert de isto sæculo Saturni aureo, & planè fabulosa; quem securus est Quintus Iulius Hilarion, vt constat ex eius opusculo, seu quod ipsi attribuitur, & extat in Bibliotheca Coloniensi Patrum tom. 5. vbi hunc errorem in fine docet. Vterque hanc resurrectionem iustorum retulit in annum Christi 470. vel citius. Eandem sententiam tenuit Iustinus Martyr in *dialogo contra Tripthonem*, Tertullian. lib. 3. *contra Marcionem*. Victorinus in *Apocalypsim*. Gennadius de *Ecclesiasticis dogmatibus*, plures pro ea refert cap. 55. sicut & in lib. de *Ecclesiasticis Scripturis* eam tribuit Tichonio. Tenuit etiam Irenæus lib. 5. c. 32. & 33.

Aliqui docent iustos prius suscitandos quam reprobos. Alia ab hac est sententia quorundam Catholicorum, qui docent iustos in finali resurrectione prius suscitandos, quàm reprobos. Ita Primasius, Theophylactus, & Oecumenius in 1. ad Thessalon. cap. 4. Caiet. 1. ad Corinth. 15.

68 *Plures errores contra fidei principia.* **D**ico primò sententiam priorem inuoluere plures errores contra fidei principia. Primò, quòd post resurrectionem in regno millenario illo non admittant gloriam animæ, aut corporis. Secundò, quòd admisceant turpitudinem voluptatis, quæ longè abest à regno Christi, & iustorum. Deinde, quantum ad moram illam intermediam diuturni temporis millenarij, repngnat Scripturæ, quæ resurrectionē omnium in nouissimum diem refert, vt patet expressè Ioan. 6. vbi aliquoties reperitur resuscitatio in nouissimum diem: *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die*, &c. & cap. 11. *Scio quia resurget in nouissimo die*, &c. & hæc veritas patet ex omnibus locis, ex quibus hætenus probauimus resurrectionem. Iob. 19. *Et in nouissimo die de terra surrecturus sum*, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, &c. Iob vnus erat ex iustis, Scoti Oper. Tom. X.

tamen supponit se non resurrecturum ante nouissimum diem, neque in carne visurum Deum Saluatorem suum ante illum diem. Patet Daniel. 12. Ioan. 5. & 1. ad Corinth. 15. vbi Apostolus agit de nouissima, & de resurrectione iustorum, quàm iniquorum in istis oculis, &c. quibus verbis destruitur mora saltem tam diuturna inter resurrectionem viuorum & mortuorum. Deinde, loc. cit. dicit Paulus mortuos resuscitados qui sunt iusti, immutandos, quantum ad gloriam corporis, non ita reliquos, & in resurrectione, quod mortale & corruptibile fuit, fieri incorruptibile, & spirituale, caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Math. 22. *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur.* ad Roman. 14. *Regnum Dei non est esca, & potus.* Deinde duos aduentus Christi de cælo agnoscit Ecclesia tantum; vnum in Natiuitate; alterum ad iudicium, vt patet ex Symbolo fidei. Primus est, *Et incarnatus est de Spiritu Sancto*, &c. Secundus: *Inde venturus est indicare viuos & mortuos*, &c. & Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in celum, sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in celum*, &c. vbi designatur secundus eius aduentus in maiestate ad iudicium. & Act. 3. *Quem oportet celum suscipere usque ad tempus restitutionis omnium*, &c. Vnde Ecclesia canit: *Secundò vs cùm fulserit, mundumque horror cinxerit.*

Obiicies promissiones factas Abraham, & Patribus hæreditatis terrenæ, & affluentis, quæ nondum consummatæ sunt.

Respondetur has promissiones sub allegoria datas intelligi debere spiritualiter, & compleri in bonis spiritualibus, non verò terrenis, præter aliquas, quæ literaliter etiam bona quidem terrena comprehendunt, vt concessionem terræ Chanaan, & destructionem primorum incolarum eius, vt Chanaanæorum, Amorrhæorum, &c. neque hæreditas, quæ promittitur Sanctis in corpore, intelligitur illa huius vitæ, sed gloria corporis, de qua Paulus 1. ad Cor. 15. & vbicunque agitur de esu, & potu, & huiusmodi affluentis, intelligitur sub metaphora sensibilibus vita beata, quæ promittitur Sanctis in regno, vt Math. 18: *Et recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno celorum*; Luc. 22. *Vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.* Apocalypsis. *Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt*, &c. Psal. 11. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* & psal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tue, & torrente voluptatis tue potabis eos.*

Obiicies secundò Apocalypsis 20. quod est potissimum fundamentum huius erroris, ibi dicitur, quòd Angelus descendens de cælo habens clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua ligauit Sathanam, Draconem antiquum, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat ampliùs gentes, donec consummentur mille anni, & post hæc oportet illum solui modico tempore. *Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est illis, & animas decolorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, &c.*

& vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annis. Cater. mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. *Hæc est Resurrectio prima; in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis; & cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanæ de carcere suo, & erit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, &c.* Hunc locum quasi literalem obiciunt Chiliastæ, & multi (teste Eusebio lib. 7. cap. 19.) propter hunc locum reiciebant ex Canone librum Apocalypsis, dicentes confictum fuisse à Cerintho.

72
Responsio.

Sed respondetur & hanc esse veram Scripturam, & locum hunc non intelligi de regno millennario temporali in carne, prout error contrarius fingebat: quia si series ipsius capitis spectetur in verbis vltimis describitur persecutio Antichristi securura, & destructio regni eius, & postea iudicium extremum securum. Et *vidi thronum magnum, & sedentem super eum, &c. & vidi mortuos, magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, &c. & libri aperti sunt, &c. & dedit mare mortuos suos, qui in eo erant, &c.* Quibus verbis denotatur resurrectio mortuorum, tam iustorum quam iniustorum. In hoc prælio Antichristi multi iusti occumbent, quia fiet contra Sanctos, ut patet cap. 11. Vnde colligitur omnes iustos non regnuros cum Christo in terra ante Antichristum resuscitados in carne, qui sic deberent esse immortales deinceps, quod non coheret cum Scriptura, quia & in tempore Antichristi fore electos viuos in carne mortali constat, tum ex cap. 11. tum ex verbis Christi. *Matth. 24.* ubi loquens de tempore Antichristi, & consummatione sæculi: *Et nisi breuitati, inquit, fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro; sed propter electos breuiabuntur dies illi, &c.*

73

Regnū Christi spirituale.

Præterea, patet etiam victuros plures reprobos in tempore & regno Antichristi, quos seducet Diabolus ex quatuor angulis terræ. Quod patet ex hoc loco, quod non quadrat illi errori. Oportet ergo regnum Christi & electorum intelligi spirituale, ut Patres & expositores intelligunt. An autem sit gratiæ, & resurrectionis à peccato, an etiam gloriæ simul in animabus beatis. An præterea tranquillitas Ecclesiæ, & propagatio fidei, variant Doctores, & quodlibet horum, & omnia simul, comprehendere potest sub regno Christi, non verò affluentia terrenæ; regnum autem Diaboli potissimum intelligitur idololatriæ, quæ destructa est conuersa Roma ad fidem Christi; vnde deinceps Saranas fuit ligatus, ut seducere non potuerit gentes ea libertate, & potentia, qua ante aduentum Christi seducebat; Angelus autem ligans Diabolum, & habens clauem abyssi rectè intelligi potest Christus, qui chirographum peccati destruxit, & redemit nos in sanguine suo.

Dico secundò omnium mortuorum resurrectionem fieri simul, eorum scilicet, qui ante tuam mortui sunt, nam de tum viuentibus diximus *suprà* quid fiet. Hæc est communior, & eam supponit Doctor hîc: & videtur colligi magis ex Scriptura, quæ nullum discrimen statuit inter mortuos resurgentes, aut ordinem, & vox ipsa tubæ perinde vocat omnes mortuos. Videantur loca superius citata.

Dico tertio eodem instanti etiam tam iustos, quam impios resurrekturos. Patet ex præcedenti. Dubium autem est quomodo sumi debeat hoc instans. Respondet Doctor debere sumi respectiue ad plagam, in qua exercebitur ipsum iudicium: nam comparando resurrectionem ad diuersas plagas, & partes horizontis, sicut in vna parte, quando est media nox, in parte opposita est meridies, & sic variantur horæ diei naturalis iuxta diuersum Solis aspectum: oportet determinatam horam, in qua simul fiat resurrectio, sumere respectiue ad certam causam; non aliam verò magis congruentem, quam ad illam, in qua fiet ipsum iudicium.

Futuram autem resurrectionem media nocte tenent plures Patres, ut Lactantius lib. 7. cap. 19. Ambrosius lib. 8. in *Lucam* in illa cap. 17. In illa nocte erunt duo, &c. Hieronym. & apud eum *Dionysius epist. 152.* Idem docet in illa *Matth. 25. Media nocte clamor factus est, &c.* Chrysostom. *homil. 29. in Matth. August. 83. 99. quæst. 57.* Caliodorus in *Psal. 118.* In illa: *Media nocte surgebam.* Hanc probabilem asserit Magister in hac *dist.* Alij docent resurrectionem fore in aurora. Discrepantia oritur in eo, quod resurrectio nostra videtur futura illa hora, qua Christus resurrexit. Aliqui Patres statuunt resurrectionem Christi statim post mediam noctem, aliqui in aurora; sed quoad horam resurrectionis incertum est iudicium. Hanc autem secundam sententiam tenent frequentius Scholastici, & Doctor *infra*, §. *Ille autem locus*, ubi dicit verba illa apud *Matth. Media nocte, &c.* non esse intelligenda ad literam: cuius congruam rationem *ibidem* exponit. Dicit ergo ea hora, qua Christus resurrexit, vel qua iudicatus est à Pilato, vel qua expirauit in cruce, fore resurrectionem: tamen hoc totum esse sub incerto.

De loco autem resurrectionis comprehendit duas sententias; quarum vna est, fore resurrectionem singulorum, ubi sepulti iacent, quæ est sententia Richardi *hic art. 5. quæst. 3.* eamque ut probabilior sequitur Suarez. Altera sententia est pulueres in vnum locum iudicij primum congregandos & resuscitandos ibidem, qui locus iuxta communem sententiam Scholasticorum in hac *dist.* & Doctoris, est vallis Iosaphat. Hæc sententia est etiam frequentior. Vtrumque Deo possibile est, incertum autem quid determinatè eueniet, an vno, scilicet, vel altero modo fiet resuscitatio corporum.

74
Resurrectio mortuorum erit simul.

75
Iusti & impii simul resurgent.
Hora resurrectionis sumitur respectiue ad plagam, in qua fiet iudicium.

76
Futura media nocte
alii tenent.

Alij docent fore in aurora.

77
Locus resurrectionis.

SCHOLIUM.

Ad primum, innuit probabile esse aliquos, eos scilicet qui tempore resurrectionis viuent, non morituros: quod tenent Chrysost. *hom. 41. in 1. ad Corinth. & homil. 7. in 1. ad Thessal. Theodor. Oecum. & Theophyl. in 1. Corinth. 15. Tertull. l. de resurrect. carnis cap. 41. & 42. Ambros. in 1. Cor. 15. August. 2. de peccat. mer. 23. Epiphani. l. 2. her. 64.*

Erasmus,

Distinctio XLIII. Quæstio V. 91

Erasmus, Caiet. & Faber, in 1. Cor. 15. Affor. tom. 1. l. 4. cap. 32. quæst. 2. ait esse probabilem. & D. Thom. 1. 2. q. 81. art. 3. tantum ait oppositum esse probabilius. Si hos vidissent Sot. hic q. 2. a. 4. & Catherin. in 1. Cor. 15. non auderent ita grauiter hanc partem censurare. Ad tertium, resoluit de defitione & inceptione permanentis: de quo vide eum 2. d. 2. q. 1. & clarius q. 4. vbi vult permanentia mensurari æuo, eorum tamen defitioni coexistit instans temporis, & iuxta hoc, quando est verum, non sunt pulueres, verum erit, est corpus reparatum.

Ad argumenta. Ad primum de Apostolo, concedo quod non erit idem instans resurrectionis omnium, quia in instanti resurrectionis prius mortuorum, adhuc aliqui viuent, & viuent vita mortali: & probabile est quod soluent mortem sicut Christus, & Mater eius, & resurgent: ergo posterius quam alij, qui iam sunt resuscitati. 13
Non simul
omnes re-
surgent.

O Ad aliud, quod dicit Augustinus de velocitate, potest referri ad collectionem puluerum, non ad alia duo sequentia: & concessum est, quod illa collectio fiet in tempore: sed alia duo in instanti & in eodem instanti. Ad 2.

Tertium, & quartum tangunt difficultatem magnam apud philosophantes de ultimo instanti esse rei permanentis: sed si dicatur, sicut dictum est lib. 2. dist. 2. quæst. 1. quodcunque manens in esse suo, mensuratur æuo, nulla est difficultas, quia æuum idem mensurat corpus præcedens, & dum manet deficiente illo corpore, definit æuum eius: & tunc est dare vltimum in esse illius permanentis; verum est, & idem est illud vltimum, & primum, & idem mensurat totum esse, sustinendo indiuisibilitatem æui. Cum ergo arguitur de esse finito quod habebit duos terminos, negandum est, quia non est continuum, sed indiuisibile. Ad 3. &
melius q. 4.

Et si dicas, saltem immediatè ante esse illius resuscitandi, est esse illius corrumpendi; quæro in quo, vel cum quo ipsius temporis: Non cum tempore, quia tunc illud tempus non esset finitum propriis terminis: ergo cum instanti temporis: ergo non succeder immediatè instans temporis. Respondeo, esse immediatè præcedens resurrectionem ipsam, est esse in instanti æui, quod quidem æuum potest coexistere tempori, sicut & nunc.

Et cum quæris de coexistente sibi in tempore, vt immediatè præcedit resurrectionem. Dico quod coexistens sibi est tempus, & non instans: & ita illi, qui loquuntur de permanentibus, vt si haberent esse in tempore, deberent dicere, quod nunquam vltimò habent esse, sed habent esse in toto tempore, & in vltimo illius habent non esse, quia generandum habet esse: tamen tempus illud finitum habet proprios terminos, quia instans mensurans esse generandi, est terminus temporis mensurantis esse ipsius corrumpendi. 14
De incre-
patione &
defitione
permanentium.

Et si dicas, illud esse est quoddam finitum: ergo illud esse habebit proprios terminos; non sequitur, proprios, in quibus ipsum saluetur: nec correspondet sibi habere proprios terminos, nisi ratione temporis mensurantis, & illius proprii termini sunt duo instantia, siue mensurent illud esse, siue aliud.

Per hoc ad aliud, cum dicitur quod permanens non habet esse in tempore, id est, cum tempore, nisi quia in instanti; hæc falsa est, tenendo primam viam de mensurari æuo. Tenendo autem aliam, oportet dicere, quod cum toto tempore est, vt illud est immediatum ad instans, sicut continuum ad suum terminum: & hanc im-mediationem non habet, vt est in alio instanti: & tunc oportet negare istam: permanens non habet esse in tempore, nisi quia in instanti. Verum quidem est, quod potest esse in instanti; sed tamen potest habere esse in tempore, videlicet esse duratiuum: & secundum istud esse, & non illud instantaneum est immediatum ad esse instantaneum sequens. Sed prima responsio videretur faciliior, & rationabiliior, quia permanens, & si maneat cum tempore, videtur habere esse in se æquè indiuisibile. De quo 1.
d. 2. q. 1. &
q. 4.

COMMENTARIUS.

78 **A**d argumenta. Ad primum, &c. Respondet ad primum iuxta ea, quæ supra responsione ad primum dubium propositum resoluit cum Augustino; vbi difficultatem hanc tractauimus, nempe dari ordinem aliquem in ipsa re-

surrectione inter tum viuos, & qui antea mortui sunt.

O Ad secundum. Hoc argumentum petit illam difficultatem, an resurrectio fiet in tempore, vel in instanti. Dupliciter autem capitur resurrectio. Primum, vt comprehendit dispositionem antecedentem, vt collectionem cinerum. Secundò verò, vt comprehendit efformationem corporis, & animationem. Collectionem cinerum fieri per

per motum, & in tempore determinatur *art. 1. huius questionis*: reliqua verò duo fieri actione solum diuina, & in instanti, declaratur *art. 2. & 3.* Ex quibus patet ad argumentum: nam sicut organizatio fit in instanti, ita etiam eodem instanti desinet forma, quæ fuit in materia, sit pulueris, sit alia. Animatio etiam eodem instanti generationis corporis fit: unde sequitur neque hic interuenire motum propriè dictum, neque instans succedere instanti, sed vno, eodémque instanti indiuisibili corrumpi formam præexistentem; induci formam corporis, quæcunque illa sit, & animari ipsum corpus: collectio tamen cinerum fit in tempore antecedenti per motum.

79
Terminum.

Cæterum hæc difficultas vrgetur ampliùs in *argumento 3. & q. principali.* Tertium autem est: compositum, quod fuit per formam quæ præcedit, aut præcedet organizationem, habebit *esse* finitum, id est, terminatum duobus terminis secundum durationem, nempe essendi, quo incipit, & continuatur, & consequenter dari potest vltimum instans sui *esse*, iuxta regulas inceptionis, & desitionis entis permanentis; ergo si resurrectio erit immediatè post *esse* illius, & in instanti erit instans immediatum instanti contra Philosophum: quia ens permanentis, quale est compositum, quod corrumpitur, desinit in instanti intrinseco, sicut & incipit etiam in instanti intrinseco sui *esse*: Resurrectio verò, quæ est productio permanentis, similiter incipit in instanti intrinseco, & immediatè sequenti, quia corruptio vnus est productio alterius, cum materia non sit forma: ergo, &c.

Quantum.

Quantum est tale: corpus permanentis non habet *esse* in tempore, nisi quia habet *esse* in instanti: ergo si corruptio corporis præcedens est in instanti, & sequatur immediatè *esse* corporis resuscitandi, sequitur hoc produci in tempore, & non in instanti, quia quod immediatè sequitur ad instans, est tempus.

80
Solutio.
Instans corruptionis est intrinsecum productioni.

Ad hæc solutio data sufficienter respondet: quia instans corruptionis corporis prioris, vt cinerum, est idem instans organizationis, & animationis: instans autem idem, vt comparatur ad *esse* corrupti, est extrinsecum eius, & intrinsecum vt comparatur ad *esse* geniti succedentis; neque in hoc est alia difficultas, quàm illa, quæ est in inceptione, & desitione formarum substantialium, & impossibilium in eadem materia; nam instans generationem intrinsecè mensurat, & corruptionem extrinsecè, ne admittatur simul duratione vtrâque formam impossibilem esse materiæ. Sicut ergo illud instans se habet ad *esse* formarum, ita etiam ad *esse* compositorum per illas, & succedentium sibi per productionem vnus, & corruptionem alterius: nam sicut corruptio tendit ad *non esse*, sic etiam instans corruptionis nequit comparari ad *esse* rei corruptæ, tanquam mensura intrinseca; & vice versa sicut generatio tendit ad *esse*, estque simul duratione cum termino, debet instans hoc computari tanquam mensura intrinseca essendi geniti. Hinc ergo in eodem instanti non est vlla successio, aut diuisibilitas; quæ spectant ad continuum, & diuisibile; instans autem indiuisibile est, & in eo concomitanter se habent *esse* geniti, & *non esse* corrupti, sicut & ipsa generatio & corruptio, quæ sunt simul cum termino ad quem, & succedunt *esse* corrupti, aut exi-

stentiæ eius prout præcessit in duratione antecedenti.

Argumenta autem præmissa supponunt instans generationis pertinere ad durationem intrinsecam corporis corrupti, quod non est verum: terminus enim à quo, & ad quem non spectant ad eandem durationem intrinsecam; ita *esse* corrupti, qui est terminus à quo corruptionis, non spectat ad durationem intrinsecam corruptionis, & non essendi, quod inducit. Hæc doctrina fiet clarior ex iis, quæ subiungit Doctor in responsione ad illa eadem argumenta.

Respondet ergo Doctor ex dictis in 2. diff. 1. *quest. 1.* vbi fusiùs de hac materia tractat, licet problematicè iuxta extremas sententias, quas ibidem optimè differit, licet magis inclinet in eam, quæ dicit omne permanens mensurari æuo indiuisibili: nam ratio successionis in duratione, vel in *esse* rei est successio in ipso *esse*: quatenus esset aliud & aliud *esse* rei, vt contingit in successiuis, quæ existunt secundum partes succedentes sibi inuicem, & desinentes, vt motus & tempus; vel certè quatenus ipsum permanens secundum se totum & simul succederet sibi in posteriori duratione, ita vt licet sit totum simul in *esse*, tamen pro diuersis partibus durationis reciperet semper *esse* nouum, & totum simul, & sic secundum vnum *esse* succederet sibi vt præcessit secundum aliud *esse*. Alio modo sustinetur diuisibilitas, & successio in duratione permanentis, quatenus idem *esse* semper manet inuariatum; sed requirit tamen nouam & nouam actionem, per quam continuaretur in *esse*, sicut conseruatio in hac via distinguitur à prima productione, & continuatio, seu conseruatio in alia mensura à continuatione, & conseruatione in priori, & differenti mensura. Licet hanc sententiam iudicet Doctor probabilem in præterito loco, tamen magis inclinatur in eam, quæ negat omnem successionem, & variationem tam in *esse*, quàm etiam in actione, ponendo vtrumque indiuisibile; & sicut idem est *esse*, ita eadem etiam actione, qua producit, conseruari: quia nouitas in actione infert nouitatem in effectu, sicut ipsa actio nequit concipi nisi ad effectum.

81
Duplex sententia de duratione permanentis.

Eligitur sententia, quæ negat successionem in duratione permanentis.

Hoc ergo dato, quod æuum sit indiuisibile vtroque modo, & quodlibet permanens mensuratur æuo. Respondet ad argumenta. Primum ad tertium, quod idem æuum mensuret corpus in *esse*, & conseruari, seu in produci, & permanentia, seu duratione sui *esse*, quod æuum desinit desinente ipso corpore, & sic idem est æuum, per quod inceptio, & vltimum *esse* corporis mensuratur, sine vlla sui variatione; & per hoc quod succedat *non esse* corporis, habet duratio eius terminum extrinsecum diuersum, licet intrinsecum, quod mensurat eius *esse*, sit omnino idem: cum ergo arguitur quod *esse* ipsius finitum, & terminatum duobus terminis, supple intrinsecis, negatur: quia habere sic terminos suæ extensionis conuenit quantitati continuæ, & non indiuisibili, quale est æuum modo citato.

82
Responsio ad tertium.

Dices, saltem ante *esse* illius resuscitandi est immediatè *esse* illius corrumpendi: quæro cum quo, vel in quo ipius temporis? Non cum tempore, quia sic illud tempus non esset finitum, seu terminatum suis terminis inceptionis, & desitionis: ergo esset cum instanti, & non cum tempore.

83
Obiectio.

Respondet

Distinctio XLIII. Quæstio V. 93

Solutio:

Respondet Doctor *esse* corrumpendi præcedens resurrectionem, esse in instanti æui, quod æuum potest coexistere tempori, sicut ipsum *nunc*, seu instans totum & indivisibiliter coexistit tempori: illa ergo mensura, seu duratio coexistens sibi ante resurrectionem seu resuscitationem, est ipsum tempus, & non instans.

Responsio iuxta aliam sententiam.

Subiungit præterea Doctor, quid dicendum sit iuxta illam sententiam, quæ statuit permanentem existere in tempore, vel de eo ita loquitur quasi in tempore existeret, sicut commodius tradunt Philosophi regulas inceptionis, & desitionis rerum respectu ad tempus, & terminos eius ut instans; *deberent*, inquit, *dicere, quod nunquam ultimum habent esse*, id est, quod nunquam habeant ultimum *esse*, id est, ultimum instans sui *esse*: sed quod ultimum *esse* ipsorum est in tempore, cui succedit *non esse* in instanti terminatio illius temporis: quod instans est illud corruptionis *esse*, & generationis alterius succedentis; *sed habent esse in toto tempore antecedente*. Quod instans terminatum, in quo habent *non esse* per corruptionem, probat, quia illud instans est, in quo genitum recipit primum sui *esse*, seu est intrinsecum *esse* geniti, quod incompatible est cum *esse* corrupti. Hæc est doctrina quam *suprà* præmisimus in prima responsione iuxta vulgarem modum explicandi desitionem permanentium, & inceptionem.

84

Cæterum, inquit, tempus illud antecedens, in quo existit corpus quod corrumpitur, habere suos terminos: quia instans illud ultimum mensurans *esse* generandi, & in quo verum est dicere: nunc est generandum, & ante hoc immediate non fuit terminus illius temporis antecedentis, licet non sit verum in ipso esse corpus corruptum, & sit illius durationi in *esse* extrinsecum, corru-

ptionis verò intrinsecum, sicut & tempori, ut abstrahit à genito, & corrupto.

Et si dicas illud *esse* corrupti est finitum, ergo debet habere duos terminos inceptionis & desitionis.

Obiectio.

Respondet Doctor negando consequentiam, si intelligatur debere habere illos terminos tanquam intrinsecos suæ durationi in *esse*, & in quibus saluari possit ipsum *esse*: quia licet primum instans inceptionis sit ipsi intrinsecum, in quo generatur: tamen ultimum instans, in quo corrumpitur, non est suo *esse* intrinsecum, sed extrinsecum existentiae, & intrinsecum non existentiae: neque *esse* eius competit habere terminos, nisi ratione temporis, cuius illa sunt instantia tanquam termini, siue sint intrinseca duratio corporis, siue alterius succedentis.

Responsio.

Instans corruptionis non est intrinsecum durationis, sed extrinsecum.

Per hæc respondet ad quartum argumentum iuxta utrumque modum præmissum: nam tenendo quod permanens existit in æuo, tanquam mensura, habet coexistere tempori per hoc quod sit in æuo, quod potest coexistere tempori: negatur per hoc assumptum, quia existit in instanti: hoc enim habet quia existit in æuo, & æuum in instanti.

85

Respondet secundò, tenendo aliam viam, dicitque quod permanens est in toto tempore, ut illud est immediatum ad instans, sicut continuum ad suum terminum. Et sic negatur etiam idem assumptum, quia licet sit, aut esse possit in instanti permanens: tamen potest etiam esse in tempore; neque idem est in tempore, quia est in instanti; licet ergo non possit incipere in tempore, potest habere *esse* durativum in tempore. Priorem responsionem præfert Doctor, ut faciliorem, & magis rationabilem. Hæc ex occasione præsentis de hac difficultate sufficiant, quæ tractatur 7. & 8. *Phys.* Videatur Doctor *loc. sup. cit.*

Responsio secunda.

Permanens habet esse tam in tempore, quam in instanti.

DISTINCTIO

DISTINCTIO XLIV.

An in eadem statura, & ætate omnes resurrecturi sunt?

A

*Ephes. 4. 6.
Haymo in
gloss. super
illud Eph.
4.*

*Donec
omnes oc-
cur.
Lib. de Ci-
uit. Dei 22.
cap. 15.*

SOLENT autem nonnulli percunctari, & quærere, an in eadem ætate & statura corporis omnes resurrecturi sint? Quidam putauerunt omnes resurrecturos secundum mensuram ætatis & staturæ Christi: ideò, quia Apostolus ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. [Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est, & resurrexit, cuiuscumque ætatis mortui fuerint.] Virum autem posuit, non ut distingueret sexum, sed ut significaret perfectionem virium, quam tunc habebunt: sed non omnes eandem staturam corporis obtinebunt. Vnde Augustinus: [Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisque suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in iuuentute, etiam si senex obiit, vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Ætas verò erit illa, ad quam peruenit Christus, scilicet iuuenilis, ut circa 30. annos. Triginta enim duorum annorum & trium mensium erat ætas Christi, in qua mortuus est, & resurrexit. Non est autem fas dicere quòd in Resurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hîc, nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigenda sunt ad modum Dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cum nec periturus sit capillus, ut ait Dominus, Capillus de capite vestro non peribit.]

Luc. 12. b.

*Quòd resurget quicquid fuit de substantia, & natura corporis,
& in eadem parte corporis.*

B[NON enim perit Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro: sed in quemlibet puluerem, cineremve soluatur, in quolibet halitus, aurâque diffugiat, & in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque etiam animalium, vel hominum cibum, carnemque mutetur, illi animæ in puncto temporis redibit, quæ illam carnem primitus, ut homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Ipsa ergo terrena materies, quæ discedente anima fit cadauer, non ita resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, & in alias, atque alias aliarum rerum species formâque vertuntur: quamuis ad corpus redeant, vnde dilapsa sunt: ad easdem quoque corporis partes, vbi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capillus capitis redit, quem tam crebra tonsura detraxit: si vnguibus, quos toties dempsit exectio immoderata & indecens, cogitantibus, & ideò resurrectionem carnis, non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli igne liqueceret, vel contereretur in puluerem, vel confunderetur in massam: & eam vellet artifex rursus ex illius materia, & quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ, cui membro statuæ redderetur, dum

*Congrua
similitudo
per exem-
pli statua.*

dum tamen totum ex quo constituta fuerat, restituta resumeret. Ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto, quo caro nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrum capilli ad capillos redeant, & ungues ad ungues: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: cur ante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: sed quicquid ibi futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.]

*Ibid. Aug.
cap. 90.*

Quod Sancti sine omni deformitate resurgent.

HOC autem in corporibus Sanctorum intelligendum est, de quibus **C** consequenter adiungit. [Resurgent ergo Sanctorum corpora sine vlllo vicio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit: propter quod & spiritalia dicta sunt, cum proculdubio corpora sint futura, non spiritus.] Ex his apparet quod vna erit ætas omnium resurgentium, scilicet iuuenilis: statura verò diuersa, scilicet quam quisque habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si ante esset defunctus. Nec de substantia, de qua hominis caro creatur, aliquid peribit: sed omnium particularum ante disperfarum collectione, reintegrabitur naturalis substantia corporis. Sanctorum quoque corpora sine omni vicio fulgida sicut Sol resurgent, præcis cunctis deformitatibus, quas hinc habuerunt.

*August. in
eod. cap. 91.
1. Cor. 15.*

Matt. 13. f.

Si mali tunc habeant quas hinc habuerunt deformitates.

DE reprobis autem quæri solet, an cum deformitatibus hinc habitis resurgent? Hoc autem Augustinus non asserit, sed dubium reliquit, ita inquiens. [Quicumque ab illa perditionis massa, quæ per Adam facta est, non liberantur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisque cum sua carne: sed vt cum diabolo, eiusque Angelis puniantur. Vtrum verò ipsi cum vitiis & deformitatibus suorum corporum resurgent, quæcumque in eis gestarunt inquirendo laborare quid opus est? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo, vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio.] Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hinc habuerunt, reproborum corpora.

D
*In Enchir.
cap. 91.
Matt. 25.*

Quod non consumuntur corpora, quæ tunc ardebunt.

SI verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant, & non consumantur? Augustinus variis exemplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa combustionem: sicut animus, cuius præsentia corpus viuit, & dolorem pati potest, mori autem non potest. [Hoc enim erit tunc in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium.]

E
*De Ciuit.
Dei lib. 21.
c. 1. 2. & 3.*

Si Dæmones corporali igne cremantur?

QUÆRI etiam solet, an Dæmones corporali igne ardeant? Ad quod Augustinus respondens ait, [Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen

F
*De Ciuit.
Dei lib. 21.
cap. 10.*

tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris: & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora, vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominum, aërea dæmonum. Vnus enim utrisque ignis erit, ut Veritas ait.] De quo igne, si quæritur, qualis, vel ubi sit, Augustinus sic respondet: Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi, vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui Spiritus diuinus ostendit.]

Si anima sine corporibus sentiunt ignem corporalem?

G C V M autem constet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri solet, an interim ante resurrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne cremantur? De hoc Iulianus Tolentæ Ecclesiæ Episcopus, Gregorij dicta secutus, ita scripsit, [Si uiuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore: cur non post mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem spiritum dicimus, ut in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur. Quod autem non solum videndo, sed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur ex Euangelio colligitur, ubi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno sepultus: cuius anima, quod in igne teneatur, insinuat, cum Abraham deprecatur, dicens, Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis sapiens reprobos animas teneri ignibus neget?] Præcipue, cum humanam animam corporis similitudinem habere doceat Augustinus, ita inquit, [Profiteri animam habere posse similitudinē corporis, & corporalium omnino membrorum quisquis renuit, potest negare animam esse quæ in somnis videt, vel ambulare se, vel sedere, vel huc atque illuc gressu, vel etiam volatu ferri, hoc sine quadam similitudine corporis non fit. Proinde si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit, non corporalem: sed corpori similem: ita etiam in locis videtur esse non corporalibus, sed corporalium similibus, siue in requie, siue in doloribus.] In Cassiani etiam voluminibus legitur, [quod non sint otiosæ, neque nihil sentiant, cum diues ille in inferno se flamma cruciari clamet.] Vnde probatur animas defunctorum non solum suis sensibus non priuari, sed nec istis affectibus, scilicet, spe, tristitia, gaudio, ac metu carere: & ex his, quæ sibi in illo generali examine referuantur, eas quædam iam incipere prægustare.

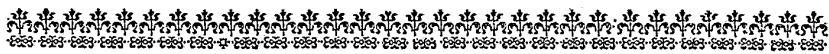
De abortiuis fœtibus, & monstrosis.

H I L V D etiam inuestigare oportet, si abortiuus fœtus & monstra resurgent, & qualia? De quo Augustinus ita ait, [Occurrit de abortiuis fœtibus quæstio, qui iam nati sunt in uteris matrum, sed non ita ut iam possint renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus, de his qui iam formati sunt, tolerari potest utcumque quod dicitur, informes verò quis non procliuius perire arbitretur, sicut semina, quæ concepta non fuerunt. Scrupulosè quidem

Distinctio XLIV. Quæstio I. 97

dem inter Doctores quæri ac disputari potest, quando incipit homo in vtero viuere, an sit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuientis appareat? Negare enim vixisse puerperia, quæ ideo membratim exsecantur, vt eiiciantur ex vteris prægnantium, ne matres etiam, si mortua ibi relinquantur, occidant: impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest; mortuus verò vbicumque illi potuit mors euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat, reperire nequeo. Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quantumlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt: sed potius correctæ eorum emendatæque natura. Absit enim vt illum bimembrem: quem nuper natum in oriente fratres fidelissimi, qui eum viderunt, retulerunt, & S. Hieronym. scriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac non potius duos: quod futurum erat, si gemini nascerentur, resurrecturos existimemus. Ita & cætera, quæ nimia deformitate monstra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram resurrectione reuocabuntur.]

*De monstris
ibid. c. 87.
De bimembra
bri.*

Q V Æ S T I O I.

*Utrum in quolibet homine resurget totum, quod fuit de veritate
humana natura in eo?*

D. Thom. in addit. quæst. 80. art. 2. & hic quæst. 1. art. 2. D. Bonau. art. 1. quæst. 1. & 2. Richard. 1. quæst. 4. & per totum. Durand. quæst. 3. Suarez 3. p. tom. 2. disp. 53. sect. 1. 2. & 3. Vide Scot. 9. Metaph. quæst. 14. & 1. Phys. quæst. 10. & 5. Phys. quæst. 3. vbi Arctin.

CIRCA istam ^a distinctionem quadragesimam quartam, quæro primò: ^t
Utrum in quolibet homine resurget totum, quod fuit de veritate huma- ^{Mag. A.}
næ naturæ in eo? Quod non, Genes. secundo, *Tulit Deus vnā de costis B. C. D.*
Adā, & edificauit eam in mulierem: ergo vel Eua non resurget, quia non ^{Arg. 1.}
illud, quod fuit in ea de veritate humanæ naturæ ex costā: vel Adam
non resurget cum toto eo, quod fuit in ipso de veritate naturæ, quia non cum costā.
Præterea, idem non resurget in diuersis: sed quod fuit de veritate carnis in vno, ^{Arg. 2.}
potest esse nutrimentum alteri, & per consequens conuerti in veritatem naturæ al-
terius, & ita successiue esse de veritate naturæ in duobus: ergo in altero non resur-
get quicquid in ipso fuit de veritate naturæ humanæ.
Præterea, ex eadem maiore sumendo sub ipsa istam minorem; illud, quod fuit ^{Arg. 3.}
semen in vno, per multas transmutationes potest fieri semen in alio, & per conse-
quens in genito ab illo & genito ab isto idem erit de veritate naturæ in vtrisque.
Præterea, non oportet, quod in quolibet resurgat quicquid fuit de veritate natu- ²
ræ humanæ in eo, nisi vt redeat simpliciter idem numero quod cecidit, sed pari ^{Arg. 4.}
ratione oporteret idem dicere de singulis membris, vel partibus organicis, & tunc
in qualibet parte oporteret resurgere illud, quod fuit de veritate cuiuslibet partis,
quod est contra Aug. in Ench. & ponitur in litera, *non ita reparabitur, vt ad easdem cor-* ^{Cap. 88.}
poris partes, vbi fuerint, redire necesse sit: alioquin si capillus redit, quem tam crebra tonsura de-
traxit, &c. Et subdit, *Quemadmodum si statua metalli liqueceret, & eam vellet artifex rur-*
sum ex materia reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materia, cui mem-
bro statua redderetur, dum tamen tota restituta resurgeret. Ita Deus mirabiliter de toto, quo caro
nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius integrationem,
virum capilli ad capillos redeant aut in partes alias reuocentur, curante artificis prouidentia, ne
quid indecens fiat.

Oppositum vult Aug. ibidem in Ench. *quod caro restaurabitur de toto, quo caro nostra Ratio ad
extiterat.* Idem etiam dicit. 22. de Ciuit. Dei. cap. 15. & Luc. 21. *Capillus de capite vestro oppo-*
non peribit.

COMMENTARIVS.

In hac distinctione duo declarat. Primum est de veritate corporis resuscitati, & eius partibus, in quibus subsistit. Secundum verò de cruciatu ignis infernalis, etusque operatione.

a Circa istam distinctionem quadragessimamquartam, &c. Hæc quæstio duos articulos continet: *Ordo & dispositio* primus resoluit quid sit necessarium ad identitatem corporis organici, & eiusdem individui. Secundus articulus resoluit quomodo idem corpus numero resurgat, & ex quibus resurgat.

S C H O L I V M.

Sententia Magistri id tantum quod accipitur à parentibus esse de veritate naturæ humanæ, & nihil alimenti conuerti in illud, sed in se multiplicari, sicut panes in Euangelio, refutatur efficaciter quatuor rationibus.

- 3 **b** Circa istam quæstionem, ex quo homo componitur ex corpore & anima, & anima semper manet eadem, oportet videre de corpore organico, quomodo redit idem: quia verò corpus illud componitur ex multis partibus organicis, & heterogeneis, quæ distinctio partium requiritur propter multitudinem operationum, quarum anima est principium propter sui perfectionem; oportet videre de identitate partium heterogenearum. Et quia partes illæ heterogeneæ componuntur ex partibus homogeneis, oportet videre identitatem in homogeneis. Primò ergo qualiter pars homogenea, puta caro in continua nutritione maneat eadem, & non eadem: secundò, quomodo redeat eadem, quæ fuit primò in corpore mortali.

Magist. in 2. dist. 30. c. Quibus res, &c. **c** De modo nutritionis est vna opinio, quæ dicit quod nihil de nutrimento transit in veritatem humanæ naturæ: sed tantum illud est de veritate humanæ naturæ, quod contrahitur à parentibus. Illud autem in se multiplicatur, vt fiat augmentatio. Exemplum de multiplicatione panum Euangelicorum: quod autem generatur ex nutrimento, quasi fomentum adhæret calori naturali, ne extinguatur, sicut oleum adhæret lychno: & ita requiritur nutrimentum, quamuis non conuertatur in veritatem humanæ naturæ.

Vegetatiua hominis conuertit alimentum in suam substantiam. Contra hoc primò, quia non minùs perfecta est vegetatiua in homine, quàm in bruto: ergo non minùs potest in hanc operationem vegetatiuæ, quæ est nutrire, eodem modo, quo nutrire est conuertere substantiam alimenti in substantiam alendi, quia sic est in bruto: ergo per vegetatiuam in homine potest fieri talis conuersio. Et confirmatur: ita enim generatur homo imperfectæ quantitatis sicut bruta, & ita fit in eo deperditio continua partium sicut ibi: ergo ita oportet esse augmentationem & restorationem deperditi hinc sicut ibi: ibi autem est per hoc, quod terminus augmentationis est aliquid de esse ipsius substantiæ nutriendi, & augmentandi.

- 4 **Prætereà**, secundum istam viam non possemus ponere augmentationem possibilem in homine nisi per miraculum, sicut patet de illa multiplicatione panum: quare ergo magis deficeret natura illa, quàm natura bouis, quoad hoc, quod est acquirere quantitatem perfectam post imperfectam.

Prætereà, secundum illam viam sequeretur quod in homine esset aliqua caro simpliciter incorruptibilis per totam vitam suam, vel si corrumperetur, nunquam posset restaurari, quia non nisi per nutrimentum, quod negatur. Vtrumque est inconueniens. Primum, quia illa pars incorruptibilis esset alterius speciei à cæteris partibus carnis corruptibilibus. Secundum, quia semper minus esset in homine de veritate carnis humanæ.

Prætereà, partes carnis, quæ generantur de nutrimento, sunt verè animatæ, etiam anima intellectiua: ergo sunt verè de substantia viuientis tali vita. Antecedens, licet videatur manifestum, tamen probari potest: quia quælibet est animata anima sensitiua, quia in qualibet potest exerceri aliqua operatio sensitiua, vt tactus: quælibet etiam est animata anima vegetatiua, quia quælibet debet quantitatatis potest aliquam actionem vegetatiuæ habere: sensitiua autem, & vegetatiua in homine eadem anima est cum intellectiua, ex 2. lib. dist. 1. q. 6. & dist. 11. art. 2. q. 1.

COMMENTARIUS.

2. **C**irca istam questionem, &c. Hic supponit quod certum est nempe ad unitatem & identitatem eiusdem hominis, necessariam esse unitatem earundem partium, ex quibus componebatur. Omisâ itaque opinione, quam impugnauit quæstione prima præcedentis distinctionis, quæ asserit totum esse hominis consistere in anima: supponit hic etiam quoddam præter animam requiratur alia compars hominis, ut corpus. Præterea de identitate animæ eiusdem rationalis nulla est controuersia; quia & ipsi hæretici, qui negabant eandem carnem resurgere, admittebant resurrecturos homines cum eadem anima, ut rectè August. *sermon. 2. de consolatione mortuorum, cap. 1.* neque difficultas huius mysterij vnquam fuit de anima quoad eos, qui eam admittebant immortalem, sed de reparatione eiusdem corporis deperditi, seu quod tantum cecidit, ut Patres docent.

De reparatione corporis.

De identitate partium corporis.

De partibus homogeneis.

3. Nutritio quomodo fit. Sententia Magistri.

Caro primigenia à parentibus recepta.

Sententia Aphrodisi.

4. Sententia Aphrodisi diuersa à priori.

C De modo nutritionis, &c. Hic refert opinionem, quam docet Magister in 2. *distinct. 30.* Hugo de Sancto Victore de *Sacramentis part. 6. cap. ult.* Hæc sententia in eo consistit, ut nihil aliud sit de veritate naturæ humanæ in quocumque, quam illud, seu carnem illam, de qua est sermo, quam recepit in prima sui generatione à parentibus: hanc vocant præfati auctores primigeniam, seu natuam, ut distinguitur à carne nutrimento acquisita. Præterea, Magister dicit primigeniam non solum, quia à proximis parentibus recipitur; sed quia existimat eam fuisse actum in primis parentibus, in quibus complantata fuit natura humana, & ita singulos Adami filios recipere singulas particulas carnis Adami, tanquam verum semen decidas, in modica quantitate, & transire sic ad posteros, seu singulos proprium, quod actualiter fuit in Adamo collectiue cum carne propria aliorum, an per modum vnus, aut diuersarum partium, non refert ad præfens, quamuis magis videntur asserere fuisse per modum vnus, diuisibilis tamen in posteros. Aliqui putant hanc sententiam præfatos auctores recepisse ab Alexandro Aphrodisæo, qui, ut refert Auerroës 1. de *Gener. text. 38.* asserbat carnem, quam primò quisque recipiebat in generatione sui à parentibus, semper manere informatam anima rationali; quia putabat semper manere debere unionem animæ ad illam tanquam ad primæuam materiam, quam informauit, & hoc necessarium esse ad functiones animæ perficiendas.

Sed hæc est diuersa sententia à priori, & ex alio fundamento asserita: putauit enim Aphrodisæus animam rationalem esse mortalem, ut quæstione prima præcedentis distinctionis videri solet Oper. Tom. X.

mus, & hominem verè generari ex semine, quod est superfluum alimenti in parentibus, ut deseruiat generationi; ipsūque semen decidi, & non particulam aliquam carnis, ut Magister docet. Deinde supposito quod asseruerit animam educi de potentia primæuæ materiæ, seu carnis, ab eaque dependere, putauit sicut non datur migratio accidentium de subiecto in subiectum, aut formarum dependentium; ita etiam ad esse, & operationes animæ conseruandas, necessarium fuisse ut eadem materia, ex qua educeretur, maneret, quandiu ipsa anima manet. Hoc mihi videtur magis rationabile fundamentum ad quod assertio eius posset reduci; quamuis etiam hoc ipsum falsum est, supposito quod anima esset mortalis, seu extensa; quia secundum aliquas partes integrantes posset defluere tam anima, quam eius materia.

Alia ergo fuit intentio Magistri; maximè ut propriâ saluaret infectionem tam peccati, quam concupiscentiæ in filiis Adami, si eadem ipsa caro eius cum sua qualitate morbida, & infecta ex Adamo ad posteros descenderet, eadem, inquam, ipsa in numero, & ut saluaret verba Augustini *super Genes. ad litter. lib. 10. cap. 19.* ubi asserit nos omnes fuisse in Adamo secundum rationem seminalem, & secundum corpulentam substantiam: quæ verba malè applicantur ad propositum, quia locutio Augustini intelligitur quoad continentiam virtutalem, qualis est seminalis, & qua fuit primus parens Adamus, non verò quoad communicationem eiusdem carnis, aut continentiam actualement eius.

Hinc ergo ulterius præfati Authores docent, quod sola illa caro est de veritate, & substantia viuientis hominis, & multiplicatam in singulis facere augmentationem, & permanere absque villo partium fluxu, aut refluxu, seu adiectione nouæ, eo modo quo panes fuerunt à Christo multiplicati. Quod verò acquiritur per nutritionem quasi fomentum, adhæret calori naturali, ne extinguatur sicut oleum lychno in lucerna; non autem conuertitur in substantiam aliti, seu in veritatem humanæ naturæ. Hinc ad propositum deducunt non resurgere homines nisi in carne illa primogenea.

Hæc sententia meritò reiicitur communiter ab omnibus Theologis, Philosophis, & Medicis; à Doctore verò in præfati articulo, & reliquis Theologis in hac distinctione, & in 1. *distinct. 30.* D. Thom. *ibid. & 1. part. quæst. 119. art. 1.* ubi eius Commentatores, & *Quodlibet. 8. quæst. 5.* Albert. in *Summa 2. part. in quæst. de potentiis vegetatiuis. Alen. 2. part. quæst. 8. m. 2. art. 1.* Henric. *Quodlib. 2. quæst. 10. & Quodlib. 4. quæst. 26.* Tenet Auerroës *loc. cit.* Aristoteles 1. de *Generat. cap. 5. in 2. de anima cap. 4.*

Eam sic impugnat Doctor primò; non magis efficax est vegetatiua in bruto, quam in homine, neque in hoc minùs perfecta: ergo non minùs potest in hac operatione vegetatiua in homine, conuertendo alimentum in substantiam aliti, sed sic conuertit in bruto: ergo in homine.

Dices in bruto quidem verum esse, non tamen in homine; ideo negatur maior cum consequentia.

Contrà, Vegetatiua in homine conuertit alimentum: ergo in carnem, in quam natum est conuerti: ergo illa caro est animata, & animalis. Patet antecedens, quia proximè disposita ad recipiendam

Intentio Magistri diuersa à priori.

August.

Declaratur sententia Magistri.

Non resurgere hominem nisi in carne primigenia.

6. Contraria sententia est communis.

Impugnatur.

Ex operatione vegetatiua.

7. Responsio.

Impugnatur.

Conuersio alimenti fit in carne.

recipiendam hanc formam. Secundò, quia viget sensus in homine vivente, vt experientia constat. Deinde, quia neque alimentum, neque caro nutrimentalis aliter potest conseruare humidum radicale, vt ipsi vocant, seu carnem primigeneam; nisi vt conuertitur actione caloris naturalis in ipsam; aliter enim alimentum non conseruat, nisi per sui conuersionem; neque oleum lychnum, nisi vt conuertitur in flammam, & ignem,

Aliter non conseruaret carnem naturam.

8

Responsio.

Dices, vt remouens prohibens conseruare, quatenus scilicet calor naturalis ageret in humidum radicale, seu in materiam primigeneam, quam sic ipsi vocant, & malè.

Impugnatur.

Calor naturalis agit in carnem primigeniam.

Contrà. Calor naturalis agit per modum causæ naturalis in subiectum, magis applicatum: sed non magis applicatur ei caro nutrimentalis, quàm primigenia: ergo applicatio carnis nutrimentalis, aut alimenti, non impedit quin agat in primigeniam, si est subiectum capax, vt est, & sic applicatum sicut nutrimentum, aut caro nutrimentalis. Ergo licet distrahatur actio eius per applicationem huius, ita vt non sit adeò intensa in carnem primigeniam: tamen non ita distrahitur, quin etiam in eandem agat ad corruptionem eius, & consequenter defluat sensim virtute caloris naturalis, ac proinde hic modus seu vfus nutrimenti in homine non attingit finem intentum.

9

Calor naturalis non est ad solam corruptionem.

Deinde, calor naturalis datur viuienti ad conseruationem naturæ, cuiusque perfectionem: ergo non tantum tendit ad corruptionem, sed etiam ad generationem alicuius, quod spectat ad substantiam veram viuentis; sed nisi conuertat alimentum in substantiam viuentis, non apparet quomodo faciat ad conseruationem naturæ, aut perfectionem eius: ergo, &c. Probatur subsumptum, quia actio corruptiua eius sufficienter terminatur ad alimentum remotum, & proximum, vt est nutrimentum, vt sanguis, tanquam ad subiectum, in quod agat per corruptionem, & sic impediretur eius operatio corruptiua in humidum radicale, seu carnem primigeniam: ergo non est necessarium, neque ex intentione naturæ viuentis, vt illud alimentum conuertat in carnem; sed in aliam materiam, quæ statim fluat: tum quia sic minùs aggrauaret viuentem per materiam superfluum, quæ ad nihil deseruit, neque ad functiones vitæ, cum non sit animata, aut animabilis talis caro in homine, & sine tali carne maneret nutrimentum applicatum in locis actioni idoneis, sicut sanguis: v.g. in venis, prout primum per generationem ita recipit sanguinem cum aliis humoribus.

Natura non admittit superfluum.

10

Neque imperfectum sine suo ultimo complemento, & perfectione.

Caro est subiectum in potentia ad animam.

Tum etiam quia est contra intentionem naturæ, non solum admittere superfluum; sed etiam aliquid imperfectum, & sine vltima sua perfectione ei debita; debita autem perfectio carnis est vt proximè animetur, quia ad hunc effectum ordinatur, & eundem effectum habet in bruto; quia caro nutrimentalis, per aduersarios, est de substantia eorum animata: ergo vel caro hominis, & bruti sunt æquiuocæ, vel certè eandem perfectionem habere debent ex intentione naturæ, nisi dixeris hominem & brutum non conuenire in ratione viuentis sensitui, quod absurdum est. Rectè ergo Doctor probat ex eo quodd vegetatiua in homine non sit minùs perfecta quàm in bruto, quodd etiam nutritio hominis non sit imperfectior, quàm illa, quæ est in bruto; nam sicut idem est modus propagationis vtriusque quoad carnem, per decisio-

nem feminis, ita etiam & nutritionis: sicut enim asserit Magister naturam humanam complantatam esse in primis parentibus, sic etiam verum est loquendo de propagatione naturali, naturam brutorum in specie fuisse complantatam in iis, quæ Deus primò creauit, & à quibus reliqua in specie indiuidua emanarunt iuxta seriem suam in propagationem corporis. Non est proinde maior ratio (quantum ad originem, seclusis iis, quæ propria sunt homini quoad legem & peccatum) vnde dicatur caro hominis fuisse in Adamo actualiter, quàm quodd caro bouis fuerit in primo boue creato: status enim legis, iustitiæ, & peccati, non variant modum naturalem propagandi per generationem carnis in nobis, sed supponunt.

Idem modus propagandi carnis in bruto, & homine requirit eundem modum nutritionis.

Confirmat Doctor eandem rationem. Ita generatur homo imperfectæ quantitatis sicut brutum, & ita fit in eo deperditio continua partium, sicut in bruto: ergo ita debet esse in eo augmentatio & restauratio deperditæ, sicut in bruto: sed in bruto ita hæc contingit, vt etiam terminus augmentationis, & nutritionis sit aliquid de substantia viuentis, & caro animata: ergo etiam in homine idem contingit.

Confirmatio ex eadē proportionē & similitudinē.

Hæc ratio patet experientia, & etiam ex dictis, & amplius probatur: quia in natura non defunt vires, & efficacia reducendi effectum ad perfectionem illi connaturalem, sicut in aliis viuentibus; ita etiam in homine à fortiori, in quo magis saluatur, & perfectiùs species animalis, alioquin si hæc deessent, natura deficeret in necessariis: sed homo generatur infans naturaliter loquendo, neque aliter natura potest hominem generare, tum ex incapacitate vteri materni, vt rectè Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remissione cap. 37. & 38. quin etiam sic in statu innocentie ex eadem causa, vt ibidem refert, nasceretur proles, quidquid sit, an miraculo, & diuina virtute excreceret natus in robustum statum, de quo idem inquit ibid. Naturaliter tamen id certum est, non posse sic crescere; quia natura sicut in generatione procedit de potentia ad actum per intermedias mutationes feminis, donec formetur corpus organicum, & animetur, sic etiam nequit viuens natum reducere ad perfectum statum, in quo anima omnes suas functiones vitales exercere possit, nisi per varias mutationes, procedendo similiter de potentia ad actum via generationis.

Natura reducit effectum ad perfectionem ei connaturalem.

Homo natus infans in statu imperfecto.

Processus nature de potentia ad actum.

Quæ ratio est per se nota, & patet experientia in reliquis viuentibus: ergo perinde homo potest virtute naturæ reduci ad statum perfectum, in quo possit omnes functiones animæ exercere, & corpus consequenter aptare, & membra in ea dispositione, quæ ad hunc effectum est requisita: hoc autem nequit nisi per viam nutritionis, & augmentationis, sicut perinde contingit in cæteris viuentibus, quæ hoc modo reducit ad perfectum statum: sed nisi terminus augmentationis & nutritionis esset de substantia hominis, non posset hac via reducere hominem ad robur membrorum, ad exercendum actus potentie loco motiue, neque aliorum sensuum, ex quibus dependet operatio perfectissima hominis: ergo sequitur quodd nutritio hominis, & augmentatio tendant in substantiam viuentis, vt in cæteris contingit. Subsumptum probatur: quia anima nequit operari per membra, & organa corporis non animata, neque consequenter terminus nutritionis seruiret

12

Reducitur homo ad statum nature debitum per viam nutritionis, & augmentatiōis.

ad

ad operationes animæ nisi reciperet animam per quam operatio vitalis communicatur tanquam à principio vitæ coniuncto: nequit enim anima operari per membrum aridum; non alia ratione nisi quia non est animatum: ergo etiam neque per carnem nutrimentalem, seu per terminum nutritionis, & augmentationis, nisi ipsi anima communicetur. Vnde neque anima per humores operatur vitaliter: ergo sicut per nutritionem & augmentationem membrorum, & organorum acquiritur vsus operationum vitalium in ipsis, sequitur quod terminus nutritionis, & augmentationis sit animatus, & non solum se habeat vt aliquid extrinsecum, & appositum, ad id solum deseruiens, vt conseruet humidum radicale, seu ne caro primigenæ corruptatur per virtutem caloris naturalis: quia hoc non deseruit ad saluandas operationes vitales in sola carne primigenæ: si illa sola est animata: imò, magis grauaret, & impediret illas operationes.

Secundò argumentatur Doctor, quod secundum sententiam præmissam non posset saluari augmentationem esse possibilem in homine nisi per miraculum, sicut patet de illa multiplicatione panum, & sic natura deficeret in homine magis quàm in boue, quantum ad hoc quod est acquirere quantitatem perfectam post imperfectam. Consequentia Doctoris est euidens. Antecedens probatur, quia repugnat ex paruo fieri magnum, nisi vel addendo nouam materiam, vel rarefactionem, vel certè per sui replicationem in diuerso situ, vel denique accessu nouæ quantitatis diuinæ virtute, & miraculo: sed in augmentatione hominis naturali, sine ratione asseritur miraculum, quando nulla suffragatur autoritas, aut reuelatio, aut ratio consentanea: neque Christus, vt vtamur exemplo allato, multiplicauit sic panes, quasi solius quantitatis additione: sed etiam substantiam, quæ deseruit nutritioni, & alimento, & non sola quantitas.

Omissio ergo miraculo, hic agimus tantum de augmentatione naturali hominis, & per causas naturales. Si ergo dicatur primum, nempe augmentationem fieri per additionem materiæ nouæ, sequitur ex natura huius materiæ informari animam; quia augmentatio fit per intus susceptionem, & mediante nutritione, & ad eandem in specie materiam dispositam vltimatè ad susceptionem animæ, nequit dici fieri per rarefactionem, quia & dubium est si in rarefactione producat nova quantitas, vt nos cum Doctore asseruimus *suprà distinct. 12. quæst. 4.* Alij verò negant, sed quidquid sit, certum est quod in proposito non succedat, quia caro viri est magis compacta quàm infantis, & magis densa aut solida. Deinde, nequit ostendi causa à qua proueniret talis rarefactio: nequit enim prouenire à calore naturali, quod inseparabiliter adhæret carni primigenæ, & si virtute eius rarefieret, sic minus essent idonea functionibus vitalibus corpus, & organa. Tertium etiam dici nequit, quia neque natura potest multiplicare idem secundum diuersa loca simul, neque sic multiplicari potest dici augeri: quia augmentum fit per additionem diuersæ entitatis; idem enim nequit diuidi à seipso, aut ad seipsum numerari tanquam diuersum; & omnino res est non solum obscura, sed non intelligibilis: ergo augmentum hominis, quod fit per naturam,

Scoti Oper. Tom. X.

debet fieri sicut contingit in aliis viuentibus: nam oppositus modus augmentationis per naturam non est aliàs auditus.

Tertiò argumentatur Doctor, & optimè, secundum illam sententiam sequeretur quod in homine esset aliqua caro simpliciter incorruptibilis per totam vitam: vel si corrumpetur, nunquam posset restaurari, per virtutem scilicet causatum naturalium: quia nequit restaurari nisi per nutrimentum; hoc autem negatur, quia caro ex nutrimento nequit animari, sicut caro primigenæ. Sed vtrumque horum est inconueniens. Primum quidem: quia caro illa incorruptibilis esset alterius speciei à cæteris partibus carnis corruptibilis. Secundum etiam esset inconueniens: quia semper minus esset in homine de veritate carnis humanæ. Sequela quoad vtrumque membrum rectè sequitur per viam contradictionis. Sed prima sequela est falsa, quia sequeretur quod caro primigenæ esset diuersæ speciei à carne nutrimentali; hoc autem est inconueniens. Antecedens patet, quia illa quæ nata est animari, & cui repugnat animari, sunt diuersæ rationis physicæ & specificæ, quia idèd vna animatur, & non alia, quia vna ex sua forma constitutiuæ ordinatur ad animam, vt per eam reducat de potentia ad actum; alia verò per oppositum dicens hanc repugnantiam, eam habet ex forma constitutiuæ, non verò ex aliquo alio impedimento.

Quod si dicatur ex defectu dispositionis requisitæ id ei competere.

Contrà: quia non habet vlla accidentia physica repugnantia dispositioni requisitæ ad animationem, nisi ea accidentia, quæ sunt connaturalia suæ formæ; ex quibus rectè colligitur differentia formæ substantialis, ad quam sic sequuntur, vt connaturalia ab alia forma, cui repugnant talia accidentia, vt instari potest in alijs, quorum differentia ex accidentibus, & operationibus contrariis, & connaturalibus colligitur.

Responderi posset non idèd carnem nutrimentalem non posse animari, quia est diuersæ speciei, sed quia anima habet subiectum adæquatum in carne primigenæ, vltra quod nequit extendi ad aliud subiectum, sicut in vno corpore existens nequit vniri alteri, quamuis seorsim posset alterum informare.

Contrà. Sequitur hoc inconueniens, quod caro nutrimentalis apta ex natura sua informari anima, semper maneat imperfecta, & in potentia sine actu; hoc autem est contra perfectionem naturæ, vt aliquid causet, quod nunquam potest habere complementum suæ perfectionis, aut actum competentem, ad quem per se dicit potentiam.

Si dicas intentionem, & finem naturæ per se intentum saluari in homine per hoc, quod caro nutrimentalis deseruiat conseruationi carnis primigenæ.

Contrà; hoc superius impugnatum est in primo argumento, quia ad eam conseruationem non requiritur vt nutrimentum conuertatur in carnem, quia hoc superfluum esset. Deinde, si caro nutrimentalis animatur, perinde deseruit ad hunc effectum conseruationis primigenæ, dicendo quod sola nutrimentalis sit in fluxu, & non primigenæ, quia illa vt impurius magis subiecta est corruptioni, & deinde sic magis saluatur perfectio naturæ, quæ non

Operationes vitales non fiunt nisi per subiectum.

*I 3
Secunda ratio.*

Quod augmentatio hominis non fieret naturaliter.

Christus multiplicauit panes quoad substantiam.

I 5

Augmentum non fieri per rarefactionem.

Non fit per replicationem in pluribus locis.

I 6

Tertia ratio ab inconuenienti.

Caro primigenæ esset incorruptibilis.

Effectus alterius speciei.

Nequit dici corruptibilis ex inconuenienti.

Diuersitas speciei probatur.

I 7

*Responsio.
Impugnatio.*

Differentia colligitur ex accidentibus & operatione.

Responsio.

Impugnatio.

Sequeretur potentia sine actu.

I 8

Responsio.

Impugnatio.

admittit potentiam per se, quæ non potest reduci ad actum.

Deinde, contra responſionem præmiſſam vrgetur, quod anima licet habeat ſubiectum adæquatum in vno corpore, tamen non ita habet in carne primigenæ, quin maiorem informare poſſit, & ipſo facto informet per augmentatiõem, vt probat argumentum ſecundum præcedens. Sed quidquid ſit de hoc, in quo ipſa controuerſia verſatur, ſaltem id verum eſt aliquos naſci in carne primigenæ minori ſtatura, & paucioris materiæ, quorum anima poſſet informare maiorem materiam, ſi addeſſet: ergo non ita adæquaret per quamcunque materiam primigenæ exhauritur actus informativus, ſeu potentia animæ ad informandum extenſivè, quin maiorem informare poſſet. Sed hoc dato, ſi caro nutritiva ſit eiufdem ſpeciei cum primigenæ, ſequitur eam informari poſſe: ergo ratio data ex adæquato ſubiecto non ſubſiſtit, niſi teneatur caro primigenæ non eiufdem eſſe ſpeciei.

19 Dices ergo eam eſſe diverſæ ſpeciei.
Reſponſo. Conſtrà. Hæc differentia gratis fingitur, quia neque ex accidentibus, neque ex operationibus diſcerni poſſunt primigenæ, & nutritiva carni; neque aliunde ſuppetit fundamentum huius differentia ſpecificæ colligendæ.

Reſponſo. Dices colligi ex diverſitate cauſarum; quia caro primigenæ deceditur à parentibus; nutritiva vero eſt virtute nutritivæ, & caloris naturalis.

Impugnatio. Conſtrà. Eadem nutritiva convertit alimentum, quæ eſt materia remota viriſque in carnem, & ſuperfluum alimenti in ſemen in ordine ad generationem; hoc ipſum ſemen vt deferuit generationi, neceſſariò debet converti in ſanguinem & carnem virtute vegetativæ, vt nos putamus, vel certè, vt alij, virtute ipſius ſeminis, ſeu aliquarum partium diſſimilium eius, vt eſt ſubordinatum potentia generativæ decedentis ſemen tanquam virtus eius communicata; quidquid horum dicatur non refert quoad propoſitum; quia converſio eſt in idem, ſcilicet in ſanguinem & carnem ad formandum ex eo corpus humanum. Quod autem proveniat hæc converſio virtute mediata vegetativæ, vt ſit in aggeneratione, ſeu nutritione, vel certè mediata, quatenus prima converſio ſit in ſemen, & ex ſemine circulator converſio in ſanguinem, & carnem, & reliqua ad organizationem corporis requiſita, non variat virtutem cauſæ, aut operationem eius ultimatam, neque conſequenter naturam ſpecificam effectus, vt carnis & ſanguinis: ergo hinc colligitur ex cauſis, inquam diverſitas ſpecifica carnis.

20 Probatur conſequentia, non magis colligi deberet ex mutatione mediata ſeminis in carnem per virtutem eiufdem, aut diverſæ cauſæ, differentia carnis primigenæ, à carne nutritiva, quia hæc cauſatur immediatè à vegetativa, ſive mediante converſione eius in ſemen, quæ ſit intermedia; non magis, inquam, colligitur ex hoc differentia ſpecifica primigenæ à nutritiva, quàm ex generatione æquivoca, & vniuoca, quæ ſit virtute diverſarum cauſarum; differentia inter ranas, v.g. quarum vna propagatur deciſione ſeminis, & altera ex putrefactione generatur æquivocè: ſed inter has nulla eſt differentia ſpecifica; ergo neque etiam inter carnem primigenæ, & nutritivam colligitur talis

differentia, tanquam ex diverſitate cauſarum. Deinde, quando reparatur corpus corruptum per virtutem divinam in reſurrectione, eſt diverſitas cauſæ, & modi reparandi à cauſis primò generantibus idem corpus, & modo quo produci-
miſſa differentia ex diverſitate cauſarum.
tur virtute naturæ; manet tamen idem effectus non ſolùm in ſpecie, ſed etiam in numero. Ex quibus ſequitur intentum, nempe differentia ſpecifica inter primigenæ, & nutritivam non inveniunt fundamentum ſufficiens, ac proinde tam generationem, quàm aggenerationem, ſeu nutritionem terminari ad eundem in ſpecie effectum, nempe carnem, quæ animatur.

Secundum membrum diſſuncti illius rationis Doctoris præmiſſa eſt; *Si corrumpatur caro primigenæ quod nunquam poſſet reſtaurari*, &c. Hoc autem eſſet inconueniens, quod ſic probatur: quia ſic ſemper minus eſſet in homine de veritate carnis humanæ. Confirmatur, quia ſequeretur hominem minùs habilem ſemper fieri ad operationes, & actiones vitales, ad quas requiritur materia proportionata, in quibus tales functiones exerceat anima; ſed caro primigenæ ex ſuppoſitione, quod illa ſola viuat, eſt materia neceſſaria talibus functionibus, ſicut etiam ad conſtitutionem totius primæ, tanquam materia proportionata: ergo ſi hæc deſluat, & nunquam poſſit reſtaurari ſequitur hominem deteriorari ſemper ex fluxu materiæ neceſſariæ, & minùs habilem eſſe ad functiones vitales, ad quas requiritur materia proportionata. Hoc autem eſt contra rationem, & experientiam manifeſtam, quæ cognoviſcimus in viro perfectiores functiones vitales in omni genere, quàm in infante. Carnem autem illam non reſtaurari, ſupponit ſententia aduerſa: quia nequit reſtaurari vt materia, in qua exercentur tales functiones, per carnem ſuccedentem, quæ animatur, ſicut animata fuit prior caro, quæ fluxit; ſed nulla ſuccedit præter nutritivam, quæ non animatur in ſententia oppoſita: ſequitur ergo inconueniens.

Quarta ratio Doctoris eſt à poſteriori, probans carnem nutritivam eſſe animatam, etiam anima rationali: ergo eſt de ſubſtantia viventis. Antecedens patet; quia quælibet eſt animata anima ſenſitiva, quia exercet actus aliquos ſenſitivæ, v.g. tactum; eſt ſimiliter animata anima vegetativa, quia quælibet etiam exercet actus vegetativæ, quia quælibet nutritur, movetur, &c. Sed in homine ſenſitiva, vegetativa, & rationalis ſunt vna forma realiter: ergo quidquid eſt animatum vnà, eſt animatum etiam aliis animabus. Hæc ratio nequit reduci ad manifeſta principia: quia viget tactus, & ſenſus in quælibet parte carnis, vt experientia conſtat vigere: ſequitur ergo intentum: nulla enim aliâ ratione à poſteriori probatur ipſam carnem primigenæ animari, quàm per experientiam operationum vitalium.

Dices fortè non vigere ſenſum in carne nutritiva, ſed in primigenæ, quamvis ob vicinitatem non diſcernatur ſubiectum tactus.

Conſtrà, caro nutritiva vel ita intermiſcetur primigenæ, vt loco non diſtent, & ſic datur penetratio corporum naturaliter; vel tantùm eſt iuxta poſita, & ſic facilis eſt experientia, quæ in vna dignoſcitur ſenſus, in alia non: ſed non diſcernitur talis diſcontinuitas in ſenſu, quia per omnes partes carnis diffunditur: ergo ſequitur omnes

21
Secundum membrum diſſuncti in hoc argumento probatur.

Fluxu carnis primigenæ redderetur homo inhabilis ad functiones vitales ſi illa ſola ſit materia.

22
Quarta ratio.

Carnem nutritivam eſſe animatam.

Ratio à poſteriori, & experientia functionum.

Reſponſo.

Impugnatio.

Ex ſenſu tactu.

omnes etiam animari: quia mixtio priori modo ita rarefaciens carnem primigeneam, si negatur penetratio ut diffundatur per omnes partes, in quibus viget tactus, & commisceatur nutrimentali, sicut liquor liquori, impediret operationes vitales, quæ requirunt soliditatem, & densitatem materiæ, sine quibus non fieret actus, v.g. actus motus progressui, & huiusmodi. Ex his rationibus rectè reiecitur sententia Magistri, cõtra quam etiam faciunt rationes sequentis paragraphi.

23
Occurritur
obiectioni.
Sedes anima.

Contra prædictam rationem non licet instare ex opinione antiquorum Philosophorum, qui dicebant animam vindicare sibi certam partem corporis, in qua residere tanquam in propria sede, ex qua reliquas corporis partes regeret; quorum aliqui eam statuebant in cerebro, alij in corde, aut alibi; quin etiam ipse Aristoteles de iuuentute & senectute cap. 1. significat animam in certa parte corporis esse, & lib. de motu animal. cap. 7. ait non oportere animam esse in singulis partibus corporis; sed satis esse, si insit in aliqua eius parte, quæ sit principium corporis, & iuxta hoc Doctor ipse supra distinct. præced. quæst. 5. 9. De tertio dico, &c. discernit inter partes primò animabiles, & alias, quæ non sunt tales. Hanc partem præcipuam statuit Philosophus ipsum cor. lib. 2. de part. animal. cap. 1. & lib. 3. cap. 4. Hinc etiam Albertus Magnus lib. 2. de anima tract. 1. cap. 7. asserit animam secundum essentiam residere in corde, secundum facultates, & potentias in aliis membris, vocatque cor organum essentia, alia membra esse organa facultatum, seu potentiarum animæ.

24
Relicitur sententia allata.

Hæc, inquam, doctrina perinde est contra sententiam, quam impugnamus, quæ admittit animam esse in carne primigenea, & membris corporis geniti. Deinde, sententia præmissa est falsa, & contra communem Theologorum Peri-

pateticorum, & Medicorum, & contra ipsum Philosophum, lib. 2. de anima text. 4. & 6. definit animam esse actum corporis organici, & non alicuius certi membri, ut rectè notauit D. Thom. lib. 2. contra Gentes cap. 72. Deinde, Philosophus idem probat text. 20. & deinceps, & lib. 1. de anima text. 9. & 90. Ex professo probat contra Platonem, vnam esse in toto corpore diffusam, & non tres animas, ut Plato aiebat, quarum vna esset in cerebro, alia in corde, alia verò in iecore. Probatur autem veritas ex eo quòd totum corpus est viuens quoad singulas suas partes, & non quoad vnam tantum, & quòd omnes partes nutriantur, vegetentur, augeantur, & multæ etiam habeant sensum tactus; quæ operationes nequeunt exerceri nisi à principio vitæ coniuncto, & consequenter animato. Verum autem est, ut benè Doctor loco iam allegato, dari aliquas partes primò animabiles, & sine quibus nequit anima inesse corpori, aut aliis eius partibus; neque has partes animari posse, nisi ut continuantur prioribus, & sicut in illis principaliter anima inest tanquam primis, ita etiam functiones vitales etiam ab illis partibus inchoantur, & diffunduntur in reliquas, quæ quoad exercitium vitæ ab illis dependent; ita ut illis impeditis etiam sopiatur operatio vitalis in his. Tales partes sunt cor, in quo formantur spiritus vitales, quorum vltus necessarius est ad conseruationem vitæ, & opera vitalia. Sic etiam cerebrum quoad operationes sensitiuas se habet. Hæc est sententia Peripateticorum, quam intendit etiam Philosophus locis præallegatis in oppositum. Videatur Cursus Conimbricensis lib. 2. de anima cap. 1. art. 2. q. 9. qui varias antiquorum sententias, aut magis deliria in hoc puncto enumerat: sicut ergo ratio illa Doctoris rectè illos vrget, ita etiam & sententia Magistri eadem efficacia impugnatur.

Animam per totum corpus diffundi.

Probatio ex operationibus.

Partes primò animabiles.

Sententia Peripatetica.

S C H O L I V M.

Sententia Henrici: nutrimentum conuerteri in id quod est de veritate naturæ, sed non recipere vllam formam nouam secundum totum, nec secundum partem, suadet tripliciter, sed tripliciter & efficaciter refutatur: Primò, aliàs forma carnis foret indiuisibilis. Secundò, pars materia foret sine forma. Tertiò, non tantum materia fuit, sed etiam forma.

Aliter dicitur, quòd caro primò formata inducta à parentibus, est de veritate humanæ naturæ; nutrimentum verò postea transit in istud, quod est de veritate; sed hoc modo, quia conuertitur in præexistens non recipiendo nouam formam, neque secundum totum; neque secundum partem: sed tantummodò per hoc, quòd deficiente ibi forma nutrimenti, succedit in illa materia forma carnis præexistens. Istud declaratur per exemplum, quia sic est de anima intellectiua, quòd de nouo perficit materiam quæ fuit sub forma alimenti: nec tamen ipsa in se est noua secundum totum, nec secundum partem. Declaratur etiam per auctoritatem, quia primò de Generatione c. de augmento. *Caro secundum speciem augetur, non caro secundum materiam: & caro secundum speciem manet, caro autem secundum materiam fuit, & refuit.* Sed si inducèretur noua forma carnis in nutritione, & pari ratione defineret in deperditione pars formæ carnis quæ præfuit, non solum materia carnis fluere, & reflueret, sed etiam forma, quod videtur esse contra eum.

5
Henric.
quodlib. 2.
quæst. 9.

Text. cõ. 9.

Tertiò per rationem, quia si in nutritione materia nutrimenti reciperet aliam formam carnis, quæ non præfuit; ergo cum reliqua carne præexistente non faceret vnum, nisi quoddam contiguum, vel continuum cum illa: & tunc nutritio

esset quædam iuxtapositio carnis nouæ ad carnem præexistentem: quod negat Philosophus ubi prius. Sequitur etiam, quod non quælibet pars nutriti esset nutrita, vel aucti aucta: quia non illa pars, cui iuxta ponitur caro noua.

6
Refutatur Henric.
Forma carnis esset indiuisibilis si non informaret materiam nutriti ut in se extensior.
Contrà istam opinionem, forma, quæ nullo modo est extensa ex parte sui: nec aliter quàm prius, perficit materiam alio & alio modo extensam, respicit eam indiuisibiliter, hoc est, quod ipsa non secundum partes, perficit partes materiæ: forma autem carnis non respicit hoc modo materiam indiuisibiliter, quia tunc esset simplex, sicut anima intellectiua, quod non conceditur: ergo cum materiam alio modo extensam, quia multò maiorem quàm antè perficiat, oportet quod illa sit aliter extensa. Et tunc cum partes eius priores maneant, oportet quod aliqua pars formæ sit noua, alioquin non esset extensior nunc quàm prius. Maior probatur, quia forma quæ ut extensa per accidens respicit materiam extensam, ipsa alio modo extensa respicit materiam alio modo extensam: quia secundum Aristot. in Prædicamentis, quanta est superficies, tanta est albedo. Et apparet per rationem, quia pars eius est in parte, & ita maior in maiori.

Cap. de quantitate.
Præterea, conceditur quod post nutritionem plures sunt partes materiæ in toto quàm prius: aut ergo pars noua materiæ est in toto sine forma, quod est inconueniens: aut est ibi sub forma noua, & est propositum: aut sub forma præexistenti, & tunc vel illa desinet perficere partem materiæ quam prius perficit, & tunc migrabit eadem pars formalis à parte materiæ ad aliam partem; quod est inconueniens: aut illa pars formæ prior eadem perficiet simul partem materiæ nouam, & tunc sequitur quod simul perficiet duo perfectibilia; quorum vtrumque est sibi adæquatum.

Præterea, caro ista nata est fluere, quia non est incorruptibilis: sed non tantum fluit materia, sed etiam forma: quia forma illa non potest manere eadem nisi maneat informans materiam, quam prius, loquendo de eadem parte formæ: quia dependet naturaliter à perfectibili, quod perficit: ergo oportet compositum fluere, & per consequens compositum redire per nutritionem.

COMMENTARIUS.

25
Sententia Henrici.
d *Liter dicitur, &c.* Hæc est sententia Henrici *Quodlib. 2. quest. 10.* qui negat carnem fluere secundum formam, sed materiam nouam adiici, quæ informatur forma præexistente carnis, & hæc succedit formæ præexistenti nutriti, quæ corrupta est, manente materia sub forma præexistente carnis, quæ pereunt materia, in qua fuit primum, per corruptionem eius, manet in materia de nouo adiecta. Rationem huius, subdit ex Philosopho *1. de Generat. cap. de Augmento.* Deinde, quia sequeretur quod caro secundum formam noua non vniretur præexistenti, sed esset iuxta posita. Deinde, sequeretur quod non quælibet pars nutriti, & aucti esset nutrita & aucta. Sumit præterea exemplum ab anima rationali in homine, quæ vnitur materiæ nouæ adiectæ siue vlla in se nouitate, quantum ad entitatem, &c.

Eadem sententia fuit aliorum.
Hæc sententia fuit antiquior; eam sequitur Albertus *tract. 1. de nutritione cap. 3.* Philop. *1. de Generat. cap. 5.* Pomponatius *in lib. de aug. & quidam alij Philosophi*: quin etiam Durandus *in 2. distinct. 30. quest. 4.* & plures alij. Dicunt ergo plures partes materiæ addi, & plures resolui, non tamen formæ, sed illa pars formæ, quæ fuit in materia deperdita adhæret materiæ nouæ adiectæ. Quod si diceretur in homine solo contingere ex suppositione quod non sit in eo alia forma quàm anima rationalis, consequenter dictum videtur, & differendum tum esset carnem constitui per aliam formam diuersam: sed in aliis animalibus, in quibus forma est corruptibilis, hæc ratio non tenet.

e *Contra istam opinionem, &c.* Primò impugnatur Henricum, qui admittit carnem constitui per formam propriam corporeitatis, seu carnis: de qua difficultate actum est *distinct. 11. huius quest. 3.* Dato ergo quod forma carnis sit diuersa, prout admittit præfatus author, & supponitur à Doctore tanquam probatum præfato loco, sic currit ratio: quæcunque forma ex parte sui non est extensa, neque aliter perficit materiam alio modo extensam, quàm prius perficiebat, respicit materiam indiuisibiliter, id est, sine sui extensione in materia, ita ut sit tota in tota materia, & tota in qualibet parte materiæ, sed forma carnis non respicit hoc modo materiam indiuisibiliter; quia tunc esset simplex, sicut anima rationalis, quod non conceditur, ut non concedit etiam Henricus: ergo cum materiam maioris extensionis, quàm fuit prior eius extensio, perficiat, sequitur quod ipsa forma sit aliter extensa, quàm fuerit prius; sed cum priores partes formæ permaneant in nutrito, cui additur noua materia, oportet quod aliqua pars formæ sit etiam addita de nouo, & non sola materia noua: aliàs non saluaretur coextensio eius in materia, & secundum Philosophum, tanta est albedo, quanta est superficies; ergo eadem ratione tanta est forma carnis in materia, tamque extensa, quàm sit ipsa materia extensa: quia pars eius est in parte materiæ, & maior pars in maiori parte materiæ.

Si dicas quod eadem pars formæ, quæ fuit in parte materiæ defluente sit in noua parte materiæ nouæ, quæ succedit, vel quod ipsa formæ pars eadem sit in noua parte materiæ nouæ, quæ additur, & simul in materia priori, quando non defluit.

Hæc

26
Impugnatur Henricus.

Quomodo forma respiciat materiam indiuisibiliter.

Forma carnis coextenditur materiæ.

Responsio.

Hæc responsio impugnabitur in ratione sequenti, ac etiam in tertia.

27 *Confirmatio.* Interim confirmatur ratio Doctoris, & probatur eius maior: quidquid recipitur in aliquo, per modum recipientis recipitur, loquendo de receptione, ad quam ipsum subiectum concurrat, & qua, forma recepta ex eius potentia educitur (hoc enim principium ad tales formas tantum extenditur) sed repugnat materiam concurrere naturaliter ad formam, vel hanc educi de potentia materiæ virtute causæ naturalis, nisi ut materia concurrat secundum modum naturalem essendi materiæ; hic autem est modus diuisibilis, & extensus: ergo repugnat materiam indiuisibiliter concurrere, & non secundum partes, & diuisibiliter; quia materia non est subiectum proportionatum actioni causæ naturalis, ut talis est, respectu materiæ transmutandæ, & formæ educendæ, nisi ut diuisibilis est secundum modum connaturalem essendi; tum quia agens quantum, & extensum nequit agere actione transeunte, nisi diuisibiliter, & extenso modo, quia forma eius constitutiva, quæ est principium quo agendi, non est simplex, & indiuisibilis, sed diuisa in partes; neque habet aliud esse, quam illud quod coalescit ex diuersis partibus, neque consequenter habere potest actionem, nisi ut procedat diuisibiliter simul ab omnibus partibus, in quibus est virtus formæ dispersa, aut diuisa; quia virtus formæ perinde est diuisa, sicut & esse eius. Hinc etiam in materia rara sæpè forma est minus apta ad actionem ob dispersam virtutem secundum maiorem extensionem: v.g. ignis in stupa, qui in materia densa vehementius vrit ob rationem contrariam, & collectionem virtutis.

Concursus materiae ut est extensus.

Agens quantum, & extensum nequit agere nisi in subiectum extensum.

Ratio huius.

28

Eodem modo neque materia extensa habet aliquod esse indiuisibile, secundum quod primo concurrat ad formam, & actionem productiuam eius, seu educiuam: sed totum esse eius est diuisibile in partes extensas: ergo, ut sustentat formam, & actionem agentis, concurrat diuisibiliter, & secundum partes applicatas, vel totas, vel aliquas, prout etiam hæc sunt extensæ, & subduntur virtuti agentis creati: ergo forma siceducta, ut refunditur tam in concursum subiecti, quam in virtutem, & actionem agentis, debet esse coextensa materiæ, & non indiuisibilis. Sed si aliqua eius pars posset indiuisibiliter informare partes materiæ maiores & extensas, eadem ratione tota forma posset totam materiam sic indiuisibiliter informare; quia est eiusdem rationis, & componitur ex partibus homogeneis, ut supponimus ex instituto præsentis difficultatis, quoad formam carnis, de qua agitur. Rectè ergo infertur ita se habere in eo casu assertionis Henrici, sicut se habet anima rationalis, neque aliter dependere, aut educi de potentia materiæ, quam anima, quæ creatur: quod falsum est: quia & virtute agentis naturalis, ut omnes supponunt, educitur de potentia materiæ, quæ virtus ad extensam materiam, & existentem modo sibi connaturali limitatur, ita ut eam aliter transmutare nequeat.

29 *Scopus prioris rationis.*

Hæc ergo ratio Doctoris eo tendit, ut probet non posse materiam alio modo extendi, quin etiam extendatur forma carnis. Et hæc ratio est suppositum quoddam, seu principium generale, quod facit ad euidentiam sequentis rationis, in qua in specie impugnatur modus ille extensionis

quem tradit Henricus, & quicumque alius, dato quod nutritio non sit ad formam nouam, ut mox apparebit. Elidit præterea instantiam, seu exemplum illud, quod adducitur de anima rationali, ut occupat nouum subiectum sine sui nouitate.

Interim hæc ipsa ratio applicari potest contra negantes plures formas in viventibus: quidquid enim sit de nutritione hominis, negando aliam formam quam sit anima rationalis indiuisibilis & inextensa, quæ potest informare materiam nouam, sine nouitate in entitate animæ: tamen in brutis currit ratio, in quibus etsi non esset alia forma quam animæ brutalis; quia hæc tamen educitur de potentia materiæ, ut nunc supponitur, perinde nequit informare materiam aliter extensam, sine noua extensione in ipsa anima, ut præmissa conuincit ratio.

Secundo improbat Doctor eandem sententiam. Conceditur post nutritionem plures esse partes materiæ in toto, quam prius fuerunt. Aut ergo pars materiæ est in toto sine forma, & hoc est inconueniens; aut informatur parte formæ præexistentis, & vel tunc definit illa pars formæ informare materiam, in qua prius fuit, & tunc migrabit de materia in materiam, quod etiam est inconueniens; aut certè simul perficiet & veterem in qua fuit, & nouam quæ accedit, & sequitur eam perficere simul duas materias, quarum altera est subiectum adequatum.

Confirmatur, nequit dici primum, nempe materiam manere nudam sine omni forma, quod est placitum omnium Philosophorum; tum quia esset potentia nuda sine forma, quod est imperfectionis: tum quia præter intentum natum, quæ tendit ad actum, & perfectionem; tum quia esset contra modum naturalem agendi causarum naturalium: quia non intendunt corruptionem nisi per accidens, & quatenus sua actione ordinantur ad assimilandum sibi passum, vel formali, vel virtuali similitudine, & ex inductione formæ incompatibilis definat forma præexistens in materia. Tum denique quia ex hoc sequeretur priorem formam alimenti non posse destrui in materia virtute agentis naturalis, quia forma alimenti non definit virtute causæ corruptoris, à qua alijs non dependet in sui conseruatione, nisi per corruptionem, quæ solum contingit, quæ virtus corruptoris inducit in materiam formam substantialem incompatibilem, aut certè dispositionem necessitantem ad eandem formam, quæ proinde concomitatur: ergo nequit relinquere materiam nudam sine omni forma.

Secundum inconueniens etiam probatur quoad primam partem; si dicatur forma migrare, probatur: quia perinde repugnat formæ migrare, quæ dependet à subiecto, ac accidenti migrare de subiecto in subiectum, quia ideo repugnat accidenti naturaliter migrare à suo subiecto, quia dependet à subiecto; sed forma materialis similiter dependet à subiecto: ergo nequit migrare. Deinde, nequit forma materialis virtute agentis naturalis vniri subiecto ex cuius potentia non educitur, sed forma præexistens nequit educi de subiecto virtute agentis naturalis; quiaeductio de subiecto est actio, qua ipsa forma producit in subiecto; ad formam autem præexistentem non datur actio productiua: ergo nequeeductiua noua eiusdem de subiecto nouo.

Deinde,

Applicatur idem argumentum contra alios.

30

Secunda ratio.

Forma præexistens acturaret duas materias, vel aliquam harum esset informata.

Confirmatur.

Non esset materia nuda.

Natura nequit corrumpere formam substantialem nisi producendo incompatibilem.

31

Forma materialis nequit migrare de subiecto in subiectum.

Natura nequit vnire formam materialem subiecto nisi educendo.

Deinde, nullū agens potest corrumpere vnionem formæ ad prius subiectū, nō corrupta ipsa forma, quæ dependet à subiecto, præter agēs quod potest conferuare formam extra subiectum; sed hoc nequit agens creatum: ergo, &c. Maior patet; quia agens sic corrumpens vnionem non corrupta forma, debet in sua virtute includere concursum subiecti; hoc autem solum agens increatum includit: ergo. Deinde, vnio illa de potentia ordinaria manet quamdiu manent extrema eius, estque necessaria ad conseruationem formæ materialis, quæ naturaliter nequit separari à subiecto sine corruptione. Deinde, intelligi nequit quomodo agens naturale ageret per se primò ad destructionem vnionis, nisi vt agit ad destructionem formæ, primò producendo in subiecto formam incompatibilem, qua posita, cessat actio agentis naturalis, & motus.

Deinde, ex sententia opposita sequeretur quòd daretur motus localis in instanti, si vna pars formæ migraret ad aliud subiectum diuersum secundum extensionem. Probatum sequela, quia terminus nutritionis recipit esse in instanti; sed nequit vna pars formæ migrare de parte in partem sine mutatione loci: ergo contingeret in instanti. Præterea, in augmento additur maior materia, quàm sit illa, quæ defluit, aliàs non fieret augmentum, vt quando ex virgulto crescit arbor, ex infante homo, &c. Similiter, quando decreuit, plus materiæ defluit, quàm additur, ob defectum caloris naturalis; dicere autem quòd eadem forma nunc extendatur ad maius subiectum, nunc contrahatur, est ridiculum; & præterea est constituere eam independentem à subiecto. Deinde, hæ mutationes sunt discretæ, & non sunt simul, quia prius defluit materia, & relinquatur porus, quàm restauretur per conuersionem alimenti: ergo illa pars formæ, quæ fuit

in materia defluente, erit sine subiecto, donec adueniat noua materia, vel certe in alia parte materiæ informatæ, replicabitur donec materia noua superuenerit, & tunc migrabit, quæ planè sunt sine fundamento asserta: nam dum caro fluit, relinquens post se porum, succedit sanguis, qui in instanti non conuertitur, vbi ergo degit forma in priori materia fluente?

Tertium inconueniens probatur ex eo quòd forma nequit habere duo subiecta adæquata, quod aliàs probatum est; & quidquid sit an diuinitus posset contrarium fieri, saltem naturaliter vna forma dependens à materia habet in ea totam suam dependentiam terminatam: ergo nequit esse in potentia, vt ampliùs ad eam dependeat. Non ita forma, quæ nō est dependens à materia, vt anima rationalis, quæ potest partes nouas additas eidem suæ materiæ informare de nouo; quia aliud est conferre posse perfectionem, & actum sine dependentia, & aliud recipere perfectionem, aut esse cum dependentia; illud conuenit animæ rationali, hoc verò formis materialibus, quæ nequeunt informare subiectum, nisi illud in quo tota earum dependentia terminatur in actu.

Tertia ratio Doctoris contra eandem sententiam: quia caro nata est fluere, non enim est incorruptibilis: sed non tantum fluit materia, sed etiam forma: quia dependet à materia, quam perficit: ergo oportet compositum fluere, & compositum redire per nutritionem, id est, carnem antiquam fluere secundum materiam, & formam; & carnem nouam redire secundum materiam, & formam. Hæc ratio satis confirmata manet ex dictis, quidquid enim est generabile, est corruptibile, & in compositis materialibus nequit fluere materia, nisi etiā corrumpatur forma, quæ à materia dependet, vt dictum est.

Nequit corrumpere vnionem materiæ formam non corrumpendo ipsam.

32
Daretur motus localis in instanti.

33
Forma nequit habere duo subiecta adæquata.

Instantia de anima rationali excluditur.

Tertia ratio.
Formam carnis fluere.

SCHOLIUM.

Prima conclusio, in nutritione formam substantialem induci in materiam. Secunda conclusio, formam carnis, quæ inducitur in nutrimentum, esse nouam, vt ostensum est contra secundam sententiam. Tertia conclusio, pars adueniens per nutritionem, est similis & dissimilis præexistenti, & explicatur quomodo impurius est caro habita per nutritionem, quàm per generationem. Quarta conclusio, partem secundum speciem (de qua Arist. 1. Gener. cap. 15.) dici, eam, quæ habet sufficientem virtutem & extensionem, vt habeat propriam actionem, quod latè explicat; cui explanationi consentit D. Bonauent. 2. dist. 30. art. 3. quæst. 2. Egid. hic quæst. 13. Sed ab aliis variè explicatur quid Arist. voluit per partes formales, seu secundum speciem, quæ manent in nutrito, & per partes secundum materiam, quæ non manent. De quo D. Thom. 1. part. quæst. 119. art. 1. Marsil. 1. de Gener. quæst. 13. Conimbric. ibid. cap. 5. quæst. 12. art. 1. Doctor dupliciter & clarè id explicat num. 11. & 12. Vide eum 2. dist. 2. quæst. 9. num. 15. Vbi fusè, tripliciter exponit hunc locum Aristot. de parte secundum formam, & parte secundum materiam.

7
Conclus. 1.
Nutritio rectè dicitur aggenerationis, vel ingeneratio

8
Quantum ergo ad istum articulum sit hæc prima conclusio, quòd in nutritione est aliqua generatio, extendendo generationem ad omnem inductionem formæ substantialis in materiam post priuationem: quia sicut argutum est, materia alimenti non manet sub forma alimenti, nec sub aliqua alia, quam sub forma nutriti: & illam recipit post nutritionem: ergo, &c. Expositio istius conclusionis, non enim dicitur generatio simpliciter, quia non est generatio per se entis, prout

Distinctio XLIV. Quæstio I. 107

prout illud dicitur per se esse, quod non est pars alicuius: sed potest dici aggeneratio, quia generatio alicuius, quod per generationem fit idem alicui præexistenti, cui aggeneratur: vel potest dici ingeneratio, quia generatio partis in toto, cuius non fuit pars.

Secunda conclusio, quod in illa generatione tali quali, forma carnis, quæ inducitur in materiam nutrimenti, noua est: quia, vt est argutum contra præcedentem opinionem, præexistens non posset de nouo perficere illam materiam, quia non competit, nisi formæ omnino inextensæ, sicut exemplificatur ibi de intellectuina: quælibet enim extensa per accidens habet partem aliam in alia, & alia parte materiæ: & ita si noua materia perficitur, non perficitur per aliquam partem, quæ prius perfecit aliam materiam. Declaratio istius est per fluxum partis genitæ in nutritione, quia quando illa fluit, sicut materia partis illius definit esse aliquid totius carnis, ita & forma, quæ perficit illam materiam, definit esse: quia non potest manere sine illa materia, nec migrare.

Tertia conclusio, pars adueniens per nutritionem, est aliquo modo similis parti præexistenti, quæ infuit per generationem, & aliquo modo dissimilis: similis in forma specifica non tantum intellectuina, sed corporeitatis, quæ præsupponitur: dissimilis in hoc, quia quantum agens merè naturale, magis continuat actionem in contrarium, tantò magis debilitatur eius virtus. Quod probatur, quia omne tale agens reparatur in agendo: & ita quia agit in contrarium, patitur ab ipso (quam actionem vocat Philosophus corruptiuam) ergo caro primò habita ex generatione, quantum magis agit in nutrimentum, vt contrarium, tantò magis debilitatur virtus eius, & ex hoc dicitur impurius caro: ergo illa post aliquod tempus, in quo continuè sic agit in contrarium, est impurius quam in principio: & per consequens cum genitum non possit esse perfectius generante, sequitur quod caro genita ab illa carne posteriori quantum posteriùs generatur, tantò regulariter erit impurius, quia ab impuriore genita.

Ista conclusio confirmatur per exemplum Philosophi 1. de Gener. quantum vinum magis egit in aquam mixtam sibi, tantò est impurius, in tantum vt tandem propter impuritatem quasi totum fiat aqua. Hæc conclusio includit aliam, quod non tantum posterior genita est impurius priori: sed eadem manens in toto, posteriùs est impurius seipsa prius: & hæc est ratio impuritatis in carne posteriùs genita. Hæc conclusio non asserit formam carnis non recipere magis & minus; si tamen illud poneretur, ista impuritas esset propter remissionem formæ substantialis: potest tamen poni præcisè propter imperfectionem qualitarum naturalium consequentium formam, quæ sunt principium alterandi nutrimentum, quod quantum imperfectiùs alteratur, tantò ex eo caro impurius generabitur.

Quarta conclusio, de distinctione carnis secundum speciem, & carnis secundum materiam, apparet ex tertia: quia vnaquæque pars carnis habet certam periodum in toto, & tanto maiorem, quanto purior: tanto minorem, quanto impurius: tamdiu enim potest esse suum conseruare in toto, quamdiu potest per qualitates suas resistere corrumpenti. Hæc autem periodus maior est in parte prius genita, quam posteriùs, & in priori parte periodi quæcumque eadem pars est efficacior ad agendum quam in posteriori. Et intelligenda est illa differentia cæteris paribus, hoc est, si pars carnis genita fuerit ex tali nutrimento, quod fuit natum conueri in carnem æquè puram, sicut ex quo genita est illa caro. Siquidem alteratione proportionata posita ex vno alimento, nata est caro purior generari quam ex alio.

Ex istis ad quartam conclusionem, forma dat esse, & agere: ergo pars secundum formam potest dici quamdiu habet esse secundum formam, vel quamdiu habet agere secundum formam: & secundum infert primum, licet non è contra: citius enim deficit alicui actio propter imperfectionem, quam esse, & siue sic, siue sic, pars secundum formam non est tantum pars formæ: sed includit materiam & formam. Primo autem modo quæcumque pars dum manet in toto, dicitur pars secundum formam, à principio scilicet periodi suæ vsque ad finem, quia scilicet tamdiu habet esse. Secundo modo non dicitur pro omni parte periodi pars secundum formam: sed pro illa, pro qua habet virtutem ita efficacem, quod potest sibi competere actio secundum formam. Non dico sibi tantummodò, vt concurrenti ad actionem totius, neq; sibi simpliciter separatæ à toto: sed sibi in toto virtus inest ad propriam actionem, quam vt ibi existens, posset habere, licet non consideretur præcisè, vt concursus ad actionem totius, & illa efficacia virtutis requirit determinatam virtutem intentionem suam

Concl. 2.

8

Concl. 3.
Quomodo
pars adue-
niet per nu-
tritione si-
milis &
dissimilis
præexistet.

Text. 42.

Impuritas
forma car-
nis in quo
constat.

9

Concl. 4.

Periodus
sumitur pro
duratione
partis.

Pars secun-
dum formā
dicitur du-
pliciter, se-
cundum esse
agere eius.

suam & extensiuam : quia non quæcumque modica pars in toto posset illo modo habere actionem propriam : sed tantummodò concurrere ad actionem totius, vt dicit Philosophus *in lib. de sensu*, de actione centesimæ millesimæ partis milij in sensum.

c. 7. vt quidam diuisi-

dunt.

10

Requiritur ergo aliqua determinata quantitas extensiuæ ad illam efficaciam agendi in toto. Requiritur etiam quantitas intensiuæ virtutis, (quia vt dictum est) post remissionem virtutum actiuarum, in tantum vt magis cedant contrariis, quam vincant, non potest illud agere propria actione: ergo hoc secundo modo pars secundum speciem est tantæ quantitatis naturalis, & tantæ virtutis actiuæ, quòd sibi possit competere propria actio, non quidem vt supposito extra totum: sed sic propria, quòd non tantum concurrat ad actionem totius.

Pars secundum speciem est tantæ quantitatis naturalis, & tantæ virtutis actiuæ, quòd sibi possit competere propria actio, non quidem vt supposito extra totum: sed sic propria, quòd non tantum concurrat ad actionem totius.

Primo modo parti secundum speciem non opponitur propriè pars secundum materiam, nisi sicut homini viuo opponitur homo mortuus: & sic eadem pars dicitur pars secundum speciem, dum manet in toto, & pars secundum materiam, quando fluit: sicut idem dicitur primò homo viuus, & postea mortuus. Secundo modo alia est pars secundum speciem, alia secundum materiam, etiam partibus manentibus in toto: quia aliqua modica pars, cui non potest competere propria actio, etiam si sit in principio suæ periodi, est pars secundum materiam: pars autem quantitatis sufficientis ad agendum est pars secundum speciem, & hoc si habeat virtutem efficacem ad agendum, quæ requirit quantitatem virtualem. Et per oppositum pars secundum materiam, quæ non habet talem efficaciam virtutis, quantamcumque quantitatem extensiuam habeat.

Pars eadem quomodo dicitur secundum speciem & secundum materiam. De quo Scot. 2. dist. 2. q. 9. secundum materiam, quæ non habet talem efficaciam virtutis, quantamcumque quantitatem extensiuam habeat.

COMMENTARIUS.

34 f
Prima conclusio communis. In nutritione fieri generationem.

Nutritio non generatio simpliciter.

Ratio huius.

35
Secunda conclusio. In nutritione forma carnis est noua.

Quoniam ergo ad istum articulum, &c. Subiicit quatuor conclusiones, quibus explicat hanc veritatem.

Prima conclusio. In nutritione est aliqua generatio. Hæc conclusio est communis, quam tenet Philosophus 1. de Generatione. & 2. de Anima. cap. 4. D. Thomas p. 1. q. 119. Plerique Theologi locis suprà citatis. Cæterum intelligit Doctor de generatione latè sumpta, quatenus est inductio formæ substantialis in materiam post priuationem, & ita in proposito in materiam alimenti inducitur forma aliti, corrupta forma alimenti, & manente materia sub forma aliti. Non tamen hæc est generatio simpliciter, quia non est totius, aut per se entis, quod non est pars alterius; Sed dicitur generatio partis, seu aggeneratio, qua productum fit idem priori existenti, tanquam pars eius minùs principalis: neque intenta per se à natura propter se, sed propter eam, cui inferitur ad restitutionem, & conseruationem eius, quæ pars, vt comparatur ad totum præexistens, & partes eius principales, dicitur secundum quid, seu secundaria eius; quia tam exigua est, vt vix annumeretur toti cui continuatur; quamuis si consideretur totum, quod additur vsque ad periodum augmenti, aut toto etiam decessu vitæ, excedat in quantitate materiam totius primigeniam. Potest hæc generatio dici, vt benè Doctor, ingeneratio: quia illius partis in toto est generatio, & vt in toto recipit esse, non verò seorsim.

Secunda conclusio: in illa generatione non solum materia est noua, sed etiam forma carnis noua est, & producta per nutritionem. Hæc conclusio est contra priorem sententiam secundo loco positam. Doctorem sequuntur Capreolus in 2. dist. 15. q. 1. art. 3. Bassolis d. 30. art. 3. & reliqui nostræ scholæ tam ibi, quam in præfati dist. 1.

Albertus de Saxonia 1. de Generat. quest. 10. Marfilus quest. 12. Tolet. quest. 9. Conimbricenses quest. 12. Est August. lib. de vera Religione. cap. 40. de Genes. ad litteram lib. 2. Damasceni cap. 7. Physica. Nysseni, lib. de officio hominis, cap. 2. Nemes. cap. 23. de natura hominis. Lactantij de officio Dei, cap. 11. Probatur conclusio argumentis suprà allatis contra Henricum. Conclusionem hanc admittit prima sententia Magistri, quamuis neget carnem nutrimentalem esse animatam. Quantum ad carnem brutorum, conclusio est communis aliorum, præter citatos, neque refert siue constituatur caro propria forma diuersa, siue per animam viuentem tantum; quia hæc educitur de potentia materiæ, ab eaque dependet, sicut cæteræ formæ materiales; ac proinde rationes Doctoris perinde militant contra Henricum, & alios negantes diuersas formas in viuentibus.

In nutritione tamen hominis quoad eos, qui negant pluralitatem formarum, siue particularium, siue totalium in homine, & tribuentium omnem constitutionem soli animæ, quæ creatur, & non producit de nouo, etiam secundum partem. Aliter dicendum est, nempe materiam solam addi, & vniri de nouo animæ præexistenti, aut animam ipsi. Probatio conclusionis idonea exigeret hic ostendi in homine carnem per propriam formam constitui, & substantialiter constituæ advenire animam, tanquam formam subiecto præsupposito. Hanc controuersiam aliàs suprà tractauimus loco citato, dist. 11. huius. Non est ergo quòd eadem huc reuocemus; sed supponimus tanquam deductam.

Confirmatur autem ratione Theologica, supponendo eandem in specie esse carnem, quæ generatur, & per nutritionem aggeneratur, quæ non est diuersa à carne propagata à parentibus: si ergo hæc subsistit in propria forma, & diuersa ab animâ rationali, idem erit de carne nutrimentali. Hoc suppositum iam probatum

36
Controuersia de forma carnis in homine.

Carnem in homine forma diuersa ab anima constitui.

Confirmatio ex ratione Theologica.

probatum est contra Magistrum in hoc articulo
§. circa istam questionem.

37 Argumentor ergo ad scopum conclusionis
contra negantes propriam formam carnis in ho-
mine, & diuersam ab anima rationali. Causa
proxima peccati originalis contrahendi est caro
peccati propagata ex primo parente, in qua na-
scitur infans, & concipitur, vt communiter cras-
nes Theologi; tam qui causam hanc in morbi-
dam infectionem, seu qualitatem infectam carnis
refundunt, vt Henricus, & alij, quam qui in
ipsam carnem propagatam naturaliter eam redu-
cunt, quatenus est ex primo parente per viam
concupiscentiæ. Videatur August. lib. 1. de Ge-
nes. ad literam, cap. 19. & 20. & lib. 2. contra Iu-
lianum, & lib. 5. cap. 9. epist. 89. quæst. 3. & lib. 1.
de peccatorum meritis & remissione cap. 9. & lib. 2. c. 27.
& 28. lib. 1. de nupt. & concupiscentia cap. 4. Ful-
gent. de fide ad Petrum cap. 2. Anselmus de conce-
pt. virginali cap. 11. vsque ad 17. Magister ean-
dem veritatem confirmat in 2. dist. 3. r. asserens
carnem corruptam propagari ex corrupta carne
parentum, & animam ex contactu carnis, seu
vniõnem ad carnem maculari, & contrahere
peccatum, idem probans ex Ambrosio & Au-
gustino; hinc autem per commoda exempla idem
probat lib. 1. contra Iulianum cap. 3. & lib. 1. de
nuptiis & concupiscentia cap. 19. lib. 3. de peccato-
rum meritis & remissione cap. 8. & 9. Supponunt
ergo Patres carnem ita propagari à parentibus
sub propria forma carnis, & idem de corpore,
ex quorum tactu anima contrahit peccatum ori-
ginale; & distinguunt in formatione hominis id,
quod est à parentibus, & quod à solo Deo, nempe
carnem, & corpus esse ex parentibus, & vir-
tute eorum seminatam, & productum, animam
verò esse à solo Deo creatam, & mundam, do-
nec contactu carnis maculatur per vniõnem sui
ad carnem.

38 Ergo supponunt etiam carnem non intrinsecè
in esse carnis, per animam rationalem, sed eam
supponi tanquam subiectum, ex cuius contactu
maculatur anima, tanquam ex causa intrinseca
& propria contrahendi peccati. Hoc idem sup-
ponebant alij Patres, quos insinuat Magister
sub initio distinctionis, asseruisse ipsam animam
esse ex traduce, & non solam carnem, & sicut
caro infecta prolis seminat ab infecta paren-
tum, ita etiam animam infectam infantis se-
minari ex anima infecta parentum: ergo ex vtro-
rumque sententia caro per propriam formam
constituitur, & non per animam rationalem. Pro-
batur consequentia: quia caro est subiectum
concupiscentiæ; vel ei obnoxia, in qua ex Scri-
ptura regnat, & cui attribuitur tanquam radici;
ex qua in animam redundat, vt etiam Patres af-
firmant: licet enim concupiscentia conueniat
animæ, vt est in carne; quantum ad operatio-
nem, tamen non est ex inclinatione propria ani-
mæ, sed ex inclinatione peccati, & carnis vt
propagantur à parentibus; sed anima nequit di-
ci propagari à parentibus, sicut seminat peccatum,
& concupiscentia: quia anima à Deo
solo est, vt Patres creationem eius admittentes
affirmant, & eam conuiduunt à carne, vt hæc
est causa peccati: sed nequit conuenire carni ta-
lis affectio, vt condistinguitur ab anima, si per
eam constituitur; neque caro nomen, aut essen-
tiam carnis habet, nisi vt constituitur primariò
sua forma intrinseca: ergo illa forma non est

Scoti Oper. Tom. X.

anima. Probatur consequentia; quia inde seque-
retur quod anima supponeretur tota ad esse car-
nis, & inquantum constitueret carnem sibi ipsi
communicaret primariò peccatum, & penam
eius. Sequeretur etiam quod caro non semina-
retur, aut propagaretur à parentibus, qua di-
stinguitur ab anima, quæ est à Deo.

Dices carnem seminari à parentibus ratione
materiæ decidæ in semine:

39 Contrà. Ratione materiæ nequit ipsi conue-
nire essentia, aut applicatio carnis, neque esse
radicem concupiscentiæ: ergo si hæc conueniunt
carni, quæ caro est, sequitur ipsam carnem, quæ
talis est ex propria forma; esse ex parentibus, &
non constitui per animam, quæ dicitur infici ex
contactu carnis sic propagatæ de carne peccati;
quia in hoc assignant causam proximam peccati,
qua ab anima contrahitur, non vt est à Deo to-
ta per creationem; sed vt vinitur carni, vel ei
infunditur, quod intendunt Patres per conta-
ctum, qui propriè est respectu ad rem conta-
ctam, vt in se prius existentem. Quidquid enim
conuenit animæ per effectum formalem intrin-
secum, non dicitur ei conuenire per contactum
alterius: ergo si constituat carnem formaliter in-
trinsecè, non rectè, neque propriè diceretur à
Patribus ex contactu carnis peccati infici, qui
per hoc dant causam extrinsecam suæ entitati,
per quam inficitur, & consequenter supponunt
eam constitui per formam propriam, & diuer-
sam, & sic propagari à parentibus, vt in suo esse
distinguitur ab anima posterius adueniente per
creationem, & vniõnem sui ad carnem præexi-
stentem, qui est sensus planius & proprius Patrum.

Tertia conclusio: Pars adueniens per nutri-
tionem similis est in specie carni præexistenti;
dissimilis in puritate. Probat hanc conclusionem
ex eo quod calor naturalis; qui est principium
alterandi, & conuertendi nutrimentum repa-
tur à nutrimento, & debilitetur virtus quoad
qualitates naturales, quæ sunt principiandi &
alterandi in carne; & conuertendi alimentum.
Exemplum subiicit ex Philosopho i. de Generat.
text. 41. v. g. vinum quantum magis agit in aquam
sibi mixtam, tantò fit impurius. Ita in propo-
sito, quantum magis alitum agit per virtutem nu-
tritiam in alimentum, tantò magis etiam vir-
tus actiua eius debilitatur, & caro sequens fit
impurior, quia admixtis humoribus redundat;
qui in perfectam & puram carnem ex debilitate
agentis non conuertuntur.

Hinc infert non solum carnem posterius ge-
nitam esse impuriorem, sed etiam reddi carnem,
cui admiscetur, impuriorem quàm prius fue-
rit, non ex eo quod forma substantialis admittat
magis, & minus, sed ex eo quod eius qualitates
consequentes naturales sic admittant magis, &
minus, & remittantur ex actione contrarij, vt
minus perfectè possint alterare alimentum, &
hoc consequenter minus perfectè decoquatur,
aut conuertatur in substantiam aliti.

Si dicas, quomodo caro reddi possit impurior
si est perfecta secundum eandem speciem, in qua
est caro, cui aduenit.

Respondetur, licet sit in eadem specie, posse
in indiuiduo vnã esse alia imperfectiorem.
Deinde, iuxta iam dicta dicitur etiam impurior
ex admixtione humorum, qui licet non trans-
eant in substantiam viuents; tamen admiscen-
tur carni, quæ transit in eandem substantiam,

K &

Modus &
causa con-
trahendi pec-
catum origi-
nale ex con-
tactu carnis.
August.

Patres se-
minant car-
nem peccati.

Idem suppo-
nunt qui as-
sererent ani-
mam esse ex
traduce.

Concupiscentia
ex carne.

39
Responsio.

Impugnatio:

Anima crea-
tur & suppo-
nit carnem.

40
Tertia con-
clusio.

Caro nutri-
mentalis se-
milis in spe-
cie præexisten-
ti, dissimilis
in puritate.

Ratio huius

Illatio.

Obiectio.

Solutio.

Causa impu-
ritatis in
carne nutri-
mentali.

agant sine concursu alterius; sed ut concurrunt ceteræ ad unam communem actionem, quæ primò est totius, ut ex ipsis coalescit in *esse*, & quoad quantitatem requisitam.

45 Ita ergo in proposito pars materialis carnis in hac acceptione est illa, quæ non habet actionem nisi tantum in virtute, ut componit totum, cui primò competit actio, ad quam requiritur determinata magnitudo, quæ est totius primò, ut primò competit ei ut separata est à toto in *esse*, sed conuenit ei, ut est in toto, licet ita sit propria eius, ut sua virtute eam attingat, non ut concurrans ad *esse* totius, aut actionem totius, sicut contingit in parte materiali.

Dixi ergo superius partem materialem esse illam, quæ fuit actu, vel aptitudine, ut comprehendam utramque acceptionem partis materialis: nam pars materialis primo modo sumpta, ut bene Doctòr, §. *Primo modo parti*, &c. est illa, quæ actu fuit, aut fluxit, & comparatur ad formalem oppositam, sicut homo mortuus ad hominem viuum. Pars materialis secundo modo sumpta licet det *esse* toti, & maneat in ipso; tamen non dat agere, quod proprium est formæ; ideòque magis sequitur naturam materiæ, & denominationem, quam formæ: hanc dixi aptitudine fluere, quia licet insit, non habet virtutem, qua seipsam restauret in toto, vel in parte, neque qua resistat actioni corrumpentis, & ideò aptitudine fuit magis, quam illa pars quæ dicitur formalis habens quantitatem tam extensiuam magnitudinis, quam intensiuam virtutis, unde potest ex se restaurare, & resistere corrumpenti. Ex quibus, & litera Doctòris habetur congrua expositio huius distinctionis, quæ vniuersaliùs accipienda est, quam ut ab aliis explicatur: hic enim agitur de subiecto nutritionis in quantum manet, & fuit secundum partes, ut ostendatur necessitas nutritionis, & modus, quo per eam suppletur deperditum, & quomodo totum integrale manet, & quomodo fluat secundum diuersas partes.

46 Hinc excluditur expositio Alberti, quia non sumitur. hic forma, ut est terminus qualitatis, vel spectat ad pulchritudinem, & temperamentum colorum, vel ut est figura & terminus quantitatis: neque consequenter pars formalis secundum illam denominationem, sed sumitur in ordine ad acceptionem formæ; vel qua dat *esse* toti, vel agere: iuxta utrumque autem modum præmissum rectè hoc explicatur in ordine ad scopum Philosophi, qui agit de toto, ut idem manet, & fuit secundum diuersas partes. Vnde licet pars formalis in illa acceptione Alberti assignari possit, tamen pars materialis non rectè assignatur per ordinem ad fluxum; nam & ipsa organa partim fluunt, partim manent, quia nutriuntur; & augentur: pars autem materialis ut opponitur formæ, qua est terminus qualitatis, non potest fluere manente forma vni-formiter, quæ consistit in respectu, & proportionem, quæ nequeunt saluari eadem sine suo fundamento.

Scoti Oper. Tom. X.

Secundus modus explicandi licet posset in re ipsa coincidere cum expositione Doctòris, ut partes porosæ sint magis subiectæ fluxui, quam partes solidæ: tamen nulla est pars, quæ non sit subiecta etiam virtuti corrumpentis, & quæ non fluat, & quæ non nutriatur: quia est subiectum caloris naturalis, & habet meatus, ut venas, & arterias, seu fibras, per quas conuehitur, distribuitur, & applicatur sanguis per modum alimenti conuertibilis: ergo in ordine ad fluxum petinde etiam se habent partes solidæ sicut porosæ, licet non æqualiter.

47 Tertius modus explicandi, vel conincidit cum eo, quem Doctòr assignat, vel certe non rectè fundatur ad scopum præsentis distinctionis: quia licet admittamus partes materiales, seu materiam sæpè à Philosopho sumi pro conditionibus indiuiduantibus, ut etiam aliàs sæpè admittit noster Doctòr, ut comparatur materia ad formam totius, & speciem: tamen in proposito non sic intelligitur, nisi aliquo modo accommodare; quia Philosophus intendit manere idem indiuiduum totius, & non manere, & considerat ipsum, quod est totum integrale, non quod essentiale: oportet ergo ut maneant partes eius indiuiduales, ex quibus componitur indiuiduum, & non maneant, quia scilicet consideratur ut stabile est, & fluens, & consequenter manere indiuiduum in *esse* indiuidui, & non manere quoad omnes partes, quæ integrant indiuiduum: nam quod maneat quoad communem rationem speciei, nihil facit ad propositum: quia sic etiam maneret, licet totum conuerteretur in aliud indiuiduum eiusdem speciei, non maneret tamen physice, ut idem subiectum fluxus, & nutritionis, seu permanentiæ, sub qua ratione de ipso agit Philosophus. Si autem intelligatur illa expositio hoc modo ut indiuiduum consideratur secundum has partes in specie, quatenus una succedit alteri eiusdem speciei, & quatenus aliqua etiam pars manet eiusdem speciei, & ipsum idem indiuiduum non solum secundum speciem manere idem quoad omnes partes, sed etiam in *esse* indiuidui quoad æquivalentiam, non discordat. Quamuis etiam partes fluant secundum speciem, & indiuidualitatem, quia fluunt secundum formam, & materiam, ut supra probatum est; neque potest saluari ut fluat secundum indiuiduum partis, quin etiam fluat secundum speciem, ut in parte saluatur: hoc ergo modo manet secundum *esse* indiuidui, & speciei, & non manet: sed magis propriè dicitur manere, & non manere secundum diuersas partes, & eas, in quibus manet, esse formales: in quibus fuit esse materiales; ut Doctòr exponit, cui rectè quadrat illa expositio Auerrois.

Obiiciunt Conimbricenses ex D. Thomæ, quod indiuiduum fluat secundum omnes partes, quas continet, siue organicas, siue non organicas: ergo cum Philosophus asserat indiuiduum manere quoad partes formales, non verò quoad materiales, debet aliter intelligi quoad aliquas, quæ semper manent.

49 Responderetur debere intelligi quoad partes quæ manent, & quamdiu manent; nam pars formalis & materialis non intelligitur absolute, sed respectiue quoad fluxum, & non fluxum; nulla enim pars est indiuidui, ut est subiectum nutritionis; quin fluat, & quoad speciem, ut dictum est, & quoad materiam & formam; vel fluere possit

47
Secunda ex-
plicatio alio-
rum reici-
tur, seu ex-
plicatur.

48
Tertius mo-
dus explican-
di illas partes
reiciitur.

Accommo-
datur dictum

49
Obiectio.

Responsio.

*Scilicet Philo-
phi est agere
de indiuiduo
in ordine ad
fluxum par-
tium.*

possit in termino suæ periodi, quando enervatur virtus eius, & actio ad subsistendum in toto; quia omnes sunt corruptibiles, & nequit pars fluere, quin etiam essentia, ut in ipsa est, fluat; quoniam Philosophus agit hic de indiuiduo, ut est subiectum nutritionis, & componitur ex partibus integrantibus, quarum quædam fluit, aliæ restaurantur, & manent, nequit ipse intelligi de compositione essentiali, ut est metaphysica, & non facit ad motum, aut mutationem; neque consequenter de compositione ex essentia secundum communem rationem essentia, & ex indiuiduo.

50
Obiectio 2.

Obiiciunt secundò Philosophum ibi non so-

lùm agere de viuientibus, sed etiam de inanimatis, in quibus inveniuntur partes formales, & materiales.

Respondetur Philosophum ex proposito agere de viuientibus, ut sunt obiectum nutritionis, & augmentationis, quamuis per accommodationem transferat doctrinam ad non viuentia secundum quandam analogiam partium formalium, & materialium, in quibus formales sunt, quæ manent, materiales verò quæ atteruntur, aut corrumpuntur in parua quantitate; quamuis tam corruptio quam generatio succedens non ab intrinseca virtute proueniat, sed per causas extrinsecas. Alij modi dicendi *sup.* impugnantur.

Responsio.

SCHOLIUM.

*Ad secundum, explicat dupliciter quomodo partes secundum speciem manent, & augentur, partes secundum materiam, non. Ad tertium, explicat modum, quo fit nutritio, & quòd non nutriantur singulæ partes, sed tantum partes secundum speciem: de quibus agunt, Marsil. *suprà*, Iandunus 8. *Physicor. quest.* 7. *Sotus* 5. *Physicor. quest.* 3. *Gregor.* 1. *distinct.* 17. *quest.* 2. *art.* 1. *Conimbric.* 1. *de Gener. cap.* 5. *quest.* 15. qui tractant an in singulis partibus aliquid alimenti recipiatur, & an qualibet partes augeantur. De ordine concoctionum, & viis, per quas deferitur alimentum ad partes nutriendas à ventriculo, & iecore, *ijdem* *Conimbric. tractant ibi quest.* 3. *sed hoc Anatomicistarum & Medicorum, magis est, quam Theologorum.**

11
*Ad arg.
pro opin.
Henr. ad-
ducta, n. 5.*

PER hoc ad fundamenta præcedentis opinionis. Exemplum de intellectiva est ad oppositum: quia illa modo inextensibili, & inextensibiliter respicit materiam: & idè nullam partem nouam habet per hoc, quòd perficit nouam partem materia; sed oppositum sequitur de illa forma extensibili in materia. Auctoritas Philosophi, & de carne secundum speciem, & secundum materiam, soluta est in quarta conclusione, quia non intelligit quòd pars secundum materiam fluat, & refuat, id est, materia tantum, & pars secundum formam maneat, id est, forma secundum se totam: sed tam pars secundum materiam, quam pars secundum formam est

*Quid caro
secundum
materiã, &
caro secun-
dum speciẽ
apud Phil.*

*Quomodo
pars secun-
dum mate-
riã fluat, &
pars secun-
dum formã
maneat in
nutritione.*

12
*In solutione
sequen.*

pars integralis totius, & est verè compositum ex materia & forma. Vnde vocat carnem secundum materiam, & carnem secundum speciem, compositum ex materia & forma: non autem materiam carnis & speciem carnis: quæ autem pars composita ex materia & forma carnis sit caro secundum speciem, & quæ secundum materiam, dictum est in 4. *conclusione*, & quomodo caro secundum materiam fluit, patet secundum primum modum, distinguendo carnem in carnem secundum speciem, & carnem secundum materiam: iuxta secundum autem modum, pars secundum materiam fluit, id est, est in proxima dispositione ad fluendum, & hoc loquendo de parte secundum materiam, propter defectum quantitatis virtutis.

Loquendo autem de parte secundum materiam propter defectum quantitatis mobilis, non est intelligenda illa differentia de fluxu & non fluxu: sed illa pars secundum speciem augetur: pars secundum materiam non augetur: quia (ut statim dicitur) minima vel aliqua non notabiliter magna in toto non augetur: sed aliqua determinatæ quantitatis, quæ sufficit ad partem secundum speciem, augetur. Pars ergo secundum speciem non fluit secundum primum intellectum, quia manet in toto: nec iuxta secundum intellectum, quia habet virtutem conseruandi se in toto, nec secundum tertium intellectum, quia habet quantitatem sufficientem, ut aliqua pars ad sui conseruationem sibi aggeneretur: & per oppositum pars secundum materiam tripliciter intellecta, tripliciter fluit.

13

Ad tertium dico, quòd & in nutritione, & in augmentatione est quædam iuxtapositio, & tamen ipsi nutritio, vel aucto (& hoc siue toti, siue parti) non fit tantum iuxtapositio: vbi intelligendum, pone aliquam partem tantæ quantitatis & virtutis, ut non tantum coagat toti, sed possit in toto existens habere propriam actionem, dicatur A, habet ista modicas partes, esto 10. quarum quælibet (quia fortè requiruntur

Distinctio XLIV. Quæstio I. 113

requiruntur plures in vno, quàm in alio, vtpote in planta sufficit vna, in bruto duæ, in homine tres, vel plures, non curo) habet æqualem virtutem intensiue, dicantur B, C, &c. Si nutrimentum fuerit per quocunque sequestrationes, vel depurationes ad hoc deductum, vt iam sit sub forma proxima formæ nutriendi, siue hoc fuerit antequàm localiter mittatur ad partes nutriendas, siue postquàm missum fuerit per virtutem regitiuam totius, & hoc per quasdam vias subtiles deseruien- *Quomodo fiat nutritio.* res tali missioni, cuiusmodi sunt venæ in corporibus animalium, & alia huiusmodi correspondentia in plantis; iam istud sub forma cambij, vel glutini, vel roris approximatum parti nutriendæ, & receptum in poris quibusdam dimissis ex fluxu quarundam partium secundum materiam, quæ præfuerunt ibi, & nunc ex fluxu suo reliquerunt poros repletos aliquo humore subtiliori, & ita totum carens densitate in partibus requisita ad *benè esse* eius, ibi existens, conuertitur in ipsum nutriendum: & sicut ante conuersionem iuxtaponebatur contiguè partibus nutriendi, ita post conuersionem iuxta ponitur continuè aliquibus partibus manentibus.

Esto ergo, A, est tanquam pars, cui conueniat nutrirī & augeri, in poris intra ipsum A, recipiuntur passim partes nutrimenti, & ipsi existentes aggenerantur partibus B, C, & cæteris præexistentibus illis iuxta ponuntur: sed non toti, quia sunt aliquid intra ipsum totum, licet vna pars de nouo genita sit aliquid intra aliam partem illius partis nutritæ; esto quòd illa sit minima, cui conueniat propriè nutrirī, vel augeri, sic, quòd quælibet pars eius sit nutrita, vel aucta. Et istud est necessarium ponere, scilicet aliquam partem notabilis quantitatis minimam sic auctam: quia si quælibet pars in toto quantuncunque modica augeretur propriè, necesse esset quòd auctum semper augeretur in duplo, vel saltem in notabili quantitate maiori, quàm prius: quod est manifestè falsum.

Sic ergo apparet ad rationem illam, quomodo in nutritione est iuxta positio al- *De augmenta- ratione vi- de supr. di- stinct. 12. quæst. 4. Tex. 41. & circiter.* cuius: quia partibus minimis, quæ propriè non nutriuntur; sed non est iuxta positio illi, quod propriè nutritur, cuius scilicet alia pars fluxit, & postea alia pars noua restauratur: sed illi fit quædam ingeneratio, id est, intrinseca generatio partis nouæ loco partis antiquæ, quæ fluxit. Sed ex istis adhuc non habetur de modo augmenta- tionis: quia illa aggeneratio, quæ fit in nutritione, est momentanea: augmentatio autem non est in instanti, cum sit motus. Illa etiam potest fieri sine augmenta- *De augmenta- ratione vi- de supr. di- stinct. 12. quæst. 4. Tex. 41. & circiter.* tione, vt manifestum est secundum Philosophum 1 de Generatione. Nec oportet hic addere modum augmentationis, quia non quærimus hic de nutritione, nisi vt habeamus quomodo in nutritione manent partes homogeneæ eadem, vel non eadem.

COMMENTARIUS.

§ 1 *Ad funda- menta Hen- ric.* **P**er hoc ad fundamentum, &c. Respondet ad fundamenta Henrici.

Obiectio. Obiicit ergo Henricus, seu instat per exem- plum animæ rationalis, quæ sine nouitate enti- tatiua sui perficit materiam, quæ de nouo addi- tur, ergo idem dicendum est de forma carnis præexistentis, eam informate nouam mate- riam sine sui nouitate: si hoc contingere posset euacuaretur superfluitas: ergo, &c.

Responsio. Respondet ad hanc instantiam prima ratio Doctoris contra eundem *suprà*, & negatur con- sequentia, cuius falsitas & ibi, & in aliis ratio- nibus sequentibus ostenditur.

Secunda ob- iectio. Secundò obiicit auctoritatem Philosophi iam explicatam.

Responsio. Respondetur non sumi carnem securdum spe- ciem aut partem formalem in eo sensu à Philo- sopho, vt patet ex dictis.

§ 2 *Tertia ob- iectio.* Obiicit tertid. Quòd si materia nutrimenti reciperet nouam formam, non faceret vnum cum carne præexistente, vnum scilicet con- tinuatione, sed tantum esset contigua, & sic nu- tritio esset iuxta positio carnis nouæ ad præxi- stentem: quod negat Philosophus. Sequeretur præterea, quòd quælibet pars nutriti non esset nutrita.

Scoti Oper. Tom. X.

Ad hoc optimè respondet Doctor in litera, ostendens modum, quo viuientia nutriuntur. Summarium doctrinæ est, pars formalis in toto existens iuxta secundum modum *suprà* expo- situm, habens virtutem, & quantitatem suffi- cientem, constat pluribus minimis, quia compo- nitur ex partibus homogeneis eiusdem rationis & diuisibilibus secundum quantitatem in infinitum; quælibet enim pars carnis est caro secun- dum nomen & rationem carnis: quamuis hîc Doctor non agat de partibus communicantibus, seu proportionalibus, sed de partibus non com- municantibus: v.g. diuidendo partem forma- lem in decem partes æqualis perfectionis in- tensiue.

Hoc supposito dicit nutrimentum esse depu- ratum, & coctum, scilicet in stomacho; deinde in hepate, vt iam dispositum est nutrimentum ad recipiendam formam carnis, *sine hoc contingat ante transmissionem eius per meatus, siue non*, in- quit, non curo. Verius est non fieri in vltima dis- positione donec transmittatur, & applicetur ad causam, quæ proximè inducit formam carnis, quia vltima dispositio est in eodem instanti cum forma consequente, ad quam disponit transmi- sio sanguinis, seu alimenti per venas ad locum idoneum conuersionis sit in tempore per mo- tum localem, neque alioquin alimentum, vt di- stans, & non approximatum, est capax conuer- sionis

14
An quali- bet pars au- get vel nu- triri augea- tur.

De augmenta- ratione vi- de supr. di- stinct. 12. quæst. 4. Tex. 41. & circiter.

Responsio.

Qualibet pars formalis constat aliis partibus.

§ 3
Modus quòd sit nutritio & conuersio alimenti.

Non sit in vltima di- positione an- tequàm trans- mittatur.

sionis in carnem : oportet ergo ut alimentum prius fiat contiguum ; transmissum ergo alimentum sub forma conueniente ad proximam conuerfionem ; siue dicatur forma cambij , glutinis , aut toris , recipitur in poris relictis ex fluxu partium uiuentis , & quæ ex fluxu reliquerunt poros repletos humore subtili , ne detur vacuum , vel ut alij volunt , nullo humore aliquando , sed lateribus pori coniunctis : in poris ergo receptum alimentum , & expulso , & fluente humore , si qui fuit , virtute facultatis rectoris torius , & expultricis , conuertitur alimentum in carnem , quæ vacuitatem illam , seu porum replet , & sicut ante conuerfionē iuxta ponebatur contiguum ad partes nutriendas per ipsum alimentum , ita etiam post nutritionem iuxta ponitur caro , in quam cōuertitur aliquibus partibus nutritæ carnis per continuationem , ita ut non permisceatur omnibus partibus , & singulis præexistētis carnis : quia succedit parti , quæ fluxit , & potum vacuum replet ; quamuis ergo augeat partē illam formalem tanquam pars eius succedens illi , quæ fluxit , & ea parte , qua fluxit ; tamen non augeat alias omnes partes eiusdem , supple totius , quæ appellatur pars formalis : sed cæteris eius partibus contiguis continuatur , sicut alias continuabatur pars , quæ fluxit . Non requiritur autem ut quilibet pars minima partis auctæ augeatur , quia sic cresceret in maiori quantitate , quàm ipsi ex vi nutritionis præsentis conueniat : quia nutritio ex fine intrinseco suo ordinatur ad restaurandam partem uiuentis ea parte , qua fluxit : restauratio autem respicit supplementum eius quod deperditum est , & non ordinatur ad partes , quæ manserunt sub propria forma ; ergo tantum succedit nutritio parti deperditæ , & fluenti , quamuis aliis prioribus continuetur ; potest au-

tem esse nutritio amplior , vel minor , sed in ea parte tantum , quæ restauratur .

Ex quo patet ad argumentum ; quia licet caro succedens insit toti , id est , illi parti formali , quæ alicuius sui passa est detrimentum , & fluxum ; non tamen inest aliis partibus eius minimis , & persistentibus sub propria forma ; sed eis continuatur : erit enim ibi iuxta positio per continuationem , ut iuxta positio excludit permixtionem ad totum per singulas eius partes , quasi sic admisceretur caro noua : sicut liquor admiscetur liquori , quod est falsum .

Ad argumentum itaque in forma . Distinguo consequens : non faceret vnum cum carne , cui aduenit , ut pars tanquam toti quod constituit , nisi per modum contigui , aut continui , negatur consequentia : non faceret cum reliquis eius partibus nisi per modum contigui , aut continui , concedo consequentiam ; facit enim vnum cum illis per modum contigui : & negatur assumptum , sicut & Philosophum dicere contrarium , si sumatur contiguum modo explicato , ut excludit permixtionem , & non continuationem .

Ad alteram sequelam , concedo eam modo explicato , nempe partem totalem ea ex parte , qua fluxit , nutriri , & augeri , non verò quoad alias partes , quæ non fluxerunt ; sit ergo aggeneratio , seu ingeneratio nouæ carnis respectiue ad partem , quæ nutritur , & cuius pars fluxit ; respectiue verò ad reliquas partes eius iuxta ponitur continuus , seu per modum continui , & non admiscetur , neque ingeneratur . Deinde , subiungit Doctor hic non agi de motu augmentationis , quia hic est extraneus nutritioni , prout ordinatur ad restorationem deperditi , & quomodo in ipso nutritio manent aliquæ partes , quomodo fluant aliquæ .

Prius recipitur in poris , quàm cōuertatur in carnem .

Iuxta ponitur caro noua per continuationem ad priorem .

Succedit parti fluxa tantum .

54

Iuxta positio carnis nutriti mentalis ut excludit permixtionem .

Responsio in forma .

Nutritio sic partis totalis quoad deperditum .

Predicta intelligitur de nutritione prædictæ .

S C H O L I V M.

Asserit primò , quòd homo non resurget cum omni illo , quod aliquando fuit de veritate naturæ eius , quia esset nimis magnus , vel indebitè densus . At secundò , hominem resurrecturum ea quantitate , quam attigisset trigésimo anno , semotis impedimentis . Ita communis , & tenet August. 22. Ciuit. I 5. 16. & 20. Ansel. D. Thom. Sedul. in ad Ephes. 4. Hugo Viç. tr. de resurreçt. cap. 15. sed Aug. ait posse dici singulos resurrecturos ea ætate , qua obierunt . Vide eum in Enchir. cap. 90. Tertiò docet , nos resurrecturos cum carne , quam à parentibus accepimus , aliisque partibus purioribus , iuxta exigentiam debitæ quantitatis . Hoc saltem certum est , & commune cum D. Thom. hîc quæst. 1. art. 1. quod . 1. Capreol. contra Paludanum , resurrecturum hominem cum eadem materia , & forma , & D. Thom. quæst. 3. vult eandem materiam singularum partium respectiue reducturam : sed August. 22. Ciuit. 10. & in Ench. 89. negat hoc esse necessarium ; idemque sentit Anselm. in Elucidario , & ad Ephes. 4. Scotus hîc in fin. Gabr. hîc quæst. 1. art. 2. Suar. 2. tom. in 3. part. disp. 44. sect. 2.

15 ^h DE secundo principali , supposito quòd ad veritatem naturæ huius hominis pertineant , non tantum partes essentielles , scilicet materia & forma , sed etiam partes integrales ; non tantum partes heterogeneæ , sed homogeneæ , ex quibus componuntur heterogeneæ , & breuiter quicquid fuit verè aliquando animatum anima intellectiua , vel per se aliquid huiusmodi animati , dico primò ⁱ conclusionem hanc : Non quicquid fuit in Petro pro tota vita eius de veritate naturæ eius , resurgit in eo . Probatur breuiter , quia ex quo tales partes multæ fluxerunt in vita eius , & aliæ multæ redierunt ex præcedenti articulo , si omnes illæ redirent in eo , vel esset corpus eius immoderate densitatis , vel immoderate quantitatis .

k Secunda

Distinctio XLIV. Quæstio I. 115

^k Secunda conclusio est videre, quæ partes resurgent, vt sit debitæ densitatis, & debitæ magnitudinis: & hoc tantæ, quantæ futurus esset in fine triginta annorum, si vixisset: quia tantæ quantitatis ponitur quodlibet reformandum in resurrectione; quod intelligo, si non fuisset oratio in isto impediens eum pertingere ad debitam quantitatem infra 30. annos, quæ contingeret in isto natura non orbata.

^m Hic duplex est via: hoc enim verum est, quod regulariter pars prior in corpore hominis viuæ purior est ex præcedenti articulo; *regulariter* dico, quia ex impedimento accidentali, vel ex parte continentis, vel ex parte conuenientis, vel nociui adhibiti, potest aliud accidere.

Hoc autem est probabile, quod corpus illud reparabitur ex partibus purioribus, quæ aliquando fuerunt partes huius corporis: ergo habebit totum illud, quod contractum est ex parentibus, quia hoc fuit purissimum, & de aliis genitis ex nutrimento semper prioribus vsque ad quantitatem sufficientem toti corpori.

Alia via, nutritio non est per se necessaria, nisi ad restaurationem deperditi; augmentatio autem est per se necessaria, vt genitum attingat ad debitam quantitatem naturæ suæ. In quacunque ergo nutritione vsque ad terminum augmentationis aliquid præcisè conuertitur propter nutritionem, scilicet vt restauretur illud, quod fluxit: aliquid autem propter augmentationem, scilicet vt acquiratur quantitas debita, etiam si nihil fluxisset: & primum quidem non est de principali intentione naturæ: simpliciter enim natura magis conseruat ad esse totius partem, quæ fluxit, si posset conseruare, quàm loco eius aliquam imperfectiorem restauraret: sed secundum est de principali intentione naturæ, volentis attingere quantitatem perfectam, ita quod secundum intentum est propter perfectionem acquirendam: primum autem quasi occasionatum propter vitandam imperfectionem.

Hic additur ista probabilis, quod vsque ad quantitatem debitam, illæ erunt partes in corpore resuscitando, quas natura magis ex intentione fecit esse partes illius corporis; sed huiusmodi sunt illæ, quæ adueniunt vt augeant, non autem illæ, quæ adueniunt, vt restaurent: ergo resurget corpus ex illo, quod primò tractum est à parentibus, & ex aliis partibus generatis ex nutrimento propter augmentationem debitam corporis vsque ad quantitatem sufficientem illi corpori.

Illæ duæ viæ in hoc consonant, quod quicquid tractum est à parentibus resurget, quia secundum primam viam illud est purissimum inter omnes partes corporis: secundum aliam viam illud est maximè de intentione naturæ in isto supposito. Sed discordant quantum ad partes genitas ex nutrimento; quia prima ponit huic adiungi partes, quæ fuerunt puriores in illo corpore secundum totum fluxum vitæ eius. Alia ponit huic adiungi partes, quæ magis ex intentione naturæ fuerunt de veritate huius corporis. Non autem eadem sunt puriores in toto fluxu temporis, & magis de intentione naturæ partes huius: quia semper prius genitæ regulariter erant puriores, siue magis, siue minùs intentæ: semper autem, siue prius, siue posterius, illæ, quæ ultra restaurationem necessariam deperditi fuerunt genitæ, fuerunt magis de intentione naturæ.

ⁿ Si obiicias contra vtramque viam, quomodo ergo resuscitatus habebit eandem carnem, quam habuit hic viuus? Dico quod non habebit præcisè eandem, quam habuit in aliquo instanti; vel in aliquo tempore vitæ suæ. Sed nec habebit totam illam, quam habuit in aliquo tempore, præter illam, quam contraxit à parentibus; illam quidem totam habebit, & alias partes, quas successiue habuit, nunc istam, nunc illam: & sic est magis idem corpus resuscitatum corpori habito in hac vitâ, quàm si esset idem, quod iste habuit in aliquo instanti determinato, vel tempore vitæ suæ: quia si esset idem illi pro tali instanti, esset magis aliud à corpore suo pro alio instanti.

COMMENTARIUS.

55 ^h De secundo principali, &c. Hic aggreditur in secundo hoc articulo explicare quomodo resurget idem homo, & secundum quas partes.

Supponit ergo ad veritatem naturæ humanæ pertinere non tantum partes essentielles, vt materiam & formam, sed etiam partes integrales, non tantum heterogeneas, sed etiam homogeneas, & vniuersim quicquid fuit animatum anima intel-

lectiua. Hæc doctrina supponit ad veram resurrectionem eiusdem numero requiri, vt idem resurgat in iisdem partibus, vel aliquibus, quæ fuerunt de veritate suæ naturæ dum vixerit, neque aliter resurrectio esset eiusdem quod cecidit; cuius oppositum Patres & fides docet, & ex Scripturis supra citatis satis manifestè constat, & ex Symbolis fidei: oportet ergo vt resurgat quoad idem corpus in eadem materia numero.

Hinc reicitur sententia Durandi, quia negat in hac distinct. quæst. 1. necessarium esse vt eadem

Resurgit quis in eâ quantitate, quâ haberet si ad triginta annos viueret.

16

Augmentatio est de principali intentione naturæ: restauratio non ita.

17

Resuscitatus quomodo habebit eandem carnem.

Homo resurget quoad partes quas fuerunt animæ.

56 *Reicitur sententia Durandi.*

dem numero materia refurgat : ex falso principio, quo putat materiam non habere ex se unitatem, aut diuersitatem numericam ; sed hæc ipsi præcisè conuenire per formam, à qua tantum habet actualitatem, ad quam unitas & diuersitas numerica sequuntur. Suarez etiam in

*Sententia
Suarez.*

57

In primis contra Durandum facit illud Iob. 19. *Et in carne mea uidebo Deum Salvatorem meum*, &c. & quod præcedit, *circundabor pelle mea. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem*, i. ad Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, &c. ibidem. *Interfecti mei resurgent, exspersionem, & laudate qui habitatis in puluere.* Isaïa 26. *Aperiam sepulchra uestra, & educam uos de sepulchris uestris.* Ezechielis 37. Hæc & similia huc spectantia intendunt resurrectionem fore in eodem corpore, & carne ex eadem materia. Quod etiam tendit illa collectio electorum ex quatuor ventis per Angelos, de qua Christus in Euangelio : nam intelligitur ratione materiæ ; nam puluis qui colligitur, non fuit electorum, sed tantum ratione materiæ. Nicænum I. in cap. de resurrectione. Toletanum IV. & XI. in confessione fidei. Lateranen. in cap. Firmiter. Symbolum Apostolorum, Constantinopolitanum, & Athanasij, & uniuersim Patres & Doctores, qui dicunt resurrectionem esse eius quod cecidit, nempe coporis in eadem materia.

58

Vel ex hoc ipso fundamentum illud petitur ex Philosophia à Durando ostenditur omnino falsum, & non cohærere huic ueritati fidei : nam sicut resolutio, & resurrectio conueniunt corpori ut ab anima distinguitur, & hæc mutationes secundum ueram Philosophiam nequeunt conuenire ratione animæ rationalis, sed subiecti singularis : sequitur & corpus, & materiam non participare existentiam, aut indiuidualitatem ab anima, & quidquid sit de illa questione, An corpus constituatur anima, saltem diuersum numero est in ratione partis materiæ eius ab anima. Plura etiam suppetunt ex Philosophia, quæ destruunt fundamentum Durandi, quod leuissimum est : ut quod non esset idem numero subiectum in genito, & corrupto, si unitas hæc à formis sumatur, quæ diuersæ sunt : quod non seruetur oppositio, seu impossibilitas inter formas : quæ necessariò requirit subiectum singulare præexistens : quod forma similiter non educatur de potentia materiæ præexistentis, neque in eadem conseruetur : nam ad hoc requiritur singularitas, & existentia materiæ, & plura alia huius generis obuia, & contra communia principia Philosophiæ.

59

*Contra sen-
tentiam Su-
ru.*

Quod uero asserit Suarez, quod possibile sit, nempe eandem animam, quæ fuit Petri, communicari posse materiæ, quæ fuit Pauli : tamen non saluaretur in hoc uera resurrectio eiusdem, quia, ut Patres asserunt, resurrectio est eiusdem quod cecidit ; cecidit autem ratione materiæ, & corporis, non uero animæ : & licet totum desit, illud tamen desit ex causa

*Resurrectio
est eius quod
cecidit.*

corruptionis in materia, & ex materia, non uero in anima, aut ex anima, resurrectio primariò competit toti, ut terminus est, & subiectum, primariò ratione materiæ, magis quam animæ, licet esse habeat principalius ab anima, & sicut ad esse totius concurrunt tam materia, quam forma, nequit idem totum fieri, aut idem indiuiduum ex diuersis materiis : quia ad differentiam sufficit quæcunque diuersitas in partibus essentialibus : ad unitatem non sufficit quæcunque identitas : ideòque illud indiuiduum, quod fieret ex anima Petri, & corpore Pauli, non propriè appellaretur resurrectionis subiectum, sed nouæ productionis tam subiectum, quam terminus, quia uerè aliàs nunquam fuit, aut desit. Hæc difficultas potius est nominis, quam rei. Fundamentum Durandi est falsum, & impugnatum ex præmissis, tam hinc, quam etiam in prima questione distinctionis præcedentis, nam materia habet ex se actualitatem propriam, & indiuidualitatem.

*Unitas nume-
rica requirit
identitatem
partium.*

60

Sequitur ex dictis cum eadem anima rationali & simul cum aliis formis substantialibus, quæ fuerunt de ueritate naturæ, resurgere idem numero. Quantum ad animam rationalem nulla est controuersia ; quia nullus hoc negauit, qui asseruit immortalitatem animæ & resurrectionem carnis. Quantum ad alias formas idem patet ex dictis : sola controuersia est si dentur in uiuente ; quæ controuersia suo loco agitur, & eam disserui in præmissis diff. 11. quest. 3. Eadem ratio est de reliquis partibus animatis, easdem resurgere ; quia licet ad identitatem compositi essentialis non requirantur aliquæ : tamen requiruntur ad identitatem compositi integralis, & idem resurget in unitate tam unius, quam alterius, & de composito integrali frequentius agunt Scripturæ, & Patres. Ex quibus patet suppositum præmissum Doctoris.

i. Dico primò conclusionem hanc, &c. Hæc conclusio est communis omnium contra Magistrum, & alios, qui tenent carnem primigeniam tantum esse de ueritate humanæ naturæ, & illam solam resuscitandam. Probatur est contrarium superius, nempe carnem nutrimentalem etiam esse de substantia uiuentis. Exclusa ergo hæc sententia, & tenendo carnem nutrimentalem esse de substantia uiuentis : optimè probatur conclusio per rationem subiunctam Doctoris ; & communiter receptam ; quia si omnes partes, quæ fuerunt aliquando de substantia uiuentis, resurgerent, vel corpus eius esset immoderate densitatis, nempe si illæ partes intra se mutuo per condensationem comprimerentur : vel certe esset immoderate quantitatis, si explicarentur, aut extenderentur ex se mutuo per extensionem illam, quam singulæ habuerunt, dum in uiuente fuerunt per iuxtapositionem, quam supra Doctor explicauit in fine præcedentis articuli : utrumque esset improporcionatum in corpore humano, &c. nimia enim densitas non esset idonea functionibus vitalibus, quæ exigunt debitum temperamentum sicut in qualitatibus, ita etiam debitam proportionem in quantitate, quæ in uiuentibus determinata est ad certam extensionem, & gradum : ac proinde nimia illa densitas excederet debitam proportionem connaturalem tali subiecto. Si esset præterea extensio excessiua, redderetur subiectum improporcionatum animæ, & functionibus,

*61
Conclusio
communis cō-
tra Magi-
strum.*

*Nōn resurge-
re omnes par-
tes quæ fue-
runt de sub-
stantia ui-
uentis.*

Ratio huius

*Nimiam densi-
tatem, aut ex-
cessiuam exten-
sionem impropor-
tionatam sunt
in corpore
humano.*

nibus, quæ in quantitate superflue extensa nequeunt haberi.

62 *Secunda conclusio est videre, &c.* Sub hac secunda conclusione comprehendit duos modos dicendi probabiles, qui decernunt in particulari quæ partes resurgent. Et supponit primò homines resurrecturos cum quantitate debita & proportionata iuxta exigentiam, & temperamentum complexionis cuiusque, & staturæ debitæ: quia verò temperamentum hominis aliud & aliud est, iuxta diuersum ætatis gradum, sumendum est iuxta illam ætatem, in qua ipsum temperamentum magis viget in sua perfectione, & recedit ab extremis contrariis in medio consistens & iuxta proportionem. Hæc ætas est iuuentus consummata, media inter puerilem & senectam, quando magis floret, & perfectius est robur corporis, ob exactam temperiem, & recedit à copia humoris & caloris, quibus subiecta est ætas iuuenilis, & ab extremo siccitatis & frigoris, quibus languescit senectus. Hæc est sententia Magistri in hac distinctione, & communis Theologorum, & Augustini 22. *de ciuitate, cap. 15.* Chrysologi *serm. 82.* Anselmi, & Sedulij in 1. *ad Ephes. 4.* Hugo idem tenet *de resurrectione cap. 15.*

Temperamentum in quo resurgit mortui, & statura.

Erit statura consummata iuuentutis.

63 Hanc ætatem dicit Doctor esse in fine, aut periodo triginta annorum, vt communius traditur, & docent præfati Doctores, & Patres; ita vt non antea, seu infra trigessimum annum, seu quantitatem, quam haberet, aut habuit infra talem annum: iuuentus enim deducitur à quibusdam à 25. ætatis vsque ad 35. quando verò attingit 30. est perfecta ætas, licet etiam vigorem suum retineat, vsque ad 35. regulariter: quia etiam iuxta variam & diuersam temperiem, ac constitutionem potest in quibusdam aliud contingere ex causis tam intrinsecis, quam extrinsecis, & secundum rationem & victus, & climatis, ex quibus accelerari, aut tardari potest. Fundamentum huius sententiæ communis est illud Apostoli ad Ephesios 4. *Ad mensuram ætatis plenitudinis Christi, &c.* tum quia in ea ætate & perfectione primi parentes fuerunt creati, tum quia Christus ita surrexit, in ea scilicet quantitate, in qua fuit mortuus, & ad exemplar Christi omnia sunt reformanda. Ideò dixi illam staturam ad mensuram annorum triginta ita accipiendam, vt infra illam non sit futura resurrectio; quamuis contingere posset etiam ultra illam infra periodum iuuentutis.

Fundamentum ex Apostolo.

64 Aliqui proinde iuxta varias ætates hominum aliter iuuentutem definiunt contigisse, vt iis, qui ante diluuium vixerunt longissima ætate, in quibus Pererius lib. 4. in *Genesim, quæst. 3.* asserit iuuenilem ætatem contigisse circa annum sexagesimum, & resurrecturos in statura, quam habuerunt circa septuagesimum: quem sequitur Egidius Lusitanus tom. 3. lib. 3. *de beatitud. quæst. 1. art. 4. §. 2.* qui protrahit iuuentutem illius status à sexagesimo vsque ad centesimum annum, quamque ex mensura ætatis, & constitutione complexionis definiendam esse conicit. Sed neque in hoc scrupulosè est inhærendum, neque sententia communis leui fundamento deserenda: quia si ex longitudine ætatis sumi deberet proportio iuxta mensuram, quam in nobis experimur, & distributionem ætatis, certè non deberet iuuentus in illis, qui vixerunt ultra annos octingentos incipere ante centesimum, aut du-

Periodus iuuentutis in illis, qui vixerunt ante diluuium, determinatur aliter.

Negatur illa sententia.

centesimum annum. Deinde, quia tum fuit perfectior constitutio corporum, & virtus naturalis, & virtus purior, non est ratio cur dicatur iuuentutem non fuisse acceleratam in illis, sicut in nobis, quamuis longiori periodo fuerit protrahenda. Deinde, Sanctus Hieronymus *epistola 27. ad Eustochium* dicit non esse resurrecturos in virum perfectum in mensura ætatis plenitudinis Christi, &c. in qua Adam conditum fuisse, Iudæi, inquit, autumant; quod ipse idem probat, & sequitur Marius Victorinus.

Deinde, debuit proportionari ætati Christi Domini, &c. & vt dixi, in tanto vigore complexionis & alimenti, illa ætas triginta annorum erat abundè sufficiens ad acquirendam magnitudinem requisitam corporis, & optimam dispositionem sensuum, & organorum ad vsum scientiæ, & prudentiæ. Dicendum ergo magis est tum fuisse protractam vitam ex multis causis, quàm tardatam eius perfectionem, & maturitatem in iis, in quibus fuit perfectior constitutio, & viuacior sensus. Dicamus ergo infra trigessimum annum, & mensuram illi ætati conuenientem non fore resurrectionem; an autem ultra protendatur? verisimile est reformationem fore ad mensuram ætatis plenitudinis Christi. An illa autem plenitudo sumenda sit ab anno trigesimo eius, in quo cœpit docere, an verò ab anno trigesimo tertio, dubium est. Videntur præfati authores citati & Patres sumere hanc plenitudinem ab anno trigesimo, in quo manifestatus est per doctrinam, & prædicationem.

1 *Quod intelligo, si non fuisset orbatu, &c.* Hic subiungit Doctor exceptionem, nempe ex impedimento, aut oratione aliqua persona non pertingeret, aut non esset peruentura ad debitam staturam suæ complexionis congruam, aliàs si non esset impedita, tunc mensuram eius fore per reformationem corporis illam, quam aliàs habitura esset, seculo impedimento.

Ex hoc sequitur primò non omnes in æquali statura esse resuscitandos; sed quemlibet in ea, quam exigit eius constitutio non impedita, & iuxta exigentiam indiuidui, & temperamentum eius proprium, & non impeditum. Hæc est sententia communis Magistri, & cæterorum. Vnde illud Apostoli intelligunt, quantum ad plenitudinem & mensuram ætatis Christi, & iuuentutis: non verò quantum ad æqualitatem in statura, & magnitudine, quia in his erit aliquorum minor, aliquorum maior, iuxta debitum, & exigentiam indiuidui.

Quòd si dicas animam perfectiorem magis aptam esse ad informandam extensio-rem materiam: ergo maior quantitas ipsi deberetur.

Respondetur negando antecedens: quia perfectio animæ attenditur intensiue, & non extensiue, & materia, & subiectum eius debet considerari secundum perfectionem idoneam operationibus, quod est temperamentum perfectius cum sufficienti proportionem tam quantitatis, quàm qualitatum. Vnde ex maiori quantitate corporis non sumitur perfectio animæ: sed ex prædicta proportionem, vt patet in anima Christi perfectissima, quæ tamen non est sortita corpus giganteum, quale fuit anteriorum hominum in prima ætate. Vnde, quamuis anima exigat quantitatem idoneam corporis, eamque determinet; id contingit secundum requisitam proportionem ad esse, & operari, tam per se, quàm

Hieroni.

65

Quomodo sit sumenda plenitudo ætatis Christi?

66

Quid de operibus & imaginibus?

Non erit æqualis omnibus statura.

67

Obiectio.

Solutio.

Perfectio staturæ unde sumenda.

quàm per qualitates, & iuxta magnitudinem connaturalem suæ perfectioni.

68 Reformatio corporum reformandam esse, siue sit in excessu, siue in priuatione. Vnde Augustinus 22. de ciuitat. 19. *Vbi autem, inquit, non est partium congruentia, aut ideo quid offendit, quia parum est:*

August. *aut ideo, quia nimium: proinde nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ parua sunt corriguntur, & quod minus est quàm decet, unde creator nouit, inde supplebit, & quod plus est quàm decet materia, seruata integritate, detrahetur, &c.* Potest excessus contingere in quantitate monstruosa, qualem plures existimant fuisse giganteam. Cæterum id ita determinandum est ut sicut viuencia determinant sibi terminum magnitudinis, quæcunque quantitas est intra talem terminum, non est excessiua quoad speciem, potest autem excessiua esse, quoad indiuiduum. Tunc excessiua est quoad indiuiduum, si acquiritur vitio, & non per virtutem naturalem augmentatiua via nutritionis, sed ex causis accidentalibus, ut contingit in iis, qui ex vitio naturæ, aut ceterè victus excrecent, seu potius tument in superfluam molem, qua aggrauatur corpus, & impediuntur functiones naturales, & vires corporis, & hæc detrahetur in resurrectione.

69 Alia est quantitas, licet sit excessiua respectu ad staturam ordinariam in aliis, si tamen acquiratur via augmenti naturalis, erit debita tali constitutioni, & hæc non est reformanda: quia tali indiuiduo, & temperamento debita est; quia etiam pro diuersis ætatibus mundi, etiam variatur quantitas secundum naturam speciei, & qui posteriores sunt ex detrimento causarum, sunt minoris ordinariæ staturæ, ut patet etiam ex Cypriano aduersus Demetrianum. August. 15. de ciuitat. cap. 9. ex Plinio lib. 7. *Histor. naturalis, cap. 16.* & ratio est in promptu, quia vires naturæ sensum deficiunt, & alimentum, ex quibus fit accretio corrumpuntur.

70 Idem dicendum etiam quoad orbos, & eos, qui mortui sunt in minori statura, & infantes: quia hi reformandi sunt in debitam staturam, quæ ineffeçaliàs nisi impediretur. Dubitatur inter

Quomodo fiet reformatio supplet debita quantitas.

Duplex modus possibilis.

Primus per replicationem seu rarefactionem.

Alia sententia negatiua.

Quid magis conueniat doctori.

Alij tenent hoc impossibile esse, ut D. Thom. in 2. dist. 18. & 1. part. quest. 92. art. 3. vbi Caiet. Ariminensis in eadem dist. quest. vnic. Capreolus dist. 19. Bassolis & Mayrones in dist. 18. & alij qui tenent idem corpus poni in diuersis locis simul, ut noster Doctor, admitterent consequenter posse à Deo multiplicari materiam per

replicationem partium eius in diuerso situ, & præterea per rarefactionem, aut adiectionem nouæ quantitatæ fieri maiorem.

In proposito autem non idem contingit; sed reformatio fit per additionem nouæ materiæ, quæ est sententia Augustini in Enchiridio c. 85. *sic per additionem nouæ materiæ non esse fraudandam eo, quod dies allaturi erant, &c.* & cap. 89. & de ciuitat. lib. 22. cap. 19.

Idem dicendum de orbis, resurrecturos integros corpore, & membris, ut communiter Patres, & Doctores affirmant. Clemens Roman. lib. 5. constit. cap. 6. Tertullianus de resurrect. c. 57. & 63. Hieronym. epist. 27. cap. 11. & 12. epist. 61. cap. 11. August. supra, Enchirid. cap. 87. & duobus sequentibus. lib. 22. de ciuitat. cap. 12. 18. & 20. Anselm. loco cit. Omnes Theologi in hac distinct. Patet ex verbis cit. ad Ephes. 4. *Donec occurramus in virum perfectum, &c.* Quæ perfectio erit cum integritate debita membrorum. Deinde, quia hæc integritas spectat ad perfectionem illius status, in quo reformatur corruptibile ad incorruptionem, & delebitur imperfectio ex natura & peccato, quin etiam omnia reformabuntur. Item, spectant ad perfectam imitationem exemplaris Christi. Præterea, quæcunque imperfectio talis non esset in statu innocentie: ergo à fortiori non erit in statu gloriæ, in quo corpora induent immortalitatem. Deinde, quæcunque imperfectio talis est radicaliter ex peccato tanquam pœna: deletio autem peccato non remanebit aliqua eius pœna. Maior patet: quia corruptibilitas naturæ, ex qua talis defectus redundat, est ex peccato, sicut & mors: nam in statu innocentie nascerentur homines perfecti, & impassibiles quantum ad corruptionem: & mortem, & infirmitates. Ac tandem corpus defectuosum non esset aptum perfectioni animæ in eo statu, & sicut Dei perfecta sunt opera; ita & resurrectio, quæ est à solo Deo supernaturaliter, non patietur aliquem defectum ex causis secundariis, quarum nullus erit concursus ad resurrectionem. Eadem veritas patet ex præmissis: quia etiam natura perfectè reformabitur in singulis indiuiduis quoad excessum & defectum in quantitate: ergo in membris.

Hinc sequitur resurrecturos omnes cum iis, quæ sunt de decore, & ornatu naturæ, & cum capillis, vnguibus: quæ est sententia communis Patrum, & Doctorum, in hac distinct. August. supra, & Hieronymi in caput. 10. Math. Patet Luc. 21. *Capillus de capite vestro non peribit, & Math. 10. capilli capitis vestri omnes numerati sunt, &c.* Accedit, quod capilli & vngues sunt animati iuxta sententiam Medicorum, & Doctoris dist. 3. huius q. 1. D. Thom. in hac dist. q. 1. art. 4. q. 3. Vniuersaliter idem dicendum est de omnibus aliis, quæ ad perfectionem absolutam naturæ faciunt in omni suo statu. Vnde Doctor sup. concl. 1. dicit omnes partes redire, quæ fuerunt animatæ, quàm homogeneæ, & breuiter, inquit, *quidquid fuit verè aliquando animatum anima intellectiua, vel per se aliquid huius animati, &c.* Dixi quidquid est de perfectione absoluta naturæ, siue ad esse, siue ad operationem, siue ad decorem, & perfectionem, non autem quidquid est de perfectione naturæ in statu vitæ corruptibilis, ut v.g. semen quod est de superfluo in ordine ad generationem: quia in statu gloriæ nulla erit generatio, neque nubent, neque nubentur.

71 Reformatio sententia August. *sic per additionem nouæ materiæ.* August.

Communis sententia.

Probatio.

72 Resurgens omnes cū iis, quæ spectant ad decorem, & ornatum.

Capilli & vngues animati sunt.

Et omnia quæ spectant ad absolutam perfectionem naturæ.

Vide

Vide *Ægidium Lusitanum quæst. 7. art. 1. & seqq.*
& *Suarem tom. 1. in 3. part. disp. 15. sect. 6. & tom. 2. disp. 47. sect. 3. & reliquos Doctores hîc.*

73
Manebit differentia sexus in resurrectione.
Resurrectio etiam erit in differentia sexus, in qua fuit viuens. Tertullianus *lib. de resurrectione cap. 60. & 61.* Hieronymus *epistola 27. cap. 11.* & *epist. 6. cap. 11.* August. *22. de ciuitat. cap. 17.* Chrysostomus *homil. 71. in Mattheum.* Beda *in Luc. 20.* & omnes Theologi hîc. Hanc veritatem fusiùs probant authores, & speciatim Ægidius Lusitanus *q. 6. art. 3. §. 4.* Fuerunt enim aliqui errores antiqui circa hanc veritatem; nam aliqui negabant sexus in resurrectione; alij admittebant solum virilem: sed verba Christi, *Neque nubent, neque nubentur*, contrariam veritatem insinuant: & uterque sexus spectat ad perfectionem, & integritatem naturæ, & ad consummationem virtutis, & vitiij.

De iâ fœminis qua mutatur sexum.
Si aliquis curiosus interroget de iis, qui mutantur sexum, in quo determinatè fuerunt, vt illæ fœminæ, quæ transierunt in viros?

Responderetur resurrecturos, vel in sexu principaliori, vt viri, vel certè in sexu, quem ex natura primùm receperunt; quia illa mutatio est merè accidentaria. Sic dicit Richardus Hermaphroditas resurrecturos in sexu viri, qui est principalior. Sic etiam dici posset de illis fœminis transformatis in viros: vel aliud contrarium sustineri. Aliquæ locutiones Patrum, qui obscure loquuntur in hoc puncto, intelligendæ sunt, quando negant fore sexum, aut differentiam in resurrectione, nempe ad vltim concupiscentiæ, & generationis, aut nuptiarum.

74
Duplex via, qua restauratur corpus ad debitam statum.
Prima opinio.
Secunda opinio.
Vtraque probabilis.
Obiectio.
Solutio.
Hic duplex est via, &c. Supposita vtraque conclusione, quæ docet quæ partes restituentur, & non omnes restituendæ esse: hîc subiicit duplicem opinionem, vtrâque probabilem. Vtraque autem conuenit in hoc, quod caro primigenæ restituetur in integrum; differunt autem in hoc, quod prima opinio asserat supplendam esse carnem primigenæ, vel augendam ex partibus carnis nutrimentalis, quæ fuerunt puriores & primò aggeneratæ, vsque ad debitam quantitatem: quia nempe caro purior, & perfectior, & partes perfectiores assumendæ sunt ad integritatem corporis. Secunda via docet illas partes, quæ additæ sunt ad augmentum, magis esse de intentione naturæ, quàm illas, quæ tantum per accidens intendit natura ad restaurandum deperditum per nutritionem, quâ nutritio est: idèoque partes ad augmentum adiectæ refumuntur, tanquam magis ex intentione primaria naturæ spectantes ad veritatem naturæ. Vtrâque tenet Doctor tanquam probabilem.

Obiectio.
Solutio.
Non totam reddi carnem.
Et si obiciatur, inquit, quomodo habeat eandem carnem, quam habuit hîc viuus.
Responderet, & benè, quod non habebit eandem carnem, quam habuit pro quolibet instanti suæ vitæ, aut pro aliquo determinato tempore, sed primigenæ, & aliam, quam aliquando habuit; non tamen totam, quam in toto fluxu habuit.

75
Tertia & quarta opinio.
Quarta opinio.
His opinionibus addi potest tertia, & quarta: nam aliqui docent resurrectionem fore in carne quam quisque habuit mortuus, fuerit primigenæ, necne, imò non resurrecturos aliquos cum carne primigenæ. Hanc sequitur Ægidius Lusitanus *loc. cit. quæst. 3. art. 7.* & magis ex professo *art. 9.* Quarta sententiâ asserit resurrecturos cum tota carnè, quam in vita tam primigenæ, quàm

nutrimentali habuerunt. Ita quosdam tenuisse docet Abulensis *in cap. 22. Matth. quæst. 1244.* & videtur sententiâ Augustini, *lib. 22. de ciuit. cap. 15. 19. 20. & 21.* nam videtur negare aliquid corporis humani perire ex illo potissimum loco Euangelij citato, vbi dicuntur capilli non perituri.

Dico primò, primigenæ carnem restituentam: hæc est communis Theologorum, Magistrorum, & Hugonis de Sancto Victore *locis cit. suprà.* Doctoris hîc, D. Thom. *quæst. 1. art. 2. quæst. 3.* D. Bonaventuræ *in 2. dist. 30. art. 3. quæst. 1.* & Richardi *in 4. dist. 44. art. 1. quæst. 4.* qui dicunt hanc carnem esse de principali intento naturæ; quibuscum consentit Doctor hîc, & alij eandem conclusionem, vt communem tenent in hac materia. Probatur, quia illa caro est purior, & magis de intentione naturæ, & primariò connaturalis speciei, & formæ, & consequenter magis de substantia indiuidui; neque certum est si tota fluat: ergo illa debet restitui. Patet consequentia, quia in illa magis saluatur proprietas, & vnitas eiusdem indiuidui; resurrectio enim est restauratio eius quod cecidit: ergo erit eius quod primariò fuit de substantia, & proprietate indiuidui. Antecedens primum probatur quoad primam partem, nempe quod sit purior: quia recepta ex prima generatione, & virtute causarum, reliqua autem caro virtute caloris naturalis indiuidui, qui nequit agere ad perfectius, quàm sit substantia, quæ est ratio agendi, quia perfectio effectus redundat ex causa. Deinde, quia in infantia plura sunt impedimenta, ex quibus puritas in carne nutrimentali impeditur, nempe calor excedens, & humiditas, ex quibus plus alimenti defluit, quàm conuertitur in substantiam, & illud ipsum est subiectum fluxui ex nimio humore. Deinde, virtus caloris naturalis remittitur in progressu ætatis ex frequenti actione, idèoque non est adeò efficax in omni sua actione ad conuersionem, sicut causæ naturales generationis, quæ plures concurrunt, & perfectiores ad effectum generationis, quàm sit causa agens ad nutritionem.

Probatur idem antecedens quoad secundam partem, nempe illam esse magis de intentione naturæ: quia natura non agit ad nutritionem nisi per accidens, quatenus intendit conseruationem primò producti, & restaurationem eius, idèoque cessat actio nutritiua in statu gloriæ, vbi nihil deperdetur, aut fluit: ergo magis intendit natura conseruare carnem primigenæ, quàm nutritiua; vnde si posset aliàs conseruare illam, non ageret ad nutritionem. Probatur consequentia; quia eo ipso, quo peruenit indiuiduum ad magnitudinem sibi debitam, cessat motus naturæ ad augmentationem, quam ipsa intendit ad perfectionem indiuidui primò producti, & non propter se: ergo etiam cum intendat nutritionem ad conseruationem eiusdem magis intendit ipsum indiuiduum quoad esse substantiale primò receptum, quàm nutritionem; quidquid est propter aliud intentum intenditur minùs quàm aliud primum intenditur: sic etiam ipsa generatio, quæ intenditur ad multiplicationem speciei, & conseruationem, cessabit in statu gloriæ, quando finis ille iam completè acquiritur. Sic etiam natura intendit conseruationem alicuius propter esse, quod in prima sui productione recepit.

Antecedens idem probatur quoad tertiam partem, nempe carnem primigenæ magis esse connaturalem speciei & formæ, & magis etiam participare

76
Prima conclusio.
Primigenæ est restituentam.

Probatio.
Quia primariò ex intentione natura.

Illæ est purior.

Impedimenta in infantia.

Calor naturalis non excedit perfectionem causarum generationis.

77
Primigenæ magis ex intentione natura.

Finis magis intenditur à natura, quàm mediū.

78

participare speciem ex intentione, naturæ quæ pertinet principaliter ad integritatem individui.

Intentio natura sequitur intentionem causarum.

Caro primigenia primò intèta à causis.
Species sequitur intentionem causarum.

Idem de forma.

Probatur, quia illud est primariò intentum à natura, quod ex dispositione & efficacia causarum naturalium, & cæterorum concurrentium determinatè produciatur, & quo productò cessat motus in finem; sed caro primigenia est talis: ergo illa magis etiam est connaturalis speciei, & formæ. Probatur consequentia, quia species sequitur inclinationem causarum, & virtutem, cum nequeat aliter existere, quàm virtute causarum, & in determinato individuo, ad quod causæ illæ ordinantur, & forma etiam sequens subiectum ex dispositione causarum necessitante illud primariò, & per se respicit, ad quod dispositio connaturalis, & necessitas inclinatur, sed hæc omnia concurrunt respectivè ad carnem primigeniam: ergo illa est magis connaturalis individuo, speciei, & formæ.

79
Prima confirmatio ex dependentia connaturalis individui producti.

Servari in gloria ordinem patris, & filij.

Ille fundatur per se in carne primigenia.

Confirmatur primò, individuum productum in ratione effectus, & ex ordine debito causarum dicitur semper dependentiam aut formalem, aut fundamentalem ad causas, ex quibus recipit esse: sed hic ordo præcisè intelligitur respectivè ad primò productum, & quatenus est ex causis: ergo servato hoc ordine individuum magis exigit carnem primigeniam, quàm nutrimentalem. Sed in gloria servabitur hic ordo, ut denominatio, & respectus inter patrem & filium non cessabit: ergo debet restitui illud, in quo primariò fundatur talis respectus: non autem fundatur in carne nutrimentali nisi valde remotè, & improprie, quia illa non est ex parentibus, nisi secundum æquivalentiam, vel in quantum succedit primigenæ; vel in quantum virtute caloris naturalis primigenæ, & recepti à parentibus partim est producta: ergo in resurrectione debet primariò restitui primigenia ad hunc ordinem salvandum.

80
Secunda confirmatio.
Corpus seminatur in carne primigenia.

Caro primigenia in primo parente corrupta restaurabitur per Christum.

Ordo divine predestinationis.

Confirmatur secundò ex Apostolo, qui dicit seminari mortale corpus, & resurgere immortale; sed corpus secundum carnem primigeniam fuit primariò feminatum; ergo secundum illam etiam primariò resurget. Probatur minor, quia Christus, ut secundus Adam, restaurabit primariò, quod in primo Adam fuit corruptum primariò, & feminatum: sed caro primigenia est illa, quæ propriè ex Adamo est tracta, & ex qua tanquam proxima causa communicatur peccatum originale, & concupiscentia, & mors, quæ sunt eius pænæ, & per quam, vel in qua filius Adam propriè nascitur, & dicitur, illæ autem pænæ, ut concupiscentia, & mors, sicut dicitur ordinem ad debitum peccati, & ipsum peccatum, quod præcessit, ita etiam necessariò dicunt ordinem ad individuum in ea carne, in qua nascitur subiectum peccato, & in qua primò debitum mortis, & concupiscentiæ incurrit tanquam ex causa: hæc autem merè per accidens conveniunt individuo ex carne nutrimentali, & non aliter nisi ut dicit ordinem ad primigeniam: ergo primigenia ut patet ex dictis, & secundum intentionem naturæ, & causarum: & secundum dispositionem divinam prædestinationis, per quam primò feminatur, quod mortale est, quàm quod spirituale, ex his, inquam, sequitur carnem primigeniam primò spectare ad proprietatem individui, & esse connaturalem speciei & formæ, & etiam ex dispositione divinæ providentiæ, & restaurationem deperditi

faciendam per Christum, illam magis esse restaurandam, & sanandam, in qua primò feminatur caro peccati, concupiscentia, & debitum mortis, ut vera restauratio in restituendo servet proportionem cum eo, quod primariò est lapsus. Si ergo Christus primariò venit ad reparationem peccati originalis, & ut saluaret filium Adam, quæ propriè eius filius est, ut saluaret, inquam, quoad corpus, quod traxit ex Adam, & quoad peccatum ex eo contractum in anima, ita etiam cum hæc omnia saluentur præcisè respectivè ad corpus, & carnem primò feminatam, non verò ad carnem nutrimentalem, quæ ut talis est, non feminatur in peccato, neque per viam concupiscentiæ maris, & femine; sed merè naturaliter, & accessoriè, ad restaurandam priorem: ita, inquam, debet corpus illud, quod primariò feminatur in corruptione, peccato, concupiscentia, & mortis debito, & quod ex causis, & modo, quo feminatur, est præcisum subiectum horum, debet inquam restitui, & sanari per resurrectionem, quæ restaurat deperditum ea proprietate, quæ deperditum est, & servata reciproca intentione, & ordine opposito ad lapsum.

Confirmatur tertio. Ideo omnes communiter Theologi cum Augustino *lib. 2. de trinitate, cap. 20.* quando eadem materia successivè sit in diuersis de veritate naturæ, ut si quis carne alterius vescatur, concedunt, inquam, eam reddendam priori, in quo fuit, potiori iure, quia per accidens est, quod ei fluxerit, & ex intentione naturæ illi primò fuit propria: sed eadem ratione servato ordine in ipso individuo, caro primigenia fuit eius propria & primariò ex intentione naturæ & causarum, ex quibus recepit esse: caro verò nutrimentalis fuit eius accessoriè tantum, & per accidens, ut succedit per modum restorationis prioris, quæ decidit: ergo restitui debet potius ei caro primigenia, quàm nutrimentalis.

Ex his patet ad fundamentum Lufitani, qui hanc sententiam communem reiecit *q. 3. art. 7. §. 2.* fundamentum enim communis sententiæ reiecit ex eo quod caro nutrimentalis non minùs est de intentione naturæ, quàm primigenia, neque minùs participat speciem, quia sit de substantia viventis.

Respondetur quantum ad primum esse falsum, ut probatum est ex dictis; quantum ad secundum non valet consequentia, sit de veritate substantiæ, & animatur: ergo perinde participat speciem, & formam: quia aliud est participare per se speciem, & formam, aliud est participare per accidens, quantum utrumque ad perfectionem finis ordinatur ex intentione naturæ, & causarum: nam caro impurius etiam participat formaliter naturam speciei, & formæ; tamen non participat primariò, & secundum intentionem naturæ, quæ respicit quod perfectius est, & ad illud magis inclinatur, & intendit ipsum præ reliquis, sicut autem in ipsa nutritione intendit conservationem individui, quoad esse, & operationes, sic etiam magis intendit carnem puriorem, licet ipsa impura animeretur. Eodem modo in proposito, ut ostendimus, caro primigenia intenditur primariò à natura, & licet intendatur etiam carnem nutrimentalem; eam tamen intendit secundariò, & per accidens, ex vi primæ intentionis, qua intendit primariò esse, & conservari, & restaurari, & non aliter intendit natura nutritionem: ideo caro primigenia ex intentione naturæ primariò spectat

Christus venit ut restauraret lapsum quoad corpus, & animam.

Caro primigenia subiecta primariò morti, & aliis pænæ.

81
Tertia confirmatio.

82
Reiecit sententia Egidij cum suis fundamentis.

Responsio ad primum.
Caro primigenia magis spectat ad speciem quàm nutrimentalem.

Aliter natura intendit primigeniam, aliter nutrimentalem.

spectat ad speciem, eamque participat. Sic etiam natura intendit primariò sæpè effectum perfectiorem, & quando nequit illum attingere, intendit secundariò quod potest. Intendit præterea effectum, quem nequit immediatè attingere, ideòque via generationis, & alterationis procedit per motus intermedios: quia nequit aliter peruenire ad finem; hos autem motus intermedios intendit tantum secundariò, & per accidens, ut contingit in ipsa generatione viuientis. Rectè ergo dicunt communiter Doctores, comparando nutritionem ad carnem primigeneam, inquantum natura intendit utramque, quod nutritio tantum secundariò intenditur, & per accidens à natura, ut primariò intendit conseruationem primigenæ.

83 *Secunda conclusio.* Secundò dico nos non resurrekturos præcisè in carne, quam quis habet, dum moritur, sed in carne primigenæ, quæ suppletur altero ex duobus modis, quos admittit Doctor in sequentibus. Hæc sequitur ex dictis, èstque communis. Eam impugnât Agidius *loc. cit. art. 9. ex communibus formulis Patrum, & Scripturæ*, quæ dicunt mortuos resurgere; ergo in illa carne

Ex formulis Patrum, qui dicunt resurrekturos in carne, qua morimur. in qua mortui sunt, & quæ iacuit in sepulchro. Toletan. 11. *Resurgemus in illa carne, qua viuimus, consistimus, & morimur.* Deinde, quia Paulus dicit quodd corpus in corruptione seminarum resurget in corruptionem: seminatum scilicet per corruptionem in morte, ubi Patres, & expositores. Vnde Gregorius asserit nefas esse aliam carnem resurgere, quàm sit mortua. Christus & Beata Virgo resurrexerunt in carne, qua mortui sunt. Sic etiam resurgent ij, qui in die iudicij morientur, de quibus *suprà* egimus. Deinde, dicuntur mortui suscitari ex sepulchris, & pulueres à patribus, ut patet ex multis Patribus: & non aliud corpus resurget, quàm quod moriendo seminatur. Deinde, quia ideò reliquæ, & ossa Sanctorum ab Ecclesia coluntur: quia in resurrectione sunt immortalitate donandæ. Vltimò, quia reliquæ sententiæ non coherant Philosophiæ. Hæc ille.

84 Respondetur vnica responsione ad Patres, & Scripturam, ne diutius huic materiæ inhæreamus; responsio autem est obuia, & ex vera sententia, quæ non facit ad scopum præsentis difficultatis, nisi merè verbaliter.

Intentio Patrum contra hereticos & Philosophos. Intentunt ergo Patres partim contra hæreticos, qui negabant eandem carnem numero resurgere, sed aliam in specie eandem, ut Methodius, & Epiphanius, docuisse Origenem ferunt; vel etiam in specie diuersam, ut docuit Eutychius Constantinopolitanus apud Gregorium *lib. 14. moral. cap. 29.* ad cuius errorem *loc. cit.* aludit Gregor. *cap. 33.* sicut & ad errorem aliorum, qui negabant resurrectionem fore in eadem carne. Partim etiam Patres impugnant tam hæreticos antiquos, quàm Philosophos, qui negabant resurrectionem, vel absolutè, ut Philosophi, quia putabant nihil corruptum posse restaurari; vel ut hæretici negabant resurrectionem, quia iam factam putabant, ut Hymænus, & Philerus 2. *ad Timotheum 2.* vel tantum fore in anima, & non in carne, ut Marcion, Hierax, Carpocrates. Contra hos disserunt Patres asserentes in eadem carne, quæ mortua est, nos resurrekturos, non in alia. Et huc spectat etiam Scriptura de resurrectione corporum, & puluerum ex sepulchris, quod est etiam verissimum: *Scoti Oper. Tom. X.*

ergo non resurget caro primigenæ, aut alia quæ fluxit in omnibus, negatur consequentia: nam illa locutio Patrum de resurrectione carnis eiusdem, quæ mortua est, extenditur etiam ad primigenæam, & aliam, quæ desit: quia illa verè mortua est in sensu Patrum, quia per mortem intelligunt corruptionem, siue totalem carnis, & supremam, siue continuam; nam *quotidianus defectus corruptionis*, inquit Gregorius, *est quadam prolixitas mortis*. Patres ergo sub appellatione carnis mortuæ comprehendunt totum, quod desinit, & quod restauratur. Deinde, quod dicantur resuscitari mortui ex sepulchris, & pulueres colligi, & animari in resurrectione, nihil obest, quia neque caro primigenæ sola restaurabitur, sed etiam alia requisita ad supplementum; & sicut dicitur Petrus filius Ioannis mori, quamuis ex suppositione contrariæ opinionis, nihil carnis, quam recepit à Ioanne manet, ita etiam rectè dicitur Petrus mortuus resuscitari, quamuis primigenæ, quæ fluxit, adiciatur, & superflua abscondantur, licet aliquando fuerint de naturæ veritate.

85 Ad exemplum de Christo & Beatissima Virgine, ostendat in his carnem primigenæam nullam mansisse, & tunc aliquid erit; quin imò satis probabile est totam carnem primigenæam in reliquis non fluere, & quia purior est, & magis resistens corruptioni præ carne nutritiuali, quæ habet admixtam corruptionem, ex qua facilius fluit, quamuis etiam aliquæ partes carnis primigenæ fluant, aliàs non indigerent restauratione: sed quia in carne primigenæ anima rationalis, ut dat esse, fuit primariò vnita; probabile etiam est eandem vnionem conseruari ex parte, maxime in partibus solidis, & magis necessariis ad functiones vitæ, quoad potiore partem, quam includunt: & quidquid de hoc sit, exemplum non conuincit, quia in Christo, & Beatissima Virgine ob perfectionem temperamenti dico remansisse carnem primigenæam quoad præcipuam sui partem, ut parum eius fluxerit, in quibus nutritio magis ad augmentationem, quàm ad restaurationem fuit ordinata: nam si in prima ætate mundi, ob perfectionem constitutionis, & temperamenti, iuuentus ad longiorem periodum, & ætas protraheretur, à fortiori in Virgine, & Filio idem asserendum est, quoad perfectionem temperamenti, quamuis per hoc non negem etiam aliquid eius carnis fluxisse, & eos naturaliter indiguisse nutritione.

Ad aliud quod obiicit de cultu reliquiarum.

86 Respondetur Ecclesiæ prætereundè aliud motiuum cultus, nempe quia Sancti quoad animam sunt in cælo, & fruuntur Deo, tanquam amici eius, & in memoriam operum mirabilium, quæ in prædictis reliquiis Deus per ipsos patrauit, & beneficiorum receptorum: unde non ad statum futurum Sanctorum per glorificationem corporis respicit Ecclesia, sed ad præsentem, & præteritum, ut patet ex processu canonizationis, qui præmittitur ante cultum ipsum: status enim futurus est communis omnibus electis, neque Ecclesia solet ad sepulchrum infantis baptizati adhibere cultum, quamuis de eius salute non dubitet, aut gloria futura corporis. Ad vltimum patet esse falsum ex probatione primæ conclusionis.

87 Dico quartò cum carne primigenæa restitui, vel nutritiua puriorem, vel certè carnem, per quam

Explicantur Patres.

Ad exemplum de Christo & Beata Virgine.

Carnem primigenæam ex toto non fluere integram.

In Christo & Virgine parè eius fluxit.

Responsio ad illud quod obiicit de cultu reliquiarum.

Cultus Ecclesie in Sanctos ad statum præsentem & præteritum respicit.

Quarta conclusio.

Probabilis
quoad utru-
que modum
præmissum.

Sententia D.
Thome.

Puriore nu-
trimentalem
spectare ad
veritatem na-
turæ magis
quàm au-
gmentantem.

Alia senten-
tia docet au-
gmentatiuam
magis inten-
di.

quam recepit augmentum requisitum ad eam statutam, quam requirit ætas perfecta, in qua resurget. Vtrique harum est probabilis: & solum differentia est, quæ caro magis spectet ad intentionem naturæ. S. Thomas docet carnem illam, quæ per nutrimentum acquiritur, & est purior, spectare ad intentionem naturæ magis: quæ sententia est probabilis, si spectetur intentio primaria naturæ, quæ vult esse rei magis quàm perfectiorem, quæ est per augmentum: nam perfectio ipsa ad esse ordinatur tanquam ad finem: licet ergo natura primariò intendat esse, & augmentum: tamen comparando utramque intentionem, illa est purior, quæ est respectu esse, quàm illa, quæ est augmenti. Verùm comparando nutritionem ad augmentum ex fine proximo, & secundario naturæ, quatenus præcisè est restauratio deperditi, & propter aliud à se intenta secundariò, tunc augmentum magis est de primaria intentione naturæ, quàm nutritio, & sic alia opinio intelligitur. Quid autem contingat, est incertum, utraque sententia est probabilis, nempe carnem primigeniam, & nutrimentalem puriorem ad debitum mensuræ restitui, vel certè carnem augmentatiuam cum primigeniam: nam sicut resurrectio est restauratio deperditi, & illius primariò quod est de intentione naturæ; ita differendum erit de addito, quatenus ex intentione naturæ spectat primariò ad veritatem naturæ deperditæ.

88

Quarta sen-
tentia, quæ
dicitur Au-
gustini.

Quarta opinio reicitur à Doctore in prima conclusionem, & communiter à Scholasticis in hac distinctione ob rationem assignatam; sustineri tamen dicitur ab Augustino lib. 22. de ciuitate, locis citatis & potissimum c. 19. ex illo Lucæ

cap. 21. *Capillus de capite vestro non peribit.* & pro ea citatur, sed eam non tenet Augustinus; nam sicut dicit, tantum seruata partium congruentia restitui, & superflua, expressè dicit, & *qua non decent, materia seruata integritate detrahatur, &c.* Explicatur Augustinus. Plura autem ex his fuerunt animata. Intendit ergo Augustinus tantum hominem resurgere integrè sine superfluitate, aut defectu, cum debita membrorum coherencia; superfluum autem in multis esset, ut tota materia resurgeret, quæ si simul esset, excederet debitam proportionem, & congruentiam membrorum.

Quod si quis contrarium vellet defendere ex eadem authoritate: posset dici materiam quoad substantiam, quæ fuit de veritate naturæ humanæ, totam redire cum quantitate proportionata staturæ.

89

Et si dicas hoc esse miraculum nouum, quod non debet sine necessitate asseri.

Responderi potest, sufficere Augustinum solum pro millibus, maxime cum reducat hanc sententiam ad illud Lucæ. *capillus de capite vestro, &c.* Deinde responderi potest, non fore miraculum diuersum, quia caro tã primigenia, quàm accessoria, ut purificatur, & reformatur in statu gloriæ, fortè non exigit aliam quantitatem diuersam, ab ea, quæ debetur staturæ; neque proinde sequetur inconueniens, quod adducunt Scholastici, nempe de nimia densitate, aut excessiua mole corporis gloriosi, quod per purificationem carnis redditur idoneum quantitati debitæ subiectum, & minorem exigit, quàm fuerit illa, quæ fuit successiue in corpore mortali: ergo vel vno, vel altero modo intelligitur Augustinus.

Caro purifi-
cata & re-
formata non
exigit tan-
tam quanti-
tatem quan-
tam mixta
requirit.

S C H O L I V M.

Ad primum, ponit duas sententias de costa Adæ, an fuerit ei superflua, necne, & fuisse superfluum putat magis verisimile. Ita Alens. 2. part. quæst. 58. m. 4. D. Thom. 1. part. quæst. 92. art. 3. D. Bonau. 2. dist. 18. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 2. Toth. in Gen. quæst. 358. & seq. Oppositum tenent Cathari. in Gen. & Perer. ibi. l. 4. ad secundum, partem, quæ fuit de veritate naturæ in pluribus, eius esse in quo purior fuit, & magis de veritate naturæ, v. g. si fuit vnius in generatione, & alterius in nutritione, primo debetur; si verò æqualiter fuisset in utroque, ei qui prius habuit, deberetur. D. Thom. hic, quæst. 1. art. 2. quæst. 4. & August.

18

Ad arg. 1.
Idem dicit
Rich. dist.
presens. ar.
1. q. 4.

AD argumenta. Ad primum dico, quod illa costa non fuit de veritate naturæ in Adam: quia præter illam habuit costas sufficientes, secundum quod competunt homini communiter: illa autem fuit sibi data tanquam superflua quoad suppositum, sed necessaria quoad intentionem naturæ: sicut in masculo est semen, non tanquam aliquid naturæ illius suppositi, sed propter generationem alterius suppositi est in illo tanquam in vase (vnde non est animatum anima istius) ita fuit de illa costa. Vel si omnino fingatur, quod illa fuit costa simpliciter sibi necessaria, sicut pars integralis; Respondeo, sequitur, *repleuit carnem pro ea*, id est, loco eius aliam costam formauit. Primum verius credo. Sed dato secundo, non resurget in Adam costa translata, sed alia.

Ad 2.

Cuius erit
in resurre-
ctione quod
fuit in duo-
bus?

In Enchir.
c. 85. & 22.
c. 22. 23.

AD aliud, credo quod nunquam fuit, nec erit vsque ad finem mundi aliquid æquè de veritate humanæ naturæ in duobus suppositis. Et ideo resurget præcisè in vno, in quo magis fuit de veritate; magis, inquam, vel quia in ipso purior, vel quia magis de intentione naturæ, pars eius. Si autem omnino contendatur, quod simpliciter, & æqualiter fuit de veritate naturæ vtriusque; Dico quod resurget in illo, in quo prius fuit animata, & hoc dicit August. & ponitur in litera: *Redditur illi anima, quæ illam*

Distinctio XLIV. Quæstio I. 123

illam primitiùs, ut homo fieret, animavit: & istud est rationabile, quia post primam animationem facta est illa caro illius hominis, & per consequens, etsi postea quasi vsurperetur ab alio, non amittitur illa prima habitudo eius ad hanc * materiam.

* al. animam.

Si autem illi, in quo fuit secundò de veritate naturæ, sufficiant ad quantitatem debitam partes aliæ, quæ fuerunt corporis sui in successione vitæ suæ per nutritionem, ex illis reparabitur corpus debitæ quantitatæ: quia istæ fuerunt animatæ ista anima, & essentialiorem ordinem habuerunt ad illam animam, præter illud, quod in alio resurget: quia ad aliam animam habuit essentialiorem habitudinem, quàm ad istam. Si verò præter illud, quod in alio resurget, partes nutritmentales, quas ille successiue habuit, non sufficiant ad debitam quantitatem corporis illius, supplebit, vnde voluerit, Omnipotens.

Ad aliud, si possibile esset, quod præcisè idem esset semen in duobus, & per consequens idem esset primo de veritate naturæ in duobus suppositis (quod tamen nunquam credo fuisse, nec fore) illud resurget in primo.

19
Ad 3.

Ad aliud dico, quòd non est similis ratio de toto, & de parte; quia primò intenditur restauratio eiusdem totius in resurrectionem: non ergo partis, maximè de illa parte, quæ non est principalis, sine cuius identitate totum potest esse idem. Sed si arguas de parte principali, cuius vnitas requiritur ad vnitatem totius; Dico similiter de illa, sicut dixi de toto, quia partes homogeneæ sufficientes ad quantitatem eius debitam, resurgent in illa parte organica: & hoc illæ, quæ priùs fuerunt de veritate naturæ illius partis, (priùs, inquam, duratione) si fuerunt æqualiter de veritate alterius, & quantum ad puritatem, & quantum ad intentionem naturæ. Si autem in aliquo alio principalius altero illorum modorum, in alio resurgent.

Ad 4.

COMMENTARIUS.

90
Ad argumentum principalia.
Ad primum.

Responsio.
An costa, ex qua formata fuit Eua, fuerit superflua.

Sententia Caietani singularis.

Responsio.
Non fuisse monstruosum Adam.

Secunda responsio Doctoris.
Si non fuit supernumeraria costa, alia restituta est.

Ad argumentum, &c. Ad primum, &c. Primum fuit, vel quòd Eua, quæ fuit de Costa Adæ formata, non resurget in eadem carne, vel quòd Adam non resurget secundum totum, quòd fuit de veritate naturæ humanæ in ipso.

Respondetur primò illam costam fuisse superfluum quantum ad suppositum, licet non quoad speciem, & intentionem authoris naturæ, qui eam concessit ad formationem alterius suppositi, vt mulieris: sicut neque semen est superfluum quantum ad intentionem naturæ, & finem generationis, licet sit superfluum quantum ad esse suppositi, in quo est tanquam in vase, & non tanquam pars animata. Hanc responsionem probant auctores citati à Scholiaste: sed vrget Caietanus, qui solus inter omnes, super cap. Genes. 2. negat formationem Eue ex costa, & reducit Scripturam ad sensum mysticum. Argumentum eius potissimum est, quòd sequeretur Adam fuisse monstruosum, si illa costa fuit superflua, vel mancum, si fuit ab eo dempta, & non restituta.

Respondetur ex doctrina tradita, non fuisse monstruosum; quia quòd superfuit hoc modo vt neque ad speciem, neque ad individuum spectet ex fine naturæ, est monstruosum; non ita fuit costa illa, quæ fuit seminarium naturæ, in quantum Deus author eius determinauit modum propagandæ naturæ ex vno homine, & formare mulierem ex illa costa, necessariam ad generationem.

Respondetur secundò Doctor, dato quòd illa costa non fuerit superflua quoad individuum, sed necessaria quoad veritatem, & integritatem naturæ. Tunc dicendum ex illis verbis & repleuit carnem pro ea, &c. fuisse restitutam aliam costam; nam hæc etiam nomine carnis replentis rectè intelligitur, sicut etiam in prioribus, vbi dicit textus tulisse costam, intelligitur etiam tulisse carnem adhaerentem. Hanc responsionem sequi-

Scotti Oper. Tom. X.

tur Catherinus in 2. Gen. & in eam inclinat Periera in eundem locum. Vtraque solutio constat, & soluit argumentum, quamuis prior, vt communior, magis placeat Doctori. De reliquo sententiam Caietani impugnant omnes interpretes, & Scholastici, quæ magis spectat ad secundum librum d. 18. quàm ad præsens.

Ad aliud credo, &c. Respondetur ad secundum, quòd fuit: idem non resurgit in diuersis; sed idem potest esse de veritate naturæ in diuersis successiue, vt si quis vescatur carne humana. Hoc argumentum etiam olim obieciatur contra resurrectionem, vt patet ex Iustino in questionibus Græcicis, quæst. 14. Athenagora in tract. de resurrectione. Idem tractat August. lib. 22. de Ciuitate cap. 20. Athenagoras negat suppositum, nempe carnem humanam esse aptam nutritioni. Magister etiam, & alij, qui negant carnem nutritmentalem animari, negarent primigeneam posse transire in substantiam alterius per nutritionem. Experientia constat contrarium vtriusque responsionis.

91
Secundum principale.
Olim obieciatur à Gentilibus.

Responsio quorundam rejicitur.

Respondetur Doctor primò, negando quòd aliquid perinde esse possit de veritate naturæ humanæ in duobus æquali modo, & gradu: quia scilicet, vel erit primigenia in vno in altero verò materia erit sub forma carnis nutritmentalis; vel certe magis spectabit ad intentionem naturæ in vno, quàm in altero. Et hoc quidem spectat ad prouidentiam Dei suauem, qua disponitur materia hominis in ordine ad resurrectionem cum identitate eiusdem resurgentis quoad eandem materiam, seruata hominis identitate, & resurrectione; quòd insinuare videtur Iustinus loco citato, & sequitur etiam Lufitanus quæst. 3. art. 10. estque communior.

92
Responsio.
Non fore eandem carnem æquali modo de veritate naturæ in duobus.

Iustinus.
Lufitanus.

Respondetur consequenter Doctor, eam materiam resurgere in eo, in quo magis fuit de veritate naturæ, vel quia primigenia, vel purior, vel magis secundum intentionem naturæ ad eam spectabat. Quòd si verò fuit æquè de veritate naturæ in ambobus, in illo resurget, in quo fuit priùs.

L 2 Hæc

Hæc est sententia Augustini, & communis, quamvis aliqui putant prius fuisse carnem in vno quam in altero, non dari ipsi titulum.

93
Partem suis-
se unius pri-
mum dat ei
titulum.

Respondetur tamen hoc esse falsum: quia sicut fundatur titulus ratione totius, ita etiam ratione partis. Vnde sicut corpus idem adaptatur per resurrectionem, quamvis alias corruptum, ita & eadem partes, quæ in priori, in quo fuerunt, iam debitum resurrectionis in eodem habuerunt, quo stante ex lege alteri nequeunt adaptari. Non amittit ergo decidens habitudinem neque ad priorem animam, neque ad materiam, ut ei debetur resurrectio, quæ nequit consistere cum debito in solidum respectu ad alium. Si

ergo secundus, qui eam possedit, habuit alias partes sufficientes, ex illis reparabitur, quod si verò non habuerit aliud per Omnipotentem suppleatur prout voluerit.

Ad tertium: quod si idem semen esset materia duorum ex eo genitorum successione, ad quem spectaret. Et quartum, quod est, sicut ad resurrectionem totius requiritur ut idem resurgat quantum ad ea, quæ fuerunt de veritate naturæ eius, sic etiam requiri, ut eadem partes eius resurgant, & consequenter identitate, ut constabant suis partibus singulæ, quod est contra Augustinum citatum.

Ad hæc duo respondet eadem doctrina, sicut pertinent ad eadem difficultatem. 94
Ad 3. & 4.
Responso ex dictis.

Q V Æ S T I O II.

Utrum ignis infernalis cruciet malignos spiritus?

D. Thom. in addit. quest. 97. art. 1. & 4. dist. 50. quest. 2. art. 3. D. Bonavent. hic 2. part. 3. quest. 2. Richard. art. 2. quest. 6. & 9. Dur. quest. 10. Gabr. quest. 3. art. 2. Valsq. 1. p. dist. 243. Vide Scot. in Theor. §. Omne agens est præstantius.

I
Mag. F. G.
H.

Arg. 1.
cap. 29.

Arg. 2.

Arg. 3.

Text. 43.

& 44.

Idem 7.

Phys. 1. 8.

& 9. &

alibi.

Arg. 4.

Text. 51.

& circiter.

Ratio opp.

I R C A istam secundam partem huius distinctionis, quæro primò: Utrum ignis infernalis cruciet malignos spiritus? Quod non, Augustinus 12. super Gen. arguit ex intentione sic: *agens est præstantius patiente; corpus autem non est præstantius spiritu, sed è conuerso: ergo nullum corpus agit in spiritum.*

Præterea, secundum ipsum ibidem, non sunt corporalia, sed corporalibus similia, quibus animæ exutæ afficiuntur: ergo non afficiuntur pœna corporea.

Præterea, 1. de Generat. corpus non agit, nisi per contactum; corpus autem non potest tangere spiritum, quia illa tangunt se, quorum vltima sunt simul: spiritus non habet vltimum, Et confirmatur istud per Philosophum 7. Phys. ubi vult, quod agens, & patiens oportet esse simul, & nihil horum medium; spiritus autem non potest esse simul cum corpore, quia respectu corporis quasi non est in loco.

Præterea, 1. de Generatione, agens intendit sibi assimilare passum; sed corpus non potest sibi assimilare spiritum, quia tunc spiritus esset capax alicuius formæ, in qua assimiaretur corpori.

Oppositum Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.* Præterea, Greg. 4. Dialog. cap. 30. *Si Diabolus, eiusque Angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum si animæ antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?* Præterea, Aug. 21. de ciu. Dei. c. 10. *Cur non dicamus quamvis miris, veris tamen modis spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi?* & istud probat ibi per hoc, quod spiritus hominum incorporei possunt, vel poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari.

COMMENTARIUS.

^a Circa istam secundam partem, &c. In hac quæstione post argumenta liminaria impugnat duas sententias. Primam tanquam non

reddentem sufficientem rationem veritatis. Secundam verò tanquam falsam. Deinde, subiicit primò, quomodo ignis per alligationem cruciet spiritus. Secundò, quomodo per apprehensionem. Deinde respondet ad argumenta principalia.

Sententia D. Thom. & Egid. spiritum torqueri igne, quatenus eum apprehendit sibi disconuenientem. Hanc refutat Doctor ratione & auctoritate. Secunda sententia est Henrici. per habitum supernaturalem spiritum subdi corporali agenti vt puniatur. Hanc reiicit triplici ratione.

^b **H**ic dicitur quod spiritus cruciatur igne, inquantum eum apprehendit sub ratione disconuenientis. Et confirmatur per Gregor. Dial. 4. cap. *Eo patitur, quo videt, & quia cremari se respicit, cruciatur.* Ad possibilitatem huius est Auicen. 9. *Metaph.* vbi exemplificat de somnio, quod aliquis magis cruciatur ex somnio ex tali apprehensione phantastica alicuius disconuenientis, quam affligeretur quandoque in vigilia ex presentia eiusdem.

Contra hoc, aut vera apprehensione apprehendit ignem, vt disconuenientem sibi, aut falsa. Si vera, oporteret ponere modum illius disconuenientie, qui non apparet possibilis: quia tanquam contrarium realiter corruptiuum nullo modo potest esse disconueniens, nec a ratione, nec a voluntate: quia obiectum, vt obiectum, est conueniens potentie. Si falsa, sequitur primò, quod non ab igne, sed a sua falsa æstimatione cruciatur, quod est inconueniens: quia sicut nullus falsa opinione est beatus, ita nullus est falsa opinione miser. Secundò, si illa falsa æstimatio est a Deo, Deus erit immediata causa deceptionis: si autem ab ipso Angelo, non videtur probabile, quia secundum Dionysium de diuin. nom. *Naturalia sunt in eis splendidissima:* ergo possunt naturaliter apprehendere, quod ignis non est eis disconueniens.

Præterea, Gregorius vbi supra: *Anima non solum videndo, sed etiam experiendo, incendiū patitur.*

^c Aliter dicitur, quod spiritui datur quidam habitus supernaturalis propter demeritum peccati, & per illum habitum subiicitur corporali agenti, vt possit ab eo pati.

Contra hoc, aut ille habitus est forma corporalis, aut spiritualis. Si corporalis, ita potest Deus dare illum habitum Angelo, vt inhæreat, sicut quod Angelus sit albus, vel lapis sapiens: quia æqualis est repugnantia vtroque suscipientis ad susceptum. Si spiritualis, ergo non per illum magis est passum proportionatum corpori vt agentis, quam prius.

Præterea, habitus non est quo simpliciter possumus, sed quo aliquammodo possumus: ergo in quo non est potentia simpliciter ad agere, vel pati, in eo non est potentia ad sic agere, vel pati; sed in natura illa non est sufficienter potentia ad pati, nec ille habitus potest dare posse, quia non est potentia.

Præterea, illa pœna reciperetur immediatè in illo habitu tanquam in proximo receptiuo: imò nec mediatè in ipsa natura Angeli, si repugnat illi naturæ: & si deur primum, sequitur quod ille habitus separatus ab Angelo posset puniri eadem pœna. Si secundum, sequitur quod nullo modo Angelus puniatur, sed tantum ille habitus.

COMMENTARIUS.

² ^b **H**ic dicitur quod spiritus, &c. Suppositio huius quæstionis est dari infernum in aliquo loco determinato, tanquam carcerem damnatorum, qui in eo cruciantur igne, qui infernalis dicitur, & hunc ignem esse sensibilem; de hoc aliquid dicemus infra distinct. 48. quæst. 2. ad. 4. & distinct. 50. q. 1. art. 1.

De modo quo ignis infernalis cruciat spiritum.
Hugo.

Interim supponendo hanc veritatem, controuerfiam de modo, quo ignis cruciat spiritus, tangit hic Doctor, quæ est quæstio satis obsecrata; de qua Hugo de S. Victore. lib. 2. de Sacramentis p. 16. cap. 3. *Quomodo inquit, anima sine corporibus a rebus corporalibus pati possunt? ecce dicamus, nescimus quomodo hoc fieri possit, nunquid ideo*
Scoti Oper. Tem. X.

verum non est, quia nescimus quomodo est? & infra p. 9. cap. 11. Ne mireris, opus Dei est hoc opus, mirum est, sed non ideo falsum, quia mirum est, &c. verum est; nec tamen sit mirum, quia opus Dei est. Non mirum si mirabilis mirabilia operetur, &c. Obscuritas autem huius rei in eo consistit, vt saluetur proprietas Scripturæ, & Patrum, qui dicunt Dæmones, & animas separatas cruciari, & comburi in igne sensibili. Ex altera parte quomodo ignis sensibilis, & materialis sibi subigat Spiritus quoad actionem sensibilem, cum subiectum non sit capax talis actionis, aut effectus, corruptibilis materialis, qualis debet esse quicumque ille, qui per ignem relinquitur, aut immittitur. Hinc Theologi distinguunt duplicem actionem in hoc igne; aliam intentionalem, ignem, aliam realem, & physicam. Intentionalis est ab

⁴ *Henric. quodlib. 8. q. 3. Non possit spiritus subdi corpori vt puniatur per habitum supernaturalem.*

Ratio differentie.

Duplex actio

igne per modum obiecti, ut causat tristitiam: realis verò consistit in aliqua physica qualitate, aut forma, quæ producitur in ipsam substantiam Spiritus: actio autem intentionalis, ut est causa pœnæ, duplex assignatur, nempe apprehensio ignis, ut obiecti disconuenientis, & alligatio ad ignem virtute diuina, & in pœnam scelerum. De actione verò reali, quæ ab aliquibus ponitur, infra tractabitur suo ordine.

Quoad actionem ergo intentionalem, prima sententia est, Dæmones torqueri ab igne, inquantum illum apprehendunt sub ratione disconuenientis. Hæc sententia non reicitur à Doctore, sed exigit eius probationem, seu declarationem, quomodo sit apprehensio ignis, ut disconuenientis: & an apprehensio sit vera, vel erronea. Si vera, ostendi debere, quomodo ignis sit disconueniens: Si falsa, tunc sequitur ab igne non inferri passionem, sed ab opinione falsa. Quin imò sicut in Dæmonibus manent naturalia integra, non videtur quomodo necessitentur ad illum conceptum erroneum: non à Deo, quia non potest esse causa deceptionis; non ex natura sui intellectus, qui cognoscit ignem non esse iis disconueniens in esse obiecti, aut nociui. Præterea, quia non solum anima, ut ait Gregorius, *videndo, sed etiam experiendo incendiū patitur*, &c. Particulares modos explicandi hanc sententiam inferius explicabimus in corpore.

Gregor.

4
Sententia
Henrici.

Ignem physicū & sensibilibiter cruciare Dæmones ut instrumentū Dei.

Dari habitū in spiritu, quo rediatur capax cruciatui.

5
Impugnatur.

Ille habitus non est materialis, neque spiritalis.

Agens materiale nequit agere in spiritum.

6
Habitus prædictus ad quā classē

Aliter dicitur, &c. Hæc est sententia Henrici *Quodlibeto* 8. quæst. 34. in qua varios modos Doctorum recenset, & reicit. Tandem ipse resoluit pati spiritum ab igne, quia calidus est, supernaturaliter ut instrumento Dei, non quod statuat aliquam elevationem in igne, aut mutationem actionis, sed quod eodem modo, & actione, & virtute naturali caloris agat in spiritum, sicut in corpus sensibilibiter; ex parte tamen passi dicit à Deo supernaturaliter dari aliquem habitum spiritui, per quem sit passum proportionatum, & recipere possit ab igne formam, & ardorem. Hunc modum videtur Sorus amplecti, *distinct. 50. quæst. 1. art. 2.* dicit enim Dæmones, & animas affligi ab igne, ut instrumento diuinæ iustitiæ, eadem tristitia, quam concipit anima, ut vnita corpori ex dolore carnis, ut per ignem comburitur.

Hanc sententiam impugnatur Doctor, ea in parte, qua asseritur ab Henrico: quia ille habitus esset corporalis, vel spiritalis: si corporalis, ita repugnat sicut albedo, Angelo, vel sapientia lapidi, quorum repugnantia ad subiectum est talis, ut nulla virtute possint inesse. Si est spiritalis, non reddit subiectum in esse passi magis proportionatum, quàm aliàs ex se fuit proportionatum. Confirmatur, quia ille habitus, ut intelligitur in esse formæ, tam repugnat Angelo, quàm ipse calor, cum necessariò debeat esse forma materialis; quia nequit agenti materiali spiritus esse subiectum proportionatum, quoad actionem physicam, & materialem: ergo ut redatur proportionatum, necessariò acquirit aliquod esse materiale per talem habitum & extensum. Hoc autem perinde repugnat Angelo, quàm subiectare immediatè ipsū calorem.

Deinde, esse illud materiale vel esset per aliquam quantitatem, vel certè per qualitatem, vel per vnionem, aut adhesionem extrinsecam sine vnione entitatiuā. Non erit quantitas, quia

repugnat Angelum extendi per se, aut per accidens, cum sit indiuisibilis, & sine partibus: extensio autem supponit partes entitatiuas in subiecto, & requiritur talis extensio ex parte subiecti, ut sit capax actionis, & formæ ab agente materiali. Non est qualitas materialis, quia hæc per accidens tantum est extensa ratione quantitatis præsuppositæ in eodem subiecto; sed in Angelo nulla est talis: ergo etiam qualitas illa licet materialis sit aptitudine, id est, nata extendi, si recipiatur in extenso; tamen ut recipitur in Angelo, recipitur indiuisibiliter sine vlla extensione: ergo nequit disponere Angelum, ut subiectum actionis, ab agente materiali, quod necessariò supponit subiectum extensum, ac proinde per illam qualitatem nihil saluatur in subiecto, per quod fiat capax caloris, ut producitur à causa naturali, & secundum modum naturalem agendi ex parte causæ.

Deinde, non erit in Angelo per vnionem ille habitus, quia cum sit forma materialis, nequit sic inesse magis quàm alia, quæ ex genere repugnat Angelo. Si per adhesionem, quæritur de eius subiecto, quod nullum est: & sic ipse calor posset per adhesionem inesse, non tamen virtute causæ naturalis, cui repugnat formam extra subiectum producere. Deinde, si per adhesionem extrinsecam tantum inesset, quæritur an sit subiectum caloris? si sic, caro non est formaliter in Angelo, ut subiecto, sicut neque ipse habitus: ergo ignis actio in Angelum non saluatur.

Deinde, demus calorem inesse Angelo, nequit ipsi esse forma disconueniens physice, quoad substantiam Angeli, quæ non patitur nisi ab aliquo, quod repugnat sibi, aut qualitatibus eius physice: idè enim calor ab igne causat dolorem in animali, quia corrumpit dispositiones connaturales, & conseruatiuas sui esse, & consequenter ipsam substantiam in parte destruit, vel in toto. Sed sicut esse Angeli est indiuisibile, spirituale, substantiale, & simplex, non admittens compositionem, & à solo Deo dependens, non habet dispositionem vllam à qua conseruetur, vel cui repugnaret calor: ergo calor non posset ei repugnare ad dolorem, quamuis esset intrinsecus. Quod si ageret etiam ad corruptionem illius habitus, nihil inferret, quia sic magis esset connaturalis Angelo quàm repugnans; quia ille habitus vel est repugnans eidem, vel certè non est qualitas perficiens.

Secunda ratio Doctoris contra eandem sententiam, est, quod habitus non sit potentia, neque dar posse simpliciter, sed aliquoter, siue consideretur ut actiuus, aut passiuus, id est, ut complens potentiam, vel actiuam, vel certè passiuam: ergo supponit potentiam: sed nulla est talis potentia passiuā in Angelo ad pati ab agente corporeo: ergo eam non recipit ab illo habito, ut constituitur in genere habitus, prout distinguitur à potentia.

Tertia ratio, quia illa pœna reciperetur in ipso habitu, non verò in Angelo, supposito quod Angelus non sit eius capax, & consequenter neque etiam illius pœnæ, seu caloris producti etiam mediātè: ergo sequeretur quod ille habitus, ut separatus ab Angelo, posset etiam puniri illa pœna, intelligit puniri latè pro repugnante forma. Hæc ratio patet ex confirmatione primi argumenti: quia si mediante illo habitu reciperetur, sequitur quod ipse habitus esset primum

speculare potest. Non est quantitas.

Non est qualitas.

7
Non est vnio.

8
Calor non est forma disconueniens Angelo.

Angelus à solo Deo dependet quoad esse.

9
Secunda probatio.

Habitus ille non supponit potentiam in Angelo.

10
Tertia probatio. Ab inconuenientia, quia pœna illa conueniret habitui separato.

primū & immediatū eius subiectū, & non Angelus? neque Angelus esset mediatum subiectum: quia supponitur quod nullam habeat ex se capacitatem ad talem formam, neque per habitum reddit capax, quia calor ille est, extensus, vt producit ad causā materiali: ergo nulli inheret nisi subiecto per se, vel per accidens extenso: viroque modo repugnat Angelum extendi, cum non habeat partes: ergo, &c.

I I. Ex his etiam impugnatur sententia Soti: quia dato quod ignis, vt instrumentum Dei, posset agere calorem sensibilem in Spiritum, vel certe passionem connaturalem doloris conuenientis, ex tali actione; dato, inquam, quod non esset repugnantia ex parte causæ instrumentalis acti-

uæ, est repugnantia ex parte passi, quam Deus nequit supplere; idē enim potest causam efficientem sic eleuare, quia vel non repugnat ipsi recipere à Deo virtutem, aut motum vt ipsi subordinatur, vel certē est in ipsa virtus quædam inchoata, quam Deus supplere potest, eo modo quo à variis hæc virtus instrumentalis explicatur

vno aut alio modo: sed Deus nequit vt causa materiali vt recipiat formam ipsi repugnantem absolute; quia concursus eius est per suam entitatem formaliter se communicando, non aliud cauendo in alio: entitas autem formalis repugnans expositiua ratione sua, & essentiali, nequit inuari, sicut neque essentia manens eadem essentia: ergo cum Angelo ex sua natura & essentiali repugnet subiectare formam materialem, ita etiam repugnat recipere dolorem sensibilem ab igne, etiam vt instrumentum Dei esse posset, respectu subiecti, cui aliās forma non repugneret. Ergo etiam repugnat vt Angelus recipiat ab igne illam tristitiam, quæ sequitur præcisē ex dolore sensibili, quā sensibilis est, & per modum obiecti sensibilis. Probatu consequentia, quia vt tristitia est in voluntate, & distinguitur à dolore, qui est carnis, per realem eius immutationem à calore, illa tristitia est de dolore, vt obiecto, vel certē consequens passio ad dolorem, inquantum afficit sensum; sed dolor sensibilis nequit sic applicari Angelo, vel per modum obiecti, vel certē per modum afflictui, quia eius est incapax: ergo nequit ignis, agendo etiam vt instrumentum Dei, mediante dolore sensibili, & suo calore causare tristitiam in Angelo talem, qualem astruit Sotus, nempe eam, quæ nata est sequi ad dolorem sensibilem, vel ad ignem, vt causat talem dolorem.

I 2. Confirmatur, calor excedens est disconueniens animæ coniunctæ, quia lædit carnem, & destruit temperamentum organi connaturale, disponendo ad corruptionem eius; sed in Angelo nequit habere vllum talem effectum, vt probatum est contra Henricum: ergo nequit ignis in eo causare talem tristitiam, qualem causat in voluntate animæ coniunctæ, quia lædit sensum, & appetitui sensitui repugnat, quia inclinat in suum delectabile, & consequenter causat tristitiam in voluntate ob sympathiam, qua condescendit appetitui. Idem dicendum de anima etiam separata, quia hæc non habet annexum sensum, aut potentias organicas, ex quibus natus dolor causaret tristitiam in voluntate: & patet etiam experientia; quia membrum aridum, in quo non est sensus vllus, quamuis adhæreat corpori, & vratur ab igne, non inde sequitur dolor in appetitu, aut tristitia in voluntate

animæ coniunctæ: ergo minùs hīc effectus causari potest actione ignis in anima separata, cui nulla actio caloris, neque ipse calor est disconueniens, sicut neque Angelo.

Alio modo teneretur ignem actione reali torquere Dæmones, & spiritus, immittendo illis, quæ est instrumentum Dei, qualitatem realem supernaturalem, quæ maculat spiritus, ex qua macula, vel sedatione concipiunt tristitiam eo modo, quod anima coniuncta conciperet tristitiam ex aliqua qualitate, quæ sedat corporis pulchritudinem, quamuis non læderet sensum. Hæc sententia est Suaris de Angelis lib. 8. c. 15. *responsione 4.* quam sequitur Malon. in 2. diff. 6. diff. 50. sect. 2. concl. 3. ad 3. Pelantius 1. part. quæst. 64. art. 4. diff. 5. Probabilem tenet Zumel. *ibid.* Fundamentum aliquod ex antiquis Theologis non habet hæc sententia: nam licet aliqui dixerint ignem, vt instrumentum Dei imprimere qualitatem suam in Dæmones, intelligunt illam qualitatem caloris sensibilis, cuius opinionis mentionem facit Albertus in hac diff. art. 37. & Durandus ad eam alludere videtur quæst. 11. neuter autem eam approbat, sed ex discursu impugnando fertur in hanc sententiam, non quasi ab aliquo tum insinuatam. Fundamenta huius sententiæ non sunt alia, quàm quod reliquæ opiniones Doctorum non recte satisfaciunt difficultati, & quia hæc magis seruat proprietatem Scripturæ, & Patrum, qua dicitur ignis infernalis cruciare, & comburere spiritus. Tertiū, quia nulla est repugnantia in hac sententia, quia materiale, vt est instrumentum Dei, potest eleuari ad producendum qualitatem spiritualem, & supernaturalem, vt aqua ad producendam gratiam in Baptismo; ex altera parte, licet spiritus non sit capax qualitatē materialis, potest recipere supernaturalem & spirituales, quæ ipsi aliquo modo repugnet, ita vt ex illa concipiat tristitiam. Declaratur à prædicto authore per oppositionem positiuam, & contrariam ad gratiam sanctificantem, vt est in essentia animæ pulchritudo eius, ita illam qualitatem opponi gratiæ per modum deformitatis positivæ contrariæ, quæ substantiam spirituales turpem reddit: & quamuis fortasse illa deformitas non opponatur physice rigorose, saltem moraliter opponi potest.

Hanc sententiam optimè impugnat Durandus loc. cit. quæst. 11. & ex eo Vasquez 1. part. diff. 243. cap. 5. Fauet ratio Doctoris prima contra Henricum, eam aliter applicando, vt præfati authores applicant. Summa impugnationis in hoc consistit, quia talis eleuatio non est possibilis ex parte principij. Deinde, quia ex parte etiam termini vix assignari potest fundamentum disconuenientię illius qualitatis, quia nequit esse dolorifera, aut afflictiva, nisi vt corrumpit aliquid connaturale Angelo: sed hoc capi non potest, quia vel esset corruptio substantiæ Angeli, & hoc nemo dicit; vel esset corruptio alius cuius accidentis connaturalis Angelo: & hoc non, quia nullum apparet tale, à quo dependeret substantia Angeli in esse, aut operatione: quia talis qualitas deberet recipi in substantia Angeli: sed hæc non dependet ab vlla tali in esse: quia incorruptibilis est; neque etiam Angelus habet operationem propriam mediante tali qualitate; quia solum agit mediantibus potentiis, & non substantia: ergo nulla alia qualitas in ipsius substantia fingi potest, quæ sit actiua: ergo ne-

I 3. *Sententia Sui. quæ est instrumentum Dei, qualitatem realem rie & aliorū. Dari qualitatem supernaturalem spirituales sedantē Angelū, ex qua oritur tristitia.*

Hæc sententia recedit ab opinione antiquorum.

Fundamentum huius sententiæ.

Seruat proprietatem Scripturæ & Patrum.

Non est repugnantia.

Opponitur contraria ad gratiam sanctificantem.

I 4. *Impugnatur prædicta sententia.*

Est inefficax ad effectum prætersum.

Non corrumpit aliquid in Angelo.

quit imaginari quomodo illa qualitas supernaturalis sit ipsi contraria, aut consequenter dolorifera.

15 Dices tollere ipsius pulchritudinem.

Responsio. Contrà. Hæc pulchritudo Angeli vel est supernaturalis, aut certè naturalis; supernaturalis nequit esse: quia dona supernaturalia adempta sunt per peccatum; naturalia verò manserunt integra ex Dionysio: ergo, &c.

Responsio. Dices dicere repugnantiam ad gratiam positivè, & contrariè.

Impugnatio. Contrà. Hoc dici nequit, quia si diceret repugnantiam ad gratiam positivè, non posset à Deo solo produci, sicut neque peccatum; quia esset eiusdem malitiæ eum peccato: nam dato quòd gratia sit participatio diuini esse, & ex natura rei constituat gratum, vt in schola D. Thomæ frequentius tenetur, nihil repugnat positivè, & contrariè gratiæ, nisi quòd ex se formaliter dicit oppositionem ad illud prædicatum, in quo formaliter ratio gratiæ constituitur: sed nulla creatura potest dicere positivè repugnantiam talem, nisi peccatum quòd ab intrinseco est malum: ergo nequit fundari talis oppositio in aliqua qualitate physica, & à solo Deo producta; neque consequenter potest esse aliqua talis secundum suum esse physicum intrinsecè mala, magis quàm substantia intrinsecè mala, quam constituiebant Manichæi: nam omnis ratio siue à fide, siue etiam à natura deducta, quæ probat non dari substantiam, aut aliud genus entis malum intrinsecè, vt procedit à Deo, & habet rationem entis physicè, sic etiam concludit idem de qualitate physica. Quidquid ergo ab intrinseco dicit oppositionem physicam ad gratiam, necessariò est malum: nam hac ratione dicit priuationem gratiæ, in qua priuatione malitia peccati habitualis formaliter consistit iuxta sententiam D. Thomæ: sicut ergo peccatum nequit à Deo esse, sic neque illa qualitas, si dicit repugnantiam ad gratiam: quia neque admitteret Suarez habitum vitiosum, aut erroneum à solo Deo posse produci, ex eo quòd determinatè disponat ad malum; quamvis subiiciatur libertati eius inclinatio; sed qualitas per se contraria gratiæ formaliter, & non sola inclinatione, aut virtualiter est mala, & independents à voluntate: ergo minùs potest à Deo solo produci.

Solum peccatum dicit oppositionem ad peccatum.

Esset intrinsecè mala, & consequenter non esset à Deo.

Habitus erroneus aut vitiosus non est à Deo solo auctore.

16 Si dicas illam qualitatem non opponi gratiæ, quæ gratia est, sed pulchritudini, vt est per gratiam, aut ornatui.

Impugnatio. Contrà. Hæc solutio est satis libera, & obscura: quia pulchritudo, quæ est per gratiam, non concipitur diuersa ab effectu suo formali primario, vel certè ab aliquo virtuali, inquantum communicatur diuersa perfectio ex radice gratiæ, ad ipsam consequens, vt est reformatio imaginis, & ordinatio potentiarum per habitus virtutum: sed si priori modo opponatur gratiæ illa qualitas deformans Dæmonem, perinde est ac opponi ipsi gratiæ: quia oppositio formarum contraria est ratione effectuum formalium in eodem subiecto. Secundum dici nequit, quia ex habitu virtutum non redundat aliqua pulchritudo physica, aut moralis propriè in substantiam Angeli, aut animæ, vt diuersificatur in esse subiecti, ab ipsis potentiis: ergo oppositio nequit quoad hoc saluari. Deinde, quidquid charitati opponitur, quæ est primaria inter alias virtutes, opponitur etiam gratiæ, à qua est inse-

parabilis: ergo perinde repugnat gratiæ: nam quod repugnat posteriori per se repugnat etiam priori. Aliam pulchritudinem Angeli, neque ex reuelatione, neque à ratione naturali colligere possumus, neque asseri debet aliunde, nisi liberè velimus statuere, quod non est expediens in materia doctrinali, & maximè fidei, quæ obscurari non debet per libera, & non probata asserta.

Secundò, Sancti Patres difficultatem huius mysterij maximè in hoc statuunt, quòd intelligi nequeat, quomodo ignis materialis agere possit physicè ad combustionem propriè dictam spiritus immortalis, & incorruptibilis: ergo magis interpretandi sunt secundum illam proprietatem combustionis, quæ in aliis corporibus nota est, & sub cuius metaphora, aut similitudine, si saluari potest, aut proportionem, in præsentia materia differitur, quàm recurrere ad aliquem supernaturalem modum, qui neque combustio propriè dici potest, neque apprehendi seruata proportionem ad rei ipsius proprietatem. Vnde deducitur talis similitudo:

Quidquid agit ignis, vt eleuatur specialiter ex potentia obedientiali sibi, & reliquis entibus communi, non agit per modum ignis, sed instrumenti eleuati, neque consequenter agit per modum comburentis, quamuis aliqua tristitia ratione effectus supernaturalis præteriti concipiat ab Angelo, quæ tristitia non concipitur de ipso igne, quæ comburens esset; sed præcisè ob qualitatem illam supernaturalem, quæ si inesset, vel à solo Deo, vel à causa quacunque creata, vt instrumento Dei eleuato, perinde pœnaret, & contristaret Angelum: ergo hic modus dicendi non saluat proprietatem Scripturæ, combustionis & cruciatus per ignem, quæ ignis est, aut actionem realem, & connaturalem ignis comburentis, quam prætendunt Scripturæ, & Patres.

Consequenter magis obscurat mysterium, quàm declarat, inuoluendo maiores difficultates contra principia, ex quibus ipsi Patres difficultatem mysterij pensant, vt Gregorius dicens animam non solum videndo, sed etiam experiendo incendium pati, &c. Item libro eodem 4. Dialogorum cap. 30. Si Diabolus, inquit, eiusque Angeli sunt incorporei, corporei sunt igne cruciandi: quid mirum si anima antequam recipiant corpora, possent corporea sentire tormenta. Item August. lib. 21. de Ciuitat. cap. 10. Cur non dicamus quamuis miris, veris tamen modis, spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, &c. Vnde sequitur saluando hanc combustionem, & pœnam in sola tristitia ex igne, non esse recurrentem ad alium modum, ex quo sequeretur tristitiam non causari ab igne immediatè, & quæ ignis est; quia sic minùs propriè saluatur intentum.

Tertiò, vt optimè Vasquez. Illa qualitas supernaturalis quoad substantiam nequit dici deformitas subiecti, sed potiùs ad pulchritudinem eius facere: quia & illa entitas supernaturalis est, & à Deo infusa, à quo nihil natura sua malum in hoc genere entis supernaturalis videtur posse procedere, alioquin non esset locus probandi genus entis supernaturalis in substantia excedere ens naturale in perfectione: quomodo ergo essentialis aliqua turpitudine imaginari posset in genere entis supernaturalis? Essentialem dixi turpitudinem, quia talis deberet esse illa qualitas, quæ

17 Secunda ratio. Punctu difficultatis præsentia Patrum.

18 Illa qualitas non esset combustio.

19 Ignis vt sic eleuatus non combureret.

20 Obscurat mysterium. Gregor.

21 August.

22 Tertia ratio. Illa qualitas supernaturalis potius erit pulchritudo.

23 Ipsa in se qualitas esset turpitudine.

Solutur fun-
damentum
oppositum.

quæ non destrueret aliquam naturalem pulchritudinem Angeli, ut conceditur, sed ipsa in se qualitas esset eius turpitudine formalis adhærens, ex qua conciperet tristitiam: in genere autem qualitatis supernaturalis ab intrinseco repugnat concipere aliquam essentialiter malam, imperfectam in specie, & positiuè, aut turpem: nam in ipsis naturalibus turpitudinem, & malum referimus in causas naturales, & non in Deum, qui est causa indeficiens. Hinc responderetur ad fundamentum oppositæ sententiæ, illam qualitatem & repugnare ex parte termini, & repugnare ex parte principij, non solum ea ratione, qua putamus instrumenta eleuari non posse ad eiusmodi effectus supernaturales modo, quo asseritur: sed etiam specialiter repugnare talem qualitatem posse procedere, vel à Deo solo, vel per instrumentum eleuatum agenti: quia repugnat perfectioni diuinæ, siue dicatur physice turpitudine ex essentia formæ, siue etiam moraliter, ut dicit Suarez; quia hæc turpitudine moralis debet aliquo modo concipi respectiue ad regulam aliquam, & ordinem, aut proportionem iustam, cui repugnat.

Quod si quis dicat qualitatem illam non esse essentialiter turpitudinem, sed ita apprehendi in opinione Angeli, redit argumentum Doctoris, quo vel ipse Suarez impugnatur alios; nempe tunc non ex vi qualitatis turpari Angelum in esse, sed

ex erronea apprehensione, seu opinione: hoc autem dicendo perinde est statuere illam qualitatem, vel quodcunque aliud: v.g. ipsum ignem applicatum in quantum ex opinione erronea apprehenderetur disconueniens: & tunc cruciatus non esset ex causa reali, sed ex causa apparente, & non subsistente in re ipsa.

Accedit vltimò quòd hæc turpitudine Angeli, in quantum esset causa pænæ particularis, & sensus, posset saluari melius in ipso peccato habituali manente per modum maculæ, & odij, & eiusmodi; quia licet peccatum mortale ex communi ratione priuet demeritoriè gloriâ, & quoad hoc sit pænæ damni causa; tamen in specie hac, vel in illa est macula animæ, & Angeli, & turpitudine eorum, quæ sub speciali ratione considerata esset causa tristitiæ particularis in genere maculæ, & turpitudinis, ac deordinationis. Non esset ergo fingenda qualitas diuersa ad hunc effectum, quamuis etiam non rectè diceretur tunc cruciatus causari ab igne, aut alia causa extrinseca, per modum cruciantis: tamen ob maculam, & turpitudinem, non videtur sufficiens ratio excogitandi qualitatem prætenfam, ut patet: quia in genere maculæ moralis, nulla maior adhiberi potest, quam sit ipsum peccatum: physica autem macula nequit saluari, ut patet ex dictis.

20
Prima ratio.

SCHOLIUM.

Postea definitione doloris, & eius differentia à tristitia, & ostenso quod est eius & sensationum subiectum, definit tristitiam, & in spiritu ostendit non esse ex falsa apprehensione, sed ex vera existentia obiecti noliti: hoc autem obiectum in proposito est ignis. Primò, ut detinens, secundo, ut obiectiue immutans spiritum. Explicat quomodo spiritus nolens detinetur in igne à Deo effectiue, & ab igne formaliter, unde provenit eius tristitia, cuius immediata causa est ipsa ignis detinentia nolita.

^d AD quæstionem dico, quòd secundum Augustinum 14. de Ciuitat. Dei cap. 15. Dolor carnis tantummodò est offensio animæ ex carne, & quædam ab eius passione dissensio, sicut anima dolor, qui nuncupatur tristitia, est ab his rebus qua nobis nolentibus accidunt. Ex hoc apparet, quòd dolor est passio consequens apprehensionem sensitiuam, & in appetitu sensitiuo, Tristitia autem est propriè in appetitu intellectiuo, aut in voluntate, & consequens apprehensionem euentus aliquius obiecti noliti.

5
Quid dolor
& tristitia,
& quomodo
differunt?
de quo 3.
dist. 15.

Primum, scilicet dolorem propriè dictum, non oportet quærere in spiritibus, siue Angelis, siue animabus separatis, nisi fingatur, quòd in spiritu separato sit appetitus sensitiuus, & pari ratione sensus: & tunc etiam posset inesse sibi passio, tam secundum appetitum illum, quam secundum sensum, quod trufaticum est secundum Aristotelem 1. de Anima. Nihil aliud est dicere animam tristari, vel gaudere, quam texere, vel edificare: quod utique verum est prout sunt passionibus appetitus sensitui: quia illæ sunt passionibus totius coniuncti, sicut & sentire, ad quod consequitur passio. Est ergo totius coniuncti ex libro de Sensu, & de Somno.

Text. c. 64.

Nec tamen nego in anima separata esse illam perfectionem, quæ est completiua in ratione potentie sensitivæ: nam illa non est aliud ab ipsa essentia animæ intellectivæ, tenendo, quod tenui 2. lib. dist. 16. quod principia operandi ex parte animæ non sunt accidentia animæ. Sed illa perfectio, quæ est in anima, imò est realiter ipsa natura animæ, non est potentia visiva, vel auditiva, nisi partialiter: sed propria potentia visiva est quoddam essentialiter includens illam perfectionem animæ, & aliam perfectionem corporis mixti, correspondentem isti ad operationem communem: & eodem quai.

6
Anima non
est potentia
visiva ada-
eodem quai.

eodem modo ipsa sensatio est primò totius coniuncti ex istis duobus, ita quòd proximum susceptivum, & ratio suscipiendi non est in anima, vel aliquid, quod præcisè est in anima, nec forma mixtionis in organo: sed forma totius compositi ex corpore mixto, & anima, & talis perfectio est proxima ratio recipiendi sensationem: & ideò illa forma totalis est potentia sensitiva, nec vna pars eius, scilicet forma mixti, nec alia, scilicet forma animæ intellectivæ: ergo de dolore, ut distinguitur à tristitia, non oportet quærere causam, nec in spiritu separato, nec in anima separata, quia non potest esse ibi.

*Subiectum
sensationis
est compositum
ex anima &
organo.*

7
*Tristitia ex
quo oritur.*

De tristitia videamus. Dico quòd cum sit in voluntate ex apprehensione existentia obiecti disconuenientis secundum rationem, vel oportet quærere obiectum, quod statim ostendatur ut disconueniens per rationem, & tamen positum: vel si non potest statim ostendi ut disconueniens, nisi à ratione errante, quia non esset disconueniens Michaëli, & non videtur rationabile, quòd illa afflictio sequatur apprehensionem erroneam, oportet inuenire ibi obiectum disconueniens secundum rationem, & nolitum, & tamen positum.

*Ignis dupliciter
disconueniens
spiritibus.*

Dico autem quòd ignis ille est obiectum sic disconueniens, & hoc dupliciter. Primò, ut detinens spiritum diffinitivè: secundò ut immutans obiectivè.

De primo, nullum corpus, ut locans est locato disconueniens, nisi quia aliud corpus est sibi conueniens: spiritus autem, sicut cum nullo corpore habet naturalem conuenientiam, quia tunc illud esset naturale saluatiuum eius: ita ad nullum corpus habet naturalem disconuenientiam, propter quam detineri ibi sit naturæ suæ disconueniens. Vnde si Michaël cuicunque corpori esset ex præcepto diuino coniunctus localiter diffinitivè etiam perpetuò, & hoc apprehenderet, nullo modo apprehenderet ut disconueniens, nec ut materiam tristitiæ: ergo ad habendum tristitiam de igne detinente, oportet ut inueniatur primò ratio noliti.

*Quomodo
Angelus
detinetur
ab igne ita
ut inde
tristetur.*

Sic Angelus malus habet nolle detineri perpetuò ab igne, & specialiter sub ista ratione ex sententia diuina, vel voluntate diuina illic effectivè detinente: & ad istud nolle inclinat affectio commodi, secundum quam appetit liberum vsum potentia: ut sicut natura sua est indifferens ad quodcunque corpus, sic posset se facere præsentem cuicunque corpori. Promouet autem superbia, propter quam appetit ut propria potestate: consummat inuidia, propter quam nunquam veller determinatè esse propter sententiam, vel actionem diuinam. Istud nolle præcedit detentio, & apprehensio detentionis: isto autem nolle, licet inordinatè posito in voluntate eius, sequitur apprehensio certa de euentu istius noliti: & ex hoc tertio, vel quinto, computando ista duo, quæ præcedunt nolle, sequitur tristitia.

8 Si quæras, nunquid illam tristitiam effectivè causat ignis detinens? Respondeo, ignis non detinet spiritum effectivè; quia quod non locat aliquid effectivè, nec impedit ipsum amoueri ab hoc loco, non detinet ipsum: hæc domus quidem non detinet me effectivè quantum ad primum, quia non locat me effectivè: tamen impedit me moueri ad alium locum: & ideò potest dici quodammodò effectivè me detinere, sicut prohibens aliam detentionem formalem: vnde locus formaliter me continet, & locat, non autem effectivè.

*Locus corporalis
nec effectivè,
nec formaliter
detinet spiritum
necessariò.*

Sed neutro modo potest aliquis locus corporalis detinere Angelum: ergo tantummodo ille ignis formaliter detinet, ita quòd nulla est detentio ignis pertinens ad genus Actionis, sed tantummodò respectus extrinsecus adueniens reducibilis ad genus Vbi: detinens autem actiue, siue primo modo, quia determinans actiue ad locum illum: siue secundo modo, quia prohibens ab illo loco ad alium locum; Deus est immediatè: quia contra voluntatem Angeli non habentis saltem Angelum superiorem, non posset fieri sic detentio, nisi à Deo immediatè.

9

Sed ulterius Angelus non tantum odit detentionem actiuam Dei, & suam passiuam à Deo: sed odit detentionem formalem perpetuam ab illo igne, nec tantum apprehendit illam detentionem actiuam, vel passiuam ut positam, vel continuandam: sed illam detentionem formalem: & per consequens de illa detentione formali tristatur. Obiectum autem tristabile propriè causa est ipsius tristitiæ: quia non voluntas immediatè, tunc enim esset in potestate eius immediatè tristari, vel non tristari: quod non est verum, posita nolitione, & apprehensione noliti, ita quòd detentio illa formalis, vel ignis ille detinens formaliter effectivè contristat, & sic ultra, cum tristari sit formaliter cruciari eo modo, quo possibile est spiritum cruciari, sequitur quòd ignis, ut formaliter detinens spiritum, effectivè cruciat: & secundum illum modum potest

*Quæ causa
immediata
tristitiæ.
Vide D.
Thom. ubi
supra, &
Ric. hoc
dicentes.*

potest saluari dictum illud quo modo ignis est instrumentum Dei cruciando ; quia principaliter odit detentionem actiuam Dei, & suam passionem à Deo, quàm detentionem illam formalem ignis : quia secundam non odit, nisi in ordine ad primam : & ita quod affligit obiectiue : in secundo, affligit in virtute primi, & ita instrumenta- liter. Nec sequitur, ignis non detinet effectiue, sed tantum formaliter : ergo non affligit effectiue : quia ipsum, vt detinens formaliter, est obiectum nolitum, & ap- prehensum vt positum ; & ideo effectiue infert tristitiam.

Ignis for- maliter de- tinens quo- modo effe- ctive crui- ciet.

10

Si dicas, hoc est non tantum quia nolitum, sed quia obiectum est secundum se disconueniens : quia spiritui conuenit libertas, ac indifferentia ad quemcunque lo- cum corporealem : ergo antecedens est falsum, vt dictum est supra de Michaële, si apprehenderet se perpetuo determinari ad certum locum vnum à sententia diui- na, non tristeretur : quia etsi in eo sit libertas, vel indifferentia ad loca, non tamen ad illa, vt in actu tanquam perfectio naturalis : quia sicut nec vnus locus, ita nec in- differentia ad quæcunque loca naturaliter perficit Angelum : & ideo determinatio ad vnum non est contra naturalem inclinationem Angeli.

Determi- natio ad vnum locū non est con- tra inclina- tionem na- turale An- geli.

Exemplum illius modi tristandi potest esse in hominibus desiderantibus mori, quibus tristis est vita. Hoc modo odiunt animam in corpore suo esse vsque ad in- stans mortis naturalis, propter aliquid odibile concomitans vitam mortalem : & se- cundo apprehendunt istud nolitum fore : & ideo tertio sequitur tristitia de detentio- ne animæ in corpore, seu de corpore, vt detinente animam : non quod corpus de- tineat effectiue animam, sed quomodocunque, vt susceptiuum formæ, & vt sic de- tinet, est obiectum nolitum, & vt sic apprehensum effectiue contristat : & istud ha- beri potest à Gregor. Dialog. 4. *Si uiuentis hominis spiritus incorporeus tenetur in corpore, cur non post mortem incorporeus spiritus corporeo igne tenetur ?* & August. 21. de Ciuit. Dei cap. 10. *Si spiritus hominum profecto incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus mem- bris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubilibus alligari.*

COMMENTARIUS.

21 *Hunc cru- ciatum fieri per actionem intentionale.*
AD quæstionem dico, &c. Ob difficulta- tes agitas contra sententias iam impu- gnatas, quæ saluant ignem cruciare Dæmones per actionem realem, & immissionem physi- cam, vt actio realis distinguitur ab intentionali, quæ fit mediante cognitione, ideo communiter antiqui Scholastici docuerunt hunc cruciatum fieri per actionem intentionalem, ita vt non patiantur spiritus ab igne per actionem realem. Addunt præterea pati ab igne per alligationem, & detentionem in igne. Doctor hic, D. Thom. quæst. 3. art. 2. quæstionum. 3. & 1. part. quæst. 64. art. 4. ad 5. contra Gentes lib. 4. cap. 9. de veritat. quæst. 26. art. 1. Quodlib. 2. art. 3. Quodlib. 3. art. 2. D. Bonauentura in hac distinct. 2. part. d. art. 3. quæst. 1. Durandus quæst. ult. Paludan, quæst. 7. Richard. art. 2. quæst. 3. Gabr. quæst. 3. art. 2. Mayoran q. 8. & reliqui præter citatos in 2. opi- nione, & 3. iam impugnatis. Ita autem intelli- gitur hæc pœna, vt ex allegatione oriatur tristi- tia, vel ex ipso igne tanquam obiecto, cui sub- ditur Angelus, & anima violentè, & contra vo- luntatem ipsorum.

Definitur do- lor.
Vt autem hunc modum cruciatus explicet Doctor adducit definitionem doloris ex Augu- stino lib. 14. de Ciuitat. cap. 15. *Dolor, inquit, carnis tantummodo est offensus anima ex carne, & quedam ab eius passione dissensio, sicut anima dolor qui nuncupatur tristitia, est ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt, &c.* Ex qua definitione col- ligit quod dolor sit in appetitu sensitivo, tristi- tia in appetitu rationali, vterque autem proue- nit ex apprehensione disconuenientis. Secundo dicit, quod nequeat dolor inueniri in Angelo, & anima separata, scilicet dolor propriè dictus,

vt est passio sensus, & appetitus sensitui ; quia vbi deficit causa, deficit etiam effectus : in An- gelo autem, & anima separata non est sensus, neque appetitus naturalis, ex quibus sequitur dolor : ergo neque subiectum, neque causa do- loris : quia dolor fit in organo proximè, quod ex anima, & corpore componitur : tale autem non est in anima separata, aut etiam in Angelo. quamuis autem in anima separata, vt bene aduer- tit, sit illa perfectio completiua, & constitutiua potetiae sensitivæ, tamen illa nihil aliud est quàm ipsa substantia animæ rationalis, quæ se sola ne- quit constituere potentiam sensitivam, quæ est organica, & materialis composita ex mixto, & anima.

Dolor propriè dictus non est in anima se- parata aut Angelo.

In anima nō est potentia sensitiva.

Tertio dicit, quod tristitia in voluntate sit ex apprehensione obiecti disconuenientis secun- dum rationem, & existentis : oportet ergo vt concurrat obiectum ex se disconueniens, & non ex apprehensione erronea, quæ in proposito communiter excluditur à Theologis. Illud ergo obiectum debet esse nolitum, & positum in esse, vt inferat passionem voluntati Dæmonis, quam non infert Michaëli ; quia non est ipsi disconue- niens, scilicet secundum naturam, sicut neque Dæmoni ; sed erit disconueniens secundum dif- positionem diuersam voluntatis, qua est nolitum à Dæmone, & contra appetitum explicitum, aut etiam innatum eius ; sed magis explicitum, quàm innatum, licet sit contra innatum, in- quantum voluntas eius ex se inclinatur ad liber- tatem, & reliquas perfectiones, quæ impediun- tur, magis tamen ex voluntate elicitæ Angeli, & inordinata hæc tristitia oritur.

22 *Tristitia causa.*

Eius obiectū debet esse no- litum.

Oritur ex replicate ex- plicita com- plicit.

Dico autem quod ignis ille, &c. Hæc conclu- sio respondet quæstioni ; docet autem quod ignis ille sit obiectum disconueniens dupliciter. Pri- mō, vt detinet spiritum definitiue. Secundo, vt immutans

23 *Conclusio principalis.*

immutans obiectione. Quoad priorem partem conclusio est communis antiquorum, & probatur ex Scriptura: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius*, &c. Math. 25. idem patet Math. 3. de paleis comburendis, quæ denotant reprobos. 2. ad Thessalon. 1. Apocalyp. 14. 2. Petri 2. Deus *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit*, &c.

24 *Quomodo ignis est disconueniens Diabolo.* De primo nullum corpus, &c. Ostendit quomodo illa detentio, & ignis posset esse disconueniens Diabolo, aut nolitum, & ex quo motiuo. Dixit enim prius necessariò inueniri debere in igne rationem disconuenientis, & noliti, ad hoc ut eius apprehensio cruciet. Dicit primò non esse disconueniens naturaliter, quia idè locus est disconueniens naturaliter: quia aliquod corpus determinatum est conueniens, nempe ut conseruatiuus locati, vel ad quod locatum ipsum dicit inclinationem, ut lapis ad centræ: hoc modo nullus locus corporeus est conueniens Angelo; aut per oppositum disconueniens, quia nullam perfectionem à tali recipit, aut conseruationem. Vnde si Angelus beatus, ut Michaël, ex præcepto diuino esset ligatus certo loco, non idè apprehenderet locum ut sibi disconuenientem, neque idè conciperet tristitiam: ergo ut habeatur tristitia de igne retinente, oportet ut habeatur de eo ratio aliqua noliti.

25 *Vnde est ignis nolitum.* Hanc autem rationem noliti reducit primò ad sententiam diuinam, ex qua in vindictam peccati detinetur Angelus in igne tanquam in carcere, qui eidem est destinatus & paratus, & ad hunc effectum carcerandi creatus. Sicut ergo noluit subesse Deo, quoad legem, & præceptum, sic etiam non vult subesse quoad pœnam, & vindictam peccati. Sicut etiam secundum affectum commodi, & amoris proprii inclinatur ad vsum liberum sui, & suæ potentiæ loco motiæ, ita habet nolitionem detentionis prædictæ. Hanc nolitionem promouet etiam eius superbia, qua nolit subesse Deo, & ubi propria potestate independenter consummat inuidia, propter quam detrectet diuinum imperium, & sententiam, & vindicationem. Addi potest etiam sicut complacet, obstinatur, & obcæcatur in peccato, non vult eius pœnam. Detentio ergo illa præcedit apprehensionem, apprehensionem verò sequitur nolitio, detentione posita in euentu certo, & ex his tanquam causis sequitur tristitia voluntatis. Ex quibus optimè declaratur quomodo tali voluntati Dæmonis sic dispositæ illa detentio sit disconueniens.

Nolitio detentionis sui in igne. *Odium, & inuidia ac superbia.*

Pertinacia & complacencia in peccato.

Sequela dictorum.

26 Deinde subiungit Doctor ignem non detinere Dæmonem effectiue, siue aliquid producendo in ipso, per quod subdatur, vel impediendo ne alium locum posset occupare: hæc enim Angeli violentia nequit fieri virtute alterius causæ, quam primæ, saltem illius Angeli, qui non habet superiorem Angelum, scilicet in potestate, virtute, & gradu perfectionis naturalis: nam aliquos ex omnibus ordinibus cecidisse communiter supponitur, & retinuisse perfectionem naturalem omnes, docet Dionysius. Hierarchiam etiam quandam dominationis inter Dæmones seruati constat ex illo Math. 12. 13. & Marci 3. *In Beelzebub principe Dæmoniorum eiicit dæmonia*, &c. Vbi significatur traditione obseruata, & retenta in Synagoga aliquis principatus inter

Dæmones; quod docet D. Thomas 1. part. q. 109. art. 2.

Adiicit præterea Doctor num. 9. Dæmonem odio habere non solum sui detentionem actiuam, ut est à Deo; sed etiam detentionem formalem ab igne, ex qua etiam tristatur, quod est consequens ad detentionem actiuam; nam hæc eatenus affligit, quatenus violentè ligat Dæmonem certo loco, contra appetitum elicatum suæ voluntatis: ergo contra eundem appetitum est detentionis, non tantum actiua, sed etiam ut coniungitur termino, & reducit ad actum, quo alligatur formaliter Dæmon repugnans, licet detentionis formalis sit idè disconueniens, quia coniungitur actiue; eamque sequitur ut terminus; primariò ergo concipitur tristitia de ipsa actiua, ut est à Deo; secundariò verò de passiuâ, & formali, ut ad eam sequitur, & in ordine ad actiuam, qua cogitur Dæmon: in hac ergo detentione formali inuenitur etiam ratio obiectionis tristabilis, non absolute, sed in ordine ad actiuam. Obiectum autem tristabile est causa tristitiæ, & non ipsa voluntas: quia iuxta principia Doctoris, passionis non sunt actus vitales, neque procedunt à voluntate etiam, ut per modum naturæ operatur, prout alij volunt. Hanc difficultatem in sequentibus tangemus suo loco.

Interim subiungit quòd ignis effectiue causet tristitiam in Dæmone, quia detinet ipsum formaliter ut locus: quia hoc ipsi est pœnosum, & repugnans, & tristans voluntatem eius: & sic saluatur illud, quod dicitur, ignem, ut instrumentum Dei, cruciare spiritum, &c. quia alius cruciatus in spiritu non datur, nisi tristitia. Tristitia autem ab igne procedit principaliter à Deo, ut effectiue ligante spiritum igni, & sic ignis in virtute illius tanquam instrumenti cruciat. Nec valet consequentia. Ignis non detinet effectiue; ergo non cruciat effectiue; quia cruciat ut obiectum nolitum, & ut præsens apprehensum: detinet verò formaliter in virtute Dei ligantis, seu alligantis spiritum igni. Deinde, soluit obiectionem, quam superius declarauit. Vis solutionis in eo est, quòd ignis ut locus determinatus non cruciat Dæmonem, quia ipsi non est disconueniens, aut nociuus; sed ignis ut nolitus, & prout ad eum alligatur diuina virtute Dæmon. Subdit deinde exemplum, quod declarat detentionem formalem esse obiectum nolitum, & crucians, quod exemplum desumit ex doctrina Gregorij, & Augustini, quorum verba subiicit. Exemplum ergo est de eo, qui desiderat mori, & cui tristis est vita præsens, ut sit in Sanctis, qui desiderant solui, & esse cum Christo; vel non videre mala, quæ experiuntur; vel etiam in aliis, qui præferunt mortem languori, & infirmitati, aut aliis afflictionibus, quas patiuntur: hi nolunt vitam prolongare, aut animam in corpore perseverare, & apprehendentes contrarium tristantur de detentione animæ in corpore, seu vnione eius ad corpus, in qua vita præsens consistit. Eodem modo spiritus detentus actiue in igne per virtutem Dei, odio habet non solum actiuam detentionem, sed etiam ipsam passiuam, & formalem detentionem, qua posita, & apprehensa, in re cruciantur, tanquam per obiectum disconueniens.

Hæc est resolutio Doctoris quoad primū membrum conclusionis positæ: & breuiter reducit ad

27 *Odium detentionis tam effectiuam sui, quam formalem.*

In formali inuenitur ratio tristabilis.

28 *Ignis cruciat effectiue.*

Quomodo detentionis formalis cruciat, declaratur per exempla.

Distinctio XLIV. Quæstio II. 133

ad hoc, nempe ignem in ratione loci naturalis non esse spiritui disconuenientem, quia neque perfectionem, neque imperfectionem habet à loco corporeo, à quo non dependet, neque perficitur: ignem tamen ut effectiue in eo ligatur à Deo, contra appetitum explicitum, & ut passiuè etiam sic continet spiritum, esse obiectum utroque modo disconueniens, ex amore proprio, & propriæ libertatis ademptæ, ex odio diuinæ iustitiæ, & vindicationis peccati, ex affectu superbiæ, quæ tumet, ex affectu inuidiæ, & huiusmodi, quod summè inclinatur appetitu elicto in contrarium; & sic torqueri igne per tristitiam, quam causat, ut subest diuinæ potentiæ, & iustitiæ, tanquam instrumentum Dei, vlciscens peccatum, & ut concipitur à Dæmone, tanquam obiectum in re positum & nolitum, at repugnans suo appetitui elicto, & inordinato.

30
Antequam autem ulterius procedamus, probatur conclusio communis tanquam magis consentanea rationi, & proprietati Scripturæ, & locutionibus Patrum. Probatur autem hac ratione primò, & quasi à priori, creatura rationalis seruata proportionem oppositionis inter beatitudinem, & miseriam, ut sunt termini extremi sui status, ad quos deuenit, vel diuina misericordia, aut iustitia, mediandis operibus bonis, aut malis, vniuersimodè tendit in utrumque terminum, & vniuersimodè beatur, vel fit misera; sed beatitudo eius formalis, & perfectio consequens, in quibus satiatur, & fit in termino beata, attenditur præcisè in ordine ad affectus, & actus in quantum adhæret bono per fruitionem, & delectationem consequentem: ergo miseria eius consistit similiter in actibus, & affectibus, seu tristitia, ut adhæret malo disconuenienti secundum inclinationem eius: ergo cruciatus & pœna eius formalis consistit in tristitia formaliter, ex quibuscunque causis oriatur; & sicut impossibile est eam beari, nisi ut adhæret bono, & finit, in quo quiescit; ita impossibile est eam cruciari formaliter nisi ex malo adhærente per disensionem & tristitiam ex ea disensione causatam. Propositio hæc vniuersalis est, & ab omnibus conceditur, quia reliqui modi, quos supra præmisimus, reducunt discursum ad hanc pœnam, tanquam ad cruciatum formalem. Patet ex oppositione boni, & mali ut comparantur ad rationem ut contraria in effe obiecti, & ut comparatur vicissim creatura rationalis ad ipsa per assensum, & disensum contrarios per modum fugæ, & prosecutionis: bonum autem & malum dicuntur ex conuenientia & disconuenientia non absolute, sed respectiue ad appetitum rationalem innatum, vel elicitum; si conueniat, erit bonum in aliquo suo genere; si repugnet, erit malum: ergo quocunque modo ignis cruciat spiritus, siue per immisionem alicuius qualitatis materialis, aut spiritualis, siue ut obiectum disconueniens apprehensum, nolitum, & positum in re ipsa, eatenus præcisè cruciat, quatenus est causa tristitiæ, in qua ipse formalis cruciatus consistit, ut patet ex dictis, & omnes concedunt.

31
Et præterea probatur, quia pœna damni, quæ oritur ex priuatione boni voliti, consistit in tristitia formaliter, qua causatur ex priuatione, aut subtractione boni desiderati: ergo similiter pœna sensus consistit in tristitia ex applica-

Scoti Oper. Tom. X.

tione mali disconuenientis apprehensi, & noliti, & per hoc repugnantis voluntati, ut fertur in commodum, & fugit incommodum: ergo omnis tristitia causatur in appetitu rationali, vel à solo obiecto disconueniente, vel circa obiectum tale, quod obiectum est: ab obiecto, inquam, solo, si sit causa totalis, vel circa obiectum, si tristitia sit actus elicitus. Probatur consequentia ex definitione præmissa Augustini. Probatur etiam ex natura potentiæ, quia nequit comparari voluntas in genere appetitus, nisi ad obiectum, ut obiectum, & apprehensum ut tale, & propositum ab intellectu: quia de non apprehensis, aut cognitis nullus potest esse assensus, aut dissensus voluntatis, nulla delectatio, aut tristitia ut per se notum est, & sicut delectatio aut tristitia est ita præcisè conueniens appetitui, ut impossibile sit aliquid delectari, aut pari tristitiam nisi secundum appetitum, ita etiam repugnat aliquid causare in creaturis has affectiones, nisi ut comparatur ad appetitum per modum obiecti tristabilis, aut delectabilis median- te apprehensione.

Confirmatur, quia dolor, ut est affectio appetitus sensitui, non aliter causatur nisi ab obiecto apprehenso, & repugnante appetitui sensitui, qua fertur in delectabile, & fugit torum quod offendit. Vnde quantumcunque per impressionem agentis extrinseci fluat caro, & discernatur, nisi apprehendatur per sensum tactus, nullus causatur dolor, ut patet in iis, in quibus torpet sensus tactus, qui nullum dolorem sentiunt ex offensione carnis, aut corruptione: ergo similiter, & à fortiori in spiritu incorruptibili nulla causatur tristitia ab vlla causa creata, vel etiam increata, nisi per modum obiecti si causetur à creatura, vel in ordine ad obiectum apprehensum disconueniens, si à solo Deo causetur, quia perinde de actibus, & effectibus philosophandum est.

His suppositis sequitur intentum, nempe ignem per immisionem, si ageret in spiritum, non magis propriè cruciare ipsum, quam ut cruciat ipsum per modum obiecti disconuenientis: saluando autem utrumque proprietatem cruciatus per ignem, magis tenenda est via communis, quæ saluat etiam principia naturalia, & magis nota. Sequela probatur, quia ignis agens per immisionem qualitatis physicæ (omissis rationibus aliis, quas supra præmisimus) etiam in corpus viuum, ut patet ex dictis sub hac ratione, non agit ut obiectum disconueniens, ut proxima causa doloris, sed ut apprehenditur per modum disconuenientis appetitui sensitui. Vnde in causa illusionis, qua sic etiam apparenter ex errore conciperetur, eundem dolorem causaret in appetitu, quamuis realiter nihil ageret, ut patet in iis, quibus sensus perturbatur, aut etiam in somno: ergo actio eius physica realis extranea est huic affectui, si saluetur apprehensio tam vellemens eius ut offendens, siue agat, siue non agat, & tantum seruit ad saluandam apprehensionis veritatem, non autem ad causandum dolorem, qui perinde sequitur ex vera, vel apparenti apprehensione. Patet consequentia ex confirmatione iam præmissa.

Sed ut agit in spiritum etiam physicè, minus potest causare in eo tristitiam sub hac ratione, qua physicè agit, imò nullam causabit, nisi apprehendatur

Comparatio voluntatis ad obiectum.

Passio nequit causari nisi de obiecto, quod obiectum est.

Confirmatio.

Dolor causatur median- te apprehensione obiecti.

32

Probatio conclusionis in specie ex præmissis.

Sententia communis magis propriè saluat cruciatum. Obiectum ut apprehensum causat cruciatum.

33

Ut physicè agens non apprehendatur

M

causat cruciatum nisi per modum obiecti apprehensi.

prehendatur per modum obiecti disconuenientis: ergo præcisè per modum obiecti causat tristitiam, & non per modum causæ physicè agentis. Sed potest æquè propriè esse obiectum disconueniens, vt communis sententia tenet, quamuis non agat physicè: ergo etiam perinde æquè propriè cruciabit, & causabit tristitiam in voluntate Angeli, aut animæ damnatæ. Subsumptum probatur, quia vt agens physicè nequit esse disconueniens nisi vt repugnat appetitui inordinato, & elicitio spiritus, quia tam substantia, quam naturalia manent ipsi integra, neque ad corruptionem horum agit, aut agere potest ignis, neque ad productionem alicuius repugnantis, vt probatum est *suprà*: sed ignis, vt ei diuina virtute alligatur Angelus, potest eodem modo esse repugnans, & disconueniens appetitui elicitio eius, & esse nolitus, vt benè declarauit Doctor, ex cuius litera tota hæc ratio desumitur: ergo æquè propriè cruciat, quinimò immediatius, & vt instrumentum diuinæ ultionis, & consequenter æquè propriè saluantur omnia, quæ vel Patres, vel Scriptura de hoc cruciatu ferunt, quia nequit in alio consistere, quam in tristitia causata ab igne per modum obiecti repugnantis, ex motiuis explicatis à Doctore *suprà*, & peruersitate voluntatis Angeli damnati, & refugientis ignem, vt applicatur per modum carceris, & ultionis.

Ex his facilis est responsio ad ea, quæ obiicit Suarez contra communem sententiam.

34
Obiectio sua.

Obiicit quæ dicunt Patres & Scriptura de pœna & cruciatu ignis.

Responsio.

Responderetur pœnam & cruciatum illum consistere in tristitia, quæ ab igne causatur, non verò in aliqua materiali actione, quæ impertinens est ad hanc pœnam, quæ sola potest esse in Angelo, & anima.

Obiectio secundæ.

Obiicit secundò ignem esse extrinsecum: ergo nequit causare dolorem in Angelo. Probatur consequentia, quia debet esse passio in Angelo per qualitatem immisam, & adhaerentem ipsi, sicut dolor sensibilis causatur in carne, vt qualitatem doloriferam in se recipit, & sicut ignis non efficit dolorem in corpore immediatè, sed causam doloris, ita etiam debet in Angelo considerari, vt causans causam doloris per aliam qualitatem immisam Angelo.

Respondetur.

Responderetur negando consequentiam: ad cuius probationem responderetur in Angelo esse passionem, quia violentè detinetur in igne: esse etiam passionem in voluntate eius, & veram tristitiam ab igne sic detinente, causari in eo, quamuis nihil physicè illi imprimat, neque hoc requiri, quia sufficit vt sit obiectum nolitum apprehensum, & positum, cui repugnat sua voluntas modo dicto: neque ad causandam tristitiam in voluntate requiritur vt obiectum causans tristitiam inhæreat personæ, sed sufficit vt sit nolitum, & apprehensum, ac in re ipsa positum: nam & carceratus de suo carcere tristatur, & de eo quem præcisè expèritur, & tristamur de incommodo aliorum, & nostro, etiam in rebus externis: quantò magis Angelus tristatur de subiectione sui, & ultione, & adempta libertate. Sufficit ergo vt obiectum, quod nolitum est, apprehendatur esse ad causandam tristitiam, siue re ipsa sit intrinsecum, siue extrinsecum. Instantia desumpta ex dolore sensibili est materialis, neque facit ad propositum: quia dolor sensibilis etiam causatur ab obiecto

Non requiritur causam tristitia esse intrinsecam.

per modum obiecti apprehensi: per accidens autem est, vt causetur per qualitatem immisam, & adhaerentem carni, quia nempe aliter non facit ad corruptionem temperamentum, neque est obiectum disconueniens: quia in tantum est disconueniens, inquantum corrumpit temperamentum debitum organi, & hoc contingit per productionem qualitatis contrariæ. Quod si aliter contingat ex illusione, aut somnio, sequitur etiam dolor in appetitu, licet non producatur aliqua qualitas inhærens.

Obiicit tertio, quod ex hac sententia non saluatur cruciatus, vt est ab igne effectiue, neque consequenter ignem torquere Angelum, aut animam, sed Deum punire Angelum in igne per illam detentionem, quia nulla est actio ab igne per illum modum detentionis, & afflictio ipsa ex duobus nascitur, scilicet ex priuatione loci superioris, & ex tali detentione in centro terræ. Quibus suppositis, quod ibi sit ignis potius quam terra, vel aliud corpus, non auget pœnam: quia respectu spiritus est omnino quid indifferens, nulloque speciali bono priuatur per ignem, & nullo malo afficitur. Neque est quod dicatur quod per apprehensionem ignis affligatur, quia sic tantum esset pœna in opinione, & non ex natura causæ.

Responderetur negando antecedens; ad cuius probationem responderetur Deum punire Angelum per illam detentionem actiuam, & amplius puniri per ignem per detentionem passiuam respectiue ad actiuam; quia est obiectum disconueniens, & nolitum ab Angelo: quamuis ergo non per actionem physicam sic cruciet, cruciat per intentionalem, vt est obiectum disconueniens Angelo per voluntatem auerfantem ipsum ignem, & detentionem in eo.

Ad illud quod dicitur priuationem loci superioris, vt cæli, & detentionem in centro terræ esse causas afflictionis, ad quas se habet indifferenter ignis, qui non auget pœnam, magis quam si aliud corpus ibi esset.

Responderetur priuationem loci superioris spectare magis ad pœnam damni, quam sensus: detentionem in centro terræ concurrere quidem ad pœnam Angeli, sed à fortiori magis concurrat ignis, qui est locus immediatus, in quo detinetur. Si ergo detentio in centro auget pœnam, ita & in igne. Negatur ergo ignem indifferenter se habere, quia in ipso euentu Angelus est destinatus, & alligatus igni in pœnam: & quamuis saluaretur pœna Angeli per alligationem ad aliud corpus: tamen de facto alligatur igni, ex quo in euentu affligitur: quia pœna eius in eo determinatur, non in alio corpore, ideoque repugnantia voluntatis Angeli, ex qua obiectum fit nolitum, & disconueniens determinatè, respicit illud, quod in euentu certo apprehenditur in re ipsa, non verò quod possibile est, sicut, v.g. infirmus affligitur per eam infirmitatem, quam in euentu patitur, non verò ex apprehensione infirmitatis possibilis, quæ nec in se, neque in causis est determinata.

Vrget vltèriùs quod ignis nequeat effectiue ligare Angelum: ergo neque effectiue affligere.

Responderetur negando consequentiam, vt patet ex litera Doctoris.

Obiicit quintò parabolam, aut historiam diuitis, qui in flamma cruciatur.

Responderetur,

Vnde requiritur qualitas inhærens ad dolorem carnis.

35
Tertia obiectio.

Responsio.

36

Ignis carcer immediatus.

Cruciatus est ab illo disconueniente quod in euentu applicatur.

Obiectio quarta.

Solutio.

37
Obiectio quinta.

Responsio.

Responderetur, ommissis variis expositionibus, ibi explicari historiam sub induta parabola; nam linguam, digitum, clamorem, aquam, spectare ad parabolam constat ex communi sententia, & veritate fidei, quæ hæc excluduntur ab anima spirituali, & separata. Vnde verba illa, *Quia crucior in hac flamma*, &c. intelligenda sunt de cruciatu apostoli, nempe de spirituali per tristitiam, & non sunt intelligenda de materiali per veram combustionem sensibilem, quod necessarium concedere debet aduersarius, qui talem negat in spiritu, & anima separata; nam si verba illa in rigore cruciatus sensibilis intelligenda essent, parum conducere ad proprietatem dicere quod ignis producendo qualitate spirituales, & supernaturales in spiritu cruciaretur; quia hoc nihil facit ad propositum, nisi inquantum causaret tristitiam in anima; quæ tristitia perinde secundum intentionem, & extensionem pœnæ debet peccatis ab igne modo dicto causari. Et in vniuersum quidquid obicit sue ex Scriptura, sue ex Patribus, perinde impugnatur propriam sententiam, sicut & nostram. Nam quod imprimatur ignis qualitatem spirituales & supernaturales, non facit ad pœnam, nisi ut illam pœnam causat per modum obiecti disconuenientis, & contristantis: ad eiusmodi autem effectum nihil facit quod causa eius sit intrinseca, vel extrinseca: sed attenditur disconuenientia obiecti ut comparatur ad voluntatem auersantem iuxta dispositionem præsentem, & gradum eius, quæ fertur in oppositum per voluntatem talis obiecti positi: ergo ad saluandam proprietatem cruciatus per ignem, vel oportet asserere illum esse sensibilem, & materiale, quod negatur; vel certe sufficit ut saluetur causa efficax respectu ad voluntatem repugnantem tristitiæ; nam non ex eo quod sit intrinseca, est disconueniens; sed ex eo quod sit nolita & apprehensa, ut in re ipsa posita.

38
Gregor.

Cyprian.

Responsio.
Gregor.

Obicit sextò, Patres, ut Gregorium 4. dialog. cap. 29. *Si Diabolus, eiusque Angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si anima, antequam recipiant corpora, possint sentire tormenta?* Item cap. 32. *Quod videlicet omnipotens Deus faciens ostendit, quid eius anima in occulto pertulit*, &c. & infra, *ut ex hac consideratione colligamus quid anima viuens, & sentiens pro reatu suo patiat. Cyprian. lib. ad Demetriad. in fin. Manet postmodum carcer æternus, & iugis flamma, & pœna perpetua*, &c. Deinde alij Patres adeo exaggerant hanc pœnam ignis, vocando illam cruciatum, torturam, & cremationem, ut incredibile sit de sola detentione fuisse locutos. Vnde Malon, & Angles, qui oppositum tenent, dicunt aliàs in tanta exaggeratione, si sola fuisset detentio, falsum supposuisse, ut ipsa fraude nos terrent, & idem de Scriptura, quod dicere est nefas, & hæreticum.

Responderetur Gregorium præmissis verbis docere alligationem ad ignem, quam statuunt Theologi. Vnde verba eius sequentia faciunt ad scopum conclusionis: *Teneri autem, inquit, spiritum per ignem dicimus, ut in tormento ignis videndo, atque sentiendo puniatur: ignem namque eo ipso patitur, quod videt: & quia cremari se aspiciat, cremat: sicque sit ut res corporea incorporea exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea flamma crucietur: quamvis colligere ex dictis Evangelicis possumus, quia incendium animæ non solum videndo, sed etiam experiendo patitur*, &c. Ardor & dolor inuisibilis est tristitia, quam patitur spiritus ab igne, eo ipso quod ignem videat,

Scoti Oper. Tom. X.

& alligationem sui in igne experiatur. Hæc eadem tristitia est illa incorporea flamma, qua mens eius cruciatur. Vnde Isidorus lib. 3. Sentent. c. 37. *Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem urit tristitia, & corpus flamma*, &c. Incendium ergo mentis est tristitia.

Isidor.

39
Hugo.

August.

Exempla adducta denotant similitudinem analogicam.

Item Hugo de S. Victore in 2. ad Thessalon. q. 4. *Quomodo, inquit, talis pœna rem spirituales contingat?* Et respondet fieri posse, ut per eas pœnas puniantur, à quibus non continguntur, ut qui horrorem magnum ex aliquo visu, vel imaginato contrahit, & si ab illo non contingatur. Hanc rationem & exemplum confirmat August. lib. 12. de Gen. ad literam c. 32. Atque ratio ipsa à minori ad maius rectè concluditur: nam sicut ex opinione obiecti apparentis, sen apprehensione causatur tristitia, à fortiori illa causatur ex apprehensione vera eius, & realiter applicati, neque ad paritatem modi puniendi, & doloris prædicta exempla adducuntur à Patribus, potissimum Augustino; sed ad expressionem quandam ex eo quod experimur in nobis, aut aliis, & per analogiam quasi à minori ad maius; ut declaratur pœna esse spiritualis, & non materialis. Vnde idem August. lib. 12. de Gen. ad literam c. 32. postquam dixit *in somnis magni interest, utrum in latris, aut in tristibus simus*, &c. infra subiungit: *Dubitandum, inquit, non est, quod expressiora sint illa, quæ inferna dicuntur, atque ob hoc vehementius sentiantur*, &c. Sunt nempe expressiora, quia per veram applicationem disconuenientis redundant, & per apprehensionem ignis in certo euentu applicati.

Ad declarationem etiam huius cruciatus, qui à communi statuitur spiritualis tristitia, faciunt Patres, qui asserunt ignem infernalem, vel esse spirituales, vel alterius rationis ab eo, quo ad vsus humanos seruitur: non in eo enim solum differentia subsistit, quod ignis infernalis fomento careat, & sit perpetuus; sed etiam quia adiungit carnem sine consumptione corporis, & mentem per tristitiam, qui est effectus spiritualis, & non materialis, à quo ignis etiam spiritualis dici potest.

Aliorū Patrum sententia ad propositum applicatur.

40
Alia sententia de veritate fuit ad propositum.

Gregor.

Accedit præterea tertio loco sententia eorum pro qua citatur Ambros. lib. 7. in Lucam c. 14. eiusque mentionem facit Hieron. in Isaia ultimum, explicans illa: *Vermis eorum non morietur*, &c. quidquid autem sit de veritate huius sententiæ, aut potius de vera eius interpretatione ex mente assentium; eò tendit, ut pœnam, & incendium spirituale esse constituat, & non materiale, atque adeò in actione intentionali saluari. Vnde Gregorius lib. 9. Moral. c. 39. aliàs 48. in illa: *Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, rectè distinguit inter utramque pœnam: Damnatu quisque, inquit, dum foris flamma succenditur, intus cecitatis igne denoratur, atque in dolore positus interius, exteriusque confunditur*, &c. Proprietas ergo scripturæ, & locutionis Patrum seruatur in hac pœna, prout communis sententia Theologorum eam explicat, & prout ipsi Patres per accommodationem pœnæ, & incendij materialis declarant, & prout materiæ competit: nam pœnam esse ab igne per actionem intentionalem modo explicato saluat proprietatem causæ, & effectus, prout subiectæ materiæ cōpetit. Et sicut verè dicitur hoc modo causari pœna dāni, ita & sensus; licet enim diuersæ sint causæ; idē tamen modus est causandi per repugnantiam voluntatis, & positionem obiecti disconuenientis.

41
Vehementior est pœna hoc modo explicata.

Imò quod amplius est, vehementior est pœna hoc modo declarata, quàm si esset sensibilis,

M a

vel

vel quasi sensibilis ex repugnantia physica ignis ad spiritum, in quo produceret aliquid sibi physice disconueniens. Bern. lib. 5. de considerat. c. 10.

Bernard.

Quid, inquit, tam penale, quam semper velle, quod nunquam eris. & semper nolle, quod nunquam non eris, &c. Hoc autem verissimum esse patet ex doctrina *suprà* allata, & ampliùs declaratur: quia quo appetitus est perfectior, & ad perfectiorem formam, eò magis repugnat eius oppositum, & magis violentat: v. g. magis repugnat homini quod ei opponitur quoad appetitum rationalem, quàm quod repugnat quoad appetitum sensibilem. Vnde priuatio rationis, & vsus libertatis eius magis est ei repugnans, quàm alicuius operationis sensus, non aliam ob eausam, nisi ob excessum perfectionis quoad inclinationem rationis, & formæ sic conuenientis, super perfectione, & inclinatione quoad sensum. Considerando ergo spiritum quoad inclinationem,

Magis est disconueniens quod magis repugnat, & perfectiori inclinationi.

Pœna damni vehementior, quàm sensus.

& potentias rationales, quibus ordinatur ad beatitudinem in communi, aut ad beatitudinem in particulari per fruitionem summi boni, & ultimi finis in re ipsa, hæc est eius inclinatio perfectissima respectiue ad actum secundum: ergo quod ipsi repugnet, vt ordinatur ad finem, magis affligit, quàm quod ei repugnat secundum aliam quamcunque inclinationem, quæ non est ad esse proprium, sed ad perfectionem aliquam particularem: v. g. pulchritudinis naturalis, quocunque modo concipiat: ergo tristitia concepta ex obiecto repugnanti secundum appetitum elicitem voluntatis, & intellectus, magis affligit, inquantum priuat forma conuenienti per hanc inclinationem, quàm tristitia concepta ex deformitate vlla naturali physica, si talis detur physice repugnans, salua substantia, & esse incorruptibili eius. Probatur consequentia, quia & ipsum peccatum magis deturpat, & est obiectum magis affligens, quàm illa qualitas physice deturpans: sed hic excessus turpitudinis peccati redundat ex deordinatione spiritus quoad inclinationem rectæ rationis, ex qua inest ipsum peccatum: ergo potior est inclinatio hæc in spiritibus, quàm naturalis illa ad propriam naturalem pulchritudinem, aut certè ad fugam formæ deturpantis physice, & non moraliter. Vnde & Patres vehementiorem esse pœnam vermis ex conscientia peccati asserunt, quàm sit pœna ignis, vt videre licet apud Gregorium, & Bernardum locis citatis, Ambrosium, & alios.

42.

Possit illa qualitas deformis compati cū beatitudine, non ita pœna sensus.

Deinde, idem patet ex vtriusque pœnæ collatione: quia forma illa physice deturpans potest compari de potentia absoluta cum beatitudine, & gratia, aliàs certè non posset inesse virtute ignis à Deo supernaturaliter, si repugnaret gratiæ: sed non potest compati pœna sensus cum beatitudine in Angelis, non solum quia pœna

est, seu ordinatio peccati, sed etiam quia tormentum est: quia visio & fruitio summi boni trahit secum delectationem consummatam, quæ repugnat omni pœnæ sensus, seu tristitiæ in voluntate: ergo in ratione tormenti maior est tristitia in voluntate, quæ hæc inclinatur in finem suum, quàm sit tristitia in voluntate ex quacunque alia inclinatione extranea ad formam illam deturpantem, quæ etiam pœnalis non est, vt *suprà* probauimus, nisi vt causat tristitiam. Patet consequentia, magis repugnat voluntati quidquid primò opponitur propriæ inclinationi, vt fertur in suum finem, & primò, & per se, quàm quod ipsi opponitur secundariò vt fertur in finem, & obiectum potentæ inferioris, quia hæc oppositio est ex sympathia tantum; v. g. ad sensum in nobis. Vnde anima magis etiam tristatur, & vehementiùs per obiectum repugnans primò, & per se ipsi animæ, quàm tristatur in Inferno ex sensu carnis: idèoque pœna damni, & vermis est vehementior, quàm pœna sensus. Rectè ergo Bernardus ex hac inclinatione, quæ potior est in creatura spiritali, colligit vehementiam, & excessum pœnæ: *Quid tam penale, quam semper velle quod nunquam eris; & semper nolle quod nunquam non eris, &c.* Quod si etiam consideremus amorem proprium sui, & complacentiam in peccato ex parte Angeli damnati, & ex affectu commodi, nihil ipsi magis repugnat, quàm quod primò opponitur his affectibus, inquantum repugnat voluntati, eius primò, & secundum inclinationem potentæ intrinsecam ad hunc finem præstitutum, quia si Dæmon complacer in ipso peccato, quo magis deturpatur, certè magis veller pati deformitatem illam naturalem, & physicam, quàm priuationem libertatis, & euentus prauis desiderij, quo semper vult quod nunquam erit, & semper non vult quod semper erit.

Peccatum est maior turpitudine quàm qualitas illa præterita.

43

Ex dictis, & solutione iam data patet ad soluendum proprietatem Scripturæ, aut Patrum, ad vehementiam pœnæ, & causas ejus proprias, non esse exquirendum aliud, quàm quod communis sententia Scholasticorum tenet. Vnde vanissima est illa censura, quam Suarez ex aliis adducit, & fundatur magis in imaginatione sensus, quàm in vera ratione: sufficit ad veram tristitiam causandam per ignem, vt sit obiectum disconueniens voluntati in re positum, & apprehensum; quæ repugnantia saluatur in actione intentionali modo dicto, & per ordinem ad repugnantiam. Spiritus secundum inclinationem voluntatis; neque alius modus causalitatis physice, vt excogitatur, quidpiam confert, cuius pœnalitas vltimò reducitur ab ipsis assertoribus ad eandem actionem intentionalem. Alia quædam obiicit præfatus author, & alij, quæ *infra* soluit Doctor, vt est illud de pœnæ excessu, & inæqualitate iuxta mensuram delicti.

Resicitur cēsurā.

Ad alia respondetur infra.

SCHOLIUM.

Ostendit quomodo intellectus Angeli perpetuò determinatur ab igne obiectiue, & quomodo hoc nolitum causat tristitiam, quod eodem ferè modo intelligitur, ac detinentia ignis localis, de qua dictum est; differunt tamen in aliquibus, quæ benè explicat Doctor, qui conuenit in hac quæst. cum D. Thom. 1. part. quæst. 64. a. 4. & clariùs 4. contra Gent. c. 90. D. Bon. hic part. 2. art. 3. quæst. 2. Dur. quæst. 10. lt. Palud. quæst. 7. Maior q. 6. Gabr. q. 3. a. 2. Vasq. 1. p. d. 2 43. c. 6. differt tamen à D. Thom. quod non putat ignem

vlla

Distinctio XLIV. Quæstio II. 137

ullo modo physice detinere spiritum localiter. D. Thom. putat quod sic instrumentaliter, contra quod faciunt omnia, quibus impugnatur efficientia physica Sacramentorum, de quo supra dist. 1. quæst. 5.

DE secundo modo, scilicet qualiter, ut obiectum immutans contristat, con-
similiter quoad aliquid dicendum est. Primò, intellectus Angeli determina-
tur perpetuò ad intensè considerandum ignem in ratione obiecti. Secundò, appre-
hendit istam determinationem ad talem considerationem. Tertiò ¹¹ odit: & sicut
priùs, istud odium oritur ex affectione commodi, ex qua vult quodcumque obiectum
prout sibi delectabile fuerit, considerare nunc hoc, & nunc illud: promouetur ex
superbia, ex qua vult uti intellectiua sua, secundum imperium voluntatis propriæ: &
consummatur ex inuidia, propter quam odit determinari à Deo ad aliquam conside-
rationem vnicam. Quartò, sequitur apprehensio, non tantum nuda istius conside-
rationis, sicut in secundo: sed apprehensio certa de euentu istius considerationis
intensæ, & perpetuæ. Quintò, ex hoc sequitur tristitia.

ⁱ Quoad aliquid autem est dissimile hîc, & in præcedenti, quoad primum, quia ¹²
ignis hîc habet rationem agentis effectiue detinentis intellectum Angeli in intensa
consideratione sui, & non ex imperio voluntatis Angeli.

Et si quæras quomodo illa possit competere igni, cum nullum corpus possit intel-
ligentiam spiritus ita efficaciter mouere, ut non magis subsit intelligentia voluntati
ipsius spiritus quantum ad determinationem actus considerandi, scilicet hoc, vel
illud, sicut Augustinus dicit, quod voluntas auertit, & conuertit intelligentiam, nunc
ad hoc, nunc ad aliud: oportet dicere quod istud non conuenit igni virtute propria:
quia tota virtute actiua ignis posita, Angelus sibi dimissus, posset ignem, vel aliud
corpus indifferenter considerare pro imperio voluntatis suæ.

Ideo oportet dicere, quod illa detentio in consideratione ignis intensa & perpe-
tua, & contra voluntatem Angeli, sit effectiue à Deo principaliter, & ab igne, ut
actiue, sed minus principaliter. Et potest poni exemplum, sicut intellectus agens, &
phantasma se habent ad mouendum intellectum possibilem in nobis: sic in proposito
Deus habet similem modum intellectui agenti, & ignis phantasmati; & esset omnino
simile, si in nobis intellectus agens esset formaliter volens, & possibilis similiter: & agens
per voluntatem suam determinaret aliquid certum phantasma ad mouendum effica-
cissime intellectum possibilem contra voluntatem eius. Nec obstat quod principale
agens, & instrumentum non sânt in eodem supposito hîc, sicut ibi intellectus agens,
& phantasma, quia ordo agentium illorum non requirit identitatem suppositi.

In tertio etiam est differentia hîc, & priùs: quia multò magis odit Angelus per-
petuam detentionem intelligentiæ suæ in intensa consideratione ignis, quàm de-
tentionem formalem sui localiter definitiue ab igne, quia in opposito primi, scilicet
libero vsu intelligentiæ suæ pro imperio voluntatis circa quodcumque obiectum,
multò magis consistit perfectio eius, & multò magis desideratur, quàm in libero vsu
potestatis suæ motiue quantum ad *vbi* definitiue. Illa autem detentio in considera-
tione intensissima ignis impedit primam libertatem: quia per hoc impeditur intel-
lectus eius perfecte considerare alia considerabilia. Sed detentio definitiua ab igne
non impedit nisi secundum, scilicet liberum vsum potentie motiue, ut non possit
se facere præsentem cuicumque corpori.

Ex hoc sequitur differentia in quinto, quod multò maior erit tristitia ex illa se-
cunda causa quàm ex præcedente, quia vbi est maior nolitio, & æquè certa apprehen-
sio de euentu, sequitur maior tristitia. Est etiam differentia in isto, & præcedenti quo
ad hoc aliquantulum, quod magis potest dici ignis effectiue affligere spiritum isto modo,
quàm modo præcedenti, quia ibi tantummodo affligit effectiue, quia ut obiectum no-
litum apprehensum causat tristitiam: hîc autem effectiue causat primam apprehen-
sionem, ad quam determinatur intellectus; quæ est nolitio, & ita hæc habet quasi du-
plicem actionem: in priori non nisi simplicem, sed sicut in priori non ponebatur dis-
conuenientia ignis ex natura rei, sed tantummodo *nolitio detinentiæ: ita & hæc dis-
conuenientia non est ignis, ut obiecti considerati, sed finaliter, quia nolitum est illud
obiectum sic considerari, tamen est maior inclinatio ad nolle sic, quàm in modo
priori.

^k Contra vtrunque modum sunt instantiæ. Contra primum, quia omnes detinet ¹⁴
Scoti Oper. Tom. X. M 3 æqualiter:

*11
Quomodo
immutatur
malus An-
gelus perpe-
tuo ab igne?*

*Non deti-
netur An-
gelus obie-
ctiue ab
igne, nisi
virtute di-
uina prin-
cipaliter.*

*Quia tristi-
tia maior
in Angelo,
Ignis ma-
gis torquet
spiritum ob-
iectiue quàm
detinendo
localiter.
al. nolitio.*

æqualiter: ergo omnes cruciabantur æqualiter. Consequens est contra Augustinum 21. de Ciuit. e. 10. *Nesquaquam negandum est ipsum æternum ignem aliis leuiorem, aliis futurum esse grauiorem; siue ipsius ardor pro pœna digna cuiuscunque varietur, siue æqualiter ipse ardeat, sed non æquali molestia sentiatur.* Ex qua etiam auctoritate videtur haberi, quod ardor cruciabit eos, & non tantum detentio.

Contra secundum, ¹ quia si non nisi intelligibiliter imprimitur talem impressionem, sequitur delectatio: quia illa est conueniens potentie intellectiue. Probatur etiam, quia delectaret Michaëlem.

^m Contra utrumque simul, quia si non nolit, vel non odiat sic detineri, vel ab obiecto sic immutari, non tristabitur, ac per hoc cum in potestate eius sit non nolle, in potestate eius erit non cruciari. Præterea, æquè posset affligi in lapide, vel Sole, vel cælo Empyreo, si detineretur definitiue ab illis, & mutaretur ab illis obiectiue.

15 Ad primum; detentio formalis, quæ est secundum definitionem formalem, æqualis est: sed *nolle* non est æquale: imò intensius in his qui magis peccauerunt, & ideo maior tristitia.

Ad aliud, prima impressio, quæ est ad intellectionem ignis, delectabilis esset ex se ipsa intellectui: sed in quinto instanti post nolitionem, id est, apprehensionem euentus noliti, ex illa apprehensione nolita, & apprehensa, causatur tristitia.

16 Et si dicas, saltem apprehensio, ut in primo instanti posita, causabit delectationem: Respondeo, non potest, quia appetitus ille in eodem instanti habet tristitiam vehementem, & illa excludit omne gaudium, non tantum contrarium, sed impertinens,

cap. 18. ex 7. *Ethicorum.*

Si dicas, causa delectationis est prior naturaliter quam causa tristitiæ: Respondeo, in habentibus tantum ordinem naturalem, & similitudinem realem, efficacius excludit minus efficax, licet efficacius sit posterius natura. Nec mirum, quia impediens, siue prohibens, quandoque est posterius naturaliter: agens tamen primum impeditur per contractionem eius. Exemplum in generatio vnus, & alteratio ad contrarium.

In 2. dist. 7. ⁿ Ad tertium, non est in potestate eorum illud nolle, vel non nolle, sicut tangitur de continuatione mali actus in eis, cuius causa fortè est actio continua causæ superioris agentis ad aliquid vniforme in eis, propter demeritum præcedens, ad quod vniforme sequatur vniformiter afflictio eorum: & propter hoc non potest aliquis remissius nolle quam modò nolit, quia sicut non est in potestate eius actus, ita nec modus actus: & sicut causa superior vniformiter agit ad *nolle*, propter quod causa inferior non potest difformiter agere ab ipsa: ita vniformiter agit ad intensiorem huius *nolle*.

libera?

COMMENTARIUS.

44
Secundum pœnam spiritus ex igne, ut obiecto.

Opinio quorundam Philosophorum.

Varietas opinionum de modo huius pœnæ, quæ detinetur Dæmon in ignis apprehensione.

DE secundo modo, scilicet, *Qualiter*, &c. Hic declarat secundum membrum conclusionis præmissæ in priori paragrapho, nempe ignem non torquere non solum quæ detinet, sed etiam quæ est obiectum immutans intelligentiam Angeli ad continuam, & non intermissam considerationem ignis. In hoc puncto citantur quidam Philosophi, qui totam hanc pœnam referunt ad apparentiam, negantes verum ignem, & pœnas animarum saluant in sola apprehensione, quasi phantastica, & erronea. Citatur Auicenna 9. *Metaphys. cap. ultimo.* Algazel 5. *Physic. c. 5.* Quidam etiam Patres, quatenus ea, quæ de igne infernali dicuntur, torquent ad sensum metaphoricum. Patres interpretabimur *infra* suo loco, quando agendum erit de loco pœnarum. Opinionem prædictam Doctor superius reiecit, sicut & ceteri Theologi eam damnant.

Alij Doctores, qui in conclusione ipsa conueniunt, differunt in modo, quo ignis ut obiectum, causat dolorem in Dæmone: quidam enim dicunt imprimere speciem sui in intellectu Dæmonis, & hoc quidem esse tam naturale intellectui,

quam etiam igni. Ita S. Bonaventura. Egidius *quodlibeto 2. q. 9. & quodlibeto 4. quest. 15.* asserit imprimi, & dolorem, quem causat, esse in potentia cognitiua; v. g. tactus. Richardus in *hac distinct. art. 1. quest. 9.* docet ignem, ut instrumentum Dei immutare intellectum ipsi inducendo necessitatem ut semper considerationi ignis inhæreat, neque se possit ad alia obiecta, prout naturæ eius, & voluntati competit, perfectè conuertere: hanc impressionem, seu ligationem reducit Richardus in speciem impressam. Omittendo longiorem discussionem circa naturam huius speciei, & an possit esse à solo obiecto, vel sit à Deo solo; vel etiam concurrat intellectus, & quomodo posset concurrere obiectum materiale ad ipsam (quod magis ad sequentem distinctionem spectat, in qua agitur de cognitione animæ separatæ) Hi Doctores conueniunt in conclusione præmissa, quam tenet Oham *quodlibeto 1. quest. 9.* Gabrielis supplementum in *hac distinct. q. 3. art. 2. conclusione 3. & c.*

Doctor autem in litera dicit intellectum immutari per ignem, ut obiectum; non exprimit, an mediante specie, an verò ipse ignis immediatè immutat, ut subest speciali Dei concursui,

Esse per speciem intelligibilem impressam.

Alia sententia. Rich. Sententia Doctorum.

Distinctio XLIV. Quæstio II. 139

lui, & providentiæ; vtroque modo fieri posse ostenditur. Interim subiungam eius resolutionem, vt iacet.

Determinari intellectum Angelum ad considerandum intensè ignem.
 Primò dicit intellectum Angelum damnati determinari perpetuò ad considerandum ignem, in ratione obiecti intensè. Per determinationem intelligit necessitatem, quam mox dicit provenire à Deo in vindictam peccati. Dicit determinari ad intensè considerandum, non verò ad solum considerandum ignem, quia etiam alia potest Angelus apprehendere, & quò perfectior est eius intellectus, eò plura simul concipere potest: sed apprehensio aliorum neque est ita intensà, neque ita permanens sicut consideratio ignis, ex speciali Dei determinatione. Intelligitur hæc intensà consideratio comparatiuè ad alia obiecta, in quibus Angelus delectari posset sibi permissus, & à quorum perfecta, & sensibili, & intensà consideratione impeditur per fortius mouens ad hanc considerationem ignis in esse obiecti. Si autem comparatur ad considerationem beatitudinis amissæ, & conscientie peccati, quò maior in his est pœna, eò intensior consideratio.

46 Obiectio.
 Sed obiicies Angelum non posse habere tot intensas considerationes: v. g. damni, peccati, ignis, vt carceris, & ignis, vt obiecti diuinæ iustitiæ, & aliorum obiectorum apprehensionem naturalium.

Respondetur, licet non possimus pro hoc statu cognoscere perfectè perfectionem Angelici intellectus, aut animæ separatæ, non tamen possumus attribuire eis omnem imperfectionem, quam experimur in modo cognoscendi nostro, prout intellectus est ligatus sensibus, à quibus recipit suam cognitionem. Hic autem inuenire licet causam limitatæ cognitionis, quia nempe sequitur ad motionem determinatam huius, aut illius obiecti, prout applicantur: non applicantur plura simul, aut æquè perfectè, quia dependet hæc applicatio à phantasia, quæ limitat, & imperfectè mouet mediante phantasmate. Deinde, ipsa consideratio intellectus exigit concomitantem operationem phantasie, quacunque ex causa id oriatur; experimur ita esse, & ligatis, aut impeditis sensibus intellectum cessare ab opere, naturaliter loquendo. Hanc causam limitatæ operationis quoad pauciora obiecta non licet transferre ad intellectum separatum, quamuis finitæ etiam sit virtutis, non solum in actu primo, sed etiam secundo, in quo habet terminum intellectualitatis, vltra quem nequit extendi.

47 Illas considerationes esse simul in intellectu separato.
 Hoc supposito, dico illas considerationes esse posse simul in intellectu separato, Deo specialiter mouente ad ipsas, & determinante, maximè cum sit ordo inter ipsas quatenus tendunt sub vna ratione in illa obiecta materialia, nempe sub speciali ratione diuinæ vltionis ob peccatum, vel peccata, quoniam potest dici vno actu considerari hæc obiecta, quæ instantum sunt disconuenientia, inquantum inducunt rationem diuinæ iustitiæ vindictiue respectiue ad peccatum: nam priuatio gloriæ, detentio in igne, vt loco, ligatio intellectus ad intensam eius considerationem, vt habet rationem pœnæ ad idem formale tendunt diuinæ vltionis ob peccatum, & repugnantia voluntatis ab eodem formali specificatur, nempe odio abominationis diuinæ iustitiæ, ex amore inordinato commodi.

In omni præterea sententia obiectio prædicta difficultatem habet eandem: nam quidquid sit de causa proxima pœnæ, ipsa pœna formalis statuenda est in tristitia, ex hoc, vel illo repugnante, quæ tristitia supponit apprehensionem obiecti disconuenientis, & omnium, ex quibus causatur: nam tam pœna damni, quam vermis, quàm etiam sensus continuatur in damnatis, & ex singulis peccatis propriæ sunt, & diuersæ pœnæ, saltem sensus, & vermis: debet ergo continuari etiam causa talis pœnæ proxima, quæ consistit in apprehensione obiectorum nolitorum, sine qua non sequeretur tristitia, quæ tantum redundat ex obiecto apprehenso.

48
 Secundo dicit Doctor, Angelum apprehendere determinationem ad talem considerationem, &c. non intendit diuersam esse apprehensionem; quia id non requiritur, vt patet ex iam dictis, sed requiritur necessariò apprehensionem ipsius necessitatis, ex qua specialis ratio disconuenientie resultat in obiecto apprehenso: nam aliàs apprehensio etiam intensà ignis vt obiecti, est perfectio connaturalis Angelo, quæ redditur ei disconueniens inquantum impedit libertatem considerandi indifferenter alia, aut perfectiora, quæ continentur sub suo obiecto primo, & quæ magis delectant: hæc autem libertas adempta necessariò debet apprehendi, vt causat tristitiam.

49
 Tertio, inquit, odit, &c. Odio scilicet abominationis per repugnantiam ad obiectum. Hoc odium causatur ex amore commodi, quo se amat, & velit vti libera facultate in ordine ad quodcunque obiectum delectans: promouetur hoc odium per superbiam, & consummatur per inuidiam, per quam odit determinari à Deo ad illam considerationem, cuius iustitiæ non velle subesse.

Quarto, sequitur apprehensio certa de euentu illius considerationis, & perpetuò duraturæ: quinto tandem ex his sequitur tristitia in voluntate. In his ergo gradatim Doctor optimè explicat hanc pœnam ex causis, & in euentu. Primo, per disconuenientiam obiecti. Secundo, per apprehensionem obiecti, vt disconuenientis. Tertio, per nolitionem eius. Quarto, per positionem obiecti noliti. Quinto, sequitur ipsa passio impressa, quæ habet rationem pœnæ.

50
 Probatur hæc conclusio: in primis talis necessitas nulli potest esse dubium, quin sit contra naturalem, & elicitam inclinationem Angelum, cuiusque perfectionem; quia sicut ligari loco determinato contra vsum liberum potentie motiue, & in pœnam peccati est ipsi disconueniens iuxta communem, quin etiam iuxta fidem; quia alioquin non destinalet Deus infernum, & ignem vt pœnam determinatam, nisi in iis esset ratio disconuenientie; ita etiam ligari Angelum ad certam cognitionem obiecti, in quo non consistit eius finis, & adimere libertatem considerandi alia, est contra eius perfectionem, & inclinationem: ergo est ipsi disconueniens, & pœnale, & maximè contra eius appetitum elicatum. Probatur minor, maximè consideratur perfectio Angelum, & animæ separatæ penes voluntatem, & intellectum, secundum quos ordinatur ad suum finem naturalem, per cognitionem & amorem. Ergo repugnat talis necessitas eius inclinationi naturali in finem. Probatur consequentia, quia inclinatio naturalis Angelum, siue

quoad intellectum per speculationem veritatis, siue quoad voluntatem per amorem boni, vt sic maxime, & vltimatè perficitur respectuè ad obiecta abstrahentia à materia, & veritates vniuersales, non verò in ordine ad hoc obiectum materiale determinatum: ignis ergo necessitans ad considerationem intensam ignis, per quam impeditur à motu in finem suum primum, est contra eius inclinationem naturalem perfectissimam: ergo obiectum disconueniens, & vt positum, & apprehensum causat tristitiam.

§ 1
Responsio. Dices intellectiōnem & speciem ignis esse connaturalem Angelo: ergo non est ipsi obiectum disconueniens.

Impugnatio. Contra: licet talis consideratio non sit absolute disconueniens in se: tamen vt impedit perpetuò alias considerationes perfectiorum, & æqualium, est disconueniens, vt impedit, inquam, non ex libertate elicientis, sed ex virtute propria, vt subest causæ suæ extrinsecæ determinanti, & inhæret sine sui intermissione, constituens necessariò intellectum in actuali, & intensa tendentia in obiectum, & præualeat sic necessitando aliis intellectiōnibus, eorumque mortuis.

Confr. Confirmatur, si homo in via necessitaretur ad similem considerationem vehementem vnius obiecti materialis, plurimum derogaret inclinationi eius secundum intellectum, & voluntatem, quamvis alioquin illud materiale esset sub obiecto primo contentum. Vnde, qui plurimum inhærent, vel ex praua dispositione sensus, vel ex libertate, & consuetudine alicui tali, minus perfectè vtuntur intellectu ad finem naturalem, & secundum inclinationem debitam rationis: ergo similiter Angelus, & anima separata, vt subiiciuntur necessitate illata à prima causâ tali considerationi, etiam impediuntur à prosecutione perfectæ finis, ad quem ex naturæ suæ appetitu ordinantur, & talis consideratio est ipsis disconueniens vt apprehensa, & posita in euentu certo.

§ 2
Confr. 2. Confirmatur secundò, quia si perfectio potentie in actu secundo redundat ex obiecto, cui inhæret, vel adherere potest, & quo potentia magis ordinatur ad obiectum perfectius, & vniuersalius, eò magis est nata perfici, & inde colligitur eius perfectio, vt sensus interni vltra eternum, & intellectus supra sensum, & voluntatis super appetitu, & habitus, & actus super reliquis inferioris obiecti; sequitur quòd consideratio vnius obiecti imperfecti, ad quam necessitaretur hoc modo, sit contra eius inclinationem, vt tendit in suum obiectum primum, tam secundum vniuersalitatem, quam secundum perfectionem primam, quod videtur omninò euident: quia suspenditur ab actu secundo, ad quem primo tendit, & in quo eius perfectio excedens versatur. Ex quibus patet huius pœnæ possibilitas.

§ 3
2. Probatio. Secundò probatur eius euentus, & de facto ita in re ipsa contingere. Gregorius lib. 9. Moralium cap. 39. in illa: *Vbi nullus ordo, &c. Damnatus quisque, inquit, dum foris flamma succenditur, intra caritatis igne denoratur, atque in dolore positus, interius, exteriusque confunditur, &c. ordo in supplicio non erit, quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mentis fauit, &c.* Hæc confusio mentis in damnato oritur ex flamma secundum Gregorium. Item lib. 4. Reg. cap. 29. dicit *videndo, & experiendo ignem torqueri*. si ergo videndo torquetur, & pœna sit perpetua, sequitur per ignem semper in

ratione obiecti torqueri, & semper videri, & considerari, & experiri: experientia hæc diuersa à pœna visionis est per detentionem; videre autem per considerationem non intermissam ignis, quæ etiam perinde torquet secundum Gregorium pœna diuersa, qui vtramque pœnam, & modum punitionis ab igne emanantem asserit.

Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 3. postquam

dixit duplicem esse pœnam inferni, alteram in mente, quam vrit tristitia; alteram in corpore, quod vrit flamma: & vtramque pœnam refert in ignem; agit enim de pœna sensus, & subdit; *Ignem gehenna ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij, vt doleant, & non habere lumen ad consolationem, ne videant, vnde gaudeant, &c.* Quin etiam huc referri possunt reliqui Patres, & communis schola, qui constituunt pœnam sensus consistere in perpetuis flammis, & incendio inferni, ac proinde sicut intensus sensus pœnarum nunquam intermittitur, ita etiam neque intensa consideratio ignis. Pœna autem ignis communis est omnibus damnatis, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. & vt dicit Gregorius lib. 9. Moral. cap. 50. aliàs 39. & 40. *Quamuis Angelorum atque hominum longè sit materia dissimilis: vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reus ligat, &c.* & cap. 48. aliàs 39. vehementiam illius considerationis exaggerat. *Hic, inquit, flamma, qua succenditur, non illuminat: illic, &c. ignis, qui cruciat, obscurat: hic metus amittitur, cum tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pavor angustat, &c. illic ignis, & ad consolationem non lucet, & tamen vt magis torquat, ad aliquid lucet, &c.*

Pœna sensus perpetua & non intermissa.
Idèò consideratio perpetua.

Tertiò tandem probatur conclusio ratione; quia si pœna est perpetua (loquor de pœna sensus, & non intermissa ex Dei providentia, & vltimatè consistit in tristitia, quæ oritur ex apprehensione obiecti disconuenientis applicati) sequitur necessariò intellectum nunquam cessare ab apprehensione obiecti illius disconuenientis, & causæ inferentis cruciarum, quem vtrumque apprehendat intensè. Et sicut nunquam cessat pœna damni, quæ consistit in apprehensione damni, ex conscientia peccati, ex quibus oritur tristitia de damno, & vermis conscientie rodens, neque intensa etiam horum considerationum vnquam cessat; eodem modo neque cessat consideratio intensa ignis, quæ non permittit ad delectabilia commodi intellectum respicere. Consideratio hæc ignis, vt detinentis spiritum tam quoad locum, quam quoad intellectum, cruciat in euentu sensum Angeli, & animæ damnatæ; quoniam ipsa pœna vitalis est, & perpetua, ad quam necessariò exigitur cognitio necessaria, sicut ad omnem pœnam etiam doloris sensibilibis. Vnde dicit Bernardus, lib. 5. de considerat. cap.

10. *agens de pœna vermis: Hic est vermis, qui non moritur, memoria præteritorum semel iniectus, vel immatus per peccatum; hæc firmiter, nequaquam auellendus, &c.* Hæc memoria est consideratio peccatorum semper permanens, & pœnans, ita similiter de reliquis pœnis dicendum est semper manere considerationem fixam, & non intermissam earum, & simul causarum, ex quibus oriuntur; vnde nequit talis consideratio Angelo esse indifferens, aut libera, aliàs eam omitendo pœna prout tum cessaret, quod est contra dispositionem diuinæ iustitiæ, quo destinatus est in ignem æternum;

§ 4.
3. Probatio. Pœna est continua & causa pœna.

Bernard.

æternum : æternum enim non patitur intermissionem, aut discretionem : ergo est necessaria, ac proinde non subiecta potestati, aut naturæ Angeli sibi præmissæ, quod est intentum.

55
Sententia contraria Suarez.
Obiectio.
Naturalia manere integra in Dæmone.
Conclusio & sententia præmissa impugnatur ab aliis, potissimum à Suare, *lib. 8. de penis Angelorum cap. 13. n. 13. & sequentibus*; primò, quia naturalia permanserunt integra in Dæmone ex Dionysio; & Patres dicunt eos esse in intelligendo velocissimos, & ad decipiendum acutissimos, & habere magnam rerum memoriam, & experientiam, per quam non solum præterita recordantur, & præsentia intuentur, sed & futura coniectant, ex quibus constat eos habere liberam facultatem considerandi omnia, non obstante intensæ pœnæ, & consideratione ignis : ergo hæc non impedit.

Responsio.
Dion.
cap. 4. in 4. p. quia quæ per naturam sunt incorruptibilia, inquit, per peccatum non corrumpuntur, &c.
Aug.
quod perinde admittit Augustinus, lib. 2. de Genesi ad litteram cap. 17. & lib. de diuinat. Daemonum, & Iliodorus in lib. 1. de Sentent. cap. 10. & Beda lib. variarum qq. 9. 9. & sæpè admittit Doctor, vt in hac ipsa questione, contra primam opinionem asserit : manent autem naturalia quoad actum primum integra, non verò quoad actum secundum ex cæcitate, & obstinatione inducta per peccatum ; nam vius eorum semper est ad malum practicè loquendo : quia finis est peruersus. Vnde Ignatius epistola 8. ad Philip. Sapiens est ad malè faciendum, bonum verò quid sit, ignorat, ignorantia oppletus est propter voluntariam dementia, &c. quo enim modo non est huiusmodi, qui nec ante pedes, & pro patula posita rationem videt, &c. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. asserit Dæmones amississe bonam voluntatem, quam nunquam recuperare possunt : ideòque peruersa semper machinantur : vbi autem finis est peruersus, ibi etiam est error in practicis.
Naturalia manere integra quoad actum primum, non verò quoad secundum.
Cacitas Dæmonum.
Fulgent.
Eorum obstinatio.

56
Dionysius.
verò dicuntur (supple Dæmones) quòd circa naturalem operationem infirmantur : auerso itaque est illis malum, quòd exciderint, potitque non sint naturalibus bonis, imperfecti quæque, & imbecillitas, & fuga, & lapsio virtutis conseruantis eis inditam perfectionem, &c. Accedit ad hoc quòd Patres dicant Dæmonem amississe potestatem præter solam nocendi hominibus, eòsque tentandi. Vtèrius etiam pœna tam sensus, quàm damni, quam vehementer refugiant, & non possunt quæ intellectum & voluntatem eorum tenet in viuâ cogitatione, & cruciatu.
Imperfectio Dæmonum.

56
Causa imperfectionis in consideratione.
Tollitur consideratio aliorum practica à Dæmone.
Ex his negatur consequentia illata, nam infirmitas eorum circa naturalem operationem, de qua Dionysius, & oppletio ignorantie, de qua Ignatius : oritur tam ex peruersitate voluntatis repugnantis Deo, & studio intenso nocendi hominibus, eòsque subuertendi ; tum denique ex pœnâ, & eius perpetua consideratione, & quamuis ligamen hoc intellectus eius non tollat omnem vsum intellectus ad alia cognoscenda, tollit tamen vsum eius ad ea cognoscenda, prout ei delectabilia sunt, vt ait Doctor, & possint in euentu ex iis voluptatem capere, prædominante pœnâ, & eius consideratione non intermissa, atque intensâ, quod est dicere impedire practicè eius cognitionem in ordine ad finem naturalem, in quo aliquo modo quiescere, & beari naturaliter posset, non solum qui talis est in esse honesta-

tis ; sed etiam qui talis est in esse naturæ, & commodi, quod effectat voluntas quæ concupiscibilis est potentia : nam vt habet Angelus, summam tristitiam in voluntate, ad quam semper ligatur ex intensâ consideratione disconuenientis, ita etiam reddit eam incapacem, & impeditam ad delectationem, non solum de eodem obiecto, sed etiam de quocunque alio impertinente, & incomparabili in ratione delectabilis ad oppositum tristans, & fortius mouens, per quod absorbetur voluntas, vt patet 7. *Ethic. cap. 14.* à sensu contrario, vbi dicitur quòd voluptas excedens tollit dolorem, & ipsa experientia, vt quando quis angitur vehemènti dolore, quæ aliàs delectabilia erant apprehensa, non causant delectationem, & semper rapitur eius cogitatio in malū nociuum, vt valdè impediatur circa reliqua.

Ex hac responsione patet ad argumentum à ratione, quod idem author opponit, nempe quòd intellectus Dæmonis, licet aliquo modo impediatur per illam considerationem ignis : tamen non exhauritur sic, quin sufficientem virtutem habeat cogitandi de aliis : ergo hoc impedimentum non est tanti momenti, vt inferat tantam pœnam, licet inferat aliquam, nisi aliàs ex ratione rei apprehensæ oritur talis pœna.

Respondetur repugnare perfectioni Angeli naturali, vt nequeat practicè, seu delectabiliter, vti liberè suo intellectu in ordine ad finem naturalem, quem appetit eius voluntas, & quòd ita intensè rapiatur eius consideratio perpetuò, non solum in considerationem obiecti, per quod fit miser, & affligitur, sed etiam vt impeditur à prosecutione sui finis naturalis per voluntatem & finis naturalis intellectum. Vnde hæc intensâ consideratio, & applicat nociuum disconueniens, & excludit bonum conueniens, & ex vtraque causa redditur amara : sicut enim in Dæmone consideratio beatitudinis amissæ supernaturalis causat tristitiam ob damnum incursum, ita etiam priuatio beatitudinis naturalis, & concupiscibilis causat in eo tristitiam : hæc autem priuatio incurritur ex consideratione illa intensâ de qua loquimur.

58
Quoad aliquid autem est dissimile sui, &c. Comparat vtramque pœnam tam ex detentione in igne, vt loco, quàm ex detentione intellectus in igne, vt obiecto, ad inuicem quoad differentiam : conueniunt enim in eo quòd sint circa idem disconueniens. Prima differentia est, quòd ignis vt obiectum effectiue detineat intellectum in sui consideratione eo modo quo obiectum motuum comparatur ad potentiam intellectum tanquam mouens ad mobile, & tanquā actiuum ad passiuum. Hæc ergo detentio non est ex determinatione, & imperio voluntatis Angeli, sed ex causa extrinseca, partialiter quidem ex obiecto, & minùs principaliter ; quia licet obiectum concurrat ad intellectionem, tamen non necessitat intellectum Angeli sibi relictum, quin ex imperio voluntatis possit se ad aliud conuertere, & desistere etiam à cognitione huius, aut illius obiecti : Hæc ergo necessitas est à causa prima intense determinante intellectum Angeli ad illam considerationem ignis vt obiecti, sicut etiam statuit pœnam ex illa fore perpetuam, & quamquam talis etiam sit necessitas ad considerationem ignis, vt tenet Angelum in loco ; tamen in hoc est disparitas quòd ignis non teneat effectiue, sed formaliter ; effectiue verò concurrat ad detentionem intellectus, quā obiectum est, & necessitas
Impedimentum eius considerationis.
Responsio.
2. Obiectio à ratione.
Applicatio intellectus Angeli tollit prosecutionem sui finis naturalis, & sic.
Priuatio beatitudinis naturalis est pœna.
Comparatio vtriusque pœnæ per ignem.
Ignis vt obiectum effectiue detinet intellectum damnati.
Necessitas considerati ignis principaliter est à Deo.

necessitas ex suppositione diuinæ determinationis, & concursus specialis, supponit hic obiectum materiale posse immediatè concurrere ad cognitionem sui, quod maximè verum est de intuitiua, qualis est illa visio perpetua ignis, vt obiecti. Controuersiam huius difficultatis hic omitto breuitatis gratiâ, supponendo quòd obiectum materiale, quando perfectè est applicatum in se, concurrere possit ad omne illud, ad quod concurrat species eius in virtute ipsius obiecti: quia materialitas non obstat, vt patet in exemplo de phantasmate, neque subordinatio potentiarum sensitiuarum ad intellectum, quæ non reperitur in Angelo. Deinde, quia hoc necessarium est in ordine ad cognitionem intuitiuam præsentis, quæ præsens est, qualis est in proposito; & sicut Angelus, & anima separata potest abstrahere speciem ab obiecto materiali, ipso obiecto immediatè concurrente, ita etiam concurrente eodem possunt intueri materiale præsens, vt *infra* ostendetur suo loco.

59

Differentia vtriusque quoad nolitatem.

Perfectior inclinatio secundum intellectum, quàm potentiam locomotiuiam.

Pœna ex priori detentione vehementior.

60

Obiectio, quia sic pœna sensus esset equalis in damnatis.

Responsio aliorum.

Aliorum responsio.

61

Responsio Doctoris.

Detentio formalis equalis sed non materialis.

Deinde secundò, statuit differentiam, quantum ad nolle, seu odium vtriusque, in hoc, quòd detentio intellectus in hoc obiecto perpetua, sit magis intensa, quàm detentio secundum potentiam loco motiuam. Ratio huius est superius deducta in probatione conclusionis: quia nempe maior est perfectio Angeli, quæ conuenit secundum intellectum, quàm illa, quæ conuenit secundum potentiam loco motiuam, & prior magis appetitur, idèd eius impedimentum vehementius fugitur, & odio habetur.

Tertiò statuit differentiam in ipsa pœna, seu tristitia, quòd illa sit intensior de priori, quàm de secundò, v.g. ob impedimentum cognitiuæ, quàm loco motiuæ. Ratio est, quia quòd intensius aliquid fugitur, eò magis intensè, vt præsens apprehensum, causat tristitiam.

Contra vtrumque modum sunt instantiæ, &c.

Obiicit contra vtramque partem conclusionis: Primò, quòd sequeretur pœnam sensus esse æqualem in damnatis spiritibus, quod est contra fidem, & Augustinum in litera citatum, & omnes Patres. Antecedens probatur, quia æqualiter omnes detinet ignis.

Respondent quidam, detentionem in igne fore inæqualem, vel quoad angustiam loci, vel quoad situm, vt profundius quidam præ aliis, & viliori loco, & maiori flamma ambiuntur: sed licet hoc etiam sit verum, non sufficit ad integram & proximam causam. Alij dicunt cogi Dæmones iuxta inæqualia demerita apprehendere intensius ignem, quæ apprehensio sit ipsis causa maioris tristitiæ; sed neque hoc etiam dat causam integram; quia apprehensio intensa ignis vt causat tristitiam, exigit ignem apprehendi vt disconuenientem, vel ex natura rei, vel certè ex fuga: & displicentia voluntatis.

Respondet ergo Doctor quòd detentio formalis, quæ est secundum locum, sit in omnibus æqualis. Dicit formalem detentionem, non materiale; quia probabile est, inæqualia fore in pœna loca, iuxta inæqualitatem peccatorum; nam sicut diuersæ mansiones Beatis distribuuntur in cælo, iuxta illud Ioannis 14. *In domo Patris mei mansiones multe sunt*, &c. ita etiam distribui videntur loca pœnarum: quod etiam indicare videtur Gregorius, lib. 9. *Moralium*, cap. 47. aliàs 39. quamuis verba eius ad ipsam formalem pœnam referri possunt; de qua constat esse inæqualem

iuxta mensuram delicti. Dicit ergo Doctor detentionem formalem inæqualem esse quoad necessariam vñionem, & adhesionem ignis, quod verum est, quia ex imperio Dei, & prouidentia æquè insolubilis est in omnibus; sed *nolle* non est æquale in omnibus, seu odium ignis, & detentionis, imò intensius erit in his, qui magis peccauerunt, & idèd maior tristitia. Declaratur responsio ex præmissis: quia tristitia oritur ex iis, quæ nobis nolentibus accidunt, iuxta definitionem Augustini *suprà* præmissam *in responsione ad questionem*; Ignis autem redditur disconueniens Angelo, non ex natura physica vtriusque, sed ex repugnantia, & odio voluntatis, qua illa detentio est ipsi nolita; quia verò hæc pœna infligitur ob peccata, & iuxta mensuram eorum, in quibus complacet Angelus damnatus, refugiens pœnam & diuinam vñionem ex superbia & inuidia, & hæc pœna ex alia parte respicit singula peccata eius, in quibus obstinatus est, & complacuit, & complacet; idèd nolitio pœnæ sequens mensuram voluntatis, & prosecutionis, quam habuit in peccatis intensuè, & extensuè, commensuratur quoad gradum, & extensionem prosecutioni, ex qua redundat, quia quantum inhæret voluntas vni oppositorum, tantum recedit a contrario; & in quantum amat vnum, intantum odit contrarium, quia fuga mali oritur ex inclinatione ad bonum contrarium; idèdque quæ indifferentia sunt in ordine ad voluntatem, in iis neque inhæret per amorem, neque consequenter refugit contrarium per fugam, & odium positium. Ex hoc ergo gradu nolitionis, & apprehensione consequente obiecti iam positi in certo eventu sequitur tristitia in eodem gradu, & inæqualiter iuxta inæqualitatem nolitionis, & apprehensionis, quæ sunt causæ eius proximæ iuxta ea, quæ hic dicta sunt, & in *distinct. 14. quest. 2. & dist. 16. quest. 1.*

Obiicit contra secundam partem conclusionis, quòd ignis vt obiectum causans intelligibiliter istam impressionem continuæ detentionis intellectus in sui consideratione, causaret potius delectationem, quàm tristitiam, quia est obiectum connaturale intellectui, & sic Angelus beatus etiam delectaretur, vt Michael.

Responsio ad hanc obiectionem transposita fuit in impressione Antuerpiensi, & aliis, idèd in suum locum transferenda videbatur.

Respondet Doctor iuxta ordinem causationis *suprà* præmissum, quòd illa esset ex natura intellectus, absolute loquendo, delectabilis, sed ob nolitionem eius, & apprehensionem euentus positi, causat tristitiam. Hæc responsio ita intelligenda est, vt nolitio etiam supponat disconuenientiam illius intellectus, non absolute, sed vt impedit intellectum indifferenter alia considerare, & necessitatur ad ipsam perpetuò, quæ necessitas, vt apprehenditur, est nolita.

Et si dicas, &c. Replicat saltem in primo instanti, quo fit apprehensio ignis, delectabit.

Respondet negando assumptum: quia appetitus ille in eodem instanti habet tristitiam vehementem, & illa excludit omne gaudium, non tantum contrarium, sed imperitens, 7. *Eth. c. 14.* Hæc tristitia in primo instanti potest intelligi de pœna damni, & vermis, & etiam pœna detentionis in igne, & eius consideratio, vt perpetua, & non intermissa, quia ipsa detentio est causa tristitiæ, vt apprehensa; cui etiam ligatur intellectus

Odiū ignis nō erit æquale.

Declaratio.

Diuerfitas odij unde eritur.

62
Obiectio.

Responsio.

Declaratur responsio.

Replica.

Solutur.

intellectus secundum considerationem, ut ad semper præsentem, aliàs poena ipsa intermitteretur; ut ergo apprehendit ignem, ut carcerem, habet tristitiam, & ut apprehendit ulterius ignem, & perpetuò considerandum, tanquam sui intellectus detentionem, habet repugnantiam, & tristitiam, & unico actu utraque detentio apprehendi potest, licet Doctor claritatis gratia in ordine ad diuersas poenas distinguat utrumque. Sequens replica, & responsio patet ex litera; asserit ordinem naturæ esse inter utramque poenam; simultatem verò realem.

64 Quod verò asserit tristitiam Angelorum & damnatorum non compati secum aliquod gaudium: docet etiam Ocham in 2. q. 19. ad. 7. Gabriel. in 2. d. 7. q. 1. art. 3. dub. 1. Valquez 1. part. quæst. 64. art. 3. disp. 2. 42. cap. 3. ubi Bannes, Ripa, Zumel, Pisantius, Medina, D. Thom. tamen prædicto articulo contrarium insinuat, sicut & Alensis 2. p. quæst. 100. in 4. aliàs 5. art. 1. & 2. licet gaudium non sit verum, sed apparens, & plenum amaritudine, & spectans potius ad miseriam, ut docet Augustin. lib. 2. de Gen. contra Manicheos cap. 17. Idem docet Gregorius in 1. distinct. 1. quæst. 2. art. 1. ad 3. & 5. Defendit Suarez. lib. 8. de Angelis cap. 15. quamvis asserat hoc gaudium cessaturum adempta potestate homines tentandi, ex quorum damno hoc gaudium inest, & ex odio in Deum. Patet ex Scriptura, ubi sæpius dicitur inimicus gaudere, & exultare ex ruina nostra, Psalm. 37. Nequando supergaudeant mihi inimici mei, &c. Patet ratione, quia habent odium Dei, & ardens desiderium nocendi homini viatori, & timorem incarcerationis finalis in gehenna, ut postea dicitur in sequentibus: ergo completo hoc desiderio, possunt gaudere aliquo modo accidentaliter, quia appetunt offensam Dei, & ruinam nostram ex inuidia.

65 Dico tamen sequendam esse primam sententiam, cuius rationem assignat Gabriel, ex parte diuini concursus non concessi à Deo quoad delectationem in statu damnationis, qui est extremæ miseræ. Planior est illa à causa intrinseca, quam tradit Doctor, & post eum Ocham; quia nempe voluntate sic affecta extrema miseria, & tristitia redditur incapax delectationis; quia sicut in nullo minuitur eius poena, sic etiam nullum delectabile, circa quod afficitur Dæmon, est ipsi mortuum proportionatum in ea dispositione ad causandum in ea delectationem: & sicut beatitudo formalis euacuat omnem tristitiam, ita miseria formalis & finalis excludit omne gaudium.

66 Probatur, quia causæ illæ, ex quibus dicitur causari illa delectatio, ut ardor nocendi, & odium Dei, non sunt magis efficaces ad causandum gaudium illud accidentale, quam sui complacentia, & complacentia etiam in peccato ad causandum gaudium substantiale de fine præstituto, cui adhæret Dæmon propter se, & ex cuius radice oritur illud odium abominationis in Deum vindicantem, & inuidia in genus humanum: nam quod fortius est motiuum, & magis per se intenditur, eò magis natum est causare delectationem, & gaudium in seipso præsens: sed neque de seipso, aut de peccato habet gaudium, quamvis obstinatè adhæreat: quia poena damni, sensus, & vermis obstant, & absorbent voluntatem, & iuxta dispositionem eius magis eligeret non esse, quam subiici poenæ ex his redundanti, iuxta illud: Melius fuisset illi, si natus non fuisset homo ille, &c. & prout Patres

exaggerant hanc poenam, videtur excludere gaudium de eodem obiecto: ergo minùs potest esse gaudium de aliquo accidentali, quod ex motiuo eiusdem obiecti desideratur.

Confirmatur, non magis nata sunt illa motiua ex natura rei inducere gaudium in Dæmone, quam memoria peccati, & offensæ contra Deum commissæ, inducere tristitiam in Beato: sed ex illa memoria, & displicentia peccati commissi, Beatus non tristatur, quia ex fruitione summè delectatur: ergo etiam neque Dæmon habet gaudium ex maleficio, quamuis illud velit. Probatum consequentia à paritate, quia siue gaudium sit actus elicited voluntatis, & similiter delectatio, actus, inquam, necessarius, siue passio impressa ex obiecto disconuenienti in ratione applicato, perinde se habent hinc inde causæ necessariæ utriusque. Quod si dicatur Deum suspendere concursum ad dolorem, & tristitiam in Beato, eo modo dici potest in proposito: quod si in Beato summa delectatio ex natura rei ita subigit voluntatem, ut reddat eam incapacem tristitiæ vilius, licet causa aliàs sufficiens applicetur, ut apprehensio peccati, & nolitio eius ex perfecta charitate in termino, quæ quantò perfectius operatur, tantò magis inclinat ad nolitionem diuinæ offensæ præteritæ; quinimò ipsa voluntas, si necessitatur ad finem vltimum clarè visum, per modum naturæ elicit hanc nolitionem, ut eleuatur p̄ gratiam, & fruitionem: ergo non sequitur ex causis aliàs sufficientibus, nisi appetitus sit indifferens, & non impedita per causas fortius mouentes, & formam contrariam in summo gradu impressam. Probatum consequentia, quia eodem modo hic philosophandum est, sicut in cæteris causis necessariis, & agentibus circa subiectum: v. g. aqua quantumlibet ex forma sua sit nata producere, & conseruare in seipsa frigus; tamen si virtute agentis prædominantis recipiat calorem in gradu intenso, & eadem causa semper maneat applicata ad conseruationem eiusdem caloris, nunquam potest aqua prodire in actum secundum, licet habeat virtutem aliàs sufficientem, si auferatur impedimentum. Eodem modo, etiam si voluntas per modum naturæ dicatur habere virtutem producendi in seipsa passionem concurrente obiecto, quamdiu determinatur per fortius mouens, & prædominans ipsi in ea dispositione, nequit agere ad contrarium. Quod si verò passio illa sit ab ipso obiecto totaliter, ut nos putamus, supposita nolitione, aut volitione prærequisitis, iuxta naturam, & qualitatem passionis, idem contingit quod in causis per se contrariis applicatis eidem subiecto, quatum altera alteri excessiue prædominatur.

Confirmatur secundò, quia in ordine ad passionem perinde se habet appetitus rationalis, & sensitivus quantum ad modum agendi, & inclinationem: sed in appetitu sensitivo dolor vehemens, & valde excessiuus ita prædominatur, ut non possit delectari, non solum de opposito, sed nec de alio obiecto, quod aliàs esset delectabile, si appetitus non fuisset impeditus: ergo idem dicendum de appetitu rationali.

Dices cum Gregorio, impediri phantasiam ne apprehendat delectabile, quando appetitus summè tristatur: non ita contingit in Dæmone, cuius intellectus non impeditur à cognitione requisita:

Contrà est experientia, & ratio: quia moto sensu

67
Confirmatio
à simili.
Tristitia in
Beato nequit
esse.

Summa delectatio excludit tristitiam.

Ex causa applicata non sequitur effectus in subiecto impedito.

Exemplum.

Applicatio.

Confirmatio
secunda.
Dolor vehemens excludit delectationem.

68
Responsio.

Impugnatur
sensu

Pœna excludit dictum gaudium.

sensu externo ad proprium actum, mouetur phantasia ad operandum circa idem obiectum præfens: in phantasia autem sufficit apprehensio obiecti delectabilis ad causandum delectationem. Deinde videmus sæpissimè in magnis afflictionibus, & vehementi tristitia homines per artem, & imperium voluntatis ex consideratione aliorum obiectorum quærere leuamen, & solatium, qui inde nullam sensibilem voluptatem capere possunt, succumbente appetitu passioni contrariæ vehementi. Deinde, idem ipsum obiectum perfectè apprehensum, nunc est conueniens appetitui, nunc disconueniens ex diuersa dispositione appetitus, & nunc causat tristitiam, nunc etiam delectationem: ergo potissima ratio harum passionum est ex inclinatione appetitus petenda, sine qua nequit disconuenientia, aut conuenientia obiecti subsistere, & non ex sola natura obiecti apprehensæ, quod in actu secundo ad inclinandum appetitum non conducit, nisi ipse appetitus sit inclinatus, & non repugnans: repugnat autem quando absorbetur per contrarium affectum in gradu intenso. Deinde etiam obiectum, prout terminat operationem vnius sensus, & appetitus conformis, potest esse delectabile, & conueniens, secundum operationem autem alterius, & appetitum conformem disconueniens: in hoc autem casu rectè apprehenditur sub vtraque ratione, vt ignis per visum, & tactum: sed si causatur dolor vehemens ex immutatione tactus, & corruptione temperamenti, elidit omnem delectationem ex visu possibilem: ergo non ex eo quod impediatur phantasia ab apprehensione obiecti præfentis delectabilis, tollitur delectatio; sed ex eo quod tristitia vehemens tollat efficaciam obiecti, quæ delectabile est, ita vt in appetitum nequeat.

*Obiectū ali-
quando con-
ueniens, ali-
quando dis-
conueniens.*

*Idem obiectū
potest esse con-
ueniens, &
disconueniens
secundum di-
uersam ra-
tionem.*

69
*Vnus dolor
alteri obse-
rat.*

*Distrahitio
animæ circa
alia, ut ope-
ratur vehem-
enter circa
vnum.*

70
*Secunda pro-
positio ex op-
positione de-
lectationis ad
tristitiam.*

Secundò probatur conclusio suppositis iam dictis, & oppositione tristitiæ damnatorum ad omne gaudium, non solum ex impedimento voluntatis, & determinatione vltimata eius per talem tristitiam, sed etiam ex natura ipsarum formarum; sicut fruitio summi boni ita explet voluntatē, quia est summi boni, & vltimi finis in re ipsa, qui includit omnem rationē boni, ad quod inclinatur voluntas perfectiori modo, quàm inuenitur in proprio genere participatum: ita etiam delectatio per tentionem summi boni ita explet voluntatem

quoad inclinationē ad omne bonum, cui adhæret in ratione commodi, & delectabilis (hoc est, ipsi æquiualeat in gradu, & modo) quia est summa possibilis voluntati in specie; eodem etiam modo per oppositum dicendum est de miseria vltima damnatorum in ratione tristitiæ, & pœnæ, quæ est summa; sed repugnat delectationē & tristitiam inesse voluntati simul de eodem obiecto: ergo repugnat similiter ex oppositione formali ipsarum, tristitiam summam, quæ æquiualeat omni alteri in gradu, & modo, inesse cum vilo gaudio. Patet consequentia, quia illa tristitia eminenter in se excludit omnem tristitiam: ergo perinde opponitur omni gaudio, tam intensiue, quàm extensiue.

Tertiò, vt fides docet, par est pœna animarum damnatarum, & Dæmonum; sed in illis non apparet causa alicuius delectationis, & gaudij, neque ipsa consequenter delectatio, & gaudium etiam accidentale: ergo neque in Dæmonibus, qui ex maleficio lucrari non debent, quamuis ex certo diuinæ prouidentię cursu vagari in hoc aëre permittantur ad vindictam malorum, & exercitationem bonorum.

*Tertia ratio.
Par est pœna
animarū, &
Dæmonum.*

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ opponit Suarez. Scriptura intelligitur de exultatione improprietatis, & denotat complacentiam, & voluntatem nocendi completam in exercitio, & effectu, non verò gaudium, quamuis aliās notum esset hoc sequi, nisi obstarat tristitia summa: non sequitur autem illa consequentia: est sufficiens causa applicata: ergo effectus gaudij, nisi quando subiectum est indifferens ad formam, & tollitur impedimentum, quod non excedit virtutem causæ: in proposito id non contingit, vt patet ex dictis. Scriptura ergo exprimit prauam voluntatem Dæmonum completam per effectus, qui aliās nati sunt sequi, licet non sequantur de facto; & loquitur accommodatè ad captum nostrum: sicut etiam passiones hasce tribuit Deo, non quod in ipso sint, sed quod si esset capax illarum, inesse possint, quantum est ex parte obiecti, vt operum nostrorum, in quibus placet, vel complacet. Ita etiam Dæmones ex praua voluntate completa dicuntur exultare, ad significationem eius, licet non sequatur gaudium, & exultatio per modum passionis.

71
*Soluitur fun-
damentū op-
positæ senten-
tiæ.*

*Exultatio
Dæmonū est
complacētia,
& improp-
riū, nō gaudij.*

His non obstantibus posset reconciliari vtraque sententia, dicendo quod nulla sit voluptas in Dæmone, quæ minuat eius tristitiam, & hanc excludi per primam sententiam. Secunda autem consentit quoad hoc, quamuis admittat ex sententia Augustini gaudium aliquod secundum quid, & accidentale, non substantiale. Vel dici potest in concupiscibili nullum habere gaudium, in irascibili verò ex affectu vindictæ habere aliquod ex successu, quod tamen non lenit dolorem, qui est in concupiscibili. De vtroque affectu voluntatis videatur Doctor in 3. d. 36. videatur etiam de causis doloris ibidem dist. 15. & in hoc 4. dist. 14. quæst. 2.

72
*Reconciliatur
vtraque sen-
tentia.*

Contra^m vtrumque simul, &c. Obicit tertiò contra vtrumque modum: quia tristitia est ex disconuenientia vtriusque detentionis, quia nolita est; sed posset ex libertate sua non nolle: ergo non tristari. Præterea æquè affligi posset, si ligaretur alteri corpori, vtroque modo: v. g. lapidi, &c.

73
*Obiectio con-
tra resoluta
ex libertate
Dæmonis.*

Respondetur, non esse in potestate Angeli dam-
nati nolle, vel non nolle (supple detentionem sui
ad

Responsio.

ad ignem, vt locum, & obiectum) sicut tangitur de continuatione mali actus, aut voluntatis prae in eis, cuius causa forte est actus continuus causa superioris agentis ad aliquid uniforme in eis, propter demeritum precedens, ad quod uniforme sequitur uniformiter afflictio earum, & propter hoc non potest aliquis remissius agere nolle, quam modo nolit, quia sicut actus non est in potestate, ita neque intentio actus; & causa superiori uniformiter agente, nequit inferior agere difformiter, &c.

*Mouentur
difficultates
contra dicta
solutionem.
Quid sit cau-
sa obfinationis
in dam-
natis.*

74
*Secunda dif-
ficultas.*

*Explicatur
difficultas
quoad scopum
praesentia ma-
teria.*

Notabile.

*Amor velle-
ntis necessa-
rio inferre fu-
gam contra-
rij.*

Ratio.

*Hæc neces-
sitas est deter-
minationis
formalis.*

*Quomodo in-
tensio neces-
sitas ad ele-
ctionem medij
necessarij.*

Hæc responsio inuoluit duas difficultates, quarum prima est de exemplo allato, nempe de causa obfinationis in peccato in Angelis, an sit necessitas ex propria voluntate; an verò determinatio causæ primæ, supposito tamen peccato, & an sit necessitas physica, & inuitabilis, an verò electionis propriæ, & moralis, Deo subtrahente auxilia necessaria ad bonam voluntatem, & gratiam. De hac difficultate agit Doctor locis citatis in margine.

Secunda difficultas est, quomodo nolitio illa ignis utroque modo considerati, sit necessaria Angelo, an moraliter, an physice?

Omissio exemplo allato de indurationis causa, siue intrinseca, siue extrinseca in locum proprium, in quo ex instituto tractatur, supponendo etiam quod est fidei, nempe Dæmonem, & damnatos esse induratos in mala voluntate, & peccato tam habituali, quam actuali, declaratur responsio quoad id, quod ex instituto differtur de nolitioe illa, ex qua oritur proximè tristitia. Aduertendum itaque, sicut intentio finis necessariò inferre electionem medij, quod vnicum tantum est in re ipsa, & cognitione intendentis finem, ita etiam amorem vehementem, & efficacem vnius obiecti inferre nolitioem alterius contrarij, & odium posituum, si in re ipsa practice applicetur in ratione motui vehementis sollicitantis voluntatem. Ratio huius est, quia voluntas inherens intensè per amorem vltimatè determinatur ad finem, quantum determinabilis est ex virtute propria, quæ eius determinatio positiua, & vltimata per volitionem finis etiam trahit secum fugam contrarij vltimatè: hæc autem consistit in positiuo actu, quia licet in alia dispositione voluntas posset habere fugam contrarij, per suspensionem actus, idque ex motiuo finis, cui virtualiter, aut habitualiter adheret; tamen quando est in vltimata determinatione circa finem intentum, & intensè quoad omnes vires, specificacionem, & exercitium, nequit in eo gradu determinato non necessitari formaliter ex vi talis prosecutionis ad fugam, vt in re ipsa applicatur, & distrahit à prosecutione finis: hæc ergo fuga est nolitio positiua contrarij, quod apprehenditur applicatum, & vt distrahens voluntatem à fine, in quo vltimatè quiescit per determinationem contrariam, & vltimam sui: vltimam dico, id est, plenam, & quantum potest voluntas se applicare, vel adherere per conatum, tunc enim necessitatur ad tollendum, & remouendum contrarium quantum potest, & consequenter per positiuam repugnantiam, & non solum per suspensionem actus prosecutionis contrarium: nam sicut intensio efficax necessitat ad electionem modo dicto, quia per eam, vt quidam volunt, ipsa voluntas est determinata virtualiter ad electionem medij, vel vt ego existimo for-

Scoti Oper. Tom. X.

maliter, licet medium respiciat materialiter, quia intentio est finis explicitè vt in re ponendi, quæ nequit abstrahere à medio necessario, & cognito, & ex vi talis determinationis formalis sequitur electio ipsa medij, & applicatio, & remotio impedimentorum; ita etiam quando voluntas adheret intensè obiecto per vltimatam sui determinationem necessitatur ad odium contrarij, si applicatur practice, id est, vt distrahens voluntatem, & vt opponitur obiecto, cui adheret; vnde aliqui dicunt ipsam volitionem explicatam obiecti esse nolitioem explicatam contrarij, saltem est virtualis nolitio eius, & ex sua ratione necessitans voluntatem ad nolitioem contrarij, si applicetur practice, & vt mouens vehementer.

Ad propositum, voluntas Dæmonis à Deo derelicta, complacens in se ipsa per superbiam, obstinata in peccato, & sequens inordinatè, & toto affectu commodum; & enitens contra Deum per superbiam, & inuidiam est hoc modo determinata per amorem sui, & commodi, & consequenter necessitatur ex vi talis determinationis, etiam physice in ea dispositione posita, vt posituè repugnet iustitiæ diuinæ ordinanti peccatum per condignam poenam, & liganti tam potentiam loco motiuam, quam intellectuam perpetuè ad ignem, quibus perfectè apprehensis, vt in re positis, necessitatur ad nolitioem æquè intensam ignis, quam sit complacentia eius in commodum, & peccato, & consequenter etiam tristatur. Vnde Bernardus supra citatus; *Quid*, inquit, *tam panale, quam semper velle quod nunquam erit, & semper nolle quod nunquam non erit, &c.* Quæ locutio est causalis, quia velle quod nunquam erit, est causa tristitiæ boni subtracti, & nolle quod nunquam non erit, est causa tristitiæ de malo applicato. Quod autem asserit Doctor reducens hanc determinationem in Deum, vniuniformiter agentem, verum est, quia & vniuniformiter agit per concursum necessarium creaturæ ad vsum libertatis, & vniuniformiter agit permissiuè ad illam dispositionem voluntatis peruersæ in Dæmone, & vniuniformiter etiam eum derelinquit in sua cæcitate, & obfinatione, & posituè ex suppositione peccati agit ad ligationem perpetuam eius, etiam ad præmissam, & non intermissam apprehensionem eius, qua posita, ex communi, nolitio ignis est necessaria, quod verum est, saltem ex suppositione prauæ voluntatis, & semper continuatur. Ex quibus responsio præmissa patet.

Obiicies, tamen animæ Purgatorij non habent prauam voluntatem, & sunt conformes diuinæ dispositioni, & voluntati: ergo detentio earum in purgatorio igne non potest esse causa tam grauis poenæ, quam describunt Patres esse illam Purgatorij. Probarur consequentia, quia Michaël, aut Angelus beatus, sic detentus non haberet dolorem de igne, ob similem conformitatem eius cum diuina voluntate, & vt admittit ipse Doctor detentio illa ex natura rei non causat poenam physice: ergo nullam in prædictis animabus, stante fundamento præmissa.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, quamuis enim in sanctis animabus

75
*Applicatio
praedictorum.
Voluntas Dæ-
monis deter-
minatur ad
se amandum
inordinatè.*

*Necessitatur
physice ad
fugam poenæ
contrariæ.*

Bernard.

*Quomodo
Deus vni-
formiter agit
ad tristitiam,
& nolitioem
eius.*

76
*Obiectio ex
poenæ ani-
marum in
Purgatorio.*

Responsio.

Causa tristitia in animabus Purgatorij.

animabus non inueniatur praua voluntas, sed perfecta conformitas ad dispositionem Dei; tamen in eis inuenitur sufficiens causa tristitia, & nolitionis poenae patienter toleratae. Primum est in eis poena damni suo modo, scilicet temporalis, & ardens desiderium hereditatis, ex cuius dilacione tristantur. Inuenitur praeterea amor perfectus Dei, & odium vitae praeteritae, & peccatorum commissorum in offensam Dei: odium praeterea poenae, non quia à Deo iuste inferitur, sed quia debetur ex peccatis, eamque meruerint; nolitio autem poenae ex hoc motiuo est efficax, & sufficiens causa poenae, licet ordinata sit ex affectu in diuinam iustitiam, cui se subiiciunt tolerando patienter poenam. Est praeterea apprehensio illa ignis temporalis applicati. Vnde ligatio, & carcer ob delictum, sicut aliter est causa tristitia in filio, quia offendit patrem; aliter verò in seruo, quia affectat commodum, in utroque tamen est efficax causa tristitia, licet ex diuerso motiuo, ita in proposito contingit.

Exemplum de filio & seruo incarceratis.

77

Repugnat poena Beato pro statu praesentis beatitudinis.

Retorquetur argumentum in alios.

Ad probationem consequentiae respondetur, in Beato nullam causaret tristitiam ligatio ad ignem, per modum detinentis in loco; quia neque physice, neque moraliter eidem esset disconueniens, quia non posset esse in poenam. Quod si esset in poenam, dico tunc posse causare tristitiam aliquam compatibilem cum suo statu, aliàs non posset esse poena iuxta omnium sententiam, nisi esset causa alicuius tristitia in effectu, sine qua nequit esse poena in Beato: esset ergo in eo tristitia, & non esset. Primum quidem esset, quia esset poena, quae sine tristitia saluari nequit in spiritu: non esset, quia repugnaret beatitudini, ut nunc se habet, & summæ delectationi consequenti. Aliud est de animabus Purgatorij, quae nondum perueniunt ad beatitudinem. Hoc argumentum vrgeri potest in quacunque sententia, etiam eorum qui dicunt qualitatem aliquam, quae sit deformitas, ab igne produci, quae nequit saluari in animabus sanctis, si repugnaret gratiae. Neque etiam in Beato, dato ergo

quod Deus ligaret sic Beatum igni, cooperando ad eiusmodi effectum, quid diceretur nisi quod iam responsum est?

Ad aliam partem obiectionis tertiae responsum est *suprà*, & perinde vrget omnium sententiam: quia mediante illo corpore, cui alligaretur Angelus, Deus posset etiam qualitatem deformitatis instrumentaliter producere, vel aliam, quaecunque ponatur fieri per eleuationem instrumenti.

Obiicies ulterius nondum Dæmones pati aligationem ad ignem, quia quicquid sit, an aliqui sint in Inferno, saltem plures sunt in aëre caliginoso praesenti, ut patet ex Patribus, & experientia, ex fine diuinæ prouidentiae habentes libertatem, inquantum Deus permittit, nocendi hominibus, & tentandi. Hanc rationem sicut & praecedentem vrget Suarez adducens illud Luc. 8. de legione Dæmonum rogante Christum ne in abyssum mitterentur, id est, Infernum, quo timebant mitti, & huc etiam spectant illa Matth. 8. *Venisti huc ante tempus torquere nos*, &c.

Respondetur in omni sententia hoc argumentum vrgeri: quia siue physica actione, siue intentionali agat ignis in Dæmonem ad poenam sensus, agit ut applicatus, & adhærens: neque aliter de eo loquitur Scriptura, aut Patres, certumque est eum subesse poenae damni, & sensus substantiali, quamuis nondum aliqui receperint poenam ultimæ incarcerationis in Inferno ex causis supradictis, & dispositis à diuina prouidentia. Aliqui ergo dicunt eos circumferre etiam ignem poenitentem: alij respondent apprehensionem eius tam vehementem iis inesse, ac si esset praesens in euentu; quia in causis suis est praesens, & in determinatione diuina, quod sufficit ad legationem ex parte intellectus sic apprehendens, & nolitionem eius poenalem modo dicto. Quod autem abhorreant Infernum, ex odio ademptæ libertatis nocendi hominibus contingere potest, & vagandi per mundum, quod non tollit quin vno, vel altero modo crucientur per ignem.

78

Obiecto. Ex eo quoddam sunt alii ligati igne.

Responso. In omni sententia obiectionis non tenet.

Solutio eius.

S C H O L I V M.

Ad primum explicat bene illud, agens est praestantius passio, intelligi de agente æquiuoco, vel saltem non intelligi de instrumentali, vel partiali. Ad secundum, non requiri contactum mathematicum, sed virtualem, ut corpus agat, nec requiri instantiam agentis ad passum. De quo 1.d.37. & 2.d.9.q.2. num.16. Ad tertium explicat quomodo corpus agens in spiritum possit dici assimilare sibi passum.

17
Ad arg. 1.

AD argumenta. Ad primum, illa propositio Augustini pendet ex ista, quod agens est praestantius termino formali actionis, & terminus formalis actionis est praestantior suo receptiuo.

Secunda autem istarum non est vera, nisi inquantum hoc est actus, & illud potentia, & sic concedendum est agens, inquantum in actu formali, vel virtuali, esse praestantius passio, inquantum est in potentia ad illud. Vnde illa propositio, *agens est praestantius passio*, vera est quantum ad hoc, quod patiens recipit ab agente: & quantum ad hoc non potest se facere in actu per se, sicut secundum id fit in actu per agens, sed ex hoc non sequitur quod sit praestantius absolute natura illius, quod est susceptiuum: sicut nec de termino formali respectu eiusdem.

Agens est praestantius passio. Explicatur.

Sed quia Augustinus intendit concludere per illud argumentum, quod corpus non agit in spiritum, potest dici quod maior sua est vera de agente æquiuoco, & totali, seu principali: aliter non, & sic conclusio est vera: & concessum est quod ignis non est agens principale in spiritum, siue in illa detentione, quia in illa non agit, sed

sed formaliter definitiue continet: siue in immutatione, quia ibi non agit; nisi vt instrumentum Dei, sicut phantasma se habet ad intellectum agentem. In causando autem tristitiam hoc modo, vel illo, non est principale agens: sed ipsa voluntas nolit illud obiectum, magis enim ex hoc, quod obiectum est nolitum, sequitur tristitia quam ex ratione obiecti in se, vel ipsa apprehensio euentus obiecti noliti: quia obiectum non tantum nolitum, sed vt nolitum apprehensum esse, vel fore contristat.

Magis sequitur tristitia ex nolitioe obiecti mali, quam ex ipso obiecto.

Ad aliud ° Augustini, potest exponi ibi de his, quibus spiritus afficiuntur immediate, quia illa sunt similia corporibus, quia passiones aliquo modo causatæ à corporibus; non autem de illis quibus afficiuntur spiritus mediatè, quia ista sunt corporalia, vel quod idem est, exponatur de afficiente formaliter, non effectiue.

Ad aliud, hoc vniuersaliter est verum, quod oportet agens esse præsens patienti, saltem secundum virtutem actiuam, & ex hoc sequitur, vbi præsentia proportionata non potest haberi, nisi per contactum, requiritur contactus: vbi autem verior potest haberi, illa multò magis sufficit ad actionem: sed multò verior potest esse præsentia spiritus ad corpus per coexistentiam, quam sit illa per contactum.

Ad 3.

Aliter potest dici, quod requiritur contactus virtualis; non mathematicus: contactus autem virtualis est, quod aliquid in isto possit esse terminus virtutis in illo: quod nihil est aliud, quam illud habere virtutem causatiuam alicuius in illo, & isto modo Deus, si non esset citra orbem Lunæ, præsens esset centro terræ, sicut dictum est in lib. 1. dist. 37.

Quid sit contactus virtualis.

Idem in 1. dist. 37. & in 2. d. 9.

Ad 4. Agens assimilatur sibi passum.

Explicatur.

Ad aliud, potest dici quod causa æquiouoca æquiouocè assimilatur secundum aliquid, quod habet in se, non formaliter, sed virtualiter, & hoc modo obiectum, quod est nobile habet in se tristitiam, & secundum illam assimilatur. Alio modo potest dici quod illa propositio est vera de agente principali non instrumentali: Deus autem est hic agens principale, & sibi assimilatur passum, quia intelligit, & vult afflictionem illius; & secundum hoc intellectum, & volitum, assimilatur sibi passum.

COMMENTARIUS.

79 Ad primum. Quid corpus non agit in spiritum.

Responsio. Ratio præmissa.

Prouenit ex natura potentie, & actus.

Agens perfectius passum inquantum est passum.

Intelligitur Augustinus de agente æquiouoco, & totali, seu principali.

Ad argumenta. Ad primum, &c. Hoc argumentum desumptum est ex Augustino lib. 12. super Genes. ad lit. cap. 29. vis eius in hoc consistit, quod corpus non est præstantius spiritu: ergo nullum corpus agit in spiritum.

Respondet illam propositionem, seu consequentiam Augustini fundari in eo, quod agens sit perfectius termino formali actionis, & terminus ipse formalis præstantior suo receptiuo. Explicat secundam propositionem de excessu termini formalis super suo receptiuo, nempe excessum provenire ex differentia actus & potentie, quia hæc imperfectionem includit potentie passiuæ, quæ se nequit reducere ad actum; actus verò actualitatem, & esse, per quod potentia sit sub perfectione, & completa, quæ aliis fuit sub negatione perfectionis, & consequenter alicuius esse, ad quod ordinatur ex sua inclinatione. Concedendum ergo est quod agens sub hac limitatione; vt est in actu formali per suam formam productiuam; si est vniuocum, vel in actu virtuali, est præstantius passio, vt hoc consideratur non absolute, sed limitatè, inquantum passum est, & in potentia merè passiuæ, modo iam prius expresso: nam potentia passiuæ, inquantum passiuæ, est semper sub negatione alicuius; & esse conuenientis, nempe formæ, & sic dicit illam negationem actus, quem in sua virtute includit agens, & secundum quem est in actu, & non in potentia: Propositio ergo Augustini intelligenda est de agente æquiouoco, & totali, seu principali, quia neutro modo agit corpus in spiritum, quia non vt vniuocum; quia aliàs sequeretur spiritum recipere formam materialem, quæ materialis est in esse: non vt agens

etiam totale æquiouocum, quia sic sequeretur excessus perfectionis in esse, & virtute corporis supra spiritum: quia vt plurimum agens totale æquiouocum est perfectius suo passio: quod magis in proposito declaratur: quia si ignis sua efficacia naturali detineret spiritum, sequeretur defectus in potentia naturali motiua eius, quæ ignis sua efficacia ligaret. Si autem ignis subderet intellectum eius quoad actum tanquam causa totalis eius, sequeretur in sua perfectione aliàs naturali, dependere ab igne tanquam causa totali concomitante illam, quod est idem inconueniens. Neutrum autem horum sequitur ex præmissis conclusionibus: quia ignis formaliter tantum detinet, & non effectiue: & ignis vt obiectum minus principaliter agit ad intellectum suum, neque ex virtute etiam sua necessitat intellectum Angelis ad perpetuam sui considerationem, sed virtute diuina specialiter applicata: Ratio Augustini intelligitur in priori sensu, non in secundo: quia & ipse admittit concursum obiecti requiri ad memoriam, & intelligentiam; & communiter admittitur saltem phantasma agere in intellectum, ad productionem speciei intelligibilis, vt minus tamen principale.

Ad aliud Augustini, &c. Negat ibidem Augustinus esse corporalia, sed corporalibus similia, quibus animæ exutæ afficiuntur. Respondet Doctor intelligi de iis, quibus immediate afficiuntur, id est; quæ insunt animæ separatæ; vt species, & cognitiones corporalium; non verò de iis, quæ immediate, & extrinsecus se habent, vt ignis, qui detinet spiritum.

80

Ad secundam. Soluitur & explicatur August.

Ad aliud, &c. Hoc est tertium, quod obicit ex Philosopho. Primum, quod corpus non agit nisi per contactum. Deinde, quod agens, & patiens oportet esse simul, nullo interueniente medio; neutrum horum competit corpori receptiui.

81

Ad tertiam.

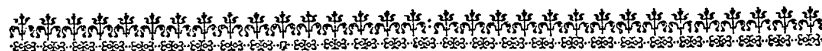
Responsio.

specu spiritus : ergo , &c. Responder habere contactum coëxistentiæ eo modo , quo Angelus coëxistit loco. Deinde, non requiri contactum mathematicum inter agens & ptiens, id est, ille contactus , per quem vltima contingentium se sunt contigua , & simul secundum locum ; sed sufficere contactum virtutis , id est , passum esse intra spheram agentis , & ab eo posse moueri ,

quibus insinuat dari actionem in distans , quod aliàs ex professo tractauit.

¶ *Ad aliud*, &c. Hoc est quartum argumentum ex fine naturæ , & agentis , qui est assimilare sibi passum.

Responder agens etiam æquiuocum assimilare sibi passum in virtute , & sic ignis assimilatur sibi intellectum Angeli.

Responsio.

Q V Æ S T I O III.

Utrum homines damnati post iudicium cruciabuntur illo igne infernali?

D. Thom. in addit. quæst. 97. art. 2. D. Bonau. hic art. 3. quæst. 1. Richard. art. 2. quæst. 6. 7. Argent. quæst. 1. art. 3. Durand. quæst. 10. Gerfon. serm. de omnibus Sanctis. Soto dist. 50. quæst. 44. Abulens. in Mart. 25. quæst. 64. Hentiq. lib. vlt. cap. 25. Coccius latè lib. 10. art. 8. Bellarm. lib. 7. de Purg. à cap. 10.

1
Arg. 1.
Cap. 9.

ECVNDÒ QUÆRO^a, Utrum homines damnati post iudicium cruciabuntur illo igne infernali? Quòd non, 6. Topicorum: *omnis passio facta magis abijcit à substantia*: ergo si continuè cruciarentur ab illo igne, magis ac magis deperderetur eorum substantia, & per consequens tandem omnino consumerentur, quod est contra illud Iob 20. *Luet omnia quæcunque ipse fecit, nec tamen consumetur*, & contra illud Apocal. *Desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis*.

Cap. 9.
Arg. 2.

Præterea, aut patientur ab illo igne realiter immutante, aut tantum intentionaliter: non realiter, propter duo: primò, quia cessante primo motu reali, non videtur aliquis motus realis possibilis, cum posterior dependeat à priori; sed post iudicium cessabit primus motus, ergo. Secundò, quia tunc realiter corrumperetur corpus illud: quia vnum contrarium est realiter corruptiuum alterius, sed si tantum erit intentionalis, non erit afflictiuus, quia illa passione pateretur sensus Beati ibi præsentis ab igne: ergo nulla passione patientur.

Rat. opp.

Oppositum Matth. 25. Iudex dicit hominibus damnandis: *Ite maledicti in ignem æternum*.

C O M M E N T A R I V S.

1
Ordo & dispositio quæst.

¶ SECUNDÒ QUÆRO, &c. Hæc quæstio est in ordine tertia; tamen quia spectat ad pœnam damnatorum hominum secundum corpus post iudicium, dicitur secunda in ordine ad priorem, in qua tractauit de pœna spirituum. Continet tres partes, quasi articulos. Primus exponit

utramque immutationem possibilem fieri in corpus tam realem, quam intentionalem, & utramque posse separari respectiue ad diuersa. Secundus articulus determinat solam intentionalem sufficere ad pœnam corporalem, sine reali immutatione. Tertius verò incertum statuit, quid in re ipsa contingat: An scilicet non solum intentionaliter, sed etiam realiter ignis agat in corpora damnatorum.

S C H O L I V M.

Hæc littera habet aliquot dicta. Primum, Possibile est post iudicium ignem agere realiter & intentionaliter in humana corpora. Secundum, Potest altera harum actionum esse sine altera, & de facto est. Tertium, Sola intentionalis est dolorifica, sola realis non. Quartum, Dolor est passio causata in appetitu ab obiecto disconuenientis sensatò. De quo 3. dist. 15. quod de facto ignis cruciabit homines damnandos, quocumque modo id fiat, habetur ex Matth. 25. Luc. 16. Apoc. 20. Marc. 9. fin. & docent Patres omnes, Cypr. l. ad Demetrianum. Laet. lib. 7. diuin. instit. cap. 21. Hieron. in 30. Isa. August. serm. 181. de tempore, & 21. Ciuit. 2. Gregor. 9. mor. 46 aliàs 38. Coccius supra citat multos alios Græcos & Latinos.

2^b AD quæstionem, patet quòd ignis præsens corruptibili animato anima sensitiua, potest habere in illud duplicem actionem, scilicet realem, quæ est vniuoca, & intentionalem, quæ respectu illius est æquiuoca: quia species sensibilis non

non simpliciter est eiusdem speciei cum ipso obiecto. Ad propositum ergo dico, quod post iudicium cum corpus hominis sit per se corruptibile, ignis præsens poterit habere in illo utramque actionem; quia non repugnant: & est ibi tam susceptivum, quam causa activa utriusque: nisi dicas realem tunc impediri propter defectum motus cæli, sed de hoc *dist. 48*. Potest etiam tunc una esse sine alia, loquendo de possibili absolute, quia neutra dependet essentialiter ab altera. Vnde & modò sunt separabiles, si aliquid sit susceptivum formæ realiter, & non intentionaliter, & aliud è conuerso; sed tunc non poterit una non inesse, nisi propter aliquod impedimentum, & hoc, vel quia Deus non coagit igni ad illam actionem; vel quia aliquod agens creatum impedit unam actionem, & non aliam.

Secundò dico, quod sola intentionalis sufficit ad causandum dolorem: sola autem realis sine intentionali non sufficeret ad hoc. Secunda pars est manifesta, quia licet lignum calefiat quantumcumque excessivè, tamen non doler. Prima probatur, quia excellens sensibile, ut excellens sensibile, natum est inferre dolorem: quia est disconueniens inquantum tale: & tamen inquantum excellens sensibile non immutat, nisi intentionaliter. Licet enim alia immutatio realis concomitetur, qua dissolvitur organum à media proportionem, in qua consistit: tamen si sine illa actione esset obiectum disconueniens sensarum, sequeretur dolor.

Hoc etiam probatur, quia aliquando ubi est modica, vel nulla immutatio realis, est magnus dolor propter immutationem intentionalem: sicut si manus fuerit excessivè frigefacta ex contactu nivis, vel glaciei; si statim approximetur igni, est ibi vehemens dolor ab illo obiecto immutante: & tamen modica, vel nulla actio realis à calido in manu propter excellentiam contrarij, scilicet frigoris in ipso passio.

Modus autem est iste: dolor sicut & delectatio sensitiva, est passio causata in appetitu sensitivo ab obiecto apprehenso per sensum: sicut ergo aliquod obiectum inquantum obiectum, hoc est intentionaliter motivum, est conueniens: ita causat posita sensarione delectationem in appetitu sensitivo. Vnde non est facile in omni delectatione, solum visus & auditus, fingere immutationem aliquam realem ad salutem ipsius suppositi. Eodem modo licet immutationem intentionalem obiecti disconuenientis concomitetur alia immutatio realis disconueniens naturæ (quod forte non est verum in visu, & auditu) sequitur dolor causatus ab illo obiecto sensato, ut sensato in appetitu sensitivo.

COMMENTARIUS.

² ^b *Ad questionem patet, &c.* In hac questione supponitur veritas fidei, nempe ignem inferni agere ad cruciatum carnis damnatorum hominum, quæ patet ex Scriptura sapientis allegata. Est communis Patrum & Doctorum, quos omnes abundè citat Coccius lib. 10. de quatuor novissimis, art. 8. patet ex locis citatis in scholio.

Hoc supposito dicit quod ignis præsens corruptibili animato possit habere tam realem actionem, quæ est univoca, producendo sibi simile. v.g. calorem realem, & etiam agere ad immutationem sensus per actionem intentionalem: statuit conclusionem hanc.

Ad propositum ergo dico, cum corpus hominis sit per se corruptibile post iudicium, ignis præsens potest habere in illo utramque actionem, &c. Intelligit corpus corruptibile non secundum resolutionem in materiam, & separationem formæ: sed corruptibile quoad passionem, & subiectum agenti naturali, in quo differt à corpore glorioso; quod habet dorem impassibilitatis hoc modo. Probat conclusionem, quia utraque actio non repugnat, & passum est susceptivum termini utriusque; ergo, &c. Insinuat quandam responsionem ex dependentia motuum agentium inferiorum ad motum cæli, qui post iudicium cessabit. Hanc examinandam remittit in d. 48. inferius.

Scoti Oper. Tom. X.

Dices corpus illud esse incorruptibile, ergo incapax actionis realis corruptentis.

Contrà. Saltem erit capax actionis in eo gradu in quo non est corruptiva; quia nullum est impedimentum ex parte corporis, quod incorruptibile tantum est ex actione agentis extrinseci conservantis animam in corpore, & eius viationem; non verò ex aliqua positiva forma per quam redderetur corpus incapax termini actionis.

Secundò dico quod sola intentionalis sufficit ad causandum dolorem, &c. Hæc est secunda conclusio huius articuli. Probat, quia sensibile excellens natum est inferre dolorem sensui, quia sensibile comparatur ad sensum ut conueniens, vel disconueniens ex natura obiecti, & inclinatione ipsa, & temperamento mediæ proportionis in sensu: ex conuenienti autem, & disconuenienti nata est sequi tristitia, aut delectatio: sed sensibile excellens agit ut obiectum, & solum intentionaliter: ergo ut agit hoc modo infert dolorem. Aliqui negant sensibile causare dolorem, nisi ut actione reali agit ad immutationem organi realem, corumpendo eius mixtionem.

Contrà Doctor, licet, inquit, alia immutatio realis concomitetur, qua dissolvitur organum à media proportionem, in qua consistit: tamen si sine illa actione esset obiectum disconueniens, sequeretur dolor. Probat experientia eorum, qui manum ex glacie rigentem admovent igni, sentiunt dolorem vehementem, quamvis modica sit actio ignis in eo casu, ob resistantiam contrarij.

N 3

Probat

Vide Henr. quodlib. 2. q. 8. & 9.

Dolor & delectatio sunt passionis, & quomodo causantur. Sco. 3. d. 15.

Responsio. Impugnatio.

Probatio conclusio. Sensibile excellens natum est inferre dolorem sensui.

Responsio.

Impugnatio. Actio realis aliquando concomitatur intentionali latenter.

Probat à contrario, quia delectatio causatur ab obiecto inconueniente mediante visu, & auditu; quamuis obiectum non agat realiter aliquam formam, quæ sit ad conseruationem suppositi, neque in ea distantia potest agere, vt si sit remotum: ergo similiter obiectum aliquid disconueniens appetitui per solam actionem intentionalem causabit dolorem, quamuis nulla alia actio naturalis eius sequatur; vel si hæc concomitetur intantum est dolorifica, inquantum percipitur ab aliqua potentia cognitiua, & nõ aliter.

4 Confirm. A simili in voluntate. Confirmatur, in voluntate aliquid obiectum causat tristitiam, quod non agit actione reali, sed intentionali, vt per se notum est, & patet ex superioribus: ergo etiam idem dicendum est

quoad appetitum. Patet consequentia: quia vni-formiter se habent quoad hæc. Deinde, aliquando voluptas sequitur in appetitu, quando alioquin concomitatur actio realis obiecti agentis ad aliquam destructionem naturalis qualitatis in viuentem, & salutis, & è contra dolor in appetitu, quando concomitatur actio realis inferens salutem supposito: ergo vniuersaliter dolor obiecto sensibili causatur, quæ intentionaliter agit, & non quæ realis actio concomitatur. Et patet, quia vt habet proportionem motiui ad potentiam, natum est causare delectationem, aut contrariam, quia per modum obiecti apprehensi, non ita se habet vt inferat actionem realem, sed per modum agentis: ergo, &c.

Aliquando est voluptas ex appetitu licet comitetur actio comitans lesionem realis.

S C H O L I V M.

Probabilius esse post iudicium ignem tantum intentionaliter agere in corpora damnata, quia plura ponerentur miracula, si etiam realiter ageret in ea. Præterea Scriptura docet damnatos à contrariis pati, quod non stat si realiter patiantur.

4 Post iudicium ignis ager tantum intentionaliter in damnatorum corpora. **T**ertio dico, quod probabilius videtur post iudicium ponere solam immutationem intentionalem: quia etsi possit vtraque tunc poni, ex primo articulo: tamen realis non faceret aliquem dolorem sine intentionali, nec etiam cum intentionali: sed sola immutatio intentionalis faceret dolorem: ergo cum pluralitas non sit ponenda sine necessitate, & non ponitur ibi passio ignis, nisi propter afflictionem illorum ab igne, sufficit ponere solam intentionalem, ita quod alia posita videtur superfluere, quia nihil faceret ad hunc finem.

Miracula non sunt multiplicanda sine necessitate. Præterea, congruum est ponere circa damnatos, ita pauca miracula, sicut possibile est, cum non sit verisimile quod Deus velit circa eos tunc multiplicare miracula ultra illud, quod requiritur ad punitionem eorum iustam: sed ponendo actionem realem, & cum hoc (vt necesse est) intentionalem, videtur quod oportet ponere circa eos plura miracula quam ponendo solam intentionalem: ergo, &c. Probo minorem, licet quæcunque via habeat ponere quod tunc non corrumpuntur à causa intrinseca: & hoc, vel per conseruationem diuinam miraculosam, vel non miraculosam, sed iustam, quia correspondentem statui finali, in quo iam illi sunt: tamen si ponatur actio realis, ibi est aliqua causa corruptiua extrinseca: & miraculum videtur, si illud non corrumpit, cum causa, quæ potest inducere aliquid incompossibile alicui, possit ipsum corrumpere: ille autem ignis potest inducere calorem omnino incompossibilem qualitati mixti requisitæ ad vitam. Si ergo illum non inducat in summo, & tamen agat realiter, miraculum est: sicut fuit in camino, vbi ignis non habuit omnem actionem, quam ex natura sua habere potuisset. Si iterum inducat calorem in illo gradu, miraculum est quod ille gradus stat cum vita.

5 Si dicas, eodem modo ex alia parte oportet ponere miraculum, ne corrumpatur ab extrinseco: nam naturaliter immutatio illa intentionalis excessiua causat dolorem excessiuum; vnde & dolor excessiuus occidit, sicut apparet de Antiocho 1. Machab. 6. *Contraria in esse reali, & intentionali non repugnant.* quinimò etiam timor excellens, de quo minus videtur, quandoque est causa mortis: Respondeo, nullus dolor simpliciter repugnat qualitati mixti simpliciter requisitæ ad vitam: quod patet satis, quia intentio causatiua doloris magis videretur repugnare: sed illa non repugnat, sicut nec vnum contrarium in esse reali, & aliud in esse intentionali.

Apparet etiam per August. 21. Ciuit. cap. 3. *Non idèd mori poterunt illa corpora, quia dolebunt.* Et subdit: *Cur corpora quæ animabus dolorem possunt inferre, mortem verò inferre non possunt, nisi quia non est consequens, vt mortem faciat, quod dolorem facit?* Non est ergo necessarium futuræ mortis argumentum dolor: & ratio sua paulò antè posita, stat in hoc: animæ est dolere, non corporis, etiam quando ei dolendi causa est à corpore: si ergo à dolere argumentum sumeretur ad mortem, magis ad animam pertinet mori, ad quam magis pertinet dolere. Adhuc ante illud innuit rationem aliam quasi ralem: *Cuius rationis est dolorem facere mortis argumentum, cum vita potiùs sit indicium: certum est enim viuere omne quod dolet: quasi arguit, si dolere necessariò inferat viuere, non necessariò inferat mori.*

Dico

Dico tamen quòd quandoque, imò hîc, vt in pluribus ad dolorem excessiuum sequitur mors: quia sequitur impropor- tio illius qualitatis naturalis requisitæ ad vitam, & modum ponere, requireret declarare quomodo virtus phantastica & appetitus possunt habere actionem in qualitates naturales: sed quomodocunque hoc sit, non est ibi formalis repugnantia cuiuscunque sensationis, vel doloris ad quemcunque gradum qualitatis naturalis requisitæ ad vitam: ergo non erit tantum miraculum dolore quemcunque esse sine morte, sicut qualitatem realem simpliciter contrariam qualitati mixti esse cum vita: ibi enim esset quasi repugnantia formalis inter qualitatem inductam à contrario, & qualitatem requisitam ad vitam: vel si secunda non opponeretur, esset miraculum vitam esse sine illa qualitate mixta. Sed hîc non requiritur aliquod miraculum, nisi quòd dolor suspendatur ab effectu suo, vt in pluribus, scilicet ne ad ipsam sequatur distemperatio mixtionis repugnans vitæ: ipsum autem quoad talem effectum suspendi, non oportet ponere nouum miraculum; sed reduci ad idem, ad quod reducitur suspensio actionis contrariorum ad intrâ, ne corrumpant, videlicet vt propter statum finalem, ad quem reducti sunt, Deus suspendat causas ab effectibus, vt in pluribus, qui si sequerentur, destrueretur illud compositum.

Præterea tertio Scriptura videtur dicere eundem damnatum pati à contrariis, iuxta illud Iob: *Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium.*

Et licet saluaretur iuxta illam superficiem literæ, alternatio in istis afflictionibus: tamen non posset probabiliter saluari, quòd simul pateretur in summo, & realiter à contrariis. Potest autem saluari quòd simul patiatur, & in summo intentionaliter ab eis: quia species contrariorum etiam in summo non sunt contrariæ: ergo illa via de intentionali, sine reali immutatione, potest plura saluare pertinentia ad eorum afflictionem, quàm alia.

Minus miraculum est viuere cum excessiuo dolore, quàm cum qualitate contraria qualitati viuendi.

Cap. 24.

Potest aliquid pati intentionaliter, & in summo à contrariis.

COMMENTARIUS.

Tertio dico, &c. Statuit tertiam conclusionem, nempe probabilis esse per actionem intentionalem solam, ignem post iudicium punire corpora damnatorum. Hanc conclusionem tenet D. Thom. lib. 4. contra Gen. c. 89. vbi Ferrariensis, & quodlibeto 8. quæst. 8. art. 18. ad 1. Sotus dist. 50. quæst. vn. art. 3.

Probatur à Doctore, quia tollenda est superfluitas cum finis per necessaria attingi commodè possit: sed omnis afflictio carnis, aut ex carne solùm habetur per intentionalem actionem, quia afflictio quæ oritur ex actione reali, non percipitur nisi per actionem intentionalem, inquantum mouet aliquem sensum per modum obiecti: ergo potest stare talis dolor sine reali immutatione sensus, cum sola intentionali.

Secundò probat, quia miracula non sunt multiplicanda sine necessitate; sed si pœna ignis esset per actionem realem, ita multiplicarentur: quia vel essent simul contrariæ formæ, quod videretur implicare; vel certè maneret forma vnita subiecto, sine qualitate naturali requisita ad vitam conseruandam, vel certè ignis agendo in summo, nihil induceret repugnans qualitati mixti, quod perinde repugnat, & tollit dolorem per immutationem realem carnis.

Dices etiam miraculum admitti, si sola intentionalis statuatur: quia vehemens dolor inducit in hac vita mortem.

Respondet quòd nullus dolor per se repugnat qualitati mixti formaliter contrariæ, quia sic non opponitur forma intentionalis, & realis. Quod probat etiam ex Augustino in litera. Et quamuis in vita mortali dolor excessiuus inducit mortem ob virtutem phantasie, & appetitus, & commotionem vehementem humorum, & spirituum, ex qua sequitur distemperatio qualitatum natu-

ralium mixti requisitarum ad vitam: tamen cum hic effectus proueniat à dolore remotè, & effectiue tantum, minus miraculum erit suspensio eius diuina virtute, ex conditione illius status finalis, & ordine iustitiæ vindictiue peccati æternaliter, quàm illud miraculum, per quod oppositio contraria inter formas phylicas suspenderetur à suo effectu formali, & absoluto intrinseco.

Tertio probat ex varietate pœnæ contrariæ, & non interruptæ. Iob. 14. *Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium*, &c. Licet autem saluari posset hæc pœna per alternationem eius, tenendo fieri per immutationem realem, hoc non congruit illi statui, in quo qualibet pœna est perpetua, & non intermissa: ergo alternationem non recipit. Ex alia autem parte nequit probabiliter saluari, quòd simul patiatur à contrariis in summo, & realiter: ergo illa via de intentionali ratione magis saluat statum illum sine multiplicatione miraculorum, quàm si afflictio fiat per immutationem realem sensus.

Quartò tandem probatur hæc conclusio; non minor est pœna animæ damnatæ absque corpore, quàm in ipso corpore, & par est pœna Dæmonum, & hominum, iuxta Gregorium supra citatum in quæst. præced. Sed saluatur pœna sensus in his, & animabus separatis per solam actionem intentionalem: ergo etiam pœna animæ in corpore ex dolore carnis potest sic commodè saluari. Maior probatur, quia animæ damnatæ recipiunt mensuram plagarum iuxta qualitatem delicti, tam quoad pœnam sensus, quàm damni: ergo non est magis intensa eorum pœna in corpore, quàm extra corpus, neque magis etiam extensa. Probatur consequentia, quia licet animæ debeatur pœna sensibilis ex carne, cuius sensum secuta est in corpore, tamen pœna illa non est suspensa, quantum ad rationem formalem pœnæ in anima per veram tristitiam, vt or-

Tertia probatio. Ex alternatione pœnæ contraria.

Quarta ratio.

Non esse minorem pœnâ animæ separatæ quàm coniunctæ.

Tertia conclusio.

Probabilis esse per solam intentionalem ignem agere in corpus damnati.

Probatio. Tollenda est superfluitas. Pœna carnis habetur per solam intentionalem.

Non esse multiplicanda miracula sine necessitate.

Obiectio.

Responsio.

Vnde sequitur mors ex dolore vehementi.

dinatur peccatum eius : quamvis causa pœnæ proxima , quâ sensibilis est , non sit præsens applicata ; tamen in apprehensione certa de euentu rei est applicata , & anima perinde habet eandem tristitiam extra corpus , & intra corpus , quamvis ut vnitur corpori , eadem pœna immutabilis in se , & secundum sententiam datam sit ex causa in re posita , quæ antè fuit ex causa in apprehensione certi euentus , tanquam ex motiuo sufficiente ; neque pœna illa redditur vehementior ex læsione sensus , siue reali , siue intentionali , quàm antèa fuerit , quia illud non est fortius mouēs in re ipsa positum , quàm fuerit in sola apprehensione applicatum , aliàs non redderetur condignè , & ad mensuram pœnæ peccato in anima separata , antequam restitueretur corpori . Pœna etiam animæ , ut vnitur corpori , redundat in ipsum corpus , quod natum est pati ex passione animæ , eadēque pœna eadem manens maiorem habet causam sufficientem ex læsione sensibili corporis , quia idem dolor ex pluribus causis inesse potest , quamvis maneat idem ex diuinæ iustitiæ termino posito . Et quoniam pœna , vel dolor non competunt corpori nisi ratione animæ , inquantum per eam animatur , sufficit tam ad corporis , quàm ad animæ cruciatum saluare illam actionem , & modum agendi , per quem

pœnā ipsa sufficienter subsistit in utroque ; nec ponendus est alius , qui statui incorruptibilitatis videtur repugnare per conseruationem contrariorum in eodem subiecto , & in summo gradu : sufficit ergo immutatio sensibilis , & intentionalis , neque requiritur alia realis , quæ intantum est causa doloris sensibilis , inquantum per modum obiecti apprehenditur , ut disconueniens sensui , & appetui .

Obiicies cum Durando , quod licet sufficiat in aliis sensibus immutatio intentionalis siue reali : *Obiectiō.* tamen in sensu tactus non ita sufficit , quia requirit mutationem realem .

Respondetur cum Doctore *suprà* , licet realis concomitetur ut plurimum in præsentī statu ex applicatione causæ utriusque , & passi receptibilis , tamen dolorem caulari per intentionalem , & non realem , nisi ut transit in intentionalem . Deinde , exemplum à Doctore *suprà* positum ostendit hæc separari posse , quinimò aliquando realis sine intentionali caulatur in ea parte , qua stupet sensus ad actum , licet sit animatus , & sæpè fluit per actionem agentis corruptentis , siue eo quod sentiatur , aut inferat dolorem .

Aliam obiectionem soluit Doctor *infra* §. *sequenti* .

S C H O L I V M.

Non posse improbari , si dicatur quod ignis agit realiter in corpora damnata , & ponit triplicem modum id explicandi . Arguit tripliciter contra id quod dictum est , actionem intentionalem solam esse dolorificam , & soluit perspicuè .

⁷ *Non im-* **Q**uarto dico , quod nec est omnino certa ratio ad negandum ibi immu-
probari rationem realem : quia ex quo potest poni , ut habetur in primo articulo ,
quod ignis & licet non sit necessaria ad dolorem , sicut habetur in secundo articulo , tamen
ngat reali- quæcunque arguuntur in tertio articulo , si ascribantur miraculo , non possunt
ter in cor- improbari . Posset enim Deus vel coagere igni ad inducendum calorem realem
pora dam- in corpus : non tamen qui esset formaliter repugnans quantitati illius mixtionis ;
nata. vel complexionis , & tunc posset poni miraculum in hoc , quod non coagit in to-
An contra- rum effectum , in quem agit ignis . Posset etiam Deus coagere igni ad illum
ria simul summum calorem impossibilem , & tunc destrueretur illa mixtio proportio-
esse possint nata , nec tamen destrueretur vita , Deo miraculosè conseruante eam . Quod si
in summo , ponatur calorem induci in summo , & tamen æqualitatem illam mixti stare in
ut dubium eodem , videtur quod formaliter repugnantia sit , sicut si medium , & extremum
relinquit. simul fierent in eodem . Et an hoc sit possibile Deo non hîc , sed alibi : tamen
non est ita notum , sicut alterum duorum prædictorum .

⁸ *Arguit* **F** Sic ergo dico , quod patientur passione afflictiva ab igne , & idèd necessariò
actione in- passione intentionali : non necessariò autem ad afflictionem passione reali : sed
tectionalem si illa concomitetur , quia causa naturalis approximata susceptiuo , oportet in-
non esse do- corruptionem illius corporis ab extrinseco saluari aliquo prædictorum mo-
lorifican. dorum .

⁹ **S** Contra secundum articulum instatur per hoc , quod sensus Beati sentirent omnem differentiam sensibilem : ergo si esset Beatus in illo igne , intentionaliter immutaretur ab illo , sicut damnatus , & tamen non pareretur passione afflictiva : ergo illa non est per solam passionem , intentionalem . Præterea , omnis operatio est delectabilis potentie operanti , quia perfectio eius : ergo sensatio quæcunque , quæ concomitatur actionem intentionalem , erit delectabilis : non ergo dolorosa . Præterea , appetitus sensitivus non est nisi propter naturam : ergo nihil est sibi disconueniens , nisi quia disconueniens naturæ .

Ad primum , vel sensui Beati nullum sensibile esset excellens , quia sensus ille
ita

Distinctio XLIV. Quæstio III. 153

ita erit perfectus, quod non poterit aliquod sensibile propter excessum esse illi im-
proportionatum: & tunc sequeretur quod etiam si immutaretur intentionaliter ab il-
lo igne: non tamen dolorose, quia non à disconueniente. Vel aliter, cum dolor
non causetur (ut dictum est) in ipso sensu, sed in appetitu sensitivo: & appetitus
sensitivus Beati est totaliter quietatus, vel completè satiatus delectatione sensibili:
& delectatio excellens excludit tristitiam quamcunque. *7. Ethic.* in illo appetitu Beati
nullus dolor causari posset. Effet ergo concedendum, si illud sensibile esset excel-
lens sensui eius, quod dolor causaretur in appetitu eius, nisi quia à causa efficaciori
inest illi appetitui, quod excludit omnem dolorem.

Ad secundum, operatio non proportionata non est delectabilis: talis est sensa-
tio obiecti excellentis: nec mirum, quia operatio non est delectabilis, nisi quia circa
obiectum delectabile: istud autem obiectum est disconueniens, ideò contristans, vel
dolorificans. Ad tertium, verum est quod natura facit aliquid esse disconueniens
appetitui sensitivo, quia illud, vel concomitans illud, communiter est corruptivum
naturæ: tamen esto quod tale aliquando non concomitetur, semper manet discon-
uenientia prima. Ita in proposito, licet non sit hæc immoderata calefactio concomi-
tans speciem excellentis calidi: tamen manet disconuenientia calidi, ut speciem im-
primentis ad appetitum sensitivum.

Ad argumenta principalia. Ad primum, illa auctoritas *6. Topic.* videtur improbare
actionem realem ignis, non autem intentionalem; quia de illa non intelligitur dictum
Philosophi; sed si realis ponatur, oportet dicere quod propositio est vera quantum
est ex parte causæ naturalis dimissæ sibi in agendo: quia tunc per continuationem
fit magis, & magis abiectio conuenientis à substantia, cui illud est conueniens: sed in
proposito non dimittitur causa naturalis sibi. Vel aliter, magis abiicit à substantia
dispositivè, quando sequitur illud, ad quod est dispositio: sed hic non sic magis
abiicit de substantia hoc modo, quia non potest in effectum illius dispositionis, quæ
scilicet secundum se esset dispositio causis naturalibus sibi dimissis.

Ad aliud, patet quæ actio, intentionalis scilicet, vel realis, sit ibi ponenda ne-
cessariò, & quæ posset ibi poni; & ad obiectiones contrà ex articulo secundo, &
tertio.

COMMENTARIUS.

¹⁰ ^c **Q**uarto dico quod nec est omnino certa ratio ad
negandum ibi immutationem realem, &c.
Hæc est quarta conclusio huius quæstionis, in
qua Doctor est problematicus, licet sententiam
D. Thomæ ut probabiliorem sequatur. Ignem
autem Inferni agere etiam actione reali in cor-
pus damnati tenet S. Bonaventura, *hic art. 3.*
quæst. 1. Richardus ut magis probabilem sequi-
tur, *art. 3. quæst. 6. & 7.* Eam assertivè tenet
Durandus *quæst. 10.* neque impugnari sufficien-
ter posse affirmat Doctor, quia ex primo arti-
culo, corpus illud, licet impassibile sit quoad
corruptionem, passibile tamen est quoad immu-
tationem sui realem, & causa sufficiens, & effi-
cax passionis realis applicata; quod autem in-
de non destruat, diuino miraculo est adscri-
bendum, quod tamen ex ordinaria dispositio-
ne illius status est consecutaneum; sicut plura
alia ut institutioni Eucharistiæ consecutanea
sunt plura, quæ aliàs essent miracula. Posset
ergo triplici modo saluari actio realis ignis in
corpo, ut producendo calorem, qui non ef-
fet quantitati requisitæ mixtionis ad vitam sal-
uandam contraria, & sic non coaceret Deus ad
totum effectum ignis, nempe ad resolutionem
ignis temperamenti mixtionis quoad illum gra-
dum, à quo dependet esse corporis viuentis. Vel
posset Deus coagere ad destructionem etiam
temperamenti quoad totum, non coagendò ad
destructionem substantialem mixti, & sic salua-
retur vita. Vel denique tertio modo inducere

*Asserentes
actionem rea-
lem.*

*Triplex mo-
dus, quo sal-
uari potest
dicta actio.*

calorem in summo, conservando simul mediam
proportionem, & temperamentum mixti. Hunc
modum non approbat, quia sic formaliter essent
repugnantia in eodem, nempe medium, quod
est ipsum temperamentum, consistens in debita
proportionem, & extremum, quod videtur repu-
gnare. Videatur Sanctus Bonaventura, qui plu-
ribus exemplis hanc conclusionem probat.

¹¹ *Sic ergo dico, &c.* Resolvit tandem ex dictis,
passuros damnatos passione afflictiva ab igne, &
sic necessariò actione intentionali. Et ad hanc
passionem necessariam, non est necessaria actio
realis concomitans ad hunc finem, quæ si da-
tur, erit ex approximatione causæ efficacia ad
passum. Non negat quin ex actione reali sequa-
tur passio in sensu, & dolor, sed intendit quod
non quæ realis est, inferat passionem intentio-
nalem, sed quæ agit intentionaliter, aut per-
cipitur sensu aliquo passio realis, quæ est ob-
iectum disconueniens sensui. Quod si autem
passio realis concomitetur intentionalem, in-
corruptio corporis damnati debet saluari mi-
raculosè modo dicto. Primus modus minorem
habet difficultatem. Secundus modus est possi-
bilis Deo, conservare nempe formam in subie-
cto absque omni quod essentialiter non requiri-
tur ad effectum eius formalem. Tertius autem
modus videtur impossibilis.

¹² *Contra secundum articulum, &c.* Obiicit
tres difficultates contra tertiam conclusionem
quæ est tertij articuli. Prima est, quod sensus
Beati sentiat omnem differentiam obiecti sui,
etiam excellentem sine dolore: ergo dolor non
est ex intentionali passione. Secundò, quia
omnis

*Beatus non
immutare-
tur dolorose
ab igne In-
ferni.*

Cap. 13.

*Sensatio
obiecti ex-
cellentis,
quare non
delectabi-
lis?*

*Appetitus
non est nisi
propter na-
turam.*

Exponitur.

10

Ad arg. 1.

Ad 2.

*Resolutio di-
ctorum.*

*Obiectio con-
tra tertiam
conclusionem.*

omnis operatio est delectabilis potentiae operanti: ergo & sensatio concomitans, seu affectio. Tertiò, quia appetitus sensitiuus est propter naturam: ergo nihil est sibi disconueniens, nisi quia disconueniens naturae, &c.

Ad primum. Ad primum, responder dupliciter. Primò negando aliquod sensibile esse disconueniens sensui Beati, quia sit impassibile per dorem. Secundò responder, dato opposito quòd impeditur dolor in appetitu ob delectationem, quam habet, redditur quoque incapax doloris.

Ad secundum. Ad secundum, negat antecedens: quia operatio improporcionata sensui non est delectabilis.

Ad tertium. Ad tertium, quòd ipsa natura aliquando facit obiectum esse disconueniens appetitui ob laesionem naturae per realem passionem: tamen hæc non est causa adæquata passionis: quia etiam si separaretur passio realis, manente actione intentionali, adhuc esset obiectum disconueniens, & dolorem inferret.

Ad argumenta principalia, &c. *Ad primum, &c.*

Primum fuit ex illo Topicorum 6. *Omnis passio facta magis abiicit substantiam*, &c. ergo si continuè cruciantur ab illo igne magis, & magis abiicitur substantia, ac tandem corrumpitur tota.

Responder rationem Philosophi magis concludere de actione reali, & non intentionali, quia in illa sit corruptio, non autem in hac.

Vel secundò dicendum, quòd vera est propositio intellecta de causa naturali sibi dimissa quoad integrum effectum; sed non quando impeditur à causa superiori. Vel tertiò denique, abiicit de substantia dispositiue, quando potest sequi forma, ad quam disponit substantialis, non autem quando nequit illam inducere; sicut de facto contingit; quia nulla causa potest inducere dispositionem necessitantem ad formam in eo gradu, quo repugnat formæ præmissæ, nisi forma ad quam disponit nata sit sequi. Solutionem tertij argumenti remittit ad iam dicta: quia actio realis ignis potest esse etiam cessante motu primi mobilis, neque illa actio est corruptiua corporis Deo illud conseruante.

Responsio.
Intelligitur
Philosophus
de reali.
Vel de effecta
adæquata.

Vel tertiò
intelligitur
dispositiue
quando nata
est sequi for-
ma.

DISTINCTIO

DISTINCTIO XLV.

De diuersis animarum receptaculis.

A **R**ÆTEREA sciendum est, quòd omnes animæ (vt ait ^{Super Ioã-} Augustinus) [cùm de hoc sæculo exierint, diuersas habent ^{nō tr. 49. &} receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. ^{in gl. super} Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium ^{illud 1.} amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum ^{Thess. 4.} corpore torquebuntur.] Ex his ostenditur quòd maius erit ^{Deinde} gaudium Sanctorum in resurrectione, & pòst, quàm fuerit antè: & quòd ^{nos in En-} diuersa receptacula habebunt animæ Sanctorum. De quibus idem Augusti- ^{chir. c. 109.} nus ait: [Tempus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem ^{& in lib. de} interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque ^{8. dulo. 9.} digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, dum ^{ques. q. 2.} viueret.]

De suffragiis defunctorum.

B **N**EQVE negandum est, vt ait Augustinus, defunctorum animas pieta- ^{In Enchir.} te suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatori of- ^{ubi suprâ} fertur, vel eleemosynæ fiunt in Ecclesia. Sed hæc eis tantum profunt, qui ^{cap. 110. &} cùm viuerent, hæc sibi vt postea possent prodesse, meruerunt. Est enim ^{habe. 13.} quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: ^{q. 12. cap.} nec tam malus, vt ei non profint ista quicquam. Est verò talis in bono, vt ^{Tempus} ista non requirat, & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita ^{Quibus} transierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit ^{profint ora-} post hanc vitam quispiam grauari, vel releuari. Nemo autem speret quod ^{tiones &} hîc neglexit cùm obierit apud Deum promereri. Non ergo ista quæ pro ^{eleemosynæ} defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa ^{& sacrifi-} sententiæ, qua dictum est: *Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat unus-* ^{cium, &} *quisque secundum ea quæ per corpus gessit, scilicet bona, vel mala:* quia etiam hoc ^{huiusmodi} meritum sibi quisque cùm in corpore viueret, comparauit, vt possint ei ista ^{Rom. 14. b.} prodesse; non enim omnibus profunt. Et quare non? nisi propter differen- ^{Aug. in} tiam vitæ, quam quisque gessit in corpore. Cùm ergo sacrificia, siue Alta- ^{sermone de} ris, siue quarumcumque aliarum eleemosynarum pro baptizatis omnibus ^{verbis A-} offeruntur: pro valde bonis, gratiarum actiones sunt, pro non valde malis, ^{post. ser. 32.} sunt propitiationes; sed pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuo- ^{& in gloss.} rum, tamen qualescumque viuorum consolationes sunt. Quibus verò pro- ^{super illud} fiant, vel ad hoc profunt, vt sit plena remissio, vel certè vt tolerabilior sit ipsa ^{1. Thes. 4. c.} damnatio. Orationibus ergo sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & elec- ^{ad} mosynis, quæ pro eorum spiritibus offeruntur, non est dubium mortuos

Nolumus
vos.
Gal. 5.

Rom. 2. a.

ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur, oretur: ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis: sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc utilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante per dilectionem, eiusque Sacramentis, de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur: cuius, dum hîc essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi thesaurizantes, sed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cum pro eis aliquid boni operantur sui: sed eorum meritis præcedentibus consequentia istam redduntur. Nam istam quisque finiens vitam, nisi quod in ea meruerit, non poterit habere post eam.] Ecce quibus, & qualiter profunt illa, quæ pro defunctis frequentat Ecclesia. Mediocriter malis suffragantur ad pænæ mitigationem. Mediocriter bonis, ad plenam absolutionem: qui non habent tantæ perfectionis merita, ut non indigeant iuari per pauperes, quorum est regnum cælorum, quos sibi fecerunt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta est perfectio, ut his adiutoriis non indigeant, quales sunt Apostoli & Martyres. Ut enim ait Augustinus [Iniuria est pro Martyre orare in Ecclesia, cuius nos debemus orationibus commendari, pro aliis autem defunctis oratur.]

De officiis sepulturae.

Matt. 5. a.
Luc. 16. c.
De verbis
Apost. ser.
17.
Ibid. & de
Ciuit. Dei.
lib. 1. c. 12.
& 13. &
in lib. de
Cura pro
mort. gerenda.
cap. 2.
Luc. 16. f. g.
August. in
ser. de verb.
Apost. ser.
32. & lib. 1.
de Cura pro
mor. ger.
cap. 3.
Tob. 2. &
12.
Gen. 23. a.
& 25. a. &
35. b. &
50.

DE pompis verò exequiarum idem Augustinus ita dicit, [Pompa funebris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturae, viuorum sunt qualiacumque solatia, non adiutoria mortuorum. Quia si aliquid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis, vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: sed multò clariores in conspectu Domini, vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit Angelorum, qui eum extulerunt, non in marmoreum tumulum, sed in Abrahamæ gremium. Sit tamen cura mortuos sepeliendi, & sepulchra construendi, quia hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solum in corporibus Patriarcharum, aliorumque Sanctorum, sed etiam in ipsius Domini corpore qui ista fecerunt, laudati sunt. Impleant igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mæroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, scilicet oblationes, orationes, multò obseruantius procurent.]

De duobus aquè bonis, quorum alter plura post mortem habet auxilia.

SO LET moueri quæstio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter, sed mediocriter bonis, qui prædictis suffragiis indigent, & meruerunt pariter post mortem iuari: pro altero verò, id est, pro diuite, speciales & communes fiunt orationes, multæque eleemosynarum largitiones: pro paupere verò non fiunt, nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo, an tantum iuuetur pauper paucioribus subsidiis, quantum diues amplioribus? Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuari, quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum suffragij consequitur pauper quantum diues, quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sanè dici potest, non ei magis valuisse generalia & specialia, quam pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerunt diuiti specialia, non quidem

quidem ad aliud, vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, ut ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter illa plura subsidia contulisse diuiti celeriores absolutionem, non pleniores.

*Secundā
melior.*

*Quibus suffragiis inuabuntur mediocriter boni, qui in
fine inueniuntur.*

E S E D iterum quæritur de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragiis, in ipso consummationis sæculi articulo cum reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo non offertur vltius sacrificium, vel oratio, vel elemosyna, nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ his suffragiis non egerent. Numquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis, & intercessionibus cælestis Ecclesiæ, quæ pro fidelibus semper intercedit voto, & merito, donec impleatur Christus.

1. Cor. 13:12

*Quomodo Sancti glorificati audiunt preces supplicantium: &
quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum?*

F S E D fortè quæris, Numquid preces supplicantium Sancti audiunt, & vota postulantium in eorum notitiam perueniunt? Non est incredibile, animas Sanctorum, quæ in abscondito faciei Dei veri luminis illustratione lætantur, in ipsius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudium, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim Angelis, ita & Sanctis, qui Deo assistunt, petitiones nostræ innotescunt in verbo Dei, quod contemplantur. Vnde & dicuntur Angeli orationes & vota nostra offerre Deo: non quia eum doceant, sed quia eius voluntatem super eis consulunt. Vnde Augustinus [Angelis, qui sunt apud Deum, innotescunt petitiones nostræ, ut quodammodo eas offerant Deo, & de his consulant: & quod Deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter, vel latenter reportent. Vnde & Angelus hominibus ait, Cum oraretis, orationem vestram obruli Deo. Ad omnia quidem scienda sufficit Deo sua perfectio: habet tamen nuncios, id est, Angelos, non qui ei quæ nescit annuncient, (non enim sunt vlla quæ nesciat;) sed bonum eorum est de operibus suis eius consulere veritatem: & hoc est quod ei dicuntur nonnulla nunciare, non ut ipse ab eis discat, sed ut ab eo ipsi per verbum eius sine corporali sono nuncient, etiam quod voluerit, ab eo missi, ad quos voluerit, totum ab illo per illud verbum eius audientes, id est, in eius veritate inuenientes, quid sibi faciendum, quid, quibus, & quando nunciandum sit. Nam & nos orantes eum non eum docemus: quia nouit (ut ait Verbum eius) pater vester quid vobis necessarium sit, priusquam petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit: sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid, & quando ab illo petitori fuëramus: & quos, & de quibus rebus, vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè præsciuit. Non ergo dicitur Angelus orationes nostras offerre Deo, quasi Deus tunc nouerit quid velimus, & quo indigeamus, quæ omnia antequam fiant, sicut & postquam facta sunt, nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternam veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat.]

*Aug. de
Sacr. lib. 2:
part. 16.
cap. ult.*

Tob. 12. c.

*Lib. de orã:
do Deo ad
Proban
c. 9. tom. 2.
Tob. 12. c.
Aug. li. 15.
de Trinit.
cap. 13.*

Matt. 6. d.

*Aug. in lib.
de gratia
noui Test:
ad Hono-
rati, c. 29:
& super il-
lud Phil. 4.
Petitiones
vestræ in-
notescant*

Quod dictum est de Angelis attribuit sanctis animabus.

G SI autem Angeli à Deo per Verbum eius discunt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non: cur non credamus & animas Sanctorum Dei faciem contemplantium, in eius veritate intelligere preces hominum, & quæ implendæ sint, vel non? Inde est quod Deus dicitur exaudire preces quorundam, non solum quando effectui mancipat, sed etiam quando innotescit curi Angelorum & sanctarum animarum, quid inde futurum sit, vel non: & quod cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeo enim supernæ voluntati addicti sunt, ut nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad Deum pro nobis Sancti: & merito, dum illorum merita suffragantur nobis: & affectu, dum vota nostra cupiunt impleri: quod tamen non faciunt, nisi in voluntate Dei implenda didicerint. Oramus ergo ut intercedant pro nobis, id est, ut merita eorum nobis suffragentur, & ut ipsi velint bonum nostrum, quia eis volentibus Deus vult, & ita fiet. Ex præmissis constat quod cum quibusdam misericordius agit Deus, quàm eorum peccata meruerint, scilicet cum mediocriter malis, qui suffragiis Ecclesiæ iuuantur.

Q V Æ S T I O I.

Utrum anima separata possit intelligere quiditates sibi ante separationem habitualiter notas?

Henricus quodl. 5. q. 14. D. Thom. 1. part. quæst. 89. art. 5. & hic quæst. 2. art. 1. Abul. in 15. Matth. quæst. 580. Occam 4. quæst. 2. art. 1. Bellarm. lib. 2. de Purgat. cap. 9. Conimbr. tract. de Anima separata. disp. 3. art. 3. Gotfrid. Quodlib. quæst. 9.

Arg. 1.
Text. 39.

I R C A istam^a distinctionem quadagesimam quintam, quæro quatuor. Primò, Utrum anima separata possit intelligere quiditates, sibi ante separationem habitualiter notas? Quod non, 3. de Anima. *Phantasmata se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum*: sed sensus non potest aliquam sensationem habere, nisi moueatur à sensibili: ergo nec intellectus aliquam intellectionem, nisi moueatur à phantasmate: sed tunc non mouebitur à phantasmate.

Arg. 2.
Text. 66.

Præterea, 1. de Anima: *Intellectus corrumpitur quodam interiori corrupto*: illud interius non potest esse, nisi organum phantasie: illud autem corrumpitur in morte: ergo & intellectus.

Arg. 3.
Text. 20.

Præterea, nullus intellectus intelligit, nisi intellectus possibilis, quia agens non intelligit: sed possibilis non manet post mortem, quia 3. de Anima, *intellectus passivus corrumpitur*: possibilis est passivus: ergo, &c.

Ratio opp.

Oppositum 3. de Anima. *Anima est locus specierum, non tota, sed intellectus*. Loci autem est saluare locatum: ergo intellectus saluat species; ergo, &c. Præterea, Boëtius

Prosa 5.

5. Consolationum, *Receptum est in recipiente per modum recipientis*: animaiciens species intelligibiles, est incorruptibilis: ergo recipit eas incorruptibiliter. Præterea, Auicenna 6. Naturalium, 1. parte, cap. 6. *Anima separata clariùs videbit veritatem quàm coniuncta*. & concordat cum illo Sap. 9. *Corpus quod corrumpitur aggrauat animam*.

C O M M E N T A R I U S.

^a **I** R C A istam distinctionem, &c. In hac distinctione agit Magister de suffragiis defunctorum; & officio sepulture. Item de oratione ad Sanctos, & quomodo oratio illa fiat nota ipsis

Sanctis. Hanc secundam partem tangit Doctor, præmittens tres quæstiones, quibus resoluit virtutem naturalem intellectus separatae animæ in ordine ad cognitionem. Prima est de intellectione quiditatum, quarum species habuit in via, quando vnita fuit materiæ. Secunda est, an possit in eo statu aliquid naturaliter cognoscere de nouo

Partitio huius distinctionis.

nouo, quod prius non cognouit? Tertia est, an possit recordari præteritorum? Quarta tandem est, quomodo Beati notunt orationes fidelium, & an pro ipsis vicissim orent?

In hac quæstione primò supponit dari species

intelligibiles, ex qua suppositione resoluit eadem permanere in anima separata, & mediantibus illis habere actum conformem. Deinde mouet quædā dubia, & resoluit, ac tandem respondet ad argumenta principalia, seu liminaria quæstionis.

S C H O L I V M.

Supponit dari speciem intelligibilem, ut probauit latè 1. dist. 3. quæst. 6. à n. 5. eamque manere post actum, ut ibi probauit num. 2. 7. De quo 2. dist. 3. quæst. 10. n. 18. Ex his probat animam separatam per species retentas posse intelligere quiditates.

- 2 ^b **H**ic est vna opinio de intellectu animæ separatæ, quòd ipsa intelligit per species sibi influxas à Deo, sed eius pertractatio magis est propria in seq. quæst. De specie ergo non influxa, siue per modum naturalem acquisita, videtur esse opinio Auicennæ 6. naturalium, part. 6. cap. 5. quòd ipsa non manet sine actu intelligendi. Ad hoc adducitur etiam August. 2. Trinit. cap. 3. quòd cessante actu cogitandi nihil manet in intelligentia: sed postquam conuersa est ad memoriam, recipit ab ea. Hæc sonant quòd nulla species intelligibilis remaneat in intellectu habitualiter, cessante actu.
- Alia opinio est, quòd in intellectu nulla est species intelligibilis, sed tantum phantasma in virtute phantastica. Circa hoc diffusè habitus est tractatus diff. 3. primi q. 6. li. 4. q. 7. & diff. 3. secundi, quæst. 10. vnde ex probatis supponatur primò, quòd species intelligibilis sit ponenda. Secundò, quòd ipsa remaneat in intellectu cessante omni actu intelligendi: nec tantum remaneat, vt raptim transiens, sed vt habitus quoad rationem permanentiæ: an autem sit habitus, tactum est, ibi in secundo lib. Loquendo enim de habitu vltatè, prout est aliqua qualitas inclinans ad faciliter considerandum, species, non est habitus, sed præcedit eum, imò præcedit actum, à quo generatur ille habitus propriè dictus. Qualiter autem August. & Auicenna exponendi sunt, patet ibi; quia Augustinus non loquitur nisi de acie sensitiua, quam vocat aciem cogitationis, quæ non manebit in anima separata. Auicenna autem videtur ponere duplicem modum intelligendi ab inferiori, & superiori, vt tactum est ibi: & ab inferiori quidem notitiam permanensiam, à superiori non.
- 3 ^c Ex his suppositis habemus istam conclusionem, quòd in intellectu secundum se manet species intelligibilis post actum intelligendi. Ex hoc arguo sic: In intellectu, vt est subiectum speciei intelligibilis, non est per se requisitum, nec necessariò, coniunctio eius ad corpus; ergo per non coniungi ad corpus, non se habet aliter in recipiendo speciem intelligibilem. Consequentia patet, quia subiectum non aliter se habet in recipiendo accidens propter variationem eius, quod non est ratio recipiendi illud, nec aliquo modo necessarium in recipiendo: ipsa autem anima secundum se, & inquantum perficit corpus, est subiectum totale speciei, quia aliter Angelus non posset esse subiectum talium specierum. Antecedens probò, quia species ista est forma simplex immaterialis, vel spiritalis, ad minus in hoc quòd est inextensa, & inextensibilis. Vnde dicit Commentator quòd transfertur obiectum de ordine in ordinem, quando de phantasmate transfertur per intellectum agentem, ad ordinem intellectus possibilis. Quod non intelligo nisi de ordine materialis, & extensibilis ad ordinem immaterialem, & inextensibilem: sed nihil simpliciter immaterialiter recipitur in intellectu, inquantum coniunctus est simpliciter corpori: quia si inquantum sic, vel ergo in toto primo, vel illa coniunctio erit aliqua ratio recipiendi, siue sic, siue sic receptum, non erit omnino immateriale isto modo.
- 4 ^d Ex hoc habeo, quòd species intelligibilis eodem modo potest informare intellectum separatum, sicut coniunctum: & tunc vltà cum species intelligibilis coniuncta intellectui agenti, & possibili, eodem modo constituat rationem memoriæ perfectæ, eo modo quo aliàs dictum est de memoria intellectiua, quòd continet obiectum intelligibile, & intellectum gignituum; sequitur quòd in intellectu separato poterit esse memoria eiusdem rationis, quæ fuit in coniuncto; & vltà cum memoria æquè perfecta sit æquè parens perfecti actus in intelligentia, & verbi perfecti per Augustinum 13. de Trinit. per totum; sequitur, quòd in intellectu separato poterit esse æquè talis gignitio, sicut intellectui coniuncto: ergo anima separata per speciem intelligibilem retentam cuiuscunque, cuius prius poterit habere actualem intellectiōnem.

- Text. c. 12. & inde. Text. c. 37.* Huic consonat intentio Philosophi, qui vult primo de Anima, quod *si non potest habere operationem separata, nec esse*. Ponit etiam scientiam propriè in intellectu 3. de Anima, dicens, quod *Sicut anima per sensus, est sensibilis, ita per scientiam, est scibilis*. Scientia autem ex parte sua nata est incorruptibiliter manere, & per consequens ex parte subiecti, cum subiectum sit incorruptibile: habens autem ipsam, est in potentia accidentali ad considerandum, ex eodem 3. & 8. *Physic.* Igitur anima separata est in potentia accidentali ad intelligendum obiecta prius habitualiter sibi nota: ergo potest ex se exire in actum.
- Text. 8. Text. 32.* Huic etiam consonat illud Hieronymi, in prologo Bibliæ; *Discamus in terris, quorum nobis scientia remanebit in celis*. Valde enim indignum esset tantum laborare circa scientiam, & virtutes, si desinerent esse in morte, & valdè irrationabile est quod maneat, quin eorum actus possint haberi.

COMMENTARIUS.

2. Sententia D. Thomæ. **H**ic est una opinio, &c. Hic subiicit opinionem D. Thomæ, quæ magis spectat ad sequentem quæstionem. Aliam insinuat, quæ negat species intelligibiles, quam docet Henricus quodlibeto 5. quæst. 14. Ocham in 2. quæst. 17. & 18. Gabr. distinct. 34. quæst. 2. 3. & 4. Durandus quæst. 6. Hæc sententia impugnatur in 1. distinct. 3. quæst. 6. & in 2. distinct. 3. quæst. 9. & 10. in 3. dist. 14. quæst. 3. Consule commentarium, maxime in 1. Eam reiicit communis Peripateticorum, & Scholasticorum, quam in proprium locum remittimus cum Doctore, breuitatis gratiâ.

Conclusio cõmuniõ, manere species in anima separata. **E**x his suppositis, &c. Statuit conclusionem, quod nempe in intellectu animæ separatæ maneat species intelligibiles acquisitæ, quam etiam tradit D. Thomas 1. part. quæst. 89. art. 5. & communior. Probat Doctor, quia ad subiectandum speciem intelligibilem in intellectu, non est necessarium ut sit coniunctus corpori: ergo ex separatione à corpore non aliter se habet ad speciem, ut formam, & consequenter manet in eo species. Consequentia patet, quia subiectum non se habet aliter ad formam propter variationem eius, quod non est ratio receptiui, nec aliquo modo necessarium ad eius receptionem: sed anima recipit præcisè inquantum est forma corporis, & ut distincta à corpore, & prout habet esse proprium, quod non communicat corpori secundum dependentiam ab ipso, sicut Angelus recipit speciem intelligibilem: ergo, &c.

3. Obiectum fit intelligibile actu per speciem. Probat primam antecedens, quia species illa est simplex, & immaterialis, & non extensa. Vnde Commentator dicit 3. de Anima, quod obiectum transfertur de ordine in ordinem, quando de phantasmate transfertur ad ordinem intellectualem per speciem, seu fit intelligibilis actu; quod intelligitur quoad immaterialitatem: nihil autem immateriale recipitur in intellectu, inquantum coniunctus est simpliciter corpori, quia reciperetur in toto primò, sicut species sensibiles in organo, & sensatio, vel certè esset corpus ratio recipiendi, & siue sic, siue sic esset materiale.

Requiri concursu obiecti in se, vel sua specie vniuersaliter ad intellectionem. Confirmatur, & declaratur hæc ratio: quia supponendo dari speciem propriam intellectui, per quam constituitur memoria sufficiens in actu primo, quod nunc supponitur: quia etiam vniuersaliter in omni intellectu, requiritur obiectum ad actum intelligendi, vel in se ipso, vel certè in sua specie, quod vniuersaliter suppo-

nitur de cognitiua in genere: hoc, inquam, supposito, & dato quod in phantasia sit propria species, per quam operatur sopitis sensibus exterioribus, & hæc species permanenter transiente obiecto maneat; à fortiori tribuitur intellectui similis species, ut etiam experientia constat habere actum circa obiectum absens, & non existens, quæ species est propria eius forma, sicut in reliquis sensibus se habet species particularis cuiusque, quæ inhæret ipsi: ergo etiam intellectui inhæret species intelligibilis: quidquid autem inhæret intellectui, quæ intellectus est, præcisè abstrahit à corpore, & omni materiali ut subiecto, vel etiam ratione recipiendi: quia aliàs ratio, qua probatur immaterialitas animæ per abstractionem operationum, non esset efficax, si intellectus, quæ intellectus, deperderet à corpore tanquam ratione recipiendi formam, quia sic ipsum corpus esset subiectum quo, & immediatum, vel certè aliquid immateriale quantum, animæ, ut est subiectum formæ, communicaret effectum aliquem materialem, sine quo non esset capax formæ, & à quo ipsa forma, tanquam ratione proxima recipiendi deperderet, quod argueret eius materialitatem, maxime cum sit accidens dependens à subiecto: aut certè constitutum ex corpore & anima, esset primum subiectum formæ: nam & subiectum, & ratio recipiendi formam comparantur ad formam, ut aduenit in ratione formæ, & secundum dependentiam formalem, & non aliter, quorum alterum si est materiale, sequitur formam absolutè, & in sua entitate esse materialem, aliàs non deperderet à tali. Hæc ergo ratio satis probat speciem illam non dependere ab aliquo materiali, ut subiecto, aut ratione recipiendi ipsam in intellectu. Hæc etiam ratio satis à priori probat speciem esse immaterialem, & spiritualement in esse formæ, & inesse intellectui, quæ natus est operari, ut abstrahit à materia.

Supereft tantum ut probeatur speciem illam esse permanentem ex natura sua, & non dependere in sui conseruatione ab aliquo materiali, aut eius influxu, quod supponit Doctor ex communi sententia, & ex aliis probatis, locis citatis, maxime in primo, & insinuat probatio ex rationibus sequentis conclusionis ab autoritate Philosophi, & Hieronymi, & in responsione ad secundam & tertiam obiectionem contra hanc, & sequentem conclusionem.

Et probatur breuiter, quod perfectionis est in potentia inferiori tribui debet superiori, si aliàs imperfectio, quam inducit priuatio talis perfectionis, cadit in superiorem potentiam: sed intellectus

Acqueretur intellectum esse subiectum materiale, si aliquid materiale esset ei ratio recipiendi formam.

4. Speciem esse permanentem ex natura sua.

Intellectui conuenit hæc perfectio.

intellectus est suprema in genere cognitio, & excedit phantasiam: hæc autem licet in reptione speciei dependet à sensu externo, conseruat speciem eo nihil operante; ergo & intellectus: nam conseruare speciem, & esse in potentia proxima accidentali ad operandum est perfectio, imperfectio autem esse in potentia remota: ergo illa perfectio, cuius oppositum est imperfectio, competit intellectui magis quam phantasie.

Esse in potentia proxima ad operandum est perfectio.

Confirmatur, idem potentie insunt animali, ut iis mediis coniungatur suo fini perfectio, mediantribus operationibus potentiarum, & hac ratione consequatur propriam perfectionem naturalem per media eidem concessa à natura, & appetitus eius, qui est ad bonum conueniens, expleatur, ideoque data est potentia loco motiua, ut se ad illud absens moueret ab intrinseco ex appetitu eius; sed hæc inclinatio, ut coniungatur suo actui, requirit in phantasia conseruari speciem, & memoriam boni absentis, quando aliàs nequit mouere, ut præsens; quia aliàs non esset sufficienter prouisum à natura animanti, secundum inclinationem sui appetitus, quia deesset cognitio necessaria & congrua inclinationi sui appetitus. Sed in proposito hæc ratio magis urget de homine, cuius inclinatio est superior, & ad bonum rationis, & ad inquirendam veritatem non solum sensibilem, sed abstractorum à materia: ergo à fortiori debet à natura sua habere speciem, ut media necessaria ad hunc finem, eaque conseruare in intellectu, aliàs deficeret in mediis necessariis ad suum finem assequendum, & perfectionem, ad quam ex inclinatione naturæ suæ, & facultatum ordinatur, & quibus reliquæ facultates sensitiuæ subordinantur.

Inclinatio appetitus requirit conseruari speciem in phantasia.

A fortiori id competit homini secundum intellectum.

Dicēs, sufficere species conseruatas in phantasia, hoc est, ipsum phantasma.

Contrā, sic sequeretur non dari species intelligibiles, quia sufficeret concursus immediatus phantasmatis cum intellectu ad intellectionem, hoc est contra suppositum, quod in præsens non examinamus, quia supponimus dari species, & eas esse necessarias, & inesse intellectui; iam autem queritur, an sint permanentes, & non transeuntes sicut actus.

Dices, ergo aliter sufficere phantasma manere, & quoties intelligitur intellectum conuertendo se ad phantasma formare speciem intelligibilem, quæ cum actu transit, & toties esse nouam, quoties intelligitur idem, vel aliud obiectum de nouo.

Contrā. Hæc responsio est magis absurda, vel æquæ ac prior: quia sequeretur quod non esset in potestate hominis intelligere, cum vult, vel quod vult, neque uti scientia, vel habitibus virtutum, saltem Theologicalium, ut præcindamus controuersiam de subiecto reliquarum; imò etiam neque uti habitibus moralium: & probatur consequentia, quia imperium in voluntate non subsistit sine apprehensione præuia obiecti, cum sit appetitiua, supponens cognitionem intellectus, quia est appetitus rationalis, & non sensitiuus. Hæc apprehensio præuia non est in potestate voluntatis mediata, aut immediata, nisi præeunte intellectu. Sed intellectus nequit præire, nisi prout mouetur ab obiecto; ergo talis est motio eius, qualis est dispositio, & operatio phantasie, ac proinde nequit ad aliud conuertere; ergo à primo ad vltimum, ne-

Scoti Oper. Tom. X.

quit intelligere nisi hoc obiectum, ad quod determinatè mouet phantasma, & naturaliter iuxta dispositionem phantasie, quod est falsum: ergo species habet intellectus permanentes, quibus uti potest ex imperio voluntatis.

Præterea, sequeretur si species transirent cum actu, quod nulla esset memoria præteritorum in intellectu, quod esset maximum inconueniens, tam in ipso intellectu, quam in voluntate, ut per se constat: quia præter alia incommoda nunquam posset prosequi finem, aut illum proponere voluntati, aut habere prouidentiam vltimam ex præteritis, aut regulares actiones humanas, & affectus. Probat sequela: quia memoria est respectu actus præteriti, ut fuit obiecti, & ut præterit: sed neque actus intellectus, ut præsens est, vel præteritus, potest habere, speciem in phantasmate; ergo eam habet in intellectu, etiam permanenter, aliàs inutiles esset conatus recordandi præterita, v. g. actus bonos, aut malos, tam voluntatis, quam intellectus, principia vniuersalia, conclusiones, & huiusmodi, quorum nulla est memoria in sensu, qui versatur circa singularia cognita per experientiam sensus externi. Ergo necessariò saluanda sunt species illorum actuum, & veritatum in intellectu, sed non est maior ratio in his, quam aliis speciebus; quinimò aliæ species obiectorum simplicium necessariae sunt, ut hæ species complete habeant suum effectum in intellectu: ergo, &c.

Præterea, quando determinatio intellectus fit primò per voluntatem, operatio intellectus præcedit operationem phantasie, & hæc ex subordinatione potentiarum sequitur; ergo in eo casu saluanda est species in intellectu permanens, per quam operatur. Maior probatur, v. g. quando procedit intellectus secundum regulas, & principia vniuersalia, licet phantasia ex ratione iam dicta sequatur operando circa singularia; operatio intellectus non incipit à sensu, sed è contra. Ut si phantasia, v. g. opereatur intensè ex inclinatione appetitus, aut alia causa circa aliquod obiectum delectabile, quod sit peccatum: intellectus, tunc ex imperio voluntatis applicatus ad considerationem legis, & honestatis, aliorumque motiuorum, trahit secum phantasiam intermittendo priorem imaginationem. Ergo tunc præit intellectus, & consequenter habet obiectum in esse intelligibili sibi præsens permanenter in sua specie: nam complexorum iudicium, & cognitio principiorum perfecta dependet ab extremis cognitis, & consequenter ab extremorum speciebus representantibus.

Confirmatur, quia habitus sunt permanenter in intellectu, & iis utimur quando volumus: ergo & species, sine quibus habitus essent inutiles, cum respiciant sua obiecta ut proponuntur in specie, & quæ aliter nequeunt esse præsentia intellectui: ergo vsus liber habitus supponit vsum etiam liberum speciei, ac proinde informatum intellectum permanenter tali specie.

Dices itaque tertio, quod species quidem permanenter sunt in intellectu coniuncto corpori, sed dependet à continuo influxu phantasie, & phantasmatis, sicut actus à continuo influxu potentie.

Contrā. Hæc euasio est falsa: quia nihil influit phantasia in intellectum, nisi actu phantasiando,

Si species esset transeuntes cum actu, colleretur memoria præteritorum.

Necessitas reminiscencia.

Intellectus applicatus per voluntatem antecedit phantasiam.

Exemplum.

Cognitio complexorum dependet à cognitione extremorum.

Confirmatio. Habitus sunt permanentes.

Responso. Speciem dependere ab influxu continuo phantasie.

Impugnatio.

Phantasia ^{instituit in speciem solum phantasiando eius obiectum.} ^{Limitatur potentia ad aliquod obiectum.} ^{Nequit simul operari circa singula.} ^{I 1} ^{Secunda conclusio.} ^{Species remanere quoad usum.} ^{tafiando, & operando circa obiectum speciei, & ex naturali ordine potentiarum, & motionis obiecti sequitur in intellectu etiam apprehensio eiusdem obiecti, ut experientia etiam constat, & ratione à priori, quia intellectus sequitur motionem obiecti fortius mouentis: in eo autem fortius mouet obiectum, circa quod est phantasiatio; neque est in potestate intellectus quin illud apprehendat prima impressione: nam ut rectè Augustinus, *non est in potestate nostra quin visus tangamur*; sed non semper phantasia imaginatur obiectum, cuius species est tam in ipsa phantasia, quàm in intellectu. Imò hoc impossibile est ex limitatione potentie in operando, per quam necessariò intermittit operationem circa vnum; quando conuertitur ad aliud. Sic etiam neque ipse intellectus exit in apprehensionem circa omnia obiecta, quorum species habet, ex eadem ratione & experientia. Ergo species intellectus non dependet à continuo influxu phantasie, sed sua natura est permanens. Ex quibus sequitur intentum, & ratio præmissa Doctoris, nempe speciem inesse intellectui, & permanenter, quia intellectus est, & independens à corpore tanquam subiecto, aut ratione recipiendi, aut etiam ratione efficiendi speciem, aut conseruandi, postquam inhaeret intellectui. Ergo eadem species manent habitualiter in anima separata, quas acquisiuit dum fuit coniuncta.}

Obiectiones contra hanc conclusionem infrà soluit Doctor.

^{I 1} ^{Ex hoc habeo quod species, &c.} Statuit secundam conclusionem, nempe species remanere non solum in habitu, sed etiam quoad usum earum, & animam separatam per tales species intelligere, quia constituit species memoriam perfectam, quæ in actum secundum transire potest,

qui ab Augustino vocatur intelligentia *lib. 13. de Trinit.* vide Doctorem in 1. *distinct. 3. quest. 9.* sequitur ergo quod anima separata per memoriam, id est, intellectum cum specie intelligibili possit habere actum intelligentiæ, ut est separata à corpore. Hanc conclusionem probat ex Philosopho & Hieronymo in litera. Patet etiam ex *Luc. 16. de epulone*, qui recordatus est suorum fratrum; ergo habuit memoriam, & recordationem eorum quæ ipsi in vita contigerant, & de Lazaro. *Sap. 5. dicentes intra se, & penitentiam agentes, hi sunt quos habuimus in derisum, &c.* Penitentia est præteritorum, sicut & memoria peccatorum commissorum est in electis. Deinde veriùs manet in damnatis memoria peccatorum. Antecedens patet ex dictis superiùs. Ad hos actus necessaria est species: ergo, &c.

Dices, dari speciem infusam à Deo.

Contra hanc solutionem agitur in sequentibus, quia siue detur, siue non, potest intellectus nullum habens impedimentum agere per species antiquas & retentas.

Dices, non posse, quia illæ dicunt ordinem ad phantasmata, sicut intellectus hominis ad phantasiam.

Contra. Quia quod fuerint desumptæ à phantasmatibus non dicunt ordinem illum representationis ad phantasmata, sed ad obiectum: ergo possunt nunc à fortiori reducere intellectum ad actum secundum, quando minùs est impeditus. Alia responsio non subsistit; quia si vera esset, sequeretur quod anima separata nullam intellectiōnem posset habere: hoc autem est contra fidem, & rationem: illud ergo Philosophi: *quando intellectus intelligit, phantasia phantasiatur, &c.* intelligitur non secundum dependentiam intellectus à phantasia in operando, sed secundum coniunctionem, & concomitantiam potentiarum in operando, dum anima vnitur corpori.

SCHOLIUM.

Arguit quadrupliciter, quod anima separata non intelligat quiditates sibi antea notas, & soluit per optimam doctrinam.

^I ^{Instantia} ^{quatuor.} ^{Contra hoc videntur aliquæ dubitationes. Primò, quia si multæ species intelligibiles sint conseruatæ in intellectu, aut quælibet mouebit ad intellectiōnem, vel ad considerandum obiectum representatum per ipsam, vel nulla. Primum est inconueniens, quia non conuenit intelligere multa distincta: ergo relinquitur secundum, quod nihil continget intelligere.}

Præterea intellectio sine phantasmate perfectior est quàm cum phantasmate (cuius probatio est, quia conuenit cum intellectiōne Dei, & Angelorum, quæ est simpliciter perfectior in genere intellectiōnum) ergo si intellectus separatus possit intelligere sine phantasmate, haberet intellectiōnem simpliciter perfectiorem quàm coniunctus; quod est inconueniens.

^{Text. 39.} Præterea, in intellectu coniuncto non sufficit species intelligibilis ad intellectiōnem sine phantasmate, quia oportet conuertere ad phantasmata, 3. *de Anima*: sed ista species intelligibilis est æquè perfecta in intellectu coniuncto sicut in separato: ergo ipsa sola in separato non sufficit ad intellectiōnem, quia nec phantasma poterit tunc haberi: ergo, &c.

^{Cap. 9.} Præterea, operatio propria totius non potest esse propria operatio partis, quia nec esse totale totius poterit esse partis: sed *intelligere* est propria operatio hominis, ex 1. *Ethic.* Et probatur per rationem, quia est aliqua propria operatio istius speciei, & non alia quàm ista: ergo illa non potest esse operatio animæ, quæ est tantum pars speciei.

^{De quo 2. d. 42. q. 4.} Ad primum, difficultas ista de intellectiōne multorum, vel vnius obiecti, primò, communis

Anima separata recordatur præteritorum. *Luc. 16.*

Sap. 5.

I 2

Responsio. *Impugnatio.*

Responsio.

Impugnatio.

Explicatur Philosophus.

communis est, tamen in proposito habet difficultatem specialem, quia hîc non potest recurri ad sensus particulares percipientes sensibilia, nec ad phantasmata efficacius, vel minùs efficaciter mouentia, sicut de intellectu coniuncto. Si enim sint plura intelligibilia præsentia intellectui, illud cuius species fortius imprimitur sensui, & est efficacior in repræsentando, illud in ipso efficacius mouet intellectum ad sui considerationem.

- 6 Dico ergo breuiter ad istud hîc, & per consequens vbique de ista non simultate, quòd obiecta præsentia habitualiter vel sunt æquè motiua intellectus, vel aliquod est efficacius motiuum eius quàm alia. Si primo modo, & cum hoc poneretur æqualis inclinatio intellectus ad quodlibet illorum, nullum illorum priùs intelligeretur quàm aliud: sed hypothesis est impossibilis. Si autem aliquod efficacius motiuum, ablata inclinatione maiori ad vnum obiectum quàm ad aliud, quod est efficacius motiuum; priùs mouebit, & priùs intelligetur. Pensatis ergo hinc & inde virtute motiua, & inclinatione, apparet quòd priùs intelligetur.

A quo determinatur intellectus separatus ad hoc vel illud intelligendū.

Ad secundum dico, quòd aliquid potest dici perfectius positiuè, vel permissiuè. Exemplum, animal est perfectius musca permissiuè, quia ratio animalis permittit quòd animal saluetur in homine: musca autem est perfectius positiuè, quia quælibet species aliquam perfectionem ponit vltra genus. Ad propositum, intelligere sine phantasmate est perfectius quàm intelligere cum phantasmate; verum est permissiuè, sed non positiuè, id est, non ponit plus perfectionis; quod probatur, quia agens potest vi instrumento, non positiuè perfectius agit, si non vtatur instrumento; tamen actio sine instrumento, possibile est quòd sit perfectior actione, quæ est cum instrumento, ita hîc de phantasmate, quod est vt instrumentum, concedo quòd aliquam conditionem perfectionis habet intellectio sine phantasmate, quam non habet intellectio cum phantasmate: quia similitudinem quandam cum intellectione simpliciter perfecta substantiæ separata, sed non sequitur ex hoc, quòd quæcunque talis sit positiuè perfectior quacunque tali.

Perfectius positiuè & permissiuè explicatur.

- 7 Ad tertium dico, quòd si species intelligibilis in coniuncto non sufficit sine phantasmate, hoc non est quòd phantasma requiratur ibi tanquam principium aliquod actus intelligendi, sed præcisè requiritur vt principium operationis virtutis phantasticæ: & illa operatio requiritur ad intellectiōem propter connexionem potentiarum superiorum & inferiorum in agendo; siquidem superior, non perfectè operatur circa aliquod obiectum, nisi inferiores quæ possunt operari, operentur circa idem. Et hæc est ratio quare distractio potentiarum animæ circa diuersa obiecta impediunt operationes earum.

Est tamen aliqua perfectio, quam phantasma tribuit intellectiōi, per hoc, quòd intendit speciem intelligibilem regulariter in qualibet intellectiōe, sicut declaratum est lib. 1. dist. 3. sed illa perfectio haberi non potest sine phantasmate: & ideo quoad hoc concedendum esset quòd intellectio separata esset minùs perfecta quàm coniuncta, nisi esset aliquod reformans, quòd sufficeret pro æquali perfectione restauranda. Et ex hoc patet quomodo necessaria est conuersio ad phantasmata, non sicut ad principium intelligendi, sed sicut ad illud quo oportet potentiam inferiorem vi, ad hoc quòd superior habeat operationem suam: & hoc propter ordinem potentiarum in agendo, quas ad perfectè agendum oportet concurrere in agendo circa idem obiectum.

Quæst. 8. Intellectio anima separata, an perfectior, quàm vnita?

- 8 Ad quartum, cuiusunque totius forma non est nata esse per se, eius totius potest esse aliqua operatio propria, quæ non potest esse formæ suæ. Sed per oppositum, cuius forma specifica nata est per se esse, illius totius non potest esse aliqua operatio perfecta, quæ non possit esse formæ vt operantis, quia operatio perfectissima non potest inesse, nisi in sit secundum formam perfectissimam: & non potest esse secundum formam possibilem per se esse, nisi possit illi per se inesse: quia illud erit per se immediatum receptiuum, & ita si per se est, per se potest recipere.

Quæ forma operatur id, quod eius totum.

Concedo ergo quòd intellectio est propria operatio totius hominis: sed secundum formam perfectissimam in eo tanquam secundum propriam rationem operandi, nec hoc solum, sed quia hæc forma est separabilis, sic inest secundum eam quòd potest esse eius, & ideo sic est propria totius quòd potest esse partis. Nego ergo maiorem in proposito. Ad probationem de esse, licet aliqui dicant quòd esse totius est esse animæ, tamen hoc improbatum est suprâ dist. 42. quæst. 1. Vnde concedo quòd esse totius non potest esse esse animæ, nec è conuerso, loquendo de esse totali, & præciso:

Intellectio quomodo propria totius hominis?

D. Tb. dist. 44. q. 4.

Esse totius non potest esse partis, bene tamen operatio totius, potest esse partis.
Ad arg. 1. & tamen operatio perfectissima totius istius, quia non potest inesse nisi secundum animam, & non potest inesse secundum eam, ut secundum proximum receptivum, nisi possit esse eius quando ipsa per se est; sequitur quod operatio totius potest esse operatio illius; unde nego consequentiam, *esse* huius non potest esse illius, ergo nec operatio eius, operatio istius. Ad probationem, *operari* præsupponit *esse*; verum est, sed non ut præcisam rationem recipiendi.

Ad 2. Ad argumenta principalia. Ad primum, illa auctoritas 3. de Anima, debet intelligi quoad acquisitionem intellectus: & hoc per se & primò. Sed quoad vsum non est intelligendum. Et ratio est, quia intellectus potest uti forma prius acquisita, licet illa non habeantur, quæ prius necessaria erant ad acquirendam illam formam: non sic sensus, loquendo de sensu exteriori, potest uti aliqua forma prius acquisita: quia non est conservativus speciei prius receptæ ad posterius operandum. Aliiter posset dici, quod hæc propositio intelligitur pro statu isto: quia intellectum istam nobis convenientem per experientiam non novit Philosophus, nisi pro statu isto, quia nullam aliam experiebatur.

Sensu non servat species.
Ad 3. Ad secundum, intellectus corrumpitur, id est, impeditur quantum ad operationem, & sic quasi corruptus habetur, quodam interiori corrupto: quia sine operatione phantasie non potest in operationem suam: sed ex hoc non sequitur quod sit in se corruptio, vel corruptibilis, nec quod illud aliud necessarium requiratur ad actum eius: sed tantummodo quod requiratur secundum ordinem potentiarum, qui nunc inveniuntur in natura humana in operando circa idem obiectum.

Ad 3. Intellectus passivus corrumpitur.
Ad tertium, dico, quod intellectus passivus non intelligitur ibi intellectus possibilis: sed aliqua virtus sensitiva, quam aliqui vocant cogitativam: & verum est quod omnis sensitiva corrumpitur, & idem intellectus passivus illo modo acceptus: non tamen intellectus passivus, eo modo, quo dicimus intellectum possibilem esse passivum.

COMMENTARIUS.

13 Obiectio quadruplex. Prima obiectio.
Contra hoc videntur aliquæ, &c. Quatuor obiectioes solvit factas contra prædictas conclusiones. Prima obiectio est, quia plures species in intellectu nequeunt simul movere ad cognitiones proportionatas: quia intellectus nequit habere simul tot operationes ob suam limitationem in *esse*, & *operari*. Non movebunt seorsum una magis quam alia, quia neque ex parte speciei, neque ex parte intellectus datur ratio sic monendi. Hæc difficultas non est communis intellectui coniuncto, & separato: quia in coniuncto potest esse determinata mediante sensu externo, & phantasia, quæ potentia non inest animæ separatæ.

Responsio. Species non esse æqualis virtutis, & unam præ aliis manere.
Respondetur, vel omnia esse æqualia in virtute, quod supponit esse impossibile; quia nempe intellectus in via fortius movetur ab uno obiecto in phantasmate, quam ab alio, & frequentius operatur circa unum, quam circa aliud; unde species unius intenditur magis, quam alterius. Data ista indifferentia, quam intendit argumentum, tam ex parte specierum, quam ipsius intellectus, nullum illorum prius intelligeretur quam aliud, quia hæc est indifferentia potentia passiva, quæ necessarium reducit in actum per aliud à se: quamvis autem virtus intelligendi sic in intellectu impeditur ex hoc capite, quia cum nequeat exire in actum adæquatum omnibus speciebus æqualiter moventibus, & nequeat in tot actus simul ob sui limitationem, & exigat determinari per obiectum ad actum determinatum; inde fit ut omnibus æqualiter moventibus, & stante inclinatione æquali intellectus ad singula, non sequitur ullus actus, quia motio illa æqualis est, & respicit terminum, qui non est in potestate intellectus, nempe intelligere simul singula.

14 Exemplum. Exemplum est, si plura agentia contraria

applicarentur ad subiectum capax effectus ab alterutro, & æquali inclinatione subiecti, & virtute agentium, & applicatione, nihil producerent, quia agerent ad opposita, quæ simul inesse non possunt, & æqualiter agerent. Aliud exemplum magis accommodatum, si plura agentia applicarentur uniformiter quoad virtutem, & reliqua eidem materiæ primæ, nihil in ea produceret, quia materia ex limitatione sua non est capax nisi unius formæ substantialis: simul agentia aurem applicata primò agerent ad diversas formas, quæ simul inesse non possunt, & æquè efficaciter agerent, ideòque se mutuo impedirent in actu secundo. Eodem modo in proposito contingeret, quia intellectus limitatus non est capax tot intellectuum, ad quas primò moveretur à speciebus, ideo se mutuo impedirent in actu secundo, modò intellectus sit æqualis inclinationis ad singulas.

Quod si diversa sit inclinatio intellectus, tunc sequetur actus conformis inclinationi, quamvis alias obiecta æqualiter moverent. Ratio est, quia ex vi talis inclinationis ab intrinseco determinatur ad actum: v.g. si intellectus est habitus circa obiectum per habitum, inclinatur ad illud obiectum præ aliis, quia licet demus species æqualiter se habere; tamen non est æqualis dispositio intellectus respectu omnium, sicut patet in exemplo allato, si materia sit disposita ad unam formam præ aliis, licet agentia sint æqualis virtutis, illud agens natum agere ad formam, ad quam inclinatur disposita materia, producat, & prævalebit aliis. Idem dico si intellectus ex natura potentia sit magis inclinatus ad unum obiectum, quam ad aliud, operabitur circa illud, quia quod inclinatio habitus, à fortiori facit ipsa naturalis inclinatio intellectus. Tota hæc responsio procedit præcisè in iis quæ sunt proxima causæ intellectus, seclusis aliis causis, ex quibus inclinaretur

Aliud.

15 Applicatio. Si differens est inclinatio intellectus, determinatur per potentiam

Probat.

Inclinatio naturalis potentior habituali.

Alia causa extrinseca determinatiua intellectus. naretur intellectus, vt imperio voluntatis, & aliis causis extrinsecis, quæ mouere possunt intellectum ad actum. Vnde sicut intellectus separatus est subiectus voluntati, ita etiam ex imperio eius potest determinari nunc ad hunc, nunc ad illum actum, & obiectum. Ratio autem prædicta, & responsio sistit in sola natura obiecti, & intellectus, vt hic est mobilis, illud mouens. Agitur etiam de cognitione abstractiua, non de intuitiua, quia intellectus animæ separata sicut seipsum, ita & species suas intueri potest, vt in sequenti quæstione dicitur.

16
Secunda obiectio Ex perfectione intellectus separati.
Responsio. Obicitur secundò, Intellectus sine phantasmate perfectior est quàm intellectus coniunctus, & dependens à phantasmate, quia magis conuenit cum intellectu diuino, & Angelico. Ergo si separatus potest intelligere, eius intellectus erit perfectior quàm illa quam habuit dependenter à phantasmate, &c. quod est inconueniens.

Respondetur, aliquid dici perfectius positiuè, aliquid verò perfectius negatiuè, sic intelligere sine phantasmate est perfectius permissiue, non positiuè, quod est dicere, quod intelligere sine phantasmate sit perfectius, quantum ad modum intelligendi ex parte causæ, nempe intellectus, quia sic intelligendo, magis conuenit cum modo intelligendi Dei, & Angelorum; non tamen est perfectius quantum ad substantiam effectus, seu intellectus quoad gradum entitatis & operationis; quod probat, quia agens potens vti instrumento, si agit sine instrumento, perfectius agit: tamen possibile est actionem, seu ipsum effectum non esse in se perfectiorem, v.g. Deus potest producere effectum mediante causa secunda tanquam instrumento loquendo de instrumento latè sumpto, & eundem effectum producere potest sine instrumento, idem erit effectus quoad substantiam & gradum: sed diuersus modus producendi, quorum alter in se perfectior est ex genere suo, & excludens dependentiam ad plura: ita in proposito intellectus sine phantasmate tanquam instrumento perfectior est quoad modum intelligendi, qui assimilatur modo intelligendi substantiæ separata, licet non perfectior in substantia effectus, & operationis.

17
Causa naturalis non impeditur uniformiter agit. Hæc responsio rectè soluit difficultatem, quantum ad vim consequentiæ, & confirmari potest à priori, quia causa naturalis non impeditur ad eundem effectum vniuniformiter agit quantum ad substantiam, & perfectionem ipsius effectus: sed intellectus coniunctus, agens ad intellectum per speciem receptam à phantasmate, non impeditur à phantasmate, sed magis promouetur in sua actione, & operatione: ergo idem intellectus vt natus est agere præcisè per talem speciem ad cognitionem abstractiuam obiecti, vniuniformiter applicati per speciem; vniuniformiter agit, quoad substantiam effectus, sicut & ipsa species sistendo in præciso lumine naturali, & modo cognoscendi obiectum per talem speciem, & secluso alio modo intelligendi.

Intellectus separatus, & coniunctum vniuniformiter agere per eandem speciem. Dices intellectum separatum ex modo essendi esse magis perfectum, & expeditum ad cognoscendum.
Obiectio. Contra. Intellectus animæ separata quoad modum cognoscendi per speciem receptam à phantasmate, & prout ad illam limitatur virtus potentie, non acquirit virtutem perfectiorem, neque species variat modum representationis:

Impugnatur, ex immutatione virtutis eodem modo se habentis. Idem docuit Democritus apud eundem in libro septi.

ergo perfectio operationis nequit crescere, nisi quatenus virtus intellectus vt coniuncti, esset ligata, vel impedita, ne posset in totum effectum in quem potest separata: sed neque hoc etiam dici potest, quia intellectus vt coniunctus, non impeditur in sua operatione quoad hunc modum cognoscendi per talem speciem, quia est ipsi connaturalis ipsa coniunctio, sicut esse formam corporis: ergo per vnionem ad corpus non impeditur eius operatio connaturalis in corpore. Præterea, operari etiam dependenter à phantasmate, non impedit eius virtutem, sed magis promouet, vt dictum est, hoc enim non impedit quin cognoscat modo connaturali motioni per obiectum mediante phantasmate, & specie recepta operetur per modum intellectus. Deinde, in corpore glorioso aequè perfectè operabitur per talem speciem, vt coniunctus est phantasmate, quàm operatur separatus: quia coniunctio ad corpus gloriosum non minuit eius perfectionem in operando naturaliter: ergo perinde idem dicendum de eius coniunctione ad corpus mortale, quantum est præcisè ex hoc capite; quia vnio ad corpus mortale est magis connaturalis animæ ab intrinseco spectatis causis merè naturalibus: quia esse mortale, & gloriosum sunt differentie corporis secundum diuersum statum, quorum vnus est ipsi naturalis, alter verò supernaturalis, & ex gratia, & causa extrinseca supernaturali; forma autem naturalis in esse, & operatione, magis respicit subiectum secundum naturale modum, & ab intrinseco conuenientem, quàm secundum modum supernaturalem: ergo quoad modum naturalem operandi non impeditur à subiecto connaturali, & consequenter modus operandi dependenter à specie, recepta per phantasmata, non variatur in anima, neque impeditur. Exemplum est de Christo, eiusque intellectu, vt operabatur in corpore mortali dependenter à phantasmate per cognitionem experimentalem receptam à sensu, quæ eiusdem perfectionis fuit in eo statu, & in statu separationis animæ à corpore in Passione, & triduo mortis, in quo non creuit in illa præterita cognitione, sicut creuit quando recepit dependenter à sensu.

Quod si quis oppositum huius tueri voluerit, non repugno, quia Doctor soluit argumentum, quantum ad vim consequentiæ, quam regat sequi ex antecedente per causam intrinsecam, & ex vi solius operationis, seclusis aliis causis, ex quibus potest crescere. Ad cuius declarationem suppono speciem ipsam in se esse similitudinem formalem obiecti, quoad representationem, vt communis tener schola Philosophorum, quidquid dixerint pauci, vt Suarez, lib. 2. de Attributis negatiuis cap. 12. & in Met. disp. 6. sect. 9. & disp. 30. sect. 11. Cuius oppositum colligitur ex Philosopho 1. de Anima cap. 2. text. 26. & cap. 5. text. 76. & 3. Met. cap. 4. text. 15. Ex communi veterum asserentium simile non cognosci à simili, nisi fiat simile, & 3. de Anima cap. 4. text. 8. & 14. cap. 5. text. 18. cap. 7. text. 36. cap. 8. text. 37. & 38. Idem docet in libro de memoria, & reminiscencia cap. 1. vbi speciem appellat imaginem, similitudinem, imitationem, simulachrum, picturam: Scire, inquit, oportet affectionem quandam, quæ pictura similis habeatur per sensum in anima, aut certe in parte corporis eam habente inuri, cuius habitum memoriam esse dicimus, &c. Idem docuit Democritus apud eundem in libro septi.

Operatio connaturalis anima non impeditur per vnionem ad corpus.

Exemplum de coniuncto in corpore glorioso.

Esse mortale, & gloriosum non variat connaturalem modum agendi.

Exemplum de Christo & eius intellectu.

19
Teneri potest alia via.

Speciem esse similitudinem obiecti.

Negat Suarez.

Affirmatiua communis.

Philosoph.

Alij Philo.

de diuinatione per somnium, cap. vnic. *Somnia simulacris & defluxibus accepta referens*, &c. Item Plato, & Auicenna, & D. Thomas 1. part. q. 84. art. 4. & 6. Augustinus 8. de Trinitat. cap. 6. *Finxi in animo imaginem Alexandriae, atque intuens in ipsam, id est, imaginem, & quasi picturam eius*, &c. lib. 10. de Trinitat. cap. 5. *Quoniam non potest omnia secum introrsum in regionem incorpoream ipsa corpora anima inferre, imagines eorum cum voluerit, recipit*, &c. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 23. *Certum est esse spirituales quandam naturam in nobis, ubi corporalis rerum formantur similitudines; siue cum corpus aliquod sensu corporis tangimus, & continuo formatur eius similitudo in spiritu, memoriarumque reconditur, siue cum absentia corpora iam nota cogitamus, ut ex eis formatur quidam spiritualis aspectus, qui iam erant in spiritu, & antequam ea cogitamus*, &c. Item 15. cap. 12. & 27. Idem tenet, explicans quid sit verbum, & quomodo ex memoria gignitur. Anselmus in Monologio cap. 31. *Cum cogito*, inquit, *notum mihi hominem absentem, formatur acies cogitationis meae in talem imaginem eius: qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi*, &c. Hanc tenet Doctor quodlibet 14. & in 1. diffinit. 3. *quasi*. 7. ubi omnes eius discipuli, & D. Thomas loco citato, & 1. part. *quasi*. 12. art. 9. & reliqui Thomistae. Cursus Conimbricensis in 1. de Interpretat. cap. 1. *quasi*. 2. art. 3. prima sectione merito eam vocat communem Philosophorum, & Theologorum, quae probari potest argumento desumpto ex specie visibili, in qua videtur in reflexione anguli, v. g. in speculo: videtur, inquam, formaliter obiectum, quod non potest oculus attingere sine repraesentatione obiectiua formali in specie: ergo idem à paritate contingit in specie intelligibili: quia hoc est etiam perfectionis: nam quod magis assimilatur species obiecto, eò magis accedit ad eius imitationem, & participationem. Quamuis autem talis repraesentatio in specie non requiratur ad omnem intellectionem, sed sufficiat repraesentatio virtualis, v. g. obiecti secundarij, vel eius quod virtualiter includitur in suo primario obiecto, saltem requiritur respectiue ad obiectum primum.

20. Supposita hac doctrina communi, quod ad ea quae in sequentibus quaestionibus tractantur, intelligenda facit, ad propositum recurrendo, anima separata, & intellectus eius, potest speciem in seipsa intueri, quam pro hoc statu cognoscat tantum à posteriori, & ex operatione, quam experitur circa obiectum absens, intuenso autem speciem, & etiam habitum ad obiectum inclinans, potest mediante specie habere perfectiorem cognitionem, tanquam ratione cognoscendi cognita, quam fuerit intellectio obiecti in via. Deinde, quia ipse intellectus separatus magis est expeditus ad cognitionem, quam ut fuit coniunctus in hoc statu. Undecunque proueniat hoc, siue ex peccato, siue aliunde, poterit etiam perfectius operari circa obiectum, ad quod perfectius etiam mouet species visa; & praeterea minus distrahatur virtus animae per operationem aliarum potentiarum sensitiuarum, quibus in eo statu caret.

21. Obicit tertio, species illa non sufficit ad intellectionem in intellectu coniuncto pro hoc statu sine conuersione ad phantasmata, ut patet 3. de Anima text. 39. & etiam experientia; ergo non sufficit in separato à phantasmate.

Respondet phantasma non requiri in intellectu coniuncto tanquam principium actus intelligenti: quando ergo intellectus coniunctus intelligit quod imaginatio phantasiatur, prouenit ex coniunctione potentiarum: quia superior in eodem ordine nequit perfecte operari, nisi inferiores in eodem ordine circa idem operentur. Unde oritur distractio potentiarum circa diuersa obiecta in suis operationibus.

Addit praeterea quod phantasma remotè tribuat aliquam perfectionem intellectioni, quatenus intendit speciem, ex qua eius intentione oritur perfectio operationis. Hanc perfectionem non habet species animae separatae, neque proinde intellectio per ipsam ex hoc capite esset aequè perfecta ac intellectio, quae mediata intenditur dicto modo ad phantasma; nisi esset aliquid reformans, inquit, quod sufficeret pro aequali perfectione restauranda, &c. Quid sit autem hoc reformans non exprimit; dici potest concursus Dei suppletis defectum naturae in statu animae separatae, qui est status perfectus intelligendi, qui concursus ex vniuersali providentia est debitus animae in tali statu, sicut etiam alij statuunt species infusas naturaliter deberi Angelo, & animae separatae, quas negant desumi posse ab ipsis rebus, saltem materialibus. A fortiori cum anima sit constituta in actu primo per speciem intelligibilem acquisitam in via; debet suppleri omnis eius dependentia, ut perfecte in actum.

Responderi potest aliter, illud restaurans esse ex parte potentiae, quae in eo statu perfectius operari potest, & intensius, cum non distrahatur ex operatione aliarum potentiarum, quibus erat intellectus coniunctus in hoc statu: nam perfectio operationis potest provenire ab alterutra causa perfectius & intensius operante; anima autem coniuncta quod intensius operatur secundum unam potentiam, eò minus intensè operatur secundum aliam; quia *virtus unita fortior est seipsa dispersa*: unde oritur remissio operationis in singulis potentiis quando circa diuersa operantur, & quamuis etiam concurrunt circa idem obiectum quaelibet in suo ordine, quod vehementius una praeter aliis operatur, eò remissior est in aliis operatio, ideoque imaginatio vehemens distrahit intellectum, & voluntatem circa idem, & appetitus vehemens etiam deliberationem iudicij. Idem patet in extasis, quando contingunt per abstractionem à sensu, & imaginatione, his suppositis intellectum vehementius operari, & perfectius, quia virtus animae ad operationem tota colligitur. In anima ergo separata, cum non sit operatio aliarum potentiarum, nisi solius intellectus & voluntatis, sequitur intensio conatus, perfectior applicatio virium animae, & intensio in ipsa operatione ex tali applicatione, quae supplet illam perfectionem, quae nata esset haberi remotè à phantasmate.

Obicit quartò, Operatio propria totius non potest esse operatio partis propria: sed intellectio est propria operatio hominis 1. Ethic. c. 9. quia est operatio propria illius speciei, in quantum differt ab aliis: sicut ergo operatio sequitur esse, & esse totius est aliud esse ab esse partium, ita operatio totius hominis est ita propria eius, ut non possit esse propria partis separatae à toto.

Respondet, quando forma constituens totum non est nata habere esse per se extra totum, verum esse antecedens: quae responsio sic intelligitur, nempe operationem

Responsio.
Coniunctio
potentiarum.

Deus supplet
dependentiam
animae separatae.

22
Intellectum
separatum
perfectius
operatur.
Huius ratio.

23
Obiectio
quarta.
Operatio totius
non est
operatio partium.

Responsio.

Operatio in-
est toti per
formam.

24
Intellectus est
propria ani-
ma.

operationem illam esse propriam totius in eo sensu, quatenus non possit convenire formæ eius extra totum, sicut non convenit illi esse extra totum: tamen licet sit totius per ultimam denominationem propriam, ipsi inest per formam constitutivam, tanquam per principium quo agendi, & recipiendi, non loquendo de operatione strictè & vitali, sed de omni actione immanente, vel transeunte: & sic calefacit ignis per calorem, ignit per formam substantialem. Si verò loquamur de operatione vitali strictè sumpta, aliqua talis convenit toti primò, v.g. organo, ut constituitur per animam, & corpus, cuius principium elicitiuum, & receptivum est ipsum totum.

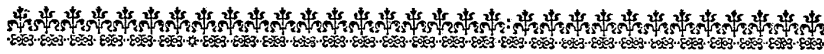
In proposito, forma propria hominis sicut à sensu contraria manet etiam extra totum, & sic etiam potest habere operationem propriam, & perfectissimam, quæ aliis non competit toti, nisi mediante forma tanquam principio recipiendi, & elicitiuo. Hæc autem operatio animæ rationalis abstrahens à materia, & non dependens à toto,

aut etiam ab alia comparte. Exemplum huius est in venerabili Sacramento, in quo albedo separata perinde disgregat visum, sicut quando fuit inherens substantiæ panis. Quodcumque ergo forma est principium quo totale receptivum, & elicitiuum actionis propriæ totius, siue naturaliter, aut diuinitus per miraculum ponitur separata, habebit eandem operationem. Quamvis autem esse totius, ut hominis non sit esse animæ, tamen operatio perfectissima non convenit ei, nisi per animam, ut est sola ratio recipiendi, & producendi; si autem sola ratio recipiendi & producendi, necessariò ipsi competit talis operatio, ut est separata.

Conuenit toti
per animam.

Ad argumenta principalia, &c. Ad primum & secundum patet ex litera, & ex dictis. Ad tertium quod est ex tertio de Anima text. 20. Intellectus passivus corrumpitur, &c. Explicatio Doctoris est communis interpretum, nempe summi intellectum pro cogitativa, aut reminiscitiva sensitiua, quæ post mortem corrumpitur. De qua corruptione agit Philosophus loco citato.

25
Ad argu-
menta.
Ad tertium.
Intellectus
aliquando
sumitur pro
cogitativa.

Q V Æ S T I O I I.

Utrum anima separata possit acquirere cognitionem alicuius prius ignoti?

Alenf. 2. part. quæst. 26. m. 1. D. Thom. 1. part. quæst. 89. art. 1. ad 3. & quæst. 55. art. 2. D. Bonau. 2. ad 3. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 6. quæst. 1. Mayron. quæst. 4. Capreol. quæst. 2. Conimbric. tract. de Anima separ. disp. 3. art. 5.

I

SE C V N D O quæro, Utrum anima separata possit acquirere cognitionem alicuius prius ignoti? Quod non, quia tunc intellectus frustrà vniretur corpori. Probatio consequentiæ, non vnitur propter perfectionem corporis, quia forma non est propter materiam, sed è conuerso. 2. *Physic.* ergo vnitur propter perfectionem sui acquirendam, ut scilicet per vsum sensuum in corpore acquirat scientiam: sed istud esset frustrà, si separata sine vso sensuum posset eam acquirere.

Arg. 1.
Text. 14. &
13. idem 1.
de Anima
com. 53.

Præterea, transitus ab extremo in extremum, non potest esse nisi per medium: res extra est omnino materialiter, in intellectu omnino immaterialiter: ergo oportet quod transeat per medium, in quo sit aliquo modo materialiter, & aliquo modo immaterialiter: sic autem est in sensu materialiter, quia secundum conditiones individuales: & immaterialiter: quia secundum Philosophum 2. de Anima, *Sensus est receptivus specierum, sine materia*; materia, inquam, tali, qualem requirit forma realiter existens extra.

Arg. 2.
Text. 121.

Præterea, si posset acquirere cognitionem vnus ignoti, pari ratione & cuiuslibet, & ita distantia localis quantacunque, non impediret eius cognitionem; quod videtur esse contra August. in lib. de Cura pro mortuis agenda, ubi vult quod, *anima separata non nouerunt ea quæ hic aguntur, nisi eis exprimantur ab Angelis, vel ab animabus ad eas venientibus, quæ illa hic nouerunt.*

Arg. 3.

2

Oppositum, natura non est sine propria operatione specifica, & accipitur ex 2. de Cæl. & Mun. & à Damasceno cap. 64. anima autem humana est perfectissima forma, & eius propria operatio secundum intellectum possibilem, est *intelligere*, secundum agentem *abstrahere*, & secundum voluntatem, *velle*: ergo nullus modus essendi potest conuenire animæ secundum naturam suam, in quo non possit in istas operationes. Secundum autem naturam suam, talis est, quod potest habere esse separatum, & hoc est ex perfectione naturæ suæ. (Vnde, hoc non convenit aliis formis imperfectis) ergo in illo esse potest in illas operationes: sed possibile est eam non acquisuisse prius species obiectorum, sicut patet de anima paruuli defuncti: ergo poterit tunc acquirere.

Ratio ad
opp.
Text. c. 17.

COMMEN

COMMENTARIUS.

1 ^a *Secundo quæro, &c.* In hac quæstione primò differit pro vtraque parte. Secun-

dò adducit sententiam aliorum cum suis fundamentis. Tertiò impugnât eandem sententiam. Quartò soluit fundamenta eius. Quintò respondet ad quæstionem. Sextò ad argumenta principalia.

S C H O L I V M.

Sententia D. Thom. & Henrici, animam separatam non posse acquirere cognitionem ullius ignoti, clarè, fusèquè explicatur. De qua actum est 2. dist. 3. quæst. 10. & 11. & ibi efficaciter refutata est.

D. Th. in 4. d. 50. q. 1. vide Henr. quodlib. 10. 12. & 13.

^b **H**ic tenetur negatiua, propter rationem secundam in virtute. Arguitur enim, quòd oportet esse quandam conuenientiam inter recipiens & receptum: species autem in sensibus existentes habent conuenientiam cum intellectu, inquantum sunt sine materia, & cum rebus materialibus inquantum sunt cum conditionibus materialibus: & ideò conuenienter sensus recipit à rebus materialibus, & intellectus à sensu; non autem intellectus immediatè à rebus materialibus, quia non est ibi talis conuenientia; & ideò ad hoc quòd post separationem à corpore, intelligat, non requiruntur aliquæ formæ, à rebus acceptæ, vel tunc, vel priùs.

Proposit. 2.

Quomodo ergo intelliget? Respondeo, per influentiam à substantiis superioribus, Deo videlicet, vel Angelis, & hoc loquendo de naturali influentiâ, & naturali cognitione eius, quod ostenditur sic: Intellectus noster est medius inter substantias intellectuales, & res corporales (vnde dicitur anima esse creata in horizonte æternitatis, lib. de causis: & hoc ideò, quia per intellectum attingit ad substantias intellectuales; inquantum verò est actus corporis, attingit res corporales) omne autem medium quantò magis appropinquat vni extremo, tantò magis recedit ab alio, & è contra: sed anima rationalis, quæ mediat inter substantias intelligibiles, & res corporales (vt dictum est) dum separatur, quodammodo recedit à rebus corporalibus: igitur tunc accedit ad influxum substantiarum intelligibilium.

Vnde cum anima nostra in statu viæ maximè ad corpus accedat, vt pote eius actus existens, non habet respectum ad res intellectuales: & ideò non recipit influentiam à superioribus substantiis, vt cognoscat, sed cognoscit per species à sensibus acceptas: & ideò etiam in hac vita, quantò anima magis abstrahitur à corpore, tantò magis à substantiis spiritualibus influxum cognitionis recipit. Et inde est quòd quædam occulta cognoscit in dormiendo, & in excessu mentis.

Com. 5. & inde.

Vnde quando actu erit à corpore separata, erit paratissima ad recipiendum influentiam ab Intelligentiis superioribus, scilicet Deo & Angelis: & sic per huiusmodi influentiam habebit cognitionem maiorem, vel minorem, secundum modum capacitatis suæ. Et sic Commentator loquitur 3. de Anima, quia ponit intellectum possibilem esse substantiam separatam: quamuis in hoc erret, tamen quantum ad hoc rectè dicit, quòd ex hoc, quòd ponitur substantia separata, habet respectum ad substantias intellectuales superiores eas vt intelligat, sed secundum alium respectum, quo comparatur ad intellectum nostrum recipiendo species à phantasmatibus, non coniungitur substantiis altioribus.

COMMENTARIUS.

2 ^b **H**ic tenetur negatiua, &c. D. Thomas in 1. p. quæst. 54. art. 4. quæst. 55. art. 2. & quæst. 57. art. 2. docet Angelum cognoscere alias res à se ipso per species congenitas, non verò per species receptas à rebus saltem materialibus, vnde negat intellectum agentem in Angelo, eodem modo, quæstione. 89. art. 2. Ad secundum dicit animam separatam intelligere per species infusas à Deo, & articulo tertio idem docet. Et articulo primo ad tertium, quem præfatis in locis sequuntur plerique eius Commentatores, & Ferrarientis lib. 2. contra Gentes cap. 96. Capreolus in 2. d. 3. quæst. 2. & alij. Priorem difficultatem de specibus, & modo cognoscendi intellectus Ange-

lici tractauit Doctor in 2. d. 3. quæst. 11. ac proinde hanc difficultatem in illum locum remitto. Hic autem solum agemus de eo quod in titulo proponitur. Fundamentum huius sententiæ præcipuum est declaratum à Doctore in litera, sistit enim breuiter in hoc, quòd intellectus humanus sit in media proportionem ad Angelicum, & ad cognitionem sensitiuam, & ex hac conuenientia cum vtraque cognitiua, tam in modo essendi, quàm in operatione participare modum cognoscendi vtriusque: nam vt est forma corporis ipsi vnita, & dependens à corpore prout dependetia saluatur in proposito, sequitur modum operandi sensitiuæ, accipiendo speciem à rebus in phantasmate, quæ mediat inter intellectum, & sensum externum, qui recipit species ab ipsis rebus: vt verò separatur à corpore, sicut habet modum

Fundamentum præmissæ sententiæ.

Media proportio intellectus humani inter cognitionem sensitiuam & superiorum.

modum essendi separatum à materia, sic etiam recipit cognitionem eo modo, quo Angelus, per influxum Dei, aut Angelorum, & prout secundum esse recedit ab vno extremo ad alterum,

ita etiam sequitur modum operandi, & cognoscendi illius -extremi, ad quod accedit; agitur autem hinc de cognitione naturali animæ separata, non autem de supernaturali.

S C H O L I U M.

Refutat predictam sententiam. Primò, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate; ergo anima separata sine influentia speciali à Deo, vel ab Angelis, potest intelligere. Secundò, aliquando esset vilior lapide, quia hic potest in operationem sibi proportionatam. Tertiò, seruat species hinc acquisitas; ergo non accipit alias eiusdem obiecti, quia essent eiusdem speciei plura accidentia in eodem subiecto, quod est contra D. Thom. 3. part. quæst. 35. art. 5.

^c **C**ONTRA istam positionem, etsi non esset alia ratio, nisi ex istis duobus principiis: quorum primum est, quod plura non sunt ponenda sine necessitate, & accipitur à Philosopho 1. *Physic.* & secundum quod in nulla natura ponendum est quod derogat eius dignitati, nisi sit evidens ex aliquo conuenienti tali naturæ, quod potest accipi à Philosopho 2. de Generatione, *semper inquirimus naturam desiderare id quod melius est: & sicut in toto vniuerso, ita in qualibet parte, magis ponendum est id quod melius est sibi, si non euidenter appareat sibi illud non conuenire.* Nunc autem hinc ponitur pluralitas, quia species tales influxæ à Deo, vel Angelis: & sine necessitate, quia natura illa sufficienter habet in se vnde possit attingere ad perfectionem propriam sine talibus datis infusis à Deo, vel Angelis. Vnde hoc non videtur nisi quidam recursus ad Deum, vel Angelos, propter hoc quod non capitur perfectio illius naturæ in se.

^d Hæc etiam opinio vilificat naturam animæ intellectiua: sicut enim simpliciter vilior est natura, quæ in nullam operationem, vel non nisi in viliores potest: ita proportionaliter est illa natura vilior, quæ in operationem sibi conuenientem, non potest, quàm quæ potest: anima autem separata, per se, ex intrinsecis sibi, etiam cum obiectis extrinsecis concurrentibus, non potest in illam operationem sibi conuenientem, nisi Deus, vel Angeli dent sibi tales species: lapis autem ex intrinsecis sibi, sine influxu tali mendicato, potest in operationem sibi proportionatam, quia descendere in centrum, & ibi quiescere: ergo magis vilificatur anima secundum proportionem ad suam nobilitatem ex illa positione, quàm natura lapidis.

^e Præterea, sic opinans tenet alibi, quod duo accidentia eiusdem speciei non possunt simul esse: illa autem species lapidis vt obiecti, influxa, est eiusdem speciei cum specie intelligibili acquisita ab anima hinc in corpore: ergo vel illa influxa non poterit esse, vel oportet istam hinc acquisitam non manere: sed secundum est falsum, quia cum proprium subiectum speciei illius sit incorruptibile, & ipsa species ex se possit incorruptibiliter manere; sequitur quod ipsa manebit: ergo non dabitur ipsi à Deo aliqua species lapidis: & per consequens vel nunquam poterit intelligere lapidem, vel poterit intelligere per speciem priorem acceptam à rebus, quod negant.

Si dicas non dari speciem prius habenti; non videtur rationabile quod illa specie perfecta, qualis datur alteri non habenti, careat ista anima: & saltem hoc habetur contra opinionem, quod aliqua intellectio erit tunc per speciem prius à re acceptam. Si dicas speciem infusam, & acquisitam differre specie, sicut virtutem, acquisitam, & infusam, quæ simul sunt; istud est axioma, de quo in 3. lib. dist. 26. quæst. 1. Itē dist. 31. sed esto quod concedatur eis de virtutibus, non sequitur propositum hinc, quia virtus infusa habebit aliam regulam propriam quàm acquisita, & ex alietate regulæ poterit poni alia virtus specie: quia virtus in ratione essentiali virtutis, dependet à regula cui conformatur: hæc autem non poterit fingi differentia specifica speciei infusæ, & prius acquisitæ: quia non est hæc differentia nisi tantummodo principij effectiui, vel modi efficiendi: talis autem non distinguit effectus speciei, secundum quod innuit Augustinus 3. de Trinit. cap. 10.

COMMENTARIUS.

3 *Impugnatur sententia præmissa.* **C**ontra istam positionem, &c. Impugnatur præmissam sententiam ab inconuenienti. Primò, quia ponitur superfluitas sine necessitate: quia anima separata per principia sua intrinseca cæteris concurrentibus potest attingere suam perfectionem naturalem: ergo frustra superadditur influxus causæ extrinsecæ non necessarius. Hæc ratio deducitur infra, & in particulari, §. *Ad questionem*, &c. Quoad præsens probatur in genere: creatura rationalis sicut vindicat perfectissimum gradum essendi inter reliquas, ita etiam perfectissimum finem naturalem, ad quem inclinatur inclinatione potentia: tam actiua, quam passiva, mediante operatione: ergo etiam habet media in ipsa natura, & in potestate sua constituta, per quæ attingere potest illum finem: v. g. cognitionem finis: sed hoc esset falsum, nisi posset à rebus ipsis accipere cognitionem: ergo, &c. Probatursubsumptum: quidquid competit alicui per actionem liberam causæ superioris, quæ suspendi potest, non habet illud in sua potestate libera, & proxima requisita ad vsum, sicut neque ipsam causam habet in sua potestate: sed tales sunt species influxu à Deo: ergo illæ non sunt in potestate creaturæ rationalis, vt animæ separata, quin suspendi possint, ergo etiam neque finis, ad quem inclinatur potest esse perfectè & proximè in sua potestate.

4 *Responsio Capreoli.* **R**espondetur, quia sicut neque anima est eminenter, aut virtualiter alia quæcunque ab ipsa intelligibilia, sic etiam neque potest sola esse radix specierum, per quas res aliæ cognoscantur; vel cur etiam ipsi in corpore idem non conueniant: quia species illæ si fluere in solo intellectu, non repugnaret eas inesse eidem, etiam in corpore, sicut non repugnat eas à Deo communicari animæ in corpore, atque conseruari: nam eadem ratio formalis compositionis, aut repugnantia inuenitur in specie, siue producat à Deo, siue etiam fluat ab intellectu, hæc enim non variant eius rationem formalem, in qua fundatur repugnantia, aut compatibilitas ad aliud. Quidquid ergo fluat ab intellectu tanquam proprietas, potest ipsi inesse secundum omnem eius modum essendi, cui non repugnat: non repugnat autem species talis, vt fit à Deo in anima vnita: ergo neque vt fluat ab intellectu. Patet consequentia, quia in anima vnita corpori glorioso erunt tales species, vndeunque causentur, & fuerunt in anima Christi: quidquid ergo sit de vfu talium specierum quoad cognitionem proportionatam, an impediatur per modum cognoscendi intellectus viatoris: non repugnat saltem eas inesse quoad habitum: sicut species receptæ à sensibus manent in dormiente, & amente, quamuis vfus earum non habeatur. Deinde, species illæ, quibus cognoscit anima separata perfectiores sūt in representatione, & perfectius imitantur obiectum, quàm species acquisitæ, ergo si illæ possunt fluere ab intellectu, quibus perfectius assimilatur obiecto, magis videtur consequenter dici etiam species, quibus vtitur in corpore fluere ab intellectu.

Species animæ separata perfectiores in representatione.

Respondent ergo alij, illas species esse connaturales animæ separata ex Dei prouidentia naturali, qua supplet defectum naturæ: cum ergo anima separata nequeat abstrahere species à rebus; quia respicit obiecta mediante phantasmatum, quæ in eo statu non est coniuncta, idè spectat ad Dei naturalem prouidentiam illas species producere in intellectu, quibus operari posset. Hæc responsio est magis communis. Impugnatur tamen, & petit principium: quia ratio præmissa intendit sicut conueniunt animæ potentia, quibus in finem suum naturalem, & propriam perfectionem inclinatur, ita etiam habere media in ipsis rebus, per quæ potentia possunt exire in actum, secluso influxu speciali causæ superioris, aliàs ab intrinseco non haberet vnde posset tendere in suum finem, sicut aliæ res naturales habent, quod est perfectionis, & actualitatis in ipsis. Dicere ergo quòd nequeat anima separata ab intrinseco tendere in finem sufficienter applicatum in re ipsa, est negare in ipsa proximam inclinationem in finem, & perfectionem, cuius oppositum conuenit naturæ inferiori, & minùs per se spectanti ad perfectionem naturæ vniuersalis.

6 *Prouidentia Dei naturalis quomodo respicit animam.* **S**ic ergo argumentor: Dei prouidentia naturalis subordinatur prouidentia eius supernaturali vt respicit creaturam rationalem v. g. animam; neque secundum eandem prouidentiam habetur aliqua dispositio specialis circa animam in statu separato, nisi secundum merita, vel demerita eius in corpore, vt fuit in via, neque alius finis præstitutus præter damnationem, aut gloriam: ergo neque est aliqua specialis dispositio, aut prouidentia diuinæ voluntatis circa finem naturalem animæ, vt ab his abstrahit, nisi illa quæ vniuersalis est, iuxta exigentiam suæ naturæ, & actiuitatis, concurrentibus causis naturalibus cum Dei influxu generali. Sed ex hac prouidentia non sequitur Deum influere species, quæ faciunt ad perfectionem naturalem animæ, nisi ipsa in se habeat virtutem sufficientem operandi applicato obiecto, aut abstrahendi species, neque ex prouidentia supernaturali, qua respicit animam damnati ob demerita, sequitur aliqua dispositio in Deo præter illam, quæ est iustitiæ, quæ dispositio tenderet ad perfectionem aliquam illius animæ circa finem naturalem, per quam in eo quiesceret; ergo secundum nullam prouidentiam sequitur species eidem infundi à Deo præter illas, quæ ad pœnam, & tormentum eius faciunt.

7 *Aliud inconueniens.* **P**ræterea, si Deus influeret species in animam separatam damnati ad perfectionem eius: sequeretur quòd influeret ipsi species circa quodcunque per se natum naturaliter perficere intellectum iuxta naturam intellectus, & inclinationem naturalem eius ad omne intelligibile ab intellectu naturali separato iuxta naturam intellectus per se, capacitatem, & perfectionem; quia deberet ipsi reddere quodcunque intelligibile in actu, & consequenter species cuiusque influere, ne potentia incompleta maneret in natura, aut defectus naturalis. Ergo dato quòd intellectus damnati excederet in capacitate, & perfectione intellectum alicuius saluandi, sequeretur quòd status naturalis intellectus, & species in illo essent perfectiores, & forsan plures quàm in saluando: sed nemo concedit ita perfici intellectum damnati; ergo non debet asseri

Aliorum responsio. Species esse connaturales animæ separata.

Impugnatio responsionis.

Potentia animæ exigens media in rebus.

afferi in eo infundi species, quæ ad pœnam eius, & executionem diuinæ iustitiæ non cedit.

Responsio.

Reiicitur.

Quod si dicatur in pœnam eius à Deo non infundi species tales, quæ ad perfectionem naturalem eius essent, non videtur hoc congruum; quia in gratuitis sit priuatio ob demeritum; naturalia autem, & quæ secundum prouidentiam Dei naturalem inesse debent, videntur salua permanere in iis saltem, quæ ad ipsam pœnam non concurrunt proximè, vt est detentio in igne secundum apprehensionem, & locum, de quibus aliàs supra dictum est.

8
Non deberi species infusas animæ separatæ ex prouidentia naturali.

Præterea, non videtur intellectui animæ separatæ deberi species per se infusas, secundum naturalem prouidentiam Dei modo dicto: sed ad summum per accidens infusas tales, quales à phantasia abstraheret, aut certè solus concursus vniuersalis cum speciebus acquisitis in corpore: per accidens, inquam, vt infantibus, qui nullas habuerunt, vel certè aliàs iuxta modum, quo cognoscit intellectus in corpore. Hoc dato, vel dicendum est intellectum animæ separatæ in statu separationis non perfectiùs intelligere, quàm natus sit intelligere in corpore, & sic tollitur fundamentum sententiæ oppositæ, dicentis, in eo statu accedere ad modum cognoscendi Angelorum. Vel certè conuenire intellectui in eo statu cognoscere res in seipsis, & abstrahere species ab ipsis, quod est intentum.

Probatio sequela.

Probatum itaque sequela: quamuis dicamus intellectum separatam, aut animam separatam, secundum prouidentiam naturalem, qua corpus est corruptibile, & subiectum agentibus contrariis habere conuenienter illum statum separationis, quia est forma incorruptibilis, non dependens à subiecto in esse: tamen non est fundamentum, unde ipsi conueniat in eo statu operatio perfectior, quàm sit illa, quæ conuenit ei in toto, cuius est essentialis forma, nisi aliàs intellectus animæ separatæ natus sit in eo statu concurrente obiecto habere ex se perfectiorem operationem secluso influxu speciali causæ extrinsecæ: ergo vel natus est ex propria inclinatione abstrahere species perfectiores, vt est separatæ, vel certè concurrente in se obiecto perfectiùs operari. Probatum antecedens, quia ex prouidentia naturali, & ex natura sua anima ordinatur ad totum, vt det ei esse, & operari secundum omnem perfectionem, quam includit, estque per se intenta ab authore naturæ propter totum, non è contrà, totum propter ipsam: ergo ex prouidentia naturali nõ debetur ipsi perfectior operatio, quàm sit illa quæ competit toti, ad quod ordinatur tanquam ad finem; quia quæ ordinatur ad finem, eò magis sunt in termino suæ perfectionis quàm ad esse, & operari, quo magis coniunguntur fini: sed animæ in toto secundum aduersarios, non competit alia operatio naturaliter, nisi per species abstractas à sensibus: ergo animæ separatæ non debentur species perfectiores, aut modus cognoscendi perfectior, quàm sit per tales species, & consequenter non debentur species aliæ, quàm sint illæ, quas in toto habuit, vel eadem, & similes in perfectione, neque alia cognitio perfectior vt intuitiua, nisi aliàs ex natura sua eidem conueniat habere similem in toto.

Coniunguntur ad finem perfectiùs operatur.

9
Responsio.

Dices, animam separatam participare modum essendi & cognoscendi Angelorum.

Scoti Oper. Tom. X.

Contrà, non variatur esse animæ per separationem eius: quia post separationem est eadem substantia immaterialis, & per se existens, & rationalis, hoc ipsi competit, vt est in toto, & secundum quod rationalis est, constituit totum, & operatur in toto per intellectionem, & volitionem abstrahentes à materia, & habet species spirituales, quibus vtitur ad intelligendum, & vt separata est, dicit ordinem, & appetitum per modum formæ ad totum, & ad subiectum, secundum entitatem suam, & modum essendi: quia non exiit rationem formæ, neque perfectiùs existit, quàm vt in toto existit, in quo fuit forma spiritualis, immaterialis, & incorruptibilis.

Impugnatio.

Esse anima separatæ non esse perfectiùs, quàm coniuncta.

Si dicas, in toto habere esse in materia, hoc nihil est; quia esse in materia non variat modum essendi eius, quia est in materia non dependens à materia in esse, sed per modum formæ spiritualis est in materia communicans perfectionem sine dependentia in suo esse à materia.

Responsio.

Impugnatur.

Dices habere aliquas operationes in materia ab ipsa dependentes, vt operationes sensuum, & alias vitales materiales:

IO

Responsio.

Contrà. Hoc etiam nihil obstat; quia intellectio, & volitio eius non dependet à materia, vt in præcedenti quæstione dictum est: habere ergo aliquas operationes in materia, quæ dependent ab ipsa materia, nihil probat, nisi eandem non habere extra materiam, non verò recipere modum essendi diuersum per separationem; ab eo, quem habuit in materia: ergo in esse separato, sicut modus eius essendi, quantum ad existentiam propriam, est idem, ita & modus naturalis operandi est idem in eo sensu, videlicet, quo ipsi non conueniat aliqua operatio, aut modus operandi ab intrinseco, & natura, nisi qui aliàs eidem in materia competere potest ex natura sua, & propria inclinatione: unde sequitur ex prouidentia naturali, non deberi eidem species, aut modum cognoscendi, qui aliàs in materia eidem à fortiori non competat, spectata naturali eius inclinatione, quod est dicere, quodd esse in subiecto non repugnat, quin habere possit eandem species, & modum cognoscendi, spectata naturali eius inclinatione, vt respicit suum per se obiectum in sua latitudine, formam enim quæ dicit naturalem appetitum ad subiectum, impediri ab operatione sua perfectissima, aut connaturali per hoc præcisè, quodd compleatur ille appetitus, & informet subiectum, non videtur consonum Philosophiæ, aut rationi: quia quantò magis forma perficitur secundum appetitum innatum, eò magis perficitur in ordine ad operationem connaturalem, & debitam eius inclinationi naturali, minùsque derogatur eius perfectioni. Ex quibus sequitur animæ vt separatæ, non deberi ex natura sua cognitionem, aut speciem, quæ eidem in toto secundum eandem inclinationem repugnet, quia ordinatur ad totum, & magis intenditur per se ab authore naturæ esse, & perfectio totius, quàm animæ, quæ est eius forma perfectiua.

Impugnatio.

Modus operandi sequitur modum essendi.

Magis connaturalis est anima esse in toto quàm separari.

Non debetur anima separatæ perfectior cognitio naturalis quàm sit quæ est coniuncta.

Confirmatur, anima in corpore glorioso completè habebit omnem modum intelligendi, quem habet anima separatæ: ergo vnio animæ ad corpus non impedit per se, neque repugnat ex natura sua ad modum cognoscendi connaturalem animæ separatæ: Patet consequentia; quia

Confirmatio. Anima in corpore glorioso completè habebit omnem modum operandi connaturalem.

vel ideo repugnaret quā subiectum, vel quā corpus materiale: sed utramque rationem corpus gloriosum tetinet, quia & materiale est, & habet rationem perfectam subiecti, quāvis recipiat incorruptibilitatem, & tunc perfectius subditur animæ, & in eo etiam vigeant operationes sensuum perfectæ, & modus etiam intelligendi per phantasmata: ergo, &c.

Dices, Corpus mortale repugnare modo intelligendi animæ separatæ connaturali.

Contrā. Corpus Christi Domini fuit mortale in quo anima eius habuit modum cognoscendi perfectissimum, qui comperit animæ separatæ naturaliter cognoscendi res in seipsis.

Deinde, corpus natura sua corruptibile est subiectum connaturale animæ, secundum providentiam naturalem, nam glorificatio corporis est ex gratia, & providentia supernaturali: ergo omnis modus cognoscendi connaturalis animæ non repugnat corpori mortali. Probatur consequentia, quia forma in *esse*, & modo connaturali operandi respicit subiectum, secundum modum connaturalem essendi subiecti, ex eius naturalibus tam intrinsecis, quā extrinsecis.

Sed in proposito illud est *esse* corruptibile corporis: ergo non repugnat connaturali modo operandi animæ, qui eidem ex natura sua competit, & consequenter non repugnat eidem in corpore mortali attingere obiectum secundum omnem modum sibi connaturalem ex natura potentie, & obiecti. Ex quibus patet neque unionem ad corpus, neque colligationem ad potentias sensitivas, neque conditionem mortalis corporis repugnare animæ, quin in corpore habere possit omnem cognitionem, & modum cognoscendi naturalem ipsi debitam in *esse* separato. Ergo accessus ille, quem præterdit sententia contraria ad alterum extremum, nempe substantiarum separatarum modum existendi, non probat animam separatam alio modo intelligere quā ipsi convenire possit ex natura potentie, ut est coniuncta, neque alias species ei debere ex providentia Dei naturali, & posse abstrahere species à rebus in *esse* separato.

Tertia responsio est, animam, ut est separata, non posse abstrahere speciem à rebus, aut ab ipsis immediatè moveri ad cognitionem, ideoque indigere ut à causa superiori recipiat species, ut cognoscat aliquid de nouo, cuius antea non habuit speciem. Ratio est, quia nequit recipere speciem, nisi à phantasmate, quo caret anima separata.

Contra. Nihil obstat quin anima recipiat speciem ab intelligibili in actu, v. g. ab Angelo, per modum obiecti, quin cognoscat etiam se ipsam per essentiam, & cognoscat etiam alia entia spiritualia saltem naturalis ordinis, quia nullum est impedimentum ex parte potentie, ut admittitur, quia intellectus cognoscit per species influxas à Deo talia entia, non est impedimentum ex parte obiecti, quin etiam sui speciem imprimat in intellectu: ergo ex parte utriusque non est impedimentum. Probatur antecedens quoad secundum membrum, quia obiectum est actu intelligibile, & immateriale: ergo habet proportionem motui ad intellectum ut mobilem, non secus ac obiectum sensibile respectu sensus habet talem proportionem, & imprimit speciem suam tanquam causa totalis: ergo

etiam in intellectu idem facit obiectum actu intelligibile, & immateriale, quod non negarent Philosophi, si admitterent intelligentias habere species, & mutari posse ad intellectiones novas, & accidentales, quæ non essent de sua substantia: ergo cum Theologia corrigat hunc errorem, admittendo species, & intellectiones novas in substantia separata creata, consequenter admittere debet has species posse produci in intellectu per obiectum actu intelligibile ex natura obiecti; quia ratio, ob quam obiectum materiale non potest immediatè producere speciem in intellectu, cessat in proposito, neque vlla alia ratio occurrit in oppositum, & sufficiens causa assignatur in eo, quod intellectus non impeditur habere obiectum intelligibile actu sibi præsens: quia nullus est gradus in intellectione: qui non refertur possit ad utrumque: ergo frustra recurritur ad aliam causam, & superflud.

Si dicas, intellectum Angelicum recipere species à Deo, & ita dicendum de intellectu separato animæ, eum exigere, ut moveatur à Deo, per species influxas à solo Deo, & non ab obiecto, quia hic est modus intelligendi substantiæ separatæ.

Contrā, licet Angelus, & primus homo receperint species universales à Deo, quibus perficerentur in ordine ad operationem iuxta statum, in quo sunt creati, nè vllum esset impedimentum ex defectu cognitionis necessariæ; tamen non inde sequitur, quin primus homo potuerit recipere species à rebus, imò etiam idem potuit Angelus, ut sub loco disserit Doctor: ergo ex anticipatione divini influxus non sequitur privatio potentie ad operationem iuxta naturalem inclinationem suam ad obiectum actu intelligibile, & præsens.

Deinde, si illa esset natura intellectus separati, ut non posset intelligere, nisi per species influxas à Deo, sequeretur quod nullo modo intelligeret per species acquisitas in via: hoc autem est contra communem; & patet sequela, quia mobile non est natum moveri nisi à suo motore, si solus Deus est motor eius adæquatus in eo statu: sed potest intellectus moveri ad intellectiōnem per species acquisitas à rebus materialibus, dum fuit in via, & referuatur in statu separationis; ergo non ligatur ad motionem per species influxas: ergo etiam potest moveri ab obiecto actu intelligibili, vel mediante specie sua, vel per seipsum immediatè ad cognitionem novam, etiam ut est separatus, quia & obiectum est actu intelligibile, & continet virtutem actum intelligendi, quantum natum est dependere, aut esse ab obiecto, & intellectus natus est dependere, aut esse ab obiecto, & intellectus natus est moveri ab obiecto. Probatur consequentia, quia intellectus separatus intelligens per speciem acquisitam, intelligit virtute obiecti, à quo dependet, & causatur illa species per motionem ordinatam sensuum externorum, & phantasie, & in virtute obiecti habet ista species, ut sit eius imago naturalis, ab intellectu agente, ut sit spiritualis; nam hoc est eius duntaxat munus: sed obiectum spirituale non est minus natum assimilare sibi intellectum, imò potius est obiecto materiali quoad hoc: quia est perfectius intelligibile, & magis proportionatum potentie, & ad quod magis inclinatur

9
Responsio.
Impugnatio.
Mortale corpus non derogat animæ quoad naturalem operationem.
Est eius subiectum connaturale.

Anima respicit subiectum secundum modum connaturalem essendi subiecti.

10
Tertia responsio.
Non posse abstrahere species in esse separato.

Impugnatio.
Nihil obstat quin possit recipere speciem ab intelligibili in actu.

Sententia Philosophorum.

Materiale cur non possit imprimere speciem in intellectu.

11
Responsio.
Angeli receperunt species à Deo.

Impugnatio.
Hoc non obstat.

12
Si ex natura sua intellectus separatus non haberet species nisi à Deo, non intelligeret per species suas receptas.

natur potentia; materiale verò est obiectum per se sentibile in actu, intelligibile verò non nisi in potentia, & remotè: ergo sicut magis inclinatur potentia ad obiectum perfectius, & proximè proportionatum, & intelligibile, ita etiam à fortiori magis natus est moveri ab obiecto actu intelligibili: ergo vel mediante seipso, vel certè mediante specie: per speciem quidem ad cognitionem abstrahentem à præsentia, & existentia obiecti, per seipsum ad intuitivam sui existentis, & præsentis.

13 Præterea, quantò perfectius includitur in aliquo obiecto ratio primi obiecti potentia, & motui, tantò magis inclinatur in obiectum, tanquam perfectum sui, & finem extrinsecum, à quo, mediante operatione, est nata perfici: sed hæc perfectius includuntur in ente spirituali: ergo magis natum est perficere & movere potentiam ad operationem.

Confirmatio. Sequitur quòd intellectus creati, & separati nullum esset obiectum motuum, quod videtur absurdum. Probat sequela, quia potentia nullum recipiens influxum ab obiecto, neque potens recipere, nequit moveri ab obiecto, aut hoc esse motuum respectu eius, sed ita se habet intellectus creatus, & separatus, si à solo Deo recipere influxum possit, aut reduci in actum: ergo nullum est obiectum eius motuum creatum, & naturale: sed tantum habet terminatum, à quo non dependet potentia, neque specificatur.

Præterea, sequeretur intellectum animæ relictum in statu naturali, non posse illuminari ab Angelo, neque vnum Angelum ab alio, & sic tolleretur communicatio inter substantias separatas, & hierarchia naturalis possibilis in statu merè naturali, & quæcunque subordinatio, quod est absurdum. Probat sequela, quia hæc conservari non possunt, aut institui, nisi dependenter ab operatione intellectus, aut voluntatis, quæ esset impossibilis, nisi per species à Deo influxas: quin imò his suppositis non esset possibilis illuminatio, aut locutio; & probatur, quia Angelus non potest causare speciem, aut cognitionem in intellectu alterius, aut per modum obiecti, aut per modum causæ superioris efficientis, ex suppositione sententiæ oppositæ: ergo etiam neque movere intellectum eius ad hanc, vel illam cognitionem rei aliàs ignoræ, vel etiam notæ habitualiter, id est, per speciem: sed aliter nequit fieri illuminatio virtute naturali Angelii illuminantis, neque etiam ab ipso Deo, nisi ut causat speciem, aut operationem, vel ad eam determinat intellectum habituatum specie.

Si ergo relinquatur natura spiritualis sibi, etiam per species rerum influxas nequit illuminare intellectum inferiorem, nisi habeat similes species, vel easdem, quibus etiam positis, difficulter explicari, aut capi potest quomodo possit determinare intellectum inferiorem, ut exeat in actum cum tali specie magis quàm cum altera æquè, aut fortius mouente.

Hæc difficultas tollitur, dicendo quòd intellectus separatus moveatur ab ipso obiecto mediare, aut immediate, & applicato, quod magis congruit naturæ intellectus separati, qui licet ignotus sit in specie nobis quantum ad modum operandi, illud statuere debemus, quod magis congruit eius perfectioni, dum aliud in oppositum non occurrat.

Præterea, probatur intellectum separatum posse

Scoti Oper. Tom. X.

recipere speciem ab ente spirituali: quia etiam intellectus coniunctus potest recipere speciem ab actu suo, quem habuit, aliàs non esset in eo recordatio actus præteriti, quæ recordatio fit per speciem relictam per actum. Manet præterea in eo species repræsentans complexa, de quibus habuit scientiam, ut species conclusionis scitæ, per quam immediate concurrente habitu exit in actum scientificum exercitatus, sine recursu ad principia per discutsum: sed non est maior ratio cur hæc species causentur ab his obiectis spiritualibus, quàm ab aliis similes species causentur: ergo non repugnat intellectui separato animæ recipere species ab obiectis aliis ignotis, & spiritualibus, nisi dicatur aut in Angelis, aut in anima separata non esse memoriam præteritorum, quod plurimum derogaret providentiæ naturali ipsorum, & motui, quem habere possunt in finem naturalem, circa quem errare possunt, sicut & peccare, si Deus ipsos relinqueret in pura natura, ac proinde exercere cognito, & præterito certius in finem tendere corrigendo errorem admissum, siue ex defectu intellectus proponentis, siue ex vehementia, & inordinata voluntate in eligendo, & obsecante intellectum, aut sapiente à debita consideratione rei.

Dato itaque quòd anima separata possit recordari præteritorum, sequitur posse recordari etiam actus præteriti, quem habuit in statu separationis: ergo per speciem relictam per actum, & sic aliquid intelligere de nouo, & per speciem novam, quam non influit Deus, quia superflue: quidquid enim natus est actus intellectus causare in intellectu coniuncto, potest causare in intellectu separato: nam perinde tam actus est efficax, quàm species, quæ permanet in statu separationis: hæc autem ex concessis, potest in actum talem in anima separata, in qualem potuit in anima coniuncta; iuxta dicta in quæstione præcedente: & anima separata potest uti habitu, quem habuit in via in ordine ad eosdem actus, & discutere ex principiis ad conclusionem, cuius assensus causatur per assensum præmissarum; quia hic modus cognoscendi est ipsi etiam connaturalis; ergo etiam potest recipere speciem, quæ manet post actum in memoria; per quam recordatur actus, & obiecti præteriti, neque, ut dictum est, maior habetur ratio cur secundum providentiam Dei naturalem, & efficaciam actus præteriti causetur talis species, quàm etiam à quolibet obiecto spirituali applicato recipiatur species connaturalis ipsi: ergo superfluit species influxu à Deo repræsentans obiectum spirituale præsens.

Restat probandum animam separatam posse abstrahere species à rebus materialibus sibi præsentibus: quod difficilius probatur ob experientiam, quam habemus de colligatione eius ad phantasiam, & propter ea quæ docuit Philosophus ex eius status experientia. Probat ex eo quòd nihil obstat quin intellectus separatus possit abstrahere has species: non materialitas, quia etiam phantasma est materiale, & extensum, à quo omnes concedunt de facto abstrahi species.

Dices, phantasma esse aliquid intentionale, & in hoc esse magis spirituale, quàm sit res in seipsa.

Contrà, hæc spiritualitas in phantasmate non tollit illam rationem materialitatis, quæ

Intellectu separatum recipere speciem à suo actu.

Memoriam habet præteritorum.

Erroris circa finem naturalem positis corrigere.

Recordatio inest actui quem habuit coniunctus & separatus.

Animam separatam posse abstrahere species à materialibus obiectis.

Probatio.

Responsio.

Impugnatio.

P 3

repugnat

repugnat intellectui, nempe quantitatem & extensionem, quia hæc æquè conueniunt phantasmati, aut cuilibet speciei sensibili, ac rei ipsi, seu obiecto, vt colori, quem repræsentat, quia est qualitas extensa in subiecto extenso, & materiali, qua ratione negatur speciem sensibilem esse posse in intellectu, quia illa ex natura sua exigit subiectum extensum, cui inhæreat, sicut color cuius est species: ergo perinde participat materialitatem sicut res ipsa, quæ repugnat intellectui.

Quid sit esse intentionale. Declaratur, esse intentionale in specie sensibili non est aliud, quàm esse similitudinem naturalem repræsentantem obiectum; inquantum autem res ipsa, vt comparatur ad sui imaginem naturalem, aut artificialem, dicitur simpliciter ens, imago verò secundum quid, & solum in repræsentando, idè comparata ad rem, quam repræsentat, dicitur intentio, & prout nata est repræsentare obiectum in se absolute, vt species in aëre, vel respectiue ad aliquam potentiam, vt species in oculo, & in phantasmate; sub hac ratione non repugnat rem materiale esse in intellectu, vt omnes concedunt; speciem verò sensibilem, quæ forma materialis est, perinde repugnat eam esse in intellectu, sicut repugnat in eo esse rem ipsam, quam repræsentat; ergo esse intentionale obiecti in specie, ratione cuius dicitur intentio aliquo modo spiritualis, est solum esse imaginis, & representationis ad differentiam rei, quam repræsentat; secundum differentiam, inquam, veri esse rei, ab esse in alio, secundum similitudinem, imitationem, & representationem, hoc autem esse spirituale non tollit veram, & propriam formæ materialis rationem, secundum proprium esse à specie sensibili; tale, inquam, esse materiale, cui repugnat aut agere, aut causa totalis in spiritum, vel in eo subiectari: ergo inuenitur eadem repugnantia in phantasmate quoad hoc, ac inuenitur in ipsa re, quam repræsentat.

17 Sed non obstante hac conditione phantasmatis, intellectus eo concurrente producit speciem; ergo etiam concurrente obiecto poterit, si applicetur, producere speciem eius. Probatur consequentia, nihil obstat ex parte obiecti; quia non materialitas, quæ perinde etiam inuenitur in phantasmate; & quia non obstante materialitate sui, producit speciem intentionalem sensibilem, v.g. in aëre, tanquam causa totalis ipsius, ergo à fortiori poterit producere speciem naturalem sui, tanquam causa partialis in subiecto capaci, cæteris concurrentibus, nempe intellectu agente, per quem illa species redditur forma spiritualis, & proportionata intellectui possibili vt subiecto. Patet consequentia, quia quodcunque agens natum assimilare sibi passum, si applicetur, potest assimilare passum capax: sed obiectum natum est assimilare sibi intellectum, qui est inclinatus ad effectum hunc: ergo, vt applicatur causat assimilationem. Maior vera est, tam in agente reali, quàm intentionali, secluso impedimento. Minor probatur, quia obiectum materiale est per se contentum sub obiecto motiuo intellectus, estque scibile ab intellectu: ergo est natum assimilare sibi intellectum.

Est agens natum assimilare passum. Dices id verum esse quatenus habet esse in phantasmate, non verò secundum esse reale eius in se, & extrà, quia sic non comparatur vt motiuum immediatum ad intellectum.

Responsio.

Contrà, ratio huius quaeritur, & impugnatur responsio, quia obiectum est per se motiuum intellectus secundum id, in quo assimilatur obiecto: sed assimilatur obiecto absolute, vel secundum esse proprium formale obiecti, & secundum illud esse, vt dicit ordinem ad phantasmam, aut aliam potentiam: ergo obiectum est motiuum intellectus secundum esse formale, & absolutum obiecti, non verò secundum esse, quod habet in phantasmate, quatenus hoc denotet aliquid diuersum ab esse formali obiecti; sed esse formale obiecti perfectè in re ipsa competit obiecto: ergo obiectum vt in re ipsa, est motiuum per se sufficiens intellectus.

Confirmatur, obiectum secundum esse formale obiecti est illud, quod concurret ex parte phantasmatis ad speciem intelligibilem, quia species intelligibilis repræsentat esse formale obiecti, & non ipsum phantasma, vt est repræsentans obiectum; ergo ratio formalis mouens intellectum ex parte phantasmatis est ipsum obiectum in suo esse formali repræsentato: ergo à fortiori idem esse formale obiecti in re ipsa positum, natum est mouere intellectum ad sui speciem, & cognitionem: omnis enim species in virtute obiecti causat, & vt continet ipsum obiectum, aliàs non esset ratio quare phantasma bouis non causaret speciem hominis, hæc ratio supponit sententiam communem, nempe speciem esse repræsentationem formalem obiecti, quod maxime verum est de phantasmate, quæ est species expresse obiecti.

Confirmatur secundò, quia illud est per se 18
formale obiectum motiuum intellectus, quod 1. Confirmat. 2.
est formale obiectum sui habitus scientialis, cuius causas, & proprietates, & esse formale, & reale inquirat: hæc autem conueniunt obiecto per se, & non prout habet esse in phantasmate; ergo motiuum intellectus formale est ipsum obiectum in se, & secundum causas, & proprietates eius, non verò esse phantasticum, vt denotat speciem repræsentantem, vt alia est ab esse formali repræsentato; quin etiam ipsum phantasma, quando verè repræsentat, id est, conformiter repræsentat illud idem esse formale, quod habet in re ipsa, aliàs non esset similitudo naturalis obiecti, & conformiter repræsentans: si ergo ipsum obiectum, quæ applicatur intellectui secundum esse formale suum in phantasmate, v.g. albedo sub ratione albedinis, mouet intellectum, sequitur posse idem esse formale in re ipsa applicatum, mouere intellectum, concurrente agente facultate eius, ad causandum speciem sui. Ex parte verò intellectus nullum est impedimentum, quia sicut esse formale obiecti in phantasia, & extra intellectum ipsum, ei sufficienter applicatur, ita etiam nihil obstat, quin idem esse formale in re ipsa applicari possit sufficienter intellectui separato ad causandam ad speciem, sicut neque de ratione obiecti est, vt produxit speciem sensibilem in medio, vt ipsum obiectum sit in medio, neque vt causat, vt in phantasia est, vt sit in intellectu realiter, aut intentionaliter.

19 Dices, hanc esse subordinationem essentialem potentiarum, vt intellectus non possit abstrahere speciem ab obiecto, nisi vt illud præsens in phantasmate.

Contrà, non est maior subordinatio potentiarum respectiue ad speciem abstrahendam, quàm quoad

Impugnatio.
Ratio mouendi in obiecto est suum esse formale.

Confirmatio.
Esse formale obiecti in phantasmate est illud quod concurret ad speciem.

Confirmat. 2.
Obiectum secundum se mouet intellectum.

Ex parte intellectus non est impedimentum quin moueri possit à materiali obiecto.

Responsio ex essentiali subordinatione potentiarum.
Impugnatio illius subordinationis præsens.

Ideo dependet à phantasia intellectus, quia ab obiecto.

Ordo intellectus ad obiectum est prior.

18 Confirmatio.

Intellectus respicit differentiam obiecti, quam respicit phantasia.

Abstrahit obiectum per intellectum. Formatur species obiecti talis.

Non concurrunt phantasia.

Species representans obiectum selectis conditionibus individualibus non est illa primò recepta.

Non est species in reminiscencia.

quoad ipsam operationem; sed intellectus separatus potest operari per species alias abstractas à phantasmate, sine phantasia: ergo etiam abstrahere speciem ab obiecto immediatè absque phantasmate. Maior probatur eadem experientia, quâ probatur subordinatio in ordine ad speciem. Deinde eatenus dependet intellectus à phantasmate, quatenus dependet ab obiecto sub ratione propria, & formali obiecti, ita ut prior sit dependentia, & ordo intellectus ad obiectum tanquam motuum suum formale, & secundum propriam rationem obiecti, quàm ordo eius ad phantasia, ut applicantem obiectum: ergo si obiectum secundum propriam rationem applicetur sine phantasia, aut phantasmate poterit moueri; ita autem applicari iam probatum est quoad intellectum separatum; ergo ordo intellectus ad obiectum qui est prior, manet sine ordine ad phantasia, ut applicans, qui est posterior.

Confirmatur, intellectus versatur circa differentiam obiecti quæ non repræsentatur in phantasmate, quia phantasma est obiecti ut singularis secundum conditiones indiuiduantes; intellectus autem circa vniuersale, & quiditatem obiecti: ergo ordo intellectus ad obiectum non terminatur adæquatè ad illud, ut repræsentatur in phantasmate. Antecedens conceditur communiter, & probatur consequentia; quia licet prima apprehensio intellectus, & species abstracta versetur circa obiectum sub conditionibus indiuidualibus, & sit conformis obiecto, ut est in phantasmate, v.g. secundum quod alium, quantum, magnum, paruum, & talis figuræ, loci, temporis determinati; tamen vterius intellectus abstrahit, & segregat, diuidendo rationes illas coniunctas primùm apprehensas, & format species illarum seorsim, quæ repræsentent tam obiectum sub ratione absoluta, quàm etiam reliqua, v.g. albedinem sub ratione absoluta albedinis, & non in ordine ad subiectum; eamque secundum propriam rationem definit. Ad has species non concurrunt phantasia, quia quidquid repræsentat, repræsentat ut in ordine ad alterum, & coniunctum, neque aliter potest concurrere ad eius repræsentationem: deinde intellectus comparans primùm apprehensa, abstrahit rationes vniuersales, circa quas phantasia nequit versari, & harum rationum format seorsim species repræsentantes ipsas sub ratione absoluta, quæ deseruiunt scientiæ, quæ est de obiecto vniuersali, & secundum se formaliter. Hæc species repræsentans obiectum vniuersale, & secundum suum formale absolutum non est prima species recepta à phantasmate; quia illa eodem modo repræsentat obiectum, quo repræsentat phantasma cum conditionibus indiuidualibus, & coniunctis, non est species in reminiscencia, quia repræsentat obiectum in ordine ad actum præteritum: scientificus autem apprehendit obiectum sub ratione propria v.g. hominem sub ratione hominis sine ordine ad aliquod per accidens coniunctum, siue sit actus præteritus, siue etiam alia ut indiuidua: ergo habet speciem sic repræsentantem rationem communem hominis præcisè: quia nequit apprehendere sine specie, neque species repræsentare aliter quàm est obiecti sub ea ratione, sub qua apprehenditur: illa etiam apprehen-

sio hominis sub ratione absoluta, & præcisè non fit per speciem expressam priorem ipsa apprehensione, ut patet experientia, ut quando profertur *homo*, statim, & primò concipi significatum nominis absolute, & præcisè circa quod ante prolationem signi, hic, & nunc nullus fuit conceptus intellectus: ergo à primo ad vltimum, datur species in intellectu, sic præcisè repræsentans talem naturam sub ratione sua abstracta, & absoluta, ut patet ex omnibus fundamentis, quibus probatur dari speciem.

Sed ad hanc speciem non concurrunt immediate & proximè phantasia, aliàs repræsentatio esset alterius rationis, iuxta modum, quo obiectum repræsentatur à phantasmate, & non obiecti abstracti, & vniuersalis: eadem ratione neque illa repræsentatio fit per speciem primò impressam concurrente phantasmate cum intellectu agente, quia experientiâ constat hanc sequi modum repræsentandi phantasmatis; quia sine differentia ita primò apprehenditur obiectum, prout phantasia illud apprehendit: ergo eius causa erit sola apprehensio abstrahens obiectum sub præcisè ratione obiecti; seu obiectum in illa apprehensione: vnde concluditur intentum, nempe intellectum posse abstrahere speciem ab obiecto suo formali, ut applicatur aliter quàm per phantasia, & consequenter dari species in intellectu, quæ non causantur à phantasmate; ergo ordo intellectus ad obiectum sub ratione formali obiecti motui, non limitatur ad phantasmata, neque ut causantia omnem speciem intellectus, neque ut applicantia obiectum adæquatè, ut est motuum intellectus; & consequenter stare potest sine phantasmate, ut rectè probat processus scientificus, & experientia: ergo obiectum formale, quacunque ratione applicatur intellectui, potest mouere intellectum: sed in re ipsa applicari potest: ergo sic etiam mouere intellectum separatum, siue ad cognitionem abstractiuam per speciem, siue ad intuitiuam se ipso: utroque enim modo versatur intellectus circa obiectum materiale ex natura intellectus, & inclinatione eius vniuersali, quæ maximè est expedita in intellectu separato, & intellectu etiam in corpore saltem glorioso.

Confirmatur secundò: non magis limitatur intellectus ad speciem abstrahendam à phantasmate præcisè, quàm ad cognitionem expressam, ut fit per speciem præcisè: quia ex necessitate speciei in ordinem limitatur ad phantasia; ergo magis limitatur ad ipsam speciem in ordine ad cognitionem exprimendam per speciem, aut ad obiectum, ut in specie mouet ad cognitionem: sed intellectus non ita limitatur ad obiectum in specie expressa, quamuis ad omnem cognitionem requirit concursum obiecti, quia ex genere est causa partialis cuiuscumque cognitionis: ergo etiam non limitatur ad obiectum, ut est in phantasmate, quia causatur ab eo in suo genere species. Probatur minor, quia obiectum ut in apprehensione terminorum, seu ipsa apprehensio terminorum ut continet obiectum, causat assensum principij, assensus principiorum similiter causat assensum conclusionis: ergo obiectum est motuum intellectus formale, quocumque modo ipsi applicetur, siue ad assimilandum intellectum per speciem impressam, siue per expressam. Ex quibus sequitur veritas primæ rationis adductæ à Doctore, nempe intellectum ab intrinseco concurrente obiecto

20 Quomodo causatur talis species.

Fit talis species per obiectum in apprehensione concurrente saltem.

Intellectum moueri ab obiecto aliter applicato quàm in phantasmate.

21 Secunda confirmatio.

Non est maior ordo speciei ad phantasia, quàm cognitionis ad speciem ut causam.

Obiectum mouet in apprehensione terminorum ad assensum.

per se, siue materiali, siue formali spiritali, posse habere cognitionem nouam in esse separato, ac proinde superfluere species influxas à Deo, in ordine ad cognitionem naturalem intellectus separati, præfente obiecto cum Dei concursu generali.

22. *Hæc etiam opinio vilificat naturam, &c.* Hæc est secunda ratio ab inconuenienti, nempe ex sententia opposita, vilificari naturam animæ intellectiua: quia sicut vilior est natura, quæ in nullam operationem sibi conuenientem potest, vel si potest, non nisi in viliozem, ita simpliciter vilior est illa natura, quæ in operationem sibi conuenientem non potest, quàm quæ potest; sed anima separata, ex positione opposita, non potest ab intrinseco in operationem sibi conuenientem concurrente obiecto præfente, nisi addantur species influxæ; lapis autem seclusis extrinsecis sibi potest in operationem, seu motum sibi conuenientem, vt descendere in centrum, & ibi quiescere: ergo magis seruata proportionem & spectata perfectione animæ separatæ ipsa anima, quàm lapis.

Explicatio & probatio illius rationis. Hæc ratio explicatur, & probatur: sicut esse in pura potentia, & esse in actu formali, aut virtuali ita se habent, vt prior potentia semper includat dependentiam, & imperfectionem, seu carentiam perfectionis debitæ: potentia verò actiua, aut formalis includat perfectionem, & actualitatem oppositam, & potentia actiua perfectionem simpliciter, quæ etiam in Deo formaliter reperitur, ita comparando singula singulis, quidquid est in actu virtuali, dicitur in hac parte perfectionem, qua caret illud quod est in pura potentia passiuæ, & quod magis actiua est completa, eò est perfectior, & actualior. Sicut enim perfectio rei sumitur ab actu, & operatio sequitur esse, quod perfectior est operatio, eò perfectior colligitur esse actus, à quo procedit. Bene ergo sequitur illam naturam esse imperfectiorem, quæ est in pura potentia passiuæ respectu operationis sibi conuenientis, quàm sit illa, quæ potest in talem operationem. Ergo quod perfectior est natura, alicuius, eò magis est in actu respectu propriæ operationis sibi conuenientis & consequenter anima, quæ est perfectissima forma, potest ab intrinseco in suam operationem separata, sicut natura inferior. v. g. lapidis in propriam operationem, & potest cognituiua sensituiua in actum mouente obiecto, quæ est inferioris ordinis: ergo & intellectiua, que est superioris ordinis.

23. *Respondet Caietanus i. p. quest. 89. art. 1.* non dati medium cognoscendi ex parte intellectus nostri inter conuersionem ad phantasmata & conuersionem ad entia superiora, nempe Intelligentias, & sic est duplex modus operandi eius, conformis duplici modo essendi coniuncto, & separato, quæ est doctrina D. Thomæ. Ad primum adducit rationem, quia natura prouidit de intentionibus sensibilibus, quia obiectum immediatè nequit concurrere cum intellectu. Hæc ratio in priori argumento confutata manet, quia committit non causam, vt causam; quamuis enim intellectus in hoc statu nequeat intelligere, seu apprehendere primò obiectum materiale, nisi vt mouetur à phantasmate, idè est, quia obiectum aliter non est ipsi applicatum, & ostensum est de facto intellectum abstrahere, & moueri ad cognitionem, & formandam speciem

obiecti materialis per ipsum obiectum, vt relucet in alio, quàm in phantasmate. Non ergo idè natura prouidit de speciebus sensibilibus, vt intellectus intelligat obiectum, & abstrahat speciem ab obiecto: sed quia cognituiua sensituiua nequit aliter ferri in obiectum, si ratio assignanda sit ex parte potentiæ cognituiuæ, quam mouet obiectum. Quod probatur, quia etiam in brutis, vbi nulla est subordinatio cognituiuæ sensituiuæ ad intellectum, aut intellectiorem, neque potest esse, eodem modo prouidit natura, vt sit sensatio obiecti mediante specie intentionali. Ergo idem contingit in homine, quia animal est, & viget sensu, & conuenit cum brutis, quo sensituiua eius habeat actum, idè requirit sic moueri à sensibili, mediante specie, quamuis nullus esset in eo vsus intellectus, sicut non est in amente, aut infante, in quibus viget sensus, & mouetur hoc modo per obiectum.

Finis ergo intrinsecus huius prouidentie naturalis specierum sensibilibus, non est in ordine ad intellectum, sed ex necessitate cognituiuæ sensituiuæ, vt possit exire in actum, vt patet in bruto, in quo cessat ille finis, quem communiter adducit pars contraria.

Si quæras autem quare id ab intrinseco exigit cognituiua sensituiua, non est alia ratio, nisi quia est talis naturæ: nam vt dicit Philosophus, *sensibile supra sensum positum non facit sensationem*, requirit etiam potentia coniunctionem intrinsecam obiecti; & quia id nequit congruere temperamento organi, vt obiectum in esse reali coniungantur, idè requirit coniunctionem eius in sua specie intentionali: nihil enim est coniunctius organo quàm ipsum organum, quod aliàs etiam sensibile est, sed quia non habet speciem sui, seipsum non sentit per modum obiecti.

Alia etiam ratio ostendi potest ex parte obiecti, vnde illa prouidentia naturalis exurgit producendæ speciei sensibilibus, quia nempe obiectum natum est assimilare sibi subiectum quodcumque capax speciei, idè quæque producit species obiectum visibile in medio diaphano, quæ non ordinantur ad vllam cognitionem, & ex quibus nulla visio nata est sequi; ne ergo dicamus naturam aliquid superfluum agere, aut contulisse virtutem, qua nequit reduci ad actum, qui est finis eius intrinsecus, idè dicendum est hanc virtutem esse connaturalem obiecto, vt possit assimilare sibi subiectum capax intentionaliter, quamuis etiam mediante specie producta in organo moueat potentiam ad sensationem. Vniuersalius ergo est finis naturæ in producendis speciebus intentionalibus, quàm sit cognitio sensituiua, aut intellectiua, quamuis hæc vt particularis finis sub illo vniuersali comprehenduntur.

Ex quibus euacuatur responsio opposita: nam quod intellectus coniunctus pro hoc saltem statu non possit primò apprehendere obiectum, aut habere eius speciem, nisi dependenter à phantasmate, causa est, quia non habet obiectum sibi applicatum, non verò quod species sensibiles ab intrinseco sine solùm ordinentur ad speciem intelligibilem, aut quod obiectum debeat hoc modo spiritalisari ad speciem intelligibilem producendam, quæ aliter produci non posset, si obiectum esset applicatum: sed idè debet spiritalisari, quia necessariò id exigit ipsa cognituiua sensituiua ab intrinseco, siue in bruto, siue in homine:

Non prouidit natura de speciebus sensibilibus ad finem cognitionis.

Finis earum est vt reducatur cognituiua sensituiua ad actum. Exemplum in bobus.

24

Exponitur vterque finis illarum specierum ex parte potentiæ.

Exponitur ex parte obiecti.

Obiectum assimilare sibi intentionaliter medium capax.

Hic finis naturæ vniuersalis quàm cognitio.

25

Ratio data reijcit.

Quia ratio dicitur illa, speciem spiritalisari.

ne:

ne : quia , vt aliàs dictum est , non spiritualisatur quantum ad esse obiecti representatum , quia etiam species intelligibilis est obiecti , quâ talis est in sua differentia , & materialis . Non spiritualisatur etiam in specie sensibili , aut phantasmate illa spiritualitate , vt ita dicam , quam exigit intellectus in sua specie ; sed hæc spiritualitas sit in specie per solam virtutem innatam ipsius intellectus spiritualisantis speciem obiecti , atque ad hunc tantum finem ponitur intellectus agens diuersus à possibili .

26
Differentia
inter obiectum
actu , & po-
tentia intel-
ligibile.

Intelligibile
in actu.

Intelligibile
in potentia.

27
Dati mediis
inter duos
modos cogno-
scendi statu-
tos à Caie-
tano.

Ex hoc intelligitur differentia illa assignata à Philosopho , inter intelligibile actu , & intelligibile in potentia : quantum prima competit obiecto materiali , secunda verò spirituali : nam materiale idè ab eo dicitur intelligibile in potentia , quia nequit imprimere se solo sine intellectu concurrente speciem sui intelligibilem ex communicatione materialitatis , ex qua repugnat corpus agere , vt causa totalis in spiritum , quæ perinde tam speciei sensibili cuiusque , quàm obiecto ipsi competit . Dicitur verò esse intelligibile in actu in specie intelligibili , quia in ea potest concurrere proximè ad intellectum . Per oppositum intelligibile in actu dicitur etiam respectu ad ens spirituale , eo modo quo sensibile in actu dicitur de obiecto materiali , quia potest media specie à se solo causata mouere sensum ; ita etiam obiectum spirituale potest se solo producere speciem sui in intellectu , quia ab eo remouetur fundamentum repugnantiae , quod inuenitur in materiali . Potest ergo obiectum materiale esse intelligibile in potentia respectu ad intellectum separatum , quæ potest ab eo abstrahere speciem intelligibilem , vt supra probatum manet . Neque ex eo dicitur intelligibile in potentia , quod nempe intelligi non posset virtute intellectus & obiecti , nisi per conuersionem ad phantasmata , quamuis sic tantum pro hoc statu cognitionis abstractiue cognoscuntur materialia , prima sui apprehensione . Probarum autem est in statu beatitudinis aliter cognosci posse , quin etiam de facto per speciem intelligibilem , ad quam non influit phantasma , cognoscitur etiam pro hoc statu directè .

Duplex ergo ille modus intelligendi , quem adstruit Caietanus , non est adæquatus modus intelligendi , neque huius status , neque status separati , intelligendo per conuersionem siue ad phantasmata , siue ad superiora entia , id est , Deum , aut intelligentias , causationem speciei intelligibilis . Primum patet ex iam probatis ; secundum verò patet , quia intellectus separatus animæ , seu ipsa anima , cognoscit se per propriam essentiam ; cognoscit etiam per species acquisitas , dum fuit coniuncta : quin etiam ex dictis , abstrahere potest species à re materiali applicata . Potest etiam vel à se , vel ab Angelo abstrahere rationes communes , ex quibus discurrere potest scientificè , & consequenter formare species , quibus uti potest circa Angelum aliàs visum , dum est absens , quoad rationes communes sibi , & aliis , sicut abstrahit species à prima apprehensione obiecti materialis , segregando obiectum à conditionibus indiuiduantibus , & aliis rationibus coniunctis : ac proinde neque ratio naturalis ; neque Philosophia ea in parte , qua veris principiis inhæret , requirit deprimere naturalem cognitionem animæ separatæ ad duos illos modos . Tertium , quod addit illa

responsio de duplici esse animæ , est superius impugnatum .

Respondet ergo Caietanus ad secundam rationem Doctoris , quæ est præsens , eam refellendo ex doctrina iam tradita . Primum , quod vilitas naturæ passivæ sit , si non reducatur per propria actiua in actum ; hæc autem respectu intellectus , vt respicit obiectum materiale , sunt præcisè phantasmata illustrata , non verò laps illustratus : quia hic est in infimo gradu materialitatis , phantasma in summo gradu spiritualitatis .

Alia respon-
sio Caietani.

Vilitas natu-
ræ passivæ
excludit posse
reduci ad
actum per pro-
prium acti-
uum.

28
Impugnatur

Non soluit
difficultatē.

Perfectio in-
ferioris dan-
da est super-
riori potētia.

Intellectus
coniunctus
potest in ob-
iectum ma-
teriale ; ergo
separatus.

Obiectum ma-
teriale est per
se obiectum
intellectus.

Manet eadē
inclinatio ad
materiale in
separato.

Contrà , hæc responsio est iam impugnata , neque responderet argumento : sicut perfectionis est in potentia , & natura posse exire in actum sibi conuenientem , ita etiam imperfectionis est non posse exire in actum conuenientem : si ergo cognitua inferior caret illa imperfectione , ita etiam cognitua superior , vt versatur circa idem , quod suum per se obiectum habet eandem perfectionem , vel certè vilior est in hoc potentia inferiori & subordinata ; ergo intellectus separatus potest ab intrinseco exire in actum concurrente obiecto , aliàs vilificatur ultra potentiam cognituiam sensibilem . Vel sic formetur ratio : intellectus vt coniunctus est in imperfectiori statu cognoscendi , & essendi quàm separatus ; quia vt separatus , ex sententia opposita , accedit ad extremum perfectionis , idèque natus est recipere magis influxum à superiori in eo statu : sed coniunctus potest seipso exire in actum intelligendi rei materialis ab intrinseco ; ergo à fortiori , vt est separatus , aliàs non acquireret perfectionem operandi ex separatione . Probatur consequentia , obiectum materiale est per se obiectum intellectus separati , sicut & coniuncti , quia inclinatio per se intellectus ad scientiam rei materialis manet in separato , neque idè respicit illud vt obiectum per se , quia est coniunctus , sed quia intellectus est natus versari circa illud , per operationem abstrahentem à materia , cuius priuatio in intellectu dicit imperfectionem : ergo est perfectionis in intellectu posse ab intrinseco se perficere , seu reducere in actum circa illud obiectum : nam idè dicimus species hîc acquisitas rei materialis , & habitus scientificos permanere in separato , quia sunt perfectiones connaturales intellectus humani , ad quas in omni suo statu inclinatur ; ergo consequenter inclinatur ad cognitionem obiecti materialis , etiam in statu separationis , tanquam proprii , & per se obiecti : sed hoc nequit dici salua opposita sententia : quia quod neque potentia , neque actu est obiectum intelligibile , nullo modo potest esse obiectum per se intellectus , neque consequenter intellectus ab intrinseco inclinatur ad ipsum naturaliter . Ergo dicendum est obiectum materiale esse intelligibile in potentia respectu intellectus separati , aut certè tolli inclinationem eius naturalem ad ipsum .

Si dicas esse intelligibile actu per species influxas , & non aliter , aut per species acquisitas in via .

29
Responsio.

Contrà , demus nullas fuisse acquisitas in via , v. g. ab anima pueri , neque idè tollitur ab ea inclinatio ad obiectum , quod verò ordo intellectus , seu inclinatio eius ad obiectum , & viriufque ad inuicem , non respiciat species influxas per se , patet , quia neque in via se sic respiciunt ,

Impugnatio.

Qualis sit ordo intellectus & obiecti?

respiciunt, ut sunt causæ cognitionis, unde si Deus communicaret alicui speciem, per quam in via cognosceret obiectum, hoc esset merè per accidens. Deinde agimus de obiecto motiuo, & perfectiuo potentia ex natura sua; ergo ordo eius ad intellectum debet saluari in aliquo, quod est in virtute obiecti, hoc autem non contingit per species influxas, quæ non repræsentant in virtute obiecti, sed causæ contingentis, & extrinsecè causantis; ergo per eas non saluatur ordo obiecti motiui, & potentia, & consequenter si obiectum non sit motiuum naturale potentia in statu separationis, non debetur eius cognitio potentia, neque influxus specierum. Probatur consequentia, quia illud debetur alicui ex providentia naturali, ad quod dicit inclinationem actiuam, aut certè passiuam: sed in statu separationis intellectus non dicit inclinationem actiuam ad causandum speciem obiecti, prout illa opinio dicit; neque dicit etiam passiuam, quia aliàs obiectum esset motiuum eius in eo statu saltem in potentia, quod negatur: ergo ex nulla eius inclinatione debetur ei species influxa talis obiecti.

Non saluatur per species influxas.

Si obiectum non esset motiuum naturale potentia separata, non deberetur ei eius cognitio, aut species.

*30
Responsio.
Impugnatio.*

Non debetur cognitio anime separatae nisi ex causis naturalibus motiui.

Alia responsio Caietani.

*31
Impugnatur.*

Causa per quam inest perfectio.

Dices, dicere inclinationem ad cognitionem eius, quia est connaturalis perfectio intellectus.

Contrà, non omnis cognitio naturalis, quæ esset perfectio intellectus, ei debetur, vel communicatur per species influxas, & idem dico de habitibus, qui sunt perfectiones connaturales intellectus, unde enim id constat fieri, vel vnum magis, quàm aliud. Nulla enim perfectio debetur naturaliter anime separatae, nisi illa, quæ ex causis naturalibus ei debetur, & hoc modo non debetur ei cognitio rei materialis, nisi tantum per phantasmata secundum opinantes; in statu verò separationis ei debetur cognitio per conuersionem ad superiora, & entia spiritalia tantum. Neque etiam Deus, ut author naturæ, tenetur dare eam perfectionem, quæ non debetur ex causis naturalibus agentibus, aut disponentibus ad ipsam perfectionem. Melius ergo saluatur perfectio intellectus, & anime separatae asserendo hanc cognitionem obiecti materialis deberi anime, & acquiri ab intrinseco ne vilificetur. Ex quo patet rationem Doctoris quoad hoc non peccare.

Respondet secundò Caietanus naturam tunc dici vilem, si non concurrentibus his, quæ sunt sui generis, non posset in proprium opus, non autem si non posset concurrentibus rebus aliorum generum; anima autem separata est de genere substantiarum separatarum, & esset vilis, si non intelligeret cum illis.

Contrà, res esse vnius aut alterius generis, non facit ad propositum de perfectione conueniente rei naturaliter, quæ aliquando, & ut in plurimum est, per res alterius generis, ut substantia per accidens; effectus per causam æquiuocam; causæ particularis per vniuersalem; materiæ per formam: in proposito autem cognitio rei materialis, & species eius conuenit intellectui coniuncto per rem alterius generis, ut per se constat: ergo etiam anime separatae quoad idem effectum, eadem perfectio ei conuenit: imò conuenit species ex parte per intellectum agentem, qui manet etiam in anima separata, sicut & inclinatio in intellectu possibili ad obiectum materiale. Deinde in perfecto, & perfectibili, ut patet in exemplis allatis, non attenditur idem genus,

sed proportio perfectibilis, & perficientis, aut perfectiui, ad quam non facit res esse eiusdem aut diuersi generis ad propositum, si in intellectu separato non manet ab intrinseco, ratio perfectibilis, & perfectiui circa obiectum naturale, & operationem naturalem, sicut competit omni potentia cognitua præsentè obiecto, & ipsi etiam intellectui in via, ut fuit coniunctus, vilior sit se ipsa, & aliis cognitiuis.

Respondet tertio, quod egere pluribus extrinsecis ad opus suum, non reddit vilius sic egens illo, quod per se causat opus sine extrinsecis, quando opus agentis est altioris ordinis, talis est intellectio quæ est altioris ordinis, quàm opus lapidis, & aliorum inferiorum. Dato ergo quòd pluribus extrinsecis egeat ad operationem, non ideo fit vilior.

Contrà, quando concursus plurium arguit in effectu diuersum gradum perfectionis, id verum est, non tamen in singulis causis; nam eleuatio ad actum supernaturalem necessaria arguit perfectionem in actu, non tamen in potentia, sed defectum virtutis, licet aliàs perfectius sit attingere hoc modo actum, quàm non posse attingere. In proposito posse in obiectum ordinis naturalis, & cognitionem sibi conuenientem, arguit perfectionem, & actualitatem in intellectu in via, & in aliis cognitiuis: ergo etiam in statu separato posse ab intrinseco, in eodem arguit perfectionem, & seruata proportione, defectum actualitatis non posse ab intrinseco in operationem illam imperfectionem, & potentialitatem: nam si in via non posset, in hoc sequeretur imperfectio: ergo idem dicendum in statu separationis.

Concursus plurium causarum quando arguit perfectionem, quando non.

Respondet quarto, quòd conuersio ad superiora est perfectio naturalis; nam talis modus intelligendi debetur naturaliter intellectui separato.

Contrà, ex necessitate & impotentia in operationem ordinis naturalis, in quam potuit intellectus coniunctus, arguit imperfectionem virtutis, ut per se constat: dari autem species influxas intellectui separato omnium obiectorum materialium, & hoc ei deberi nullo fundamento asseritur; quòd autem aliquorum præ aliis debeatur species, huius ratio assignanda est. Sed neque in hoc consistit vis argumenti, sed in eo quòd negetur intellectui præsentè obiecto virtus ab intrinseco, quæ possit in ipsum obiectum, quæ perfectio communicatur ei in via, sicut & cæteris potentiis inferioribus; fundamentum verò illius debiti specierum influxarum desumptum ab obiecto, eiusque materialitate iam impugnatum est.

Præterea sic opinans, &c. Hæc est tertia ratio ad hominem ex principiis D. Thomæ 3. part. q. 35. art. 5. quia ex sententia, quam tenet, indiuiduari formas per subiectum, & maxime accidentales, negat consequenter duo accidentia solo numero diuersa posse esse in eodem subiecto numero. Hoc supposito, species influxa, & species acquisita eiusdem obiecti in via, sunt solo numero diuersa: quia species influxa non debetur anime separatae, nisi ut suppleatur defectus causæ naturalis, nempe obiecti, quod nequit intellectum mouere ex improportionem materialitatis ad intellectum ut mobilem in eo statu: sed Deus suppleens defectum alicuius causæ non agit ad effectum perfectiorem, quàm sit ille, qui à tali causa aliàs applicata produci potest: ergo species influxa obiecti materialis

Proportio perfectibilis & perfectiui attenditur in perfectione.

*32
Responsio alia Caietani.*

Concursus plurium causarum quando arguit perfectionem, quando non.

*33
Alia responsio eiusdem.*

Impugnatur.

*34
Tertia ratio Doctoris.*

Duo accidentia solo numero diuersa non conueniunt eidem subiecto.

Quod species influxa et acquisita eiusdem obiecti non differat nisi numero.

materialis talis est in specie, qualis fieret ab obiecto materiali, si applicaretur modo sibi connaturali agendi: sed species acquisita manet ex dictis quæstione præcedenti: ergo non datur species influxa naturalis lapidis, & consequenter saltem in hoc casu poterit intellectus separatus habere intellectionem lapidis sine conversione ad superiora per speciem acquisitam, quod negant, nempe ex fundamento allato, quod dicitur per conversionem ad superiora tantum intelligere, quia habet modum essendi separatum, quem sequitur talis modus operandi. vide Caietanum, & D. Thomam loco allegato, qui sustinent modum convertendi se ad phantasmata in coniuncto, & convertendi ad superiora in separato, esse adæquatum modum intelligendi animæ rationalis.

35

Respondet D. Thomas animam intelligere per species per se infusas, quia intelligit eo modo, quo Angeli intelligunt, & sic species influxas differre specie ab acquisitis. Hanc responsionem Doctor impugnatur in ultima parte argumenti. Varij autem sunt modi interpretandi D. Thomam, eiusque sententiam, ideoque huic argumento non plurimum est insistendum, quamvis vergeat difficultatem sententiæ oppositæ.

Species influxa imperfectius repræsentat quàm acquisita.

Quam hac ratione sic vergeo: Species influxa rei materialis, quæ acquiritur eius cognitio, imperfectius repræsentat rem materialem, quàm species acquisita, hoc est in actu secundo respectu ad intellectum. Doctrina est D. Thomæ loco præfato in corpore, comparantis intellectum humanum, ut distinguitur infimo gradu intellectualis substantiæ, à superiori, rudibus, qui non intelligunt per conceptus abstractos, sed per exempla sensibilia, & materialia, ideoque si animæ unitæ corpori darentur species influxæ, & uniuersales, non intelligeret perfectè, sed modo confuso & uniuersali. Ad hoc autem quoddam perfectam, & propriam cognitionem de rebus habere possit, vnitur corpori, ut à rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiat per conversionem ad phantasmata, unde colligit, ex excessu huius cognitionis, quantum ad perfectionem eius, animam vniti corpori propter melius esse suum in cognoscendo perfectius res, per illam conversionem ad phantasmata. Vide ibi Caietanum resoluente species influxas esse quidem perfectiores in se, non tamen per eas perfectius animam cognoscere, sed imperfectius.

Doctrina D. Thomæ. Anima non perfectè cognoscit per speciem influxam.

Hanc eandem doctrinam tenet Sanctus Thomas art. 2. sed expressius art. 3. in corpore, ubi dicit, Angelos per eiusmodi species recipere perfectam cognitionem rerum naturalium, quia ille modus cognoscendi est naturalis Angelo: animam verò separatam recipere cognitionem rerum naturalium, sed imperfectam, & confusam per speciem influxam. Ratio autem huius est, quia mensura intellectionis desumenda est ab intellectu, non verò à specie.

36

Supposita ergo hac doctrinâ, sequitur non dari speciem influxam ei, qui habet acquisitam. Probatur sequela, quia species influxa datur intellectui ex debito naturalis prouidentie, vel quia aliter separatus nequit intelligere, nisi per speciem talem proportionatam modo essendi eius; vel ad supplendam imperfectionem, quatenus per illam intellectus posset melius cognoscere, aut cognoscere aliquid, quod non posset per speciem acquisitam, quæ cognitio esset ei debita natura-

Finis speciei infuse.

liter. Si primum dicatur, sequitur quoddam per speciem acquisitam nihil intelligat in eo statu, aut possit intelligere, contra ea quæ determinata sunt in præcedenti quæstione, & sic species acquisita suspenderetur ab omni actu. Si secundum dicatur, sequitur speciem influxam nihil conferre perfectionis intellectui, & superfluere, ac proinde eam non deberi, supposita specie acquisita. Probatur sequela, quia per speciem acquisitam intellectus cognoscit res perfectius, & sub ratione propria, per aliam verò sub ratione tantum imperfecta uniuersali, & confusa: sed habenti cognitionem perfectam, & distinctam superfluit cognitio confusa, & imperfecta eiusdem: ergo & medium sic cognoscendi, per quod nullus suppletur defectus, sed potius perfectioni additur imperfectio, & existenti in actu còpleto additur completus, ad quem non est potentia in intellectu: nam intellectio confusa, & distincta eiusdem habent se sicut excedens & excessum: imò, quod magis est, videntur opponi simul in eodem intellectu, sicut scire, & opinari, quia confusa dicit privationem eius perfectionis, quam habet distincta, neque intellectus potest in idem confusè, & distinctè ferri, sicut neque sciendo, & opinando.

Non dari, quando infusa species acquisita.

Sequitur præterea talem speciem non deberi intellectui ad cognitionem naturalem conuenientem. Probatur sequela, nulla species debetur intellectui, quæ est ei improporcionata, vel per quam intellectus nequit æquè perfectè intelligere, sicut species repræsentare: sed species illa repræsentaret Angelo quidditatem, & res naturales perfectè & distinctè, intellectui autem animæ solum imperfectè & confusè: ergo non est proportionata animæ, tanquam medium ex eundem in actum sibi conuenientem. Probatur maior (minor est opinantis) quia intellectui debetur species ut connaturalis, per quam reducit in actum iuxta inclinationem, quam dicit ad obiectum: sed inclinatio eius ad obiectum est per cognitionem distinctam, & sub ratione propria obiecti, non verò confusa & communi, & sic etiam fertur in obiectum per speciem acquisitam, ut supponitur: ergo cognitio ei debita secundum inclinationem naturalem, est distincta obiecti materialis: ergo & medium huic cognitioni proportionatum ei debetur: tale autem non est illa species, ut dicitur, respectu ad intellectum separatam: ergo debetur ei species acquisita, vel virtus eam abstrahendi, quod est intentum. Videtur præterea inuolueret contradictionem, illam quidem ex se deberi intellectui, & ex natura sua esse nobiliorem absolute, ut dicit Caietanus, & non repræsentare intellectui rem materialem distinctè: neque ratio, aut exempla data in oppositum quidpiam valent; nam intellectualitas animæ non est in eo gradu deficiente, in quo non est nata ferri in obiectum materiale, & naturale sub ratione propria: nam ut coniunctus etiam sic admittitur ferri: ergo si species influxa est nobilior in esse speciei, & repræsentantis, ita ut nata sit ex se facere obiectum distinctè præsens, id etiam præstabit respectu ad intellectum animæ, qui sic natus est ex propria inclinatione ferri in obiectum. Ideoque alij docentes intellectum animæ non posse abstrahere speciem nouam, dicunt species influxas repræsentare obiecta distinctè respectu ad intellectum, & distinctè etiam intelligere, quod magis videtur conforme rationi, & fundamento, quo dicitur animam separatam accedere ad

37
Non deberi speciem infusam animæ separatam.

Non est proportionata animæ.

Cognitio distincta obiecti debetur intellectui.

Contradictio negatur.

Aliorum responsio magis probabilis.

ad perfectionem substantiarum separatarum. Verum hic accessus non ita intelligi debet, ut tollatur perfectio naturalis intellectus, qua potest species abstrahere à rebus materialibus, &

recipere ab entibus spiritualibus, quia nulla ad hoc ratio, aut autoritas cogit, & per oppositum magis dignificanda est natura, & tollenda superfluitas.

S C H O L I V M.

Soluit rationes pro sententia D. Thomae, & Henrici, adductas n. 3. ostendens manifestè nihil conficere; quia in prima, altera præmissa est falsa, vel est ex quatuor terminis: in secunda, altera præmissa est falsa, vel mutatur sensus medij, & utrunque explicat optimè.

Rationes opinionis non concludunt. Prima ad partem negatiuam, vel erit ex quatuor terminis: vel concludet oppositum: vel vna propositio erit falsa. Si enim accipias pro maiore, oportet esse conuenientiam inter recipiens, & receptum, & pro minore, res materialis extra non habet conuenientiam cum intellectu, quid sequitur? ergo intellectus non recipit rem materialem extrà, nec è conuerso. Si autem concludas, quòd non recipit à re materiali extrà, sunt quatuor termini: quia istud prædicatum non fuit in maiori. Si autem accipias maiorem istam, quam tamen non ponis in scripto, sed primam, oportet esse conuenientiam inter recipiens, & illud à quo recipit; Dico, quòd magis propriè diceretur esse proportionem, quam conuenientiam, quia recipiens habet rationem passivi, & illud à quo recipit, rationem agentis: agens autem, & passum, sunt proportionalia, non autem propriè conuenientia, nisi extendendo conuenientiam ad proportionem: imò proportio eorum requirit disconuenientiam, quia requirit quòd vnum sit in actu tale, & aliud in potentia tale.

Refutationes D. Thom. adductas n. 3.

Sic ergo maior ista noua, vel erit falsa, si intelligatur de conuenientia propriè dicta: vel si extendat conuenientiam ad proportionem, concedatur: & tunc minor, res extra non habet conuenientiam (isto modo) cum intellectu, falsa est. Est enim in actu saltem virtuali, tale, quale formaliter intellectus est in potentia.

Hoc confirmatur primò, quia tu concedis phantasma habere talem conuenientiam ad intellectum: & tamen phantasma est oppositæ conditionis ad illud, quod recipitur in intellectu, in hoc, quòd non repræsentat, nisi obiectum ut hic, & nunc, quod intelligitur sub ratione vniuersali, abstractum ab istis conditionibus: nec illa alia conuenientia, scilicet quòd phantasma est sine materia extrinseca, facit quòd phantasma sit actiuum. Est enim verè in materia, hoc est, in organo extenso, & tantum impediret actionem in intellectu immaterialem existere in hac materia extensa, quantum existere in illa materia extensa: sed tantummodo per hoc agit phantasma in intellectu, quia est repræsentatiuum obiecti: ergo hoc æquè potest ipsa res in se, quæ æquè est repræsentatiua sui. Et hoc credo esse verum: quia licet intellectus possit abstrahere à phantasmate manente sine re; tamen potest immediatè accipere cognitionem à re extrà, & habetur in quodam Commento. 3. de Anima. Confirmatur secundò, quia sequeretur quòd Angelus non posset accipere cognitionem à re, quod improbatum est in lib. 2. dist. 2. quæst. ult.

Per quid agit phantasma in intellectu.

Com. 20.

De hoc 2. d. 3. q. ult.

Secunda ratio quæ est ad conclusionem affirmatiuam de illo influxu, vel peccat secundum diuersum intellectum medij; vel habet alteram præmissam falsam. Cum enim accipis in maiori, medium quantum magis recedit ab vno extremo, tanto magis accedit ad aliud, si intelligas vniiformiter medium accedere, & recedere, concedo: si difformiter, falsa est, utpotè si est medium in essendo, & recedit ab hoc extremo in essendo, accedit ad aliud in essendo. Similiter si est medium in operando, & recedit ab hoc in operando, accedit ad illud in operando. Sed si est medium in essendo, vel operando, & recedit in essendo ab vno extremo, non propter hoc accedit ad aliud in operando.

Modò minor potest intelligi, vel de medio in essendo: & verum est, quia quodammodo anima coniuncta, habet esse medium inter substantiam separatam, & esse corporeum: & tunc concludit, ergo anima separata quando recedit à corpore in essendo, magis accedit ad substantiam separatam in modo essendi, concedo: sed ex hoc nihil ad B, quòd magis accedat in recipiendo influxum eius pertinentem ad operationem: & si ad hoc deduceretur ratio, manifestum est quòd non concludit: tunc enim anima separata magis esset capax talis influentiæ, quam ipsa coniuncta corpori glorioso: quia coniuncta corpori glorioso magis accedit ad corpus secundum esse, quam

7

8

9

quàm ipsa separata : immò magis , hoc est , perfectiùs , quàm ipsa coniuncta corpori corruptibili.

10 Si autem accipias in minori , quòd anima separata magis recedit à corpore in operando , quàm coniuncta ; falsum est , ut ab obiecto , circa quod operetur : ita enim potest separata cognoscere corpus , sicut coniuncta potuit ; & idèd non sequitur quòd magis accedat ad substantiam separatam , ut ad obiectum cognoscibile , vel ut à quo recipiat obiectum cognoscibile.

h Quæ autem adducuntur pro confirmatione illius positionis , vnum de somno & extasi , aliud de dicto Commentatoris 3. de Anima , videntur figmenta : non enim idèd in somno videntur vera , quia anima recedit à corpore in operando ; ut ab obiecto : tunc enim quantò somnus profundior , tantò magis talia viderentur : hoc autem falsum est , quia somnia non accidunt in somno profundissimo , sed in somno tenui : tunc enim epileptici regulariter videntur vera à spiritibus illis . Vnde istud fundamentum videtur esse acceptum ex fictionibus Mahometi , qui dicitur fuisse epilepticus : & ad cooperiendum mendaciter miseriam suam , dixit se oportere cadere ; quando Angelus loquebatur sibi , & secundum illam fictionem eius , Avicenna reuerenter loquens de lege sua , fingit in 9. Met. tales abstractiones à sensu , ut fiat releuatio ab Angelis .

Non idèd in somno videtur vera , quia anima recedit à corpore . Cap. 2. & inde :

11 Nos autem Christiani non dicimus aliquem in somno , vel extasi aliqua videre , nisi sit ibi aliqua causa positiua , ut potèd quòd Deus tunc intellectum immutet , de congruo autem magis tunc disponitur per amotionem impedimenti , quia scilicet non est distractus circa alia obiecta : & vehemens occupatio circa illud obiectum , impedit intensè operari circa istud , imò magis videtur miraculum , quod in somno reueletur veritas , quàm in vigilia in intellectu non nimis intento circa sensibilia : quia naturale est quòd in vigilia homo habeat vsum rationis , in somno autem non .

Quare idèd 6. naturalium p. 5. Quare in extasi res perfectiùs videantur :

Illud secundum de Auerroè , planum est quòd totum est figmentum , & ad propositum , quòd ista substantia separata recipiat à superioribus , & tamen ut coniungitur nobis non recipiat ; contradictio est : quia nulla substantia separata posset nobis coniungi , nisi in ratione causæ efficientis , vel mouentis . Actiuum autem aliquod si in essendo recipit aliquid à superiori , & inquantum est actiuum , est recipiens ab eodem ,

COMMENTARIVS.

38 *Ad rationem primam sententia oppositam.*
Rationes opinionis non concludunt , &c. Prima ratio , quæ est conuenientia inter recipiens , & receptum , optimè soluitur in litera , cuius resolutio est , intellectum separatam posse habere proportionem recipientis speciem à re extrà , mediante intellectu agente , & speciem receptam , debitam conuenientiam cum intellectu . Ratio ergo est talis , debet esse conuenientia inter recipiens & receptum , seu ut melius ; inter mouens & mobile : sed non est talis inter intellectum separatam , & rem materialem extrà : ergo , &c. Negatur minor : quia res extrà est in actu virtuali talis , qualis est intellectus in potentia . Confirmat , quia intellectus coniunctus potest abstrahere speciem à phantasmate , quia repræsentat obiectum materiale : sed obiectum per se est sui repræsentatiuum , id est , motiuum ad sui cognitionem , & materialitas eius non obstat , quia eandem etiam habet phantasma : ergo , &c. Probat etiam ex dictis in 2. dist. 3. quæst. 11. in quo probauit id conuenire Angelo , à simili conuenire intellectui animæ .

Inter intellectum separatam , & obiectum materiale est conuenientia .

39 *Ad secundam rationem.*
Secunda ratio , quæ est ad conclusionem , &c. Hæc ratio fuit de recessu ab vno extremo , & excessu ad alterum , nempe ab esse corporis ad esse substantiarum separataram . Respondet Doctor . Si sumantur hi termini , Medium , recedere , & accedere , vniiformiter , verum esse ; si verò difformiter , falsum : quidquid ergo recedit in essendo ab vno extremo , accedit in essendo ad alterum : & sic quod recedit in operando ab vno , ad alterum , accedit similiter in operando : sed si rece-

Quomodo intelligitur accessus & recessus inter extrema ?

dat in essendo ab vno non sequitur accedere ad alterum in operando . Exemplum est , accidens separatam recedit ab esse accidentis per inhaerentiam , ad esse separatam : ergo aliter operatur separatam , quàm coniunctam , non sequitur , quia eodem modo albedo difgregat visum , ut coniuncta , & ut separata : sic ergo anima recedit aliquo modo in essendo à corpore , cuius fuit forma , ut est separata , & sic in modo essendi magis accedit ad substantiam separatam : ergo in operando ita accedit ut recipiat , vel magis sit receptiua influxus ab Intelligentia , quàm ut coniuncta corpori , negatur consequentia , quia aliàs anima coniuncta corpori glorioso non esset æquè capax talis influxus , ut tamen vnita corpori glorioso magis accedit ad esse corporis ; quia perfectiùs actuat corpus gloriosum , & illud habet magis in sua potestate , quàm corpus mortale . Si autem dicatur recessus ille esse à corpore , tantum obiecto , negatur : quia sic non recedit à corpore , quin illud possit cognoscere per se naturaliter per cognitionem nouam .

Anima accedit ad substantiam separatam .

h Quæ autem adducuntur pro confirmatione , &c. Reiiicit confirmationem adductam ex auctoritate Auerrois , & rectè reducit illas rationes , & auctoritates Commentatoris ad errorem , quo imbutus erat : Deinde asserit reuelationem veram in somno , & extasi non fieri naturaliter , sed à causa extrinseca per miraculum , quod maius est , si fiat in somno , quàm in vigilia , quia in somno quis priuatur vfu rationis , & non in vigilia , in extasi autem qua suspenditur anima à distractione circa sensibilia , tunc magis intendit reuelationi . Cæterum hîc agimus de cognitione naturali debita animæ , & non de supernaturali .

Ad confirmationem .

Error Auerrois . Quid dicendum de visionibus .

Anima separata potest acquirere notitiam rei aliàs ignotæ, tam abstractiue, quam intuitiue, (de hac diuisione scientiæ agit 1. dist. 1. quæst. 2. & dist. 8. quæst. pen. & 2. d. 3. quæst. 9) Ratio est, quia habet actiuum & passiuum sufficiens ad istud, primum est obiectum, & intellectus agens; secundum intellectus possibilis.

Anima separata potest scire, quod coniuncta nesciuit. In 1. & 2. & quodlib. quæst. 14.

AD quæstionem ergo dico, quod anima separata potest acquirere cognitionem obiecti prius ignoti, & hoc tam de cognitione abstractiua, quam intuitiua. Rationes istorum terminorum aliàs dictæ sunt. Primum probo, quia actiuo sufficienti, & passiuo sufficienti sufficienter approximatis, potest sequi effectus, & si agens sit naturaliter agens, sequitur effectus: nunc autem in anima separata habente lapidem, vel aliud obiectum proportionaliter sibi præsens, concurrunt hæc omnia, agens sufficiens, & passiuum sufficiens respectu cognitionis abstractiue, siue speciei intelligibilis talis obiecti, per quam habetur cognitio abstractiua: ergo, &c. Minor probatur, quia intellectus agens cum obiecto est sufficiens causa actiua speciei intelligibilis, nec minùs cum obiecto extrà, quàm cum phantasmate (de quo isti concedunt, quia, vt dictum est, contra opin. arguendo, nihil est in phantasmate propter quod sufficiat ad cauendum speciem intelligibilem, quin eminentius sit in re cuius est phantasma) intellectus autem possibilis est sufficienter receptiuus.

Per istam rationem probatur secundum, scilicet de cognitione intuitiua: nam causæ illius sufficientes, sunt obiectum in actuali existentia præsens, & intellectus agens, & possibilis: hæc omnia possunt concurrere, & ita vt videtur, probatur quod necesse est rem ipsam immediatè sufficere ad cognitionem intellectualem habendam de ipsa: quia solum phantasma non sufficit ad cognitionem intuitiuam obiecti; quia phantasma repræsentat rem existentem, vel non existentem, præsentem, vel non præsentem: & per consequens per ipsum non potest haberi cognitio de re vt existente, & in propria existentia præsentem: talis autem cognitio, quæ dicitur intuitiua, potest esse intellectiua; alioquin intellectus non esset certus de aliqua existentia alicuius obiecti.

De his 2. d. 3. q. vlt.

Sed nec ista intuitio intellectiua, vel intellectio intuitiua haberi potest per speciem præsentem, quia illa repræsentat rem indifferenter existentem, vel non existentem; præsentem, vel non præsentem; & per hoc sequitur quod per solas species influxas à Deo, vel Angelis, non est possibilis intellectui separato vtraque intellectio: quia non secunda: si ergo illa est possibilis, quia & nunc est possibilis, sequitur quod erit de re in se, non per talem influxum.

^k Distantia etiam immoderata obiecti impedit illam intellectiorem obiecti intuitiuam, quia secundum Augustinum de Cura pro mortuis agenda *Anima illa nesciunt quæ hic aguntur, nisi ab Angelis discant, vel ab aliis animabus de nouo ad eas venientibus; quia illæ quæ hic nouerunt, possunt illis dicere;* sicut Ioannes Baptista prædixit animabus sanctis in Limbo Christum esse descensurum, sicut exponit Gregorius illam quæstionem eius in Matth. *Tu es, qui venturus es?* Nunc autem si per species influxas cognoscerent illas conditiones existentiae rerum, non oporteret talia nuntiari eis à Sanctis ea scientibus, scilicet Angelis, vel animabus, sicut dicunt isti.

Cap. 2.

Ad arg. 1.

¹ Ad Argumenta principalia. Ad primum dico quod non sequitur frustra animam vniri corpori. Esto enim quod propter perfectionem animæ fieret ista vnio, vt scilicet acquireret perfectionem suam ex tali vnione, non sequitur quod frustra vnietur, si per aliam viam posset eam acquirere: si enim aliquid ordinatur ad finem, non frustra fit, si alio modo possit finis acquiri: sicut si sanitas possit acquiri per lotionem, & potionem, non frustra fit lotio, etsi per potionem possit sanitas haberi: ita etsi cognitio possit acquiri per vsum sensuum, & per alium modum ab anima separata, non frustra fit vnio, ex quo ipsa est conueniens vno modo acquirendi cognitionem.

Vnio animæ propter perfectionem totius, non è contra.

Aliter, & magis ad rem, quod vnio animæ ad corpus non est finaliter propter perfectionem corporis, nec solam perfectionem animæ: sed propter perfectionem totius consistentis ex istis partibus, & idè licet nulla perfectio possit accrescere huic parti, vel illi, quæ non posset haberi sine tali vnione, tamen non fit frustra vnio, quia perfectio totius, quæ principaliter intenditur à natura, non posset haberi nisi illo modo.

^m Ad

15 ^m Ad secundum dico, quod aliquid est medium vni virtuti, quod non est medium alteri, loquendo de medio necessario: sicut in transferendo corpus de loco ad locum, vbi aliquod est medium necessarium virtuti naturali motiue, ita quod virtus naturalis non potest transferre de vbi remoto ad aliud vbi, nisi per vbi medium: & tamen illud non est medium virtuti diuine, quæ potest subito transferre de quocunque vbi ad quodcunque vbi. Sic in proposito, imperfectæ virtuti abstractiue necessarium medium est inter se sensibile extrâ, & purè intelligibile, scilicet esse imaginabile: sed virtuti perfectiori abstractiue non est istud medium necessarium. Vnde argumentum posset duci ad oppositum, quod si virtus intellectus separati esset perfectior quàm coniuncti, posset sine tali medio transferre obiectum ab extremo in extremum.

Ad 2.
Medium vni virtuti potest non esse mediū alteri.

Alio modo posset dici, quod sub altero extremo cadit esse imaginabile, quia illud est simpliciter esse sensibile: illud autem extremum habet sub se diuersa, & in diuersis gradibus: quia aliquo modo in gradu sensibili remotiori ab intelligibili est sensibile extrâ, quàm sensibile vt est in imaginabili: nunc autem in gradu aliquo in extremo potest alia virtus agere, & alia minor non potest agere: sed ab alio gradu propinquiori. Ita hîc, licet virtus abstractiua intellectus nostri coniuncti non possit agere à sensibili abstrahendo intelligibile, nisi ab hoc gradu infimo sensibili, scilicet ab imaginabili: tamen illa virtus superior, vel efficacior, potest abstrahere à gradu magis distante, puta à sensibili extrâ.

16 ⁿ Ad tertium, conceditur quod cuiuslibet, cæteris paribus, potest acquiri notitia. Et cum dicis de distantia locali, quod non impediat: Respondeo, non sequitur, quia requiritur determinata præsentia obiecti ad potentiam: istam autem determinatam præsentiam impedit improporionata distantia: nec mirum, quia ad minus obiectum quod est aliquo modo hîc actiuum, non potest agere in passum, quantumcunque distans: & per consequens concedo quod non potest respectu obiecti quantumcunque localiter distincti, notitia causari in intellectu separato, sicut nec in coniuncto.

Ad 3.
Improporionata distantia impedit intellectiōem.

Si contra hoc obiiciatur, quia secundum Boetium de Hebdomadibus: *per se notum est incorporalia in loco non esse*: ergo nec in operatione sua distantiam localem requirere: Respondeo, Philosophus videtur ponere, distantiam determinatā requiri ad actionem, etiam substantiæ separatæ. Vnde in 8. *Physic.* videtur ponere quod Intelligentia mouens orbem sit in aliqua parte illius orbis, à qua incipit motus, quasi ad actionem mouendi non nihil faceret præsentia localis, saltem diffinitiuam mouentis. Similiter in 7. *Physic.* vult ex intentione quod agens, & patiens sunt simul, quod vel intelligitur de simultate per contactum, vbi non potest esse maior, sicut est in corporibus, secundum eum: vel vbi ista esse non potest, sed alia maior, puta præsentia mutua, de illa intelligatur: spiritus autem ad corpus potest habere præsentiam maiorem quàm per contactum: ergo ex intentione sua simultas per contactum mutuum erit ex præsentia mutua, & per consequens nimia distantia impedit actionem.

Text. 84.

Text. 8. & inde.
Non vult indistantiā requiri ad agendū, sed nimiam distantiam impedire actionem.
Vide Scot. 1. d. 37.

COMMENTARIVS.

41 ⁱ *Ad quæstionem ergo dico, &c.* Subiicit hîc conclusionem huius quæstionis, quæ talis est: *Anima separata potest acquirere cognitionem obiecti prius ignoti, tam abstractiuam, quàm intuitiuam*: scilicet abstrahendo speciem, si est obiectum materiale, vel recipiendo speciem, si est obiectum spirituale, & hoc quantum ad cognitionem abstractiuam, quæ fit per speciem; quantum ad intuitiuam verò potest concurrere alterutro obiecto in re ipsa præsentem, & existente causare cognitionem eius intuitiuam. Hanc sententiam sequitur Alensis in 2. part. quæst. 26. m. 1. D. Bonauentura in 2. dist. 3. art. 2. quæst. 1. Richardus artic. 6. quæst. 2. Ockham in 4. quæst. 12. artic. 2. Gabr. in Can. lect. 31. Gregor. in 2. dist. 7. quæst. 1. art. 1. Major dist. 3. quæst. 4. Palacios disput. 1. & communis nostra Schola, Molina 1. part. quæst. 55. art. 2. Conimbricenses in tractat. de Anima separata disput. 3. artic. 5. Quantum autem ad cognitionem rei spiritualis, Suarez de Anima separata, lib. 6. c. 6. Auerla de statu anima separata, quæst. 59. sect. 5. in fine.

Est aliorum.

tionem rei spiritualis, Suarez de Anima separata, lib. 6. c. 6. Auerla de statu anima separata, quæst. 59. sect. 5. in fine.

Probatur conclusio à Doctore quoad primam partem, quæ est de cognitione abstractiua, quæ fit per speciem. Aduertendo tamen primum non rectè aliquos interpretari sententiā Doctoris, quasi asseruerit nullo modo de facto, aut animam separatam, aut Angelum intelligere res materiales, nisi per speciem, aut cognitionem desumptam à rebus, hoc enim non dicit Doctor: nam plura circa statum rerum materialium spectant ad Angelum, & ad animam, quorum species acquirere non valent, quia neque res illæ necessariò eis applicantur neque aliàs applicatæ fuerunt, quo possint ex eis acquirere species, non enim de euentu agit Doctor, sed de eo quod potest fieri spectata virtute, & lumine naturali intellectus separati creati, & propositione obiecti, seu applicatione.

Explicatur sententiā Doctoris.

Probat posse acquiri ab anima separata cognitionem abstractiuam rei materialis, quæ magis versatur in controuersia; actiuo & passiuo sufficientibus,

42
Probatio conclusiōis.

cientibus, & sufficienter applicatis, potest sequi effectus, & si naturaliter agens producit, sequitur etiam effectus. Comprehendit sub debita applicatione remotionem impedimenti, si quod interuenire potest: sed talis est intellectus tam agens, quàm possibilis, & obiectum materiale applicatum: ergo, &c. Probat minorem, quia intellectus agens cum obiecto in phantasmate est sufficiens principium producendi speciem, & possibilis eius recipiendi: sed obiectum in se applicatum eminentius continet virtutem assimilandi sibi intellectum, quàm phantasma: ergo, &c. Hæc ratio Doctoris superius est sufficienter deducta, & probata, idcirco hæc eam suppono ex dictis, sicut & fundamentum contrarium impugnatum.

Intellectum agentem, & obiectum esse sufficientia ad causandam speciem.

43
Secunda probatio conclusionis quoad cognitionem intuitiuam.

Non posse per speciem infusam causari cognitionem intuitiuam.

Responsio.

Speciæ infusæ causatur utraq; cognitione abstractiuâ, & intuitiuam.

Declaratur variè. Mutari speciem physicè.

44
Alij dicunt sufficere mutationem in obiecto.

Exemplum, Species visibilis non representaret obiecto non præsentem.

Secundò probat conclusionem ex eodem principio vniuersali, de actiōe & passio sufficienter applicatis: sed intellectus cum re actū existente, & præsentem, est sufficiens causa cognitionis intuitiuæ: ergo, &c. Cognitionis enim intuitiuæ requirit necessariò fieri circa obiectum præsens, & actū existens: sed species influxa non potest vtramque illam cognitionem facere: quia si est abstractiuè repræsentans, est indifferens ad obiectum tam existens, quàm non existens; præsens, quàm non præsens; & sic nequit intuitiuè repræsentare. Si verò repræsentat intuitiuè, nequit repræsentare abstractiuè, & ultra hoc requirit obiectum ipsum præsens, intuitio propriè dicta, & secundum inclinationem intellectus vltimata, qua fertur in obiectum suum, ut præsens, & existens est. Agit hæc Doctor de intuitionem perfectam & naturalem obiecti, ut dependet ab ipso obiecto, & ad eam sic inclinatur potentia, quam negat fieri posse per speciem influxam, maximè per illam, quam statuunt aduersarij, per quam etiam habetur cognitio abstractiuæ, intuitiuæ verò per aliquam determinationem superadditam.

Dices, ergo animam separatam, sicut cognoscit per species infusas, eo modo, quo Angeli cognoscunt, per easdem etiam species cognoscere rem actū præsentem, & existentem: ad hanc tamen repræsentationem requirit obiectum esse præsens, & existens; ita communiter Thomistæ cum sancto Doctore 1. p. q. 77. art. 3. ad 2. Sed varijs modis declaratur ab ipsis: nam quidam dicunt speciem debere immutari physicè ad hoc, ut rem, quæ futura erat, & quam indifferenter aliàs repræsentabat quoad esse, & non esse, præsentiam, & non præsentiam determinatè repræsentet nunc ut præsentem, & existentem. Dicunt ergo mutari speciem physicè modaliter.

Aliter autem declaratur communiùs in Schola D. Thomæ, speciem actū repræsentare rem præsentem, & existentem sine mutatione physica, per solam mutationem ex parte obiecti: quia sicut simile eo ipso fit aliquid alteri, quo alterum priori existenti ponitur in esse, & tunc primum resultat similitudo, ita species intelligibilis, quæ tantum in potentia erat similis obiecto, fit ipsi similis in actu, dum ponitur in existentia, & præsentia, ante statum fuit similis, ut ab his abstrahit exemplum in specie visibili, quæ repræsentat obiectum intuitiuè, quia sub hac ratione est similis ipsi; quod si verò per diuinam potentiam conseruaretur absque obiecto in esse, & præsentia nihil videret oculus. Ita Caietanus, & Ferrariensis, ille in D. Thom. loco cit. hic verò lib. 2. contra Gentes, c. 96. Alij dicunt, non esse differen-

tiam petendam ex parte speciei intelligibilis, sed ex parte obiecti ob statum eius diuersum existentia, & non existentia; præsentia, & non præsentia; unde quando actū existit, iam terminat actū, & obiectiuè specificat per modum conditionis necessariae, & materiae circa quam. Alij dicunt per vltimum plurimum specierum animam, aut Angelum cognoscere posse rem existentem.

Contrà, radix huius doctrinæ est, quia aliter anima nequit cognoscere entia materialia; cognoscere autem solùm potest per species influxas: ergo per eas cognoscit etiam præsentem: nam animam cognoscere res præsentem, & singulares admitti debet, & non solùm confusè, & imperfectè, ut D. Thomas aliàs citatus affirmat; sed etiam distinctè, fundamentum primum iam impugnauimus, & semper supponimus. Responsiones autem allatæ videntur satis liberæ, & sola rei obscuritate inniti. Argumentor ergo sic: species infusa (sic ex speciebus acquisitis argumentari licet) debet retinere eundem ordinem ad obiectum similitudinis naturalis, quem retinet species acquisita imitationis naturalis, ita ut species sit natura sua exemplatum, à quocumque causetur, & repugnet eam esse speciem, nisi sit talis; ex communi autem est similitudo formalis, ut aliàs diximus in prima quæstione huius; sit virtualis, non refert: tamen est ordo inter ipsam & obiectum non reciprocus, sed prioris, & posterioris essentialis, quia species necessariò est aliquis obiecti; obiectum verò non dicit talem dependentiam ad speciem, quia prius essentialiter, & mensura, seu exemplar; & hoc patet comparatione etiam vtriusque ad intellectum, quia speciem non requirit intellectus, nisi propter inclinationem, & dependentiam suæ perfectionis ad obiectum; retinendo ergo hoc quod est commune vtrique, species sicut est naturalis imago obiecti, ita nequit aliter, & aliter repræsentare obiectum, nisi secundum aliquam sui mutationem in esse imaginis obiecti; ergo nequit repræsentare obiectum sub vno modo, nunc aliter sub alio modo diuerso, sine sui mutatione, sed determinatè sub eo modo, quo est similitudo obiecti.

Dices species infusas non dependere ab obiectis, sed ab ideis.

Contrà, neque ideæ repræsentant obiectum difformiter, sed vniiformiter, nempe rationem absolutam obiecti, cuius est idea: ergo neque species infusa potest difformiter repræsentare obiecta sine sui mutatione. Deinde, species etiam acquisitæ imitantur ideæ, quia sicut eadem est ratio obiecti, ita etiam repræsentatio obiecti secundum eandem in specie acquisita, imitatur modum repræsentandi ideæ; neque species infusa animæ perfectius repræsentat animæ ens materiale, quàm species acquisita, iuxta superius allata ex D. Thoma q. 89. & sicut scientia acquisita in nobis est participatio scientiæ diuinæ, ita repræsentatio speciei acquisitæ est participatio ideæ, inquantum repræsentat obiectum. Quin etiam in nobis S. Augustinus in lib. de Trinitate, memoriam, intelligentiam, & amorem dicit ubique esse imaginem Trinitatis, quamvis memoria, & intelligentia in nobis per species obiectorum compleantur acquisitas, & expressas.

Deinde, species infusa est tantum repræsentatio obiecti, quod est in idea, si hanc distinguas ab ipso obiecto in scientia, aut essentia diuina,

Alij dicunt requiri præsentiam obiecti ut conditionem.

45
Impugnatio. Radix & suppositio præmissæ doctrinæ.

Obiectum est mensura speciei, & prius ipsa essentialiter.

Patet ex ordine vtriusque ad intellectum.

Nequit repræsentare alio & alio modo.

46
Responsio. Impugnatio. Ideas repræsentare vniiformiter.

Eas imitatur acquisita species.

Imago in nobis completur per species acquisitas.

Species infusa non imitatur ideam, nisi ut est repræsentatio obiecti.

iuxta

iuxta varios modos exponendi Doctorum; ergo non aliter imitatur ideam, nisi quatenus ipsa idea repræsentat obiectum; sed non repræsentat ideas, quatenus in Deo vna & simplex est ratio formalis repræsentando obiecta ideata, & possibilia; quia sic posset vna tantum species esse infinitorum obiectorum. Deinde, neque idea est ratio causandi, aut repræsentandi in specie infusa: voluntas enim est causa eius efficiens, obiectum verò absolute sub ratione obiecti causa exemplaris, & formalis extrinseca, cui conformatur, non verò obiectum in idea, vel ut in idea; si enim obiectum ut in idea esset formale repræsentatum speciei infusæ, dato quod dependet sic ab idea, non posset aliter repræsentare obiectum nisi ut in idea: ergo videtur effugium difficultatis dicere quod species infusa non dependeat ab obiecto, ut exemplato, sub ea ratione, qua est obiecti sui, sed dependeat ab idea. Probat consequentia, quia ideò confugitur ad ideam ut dependentia speciei in aliud extra se reducatur: in ideam nequit reduci, ut in causam proximam efficientem, quia sic est à divina voluntate, non potest reduci in ideam, ut comprehendit rationem repræsentandi, & ipsum obiectum repræsentatum, tanquam in suum exemplar, quod repræsentat; neque etiam in obiectum reduplicatiuè, ut est in idea, quia sic non repræsentat obiectum; sed in ordine ad modos reales, aut possibiles essendi: ergo præcisè reducitur in ipsum obiectum, ut exemplar, cuius est repræsentatio: ergo in hoc genere ab eo dependet sub determinato modo, ita ut sub diuerso non sit nata repræsentare obiectum, maxime quod non est per se conueniens, sed contingenter.

Idea non est ratio repræsentandi in specie infusa.

Dependentia speciei nõ reducitur in ideam.

47
Responsio.

Impugnatio.

Scientia Dei simplex, & quare?

Scientia Dei prius infinita quam nata repræsentare obiecta secunda.

Species creata nequit primò repræsentare diuersa.

Dices, ideam vnam simplicem in se repræsentare infinitas rationes, seu infinita obiecta, & hanc perfectionem posse communicari creaturæ, limitatò & connaturali modo; quia nihil repugnat.

Contrà, idea ut est scientia repræsentans in Deo plures rationes, ideò est simplex, quia habet obiectum primum & motuum simplex, nempe essentiam diuinam, à qua habet simplicitatem, infinitatem, & omnem perfectionem suam; creaturas verò repræsentat illa scientia per modum obiecti secundarij, à quo non dependet; ideò enim repræsentat creaturas possibiles, quia est scientia infinita per obiectum primum simplex, quod includit in se sine distinctione sui, obiecta illa secunda per modum sui ipsius; per prius ergo competit scientiæ diuinæ esse infinitam, & simplicem ab obiecto suo formali, & primario, quam repræsentare secunda obiecta. Si ergo scientia Dei specificatur ab obiecto suo formali motiuo, ita ut, si per impossibile esset multiplex, scientia etiam esset multiplex; à fortiori omnis ratio speciei creatæ debet rationem aliquam vnam obiecti motui respicere, à qua specificatur, & per quam ad alia obiecta secunda extenditur: hoc autem repugnat; quia vel esset vniuersale aliquod secundum prædicationem, & hoc nullo modo in esse includit rationes particulares, sicut neque animal in genere hominem; quia est in se ratio incompleta, & non actu continens inferiora; sed sola potentia quasi passiva, & permissiva, non potest esse aliquod obiectum in specie, quia nullo tale creatum includit in seipso illas rationes diuersas acti, aut virtute in esse, & operari: quod

Scoti Oper. Tom. X.

si includeret, perinde etiam per speciem acquisite possent illa repræsentari: quia quoddam species sit acquisita, aut infusa, non variat naturam eius, ut respicit causam exemplarem, & obiectum; sed sunt tantum diuersi respectus ad agentia diuersa, non ad causam formalem extrinsecam, seu obiectum formale; inuenitur ergo repugnantia ex parte speciei creatæ, cur non possit primò repræsentare diuersa, & non communicantia inter se obiecta, non inuenitur talis repugnantia in scientia Dei, quia nimirum habet primum obiectum specificatum, & simplex, quod omnia repræsentata includit eminenter, & virtute, & sine vlla sui diuisione. Quod si ergo obiectum speciei, qua ipsum specificat, non includit alia obiecta formalia, & rationes, sic etiam ex vi obiecti nequit species extendi ad illa.

Deinde, siue idea, ut est ratio simplex repræsentandi infinita possibilia, sit ipsa scientia possibile, ut nos putamus; siue idea sumatur pro ipsa essentia secundum respectus rationis, non subsistit ratio assignata, quia dicendo esse scientiam Dei, hanc imitatur species expressa obiecti, & non impressa: quia scientia est expressio possibile respectu ad Dei omnipotentiam; species autem impressa se tenet ex parte obiecti, quod supplet vicem eius, & constituit ipsum actu intelligibile, non actu intellectum, aut scitum. Sed species expressa, ut concedunt aduersarij, nequit repræsentare in intellectu creato plura obiecta formalia æquè primò, aut repræsentare obiectum sub diuerso modo essendi, hoc modo, de quo agitur, ita ut nunquam intellectio abstractiua possit transire in intuitiuam. Ergo idea sub hac ratione considerata nequit communicari speciei intelligibili; si verò sumatur idea pro ipsa essentia, ut est ratio obiectiua cognita, sic etiam nequit communicari speciei, quia hoc modo species non causat, neque repræsentat, quia est ratio cognoscendi incognita.

Deinde, ideò essentia diuina per modum vnius & simplicis repræsentat obiectiue infinita, quia etiam per modum vnius, & simplicis, includit illa eminenter, quantum ad esse & cognoscere: sed neque hoc potest conuenire speciei ratione sui, quia non potest in esse includere omnem perfectionem, & modos essendi obiecti: quia non ex perfectione entitatis comperit speciei repræsentare, quasi in essendo obiectum excederet, vel adæquaret; sed ex similitudine & imitatione, qua est eius imago naturalis; ergo neque species infusa potest imitari ideam hoc modo sumptam.

Confirmatur ergo ratio præmissa; non possumus cognoscere, neque discernere speciem intelligibilem, aut per eam fieri cognitionem naturalem magis, quam alia via, nisi ex modo cognoscendi per speciem impressam acquisite sensibilem, ex qua deuenimus in cognitionem speciei intelligibilis; supposita experientia à posteriori, quam habemus de actibus intellectus nostri, absente obiecto in se, & respectu ad sensum externum, & seruando conuenientiam genericam inter utramque speciem, colligendo verò differentiam specificam ex natura potentiarum: ergo etiam eadem ratio seruanda est quoad speciem infusam cognoscendam, saluando conuenientiam inter ipsam & speciem acquisite: ergo nequit ipsi attribui vlla ratio differentialis, quæ destruit rationem genericam, ut cum ea est incompatibilis; sed

48
Eandem responso impugnatur.

Si idea sit scientia Dei, eam magis imitatur species expressa.

Hac nequit repræsentare diffinitum.

Nequit etiam communicare essentia ut est obiectiua repræsentatio.

49
Confirmatio.

Modus cognoscendi speciem intelligibilem.

Debet saluari conuenientia generica inter infusam, & acquisitam.

sed ex ratione generica species infusa respicit obiectum ut exemplar, & prius essentialiter, cui necessario conformatur, & ex hac conformatione habet repræsentare illud intellectui: sed repugnat idem respicere primò diuersa exemplaria, & diuersæ rationis formalis, quia multiplicato priori essentiali, multiplicatur posterius, non è conuerso: ergo multiplicato obiecto, multiplicatur etiam species: sed perinde etiam se habet species respectiue ad obiectum, ut de eo nata est fieri cognitio abstractiua, & intuitiua, quæ respiciunt obiectum secundum diuersas rationes formales, quarum altera est merè contingens: ergo species, quæ repræsentat obiectum abstractiue, nequit illud, saltem inuariata manens, repræsentare intuitiue, quod est intentum.

Species repræsentans obiectum abstractiue, & intuitiue æquiualeat diuersis.

§ 0
Confirmatio secunda.

Nequit species infusa causare cognitionem de obiecto ut futura.

Confirmatur secundò. Cognitio abstractiua de obiecto magis communicat cum alia abstractiua de eodem obiecto, quàm cum intuitiua eiusdem: ergo species repræsentans obiectum abstractiue, magis nata est causare quamcunque abstractiua de eodem, quàm intuitiua, quæ magis distat; sed species infusa nequit causare cognitionem de obiecto, ut est futurum, vel ut est præteritum, ut concedunt aduersarij: ergo neque de eodem potest causare cognitionem intuitiua. Probatur consequentia, quia cognitio de præterito & futuro sunt cognitiones abstractiue, ut comparantur ad intuitiua, & ad ipsum obiectum, quia sunt de obiecto non existente in se, neque præsentem: ergo, &c.

Vim huius rationis communis schola opposita aduertit, ut patet ex prima, & secunda responsione, quæ communior in eadem schola est antiquorum.

§ 1
Responsio.

Suppositis ergo dictis, prima responsio est, mutari speciem modaliter, ad hoc ut possit repræsentare rem præsentem, quæ aliàs repræsentabat rem ut indifferentem ad præsens, præteritum, & futurum, ut autem determinatè repræsentet rem præsentem, requiritur eius modificatio, per quam repræsentatio illa determinatio ei accedat. Pro hac citatur Malon in 2. distinct. 3. diffinit. 14. & Heueus in eadem distinctione.

Impugnatio.

Per modificationem non determinari speciem.

Contrà, quia etiam eodem modo dici potest de re præterita, & futura, repræsentari per speciem secundum diuersas modificationes additas, & saltem de re præterita id magis patet: quia cognitio eius debetur animæ separatae, & Angelo: ergo si nequit per eandem speciem sic repræsentari: idem dicendum de re præsentem; nam de futura idè negatur, quia eius cognitio non debetur Angelo, aut animæ separatae.

Debetur cognitio futuri Angeli.

Contrà, quia etiam spectat ad perfectam proportionem ordinare res in ordine ad futurum, res etiam futura est cognoscibilis per intellectum, & spectat ad perfectionem scientiæ, estque talis scientia expetibilis.

§ 2
Modificatio non fit ab obiecto.

Responsio.

Deinde, illa modificatio non potest esse ab obiecto, quia species per se infusa nequit causari ab obiecto; ergo neque modificatio, per quam transit in nouam repræsentationem.

Dices, per nouum influxum causæ primæ, prout dicitur influere in causas secundas, & per talem applicare eas ad effectum, complendo virtutem imperfectam earum, fit talis modificatio, & applicatio speciei ad intuitiua repræsentationem,

Contrà, species de se non est nata repræsentare obiectum, nisi ut abstrahit à præsentia, & existentia: ergo influxus debitus speciei iuxta naturam suam, non est sufficiens modificare speciem respectu eius, cuius non est repræsentatiua ex se; sicut enim nequit per influxum determinari ad repræsentandum aliud obiectum, cuius non est species, quia non habet innatam virtutem ad hoc, & influxus supponit virtutem innatam; ita similiter nequit per influxum immutari species, ut aliter repræsentet obiectum magis quàm sit nata repræsentare, scilicet abstractiue: quia hic modus repræsentandi est differentialis, & immutabilis salua natura speciei; aliàs etiam sic species acquisita ab obiecto sic repræsentans abstractiue, posset à Deo immutari per influxum, aut alium modum, ita ut repræsentaret rem præsentem, & existentem, & idem de specie expressa. Non apparet ergo ratio, unde saluari possit hæc modificatio, quæ repugnat speciei ex modo repræsentandi, quæ respicit obiectum ut exemplar, qui modus est ipsi differentialis, nisi obcurare velimus quiddam de natura specierum differitur, & totum in certo constituere, & nulla principia certa supponere, sed hæc erit ad libitum in coniecturis.

Impugnatio.
Natura speciei & influxus ei debitus.

Species acquisita nequit modificari ut sit intuitiua.

§ 3
Obiectum ut præsens acquirit nouam differentiam in esse intelligibile.

Obiectum ergo in actuali existentia, & ut præsens, acquirit nouam differentiam in esse intelligibilis, secundum quam respicit diuersum modum operandi secundum speciem in intellectu. Ergo etiam respectiue ad speciem repræsentantem impressam. Probatur consequentia, quia quæ ex natura sua non est nata repræsentare obiectum sub hac differentia, nequit constituere obiectum actu intelligibile secundum eandem: sed species, quæ ex natura sua, & specifica repræsentatione abstrahit ab obiecto ut est præsens, & existens, nequit determinari ad repræsentationem obiecti sub his rationibus: quia non continet obiectum sub his rationibus. Unde sicut species repræsentans obiectum sub ratione generica tantum, nequit determinari, ut perfectè, & actu repræsentet speciem inferiorem; ita etiam in proposito dici debet consequenter: nam obiectum ut est in actuali existentia præsens, ut comparatur ad seipsum possibiliter sumptum, & res simpliciter; & possibiliter sumptum res secundum quid. Deinde, modus operandi sensus externi, & intellectus in via distinguuntur essentialiter per abstractionem, & intuitionem in cognoscendo: ergo etiam hi modi repræsentandi ex parte specierum, ut sunt ad obiectum, constituunt similem differentiam. Deinde, non magis potest species abstractiue repræsentans naturam suam fieri repræsentans intuitiue, quàm intuitiua fieri abstractiue repræsentans: sed nequit hoc fieri: nam intuitiua est obiecti in vltima & perfectè actualitate in esse cognoscibilis, à quo sic sumpto nequit vlla ratione abstrahere, aut aliter repræsentare per deductionem alicuius gradus, aut additionem alterius diuersi: ergo similiter dicendum de specie abstractiua: alioquin dicam sensum externum posse cognoscere obiectum abstractiue; quia dato quòd videar oculus obiectum per speciem sensibilem, modò hæc immutari potest seruata ratione sua specifica, poterit etiam sic repræsentare sensui; quia medium cognoscendi non est magis indifferens ad hos modos repræsentandi, quàm ipsa potentia cui datur, ut medium,

Modus cognoscendi sensus externi, & intellectus in via distinguuntur.

Intuitiua nequit fieri abstractiua.

&c

& cuius virtus magis extenditur ad obiecta.

54
Secunda re-
sponso.

Non immu-
tari speciem
quoad abso-
lutum, sed quo-
ad relationem
similitudinis.

Secunda responsio superius præmissa est D. Thomæ loco cit. & quæst. 8. de veritate, art. 9. ad 3. & art. 12. ad 1. Ferrariensis, Caietani, Agidij in 2. distinct. 7. quæst. 2. art. 1. ad 2. Capreoli etiam in 2. distinct. 3. quæst. 2. art. 3. quamvis autem negant speciem immutari quoad absolutum, ut ita dicam, entitatis; tamen ratio assignata admittit immutari quoad relationem similitudinis, quæ resultat obiecto existente, ea fortè ratione negant simpliciter immutationem speciei, quia non putant ad relationem dari mutationem propriè dictam: quidquid sit de hoc, saltem datur talis mutatio, quæ species, quæ fuit tantum in potentia ad representandum superaddita similitudine fiat actu representans rem existentem, ita ut sine similitudine non posset representare rem existentem, quod sonat exemplum adductum à Caietano, & Ferrariensi, de specie visibili desinente obiecto, non constituyente, neque potente constituere oculum videntem.

55
Impugnatio.

Nō esse simi-
litudinē præ-
dicamentalem
inter speciem
& obiectum.

Contrà sic arguuntur: si loquantur de similitudine propriè dicta, quæ est prædicamentalis, non apparet quomodo species obiecti conveniat in sua entitate cum obiecto, quod requiritur ad similitudinem hoc modo sumptam, nam species ex genere suo est accidens, obiectum potest esse substantia, inter quæ non est similitudo prædicamentalis, nisi fortè hic supponant illud fundamentum, quo negant alibi speciem dari posse impressam, quæ repræsentet Deum sub propria ratione, quia nempe in essendo & actualitate species impressa adæquat obiectum suum. Sed de hoc agendum erit infra. Cæterum neque etiam hoc sufficit ad similitudinem prædicamentalem, quæ fundatur in convenientia extremorum secundum eundem modum essendi, obiectum autem nequit sic esse in specie, quia alias etiam in specie convenirent ei proprietates, actiones, & reliqua quæ conveniunt secundum modum naturalem essendi: tantum ergo est in specie obiectivè, & per modum repræsentati, & sic nos dicimus esse in specie expressa.

56
Similitudo
secundum re-
præsentatio-
nem.

Petitio prin-
cipij.

Si intelligunt præfati autores similitudinem impropiè dictam, quæ est secundum repræsentationem, petitur principium, quia quæritur, cur species nequeat representare futurum, & præteritum, siue cum sui mutatione, siue sine tali mutatione, & possit representare præsens: nam de hac repræsentatione quæritur, quocumque modo salvari potest, nec ratio diversitatis apparet, nam quod dicatur habere similitudinem ad obiectum præsens, & existens, sumendo similitudinem prædicamentalem, & propriè nihil conducit; quia illa non ex repræsentatione, oritur neque in ordine ad repræsentationem, sed ex absoluta convenientia entitatum: nam quidquid est commune speciei repræsentanti, & aliis quæ nihil repræsentant, neque ad hunc effectum dicunt ordinem vllum, resultat ex causa communi omnibus, quæ est convenientia entitatis, & in specie nequit proinde esse causa repræsentationis, quæ ipsi ex peculiari ratione competat.

Si autem per similitudinem circumloquantur ipsam repræsentationem, ut dixi, petitur principium: nam idem est speciem esse similem hoc modo, ac repræsentantem: dicere ergo quod species sit similis obiecto existenti, & non futuro, aut præterito, idem est ac dicere non re-

præsentare futurum, aut præteritum potentia, aut actu, repræsentare verò existens potentia, & actu, quod est idem involvere sub obscuritate verborum, & non solvere difficultatem.

Quidquid autem denotetur illis verbis, manet ratio, quia sine tali similitudine species repræsentat obiectum in ordine ad cognitionem abstractivam, & actu repræsentat, non solum potentia, neque alia ratio assignari potest, nisi natura speciei, ut est obiecti, qua abstrahit ab omnibus differentiis loci, temporis, & existentiae, ac præsentiae: ergo si nequit sine nova similitudine repræsentare rem præsentem, & existentem, nequit illud repræsentare sine sui mutatione in esse repræsentantis: repræsentatio enim naturalis nequit in specie variari sine ipsius speciei mutatione, quia in hac repræsentatione consistit eius natura, & essentia. Confirmatur exemplo allato de specie visibili, quæ nequit repræsentare aliter quam rem præsentem, & existentem: ergo à paritate species repræsentans abstractivè ex natura sua nequit repræsentare intuitivè eandem, & sic redeunt rationes factæ contra primam solutionem.

Tertia responsio, quæ est Suarez lib. 2. de Angelis cap. 11. & aliorum, non satisfacit: species est causa naturalis: ergo quidquid continet repræsentat actu intellectui: sed antequam res est præsens, & existens, non repræsentatur per speciem ut talis: ergo species non potest existentem repræsentare sine sui mutatione. Prima consequentia probatur, si species visibilis conservaretur in oculo, repræsentaret actu rem ut existentem, & præsentem, quamvis res non esset existens & præsens: neque alia ratione id præstaret, nisi quia ex natura sua ei convenit talis repræsentatio: sed non minùs potest species intelligibilis repræsentare potentia in actu quidquid nata est repræsentare, neque magis dependet ex natura sua ab obiecto existente, quam species visibilis: ergo si ex natura est repræsentatio obiecti præsentis, etiam manens in intellectu illud repræsentat ante & post existentiam. Exemplum admittit Suarez, consequentia videtur probata.

Dices, intellectum separatum videre rem quidativè, & prout in se est, ideòque nequit ei repræsentari per speciem, quando non est.

Contrà, sic etiam visus videt rem, ut in se est, & secundum rationem formalem rei: ergo eadem ratio currit servata proportionem, imò magis quoad speciem visibilem, quæ magis dependet ab obiecto, quod est causa eius totalis, requiritur præsentia, & existentia obiecti, quam quoad speciem infusam, quæ non dependet ab obiecto, eius existentia, & præsentia, sed à solo Deo, & consequenter eius repræsentatio naturalis non dependet ab obiecto.

Dices, deceptionem non posse cadere in intellectum separatum, & ideò species repræsentare nequit obiectum præsens, nisi quando est præsens.

Contrà, intellectus creatus animæ, & Angelus in puris naturalibus est subiectus deceptioni quantum est ex se, hic autem agitur de intellectu in statu naturali, qui defectibilis est, sicut & voluntas peccabilis, imò actu peccare potest sine gratia Dei speciali, quæ non obstante gratia elevationis, peccare potuit: ergo à fortiori etiam in statu naturali: peccatum autem sine

57

Species repræ-
sentat abstra-
ctivè sine si-
militudine
superaddita.

Quidquid
nata est spe-
cies repræsen-
tare id repræ-
sentat.

58

Responsio.

Impugnatio.

Species visibilis dependet à repræsentante.

59

Responsio.

Impugnatio.

Intellectus creatus in statu naturali subiectus est deceptioni.

deceptione, aut errore aliquo nequit contingere iuxta placita D. Thomæ, qui ita intelligit illud Philosophi, *Omnis peccans est ignorans*. Demus ergo aliquam speciem in intellectu animæ naturæ suæ repræsentantem intuitivè obiectum præsens: hæc est possibilis, & ita natura determinata ad causandum intuitionem obiecti existentis, & præsentis, sicut species visibilis: ergo causabit in intellectu separato visionem obiecti, quamvis tum non existat obiectum, si species visibilis ita causat visionem non existentis in oculo. Anima præterea ut coniuncta, nata est sequi impressionem sensus: v. g. quando baculus fixus in aqua repræsentatur ex reflexione speciei, ut fractus, sic etiam apprehendit intellectus per speciem primò impressam, baculum ut fractum; ergo etiam si daretur similis species repræsentans baculum fractum in eadem anima separata, similiter ipsi repræsentabit baculum ut fractum, & causabit apprehensionem conformem suæ repræsentationi: sed illa species, quæ fuit impressa in intellectu in via, manet etiam naturaliter in intellectu separato, sicut aliæ species, & ea vti potest ad repræsentationem sui obiecti: ergo deceptio ut cadit in apprehensionem, potest convenire intellectui separato animæ ex natura speciei repræsentantis, cuius effectus non suspenditur, & proinde se habet ad hoc species abstractivæ & intuitivæ, sed non est maior ratio cur intellectus patiatur deceptionem in apprehensione circa continuitatem baculi, quam circa præsentiam obiecti, & existentiam: ergo perinde se habet. Eodem modo manet in anima separata habitus erroneus, quantum est ex natura sua, & species conformes: ergo etiam deceptio ex vi illorum potest in animam cadere, quantum est ab intrinseco intellectus, & talium mediorum.

*Applicatio
dictorum.*

60
Responsio.

*Impugnatio
& replicatio
dictorum.*

*Petitio prin-
cipij.
Vniiformis est
species respec-
tu obiecti.*

Ad propositum, non est maior ratio cur species abstracta difformis obiecto repræsentet illud animæ separata quam species ex se nata repræsentare obiectum existens, & præsens repræsentet obiectum sic, & immutabiliter, quando etiam obiectum non existit: ergo par est ratio ex parte tam speciei, cuius effectus in intellectu capaci non suspenditur, quam etiam ex parte intellectus potentis habere apprehensionem difformem in re ipsa obiecto, conformem tamen speciei.

Dices, speciem esse similitudinem virtuales obiecti, & repræsentationem eius in eo consistere, ut possit causare vel eius cognitionem abstractivam, vel certe intuitivam, posito tamen obiecto ut conditione extrinseca.

Contrà, idem diceretur de specie visibili consequenter: quia non est maior ratio cur species vnius cognitionis sit formalis repræsentatio, quam alterius, vel cur una sit virtualis, & non altera, cum eodem modo causent speciem expressam. Deinde in questione præcedenti contrarium est probatum ex communis sententia. Tertio denique, hoc nihil iuvat, neque solvit difficultatem, vel est petitio principij: quia vniiformis est natura speciei, & virtus eius respectivè ad obiectum abstractivè cognitum, vel intuitivè, & quoad utramque cognitionem est causa naturalis, quæ nequit suspendere suum effectum, quantum est ex se: ergo potest in intellectu causare tam abstractivam, quam intuitivam, etiam non existente obiecto, si hoc con-

venit virtuti speciei immutata ex se. Probatur consequentia, quia nullum est impedimentum ex natura rei, quia potest sequi intuitio obiecti non existentis in seipso, ut patet ex dictis; neque apparet ratio cur etiam in intellectu animæ separata non posset fieri illa intuitio difformis obiecto, sicut cognitio abstracta difformis, neque alia cognitio debetur naturaliter intellectui separato in statu naturali, nisi illa quæ nata est fieri per medium cognoscendi. Quod verò dicitur Author, requiri præsentiam obiecti, ut conditionem specificantem, gratis dicitur, & petit principium: nam ratio quæritur cur hoc requiratur ad intuitivam, & non ad abstractivam, quæ repræsentat in se obiectum independentem ab omni conditione extra se posita. Cum ergo vniiformiter repræsentat ex natura sua, siue hoc, siue illo modo, quæritur an exigat talem conditionem specificantem respectu cognitionis intuitivæ, & non abstractivæ.

Confirmatur, quia cognitio intuitiva abstrahit à conformi, & difformi, ut patet ex dictis, & ad eius specificationem sufficit ut sit obiecti, ut existentis hinc, & nunc, & præsentis, siue existat, siue non existat; hanc autem specificationem habere potest ex ipsa specie, si species est sic repræsentans ex natura sua intuitivè, ita ut obiectum non concurret cum specie ad intuitionem, sed sola species cum intellectu: nam sicut obiectum in ratione termini, ut abstrahit ab existentia, specificat speciem, & cognitionem abstractivam, non secundum aliquod esse proprium, quod habet extra speciem, aut cognitionem, sed secundum esse repræsentatum, quod habet in utroque, ita etiam in proposito dici potest specificare secundum esse repræsentatum, & determinatum existentis, seu sub ratione existentis specificare tam speciem, quam visionem sui. Vnde si causaretur visio eius ab aliquo obiecto superiore eminenter includente ipsum obiectum; perinde etiam specificaret visionem, quamvis ipsa in se non esset præsens, v. g. ut probabile est, per visionem beatificam repræsentari posse aliquod obiectum existens determinatè, quamvis ipsum in se non sit præsens intellectui creato, quo casu sufficeret præsentia eius intentionalis in ipsa intuitionem. Dato ergo quòd species sit repræsentatio tantum virtualis obiecti, non exigit aliquam specificationem ab obiecto in suo esse formali, sed in quantum requiritur specificatio visionis ab obiecto in hoc esse, quam species in sua virtute contineret: sed, ut dictum est, neque hoc ad visionem exigitur; ergo, &c.

Deinde, hinc confutatur modus ille loquendi, qui dicit obiectum in se præsens, & existens, requiri tanquam materiam circa quam; hic enim modus loquendi translatus est ab aliis causis physicis, & mutationibus, quatenus versantur circa materiam, & passum, sine quo nequit agere causa creata: nam in proposito non est talis materia obiectum, sed ipse intellectus, in quo causatur visio; terminus autem est obiectum, quod etiam secundum esse intentionale terminare potest visionem repræsentantem ipsam sub ratione existentis, quamvis actu non existat: ergo stante causa naturali torali, & requisita in intellectu, poterit causari talis visio, licet difformis obiecto. Idèd ergo

Quod asseritur de præsentia obiecti ut conditione, requiritur.

61
Confirmatio.

Cognitio intuitiva abstrahit à conformi, & difformi.

Obiectum specificat speciem abstractivam.

Species virtualis non specificatur ab obiecto.

62
Quod asseritur de obiecto ut materia circa quam.

Explicatur, & impugnatur.

Quomodo obiectum est talis materia.

non

non caufatur per speciem , quia ipfa non eft nata caufare vifionem obiecti præfentis , & exiftentis , ficut neque vt futuri , & præteriti , fed tantum cognitionem abftractum eius : quia fic tantum repræfentat: ergo obiectum in fe præfens , & exiftens caufat fui vifionem concurrente intellectu , quæ eft fententia Doctõris , & habet fe vt caufa partialis concurrente intellectu , ex quo non fequitur aliquod inconueniens , ex eo quodd corpus hoc modo in fpiritu , vt caufa partialis minus principalis agat , & fic magis faluatur connaturalis modus intelligendi , & tolluntur fuperflua.

63 *Confirmatio.* Confirmatur secundò. Si species esset in actu representandi, seu actualitate, vt producitur à Deo, & supponitur aliter produci non posse per ipsum obiectum saltem materiale, de quo est potior difficultas, non exigeret obiectum existens, & præsens antecederet ad productionem visionis: ergo ex eo quòd exigit, signum est obiectum concurrere ad ipsam visionem, ex quo sequitur inconueniens, quod fugit præfatus Author: nam dato quòd obiectum concurrat ex parte obiecti, vt causa efficiens, non est ratio cur ipsi non tribuatur completus concursus, & actiuitas.

Species infusa habet completam representationem independentem ab obiecto.

Requiri influxum obiecti in visionem.

64 Quarta responsio est insufficiens ad cognitionem experimentalem, seu obiecti in se existentis, quia quantumlibet naturæ abstractæ com-

Consequētia dictorum. Obiectum in se præiens causare cognitionem intuitivam de se in anima separata, quod est intentum: neque hanc haberi posse per ullam for-

65 *Tertia ratio* *Doctor tertium rationem ex autoritate Augu-*
Doctore.

Quod anima in Purgatorio nō sciant quæ hic sūt.

Impedimentum ex distantia obiecti probat eius concurrere.

Doctor de cognitione Angelorum in 2. quæ à fortiori probant nostram conclusionem : & si etiam negaretur Angelum non sumere à rebus materialibus etiam cognitionem , aut habere intellectum agentem , non inde sequitur animam non posse moueri ab obiecto , & recipere etiam speciem eius per abstractionem intellectus agentis , qui in anima separata non videtur otiosus , neque ex genere suo limitatus ad sola phantasmata : quin etiam eo ipso quod anima sit mediana inter cognitiuum , sensitiuum , & Intelligentias , videtur etiam participare posse modum operandi vtriusque circa suum per se obiectum ; & quauis sit separata , non idèd non dicit ordinem , & appetitum ad corpus , & modum conuenientem operandi circa obiectum , inquantum ita est medium inter extrema.

Obiicitur pro adversa sententia quod obiectum sit improporcionatum respectu intellectus separati animæ; ergo nequit cum movere ad cognitionem, aut speciem.

Respondetur, sicut *suprà* dictum est, negando *Responsio*.
antecedens.

Dices. Cur ergo nunc de facto anima non *Replica.*
possit à corpore moueri immediatè.

Respondetur, id evenire ex modo intelligen- *Respond.*
di huius statûs, vndeunque proveniat, non
verò ex natura obiecti, aut intellectus ab-
strahendo ab hoc impedimento, quia in corpo-
re glorioso anima poterit perfectè moveri im-
mediatè ab obiecto, & non solum mediante
phantasmate, quamvis tum anima perfectiùs
informabit corpus.

Obiiciunt fecundò ea quæ Dionysius de 67
celesti Hierarchia cap. 5. & de *diuinis nominibus* cap. 7. dicit de Angelis, non proficere ex
 reb. Item August. 2. de *Gen. ad litteram* cap. 8.
 res creatas fuisse in mente Angelorum, anre-
 quam crearentur: ergo idem dicendum de ani-
 mabus separatis. 2. Obiectio.

Respondetur, negando consequentiam : quia *Responsio.*
non est par ratio, ut dictum est. Antecedens
suo loco differitur, agendo de potentia cogniti-
ua, & modo cognoscendi Angelorum, quam
quæstionem huc transferre non expedit.

Obiiciunt tertio. Animam participare modum
intelligendi Angelorum, sicut & modum ef- 68
fendi; ergo, sicut & Angeli, cognoscit per spe- *Obiactio 3.*
cies infusas.

Respondetur, animam participare modum intelligendi Angelorum quantum ad non dependentiam à phantasmatibus, quantum ad intellectionem etiam spiritualium, quantum etiam ad aliquas species infusas à Deo, per quas cognoscit res abstractivè, & perfectè, & quantum ad modum cognoscendi univ ersaliorem extensivè ad suum per se obiectum, & quantum ad expeditiorem cognitionem sui obiecti. Negatur tamen aut Angelos non posse cognoscere res ex seipsis, vt essentiam propriam immediatè sine specie media, sicut & anima, & univ ersaliter reliquas res, si sibi sine alio medio relinquerentur & de facto complexiones contingentes, in se existentes cognoscere per ipsas res, & singularia aliqua quorum species infusas non habuit, & sic de omni ente creato dicendum: quia nulla ratione negari potest hæc perfectio naturæ suæ intelligere obiectum per se suum, & præsens.

¹ *Ad argumenta principalia, &c. Ad primum, &c. Ad principia, ad primum*

*Animam re-
cipere cogni-
tionem à re-
bus.*

66
bieſio.

67
Obiectio.

68
biectio 2.

εξουσιο.

nima sepa-
ra quomo-
participat
odum co-
oscēdi An-
lorum.

69

Primum fuit, si anima posset extra corpus habere scientiam alicuius de nouo, frustrà eam vniri corpori, quia non vnitur corpori ob bonum corporis: ergo ob bonum proprium, quo possit mediante corpore quatenus per ipsum sensum acquirere scientiam.

Responsio. Respondet primò, non frustrà vniri corpori, quamuis alia via posset acquirere scientiam in in statu separato, quia finis indifferens ad plura media non frustrà acquiritur per vnum, quamuis per alia acquiri posset. Secundò responder, animam non frustrà vniri propter bonum totius, quamuis corpori non inde, aut sibi resularet aliquod bonum, quia bonum totius principaliter intenditur à natura.

An anima appetat vnionem ad corpus. Ex hac responsione, & ex alia, quæ asserit in dist. 43. quæst. 2. circa tertiam propositionem, vbi ait Philosophum, si admitteret immortalitatem animæ, potius dictum statum naturalem eius esse extra corpus, quia nempe anima non recipit aliquam perfectionem à corpore, sed communicat: propter has rationes, inquam, Suarez de Anima lib. 6. cap. 9. citat Doctorem, quasi idem senserit cum Auicenna, qui dicit statum naturalem quidem animæ esse in corpore, magis tamen naturalem esse separatam. Conimbricenses etiam de anima separata dist. 3. art. 1. dicunt eum negare animam separatam appetere naturaliter vnionem ad corpus. E contra D. Thomas locis supra citatis 1. part. quæst. 89. & quæst. 76. art. 1. ad 6. docet vnionem animæ ad corpus esse ob bonum animæ, & perfectionem cognitionis, quam non habet extra corpus, quia extra corpus non cognoscit nisi confusè, & imperfectè: in corpore verò distinctè, & in particulari obiectum cognitione perfectè, ideòque ad bonum ipsius animæ non solum corporis vnitur.

Sententia falsè attributa Doctori. Quantum ad sensum Doctoris in hac secunda responsione, dicit animam vniri corpori propter bonum totius; admittit ergo inclinationem vniuersalem ex fine naturæ in anima ad corpus. Deinde, in priori loco respondet iuxta principia Philosophi, & Auicennæ: quia Philosophus negaret corpus corruptum iterum posse restaurari, sicut & vltimum præteritum redire posse, prout ibi declaratum est, appetitus autem naturalis non admitteretur à Philosopho imperfectus in natura, qui non posset virtute causarum naturalium reduci ad effectum actum, & consequenter negaret appetitum talem ad impossibile. Solutio Auicennæ est, quod ad appetitum animæ satiandum sufficiat fuisse aliquando in actu, id est, quamdiu fuit anima in corpore, in quo acquisiuit anima suam perfectionem per sensum, quantum appetiit illam.

Ratio Auicennæ. Respondet Doctor in tota illa questione ex opinione & principiis Philosophorum, non verò ex propria sententia; quodlibeto autem 9. vt etiam aduertunt Conimbricenses, admittit animam dicere appetitum ad totum ratione vltimæ actualitatis & subsistentiæ, quam recipit in toto, ita ad 3. pro opinione. Pro resolutione itaque huius aduertendum hic Doctorem non loqui de appetitu communicandæ perfectionis, sed recipiendæ perfectionis, quæ inuoluit aliquam incompletiorem, dum non est in actu. Duplex autem potest esse talis appetitus in anima, nempe quoad esse, quatenus reciperet in corpore aliquam actualitatem essen-

di quam non habet in statu separato, vel quoad operationem quatenus aliquam operationem in corpore haberet, ad quam inclinaretur, tanquam ad propriam perfectionem, quam non haberet extra corpus saltem quoad gradum perfectionis, ad quem inclinatur.

In primis vt patet loco citato, Doctor non negat inclinationem particularem in anima ad subsistendum, quæ est vltima actualitas, quam recipit in toto, imò hoc admittit. Secundò, non negat appetitum naturalem in anima, & vniuersalem ad constituendum totum, quod per se magis, & primariò intenditur à natura; hic tamen appetitus est communicandæ perfectionis, & causæ, non verò dependentiæ, aut perfectionis recipiendæ; quia omnis causa inquantum causat, est in actu, & non in potentia: id est, communicat, & perficit, & non recipit perfectionem. Non negat Doctor præterea hunc appetitum, qui fundatur in perfectione, conuenire animæ in ordine etiam ad ipsum corpus perficiendum, & iste est appetitus naturalis communicandæ perfectionis; & secundum hunc appetitum corpus perficiendum; non verò vt ipsa perficiatur, neque de hoc genere appetitus communicandæ perfectionis agit Doctor, sed de appetitu recipiendæ perfectionis, quam non habet in statu separato.

Loquendo ergo de hoc appetitu perfectionis acquirendæ clarum est animam esse formam independentem à corpore quoad existentiam, quæ completa est in separata, & eadem quæ fuit in corpore: quia est forma incorruptibilis independentens à materia, vt notum est, neque in hoc est controuersia, sed in appetitu recipiendæ perfectionis quoad operationem. Possumus autem in anima considerare plures gradus, nempe vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis, & inquantum inclinatur ad has operationes. Quantum ad operationes vegetatiuas, non est appetitus ille in anima, qui est in plantis, & aliis viuientibus anima vegetatiua materiali, quæ dependet à corpore, & requirit, seu ordinatur ad operationes necessarias ad perfectionem, & conseruationem materiæ, à qua dependet. Quantum ad operationes sensibiles, etiam, non inclinatur proximè, licet sit radix principalis illarum, non sunt tamen operationes propriæ animæ, sed totius, à quo primò producuntur, & in quo recipiuntur, & non in anima: inclinatio ergo ad has operationes in anima non est alia, quàm illa, quæ est ad constituendum, & perficiendum totum.

Controuersia ergo præsens versatur circa operationes proprias animæ, quæ sunt intellectus, & voluntatis, & quæ abstrahunt à materia. Affirmat D. Thomas animam appetere vniri corpori, vt perfectius operetur per intellectum, & voluntatem, & ad hoc etiam, vt naturali modo, & magis conuenienti sibi iuxta gradum, quem tenet, vt forma intellectiua in materia operetur; vnde statum eius separatam à corpore & sensibus, inquantum operatur per species influxas à Deo, & Intelligentiis, vocat præternaturalem, & imperfectum ex parte intellectus operantis, per tales species, quæ excedunt, eius capacitatem, neque per eas attingit perfectè obiecta intelligibilia, neque aliter attingere potest, quia neque se conuertere ad phantasmatum, aut propria virtute abstrahere speciem, aut cognitionem, à rebus ipsis, saltem materialibus, quia

Appetitus communicandæ perfectionis.

Appetitus passiuus recipiendæ perfectionis.

72

De appetitu quoad operationem.

73
Punctum controuersie. Sententia affirmatiua.

Animam dicere appetiit ad corpus vt perfectius intelligat.

cx

ex sua intellectualitate limitatur ad phantasmata: in corpore enim perfectius, & modo naturali sibi intelligit per conuersionem ad phantasmata.

74
Sententia
Doctōris.

Hunc ergo appetitum ad corpus negat Doctor, asserens in extremo contradictionis animam separatam perfectè, & connaturaliter operari extra corpus, proprias operationes tam intellectus, quam voluntatis, imò perfectius operari extra corpus, tam intensiue, quam extensiue, versando circa latitudinem sui obiecti, ut est ens, quod in corpore pro hoc statu nequit, in quo habet tantum species receptas à sensibus representantes res sensibiles, & non alias, quorum cognitionem confusam & imperfectam acquirit per varias collationes, & discursus, non verò cognoscit eas perfectè in seipsis. Deinde negat illam limitationem eius ad phantasmata, quam statuit D. Thomas. Hæc ergo est controuersia in specie, non verò illa, quam in terminis vniuersalibus mouent præfati Authores, sumendo appetitum naturalem in tota sua amplitudine, prout comprehendit etiam id, quod animæ conuenit ex natura vniuersali, eiusque sine, vel ex particulari ratione, qua est ordinata ad communicandam perfectionem, vel corpori, vel toti; quia sic animæ est connaturale vni corpori, & illud informare, cum sit forma eius; est etiam naturale animæ operari dependenter à phantasmatis in corpore; sed non ita naturale, quasi ad hunc modum operandi ex natura intellectus, solum inclinatur, & modus intelligendi separatus sit præter naturam ipsi: quia sicut naturale est formæ existenti habere operationem propriam, ita & animæ extra corpus intelligere perfectè, & velle; & sicut corpus natura sua est corruptibile, & anima incorruptibilis, ita separatio, & permanetia in esse separato est ipsi naturale ex perfectione sua.

75
Sententia
Doctōris probatur.

Naturale est
anima cognoscere res
perfectè &
sub particulari
ratione.

Sententia Doctoris quantum ad extensionem luminis intellectualis in anima ad obiectum, & species independentem à sensibus recipiendas, probata est in corpore quaestionis, Quantum verò ad perfectionem cognitionis, probatur animam separatam habere eam perfectam, & distinctam, quia cognitio distincta rerum naturalium debetur animæ ex propria inclinatione, & perfectione sui intellectus, in quo non deficit prouidentia diuina, etiam si diceremus animam separatam cognoscere per solas species infusas, quia illæ accommodarentur captui eius per quas reduceretur perfectè ad actum secundum. Cognitionis autem confusa rerum non est vltima perfectio naturalis animæ, neque ad eam inclinatur potentia, nisi quando nequit in perfectum ex defectu medijs cognoscendi: ergo, vel virtute propria potest acquirere cognitionem perfectam conuenientem, vel ex Dei prouidentia naturali eidem conferatur medium sufficiens talis cognitionis, quo eius inclinatio perfectè reducitur in actum. Quod probatur etiam ex illo exemplo diuitis, qui in flammis cognouit Abraham, & Lazarum. Deinde naturale est animæ cognoscere perfectè in eo statu per species acquisitas; ergo etiam per alias infusas, aut receptas à rebus; quia nullum est impedimentum operandi ex parte potentiae; neque ex parte obiecti.

Deinde, in illo statu communicare Angelis est connaturale animæ, & cum aliis animabus separatis. Hæc autem imperfectissimè, vel nullo modo fieret, nisi etiam cognosceret eos sub propria, & distincta ratione. Hoc idem aliis rationibus petitis ex dictis probari potest. Fundamentum autem D. Thomæ non rectè concludit, quia species influxas dicit esse improporcionadas animæ, quia sunt connaturales Angelo, qui habet intellectum superiorem: hoc potius infert oppositum: nam illæ species ex natura sua repræsentant Angelo obiecta naturalia distinctè, & sunt etiam connaturales animæ separatae in eo statu, in quo nequit aliter operari, nisi per ipsas, ut ipse contendit, & in quo etiam connaturale est ei operari secundum prouidentiam naturalem Dei, & ex intrinseca natura propriæ virtutis; ergo si sunt medium sufficiens cognitionis confusæ in anima; à fortiori erunt cognitionis distinctæ, ex propria repræsentatione; sed ex parte intellectus non deest lumen, virtus, & inclinatio ad cognoscendum distinctè obiectum naturale proprium; ergo species mouebit ad talem cognitionem. Deinde, Deus potest mouere intellectum separatam iuxta exigentiam suæ inclinationis, & dare ei species proportionatas, sicut dat Angelo: ergo vel negandum est animam in hoc statu intelligere obiecta naturalia, vel concedendum eam intelligere iuxta perfectionem suæ inclinationis.

Dubitarur etiam, an anima separata, spectato appetitu naturali, & inclinatione, habeat appetitum elicatum vnitionis ad corpus.

Respondet Suarez in 3. part. disp. 44. sect. 7. negatiue. Conimbricenses tacito authoris nomine, hanc sententiam impugnant, de Anima separata disp. 2. art. 3. in fine.

Respondeo iuxta principia Doctoris, tenendam esse primam sententiam, & probatur: nullus appetitus ordinatus, & secundum rectam rationem naturalem est rectus, nisi qui potest per causas naturales reduci ad actum, vel secundum prouidentiam Dei naturalem; sed corpus mortale, & corruptibile nequit hoc modo reduci ad actum virtute causarum naturalium, neque ex prouidentia Dei naturali præcisè, & debitæ naturæ secundum virtutem innatam causarum; neque etiam ex alia dispositione Dei naturali, licet ex dispositione supernaturali, qua ordinauit opera ad gloriam, & poenam, debeat; sed non agitur de hac, quæ particularis est respectu creaturæ rationalis, sed de eius vniuersali dispositione iuxta exigentiam naturæ & causarum: ergo anima non appetit ex fine naturæ coniungi corpori mortali, & corruptibili, appetitu recto.

Deinde, spectando perfectionem animæ naturalem, siue ut ordinatur ad communicandam perfectionem, siue etiam ad recipiendam perfectionem, non potest actu elicitu, & recto (scilicet eo, quod à Deo ordinatum est de facto, à quo iam præscindimus) expetere vnionem ad corpus mortale, & corruptibile: quia comparando utramque perfectionem ad se inuicem, magis ab intrinseco anima inclinatur ad perfectionem conuenientem sibi, quam ad communicandam illam perfectionem alteri, quia sicut primò ordinatur ad proprium esse, ita ad perfectionem propriam.

Si dicas quòd pars exponat se pro toto, ut manus

76

Fundamentum
opus &
sententia solui-
tur.

Animam se-
paratam per-
fectius intel-
ligere, quam
in via.

77
Dubium.
An sit appé-
titus elicitus
in anima ad
corpus.
Sententia ne-
gatiua.

2. Affirma-
tio.
Prima est
praferenda.
Appetitus
rectus & eli-
citus debet
esse ad possi-
bile natura-
le.

Agitur de
appetitu na-
turali præci-
sè.

78
2. Probatio

Anima ma-
gis inclina-
tur naturaliter
ad perfe-
ctionem pro-
priam, quam
corporis.

ad

ad conferuandum corpus, & vitam totius, & aqua ascendit sursum, nè detur vacuum ad conferuandam vnionem vniuersi.

Impugnatio. Contrà est, quia manus non ita se exponit à virtute innata, sed à potentia rectrice totius, nempe à voluntate, & appetitu, quatenus mouet potentiam motiuam ad talem motum conferuatiuum totius, & ita etiam virtus rectrix orbis mouet aquam sursum, non autem ipsa ab intrinseco: & vniuersaliter, sic de aliis similibus dicendum. Sed perfectio per se conueniens animæ, &

Beatitudo naturalis anima potior est in statu separato. in qua consistit eius beatitudo naturalis mediante cognitione, & amore, sine comparatione excedit in statu separato, in quo seipsam, Angelos, & res naturales cognoscit distincte, & in seipsis, & ex his distinctius ipsum Deum. Hunc autem gradum beatitudinis nequit habere de facto in corpore mortali, in quo impeditur: inclinatio autem elicitæ animæ & recta magis inclinatur in eum statum, in quo fruitor suo fine naturali, quàm in statum, in quo impeditur à finis fruitione, aut prosecutione perfecta, qualis est ille, quem habet vnita corpori mortali, dato quod aliter in eo nequireret attingere finem, nisi modo, quem nunc experimur.

79 Dices illum statum esse illi præternaturalem, hunc verò naturalem, ita Conimbricenses.

Responsio. Contrà, ille est status eius naturalis, qui ex naturali existentia, & virtute causarum naturalium ipsi debetur, sed ex eo quod anima sit incorruptibilis secundum existentiam, & perpetua; vnio autem ad corpus, corruptibilis, sicut & ipsum corpus, secundum prouidentiam naturæ, & propriam perfectionem, magis ei competit status separationis corrupto corpore, & non existente, neque possibili existere, nisi temporariè.

Si esset separatus, status præternaturalis præferri deberet. Deinde, dato etiam quod ille status separationis esset præternaturalis, aut supra naturam, esset præferendus secundum rectam rationem, quia electio recta desumitur ab obiecto, qui est finis in re ipsa, sed in eo statu perfecte coniungitur; ergo electio recta procedens à fine, & in ordine ad finem, præferret illum statum, in quo est perfecta fruitio finis naturalis.

Tertia ratio. Deinde, ille status animæ est magis impeccabilis, quia non aggrauatur corpore, aut sensibus qui proueniunt ad malum; ergo hoc ipso esset præferendus. Item, est minus subiectus ignorantie, & passionibus, quæ auerunt à fine rectæ rationis, neque est obnoxius corruptioni, aut doloribus, aliisque molestiis huius vitæ, quibus anima præcipitatur in malum, tam culpæ, quàm poenæ; magis prætereà accedit ad Deum, & Angelos; ergo est præferendus secundum rectam rationem naturalem.

Obiectio. Obiciēs, quod anima sit forma corporis, & ad ipsum inclinatur; ergo secundum rectam rationem deberet præferre vnionem.

Responsio. Respondetur animam non magis inclinari ad corpus, quod aliàs informauit, & desit informare, quàm ad quodcunque corpus informabile per ipsam; sicut ergo appetitus eius ad quodcunque informabile est remotus, tantum spectato sine naturæ, & non propinquus, qui possit virtute animæ reduci ad actum; ita etiam appetitus eius ad corpus, quod corruptum fuit, est remotus, & non proximus; electio autem recta, & finis appetibilis naturaliter est ille, qui existit, & attingi potest naturali virtute, nam de impossibili non datur electio.

Dices, vt *suprà* Doctor, totum est magis per se intentum à natura, quàm anima: ergo esse in toto est magis conueniens, & eligibile ab anima.

Respondetur, totum quidem per se esse magis intentum à natura, sed non aliter quàm vt terminum habet suæ durationis, & sic magis intendi quàm animam. Cæterum quando totum desinit per corruptionem corporis, amplius non intenditur à natura, neque spectat ad eius virtutem, aut perfectionem, non ita anima, & negatur consequentia.

m Ad secundum dico, &c. Secundum fuit, quod ab extremo ad extremum non datur transitus sine medio; obiectum autem extra est materiale, in intellectu spirituale, inter hæc extrema medium est imaginabile. *80* *Ad secundum.*

Respondet Doctor aliquid esse medium respectu virtutis imperfectioris, quod non est medium respectu perfectioris virtutis, v. g. virtus motiua creata nequit transferre corpus ab extremo distante, ad aliud *vbi* distans, nisi per medium: virtus tamen diuina potest: ita in proposito virtuti abstractiue imperfectæ medium est imaginabile, à quo proximè potest abstrahere, & non à re ipsa extra; quamuis abstractiua perfectior, vt est animæ separata, possit abstrahere ab ipsa immediata, vt est in se.

Respondet secundò, esse imaginabile non esse medium, sed contineri sub esse sensibili in sua latitudine; virtus autem imperfectior intellectus coniuncti potest abstrahere ab imaginabili, licet non à gradu remotiore sensibili rei in se extra; contrarium huius competit virtuti perfectiori: nam agens aliquando potest in aliquod passum, quod nequit in omne passum receptiuum formæ, & in quacunque distantia, in quod agere potest agens perfectioris virtutis.

n Ad tertium conceditur, &c. Tertium fuit, quod si intellectus separatus posset cognitionem aliquis de nouo habere, quod perinde etiam posset cognitionem cuiusque habere, & in quacunque distantia; quia distantia localis non impedit, &c. *81* *Ad tertium.*

Respondet, cæteris paribus, posse acquirere cognitionem de nouo cuiuslibet per se obiecti sui, si nihil impediat: impedit autem distantia localis improporcionata; quia vt obiectum cauſet cognitionem sui intuitiuam requiritur vt sit existens & præſens, & vt cauſet speciem concurrente intellectu agente, requirit etiam determinatam præſentiam respectu intellectus tam separati, quàm coniuncti.

Dices, idèd requiritur determinata præſentia in agente materiali, quia non agit in distans quin prius agat in medium; sed hoc non requiritur in agente spiritali: ergo, &c. *Replica.*

Respondetur, negando antecedens, quia etiam agens materiale sæpiſſimè agat in distans, non agendo saltem eundem effectum in medio, vt Sol generat ranam in terra, quam in aère non generat; tamen requiritur determinata præſentia ad cauſandum illum effectum in remoto, vltra quam non posset agere. Vnde quando eadem forma producit in medio, & in termino distante, est intensior in medio, quàm in distante; & quod magis applicatur passum agenti naturali, èd fortior, & celerior est eius actio; non alia ratione, nisi quia virtus limitatur ad certam sphæram, vltra quam nequit protendi. *Responsio.*

Dices

Replia.

Dices ex Boëtio de Hebdomadibus, per se notum esse incorruptibilia non esse in loco; ergo etiam in sua operatione non pendent à loco.

Respondet, negando consequentiam, intelli-

gendo per locum præsentiam determinatam, qua agens, & passum sunt simul, vel contactum virtutis, aut contiguitatis, quod probat ex Philosopho 7. & 8. Physicorum. videatur litera.

QVÆSTIO III.

Utrum anima separata possit recordari præteritorum, quæ ipsa nouit coniuncta?

D. Bonauent. 1. dist. 3. 2. part. art. 1. quæst. 1. ad arg. & 4. dist. 50. 1. part. art. 2. quæst. 1. & 3. Henric. quodl. 6. quæst. 8. Gregor. 2. dist. 7. quæst. 3. art. 1. Molina 1. part. quæst. 55. art. 2. disp. 2. m. 2. Vide Scot. 1. Metaph. quæst. 3. & 2. Metaph. quæst. 1. & 7. Metaph. quæst. 18.

I Ertio quæro, ^a Utrum anima separata possit recordari præteritorum, quæ ipsa nouit coniuncta? Quodd non, Philosophus in lib. de Memoria, & Re- *Ad arg. 1.*
Cap. 20.
miniscentia, ponit quodd memoria est vis sensitua. Damascenus etiam lib. 2. cap. de memoratiuo, ponit idem: nulla autem sensitua manet in anima separata quantum ad possibilitatem habendi actum: ergo, &c.

Præterea, obiectum intellectus est vniuersale, vt habetur à Philosopho primo Phys. *Arg. 2.*
Text. 49.
Text. 60.
& 2. de Anima: sed vniuersale abstrahit ab hîc & nunc, fuisse & fore, & huiusmodi conditionibus, respicientibus existentiam: memoria autem respicit conditionem determinatam pertinentem ad existentiam, vt potè præteritionem: ergo memoria repugnat parti intellectiua: ergo non manet in anima separata.

Præterea, tunc sequeretur quodd pari ratione anima beata haberet recordationem *Arg. 3.*
omnium præteritorum, & per consequens anima beata haberet recordationem peccati commissi. Consequens est falsum: tum quia Isai. 65. *Ecce ego creo calum nouum.* & sequitur, *obliuioni tradentur angustie priores.* & Gregorius exponens illud, dicit eandem sententiam: tum, quia Beatus nullam patietur miseriam: recordatio autem ista esset causa magnæ miserix, quia magnæ displicentiæ: non enim posset Beatus complacere in malo commissio, nec neutro modo se habere, id est, nec complacendo, nec displicendo: quia non stare hoc cum perfecta charitate: ergo haberet displicentiam, & de aliquo irreuocabili: ergo tristitiam.

2 Oppositum Luc. 16. ait Abraham ad diuitem illum: *Fili, recordare quia receperisti bona in vita tua, Lazarus similiter mala, &c.* Idem vult Augustinus super illud Psalm. *Fiant filij eius orphan.* & idem 9. Confess. quodd mortui habent memoriam nostri. *Ratio ad opp. Luc. 16. Psal. 108. 4. Moral. ad finem super illud Job 32. Paruus & magnus. Ordo & diuisio quæstionis.*

Præterea, si non haberent memoriam peccatorum commissorum in vita mortali, non haberent materiam gratias referendi Deo de eius misericordia. & est argumentum Gregorij fundantis se super illud Psalm. 88. *Misericordias Domini in æternum cantabo. Quomodo in æternum misericordiam canit, qui miseria non meminert?*

COMMENTARIUS.

I ^a Ertio quæro: Utrum anima separata, &c.
Hac quæstio diuiditur in tres articulos.

In primo agitur de memoria abstractim, & specialiter, an sit memoria in brutis. Secundus articulus est de memoria, vt competit intellectui coniuncto. Tertius articulus decidit quæstionem principalem, & docet in anima separata manere memoriam præteritorum.

SCHOLIUM.

Esse in nobis actum cognoscendi præteritum quæ tale. Primò, quia alioquin deficeret nobis prima pars prudentiæ. Secundò, vitiosi & virtuos non possent iuste scire se esse puniendos, vel premiandos. Explicat recordationem, ex eius descriptione, quatenus est circa præteritum, infert quatuor certæ, & alia quatuor certæ, quatenus est circa actum proprium præteritum, qui est obiectum proximum recordationis, cuius obiectum remotum est, illud circa quod actus ille præteritus elicitus fuit.

3 ^b Circa istam quæstionem, primò inquirendum est, an memoria propriè dicta, cuius scilicet est recordari præteriti, sit in parte sensitua? Secundò, an sit in *Scoti Oper. Tom. X.*

R parte

parte intellectiva? Istis autem duobus supponitur quoddam certum utrique parti commune, scilicet quod aliquis actus cognoscendi præteritum ut præteritum, est in nobis. Hæc patet, quia aliàs defineret nobis prima pars prudentiæ, quæ est secundum Tullium recordatio præteriti. Sequeretur etiam secundò quod virtuosus non possent iuste cognoscere se iuste præmiandos, nec vitiosus se iuste puniendos; quæ præmiatio, & punitio fit propter malum, vel bonum præteritum: nec isti, nec illi ex hypothese cognoscunt illud præteritum in seipsis: ergo nec iustitiam in præmiatione, vel punitio. Hæc positio destruit omnem politiam, quia omnem coordinationem in præmiationem, vel punitioem iuste secundum legem inferendam.

Recordatio prima pars prudentiæ, necessario admittenda.

Cap. 3.

Præterea, præteritum plus habet de veritate quam futurum. Cuius probatio est, quia veritas futurorum est contingens: præteritorum necessaria, iuxta illud Philos. 6. Ethic. *Hoc solo priuatur Deus, ingenua facere, quæ facta sunt*: sed possumus habere aliquam cognitionem futurorum ut futura sunt, ut experimur; alioquin non possemus nobis providere ad procurandum nobis commoda, vel ad vitandum incommoda: ergo multò magis possumus habere aliquam cognitionem de præteritis ut præterita sunt, & ita recordationem.

Recordatio est respectu actus humani qui fuit in recordante.

Hoc supposito tanquam certo, quod possit nobis inesse actus cognoscendi præteritum, inquantum præteritum, ut obiectum, addo quod ille actus, qui dicitur *recordari* non est cuiusunque præteriti immediatè: sed tantum alicuius actus præteriti, qui insuit ipsi supposito recordanti: & qui fuit in ipso actus humanus, ad excludendum actus vegetatiuæ, & casuales, siue generaliter imperceptibiles. Non enim recorder eius quod est *te sedisse*, nisi quia recorder me vidisse, vel nosse te sedisse. Unde licet cognoscam me natum sub ratione præteriti, vel mundum creatum: non tamen recorder istius, vel illius, quia non noui aliquem actum meum in præterito transeuntem sub hoc, vel illud.

Definitio memoria, seu recordationis.

Quatuor corollaria ex definitione recordationis ex eo quod sit præteriti.

Ex hac ergo ratione nominis, *recordatio est cognitio, seu cogitatio actus alicuius præteriti ipsius recordantis, & hoc inquantum præteriti*. Sequuntur quædam ex hoc, quod dicitur *præteriti*: quædam autem ex hoc, quod talis obiecti. Ex hoc enim, quod *præteriti*, sequuntur primò, quatuor certa, quorum primum est istud, quod potentia recordatiua habet actum post tempus; alioquin non esset præteriti ut præteriti. Et istud dictum Philosophi in illo libro, quod *memoria habet actum post tempus*, debet intelligi per se; ita quod actus recordandi per se succedit recordato: sunt autem hæc verba sua, *post tempus memoria omnia fit*. Secundum, quod percipit fluxum temporis inter illud instans, vel tempus, in quo fuit illud, quod est obiectum recordationis, & instans præsentis perceptionis.

Obiectum recordationis oportet esse præsens non in se, sed in specie.

Tertium, quod obiectum recordationis, quando obicitur recordationi, non est in se præsens: quia tunc non esset recordatio eius, ut præteriti. Quartum, cum oporteat obiectum aliquo modo esse præsens ad actum, & non potest esse in se præsens, oportet quod sit præsens per speciem: & tunc potentia recordatiua erit conseruatiua speciei: & hoc loquendo de totali potentia requisita ad recordationem: siue enim sint duæ, quarum vna conseruet speciem, alia recordetur: siue sit vna, habens utrumque actum, non curo; saltem ad recordationem requiritur conseruatio speciei obiecti recordabilis.

Ex recordatione actus præteriti, habetur quatuor certa. Recordatio habet duo obiecta.

Ex recordatione autem illius obiecti speciali, scilicet actus præteriti ipsius recordantis, sequuntur quatuor certa. Primum quidem est, quod recordatio erit duplicis obiecti, vnus remoti, vel vltimi, scilicet alicuius, circa quod recordans quandoque habuit actum humanum: & alterius ut proximi, scilicet actus humani, & præteriti tendentis in obiectum illud. Secundum, quod cum oporteat potentiam recordatiuam habere speciem, & hoc loquendo de tota integra requisita ad recordationem, & non possit illa imprimi ab obiecto quando non est, vel quando non est in se præsens; necesse est eam imprimi ab obiecto quando est actu præsens: illud autem obiectum proximum est actus humanus præteritus: ergo dum ille fuit, imprimebatur speciem necessaria.

Actus cognoscendi præteriti est obiecti recordationis.

Tertium, quod nullus potest habere recordationem, nisi de actu proprio, & hoc humano, quia per solum illum cognitum ut obiectum proximum cognoscitur obiectum eius ut obiectum remotum: & per consequens non potest recordari actus eiusdem rationis in alio, cuius in seipso recordatur. Quartum, cum non possit imprimi actus humani præteriti species in aliam potentiam, nisi cuius ille actus est obiectum; sequitur quod oportet actum cognoscendi præteritum esse obiectum potentie recordatiue.

COMMEN

COMMENTARIUS.

² ^b *Circa istam questionem, &c.* Dari memoriam præteritum in homine probat, quia aliàs deficeret in nobis prudentia, quæ ex præteritis, & experientia comparatur; defineret etiam cognitio necessaria ad operandum bonum, aut malum, cognitio præmij, & poenæ, & destrueretur consequenter politia, quæ fundatur in lege ad præmiandum, & puniendum. Deinde, quia præteritum plus habet de veritate quam futurum; futura autem cognoscimus aliquo modo ut futura, & providemus in futuram necessitatem præcognitam; ergo etiam de præteritis, ut præterita sunt, possumus habere cognitionem; quinimò hæc cognitio futurorum etiam ex præteritis, & experientia comparatur. Hoc ergo supposito tanquam certo, dicit obiectum recordationis esse actum aliquem humanum: non intendit humanum, id est liberum, sed actum ad quem humano more, & deliberatè attenditur, non verò actum, qui imperceptibiliter transit sine sui cognitione: ille autem actus est ipsius suppositi: nam ut inquit, non recorder te sedisse, nisi quia vidi, audiui, &c. te sedisse, & hoc aliàs scivi, dum sederes. Addit proinde omnem cognitionem præteriti, ut præteriti, non esse recordationem; quia licet sciam mundum fuisse creatum, & me ipsum natum pro tempore præterito, tamen non recorder, quia nullum habui actum qui ferretur in creationem mundi, aut ortum meum dum habuerunt suum *in esse* de præfenti, aut dum fierent. Sic etiam dum ex effectu & circumstantiis præsentibus colligo aliquod opus ab alio processisse, non recorder propriè ex ratione prædicta.

³ *Ex hac ergo ratione nominis, &c.* Definit: Recordationem esse cognitionem, seu cogitationem alicuius actus præteriti ipsius recordantis, & in quantum præteritum est, &c. Ex hoc quodd dicitur præteriti, deducit quatuor corollaria communiter admissa. Primum est, sequi inter præteritum & recordationem succedere, seu interuenire tempus, aliàs non esset recordatio præteriti, ut præteritum est. Secundum ex hoc sequitur, nempe fluxum temporis inter præteritum & præfens, in quo fit recordatio, debere cognosci, nam requiritur hoc ad cognoscendum præteritum sub ratione præteriti. Tertium est, quodd obiectum recordationis, dum fit recordatio, non sit in se præfens, intelligitur de obiecto proximo, qui est actus præteritus: nam alioquin potest quis cognoscere præfentem, quem aliàs pro præterito nouit, & simul etiam eius recordari, ut fuit obiectum alicuius sui actus præteriti. Quartum est, quodd oportet obiectum præteritum, dum fit eius recordatio, esse aliquo modo in se præfens, hoc est, in specie, & intentionaliter, & hanc speciem esse in potentia conseruata, siue sit diuersa ab ea, quæ recordatur, siue eadem.

Dari in homine memoriam præteritorum.
Cognitio præteritorum necessaria homini.
Obiectum memoria.
Est actus humanus præteritus.
Requiritur ut sit actus ipsius recordantis.
Definitio recordationis.
Inter præteritum & recordationem interuenire tempus.
Debet illud tempus cognosci.
Ve. obiectum recordationis ut sit non sit præfens.
Requiritur speciem permanentem præteriti.

Auicenna tenet quoriefcunque intellectus cognoscit aliquid de nouo, id fieri per conuersionem intellectus agentis ad phantasmata, & produci speciem nouam, non conseruari antiquam. Falsitas huius patet ex dictis in prima quæstione; quia si ipse sensus internus est conseruatiuus speciei, à fortiori intellectus: ex opposito sequitur superfluitas, & tolli habitus acquisitos, qui dependent à pluribus speciebus habitis per discursum, & collationem, & diuisionem obiectorum: patet etiam ex dictis quæstione præcedente de anima separata conseruante species acquisitas. Neque ratio Auicennæ est probabilis: quia putat, si intellectus haberet species obiectorum conseruatas, semper fore in actu cognitionis, cuius oppositum constat experientia.

Respondetur, negando sequelam, quia intellectus etiam separata animæ, non est in actu respectu cuiuscunque obiecti, cuius habet speciem; quia determinatur aliquando à voluntate, aliquando à fortius mouente, vel præfente. Intellectus etiam coniunctus ligatur de facto sensibus, ut illud obiectum actu intelligat, quod actu mouet: neque etiam separatus, aut coniunctus, potest esse illius virtutis, ut possit actu cognoscere obiecta omnia simul, quorum species simul habet.

Quantum ad aliud, quod non decidit Magister in 2. diff. 3. asserere videtur esse diuersam potentiam illam, quæ conseruat speciem, & quæ recordatur, quia intelligentiam & memoriam ut diuersa enumerat, ideòque ab aliis pro hac citatur. Sed facilis est in alium sensum interpretatio eius, ut memoriam sumat pro principio intelligentiæ, non pro reminiscentiâ. Vide Augustinum lib. 10. de Trinitat. cap. 11. Contrarium est verius, & magis ex sententiâ Doctoris, qui vbi-que asserit speciem esse in ipso intellectu, qui mediante specie cognoscit, aut ea utitur. Intellectus autem est cognoscere obiectum suum secundum omnes differentias temporis, & alias circumstantias, & sicut recipit species causatas ab intellectu agente, & phantasmate, cur etiam non reciperet easdem causatas à suis actibus?

Ex recordatione autem illius obiecti, &c. Colligit etiam alia quatuor corollaria, quæ conueniunt ex parte actus recordationis.

Primum est, esse debere duplicis obiecti, nempe remoti, circa quod recordans habuit aliquando actum; & proximi, nempe ipsius actus tum habitus, ut præteriti.

Secundum est, speciem illius obiecti proximi fuisse impressam, quando ipsum obiectum fuit præfens.

Tertium est, recordationem esse tantum proprii actus, & humani, non verò actus, qui fuit in alia persona.

Quartum est, quodd species actus præteriti sit in ipsa potentia recordatiua, ut superius est resolutum, cuius ille actus præteritus est obiectum.

Sententiâ Auicennæ improbabili.

Eius fundamentum.

Soluitur. Non est intellectus in actu nisi supposita determinatione.

Subiectum speciei.

Est ipse intellectus operans per speciem.

Speciandi ad actum recordationis.

1.

2.

3.

4.

Arguit tripliciter non esse memoriam in parte sensitua. Primò, quia hæc non potest percipere tempus. Secundò, nec cognoscere actum dum præsens est. Tertiò, non percipit nisi qualitatem sensibilem, qualis non est sensatio præterita.

Iuxta hoc potest dubium inferri, & est, an recordatiua cognoscat actum illum dum est, cuius ut præteriti est recordatio tanquam obiecti immediati? Videtur enim quòd si illum tunc non cognoscat, nec postea recordabitur. Sed non est probatio necessaria: quia sensus non videtur esse reflexiuus super actum alterius sensus, & esto quòd non percipiat actum alterius sensus, dum præsens est; non apparet demonstratiuè quare non poterit percipere illum ut præteritum, postquam præterit, saltem illis certis suppositis, inquiratur conclusio illius articuli, videtur quòd recordatio non possit poni actus partis sensitivæ: primò ex illa conditione, quæ est percipere tempus. *Tempus autem est numerus motus secundum prius, & posterius.* 4. Physic. hoc autem percipi non potest sine collatione posterioris ad prius: collationem autem nullus sensuum habere potest, quia hoc est proprium intellectivæ.

Text. 107.

Præterea, dictum est in quarto illato quòd oportet recordantem percipere actum, dum est præsens; sed sensitiva non potest percipere actum sentiendi dum præsens est, saltem non vniuersaliter: quia actus supremæ sensitivæ non potest percipi ab aliquo sensu, nec ab inferiori, nec à superiori; patet: nec à seipsa, quia non est potentia illa super se, nec super actum suum conuersiua, & tamen cuiuslibet sensationis in nobis potest esse recordatio, ut experimur: ergo non est illa recordatio generaliter alicuius sensitivæ.

Text. 137.

Sed quia hîc arguitur ex quodam, quòd prius dictum fuit esse dubium, ideò arguitur ex sexto tanquam certo, sic: Sensitiva non percipit primò nisi qualitatem aliquam sensibilem, (unde secundo de Anima Philosophus ut concedat visionem aliquo modo esse perceptam à visu, dicit illam esse aliquo modo coloratam) sed nec recipit speciem propriam, nisi alicuius talis qualitatis: sed sensatio illa, cuius est recordatio, non potest aliquo modo poni qualitas sensibilis: quia quæcunque sensatio, ut coloris, vel soni, vel saporis, æquè potest esse recordata: ergo illa species requisita ad recordationem non est sensus alicuius ut potentivæ receptivæ.

COMMENTARIUS.

6

Iuxta hoc potest inferri dubium, &c. Agit de memoria in parte sensitiva, an illa detur memoria iuxta conditiones præmissas memoriæ propriè dictæ: & primò inquiri, an potentia debeat cognoscere actum præteritum, dum fuit præsens? Si enim non cognoscit, videtur non posse recordari illius, ut præteriti: & probatur, quia actus imperceptibilis non est recordatio, non ob aliam rationem, nisi quia non fuit cognitus; ergo ut sit actus, obiectum recordationis, debet fuisse notus, quando fuit in se præsens. Deinde, quia aliàs nihil mouet potentiam, nisi sit per modum obiecti in se præsens, neque causat speciem sui: sed actus potentivæ, ut actus, est præcisè incognitus, non est in potentia per modum obiecti; ergo nequit imprimere speciem in potentia, si non est notus. Tertiò, ipsum obiectum remotum non esset obiectum recordationis, nisi ut aliàs notum fuit per aliquem actum tunc circa obiectum elicited: ergo etiam neque obiectum proximum potest esse obiectum cognitum, nisi etiam sit prius notum. Probaturs consequentia, quia non videtur posse recordationem actus præteriti, ut præteriti, id est, quatenus fuit cognitio alicuius pro tempore præterito, nisi ipse actus tum existens fuerit cognitus, ut fuit tum obiecti expressius.

An debet cognosci actus præteritus dum fuit præsens. Affirmatur.

Probatio ex dictis 1.
2. Probatio.

3. Probatio.

7

4. Probatio.

Deinde, ipse actus per experientiam cognoscitur à potentia operante. Hanc partem, ut veram tenet Doctor, sed dicit non esse demonstratam, quia incertum est an actus ut imprimat speciem sui in potentia, requirat ut sit actu cognitus à potentia; quia sicut producit habitum, cuius est causa totalis, ita etiam videtur posse imprimere speciem sui in intellectu, quia est præsens in se, & intelligibile in actu cui competit imprimere speciem, tanquam causæ totali, sicut sensibili in actu, hoc idem comperit respectu sensus. Dato ergo hoc, quòd actus imprimat speciem sui, licet non sit cognitus per alium actum diuersum à seipso, species illa repræsentabit actum sub ratione præteriti, quia repræsentabit actum in ordine ad obiectum, & circumstantias, in quibus tum fuit in exercitio, quod sufficit; & quamvis non fuerit cognitus per reflexionem potentivæ, & per actum diuersum; tamen aliquo modo fuit cognitus experientia, & seipso, quatenus constituit potentiam tendentem in obiectum, & adhærentem obiecto perceptibiliter, quod requiritur; ideòque actus imperceptibiles non causant speciem, quia defuit attentio potentivæ. Requiritur ergo saltem ut sit hoc modo seipso perceptibilis à potentia, qua potentia sub actu experitur se tendere in obiectum; licet non requiratur ut sit cognitus per diuersum actum: aliàs illa conditio quòd actus præteritus debeat esse humanus, & perceptibiliter, seu attentione habitus, euacuaretur, contra superius

Non esse necessariam probationes.

Non requiritur actus esse cognitus reflectè ut causet speciem sui.

Qua cognitio
requiritur
actus.

8
Inesse memo-
riam in
parte sensiti-
ua.

superiùs dicta, & definitionem assignatam. Quando ergo asserit non esse demonstratum an actus præteritus dum fuit præsens, ad hoc ut imprimat speciem in potentia, debeat esse tum cognitus, intendit per alium actum à se diuersum, dubium esse si requiratur ut sit cognitus, non verò de cognitione experimentalis, qua potentia tendens in obiectum per ipsum actum experitur se esse in actu: requiritur ergo ut aliquo modo experitur tam actum proprium, quam sensus externi, ut fuit de obiecto, si recordatio sit circa actum sensus externi. Dubium verò est ex modo operandi sensus, qui est potentia materialis, an possit reflecti super actu proprio, vel etiam an possit directè cognoscere actum alterius sensus, quia non videtur sensatio contineri sub suo obiecto, quæ est qualitas, aut aliquid sensibile in seipso.

Ex hoc argumentatur ad negantem memoriam, in parte sensitiua. Primò, quia nequit sensus percipere tempus, quod requiritur ad recordationem præteriti, ut præteritum est: ergo, &c. Patet antecedens, quia tempus est numerus

motus, & includit prius & posterius, quod nequit percipi à cognitione, nisi per collationem, qui non reperitur in sensu. Secunda ratio est ex eo, quòd sensus non sit reflexiuus, saltem actus suæ præmæ sensitiuæ non cognoscitur à se, aut ab alio sensu inferiori. Tertia, quia sensatio non est sensata per modum obiecti, cum non sit qualitas sensibilis; ergo non relinquit post se speciem sui; variant enim Philosophi in hoc. Nam Nemesius in lib. de Natura hominis, cap. 7. Plutarchus apud Philippum in lib. 2. huius de Anima textu 103. putant cognitionem sensationis externæ ad rationem spectare. E contra Alexander lib. 3. Naturalium quæstionum. Themistius lib. 1. de Anima, cap. 4. Simplicius textu 136. & nonnulli alij docent, sensus externos etiam aliquo modo percipere suos actus, quod modo supradicto videtur concedendum.

Alij communiter Peripatetici negant sensum externum cognoscere suum actum, sed hoc spectare ad internum cum Philosopho lib. 1. de Anima: c. 1. & de somno, & vigilia, cap. 2. negat sensum externum percipere suam sensationem.

Quia nequit
cognoscere
tempus.

Sensus non est
reflexiuus.

Sensatio non
est sensata.

Cui competit
cognitio sen-
sationis ex-
terna.

SCHOLIUM.

Ostendit ex quatuor actibus qui reperiuntur in brutis, qui sunt providentia, vindictio, beneficiatio, nidificatio, seu conseruatio speciei, ac disciplinatio, non concludi dari in eis memoriam, seu recordationem, & explicat quomodo ista faciant sine ulla præteriti, quæ tale, memoria.

8 ^f PRÆTEREA, non oportet ponere in parte sensitiua aliquam operationem sensitiuam, quæ non potest concludi esse in bruto; hoc probatur, quia in aliquo bruto potest esse excellens sensitiua, quantum ad omnes actus sensitiuæ, quos experimur in nobis: sed ista recordatio non potest concludi esse in bruto ex eius actibus. Probatio minoris, videmus actus omnes brutorum, ex quibus magis posset concludi, utpotè qui videntur actus prudentiæ, vel providentiæ, ut patet de formica recolligente grana ad eundem locum, & tempore determinato, scilicet in æstate. Similiter actus vindicandi, vel quasi iustitiæ retributiue, puta obsequendi beneficiantibus, & puniendi offendentes, videtur in brutis competere eis, in quantum cognoscunt præteritum ut tale. Similiter tertio de actibus pertinentibus ad conseruationem speciei, utpotè de nidificatione auium, & nutritione pullorum, & huiusmodi, quæ non videntur posse competere eis naturaliter absque cognitione præteriti ut præteriti. Et quarto aliqua sunt disciplinabilia, ut vult Philosophus de Memoria & Reminiscentia, & de Sensu & Sensato, quod non est sine memoria præteriti ut præteritum est. Hæc autem omnia possunt sustineri sine recordatione præteriti ut præteriti: ergo nullus actus bruti concludit illum actum inesse bruto.

Quatuor
actus in
brutis suadent ea re-
cordari
præterito-
rum.

9 Minor istius probatur discurrendo per illos actus: de vniformitate enim quantum ad locum, & tempus, ut patet in formica, potest saluari per solam apprehensionem, & retentionem speciei eius, quod est delectabilis sine apprehensione præteriti ut præteriti: si enim delectabilis fuit huic formicæ hinc reponere granum, & illa species delectabilis, quæ remanet in phantasia, mouebit appetitum sensitiuum ad quærendum illud tanquam delectabile, & ita de nouo ad veniendum ad illum locum. Quare autem in vno tempore recolligit, & in alio non, oportet dare rationem ex parte suæ complexionis, quare est sibi delectabile sic recolligere grana, & sic non; siue hoc imponatur naturali industriæ, siue alij causæ: saltem illud de tempore non concludit recordationem, quia formica hoc anno genita, quæ numquam prius est experta penuriam hiemalem, ita recolliget in æstate ista grana, sicut alia decem annorum, si tantum posset viuere: ergo ex recordatione præteritorum non habet illum actum pro tali tempore. Si autem frequentatio eiusdem loci arguatur ex præterito; Responsum est quòd illa est ex delectabili prius apprehenso absque apprehensione præteriti ut præteriti.

An pro-
videntia for-
micæ ar-
guat me-
moriæ.

An vindicta, & beneficiatio in brutis. Confimiliter ad secundum de vindicta, vel beneficiatione ab animali læso, vel placato, breuiter dico, quod phantasma delectabilis placentis, vel tristabilis offendentis, imprimitur, & semper impulsat appetitum sensituum ad motum conformem illi obiecto vindicandi, vel beneficiandi, quando cessat saltem aliud delectabile, vel tristabile præsens fortius mouens. Et ideo si tempore intermedio suspendatur ista actio per aliud præsens, in fine temporis statim illud phantasma mouet, & sequitur in appetitu sensitui motio proportionata isti obiecto, quæ prius non sequebatur, quia erat impeditum ab alio obiecto fortius mouente: non est ergo hic apprehensio præteriti vt præteritum; sed tantum eius, quod est præteritum, cuius species manens mouet ad vindictam, vel gratiam, cessante fortius alio mouente.

An nidificatio certis temporibus. Confimiliter de tercio, quia delectabile inest brutis his vndecunque, saltem causam oportet conuincere intrinsecam ex complexione nunc taliter disposita, vel alterata ad congregandum talia, & talia ligna ad faciendum nidum, vel ad sic componendum; & illud non est aliàs delectabile, complexione tunc aliter se habente: & ex ista delectatione, non autem apprehensione præteriti vt præteritum, operantur. Cuius probatio est, quia si esset aliquod brutum propagatum in primo anno, æquè prouideret sibi necessaria ad nidificationem, sicut si esset quocumque annorum: ergo ex cognitione præteriti vt præteritum, non est ista nidificatio, & concurrir cum primo.

An disciplinatio arguat memoriam in brutis. Quantum autem de disciplinatione, facilius soluitur, & concurrir cum secunda. Soluitur autem per hoc, quod ex frequenti sensatione delectabilis, & tristabilis coniunctorum, impressum est isti animali phantasma delectabiliter. Et hoc modo, quod quandocumque mouet vnum, statim ex coniunctione mouet aliud: ergo quando cibus præsens mouet appetitum ad sumendum, statim phantasma virgæ percutientis simul mouet: & per consequens vt tristabile ad fugiendum, etsi ex magna frequentia imprimatur phantasma huius, vt valde tristabilis, magis retrahit à delectabili, quàm delectabile alliciat ad seipsum.

COMMENTARIUS.

9.
Non esse constat memoriam in brutis.

*P*roterea non oportet, &c. Subiicit quartam rationem, non esse necessariò ponendam in homine, quæ constat parte sensitua, memoriam magis quàm in bruto; sed in bruto non debet poni, neque colligitur ex actibus, quibus videtur à posteriori probari in eis memoria, ergo, &c. Probat antecedenis ex conuenientia hominis, & bruti; Minor probatur quoad primam partem, quia memoria nequit consistere sine memoria præteriti, vt præteriti, quæ nequit esse sine collatione, & cognitione temporis, vt præteritum est respectu ad præsens. Probat quoad secundam partem, quia illi actus sunt quatuor in genere, nempe prouidentia de futuro, qualis apparet in formicis, & certis aliis animalibus, beneficentia & vindicta, qualis in quibusdam cernitur; conseruatio etiam speciei, & nutritio, v. g. pullo- rum in anibus, & his similia, vt quando mouentur ad diuersa loca, & regrediuntur mox ad eundem, in quo mansionem habent, & requiescunt. Item vt diuersis temporibus habeant actus differentes, & conuenientes: sed hæc omnia possunt saluari sine memoria præteriti, vt præteritum est: ergo non debet statui memoria in brutis. Probat ordinatè omnes illos actus posse competere ex specie delectabilis, & tristabilis, & ex appetitu conformi sequente, qui applicat potentiam motiuam ad motum, v. g. formica, quæ in hyeme generatur, perinde colligit grana sequenti æstate, ac reliqua, sicut cæteræ formicæ, nullam tamen habet memoriam præteriti: ergo prouidentia illa perinde probat non esse ex memoria præteriti ortum, vt patet in hoc exemplo, quam probat non esse ex memoria præteriti in formica hyeme nata. Idem etiam patet de

nidificatione, & multiplicatione speciei in illis animalibus, quæ serò orta eodem modo habent actus, ac animalia, quæ viderunt tempus idoneum generationi, & præteritum. Item, dicendum eodem modo de beneficentia, & vindicatione, quia possunt haberi hi actus perinde ac reliqui, ex specie delectabilis remanenti, & tristabilis vehementer sollicitante appetitum; nam

hi effectus etiam inueniuntur in iis, quæ nunquam experti sunt causam pro præterito: nam agnus, qui nunquam vidit lupum, tremat ad eius conspectum, quamuis aliàs non habuerit vllam speciem lupi, quod non ex alio prouenit, quàm ex mero instinctu naturali: aliqua enim sunt obiecta per se delectabilia, aliqua verò tristantia ex natura sua, quæ alliciunt appetitum bruti ad prosecutionem, & fugam, quibus apprehensis sequitur ipsa prosecutio, aut fuga: hæc autem sunt aliquando talia absolutè, & pro omni dispositione complexionis in bruto. Sicut etiam aliqua sunt talia in ordine ad sensituum hominis; aliquando non sunt absolutè, & semper delectabilia, sed respectu ad certam dispositionem, quæ alterat etiam naturam, & appetitum; indeque fit vt aliqua pro certo tempore sint delectabilia, pro alia verò non sint delectabilia; ideo sequuntur diuersi motus in appetitu ex cognitione præsentis ipsorum, aut inaginatione. Aliqua etiam sunt delectabilia ex se, & sollicitant appetitum, quæ tamen contrariis fortius mouentibus cedunt, vt quando panis, & virga portigitur cani, fortius mouet virga terrens, quàm panis alliciens.

Ex his oritur quartum genus prudentiæ apparentis in brutis, vt disciplinabilitas, ex coniunctione enim specierum abstinet brutum à pane ex representatione, quam habet virgæ, coniuncta, non verò ex perfecta memoria præteriti,

10

11

Ostenditur discurrendo per singula.

Inueniri tales actus in iis quæ nullam habent experientiam præteriti.

10

Vnde oritur disciplinabilitas.

Ex actibus & prouidentia qua cernitur in bruto non colligitur memoria prouidentia brutorum.

Ex hoc non colligitur memoria.

Referri posse in aliam causam.

Ordo in iis
actibus sal-
uatur.

II
Interrogatio.

Fieri hæc
omnia infini-
tu natura
& coordina-
tione specie-
rum.

12.
Accedit mo-
tioni & con-
nexioni spe-
cierum, dis-
positio com-
plexionis, &
directio pri-
ma causa.

teriti, quia imaginatio vehemens, quam cau-
sat species virgæ, appetitum etiam mouet for-
tius ad fugam panis delectabilis, quam ipse pa-
nis alliciat. Experientia etiam hæc in nobis est
etiam quoad appetitum rationalem, & sensiti-
uum, quando abstinetur à delectabili per so-
lum timorem nociui excedentis. Ordo etiam in
illis actionibus per quandam prudentiæ, & di-
rectionis speciem habetur (ex quo ordine quan-
tum ad certa tempora, & loca, & consecutio-
nem ipsarum actionum, & conjunctionem mag-
is colligitur memoria præteritorum) sicut con-
seruatur in iis, quæ nullam habent memoriam
præteriti, neque fuerunt pro tempore præterito,
vt patet in exemplo allato de formica in hyeme
nata, & colligente in æstate sicut cæteræ, & de
aliis animalibus, quæ nullam habent præteriti
experientiam, & ad actus eosdem mouentur, sic
etiam in aliis saluari potest sine memoria præ-
teriti: nam idem effectus non exigit disparem
causam.

Si autem quæras, quomodo illæ actiones cer-
to tempore, & modo fiant, sine aliqua memoria?
Respondetur, ex instinctu naturæ, & coor-
dinatione specierum, & connexionem, quatenus
habent inter se quandam in mouendo ordinem,
sequi etiam in appetitu motum conformem; ex
appetitu autem motum in potentia motiua, qui
videtur assuetus, & ordinatus: nam sicut vna
species imprimatur simul cum alia, sequitur
etiam connexio imaginationum, & vna species
aliam excitat, vt contingit etiam in nobis, v. g.
hæc vox homo audita causat suam speciem, quæ
naturalem illum sonum exprimit, tam phan-
tasiam quam intellectui, eadem species excitat
ordinate speciem naturæ significatæ, vt causet
eius conceptum: quia is est ordo specierum, vt
causante vna; alia etiam ex connexionem excite-
tur ad causandum in brutis: ergo cum species
illæ rerum dicant eandem connexionem, vna
excitatur per aliam, vt seruetur ordo in imagi-
nationibus, qualis seruatur connexio inter ipsas
species; vnde quando offertur panis iam disci-
plinato, quantumlibet virga tum non sit præ-
sens, species panis ex connexionem, quam habet
ad speciem virgæ, hanc etiam excitat, vnde
mouetur appetitus ad fugam, quia est fortius
mouens. Hinc etiam frequentatio quorundam
locorum, & regressus, in quibusdam animalibus
oritur similiter ex ordine specierum, & phan-
tasmatum, non ex memoria præteriti, quæ præ-
teritum est formaliter; quia sicut loca ista
frequentata suas species habent connexas, ita
etiam ordinate secundum illam connexionem
mouent.

Ex quibus patet ad fundamentum oppositum,
nempe ex instinctu naturali, & connexionem, &
ordine specierum, ex diuersa dispositione com-
plexionis, ex eo quod vnum sensibile fortius præ
alio moueat, provenire has actiones in brutis,
quæ speciem memoriæ, & discursus præ se præ-
ferunt, non verò quod sit in eis memoria propriè
dicta præteriti, quæ præteritum. Quin etiam
addi potest directio causæ vniuersalis, quæ il-
lum instinctum naturæ bruti impressit ad conser-
uationem eius, & ad vniuersi pulchritudinem
seruandam in varietate speciei: ac denique præ-

pter vtilitatem hominum, in quibus sensus ma-
gis viget ad vsum necessarium vitæ humanæ.

Probatum ergo hæc pars, quam tenet probabi-
liter Doctor, quia ex iis actionibus non magis
colligitur memoria præteriti, quæ præteritum
est, quam etiam prouidentia futuri: sed in bru-
tis non est cognitio futuri; ergo neque præteriti,
quæ præteritum est. Probatum maior, quia prou-
identia in formica grani reseruati in hyemem,
ob egestatem passam hyeme præterita, non ma-
gis indicat experimentalem præteriti per recor-
dationem, quam præuisionem necessitatis futu-
ræ in hyeme sequenti, in cuius subsidium colligit
æstate: ergo si in ea datur memoria præteriti,
tanquam excitans ad collectionem annonæ in
æstate, & reseruandæ in hyemem, etiam datur
in eadem cognitio necessitatis pro futuro, tan-
quam finis illius prouisionis: sed hoc est falsum.
Probatum subsumptum, quod est etiam minor
principalis, quia cognitio futurorum, quorum
nulla possunt esse species; non habetur nisi ex
causis, & hoc per discursum, etiam habetur in
nostro intellectu, & non aliter, cum nunquam
in se fuerunt, neque in sensu: sed nequit sensus
aliquid cognoscere ex causis, aliàs esset in eo di-
scursus formalis: ergo prouidentia in futurum
in brutis non est ex cognitione futuri: ergo ne-
que ex memoria præteriti. Probatum hæc vlti-
ma consequentia, quia memoria præteriti, vt
præteritum est, non excitat ad illam prouisionem,
nisi vt futurum cognoscitur, aliàs non es-
set prouidentia pro futuro, neque vt fiat pro præ-
senti talis collectio grani, necessaria est memoria
præteriti, quia sufficit ipsa delectabilitas obie-
cti, & instinctus naturalis, & excitatio specie-
rum, & delectationis fortè ab authore naturæ fa-
cta ad instructionem, & exemplum hominum,
quorum est prouidere propriè.

Deinde, agnoscere præteritum, vt præteri-
tum, nequit esse, nisi per collationem præteri-
ti ad præsens, quod est proprium intellectus:
sicut ergo in sensu non datur collatio propriè
dicta, neque reflexio, neque discursus, maxi-
mè in bruto, sic etiam non debet in illo statui
propriè dicta memoria, quæ sit præteriti for-
maliter, vt præteriti, aliàs etiam posset saluari
brutum agere propter finem naturalem for-
maliter: quid enim est agere propter finem;
quam assumere media in ordine ad finem, &
illa applicare ex vera cognitione finis: ergo
cum omnia saluari possunt sine tali memoria
in brutis, non debet concedi, quia sic exorna-
tur via, qua cognosci potest distinctio intelle-
ctus, & sensus.

Accedit quod in plerisque, in quibus illa prou-
identia, & actiones cernuntur negatur etiam à
probatas autoribus memoria. Quin etiam ipse
Philosophus 2. de Anima text. 29. 32. 156. vide-
tur negare imaginationem formicæ, vermi, &
apibus. & 2. Poff. text. 103. negat in iis, in qui-
bus non manet sensatio, id est, species in imagina-
tiua, esse aliquam cognitionem extra ipsum senti-
re, id est, non habere cognitionem obiecti non
existentis, sed tantum præsentis, & efficientis
sensum actum. Videantur Conimbricenses, & alij
de Memoria & reminiscencia in 2. de Anima, vbi
agitur de sensibus, & potentiis animæ separatæ.

Probatur es-
clusio præ-
missa.

Non esse præ-
uisionem
futuri in
brutis.
Ratio huius:

I 3
Nequit co-
gnosci præ-
teritū ut præ-
teritū nisi per
collationem.

Brutum non
agit propriè
finem.

In aliquibus
nō dari ima-
ginationem.

Solvit quatuor rationes omnes allatas, & sustinet problematice in parte sensitiva esse memoriam, vel non esse.

Sustinendo tamen intentionem Aristotelis, in illo libello, quod memoria sit in parte sensitiva; potest responderi ad ista, & quasi ducendo ea ad oppositum. Primum enim de perceptione temporis, concedit ibi Aristoteles, dicens quod primo sensitivo, quo percipimus magnitudinem, percipimus & tempus. Nec obstat quod est successivum, quia motus est successivus: & tamen motus est per se sensibilis, ex secundo de Anima. Nec obstat quod dicitur numerus, quia numerus est per se sensibilis, ibidem, & in 4. Phys. c. de tempore comment. 11. vult Commentator quod si percipiatur solus motus phantasmarum, percipitur tempus: sed istud posset exponi, quod talis motus percipitur ab intellectu, non à virtute phantastica.

12

Ad aliud, poterit dici quod aliquis sensus poterit recipere speciem actus sentiendi, & speciem illam retinere transeunte actu: & per consequens per illam potest habere actum post tempus, & ita recordari. Et cum obiicitur de actu supremæ potentie sensitivæ; potest concedi quod recordatio actus eius non competit alicui sensui, sicut nec sensui alij competit recordari proprii actus, ut accipitur ab Augustino 2. de lib. arbi. sed tantum hoc competit superiori respectu actus inferioris sensitivæ.

Aliter posset dici, secundum quod Philosophus videtur sentire secundo de Anima, quod visus aliquo modo sentit se videre: quia visio est aliquo modo colorata: & ita posset concedi quod sensatio supremæ sensitivæ continetur quodammodo sub obiecto supremæ memorativæ. Et si arguas reflexionem illius sensitivæ supra se, non magis concludit hoc, quam concludat contra Aristotelem de visu percipiente visionem.

Ad ultimum, licet probabiliter possent actus brutorum saluari, non ponendo memoriam propriam in eis, sed solum imaginativam cognitivam obiecti, quod est præteritum, licet non ut præteritum: tamen ea, quæ videmus in actibus eorum, facilius salvantur ponendo in eis memoriam.

Hinc patet Scot. esse problematice an memoria sit in parte sensitiva.

C O M M E N T A R I V S.

Sustinendo tamen intentionem Aristotelis, &c. Intentum Aristotelis, & communis est dari memoriam in parte sensitiva. Idem tenet hic Doctor, & respondet ad alias rationes prius obiectas.

Primum fuit, quod ad cognitionem præteriti, ut præteriti, requiritur cognitio temporis.

Respondet, tempus posse cognosci à sensu, sicut cognoscitur magnitudo, & numerus, & motus.

Ad secundum, quod obiicitur, nullum cognoscere actum alterius. Respondet sensum superiorem cognoscere actum inferioris.

Et si dicatur ad hoc, quod actus superioris sensitivæ non cognoscitur ab ipsa, aut ab alio sensu. Respondet primum, non referre hoc, quia saluatur memoria actuum sensuum inferiorum,

ex qua possunt illi actus convenire etiam in brutis; in homine verò actus superioris sensitivæ cognoscitur ab intellectu.

Respondet secundò, quod etiam ipsa superior cognitiva cognoscit proprium actum, sicut dicit Philosophus 2. de Anima, quod visio sit aliquo modo colorata, & videtur, potest esse species permanens in superiori sensitiva, qua cognoscit directè ipsum obiectum non solum absolute, sed etiam ut fuit terminus, & obiectum actus præteriti: & sic tollitur reflexio supra actum, ad cuius cognitionem sufficit ipsa experientia, qua cognoscit potentia se tendere in obiectum, & species manens obiecti, ut fuit terminus potentie tendentis.

Ad ultimum illud, quod in paragrapho præcedenti adducitur, ad impugnandum memoriam in bruto.

Respondet, licet illi actus possunt saluari in bruto sine prædicta memoria, tamen melius saluari statuendo in eo memoriam.

Ipsa superior cognitiva cognoscit actum proprio.

S C H O L I V M.

Ex duobus locis Aristotelis probat secundum eum, dandam esse memoriam intellectivam, & refutat responsiones Henrici. adducit etiam auctoritatem Arist. Avic. & Dam. ac rationem ex Arist. ad oppositum.

DE secundo articulo principali videtur Aristoteles quædam dicere in illo libro, de quibus concluditur memoria in parte intellectiva, dicit enim, Quorundam

13

Distinctio XLV. Quæstio III. 201

dam intelligibilem memoramur, ut quod triangulus habet tres aequales duobus rectis, &c. Hic quidem, quia didicit, & fuit speculatus.

Respondetur secundum eum ibidem, quod memoria intelligibilem non est sine phantasmate. | Contrà, non propter hoc negandum est memoriam esse in intellectu, quodlib. 6. sicut non negatur intelligere in intellectu: & tamen secundum ipsum ibi, non intelligimus sine phantasmate. *Henric. quæst. 8.*

Aliter respondetur, quod intelligibilem memoramur per accidens. Vnde dicit *Henric. ubi* ibi loquens de illis, *Quare intellectus, id est, partis intellectivæ secundum accidens, erit, supple supra.* memoria, & Damascenus ubi prius. *Intelligibilem, sicut didicimus memoramur, substantia autem ipsorum memoriam non habemus.*

Contrà, quæcunque virtus cognoscit actum, ut est obiecti, aliquo modo cognoscit obiectum, sed hoc obiectum, *triangulum habere tres*, ut est verum demonstratum, vel scitum, potest intellectus solus cognoscere, ita quod nullus sensus potest cognoscere illum actum, me speculatum fuisse triangulum habere tres.

ⁱ Præterea Aristoteles concedit ibi, quod reminiscencia soli homini inest: & hoc *6. natural. part. 5. reminiscencia soli hominis propria.* vult Avicenna, *ubi prius cap. 3.* quia ibi est sola syllogizatio. Ex hoc arguitur dupliciter. Primò, quia cognitio propria ipsi homini, videtur esse ipsius intellectus. Secundò efficacius, quia cognitio per discursum syllogisticum pertinet ad solum intellectum: huiusmodi est cognitio reminiscencie: nam reminiscens discurret à quibusdam notis ad illud, quod aliquando deciderit, cuius vult recuperare recordationem; & licet non sit ibi syllogismus, quia semper est ex præmissis ad conclusionem, (proceditur enim ibi à contrariis, vel à similibus, vel à quibuscunque habentibus ordinem aliquem in sentiri, ad illud quod quærimus) tamen nec talis collatio potest competere virtuti sensitivæ, ut videtur: eidem autem virtuti competit discursus, & cognitio terminans discursum: recordari autem terminat illum discursum: ergo, &c.

^k 14 Contra istam rationem obiicit. Primò, quia Aristoteles dicit quosdam bene *Arguit pro parte negatæ memoriæ intellectivam.* reminiscituios, quosdam malè, propter diversitatem organi: ergo reminiscitua attribuitur parti sensitivæ. Præterea, quod reminiscencia sit impossibilis, adducitur argumentum, quod recitat Themistius *primo Poster. de seruo fugitivo*, per quod probatur quod impossibile sit aliquid addiscere: quia aut illud fuit prius scitum, & ita non addiscitur; aut non, & ita si occurrit intellectui, nescit illud esse quod requirit. Hoc quidem argumentum ibi non habet evidentiam, quia quidquid necessariò inferitur ex præmissis necessariis, ex hoc ipso scitur, nec oportet quod sciam illud, quod quæsiui scire, nisi in generali, quia quæsiui scire quidquid potui inferre ex illis notis. Sed in proposito habet difficultatem; arguitur enim sic; aut ille *Reminiscencia supponit oblivionem; memoratio seu recordatio, non.* perfectè oblitus est eius, quod est, *A*, aut non: si sic, si per reminiscenciam possit redire ad memoriam eius, nescit illud esse, cuius recordationem quæsiuit, & per consequens non reminiscitur: quia reminiscens recordatur alicuius de nouo, ut prius memorati, & post tempore intermedio obliti; si non est perfectè oblitus, *A*, ergo non potest reminisci, *A*.

Confirmatur primum membrum per Avicennam *ubi prius cap. 3.* desiderium recordandi in particulari nulli bruto inest: si enim non memorat, memorari non desiderat. Similiter Aristoteles *in lib. 1.* videtur ponere memoriam pertinere ad virtutem phantasticam, cuius (inquit Aristoteles) *scilicet partis animæ, memoria sit, manifestum est, quando, & cuius phantasia est illius etiam memoria est*, & Damascenus ubi prius. *Memoria est imaginatio derelicta à sensu, secundum actum.* *Libr. 2. cap. 20.*

COMMENTARIUS.

¹⁵ *An in parte intellectivæ sit memoria.* **D**E secundo articulo principali, &c. Hic differit an in parte intellectivæ sit propriè memoria. Partem affirmativam probat ex autoritate Philosophi in litera: *quorundam intelligibilem memoramur, &c.*

Responsio. Dices quod non memoramur intelligibilem sine phantasmate. Hæc responsio est Henrici *quodlib. 6. quæst. 8.* cuius sententiam hic tacitè impugnât Doctor.

Replica. Contrà, neque intelligimus sine phantasma-

te, non inde sequitur quin intelligere sit solius intellectus & propriè.

Dices quod memoramur per accidens intelligibilem, *quare intellectus, id est, partis intellectivæ secundum accidens erit, &c.* Vbi negat nos substantiæ intelligibilem memorari, sed scientiæ tantum, aut cognitionis. Impugnat autem illam responsionem primò, quia illius potentiæ, cuius est actu cognoscere, est etiam cognoscere obiectum actus: quia cognoscit actum, ut est obiecti: sed cognoscere triangulum habere tres angulos, est solius intellectus, & cognoscere se speculatum fuisse, hoc est etiam solius intellectus, & non alterius potentiæ inferioris, quæ cognoscit obiectum sub

Responsio.

Ad ostendens potestiam speculati actum, & obiectum eius cognoscere.

sub conditionibus indiuiduantibus, & non sub ratione vniuersali sicut cognoscit intellectus scientificus.

Hæc ratio efficax est contra Henricum, qui dicit memoriam esse in intellectu per accideus, quia est proprius actus hominis, seu totius; quod autem est proprium toti, non conuenit parti, nisi per accidens, & ut est in toto, idem negat animam separatam habere memoriam talem, qualem habet coniuncta: neque cognoscere memorando actum præteritum suum, quem habuit coniuncta; sed si cognoscit actum præteritum, quem habuit coniuncta, id fieri per scientiam alterius rationis, quæ non est memoria. Dicit autem memoriam fieri in homine per habitum inclinantem ex parte intellectus (negat enim species, ut *suprà* vidimus *quest. 1.*) sed requiri ulterius præter habitum inclinantem intellectum, ut obiectum repræsentetur, ut præteritum, quod solum præsentatur à phantasmate, idem negat habitum hinc acquisitum habere actum in anima separata, ex defectu phantasmatis, cuius munus est repræsentare obiectum: neque ideo habitum illum superflue conseruari in anima separata, licet non habeat actum ex defectu præsentantis obiectum, quia sicut potentia visiva in tenebris conseruatur, & non frustra, licet in tenebris non habeat actum, ita etiam habitus prædictus non erit frustra, quia potest in anima in statu coniuncto, & perfecto animæ habere actum.

Sententia
Henrici.

17
Impugnatio. Contra hanc doctrinam vrget ratio prædicta, licet magis in specie videatur illa fundamenta adducta ex Philosopho, & Damasceno impugnare, quatenus alter dicit non dari memoriam in parte intellectiua, nisi per accidens, eorum quæ didicimus; alter verò substantiæ intelligibilium non dari memoriam, id est, obiectorum, sed scientiæ de obiectis. Ratio autem formatur sic: eiusdem potentiae est cognoscere obiectum, cuius est cognoscere actum, ut est de obiecto, seu ipsius obiecti; sed intellectus cognoscit actum suum scientificum præteritum, eiusque memoratur, ut fuit obiecti demonstrati, ut triangulum habere tres angulos: ergo intellectus cognoscit, non solum actum, sed etiam obiectum; sed obiectum est scientificum & vniuersale; ergo cognoscitur ut in ipso intellectu fuit, & non ut in phantasmate. Probatur consequentia, quia phantasma non repræsentat obiectum, ut vniuersale abstractum, & scientificum: sed solus intellectus, & species quam habet obiecti, ita repræsentat; ergo intellectus memoratur non solum actus præteriti, sed etiam ipsius obiecti, ut fuit actus terminus; & materia circa quam: ergo memoria propriè dicta, & per se, est in intellectu, & non tantum per accidens. Probatur consequentia, quia actus memorandi est præteriti obiecti tam proximi, quam remoti, ut fuit præcisè in intellectu, & non ut fuit in actu ali-

Intellectus
cognoscit
actum suum
præteritum,
ut fuit præ-
teritum.

cuius potentiae inferioris per modum repræsentantis ipsum, sub modo vniuersali, & abstracto, quo terminauit actum scientiæ.

18
Præterea Aristoteles, &c. Secundò impugnat eandem solutionem ex Philosopho de memor. & Secunda impugnatio eiusdem solutionis. Reminiscencia soli homini inest, & Auicenna idem: quia nempe in homine inest syllogizatio. Ex quibus replicat primò Doctor, quod cognitio propria ipsi homini est solius intellectus, ut propria; sed reminiscencia est propria homini ex Philosopho; ergo est solius, & propria intellectus. Minor est Philosophi. Maior superius probata, quia nulla est propria cognitio hominis, ut discernitur ab aliis, nisi illa, quæ est per animam secundum specificum gradum animæ: hæc autem est per solum intellectum, quæ proinde conuenit toti per intellectum, & animam, tanquam principium, & proinde conuenit ipsis in esse separato.

Argumentatur secundò ex illo Auicennæ: quia syllogizari est actus proprius intellectus, ita ut non sit alterius potentiae: sed cognitio reminiscencia fit per discursum; ergo, &c. Minor patet, quia est processus à notis ad aliquod quod decidit, & cuius vult recuperare memoriā, & licet ibi non sit syllogismus, inquit, quia semper est ex præmissis ad conclusionem, &c. id est, in forma concludente, non ita aliquando in reminiscencia, sed processus est à contrariis, similibus, & quibuscunque habentibus ordinem in sentiri ad illud quod quærimus, quia nempe reminiscencia fit per excitationem speciei repræsentantis præteritum, ac proinde proceditur ad alias species, cum quibus illa habet aliquam coniunctionem, ex quibus occasionalitè, & non per principium intrinsecum syllogisticum, excitatur talis species obiecti præteriti, cuius reminiscencia quæritur ex collatione illarum specierum: hæc autem ipsa collatio non est cōueniens vlli potentiae, nisi intellectui, quia ipsa est etiam reflexiua, & discursus virtualis procedendo à noto ad ignotum: sed eius potentiae est cognitio terminans ad discursum, aut collationem, cuius est ipsa collatio: ergo & reminiscencia est propria intellectus, ut sic acquisita per talem collationem.

19
Obiectio. Contra istam rationem, &c. Replicat contra rationem prædictam, quia Philosophus dicit reminiscenciam bonam, aut malam dependere à praua, aut bona dispositione organi: ergo reminiscencia tantum est in parte sensitiua. Præterea, quod reminiscencia sic impossibilis, ex argumento Themistij in 1. Poster. vis eius in hoc consistit, quia vel memoria serui fugitiui, v. g. quem quæris, ex toto decidit, & sic frustra quæris, quia inuentum non agnoscis; vel non decidit, & sic non est perfectè oblitus. Deinde ex Auicenna, qui dicit desiderium memorandi non esse in bruto; si enim non memorat, memorari non desiderat. Item ex Philosopho & Damasceno, qui videntur constituere in parte sensitiua, in qua est phantasia.

Reminiscencia soli homini non competit.

Reminiscencia fit per syllogismum.

Modus reminiscendi, & mediæ.

Obiectio.

SCHOLIUM.

Pro resolutione huius articuli, docet primò, recordationem habere duo obiecta: proximum, quod est actus præteritus; & remotum, quod est eiusdem actus obiectum. & quoad recordationem sensitiuam, præteritum requiritur in utroque obiecto, quia sensus tendit in obiectum secundum certam approximationem, vel lineam rectam, vel curuam,

Distinctio XLV. Quæstio III. 203

uam, vel aliquid simile, & huius dispositionis, etiam ut præterita, recordatur: at memoria intellectiua tantum petit præteritionem in actu. Secundò docet non idèò hominem esse malè memoratiuum, quia eius intellectus malè conseruat suas species, sed quia sensus malè conseruat suas, & probat dupliciter intellectum indelebiliter seruare species. Vide eum 1. d. 3. quæst. 6. quod tamen firmiter non asserit, ex n. 18.

15 ¹ **A**D intellectum illarum auctoritatum dico, sicut priùs dictum est, quòd actus recordandi habet duplex obiectum, scilicet proximum, & remotum, Præteritio autem quandoque requiritur in utroque obiecto, ut obiectum est: quandoque in altero tantum: sensus autem, quia non cognoscit obiectum suum, nisi secundum aliquam dispositionem, quam habet dum sentitur, iuxta illud 7. Metaph. Absentibus sensibilibus à sensu, non est palam utrum sint, an non: idèò non potest habere recordationem actus sui, ut præteriti, quin etiam habeat obiecti sensati, ut præteriti: quia ut tantummodo sic se habentis, sicut sentiebatur dum mansit actus sentiendi: intellectus autem non requirit præteritionem in utroque obiecto, sed tantum in proximo, quia enim actus eius potest esse alicuius, ut est necessarium, sicut speculandi triangulum habere tres. Idèò actus recordandi illum actum speculandi, potest habere obiectum remotum, non ut præteritum, sed ut semper uniformiter se habens: quantum ergo ad istam conditionem, respicere obiectum præteritum ut præteritum, tam scilicet remotum, quam propinquum, ita quòd utrumque cognoscatur præcisè, & necessariò ut præteritum, memoria est necessariò sensitiua: non autem necessariò intellectiua, licèt sic posset esse eius, ut statim dicitur in solutione.

Recordationis est duplex obiectum; proximum, & est actus proprius præteritus, remotum, & est obiectum illius actus. v. g. in tali distantia, vel per tale linea, rectam scilicet, in visibili.

16 ^m Ad aliud dico, quòd memoria in parte sensitiua est sufficiens ad operandum sine intellectu, ut patet in brutis: sed è conuerso memoria intellectiua non sufficit ad operandum sine memoria sensitiua, sicut nec possumus sine phantasmate intelligere, idèò non diceret Aristoteles hominem benè & malè memoratiuum, quia intellectus eius benè vel malè conseruat speciem alicuius præintellecti: sed quia memoria eius sensitiua, quæ concurret cum intellectiua, etiam ad recordationem intellectiuam, est benè, vel malè retentiu: fortè enim memoria intellectiua quamcunque semper conseruat speciem: sed non potest in suum actum, quia species sensibilis deleta est à memoria sensitiua, sine qua illa non sufficit ad operandum.

Memoria sensitiua operatur sine intellectu, non è contra.

ⁿ Hoc probatur primò, quia receptum videtur esse in recipiente per modum recipientis: & per consequens cum intellectus sit virtus immaterialis, & immutabilis ab his passionibus corporalibus, videtur quòd species eius maneat indelebiliter: propter hoc enim Aristoteles tantum assignat labilitatem speciei in memoria sensitiua, quia organum sic, vel sic patitur, vel mouetur. Probatur idem secundò, quia quando aliquis reminiscitur, oportet quòd habeat aliquid apud se manens, per quòd illud esse probat cuius priùs meminit, & pòst oblitus est, ut argumentum procedit de seruo fugitiuo: istud autem manens, non potest poni in parte sensitiua, quia illud est deletum, saltem non remanet perfectè, nec sufficienter ad actum recordandi: ergo probabile est quòd illud sit species in intellectu manens perfectè: & sic recuperata specie in memoria sensitiua, quæ aliquantulum decidit per collationem ad speciem intelligibilem manentem, cognoscitur illud obiectum recordatum, esse illud, quod fuit priùs memoratiue notum: sic igitur quantum ad primitatem, vel radicem, seu sufficientiam ex se ad actum, non solum est memoria in parte intellectiua, sed in sensitiua etiam in nobis.

Boët. 3. de con. prof. Intellectum seruare species indelebiliter probat dupliciter. De quo 1. d. 3. q. 6.

COMMENTARIUS.

21 ¹ **A**D intellectum illarum auctoritatum dico, &c. Statuit duas conclusiones ad auctoritatem istarum solutionum, supponendo primò memoriam habere duplex obiectum, nempe proximum, & remotum: proximum, ut dictum est, est ipse actus; remotum verò est obiectum talis actus. Dicit secundò, aliquando requiri præteritionem in utroque obiecto, aliquando in altero tantum. Primum requiritur memoria sensitiua ob dispositionem par-

Requisita ad memoriam. Ex parte sensus requiritur præteritione vtriusque obiecti.

ticularem sensus, quæ est obiecti præsentis, & mouentis, ut præsens fuit ad actum circa sensum tam internum, quam etiam externum, iuxta illud 7. Metaph. citatum in littera. Ex parte intellectus non semper requiritur præteritio obiecti remoti, ut quando est alicuius uniformiter se habentis ad intellectum, & in se necessarij, ut sunt obiecta vniuersalia, & propositiones de his necessariæ, quæ dicuntur æternæ veritatis. Ratio vtriusque differentie est, quia sensus percipit obiectum præsens, ut præsens, secundum circumstantiam temporis, id est, ipsum obiectum, ut in tempore existens, & præsens, idèòque

Ad memoriæ intellectiua non requiritur præteritio obiecti remoti. Ratio disparitatis inter sensum & intellectum.

non

non recordatur obiecti, nisi respectu ad illud tempus, in quo fuit præsens, & obiectum actus pro eo terminans sensationem est præteritum sub hac ratione, ut cadit sub recordatione, siue ipsum obiectum tum existat, siue non; quod enim existat pro tempore recordationis, non facit ad ipsam recordationem, quæ est eius, ut in tempore præterito affecit sensum.

21 E contra intellectus licet sit obiecti quando-
cunque secundum illam differentiam temporis, & consequenter ut præteriti, & existentis pro tempore præterito, ut mox dicitur §. *sequenti*, & in hoc æquiparatur sensui; tamen sicut est aliquando necessarium, ut quoddam triangulus habet tres, quod homo sit risibilis, & huiusmodi, quæ veritates non sunt contingentes, neque in aliquo tempore, vel pro aliqua tantum differentia temporis veræ sicut contingentes; ita etiam abstrahunt à tempore, & non cognoscuntur in ordine ad aliquod tempus, tanquam circumstantiam, aut mensuram sui, quia sunt veritatis æternæ, actus tamen de his habitus est in tempore, & contingens; ideoque obiectum remorum, quod abstrahit à tempore, sic etiam abstrahit à differentia præteriti, præsentis, & futuri, ut afficit cognitionem tam primam, quæ est obiectum proximum recordationis, quam etiam ut terminat per modum obiecti remoti ipsam recordationem. Ideo ergo ad memoriam intellectivam non requiritur, ut obiectum eius remotum sit præteritum; sed requiritur super ut proximum sit præteritum in re ipsa: quatenus itaque memoria sumitur pro recordatione obiecti totalis, tam proximi, quam remoti, ut utrumque est præteritum, sic propriè conuenit parti sensitivæ, quæ est solius contingentis, & ut in tempore existentis, & ex conditione prædicta secundum quam respicit obiectum contingens sub determinata circumstantia temporis, non tamen solius sensitivæ, sed etiam partis intellectivæ, quamvis etiam sit in eadem memoria necessarium, & aliter non se habentium respectu ad præteritum actum circa eadem.

22 Dubitari potest quomodo memoria feratur in
tempus præteritum, ut afficit obiectum remotum? Resolutio huius dependet ab ea quæstione, An sensibile commune habeat speciem propriam, aut an repræsentetur per speciem sensibilem propriam, ut coniunctum est sensibili communi. Habere speciem propriam, docet Doctor *suprà* distinct. 12. quæst. 3. Avicenna lib. 6. *moralium*, cap. de tactu. Agidius lib. 2. de Anima, cap. 6. Iandunus quæst. 18. quod de aliquibus admittit Caietanus lib. 2. de Anima, cap. 6. & Iauellus *ibidem* quæst. 24. Contrariam sententiam docet D. Thomas 1. part. quæst. 78. art. 3. & 2. de Anima lect. 13. & reliqui eius Scholæ, quam sequuntur etiam plures moderni auctores.

23 Alij dicunt modificari speciem sensibilem propriam per sensibile commune; alij verò asserunt produci speciem eandem ab utroque. Quidquid autem in hoc dicatur, respondendum est conformiter de memoria, vel duplicem speciem concurrere simul, & repræsentare obiectum ut coniuncta, nempe rem cum tempore, vel iuxta alios modos, sic etiam repræsentari per unam speciem, vel modificatam, vel mixtam utriusque, ita ut primariò res ipsa repræsentetur, secundariò verò tempus, circumstantia, aut conditio in-

diuidualis adiecta, & speciem in memoria retentam repræsentare etiam sensationem utriusque coniunctam, ut fuit pro tempore præterito, sicut & ipsa obiecta coniuncta.

24 Ad aliud dico, &c. Obscurum est quid refert particula *aliud*: quamvis doctrina in se sit clara, & præterea dubium est cui responderi prima conclusio præmissa; quia in utraque hac conclusione assignatur doctrina vniuersalis, ex qua reconciliari possunt authoritates omnes præmissæ, vel quæ dicunt in solo intellectu esse memoriam, vel quæ dicunt in sola parte sensitiva inesse: quamvis ergo Tartaretus, & Marginalistæ Doctoris citent Henricum tanquam impugnatum à Doctore, forma tamen differendi non est Henrici in loco *suprà* citato, licet neget memoriam esse in anima separata, ad quam requirit habitum, & phantasmata: videtur tamen textus Doctoris alicuius sententiam referre, & modum differendi, qui mihi non occurrir. Cæterum Doctor differit ad utrumque extremum in præmissis paragrapho, nunc probans memoriam intellectivam, nunc sensitivam; discursus ipse clarus est. In hoc autem paragrapho primùm resolvit in quo differat memoria intellectiva, & sensitiva. In hac autem conclusione, qualis sit dependentia utriusque ad invicem. Dicit ergo quod sensitiva operari possit sine intellectiva, ut patet in brutis.

Dicit secundò, quod intellectiva nequeat operari siue sensitiva in anima coniuncta, propter dependentiam vniuersalem potentiarum in operando concomitanter. Non dicit ergo Philosophus quod memoria intellectiva bene, vel malè operetur ex eo, quod non conseruet speciem, quia semper est retentiva speciei, sed nequit operari quando deperditur species in memoria sensitiva, sine qua nequit operari ex prædicta coniunctione.

25 Hoc probatur primò, &c. Subiicit duas rationes, quibus probat speciem semper manere in intellectu. Prima est à remotione causæ, ex qua sequitur eius destructio in memoria sensitiva: quia organum subiectum est causis materialibus, à quibus patitur, & mouetur, ideo Philosophus diceret speciem eius destrui ex immutatione subiecti corruptiua, vel inordinata. Sed intellectus est incorruptibilis, & immaterialis non subiectus tali motui destructivæ; ergo conseruat speciem. Secunda ratio est, quia quando aliquis reminiscitur, necessariò habet apud se aliquid, per quod illud esse sciat, cuius prius meminuit, & post oblitus est, ut argumentum procedit de seruo fugitivo *suprà* præmissum: sed illud non est species sensitiva, quæ destructa est, vel ita debilitata, ut non possit excitare potentiam ad actum recordandi: ergo probabile est quod illud sit species remanens in potentia intellectiva; quando ergo recuperatur, vel intenditur species, quæ decidit in memoria sensitiva, vel debilitata intenditur, ita ut possit mouere potentiam, tum scitur illud fuisse obiectum aliàs memorialiter notum per collationem ad speciem intelligibilem manentem. Hoc argumentum est à posteriori, & ab ipsa experientia.

26 Ad maiorem declarationem illius obiecti: Nequit intellectus reminisci, nisi ut excitatus à memoria sensitiva, neque habere actum, nisi sensitiva etiam habeat actum suum: sed deperdita specie

Sensus super
est præsentis
ut præsentis.

Intellectus est
quandoque
obiecti ab-
strahentis à
tempore.
Declaratur.

24
Dubium ex
textu.

Sensitiva
operari potest
sine intelli-
ctiva.
Non ita in-
tellectiva co-
iuncta sine
sensitiva.

25
Speciem ma-
nere in intel-
lectu.

26
Obiectio.
Intellectiva
supponit sen-
sitivam.

specie saltem, vel ita debilitata, ut non possit mouere potentiam, nequit recuperari actus memoriæ in potentia sensitua; ergo neque remi- niscentia in intellectu. Probatur minor, quia memoria sensitua, ut dicit in prima conclusio- ne, est obiecti tam remoti, quam proximi præ- teriti: sed si ex toto deleta est memoria, seu species obiecti utriusque in sensu, nequit recu- perari; ergo neque etiam sequitur actus remi- niscentiæ. Probatur subsumptum, quia recupe- ratio speciei repræsentantis obiectum in ordine ad illam determinatam differentiam temporis, quæ ipsum tempus repræsentat, nequit haberi per collationem phantasmatum, quia quantum- liber conferantur, nequit ex ipsis haberi species, aut actus repræsentans præteritum tale determi- natum cum reliquis circumstantiis, aut condi- tionibus indiuiduantibus, quæ specificant tam speciem, quam actum ipsum memoriæ sensiti- uæ, sed aliquod mixtum ex diuersis rationibus quæ in re ipsa concurrunt, aut saltem non con- currerunt ad speciem perditam per modum ob- iecti præsentis, & existentis determinatè in tali differentia temporis, loci, & aliarum conditio- num, siue ut motiui, siue ut terminatiui spe- cie, aut actus memoratiui. Nequit etiam haberi talis species ex operatione intellectus, quia neque influit in phantasia physicè; neque etiam potest exire in actum remiiscentiæ, nisi priùs fuerit recuperata species in phantasia. Ne- quit tertio recuperari species per actiuitatem ip- sius obiecti recurrentis, & applicati extrà, quia nequit applicari secundum easdem condi- tiones, saltem temporis, quod fluxit, & nequit naturaliter restitui: ergo à primo ad vltimum, species deperdita in sensu nequit recuperari ead- em, licet obiectum denuò applicetur in alio tempore, quia applicatum producet speciem sui cum ordine ad illud tempus determinatum, & consequenter imaginationem sui, non verò me- moriam. Eadè est ratio, si species fuit debilitata, aut remissa ad eum gradum, qui non sufficiat ad motionem potentiæ, quia species ab iisdem causis intenditur, à quibus producitur, & quæ sunt causæ eius priores essentielles: sed produci- tur ab obiecto in tali differentia, quæ nequit ap- plicari: ergo ab eo solo nata est intendi.

Vergetur, & deducitur difficultas.

Remissum rō posse intendi.

*27
Responsio.
Quid sit re-
miniscentia.*

*Memoria la-
psa in brutis
non restitui-
tur.*

Respondetur, reminiscentiam esse iteratam memoriam, ex Philosopho in libro illo de Me- moria, & Reminiscentia, & in hoc eam distin- gui à memoria, quod sit restitutio memoriæ lapsæ, ideòque soli intellectui competit, ex Philosopho *suprà* citato, & ex Auicenna 6. *natu- raliū, part. 5. cap. 3.* vnde dicit eam fieri per syllogisationem, & negat desiderium eius esse in bruto: ideòque soli homini competit secundum id, quod differt à bruto, differt autem secun- dum intellectum, & appetitum rationalem, cuius est reminiscendi appetitus, & non secun- dum quod conuenit cum bruto in appetitu sen- sibili, aut cognitua correspondente. Vnde ex- perientia docet etiam in brutis quando labitur memoria, non restaurari, ideòque cicur factum indomitum amplius non memoratur præterito- rum, aut disciplinæ, ut ita dicam, neque etiam patronorum, quibus aliàs obsequabatur, quod prouenire videretur ex eo, quod species priores sint deletæ. Quamuis autem aliqui statuunt in sensitiua hominis quoddam iudicium, & discursum imperfectum, ob connexionem eius

Scoti Oper. Tom. X.

cum intellectu, quamuis hoc etiam, ut suo loco differitur, sit falsum; tamen longè dispar est à iudicio, & reflexione intellectus, & composi- tione, quæ fit per diuersos actus, & interue- niente abstractione fit, quia in sensitiua quid- quid cognoscitur hoc modo, cognoscitur tan- tum directè, & per apprehensionem coniun- ctorum, non per apprehensionem veritatis, aut causæ veritatis, aut coniunctionis inter ex- trema, aut sequelæ, sed merè apprehenditur ut coniunctum directo actu, ad quem plures spe- cies concurrunt, eoque modo quo ipse intelle- ctus apprehendit actu simplici plura coniuncta, quibus neque eo actu adheret per iudicium, aut discursum; neque in sensitiua hominis admitti debet aliquis actus, qui non sit in sensitiua bruti ex natura sua; nam quod coniungatur intelle- ctui in homine, non dicit ex hoc modum co- gnoscendi, diuersum ab eo, quem habet in bruto, licet ex colligatione ad intellectum nunc ad hæc, vel alia phantasmata conuertitur, circa quorum obiecta in particulari, aut vniuersali negotiatur intellectus, aliàs non apparet ratio cur etiam in somno non iudicaret, aut discurre- ret, sicut imaginatur.

*Non esse indi-
cium formi-
le in sensu.*

28

*Duplex mo-
dus reminis-
cendi.*

*Primus mo-
dus.*

*Per excita-
tionē speciei.*

Aduertendum est itaque, reminiscentiam duobus modis contingere. Primò, quādo est qui- dem species in se non deleta in phantasia, quam- uis hîc & nunc non occurrit, neque excitatur virtute ipsius phantasie, aut ex propria virtute, quia remota ab acie eius, loco: vel certè quia phantasia distrahitur per alia fortius mouentia, ipse autem intellectus vehementius operans, & inquirens reminiscentiam præteriti, discurrens per varia obiecta, & species, trahit secum phan- tasia ex colligatione, aut subordinatione præ- missa, & imperio voluntatis sic determinantis ad talem inquisitionem memoriæ repetitæ, ut per singularia, & varia obiecta operetur, circa quæ intellectus negotiatur, donec occurrat spe- cies illa quæ sopita fuit, & mediante ea co- gnoscatur præteritum, ut præteritum, ab ipsa phantasia, non aliter, quàm aliàs cognitum, quia non aliter repræsentat species suum obie- ctum, quo casu phantasia verè memoratur, sicut priùs; non autem rememoratur, id est, non fertur in obiectum quatenus memoria eius lapsa est, sicut fertur intellectus; sed fertur directè tantum circa illud, quod in specie repræsentat- ur, quæ sicut non variat modum repræsentan- di, ita etiam neque phantasia cognoscens me- diante specie modum operandi: itaque reminis- centia propriè dicta hoc modo est solius intelle- ctus; qui fertur non solum in obiectum ut præ- teritum, sed etiam in memoriam, ut lapsam, & rediuiam, quod est propriè reminisci; non autem solum frequentare actum conuenientem mediante specie, ut est præteriti, sicut con- tingit quando illa eadem species sæpius mo- uet ad memoriam frequentatam, quæ non dicit- ur propriè reminiscencia. Vnde Philosophus de Memoria, & Reminiscentia, cap. 4. dicit, *Re- miniscens, & inuestigans corporeum aliquid mouet, in quo passio est, &c.* id est, fatigatio, nempe phan- tasia, dum inquitur memoria lapsa, per quam inquisitionem phantasia patitur.

29

*Secundus
modus remi-
niscendi.*

Secundo modo contingit reminiscentia, quando ex toto deleta est species in phantasia obiecti præteriti, remanet autem species in in- tellectu; tunc autem potest contingere reminis-

S centia

*Ad reminiscen-
tiam sufficit obiectum
de nouo occurrere sen-
sui.*

*Recuperari
posse speciem
lapseam.*

*Ratio & mo-
dus recupera-
ndi speciem.*

centia in intellectu solo, si obiectum iterum applicatum causat speciem sui in phantasia, per quam cognoscat illud in se præsens, licet non ut obiectum memoriae, seu præteritum, quia hic actus nequit esse in phantasia, deficiente specie priori: apprehensio autem intellectus sequens imaginationem obiecti præsens excitat speciem rememoratiuum obiecti in intellectu ex conuenientia obiecti, & tunc reminiscitur intellectus illius obiecti, ut cogniti aliàs in aliis circumstantiis, cuius memoria excidit in phantasia. Probabile etiam est tunc causari speciem consequentem eius in memoria sensitiua, ex collatione obiecti absolute cogniti ad illas circumstantias, quas cognoscit intellectus utendo aliis speciebus: nam sicut intellectus sequitur phantasia aliquando in compositione circa singularia respectu ad vniuersalia, quæ componit intellectus, & quorum nulla per se fuit aliàs compositio, aut species propria extremorum in ipsa ab obiectis in existentia causatis, aut aliàs applicatis sensui externo; ita etiam species, & sensatio obiecti, cuius deleta est memoria in sensu, concurrentibus aliis & ipsa sensatione, ut sit per consequentiam ad intellectus reminisceniam, causant speciem determinatè repræsentantem idem obiectum, ut fuit sub actu pro tempore præterito. Probatur, quia siue datur aliquod iudicium in phantasia, siue non, saltem sequitur intellectum ex subordinatione potentiarum: & quando intellectus speculatur ex imperio voluntatis, phantasia phantasiatur; & quando intellectus componit, etiam similiter componit extrema: sed intellectus primò determinari potest à voluntate; ergo trahi consequenter phantasia ad phantasiandum, & compositionem ex colligatione potentiarum: ergo quando intellectus per apprehensionem obiecti iterum præsens sensui, & collatione transit in actum reminiscen- tiam, etiam phantasma habet comparisonem proportionatam, ex qua causatur species repræsentans obiectum ut præteritum, & aliàs cognitum. Probatur consequentia, quia etiam somniorum in vigilia recordamur, & eorum species manet in phantasmate, tanquam præteritorum in iis circumstantiis, in quibus ex fluxu phantasmatum fuit compositio talium, & mixtio phantasmatum in ipsa phantasia in somno: ergo à fortiori quando in eadem fit similis compositio in vigilia, in qua maior est attentio potentiae; etiam remanet species conformiter repræsentans in ipsa phantasia, ut etiam experientia constat, à qua magis deducitur argumentum in hac materia. Idem etiam dicendum de visionibus imaginariis in extaticis, in quibus manet memoria non solum intellectiua, sed quædam proportionata in phantasia, ut patet in raptu Pauli, in quo intellectus sine dubio præiuit operationem sensus. Non est autem maior ratio hinc, quàm in cæteris, in quibus intellectus præit. Vnde etiam recurrit argumentum supra factum in paragra- pho præcedenti: quia intellectus recordatur actus scientifici præteriti, ad quem non excitatur à phantasia, quæ subsequitur in operando, & quæ nullam habuit, aut habere potuit memo- riam talis actus, aut cognitionem, aut speciem.

30

Deinde, quando est memoria quædam confusa in intellectu de re præterita, quam in singulari desiderat cognoscere, inquisitio eius quoad memoriam sub ratione particulari incipit ab in-

tellectu, donec perueniatur per viam inquisitionis ad memoriam eius singularem: ergo non est talis dependentia in intellectu ad phantasia in operando, ut necessariò debeat semper præire phantasia, & excitare intellectum. Antecedens probatur quia memoria confusa ideò contingit, quia cognoscitur sub aliqua ratione abstracta, vel sine conditione particulari eius aliqua, quæ fuit coniuncta, ut temporis, &c. Sed nequit hæc memoria confusa esse in phantasia, cuius species repræsentat particulariter obiectum cum omnibus circumstantiis; ergo solum potest esse in intellectu: sed ex hac memoria confusa tanquam principio proceditur ad inquisitionem obiecti sub ratione particulari; ergo intellectus aliquo modo memoratur obiecti sine eo, quod sit memoria eius in sensu, & ex tali excitatur memoria particularis in ipso sensu, quando excitatur species repræsentans obiectum sub ratione particulari, quæ fuit obiectum sensus ut præteriti: ergo datur aliqua species manens in intellectu, quæ sit causa talis memoriæ confusæ. Dico autem illam speciem esse eam, quæ fuit impressa ab actu præterito intellectus, quæ mouet tantum ad memoriam sub ratione abstracta actus præteriti, & non ad omnes eius circumstantias particulares, quod potest provenire ex distractione intellectus non attendentis, & etiam ex impedimento sensus non memorantis; nec est hoc contra naturam speciei repræsentantis ipsum obiectum, ut non moueat semper ad omne illud, circa quod nata est mouere, modò moueat ad aliqua, quia intellectus distractus per alia fortius mouentia, non est tantæ capacitatis, ut ad singula in particulari perfectè, & determinatè applicetur; nam sicut speciem repræsentantem obiectum abstractè potest abstra- here à specie repræsentante obiectum respectu ad alia; sic etiam potest moueri ad cognitionem abstractam obiecti, & confusam, quamuis illa species aliàs in alia dispositione intellectus posset mouere ad rationem particularem obiecti, quando scilicet intellectus est impeditus: vnde quando plures simul cognoscit per diuersos actus imperfectiùs, & confusiùs ea cognoscit, quàm si per vnum tantum applicaretur vni obiecto. Cæterum illæ cognitiones imperfectæ, & confusæ causantur à speciebus repræsentantibus obiectum quodlibet perfectè: neque sufficit speciem esse motiuam intellectus perfectè, quantum est ex se, nisi intellectus sit mobilis iuxta virtutem, & naturam speciei hinc, & nunc, ut etiam patet in reliquis causis naturalibus, & completæ virtutis respectu ad passiva indisposita, in quæ nequeunt habere effectum completum, & commenfuratum suæ virtuti: ita intellectus dispositus & impeditus circa alia obiecta, nequit recipere motionem perfectam huius, aut illius speciei, qualem reciperet sine tali impedimento.

Deinde, quando intellectus corrigit sensum errantem, supposita prima apprehensione talis deceptionis, ut quando sensus est difformis obiecto, v. g. visio baculi in aqua, ut fracti, visio ignis, aut splendoris ex collisione vehementi palpebrarum, aut oculis clausis, quando acies oculorum soluitur ex visione luminosi, ut Solis; tunc intellectus ut sic, corrigit sensum per principia vniuersalia, & per speciem, & experientiam, quam habet ex operatione aliorum sensuum,

*Non semper
phantasia
præit intelle-
ctum.*

*Aliquando
memoria esse
in intellectu
quando non
est in sensu.*

Ratio priorè.

*Impeditur
intellectus ne
perfectè moueatur.*

31
*Intellectus
corrigit er-
rantem sen-
sum.*

*Præit tunc
phantasia.*

sum, quamvis tum non operentur circa idem obiectum, ut tactus circa baculum: & præter operationem omnem phantasia conformem rei, & quæ est sine deceptione: quia errorem primò & per se apprehendit, & diiudicat intellectus ex principiis notis, quem sequitur phantasia operando circa obiectum per alias species receptas alias per tactum. Ergo intellectus potest primò determinare, & excitare phantasia ad operandum, & consequenter phantasia in operando non semper præter intellectum: ergo intellectus & conseruat species receptas, & potest iis uti antequam à phantasia, aut alio sensu excitetur ad operationem; sed non est maior ratio de vna specie, quàm de altera, quia æqualis est dependentia intellectus ad phantasia in omnibus operationibus suis: ergo intellectus potest conseruare speciem in memoria, quamvis alia conformis decidat, & corrumpatur in phantasia, & consequenter potest illas species & reminiscencia eius recuperari in intellectu, absque eo quòd præcesserit reminiscencia in phantasia deperdita specie.

Et tunc excitat phantasia.

Anima sensitua recordatur præteritorum.

Deinde, nisi species reseruaretur in memoria intellectiua, vel ea reseruata nisi posset intellectus ea uti, deperdita memoria sensitua, non posset anima separata recordari præteritorum: sed hoc est falsum, ut infra patebit; ergo & illud ex quo sequitur. Ergo ut rectè Doctor, conseruatur species in memoria intellectiua ex natura sua, licet pereat illa, quæ fuit correspondens in memoria sensitua. Ex præmissis itaque colligitur quòd reminiscencia propriè dicta sit solius intellectus.

32. Responso ad obiectionem suam.

Sequitur præterea responso ad obiectionem præmissam; negatur ergo maior quoad primam partem: quoad secundam verò responderetur, quando species in memoria non deperditur, excitari per intellectum inquirentem, & applican-

tem consecutiue modo iam declarato, phantasia ad memoriam præteriti. Ad minorem, negatur cum consequentia, nam potest etiam species memoratiua recuperari in memoria sensitua subsequenter ad inquisitionem, & reminiscenciam, quæ fit in intellectu: nam applicato obiecto de nouo, & apprehenso tam per sensum, quàm per intellectum, excitatur memoria intellectiua, quæ repræsentat ipsum ut præteritum, & ex hoc reminiscencia eius, ut etiam terminauit actum phantasia præteritum, qua posita, concomitatur actus in ipsa phantasia, quæ componit conformiter ad intellectum, sicut in aliis operationibus contingit eam componere componente intellectu: ex quo actu causatur species repræsentans obiectum, ut præteritum eiusdem repræsentationis, quæ fuit aliàs per speciem deperditam: sicut etiam contingit causari memoriam somniorum, quæ contingunt ex fluxu inordinato phantasmatum: ergo compositio illa in phantasia obiecti ut aliàs cogniti per sensum (inquantum sic cognoscitur per intellectum, quem concomitatur, aut subsequitur phantasia in componendo eadem extrema, sicut vice versa intellectus sequitur compositionem phantasia) relinquit speciem memoratiuam in phantasmate, quæ sit memoria præteriti ut præteritum est. Ex quo patet ad probationes reliquas illius minoris, licet enim non posset ab obiecto directè causari talis species, ut in aliis circumstantiis applicatur, potest tamen interueniente collatione phantasia, & apprehensione obiecti causari, quatenus illa collatio regulatur per intellectum non obiectiue, sed ut trahentis phantasia, ut operetur determinatè, circa id quod notum est intellectui particulariter. Per idem etiam patet ad illud, quod dicitur de intentione speciei remissæ.

Modus recuperandi speciem in phantasia.

SCHOLIUM.

Resoluit dari memoriam intellectiuam. Primò, quia conueniunt ei omnia requisita ad recordandum, relata n. 5. & 6. Secundò recordamur volitionum, & intellectuum, aliàs non possemus de his pœnitentiam facere, sed in hos actus non potest sensus. Tertiò, recordamur necessarij, quæ tale, quod sensui non conuenit. & soluit auctoritates in contrarium.

17. ° Dico ergo quantum ad istum articulum, quòd in intellectiua est memoria, & actus recordandi propriè dictus: supposito enim quòd intellectus non tantum cognoscat vniuersalia (quod quidem verum est de intellectione abstractiua, de qua loquitur Philosophus, quia sola illa est scientifica) sed etiam intuitiue cognoscat illa, quæ sensus cognoscit, quia perfectior & superior cognoscitiua in eodem, cognoscit illud, quod inferior: & etiam quòd cognoscit sensationes (& utrumque probatur per hoc, quòd cognoscit propositiones contingenter veras, & ex eis syllogizat: formare autem propositiones, & syllogizare, proprium est intellectui: illarum autem veritas est de obiectis ut intuitiue cognitis, sub ratione scilicet existentia, sub qua cognoscuntur à sensu) sequitur quòd in intellectu possint inueniri omnes conditiones prius dictæ pertinentes ad recordari: percipere enim potest tempus, & habere actum post tempus, & sic de cæteris.

P Et potest breuiter recordari cuiuscumque obiecti, cuius potest memoria sensitua recordari, quia potest illam actum, qui est proximum obiectum intuitiue, cognoscere quando est, & ita recordari postquam fuit; Potest etiam recordari multorum obiectorum proximorum, quorum non potest sensitua recordari, utpotè omnis intellectiōis, & volitionis præteritæ. Quòd enim talium recorderetur homo, probatur.

Sciti Oper. Tom. X.

S 2 tur,

tur, quia aliàs non posset pœnitere de malis volitionibus, nec prœteritam intellectio-
nem vt prœteritam conferre ad futuram, nec per consequens ex eo quòd ista specula-
tus est ordinare se ad speculandum alia sequentia ex istis: & breuiter omnia destruun-
tur, si intellectio, & volitionum prœteritarum non recordamur.

*Intellectio-
num, voli-
tionum, &
necessariorum
per solum
intellectum
recordamur.*

Istorum autem non potest aliquis sensus recordari, quia non cadunt sub obiecto
alicuius sensus: ergo illa recordatio est propria intellectui, & hoc ratione obiecti pro-
ximi. Est etiam alia propria, non solum ratione obiecti proximi, sed remoti, vt recor-
datio, quæ tendit, in necessarium, vt necessarium, vt in obiectum remotum, cuius-
modi est recordatio habens pro obiecto remoto triangulum habere tres: nam obie-
ctum proximum recordationis, scilicet actus tendens in tale obiectum, non potest esse
nisi actus partis intellectiue.

Sic ergo patet quòd aliqua recordatio est propria intellectui ex ratione vtriusque
obiecti actus, scilicet tam proximi, quàm remoti: aliqua etiam ratione obiecti proxi-
mi est: ita propria, quòd non posset competere sensui aliqua ex ratione obiecti pro-
ximi competit intellectui, tamen potest competere sensui, vt pote si intellectus intui-
tiue intellexit me videre album, postea intellectus recordatur me vidisse album. Hoc
quidem obiectum proximum, & remotum posset esse obiectum recordationis non
solum sensitiue, sed etiam potest esse obiectum recordationis intellectiue, & est,
quandocunque fit collatio ex tali recordatione per discursum ad aliud syllogisticè
concludendum: alicuius tamen sensitiue, vt pote supremæ, sensatio prœterita non
potest esse obiectum proximum, nisi tantum recordationis intellectiue, vt tactum est
in articulo præcedenti.

18

*Innuat sô-
lutione au-
thoritatum
adductarum.
num. 14.*

Nulla tamen recordatio pertinet ad intellectum, inquantum est præcisè abstra-
ctiue intelligens, nulla etiam, ex hoc, quòd pertinet ad intellectum, requirit dupli-
cem prœteritionem, scilicet in vtroque obiecto; nulla etiam pertinet ad intellectum
tanquam primariè, & radicaliter sufficientem ad recordandum propter has tres con-
ditiones, vel aliquam earum, intelligendæ sunt, vel exponendæ omnes auctoritates
Aristotelis, & aliorum negantium in parte intellectiua memoriam. Quando enim
obiicitur contra secundam rationem in illo articulo, quæ procedit ex actu reminiscen-
di, per hoc, quòd Philosophus ponit reminiscituios, & non reminiscituios ex dispo-
sitione organi; patet ex dictis, & specialiter ex tertia conditione, & explicatum est
fatis supra.

*Reminis-
centia petit
obliuionem
nō totalem,
sed quòd
phantasma
sit debilita-
tum, quod
restauratur
collatione
vel similis
vsi.
& 9. Trin.
cap. 6.
f. 1. de Ani-
ma.*

Ad illud de seruo fugitiuo, est solutum, si verum est quòd species intelligibilis
semper manet, & sensitiua aqualiter perdita per collationem quandam, vel vsum
aliarum specierum similium recuperatur perfectè. Tunc enim scitur istud nunc re-
cordatum esse illud quod prius, vel post fuit recordatum, & post oblitum, per speciem
quiescentem in intellectu: sicut si species Petri visi quiescat in virtute phantastica, li-
cèt nunquam vtar illa, postea tamen occurrente Petro visui, statim cognosco ipsum
esse Petrum per collationem ad hanc notitiam intrinsecam, secundum quod docet
Augustinus 8. de Trin. cap. 6. Si autem nihil poneretur remanere in tali obliuione, per
collationem ad quod posset sciri illud esse, quod reminiscendo quærebatur; non vi-
deretur quòd in fine posset sciri illud esse, magis quàm de seruo fugitiuo ignoto.

19

Ad aliud, quòd ponitur habitus phantasie, saltem non habetur ex hoc, nisi quòd
de memoria sensitiua: quòd enim præter illam sit alia, quæ est firmitas intellectus in
illo libro; patet, vbi dicit scientiam, aut sensum, cuius habitum dicimus esse memo-
riam, scientiam pro intellectu, sensum pro phantasia, cuius prius dixit memoriam
esse habitum. Ista tamen auctoritas quæreret expositionem, si poneretur memoria
sensitiua distincta potentia: sed non est ad propositum hîc de hoc discutere.

Quod adducitur de Dam. *substantia ipsorum memoriam non habemus*: verum est, vt
obiectorum prœteritorum: & sic non est recordatio eorum, quæ requirit duplicem
præteritionem.

COMMENTARIUS.

*3
Conclusio
principalis.
Dati memo-
riæ in parte
intellectiua.*

¶ Ico ergo quantum ad istum articulum, &c.
Hæc est conclusio principalis huius ar-
ticuli, quæ ex dictis deducitur, nempe dari me-
moriæ in parte intellectiua propriè dictam,
eâmque tenet expressè Augustinus per plura ca-

pita lib. 10. Confess. à c. 8. usque ad 19. Contrariam
sententiam tenet D. Thomas variis in locis, po-
tissimum 1. part. q. 89. art. 6. vbi de hoc differit in
terminis, & 2. contra Gentes, cap. 74. vbi tenet in-
tellectum quidem esse conseruationem specie-
rum, & quantum ad hoc dari in eo memoriam,
quia tamen illæ species repræsentant tantum
naturas vniuersales, & non singulares, id est
cum

*Sententia D.
Thoma.
Negatiua.*

Declaratur. cum conditionibus determinatis, loci, temporis, & huiusmodi, circa quæ versatur sensus, non esse memoriam præteriti ut præteriti, in intellectu, cuius obiectum est vniuersale, quod abstractum à talibus conditionibus. Priori loco in responsione ad secundum, dicit intellectum posse actum suum singularem, & se intellexisse, non tamen sub ratione præteriti determinata: ubi Caietanus dicit cognosci præteritum sub ratione præteriti in actu signato, non verò in actu exercito, quod est dicere, cognosci præteritum sub ratione vniuersali, & abstracta, non verò ut hic, & nunc. Idem docuit Albertus in *Summa de homine tract. de memoria*, aliique discipuli D. Thomæ in prædicta loca.

34 *Sententia affirmativa Doctoris.* Conclusionem Doctoris tenent plures tam moderni, quam antiqui, quos infra citabimus, eamque teneret D. Thomas, si admitteret intellectum nostrum cognoscere singularem in re ipsa existentia cum suis conditionibus indiuiduantibus hic, & nunc; dicit enim conservari species in intellectu, sed earum representationem, esse abstractam à conditionibus prædictis: quia representant tantum vniuersale, quod est obiectum intellectus, & non singulare, sed solius sensus, ac proinde datur species eius in sensu, cuius est obiectum, non verò in intellectu. Totam ergo concertatio reducitur ad fundamentum vtriusque sententiæ: nam Doctor ex hoc probat dari memoriam in parte intellectiua, quia cognoscit singulare, & quidquid à sensu cognoscitur, & secundum modum, quo cognoscitur, ac proinde habet speciem eius.

Obiectum motuum intellectus ut in hoc statu est quidditas rei materialis iuxta D. Thom. D. Thomas 1. part. quæst. 12. art. 4. quæst. 84. art. 7. quæst. 85. art. 1. docet quidditatem rei materialis esse obiectum nostri intellectus motuum, saltem pro statu coniunctionis; quæstione autem 80. art. 1. & quodlib. 12. q. in 8. qq. disputatis de Anima, art. 20. admittit singularem cognosci ab intellectu nostro indirectè, seu reflexè, & non per speciem directè representantem, sicut cognoscuntur vniuersalia. Ita etiam discipuli eius hanc sententiam defendunt, Caietanus citatus, Capreolus, in 1. distinct. 36. quæst. 2. in solut. argumentorum Ferrariensis, 1. contra Gentes cap. 65. & lib. 3. de Anima quæst. 13. Conimbricenses in 3. de Anima cap. 5. quæst. 4. problematice licet; hanc tamen ut probabiliorē, & magis Peripateticam, quam sequitur Aureolus in 1. distinct. 35. quæst. 4. art. 1. Argentinas in 4. distinct. 50. quæst. 1. art. 2.

35 *Conclusio Doctoris.* Conclusio Doctoris hic est contraria, nempe dari cognitionem, & speciem directè representantem singulare in intellectu nostro coniuncto, etiam in hoc statu. Intendit appellatione singularis rem existentem hic, & nunc, & in hoc loco, prout Porphyrius sumit, & definit singulare per ordinem ad accidentia, quæ in re ipsa & existentia ei conueniunt; non autem intelligit singulare metaphysicè sumptum, prout de eo agit in 2. distinct. 3. quærens per quid indiuiduatur quælibet natura; & ibi negat cognosci determinatè à sensu pro hoc statu. Sententiam hanc tenet Richardus in 2. distinct. 24. quæst. 4. Durandus distinct. 3. quæst. 7. Gregorius in 1. distinct. 3. quæst. 1. Burius, & alij in 1. Phisicorum in textum 49. ubi dicit Philosophus intellectum esse vniuersalem, sensum verò singularem. Suarez lib. 4. de Anima cap. 3. & cap. 1. Conimbricenses cap. 3. de Anima cap. 8. quæst. 5.

Scoti Oper. Tom. X.

Idem definitè docent Iandunus quæst. 11. Apollinaris quæst. 12. Probatur ratione Doctoris: Probatio conclusio. Superior & perfectior cognoscitiua in eodem cognoscit quidquid cognoscit inferior cognoscitiua, & imperfectior; sed sensus cognoscit intuituè singulare hoc modo sumptum, ut de eo disserimus; ergo & intellectus; nam sicut cognitio ipsa, quæ ad perfectionem spectat tribuenda est perfectiori, & superiori potentie, ita etiam modus cognoscendi, qui perfectionem dicit tribuendus est eidem. Probatur maior, quia idè est aliqua potentia superior, & perfectior in eodem ordine, & genere, quia excedit in operatione, & modo operandi: ergo quidquid perfectionis est in cognitione, & modo cognoscendi sensus, tribui debet intellectui, si alioquin imperfectio quam excludit, cadit in potentiam superiorem.

Probatur antecedens cum consequentia, potentia superior in eodem ordine dicitur, quia est vniuersalior quoad actum, & obiectum, ut patet de sensu interno comparato ad externum, qui fertur in obiectum singulorum, & actus, ut præsentis sunt, & vterius non præsentis, & præteritis cognoscit. Patet etiam de intellectu Angeli, qui cognoscit perfectè res naturales, etiam sensibiles, sub propria ratione, & spirituales, & vniuersum genus entis naturalis: & quamuis ad hæc etiam se extendit intellectus humanus ex natura potentie: tamen ab Angelico exceditur in perfectione cognitionis. Item, intellectus diuinus infinitè excedit omnem cognitiuam creatam, ita ut si aliquid obiectum esset quod cognosceretur ab inferiori, & non posset cognosci ab Angelo, aut à Deo, sequeretur imperfectio in utroque: ergo idem dicendum de intellectu nostro, ut comparatur ad sensum, non compati cum perfectione eius ignorare quod cognoscit, aut imperfectius attingere obiectum, quod perfectiori modo attingitur à potentia inferiori: sed perfectius attingitur obiectum per cognitionem intuitiuam, & in propria existentia, & ut præsens, quàm sub ratione vniuersali, & abstracta ab his: ergo hoc concedendum est intellectui sicut conuenit sensui. Patet subsumptum, quia ratio vniuersalis obiecti non accedit ad perfectionem singularem, & existentis cum aliis conditionibus indiuiduantibus in esse entis: ergo neque in esse intelligibilitatis, idèque intellectui Angeli conceditur hic modus cognoscendi: ergo etiam intellectui nostro est concedendus, alioquin sine sufficienti fundamento limitatur eius perfectio: nam qui dicunt animam separatam

Vilifari intellectum humanum ex opposito. non posse cognoscere per species etiam infusas, res superiores, aut inferiores, nisi conceptu confuso & imperfecto, idèque coniungi corpori ut perfectius cognoscat, & in ipso corpore limitari ad solam quidditatem abstractam rei materialis, ut est sententia D. Thomæ, quoad vtrumque membrum faris arctant perfectionem eius, & sine sufficienti fundamento. Videretur enim retinere principia Philosophorum quorundam, qui errarunt circa virtutem intellectus, & modum cognoscendi per solam assistentiam intelligentiæ extrinsecam, quamuis non conclusionem, eaque quæ illi distulerunt de modo intelligendi animæ per conuersionem ad superiora, & phantasmata accommodare ad virtutem innatam ipsius potentie.

S 3 tentiæ

Potentia superior cognoscit quidquid cognoscit inferior.

36 *Potentia superior dicitur quia vniuersalior quoad actum & obiectum.* *Exempla.*

Perfectior est attingentia obiecti sub ratione propria, quàm sub ratione communi.

Error Philosophorum non virtutem intellectus, & modum cognoscendi per solam assistentiam intelligentiæ extrinsecam, quamuis non conclusionem, eaque quæ illi distulerunt de modo intelligendi animæ per conuersionem ad superiora, & phantasmata accommodare ad virtutem innatam ipsius potentie.

tentiæ intellectiue, & in hoc tantum corrigere eorum errorem.

37 *Inconueniens aliis deducitur.* Ex utroque autem modo philosophandi de anima coniuncta, & separata, sequitur intellectum eius non attingere obiectum suum in particulari, & sub ratione vltima essendi, quæ est singularis & existens, sed sub conceptu tantum confuso: *confuso* dico, quia licet attingat sub conceptu abstracto quiditatis, & distincte: tamen ut hic conceptus comparatur ad ipsam rei actualitatem, est imperfectus rei, & confusus, non attingens vltimum eius gradum, & perfectionem in ordine, ad quem dicitur esse ens, nempe ut actu existit, vel possit existere.

Confirmatio prima. Confirmatur ergo ratio prædicta, primò. Intellectus secundum naturalem inclinationem nata est habere naturalem finem, in quo perficitur, & beatificatur beatitudine naturali, prout existit finis ille in re ipsa: ergo nata est attingere finem illum in re ipsa. Antecedens suppono, quia operatio, virtus, & media operandi, concessa sunt intellectui, ut attingat finem aliquem extrinsecum, à quo in re ipsa potest perfici; ergo ille finis debet esse possibilis attingi, ut in re ipsa est, aliis non sufficienter beatificaret intellectum, aut satiare eius appetitum. Patet consequentia, quia intellectus ut eleuatus, respiciens finem supernaturalem non beatificatur, nisi ut in re ipsa coniungitur fini per visionem eius: ergo appetitus etiam naturalis eius nequit satiare in via, nisi etiam coniungatur fini: sed finis eius in via est eius obiectum, nam ille est finis potentie, circa quod vltimatè tendit, & cui vnitur: ergo potest vltimatè attingere obiectum in via secundum quod in se est in essendo, & consequenter si obiectum eius est res materialis, potest illud in re ipsa attingere, ut existens, & non solum per conceptum confusum, & abstractum secundum rationes vniuersales.

38 *Responsio.* Dices finem naturalem intellectus esse cognitionem substantiarum separatarum, & veritates necessarias, quæ sunt abstractæ.

Impugnatio. Contrà, si ille finis est ex natura potentie: ergo eius appetitus naturalis exigit coniungi tali fini in re ipsa, & secundum propriam rationem finis, ut attingibilis est naturaliter, quod dico ad excludendum Deum, qui nequit in se naturaliter attingi, sed per eleuationem potentie. Et probatur consequentia, quia finis potentie satians appetitum eius nullus esse potest, nisi is, qui secundum rationem propriam est talis, & ut in re est: ergo neque aliquid est ad finem ut ad finem, nisi sub ratione propria. Patet antecedens, quia in re ipsa debet supponi ad operationem potentie, ut est ad finem, loquendo de fine reali, ad quem est potentia, & de vero fine, cui ex se comperit esse causa: sed conceptus obiectui, & vniuersales, non sunt ita in re ipsa ante operationem potentie, sed fiunt per ipsam eius operationem abstrahentem, ut maximè conceditur in sententia aduersa: ergo non possunt esse finis potentie prior ipsa eius operatione.

Potentia abstrahens cognoscit id à quo abstrahit conceptum. Deinde, omnis abstractio per operationem potentie supponit id, à quo fit abstractio, esse notum potentie sub ratione propria, antequam abstrahat rationem vniuersalem sibi, & aliis per collationem eorum: sed illud est singulare: ergo attingitur singulare ab intellectu abstrahente

sub ratione propria. Probatur maior, quia potentia conferens aliqua determinata ad inuicem prout conueniunt, & differunt, debet ferri in utramque rationem communem, & particularem, aliis non cognosceret extrema prout extrema sunt conuenientiæ, & differentiæ: ergo cognoscens Petrum & Paulum conuenire in esse hominis, & differre in esse determinato Petri, & Pauli, necessariò agnoscit hoc esse, & principium, seu fundamentum differentiæ inter utramque. Ergo appetitus intellectus, ut fertur in illa extrema, nequit sariari, nisi cognitio extremis: appetitus, inquam, collatiuus intellectus, quo discernit inter ipsa extrema; nam virtus illa collatiua datur in ordine ad cognitionem extremorum in seipsis, cum collatio ipsa se extendat ad differentiam extremorum. Et sic etiam de aliis veritatibus abstractis, quæ communia sunt substantiis separatis, & enti materiali: nam licet intellectus non attingat res spirituales sub ratione propria, inclinatur tamen ad hanc cognitionem, & eam habet extra præsentem statum separatus, ex quo appetitu etiam inclinatur ad abstractionem ab entibus materialibus, ut posset saltem in confuso attingere res spirituales imperfectè secundum rationes quasdam transcendentes, & pro differentia earum excludens imperfectionem materialium, & substituens negationes, ut vel sic attingat aliquem proprium conceptum ipsorum, qui nullo modo satiat appetitum potentie, quamuis in eo sistit, quia nequit ulterius progredi, ob imperfectum motum, & media cognoscendi inferioris ordinis: sed ex appetitu rectè cognoscitur finis per se potentie; ergo ex appetitu cognoscendi substantias spirituales sub ratione propria, rectè colligitur eas sub hac ratione cadere sub obiecto naturali potentie.

E contra verò descendendo ad ens materiale, quando cognoscitur sub ratione propria, ut est hoc ens, satiat perfectè intellectus, ut amplius non procedat inuestigando: ergo signum est cognoscere illud sub ratione propria, quæ tale est, & existens.

Secundò confirmatur eadem ratio; intellectus corrigit sensum ut *suprà* dictum est, v. g. visum operantem difformiter ad obiectum in re ipsa corrigit non solum ex principiis vniuersalibus, sed ex particulari experientia, quam habet per alium sensum hunc, & nunc, vel aliis habuit: sed corrigit cognoscendo deceptionem, ut est hunc, & nunc sensu: ergo cognoscit operationem sensus, ut fertur in obiectum in re ipsa, ut est difforme visioni: sed hoc repugnat, nisi cognoscat obiectum sub ratione propria, & prout in re est, & simul ipsam visionem difformem, ut difformis, & quæ est visio repræsentans difformiter in esse visionis, qua attingit obiectum: ergo hoc cognoscit intellectus intuitiue, prout hunc, & nunc, est obiectum, & prout visio se habet ad ipsum, & consequenter attingit utrumque sub hac ratione propria hunc & nunc. Cognoscit præterea intellectus operationem sensus externi hunc & nunc, & circa quod operetur, & quando, cum reliquis circumstantiis, & quando non operatur circa tale obiectum, & quomodo, si perfectè, si imperfectè. Aliis nullum posset esse in voluntate imperium in sensum externum applicandum operationi,

Conferens aliqua debet cognoscere extrema.

Appetitus collatiuus est in ordine ad cognitionem extremorum.

Idem patet ex modo quo intellectus inuestigat proprium conceptum substantiarum separatarum.

Cessat inuestigatio entis materialis, quando cognoscitur sub ratione propria.

39 *Confirmatio 2. Intellectus corrigit sensum errantem.*

Cognoscit operationem sensus.

Voluntas imperat sensui externo.

operationi, aut remouendum, aut etiam apponere modum operationi, si intellectus non fertur tam in operationem, quam etiam in ipsum obiectum, & modum operandi circa ipsum; neque satiari posset appetitus voluntatis imperantis dum in euentu ipsa sensus operatio ponitur, nisi intellectus tam operationem, quam

Amor est in voluntate, & appetitus obiecti singulari.

Intellectus cognoscit differentiam indiuiduorum.

Colligit per experientiam conclusionem.

40
Responsio.
Impugnatio.

Responsio.
Impugnatio.

Si intellectus cognoscit phantasma cognoscit singulare.

41
Responsio.
Impugnatio.

reliqua concurrentia eidem repræsentaret. Nullus etiam appetitus, aut amor, circa obiectum singulare posset innasci in voluntate, nisi intellectus hic & non proponeret obiectum illud ut præsens est, vel absens, iuxta modum, quo voluntas in ipsum tendit per fruitionem, aut desiderium. Item, intellectus non posset discernere inter Petrum & Paulum indiuidua, nisi utrumque cognosceret secundum condiciones suas indiuiduales, hic, & nunc præsentis, nullam posset habere experientiam ab effectu de aliqua re in particulari, & à posteriori per operationem, nisi cognosceret rem ipsam, & operationem, ut ab ea procedit hic, & nunc, & vniuersum concidit omnis inuentio ab effectu ad causam, si intellectus nequit utrumque ut hic & nunc coniuncta, neque posset figuram hanc discernere ab alia, ut quadrangulum à triangulo, si intellectus non cognosceret indiuiduum sub sua determinata ratione hic & nunc existens.

Dices intellectum cognoscere ista in phantasmate.

Contrà, intellectus nequit cognoscere per phantasma tanquam per medium cognoscendi; ergo requirit, vel ipsum esse obiectum concurrere, ut est præsens; vel certe aliquam eius speciem, quæ sit principium talis cognitionis: quia si aliàs immediate ipsum phantasma moueret intellectum possibile ad talem cognitionem, etiam obiectum in re præsens sic mouere posset.

Dices, cognosci illa in phantasmate tanquam in ratione cognoscendi cognita.

Contrà, si ipsum phantasma repræsentat obiectum in se præsens, & simul actum sensus externi, ut fertur in obiectum cum omnibus circumstantiis temporis, loci, & situs, &c. & intellectus fertur in phantasma tanquam in rationem cognitam, ut est sic obiecti; ergo intellectus fertur in obiectum sub ratione propria, qua terminat sensum, & consequenter illud cognoscit, ut præsens est, & sub ratione propria, quod effugitur.

Deinde quæritur quid concurrat ex parte intellectus tanquam medium talis cognitionis eliciendæ, & quod repræsentat phantasma, seu obiectum in phantasmate? vel ergo species repræsentans obiectum sub tali ratione, aut ipsum phantasma ut fertur in obiectum: sed sic sequitur intentum, nempe intellectum & cognoscere singulare determinatum, ut in re ipsa est, & habere speciem sic repræsentantem. Pater sequela, quia cognoscit ipsum phantasma sub ratione sua singulari, ut est talis obiecti, & ipsum consequenter obiectum ut terminat phantasma repræsentans: utrumque autem est singulare; ergo, &c.

Dices speciem vniuersalem, quam habet intellectus, repræsentare utrumque.

Contrà, hoc effugium est: quia si species vniuersalis repræsentat obiectum, ut in phantasmate est, perinde se habet quantum ad intentum: quia sic sequitur intellectum cognoscere singulare sub ratione propria per talem speciem, non

secus ac cognoscitur ab Angelo per speciem infusam, quæ repræsentat naturam, & sua indiuidua existentia, ut statuit D. Thomas, quæ species in hoc etiam dicitur differre per se à specie impressa. Deinde species impressa intellectui, si repræsentat singulare, illud primò repræsentabit, & naturam secundariò ut abstractam. Hoc autem destruit fundamentum oppositæ, quo dicitur intellectus esse vniuersalem tantum. Probatur antecedens, quia illa repræsentans indiuiduum determinatum, ut sit conformis rei nequit repræsentare aliquid, quod est in indiuiduo, nisi ut singulare est; ergo repræsentat totum, quod repræsentat, ut indiuiduum.

Dices, indiuiduum cognosci tantum indirectè, per accidens, ut alij dicunt, vel reflexè.

Contrà, nequit intellectus ex reflexione in aliquem suum actum cognoscere indiuiduum, si nullus actus eius sit indiuidui, ut obiecti: ergo, &c. Probatur antecedens, si intellectus nequit cognoscere indiuiduum, quia tantum est vniuersalem ex natura sua, & modo determinato cognoscendi; neque species vlla intellectus repræsentet directè, & per se indiuiduum, cum repræsentatio expressa actus intellectui sequitur modum repræsentandi obiectum, & in illud tantum fertur, quod tantum repræsentatur in specie, sequitur nullum actum directum intellectus repræsentare indiuiduum; sed actus reflexus intellectus, ut fertur in directum, tantum cognoscit ipsum actum directum, & obiectum quod repræsentat hæc reflexio, nequit repræsentare indiuiduum determinatum, de quo quæritur.

Dices cum D. Thoma, reflexionem fieri super ipsum phantasma, cognita prius natura vniuersali, & sic cognosci indiuiduum in phantasmate. Ita docet q. 2. de veritate, art. 6.

Contrà, redit ratio iam præmissa: quia nequit intellectus moueri ad reflexionem, nisi ex aliquo, quod sit cognitum tanquam ex noto, vel per medium cognoscendi incognitum; quidquid hoc secundo modo intelligit, intelligit directè, & non reflexè: priori autem modo nequit sic reflexè. Quod probatur, quia illud notum est tantum natura vniuersalis, & indifferens ad omnia, quibus conuenit, & quæ potentia tantum passiva, ut ita dicam continet inferiora, & non actu, aut intelligibilitate: sed talis ratio indifferens formaliter nequit determinare intellectum ad cognitionem determinatam, & expressam huius indiuidui determinati magis quam alterius, neque etiam esse ratio cognoscendi aliquod determinatum: ergo, &c. Deinde redit ratio, per quam supra hanc responsionem reiecit.

Hinc excluditur modus dicendi Soti 1. Physic. quæst. 2. art. 2. qui dicit intellectum determinati ad cognoscendum indiuiduum, ut cognoscitur à phantasia.

Contrà, non per speciem vniuersalem, neque per obiectum eius; quia utrumque est impossibile: idè enim nequit directè repræsentare indiuiduum ex propria, & intrinseca determinatione speciei, quæ est sua repræsentatio; quia species est obiecti, ut abstrahit, & nullam dicit connexionem actu ad indiuiduum determinatum, aliàs repræsentaretur ut actu in indiuiduo, & ut singularis sine abstractione: ergo determinatio nequit esse per speciem, aut impressam, aut expressam, quæ vniuersales sunt obiecti in repræ-

Retorquetur responsio.

Indiuiduum cognosci quòd tale est.

42
Responsio.

Quid sit reflexio, & quid per eam cognoscatur?

43
Responsio.

Impugnatio.

Reflexio non excedit suum motuum.

44
Modus dicendi Soti.

Impugnatio.

Cognitio indiuidui in phantasmate nequit subsistere.

sentando, nequit esse à solo intellectu, aut virtute eius, aliàs intelligeret sine concursu obiecti: nequit esse à phantasmate, quia huic negatur concursus immediatus in intellectum possibilem, & solum admittitur concursus eius ad speciem illam vniuersalem, cooperante intellectu agente: ergo nequit illa determinatio subsistere ad causam vllam, à qua sit, neque consequenter intellectio indiuidui, tenendo intellectum esse ex natura sua tantum vniuersalem. Accedit quod si intellectus quocunque actu suo cognoscit indiuiduum, ut est in phantasmate, vel præsens, vel præteritum, cognoscat indiuiduum sub ratione propria, & in ordine ad tempus determinatum: quia sic repræsentatur in phantasmate: ergo ille actus relinquit speciem sui in memoria intellectiva, sicut ceteri actus intellectus; & consequenter datur sic memoria præteriti in intellectu, quod est intentum principale, & conclusio, quæ negatur. Probatur consequentia, quia actus reflexus potest esse intensus, & cum vehementi attentione potentia; & licet sit reflexus, non refert, quia est directus sui obiecti, licet dicatur reflexus, quia est actus alterius potentia; ex aliquo noto: nam intellectus per plures collationes ex obiectis, & principiis notis causat plures notitias, quarum species manent in ipso, ut memoria est. Ergo etiam huius actus potest esse species in memoria, quæ repræsentabit actum ut fuit singularis pro tempore præterito præsentis, & consequenter erit vtriusque obiecti tam remoti, quam proximi ut præteriti; quod ad intentum nostrum sufficeret: quamvis nulla sit ratio magis asserendi cognitionem indiuidui fieri in intellectu, quam etiam speciem: quia sicut talem habet in memoria sensitiva, & imaginatione, potest habere in intellectu: idem negatur in intellectu, quia nequit cognoscere singulare, ut tale, quod solum respiciat vniuersale.

Dices cum aliis cognosci singulare cognita tota collatione accidentium eius.

Contrà, quæritur de modo, & medio cognoscendi: in primis vel cognoscuntur accidentia ut sunt reipsa in indiuiduo, & sic cognoscuntur ut singulæ, & ut in propria existentia sunt, vel fuerunt, & sic datur intentum; vel cognoscuntur tantum sub ratione vniuersali, & indifferenti, & sic cognoscendo non cognoscitur indiuiduum determinatum, neque accidentia, ut insunt in indiuiduo tanquam conditiones indiuiduantes eius: ergo neque indiuiduum: sed ex parte intellectus, nisi habeat medium cognoscendi repræsentans accidentia priori modo, nequit cognitio determinati indiuidui fieri, neque accidentia cognosci, ut sunt indiuidui, sed tantum sub ratione vniuersali, & compositio facta per intellectum non sit ex motiuo sufficienti determinatè ad cognitionem indiuidui determinati, sed illa compositio respicit aliquid possibile & indeterminatum, quod nihil facit ad proprium. Hinc excluditur responsio Caietani de conditione indiuidui, aut præteriti in actu signato, & non exercito; nam si differentia illa ponatur ex parte obiecti, idem est actus signatus, & indifferens, aut vniuersalis, & indeterminatus, quod est idem dicere ac non cognosci indiuiduum hoc sub determinata eius ratione; aut hanc differentiam temporis determinatam, sed solum sub ratione vniuersali, & confusa. Si autem differentia assignata dicit modum

ipsum, si vllus datur in exercitio, destruit seipsam: si verò dicat modum actus non secundum entitatem, sed secundum representationem, redit in primum membrum impugnatum.

Tertiò confirmatur ratio principalis. Hæc 46
propositio & prædicatio in actu exercito, *Petrus currit nunc*, est vera illo currente; est falsa eo sedente. Fit autem per intellectum; ergo cognoscit copulam, prædicatū, & subiectum, & determinationem temporis positam ex parte prædicati, aliàs non posset formare propositionem, aut cōferre prædicatum ad subiectum per copulam, nisi apprehensis extremis, & copula. Præterea, agnoscit determinatè veritatem, & falsitatem eiusdem propositionis, quando determinatè vera, vel falsa est; ergo determinatè cognoscit obiectum, ut in re est determinatè, vel non est. Patet consequentia, quia aliàs non posset ignoto obiecto, ut est materia enuntiationis circa quam, iudicare conformitatem, aut difformitatem propositionis ad ipsum obiectum, si hoc esset ei ignotum, aut non cognitum vlllo modo, neque consequenter si propositio determinatè vera, aut determinatè falsa, sed vel esset ei neutra, ut hæc, *Arena magis sunt pares*, circa quam nullum format intellectus assensum, aut dissensum ex defectu motiui. Ergo ut iudicet determinatè præmissam propositionem esse veram, aut determinatè falsam, habet sufficiens motiuum cognitum: sed hoc est ipsum obiectum ut in re est determinatè, vel non est, ex quo propositio participat suam veritatem, aut falsitatem modo dicto. Sed extrema huius propositionis sunt singulæ, ut singulæ determinata, & modus etiam, secundum quem limitatur, aut refertur prædicatum ad subiectum, seu mensura, secundum quam dicitur inesse, est singularis, ut tempus præsens: ergo totum hoc cognoscitur directè ab intellectu; ergo etiam veritas huius propositionis cognoscitur ab intellectu, data veritate prioris cognita: *Petrus cucurrit*, nempe quando formatur pro tempore sequente præteritum cursum Petri: ergo intellectus fertur in singulare, ut singulare directè, & memoratur etiam præteriti ut præteriti: quod experientia plana notissimum est.

Respondent aliqui quod subiectum huius propositionis: *Petrus est homo*, sit in æstimatoria, prædicatum verò in intellectu: sed hæc responsio sua absurditate corrumpit: quia si intellectus non cognoscit subiectum, nequit etiam cognoscere prædicatum, ut est extremum propositionis, neque copulare, neque consequenter iudicare de veritate propositionis, neque differentiam inter prædicatum, & subiectum cognoscere, neque quando inest subiecto, vel non inest. Deinde, nil iuuat ista responsio, quia quando omnia limitantur ad singulare, tam ex parte subiecti singularis, quam ex parte prædicati quoad mensuram & modum (ut si dicatur *Petrus nunc currit per hanc planitiem claudicans pede sinistro suo*, &c. de cuius veritate cognoscit, & iudicat determinatè intellectus) illa, inquam, responsio nullum habet locum.

Ex his ergo omnibus patet ratio prima Doctoris, nempe concedendam esse intellectui omnem perfectionem potentia inferioris, & attinere omne eius obiectum, & actus, ea perfectione cognitionis, qua cognoscuntur ab ipsa inferiori, quia neque immaterialitas intellectus, & materialitas

46
3. Confirm.

Prædicatio
de indiuiduo
vera.

Cognoscit
intellectus
veritatem
& falsitatem
talium
propositionis.

Propositio
neutra.

Responsio.

Intellectus
nō
prædicat
nisi
de subiecto
à
se
cognito.

47
Sequela
di-
scorum.

45
Responsio
aliorum.
Impugnatio.

Non cognosci
indiuiduum
per solam
cognitionem
accidentium
sub
esse
vniuersali.

Responsio
Caietani.

materialitas obiecti obstant, quia sic etiam cognoscuntur à Deo, & Angelo; neque etiam imperfectio intellectus nostri, quia accedit ad perfectionem materiæ, ut forma eius, & mediat inter sensum, & intellectum Angeli, quia hoc potius probat contrarium, quia debet accedere ad utrumque extremum, & ut est superior in homine cognoscere quiddam potentia inferior cognoscit, quam dirigit, & corrigit in suis actibus, & ulterius etiam participare modum cognoscendi superioris intellectus quoad perfectionem, quia excedit sensum: hoc autem ipsi competit quia cognoscit vniuersalia, & veritates abstractas, ac etiam ex natura potentia, ut non est impedita potest cognoscere separata res spirituales sub propria ratione, ut dictum est in quaestione præcedenti: neque cognoscere singulare materiale ipsi repugnat, quia spirituali actu illud cognoscit, cui non repugnat repræsentare materiale quia materiale est, alias sic repugnaret Angelum cognoscere rem materiale sub propria ratione; sicut ergo per actum cognoscit ipsum materiale, ita & per receptam speciem potest etiam exire in actum iuxta modum cognitionis quam habet.

48 Sed peres, quomodo intellectus cognoscat intuitiue ipsum singulare, aut rem materiale præsentem & existentem? Ratio difficultatis est, quia Doctor videtur in quaestione præcedenti, & locis ibi allegatis, negare cognitionem intuitiuam, & perfectam rei, ut est in se, fieri per speciem. Ex alia parte non videtur obiectum materiale in se esse proportionatum intellectui, ut immediate concurrat ad cognitionem sui intuitiuam.

Respondetur, obiectum immediate concurrere ad cognitionem sui intuitiuam, & sicut perfectius est attingere obiectum in se ipso, ut præsens est, & sic attingitur à sensu tam interno, quam etiam externo, idem concedendum est intellectui ex principio supposito. Obiectum ergo quando est præsens potentia inferiori præsentia requisita, ita etiam est præsens potentia intellectui, ut sufficiens motuum eius, quamuis moueat subordinatè ipsas potentias, quod prouenit ex subordinatione ipsarum potentiarum; quia potentia superior supponit inferiorem esse in actu, ut phantasia sensum externum, ut visum; intellectus verò utramque, & idè obiectum seruat hanc subordinationem in mouendo.

49 Dices, ergo etiam obiectum in se potest immediate mouere intellectum ad species abstractiue repræsentantes, & ad ipsam cognitionem abstractiuam sine specie, quod videtur contra Philosophos, qui dicunt intellectum agentem abstrahere species à phantasmatis.

Responso. Respondetur concedendo consequentiā, iuxta ea quæ differuimus in quaestione præcedente: quia intellectus agens non limitatur ad phantasmata; quamuis etiam à phantasmate abstrahere possit speciem, idè quæ ponitur à Doctore in Angelo, & anima separata etiam sic abstrahere species immediate à re materiali; quandocunque ego potest intellectus possibilis exire in actum immediate circa obiectum, & intuitiue ipso concurrente, potest etiam intellectus agens cum eodem obiecto producere speciem abstractiue repræsentantem obiectum sub ratione propria.

Ad illud, quod dicitur, hoc esse contra Philosophum, negatur: nam concedo intellectum

agentem etiam abstrahere à phantasmatis, quamuis non ab iis solis: abstrahit autem speciem à phantasmatis, quoties non habet scientiam experimentalem de re ipsa, sed eam cognoscit per viam doctrinæ, aut alia via, & non per experientiam rei in se ipsa, & ut plurimum ita contingit, quia species, quibus utitur intellectus, ut plurimum per viam doctrinæ acquiritur dependenter à phantasmatis, & per varias collationes.

Secundò principaliter probat Doctor intellectum cognoscere intuitiue obiectum sensus & actus; quia intellectus format propositiones contingentes, & cognoscit veritatem earum: sed hæc veritas non cognoscitur nisi obiecto in re cognito, si est propositio circa res materiales, & sensibiles, quia ut cognoscatur veritas propositionis contingentis, in qua prædicatum est forma conueniens subiecto, non vniuersali, quia ipsi nequit inesse, sed particulari, & secundum existentiam, tam subiecti suppositi, ut in re ipsa præcisè existit, quam prædicati, ut conuenit subiecto in existentia, ut dictum est in confirmatione tertia supra: ergo intellectus cognoscit ipsa extrema, ut hinc, & nunc in existentia coniunguntur.

Confirmatur, quia intellectus practicus, ut dicitur secundum prudentiam, versatur circa singularem; habitus quo facilitatur expertus, versatur circa singularem, & ars circa res contingentes, ut in singulari coniunguntur. Fides diuina etiam versatur circa propositiones contingentes, ut dicitur dolendum de peccato præterito, quod necessariò cognosci debet, ut præteritum in opere, & tale, quale fuit in circumstantiis. Lex, præcepta, iustitia commutatiua, & vindictiua, & distributiua, commercia, promissiones, stipulationes, contractus versantur circa res singulares. Fides etiam diuina, ut dictum est, versatur circa articulos particulares, ut Beatam Virginem Mariam peperisse Christum, hunc fuisse crucifixum, mortuum, & resurrexisse tertia die. Historiæ, monumenta rerum gestarum, & omnes actus publici, providentiæ ex præteritis pro futuro, & huiusmodi alia innumera, quæ concernunt dictamen intellectus circa singularem, & electionem, & fugam rerum in se existentium, quæ sine memoria, & cognitione singularium nequeunt esse. Ergo tam certum est intellectum esse singularem, quam hæc omnia versari posse circa singularem, & consequenter datur cognitio & memoria horum. Hæc ratio est euident, & secundum principia omnium Philosophorum in moralibus & Ethicis, quæ Aristoteles, & Schola eius passim admittit, & etiam iuxta ea quæ docet de arte, & experientia, & habitu eorum, rectè ergo colligit Doctor deinceps quorum sit memoria intellectiua, & quomodo.

P Et potest breuiter recordari, &c. Docet, ut dixi, quorum sit memoria intellectiua. Primò, est omnium, quæ cognoscit sensus, & actuum etiam sensus, & hoc modo est præteriti, quantum ad obiectum proximum & remotum. Secundò, est utroque modo memoria in intellectu quoad utrumque obiectum, proximum & remotum, respectu tam volitionum præteritarum, quam intellectuum, quæ fuit illarum volitionum. Et probat, quia aliàs præceptum confessionis peccatorum, quorum malitia consum-

50
Secunda ratio principia.

Intellectus format propositiones contingentes.

Confirmatio. Intellectus practicus versatur circa singularem. Probatio ab exemplis.

51
Quorum sit memoria intellectiua & quomodo. Dari memoriam intellectiuiam utriusque obiecti, proximum & remotum, respectu tam volitionum præteritarum, quam intellectuum, quæ fuit illarum volitionum.

matut

matur in ipsa mente, & voluntate, esset nullum, si non posset intellectus habere memoriam sui actus, ut fuit illarum volitionum præteritarum. Plura alia exempla possent adduci ex doctrina generali tradita. Potest præterea intellectus habere memoriam sui actus reflexi, quo alium actum suum cognoscit, & utrumque præteritum: & hæc memoria est ita intellectui propria, ut non possit esse intensa: ergo amplior est hac in parte memoria intellectiva.

Memoria actus reflexi.

Memoria actus præteriti.

Tertio tandem est memoria in intellectu respectu obiecti proximi, & non remoti, ut quando cognoscit uniuersalia, & necessaria, habet memoriam illius actus præteriti, quamuis obiectum eius abstrahat à præterito, & omni differentia temporis. Et hæc memoria soli intellectui competit, & non sensui, ut quando cognoscit se demonstrasse triangulum habere tres angulos, & recordatur talis actus scientifici præteriti. Ex quibus concludit tres gradus memoriarum inueniri in intellectu, & concludit: *Aliquis tamen sensitiua, ut pote suprema, sensatio præterita non potest esse obiectum proximum, nisi tantum recordationis intellectiva, ut tactum est in articulo precedenti, &c.*

§ 2

Sensatio phantastica est obiectum solius intellectiva.

Circa hæc oritur primò dubium, quomodo actus supremæ sensitiuæ possit esse obiectum proximum intellectiva, ut videtur asserere, quia obiectum proximum intellectiva videtur esse actus proprius, & non actus alterius potentia, quia hic est remotum obiectum,

1. Responsio.

Respondetur primò, particulam exclusiuam referri absolute ad membrum antecedens, & æquivalere huic negatiuæ, nempe actum superioris sensitiuæ non cognosci à se, neque ab alio sensu, ut obiectum proximum, si cognosceretur deberet ab ipsa superiori cognosci, ut obiectum proximum tantum, dicit cognosci ab intellectiva memoria, non intendens esse obiectum eius proximum, sed remotum.

2. Responsio.

Respondetur secundò, intellectum agentem abstrahere duplicem speciem à phantasmate, alteram obiecti repræsentati, alteram ipsius phantasmatis ut cogniti, quæ species repræsentat ipsum phantasma, seu actum præteritum sensus superioris immediatè, quando non est, ut præteritum. Esse autem obiectum recordationis intellectiva probat ex eo, quòd ex tali recordatione possit syllogistica procedere ad aliud concludendum. Vnde Philosophus *de Memoria, & Reminiscencia, cap. 2. & 1. Met. cap. 1. & 2. Posteriorum cap. ult.* attribuit intellectui hanc ratiocinationem per discursum, & negat brutis, eam appellat reminiscenciam.

§ 3

Quid in re ipsa est verum.

An sensus cognoscat suos actus? Hic autem non intelligitur cognitio illa experimentalis, qua potentia operans, medio suo actu, experitur per ipsum actum se tendere in obiectum, & hoc modo actus quasi se ipsum cognoscit: quæstio verò est de cognitione actus per modum obiecti cogniti directè eo modo, quo dicitur memoria esse obiecti præteriti, tam proximi, quàm remoti: An sic scilicet actus sensus interni sit obiectum sui ipsius? Priori modo Philosophus *in 3. de Anima c. 2.* dicit oculum videre ipsam visionem, quæ quodammodo est colorata. Secundo modo agit de obiecto memoriarum, & reminiscenciarum.

Sententia affirmans omnem sensum cognoscere suos actus.

Prima sententia est, sensum non solum internum, sed etiam externum, cognoscere suos actus.

Fuit Platonis in Theæteto; eamque tenet Theophrastus, Averroës, Ægidius, Caietanus, & Venetus in cap. illud citatum Philosophi.

Secunda sententia est negatiua quoad sensus externos, quam docet D. Thomas, 1. part. q. 78. art. 4. ad 2. q. 87. art. 3. ad 3. in 2. contra Gentes, c. 65. Albertus 2. de Anima tract. 4. cap. 4.

2. Sententia negat quoad sensus externos.

Tertia verò sententia est, sensum internum cognoscere actus externorum, non tamen proprium actum, quam hic docet Doctor, licet citetur à modernis pro opposita sententia in hac quaestione, credo ex responsione 2. ad secundum, quo probauit non dari memoriam in brutis, §. *Iuxta hoc potest*, in fine, ubi probat sensum tam internum, quàm externum non cognoscere per modum obiecti, nisi qualitatem sensibilem, & non actum non sensibilem.

§ 4
3. Sententia qua est Doctoris.

Ad quod argumentum respondet §. *Sustinendo tamen intentionem Aristotelis*, &c. versu, *Aliter potest dici*, &c. quamuis in priori responsione teneat sententiam negatiuam, prout etiam eam tenet citans prioris responsionis resolutionem, quam tenet. Ambiguitas autem est ex ipso Philosopho, nam in prædicto loco proximè citato videtur tenere affirmatiuam, & licet utrumque differit, soluit argumenta negatiuæ sententiæ. In libr. tamen de somno & vigilia c. 2. tenet expressè negatiuam, quam docet D. Thomas 1. p. q. 14. art. 2. ad primum, Ferrariensis lib. 2. contra Gentes c. 66. Iauellus lib. 2. de Anima 33. Apollinar. q. 37. Capreolus in 3. dist. 44. & est communior sententia.

Philosophus ambiguus.

Probatur primò, quia nihil materiale est in se reflexiuum: sed sensus tam internus, quàm externus est materialis, & extensus: ergo nequit in seipsum reflectere, neque consequenter cognoscere suum actum per modum obiecti, quod tantum cognosci potest à potentia eliciente per reflexionem. Maior patet, quia aliàs daretur penetratio naturaliter.

§ 5
Sensus non reflectit.

Dices hanc reflexionem non esse realem, sed intentionalem.

Contrà, ex reflexione intentionali sequetur realis, quia organum materiale, sicut neque seipsum cognoscit per modum obiecti, & idè quia ob extensionem sui nequit conuertere aciem nisi in rectum, & quod proponitur per modum obiecti, ut patet in oculo, qui nequit in seipsum tendere sub hac ratione, neque recipere speciem à seipso, quamuis ab oculo alterius posset recipere speciem; ita etiam neque sensus internus potest à se ipso recipere speciem, quamuis ab eo quod extrà positum est, recipiat. Alia huius ratio assignari nequit, nisi quia est organum materiale, & argumentum à paritate de sensibus externis, & de ipso organo interno valet: quia organum internum sine dubio est quantum, & quale, quod posset proinde ex natura sua esse obiectum, si potentia sensitiua posset in illud reflectere: ergo eadem est ratio de proprio actu.

Impugnatio. Ex reflexione sensus intentionalis sequetur realis.

Dices, sensus cognoscit obiectum in specie, quæ inhæret ipsi: si cum reflexione, sequitur internum; si sine reflexione, ergo potest etiam proprium actum sine reflexione cognoscere.

§ 6
Responsio.

Contrà, sensus internus cognoscit obiectum, ut fuit sensus externi cum iisdem circumstantiis, licet mediante specie, quæ non est ratio cognoscendi cognita, sed medium incognitum, ac proinde cognoscit directè, & non reflectendo: nam aliud est quòd cognoscat per tale medium obiectum; & aliud quòd in se reflectat cognoscendo.

Impugnatio.

Sensus cognoscit per speciem directè.

Confirmatur

*Confirmatio.
Si cognosce-
ret sensus
actui sui per
modum ob-
iecti cognosce-
ret subiectum
actui.*

Confirmatur ergo ratio, quia organum est mix-
tum: ergo habet qualitates sensibiles. Est etiam
quantum, ergo habet rationem sensibilibus propriam,
& communis ex natura sua: ergo si sensus co-
gnosceret actum suum, cognosceret etiam subie-
ctum actus, quod est organum: hoc autem ne-
quit cognoscere: ergo neque actum suum co-
gnoscat. Probatur consequentia prima, quia non
potest cognoscere aliquod singulare abstractè ab
iis quæ coniunguntur, si per se sunt sensibilia
respectu ad eundem sensum: sed sensus com-
munis fertur in omnia per se sensibilia: ergo in
ea quæ coniuncta sunt actui proprio, quale est
subiectum sensibile.

*Quod non co-
gnoscat seip-
sum.*

Quod si dicas, cognoscere etiam seipsum,
hoc est contra omnem experientiam: & præte-
rea redit ratio eadem, quia non cognoscit for-
mam, aut figuram sui ipsius, imò neque intelle-
ctus hæc cognoscit, quamvis cognoscat ipsum
actum, ut connotat obiectum: & ratio est, quia
non cognoscit nisi ea quæ sunt obiectum sensus
aut operationes eius, ut connotant obiectum,
ut sunt actus ipsius sensus.

*57
2. Probatio
ex ordine po-
tentiarum.*

Secundò probatur idem, quia ordo potentia-
rum est talis, ut superior tantum cognoscat
actum inferioris, ut sensus communis actum
sensus externi, & actum sensus communis co-
gnoscat intellectus. Vnde neque ipse intellectus
per speciem directè repræsentantem obiectum,
cognoscere potest proprium actum, nisi refle-
ctendo, & quatenus ipse actus reliquit speciem
in reminiscencia: ergo minùs potest sensus com-
munis cognoscere proprium per modum obiecti.
Probatur consequentia, quia illa cognitio debe-
ret etiam ab ipso obiecto causari: sed species re-
lictæ ab obiecto externo sensibili nequit repræ-
sentare actum consequentem phantasiæ, neque
phantasia potest moveri ab ipso actu, quia non
habet modum essendi obiecti in phantasia, sed
rationem expressam obiecti alterius in ordine, ad
quod constituit ipsam phantasiam cognoscen-
tem, & tendentem; neque relinquit speciem sui
in phantasmate, quia ipsa phantasia videtur con-
currere ad propriam speciem, & nihil potest re-
linquere in phantasia propriam speciem, nisi ha-
beat modum essendi obiecti, quod nequit conue-
nire actui, dum est in ipso exercitio; quia seipsum
nequit repræsentare, sed obiectum cuius est, sicut
neque actus etiam intellectus seipsum repræsen-
tat, sed obiectum à se diversum.

*Omnia cog-
nitio fit ab ob-
iecto.*

*Actus phan-
tasia est co-
gnitio non sui,
sed obiecti sen-
sibilis exter-
ni.*

*Non relin-
quit speciem
sui in phan-
tasia.*

*58
Obiectio.*

Contra hanc sententiam vrgentur quædam
testimonia Philosophi, ut capite ultimo libri de
insomniis: ubi dicit, *Cum summa potestas, eadem-
que iudicatrix sentiebat Coriscum, simulacrum non
dicebat, &c. Item Sentiens hoc ipsum, supple simu-
lacrum, ait non esse Coriscum, sed illius simula-
crum, &c.* Quod verò loquatur de sensitiva
apparet: *Nisi sanguine*, inquit, *impediatur, indi-
cabit verè illum esse Coriscum, &c.* Ergo sentit sensi-
tivam cognoscere utrumque, nempe simulacrum
à se formatum, id est, actum, & Coriscum, quia
aliàs non posset vnum ab altero discernere, &c.

Responsio.

*Explicatur
Philosophus.*

Respondetur, Philosophum ibi agere de ope-
ratione quam habent aliqui in somno leui, quo
iudicant somnium quod vident. Hanc autem ope-
rationem dico esse intellectus non perfectè tum
ligati per sensum, & qui impediri potest ex vehe-
mentia imaginationis ob copiam sanguinis in
ipsa imaginativa: nam ex indispositione corpo-
ris etiam impeditur operatio aliàs conueniens.

Quod verò dicatur sensitiva intellectus, non re-
fert, quia apud Philosophum hæc appellatio
ipsi sæpe attribuitur. Per summam ergo pote-
statem intelligit Philosophus ipsum intelle-
ctum: quia cognitionem sensus errantis cor-
rigere ad illum spectat, ut ibi dicit, & ulterius
hanc operationem discretivam simulacri à Co-
risco dicit fieri per discursum, qui spectat ad so-
lum intellectum.

*Intellectui
appellatur à
Philosopho
sensitiva.*

Ad locum superius allatum responderetur, sicut
aliàs dictum est, sensum experiri se cognoscere,
quando tendit in obiectum, non tamen cognos-
cere proprium actum per modum obiecti. Ex his
sequitur non rectè à quibusdam dici ipsam phan-
tasmatam transire in obiectum phantasiæ in som-
nis; nam operatio illa, quam in somno habet
phantasia, fit per ipsas species fluentes, ut sunt
media cognoscendi, quod experientia patet; quia
non aliter tunc operatur potentia, quam ut aliàs
circa res easdem operatur in vigilia, quantum ad
id, quod repræsentatur potentia: quod si verò
circa ipsas species operaretur tanquam circa ob-
iecta, utique discerneret ipsam speciem ab obie-
ctis, neque in vigilia recordaretur obiectorum,
sed magis ipsarum specierum, quæ alterius na-
turæ sunt ab obiectis in esse rei. Quamvis autem
Philosophus de Memoria & Reminiscencia dicat
idolum percipi quando fit memoria rei, intelli-
gendus est sumi *idolum* pro ipsa re, quatenus spe-
cies causat eius memoriam.

*Sequela di-
stinctionum.*

*Phantasma
non rectè di-
citur transire
in obiectum
phantasiæ.*

Obiiciunt aliqui secundò, quod sensus com-
munis cognoscat operationem appetitus sensiti-
vi, quod etiam appetitus versetur circa actus
sensus communis, & proprios; quia concupis-
cit in seipso gaudere, delectari, tristari, & hu-
iusmodi; & quædam peccata sunt, quæ commit-
tuntur cogitatione sensus, & delectatione appe-
titus: ergo ea obiecta cognoscit sensu, quia ne-
quit appetitus ferri in non cognitum.

*59
Obiectio.
Phantasia fer-
tur in actum
appetitus.*

Responsio.

Respondetur, negando antecedens quoad
utrumque membrum: quia sensus communis
cognoscendo suum obiectum delectabile, trahit
appetitum, quia non fertur in cognitionem ul-
lam sensus actus appetitivi, sed in ipsum obie-
ctum delectabile cognitum, sicut neque volun-
tas eo actu, quo fertur in finem repræsentatum
extenditur ad ipsam cognitionem finis, quæ co-
gnitio, neque se ipsa cognoscitur, neque etiam
necessariò per alium actum antecedentem, quan-
do non præcessit consultatio, aut inuestigatio
finis obuij, sed directæ tantum cognitio. Neque
etiam appetitus fertur in actum proprium, sed
directè in rem delectabilem.

*Appetitus
fertur in de-
lectabile.*

Ad probationem adductam de passionibus ap-
petitus, Respondetur, siue eas producat appetitus
concurrente obiecto delectabili, ut multi volunt;
siue producantur ab ipso obiecto delectabili, ut
nos putamus; eas esse non circa appetitionem, sed
circa conuenientiam obiecti delectabilis cogniti,
sub quo non comprehenditur ipsa appetitio.

*Responsio ad
secundam ob-
iectionem.*

Ad aliam probationem ex peccato responde-
tur, quidquid aliqui dixerint, nullum esse pec-
catum in cogitatione sensitiva, aut appetitu,
nisi præcedat libertas voluntatis: in illis ergo
contingit peccatum, ut sunt actus voluntatis
imperati, aut permisi, in quibus ipsa voluntas
complacet. Inde autem non probatur intentum:
quia etiam peccatum hoc contingere potest ope-
rante appetitu circa obiectum delectabile inordi-
natum & prohibitum, quamvis non feratur re-
flexè,

*Peccati quo-
modo fit in
sensu.*

flexē, aut directē in proprium actum, & contingere potest in actu sensus externi, qui non cognoscitur ab ipso sensu per modum obiecti.

60
1. *Conclusio principalis.*
9 *Nulla tamen recordatio pertinet*, &c. Hic subiicit conclusionem secundam huius literæ, per quam explicantur loca Philosophi, ex quibus negaretur memoria in intellectu. Dicit ergo in intellectu, inquantum abstractius est, id est, vniuersalium à singularibus nullam esse memoriam, aut recordationem. Ratio huius est, quia sic abstrahit obiectum eius ab omni circumstantia temporis, & consideratur præcisè quoad essentialia, scilicet conditionibus indiuiduantibus, & accidentibus, & ut indifferens est ad existentiam, & non existentiam. Sic se habet scientia respectu sui obiecti.

2. *Distinctum.*
Memoria intellectualis non requirit duplicem præteritionem in obiecto.
Dicit secundò quòd memoria, ut pertinet ad intellectum, non requirit duplicem præteritionem in obiecto, scilicet proximi, & remoti obiecti. Dicit inquantum pertinet præcisè ad intellectum, ut differt à sensu & memoria eius circa tale obiectum, quia potest memoria intellectiua stare respectu proximi obiecti, ut præteriti, quamuis non sit obiecti remoti, ut præteriti, ut patet in exemplo præmissio de memoria actus scientifici præteriti; quòd ergo in memoria intellectiua requiratur duplex illa præteritio, non solius est intellectus, sed etiam sensitiua, in quo utraque potentia conuenit, ut versatur circa sensibile, & hoc tantum intendit

Differentia & conuenientia memoria intellectiua & sensitiua.
Doctòr, ut seruet differentiam præmissam, quā intellectus habet memoriam circa proximum, ut præteritum, quamuis remotum non sit præteritum, quia id competit ex natura obiecti remoti, ut sit præteritum, non ex necessitate memoriæ in potentia, quasi aliter non possit habere actum. Hinc non intendit Doctòr excludere memoriam obiecti vtriusque præteriti ab intellectu respectiue ad actus proprios, & ad actus voluntatis, ut suprā asseruit: sed tantum intendit quantum ad modum operandi in hoc non differre à sensu, seruata comparatione ad obiectum proportionatum sensitiua, quæ ex limitato modo operandi requirit præteritionem in vtroque obiecto, ita ut nequeat esse solius proximi, ut præteriti, & non remoti. Hic modus operandi limitatus non conuenit intellectui, quin possit esse obiecti proximi ut præteriti, licet remotum non habeat illam differentiam, idè, inquit, nullam memoriam, ex hoc quod pertinet ad intellectum, requirere duplicem præteritionem, scilicet ex limitato modo operandi intellectus, prout requirit memoria sensitiua, sed ex natura ipsius obiecti id contingere tantum.

61
3. *Distinctum.*
Memoriam intellectiua comitatur aliquis actus sensus.
Tertiò dicit nullam pertinere ad intellectum tantum, & primariò, & radicaliter sufficientem ad recordandum, id est, sine operatione aliqua sensus concomitante, aut antecedente, siue actus in sensu sit memoriæ, siue imaginationis: nam si res sit obiectum memoriæ sensitiua, erit etiam in sensu eius recordatio concomitans, vel antecedens: si autem obiectum illud non sit obiectum sensus, ut est actus, quo cognoscitur aliquod vniuersale, & habens memoriam sui in intellectu, quamuis memoria illa sit solius intellectus, ta-

mē eo recordatē erit aliquis in imaginatiua correspondens in sensu, licet non in memoria; hoc autem contingit ex colligatione potentiarum in operando: nam dum intellectus speculatur circa vniuersalia, etiam sensus operatur circa aliquod singulare. In casu autem proposito operatur circa aliquod singulare cōtentum sub obiecto vniuersali, quod respicit actus rememoratus in intellectu. Intendit ergo sensum saltem concomitari in operando intellectum ex causa prædicta: intellectum, inquam, coniunctum de quo agitur. Et dico *concomitantem*: quia, ut superius dixi, iuxta principia Doctòris, in fine paragraphi antecedentis, non necessariò præit sensus omnem actum intellectus, ut ex imperio voluntatis applicatur consequenter ipse sensus ad operationem: quamuis illa radicalitas, de qua Doctòr, possit etiam intelligi quoad primam apprehensionem intellectus respectiue ad sensibilia, quæ supponitur ad reliquos actus consequentes; etiam memoriæ, quia talis apprehensio oritur ab ipso sensu tanquam radice, quam consequuntur reliqui actus intellectus.

Ex his respondet ad obiectiones præmissas in §. *De secundo articulo principalis*, &c. & vniuersim ad omnia loca Philosophi in contrariū, dicendo in intellectiua esse memoriam, licet non ut abstrahit, & speculatur vniuersalia, vel quatenus non requirit præteritionem in vtroque obiecto ex natura sua, vel quatenus radix memoriæ, & cæterorum actuum sit à sensu.

62
4. *Quando enim obiicitur*, &c. Respondet ad obiectionem factam in prædicto paragrapho, versu *contra istam rationem obiicit*, &c. & tenet quod dixit. §. *Ad intellectum istarum rationum*: versu *Ad aliud dico quod memoria*, &c.

5. *Ad aliud de sermo fugiuo*, &c. Dicit hoc esse solutum, nempe in fine paragraphi præcedentis, quam solutionem hic etiā confirmat, & dicit manente specie intelligibili posse recuperari specie in sensu per collationem, & vsum aliarum specierum similium, & tunc scitur illud esse, quod fuit recordatum, & aliàs oblitum. Subiicit exemplum: Si species Petri maneat in sensu, licet ea aliàs nunquam utatur, postea visa, excitatur, & cognoscitur illum esse, qui aliàs visus sit, ita etiam viso Petro, si species eius remaneat in intellectu etiam cognoscitur ab intellectu, ut aliàs visus, & causatur etiam consequenter in phantasia, species eius, ut aliàs dictum est per collationem, seu concursum aliarum specierum similium.

6. *Ad aliud quod ponitur*, &c. Respondet ad auctoritatem Philosophi *suprà* adductam loco citato de Memoria & Reminiscencia, quòd memoria sit habitus phantasiæ. Respondet hoc verum esse, sine exclusionem tamen intellectiua: nam in illo libro admittitur à Philosopho etiam intellectiua, quam dicit *firmitatem intellectus, & scientiam*. Dicit, præterea illam auctoritatem exigere illam quæstionem, *An memoria sit distincta potentia sensitiua ab alia interiori*: quam quæstionem excludit, quia non spectat ad scopum quæstionis. De hac quæstione videantur authores in lib. 2. de anima. Ad auctoritatem Damasceni patet ex litera.

Respondet ad rationes & auctoritates præmissas in 2. art.

Ad argumētum de sermo fugiuo.

Distinctio XLV. Quæstio III. 217

SCHOLIVM.

Decidit quæst. per duo dicta. Primum, in anima separata manet eadem memoria intellectiua, sed non eadem sensitiua, quæ fuit in coniuncta. Secundum, separata recordatur omnium eorum, quæ recordabatur coniuncta per sensitiuam, sed non sensitiuè, sed intellectiue.

20 ^a AD quæstionem ergo patet quòd cùm in anima coniuncta sit aliqua memoria intellectiua, illa remanet etiam in anima separata: & per consequens noticia habitualis omnium illorum, quæ usque ad separationem in ea manserunt, & per consequens potest uti illis remanentibus ad actum memorandi, sicut posset uti coniuncta; quia (sicut dictum est in *præcedenti quæst.*) omnes formæ intellectuales, & operationes consequentes, quæ poterant haberi à coniuncta, poterunt haberi à separata: memoria autem sensitiua (loquendo de totali potentia) non manet in anima separata, *Memoria manet in anima separata, sed non sensitiua.* sicut nec aliqua potentia sensitiua. Dixi autem *totali*, quia etsi anima sit illud, quod est formale in potentia sensitiua, tamen potentia sensitiua formaliter includit formam quandam totius compositi, ex corpore sic mixto, & anima perficiente proportionally ad actum correspondentem tali toti: & per consequens cùm recordari sensitiuè, sit totius, illud non potest competere animæ separata.

Breuitè ergo omnium eorum, quorum recordatur coniuncta, potest recordari separata: quia quorumcunque fuit memoria sensitiua, eorum fuit intellectiua, propter cognitionem intuitiuam concomitantem omnem sensitiuam perfectam: sed non omni recordatione potest recordari separata, quæ potuit coniuncta. *Separata recordatur omnium, quorum coniuncta.*

^x Si obiicitur, sola species in memoria intellectiua non sufficiebat in anima coniuncta ad recordandum, sine alia in memoria sensitiua, ut est dictum in secundo articulo: ergo nec modò sufficit, quia non est modò perfectior, quàm prius. Respondum est in *præcedenti quæstione* in simili, quia nec modò possumus uti specie intelligibili sine phantasmate: tunc autem poterimus, non propter nouam perfectionem, sed quia non est ibi ille ordo illarum potentiarum in operando, qui nunc est.

21 ^y Ad argumenta principalia. Ad primum concedo in homine esse memoriam sensitiuam, sed ex hoc non sequitur quòd nulla sit in eo intellectiua: non enim debet negari superiori cognitui, quòd est perfectionis in inferiori. Vnde si Deus posset habere actum post tempus, nec haberet vnum actum statim in æternitate, posset recordari: & sic scriptura concedit eum recordari, in Threnis, *Recordare Domine, quid acciderit nobis*; inquantum scilicet ille actus, qui in se non est post tempus, consideratur ut coexistens priori tempori, & nunc isti, & sic quasi post tempus. Angeli autem, quia non omnes intellectiones habent perpetuas, possunt absolute recordari. Fatuum est enim dicere quòd Lucifer non recordatur se peccasse, nec boni Angeli recordantur tales actus intelligibiles habuisse, vel etiam aliquos exteriores circa corpus. *Ad arg. 1. Quomodo Deus dicitur recordari? Cap. 5. Angeli habent memoriam.*

^z Ad secundum, illa auctoritas loquitur de intellectu, ut habet intellectiorem scientificam, qualis est sola scientia abstractiua, & tamen sic non est præcisa ex natura intellectus, quia in illa intellectiione abstractiua potest intelligi singulare, licet non modò à nobis. De hoc alibi. *Ad 2.*

^a Si obiicias, potentia non cognoscens singulare, ut singulare, non recordatur, quia recordans cognoscit aliquid, ut *hic* & *nunc*, quod est proprium singulari; Respondeo, existentia actualis primò conuenit naturæ. Vnde hæc natura non est existens formaliter, quia *hæc*, sed per naturam: illam autem naturam ut existentem, intuitiue cognoscit intellectus: & ista cognitio existentis, ut existentis, sufficit ad hoc, quòd eius possit esse recordatio. *In 2. d. 2. & in 3. d. 1. Existentiæ primò conuenit naturæ.*

Cùm ergo dicis, potentia recordatiua cognoscit hoc ut hoc; nego. Tu probas, cognoscit aliquid ut *hic* & *nunc*. Si intelligas per *nunc* existens, & per *hic*, in se præsens; concedo quòd cognoscit aliquid ut in se præsentialem existens, & sic ultra, *hic* & *nunc* sunt propria singularis, ita quòd non possunt esse naturæ, non ut singulariter. Licet enim non sint alicuius, nisi quòd est in singulare singularitate intrinseca, vel adiuncta: tamen non includunt formaliter, nec per se præsuppositiue singularitatem, tanquam præcisam rationem, secundum quam illa insunt. *Hic & nunc, quomodo sunt singularis.*

COMMENTARIUS.

85 *Art. 3. Conclusio. Dari memoriam in anima separata. Probatib.*

Gregor.

Damnati recordantur, Beati.

66 *Obiectio.*

Responsio ad fundamenta Henrici.

Obiectum memoria intellectiva non esse phantasma.

Intellectum habere ex se obiectum præsens.

Ad questionem ergo patet, &c. Ad questionem principale respondet in hoc articulo tertio. Conclusio ergo huius articuli est, in anima separata dari memoriam intellectualem eorum, quæ cognouit coniuncta, quam tenent præter *supra* citatos, etiam plures alij moderni. Hæc probatur per argumenta superius allata pro parte affirmatiua questionis ex Lucæ 16. *Fili recordare, &c.* Idem docet Augustinus super psalmum 108. *Fiant filij eius orphani.* Gregorius in psalm. 88. *Misericordias Domini in æternum cantabo, &c.* *Quomodo, inquit, in æternum misericordiam canis, qui miseria non meminerit, &c.* Videantur Expositores in prædictum locum Lucæ. Probat conclusio ex dictis in secundo articulo, & in questione præcedenti: quia anima conseruat suas species: dantur autem species in memoria animæ coniunctæ: ergo, &c. Item damnati cognoscunt iustitiam Dei vindicatiuam, & peccata præterita. Item, Beati, & Angeli cognoscunt præmium, & merita, & eorum recordantur: ergo non est ratio cur in ipsis negeretur memoria præteritorum. Item, Angeli, & anima separata habent aliquam prouidentiam sui finis naturalis, quæ nequit consistere sine memoria præteritorum: habet præterea anima memoriam eorum, quæ contingunt ipsi in statu separato, & hoc necessarium est, quia non semper est in actu respectu cuiuscunque obiecti cogniti alius: requiritur ergo ut illud sit ipsi notum habitualiter in memoria.

Dicit præterea, licet anima sit præcipua radix potentia sensitivæ, seu memoriæ, non manere hanc in anima separata: quia memoria illa, & media cognoscendi conueniunt toti, nempe organo, cum sint materiales.

Si obicitur, sola species in memoria, &c. Obicit quoddam anima coniuncta nequeat recordari intellectiue, nisi etiam sit memoria, & species in phantasia.

Respondet, ex ordine potentiarum id prouenire, qui ordo, & colligatio in anima separata non est. Ex hoc respondetur ad fundamentum Henrici loc. *supra* allato in 2. art. negat enim Henricus memoriam in anima separata, quoad exercitium, quia existimat habitum, quem habet (quem habitum ipse substituit in speciebus, quas negat, quæ opinio singularis est ipsius) non posse exire in actum ex defectu termini, quia terminus eius est obiectum, ut relucet in phantasmate: sed hoc falsum est, quia loquendo de cognitione, & memoria abstractiua, de qua nunc agitur, obiectum ipsius ut terminat actum, non est in phantasmate, cum sit aliquod vniuersale, sed solum in intellectu. Deinde, omnis potentia habens actum circa obiectum debet illud obiectum ipsi applicari modo proportionato suæ virtuti, & non per solam applicationem obiecti alteri potentia, loquendo de cognitiua in genere. Item, ipsa phantasia habet obiectum in seipsa, non solum ut mortuum, sed etiam ut terminatiuum: ergo etiam à fortiori idem habet intellectus, quæ est perfectior, & completior in virtute, ac proinde conuenit ipsi ex proprio modo, & medio operandi habere obiectum utroque modo præsens. Deinde, anima separata non est experta operationis: ergo obiectum habet utroque modo sibi præsens:

ergo & coniuncta similiter habet obiectum sibi præsens. Patet consequentia, quia vel ex natura intellectus oriretur talis dependentia ab obiecto, ut relucet in phantasia per modum termini; aut non ex natura intellectus. Primum est iam impugnatum: si secundum dicatur: ergo etiam neque ex natura intellectus coniuncti oritur: quia tam concomitantia, quam ordo potentiarum saluari potest sine hac imperfectiōe, aut dependentia ex parte intellectus.

Dices ex natura habitus oriri.

Contrà, habitus intellectus in via, quomodo docunque, aut qualiscunque fingatur, est proportionatus modo connaturali operandi intellectus circa obiectum utroque modo: ergo si ex natura intellectus non oritur talis dependentia tendendi in obiectum, ut est in phantasia, neque etiam ex parte habitus potest oriri. Deinde, sicut intellectus est superior in perfectione phantasia, ita etiam habitus intellectus debet esse perfectior in representatione: ergo si habitus phantasiae repræsentat obiectum ipsi, ita & habitus intellectus repræsentat obiectum intellectui intra ipsum intellectum.

Dices habitum illum causari in intellectu per obiectum in phantasmate, & ideo necessarium repræsentare obiectum, ut est in phantasmate.

Contrà. Hoc impugnatum est, quia obiectum in phantasmate repræsentatur sub ratione particulari, sed in intellectu quandoque sub ratione vniuersali: neque maior connexio est inter vniuersale obiectum, & phantasma repræsentans sub ratione singulari, quam inter ipsum singulare, & naturam vniuersalem abstractam: sed habitus intellectus non repræsentat singulare, neque de ipso est, ut obiecto: ergo neque obiectum in phantasia sub ratione singulari. Deinde, sicut contingit collatio intellectus, & discursus circa obiectum intellectum præcisè, & non circa medium intelligendi proprium, aut alienum, sequeretur si obiectum in phantasmate, ut in ipsa præcisè repræsentatur, esse ratio intellecta per intellectum, licet ad intellectionem moueret habitus intellectualis, sequeretur, inquam, omnes proportionales scientificas, & vniuersales esse falsas, vel certè omnem abstractionem naturæ vniuersalis, qua sic repræsentatur, esse per virtutem phantasiae, & repræsentari in ipsa. Vtrumque est æquè absurdum: quia phantasia non repræsentat obiectum, nisi ut fuit in sensu externo, & coniunctum cum suis individualibus conditionibus expressis per representationem. Neque intellectus potest prædicationem exercere, nisi in obiecto cognito, quod cognitum est: si autem hoc esset obiectum, ut relucet tantum in phantasia, prædicationis vniuersalis exercita esset falsa, quia res intellecta, ut sic intellecta, nequit indifferenter se habere ad alia, de quibus fit prædicationis, cum sit res ut in conditionibus determinatis terminis talis intellectionis: quocunque ergo modo intellectus cognoscit vniuersale, potest etiam habere medium eius repræsentandi, ut obiecti etiam terminatiui, (quod nequit esse in phantasmate,) sicut & habet medium memorandi, & cognoscendi, tam actus proprios, quam voluntatis præteritos, qui non spectant ad phantasmam.

Ad argumenta principalia, &c. Ad primum. hoc fuit ex autoritate Philosophi, & Damasceni, ad primum.

67

Responsio. Impugnatio.

Illam dependentiam non posse oriri ex parte habitus.

Responsio.

Impugnatio.

Si obiectum ut in phantasia esset terminus intellectionis, prædicationis vniuersalis esset falsa.

Nequit exerceri intellectionem, nisi in obiecto quod intellectui est.

Explicatur Philosophus, & Damascenus.
sceni statuentium memoriam in parte sensitiua. Respondet, non debere intelligi præcisè, & cum exclusione memoriæ in intellectu: quia non debet negari potentia superiori perfectio, quæ est in inferiore, ex cuius priuatione sequeretur imperfectio in superiori. Vnde si Deus in tempore posset habere actum diuersum post actum, posset etiam recordari: & quamuis per vnum actum simplicem in æternitate cognoscit omnia, tamen dicitur vt coexistit rei in tempore, recordari in Scriptura passim, vt est illud Ieremiæ cap. vlt. *Recordare Domine quid acciderit nobis*, &c. vt consideratur actus ille vt coexistens vtrique tempori, in quibus fuit mutatio ipsius rei in successu. Angeli etiam, qui non habent omnes intellectiones perpetuas, recordantur, quia fatuum esset dicere quod Lucifer non recorderetur se peccasse, aut quod sancti Angeli non recorderentur intellectionum, quas habuerunt circa res inferiores; hoc autem non asseritur inter eos, qui dicunt intellectiones nō esse de substantia Angelorum. Par ergo ratio erit de anima: quia si superior Angelus, & inferior sensitiua habent memoriā præteriti, idem etiam concedendum animæ, quæ etiam statuitur media inter vtrumque extremum, & de vtroque participans. Et si memoria statuitur in brutis, necessaria ad finem suum naturalem acquirendum, quanto magis in homine quā intellectiuius est?

Quomodo Deus dicitur recordari.

in anima est memoria intellectualis.

69 *Ad secundum.*
^z *Ad secundum, illa auctoritas, &c.* Hoc argumentum fuit, quod obiectum intellectus est vniuersale 1. *Physicor. text. 49. & 1. de Anima textu 60.* Sed vniuersale abstrahit ab hīc & nunc; fuisse vel fore, & huiusmodi conditionibus indiuiduantibus respicientibus existentiam: verum memoria per oppositum respicit conditionem determinatam pertinentem ad existentiam, vt præteritionem vtriusque obiecti; ergo, &c.

Responsio.
Respondet Doctor, intelligendas esse illas auctoritates de intellectu abstractiuo, & scientifico: tamen, inquit, sic non est præcisè ex natura intellectus; quatenus scilicet respicit latitudinem sui per se obiecti, & omne per se contentum sub ipso, quia etiam conuenit ei intelligere singulare, vt singulare est, de quo inquit alibi, nempe in 2. d. 3. quæst. 1. & in d. 3. quæst. 2. & 3. & quodlibeto 13. & alias sapè.

70 *Obiectio.*
^a *Si obicitur potentia non cognoscens, &c.* Obicit Doctor contra præmissam solutionem, quod memoria sit aliquid vt hīc, & nunc, & consequenter, vt singularis: ergo si non possit intellectus esse singularis, vt singularis, pro hoc statu, neque etiam habere memoriā.

Solutio.
Respondetur, existentiam primò conuenire naturæ. Vnde hæc est vera: *natura est existens, quæ natura est, non quæ singularis*; & illam sic existentem intuetur intellectus, & eius sic potest habere memoriā. Vnde intellectus est naturæ nunc, vt scilicet existentis, & hīc, vt scilicet præ-

sens: licet ergo hæc nequeant ipse naturæ, nisi singulari; tamen non conueniunt, quia singularis, quasi esset ratio inherendi, aut inexistendi, sed vt conditionis, ipsi autem per se primò conueniunt. An indiuiduum cognoscatur, loquendo de indiuiduo per se pro hoc statu, remitto ad loca propria citata. Aduertendum tamen est Doctorem non agere hīc de indiuiduo Porphyriano, vt definitur in ordine ad conditiones accidentales indiuiduantes extrinsecè, vt insunt subiecto in re ipsa determinato, & singulari: nam hoc genus indiuidui cognoscitur ab intellectu intuitiue pro hoc statu, sicut *suprà* decernit in secundo articulo; quinimò prima cognitio intellectus ad indiuiduum sub tali ratione, vt ad concretum accidentale terminatur, & prima etiam species, quæ causatur illud repræsentat. Et intellectus etiam conceptu confuso cognoscit indiuiduum determinatum, vt sumitur pro per se indiuiduo, sed per discursum, & non conceptu distincto pro hoc statu, sicut cognoscit speciem atomam: sic etiam neque sensus est indiuidui, vt docet Doctor locis præfatis.

Aliud verò quod dicit, existentiam conuenire præcisè naturæ, quæ natura est, & non per singularitatem, quæ talis est, probatur, quia existentia est modus entis, & nulli conuenit antequam est ens: sed esse ens, non competit naturæ, quæ est singularis, hoc est, ratione singularitatis, sed ex propria ratione; ergo idem dicendum de existentia. Præterea, ipsa singularitas non dicit existentiam ex natura sua: ergo nequit esse ratio, per quam præcisè conueniat naturæ existentia. Tertio, quia illud est principale in singulari existente, per quod sibi competit esse, in gradu perfectiori: & operatio, quæ sequitur esse: sed vtrumque competit ratione naturæ; ergo, &c.

Quarto, ipsa natura magis cadit sub intentione generali, & particulari causarum producentium, estque terminus formalis productionis, vt patet ex eo, quod agentis sit intentio assimilare sibi passum, & ex illa definitione generationis vulgari, quod sit *viuentis à viuentem in similitudinem naturæ*, &c. Patet etiam ex potentiis, quæ sunt principia naturalia agendi in quolibet, quæ conueniunt naturæ ad propagationem speciei, quæ per se intenditur; propagatio verò indiuiduorum per accidens intenditur, quatenus nequit aliter propagari natura in esse: quæ diuisibilis est ex sua imperfectione. Item, perfectiones, etiam accidentales, quæ sequuntur ad naturam in esse, procedunt ex principiis intrinsicis naturæ, vt calor à natura ignis, &c. ideo dicuntur eius proprietates Physicæ; idem de operationibus permanentibus, quæ ordinantur ad perfectionem naturæ, non verò indiuidualitatis, & ratione naturæ conueniunt indiuiduo, & non ratione singularitatis, aliàs non essent eiusdem speciei in diuersis indiuiduis eiusdem naturæ.

Explicatur Doctor.

Intellectus cognoscit indiuiduum, & quomodo.

71 *Existentiā conuenire naturæ probatur.*

Enumeratur quæ conueniunt indiuiduo ratione naturæ.

Quod ait peccare recordantem deliberatè peccata, nisi detestetur ea, non decedit, sed tantum arguit, quia oppositum tenet suprà. dist. 17. num. 28. de Confessione, quam multi tenent statim post peccatum obligare. (in quorum fortè opin. hñc loquitur Doctor) & videtur D. Thom. 4. 17. quæst. 3. art. 1. Alenf. 4. quæst. 77. m. 4. art. 1. Anton. 3. part. tit. 14. cap. 18. § 2. Vide Suar. 4. tom. 3. part. d. 15. sect. 4.

*Ad 3.
Richar. 43.
dist. art. 7.
quæst. 1.
Psal. 88.
Quomodo
Beati non
tristentur
recordatio-
ne peccato-
rum.*

^b **A**D tertium dicitur vno modo, quòd Beati recordantur peccata commissa: nec tamen est eis ad pœnam, sed gaudent de misericordia diuina remittente, & deliberatione à pœna. Et probatur hoc per illud Psal. *Misericordias Domini*. Vbi Greg. *Quomodo in æternum misericordias Domini canunt, qui miseria non meminerunt?*

Contrà, licet hoc, quod est Deum remisisse peccatum Petro, includat Petrum peccasse: tamen ista sunt simpliciter distincta intelligibilia, nec secundum includit primum in esse, (patet quando Petrus peccauit) nec per consequens in *intelligi*: ergo possibile est intellectum Petri sistere in sic peccasse, absque hoc, quòd consideret Deum remisisse illa peccata. Et quamquam contendas quòd nunquam sit vnus actus sine alio in Petro: tamen saltem sunt duo obiecta, & distinctæ intellectiones, & etiam intellectio eius, quod est, Petrum peccasse, est prior natura. Quæro ergo hanc recordationem: qua se peccasse recordatur, quis actus voluntatis sequitur? Aut *velle*, siue *complacere*: aut *nolle*, siue *displicere*: aut nullus, nec placet, nec displicet. Si primum, Petrus malus est, quia complacet in peccato, quod commisit; si secundum, miser est, quia nolitum euenisse, quod scitur euenisse, causat tristitiam, per Augustinum de Ciuit. 14. cap. 15. *Tristitia est ex illis rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt*. Si neque sic, neque sic, iterum malus. Si enim viator non potest completa deliberatione recordari peccatum suum commissum, quin detestetur, vel displiceat (alioquin peccat ad minus omitendo) quantò magis ad hoc tenetur Beatus? Ratio enim communis magis ligat Beatum, quam viatorem, quæ est perfecta Dei dilectio, quæ semper impellit ad odiendum illud, quod est contra Deum, quando actu cognoscitur, vel cogitatur. Quod autem adducitur de Psalmo, & ex hoc arguitur, *Misericordiam non canit, qui miseria non meminit*. Respondeo, in vniuersali meminit miseria: sed non in particulari, quia scit iam esse beatum.

*Non asse-
rit, quia
suprà d. 17.
n. 28. oppo-
situm tenet
de confes-
sione: sed
multi tenent
penitentia
præceptum
statim liga-
re.*

quæst. 6.

*Melius
est obliuisci,
quàm remi-
nisci tur-
pium. 3. To-
pic. c. 10.
Psal. 31.*

*Beati re-
cordando
peccata cõ-
missa, du-
pliciter li-
berari pos-
sunt à tri-
stitia.*

^c Dico tamen quòd possibile est totaliter deleri à memoria Beati peccatum, quod ipse commisit: nec in hoc derogatur Beato, imò videtur pertinere ad beatitudinem accidentalem eius. Si enim innocens gaudebit de innocentia speciali gaudio, vt tactum est suprà dist. 1. licet ille non possit gaudere de innocentia, quia tunc esset eius falsum gaudium: tamen potest nocentia de eius memoria deleri, vt de illa non habeat aliquam materiam tristitiæ. Potest etiam Deus, stante memoria habituali peccati commissi, præseruare Beatum, ne vnquam exeat in actum considerandi se illud commississe: & hoc iterum sufficeret ad excludendum occasionem proximam tristitiæ, licet non remotam. Nec priuatio talis notitiæ habitualis, vel actualis face- ret eum in aliquo imperfectum: quia secundum Philosophum, quorundam obliuisci, vt turpius, melius est, quàm reminisci. Quod maximè verum est, loquendo de illo, qui turpe commisit, cui pœnale est reminisci: & Scriptura dicit Deum obliuisci peccatorum, & ea esse recta; quòd licet oporteat exponere propter infinitatem intellectiõis diuinæ, quam nullum cognoscibile positium, vel priuatium potest subterfugere, tamen quòd realiter sint abscondita, vel oblita illis, qui commiserunt, nullum inconueniens esset.

Si hoc non placet, quia semper remanebit in eis memoria habitualis peccatorum, & quandocunque exhibunt in actualement recordationem, tunc ad vitandum tristitiam, dicendum est vel quòd Deus suspendat causalitatem illam, quam recordatio nata esset habere respectu tristitiæ; & hoc quidem possibile est, sicut suspendit naturalem actionem ignis respectu puerorum in camino: sed tunc erit miraculum quoties recordantur, quòd non tristentur; vel si fugitur miraculum, oportet dicere quòd causa naturalis potest impediri per contrarium excellens, ne causet effectum, & maximè quando contrarium totaliter replet capacitatem passi.

Ita in proposito, gaudium de obiecto beatificoreplet totaliter capacitatem Beati, &

22

23

24

Distinctio XLV. Quæstio III. 221

& ideo non est capax tristitiæ, quæ nata esset consequi illam recordationem. Vincit enim illud obiectum in causando gaudium, virtutem illius recordationis in causando tristitiam, quia secundum Aristotelem 7. *Ethic.* delectatio vehemens excludit quamcunque tristitiam, non solum contrariam, sed etiam contingentem.

Contrà, habet *nolle* respectu istius recordati: ergo non habet quidquid vult: igitur non est beatus, ex 13. *de Trinitate*. 5. Respondeo Beatus habet quidquid vult de præsentī, vel de futuro, de præterito autem quidquid vult, hoc est, velle non fuisse, non habet, nec hoc arguit miseriam, quia impossibile est præteritum non fuisse.

Quomodo Beatus habet quicquid vult.

COMMENTARIUS.

72 *Ad 3. responsio.* **A**D Tertium, &c. Hoc fuit ex eo, si poneretur memoria in anima beata, sequeretur quod haberet memoriam omnium peccatorum commissorum in via, quod falsum esse probat ex Isaia, & Gregorio. Deinde sequeretur quod anima haberet displicentiam peccati; quia in perfecta charitate existens neutro modo non se posset habere: quia neque complaceret in peccato, sed potius ex motu perfectæ charitatis displiceret, & consequenter haberet tristitiam aliquam, & miseriam, contra istum statum perfectæ beatitudinis. Ad hanc objectionem respondet Richardus in 4. *dist.* 43. *art.* 7. *quæst.* 1. in corpore, in ultima clausula: quod recordatio illa peccatorum præteritorum, non sit eis in poenam: sed in gaudium de diuina misericordia, iuxta Gregorium verbis citatis lib. 4. *Moralium* circa finem, ubi adducit verba citata psalmi *Miserere cordis Domini in æternum cantabo*, &c. Vnde ibidem Gregorius dicit: *Plerumque incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore redimus, & quo nos egros fuisse recolimus, eo nos incolumes plus amamus*, &c.

73 *Impugnatur.* Contra hanc solutionem urget Doctor: quia diuersa obiecta sunt, Deum remississe peccatum, & peccatum fuisse: ergo sicut in *esse* sunt diuersa: ita etiam in intellectu possunt esse diuersa: ergo potest vnum sine altero seorsim concipi, & si contendas, duos illos actus semper concommitari, saltem sunt duo obiecta intelligibilia, & prior natura est peccatum fuisse, cuiusque intellectio, quam peccatum fuisse remissum: quis ergo actus sequitur, in voluntate ad priorem intellectiōem? quia vel complacentia, vel displicentia, vel nullus actus, si primum, peccat: si secundum, est tristitia: quia nolitum euenisse causat tristitiam ex Augustino de *Ciuit.* lib. 14. *cap.* 15. si autem nullus actus; erit etiam malus: quia si viator deliberatè considerans peccatum, peccat omitendo displicentiam; quanto magis beatus? quia magis ordinatur secundum inclinationem charitatis ad odium eius, quod est contra voluntatem Dei. Respondet postea ad illud Gregorij, quod in vniuersali recordatur miseriæ, sed non in particulari, cum sciat iam se esse beatum.

74 *Declaratur impugnatio.* Hæc impugnatio responsionis prædictæ duo includit. Primum est, quod recordatio sit peccati commissi per diuersum actum recordationis ab eo, quo cognoscitur fuisse remissum. Secundum est de actu voluntatis, sequente illam cognitionem, & magis urget illa ratio, quam adducit de viatore, quatenus dicit obligari ad displicentiam peccati, quoties deliberatè venit in eius memoriam, cuius contrarium resoluimus in secunda parte huius commentii, de præcepto poenitentiae, licet sit hæc sententia Alensis, &

Scoti Oper. Tom. X.

plurium antiquorum. Quantum ad primum dictum de diuersitate intellectiōis, & obiectorum, rectè asseritur: nam hic agit de cognitione in genere proprio: & sicut diuersa fuit memoria vtriusque in via, neque prima, quæ fuit peccati commissi, dicit ordinem ad secundam; quantum est ex natura memoriæ, seu speciei, quæ tum fuit impressa, quando peccatum fuit commissum actu, & fuit præsens: remissio autem neque tum determinatè prævidebatur pro certa differentia temporis determinata, & quæ tum primum transiit in memoriam, quando contingit poenitentia, licet etiam tum non fuit illa certitudine nota, nempe physica; sed tantum quadam morali, sicut fuit certum peccatum fuisse commissum. Ex hoc ergo sequitur, sicut memoria peccati commissi, est diuersa, ita etiam posse transire ad actum secundum: ergo, quod est intentum, non necessariò ex natura rei concurret tum memoria peccati commissi in proprio genere, licet fortè in Verbo recurat, & sic, sit simultanea, aut consequens; non inde sequitur quin voluntas ex inclinatione charitatis perfecta possit habere displicentiam peccati, vt est offensa Dei, quam displicentiam nata est sequi in voluntate tristitia, tanquam naturalis effectus, qui non est in potestate voluntatis immediatè, & per se supposita disconuenientia obiecti ad talem voluntatem in patria, quæ quantum est adhærens fini perfectiùs per amorem, & fruitionem eius, tantum etiam redditur ei disconueniens offensa Dei. Quærit ergo, supponens non esse tristitiam in Beato, quænam est radix vnde suspendatur talis tristitia, supposita memoria peccati præteriti, quod magis disconueniens est voluntati in tali statu, quam fuit in via; supposito etiam amore charitatis in via. Quod enim adducitur de gaudio ob peccatum remissum, verum est; sed ille actus est diuersi obiecti, & sub ratione formali diuersi; nempe vt respicit misericordiam Dei, vt pro præterito remittentis: quod enim Beatus inclinatur ex motu misericordiae ad laudem miserationum, hoc non tollit ab eo quin etiam ex motu perfectæ charitatis operetur circa obiectum proportionatum per displicentiam peccati commissi: ergo ratio præcisa non tristandi non in hoc consistit: videtur namque voluntas fruens sine magis necessitari per amorem eius ad fugam offensæ, quam ex misericordia recepta ad laudem Dei: etsi speciemus conformitatem ad diuinam voluntatem magis determinat ad ea quæ opponuntur charitati, quam ad alia, quæ consequuntur ad misericordiam exercitam; quia altior est charitas, quæ quis coniungitur fini, quam gratitudo, aut recognitio ex gratitudine beneficii recepti. Quod si ergo sit perfecta displicentia in Beatis de peccato, quæritur vnde suspendatur tristitia? nam ex actu gratitudinis circa remissionem non

Prima eius pars sustinetur.

Beatus potest displicere de peccato commissi.

Gaudium de remissione, & laus respiciunt misericordiam.

Displicentia de offensa respicit charitatem.

suspenditur ex natura rei, quia uterque potest in via compati.

75

*Differit
Doct̃r ad
hominem.*

2. Responso.

*Non obligari
ad displicen-
dum ex pœ-
nitentia præ-
cepto.*

*Obligari ex
motivo cha-
ritatis.*

*Cognitio præ-
dicta, & de-
liberata est
à voluntate
ex affectu fi-
nis & opera-
tionis.*

*Obiectio sol-
uitur.*

*Explicatur
Scopus Do-
ctoris.*

Illam autem probatio, quam affert Doctor de viatore, eum scilicet teneri ad displicentiam peccati, quoties memoriæ occurrit saltem deliberatè, loco allegato à Scholiaste, videtur eidem esse rigorosa, & eius etiam oppositum tenuimus suo loco. Respondetur tamen hîc differere contra Richardum, qui in ea sententia fuit in 4. dist. 14. art. 9. quæst. 1. Itaque non ex propria assertionem hîc differit: sed ad hominem. Responderi potest secundò, aliud esse de obligatione particularis præcepti pœnitentiæ; aliud verò de dispositione voluntatis hîc, & nunc, quamvis præceptum pœnitentiæ non urgeat circa peccatum commissum, quoties memoriæ occurrit, etiam deliberatè, & cognitione, quam vocant aliqui practica: quia nempe præceptum illud est affirmativum, quod non obligat semper, & pro semper. Deinde, quia præceptum obligat ad pœnitentiam per modum satisfactionis legis præscriptæ, quæ si exhibita sit, cessat obligatio præcepti, quoad peccata iam confessæ legitimè, & cum dispositione requisita, tamen potest ex dispositione voluntatis, & debito ordine ad finem obligari voluntas, ut cognito peccato deliberatè, & practicè, habeat displicentiam eius, non per modum pœnitentiæ, & satisfactionis, sed per fugam ex inclinatione, vel charitatis, vel rectitudinis debitæ seruandæ in subiectione ad legem & regulam, ita ut voluntas non displicens de peccato commissio, licet etiam confesso, ut sic deliberatè proposito, ut practicè, ea ratione, qua natum est sollicitare voluntatem ex natura, & modo cognitionis ad actum aliquem habendum circa ipsum, teneatur habere displicentiam eius, vel ex affectu iustitiæ, & rectitudinis; vel ex inclinatione charitatis, & debito finis in illis circumstantiis deliberatæ considerationis; vel certè inclinatione debitæ rectitudinis seruandæ: nam cognitio illa deliberata, & practica videtur ordinari ad aliquem actum voluntatis, si ad vllum certè ad displicentiam: nam & ipsa deliberatio perfecta videtur, etiam antecedenter, aut concomitanter dependere à voluntate, & ordinari tanquam medium operandi circa materiam, cuius est, maximè si spectat ad voluntatem illa materia. Voluntas ergo in eo casu, ex proprio affectu antecedente inclinatur ad aliquem actum eliciendum regulariter, & si est ordinata, debet elicere displicentiam peccati, iuxta moriua, quæ proponuntur hîc, & nunc. Si dicas voluntatem posse suspendere omnem actum, Respondetur neque regulariter ita suspendere, neque in his circumstantiis id sufficere ad rectitudinem debitam seruandam; quia videretur sic contemptus, & non recta dispositio eius ad regulam, & finem: in Beatis autem est perfectissimè ordinata voluntas per adhesionem ipsam, & fruitionem consummatam finis; ergo nequit, quantum est de se, cognitum peccatum non odio habere. Argumentum itaque Doctoris vel primo, vel secundo modo intelligi potest. Neque hoc est contrà aliàs dicta de præcepto pœnitentiæ, ut est satisfactio lege præscripta:

quia illa iam sufficit exhibita: ideoque neque hîc Doctor exprimit tale præceptum, sed tantum agit de displicentia in genere, & ex motiuo offensionis, prout nata est, & debet haberi ex charitatis inclinatione: quæ displicentia licet possit esse pœnitentialis, tanquam sufficiens dispositio: tamen ulterius præceptum pœnitendi ordinat eam ad sacramentum, cui subordinatur; neque requiritur in priori displicentia ut fiat ad finem satisfaciendi pro peccato, ut dictum est.

c. *Dico tamen possibile est*, &c. Respondet ipse Doctor primò, possibile esse deberi à Beato memoriam peccati, quod non derogaret quantum ad perfectionem illius status, siue supernaturalem, siue naturalem ipsius Beati, non derogaret perfectioni eius supernaturali; quia spectaret ad quandam eius beatitudinem accidentalem; quia sicut innocens habebit gaudium de sua innocentia; ita qui fuit nocens, licet non habebit gaudium de innocentia; quia esset gaudium apparentis ex errore, qui in eum statum non cadit: tamen remouendo memoriam peccati commissi tollitur ab eo causa per se impediens eius gaudium. Non erit contra perfectionem naturalem; quia sicut deletur à Beato omnis habitus, & species erroris, quem in via habuit, & hoc spectat ad naturalem perfectionem eius in eo statu, sicut & carere habitibus inordinatis appetitus & voluntatis, ita etiam videtur spectare ad perfectionem eius naturalem, ut tollatur ab eo omnis causa tristitiæ, & impeditiua gaudij pleni, & perfecti.

Dicit secundò, quod licet non delectetur memoria peccati, posse Deum non concurrere, ut vnquam reducatur in actum, quod sufficeret ad excludendam proximam causam tristitiæ, licet non remotam: hoc autem dato, non redderetur in illo gradu imperfectus: quia ex Philosopho *quorundam obliuisci, ut turpius melius est*; & sicut Scriptura docet Deum obliuisci peccatorum, eaque tegere, licet non possit id poni ex parte diuinæ cognitionis infinitæ; tamen ut respectu ad eos, qui ea commiserunt, reddantur oblita, & quoad immutationem, & quoad memoriam nullum inconueniens esset. Hæc responsio saluat quidem intentum, assignata causa possibili, ex qua suspenderetur tristitia, nempe ablata causa eius; sed videtur ad illum statum pertinere memoria beneficiorum Dei, & redemptionis, ac liberationis à peccato, & misericordiæ obtentæ, quia ut rectè Gregorius, ex his etiam oritur gaudium, & vox laudis; ideo responsio sequens magis placet, quia illam priorem insinuat tantum ut possibilem.

Dicit ergo, si non placet prior responsio, recurrendum esse ad diuinam suspensionem, quatenus Deus suspendit concursum, ne ex tali memoria oriatur tristitia. Vel certè dicendum est *tristitiam*. impediri per contrarium excedens, ut est summa delectatio in voluntate, qua redditur incapax tristitiæ, aut alicuius miseræ, potest ergo esse voluntas displicens peccati ex inclinatione perfecta ad finem, sine eo quod sequatur tristitia ex præmissis causis, quarum quælibet sufficit, replica vltima rectè soluitur in litera.

76

*Responso
propria.*

*Possibile esse
à Beato tolli
memoriam
peccati.
Non deroga-
ret talis ex-
tinctio me-
moriam.*

*Auferuntur
habitus pra-
ui, & falsi
sui erroris à
Beatis.*

77

2. Responso.

*Possibile esse
Deum non con-
currere ad
actum me-
moriam.*

*3 Responso
præferatur.*

*Suspendi tri-
stitiam.*

QVÆSTIO IV.

Utrum Beati cognoscant orationes quas offerimus?

D. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 4. & 3. part. quæst. 10. art. 2. & hic quæst. 3. art. 5. D. Bonau. art. 3. quæst. 1. 2. 3. Bellarm. l. 1. de Beatit. Sanct. cap. 17. Suarez 1. part. tract. 1. l. 2. cap. 28. Feuarden. tom. 1. l. 10. & 12.

ITEM quæro, Utrum Beati cognoscant orationes, quas offerimus? *Arg. 1.*
Quod non. Isa. 63. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* Ibi dicit Augustinus quod mortui nesciunt, imò Sancti, quid agant uiui. Et Hieron. ibi. Quære in originali.

Præterea, Deus solus nouit secreta cordis: oratio mentalis, quæ maximè est Deo accepta, & huiusmodi: ergo, &c. *Arg. 2. 3. Reg. 8. & 2. Par. 6.*

Præterea, non oportet eos nosse nisi ad hoc ut orent pro nobis: sed consequens est inconueniens, quia non sunt in statu meriti: ergo non possunt orare, quia in oratione per se consistit meritum. *Arg. 3.*

Contra hoc est vnus error, quem tangit Hieron. in epistola ad Vigilantium. *Rat. ad op.*

SCHOLIUM.

Animam separatam posse acquirere notitiam abstractiuam, & intuitiuam omnium sensibilium, & spiritualium finitum; unde cogitationes cordium ab ea sciri possunt, si sibi relinquatur. De quo 2. dist. 9. quæst. 2. ad 1. & 4. dist. 10. quæst. 8. ad 3. Oppositum tenent Thomistæ 1. part. quæst. 57. art. 4. Scotum sequuntur Occam. 2. quæst. 20. quodl. 4. quæst. 13. Gabr 2. dist. 9. quæst. 2. art. 2. & lect. 31. in Can. Bassol. ibi, quæst. 2. Leuchet q. 1. Maior. quæst. 3. Holcot. 1. 2. quæst. 4. ad 2. & omnes Scotistæ.

2 ^a **H**ic tria sunt videnda. Primò, si Beatus naturali cognitione nouit orationes nostras. Secundò, si cognitione supernaturali. Tertiò, si cognoscens pro nobis oret.

^b De primo est tactum *in solutione 2. quæst. huius dist.* qualiter anima separata potest acquirere notitiam, non solum abstractiuam, sed etiam intuitiuam, non solum sensibilium, sicut potest coniuncta; sed etiam quorumcunque intelligibilium proportionatorum, & proportionaliter præsentium: proportionatum autem est sibi quodcunque intelligibile creatum: ergo orationem, siue vocalem, quam & coniuncta posset nosse per sensus corporis, siue mentalem, quæ tunc erit sibi proportionata, potest tunc intuitiue nosse; si tamen immoderata distantia non impediat, de qua tactum est: quæst. illa secunda.

^c Nec valet, quod intellectus actum suum proprium habet occultum cuiusque creaturæ, & actum voluntatis pari ratione occultum, quia hæc sunt intima creaturæ, & per consequens nihil potest ista nosse, nisi quod est intimum creaturæ; tale est solus Deus, qui illabitur. Hoc non concludit, quia manifestum est quod omnem actum voluntatis meæ potest intellectus meus nosse: sed intellectus alius perfectior creatus potest in illud obiectum, in quod potest intellectus meus, si non impediat determinatus ordo ad alia intelligibilia, nec defectus proportionatæ præsentia. Intellectus autem separatus æquè perfectus est, sicut intellectus coniunctus, vel perfectior: & non determinatur ex aliquo ordine ad non cognoscendum operationes alterius intellectus, vel voluntatis, nec præsentia requisita necessariò deficit, quia potest esse sine illapsu: alioquin enim Angelus nullam posset habere præsentiam debitam respectu alterius à se, cum nulli illabatur, quia hoc repugnat creaturæ. *Intellectum separatum posse intelligere cogitationes cordium. De quo 2. d. 9. q. 2. ad 1.*

3 Quod ergo dicis talem operationem esse intimam: Respondeo, intimior est sibi essentia, quam operatio: & tamen intellectus alius separatus potest essentiam intelligere. Nec valet, hoc est intimum inhærendo, vel quod plus est, idem in essendo: ergo nihil cognoscit illud intimum, nisi per illapsum. Imò ratio videtur prætere ad hoc, quod quasi extrinseca rei magis possint cognosci ab intellectu separato, quam spiritualia intrinseca: quod non est verum, imò magis proportionatum est obiectum intellectui separato essentia rei intelligibilis, vel operatio intrinseca, quam *Cogitationes cordium magis proportionata obiecta intellectui separato, quam sensibilis.*

aliquod sensibile : quia intellectui puro, purum intelligibile, est magis proportionatum intelligibile, dum tamen sit finitum.

Si obiicias, intellectus separatus, & intellectus coniunctus, habent idem obiectum primum : sub obiecto autem primo intellectus coniuncti, non continetur operatio : ergo nec sub obiecto intellectus separati. Respondeo, dictum est alibi, quod generalius est obiectum primum intellectus ut est talis potentia, quam obiectum primum motuum eius pro statu isto : & sub obiecto primo modo accepto, continetur quodcumque ens creatum, non autem sub obiecto secundo modo. Et ratio est, quia nunc determinatè mouetur à sensibilibus, vel ab his, quæ abstrahuntur ab his, propter ordinem immediatum ad phantasticam virtutem, quæ tunc non erit. Primo ergo modo accipiendo obiectum primum, maior est vera, minor falsa : secundo modo minor vera, & maior falsa.

COMMENTARIUS.

¹ Ordo & distinctio quæst.

² Modus cognoscendi animæ separata.

³ Quid de configuratione cordis dicendum.

⁴ Responsio Richardi.

¹ **H**ic tria sunt videnda, &c. Partitur quæstionē in tres articulos. Primus quærit, an Beatus cognitione naturali noscat orationes nostras ? Secundus, an supernaturali cognitione ? Tertius, an cognoscentes pro nobis orent ?

² **De primo tactum est**, &c. Scilicet in quæst. 2. huius distinctionis, ubi dictum est animam separatam posse acquirere cognitionem tam abstractiuam, quam etiam intuitiuam à rebus, & à quibuscunque obiectis sibi proportionatis, & præsentibus. Proportionatum autem obiectum est omne intelligibile creatum, quia illud continetur sub obiecto primo intellectus, modò ponatur in esse & quod non includit essentialiter ordinem ad Deum, ut docet in 1. d. 3. quæst. 3. Requiritur præterea ut sit obiectum sibi proportionaliter præsens in ratione mouentis, quia non in qualibet distantia mouet obiectum, aut mouere potest ad sui cognitionem intuitiuam, aut ad speciem etiam abstractam, seu abstractiuè representantem.

³ **Nec valet quod intellectus**, &c. Hic occurrit responsioni quorundam, de cordis cognitione, quatenus est occulta aliis præter solum Deum : quæ quæstio magis determinatur per se in 2. d. 7. & d. 9. eam breuiter tangemus in responsione ad secundum. Dicitur ergo quod cogitatio cordis, & affectus non contineantur sub obiecto naturali animæ separatæ alterius. Ratio est, quia hæc sunt intima animæ, & consequenter nihil potest illa noscere, nisi quod est intimum creaturæ, qui est solus Deus ipsi illabens. Videtur mihi alludere ad rationem quandam Richardi in 2. d. 8. ar. 2. quæst. 4. qui dicit Angelum, aut animam separatam, non posse attingere cogitationes merè internas, & affectus alterius ; quia nempe simplicitas Angeli, & animæ est alicuius magnitudinis spiritualis limitatæ, in qua est profunditas limitata, in qua quandiu tenentur cogitationes, & affectus, ad eas nequit attingere.

alius quam Deus, qui illabitur animæ. Hanc impugnat Doctor, quia potest intellectus proprius cognoscere utrumque : ergo etiam intellectus perfectior, nisi alia obster ratio huic extrinseca, & diuersa, nempe impedimentum ex determinato ordine, aut distantia : neutrum horum necessariò interuenit, quia non determinatus ordo, quasi cogitatio illa non esset per se intelligibilis, aut contenta sub obiecto intellectus perfectionis, sed determinatè tantum sub obiecto intellectus imperfectioris. Distantia etiam potest obesse : ergo, &c. Respondet deinde ad illud, quo dicitur cogitatio esse intima, magis intimam esse essentiam. Deinde, dicit consequentiam non valere : est intimum inherendo, aut essendo : ergo nequit cognosci ab alio. Deinde, subiicit obiectionem, quam soluit ex dictis in 1. dist. 3. quæst. 3.

Omissa hac controuersia, quantum ad scopum huius conclusionis, quæ intenditur in articulo præfenti, facile expediri potest, dicendo nullum esse velamen, aut impedimentum ex parte obiecti, quin cognosci posset à Beato, modò non esset distantia improporcionata, quia nempe orans intendit suum affectum, qui fit mentalis tantum, cognosci à Sancto, ut ad eum, vel per eum dirigat orationem ad Deum. Antecedente autem consensu cogitantis, aut etiam affectantis internæ, iam nullum est impedimentum, neque ex diuino concursu, neque ex natura obiecti, ut omnes concedunt, quin possit à sancto cognosci naturaliter obiectum sic applicatum, in proportionata saltem distantia. Responsionem autem prædictam non adducit Doctor ad finem probandæ conclusionis, sed ut naturam obiecti proportionati intellectus explicet, sub quo statuit cogitationem ipsam, & affectum quantum est ex natura utriusque in re ipsa spectata, & seclusa causa extrinseca ; itaque remitto vltiorem discussionem ad locum proprium huius quæstionis, licet aliqua infra ad responsionem secundi argumenti principalis subnotare oporteat.

Impugnatio.

⁴ Solutio dubij.

Per consensum cogitantis tolli impedimentum cognoscendi cogitationem.

SCHOLIUM.

Probabilius est orationes ad Sanctos directas, vel ad Deum, ipsorum nomine, ipsis reuelari, hoc tamen ad beatitudinem non requiritur. Ita D. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 4. & 3. part. q. 10. art. 2. & hic quæst. 3. art. 5. Vide Suar. 1. part. tract. 1. l. 2. cap. 28. Bellarm. l. 1. de Beatit. Sanct. cap. 17. Feuard. itom. 1. l. 10. cap. 12.

^d **D**E secundo articulo, dico quod non est necesse ex ratione beatitudinis quod Beatus videat orationes nostras, neque regulariter, siue vniuersaliter in Verbo, quia

4

Distinctio XLV. Quæstio IV. 225

quia non est aliquid quasi necessaria sequela beatitudinis : neque quod reuelentur, quia neque talis reuelatio necessariò sequitur beatitudinem. Beatitudo enim intellectus in obiectis creatis non transcendit quiditates, seu illa quorum essentia visa est necessaria ratio videndi.

Tamen quia congruum est Beatum esse coadiutorem Dei in procurando salutem electi, eo modo, quo hoc sibi potest competere : & ad istud requiritur sibi reuelari orationes nostras specialiter, quæ sibi offeruntur, quia illæ specialiter innotantur meritis eius, tanquam mediatoris perducantis ad salutem, quæ petitur ; idèò probabile est quod Deus Beatis reuelat de orationibus sibi, vel Deo in nomine eius oblati.

Orationes nostras noscant Beati.

COMMENTARIUS.

DE secundo articulo dico, &c. In hoc puncto fuit error quorundam apud Epiphani-um, hæres. 78. & 79. dicentium Beatam Virginem non secus inuocandam esse, quàm Deum ipsum. Hic error repugnat Scripturæ, & ratio-ni, psalm. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Domi-nus*, &c. Psalm. 120. *Leuauit oculos meos in mon-tes, unde veniat auxilium mihi*, &c. Montes in-telliguntur Sancti (vt exponit Augustinus ibi. & tract. 1. in Ioann.) à quibus auxilium peti-mus, sed illud tantum expectamus à Deo : *Auxi-lium meum à Domino, qui fecit calum, & terram.* Iacobi 1. *Omne datum optimum, &c. desursum est descendens à Patre luminum*, &c. Patet ex con-suetudine Ecclesiæ, quæ intercessionem à San-ctis postulat in Missa, & officiis tam propriis, quàm communibus, & Litanis, quod per eorum intercessionem gratia impetretur à Deo. Deinde beneficia, quæ postulantur per intercessionem Sanctorum, sunt supra vires creaturæ : ergo ab Authore suo petenda sunt. Ex dictis patet quo-modo interpretanda sunt aliqua verba, in qui-bus aliquando sonat modus loquendi, quasi ali-ter à Sanctis postulatur tanquam authoribus : quia sensus, intentio, & fides spectanda sunt, & interpretanda verba iuxta materiam subie-ctam : vt *saluos facerem*, inquit Apostolus ali-quos ex illis, ad Rom. 9. nempe per prædicatio-nem, & ministerium. Hinc etiam calumnia hæ-reticorum reicitur, mentientium nos colere Sanctos, tanquam Deos.

Ex aduerso alij hæretici negant Sanctos esse orandos : hunc errorem docuit Vigilantius apud Hieronymum contra eundem. Henticiani, seu Petrobrusiani, apud Bernardum, *serm. 66. in Cantica*. Vvaldenses apud Antoninum 4. *part. ti-tul. 11. cap. 7*. Vviclephus apud Vvaldensem, *tom. 3. titul. 12. cap. 108*. Hussitæ apud Syl-uium *de origine Bohemorum cap. 35*. Tandem Lu-therus in *lib. ad Vvaldenses*. Caluinus *lib. 1. in-stit. cap. 20*.

Contrarium est de fide. Ierem 15. *Si steterint Moyses, & Samuel coram me*, &c. Stare intelli-gitur pro orare, & hæc locutio contigit post mortem vtriusque, & intelligitur de ipsis verè, vt intelligit Hieronymus in *illam locum*. Chry-sostomus *hom. 1. in 1. ad Thessalonicen. cap. 1. ho-mil. 1*. Gregor. *lib. 9. Moralium, cap. 12*. Ex quo supponitur vtrumque solitum fuisse orare pro populo. Idem patet 2. *Machabeorum, ult.* vbi Iudas vidit Oniam Sacerdotem, & Iere-miam orantes pro populo. *Apocalyps. 5*. vbi di-citur phialas plenas odoramentorum, quas gesta-bat 24. Seniores, esse orationes Sanctorum

Luca 18. Diues curam gessit suorum fratrum ; ergo à fortiori Sancti gerunt curam nostri. *Apocalyps. 6*. Martyres orant vindictam de persecu-toribus suis, & Ecclesiæ, ex amore iustitiæ. *To-bia 12. Apocal. 8. Danielis 1. psalm. 9. Math. 18*. An-geli curam nostram gerunt, & orant pro nobis : ergo & alij spiritus beati Sanctorum *Apocal. 2*. Patet idem ex præmio promisso iis, qui vique in finem perseuerauerint, vt habere potestatem super Reges, & regna, &c. in qua designatur eos recipere patrocinium, & potestatem super viuentes, sicut & Angeli habent, & ipse Chri-stus recepit à Patre : ergo curam gerunt salutis commissorum. Videantur Hilarius, August. & cæteri expositores in Psalm. 2. Primasius, Beda, Rupertus in cap. 21. Apocalyps. Patet etiam hanc curam manere Apostolis ex præfatione sua antiquissima, de qua Paschasius in Epistola 4. decretali. *Vt iisdem rectoribus gubernetur*, &c. quæ sententia est expressè Basilij in oratione pro quadraginta Martyribus. Nazianzeni orat. in Cy-prianum, Hilarij in Psalm. 114. Ambrosij lib. 8. in Lucam. Leonis Papæ, *serm. 8. de sua assum-ptione, & serm. 3*. Maximi, in sermone de Mar-tyribus. Theodoreti, *lib. 8. ad Græcos, circa finem*. Cypriani, *lib. 1. epist. 1. & omnium Patrum*, & totius Ecclesiæ semper, & ab initio, & omni ætate, vt præfati Authores citati à Scholiaste, fusissimè docent, & alij Controuersistæ passim, & præcipuè Coccius *tom. 1. lib. 5. de Sanctis Ec-clesiæ*, per decem articulos, omnis ætatis Patres, & Doctores citans ; ex quibus nobis sufficiunt iam præmissa indicare.

In hoc ergo secundo articulo dicit primò Doctor, non esse necesse ex ratione beatitudinis, vt Beati in Verbo videant orationes nostras, siue regulari-ter, siue etiam vniuersaliter ; quia neque in his consistit eorum beatitudo : neque dicunt necessa-riam connexionem ad ipsam beatitudinem essen-tialem, sicut dotes beatifici corporis, delecta-tio, cognitio aliqua creaturarum possibilem, iuxta mensuram ipsius beatitudinis, non autem spectat ad rationem beatitudinis essentialis co-gnoscere decreta Dei, aut eius providentiam ad extra circa res particulares ; & minùs spectat ad beatitudinem essentialem cognoscere cogitatio-nes cordis, aut affectus. In hac parte huius ar-ticuli, seu conclusionis non negat Doctor quin etiam in Verbo possint cognoscere nostras ora-tiones ; sed dicit hoc non esse necessarium, ne-que pertinere ad intrinsecam rationem beatitu-dinis, prout in se consideratur ; aut etiam quoad consequentiam inquantum est retributio ipsius Beati, & ordinatur ad bonum priuatum, & per-sonale eius. Excludit ergo sententiam, quam

Quid per vi-sionem in ver-bo cognosci-tur.

Sententia D. docet D. Thomas 3. *part. quæst. 10. art. 2. & 2.2. Thoma. quæst. 83. art. 4.* vbi Caietanus dicit enim Beatos in

in primo instanti suæ beatitudinis videre omnia illa quæ ad se quoquo modo pertinent, & proinde etiam nostras orationes ad ipsos directas; quod etiam docere videtur Gregorius lib. 12. *Moral. cap. 13.* Docet autem Doctor hoc non esse necessarium: quia beatitudo stare potest consummata in quolibet Beato sine tali visione, sicut maior, æqualis, & minor potest stare in aliis, qui tales orationes ad se non pertinentes non vident: ex alia etiam parte possunt orationes cognoscitæ via, quàm per visionem in Verbo.

8

Beatorum
cooperatio ad
nostram salu-
tem.

Nostræ curam
gerunt.

Cyprian.

Tamen quia congruum est, &c. Quod congruum sit Beatorum esse coadiutores Dei in procuranda nostra salute, nempe intercedendo, & patrocinando apud Deum, & curam nostri gerendo, & in hoc versatur communio Sanctorum, & Ecclesiæ militantis cum triumphante, quæ est primitiuorum, ad *Hebræos* 12. ad quam nos accessisse docet Apostolus: nam facti non hospites, & aduenæ, sed ciues Sanctorum, & domestici Dei ad *Ephes.* 2. Mansio nostra est Ierusalem, quæ sursum est, ad *Galatas* 4. Si ergo membra sumus illius Ecclesiæ, & nomina nostra scripta sunt in cælis, sequitur etiam ut membra adiuuari à cælestibus. Augustinus lib. 20. de *Ciuitat. cap. 9.* Cyprianus de *stella, & Magis, & Innocentium morte: Innocentes in ordine Sanctorum protomartyres primum habent locum, & secretorum consilij diuinorum propinquitatem familiarissimam clementiam Dei pro nostris exorent laboribus, &c.* Patet ex dictis, & ex Epistola Episcoporum Europæ ad Leonem Imperatorem, quæ ponitur Concilium Chalcedonense, in qua declaratur Proterius inter Sanctos. Item *act.* 11. eiusdem Concilij de Flauiano. In 6. Synodo *cap. 7.* in 7. Synodo, *act.* 6. Gerundenſi *cap. 3.* Aurelianensi primo, *can. 29.* Mogunt. sub Carolo Magno *cap. 33.* Tolet. 5. *cap. 1.* Toler. 6. *cap. 2.* Bracharen. 2. *cap. 9.* in quibus Conciliis indicuntur Litanie ad inuocationem Sanctorum: quod & fecit Gregorius Magnus, ut in vita eius legitur, & deinceps obseruatur ab Ecclesia: Sancti sunt ergo coadiutores Dei in procuranda nostra salute, eo modo, inquit Doctor, quo hoc ipsis competit, nempe intercessione per Mediatorem Christum; ad hanc autem intercessionem requiritur ut ipsi reuelentur à Deo nostra orationes specialiter oblata, quæ inmittuntur meritis Sanctis, vel illius, ut mediatoris perducentis ad salutem, quæ petitur, &c. Intelligitur Mediatoris modo iam dicto, non ut specialiter competit Christo, sed tantum imperatoriæ, ut competit Sanctis orantibus. Ambrosius serm. 93. in natali Nazarij, & Celsi Martyrum: *Non clauditur locis quod diffunditur meritis, inuocasti ubique Martyrem, ubique exaudit ille, qui honoratur in Martyre. moderante itaque eo, qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intantum vicina presentia efficacis præbebitur aduocati, inquantum fuerit fides deuota suscepti, &c.* Et libro de viduis: *Possunt pro peccatis orare nostris, qui proprio sanguine, si quæ habuerunt peccata, lanerunt, &c.* orat. 2. præparante ad Missam: *Apostolorum intercessionem imploro, &c.* Talium Domine Deus preces nunquam spernis, si ut pro me exorent ipse inspiraueris, &c.

Ambros.

9

Sciri oratio-
nes à Beatis
per reuelatio-
nem.

Idem probabile est quod Deus Beatis reuelat de orationibus sibi, vel Deo nomine eius oblatis, &c. illud verbum probabile est non refertur ad sententiam vniuersaliter, quasi tantum probabile sit Sanctos siue in Verbo per visionem, siue alia via

cognoscere nostras orationes: quia hoc ut certum supponitur: sed illa particula denotat modum, quo fiantur, nempe probabile esse sciri per specialem reuelationem Dei factam, quando oratio fit ad Sanctum: neque necessarium esse ut per visionem in Verbo tantum cognoscantur, ut dicit prior sententia citata, quamuis utroque modo sciri possit, & intantum prior modus à Doctore reiicitur, inquantum induit necessitatem cognoscendi, quasi aliter cognosci non possit à Sancto oratio ad ipsum facta, quia in hoc non est statuenda regula certa, cum variis modis cognosci possit, Deo hoc, vel illo modo manifestante: nam Gregorius loco citato, & lib. 2. *Dialog. cap. 35.* & lib. 4. *cap. 33.* indicat cognosci in Verbo, sicut & Augustinus carmine de gaudiis Paradisi:

Qui scientem cuncta sciunt

Quid hi nescire queunt?

Hæc autem sententia Patrum non tam statuit modum determinatum cognoscendi, quàm intendunt possibilitatem cognitionis, ita ut non sit impossibile Sanctis in cælo cognoscere ea, quæ in terris fiunt, Deo cognitionem eorum causante in intellectu Beati.

Idem autem Augustinus de *Ciuitate Dei lib. 22. cap. 29.* indicat cognosci etiam hæc à Beatis per spiritum prophetiæ, & donum, quod habent in cælis. Item lib. de *cura pro mortuis habenda cap. 15.* insinuare videtur hanc cognitionem esse per reuelationem. Sanctus Hieronymus contra *Vigilantium, cap. 2.* indicat cognosci etiam orationes in proprio genere à Sanctis præsentibus, ubi inuocantur: non hoc autem statuit Hieronymus qualiter etiam non præsentibus cognoscant, sed ut occurrat argumento hæretici, qui Sanctos certo loco inclusos, & inde non recedere posse affirmabat, ut hinc deduceret eos non audire orationes inuocantium. In *Deo*, inquit, *leges pones, tu Apostolis vincula iniicies, ut usque in diem iudicij teneantur in custodia, nec sint cum Domino suo: de quibus scriptum est, sequuntur Agnum quocunque vadit? Si Agnus ubique: ergo & hi, qui cum Agno sunt ubique esse credendi sunt, &c.* Quod intelligitur accommodatè ut mox dicam: & sequitur: *Et cum Diabolus, & Demones toto vagentur orbe, & celeritate nimia ubique præsentibus sint, Martyres post effusionem sanguinis sui, arena operientur inclusi, & inde exire non poterunt? &c.* Intendit ergo Hieronymus non Martyres esse ubique, neque ipsum Agnum, nempe Christum, quæ homo est. Quod indicat ipsa Scriptura quocunque ieris, &c. Nam *ire* denotat locum nouum acquirere, in quo antè non fuit: sed intendit, sicut ipse Christus etiam quandoque necessitatibus suorum fidelium adest, etiam præsentia locali sua dignatione, & assistentia, quæ omnes erigat, ita etiam Martyres non includi certo loco, quin adesse suis inuocatoribus possint, & aliquando contingat, ut latè probat Coccius articulo nono citato. & patet ex monumentis Ecclesiasticis, ac vitis Sanctorum, Sanctos sæpe missos esse in adiutorium animarum & Ecclesiæ laborantis: & hoc solum intendit Hieronymus: quo casu, ut supra visum est, possunt ipsi præsentibus intueri nostras actiones, & supplicationes.

Hieron.

In hoc ergo puncto certum est orationes deferri ad Sanctos, easque ab eis cognosci: in modo autem cognoscendi non est certa regula statuenda,

11

*Sententia
negans actum
fidei in pa-
tria.*

statuenda, ita ut vno tantum modo cognoscatur, prout dicit sanctus Thomas, & consequenter ad sua principia. Nam negaret actum fidei esse posse in patria, sicut & habitum, ut tenet in 3. dist. 31. quæst. 2. art. 2. quæst. 3. & 1. 2. quæst. 67. art. 3. quæst. 185. & de veritat. quæst. 13. artic. 2. hac ratione negaret etiam prophetiam, aut actum propheticum esse in patria, quia obscurum est, aut certe remota persona à veritate cognita, ut docet 2. 2. quæst. 174. art. 5. in corpore, & ad secundum; negaret ergo consequenter orationes nostras cognosci posse à Sanctis per reuelationem hoc modo dictam, ideoque potius cognosci in Verbo, tanquam aliquid spectans ad ipsum sanctum.

*Orationes
posse cognosci
in Verbo
quando fiunt.*

Cæterum licet admittamus prophetiam, & fidem actualem non posse esse in patria, non inde sequitur ab initio cognitæ esse orationes nostras, tanquam aliquid pertinens ad beatitudinem: quia cognitio in Verbo rectè saluari potest per hoc, quod ostendantur quando sunt, & non antequam sunt, quod rectè fieri potest, & sic intelligi etiam potest Doctor loqui de reuelatione, quatenus extenditur ad nouam rei ostensionem in Verbo, quæ aliàs non fuit cognita intuenti; neque regulariter spectat tanquam necessarium ad beatitudinem. Ita videtur Doctor significare *responsione ad primum*.

*12
Posse dari
actum fidei
in patria.*

Dici etiam potest, non repugnare dari cognitionem fidei obscuram in patria cum euidencia in attestante respectu alicuius, quod ad statum beatitudinis non spectat, & quod aliàs non videtur in Verbo. Hanc concedit Bassolis in 3. distinct. 31. quæst. unica, art. 2. Rubio. distinct. 24. quæst. 2. art. 2. conclus. 1. quos sequitur Molina ad primam 2. quæst. 67. art. 3. & videtur Doctoris supra in hoc 4. distinct. 10. quæst. 8. in fine, ubi dicit fidei non succedere visionem, nisi respectu ad

obiectum primum, & sic intelligi potest illud Apostoli 1. ad Corinth. 13. *Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*: nam ut docet Augustinus lib. 5. de Ciuir. cap. 19. Beati nesciunt sæpe dispositionem particularem Dei circa agenda, ut patet ex illa controuersia Angeli Daniëlis, & Angeli Persarum circa conuersionem Iudæorum, ideoque conuertunt se ad Deum, ut instruantur, quæ instructio potest fieri per reuelationem in Verbo, mediante visione, vel per reuelationem in enigmate, mediante actu fidei: nam actus visionis, & fidei non opponuntur circa diuersa obiecta. Dici etiam potest, per lumen peculiare, & propheticum cognosci illas orationes in seipsis, & sic etiam videtur sentire Augustinus de Ciuir. lib. 22. cap. 29. Exemplo Helisæ, qui absens spiritu prophetico cognouit serui sui peccatum, & à fortiori id conuenit Sanctis per Augustinum sic interpretantem illud Apostoli: *ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est: quod ex parte est, euacuabitur*, &c. Et in fine concludit: *sed quanto amplius tunc omnes numeris isto abundabunt, cum Deus erit omnia in omnibus*? &c. Potest ergo per scientiam actualem infusam à Deo sciri istud obiectum in proprio genere, mouente diuina voluntate ad eius cognitionem intuitiuam, quando existit. Possunt etiam sciri orationes fidelium scientia acquisita ut Angeli sciunt, si Beatus ipse adest, eo modo, quo dicit Hieronymus. Conclusio ergo est certa, nempe illas sciri à Beatis. Modus autem sciendi potest esse multiplex, & fortè omnes isti modi de facto nunc quoad aliqua, nunc quoad alia concurrunt. Intentio autem Doctoris est, non necessariò sciri ex vi visionis, & probabiliter dici posse per reuelationem sciri, ut plures sustinent.

*Varij modi
quibus co-
gnosci possunt
à Sanctis ora-
tiones nostræ.*

August.

*Scotus 2. 2.
et 3.*

SCHOLIUM.

Sanctos pro nobis orare; quod latè ex Sanctis Patribus probant, Bernard. & Belarm. citati. Explicat optimè modum quo pro nobis orant, & an sciant se exaudientes, necne, pro quibus orant.

5 ^f DE tertio articulo videtur dubium, quia si reuelatur eis talem peterè per eos salutem, aut aliquid pertinens ad salutem: aut vident Deum talem velle saluari, aut nolle, aut non velle. Si velle, ergo sciunt quod saluabitur: frustrà ergo orant: Si nolle, non orabunt pro aliquo nolito ipsi Deo: si non velle, sciunt quod non eueniet: ergo frustrà orarent.

Respondeo, Beatum orare pro aliquo potest intelligi, vel oratione habituali, vel actuali: & loquor hic tantum de oratione mentali, quæ est desiderium oblatum Deo ea intentione, ut ab ipso habeatur oporatum: si de habituali, illa est perpetua, & generalis pro omnibus electis, sed de ista non est difficultas. Si de actuali, istam habet aliquis Sanctus specialiter, quando sibi reuelatur aliquem ipsum actu inuocare: quia rationabile est, ut velit merita sua illi valere ad salutem, qui Deum specialiter inuocat sibi per illa merita subuenire. Illa autem oratio non repugnat beatitudini, quia benè potest aliquis perfectionem summam adeptus, velle ut per sua merita, per quæ ad illam perfectionem attingit, alius per suam orationem attingat, ita ut sua merita non sibi soli sint propria, sed alij de beneficio Dei acceptantis, valeant: sicut posset aliquis summum gradum adeptus in Curia Regis, per aliqua obsequia, velle orare pro alijs, non ut per orationem huiusmodi ad maiorem gradum amicitie attingat: sed ut merita, per quæ attingit ad talem gradum, alijs ad huiusmodi merita recurrentibus succurrant. Et hoc, supposita liberalitate Regis acceptantis illa

*Quomodo
Beati actu
pro nobis
orant.*

illa, non tantum pro illo, sed pro aliis ex liberalitate sua, qua pro minori bono retribuit, non tantum maius bonum, sed etiam plura bona: dum tamen per nouum actum voluntatis plures illud bonum sibi applicent, & faciant quasi suum.

Non oportet Beatum scire se exaudiendum, vel non, pro eo, cui orat. ⁶ Cum igitur arguis, Beatus aut videt Deum velle, aut nolle. Respondeo, nullum membrorum oportet dare, nedum de salute finali illius, qui orat, sed nec de exauditione illius orationis, quam nunc offert: non enim sequitur, Deus reuelat Petro Ioannem nunc petere, per merita Petri: ergo reuelatur Petro Ioannem saluandum, vel non saluandum. Nec etiam sequitur, ergo sibi reuelat Ioannem exaudiendum, vel non exaudiendum in ista petitione; tamen esto, quod reuelaretur sibi istum exaudiendum, vel non exaudiendum in ista petitione; non sequitur, ergo frustra orat: quia sicut Deus vult illum saluare, & exaudire, ita vult per determinata media, vi potest per orationem talis Beati ipsum consequi. Si autem reuelatur Petro determinate quod Deus nolle illam orationem exaudire, Petrus non esset ibi mediator in orando. Si vero non reuelatur sibi quod velit, nec quod nolit, Petrus orat expectans ut orationem suam consequatur determinata reuelatio exauditionis, vel saltem determinatus effectus exauditionis quantum ad ipsum petentem.

Ad arg. 1. ⁷ Ad argumenta principalia. Ad primum, dico quod Abraham pro tempore, pro quo intelligitur illud Isaia, fuit in Lymbo, & per consequens non Beatus: & ideo nesciuit filios suos Iudaeos habitantes in terra Israel, quia nec noticia naturali, intuitiua, quae impeditur per immoderatam distantiam, sicut est dictum in 2. *quest.* nec noticia reuelationis specialis, quia non habuit illam visionem in Verbo, quam concomitatur regulariter talis reuelatio. Non ergo concludit de Beatis, quibus in Verbo regulariter reuelantur, quae a Deo spectant, vel tanquam beatitudinem eorum augens, vel tanquam pertinens ad causalitatem eorum respectu beatitudinis aliorum.

Ad 2. ¹ Ad secundum, dico quod nihil est in mente, operatio, scilicet quaecunque intellectus, vel voluntatis, vel quaecunque proprietas, vel conditio realis huius, vel istius, quin totum ita pateat Angelo proportionaliter praesenti non impedito, vel animae non impeditae proportionaliter praesenti, sicut animae coniunctae apparet albedo praesens per sensus. Illud ergo dictum, quod solus Deus nouit abscondita cordium; verum est vniuersaliter & ex propria perfectione, ita quod impossibile est quod per aliquid impediens sibi lateat. Nouit etiam, ut iudex vniuersalis omnium talium occultorum, illo modo, quo nec Angeli boni, nec mali, nec animae separatae nouerunt; imò de facto Beati multos tales motus non nouerunt, propter defectum praesentiae debita: mali autem multa talia etiam praesentia proportionaliter non nouerunt, Deo impediente, propter cuius impedimentum non possunt multa, quae tamen non impediti naturaliter possent.

Ad 3. ⁸ Ad tertium, dico quod oratio nostra nunc duplicem habet effectum: vnum, quia meritoria oranti, imò opus valde meritorium; alium, quia ex hoc quod specialiter dirigitur pro alio, meritoria est illi, pro quo offertur; & primo modo Beati non habent orationem, sed secundo modo. Nec est inconueniens, aliquem, qui iam est in termino quoad se, per orationem mereri alteri: sicut videmus in politis, ubi Rex illud quod vult dare, vult tamen per intercessionem alicuius dare, alicui qui non esset dignus statim exaudiri, & maxime vult, si aliquis apud eum maxime acceptus intercedat, qui tamen acceptus nullum gradum vltiorem amicitiae sibi mereretur.

Impetratio est meritum de congruo. Aliter posset dici breuiter, & quasi redit in idem; quod sicut impetrat Beatus aliis, non sibi: ita causat meritum aliis, & non sibi. Oratio enim sua est dispositio de congruo, ut propter eam Deus concedat illud, quod impetrat illi, cui petit: & ista est meritum, non istius pro se, sed pro illo cui redditur, quod huic merito, quasi pro praemio proximo correspondet.

COMMENTARIUS.

¹³ ^f DE tertio articulo videtur dubium, &c. Mouet hic difficultatem contra conclusionem praemissam, qua tenetur Sanctos nobis postulantes orare. Difficultas est, quia vel sciunt Deum velle annuere, vel nolle; si sciunt velle, frustra orant, quia id euenit; si nolle, non orant. Respondet primo, Sanctos oratione ha-

Ratio dubitandi.
Responsio oratio habitualis.

bituali orate perpetuo pro omnibus electis: oratione vero actuali hic & nunc pro eo, qui eum inuocat; quia rationabile est, inquit, ut velit merita sua illi valere ad salutem, qui Deum specialiter inuocat, per illa merita subuenire. Docet deinde illam orationem non repugnare beatitudini, quia attingens summum gradum perfectionis, potest velle ut sua merita, per quae ad illum gradum peruenit, etiam aliis valeant. Exemplum adiicit in politia humana, quando

Oratio actualis.

Merita Sanctorum inuocantibus profunt.

quando aliquis per obsequia peruenit in gratiam Regis, ordinatè vult ut eadem obsequia etiam valeant aliis ad ipsum recurrentibus, apud Regem, sic ergo se habet communicatio Sanctorum, & merita, quæ placuerunt, & placent Deo, ut illi charitatem, quæ sui communicatiua est, possident perfectissimè in patria, id perfectius præstant quod etiam in peregrinatione pro aliis sollicitè præstiterunt, & eorum merita apud Deum valeant, quæ nunquam in obliuione sunt, & intuitu eorum inuocantibus fiat propitius. August. serm. 1. de Sancto Stephano: *Si igitur exauditus est Stephanus, ut eius orationibus deleteretur peccatum quod commiserat Saulus, commendatus ergo nos eius orationibus: multò magis enim nunc exauditur pro veneratoribus suis, qui sic exauditus est tunc pro lapidatoribus suis, &c.*

14 Cum igitur arguis, &c. Responder ad rationem dubitandi non esse necessarium ut Sanctus orans videat Deum velle salutem eius, pro quo orat, neque videre si velit oratione exaudire, vel non exaudire: neutrum enim est necessarium: dato autem quòd videat etià Deum velle exaudire, non sequitur eum frustrà orare: quia Deus sicut vult illi determinatè salutem, ita etià vult salutem per determinatum mediū per orationē Beati, dare ei mediā, & gratiam, qua consequatur salutem. Quantum ad alterum membrum si reuelatur Sancto eum non exaudiendum, non orat, si verò non reuelatur, orat donec de alterutro effectu ipsi constet.

15 Ad argumenta principalia. Ad primum, &c. illud fuit Isaiæ 63. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos, &c.* Citatur Augustinus, & Hieronymus in originali, sed aliter explicant illum locum: nam Hieronymus loquitur de scientia approbationis: quia recesserunt à Deo, idè nullam eorum curam fuisse Abraham, & Israël. Subiudicari fortè possint in præmissa allegatione verba obscura quadam Hieronymi ad Galatas 6. super illud: *Vnusquisque onus suum portabit. Obscure licet, inquit, docemur per hanc sententiam, nouum dogma, quod latitat, dum in presenti seculo sumus, siue orationibus, siue consiliis inuicem posse nos coadiuuari; cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noè rogare pro quocumque, sed unumquemque portare onus suum, &c.* Responder Fernandus Yellofillus in aduentibus ad tom. 9. Hieron. quæsto 16. Sanctum Hieronymum loqui per antiphrasim, & ironicè: alludit enim ad dogma Vigilantijs, & verba eius quæ citat in declamatione contra eundem, quæ sunt ista: *Dicis, inquit, in libello tuo, quòd dum vivimus mutuo pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio, præsertim cum Martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes impetrare non quæuerint, &c.*

16 Responder Doctor iuxta mentem Augustini citati lib. de cura pro mortuis habenda c. 13. *Si parentes, inquit, non interfunt, qui sunt alij mortuorum, qui nouerunt quid agamus, quidne patiamur, Isaias Prophetas dicit: Abraham nos nesciuit, & Israël non cognouit nos, &c.* Ratione autè assignat Doctor, quia erant in Limbo, & naturaliter non potuerunt cognoscere quæ hic fiebant, quia non habuerunt beatitudinem, cui regulariter annexa est reuelatio in Verbo, eorum, quæ ad ipsos spectat, vel tanquam beatitudinem eorum augens, vel quod spectat etiam ad concursum eorum respectu beatitudinis aliorum, sic etiam Gregorius lib. 12. Moral. cap. 13. exponit illud Iob. 14. *Sine nobis*

August. *Serui Oper. Tom. X.*

les filij eius, siue ignobiles non intelliget, &c. Dicit enim naturaliter non intelligere defunctos quid ad viuentes pertinet: tamen Sanctos Dei claritate fruente cognoscere in Verbo quid ad se pertinet. Sancti enim in cælo curam Ecclesiæ gerunt, non tamen ex hoc sequitur Sanctos Patres in Limbo non orasse etiam pro viuis, neque Deum merita ipsorum non acceptasse: quia Synagoga semper interponebat merita ipsorum in exorandis beneficiis à Deo, & locus citatus supra ex 2. Machabæorum id probat de Ieremia: hæc tamen oratio fuit generalis, idèque non legitur in veteri Testamento orationem factam esse ad Sanctos in Limbo, sicut contingit in lege noua ad Sanctos in cælo: quia nempe in Limbo existentes non poterant naturaliter cognoscere illas orationes, neque ex suo statu, qui adhuc erant in carcere, debebatur talis reuelatio in particulari cognoscebant, vel in communi etiam per alios, qui hinc recedebant ad Limbum, non est dubium tamen per merita eorum, & orationes plura beneficia collata fuisse Synagogæ à Deo.

Ad secundum dico, &c. Secundum fuit: Deus solus nouit abscondita cordis: oratio mentalis, quæ maximè placet Deo, est actus cordis: ergo eum nequeunt Sancti cognoscere. Responder Doctor quòd cogitationes cordis, & affectus sunt obiectum proportionatum Angeli, & animæ separata, modò sint præsentia, & non impediunt aliunde. Quòd autem solus Deus dicatur cognoscere hæc, verum est vniuersaliter, quia sic sunt omnia præsentia Deo, etiam verum est, quia nequit impediri, ut aliquid eum lateat: nouit tercio ut Iudex vniuersalis omnium: occultorum eo modo, quo nec Angeli beati, nec mali, nec animæ separata, ea cognoscunt: imò Beati multos tales non cognoscunt de facto, ob distantiam. Mali etiam multa alia in præsentia non cognoscunt, Deo impediante, quæ tamen non impediti cognoscerent; intelligit nempe illa non cognosci, quæ merè sunt occulta, & quorum nullum apparet signum extra voluntatem, & intellectum. Alia verò quorum signa apparent exterius in corpore per motum cognoscunt Angeli mali non in se, sed in suo effectu.

Doctrinam huius responsionis tradit Doctor in 2. distinct. 9. quæst. 2. ad arg. 2. quæstionis, & in 4. distinct. 10. quæst. 8. ad 8. Vbi negat solutio. Dæmones cognoscere hos actus, quia non permittuntur à Deo. Aliqui autem præmissam doctrinam in hac responsione dicunt esse duram, fortè ob illa verba, quibus dicit multa non cognosci ab Angelis bonis ob distantiam; multa etiam non cognosci à damnatis, quia impediuntur: hoc autem satis declaratur ex loco citato in 4. distinct. 10. vbi dicit impediri vniuersum Angelos malos ne cognoscant illa. Quòd verò dicat hic multa, vel vniuersaliter, intelligendum est quoad ea, quibus sunt præsentia: nam alia, quibus non sunt præsentia cognoscere non possunt. Vel intelligendum modo explicato, nempe de iis quæ consummantur ita in mente, ut nihil eorum interius appareat in signo, aut effectu. Vnde Hieronymus in Math. 15. *De corde exeunt cogitationes, &c. Non debemus, inquit, opinari Dæmonem occulta cordis rimari, sed ex corporis habitu, & gestibus asserere quid versetur intrinsecus, signis.* &c. Idem de his docet Augustinus lib. de diuinatione Dæmonum cap. 5. & lib. 12. de Civitate Dei c. 17.

Aliter orabat Synagoga, aliter Ecclesia.

17 2. Argum.

Responsio Doctoris.

Secreta cordium quomodo specialiter Deo nota, aliter quam Angelo.

18 Declaratur solutio.

Angelos malos non cognoscere secreta cordium.

Hieron.

Cognoscunt aliquando ex signis.

Quamvis autem *lib. 2. Retract. cap. 5.* asserat hoc audacius dictum esse in re incerta, occultatque: non derogat assertioni. Id docet S. Thomas 1. *part. quest. 57. art. 4.* Quin etiam experientia docet ipsos homines ex signis exterius apparentibus id coniicere, quantum magis Angelos? Vt quoque ergo modo intelligi potest illa propositio Doctoris, & habet debitum sensum, & non durum.

19
Obiectio.

Cæterum ipsa doctrina à pluribus Thomistis censuratur ob testimonia Scripturæ, & Patrum, quibus asseritur Deum solum cognoscere cor hominis. 1. *ad Corinthios 14.* ostendit Paulus necessitatem prophetiæ ad cognoscendum cor hominis, & 2. *cap. dicit, Quis hominum scit quæ sunt hominum, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* quod dicitur propter occultos animi affectus 3. *Regum 8. Tu solus nosti corda filiorum hominum*, 1. Paralipom. 28. *Omnium corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit.* lib. 2. *cap. 6. Tu enim solus nosti corda filiorum hominum*, &c. psal. 43. *Ipsè novit abscondita cordis*, &c. Psal. 7. *Scrutans corda, & renes Deus.* Ier. 17. *Praurum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor*, &c. Id habetur Act. 1. *ad Romanos*, 8. *ad Hebræos 4. Discretor cogitationum, & intentionum cordis.*

Responsio
auctorum.

Respondent varij Doctores ad hanc difficultatem, Durandus in 2. *distinct. 3. quest. 7.* admittit probabile esse actus internos cognosci, dum sunt, non verò futuros: idem etiam docet dici posse cognosci actum in se, sed non qualis sit ipse actus an amor, an odium. Ita etiam Argentina *distinct. 7. quest. 1. art. 2. in fine.* Henricus in 3. *distinct. 8. quest. 3.* dicit cognosci actum ut est determinatè obiecti per modum fugæ, & prosecutionis, non verò cognosci conatum voluntatis, aut intentionem actus. Henricus *quodlib. 3. quest. 13.* cognosci actum in se, non tamen finem actus. Ita etiam videtur docere Ægidius de cognitione Angelorum, *quest. 11. & in 2. distinct. 7. quest. 3.* Alij præterea docent esse quidem cognoscibiles ab Angelis cogitationes cordis merè necessarios in ordine, ad quas intellectus, & voluntas merè se habent per modum naturæ, & non liberi arbitrij. Ita sonat fundamentum, quod D. Thomas 1. *part. quest. 57. art. 4.* adducit quare actus liberi non possint ab Angelo naturaliter cognosci, quia nimirum spectat ad genus moralium, quod est superioris ordinis ad entia merè naturalia, & medium inter ipsa, & entia supernaturalia; ergo supponit hæc ratio actus illos merè naturales, & non liberos esse sub obiecto naturali Angeli, & animæ separata. Videantur Molina, Caietanus, & Sumel in dictum articulum, citantes D. Thomam de malo *quest. 8. ad 12. & de veritate quest. 8. art. 13.*

20

Omnes hi Doctores docent actus nostros sub aliqua ratione cadere sub obiecto naturali Angeli, quando ponuntur in esse, licet secundum modum aliquem, qualitatem, aut finem, aut ut liber est, non sit cognoscibilis ab eo naturaliter: & exponunt Scripturas, & Patres per determinationem, quam ipsi addunt iuxta propria cuiusque sententiæ placita. Addi possunt & alij Doctores, qui in terminis nostram sententiam tenent, nempe hos actus esse quidem naturaliter cognoscibiles ab Angelis, sed de facto non cognosci, quia Deus non concurrat. Ockham in 2. *distinct. 9. quest. 20.* Gabriel in *Ca-*

Actus esse
cognoscibiles,
non cognosci
de facto.

nonem *Missa lect. 31.* quod etiam Doctor locis citatis indicat, & in Reportatis *distinct. 9. quest. 2.* ubi expressius loquitur de actibus, qui sunt fundamentum meriti, & demeriti, pœnæ, & gloriæ. Mayrones *ead. distinct. quest. 1. difficultat. 1.* Ouandus *distinct. 8. propof. 9. & 10.* Herera *disput. 11. in 2. quest. 7. concl. 3.* Rada 2. *part. controuers. controuers. 8. art. 3. concl. 4.* vt Lychetus, Tartareus, & reliqui in dicta *distinct. 9. & distinct. 7.* sicut & Major *distinct. 9. quest. 1.* Accedit etiam Ægidius Lusitanus *rom. 2. de beatitudine lib. 11. quest. 8. art. 3. §. ...* qui asserit esse secreta illa cognita tam Angelis bonis, quam etiam Beatissimis, per scientiam infusam, quod perinde esset obnoxium Patribus, & Scripturæ, si in eo rigore intelligerentur, quo aliqui volunt eas intelligi debere, quasi soli Deo hæc cognitio esset propria, vel per eius reuelationem. Eorum etiam cognitio tribuitur communiter à discipulis Sancti Thomæ, Christo, secundum intellectum creatum; quod ergo dicunt alij, posse agnosci virtute talis scientiæ infusæ, dicimus & nos, & præmissi Doctores, cognosci posse virtute naturali intellectus Angelici, & ex natura ipsius obiecti præsentis, si Deus concurrat; quia & obiectum non excedit limites naturalis obiecti, nempe ille actus; aliàs non esset cognoscibilis ab ipso eliciente naturaliter, licet sit inferioris gradus intellectualitatis, neque aliàs assignari potest aliquis gradus in entitate actus, ad cuius cognitionem exigeretur eleuatio potentiae, neque sententia opposita ad vllum principium rationis reduci potest, quod satisfaciatur, vt probè docet Gabriel Vázquez, 1. *part. disp. 209. cap. ult.* qui benè impugnat rationes assignatas ab aliis, neque ex principiis generalibus metaphysicis, quibus inuestigatur natura potentiarum, & obiectorum, subsistere potest, dari aliquod obiectum huius singularis intellectus, quod non eiusdem sit intellectus in specie. Si ergo intellectus elicientis sine vlla eleuatione sui, virtute sola naturali cognoscit actus suos, idem dici debet de alio intellectu non impedito, eiusdem perfectionis, & de intellectu separato, tam ex parte intellectus, quam obiecti, quod est actu intelligibile, respectu ad intellectum elicientis actum.

Cognosci posse
naturaliter
se naturaliter
si Deus
concurrat.

Intellectus in
specie respicit
idè obiectum
eodem modo.

Doctoris autem sententia optimè saluat & rationem, quam aliter impugnare non possunt aduersarij, quàm replicando Scripturam, & Patres, qui dicunt Deum esse scrutatorem cordium; saluat, inquam principia rationis, dicendo quòd potest quidem intellectus ex natura potentiae, & obiecti habere intuitionem actus talis, qui cadit sub obiecto per se eius. Saluat etiam Scripturam, &

21
Sententia
Doctoris.

Saluatur ratio.

Saluatur etiam
Scriptura.

Patres, dicendo de facto non habere talem cognitionem, Deo non concurrente: vnde sequitur hoc dato, quòd cognitio talis obiecti non habeatur nisi miraculosè, quia illud miraculosè sit, quod contingit extra Dei prouidentiam ordinariam, & vniuersalem: & quamvis virtus sit in causis naturalibus respectu effectus, modò non detur concursus ex parte Dei, neque etiam determinauerit Deus secundum suam prouidentiam concurrere, illa virtus est tantum potentia remota, & non proxima, quia causæ secundæ ita dependent à concursu causæ primæ, vt illo sublato nihil possint, & omnis potentia proxima earum intelligatur respectu ad causam primam concurrentem ad eundem effectum; sicut v.g. causa partialis, vt ipse intellectus, respectu sui actus circa obiectum, etiam naturalis

Causa sufficiens
per Dei potentiam
ordinariam, sunt
in potentia
remota, non
proxima.

Potentia proxima causa secunda includit Dei concursus.

Non concurrat regulariter ad cognitionem secreti cordis.

Diuersum est posse remota esse.

Causa sufficiens concursus.

Explicatio Patrum & Scripturæ.

Instantia ad propositum declarans limitationem potentia non ex virtute propria, sed ex diuino concursu.

Responsio ad Scripturam.

naturalis ordinis, non dicitur esse in potentia proxima respectu obiecti nullo modo applicari, & si reduceretur ad actum respectu eius sic remota, esset miraculum; à fortiori, causa secunda non est in potentia proxima respectu sui actus, si neque in vniuersali, neque in particulari habeat Dei concursus paratum: sed sicut concursus Dei sequitur ad suæ providentiæ regulas præfixas, ita cum disposuerit non concurrere vniuersaliter cum intellectu alieno ad secreta cordis, idem non potest naturaliter intellectus alienus ea pertinere regulariter: sed solum illi, cui Deus miraculose per donum prophetiæ, aut alio modo, præbet concursus: & licet sit virtus completa in causa secunda, tamen non est completa respectu effectus, nisi tantum secundum quid, magis essentialiter dependet à Deo quam à concursu obiecti: & simpliciter sic comparata ad effectum est tantum potentia remota, & non proxima. unde illa consequentia non valet: *potest intellectus quantum est ex se, penetrare secretum cordis: ergo contra Scripturam & Patres, potest actu cognoscere illud secretum.* Nam aliud est intellectum quantum est ex se, cognoscere posse; & aliud est cognoscere in actu, & sine concursu Dei, quem ex providentia suspendit ob finem præfixum, saltem in via, quo voluit se solum esse arbitrum talis secreti, aut personam, cui destinavit, ut seipsum discernat in corde suo, ut ipse sui esset iudex, conscientia accusante, aut excusante.

22. Ad expositionem ergo Patrum, & Scripturæ sufficit quod ista negatiua sit vera, nempe non cognosci de facto secreta cordis ab alio, quam à Deo; neque dicitur Doctor cognosci ab alio, nisi à solo Deo, aut ab eliciente, cui talem libertatem concessit; si autem cognoscatur, erit supernaturale, & miraculosum, modò manet aliàs secretum: non ex ratione, quam adducunt aliqui, quia nempe hoc genus moralium excedit cognitionem naturalem creaturæ: sed quia iuxta providentiam ordinariam Dei, talis cognitio excedit modò latitudinem obiecti intellectus, quem attingere potest pro hoc statu; sic dicimus impossibile esse naturaliter corruptum idem numero reproduci: tamen hoc non contingere ex defectu virtutis in causa, supra probauimus: sed ex Dei ordinaria providentia, & defectu concursus, qui ad reproductionem eiusdem non conceditur. Intellectus creatus pro hoc statu nequit cognoscere plura, quæ aliàs ex natura intellectus cognosci possint, ut est essentia animæ intuitiue, & sub propria ratione, & sic de aliis: quod si seipsam cognosceret pro hoc statu animæ intuitiue, esset miraculū, & supra naturam animæ, prout operatur per media ordinaria, ad determinata obiecta. Tamen certum est hanc cognitionem cadere sub virtute naturali potentia, quantum est ex se, etiam ut est forma corporis: quia sic etiam videbit se in corpore glorioso, & etiam videbat seipsam intuitiue anima Christi in corpore mortali: ita ergo in proposito, supposita limitatione cognitionis ex diuina providentia ordinaria, ne se extendat de facto, aut extendere possit respectu secretorum cordis in alio, totum quod dicit Scriptura, & Patres saluatur.

23. Respondetur ad argumenta, quæ ex Scriptura opponuntur, ea extendendo vniuersaliter, prout aduersarij volunt, solutionem patere ex dictis. Respondet secundò, Scripturam sicut est regula viatorum, ita etiam regulariter intelligi re-

spectu aliorum viatorum hominum, quatenus non possunt attingere secreta cordis, quod verissimum est; ex congruenti autem Dei dispositione, & communi Patrum, & Theologorum, idem contingit Dæmoni non posse penetrare cordis secreta, ne viam salutis impediatur, quod in confesso est apud omnes. Quod autem hominibus negat Scriptura, Deo attribuit ut sit scrutator etiam cordis, & occultorum, quem nihil latere potest, quod alios latitat. Sic intelligunt communiter Patres Scripturam. Augustinus tract. in Psal. 7. *Opera nostra, inquit, possunt esse nota hominibus, sed quo animo fiant, solus ille nouit, qui scrutatur corda Deus, &c.* Illa particula *solus* intelligitur respectiue ad alios, quibuscum sit comparatio, non autem ad ipsum operantem, qui finem sui operis electione statuit; neque ad Beatos, qui in comparationem non veniunt. Prosper. in Psal. 141. *Effundo in conspectu eius, &c. non erat qui cognosceret me, &c.* dicit intentionem à nemine cognosci. 1. Reg. 16. *Homo uidet ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor, &c.* Gregorius 25. *Moral. c. 7.* intelligit de iudicio discretionis inter personas in oculo cordis, ut difforme est iudicio humano in exteriori, quo putatur vnus esse Deo gratus, & iustus, qui in interiori Deo reprobatus; contra verò aliquis in interiori Deo acceptus, qui in exteriori est iudicio humano reprobatus. Exemplum huius patet in filiis Isai, quos seorsum reprobauit Deus vsque ad David. Videantur ibi Expositores. Verba Gregorij sunt: *Sed hoc nunc secreto iudicio agitur* (egit ante de discretionem personarum futura in iudicio ultimo secundum opera cuiusque) *Nam iussit, & misericorditer singulorum corda vel examinans, vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad illa, quæ sunt intrinsecus trahit; hos accendit interna appetere; illos pro voluptatibus suis destruit exteriora cogitare, &c.* Subdit mox contrarium iudicium humanum, quod sit tantum secundum apparentia, & externa, *Aliena autem corda, inquit, humanis oculis clausa sunt, & nescitur qui repellitur, quia penetrare nequeunt, quæ ab unoquoque cogitantur: nam sæpe de corde peruerso necdum processit vsque ad effectum operis deliberatio cogitationis, & adhuc forte per habitum intus attingitur, qui iam mente foris vagatur: sed talis quilibet tunc ante oculos interni iudicis cecidit, cum ab appetendis interioribus per desiderium exiuit, &c.* Sequitur autem comparationem per iudicium caducum, & fallax hominum, quo discernitur inter utramque personam tales existimans, quales fuerunt in vita præterita, non quales nunc sunt, aliter discernente Deo inter utramque, &c. subdit: *occulus autem iudex præsidens, & utrimque corda discernens, alterum pie statuit; alterum iussit confregit, &c.* Hæc ergo discretio iudicij diuini inter personas in secreto cordis, alterum ex misericordia erigendo, alterum ex iustitia deferendo, & confringendo, est scrutatio cordis, & solius Dei misericordis, aut vindicantis: & comparatur ad iudicium dispar hominum, qui quid in corde per iudicium Dei, & misericordiam peragatur, nesciunt. Dico ergo secundò, hoc iudicium discretionis diuersarum personarum in corde, esse solius Dei, & sic eum solum scrutari renes, & corda, quod est inquirere, & examinare, quod nulli creaturæ puræ competere debet. Addo præterea, Deum scrutari renes, & corda, quoad intentionem, & affectum, eo modo, quo etiam ipsi cogitanti est imperium, ita scilicet ut

August.

Excluduntur homines à cognitione secretorum.

Prosper.

Gregor.

Intelligit scrutationem cordis per iudicium discretionis.

Iudicij discretionis est solius Dei.

Deum scrutari corda quoad intentionem & affectum.

ut Scriptura non solum intelligatur respectu ad alios, sed etiam ad ipsum operantem, eius vires, & facultatem, qui aliquando putat se posse quod non potest, & è contra, non posse quod potest. Augustinus in psal. 41. in illa *Abyssus abyssum innocat*, &c. *Abyssum*, inquit, *inuocant Sancti predicatoris verbi Dei, nunquid & ipsi non abyssus? ut noueris quia abyssus & ipsi*, Apostolus ait: *minimum est ut à vobis iudicer, aut ab humano die. quanta abyssus sit, audite amplius: neque enim meipsum iudico, tantumne profunditatem creditis esse in homine, quae lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se mortuum cum Domino, vel pro Domino temere promittebat? quanta abyssus erat, quae tamen abyssus, nuda erat oculis Dei? nam illi Christus pronuntiabat, quod in se ipse ignorabat*, &c. Hoc iudicium soli Deo competit per discretionem virum, & dispositionis praesentis creaturae, & praevisionem futuri. sic etiam interpretatur Hieronymus epistola 38. in tom. 9. illud psalmi 7. *Scrutans corda, & renes Deus*, &c. Et sic intelligitur illud ad Romanos 2. *Qui scrutatur corda, scit quod desideret spiritus*, &c. Id est, quid secundum rectam rationem, & debitum providentiae ei expediat; idèque multa denegat Deus ex sua providentia, & in misericordia petentibus, quae putant sibi expedire, & non expediunt. Item illud Actuum primo: *Qui nostri corda solus, elige ex his duobus unum*, &c. & cap. 2. Ioannis, illud: *Iesus autem non crederet seipsum etiam*, &c. nempe qui in eum secundum praesentem dispositionem, & iustitiam crediderunt, sed postea non erant perfecturati.

24. *Scrutatur etiam corda Deus per interrogationem probationis, quod soli ipsi competit. Vnde Augustinus in psal. 43. in illa: Nonne Deus requirit ista? ipse enim nouit abscondita cordis*, &c. *Nouit*, inquit, & requirit: si nouit occulta cordis, quid ibi facit: nonne Deus requirit ista, &c. etenim idè requirit Deus aliquando, & dicit sibi innotescere, quod facit tibi innotescere: opus suum tibi dicit, non cognitionem suam; dicimus plerumque latius dies, quando serenus est, nunquid ipse dies gaudet, sed gaudentem dicimus, quia gaudentes ipse facit. Deus dicit ad Abraham: nunc cognoui quia tu times Deum, ante non cognouerat? sed ipse Abraham non cognouit, quia in ipsa temptatione ipse sibi innotuit: plerumque enim homo putat se posse quod non potest, aut putat se non posse quod potest. Accedit ad eum interrogatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem notus fit sibi, & dicitur Deus cognouisse quod illum fecit nosse: Nunquid Petrus nouerit se, quando dixit medico: tecum sum usque ad mortem, &c. Et infra adducit exemplum deiis, qui se ex charitate tradunt morti propter fidem, & qui ex sola iactatione: Sciebat ergo, inquit, esse aliquos, qui hoc iactatione facerent, non dilectione: idè obscurum est. Deus hoc salus videt, nos non possumus, ipse solus potest iudicare, qui nouit occulta cordis, &c.

25. *Scrutatur praeterea Deus cor hominis quoad statum praesentis iustitiae, quam ipse homo, neque alius discernere certò potest. Ecclesiast. 9. Nescit homo utrum odio, vel amore dignus sit*, &c. Pro- uerbiorum, 20. *Quis potest dicere, mundum est cor meum*, &c. Job. 9. *Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*, &c. Gregorius lib. 9. Moral. c. 13. *Sape dum nos ipsos plus iusto discernimus, de ipso in- discretionis studio indiscretius erramus, & mentis no-*

stra acies, quò plus cernere nititur, obscuratur, quia & qui importunè Solis radios afficit, tenebescit, & inde nihil videtur, vnde videre amplius conatur; quia igitur ab inquisitione nostra torpentes, nos omnino nescimus, aut si subtili nos discussione requirimus, plerumque inter vitia, & virtutes caligamus, &c. vnde benè per Prophetam dicitur: Dedit Abyssus vocem suam ab altitudine phantasiae suae: Abyssus quippe phantasia altitudinem portat: cum humanus animus immensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Sed ab altitudine vocem dare est, quia dum se nequit deprehendere, cogitur in admirationem confurgere, ut eo percurtari non audeat quod super ipsum est, quo incomprehensibilitatem suam ipse cogitans, non valet inuenire quod est, &c.

Item Apostolus 1. ad Cor. 4. *Qui autem me iudicat Dominus est*, &c. Hieronymus in 2. dialog. contra Pelagian. Basil. in Constitut. Monach. cap. 2. *Cum in multis offendamus Deum: maiorem tamen offensionum partem ne intelligimus quidem: idcirco Apostolus dicebat: nihil mihi conficius sum, sed non in hoc iustificatus sum, quod idem est, ac si diceret: multa delicta committo, quae committere me non intelligo*, &c.

Idem patet ex Psalm. 19. *Delicta quis intelligit? ad oculos meos munda me*, &c. Hunc locum communiter exponunt de leuibus peccatis, ut Hieronymus epistola 119. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioannem, cap. 10. August. Theodoretus, Cassiodorus in eundem Psalmum. Methodius apud Epiphanius haeres. 65. adducens illud Apostoli: *Quod enim operor non intelligo*, &c. Intelligi tamen potest etiam de grauib, prout intelligit Augustinus lib. de perfectione iustitiae, responsione 19. Leo Papa serm. 6. in Quadages. *Non adò, inquit, de conscientiae integritate fidendum est, ut humanam fragilitatem inter scandala, tentationesque degentem nihil potuisse arbitremur, quod laderet eam incidere; cum propheta excellentissimus dicat: ab oculis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo*, &c. Idem insinuat Augustinus in Psalm. 41. loco citato. *Abyssus abyssum innocat*, &c. Alium, inquit, accipite intellectum, *Abyssus abyssum innocat in voce cataractarum tuarum: nam sub hac carne mortali, laboriosa, peccatrice, molestissima, & scandalis plena, concupiscentiis obnoxia, damnatio quadam est de iudicio tuo, quia dixisti peccatori: morte morieris, & in sudore vultus tui edes panem tuum; haec abyssus prima iudicii tui*, &c. Hoc ibidem fusius prosequitur Prosper de vita contemplatiua, lib. 3. cap. 16. & 17. Pulchrè describit luctam inter iustitiam, vitium, tentationes, & voluptatem, ut difficilis sit electio, & discretio, si rectè, si malè succedat intentio, & operatio. Et patet haec veritas, quia nemo potest certò scire quòd praestiterit quod debuit: quod confirmat Trident. sess. 6. cap. 9. & communis Theologorum contra Catherinum. Et hoc ipsum patet de actibus supernaturalibus, qui disponunt ad iustificationem, quos discernere perfectè nequit eliciens certitudine physica, aut metaphysica. Ex his patet ad Scripturas, & Patres, quatenus tribuunt Deo soli scrutari corda. Vel enim intelligi potest vniuersaliter hoc Deo ira reſeruari, ut non possit intellectus creatus exire in actum circa illa obiecta, non quia non subsunt quantum est ex se virtuti eius; sed quia ex prouidentia Dei speciali non potest exire in actum; vel

26
Intelligitur
de venialibus.

Exponitur
etiam de
grauibus.
Leo Papa.

August.

Prosper.

Incertitudo
nostra iustitiae.

Re capitulatio
dictorum.

vel intelligi respectu ad homines viatores, & Angelos malos. Vel tertio intelligi de scrutatione secreti iudicii Dei, qua vnum permittit labi; alterum vero restituit. Vel quarto, qua discernit intentionem, & vires, & præuidet quid futurum sit. Vel quinto, quia probat, & ipsam personam admonet in probatione, quid possit, quid non possit. Vel sexto, quia discernit iustitiam, & iniquitatem in persona, & iudicat secundum opera, & affectus. Variis ergo modis occulta cordis cognoscit, eo modo, quo nequit cognoscere creatura. Ex quo patet primum membrum solutionis datæ à Doctore. Patet etiam solum Deum scrutari cor, iudicio approbationis, aut reprobationis. Ex quo patet secundum membrum solutionis. An autem Beati, aut Angeli boni cognoscant de facto cogitationes cordis, non affirmat Doctor, sed potius in locis citatis videtur negare, sed solum dicit non esse improprietatem obiectum intellectui beato, si Deus concurreret; vel non impediat; cognosci autem de facto à Beatis secreta cordis docet Egidius Lusitanus loco citato, & videtur expressa sententia Hieronymi loco supra adducto, cap. 2. contra Vigilantium, & Gregorij lib. 18. *Moralium*, cap. 27. ubi explicat illa Apocalypsis 21. quibus dicitur Ierusalem celestis esse ex auro mundissimo, similis vitro pellucido: *Quid ergo*, inquit, *aliud in auro, vel vitro accepimus, nisi illam supernam patriam, illam beatorum civium societatem, quorum corda sibi inuicem, & claritate fulgent, & puritate translucent?* Quia enim Sancti omnes summa in ea beatitudine claritate fulgebunt, instructa auro dicitur; & quoniam ipsa eorum claritas vicissim sibi in alterius cordibus patet; & cum uniuscuiusque vultus attenditur, simul & conscientia penetratur, &c. Loquitur autem non de cognitione in Verbo, sed in proprio genere, & subiungit infra rationem: *Quippe inquit, uniuscuiusque nostrum ab alterius oculis, membrorum corpulentia non absconderet, sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, itaque uniuscuiusque erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi, nunc autem corda nostra, quamdiu in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, non intra vitrea, sed intra lutea vasa concluduntur, &c.* In prima parte huius authoritatis insinuat quod ex natura rei secreta cordium, & conscientia vnus Beati sit aperta alteri; & loquitur de hominibus beatis in corpore, & anima, ut erunt. *Et cum uniuscuiusque vultus*, inquit, *attenditur, simul & conscientia penetratur, &c.* Dicit præterea corporis clarificati harmoniam cerni oculis corporeis. Adducit præterea rationem cur hoc impediat in præsentis statu, inter viatores, propter corpulentiam, quam oculi penetrare non possunt: intellectus autem ligatus sensibus nequit ultra procedere videndo, ut supra dictum est quæst. 2. & 3. Quamuis autem hæc ratio non sit adæquata, quare viatores non attingunt secreta sua, est sufficiens. Primum autem continet assertionem absolutam, & sine limitatione, neque dependet à ratione subiuncta, qua ostenditur nos in hac vita non posse cognoscere se-

creta; quæ ad priorem assertionem nihil facit, sed ad posteriorem, qua negat nos videre corda aliorum. Sequendo ergo assertionem illam, qua dicitur Beatos videre conscientias mutuas. Sequitur etiam quod videant conscientias viatorum, & cognoscant perfectius, quam ipsi viatores: quia ratio adducta de viatoribus non infert contrarium. Quamuis autem dicatur non pertinere ad omnes Beatos hæc scientia, tamen non repugnat, neque ex diuina providentia, neque ex natura rei, ut nobis communicant, & curam nostri gerunt: quia talis scientia in profectum viatorum cedit, & Ecclesiæ. Vnde sicut Deus ad profectum Ecclesiæ communicat donum prophetiæ quibusdam sanctis viatoribus, ex speciali providentia, ad fructum aliorum, & ædificationem Ecclesiæ (ad quem finem tendunt gratiæ gratis datæ, ut docet Paulus) per quod donum penetrant secreta cordium; ita etiam videtur hoc conuenire Beatis, in quantum nostri curam gerunt, & saltem Angelis administratoribus beatis, qui gerunt curam hominum, hoc videtur competere ex officio, & administratione, siue, ut aliqui dicunt, per scientiam insulam; siue ut nos putamus, ex concursu debito suæ administrationi, & ex natura rei virtute potentiæ habentis concursum Dei, & obiecti. Res autem incerta est, cui non inhæreo, quia nec Doctor asserit Angelos cognoscere secreta cordium, etiam bonos, sed tantum habere virtutem ad hoc, quantum est ex natura potentiæ, & obiecti, siue Deus actu concurrat, siue non concurrat. Neque contra hoc facit Scriptura, & Patres, ut patet ex dictis. Diffusionem integram quæstionis, & variarum sententiarum remitto in locum proprium: quia hic tantum sustinere libuit responsum datam, & obuiare huic vnico argumento, quo impugnatur. Solutiones datæ soluunt authoritates in specie, quibus vtuntur aduersarij, ut legenti apparebit.

Ad tertium dico, &c. Tertium fuit, quod Sanctis non competat cognoscere nostras orationes, quia ideo conueniunt ut orarent: sed hoc est inconueniens, quia non sunt in statu meriti: ergo non possunt orare, quia in oratione consistit meritum. Respondet Doctor orationem, nempe iusti in statu viæ, & esse meritoriam respectu personæ propriæ, & esse impetratoriam pro altero. Primum non habet in Beato, qui iam est in termino, & non in statu profectus, aut acquirendi præmij per meritum, cuius est iam in possessione. Secundum autem habet in patria oratio Beati, quia alteri de congruo meretur, seu impetrat. Exemplum adducit ex politia humana, in qua amicus Regis intercedens alicui gratiam impetrat, quam alioquin ipse non meretur, licet Rex intendat aliàs dare gratiā per intercessionem alterius, qui ex impetratione illius gratiæ non crescit in villo gradu amicitie pristinae apud Regem. Aliter dicit Sanctos de congruo, & impetratoriē nobis mereri, non autem de condigno: quia sic nullus aut viator, aut in patria, meretur alteri: sed solus mediator est Christus, qui de condigno meruit nobis gratiam, & gloriam perseverantibus finaliter.

An de facto Beati cognoscunt secreta cordis.

Gregor.

27

Beati penetrant mutuas conscientias.

Non repugnare Beatis videre secreta cordium.

Hoc specialiter conuenire Angelis.

Sententia Doctoris.

Ad tertium.

Responsio.

Sanctorum oratio est impetratoria pro aliis.

Exemplum.

Non mereri nobis de condigno.

DISTINCTIO XLVI.

De statu, & conditione malorum post mortem.

*Iacob. 2. c.
Super octo-
narium 19.
Matth. 5.*

*Idem Cass.
super Psal.
100.
In Ench.
c. 112. con-
tra illos, qui
asserunt ma-
lorum cru-
ciatus ter-
minandos.
Psal. 76.
Rom. 9. c.*

Mat. 25. d.

ED quæritur hîc de valde malis: utrùm & ipsi in aliqua pœnarum mitigatione Dei misericordiam sentiant, ut minùs quàm mœruerint puniantur? Quidam autumant eos nullam releuationem pœnæ habituros: quod confirmant Iacobi auctoritate dicentis, *iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam.* Augustinus etiam ait, [Misericordia hîc, iudicium in futuro. Idem distinguens quomodo omnes viæ Domini sint misericordia, & veritas, ait: Erga Sanctos, omnes viæ Dei misericordia: erga iniquos omnes, veritas, quia & in iudicando subuenit, & ita miserando id exhibet quod promissit, ne desit veritas. Erga omnes autem, quos liberat, & condemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia ubi non miseretur, vindictæ veritas datur.] Dicens ubi non miseretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, ubi ipse non miseretur. Sed his occurrit quod ait Cassiodorus super Psalm. 50. loquens de misericordia & pietate Dei, [Hæc duæ, inquit res iudicio Dei semper adiunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum non est iustitia sine misericordia.] Idem de iudicio & misericordia ait, [Hæc duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera Dei includit.] Augustinus quoque respondens illis, qui reproborum supplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuò puniendos, ut eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. [Frustrà, inquit, nonnulli æternam damnandorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt: non quidem Scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam: quæ putant in eis terribiliùs esse dicta quàm veriùs. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in Psalmo legitur: sed de his intelligitur, qui sunt vasa misericordiæ: quia & ipsi non pro meritis suis: sed Deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, non idèò necesse est ut damnationem opinentur finiri posse eorum, de quibus dictum est, *Ibunt hi in supplicium æternum.* Ne hoc modo putetur habitura finem fœlicitas eorum, de quibus è contrario dictum est, *Iusti autem in vitam æternam.* Sed pœnas damnatorum certis temporibus existiment (si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira Dei in illis, id est, ipsa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio: ut in ira sua, id est, manente ira sua, non contineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando, sed leuamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus: quia nec Psalmus ait ad finiendam iram suam, vel post iram suam, sed in ira sua. Quæ si sola esset, alienari à regno Dei, & carcere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen est pœna, ut ei possint nulla tormenta, quæ nouimus, comparari: si illa sit æterna, ista au-

A

tem

tem sit quamlibet multis sæculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum : & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna Sanctorum.] Ecce ita asserit hîc pœnas reprobatorum non esse finiendas, quod non improbat, si dicatur eorum supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici potest, Deum etsi iustè id possit, non omnino tantum punire malos in futuro, quantum meruerunt : sed eis aliquid, quantumcunque mali sint, de pœna relaxare.

Determinat præmissas auctoritates.

B Q UOD ergo dictum est, iudicium sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam, ita intelligi potest, quòd iudicium damnationis fiet illi, qui non fecit misericordiam, pro eo quòd fuit sine misericordia. Vel fiet iudicium in fine misericordia liberante, & saluante : qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiam Dei sentiet. Ita cùm dicitur misericordia hîc, iudicium in futuro : non negatur quin in futuro sit misericordiæ effectus, & in electis, qui per misericordiam ab omni miseria liberabuntur, & in reprobis, qui minùs quàm meruerint cruciabuntur. Sed hîc non sine causa dicitur fieri Dei misericordia, & iudicium in futuro : quia & hîc multis modis miseretur Deus, quibus non miserebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores & iustificat, quod tunc non faciet : & tunc reddens singulis secundùm merita sua manifestè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. [Cuius occultum iudicium (vt ait Augustinus,) intelligitur pœna, qua quisque, vel exercetur ad purgationem, vel admonetur ad conuersionem : vel si contemnit, excæcatur ad damnationem.] Occultum ergo iudicium Dei pœna dicitur, qua iudicat purgando, conuertendo, vel excæcando. Iudicia quoque Dei interdum appellantur dispensationes eius de omnibus rebus. Vnde, *Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius ! Et ; Iudicia eius abyssus multa.* Iudicium autem, quo in futuro iudicabit, intelligitur sententia Iudicis, qua ventilabitur area, id est, diuidentur localiter boni à malis, ministerio Angelorum : & isti in vitam ducentur, illi in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt.

De iustitia, & misericordia Dei.

C S E D quomodo iustitiam Dei, & pietatem, id est, misericordiam, suprà Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adiunctæ sunt iudicio Dei ? Iustitia enim Dei, & misericordia non duæ res sunt, sed vna res, id est, vna diuina essentia est, sicut suprà pluribus auctoritatibus ostensum est. Quia non est Deo aliud esse misericordem, quàm misericordiam : nec iustum, quàm iustitiam : sed idem prorsus. Nec aliud est ei esse misericordem, quàm iustum : vel misericordiam, quàm iustitiam : sed omnino idem, quia non denominatiuè, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit Scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordiæ, quædam iustitiæ ? Si enim iustitia Dei misericordia est : quæcunque sunt opera misericordiæ, esse videntur iustitiæ, & è conuerso. His responderi potest sic, illis locutionibus, quibus huiusmodi operum sunt distinctiones, vt alia misericordiæ, alia iustitiæ, alia bonitati attribuantur : non diuersitas subiacentis, id est, rei, his vocabulis significatè exprimitur : sed varietas sensuum, & effectuum in creaturis

turis monstratur. Cùm enim dicitur Deus *iustus*, vel *iustitia*, essentia diuina prædicatur : & etiam quòd ipse sit distributor, & Iudex meritorum, intelligi datur. Ita & cùm dicitur *misericors*, essentia diuina prædicatur : & insuper, quòd ipse sit miserorum liberator, intelligi datur. Similiter cùm dicitur *bonus*, essentia diuina prædicatur, & insuper auctor omnium bonorum ostenditur. Ita & cùm dicitur *Deus*, essentia diuina prædicatur, & ipse timendus ostenditur. Inde ergo quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ dicuntur : non quin diuina essentia hæc, & illa operetur, & quin hæc, & illa sint opera diuinæ essentia, quæ dicitur misericordia, & iustitia : sed quia quædam sunt, quibus ostenditur iudex, & æquus distributor ; quædam, quibus ostenditur miserator. Misericors enim dicitur in natura, miserator in exhibitione. Et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordiæ, in quibusdam effectus iustitiæ : non quòd aliud efficiat iustitia, aliud misericordia Dei, si ad essentiam referas : sed quia ex quibusdam effectibus intelligitur iudex, ex quibusdam miserator, vel vt quibusdam placet, iustus & misericors. Sed secundùm hoc occurrit quæstio, quomodo ex aliis ostendatur iustus, & ex aliis misericors, cùm sit idem ei esse iustum, & esse misericordem ? Si enim secundùm eandem rationem dicitur iustus & misericors, ex eo opere, quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & è conuerso. Sed dixi suprâ, quia cùm dicitur Deus iustus, & misericors, ita eadem diuina essentia significatur, & secundùm eam idem prædicatur, vt etiam quædam diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse misericordem, & iustum iudicem. Quod euidenter Origenes ostendit dicens : [Omnia quæ Dei sunt, Christus est : ipse sapientia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cùm vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat *sapientia*, aliud *iustitia*. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum, humanarumque rerum instruere intelligitur. Quando iustitia, distributor, vel iudex meritorum insinuat. Ita & prudentia cùm dicitur, doctor & demonstrator bonarum, vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.]

*Homil. 5.
sup. Ier. super
illud
cap. 10.
Qui fecit
terram
in for.*

*Auctoritatibus probat quædam iustitiæ, alia misericordiæ,
alia bonitati attribui.*

QUOD autem quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ, quædam bonitati attribuantur, in Scripturis facile est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est : de bonitate verò, & misericordia amplius later. Sed Augustinus docet illa opera propriè ad misericordiam pertinere, quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatem verò, non solum illa, sed facturam, & gubernationem naturalium, ita dicens, [Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mundat, & de miseria liberat. Ad bonitatem verò, quòd cælum, & terram, & omnia valde bona creauit vt essent.] Idem, [Cæli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria : in terra hominis abundat miseria, & superabundat Dei misericordia. Miseria ergo hominis, & misericordia Dei plena est terra : non cæli, qui non indigent misericordia, indigent tamen regente Domino. Omnia enim indigent Domino, & misera, & felicia : quia sine illo miser non subleuatur : felix non regitur.] Item alibi, [Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet.] Interdum tamen misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Quomodo

*Sup. Psal.
135.*

*Idem super
Psal. 32.
In glossa
super illud
Psal. 24.
Secundùm
misericor-
diam tuam
memento
mei tu.*

D

Quomodo vniuersa via Domini dicantur misericordia, & veritas?

E P O S T hæc considerari oportet, ex quo sensu vniuersæ viæ Domini dicantur misericordia, & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem, [Vniuersæ enim viæ Domini misericordia, & veritas, quibus ad nos venit, vt Augustinus ait super Psalm. intelliguntur duo aduentus. Primus, in quo manifestam, & multiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secundus in quo requiringdo merita, iustitiam exhibebit.] Vniuersæ etiam viæ Domini, id est, quibus ad Dominum ascendimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus, & misericordia, qua bonum facimus. In his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cum superius Cassiodorus dixerit in his duobus omnia opera Dei includi, meritò quæri potest, an in omni opere Domini hæc duo mutuò sibi iungantur? Quibusdam placuit non in omni opere Domini, hæc duo concurrere, secundum effectum dico: nam secundum essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verum secundum effectum non in omni opere Domini dicunt esse misericordiam, & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantum misericordiam, in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam, & iustitiam. Fatentur tamen Dominum omnia, quæ fecit, misericorditer agere, & iuste: referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quæ iustitia est, & misericordia: non ad effectus misericordiæ, & iustitiæ, qui sunt in rebus. Aliis autem videtur quòd sicut dicitur Deus omnia opera sua iuste facere, & misericorditer: ita concedendum sit in omni opere Dei iustitiam esse, & misericordiam, id est, clementiam, secundum effectum, vel signum: quia nullum opus Dei est, in quo non sit effectus, vel signum æquiritatis, & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia, siue benignitas, & occulta æquitas, alquando è conuerso.

S E Q V I T U R hîc de valde malis, quia in hac distinctione agitur de iustitia Dei, & misericordia concurrentibus in punitione malorum. Ideò quærentur quatuor. Primò, Vtrum in Deo sit iustitia? Secundò, Vtrum in Deo sit misericordia? Tertio, An in Deo distinguatur iustitia, & misericordia? Quarto, An in punitione malorum concurrat ex parte Dei punientis iustitia cum misericordia?

COMMENTARIUS.

I N hac distinctione agit Magister de attributis Dei, scilicet misericordia, & iustitia, potissimum quoad damnatos: An respectu illorum operetur Deus quoad poenam inflictam ex utro-

que attributo. Circa hanc distinctionem mouet Doctor quatuor quæstiones; prima est, Vtrum in Deo sit iustitia? Secunda quæstio, Vtrum in Deo sit misericordia? Tertia quæstio, Vtrum hæc attributa distinguantur inter se in Deo? Quarta est, quæ spectat ad scopum proprium huius distinctionis, An scilicet respectu poenæ inflictæ damnatis concurrant iustitia, & misericordia?

QVÆSTIO I.

Vtrum in Deo sit iustitia?

D. Thom. 1. part. quæst. 21. art. 1. & 1. 2. quæst. ult. art. 1. & hîc quæst. 1. art. 1. Richard. art. 1. quæst. 1. Valquez 1. part. disp. 35. 86. & 1. 2. d. ult. Suarez opusc. de iust. qua Deus reddit præmia.

A D primum^a arguitur quòd non, ex 5. Ethicor. cap. 11. Domini ad seruum nulla est iustitia, quia nulla æqualitas: ergo multò fortius, nec Dei ad creaturam, vel è conuerso,

è conuerso, cùm potissimè ille dominus posset dicere seruo illud 1. ad Cor. 4. *Quid habes, quod non accepisti à me?*

Arg. 2. Cap. 8. Præterea, 10. *Ethicor.* inconueniens est laudare substantias separatas ex operatione virtutum sicut deducit de iustitia specialiter. Et confirmatur per simile, quia non est in Deo temperantia: ergo nec pari ratione iustitia.

Arg. 3. Præterea, iustitia inclinatur ad reddendum debitum: Deus nulli est debitor; ergo. Oppositum in Psalm. 47. *Iustitia plena est dextera tua.*

COMMENTARIUS.

Ordo & diuisio quæst. PRIMò adducit definitionem iustitiæ, & eius diuisionem. Deinde rationem iustitiæ com-

mutatiuæ, & distributiue in particulari. Primùm negat in Deo esse iustitiam distinctam à sua voluntate formaliter, & deinceps explicat, & soluit quasdam obiectiones. Vltimò respondet ad argumenta liminaria, seu principalia.

SCHOLIUM.

Ponit rationem generalem iustitiæ ex Anselmo, & specialiore ex Aristotele: item diuisionem eius in legalem, & particularem, & an utraque sit in Deo. Vide D. Thom. 1. 2. quæst. 60. artic. 3. Subdiuidit iustitiam particularem ad alterum, in commutatiuam & distributiua. De quo supra dist. 14. quæst. 2. num. 8.

Duplex definitio iustitiæ. Cap. 3.

Iustitiam esse in Deo secundum utramque definitionem datam.

Vide D. Th. 1. 2. q. 60. artic. 3. Iustitia duplex, legalis & particularis, hæc etiam duplex est dist. 14. q. 2. Iustitia legalis an sit in Deo.

Iustitia particularis an in Deo?

Iustitia ad alterum diuiditur in commutatiuam & distributiua. sup. d. 14. q. 2. num. 8.

^b **H**ic primò videndum est de iustitiæ definitione. Rationem generalissimam iustitiæ ponit Anselmus de veritate, capitul. 12. quod *iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata*. Hæc ratio specificatur per iustitiam, secundum quod de ea tractat Aristoteles quinto *Ethicor.* qui addit ultra hanc rationem hoc, quod est *esse ad alterum*. Habet enim rectitudinem voluntatis, imò voluntatem inobliquabilem: quia prima regula est, & seruata propter se, non prout seruata dicit aliquam susceptionem, vel passionem respectu alicuius seruantis: sed seruata propter se, id est, spontaneè propter se semper habita. Secundo etiam modo patet, quia potest habere rectitudinem ad alterum, & ideo in omni actione sua ad alterum est rectitudo.

^c Ista secunda subdiuiditur, quia vel est quasi vniuersalis ad alterum, puta ad legislatorem, & ad legem, in quantum est regula quædam determinata à legislatore, & hæc dicitur à quibusdam iustitia legalis. Vel est particularis, puta in aliquo particulari determinato pertinente ad legem, rectitudo ad alterum. Et hæc secunda subdiuiditur, quia vel potest esse simpliciter ad alterum, vel ad se quasi ad alterum. Et secundum membrum patet ex eo quod dictum est in materia de pœnitentiâ, quod ipsa est iustitia punitiua, non tantum respectu alterius simpliciter, sed sui, quasi alterius: quia sibi, vt Iudicis ministro concessa est punitio sui, vt rei.

^d Prima istarum, scilicet legalis, posset poni in Deo, si esset alia lex prior determinatione voluntatis suæ, cui legi, & in hoc legislatori, quasi alteri voluntas sua rectè concordaret; & est quidem ista lex, *Deus est diligendus*, sed si non debet dici lex, siue principium practicum legis, saltem est veritas practica, præcedens omnem determinationem voluntatis diuinæ.

Iustitia etiam illa particularis ad se, quasi ad alterum, est in ipso: quia voluntas sua determinatur per rectitudinem ad volendum illud, quod decet suam bonitatem: & hæc est quasi redditio debiti sibi ipsi, id est, suæ bonitati, tanquam alteri; si tamen posset dici particularis, quia aliquo modo est vniuersalis, scilicet virtualiter.

Et illa duo membra, scilicet iustitia legalis, & particularis ad se quasi ad alterum, in Deo quasi idem sunt: quia rectitudo voluntatis diuinæ respectu suæ bonitatis.

^e Si autem loquamur de reliqua iustitia, quæ simpliciter est ad alterum, illa diuiditur in commutatiuam, & distributiua: & ita distinguitur iustitia in nobis, vt patet per Philosophum 5. *Ethicor.* In distributiua requiritur æqualitas proportionis, non quantitatis. In commutatiua, secundum aliquos, æqualitas quantitatis, non tantum proportionis. Ista exponuntur ibi.

COMMENTARIUS.

² ^b **H**ic primò videndum est, &c. Definit iustitiam generalissimè sumptam ex Ansel-

mo, quod *iustitia sit rectitudo voluntatis propter se seruata*, &c. In hac definitione comprehenditur *iustitia in genere*, communiter omnis rectitudo virtutis, quæ bonum honestum propter se, quæ honestum est, diligitur. Hoc autem nomine *iustitia* in genere sapius

Iustitia communiter dicta.

sæpius significatur in Scriptura, Patribus, & Conciliis, ut iustitiam à peccato discernunt, quod per oppositum dicitur iniustitia, quia est recessus voluntatis à mediocritate debita seruanda in operibus, & importat excessum, aut defectum: sicut ergo virtus quæcumque medium seruare debet rectæ rationis inter ipsa extrema ab utroque declinando; sic generali appellatione iustitiæ venit, verum quia virtus moralis in genere diuiditur in eam, quæ seruat mediocritatem in ordine ad se ut personam operantem, debitam honestati propter se, & eam, quæ est ad alterum: hæc specialius dicitur iustitia, ut distinguitur à priori genere, sub quo continetur fortitudo, & temperantia, iuxta vulgarem diuisionem virtutum cardinalium in suas quatuor species intermedias, aut genera subalterna. Iustitia autem hoc modo sumpta definitur *summ cuique tribuens*, & continet sub se omnes virtutes, quæ operantur in ordine ad alterum, tanquam diuersum à se, ita ut illud *ad alterum* sit differentia superaddita iustitiæ vniuersaliter sumptæ, de qua Philosophus 5. *Ethic.* Vtroque modo dicit Doctor in Deo inueniri iustitiam, quia rectitudo propter se seruata (qui est primus modus) voluntatem enim habet, quæ nequit obliquari, aut deficere, imò quæ est prima regula indefectibilis ex natura.

Iustitia specialiter sumpta.

Iustitia primo modo sumpta est in Deo.

Habet etiam iustitiam secundum modo sumptam.

Iustitia specialis diuiditur.

Legalis.

Iustitia ad se quasi alterum.

Prima veritas practica.

Scientia practica latè sumpta.

Scientia Dei non est practica strictè sumpta practica.

etiam iustitiam secundo modo in ordine ad alterum, nempe seruando rectitudinem in omni actione ad alterum, quod intelligendum est iuxta ea, quæ in corpore quæstionis determinat, seclusis imperfectionibus, quæ non cadunt in Deum.

3. Ista secunda subdividitur, &c. Non subdividitur diuisionem adæquatam iustitiæ ad alterum: sed illam tantum, quæ ad scopum præsentis quæstionis facit, & speciali appellatione dicitur iustitia, ut respicit debitum ex lege, strictius sumptum, in ordine ad bonum commune, vel in ordine ad bonum speciale. Illa quæ est rectitudo ad alterum tanquam ad bonum commune, dicitur. Iustitia legalis, quæ est ad legistatorem, vel legem, seu, ut alij explicant, ad bonum commune. Illa quæ est ad bonum particulare pertinet ad legem, diuiditur in eam, quæ est ad se, quasi alterum, & quæ simpliciter est ad alterum; quæ est ad se quasi alterum, est poenitentia, quia est vindicta delicti in seipsum, quasi alterum à se, in quantum est reus, et quæ, ut ministro iudicis, datur vindicare in seipsum peccatum.

4. Prima istarum, scilicet legalis, &c. Dicit legalem posse poni in Deo, si esset aliqua lex prior determinatione suæ voluntatis, cui legi sua voluntas conceoderet. Illa esset: *Deus est diligendus*, &c. sed si non debet dici lex, aut principium practicum, ex lege, saltem est veritas practica, præcedens omnem determinationem voluntatis diuinæ. Sumit *veritatem practica* latè, quatenus est quidem de se directiua, modò voluntas, quæ sequitur esset dirigibilis, & defectibilis, qualis non est Dei voluntas. Vide ipsum in prologo q. 4. non sumit ergo *scientiam*, aut *veritatem practica* quatenus influit actui, & per modum causæ proximæ, non solum obtensione obiecti, sed etiam directione potentia, qua versatur defectibiliter circa obiectum, qua ratione negat scientiam Dei ad extrinsecum esse practica respectu suæ voluntatis, vel esse causam rerum in 1. d. 38. q. vnic. Dicit præterea Doctor quod iustitia illa, quæ est ad se quasi ad alterum, potest esse in Deo, quia voluntas sua determinatur per rectitudinem ad volendum illud, quod decet suam bonitatem, & hæc est quasi

redditio debiti sibi ipsi, id est suæ bonitati, tanquam alteri, si tamen posset dici particularis: quia aliquo modo est vniuersalis, scilicet virtualiter. Intelligitur hoc sicut & membrum antecedens, de iustitia in affectu, & actu, non verò de iustitia in habitu: quia voluntas diuina ex rectitudine sua infinita necessarid tendit in essentiam per amorem essentialem, & propter se, qua ratione habet proportionem illam, quam seruat iustitia legalis respectu boni communis; quia sicut bonum commune consistit per subordinationem ad legem, quæ bonum commune dicitur, ac proinde debet sumi lex ipsa ab ipso communi bono tanquam obiecto, eiusque bonitate sicut principium practicum sumitur à bono vniuersali, eiusque natura, ut prior est voluntate operante in ratione boni, quæ sic ei competit à se, & per se, non verò quatenus voluntas est ipsius ut finis volit per electionem, sed ut præcedit tam intellectum, quam voluntatem, ita ut prius, & ratione sui sit diligibilis propter se, & non propter aliud (sicut medium est diligibile propter aliud) intellectus dicitur esse diligendum, & voluntas conformis intellectui idèd diligit, quia diligibilis est, & ut diligendus proponitur, prout rectè docet Doctor q. 4. *prologi*, nempe notitiam practica sumi ab obiecto, qui est finis, non verò quæ finis est actu per electionem voluntatis, prout definitur, *cuius gratia aliquid fit*, &c. & in ordine ad media eligenda, quia ut sic, consideratur ut amatus, & intentus, à voluntate.

Est ergo radix veritatis practica, ut supponitur intellectui per modum obiecti, à quo sic desumitur primum principium practicum, à quo dependent reliquæ conclusiones, earumque veritas, tanquam causa, eodem modo se habet essentia diuina in ratione primi obiecti respectu intellectus diuini; quia propter se diligibilis est, & non propter aliud positivè, aut negativè: quia est infinitum bonum, & continens omnem rationem bonitatis per se, & à se: non participativè, idèdque est bonum vniuersale ad quod cætera omnia per participationem reducuntur: quia est finis in re ipsa omnium rerum, & respectivè etiam ad voluntatem ordinatam, qua ultimè tendit in bonum vniuersale: quia licet hac, aut illa operatione possit esse boni participati propter se negativè, quatenus scilicet sinit in ipso non referendo ad aliud, ut hic, & nunc operatur; sed cætera ad ipsum, quæ finem huius operis præstituit; tamen in nullo bono particulari, aut creato (licet dicatur in aliqua serie bonum, & finis vniuersalis respectivè ad ea quæ ipsum participant) sinit positivè, sed negativè, ut comparatur ad legem vniuersalem, quæ primò respicit voluntas ex sua inclinatione, prout est ad finem vltimum suum, quia nullum bonum creatum potest esse talis finis voluntatis, neque eā beatè, aut vltimò satiare, nisi solus Deus propter se diligibilis: cætera verò ut reducuntur ad Deum in re ipsa. Vnde sicut in politia humana sumitur à bono communi reip. aut societatis, quæ est pax, & reliqua omnia particularia bona, circa quæ disponit lex, secundariò, & per accidens respicit, non propter se, sed propter bonum commune, in quantum particulare illud participat, sicut mediū finis, tunc quem primò respicit lex: ita etiam considerando omnia bona in creatis respectivè ad primum principium practicum, à quo sumitur veritas prima practica, reducuntur ad Deum, quatenus in seipso diligibilis est. Eaque ratione charitas dicitur plenitudo

Quomodo tribuitur Deo.

Veritas practica sumitur à fine ut obiecto.

Essentia diuina propter se diligibilis positivè, & negativè per modum finis.

Quid sit esse negativè diligibile propter se.

Voluntas creata sinit in bono particulari negativè tantum.

nitudo omnis legis, & finis virtutum, ad quem omnes reducuntur.

Inde Doctor dicit illam esse primam, & vniuersalem veritatem practicam: *Deus est diligendus propter se*; estque prima lex vniuersalis, quam voluntas ex iustitia legali, vt subordinata legi, & legislatori, sequi debet, & vltimatè in ea sistere, si est ordinata, referendo vltimatè bona participata in fontem, à quo emanant, & finem, ad quem tendunt. Respectu autem diuinæ voluntatis nulla est lex propriè dicta, neque directiua vt regula, neque præceptiua vt obligans; quia est ex se recta, & essentialiter, nullique subesse possit; tamen seruata proportionem quadam secundum modum, quo fertur in obiectum, amando essentiam, quæ est finis vltimus cæterorum eligibilium, & factibilium, dicitur se habere seruata proportionem, vt iusta legaliter, seu per modum iustitiæ legalis, in quantum hæc respicit intrinsecè, & primariò bonum vniuersale reipub. vt pacem; ex intentione verò secundaria, & ex fine intrinsecò boni cõmunis, extenditur ad secundaria bona, nempe particularia: sic voluntas diuina propter se fertur in essentiam, tanquam bonum vniuersale; in cætera verò factibilia, tanquam in bona secundaria, ex solo motiui sui intrinsecò obiecti, nempe diuinæ bonitatis: quia *omnia propter seipsum operatus est Dominus*. Et in hoc, vt dixi, quia nullam imperfectionem includit iustitia legalis, tribuitur diuinæ voluntati, non per modum attributi diuersi à sua bonitate essentiali, vt mox videbitur. Eodem modo etiam dicendum est de iustitia illa particulari, quæ est *ad se, quasi alterum* quatenus diuina voluntas reddit sibi ipsi debitum quasi alteri, volendo ea tantum, quæ suam bonitatem decent: quia hoc habet ex propria, & infinita perfectione, & in obliquitate essentiali, non per aliquod attributum diuersum ipsum rectificans.

7 Seruat tamen secundum affectum, & necessariò ab intrinseca virtute, illam proportionem; ideòque Doctor asserit: & illa, inquit, duo mem-

bra: Scilicet iustitia legalis, & particularis ad se quasi ad alterum in Deo, quasi idem sunt: quia rectitudo voluntatis diuinæ respectu sue bonitatis, &c. Idem quidem in re sunt, sed connotant diuersa: nam debitum, vel quasi debitum iustitiæ particularis respicit seipsum quasi alterum, quatenus voluntas in operando seruet rectitudinem, quæ habet ab intrinseco principij operantis, non obliquabilis; quod habet voluntas ex se formaliter, vt discernitur ab operatione, & obiecto: qua ratione nequit voluntas diuina esse causa peccati; aut defectus similis, qui redundaret in principium causans. Iustitia verò legalis; seu eius debitum, competit ex obiecto, cuiusque natura vt comparatur in ratione obiecti ad voluntatem, & finis ad reliqua, vt vniuersalis est. Hinc ergo dicit Doctor, in Deo quasi idem esse debitum, seu quasi debitum iustitiæ legalis (loquor semper cum exclusionem diuersi attributi à voluntate, & secundum proportionem explicatam) & iustitiæ particularis in ordine ad obiecta diuersa, in quæ tamè ex eadem radice bonitatis infinitæ, & inobliquabilis, quæ est ipse voluntatis diuinæ, competit vterque modus operandi. Dicit præterea Doctor quòd illa bonitas voluntatis sit vniuersalis virtualiter: quia nempe includit in seipsa omnem rectitudinem siue habitus, siue etiam voluntatis, & principij operatiui, per modum voluntatis, quantum ad omnem perfectionem, & modum operandi perfectissimum, in ordine ad omnia obiecta, vel necessaria, vel contingentia.

8 Si autem loquamur de reliqua iustitia, &c. Hic subdiuidit tertium membrum iustitiæ supra diuisæ, quæ propriè dicitur ad alterum, est iustitia suum cuique tribuens, seruata proportionem in dato, & accepto. Diuiditur in commutatiuam, & distributiua, vt patet 5. Ethic. In distributiua seruatur proportio quantitatis, non æqualitas, quia secundum gradus perfectionis, & dignitatis distribuit, non verò æquale in quantitate. In commutatiua respicitur medium rei secundum quantitatem dati, & accepti, de quo dictum est supra d. 14. q. 2. n. 8.

Legalis & particularis in Deo idem sunt: connotant diuersa.

Differentia ex connotatiua.

Quomodo bonitas diuinæ voluntatis est vniuersalis.

Iustitia propriè & striatè sumpta. Eius diuisio. Distributiua & commutatiua, eorumque proportio.

SCHOLIUM.

Describit commutatiuam, & distributiua, & primam negat esse in Deo simpliciter, secundam simpliciter ei tribuit. Primam partem tenet D. Thom. 1. part. quæst. 21. art. 1. & 1. 2. quæst. vlt. artic. 1. & communis. De quo latè Vasquez 1. part. disp. 85. cap. 2. & disp. 86. & 1. 2. disp. vlt. ubi agit contra Suar. opusc. de iustitia, qua Deus reddit præmia. Quoad secundam partem, Doctor non sumit distributiua propriè, quia non admittit ullam iustitiam propriè in Deo, ex sol. ad primum, & tertium.

4^f AD propositum, commutatiua propriè respicit punitionem, & præmiationem, D. Th. 2. 2. vt scilicet pro meritis quasi commutando, reddantur præmia, & pro peccatis supplicia. Distributiua^g respicit quasi naturas, & perfectiones superadditas, vt scilicet naturæ distribuatur perfectio sibi proportionata. Sicut nostra in Republica, distributiua personis secundum gradus suos, proportionaliter distribuuntur bona pertinentia ad gradus eorum: sicut in Hierarchia vniuersi naturæ nobiliori ab Hierarcha, id est, principe Deo, distribuuntur perfectiones nobiliores, seu conuenientes tali naturæ, & naturæ inferiori distribuuntur perfectiones sibi conuenientes.

^h Prima illarum non potest simpliciter esse in Deo respectu creaturæ, quia non potest esse simpliciter æqualitas: sed potest esse aliquantulum secundum proportionem, sicut inter dominum, & seruum: dominum enim liberalem decet retribuere maius bonum, quam seruus possit mereri, dum tamen sit talis proportio, quòd sicut seruus facit

Commutatiua non est in Deo simpliciter, & facit quare.

facit quod suum est, ita dominus retribuat quod suum est: & eodem modo puniendo citra condignum.

Sed secunda iustitiaⁱ potest hinc esse simpliciter, quia simpliciter potest dare naturis perfectiones debitas, vel conuenientes eis secundum gradus perficientes.

^k Sic ergo in genere tota illa definitio iustitiæ eo modo, quo potest ad Deum pertinere, potest reduci ad duo membra; vt primò dicatur iustitia, reſtitutio voluntatis in ordine ad condecenſiam voluntatis diuinæ: alio modo reſtitutio voluntatis in ordine ad exigentiam eius, quod est in creatura, & illa distinctio potest haberi ab Anselmo. Profol. 10. vbi loquens ad Deum dicit: *Cum punis malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Quantum ad secundum membrum, subdit statim, cum parcis malis, iustum est, non quia illorum meritis, sed quia tue voluntati, & bonitati condecens est*, quantum ad primum membrum. Et tanta est illorum membrorum distinctio, quod Deus contra primam iustitiam operari non potest, nec præter eam: sed præter iustitiam secundam potest operari, licet non vniuersaliter: quia non potest damnare iustum, vel Beatum.

^l Si obiicitur quod non potest in Deo esse alia iustitia hæc & illa, quia tunc vna esset regula, vt prima, & alia regulata, vt secunda: in voluntate autem diuina non potest esse reſtitutio regulata: & probatur hoc in nobis: nam idem inclinatur in finem proprium, & ad ea, quæ sunt ad finem, vt sunt ad finem: ergo si illud inclinans ad finem esset simpliciter perfectum, simpliciter perfectè inclinaret ad ea, quæ sunt ad finem, sicut patet de charitate Beatorum: iustitia autem Dei potest esse simpliciter perfecta: ergo præter illam, nulla alia requiritur in voluntate diuina.

^m Quod etiam dicitur, quod quandoque non potest agere præter secundam; non videtur probabile, quia quidquid non includit contradictionem potest simpliciter agere, & ita velle: sed non potest aliquid velle, quod non possit rectè velle. quia voluntas sua est prima regula: ergo quidquid non includit contradictionem potest intelligi velle. & ita cum illa iustitia secunda determinet ad aliquid, cuius oppositum non includit contradictionem, potest Deus velle, & rectè velle, & agere præter illam iustitiam secundam.

Primum istorum fortè concederent aliqui, quod non est in Deo duplex iustitia; sed tantum vnica habens tamen quasi alium, & alium effectum; vtpote velle concorditer condecenſiæ bonitatis suæ, & velle concorditer exigentiæ creaturæ.

Sed secunda ratio videtur euidenter concludere quod ad quidquid prima iustitia inclinatur, iustitia secunda inclinare potest voluntatem diuinam; cum determinatè inclinatur, quia per modum naturæ; non tamen sic inclinatur, quin præter eam, & contra eam possit voluntas diuina velle: & ita non erit distinctio istarum in hoc, quod est posse agere præter eam, & non posse agere præter eam.

COMMENTARIUS.

AD propositum, &c. Id est ad scopum huius quæſiti (in quantum quæritur an iustitia secundum propriam rationem, etiam particularis, sit in Deo?) agit de iustitia commutativa, & distributiva, qua possunt tribui Deo secundum illam prouidentiam, quam seruat in operibus suis respectu creaturarum; quoniam autem medium commutativæ non appareat in Dei operibus, nisi tantum respectu creaturæ rationalis, vt discernit opera eius quoad pœnam, & præmium, in quibus seruat æqualitas quoad quantitatem respectu ad opera: quia Deus non est acceptor personarum: sed reddit vnicuique iuxta opera sua, ideo, in quâ, dicit commutativam propriè respicere (supple in Deo; si in ipso ponitur) punitionem, & præmiationem. Si obiicias contra hoc quæ dicta sunt loco citato, probando pœnitentiæ esse specialem virtutem. Respondetur pœnitentiam subordinari commutativæ, vt seruat medium in quantitate secundum rectam rationem, & prout lex decernit: tamen in hoc medio seruat propriam, & specificam honestatem, quia

Commutatiua in Deo respicit pœnam, & præmium. Obiectio. Soluitur. Pœnitentia seruat mediū commutativæ.

Scoti Oper. Tom. X.

licet pœnitentia sit virtus ad alterum: non tamen est ad alterum simpliciter, sed ipse ad seipsum vt vindicantis voluntariè in seipsum tanquam reum, peccatum, quod dolet commississe, & ad satisfactionem legis. Commutativa verò est simpliciter ad alterum. Vnde supra Doctor statuit pœnitentiam esse iustitiam, quæ est ad seipsum, tanquam alterum, reducens eam ad secundam speciem iustitiæ in genere, & primâ iustitiæ particularis, quæ est ad seipsum tanquam alterum; commutativam verò dicit spectare ad secundam speciem iustitiæ, quæ est ad alterum simpliciter: Deus autem vt seruans medium quantitatis in pœna, & præmio respectu ad opera, se habet ad alterum simpliciter, quantum ad personam, in qua ordinantur opera secundum æqualitatem quantitatis.

ⁿ Distributiva respicit, &c. Diximus in distributiva seruari proportionem quantitatis, non verò æqualitatem: hæc proportio in eo consistit, vt quantum persona excedit in gradu dignitatis, & perfectionis, tantum recipiat per distributionem boni communis supra illud quod distribuitur inferiori, secundum hos gradus, ex quibus desumitur perfectio rei; ideo dicit distributivam

Vide infra q. 3.

Quidquid Deum decet, iustum est, ex Anselmo.

Scilicet de potentia ordinaria infra n. 11.

S. Thom. hic q. 1. & 2.

Deus potest facere præter iustitiā sumptam pro exigentiā eius quod est in creatura, quia hic non est contradictio.

Differt à commutativa.

IO
Distributiva

in Deo respicere naturas rerum, earumque perfectiones secundum excessum, vel defectum, ut scilicet cuique distribuatur perfectio proportionata suæ naturæ.

*Sententia
Buridani.*

Cæterum Buridanus 5. *Eth. cap. 7.* Negat iustitiam distributivam esse speciem iustitiæ diversam à commutativa, quem sequi videtur Pater Smiling. *de iustitia Dei n. 72.* tum quia iustitia distributiva dicitur attendere ad gradum personæ differentem, distribuendo bona communia, & non sicut commutativa secundum geometricam proportionem, & æqualitatem dati, & accepti in quantitate; sed ciues non habent ius propriè dictum ad bona communia, nec quamvis haberent, requiritur iustitia specialis diversa à legali, & commutativa: ergo, &c. Minor patet quoad primam partem: quia ubi est ius strictum ibi est etiam stricta iniuria, si illud non reddatur: at rector civitatis relinquendo dignum, & promovendo ad officia minus dignum, non facit iniuriam strictè sumptam, quia non teneretur ad restitutionem: ergo ciues non habent strictum ius ad bona communia. Secunda pars minoris probatur, quia hæc obligatio est in rectore, vel quia est membrum, & pars principalis reipub. vel quia ad hoc ipsum præstandum, mercede, & stipendio assignato, est conductus. Prior pertinet ad iustitiam legalem, posterior ad commutativam.

I I
*Sustinetur
sententia
communis.*

Dignitas personarum necessaria ad bonum commune.

Dignitas personarum ut se habet ad bonum publicum.

I 2
*Respondetur.
Solutur ratio
opposita.*

Cæterum hæc diuisio Doctoris, & aliorum, sustinenda est: quia & medium iustitiæ distributivæ est diversum à legali, & commutativa; & sicut commutativa est stricti iuris in suo genere, ita & distributiva: nam sicut respublica, nequit ex paribus membris sustineri quoad gradum, & dignitatem; ita etiam quædam membra eius sunt necessaria magis conferuando bono communi, ratione dignitatis, & officij, functionum, & magis accedant ad finem societatis seruandam, ac boni communis, ac proinde distributio boni communis iis magis debetur, quod magis influit ad eius conseruationem; hoc autem debitum fundatur in ipsa dignitate personæ, quæ in bonum publicum influit, quæ talis est, & immediatiùs, quàm persona particularis. Non attenduntur autem in hac distributione solum merita personalia, sed etiam dignitas personæ; & talis aliquando est debitum fundatum in hac dignitate, ut ei cedat debitum stricti iuris, quod est ex iustitia commutativa. Vnde communis resolutio illa authorum, si aliquis in dignitate constitutus non possit detraxis omnibus superfluis, soluere debitum commutativæ conseruando dignitatem, eum non teneri tum soluere, quia eius dignitas conseruata magis necessaria est Reipublicæ, quàm satisfactio debita particulari.

Ad rationem adductam respondetur, negando minorem, si loquatur de ciuibus, quibus ex gradu dignitatis, & functionis, competit ius peculiarare in bonum publicum. Ad cuius probationem responderetur, non teneri rectorem promouere digniores quantum ad statum particularem cuiusque, & talentum, aut meritum; modò promoueat sufficientes, & idoneos; tamen his promotis ratione dignitatis acceptæ debetur ex iustitia distributio boni communis iuxta ordinem functionum, & officiorum, ac ipsius dignitatis receptæ; quod si verò instruat inutiles, teneatur de damno Reipubl. & etiam priuatis; si quod incurrit. Inferenda etiam lege commu-

ni, dignitas, privilegia, & status personarum debet attendi. Ad aliam probationem respondetur, negando iustitiam legalem aut commutativam respicere hoc medium, quia legalis respicit bonum commune absolutè, & subiectionem ad legem, ac legislatorem, commutativa verò iura particularium inter se in ratione dati, & accepti, ac commutatione rei spectata, quantitate, & æqualitate: distributiva verò membra reip. heterogeneæ, secundum rationem personarum, prout in iis conseruatur bonum commune dispari functione, & ordine.

*Differentia
inter legale
distributivam
ac commu-
tativam.*

I 3
Obiectio.

Dices, iustitia distributiva aliquando non versatur nisi circa unam personam. v.g. cathedra vacans, aut beneficium Ecclesiasticum, quod vni soli conferri potest, in eius collatione non attenditur bonum commune, quod possit inter plures parti, ac proinde non attendi proportionem Geometricam, quæ respicit plures. Respondetur, de ratione distributivæ esse, attendere ad personam, cuiusque dignitatem in sua distributione, & hæc est proportio, quàm seruat, & in qua distinguitur à commutativa, quæ est in sola rei æqualitate, non attendendo ad gradum personarum, per accidens autem est hæc & nunc, ut pluribus aliquid distribuatur, vel vni soli, attendendo ad dignitatem personæ. Vnde si ex pluribus concurrentibus dignitas vnus præ aliis attenditur, actus est iustitiæ distributivæ, & cæteris paribus digniori dandum est ex æquitate huius iustitiæ, licet non ex præcepto, modo dignus assumatur; in qua etiam assumptione necessariò spectatur dignitas eius, & sufficientia; aliàs etiam ex præcepto distributivæ: nam qui indignum, & insufficientem eligit, teneretur damno publico, & alium eo amoto restituere.

I 4
Obiectio.

Dices, quidquid per distributivam in specie dicitur, seruari potest per alias virtutes ut amicitia, obseruantia, vindictivæ liberalitatis, & magnificentia; & iustitiæ commutativæ seruari: ergo frustra ab his distinguitur distributiva: declaratur exemplo commutativæ, ut si sit aliquis debitor pluribus creditoribus, quibus non potest simul soluere, debet præferre antiquiores, seruata proportionem arithmetica, ita ut qui in his antiquissimi sunt, debeant cæteris præferri in solutione: Deinde, si aliquis bonis cedit, qui non est soluendo, illa bona debent inter creditores secundum eandem proportionem distribui; ut cui plus debet, etiam plus recipiat. In his casibus iustitia commutativa seruat proportionem arithmetica: ergo ad hanc seruandam non debet poni alia stricti iuris, sed collectio aliarum virtutum præmissarum, & similibus, quæ sunt species iustitiæ largæ sumptæ.

I 5
Responsio.

Respondetur, negando antecedens, & consequentiam: nam virtutes præfatæ respiciant alia media diuersa, secundum quæ distinguuntur, aliàs dici posset, omnes virtutes ad alterum esse vnicam in specie virtutem, quæ vniuersaliter respicit medium in quacunque materia. Amicitia respicit communionem bonorum, affectuum, officiorum; obseruantia honorem debitum superioribus; vindictivæ satisfactionem legis violatæ; liberalitas, & magnificentia similiter sua media, sicut commutativa, distributiva ab his diuersa dignitatem personarum in communicatione boni communis, dicitur autem seruare proportionem arithmetica, in quantum dispar est materia, circa quam versatur, nempe dignitas

*Medium di-
stributivæ ab
aliis diuer-
sum.*

Proportio
quam per se
seruant hæ
species.

Soluuntur
causæ propo-
siti.

16

Obiectio.

Solutio.

Differentia
distributiua
à legali.

Differentia
ex parte or-
dinis, medijs
& finis.

17
Obiectio.

pe dignitas personarum, ita ut sicut ex obiecto hanc respicit, quod amplior dignitas, eò amplius sit præmium, & communicatio boni communis. Quod si personæ sunt æquales, etiam seruat proportionem Geometricam, iuxta æqualitatem personarum, quam primariò attendit. Quod autem commutatiua aliquando seruet proportionem Arithmeticam inter creditores, per accidens fit; neque sic seruando attendit ad qualitatem personarum, sed ad æqualitatem rei, ut in his circumstantiis casuum præmissorum expressis contingit, quantum fieri potest, & ad restitutionem iuris læsi, & proprii: sicut ex opposito distributiua non seruat proportionem Geometricam inter æquales personas in dignitate, ad seruandum æqualitatem in dato, & accepto, seu æqualitatem rei, sed respicit ipsam æqualitatem personarum primariò, secundariò verò æqualitatem rei distributæ ex motiuo prioris æqualitatis personarum. Ad casus autem illos in specie respondetur, ideo in primo casu præferri antiquiores secundum commutatiuam, quia, cæteris paribus, maius damnum passi ex mora solutionis, & præterea, quia prius habuerunt ius in debitorum, & eius bona: ut ergo seruetur æqualitas quantum fieri potest, & iuris anticipati, & damni incurri, præferuntur cæteris.

Ad secundum, patet similiter ea ratione iuris, & damni, ut seruetur æqualitas, requiri ut qui maius damnum ex maiori debito incurrit, recipiant etiam æqualitatem, seruata proportione, quantum fieri potest hic, & nunc.

Dices, iustitiam legalem posse ordinare bonum commune ad ciues, & bona particularia ciuium ad bonum commune, quæ iustitia dicitur æquitas ciuica: ergo superfluit distributiua. Respondetur, iustitiam legalem respicere bonum commune ex obiecto, & non personarum dignitatem, aut exigentiam, sicut respicit distributiua: nam legalis respicit leges, quæ sunt ad bonum commune, & debitam subiectionem legislatori, & legibus, ex parte ciuium; ex parte rectoris bonum commune, & non particulare huius, aut illius; distributiua respicit bonum commune ut huic, & illi distribuendum, iuxta exigentiam personarum, & qualitatem, quam attendit dignitas personarum, attenditur in præmijs, & similibus, & stipendijs. Exigentia personarum aliquando etiam attenditur, ut si in penuria ciuium aliquid distribuendum sit indigentibus, quo magis hic, aut ille penuriam patitur, cæteris paribus, etiam subuentio debet esse proportionata secundum gradum indigentiae in persona. *Iustitia legalis* solum ordinat omnia ad bonum commune, tanquam ad finem cuius. *Distributiua* è contra bonum commune ad particulare, spectando qualitatem personarum tanquam ad finem cui: ordo ergo vtriusque, medium, & finis designant magnam esse differentiam, aliàs dicam iustitiam legalem esse commutatiuam hoc modo, quatenus æqualitas inter particulares seruata in dato, & accepto ordinatur à lege in ordine ad bonum commune pacis, & societatis debitæ, seu fidelitatis, ut volueris, ciuicæ seruandæ.

Dices tandem vltimò, rectorem, ut est conductus à communitate, reddendo bonum commune ipsi per iustitiam legalem, soluere debitum iustitiæ commutatiuæ: quatenus verò il-

Scoti Oper. Tom. X.

lud bonum distributum cedit in particulare commodum huius, aut illius, hi participant de bono communi: ut verò cedit in bonum hoc particulare, non exercet actum commutatiuæ, sed iustitiæ legalis: quia ab illis non fuit conductus stipendio, sed à communitate; unde si eligit indignum, tenetur communitati, & non ipsis: si verò, dignum omisso digniori ad nihil tenetur, quia non tenetur semper ad vtiliora, sed ad necessaria.

Respondetur, licet communitas, aut persona ficta, sit capax dominij, & minister publico stipendio conductus teneatur, etiam ex iustitia commutatiua, fidelitatem seruare: tamen hoc debitum inter rectores, & communitatem interuenire ratione stipendij, & conductionis, tanquam inter personas particulares, inter quas tantum est iustitia commutatiua, quæ diuersa est à legali, quæ respicit bonum commune, ut per legem, & directionem regitiuum procurari potest.

Neque rectè etiam dicitur commodum ciuium, ut nunc loquimur de commodum, respici per legalem tanquam per distributiua, quia legalis, sicut respicit bonum legis tantum, ita non inde huic, aut illi, quæ talis persona est, conuenit emolumentum nisi remore, & non particulariter, & illud solum quod sibi, & cæteris est commune. Distributiua autem non in hoc versatur, sed circa personas particulares immediate, quatenus dignitas, & status ipsarum consideratur distribuendo eis bonum commune intuitu personæ secundum gradum, & exigentiam eius, quod neque à legali, neque etiam à commutatiua attingitur. Et confirmari potest, eminentia dignitatis, & exigentia personæ, quæ tales sunt in repub. concurrunt ad compagem corporis politici, & societatis, sine quibus nequit esse rectè institutum, aut gubernatum, aut conseruatum: ergo sunt ordinabiles per aliquam specialem iustitiam politicam in repub. sed non per vnā communem omnibus; quia mediocritas, quam respicit, nequit esse communis omnibus membris disparibus, & heterogeneis in corpore: rectè enim ex vñ venit discursus Apostoli de corpore mystico Ecclesiæ comparato ad corpus humanum: *nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Doctores?* &c. Sic etiam nunquid omnes in repub. eadem dignitate præditi? nunquid iisdem functionibus, & ministerijs? nunquid etiam stipendiorum distributio, & priuilegiolorum, & exemptioni par in omnibus? sed neque illa dignitas personarum, aut exigentia, respicitur à commutatiua, quæ non respicit personas, sed æqualitatem rei in dato, & accepto: ergo dari debet iustitia particulariter ordinans personas secundum dignitatem, & exigentiam eius in repub. aliàs regimen eius esset mancum: quia huc dignitas in ordine ad rempub. & ciues fundat aliquod debitum proprium, sicut & potestas legislatiua: hoc autem debitum est particulare, quod non respicit iustitia quæcumque vniuersalis, neque commutatiua, quæ est particularis: ergo erit medium iustitiæ distributiua, quæ particularis ideo dicitur, quia certarum personarum ordinationem respicit, quod est intentum.

Prima illarum non potest simpliciter esse in Deo, &c. Hæc conclusio prima huius paragraphi tenetur cõmuniter ab omnibus Theologis antiquis, &

Debitum in-
ter repub.
& rectorem
quomodo p.
ticulari?

18
Diversitas
inter legalem
& distributi-
uam.

Confirmatio
solutionis.

Dignitas
personæ ordi-
nabilis in
rep. per iusti-
tiam particu-
larem.

Non ordina-
tur per com-
mutatiuam.

Ordinatur
per distribu-
tiua.

19
Conclusio.
Commutati-
uum non est
in Deo for-
maliter.

& à modernis. Eam tenet Alenfis. 1. part. q. 39. m. 1. D. Thom. 1. part. q. 21. a. 1. & 1. 2. q. ult. lib. 1. contra Gen. c. 9. D. Bon. hic art. 2. q. 1. Richard. art. 1. q. 1. Palud. q. 1. art. 1. Capreolus in 1. d. 45. q. 1. art. 1. conclus. 14. supplementum Gabrielis in 4. d. 49. q. 4. art. 3. dub. 3. Sorus de iustitia, & iure lib. 3. q. 5. ad ult. de natura, & gratia lib. 3. cap. 7. Richardus art. 11. Louan. Lessius 2. de iustitia, & iure cap. 18. dub. 8. Vasquez locis citatis à Scholiaste. Valentia, & reliqui in D. Thomam, & nostræ scholæ Doctores in hac distinctione. Contrarium huius sententiæ communis docet Suarez in opusculis disp. de iustitia Dei sect. 2. Circa hanc materiam plura diximus in 2. part. huius commenti distinct. 14. & 15. & aliàs.

20
Probatio cō-
clusionis.

August.

Idem.

Deus debitor
ex sola pro-
missione.

21
Omnia nostra
Dei sunt.

Probat Doctor conclusionem, quia inter Deum & creaturam non potest esse æqualitas strictè sumpta, sicut nec inter seruum & dominum, patrem & filium. Est Augustini serm. 3. de verbis Domini, O magna, inquit, bonitas Dei, cui cum pro conditione reddere debeamus obsequia, ut serui domino, famuli Deo, subiecti potenti, mancipia redemptori, amicitiarum nobis premia repromittit, ut à nobis obsequia debite seruimus extorqueat, ut quos nolle seruire conspiciat sponte, suorum beneficiorum possit promissionibus inuitare, & quorum voluntates à se compescit alienas, eorum mentes premiorum liberalitatibus constituat suas: nam unde inuitat premio, aut terret supplicio, nisi ut benignitatis consilio à se formato homini consulat, redemptor provideat, ut qui non terretur supplicio, inuitetur premio, & quem metus à factis reuocare non possit, promissionum benignitas possit, &c. Serm. 16. de verbis Apostoli. In his enim quæ iam habemus, videmus Deum largitorem, in his quæ non habemus tenemus debitorem, &c. Sed quomodo debitorem explicat sic, ubi superius: Debitor enim factus est, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo: aliter enim dicimus homini, debes mihi quia dedi tibi; & aliter dicimus, debes mihi quia promissisti mihi. Quando dicis, mihi, quia dedi tibi, à te processit beneficium; sed mutuatum, aut donatum; quando autem dicis, debes mihi, quia promissisti mihi, tu nihil dedisti, & tamen exigit: bonitas enim eius qui promissit, dabit, ne in malitiam fides conuertatur; qui autem fallit malus est. Deo igitur quid dicimus: redde mihi quod dedi tibi? quid dedimus Deo, quando totum quod sumus, & quod habemus boni, ab illo habemus? Nihil ergo ei dedimus, non est quod ista voce agamus Deum debitorem, maxime dicente nobis Apostolo: Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit, & retribuetur ei? Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: redde quod promissisti, quia fecimus quod iussisti; & hoc tu fecisti, qui laborantes inuisti, &c. Quod in particulari profecquitur de vocatione, iustificatione, & glorificatione, & concludit. Si iam esses, non predestinaberis; nisi auersus esses, non vocaberis; nisi impius esses, non iustificaberis; nisi terrenus & abiectus, esses, non glorificaberis. Quis ergo prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, &c.

Si ergo in ipso, & per ipsum, & ex ipso sunt omnia. Si nihil ei retribuitur, si tantum sit debitor, quia promissit, quæ promissio nihil iuris extra se statuit, nisi inquantum ipse suæ fidelitati, & veracitati debet secundum decetiam suæ bonitatis; si omnia nostra eius sunt, ut creatoris, ut vocantis, ut iustificantis, ut

glorificantis, ut Domini, ut finis, ut Redemptoris; si denique comparatio nostri ad Deum sit, ut mancipij ad redemptorem, ut serui ad dominum, ex quibus titulis debetur ei seruitus nostra: nulla potest esse æqualitas inter nos, & Deum, quam exigit iustitia commutativa strictè sumpta; hæc enim æqualitas exigitur inter personas in ratione dati, & accepti, & inter iura personarum, quæ non debent communicare inter se, quantum ad dominium materiæ, in quo seruatur æqualitas strictè sumpta, de qua loquimur. Ideo dicit Augustinus supra aliud esse reddere debitum, & exigere: quia dedi tibi: & aliud quia promissisti mihi: nam in priori debito per commutationem rei cognoscit ius strictum, quod negat posse competere creaturæ respectu Dei: quia omnia quæ sunt creaturæ, sunt Dei, ex quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia. Vnde Apostolus: quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Agnoscit ergo tantum debitum promissionis, & liberalitatis, & bonitatis in Deo, quo ipse sibi quasi alteri debitor constituitur ex propria bonitate, & veracitate. Vnde Augustinus supra: Debes mihi quia promissisti mihi, tu nihil dedisti, & tamen exigit: bonitas autem eius qui promissit, dabit, ne in malitiam fides conuertatur, &c.

Et hoc modo asserit Deum constitui debitorem, & non aliter: quia nihil recepit à creatura, per quod ius vllum creditoris in ipsa, aut debitoris in Deo fundaretur. Negat ergo Augustinus hinc interuenire alium titulum iustitiæ, sed merè promissionis; aut inter Deum, & creaturam inueniri posse illam iustitiam, scilicet commutativam, quæ fundatur in æqualitate dati, & accepti: quia nihil habet creatura; quod non sit Dei, eique debitum pluribus titulis, & ab ipso concessum, cui iuri nequit renunciare: ergo nequit ponere æqualitatem in ratione dati, & accepti. Nequit etiam alteritas, seu discretio personarum in proprietate, & dominio rei saluari in creatura respectu Dei, sicut neque inter patrē & filium, dominum & seruum, qui nequeunt esse personæ diuinæ quoad possessionem, & dominium rerum, ac proinde nequeunt esse correlatiua, tanquam alter ad alterum, ut requiritur ad commutationem ex iustitia strictè sumpta.

Confirmatur, & peto quam iustitiam excludit Apostolus, & Augustinus, cæterique (quos mox citabimus) à Deo, ratione cuius esset debitor creaturæ in retribuendo: nam aliquam excludunt, ut est manifestum, & clarum ex ipsis verbis, & ratione adducta, perinde manifestum est excludi à Deo omne debitum retributionis, quod est dati, & accepti: aliàs creatura posset dicere: prior dedi, & retribue mihi: debes mihi, quia dedi tibi: qui modus statuendi debiti reprobatur à Scriptura, & Augustino: ergo ex mente Apostoli, & Augustini, remouetur à Deo omne debitum retributionis ratione accepti fundatum, aut dati; ergo aliqua iustitia particularis, quæ ex obiecto suo respicit æqualitatem dati, & accepti, secundum retributionem commutativam: sed illa sola est iustitia commutativa, inquantum differt ad aliis partibus iustitiæ: ergo debitum in ea fundatum non potest conuenire Deo.

Dices excludi iustitiam commutativam, ut includit imperfectionem illam, per conditiones supra positas, quia sic tantum inuenitur inter homines, quorum iura, & dominia in res sunt limitata,

Strictum ius
commutati-
ue excludit
communem
dominij inter
partes.

22
Debitor ex
promissione
tantum.

Non seruatur
ordo ad alterum.

23
Apostolus &
Augustinus
excludunt à
Deo specialem
iustitiam, quæ
est dati, &
accepti.

24
Responsio.

limitata; non autem excludi iustitiam commutativam sine imperfectione ratione dari, & accepti. *Impugnatio.* Contrà, hoc est euertere naturam, & conceptum iustitiæ commutativæ, ut concipitur communiter ab omnibus, & confundere virtutes inter se quoad speciem, & etiam vitia: nam nulla est virtus, quin respiciat mediocritatem, suo modo: si ergo virtutes distinguuntur per media diversa, oportet etiam diversitatem ipsam medium subsistere; sed hæc nequit subsistere si conditiones peculiare, sub quibus hæc, vel illa virtus determinat sibi medium, auferantur: tales autem sunt illæ conditiones iustitiæ commutativæ, prout definitur ad certum medium, & proprium distinctum ab aliis, ut sit scilicet æqualitas inter personas ratione dati, & accepti, consequenter sint diversæ quoad res, & iura commutata, & cedant hinc inde in utilitatem ipsarum personarum, propriam cuiusque, sine communione ad alterum in re quæ sit eius, & definitur necessariò esse alterius, aliàs sub hac voluntaria præcisione poterimus omnes virtutes tribuere Deo, destructa earum particulari ratione: nam sicut infinita rectitudo competit diuinæ voluntati, ita etiam abstrahendo rectitudinem omnis virtutis à suis particularibus conditionibus imperfectis, etiam possumus eas tribuere Deo v.g. poenitentiam, & iram, nempe secludendo peccatum, & passionem, quod est omnia confundere, quia sic tollitur via indagandi quæ perfectiones sunt in Deo formaliter quæ tantum eminenter.

25 Quidquid dicatur, sic argumentor: Scriptura, & Augustinus absolute loquuntur de iure dati, & accepti, seu de iustitia, quæ in hoc versatur, & ex qua fundatur debitum ratione accepti: & loquuntur de iure, quod acquiritur ratione meriti, hoc ius negant esse dati, & accepti, aut vllam creaturam posse quidpiam tribuere, ex quo debitum in Deo fundaretur ratione accepti, ex quo teneretur ad retributionem vllam: ergo excludunt à Deo omne debitum ratione accepti: ergo iustitiam commutativam, ut versatur in debito dati, & accepti, & solum statuitur debitum ex promissione, qua Deus sibi ipsi, & suæ bonitati, quasi alteri, sit debitor ratione promissionis: ergo solutio data euacuatur. Probatur consequentia, si nulla interueniret promissio, nullum ius accederet creaturæ, quia nihil posset dare prius Deo, quo redderetur ei debitor: ergo, etiam supposita promissione, nullum ius acquiritur, præter id, quod sola promissione fundatur. Probatur consequentia, ideo nequit acquirere ius respectivè ad Deum ratione dati, & accepti ante promissionem, quia nihil habet proprium, quod det, aut quod non sit Dei potiori iure, & ipsi debeatur: sed eadem ipsa ratio manet post promissionem: ergo post promissionem nullum ius strictum acquirit, nisi solum promissionis. Probatur subsumptum, quia neque per promissionem, neque post promissionem Deus mutat ius in omne opus creaturæ; quia idem ipsum est, & invariabile, & immutabile, ita ut mutari nequeat respectu creaturæ, & omnium eius operum bonorum, quæ sunt Dei principaliter, ut causæ, Domini, & finis; sed hoc ius ante promissionem repugnat omni debito strictè sumpto ex parte Dei, quod fundatur in dato, & accepto: ergo etiam post promissionem perinde repugnat. Patet consequentia, quia etiam post promissionem nullum ius no-

Ex promissione non variatur ius ad rem ex parte Dei.

um acquirit Deus in opera creaturæ, imò id ipsi repugnat: quia, ut dicit Apostolus, *quis dedit ei, & retribuetur ipsi?* Quod uniuersaliter intelligitur quacunque eius providentia supposita: quia sicut repugnat ipsi mutatio tituli, ita & iuris debiti; ac proinde post promissionem idem est Dominus, & eodem modo, quo fuit ante promissionem. Deinde, è contra nullum speciale dominium proprium acquirit creatura, etiam facta promissione, quia nihil transit in proprietatem eius aliter, quam fuit eius proprium ante promissionem, ita ut nihil prior tribuere possit Deo, neque Deus acquirere: ergo tam ex parte Dei, quam etiam ex parte creaturæ, non potest saluari ius strictum fundatum in dato, & accepto, sed tantum ius promissionis, atque in ea fundatum, quod est diversi generis, & naturæ à iure strictè sumpto, & fundato in dato, & accepto, quod Augustinus, ex Apostolo, negat interuenire posse inter Deum, & creaturam. Ex quibus patet ratio Doctoris, non posse scilicet æqualitatem interuenire inter Deum, & creaturam in dato, & accepto.

26 Confirmatur secundò, ius Dei in creaturam, & omnia opera eius, ut dictum est, est immutabile, & fundatur in dependentia essentiali creaturæ ad Deum in essendo, & operando: repugnat enim eam esse, aut operari, nisi sit à Deo, & in se creatura; hoc autem ius sicut fundatur in dependentia essentiali, ita etiam est invariabile: ergo creatura per promissionem non fit altera à Deo, neque aliter est ad Deum, quam fuit antea: sed promissio & pactum, ut inducat ius propriè dictum alteri, supponit necessariò esse alterum, & capacem iuris proprii, v.g. si dominus promittit seruo, aut pater filio aliquid, interueniente pacto, requiritur patrem & dominum posse transferre à se dominium talis rei in filium, & seruum, & hos esse capaces, aut fieri posse capaces, per transferentem ratione pacti, & promissionis, ita ut translatio fiat validè: nam quicumque iure est incapax, nulla translatione acquirit ius in rem, aut personam, v.g. frater Minor nequit ex sua incapacitate acquirere ius propriè dictum, aut vsum iuris in vllam rem, neque translatio in eum facta valet quoad hoc, stante lege qua sit incapax, in suo vigore, respectivè ad ipsum: unde ut fiat capax iuris talis acquirendi, debet fieri per eum, qui relaxare potest dispositionem, qua sit incapax, & reddatur alteritas requisita ad translationem, & acquisitionem iuris in rem, aut personam; sic se habet filius, & seruus respectu patris & domini; quia licet aliàs in interueniente pacto, aut promissione, non sint alteri à patre & domino; tamen ut iura disponunt, possunt fieri alter per dominum & patrem: nempe seruus per manumissionem simpliciter, vel secundum *quid* in quantum dominus constituit eum liberum respectivè ad materiam pacti, & promissionis; filius verò per emancipationem, vel simpliciter, vel etiam secundum *quid*: quia ius gentium, per quod inducta est rerum diuisio, & proprietates non reddit seruum, aut filium incapacem dominij, & proprietatis simpliciter; sed tantum dependentem à voluntate patris, & domini, qui vi pacti, & promissionis renunciare possunt suo iuri, vel simpliciter, vel secundum *quid*. Quod si iura aliter disponerent, neque manumissio, neque emancipatio autoritate priuata factæ tenerent,

Confirmatio.

Creatura nequit esse capax iuris proprii respectu Dei.

Incapax serui, & filij familias.

nerent, vt patet in exemplo allato, & aliis plurimis, quibus quis redditur incapax dominij, aut dispositionis propriæ absolute, & respectiue ad priuatam authoritatem.

27

Ius ad alimenta manet seruo, & filio.

Hæc ergo ideo contingunt, quia iura, quæ variari, & limitari possunt, hanc dispositionem inducunt, quoad ea autem, quæ sunt iuris naturæ, dispositio manet inuariabilis, vt quod filius debet reuerentiam patri; quod hic teneatur ad alimenta necessaria filij, sicut & dominus serui: quibus renunciare non possunt, & hoc ideo, quia ius, in quo fundantur, manet inuariatum, & quoad hæc constituit alteritatem inter illas personas: ergo ad hoc vt promissio, aut pactum fundet ius, debet supponi alteritas inter ipsas personas paciscentes respectiue ad materiam, in quæ transigitur, pacto, aut promissione, vt contingit in exemplis allatis. Nam eo ipso quo dominus, aut pater aliquid paciscuntur cum filio, aut seruo; renunciat dominio suo, & iuri quoad talem materiam, quod aliàs habuerunt in filium, & seruum: aliàs pactum esset nullum: renunciant, inquam, & propria voluntate, & auctoritate legis, ex quibus filius, & seruus redditur alter quoad pactum & promissionem. Sed neque promissio Dei, neque pactum potest reddere creaturam sic capacem iuris proprii, quod non sit Dei, neque etiam transferre ius Dei in bona creaturæ; ergo ratione pacti, aut promissionis nullū acquiritur ius creaturæ tanquam alteri, licet Deus sibi quasi alteri, debeat ex fidelitate & veracitate, seu sua bonitate.

28

Bernard.

Vnde Bernardus Serm. primo de Annuntiatione: *Neque talia, inquit, sunt hominum merita, vt propter ea vita æterna debeatur ex iure, aut Deus aliquam iniuriam faceret, nisi eam donaret, &c.* Gregorius lib. 9. Moralium. *Si opus, inquit, virtutis exercituro ad vitam, non ex meritis, sed ex venia conualeſco, &c.* Non ergo ex debito stricti iuris fundato in operibus, sed tantum ex promissione, dono, venia, acquiritur tale ius, non creaturæ, sed qua Deus suæ bonitati, & munificentiæ, & veritati, quasi alteri debet. Vnde Basilus in Psalm. 114. *Manet sempiterna requies illos, qui in hac vita legitime certauerint, non secundum debitum operum, sed secundum debitum Dei munificentissimi, &c.* Anselmus Prologij cap. 10. *Iustus es, inquit, non quia reddis debitum, sed quia facis quod decet te summum bonum, &c.* Et Augustinus supra citatus; *Quid dedimus Deo, quando totum quod sumus, & quod habemus boni, ab illo habemus.* Ergo nequit creatura in bonis esse altera à Deo, aut quidpiam ei retribuere, etiam interposita promissione. Bonitas enim eius, qui promissit, dabit, ne in malitiam fides conuertatur, &c.

29

Trident.

Accedit vltimò Tridentinum, quod aliàs citauimus in præmissis locis supra, agentes de merito, & satisfactione: in doctrina enim de iustificatione, sess. 6. cap. 16. ita habet: *Hæc igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester, non est inanis in Domino: non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius: & nolite amittere confidentiam vestram, quia magnam habet remunerationem, &c.* Hanc autem iustitiam meritorum, & debitum ita explicat Concilium in verbis sequentibus. *Atque ideo, inquit, benè operantibus usque in finem,*

& in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda; hæc est enim illa corona, quam post suum certamen repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto Iudæe sibi reddendam: non solum autem sibi, sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius, &c. In his verbis Concilium exponit totum fundamentum debiti, quod est creaturæ ad vitam æternam ex operibus; nempe quod misericorditer per Christum ipsis sit promissa, & tanquam merces bonis ipsorum operibus fideliter ex ipsius Dei promissione sit reddenda, &c. ergo totum ius ex operibus fundatur in sola promissione, & Christi & Dei: nam & promissio Christi non præscindit à iustitia operum, quæ tamen ad vitam æternam comparata, non dicuntur eam recipere vt debitū stricti iuris, sed tanquam gratiam filijs, id est, iustis misericorditer promissam, vt comparantur etiam opera ad promissionem Dei vt reducitur ius ipsorum vniuersorum ad Dei promissionem, & fidelitatem: ideoque infra Concilium subdit. *Neque verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis usque adeo tribuatur, &c. absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorū velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c.*

Ius operum fundatur in promissione, & fidelitate.

Hic non loquitur Concilium de confidentia in suis viribus, tanquam per eas posset meritum habere sine gratia Dei, & dono, quod sine merito nostro datur, sed de confidentia in ipsis meritis iam positus, in quibus neque confidendum, neque glorandum esse docet, sed in Domino: sed si ius strictum ex meritis esset, sanè posset in suo iure gloriari, tanquam proprio; licet supponeretur Dei promissio. Rationem verò subdit Concilium, quare debeat in Domino, & non in seipso gloriari ratione meriti: quia nempe tanta est bonitas Dei, vt voluerit nostra esse merita, quæ sua sunt dona: quæ verballoquuntur de iure meriti positi, in quo non esse glorandum asserit, sed in Domino: quia eius est donum: si ergo donum eius est, nequit esse proprium creaturæ, tanquam redditum Deo, cui ex iure debetur merces: quia & ipsum meritum, & quidquid iuris habet, non secus est donum Dei, quàm quodcumque aliud: de eoque sine vlla læsione iustitiæ strictè sumptæ disponere potest, licet ex sua fidelitate, qua sibi ipsi tenetur illud certissime reddat. Doctrinam hanc Concilij declarat Canon. 26.

Non esse glorandum in meritis.

Si quis, inquit, dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum, si benè agendo, & diuina mandata custodiendo, usque in finem perseuerauerint, Anathema sit, &c. Pro bonis operibus in Deo factis sperare, & expectare æternam retributionem per misericordiam Dei, & Iesu Christi meritum, non est illam sperare ex stricto iure consummatis operibus, & perseuerando in obseruantia legis finaliter: quia ius strictum fundatum in operibus, excludit misericordiam, licet ipsa opera fuerint misericorditer donata, de qua donatione, aut misericordia, non agitur hic ex instituto Concilij, sed de retributione meritorum, quam dicit fieri per misericordiam Dei; ergo excludit ius strictè sumptum in creatura, atque debitum ex tali iure in Deo, etiam supposito.

30

31

supposito, & completo merito finaliter, quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei?

32. Confirmatur tertio ex ratione *suprà* allata ex Concilio, non posse stare æqualitatem stricti iuris inter Deum, & creaturam: cuius tanta est, inquit Concilium (supple Dei) erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c. Si ergo meritum, ut meritum, sit Dei donum, non potest creatura per meritum statuere æqualitatem stricti iuris respectu Dei retribuentis. Probatur consequentia, quia ex bonis creditoris nequit fundari ius alteri ratione dari, & accepti, quæ requirunt in re ipsa æqualitatem secundum rectam rationem, sed nihil retribuit creatura, nisi meritum, quod est merum Dei donum, non solum ratione gratiæ, qua donatur, sed etiam ratione operis, quod etiam simul donatur à Deo: ergo hoc donum nequit esse retributio æqualis, & stricti iuris. Probatur consequentia, quia si creditor remittat debitum integrè debitori, non constituitur vlla retributio dati, & accepti, sed mera liberalis remissio, quæ non spectat ad datum, & acceptum, secundum æqualitatem rei, & commutationem stricti iuris, quæ sit in æqualitate rerum, vel materiæ commutatiæ, neque cessatio debiti per talem remissionem est extinctio eius secundum regulas, & leges iustitiæ commutatiæ, sed secundum leges donationis liberalis, & ex merito motio liberalitatis: quia hanc remissionem facere nullo iure tenebatur debitori, neque is, cui sic remittitur, alium titulum remissionis prætereundere potest, quàm solius donationis, si in eum actio extincta resuscitatur ab hærede creditoris.

33. Idem dicendum, si aliquis alicui promittat maximum pondus auri pro obsequio nullius momenti, licet promissio fiat cum conditione operis; tamen non redundat debitum obsequenti secundum iustitiam strictam dati, & accepti, sed ex mera liberalitate, & dono promittentis, cui nihil derogat conditio apposita: aliàs certè si ex motu iustitiæ strictæ sumptæ liceret talem conventionem interpretari, & non ex dono promittentis, conventio declararetur iure nulla propter fraudem, & gravamen notabile partis, licet merces idonea, & proportionata obsequio constitui posset: sic etiam si creditor conveniret sciens, & valens infra dimidium iusti pretij, aut solutionis infra dimidium debiti, non esset talis conventio stricti iuris, sed ex parte liberalis, neque in his vlla ratio potest admitti alia, nisi quia nequit datum & acceptum æquale & stricti iuris constitui in dono, & bonis alterius partis, v. g. creditoris: ergo neque donum Dei, quod est meritum, potest esse materia retributionis stricti iuris in dato, & accepto, qua acquiratur creaturæ ius secundum iustitiam commutativam, cuius ipsa est incapax respectu ad Deum: quia totum quod tribuit est donum Dei, ex eius liberalitate: ergo quod accedat ipsi debitum aliquod ex opere, & ex mera Dei bonitate, & liberalitate, & promissione, quibus voluit ipse esse meritum, si quod est suum donum. Vnde ius proprium, & creaturæ ex sola Dei promissione accresceret, ius, inquam, propriè dictum, inde etiam sequeretur quod per poenitentiam perfectam, v. g. contritionem, satisfaceret ad æqualitatem stricti iuris, quia huic poenitentia tan-

quam satisfactioni lege præscriptæ, annexa est promissio divina de remissione peccatorum, & iustificatione. Sed hoc esse falsum *suprà* suo loco ostendimus, & patet ex Tridentino *sess.* 6. c. 8.

Sequela tamen probatur, quia interveniente Dei pacto, & promissione secundum adversarium, meritum transit in ius proprium creaturæ, ita ut illud dans Deo acquirat ius ad præmium secundum iustitiam commutativam strictè sumptam: sed eodem modo dici posset quod promissione divina de acceptanda hac satisfactione ad remissionem debiti peccati, transiret illa satisfactio in ius proprium creaturæ hoc modo; quin etiam dici posset meritum acquirendæ gratiæ sanctificantis, cui annexa est talis remissio, quod dici nequit: ergo neque ex promissione Dei liberali cum conditione operis, neque ex acceptatione consequente, vel vi promissionis antecedentis, neque etiam ex conventionem in sola promissione fundata, potest Deus constitui debitor ex stricto iure, neque creaturæ ius simile accrescere per exhibitionem talis operis.

Dices, aliud esse de merito iusti, & aliud de satisfactione peccatoris: quia aliter acceptatur obsequium amici, & filij; aliter verò inimici, quia huic nihil debetur ex iustitia, sed ex misericordia; illi verò potest deberi ex iustitia, quia est filius, & capax consequenter meriti, & præmij. Contrà, quia si hæc referantur ad obligationem stricti iuris in ordine ad Deum non est alia, & alia ratio: licet enim ex misericordia, & gratis iustificatur impius, supposita debita poenitentia; intèrvenit tamen promissio cum conditione operis, atque adeo acceptatio ipsius operis per modum satisfactionis. Quod si consideretur etiam opus filij, licet acceptum sit, & sub ratione operis, & ratione personæ, eo modo, quo non acceptatur peccatoris persona, neque opus, ut ab eo in tali statu procedit, sed ratione sui, ut exhibetur liberè per gratiam vocationis, & adiuvantem: tamen acceptatio operis iusti & meriti, ad præmium est ex mera Dei bonitate, & misericordia, ut dicit Concilium: neque promissio illa potuit esse ad effectum iuris stricti inducendum, quia id omnino repugnat materiæ, vel in ordine ad Deum, cuius promissio licet sit cum conditione operis, est tamen liberalis, sicut & ipsum opus, cui adhæret promissio, est merum Dei donum. Vnde sequitur intentum, nempe ius quaecunque ex voluntate liberali procedens, & promissione tantum tenens, quæ non inquitur iustæ, & æquali commutationi, non posse inferre ius aliquod diuersum à fidelitate; non verò fundatum in dato, & accepto.

Ex his primò sequitur quod conventio facta inter Deum, & creaturam, non possit esse iustitiæ commutatiæ propriæ, & strictæ, sed, ut dicit Doctor, aliquantulum, quatenus scilicet medium dati, & accepti servatur quoad quantitatem rei, nempe meriti, & præmij, servata proportionem, ita ut quantum crescit meritum, tantum etiam crescit præmium intuitu meriti; quia tamen inter Deum, & creaturam formaliter nequit dari datum, & acceptum, prout iustitia commutativa distinguitur ex hoc medio ab aliis speciebus, quæ materialiter imitantur modum commutativæ, ut liberalitas, & promissio secundum eius motuum facta, ideo non est capacitas vlla commutativæ

34

35
Responsio.

Impugnatio.

Comparatur promissio annexa poenitentia, ad eam quæ annexa est merito.

36

Corollarium.

Non esse in Deo iustitiâ commutativam.

mutatiuæ in operibus creaturæ respectu Dei, neque Dei respectu creaturæ; quia neque æqualitas est in re ipsa, nisi tantum materialiter, in quantum scilicet Deus acceptat dona sua, tanquam merita nostra, ex bonitate, & misericordia, ut dicit Tridentinum, & ut Augustinus *suprà* primo loco citatus inuitat creaturam per præmium, ut faciat quod aliàs debet, licet hoc ipsum faciat ex dono Dei liberali, quod non cadit sub merito eius. Hoc genus iustitiæ commutatiuæ secundum *quid* & materialiter, seu, ut alij vocant, negatiuæ, & non positiuæ æqualitatis, dari in Deo probat Suarez, & nihil aliud, quamuis in re ipsa considerata sit liberalitas, & misericordia. Dicitur autem commutatiua materialiter; quia licet ex dono, & promissione ex motiuo suæ bonitatis verè existat, quia tamen alterius non est capax creatura, quam ex bonis, & dono Dei mereri, non positiuè ponit æqualitatem, sed tantum negatiuè, quatenus creditor illo modo & genere dati sit contentus, licet non seruetur datum, & acceptum positiuè, & secundum propria bona, in quibus non communicant personæ, quæ ad alterum dicuntur, & habere debeant inter se cōtrapassum, quo res transmutata in proprium dominium commutatiuæ transeant sine communicatione iurium, & creditor per translationem rei, de qua conuentio fit, patiatur, illam alienando à se, ut amplius non sit eius, & è contra debitor similiter patiatur, transferendo solutionem in creditorem, cuius amplius nullum tenet ius, ut transit in dominium alterius.

37
Secundum
corollarium.

Quomodo inuenitur iustitia in merito.

Differentia inter iustum, & peccatorem.

Secundò sequitur solutio ad loca Scripturæ, & Patrum, quibus dicitur vita æterna præmium, corona iustitiæ, depositum, in quibus meritum dicitur esse merces, & de condigno iustum mereri vitam æternam. 1. ad Cor. 9. 2. ad Timoth. 4. ad Hebr. 6. Sap. 5. ad Philip. 3. ad Rom. 4. Eodem modo etiam Patres, qui sequuntur hunc modum loquendi, intelliguntur de debito ex fidelitate, quod lato modo, & secundum iustitiam sumptum largè, dicitur debitum, in quantum seruat proportionem expositam iustitiæ commutatiuæ, sic dicitur aliquoties esse secundum eandem, non tamen in rigore, aut formaliter, sed tantum materialiter. Dicitur præterea de condigno meritum, quia procedit à filio per adoptionem, cui tantum est facta conuentio, aut promissio de hereditate, tanquam præmio, & ad differentiam peccatoris, & inimici, qui alienus est, & primum reduci debet ad statum filij per poenitentiam, & hoc gratis, quamuis non sine dispositione eius, qua renuntiat peccato, & affectat salutem per illam satisfactionem lege præscriptam. Quæ autem superius diximus de differentia acceptationis meriti, & poenitentia, quatenus vna sit ex motiuo misericordiæ; altera verò ex motiuo iustitiæ, id intelligendum ratione diuersi status vtriusque, quia peccator est simpliciter alienus à regno, & hereditate, ac proinde opera eius, ut procedunt à persona sic inimica, nullam habent valorem; quod ergo acceptetur eius poenitentia, est ex mera Dei misericordia, qua subuenit indigenti, iustus autem eo ipso, quo iustus, est adoptatus ad hereditatem, & ex communi regula, qua decernitur hereditas per opera, ipsius bona opera acceptantur, & ratione status, & ratione ipsorum immediatè, & sine vlllo alio impedimento ad hereditatem, seruata etiam quadam proportionem iustitiæ commutatiuæ; quia taliter

acceptantur ac si essent eius propria in ratione dati, & accepti, & non dona Dei, qui hoc modo præmiat opera, ac si non essent dona. Propter hanc ergo aliqualem proportionem iustitiæ retribuentis ad commutatiuam, diximus *suprà* retributionem meritorum esse secundum iustitiam, secluso tamen debito rigore ex parte Dei, aut iure simili ex parte creaturæ, sine quibus nequit iustitia commutatiua strictè sumpta consistere.

Sequitur tertio ad rationes eiusdem authoris, qui videtur reducere quæstionem ad nomen tantum. Obicit itaque quod ad iustitiam commutatiuam non requiratur solutio adæquata debiti: ergo potest esse in Deo, quamuis non sit datum, & acceptum, aut solutio debiti adæquata. Respondetur negando consequentiam. Ad antecedens verò dico quod per accidens aliquando contingat inter homines extinguere debitum per solutionem eius inadæquatam, ut quia debitor nequit propter inopiam soluere integrum, vel quia creditor ex aliquibus circumstantiis per solutionem inadæquatam, & anticipatam debiti, ad quam non tenetur debitor, tantum lucratur, quantum per integram tempore debito; & ipse etiam debitor ex solutione tali potest grauari tantum, quantum solutio integra eum grauaret tempore præscripto. Cæterum data etiam solutione inadæquata priori modo, licet non sit integra, in eo quod soluitur, iustitiæ medium seruatur hic & nunc, licet ex parte, & materia est capax commutationis secundum iustitiam: at inter Deum, & creaturam ne quidem ex parte seruari potest: quia creatura quidquid est, etiam ex parte, est Dei, & sic neque in parte potest quidpiam tribuere Deo, quod sit eius proprium, & non Dei: quia omnia iura eius, & reliqua, sunt Dei immutabiliter, & essentialiter dominio tam vniuersali, quam speciali; idè materia hæc, quæ signatur inter Deum & creaturam, non est capax iustitiæ commutatiuæ strictè sumptæ.

Dices, respub. habet dominium vniuersale in bona particularia ciuium, quo non obstante, illa bona sunt ipsorum propria, & in iis quisque potest habere ius proprium strictè sumptum: ergo non obstante dominio vniuersali Dei, potest creatura in suos actus habere dominium proprium. Respondetur negando consequentiam: Ad antecedens responderetur dominium vniuersale reipub. esse alterius rationis à dominio Dei in bona creaturæ: quia dominium vniuersale politicum in duobus consistit, nempe quatenus præscribit leges, & condiciones obseruandas ad finem boni communis, sine quibus obseruari, dispositio Domini particularis est illicita, vel etiam quandoque nulla, propterea lex sic, vel sic disponit obseruandas condiciones. Alio modo dominium vniuersale reipublicæ consistit in eo, quod bona particularis pro defensione necessaria reip. possit exponere, sicut & personam: vtrumque dominium cessat quando finis cessat, ita ut si resp. usurparet bonum particularis ciuis secluso illo fine, ageret contra iustitiam: unde si ferret legem iniustam in detrimentum, & sine vlla utilitate publica illa esset nulla, & eius executio contra iustitiam; eodem modo si graueretur aliquis particularis sine culpa sua, aut necessitate reipub. esset contra iustitiam, & mera usurpatio rei alienæ, ad ipsamque nulla est potestas, aut dominium reip. in eo casu: quia dominium

38

Tertium corollarium.
Obicitur.

Solutio.

Extingui debetum per solutionem inadæquatam.

Nequit esse respectu Dei.

39

Replia.

Solutio.

Dominium reip. in bonis particularia est alterius rationis à dominio Dei.

*Dominium
Dei vniuer-
sale.*

minium eius limitatur ex fine, nempe bono publico, eiusque conseruatione necessaria, quo casu dominium particulare cedit superiori, & non aliter; sed dominium Dei si dicatur vniuersale, est alterius rationis: quia respicit totum quod est, & habet creaturam, in omni casu, & circumstantia ex ratione primæ causæ, & vltimi finis, à quo essentialiter est creatura, & omnia eius opera bona, ideòque illimitatum, & inuariabile omnibus circumstantiis positis, & semper manens, cui neque Deus ipse renunciare potest, ideòque stante tali domino, nequit aliquid creaturæ respectu ad Deum esse capax materiæ iuris strictè sumpti.

40
*Obiectio se-
cunda.
Solutur.*

Obiicit secundò quòd Patres, & plures Scholastici asserunt de merito Christi, quod fuit de rigore iustitiæ, & idem de satisfactione. Respondetur, meritum Christi in genere meriti fuisse maximum, & superabundans, in genere tamen meriti, cuius iustitia fundatur in Dei acceptatione, & fidelitate, cuius perinde proprium erunt merita Christi, & satisfactio, sicut meritum puræ creaturæ: nam fuit ex bonis creditoris, interueniente promissione, & acceptatione Dei libera, & non ex debito. Sic ergo respectu ad Deum non fuit meritum, aut satisfactio Christi de rigore iustitiæ strictè sumptæ, & positiuè, sed tantum negatiuè, quatenus aliud medium per viam satisfactionis, & meriti non fuit ordinatum, neque aliud perfectius ordinari potuit, aut congruentius. Comparato autem merito Christi ad damnum, quod intulit Adam, fuit superabundans, & excedit: & sic loquitur de eo Apostolus ad Rom. 5. Deinde iuxta statum præsentis iustitiæ fuit etiam superabundans, prout iustitia latè sumpta potest esse ad Deum, & de facto est, quia ut comparetur ad alias satisfactiones puri hominis, sacrificia, & oblationes legales, quæ præcesserunt, nullum ex his potuit satisfacere: quia omnes indigebant redemptore, & pro propriis etiam delictis placare Deum: Sacerdotes enim veteris legis, & ipsa lex non potuerunt perducere ad perfectum, & sic Paulus ad Hebræos 7.8.9. & 10. loquitur de Christo, & legis sacrificiis. Cæterum opera Christi debebantur Deo, ex iis titulis, quibus debentur opera bona creaturæ, tanquam Patri, auctori, & vltimo fini, & Domino vniuersali, loquendo de operibus creatis, tam Christi, quam aliorum.

*Comparatio
eius ad alias
satisfactio-
nes.*

41

Aliud ergo est comparare satisfactionem Christi ad debitum, & ad alias quascumque satisfactiones; & aliud est eam comparare ad Deum secundum rigorem iustitiæ strictè sumptæ: priori modo fuit superabundans, & rigorosa de rigore iustitiæ latè sumptæ, & ut est, aut esse potest ad Deum; non tamen de rigore iustitiæ strictè sumptæ, cuius nulla materia creata potest esse capax in ordine ad Deum, quæ est sententia communis scholæ, negantis in Deo iustitiam commutatiuam rigorosè; quod & negat ipse Suarez in re ipsa, quamuis verbis, & præcisionibus eius essentiam euertat, ut eam Deo tribuat formaliter; quia illa effigies commutatiuæ, quam ipse efformat, est ipsa iustitia latè sumpta, quam alij in Deo statuunt, non autem commutatiua: reicienda proinde eius censura præcepta in 3. p. rom. 1. diff. 4. sect. 3. conclus. 3. qua notat oppositam improbabilitatem, nec piam, nec fidei satis consentaneam. Cætera eius argumenta facili ex

dictis soluantur; quòd enim promissiones stipulatæ, aut vestitæ, ut vocant, & pacta, inducant actionem in foro, id prouenit ex constitutione legis, qua necessarium est ad bonum publicum, ut probata obseruentur, non quòd materia semper ad iustitiam spectat v. g. si promissio, & pactum sit ex voto, aut motiuo religionis, quæ à iustitia strictè sumpta differt: respectu Dei autem promissio eius, ut dictum est supra cum Augustino, & Doctore ex fidelitate tenet, quia Deus sibi ipsi, & suæ bonitati tenetur, non autem legi alicui, qua ordinaretur ad creaturam, tanquam ex debito, aut iure fundato in ipsa. Videatur de hac materia Pater Vasquez *locis citatis*, & noster Theodorus Smising, qui abundantiissimè, & doctè hanc materiam tractat, tract. de virtutibus intellectualibus, & moralibus in Deo disput. 4. de iustitiæ attributo.

Sed secunda iustitiæ potest hic esse simpliciter, &c.

Hæc est secunda conclusio huius paragraphi, in qua dicit iustitiam distributiua posse esse in Deo simpliciter, distribuendo creaturis perfectiones, quas exigunt. Secundum perfectionem disparem in esse hanc sententiam docere videtur D. Thom. in 2. d. 27. art. 3. & 4. contra gentes cap. 93. quamuis aliàs non videtur admittere distributiua strictè sumptam in Deo. Cæterum conclusionem præmissam tenet Richardus in hac diff. art. 1. q. 1. Capreolus in primo diff. 45. q. 1. art. 1. concl. 1.4. Caiet. in 1. p. q. 21. art. 1. & 2.2. q. 61. art. 4. Ferrar. 1. contra gentes, cap. 93. Sotus lib. 3. de iustitiæ & iure, q. 5. art. ult. ad finem, & lib. 3. de natura, & gratia, cap. 7. Hostius in confessione cap. 73. ante medium. Richardus & Caiet. extendunt iustitiam distributiua ad retributionem præmij, & poenæ; Sotus tantum ad distributionem præmij; in poenis autem seruari similitudinem commutatiuæ. Doctor autem hic non extendit distributiua ad retributionem operum, sed ad gubernationem, seu prouidentiam naturalem, qua in Hierarchia rerum naturæ nobiliori etiam dantur perfectiones naturales nobiliores, sicut in politia humana distribuuntur bona communia secundum perfectionem graduum in membris Reip. & quoad hoc tantum admittit distributiua in Deo, non verò quoad opera salutis, in quibus non est disparitas gradus, sed electionis gratuitæ: nam Angelus, & homo per ipsum in 2. diff. 1. q. 5. sunt pares, ut comparantur ad gloriam, ex Augustino. Quòd si autem sumatur differentia gradus ab ipsa electione diuina, vel ea supposita, in quantum etiam reducitur ad effectum per gratiam Dei, qua donantur opera, & meritum, potest admitti quædam distributiua, aut similitudo eius, in quantum electo ad perfectiorem gradum gloriæ dentur à Deo media proportionata, quibus eam assequatur, licet ipsa merita ex talibus donis comparata sequuntur modum, & similitudinem commutatiuæ modo supra dicto. Ioannis enim 14. dicitur, In domo Patris mei mansiones multe sunt, &c. quod intelligitur de dispari gloria electorum in patria. Deinde, si consideremus dona gratis omnino data membris Ecclesiæ, disparitas etiam inuenitur in membris, officiis, & functionibus, quibus aliter, & aliter assistit Spiritus ad ædificationem Corporis Christi: nam alij datur sermo sapientiæ, alij scientia, alij prophetia, &c. prout Apostolus differt. In patria etiam quoad gloriam accidentalem, & non solum essentialiorem datur diuersa: nam alij Doctores, alij Martyres,

42
*2. conclus.
Iustitia di-
tributiua in
Deo forma-
liter.*

*Distributiua
ut respicit,
Hierarchiā
naturalem.*

*De eadem
ut respicit
supernatu-
ralem.*

Martyres, alij Virgines, quibus suæ laureolæ dantur ob victoriam in certamine; cæterum proportio, quam seruat meritum ad præmium, & demeritum ad pœnam, est ad imitationem commutatiuæ, vt Doct̃or tenet in præcedenti conclusionē.

43 Aduertendum est præterea, vt *infra* ipse docet, licet distinctionem iustitiæ particularis distributiue in Deo admittat hic cum aliis: tamen eum non asseri in rigore, & secundum debitum strictè sumptum, sed duntaxat quantum ad similitudinem quandam, quæ est proportionis Arithmeticæ seruata in rerum gubernatione, quoad suas perfectiones naturales, ex quibus nulum debitum morale, aut iuris redundat: loquitur enim eo modo, quo Scriptura dicit Deum omnia condidisse *in pondere, modo, & mensura*, Sap. 11. & sic naturæ Hierarchia exigit ad completam sui perfectionem, quæ consistit in corpore quodam heterogeneo, secundum disparem, & dissimilem membrorum naturam, & functiones: ita etiam Deum distribuisse proportionatam perfectionem, locum, & motum, & formam, ac figuram: eo modo, quo Dionysius loquitur cap. 8. de diuinis nominibus, *Diuina enim iustitia*, inquit, *omnia disponit, & determinat: omniâque non confusa inter se, nec permixta custodiens, iis quæ sunt omnibus, quod cuique accommodatum est, tribuit, pro ea quæ unumquodque eorum, quæ sunt, attingit, dignitate, &c.* Eodem etiam modo D. Thomas 1. contra Gentes cap. 93. ait iustitiam distributiua[m] posse Deo aptari, secundum quod Deus est distributor bonorum vniuersi, & sicut iustitia hominis se habet ad ciuitatem, & domum, ita etiam iustitia Dei se habere ad vniuersum. Vnde Dionysius in verbis sequentibus: *Et cuiusque naturam in proprio saluat ordine, & virtute*, &c. Sic etiam Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 11. *Bonitas Dei operata est mundum, iustitia Dei modulata*, &c. Hac itaque ratione prouidentia Dei vniuersalis distribuit perfectiones iuxta exigentiam creaturarum, dando singulis quod naturæ suæ competit, in quibus creatura rationalis connumeratur, tanquam supremum in perfectione, cui datus est intellectus, & voluntas, & media necessaria, & regula secundum has potentias operandi, tam in ordine naturali, quam supernaturali, ad quem illa ordinatur, quo sensu Doct̃or in præsentī conclusionē loquitur, & non de iustitia distributiua, prout est species iustitiæ strictè sumptæ, quæ respicit ius propriè dictum, prout Doct̃or & sui, & in paragrapho præcedenti distinguit iustitiam propriè dictam cum Philosopho 5. *Ethic.* c. 2. & D. Thoma, & Authoribus iam præmissis, & *infra* citandis. Hanc etiam distinctionem suprà dist. 14. quæst. 2. recepit.

44 *Sic ergo in genere illa definitio*, &c. Definitionem iustitiæ tam ab Anselmo sumptam, quam etiam vt limitatur ad iustitiam, quæ est ad alterum, vt transfertur ad Deum, reduci ad duo membra asserit, nempe ad rectitudinem voluntatis propter se seruata[m], & ad rectitudinem eiusdem, vt respicit exigentiam creaturæ, quod probat ex Anselmo in litera, & patet ex dictis: quia auferendo à Deo commutatiua[m], manet tantum illa, quam sibi & suæ bonitati quasi alteri debet, & ea quæ respicit creaturam quasi secundariè ex debito suæ bonitatis iuxta exigentiam naturæ, modo *suprà* dicto; & hæc est iustitia

distributiua, quam statuit in Deo, non secundum debitum strictum ex parte creaturæ vt *infra* docet, sed secundum debitum largè sumptum, & fundatum in exigentia eius, vt procedere debet à Deo authore in *esse* completo, quod exigit quantum ad perfectionem essendi, & operandi, quo vniuersum corpus creaturæ cõponitur. Distinctionem præterea statuit inter illa duo membra, vt sunt in Deo, quod prima sit talis, vt Deus non possit contra eam, aut præter eam operari: quia nempe infinite bonus, & indefectibilis essentialiter. Præter autem iustitiam secundam potest operari: quia nempe liberè influit in creaturas, & circa eas potest vniuersaliter, quod ex parte rei non repugnat. Limitat hanc partem: *Dico quod nequit damnare iustum, quia iustus est, neque beatum*, quia nempe damnatio secundum iustitiam vindictiuam supponit culpam: potest tamen ex dominatione vniuersali, iuxta plurimum sententiam, eos statuere in tormentis, ablata beatitudine à Beato: quod mihi etiam valde dubium est; quia & hoc suæ bonitati videtur repugnare, licet aliàs ex parte creaturæ non repugnet. Quamuis autem iustos probet per afflictiones, hoc tamen ad cumulum meritorum, & purgationem facit. Vnde non videtur ad finem dominationis manifestandum congruere suæ bonitati, & clementiæ infinitæ statuere posse iustum in tormentis, aut beatum.

¹ *Si obicitur quod non potest esse in Deo*, &c. Obiectio est contra distinctionem datam vtriusque iustitiæ in Deo, quia sic vna esset regula, nempe illa, qua Deus suæ bonitati, & rectitudini voluntatis propriæ tenetur, altera esset regulata; nempe illa, qua tenetur exigentiæ creaturæ: sed in diuina voluntate, quæ est prima regula, nihil potest esse regulatum. Deinde, in nobis idem inclinatur ad finem, & ad ea quæ sunt ad finem; sicut patet de charitate Beatorum; iustitia autem Dei est simpliciter perfecta; illa qua suæ bonitati tenetur, & quæ in primo membro distinctionis statuitur: ergo præter illam, nulla alia requiritur in voluntate diuina. Exemplum illud de charitate Beatorum sic intelligitur, quia illa ita inclinatur ad finem voluntatem Beati, vt omnia alia, quæ vult positiuè, vel ad finem ex motiuo charitatis perfectio, & actuali: quia operatur semper optima quæ potest Beatus; ac proinde cum illa sit perfectissima operatio, quæ procedit à fine, & ex motiuo finis vltimi, idèò semper operatur omnia ex illo motiuo, & circa Deum, & circa alia; in via autem non ita, quia sæpe operatur ex motiuo aliarum virtutum in hoc sistendo, & non referendo in finem actualiter, quia motus actualis in finem vltimum non continuatur semper in voluntate viatoris: in patria autem sicut semper continuatur actus, & fructio, ita etiam semper influit in omnem actum voluntatis, vt sit ad ipsum finem; sed rectitudo diuinæ voluntatis semper est in actu circa bonitatem finis, & in ordine ad illam manifestandam, & communicandam operatur circa creaturas: ergo in Deo non est statuenda alia iustitia præter illam, qua respicit propriam voluntatem.

^m *Quod etiam dicitur quod quandoque non potest operari præter secundam*, &c. nempe damnando iustum, aut beatum, non videtur probabile: quia quidquid non implicat contradictionem, potest simpliciter agere, & velle; sed non potest

Distinctio
vtriusque.

Obiectio.

Beatus omnia vult ex fine & propter finem vltimum.

46

Responsio.

test aliquid velle, quin rectè velit; ergo cum iustitia secunda, nempe qua agit iuxta exigentiam creaturæ, respiciat aliquid, cuius oppositum non inuoluit contradictionem: ergo illud Deus potest velle, & rectè velle. Respondet Doctor quòd prima fortè concederetur ab aliquibus, nempe eandem iustitiam inclinare Deum ad agendum conformiter suæ bonitati, & etiam iuxta exigentiam creaturæ ex motiui eiusdem bonitatis. Dicit secundam rationem videri euidenter concludere, nempe quòd ad quidquid prima iustitia inclinatur, secunda iustitia inclinare potest. Id est, ex eodem motiui diuinæ bonitatis inclinare ad exigentiam creaturæ, cum determinatè inclinatur per modum naturæ.

47
Replica.

Hæc ratio videtur responsio transposita, quia argumentum præmissum intendit probare quòd inclinans ad finem, si perfectè inclinatur, perfectè etiam inclinatur ad media, prout ad finem sunt: ergo iustitia primo modo sumpta, sicut inclinatur ad Deum, & ad participans finem, nempe eius bonitatem. Deinde, ratio assignata non videtur vera, scilicet quòd iustitia secunda inclinatur diuinam voluntatem per modum naturæ, cum voluntas liberè agat ad extra. Respondetur solutionem datam vtrumque inuoluere, nempe iustitiam primo modo sumptam inclinare ad finem, & ad media, non dicit iustitiam secundo modo sumptam etiam inclinare ad vtrumque: vel sic melius responderetur, iustitiam primo sumptam non inclinare, nisi in bonitatem absolutè, & non sub ratione finis, id est, ut respicit obiectum secundarium, aut media: quia est rectitudo voluntatis Dei ad intrà tantum: iustitia verò secundo sumpta, est eius rectitudo ad extrà, ut comparatur ad creaturas ut obiecta secundaria, & media manifestandæ bonitatis diuinæ; & hæc est, quæ agit propter finem, nempe ex motiui diuinæ bonitatis, ut comparatur ad creaturas, tanquam media participantia illam, & sic fertur in diuinam bonitatem propter se, in creaturas verò materialiter, & propter diuinam bonitatem, tanquam finem: quia argumentum agit de fine respectiue ad media, idèò respondit Doctor per illam secundam iustitiam, quæ sic est in Deo; non verò de prima, quæ non respicit finem, quæ finis hoc modo sumitur.

48
Sententia probabilis antiquorum recepta à Doctoribus.

Ad aliam rationem dubitandi, respondetur, secundam iustitiam, ut concipitur eo modo, quo habitus in nostra voluntate se habet, inclinare determinatè ad exigentiam creaturæ, eo modo, quo habitus inclinatur: non tamen necessariò, quia id voluntati repugnat, ut comparatur ad obiectum secundarium, quod est materiale, & in quod fertur voluntas liberè, & hoc tantum intendit Doctor ad saluandam, & explicandam sententiam, quam hactenus exposuit, quæ est antiquorum D. Thom. & Richardi loc. cit. Sicut ergo habitus in nobis nõ destruit potentiam, aut modum naturalem eius operandi, li-

cet determinatè, & per modum naturæ inclinatur ad suum obiectum: ita etiam neque iustitia hoc modo sumpta per modum attributi voluntatis, aut rectitudinis eius essentialis, tollit eius libertatem ad extrà. Vnde Doctor dicit non inclinare sic voluntatem, quin præter eam, & contra eam possit velle: & ita distinctio posita vtriusque iustitiæ non in hoc saluatur, quod est, non posse agere præter eam, & posse agere præter eam, quorum primum competit primò membro, secundum verò secundo: quia nempe non solum præter secundam iustitiam potest agere, sed etiam contra illam.

49

In hoc discursu videtur Doctor intelligere hoc vniuersaliter, etiam quoad casus supra expressos de damnatione iusti, aut beati: hoc autem tenendo, non intelligitur de damnatione formaliter dicta, & tanquam pœna propter culpam, quæ nunquam fuit commissæ: nam hoc omnino repugnat saluare vnum correlatiuum pœnæ sine culpa præterita. Sed intelligi debet de damnatione materialiter sumpta, ut est actus dominatiui Dei, & vsus suæ potestatis in creaturam, vel secundum aliam prouidentiam, qua posset peccatorem iustificare à peccato, tamen reservare ei pœnam æternam, & non dimittere, de quo actum est aliàs in secunda parte huius commenti; hoc facilius concederem, quàm primum, quia iustificatio à peccatis, sicut est diuersum beneficium à remissione pœnæ, ita Deus posset remittere offensam, & reservare pœnam, quo casu non admitteret remissarium ad ius ad gloriam, sed maneret cum debito pœnæ soluendæ pro termino à lege præscripto. Alterum membrum superius diximus fortè repugnare Dei clementiæ, ut iustum, aut beatum posset destinare ad tormenta: plura enim quæ ex natura terminorum non repugnant fieri, tamen ut comparantur ad hanc, vel illam causam, etiam ad Deum repugnant fieri, ut mendacium, quia est contra suam veritatem; peccatum, quia est contra ipsius bonitatem; ita posset dici in proposito casu, repugnare diuinæ clementiæ condemnare hoc modo iustum, aut beatum: quia alter est adoptatus ad hæreditatem, quam alter adiuit: exponi ergo potest Doctor alio modo, nempe Deum posse condemnare, & potuisse condemnare iustum, non quia iustus est, & sic de Beato: sed personam, quam iuxta præsentem electionem soluat, potuit secundum aliam prouidentiam derelinquere, & damnare suppositis peccatis, quæ haberet in illo statu: vel propter peccatum primi parentis, & hoc esset agere præter iustitiam, quam de facto exercet erga illos, sed contra eam per contrariam voluntatem. Præter autem iustitiam est, agere supra iustitiam per affectus gratuitos, aut miraculosos; hoc ergo intendit Doctor per illam differentiam illius quod est præter, & illius quod est contra agere.

Explicitus Doctor.

S C H O L I V M.

Non esse in Deo iustitiam formaliter distinctam à sua voluntate, alioquin in aliquod obiectum secundarium posset tendere iniuste, vel saltem ita tenderet, in aliquod tale, quod non posset iuste tendere in eius oppositum, estque sententia expressa Anselmi citati, & Augustini ser. 16. de verb. Apost. Bernardi ser. de Annuntiati. D. Tho-

mæ 1. 2. quæst. vlt. art. 1. de quo latè Vafq. 1. part. d. 86. 1. 2. diff. vlt. contra Suarez citatum.

^a Non improbando distinctiones, dico tamen breuius ad quæstionem, quòd in Deo non est nisi vnica iustitia, re, & ratione: tamen præter illam extendendo iustitiam, poni potest aliqua iustitia, vel magis aliquid iustum, in creaturis.

Iustitia Dei est sua voluntas.

^o Primum declaratur, quia cum iustitia propriè sit rectitudo voluntatis quasi habituatæ, & per consequens, quasi naturaliter inclinans ad alterum, vel ad se quasi ad alterum: & voluntas diuinæ non habeat rectitudinem inclinantem determinatè ad aliquid, nisi ad suam bonitatem quasi ad alterum (nam ad quòdcunque aliud obiectum merè contingenter se habet, ita quòd æquè potest in hoc, & in eius oppositum) sequitur quòd nullam iustitiam habet, nisi ad reddendum suæ bonitati, vel voluntati, quod eam condecet.

Differentia iustitiae in intellectu, & voluntatis Dei in obiecta secundaria.

Sic autem habet vnum actum rei, & rationis, ad quem determinatè inclinatur illa iustitia, quæ est respectu suæ bonitatis: sed ille actus ex consequenti respicit multa obiecta secundaria, & eo modo, quo dictum est in primo lib. dist. 35. quòd intellectus diuinus præter hoc, quod habet vnum obiectum primum, & vnum actum, respicit multa obiecta secundaria. Sed in hoc est differentia hæc & ibi, quia intellectus obiecta secundaria necessariò respicit: hæc autem voluntas obiecta secundaria tantum contingenter. Et ideo non solum non dependet ab eis actus hæc, sicut nec ibi: sed nec necessariò determinatur ad illa hæc, sicut determinatur ibi.

Inclinatio diuina voluntatis ad extra est ipsius determinatio.

Si autem velimus distinguere vnum actum rei, in multos rationis, sicut ibi distinguitur vna intellectio rei in multas ratione, vt transit super multa obiecta secundaria; Dico quòd respectu illarum non sunt quasi distinctæ iustitiæ ratione: sed nec vna qualitercunque distincta, vel indistincta: quia habitus inclinatur per modum naturæ, & ita determinatè ad vnum, vt per hoc repugnet potentiae habituatæ per habitum illum, tendere in oppositum: sed ad nullum obiectum secundarium ita determinatè inclinatur voluntas diuina per aliquid in ipsa, quòd sibi repugnet, iuste inclinari ad oppositum illius: quia sicut sine contradictione potest oppositum velle, ita potest iuste velle, alioquin posset absolute velle, & non iuste, quod est inconueniens.

Et hoc est quod dicit Anselmus Profol. 11. *Illud solū est iustum, quod vis: non iniustum, quod non vis*: vt sic, si poneretur in intellectu diuino aliquis habitus intellectiuius respectu sui, & aliorum, magis posset distinguere in multos habitus ratione, vt inclinatur in obiecta secundaria, quàm in proposito. Quia ibi ad quòdlibet secundarium determinatè inclinatur intellectus: non sic hæc voluntas. Vnde posset dici quòd illa vnica iustitia, quæ non inclinatur determinatè, nisi ad primum actum, modificat actus secundarios: licet nullum eorum necessariò, quin posset modificare oppositum. Nec quasi præuenit voluntatem inclinando eam per modum naturæ ad aliquem actum secundarium: sed voluntas primò determinat seipsam ad quòdcunque obiectum secundarium. Et ex hoc ille actus est modificatus ab illa prima iustitia, quia consonus voluntati, cui adæquatur, quasi pro rectitudine inclinante iustitia prima.

scilicet latè. Quid iustitiae in Deo respectu creaturae.

^p Secundo modo iustum dicitur esse in creatura ex correspondentia vnus creati ad aliud sicut iustum est ex parte creaturæ, ignem esse calidum, aquam frigidam, ignem sursum, & terram deorsum: quia natura ista creata hoc exigit, tanquam sibi correspondens; sicut possemus dicere in politicis, quòd esto quòd in solo principe esset iustitia: tamen in rebus ordinatis esset quodammodo iustum, vt scilicet tales res sic disponerentur, & tales sic: quia hoc res ipsæ, vt naturæ cedere in vsum ciuium, exigunt. Sed ad istud iustum non determinat iustitia diuina intrinseca prima, vt est respectu primi actus isto modo: quia ille actus non respicit illud obiectum: neque respectu actus secundarij, quia vt respicit istud obiectum secundarium, non est illa iustitia determinatè inclinans, vt dictum est.

Arguit iustitiam nullo modo esse in Deo.

^q Contra ista, primò, quia iustitia non potest esse in aliqua voluntate, nisi inclinet concorditer dictamini prudentiæ, & per consequens conclusioni syllogismi practici: intellectus autem diuinus non syllogizat, cum non discurret.

Præterea, intellectus diuinus prius apprehendit actibile, quàm voluntas illud velit: & voluntas non potest discordare ab intellectu apprehendente: intellectus autem determinatè apprehendit hoc agibile, ita quòd non indifferenter hoc; & illud, quia tunc erraret: ergo voluntas determinatè vult hoc agibile, ita quòd non potest velle oppositum, sicut non potest aliquid iniustum velle, si rectè velit.

Præterea,

Præterea, si iustum est Petrum saluari, & Deus hoc iuste vult: ergo iniustum est Petrum damnari: & ita si Deus potest hoc velle, potest aliquid iniustum velle.

10 Ad primum dico, quod si in nobis potest esse alia virtus moralis, vel habitus inclinans concorditer conclusioni practici syllogismi; multo magis est in nobis habitus rectus appetitiuus, qui inclinatur concorditer principio primo practico: quia illud principium practicum est verius, & per consequens rectius. Iustitia autem, quæ est in Deo vnica, re, & ratione, vt dictum est, concorditer inclinatur primo principio practico, puta, *Deus est diligendus*. Sed si strictè accipias quod non inclinatur concorditer conclusioni syllogismi practici, idè non est virtus aliqua specialis; concedo quod illa iustitia, quæ est in Deo, non est nisi quasi vniuersalis, & radicalis virtus, à cuius actus rectitudine, nata sunt omnes iustitiæ particulares procedere, licet non necessariò.

Iustitia Dei est vniuersalis, non specialis virtus. Intellectus Dei quomodo apprehendit agibile antequam voluntas id velit.

Ad secundum dico, quod intellectus apprehendit agibile, antequam voluntas illud velit: sed non apprehendit determinatè hoc esse agendum, quod apprehendere dicitur *distare*: imò, vt neutrum est, offert voluntati diuinæ, quæ determinatè per volitionem suam illud esse agendum, intellectus apprehendit tanquam verum illud agendum, vt dictum est in materia de futuris contingentibus lib. 1. *distinct. 39.*

Est tamen quod intellectus de aliquo ante apprehenderet illud esse agendum, quam voluntas illud vellet, sicut apprehendit de hoc, *Deus est diligendus*; non sequitur naturali necessitate, illud apprehendit, & voluntas non potest discordare; ergo voluntas naturali necessitate hoc vult: quia non potest discordare in obiecto, vt scilicet velit, aut nolit illud, quod ostendit volendum: sed in modo tendendi in illud obiectum discordat.

11 Vel magis propriè distinguitur: quia intellectus suo modo tendit in illud, scilicet naturaliter, & voluntas suo modo, scilicet liberè. Et illæ potentie concordant, quæ semper in idè obiectum tendunt suis propriis modis tendendi: sicut phantasia, & intellectus non discordant, licet illa tendat in obiectum, vt singulare, hic in obiectum, vt vniuersale.

Ad tertium, dico quod sicut in istis politiis legislator respicit in se simpliciter iustum, quod est iustum boni publici: secundum *quid* autem respicit alia iusta partialia, semper quidem in proportionem ad hoc iustum, & idè in quibusdam casibus iustum est non seruare leges iustas, respicientes aliqua iusta partialia, quando scilicet observatio earum vergeret in detrimentum iusti publici, scilicet bene esse reipublicæ: ita Deus simpliciter determinatur ad iustum publicum communis, non vt communitate aggregationis, sicut in ciuitate; sed communitate eminentis continentie, quod est iustum concedens bonitatem suam. Omne autem aliud iustum est particulare, & nunc hoc iustum, nunc illud iustum, secundum quod ordinatur, vel conuenit huic iusto.

Iustum est non seruare leges particulares, quando id exigit bonum commune.

Dico ergo, quod potest velle Petrum damnari, & iuste velle, quia illud particulare iustum, *Petrum saluari*, non necessariò requiritur ad iustum publicum, quin oppositum eius possit ordinari ad illud idem, scilicet ad condecens diuinæ bonitatis. Est enim illud finis, quod, nullum ens ad finem determinatè, necessariò requirens.

An potest Deus iusta damnare iustum? Ad arg. 1.

12 Ad Argumenta principalia. Ad primum dico, quod non est ibi æqualitas simpliciter, nisi ad seipsum: idè nec iustitia simpliciter, nisi ad se, quasi ad alterum: sed æqualitas aliqualis potest ibi poni, qualis potest esse domini excedentis valde, ad seruum excessum.

Ad 2. Cur potuit in Deo iustitia quam temperantia.

Ad aliud, dicendum quod non sunt ibi virtutes secundum illud imperfectionis, quod est in eis: sed ablato eo quod est imperfectionis, sicut patet in exemplo adducto de temperantia. Illud enim requirit in natura temperata, posse esse aliquam delectationem immoderatam: & hoc est imperfectionis: & propter hoc magis propriè ponimus ibi iustitiam, quam temperantiam, quia illa non ita requirit aliquem excessum in passione, vel aliquam talem imperfectionem, sicut requirit temperantia. Vtrum tamen iustitia, vt ibi est, sit virtus quantum ad illam rationem, quod sit distincta formaliter à voluntate, & quasi regula eius, vel tantummodo sit voluntas sub ratione primæ regulæ seipsam determinantis; dubium est: quia si secundum ponatur, magis soluitur ratio, quia tunc non est ibi sub ratione virtutis moralis.

Manet dubium, an iustitia Dei distinguitur à voluntate.

Ad tertium dico quod non simpliciter est debitor, nisi bonitati suæ, vt diligat eam: creaturis autem est debitor ex liberalitate sua, vt communicet eis quod natura sua exigit: quæ exigentia in eis ponitur quoddam iustum, quasi secundarium obiectum istius iustitiæ: tamen secundum veritatem, nihil est determinatè iustum, & extra Deum, nisi secundum *quid*, scilicet cum hac modificatione, quantum est ex parte creature

Ad 3. Aug. serm. 16. de verb. Ap. Dicis homini, debes mihi: quia dedi tibi, dicis Deo, debes mihi, quia promissisti mihi.

creaturæ: sed simpliciter iustum tantummodo est relatum ad primam iustitiam, quia scilicet actualiter volitum à diuina voluntate.

COMMENTARIUS.

50

Propria sententia Doctoris.

Non improbando distinctiones, &c. Hactenus differuit Doctor iuxta sententiam aliorum, quos retulimus, inquantum tribuunt iustitiam Deo, vel in ordine ad se, vel etiam ad exigentiam creaturæ; hic subiicit propriam sententiam. Dicit primò non improbando distinctiones præmissas, quia etiam rectitudini diuinæ voluntatis, quam solum esse iustitiam in Deo statuit, illæ distinctiones possunt eidem aptari. Conclusio ergo est:

Conclusio non esse in Deo nisi una iustitia.

In Deo non est nisi una iustitia re, & ratione: tamen præter illam potest poni aliqua iustitia, vel magis aliquod iustum in creatura. Hanc iustitiam, re, & ratione vnā intelligit rectitudinem diuinæ voluntatis in ordine ad suam bonitatem, ad volendum quod eam concedet, & sic non est in Deo iustitia commutativa, vt *suprà* eam exclusit; neque distributiva, quam hic etiam excludit. Eandem sententiam tuetur D. Bonauent. art. 2. q. 1. ad 3. Durandus q. 1. & in 2. d. 27. q. 2. Palud. in hac d. q. 1. Gabriel. in supplemento d. 49. q. 4. art. 3. dub. 3. Alensis prima p. q. 39. m. 1. Videtur etiam esse D. Thomæ 2. 2. q. 61. art. 1. vbi probat non esse idem iustum simpliciter, & contrapassum ex Philosopho 5. Ethicorum cap. 5. vbi asserit iudicium diuinum in pœnis & præmiis esse secundum medium commutativæ, & non distributivæ. Hanc præterea conclusionem docet Valquez in 1. p. tom. 1. disp. 86. cap. 2. & sequentib. Probatio potissima huius conclusionis, qua excludit distributivam à Deo, petitur ex loco Anselmi *suprà* citato à Doctore, & etiam in hoc paragrapho. Deinde, in Deo nullum potest esse debitum stricti iuris, quia ratione ab eo excluditur iustitia commutativa: sed iustitia distributiva exigit tale debitum: ergo nequit esse in Deo. Tertiò, quia eadē iustitia in Deo respicit merita, & demerita, vt ordinantur per præmium, & pœnam: sed respectu vtriusque nulla est acceptatio personarum, neque inquitus personarum, sed solius operis iuxta proportionem geometricam, & æqualitatem quantitatis, vt sicut bono operi correspondet præmium iuxta excessum eius: quia perinde dicitur de vtroque illud Symboli *prout gessit in corpore suo siue bonum siue malum*, quantum ad iudiciū, quod fiet de operibus, non respiciendo personam.

Probatio conclusionis. Non esse in Deo debitum stricti iuris secundum distributivam.

51

Probatio conclusionis in genere.

Voluntas diuina infinita ex se recta.

Non est obliquabilis ex se.

Probatur autem conclusio in genere quoad omnem iustitiam, quia diuina voluntas est ex se infinite recta in ordine ad Deum in se, & ad intrā: ergo continet in se omnem rectitudinem, quæ nata est conuenire voluntati, siue per habitum, siue ex perfectione simpliciter. Probatur consequentia, quia voluntas diuina ratione suæ rectitudinis propriæ est inobliquabilis per naturam, quia voluntas est: ergo etiam conuenit ipsi, quia voluntas est omnis rectitudo respectiue ad obiectum, & actum, secluso quocumque alio rectificante, & consequenter omnis rectitudo voluntatis habituata, vel quasi habituata. Deinde, sicut voluntas diuina est infinite recta seipsa, & sua bonitate in ordine ad Deum, vel seipsam, ita etiam in ordine ad obiecta secundaria, & materialia, inquantum ea ordinat, vel ad Deum,

vel inter se ex mortuo sui obiecti formalis ad intrā: ergo ad rectificandum se circa obiecta secundaria non indiget habitu, vel quasi habitu, seu attributo, à seipsa distincto: nam & voluntas etiam in nobis antequam acquirat habitum huius, aut illius virtutis potest operari recte, & necessariò, sic prius operatur, quia ex frequenti operatione recta acquirat habitum virtutis: ergo voluntas ex natua virtute potest rectificari sine habitu operando: ita vt omnis rectitudo habitus contineatur in ipsa potentia eminenter: sed voluntas infinita, & ex se non obliquabilis à fortiori continet in se omnem rectitudinem habitus: ergo voluntas diuina omnem rectitudinem iustitiæ ex propria ratione sua includit, secluso omni habitu, aut attributo superaddito.

Non indiget habitu à se distincto.

52

Deinde ipsa diuina voluntas est prima regula respectu creaturarum, & libera iuxta Anselmum *suprà*: quia quidquid ordinat in creaturis hoc regula ipso quod ordinat, sit iustum: ergo non supponit aliam sui regulam. Probatur consequentia, quia si daretur alia regula in voluntate per modum naturæ, & determinatè respiciens iustum, seu medium iustitiæ, sequeretur quod voluntas non esset prima regula, neque primum rectum respectu creaturarum. Probatur sequela, quia id quod determinatè aliquid respicit, magis per se inclinatur ad illud, quam id quod tantum liberè, & contingenter in eodem genere: quia illud quod indifferenter, & liberè aliquid respicit, & potest eius oppositum agere, atque perinde respicit, ipsum ac eius contrarium; quod verò determinatè respicit nullo modo dicit ordinem ad oppositum eius, quod sic respicit. v. g. voluntas diuina ad intrā respicit determinatè obiectum, circa quod necessariò, & non libere operatur: & sic etiam voluntas in nobis si agat, aut agere potest per modum naturæ, necessariò operatur, & determinatè; sed si esset aliquod attributum in voluntate, quod respiceret per se medium iustitiæ, quod respicit voluntas tantum indeterminatè & liberè, illud esset primum rectum, & non ipsa voluntas, ac proinde prima regula: quia determinatè ita respiceret medium iustitiæ, quod nullo modo posset contrarium, aut præter hoc medium agere, vel inclinare: voluntas autem diuina non ita, quia & contrarium, & præter medium recti sic sumpti posset agere; ergo non esset primò recta vt comparatur ad medium iustitiæ; ac proinde neque prima regula. Probatur consequentia, quia in nobis prima regula est illud, quod determinatè respicit rectum, vt est principium practicum, vel conclusio, vel actus prudentiæ particularis, & hoc ideo quia voluntas nostra ob libertatem ad oppositum recti, est defectibilis, & non determinata ad rectum; ideoque requirit aliam regulam à se distinctam, per quam rectificatur, quod est iudicium determinatum, & verum practicum: ergo si statuatur aliquod rectum, quia ex se est tale independentè à diuina voluntate, & ad quod datur in eadem voluntate aliquod determinatè inclinans; voluntas diuina neque erit prima regula constituendi rectum, neque ex se inobliquabilis, supposito quod possit in oppositum talis recti; sed statuendo aliquod attributum in voluntate, sequitur quod

Est prima regula.

Si daretur attributum rectificans, non esset prima regula.

Prima regula in nobis.

quod obiectum illius attributi in re ipsa sit inuariabile, & consequenter independens à voluntate, & ex se rectum: ergo neque voluntas erit prima regula recti, neque ex se inobliquabilis, quia voluntas est, sed per tale attributum, quod est absurdum ex dictis, & contra Anselmum loco citato.

53 Deinde sequitur, voluntatem diuinam neque posse oppositum, neque contingenter se habere ad illud rectum, quod est falsum, & inopinabile. Probatur sequela, quia attributum iustitiæ si ponatur in voluntate, tanquam diuersum ab ipsa voluntate, eo modo, quo distinguimus attributa, ab eo, cui insunt; debet esse infinitum formaliter: ergo contra eius inclinationem nequit voluntas operari circa materiam illius attributi, sicut neque contra inclinationem aliquius perfectionis diuinæ, v. g. contra veracitatem Dei, aut veritatem, aut bonitatem, producendo malum culpæ, erroris, aut medacij: ergo etiam neque contra attributum iustitiæ diuinæ potest operari oppositum eius, ad quod determinatè attributum inclinatur, quod destruit libertatem voluntatis ad extrà.

Tertia ratio. Deinde, illud rectum, quod respiceret tale attributum, necessariò esset in creaturis independentè à voluntate: nam Dei ad se non est iustitia propriè dicta, sed solius cōdecentiæ: ergo iustitia in Deo ut sit formaliter ad alterum, necessariò respicit creaturam. Vnde sicut attributum iustitiæ supponitur ad voluntatem, ut est inclinans determinatè ad creaturas: ita etiam rectum, seu debitum, quod est in creatura, supponitur à voluntate, tanquam aliquid, circa quod agit secundum inclinationem attributi, & non tanquam aliquid, quod ipsa voluntas statuit in creatura: quia ad tale non indiget diuerso attributo, cum ipsa prima sit eius radix: sicut ergo supponitur ad voluntatem obiectum omnipotentis, sic etiam iustitiæ, modò illa detur diuersa à voluntate. Quæro ergo vnde consideratur, vel oritur in creatura tale debitum, ad quod necessariò inclinatur iustitia diuina? si ex bonitate Dei, quam respicit ipsa iustitia, tanquam motiui determinatè, sic etiam respicit voluntas eandem bonitatem determinatè, & ex natura sua, non liberè, aut contingenter, ita ut neque oppositum, neque præter bonitatem diuinam possit quidpiam velle: aliàs posset velle non bonum, quod est absurdum: quidquid est contra diuinam bonitatem est malum, & quidquid non est secundum diuinam bonitatem; quæ omnem rationem boni includit: non est bonum: quia nihil est bonum, nisi participatione primi boni; sicut nihil est verum, nisi participatione primæ veritatis; & nihil est ens, nisi participatione primæ entis: ergo perinde voluntas diuina determinatè fertur in bonitatis motiui ex natura sua, sicut & iustitia: ergo etiam æquè inclinatur determinatè ex se ad omne illud, ad quod determinatè mouet diuina bonitas, sicut & iustitia, quia quod determinatè fertur in finem, & necessariò, ita etiam determinatè, & necessariò fertur in omne illud, quod per se est connexum fini, & ad quod ipse finis determinatè mouet, & non indifferenter.

Voluntas diuina determinatur à sua bonitate. Si dicatur, illud rectum esse in creatura ex natura sua, ut est ad Deum, hoc est falsum: quia nullum debitum strictum, ad quod inclinatur Deus ex iustitia, potest in creatura poni.

54 Non esse ius strictum in creatura. *Scoti Oper. Tom. X.*

Deinde, quærendo de ipso debito, aut eius fundamento primo, nulla creatura in esse est ad Deum, nisi contingenter, & non dicens necessariam connexionem cum Deo; aut eius bonitate: ergo nullum attributum ex bonitate Dei, aut eius motiui inclinatur determinatè, & necessariò ad creaturam in esse, sed tantum contingenter: sed voluntas ipsa sic potest ex propria ratione, & virtute inclinare ex motiui diuinæ bonitatis in esse contingenter: ergo non requirit aliud à se, quo inclinaretur determinatè ad creaturam in esse: imò hoc repugnat, cum diuina bonitas nullam habeat determinatam connexionem ad creaturam in esse, sed merè contingenter, ac proinde nullum ius attributum habet talem connexionem, aut inclinationem.

Deinde creatura diceret tale debitum, quod est talis secundum essentiam, & proprietates per se connexas, aut secundum existentiam, non ratione essentis sic præcisè sumptæ; tum, quia sic in ea nullum fundatur debitum, aut titulus, neque potest ordinari alterum, nisi in existentia; tum etiam, quia sic considerata creatura non dependet à voluntate, neque ab aliquo, quod est in voluntate, sed ipsi supponitur in esse possibili, non etiam quoad existentiam, quod necessaria est, vel contingens etiam, dicit tale debitum. Necessariò dico conuenire creaturæ in esse, ut sit talis in specie, & in indiuiduo, quod habet à causis intrinsecis, ad quod ita determinatè inclinatur diuina voluntas, ut non posset producere aliter creaturam in specie, aut in indiuiduo, ac proinde non requirit aliud inclinans ad hoc determinatè, tanquam à se diuersum, præter solam naturam obiecti, quamvis ut sit, ipsi sit contingens, & à voluntate primò, non ab alio rectificante, aut inclinante voluntatem: ergo ut debitum statuatur in creatura, debet ipsi competere quoad perfectiones superadditas existenti, vel naturales secundum speciem, & indiuiduum; vel certè morales, ut competunt creaturæ perfectæ, & rationali: sed secundum has perfectiones, vel ad has ipsas, nullum est debitum necessarium in creatura, ad quod inclinaretur iustitia diuina diuersa à voluntate: ergo nulla est iustitia sic inclinans.

Probatur subsumptum, quia illud esset debitum respectiue ad vniuersum quantum ad locum, situm, ordinem, durationem, motum, & perfectionem receptam à partibus vniuersi, & causis, & applicationem ad causas: sed totum hoc debitum conuenit creaturæ contingenter per providentiam Dei, eius sapientiam, voluntatem, & omnipotentiam; & merè contingenter; ita ut si oppositum fiat, nulla sequatur imperfectio contra vllum Dei attributum: ergo nullum tale inclinatur determinatè; & necessariò ad creaturam secundum illud debitum: quia illud debitum est tantum potentis passivæ, & exigentiæ, quod Deus hoc; vel illo supplere potest per se, aut alias causas; cōque non supplente nihil subtrahit debiti, ad quod determinatè inclinaretur ex motiui suæ bonitatis, aut iustitiæ: omnia dicta per solam voluntatem secluso alio inclinante præter diuinam bonitatem statuuntur: ergo quoad hæc superfluit iustitia in Deo. Imò neque esse potest, quia contingenter insunt, & possunt non inesse per creatorem: ergo per voluntatem, quæ est radix omnis contingentis in creatura, ut est à Deo, omnis ille ordo, & perfectio

Contingenter se habet creatura ad Deum.

55

Creatura secundum existentiam non dicitur esse debitum secundum iustitiam.

Quid conuenit ei necessariò.

56

Qualiter se habet creatura ad contingentiam.

Exigentia creaturae ad perfectiones contingentes.

fectio creaturæ naturalis cōtingens est in creatura, vt à Deo procedit, & non per aliquā iustitiam.

Si loquamur de debito morali, v.g. amicitiae, iustitiæ legalis, prouidentiae, vindictiuae, eodem modo à fortiori dicendum est Deum non respicere determinatè necessariò creaturam, neque aliud determinatè inclinans ad hoc diuersum à voluntatis diuinæ rectitudine esse inquirendum, aut statuendum: nam de retributione operum iam dictum est non esse iustitiam particularem in Deo statuendam, præter rectitudinem suæ bonitatis. Sicut ergo diuinæ voluntatis rectitudo est sufficiens principium in his, sic etiam in aliis à fortiori: nam debitum, si quod conueniret creaturæ rationali, maximè videtur ex Scriptura, & Patribus illud specificari in operibus: si iustitia quoad hoc debitum excluditur à Deo diuersa ab eius voluntate, à fortiori magis excludenda est respectu vniuersalis, & particularis prouidentiae, tam in genere naturali, morali, quàm etiam in genere supernaturali, inquantum hæc prouidentia respicit media operandi, vt legem, auxilia; & reliqua omnia, quæ nullo modo sub debito creaturæ cadunt, sed ex diuina bonitate, & dispositione per voluntatem conceduntur in genere, & specie, quod facile erit discurrenti per singula elicere ex dictis. Quia in singulis nihil peculiare inueniri potest, quod per rectitudinem ipsius diuinæ voluntatis haberi non possit, & quod non habeatur de facto, secluso omni attributo diuerso in voluntate, quod neque libertati eius congruit, neque ex aliquo in creatura, quod determinatè respiceret, colligitur; neque etiam diuinæ omnipotentiae, qua potest Deus vniuersaliter, seclusa omni imperfectione, facere quidquid ei non repugnat.

Ad fundamentum sententiæ illorum Doctorum, qui statuunt in Deo iustitiam distributivam, respondet in specie Vasquez. Breuiori via facilis est responsio ex conclusione vniuersali præmissa, si quid in creaturis imitatur aliquo modo, seu aliquo modo medium huius, aut illius iustitiæ, id prouenire ex dispositione diuinæ voluntatis, quatenus ex ea sequitur aliquod iustum in creatura, (prout Doctor asserit in 2. parte conclusionis, & infra explicat;) non verò ex eo, quod sit statuenda in Deo aliqua iustitia formaliter diuersa à sua voluntate: aliqua autem in creatura imitantur nunc vnum medium iustitiæ, aliqua alterum, vt explicabitur, iuxta modum, ordinem, & statutum, quem ipsa voluntas diuina in creaturis constituit.

⁶ Primum declaratur, &c. Hic exponit conclusionem positam quoad primum membrum, ex qua declaratione desumpimus *suprà*, probationem ipsius conclusionis. Prima itaque pars conclusionis fuit, quod in Deo sit formaliter vna iustitia re, & ratione; quænam autem sit illa sic declarat: iustitia propriè dicta est rectitudo voluntatis quasi habituata, & per consequens quasi naturaliter inclinans ad alterum, vel ad se quasi alterum, & voluntas diuina non habet rectitudinem inclinantem sic determinatè ad aliquid, nisi ad suam bonitatem, ad reliqua contingenter: sequitur ergo illam iustitiam esse ipsam rectitudinem actualis voluntatis, qua primò versatur circa obiectum ad intrà necessariò, liberè circa obiecta secunda; & quamuis intellectus diuinus etiam habet vnum actum re, & ratione, circa obiectum primum,

& secundarium, vt dictum est in d. 35. primi: ita voluntas: sed in hoc est differentia, quod voluntas liberè, & contingenter se habeat circa obiectum secundarium, intellectus verò necessariò; quamuis quis distinguere posset diuersos respectus rationis in intellectu, vt vna intellectio diuina in re sit multiplex ratione, vt transcendit ad diuersa obiecta, id est, multiplex obiectiue, & in repræsentando, eo modo, quo Theologi, & Augustinus numerant ideas, aut distinguunt ideas in Deo, quas determinatè, & necessariò repræsentat vna intellectio diuina: tamen in voluntate non ita distinctæ sunt iustitiæ ratione; sed neque vna qualitercumque distincta, vel indistincta, nempe superaddita voluntati per modum attributi diuersi: quia, inquit, habitus, seu attributum iustitiæ, inclinatur per modum naturæ, & ita determinatè ad vnum, vt per hoc repugnet potentiae habituatae per habitum illum, tendere in oppositum. Hæc ratio si sumatur vniuersaliter respectiue ad omnem potentiam habituata, ita intelligitur, vt repugnet potentiae secundum inclinationem habitus agentis tendere in oppositum illius, ad quod inclinatur habitus: nam voluntas nostra ex libertate sua potest tendere simpliciter contra inclinationem sui habitus, quamuis non possit per habitum. Applicando autem sic rationem ad diuinam voluntatem, cum illa non possit velle nisi quod iustum est, & eo ipso quod velit, sit iustum, & quia liberè potest velle ad opposita, quorum quodlibet erit iustum, si velit, & ex eo quod velit sequitur quod in ea non detur sic determinatè attributū inclinans ad vnum per modum naturæ, ita vt si voluntas decerneret oppositū, non sit iustum in eo gradu, quo determinaret secundum inclinationem habitus, vel quasi habitus: nam si perinde erit iustum oppositum eius, ad quod inclinatur habitus, si decerneretur à voluntate diuina, ita superfluum erit constituere in ea habitū determinatè ad vnum, ad hoc vt iustè aliquid fiat. Potest etiā intelligi ratio prædicta respectiue ad iustitiam habituale, seu quasi habituale, & attributalem in diuina voluntate, de qua agit: intelligitur ratio sic, vt tollat libertatem voluntatis ad oppositum eius, ad quod inclinatur iustitia, quia cum illa esset formaliter infinita, & in voluntate, & inclinans necessariò ex se ad vnum determinatè, voluntas non esset libera ad oppositum: quia non posset agere difformiter suæ iustitiæ, sicut neque bonitati, aut veracitati, sic etiam ratio concludit, vt *suprà* etiam deduximus.

Subsumit deinde Doctor quod voluntas diuina ad nullum obiectum secundarium determinatè inclinatur, velle inclinatur, quin possit oppositum velle, & iustè velle; quod probat ex Anselmo aliàs dicente: *illud est iustum quod vis, non iustum quod non vis*, &c. Prosol. cap. 11. quod vniuersaliter intelligitur ita, vt ipsa voluntas sit prima radix, & regula constituendi iustum, & non aliud diuersum in voluntate. Subdit præterea diuersitatem inter voluntatem, & intellectum diuinum: *si enim poneretur in intellectu diuino aliquis habitus respectu sui, & aliorum, magis posset diuidi in plures rationis respectu obiectorum secundariorum, quam in proposito aliquis habitus voluntatis, si poneretur: quia nempe intellectus inclinatur ex se ad obiecta secunda, & per modum naturæ, non sic autem voluntas diuina; unde posset dici quod vnica illa iustitia, qua non inclinatur determinatè nisi ad*

Differentia inter voluntatem, & intellectum diuinum.

Idea ratione distincta.

Non ita iustitia in Deo.

Ratio built.

Explicatur.

Inclinatio habitus.

Alia explicatio.

60

Voluntas diuina ad nullum obiectum secundarium determinatè inclinatur.
Anselm.

Diuerfitas inter voluntatem, & intellectum diuinum.

57

De debito morali.

58

Ad fundamentum operis sententiæ. Omne iustum, & rectum increatura est ex voluntate diuina.

59

Iustitia ut est in Deo declaratur.

ad primum actum (supple ad intrâ; circa essentiam,) & modificat actus secundarios, licet nullum eorum necessariò (intelligit per modificationem illud, quod competit habitui respectu ad potentiam) nec quasi prævenit voluntatem, inclinando eam per modum naturæ, &c. Sed voluntas ipsa primò determinat seipsam, & ex hoc actus ille est modificatus, quia consonus voluntati, cui adæquatur; quasi pro rectitudine inclinante iustitia prima, &c.

61
Explicatur prædicta littera.

In hac littera videtur docere aliquam iustitiam primam in voluntate, diversam à rectitudine propria, & in responsione ad secundum principale relinquit ambiguum, dicens argumentum solui facilius, tenendo nullam esse iustitiam diversam ab ipsa voluntate. Superiùs in probatione conclusionis hanc secundam partem tenui ex ratione ibi proposita, quam veriores censeo, & magis conformem principiis Doctoris, quibus statuit, & in prologo quæst. 4. & distinct. 38. ipsam voluntatem divinam primam regulam, & in discursu etiam hinc proposita ex autoritate Anselmi id ipsum insinuat, docens eo ipso quod voluntas divina aliquid velit fieri iustum, & iuste velle, ex eo præcisè quod procedit à voluntate: si ergo voluntas ad extrâ est prima regula, ita etiam neque requiri ad intrâ aliquam iustitiam rectificantem ipsam circa obiectum primum, ad quod se habet determinatè, & per amorem necessarium. Hic ergo explicat tantum quomodo posset saluari sententia, quæ statuit iustitiam formaliter in Deo diversam à sua voluntate, declarans ita asserendam esse, ut non derogeret voluntati, aut eius libertati: defendendo autem iustitiam esse perfectionem simpliciter simplicem, non repugnat Deo, sed ita statui debet, ut nullam inuoluat ex natura sua imperfectionem propriam, aut inferat necessitatem voluntati divinæ circa obiecta secundaria, quod ita contingit ut Doctor explicat, si sit tantum ad obiectum primum necessariò, ad secundarium tamen indifferenter, sicut est voluntas. Ceterum habitum; seu quod se habet quasi habitus; constituere indifferenter ad opposita, est contra naturam eius, & tribuere ei libertatem formaliter, quæ competit primò voluntati: nam omne principium liberum, & indifferenter operans circa vnum, aut eius oppositum ex inclinatione intrinseca, videtur liberum formaliter; date autem sic liberum antecederet ad voluntatè, qualis est illa iustitia, videtur difficile, & imperceptibile.

Non esse constituendam iustitiā quæ inclinet voluntatem divinam determinatè ad creaturam.

Soli voluntati convenit libertas formalis.

62
Non dari regulam voluntatis ad intrâ diversam.

Deinde, si constituatur ille habitus tanquam prima regula voluntatis ad intrâ, erit etiam prima eius regula ad extrâ: quia omnis actus eius ad extrâ regulatur per actum ad intrâ, & per regulam eius, quia actus ad extrâ se habet ut medium consequens, quod est ad extrâ, respectu actus ad intrâ, sicut obiectum eius ad extrâ se habet respectu obiecti ad intrâ, & sicut electio regulatur per intentionem in nobis. Nam si voluntas non sit sui regula ad intrâ, neque erit sui regula ad extrâ, cum necessariò quidquid vult ad extrâ; velit ex motivo eius, quod vult ad intrâ: unde sequitur quod ad extrâ non ideò aliquid est iustum, quia volitum à divina voluntate, sed quia nolitum iuste, ut regulatur à prima regula: quia impossibile est aliquid esse iustum, nisi dicat ordinem ad primam regulam, quæ in operante est, & inquantum dicit talem ordinem: quia per idem actus voluntatis est regulatus, per quod ipsa voluntas est regulata.

Secundæ Oper. Tom. X.

Præterea, si voluntas divina sit regulabilis ab alio, illud magis statui debet in intellectu, quam in ipsa voluntate: sed negat Doctor sic esse regulabilem per intellectum, locis citatis, & infra responsione ad secundam obiectionem. Probatur antecedens; quia regula univialis & antecedens in operatione, debet potius statui regula, quam aliquid consequens voluntatem, vel quod in ipsa voluntate ponitur; unde sicut habitus iustitiæ in nobis nequit esse regula voluntatis prima, quamvis per modum naturæ inclinet voluntatem ad bonum, & rectum; ita etiam neque in Deo potest esse regula iustitiæ respectu voluntatis: sed potius intellectus debet statui. Probatur, quia vel iustitia primò determinat voluntatem ad intrâ, vel ad extrâ, vel è contra voluntas iustitiam: Primum dici nequit, quia ad intrâ voluntas non est capax alicuius determinationis, quia nequit dari determinatio, nisi ubi est indifferentia: sed voluntas ad intrâ se habet necessariò ad operationem ex natura sua, & ad modum operationis etiam necessariò: quia sicut est potentia infinita formaliter ex se, & necessariò operans, ita etiam infinito amore necessariò amat divinam essentiam propter se: ergo neque ad modum actus, neque ad ipsum actum primò inclinatur ad intrâ per iustitiam diversam à se tanquam regula.

63
Voluntas divina non regulatur per intellectum.

Voluntas divina ad intrâ non est capax determinationis per alium se.

Neque etiam iustitia primò determinat voluntatem ad extrâ, quia omne determinans primò aliud à se, ad tertium, debet esse in se magis determinatum ad tertium, quam sit determinabile, & univèrsim quidquid est regula, debet magis determinatè se habere ad effectum, quam regulabile; sed repugnat iustitiam in voluntate divina magis determinatè se habere quam sit ipsa voluntas ad obiectum extrâ; quia sic tolleretur indifferentia voluntatis ad oppositum, cum necessariò sequatur ex sua rectitudine regulam; ideò Doctor negat iustitiam magis determinatè respicere obiectum ad extrâ, quam ipsa voluntas ex ratione præmissa; sed hoc ipsum nempe indifferentia æqualis, tollit rationem regulæ à iustitia, & tollit etiam voluntatem per eam determinari ad extrâ: quia eorum, quorum æqualis est indifferentia, neutrum potest determinare aliud ad illud, ad quod sunt æquè indifferentia; ergo iustitia æquè indifferens ad obiectum extrâ nequit determinare voluntatem ad illud obiectum. Quod si dicatur secundum, nempe voluntatem primò determinare ad intrâ, & extrâ: ergo nequit esse regulabilis per iustitiam, cum de ratione regulæ sit ut prima determinatio ab ipsa sumatur, & sit in se determinata, quod potius deberet referri ad intellectum, quam ad aliquem habitum voluntatis, & ipsa posteriorem. Eadem ergo ratione, qua negatur regulabilis per intellectum ex infinita sua perfectione, ex qua incapax est obliquitatis, ita dicendum est respectu cuiuscumque, quod verius censeo.

64
Regula magis est determinata quæ regulabilis.

Regula ut est prior, determinat.

Imò nullam virtutem moralem esse in voluntate divina, quæ eam rectificaret, quia hæc necessariò rectificat in ordine ad rationem rectam ut regulam: si ergo ipsa ratio in Deo, seu intellectus non rectificat voluntatem, minus potest statui in ea alia rectitudo regulæ, à se diversæ; Neque contra hoc est, quod Doctor in 3. d. 33. quæst. unica ad primum principale: videtur admittere fortitudinem, & temperantiam in Deo, quatenus

65
Non dari virtutes morales in Deo quoad voluntatem.

Obiectio solvitur.

tens excluditur ab eis ordo imperfectionis, qua connotant passionem appetitus sensitui, aut ipsum appetitum, sed ut in vniuersali, & abstractim, quatenus Deus, & Angelus volunt nos fortiter viuere, & temperate; hoc, inquam, non repugnat, quia ex affectu charitatis perfectio id volunt, non autem ex illarum virtutum affectu, ut ibi bene Lychetus: ita in proposito iustitia actualis diuinæ voluntatis ad intrā, quæ ad Dei bonitatem propter se, & perfecti, eademque ut est ad extrā, atque adeo ipsa voluntas ut communicat perfectionem creaturæ, est illa sola iustitia in Deo formaliter vna re, & ratione; non autem aliquis habitus rectificans voluntatem ad extrā. Doctor autem in præfato loco nihil resoluit: nam circa illam quæstionem, an virtutes sint perfectiones debite voluntatis, sicut ipsam sequentes ex genere suo, seclusis omnibus imperfectionibus, atque adeo ut perfectiones simpliciter simplices, sicut habitus sapientia, & scientia sequuntur intellectum,

*Nihil in hac
controuersia
resoluit Do-
ctor.*

66

*Solutio sen-
tentia affir-
mativam.*

*Quomodo
statuitur in
Deo iustitia.*

*Solutio ad
rationes præ-
missas in op-
positum.*

67

*Ex indice
voluntatis
emanant præ-
cipue perfe-
ctiones.*

An verò virtutes sint tantum supplementum imperfectionis, quatenus versantur circa arduum & difficile, nihil resoluit Doctor, sed iuxta utramque sententiam aliquando differit, ut in præfato loco, & in hoc 4. d. 14. q. 3. ad 3. principale, & hic responsione ad 2. nihil resoluit. Dicendo ergo virtutes se habere primo modo, hinc discurrit circa habitum iustitiæ in Deo, quomodo in eo poni possit sine repugnantia ad voluntatis libertatem circa obiectum secundarium, has virtutes, nempe cardinales, constituit in Christo Hieronymus, & in Angelis etiam Beda, & animabus sanctis, & Magister hos citans, præfata distinctione, sicut & Augustinus ab eo citatus, & constituit quoad vltimum, & actus proportionatos sine imperfectione: quia ibi euacuabitur omnis imperfectio, & quod ex parte est. Supposita hac sententia, quam Doctor hic explicat de sola iustitia, quæ minus dicit ordinem ex parte medij ad aliquam imperfectionem, secluso debito, & salua perfectione, & modo operandi voluntatis, eam statuit in Deo generalem, & indifferentem respectu obiecti secundarij, vnam re, & ratione. Quæ autem dicta sunt pro sententia, quam magis existimo probabilem, de rectitudine voluntatis, & quatenus est prima regula, solui possunt per hoc, quod voluntas diuina licet ex sua perfectione infinita, & formali nullam patiatur defectibilitatem, quia infinitè & intensiue est recta: tamen ex hac ipsa perfectione formali voluntatis, tanquam ex radice, emanant omnes perfectiones simpliciter, & attributa, quæ conueniunt voluntati in genere, eo modo, quo dicimus perfectiones essendi, vel attributa emanare ab essentia radicaliter, sine quibus essentia licet in esse entis, & essentia sit infinita intensiue, non tamen extensiue sine attributis: eodem ergo modo de voluntate, & intellectu diuino est dicendum.

Quamuis ergo voluntas sit intensiue recta se ipsa, quæ voluntas; tamen ex hac ipsa perfectione debentur ei attributa, etiam infinita formaliter, quæ nata sunt sequi voluntatem perfectam in omni suo supposito, per quæ etiam voluntas extensiue est perfecta infinitè, qua hæc perfectio debetur voluntati, qua distinguitur ab essentia, & intellectu: hæc autem attributa concurrunt cum voluntate iuxta modum agendi voluntatis, & ideo non se habent determinate,

& per modum naturæ, nisi respectu eius ad quod voluntas determinatè se habet. Iustitia autem, & charitas ita videntur respicere medium sine imperfectione, excluso debito à iustitia, præter illud tantum, quod est cōdecencia. Quando autem Doctor in superiori discursu dicit voluntatem regulari à iustitia, & modificari eius actum, intelligit de regulabilitate secundum quid, & eo modo, quo dicitur habitus concurrere cum voluntate, secluso eo, quod est imperfectionis. Aliud verò est de regulabilitate quæ statuitur in intellectu, & dictamine practico: quia hæc regulabilitas est per modum naturæ, sicut omnis operatio intellectus, & determinatè se habens ad opus, & ad potentiam regulabilem, quæ ex se nequit habere rectitudinem in operatione, nisi sequatur determinationem præsuppositam intellectus: voluntas ergo infinita habet rectitudinem ex se intensiuam; habet etiam extensiuam per sua attributa modo iam dicto, quæ rectitudo in voluntate non supponit aliquod incompletum, aut defectibilitatem, sed ex summa eius perfectione ab ea emanat, ut attributum connaturale. Qui voluerit sequi alteram harum, potest etiam ex mente Doctoris, & perinde etiam statuere alias virtutes in Deo, seclusis imperfectionibus, & seruando perfectionem simpliciter earum, qua ordinant præcisè ad finem in se, vel in aliis. Rationem contra hanc partem de virtutibus moralibus soluit Doctor infra §. contra ista.

¶ Secundo modo dicitur iustum in creatura, &c. Hic explicat secundum membrum conclusionis, quod est, poni posse iustitiam, seu magis aliquod iustum in creatura: nempe ex correspondentia vnius creati ad aliud, sicut iustum est ex parte creaturæ ignem esse calidum, ignem esse sursum, &c. quia natura creata exigit hoc ad sui perfectionem, conseruationem, & motum, & ordinem ad cæteras partes vniuersi: sicut in politia humana, si iustitia esset in solo Principe, res tamen, ut cedunt in ciuium commodum, & vltimum, exigit illam dispositionem, sine qua non posset consistere vltimus, aut commoditas ex vltimo; ita etiam in rebus creatis est quædam exigentia ad certas perfectiones; quamuis ex parte diuinæ voluntatis non sit iustitia, neque ut est ad intrā, neque ut est ad extrā, quæ sic determinatè respiciat creaturas has, vel illas, quin oppositum ex parte Dei iustum esset, licet non secundum exigentiam creaturæ: iustum autem hoc in creatura, & dispositio eius potest esse secundum medium, distributiue quidem, ut supra dictum est, quatenus perfectiori creaturæ debeat maior perfectio secundum mensuram, quæ vnam alia excedit: commutatiua verò esse potest respectiue ad ipsam creaturam, quatenus talis absolute est, & dicit exigentiam per modum cuiusdam iusti, seu debiti ipsius perfectionis, tanquam sibi connaturalis: hæc tamen secundum quid, & iuxta quandam accommodationem dicuntur, & prout in ipsa natura est constituta quædam Hierarchia, & ordo, summum, & infimum.

¶ Contra ista, &c. Obiicit tres rationes contra resoluta circa iustitiam in Deo. Primum est, quia iustitia non potest esse in aliqua voluntate, nisi inclinet conformiter ad rectam rationem, seu prudentiam, & consequenter conformiter

68

*Secunda pars
conclusionis.*

*De iusto in
creatura.*

*Quomodo
statuitur.*

*Iustum secti-
dum distri-
butiuam.*

*Iustum secti-
dum commu-
tatiuam.*

69

*Obiectio cor-
ra resoluta.*

*Iustitia sup-
ad
ponit regulā.*

ad conclusionem syllogismi practici: intellectus autem diuinus non syllogizat, nec discurrit. Addamus huic alias rationes, quia iustitia est virtus moralis, & versatur circa bonum honestum, arduum, aut difficile: ergo. Deinde 2. Ethic. 6. definitur virtus moralis *esse habitum electiuium mediū à prudentia definiti, id est, regulati*: at in voluntate diuina non est regulabilitas, præsertim per intellectum: ergo, &c. Si dicas quod in Deo possit esse iustitia vniuersalis, & sic de aliis etiam virtutibus, si teneantur esse in Deo. Contrā, inde sequeretur quod etiam in creatura posset esse similis iustitia, & iniustitia habitualis: patet sequela, quia potest quis esse iniustus in se ipso per continuam usurpationem rei alienæ, vt si viuat ex furto, & latrocinio: tamen velle semper vt alius sit iustus illo affectu vniuersalis iustitiæ, sic aliqui retorqueant argumentum Doctoris, quo probat virtutes posse esse in Angelo, & etiam Deo, iuxta illum affectum vniuersalem: vtuntur alio exemplo, vt si mater sit incontinens, velit filiam tamen seruare continentem.

Est virtus moralis.

Definitio virtutis moralis.

70
Ad primam obiectionem responso.

Dari habitū virtutis circa principium practicum.
Requisita ad honestatem.

Argumentū accommodatur.

71
Primum principium practicum.

Esse arduum & difficile, est conditio accidentalis.

Replica.

Ad primam rationem Doctoris, quod si in nobis, vt contendit argumentum, possit esse virtus moralis circa conclusionem syllogismi practici, à fortiori potest esse circa principium practicum, quod est verius, & rectius, quia ex se est verum, & rectum: conclusio autem vera, & recta propter principium; à quo has qualitates participat. Quod declaratur sic, ex 2. Ethicorum 4. vbi requiritur vt ea, quæ à virtute procedunt, non solum sint iusta, & temperata sed si agens sic se habens agat primò, *si sciens*, id est, supposita scientia obiecti sic honesti iusti, aut temperati. Deinde, *si eligens propter ipsa*, id est, ex ipso motiuo honesti, quia honestum est, & iustum, aut temperatum. Deinde, *si firmo animo, ac immutabili eligat*, id est, efficaci, & constanti. Ex hoc patet ratio prædicta Doctoris, quia si sciens, & ex ipso motiuo honesti debet agere quis ex virtute, vt sit rectus, à fortiori debet sic inclinari circa principium, à quo participatur omnis honestas particularis obiecti conclusionis; nam ideo hic, & nunc quis eligit iustum hoc, quia iustum est simpliciter participatione iustitiæ, ita vt nisi quis sit erga iustitiam absolute inclinatus, nequit esse inclinatus circa hoc iustum, quia iustum est, sed tantum quod iustum est; tamen ex alio motiuo diuerso à iustitiæ motiuo electum, & sic iustum tantum agit, sed non iuste.

Ad propositum, iustitia quæ est in Deo, inclinatur conformiter ad primum principium practicum, quod est vniuersalissimum, & primum, nempe *Deum esse diligendum*, &c. Vnde si strictè accipias virtutem, quæ est conformis conclusioni practicae, & particulari, sic non est iustitia in Deo particularis, sed vniuersalis, à cuius actu nata sunt iustitiæ particulares procedere. Ad aliud responderetur Aristotelem definire iustitiam, & virtutes morales iuxta imperfectionem, quam habent in nobis, & vt sunt in homine pro hoc statu, non autem vt sunt in patria: aliàs non rectè illæ virtutes tribuerentur Christo, Angelis & Beatis, in quibus nulla est difficultas operandi, prout communis eas in ipsis statuit: esse ergo arduum, & difficile, est conditio accidentalis, non essentialis.

Dices, per actidens esse quod in Christo ra-

tione vnionis hypostaticæ, & gratiæ, aut innocentiae, non fuerit difficultas operandi, & sic de Beatis, aut Angelis, aut etiam homine in statu innocentiae: quia in iis esset difficultas operandi, ex parte voluntatis creatæ, finitæ, & limitatæ, ideo in ipsis statuitur virtus. Respondetur, conditionem essentialē in definitione intelligendam esse, & seruandam in quocunque subiecto, cui competit definitum: cum ergo illa conditio non sit virtutis in Christo, aut Beatis, sequitur non esse essentialē, sed merè accidentalem, & coniunctam pro hoc statu, quem tantum est expertus Philosophus, aut cognouit; de ratione autem essentiali virtutis est electio recti, & honesti, propter ipsum, siue ardua sit hæc eligenti, siue facilis. Vnde etiam status virtutis heroicæ habet electionem facilem, & constantem, etiam per Philosophum. Ad aliud ex definitione virtutis obiectum, patet ex dictis à Doctore: quia illa est definitio virtutis, prout in nobis reperitur in exercitio hic, & nunc, non verò virtutis in genere, & vniuersalis. Ad vltimum, responderetur similiter, qui vel iniustus est in se, vel incontinens, non habere electionem honesti absolute, quia honestum est, neque in se, neque in alio, nisi materialiter, in alio ex differenti motiuo à motiuo honesti.

Solutio.

Conditio essentialis virtutis.

Ad secundam obiectionem.

Ad vltimam.

Secundò obiicit Doctor: voluntas diuina non potest discordare ab intellectu: sed intellectus apprehendit hoc agibile determinatum, & determinatè: ergo si iuste vult, etiam vult hoc agibile determinatè, & necessariò. Respondet Doctor, intellectum apprehendere hoc agibile, sed non agendum determinatè, quod est dicere practice: apprehendit ergo tantum vt possibile, & indifferens ad esse, vel non esse, non autem proponit vt agendum determinatè, sed sicut modo, vt agendum, vel non agendum, vt fusiùs tractat in 1. distinct. 39. Hæc responsio, quia est inadæquata, scilicet respectu obiecti tantum ad extrā, & possibilis. Respondet secundò, quoad obiectum ad intrā, concordat tam intellectus quam voluntas: quamuis ergo intellectus apprehendat determinatè Deum esse diligendum, non sequitur: naturali necessitate illud apprehendit intellectus; ergo voluntas naturali necessitate illud vult; quamuis non possit non velle: non discordat autem in obiecto, sed in modo tendendi, quia intellectus per modum naturæ tendit in obiectum; voluntas autem liberè, & per modum voluntatis, & non naturæ, quamuis necessariò. Vide quæ differit in 1. distinct. 10. quæst. 1. & in 3. distinct. 8. quæst. 1. de duabus filiationibus in Christo.

72
2. Obiectio.

Solutio.

Quomodo intellectus diuinus proponit agibile.

2. Responsio.

Intellectum per modum naturæ tendit, voluntas verò per modum liberi.

Obiicit tertio, si iustum est Petrum saluari, & Deus hoc iuste vult, ergo iniustum est Petrum damnari: & ita si Deus potest hoc velle, potest iniustum velle. Respondet per exemplum, sicut in politiis humanis legislator, quæ talis respicit per se simpliciter iustum, quod est iustum boni publici, secundum quid autem respicit iustum particulare, semper quidem in proportionem, & ordine ad iustum publicum, seu bonum commune, ideoque bonum particulare cedit bono publico, quod aliàs vergit in discrimen boni publici, atque in eo casu lex particularis de bono priuato, & iusto, non est obseruanda vt saluetur bonum publicum; sic etiam Deus simpliciter determinatur ad bonum publicum, & commune non communitate aggregationis, Deum.

73
3. Obiectio.

Responsio. Legislatoris exemplum, quod est iustum & debitum.

Bonum particulare cedit non publico.

Bonum commune quod respicit rationis, Deum.

tionis, vt est commune bonum in creaturis inter se, & societatis; sed communitate finis, & eminentiæ suæ bonitatis, scilicet quâ illam condecet, & ad quam cætera iusta ordinantur, vt particularia, & media, quibus bonitas Dei, & iustum secundum mensuram communicatur. Ex hoc responder ad obiectionem, posse quidem Petrum damnare, & iuste (intellige de damnatione,) supposito peccato Petri proprio, aut originali, vel etiam de damnatione vt est actus potestatis dominatiuæ, & non iustitiæ; quatenus Petrum non eligeret ad gloriam; sed prior sensus magis facit ad propositum, quia agit de iusto) quia illud particulare *iustum Petrum saluari*, non ita necessariò requiritur ad iustum publicum, quin oppositum eius posset ordinari ad idem etiam iuste, scilicet iuxta condecetiam suæ bonitatis: est enim illud bonum publicum, finis quod, vel qui, nullum ens ad finem necessariò requirens determinatè. Hæc solutio intelligenda est in sensu diuiso, quatenus comparatur Petrus ad voluntatem per modum obiecti secundarij ante actum, non autem intelligitur in sensu composito, quatenus voluit, aut vult Petrum determinatè saluare: quia hoc ipso quod vellet, redditur id iustum, nempe saluari Petrum.

74
Ad argumenta principalia. Ad primum dico, &c.
Primum fuit, quod non sit iustitia domini ad seruum: ergo neque Dei ad creaturam: quia neque æqualitas iuxta illud 1. ad Cor. 4. *quid habes quod non accepisti?* Responder non esse iustitiam simpliciter, & strictè sumptam, ac proinde neque commutatiuam, neque distributiua.

Responsio.
Non esse in Deo iustitiā strictè sumptam.

Replica.
Contra vrget Caietanus. 1. p. q. 21. art. 1. ad iustitiam distributiua pertinet quemlibet ad suum locum destinare; sed Deus ita distribuit, aut dando meritis præmia, aut demeritis supplicia: ergo seruat propriè distributiua.

Responsio.
Respondetur quod locus supplicij, & præmij destinatur per ipsam iustitiam, qua decernitur talis retributio ob meritum, aut demeritum: quia loci disparitas etiam ad poenam, aut præmium accidentale pertinet. Hæc autem decernere est commutatiuæ, quæ non personas ratione sui, sed solius operis, eiusque mensuram respicit. Commutatiua autem, vt supra visum est, non est in Deo, licet secundum quandam eius proportionem decernat æqualitatem inter opera, & retributionem debitam, quod facit ex motiuo vniuersali suæ bonitatis, & condecetiae.

75
Obiectio.
Secundò vrget, vitium acceptationis personarum esse contra iustitiam distributiua, & non commutatiua: sed Deus non est acceptor personarum ad Rom. 2. qua ratione Paulus intendit probare Deum non secundum qualitatem personarum, sed operum iudicaturum; ergo secundum iustitiam distributiua. Respondetur, acceptiōnem personarum supponere ex parte vnius, qui non assumitur, vel cui non retribuitur esse meritum; ex parte verò eius qui acceptatur, nullum esse meritum, aut saltem improporionatum præmio, cui proportionatur meritum alterius. Supponit ergo in eo, qui frustratur, ius in Deo nullum esse debitum respectu nostri, neque meritum in nobis etiam simpliciter, sed ratione solius

operis, & non dignitatis, aut qualitatis personæ; idè retribuyendo secundum opera, non acceptat personas, quod intendit Paulus. Sed argumentum hoc est ad oppositum, quia si secundum distributiua Deus retribueret, sequeretur etiam intuitu disparitatis in gradu personarum, & non solius operis distribuere secundum proportionem arithmetica, & non geometricam. Præterea, licet Deus etiam in retribuyendo sua dona ex fidelitate, & promissione seruaret aliquam proportionem distributiua, non sequitur eam esse formaliter in Deo, sicut neque commutatiua est in eo formaliter. v.g. promissio Dei suæ Ecclesiæ de assistentia Spiritus sancti, & perpetuitate fidei, seruare proportionem non geometricam, sed arithmetica, sicut & distributio ipsius Hierarchiæ, & officiorum in ipsa; & quia aliter assistit Superioribus, & Prælati ad conseruationem corporis mystici, aliter particularibus, aliter suo Vicario, aliter aliis inferioribus Prælati; & hæc distributio Spiritus, & assistentiæ respicit functiones diuersas, & gradus personarum in corpore mystico, quamuis hîc nulla interuenit iustitiæ distributiua aliquod strictè debitum, sed solius bonitatis diuinæ condecetiae, & promissionis: non rectè itaque inferitur ex aliqua proportionem similitudinaria iustitiam, quæ respicit illam proportionem propriè, & in rigore esse in Deo formaliter.

76
Obiectio.
Obicit Sotus in merito de condigno, & præmio attendi dignitatem personæ: quia inimicus & iniustus non potest mereri apud Deum: ergo iustitia distributiua ordinat meritum de condigno. Respondetur, distinguendo antecedens, quia iustitia attenditur in persona merente, tanquam conditio lege præscripta, vt sit habilis ad meritum, cuius oppositum est in peccatore, qui præscriptus est, & inhabilis ratione peccati: cæterum illa conditio est vniuersalis, & requisita ad meritum: neque sola sufficit ad meritum, sed aliæ etiam condiciones requiruntur: neque sola etiam valeret ad coronam iustitiæ, quatenus scilicet tribuitur meritis: quia licet infantes recipiant hæreditatem, si baptizati decedunt: tamen illa confertur eis gratis, & non ex iustitia propria: in retributione meritorum attenditur tantum ad opus: quia Deus non est acceptor personarum, licet ad opus supponatur status requisitus. Conducens enim paterfamilias operarios in vineam suam, supponit eos esse habiles ad laborem, & iuxta conuentionem dumtaxat soluit denarium, quod est seruare medium iustitiæ commutatiua, aut proportionem eius, & non distributiua. Quamuis autem superius dictum est in gloria accidentali haberi aliquem modum iustitiæ distributiua, vt in Martyribus, Virginibus, Doctoribus, & Innocentibus: tamen hæc ipsa meritis, & operibus particularibus eorum redditur tanquam præmium, iuxta mensuram operum; vnica ergo iustitia vniuersalis, quæ est propria in Deo, distribuit, commutat, vindicat, præmiat, & sic de cæteris: neque quoad hos actus constituendæ sunt iustitiæ particulares.

77
Ad secundum, &c. Hoc fuit ex Philosopho 10. Eth. cap. 8. inconueniens esse laudare substantias separatas ex operatione virtutum, sicut deducit specialiter de iustitia. Confirmatur, in Deo non est temperantia: ergo neque iustitia, &c. Respondet in Deo non esse virtutes secundum imperfectionem, quam habent in nobis, neque etiā sic sunt.

Retorquetur argumentum.

Distributiua similitudinaria, non propria.

Obiectio.

Responsio.

Iustitia satisficiens est conditio generalis ad meritum requisita. Non sola sufficit ad meritum.

Habilitas personarum ut sit capax meriti.

Sufficit vna generalis iustitia in Deo ad extra.

Ad secundum.

Confir.

Responsio. In Deo non esse virtutes secundum imperfectionem.

sunt in substantiis separatis. Patet de temperantia, quæ respicit aliquam passionem inordinatam in nobis, quod est imperfectionis; ideoque magis propriè tribuitur Deo iustitia, quæ talem imperfectionem non connotat, quàm temperantia: quia iustitia non requirit excessum in passione, sed medium quoddam in re ipsa, cuius mediocritatem respicit. *Virum autem iustitia, inquit, ut in Deo ponitur distincta à voluntate sit, formaliter, & quasi virtus moralis, vel tantummodo sit voluntas sub ratione prima regula seipsam determinantis, dubium est, quia si secundum ponatur, magis soluitur ratio, quia tunc non est ibi sub ratione virtutis moralis, &c. ad utramque partem supra differuimus, & secunda videtur magis probabilis; quamvis altera etiam probabilis sit, iuxta limitationem sæpius præmissam.*

78 *Ad tertium dico, &c.* Tertium est: Iustitia inclinatur ad debitum reddendum: Deus nulli est debitor: ergo, &c. Respondet in Deo non esse debitum respectu alicuius, nisi tantum sua bonitatis ut eam diligat; creaturis autem ex sola liberalitate ut se communicet eis prout exigit natura earum, quæ exigentia ponitur in eis quoddam iussum, &c.

Quænam sit illa iustitia uniuersalis in Deo? Ex hoc quod dicit hic, & in superioribus, colligere licet quænam sit illa iustitia uniuersalis, quam in Deo statuit, & ad quam in specie virtutem reducit, quæ continetur sub conceptu generico virtutis, seu iustitiæ prout definitur ab Anselmo *rectitudo voluntatis prout se seruaturum, &c.* prout etiam specificatur per hoc, quod sit ad alterum, ut distinguitur in genere iustitiæ à fortitudine & temperantia, & prudentia, iuxta diuisionem præmissam. §. *Hic primò videndum est, &c.*

sub generalis etiam Iustitiæ appellatione non comprehendit Doctor conceptum abstractum, & quasi genericum, sed virtutem aliquam contentam, & potestatiuam, quam vocat generalem, ob eminentiam, & causalitatem. Quantum ex discursu colligere licet, hæc virtus est charitatis attributum: nam ut dicit debitum, non est in Deo, nisi tantum suæ bonitati, ut eam propter se diligat. hoc munus est charitatis, quæ immediatè tendit in finem, seu diuinam bonitatem propter se, secundum affectum iustitiæ; ideo supra in initio quæstionis agens de legali iustitia, dicit primam veritatem practicam respicere, quæ est hæc: *Deus est diligendus*; hoc idem dicit in responsione ad obiectionem propositam, quæ est prima in ordine: deinde, motium eius, quod specificat per totum discursum est bonitas diuina, quatenus in eam tendit voluntas propter se; hoc autem competit charitati, sicut & definitio tradita: quia est rectitudo voluntatis propter se seruata, estque species contenta sub iustitia in genere; estque ad alterum, eo modo, quo aliquid dicitur ad se quasi alterum; deinde, eminenter continet in se perfectionem aliarum virtutum, sicut finis; & denique sicut inclinatur ad bonitatem diuinam propter se, ita etiam ex motiuo eiusdem bonitas, ut communicanda aliis, potest respicere secundaria obiecta, secundum ordinem, & modum, quem in ipsis voluntas statuit, & prout iustum reperitur in creatura: Ergo charitas est illa iustitia uniuersalis, quæ est in Deo, & quæ ex modo suo tendendi in obiectum, & alia nullam includit imperfectionem, & constituit iustum in creatura, secundum varias proportionales designatas.

QVÆSTIO II.

Utrum in Deo sit misericordia?

Aleñf. 1. part. quæst. 39. m. 1. D. Thom. 2. 2. q. 30. art. 2. & hic quæst. 2. art. 1. D. Bonau. art. 2. quæst. 1. Rich. art. 2. quæst. 1. Argent. quæst. 1. art. 4.

1 D secundum sic proceditur, & arguitur quod non, quia secundum Damascenum lib. 2. c. 13. *Misericordia est compassio de malo alieno*: in Deo nulla est compassio, quia nulla passio: ergo.

Præterea misericors est promptus ad tollendum miseriam, & compatiendum: sed Deus non est sic promptus, quia cum posset omnem tollere, omnem tolleretur. Oppositum in Psal. 102. *Longanimitas & multum misericors.*

SCHOLIUM.

Misericordiam ut dicit nolitionem miserie esse in Deo, non tamen ut dicit compassionem, quia passionum non est capax.

2 ^a Espondeo, misericordia in nobis est habitus, vel qualitercumque dicatur, forma, qua nolumus miseriam alterius, ita quod primò inclinatur ad actum nollendi miseriam in alio, & hoc vel futuram, & tunc præseruat ab illa, si potest: vel præsentem, & tunc releuat à miseria si potest: & ex consequenti, post operationem disponit ad passionem, scilicet displicentiam de miseria imminente, vel præsentem.

Quantum ad secundum, prout scilicet misericordia inclinatur ad passionem illam, non est in Deo. & ab illo videtur imponi principaliter nomen *misericordiæ*, exponendo *misericors* dicitur.

misericos etymologicè, id est, miserum cor habens : quia compatiens miseriæ alienæ in hoc habet cor miserum, hoc est communicans in miseria.

^b Sed quantum ad istam operationem nolendi miseriam, siue imminentiem, siue præsentem, misericordia propriè in Deo est. Quod probatur de imminente, quia sicut nullum bonum euenit, nisi volente Deo : ita nihil prohibetur ne eueniat nisi Deo nolente : multæ autem miseriæ possibiles euenire alicui prohibentur, ne eueniant : ergo Deus habet nolle respectu illarum. Consimiliter de miseria præsentem, quia nulla miseria tollitur, nisi Deo nolente illam inesse : multæ autem frequenter tolluntur : ergo, &c.

In Deo est nolle antecedens & consequens, sicut & velle. ^c De hac misericordia posset distingui, sicut de nolle miseriam inesse : quia sicut distinguit Augustinus in Deo *velle* antecedens, & consequens, ita posset distingui in eo duplex *nolle* respectu miseriæ : & sicut semper habet *velle* antecedens respectu boni creaturæ : ita semper habet *nolle* antecedens respectu mali creaturæ prohibendi, vel tollendi, iuxta illud Apost. 1. ad Tim. 2. *Vult omnes homines saluos fieri*. Sed sicut non habet semper *velle* consequens respectu boni : ita nec *nolle* consequens respectu mali amouendi. Primum autem *nolle* non est misericordis, sed secundum.

Misericordia duplex, liberans, & parcens. ^d Et illud potest distingui in hoc, quod vel habet *nolle* respectu mali imminensis totaliter, vel partialiter. Si primo modo, dicitur misericordia liberans, quæ scilicet excludit omne malum, vel imminens, vel iam præsens. Secundo modo dicitur misericordia parcens, vel mitigans, quæ scilicet non totum malum excludit, sed aliquam partem mali debiti isti secundum merita sua. Vtroque autem modo misericordia est in Deo, quia vel subuenit quibusdam omnem miseriam imminentiem prohibendo, vel præsentem releuando ; aliis autem partem miseriæ debitam dimittendo.

Ad arg. 1. ^e Ad argumenta. Ad primum patet quod illa descriptio misericordiæ est quantum ad effectum eius remorum, vel vltimum, scilicet passionem ordinatam compatiendi, sequentem ex actione ordinata nolendi malum proximo : sed quantum ad illum effectum remorum, concessum est misericordiam non esse in Deo : sed tantum quantum ad proximum, qui est nolle miseriam inesse.

Misericordia quæ moderatiua passionis non est in Deo, sed quæ releuatiua miseriæ. ^f Ad secundum, misericors non infligit miseriam, nisi secundum rectam rationem : nunc autem recta ratio aliquando dicit miseriam aliquibus infligendam, vt secundum aliquos appareat iustitia, vt in damnatione reproborum : & idè non infligit ille poenam, nec permittit, nisi eo modo, quo eam infligi statuit cum misericordia, vel cum dictamine rectæ rationis.

COMMENTARIUS.

¹ *Definitio misericordis.* ^a *Espondeo, misericordia in nobis est, &c. de-* huius misericordiam per hoc, quod sit habitus nolens efficaciter malum alterius, ita quod primò inclinat ad actum nolendi miseriam in alio, vel futuram, vel præsentem tollit si potest illam ; post operationem verò disponit ad passionem subiectum, est eapax eius : quantum ad hoc secundum, nequit esse in Deo, & ab hoc secundo actu videtur imponi nomen huic affectioni, nam *misericos* etymologicè, idem est ac *miserum cor habens*, quia compatiens miseriæ alienæ, & communicans per compassionem eius miseriæ. Illa declarat Isidorus lib. 10. Etymolog. Cicerò in Tusculanis quæst. *Misericordia*, inquit, est *egritudo ex tristitia alterius iniuria laborantis*. Aug. lib. 9. de Ciuit. cap. 5. *miseriordia est aliena miseria in nostro corde compassio, qua utique, si possumus, subuenire compellimur, &c.*

² *Conclusio.* ^b *Sed quantum ad istam operationem nolendi miseriam, &c.* est secunda conclusio, nempe misericordiam esse in Deo, quantum ad primum actum, qui conuenit ei in recto, & formaliter, licet non quoad secundum, qui competit materialiter tantum, ex natura subiecti talis, & capax passionis, aut compassionis ex participatione tristitiæ alienæ. Probat conclusionem, quia neque imminens, neque etiam incurfa miseria

tollitur, nisi Deo nolente miseriam, aut præueniendo, aut certè tollendo : nam prouidentia eius vniuersalis est, & necessaria ad quemcunque effectum.

^c De hac misericordia, &c. dicit hanc misericordiam posse diuidi in antecedentem, & consequentem, sicut distinguit Augustinus in Deo *velle* antecedens, & consequens : distinctionem hanc voluntatis antecedentis, & consequentis sub hac appellatione, videtur aliquibus primò inuenisse Damascenum libro secundo de fide orthodoxa cap. 29. vbi dicit antecedentem voluntatem ex Deo existere, consequentem verò ex nostra causa existere & lib. contra Manicheos, sub finem distinguit eam in primariam, & secundariam voluntatem, quæ distinctio est Chrysostomi hom. prima in epistolam ad Ephesios, & hom. 7. in illud Ioannis primi : *Illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum* : vbi abbreviator eius Theophylactus. Athanas. lib. 3. de assumptione hominis. Hieronymus in Isaiam cap. 28. in illud : *opus peregrinum ab eo*, &c. & in 2. cap. 1. ad Timotheum, Ambrosius, Oecumenius, Theophylactus ibidem hanc distinctionem admittunt, quatenus dicunt Deum velle omnes homines saluos fieri, si ipsi velint, sicut & Prosper de vocatione gentium lib. 2. cap. 1. 6. 7. & 8. & respons. 8. ad obiectum Vincenij. Bernardus serm. 5. de natiuitate. Eandem distinctionem recipiunt communiter Scholastici in 1. distinct. 46. vbi noster Doctor quæst.

Misericordia diuisa.

Antecedens & consequens.

Distinctio voluntatis antecedentis & consequentis.

quest. unic. D. Bonaventura art. 1. q. 1. Durandus dist. 47. Alenf. 1. p. q. 36. m. 2. D. Thomas 1. p. q. 19: art. 6. ad 1. & reliqui.

4

Quamvis autem Augustinus illa verba Apostoli *Deus vult omnes homines salvos fieri*, &c. quibus potissimè à Doctoribus hæc distinctio applicatur, aliter intellexit variis in locis, vt *Enchiridij cap. 103. epist. 107. lib. 4. contra Iulianum; c. 8. & lib. de predestinatione Sanctorum c. 8.* Et quamvis hæc interpretatio Augustini rectè etiam subsistat ad scopum dissertationis quam habuit cum Pelagianis de necessitate gratiæ Christi, qui auctoritate Apostoli abutebantur in sensum erroneum, quatenus inde inferrent potestatem liberi arbitrij, & euacuarent crucem Christi: tamen distinctio præmissa in ipsa, vel quantum ad id, quod importat, sæpè ab eo tradita est, distinguens adiutoria legis, qua innouescit veritas, & datur regula operandi, ab adiutorio gratiæ Christi, quo ipsum opus præcepti donatur, & disponitur voluntas nostra. Hoc videre est toto lib. de spiritu & litera, & specialiter c. 33. lib. de gratia Christi c. 5. dicit nos recepisse iam posse operari in ipsa, *Et ut scirent*, inquit, *quia non tantum in eo quod operari possint, hoc enim & in doctrina iam acceperunt, sed etiam in eo quod operantur diuini adiunantur*, &c. Idem c. 8. & præclare de peccatorum meritis, & remissione lib. 2. c. 5. hanc instructionem per antithesim exponit lib. 4. in duas epistolas Pelagianorū c. 5. lib. de natura, & gratia c. 1. & 12. epistola 105. & lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione c. 3. Nulla est ergo discordia inter Augustinum, & alios Patres, quoad illam voluntatem antecedentem, quam ipsi statuunt, quatenus denotat media legis, eius præcepta, & reuelationem, suasiones, ipsum lumen naturale, per quod peccata damnantur, & admonetur voluntas peruersa, vt optimè Prosper *loc. cit.* Quod breuiter admonuerim propter quorundam modernorum hac in re præsumptionem, quam alio & suo loco aliàs confutauimus, in materia de auxiliis diuinæ gratiæ. Ita enim illam expositionem Augustini apertè traducunt, tanquam aduersarij sine vlâ reuerentia, & ex sententia sua, qui scopum Augustini non attigerunt, nec aduerterunt quibus respondet, & quod per illa verba Apostoli concludere intendebant contra necessitatem gratiæ, quasi voluntas illa mediorum extrinsecorum, & antecedens, per quam homo inexcusabilis redditur, talis sit, vt sine alijs adiutorijs gratiæ Christi reducatur vnquam ad effectum salutis in euentu, cum ipsa lex admonens doceat quò sit confugiendum; & quid euitandum.

Reiicitur celsura quorundam in Augustinum.

5
Distinctio præfata accommodatur presenti materiæ.

Voluntas signi, & beneplaciti.

Nolle oppositum voluntatis

antecedentis, quod est sua liberalitas, seu bonitas, & ex eodem motiua *velle*, & *nolle* habita non distinguuntur. Misericordia autem respicit bonum proprium, & peculiare miseri, quatenus subuenit eius miseriæ. Et quamvis hoc etiam proueniat ex motiua diuinæ bonitatis remore, ex quo cætera sunt, quæ fiunt à Deo: tamen vt est affectus miserentis respicit proximè miseriam indigentis, in eius emolumentum, in quo præcisè sistit. Quamvis enim bonum ex diuina liberalitate datum creaturæ, sit eius emolumentum: tamen voluntas donantis primariò intendit communicationem, & manifestationem suæ bonitatis propriæ, & materialiter emolumentum donatarij; misericordia verò formaliter intendit emolumentum miseri, & indigentis.

Distinctio misericordiæ à voluntate antecedenti.

6
Et illud potest distinguere in hoc, &c. nempe *velle*, quod est proprium misericordiæ, diuidit in misericordiam præuenientem, & in misericordiam parcentem, & liberantem. Vtroque modo est partialis, vel totalis, quia vel liberat à malo imminente totaliter, nempe per gratiam præuenientem, ne quis labatur in culpam, & poenam; vel in gratiam liberantem à malo culpa incurso, & poenæ æternæ: quamvis maneat aliquod debitum poenæ temporalis quandoque, & sic est mirigans, & liberans simul, in quantum scilicet aliquam partem poenæ, etiam temporalis, tollit per poenitentiam, quod malum debetur secundum demerita indigentis. Vtroque ergo modo, inquit, est misericordia in Deo: quia vel subuenit quibusdam omnem miseriam imminuentem prohibendo, aut amouendo, vel presentem releuando; alijs autem partem miseriæ debitam dimittendo, &c.

6
Misericordia præueniens, & antecedens. Misericordia parcentis & consequens. Quid sit utraque.

7
Hic aduertere licet contra plerosque modernos, quàm expressè Doctor in hac quaestione explicauerit Dei misericordiam respectiue ad opera nostra, atque adèd necessitatem gratiæ præuenientis, & liberantis: nam hic agit de miseria peccati, & poenæ, vt patet ex præmissis, & responsione ad secundum, quæ est simpliciter miseria: datur ergo per ipsum misericordiam præueniens, datur & liberans. Superius autem probat conclusionem, nempe misericordiam esse in Deo: quod probat hoc modo, quantum ad misericordiam præuenientem, quæ tollitur miseria imminens: quia sicut nihil euenit, nisi volente Deo, scilicet voluntate beneplaciti; ita nihil prohibetur ne eueniat, nisi Deo nolente: multæ autem miseriæ possibiles alicui euenire prohibentur ne eueniant: ergo Deus habet *nolle* respectu earum, scilicet *nolle* misericordiæ, quam comparat voluntati beneplaciti in Deo, & qua Deus præueniat miseriam imminuentem. Idem eodem modo probat de miseria præsentem, & incurfa, quæ non tollitur nisi Deo subueniente, & nolente illam inesse; inferius autem loco iam explicato, præcipue, & per se tantum loquitur de miseria culpæ, & poenæ. Rectè ergo explicat necessitatem diuinæ misericordiæ, & gratiæ, tam præuenientis, quàm liberantis, quæ non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, &c. Vt dicit enim in quaestione sequenti, non est misericordia in Deo; ubi est iustum, id est, debitum exigentiæ in creatura.

7
Doctor adseruit est gratiæ præuenientis & subuenientis ac liberantis.

8
Ad argumenta. Ad primum; &c. Hoc proponitur ex Damasceno, ubi defuit misericordiam esse compassionem de malo alieno: sed in Deo nulla.

8
Ad argumenta, ad primum, nulla.

Responsio. nulla est compassio : ergo, &c. Respondet, illam descriptionem misericordiæ esse ex effectu remoto, qui non inuenitur in Deo, neque misericordia sub tali ratione, sed quoad illud, quod dicit per se, & in recto.

Ad secundum. &c. Secundum est quoddam misericors sit promptus ad tollendam miseriam; sed Deus non est sic promptus, quia cum possit omnem tollere, omnem tolleret, quod non facit, sed

potius aliquam infligit. Respondet quoddam misericors non infligit pœnam, nisi secundum rectam rationem, quæ dicitur aliquibus infligendam, ut secundum aliquos, appareat iustitia, ut in damnatione reprobatorum, & ideo non infligit, nec perimit pœnam, nisi eo modo, quo eam infligi statuit cum misericordia, vel cum dictamine rectæ rationis: quia nempe de ipsis malis bene facit ad ostensionem suæ iustitiæ.

Q V Æ S T I O III.

An in Deo distinguantur iustitia, & misericordia?

Alenf. 1. part. quæst. 48. m. 3. Richard. hîc art. 2. quæst. 2. Henric. quodlib. 5. quæst. 1. & in sum. art. 5. Caiet. 1. part. quæst. 13. art. 4. Scor. 4. Met. quæst. 2. & 7. Met. quæst. 19.

- Arg. 1.* D tertium arguitur quoddam sic. Cassiodorus super Psalm. 50. *Ha duæ res sunt in viâ Domini semper adiunctæ*, & loquitur de misericordia, & iustitia.
- Arg. 2.* Præterea, si non distinguerentur, sed essent idem, ergo utriusque esset idem effectus. Consequentia patet, quia idem principium formale, non habet nisi eundem effectum: sed consequens est falsum, quia effectus misericordiæ est liberare sine meritis: effectus iustitiæ est condemnare ubi non sunt merita, vel saluare pro meritis.
- Rat. opp.* Oppositum vult Augustinus 11. de Ciuit. cap. 10. *Eo simplex est Deus, quod est quicquid habet.* & hoc de eo quod dicitur ad se: huiusmodi est misericordia, & iustitia: ergo Deus est misericordia, Deus est iustitia; ergo hoc est illud.

S C H O L I V M.

Tenendo opinionem, quæ videtur D. Thomæ, scilicet in Deo duplicem esse iustitiam, vnâ, quæ respicit condecensiam diuinæ bonitatis, & aliam, quæ respicit exigentiam creaturæ: dicendum est misericordiam esse partem iustitiæ. Sed tenendo in Deo esse vnâ iustitiam formaliter (de quo q. 1. num. 7.) misericordia ab ea distinguitur, quia obiecta sunt distincta. Doctor non decidit utrum horum sit asserendum, quia parum, aut nihil interest, utrum teneas. De distinctione formali attributorum agit Doctor 1. d. 2. q. 7. & d. 8. quæst. 4. & alibi sæpè.

D. Th. hîc ^a **A**D quæstionem sustinendo primam opinionem positam in prima quæst. dicitur quoddam misericordia est quædam pars iustitiæ primo modo dictæ, quæ scilicet est condecensia suæ bonitatis, quia suæ bonitati concedet misereri. Sustinendo tamen secundam viam, patet quoddam iustitia, & misericordia non sunt formaliter idem, quia iustitia respicit pro primo obiecto bonitatem diuinam: misericordia autem respicit aliquid in creatura, prætermisso etiam iusto, quod potest esse in creatura, scilicet exigentia: quia non est misericordia in Deo, ubi sic est iustum in creatura: istud autem obiectum, & illud, non respiciuntur primò ab hoc, & illo, nisi in hoc & in illo sit aliqua non identitas formalis: cum tamen non identitate formaliter sit identitas simpliciter, sicut dictum est *distinç. 2. & dist. 8. primi, q. 4.*

1. 2. q. 1. ^b *Quis ordo iustitiæ & misericordiæ in Deo.* Si autem quæritur ordo iustitiæ illo modo acceptæ in hoc, & in illo; iustitia est simpliciter prior misericordia, comparando ad obiecta; sicut obiectum est prius simpliciter obiecto. Ex parte autem ipsorum inter se, ut sunt intrinseca Deo, non habent ordinem, nisi eo modo, quo aliæ perfectiones non eadem formaliter ponuntur habere ordinem, per hoc, quoddam vna prius diceretur inesse realiter, si esset ibi distinctio realis: & per consequens secundum illam distinctionem, quam habent, vna est prior, nunc altera: & illa Prioritate possibili, iustitia est prior misericordia, secundum illud Anselmi Profol. 11. *ex iustitia nascitur misericordia.*

Ad arg. 1. ^c **A**D Argumenta. Ad primum, extendit duas res ad qualitatem secundum quid de qua dictum est. *q. prædicta primi, dist. 8.* Nec oportet exponere res per realitates, & formalitates

calumniam intentant Doctores, quasi negauerit gratiam præuenientem, & adiuantem, vel necessitatem gratiæ ad pœnitentiam, quæ liberat à peccato.

2. Ad propositum ergo, prosequendo literam, dicit obiectis differre iustitiam, & misericordiam, quia iustitia primò respicit diuinam bonitatem propter se, & intrinsecè, siue ut est Dei, siue ut creaturæ communicatur secundùm exigentiam creaturæ, ubi supponitur aliquid debitum ex parte creaturæ, non simpliciter, sed quatenus dicit ordinem ad diuinam bonitatem indifferenter, quia hoc ipsum quod velit in ea diuina voluntas fiat iustè, neque repugnet creaturæ siue vnum oppositum, siue alterum velit voluntas ex motiuo bonitatis eiusdem, cum qua creatura non habet determinatam connexionem, sed ut statuitur à voluntate, & eo ipso quo statuitur fiat iustè. Misericordia verò respicit creaturam ex motiuo quidem remoto, & extrinseco diuinæ bonitatis, ex motiuo tamen intrinseco, subleuandi creaturam à miseria, ob emolumentum ipsius creaturæ.

Motiuum intrinsecum misericordiae.

3. Declaratur exemplo sumpto à legulatore.

Aliud exemplum de actu imperato.

Accommodatur.

Misericordia intendit subleuationem sine debito.

Miseria nostra est ex debito.

Declaratur, volens legislator inducere obligationem particularis virtutis, statuit legem de eius seruanda rectitudine, v.g. castitatis: quamvis autem intendat vltimatè bonum commune tanquam finem extrinsecum legis, tamen ipsa lex non specificatur intrinsecè ab illo fine boni communis, & intrinseco, idèoque lex non inducit obligationem respectiue ad illum, sed tantùm respectiue ad intrinsecum finem obiecti castitatis, ad quem hîc & nunc obligat: idèoque communiter Doctores negant finem præcepti cadere sub præcepto, nempe extrinsecum; & idem est in nobis quotiescumque imperatur actus alicuius virtutis ex fine alterius, actus imperatus respicit intrinsecè obiectum proprium, extrinsecè verò obiectum remotum, per acciden- & per modum circumstantiæ. Ita Deus communis aliquid creaturæ ex iustitia illa, quæ est in ipso, intendit intrinsecè debitum suæ bonitati seruandum, ad quam se habet quasi ad alterum, atque aded ipsam bonitatem per modum specificatiui intrinseci actus talis. Quando verò ex motiuo misericordiæ aliquid vult creaturæ ad subleuandam eius miseriam, licet remotè hoc velit ex motiuo suæ bonitatis vltimato, quod tale respectu cuiuscumque diuinitatis: tamen per actum misericordiæ subleuantis creaturam, non intendit intrinsecè bonitatem suam, aut debitum eius, ut seruatur in creatura, sed solum subleuationem creaturæ à miseria præter omne debitum, vel quod ipsi competit, vel etiam quod ipsi inest secundùm iustitiam, & debitum diuinæ bonitatis: atque aded licet diuina bonitas ipsi communicetur per talem actum: tamen non communicatur per affectum, aut regulas iustitiæ: sed per affectum misereatis, & subleuantis ob intentum intrinsecè ex vi talis actus, emolumentum creaturæ miseræ, quæ misera est, & à miseria liberatur, vel præueniendo, ne incurrat, vel certè sanando ab incurfa, & ut dicit Doctor, præter omne iustum in creatura: quia potius in hoc actu est dispensatio bonitatis diuinæ præter regulas ordinarias iustitiæ, quàm vlla collatio debiti: quia miseria ipsa ex debito iustitiæ inest: vel inesse deberet, v.g. in nobis, ut comparatur ad Dei misericordiam præuenientem, qua præferuamur à peccato, & miseria imminentes;

debitum eius incurrendi est ex infirmitate incurfa ex peccato primi parentis. Quæ verò Deus liberat à peccato incurso, & pœna, euacuatur omne etiam debitum iustitiæ, quia illa miseria inest secundùm leges iustitiæ ob demeritum, & electionem peruersam voluntatis.

Ex his facillè soluuntur, quæ Parer Smiling ⁵ opponit questione illa sexta n. 93. & Lorca 2. 2. *Sententia op. disp. 33. sect. 3.* probantes misericordiam non esse in Deo distinctam à diuina beneuolentia, seu charitate, quam *suprà* diximus esse illam iustitiam vniuersalem, quam Doctor statuit formaliter in Deo, si teneatur dari talis rectitudo diuersa à rectitudine voluntatis, dicunt primò, eiusdem virtutis esse proficui suum obiectum, & ex eiusdem motiuo fugere oppositum, quod est inclinare ad velle bonum suum, & ad nolle malum oppositum; sed charitas efficaciter inclinat ad volendum bonum proximo: ergo ad nolendum ei malum. Hæc ratio probat vniuersaliter non distinguere etiam, in nobis has virtutes. Ad propositum autem applicatur, quia ille affectus misericordiæ est beneuolentiæ diuinæ ex motiuo suæ bonitatis vniuersali, quatenus verò est in nostram vtilitatem, est ex eodem motiuo, quatenus nos aliquid sumus Dei, & sic vniuersaliter misericordiæ actus erit illius virtutis, ex cuius motiuo subuenitur proximo.

Obiectum.

6. Respondetur.

Ex diuersitate motiuorum iustitiæ, & misericordiae.

Beneuolentiæ Dei ut respicit creaturam.

Misericordiæ dicitur beneficentia, & quomodo.

Respondetur ex dictis, quamuis antecedens sit verum, quòd eadem virtus inclinet ad volutionem boni, & fugam mali oppositi, ut rectè etiam Doctor in quæstione præcedenti insinuat, tamen vnde non sequitur actum illum fugæ non participare aliam honestatem, quàm intrinsecam sui motui; si id in proposito, fuga ex motiuo beneuolentiæ, aut amicitiae, aut charitatis, si sumatur strictè, respicit debitum, vel quasi debitum etiam in Deo, quatenus hoc condeceat suam bonitatem, & ex motiuo intrinseco bonitatis: misericordia autem excludit omne debitum, & respicit vtilitatem creaturæ præcisè tantquam intrinsecum motiuum, licet extrinsecè bonitatem diuinam. Deinde, misericordia non potest esse affectus beneuolentiæ, quatenus nos sumus aliquid Dei, quia si loquamur de beneuolentia latè sumpta, qua Deus vniuersim respicit creaturas, vel in specie creaturam rationalem, non extenditur ad peccatorem, qui est extra Dei amicitiam: quia quæ peccator est, nequit esse obiectum beneuolentiæ; quæ autem creatura est Dei, non habet specialem rationem vnde Deus ipsum specialiter respicit per beneuolentiam. Misericordia verò respicit ipsum, quæ peccator est, & miser, & ex motiuo intrinseco miseræ subleuandæ, citra omne debitum, vel quòd respiciat intrinsecè diuinam bonitatem vel ex motiuo eius ut communicandæ, miseriam; quia diuina bonitas non extenditur ad creaturas, nisi ea ratione qua participatur, aut participari potest à creaturis, cuius nequit miseria peccati & pœnæ debitæ, quæ debita est, esse participatio: ergo non ex motiuo intrinseco bonitatis Deus respicit miseriam in profectum peccatoris, sed ex solius misericordiæ (cui id tribuitur in Scriptura, & à Patribus, & Doctoribus communiter,) cum nihil habeat peccator, quæ talis, in quo possit communicare diuinæ bonitati. Quòd autem ipsa misericordia dicatur beneficentia latè sumpta, est ex concommittantia beneficentiæ, quia non solum per Dei misericordiam

miseri cordiam tollitur miseria; sed etiam reho-
natur peccator interius: utrumque tamen pro-
venit ex affectu misericordiae circa omne debi-
tum sanantis à miseria culpæ, & infirmitatis; &
dispendij incurri, & restituentis in integrum.
Invenitur ergo sufficiens ratio distinguendi be-
nevolentiam, & misericordiam ex parte obie-
ctorum, & sine intrinseco utriusque; quia be-
neficientia, seu benevolentia, respicit divi-
nam bonitatem, eiusque manifestationem ab
intrinseco, propter ipsam bonitatem manifesta-
bilem, in quo actu creatura habet rationem ob-
iecti materialis, & secundarij. Misericordia verò
respicit miseriam subleuandam circa omne
debitum, quod ex bonitate redundaret, sed præ-
cisè in vilitatem miseri, à quo propellitur mise-
ria. Benevolentia ergo respicit in rebus quod-
dam iustum, prout in ipsis in ordine ad Deum re-
periri potest. Misericordia verò nullum tale iustū
respicit, sed potius non iustum, non debitum.

7
Ordo iusti-
tie, & mi-
sericordiae.

Prior est ius-
titia in or-
dine ad crea-
turam.

In Deo ut
sunt non di-
stinguntur.

Possit etiam
saluari ordo
inter ipsas.

8
Ad argum.
Ad primum.
Responsio.

9
Ad secundū.

Responsio Ri-
chardi.
Impugnatur.

^b Si autem quæritur, &c. Hic quærit de ordine
iustitiæ, & misericordiae, supposita earum di-
stinctione; & respondet ratione obiecti priorem
esse iustitiam in rebus ipsis, quod patet: quia
communicatio diuinæ bonitatis, prout statuit
iustum aliquale in creatura, supponitur mise-
riæ, quæ est in creatura ex subtractione debiti
statuti per iustitiam Dei, & legem, quæ ordina-
tur in finem: prius ergo est creaturam obnoxiam
esse iustitiæ Dei, quam fieri miseram ex subtra-
ctione illius debiti. Quod si considerentur ut
sunt in Deo, nullus est ordo inter ipsas: quia si-
cut obiecta sunt diuersa, ita etiam & ipsa, quæ
in obiectis non communicant sunt diuersa: quia
iustitia, ut dictum est, respicit iustum, & debitum;
misericordia verò non iustum, non debitum; ita-
que neutra ex radice alterius oritur, sed utraque
immediatè à voluntate: quamvis ex natura ob-
iectorum vnum supponitur alteri: tamen non
inde inferitur ordo earum inter se, sicut scientia
in Deo præsupponitur ad amorem, & intellectus
ad voluntatē, quantum ad obiectum; tamen neu-
tra ex radice alterius emanat, sed utraque ex ra-
dice essentiae. Possit tamen ut ibidem indicat,
seruari quidam ordo ad intra inter ipsa, ita ut
licet ab eadem radice voluntatis emanent; tamen
prior sit iustitia. Vnde Anselmus cap. 11. *Pro-
slogij*, dicit ex iustitia nasci misericordiam.
^c Ad argumenta. Ad primum, &c. Primum est
ex Cassiodoro super Psalm. 50. *Haec dua res sunt in
vis Domini semper admixta*, ubi loquitur de iusti-
tia, & misericordia: ergo sunt diuersæ. Respon-
det Doctor, eum extendere duas res ad dualitatem
secundum quid, & formalem. De hac distinctio-
ne vide ipsum Doctorem, in primo, locis ad quæ
se remittit.
^d Ad secundum dicitur, &c. Secundum est, si
non distinguerentur, essent idem: ergo utriusque
esset idem effectus: quia idem principium for-
male non habet nisi eundem effectum: consequens
est falsum, quia misericordia sine meritis liberat,
iustitia autem respicit merita, aut demerita. Res-
pondet Richardus misericordiam connotare
aliquid quod non connotat iustitia, licet illa duo
sint inter se simpliciter eadem. Contrà, conno-
tatio non inducit differentiam, nisi tantum in
conceptu; argumentum aliquid amplius exigit,
quod scilicet ut sunt causæ distinctorum effectuum,

sit distinctio aliqua in ipsis, quæ diuersitas effe-
ctuum non præexigit solam distinctionem ratio-
nis, sed aliquam formalem in ipsis causis: nam
distinctio effectuum in proposito oritur ex di-
stinctione causarum: intelligitur hoc, non eo sen-
su, quo aliqua causa æquiuoca causei diuersos
effectus: nam sic non requiritur distinctio in
causa, neque ex distinctione formali effectuum
sequitur distinctio in causa: quia causa illa non
sub formali sua ratione exigitur ad effectus, sed
ex ratione eminentiali, & virtuali. Quodcum-
que ergo exigitur aliqua causa sub sua ratione
formali, sequitur esse distinctionem in illo effe-
ctu ab alio, ad quem non requiritur talis causa
per se formaliter: nam propter aliquem gradum, &
rationem formalem in ipso effectu requiritur per se.

Distinctio ef-
fectuum exi-
git, dist-
inctionem in
causis ex
quando.
Explicatur.

Causa ex
ratione for-
mali requi-
sit infer-
re distinctionem
effectuum.

10

Aduertendum ergo est, aliquando exigi con-
cursum causarum ob rationem formalem in effectu;
aliquando verò ex sola dependentia, & imper-
fectione alterius causæ concurrentis, ut quia
est inadæquata effectui, & imperfecta quoad vir-
tutem agendi, v. g. potentia motiua vnius non
potest ferre pondus excedens vires; ex concursu
autem alterius possunt simul quod aliàs ab vno
adæquata virtutis posset ferri: in eo casu non
est distinctio in effectu ob distinctionem causæ;
quia illa causa non exigitur ex natura effectus,
sed per accidens ex infirmitate virtutis alterius
causæ: at aliquando exigitur causa sub sua forma-
li ratione ex necessitate effectus, v. g. voluntas
ad volendum, intellectus ad intellectionem, & ex
alia parte obiectum, cui assimilatur intellectus,
bonum quod mouet voluntatem, & terminat
amorem eius, tunc rectè ex diuersitate effectus
formali, inferitur diuersitas formalis causarum,
quia ideo est aliquid diuersum formale in effectu;
quia secundum hoc procedit à causa sub sua ra-
tione formali diuersa.

11

Misericordia
& iustitia
per se requi-
runtur ob di-
uersitatem
actuum.

In proposito idem seruatur, quia iustitia re-
quiritur formaliter ad seruandum debitum, vel
quasi debitum, & ut ponat iustum respectiue ad
merita, vel demerita. Misericordia verò requi-
ritur ex alio motiuo, proprio quod non commu-
nicat mortuo iustitiæ, sed potius illud tollit, si-
cut neque iustitia seruat modum agendi miseri-
cordiæ, cum medium utriusque sub opposita ra-
tione iusti, & non iusti attendatur: & utraque, ut
dixi, secundum suam rationem formalem requi-
ratur, ita ut actus vnius non possit esse ab altera
ob repugnantiam obiectorum, & modi tendendi
in ipsa obiecta, ideo rectè ex affectu hoc modo
diuerso colligitur differentia in ipsis. Ideo conce-
dit Doctor rationem præmissam, in quantum ex
ea probatur differentia formalis utriusque, &
supposito quod utraque reperitur in Deo, ut di-
stincta à rectitudine formali ipsius voluntatis:
quia dato quod nulla sit virtus moralis in Deo,
quoad habitum, sed sola ipsius voluntatis recti-
tudo, tunc distinctio tantum erit quantum ad
effectum voluntatis diuersum in ordine ad diuer-
sa illa obiecta. Deinceps Doctor explicat modum
illius distinctionis, qui magis spectat ad primum
in locis citatis ab ipso in litera, idem hic super-
sedeo huius tractationi. Deinde respondet ad ar-
gumentum in oppositum, quod desumitur ab
Augustino 11. de ciuit. cap. 10. quia probat tantum
identitatem omnium quæ sunt in Deo realem,
non verò quoad suas rationes formales.

QVÆSTIO IV.

*An in punitione malorum concurrat ex parte Dei punientis
iustitia cum misericordia?*

Alenf. 1. part. quæst. 39. m. 2. D. Bonau. hic art. 2. per totum. Richard. art. 2. quæst. 3. D. Thom. quæst. 2. art. 3. Argent. quæst. 1. art. 3. Bassol. quæst. 1. art. 3.

Arg. 1.

D quartum^a sic proceditur. Arguitur quòd non. Augustinus 83. q. q. 3. *Nullo sapiente auctore fit homo deterior: ergo multò magis Deo auctore, cum Deus sit maior omni sapiente, non fit homo deterior: sed qui addit malum malo, facit totum deterius, sicut addens bonum bono, facit totum melius. 3. Topic. ergo, &c.*

Arg. 2.

Præterea, Deut. 25. *secundum modum delicti erit & plagarum modus: sed delictum cuiusunque peccantis est temporale & finitum: ergo secundum iustitiam punitionis cuiusunque erit talis: ergo in punitione æterna pro temporali culpa, vel transitoria, non est iustitia.*

Arg. 3.

Præterea, punitionis iusta est ad correptionem puniti: sed nullus damnatus per punitionem sui corripitur. Prima probatur per Aristotelem 1. Rhetor.

Arg. 4.

Psal. 18.

Præterea, Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia fit ei qui non fecerit misericordiam. & Augustinus supra illud Psalm. Prope es tu domine. Vbi non misereretur, scilicet Deus, vindicta datur: ergo in damnatis est iustitia sine misericordia.*

Arg. 5.

Præterea, Apocalyp. 18. *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date, &c. ergo ibi est stricta correspondentia pænæ ad culpam sine aliqua remissione: ergo sine misericordia.*

Rat. ad op.

Psal. 10.

Psal. 76.

Oppositum in Psalm. 24. *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. vbi Cassiodorus super Psalm. 50. Hæ duæ res in viis domini, semper adiunctæ sunt. & in Scriptura habetur satis de utroque, vt, iustus dominus, & iustitias dilexit. & alibi, Non obliuiscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas.*

COMMENTARIVS.

Ordo, & di-
uisio quæstio-
nis.

AD quartum sic proceditur, &c. In hac quæ-
stione supponit modum probabilem,
quem tenet D. Thomas, & illum examinat. Se-

cundò responderet ad quæstionem, dividendo quæ-
stionem in quatuor articulos. Primus est de pu-
nitione malorum. Secundus, quomodo sit à Deo.
Tertius, quomodo ex iustitia. Quartus, quo-
modo, & an sit ex misericordia, & deinde res-
pondet ad Argumenta.

SCHOLIUM.

Probabile esse, in omni opere Dei concurrere misericordiam, & iustitiam. Pro hac, quæ est D. Thomæ, adducit auctoritates & rationes, quas tamen ostendit nihil conficere, si de iustitia, & misericordia propriè loquamur.

D. Thom.

1. p. q. 21.

artic. 4.

&

dist. presen-

ti, ar. 2. q. 2.

In omni

opere Dei

concurrere

misericor-

diam, & iu-

sticiam.

Instat con-

trariationes

AD istam quæstionem probabiliter tenetur quòd in omni opere diuino con-
currunt misericordia, & iustitia, iuxta illud Psalm. 24. *vniuersæ viæ Domini
misericordia, & veritas.* Ad hoc etiam est ratio, quia artifex voluntate produ-
cens con-
formiter regulæ suæ, iustus est, quia iustitia reddit unicuique quod sibi debetur:
artificiatio maximè debetur quòd concordet regulæ suæ: Deus autem est talis arti-
fex respectu omnis creaturæ similiter misericordia est in subueniendo indigentia
præsenti vt non in sit, vel futuræ, quæ imminet, ne in sit: Deus producendo quam-
cunque creaturam sic vel sic, subuenit indigenti: ergo, &c.

Pro istis duabus rationibus simul est congruentia talis: quantò plures virtutes in-
clinant ad aliquod idem opus, tantò illud est perfectius; & per oppositum, tantò
opus est vituperabilius, quantò est contra inclinationem, vel rectitudinem plurium
virtutum: omne opus Dei, vt eius, est perfectissimum: ergo est ex omni virtute,
quam possibile est concurrere in eodem opere: possibile est autem in eodem opere
concurrere misericordiam, & iustitiam. Patet ex solutione 1. q. 3. & istius dist. ergo.

^c Sed prima ratio, quæ procedit ex ratione iustitiæ, & misericordiæ, accipit ista
valde

Distinctio XLVI. Quæstio IV. 269

valdè generaliter. Si enim propriè iustitia est in reddendo debitum, & artificio, & congruè nihil est debitum nisi secundum voluntatem artificis; sequitur quòd in productione eius non est iustitia strictè loquendo: sed talis artifex est Deus respectu creature. Quod ergo accipitur, *artificio debitum est conformari suæ regulæ*; negandum est, accipiendo strictè *debitum*: quia Deus hoc non debet artificio. Si autem accipiat quòd hoc requiritur in artifice ad hoc, ut sit debitè artificio; ex hoc non sequitur iustitia in producente, si tantum der liberè artificio, quòd sic conformet, absque omni exigentia prævia ex parte artificii, sicut est hñc.

Ratio autem de misericordia valdè extendit *miserecordiam* ad subleuationem, vel exclusionem cuiuscunque defectus; cum tamen misericordia non sit propriè, nisi ad subleuandum, vel supplendum defectum pertinentem ad miseriam: non autem omne defectuum, potest esse miserum.

Etiam congruentia illa de concursu virtutum includit dubium, quia non est certum quòd in voluntate diuina possit esse ratio alicuius virtutis non tantum non distincta re (certum est,) sed nec formaliter distincta: quia voluntas ex hoc quòd infinita, magis sufficit ad omnem rectitudinem actus, quàm aliqua virtus qualitercunque re, vel ratione distincta superaddita. Si tamen concedatur ibi virtus distincta formaliter à voluntate, sicut sapientia, vel alia virtus intellectualis in intellectu, non oportet quòd concursus plurium talium ad idem opus requiratur ad summam perfectionem operis.

Est etiam quòd illæ rationes concluderent generaliter de operibus Dei positiuis, quia ibi est manifesta rectitudo, & etiam exclusio indigentia: tamen quia in punitione malorum infligitur aliquod malum, ita quòd magis sit indigens per punitionem quàm antè, non videtur quòd æquè concludant in proposito.

COMMENTARIUS.

2 **A**D istam quæstionem, &c. Subdit conclusionem probabilem, nempe in omni opere Dei concurrere iustitiam, & misericordiam, quam docet Alensis 1. part. quæst. 39. m. 3. D. Thomas hic art. 4. & 1. part. quæst. 21. art. 4. Durandus hic quæst. 3. Paludanus quæst. 1. art. 3. concl. 3. & alij. Augustinus lib. de peccatorum meritis, & remissione cap. 19. *Miserecordiam & veritatem diligit Deus*, Plal. 83. *Miserecordia & veritas obuiauerunt sibi*. Plal. 84. *Vniuersa via Domini, misericordia, & veritas*, Plal. 24. *Et quis explicet*, inquit, *quam crebro hæc duo coniuncta diuina Scriptura commemoret? aliquando etiam mutatis nominibus, ut gratia pro misericordia ponatur. Vnde est; Et vidimus gloriam eius sicut unigeniti, plenam gratia, & veritate; aliquando pro veritate iudicium, sicut est, misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine*, &c. Adducitur ratio talis, quia artifex producens voluntate conformiter regulæ suæ, iustus est, quia iustitia reddit unicuique quod sibi debetur, artificio maxime debetur conformitas ad regulam; sed Deus est talis artifex respectu omnis creature; ergo reddit ipsi tale debitum conformitatis: similiter misericordia est subuenire indigenti, vel præueniendo ne insit, vel tollendo præsentem. Deus etiam producendo creaturam sic subuenit: ergo, &c. Accedit & congruentia, quatenus concurrentibus pluribus simul virtutibus, opus redditur perfectius: possibile autem est in Deo concurrere sic per iustitiam, & misericordiam, cuius operi debet tribui omnis perfectio possibilis: ergo, &c.

3 **Sed prima ratio, &c.** Docet sumi iustitiam, & misericordiam valdè largè in prima: nam iustitia propriè est in reddendo debitum, & sic nullum est debitum propriè dictum in artificio, nisi voluntas artificis, neque in Deo est debitum.

Securi Oper. Tom. X.

tum respectu artificii, nisi prout vult artificio hoc, vel illo modo producere; neque alia regula prior suæ voluntate qua vult artificio hoc, vel illo modo: ergo non est debitum, neque iustitia strictè sumpta in Deo respectu artificii in genere, in quo nulla est exigentia respectu Dei, qui hoc, vel illo modo, sub rationibus etiam oppositis, respicit Deum iuxta suam omnipotentiam, quæ in rebus creatis non strictè respicit aliquod debitum determinatum, sed tantum prout operatur, & prout disponit.

Idem docet de misericordia, eam valdè largè sumi, quia præcisè, & strictè sumpta respicit miseriam, quæ non comprehendit omnem defectum. Quantum etiam ad congruentiam de concursu virtutum includit, inquit, dubium; quia non est certum in voluntate posse esse aliquam virtutem, non solum re (quod certum est) sed neque formaliter distinctam: nam ipsa voluntas ex eo quòd sit formaliter infinita, magis sufficit ad omnem rectitudinem actus, quàm aliqua virtus qualitercunque distincta, quod superius quæst. 1. probatum est. Quamuis etiam detur talis virtus distincta, non requiritur concursus eius ad opus ad summam perfectionem operis: quia quæcumque perfectio limitata operis potest esse à diuina voluntate in omni termino suæ perfectionis, quamuis nulla virtus ad illud concurrat. Præterea, esto quòd istæ rationes concluderent de effectu Dei positiuo: quia ibi est manifesta rectitudo, & etiam exclusio indigentia: quia diuina bonitas ei communicatur, inquantum est eius capax: tamen quia in punitione malorum infligitur aliquod malum, ita quòd magis sit indigens per malum, quàm antè, non videtur quòd æquè concurrant in proposito iustitia, & misericordia, quia misericordia non est inflictiua.

Hæc ratio magis declaratur in misericordia, quatenus tollit malum culpæ contra debitum, vel propter omne debitum peccatoris, & idem

Z 3

etiam,

An in Deo sint virtutes distinctæ à voluntate, & intellectu formaliter.

In Deo non esse aliam regulam priorè voluntate. Non esse debitum respectu creature.

4. Misericordia strictè sumpta respicit miseriam.

Ratio dubia,

Non requiritur concursus plurium virtutum ad perfectionem operis.

Non requiritur saltem ad effectum priuationum.

Talis est positio.

5

Scopus discursus præmissi.

etiam, quando præueniendo tollit idem malum, seu miseriam. Hic discursus eo tendit, ut probet non sufficere illam generalem rationem, in qua per accommodationem iustitiae, & misericordiae omnibus Dei operibus tribuitur ad scopum præsentis quæstionis, in qua quæritur de his virtutibus, prout exercentur circa damnatos secundum proprietatem. Vnde in quæstione secunda docuit *misericiordiam* non sumi pro omni nolitone mali circa creaturam; sed solum pro nolitone miserie strictè sumptæ, quæ est peccatum, vel pœna debita; alioquin Doctor non respicit illam communem accommodationem, sed indicat quæstionem pertinere ad strictam acceptionem, tam iustitiæ ut esse potest in Deo, quam etiam misericordiae, ideòque quamvis accommodatè intelligantur Scripturæ de omnibus operibus Dei, sumpta iustitia, & misericordia latè: tamen id

non sufficit ad præsentem quæstionem, ideòque illud Psalm. 24. *Vniuersa via Domini*, & aliter explicantur ab alijs.

Aliqui intelligunt de iis, qui misericordiam consequuntur, & remissionis peccatorum, & vocationis ad fidem, & perueniunt ad cognitionem veritatis per Scripturas. Alij intelligunt de misericordia, qua data est lex, & aliæ Scripturæ Iudæis, in qua fit contestatio Dei, & futurorum. Basilii, & Theodoretus intelligunt misericordiam respectu pœnitentium, & iustitiam ut punit, vel præmiat. Cæterum tenendo explicationem Augustini in loco præmisso agitur de concursu illorum attributorum, vel certè affectuum ad scopum præsentis quæstionis, sumendo iustitiam & misericordiam propriè, ut inueniri possunt in Deo: ideòque Doctor ad resolutionem eius hoc sensu procedit.

6
Explicatio varia Scripturæ.

SCHOLIUM.

Ponit sex punitiones damnatorum in genere: due sunt per priuationem duplicis obiecti boni, scilicet honesti, & commodi; quarum prima dicitur obstinatio in peccato, secunda, damnatio, seu pœna damni. Aliæ quatuor punitiones fiunt per quatuor tristitias, quarum prima causatur à nolita priuatione honesti, seu peccato nolito, quatenus tollit immoderatè concupitum, diciturque vermis & remorsus. Secunda, à priuatione commodi, scilicet beatitudinis, & dicitur absorptiua. Tertia, à detentione ignis quasi diffinitiuè localiter, & dicitur incarcerationio. Quarta, à consideratione perpetua eiusdem ignis per intellectum, & dicitur cæcæcatio.

^d AD Quæstionem primò videndum est quæ sit punitio malorum. Secundò, si est à Deo. Tertio, si concurrat iustitia. Quarto, si misericordia.

Punitio malorum quæ sit. Natura intellectualis puniatur priuatione boni commodi, & honesti.

De primo, punitio est perceptibilis carentia boni conuenientis in natura intellectuali, vel perceptibilis præsentia mali disconuenientis in eadem. Bonum autem intellectuale in genere duplex est, bonum scilicet commodi, & bonum honesti. Bonum quidem vtile, quod ponitur tertium, ad alterutrum illorum reducitur, secundum quòd ad ipsum ordinatur, & licet quandoque in eodem concurrant rationes boni commodi, & honesti, ut in fruitione Dei in patria, imò generaliter omne honestum sit commodum, licet non è conuerso: tamen summum commodum est beatitudo, & esset commodum, licet per impossibile non esset honestum. Summum etiam honestum est charitas, & esset honestum, licet per impossibile non esset commodum: ergo in natura intellectuali est duplex punitio per priuationem duplicis boni. Prima vocatur malum iniustitiæ, siue culpæ, & potest dici obstinatio in peccato: secunda vocatur pœna damni, vel damnum, vel damnatio.

Nulla operatio propria naturæ intellectuali est ipsi disconueniens, secundum se, sed ut nolita, vel ut causa tristitia. Vide. d. 44. q. 2. Quadruplex tristitia in damnatis.

^e Malum disconueniens in natura merè intellectuali non potest esse aliqua operatio illius naturæ secundum se accepta: quia quælibet est conueniens, omne quidem intelligere secundum se acceptum, conuenit intellectui communiter, & omne velle voluntati: & similiter omne nolle secundum se acceptum, quia ita liberè habet nolle sicut velle, & etiam illi comparando hanc potentiam, operatio vnius non est disconueniens alij. Nihil ergo inuenitur ibi, quod sit posituum disconueniens tali naturæ, nisi passio distincta contra operationem, vel operatio disconueniens; non quidem secundum se, sed quia nolita: imò generaliter omne nolitum, positum tamen in effectu, causat tristitiam. Huiusmodi operatio nolita est immediata consideratio ignis, sicut dictum est priùs *distinct. 44. quæst. 2.* quæ est contra imperium voluntatis volentis liberè uti intelligentia sua ad applicandum nunc ad istud obiectum, nunc ad illud: determinatur autem intelligentia contra istud velle ex semper intensa consideratione ignis, per quod impeditur à perfecta consideratione aliorum obiectorum, ut dictum est ibi.

Tristitia autem in genere est ibi quadruplex, duplex de priuatione boni duplicis. vna quidem de priuatione boni honesti, siue gratiæ per culpam: tristatur enim de obstinatione

4

5

obstinatione sua in peccato, quæ est prima priuatio: vel saltem tristatur de peccato, quod commisit in vita, in quo nunc sine remissione derelictus est. Non quidem tristatur de hoc, vel illo secundum se, quia talis priuatio: sed quia demeritum respectu pœnæ damni; hoc est tristatur, non quia Deum offendit, sed quia commodo, quod immoderate appetit, se peccando priuat, & illa tristitia proprie potest dici *pœna vermis*, vel tristitia ex remorsu de peccato commissio; non quia peccatum, sed quia causa demeritoria respectu pœnæ damni.

Tristitia autem de carentia boni commodi, scilicet beatitudinis; vel non est nominata, vel potest dici *tristitia absorptiua*: quia eius desiderium maximè inest naturæ, & specialiter sibi sine fræno iustitiæ, derelictæ; eius perpetua carentia percepta, contristat totaliter absorbendo, vel nominatur pœna damni, vt sit constructio transitiva, id est, pœna de damno: nam vocando solant carentiam commodi, *pœnam damni*, constructio est intransitiua.

Duplex est autem tristitia de positio disconuenientie, vna de detentione ignis perpetua, tanquam diffinitiuè locantis: alia de detentione intelligentiæ in consideratione intensa ignis, vt obiecti; quæ duo positua, scilicet duæ detentiones, sunt nolita: & ideò disconuenientia, non sic, quòd destruant naturam potentiæ, cui in sunt: sed sicut est disconueniens graui esse sursum, & esset ibi triste, si esset ab eo perceptum: & illæ duæ tristitiæ de duplici detentione, possunt sic nominari *pœna incarcerationis* prima: *pœna excacationis* secunda, vt sit constructio transitiva accipiendo *pœnam* pro *tristitia*, & illud additum in genitiuo pro obiecto contristante. Sic ergo habemus in genere duas punitiones per priuationem duplicis obiecti boni, & quatuor per positionem quadruplicis tristitiæ, respectu quarum sunt causæ duo positua, scilicet duæ detentiones nolitæ, & duæ priuationes illæ nolitæ, & perceptæ.

Tristitiam damnat de peccato quatenus priuat eos bono concupito. Pœna vermis quid. Tristitia de carentia beatitudinis dicitur absorptiua.

In damnatis est duplex tristitia, prima est incarcerationis, secunda excacatio.

COMMENTARIUS.

⁷ **A**D quæstionem primò videndum est, &c. Diuidit quæstionem, prout *suprà* ad titulum est subnotatum; & in hoc primo articulo agit de punitione damnatorum; quoniam autem pœna, & tristitia, seu miseria consistit, vel in priuatione boni in creatura rationali, vel in præsentia mali, quarum vtraque est perceptibilis: ideò definit vtrumque membrum sub disinctione. Punio, inquit, est perceptibilis carentia boni conuenientis in natura intellectuali, vel perceptibilis præsentia mali disconuenientis in eadem, &c. Requiritur vt vtraque sit perceptibilis, quia mediante cognitione causat pœnam, & tristitiam, ideòque debet percipi à creatura rationali, in qua est tristitia, seu pœna ex vtraque causa.

Deinde, quantum ad primam pœnam, quæ consistit in carentia boni, diuidit bonum in honestum, & commodum, seu delectabile: ad alterum verò reducit bonum vtile, quod est mediū propter aliud nō propter se volitum. Vtrumque bonum tam honestum, quàm commodū possunt in eodem concurrere, licet respiciunt diuersam inclinationem voluntatis; de facto autem concurrunt in beatitudine, quæ est summum honestum creaturæ, & summum etiam commodū eiusdem, licet sub diuersa ratione vtrumque voluntatis appetitum satiant. Pœna correspondens est priuatio iustitiæ, quæ opponitur bono honesto, & obstinatio in peccato dici potest. Pœna correspondens bono conuenienti commodo, est pœna damni, vel damnum, vel damnatio. Loquitur de pœna, vt consistit in carentia boni iustitiæ, & sic præcisè est obstinatio in peccato, quæ est primaria miseria, & principalis in creatura rationali, ad quam sequitur etiā priuatio commodi, nempe beatitudinis, quæ commodum est.

⁸ **M**alum disconueniens in natura, &c. Declarat alterum membrum; in quo consistit pœna positiua ex malo disconuenienti, repetitis iis, quæ *suprà* differuit d. 44. q. 2. quæ ibidem declarata sunt. Dicit ergo nullam operationem absolutè sumptam esse disconuenientem naturæ merè intellectuali, vt Angelo, & animæ: quia omnis operatio est connaturalis his, & secundum inclinationem, quæ operatio versatur circa obiectum naturale ipsarum potentialium. Nihil ergo inuenitur, quod sit positivè disconueniens, præter passionem, aut operationem, non absolutè, sed quatenus infert passionem talem, quæ operatio ipsa est nolita, quia vniuersaliter omne nolitum positum in esse est natum causare tristitiā ex se, & in effectu in potetia suæ naturæ relicta.

In damnatis huiusmodi operatio nolita est derentio intensa intellectus in consideratione ignis; & idem dicendum de detentione Spiritus in igne, quæ potius est passio, quàm operatio. Tristitia autem ibi est quadruplex; duplex de priuatione boni conuenientis, tam honesti, quàm commodi; tristatur enim de peccato, quatenus est demeritum, quo priuatur bono. Tristitia non est in damnato ex affectu iustitiæ, cuius nullum habet, sed quia peccatum est, quo priuatur commodo, quod ardentè desiderat. Hæc pœna potest dici *vermis*, & *remorsus*, non quia peccatum, sed quia causa damni. Tristitia alia, quæ est de carentia boni commodi, rectè dicitur absorptiua: quia desiderium maximè inest naturæ sui commodi, quando non regulatur affectu iustitiæ. Pœnam tandem dupliciter dici posse asserit, nempe vt sit pœna de damno, id est, tristitia concepta de damno, vel vt ipsam damnum, & carentia boni conuenientis, ex qua oritur ipsa tristitia: Primò sumitur transitivè, secundo autem modo intransitivè. Duplex etiam est pœna sensus, nempe derentio in igne, vt loco, & carcere, & etiam detentionis in igne vt obiecto, de quibus satis dictum est d. 44. quæstione secunda, dubia quædam de pœna damni & sensus explicabimus *infra* d. 49. q. 7. & 50. q. 6.

Nulla operatio secundum naturam est disconueniens Angelo.

Redditur disconueniens ex nolitione & passioni.

Quadruplex tristitia in damnato. Prima ex peccato.

Dicitur vermis. 2. Tristitia absorptiua.

Diuiditur.

Duplex pœna sensus ex duplici derentione.

Primam punitiōem. ſobſtinationem, non eſſe à Deo poſitiuè, ſed tantum negatiuè, quatenus non remittit peccatum. Aduerte tamen peccatum ſecundum ſe non eſſe propriè pœnam infligam, ſed dereliſtam, ut loquitur Doct̃or. ar. ſeq. de quo dixi 2. diſt. 37. quæſt. 2. ſin. Secunda etiam punitio, ſcilicet pœna damni, eſt à Deo tantum negatiuè, Quatuor aliæ punitiōes ſunt à Deo poſitiuè, quia ſunt entitates poſitiuæ.

*An punitio
malorum
ſit à Deo?*

*Lib. 12.
Et 30 q.
vnic. & 34.*

*Deus eſt
cauſa ne-
gatiua pœ-
nae damni.*

*Deus eſt
cauſa de-
tentionis
damnati in
igne locali-
ter.*

*Deus deti-
net intelli-
gentiā dā-
nati in con-
ſideratione
intenſa
ignis.*

DE ſecundo articulo, prima pœna, ſcilicet culpa continuata ſine remiſſione, quæ continuatio poteſt dici obſtinatione ipſa, non habet Deum pro cauſa poſitiua: ſicut enim culpa quando committitur, inquantum culpa, non habet cauſam poſitiuam aliquam: ſic nec inquantum continuatur, ut culpa, & ut culpa eſt prima pœna, iuxta illud Aug. Conf. *Inſiſti Domine, & ita eſt, ut pœna ſit ſibi omnis peccator.* De quo dictum eſt ſecundo lib. diſtinct. trigefimaſeptima, quæſt. 1. & q. tertia. Hæc autem culpa ut continuata eſt à Deo, ut cauſa negatiua, ſcilicet non remittente, nec tamen eſt prima cauſa negatiua, ſed ipſa voluntas voluntariè continuans, eſt cauſa demeritoria eius, quod eſt Deum non remittere, vel ſaltem ipſa voluntas, quando commiſit hæc, demeruit, licet non ſemper poſt actum illius peccati, continuet. Secunda pœna ſimiliter cum ſit priuatio, non habet cauſam poſitiuam, ſed habet Deum tanquam cauſam negatiuam, quia non conferentem beatitudinem. Sed ad iſtud non cauſare eius, habet aliam cauſam demeritoriam in ſubiecto, ſcilicet culpam, propter quam dignus eſt iſtud commodum ſibi non conferri.

Duo autem alia nolita, ſcilicet illæ duæ detentiones ſunt à Deo, quia ſunt entia poſitiua, & per conſequeſ bona. Et quidem prima detentio eſt à Deo immediatè ſaltem ut perpetua, quia licet ignis detineat ſpiritum quali formaliter; non tamen effectiue locat eum, nec ſcilicet effectiue determinando ipſum ad iſtud ubi, nec prohibendo ab alio ubi, nec ipſe ſpiritus ſe locat ſaltem perpetuè. Deus igitur immediatè eſt cauſa illius detentionis diffinitiuæ perpetuæ.

Secundæ detentionis, ſcilicet intelligentiæ in conſideratione intenſa ignis, cauſa proxima, ſcilicet partialis, eſt ignis; Deus autem eſt reliqua cauſa immediata, quia ſecundum communem ordinem cauſarum, obiectum debet in agendo in intelligentiam alicuius habere cauſalitatem ſubordinatam reſpectu voluntatis eius: hæc autem non ſubordinatur voluntati ipſius ſpiritus, imò contra eius voluntatem mouet, tanquam immediatè ſubordinatum voluntati diuinæ. Quatuor ergo iſtæ tristiitiæ, cum ſint effectus poſitiui, ſunt à Deo, ſed omnes mediatè, ſcilicet mediante apprehenſione obiecti noliti.

COMMENTARIUS.

*IO
Art. 2.
De cauſa
pœnae.*

*Deus non eſt
cauſa poſiti-
ua obſtina-
tionis.*

*Voluntas cau-
ſa poſitiua,
& negatiua.*

DE ſecundo articulo, &c. Suppoſitis iis, quæ declarauit in primo articulo de pœnis damiatorum, proſequitur cauſam, à qua inſunt, & quomodo ſunt à Deo. Quantum ad primam pœnam, quæ eſt obſtinationis in peccato, dicit illius cauſam poſitiuam non eſſe Deum, ſed tantum negatiuam, quatenus non remittit. Cauſa autem demeritoria huius remiſſionis eſt ipſa voluntas poſitiuè, & etiam negatiuè: quia prius peccato demeruit Dei miſericordiam, & continuauit peccatum, vel actum, vel certè habitum; & ſic meruerit à Deo deſeri, & derelinqui in peccato. Hæc eſt aſſertio communis Theologorum, quam etiam docent in 2. diſt. 7. ubi Doct̃or quæſtione prima: quamuis D. Thomas 1. p. quæſt. 64. aſſignet etiam cauſam ex parte Angelorum, ex immutabilitate eorum, in modo operandi, quæ ibidem examinatur. Hic poſſet eſſe locus diſſerendi de natura, & cauſis, tam obſtinationis, quam obſtinationis, in via, & in pa-

tria: ſed potior locus eſt tractandi hanc quæſtionem ſuo loco in 2. diſt. 37. ad quam hanc quæſtionem remitto, de qua aliquid infrà dicendum erit. Videatur Auguſtinus lib. 5. contra Iulianum, cap. 3. epistoſa 105. *Non enim, inquit, indurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam, &c.* & tract. 53. in Ioannem, lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. Chryſ. homilia 3. in epistoſa ad Romanos. Damascenus lib. 4. ſid. orthod. cap. 20. Gregorius 5. lib. Moralium cap. 13. Iſidorus lib. 2. ſentent. cap. 9. qui eandem cauſam ſubſtractæ miſericordiæ, & deſertæ voluntatis prauæ, aſſignant obdurationis.

Dicit ſecundò ſecundam pœnam, quæ eſt priuatio beatitudinis, non habere Deum ut cauſam poſitiuam, ſed negatiuam, quia non conferentem beatitudinem ob demeritum creaturæ. Vtriusque ratio eſt, quia priuationis non datur per ſe cauſa poſitiua per inſluxum, ſed tantum negatiua per eius ſuſpenſionem. Aliarum duarum pœnarum, quæ conſiſtunt in poſitiuo, & na ſenſu.

*Deus cauſa
poſitiua pœ-
na ſenſu.*

Distinctio XLVI. Quæstio IV. 273

S C H O L I V M.

Declarat quàm iustè omnes prædictæ punitiones tam positivæ, quàm privativæ afficiant damnatos, explicando singulas optimè, metaphysicè, & moraliter, per exempla, ac comparationes ad præmiationem Beatorum. Quod ait n.9. per intellectum, & voluntatem præcisè meruisse bonos, & malos, tantum vult excludere actus necessarios à ratione meriti, quia actus aliarum potentiarum, ut subsunt bis, meritorij sunt, ut habet Doct. 2.d.42.q.4. et quodl. 18.a.3.

7 ⁸ **D**E tertio articulo, dico quod cum iustitia dupliciter accipiat in Deo, sicut dictum est *distinct. ista, quæst. prima*, in ista punitione non tantum est iustitia prima, quod scilicet concedet diuinam bonitatem sic punire: sed etiam secunda, quia hæc est quædam exigentia, vel iusta correspondentia pœnæ ad culpam. & hoc patere potest discurrendo per singulas punitiones prædictas. Prima quidem pœna non est infligta, nec posset iustè infligi, cum sit formaliter culpa, sed est pœna derelicta, sicut dicit Augustin. super Psal. quintum. vers. 4. *Cum punit Deus peccatores, malum suum non infert, sed suis malis malos relinquit.* quod intelligo de illa prima pœna, quæ est culpa derelicta, siue non remissa, vel desertio peccatoris in tali culpa, & hoc sicut dictum est esse à Deo in articulo præcedente, sic est iustè ab ipso: iustè enim derelinquit, vel non remittit: siue quia voluntas voluntariè continuè malè vult; siue quia usque ad terminum viæ permansit in peccato sine pœnitentia, quod tamen tempus erat sibi præcisè taxatum ad pœnitendum: siue tertio, quia peccavit in via, ubi demeruit sic derelinqui: iustum est quidem illum, qui continuat malitiam, à malitia per alium non liberari: nec hoc solum, sed qui potuit malitiam derelinquere, & adhuc habuit tempus præcisum sibi taxatum, nec in tempore illo corrigitur, sed perseverat in malo: iustum est ut tempore illo elapso deferatur illi malò. Tertio etiam, de quo minus videtur, si quis per culpam suam se præcipitat in impotentiam evadendi, non solum à se, sed etiam à quocunque, nisi ab illo, quem tunc offendit: iustè potest deferri in ista impotentia. sicut si quis se voluntariè proijceret in foueam, de qua non posset per se evadere, nec aliquo modo, nisi per adiutorium alterius, quem contemnit, & offendit in proijciendo se, iustè potest in illa fouea derelinqui.

An in punitione malorum currat iustitia.

Quomodo culpa dicitur pœna.

Iustissimè derelinqui damnatos in sua malitia exemplis declaratur.

8 ^h Hæc tria ad propositum satis patent, quia & damnatus continuè est in aliquo malo *velle*, ut videtur probabiliter; & usque ad terminum viæ permansit impœnitens, & in via offendit labendo in peccatum, de quo non potest evadere per se, nisi tantummodo disponendo se meritorie de congruo, & hoc pro statu viæ, quem totum sine tali merito infructuosè pertransit.

ⁱ Secunda etiam pœna sicut est à Deo, scilicet negativè, quia non conferente beatitudinem, ita iustè est à Deo, quia sicut bonum honestum iustè requirit ut pro ipso reddatur bonum commodum; ita peccatum privans honestatem, iustè requirit ut pro ipso reddatur privatio boni commodi, & ista correspondentia iusta privationis commodi ad privationem honesti, ordinat illam culpam, sicut potest ordinari malum: absolute enim est contra ordinem, & ideo non potest manere in toto, cum ordine illo, qui potest esse in toto stante illo, nisi aliquid adiungatur, quod ordo totius requirit adiungi. Exemplum, putredo in membro simpliciter est contra bonum ordinem corporis: quod si non tollatur, non potest stare melior ordo corporis, qui potest haberi illo stante, nisi apponatur aliquid aliud, quod secundum univèrsalem ordinem corporis correspondet membro putrido, videlicet aliquid, quod prohibeat communicationem illius membri ad alia membra talem, qualis esset si non esset putredo: pro isto Boëtii. 4. de Consolatione: *Infeliciores sunt improbi iniusta impunitate damnati quàm iusta punitione puniti*: nec mirum, quia in primo nullum est bonum, nisi naturæ, quod tamen viciatur per malum culpæ.

Pœnæ damni iustissimè esse à Deo declaratur.

Prose 4.

In secundo ultra bonum naturæ est aliquid bonum reformans culpam, scilicet iusta correspondentia pœnæ ad illam.

9 ^k In tertia pœna satis apparet iustitia exigentiæ, quia sicut bonis congruit ubi in corpore nobilissimo circumscriptivè, scilicet corporibus Beatorum, & diffinitivè Angelis bonis, tamen cum libertate ad aliud *ubi*, pro libito (quia gloriæ est posse uti potentia sua motiva ad quodcumque *ubi*, quia non repugnat gloriæ) sic iustum est reprobos

Quàm iustè d. tentio in igne instigatur damna- natis.

reprobos locari in corpore vilissimo, quod est terra, & ad illud limitari, ut priuentur potentia motiua, quia si possent, malè vterentur, propter malitiam voluntatis.

In quarta etiam est iustitia, quia sicut intellectus Beati determinatur ad videndum nobilissimum obiectum, essentiam scilicet diuinam, & concomitatur voluntas ad fruendum illo obiecto, stante tamen libertate considerandi alia obiecta, & amandi, quorum consideratio, & dilectio, non impedit istud bonum: sic intellectus mali determinatur ad intensè considerandum aliquod obiectum disconueniens, quia nolitum, & imperfectum, quia corporale: & voluntas ad nolendum aliquid positum in esse, quod est contristatiuum: & aufertur libertas considerandi, & volendi alia, per

Quia scilicet in his potentiis tantum est libertas, non negat tamen in actibus aliarum esse bonitatem & malitiam ut subsunt his, sed id docet 2. d. 42. q. 4. & quodlib. 18. art. 3. Additio.

quæ considerata, & volita, posset illa punizio diminui: & ratio tam in Beato, quam in istis est, quia per intellectum, & voluntatem præcisè meruerunt, & illæ sunt nobilissimæ potentie naturæ intellectuales, in quarum, per consequens, perfectione, vel imperfectione præcisè consistit perfectio, vel imperfectio talis naturæ.

In quatuor aliis pœnis, scilicet tristitiis, satis apparet iustitia, quia consummatio pœnæ requirit tristitiam. Si autem de hominibus damnatis post iudicium, loco secundæ detentionis ponatur ardere in igne, & in loco quartæ tristitiæ, ponatur dolor in appetitu sensitiuo; tunc est ibi iustitia ex correspondentia illius acerbis ad delectationem inordinatam, quam habuit in peccato.

1 Contra, mali ad malum non videtur habitudo, in qua sit bonitas. Præterea, saltem melius esset si primum malum tolleretur quam si eo manente, addatur aliud malum correspondens, sicut & quodlib. apparet in exemplo illo de membro putrido: vel simpliciter melius esset corpori expulso putredinis, quam quod prohiberetur commutatio illius membri ad alia.

Ad primum, falsi ad falsum est necessaria correspondentia, vel quod sic mali inhonesti ad malum incommode, est iusta correspondentia.

Ad secundum, dicitur quod vniuersum esse melius, requirit quod aliqua mala sint in eo, quod accipitur ab Augustino ad Enchir. cap. 11. Omnipotens melius iudicauit finire mala fieri, quia potens est de illis maiora bona elicere. idem cap. 11. mala eminentius finiata, eminentius commendat bona.

Et istud specialiter deducitur in proposito, quia finendo culpas, & puniendo eas, apparet in effectibus diuine iustitiæ, quæ non apparet, si nulla culpa finiretur. Hoc dicit Augustinus de Ciuit. 2. 1. cap. duodecimo, disparitur genus humanum, ut in quibusdam demonstraretur quid valeat misericors gratia, in cæteris alijs iusta vindicta. Neque enim utrumque demonstraretur in omnibus. Ista etiam commendatio boni ex malo iuxtaposito refertur ad gloriam Sanctorum, quibus Isaïa 66. dicitur: Egredientur & videbunt cadauera virorum, & erit ad satietatem omnis carnis. Iuxta illud Psalm. 37. Lætabitur iustus cum viderit vindictam: Et istud tractat Augustinus de Ciuit. 2. 0. cap. 2. 1.

Esset ergo negandum, quod melius esset vniuerso malum culpa tolli à malis, quia tunc tolleretur bonitas, quæ est in iusta punitione, quæ non potest esse iusta, nec bona, si omnis culpa tolleretur, nec exemplum illud de membro putrido valet: quia sicut melius esset illi corpori amoto putredinis, quam aresactio membri manente putrefactione: ita melius esset huic persone culpam suam tolli, & pœnam, quam istam duplicem priuationem cum tali maxima correspondentia manere in eo: quia utraque priuatio, & est in se mala, & isti mala, & magis mala, quam correspondentia huius ad illam sit isti bona: sed alia correspondentia est magis bona vniuerso, quam nullam talem esse in vniuerso: quia pluralitas graduum bonitatis facit ad perfectionem vniuersi: sicut melius esset Lunæ habere lucem Solis, si posset eam habere stante sua natura, non tamen vniuerso, quia tunc non essent omnes gradus luminarium in vniuerso.

m Contra hoc, nec natura suprema possibilis in vniuerso facta est, nec fiet, ut tenetur probabiliter, nec omnes gradus beatitudinis possibiles in natura beatificabili erunt in regno celorum: si ergo propter perfectionem vniuersi non faciet Deus omnes gradus bonitatis, qui non solum sunt vniuerso boni, sed in se boni, & habentibus boni, quia necessitas est, quod propter perfectionem vniuersi sit ista bonitas infima, quæ est in se malum, & habenti malum, imò ista est inferior quacunque quæ est in se bonum, & habenti bonum, imò melius esset omnes tales tolli, & pro eis dari bona, quæ essent in se bona, & habentibus bona, scilicet beatitudines. Istud excludit primam rationem. Non enim de malis, ut videtur, eliciuntur bona maiora, quam essent ista quæ priuantur per mala: punizio enim ista priuatiua, non est magis bona, quam charitas, vel beatitudo, quæ priuatur. Aliud, quod tangitur, scilicet quod malum conuenienter ordinatum, eminentius commendat bonum, vel quod commendatio bonorum eminentius non requirit illud, quod est malum. Quid enim est malum conuenienter ordinatum, cum omne idè sit malum, quia est contra ordinem?

10

11

12

Distinctio XLVI. Quæstio IV. 275

ordinem? Nec simile est de diuersis coloribus in picturis, quia quilibet color est aliquid positium immutatum visus suo modo: sed si pictor posset in uno loco dimittere vacuum, non propter hoc esset pictura pulchrior.

- 13 ⁿ Aliud de manifestatione diuine iustitiæ non videtur concludere: eminentior est enim actus etiam iustitiæ, permittere* bonum meritum, quàm punire meritum malum, imò infima iustitiæ est vindicare. Vnde actus eius nunquam debet esse medij electius, sicut in pramiatione, & commutatione: sed quasi cum quadam displicentia: & ille actus voluntatis minus est perfectus, quia ad hoc quod sit bonus, debet esse minus voluntarius: electio enim magna vindicandi magis crudelitas est. Modò non sequitur, non apparet iustitiæ diuina in actu infimo possibili competere iustitiæ: ergo non apparet: imò eminentius apparet in alijs actibus eminentioribus iustitiæ.

Quantum similiter de lætitiâ Beatorum, non videtur mouere, sicut enim secundum Gregorium Dialogo 4. Deus quia pius est non pascitur eruciati: quia iustus est, ab iniquorum ultione non sedatur. Ita multò magis Beato repugnat pasci cruciati, quod hoc attribuitur Deo præciè propter iustitiâ, quæ iustitiâ quandoque compellit iudicem ad vindicandum, vbi alijs non iudex compatitur punito: sed isto quod modò sint conformes iustitiæ, idè latentur de punitione malorum, siue Iudæ: nonne magis lætificarentur de eius glorificatione, si beatificaretur? Patet quod sic: nunc enim Petrus plus gaudet de beatitudine Linæ, quàm de damnatione Iudæ. Si autem Iudas beatificaretur, lætatur de glorificatione eius, sicut nunc de beatitudine Linæ, ista excludendo, & confirmando rationes illas sumptas ex dictis Augustini potest dici de quarto articulo, &c.

COMMENTARIUS.

- 11 ^{Art. 1.} ^{Conclusio.} DE tertio articulo, &c. Prima conclusio huius articuli est: in ista punitione damnatorum interuenire non solum iustitiâ latè sumptam, vt definitur ab Anselmo: sed etiam iustitiâ, prout respicit creaturam secundum existentiam, quæ iuste ordinatur culpa per pœnam. Hæc conclusio est de fide, & patet ex locis Scripturæ suprà allatis, & multis alijs, in quibus Dei iustitiâ commendatur. Probat Doctor discurrendo per singulas pœnas. Quantum ad primam pœnam non est inflicta à Deo, neque posset iuste infligi: quia Deus nequit esse author peccati, vt latè probatur in 2. dist. 37. vbi noster Doctor latè differit, probans Deum non esse authorem, & causam peccati. Non Deus volens iniquitatem tu es, Psal. 5. Odio sunt Deo iniqui, & iniquitas eius. Sap. 14. Omne excrementum erroris odii Dominus, & non erit amabile diligentibus eum, Eccles. 15. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris, &c. Habacuc 1. & multa similia. Vide Auranf. II. c. 23. Trident. Sess. 6. can. 6. cæterum in quantum peccator deferitur in sua iniquitate à Deo, sic peccatum eius continuatur, & permanens est pœna, quod probat ex Augustino in psal. 5. Cum puniit Deus peccatores, malum suum non infert, sed suis malis malos relinquit, &c.

- 12 ^{An vnum peccatum sit pœna alterius.} Circa hoc esse potest dubium, quomodo peccatum possit esse pœna, cum sit potius demeritum, ex quo inducitur pœna, & eius debitum per modum retributionis, quæ suo genere distingui videtur à demerito, cui correspondet, ac proinde D. Thomas 1. 2. quæst. 87. art. 2. Catechismus, & alij, Durandus in 2. dist. 36. Curiel, & Medina, in D. Thomam. Vasquez 1. 2. disp. 140. negant vnum peccatum esse pœnam alterius, à fortiori posse esse pœnam sui ipsius.

- Conclusio affirmatiua. Conclusio Doctoris docetur à Magistro in 2. dist. 36. vbi D. Bonauentura art. 2. quæst. 1. Richardus, Gabriel. art. 2. concl. 1. & 3. Patet ex Paulo ad Romanos 1. Tradidit Deus eos in passionem ignominie, &c. ad Thessalon. 2. Mittere illis ope-

rationem erroris. Apocal. 1. Qui in sordibus est, fordescat adhuc. Psal. 68. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, &c. Patet idem ex Patribus in præfata loca, & Augustino locis suprà citatis, qui vniuersim asserunt obdurationem, & obcecationem esse in pœnam peccati. Hæc autem contingunt peccando, & quatenus voluntas derelinquitur sibi ob peccatum commissum, vt patet ex loco Pauli citato: ergo potest peccatum esse pœna.

Confirmatur ratione, quia peccatum est maximum damnum quod potest euenire, & principalis miseria: ergo ea ratione, qua potest peccatum esse à Deo, potest esse pœna. Probat consequentia, quia ad pœnam nihil aliud requiritur, nisi quod sit disconueniens, & inuoluntaria patienti: sed peccatum est disconueniens: est etiam inuoluntarium, quia voluntas non vult, neque velle potest peccatum formaliter, quæ peccatum est, imò non vult peccatum quantum ad explicitum affectum, quæ peccatum, quia licet velit absolute subtractum ex affectu commodi, & delectabilis, tamen ex eodem affectu veller non esse peccatum propter incommodum, quod inde sequitur diuinæ comminationis, & pœnæ, & præterea propter dispendium, quod incurritur per ipsum peccatum ob turpitudinem peccati, cui repugnat conscientia, & lex, sicut qui proicit merces in mare, quamuis voluntariè proicit ad saluandam vitam: tamen secundum quid est inuoluntarius, ita vt in eo causetur tristitia, magis est repugnantia ad peccatum, quod neque formaliter, & explicite potest voluntas velle, sicut & potest proicere merces: ergo peccatum vt est damnum animæ, habet rationem pœnæ inuoluntariæ in eo gradu, quo non solum est damnum, & nocumentum simpliciter, sed etiam quæ causat tristitiâ, & inducit pœnam, & dispendium commodi, quod effeclat voluntas: sed sic est à Deo deferente peccatorem: & ergo pœna.

Dices non esse à Deo posituè, vel per modum causæ positivæ affligentis pœnam, quod requiritur ad pœnam, quæ est ordinatio culpæ ex iustitiâ. Contrà, hoc non requiritur ad veram rationem

13 ^{Peccatum quæ tale non est obiectum voluntatis.}

Habet rationem damni, & pœnæ.

Responsio,

Impugnatio, rationem

rationem pœnæ, quia sufficit voluntas permiffua, aut subtrahens bonum ex demerito, & ob demeritum peccatoris; quia sic pœna damni propriè est pœna, quatenus Deus subtrahit beatitudinem ob peccatum: ergo fimiliter Deus subtrahens fua auxilia, & fic derelinquens peccatorem ob peccatum commissum, verè punit pœna priuatiua, ex qua fequitur damnum, & triftitia, ac miseria in peccatore, quatenus ipsum, subtrahita misericordia, sine qua non potest liberari, ob peccatum sibi relinquit.

14 *Confirmatio.* Confirmatur fecundò, quia obcæcatio, & induratio sunt pœna peccati, vt omnes concedunt; sed eatenus præcisè sunt pœna, quatenus deferitur per subtractionem misericordiæ Dei quoad gratiam, & beneficium ob demeritum eius: ergo omne damnum inde resultans peccatori erit in pœnam peccati: ergo & peccatum, quod inde committit: & idem est de perseuerantia in eodem peccato; finis enim desertionis ex parte Dei est iusta retributio ob peccatum commissum in pœnam eius. Quod probatur ex scopo præsentis quæstionis, quia *Vniuersa via Domini misericordia & iudicium*: ergo desertio peccatoris erit ex altera harum; sed non potest esse ex misericordia iuxta superius dicta; ergo erit ex iustitia: ergo in pœnam, scilicet priuatiuam, de qua loquimur, per subtractionem beneficij ob peccatum.

15 *Obiectio.* Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententia. Obiiciunt peccatum non infligi à Deo, pœnam autem infligi ab eodem: ergo peccatum non potest esse pœna. Respondetur, concedendo antecedens pro prima parte, & distinguendo pro secunda: quoad pœnam positiuam concedo, quoad priuatiuam nego, si loquatur de inflictione positua, quæ fit per applicationem mali disconuenientis: priuatiua autem, quæ est pœna, & ex motiuo iustitiæ vindicatiuæ per subtractionem boni infligitur. Duplex autem potest esse in Deo, vel est de facto suspensio voluntatis respectu peccati: nam est permissio, quæ respicit generales regulas prouidentia eius, & est necessaria ad vsum libertatis ex parte creaturæ, & sic Deus proximè dicitur se habere, vt causa vniuersalis ad peccatum, qui concursus eius dicitur propriè permissio, & sic peccatum, vt est ex hac permissione, non est pœna à Deo inflicta: sed malum, quod ipsa creatura sibi accersit per libertatis abusum, qua repugnat imperio & voluntati Dei. Alia est suspensio voluntatis diuinæ, quatenus in pœnam peccati commissi subtrahit beneficium suæ misericordiæ, siue præueniens, siue liberans, quod necessarium est in euentu ad fugam peccati, siue per debitam penitentiam, si est incursum, siue per præuentionem ne incuratur; hic autem est actus iustitiæ vindicantis, & propriè dicitur desertio, aut derelictio peccatoris in malo, & propter malum; vnde peccatum nouum, aut continuatum, est ex ea tanquam pœna, quæ sequitur ex subtractione auxilij priuatiuè, non autem positiuè, sed ex demerito voluntatis prauæ, & derelictæ in suis iniquitatibus, & viis prauis, quod damnum incurrit ex suo demerito.

16 *Obiectio.* Obiiciunt fecundò, pœna est ad reparationem ordinis destructi per peccatum: sed hoc non conuenit peccato: ergo neque esse pœnam, &c. Respondetur, vel intelligi esse reparationem rectitudinis perditæ in specie per peccatum

tum: & hoc est falsum, quia nulla pœna damna-ti restituit ordinem hoc modo, seu rectitudinem voluntatis damna-ti in ordine ad se, vel etiam Deum, aut vniuersum; vel intelligitur quod sit reparatio ordinis in alio genere per satisfacionem legis, & iustitiæ, seu debiti, & sic minor negatur: quia sicut ob ingratitudinem reperti, & auferri potest beneficium ab ingrato, ita etiam ob ingratitudinem contemptæ legis potest Deus subtrahere fua beneficia, saltem superabundantia à peccatore, quod declarat talentorum parabola: nam ab eo qui non fecit fructum subtraxit Dominus talentum, & tradidit alteri, & declarat etiam comminatio illa Saluatoris: *Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructum.*

Obiiciunt tertio, de ratione pœnæ esse, vt noceat in aliquo pertinente ad integritatem, de ratione verò culpæ, vt noceat tantum in operationes. Respondetur, negando antecedens: quia pœna etiam consistit in operatione, neque ad eam spectat aliud quàm quod sit passio perceptibilis inconuenientis, vt patet ex Augustino variis in locis vt lib. 5. contra Iulianum cap. 3. lib. 3. de libero arbitrio cap. 17 & 18. lib. 1. Retract. cap. 9. de natura, & gratia cap. 12. Siue ergo pertineat ad actum primum, aut actum secundum, hoc malum, non refert: modò sequatur ex iustitia vindicante; nam sic est pœna damni, & pœna sensus, illa quantum ad priuationem, hæc quantum ad positiuam inflictionem mediantem operatione. Deinde, etiam subtractio gratiæ sanctificantis, & auxiliantis spectat ad actum primum, quæ subtractio est ob demeritum peccati.

Dices, peccatum non deprimit peccatorem, neque subiicit potestati eius, contra quem rebellauit per peccatum. Respondetur, omnino deprimere, & reddere obnoxium potestati vindicanti quoad omnem pœnam lege statutam, quarum vna est priuatiua, qua deferitur ob demeritum peccati, & sic maneat in illo fordescens, vel etiam accumulatur alia. Dices, pœna propriè peccato debita est illa, ad quam compelli potest peccator: sed ad peccatum nequit compelli; ergo nequit esse pœna. Respondetur, *compulsionem* intelligi posse dupliciter. Primò, vt ex iustitia, & in pœnam incurritur damnum; vel vt interuenit coactio prædominans voluntati repugnanti peccatoris, quæ sit merè necessaria. Secundo modo, spectat ad pœnam positiuam sensus. Priori modo ad pœnam priuatiuam subtracti boni, & misericordiæ deferendo peccatorem vt obnoxius est iustitiæ, prout lex decernit & hæc licet sit compulsio impropriè dicta, est dispendium incursum ob demeritum. Conclusionem admittit D. Thomas in præfati dist. 9. 3. & quæst. 1. de malo, & forrè reduci potest difficultas ad quæstionem de nomine, quia Magister, & Doctor cum cæteris, quos pro conclusione citauimus, intelligunt pœnam non in illa stricta acceptione, qua alij, vt condistinguitur à culpa, & merè habet rationem pœnæ.

Conclusionem positiuam declarat optimè Doctor, nempe iuste deferi peccatorem ob peccatum commissum, quod peccatum licet vt committitur, non habeat rationem pœnæ, sed demeriti, tamen vt derelicto peccatore, aut ob demeritum ipsum continuatur peccatum in actu, vel habitu, est pœna sui ipsius, vt præcessit per modum demeriti. iuste enim, inquit Doctor, derelinquit, vel non remittit peccatum Deus, siue

Quomodo pœna priuatiua est re-paratio ordinis.

17 *Obiectio.*

Solutio.

18 *Replia.*
Solutio.

Replia.

Solutio.

Reconciliatio sententiarum.

19

sue quia voluntas continuè malè vult; sue quia vsque ad terminum viæ permansit in peccato sine penitentia, quod tamen tempus fuit sibi præcisè taxatum ad penitentiam; sue tertio, quia peccauit in via, vbi demeruit sic derelinqui. Primum ergo est iustum, propter continuatam, & multiplicatam malitiam; secundum est iustum; propter contemptum penitentiae debitæ pro tempore viæ præscripto; tertium est iustum, propter temeritatem peccatoris, qui seipsum præcipit voluntariè in eum statum, à quo liberari nequit, nisi ab eo, quem contempsit, & offendit: ex viribus propriis nequit voluntas resurgere à peccato, & sic voluntariè redditur impotens, nisi per gratiam Dei misericordis, & sanantis, quem sicut contempsit, & offendit peccando, sic etiam iuste subtrahit ei misericordiam. Hic aduerto quomodo Doctor saluat necessitatem diuinæ gratiæ ad resurgendum à peccato, & causam præcisam impossibilitatis penitendi reducit in subtractionem gratiæ diuinæ ob demeritum: vnde euacuatur calumnia, quæ ei intenter dist. 14. quæst. 2. prout ibi etiam diluitur. Adducit etiam exemplum morale satis accommodatum, de eo qui se voluntariè in foueam præcipitat, vnde nequit exire sine adiutorio eius, quem se proiciendo contempsit, & offendit, à quo proinde iuste contemnitur.

20 *h* *Hec tria ad propositum satis parent, &c.* R. & ducit dicta ad scopum quæstionis, quatenus probet hanc poenam, quæ est peccati iustam esse in damnato, quatenus deseritur à Deo. Primum, quia damnatus est continuè in aliquo malo velle. Hoc patet ex illo Psalmi 73. *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper, &c.* & de Dæmone quidem dicit Ioannes in 1. Canonica cap. 3. *Ab initio Diabolus peccat, &c.* quod ita exponit Augustinus lib. 11. *de Ciuitate cap. 13.* Ab initio sui peccati, vel ex quo lapsus est semper peccare, & nullam habere, aut habuisse bonam voluntatem. quod etiam docet Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. de Dæmonibus vniuersim. *Omnes, inquit, illi præuicacatores Angeli, nec mala possunt unquam voluntate carere, nec poena; sed permanente in eis iniusta auersiois malo, permaneret etiam iusta retributionis aterna damnatio, & antè. Ac de Angelis quidem disposuit, & impleuit, ut si quis eorum bonitatem voluntatis perderet, nunquam eam diuino munere repararet, &c.* Et infra: *nullum Angelorum, ex quo ruina sua meritò è calo eiectionis sunt, bonam posse resumere voluntatem, &c.* Sic etiam patet ex communi lege de reliquis damnatis, quibus nulla est bona voluntas in termino, quia eam contempserunt in via, ad Gal. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum, &c.* nempe in via vbi est tempus concessum duntaxat, Ioan. 9. *Veni nox in qua nemo potest operari.* Ecclesiast. 9. *Neque opus, neque ratio, neque sapientia, neque scientia erunt apud Inferos, &c.* Prosper lib. 3. de vita contemplatiua cap. 12. dicit; ideo Christus ait damnatos ligatis pedibus, & manibus mitti in tenebras exteriores, quia in Inferno ubi nemo Deo consuetur, ætione priuantur, &c. Bernardus etiam epistola 253. dicit damnatos semper persistere in mala voluntate.

21 *Dubium.* Dubium est an detur causa, vel extrinseca vel intrinseca huius malæ voluntatis, & obstinationis in peccato actuali; ita vt necessariò semper damnatus habeat actum malum, & non liberè, per causam aliquam posituam necessitantem. Triplex

22 *Conclusio.* *Eximitur Doctor à sententia quæ est imputatur.*

potest in damnato volitio considerari. Prima, quæ est ad bonum naturæ, & dicitur naturalis, vt distinguitur à meritoria, & morali circumstantiata in genere moris, & honestatis. De tribus his differtur in 2. dist. 7. de obstinatione malorum Angelorum: quæstio autem communis est omnibus damnatis, vt sunt in termino, de quibus dicunt prædicti Patres semper esse in praua voluntate, & peccaminosa, ita vt nunquam rectè agant, etiam moraliter, de causa eius positua, & etiam priuatiua; variant Doctores. In primis citatur à modernis Doctor in 2. distinct. 7. quæst. vnic. quasi docuerit non solum posse habere aliquos actus bonos moraliter, quantum est ex parte principij: sed etiam habere de facto aliquos rectè circumstantiatis. Citantur etiam Bassolis, Tartaretus, Angles: in hanc sententiam. Alij dicunt Angelum destitutum gratia non posse aliquid velle supra seipsum; ac proinde necessariò semper inordinatè seipsum amat. ita Egidius in ead. dist. quæst. 1. art. 1. in fine, Valquez eandem sententiam defendit 1. part. disputat. 241. cap. 4. sed alia via quatenus efficaciam, & necessitatem gratiæ reducit ad cogitationem congruam necessitatem ad omne bonum morale. Alij aliter defendunt, nempe causam esse, quia priuatur concursu generali Dei, & necessariò ad actum bonum morale. Ita Marfilus in 2. d. 5. art. 3. post 4. concl. Palud. in 4. d. 50. quæst. vnic. Molon. 1. part. quæst. 64. art. 2. Alij reducant hanc impossibilitatem in causam posituam intrinsecam, nempe in habitum prædominantem voluntati damnati, cui resistere nequit, & semper inclinatem ad malum, qui habitus infunditur à Deo. Alij hanc posituam causam reducant in actum quendam necessarium, qui nequit suspendi à voluntate, & ita repugnantem actui bono, vt cum eo consistere non possit, & ad quem Deus necessitat, vel præueniendo, vel solus producendo voluntate passiuè se habente. ita Gabriel. quæst. 1. art. 1. Ocham. quæst. 10. & quodlib. 1. quæst. 14.

Alij denique dicunt causam posituam obstinationis esse primam electionem in Angelo, cui adhæret immobiliter, & necessariò; quia habet inflexibilem voluntatem, supposita electione prima: cum ergo sit mala, dicunt reliquas in virtute eius procedere, & sic necessariò esse malos. D. Thomas, 1. part. quæst. cit. art. 2. & in 2. distinct. 7. quæst. 1. art. 2. quæst. 24. de veritate art. 10. & 11. Caiet. 1. part. quæst. 64. art. 2. Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 95. & Richard. in 2. dist. 7. Quod si obiciatur hanc causam non inueniri in anima damnata: ergo quidquid ad obstinationem sufficit in anima damnata, sufficit in Dæmone. Respondet Caietanus non esse eandem rationem immutabilitatis in anima, & Angelo: tandem admittit etiam animam damnatam esse inflexibilem, & in primo instanti, quo separatur à corpore, peccare, & immobiliter inhærere tali peccato.

Dico primò, Doctorem non esse in illa sententia, quæ imponitur eidem à modernis, qui potius sententiam Doctoris amplectuntur, & alienam ab ea, quam docet, eidem imponunt. Quærit enim Doctor de triplici bonitate præmissa, naturali, meritoria, & morali, vtrum actus possit esse in Dæmone bonus aliqua bonitate ex his. De prima bonitate asserit Dæmonem habere actum de bono sibi conuenienti, vt

A A amando

Non est po-
tentia ad
meritum in
Angelo
damnato.

amando se, odiendo poenam §. de secundo dico, &c. Et quantum ad bonitatem meritoriam, distinguit hoc quod est *habere potentiam*, intelligi posse de potentia logica, aut reali: si de reali, vel intelligi de potentia ut est principium actus, vel ut est differentia entis, ut scilicet inclinatur ad actum, vel passivum ad actum tanquam ad formam, negat potentiam totalem ad actum meritorium in Angelo damnato; quia deest gratia, quæ non est in potestate eius, & requiritur ad volitionem meritoriam, cuius voluntas est principium tantum partialis. Negat etiam potentiam tanquam differentiam entis modo dicto; negat, inquam proximam, quia aliud comprincipium deest, & ulterius impedimentum peccati supponitur, quod non est in potestate voluntatis tollere. Negat etiam Logicam potentiam, non ex repugnantia simpliciter terminorum ab intrinseco, aut etiam ab extrinseco secundum potentiam Dei absolutam, quia Deus de potentia absoluta posset saluare damnatum, & dare ei gratiam, & cetera requisita ad actum meritorium; tamen habet repugnantiam ab extrinseco de potentia ordinaria. Secundum has acceptiones potentia logica, & moralis, quaerit §. *Restat nunc dicendum*, &c. An alteram, vel utramque habeant in ordine ad bonum morale, ita ut non necessarium, sed liberè, & ex electione peccent, vel potius necessarium etiam physicè habeant pravam voluntatem necessitate naturali?

24
Quæstio quæ
differit Do-
ctor.

Sententia
duæ quas im-
pugnat Do-
ctor.

Impugnatio
prima senten-
tiæ.

Impugnatio
secunda.

25
Conclusio
Doctores.

Hæc est quaestio, quam disputat Doctor, & præcisè ad eius scopum: idem primò adducit sententiam contrariam affirmantem intrinsecè, & positivè obtinationem habere causam in voluntate, per quam necessitatur necessitate naturali ad voluntatem pravam. Duplex autem causa assignatur, nempe prima electio prava, qua inordinatè Dæmones amaverunt se, ex qua provenit ut reliquos actus in eundem finem dirigat. Secunda adducitur ex eo quod in eis sit habitus perfectè malus in termino; & idem perfectissimè inclinatur in malum: nunquam ergo bene volunt propter primum, sed semper malè volunt propter secundum. Ad primam causam respicit sententia Aegidij, & D. Thomæ, & Richardi, quâvis ex diversis motibus, sicut & Ocham. Ad secundam spectat sententia aliorum, qui dicunt adimmi eis potentiam per habitum infusum à Deo, quam tenuit Holcor, & sequitur Aureolus: utramque impugnat Doctor. Contra primam, quia habent naturalia integra, ex Dionysio: ergo possunt, id est non repugnat, eis habere posse actum non malum. Idem probat ex remorsu, quem habent, qui ut sinit in peccato, præcisè, non videtur malus. Tertiò, quia nolle poenam ut disconvenientem sibi non est malum ex obiecto, nisi accedat circumstantia vitians.

Contra secundum probat, quia voluntas videtur ex libertate sua posse non velle, & nullum actum habere: ergo non videtur induci posse talis necessitas naturalis per habitum; deinde, quia omnis habitus debet inclinare ad aliquod determinatum obiectum: ergo voluntas ad aliud obiectum operari toto conatu, cuius actus non sit talis habitus. Tertiò, quia habitus nequit destruere naturam potentia, cum non sit ratio ipsi agendi, id est, totalis, sed virtus innata.

Hinc subsequitur conclusio §. *Quantum ergo ad istum articulum*, &c. *Videtur*, inquit, *posse dici quod non necessarium habent aliquem actum*, &c. id est,

necessitate naturali, de qua loquitur, quod deinceps declarat. Ac tandem concludit: *Mirum* Solum liber-
onim, inquit, videtur, negare potentiam naturalem *in natura illa eccellente, ubi non apparet aliquid, propter quod sit neganda: probabile est tamen quod lo damnato.* *secundum hanc potentiam non exeant in actum, propter vehementem malitiam, secundum quam magis probabile est quod agunt, quam secundum potestatem naturalem, secundum quam possint: in actum aliquo modo oppositos*, &c. Ex his verbis clarè manifestatur intentio, & scopus discursus Doctoris, quo intendit in ipsis manere libertatem arbitrij, & potentiam naturalem, de qua superius in præcedenti articulo: tamen usum rectum negat talis libertatis, sed semper malum ob vehementem malitiam. Quantum ad primum, discordat ab opinione, quam impugnatur, & quæ assertit non libertatem, sed necessitate agi Dæmonem in malum. In eo verò quod dicat non uti unquam sua libertate naturali in bonum, sed in malum, ob vehementem malitiam, convenit cum aliis. Patet hoc ipsum ex titulo quaestionis. *Circa istam*, inquit, *distinctionem 7. in qua Magister agit de confirmatione bonorum, & oblatione malorum: quaeritur unum: Virtum malus Angelus velit necessarium malè*, &c. Non quaerit an semper velit malè: sed an necessarium velit malè? Ideò postquam disse-ruit pro parte negativa rationes adducens, quibus suadet non solum posse malum Angelum bene operari, sed etiam id contingere in eventum: tandem pro parte affirmativa adducit illud Psal. *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper*, &c. *Sed hoc*, inquit, *non potest intelligi intensivè: ergo extensivè, ergo semper peccant*, &c. Cui argumento non respondet, ac proinde ab eo conceditur, ut patet ex verbis eius allegatis. Mox impugnat sententiam D. Thomæ, & Henrici, qui statuunt hanc necessitatem in naturali necessitate malè agendi, & volendi. Nescio ergo unde citetur Doctor pro prima sententia superius allegata, quam in tota quaestione non differt, neque ad scopum eius facit, quinimò contrarium admittit.

Hæc ergo est assertio Doctoris: *In Dæmone manere libertatem naturalem arbitrij, ita ut non necessarium necessitate contraria, aut contradictoria tali serio Doctori libertati peccet*. Secunda assertio eius est, *eum non vti illa libertate, siue ad bonum naturale, siue ad bonum meritorium, quod non est in eius potestate, ut optimè declarat, Neque ad bonum aliquod morale, sed semper peccare*: Rationes autem adductæ ab eo ad probationem primæ conclusionis, rectè probant illam; sed malè à modernis transferuntur in assertionem, quam non concludunt, & quam non intendit Doctor, aut forma discursus, nisi bona sit hæc consequentia: *Habet liberum arbitrium, seu potentiam naturalem agendi non malè; ergo non malè agit*, &c. Quæ consequentia neque in ipso viatore quidpiam probat, quantum ad euentum, & usum potentia in exercitio. Quid autem alij Doctores citati senserint, in hoc non est mei instituti nunc investigare. Quod superest, probabo primam assertionem Doctoris ex iis locis, quibus probatur damnatos tam Dæmones, quam homines damnatos semper malè velle.

Probatur autem sic: quia Scripturæ & Patres citati intelligunt de malo velle per malitiam, ut patet ex ipsis eorum verbis; sed repugnat esse peccatum, nisi ubi sit libertas non peccandi naturalis, quia fundamentum peccandi est libertas naturalis, sicut & non peccandi: ergo si Dæmon

26
Duplex as-
sertio.
Probatio
prima Asser-
tionis.
Ad peccatū
requiritur liber-
tas.

Dæmon semper malè agit, debet in eo saluari libertas naturalis, ex qua physicè, & naturaliter posset non peccare, & cuitabiliter, si vellet uti ea libertate. Hæc per se nota sunt in Theologia, & apud Morales, & apud Patres, ita ut non sit necessarium ea confirmare. Secunda Doctoris assertio patet ex locis citatis in commento.

27 *Dico secundo*, nullam ex prædictis sententiis assignare veram causam obstinationis, non prima ut declaratur ab Assertoribus, quia licet Angelus damnatus aut homo non possit sibi relictus ultra agere: tamen non inde sequitur quod peruersè semper circa se agat necessariò necessitate naturali, quia necessitas gratiæ subtractæ licet inferat lapsum in creatura, quæ sibi relicta nequit non deficere; tamen sicut gratia requiritur ad opera supernaturalia, vel moralia tantum, non verò ad merè naturalia, & indifferentia, quæ nulla lege prohibentur, neque ad opera eadem, quæ libera sunt, libertate naturali, sic non probatur causa obstinationis in malo, ita ut omnis operatio sit peccaminosa, quæ procedit liberè, & ad quam non datur de factò gratia neque requiritur. Quod si illa sententia loquatur de obstinatione habituali, & etiam actuali in peccato commissò in via, quatenus de eo non fuit penitentia, neque etiam displicentia in termino, quæ sit debita, aut honesta, rectè quidem assertit eam euenire ex subtractione gratiæ, quidquid ponatur ipsa gratia, an cogitatio congrua, an aliud, quod in suum locum relinquo. Cæterum sufficit ostendi per hoc non dari causam adequatam obstinationis, qua damnatus semper peccet in omni suo actu.

Non rectè assignari causam obstinationis ab aliis.

Ad opera indifferentia, & merè naturalia non requiri gratiæ.

28 *Secundo* nou rectè assignatur causa ex parte priuationis concursus generalis Dei, ut secunda sententia docet, quia & gratis hoc dicitur, & sine vlla probatione, aut necessitate. Deinde, est falsum; quia & tollit libertatem naturalem ad malum, & repugnat diuinæ bonitati. Primum probatur, quia dato quod voluntas non possit suspendere omnem actum, quod etiam concedunt qui negant puram omissionem possibilem esse in voluntate; dato etiam quod non habeat concursum, nisi ad malum, necessitatur etiam hîc & nunc ad exercitium alicuius actus mali, suppositis præmissis, quia nequit suspendere actum omnem, quem non potest, neque in actum nisi in vitium: ergo necessitatur necessitate exercitij ad malum saltem vagè, quod est inconueniens.

Tollit libertatem.

29 Probatur etiam idem ex parte Dei, quia ut ipsi fatentur nequit Deus necessitare voluntatem per habitum, & actum necessitantem ad malum, quia hoc repugnat eius bonitati, & esset author mali, quod nequit dici: sed idem sequitur ex suspensione concursus generalis ad omne bonum, concurrendo præcisè ad malum: ergo, &c. Minor probatur, quia in sententia negante libertatem esse radicaliter in voluntate, ita se habet voluntas in eo statu, sicut habitus aut actus determinatè inclinans ad malum, quia voluntas subtracto omni concursu ad bonum, necessariò inclinatur ad malum. Deinde, quidquid dicatur de modo libertatis in voluntate saltem Deus vellet in eo casu, & intenderet per se peccatum, quod probatur; quia suspensio omnis concursus Dei ad bonum per medium iustitiæ dirigitur ad peccatum, tanquam ad pœnam inconueniens.

*Constituere-
tur Deus au-
thor peccati.*

Scoti Oper. Tom. X.

tentam: sed neque sic Deus potest velle peccatum, quia repugnat suæ bonitati sic velle peccatum, quod neque ab intrinseco, neque ab extrinseco potest honestari: ergo, &c.

Dico tertio, quod alij tres modi non saluent obstinationem per continuationem, & multiplicationem peccati in eo statu, quia primus qui ponitur per habitum necessitantem voluntatem ad malum, facit Deum authorem peccati, & manifestè tollit libertatem requisitam ad peccatum, ita ut cum tali habitu prædominante repugnet inesse peccatum, quod perinde etiam dicendum est de actu necessario sic determinante ad peccatum. Deinde non potest capi quomodo habitus aliquis necessitet voluntatem in genere ad peccatum quodcumque, nisi detur obiectum eius in genere, quod includeret per se omnem malitiam, quod est inopinabile; vltius nequit habitus necessitare ad peccatum formaliter, cuius non datur causa positiua, neque prosecutio, neque potest esse obiectum specificans actum. Accedit, quod repugnet dari habitum in voluntate, qui eam sic necessitet; quia nequit tollere modum eius connaturalem operandi liberè. De actu similiter necessario eadem rationes sunt, quia ille actus esset à Deo, alias intermittere posset à voluntate. Vltimus modus rectè impugnatur à Doctore præfato loco ad initium quæstionis, ad quem locum remitto longiorem huius quæstionis tractatum.

Dico quarto, causam priuativam huius obstinationis esse Deum, quatenus deserit damnatos; positiuam verò esse peruersum usum voluntatis deordinatæ, & sibi relictæ, quæ licet prædita sit libertate naturali, nunquam ea vititur, nisi inordinatè ad commodum, contempto affectu iustitiæ; causa autem demeritoria est peccatum commissum in via. Hæc omnia tradit Doctor & hîc, & loco citato. Videatur etiam in *dist. 37. lib. 2. quæst. 2. & 3.* videantur etiam quæ suprà diximus *dist. 44. quæst. 2.* de peruersa voluntate damnati, quæ peruersitas consistit in complacentia inordinata commodi, & sui ipsius, ex qua oritur duplex auersio inordinata; altera à iustitia, & rectitudine, inquantum lege repugnat tali affectui, & fini, cui adhæret voluntas inordinata; secunda autem ad omne malum contrarium auersio, ut ab omni pœna mali, harum radix est prima conuersio peccatoris damnati, qua seipsum inordinatè amat, & ad hunc finem omnia refert inquantum volita sunt ab eo, vel positiuè, vel priuatiuè; positiuè quidem inquantum ex toto affectu adhæret; priuatiuè inquantum nihil aliud vult, aut non vult, nisi ex affectu sui commodi prædominante. Præter ergo causas præscriptas non est exquirenda alia; quia libertas electionis necessariò est saluanda iuxta scripturas allegatas, ad hoc ut velit malè moraliter, & peccaminosè, de quo genere mali, & obstinationis in ipso loquitur Scriptura: *Superbia eorum, qui se oderunt, ascendit semper*, &c. *Diabolus ab initio peccat*, &c. Perpetuitas etiam peccandi habet causam necessariam, non physicè sed moraliter, & in euentu, in statu damnationis, nempe peruersitatem voluntatis, quæ sibi relicta sequitur affectum vehementem commodi, & ipsi prædominantem pertinaciter, cui accedens ex diuina iustitia desertio eius complet causam integram obstinationis in malo peccati, & necessariò moraliter eam inferens, non

30
3. *Conclusio.*

*Alij modi
impugnatur.*

*Nō necessa-
ri vcluntatē
per habitum.*

31
4. *Conclusio.*
*Causa priua-
tiua obstina-
tionis.*
*Causa posi-
tiua.*
*Causa demer-
itoria.*

*Dispositio
voluntatis
damnata.*

*Necessitas
moralis pec-
candi in Da-
mone.*

physicè, & naturaliter. Quamuis ergo in eo statu sit naturalis libertas ad bonum naturale saltem, eius nullus est usus ad illud bonū, licet necessaria sit ad saluandam libertatē requisitam ad prauam electionem. Accedit etiam ad hanc obsecratio intellectus derelicti, & obsequentis semper vehementi cupiditati prauæ voluntatis. Quamuis autem concipiat intellectus damnati principia quædam practica, & conclusiones necessarias: tamen ea concipit magis speculatiuè, quàm practicè, ex quo conceptu magis augetur eius pœna, & vermis, & confusio: ideòque veritatem earum odit potius, quàm affectat; ita vt omnia ipsi vententur in pœnam, & opprobrium sempiternum, & cooperentur in miseriam, & malum.

32 Hanc ferè sententiam docet Gregorius in 2. *distinct.* 7. nisi in eo quod reducat causam positivam in acerbiteriam pœnæ illius status, nempe sensus, & in desperationem, tanquam in causam positivam, ex qua semper volunt malè: cæterum licet pœna, & desperatio plurimum promoueat voluntatem sic affectam: tamen non sunt prima radix vnde perueritas voluntatis oritur: quia in animabus iustis in Purgatorio proculdubio est pœna acerbissima, tamen non est perueritas voluntatis, sed tolerantia voluntaria. Non sufficit ergo pœna etiam damnatorum, ad inducendum illum secundum effectum, nisi respectuè ad voluntatem inordinatam, & immerfam in affectu inordinato commodi. Desperatio præterea oritur magis ex subtractione diuini auxilij in sempiternum, & derelictione eorum à Deo in eo statu quantum ad culpam, & pœnam. Eandem sententiam tenet re ipsa Molina 1. *part. quest.* 64. *art.* 2. *disp.* 2. Valentia *quest.* 15. Mald. in 2. *distinct.* 6. *disp.* 13. Sotus in 4. *distinct.* 50. *art.* 4. & 5. & magis concordat Scripturis, & Patribus, prout agunt de oblatione in via, & in termino, & maior etiam inde refultat miseria damnatorum, quatenus ita sua voluntate, & electione semper in malo culpæ, quæ est maxima miseria, voluntur, vt nunquam velint nisi malè, quàm si ex defectu libertatis essent tantum in malo materialiter sumpto, quod non esset peccatum ex defectu libertatis. Longior dissertatio huius spectat ad materiam de peccatis: & ad prædictum locum de induratione demonum: sufficiat pro nunc brevis hæc resolutio.

33 *Secunda etiam pœna sicut est à Deo, &c.* Docet negationem beatitudinis, quæ est secunda pœna, esse à Deo priuatiuè & iustè. Probat, quia sicut bonum honestum, seu meritum, iustè requirit vt pro eo reddatur bonum commodum: ita etiam peccatum priuans honestate iustè requirit, vt pro ipso reddatur priuatio boni commodi, & ista correspondentia priuationis commodi ad priuationem honesti ordinat culpam, sicut potest ordinari malum; nam secundum prouidentiam vniuersalem, qua regulatur totum, nihil manet inordinatum, sine debita correspondentia ad totum, & reliquas partes, & ad Deum, prout secundum iustitiam, & misericordiam gubernat creaturas rationales: ita etiam neque bonum sine ordine suo permanet, neque malum etiam sine debita correspondentia, qua debet ordinari sicut membrum putridum, quod corruptum totius, nisi separetur, aut ita ordinetur nè possit sana inficere, ita etiam

debet esse aliquis ordo in vniuersitate creaturæ, qua separatur reprobis in termino ab electis; hic autem ordo est per pœnam, qua priuatur communione electorum in gloria, & per quam exclusionem reformatur culpa secundum iustitiam, ne maneat impunis, vnde Boëtius prola 4. de Consolatione, *Infeliciores sunt improbi iniusta impunitate damnati, quàm iusta punitioe puniti, &c.*

In primo, inquit, est tantum bonum naturæ, sed vitiatum per culpam, quod est esse bonum commodi, & secundum quid, quia contra dictamen rectum, in secundo est bonum naturæ, scilicet vniuersalis, quatenus ordinatur culpa per debitam pœnam. Vnde Augustinus de correptione, & gratia cap. 10. *Saluberrimè, inquit, confitemur quod rectissime credimus Deum, Dominumque rerum omnium, qui creauit omnia bona valde, & bona ex malis exoritura esse præstitit, & scinè magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere etiam de malis benefacere, quàm mala esse non sinere: sic ordinasse Angelorum, & hominum vitam, vt in ea prius offenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset sua gratia beneficium, insititque iudicium, &c.* Similia habet Enchirid. c. 11. Sicut ergo in omni rep. benè ordinata secundum iustitiam commutativam, & distributivam, sine quibus, neque resp. ordinari potest, prout nequit esse sine lege & societate per eam directæ; sic inter creaturas rationales non potuit communio, & societas institui sine lege, ac proinde etiam sine iustitia distribuentem pœnas, & præmiū: nam eo ipso quod hæc membrorum societas in libero usu arbitrij fundatur iuxta communionem affectuum officiorum, & beneficiorum, debuit etiam reduci in ordinem per institutorem seruata lege, & ordinatis operibus creaturæ in esse meriti, & demeriti, consequenter per præmium, & pœnam, ita vt exorbitante aliquo membro à bono libertatis, & regulæ, & legis, non inde defineret ipsa vniū corporis, aut compago quæ est per legem, sed ordinaretur per iustitiam vindicantem, & restituentem debitum per satisfactionem pœnæ, vel potius satisfationem, & qui bonitatem institutoris, & legis contempsit, sentiret etiam iustitiam, per quam in ordinem redigitur, & segregatur à bono communi, qui ipsum contempsit. Sicut ergo liberū arbitrium in creatura rationali concessum à Deo fuit supremum bonum post essentiam, & quo solum operari posset ad finem, & hoc liberum arbitrium regula destitutum ex se fallibile erat; ideò etiam necessaria fuit lex, quæ regularer; necessaria etiam ordinatio in ipsis operibus, quo malum à bono ordinaretur respectuè ad finem proportionatum cuique, quæ ordinatio haberetur per iustitiam. Inde est quod ad bonitatem Dei, & naturæ spectet discretio bonorum, & malorum secundum finem præscriptum iustè, per quem ipsa opera ordinantur, & personæ secundum opera, cum personarum non sit acceptor Deus. Ex quibus patet iustitia pœnæ, qua priuatur malus bono commodi, quod prætulit inordinatè bono iustitiæ.

35 *Tertia pœna iusta est.* Tertia pœna, &c. Ostendit tertiam pœnam esse iustam, nempe carcerationis, per oppositum ad locum, & libertatem competentem electis; libertatem, inquam, quantum ad potentiam, qua malè semper vteretur damnatus si ei permitteretur.

In quarta etiam pœna ostendit esse iustitiam, de qua pœna, quantum ad ea, quæ obiciuntur ab aliis, actū est. d. 44. q. 2. ostendit eius cōgruitatem, &c.

34

Societas instituta inter creaturas rationales.

Iusta retributio, & ordinatio operum.

Tertia pœna iusta est.

Quarta pœna est iusta.

& medium iustitiæ, prout in ea reperitur; ex his autem pœnis resultant ordinatè tristitiæ pœnales, & quòd maiora sunt peccata, eò etiam pœna est maior, quia detentio, licet in igne, phisicè loquendo, esset æqualis, tamen non æqualis repugnantia voluntatis, quæ habet illam detentionem nolitam, non solum quia repugnat eius libertati; sed quia infligitur ob peccatum hoc, & illud, in quo complacet voluntas, ex qua complacentia, oritur repugnantia maior eius ad pœnam iniunctam; quæ pœna est formaliter: & idem dico de detentione intellectus in perpetua ignis consideratione. Quamuis ergo hæc ipsa incarcerationis, & detentio vtrique sit etiam diuersa iuxta mensuram peccati, adhuc est diuersa ex affectu vehementiore, & repugnantia voluntatis, qua refugit pœnam, sicut condelectat magis in peccato. Præterea subdit ibi ad calcem, quòd si in hominibus post iudicium ponatur ardor ignis, & dolor in appetitu sensitivo, dicit pœnam proportionari ita culpæ, quòd non erit maior in anima post resumptum corpus, quam fuerit in eadem ante corpus: quia etiam ut separata fuit, recepit pœnam condignam; si autem illa pœna post resumptum corpus quoad aliquid mutabitur in aliam ex ipso corpore sensibilibiter ardente, seruabitur debita, & proportionata retributio.

Inæqualitas pœna.

Æqualis est pœna in anima ante, & post resumptum corpus.

36
Additio.

Responsio ad primam obiectionem. Pœna correspondet culpa.

Declaratur illa correctio.

Exemplum.

¹ *Contra, mali ad malum, &c.* Hæc additio in fine remittit solutionem obiectionum in ipsa ad sequentem articulum, in quo tamen non respondetur in specie ad eius rationes; unde apparet esse additionem, licet æquialenter habeatur eius solutio ibi, & ex præcedentibus. Obicit ergo primò, mali ad malum non esse habitudinem, in qua sit bonitas. Secundò, obicit quòd, melius esset malum peccati tollere, & consequenter etiam malum pœnæ correspondens: ut patet in exemplo supra allato. À Doctore de membro putrido: quia simpliciter melius, esset corpori tollere in vniuersum putredinem membri infecti, quam prohibere eius communicationem reliquis. Ad primum responderetur, mali pœnæ ad malum culpæ esse iustam correspondentiā, & bonum secundum iustitiam; quin etiam secundum misericordiam, ut patet ex sequenti articulo. Negatur ergo antecedens. Ad secundum bene responderetur ex Augustino prout citatur in littera, quia non solum melius est vniuerso malum pœnæ correspondere malo culpæ, ita ut nihil maneat in vniuerso non ordinatum, siue quoad intrinsecum bonum creaturæ, siue quoad extrinsecum finem eius; quod intrinsecum bonum creaturæ quantum ad societatem necessaria est ex parte Dei instituentis, per quam subiiciatur Monarchiæ & Creatori suo, & per quam etiam ordinentur inter se, & ad commune bonum ipsa membra, velut in corpore politico: hoc autem bonum commune est finis statutus creaturæ rationali, ad quam carceræ creaturæ sunt ordinatæ: ex parte autem creaturæ suppositæ lege, & mediis eius, & ipsa societas requiritur liberum arbitrium, quo possit male, vel bene vti; quòd si bene, remuneratio sequitur; quòd si male, debitorum manet legi, & pœnæ legis, atque adeo iustitiæ. Sicut ergo in Hierarchia naturali debitus ordo existit, ut nulla potentia passiva sit, quæ non ordinetur per virtutem causarum, ita etiam in politica morali requiritur, ut nullum sit debitum, quin vltimatè ordinetur per id, quod ei correspondet.

Scot. Oper. Tom. X.

ex lege: peccato autem debetur pœna: ideòque bonus ordo vniuersi exigit talem pœnam infligi in termino, quo creaturæ vniuersus motus reducit in suum finem, & ad terminum præfixum, & quietem.

Hoc idem exigit finis extrinsecus creaturæ, quia vniuersa propter seipsum operatus est Deus, cuius opera sunt perfecta omnia; finis autem creationis fuit manifestatio diuinæ bonitatis in substantia, & in attributis, eiusque communicatio creaturis. Non minus competit Deo ostensio suæ misericordiæ, quàm etiam iustitiæ, vel inquantum Legislator est, vel inquantum Iudex vel inquantum Creator rerum; ea ergo ratione debuit, & congruit institui ab eo creatura rationalis, ut etiam esset manifesta in ea sua bonitas, quantum ad vtrumque attributum, quorum operatio, ut dictum est superius, est coniuncta; debuit ergo iustitia eius extendi ad peccatum, & demeritum in termino, neque aliter extendi potuit, nisi inquantum vindex peccati per pœnam debitam; hinc ergo patet bonum vniuersi tam intrinsecum, quàm etiam extrinsecum exigere punitionem peccati, quod requiritur etiam ad ostensionem suæ omnipotentiae, ut dicit Augustinus, quæ non solum ex bonis bona, sed etiam ex malis bona facere potest.

37
Idem declaratur extrinsecus creaturæ. Finis creationis. Manifestatio diuinæ bonitatis.

Ostensio diuinitatis.

Ostensio omnipotentiae.

38
Obiectio.

^m *Contra hoc, nec natura suprema, &c.* Obicitur contra solutionem, quæ fundatur in verbis Augustini citatis, & perinde etiam vrger solutionem datam, ac doctrinam, quatenus reducit ad finem ostensionis diuinæ bonitatis. Vis rationis est in hoc: non derogat huic fini ostensionis diuinæ bonitatis, quòd natura suprema, possibilis non sit creata, in qua magis eluceret diuina bonitas, quàm in inferioribus; neque etiam fiet ut probabiliter tenetur, neque omnes gradus beatitudinis possibiles erunt in regno cælorum, qui non solum vniuerso essent magis bonum, sed etiam in seipsis: ergo ad bonum vniuersi, seu ad ostensionem diuinæ bonitatis, non requiritur illa bonitas, & consequenter magis bonum esset vniuerso tollere, & pœnam quæ est infimum bonum, & simul etiam peccata, & dare beatitudinem, & gratiam, quæ sunt in se simpliciter bona habenti, & vniuerso; non enim de malis eliciuntur bona maiora, quàm essent illa, quæ priuantur per mala: quia punizio illa priuatiua non est magis bonum quàm gratia, & beatitudo quæ priuantur.

Respondetur primò, negando antecedens quoad vtramque partem, quia probabilius est, Deum creasse speciem possibilem perfectissimam: quamvis de hoc sit controuersia, quæ non est huius loci. Quoad secundam partem etiam beatitudo Christi, & gratia est in termino perfectionis, ita ut à Deo intensiue perfectior non possit creati, ut tenet Doctor in 3. d. 14. q. 3. & 4. ostendit ergo Deus bonitatem quantum ad summum intensiue, quantum est ex perfectione creaturæ quoad speciem, quantum ad gradum etiam gratuitum, gratiæ, & gloriæ loquendo extensiue, & sic ratio assumpta est falsa.

Dato etiam opposito, prout alij docent transeat antecedens, & negatur consequentia, quoad primam, & secundam partem; quia ex parte vniuersi sicut est corpus heterogeneum, & distinctum per diuersa membra in quantum diuinæ bonitatis ipsis communicatur, ad ipsum spectat, & supremum, & infimum, & medium, quæ

39
Responsio.

Gratia, & gloria Christi est summa possibilis.

40

Perfectio vniuersi modo attenditur.

in æquali gradu, & perfectione non possunt participare bonitatem sui Creatoris, neque eodem modo concurrere ad compagem corporis, ut patet etiam in corpore humano, discurrendo per singula eius mēbra, sine quibus corpus integrum non coalescit, licet vnum altero sit necessarium magis, & perfectius. Ad perfectionem vniuersi, & finis ostensionis diuinæ bonitatis: quoad sapientiam, potentiam, iustitiam, & misericordiam, suppositis iis, quæ in priori responsione dicta sunt, licet requiratur ut species attingat finem suum perfectè, non requiritur ut singula eius supposita eundem finem in effectu attingant; quia diuina bonitas, eiusque ostensio sufficienter, quantum ad communicationem sui per gloriam, & gratiam, habetur in electis Angelis, & hominibus. Quod verò aliqua supposita non attingant finem ex propriæ libertatis (quæ libertas spectat ad bonum necessarium vniuersi, ut sit perfectum) abusu, & contemptu legis, quæ ducit ad finem, spectat ad bonum vniuersi, ut permitta libertate, & malitia, etiam in iis seruetur ordo conueniens iustitiæ, ob contemptum finem, legem, & legislatorem, quæ est specialis diuina bonitas, quæ etiam in malis elucet, & non habet sui manifestationem in bonis: ergo eo ipso, quo spectat ad bonum creaturæ rationalis, ut per legem, & media ordinetur ad finem, ita etiam spectat ad idem ut opera eius secundum debitum ordinem iustitiæ retribuatur, siue bona, siue mala. Iustitia enim vniuersalis in Deo, ad sui manifestationem requirebat ex secundario fine, ut præuiso peccato, ordinaret peccatum per penam. Deinde, congruit etiam ut voluntas creata libera, & fallibilis, per quam homo ad finem ordinatur, statuta lege, alliceretur per præmium, teneretur per exitium, & penam à malo, ad sequendum bonum, & inquirendum finem, ad quem est ordinata.

Ad id quod sequitur, nempe magis bonum esse gratiam, & gloriam, quam bonum sit vniuerso permissio peccati, & pœna ordinata; distinguo, quantum ad bonum particulare huius, aut illius, quod non debet respicere legislator, aut princeps in politia, nisi ut reducat ad bonum commune, transeat; quantum ad rationem boni communis & ordinis, negatur assumptum: & patet ratio ex dictis; quia bonum ordinis, in quo consistit ipsa societas tanquam in ratione formali, per quam reducat ad finem boni communis, est magis bonum simpliciter, & magis debet attendi à p̄ncipe, quam particulare huius, aut illius membri, sicut ergo institutio facta est creaturæ rationalis, & societatis, non ut otiosa esset, sed ut ad finem per opera conaretur progredi: ita etiam ordinauit ipsa opera secundum debitum ordinem iustitiæ, eo modo, quo salua libertate ordinati debuerunt: unde admonitio legis comminantis malum pœnæ, magis conducit ex se ad finem perquirendum, quam si nulla peccatis pœna statueretur. Et licet illa admonitio in peruersis non sit efficax, tamen in bonis plurimum sollicitat obseruantiam legis: malis autem qui seipsos per opera segregant à societate bonorum, & sine constituto, valet ad effectum iustitiæ diuinæ ostendendum, & hinc negatur reliquum quod sequitur in illa ratione:

42. Obiectio. Aliud de manifestatione diuinæ iustitiæ, &c. Hic impugnatur secunda ratio adducta ex Augustino, de manifestatione diuinæ iustitiæ. Ratio est talis: quia in præmiatione bonorum etiam

nentior est actus iustitiæ prætermittere meritum bonum (forte præmiare meritum bonum, quia hoc magis facit ad scopum discursus, quatenus insinuat iustitiam Dei magis manifestari ex præmiatione boni, quam ex punitione mali, ac proinde hanc punitionem non esse necessariam ad ostensionem iustitiæ; contra Augustinum loco præmisso) quam punire malum, quia infima iustitia est vindicare: unde actus eius nunquam potest electius esse, aut per se volutus in ratione medij. Vindicatiua verò sit cum quadam displicentia: quia ad hoc ut sit bonus, debet esse minus voluntarius: electio enim magna vindicandi magis est crudelitas: unde non apparet iustitia diuina in infimo actu iustitiæ, quia in eminentioribus actibus magis apparet. Respondetur utriusque actum æquè conuenire principi, & legislatori ex motiuo boni communis, quod primariò intendit: quamuis enim intendat, ut dixi, primariò bonum commune, intendit etiam media necessaria secundum legem, & supposito statu, in quo boni & mali commiscetur in republica, quos ordinari conuenit per iustitiam, ut finem inducit intentum sollicitando bonum, & amouendo malum ex motiuo boni, & utrumque per se includit medium iustitiæ, à quo specificatur, & rationem debiti, prout in re ipsa fundatur.

Differentia autem eorum est ex obiecto materiali, non formali in genere: quia sicut præmiatio ordinat debitum meriti secundum legem, ita vindicatiua debitum demeriti, ad satisfactionem legis violatæ, quod legislator intendit. Quod verò debitum hoc respiciat iustitia vindicatiua, & sit ex suppositione violatæ legis, ob libertatem permissam voluntatis (quæ ad bonum vniuersi spectat, unde sequatur peccatum, ex quo redundat debitum pœnæ, quod peccatum non vult legislator, quamuis ex eadem libertate permitta etiam permittit) non derogat libertati voluntatis legislatoris, aut bonitati, aut perfectioni suæ iustitiæ, sed magis commendat eius bonitatem ut peccatum suppositum ordinetur, & reuerentia legis violatæ restituitur. Neque permittit peccatum ex fine ostendendæ iustitiæ, sed seruandæ libertatis, quo supposito vult medium restituendi debiti per iustam pœnam: qui actus est rectissimus, quamuis supponat malum peccati, & hoc intendit Augustinus, quatenus hoc modo diuina iustitia etiam ex malis manifestetur: quæ præter voluntatem diuinam, & contra reuerentiam legis sunt non Deo volente malum culpæ, ut qui per legem præscripsit seruandam iustitiam, & possibilitatem eius seruandæ tribuit per media sufficientia: quia vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire, &c. Permittit autem mala fieri, non ex affectu vindicatiui, sed ex æquitate legis communis omnibus, & libertatis in societate seruandæ relinquendo ætatem in manu consilij sui. Ex suppositione verò mali ordinat vindicationem, quæ supponit malum in esse, aut præuisione. Quando ergo dicitur quod actus vindicatiue non sit medij electius, nisi cum quadam displicentia.

Respondetur displicentiam sumi posse, vel ut est actus misericordiæ parentis, vel ut est actus antecedentis voluntatis, quo affectatur bonum commune omnibus, & media ordinantur ad hoc conducentia ex affectu salutis omnium; vel denique ut ipse actus respicit medium, quatenus determinationem tollit, quæ displicet. Omnibus

Responsio

Legislatori competit præmiare, & vindicare.

43. Differentia utriusque actus.

Legislatori non intendit demeritum ut vindicetur.

Permittit peccatum non ob finem vindicandæ, sed ob finem seruandæ libertatis.

Deus non vult neque intendit peccatum.

44. Displicentia in Deo obiectiua multiplex.

Actus vindicandi connotat displicentiam.

Distinctio XLVI. Quæstio IV. 283

his modis actus vindicandi connotat displicentiam : nam primus actus voluntatis & legislatoris præcisè respicit finem boni communis in societate , & indifferenter quoad omnia eius supposita ut ordinantur ad finem , etiam indifferenter , ex qua oritur displicentia peccati in causa : displicentia etiam oritur non solum ex affectu misericordiæ parentis , sed etiam quoad effectum , ut in quarto articulo dicitur. Eodem modo ipse actus vindicationis oritur ob displicentiam peccati , cæterum est voluntarius simpliciter , & iudicium de particularibus iuxta communem legem ex electione medijs debiri iustitiæ , quæ non integrè manifestaretur sine tali actu , neque in ordine ad vniuersum , neque etiam in ordine ad legem violatam , neque in ordine ad ipsum delinquentem finaliter , quia per propriam conscientiam damnatur inæqualitatis positæ in ordine ad Deum , & legem , & cuius voluntas ordinari debuit secundum affectum debitum iustitiæ , & commodi , ut quantum recessit iniustitia à regula legis , tantum reduceretur per poenam , & satisfactionem debitam per priuationem commodi , quod iniuste affectauit , & præsumpsit. Ex quo patet ad illud , quod obicitur de manifestatione diuinæ iustitiæ per actum eminentiorem præmij collati , quia ille actus licet in se sit perfectior ; non tamen est adequatus actus iustitiæ , ut ordinat opera tam bona , quam mala ;

Conscientia propria iudicat peccatorem dignum poenæ.

neque sufficit ad ostensionem eius , supposito malo culpæ finali , nisi etiam culpa ipsa ordinetur per vindictam.

Quartum similiter de lætitia Beatorum , &c. 45
Impugnatur vltima ratio præmissa Augustini , qua ostenditur gloria accidentalis Beatorum ex condigna punitione inimicorum. Obicitur ex Gregorio quod *Deus ipse non pascitur cruciari , qui pius est* , &c. Ergo neque Sancti. Deinde , magis lætarentur de gloria damnatorum , si fierent salui.

Obicitur.

Respondetur , Beatos non lætari affectu commodi , aut crudelitatis , de damnatione impiorum ; sed ex affectu iustitiæ diuinæ , & legis restitutione per poenam debitam. Quod autem dicitur , magis læturos de eorum glorificatione. Respondetur non inde tolli obiectum lætitiæ de eorum damnatione ordinata : quia quod in obiectis lætitiæ aliquid sit immediatus ad finem , eiusque bonitatem , non tollit quin cætera etiam quæ reducuntur ad finem , sint causæ lætitiæ in suo gradu , & prout ad finem reducuntur : finis autem creaturæ est Deus in se , & sua bonitas , & sic est primarius. Secundarius autem eadem bonitas , ut communicatur creaturis iuxta gradum , & ordinem suum , prout illum participant , dispari modo , & gradu. Gloria autem Beatorum ad finem magis accedit , quam miseria damnatorum : hæc tamen ut reducitur per iustitiam ad finem est obiectum lætitiæ , & non aliter.

Respondetur : Quia ratione lætatur Sancti de punitione damnatorum.

In iis quæ sunt ad finem est ordo.

SCHOLIVM.

Deum punire damnatos cum misericordia parente , seu citra condignum. Ita Augustinus 21. Ciuit. 2.4. Cassian. Psal. 51. D. Thom. hic q. 2. art. 2. & 1. p. q. 21. art. 4. cuius rationem pro hoc adductam refutat Doctor efficaciter , ducens exemplum eius ad oppositum.

14. P DE quarto articulo sicut dictum est distinct. ista , misericordia liberans totam miseriam excludit : parcens , sed non liberans , partem eius quæ debetur , excludit. Prima non est hæc , sed secunda. Ad quod ponitur talis ratio ; agens , & patiens semper sibi proportionabiliter respondent , ita quod sicut se habet agens ad actionem , sic patiens ad passionem : quæ autem sunt inter se inæqualia non habent similem proportionem ad alia , nisi inter se inæqualia , sicut senarius , & quaternarius , quia sunt inæquales , habent proportionem duplam ad ternarium & binarium , consimiliter inæquales : ergo quando agens excedit patiens , oportet quod actio excedat passionem. Et hæc conclusio confirmatur , quia videmus in omnibus agentibus æquiuocis , quod patiens non recipit totum effectum.

Quæst. 2. An in punitione maiorum concurrat misericordia. D. Thom. dist. præsentis , art. 2. q. 2. sol. prima quæstionem.

Ex hac conclusione ad propositum sic ; dans se habet per modum agentis , & recipiens per modum patientis : ergo quando dans superexcedit recipientem , conueniens est ut datio excedat illam receptionem , quæ est proportionata recipienti. Pro eodem autem computatur minus malum , & maius bonum , ut dicitur in 5. Ethicorum : ergo Deus sicut semper dat ultra condignum , ita semper infligit malum citra condignum.

Cap. 6.

15. Contra illam rationem arguo primò sic , si duo habeant eandem proportionem ad alia duo , quantum vnum illorum excedit reliquum illorum , tantum vnum istorum excedit à reliquo illorum : & hoc loquendo de tantum & quantum secundum proportionem , non secundum quantitatem. Apparet in exemplo suo , sicut se habet senarius in sesquialtera proportionem ad quaternarium , sic ternarius ad binarium ; sed non quantum excedit agens patiens , tantum excedit actio passionem : quia in proposito agentis , vel dans in infinitum ; excedit passum , vel recipiens , nec tamen illa datio est ultra condignum in infinitum.

Si dicas quod imò , quia actio diuina est infinita , & datio quantum est ex parte sui , quia est velle suum : tunc ratio non est ad propositum : nam ex hoc non sequitur quod istud agens habeat aliquid maius causare extrà , quam conueniat passo recipere : neque quod detur extrà aliquid maius quam conueniat recipienti recipere : sed tantummodo ,

modo, quòd actio eius manens in se est quoddam perfectius receptione illius, ita esset si in effectu non daretur isti, nisi minimum proportionatum sibi.

*Retorquet
exemplum
D. Thom.*

Præterea, exemplum suum est ad oppositum: si enim agentis æquiucoci non totum effectum recipiat ipsum passum: ergo vel ipsum passum, & aliud passum, & tunc semper agens æquiucocè requirit simul plura passa: vel nullum passum, & tunc cum effectu in passo habebit alium effectum per se stantem, quorum utrumque est maximum inconueniens: unde licet possit colorari ratio, loquendo de actione faciendo brigam in hoc, quòd actio accipiat manens in ipso Deo agente: tamen loquendo de effectu, sicut hic dicit, passum non recipit totum effectum agentis æquiucoci: est manifestè falsum: & ita etiam loquendo de actione, ut est in passo, sicut loquitur Philosophus, 2. *Physicor.*

16

*Text. 22.
Agens &
patiens pro-
portionan-
tur.
Explicatur.*

Ad rationem ergo, vel maior est falsa, vel minor, vel æquiucat *proportionem*, & hoc loquendo de actione, prout est aliquid in passo: si enim accipiat *proportionem* propriè, & sic similem esse proportionem agentis ad actionem, & patientis ad passionem, falsa est hæc proportio: sicut & ista, *quantum agens excedit formam ab agente, tantum patiens excedit formam in ipso receptam*: nec ille intellectus similis proportionis inter hæc quatuor, sequitur ex illo antecedente, *agens est proportionatum patienti*: illa enim sunt proportionata in hoc, quòd istud est actu tale, quale illud est in potentia, ubi illa duo sunt extrema vnius proportionis, quomodo ex hoc potest inferri, quòd illa duo habent similem proportionem ad alia duo, scilicet actionem, & passionem, nisi supponendo, quòd actio sit actu tale, quale passio est in potentia, quod est falsum: Si autem aliquo modo modo accipiat impropriè *proportionem* in maiori, non scilicet secundum excedentiam, & excessum, sed aliquo modo alio, secundum quem fortè posset maior habere apparentiam: sic non est illa regula vera, quòd *inequalia non habent similem proportionem, nisi ad inequalia*.

*Explicat
quomodo cū
misericor-
dia puni-
tur damna-
ri.*

¶ Dico ergo quòd huius conclusionis, scilicet, quòd in punitione est misericordia parcens, melius fundamentum habetur Iacob. 2. *Misericordia superexaltat iudicium*, quia sicut dictum est in principio solutionis, quantò ad aliquod opus concurrunt plures virtutes, tantò illud est perfectius, si ergo iudicium sit à iustitia, & cum hoc, à misericordia, tantò perfectius est; si autem est, si infligendo aliquod, quod iustitia dictat infligendum, remittitur aliquid, ad quod misericordia inclinat remittendum: & sic iudicium diuinum superexaltat misericordia, pro quanto perfectius est ex misericordia, quàm esset ex sola iustitia.

17

*Quomodo
punire ci-
tra condi-
gnum nō sit
contra ius-
titiam.*

Contra hoc, imò magis misericordia videtur destruere iudicium iustum: quia sicut ex iustitia vindicandum est, ita vindicandum est proportionaliter delicto: ergo sicut esset contra iustitiam non vindicare, ita non totaliter vindicare. Respondeo, dare bonum indebitum non est contra iustitiam, quia est liberalitatis: & actus vnius virtutis non repugnat alteri: sed subtrahere bonum debitum, est contra iustitiam: nunc autem pari passu currunt quantum ad iustitiam dare bonum, & non inferre malum: ergo inferre malum ultra debitum, est contra iustitiam, quia subtrahere bonum debitum: sed inferre malum circa debitum, non est contra iustitiam, sicut nec dare bonum indebitum.

Contra hoc adhuc stat ratio, quia tunc non esset contra iustitiam nullum malum inferre, sicut nec maximum bonum indebitè dare. Confirmatur, quia huic culpæ intensæ in tribus gradibus secundum strictam iustitiam correspondet pœna habens tres partes A, B, C, cum iustitia stat, quòd C non infligatur ex datis. Ex hoc sequitur primò quòd pari ratione cum iustitia staret, quod B non infligeretur quia non magis necessariò, dictatur B infligendum quàm C, & ita de A. Secundò sequitur quòd iustitia permittit vnum gradum in peccato esse impunitum punitione proprias ergo pari ratione potest permittere alium gradum impunitum, & ita totum. Respon- sionem quære.

18

Additio.

Dicendum est quòd iustitia latitudinem graduum suorum habet extrà, quàm si Deus puniret, iustitia non videretur: idè licet possit dimittere vnum gradum pœnae, vel duos, non tamen sequitur, igitur quemlibet: quia tunc exiret latitudinem illam ad iustitiam requisitam; & sic patet ad ista duo argumenta responsio. Posset etiam aliter dici, quòd si dimitteret, non faceret contra iustitiam absolute consideratam: quia quicquid faceret, iuste faceret, cum eius voluntas sit ipsa iustitia, & ista secundum iustitiam faceret, licet non ordinatam. Prima solutio elicitur ex dist. 18. huius quarti, secunda autem ex presenti diffinitione.

Ad arg. 1.

Ad argumenta principalia. Ad primum Augustinus loquitur de malo culpæ non pœnæ

19

responsiones, quarum quolibet satisfacit, & iuxta principia Doctoris, utraque responsio non solum ex dictis desumi potest, sed etiam ex doctrina distinct. 44. in 1. quæst. vnic. §. *Advertendum tamen est*, &c. ubi summarie hæc dicit:

Duplex modus agendi conveniens Deo.

Agere secundum legem, & agere secundum conclusionem legis.

Præter legem iudicare.

Aliquid fieri ordinatè dupliciter contingere à Deo. Vno modo ordine vniuersali, qui pertinet ad legem communem; v.g. omnem peccatorem finaliter, id est, morientem in peccato esse damnandum. Secundo modo ordine, qui est conclusio legis vniuersalis, & dicitur iudicium, secundum legem de hoc, vel illo in particulari ut quod hic, vel ille homicida moriatur, quia lex est de vniuersali; iudicium autem secundum legem de particulari casu, & subdit: *Dico ergo*, inquit, *quod Deus non solum potest agere aliter, quam ordinatum est ordine particulari* (id est, secundum iudicium ex lege vniuersali) *sed etiam aliter quam ordinatum est in vniuersali, siue secundum leges iustitiae, potest ordinatè agere: quia tam illa quæ sunt præter illum ordinem, quam illa quæ contra illum ordinem: (præter ordinem legis est in casu particulari non iudicare secundum legem, ut si princeps qui est supra legem parcat huic homicidæ, non derogando legi vniuersali: contra legem est, si statueret aliam contrariam) possunt à Deo ordinatè fieri potentia absoluta, potentia tamen ordinaria non dicitur nisi secundum ordinem legis vniuersalis: non autem secundum ordinem legis rectè de aliquo particulari: quod apparet ex hoc, quia possibile est Deum saluare aliquem, qui tamen morietur in peccato mortali finaliter, & damnabitur: non autem conceditur posse saluare Iudam iam damnatum: nec tamen hoc est impossibile de potentia absoluta Dei, quia includit contradictionem, &c.*

50

Potest ergo de potentia ordinaria, & secundum legem vniuersalem iustitiæ saluare peccatorem, dum est in via, qui morietur in peccato, nempe potest, ut infra dicit, eum saluare præueniendo ipsum sua gratia ne moriatur in peccato. Iudam, aut alium damnatum non potest sic saluare secundum iustitiam legis ordinariæ, & vniuersalis, qua ordinatur, morientem in suo peccato mortali damnandum. Potest autem secundum ordinem iustitiæ saluare Iudam de potentia absoluta, sed statuendo legem contrariam, quæ esset iusta, si à Deo fieret, cuius voluntas est prima regula iusti, & recti, ut supra in hac quæst. dixit, & quidquid statueret eo ipso esset iustum.

Responsio ad argumentum.

Ex hoc patet ad argumentum allatum, ne-

gando Antecedens, quoad primam partem, & prout medium iustitiæ de facto per leges vniuersales est determinatum, & secundum providentiam ordinariam, & iudicium secundum eandem legem, quidquid sit de quibusdam particularibus exemplis miraculosis, quæ leguntur in vitis Sanctorum de resurrectione mortuorum peccatorum, qui mox in vita secundum media ordinaria legis fuerunt saluati supposito miraculo resurrectionis, quidquid dicatur de eo quod communiter fertur de anima Traiani, negatur consequentia, & paritas; quia lex vniuersalis, quæ est de facto, & quæ seruatur rectum quoad medium iustitiæ vindictivæ decernit pœnam non solum secundum iustitiam, sed etiam secundum misericordiam in parte parcentem, non esset autem obseruatio, seu offensio iustitiæ, ut lege ordinaria, & vniuersali comprehensæ, nisi infligeret pœnam prout lege statuta est.

Ad argumenta principalia. Ad primum, &c. hoc facit ex illo Augustini: nullo sapiente auctore fit homo deterior, &c. Ergo Deo auctore nullus fit deterior ex inflictione pœnæ: ergo, &c. Respondet Doctor Augustinum intelligi de malo culpæ & non pœnæ: *mibi vindictam*, Deut. 23. contra replicat rationem illam Augustini intelligi vniuersaliter. Respondet, quod & si per pœnam fiat iste deterior, non tamen simpliciter respectu ad bonum vniuersi, & legis seruandum: exemplum; licet cæco nato melius fieret nasci videntem, tamen ad manifestationem bonitatis diuinæ non erat simpliciter melius eum nasci videntem, loquitur de cæco illuminato per Christum. Cum ergo dicitur quod nullo sapiente auctore fiat quis deterior, vel exponendum est de malo culpæ, vel negandum per malum pœnæ fieri deteriores, licet multiplicius sit deterior, quia malum pœnæ habet per proportionem ad malum culpæ, quæ pœna in eo iusta est: dici etiam potest se auctore fieri deteriores & insipienter; quia ipse peccando acciuit sibi pœnam lege statutam, sciens & volens; quia neque lex, neque legislator eum facit deteriores: sed propria peruersitas, quam lex per debitam, & iustam pœnam reformat in bonum, quo habeat lex suum effectum, & bonum commune debitum ordinem; potest ergo concedi antecedens cum sua consequentia, sed negatur subsumptum, quia & ipso auctore acciuit pœna, qui per culpam eius debitum incurrit, & pœna in se recta, & iusta est ex suppositione culpæ.

Ad argumenta principalia. Ad primum, &c. hoc facit ex illo Augustini: nullo sapiente auctore fit homo deterior, &c. Ergo Deo auctore nullus fit deterior ex inflictione pœnæ: ergo, &c. Respondet Doctor Augustinum intelligi de malo culpæ & non pœnæ: mibi vindictam, Deut. 23. contra replicat rationem illam Augustini intelligi vniuersaliter. Respondet, quod & si per pœnam fiat iste deterior, non tamen simpliciter respectu ad bonum vniuersi, & legis seruandum: exemplum; licet cæco nato melius fieret nasci videntem, tamen ad manifestationem bonitatis diuinæ non erat simpliciter melius eum nasci videntem, loquitur de cæco illuminato per Christum. Cum ergo dicitur quod nullo sapiente auctore fiat quis deterior, vel exponendum est de malo culpæ, vel negandum per malum pœnæ fieri deteriores, licet multiplicius sit deterior, quia malum pœnæ habet per proportionem ad malum culpæ, quæ pœna in eo iusta est: dici etiam potest se auctore fieri deteriores & insipienter; quia ipse peccando acciuit sibi pœnam lege statutam, sciens & volens; quia neque lex, neque legislator eum facit deteriores: sed propria peruersitas, quam lex per debitam, & iustam pœnam reformat in bonum, quo habeat lex suum effectum, & bonum commune debitum ordinem; potest ergo concedi antecedens cum sua consequentia, sed negatur subsumptum, quia & ipso auctore acciuit pœna, qui per culpam eius debitum incurrit, & pœna in se recta, & iusta est ex suppositione culpæ.

Quod particulari est malum in ordine ad commune potest esse bonum. Exemplum.

Responsio secundum.

SCHOLIUM.

Ad secundum reiecta ratione D. Thomæ declarat idè pœnam infinitam duratione correspondere culpæ instantaneæ, vel temporali mortali, quia hæc in damnatis in æternum durat. Ita ipse D. Thom. 1. 2. quæst. 87. art. 4. ad 3. & art. 3. cor. ubi Vasq. Zumel. Med. Sayrus lib. 2. cap. 13. Herrera 2. dist. 42. quæst. 2. Bellarm. 1. de amissione gratiæ, cap. 4. & probat Doctor ex August. Difficultas magna est, quomodo illa æternitas pœnæ iustè correspondet culpæ instantaneæ. Dicendum videtur secundum Doctorem, quod per se necessario non correspondet ei illa æternitas, quia iustè puniri posset pœna temporali, sicut & merita premiari premio temporali: iustè tamen eo modo quo in Deo potest esse iustitia, punitur culpa illa æterna pœna, supposito Dei pacto de premiando æternaliter seruantes perseveranter eius mandata, & puniendo æternaliter violantes ea. Quod si tantum decreuisset iustè retribuere his, & illis pro meritis, & demeritis, posset,

Distinctio XLVI. Quæstio IV. 287

posset iuste id præstare, sine æternitate retributionis. De quo aliàs latiùs. Vide Doctorem infra dist. 49. quæst. 6. art. 1. vbi ait æternitatem beatitudinis cadere sub præmium iustitiæ liberalis, ex suppositione scilicet dicti pacti Dei, de sic premiando, et idem est in proposito.

20

AD secundum dicitur, quod si malus perpetuò vixisset, perpetuò peccasset: & idem perpetuò punitur, quia perpetuò peccauit in voluntate; & est ratio Gregorij *Moral.* Contrà, Aliquis peccat cum proposito pœnitendi: ergo nec explicitè, nec implicitè in voto perpetuò peccat; Respondeo, exponit se perpetuitati peccati sicut dictum est in solutione de proiciendo se in foueam; & hoc maximè permanendo toto tempore vitæ sine pœnitentia.

Alius est modus dicendi, qui videtur esse Augustini 2. 1. *de Ciu. cap. 11.* vbi videtur dicere quod non requirit iustitiâ pœnam infligi perpetuam ad hoc vt sit sufficiens culpæ: sed idem est perpetua, quia persona perpetua, & perpetuò manet in culpa. Ait enim, *Quod est de illa ciuitate mortali homines supplicio primæ mortis, hoc est de illa ciuitate immortalis, homines supplicio secundæ mortis, auferre.* Et paulò antè de pœnis quibusdam in ista ciuitate infligendis. *Nonne, inquit, pro huius vitæ modo, similia videntur pœnis æternis? idem quippe æterna esse non possunt, quia nec ipsa vita, quæ his plectitur, porrigitur in æternum.* Vult dicere quod aliqua culpa talis est, quæ non meretur totalem exclusionem à ciuitate, & hæc est temporalis. Respectu autem vitæ ciuili, aliqua tanta est, quæ meretur totalem exclusionem ab illa vita ciuili, & illius intentio correspondet culpæ. Extensio autem accidit, scilicet quod sit finita, quia vita finita: sic in proposito culpa mortalis meretur totalem exclusionem ab illa ciuitate superna, sed idem præcisè perpetua est, quia vita cum culpa est perpetua.

21

Pro hoc videtur ratio, quia possibile esset Deo secundum etiam strictum rigorem iustitiæ taxare pœnam intensam secundum quod sufficienter responderet culpæ, et si natura esset statim annihilanda: ergo quod pœna æterna sic infligitur, non est, quia æternitas sit per se de ratione pœnæ, in quantum æqualiter punitiua: sed accidit propter æternitatem personæ punitæ, & culpæ remanentis; & istud magis saluat quomodo secundum modum delicti erit & plagarum modus, loquendo intentione, quæ per se requiritur in pœna, extensio infinita sibi accidit ex causis prædictis.

Ad aliud dico, quod sicut medicina est duplex, curatiua, & præseruatiua, sic pœna dupliciter est medicina. Corrigibili infligitur, vt curet: incorrigibili, vt præseruet, non ipsum, sed alios: quia ad bonum communis est quod determinentur per Legislatorem aliqua pœnæ, & quod istæ infligantur delinquentibus, & non tantum in determinatione, sed etiam in inflictione sunt medicinæ præseruatiuæ, illis qui sunt in statu præseruationis; quod autem punitio neutro modo sit medicina, non repugnat iustitiæ, patet in pœnis ciuilibus determinatis pro magnis culpis.

Ad aliud dico, quod Iacobus intelligit de misericordia liberante, & similiter Augustinus.

Ad aliud, *tantum, & quantum*, non nominant æqualitatem quantitatis, sed proportionis, hoc est, quod qui plus se inordinatè glorificauit quàm alius, ille secundum proportionem similem, plus alio puniatur: sicut licet præmium excedat meritum, qui plus alio meruerit, plus proportionaliter præmiatur, quod nobis concedat, &c.

COMMENTARIUS.

52
Ad secundum.

AD secundum dicitur, &c. Hoc fuit ex illo Deut. 25. *Secundum mensuram debiti erit & plagarum modus, &c.* Sed delictum fuit finitum, & temporarium quoad durationem: ergo secundum iustitiâ punitio erit finita, & temporaria; ergo pro finita & transitoria culpa non debetur pœna æterna ex iustitiâ. Circa responsionem huius, vide Scholium.

Responsio
D. Thomæ.

Respondeo cum D. Thoma, quod si malus perpetuò vixisset, perpetuò peccasset, & idem perpetuò punitur, quia perpetuò peccauit in voluntate, quæ ratio est Gregorij *lib. 34. Moral. cap. 3.* Contrà vrget, quia aliquis peccat cum proposito pœnitendi, ergo neque implicitè, neque ex-

plicitè in voto perpetuò peccat. Respondeo enim exponere se perpetuitati peccati, sicut dictum est art. 3. huius quæstionis in principio de eo, qui se in foueam præcipitat, ex qua nequit euadere, nisi per auxilium eius, quem contempsit se proiciendo, & offendit, quod maximè contingit in eo, qui non egit pœnitentiam viator, quando potuit, & debuit. Vnde ratio illa adducta in hoc verificatur, quod talis perpetuò peccat, vel actualiter, vel habitualiter, & interpretatiuè manens in peccato sine vlla pœnitentia. Ad replicam responderetur, negando consequentiam, quia implicitè, & etiam explicitè peccat perpetuò, non obstante illo proposito pœnitendi, in quo magis includitur præsumptio diuinæ misericordiæ, & contemptus legis, ac iustitiæ, quam voluntas efficax satisfaciendi, ex qua nullus sequitur effectus, &c.

Ad arg. 2.
D. Thom.
hic artic. 1.
quæst. 3.
Lib. 34. c. 3.
super illud
Iob 41.
Æstimabit
abyssum,
&c.
Quomodo
pœna per-
petua cor-
respondet
culpæ tem-
porali.
Aug.
Aligua cul-
pæ meretur
totalem ex-
clusionem à
vita ciuili.

Ad arg. 3.
Pœna est
medicina
curatiua, &
præseruati-
ua.
al. punito

Ad arg. 4.

Ad arg. 5.

Propositum in-
finitæ pœni-
tendi nō ul-
lit pœnæ
tantiam in
peccatis
etis,

et, supposito quod nunquam fuerit reducta ad actum : potius enim concipitur ad extinguendum remorsum conscientiae, & ad facilitandum ad peccatum committendum, quàm ex honestate poenitentiae : medium ergo erit, cupiditatis adimplendae, & non sollicitatio verae poenitentiae.

53
Secunda res-
ponso.

Possit poena
temporaria
ordinari pec-
cati si ius-
tes statuta.

Perpetuitas
poenae ex per-
manetia per-
petua perso-
na in peccato
& esse.

Exemplum
morale.

Alia est modus dicendi, &c. Respondet ex doctrina Augustini citata in litera, poenam esse perpetuam, non quod aliàs ex iustitia, & secundum mensuram non posset castigari peccatum per aliam temporariam, si Deus eam decerneret (quia nempe peccatum viatoris sic etiam castigari potest per satisfactionem praescriptam in via per completam, & adaequatam culpae poenitentiam: sic etiam Christus Dominus satisfecit per poenā mortis, & passionis temporariam) sed quia persona est perpetua post mortem, & peccatum eius semper manet; sicut in politica mundana aliqua est culpa, quae punitur dignè per poenam temporariam, sine exclusione peccantis à vita civili, quae etiam morte finiatur inde est quod vita ipsius etiam finiatur, quae si amplius duraret, maneret etiam persona exclusa à vita civili, ita in proposito peccatum mortale in termino meretur exclusionem à ciuitate superna perpetuam, quia vita ipsa exclusi, & peccatum eius manet perpetuum. Hanc doctrinam confirmat ratio, quia est possibile Deo ita punire debitum per poenam temporariam intensiue, & extensiue commensuratum culpae, ut si personam statim annihilaret: ergo quod poena aeterna sit, non est ex eo quod aeternitas sit per se de ratione poenae inquantum aequaliter punitiua: sed propter aeternitatem personae, & peccati; & sic magis, inquit, erit plagarum modus secundum modum delicti: quia per se requiritur intentio in poena, extensio infinita sibi accidit ex causis praedictis, iuxta illud ubi ceciderit lignum, ibi erit, Eccles. 11.

54

Perpetuitas
poenae ex lege
& demerito.

Congruitas
legis statuta.

Haec utraque responsio potius dat congruitatem cur ita statutum sit, quàm propriam causam assignet cur poena sit aeterna; cuius ratio est & causa, lex vniuersalis vindictiua, & iusta; quae prohibuit peccatum sub tali lege ut etiam respondet August. lib. 1. de fide contra Manichaeos cap. 19. & sic etiam iustis retribuit pro merito temporali aeternum praemium, vtriusque etiam aeternitas in Scriptura exaggeratur per modum retributionis bonorum, & malorum. Math. 25. Marci 5. In supplicium aeternum. Apocal. 14. Fumus tormentorum ascendit in saecula saeculorum. Diuturnitas etiam aggrauat ipsam poenam: utraque ergo solutio tam Gregorij, quàm Augustini assignat congruitatem legis statuta ex demerito peccatoris offenditis Deum, & contemnens grauiter legem, quae ducit in vitam aeternam, quia hoc ipso quod peccet, neque deinceps poeniteat, dum tempus constituitur, affectat peccatū, pro quo sicut nulla est possibilis satisfactio in termino, iuste manet illi poena etiam aeterna ex lege. Deinde, quia & ipse peccans semper manet, & peccatum eius dignum est ut maneat poena. Videatur Anselmus lib. 1. Cur Deus homo cap. 29. & lib. 2. per totum. Augustinus lib. 21. de Ciuit. per totum. Gregor. 15. moral. c. 4. & 9. Dialog. cap. 43. Cyprianus de laudibus martyrij. Origen. homil. 14. in Iosue. & 18. in Numer. 14. in Ezechielem. & alij Patres, quos citat Coccij lib. 10. art. 8.

55
Veritas fidei
de aeternitate
poenae.

Poenam hanc aeternam fore est veritas fidei passim ex Scripturis. Deut. 32. Iudith. 16. Iob. 7. Psal. 10. Proverb. 10. Isaia 13. Matth. 3. & 25.

Marci 9. secunda ad Thess. 1. secunda Petri 2. Apostol. 14. 18. & 19. Eam tradunt Patres in praedicta loca, & omnes Doctores Catholici, definitur in VI. Synodo Aeth. 11. in Lateranensi sub Innoc. III. cap. firmiter; & eam supponit Trident. Sess. 6. cap. 14. & 15. & sess. 14. cap. 8. Fuerunt autem aliqui errores contrarij, qui negabant aeternitatem poenae; qualis fuit error, qui dicitur Origenis, seu potius, ut alij volunt, Origenistarum, qui hunc errorem induxerunt. Vide Athanasium de communi essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Epiph. Aug. Theodoret. de iisdem. Alium errorem per calumniam Rufinus attribuit Hieronymo lib. 1. in ipsum ex verbis, quibus in Isaia lib. 5. per exaggerationem alloquitur Daemone. Et si, inquit, omnes animae aliquando habuerint requiem, tu nunquam habebis, &c. Sed hoc per exaggerationem dictum est, non per assertionem: non defuerunt enim qui dixerunt animas damnatorum habere aliquam requiem à poenis, quam sententiam in secunda parte supra exclusimus. Ceterum neque id concedit Hieronymus, ut patet ad cap. 30. & 66. Isaia ad cap. 1. Threnorum, in Apologia contra eundem Rufinum, à calumniā Epistola ad Animum. Epistola ad Pamachium: ad Ephef. super illud. Nemo vos decipiat inanibus, verbis, &c. Et super cap. 3. Iona. Deinde, illo loco loquitur de poenis Purgatorij. Alij dicebant poenas eorum, qui fuerunt ante aduentum Christi defuisse, quia Christus descendens ad Inferos, eos liberauit. Alij docebant poenas Principum, & tyrannorum fore perpetuas. Alij admettebant intermissionem poenarum pro aliquo tempore, sed omnes hi errores sunt, & conuincuntur ex Scriptura, & Patribus, qui vniuersaliter, & sine exceptione loquuntur. Ut Isaia ultimo, vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, &c.

Eximitur
Hieronymus
à calumniā

Error quo-
rundam.

Aliqui decernunt ex natura rei deberi peccato mortali poenam infinitam intensiue, ita ut quantum crescere possit, tantum etiam debeatur peccato. Ita Parisiensis lib. de fide, & Almainus 3. moralium cap. 29. quia mortale maius est in ratione mali omni poena. Secundò, quia nulla satisfactio peccatoris adaequatur suo peccato: ergo potest plena satisfactio ab eo exigi. Tertiò, quia ex dignitate personae offensae erecit malitia peccati.

Contrarium docent communiter Theologi, estque Augustinus in Psal. 72. & lib. de natura boni, cap. 32. & 21. de Ciuit. cap. 11. ubi in ratione rei admittit peccatum magis damni inferre per poenam peccatori, quàm commodi sit in ipso peccato in ratione rei: & patet ratione, quia malum quodcumque potest ordinari secundum iustitiam à Deo: ergo satis correspondet poena aeterna, vi condigna secundum quantitatem rei. Deinde, sequeretur omnia peccata esse aequalia, ut subiiciuntur debito, si vnum mereatur omnem poenam imaginabilem. Deinde, peccatum non fundat debitum poenae, nisi damni, quod tantum est, quantum deperditur per peccatum, estque finitum ut gloria; poena etiam sensus nequit esse debita, nisi inquantum proportionata delectationi inordinatae, quae finita fuit, & vna alia minor, & maior. Apocalyp. 19. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum, &c. Vbi illa, correspondentia rei exprimitur inter tormentum, & delectationem.

Sententia
quorundam.

56
Non deberi
peccato mor-
tali poenam
infinitam in-
tensiue.

Poenae non
esse aequalia.

Poenae sensus
& damni fi-
niti, & ada-
equata.

Deus

Deus etiā de facto accommodauit pœnam delicto secundū iustitiam, quæ pœna finita est; neque aliter ei deberetur pœna, nisi ex lege, ex qua redundat debitum formale: argumenta autem in oppositum vel concludunt idem de peccato veniali, vel nihil. Primum patet, quia etiā veniale est magis malum, quā vlla pœna cum propter fugiendam pœnam non sit committendum. Hic ergo peccati excessus supra pœnam, conuenit ei ex suo ordine, & specie, non ex intentione. Cæterū peccato conuenit in genere pœnæ aliqua finita proportionata iuxta rigorem etiā iustitiæ adæquatam si infligatur. Dices, si Deus statueret legem de infinita pœna ut maior semper in infinitum cresceret, esset iusta: ergo talis deberetur peccato. Responderetur ex suppositione id verum esse, negatur tamen id fieri posse: quia diuina clementia & iustitia non excedunt mediocritatem rei secundū latitudinem eius, idēque non statuunt pœnam, neque statui potest à Deo excedens hoc medium, quamuis ex parte peccatoris, si daretur lex prohibens peccatum sub tali pœna, non esset re-

pugnantia, quin iustè eam mereretur contemnendo legem.

Ad secundum, idem etiā patet de peccato veniali, quod Deus misericorditer remittit. Deinde, licet nullam satisfactionem reconciliatiuam habere possit damnatus, habet tamen satisfactoriam, qua satisficit legi, dum pœnam legis patitur. Ad tertium similiter, peccatum veniale est offensa Dei, & legis, & sicut aliàs dictum est, peccatum licet crescat ex dignitate personæ offensa, tamen nequit in infinitum crescere.

Ad aliud dico, &c. Tertium argumentum fuit ex eo, quod punitio fiat ad correctionem: sed damnati non corripuntur, aut corriguntur ergo, &c. Responder duplicem esse medicinam: curatiuam scilicet, & præseruatiuam: pœna corrigibili infligitur ut corripiatur, incorrigibili ut præseruentur alij, qui sunt in statu correptionis. Quod autem neutro modo sit punitio curatiua, aut præseruatiua non repugnat iustitiæ, sed sufficit ut sit restauratiua ordinis, & ordinatiua peccati.

Ad quartum, & quintum patet ex litera.

Replica.
Solutur.

58
Ad tertium
principale.
Responso.
Pœna cura-
tiua, & præ-
seruatiua.

DISTINCTIO XLVII.

De Iudicio extremo quantum ad modum.

A **S** O L E T etiā quæri, Qualiter dabitur iudicij sententia? Sed non est perspicuum id explicare. Non enim Scriptura aperte definit an voce illa proferantur, *Venite benedicti*: & *Ite maledicti*: an virtute iudicis ita fiat, conscientijs singulorum attestantibus: ut modò dicitur futurum, ut iudicis potentia effectus ipsius dictione significetur. Illa etiā. *Esuriui, & non dedistis mihi manducare*, & huiusmodi, magis conscientijs exprimenda plurimi putant, quā verbis: quia Apostolus in momento, & in ictu oculi mysterium consummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt, non ad iudicium: qui iudicij sententiam, & malorum increpationes, & bonorum præmia verbis exprimenda asserunt.

Ibidem.
1. Cor. 15. g.

Quod iudicabunt Sancti, & quomodo?

B **N** O N autem solus Christus iudicabit, sed & Sancti cum eo iudicabunt nationes. [Ipse enim Apostolis ait, *Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim Tribus Israël*. Nec est putandum quod duodecim Apostolis tantum hoc promiserit Christus, ubi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si non ibi sedebunt, nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est, vniuersitas iudicantium intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Per duodecim Tribus, vniuersitas iudicandorum.] Iudicabunt verò eos Sancti, non modò cooperatione, sed etiā auctoritate, & potestate. Vnde, Gladij ancipites in manibus eorum, id est, sententia de bonis, & malis in potestate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum potestas, vel auctoritas in iudican-

Aug. li. 20.
de Ciu. Dei,
cap. 5.
Sapient. 3. b.
Mat. 19. d.
De duode-
cim sedibus.
1. Cor. 15. b.
Matth. 19.
Et in glossa
ibidem.
Mar. 10. d.
al. Ergo
omnes.

Scoti Oper. Tom. X.

BB do?

do? Puto non antè posse sciri, quàm videatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt,

ERUNT autem quatuor ordines in iudicio. [Duæ quippe sunt partes : C
Psal. 149. Electorum scilicet, & reproborum, vt Gregorius in Moralibus ait. Sed
Super Iob, bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur,
cap. 36. lib. & pereunt : alij non iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant,
26. c. 24. alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur, & pereunt, quibus Dominica
Mat. 25. c. inclamatione dicerur, *Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c.* Non iudi-
Ioan. 3. c. cantur, & pereunt, quibus Dominus ait, *Qui non credit, iam iudicatus est.* Eorum
enim damnatio tori Ecclesiæ nota est, & certa : & ideò dicuntur tunc non
iudicari, quia ad conspectum districti Iudicis cum aperta damnatione suæ
Iacob. 2. c. infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habent,
iudicabuntur, & peribunt, id est, redarguentur vt pereant. Qui verò nec
fidei Sacramenta tenuerunt, increpationem Iudicis in se fieri non audient :
quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius quem despexerant, inuectio-
ne redargui non merentur. Isti autem saltem verba iudicis audient, qui
eius fidem saltem verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione sua æterni
Iudicis, nec verba percipient, qui eius reuerentiam, nec verbotenus seruare
voluerunt : & ideò illi iudicandi, sed isti non iudicandi dicuntur. Ex
Ibid. c. 25. electorum verò parte alij iudicantur, & regnant, scilicet qui vitæ macu-
Prou. 3. a. las lacrymis tergunt, & eleemosynarum superinductione operiunt : qui-
Mat. 25. c. bus Iudex veniens in dextra consistentibus dicit : *Esuriui, & dedistis mihi*
manducare. Alij autem non iudicantur, & regnant, qui etiam præcepta le-
gis perfectione virtutum transcendunt : quia non hoc solum, quod lex
præcipit, implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur,
Esaiæ 3. c. implere student. De quibus Propheta ait : *Dominus ad iudicium veniet cum*
Prou. ult. c. *senatoribus populi sui.* Et Salomon de Ecclesiæ sponso loquens, ait, *Nobilis*
Iob 36. a. *in portis vir eius, quando sederit cum Senatoribus terre.* Et Iob ait, *Non saluat*
Mat. 19. c. *impios, & pauperibus iudicium tribuit.* Hi ergo rectè sub generali iudicio non
tenentur, sed iudices veniunt : quia & præcepta generalia viuendo vice-
Sap. 5. a. runt, & omnibus relictis Christum secuti sunt. Rectè pauperibus iudicium
tribuit : qui quantò huic mundo magna humilitate despecti sunt, tantò
tunc maiori culmine potestatis excrescent. De talibus dicitur : *Qui vicerit,*
Apoc. 3. d. *dabo ei sedere mecum in throno meo : sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in*
Greg. ibid. *throno eius.* Vincens Dominus cum Patre, in thono sedit : quia post passio-
c. 26. nis certamen, & resurrectionis palmam ; quod Patri esset æqualis, omnibus
Ibid. c. 27. claruit. Nobis verò in throno Filij sedere, est ex eiusdem Filij potestate iu-
dicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi
in throno eius residemus.] Ex his apparet quòd etiam perfectiores Sancti
cum Christo iudicabunt potestate : & quare quidam dicuntur iudicandi,
alij non iudicandi.

De

De ordine iudicij, & ministerio Angelorum.

D CVM autem in Euangelio legatur, quòd Dominus mittet Angelos suos, qui colligent de regno eius omnia scandala, & mittent iniquos in caminum ignis. Et item, *Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.* Et iterum, *Mittet Angelos suos cum tuba, & congregabunt electos à quatuor ventis.* Et cum Propheta dicat, *Congregate illi sanctos eius.* Ministerio Angelorum illa impleri dubitandum non est: Domino enim veniente ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cælum & terra, non secundum substantiam, sed secundum speciem, quæ immutabitur: cælum quidem aëreum, non æthereum. Tantum enim ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt aquæ in diluuiò. Ille autem ignis malis, qui reperti fuerint viui, erit consumptio; bonis verò, non, vt ait Augustinus. [Hoc erit incendium mundi Sanctis, quod fuit caminus tribus pueris. In quibus si aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur. Aliis verò nullam ingeret molestiam. Purgato verò per ignem mundo, & ad iudicium veniente Domino, emittetur vox illa magna, qua resurgent omnes mortui: & tunc ministerio Angelorum ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi Angelico ministerio: quo & rapiuntur obuiam Christo in aëra, reprobis in terra, quam dilexerunt remanentibus. Et tunc præconia illa bonorum (*Esuriui, & dedistis mihi manducare:* & increpationes illæ malorum, *Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c.*) proferentur, vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sententia super vtrosque, *Venite benedicti: & Ite maledicti, &c.* Et ministerio Angelorum virtute Dei cooperante, mittentur mali in caminum ignis, hoc est, in Infernum.

Matt. 13. f.
Id. f.

Matt. 24. c.
Psal. 49.

De Cinit.
Dei, lib. 20.
cap. 18.
Dan. 2. g.
Marci 3.
Luc. 3. d.

1. Theff. 4. d.

Matt. 25. c.
Matt. 25. g.

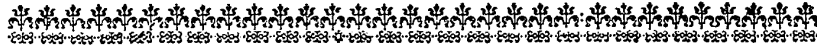
Idem 13. f.

Si post iudicium daemones prærunt hominibus ad puniendum.

E T solet quæri, vtrum in Inferno malis ad puniendum præsent daemones post iudicium, quos carnifices, tortorésque animarum Scriptura appellat? Apostolus dicit, quòd Christus tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. [Dum enim durat mundus Angeli Angelis, daemones daemonibus, homines hominibus præsent. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio cessabit.] Hinc quidam putant, post iudicium daemones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modò. Sed vt daemones virtute Dei cruciari sine creaturæ ministerio asserunt, sic reprobos homines ibi non per operationem daemonum, sed virtute diuina tantum æternis subiici cruciatibus. Præmissa tamen auctoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat tunc nec daemones daemonibus, nec homines hominibus præesse, non definit tamen an daemones præsent hominibus ad torquendum. Vnde quibusdam videtur, eos sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

Eccl. 39. d.
1. Cor. 15. d.
Haymo super
1. Cor. 15.

Beda circa
6.
Esdra c. 2.

QVÆSTIO I.

Utrum universale iudicium sit futurum?

Alenſis 3. part. quæſt. 25. m. 4. D. Thom. 3. part. quæſt. 59. art. 5. & hic quæſt. 1. art. 1. Richard. art. 1. quæſt. 1. D. Bonau. diſp. 1. quæſt. 3. & per totum. Durand. quæſt. 1. Argent. d. 48. quæſt. 1. art. 3. Suar. 3. part. tom. 2. diſp. 53. ſect. 1. Latè Coccius 2. tom. lib. 10. art. 5.

Arg. 1.

IRCA iſtam diſtinctionem ^a quæro primò: Vtrum vniuerſale iudicium ſit futurum? Quòd non, Ioan. 12. *Nunc iudicium eſt mundi.*

Arg. 2.

Prætereà, Nahum primo, *Non puniet Dominus bis in idipſum.*

Arg. 3.

In epiſtola
de die iudi-
cij.

Item, Auguſtinus ad Heſichium, *In quo quem inuenerit ultimus eius dies, in eo inueniet eum ultimus ſæculi dies.* Ex his omnibus cum hac addita iudicium vniuſcuſque eſt, quando moritur, ſequitur quòd nullum aliud iudicium expectetur.

Hoc etiam probatur ratione, quia ſententia non demandatur executioni, niſi poſt iudicium, quia fruſtrà ſequeretur iudicium poſt executionem ſententiæ: ſed damnati erunt damnati ante diem iudicij, & beati beati: ergo executio fieret ante iudicium illius ſententiæ, quæ tunc eſſet ferenda: ergo tunc fieret fruſtrà iudicium.

Arg. 4.

Prætereà, in Pſal. 1. *Non reſurgent impij in iudicio.*

Arg. 5.

Prætereà, Matth. 19. dicit Chriſtus Apoſt. *Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes*

Cap. 20.

ſuper illud & ponitur in litera d. 47. quòd in iudicio erunt quatuor ordines, vnus illorum, qui iudicabunt, & non iudicabuntur.

Iudicium

pauperi-
bus tri-
buit.

Rat. ad op.

Oppoſitum, Auguſt. 20 de Ciuit. Dei, cap. 21 loquens de fine libri Iſaiæ, *Permittit, inquit, ipſe Propheta fines Ecclieſiæ, ad quos per vltimum iudicium, facta Beatorum malorumque diſcretionem, venient.* vbi pertrahat diſſuſe illa verba Iſaiæ vlt. *Veniet omnis caro in conſpectu meo adorare in Ieruſalem, & egredientur, & videbunt membra hominum, qui præuari- cati ſunt in me, vtens translatione ſeptuaginta Interpretum, qua & communiter vſitur; & in fine ſubdit: In bonis caro, in malis membra, vel cadauera nominantur poſt reſurrectionem carnis, cuius fides hiſ rerum vocabulis omnino firmatur, illud, quo boni, & mali ſuis finibus dirimentur, futurum eſſe iudicium declaratur.*

COMMENTARIUS.

IN hoc & ſequenti diſtinctione agitur de iudicio vniuerſali, & extremo, & iis quæ circa locum, tempus, & modum ſuccedunt; in hac autem Doct̃or agit de iudicio, an fiet, & de loco eius duabus quæſtionibus, quarum prima eſt

de ipſo iudicio; ſecunda de loco iudicij.

^a Circa iſtam diſtinctionem, &c. Diuiditur quæſtio in quatuor articulos, in primo agitur de acceptione varia nominis. In ſecundo verò de veritate rei, reſpondetur quæſito principali. In tertio de præuiſis ad iudiciũ in quarto de modo iudicij & diſcuſſione cauſæ, & de loco in quo exerceretur, deinde reſpondet ad Argumenta principalia.

Diuiſio qua-
ſtionis.

SCHOLIUM.

Ponit varias acceptiones iudicij, & quantum ad præſens ſpectat, deſcribit illud ſic: *Iudicium eſt completa & authentica determinatio reddendi alicui ſecundum merita.*

Quid iudi-
cij & quo-
multipliciter
dicatur.
Text. 145.
& inde.

Cap. 3.

REſpondeo, *Iudicium* generaliter accipitur pro quacunque certa notitia, & illo modo ſenſus etiam diſtinctè apprehendens obiectum, vel diſtinguens obiectum ab obiecto, vbi requiritur fortè magis diſtincta apprehenſio, dicitur iudicium. Vnde ſecundo de Anima dicitur ſenſus communis iudicare de ſenſibilibus diuerſorum ſenſuum. Alio modo *iudicium* dicitur certa apprehenſio intellectualis, etiam quacunque; & hoc modo definitiua cognitio de aliquo poſteſt dici iudicium de veritate illius, iuxta illud 1. Ethic. *Vniuſcuſque bene iudicat quæ cognoscit, & hic eſt bonus iudex.* Adhuc magis propriè dicitur de vero aliquo complexo, quia ſecundum Auguſtinum 3. de lib. arbit. *Nullus iudicat de regulis æternis, ſed ſecundum eas de aliis;* ergo iudicium eſt certa apprehenſio de aliquo per aliud: omne verum complexum apprehenditur eſſe verum per aliud, quia ſi eſt immediatum, adhuc iudicatur verum per rationes terminorum, ſecundum Philoſophum 1. Poſteriorum, principia cognoscimus in quantum terminos cognoscimus.

Adhuc

Distinctio XLVII. Quæstio I. 293

Adhuc magis propriè dicitur de vero complexo, quod est conclusio, quia de conclusione iudicatur nedum per terminos, sed per principia. Adhuc magis specialiter dicitur de conclusione practica quàm speculatiua: quia iudicium est dictamen intellectus practici consonum iustitiæ iustitia, autem non respicit speculabilia, sed operabilia.

4 Adhuc specialiùs, cùm lex non tantùm determinet agenda, & fugienda, sed determinet reddenda præmia benè meritis, & supplicia malè meritis, vt ex amore præmiorum alliciantur ad benè agendum, & ex timore pœnarum, vel suppliciorum retrahantur à malè agendo: magis propriè iudicium accipitur determinatio certa de præmijs, vel supplicijs reddendis quàm de alijs veritatibus practicis. Illas autem veritates licet quilibet possit ex principijs practicis elicere, & sic quasi ratiocinando iudicare: tamen adhuc strictius iudicium accipitur prout pertinet ad habentem auctoritatem determinandi, iuxta illud Extra. de sententijs: *Sententia à non suo iudicelata nulla est.*

Ergo completissima ratio iudicij stat in hoc, quòd est completa determinatio, & authentica reddendaliqui secundum merita sua, *Completa*, inquam, quia includit determinationem firmam intellectus, & determinationem voluntatis efficacem, hoc est voluntatis potentis, & intendentis secundum determinationem intellectus retribuire. Et hoc est quod specificatur per illud, *authentica*, quia per hoc intelligitur quòd sit illius, qui secundum voluntatem suam efficacem, potest determinationem intellectus, & determinationem voluntatis perducere ad effectum.

Ex hoc apparet diuisio iudicij in genere in approbatiuum, & condemnatiuum. Nam iudici possunt esse manifesta aliqua, ex quibus sequitur in particulari illum esse præmiandum, puta quia benè meruit; vel puniendum, quia malè meruit: & prima sententia est approbatiua, secunda condemnatiua: iuxta ista quandoque in nobis feruntur duæ aliæ sententiæ, puta si pro aliquo proponantur digna merito, & iudex inueniat proposita non esse vera: sequitur sententia repulsiua à præmio. Similiter si contra aliquem proponantur aliqua digna supplicio, & inueniantur non esse vera: sequitur sententia absolutiua, seu absolvens, puta talem coram nobis accusatum pronunciamus innocentem.

COMMENTARIUS.

2 **R**espondeo iudicium generaliter, &c. Expōnit septem acceptiones iudicij, Prima est, qua accommodatur operationi sensus magis distinctæ 2. de Anima, & text. 145. dicitur sensus communis iudicare. Secundo modo sumitur pro cognitione certa intellectiua 1. Eth. cap. 3. Certitudo magis propriè est in intellectu: & ita hæc acceptio est strictior, quia excludit illusionem, & errorem; Tertio, sumitur strictius pro cognitione complexa, & vera per aliud. Augustinus in 3. de libero arbitrio. Hæc acceptio est specialior quàm secunda: quia sumitur iudicium vt distinguitur ab apprehensione, & prout comprehendit assensum per causam vt principij per terminos; conclusionis per principium. Quartò, sumitur strictius pro conclusione, cui

quis assentitur per causam. Quinto modo sumitur pro conclusione practica consona iustitiæ, seu rectitudini. Sextò sumitur specialiùs pro determinatione legis quoad bona, & mala, præmiũ & pœnas. Vltimò tandem sumitur pro determinatione eius, qui habet auctoritatem, & prout est exercitium ipsius auctoritatis, & definitur sic;

Iudicium est completa determinatio, & authentica tradendi alicui secundum merita sua, &c. Dicitur completa, quia includit firmam determinationem ex parte voluntatis potentis, & volentis secundum determinationem intellectus retribuire. Additur authentica vt ostendatur auctoritas, & potestas coactiua, & retributiua. reliqua designant materiam, circa quam, vt bonũ, vel malum opus. Diuidit autem iudicium hoc modo sumptum ad propositum quæstionis, in approbatiuum, & condemnatiuum, in expulsiuum, & absolutiuum.

SCHOLIUM.

Futurum esse vniuersale iudicium, habetur ex tribus Symbolis, ex Matth. 11. & 12. ex 1. ad Thessal. 2. ex 1. Petr. 3. ex Sophon. 1. pro quo alia multa citant Aug. 20. Cinit. 5. & Damasc. lib. 1. Parallelorum cap. 5. Chrysost. hom. 46. & quatuor seqq. pro hoc adducit Doctor quatuor congruentias optimas. Vide D. Thom. 3. part. quæst. 59. art. 5. & Coccium supra citantem multa loca Scripturæ, & PP. Græcorum, & Latinorum.

5 **D**E secundo dico, quòd propriè accipiendū iudicium, & secundum vtrumque membrum diuisionis, erit iudicium generale. Ad quod non potest haberi

Scoti Oper. Tom. X.

BB 3

demonstratio,

iudicium
strictè, con-
clusio pra-
ctica.

C. si non à

compet. l. 1.

2. & ult. idē

de reg. iur.

in 6.

Descriptio

iudicij spe-

cialissimè

sumpti.

Diuisio

iudicij.

5. Accept.

6. Accept.

7. Accept.

Descriptio

iudicij strictè

sumpti.

Declaratur.

Est triplex

approbatiuum,

& absoluti-

uum, & ex-

pulsiuum.

Dif. 43. demonstratio, quia minus notum est quàm resurrectio : & tamen (vt dictum est suprà) resurrectio demonstrari non potest.

Congruitas iudicii generalis quadruplex.
Aug. super Psal. 54.
 Sed ponuncurad istud quatuor congruentiæ. Prima talis, quia congruum est finaliter separari omnes malos ab omnibus bonis. Non enim malus communicat cum bono, nisi vel ad hoc *ut malus corrigatur, vel ut bonus per eum exerceatur*, secundum illud Augustini super Psalm. *Nunc autem venit finalis determinatio, ubi nec ultra boni exerceantur, nec mali corrigantur: ergo congruum est ferri finaliter generalem sententiam: ergo & generale iudicium, ut separatio illa generalis appareat iusta.*

Secunda congruentia, quia in fecretis iudiciis, quæ sunt circa singulas personas: licet sit iustitia, non tamen omnibus manifesta: rationabile est ergo quòd Deus habeat aliquod iudicium generale, in quo manifestetur sententia, vel iustitia quam exercuit in iudiciis particularibus. Tertia congruentia, sicut res sunt à primo efficiente, ita reducuntur in primum vt in finem: sed præter speciales exitus rerum à Deo per illam operationem, de qua dicit Saluator Io. 5. *Pater meus usque modò operatur, & ego operor.* Fuit vnus exitus vniuersalis in prima rerum creatione: ergo à simili præter singulares reductiones congruit esse vnam finalem reductionem in finem suum, & per consequens ad hoc, vnam finalem sententiam discretiuam, quia mali non reducuntur.

Quarta, & est melior, quia præter hoc, quòd vnusquisque adscribitur regno, vel carceri, tota multitudo præuifa ad regnum debet aliquando determinari ad possidendum illud, & tota alia multitudo relinqui carceri, vt sic sit sequestratio duarum familiarum, seu duarum ciuitatum, sicut tractat Augustinus per totum de Ciuitate Dei. Licet ergo singulariter nunc iste, nunc ille, adscribitur regno, nunc iste, nunc ille carceri; tamen congruum est aliquod iudicium generale, per quod tota multitudo præuifa ad regnum, mittatur in possessionem regni, & tota alia relinquatur carceri.

COMMENTARIVS.

Art. 2.
Exsurum iudicium uniuersale.
Probatio ex Scriptura.
Ex Symbolis.
Ex Patribus.

In primis Doctor asserit hanc veritatem non
posse demonstrari, sicut neque resurrectio, ratio-
ne scilicet naturali, & necessaria. Probat eam
ratione morali, primò, quia congruum est fina-
liter separari bonos à malis: quia non commu-
nicat bonus cum malis, nisi ad hoc ut corrigatur,
vel ut bonus per eum exerceatur, &c. Iuxta August.
& eandem congruentiam tradit super Psalm. 54.
Nunc autem venit finalis determinatio, ubi nec ultra
boni exerceantur, nec mali corrigantur. &c. Hanc ratio-
nem habemus ex similitudine pastoris segregan-
tis oves ab hædis *Matth* 21. v. in parabola tri-
fici & zinaniotù, & in parabola ventitantis arcæ.

Secunda ratio est ad manifestationem iudicii 1. Ratio.
secreti publicè, quam assignat Apostolus ad Rom.
14. & 2. ad Corinthios 5.

Tertia ratio est ex correspondentia principij, & finis per finale & generalem sententiam, in qua omnia reducuntur ad exitum, sicut in creatione ad ortum. 3. Ratio.

Quarta ratio est, quia iudicium particulare 4. *Ratio.*
quod fit de quolibet est iudicium secundum legem de hoc, & illo; sed lex exigit ut fiat iudicium publicum, & commune de tota multitudine ad quam ipsa lex primò dirigitur, ac proinde separatio incolarum utriusque ciuitatis Dei, & Babylonis per inscriptionem publicam, quæ omnibus sit nota, & per quam, qui adscripti sunt regno, recipiant possessionem; qui verò pœnis, & carceri, damnationem per publicam sententiâ, & discussionē. Aliæ rationes adduci possunt ex fine resurrectionis, prout d. 43. differitur.

SCHOLIVM.

Omnium merita & demerita in iudicio propalabuntur. Ita omnes cum D. Bonauen.
d. 43. art. 2. quæst. 2. & 3. D. Thom. q. 3. art. 2. & 3. Rich. art. 7. q. 2. Anselm. l. de simi-
tud. &

litud. & in Elucidario. Auguſt. lib. Medit. cap. 4. Hug. Viſt. 3. de anima cap. 23. & colligitur, ex Matth. 25. Apocal. 20. Dan. 7. Ecclef. vlt. & 1. Cor. 4. & Doct̃or explicat varios modos, quibus hæc omnia ſingulis innotefcere poſſunt, in tempore, vel quòd in inſtanti, innotefcere poſſunt miraculoſè. An verò ſententia ſit futura mentaliter, vel vocaliter, Doct̃or reſoluit. Videtur quòd ſingulares ſententia ſingulorum (quæ tamen omnibus innotefcent) ferentur mentaliter, & ſic ferri poſſunt in inſtanti: generalis tamen ſententia feretur vocaliter, ut vult Anſelm. in Elucidario, Abul. in Matth. 25. quaſt. 333. & communis hîc, & conſequenter feretur in tempore, tam ex parte ſententiantis, quàm ex parte ſententiandorum.

6 ^d DE tertio. In illo iudicio aliquid erit præuium, videlicet innotefcentia meritorum, vel demeritorum, propter quæ feretur ſententia talis, vel talis: & aliud completium, ſcilicet latio ſententiæ, & executio illius, licet poſſint diſtingui latio, & executio.

Primum dubium eſt, an fiat in tempore, vel inſtanti, & ſi in tempore breui, vel non breui. Poſſibile quidem eſt quòd merita ſingulorum omnia ſingulis innotefcant, ita quòd ſit miraculum ex parte oſtenſionis: tamen ſi dimittatur vnusquisque intellectus ſuo modo intelligendi naturali, tunc in tali oſtenſione requireretur magnum tempus ad intelligendum merita ſucceſſiuè, primò iſtius, ſecundò illius, & ſic de ſingulis.

Secundò poſſibile eſt, quòd vnicuique manifeſtentur merita, vel demerita propria in ſpeciali, & merita, vel demerita aliorum in generali, & hoc dupliciter. Vel ſic, quòd ſingulas perſonas conſideret, tamen hanc, ut iuſtam, & præmiandam propter merita eius in generali concepta: & illam, ut iniuſtam, & puniendam propter demerita eius concepta in generali. Vel alio modo, non ſingulas perſonas concipiendò in ſpeciali, & merita eorum in generali: ſed tam perſonas quàm merita in generali, vtpote concipiendò omnes relictos in terra eſſe reprobos, & iuſtè condemnandos: omnes autem raptos Chriſto obuiam in nubibus, eſſe iuſtos, & præmiandos: & iſtorum primum requireret magnam ſucceſſionem: quia conſideratio ſigillatim ſingularum perſonarum, licet ſine conſideratione ſingulorum meritum, non poſſet fieri ſubito à communi intellectu creato ſine miraculo.

Tertio modo in generali, vel quarto in ſpeciali poſſibile eſſet per potentiam diuinam non tantum manifeſtantem, ſed creantem actum, vel actus cognofcendi, & intellectiones diſtinctas omnium meritum, & hoc omnium perſonarum ſimul in quocunque intellectu: quia quæcunque non repugnant formaliter, & poſſunt ſucceſſiuè recipi in aliquo, abſoluta potentia diuina poſſunt ſimul recipi in eodem. Et ſi iſtud vltimum ponatur, tunc illud præambulum non oportet eſſe, niſi in inſtanti: ſequens, ſcilicet ipſa ſententia lata, ſi proferatur vocaliter: erit in tempore, ſi tantum mentaliter poterit eſſe in inſtanti; non tantum quantum ad Chriſtum proferentem, ſed etiam quantum ad illos, pro quibus, vel contra quos, ſententia proferetur: quia poſſet facere eos in inſtanti concipere ſententiam talem, vel talem.

COMMENTARIVS.

5 ^d DE tertio in illo iudicio, &c. Hic explicat formam iudicij vniuerſalis quantum ad cognitionem cauſæ, & ipſam ſententiam terminatiuam eius; & dicit primò quòd omnia merita, & demerita erunt nota. Dubium eſt, an omnibus in genere hæc notitia ſit communicaanda, ut ſinguli omnium opera hominum, & Angelorum cognofcant. Negat Durandus in hac d. q. 2. id eſſe neceſſarium ſicut & Paludanus q. 1. art. 2. contrarium docent D. Bonauentura in d. 43. art. 3. D. Thomas ibidem q. 1. art. 3. q. 3. Richard. 4. & in d. præſenti art. 1. q. 3. & alij. Doct̃or autem oſtendit quòd ſit poſſibile, & non quid fiet, primò dicit poſſibile eſſe ut ſingulorum merita innotefcant ſingula ſingulis, & de

aliis operibus peccati: poteſt autem contingere duobus modis. Primò, ut oſtenſio ex parte obiecti, aut medij ſit ſupernaturalis; modus autem cognofcendi ex parte intellectus ſit naturalis; ita ut non omnia, oſtenſa ſimul cognofceret, ſed ſucceſſiuè ſecundum capacitatem virtutis create intellectuales, quæ nequit in omnia ſimul eliciendo tot actus perfectos, & diſtinctos, ſed aliquos determinatè. Alio modo contingere poteſt, ſi Deus producat ſeipſo intellectiones tam perſonarum quàm operum, prout ipſi poſſibile eſt cum non excedunt numerum finitum.

Alius modus eſt poſſibilis, nempe ut vnicuique ſua opera manifeſtentur in ſpecie, & numero; opera verò aliorum in generali, ſive cognofcat perſonas tantum in generali, ſive in particulari: in generali, inquam, ex ſitu, & loco, & habitu, ut quòd conſtituti in terra, & à ſiniſtris

B B 4 ſunt

An iudiciũ vniuerſale fiet in inſtanti.

Quibus modis ſingulis in iudicio innotefcere poſſunt omnia merita, & demerita.

De potentia abſoluta omnium geſta innotefcere poſſunt ſimul ſingulis in iudicio.

Primus modus.

2. Modus.

6

Secunda sen-
tentia est
preferenda.

sunt pœnæ destinati; constituti in aëre sunt etiam destinati præmio, propter merita; quid autem horum sit futurum non decernit: sed in sequenti articulo dicit secundam sententiam esse magis conformem Euangelio. Prior forma iudicii videretur insinuata *Matth. 25.* in quo declaratur sententia vniuersalis respectu ad eos qui erunt à sinistris, & causa in genere exprimitur, & idem de iis, quæ erunt à dextris.

Verum alia forma, quam tenet secunda sententia, videtur exponi *Danielis 7. Apocal. 20. ad*

Corinth. 4. Ioël. 3. Et congruentiæ, quæ probant iudicium generale futurum id ipsum confirmant, ut omnes Dei iustitiam cognoscant publicè per discussionem causæ, eiusque notitiam. Dubium autem quomodo hæc cognitio fieri, an in instanti, an in tēpore, res omnino est incerta, probabile est fore partem in tempore per vocem sensibile, quæ reprehendantur aliqua peccata, & laudentur opera aliqua: partim etiam fieri mentaliter, vel si vtrumque fiat in tempore, illud erit breue: nam de hoc nihil certi colligi potest ex Scriptura.

Cognitio
causa an in
instanti, an
in tempore?

SCHOLIUM.

Relinquit ut incertum cum Augustino 20. ciuit. cap. 1. quandiu durabit iudicium, verisimilius tamen est quod disceptatio, & sententiatio erunt sensibiles, & consequenter in tempore, sed breuissimo, ex Malach. 3. Ero testis velox maledicis, & adulteris, &c. ut notat Augustinus 20. ciuit. 26. & tenet communis hęc. Locum iudicii, esse vallem Iosaphat tenet communis (non tamen est certum) ex Ioële, quem Doctor citat. ita D. Thom. dist. 48. quæst. 1. art. 4. & quodlib. 10. art. 2. D. Bonaventura ibi dub. 1. Albert. ibi art. 8. Paludanus hęc quæst. 1. art. 1. Anton. 4. part. tit. 14. cap. 11. §. 5. & alij. Vide Suarez tom. 2. in 3. part. disput. 53. sect. 3.

*Matth. 25.
Nic. de
Lyra sup.
3. Ioël & 1.
ad Theff. 4.
D. Thom.
hic. art. 2.
q. 2.
De loco Iu-
dicii.*

^e DE quarto, si erit ibi disceptatio vocalis, vel prolatio sententiæ vocalis, ⁷ erit in tempore: si autem erit in instanti, oportet quod vtrumque sit tantum mentale, & eius possibilitas iam dicta est. Vel quod magis videtur consonare Euangelio, quod disceptatio erit vocalis, & prolatio sententiæ, siue illa disceptatio manifestetur singulis subito, vel in paruo tempore, vel in magno.

^f De loco autem dicunt aliqui quod erit in valle Iosaphat secundum illud Ioël. 3. *Adducam omnes gentes in vallem Iosaphat.* Sed planè vult Apostolus prima Theff. 4. *Quod boni rapiuntur obuiam Christo in aëre:* mali relinquentur in terra, & boni non erunt in valle Iosaphat: mali fortè erunt ibi, vel in circuitu in tanto loco quantus poterit eos capere. Fortè etiam conicitur ab aliquo, quod Iudex descendet inferiùs in aëre, in quo fuit in transfiguratione, vel in quo transfiguratus est coram Apostolis, in qua transfiguratione ostendit signum gloriæ futuræ.

COMMENTARIUS.

*Art. 4.
An fiet dis-
crepatio vo-
calis.*

^e DE quarto sibi erit, &c. Magis inclinatur disceptationem fore vocalem, & sententiam, siue disceptatio illa manifestetur singulis, vel in paruo tempore, vel in magno; nam in hoc illud supponendum est, perfectam iudicii formam esse seruandam, quæ variis modis fieri potest à diuina sapientia, & potentia inquantum requiritur quoad manifestationem iustitiæ, & solemnitatem discussionis, & capacitatem creaturæ iudicandæ; modum autem certum determinare non expedit sine fundamento. Illud quidem certum est, iudicium fore visibile, & publicum, quantum ad discussionem, & sententiam, Reliquum patet tantum coniecturis desumptis ex forma iudicii publici, & capacitate iudicandorum, & manifestatione operum congrua.

*8
De loco Iu-
dicii.*

^f De loco autem, &c. Locum iudicii plures interpretantur esse vallem Iosaphat inter Ieroso-

lymam, & Montem Oliueti ex Ioël. 3. ita Albertus in 4. d. 48. art. 8. D. Thom. d. 40. q. 1. art. 4. q. 4. Paludanus in hac d. q. 1. art. 2. & alij. Alij per vallem Iosaphat intelligunt terram, quæ vallis est respectu cæli, ita ut idem sit Vallis Iosaphat ac Vallis iudicii Domini, Glossa ordinaria, Magister in 4. d. sequenti, & Anselmus in *Elucidario* cuius illa est interpretatio, & ratio ad hoc adducitur, quia vallis illa est minor, quàm ut tota multitudo iudicandorum exigar. Doctor autem dicit primò ex Apostolo 1. ad Theff. 4. electos, & Iudicem in aëre fore constitutos, & priorem interpretationem ita intelligi debere ut vallis Iosaphat ponatur pars pro toto, ita ut damnati, & ibi, & in locis circumiacentibus in terra consistant. Coniici etiam potest Iudicem fortè ad inferiorem regionem aëris descendurum, in qua fuit transfiguratus, vel thronum iudicii statuendum supra vallem Iosaphat, & inde denominari hunc locum exercendi iudicii à sessione Iudicis.

Varia sen-
tentia.

Iudex &
electi in aëre
erunt.

QVÆSTIO

Distinctio XLVII. Quæstio I. 297

SCHOLIVM.

Circa vltimum argumentum ex Greg. Qui iudicabunt & sedebunt cum Christo, sunt Apostoli, & professores voluntaria paupertatis. Ita August. 20. Ciuit. 5. & epist. 89. cap. 4. Beda serm. de natali. S. Bened. Hieron. epist. 28. Anselm. epist. 10. Gregor. in littera citatus, Bernard. ser. 8. in Psal. Qui habitat. D. Thom. hic quæst. 1. art. 2. & opusc. 19. cap. 6. In quo autem consistat hæc sessio, & participatio iudicij, variè explicatur. Richard. Viç. tract. de potestate iudiciaria, ait consistere in duobus. Primum est; quòd penetrent conscientiarum occulta, & diuina iudicia. Secundum, quòd hanc notitiam iudicandis intiment, quod etiam ait D. Thom. Fortè in disceptatione tantum iudicabunt arguendo & conuincendo reos. Vide D. Bonau. hic art. 1. quæst. 1. 2. 3. Richard. art. 1. quæst. 6. 7. Quod ait ad secundam, quemlibet statim post mortem iudicari, ita Ambros. & Ansel. in id Hebr. 9. statutum est hominibus, &c. Chrysost. hom. 37. in Matth. Damasc. serm. pro defunctis. Tertull. de anima, cap. vlt. Cyprian. de mortalitate. D. Thom. 3. part. quæst. 59. art. 4. ad 3. Vide Bellar. 2. de purg. 4.

- 8 ⁸ **A**D primum argumentum sequitur ibi: Nunc princeps mundi huius eicitur foras. Ad arg. 1. Princeps, scilicet Diabolus, qui vsque ad aduentum Christi principabatur mundo, licet tyrannicè: ergo iudicium mundi, quod nunc est, ait Christus, erat ad illam eiectionem, quia sententiabatur ipsum expellendum per passionem Christi.
- ^h Ad secundum de Nahum, & similiter ad Augustinum, & ad rationem sequentem, Ad 1. dico, quòd vnusquisque in quantum persona priuata iudicatur, & finaliter, quando est in termino viæ sibi præfixæ; sed in quantum est pars familiæ deputatæ pro aula, vel familiæ deputatæ pro carcere, iudicabitur cum aliis iudicio finali. Et per idem ⁱ apparet ad dictum Gregorij de 4. ordinibus in iudicio. Perfecti quidem quantum ad disceptationem præcedentem sententiam, non iudicabuntur, sed nec ipsi, nec alij iudicio pertinente ad eos, vt priuatas personas: sed in eo, quod dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, omnes filij regni iudicabuntur iudicio generali, vt hæredes illius regni. Similiter infideles quantum ad disceptationem præuiam non iudicabuntur iudicio generali: sed in illo, *Ite maledicti*, &c. Et ipsi alij, quibus prolata est disceptatio, iudicabuntur in communi, vt membra carceris; & tunc accrescet aliquod gaudium vnicuique electo, vltra illud quod habent in iudicio particulari: quia quilibet gaudebit de integritate suæ ciuitatis, & accrescet aliquod supplicium cuilibet damnato vltra supplicium parziale sibi taxatum, quia integritas, vel repletio carceris vnumquemque incarcerationum angustat.
- Ad illud Psalm. 1. *Non resurgent*, verum est ad vitam, iuxta illud 2. Mach. 7. dictum Antiocho. *Tui autem resurrectio ad vitam non erit*. Et hoc apparet ex eo quod subditur; *neque peccatores in consilio iustorum*, id est, de iustis consilium: siue accipiat ibi *iustorum*, id est, de iustis consilium, quod perpetuò beatificentur, est Dei: siue consilium iustorum, quo scilicet consulunt consilium iustorum, est in omnibus voluntati diuinæ concordare: & in illam concordiam impij non resurgent.

COMMENTARIVS.

- 9 ⁸ **A**D primum argumentum, &c. Illud fuit ex Ioan. 12. *Nunc iudicium est mundi*, &c. Respondet ex verbis sequentibus, in quibus specificatur illud iudicium, *Nunc princeps mundi huius eicitur foras*, &c. Scilicet Diabolus, qui eoulsque principabatur mundo per peccatum, soluto autem pretio redemptionis, eiectus est per Christum, & fidem eius, quæ præualuit. Videantur Augustinus tract. 22. in Ioan. & Chrysost. hom. 66.
- 10 ^h **A**D secundum, &c. Secundum fuit, quòd Deus non puniat bis in idipsum, & quòd status sit immutabilis, in quantum terminus viæ producit vniuersalem iuxta Augustinum, vsque ad vltimum sæculi diem; & præterea, quia iudicium vniuersale fit quando moritur, &c.

Respondet Doctor hæc intelligi de iudicio personali, & priuato cuiusque, iuxta statum, in quo inuenit eum mors, siue in peccato mortali, siue in gratia, secundum quæ vterque status opponitur; non autem extenditur ad animas Purgatorij, secundum eum statum. Iudicatur itaque priuato iudicio, & personali; in iudicio verò extremo iudicatur vt est pars familiæ, vt deputatur ad ciuitatem supernam, aut carcerem.

ⁱ Et per idem apparet ad dictum Gregorij, &c. Ordines quatuor statuit Gregorius lib. 26. Moral. cap. 24. nam ex reprobis alij non iudicantur & pereunt, vt infideles, qui Christum non no-
ⁱⁱ Quatuor ordines in iudicio.
Qui non credit iam iudicatus, &c. Alij qui iudicabuntur, & condemnabuntur, vt qui fidem receperunt

receperunt, & non seruauerunt legem, & his dicitur Matth. 23. *Esurui, & non dedistis mihi manducare*, &c. Alij qui iudicabuntur, & saluabuntur, vt poenitentes, & exercentes opera misericordiae, quibus dicitur *Esurui, & dedistis mihi manducare*, &c. Alij denique regnabunt, & non iudicabuntur, sed iudicabunt; vt sunt perfecti, qui obseruauerunt non solum praecepta legis, sed & consilia.

Iudicium discussionis & sententiae.
Propter hos ordines discernendos Doctor & reliqui Scholiastici antiqui cum Magistro in hac distinctione, discernunt duplex iudicium; aliud discussionis, & examinis, aliud damnationis & saluationis, seu sententiae latae. Quantum ad primum, dicunt quod infideles non sint iudicandi iudicio discussionis in particulari quoad singulos in generali iudicio, sed sunt iudicandi iudicio damnationis. Fundamentum ex Scriptura est: *qui non credit, iam iudicatus est*. Ioan. 3. & illud Psal. *Non resurgent impij in iudicio*. Psal. 1. & auctoritas plurium Patrum est, vt Hilarij, Amb.

Lactant.

August.

Ratio praemissorum.

12. Reiciitur praemissa distinctio a Suare.

Sap. 5.

Hanc distinctionem reiecit Suarez in 3. part. tom. 2. disp. 57. sect. 5 quia infideles comparabunt ante Tribunal Christi, vt referant prout gesserunt in corpore suo, siue bonum, siue malum. ad Rom. 14. Item, Ieremias 23. *Iudicium Domini cum gentibus*, &c. vbi Hieronymus. *Quia sunt*, inquit, *gentium merita diuersa*, &c. & infra, *iudicantur ipsi cum omni carne*, vt nullus iniudicatus abeat, &c. Item Ioëlis 3. *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in Vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis super populo meo, & hereditate mea Israel*, &c. Ergo iudicium disceptationis erit cum gentibus, & infidelibus. Deinde, ratio postulat vt recipiant secundum opera. Et videtur etiam hoc insinuari Sapientiae 5. *Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos quos se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione inasperata salutis dicentes, intra se, poenitentiam agentes, & pra angustia gentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij*, &c. Ergo impropere buntur opera iniusta, & persecutio in electos facta ab infidelibus, & id ipsum indicare videtur illa vox Martyrum Apocal. . . *Vindica sanguinem nostrum*, &c. Ergo distinctio illa non subsistit, & videtur magis metaphorica, quam realis, & accommodata rei proprietati,

Respondetur tamen distinctionem esse fundatam non in eo sensu quasi opera infidelium non sint iudicanda, aut discernenda, & poenae: sed ex alio capite: nam iudicium fit secundum legem, cum sit conclusio, legis, intelligitur autem per legem vniuersaliter lex fidei, & diuina, qua ordinatur quisque ad salutem per media legis receptae. Discrepantia est autem inter fideles & infideles, quod illi legem nescierunt, aut non receperunt perseverantes in sua infidelitate, fideles autem receperunt, sed non obseruauerunt; ideoque hi per legem ipsam, & ex lege conuincuntur, quam receperunt, & non obseruauerunt, vt indicat disceptatio, quam exprimit Lucas 13. & parabola virginum Matth. 25. & alia quae ibidem exprimuntur; his enim ex lege defensio suffragatur, quamvis eam ex lege praetendunt, iuxta illud; *In nomine tuo demonia eiecimus, signa fecimus*, &c. Infideles autem, qui legem nescierunt, & fidem, in quibus tantum promittitur & datur vita, hoc ipso iudicio damnationis, & mortis habent, quia nunquam legem vitae, aut ipsam in lege vitam contentam habuerunt. Hi ergo, vt dicit Apostolus ad Rom. 3. *Sine lege peccauerunt, & sine lege peribunt*: Quia non ex lege fidei, quam ignorauerunt, iudicabuntur, & secundum quam principaliter ordinatur iudicium discussionis, sed ex operibus, & lege naturali, & consentaneis, quale est ius gentium, & politicum, quod ad ciuitatem terrenam, & societatem ordinatur stabiliendam, & secundum rectum dictamen practicum, & naturale.

Distinctio ergo praemissa in hoc fundatur, non quasi quisque non iudicetur iudicio discussionis secundum opera prout gessit, & recipiat poenam correspondentem; sed quod iudicium discussionis ex lege diuina, & fidei non extenderetur ad infideles, qui extra legem vixerunt, sed ad fideles, qui eam acceptauerunt, & ipsam fidem, licet mortuam, habuerunt, quae est fundamentum, & radix iustitiae, & vitae, & per quam iudicabuntur ex lege recepta eius. Hanc expositionem insinuat Hieronymus loco citato. *Quia sunt*, inquit, *gentium merita diuersa, & ideo qui non credit, iudicatus quidem est in eo quod non credit*, quia nempe manet in morte, sed ipsi qui non credunt inter se diuersis afficiuntur suppliciis, iudicantur ipsi cum omni carne, vt nullus iniudicatus abeat, &c. Iudicabuntur ergo omnes, non tamen secundum legem fidei, iudicabuntur infideles, vt qui eam nescierunt, sed secundum legem operum, in qua vixerunt, scilicet naturalem: nam iudicium fiet secundum legem, in qua vixerunt, & contra quam peccauerunt, & quae promulgata fuit in cordibus: nam materia discussionis est peccatum contra legem factum, & cum eius cognitione necessaria, & sine qua nequit esse peccatum.

Quod si haec solutio non placet, sed retinenda sit distinctio quoad rigorem, prout eam videtur Gregorius cum alijs retinere; explicanda est absolute Scriptura allata de iudicio vniuersali damnationis, & reprobationis, non verò de iudicio discussionis, quia in re notoria non requiritur discussio, aut inquisitio, sed statim procedetur ad sententiam: quia notoritas facti excludit omnem defensionem, & probationem tanquam superfluum, infideles autem, vt dicit Gregorius, praedicti infidelitatis suae tenebris, eius, quem despexerunt, inuentione redargui non merentur, &c. Illi ergo discussionis iudicium

13

Sufiinetur distinctio.

Iudicium fit secundum legem.

Fideles ex lege iudicabuntur.

Infideles non ex lege fidei iudicabuntur.

Sed ex lege naturali operum.

14

15. Aliter susinetur distinctio data.

iudicium subibunt, qui ex fide, & lege defensionem prætendent; per iudicium verò reprobationis, & damnationis infideles recipient secundum peccata sua, quamvis ergo iudicium improprij, & redargutionis manet omnes infideles, & damnationis, non tamen disceptationis, aut discussionis; quia nullam excusationem prætere possunt in Christo; non ita fideles daminati, qui misericordiam Iudicis implorabunt ex fide, & lege, & beneficiis receptis prædicationis, sacramentorum, doctrinæ, signorum, ut patet Luc. 13. *Cum autem intraverit Pater familias, & clausit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes Domine aperi nobis, & respondens dicit vobis, nescio vos unde sitis, tunc incipietis dicere: manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris dormisti, & dicit vobis: nescio vos unde sitis. Infideles ergo, qui respuerunt iudicem Christum, legem eius, iustitiam, & fidem, non resurgunt in iudicio disceptationis, quia ut dicit Theodoretus Heracleotes in Catena: *Fur in delicto deprehensus non perducitur ad Iudicem, ut de facto notorio quaestionem habeat, sed ut sententiam damnationis accipiat.* Et Cyrillus Hierosolymitanus Cateches. 18. ita explicat illud Ioannis 3. *Qui non credit, iam iudicatus est, &c.* Asserit idem dici, quia non requiritur magna inquisitio causæ notoriæ, &c. Si ergo discussio sumitur pro notitia causæ, verum est iuxta superius dicta, omnium peccata propaganda etiam infidelium: sed sumendo discussionem contrariam rei, sic erit in fidelibus peccatoribus modo dicto, in quibus fuit fides, & aliqua opera, & beneficia Christi. De hac discussionem intelliguntur Patres citati supra & Doctores scolastici, non verò de priori, & sic per distinctionem præmissam rectè concordant Scripturas.*

16 Ex his patet quid dicendum sit de infantibus, qui in peccato originali decesserunt, fore in ipsis etiam iudicium discussionis latè sumptum pro notorietate facti, non verò strictè sumptum, quia nulla habent opera. De iustis etiam beatis, qui per poenitentiam à peccatis mortalibus surrexerunt, erit discussio utroque modo ad manifestan-

dam Dei iustitiam, & misericordiam, & præterea iudicium approbationis, patet ex distinctione præmissa, quam etiam sequitur Origenes hom. 21. in Num. Aliqui tamen docent nulla peccata iustorum esse propaganda in iudicio, ut Magister d. 43. Vignierius cap. 21. Son: in tractatu de extremo iudicio. Hæc sententia fundatur in locis Scripturæ, in quibus efficacia poenitentiae, & operum ad deletionem peccatorum significatur, ut Psal. 31. & 50. Isaia cap. 41. & 63. Ezechielis 2. Contrarium magis sequendum, quia iudicium publicum, & finale exigat ut causa in publico etiam transigatur ad manifestationem iustitiæ, & potestatis iudiciariæ in omnes. Hanc docet Augustinus 20. de Ciuit. cap. 14. Gregorius supra, & super Psal. 88. & patet ex Scripturis allegatis, & communi scholasticorum.

Sed quid de Sanctis præcellentibus, & affectu-
tibus iudicis. Respondetur ex dictis, probabilius non esse iudicandos, iudicio discussionis strictè sumptæ, maxime ij, qui non peccauerunt mortaliter, sed conseruauerunt primam stolam, quam in Christo receperunt: quamvis enim habuerint aliqua venialia, peccatum veniale non est causa; aut materia per se huius iudicij, quia non constituit statum finalem: iudicium autem extremum fieri ad discernendas falsas ciuitatis supernæ, & infimæ, secundum opera; quæ per se ordinantur ad statum damnationis, aut gloriæ; quæ sunt peccata mortalia, aut opera bona, & meritoria. Quod autem non sint iudicandi tales Sancti iudicio discussionis, sed tantum approbationis, est Gregorij supra citati. Origenis, & aliorum: quia hæc exemptio ipsis comperit prærogatiua sanctitatis, & muneris concessi, quo alios iudicabunt participatione potestatis à Christo receptæ, quam promissit Math. 19. renunciantibus omnibus bonis terrenis propter Christum, ut ibidem communiter Patres, & expositores. Hi ergo recipiunt iudicium approbationis à Christo, sicut & Angeli boni, non verò discussionis strictè sumptæ. Quod si admittatur discussio latè sumpta per notitiam omnium operum, non est, plurimum repugnandum. Ex his patet ad reliqua huius quæstionis.

De fidelibus lapsis.

An erit discussio peccatorum delictorum per poenitentiam.

Præfertur affirmatiuè.

17 De Sanctis assensibus iudicij. An discernuntur. Sententia negatiua.

Theod. Heracleotes.

Cyrill. Hierosolymit.

16 Quædā dicentium de aliis. De infantibus.

QVÆSTIO II.

Utrum mundus sit purgandus per ignem?

D. Thom. in addit. quæst. 97. art. 5. & 4. d. 44. quæst. 3. art. 2. D. Bonau. hic art. 2. quæst. 1. & 2. Richard. art. 2. quæst. 2. & 4. & d. 44. art. 2. quæst. 3. Suar. 3. part. tom. 2. disp. 57. sect. 1.

1 **S**E CUNDO quæro, Utrum mundus sit purgandus per ignem? Quod non; quia tunc idem purgaret se, quod est inconueniens. Oppositum in Psalm. 96. *Ignis ante ipsam præcedet;* & adducitur in litera.

COMMENTARIUS.

Ordo, & diuisio quæst. **S**E CUNDO quæro utrum mundus sit purgandus, &c. Diuiditur quæstio in duos articulos;

in primo differit de eo quod magis consentaneum est naturæ vniuersi. in secundo quod de facto secundum hoc fiet.

S C H O L I V M.

Ignem verum præcessurum aduentum Iudicis, ex 2. Petr. 3. Ioel. 2. Isaï. 66. Dan. 7. 1. Cor. 3. Ita D. Thom. hic quæst. 2. art. 3. Richard. art. 2. quæst. 4. 5. Palud. quæst. 1. Dur. q. 3. qui

qui putant conflagrationem futuram ante resurrectionem. Alij cum D. Bonau. hic art. 2. quæst. 4. putant futuram post iudicium: quod tenet August. 20. Ciuit. cap. 30. et 18. et Anselm. in Elucidario. Ponit quod ignis iste potest creari, vel generari, prout Deus voluerit. Si creabitur, oportebit aliqua alia corpora annihilari, nè detur penetratio. Item si generabitur, vt id inconueniens vitetur, necesse erit alia corpora condensari, vel in densiora conuerti, quod optime explicat exemplo.

Ignis conflagrationis an erit in determinato loco, vel simul circumdatus totam terram.

Respondeo, illa conflagratio, vel purgatio per conflagrationem, quæ prædicatur in multis auctoritatibus, & præcipue 2. Petri 3. *Celi ardentis soluentur, elementa vero ignis ardore tabescent, &c.* multipliciter est possibilis, eo, quia omni modo, qui non includit contradictionem. Sed quis modus sit magis consonus naturæ partium vniuersi inquiramus. Potest esse quod aliquis ignis sit de nouo creatus, & magnæ, vel parvæ quantitatis: & potest esse, quod sit simul in aliqua tota latitudine, & spissitudine circa terram, & non vbique, nisi per motum circa terram: & similiter potest esse vtrumque illorum. Primum quod ignis sit creatus: Secundum quod sit in aliqua determinata parte super terram, & non vbique, nisi per motum circa terram. De his ergo duobus, scilicet productione illius ignis, & loco productionis, vel conseruationis, siue continuationis inquiratur.

Si ignis conflagrationis creetur, oportet tantum de alio corpore annihilari.

De primo, si ponatur creatus, oportet ponere quod tantum de alio corpore corruptibili annihiletur: vel quod in tota substantia corporea corruptibili fiat condensatio correspondens quantitati illius ignis creati: vel oportet ponere quod ille ignis creatus sit simul cum alio corpore. Si etiam ponatur generatus: per consequens ex alio corpore grossiori (quia ignis est subtilissimum corpus inter corpora corruptibilia) oportet dicere quod aliud corpus corruptibile intantum condenseretur, quantum istud est rarius corpore, ex quo generatur: vel quod proportionabiliter isti quantitati è conuerso corpus rarius conuertatur in densius. Si ergo generaretur ex aëre, oporteret vel quod aër in aquam conuerteretur, vel aqua in terram, in tanta proportionem, quæ correspondet locationi illius ignis geniti.

Paret in exemplo. Esto enim quod tota sphaera aëris diuidatur in decem partes, ex vna illarum generatur ignis, & habet decem partes, quarum quælibet est æqualis illi ex qua generetur totus ignis: tunc quæro, nouem partes aëris, quæ remanent, vbi habebunt locum; Vel oportet duo corpora esse simul, vel oportet illas condensari, vel alia corpora circumstantia vsque ad non repletionem loci nouem partium. Si autem hoc fiat per conuersionem illarum nouem partium in aquam, habebitur locatio ignis geniti, etsi non fiat condensatio alicuius alterius; quia illæ nouem non generant vnā partem aquæ, sed ferè: quæ cum decem partibus ignis prius geniti, quarum vna locatur in loco aëris corrupti in ignem, impleter totum locum decem partium aëris, & tunc esset cum incendio ignis diluuium aquæ, licet non in tanta quantitate, in quanta est incendium ignis; aqua quippe excederet aquam præexistentem in decima parte ad illum ignem nouum genitum.

COMMENTARIUS.

De igne conflagrationis.

Respondeo, illa conflagratio, &c. De igne conflagrationis habetur Petri 3. *Celi ardentis soluentur, elementa vero ignis ardore tabescent, &c.* Item Psalm. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius, &c.* Isaïæ 66. *Quia ecce Dominus in igne veniet, &c.* Ioël. 1. *Ante faciem eius ignis vorans, &c.* Daniel. 7. *Thronus eius flamma ignis, &c.* Quamuis autem Sancti Patres aliquando explicant hunc ignem metaphoricè per comparationem ad claritatem diuini iudicii, zelum, & efficaciam siue iustitiæ ad discernendum bonos à malis, opera iustitiæ ab iniquitate secundum æquitatē: tamen ignem verum, & realem fore, etiam locus Petri declarat, qui nequit torqueri ad metaphoram iudicii secundum proprietates ignis, quia agit Petrus per contrapositionem, seu antithesim de conflagratione mundi visibilis sensibili, & non tantum

hominum per antithesim, inquam, ad diluuium, *Antithesis.* Ille, inquit, tunc mundus aqua inundatus perit, celi autem qui nunc sunt; & terra eodem verbo repositi sunt igni, reueruati in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum, &c. Et infra: *Adueniet autem dies Domini ut fur, in quo celi magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra vero, & quæ in ea sunt opera exurentur, &c.* Hæc nequeunt de igne metaphoricè intelligi, quamuis ex igne concomitante, & præeunte diuinum iudicium rectè explicatur metaphoricè eius forma, & extinctio charitatis, & operum in hominibus illius temporis, in quibus vix inuenietur fides vera, & viua; sicut etiam aqua diluuij significabant per accommodationem, & metaphoricè incendium carnis, quod tunc vigeat. Præmissa ergo Scripturæ etiam literaliter intelligendæ sunt in propria significatione, licet per translationem etiam accommodari possint ad manifestandum modum, & formam diuini iudicii, eiusque æquitatem.

Hanc veritatem docuerunt etiam Philosophi,

Quid designet metaphorice.

3 Docuerunt Philosophi quidam.

Erit ignis verus & realis.

vt

Distinctio XLVII. Quæstio II. 301

Probatio ex
Patribus.

vt Zeno, Cleantes, Chrysippus, apud Eusebium de *Preparatione Evangelij*, lib. 15. cap. 17. Sibylla apud Augustinum lib. 8. de *Ciuit. cap.* 3. sicut & vniuersi Patres. Clemens lib. 2. & 3. *Recognitionum*, Iustinus Martyr 9. 39. 94. & 95. Eusebius loco allegato. Ambros. lib. 1. *Hexam.* cap. 6. Basil. hom. 3. in *Hexameron*. Nyssen de *creatione hominis*, cap. 24. Hilarius in *Psal.* 118. Chrysost. in *ad Rom.* 4. ho. mil. 14. Hieron. in *Isaia* 5. & 65. Cyrill. in *Isa.* 34. August. loco cit. & in *Psal.* 101. lib. 20. de *Ciuit.* c. 14. 16. 18. & 24. Omnes Scholastici in hac distinctio-
ne, & sequenti, & communis Interpretum.

Varias autem causas & fines huius ignis assignant aliqui, quorum aliqui meritis reprobantur a Francisco Suarez 2. tom. disp. 57. sect. 1. quem adire potest lector. An autem hic ignis præcedat ante faciem Iudicis ad conflagrationem impiorum probabile est ex parte præcessurum, sed maius incendium etiam subsequetur iudicium ad renouationem creaturæ, qui est finis primarius, & vltimus eius.

4
Possibilitas
eius.

His suppositis, dicit Doctor possibilitatem illius ignis tot modis excogitari posse, quot modis Deus potest ipsum per se, aut per causam secundam producere. Cæterum seruata debita proportione partium vniuersi, & integritate, potest ille de nouo creati, in magna, aut parua quantitate, in aliqua etiam latitudine, & spissi-

tudine super terram, vel circa terram in aliquo loco certo, & non vbique, sed mobiliter circa terram comburendo nunc hanc, nunc illam partem, potest etiam per totam simul creati.

Si dicatur creati, oportet dicere seruata vni-
one partium vniuersi sine vacuo, quod tantum ex alio corpore corruptibili annihilatur, vel certe condensetur, v. g. aer in quantitate proportio-
nata illi igni, & loco eius, vel quod detur penetratio corporum.

Quod si autem generetur, oportet quod tantumdem ex alio corpore, vel magis corruptum-
atur: quia ignis inter corruptibilia est rarissimum corpus, ac proinde maiorem locum occupans, vel certe quod corpora aliqua conuertantur in alia: vt aer in aquam, vel aqua in terram. Ratio huius est, quia aliàs daretur penetratio corporum, quod natura refugit. Et declarat exemplo, quia ponatur pars aeris conuertere in ignem, tunc ignis genitus propter raritatem, & extensionem suam habeat decem partes, quarum decima in extensione æquiualebit toti aëri conuerso in ignem, reliquæ partes vbi erunt? vel ergo simul cum aliis, & sic erit penetratio corporum; vel certe necesse est vt alia corpora condensentur, vel in alia commutentur, vt aer in aquam, & sic erit simul inundatio aquæ, quamuis non tanta, quantus est ignis.

§
An dabitur
penetratio
corporum.

SCHOLIUM.

Explicat quomodo ille ignis depurabit mundum, & ex qua materia fiet, vel fieri poterit, & quod tandem in purum aërem conuertetur.

3
DE secundo, cum ignis non maneat extra sphaeram suam, nisi in continua generatione, secundum illud Philosophi de Iuuentute, & Senectute, *semper est in fieri*, quomodo permaneret in aliqua sphaera completa circa terram? Quomodo etiam depuraret, cum depuratio non sit, nisi per consumptionem alicuius impuritatis? vt-
pote vaporum, vel aliorum talium corporum mixtorum, ex quibus est impuritas aeris.

Quia locus
productio-
nis ignis
iudicij vni-
uersalis.
Quomodo
ignis iudicij
depurabit?

Breuitus ergo quantum ad vtrumque articulum, videtur probabilius dicere quod sicut ignis potest extra suam sphaeram esse in materia aliena, vt pote in corpore ignito, vt carbone, vel flamma (non quod ibi sit in partibus solidis verè forma ignis, nisi ponatur, formas específicas distinctas simul perficere eandem materiam, quod videtur inconueniens) sic vapores existentes in aëre per iuxtapositionem possunt igniri. Et ista ignitio successiva nunc illorum vaporum, nunc istorum, saltem pro toto aëre supraposito regioni habitabili hominum, potest dici illa conflagratio. & per istud benè depuratur aër: quia illa corpora ignita conuertuntur statim in verum, & purum aërem in sua regione prædominante, & illo corpore ignito propter qualitates mutuas contrarias in ipso, scilicet ignis, & vaporis, modicum resistente aëri (quia quodammodo agit ad destructionem sui: vapor autem non ignitus, non sic esset statim conuertibilis ab igne in purum aërem) apparet quomodo flamma potest ad depurationem aeris grossi: quia per actionem illam præuiam corporis igniti, id est, habentis qualitatem igneam, in seipsum aqueum, similiter habens qualitatem aquæ, disponitur à continente, vt statim conuertatur in ipsum continens, & sic generatur aër purus, qui non sic poterat in seipsum conuvertere illum vaporem manentem grossum.

Ignitio va-
porum fortè
erit conflagratio munda.

4
Ad Argumentum dico, quod ignis semper manet in se purus puritate naturali: tum, quia summè actiuus, ita quod statim conuerteret ignis in se, si quid extraneæ naturæ ascenderet ad regionem illam: tum, quia nihil per actionem corporum cælestium eleuat ad illam regionem ignis puri, vt sic fiat ignis impurus. Specialiter autem illa impuritas de fumo sacrificiorum oblatorum idolis, & de infectione ex peccatis hominis, non ascendit ad sphaeram ignis: quia nec fumus, ille nec aliqua infectio quæcunque ex actibus immundis vsque ad ignem potest ascendere: illa autem depuratio ponitur propter impuritatem aeris contractam ex actibus peccati humani, idèd non sequitur ignem purgare seipsum.

Ignis non
purgat se,
sed aërem
superpositum
terra habi-
tabili.

Socii Oper. Tom. X.

CC

COMMEN

COMMENTARIUS.

6 ^c **D** *E*secundo articulo, &c. Respondet ad quaestionem, sicut ignis extra propriam sphaeram non manet, nisi sit in aliqua materia, quā consumit; quia semper est in fieri extra sphaeram propriam, id est, semper per confectionem materiae nouae fouetur, ita etiam dicendum est non manere illum ignem in aliqua sphaera circa terram, quia sic non haberet materiam, in quam ageret, neque aliquid deputeret. Resoluit ergo, illum ignem accendi ex vaporibus, & exhalationibus in secunda aeris regione, per quem ipse aer facile deputatur: nam vapores igniti statim conuertuntur in aerem. Haec sententia est satis probabilis, & consentanea diuinæ prouidentiae, quā administrat vniuersum. Alij dicunt ipsum ignem Inferni euocandum ad combustionem; sed neque hoc necessarium est, & sequeretur inconuenientia vacui, penetrationis, aut condensationis excessus in corporibus inferioribus infert. Præterea motum violentum ignis ex sua sphaera: & quia ignis ille est in materia valde rara non videtur naturaliter idoneus ad hunc effectum.

Fieri ex vaporibus.

Quantitas illius ignis.

7 *Ignis in propria sphaera parua.*

An corruptetur firmamentum?

Affirmatiua Patrum multorum.

Quantitatem huius ignis aliqui explicant per hoc, quod totum elementum aquae, & terrae circundabit, & ascendet super altissimos montes, sicut diluuium: per eum purgabitur aer, terra, & aqua. ^d *Ad argumentum dico, &c.* Argumentum fuit, quod sequeretur si purgatio fiat per ignem, idem seipsum purgaret: quia omnia elementa purgabantur. Respondet quod ignis in suo elemento naturali sit purus, & propter nimiam actiuitatem, & propter distantiam; quia impuritas, quae oritur ex vaporibus infernis, non ascendit ad sphaeram ignis, & specialiter illa impuritas ex fumo sacrificiorum factorum idolis, & ex peccatis hominum, non ascendit ad sphaeram ignis; purgatio autem ponitur propter impuritatem aeris ex peccatis hominum. Tangit rationem mysticam huius depurationis, quam communiter Theologi assignant, quamuis etiam ipsa reformatio mundi elementaris per eum intendatur.

Sed de hoc etiam effectu, & fine, variae sunt sententiae; primò est frequens sententia Patrum, etiam firmamentum corrumpi per hunc ignem conflagrationis, quae est anteriorum penè vsque ad Hieronymum: & fundatur in pluribus authoritatibus Scripturae, quae id sonare videntur, ut est illa Petri citata, & Psal. 101. *Opera manuum tuarum sunt caeli, ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c.* Matth. 24. *Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, &c.* Isa. 34. 51. 61. Apoc. 21. Iob 14. Patres etiam supra citati idem docent, ut dixi, præter paucos vsque ad Hieron. qui in praedicta loca Isaiae, potissime 65, inter-

pretantur Scripturas de innoatione, & mutatione facienda in caelis, non verò de corruptione.

Quod etiam sequitur Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. 14. 16. 18. & 24. Item Gregorius lib. 17. Moralium c. 5. Beda in praefatum locum Petri. Genadius de Ecclesiast. dog. cap. 70. Primasius in caput primum, epistol. ad Hebraeos. Anselm. in cap. 1. ad Hebraeos, & in Apocalypf. Insinuat etiam Ambrosius in praefatum locum Psalmi. Ex Graecis Epiphanius, hares. 64. citans Proclum, & Methodium. Irenaeus lib. 4. contra hares. cap. 6. Scholastici cum Magistro in hac dist. & sequenti. Caelum immutari docet haec sententia; sed non corrumpi; & fundatur in illo Psal. 148. *Ipsè dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum, & in saeculum saeculi, &c.* Deinde Isaia 30. dicitur, *Erit lux Luna sicut lux Solis, & lux Solis sempiternitè, sicut lux septem dierum in die, quo obligauerit Dominus vulnus populi sui, &c.* ergo manebunt, & consequenter caelum, in quo sunt. Item ad Rom. 8. dicitur creatura ingemiscere libertatem, scilicet per innoationem post iudicium, & 2. Petri 3. videtur esse sermo de caelo aereo, quod fuit diluuium immersum per antichesim diluuij ad vltimam conflagrationem: Scriptura autem saepe, & consuetio stylo regionem aeris appellat caelum *volucres caeli, pisces maris, &c.* Haec res auctoritate Patrum, & apparentia Scripturarum hinc inde redditur incerta. Iuxta communem autem Scholae sententiam, neque ipsa elementa peribunt, sed purgabuntur, & haec purgatio sub appellatione *corruptionis* intenditur a Scriptura.

Petes an mixta peribunt ita ut nunquam aliqua sint reditura? Aliqui dicunt terrā fore floridam, & virentem cum Anselmo in Elucidario. Alij negant, sed vtrique est incerta sententia: illud enim fiet quod iam diuina sapientia determinauit. An renouatio autem elementorum exigit ad perfectionem corporum, aliqua mixta de nouo restitui, quis potest diiudicare? aut qualis erit illa perfectio renouationis? Conclusio, in qua communiter concordant omnes, est, excrementa fluxura in Infernum ad maiorem poenam damnatorum, à quibus gratia Christi, & eius misericordia nos liberet. Qui voluerit haec fusiùs legere, recurat ad Scholasticos alios, qui in iis copiosi sunt; quia autem plura incerta sunt, iis non haerendum est: illud certum est, ignem conflagrationis fore, probabilius est præire ex parte ante faciem Iudicis venientis ad manifestationem iustitiae, & ad poenam damnatorum; post iudicium verò vniuersum conflagraturum, & renouaturum hunc ignem. Quid autem, aut quomodo fiet renouatio ipsa in vniuerso; seu qualis sit, id tantum certum videtur non fieri actione naturali ignis, qui tantum est corruptius imundicie, sed diuina actione, qua promissit caelos nouos, & terram nouam. Quales autem futuri sunt sibi soli est notum, aut, cui reuelat, illud nempe fiet, quod magis ad manifestationem diuinæ bonitatis, & gloriā Beatorum erit. Non est ergo ampliùs insistendum coniecturis, vbi ratio, & authoritas in supernaturalibus cessat in Operibus Dei.

8
Sententia
negatiua.

Fundamentum.

Manebunt
& mixta pur-
gata.

9
An peribunt
mixta?

DISTINCTIO

DISTINCTIO XLVIII.

De forma Iudicis ?

A **S**OLET etiam quæri, in qua forma Christus iudicabit? In forma utique serui iudicabit, quæ omnibus in iudicio apparebit, ut videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt. Vnde Isaias, *Tollatur impius, nè videat gloriam Dei*. Humanitatem videbunt, ut timeant, diuinitatem verò non, ne gaudeant. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest.

Zach. 12. 6.

*Isaie 26. b.
Secundum
L X X. In-
terpr.*

Qualis apparebit tunc in forma serui ?

B SED cum in forma humana constet eum appariturum, quæritur an in forma illa gloriosa appareat, sicut verè est, an in forma qualis in passione exitit? Quidam putant à malis talem videri, qualem crucifixerunt, id est, infirmum: quia dicit Scriptura, ut videant in quem pupugerunt. Sed aperte Augustinus dicit formam serui glorificatam, à bonis, & à malis tunc videri sic, [Cum in forma serui glorificata iudicantem viderint boni, & mali, tollitur impius, ut non videat claritatem Dei, quæ Deus est, quam soli mundo corde videbunt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis: vnde & Christus dicitur iudicaturus, quia filius hominis est. Ita enim legitur in Euangelio Ioannis, *Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est*. Non quod ipse ex virtute hominis sit iudicaturus, vel quod ipse solus sine Patre & Spiritu sancto sit iudicium factururus: sed quia ipse solus in forma serui iudicans, bonis, & malis videbitur. Cum ergo Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, non ita est intelligendum, quasi Filius solus iudicet, & non Pater: sed quia forma Filij humana cunctis in iudicio apparebit, non infirma, sed gloriosa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, non sine Patre, & Spiritu sancto: & apparebit terribilis impiis, & mitis iustis. Erit enim terror malis, & lumen iustis.]

*Zach. 12.
De Trinit.
lib. 1. c. 13.
Matt. 5. a.
Ioan. 17. a.
Quare
Christus
dicitur iu-
dicaturus.*

Et Ioan. 5. d.

Ioan. 5. d.

*Quare secundum formam serui dicitur Christus
suscitaturus corpora ?*

C ET sicut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus, propter causam præmissam: ita etiam dicitur suscitaturus corpora mortuorum secundum humanitatem, cum tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit quod est causa nostræ resurrectionis, id est, passionem, & resurrectionem. Ideò ei ascribitur secundum hominem suscitatio mortuorum. Vnde Augustinus, [Per Verbum Filium Dei fit animarum resurrectio. Per Verbum factum in carne filium hominis fit corporum resurrectio.] Item, [Iudicat, & suscitatur corpora non Pater, sed Filius secundum dispensationem.]

*Super Ioan.
tract. 23. in
fine.
Ibidem.*

Scoti Oper. Tom. X.

CC 2 nem

nem humanitatis, in qua minor Patre est Christus. In eo quod est Filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quod est filius hominis, iudex.] Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & suscitaturus, quia in eadem forma meritum, & causam resurrectionis nostræ suscipit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumentis resurgent, & procedent. Secundum quod Deus est viuificat animas, non Pater tantum, quia non tantum Pater vita est, sed & Filius cum eo, & Spiritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam, non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima, quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Christus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitet corpora, & iudicet, non otiosè tamen, & præter rationem ei secundum formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & secundum formam serui iudicium, & resuscitatio corporum.

De loco iudicij.

*Ioël. 3. a.
In gloss. cir-
ca princ. il-
lius capituli.*

PVTANT quidam Dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio: eo quod ipse per Ioëlem Prophetam sic loquitur; *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.* In cuius capituli expositione ita reperi: Hoc quidam pueriliter intelligunt, quod in valle, quæ est in latere montis Oliueti, descensurus sit Dominus ad iudicium, quod friuolum est. Quia non in terra, sed in spacio huius aëris sedebit contra locum montis Oliueti, ex qua ascendit. Et sicut Ioannes Chrysostomus dicit, Angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in Euangelio Veritas dicit, *Et tunc apparebit signum filij hominis*, &c. *Iosaphat* autem interpretatur *iudicium Domini*. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij Domini, congregabuntur omnes impij. Iusti verò non descendent in vallem iudicij, id est, damnationis: sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.

D

De qualitate luminarium, & temporis, post iudicium.

*Isaïa. 21. 8.
Mat. 24. 6.
Greg. 17.
Mor. 6. 14.
& 15.
Iob 16. 6.
Ioël. 2. g.*

VENIENTE autem ad iudicium Domino in fortitudine & potestate magna, Sol, & Luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate. [Virtutes quoque cælorum, id est, Angeli, dicuntur moueri: non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam admiratione eorum quæ viderint.] Vnde Iob; *Columnæ celi pauent aduentum eius.* Ante diem verò iudicij Sol, & Luna eclipsim patientur, sicut Ioël testatur dicens: *Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Magnus verò dicitur, propter magna quæ ibi fient. Cum autem factum fuerit cælum nouum, & terra noua, tunc erit lux Lunæ sicut lux Solis, testante Isaïa, *Et erit lux Solis septemplexiter*, id est, sicut lux septem dierum: quia quantum luxit Sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis, tantum lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux Solis, & Lunæ, aliorumque syderum, per peccatum primi hominis: sed tunc recipiet Sol mercedem sui laboris, quia septemplexiter lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei, & noctis, sed tantum dies

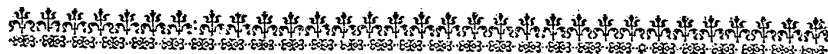
E

Vnde

*Isaïa 65.
Isaïa 30.*

Distinctio XLVIII. Quæstio I. 305

Vnde Zacharias, Et erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies, neque nox: & in tempore vespere erit lux, quia tunc non erit varietas dici, & noctis, quæ modò est, sed continua dies, & lux. Isaïas tamen videtur dicere quòd tunc non luceat Sol, vel Luna; loquens congregationi Sanctorum. *Non erit ibi, inquit, amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Sed his verbis non negat Solem, & Lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis usum præstare. Quia, ut ait Hieronymus super eundem locum, [Cæli & terræ, Solis atque Lunæ nobis cessabit officium, & erit ipse Dominus lumen suis in perpetuum.] Potest etiam intelligi illud Isaïæ, ea ratione dictum, quia Sol, & Luna tunc non habebunt ortum, & occasum, sicut nunc. Vnde Isidorus illud Isaïæ quasi exponens, ait, Post iudicium Sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde Propheta, Lucebit sempiterniter, & non veniet ad occasum, nec Sol, nec Luna, sed in ordine quo creati sunt, stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, *Sol & Luna steterunt in ordine suo.* Ecce aperte dicit Solem, & Lunam tunc lucere, sed stabilitè permanere: vbi etiam significat Infernum esse sub terra. Si verò quæritur, Quis usus lucis Solis, & Lunæ tunc? Fateor me ignorare, quia in Scripturis non memini me legisse.

Q U Æ S T I O I.

Utrum Christus in forma humana iudicabit?

D. Thom. in addit. quæst. 90. artic. 2. & hic quæst. 1. art. 2. D. Bonau. art. 1. quæst. 1. Richard. art. 1. quæst. 2. Argent. quæst. 1. art. 1. Sotus quæst. 2. art. 1. Suar. 3. part. tom. 2. dist. 57. sect. 9.

I R C A istam^a distinctionem quæro primò, Utrum Christus in forma humana iudicabit? Quòd non. Iudicare, non est nisi potestatem habentis, & dominium super iudicatum: Christus secundum naturam humanam est frater noster: ergo non Dominus.

Præterea, Augustinus lib. 3. & ponitur in litera super illud Ioan. 5. *Filius quos vult viuificat: suscitavit corpora non Pater; sed Filius secundum dispensationem humanitatis, in qua est minor Patri: & post subdit, secundum autem quòd Deus est, viuificat animas:* Iudicare autem magis pertinet ad animam quàm ad corpus: ergo illud non comperit Christo, nisi secundum quòd Deus est.

Præterea, si in forma humana iudicabit, aut ergo gloriosa, aut non? si gloriosa, sequitur duplex inconueniens: Primò, quòd corpus gloriosum possit videri oculo corporali, & hoc non glorioso, quia damnati videbunt eum, iuxta illud Ioan. 19. *Videbunt in quem transfixerunt.* Aliud est inconueniens, quia tunc damnati delectarentur in visione illius formæ gloriose: delectabile enim præsens, & perceptum à sensu, delectat: nullam autem delectationem habebunt in aspectu Iudicis, sed dolorem, & tremorem: sed secundum videtur esse contra illud Luc. 21. *Veniet cum potestate magna, & maiestate.*

Oppositum Ioan. 5. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est:* ergo secundum naturam humanam data est sibi potestas sic iudicandi. Præterea, Iob 36. *Causa tua quasi impij iudicata est* (Glossa à Pilato) *Ideo iudicium, causamque suscipias,* dicitur & primum non est verum, nisi secundum naturam humanam: ergo.

COMMENTARIUS.

IN hac distinctione agit Magister de forma Christi in qua iudicabit; de loco iudicii, & de qualitate luminarium post iudicium, primum & ultimum attingit Doctor duabus questionibus, quarum prima est de forma iudicis: secundum de

qualitate luminarium; de loco autem iudicis breviter egit in quest. 2. distinctionis precedentis.

^a Circa istam distinctionem quæro primò, &c. In hac quaestione post argumenta liminaria adducit sententiam D. Thomæ cum suis fundamentis, mox eam impugnat, & iisdem fundamentis respondet. Tertio resoluit quaestionem, & respondet ad argumenta principalia.

SCHOLIUM.

Sententia quæ videtur D. Thomæ, est, Christum iudicaturum quæ homo; & suadetur multis auctoritatibus. Additur, malos non visuros diuinitatem iudicis; quia necessario gauderent.

Hic dicitur ^b quòd in forma serui. Ad hoc ratio talis est, quia iudicium requirit dominium in iudicante, iuxta illud Rom. 14. *Tu quis es, qui iudicas seruum alienum?* secundum hoc ergo Christo competit iudicare, secundum quod habet dominium super homines: est autem dominus hominum, non solum ratione creationis, sed etiam ratione redemptionis. Vnde Rom. 14. *In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & uiuorum, & mortuorum dominetur:* ergo sibi in illa natura, in qua est redemptor, congruit auctoritas iudicandi.

Præterea, iudicium illud ad hoc ordinatur, ut aliqui admittantur ad regnum, aliqui excludantur: hæc autem adeptio regni non conuenit homini ex solis bonis creationis, quia superuenit impedimentum ex peccato primi parentis, quòd nisi per meritum redemptionis tolleretur, nullus admitteretur ad regnum illud: ergo conueniens est ut Christus in quantum redemptor, illi iudicio secundum naturam humanam præsideat: sicut redemptionis beneficium, secundum illam naturam exhibitum, est introductorium ad regnum.

Hoc confirmatur per illud Act. 10. *Constitutus est à Deo index uiuorum, & mortuorum.* Et ex hoc deducitur ulterius, cum per redemptionem generis humani vniuersaliter tota natura melioretur, ut habetur ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in calis, siue quæ in terris sunt:* idèd non solum super homines, sed super omnem creaturam Christus per suam passionem dominium promeruit, & ita iudiciariam potestatem. Vnde Matth. ultimo. *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra.*

Art. 1. q. 3. ab eod. Additur, quòd secundum diuinitatem non apparebit omnibus in iudicio, quia non posset apparere sine gaudio: nullum autem gaudium impij tunc habebunt. Primum probatur, quia in delectabili est considerare illud, quod est delectabile, & rationem delectabilitatis, & sic secundum Boëtium in lib. de Hebdomadibus; *Id quod est, potest aliquid habere præter ipsum esse, ipsum uero esse nihil præter se habet admixtum:* ita illud quod est delectabile potest habere aliquid admixtum, propter quod non apparet delectabile: sed illud quod est ratio delectabilitatis, nihil habere potest propter quod sit indelectabile, vel non delectabile. Res ergo, quæ sunt delectabiles per participationem bonitatis, quæ est ratio delectabilitatis, possunt apprehensæ non delectare: sed illud, quod per essentiam suam est bonitas, impossibile est quòd eius essentia apprehensa, non delectet.

Confirmari potest istud per illud Ioann. 17. *Hæc est uita æterna, ut cognoscant te:* ergo in illa uisione consistit uita æterna. Vita autem æterna sine gaudio haberi non potest: nullo modo etiam concedetur reprobis illud in quo consistit uita æterna.

COMMENTARIUS.

² **H**ic dicitur quòd in forma serui, &c. Hæc sententia, & eius rationes non idèd adducuntur quasi esset controuersia realis in hac quaestione, sed in quantum conclusio, ut in eas rationes hic expressas reducitur, non explicat principalem auctoritatem, cui innititur iudicium, & completam potestatem, sed tantum hærent in potestate Christo data, quæ homo est, ad iudicandum. Neque ergo D. Thomas intendit hoc

iudicium non esse à Deo principaliter, neque Doctor asserit esse solius Dei, sed etiam Christi, quæ homo est, per auctoritatem concessam. Hæc ergo rationes, quas hic adducit, benè probant potestatem iudiciariam conuenire Christo in forma serui, & secundum formam serui, in qua exercet iudicium hoc visibile; non tamen explicant completam potestatem, & auctoritatem iudicis principalis, idèdque impugnantur à Doctore, ut subinde ueritas completè terminetur, & ostendatur Christus iudicaturus esse quæ Deus, quæ homo est, & non solum quæ homo. Prima ratio, quæ

Christus iudicaturus est quæ Deus, & homo est.

quæ adducitur, est ex dominio Christi in homines: secunda est ex titulo redemptionis. Declaratur ipsa potestas iudiciaria Actorum. 10. *Constitutus est Index viuorum, & mortuorum, &c.* ad Collossen. 1. declaratur effectus redemptionis, *pacificans per sanguinem sum, sive quæ in celis, sive quæ in terris sum, &c.*

3. Secundum quod impugnatur, est illa ratio assignata, cur secundum diuinitatem non apparebit.

omnibus in iudicio, ut reprobis. Ratio autem est hæc, quod aliis nemo possit videre Deum sine gaudio, quia licet res quæ per participationem sunt bonæ, & delectabiles, possint videri propter admixtam rationem mali sine delectatione; tamen impossibile est videri bonum per essentiam; quin delectetur & vita æterna, Ioann. 17. in Dei visione statuitur, *hæc est vita æterna, ut cognoscant te, &c.*

SCHOLIUM.

Ostendit quæstionem tolli, vel sensum D. Thomæ esse, Christum iudicaturum secundum naturam humanam, quod refutat, si loquatur de iudicare principaliter, quia hoc soli Deo conuenit, qui solus potest beare, & damnare, ut causa principalis. Soluit rationes pro D. Thomæ, & ostendit poni posse visionem Dei, per eius potentiam, sine gaudio in vidente, quia hæc sunt duo absoluta, & per consequens separabilia per Dei potentiam.

4. ^c Contra primam conclusionem illius opinionis, aliud est dicere, Christus in forma humana iudicabit, aliud, Christus secundum humanitatem iudicabit. *Aliud; iudicare in forma humana, aliud secundum formam humanam.* vera enim est ista, quod Christus in forma humana creat animas, sed non ista, secundum humanitatem creat: immo quicquid fecit Verbum ex quo naturam humanam assumpsit, quod faciens, naturam humanam non deposuit, hoc fecit in natura humana, nisi stringas hoc, quod est in natura, ad intellectum eius, quod dicitur secundum naturam humanam, ubi notatur non tantum concomitantia naturæ humanæ ad actum, sed causalitas naturæ humanæ respectu actus.

Si primo modo intelligas, quod in natura humana iudicabit, non est quæstio, nisi eadem isti; Vtrum quando iudicabit deponet naturam humanam: ergo ad hoc, ut sit quæstio, oportet, quod habeatur alius intellectus, qui magis propriè exprimitur sic, secundum naturam humanam iudicabit. sed hoc est falsum loquendo de iudicare principaliter. Probatio, iudicium principale (sicut haberi potest ex dictis distinctione præcedenti q. 1.) est perfecta, & primæ determinatio eius, quod est reddendum alicui secundum merita. Illa perfecta determinatio includit completum dictamen intellectus, quod hoc sit reddendum, & completam determinationem voluntatis per velle efficax sufficiens ex se ad executionem illius determinati: sed Christus secundum naturam humanam non potest habere tale velle respectu præmij reddendi ipsi iudicato: quia non potest habere imperium principalis efficax coniungendi aliquam animam obiecto beatifico: quia secundum Aug. de videndo Deo, *in eius potestate est videri: si vult videtur, &c.*

Deus quæ Deus principaliter iudicat. Idem habet Anbr. super Lucam.

5. ^d Ad rationes, ad hanc conclusionem dico, non concludunt de principaliter iudicare, quia per actum redemptionis non meruit principale dominium respectu hominis. Probatio, nam inquantum redemptor habuit rationem causæ meritorie pro nobis: causa autem, quæ tantum est meritoria, non potest esse principalis: non enim causat, nisi ab aliqua causa principaliori acceptetur, quæ propter istud acceptum principaliter causat: ergo esto quod Trinitati propter redemptionem teneremur tanquam domino, supremo quodam nouo iure, ultra ius dominij, quod habet ex creatione (quod verum esset si tantum bonum esset nobis redemptio, ut accepta à Trinitate, quantum creatio) adhuc non sequitur quod Christo secundum naturam humanam ratione redemptionis obligamur, ut supremo domino. Similiter ad secundam, quia non introducet inquantum redemptor, ut principalis introducens, sed tantummodo ut causa meritoria.

^e Contra secundam conclusionem, absolutum prius naturaliter alio, potest esse sine contradictione sine eo; sed visio essentiae diuinæ est absolutum aliquid, saltem ab omni respectu ad gaudium est prius naturaliter illo: non enim obiectum delectatur nisi prius apprehensum: ergo sine contradictione posset visio illius essentiae esse in aliquo sine delectatione. Nec istud negaret Philosophus, nisi quia poneret coniunctionem causarum in vniuerso simpliciter necessariam, ita quod secundum eum simpliciter necessarium est causæ primæ coagere secundis, secundum quod potest

Visio Dei separabilis a gaudio miraculosa.

eis coagere : coagendo autem naturæ intellectuali iam videnti essentiam suam quantum potest coagere, sequitur delectatio : quia causæ proximæ illius delectationis quantum est ex se, necessitantur ad illum effectum.

Sed Theologi negant illam propositionem, quod ad quodcunque necessitatur causâ secunda, quantum est ex se, necessitatur & prima ; quia negant primam necessariò coagere secundæ, quantum potest. Ratio illa non valet, non enim probat, nisi quia illa ratio delectabilitatis, quæ est bonitas, non possit esse non delectabilis : sed non sequitur, ergo non potest non delectare ; quia delectabile dicit aliquid in se ; vel si respectum, non nisi aptitudinalem, qui necessariò consequitur fundamentum : sed delectare dicit effectum posteriorem contingenter causabilem, maximè ex contingenti determinatione voluntatis diuinæ ad coagendum ipsi delectabili.

Text. 39.
Explicat
illud, hæc
est vita
ætterna, vt
cognos-
cant te.
Ioan. 17.

Ad illam confirmationem de Ioan. 17. respondeo sine glossa auctoritatis secundum Philosophum 12. *Metaph.* Actus intellectus est vita : ergo actus intellectus æternus est vita æterna : si actu, actu : si aptitudine, aptitudine : nunc autem visio essentiæ diuinæ si concederetur damnatis, licet non esset æterna actu, tamen aptitudine quantum esset ex parte actus, vel potentie, apta esset, vt esset æterna : ergo vita æterna. Sed si ex hoc inferas, ergo beatitudo, non sequitur. Imò si tu dicis Christum dicere quod in hoc est beatitudo, vt cognoscant te, &c. tu non accipis textum Euangelij, sed quandam Glossam specialiore intellectus literæ : si ergo vis præcisè ponderare verbum, sine omni Glossa, soluo tibi, quod est vita æterna ; si autem per alias Glossas vis arguere quod loquatur de beatitudine, ergo licet mihi sic addere Glossam non distrahentem, vt cognoscant te amando, & fruendo.

COMMENTARIUS.

4
Expositio
terminorū.

Primus sen-
sus.

Secundus
sensus.

Non fore iu-
dicium per
solam pote-
statem hu-
manam
Christi.
Complectum
iudiciū duo
includit.

Contra primam conclusionem, &c. Præmittit acceptionē illius propositionis, Christus in forma serui iudicabit, ita vt præpositio denotet concomitantiam formæ serui, seu humanitatis, & non influxum, aut potestatem, & hic sensus non facit ad scopum huius quæstionis, quia humanitatem quam assumpsit Christus non dimisit, nisi in morte, & sic omnia quæ facit, & fecit in humanitate facit, & fecit, id est, habens humanitatem, licet non per humanitatem, vt opera illa, quæ soli Deitati competunt, vt creatio, & conseruatio rerum. Alius sensus præpositionis est, vt non solum denotet concomitantiam humanitatis ad iudicium, sed etiam influxum, ita vt iudicium sit ipse humanitatis per potestatem quam habet vt homo, ita vt sola sit hæc potestas, vel principalis, hic autem sensus non est verus : quod probat, quia iudicium principale, id est, procedens à potestate primaria est perfecta, & prima determinatio eius, quod est reddendum propter merita ; hoc autem includit completum dictamen intellectus, quod hoc sit retribuendum, & efficacem, & sufficientem determinationem voluntatis in executione, & effectu ipsius retribuendi : efficacem, inquam, & sufficientem, quia ex se & possit, & velit retribuere ; sed ita determinate non competit Christo quia homo est præcisè, quia imperium voluntatis humanæ in Christo non est principalis causa coniungendi animam obiecto beatifico independentem à diuina voluntate, quæ est causa huius visionis, & non subordinatur voluntati creatæ Christi : ergo, &c. Hæc ratio est efficax, quam admittunt communiter Theologi, & ipse D. Thomas, ideòque, vt prius dixi, inducitur tantum vt petat adæquatam causam iudicii, quæ non redditur per solam Christi voluntatem humanam, ideòque solum mouetur. D. Thomas autem intendit Christum non solum iudicaturum.

in forma Dei, sed etiam in forma serui, de qua magis dubitaretur.

^d *Ad rationes ad hanc conclusionem dico, &c.* Respondet rationes adductas supra non concludere de principali causa iudicandi : tum, quia per actum redemptionis non meruit Christus principalem potestatem, quæ est solius Dei, & quam nequit communicare, sicut neque dominium, quod habet in creaturas ; tum quia causa meritoria supponit aliquam principalem, à qua acceptatur meritum, & speratur præmium. Est ergo quod Trinitati ratione redemptionis, tanquam supremo Domino teneamur titulo nouo ultra ius dominij, quod habet ratione creationis, intendit redemptionem procedere à Trinitate, quatenus dedit redemptorem, & quatenus redemptio per secundam personam in natura humana fuit completa, & quatenus eandem redemptionem accepit, non inde sequitur quod Christo tanquam supremo Domino, in quantum homo est, obligamur : nam sicut opera redemptionis, & ipse Christus in quantum homo, fuit Dei principaliter, iuxta illud Apostoli, *Vos autem Christi, Christus autem Dei* : ita etiam titulus acquisitus media redemptione est Dei principaliter. Parenthesis illa (*Quod verum esset, &c.*) quam admiscet Doctor, tangit quæstionem illam, An bonum redemptionis sit præferendum bono naturæ quoad esse, in quo creatur, quod fortè inferrius erit examinandum, *dist. sequenti.* Ideò autem inducitur illa parenthesis, quatenus explicetur dominium principale Dei, quod habet in creaturas, etiam rationales fundari primario in ipsa creatione, & non in redemptione ; & penes creationem, vt est à Deo, & ad Deum vt ad finem fundari principale dominium Dei, quod est essenziale, & non in redemptione, quæ contingens est, & potuit non esse, manente Dei dominio vniformiter respectu creaturæ : nam redemptio opus est misericordiæ, creatio verò est opus sapientiæ, & potentie, in quibus fundatur dominium Dei in creaturam.

^e *Contra secundam conclusionem, &c.* Hic probat visionem

Redemptio
principalis
est à Deo
vt acceptans
te, conferens
te, & præ-
miante.
Explicatur.

Dominium
D. ratione
creationis.

Distinctio XLVIII. Quæstio I. 309

*Visio potest
separari à
delectatione
de potentia
absoluta.*

visionem Dei de potentia absoluta non esse impossibile separari à delectatione, quam Deus suspendere potest: quia est prior naturaliter delectatione, quæ in voluntate causatur, & quam Deus suspendere potest, quod non negabat Philosophus, nisi per medium extrinsecum per ordinem, quem statuit necessarium causarum; Theologi autem non concedunt ad omnem effectum, ad quem necessitatur causa secunda, necessitari primam, quam asserunt agere contingen-

ter: quidquid ergo sit de connexione amoris, & fruitionis cum delectatione (quæ etiam ex parte Dei non est necessaria) minor connexio est inter visionem; & delectationem, quæ contingenter causatur à Deo, supposita ipsa visione.

Respondet præterea ad illam auctoritatem Ioannis, visionem Dei esse vitam æternam actum, vel aptitudinem; sed de hoc infra agitur distinctione sequenti,

S C H O L I U M.

Christo, quæ Deus est, competere iudicare principaliter; quæ homo vero minus principaliter, seu commissariè excellenter, & explicat in quo consistat hæc excellentia.

7 ^f AD quæstionem supponendo ex prima q. dist. proximæ, quod iudicium est completa determinatio eius, quod reddendum est alicui pro meritis, & illa completa determinatio includit perfectum dictamen intellectus de hoc, & perfectum *velle* voluntatis non qualecumque, sed efficax: sequitur quod principaliter iudicare includit principaliter dictare, & principaliter habere *velle* efficax: nihil autem dicitur principaliter agere aliquid, quod in agendo est causa subordinata alicui alteri principali: ergo principaliter iudicare non competit, nisi naturæ intellectuali, cuius intellectus non subordinatur alicui alteri in iudicando, nec eius voluntas subordinatur alicui in volendo: & hoc efficaciter, quod potest dici in imperando ipsum volutum, sic quod ad illud imperium sequatur effectus.

*Causa
principalis
an alij
subordinetur.*

Nunc autem intellectus animæ Christi subordinatus est divinæ veritati in dictando, & maxime de illis, de quibus non potest esse certa dictatio, nisi ex regulis determinatis à voluntate divina coniungenter se habente ad eas (cuiusmodi sunt omnia, quæ spectant ad beatitudinem, & miserationem iudicatorum) voluntas etiam animæ ipsius est subordinata voluntati divinæ rectè volendo, & quantuncumque efficaciter velit aliquid imperando illud efficaciter sit quod per suum imperium illud eveniat; subordinatur necessariò voluntati divinæ, quia illa voluntas animæ Christi non est omnipotens: ergo impossibile est Christum secundum naturam humanam principaliter iudicare.

8 Brevis enim tota natura creata simul non habet efficax imperium respectu huius quod est hanc animam videre Deum; dico efficax, ad quod imperium ex suo imperio in se, non ab alia causa, sequatur effectus; nec illa voluntas Christi præsumet principaliter imperare Petrum fore beatum: sed tantummodo subauthenticè imperare tanquam illud imperium fiat efficax ab alio superiore, in * virtute cuius imperat. al. aucto-
ritate.

9 Alio modo potest accipi *iudicare* non sic omnino principaliter, sed commissariè, vel subauthenticè excellenter excellentia singulari, quasi scilicet non posset esse alia auctoritas commissaria superior; & hoc modo concedo quod Christus secundum naturam humanam iudicat, quia etsi posset puræ creaturæ committi quod intellectus eius rectè diceret de retributione, & voluntas rectè vellet: & ad rectum *velle* eius *semp* semper sequeretur eventus ipsius voluntati, licet non à se causatus, sed à voluntate divina, assistente semper isti volitioni efficaci: tamen non posset committi puræ creaturæ, quod omne eius *velle* impleretur ab eadem persona: quia tunc pura creatura esset omnipotens: ergo suprema commissio possibilis est, quod non solum omne determinatum à voluntate infallibiliter eveniat: sed quod ab eadem persona cuius est illa voluntas, eveniat, ut sic persona illa habeat imperium efficax cuius voluntas creata determinat eventum alicuius in suo ordine quantum potest.

*Excellentia
commissaria
suis iudiciorum
Christi.*

Hoc modo voluntas animæ Christi determinat subauthenticè, siue commissariè, tali commissione, quod licet illa voluntas non imperet principaliter, sicut nec principaliter dominatur: tamen bene imperat, sicut habens dominium respectu imperati, sed commissariè imperat, quia ut habens dominium subordinatum dominio supremo Dei: & adhuc sic imperat, quod imperium eius efficaciam completam habet ab eadem persona: Et si aliam auctoritatem iudicandi tribuat aliquis animæ Christi, videtur blasphemiam attribuendo naturæ creatæ, quod est proprium Creatori.

*Christus
quæ homo
imperat
commissariè
subauthenticè,
non
principaliter.*

Ista autem via, sicut non concedit illi animæ Christi omnipotentiam; ita non negat ab ea summam excellentiam, quæ potest competere creaturæ. Nec auctoritates illæ adductæ

*Animæ
Christi
danda est
summa
excellencia
sed
non
omni-
potentia.*

adductæ pro prima opinione. Rom. 14. *Vt uiuorum, & mortuorum dominetur* : & Act. 10. *Iudex uiuorum, & mortuorum* & Matth. ultimo. *Data est mihi omnis potestas* : intelligendæ sunt de dominio, vel auctoritate iudiciaria, vel potestate principali : sed subordinata, tamen eminentissima, quæ potest esse sub principali.

COMMENTARIUS.

7
Resolutio
questionis.
Iudicium
completum
quod sit.

Ad questionem, &c. Resoluit questionem ostendens in quo consistat completa ratio huius iudicii. Primum supponit ex alijs dictis q. 1. dist. precedent. quod iudicium sit completa determinatio eius, quod alicui est reddendum pro meritis. Sumit hinc iudicium prout est actus legitimus iudicis in causa pronuntiantis, vel ut dicit D. Thomas, 2. 2. q. 60. ut est recta determinatio iustorum, quod est ius dicere, completum autem iudicium est ultima determinatio recti, à qua nullus datur recursus ad alium, neque appellatio, neque exceptio, neque aliquod in uniuersum subterfugium à sententia, & eius executione. Dicit autem duo requiri ad completam hanc determinationem, nempe perfectum dictamen intellectus de causa, & perfectum *velle* voluntatis, non qualecunque, sed efficax. Hinc sequitur quod principaliter iudicare includat principaliter dictare, & principaliter *velle*, efficax, hoc iudicare principaliter scilicet ultima determinatione, & completa, ut procedit ab auctoritate principali. & non delegata, aut commissa subauthoritatiue, requirit dictare principaliter, id est, independentiam ab omni superiori regula decernente circa materiam, & principaliter *velle*, id est, independens ab omni superiori potestate iudicandi, ideoque non dicitur principaliter iudicare, qui subordinatur alteri, sicut nihil dicitur principaliter agere, quod subordinatur alteri in agendo.

8
Subordinatio Christi ad Deum in iudicando.
Subiectio intellectus humani Christi ad diuinum.
Christus iudicat quia homo per regulas fixas à Deo, & secundum illas.
Ex his probat Christo, quia homo est, non competere iudicare principaliter in causa animarum modo dicto, quia intellectus animæ Christi subordinatus est diuinæ voluntati tanquam regulæ, cui conformatur, & conformari debet in dictando de rectitudine causæ. Probat, quia nequit esse certa sententia, aut dictatio de eis, nisi secundum regulas ordinatas à diuina voluntate contingenter, id est, secundum leges datas à diuina voluntate, quæ sola taxauit fines, præmia & pœnas, & rectitudinem seruandam in operationibus. Secundum has leges iudicat intellectus Christi humanus, & in virtute harum legum, & secundum proportionem, & medium taxatum per leges diuinas, & in virtute primæ determinationis in his statutæ à diuina voluntate : ergo non principaliter, sed tantum subauthoritatiue; Deus autem ut supremus legislator principaliter dictat, quia ad ipsius prouidentiam spectat decernere leges, & taxare consequenter præmia, & pœnas.

9
Subordinatio voluntatis humanæ Christi ad diuinam.
Voluntas etiam Christi humana subordinatur diuinæ voluntati, quia & omnis potestas, quam habuit, & habet Christus inquantum caput, redemptor, & legislator, fuit ei concessa à Deo, qui eum constituit heredem uniuersorum, & iudicem uiuorum & mortuorum. Subordinatur ergo eius voluntas humana diuinæ voluntati, cuius ex natura est potestas, quæ Christo communicauit subauthoritatiue; subordinatur præterea quantum ad efficaciam effectus, seu euentus, quem

fortitur ipsa determinatio causæ, quæ requiritur ad completam, & ultimam eius terminationem, quia licet voluntas humana Christi habeat in hoc iudicio diuinam voluntatem concomitantem, tamen certitudo effectus sequitur per se, & ab intrinseco ad imperium diuinæ voluntatis, per quam in euentu sequitur pœna, aut præmiū statutum; quia voluntas creata ab intrinseco, & propria virtute, non est efficax ad beatificandum animas, nec suam, neque alias, nisi Deus ita velit, & exequatur, requiritur autem in iudicio completo vis coactiua, & executiua sententiæ, quæ in proposito est ex imperio diuinæ voluntatis principaliter exequentis sententiam, unde sequitur iudicium principale in causa operum, & animarum conuenire Christo inquantum est Deus.

10
Alio modo potest accipi iudicare, &c. Hæc est secunda conclusio huius questionis, quam optimè declarat Doctor, afferens iudicare posse sumi non principaliter, ut competit supremæ potestati legislatoris (qui alium non habet superiorem, sed ipse est prima causa legis, & iudicii ex propria auctoritate quod competit in causa animarum soli Deo) sed subauthoritatiue, & commissariè, scilicet per auctoritatem communicatam à principali, licet illa auctoritas in inferiori, & secundum alium sensum dicatur ordinaria. Sic ergo competit Christo quia homo est, iudicare, per potestatem excellentiæ, qua nulla est superior, aut æqualis in pura creatura, neque esse possit: quia licet creaturæ puræ Deus posset communicare auctoritatem iudicandi, ita ut ex imperio diuinæ voluntatis assistentis sequeretur euentus, & terminatio completa iudicii: tamen puræ creaturæ nequiret committi ut omnis determinatio eius sortiretur efficaciam ab eadem persona, quia non esset Deus sicut est Christus: suprema itaque auctoritas Christi; & eius excellentia in hoc consistit: quod omne quod determinat per voluntatem humanam euenit, & ulterius quod euentus eius ab eadem persona sequatur, licet per diuinam eius voluntatem, & hæc auctoritas est suprema per excellentiam, quam Deus committere potest voluntati creatæ.

11
Hoc ergo modo iudicat Christus per auctoritatem communicatam, & dominium subordinatum, ut licet principalis potestas, & dominium ei non competat per voluntatem creatam, competit tamen utrumque per excellentiam, ita ut imperium voluntatis creatæ sortiatur efficaciam, ut procedit ab eadem persona secundum voluntatem diuinam; aliter autem nequit competere quasi principalis ipsi competat per voluntatem humanam, quæ sicut non est omnipotens, ita neque supremum dominium habet in creaturas, sed tantum subordinatum; ex quo patet ad omnia loca, in quibus Christo tribuitur potestas iudicandi secundum quod est homo, quia intelligi debent de potestate subordinata, non de principali, quæ ipsi competit quia est Deus, hoc etiam sensu intelligunt Patres loca Scripturæ, in quibus nunc dicitur æqualis Patri, nunc minor Patri, referendo hæc ad diuersas naturas. Est

Autoritas
subordinata
iudicandi
competit
Christo.

Suprema auctoritas
Christi per
excellentiā.

Distinctio XLVIII. Quæstio I. 311

Est ergo in Christo, ut homo est, vera potestas iudiciaria, qua iudicat secundum legem à Deo præscriptam, eandem legem applicat ad causam pro merito ipsius causæ, secundum eandem

discutit opera, decernit præmia, & poenas secundum medium legis, & exequitur, quod sufficit ad veram potestatem iudiciariam, quamvis sit communicata à superiori potestate.

SCHOLIUM.

Ad ultimum docet Christum iudicaturum, & apparitum in forma gloriosa. Non asserit firmiter sub illa forma videndum à malis, verius tamen est quod sic, ex Ioan. 19. & Matth. 22. & 26. & docet August. in Psal. 85. in id, Respice in me, & Magister hic cum communi. Nec hinc sequitur malos delectari, quia summa tristitia omnem delectationem, etiam impertinentem, seu de obiecto disparato, excludit.

10 ^h **A**D argumenta. Ad primum dico quod Christus ut homo, habet potestatem commissariam, sed non principalem: & ita competit sibi non principaliter iudicare, ut homo.

ⁱ Ad secundum, illud Augustini est dictum per appropriationem, sicut Magister exponit in litera; vel potest dici quod viuificatio animarum soli Deo competit, & hoc siue de vita prima, quæ est iustificatio; siue de vita perfecta; quæ est beatitudo.

Resuscitatio autem corporum, & iudicium possunt competere Christo homini, ut imperanti, licet imperio subauthentico, quia respectu illorum potest habere dominium minus principale; saltem accipiendo resurrectionem pro illis præambulis, quæ sunt ministerio Angelorum; quia Christus habet imperium efficax respectu potestatis Angelorum: similiter habebit imperium efficax illius sententiæ ferendæ, etiam ipse secundum naturam humanam.

^k Ad aliud, dico quod apparebit in forma gloriosa, quia postquam semel glorificatus est nunquam erit non gloriosus, sicut postquam resurrexit immortalis, ad Rom. 6. *Mors illi ultra non dominabitur*; & ita de aliis pertinentibus ad gloriam corporis. Sed si accipias *apparere*, non pro hoc, quale corpus habebit in se, sed quale videbitur iudicandis; potest dici quod à Beatis videbitur in illa forma gloriosa: iam enim in iudicio beati erunt quicunque electi, etiam in corpore.

18 Sed de malis est difficultas. Potest dici quod vel non videbunt illam formam gloriosam, imò nullam: & tunc oportebit exponere illud, *Videbunt in quem transfixerunt*. Vel videbunt Christum in corpore glorioso. Nec ex hoc sequetur aliqua delectatio, quia bene possibile est visionem obiecti conuenientis separari à delectatione, sicut tactum est contra aliam opinionem. nec est inconueniens oculum non gloriosum videre corpus gloriosum. De hoc in materia de dotibus corporis dist. sequenti.

Si contra hoc adducas illud Isaïæ 26. *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*: ibi est quidam dialogus inter Deum, & Prophetam. Propheta allegante contra impium, *Non videat gloriam Dei*, & Deo respondente pro impio, *Videat*; & istud est verbum Prophetæ secundum legentes literam, sub eodem sensu ab illo loco, *In terra istorum videant*.

Alio modo melius legitur, ut sit allegatio Prophetæ contra impium. *In terra iustorum iniqua gessit*. Et sequitur sub interrogatione verbum Domini, *& non videbit gloriam Domini*? quasi dicat, non videat. Respondet Propheta; *Domine exaltet manus tua, ut non videant*. Respondet Deus: *Videant, ut confundantur zelantes populi*. Et sic istud ultimum *videant*, refertur ad visionem æternam; non tantum ad visionem in iudicio; & tunc illud, *videant ut confundantur*, non pertinet ad idem; sed, *videant*, supple impij conuersi per misericordiam, & ex hoc, *confundantur zelantes populi*: quia zelo quodam nolunt impiis fieri misericordiam.

Si autem accipiatur tantummodo de visione in iudicio, tunc potest intelligi quod impij etiam tunc non iustificati videant gloriam, id est, formam Corporis Christi gloriosam, & confundantur, quia illa visio magis erit eis confusibilis, & tristabilis, quam delectabilis; mens tamen literæ magis est de visione in forma Deitatis, quam humanitatis.

COMMENTARIUS.

12 ^h **A**D argumenta. Ad primum, &c. Primum fuit, quod potestas iudiciaria, & actus iu-

dicandi conueniat ei, cuius est dominium in iudicatu; Christus secundum naturam humanam est frater, & non Dominus: ergo, &c. Respondet quod Christus licet secundum naturam humanam sit frater, quoad speciem, est tamen Dominus

Responsio.

nus potestate excellentiæ, & subauthoritativa, ut Deus autem Dominus principalis, & sic conuenit iudicium, & dominium utroque modo Christo.

13
Ad secundum.
Responsio.
August.

Ad secundum, &c. Quod est Augustini tract. 23. ubi plura differt de resurrectione, & vita animarum à Patre per filium, quia Deus est, & de resurrectione corporum per eundem, quia homo est, sed iudicium est de animabus; ergo iudicium non competit Christo, quia homo est. Respondet quoad primum membrum, intelligi per appropriationem, nempe conuenire Patri resurrectionem animarum. Secundò respondet Deo conuenire resurrectionem animarum quoad utramque vitam iustificationis, & gloriæ, Christo verò resurrectionem corporum, & iudicium etiam de animabus, quia homo est, ex potestate subordinata. hoc indicat ipse Augustinus in fine: Nolite inquit, mirari quia venit hora, &c. In qua omnes qui in monumentis sunt, &c. Qui bene fecerunt in resurrectionem vita, qui male egerunt in resurrectionem iudicii, &c. Et tu facis hoc solus, inquit August. O Domine, quia omne iudicium filio Pater dedit, & non indicat quemquam. ego, inquit, facio, sed quomodo facis? non possunt à me indicare quicquam; sed sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est, cum ageretur de iudicio animarum, non dicit, audio sed video; audio enim tanquam precipientis Patris imperium. Iam ergo sicut homo, sicut quo maior est Pater, iam ex forma serui, non ex forma Dei, sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est, unde est iustum iudicium hominis? Fratres mei attendite, quia non quero voluntatem meam, sed voluntatē eius qui misit me, &c. Hoc testimonium Augustini, sicut & cetera, quæ præmissit, confirmant resolutionem quæstionis

præmissam à Doctore.

14
Ad aliud dico, &c. Hoc fuit tertium si in forma humana iudicabit, aut gloriosa, aut non? si gloriosa, sequitur inconueniens, quoddam corpus gloriosum videri possit naturaliter ab oculo reprobis: sequitur aliud inconueniens, quoddam ex tali visione delectabit, &c. Respondet quoddam apparebit in forma gloriosa, quia postquam surrexit semper manet gloriosus, & mors illi ultra non dominabitur, & sic de aliis pertinentibus ad gloriam corporis, apparebit: quia *veniet cum potestate magna, & maiestate.* Luc. 21. si quæras, an in tali forma videbitur à iudicandis?

Respondet sic videri à Beatis, sed de malis est difficultas. Respondet vel non videri sic, vel omnino non videri à reprobis, & tunc oportet exponere *videbunt in quem transfixerunt*, vel videbunt cum tremore, & sine delectatione ob pœnas, quas patiuntur, & excludunt omnem delectationem, neque est inconueniens oculum non gloriosum videre corpus gloriosum. Fundamentum primi est illud Prophetæ: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*, &c. Et sic aliqui dicunt eos visuros iudicem, sed non in se, sed in vmbra, vt Forsterius in c. 26. Isaïæ, quo sensu verificatur illud: *videbunt in quem crucifixerunt*: nempe in nube, & vmbra, & non clarè. Obiicies illud Isaïæ 26. *Tollatur impius, ne videat gloriam*, &c. Respondet cum Hieronymo in illum locum, esse dialogum inter Deum, & Prophetam, Prophetam allegante contra impium qui in terra iustorum iniqua gessit, &c. Et potest intelligi, vel de impiis per misericordiam Dei conuersis primùm: vel certè de reprobis quoad visionem corporis, per quam confundentur, vt patet in litera.

14
Ad tertium.

Responsio.

Iudicabit Christus in forma gloriosa.

Videbitur à Beatis An etiam à reprobis?

Obiectio.

Solutio.

QVÆSTIO II.

Utrum in iudicio, vel post, cessabit motus corporum caelestium?

D. Thom. in addit. quæst. 91. art. 2. & hic quæst. 2. art. 2. D. Bonau. art. 2. quæst. 2. Richard. art. 2. quæst. 1. Dur. quæst. 3. Argent. quæst. 1. art. 4. Suarez 3. p. tom. 2. d. 5. & scilicet 3. Vide Scot. 5. Met. quæst. 1. & 10. & 4. Phys. quæst. 15. & 17. ubi Arctin. & 2. d. 2. quæst. 2.

Arg. 1.

1
ECVNDO quæro, Vtrum in iudicio, vel post, cessabit motus corporum caelestium? Quod non, Genes. 1. dicitur de luminaribus, Fiant luminaria, &c. & sint in tempora, & signa, & dies, & annos: & quoad hunc finem videntur facta: sed istud haberi non potest sine motu eorum. Præterea, Gen. 8. Cunctis diebus terræ æstas, & hyems, nox, & dies non requiescent.

Arg. 2.

Præterea, 9. Metaphys. cap. 7. Semper agit Sol, & astra, & totum calum: non autem est timendum, nequando stet, quod timeant, qui de natura. & subdit quasi probationem duplicem. Prima est hæc, neque laborant hæc agentia. Et hanc rationem magis petraçtat 2.

Text. 17. ad finem.

de Cæl. quæ quæstio in hoc stat, Nullum agens cessat mouere, nisi in hoc fatigetur. Aliam probationem tangit ibi in 9. Metaph. Non enim secundum potentiam contradictionis inest ipsis, ut corruptibilibus, motus, ut sit laboriosa continuatio motus, quasi minor sit ista. Hic mouentia non fatigantur ex hoc, quod non sit in eis potentia contradictionis, &

Text. 2. inde.

& adhuc illud suppositum probat ibi. 9. Nam materia, substantia, & potentia non actu cansa huius sunt, scilicet contradictionis.

Ubi supra.

Arg. 3.

2
Præterea, vniuersum non erit imperfectius post iudicium quàm nunc: ergo corpora principalia vniuersa non amittent tunc propriam perfectionem aliquam: sed motus est propria perfectio caelestium corporum, vel requiritur ad eorum perfectionem; quia si non, frustra mouerentur.

Præterea, aut motus cæli est naturalis, aut violentus; non violentus, quia primo de

Distinctio XLVIII. Quæstio II. 313

de Cæl. *Nullum violentum perpetuum*: sed talis motus potest esse perpetuus, si naturalis; ergo quies opposita est violenta, & per consequens illa non erit perpetua.

Oppositum in litera. *Tunc non erit vicissitudo diei, & noctis*. Et probat illud per Zach. 14. *Erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque nox*. Præterea, Isidorus de Ordine causarum, lib. 4. cap. 5. & ponitur in litera, *post iudicium sui laboris Sol mercedem suscipiet, & non veniet ad occasum, nec Sol, nec Luna, sed in ordine, quo creati sunt, stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi fruantur luce eorum*. Vnde Abacuc; *Sol, & Luna steterunt in ordine suo*. Hæc Isidorus.

Text. 15.
& 2. de Cælo text. 18.
Rat. ad op.
Ultimo cap.
* al. habitaculo.

COMMENTARIUS.

I
Ordo, & divisio quæst.

a Secundo quæro, *virum in iudicio*, &c. In hac quæstione adducit primò sententiam Phi-

losophi cum suis fundamentis. Secundò, adducit sententiam Theologorum, & primò D. Thomæ. Tertiò, resoluit quæstionem. Quartò, urget contra resolutionem, & soluit. Ultimò respondet ad argumenta principalia.

SCHOLIUM.

Sententia Philosophi, motum cæli esse perpetuum, suadet ex ipso tribus rationibus, quas Doctor confirmat & declarat. Prima, substantiæ perfectissimæ, ut Intelligentiæ assistenti cælo, competit communicare suam perfectionem, sed hoc non potest nisi mouendo cælum. Secunda, extrema, id est, Angelus, & cælum, non variantur; ergo habitudo motus. Tertia, nunquam euenit oppositum motus cælo; ergo est ei necessarium.

3 b IN ista quæstione primò videndum est quid senserit Philosophus: secundò, quid Theologi. De primo satis patet; apparet enim ex intentione sua in diuersis locis, quòd sensu motum cæli perpetuò duraturum. Ad hoc ponit vnam rationem 12. Metaph. talem. *Omni substantiæ impassibili optimus sortitus esse finem, oportet estimare*: nulla erit altera substantia impassibilis, præter has, quæ sunt actiue causæ rationum.

Ex hoc arguitur, si optimus finis substantiæ separatae, est in causando, rationem alicuius corporis cælestis, & non potest aliqua talis substantia carere fine suo: ergo non potest non mouere. Hanc rationem aliqui, non intelligentes eam, sicut Philosophus, qui eam facit, derident; quia etiam secundum Philosophum, 10. Ethicorum, perfectio ipsarum consistit in speculatione veritatis: non est ergo finis earum, etiam secundum eum, mouere corpus, sicut hîc videtur accipere.

Sed illa instantia procedit ex æquiuocatione *finis*; vno enim modo est finis perficiens, & sic beatitudo in intellectu, vel voluntate Intelligentiæ, ponitur eius finis intrinsecus, & obiectum illius ponitur finis extrinsecus, & hoc intellexit ipse. 10. Ethic. & ille finis simpliciter est finis. Alio modo *finis* dicitur vltimum consequens ex perfectione rei, licet non perficiens rem: & hoc modo diceret Philosophus quòd non solum illæ substantiæ sunt perfectæ in se, sed ex plenitudine perfectionis, necesse est quòd communicent illam perfectionem aliis; & ita non tantum primum finem sortientur, sed secundum: ille secundus haberi non potest sine motione alicuius corporis cælestis.

Cap. 8.
idem 12.
Metaph.
1. 39. & inde.
Finis duplex, perficiens, & vltimum consequens ex perfectione rei.

4 Et illa ratio sic intellecta, potest sic formari: Substantia perfectissima non caret aliquo, quod competit substantiæ ex perfectione substantiæ, siue illud sit perfectio eius intrinseca, siue communicatio perfectionis eius extrinsecus: sed substantiæ ex perfectione substantiæ competit, quòd non tantum in se perficiatur, sed perfectionem suam communicet alijs producendo; ergo istud maximè competit substantiis impassibilibus: sed non possunt aliquam substantiam producere, nisi mouendo cælum. Hoc præsupponit ipse tanquam declaratum in 7. Metaph. contra ideas Platonis. & quòd ille sit intellectus Aristotelis, & Philosophorum, accipitur ab Auicenna 1. Metaphysicæ, ubi ipse vult quòd vno modo Metaphysica est utilis alijs scientiis, quia dirigit eas, & regulat (quomodo potest etiam concedi quòd Dominus sit utilis seruo, secundum eundem ibi) & conuerso autem propriè accipiendo *utilitatem*, non conuenit nisi alijs ad finem, & sic aliæ sunt viles Metaphysicæ, seruis utilis domino: ergo eodem modo, cum *utilitas* sit æquiuoca, potuit etiam *finis* æquiuocari, ut utilitati primo modo dictæ, correspondeat finis terminans, non consummans: utilitati secundo modo dictæ, correspondeat finis perfectionis. Vnde nullus Philosophus ponit necessitatem agendi extrinsecus, competere substantiis separatis, quasi illa producta perficerent aliquo modo ipsas substantias producentes: sed quia ex plenitudine perfectionis illarum substantiarum est, quòd necessario se diffundant ad alias.

Text. 28. & inde.
Cap. 3.

8. *Physic.*
c. 1. 2.
Celi, &
12. *Met.*

Secunda ratio Philosophi talis est: Quodcunque permanens, & sempiternum, ad quodcunque aliud permanens, & sempiternum, semper, & necessario habet eandem habitudinem. Hoc probatur, quia habitudo, non potest inter aliqua variari, nisi ex variatione alterius extremi: sed extrema sunt sempiterna, & inuariabilia. Intelligentia mouens est quædam substantia permanens sempiterna, & cælum similiter: ergo sempiternum hoc habet eandem habitudinem ad illud, sicut mouens ad motum.

Si instes, vbi ergo incipiet difformis habitudo sempiterni ad aliquid? Respondeo secundum eum, prima difformitas est in partibus alicuius sempiterni, licet sit vni-formis secundum totum: quia enim motus ille est vniformis ex vniformi habitudine mobilis ad mouens, ideò habet partes nouas difformes; & ex hac difformitate partium potest vterius sequi alia difformitas, vel varietas in substantiis genitis illo modo. Et sic à causis vniformibus, puta Intelligentia, & cælo, & se vniformiter ad inuicem habentibus, causatur primò aliquid vniforme, constans ex partibus difformibus, vt motus, & mediante illo, alia difformitas simpliciter.

Quære 2.
Physic. c. 48.

Tertia ratio, quicquid est in entibus, vel est simpliciter necessariū in essendo, vel vt in pluribus, vel vt in paucioribus, vel ad vtrūlibet: in cælo nihil est ad vtrumlibet, nec vt in paucioribus, quia vtrumque esset imperfectionis repugnantis tali corpori; nec aliquid est ibi in pluribus, quia tunc quandoque oppositum contingeret, licet vt in paucioribus, quod nunquam visum est; nunquam enim euenit oppositum alicuius pertinentis ad motus illos regulares: ergo quicquid est ibi, est simpliciter necessarium.

COMMENTARIUS.

² *Sententia Philosophi de motu cali.* ^b IN ista questione primò videndum est, &c. Subiicit sententiam Philosophi negatiuam, quod enim motus cæli perpetuò sit duraturus, docuit Philosophus, qui etiam mundi æternitatem statuit, & Deum agere necessariò ad extrà, vt visum est d. 43. q. 1. Prima ratio est ex fine 12. *Met. Omnem*, inquit, *substantiam impassibilem optimum sortitum esse finem, est asserere*, &c. Ex quo sic formatur argumentum: optimus finis substantiæ separatae est latior; nõ potest cessare à fine suo perfectissimo; ergo nec à latiore. Si dicas Philosophum 10. *Eth.* contradicere sibi, quia *ibidem cap. 8.* constituit finem substantiæ separatae in speculatione, non in latiore. Contrà vrget Doctor, duplicem finem assignari à Philosophis, nempe finem perfectientem, & ille vltimus est simpliciter, & consistit in operatione; alius est finis consequens ex perfectione, qua illa redundat in effectum, & hic est motus cælorum, quo mediante influit in reliqua; vtrumque autem necessarium sortitur substantia separata ex sen-

tentia Philosophi, ideòque docet Deum necessar.ò agere ad extrà, & mundum consequenter esse ab æterno, & in æternum duraturum. Vide literam Doctoris.

Secunda ratio Philosophi est, quod permanens, & sempiterni idem sit ordo ad aliud permanens, & sempiternum; quia ordo & habitudo nequit variari, nisi permutationem vtriusque, vel alterius extremi: sed Intelligentia, & cælum ita se habent: ergo, &c. Subiungit occurrens responsioni, quod difformis habitudo in motu oriatur à causis inferioribus, vniformitas verò vt est à sempiternis secundum Philosophum.

Tertia ratio est ex diuisione entis in necessarium, & contingens, subdiuidendo necessarium in simpliciter, vel vt in pluribus: & probat cælum euique motum regulatum, esse simpliciter necessarium, vt patet experientia: & quia alioquin oppositum esset in tali corpore imperfectio repugnans, quia quod tantum vt in pluribus euenit, simpliciter in aliquo potest euenire oppositum, itaque ex fine, ex habitudine vniformi in sempiternis, & ex necessitate essendi deducit Philosophus suam conclusionem.

SCHOLIUM.

Theologi tenent motum cali cessaturum, & probant variis locis Scripturæ, quæ Doctor soluit: ostendit etiam rationem D. Thom. ad idem nihil facere, quam (inquit) Philosophus derideret.

^c *Ric. present. dist. ar. 2.* ⁶ THEOLOGI autem communiter tenent oppositum: pro quo adducuntur aucto-ritates, & rationes. Auctoritas vna Isaie 60. & ponitur in litera: *Non erit ibi amplius Sol ad lucendum per diem.* Sed ista auctoritas sicut responderet Magister adducens Hieronymum, lib. 17. *super Isaiam.* Non negat Solem, & Lunam tunc lucere (licet hoc videantur verba sonare) sed significatur his qui erunt in æterna beatitudine, nullum vsum lucis præstare. Vnde Hieronymus: *Solus, ac Luna nobis cessabit officium, & erit ipse Dominus lumen suis in perpetuum.* Similiter intelligitur illa auctoritas Apoc. 21. *Ciuitas non eget Sole.* Alia auctoritas adducitur Apoc. 10. *urauit Angelus, &c. quod post hoc tempus amplius non erit.* Sed exponi posset illud, quod non erit amplius tempus vt impleatur prophetia, quia iam erit omnis impleta.

Adducitur

Distinctio XLVIII. Quæstio II. 315

Adducitur ratio talis : motus cælorum est tanquam propter finem, propter generationem, & corruptionem ; ergo cessante illa generatione, frustrâ erit talis motus. Et istud confirmatur 2. de Generatione, quod præter lationem diurnam, necessaria est latio Solis in obliquo circulo, ut sit continua generatio, & corruptio istorum inferiorum. Et idem Philosophus 2. Physic. Sumus quodammodo finis omnium.

- 7 Sed illam rationem derideret Philosophus : nunquam enim aliquid ignobilius est nobilioris finis, loquendo de fine perficiente : sed tantummodo de fine proveniente, seu qualitercunque terminante ; & tunc ex defectu talis finis (quæ tamen defectum ipse negaret esse futurum, quia ponit generationem perpetuam, sicut & motum cæli) si poneretur, non sequeretur motum cæli deficere : sicut nec ex defectu effectus, sequitur causam deficere, maximè si effectus deficit, non propter defectum huius causæ, sed alicuius alterius. Sicut oportet Theologum dicere quod generatio non deficit propter defectum causæ in sua causalitate, sed propter voluntatem diuinam.

Et cum dicitur de frustrâ, nullam apparentiam habet : quia non est aliquid frustrâ, si habet finem perfectientem, licet non proveniat ulterius aliquis finis extrinsecus, qui non est perficiens : sicut nec Deus fuit frustrâ ab æterno, licet non creavit illas res extrâ, quæ sunt finis quodammodo.

Illa auctoritas 2. Physic. potest exponi finis omnium, supple generabilium, & corruptibilium : quia homo est nobilissimum inter illa, & in hoc quodammodo finis perficiens.

COMMENTARIUS.

4 ^{Sententia Theologorum opposita. Fundamentum.} Theologi autem communiter tenent oppositum, &c. Ita enim omnes docent in præsentī distinctione, & sequitur ex dictis in præcedentibus : probatur ex illo Isaia 60. non erit ibi Sol amplius ad lucendum per diem, &c. Hæc auctoritas quoad literalem sensum intelligitur de Ierusalem

cælesti, ut exponit Hieronymus, & patet ex contextu, quia quoad officium non erit Sol, aut Lunæ, quia, ut dicitur Apocal. 21. Civitas non eget Sole. Adducitur præterea locus ille Apocalypsis Iuravit Angelus quod post tempus amplius non erit, &c. Hæc potest intelligi de tempore prophetiæ, & peregrinationis. Adducuntur rationes etiam ad id probandum ex fine motus, ad quas responderet Doctor in textu, eas non concludere, necessariò scilicet cet.

SCHOLIUM.

Resolvit, licet non convincant Philosophi ratione, nec Theologi ratione, vel auctoritate : tamen esse magis consonum Scripturæ, & Sanctis, motum cæli cessaturum : & declarat possibilitatem utriusque partis satis perspicuè. Ita communis DD. hîc, D. Thom. in addit. quæst. 74. art. 4. ad 1. & 2. August. de natura boni, cap. 19. 24. & alij, quos citat Henric. l. ult. cap. 24 §. 5. Gloss. f.

- 8 ^d Ad quæstionem potest dici, quod nec Philosophus probat necessariò conclusionem suam, nec Theologi suam ; nedum per rationem necessariam, sed nec per auctoritatem Scripturæ evidentem. Et patet ex dictis quomodo solvuntur illa, quæ adducuntur pro secunda via. Rationes autem pro via Philosophi solvuntur postea. Quid ergo ? Prima pars ^e probabilius videtur probare per rationem, quam secunda. Secunda licet non expressè habeatur in Scriptura, magis videtur concordare cum dictis Sanctorum, & Scripturæ.

^f Et possibilitas utriusque partis probari potest ; primæ faciliter, & hoc tam communiter secundum Theologos, quam secundum Philosophos : quia causæ illæ mouentes, sicut sunt sufficientes ad mouendum per tantum tempus à principio mundi, usque ad iudicium : ita sunt potentes mouere in infinitum : virtus enim illa infinita primi motoris, sufficit ad mouendum ex se in ordine primæ causæ : & aliæ virtutes sufficiunt per istud sempiternum mouere in virtute illius.

- 9 Possibilitas secundæ partis probatur, sed non ex concessis à Philosophis, sed Theologis tantum ; quia voluntas Dei contingenter se habet ad mouere cælum, & non mouere. Prima causa contingenter se habente ad effectum, effectus est simpliciter contingens, & potest simpliciter non esse, ex hoc quod illa causa potest in suo ordine simpliciter non causare : & illa non causante nulla alia causabit.

Præterea, arguitur ex parte ipsius mobilis, quia motus cæli non est naturalis, nec violentus : non naturalis, ut probat Avic. Metaph. quia tunc cum perveniret ad aliud, ad quod naturaliter moveretur, naturaliter quiesceret : quia motus naturalis

Scoti Oper. Tom. X.

DD 2 est

D. Thom. art. 2.

Henr. ubi supra.

Text. com. 56. & inde. Text. 24.

Ignobilis non est finis nobilioris.

Deficiente effectu non ideo cessat causa.

Res non est frustrâ, licet careat fine extrinsec.

Possibilitas aternitatis motus cæli, & possibilitas cessatio- nis.

Cap. 2.

*Motum
cæli natu-
ralem, quia
sequeretur
esse simul
violentum.*

est ad quietem naturalem in illo *vbi*, ad quod est motus: & per consequens ab illo esset motus violentus: & tunc ultra cum semper, dum est accessus alicuius partis ad aliquod *vbi*, est recessus alterius partis ab eodem *vbi* (imò quælibet pars postquam transiit illud *vbi*, dum accedit ad aliud *vbi*, recedit ab illo secundum diuersas partes circuli, in quo mouetur) sequitur quòd idem simul moueretur naturaliter, & violenter. Nec est violentus, quia tunc recessus ab illo esset naturalis: & tunc ut prius simul naturalis, & violentus; ergo ex parte ipsius mobilis nulla est repugnancia, nec quòd motus continetur, nec quòd finiatur.

COMMENTARIUS.

5. **A**d questionem potest dici, &c. Responder ad questionem quòd neque Philosophus probat suam conclusionem necessariò, & demonstratiuè, neque Theologus per rationem euentem, neque per Scripturam, etiam euidentem: quia loca præmissa Scripturæ habent alium sensum magis principalem, & literalem, ut patet ex dictis, sicut & alia loca, quæ citantur, ut Zachariæ 14. *Erit dies una*, &c. quæ dies magis explicatur de tempore Machabæorum, quod partim fuit participans de Dei fauoribus, & pace antecedente; partim verò de persecutione Antiochi, ita ut neque dies clarus fuerit sine nubilo, neque etiam nox obscura sine lumine diuini adiutorij. Citatur etiam Habacuc ultimum: *Sol, & Luna steterunt*, &c. vbi Propheta ad litteram alludit ad miraculum factum Iosue in Gabaon. Videantur authores, quos citat Scholiastes.

*Explicatio
Scripturæ.*

6. **C**ensura Doctoris quoad utramque sententiam. Prima autem pars intelligitur quantum ad rationem naturalem, & necessariam ex principiis Physicis motus, de qua tantum agit Doctor. Dices, ratio Philosophorum est falsa, & ex principiis erroneis de necessitate motus ex parte causarum, & finis; concludit etiam in virtute propositionis falsæ, nempe generationem in sublimitatibus semper permanentem, ac proinde motum. Item, Deum, & Intelligentias agere necessariò: ergo eorum ratio non est magis probabilis, etiam ex principiis motus. Deinde, ratio Theologorum est vera: quia cessante siue motus, debet & ipse motus cessare; cessat autem finis motus renouato mundo, & destructis mixtis, & causis particularibus motus, sine quibus nequit esse generatio ob ordinem necessarium causarum, quem statuerunt Philosophi: ergo neque motus cæli est utilis ad talem finem, qui attingi nequit per solam virtutem cælorum, & cum natura abhorreat superfluum, magis est conueniens quies cælorum, quam motus, ex quo nullus potest esse effectus intentus naturæ, aut primariò, & per se.

*Obiectio.
Discursus
Philosophorum
ex falsis
principiis.*

*Ratio Theo-
logorum ex
veris.*

7. **R**esponso. Apparentia discursus Philosophorum ad principia reducitur.

Responderetur, rationem Philosophorum in hoc esse magis probabilem, non quia reducitur ad principium erroneum de necessitate mouendi ex parte motoris; sed quatenus à posteriori innititur experientia, qua compertum est motum cælorum, ut procedit à primo motore, esse regularem, & uniformem, & sine vlla, quæ hætenus apparuit, mutatione, aut difformitate. Secundo, quatenus etiam à priori probatur sufficiens virtus applicata, & infatigabilis, & nullum subesse impedimentum ex parte mobilis, aut inferioris causæ; quæ ratio admittitur à Theologis, ex qua deducitur benè, quòd ex nulla causa naturali possit oriri illa cessatio, & hoc supposito,

quatenus natura tendit in suam perfectionem, & conseruationem partium vniuersi ab intrinseco fine: sequitur etiam æternitatem talis motus magis esse consentaneam naturæ, & perfecti: cni causarum, quam cessatio; in hoc ergo versatur ratio Philosophorum, & secundum solum lumine naturæ, non se extendens ad aliam dispositionem causæ primæ, aut finem extrinsecum, & supernaturalem, qui sciatur tantum ex reuelatis.

Ratio autem Theologorum procedit ex reuelatis, quibus innititur: nam illam propositionem, cessante siue motus cessaret ipse motus, admitteret Philosophus; sed hunc finem cessaturum non probat Theologus aliter, quam ex reuelatis, vel ex iis, quæ sunt consentanea reuelatis, in quorum veritate extrema minoris vniuntur, & idèò conclusio sequitur naturam minoris, & sic non est veritas naturaliter probata. Hic est scopus censuræ, ex quo patet ad obiectionem: quia hic agitur de ratione Physica, & naturaliter concludente per causas naturali lumine notas.

Præterea, dato etiam quòd generatio humana cessabit post iudicium, non inde sequitur illius motus finem integrum cessare, quia et si per ignem conflagrationis purgabitur orbis, & delebuntur mixta: tamen possunt iterum quædam mixta reprodici ex elementis, quæ ad ornatum elementorum facerent: nam ut Dionysius Carthus. in hac distinctione refert ex Guillelmo Parisiensi, aliqui senserunt terram fore viridem, & floridam, quod etiam sentire videtur Anselmus in Elucidario: *Terra, inquit, quæ in gremio suo Domini corpus conponit, tota erit Paradisus, & quæ Sanctolorum sanguine est irrigata odoriferis floribus, & rose, & violis immarcescentibus erit perpetuo decorata*, &c. Itaque dici similiter posset quædam alia mixta ad complementum, & decorem vniuersi esse producenda, quo posito, saluaretur sufficiens finis motus cælorum: sicut ergo incertum est quænam sit futura renouatio mundi, quia illa erit talis, qualem Deus disposuit sua voluntate; ita incertum est, spectata ratione naturali, an cessabit motus cælorum, idèòque resolutio reducitur ad communem Doctorum, & loca citata, & Patrum, qui ita docent.

8. **P**ossibilitas vtriusque partis probari potest, &c. Hic transit ad aliud, quod est certius, nempe vtriusque partem probari possibilem, & in primis sententia Philosophorum, quoad possibilitatem motus futuri æterni, & infiniti facile probari potest; & probatur ab ipsis Theologis ex sufficientia virtutis applicatæ, & remotione impedimenti, & fatigationis. Possibilitas secundæ partis probatur ex eo, quòd primus motor, & aliæ Intelligentiæ proximè mouentes, moueant merè, liberè, ac proinde cessare possunt à motu. Antecedens negaret Philosophus: sed in hoc errauit. Ratio ergo illa est ex parte causæ efficientis. Secunda ratio est ex parte mobilis

*Ratio Theo-
logorum ex
reuelatis.*

*Cessante ho-
mine possunt
aliquamixta
reprodici.*

*Sententia
quorundam.*

9. **P**ossibilitas vtriusque partis probatur.

mobilis; quatenus per quietem tollitur ab eo
Motus celi imperfectio; quia scilicet non naturaliter mo-
uetur, id est, per motum naturalem, ad quem ex

natura sua inclinatur, ut ignis ad calorem; sed
 mouetur motu neutro; ergo si cesset non repu-
 gnat eius perfectioni.

S C H O L I V M.

Arguit quadrupliciter motum celi mansurum post iudicium. Primò, quia manebunt cogitationes, & imaginationes, in quibus erit successio. Secundò, si staret cælum in corporibus suppositis, & in his oppositis, esset maxima intemperies. Tertiò, motus celi est simpliciter primum in motibus. Quarto, in opposita parte terræ semper essent tenebræ. Soluit subtilissimè ista argumenta in fauorem communis sententiæ Theologorum.

- 10 ^g **C**ONTRA secundam viam, quæ est Theologorum, obiicitur sic: Post iudicium erit successio in cogitationibus Beatorum, vel saltem damnatorum, & etiam in actibus imaginatiuæ; talis successus non potest esse sine tempore, quia secundum Aueroem 4. *Physic. cap. de Tempore, com. 2.* si quis non perciperet aliquem fluxum, nisi tantum in actu imaginandi, adhuc perciperet tempus; si ergo tunc tempus erit, & tempus non poterit esse sine motu cæli, quia tempus est passio primi motus. 4. *Physic. Text. 133, cap. de Tempore, in fine; ergo, &c.* *Com. 98. totius lib.*

Præterea, si starent corpora cælestia, haberent immoderatam actionem in corpora supposita: quia accedente Sole, nunc plus generatur de elementis superioribus, & etiam corrumpitur de inferioribus, è conuerso ipso recedente: ergo Sole perpetuo stante super aliquam partem hemisphærij, in illa parte immoderate generaretur plus de igne, & corrumpere de aqua, & terra: & ita in illa regione supposita, non staret distinctus ordo sphaerarum elementarium. *Accedente Sole plus generatur de igne, & accedente plus de aqua, & terra.*

- 11 **C**onsimiliter nec in parte opposita, quia ibi esset oppositus modus generationis, & corruptionis, vel aliàs essent duo corpora simul, vel immoderata condensatio: idem sequeretur de mixtis, si tamen aliqua mixta ponerentur tunc manere. Nam corpora cælestia stantia directe super illam regionem, corrumpere illa mixta; & tandem omnia in aliqua conuenientia virtuti elementorum istorum supposita virtuti illorum.

Præterea, in quolibet ordine essentiali, destructo primo destruitur omne posterius. 2. *Metaph. motus cælestis est simpliciter primus motus, ex 8. Physicorum:* ergo illo destructo impossibile est aliquem alium esse: sed tunc possibile est aliquem esse, utpote motum localem omnium Beatorum, & etiam alium motum in istis inferioribus. Si enim actiuum approximetur passio, utpote ignis alicui combustibili, non est ratio quare non posset agere in illud. Et ad hoc est articulus. *Stante celo, si applicetur ignis stupæ, non poterit comburere: error est.* *Text. 6. Text. 73. & inde. Art. Parisien. c. 11. & 17.*

Præterea, quartò, si Sol semper staret in opposita parte terræ, semper esset tenebra: quia cum terra sit corpus opacum, necesse est quòd obiecta luminari faciat ultra se pyramidem vmbrosam.

- 12 ^h **A**d primum dicitur sic, quòd tempus non est in motu cæli, sicut vna quantitas in alia quantitate; quia non oportet ponere duas tales quantitates in eodem subiecto permanente, quarum vna sit quasi subiectum, & alia quasi passio; ergo tempus ultra motum, ut motus includit propriam successionem, non addit nisi rationem mensuræ formaliter, & fundamentaliter rationes illas, quæ requiruntur ad mensurandum: quæ sunt vniformitas, siue regularitas, & velocitas: quia mensura est quid certissimum quantum ad primum, scilicet regularitatem, vel vniformitatem: & minimum quantum ad secundum, scilicet velocitatem: tunc autem non manebit aliquis motus velocissimus, vel saltem non vniformis, vel regularis, & ideo tunc in nullo motu fundabitur ratio mensuræ ad omnem alium motum: & ideo tempus non erit eo modo, quo nunc ponitur passio primi motus. *Quid addat tempus super motum?*

Si arguatur, mensuratum non potest esse sine mensura: Respondeo, hoc verum est de mensura rei in esse quiditatiuo. & ratio est, quia mensuratum tale dependet à mensura tali, ex 5. *Metaphys. cap. de Ad aliquid*, quia refertur ad ipsum, & non è conuerso: sicut scibile est mensura scientiæ, quia scientia dependet ad ipsum: non est autem verum de mensura accidentali, quæ per applicationem, vel coextensionem mensurat: sicut vna mensurat pannum. Patet enim quòd quantitas panni non dependet à quantitate vlnæ: & hoc solo modo, motus primus acceptus secundum suam extensionem successiuam cum relatione mensurationis ad alios motus, est mensura eo-

Sole stante, orante Iosue, totum celum stetit. rum per applicationem, vel coextensionem: non autem per terminationem dependentiæ essentialis eorum. Pro ista responsione adducitur illud Iosue 10. quod ipse pugnavit stante Sole, & Luna, & per consequens toto celo, ne illis stantibus, & aliis omnibus corporibus motis esset nimia irregularitas in motu istorum corporum cælestium: & Augustinus, vndecimo Confess. *Stante calo movetur rotula figuli.*

ⁱ Ad secundum, ista ratio non debet movere, ut propter talem actionem immoderatam vitandam in elementis, ponatur cælum non stare; quia tunc erit eadem ratio agendi, quæ & nunc, licet non æquè vniuniformiter: & nunc est eadem ratio non immoderatè agendi in inferiora, quæ & tunc. Primum probatur, quia tunc non est ratio agendi ex parte causæ particularis, nisi quia habet formam sufficienter actiuam, & passum approximatum: vel si dicas cum hoc aliud agens vniuersale, scilicet cælum: Volo, non inquantum motum localiter, quia motus localis non est sibi ratio agendi in suo ordine.

Text. 55. Nihil enim facit motus localis secundum Philosophum 2. de Generatione, nisi quod adducit generans, hoc est per ipsum fit approximatio agentis habentis virtutem propriam, ad ipsum passum. Sed hæc omnia, scilicet particulare agens habens virtutem actiuam propriam, & approximatio ad passum, & habitudo, siue aspectus ad corpus cæleste habens determinatam virtutem causæ superioris, possunt tunc poni: quia corpus cæleste quiescens eandem virtutem causæ superioris habet respectu causæ inferioris suppositæ, quam haberet si non quiesceret: ergo omnia sunt requisita ad actionem tunc, quæ & nunc.

Vnde est quod cali non corrumpant inferiora? Secundum probatur: nam quod modò non sit immoderata actio, hoc est vel ex parte causarum proximarum resistentium sibi mutuo in actionibus suis, etiam pro tunc, quando utrumque est sufficienter approximatum passo, puta Sol hinc, & Saturnus inde, ad vnum pugillum terræ: & ista resistentia posset inueniri in vtrisque quiescentibus, sicut motis: vel ista non destructio est ex parte totius cæli, quia harmonia est in omnibus corporibus cælestibus comparatis ad aliquam partem actiuorum, & passiuorum, ita quod non permittunt immoderatam consumptionem repugnantem perfectio esse elementorum in suis sphaeris: & ista causa erit tunc ut nunc: vel si non posset inueniri causa in ipso celo, vel in ipsis elementis huius prohibitionis, posset poni in voluntate diuina conseruante.

Alij motus non dependent nisi accidentaliter à motu cali. ^k Ad tertium, primitas motus cælestis ad alios motus, non est primitas causæ, vel alicuius, à quo dependent essentialiter: sed tantummodo cuiusdam perfectionis in quibusdam conditionibus motus, quæ sunt regularitas, & velocitas: patet enim quod essentialiter non dependet actio corporis cælestis in aliquod inferius, ex motu illius corporis: quia secundum Philosophum, secundo de Generatione, *Nihil facit latius ad generationem, nisi quia adducit generans*: ergo si sine illo motu generans esset æquè approximatum, æquè ageret.

Vide D. Thom. & Richar. hic Si Sol staret, opposita pars terræ effect umbrosa semper. ^l Ad quartum, non habetur pro inconuenienti de illa pyramide umbrosa: & ex hoc reiicitur ista auctoritas Isidori adducta, quod Sol, & Luna stabunt, ne damnati sub terra habeant aliquod lumen. Non enim sic sunt sub terra sicut aliqui imaginantur Antipodes, quasi in superficie opposita nostræ terræ habitabili: sed sunt sub terra, id est, pars terræ in centro terræ, vel concauo terræ, & sic non magis haberent lumen si Sol circumferretur, quàm si Sol semper staret in vna parte. similiter alia pars illius auctoritatis, quod Sol, & Luna in ordine, in quo creati sunt, stabunt. Videtur autem satis irrationabile; quia ex quo recesserunt semel ab illo situ, non redeunt iterum ad eundem infra spatium triginta sex millium annorum: ergo oporteret iudicium vsque ad hunc terminum differri post creationem mundi, quod non est probabile. Similiter creata erant in situ maximè conuenienti nouæ productioni rerum: stabunt autem in situ maximè conuenienti conseruationi rerum sine noua productione: ergo non potest iste situs esse ille.

COMMENTARIUS.

¹⁰ ^g *Obiectio qua duplex contra sententiam Theologorum.* ^{1. Obiectio.} **C**ontra secundam viam, &c. Opponit quatuor rationes contra sententiam Theologorum, quibus mox respondet. Prima ratio est quia ibi erit successio in cogitationibus, & imaginationibus: ergo tempus, iuxta Auerroem in 4.

Phys. cap. de Tempore: vbi dicit quod percipiens fluxum imaginationis, percipit tempus, hoc est mensura motus secundum Philosophum ibi. Confirmari potest, quia ibi cogitationes quæcumque in proprio genere non semper stabunt permanentes: ergo aliquæ desinent, quarum mox recordatio esse potest ut præteriti: ergo erunt secundum differentiam temporis.

Secundò,

Ex successione in actibus.

Confirmatio. Ex distictione actuum, & recordatione. 2. Obiectio. ex vacuo.

Distinctio XLVIII. Quæstio II. 319

2. Obiectio ex vacuo. Secundò, si semper staret Sol, sequeretur immoderata actio in illo hemisphærio, & corrumpentur elementa, & sequeretur vacuum, aut condensatio immoderata, quod est inconueniens.

3. Obiectio ex mensura motus. Tertiò, in quolibet ordine essentiali destructo primo, destruantur reliqua in eodem ordine; sed motus cæli in genere motus est primus 8. Phys. ergo eo destructo, etiam reliqui destruantur. Hoc est falsum, quia potest esse motus localis Beatorum, & alij; vt patet ex articulo Parisiensis: ergo, &c.

4. Ratio. Quartò, si Sol staret in opposita parte terræ, esset umbra, quod est inconueniens &c.

Ad primum dicitur, &c. Respondet ad primam, & docet quid addat tempus supra motum, dicit quod non quantitatem diuersam; quia sic duæ quantitates subiectarentur in eodem, nempe duæ successiuæ, quod est inconueniens; addit ergo formaliter solam rationem mensuræ, connotando ipsum motum materialiter, vt est vniformis regularis, & velox est: ergo respectus conformitatis ad motum inferiorem; hæc autem conformitas præter coexistentiam vtriusque motus, dicit etiam cognitionem ex parte mensuræ, vt temporis; quia est magis nota quantitas, per quam ex applicatione cognoscitur quantitas ignota, cui applicatur, tanquam ratio cognoscendi ignotam: tunc ergo non manebit tempus, quatenus nunc ponitur passio primi mobilis; neque erit alius motus primus in ratione mensuræ.

Quid superaddit tempus mensuræ.

Non manebit tempus cessante motu.

Replica.

Mensura operationis erit æquum.

Ad confirmationem.

Ad secundam retorquetur idem inconueniens.

Ratio causæ generationem vt applicat causam per se eius.

Ad primum dicitur, &c. Respondet ad primam, & docet quid addat tempus supra motum, dicit quod non quantitatem diuersam; quia sic duæ quantitates subiectarentur in eodem, nempe duæ successiuæ, quod est inconueniens; addit ergo formaliter solam rationem mensuræ, connotando ipsum motum materialiter, vt est vniformis regularis, & velox est: ergo respectus conformitatis ad motum inferiorem; hæc autem conformitas præter coexistentiam vtriusque motus, dicit etiam cognitionem ex parte mensuræ, vt temporis; quia est magis nota quantitas, per quam ex applicatione cognoscitur quantitas ignota, cui applicatur, tanquam ratio cognoscendi ignotam: tunc ergo non manebit tempus, quatenus nunc ponitur passio primi mobilis; neque erit alius motus primus in ratione mensuræ. Dices, mensuratum non potest esse sine mensura. Respondet id verum esse de mensura quiditatiua, non verò quantitatiua, & ad propositum patet exemplum ex illo Iosue 10. qui pugnavit stante Sole. Ad propositum ergo, erunt ibi cogitationū successio, quantum ad actus succedentes, qui tamen tempore non mensurantur, sed æquo, non erit successio respectiue ad mensuram extrinsecam, sicut patet etiam in pugna Israelitarum contra hostes, stante Sole, quæ fuit successiua sine successione in motu cæli. Ad confirmationem patet ex dictis: quia potest stare successio sine motu cæli, & memoria illa actus præteriti quantum præteritis non est secundum differentiam mensuræ extrinsecæ, sed quantum ad durationem intrinsecam actus.

Ad secundum, &c. Respondet quod inconueniens adductum etiam de facto, sequitur etiam moto Sole, qui successiue perlustrat partes mundi nunc has, nunc illas, quibus secundum diuersa signa Zodiaci applicatur, cuius motus localis non facit ad generationem, nisi vt per eum applicatur causa per se generationis: neque motus localis est ipsi ratio agendi in suo ordine causæ vniuersalis, causa enim generationis proxima est agens particulare vt subordinatur superiori secundum determinatum situm, ad quem facit latitudo Solis, & non ad actionem, vt principium, vel actus productiuius; idem etiam sequeretur, Sole stante, respectiue ad causam inferiorem, cuiusque effectum. Quod ergo de facto non

sequatur actio immoderata, est ex resistentia causarum vniformiter applicatarum ad idem passum v. g. Sol, & Saturnus vt applicati ad pugillum terræ, se mutuo impediunt, & sic de alijs causis vniuersalibus, vt comparantur ad conseruationem partium vniuersi, non permittunt immoderatam consumptionem elementorum: quæ resistentia etiam maneret stante Sole. Accedit etiam quod hoc impedimentum potest reduci ad causam primam non concurrentem, prout status mundi ab eo disponetur post renouationem eius, purgatis etiam elementis non erit materia putrefactibilis ex mixtione apta generationi, & forma elementaris subiget suam materiam perfecte fortè, sicut nunc forma cæli propriam materiam subiget per suam actualitatem, vt sit incapax alterius formæ ab agente creato.

Causa conseruantes in segritatem vniuersi.

Status mundi renouandi.

Ad tertium. Respondet primitatem motus cæli non esse causam, à qua dependent essentialiter motus inferiores; sed esse primitatem quantum ad aliquas conditiones motus, vt est regularitas, & velocitas aptæ ad mensuram, quæ facit deuenire in cognitionem quantitatem ignotam successione in motu inferiore. Vnde Philosophus 2. de Gen. t. com. 55. Nihil, inquit, facit latitudo ad generationem, nisi quia adducit generans, &c. & consequenter si esset generans applicatum, aliàs sine tali latitudine generaret: erit autem applicatum etiam Sole stante aliquibus partibus: ergo, &c.

Responsio ad tertiam objectionem.

Motus cæli non est mensura essentialis.

Ad quartum, &c. Non habetur inconueniens talis umbra, & in hoc reiicitur ratio adducta ab Isidoro, & supra expressa in argumento pro parte affirmatiua ad oppositum quæstionis, quatenus dicit Solem staturum, ne damnatis luceat; quia damnati sunt in centro terræ non in aliqua superficie eius, sicut sunt Antipodes respectu nostri. Deinde etiam quod asseritur ab eodem, nempe quod Sol & Luna stabunt in eodem ordine, quo sunt creati, quia hoc non videtur concordare periodis motuum cælestium, quas assignant Astrologi: non enim Sphæra iuxta Prolemæum, quem sequitur Doctor, triginta sex millibus annorum, iuxta tabulas verò Alphonsi, quadraginta nouem millibus, vel vt vult Albategnius annis 25760. perficit circulum: vel opereretur ergo mundum durare tot annis ante iudicium, quod non est probabile, ad hoc vt possint redire ad eundem situm respectiue ad novum cælum. Deinde, videntur luminaria fuisse creata in situ maxime conuenienti generationi rerum, & post iudicium fore in situ magis conuenienti quieti. Dici posset diuina virtute cælos reduci ad situm, in quo fuerunt creati; sed pro hoc non est autoritas præter illam Isidori, quæ etiam interpretari potest de situ Solis & Lunæ respectiue ad mundum inferiorem, & non ad superiores orbes. Quantum autem ad principalem difficultatem de illa pyramide umbrosa, potest negari, dato quod Sol septies amplius lucebit, & terra fiet transparentis & diaphana sicut vitrum, vt aliqui dicunt.

Ad 4. Obiectionem responsio.

Reiicitur ratio Isidori.

Caloris quiet non erit in eo ordine quo sunt creati.

Expliatur Isidorus.

Non erit umbra ex interpositione terræ.

SCHOLIUM.

Ad primum ex Phil. 9. Metaph. respondet eum errasse, putando non posse agens (loquendo de voluntario) cessare, nisi fatigetur. Ad vltim. ex eodem, docet motum cæli esse neutrum, idem habet supra distinct. 43. quæst. 4. & 2. dist. 14. DD 4 quæst. 2.

quest. 2. & quest. 1. prol. sed 2. Physic. quest. 4. ait esse naturalem, verum non loquitur ibi de naturali strictè, & propriè, ut hęc.

Ad arg. 1.

Ad argumenta principalia. Ad primum, non est finis principalis luminarium, quòd sint luminaria in dies, & annos, &c. sed est finis sub fine pro tempore vitæ mortalis hominum, indigentium tali distinctione temporum.

Per idem ad secundum, *Cunctis*, &c. Hoc est cunctis diebus, quibus utilis est seminis, & messibus, quod non est nisi pro vita mortali. Vel aliter, *cunctis diebus terræ*, id est, cunctis diebus vitæ terrenæ hominis.

Ad 2.

Agens nõ cessat, nisi fatigetur, falsum est de agente libero.

Ad aliud, patet quòd illa conclusio fuit de intentione Philosophi: sed malè probatur, quia agens non fatigatur. Agens enim voluntariè potest cessare ab agendo, licet non fatigetur in agendo. Vnde hæc esset concedenda, quòd omne agens, quod in agendo fatigatur, quandoque deficiet: sed si non fatigatur, non oportet quòd non deficiat, quia est alia causa deficiendi, vel cessandi quàm fatigatio.

Illas autem alias propositiones de nono Metaphysicæ, quòd non est ibi potentia contradictionis, & hoc quia nulla est ibi materia, si adducantur ad probandum infatigabilitatem, concedo: sed ex infatigabilitate non sequitur propositum. Si autem adducantur ad probandum conclusionem principalem, non valent; quia siue in cælo sit materia, quæ est pars substantiæ, siue non, saltem materia in potentia ad *ubi*, scilicet subiectum mobile, est ibi: & oportet probare quòd illud non sit de se in potentia contradictionis ad motum, & non motum: oppositum enim videtur probabilius, cum non habeat in se nisi potentiam receptiuam mobilis ad motum: & omnis potentia præcisa receptiua videtur esse contradictionis.

Omnis potentia receptiua est contradictionis.

Ad aliud, dico quòd motus non est nisi perfectio ipsius cæli secundum *quid*: & talem deficere non est inconueniens, maxime cum quies perpetua sit ibi maior perfectio. Et si arguas tunc frustra moueretur modo. Et præterea motus se habet ad quietem, sicut potentia ad priuationem.

Cælum non mouetur ad perfectionem sui, sed ad aliorum.

Ad primum, cælum non mouetur propter aliquam perfectionem intrinsecam completiuam sui, quæ consistat in motu, vel acquiratur per motum: sed stante non imperfectione cæli, quia est in potentia neutra ad moueri, & ad quiescere: perfectio tamen vniuersi pro statu isto, magis requirit cælum moueri propter statum corruptibilem.

Quomodo quies est perfectior motus?

Ad secundum, accipiendo *quietem* prout præcisè dicit carentiam motus, sic est imperfectior: quia quantumcunque positium illud, quod dicit motus, sit imperfectum: tamen carentia eius ut carentia, non est sic perfecta: sed in quiete est aliquid subtractum, identitas siue vniformitas essentiae, & istud est simpliciter perfectius, quàm sit illud positium in motu, scilicet aliter, & aliter se habere.

9. Met. c. 2.

Motus cæli est neuter.

suprà d. 43. q. 4. & q. 1. prol. & 2. d. 14. q. 2.

Soluit argumenta Phil. pro æternitate motus cæli adducta à n. 3.

Ad aliud respondet Auicenna quòd nec est naturalis, nec violentus: sed ex parte agentis voluntarius, licet tali voluntate, quæ secundum ipsum, & Aristot. necessariò determinatur ad agendum: ex parte autem passi, ponendus est neuter, sicut dictum est aliàs, quòd superficies est in potentia neutra ad albedinem; & vniuersaliter, quando subiectum est neutrum contrarium determinatè inclinatur, neutrum recipit naturaliter, vel violentè. Est tamen in cælo quædam habilitas ad motum circularem propter hoc, quòd ipsum est figuræ sphaericæ: sed ista habilitas non sufficit ad naturalitatem, sed tantummodo ad non violentiam.

Ad rationes adductas pro opinione Philosophi. Ad primam, Theologus fortè haberet negare ab Intelligentia omnem potentiam productiuam substantiæ; & tunc videretur difficultas, quomodo istud non competeret sibi, & tamen substantiæ imperfectiori competiret; & licet in hoc non perficiatur substantia in se, tamen competit substantiæ propter perfectionem, sicut argutum est.

Si iterum daretur Philosopho, quòd ista substantia est communicatiua sui producendo substantiam: non sequitur, ergo necessariò, vel sempiternè, quia productio actualis alterius substantiæ, non est propter bonum illius in se, sed vniuersi: & bonum vniuersi non requirit in infinitum talem productionem. Et in hoc esset pes figendus Theologis, si vellent arguere pro parte sua ex creditis. Vel ex probabilibus aliquammodo secundum rationem naturalem, ostendendo quòd perfectio vniuersi magis requirit, vel æquè compatiatur generationem cessare, quàm ipsum continuari ultra. Ex hoc non habetur propositum de motu, sicut responsum fuit ad rationem pro opin. Theologorum: sed oporteret ostendere, quòd perfectio vniuersi magis requireret

15

16

17

18 requireret quietem istorum corporum, vel æquè permitteret.
 1 Ad secundum, oporteret negare istam propositionem maiorem in agente voluntariè: quia voluntate antiqua, & immutabili potest difformiter agere in passum antiquum, & esse immutabile in se. Et tunc ad probationem maioris, extrema istius nouæ habitudinis non erunt absoluta natura agentis, & absoluta natura passi, quæ sunt vniformia: sed agens, & passum vt habens formam nouam causatam ab agente, & illud fundamentum est nouum, & idèò fundat nouam habitudinem passi ad agens. Si quæras an istud nouum causatum, aliquam habitudinem nouam passi ad agens habeat? Dico quòd nulla est, quia sicut prima nouitas in passo est in habendo hanc formam, ita prima habitudo noua eius ad agens, est secundum istam formam nouam.

2 Ad tertium, dico quòd aliquod potest contingere ad vtrumlibet, ita quòd ex parte ipsius cæli non est repugnantia, ad hoc, quia est de se in potentia contradictionis: sed completiue contingentia ad vtrumlibet est ex contingentia ex parte ipsius causæ voluntariè mouentis, sic quòd eius voluntas nec necessariò determinatur ad mouendum, nec ad non mouendum.

COMMENTARIUS.

15 *Ad argumenta principalia. Ad primum, &c.* Hoc fuit ex illo Gen. *Fiant luminaria, &c. & sint in tempora, & signa, & dies, & annos, &c.* Item cap. 8. *(in istis diebus terra, æstas, & hyems, nox, & dies, non requiescent, &c.)* Ergo hic est finis luminarium, & creationis eorum. Respondet esse finem sub fine, & secundarium. Finis primarius fuit vita hominum in peregrinatione indigentium tali distinctione cunctis diebus, quibus vtilis est sementis, & messibus.

16 *Ad secundum.* Quod est ex nouo Metaphys. eiusque probationes ex eodem cap. 17. & 2. Cæli tit. 2. quatenus contendit Philosophus non contingere cessationem à motu, nisi ob fatigationem virtutis, aut propter potentiam contradictionis, quæ forma inducitur diuersa in mobili. Respondet Philosophum errasse: quia motus, quem putauit necessarium, est liber, & contingens, à quo cessare potest agens voluntarium ex propria libertate: non est ergo sola fatigatio causa cessationis in motore, quamuis illa sufficiat in eo, qui fatigatur, sed etiam libertas. Potentia etiam contradictionis nulla est in cælo, nisi ad motum, & lationem, nullamque perfectionem per illum acquirit, sine quo esset imperfectum: neque mouetur modò ad perfectionem aliquam intrinsecam consequendam, in quo est potentia neutra ad quietem, & motum. Quamuis autem quies sub ratione negationis comparata ad motum sit imperfectior, quia hic est aliquid positium: tamen vt connotat actualitatem subiecti completi, & vniformiter se habentis est longè perfectior motu ex genere, qui est *actus entis in potentia & secundum quod est in potentia, & connotat potentiam incompletam, & passiuam in subiecto.*

Responsio. Error Philosophi.

Motus liberius causæ cessationis motus.

Quies perfectior motus.

17 *Ad 3.* *Responsio.*

18 *Ad primam rationem Philosophi.*

17 *Ad tertium, nempe motum cæli esse naturalem, aut violentum.* Respondet ex parte passi esse neutrum, licet Philosophi ex parte agentis posuerint necessarium, in quo errarunt, quia est merè liber.

18 *Ad rationes factas pro Philosophis.* Ad primam ex fine desumptam, quasi optimus finis intelligentiæ sit mouere cælum. Respondet quòd si admitteretur Intelligentiam esse productiuam substantiæ, hic esset perfectior quàm sit latitudo ipsa, seu motus cæli: sed hoc non admittitur

communiter, iuxta ea quæ differunt d. 1. *huius quæst. 1.* Dato etiam opposito quòd immediatè produceret substantiam, non sequitur quòd necessariò, & sempiternè; quia productio illa esset ad perfectionem vniuersi, & non ad perfectionem ipsius Intelligentiæ. Et in hoc, inquit, *Medii quod debet videri contra Philosophos.* esset Theologo ad laborandum, vt ex creditis, vel ratione probaret quòd perfectio vniuersi magis, vel æquè requiratur generationem cessare quàm continuari vità. Hæc probatio non habetur per rationem factam de motu, sicut responsum fuit ad rationem pro opinione Philosophorum: sed oportet ostendere quòd quies vniuersi magis requireret quietem istorum corporum, vel æquè permitteret, &c. Hic non continetur reprehensio, sed insinuat medium, ex quo debet procedi ad probationem conclusionis ex creditis, & ratione: quia Philosophi in hoc insistant ex perfectione vniuersi necessaria, ad quam dicunt motum cælestium corporum requiri, ad saluandas species in mundo inferiori, & elementari, quæ species nequit saluari, nisi per succiduum generationem indiuiduorum, quæ indiuidua nequeunt conservari sempiternè, quia sunt corruptibilia ab intrinseco, & ab extrinseco: hinc Philosophi contendunt motum esse sempiternum, & necessarium tam ex parte finis conseruationis vniuersi, quàm ex parte causarum superiorum. Vt probetur ergo motum non esse necessarium ex parte finis, probandum est non spectare ad perfectionem vniuersi magis, quàm quietem. Ex creditis autem satis probant Theologi resurrectionem, & iudicium finale, & purgationem elementorum, & corruptionem omnium mixtorum, præter solum hominem, vt patet ex locis allegatis, & ex Paulo ad Rom. 8. dicente quòd *Creatura ingemiscit liberationem à seruitute.* An autem Deus iterum renouando mundum restaurabit aliqua mixta, ex creditis non probatur, vel hoc, vel oppositum, idèòque cessatio motus luminarium non est tam euident ex creditis, sicut est veritas, ex qua deducitur à Theologis: quia ille motus posset continuari ex alio fine, quia ille finis generationis rerum messis, & sementis, & distinctio temporum, qui exprimitur in Scriptura, locis citatis definit, idèò Theologi ex eius cessatione deducunt cessationem motus, accommodando etiam aliqua loca Scripturæ, quæ id insinuant, saltem ex sensu secundario. Ceterum quia in Genesi finis etiam creationis luminarium solus ille exponatur, quamuis Theologi omnes, velati.

Medii quod debet videri contra Philosophos.

Fundamentum Philosophorum.

18 *Veritas ex creditis.*

Incertitudo conclusionis deductæ ex principiis vt omnes, velati.

omnes, & Patres, quos suprà citauimus, negent Solem, & Lunam desituros, & colligitur ex ipsa Scriptura, ut ibi visum est, Eneruatur hinc argumentum desumptum ex fine motus cælorum, quatenus incertum sit, an ille solus fuerit eius finis, qui est expressus, vel an alium permanens Deus præfixit: quia negatiua magis probatur ex communi sententia, quam sequitur Doctor, quam ex Scriptura expressa, quia stante alio fine illius motus particulari, tunc ad perfectionem vniuersi, vel decorem diceretur motus perpetuandus.

19 Probatio itaque completa, & conuincens ex reuelatis in hoc non habetur. Quantum autem ad rationem naturalem, sicut nequit refutatio, & electio, & beatitudo, seu finis supernaturalis probari, aut purgatio mundi per principia Physica, & naturalia: ita etiam nequit probari finis ille, ad quem ordinata est creatio, & consummatio. Procedendo itaque mixtim ex creditis, & ratione morali, rectè probatur Philosophos mancos esse in assignanda perfectione vniuersi, & causarum, quatenus negant eam actualitatem à causis, per quam possint species inferiores conseruari in aliquibus indiuiduis per virtutem primæ causæ, quatenus hanc perfectionem aliter posse reduci ad actum negant, nisi successiue, & semper in aliqua potentia maneat perfectio vniuersi per ipsos ex defectu virtutis in causis, quæ aliter nequeunt dare vniuerso perfectionem. Ex defectu, inquam, virtutis, quam applicare non possunt: quamuis Philosophi fingant id prouenire ex perfectione causæ primæ, & imperfectione effectus, ne redundaret in causam primam, si ab ea immediatè produceretur, aut conseruaretur: nam admittendo causam primam esse infinitam, necessariò concedi debet eam includere omnem actiuitatem causarum inferiorum. Quid ergo substat ne eadem virtus immediatè etiam exerceri possit sine causa inferiori? Ratio tantum est, quia causa inferior essentialiter requiritur propter imperfectionem effectus, quæ redundat in causam proximam, non verò in primam. Hinc ab illis statuitur ordo necessarius causarum ob imperfectionem effectus.

Posuerunt præterea Philosophi Deum necessariò agere ad extrà, & viderunt in effectibus inferioribus contingentiam, quam in concursu causarum inferiorum difformem reducerunt; idè non potuerunt consequenter agere Deum agere necessariò, & posse producere hunc effectum causæ inferioris se solo: quia si necessariò ageret, sic etiam necessariò ageret vniuersum, & necessariò conseruaret effectum à se solo productum.

20 His positis, argumentor contra Philosophos: perfectio vniuersi consistit in actu, & non in potentia passiva: sed illud concedendum est naturæ quod inuoluit perfectionem; ergo vniuersum, quoad partes per se eius, potest in actu esse, ita ut ei non repugnet. Maior est vera, & facile probatur, & admititur à Philosophis, quia finis omnis motus est quies, & actus, quo posito cessat motus. Minorem, etiam concederent, si perfectio est possibilis, & negant consequentiam. Probatur consequentia, quia non repugnat vniuersum fieri simul in actu quoad omnes per se partes eius: ergo potest sic fieri virtute causæ primæ. Patet antecedens, per se partes vniuersi sunt species, earumque conseruatio, quatenus spectant ad finem vniuersi, quia finis per se causarum est propagatio speciei, eiusque conseruatio; per accidens autem intendunt propagationem indiuiduorum,

in quibus nullus est per se ordo, sicut constituitur inter species: sed conseruatio speciei potest esse virtute primæ causæ in determinatis indiuiduis, & in iis conseruari sempiternè, quo casu vniuersi perfectio consisteret in actu, & nulla esset necessitas motus, aut propagationis talis speciei ad finem conseruationis eius. Probatur subsumptum, nulla est repugnantia ex parte effectus, quantum est ex se, quin fieri possit in actu, & conseruari per eandem causam applicatam, maximè si in actiuitate incomparabilis sit ad omnem aliam destructiuam effectus; non est etiam repugnantia ex parte causæ primæ, quin possit sic producere, & conseruare: ergo nulla est repugnantia in toto coniuncto. Non esse repugnantiam ex parte causæ primæ patet, quia hæc est infinitæ virtutis: potest ergo in omnem effectum causæ inferioris, qui non inuoluit imperfectionem redundantem in causam: sed in proposito nulla est talis imperfectio, quæ sic redundaret in causam primam: primò quòd effectus sit finitæ, & limitatæ perfectionis, non redundat in causam primam, quia secunda. Intelligentia est etiam finitæ perfectionis; hæc tamen non est à se, sed à primæ: ergo sicut effectus finitus, & limitatus quoad hanc imperfectionem non attribuitur causæ, aut eius imperfectæ virtuti, sed solis intrinsicis causis essendi ipsius effectus, ita etiam alia imperfectio contingens nequeunt tribui causæ primæ, sed causis intrinsicis ipsius effectus; contingentia etiam effectus intrinsicæ nequit tribui causæ producenti eodem modo, sed materiæ, quæ est in potentia contradictionis ad alias formas, in eo casu, quo Deus immediate causæ, & suppositi, ageret se solo ad conseruationem formæ in materia, maneret effectus, & non esset contingens in actu, quantum ad sui corruptionem. Non obstat corporeitas, aut materialitas effectus, quia etiam Intelligentia mouet cælum, quod est corpus quantum, & ipsum cælum produxit, iuxta quorundam Philosophorum opinionem, vel iuxta alios, fuit productum à Deo: non obstat alia imperfectio ex parte effectus, quæ redundaret in Deum: ergo nihil obstat.

Dices obstat necessitas Dei in agendo, ut colligitur à posteriori ex contingentia effectuum, qui à Deo procedunt de facto, & subsunt corruptioni: vnde colligitur Deum non agere sine causis secundis ad effectum ipsorum, neque posse agere; quia agens necessariò agit quod potest, quo non obstante, est contingentia in effectibus ex difformitate causarum inferiorum in agendo. Contrà, dato quòd Deus necessariò agit (quod est falsum, & error inuentus à Philosopho) adhuc magis sequitur contrarium: quia idè non posset agere effectum causæ inferioris, vel quia deficit virtus eius agendi, ita ut non possit quod repugnat infinitæ virtuti, vel si potest, agit etiam quantum potest, si necessariò agit, quia secundum extremum virtutis iuxta capacitatem effectus, & sui esse: ergo agit totaliter, & agere potest, quod est intentum: vel idè non potest agere, propter ordinem illum essentialem causarum, quem fingunt Philosophi, & quia effectus exigit necessariò, & essentialiter produci à causis secundis: sed hoc falsum est; quia effectus non dicitur, quæ est possibilis ad esse, ordinem ad causam, nisi hæc habet completam virtutem producendi effectum: sed ut admittunt Philosophi, Deus est infinitæ, & completæ virtutis actiue: ergo contri-

Tollitur repugnantia ex parte effectus, & causa.

Limitatio effectus non redundat in Deum.

Est ab intrinsicis causis.

Contingentia vnde est.

Non obstat corporeitas.

21 Enasio.

Impugnatio.

Deum agere ad effectum se solo posse.

Ordo essentialis causarum à Philosophis assertus impugnatur.

Mancu statui vniuersi quæ assignat Philosophi.

Eorum de causa prima, & reliqua error.

20 Impugnatio Philosophi.

Perfectio vniuersi consistit in actu. Posse sic reduci ad actum.

323

net in se omnem virtutem causarum inferiorum perfectissimo modo, quàm in ipsis inuenitur; ergo possibilitas effectus potest completè, & secundùm omnem essentiali dependentiam terminari à Deo producente effectum. Deinde, vt est probatum, nulla est repugnantia ex parte effectus, quin à Deo sine vlla sui imperfectione produci possit. Præterea, nullum est fundamentum talis dependentiæ effectus ad causas secundas, loquendo de essentiali dependentia, & de effectu perfecto, & absoluto: quia homo v. g. nequit produci à toto ordine causarum sine proximis generantibus: sed ab his merè contingenter producit, & non secundùm dependentiam causæ essentialis: ergo à reliquis non dependet, nisi contingenter eius productio hñc & nunc.

22. *Confirmatio.* Confirmatur, quia species humana licet iuxta hoc commentum Philosophorū fuerit ab æterno, sicut & mundus; tamen non fuit à se, sicut neque Intelligentiæ inferiores, sed à Deo, vel ab aliis causis prioribus. Peto à quibus recepit esse in instanti æternitatis: non à se ipsa, quia supponeretur esse à se: non per viam generationis, quæ supponit generantes, vt causas proximas: non ab aliis causis inferioribus Deo, quia sic etiam posset fieri homo ab illis sine homine: ergo à Deo. Ergo in aliquibus indiuiduis, sine quibus nequit concipi in esse: ergo si Deus dedit esse speciei humanæ, & non sit à se, sicut neque lux Solis est à se, licet coæua Soli, sic etiam non repugnat Deo producere seipso immediatè, & conseruare speciem humanam in aliquibus indiuiduis sine generantibus, quod tamen repugnat reliquis omnibus causis producere sine generante proximo. Nec refert dicere quoddam sicut speciei humana fuit ab æterno, sic etiam semper præcessit generans: quia de hoc non est quæstio, an fuerit ab æterno: sed an fuerit à se, quoddam si à se esset, etiam à se maneret in esse; quoddam si ergo ab alia causa fuit, & recepit esse, quæritur quomodo fuit, & recepit esse vt posterior secundùm dependentiam à sua causa producente, à qua recepit esse.

23. *Cessante fine motus, cessaret ipse motus.* His ergo suppositis, sequitur partes per se mundi reduci posse ad actum sicut fides docet, per virtutem infinitam Dei, & conseruari in illo esse: ergo cessaret motus ex fine suo intrinseco. Probatur consequentia, quia cessante fine per se motus cessaret ipse motus, neque sufficeret finis eius per accidens ad continuandum motum, quia intentio causarum, aut naturæ, non respicit finem per accidens, nisi vt medium, aut viam ad finem per se, v. g. productionem indiuiduorum ad conseruationem speciei, quæ definit in aliis per corruptionem; aut certè respicit finem per accidens, quatenus conducit ad conseruationem finis per se, nempe generationem eorum, quæ conducunt ad conseruandam vitam hominis, vt sunt animalia, fructus, & cætera mixta.

24. *Homo finis motus inferiorum.* Restat ergo probandum finem per se huius mundi inferioris esse solum hominem, atque adeo eo conseruato virtute causæ primæ, quantum far est ad perfectionem speciei, hæc reliqua desinere, & motum consequenter cælestium corporum, qui ad hoc tantum ordinatur, probatur, quia sicut ordo per se assignatur in causis efficientibus sic, etiam assignandus est in causis finalibus, à quibus mouetur efficiens ad motum,

& sine cuius motione non moueret maximè Intelligentia agens per voluntatem, & intellectum ex motiuo communicandæ perfectionis, quæ perfectio non haberet rationem motiui, nisi vel ipsa in se esset finis alicuius, vel ordinata ad aliud, quod esset finis eius. Sed hæc inferiora præter hominem, neque immediatè, neque per se respiciunt bonum vniuersi, sed mediatè (aliàs in rebus & partibus vniuersi non seruaretur ordo) quatenus reducuntur ad aliquem finem proximum, eoque mediante ad finem communem, nempe bonum vniuersi, seruatò ordine inter fines: ergo quando remotiora non conducunt ad proxima, ad quæ ordinantur tanquam ad finem immediatū, sic etiam nequeunt conducere ad bonum vniuersi: ergo finis motus, quod est bonum vniuersale vniuersi, cessat mouere causas, vt continent motum, & influentiam in dicta remotiora, quando cessat vtilitas eorum ad finem suum proximum: & eadem etiam vtilitate cessante respectiue ad finem proximum, cessat etiam mouere causas ad influxum (causas, inquam, vniuersales ad influxum per motum corporum cælestium) siue vt est pars vniuersi attingens perfectionem finis communis immediatè, siue etiam vt finis proximus est, & particularis.

Confirmatur secundò, ordo in causis efficientibus est talis secundùm Philosophos, vt cessante causa proxima, & non applicata ad motum, cesset etiam causa remota, & vniuersalis, quæ se sola nequit attingere effectum causæ particularis sine ipsa particulari, vt hominem, aut bouem sine generantibus proximis: ergo similiter cessante fine, quæ est vtilitas, & ordo inferiorum ad proxima, quatenus per remotiora suppletur aliqua imperfectio v. g. corruptio in proximis finibus, aut fine, cessat etiam actio causarum vniuersalium, & finis agendi per motum cæli, qui ad hoc tantum intenditur, vt dicit Philosophus, 2. de Gen. text. com. 55. Nihil facit latio ad generationem, nisi quia adducit generans, &c. sed generatio vt est in aliis rebus ad conseruationem, & perfectionem finis proximi, nempe speciei humanæ cessat cessante eius vtilitate: hæc autem vtilitas cessat posita specie sufficienter in actu: cessat perinde necessitas motus corporum cælestium in ordine ad generationem ipsius speciei. Quia generatio est eius, quod est in potentia, & non in actu essendi; ergo à primo ad vltimum, cessat motus cæli, vt est ex fine generationis, & communicandæ perfectionis aliis, quem solum finem prætexunt Philosophi. Probatur consequentia, quia natura non agit frustra, & otiosè, neque agere potest, nisi vt procedit de potentia ad actum, de non esse ad esse, qui sunt termini motus: specie autem humana sufficienter reducta ad actum, & conseruata in actu, nihil est eius in potentia, quod faciat ad perfectionem necessariam actus, aut finis vniuersi: ergo hoc dato, quies corporum cælestium est perfectio maior vniuersi quàm motus.

Confirmatur tertio, finis naturæ in motu non est alius quàm finis causarum, & maximè primæ causæ, & authoris naturæ: sed prima causa voluit alia viuientia, & motum cælestium corporum in ordine ad hominem, cuius gratia creauit hæc inferiora, tanquam vtilia, loquendo de generabilibus, & corruptibilibus: ergo cessante vtilitate hominum, ac ipsius motus cælestis, vt ordinatur ad generationem hominis, & conseruationem, cessat finis

Ordo inter partes vniuersi, & sub-ordinatio finium.

25. *Corr. 2.*

26. *Finis naturæ, & causarum idem est.*

Homo est finis generabilium.

finis mouendi. Quoniam hæc ratio magis est Theologica, probatur aliter: quia vt ipse Philosophus 2. Phys. text. 24. *Sumus quodammodo finis omnium, &c.* Et patet ratione, quia inter generabilia, & corruptibilia datur ordo perfectionis, & inter hæc omnia solus homo excedit, estque mediū participans de ordine intellectualium, & corporalium: ergo homo comparando ipsum ad inferiora, est finis proximus ipsorum, ad quem proximè cætera ordinantur. Hinc ergo Theologi rectè concludunt, cessante hoc fine motus cæli, cessare ipsum motum; quia esset inutilis, & superfluous. Alius autem finis eius vix excogitari possit, quia ad perfectionem Intelligentiæ, aut ipsius mobilis, non ordinatur etiam secundum Philosophos, quia illa sunt sempiterna per eos, & incorruptibilia. Ordinatur autem ad perfectionem, vt volunt, communicandam his inferioribus per generationem, & conseruationem speciei: ergo cessante hoc fine, cessabit motus, quia nullus erit finis mouendi: perfectio vniuersi magis exigit quietem, per quam sit in actu, quam motum; neque derogat eius perfectioni quòd partes potentiales, & accidentales, vt sunt alia generabilia præter hominem, fluant in interitum; quia vsus earum cessat manente homine immortali, & incorruptibili, ad quem ordinantur; sicut in ipso homine partes potentiales, quæ ordinantur ad substantiales & formales, licet fluant, non ideo homo desinit, & tunc actu fluunt, quando nullus est vsus ipsarum ad conseruandam vitam hominis. Eodem ergo modo dicendum de aliis generabilibus, ad quæ ordinatur motus cæli, ad finem conseruandi hominis, quando per immortalitatem conseruatur homo, iam desinit vsus ipsarum, & finis, ad quem à causis superioribus ordinantur, quæ est ratio, quam Theologi pro sua conclusione adducunt.

27

¹ Ad secundum, &c. Quod facit pro Philoso-

phis deductum ex eadem habitudine sempiterni ad quoduis sempiternum. Respondetur negando maiorem in agente voluntatio, quòd eadem antiqua voluntate potest aliter agere, seu se habere ad passum cum sui immutabilitate. Hoc declaratur, quia voluntas antiqua efficax, & perseuerans pro illo instante, aut tempore potest exire in effectum, pro quo ipsa voluntas determinauit effectum fieri. Deus ergo voluntate antiqua, quæ voluit motum cælorum pro determinato tantum tempore, & non vltra, finito illo tempore, exit in effectum oppositum, seu quietis cælorum, manente vniformiter non solum quoad omnia sua intrinseca; imò quod magis est, agere difformiter in passum antiquum, quando in eo corrumpitur forma prior, aut desinit, & inducitur forma noua per hoc patet ad probationem maioris, scilicet inter extrema non esse nouam habitudinem sine variatione extremorum, aut alterius, quæ repugnat in sempiternis. Respondet esse variationem non in natura agentis & passus absoluta, nempe Dei, & cælorum, sed penes nouam formam quænam autem sit illa est situs, & ubi sequens quietem, & cessationem à motu, & habitudo cælorum inter se, & ad reliqua, in quo situ Deus cælos conseruat.

² Ad tertium. Respondet sicut aliàs dixit motum cæli non esse naturalem, aut violentum (vt hæc differentiæ motus sumuntur ab inclinatione passus ad formam, seu terminum motus) dari medium, nempe motum neutrum, ad quem ita se habet cælum quantum ad propriam inclinationem, sicut ad quietem oppositam: quia ad neutrum sua natura inclinatur. Hanc quæstionem de motu cæli, item alia, quæ superius tangit de tempore, vt distinguitur à motu, & qua ratione habet esse mensuram, fusiùs à Philosophis tractantur, quos in hunc locum reuocare non est visum.

28
Ad tertium
Philosophi.

DISTINCTIO

DISTINCTIO XLIX.

De differentia mansionum in Cælo, & in Inferno.

A **P**OST resurrectionem verò facto vniuerso, impletóque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ: vna Christi, alia Diaboli: vna bonorum; altera malorum; vtraque tamen Angelorum, & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita feliciter viuentibus; illis infelicitè in æterna morte sine moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti, alius alio præstabilius; in miseria verò illi, alius alio tolerabilius permanebunt.] Ex his apparet quòd sicut boni differenter glorificabuntur, alij magis, alij minùs: ita & mali differenter in Inferno punientur. Sicut enim in domo Patris, id est, in regno cælorum, mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentia: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentia. [Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habebunt denarium, quem paterfamilias dedit omnibus, qui operati sunt in vinea. Nominè *denarij* aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet, vita æterna, Deus ipse, quo omnes fruuntur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarum. Stella enim à stella, id est, electus ab electo, differt in claritate mentis, & corporis. Alij enim aliis vicinùs, clariùsque Dei speciem contemplabuntur: & ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis: quia vnum est summum bonum, beatitudo, & vita omnium, id est, Deus ipse. Hoc bono omnes electi perfruentur, sed alij aliis plenius.] Perfruentur autem videndo per speciem, non per speculum in ænigmate. Habere ergo vitam, est videre vitam, id est, cognoscere Deum in specie. Vnde Veritas ait in Euangelio, *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*, esse vnum & solum verum Deum: hoc est, habere vitam, cognoscere te. Non est enim ipsa cognitio, quòd tu es, sed per cognitionem habetur bonum quòd tu es, id est, vita.

August. in Ench. c. 1.

Ioan. 14.

Aug. hom.

67. super

Ioan.

Ioan. Chry-

solomus.

Matt. 20.

1. Cor. 13. f.

Matt. 20. a.

1. Cor.

13. d.

Ioan. 17. a.

Si omnes homines volunt esse beati.

B SOLET etiam quæri de beatitudine, Vtrum eam omnes velint, & sciant, quæ sit vera beatitudo? De hoc Augustinus in 13. lib. de Trinit. ita differit, [Mirum est, cum capeßendæ, retinendæque beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quòd eam aliquis nolit, sed quòd non omnes eam norint. Si enim eam omnes noscerent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis, alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant, quod non omnes sciunt? Quis potest amare

Scoti Oper. Tom. X.

E E

quod

*ibi paulò
pòst.*

*Cicero in
Hortensio.*

*Ibid. c. 1. in
princ.*

*Quis sit
beatus c. 6.
7. & 8.*

quod nescit, sicut suprà disputavi? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen scitur ab omnibus? An fortè sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt, ubi sit, & inde contentio est? An fortè falsum est, quod pro vero posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundùm animi virtutem viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nonne veriùs dixerimus, Homo ille non vult beatè viuere, quia non vult secundùm virtutem viuere, quod solum est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, imò pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundùm virtutem animi viuere, quod multi nolunt. Itane falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendum est, etiam si nihil aliud sit beatè viuere, quàm secundùm virtutem animi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatè viuere vult? Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus, qui non vult beatè viuere, vult beatè viuere. Istam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc contrudit necessitas. Si omnes beatè viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solùm viuatur beatè? An illud ab his angustiis poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundùm delectationem suam: & ideò falsum non esse quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt, vt quemque delectat. Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideò beatum, quia viuut vt vult? cùm profecto etsi miser esset, minus tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate, vel sola miser quisque efficitur: sed inferior cùm desiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter, quoniam verum est quòd omnes homines esse beati velint, idque ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque appetant: nec quisquam potest amare, quod omnino quid, vel quale sit, nescit, nec potest nescire quid sit, quod se velle scit: sequitur, vt omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quamuis non omnes qui habent quod volunt, continuò sint beati. Continuò autem miseri sunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Beatus ergo non est, nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè viuut, qui viuut vt vult, nec malè aliquid vult. Cùm ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miseriis fidelis & bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo esse potest, vt sic homo viuat quomodo vult. Non enim ibi volet malè viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur, aderit, nec desiderabitur quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & summus Deus summum bonum erit, & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit. Beatos autem esse se velle, omnium hominum est. Beatos se esse velle, omnes in corde suo vident, nec tamen omnium est fides, qua ad beatitudinem peruenitur.)

Si quid de Deo cognoscit aliquis, quod ibi non intelligant omnes.

C **S**OLET etiam quæri Vtrum aliquid de Deo cognoscat aliquis magis meritis, ut Petrus, quod non cognoscat aliquis minus meritis, ut Linus? pluribus videtur quod omnia de Deo ad beatitudinem spectantia omnes communiter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius, digniusque videtur, quam eum intelligere trinum, & unum. Hoc autem omnes tunc per speciem cognoscent. Vnde sequitur ut non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini: sed in modo videndi differrent. Alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit. 1. Cor. 15. f.

De paritate gaudij.

D **S**OLET etiam quæri an in gaudio dispares sint, sicut in claritate cognitionis differunt? De hoc August. ait, [Multæ mansiones in una domo ciunt, scilicet, variaz præmiorum dignitates: sed ubi Deus erit omnia in omnibus, erit etiam in dispari claritate par gaudium: ut quod habebunt singuli, commune sit omnibus: quia etiã gloria capitis omnium erit per vinculum charitatis.] Ex his datur intelligi quod par gaudium omnes habebunt, etsi disparem cognitionis claritatem, quia per charitatẽ, quæ in singulis erit perfecta, tantum quisque gaudebit de bono alterius, quantum gauderet si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorum gaudium, videtur quod par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse, ad quod dici potest quod beatitudo par esset, si ita esset par gaudium, ut etiam par esset cognitio: sed quia hoc non erit, non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Poteest etiam accipi par gaudium, ut non referatur paritas ad intentionem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem rerum, de quibus lætabitur, quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

*Homil. 67.
super Ioan.
& in lib.
Sentent.
Prosp. c. 36.*

Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium..

E **P**OST hoc quæri solet, Si beatitudo Sanctorum maior sit futura post iudicium, quam interim? Sine omni scrupulo credendum est, eos habituros maiorem gloriam post iudicium, quam antè: quia & maius erit gaudium eorum, ut supra testatus est August. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hieron. [Peraçto iudicio ampliorẽ gloriam suã claritatis Deus demonstrabit electis.] Si quem mouet, quid opus sit spiritus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium non est, & raptam à carnis sensibus hominis mentem, & post mortem ipsa carne deposita non sic videre posse incommutabile substantiam, id est, Deum, sicut sancti Angeli vident, siue alia latentiori causa: siue idèò, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat illud summum cælum, donec ille appetitus conquiescat. Porro si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro, quæ corrumpitur, multò magis auertitur mens ab illa visione summi cæli. Proinde cum hoc corpus iam non animale, sed spirituale receperit æquata Angelis, habebit perfectum naturæ suæ modum, obediens, & imperans, viuificata, & viuificans, tam ineffabili facilitate, ut sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.] 1. Cor. 15. f.

*Dist. 45.
huius paræ.
1. & hac
dist. super
Osc. 6. su-
per illud,
Viuifica
nos post
tres dies.
Aug. super
Gen. ad lib.
12. c. 35.*

Scoti Oper. Tom. X.

EE 2

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Utrum^a beatitudo consistat per se in operatione?

D. Thom. 1. 2. quæst. 3. art. 1. & hic quæst. 1. art. 1. D. Bonau. 1. part. art. 1. quæst. 4. Richard. art. 1. quæst. 4. Gabr. quæst. 2. art. 2. Ægid. 2. dist. 5. quæst. 2. art. 2. Argent. quæst. 1. art. 4. Valq. 1. 2. dist. 8. cap. 3. Hent. quodlib. 13. quæst. 12.

Arg. 1.

R I M ò quæritur, Utrum beatitudo consistat per se in operatione? Videtur quòd non. Augustinus 13. de Trinit. cap. 5. in fine, post alias definitiones reprobata istam infert: *Beatus ergo non est nisi qui habet omnia, quæ vult, & nihil mali vult*; ergo beatitudo consistit in habendo omnia benè volita: multa autem sunt benè volita alia ab operatione: ergo, &c.

Prosa 2.

Defin. beatitudinis.

Arg. 2.

firmatur per illud Boëtij, tertio de Consolatione: *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*. tunc ut priùs, istud non consistit in sola operatione, ergo, &c.

Præterea, beatitudo consistit in coniunctione ad obiectum beatificum: illa coniunctio est relatio: operatio est aliquid absolutum: ergo, &c. Confirmatur, absolutum sine contradictione potest manere absque respectu fundato in eo, quia est prius naturaliter tali respectu: respectus ad obiectum fundatur in operatione: ergo operatio potest manere sine tali respectu ad obiectum: sed sine eo non est beatitudo, alioquin esset beatitudo, & non in obiecto beatifico.

Arg. 3.

cap. 13.

Præterea, secundum Philosophum primo Ethicor. ad rationem beatitudinis oportet quòd insit secundum vitam perfectam; alioquin felix posset fieri miser, alioquin etiam beatus non haberet finem omnium desideriorum: quia non tantum rectè desideratur ab aliquo benè esse, sed in illo bono permanere: operatio autem est transiens & in fieri, & ita de ratione sui non habet quòd insit secundum vitam perfectam: ergo, &c.

Arg. 4.

Præterea, nullum agens est perfectius ex hoc quòd per actionem suam aliquid producit: operans autem est aliquo modo causa producens suæ operationis: ergo non est simpliciter perfectior per operationem: est autem beatus simpliciter perfectus per beatitudinē: ergo, &c. Prima probatur, quia effectus non est simpliciter perfectio ipsius agentis, cum agens vel sit æquè perfectum, puta si est vniuocum, vel perfectius illo, si est æquiuocum. Confirmatur, quia si simpliciter sit de imperfectiori perfectius, ergo simpliciter mutatur: inconueniens est autem agens in eo, quod agens, mutari, quia beatus non est causa effectiua suæ beatitudinis, quia tunc beatificaret se: est autem causa effectiua suæ operationis: ergo, &c.

Arg. 5.

Præterea, habitus est perfectio simpliciter nobilior actu: beatitudo est perfectio nobilissima: ergo magis consistit in habitu, quam in actu.

Cap. 1.

In P. adi.

cam. cap. de

qualitate

Probatio primæ: tum, quia secundum Philosophum tertio Topicorum, *Bonum diuturnius est melius*: habitus est bonum diuturnius, seu permanentius, quam actus: quia habitus est de difficili mobilis actus statim transit; tum, quia habitus est aliqua causa actus, alioquin non facilius, nec perfectius ageret habens habitum, quam non habens: non est autem causa nisi effectiua (patet discurrendo per causas) & non effectiua vniuoca, patet: ergo æquiuoca, ergo nobilior.

S C H O L I V M.

Adducit varia loca Philosophi, quibus probat beatitudinem consistere in operatione, & quæstionem resoluit in quæst. seq. à n. 27. vbi à num. 28. soluit argumenta hinc obiecta.

Ratio ad opp.

cap. 8. & 9.

& inde.

Oppositum primo Ethicorum *felicitas est operatio optima*, &c. Item 10. Ethicorum, c. 8. specificat hoc in qua operatione consistat, deducendo quòd Dij quos arbitramur felicissimos, ex quo eos omnes viuere suspicati sunt, & non dormire, ergo operari, quare Dei operatio beatitudine differens speculatiua vtique erit, &c.

Text. 51.

Idem 12. Metaphysicæ, cap. sexto, loquens de intelligere diuino, *Si non intelligat*, inquit, *quid vtiq; insigne erit ei, & venerabile: sed se habet quemadmodum, ut sit dormiens*: ibidem

Distinctio XLIX. Quæstio I. 329

ibidem capitulo quarto, & *speculatio delectabilium, & optimum*. Et paulò post: *Vita utique Text. 39. existit, etenim intellectus actus, vita: intellectus accipitur genitiuè: & subdit, illud autem diuinum, scilicet actus, Actus autem vita optima.*

Idem, nono Metaphysicæ, cap. septimo, A ctus est simpliciter potentia prior, non solum tempore, & definitione, sed etiam substantia, hoc est perfectione: quia tertium membrum probat per hoc, quod omnis potentia est actus gratia, sicut inducit, & in naturalibus, & in artificialibus: actus autem est vltimum, non gratiâ alterius, maxime autem quando est operatio, & non factio. Vnde concludit, *quare, & felicitas*, supple consistit, *in operatione*. Probat autem, *Vita namque qualis quædam operatio est*. Præterea, idem secundo de Cælo, & mundo. Omnis substantia cuius est operatio, est propter operationem suam.

Præterea, Augustinus primo de doctrina Christiana cap. 6. *Summa merces est ut ipso perfruamur*, Deo scilicet: summa autem merces est beatitudo secundum ipsum: ipso autem perfrui est operatio.

COMMENTARIUS.

IN hac distinctione agit Magister de beatitudine formali, & perfectionibus eius: de obiectiua verò in primo d. 1. quod remitto hunc tractatum de obiectiua beatitudine: eam transigit Doctor per sedecim quæstiones. Prima est, an consistat beatitudo in operatione. Secunda, an immediatius perficiat essentiam, quam potentiam? Tertia, an consistat in pluribus operationibus? Quarta, an in actu intellectus, aut voluntatis, & vira harum potentiarum sit nobilior? Quinta, an consistat in fruitione? Sexta, an requirat securitatem. Septima, vtrum gaudium sit de obiecto beatifico? Octaua, an natura humana sit infima capax beatitudinis? Nona, An ad eam necessitentur omnes.

Ordo, & distinctio huius distinctionis.

Decima, Vtrum omnia apperantur propter ipsam? Undecima, an homo ex puris naturalibus posset eam consequi? Duodecima, an posset homo in vita mortali eam consequi? Decimatercia, an corpus Beati erit impassibile? Decimaquarta, an erit agile? Decimaquinta, an erit clarum? Decimasexta, an habiturum sit agilitatem?

^a In hac quæstione, & sequenti agitur de eo, in quo consistit beatitudo formalis essentialiter, & in ordine ad subiectum beatificabile: hic autem quæritur, an consistat in operatione, & propositis hinc inde rationibus, quoniam aliqui in essentia videntur eam statuere, ita vt primò essentiam perficiat, idè subicit sequentem quæstionem, quam primò resoluit: nè ergo ordinem inuertamus, eadem dispositio sequenda est.

Ordo huius ad sequentem quæstionem.

QVÆSTIO II.

Vtrum beatitudo immediatius perficiat essentiam, vel potentiam ipsius Beati?

D. Thom. 1. 2. quæst. 3. art. 2. Arist. 12. Met. text. 51. & 10. Eth. cap. 7. 8. Dur. 3. dist. 35. q. 1. Soto hic q. 1. Ric. art. 1. q. 7. Bellar. l. 1. de Purg. cap. 7. Cord. l. 1. q. 42. Aug. 14. ciuit. cap. 2. & 4. & serm. 13. de verb. Apost. & citati pro quæst. præced. qui omnes tenent contra Henric. beatitudinem esse operationem.

IN hoc quæritur, Vtrum beatitudo immediatius perficiat essentiam, vel potentiam ipsius Beati? Quod essentiam, probatio. Nobiliori perfectioni correspondet nobilior perfectibile tanquam proprium; beatitudo est nobilissima perfectio, essentia autem est nobilior aliquo modo quam potentia, si differant re, vel saltem ratione, si differant ratione: quia qualis est ordo aliquorum distinctorum realiter, talis est ordo eorundem secundum rationem, quando distinguuntur ratione. Prima propositio, licet habeat instantiam de perfectionibus alterius rationis secundum genus, puta de substantiali, & accidentali (Siquidem perfectio substantialis, quia dat esse simpliciter, habet pro perfectibili ens in potentia simpliciter: perfectio autem accidentalis, quia dat esse secundum quid, requirit perfectibile simpliciter ens in actu) tamen de perfectionibus accidentalibus comparatis inter se, videtur esse vera comparando ad perfectibilia receptiua accidentium: quia si imperfectius est capax alicuius accidentis, quod maxime perficiat ipsum accidentaliter: superius non potest summè perfici accidentaliter illa perfectione, nec aliqua nisi excellentiori.

² Præterea, quicquid est immediatum. susceptiuum alicuius accidentis, si posset per

Scott Oper. Tom. X.

EE 3

per

per se esse, posset per se recipere illud accidens: nullum autem aliud posset recipere, nisi mediante illo: ergo si potentia animæ posset esse separata ab essentia, posset recipere beatitudinem, & per consequens esset beata: essentia autem non sine illa: & ita natura non intellectualis posset esse beata: quia accidens, & natura intellectualis licet manens in se, non posset esse beata, quia carens immediato susceptiuo beatitudinis: saltem istud argumentum videtur habere difficultatem ponendo potentiam aliud re, ab essentia: potest tamen proportionaliter argui de distinctione rationis, si ponatur ibi talis distinctio.

Arg. 3. Præterea teriud, natura intellectualis non erit beata, nisi per accidens, sicut lignum calefacit, quia calidum: consequens est inconueniens, quia talis perfectio per accidens, non est essentialiter perfectio illius cuius est perfectio per accidens. Consequentia probatur, quia ita inesset naturæ beatificabili beatitudo per accidens, scilicet per medium aliquod secundum vnā opinionem de potentia, sicut calere inest ligno calido mediante calore: vel saltem, quasi accidentaliter, secundum aliam opinionem, quia per illud ratione distinctum, quod si esset re aliud, esset verè per accidens.

Ratio opp. Oppositum, beatitudo per se consistit in operatione, ex auctoritatibus adductis ad oppositum primæ quæstionis: operatio autem immediatius perficit potentiam quàm essentiam, quia non competit operatio essentiae, nisi mediante potentia, ex secundo

Text. 6. & de Anima, & nono Metaphysicæ.

inde.

Text. 10.

& circiter.

SCHOLIUM.

Sententia Henrici, beatitudinem non consistere in operatione intellectus, vel voluntatis, sed principaliter in illapsu Dei in essentiam naturæ beatificabilis, & inde derivari in potentias, explicatur, & suadetur diffusè.

Henr. quodl. 13. q. 12.

^b AD istam secundam quæstionem dicitur quòd beatitudo principaliter perficit essentiam, quàm potentiam. Modus ponitur iste: beatitudo principaliter consistit in obiecto, quod est beatitudo increata, in quantum est bonum voluntatis creatæ: ipsa autem anima, vel natura Angelica mediante voluntate transformatur, ut conuerteretur in istud prout possibile est, & hoc vi amoris, secundum quod vult Dionysius, quia amor est virtus transformatiua, & conuersiua amantis in amatum, & Hug. super illud calidum acutum, & semper feruidum, amor vnum te facere vult cum ipso, scilicet amato, & pòst, dilectius ingerit se, ut si fieri possit, hoc ipsum sit, quod ipse, scilicet quem amat, & sit vno quodammodo per vim amoris, ut expelli incipiat, & exire à se, & incipiat esse quod amat.

Cap. 7. de Ang. Hier. Vis amoris secundum Hug.

Ex his sic: ut natura amans exeat à se, & incipiat esse quod amat, non potest fieri nisi per circumincessionem: non autem animæ, vel naturæ creatæ illabentis diuinitati, sed potius è conuerso, ut in natura tali nihil appareat, nisi diuinæ dispositiones imò nec appareat esse aliud quàm Deus, sicut ferrum candens in igne lucet, & ardet ut ignis, quasi non sit, nec appareat esse aliud, quàm ignis.

Ex hoc modo intelligendi arguitur pro conclusione, cum beatitudo sit per illapsum, vel circumincessionem obiecti beatifici, respectu beatificabilis, & iste illapsus, vel circumincessio potius sit in essentia quàm in potentiis: nam ex illapsu in essentiam redundat, vel derivatur in potentias, non autem è conuerso, quia à priori sit derivatio, vel redundantia in posterius, non è conuerso, siue sit ordo rei, vel rationis: illud autem est principaliter tale, à quo aliud est tale, non è conuerso: ergo, &c. sequitur ergo propositum.

Præterea, & est quasi idem, in essentia principaliter habetur Deus, qui est beatitudo per essentiam, quàm in potentiis: essentiam enim perficit quodammodo per suam essentiam, scilicet, per illapsum modo prædicto: potentias autem non nisi per operationes terminatas ad ipsam essentiam sub ratione veri, & boni, perficit autem illud principaliter, quod per se perficit sub propria ratione, quàm illud quod terminatiue tantum perficit sub ratione attributali.

Præterea, gloria est gratia consummata: gratia autem principaliter est in essentia animæ, & redundat in potentiis sub ratione habitus, & virtutis: ergo, &c.

Præterea, iustitia distributiva respicit dignitatem recipientis secundum proportionem geometricam, ut scilicet, magis digno plus de bono tribuatur: sed natura intellectualis

3

4

tellectualis est nobilior, & dignior sua potentia, re, vel ratione: ergo, &c. & istud coincidit cum prima ratione ad istam quæstionem.

Additur autem quod perceptio huius perfectionis non conuenit essentia, nisi per potentias, per intellectum quidem ipsam cognoscendo, per voluntatem tanquam ipsam degustando, dicente Hug. super iam dictum capitulum septimum, *duo sunt, cognitio, & amor, cognitio illuminat, amor tanquam refectio satiat, in his beatitudo consistit in cognoscere, & amare bonum.*

Pro auctoritatibus autem Philosophorum ad oppositum dicitur, quod secundum intentionem ipsorum beatitudo hominis, vel Angeli non respicit ipsorum essentiam, sed tantummodo potentiam mediante operatione. Sed hoc dixerunt, quia non viderunt veram beatitudinem: quia vera beatitudo consistit non solum in actu voluntatis, & intellectus: sed principaliter in ipso obiecto, & hoc per illapsam, vel circumincessionem modo prædicto.

COMMENTARIUS.

I
Sententia
Henrici.

Interpreta-
tur eam
Vasquez.

Versus sensus
Henrici.

Quæstio
mota.

Conclusio
Henrici.

Ad istam quæstionem dicitur, &c. Adducitur opinio Henrici quodl. 13. quæst. 12. ubi statuit beatitudinem formalem principaliter perficere essentiam, quam potentiam. Gabriel. Vasquez. 1. 2. disput. 7. c. 2. asserit Henricum ab hac opinione, quasi locus fuerit tantum de beatitudine obiectiua, quam principalem vocat, & consistit in Deo per modum obiecti beatifici. Fundamentum huius interpretationis est, quia aliquoties admittit Henricus beatitudinem hominum, & Angelorum consistere in operatione, quod intelligit de formali tantum. Cæterum alius est sensus Henrici, neque illa interpretatio ad scopum quæstionis facit, in qua quæritur, *An beatitudo principaliter perficiat essentiam anime, quam potentiam?* ubi comparatio fit inter essentiam, & potentiam in ratione subiecti perfectibilis, atque in beatitudine, ut comparatur ad hæc, tanquam diuersa re, vel ratione. Deus autem in ratione obiecti nequit comparari ad essentiam, nisi mediante potentia. Conclusio etiam ipsius eundem sensum præfert, quæ est talis: *Dico igitur, inquit, quod beatitudo principaliter perficit essentiam anime, quam potentias, quia in illa principaliter habetur Deus, qui est finis, & beatitudo, quæ in potentia, quia illam perficit quodammodo per suam essentiam: potentia vero non, nisi per illarum operationes terminatas ad ipsam essentiam sub ratione veri, & boni, licet ipsa perceptio huius perfectionis non conueniat essentia anime, nisi per potentias, &c.* Sic autem admittit diuersam beatitudinem formalem, aliam, quæ sit in essentia, quam mox dicit redundare in potentias: aliam verò in potentia, quæ non conuenit essentia anime immediatè, sicut prior: hæc autem beatitudo minus principalis, quam statuit in potentia, attingit Deum sub ratione obiecti beatifici, quod non conuenit essentia, ut ab ipsis potentia distinguitur, & primariò competit potentia mediante operatione, & non

essentia, ut asserit idem author: ergo etiam attingere Deum per modum obiecti beatifici competit solis potentia, & non essentia, ut condistinctæ, ac proinde illa beatitudo, quæ competit immediatè essentia, ut subiecto, diuersa est à beatitudine obiectiua, ex mente Henrici, cuius sententia etiam interpretari debet ex fundamentis subiectis, quæ sunt illa, quæ adducit Doctor in litera. Hanc enim beatitudinem dicit consistere in circumin-
cessione, & illapsu, exemplo ferri cadentis cui illabitur ignis transformans ferrum in seipsum, asserens ex illapsu diuinitatis in essentiam anime derivationem eius fieri in potentia, per quam perfectius operantur. Deinde, asserit gratiam, & gloriam consummatam principaliter esse in essentia anime, quam in potentia, & iustitiam distributivam, per quam fit retributio, principaliter respicere seruata proportionem essentiam, quæ dignior est potentia, quæ nihil fauent interpretationi præteritæ. Adde Henricum admittere beatitudinem formalem ex sensu Philosophorum, consistere in operatione, quos idè reiecit, quia non nouerunt veram beatitudinem. Hunc autem ordinem beatificandi videtur admittere Henricus, ut primò ordine generationis attingatur Deus per modum obiecti per operationem intellectus, & voluntatis. Secundo non in hoc consummari beatitudinem, sed ulterius per amorem, & visionem transformari amantem in amatum, & sequi illapsum diuinitatis in essentiam anime, in qua consistit principalis beatitudo, inchoata verò in operatione. Tertio denique per ipsum illapsum fieri derivationem perfectionis in potentia, per quam perfectius operantur, & adhærent obiecto. Ex quibus patet quæ fuerit eius sententia, quam syncretè adducit Doctor, eamque etiam sic intelligunt cæteri posteriores Theologi, ut Capreolus in hac dist. 1. art. 2. Sotus quæst. 1. art. 3. Hervæus in tract. de beatitudine q. 1. & reliqui, quam etiam tangit Doctor in 2. dist. 26. quæst. unica.

Cognitio
illuminat,
amor sa-
tiat.

Beatitudi-
nem essentia
constituit in
illapsu.

Ordo beati-
tudinis quæ
constituit.

SCHOLIUM.

Refutat sententiam Henrici. primò, quia beatus per illapsum non aliter se habet, quam non beatus. Secundo, aliàs dormiens, seu nihil operans, esset beatus. Tertio, Deus non est beatus, per hoc quod est idem sibi, ergo nec creatura per illapsum Deus in eam.

Contra istam opinionem, primò sic: Deus non aliter se habet in se nunc, quam prius, nec aliter illabitur huic anime, vel Angelo nunc, quam prius, considerando præcisè essentiam hinc inde; quia secundum illum illapsum essentia diuinæ

Per illa-
psum non
aliter se
habet bea-
tus nunc,
quàm prius.

in essentiam creaturæ, est semper vniformitas manente essentia creaturæ: ergo si est aliqua nouitas in anima beata, oportet quòd hoc sit per aliquem effectum nouum causatum à Deo in illa essentia, ille effectus dicitur beatitudo eius formaliter, siue essentialiter: & non potest esse principaliter in essentia, vt distinguitur à potentia: quia tunc esset actus primus: per nullum autem primum actum distinctum à secundo potest creatura immediatè attingere essentiam diuinam.

Confirmatur, nihil mutatur propriè nisi nouum aliquid sibi inhæreat formaliter: beatus aliter se habet nunc, quàm prius non beatus, ita quòd mutatur de miseria in beatitudine: essentia autem diuina per quemcumque illapsus non est forma eius: ergo oportet aliquid aliud sibi inesse, quo formaliter sit beatus.

Præterea, ille illapsus est prior natura quacunque operatione, cum sit secundum aliquem actum primum, vt argutum est: ergo absque contradictione posset esse sine operatione: & per consequens non operans: sed se habens vt dormiens, posset esse principaliter beatus, quod habet Aristoteles pro inconuenienti. 12. *Metaphysicæ*.

Text. 15.

Deus est
beatus per
operationes
immanen-
tes.

Præterea, creatura est beata proportionaliter aliquo modo, illi modo, quo Deus est beatus: sed Deus non est beatus præcisè per hoc quòd est idem sibi, sed per hoc quòd est intelligens, & volens se tanquam obiectum; alioquin ex hoc quòd est beatus non posset inferri quòd est intelligens: quia si non haberet intellectum, adhuc esset idem sibi, sicut lapis est idem sibi. Hoc breuiter sic arguitur, si beatitudo diuina non consistit completiue in identitate beatificabilis ad obiectum beatificum; ergo nec beatitudo creaturæ consistit in aliqua identitate, vel intraneitate obiecti beatifici per illapsum: quia si ibi vltra identitatem requiritur operatio, multò magis hinc vltra illapsus: quicquid enim hinc poneretur principaliter beatitudo, & aliquid ibi eminenter correspondens, esset principaliter beatitudo: isti autem illapsui quo anima dicitur quasi deifica, longè eminenter correspondet ibi identitas Dei.

COMMENTARIUS.

Impugnatur
præmissa sen-
tentia.
1. Ratio.

Vniformis
illapsus in
essentiam.

Illapsus præ-
sentia.

Illapsus per
unionem.

Illapsus præ-
sentia dictus.

Contra istam opinionem, &c. Impugnat sententia Henrici, primò, quia Deus nō aliter se habet nunc, quàm prius, neque aliter illabitur vniformiter manente essentia animæ; sed essentia animæ, vt distinguitur à potentiis, vniformiter se habet quoad esse: ergo & Deus respectu eius vniformiter illabitur. Maior patet, quia impropriè illapsus dictus, & qui dicitur simplicis præsentia, vt quando vna substantia aliā ingreditur secundum simplicem præsentia, nequit variari ex parte Dei respectu essentia animæ ob immensitatē, vel si variari posset ratione alicuius doni, vt vnionis vel hypostaticæ, vel per dona gratiæ, & gloriæ, nō est propriè illapsus, quoad præsentiam tantum, & si esset, non sufficit ad deificationem per beatitudinem, quia hic illapsus est vniuersalis respectu cuiuscumque creaturæ, etiam non beatificabilis. Neque etiam illapsus propriè dictus, per quem designatur non solum intima præsentia, sed etiam conseruatio creaturæ in suo esse: quia illapsus ille etiam competit Deo respectu creaturæ non beatificabilis, vt cæli, vel respectu etiam damnatorum, estque immutabilis manente creatura in eodem esse: ergo beatitudo non consistit in hoc illapsu essentiali, quem Theologi statuunt cum Magistro in 2. dist. 8. & communi omnibus; ergo sine effectū aliquo productū in creatura nequit esse illapsus nouus: hic autem effectus erit ipsa beatitudo se tenens ex parte essentia animæ, aut actus primi; ergo debet esse in potentia animæ. Subsumptum patet, quia per nullum actum primum anima attingere potest essentiam diuinam, vt per eam sit beatificabilis; quia vel attingeret mediante vnione substantiali, vt hypostatica: hæc autem non est vnio beatifica, quia quælibet substantia,

tam beatificabilis, quàm non beatificabilis potest sic vniri sine beatitudine: vel erit vnio aliqua accidentalis, id est, ratione formæ accidentalis productæ in essentia: sed per nullam talem potest beatificari magis, quàm per gratiam, quæ à quibusdam statuitur in essentia animæ, & quedam participatio diuini esse. Hæc autem compatitur cum miseria, seu negatione beatitudinis in via. præter has formas non apparet possibilis alia, per quam essentia animæ recipiat perfectiorem illapsus, & immediatum ratione sui, neque essentia ipsa diuina potest concipi per modum formæ intrinsecæ, & deificantis naturam quia id ei repugnat.

Confirmatur, quia nihil mutatur propriè, nisi nouum aliquid sibi inhæret: nihil, inquam, mutatur positiue: quia de hac mutatione, quæ propria est, agitur ex scopo huius quæstionis, in qua quæritur de beatitudine, per quam transfertur creatura à statu viæ, aut propriæ miseriæ, ad statum gloriæ, sed beatus aliter se habet nunc, quàm prius, vt fuit non beatus, & essentia diuina per quemcumque illapsus, non est eius forma: ergo oportet aliquid aliud sibi inesse, per quod formaliter est beatus. Maior est certa ex definitione mutationis, qua dicitur aliquid nunc aliter se habere quàm prius, & iuxta illud, à contradictorio in contradictorium non fit transitus sine mutatione, &c. Minor etiam ab omnibus, & ipso Henrico admittitur: & rectè tenet consecutio: oportet ergo vnionem essentia diuinæ cum essentia animæ esse effectiuam ratione alicuius producti, & non formalem; tunc autem de formali quæritur quænam vel qualis esse possit in essentia. Exemplum autem, ferri candentis ab eo adductum, magis confirmat propositum, quia ferrum non fit ignis, nisi per iuxta positionem, & in quantum recipit qualitates ignitas, vt calorem, & huiusmodi; quo

In nullo ex
istis consistit
re beatus
dinem.

Confirm.
Mutatio
propriè di-
cta.

Mutatio
beatifica.

Vnio essentia
diuinæ cum
anima est ef-
fectiua.

Retorquetur
exemplum
illatum.

Ignis quomodo illabitur ferro per inmixtionem, ac calorem.

Accommodatur.

Non dari unionem formalem actus primi, seu essentia.

Nullus effectus eius datur.

Non excludit imperfectionem.

2. Confir.

Necessitas illapsus præsens impugatur.

3. Confir.

casu ignis non illabitur ferro per unionem sui formalem, sed tantum effectivam, aliàs daretur penetratio, si illapsus esset ignis per subinjectionem in substantiam ferri: neque etiam illabitur propriè, & secundo modo: ut illapsus importat præter præsentiam simplicem, conseruationem; quia ferrum non conseruatur ab igne: ergo illapsus essentia diuinæ in essentiam animæ, quæ eam beatificat, erit tantum effectivus, quatenus in ea producit qualitates aliquas diuinas, eam transformando in seipsum, eo modo, quo ignis transformatur accidentaliter ferrum, & non substantialiter. Accidendo ergo aliquas qualitates supernaturales infundit animæ præter gratiam, lumen gloriæ, virtutes, & actus vitales, saluari potest dicta unio, seu illapsus diuinæ essentia, sed neque ratio huiusmodi sustinet, neque autoritas, neque iis datis saluatur beatitudo in essentia animæ, ergo, &c.

4 Subsumptum patet, quia, ut dictum est, unio hypostatica, & gratia non habent illum effectum, quamuis perfectiùs vniant diuinæ essentia, quàm aliæ qualitates, quæ spectarent ad actum primum, quæ unio hypostatica vnit, & gratia per adaptionem, & filiationem; his non datur aliqua unio perfectior spectans ad actum primum. Deinde, illæ qualitates in essentia animæ deberent concipi eo modo, quo qualitates in corpore glorioso per modum dotis: sed hæc in corpore suppleant aliquam imperfectionem, cum qua impediretur perfecta gloria, vel ob passibilitatem, molem, impenetrationem, immobilitatem, tenebras, umbram, & huiusmodi, quibus stantibus non perfectè subiiceretur corpus animæ gloriose; deoque dotes conceduntur corpori. In anima autem non apparet quantum ad actum primum stante gratia, lumine gloriæ, & aliis donis virtutum, vlla imperfectio, quin perfectè possit vniri fini; quæ quoad entitatem suam substantialem est sufficienter perfecta, dum vnitur corpori, quantum ad actum primum; quantum ad actum verò primum, & secundum, ut ordinatur ad supernaturalem statum per gratiam habitus, & actus sufficienter complentur: ergo à posteriori sumendo argumentum ab appetitu animæ in ordine ad perfectionem, non inuenitur fundamentum vnde perfici possit, aut debeat per tales qualitates diuersas. Minus autem suppetit à priori ratio, vnde probentur, aut iis datis magis perfectè Deum illabi iis mediis, quàm per reliqua enumerata illabitur.

Hoc etiam probatur, seu confirmatur secundò: Illapsus iste debet concipi secundum appetitum, & capacitatem creaturæ, ut est participatio Dei, quam ipse perficere nouo illapsu diceretur: sed præter communem rationem creaturæ, & illapsus consequentis, anima non postulat ex natura sua alium illapsum, quæ participatio Dei est in ratione talis creaturæ, nisi qua est imago Dei; hoc autem ipsi competit secundum potentias, & ut ordinatur ad actum secundum: quia hac ratione dicitur deformata imago per peccatum, & reformari per gratiam, & dona, & consummari per gloriam, ut competit mediis operationibus potentiarum: ergo alio modo non est perfectibilis nisi in ordine ad hæc, & in quantum est imago Dei, per vllum illapsum, qui facit ad indigentiam, & consummatam perfectionem, atque participationem Dei.

Confirmatur tertio, seruata proportionem, naturalis beatitudo animæ, & supernaturalis debet

respectiue ad idem sumi; sed beatitudo naturalis non consistit in illapsu Dei naturali, neque in aliquo, quod spectat ad actum primum essentia, ut distinguitur re, aut ratione à potentiis; ergo neque etiam beatitudo eius supernaturalis potest constitui in aliquo illapsu Dei effectiuo, quod spectat ad essentiam primariò, & per se præter illapsum per gratiam, si ponatur in essentia animæ. Patet consequentia, quia vniformis est ordo animæ ad finem tam naturalem, quàm supernaturalem seruata proportionem, & ad beatitudinem tam formalem, quàm etiam obiectiuam, quæ est ex fine. Deinde, quia Deus ut illabitur animæ per modum causæ effectiue non habet rationem finis, quia tantum respicit actum secundum: quia finis ut est appetibilis mouet, & ut possessus causat satietatem, & quietem à motu; hoc autem ipsi comperit ut mediante cognitione, & amore tantum mouet: ergo sic tantum beatificat.

Secundò principaliter argumentatur Doctor: ille illapsus est prior natura quacumque operatione, cum sit secundum aliquem actum primum; ergo sine contradictione posset esse sine operatione, & consequenter non operans, sed dormiens posset esse beatus principaliter, quod pro inconuenienti habet Philosophus 12. Met. tex. 51. Dices requiri amorem, & visionem Dei in se, ut dispositionem præuiam. Contrà, quod immediatè conuenit essentia, ut prior est omni potentia, & ut sic comparatur ad causam primam, nequit dependere ab aliquo posteriori, ut dispositione antecedente: ergo beatitudo principalis conueniens primò essentia, nequit dependere à potentiis, aut actibus earum, ut dispositione antecedente. Probat antecedens, quia essentia, ut prior est, ratione sui est capax illius formæ, & ut dicit Henricus, quia dignitate excedit potentias, forma ipsa in se producta non conuenit mediantibus potentiis, ut conceditur, tanquam receptiuus; neque dependet etiam ab iisdem tanquam alterantibus essentiam præuiè, quia essentia à potentiis nihil alteratur, neque potest alterari cum solum agant actione immanente, & ad propriam perfectionem respectiue etiam ad Deum non requiritur ordo formarum, quasi prius necessariò ageret ad productionem beatitudinis in potentiis, quàm in essentia: quia ex natura ipsarum formarum non est talis subordinatio: cuiuscumque enim capax est essentia, quæ essentia est, illud nata est recipere immediatè à Deo, ut comparatur per illapsum ad essentiam; quamuis in potentiis nihil omnino producat: ergo potest Deus etiam illabi essentia, quæ prior est potentiis, earumque actibus, hoc est inconueniens: quia sequeretur animam manentem in poena, & miseria quantum ad actum potentiarum, posse beatificari beatitudine principali. Si dicas beatitudinem essentia potentiis illabi. Contrà, vel seipsa formaliter, id est, per modum formæ, & sic esset in potentiis, quod repugnat suppositioni quæstionis; & præterea quia non est operatio ante habitum. Si verò effectiue illabitur, Deus potest prohibere.

Tertio, impugnat & bene: creaturæ beatitudo secundum proportionem in eo consistit, in quo consistit beatitudo Dei in seipso: sed hæc consistit non in identitate obiecti beatifici ad seipsum, sed in operatione; ergo similiter neque in illapsu essentia diuinæ; sed in operatione consistit beatitudo creaturæ. Maior probatur, quia similes ei erimus. quod intelligitur de similitudine proportionis,

Ex proportionem naturalis, & supernaturalis beatitudinis.

Vniformis ordo animæ ad utramque. Deus ut efficiens non est finis.

7 Secunda ratio principalis.

Actus primus separari potest a secundo Responso. Impugnatur.

Prius non dependet à posteriori.

8 Tertia ratio. beatitudo Dei consistit in operatione.

nis, & per beatitudinem; ergo beatitudo nostra erit participatio diuinæ beatitudinis, & quædam eius similitudo: sed si in illapso, seu vnione essentia diuinæ ad essentiam animæ consisteret beatitudo nostra, nihil ei in Deo magis corresponderet, quàm identitas, & vnitas essentia ad seipsam, seu ad Deum. Minor probatur, quia nisi beatitudo consisteret in operatione, tolleretur modus probandi in Deo intellectum, & voluntatem, quia hæc facultates primariò ponuntur in ordine ad

obiectum beatificum ad intrà, & tanquam attributa, ad quæ sequitur operatio beatifica, neque alia beatitudo est in Deo; quia nequit esse illapso eiusdem in seipsum, neque in existentia; ergo neque beatitudo nostra consistit in existentia Dei per intraneitatem in essentia animæ. Huius sententia impugnatio latius apparebit in resolutione primæ quæstionis in ordine, in qua sustinebitur beatitudinem consistere in operatione.

*Inconueniens
ex opposito.*

SCHOLIUM.

Adducit quasdam rationes Henrici contra eam, & soluit quæ faciunt pro eo adductarum 4. & 5. per optimam doctrinam, adducens tertiam & quartam ad oppositum.

*Quomodo
amans exit
à se, vel
fit amatus.*

QUÆ autem adducuntur pro opinione quædam sunt contra eam: pro ea autem nulla cogunt: nam primò modus ponendi videtur concedere quòd iste illapso sit primò in potentia, & ita beatitudo principaliter ibi. Probatio antecedentis, dicunt enim quòd per amorem, qui est vis transformatiua, amans incipit exire à se, & esse illud quod amat; quod non potest fieri nisi per circumincessionem, vel illapsum, ex hoc sequitur quòd per amorem fiat illa circumincessio, vel illapso amati in amantem: constat autem quòd amor, vel dilectio, de quibus loquitur Hugo, sunt per se potentia voluntatis. Istud etiam dictum exire à se, est metaphorice, sicut apparet per Philosophum in Politicis lib. 2. cap. 3. & in 7. cap. 5. *Nihil enim minus aliquid est id quod fuit, quia amat aliud.* Ratio autem huius metaphora, & omnium talium, hæc est, quia in attingendo, vel acceptando, vel appetiando veriùs est amans amatum, quàm ipsummet, & quiescendo in illo: & hunc intellectum planè dicit Hugo ubi priùs. *Qui solum, inquit, appetit quod amat, seipsum d'spicit, in comparatione illius quod amat.*

Et hoc est quod dicit Augustinus in 4. de Ciuit. Dei cap. vlt. *Ciuitatem Dei fecit amor Dei usque ad contemptum sui.* scilicet amantis: pro tanto ergo amans exit extra se, quia suum esse paruipendit, in comparatione amati, ita quòd magis appetit destrui esse suum quàm amati: sed ex hoc non sequitur aliqua circumincessio, vel illapso, sicut ille arguit.

*Qualis il-
lappus Dei
in beatis?*

*Mutua re-
dundantia
essentia, &
potentia
explicatur.*

Prima ergo ratio non cogit: patet ex dictis, quia procedit ex ratione illapso istius. Esto etiam quòd in beatitudine sit quidam specialis illapso, iste non est essentia diuinæ in hanc essentia, vt essentia, sed essentia diuinæ, vt obiecti beatifici in hanc vt attingentem ipsum, vt obiectum: attingit autem principalius, & immediatius per potentiam.

Quod etiam arguitur ibi de redundantia, quæ sit à priori in posterius, non è conuerso, non cogit: quia nihil prohibet aliquid respectu eiusdem esse prius, & posterius, alio, & alio modo: & eo modo quo aliquid prius est, potest illud quod est sibi proprium, redundare ab ipso in aliud, quod tali modo est posterius: sicut licet esse redundet in calorem à substantia, tamen *calere* è conuerso, conuenit substantia à calore. Si ergo esset prioritas essentia respectu potentia, & hæc redundantia actus primi perficientis essentiam, si quis esset, fieret in potentia: tamen actus secundus qui primò conuenit potentia, redundabit ab ipsa in essentiam. Potest ergo ex hoc argui oppositum, sic: illud est principalius, à quo aliquid redundat in aliud: sed beatitudo redundat in essentiam vt essentia, ab ipsamet vt est potentia, sicut & attingere obiectum beatificum tali ordine competit essentia, & potentia.

Secunda ratio non cogit. Loquendo enim de *perficere* formaliter, hæc est falsa, *essentia diuina principalius perficit essentiam quàm potentiam*: quia Deus vt illabens essentia non perficit eam formaliter, sed tantum sicut aliqua causa extrinseca, vt obiectum: illabens autem potentia perficit eam tanquam causa extrinseca, vt obiectum, & perficit eam formaliter per formam causatam, quæ est operatio attingens ipsam, vt obiectum: si autem loquaris de *perficere* qualitercunque informando, vel aliter, vt accipias quòd per illapsum veriùs perficit essentiam, quàm potentiam; si consideretur, non sequitur propositum, nam istud *perficere* pertinet ad actum primum: non est ergo *perficere* beatificum.

Et si dicas, sufficit mihi quòd sic veriùs *perficere* quàm aliquod *perficere* actus secundi:

cx

ex hoc enim sequitur quod essentia erit principaliter perfecta nobiliori perfectione quam potentia; ergo & beatitudine, vel aliqua erit nobilior perfectio quam beatitudo. Respondeo, substantia est magis ens quocumque accideret, *septimo Metaphysicae*; ergo essentia Angeli, vel animæ est simpliciter perfectior sua beatitudine inhærente, quæ accides est: ergo non est inconueniens quod aliqua perfectio, quæ est actus primus animæ, vel Angeli, in *esse* substantiali, sit verior eius perfectio, quia intimior: sit etiam in se nobilior perfectio quam beatitudo, vel aliqua pertinens ad actum secundum: beatitudo tamen est nobilissima perfectio secunda, sicut dictum est in præcedenti solutione: sed quacunque secunda est aliqua prima simpliciter nobilior in creaturis: ubi secunda, & prima sunt re distincta.

Text. 4.

Beatitudo est nobilissima perfectio in actu secundo, non in actu primo.

10 Potest etiam negari illa propositio, quod Deitas per illapsum veriùs perficit essentiam quam potentiam, quia illapsum in essentiam ut essentia, est quodammodo generalis toti creaturæ, licet unicuique proportionaliter secundum suum gradum entitatis: sed ille, qui est essentia, ut obiecti in potentiam, est specialis naturæ nobilissimæ: est ergo aliquis illapsum in potentiam nobilior illo illapsum, qui est in essentiam, licet ille qui est in essentiam ad *esse* sit principaliter essentie, quam potentia, sicut & *esse*.

Sed contra hoc arguitur, quia illapsum essentie ut obiecti, præsupponit illapsum essentie, ut intimantis se essentie: illud autem est perfectius, à quo aliud dependet, non è conuerso. Respondeo, non omne prius generatione est prius perfectione, *nono Metaphysicae*: ista autem præcessio illapsum per intimationem ad illapsum in ratione obiecti, non probatur prior nisi generatione: non enim est necessaria causa actiua illius posterioris, quia ille est, quando secundus haberi non potest, sicut in via.

Text. 15.

Istarum duarum responsionum ad secundam rationem, prima videtur verior, & satis soluit, quod aliquis illapsum simpliciter perfectior non est beatificus: alius simpliciter minus perfectus est beatificus. Exemplum, perfectissimas illapsum est in naturam humanam, ut personaliter vnitam Verbo: nec tamen ille est formaliter beatificus, ut apparet *tertio libro, distinctione secunda*, quamuis iste Doctor dicat contrarium ut ibi dictum est: illapsum autem Dei trini in Michaëlem, qui est simpliciter minus perfectus, est simpliciter beatificus.

Illapsum minus perfectius est beatificus, magis perfectus non.

Quæst. 1. Vide quæ ibi notauit. Gratia immediatius perficit potentiam, quam essentiam: de quo 2. d. 26.

11 Tertia ratio ducitur ad oppositum, quia gratia immediatè perficit potentiam, non essentiam, sicut dictum est *libro secundo, distinctione vigesima sexta*: quia forma perficiens passum, ut illimitatum, vel indifferens ad plura, indifferenter perficit ipsum in ordine ad illa plura: sicut si aliqua forma perficeret Solem inquantum est illimitatè actiuus respectu omnium inferiorum, indifferenter ipsum perficeret in ordine ad vnā actionem, & aliam: gratia autem non perficit animam indifferenter in ordine ad intellectionem, & volitionem: sed solummodo in ordine ad volitionem. Probo, ipsa enim est primò grata, & nulla alia nisi ab ipsa.

Si instetur maiori propter illud, indifferenter: saltem ista est vera, quod forma perficiens passum, ut illimitatum ad plures actiones, non perficit ipsum præcisè in ordine ad vnā actionem: quia statim sequitur oppositum subiecti, scilicet quod perfecit illud, ut limitatum, & determinatum ad vnā actionem: gratia autem præcisè non perficit animam ad intellectionem, & volitionem, ita quod intellectio præcedens volitionem, non est grata, nec meritoria: sequens etiam non est grata, nisi quia est imperata à volitione grata.

Si instetur minori primæ rationis, quia essentia non est actiua, sed passiuā median-
tibus istis potentiis; hoc licet sit falsum, saltem de voluntate, ut dictum est *in secundo lib. dist. 25*, tamen potest accipi similis maior de potentia passiuā: nulla forma perficit susceptiuum inquantum indifferens ad plura, quæ præcisè perficit ipsum in ordine ad vnum illorum: gratia est huiusmodi, ut priùs: imò nullus habitus videtur perficere essentiam, nisi ut habet rationem potentia: tandem stetur in ista: nulla forma perficit aliquid inquantum illimitatum, vel indifferens ad plura, quæ præcisè perficeret ipsum, si esset determinatum ad alterum illorum: sed si anima esset tantum intellectus, non posset perfici gratia, quia nec habere actum gratum, et si haberet actum: si autem per impossibile esset tantum voluntas, posset perfici gratia: quia si per impossibile haberet actum, haberet illum gratum.

12 Quarta ratio ducitur ad oppositum: quia cui debetur manus bonum, ei reddendum est, eo modo, quo magis potest sibi esse bonum: sed animæ magis potest esse bonum beatitudo, si sit in potentia, quam si esset in essentia immediatè, sicut maius bonum est animæ videre Deum per intellectum, quam per essentiam, ut essentia: quia

Quarta ratio Henr. deducitur ad oppositum.

videre

videre non est natum esse bonum eius, nisi per intellectum: sic non est natum esse eius bonum, habere obiectum beatificum, ut beatificum, nisi per potentiam attingentem ipsum per operationem.

Quod etiam additur ibi, quod perceptio beatitudinis principaliter competit potentiae, videtur concludere oppositum propositum: quia perceptio obiecti beatifici videndo, & degustando, non est accidentaliter, vel adueniens beatitudini, sicut dicit Hugo in auctoritate, quam adducit: *in his*, inquit, *beatitudo consistit in cognoscere, & amare bonum*. Probatur etiam ratione, quia miseria essentialiter includit perceptionem obiecti disconuenientis, loquendo de miseria completa, quae est cum poena: principalis enim poena, quae consistit in tristitia, ut supra dictum est *dist. 44. quest. 2.* per se conficitur perceptionem obiecti disconuenientis: ergo perceptio obiecti conuenientis, necessarium non sequitur beatitudinem: quia tunc beatitudo non æquè necessario delectaret, sicut miseria cruciaret.

Miseria
essentialiter
includit
perceptionem
disconuenientis,
& beatitudo
conuenientis.

Quod ulterius additur de Philosophis, non videtur probabile contradicere eis in illo primo noto de beatitudine, quod consistat in operatione, vel non. Licet enim errauerint, vel potius non attigerint in quo obiecto, vel magis sub qua ratione sit beatitudo: tamen istud primum notum, in quo sit perfectio finalis creaturae rationalis, an scilicet in potentia, vel essentia, quorum distinctionem habemus ab eis: an etiam in operatione, vel habitu, quae similiter habemus ab eis: non est verisimile eos latuisse.

COMMENTARIUS.

9
Censura
prioris sen-
tentiae.

Explicatur
Dionysius,
& Hugo.

Quid sit
transforma-
ri amantem
in amatum.

Soluitur ra-
tio.

Est Meta-
phorica, non
dogmatica.

IO
Soluitur.
1 Ratio
eiusdem.

Qua autem adducuntur pro opinione, &c. Hic subiicit censuram prioris sententiae ex propriis fundamentis, asserens quaedam destruite intentum, reliqua verò non probare. Illa autem quae non probant, sunt, quae adducit ex Theologia mystica ex Dionysio, & Hugone inquantum dicunt amorem transformare amantem in amatum. Vnde infert Henricus illapsus competere essentiae mediante amore, & visione; vnde sequitur etiam quod Deus prius illabitur potentiis, quam essentiae. Quod autem dicitur amans exire à se, & transformari in amatum, intelligitur non secundum esse, sed secundum affectum, & apprehensionem, quia amans praefert sibi ipsi amatum, ut recte probat ex Philosopho, Hugone, & Augustino, & seipsum despiciit praeter amato, ex quo non sequitur aliqua circumincessio, aut illapsus ex parte amati in amantem quantum ad esse, neque aliter attingere amantem, quam per modum obiecti, cui amans adharet. Ex hoc sequitur primam rationem non concludere, illapsus essentiae diuinae in essentiam animae, sed tantum illapsus obiecti beatifici in potentiam, qua attingitur per operationem, vel illapsus, ut est Dei efficientis beatitudinem. Ratio ergo Henrici prima (qua dicit amantem à se exire, quod in proposito nequit fieri, nisi per circumincessionem, non autem animae beatae illabentis diuinitati, sed è conuerso, ut in natura tali nihil appareat esse aliud, quam Deus, sicut ferrum candens in igne lucet, & ardet) est metaphorica, & non dogmatica, & fundamenta eius dicto modo explicanda.

Secunda ratio, seu conclusio, ex priori deducta est, quod ille illapsus fiat in essentiam, & exinde redundet in potentias, non è conuerso, quia à priori, qualis est essentia animae, sit redundantia in posterius: haec ratio non probat, quia aliquid potest esse prius, & posterius respectu eiusdem in diuerso ordine, ut calor quoad esse, quod recipit substantia, est posterius substantia; prior autem quoad effectum formalem, quem communicat substantiae. Sic ergo essentia quoad illud, quod ipsi competere posset, ut est prior potentia, posset idem deriuare, vel ratione eius deriuari in poten-

tiam, è contra verò illud, quod competit potentiae primò, ratione eius deriuatur in essentia, ut essentia est: sed beatitudo ita competit potentiae prius quam competit essentiae sicut attingere obiectum beatificum: ergo à potentia deriuatur in essentiam, non è contra.

Alia etiam ratio Henrici est: in essentia animae principaliter habetur Deus, qui est beatitudo per essentiam, quam in potentiis: quia essentiam quodammodo perficit diuinitas per seipsam: potentias verò tantum per modum obiecti beatifici; sed quod per se perficit, principaliter perficit quam illud, quod terminatiue tantum perficit: ergo, &c. Responder Doctor, si intelligatur quod essentiam animae perficiat, principaliter, & formaliter, diuinitas per se, est falsa maior cum consequentia: quia diuinitas formaliter non perficit, sed ut causa extrinseca ut obiectum, & sic primò illabitur potentiae per operationem, qua attingitur; formaliter verò per formam, quam in potentia causarum ut est ipsa operatio. Quod si etiam admitteretur aliquo modo perficere principaliter essentiam animae, quam potentiam, non concluditur intentum, quia illa perfectio esset actus primi, in quo non consistit beatitudo, ut supra probatum est. Et deinde Deus perficiens essentiam animae perficeret eam in esse, non quia beatificabilis, neque ei communicaretur Deus, quia beatus est, sed quia ens à se.

Dices, sufficit quod perfectio communicata essentiae animae sit in se nobilior, quam illa quae communicatur potentiae: ergo vel erit beatitudo, vel beatitudine perfectior. Responderetur sicut substantia est perfectior accidente ex genere suo 7. Met. text. 4. ita substantia animae perfectior est sua beatitudine, quae accidens est, sic etiam non erit inconueniens aliquam, si talis detur, perfectionem, quae primò competere essentiae in actu primo esse perfectiorem beatitudine: quia sic aliqui etiam dicunt unionem hypostaticam perfectiorem esse, quam sit beatitudo; ex eo enim perfectionis in beatitudine est supra reliquas perfectiones sui generis, nempe actus secundi.

Negari etiam potest quod Deus perfectius per illapsus perficiat essentiam, quam potentiam, id est, quod illapsus Dei in essentiam sit perfectior

II
3. Ratio.

Responsio.

Beatitudinis
illapsus prior
sit in poten-
tia.

12
Replica.

Solutio.

Substantia
perfectior
essentia.

Etior, quàm illapsus eius in potentiam, quia ille illapsus substantialis Dei est communis omnibus, & singulis creaturis, licet unicuique creaturæ secundum suum gradum: sed illapsus essentiae diuinæ ut obiecti est specialis naturæ nobilissimæ, & sic nobilior quàm sit illapsus substantialis, & communis omnibus. Quod autem competit alicui ut propria perfectio in eo gradu entitatis, quæ reliqua omnia excedit in perfectione, est etiam in se perfectius, quàm illud quod est commune sibi, & reliquis. Contrà illapsus essentialis, seu substantialis, est prior illapsu beatifico, & per modum obiecti, & supponitur: ergo erit perfectior. Respondetur, via generationis esse priorem, non autem perfectionis, quia non omne prius generatione est prius perfectione 9. *Met. tex. 15.* Huic solutioni præfert priorem, ut verior. Dato ergo quod illapsus substantialis sit perfectior, non sequitur in eo consistere beatitudinem: nam perfectissimus illapsus in naturam humanam est vno hypostatica; quæ tamen non est beatitudo Christi, quæ homo est.

Illapsus in potentiam potest dici perfectior quàm in essentiam. Replicat.

Soluitur.

I 3
Explicatur, utraque solutio.

Diversus modus comparandi beatitudinem ad essentiam.

Illapsus naturalis perfectior beatifico.

Comparatio ad finem.

Comparatio ad manifestanda attributa.

Quantum ad hanc difficultatem, qua comparatur uterque illapsus secundum perfectionem, & naturam animæ, aut Angeli, substantialis ad beatitudinem, potest considerari diuersa ratio, secundum quam institui potest comparatio: si enim comparantur in esse entis, illud est perfectius in esse entis, quod est principalis ens, & simpliciter, & magis accedit ad esse: hoc autem principalius competit substantiæ Angeli, quàm vlli eius actui secundo, aut accidenti; consequenter illapsus naturalis, quo Deus intimè sit præsens, & conseruat substantiam Angeli, est perfectior in ratione influxus, ut tendit ad esse, quàm illapsus beatificus; tum, quia ille est ad ens simpliciter; tum, quia influxus realis, ut distinguitur contra intentionalem, qualis est influxus Dei ut obiecti beatificantis, & finis, licet etiam influat ipsam operationem, quæ intantum est perfectio, in quantum ordinatur ut secundarium esse ad esse principale, seu accidens ad substantiam præterea, si comparantur hæc quoad gradum, in quo accedunt ad perfectionem primi entis, cuius participatione reliqua dicuntur entia, excedit Angelus secundum substantiam, operationem beatificam, quia hæc sub vna ratione, vel operationis, vel attingentiæ obiecti primi, qui est Deus, participat rationem primi entis, seu causæ exemplaris, eamque manifestat, ut operationem diuinam. Angelus autem sub multis rationibus, ut substantiæ spiritualis intellectus, voluntatis, imaginis, &c. participat, & sequitur primam rationem causæ exemplaris in Deo, & sicut illapsus essentialis in Angelum, est secundum rationem specificam, & gradum entitatis: sic etiam excedit illapsus in ordine ad beatitudinem. Quod si comparatio fiat in ordine ad finem, etiam substantia Angeli excedit beatitudinem: quia hæc ad perfectionem naturæ Angelicæ est ordinata, non è contra naturam, propter beatitudinem. Quod si comparantur ad finem vniuersalem, quem Deus intendit per manifestationem sui, & communicationem creaturis quantum ad esse entis, iam dictum est; quantum verò ad manifestationem attributorum, non sunt comparabiles, quia natura manifestat sapientiam Dei, atque potentiam: beatitudo verò, & quæ ad eam ordinantur iustitiam, seu bonitatem, & misericordiam. Quod si comparatio fiat in ordine ad finem vltimum in re-

Scoti Oper. Tom. X.

ipsa, habent se ut finis cui, & quo; ut verò considerantur ut cadunt sub intentione Dei formali, in quantum ex hoc motiuo suæ bonitatis communicandæ specialiter naturæ intellectuali, prior est beatitudo & natura beatificabilis, in quantum beatificabilis, quàm natura in esse entis, & naturæ; quia immediatius se habet ad hunc finem hoc modo, & supernaturaliter sumptum, quàm series naturæ. Hinc Doctor ordinem electionis statuit priorem ordine naturæ prioritate intentionis, & obiecti formalis, non quod electio etiam non comprehendat subiectum, & personas, quibus Deus vult beatitudinem (quia non eam vult in abstracto, sed naturæ intellectuali capaci) sed naturam vult hac intentione quasi materialiter: beatificationem verò formaliter ex motiuo finis beatificantis. Deinde, sequitur ordo naturæ, quæ disponit de eius esse, causis, & aliis huc spectantibus. Vide Doctorem in 1. d. 41. q. 1. & in 3. d. 7. q. 3.

Ordo electionis, & naturæ.

I 4

Tertia ratio Henrici requiritur ad oppositum.

Gratiam non esse in essentia animæ.

Tertia ratio ducitur ad oppositum, &c. Hæc fuit quod gloria sit gratia consummata: sed gratia est in essentia animæ: ergo & gloria. Hanc rationem reducit ad oppositum ex dictis in 2. d. 26. subsumendo contradictoriam minoris, nempe gratiam non perficere animam, ut prior est potentis, neque in ea sic subiectari: quia non perficit indifferenter in ordine ad omnes operationes; sed determinatè in ordine ad actum voluntatis. Hæc ratio supponit gratiam esse operatiuam, & non distinguì à charitate, quod differuimus aliàs in 2. parte huius commentarij d. 16. ibi videantur quæ dicta sunt. Circa probationem huius minoris, ut includit dictum suppositum; quia tota difficultas argumenti versatur circa minorem. Minor enim est euidens, & rectè probatur in textu; dato enim quod gratia sanctificans sit principium effectiuum actus determinati, & volitionis, rectè sequitur non perficere animam per modum principij quo efficientis, nisi in ordine ad illum actum solum: idèò quæ dona, quæ statuuntur in potentiis, tanquam principia operationum, dicuntur diuersa, quia in ordine ad actus limitatos inclinant potentias. Sic plures habitus in eadem potentia eam inclinant, ad proprios quique actus.

I 5

4. Ratio eiusdem.

Reducitur ad oppositum.

Quarta ratio Henrici est ex iustitia distributiva, quæ distribuit præmia iuxta excessum dignitatis, & perfectionis: sed essentia est perfectior suis potentiis: ergo principalius recipit præmium. Reducit hoc ad oppositum, quia cui debetur maius bonum, ei reddi debet, prout maius bonum est eius; sed essentia maius est bonum beatitudo ut in potentia, quàm ut in ipsa essentia: quia videre Deum est maius bonum eius, quàm non videre: hoc autem bonum conuenit mediante potentia, & non aliter. Præterea, quod addit Henricus destruit intentum, dicit enim quod perceptio beatitudinis principalius est in potentia, quàm in essentia: quia perceptio obiecti beatifici videndo, & degustando non est accidentaliter beatitudini, cum consistat ex Hugone in percipere, & amare bonum. Præterea, miseria consistit essentialiter, loquendo de pœna, in perceptione obiecti disconuenientis: ergo perceptio obiecti conuenientis, & beatificantis non consequitur ad beatitudinem; sed in ea includitur. Quod præterea dicit ad Philosophos, licet verum sit ipsos non attigisse obiectum beatitudinis, neque modum: tamen non est negandum eos percepisse veritatem principij vniuersalis, nempe eam consistere in operatione potentia, & non in essentia.

FF SCHO

Tria continet hæc litera. Primum, si dicatur aliam esse perfectionem essentia, aliam potentia, beatitudo non potest esse principaliter in essentia. Secundum, tenendo eandem esse utriusque perfectionem, si simul teneatur, potentias esse accidentia, quodam sensu beatitudo principaliter est in essentia. Tertium, tenendo veram opinionem, scilicet potentias re indistinctas esse ab essentia, de quo 2. dist. 16. absolute beatitudo principaliter est in potentia. probat elegantissime, & soluit argum. princ. posita in initio huius quæst. 2.

^f AD quæstionem ergo dico, quod duplex potest esse intellectus quæstionis. ¹³ Vnus supponendo quod alia sit perfectio essentia, & alia potentia, quæ illarum sit principaliter beatitudo. Et sic viderur prædicta opinio dicere quod ille illapsus, qui est in essentia, ut essentia, qui est quodammodo prior operatione, quæ est perfectio potentia, sit principaliter beatitudo. Secundum hunc intellectum, dico quod beatitudo non consistit principaliter in essentia: quia nihil quod perficit essentiam, ut essentia est distincta qualitercunque à potentia, potest esse nisi actus primus, & fortè nullus habitus: nihil autem tale potest esse principaliter beatitudo, imò contradictionem includit beatitudinem esse sine operatione: non sic actum primum esse sine quocunque actu secundo.

Alius intellectus quæstionis potest esse talis, ponendo quod eadem sit perfectio, & vnica essentia, & potentia, in qua vnica consistit beatitudo, an illa vnica principaliter perficiat essentiam, vel potentiam? Et in primo intellectu fuit comparatio duarum perfectionum perficientium essentiam, & potentiam, quæ illarum sit principalior. In secundo sit comparatio eiusdem perfectionis ad duo susceptiua, quod illorum principaliter perficiatur illa perfectione.

In illo secundo intellectu videretur diuersimodè respondendum, secundum diuersas opiniones de potentiis: quia si ponantur accidentia ipsæ potentia, cum principaliter sit id, per quod aliud, & non è conuerso: & per quod, possit accipi æquiuocè pro causa priori, & remotiori, vel pro causa posteriori, & immediatori: primo modo principaliter essentia perficitur quàm quæcunque potentia perficiatur: secundo modo non, quia essentia est remotior causa respectu cuiuscunque, cuius potentia est causa, sed potentia propinquior.

Quia tamen illam opinionem non credo esse veram, sicut dictum est dist. 16. secundi. nec etiam clari est quod idem est principaliter respectu esse, & cuiuscunque perfectionis consequentis esse: siquidem aliquid potest esse causa alicuius in essendo, & tamen illud aliud per nullam aliam causam recipit. imò si esset incausatum, reciperet: sicut Deus est causa trianguli in essendo, tamen si triangulus esset incausatus, seipso haberet tres, &c. Et hoc maximè verum est vbi non est processus in eodem ordine, puta si vnum sit prius in ordine actiui, & postea secundum est prius tertio in ordine passiu. In eodem etiam ordine non tenet, nisi sit prioritas essentialis: sic intelligendo, quod impossibile sit, quod secundum sit prius ad tertium, nisi primum sit prius ad secundum, & ad tertium: sicut in causis efficientibus patet, vbi posterior potest efficere sine priori, quia prior non est essentialiter, vel necessariò prior.

¹⁴ In proposito autem in ratione receptiui non sit talis prioritas essentialis in recipiendo, essentia ad potentiam, quia si immediatum receptiuum posset per se esse sine mediato, posset per se recipere, illo non recipiente, nec mediatè, nec immediatè. Hypothesis autem est necessaria supponendo illam hypothesim necessariam multis, quod distinctorum in entitate absoluta, alterum potest esse absque contradictione sine altero. Viderur ergo quod si illa opinio esset probabilis, nullo tamen modo esset concedendum quod essentia principaliter recipit operationem, quàm potentia.

¹⁵ His ergo, & aliis opinionibus de potentiis prætermisissis, & æquiuocationibus eius, quod est principaliter; dico quod illud simpliciter est principaliter respectu A. quod quocunque alio, per possibile, vel impossibile circumscripro, eodem modo se haberet ad A. nihil autem aliud ipso circumscripro sic se haberet ad A. Ista ratio probatur ex ratione primitatis: quia primum ad aliquid est, quo circumscripro, nihil est tale ad aliud: quolibet

Si potentia essent accidentia, principaliter perficeretur essentia, quàm illa beatitudine.

Potentia anima non sunt accidentia, ex 2. ad 16. Quod est principaliter respectu esse, non idè est tale respectu consequentis esse, maximè si mutatur ordo.

Absolute distincta separari possunt.

Que ratio primitatis ad aliquid

quolibet autem alio circumscripito, ipsum eodem modo se habet ad illud: & primum simpliciter est principaliter simpliciter. Hæc pro maiori declarata.

ⁱ Nunc autem, siue potentia sit perfectio vniuersè contenta in essentia, siue sit pars essentialis ipsius essentiae, siue aliter sic, vel sic se habeat, secundum diuersas opiniones; essentia non reciperet beatitudinem circumscripita potentia per possibile, vel impossibile: essentia autem circumscripita per possibile, vel impossibile, potentia reciperet eam: ergo eo modo, quo est ibi possibilis principalitas re, vel ratione, potentia principaliter recipit: & per consequens beatitudo eam prius perficit. Minor probatur ex præcedenti solutione, quia beatitudo consistit in operatione secundum illam opinionem: operatio autem perficeret potentiam, si sola esset sine essentia: essentiam autem nullo modo, si sola esset sine potentia.

Potentia principaliter recipit beatitudinem, quam essentia.

^k Si isti probationi minoris instetur per hoc, quod nullum accidens perficit aliud accidens, sed solum substantiam, licet vnum accidens prius, quam aliud, iuxta illud Aristotelis 4. Metaphys. *Non enim accidens accidenti accidit, nisi quia ambo eidem accidunt.* & post, *Nihil enim hoc magis illi, quam illud accidat huic.* Si ergo potentia est accidens essentiae; quomodocunque, per possibile, vel impossibile, esset sine essentia, non posset accipere accidens: essentia autem posset accipere accidens mediatum, siue potterius, licet non reciperet prius, quia ipsa est receptiua vtriusque etiam immediate in ratione subiecti.

Text. 14. Accidens subiectari in accidente, de quo sup. d. 12. q. 2.

Huius instantiae, vt dixi minorem, scilicet quod potentia sit accidens, non reputo veram: esto tamen; sed maior est falsa, sicut dictum est libro isto in d. 12. q. 2. & patet per Auicennam 2. Metaph. quod velox, & tardum sunt passionibus motus, & curuum, & rectum passionibus lineæ: & per rationem, quia quicquid per se secundo modo conuenit alicui, est accidens eius: nam in illo modo subiectum ponitur in definitione prædicati, tanquam additum, quod non competit respectu accidentis, nisi de subiecto suo: multa autem sunt accidentia, quæ per se secundo modo insunt accidentibus, & nulli substantiæ, sicut patet de omnibus passionibus scientiarum mathematicarum, quarum nulla est de substantia aliqua, vt de primo subiecto.

Cap. 1.

Quod autem adducunt textum Aristotelis necesse est exponi: quia si præcisè intelligat quia duo accidentia accidunt eidem subiecto, ideò vnum accidit alteri; sequitur quod ita superficies accidet albedini, sicut albedo superfici. Idem sequitur ex secunda auctoritate: nihil magis hoc illi accidit, quam illud huic. Esto ergo intellectus eius non de accidentibus ordinatis, quorum alterum est ratio recipiendi alterum, sed de accidentibus disparatis, de quibus exemplificat, vt album, & musicum. Istud autem sufficit ad propositum suum ibi, volentis quod non potest esse processus in infinitum in prædicationibus per accidens, sicut exposui alibi intentionem eius.

Non accidit accides accidenti, nisi quia ambo tertio, intelligitur de disparatis, non de subordinatis. sup. dist. 12. q. 2. & in Metaph. Ad arg. initio q. 2.

^l Ad argumenta, ad primum, maior posset concedi de perfectibilibus, & perfectionibus eiusdem ordinis: non autem comparando perfectibile perfectione vnius ordinis ad aliud perfectibile perfectione alterius ordinis: & intelligo hinc perfectiones alterius ordinis actum primum, & actum secundum: & sic inferendo, non sequitur, nisi quod essentia si habeat aliquam perfectionem, quæ sit actus primus, illa erit perfectior quacunque perfectione, quæ est actus secundus: beatitudo autem non est simpliciter nobilissima perfectio, sed nobilissima inter actus secundos.

^m Aliter, & quasi redit in idem, quod simpliciter nobiliori perfectibili, correspondet nobilior perfectio. Verum est in illo ordine perfectionum, quæ respiciant illud perfectibile: beatitudo autem non respicit essentiam, vt essentia est pro primo perfectibili. Si autem compares ordinem perfectionum ad ordinem perfectibilium, concedo quod perfectibili simpliciter nobiliori, correspondet perfectio simpliciter nobilior intrinseca, vel extrinseca: sed determinatè de extrinseca non oportet concedere, si istud sub ea ratione, sub qua est nobilissimum perfectibile, non est capax perfectionis accidentalis: sic est in proposito, etiam de perfectione accidentali, quæ est habitus, quæ non perficit essentiam, vt essentia est, & multò magis de perfectione accidentali, quæ est operatio.

An perfectibili nobiliori nobilior perfectio debetur.

ⁿ Ad secundum, concedo quod si potentia posset per se esse, posset perfici ab operatione, & essentia non posset perfici sine potentia. Et ideò argumentum benè concludit contra eos, qui dicunt potentiam esse aliud realiter ab essentia: ad nos autem nihil, qui dicimus quod idem re sub vna ratione est essentia, & habet perfectiones, quæ sunt actus primi, sub alia ratione est potentia, & habet perfectiones, quæ sunt

Ad. 2. Potentia si esset per se, posset habere operationem.

actus secundi, nec dico illas rationes alias esse causatas tantum per actum intellectus, sed ex natura rei, sicut dictum est in quaestione de potentiis animæ in secundo.

° Ad tertium, dico quod non est inconueniens concedere naturam intellectualem beatificari per accidens, hoc est, non primò, siue non immediatè: & hoc loquendo de primitate, siue immeditatione per rationem, licet sit inconueniens dicere quod beatificetur per accidens, loquendo de accidente reali aliquo mediante.

*Dis. 16.
Ad 3.
Natura
beatur per
accidens;
explicatur.*

P Contra istas responsiones, non minus nobilis est ratio, secundum quam Deus est beatus, quam illa, secundum quam beatificat: beatificat autem sub ratione essentiae: ergo sub nulla ratione minus nobili beatificatur: ratio potentiae est minus nobilis.

Respondeo, loquendo de ratione fundamentali, secundum quam beatificatur, verum est quod illa non est minus nobilis ratione fundamentali, & formali, secundum quam beatificat. Loquendo autem de ratione formali proxima, secundum quam beatificatur, & formali, secundum quam beatificat, quæ secundum aliquos est ratio veri, & boni: adhuc non est maior nobilitas hinc, quam inde, sed ponendo tertio modo, quod secundum rationem essentiae beatificet obiectiue, non tamen fundamentaliter, sed formaliter; beatificetur autem immediatè secundum rationem intellectus, & voluntatis, consequens est dicere quod secundum rationem nobiliorem immediatè beatificet, quam immediatè sit beatus, nec hoc est inconueniens, quod aliquid secundum rationem minus nobilem recipiat perfectionem secundam, quam sit perfectum perfectione prima.

Minus nobilis est ratio qua Deus est beatificabilis quam beatificabilis.

COMMENTARIUS.

*15
Explicatio
terminorum
& tituli.*

AD quaestionem ergo dico, &c. Explicat sensum quaestionis, & terminos. Primus sensus est, quem tenuit Henricus, distinguendo perfectiones, quarum vna esset in essentia, alia in potentia, & iuxta hunc sensum negat Doctor ullam perfectionem, quæ est primò in essentia, esse beatitudinem formaliter. Secundus sensus est, limitando quaestionem ad vnam solam perfectionem, & querendo an illa perficiat essentiam principaliter quam potentiam; principaliter etiam dupliciter accipi potest, idem enim est, & per quod aliud, & non è conuerso. Per quod autem æquiuocè sumptum potest esse nota causæ prioris, & remotioris; vel posterioris, & immediatioris. Hoc intelligendum est de causa materiali, & subiecto: nam in genere causæ efficientis aliquando sumitur principale pro perfectiori causa respectu eiusdem effectus, minus principalis pro inferiori; quamuis hæc non per superiorem sit, neque in virtute eius operetur, sed ex propria forma, licet minus principaliter: in causis tamen efficientibus principali, & instrumentali propriè dictis illa descriptio verificatur, in proposito autem rectè quadrat respectu essentiae, & potentiae respectu eiusdem formæ, ut utrumque perficit cum subordinatione vnius ad alterum.

*Secundus sensus quaestionis.
Principaliter quid sit.*

Explicatur.

16

Hoc supposito, dicit iuxta sententiam, quæ tenet distinctionem essentiae à potentiis realiter, dici posse quod beatitudo principaliter perficiat essentiam primo modo. Secundo verò modo potentiam, quia tamen hanc sententiam (de qua ex professo agit in 2. d. 16.) hic rejicit, sicut & rationem allatam: quia non sequitur ex eo quod vnum sit causa alicuius in essendo, sit etiam causa, ex qua tertium conueniat causato v.g. generans est causa ignis, non tamen est causa unde calor conueniat igni effectiue; aut subiectiue, causa albedinis non est ratio, per quam albedini conuenit esse disgregatiuum visus: neque causa trianguli est causa, per quam formaliter conueniat triangulo habere tres angulos; quia etiam si esset improducibile, haberet tres angulos. Ratio autem huius

est, quia sicut quælibet res necessariò, & formaliter sua forma constituitur; ita etiam à quocunque producatur, necessariò est talis formaliter, quia essentia est indiuisibilis à re, cuius est; eodem modo dicendum de proprietatibus consequentibus essentiam, ut ab ea emanant. Non idè enim natura humana, aut Angelica, est intellectiua, aut volitiua, quia hoc, vel illud indiuiduum eius producit ab hac, vel illa causa in esse; hoc enim est contingens; sed quia nec aliter produci esset possibile, cum ex specie sua talem rationem formalem sortiatur, & prior sit ordo, & vnio terminorum ad se, quam ordo eorum ad esse, ratione cuius subiicitur res causæ productiue. Deinde, quia in ipso esse, non solum consideratur influxus efficientis, sed etiam constitutio ex causis intrinsecis, vel Physicis, vel Metaphysicis: quia non solum homo recipit suum esse à generante, sed etiam à partibus componentibus, neque vlla potentia est possibilis homo, nisi per illas partes.

Deinde, ut dicit Doctor, falsificatur illa exceptio præmissi axiomatis in causis, quæ in diuerso ordine causandi causant, ut si vnum sit prius in genere actiui, non sequitur ut sit etiam prius in genere passiui, finis, aut formalis causæ. Hæc exceptio est fundatissima: quia sicut diuersa causarum, & prima genera non communicant in eodem modo causandi, sic quodlibet est primum, & incausabile in suo ordine, licet in diuerso ordine sit causatum, forma causatur ab efficiente, & materia in genere efficientis: & materialis: tamen non idè causat in suo genere, quia sic causata; sed causat primò, & ex propria ratione formali, & sic est prima, quia etiam si non sic causaretur: v.g. anima rationalis non causatur à materia, tamen eodem modo formaliter causat materiam, ac si educeretur de eius potentia sicut cæteræ animæ producuntur: quia homo non est minus animal, aut viuens, quam brutum; nec minus corpus humanum animatur vtraque anima, quam corpus bruti. Deinde, dicit quod in eodem etiam ordine causandi non teneat, nisi sit prioritas essentialis talis, ut primum sit prius secundo, & tertio. Hoc declaratur, primum potest esse prius secundo, vel quoad esse tantum, vel quoad virtutem

*Constitutio
rei formalis.*

17

*Ordo niter
genera causarum.*

*Alia restrictio illius
axiomatis.*

*Potentia non
distingui
realiter ab
essentia.*

*Quod primum
est in vno
genere, non
est tale in
omni.*

*Ordo prioris
vel primi
multiplex
in eodem ge-
nere.*

*Causa con-
comitanti.*

*Differentia
inter ordi-
nem causæ
primæ, & 2.
ab ordine in-
ter vniuer-
saleme crea-
tam, & par-
ticularem.*

*Dependentia
causæ secun-
dæ à primæ.*

19

*Dato quod
potentia di-
stinguatur
ab essentia
realiter pos-
set separata
beatissimè.*

tem, & esse simul; si quoad esse tantum, sic quælibet causa est prior suo causato, inquantum ipsi communicat existentiam, sine qua non possit agere, & hoc modo verificatur illud, *quidquid est causa causæ, est causa causati* vniuersaliter. Secundo modo aliquid est prius secundo, quatenus non solum ipsi communicat esse, sed etiam virtutem causandi, vel totalem, vel etiam concomitantem, sine qua nequireret secundum, seu causa causata exire in effectum, talem communicat causa principalis instrumentali quod agit tantum per virtutem, & motum receptum à causa principali, & inter has est ordo essentialis: sic etiam Deus est prior causa secunda, quia licet hæc habeat virtutem permanentem à Deo receptam, tamen hæc etiam in causando ita dependet à Deo, ut nisi coagat, & compleat illam, concurrente ad effectum, nequeat causa secunda agere. Concomitanter autem habent aliæ causæ, v.g. intellectus ad speciem, quam producit, quia hæc non agit in virtute intellectus: sed obiecti, cuius vicem supplet: dici tamen potest causa prior essentialiter non solum specie, sed etiam operatione, quæ est in suo ordine à specie. Causa etiam vniuersalis potest dici hoc modo prior essentialiter ad particularem ab ipsa productam, licet hanc prioritatem dicerem concomitantem in ordine ad tertium, ut distinguatur ordo essentialis inter causam primam & secundam ab ordine essentiali inter causam vniuersalem creatam, & causam particularem, inquantum in priori ordine esse, virtus, & actio communicatur, ac tandem sit influxus in effectum causæ particularis. Hic verò tantum esse, & influxus concomitans ad effectum: quia non in virtute causæ vniuersalis creatæ agit particularis, sed in virtute propria. Non sic autem causa secunda respectu Dei, cuius actio, & virtus causatiua etiam dependet à Deo, non solum dependentia se tenente ex parte effectus communis, qui nequit produci à causa secunda, non concurrente Deo, sed etiam dependentia propria ipsius actionis. Quocumque modo dicatur actus secundus, & diuersus ab ipsa causa secunda, & quidquid etiam dicatur esse, aut modus, aut relatio, aut influxus; hac ergo prioritate essentiali primi ad secundum, & tertium sublata, non verificatur illud axioma, v.g. in causis efficientibus contingentibus, quia secundum agit tertium primo destructo, aut non applicato. & ratio est, inquit Doctor, quia illa non est essentialiter, prior, aut necessaria ut ignis generans ignem, qui ab alio generari posset, & priori igne corrupto agere respectu tertij.

9 In proposito autem, &c. Reducit doctrinam præmissam ad scopum præmissæ resolutionis; quia non est talis ordo essentialis in recipiendo inter essentiam animæ, & potentias. Loquitur iuxta sententiam quam reicit, nempe potentiam realiter distinguere ab essentia, & rationem assignat: quia immediatum receptuum beatitudinis, nempe potentia, si esset per se, posset recipere beatitudinem, essentia eam non recipiente mediatè, aut immediatè. Hæc ratio est optima, quia si prima ratio recipiendi beatitudinem est potentia, secundum id quod ipsi competit ex se, ut distinguatur ab essentia, sequitur quod etiam separata illam reciperet. Et probatur, quia potentia ad essentiam ordo est vel in genere subiecti, ut est forma in essentia ut subiecto. Sed quod conuenit potentia in esse effectus, aut formæ sic

Scoti Oper. Tom. X.

comparata ad essentiam, est ipsi extraneum, & in diuerso genere causæ primò diuersæ conueniens, ab eo quod ipsi competit, inquantum est subiectum receptuum beatitudinis, vel inquantum etiam effectiue se habet ad beatitudinem, & separatis prioribus rationibus hæc omnino manet, quia ordo ad posterius in diuerso genere causæ, qui ordo competit potentia ex propria ratione sui, & immediatè, & formaliter: ergo manente potentia in suo esse formali, hic ordo manet: manet autem ex hypothesi, qua separabilis esset: quæ hypothesi admittenda videtur ex illo generali principio à multis admissio, quod ubi sunt duo absoluta realiter distincta in creatis, possit esse vnum ab alio separari realiter, nisi vnum sit prius essentialiter altero: hoc autem probandum esset, essentiam respectu potentia esse priorem hoc modo, magis quam sit ignis ad calorem, aut aqua ad frigus. Negato etiam hoc principio, quoad præsens parum refert, quia cum essentia non recipiat immediatè beatitudinem, sed mediante potentia, tanquam proprio, & immediato receptiuo, sequitur quod recipiat beatitudinem principalius, quam essentia. Quod si dicas ad hoc quod essentia recipiat tanquam vltimum subiectum beatitudinem eo modo, quo substantia est vltimum & principale subiectum qualitatibus, licet recipiat mediante quantitate, & hoc idem est, quia omne accidens necessariò reducitur ad substantiam, tanquam ad principale subiectum, cui competit, tanquam entis ens; sed iuxta illam sententiam impugnatam, potentia est accidens, & beatitudo etiam est accidens: ergo vltima dependentia beatitudinis, atque ad eam principalis, debet esse ad essentiam, & non ad potentiam. Fateor hanc responsum esse satis apparentem, tenendo illam sententiam, quæ ut hæc destruat completè, & cum satisfactione, deberet impugnari: sed ad alium locum pertinet hæc impugnatio.

Contra dictam solutionem aliter argumentor: ad definitionem illam accidentis saluandam non requiritur omne accidens immediatè dependere ad substantiam; quia multæ relationes non ita dependent: v.g. similitudinis, quæ eadem manet in accidente separato; quamuis alioquin relatio nequireret à suo subiecto immediato separari. Deinde, dato quod qualitas absoluta aliqua dependeat à substantia immediatè, tanquam à subiecto principali, sequitur quod immediatè etiam tribuat effectum formalem, & principalius substantia, quia effectum suum formalem tribuit principalius subiecto, ex cuius potentia educitur; educi enim & informare reciprocè se habent inter extrema subiecti & formæ: sequitur ergo quod in aliquo gradu tribuat effectum subiecto principali, in quo non tribuit subiecto minus principali: sed hoc est falsum in proposito, quia beatitudo nullum effectum tribuit essentia in vlllo gradu, in quo eundem & immediatius non tribuat potentia, neque educitur de potentia essentia, nisi quia educitur de potentia subiecti proximi, quia potentia non agit actione transeunte in aliud subiectum realiter diuersum, qualis est essentia in hac sententia: ergo essentia neque est principale subiectum, neque etiam educationis immediatæ, aut receptionis, nisi solum per denominationem: ergo beatitudo non se habet ad essentiam principalius, quod est intentum. Confirmatur, beatitudo consistit in operatione, vel quæ elicitur, vel quæ recipitur, vel

*Ordo eius ad
essentiam est
forma, ad
operationem
est subiecti,
& efficientia.*

Responso.

20
*Impugnatur.
Non omne
accidens de-
pendere à
substantia.*

*Beatitudo in
est potentia
primaria.*

Confr.

FF. 3

utrumque,

utrumque, ut volueris: sed neque essentia, ut distinguitur à potentia, elicit, aut recipit operationem per se, sed præcisè tantum per potentiam, ut principium eliciens, & recipiens: ergo nullum effectum principaliter tribuit essentia, quâ distinguitur à potentia: ergo neque beatitudo principaliter perficit essentiam. Probatur minor, quia operatio potentia per modum operationis illius, & solius, nata est esse, cuius est tendere in obiectum beatificum extrinsecè perficiens per modum obiecti, seu termini: sed essentia, ut distinguitur à potentia, nequit sic tendere, aut vniri obiecto beatifico: quia vnio illa consistit in amore, & visione, vel altera: hæc autem solis intellectui, & voluntati competunt principaliter, & non essentia, quæ neque volitiva, aut intellectiva est, nisi ut est voluntas, & intellectus: ergo, &c. Ad rationem superius factam respondebitur infra.

21 *His ergo & aliis opinionibus, &c. Omisâ priori opinione statuit conclusionem propriam. Dico, inquit, quod simpliciter est principaliter respectu A. quod, quocumque alio per possibile, vel impossibile circumscripto, eodem modo se haberet ad A. nihil autem aliud ipso circumscripto sic se haberet ad A. &c. Declaratur, & probatur: illud dicitur principale respectu alterius, quod ratione sui immediatè, & formaliter se habet ad tale, nõ autè ratione alicuius alterius adiuncti, vel cuiuscunq; quod est extra rationem formalem ipsius principalis, quod sic respicit aliud. Præterea, nihil aliud sic respicit principaliter idem, nisi ratione prioris. Hæc adæquatio principalis ad posterius in eo consistit, ut posterius nequeat esse posterius, nisi in ordine ad principale, & ratione principalis, hoc nunquam sequatur ad aliud, quod non est suum principale, vel illud includit. Exemplum est in proprietate, quæ sequitur ad differentiam, & definitionem subiecti ita adæquatè, ut ipsa saluari nequeat, nisi respectu ad essentiam subiecti, & ubicunq; essentia saluatur, necessariò etiam saluatur proprietas: in proposito autem non sumitur principale cum mutua illa reciprocatione: sed in alia adæquatione, nempe quod posterius si sit, nequeat esse, nisi in ordine ad suum principale præsuppositum, & per illud: v.g. intellectio licet posset non esse, tamen nequit esse nisi per intellectum/quidquid sit an Deus, eam possit producere) intellectus ergo respectu intellectiois ita se habet, ut principale, ut nequeat intellectio esse, nisi per intellectum, licet possit simpliciter non esse; & nihil possit intelligere mediante intellectu, nisi per intellectum, & præcisè quâ intellectuius est. Probat autem Doctor illam propositionem optimè ex alia priore, nempe ex ordine primi ad posterius essentialiter: aliud enim est esse primum essentialiter ad aliud; aliud verò esse principale: quia non omne primum est principale, licet omne à quo essentialiter, licet partialiter est effectus, sit primum respectu eius: principale enim ultra ordinem prioris, dicit excessum in gradu influxus, & dependentiæ terminatæ, quæ est posterioris ad principale, etiam ut comparatur posterius ad alias causas priores. Probatio ergo Doctoris est talis: primum ad aliquid est, quo circumscripto, nihil est tale ad illud: quolibet autem alio circumscripto, ipsum, (id est primum) eodem modo se habet ad illud: sed primum simpliciter est principaliter simpliciter: ergo, &c. Primum simpliciter intelligit se-*

cundum gradum excessus ad alias causas concurrentes respectu posterioris.

ⁱ *Nunc autem siue potentia sit perfectio, &c.* Circa distinctionem potentiarum ab essentia, videantur quæ docet in 2. dist. 16. an sit realis, formalis, aut rationis. Dicit ergo, quidquid in hoc dicitur, saluando distinctionem aliquam inter potentiam, & essentiam (ut sustineri possit comparatio principalis, & minus principalis in perficiendo utramque per beatitudinem) beatitudinem principaliter perficere potentiam, quia consistit in operatione, quæ principaliter respicit potentiam, quàm essentiam, quia potentia seipsa est operatiua, essentia verò non ita, sed per potentiam tantum, ideòque potentia, si sola esset, operaretur, non ita essentia sine potentia, neque aliter quàm per ipsam potentiam. Vide præmissa.

^k *Si isti probationi minoris infertur, &c.* Minor fuit quod potentia sola perficiatur principaliter per beatitudinem; quia hæc, ut supponit etiam sententia, quæ impugnatur, consistit in operatione, quæ soli potentia principaliter competit. Contra hoc instat per rationem superius infirmatam, quam hic etiam soluemus: nullum accidens perficit aliud accidens, sed solum substantiâ, licet vnum accidens prius, quàm aliud, iuxta illud Philosophi 4. Met. tex. 14. *Non enim accidens accideri accidit, nisi quia ambo eidè accidunt, & infra, Nihil enim hoc magis illi, quàm illud accidat huic, &c.* Si ergo potentia est accidens essentia, quomodocumque separatur ab essentia, non poterit recipere beatitudinem, aut aliam operationem per possibile, aut impossibile: essentia autem posset accipere accidens mediatum, siue posterius, licet non recipiat prius, quia ipsa est receptiua utriusque immediatè in ratione subiecti.

Respondet minorem huius esse falsam: nempe potentiam esse accidens; sed quidquid de hac dicatur, maior est falsa, quia & qualitas est receptiua accidentium, etiam separata, ut probatum in prima parte huius commentii, & docet Doctor cum communi dist. 12. huius quæst. 2. velocitas, & tarditas sunt accidentia, & passiones motus, curuum, & rectum linearum, ex Avicenna 1. Metaph. cap. 1. & vniuersim quidquid competit in secundo modo accidenti, continet ei primò ut subiecto, & definitur per ipsum ut subiectum, tanquam additum; sic figura competit quantitati, forma qualitati, & in vniuersum omnes passiones Mathematicæ competunt, & demonstrantur de quantitate, ut subiecto. Tenendo ergo passiones distingui realiter à subiecto, & in accidentibus dari passiones, sicut & de illis est scientia, sequitur passiones accidentium recipi in ipsis accidentibus ut subiectis, & illis primò conuenire, & ratione eorum aliis. Verum est aliqua accidentia immediatè competere substantiæ, ut est quantitas, & qualitates actiue, vel quæ faciunt ad substantiæ conseruationem, & productionem, quia hæc sunt propriæ substantiarum, quæ secundum naturam, & exigentiam cuiuslibet ad eam sequuntur, ut patet in qualitatibus elementorum, & mixtorum connaturalibus: aliæ quædam sunt, quæ non ita sequuntur ad substantiam, sed neutro modo se habent ad illam, vel ad alias, & hæc sunt communes, neque ita certò constat afficere subiectum aliter quàm mediante superficie, cui inhereant; aliæ sunt violentæ: hæc autem afficiunt substantiam immediatè, in quo eius appetitui repugnant, sicut & quantitati

22

23

Obiectio.

24

Responsio.

Accidens subiectari in accidente.

Quanam immediatè subiectantur in substantia.

Ordo diuersus qualitatuum.

qualitati conseruatione naturalit. In substantia spiritali non dantur tales qualitates connaturalis in essentia eius; quia neque ad conseruationem faciunt; cum ipsa sit incorruptibilis; neque ad actionem, quia non est actiua, nisi tantum respectiue ad obiectum extrinsecum; neque perfectibilis, nisi in ordine ad illud, & per operationem circa idem; Hoc autem praecise ipsi competit mediante potentia, sicut igni mediante calore calefacere. Vnde si posset competere essentiae animae operari seipsa immediate, vel igni calefacere, ita superflueret tam potentia operatiua in illa, quam in igne calor; superfluum autem natura abhorret: sicut ergo in substantiis est ordo, & exigentia diuersa quoad suas rationes specificas; ita in accidentibus respectiue ad suas causas, quas proxime respiciunt, & vnum accidens alteri accidit tanquam perfectio connaturalis eius, in quo est per modum subiecti. Dato ergo quod potentia essent accidentia animae, non sequitur beatitudinem non inesse potentiis immediate, & principaliter, & totam dependentiam beatitudinis ad potentiam non terminari, quod solum exigit, in quantum est accidens.

25
Explicatio
Philosophi.

Hinc explicatur Philosophus, quia si intelligeretur in eo rigore, quo adducitur, sequeretur nullum accidens accidere alteri, tanquam subiecto, licet vnum prius alio insit: hoc autem vanum est dicere; quia sic tolleretur omnis ratio subiecti a quantitate, & perinde superficiei accideret albedini, sicut albedo superficiei; sequeretur etiam cum omnis scientia demonstraret passiones de subiecto tantum, & omnes passiones ex hac sententia sint accidentia, quod nulla esset scientia, nisi de sola substantia, quod est falsum. Sequeretur tertio; quod omne accidens quod ex virtute causae extrinsecae primo inest subiecto, possit inesse secluso omni alio, & sic tolleretur ordo in accidentibus. Probatur haec sequela, quia dato quod nullum accidens sit subiectum alterius, nullum praesupponit aliud, neque ex parte agentis, neque subiecti. Non ex parte agentis, quia neque virtus eius, neque forma producta ex necessitate essendi supponit aliud accidens, dato quod agens natum sit producere primo illam formam accidentalem, vt calor calorem, & non albedinem, quae inesse posset subiecto per aliam causam; nulla est subordinatio ex parte subiecti, in quantum est praecise subiectum, quia immediate se habet ad omnem formam accidentalem hoc modo philosophando; & capacitas recipiendi solum ipsi competit, quia substantia est; & per se existens, qualis est independenter ab omni accidente; qui dixerit autem quod vnum accidens supponat aliud, debet saluare modum aliquem ordinis; & suppositionis eiusmodi: quia neque vt sunt a suis per se causis extrinsecis subiecto, oritur illa suppositio, ex modo agendi causarum subordinare; non ex parte subiecti, si substantia est immediatum subiectum vtriusque; non ex dependentia vnius ab alio, quia oportet huius dependentiae fundamentum aliquod assignare ex parte causalitatis, aut causarum. Et si dicatur vnum accidens, vt operatio; oriri ab alio accidente, & sic beatitudo a potentia; contra est, quia beatitudo in sententia, quam putamus veriore, potest a solo Deo produci, & dato opposito, ideo non produceretur, quia debet inesse per actionem vitalem potentiae: sed hoc dato, sequitur immanere ipsi potentiae, tanquam subiecto prin-

Inconueniens
esset accidens
non accideret
alteri acci-
denti.

cipali, & primo; & non inesse subiecto realiter distincto, qualis est essentia. Philosophus ergo intelligendus est de accidentibus disparatis, quae nullum ad se inuicem ordinem dicunt, nisi quia inhærent eidem tertio, prout etiam Doctor, & hic in 2. d. 12. q. 2. explicat.

Sensus Philo-
sophi.

¹ Ad argumenta, ad primum, &c. Primum fuit, quod nobiliori perfectioni corresponder nobilior perfectibile tanquam proprium: sed beatitudo est nobilissima, & essentia nobilior quam potentia; si differant: ergo beatitudo erit in essentia.

26

Ad argumē-
ta, ad primum.

Respondet primo Doctor iuxta superius exposita, & praemissa de perfectione actus primi, seu essentiae, ultra potentiam, cuiusque perfectionem, maiorem distinguendo quantum ad perfectionem eiusdem ordinis conceditur; alterius autem ordinis negatur: si ergo conueniat aliqua perfectio essentiae animae primo, illa erit perfectior, quam beatitudo, quae conuenit potentiae, & hoc dato, negatur minor, scilicet beatitudinem esse nobilissimam in omni ordine, sed tantum in ordine actus secundi, & non primi. Contra hoc sequeretur quod lumen gloriae, & charitas, quae sunt actus primus in potentia, essent perfectiores beatitudinem, quia spectant ad actum. Respondetur,

Responsio.

Beatitudo
est perfectis-
sima in ge-
nere actus
secundi.
Replia.

Solutio.

plures id concedere: sed negatur consequentia, quia actus est perfectior & ratione vitalitatis, & ratione finis, quem perfectius, expressius, & immediatius attingit, & vnit potentiae, & quo mediante potentia, eiusque appetitus quietatur; charitas autem, & lumen gloriae in ratione habitus ordinantur ad beatitudinem, tanquam ad finem; & licet eleuent potentias ad statum supernaturalem, haec eleuatio in nostra sententia, est conueniens ipsis, vt concurrunt, & suppleunt imperfectionem ex parte potentiae, tanquam causae in operando; itaque comparando potentiam ad actum ipsum secundum, eleuatur formaliter, vt attingat finem; & ultimam suam perfectionem; per habitus vero effectiue eleuatur. Et si dicas illos habitus esse in primo gradu supernaturalitatis quoad substantiam, concedo; non inde tamen sequitur esse in se perfectiores, quam sit beatitudo, quae & perfectionem habitus participat, & vterius obiecti, & potentiae estque supernaturalis formaliter in substantia, licet concurrat causa creata. Distinctio ergo illa Doctoris de perfectione actus, primi, & secundi, intelligenda est;

Beatitudo
perfectior
habitu habi-
tibus.

Eleuatio ef-
fectiua, &
formalis.

quando actus primus non ordinatur ad aliam perfectionem maiorem, sed praecise propter se, & in ordine ad perfectibile perfectius.

² Respondet secundum, concedendo etiam maiorem in ordine perfectionum, quae ordinantur ad perfectibile, & quarum est capax: beatitudinis autem non est capax essentia, sed sola potentia.

27

Responsio.

Vel aliter, distinguendo de perfectione, intrinseca & extrinseca; concedendo quod intrinseca perfectissima corresponder perfectissimo nobiliori, non tamen extrinseca, vel in ordine ad extrinsecum: sic se habet in proposito beatitudo & habitus, quae respiciunt extrinsecum obiectum. Et si dicas, hoc gratis dici, negatur, quia sicut nihil aliud potest respicere extrinsecum, nisi potentia, nempe obiectum, sic etiam nulla perfectio, quae est ad extrinsecum perficiens, potest vlli conuenire, nisi potentiae, quae sola est perfectibilis in ordine ad extrinsecum, & ab ipso extrinseco: sic habitus, & operatio, in qua consistit beatitudo est perfectio in ordine ad extrinsecum; ideoque soli potentiae conueniunt: nam perficiens in ordine

Sola potest
ita perfecti-
bi in ordi-
ne ad extrin-
secum.

dine ad aliud requirit capacitatem in perfectibili, qua possit coniungi suo fini, qualis capacitas non est in essentia, sed in sola potentia.

²⁸
Ad secundum.
Respondet.
ⁿ *Ad secundum, &c.* Secundum fuit, quod per se perfectibile ab aliquo, si esset separatum ab alio, posset à sua perfectione perfici; ergo si potentia posset esse separata ab essentia animæ, si esset immediatum susceptivum beatitudinis, posset eam per se recipere, &c. Respondet concedendo totum, si detur suppositio argumenti, nempe potentiam esse realiter distinctam ab essentia animæ. Vnde suppositionem excludit, negans sic distinguui, & dicit argumentum rectè vrgere contra eos, qui asserunt distinctionem.

²⁹
Ad 3.
Respondet.
^o *Ad tertium dico, &c.* Tertium fuit, quod sequeretur quod natura intellectualis non esset beatificabilis, nisi per accidens, si beatitudo in esset potentia primò, & principaliter, & non essentia, sicut calefacit calore: sed hoc est inconueniens: quia perfectio per accidens non est essentialis perfectio eius, cuius est tantum per accidens, ergo, &c. Respondet non negando minorem, si sumatur per accidens latè, nempe quatenus id quod re idem est, formaliter, vel ratione distinguitur, ut potentia ab essentia, ea ratione qua est extremum distinctionis: esset tamen inconueniens ut per medium accidens strictè sumptum, & realiter inhærens esset beata, quod inconueniens sequitur ad sententiam, quæ docet potentias esse accidentia. Sed quæres, quomodo hoc inconueniens non sequatur, dicendo potentias sola ratione distinguui? Nam perinde negatur hoc modo essentiam per se beatificari, sicut si esset potentia distincta realiter. Respondetur, essentiam in hoc considerari inadæquatè in esse rei, quia ut est distincta, sumitur tantum secundum prædicata quiditativa in primo modo dicendi per se, & non secundum totum, quod in re est; sumendo autem essentiam secundum totum, quod in re est, includit realiter utrumque, & sic per se beatificatur secundum id, quod est in re, non autem per medium accidens superadditum, & diuersum: inconueniens autem est

quod natura intellectualis secundum id, quod est in re, non esset immediatè capax suæ perfectionis nobilissimæ in actu secundo.

³⁰
Obiectio.
P. Contra istas responsiones, &c. Obiicit contra solutiones præmissas, quod minus nobilis sit ratio, secundum quam Deus est beatus, quam illa secundum quam beatificatur: beatificatur autem sub ratione essentia: ergo sub nulla ratione minus nobili beatificatur: ratio autem potentia est minus nobilis, ergo, &c. Per rationem, secundum quam beatur, intelligit illud ex parte Dei, cui conuenit beatitudo, rationem beatificantem intelligit essentiam, ut est obiectum beatitudinis.

Respondet. si ratio, secundum quam beatificatur, sumatur fundamentaliter, & formaliter quod non sit minus nobilis, quam ratio, secundum quam beatur formaliter, & fundamentaliter sumpta: quia nempe essentia diuina, ut identificat sibi potentias, secundum quas beatur Deus, est eiusdem perfectionis cum seipsa, ut sumitur per modum obiecti beatifici fundamentaliter, & formaliter; formaliter sumitur sub ratione boni, & veri infiniti; fundamentaliter, ut est infinitum esse. Hanc distinctionem adducit, ut comprehendat in solutione modum dicendi aliorum, ut Henrici loco supra citato, asserentis diuinam essentiam in ratione veri, & boni formaliter esse obiectum beatificum, & non sub ratione essentia, si etiam utraque ratio proxima, & formalis, secundum quam beatur, & beat, comparentur ad inuicem, est æqualis perfectio inter voluntatem & intellectum ex vna parte; veritatem, & bonitatem ex altera. Respondet secundò ex propria sententia, qua tenet Deum sub ratione deitatis esse obiectum beatificum. Hoc dato, responderet, rationem, per quam beatur, esse nobiliorem potentia, secundum quam beatur. Ratio huius est, quia licet omnia attributa Dei sint formaliter infinita: tamen emanat ex essentia diuina, & sua infinita radicali, tanquam ex radice. Et idè sub hoc modo essentia dicitur nobilior suis attributis, etiam infinitis. Videatur Doctor in 1. d. 8. q. 3.

Responsio.

Ratio secundum quam beatur Deus, & beatificatus est eiusdem perfectionis.

Responsio secundum.

Essentia in Deo nobilior potentia.

SCHOLIUM.

Pro explicatione primæ quæst. ponit duas conclus. Prima, dari unum supremum appetibile, & illud esse infinitum, de quo latè actum est 1. dist. 2. quæst. 1. Secunda, illud supremum volibile, esse solum illud, quod propter se est volendum naturæ rationali, quod clarè explicat.

Concl. 1. ¹ *AD primam quæstionem.* Primò de re, secundò de nomine. De re sit hæc prima conclusio: Inter omnia naturæ intellectualis appetibilia aliquod essentialiter, & simpliciter est supremum.

Dari unū volibile supremum vide 1. d. 2. q. 1.
Hoc probatur, quia si in appetibilibus est ordo essentialis, & in tali ordine non est ire in infinitum, ut probatum est lib. 1. dist. 2. quæst. 1. ergo propositum habetur. Si non est ibi ordo essentialis, iterum habetur propositum: quia quodcumque datum est essentialiter supremum, sic quod nihil est eo essentialiter superius. Sed ista hypothesis est falsa, quia ut ostensum est ibi, nullus processus in ordinatis accidentaliter potest procedere in infinitum, vel per continuam diuersitatem, nisi in virtute aliquius essentialiter superioris tota illa diuersitate.

² Et sequitur corollarium, quod istud est infinitum, quia cuicumque non repugnat infinitas, illud non est simpliciter supremum, nisi sit formaliter infinitum: appetibili, vel volibili non repugnat infinitas, cum illud vel sit perfectio simpliciter, vel concomitetur conuertibiliter aliquam perfectionem simpliciter: quia competit toti

19

Distinctio XLIX. Quæstio II. 345

roti enti, & quodcumque tale est perfectio simpliciter: perfectioni autem simpliciter non repugnat infinitas, quia tunc in aliquo, puta simpliciter infinito, esset simpliciter melius non ipsum, quam ipsum, quod est contra rationem perfectionis simpliciter. patet *Monol.* 14. & 15.

Ex isto autem corollario potest è conuerso inferri conclusio prima, quia si aliquod appetibile, vel volibile potest esse infinitum: & infinitum non potest excedi; ergo aliquod potest esse volibile simpliciter supremum: & si potest esse, ergo est, quia si non esset, & posset esse; non posset esse, nisi ab alio in essentia, & ita non esset simpliciter supremum in aliqua perfectione simpliciter.

20 f Secunda conclusio: Supremum appetibile, vel volibile est solum illud, quod cuiuslibet naturæ intellectuali simpliciter propter se est volendum. Expono quid est simpliciter propter se volendum, scilicet cui repugnat ex natura eius, quod sit propter aliud volendum. Vnde si appetitus sensitivus aliquid appetit propter se, ita ut non propter aliud, hoc est secundum *quid*, quia ex imperfectione potentiae non potest illud appetere propter aliud, non autem ex perfectione obiecti, cui repugnet appeti propter aliud. Aliud expono. Cuicumque naturæ intellectuali, esse volendum, & cuicumque voluntati ad propositum, conuertuntur: quia habere voluntatem, & esse naturam intellectualem conuertuntur.

Ad probationem ergo huius secundæ conclusionis arguo sic: Cuicumque supremum volibile est obiectum volibile, ei illud solum est simpliciter propter se volendum: sed cuicumque voluntati supremum volibile est obiectum volibile: ergo, &c. Maior probatur, quia inter volibilia aliquid est propter se volendum; quia si quodlibet propter aliud, erit processus in infinitum: nullum etiam erit supremum, quia propter aliud volendum, minus est volendum, quam aliud propter quod est volendum, *ex primo Posset.* ergo si aliquid est simpliciter supremum volendum, ex prima illud est simpliciter propter se volendum, loquendo ex parte obiectorum.

21 Et ex hoc sequitur, quod cuiuslibet sit propter se volendum, cui illud est obiectum volibile: quia vel nulli, vel omni, vel alicui sic, & alicui non: non primum, ex probato: nec tertium, quia non est maior ratio quare alicui magis, quam alij. Probatur etiam idem à posteriori: quia etsi in potestate volentis sit velle hoc vel illud, non tamen est in potestate eius quid sit volendum, & maximè quid sit summè volendum: hoc enim præcedit omnem determinationem cuiusvis voluntatis: ergo ad quodcumque comparatur, semper remanet illud propter se volendum: & hinc est quod est huic volendum, quia huic volibile. Breuiter etiam probatur istud, applicando ad voluntatem, sicut & de volendo in se: quia cuiuslibet voluntati est aliquid volendum, cum quælibet voluntas possit aliquid rectè velle, & non nisi sibi volendum: & nulla potest aliquid sibi volendum velle propter aliud, & aliud, & sic in infinitum.

u Probatur etiam illud de præcisione, scilicet quod solum illud sit respectu voluntatis, propter se volendum: quia nulli alteri repugnat, quod propter aliud appetatur, cum non sit simpliciter supremum appetibile, & minus bonum possit rectè appeti propter maius bonum: & istud potest dici finis ultimus esse talis voluntatis, quia propter illud volitum est quodcumque aliud volendum. Minor probatur, quia quæcumque voluntas respicit pro obiecto volibile sub ratione communissima, quia est potentia immaterialis, & per consequens respiciens totum ens, vel aliquid æqualis ambitus cum ente.

COMMENTARIUS.

31 **A**d primam quæstionem, &c. Hic resoluit secundam quæstionem, & primò agit de re ipsa, scilicet de obiecto beatificante, seu de fine, de natura beatificabili, & de ipsa beatitudine; secundò verò agit de nomine, & tertio resoluit quæstionem, & responder ad argumenta liminaria. Primò statuit hanc conclusionem:

1. Conclusio. *Inter omnia naturæ intellectualis appetibilia, ali- quod essentialiter, & simpliciter est supremum.* Hæc conclusio optimè probatur à Doctore, sed explicemus primum intentum eius. Suarez in 1. 2. de beatitudine disput. 4. sect. 2. num. 2. dicit Doctorem

contendere posse ratione naturali probari hominem esse capax beatitudinis, consistentis in visione Dei, quam sententiam existimat falsam, & meritò: eam tamen non tenet hic, cuius contrariam subtilissimè probavit in quæstione prima prologi; malè ergo citatur: quia possibilitatem visionis beatificæ hic non probat, tanquam ex lumine naturali demonstratam, sed scopus illius est probare beatitudinem naturæ intellectualis non consistere in aliquo nisi in coniunctione ad summum bonum perfectissimum. Et eo modo, quo possibilis est coniunctio. Vnde in fine huius articuli §. Tertia conclusio, &c. in fine: Vnde, inquit, iuxta tertiam conclusionem, patet ista, quod nulli voluntati ultimæ, & completæ bene est, nisi habito illo, quod

Suarez interpretatur Doctorem.

Reiicitur, & explicatur scopus Doctoris.

Non posse naturam beatificari, nisi in summum bonum, quod

Perfectio- ni simplici- ter conue- nire potest infinitas.

Conclus. 2. Quid est esse appetibile propter se, explicatur.

Text. 5.

Supremum volibile est finis ultimus voluntatis.

quod sibi propter se volendum: & hoc perfectè eo modo, quo possibile est haberi. Hoc intentum Doctoris, quod ipse demonstrat gradatim ratione naturali per viam finis, & appetitus beatitudinis, cum quo etiam concordat Suarez *ibidem*. Est communis sententia, quam tradit D. Thom. 1. *part. quest. 44. art. 4. quest. 63. art. 2. quest. 103. art. 2. & 3. contra Gent. cap. 7.* Sententiarij in hac *dist. de eadem veritate* egit Doctor latè in 1. *dist. 2. quest. 1.* Greg. in 2. *dist. 1. quest. 2. art. 4.* de eodem etiam agitur, 1. 2. *quest. 1. art. 5. vbi Valquez disp. 5. cap. 4.*

Sententia
communis.

32

In appetibi-
libus datur
supremum.

Ordo causa-
rum est ad
aliquid pri-
mum.

Vbi primum
efficiens ibi
ultimus fi-
nis.

Ordo causa-
rum probatur
terminari.

33

Ordo inter
causas per
accidens ter-
minatur ad
aliquam per-
se.

Ordo essen-
tialis in cau-
sis finalibus.

Probat Doctor conclusionem præmissam, quia in appetibilibus est ordo essentialis, & in tali ordine non est ire in infinitum: ergo datur aliquod supremum appetibile propter se, ita vt non propter aliud. Maiorem, & Minorem concedunt Philosophi; Philosophi enim non posuerunt processum in infinitum in causis essentialiter ordinatis, sed in accidentaliter ordinatis, vt patet ex Auicenna 6. *Met. cap. 5.* & patet ex demonstratio- nibus, quibus Philosophus probat dari primum motorem, & primam causam efficientem, à qua cæteræ dependent, & ipsa est independens. Patet etiam ratione, quia vniuersitas causarum dependentium necessariò reducitur ad aliquam causam extra ipsam, quæ est independens, & incausata: quidquid enim causatur in *esse*, necessariò supponit suam causam, si hæc est dependens, necessariò etiam supponit sui causam; ergo ad hoc vt dependentia causarum sit sufficienter terminata, necessariò deuenitur ad vltimam, in qua sit status, quia incausabilis est: quia neque à se, neque ab alio causatur; sed vbi est primum efficiens erit etiam vltimus finis: quia efficiens agit propter finem ex 2. *Phys. text. com. 49.* Præterea, si non esset status in causis essentialiter ordinatis, sequeretur dari causas infinitas in actu, quod abhorrent Philosophi. Probatur sequela, quia causæ essentialiter ordinatæ sunt alterius ordinis, & posterior in *esse* & actione, dependet à priori, & hæc ab alia, & sic in infinitum, donec detur status: ergo vt causa, v. g. vltima in ordine sit, & causet, requiritur vt superior proxima etiam sit, & causet, sine qua vltima nequit causare, neque illa perinde sine tertia, quæ est in ordine, & sic in infinitum: ergo processus in infinitum in causis essentialiter ordinatis tollit actionem contra sensum, & rationem euidentem, & hæc ipsa est ratio, per quam Philosophus colligit primam causam independentem esse, ad quam sit status.

Idem probatur ex ordinatione causarum per accidens, quia hæc series est successiua, qua vna aliam causat, & homo hominem, & ille alium: sed omne successuum continuatur in virtute alicuius permanentis, & ordinantis collectionem causarum inter se, quarum nulla est prior altera essentialiter: vt ergo vna sit prior, altera posterior, non ex natura causarum prouenit, sed ex aliqua alia extra totam seriem causarum accidentaliter ordinarum, quæ ipsam seriem ordinat, & ad quam tota series coordinatarum reducitur.

Sicut ergo datur supremum efficiens, eadem ratione in appetibilibus datur vltimus finis, ad quem reliqua reducuntur, neque est ire in infinitum; probatur, quia sicut causa inferior efficiens in virtute causæ superioris mouet, & agit, ita etiam finis inferior mouet in virtute finis superioris, in quantum est eius participatio, vel vt clarius dicam, ordinatur ad finem superiorem: quidquid enim agit causa particularis ob finem par-

ticularem, agit causa superior ob finem superiorem, quia causa superior non agit per se ob finem inferiorem se in natura, quia ille non est perficiens naturam superiorem ordine, & perfectione: ergo finis ille causæ inferioris ordinatur à superiore ad finem superiorem. Ergo in ipsa re est ordinatum, & intentum ad finem superiorem, & ipsi subordinatum. Confirmatur, quia sicut causa particularis est pars vniuersi, cuiusque perfectio quædam, sic etiam finis eius ordinatur ad finem vniuersi, & perfectionem eius: sed finis vniuersi est superior, cuius participatio est finis particularis; ergo hic in re ordinatur ad finem vniuersi; finis autem vniuersi debet esse altior, quàm sit aliqua perfectio in natura creata: quia idem est finis vniuersi, qui est causæ primæ, à quo est vniuersa creatura, & sicut omne illud, quod est ad finem, est ad ipsum tanquam ad causam, & perfectionem sui, sequitur quod finis omnium, quæ causantur in vniuerso, sit altior, & supra totum ordinem causarum, & consequenter vltimus finis omnium, & vnicus, ad quem est status: quia vt Aristoteles definit 1. *Eth. cap. 7.* *Est ille qui nunquam ob alium expetitur, ceteri autem omnes illius gratia expetuntur*, &c. hanc rationem insinuat idem 12. *Met. cap. vltimo.*

Et sequitur corollarium, &c. Ex dictis deducit finem, seu supremum appetibile, esse infinitum: probatur, quia cuiusque repugnat infinitas, illud non est supremum appetibile; sed appetibili, & volibili non repugnat infinitas: quia illud vel est perfectio simpliciter, vel illam concomitatur: perfectioni autem simpliciter non repugnat infinitas: quia aliàs in aliquo v. g. infinito ente melius esset non ipsum, quàm ipsum cui sic repugnaret, quod est contra vulgarem definitionem perfectionis simpliciter ex Anselmo *Monology* 14. & 15. Hæc ratio Doctoris patet ex præmissis, quibus probatur primam causam, & vltimum finem esse extra omnem seriem causarum, & seipsis mouere independentem ab alio priore, in cuius virtute mouerent; ex independentia autem probatur infinitas, quia omne finitum, & limitatum in perfectione, necessariò est dependens. Hinc Doctor à posteriori probat primam conclusionem, quia si aliquid volibile, & appetibile potest esse infinitum, quod nequit excedi; ergo aliquid volibile est simpliciter supremum, & si potest esse, ergo est: quia omne, quod potest esse, & non est, non potest à se esse, nisi ab alio in essentia; cuiusque virtute, quæ esset causa prior eius, & ita non esset simpliciter supremum in aliqua perfectione simpliciter. Confirmatur, quia omne ens causatum ab alio, necessariò ab eo dependet, neque per se, & à se habet *esse*, sed tantum est possibile ab alio, quod dat *esse*, & terminat eius dependentiam in *esse*. Si dependens, ergo est finitum, & limitatum, ergo tota collectio rerum vniuersi, & causarum est etiam finita, & limitata in perfectione, quia aggregatur ex partibus finitis, quæ non possunt simul sumptæ facere infinitum in perfectione: ergo necessariò supponitur aliquod non causatum, non dependens includens in se eminenter omnem perfectionem talem: ergo ex se formaliter sic continens, dicit naturam alterius rationis à contentis; consequenter infinitam in perfectione, & incausata: quia in hoc nequit esse medium; illud autem ens est supremum volibile, supremum in *esse*, alioquin deficeret in eo aliqua perfectio nata conuenire enti simpliciter,

Finis parti-
cularis ordi-
natur ad co-
mune.
Confir.

Finis prima
causa est vlti-
mus.

34
Supremum
appetibile
esse infinitum.

Perfectio
simpliciter.

Ex indepen-
dentia supre-
mi probatur
infinitas
eius.

Ratio à po-
steriori.

Confir.

Causatum
& causabile
ab alio de-
pendet.

simpliciter, quam non potest participare ab inferioribus; neque ab alio, quia ipsum est supremum, & nequit dari processus in infinitum in causis essentialiter ordinatis:

35
2. Conclusio. *Secunda conclusio. Supremum appetibile, aut volubile, est solum illud, quod cuilibet naturæ intellectuali simpliciter propter se est volendum, &c.* Hæc est secunda conclusio, quam statuit Doctor. In prima enim probauit dari aliquid vntu in rebus supremum in ratione finis, & illud esse appetibile per se in hac intendit probare quod illud sit volubile cuiusque naturæ intellectuali. Et declarat primo quid sit esse propter se simpliciter volendum, dicens esse illud, cui repugnat ex natura sua ut sit volubile propter aliud, & per se; hæc ergo est perfectio obiecti & finis supremi, quia ad nullum aliud bonum æquale, aut superius ordinari possit, cum ipsum sit supremum, sequendo ordinem debitum, & naturalem in rebus, quo imperfectius ad superius reducitur, non contra; cum ergo omnis ratio boni, & finis includitur in supremo volibili, qui est Deus, repugnat ipsi ex natura sua ut sit volubile propter aliud, quia quidquid est volubile propter aliud, necessarii participat bonitatem, & perfectionem ab alio ex natura rei, si ita sit volubile ex natura rei, sequendo ordinem, & gradum bonitatis, ut est in rebus: Deus autem à nullo inferiori participat bonitatem: ergo non est volubile ex natura sua in ordine ad aliquid inferius, ut ad finem, propter quem, vel cuius gratia esset volendum.

Alius terminus conclusionis est: *cuiusque naturæ intellectuali esse volendum, &c.* Quod conuertitur cum eo, quod est esse cuiusque voluntati volendum; quia omnis natura intellectualis est volitua, tam suprema, quam media, quam vltima; sensus ergo est quod supremum volubile, qui est Deus, sit volibilis tam à voluntate diuina, quam à omni creatura, & consequenter cadat sub obiecto voluntatis in genere.

36
Probatio secunda pars. Probat autem conclusionem Doctor: cuiusque supremum volubile est obiectum volubile, ei solum est simpliciter propter se volendum: sed cuiusque voluntati supremum volubile est obiectum volubile: ergo, &c. Maior probatur, quia inter volibilia aliquid est per se volendum; quia si quodlibet propter aliud, erit processus in infinitum: nullum autem est propter se volendum, quia propter aliud volendum minus est volendum quam aliud propter quod est volendum, ex primo Poster. text. 5. *Quidquid est propter aliud, & ipsum magis*: ergo, &c. Minor probatur, quia nulli, vel alicui, vel alicui sic; alicui non. Non primum ex dictis: non tertium, quia non est maior ratio cur alicui, quam alij: ergo cuilibet. Confirmatur hæc ratio, & probatur minor, in qua potest esse difficultas. Canus enim de locis lib. 9. c. 9. inter errores Aristotelis enumerat hunc, quod posuerit beatitudinem hominis in substantiis separatis, ut in Angelis. Pro eadem sententia D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 41. & 44. citat Auenpazem, Alexandrum, & Auerroem, & videtur consentanea, ut idem dicit 1. 2. quæst. 3. art. 7. ad 2. opinionem eorum qui dixerunt animas rationales creatas esse ab Angelis, qui etiam posuerunt obiectum motuum, & essentialem cuiuslibet Intelligentiæ esse propriam essentiam tantum fortè dicerent quamlibet etiam in seipsa beari. Probat ergo minor ex dictis datur supremus finis, & bonum in se includens reliqua perfe-

37
Probatio minor per viam efficientiam. Illud solum dat vltimum complementum voluntati quod dat esse.

ctissimo modo: ergo appetitus voluntatis potest ferri in illud. Probat consequentia, quia appetitus voluntatis sequitur naturam sui obiecti perfectiui, & extrinseci: ergo potest ferri in illud, quod perfectissime includit rationem boni sine ulla limitatione, aut imperfectione. Probat consequentia, quia limitatio boni non potest spectare ad perfectiuium voluntatis, neque eam reducere de potentia ad actum, cum sit mera negatio: ergo appetitus voluntatis, ex genere suo non limitatur ad aliquod bonum limitatum infra supremum. Præterea, eadem consequentia probatur ex obiecto voluntatis, quod est bonum vniuersale, & abstractum, quod conuertitur cum ente; ergo quodcumque bonum particulare est obiectum eius per se. Patet consequentia, quia obiectum vniuersale potentia in prædicando abstrahitur ab omnibus, circa quæ nata est operari potentia, ut sunt in esse, ut patet in reliquis: v.g. obiectum sensus est solum sensibilis, & non aliquid communius sensibili, quia licet detur aliquid in esse & abstractione communius, non tamen respectiue ad sensum, quia natum est moueri, & perfici: ergo similiter in proposito dicendum de voluntate; sed voluntas non solum operatur circa inferiora, sed etiam circa bonum supremum, ut patet ex principiis practicis legis naturalis, & prouidentia circa inferiora, ut ordinantur ad supremum, in quo sistit ratio procedens ex inferioribus ad supremum; & procedens à supremo ad inferiora, à quo principia sumuntur, ut Deum esse colendum, amandum, &c. Dictamen autem practicum ex parte intellectus est in ordine ad voluntatem, & desumitur à fine, circa quem voluntas, & cuius gratia operatur: ergo tam latè patet obiectum voluntatis, quam finis circa quem dicitur intellectus practicus; sed intellectus practicus dicitur circa supremum bonum non solum absolute ut est sibi bonum, sed respectiue ad voluntatem nostram, ut est bonum eius: ergo ut est appetibile ab ipsa: sed ut patet ex dictis, & probatis, supra non est appetibile propter aliud, sed propter se: ergo ut finis vltimus in re ipsa est volubile propter se, & non propter aliud, & consequenter voluntas circa nullum obiectum creatum, versatur tanquam circa finem vltimum in re ipsa. Patet consequentia, quia voluntas operatur circa aliquid ut finem vltimum, & quietatiuum, & vniuersale in essendo, quatenus includit omnem rationem appetibilis supremi, quem expetit: sed nihil creatum potest sic continere perfectionem supremi, quam propter se appetit voluntas; ergo nihil infra supremum potest esse finis vltimus voluntatis, quod etiam docuit Aristoteles locis supra allegatis.

Præterea, eadem minor probatur per viam efficientiam; quia voluntas creata est solum à primo ente, seu à Deo: ergo ad Deum, ut ad finem appetibilem. Probat consequentia, nihil potest communicare perfectionem vltimatam voluntati, & extrinsecam, quam habet ex coniunctione ad finem, nisi quod dare potest esse: quia idem est finis voluntatis, qui & creatis ipsam voluntatem; sed finis creatis est sua bonitas, quam in essendo communicat voluntati; ergo eadem est finis ipsius voluntatis: Probat consequentia, quia bonitas participata non terminatur completè quoad dependentiam, nisi ut reducitur vltimatè in suam mensuram, & exemplar, & principium, à quo procedit. Sed appetitus voluntatis sequitur

Quod voluntas creata possit ferri in vltimum finem.

Limitatio obiecti non spectat ad rationem boni aut motui voluntatis.

Bonum vniuersale est motui voluntatis.

Principia practica legis naturalis.

Sumuntur ab vltimo fine.

Dictamen practicum est in ordine ad voluntatem.

Voluntas in re versatur circa creatum, ut vltimum bonum.

Probatio minor per viam efficientiam. Illud solum dat vltimum complementum voluntati quod dat esse.

Supremum volubile esse volendum cuiusque voluntati.

Canus.

Error quorundam Philosophorum.

Inclinatio voluntatis creata secundum rationem.

tur inclinationem naturæ, cuius est: ergo nequit vltimè quietari, aut fatiari, nisi vt fertur in supremum bonum, cuius solius est participatio: deinde, voluntas creata est participatio diuinæ voluntatis: ergo sequitur inclinationem diuinæ voluntatis respectiue ad suum finem, seu perfectiuium extrinsecum: diuina autem voluntas fertur in supremum bonum, tanquam finem, seu obiectum perfectiuium, in quo quietatur; ergo etiam voluntas creata seruata proportionem in idem fertur, ita vt in alio non possit tanquam in vltimo fine quietari: nam sicut voluntas creata in nullo continetur secundum esse, nisi in supremo ente, ita etiam secundum inclinationem, & appetitum in nullo potest quietari, nisi in eo, in quo continetur secundum suum esse.

38

Confirmatur ex inclinatione intellectus, quæ non satiatur, nisi in primo ente, in quo includitur perfectiue omnis ratio entis, & veri; quodcumque sit horum obiectum formale intellectus; sed homo non respicit alium finem secundum intellectum, & alium secundum voluntatem; ergo idem est obiectum quietatiuum eius secundum utramque potentiam; ergo solus Deus. Vide D. Thom. 1. 2. *quest. 2. art. 7. & vltimo*. Rectè itaque deducitur ex obiecto vniuersali in prædicando, quod illud solum est finis voluntatis, & vltimum fatiatiuum, quod est vniuersale in essendo: licet in aliis hoc non sequatur, v. g. in appetitu sensibili, aut cognitiua. Ratio est, quia nullum quantumuis perfectum obiectum, & excedens alia in perfectione, continet sic vniuiue, & eminenter perfectionem obiectorum omnium, quæ per se respicit potentia sensitiua, ideoque nequit vltimè fatiare, nisi in suo gradu determinato, quia non actuat appetitum potentie respectiue ad omnia alia, ad quæ est ipsa secundum inclinationem per se potentia, & obiecti: sed in proposito, finis vltimus in essendo continet in se perfectissimo, & infinito modo, omnem rationem boni, quam per se respicit voluntas in quantum est perfectibilis in fine, & idè actuat completè omnè eius appetitum, qui in nullo alio ex ratione ià dicta satiari potest.

Non esse aliū finem hominis secundum intellectum, & alium secundum voluntatem. Finis fatiatiuus, & quietatiuus voluntatis est vniuersalis in essendo. Discrimen inter obiectum appetitus sensitiui, & rationalis.

39

Secunda ratio à posteriori. Voluntas supponit obiectum quod est per se volubile.

Declaratur.

Inclinatio voluntatis.

Sequitur ordinem motionis.

Probat eandem conclusionem Doctor à posteriori, quia etsi in potestate voluntatis sit velle hoc, vel illud bonum: tamen non est in potestate quid sit volendum, aut quid summè volendum; quia hoc præcedit omnem determinationem voluntatis: ergo ad quodcumque comparetur, semper manet illud propter se volendum, & huic volendum, quia huic volubile. Declaratur ratio, quia licet velle sit in potestate libera voluntatis, aut non velle: tamen necessatur si velit, necessitate, specificationis ad volendum bonum, ita vt non possit velle malum, sic nec nolle positiue, & per odium abominationis bonum. Deinde, nequit velle, nisi vt primò mouetur ab obiecto proposito ab intellectu, & prout mouet ipsum obiectum propositum, si proponitur vt propter se diligendum non potest voluntas, hunc modum propositionis sequendo, velle illud propter aliud; quia ordo voluntatis, & inclinatio ad operationem sequitur ordinem motionis ex parte obiecti, tanquam priorem, sicut effectus sequitur naturam; & influxum causæ. Si autem proponatur obiectum vt bonum propter aliud, idem dicendum est, quia vt in hac propositione præcisè sumptum, non est natum mouere voluntatem aliter, sed in quantum voluntas mouetur ab alio, nempe ad finem, vt velit bonum in

ordine ad finem, cuius gratia: quod verò bonum illud propter aliud velit voluntas propter se, hoc prouenit ex alio ordine propositionis obiecti, & motionis, diuerso ab eo, in quo proponitur, & mouet propter aliud. Hinc ergo patet illud quod assumitur, nempe non esse in potestate voluntatis quid sit volendum, licet in eius potestate sit velle: neque etiam, vt addit Doctor, in potestate eius est quid sit summè volendum: illud summè non determinat conatum voluntatis, sed appretiationem obiectiuiam, ita vt sensus sit quid sit volendum vt summum, & vltimus finis, quamuis etiam intelligendo particulam summè, vt est determinatio, conatus, & actus, congruum faciat sensum: quia sicut inclinatio voluntatis sequitur, secluso impedimento, ex parte propositionis, aut distractione per concupiscentiam (vt hic agit Doctor de voluntate secundum se, & propria, & vt sequitur motionem regularem obiecti secundum gradum perfectionis in obiecto) sic etiam verificatur illud summè velle non esse in potestate voluntatis respectiue ad quodlibet obiectum; quia sicut summa inclinatio, & conatus voluntatis fertur ex natura rei in finem suum vltimum, & fatiatiuum tam intensiue, quam extensiue, ita etiam quidquid non est talis finis nequit voluntas appetere summè positiue, quia in eo non inuenitur terminus completus appetitus voluntatis, ad quem applicari posset.

Non est in potestate voluntatis quid sit summè volendum.

Ad propositum: neque summè velle, siue denotet modum obiecti, siue modum operationis, est in potestate voluntatis modo dicto, quia & ex natura rei nihil mouet in re ipsa vt finis vltimus, nisi quod in re est finis: quod si in æstimatione esset finis, neque sic etiam moueret vt finis, ita vt maneret fatiata per ipsum voluntas, licet motus eius in eo cessaret negatiue: neque etiam ex parte motionis, aut propositionis intellectus aliquid mouet vt finis vltimus, nisi quod est talis in re ipsa, supposita noticia finis: quia intellectus rectificatus per primum principium practicum, qui desumitur à fine in re, nequit proponere voluntati finem vltimum, vt propter aliud diligendum: quia primum principium finitur ex terminis notum, ita non admittit deceptionem, aut errorem ex parte intellectus, qui nequit aliter concipere, aut proponere illum, nisi vt finem vltimum: sic autem propositum nequit mouere voluntatem propter aliud: ergo neque ipsum propter aliud potest voluntas velle: quia vt rectè Doctor, ordo obiecti, & motionis antecedit omnem determinationem voluntatis.

Nequit intellectus proponere finem vltimum propter aliud diligendum.

Secundò probat idem Doctor, quia cuilibet voluntati est aliquid volendum, cum quælibet posset aliquid rectè velle, illudque volendum vult sibi, tanquam perfectionem propriam, & non alteri, neque ab alia voluntate volendum, quatenus ipsa voluntas ordinatur ad proprium finem, vt appetitus perfectibilis ad suum perfectiuium; nulla enim voluntas satiatur ex eo, quod altera fatiatur, aut quiescat in fine. Ita etiam ex eo quod velit aliam voluntatem velle finem, non inde ipsa perficitur vltimè, sed quia per se fertur in finem, vt est finis proprius operantis: quamuis autem ex perfectione amoris voluntas velit etiam finem aliis, hoc accessorium est, ad illud quod est velle finem sibi, non quod illud sibi denotet affectum commodi, sed propriam operationem, &

40 Secunda probatio eiusdem.

Voluntas non satiatur nisi vt sibi vult finem.

Quid sit sibi velle finem.

& adhesionem ad finem, quamvis adhæreat affectu amicitiae, & propter finem in se, qui absolute est bonum, sed non potest velle sibi aliquid, sic volendum propter aliud, & aliud, quia sic esset processus in infinitum, quod est repugnans, & ulterius etiam nequit velle semper propter aliud & aliud, non sistendo in aliquo propter se, quod non est amabile propter aliud, sed propter se: quia sublato ordine voluntatis ad finem, tollitur etiam ordo ad alia propter finem, qui fundatur in intentione finis, quæ finis est.

41 *Deum solum esse finem ultimum propter se volendum, Aliis non repugnat ut ea velit propter aliud.*
 22 ^u Probatur etiam illud de præfatione, &c. Nempe Deum solum esse finem ultimum fruitionis, & quietationis in voluntate, ita ut non possit illud velle propter aliud, quia nulli alteri repugnat ut apperatur propter aliud: quia nullum est tale, nisi quod dicit ordinem ad aliud, præter bonum supremum: quia omne aliud à supremo bono est imperfectius supremo: imperfectius autem potest voluntas appetere propter perfectius, ad quod dicit ordinem: ergo in nullo tali est finis ultimus voluntatis. Probatur consequentia, quia in fine

ultimo voluntatis est status, ita ut illud non referat, nec referre possit amando ad aliud: sed in omni ente creato non est talis status: ergo nullo creatum est finis ultimus voluntatis. Deinde, ex obiecto idem patet, quia ens communissime sumptum est obiectum voluntatis volubile, quia est potentia immaterialis, & per consequens respicit totum, vel aliquid æqualis ambitus cum ente, ut si dicatur respicere bonum: ergo voluntas potest velle quodcumque bonum sub ente, & bono, ergo illud quod est supremum. Hæc fuit minor principalis *suprà* præmissa ad probationem conclusionis: ergo etiam in ratione ultimi finis quietantis voluntatis nihil aliud ab ultimo fine, & supremo (quod continet in se infinito modo totam latitudinem entis, & boni) statui potest, ut *suprà*, probatum est. Ex his duabus conclusionibus habetur quodd Deus sit ultimus finis in ratione volibilis, quodd etiam sit ultimus finis in ratione voliti à voluntate etiam creata, inquantum ultimam quietatur, & non aliquod aliud creatum.

Obiectum communissimum voluntatis.

SCHOLIUM.

Addit tertiam conclusionem, ostendens solidè nullam naturam rationalem completè perfici, seu beari, nisi habeat supremum appetibile, ut possibile est illud habere, quod est, illud propter se amare, & omnia alia propter ipsum.

22 ^x Tertia conclusio: Nulla natura intellectualis ultimam, & completè perficitur, nisi habendo supremum appetibile, & hoc perfectè secundum modum possibilem sibi, habendi illud. Hoc probatur ex secunda, quia natura intellectualis nata est ultimam, & maximè perfici: & in eo solo, quod est sibi propter se volendum: ergo non potest ultimam perfici, nisi in illo habito, sicut est possibile ab ea haberi. Probatur etiam conclusio tertia, quia eo non habito, manet natura volitiva imperfecta. Tertiò probatur conclusio ex medio univèrsaliori, quia in habentibus quemcumque appetitum, siue animale, siue etiam naturalem, non habetur ultimata perfectio, nisi habito eo, quod tali appetitu propter se appetitur. Vnde imperfectionem aliquam habet graue extra centrum, & appetitus sensitivus carens summo conveniente.
 23 ^y Intelligendum tamen est circa istam conclusionem, quodd in entibus est aliqua perfectio prima, aliqua secunda, vel quasi secunda. Prima est, quando nihil deficit pertinens ad primum *esse* rei, scilicet essentielle. Secunda, quando nihil deficit pertinens ad *esse* secundum: hæc etiam perfectio secunda quædam est intrinseca, nec coniungit cum perfectiuo extrinseco: quædam autem sic est intrinseca, quodd in hoc perficit, quia coniungit perfectiuo extrinseco. Nec mirum quodd aliquid perficiatur in extrinseco, quia attingendo extrinsecum, & maximè si est perfectius se, habent ulteriorem perfectionem, quam posset habere in se, & ad se. Isto enim modo ignobiliora perficiuntur in nobilioribus, non essendo illa realiter, nec habendo illa formaliter inhærentia: sed attingendo illa, & sic habendo modo sibi possibili habendi.

Duplex perfectio prima, & secunda, explicatur.

Vnde cuius appetitus est respectu ignobilioris, quam sit natura ipsa, illud non perficitur in extrinseco, nisi secundum *quid*. In nobiliori etiam licet sit aliqua perfectio appetentis ignobilioris, non tamen suprema extrinseca. Si autem in aliqua natura perficiatur in nobiliori se non suprema, necesse est dare aliquam naturam, quæ immediate perficiatur, non, nisi in supremo perfectiuo extrinseco, quia non est processus in infinitum in perfectibilibus, & perfectionibus: suprema ergo saltem perfectibilis natura, non perficitur, nisi in supremo perfectiuo extrinseco. Tota autem natura intellectualis est secundum illam rationem suprema, sicut patet ex secunda conclusione.

Non oportet secundum ordinem naturarum, esse perfectiva extrinseca completivè perficientia: sed sufficit, quodd perfectiones intrinsecæ secundæ coniungentes cum perfectiuo extrinseco, corresponsdeant gradibus perfectionum primarum. Licet autem in substantiis perfectio prima sit simpliciter nobilior quacunque perfectione se-

cunda intrinseca: tamen non est ultima perfectio, quia ipsa habita, adhuc expectatur, & appetitur ulterior perfectio.

^z Secunda etiam etsi non in se formaliter, tamen ut immediatius coniungit perfectiori, est quodammodo appetibilior perfectio perfectione prima, inquantum est immediatum ad aliquid appetibile extrinsecum, quod magis appetitur, quam esse proprium intrinsecum: specialiter tamen istud est verum de voluntate, quia quicumque alius appetitus appetit extrinsecum propter naturam, cuius est appetitus, idem non coniungit alicui simpliciter appetibili, quam sit esse naturæ cuius est. Voluntas autem amat aliquid nobilius se, & plus, quam naturam illius cuius est, & idem coniungit appetibili, & in se, & sibi, quam sit natura cuius est.

Voluntas perficitur maxima perfectione intrinseca & extrinseca, quomodo, explicatur.

^a Ista ergo conclusio, saltem de voluntate, non tantum vera est quantum ad hoc, quod dicit ultimatè perfici: sed etiam perfectione maximè appetibili perfici, & perfectione etiam maxima, loquendo de extrinseco perfectivo: & participatiuè, de intrinseco, inquantum coniungit illi extrinseco. Sicut perfectum distinguitur, ita & bonum: unde licet quodcumque ens sua entitate sit bonum bonitate prima, non tamen bonitate secunda: & de ista præcipuè videtur Boëtius tangere in libello suo de Hebdomadibus, ubi vult quod bonitas sit accidens, & quod res non in eo, quod sunt, bonæ sunt. Ista autem secundum bonitatem sic signanter exprimimus, huic rei benè est. Unde iuxta tertiam conclusionem, patet ista, quod nulli voluntati ultimatè & completè benè est, nisi habito illo, quod est sibi propter se volendum: & hoc perfectè eo modo, quo possibile est haberi.

24

COMMENTARIUS.

⁴² *3. Conclusio. Ultima perfectio creature intellectuales est ultimus finis ut ipsi possibilia.*

Probatio ex inclinatione voluntatis.

appetitus elicitus sequitur innatum.

Responsio.

Dices, voluntas si esset in statu puræ naturæ, posset quiescere in aliquo fine perfectivo sui; ille finis non esset Deus solus: sed quodlibet volibile secundum rectam rationem, ut bonum virtutis, vel quid simile: ergo voluntas non respicit Deum tanquam ultimum finem, ita ut non alium finem. Minor probatur, quia finis voluntatis in eo statu esset secundum modum cognitionis: sed cognitio non esset tam perfecta Dei, sicut aliorum volibilium: ergo neque Deus tam perfectè in ratione motui applicaretur voluntati, sicut alia momenta ex genere suo: ille autem est finis ultimus potentie, quem perfectè attingere potest: ergo, &c. Contrà, siue in

statu naturæ, siue in quocunque alio, nullus finis est ultimus, & quietatius voluntatis secundum rectam rationem, nisi ille, in quo est status quantum ad rationem volibilis, ita ut non propter aliud sit volibile, & reliqua sint volibilia propter ipsum; sed ita contingeret in statu puræ naturæ, ergo, &c. Deinde in statu illo voluntas non posset quiescere, nisi in eo, quod est finis eius, ut procedat à Deo, & conuertitur ad suum principium, unde perfectionem sortitur: Deus autem solus in eo statu esset talis finis, & nihil aliud: ergo, &c. Præterea quodlibet volibile, ut bonum virtutis, eatenus esset finis voluntatis, quatenus rectificaret eius intentionem secundum debitum ad finem, sed bonum virtutis particularis huius aut illius, intantum rectificat voluntatem, inquantum eam determinat ad medium, fugiendo extrema: sed in hoc non rectificatur ultimatè voluntas, sed tanquam in fine sub fine: ergo finis ultimus eius non esset tale bonum. Subsumptum probatur, quia hæc rectitudo oritur à lege, & regula, quatenus in virtute continet debitum virtutis, & voluntas operatur ex debito tali. Debitum autem hoc, vel oritur à lege naturali, siue sit aliquid superadditum ipsi naturæ, vel decentiæ naturalis, vel certè ab aliqua regula superiori ipsa lege, finè ultimo. cui debet conformari voluntas primariò. Si primum dicatur, sicut voluntas in seipsa nequit beari, neque homo ad seipsum ordinatur tanquam ad finem: ita etiam neque rectitudo fundata, & reducta ad decentiam naturæ potest esse eius beatitudo, sicut neque ipsa natura creata in se potest beari in ordine ad seipsam: quia sicut non est à seipsa, sed per aliud; ita ad seipsam non ordinatur, ut ad finem, sed ad aliud, quod est perfectivum eius extrinsecum. Si secundum dicatur, probatur idem, quia voluntas nequit subesse debito ex lege, nisi ut ordinatur ad voluntatem superiorem; ad voluntatem autem superiorem eatenus ordinatur, quatenus respicit finem talis voluntatis: ergo per prius ordinatur tam ad ipsam superiorem voluntatem, quam ad finem

Finis quietatius secundum rectam rationem.

Bonum virtutis non est ultimum.

Rectitudo regula tendit ad aliud volibile.

Tendit in Deum finè ultimo.

Voluntas non beatur in seipsa aut operante, ut sine ultimo.

Creatura non est ad se ut finem.

Voluntas creata ut subest debito operanti ordinatur ad finem voluntatis superiorem ex qua est debium.

finem eius, quàm ad rectitudinem virtutis, ut ad eam est debitum in voluntate. Deinde, beatitudo diuina non consistit in eius attributis, ut respiciunt creaturam, & statuunt medium in ipsa: v.g. iustitia, & misericordia; neque etiam ut respiciunt obiectum ad intrà, iuxta condecenciam naturalem voluntatis, si ista attributa sint aliud in Deo formaliter, aut ratione diuersa à sua voluntate, & amore essentiali, quo beatur ad se: ergo etiam neque in rectitudine virtutis moralis potest consistere beatitudo vltima voluntatis creatæ: quia in natura intellectuali debet seruari proportio, quantum ad beatitudinem. Rectitudo præterea virtutis moralis est medium ad beatitudinem, non ipsa beatitudo diciturque modum operandi: voluntas enim creata debet beari in aliquo fine, quod in re ipsa est vltimum eius perfectiui extrinsecum physice, & non in esse morali: rectitudo autem moralis est secundum rationem, & non in re ipsa. Accedit, quod rectitudo virtutis moralis aliquando versetur in operibus circa entia inferiora ipsa voluntate, ut temperantiæ, iustitiæ, fortitudinis, quatum aliæ ad temperandum appetitum ordinantur, & euellendas, aut refræandas passiones; aliæ ad reddendum suum alteri debitum in aliis rebus, quæ sunt extra hominem: sed in his nequit statui finis vltimus voluntatis: ergo in aliquo superiori versatur: *superiori*, inquam, in *esse* naturæ: sed neque in alio superiori, quàm in Deo solo: quia aliud superius non est, nisi natura Angelica, quæ licet perfectior sit quàm humana, non principiat humanam: neque rectificat in ratione finis circa alia volubilia, quin possit esse deformitas in ipsa: finis autem vltimus voluntatis humanæ, & cuiusque creatæ ut possessus, debet ita rectificare, ut etiam cum eo possessus nequeat stare deordinatio vlla circa alia inferiora. Accedit quod voluntas humana non solum sit rectificabilis circa naturam creatam, sed etiam ipsum Deum: hanc rectitudinem nequit dare natura Angelica: ergo nequit esse finis vltimus, & completus voluntatis humanæ, ut ordinatur ad Deum; sed hæc est inclinatio perfectissima voluntatis, tam ex lege, quàm perfectione obiecti, quod propter aliam nequit expecti: ergo voluntatis finis vltimus, & completus nequit consistere in alio extra Deum. hæc eadem ratio deduci potest quoad alia creata, in quibus fingi posset vltimus finis, & completus voluntatis humanæ, ut est gloria, diuitiæ, bonum, corporis voluptas, & huiusmodi, in quibus aliqui errauerunt, sequentes viam sensus, & non intellectus.

Beatitudo diuina non consistit primo in attributis ut rationibus beandi.

Beatitudo creata non est rectitudo moralis.

Debet beatitudo esse ad finem in re ipsa.

Rectitudo moralis extenditur ad ea quæ sunt inferiora homine.

Nequit natura Angelica ut finis rectificare voluntatem creatam. Finis vltimus creatus ut possit rectificare.

Debet rectificari circa Deum ut finem, & obiectum.

Conclusio intentata.

Reiciuntur errores philosophorum.

43. Secunda probatio præmissa conclusio.

Actus voluntatis circa alium finem à Deo posset esse vitiatus.

Ex his sequitur veritas secundæ probationis, quàm adducit Doctor, *quia*, inquit, *eo non habito, supple Deo, tanquam vltimo fine, voluntas est imperfecta*, supple in miseria, quantum ad rectitudinem virtutis: quia actus eius circa quemcumque alium finem à Deo, posset esse vitiatus; & quantum ad miseriam etiam ex priuatione vltimi finis: quia licet quantum ad dictamen præsens, quod tunc haberet ex opinione talis finis tanquam vltimi, diceretur in eo ita stare, ut alium vltiorem non prosequeretur: tamen semper esset misera, quia vero sine priuata, & iis quæ sunt ad finem inordinatè vtens, quia illa referret in finem illum vltimum præstitutum, qui non est finis ipsorum in re ipsa: cum errore autem practico nequit consistere beatitudo vera, & satiatiua voluntatis ex natura rei. Vnde altàs Augustinus

Scot. Oper. Tom. X.

ex hoc capite negabat iustitiam veram fuisse in Philosophis, quamvis quædam documenta virtutum tradiderunt, quia viam in finem verum non agnouerunt absque fide, quæ est fundamentum iustitiæ: eodem modo si error sit circa finem, & ea, quæ sunt ad finem, nequit subsistere beatitudo, etiam naturalis.

Tertio probat Doctor conclusionem ex medio vniuersaliori: In habentibus quemcumque appetitum, siue animale, siue etiam naturalem, non habetur vltimata perfectio, nisi habito quod vltimatè tali appetitu propter se appetitur: vnde imperfectionem aliquam habet graue extra centrum, & appetitus sensitiuus carens summo conueniente, &c. Fortè ex hac ratione sumpsit fundamentum Suarez loco supra citato, interpretandi, & citandi Doctorem in hac quæstione, quasi asseuerit bruta esse capacia alicuius beatitudinis secundum quid, aut imperfectæ, quod impugnat ex Philosopho 10. *Eth. c. 8. & 9.* Augustino 83. q. 11. *quæst. 5.* & Nysseno in lib. de beatitudine, negantibus beatitudinem conuenire brutis. Sed ex præfati loco non colligitur talis sententia Doctoris, neque alibi in hac quæstione occurrit mihi fundamentum, ex quo deducatur: nam superius in conclusione secunda, dicit appetitum sensitiuum, et si dicatur appetere aliquid propter se. hoc esse secundum quid ex imperfectione potentiæ, quæ nequit velle aliquid propter aliud, non autem ex perfectione obiecti, cui repugnet appeti propter aliud, ut designet bruta non agere propriè propter finem; quæ est sententia communis, quia appetitus non versatur circa finem, quæ finis est, propriè ex imperfectione sua, cum sit potentia materialis, quæ ducitur, & non ducit in obiectum. Hic autem sumit argumentum ex appetitu in genere ad perfectionem proportionatam, sine qua non est in statu quietis, & perfectionis completæ, ut ostendat in specie appetitum beatitudinis non satiari completè, nisi coniungatur obiecto beatifico, eo modo, quo possibile est coniungi. & infrà, circa finem huius quæstionis, asserit naturam incapacem beatitudinis sine ipsa ex propria ratione manere imperfectam negatiuè: naturam verò capacem sine beatitudine eise priuatiuè imperfectam; subinde acceptionem beatitudinis, quam exponit in 2. articulo sequenti, non applicat ad vllam, quæ conueniat brutis. Consecutio huius tertiæ rationis est bona, quia similitudo currit: appetitus etiam passiuus, cuiuscumque est sub priuatione actus debiti, quando caret perfectione, ad quam est ipse appetitus: ergo appetitus beatitudinis in natura capaci donec coniungatur fini eo modo, quo possibile est coniungi, & in quantum finis coniunctus beatificans actum, ad quem est talis appetitus, erit imperfectus.

Intelligendum tamen est, &c. Explicat doctrinam præmissam, distinguens perfectionem essentialem, seu actus primi, & entitatiuam rei à perfectione eius per actum secundum consequentem. Prima perfectio consistit in plena actualitate rei in esse entis: quatenus nulla ei perfectio, quæ spectat ad actum primum, deficiat. Perfectio secunda est, quando nihil deficit quoad secundam perfectionem, & consequentem ipsam entitatem. Hæc autem est duplex. Quædam intrinseca, quæ spectat ad actum secundum, & respicit actum primum in ordine ad se, & non ad extrinsecum. Alia est perfectio secunda, quæ re-

Cum errorè practico nequit consistere beatitudo.

44. Tertia ratio Doctoris. Nihil appetitus satiat nisi in possessione finis sui perfectissimi.

Reicitur Suarez.

Non dari propriam beatitudinem appetitus sensitiui.

Non mouetur propter finem proprium.

Scotus attribuit.

Consecutio eius bona.

45. Duplex perfectio rei.

Perfectio actus primi.

Perfectio actus secundæ.

Duplex. Prima quæ est ad intrinsecum.

GG

spicit

Secunda ad extrinsecum.

spicit extrinsecum perfectiū, licet ipsa sit intrinseca; & in hoc perficitur, quia coniungit extrinsecum. Talis est omnis operatio, per quam perficitur potentia, & maxime beatitudo, quæ est perfectissima: ex coniunctione autem ad perfectiū extrinsecum ipsa res perficitur illam attingendo (maximè si in seipsa est perfectior) accipit aliquam perfectionem maiorem, quam habet ad se, & in se præciso ordine ad extrinsecum, isto modo ignobiliora perficiuntur in nobilioribus, non essendo illa realiter, nec habendo eadem in se formaliter inhærentia. Hoc modo Dionysius de diuinis nom. cap. 4. dicit. *Diuinam sapientiam coniungere fines primorum principis secundorum, & summum inferioris naturæ coniungere infimum superioris.*

Dion.

46

Perficitur res per suum perfectiū, & superius.

Cur non perficitur simpliciter superius per inferius.

Potest perfici secundum quid.

Exemplum.

47

Natura intellectualis summa, & ultima perfectio in Deo consistit.

Obiectio.

Responsio.

Scopus Doctoris.

Demonstrat non consistere beatitudinem in attingenda entis creati ultimam.

Hinc Doctor etiam prosequens idem, dicit quod appetitus respectu ignobilioris quam sit appetens, non perficitur in eo, nisi secundum perfectiū, quid, quia nempe ordo ipse partium vniuersi id exigit, & perfectio, ut fiat processus ab imperfecto ad perfectum, non est contra à perfecto ad imperfectum: quia id quod est in actu, nequit perfici simpliciter ab eo, quod est in potentia: imperfecta autem natura, ut comparatur ad perfectiorem se, est in potentia, ut pote in priuatione, aut negatione eius perfectionis, quæ est in superiori, ac proinde hæc potius est in actu respectu eius, potest tamen secundum quid participare aliquam perfectionem à natura ignobiliiori, respectu cuius est appetens: licet ille appetitus non sit prior naturæ superioris, vel non sistant in ordine ad naturam inferiorem, tanquam ad vltimum terminum appetitus: v. g. intellectus noster respectu phantasiæ dicit appetitum, quemdam: sed hic appetitus, quo mouetur à phantasia ad speciem obiecti, non sinit in sola specie, sed ulterius tendit ad operationem. Præterea, intellectus noster perficitur ab obiecto materiali, & dicit ad eum appetitum, in quantum est cognoscibile; cæterum in hoc non sinit talis appetitus, sed ulterius tendit ad altiora ex materialibus cognoscenda.

Secundò, subdit Doctor, licet appetitus ignobilioris sit respectu nobilioris naturæ se in genere entis creati, non tamen perfectio summa extrinseca, quæ in natura intellectuali esse tantum potest respectu Dei finis vltimi, quæ sicut est nobilissima natura creata in genere perfectibilis, ita etiam nequit perfici, nisi à summo perfectiū extrinsecum. Si obicias, quod natura Angelica sit summa in genere perfectibilis creatæ; ergo illa sola perficitur à supremo perfectiū. Huic obiectioni tacite occurrit, dicens quod perficientia extrinseca non sunt secundum ordinem naturarum inter se, neque numerantur. Ad saluandam differentiam in naturis sufficit ut perfectiones intrinsecæ secundæ, scilicet operationes coniungentes obiecto beatifico, sint diuersæ, iuxta perfectionem diuersam naturarum. Hæc conclusio verificatur de perfectione operationum, ut in eis consistit beatitudo naturalis; duo enim hic intendit Doctor. Primum est, probare quod beatitudo naturæ intellectualis non consistat in aliquo fine creato obiectiū vltimatæ, & hoc demonstrat via naturali, ex principiis accommodatis, & præmissis. Secundum est, ostendere conclusionem fidei ex iisdem principiis. & hæc est ratio Theologica, & suppositis reuelatis, est demonstratio, quamuis non respectiue ad

Philosophos, qui sequuntur rationem naturalem, prout extenditur pro modo cognitionis huius status ad naturam, & finem eius respectiue. Vrgeret ergo aliquis contra dicta superius, quando dicitur naturam intellectualem esse supremam in genere perfectibilium, & non posse consequenter perfici, nisi in supremo perfectiū, qui est vltimus finis; vgeret, inquam, dari latitudinem in ipsa natura intellectuali, quantum ad esse, & in primo gradu post Deum esse Intelligentias, seu Angelos, & hos respicere vltimum finem proximè: naturam verò intellectualem humanam, sicut est inferioris gradus, ita etiam in quantum perfectibilis est, non debere ipsi perfectiū supremum, seu vltimum, sed aliquem inferioris gradus. Probatio huius est, quia perfectiua correspondent naturis perfectibilibus secundum perfectionem earum, & gradum, ita ut superiori correspondeat supremum perfectiū, inferiori aliud perfectiū differens, & inferioris gradus: ergo humanæ correspondet differens ab eo, quod est perfectiū extrinsecum naturæ Angelicæ: huic autem correspondet supremum.

Huic ergo rationi occurrens Doctor ex principiis naturalibus, quibus inhæret ipsa ratio, dicit quod non requiritur differentia finis, seu perfectiui extrinseci iuxta differentiam naturarum: sed sufficere ut aliter secundum perfectionem intrinsecam operationis coniungatur natura superior perfectibilis, quam natura inferior, quamuis utraq; natura immediatè coniungatur fini vltimo: ergo stat quod natura intellectualis in genere perfectibilis coniungatur fini cum differentia seruata naturæ, in quantum per finem beatificabilis est per operationem; quia vna sicut est perfectioris gradus, ita perfectiorem habet operationem, ut superior quam inferior Angelica; & quam humana, quamuis omnes attingant finem: hoc autem verificatur de beatitudine naturali, non supernaturali, & gratuita: quia hæc attenditur secundum ordinem electionis, & meritorum; & in hoc sunt æqualis Angelus, & homo, ut comparantur ad supernaturalem: quia æqualis regula, & lex utrique est statuta, & differentia tantum attenditur ex operibus, & electione, ut dixi. Verum est Doctorem in 2. dist. 1. quæst. 6. differere problematice, an intellectus Angelicus, & humanus differant specie; & eadem est ratio de voluntate: dato quod sic differant, inæqualitas beatitudinis naturalis, ut dicit hic, saluatur per differentiam operationum, ut procedunt à potentiis specie distinctis secundum perfectionem; sic autem distingui cognitionem Angelicam, & humanam pro statu viæ naturalem, omnes concedunt, etiam ut est circa finem vltimum: quamuis idem sit obiectum formale utriusque; exempli gratia, cognituiua, sensitiua respicit obiectum sub ratione propria sensibili; idem etiam respicit intellectus; utraque cognitio de eodem est obiecto formali, quamuis operatio diuersa sit, etiam quantum ad attingentiam obiecti: quia potior est cognitio intellectualis, quam sensibilis. Eodem modo de cognitione Angelica, & humana respectu finis vltimi, loquendo de naturali, Philosophandum est iuxta ea, quæ tradunt Doctores de perfectione utriusque.

Declarata doctrina probatur ex dictis; nempe humanam cognitionem attingere finem vltimum immediatè in se, tanquam finem suum extrinsecum, & perfectiū: quia cadit sub eius obiecto primo

Probatio Theologica ex reuelatis.

Obiectio format.

48
Responsio. Diuersarum naturarum idem potest esse finis obiectiui.

Differentia operationum ex diuersitate naturarum.

Beatitudo supernaturalis secundum merita, & electionem.

Diuerse potentie habet diuersam operationem. circa idem.

Exemplum.

Quod intel-
lus huma-
nus attingat
Deum in se
immediate.

Sententia
Philosophi.

Diversitas
Intelligentia-
rum.

Cum unitate
prioris fiat
pluralitas in
posteriori.

49
Inclinatio
diversa vo-
luntatis.

Voluntas ma-
gis inclina-
tur in finem
quàm in
proprium esse
actus elicito.

Obiectio.

Responsio.

Qualis est
appetitus
aliorum ad
suum finem.

primo, & naturali, vt patet ex principiis primis practicis, est eius causa & principium immediatum quantum ad intellectum, & voluntatem, &c. prout alias *suprà* deductum est; quod & ipse Philosophus agnouit locis *suprà* citatis: nam & ipsæ Intelligentiæ subordinatæ sunt quantum ad perfectionem naturalem; in qua alia est superior diuersa ab inferiori; sed Intelligentiarum beatitudo consistit in coniunctione sui per operationem ad primam, quæ est ultimus finis: ergo differentia naturarum in perfectione etiam specifica non infert differentiam finis. Deinde cum multiplicatione posterioris fiat unitas prioris; finis autem est prior in ratione causæ ad naturas perfectibiles, in quantum sunt ad finem: ergo potest idem esse plurium naturarum, licet differentium. Idem patet ex natura finis infiniti, quod potest communicare perfectionem proportionatam finitis pluribus, quatenus ad ipsum coniunguntur; neque est maior ratio cur omnia creata reducantur ultimatè ad vnum ultimum finem, quàm quod natura quælibet intellectualis in quantum in specie ipsi correspondet sua beatitudo per operationem, quæ respicit totam latitudinem entis, etiam reducatur ad finem ultimum immediatè, ^z *Secunda etiam est, & si non in se formaliter, &c.* Hic discernit inclinationem voluntatis, seu naturæ intellectualis, in quantum inclinatur ad esse proprium, & ad finem extrinsecum, in eo quod perfectio secunda consistens in operatione, licet in genere entis non sit appetibilior, quàm ipsum esse primum, à quo procedit: tamen vt coniungit fini, est appetibilior, quàm esse proprium, ratione obiecti appetibilis, vt illud attingit, quod specialiter verificatur de inclinatione voluntatis, vt distinguitur ab omni alio appetitu: quia appetitus voluntatis semper appetit vt finem aliquid se nobilius, quando procedit secundum rectum ordinem sui obiecti, quod amat magis, quàm proprium esse, vt patet ex dictis ad finitum quæstionis prioris: reliqui autem appetitus amant aliud propter esse suum conferuandum, idè quæ illud appetunt propter se, & non propter ipsum, & sic non coniungit alicui appetibili, quàm sit ipsum. Disparitas in eo est, quod appetitus voluntatis sit ad bonum, quod autem magis excedit bonitas, idè etiam magis est appetibilis secundum inclinationem voluntatis, quæ inhæret obiecto propter se, & quia bonum est. Quod si obiciatur contra hoc, quod superius dixit Doctor, quod ea, quæ coniunguntur perfectiori in hoc perficiantur, & patet ex Dionysio citato. Respondetur appetitum eorum ex tali coniunctione, vel ad tale perfectius extrinsecum, cui coniunguntur, oriri ex appetitu, quo inclinantur ad proprium esse, & operationem consequentem, qua conferuatur in specie, vel in indiuiduo; idè ultimus terminus talis inclinationis est proprium esse: lapis v.g. inclinatur ad centrum, vt ibi magis conferuetur, & sic de aliis: voluntas autem etsi appetitu commodi inclinatur ad suum esse: tamen ille non est appetitus eius primarius, vt respicit finem ex ordine recto secundum inclinationem in finem; sed appetitus vt regulatus secundum affectum iustitiæ, & amicitie, ex quo redundat affectus ille commodi: quia omne commodum idè est commodum, quia alicui conducit, illud autem cui conducit, magis inclinat, & appetitur, quàm

commodum: voluntas ergo ita inclinatur in finem vt præferat ipsum proprio esse in ratione appetibilis, & loquendo de fine ultimo, si ei adhæreat.

^a *Ista ergo conclusio, &c.* Deducit ex dictis intentum, quod voluntas non solum est perfectibilis ultimatè in fine ultimo, sed maxima perfectione intrinseca, & extrinseca, id est, operatione, in qua consistit eius beatitudo, quæ est perfectio eius, tam intrinseca in esse operationis, quàm extrinseca, qua coniungitur per ipsam ultimo fini. Perfectum enim sicut & bonum in primam, & secundam perfectionem, illa est actus primi & esse naturæ; hæc verò actus secundi, de qua intelligendus est Boëtius in libello suo de *Hebdomadibus*, vbi vult quod bonitas sit accidens, & quod res non in eo quod sunt, bonæ sunt. Ista ergo perfectio secundum bonitatem exprimitur in eo, quod est alicui bene esse: aliud enim est aliquid dici bonum bonitate entis, & ei bene esse: quia primum dicit rei entitatem, & substantiam; secundum dicit aliquid consequens, & supponens entitatem, quod eam perficiat. In substantiis intellectualibus contingit bene esse, quando coniunguntur fini suo completè, & perfectè, qui est ultimus earum: non coniunguntur substantialiter: quia id repugnat, cum finis habeat rationem obiecti mouentis: ergo per operationem coniunguntur: hoc autem in ipsis est accidens sub vtroque modo, indèque concludit Doctor, quod nulli voluntati ultimatè, & completè bene est, nisi habito illo, quod est sibi propter se volendum, id est, non propter aliud, & hoc perfectè, eo modo, quo possibile est haberi.

Ex his ultimis verbis, & ex dictis colligitur intentum Doctoris in hoc articulo esse, probare voluntatem beari in solo fine ultimo, & eo modo, quo est possibile eam coniungi ultimo fini, aut illum habere: non descendit autem ad probationem specialem, qua probatur non posse illum habere, vt est obiectum beatificum, nisi per visionem, & fruitionem in patria: quia huius probatio in specie petenda est ex reuelatis, quibus adhibitis optima est probatio Doctoris quoad conclusionem Theologicam, vt ex ea ostendatur id, quod docet fides non inuoluerè repugnantiam respectuè ad rationem naturalem, aut principia ex natura sumpta, vt in §. *sequenti* ostendetur; scopus enim præsentis quæstionis est ostendere beatitudinem consistere in actu secundo, atque in operatione circa finem ultimum; quænam sit illa operatio in *sequentibus* quæstionibus declaratur: hic tantum resoluitur eam debere esse, quæ perfectissimè coniungit ultimo fini, in quantum possibile est voluntatem creatam ei coniungi; cum autem neque in actu primo ei coniungatur per modum finis, sed causæ efficientis, neque per identitatem realem, vt voluntas, & operatio increata eidem coniungitur, neque per unionem aliquam substantialem, sequitur quod per solam operationem, quæ est actus secundus in re diuersus ab actu primo, & per quem voluntas, & intellectus creatus natus est cuicumque obiecto vniri, etiam propriæ entitati operantis. Ex quibus patet Suarem *suprà* citatum non rectè aduertisse ad processum, & discursum Doctoris.

50
Sequela di-
storum in-
tentæ.

Perfectio
actus primi
& secundi.

Scopus Do-
ctoris.

Adducit, & explicat varias descriptiones Philosophorum de beatitudine, & miseria, ostenditque omnes pertinere ad actum secundum, seu perfectionem secundam, id est, accidentalem, non ad primam, seu substantialem.

*Quere 1.
Ethic. de
significatio
beatitudi-
nis.
Varie de-
scriptiones
beatitudi-
nis secundum
Philosoph.
ac etiam
miseria.*

^b DE secundo, scilicet de nomine *beatitudinis*, hoc supponitur notum apud Philosophos, loquentes de ea, quod beatitudo est bonum sufficiens, excludens scilicet defectum, vel indigentiam: est bonum perfectum, vel completum excludens imperfectionem, seu diminutionem: est bonum ultimum excludens tendentiam, & ordinabilitatem, ad aliud completius bonum: est bonum, quo habito completè benè est habenti. Hoc modo miseria completa est indigentia firmata, est etiam carentia perfectionis secundæ, & in hoc diminutio boni secundi, & etiam exclusio illius, quod propter se amaretur, si haberetur: tandem misero completè malè est.

^c Licet autem sufficientia, perfectio, completio, & bonitas possint pertinere ad entitatem primam rei, vel secundam; possint etiam includere tam illa, quæ pertinent ad entitatem primam, vel secundam: tamen quia sufficiens est alicui sufficiens, ac propter hoc præsupponit illud, cui sufficiat: completio etiam complet illud, quod iam præcessit, quod sine eo esset quasi vacuum, seu non plenum.

Perfectum etiam excludit defectum, qui est carentia eius, quod natum est inesse. Benè esse etiam non convenit alicui, nisi iam existenti per aliquid, quasi superadditum: idèd hæc omnia magis pertinent ad perfectionem secundam, quam primam, quia etiam ultimatè, & completè non perficitur aliquid, nisi in extrinseco perfectiuo, quod natum est sic perfici. Idèd hæc magis pertinent ad perfectionem secundam, inquantum coniungit cum perfectiuo extrinseco.

Ex his posset distingui beatitudo in simpliciter, & secundum *quid*, ut illa sit simpliciter beatitudo, quæ est perfectio secunda immediatè coniungens obiecto, siue extrinseco perfectiuo nobilissimo; secundum *quid* autem, coniungens obiecto minus nobili perfectiuo; & si quidem nobiliori ipsa natura, quæ coniungitur, magis accedit ad rationem beatitudinis simpliciter: si autem minus nobili, magis recedit ab ea.

Posset etiam distingui aliter hoc nomen *beatitudo*, quia potest accipi pro coniunctione ad perfectiuum extrinsecum, vel pro fundamento proximo illius coniunctionis: si quidem à relationibus posset fieri plurimæ denominationes ordine quodam, & abstractiones ab illis denominatis.

*Ultimata
completio
& perfectio
est ad ex-
trinsecum.
Beatitudo
simpliciter
est coniu-
ctio ad ob-
iectum su-
premmum, se-
cundum quid
ad alia ob-
iecta perfe-
cta.*

COMMENTARIUS.

⁵¹
Art. 2.

*Descriptio
beatitudinis.*

August.

Boetius.

Cicero.

Nyssen.

D. Thom.

August.

*3. Descriptio
specifica.*

^b DE secundo, &c. Hic describit beatitudinem quantum ad *quid nominis* ex Philosophis; eamque diuidit, inde deducens eam ex communi sententia consistere in operatione. Prima est quod sit bonum sufficiens excludens defectum, vel indigentiam, &c. Huic affinis est illa Aug. 15. de Trin. cap. 5. *Beatus est, qui habet omnia, quæ vult, &c.* & lib. 1. de lib. arbitrio. *Beatè viuere est bonis veris, certisq; gaudere, &c.* Secunda priori affinis: quod sit bonum perfectum, & completè excludens imperfectionem, seu diminutionem, &c. Concordat Boëtius 3. de consolatione, dicens quod sit *status omnium bonorum aggregatione perfectus, &c.* Cicero lib. 3. Tuscularum, quod sit *secretis malis cumalata bonorum complexio, &c.* Nyssen in lib. de beatitud. *Beatitudo, inquit, est comprehensio quadam omnium earum rerum, quæ in homine intelliguntur, à qua nihil abest eorum, quæ pertinent ad bonorum desiderium, atque cupiditatem, &c.* D. Thom. 1. 2. quæst. 1. art. 3. & 5. quod sit perfectum, & sufficiens bonum, omne malum excludens, & omne desiderium complet. Sic etiam Augustinus lib. 11. de Ciuit. *Status perfectus, & numerus bonorum omnium absolutus, &c.* Tertia est, quod sit bonum ultimum

excludens tendentiam, & ordinabilitatem ad aliud completius bonum, &c. Quarta est, quod sit bonum quo habito completè benè est habenti, &c. Hæc vltima acceptio in vtraque descriptione est magis specifica; nam priores magis expriment statum beatitudinis quoad omnia concomitantia, quam eius specificam rationem. Hinc Philosophus 1. Eth. cap. 4. & 7. dicit beatitudinem summum bonum hominis; & *Videtur ex diuinitatibus rebus, inquit, felicitas esse, quippe cum præmium virtutis, & finis, optimum quoddam, ac diuinum beatitudo esse videatur: si ergo aliquid aliud est à Diis concessum hominibus, verisimile est à Diis felicitatē quoq; hominibus exhiberi, ac tantò magis quod ipsa omnium humanarum rerum optima est, &c.* Hinc in Scripturis nomine regni cælorum, & vitæ æternæ *Matth. 25.* describitur, & appellatione gloriæ *Luc. 23.* Per oppositum beatitudinis describit Doctor completam miseriam, quod sit indigentia firmata, & carentia beatitudinis, seu perfectionis secundæ, diminutio boni secundi, eiusque exclusio, quod per se amaretur si haberetur, tandem misero completè est malè, &c.

^c Licet autem sufficientia, &c. Præmissam communem acceptionem beatitudinis iuxta sententiam tam Philosophorum, quam Theologorum, ostendit propriè tantum verificari de perfectione

25

26

Philosoph.

*Descriptio
miseria.*

⁵²

*Descriptio
præmissa re-
spicit actum
secundum pro
quo supponit*

ne secunda, & non prima creaturæ beatificabilis: quia sufficientia, perfectio, & bonitas, licet etiam suo modo ad primam perfectionem, & entitativam spectare possint, magis propriè ad secundam spectant: quia sufficientia est alicui talis, & supponens illud, cuius respectu dicitur sufficientia, aut sufficiens, quatenus sit in actu completo: completio etiam complet illud, quod præcessit in esse completo, quia est integritas rei addita. Perfectum excludit absentiam defectus, qui aliàs natus esset inesse: bene etiam convenit rei præ-existenti per aliquid superadditum, sicut & eius contrarium.

53
Divisio beatitudinis.

Alia divisio in formalem, & fundamentalem.

Diuidit mox beatitudinem in eam, quæ simpliciter beatitudo dicitur, & est coniunctio ad finem ultimum perfectæ, & ultimata; & in beatitudinem, quæ est coniunctio ad aliquid perfectum voluntatis, licet non summè, quæ beatitudo tantum excedit aliam eiusdem ordinis, in quantum coniungit perfectiori. Hæc divisio beatitudinis est obiectiua, vel ipsius formalis, ut coniunctæ obiectiua. Alio modo diuidit beatitudinem formaliter, & fundamentaliter, ita ut formalis sit ipsa tendentia & attingentia obiecti, & quædam relatio vnitiva potentia ad obiectum

beatificum, vel fundamentaliter pro ipsa operatione. Diuiditur præterea beatitudo in formalem, & obiectiuam, non tanquam in diuersas partes subiectiuas beatitudinis, quarum quælibet seorsim esset beatitudo: sed tanquam integrantes completam rationem essentialem beatitudinis; appellatio tamen beatitudinis utrique tribuitur: nam de obiectiua dicitur Ioan. 11. *Ego sum resurrectio, & vita.* Et primæ Ioannis primo. *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.* Et cap. 5. *Hic est verus Deus, & vita æterna, &c.* August. lib. 19. de Ciuitat. cap. 26. *Vita beata hominis Deus est, &c.* Dicitur etiam beatitudo formalis vita æterna, Ioan. 17. *Hæc est vita æterna ut cognoscant Deum verum, &c.* Proprietas appellationis ex eo sumitur, quod utraque in suo genere est summum bonum, & finis, quantum simul sumpta completam rationem beatitudinis complectantur. Alia est divisio beatitudinis in naturalem, & supernaturalem, de qua Theologi inter se contouertuntur, quibusdam negantibus beatitudinis naturalis speciem, aliis asserentibus eam esse possibilem. quid autem in hoc senserit Doctor explicabitur, si occasio recurrat in sequentibus, interim videatur q. 3. prologi.

Divisio in formalem & obiectiuam.

August.

Divisio in naturalem & supernaturalem.

SCHOLIUM.

Respondet ad questionem primam huius dist. Beatitudinem consistere in operatione formaliter, si teneas eam esse rationem coniunctionis cum obiecto beante; vel fundamentaliter, si ponas eam esse relationem resultantem ex illa ratione coniungente, soluit argumenta illius quæst. per variam, & optimam doctrinam, omnia sunt clara.

27 **A**D quæstionem ergo dico quod beatitudo consistit in operatione; vel essentialiter, si beatitudo accipitur pro perfectione, quæ est ratio coniunctionis ad obiectum beatificum: vel proximè fundamentaliter, si beatitudo accipitur pro ipsa coniunctione; ita quod excepta relatione ad obiectum beatificum, ultimata perfectio intrinseca beati, & proxima obiecto beatifico, est operatio.

In quo consistat beatitudo.

Hoc probatur, quia nulla perfectio intrinseca beati est beatitudo, nisi pro quanto immediatè coniungit perfectiui extrinseco, quod est obiectum beatificum: sed excepta relatione, immediatissimum coniungens est operatio: ergo, &c. Maior patet ex primo articulo, quia non potest alicui esse completè & ultimatè benè, nisi habendo illud, quod est summè volendum: illud est quasi perfectiui extrinsecum, vel quasi extrinsecum; quasi dico, pro Deo, ubi obiectum beatificum, est idem cum ipso beato: non autem habetur perfectissimè illud summè volendum, nisi immediatè coniungatur illi: beatum esse est summè sibi benè esse, ex secundo articulo: ergo nullius beatitudo consistit in aliquo, nisi quo perfectiui, & immediatè coniungitur illi summè volendo. Minor probatur, quia nec essentia, nec potentia coniungitur illi extrinseco perfectiui, nisi per operationem, quæ talis perfectio intrinseca est: quod tamen non sistit in se, & ad se, sed per se tendit in obiectum etiam immediatè excludendo

Beatitudinem consistere in operatione.

28 **Q**uamcunque formam absolutam mediam. Ad Argumenta. Ad primum dico quod illa non est definitio beati, sed descriptio, & verior, cæteris improbat: quia est perneccellaria concomitantia beatum, non superioris, sic aliæ descriptiones improbatæ ab Augustino: non ergo potest inferri abstractum de abstracto, si concretum de concreto: quia talis consequentia non tenet, nisi quando in antecedente est prædicatio concreti de concreto per se primo modo.

Ad arg. 1. qu. prima superioris.

Potest dicialiter, quod quidquid vult, non accipitur ibi diuiniuè pro volitis formaliter: sed pro aliquo vno, in quo sunt vnitivè omnia rectè volita: ut sit sensus, beatus est, qui habet perfectè secundum modum sibi possibilem, aliquod obiectum propter se volendum: in quo habet vnitivè, & eminenter quidquid potest rectè velle: & illo intellectu concluditur propositum, quia per operationem habet hoc modo quidquid vult.

Quomodo dicitur beatus qui habet quidquid vult.

Ad auctoritatem Boëtij oportet exponere. Vel quod hoc nomen beatitudo, est

æquiuocum, vel ad perfectionem finalem, seu completiuam extensiuè, siue intensiuè acceptam. & ista est descriptio beatitudinis acceptæ secundum totalitatem extensiuam. Vel oportet dicere, si accipitur pro totalitate intensiua, quod est status perfectus aggregatione omnium bonorum in vno bono eminenter, & vniuiè continente, vel si in illo non est aggregatio propter simplicitatem, tunc tertio modo aggregatiuè debet intelligi, tanquam præcedens, vel concomitans illum statum perfectum, non autem de eius essentia.

Ad 2.

^h Ad secundum patet ex distinctione posita in secundo articulo, quod nomen *beatitudinis* potest accipi pro relatione coniunctionis, vel pro fundamento proximo illius coniunctionis. Et ad confirmationem, concedo quod quæcunque forma, siue perfectio secunda in creatura, quæ tamen est perfectio absoluta, absque contradictione, potest esse sine relatione coniunctionis ad obiectum beatificum.

29

Beatitudo essentialiter dicit respectum, & absolutum, vel secundum necessarium connotat.

Si tamen hîc ponatur talis ratio beatitudinis intrinsecæ, quod non posset esse sine coniunctione ad obiectum; sequitur quod beatitudo, vel sit relatio, vel includat absolutum, & relationem. Si enim beatum esse quiditatiuè, est sic habere obiectum beatificum, ergo beatitudo est talis habitio: talis autem habitio illius obiecti, vel includit simul absolutum, & respectum, vel essentialiter dicit respectum, & necessariò connotat absolutum: quia si essentialiter diceret absolutum, non necessariò connotaret respectum, qui est posterior absoluto.

Ad 3.

ⁱ Ad tertium dicitur inferius in quæstione de securitate.

Ad 4.

Beatitudo non est actio, sed qualitas.

^k Ad quartum, concedo quod beatitudo non consistit in actione de genere Actionis, quia illa non est simpliciter perfectio agentis, vt operatur, operatio autem non est actio talis, sed actio æquiuocè accepta, vt dictum est *lib. 1. dist. 3. quæst. vlt.* Ad confirmationem primam, patet per idem, quia mutatio illa de non beato ad beatum, non est de non agente ad agentem: sed de non operante ad operantem.

Goff. quodl. 11. q. 14. & D. Thom. præfenti dist. art. 1. quæst. 2.

^l Ad secundam confirmationem, dicit quidam quod in actu duo sunt, scilicet substantia actus, & forma, à qua habet perfectionem ipsius secundum substantiam. Principium est natura, vel potentia: sed secundum formam principium eius, est habitus. Si ergo ille sit acquisitus, totaliter nostri actus causa erimus, si autè infusus, perfectio erit à causa exteriori, quæ causat habitum: actus autè noster non ponitur beatitudo, nisi ratione suæ perfectionis, idèò nos non sumus nostræ beatitudinis causa, sed Deus.

30

De hoc 1. d. 17. q. 2. latè. Reicitur Goffred.

[~] Contra hoc, prius essentialiter non potest dependere ab aliqua causa, à qua non dependeat posterius essentialiter: actus est prior essentialiter sua forma, alioquin illa forma non præexigeret actum ad sui esse: ergo si sumus causa substantiæ, dependebit illa forma à nobis; & non nisi in aliquo genere causæ, quia nihil videtur dependere essentialiter ab eo, quod non est aliqua causa eius, loquendo de actu primo quocumque. Præterea, illa forma non est, nisi aliqua conditio ipsius actus: potentia autem, quæ elicit actum, non elicit ipsum nudum, sed cum tali, vel tali conditione, seu circumstantia: ergo est causa non tantum substantiæ actus, sed etiam illius formæ actus.

Habitus nō habet effectum à potentia.

Præterea, quod habitus sit causa distincta, à potentia, & alicuius distincti à potentia, non videtur probabile: tum quia non est nisi causa secunda respectu potentia: causa autem secunda, & prima non habent distinctos effectus sibi proprios, quia tunc respectu neutrius esset hæc prima, & illa secunda; tum quia iste effectus proprius habitui esset necessariò forma absoluta, si relatio non est per se terminus agentis, vel actionis: non est autem probabile esse actionem formatam, hoc modo, quia tunc oporteret actionem attingentem obiectum beatificum includere duo absoluta. Est

Beatus est causa actiua beatitudinis.

ergo alia responsio, quod beatus est causa actiua respectu beatitudinis suæ quantum ad illud absolutum, quod est in beatitudine: & hoc si voluntas sit causa actiua suæ volitionis beatificæ: de quo *inferius distinet. præfenti quæst. 11.*

Actus beatificus perfectior habitu suo.

^m Ad quintum, concedo quod actus ille est simpliciter perfectior habitu, etiam in ratione perfectionis finalis; quia immediatius attingens obiectum finale: & in ratione etiam perfectionis formalis, quia tanta perfectio non posset competere habitui tali in summo, quanta actui tali in summo.

31

Ad Philosophum ergo 3. *Topicor.* dico vno modo, quod intelligenda est illa consideratio cæteris paribus: vnde ipse vult in principio libri, quod non considerat in multum distantibus, id est, in habentibus multas differentias: sed in his, quæ solam illam differentiam habent, ad quæ considerat, de quibus vniuersaliter considerationes suæ tenent: & tunc minor est falsa, habitus, & actus in hoc solo distinguuntur, scilicet per permanentius, vel diuturnius, & minus diuturnum.

Est

Est & alia responsio in proposito, quod actus ille est æquè diuturnus cum habitu, & ex parte potentia, & ex parte obiecti, & ex parte naturæ huius, & illius. Ad secundam probationem patet alibi *lib. 1. dist. 17. de charitate*, quod habitus non est causa actus, nisi partialis: non est autem inconueniens causam partialem æquiuocam esse minus nobilem suo effectu, & maxime de partiali secundaria, licet causa totalis æquiuoca, vel partialis principalis sit nobilior suo effectu.

quæst. 2: Habitum efficere actum.

Causa æquiuoca partialis non est perfectior effectu.

Breuiter, sic beato est simpliciter perfectè benè: nulli est sic benè, nisi in simpliciter perfectò bono perfectè habito, ut est sibi possibile: nulli alij ab illo potest sic esse benè in illo, nisi immediatè attingendo illud; illud non potest attingere, nisi per operationem: ergo in ista attingentia immediata illius boni, seu in coniunctione immediata ad illud bonum consistit beatitudo completiue. In ipsa autem operatione tantum in proximo fundamento.

32 Prima propositio patet, quia beatitudo est perfectio rei secundæ, non prima: quia res perfectior secundum perfectionem primam, & sola illa potest esse inferior aliis: perfectio autem secunda propriè exprimitur per hoc, quod est *benè esse*: nam *benè esse* præsupponit bonitatem primam alicuius, cui benè sit. Vtrà in perfectionibus secundis est ordo, sicut & in primis: quia correspondentia istarum ad illas, & iterum in perfectionibus secundis cuiuscunque eiusdem, est ordo, ita quod aliqua est vltima, citra quam ipsum est imperfectum priuatiue, quia natum recipere vltiorem; sed vltima sui habita, si non est simpliciter vltima, remanet imperfectum negatiue, quia carens perfectione, licet non nata recipi in ipso. Ad excludendum perfectionem secundam eiusdem, additur *perfectè ad benè*: ad excludendum autem vltiorem perfectionem secundam simpliciter saltem in genere, additur *ad perfectè benè*, simpliciter, ita quod beatitudo dicit perfectionem secundam excludentem imperfectionem, & priuatiuam, & negatiuam tantum perfectionem secundam supremam, saltem in genere.

Beatitudo excludit imperfectionem, priuatiue, & negatiue.

Natura intellectualis priuatiue imperfecta est, nisi habeat supremum volatile modo sibi possibile.

Secunda propositio patet, quia illud quod potest habere illud bonum, si non habet, non est sibi perfectè benè, sed imperfectè priuatiue: si autem non potest habere: ergo non est sibi perfectè benè, sed imperfectè negatiue. Tertia probatur ex tribus conclusionibus primi articuli, quia tota natura intellectualis nata est sic habere illud bonum, & imperfecta est, nisi sic habeat: natura autem non intellectualis tantum inferior: si non est nata sic habere illud; ergo remanet imperfecta, non priuatiue, sed negatiue, hoc est ex imperfectione naturæ. Quarta propositio probatur, quia nulla perfectio secunda est in natura intellectuali, per quam immediatius attingatur bonum perfectum, quam per operationem, quæ secundum se videtur esse non sui gratia, sed gratia obiecti: perfectio autem prima non attingit, nisi mediante perfectione secunda.

COMMENTARIUS.

54
Quæstionis resolutio.

Beatitudo consistit in operatione.

Sententia D. Bonau.

Ad quæstionem ergo dico, &c. Hæc est resolutio huius quæstionis, in qua docet beatitudinem consistere in operatione, ut attingit obiectum beatificum, est contra Henticum, cuius sententia superiori quæstione resoluta, est impugnata. Est etiam ex parte contra B. Bonauenturam, qui in hac distinctione *art. 1. quæst. 1. & 4.* docet consistere in habitu deificante animam, ita tamen, ut sit coniuncta operatio, licet in habitu principaliter consistat. Conclusio tamen posita est communis Theologorum. D. Thomæ. *1. 2. q. 3. art. 2.* ubi omnes eas interpretes, & in hac *dist. quæst. 1. art. 2. quæst. 2. & quæst. 4.* Magistri in hac *dist.* ubi Richard. *art. 1. quæst. 4.* Capreol. *quæst. 1. art. 1. concl. 1.* Gabriel. supplementum *quæst. 2.* Hispalensis *quæst. 1. art. 1.* & reliqui omnes. Fuit etiam sententia veterum Philosophorum, ut colligere licet ex Arist. *10. Eth. cap. 8.* quam ipse docuit vbiq; ut loco citato, & *12. Met. cap. 7. & lib. 2. magnorum Moralium cap. 15.* Auerrois *12. Met. cap. 17.*

55
Probatio conclusionis ab authoritate.

Probatur conclusio ex Scripturis, in quibus vel affirmatur, vel insinuat consistere in ope-

ratione. Ioannis *17. hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*, &c. Hunc locum explicant plures Patres de cognitione patriæ per veram visionem. August. *de spiritu, & litera cap. 33. & 1. de Trinit. cap. 8.* Cytillus *lib. 3. aduersus Iulianum.* Bernardus *serm. 4. in festiuitate omnium Sanctorum.* Item ibi, *Pater, quos dedisti mihi volo; ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi*, &c. Quem locum de claritate diuinitatis explicat Chrysostom. *ibidem.* Theod. Mopsuestensis, Ambros. *lib. de fide cap. 3.* August. *tract. 3. in Ioannem.* Item, Ioannis *14. Si quis diligit me, manifestabo ei meipsum. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*, &c. Beatitudo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, &c. *1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem*, & *2. ad Cor. 5. Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem*, &c. Id est, claram visionem. quamuis aliqua loca ex his possint interpretari, ut infra diceretur, vel de cognitione per fidem, vel de visione, ut est causa fruitionis, in qua consistit beatitudo, nihilominus præmium promissum in Scriptura satis insinuat consistere in operatione. Eadem loca in specie percutrenda sunt infra, quando agetur in sequentibus de ratione formali beatitudinis.

Extraneus
Bened. XII.

beatitudinis. Deinde, eandem conclusionem insinuat Benedictus XII. in *definitione de beatitudine animarum*; ubi dicit in visione & fruitione Deas beati, *Nec non, inquit, ex tali fruitione, & visione eorum anima sunt beata.* Quibus verbis saltē communis sensus insinuat, quo vita beata in operatione consistere intelligatur. Patres etiam communiter vitam beatam per visionem, fruitionem, gaudium, exultationem, pacem, explicant, quæ ad actum secundum spectant.

§ 6
Probatio à
ratione.

Probat Doctor conclusionem ex dictis, quia perfectio Beati est ex coniunctione sui ad obiectum beatificum; hoc fit per solam operationem, non verò per essentiam, aut potentiam, aut aliquid aliud ad ipsas spectans; ergo consistit hic effectus in sola operatione, & consequenter in ea est beatitudo formalis, ut coniungit obiecto. Maior patet ex iis, quæ tradita sunt de acceptione beatitudinis, ut sit completa, perfecta, & vltima perfectio hominis, & creaturæ spiritualis: vltima autem perfectio consistit in actu secundo, ut coniungit beatitudini obiectivæ; ergo &c. Hæc summa probationis, quæ in superioribus longius deducta est, & reliquæ probationes à ratione huius conclusionis ad hanc reducuntur. Dices ergo beatitudinem quidem esse vltimam perfectionem hominis, non tamen in sola operatione, sed in deificatione animæ primariò consistere, per quam anima assimilatur Deo; hinc aliqui dicunt præmissam rationem probabilem tantum esse, non necessariam, nisi addatur confirmatio, qua probetur beatitudinem esse in actu vitali, quem aliqui negant à solo Deo produci posse; vel si produci possit, non ita de facto produci.

Quorundam
ratio ineffi-
cax.

Quia ergo beatitudo est vita quædam nostra, non substantialis, sed accidentalis, necessariò statuenda est in actu, ut procedit à vita. Sed hæc confirmatio perinde facit ad propositum, sicut statuere beatitudinem nostram in actu secundo: quia beatitudo non idè coniungit obiecto beatifico: quia procedit effectivè à principio vitæ, sed quia ex natura operationis, ut recipitur in potentia, coniungit tali obiecto, in quo consistit beatitudo obiectivæ: si autem non procederet etiam à vita effectivè, non destrueretur ordo idem ad obiectum, ut si à solo Deo produceretur: ergo quod sit actus vitalis illo modo, nihil facit ad naturam beatitudinis, aut effectus eius formalis, qui competit ei, quæ talis forma est; quia sub illa ratione præcisè effectus, id est, ut efficitur, non habet rationem formæ constituentis: sed à ratione sua formali, à quacumque causa producatur: ergo illa ratio assignata est ipsi extranea inquantum constituit beatum attingendo obiectum beatificum, nisi ipsa sit vltima forma, inquantum præcisè attingit obiectum; nam procedere à potentia vitali est ipsi commune, & omni alteri actui vitali: ergo non ex hoc desumenda est eius differentia ab omni alia operatione; sed per ordinem ad obiectum: quæ ratio videtur mihi clara, & probans. Henricus autem, & D. Bonaventura dicerent dari aliam attingentiam Deitatis perfectionem, quam sit operationis ad obiectum, vel obiecti per operationem, in qua primariò statuunt beatitudinem ipsam, tanquam in perfectiori, idèque admitterent beatitudinem esse vltimam perfectionem hominis, & completam, licet in deificatione ponatur primariò, quæ est perfectissima Dei communicatio respectu naturæ intellectualis, ut ipsi dicunt, & in qua consistit beatitudo: oportet er-

go primò probare eam consistere in actu vitali, non ex vitalitate actus, ut iam probatum est: ergo tantum quatenus probatur beatitudinem non consistere in actu primo, sed in actu secundo, & vltimo secundum finem, & perfectionem.

Non consistere autem beatitudinem in actu primo *suprà* probatum est per decursum quæstionis, & in resolutione secundæ quæstionis in ordine; quia neque in illapsu, neque in vñione aliqua substantiali, qua Deitas esset forma naturæ creatæ; neque in aliqua similitudine naturali, per quam assimilaretur Deo in *esse*, quæ Deus est: quia forma nulla accidentaliter hunc effectum tribuere potest, saltem perfectius, quam gratia sanctificans illum tribuit: & pro vñica ratione sufficit, nulla autoritate, aut ratione adstrui posse; ac proinde opinionem oppositam esse inopinabilem; quia nullum pro se adducit fundamentum: restat ergo ut in operatione constituatur beatitudo, quæ nihil est perfectius spectans ad actum secundum.

Si dicatur cum Henrico quod prior est actus secundus ordine generationis: tamen non in eo sistit beatitudo, sed in deificatione consequente. Contrà, vel Deus deificat naturam mediante actu secundo, ut per ipsum attingitur per modum obiecti, & finis, & ut hæc ex natura rei requiratur tanquam dispositio prævia, vel certè ex divina tantum ordinatione. Non primum, quia vel illam deificationem præstaret per modum obiecti, & finis, ut obiectum est, vel per modum causæ efficientis, supposita motione per modum obiecti. Si primum, habetur intentum, quia Deus per modum obiecti nequit attingere essentiam, ut distinguitur à potentia, sicut per se notum est; quia si obiectum sic posset attingi ab essentia immediatè, frustra poneretur potentia tanquam ab essentia diversa, ut attingat obiectum, cum essentia hoc per se conveniret. Si dicas obiectum alio modo attingi per essentiam; alio verò per potentiam. Contrà, ergo immediatè Deus per modum obiecti posset movere essentiam, & non mediante operatione potentia. Probat consequentia, quia nequit sub alia ratione formali obiecti, nisi sub ratione propria Deitatis, in quantum est finis beatificus: sub eadem etiam attingit potentiam: ergo etiam immediatè potest attingere essentiam, si vera est responsio. Probat consequentia: quia essentia immediatè subiicitur Deo, quantum ad omne illud, cuius primò & per se est capax, quantum est ex parte subiecti, quia in hoc non dependet ab aliquo posteriori, neque consequenter à potentia: quia neque est subiectum quo, neque quod respectu eius. Ex alia parte, nulla est subordinatio necessaria ex parte obiecti mouentis, maximè sub eadem ratione formali tam essentiam non impeditam ad actum, quam potentiam: ergo non prius moueret potentiam, quam essentiam: imò ordine connaturali prius deberet movere essentiam, vel certè æquè primò, ex intentione dandi vltimam perfectionem, secluso impedimento ex parte passi, & subordinatione in agendo ex parte agentis, quæ in proposito nequeunt intervenire. Quod si diceretur etiam agere sub diversa ratione formali, idem sequitur, quia ex parte Dei agentis liberè nullus est ordo, quin omnem effectum agat, sine omni eo, à quo non dependet effectus; in proposito non inuenitur talis dependentia: ergo &c.

Si dicas illam beatitudinem in potentia esse dispositionem ad deificationem essentia: quia

§ 7
Non consistit
in actu primo.

§ 8
Responsio.
Impugnatio.

Essentia imm-
mediatè ne-
quit attingi
obiectivè.

Responsio.
Impugnatio.

Subiectum
capax non
impeditum
subiicitur
Deo imm-
diatè.

§ 9
Responsio.
amor

Beatitudo nõ
quæ efficitur
à potentia,
coniungit
obiecto bea-
tifico.

*Impugnatio.
Beatitudo
potentie non
est dispositio
ad beatitudi-
nem essentia.*

*Quomodo
amor trans-
formet.*

Inconueniens.

*60
Responsio.
Impugnatur.*

*Alteru mem-
brum disun-
cti principa-
lia.
Deificatio ef-
fectiua reiui-
uitur.*

*61
Sententia
D. Bonam.
Impugnatur.*

*Deificatio
per habitum
remititur.*

*Vnio per ha-
bitum.*

*Actus perfe-
ctior est vnio.*

amor est transformatiuus. Contrà, hoc *suprà* impugnatum est. Præterea, amor non est transformatiuus essentia in obiectum, aliter, quàm ipse transit in obiectum, & transformat subiectum proximum in obiectum; quia eatenus præcisè transformat, quatenus vnit obiecto per modum obiecti, & non causando alium effectum diuersum, & perfectiorem se in essentia: hoc enim nequit, sicut neque vlla causa: nequit etiam vnire perfectiùs obiectum beatificum essentia, quàm vnire potentia: omnem enim effectum, quem habet in ratione formæ, tribuit subiecto suo immediato; quod tamen aliter nequit deificare, quàm amando, & adhærendo, vel coniungendo obiectum. Deinde sequeretur quoddam amor ipse immediatè, & sua virtute deificaret, & non Deus aliter, quàm per modum obiecti: sicut ergo per modum obiecti primò, & principalius comparatur ad potentiam, quàm ad essentiam; ita etiam principalius deificaret potentiam.

Quòd si dicatur hanc subordinationem esse ex mera Dei voluntate, petitur ratio ex aliqua Dei prouidentia reuelata, aut cognita ex natura rei; nequit alterutro modo horum assignari: quia quando est creatura in termino, habens debitum ex meritis respectu beatitudinis, videtur collatio præmij ex natura rei secundum modum iustitiæ, sequi ordinem debiti: sed debitum priùs respicit beatitudinem principalem; quàm accessorium: ergo illa priùs debet conferri.

Si alterum membrum disuncti principalis asseratur, nempe Deum deificare animam solum efficienter; hoc etiam impugnatur, *suprà* in hac, & altera quæstione: quia sic neque deificatio consistet in communicatione immediata Deitatis per modum formæ, & sub ratione propriæ: sed in aliquo creato, per quod illaberetur essentia virtute, & non formaliter; per potentiam autem perfectiùs attingeretur, per modum scilicet obiecti formalis in re ipsa, & sic beatitudo principalius conuenit potentia, vt attingitur Deus; & quia Deus sub ratione finis est beatificans, & non sub ratione efficientis, potissimum vt sumitur vt finis specialis creaturæ intellectus. Circa hæc videantur plura, quæ præmissa sunt in quæstione secunda.

Hæc eadem ratio est contra sententiam D. Bonaventuræ: quia & habitus vulgariter ponuntur in potentiis, & habitus ille deificans, detur etiam in essentia, quæritur quomodo, aut qua ratione deificat? an sub ratione formæ, an sub ratione habitus? Si primum; sequuntur eadem, quæ explicata sunt contra Henricum. Si secundum dicatur: ergo habitus instantum beatificat sub ratione habitus, in quantum inelinat, aut tendit in obiectum: sed neque sic potest deificare essentiam: quia hæc nequit tendere in obiectum, neque consequenter habitus natus est inclinare essentiam in obiectum, aut ipsum vnire essentia, quæ habitus est. Deinde, perfectiùs vnire actus obiectum, quàm habitus, & habitus dantur in ordine ad actus: ergo habitus in ratione habitus, & vt tendit in obiectum, nequit esse beatitudo: quia sic non attingit obiectum nisi remotè, & mediante actu. Distinguenda enim est in habitu ratio formæ, & ratio habitus: quia ratio formæ præcindit ab ordine ad aliud, præter quàm ad subiectum; habitus autem respicit aliud vt obiectum, & actum. Sic etiam plures admittunt aliquos habitus virtutum in patria, non in ratione habitus,

sed formæ, & perfectionis absolutæ. Vltimò tandem probatur conclusio à sufficienti partium enumeratione: quia omnes proprietates, & perfectiones, quæ vel Scriptura exprimit, vel ratio suadet conuenire beatitudini, rectè quadant in operationem, & ea quæ consequuntur, vt est delectatio, & eiusmodi: ergo nihil vltra est statendum, quod sit beatitudo. Deinde, beatitudo inchoata viæ in operatione consistit, & non in aliqua deificatione, quæ dicatur beatitudo: ergo etiam in patria idem dicendum est.

e Ad argumenta. Ad primum, &c. Hoc fuit ex autoritate Augustini 13. de Trinit. cap. 5. vbi reprobatis aliis definitionibus Philosophorum, dicit beatum esse non posse nisi eum, qui habet omnia, quæ vult, & nihil mali vult, &c. Ergo beatitudo consistit in habendo omnia bene volita; sed non solam operationem quis bene vult: ergo non in ea sola consistit beatitudo. Confirmatur ex definitione Boëtij de consolatione profa secunda: Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, &c. Ergo non in sola operatione consistit, &c.

Respondet Doctor, quòd illa descriptio est per concomitantia beatitudinem, non autem definitio, licet ipsa sit verior quàm sint aliæ descriptiones reprobatae ab Augustino, in quibus non solum comprehenditur possessio bonorum, sed etiam tolerantia malorum, quæ nobis nolentibus accidunt: quia mala nequeunt ad beatitudinem spectare, quæ in nostra potestate non sunt, & nobis nolentibus accidunt: & negatur consequentia: quia abstractum, inquit, de abstracto non sequitur, quamuis concretum de concreto: Non valet ergo ista consequentia, beatum habere omnia volita bene: ergo beatitudo formalis est omnia volita bene: beatitudo enim formalis est possessio omnium eorum, quæ bene vult, quæ possessio ex parte beati non consistit in ipsis volitis abstractim sumptis, sed vt habentur, & possidentur: hæc possessio eorum fit per ipsam beatitudinem, quæ consistit in operatione: illa autem regula logicalis, quam adducit Doctor, nempe abstracti de abstracto non fieri prædicationem, nisi concreta dicantur in primo modo dicendi per se, &c. Tractatur in 1. d. 5. quæst. 1. quem ibidem consule sicut & Formalitas, qui in hoc frequentes sunt. Intellegitur præmissa regula in concretis accidentalibus, vt album est coloratum, sequitur; ergo albedo est color.

f Potest dici aliter, &c. Respondet secundò illam descriptionem Augustini ad beatitudinem strictè sumptam, & in seipsa, non verò in concomitantibus referendam; vt si accipiat illud quidquid vult non diuini pro omnibus volitis, sed æquiualeuter, & cumulatiuè pro aliquo obiecto vno, in quo sunt vnitivè omnia rectè volita, vt sit sensus: Beatus est, qui habet perfectè secundum modum possibile sibi aliquod obiectum propter se volendum, in quo habet vnitivè, & eminenter quidquid potest rectè velle; & hoc modo intellecta descriptione sequitur in operatione consistere possessionem talis boni. Breuiùs dici potest, sumendo descriptionem in ordine ad finem vniuersalem, & particularem, in consequentia illa esse fallaciam equiuocationis à beatitudine obiectiua ad beatitudinem formalem, quia possessio obiecti, seu finis beatifici vniuersim consistit in operatione, licet non ipse finis, qui est obiectum, & terminus operationis, non sequitur proinde,

Vltima probatio.

*Quæ spectant
ad beatitudinem,
conueniunt actui.*

*62
Ad arg. Ad
primum.*

Confr.

*Responsio.
Definitio
beatitudinis
explicatur.*

*Beatitudo
est possessio
boni.*

*63
2. Responsio.*

*Accommodatur
descriptio ad
beatitudinem
per se sumptam.*

3. Responsio.

proinde, beatitudo obiectiua consistit in rectè voluto : ergo formalis beatitudo non consistit in operatione.

*Explicatur
Boetius.*

Ad auctoritatem Boetii. Vel intelligitur sumere beatitudinē æquiuocè modo dicto intensiue, & extensiue etiam cōprehendendo omnia, quæ ad illum statum concomitanter antecedenter, & consequenter, atque etiam essentialiter spectant, Vel potest intelligi, sicut August. pro totalitate intensiōis, & eminentiæ, ratione obiecti essentialis. Vel tertio pro præcedentibus, & concomitantibus, in quibus non consistit ipsa essentialis beatitudo.

64

Ad secundum.

Confirm.

Responsio.

Ad beatitudinem requiri relationem cum operatione absolutam.

*Opinio qua
Doctōri ascribitur.*

Ad secundum patet, &c. Secundum est, quod beatitudo consistit in coniunctione ad obiectum beatificum : illa coniunctio est relatio, operatio verò aliquid absolutum : ergo beatitudo in relatione consistit. Confirmatur, quia operatio, & omne absolutum potest consistere sine relatione posteriori : ergo operatio potest manere sine relatione : sed sine ea non est beatitudo, aliàs esset beatitudo, sine eo quod attingeret obiectum beatificum : ergo beatitudo non consistit in operatione. Respondet ex distinctione posita in secundo articulo supra in vltima diuisione beatitudinis, vel quæ sumitur formaliter pro ipsa relatione coniunctionis, vel ut connotat operationem, quæ est fundamentum talis relationis : & ad confirmationem concedit quod operatio quoad absolutum potest manere sine relatione : tamen si ratio beatitudinis consistit in attingentia actuali obiecti beatifici, & non aliter, sequitur quod beatitudo vel includit absolutum, & respectum, vel dicit formaliter respectum connotando absolutum : quia si diceret absolutum, quæ tale, non necessariò includeret respectum.

Ex hac responsione aliqui attribuunt Doctōri illam sententiam, pro qua citatur Aureolus apud Capreolum in hac dist. quæst. 1. art. 2. contra primam, quasi asseruerit beatitudinem consistere formaliter in relatione, & non in operatione, quæ forma absoluta est : quam sententiam quibusdam etiam nostræ scholæ placuisse vidi, non quod relatio possit esse siue suo fundamento, ut operatione, sed quia beatitudo dicit formaliter coniunctionem cum obiecto beatifico, & hæc vnio seu coniunctio magis importat de formali relatione, quam absolutum, sicut omnis vnio, idè affirmatur primariò, & formaliter consistere in relatione ; connotando tamen absolutum, omnes admittunt in proposito præter absolutum aliquem respectum. Differentia est quod aliqui respectum constituunt eundem realiter operationi, cuius oppositum hæc docet Doctōr.

65

Beatitudo in recto consistit in operatione.

Hanc difficultatem tangit Doctōr in quodl. q. 13. conclusionē primā, ubi probat operationem consistere in absoluto, non in relatione, & ar. 2. §. *Illa autem distinctio duarum relationum*, &c. dicit operationem fundare duas relationes : alteram mensurabilis ad mensuram, quæ est prædicamentalis in tertio modo. Alteram attingentiæ, seu vnionis ad obiectum, quæ est relatio extrinseca adueniens ; & §. *Nunc tertio*, resoluit beatitudinem primariò consistere in operatione, quamuis necessariò requirat relationem, ut attingat obiectum, quæ relatio est concomitans, & conditio requisita ad illum effectum : nam sicut perfectio vltimata potentiæ nequit statui in relatione, sed in ipsa

qualitate, idem dici potest à fortiori de perfectissima eius operatione, quæ est beatitudo ; habet autem operatio duplicem effectum subordinatum ; vnum formalem in esse formæ absolutæ, & ad suum effectum requirit relationem inhærentiæ ad subiectum tanquam conditionem ; licet effectus formalis sequens non sit per ipsam relationem, sed per formam : v. g. albedo constituit album formaliter ; quæ denominatio est absoluta, inhærentia verò inhærentem, quæ est denominatio relatiua, ita absolutum operationis constituit supposita inhærentia, ut conditio, potentiam in genere qualitatis talis, qui effectus est inominatus, quia appellatio sumitur in operatione respectiue ad obiectum, quod vnit potentia ; & hic est secundus effectus operationis, nam ipsa est, quæ exprimit obiectum, si est cognitiua, si appetitiua, trahit potentiam in obiectum ut ei adhæreat, ad quem effectum requirit etiam relationem illam attingentiæ, tanquam conditionem per se necessariam : quia absolutum in quantum absolutum non respicit aliud nisi per relationem, & operatio non magis nata est vnire obiectum potentiæ extrinsecè, quam seipsam intrinsecè, sicut ergo ad hoc requiritur inhærentia ; ita ad illud attingentia tanquam conditio : operatio enim quantum ad absolutum, est quæ vnit obiectum potentiæ, aut hanc obiecto, ut visio, & amor : quia si potentia, & obiectum nata essent vniri per solam relationem tanquam totam causam formalem, non videretur necessitas statuendi aliquid ab hac diuersum, & absolutum in potentia, nisi tantum ut fundetur relatio : sed hoc est inconueniens : quia potentia, & obiectum prius dicunt ordinem ad inuicem, & immediatum, quam mediatum per operationem : ergo relatio attingentiæ magis esset nata fundari in ipsa potentia immediatè, quam in operatione, & sic superflueret operatio : dicendum ergo beatitudinem primariò, & essentialiter esse operationem ipsam, dicere autem concomitanter relationem attingentiæ, quæ relatio non exprimit obiectum potentiæ, sed est conditio sine qua non exprimeretur per operationem, ita ut vnio ipsius obiecti ad potentiam, seu huius ad obiectum fiat per ipsam operationem, non per relationem, sicut & intellus videre, aut amare sunt modi operationis, non relationis. Hanc relationē distingui realiter ab operatione dicit, quando hæc est de obiecto præsentè, & existèrè ; hinc vltèrius infert eā posse separari ab operatione : v. g. si poneretur, ut aliqui posse existimant, (licet contrarium sit verius) in subiecto non capaci tendentiæ in obiectum, ut si poneretur in lapide, cui daret effectum formalem qualitatis, non verò operationis, ut denotat tendentiam in obiectum. Deinde, non videtur repugnantia quin Deus possit conseruare operationē intuitiua, destructo, obiecto ; quo casu non constitueret potentiam tendentem in obiectum, quamuis ei daret effectum qualitatis : quia tunc obiectum secundum conditionem per se requisitam desineret, & consequenter etiam desineret attingentia obiecti. Quod si Deus in visione beatifica nunc hanc, nunc illam creaturam ostendere potest mediante ipsa visione, tunc attingentia mutatur manente visione, & non vidente beato, quod aliàs vidit : videatur Doctōr loco citato, ubi fusiùs hanc attingentiam explicat : hic autem responsione ad quartum tenet beatitudinem consistere primariò, loquendo de formali, & intrinseca,

Duplex effectus operationis.

Acquiritur relatio actiua in operatione.

Vnitas potest, & obiectum per operationem.

Relatio attingentia aliquando realiter distinguitur ab obiecto. Est separabilis.

Ad tertium. i intrinseca, in ipsa operatione, non in alio. *Ad tertium.* Quod tangit permanentiam beatitudinis, responderet *infra quæst.* 6. ubi agit de securitate beatitudinis, & permanentia, licet consistat in operatione.

66 *Ad quartum.* k *Ad quartum concedo,* &c. Quartum fuit, quod nihil fiat perfectius ex eo, quod aliquid producat: quia per effectum suum non perficitur, siue uniuocè agat, siue æquiuocè: sed beatitudo est vltima perfectio, operans autem est causa suæ operationis effectiua: ergo beatitudo non erit operatio. Respondet, quod operatio non sit actio de genere Actionis, sed actio æquiuocè accepta: hoc est dicere, actio immanens, per quam perficitur agens, non qua agit, sed qua recipit formam. *Responsio.* Ad confirmationem primam ibi adductam. Respondet mutationem in proposito, quæ sit per beatitudinem, & operationem, esse de non operante ad operantem.

Ad confirm. secundam. l *Ad secundam confirmationem,* &c. Hæc fuit, quod beatus non sit causa effectiua suæ beatitudinis, aliàs seipsum bearet: est autem causa effectiua suæ operationis: ergo hæc non est eius beatitudo. Ad hanc confirmationem aliqui respondent distinguendo in operatione substantiam, & formam. Dicunt ergo potentiam causare beatitudinem secundum substantiam; sed quoad formam causatur ab habitu infuso. Beatitudo autem nostra consistit in perfectione operationis, & non in substantia, ideoque non est à nobis, sed à causante habitum, per quem fit. Si esset habitus acquisitus, esset à nobis operatio quoad substantiam, & formam. Hanc solutionem impugnat Doctor: quia prius essentialiter non potest dependere ab aliqua causa, à qua non dependet posterius essentialiter: quia ad quodcumque dependet prius, dependet etiam posterius: si est ordo per se necessarius & essentialis inter utrumque; posterius enim supponit prius in esse, & consequenter causas eius essendi: sed substantia actus est prior essentialiter formæ: ergo hæc est à causa, quæ est substantiæ actus; illa autem est potentia in genere efficientis actum: ergo sic etiam concurrat ad formam.

Responsio quorundam. m *Duplex ratio operationis.* n *Impugnatur. Responsio.* o *Substantia & forma actus ab eodem sunt.* p

Idem probatur. q *Confirm.* r *Actus ut est à potentia est alicuius obiecti.* s

Præterea, illa forma non est nisi quædam actus conditio: potentia autem non elicit nudum actum secundum substantiam sine tali conditione: ergo non solùm substantiam actus, sed & conditionem elicit. Confirmatur; quia illa conditio, seu forma actus est attingentia talis obiecti beatifici; sed hæc necessario est à potentia: quia nequit esse à potentia actus, quin sit alicuius, ut obiecti, quia potentia non est nata elicere actum, nisi circa aliquod obiectum, ut per se notum est.

Præterea, habitum esse in actu secundo causam alicuius distincti, ab eo, quod est à potentia, nequit dici, quia causa prima in suo ordine, & secunda in proprio ordine comparantur ad eundem effectum, non ad diuersos, quia sic tolleret ordo inter primam, & secundam causam respectu eiusdem effectus, cum quælibet esset prima, si habebant separatos; sed potentia est causa prima respectu beatitudinis, habitus verò causa secunda, vel è contrà ut vuleris: ergo ut comparantur ad eundem effectum, & non diuersos.

Ordo causarum ad eundem effectum. t *Responsio ad confirmationem.* u

Respondit ergo ad confirmationem est, quod beatus seipsum beat partialiter, eliciendo operationem: non tamen per modum finis, & obiecti, & utraque illa causa concurrat ad eundem effectum.

Scoti Oper. Tom. X.

etum indiuisibiliter, & secundum omnes suos gradus simpliciter sumpta, illa propositio, *homo seipsum beat, est falsa,* quia facit sensum quasi ex viribus naturæ se bearet.

m *Ad quintum,* &c. Quintum fuit, quod habitus sit simpliciter perfectior, & nobilior actu; sed beatitudo est perfectio nobilissima: ergo magis consistit in habitu, quàm in actu. Antecedens patet: quia habitus est diuturnus, & permanens: diuturnum autem ex Philosopho 3. *topicor.* est perfectius transitorio. Præterea, habitus est causa actus, non in alio genere, quàm efficiens æquiuoci: ergo est perfectior.

Respondetur actum esse simpliciter perfectiorem habitu, ratione perfectionis finalis, & consequenter formalis: quia immediatius attingit finem, & modo altiori, & perfectiori, quàm habitus natus est attingere, idque conuenit actui ex sua formali perfectione. De hoc aliquid superius dictum est: alij enim putant habitum esse perfectiorem, sed est creatio alterius loci.

Ad Philosophum: Respondetur eum esse intelligendum de instanti, in quibus illa est sola differentia. Accedit quod operatio beatifica sit etiam æquè diuturna, ac habitus ex parte potentia, obiecti, & finis: nam habitus in ordine ad actum datur, in quo actu consistit beatitudo, & hereditas, sicut adoptio consistit in habitu: adoptio autem ad hereditatem ordinatur, ut ad finem: ergo habitus ad eandem ordinatur. Ad secundam probationem, respondetur intelligendam esse de causa æquiuoca, & totali, non autem partiali, qualis est habitus respectu operationis, nisi sit partialis principalis.

n *Breuius sic,* &c. Subiicit recapitulationem quandam dictorum in hac quæstione per quatuor propositiones, quas probat ex dictis: textus est clarus.

Ex resolutis hæctenus sequitur quid dicendum sit de illa difficultate. An scilicet beatitudo formalis creaturæ consistat in visione, & fruitione increata Dei, tanquàm in ratione formali, qua creatura beatur, & non obiectiua. Affirmatiuam fuisse defensionem Parisiis docet Gregorius in 2. d. 7. quæst. 2. eius fundamenta refert Adam in 1. quæst. 2. & in 3. quæst. 3. Assertor eius fuit Ioannes de Ripa, & tribuitur Hugoni de sancto Victore tract. de sapientia Christi, & in summa sent. tract. 1. c. 16. quia videtur negare in Christo aliquam sapientiam præter increatam, & idem in Beatis: explicatur tamen à quibusdam, eum loqui de obiectiua.

Contrariam sententiam supponit Doctor in præmissis, & ubique agens de formali beatitudine hominis, estque communis sententia Theologorum. D. Thomæ in hac distinctione quæst. 1. art. 2. quæst. 1. ubi cæteri Sententiarij, & in 3. d. 14. idem D. Thom. in 2. quæst. 3. art. 2. Hanc sententiam fusè tractat Egidius Lusitanus tom. 1. de beatitudine lib. 4. quæst. 1. art. 2. §. 3. cuius ea est resolutio, cam non mereri notam hæresis, aut erroris contra fidem, aut etiam temeritatis, nisi in eo solo quod asseratur sine fundamento contra omnium Doctorum sententiam in re grauissima. Dicit præterea non ostendi impossibile ex ratione, licet in se sit falsa, proinde soluit obiecta communiter contra ipsam: videtur tamen impossibilitas eius satis ostendi ratione naturali, primum ex ratione actus vitalis, in quo consistit perfectio beatifica potentia creatæ: ad actum autem

H H vitale

67 *Ad quintum.*

Responsio. Actus perfectior habitu.

Explicatur Philosophus.

Operatio beatifica est diuturna.

68 *An beatitudo consistat in visione increata.*

Sententia affirmatiua.

Negatiua sententia, & communis.

Censura affirmatiua.

Impossibilitas affirmatiua ostenditur.

Potentia requirit actum intrinsecum.

vitalem requiritur ut procedat à potentia, ut principio, vel certè, quod magis est de ratione eius, ut in potentia recipiatur per modum formæ; vtrumque repugnat visioni increatæ: ergo nequit constituere potentiam videntem, in qua non est.

Responsio.

Dices non esse de ratione potentia, ut constitutur per operationem, quæ est in ipsa recepta, & sufficere vnionem eius intellectualem per aliquid etiam ipsi extrinsecum, licet actio vitalis ex natura sua exigat esse intrinsecum. Contrà, actus vitalis nequit vnire potentiam obiecto intellectualiter, nisi insit intrinsecè potentia: ergo neque potentia constitui potest vnita intellectualiter, nisi per id, quod est intrinsecum. Probat per consequentia: quia potentia capacitas, seu ordo ad obiectum, quæ ipsi vnibilis est, commentatur actui tanquam vnioni formali, id est, rationi vnienti, in quo est status, sicut status est in vnione formæ informantis ad subiectum, cuius est, ita ut aliter vniri non possit quàm per intrinsecam, vel sibi, vel subiecto: ergo, &c. talis est natura potentia creatæ, ut intellectus. Talis est natura huius vnionis operatiuæ, ut neque illa constitui posset nisi recipiat in se operationem, neque operatio constituere, nisi per modum formæ informantis; aliàs omnis demonstratio à posteriori redditur dubia, & omnis constitutio formarum. Video instari posse in vnione naturæ ad Verbum, & etiam in sententia dicentium eam existere existentia Verbi extrinseca sibi: ergo similiter in proposito potest dari vnio operatiua per extrinsecum, quamuis per operationem creatam sic nequeat vniri potentia, neque existentia & substantia creata constituere, nisi ut intrinsecè afficiunt naturam. Contrà, hæc instantia non soluit difficultatem argumenti: quia per illud possemus eludere similiter omnem constitutionem formarum intrinsecam, & dicere quod posset corpus animari per animam vnione merè extrinseca, absque eo quod anima informet corpus, & sic de reliquis formis in ordine ad subiectum consideratis: peculiaris ergo ratio est in iis, in quibus instatur: quia qui concedunt naturam existere existentia Verbi, dicunt existentiam distinguere realiter à parte rei ab essentia, & hanc habere proprium actum essendi, in re ipsa diuersum ab existentia actu, qui potest suppleri per extrinsecum, quod terminat esse naturæ singularis actuale, supplendo existentiam; & idem de substantia, si ponatur aliquid posituum diuersum in re à natura existente: quia natura habens actum proprium essendi potest conservari in esse illo, quoad secundarium complementum essendi per aliquid extrinsecum, sicut etiam prius natura habet proprium actum essendi, quàm adueniant modi illi posteriores essendi, & incompatibiles cum extrinseco; quamuis quoad hæc, idem doceret ratio naturalis sibi ipsi relicta de substantia, & existentia naturæ singularis, & completæ, nisi fides doceret contrarium; vbi autem fides non obstat, non sunt peruertenda principia naturalia, & communiter supposita.

Capacitas potentia limitatur ad actum intrinsecum.

Instantia pro opposito.

Reiicitur instantia.

Soluitur instantia.

69

Impugnatur instantia, & ostenditur disparitas.

Sic ergo argumentor, ad disparitatem operationis, & existentia, ac substantia, dato quod existentia distinguatur realiter à natura, de qua iam non disseritur, ad ostendendam non repugnantiam supposita fide, natura substantialis completa saluatur quoad omnia requisita ad essendum extra causas, licet existentia, aut substantia

participet ab extrinseco: ergo datur sufficiens ratio disparitatis inter naturam sic consideratam, & operationem potentia, aut potentiam ipsam in ordine ad operationem. Antecedens probatur, quia saluatur in natura sufficiens ratio termini primarij, & per se respectu actionis causarum naturalium, & priorum ipsa, saluatur in causis consequenter virtus, & actio exercita respectu naturæ: ergo totum saluatur, quod exigitur ex parte naturæ ad esse. Antecedens probatur: quia in natura actus essendi primarius, quo ipsa ponitur extra causas, ut à posteriori complemento essendi diuersus in re ipsa, est sufficiens ad terminandum actionem suarum per se causarum, sicut de facto contingit in natura assumpta quantum ad fieri: quia nulla causa naturalis, aut creata attingit vnionem naturæ assumptæ, sed solam entitatem in re ipsa positam. Deinde, natura ipsa quantum est ex se per eundem actum entitatum sicut sufficienter est extra causas formaliter primò, sic etiam conservari potest extra causas manente Dei concurfu, & accedente complemento essendi per vnionem ad extrinsecum; complemento dico essendi; quia non per illud habet primariò esse, sed tantum secundariò. Et licet existentia posset dari virtute causarum naturalium vel certè fluere in re ipsa ab actu entitatu naturæ ex propria eius perfectione: tamen ad illam primariò, & per se non terminatur actio causarum, ut patet in natura assumpta, dato quod existat existentia Verbi. Quantum autem ad substantiam, illa fluit ab ipsa natura, tanquam modus eius, quando natura permittitur sibi: in causis autem efficientibus, sicut suspendi potest effectus primarius, ita & secundarius non habens essentiali connexionem cum primario, ut in proposito contingit; & ratio est, quia sunt causæ extrinsecæ, quæ non communicant se effectui formaliter.

Sed in potentia quoad vnionem sui per operationem aliud contingit: quia potentia creata nequit reduci ad actum circa obiectum, nisi per operationem creatam, & intrinsecam, quæ ipsam vnit obiecto, qui est actus eius primarius respectu ad obiectum, non præsupponens alium, sicut in substantia completa supponitur talis actus essendi primarius, & entitatus ut distinguitur à posteriori adueniente, & ab eo independens, licet ex perfectione naturæ extra causas positæ, & sui actus redundet necessariò tale complementum essendi, nisi proueniatur per vnionem sui ad extrinsecum. Probat per subsumptum, quia potentia creata passiva nequit per diuinam potentiam reduci in actum, nisi per formam intrinsecam; & ideo dicitur communiter non posse Deum supplere effectum causæ formalis primarij: ergo neque potentia intellectus passiva reduci in actum sine operatione intrinseca: quia hæc ipsa est eius actus. Dices idem de natura substantiali etiam dici posse quoad substantiam, & existentiam, ad quas est in potentia passiva. Contrà, natura ut exigit complementum essendi, non est in potentia, ut dicunt, existentia ad hæc determinatæ, sed sufficit ut recipiat terminum vltimatum essendi, sine intrinsecum, siue extrinsecum, per quem sufficienter completur, quia ex se habet actum primarium essendi: ad complementum autem hoc vel illo modo est indifferens, sed non ita est indifferens intellectus creatus in ordine ad suum obiectum: quia ei nequit

Actus primarius essendi substantia creata intrinseca.

70
Disparitas ostenditur.

Potentia creata perit actum intrinsecum.

Responsio.

Impugnatur.

Differentia intellectus creati dicitur ordinem ad medium creatum attendendi obiectum.

71
Confr.

Operatio Verbi non communicatur naturæ assumptæ, ut principio operandi.

Vnio ad visionem increatam debet esse intrinseca intellectui.

Non esse possibile tale vnionem.

quit vniri nisi per operationem creatam, & sibi proportionatam, quæ est subiectum vnibile: hic autem effectus est primarius, & non secundarius operationis respectu ad obiectum: ergo nequit esse sine operatione creata. Maior probatur, quia intellectus creatus, quæ creatus est in specie, dicit rationem vnibilis ad obiectum: ergo per vnionem correspondentem, & creatam. Antecedens patet, quia esse creatum in intellectu dicit differentiam essentialem in ordine ad operationem, non solum quia debet tendere finito modo, sed etiam per medium finitum, & determinatum in esse operationis; omnis ratio quiditativa, & differentia in potentia, est propter actum: aliàs non conueniret potentia, quæ potentia est: cuius ratio sumitur in ordine ad actum, ex quo patet consequentia præmissa: quia omnis limitatio differentialis in potentia est propter differentiam in actu potentia, ut patet discurrendo per singula: ergo si actio obiecti est differentia intellectus creati in ordine ad actum, etiam correspondet in actu, ad quem tantum dicit ordinem, differentia proportionata: ergo intellectus creatus, ut dicit ordinem ad obiectum mediante actu, dicit illum præcisè mediante actu creato: hic autem necessarium est intrinsecus, ut conceditur: ergo etiam ad actum, ut intrinsecus est, potentia intellectiva creata dicit ordinem, ita ut aliter aut per extrinsecum non possit reduci formaliter ad actum.

Confirmatur per vnionem intellectus creati ad visionem, seu intellectionem Dei, nequit magis communicari Dei visio, quàm communicatur naturæ humanæ assumptæ operatio Verbi, sed hæc non communicatur naturæ assumptæ tanquam principio: operandi, aut agendi, neque potest communicari: ergo neque visio, & intellectione Dei potest communicari intellectui creato, ut principio operandi per illam. Maior probatur: quia nulla est vnio possibilis in ordine ad operationem, & actionem, loquor de formali vnione, quàm sit vnio quoad esse; quoad hanc autem non datur maior vnione hypostatice: ergo, &c. Antecedens probatur, quia vnio quoad esse communicat entitatem, ita & consequenter virtutem, & actionem, nisi aliàs repugnet vnio: in proposito autem talis est repugnantia communicandi esse naturæ assumptæ in eo gradu, quo posset communicari virtus, & actio ipsi naturæ intrinsecè, aut etiam extrinsecè, tanquam principio: ergo nulla actio diuina immanens, aut transiens ita communicatur naturæ assumptæ tanquam principio agendi, à quo ipsa actio increata exiret, aut immanens inesset, ut principio, loquendo semper de actione increata, & in ordine ad principium, de actione, inquam, per modum actionis, ut actio, inest Deo ab intrinseco. Ex his patet minor. Consequentia probatur: quia illa vnio intellectus creati ad visionem Dei debet esse aliquid in ipso intellectu creato, qui vniretur: nam nequit esse transitus, à contradictorio ad contradictorium sine mutatione, saltè in aliquo extremorum, in Deo esse nequit: ergo solum fingi potest in intellectu creato. Debet præterea esse realis: quia etiam effectus, qui sequitur, est realis, nempe constituere intellectum creatum videntem visionem sibi, & Deo communi: sed si illa vnio sit quoad esse, sequeretur omnem intellectum beatum Angelorum, & hominum vniri Deo hypostatice, aut per modum vnionis hypostatice; quod fides negat,

Scoti Oper. Tom. X.

imò neque sic potest vniri intellectus creatus, quia nequit vniri nisi hypostasi communi, aut personali: neque etiam talis vnio competit intellectui ex parte sua, quia non conuenit supponi nisi mediante toto, aut anima, cui identificatur; aut si est accidens realiter distinctum, ei non conuenit vniri nisi subiecto, in quo est; ergo si intellectui creato repugnat immediata sui vnio quoad esse Deo, etiam repugnabit vnio quoad operationem, de qua loquimur. Probatum consequentia, quia non magis conuenit potentia, ut dicit ordinem ad operationem, vniri Deo, quàm ut dicit esse: sed sic nequit vniri: ergo neque quoad operationem hoc modo. Maior cum consequentia patet: quia potentia, ut supponitur prior operationi, & in sua entitate absoluta in esse entis, est participatio Dei eo modo, quo creatura dicitur talis, eique perfectè subicitur quoad omne, quod non repugnat; talis vnio ipsi repugnat in esse entis: ergo in esse operatiui similiter ipsi repugnat vniri diuinæ intellectioni. Patet consequentia ab actu primo ad secundum, & ab esse ad operari.

Præterea, eatenus vniretur, quatenus ipsa visio diuina suppleret operationem creatam per modum formæ: sed non magis hoc est possibile, quàm intellectum diuinum simul cum visione posse ita communicari, ut suppleret tam intellectum creatum, quàm intellectionem creatam, ita ut Angelus, vel homo (demus intellectum distinctum realiter ab his) posset esse beatus per intellectum, & visionem diuinam, quod est absurdissimum dictum. Sequela probatur, quia non videtur maior possibilitas communicandi visionem diuinam intellectui creato, in eo gradu, quo eum bearet in esse operationis, quàm communicandi intellectum diuinum simul cum operatione animæ, aut Angelo in esse principij, & operationis simul. sicut enim intellectus natus est beari per operationem diuinam, ita ut non repugnet sic communicari operationem diuinam passiuè se habente intellectu; ita etiam beatur anima mediante intellectu proprio passiuè se habens: ergo possibilis est in ea vnio, qua vnita intellectui diuino posset mediante illo beari, ut principio sub operatione. Si dicas quoddam anima non sit nata beari nisi mediante intellectu proprio, sic etiam nequit beari nisi per operationem propriam sui intellectus, & creatum; vel si contrarium asseratur de operatione, iisdem fundamentis asseritur de principio illius operationis communicato, quia intellectus creatus in ratione operatiui non magis dicit ordinem vnibilis ad intellectionem diuinam ut operationem, quàm idem in esse intellectus dicit proportionem vnibilis, aut certè anima cuius est, respectu intellectus diuini in ratione principij: quia sicut intellectus, & visio beata, & creata est quædam participatio visionis diuinæ tanquam mensuratum mensuræ; ita intellectus creatus similiter est participatio intellectus diuini in omni gradu, quo visio creata est participatio diuinæ visionis.

Præterea, idè intellectui creato non repugnaret operari mediante visione increata, quæ intellectus est, & participatio diuini intellectus, idè repugnat voluntati creatæ sic operari: quia non est intellectus; si ergo visio creata, quæ secundum quid dicitur respectu ad increatam, potest per hanc suppleri, & intellectus creatus per eandem reduci ad actum, ita similiter intellectus

72
Idem probatur.

Nequit intellectus diuinus vniri animæ.

Probatio.

tellectus creatus potest suppleri per increatum, & anima mediante increato reduci ad actum, qui natus est conuenire mediante intellectui proprio.

73
Confirm.

Quaritur de
eadē unione
in quo con-
sistat.

Confirmatur secundò, quærendo quid sit illa unio in intellectu creato, per quam vnitur intellectui increatæ, quia aliquid debet esse ex dictis, & intrinsecum intellectui creato: quia intellectio increata nequit seipsa vniri intellectui creato, non interueniente aliquo actu diuinæ voluntatis immutantis intellectum creatum: intellectio enim diuina necessariò se habet quoad se, & vt procedit ab intellectu diuino, & essentia respectiue ad omne, quod potest per ipsam constitui: quid ergo immutatur in creato, per quod formaliter vnitur intellectui diuinæ, vt operationi? in obscuris enim procedendū est per notiora, vt assertio vim habeat, & apparentiā. Ad propositum ergo necesse est declarari illam unionē seruata proportionē ad alias notas, non per modum unionis formarum, quæ intrinsecè afficiunt subiectum, vt per se constat, & admittitur: non est per modum unionis in essendo, qualis est unio hypostatice; & si talis esset non conduceret ad effectum formalem operandi; oportet tandem vt sit unio quædam intellectualis in ordine ad operationem; sed discurrendo etiam circa modum unionis intellectualis, nequit apprehendi in proposito. Dicitur à quibusdam essentia diuina vniri intellectui creato per modum speciei intelligibilis; sic etiam dicitur ipsa species obiecti vniri intellectum, & obiectum, inquantum assimilatur ipsum obiecto illud reddens proximè intelligibile, & intellectum in proxima potentia ad intellectiōnem. Ad hoc genus unionis possunt reduci omnia media operandi habitualia tam naturalis, quam supernaturalis ordinis, & reliqua, quæ inclinant, aut concurrunt ad operationem.

Remouetur à
proposito.

Sed discurrendo per hæc omnia, nequit talis unio saluari ad operationem increatam per modum operationis potētiae creatæ: ergo neque possibilitas sic vniendi potētiā creatam ad operationem increatam per modum operationis, per quam tenderet potentia in obiectum. Probatum subsumptum, quia in primis unio diuinæ essentiae, & sic de specie intelligibili, ordinatur ad potētiā per modum principij effectiui, & non per modum formalis tendentiæ in obiectum experientis potētiæ obiectum ipsum, & actus eius inclinationem tam actiuam, quam passiuam ad obiectum, vt est vltimus eius terminus, & in quem nequit tendere nisi per operationem. non est similiter eiusdem generis cum aliis medijs intelligendi, quæ ordinantur tanquam principia effectiua, & inclinantia ad operationem: quæ media non exigit potentia nisi vt effectiue elicit operationem, quæ seipsa nata est eam recipere, & per eam tendere vndeque producat, hic enim est effectus formalis operationis, quem præcisè communicat potētiæ, quod est præcisum eius subiectum, & non habitus, vel quodcumque aliud, quod est in ipsa potentia. Et quamuis aliqui dicunt per habitus supernaturales eleuari potētiā ad statum supernaturalem, & quasi diuinum, hoc tamen totum verificatur in ordine ad eliciendam operationem, & non recipiendam, vt infra dicitur quæst. 10. & 11. Ex quibus sequitur imperceptibilem esse unionem ad operationem extrinsecam per modum formæ, per quam potētiā tendat operando: nam eo ip-

so, quo est extrinseca, nequit dare hunc effectum potētiæ, qui ipsi competit, quæ subiectum est. Deinde, quia omnis unio potētiæ ad extrinsecum est unio eius vt ad obiectum, si spectat ad operationem talis unio; unio verò potētiæ ad operationem est subiecti per modum subiecti ad formam, quæ constituitur in actu: hoc autem repugnat fieri per formam extrinsecam.

Secundò probatur ab inconueniente illa impossibilitas: quia si Deus potest vnire extrinsecè intellectiōnem increatam intellectui creato modo prædicto, potest etiam vnire visionem lapidis intellectualem vnus Angeli animæ, & visionem animæ potētiæ visuæ sensuali, & materiali, hoc ex se absurdum videtur, neque indigere impugnatione: quia confundit virtutem, & naturam tam operationum, quam potētiarum. Probat sequela: quia est par ratio ex genere operationis, si operatio potest constituere tendentem in obiectum potētiā, in qua non inest, aut hæc per operationem extrinsecam sibi possit tendere in obiectum.

Si dicas visionem increatam esse infinitam, non ita operationes illas creatas. Contrà, visio diuina quò magis excedit sine termino potētiā, eo minus ei est proportionata: ergo magis repugnat. Deinde, non constituit intellectum creatum secundum tendentiam proportionatam suæ infinitati: sed tantum secundum capacitatem potētiæ, quæ finita est; capacitatem autem potētiæ finitam non excedit operatio finita: quia intellectus Christi habet visionem summam, & excedentem visionem aliorum Beatorum.

Dices quòd intellectio diuina sit substantialis, aliæ verò accidentales, quæ tantum constituere possunt subiectum, in quo inhærent. Contrà, esse substantiam, aut accidens sunt extranea visioni, quæ finita est; sed quæ visio præcisè, & operatio, cui illæ rationes sunt extraneæ, vt sic præcisè consideratur, sicut esse accidens est extraneum visioni creatæ, quæ visio est; idè non constituit per suam inhærentiam ad subiectum potētiā tendentem, sed præcisè per rationem suam formalem, quam retineret etiam si esset substantialis, eo modo, quo asserebant Philosophi Intelligentias intelligere per operationem substantialem sibi, & identificatam: idèque etiam communiter Doctores non attendunt ad substantialitatem, aut accidentalitatem potētiarum, quæ principia operatiua sunt, dum quærent an realiter, necne, distinguatur à subiecto. Supponunt enim eodem modo manere rationes formales earum, siue vno, siue altero modo se habent; neque impugnant prædictos Philosophos ex hoc medio, quasi destrueretur ratio formalis operationis, si esset substantia; quia neque in Deo sic destruitur.

Probat subsumptum quoad alteram instantiam de potētiā sensitiua visuæ, quæ dicitur constitui posse videntem per visionem intellectus, quia non obstat immaterialitas visionis intellectiue, cum non inhæreat intrinsecè visuæ sensitiuæ, nihil obstat: quia potētiā visuæ eadem proportionem haberet in lapidem per visionem externam sibi, quæ esset in intellectu, quo intellectus creatus proportionatur visioni increatæ: imò maior est hæc proportio, quia visus natus est videre in lapidem, & visio intellectiua non excedit in eo gradu visionis illam sensibilem

74
Secunda probatio.

Ab inconueniente.

Non potest potētiā visuæ vniri intellectiōni.

Responsio.
Impugna

Responsio.

Esse substantiam, aut accidens sunt extranea visioni, quæ finita est.

75
Probatio instantia de visuæ sensibili.

sensibilem, neque intellectus visum externum, quo visio diuina, & intellectus, cui debetur diuinus, excedit creatas visionem, & potentiam: & licet visio intellectualis creata in ratione visionis, & intellectualis formae conueniat cum increata, tamen visio sensitiua in ratione visionis lapidis sensibilis conuenit cum visione creata eiusdem, ut est in intellectu creato. Si dicas quod potentia visiva sensitiua non possit cognoscere nisi per visionem eiusdem ordinis, & intrinsecam, eodem modo dicam quod intellectus creatus non possit operari, nisi per creatam operationem ipsi proportionatam, & intrinsecam: quin imò eadem libertate, qua contrarium asseritur, diceretur posse etiam visuam creatam videre visione increata obiectum sibi proportionatum, quod est euertere principia magis nota, & admissa circa potentias, & earum operationes, ex quibus inuestigamus naturam rerum. Dicam etiam nullam in vniuersum dari operationem diuersam ab ipsa specie impressa; quia est representatio formalis obiecti, & eam exprimere obiectum potentiae, quando ad illam potentia se conuertit.

76
Tertia probatio.
Superfluum inducitur praedicta sententia.

Visio increata est improporcionata potentia creata.

Responsio.

Aliter comparatur subiectum ad formam, aliter ad agens.

Tertio probatur conclusio: quia vel dari potest de facto visio creata in intellectu, quo possit videri Deus: vel haec impossibilis est. Si impossibilis; ergo superfluum omnia media ad hunc effectum in potentia, ut lumen gloriae; quod est contra Viennense Concilium. Vel si potest dari, imaginariè, & sine fundamento recurritur ad visionem increatam: ex quo etiam deducitur impossibilitas: quia tendentia potentiae, & inclinatio ad obiectum limitatur ad medium eiusdem generis: ergo in potentia creata ad medium creatum limitatur. Probatur antecedens, quia ratio tendendi potentiae in obiectum formaliter nequit excedere virtutem, & inclinationem potentiae, & media per se ordinata ad haec tam naturalia, quam supernaturalia, & quibus reducitur ad actum completè, & modo proportionato suae capacitati. Modus proportionatus potentiae finitae est per actum finitum, & limitatum, non per actum infinitum, qualis est operatio increata, quae nequit constituere potentiam operantem, nisi per modum formae, licet extrinsecae: tamen ut per modum formae comparatur ad potentiam taliter constituit, qualis est; ergo repugnat constituere nisi ut infinita est formaliter, quod repugnat potentiae creatae. Dices constituere secundum capacitatem potentiae, quae finita est, sicut etiam obiectum infinitum influit finito modo in potentiam, licet ipsum in se sit infinitum. Contra, obiectum ut motuum, sicut & omnis causa efficiens limitatur per capacitatem subiecti ad effectum, seu formam, quia non seipso formaliter, sed virtute tantum afficit subiectum, ideoque non requiritur ut subiectum sit tale formaliter per formam, qualis est agens formaliter: talis autem est formaliter, qualis est forma per quam formaliter constituitur in actu. quod autem forma sit intrinseca, aut extrinseca non refert, inquantum dat actum, & constitutionem subiecto formalem: quia si repugnat dare actum subiecto talem, qualis est ipsa forma, repugnat etiam constituere; quia constitutio est ipsa forma communicata formaliter: repugnat autem eam esse communicatam, & non communicatam: ergo etiam constituere formaliter, & non constituere secundum id quod est. Deinde, fal-

Scot. Oper. Tom. X.

sum supponitur; nempe capacitatem passiuam in potentia esse finitam, si potest constitui per intellectiorem increatam: quia terminus capacitatis in potentia talis est, qualis est forma, per quam constitui potest: nam si dicamus nullum esse terminum in operatione creata, ut multi concedunt eam esse intensibilem, in infinitum; ita etiam capacitas passiva potentiae in infinitum extenditur, & inquantum extenditur eius capacitas passiva, inquantum etiam extenditur possibilis eius tendentia, cum nulla operatio possit in potentia crescere ad illum gradum, in quo non sit nata vniri potentia obiecto: aliàs secundum gradum excedentem non esset operatio, quod est contra naturam eius, ut intensibilis est: ergo si potest capacitas passiva intellectus creati reduci ad actum per increatam intellectiorem reducitur infinito modo. Quod si instantia praedicta de obiecto vigeat, non tantum quia motuum est, sed etiam quia terminatum potentiae, nihil refert: quia terminatio obiecti, & vnio intellectus ad obiectum, qua terminat, sequuntur gradum motionis, & operationis, qua vnitur potentia; cum haec autem sint finita, sequitur per ea finito modo attingi obiectum: ergo si essent infinita formaliter, etiam infinito modo attingeretur obiectum: sed in opposita sententia ratio vniendi, seu tendendi se tenens ex parte potentiae est infinita: ergo infinito modo constituit potentiam tendentem: nam gradus limitatus tendendi reducitur vltimè ad medium, quo tenditur formaliter inquantum ipsum est finitum: à contrario ergo sensu, & sublata causa limitationis, cum est infinitum medium, erit infinita tendentia.

77
Confirmatur intellectio increata, & vniuersum omnis intellectio nequit constituere potentiam operantem circa obiectum, nisi prout ipsa operatio est ad obiectum, seu ipsius obiecti primò expressiua: nam ordo operationis ad obiectum est specifica sua ratio; ordo verò ad potentiam conuenit ei tantum ex communicatione accidentis, aut formae, à quo etiam in actu abstrahere potest, si per possibile, aut impossibile potest extra subiectum produci, de quo iam non dissero, sed sine ordine ad obiectum, seu expressione eius actuali, & formali nequit produci extra subiectum per possibile, aut impossibile: quia est essentialis, & specificus eius. Ad propositum, talis est ordo intellectiorem increatam ad obiectum, qui est finis vltimus, ut ei repugnet attingere obiectum aliter, quam infinito modo, quam differentiam sortitur à principiis suis, nempe intellectu infinito, & essentia diuina infinita formaliter, & sub ratione infinitae beatificantis tam intellectum increatum, quam creatum: ergo repugnat intellectiorem increatam constituere intellectum creatum formaliter intelligentem, nisi infinito modo, quo ipsa praecise attingit obiectum, ita ut ei repugnet finito modo attingere obiectum: ergo & finito modo vnire vllum intellectum obiecto. Hinc vltèrius deducitur quod necessariò vniet etiam quoad obiecta secundaria; instantia autem de vnione essentiae diuinæ ad intellectum creatum per modum speciei intelligibilis, & cui plurimum inheret Aegidius, non soluit difficultatem ut supra visum est: quia vnio haec fit per influxum efficientem, & secundum media limitata reducitur ad actum: non ita contingit in proposito.

Ex his patet impossibilitas illius sententiae, quae allegata dudum à scholis non videtur sustinenda.

Capacitas potentia infinita & intensibilis.

Excluditur instantia.

77
Confr. Operatio constituit prout est ad obiectum. Ordo operationis ad subiectum, & obiectum.

Repugnat attingi obiectum increatum per visionem increatam finito modo.

finenda, neque trahenda in concursum. Rationes autem Doctorum contra ipsam, quibus ostenditur eius impossibilitas, videntur etiam mihi concludere in presenti materia, neque sufficienter solui per præfatum autorem spectata materia, ad quam applicantur, licet non in qualibet forte concluderent sine instantia, aut limitatione, quod lectori remitto iudicandum.

78
Illam sententiam non esse consentaneam Theologia.

Superest probandum illam sententiam non esse consentaneam veræ Theologiæ, aut principiis fidei, aut doctrinæ traditæ, ita ut mirum sit non posse eam temeritatis argui. In primis Scriptura, & Concilia, & Patres loquuntur de beatitudine nostra, ut de facto contingit, & prout communis sensus Ecclesiæ supponit, interpretatur, & docet; hic autem sensus est ille, quem tradunt communiter omnes Doctores Theologi, & interpretes Scripturæ, quibus negandum non est eos attingere verum sensum Scripturæ, & doctrinam Ecclesiæ: ergo quidquid sit de possibili, saltem de facto beatitudinem nostram contingere aliter, quam per operationem creatam, est contra mentem Scripturæ, & doctrinam receptam passim in Ecclesia. Si ergo temerarium est, opinione Agidij, in re gravissima sine fundamento discedere à communi Doctorum, etiam temerarium est asserere communem omnium sententiam, non assequi veritatem doctrinæ revelatæ in materia supernaturali: ergo etiam perinde est discedere à sententia universa Doctorum, & discedere à doctrina Ecclesiæ recepta: ergo statuere beatitudinem nostram de facto consistere in alio, quam in operatione creata, est temerarium, & contra verum sensum Scripturæ, ideoque mihi placet censura D. Bonaventuræ, qui dicit illam sententiam extraneis annumerandam.

Sensus Ecclesiæ, & Doctorum idem est.

2. Ratio.

Secundò, quævis loca Conciliorum, Scripturæ, aut Patrum non ita inveniuntur expressa per exclusivam huius sententiæ, idem est, quia ex natura materiæ per se excluditur, neque necessarium fuit eam exprimere, neque ullus aliàs eam iniecit, aut aliquo apparenti fundamento iam asseritur: ergo ad censuram eius non requiritur forma expressa verborum, & per se exclusiva, aut reprobativa eius, sed sufficit propria eius impossibilitas iam probata, & repugnantia ad modum connaturalem divinæ providentiæ ordinariæ, accommodatam rebus ipsi, & quæ de certitudine, & promissione beatitudinis exponuntur in Scriptura, & Patribus, & Conciliis. Accedit quòd hæc sententia in simili fuerit reprobatæ ab Ecclesia, & in suis principiis. Omnes damnant figmentum Auerrois, & aliorum, qui dicebant hominem intelligere per Intelligentiam assistentem, quod non solum est contra Philosophiam naturalem, sed etiam contra fidem, ut patet ex superiùs dictis de immortalitate animæ, cuiusque operatione propria, sed nescio quid in re ipsa plurimum differat hoc figmentum à presenti sententia: nam si potest homo intelligere per intellectum assistentem, & merè extrinsecam, sibi, cur non possit etiam per intellectum assistentem intelligere?

Eius reprobatio.

79

Deinde, quæ docuit fides de duabus operationibus in Christo satis declarant non posse voluntatem creatam eius, aut intellectum operari operatione increata. Respondet præfatus author definitionem hanc Ecclesiæ intelligi de operationibus naturalibus, non de supernaturali: sed certè hæc solutio non rectè fundatur.

nam neque Monothelitæ dicebant unam operationem Christo convenire naturaliter, quasi operatio divina fieret in Christo naturalis, quæ homo erat. Perinde enim ipsis foret ad confirmationem sui dogmatis falsi, si vel supernaturaliter voluntas humana Christi operaretur operatione divinæ voluntatis, & quod iuxta vltimam iam abstractionem in scholis denotatur per *ly naturaliter*, hoc Patres, & Concilia denotabant per concretum naturale, imò amplius ex diversitate naturarum, & proprietatum colligebant diversitatem operationum, ut ea qua naturaliter, id est, secundum diversitatem in natura conveniret uni, non posset convenire alteri, & per hoc denotabant impossibilitatem simpliciter, ut unus operatio fieri posset alterius, quòd si operatio divina fieri posset supernaturaliter voluntatis humanæ, iam corrumpit doctrina Patrum, & principia, ex quibus fulcitur: quia si operatio divina in gradu suo perfectissimo, quo respicit essentiam divinam communicari posset voluntati humanæ Christi, aut intellectui increata similiter eius intellectui per modum operationis, ita etiam posset utraque operatio fieri utriusque quoad cætera obiecta secundaria, ad quæ dicunt ordinem, neque hoc dato repugnarent prædicti hæretici, neque Patres differebant tantum de euentu, (seu eo quod contingit in actu, quasi voluerint tantum docere quòd utraque voluntas habuerit in Christo propriam operationem naturalem: sed vltèriùs asserunt non fuisse possibile, ut operatio unius naturalis fieret vltatenus operatio alterius ob diversitatem principiorum, & proprietatum. Aliqua loca hæc spectantia citavi præcedentibus, agendo de resurrectione: pro nunc sufficit locus Ambrosij lib. 2. de fide cap. 4. vbi probans Christum esse verum Deum, quia eadem facit, quæ Pater, & non secundum naturam, in qua est minor Pater: *Si Christus, inquit, est natura minor Patre, quomodo ea similiter facit, quæ Pater facit? Nam quemadmodum eadem operatio diversa esset potestatis? Nunquid si sic, potest minor, quemadmodum maior operari? aut una operatio potest esse, ubi diversa est substantia?* Respondet præmissus

Damnatio erroris Monothelitæ.

Processus Patrum, & intentum contra Monothelitæ.

Conclusio Patrum.

Ambrosij.

Respondet.

Impugnatio.

Argumentum ab effectu ad causam.

author intelligi de operatione naturali, quod denotatur per particulas *sic, & similiter*, quæ emphasis habent declarandi naturalitatem. Contrà, hoc evertit vim argumenti tam Ambrosij, quam ipsius Christi in Evangelio, ubi dicit, *Pater operatur, & ego operor, & se opera patris facere*, quo argumento videntur passim Patres contra Arianos ad probandam divinitatem Verbi: quod argumentum ab effectu ad causam præcisam probat, neque possibiliter illa opera provenire ab alia causa, quam à deitate, à qua ita naturaliter procedunt, ut neque supernaturaliter, aut possibiliter possint provenire ab alio: nam probatio necessaria ab effectu ad causam determinatam requirit adæquationem, ut valeat consequentia: non enim sequitur, *calor est: ergo ab igne est*, vel *ignis est*: quia sit fallacia consequentis, cum calor ab alia causa esse possit, & non ab igne: & ut consequentia illa teneat, oportet excludere omnem aliam causam à qua potest esse calor, &c. Si ergo operatio deitatis posset esse à minori natura etiam supernaturaliter, non rectè probaretur divinitas Verbi ab operatione. Huc spectant illa Verba absoluta Ambrosij, & interrogatio facta: *Si Christus natura minor Patre, quomodo similiter facit, quæ pater facit?* ubi particula *similiter*, non est

nota

Probatio con-
substantiali-
tatis ab effe-
ctu.

nota modi agendi, sed identitatis, & substantiæ actionis eiusdem: nam in causis vniuersis, in quibus est diuersitas naturæ potest eadem actio esse naturaliter, vel ab vna, vel ab altera, vt generatio ignis huius, vel ab hoc, vel ab illo igne, etiam similiter denotando modum naturalem productionis, & similitudinem in agendo hoc modo; quod tamen non probat consubstantialitatem vtriusque agentis. in proposito intendit Ambrosius probare consubstantialitatem Christi in Deitate, & natura cum Patre per identitatem operationis indiuisæ, quæ per eandem deitatem ab vtroque procedit indiuisibiliter, & probat eandem naturam deitatis in vtroque, quæ nequit diuidi, aut multiplicari. Eundem sensum facit sequens clausula: *nam quemadmodum eadem operatio diuersa esse potestatis? &c.* id est, nequit esse diuersæ potestatis, aut virtutis eadem indiuisibilis operatio, seu indiuisa, & sequitur: *nunquid sic potest minor quemadmodum maior operari, &c.* vbi particula sic sumitur comparatiue, quantum ad substantiam operationis: in hoc sensu non potest minor operari æquæ ac maior, neque eadem indiuisa operatione: hinc rectè sequitur conclusio: *aut vna operatio potest esse vbi diuersa est substantia, &c.* Quod est negare vnâ posse esse operationem, vbi diuersa est substantia, quod est intentum. & intendit Ambrosius negatiuam absolutè, & sine vlla limitatione per adiectionem modi naturaliter, aut supernaturaliter: vnde interpretatio data non habet locum; quamuis enim eadem sit naturalis operatio Deitatis in vtroque: de hoc nulla fuit quæstio cum Arrianis: An scilicet. *si filius est Deus consubstantialis Patri, habeat eandem operationem naturalem Deitatis*: quia data hypothese nulla fuit dubitatio de consequente, neque Arrius eam negaret; sed de antecedente fuit quæstio, nempe de consubstantialitate filij cum Patre, & an sit Deus: esse autem probat Ambrosius ex operatione, quatenus nulli posset conuenire nisi Deo: nam & Arriani non negabant similitudinem inter Filium, & Patrem, & aliqua opera Patris conuenire Filio: sed negabant consubstantialitatem, & æqualitatem. Hinc rectè Patres vtuntur prædicto argumento desumpto ex ipsis Christi verbis in Euangelio, ex quibus patet scopus Patrum in illa controuersia de duplici in Christo potestate: Possimus etiam investigare sententiam Patrum ex illa fidei doctrina, qua remouent ignorantiam à Christo, & in quas causas reducunt eius scientiam, & quo sensu dixerit filium hominis nescire horam iudicij, aut diem, in qua quæstione plura habentur, quæ ad præsentem difficultatem, & verum sensum Patrum in ea spectant.

Controuersia
cum Arria-
nâ.

80
Charitas
manet in pa-
tria vt prin-
cipium.
Responsio.

Impugnatio.
Amor matu-
rinus, si nō est
ex charitate,
nec etiam
vespertinus.

Præterea, Paulus 1. ad Cor. 13. Charitas manet in patria *charitas nunquam excedit*, &c. ibi autem non erit otiosa: ergo voluntas per eam fruatur suo fine, quæ fruitio erit satietas eius, & beatitudo. Respondet præfatus author, etsi de fide sit charitatem manere in patria, non tamen esse de fide per eius operationem beati creaturam: quia, inquit, etsi illa non concurrat ad amorem matutinum, in quo consistit beatitudo, concurrerit ad amorem vespertinum, quo beati & Deum deligunt, & seipsos, & reliqua propter Deum. Contrâ, si amor matutinus non conuenit voluntati per charitatem, neque etiam vespertinus, quia sicut amor increatus est Dei propter se, sic etiam est reliquorum, vt sunt ad Deum, & pro-

pter Deum: ergo si voluntas creata illo amore increato tendit in finem, eodem etiam tendit in reliqua, & perfectiùs tendit, quam amore creato charitatis, qui tum superfluit voluntate per altiorum amorem tendente in finem, & ea quæ sunt ad finem. Patres autem inter perfectiones illius status enumerant charitatem actualem ad Deum, & cæteros beatos, ideòque neque dicit charitatem ibi fore otiosam, imò id repugnat Paulo, qui non de dono habituali tantum loquitur, sed etiam de actuali. Dato ergo quoddam charitas non sit otiosa in patria, sic argumentor: charitas immediatè tendit in Deum propter se per affectum amicitiae: ergo amore matutino, & beatifico, & satiatiuo voluntatis, vt nata est ferri in finem. Antecedens est per se notum, & receptum, quia etiam in via sic fertur in Deum propter se, tanquam in finem, & obiectum intrinsecum, quem modum operandi nequit mutare in patria, sicut neque ordinem ad suum obiectum, qui est Deus sub ratione Deitatis. Probatur itaque consequentia, voluntas creata nequit inclinari in Deum finem vltimum altiori, aut perfectiori modo, quàm inclinatur charitas; neque Deus ipse seipsum amare potest, in quantum beatur in se ipso, nisi propter se, & consequenter secundum inclinationem charitatis, si hoc attributum sit in Deo diuersum à voluntate, vel certè secundum rectitudinem charitatis, si voluntas infinita sua rectitudine sola tendit in obiectum: quia nequit aliter tendere nisi propter ipsum, sicut & charitas supernaturalis tendit, si charitas non excedit in patria etiam actualis, erit amor Dei immediatus, & immediatè tendens in ipsum propter se: ergo fruitio beatifica Dei præsentis, & clarè visi in quantum debetur, aut capax est voluntas creata, vt tendit in finem. Consequentia quoad tria est probanda: primum, quoddam illi actus sit Dei clarè visi; secundum quoddam sit fruitio; tertium, quoddam sit secundum capacitatem voluntatis vltimam, vt tendit in finem.

Immediatè
tendit in
Deum.

Voluntas non
inclinatur in
finem perse-
cti: quàm
charitas.

81

Quoddam sit Dei clarè visi, probatur: quia in patria, quia *videbimus eum sicuti est* ex Paulo *ibidem*. Deinde, quia cognitio hæc supponitur in intellectu, vt possit voluntas tendere in Deum, sicuti est, & vt præsens est; sed charitas tendit in idem obiectum secundum omnem modum, quo respicitur à voluntate ex natura potentiae: sed voluntas vt est ad finem, inclinatur ad Deum in se præsentem, tam inclinatione potentiae actiue, quàm passiuæ, & connaturali, vt asserit Agidius ex sententia aduersariorum, quatenus voluntati debetur fruitio finis creata: hæc autem inclinatio, actiua potissimum, & secundum alios, passiuæ, proxima saltem conuenit voluntati ex eleuatione charitatis habitualis: ergo charitas habitualis inclinatur in finem, vt in re præsens, & consequenter ad actum fruitionis debitæ voluntati creatæ, & connaturaliter, vt est potentia actiua in ordine ad finem.

Charitas re-
spicit Deum
clarè visum.

Quoddam actus elicited circa finem præsentem per charitatem sit fruitio, probatur: quia ille actus est fruitio voluntatis tendentis, & mouentis se in finem, in quo cessat omnis motus voluntatis, qui adæquatur suo desiderio, & intentioni finis: sed actus charitatis creatæ circa Deum clarè visum, & præsentem, & propter se elicited, est talis: ergo est fruitio. Minor probatur, quia nequit voluntas elicited ferri in finem, appetendo, & mouendo se in finem, nisi

Actus elici-
tus charita-
tis est fruitio.

secundum modum possibilitatis suae actiue, ut reddatur ei finis possibilis per media: sed voluntas, ut fertur in finem elicitiue, nequit perfectiori modo tendere in finem, aut se mouere ad finem, nisi secundum affectum charitatis creatae, neque Deus potest aliter voluntatem reducere in finem, aut fruitionem eius elicitiue, & concurrente ipsa voluntate: ergo neque voluntas elicitiue se habens ad fruitionem, aut desiderium finis potest aliter, aut perfectius tendere in finem, aut eo frui, quam per actum charitatis, & supernaturalis, & creatae.

Fruitio per charitatem satiat voluntatem ultimam, ut est ad Deum.

Appetitus passivus voluntatis perfectus actiue per actum eleuatur.

82
Eiusdem probatio.

Voluntas creata finito modo attingit finem.

Hic modus habetur per charitatem habitualem, ceteris concurrentibus.

Beatitudo aequatur meritum, & gratia.

Probatur consequentia principalis quoad tertium membrum, scilicet illam fruitionem creatam tantam esse, quantum debetur voluntati creatae, & quantum capax est ipsa voluntas finis, imò quod amplius est, eam solum conuenire voluntati quoad exigit eius appetitus, & inclinatio satiare intrinsecè & extrinsecè. Probatur autem sic, non solum voluntas dicit appetitum passivum ad finem ultimum, sed etiam actiuum, hic actiuus reducitur in actum per fruitionem creatam: ergo ceteris paribus magis est proportionata ad quietandum voluntatem, in quantum dicit talem appetitum, quam fruitio increata, ad quam nullus est appetitus actiuus in voluntate, aut potest esse. Deinde, idem appetitus actiuus voluntatis eleuatae ordinatur ad actuandum appetitum eius passivum, tanquam causa sufficiens: ergo passivus voluntatis non magis se extendit, quam actiuus concurrente causa prima, & ceteris per se necessariis seruata proportionem: ergo in termino creato, & acquisito talis appetitus, nata est quiescere voluntas, & secundum rationem rectam, & secundum desiderium, & in re ipsa secundum inclinationem passiuam ad finem.

Deinde voluntas eleuata per modum principij elicitiui, & operatiui nata est attingere omnem gradum fruitionis obiecti, prout hæc est nata constituere voluntatem tendentem in obiectum, hoc est, quòd attingat, vel attingere possit tam intensiue, quam extensiue obiectum beati per fruitionem elicitam secundum inclinationem tam potentiae, quam etiam habitus: ergo talis fruitio est vltima, & proportionata potentiae. Probatur antecedens, voluntas creata non est nata tendere in obiectum beatificum secundum oppositam sententiam, nisi finito modo, sed omnis finita tendentia potentiae haberi potest per fruitionem elicitam: ergo omnis perfectio ex obiectiua beatitudine nata est haberi per fruitionem elicitam: sed fruitio increata non aliter perficit potentiam, quàm beatificabilis est in fine, nisi in quantum coniungit potentiam fini: non coniungit autem nisi finito modo; sed iuxta mensuram v.g. meritorum, electionis, & gratiae, quae finitum modum gloriæ respiciunt: ergo eundem gradum, quem per increatam attingit voluntas creata potest per solum creatam, & elicitam attingere: quia tendentia potentiae creatae, & finita,

potest actuari per operationem proportionatam, quæ attingit obiectum, in quantum in eo consistit beatitudo obiectiua: ex quo patet minor cum consequentia.

Confirmatur, voluntas creata non solum nata est beatificari per obiectum extrinsecè, sed etiam intrinsecè per beatitudinem formalem; sed hanc perfectionem nequit recipere à beatitudine formali increata, quæ est extrinseca: ergo nequit per eam perfectè beari. Maior probatur, quia in genere actus secundi voluntas respicit suum actum perfectissimum, & illum exigit, ut vltimam perfectionem in esse formæ; quia non solum beatitudo formalis est appetibilis propter obiectum, quia vnit ipsi potentiam; sed etiam in esse actus, & operationis. Minor probatur, quia beatitudo increata est extrinseca, & nullum dat actum potentiae præter solum vnionem ab obiectum, & hanc finito tantum modo; neque vnio, qua vnitur ipsi potentia, est vnio ad eam in esse, sed ut fingunt aduersarij, vnio quædam intellectualis, quatenus per eam vnitur obiecto: ergo non complet appetitum potentiae, quæ est ad beatitudinem formalem, ut ad actum intrinsecum, & perfectionem: ergo imperfectius constituit potentiam, spectata eius particulari inclinatione, quam constituat beatitudo creata, & elicita. Ex quibus sequitur à primo ad vltimū completæ beatitudinem nostrā consistere in fruitione creatae, & non in increata: ergo perfectè spectat ad amorem matutinū, scilicet Dei in se charitas actualis patriæ.

Ad confirmationem etiam huius spectat forma præcepti charitatis ex tota anima, tota mente, & toto corde, quod præceptum sanctus Augustinus dicit perfectè obseruari in patria. Accedit ad hæc ratio superius præmissa, in qua probatum est operationem increatam non posse esse rationem tendendi in obiectum, nisi potentiae, quæ potest tendere infinito modo, quæ ratione supposita, & supposito etiam quòd de fide est, charitatem in patria manere, neque attingentiam obiecti beatifici esse in creatura aliter quàm finitam, & secundum merita, eamque esse inæqualem iuxta inæqualitatem meritorum. Sequitur ex his veritatibus, quarum tres sunt de fide, & prima satis probata lumine naturali, hanc sententiam mereri notam, quam eidem inurit Doctor Seraphicus, vel saltem esse falsam, & improbabilem, & impossibilem. Omitto alias rationes, ex quibus eā Doctores impugnant, quas collegit præfatus auctor, & nititur ea soluere. neque dubium mihi est definitionem Concilij Viennensis de lumine gloriæ, & Benedicti XII. de visione animarum, inuoluere hanc suppositionem, quòd beatitudo nostra consistat in operatione creata. Fundamenta oppositæ sententiæ sunt satis superficialia, ad quæ respondet Pater Ægidius loco præfato, qui licet pro sua pietate conatur liberare dictam sententiam à tota: tamen eam nullo modo approbat.

83

Confirm. Voluntas inclinatur ad beatitudinem formalem intrinsecam.

Inclinatio non actuatur per increatā beatitudinē.

Sequela dictorum.

QVÆSTIO III.

Utrum beatitudo per se consistat in pluribus operationibus simul?

D. Thom. 1.2. quæst. 3. art. 4. & ult. & hic quæst. 1. art. 1. D. Bonau. 1. part. quæst. 5. Richard. art. 1. q. 6. Gabr. quæst. 2. art. 3. Sotus quæst. 1. art. 3. Valquez 1.2. disp. 10. cap. 1. & 2. Canus 12. de loc. c. 14. Vega 7. in Trid. cap. 3. Cord. lib. 1. quæst. 42.

I **V**TRUM^a beatitudo per se consistat in pluribus operationibus simul? Quod sic Arg. 1. August. 13. de Tri. cap. 5. *Beatus est qui habet quidquid vult, &c.* sed non tantum rectè vult homo operationem vnam, sed plures: quia si rectè vult fruitionem, rectè vult visionem, sine qua non est fruitio. Si etiam rectè vult visionem, rectè vult fruitionem, quia secundum Anselm. Cur Deus homo cap. 1. *Natura intellectualis ad hoc accepit intellectum ad discernendum bonum à malo, ut per voluntatem bonum diligit, & malum odiat.* Lib. 2.

Præterea, ex eadem auctoritate sic. Si per vnam operationem potest habere quidquid vult: aut ergo per operationem voluntatis, & tunc sequitur quod descriptio Augustini æquivaleret isti, *Beatus est, qui vult quidquid vult*, quia habere est velle; cum omnis operatio voluntatis sit velle; sed viator vult, quidquid vult: ergo habet quidquid vult: ergo est beatus; hoc est inconueniens. Si autem habere, sit per actum intellectus, tunc sequitur quod beatus est, qui intelligit quidquid vult: & tunc sequitur, ut prius, quod viator erit beatus, quia intelligit quidquid vult. Oportet ergo dicere quod habere istud, non consistit in vno actu solo, hoc, vel illo, nec per consequens in aliqua vna operatione. Arg. 2.

Præterea, beatitudo consistit in quocunque, per quod distinguitur per se beatus à non beato: sed distinguitur per se per actum intellectus, quia beatus videt, non beatus non videt obiectum, scilicet beatificum: distinguitur etiam per actum voluntatis, quia si causæ sunt distinctæ, & effectus: actus intellectus videtur esse causa actus voluntatis, quia eo posito ponitur ille actus, & eo remoto remouetur. Arg. 3.

2. Oppositum: in quolibet ordine essentiali est status ad aliquod vnum: ergo in ordine finium non tantum erit status ad aliquem vnum finem extrinsecum, sed etiam inter fines intrinsecos erit aliquis vnus supremus: non ergo sunt duæ operationes de ratione finis intrinseci. Respondeo, vni simpliciter primo in vno ordine possunt duo esse immediata, & per consequens utrumque est æquè primum, licet non simpliciter primum, sed secundò primum: exemplum de causis efficientibus, & effectibus. Rat. ad opp.

Contrà, secundo de Generatione. *Idem, inquantum idem, natum est facere idem*: ergo eidem efficienti non est natum esse proximum, nisi vnicum effectum: ergo à simili in finibus. Respondeo, nisi ordo essentialis specierum concludat duas non posse esse propinquas primæ essentiali, & ita impossibilitas pluralitatis concludatur ex ipsis productis; non apparet quomodo ex vnitatem producentis, possit hinc concludi vnitatem effectus, siue producti; quia non semper oportet duorum effectuum assignare duas causas, si omnis multitudo reducenda est ad vnum, sicut ad causam illius multitudinis. Text. 56.

Arguitur aliter ad oppositum, quia in prioribus essentialiter in aliquo ordine non est minor vnitatem, quam in posterioribus essentialiter, sed potius maior: nunc autem aliquis finis sub fine extrinsecus simpliciter per vnum intrinsecum sibi correspondentem attingitur.

COMMENTARIUS.

^a **V**TRUM beatitudo, &c. In superioribus duabus quæstionibus resoluit beatitudinem consistere in operatione, & immediatius afficere

potentiam, quam essentiam: in hac ergo gradatim procedens differit. An beatitudo consistat in pluribus operationibus simul, & quæstio est de essentiali, & formali. adducit duas opiniones, quarum prima est affirmatiua, secunda negatiua. Deinde resoluit quæstionem, & respondet ad argumenta principalia.

SCHOLIUM.

Prima sententia, beatitudinem consistere in actu intellectus, & voluntatis simul, probatur à Rich. duabus rationibus, quibus Doctor addit tertiam. Hanc tenent Rich. hic

hic art. 1. quest. 6. D. Bonauent. 1. par. quest. 5. Gabr. quest. 2. art. 3. Cord. lib. 1. quest. 42. con. 1. et 2. et alij.

*Opinio
Ric. presen-
ti d. art. 1.
quest. 6.*

^b **H**ic dicitur quod beatitudo consistit simul in actu intellectus, & voluntatis. Ratio ad hoc, quia beatitudo consistit in perfecta vnione beatificabilis cum Deo: hæc autem includit vnionem secundum omnem potentiam, secundum quam natura illa est immediatè vnibilis Deo. Huiusmodi est tam intellectus, quàm voluntas: quia sicut Deus sub ratione, qua summum verum, est immediatum obiectum intellectus, ita sub ratione, qua summum bonum, est immediatum obiectum voluntatis.

Per virtutem, qua aliquid mouetur in terminum, quiescit in termino.

Præterea, per quam virtutem aliquid mouetur ad terminum, per eandem quiescit in termino: sed tam per intellectum, quàm per voluntatem natura intellectualis mouetur in Deum: ergo per vtramque potentiam quiescit in ipso: sed beatitudo est perfecta quies naturæ intellectualis in Deo: ergo, &c.

Addo tertiam rationem, quando ad perfectionem alicuius in actu primo requiruntur plura ad perfectionem eiusdem in actu secundo, requiruntur etiam plura illis primis proportionabilia; sed ad perfectionem naturæ intellectualis in actu primo requiruntur intellectus, & voluntas, quia sine alterutra esset imperfecta in actu primo: ergo ad perfectionem eius in actu secundo requiruntur actus secundi istis correspondentes: beatitudo ergo, quæ est completa perfectio naturæ intellectualis in actu secundo, includet duos illos actus secundos. Probatur maior, quia natura non potest esse perfectè quietata, nisi quodlibet pertinet per se ad eius perfectionem naturalem, quietetur (da enim quod aliquid tale non quietetur) ergo natura non secundum quodlibet sibi intrinsecum quietatur: ergo non perfectè: perfectio ergo quietatiua totius naturæ includit per se quietationem cuiuscunque actus primi pertinentis per se ad ipsam naturam.

COMMENTARIVS.

²
*Sententia
affirmatiua.*

^b **H**ic dicitur quod beatitudo, &c. Hæc sententia est plurium auctorum. Richardi. in hac. d. 2. art. 1. quest. 6. Maioris quest. 3. Argent. q. 3. Bassol. quest. 2. Supplem. Gabriel. art. 3. Ocham. in primo quest. 2. Alensis 3. part. quest. 23. in 2. Henrici. Quod. 13. quest. 2. Egidij quodl. 3. quest. ultima, nostri Veg. lib. 7. in Trid. cap. 3. Cordub. lib. 1. questionarij quest. 42. Henriquez lib. ult. de fine hominis in principio, & plurium aliorum. Citatur pro ea D. Bonauentura in hac d. 1. par. dist. art. 3. vbi de ea non agit: sed de dotibus, ipse enim, vt in præcedentibus dictum est, statuit beatitudinem formalem principaliter in habitu deificante potentiam. Citari solet & noster Doctor hic propter differentiam, quam infra assignat inter beatitudinem naturæ, & potentiæ, sed immeritò, vt mox videbimus. Hæc sententia probatur primò, quia homo secundum intellectum, & voluntatem vnitur obiecto beatificanti, nempe Deo in se; beati-

tudo autem consistit in tali vnione: ergo in ea, quæ est vtriusque potentiæ. Secundò, quia per vtramque facultatem mouetur homo in Deum: ergo per vtramque acquiritur vnio ad Deum, & fit quies succedens motui in terminum. Tertiò, arguit ipse Doctor, quia per vtramque potentiam perficitur homo in actu primo: ergo per vtramque etiam perficitur in actu secundo, seu per vtriusque actum. Quartò, probatur à modernis, vt Vega, & Cordub. tanquam definita à Benedicto XII. In extrauaganti de visione animarum; vbi definitur ex tali visione, & fruitione anime eorum sunt beate, &c. Item, ex Clement. Ad nostrum de hæreticis, &c. Vbi definitur lumen gloriæ esse necessarium ad videndum, & fruendum Deo. Item, Catechismus Pij V. Solida beatitudo, inquit, quam essentialem communi nomine licet vncare, in eo sita est, vt Deum videamus, eiusque pulchritudine perficiamur, &c. Item, sancti Patres, & Scriptura nunc statuunt beatitudinem in visione, nunc in cognitione: ergo in vtraque operatione est sita.

*Fundamentum
affirmatiue
sententia.*

SCHOLIUM.

Secunda sententia, beatitudinem consistere in vnica operatione. Ita D. Thom. hic quest. 1. art. 1. et 1.2. quest. 3. art. 4. et ult. vbi Caiet. Corn. et alij Sot. hic quest. 1. art. 3. Can. 12. de locis cap. 24.

*S. Thom.
hic art. 1.
quest. 1.
Tex. com.
10.
Beatitudi-
nem consi-
stere in vna
operatione.*

^c **A**lia est opinio in extremo, quod tantum in vnica operatione consistit: quia ex definitione Philosophi primo Ethic. felicitas est operatio optima secundum optimam virtutem, & in vita perfectâ; nunc autem impossibile est plures esse operationes eiusdem simpliciter optimas: quia nec eiusdem speciei, quia vna talis perfecta sufficit in vno. Patet etiam quod operationes intellectus, & voluntatis non essent eiusdem speciei; nec possent esse plures optimæ alterius speciei, quia species se habent sicut numeri

Distinctio XLIX. Quæstio III. 371

numeri. 8. *Meta.* & præcipue hoc verum est de specie proxima prima, quod ipsa est tantum vnica, quia ipsa est prima in genere respectu aliarum, sicut primum simpliciter est primum extra genus. Similiter, non est possibile esse plures virtutes optimas eiusdem naturæ, siue accipiat ibi virtus pro potentia naturali, quia vnica est suprema potentia vnus naturæ; siue accipiat ibi virtus pro habitu acquisito, vel supernaturali, semper enim sic & sic, est vnicum tantum optimum.

COMMENTARIUS.

3
Negatiua.
Sententia

Non esse
quæstionem
de nomine
tantum.

^c *Lia est opinio, &c.* Hanc tenet D. Thomas 1. 2. quæst. 3. art. 4. vbi eius Commētores, communis Capreolus in 1. d. 1. quæst. 1. art. 3. Sotus hic quæst. 1. art. 3. eamque tueretur Doctor in fine huius paragrahi, & quæstione sequenti. Aliqui reducant quæstionem ad solam nominis controuersiam, sed falluntur, quia agitur de eo, quod primo, & essentialiter, & per se vltimatè coniungit obiecto beatifico, & non de aliis perfectionibus concomitantibus, & accidentalibus,

quæ ad beatitudinem essentialem ordibantur. Fundamentum huius sententiæ est, quia Philosophus 1. *Eth.* videtur statuere felicitatem in operatione optima, & vnica potentiæ vnus; quam rationem deducit Doctor in textu, quia species sunt sicut numeri, & sic repugnat plures species esse æquales. Deinde, repugnat plures virtutes esse æquales in perfectione; beatitudo autem constituta est in operatione perfectissima: ergo vna, quia reliqua omnia vna operatione assurgunt suum finem. Deinde, obiectum beatificum sub vna ratione beat; quæ ratio per vniam operationem attingi potest, per quam acquiritur:

Fundamen-
tum.

SCHOLIUM.

Sententia Doctoris, si beatitudo sumatur intensiue, & pro vltimata perfecta attingentia obiecti beati, quod consistit in vnica operatione; si vero sumatur extensiue, pro attingentia immediata cuiuscunque potentiæ ad idem obiectum, esto attingentia vnus potentiæ sit intimior, & vltimior, consistit in operatione tam intellectus, quam voluntatis. Simpliciter tamen concedendum est quod beatitudo naturæ rationalis est in vnica operatione. Ita D. Thom. Scot. Sotus, Canus citati, & communis.

^d *Ad* quæstionem potest dici quodammodo mediando inter opiniones, quia non loquendo de beatitudine, vt dicit aggregationem omnium bonorum pertinentium ad beatificabile, sed vt dicit illud, quo immediatè attingitur vltimatè obiectum beatificum, posset distingui de beatitudine naturæ intellectualis, & de beatitudine potentiæ; sic, quod licet natura non beatificetur, nisi secundum potentiam, tamen vt natura est aliqua potentia beatificabilis, cuius beatitudo non est simpliciter beatitudo naturæ, quia non est in illo simpliciter perfectè benè ipsi naturæ, sed in aliquo alio nobiliori isto, licet ex illo sit simpliciter benè huic potentiæ. ^e Secundum hoc ergo potest dici, quod beatitudo naturæ intellectualis consistit in operatione vnica tantum, quia tantum in vnica est sibi simpliciter perfectè benè, ita quod nihil sibi desit; non tanquam hoc includat omnia pertinentia ad benè esse naturæ, sed dicat complementum omnium in benè essendo. Et istud probatur, quia sicut obiectum beatificum vnicum re, & ratione est, in quo tanquam in extrinseco perfectiuo, est huic naturæ perfectè benè, & non nisi inquantum attingitur ab ista natura simpliciter immediatè per operationem; ita talis operatio simpliciter erit vnica.

Beatitudo
intensiua
consistit in
vnica ope-
ratione.

^f Secundo modo dicendo omnem potentiam esse beatificabilem, quæ potest immediatè attingere obiectum beatificum: distinguendum est de immedatione: aut enim excludit medium eiusdem ordinis, quod scilicet sit medium isti attingendi in suo ordine, sicut operatio est medium ipsi potentiæ in attingendo obiectum: aut excludit medium alterius ordinis, quod scilicet nihil sit illo immediatius, siue perfectius attingens, siue illud sit isti ratio attingendi, siue non. Exemplum huius distinctionis; causa prior, & posterior immediatè attingunt idem passum, ita quod neutra causa agens in passum est medium: per quod alia attingat illud commune passum: tamen prior causa immediatius attingit, quia intimius, & perfectius, quia tota attingentia posterioris est in virtute prioris.

Primo modo concedendum est quod immediatè tam intellectus beatificabitur, quam voluntas, quia immediatus terminus operationis vtriusque potentiæ est ipsum obiectum, ita quod neutra est media respectu alterius in ratione obiecti, nec in ratione attingendi obiectum, vt attingitur per istum actum: & ita beatitudo totalis extensiua possibilis in natura intellectuali, quia est beatitudo duarum potentiarum, quarum

quarum vtraque est suo modo beatificabilis; ista, inquam, consistit in pluribus operationibus: & isto modo si possent esse in natura intellectuali decem potentiae, quarum quaelibet per operationem suam attingeret immediatè Deum, beatitudo totalis extensua consisteret in decem operationibus.

^g Nec obstat, si dicatur quòd Deus sub vnica ratione sola est obiectum beatificum, & sub illa non potest attingi, nisi ab vnica potentia, & per vnica operationem, & ita potètia attingens eum secundum aliam operationem, licèt immediatè, tamen non beatificabitur, nisi secundum *quid*, & secundum hoc esset dicendum, quòd beatitudo simpliciter, & totalis secundum potentias ita consistit in vnica operatione, sicut beatitudo simpliciter ipsius naturæ.

Beatitudo simpliciter consistit in vnica operatione.

^h Secundo autem modo, loquendo de immedatione, planum est quòd non consistit beatitudo nisi in vnica operatione: quia non nisi vnica potentia in natura perfectissime attingit obiectum: sic ergo loquendo de beatitudine naturæ, qua scilicet ipsi naturæ simpliciter est optimè, saltem ex parte obiecti optimi, & vt optimi, cui coniungitur, beatitudo non est nisi in vnica operatione vnus potentiae. Consimiliter etiam loquendo de beatitudine potentiae, prout includit immedationem vtroque modo dictam: nullo ergo modo potest poni consistere in duabus operationibus, nisi ponendo quòd ad operationem beatificam non sufficiat operatio vnica sine alia, quod tamen est dubium.

COMMENTARIUS.

⁴ *Sententia Doctoris modis.*

Beatitudo potentia & beatitudo natura.

Impugnant aliqui distinctionem aliam.

⁵ *Sustinetur distinctio transmissa.*

^d *Ad questionem potest dici, &c.* Hic resoluit per viam mediā distinguendo beatitudinem, quā accipitur à Boëtio pro aggregatione, & cumulo omnium bonorum, & pro ea operatione, qua immediatè attingitur obiectum beatificum. In priori acceptione non spectat ad præsentem questionem: sed in secunda. In hac acceptione, qua est attingens obiectum beatificum, etiam distingui potest in beatitudinem potentiae, & in beatitudinem naturæ intellectualis, quia licèt natura mediante potentia beatificatur: tamen vt in natura est aliqua potentia beatificabilis, cuius beatitudo non est simpliciter beatitudo naturæ (id est, perfectissima, eius coniunctio ad finem, & vltimum complementum naturæ secundum inclinationem, quam dicit ad finem, quā beatificabilis est) illa beatitudo potentiae non est simpliciter beatitudo naturæ, per quam simpliciter benè sit ipsi naturæ: sed in aliquo alio nobiliore consistit.

Hanc distinctionem aliqui impugnant; eam sensit Vasquez ridiculam, quia nullus vnquam dixit accidens aliquod nostrum, qualis est intellectus, beari: hæc enim perfectio totius hominis est, & Angelī, non accidentium: cæterum alterum membrum distinctionis de beatitudine vnica naturæ rectè admittit. Eandem impugnat Egidius Lusitanus lib. 4. de formali beatitudine tom. 1. quæst. 5. art. 3. §. 1. quòd distinctio hæc pariat confusionem, & non sit philosophica: quia beatitudo potentiae non est in immediata attingentia obiecti beatifici, sed in illa attingentia, qua attingitur, vt beatificum est, quæ vnica tantum est. Deinde, quia potentia non est propriè beatificabilis vt quod, sed vt quo. Præterea, non appetit suam operationem potentia, nisi appetitu innato, & naturali, cum tamen non beatificetur nisi agens, quod appetitu elicito appetit bonum: ergo vna ratio est beatitudo, qua agens ipsum beatur vt quod, potentiae verò ex consequenti.

Responderetur tamen distinctionem præmissam esse fundatam; neque rectè ad scopum Doctoris intellectam, non enim intendit Doctor beatitu-

dinem ita conuenire potentiae, quasi non sit naturæ, vt principij quod: hoc enim repugnat, nam & in sententia Doctoris potentia est eadem naturæ realiter. Intendit ergo Doctor aliud esse considerare beatitudinem extensiuam naturæ; aliud considerare intensiuam secundum rationem formalem specificam beatitudinis, quā est vltimum complementum naturæ, & vnicum, ad quod cætera ordinatur, & ad quod ipsa natura principaliter inclinatur. Primum horum patet ex prima conclusione huius §. versu, *Secundum ergo potest dici, quòd beatitudo naturæ intellectualis consistit in operatione vnica tantum: quia tantum in vnica est sibi simpliciter perfectè benè, ita quòd nihil sibi desit: non quòd hæc includat omnia pertinentia ad benè esse naturæ: sed dicat complementum omnium in benè essendo, &c.* Aliud ergo est esse complementum benè esse naturæ; aliud verò includere omnia, quæ spectant ad benè esse naturæ: quia comparando naturam, vt hîc comparatur ad Deum, vt immediatè attingibilem per operationem, omnis operatio siue eiusdem, siue diuersarum potentialium circa Deum immediatè, spectat ad benè esse naturæ, licèt non sit complementum naturæ beatificabilis secundum potiorem inclinationem eius ad obiectum beatificum, & Deum in se. Vnde sequitur quòd benè sit naturæ iuxta mentem Doctoris per visionem, & fruitionem, quibus intellectus, & voluntas attingunt finem, seu Deum in se immediatè, quamuis altera harum non sit beatitudo totius, seu naturæ, essentialis, & vltima: non separat ergo beatitudinem potentiae à natura, quasi illa non sit etiam naturæ: sed distinguit diuersas inclinationes in natura, quarum vna est principalis, & reducitur in actum per beatitudinem formalem, vltimam: quam primariò ita respicit natura (licèt medianre potentia eidem coniungatur vt principio, & subiecto) vt illa simpliciter potior ei tribuatur tanquàm propria per comparisonem ad obiectum beatificum, vt hoc modo attingibile, & per comparisonem ad alias inclinationes, quibus attingit Deum immediatè, & perficiuntur in natura. Alia autem est inclinatio in natura ad perfectionem recipiendam à Deo, vt attingitur mediante operatione immediata ad ipsum, & hæc est

Diuerfa natura inclinatio.

Distinctio XLIX. Quæstio III. 373

*Cur dicatur
beatitudo
potentia.*

*Proprietas,
et fundamē-
tum locutio-
nis seruatur.*

est minus principalis in natura beatificabili, licet perfectio eius sit, qua attingit Deum, & compleatur illa inclinatio per operationem ei conuenientem. Hanc vocat Doctor beatitudinem potentia (licet etiam sit natura) & non naturæ ad distinctionem eius à beatitudine simpliciter, & propriè loquitur: quia in homine; v.g. omnis operatio potentiarum, per quam perficiuntur, etiam est ad benè esse, & perfectionem totius, licet secundum quod dicit particularem inclinationem mediante potentia determinata: tamen si illa operatio non sit secundum perfectissimam inclinationem totius, non dicitur operatio totius, neque perfectio totius, sed potentia: v.g. in homine visio dicitur operatio potentia visus, & non operatio totius, sicut dicitur intellectio, & volitio propria totius: ergo similiter natura comparata ad Deum in se ut attingibilem per modum obiecti secundum diuersas inclinationes, quarum vna est ultimata naturæ ad perfectionem summam, altera verò ad perfectionem non ultimam, rectè dici potest illa, quæ est potior, esse propria naturæ, illa verò, quæ est minus principalis perfectio, esse potentia, quod est dicere naturæ, ut inclinatur per talem potentiam: nam ubi inuenitur ordo in subiecto, & formis ad discernendam disparitatem, rectè accommodantur nomina, & ad excludendam æquiuocationem. In proposito altera harum operationum circa Deum, in qua consistit vltimum complementum naturæ, rectè dicitur beatitudo, ad quam est potissima inclinatio; altera verò beatitudo secundum quid naturæ, principaliter autem potentia: vt aliumatur verò distinctio ex obiecto harum vtriusque operationum ab aliis, rectè vtrique dicitur beatitudo, quia est circa obiectum beatificum, vel specificatiuè, ut illa, in qua non consistit complementum perfectionis; vel reduplicatiuè, ut illa in qua consistit ipsum complementum, rectè etiam ad discernendum inclinationem diuersam naturæ altera denominatur à principio quo proximo, altera verò à principio quod, licet vtrique competat naturæ.

6
*Quid sit beati-
tudo exten-
sua, quid in-
tensua?*

Alterum, quod supra præmissimus ad scopum huius distinctionis, & intendit Doctor, est beatitudinem sumi ab eo extensiuè, & prout natura quiescit in obiecto beatifico secundum omnes inclinationes, quibus ipsum immediatè attingit: non verò sumitur beatitudo intensiuè, & præcisiuè pro ea perfectione, qua coniungitur obiecto beatifico, & in qua consistit eius complementum formale, & præcisum: hoc etiam pater ex iis, quæ infra dicit §. primo modo, &c. Vbi ostendens quod tam intellectus, quam voluntas immediatè se habeat ad Deum, ut obiectum, ita ut neutra media altera, tanquam medio attingendi, feratur in obiectum, subdit: *et ita*, inquit, *beatitudo totalis extensiva possibilis in natura intellectuali* (supple consistit in actu vtriusque potentia) *quia est beatitudo duarum potentiarum, quarum vtrique est suo modo beatificabilis, et isto modo si possent esse in natura intellectuali decem potentia, quarum qualibet per operationem suam attingeret immediatè Deum, beatitudo totalis extensiva consisteret in decem operationibus, &c.* Hæc verba clara sunt, & expriment scopum Doctoris in hac distinctione quatenus sumit in vno membro beatitudinem extensiuam, & sic accedit primæ sententiæ, & quatenus in altero membro sumit beatitudinem intensiuam, & præcisiuè, in qua consistit vltimum complementum

Scoti Oper. Tom. X.

tum, & attingitur obiectum præcisè sub illa ratione, & dicit esse vnam, & sic accedit secundæ sententiæ, mediando inter vtramque. Quod verò nomen beatitudinis dicatur de primo membro, quæ sumitur beatitudo extensiuè, patet, quia & Scriptura, & Patres nunc attribuunt beatitudinem operationi intellectus, nunc voluntatis: & vtri harum competat beatitudo intensiuæ, etiam nunc non constat inter Doctores, ut quæstione sequenti differetur; quin etiam plures negant alterutri seorsim competere: ergo saltem beatitudo extensiuæ conuenit secundum vtramque potentiam: quamvis beatitudo, ut habet rationem summæ, & vltimæ perfectionis, non possit nisi in altera harum subsistere determinatè. Dicitur autem illa beatitudo extensiuæ; non quod vna in gradu, & forma sit quasi pars, aut extensio alterius; sed ex eo quod natura non sit completè in omni sua perfectione circa Deum, nisi vtramque habeat; licet vna excedat alteram in suo genere, quæ dicitur vltima.

*Dici rectè
beatitudinē
extensiuam
et secundum
vtrum Patris*

Ex his patet ad obiecta præmissorum Doctorum, qui non differunt ad mentem Doctoris. Ad primum, quod obicit ridiculum, ut suo verbo vtar, est, neque Doctor intendit vllam esse perfectionem potentia intellectus, aut volitius, quin sit etiam naturæ: sed dicit beatitudinem naturæ sumi & intensiuè, & extensiuè; intensiuè quidem consistit in vna operatione, ad quam potior est inclinatio naturæ, & hanc idè vocat beatitudinem naturæ propriam ea proprietate, qua dicitur intellectio, & volitio esse propria operatio hominis: quia perfectissima, & secundum summam inclinationem, quam habet ad perfectionem actus secundi, & ad differentiam huius, operatio sensitua licet sit etiam perfectio hominis: secundum illam inclinationem non dicitur hominis propria, sed potentia elicientis, & recipientis, ut visus, vel auditus, vel eiusmodi. Ad probationem quam adducit. Respondetur ab omnibus dici intellectum, & voluntatem beari, & ex Scriptura, & Patribus, ac vera Theologia id sequi: non quod hæc separantur à natura: sed his mediis, & earum operationibus nata sit beari natura, non ut ab his abstrahit, & in rigore Philosophico, illud, quod est quo respectiuè ad formam tam recipiendam, quam etiam producendam, sumit denominationem à forma, sicut & effectum, licet per hoc non excludatur principium quod: rectè enim & vulgariter dicitur superficies alba, anima intelligere, & voluntas velle, intellectus intelligere, anima beari, licet sit quo respectu beatitudinis. Quod si voluntas sit accidens, eadem etiam denominatio saluatur: quia sicut saluatur in anima denominatio prædicta, licet sit principium quo beatitudinis, ita etiam rectè dicitur voluntas beari, aut intellectus, non in esse accidentis, sed voluntatis, & intellectus, sint accidentia ut prædictus Author quasi probatur, aut notum supponit, vel non sint, ut verior opinio teneret, ad præsens non refert. Adicere etiam possumus hanc denominationem propriè saluari in iis operationibus, quæ ita consequuntur sua principia tam actiua, quam passiua, ut iis conueniant immediatè in vtroque genere, & nullo alio medio tãquam ratione recipiendi, aut agendi, aut disponendi ex parte naturæ, cui mediatè conueniunt in vtroque præcisè per ipsa principia proxima; & hæc est ratio, cur anima dicatur in homine intelligere, & velle, & cur in ipsa aut An-

7
*Ad primam
obiectionem
Vaquez.*

*Denominatio
saluatur quæ
dicitur poten-
tia beari.*

gelo etiam dicatur intellectus intelligere, aut voluntas velle, quia operatio est ipsorum propria, & intantum est naturæ, aut totius, ut distinguuntur ad principia, inquantum est propria principiorum; quidni ergo intellectus, & voluntas dicantur beati, sicut & intelligere, & velle, ex quibus beatitudo redundat in animam, sicut intellectio, & volitio quæcunque: nam ipsa beatitudo in his consistit, ut sunt circa Deum, ut obiectum.

8 *Solutur objectiones Lusi-
sati.* Responderetur ex his ad rationes Agidij, hanc differentiam esse Philosophicam, & valde Theologicam. Ratio autem quam adducit, ne eadem replicemus, soluta est ex dictis: latius enim sumit Doctor beatitudinem, quam ut sumitur pro ultimo complemento; quia sumit ut communis est extensivæ, & intensivæ, quam voco ultimum complementum: quod specialiter adiicit de appetitu potentie, quod sit tantum naturalis, & appetitus verus beatitudinis, qui est agentis, sit elicitus, inuoluit repugnantiam, quia omnis appetitus elicitus beatitudinis distinctus ab ipsa beatitudine, nequit esse ab alio principio, quam à potentia; si autem intelligat ipsam beatitudinem tanquam appetitum elicutum; dico etiam esse potentie: quod si solus etiam appetitus naturalis supponeretur ad beatitudinem, sufficeret, ut patet in anima Christi, quæ non minus fuit beata, quamuis nullus appetitus elicitus potentie, aut totius supponebatur ad ipsam; neque etiam ad beatitudinem infantis baptizati: ad reliqua eiusdem patet ex dictis.

9 *s. Conclus.* *Beatitudo essentialis consistit in vni-
ca operatione* *c.* *Secundum hoc ergo potest dici, &c.* Est prima conclusio huius textus, quam iam declaravi, nempe beatitudinem naturæ consistere in vnica tantum operatione. Eam tenet secunda sententia præmissa: illa autem dicitur beatitudo hoc modo sumpta, quæ est perfectissima operatio naturæ respectu ad alias, & secundum perfectissimam eius inclinationem, & ad obiectum beatificum præcisè, quæ beatificum est ultimatè, & prout cætera in ordine ad hanc operationem dantur, vel antecedenter, vel concomitanter, vel consequenter. Probat autem hanc conclusionem, quia sicut obiectum beatificum est vnum re, & ratione, in quo tanquam in extrinseco perfectiuo, est huic naturæ perfectæ benè, & non nisi inquantum attingitur ab illa natura simpliciter immediatè (supple in seipso præsentè) per operationem, ita talis operatio simpliciter erit vnica: ergo beatitudo hoc modo sumpta erit vnica operatio. Dices obiectum beatificum, licet sit re, & ratione vnum: nempe diuina essentia in se præsens: tamen ex parte naturæ beatificabilis respici sub diuersa ratione, & per diuersa principia, nempe intellectum, & voluntatem, mediantibus quibus natura est nata beatificari: ergo ex vnitæ obiecti re, & ratione non sequitur vnitas beatitudinis. Contrà, obiectum extrinsecum perfectiuum naturæ perficit naturam secundum gradum inclinationis excedentem; sed in natura est diuersa inclinatio secundum diuersas illas facultates, quarum vna est potior altera, quia repugnat ad idem obiectum esse æquales, cum nihil superfluum continet natura, & ordo detur in perfectionibus secundis, & primis, & consequenter in inclinationibus, quam naturalibus, ut rectè probat Doctor *suprà* in Paragrapho antecedenti: ergo obiectum beatificum magis perficit naturam secundum inclinationem potiorum naturæ: ergo operatio

Probatio.

Responsa.

Impugnatur.

Datur potior inclinatio in natura intellectuali.

consequens naturam secundum hanc inclinationem, erit simpliciter perfectissima eius: ergo eius beatitudo essentialis, ut sumitur pro complemento naturæ, ut dicit ordinem ad sui perfectionem intrinsecam, & extrinsecam: ad scopum autem præsentis quæstionis nihil aliud intenditur, nisi dari aliquam perfectissimam operationem in natura, per quam nata est vniri obiecto beatifico, eo modo quo ex eo redundat ultimatè perfectio naturæ supremæ; hoc autem dato sequitur intentum, nempe illam esse beatitudinem essentialiter, & probatur sequela: quia alia quæcumque operatio ad hanc ordinatur, non è contra hæc ordinatur ad alias, sed in ea sit status procedendo secundum ordinem formæ, & actualitatis; omnis enim perfectio secunda naturæ non solum ordinatur ad naturam, ut est actus primus eius, sed etiam ordinatur ad alias perfectiones secundum gradum, in quo perficit naturam: nam ipsa natura idè recipit inclinationes ad perfectiones inferioris ordinis, quo reddatur capax perfectionis supremæ, ad quam ordinatur, & ad quam perficitur: v.g. in natura substantiali est inclinatio ad quantitatem, ut ea media per actionem, & passionem disponatur ad receptionem formarum, & ad agendum in alias; recipit qualitates, & cætera consequentia ad perfectionem suæ formæ substantialis, & consequenter totius, ita ut hæc omnia ordinentur ad ipsam formam, qua constituitur; forma verò sit per se prima, propter quam reliqua conceduntur. In viuientibus eodem modo licet discurre, in quibus sensus ad phantasiam, phantasia ad intellectum, & appetitum ordinatur.

Sed hoc ampliùs probatur ratione, quia sicut eidem naturæ repugnat ordinari ad diuersa prima, & non subordinata agentia; ita etiam repugnat eam ordinari ad diuersos primos fines non subordinatos: quia ad multiplicationem prioris sequitur multiplicatio posterioris essentialis; finis autem est prior essentialiter natura, sicut & agens: sed si posset ordinari ad eundem finem secundum diuersas inclinationes immediatas, & non subordinatas, perinde se haberet, ac si ordinaretur ad diuersos fines non subordinatos: quia ex parte naturæ esset multiplicitas inclinationum, & perfectionum non subordinatarum, licet in fine esset identitas in *esse*, non tamen in *esse* termini extrinsecè perfectiui per modum finis, vniformiter influentis: ergo id repugnat naturæ æquè primò respicere finem difformiter, & æquè primò perficientem sine vlla in ipsis perfectionibus, aut inclinatione perfectibilis naturæ ordine. Si autem dicatur quod sit ordo perfectionis in natura, & actibus, & modo attingendi obiectum secundum gradum cæteris perfectius, in ea operatione consistit beatitudo, quæ est suprema perfectio naturæ intellectualis, & in ordine ad quam obiectum præcisè habet rationem simplicem finis, & primam in genere causæ finalis, & consequenter vnica erit potentia suprema naturæ inter alias, per quam præcisè respicit finem ut finis, & eius operatio erit beatitudo essentialis: quia illa est suprema potentia, per quam natura coniungitur suo fini sub ratione finis.

Dices finem in *esse*, seu ad quem in re ipsa reducitur natura, esse tantum vnicum, non inde sequi finem in operatione esse vnum. Contrà, finis qui est vltimus naturæ in *esse*, idem necessariò est eius in *operari*, maximè per quod natura ultimatè

Ordo perfectionum in natura secundum naturam.

Idem ordo probatur.

Nequit ordinari natura ad diuersos fines non subordinatos.

II Responsa.

Quietatio natura in fine.

Efficiens agit propter finem.

Facultates nature spectant ad actum primum, & respiciunt finem naturæ.

Natura intellectualis perfectius ordinatur ad finem.

*I 2
Responsio
Suarez.*

Impugnatio.

Attingere obiectum beatificum per plures operationes non est ex imperfectione naturæ.

*Responsio
Valentia.*

ultimatè perficitur : quia sicut operatio consequitur ad esse tanquam perfectio eius secunda, ita etiam tunc est quietatiua naturæ in esse entis, qua reducitur in principia eius ostendi, & maximè in finem, vt ad vltimum terminum essendi: ergo si nequit multiplicari finis in esse vltimus, sic etiam nequit multiplicari finis vltimus in operari. Probatur antecedens cum consequentia : quia perfectio naturæ in esse, vt est à prima causa efficiente, est propter finem: ergo quod magis participat finem, vel ad illum accedit participando eius bonitatem, eò est perfectior, quia colligitur perfectionem supremi entis creati, non quæ est à primo efficiente, quod sibi, & aliis est commune: sed quia magis participat bonitatem eius, vt finis in essendo: ergo nequit operatio, quæ est perfectio secunda eiusdem naturæ, respicere alium finem, quàm illum, qui est essendi: quia sic neque perficeret primum esse naturæ, si perficeret aliter quàm natura est ad finem in esse, à quo nequit abstrahere, neque operatio ipsa referretur ad finem suæ causæ à qua est. Deinde, facultates, & inclinatio naturæ spectat ad actum primum eius: ergo earum operatio spectat ad eundem finem actus primi in essendo. Accedit quodd in hac ratione operationum etiam consistit in specie perfectio naturæ intellectualis ex parte, & imago, per quam assimilatur participando finem vltimum sui in esse, quo excedit creaturas alias intellectuales in esse: quia propinquior est fini in esse: tunc autem perfectè attingit, & refertur ad finem in esse, quando coniungitur ei per operationem beatificam. Accedit ad hæc, illam distinctionem non soluere argumentum: quia sicut finis in esse est prior essentialiter naturæ, idèoque nequit multiplicari ordo ad finem in natura, ita etiam finis in operari est prior essentialiter operatione, & potentia, qua per operationem beatur, tanquam perfectiuium eius extrinsecum, & supremum: ergo ex eadem ratione nequit multiplicari in esse finis beatificantis, quæ inchoat in naturam, neque beatificatio ipsa in natura multiplicari.

Dices cum Suarez 1. 2. disp. 6. quæstion. 3. in vltimo dicto, requiri multiplicatam operationem, quibus attingitur finis vltimus ob perfectionem excedentem obiecti in se, & ob imperfectionem subiecti, quatenus vna simplici ratione nequit attingere obiectum. Contrà, licet subiectum attingat obiectum sub duplici ratione: tamen non sequitur quod beatifica attingentia consistat in illa duplici operatione, sed in altera contingente obiectum beatificans secundum capacitatem, & exigentiam finitam naturæ beatificabilis. neque etiam illa duplex attingentia procedit ex perfectione obiecti excedente, aut imperfectione potentiarum: sed ex natura obiecti, & potentiarum, & ipsarum operationum: quia etiam in Deo, vbi nulla est imperfectio, diuersa operatione contingitur obiectum, nempe visione, & fruitione essentiali: ita etiam creatura intellectualis, si operetur in finem, etiam in creatis, necessariò operatur per intellectum, & voluntatem circa quodcumque, licet sit inferioris ordinis, & perfectionis: vniuersim ergo natura intellectualis ita operatur, & non aliter, si exit in actum completum suarum facultatum.

Dices cum Valentia beatitudinem essentialem vindicare sibi operationem præstantissimam, quæ sit complementum naturæ, tamen non eam solum

Scoti Oper. Tom. X.

sed etiam aliam spectare ad beatitudinem essentialem. Ita 2. tom. disp. 1. quæst. 3. punct. 4. Eadem etiam est solutio Suarez. Contrà, illa operatio perfectissima attingit obiectum beatitudinis perfectissimo etiam modo, quo attingi potest in ratione beatificantis, & termini extrinseci naturæ, & secundum perfectissimam naturæ inclinationem: ergo in ea sola consistit vltimum complementum, & benè esse naturæ, quæ beatificabilis est. Probatur consequentia, quia ratio superius facta in confirmatione petinde impugnat præsentem responsonem. Deinde, operatio imperfectior naturæ circa idem obiectum nequit integrare cum operatione illa perfectissima eandem perfectionem essentialiter, quæ est secundum aliam inclinationem inferioriorem, & non attingentem obiectum ea perfectione: qua prior, neque cum ea communicat in esse: ergo nequit vltimam perfectionem naturæ integrare, nisi tantum extensiuè, prout tenet Doctor in secundo membro distinctionis. Pater consequentia, quia illa solum est perfectio, & beatitudo naturæ, quæ est secundum inclinationem potissimam, & supremam eius, sicut illa est perfectio intensiua, & suprema hominis, quæ competit ei secundum inclinationem vltimam, & supremam in ipso, non secundum inferiorem, licet illa integret extensiuam eius perfectionem.

Alij respondent Deum in ratione obiecti beatificare sub diuersa ratione, nempe veri, & boni. Contra hanc est quodd Deus beat in ratione obiecti creaturam, eo modo, quo ipse in seipso est beatus per suam essentiam: & recurrunt rationes factæ, dato quodd altero modo terminet perfectissimam operationem, idèoque hæc responsones magis reducunt difficultatem ad quæstionem de nomine; quia admittunt quod intenditur, licet dicant totam beatitudinem in vnica operatione illa perfectissima non consistere, quod verum est de beatitudine extensiuè sumpta, quatenus scilicet creatura attingat Deum in se, & ab ipsa per modum obiecti perficitur. Cæterum, quia vnica, & simplex est perfectio, qua creatura perficitur à fine, vt est ad finem secundum inclinationem potissimam, idè statuitur eius vltimum complementum in illa operatione tantum, & non in alia.

Secundo modo dicendo, &c. Hæc est secunda conclusio huius literæ, nempe beatitudinem extensiuam consistere in pluribus operationibus, nempe in operatione intellectus, & voluntatis, quibus attingitur Deus in se per modum obiecti beatifici immediatè. & hanc probant fundamenta primæ sententiæ, & nihil aliud. Distinguit Doctor immediationem illam attingentiæ, quia vel excludit medium eiusdem ordinis: v.g. operationem diuersam ab ea, qua attingitur obiectum, vel medium alterius ordinis, ita vt nihil perfectius, aut immediatius attingat obiectum quàm hoc quod dicit immediatè attingere. Subiicit exemplum in causis efficientibus priori, & posteriori, quarum quælibet attingit passum immediatè, ita vt neutra sit alteri medium attingendi: causa tamen prior immediatius attingit: quia intimius, & perfectius: quia tota attingentia posterioris est in virtute prioris; sicut patet in causa prima, & secunda. Quantum ad immediationem primo modo sumptam, tam intellectus, quàm voluntas immediatè attingunt obiectum;

Impugnatio.

*I 3
Responsio
aliorum.
Impugnatur*

*24
2. Conclusio.*

*Extensiuam
beatitudo in
pluribus consistit.*

*Immediata
attingentia
qualis sit.*

Multiplex.

Exemplum.

*Diuersa attingentia
efficitur per
causas.*

obiectum; quia neutra est alteri medium attingendi, neque in ratione obiecti, neque in operatione, quæ est medium attingendi, & ideo beatitudo extensua totalis consistit in vtraque operatione: imò si essent plures potentia, quæ immediatè sic attingerent, beatitudo extensua constitueret in omnibus operationibus collectiue.

15
Obiectio.

¶ Nec obstat, si dicatur, &c. Occurrit obiectioni, nempe quæ opponeretur, beatitudinem simpliciter consistere in vna operatione perfectissima, qua sola per vnicam potentiam attingitur obiectum beatificum, quæ beatificum est. & licet immediatè attingatur per operationem alterius, illa non erit beatitudo, nisi secundum quid. & secundum hoc, inquit, esset dicendum quod beatitudo simpliciter, & totalis consistit in operatione vnius potentia. Hanc obiectionem non soluit, quia æquiuocat in sensu: nam loquendo de beatitudine extensua, negandum est antecedens, de intensua concedendum, & sic respondet in subiuncta littera, quæ est secundum membrum præmissæ distinctionis de immediationis acceptione.

16
Attingentia
secundum
sectionem.

¶ Secundo autem modo loquendo, &c. Id est, de immediatione, vt sumitur pro perfectiori attingentia, dicitur sic planum esse beatitudinem consistere in vnica tantum operatione: quia non est nisi vnica tantum potentia in natura, qua perfectissime attingitur obiectum beatificum, & secundum quam attingentiam perfectè benè est ipsi naturæ ex parte obiecti perfectissimo modo, & secundum potiore inclinationem attingibilis: & eodem modo dicendum de beatitudine vtriusque potentia: illa sola intensua est, & strictè sumpta, qua perfectissime attingitur tale obiectum, licet beatitudo extensua consistat in vtraque, quæ est lata acceptio beatitudinis, prout est perfectio naturæ secundum omnes potentias, quæ respicit Deum, vt obiectum; & concludit nullo modo statuendum esse beatitudinem in pluribus operationibus, nisi teneatur quod ad operationem beatificam non sufficiat operatio vnica sine alia, quod est dubium, inquit. Sustinen-

do itaque hanc sententiam, quæ prima est in ordine, quoad beatitudinem non solum extensiuam, prout eam limitat Doctor, sed etiam quoad intensiuam: tenendum esset consequenter vtramque operationem æquè intensiue attingere obiectum beatificum, neque esse ordinem perfectionis inter ipsas operationes, neque etiam inter potentias operatiuas: quia vtraque tam operatio, quàm potentia sunt diuersi ordinis, & sunt perfectiones simpliciter, quæ inueniuntur in Deo formaliter, quarum neutra fuit, ab alia tanquam à radice: sed vtraque æquè primò conuenient enti simpliciter, & sic non esse comparabiles secundum perfectionis excessum: quia vniuersitas etiam causarum creaturarum, & secundarum, vt rectè Doctor in 1. dist. 2. quæst. 2. non reducitur ad Deum, quæ est mensura earum, sub vnica & simplici ratione, sed sub diuersa: nempe causæ naturales reducuntur ad Deum, vt per intellectum producitur, & operatur per modum naturæ; causæ verò liberæ reducuntur in Deum vt operatur per voluntatem, inter quas in Deo non est ordo perfectionis, sed vtraque est prima in suo genere diuerso. Sic etiam dici potest in creatura nullum esse ordinem perfectionis inter has potentias, aut operationes earum, licet sit ordo quidam generationis, quo prior est in actu intellectus, quàm voluntas; sic ergo dicendum nullum esse perinde ordinem perfectionis in operationibus, sed vtramque æquè primò perficere in suo genere naturam, cuius est, quæ sicut dicit æquè primò inclinationem per vtramque facultatem ad obiectum, ita etiam essentialiter beatificatur per vtriusque attingentiam. Quod autem superius dictum est, esse nempe subordinationem in ipsis potentiis, & inclinationibus diuersis naturarum; respondendum est illud esse verum quoad eas, quæ non sunt perfectiones simpliciter, & diuersi ordinis, non verò in his. Hæc sententia hoc modo fundata est difficilis impugnationis.

Explicatur
prima senten-
tia de pluri-
bus opera-
tionibus, &
quomodo su-
stinenda sit.

Non esse ordi-
nem perfe-
ctionis inter
potentias ra-
tionales, &
operationes

SCHOLIVM.

Soluit tres rationes positas num. 3. pro sent. Rich. D. Bonauent. & aliorum satis clare, & rationem adductam num. 4. pro sententia D. Thom. quatenus posset aliquid concludere contra beatitudinem extensiuam, quæ in pluribus operationibus consistit. Si verò intelligatur D. Thom. de beatitudine intensiua, conuenit cum eo Doct. quod est in vnica operatione. Sed dissentit quoad subiectum, vel potentiam huius operationis, de quo quæst. sequent.

Refellit
rationes
Richardi.

i AD argumenta pro prima opinione. Ad primum, minor non est vera, nisi de immediatione vna sine alia: & per hoc non sequitur, nisi quod beatitudo non sit in altera tantum, prout beatitudo includit vtramque immediationem. Similiter beatitudo naturæ non consistit, nisi in illa, qua natura immediatissime attingit obiectum: illa autem est vnica, licet aliqua eius potentia per aliam operationem attingat obiectum illud immediatè immediatione possibili illi potentia.

Tantum
appetitus
propriè ten-
dit in finem,
non intelle-
ctus.

k Ad secundum potest dici, quod tendere in finem, non competit, nisi appetitui propriè. & hoc sicut tendere comparatur quasi motui: quia intellectus, licet tendat in obiectum præsens, hoc tamen est æquiuocè accipiendū tendere: nunquam tamen tendit in aliquid, quasi in terminum motus acquirendum, scilicet per motum. Aliter concesso quod per vtramque potentiam tendat in obiectum beatificum, quadam scilicet

8

Distinctio XLIX. Quæstio III. 377

scilicet operatione imperfecta, quæ potest haberi circa absens; potest concedi una tendentia esse, qua natura tendit in ipsum principaliter: & ita illam sequitur quietatio vnica, quæ est quietatio naturæ principaliter; reliqua autem tendentia est minus principalis tendentia ipsius naturæ, & sic quietatio sequens. Comparando etiam potentias inter se, illæ tendentiæ non sunt in ipsum obiectum immediatè duplici im-
mediatione, sed tantum altera, & ita erit immediata quietatio sequens. Illa ergo bea-
tudo est naturæ prout includit duplicem immediationem operationis ad obiectum.

- 9 ¹ Ad tertium dico, quod talis quietatio naturæ, loquendo de totalitate extensiuæ, requirit quod quicquid est in natura quietabile, quietetur: & huiusmodi beatitudo hominis non est siue resurrectione, & reunione animæ ad corpus, quia aliquis appetitus est in ipsa anima ad corpus tanquam ad proprium perfectibile, vel saltem è conuerso in materia, sicut in proprio perfectibili ad formam illam, scilicet animam, sed inter illas quietationes, una est quietatio simpliciter ipsius naturæ, quæ scilicet est quietatio simpliciter nobilissima in illa natura, in quantum quietabilis est.

Non est perfecta beatitudo extensiuæ usque ad resurrectionem.

Dico ergo, quod sicut sunt aliqua multa pertinentia ad actum primum alicuius, ita possunt esse multe quietationes illorum multorum, & vnica totius, totalis totalitate extensiuæ includens illas multas: sed illorum omnium est vnica, quæ est vltimata quietatio in obiecto, quæ & sola est simpliciter totalis quietatio naturæ, loquendo de totalitate intensiuæ.

Ratio pro alia opinione potest concedi, intelligendo conclusionem de operatione vnica beatifica simpliciter, quantum ad vtramque immediationem: loquendo etiam de operatione completiuè beatifica totius naturæ: sed si intelligatur de beatitudine totali totius, totalitate extensiuæ; non cogit, quia multe operationes: quarum vna est simpliciter nobilior altera, possunt concurrere in optimo sic, scilicet extensiuè.

Soluit rationem pro opin. D. Th.

- 10 ^m Ad argumenta principalia. Ad primum dico quod ly *quidquid* non accipitur ibi pro quolibet appetibili diuisiuè, sed pro vno, in quo continentur omnia vniuè: & sic habendo obiectum beatificum, per quemcunque actum dicatur haberi, habet quidquid rectè vult: quia est eminenter in illo, propter quod solum est rectè volendum; & in hoc habet omnem actum rectè volendum: cum ergo sumis sub, quod hæc, & illa operatio sunt rectè volendæ in se, patet quod non rectè sumitur sub maiori.

Ad arg. 1.

ⁿ Ad aliud dico, sicut dicitur in sequenti quæstione, quod *habere* sumitur ibi pro actu volendi, non quocunque, sed perfectè sequente visionem nudam: & qui tali actu habet quicquid vult, hoc est vnum, quod est eminenter omne volibile, ille est beatus: sed non sequitur: ergo quicunque vult quidquid vult, est beatus, quia per inferius potest dari definitio, vel descriptio propria alicuius, non sic per superius, quia pluribus conuenit: vnde in forma, est consequens ab inferiori ad superius cum distributione.

Ad 2.

Beatus est qui habet quidquid vult, explicatur, de quo quæst. præced. ad primum.

- 11 ^o Ad tertium, nego maiorem, quia multa possunt esse distinctiua in aliquo, ab alio, nec tamen quodlibet eorum est de essentia eius in quantum distinctum est: sed solum illud, quod primò, & essentialiter distinguit: & si hinc intelligas per hoc; quod dicitur per se, in maiori, scilicet essentialiter, & per se primo modo; concedo maiorem, & minor est falsa, quia per solum actum voluntatis, hoc modo per se, distinguitur beatus à non beato, de quo amplius dicitur in quæstione sequenti de fruitione.

Ad 3.

Beatus per visionem non distinguitur per se primo, à non beato.

Argumentum in oppositum potest concedi, intelligendo de beatitudine simpliciter ipsius naturæ, & de operatione quacunque simpliciter beatifica, scilicet vtroque modo immediationis, attingente immediatè obiectum: & hoc apparet probabile, cum ponentes beatitudinem esse in vtraque operatione, vel ambabus, dicunt alteram earum per se ad alteram ordinari, & per consequens, nec vtraque, nec ambæ sunt vna perfectio vltima simpliciter ipsius naturæ, quamuis vnica earum sit simpliciter vltima perfectio potentia.

Ad rationem ad oppositum n. 2. Ric. ar. 1. quæst. 6.

COMMENTARIUS.

- 17 ⁱ *Ad argumenta pro prima opinione. Ad primum, &c.* Primum fuit, quod beatitudo consistat in perfecta vnione naturæ beatificabilis ad Deum: sed hæc includit vnionem secundum omnem potentiam, qua attingitur Deus immediatè: ergo operationem intellectus, & voluntatis. Respondetur distinguendo minorem.

Responsio.

Scoti Oper. Tom. X.

rem, quoad beatitudinem extensiuam conceditur, quoad intensiuam negatur. Vel aliter de vnione immediata primo modo sumpta, quatenus excludit medium ex parte obiecti, & operationis, seu attingentiæ conceditur, de immediatione secundum perfectum modum attingibilis, ut vltimi perfectiui, per quod benè est naturæ vltimatè, negatur; hoc autem modo non attingitur nisi per vnica potentiam, & operationem.

II 3 ^k *Ad*

18 ^k *Ad secundum*, &c. Hoc fuit : per eandem virtutem, qua mouetur natura in terminum, per eandem quiescit in termino ; sed per intellectum, & voluntatem sic mouetur natura intellectualis : ergo per utramque quiescit : sed perfecta quies est beatitudo : ergo, &c. Respondet primò, quòd solius appetitus est propriè moueri, non intellectus ; & sic illius erit propriè quiescere in fine ; quia illius est velle finem, & tendentia intellectus tantùm æquiuocè dicitur motus in finem. Respondet secundò ; licet vtrique potentia tendat in Deum, vt obiectum : tamen altera, quæ est perfectior, tendit perfectiùs, & principaliter, altera verò non ita ; licet tendentia vtrique sit immediata, altera erit secundùm quid, vt comparatur ad alteram. Responderi potest quòd beatur vtrique extensiuè, & natura etiam secundùm eandem sic beatur : tamen intensiuè per perfectionem beatur, ad quam perfectior est inclinatio, & perfectiùs attingitur finis, vt finis vltimè perficiens.

Ad 3. ^l *Ad tertium dico*, &c. Tertium fuit : quando ad perfectionem alicuius in actu primo requiruntur plura, etiam requiri ad perfectionem actus secundi : sed ita se habet intellectus, & voluntas quoad actum primum respectu naturæ : ergo earum etiam operationes quoad actum secundum. Respondet quantum ad beatitudinem, & quietationem extensiuam veram esse maiorem, quoad intensiuam, falsam : quando plura spectant ad actum primum, quæ dicunt ordinem ad secundum, sic plures sunt quietationes naturæ extensiuè ; tamen in illius potentia actu quæ perfectissima est, erit eius quietatio intensiuè quoad operationem, & actum secundum eius.

Ad alia quæ obijciunt moderni : communiter reijcitur illa censura, quia definitio Benedicti X I I. ad præsentem quæstionem non pertinet ; damnat enim, qui dicebat animas purgas non videre Deum clarè, neque eo frui ; sed habere quoddam genus beatitudinis imperfectè. Contrarium definit Benedictus, nempe eos vere frui Deo, & habere eius visionem, & non imperfectè, vt alij dicebant beari, sed beatitudine consummata, & naturaliter perfecta tam intensiuè, quàm extensiuè ; sic etiam intelligitur Clementina. *Ad nostrum*, & Catechismus Pij V. loquens de beatitudine solida, id est, integra, & completa. Eodem modo tam Scriptura, quàm Patres intelligunt cum promiscuè nunc loquuntur de operatione vnius potentia, nunc alterius, attribuendo ipsi beatitudinem, non quòd vtrique sit beatitudo, vt sumitur pro vltimo complemento, per se requiratur, & extensiuè beatitudo in illis consistit : aliquando enim beatitudo explicatur à Scriptura, & Patribus per gaudium, & alia quæ consequuntur beatitudinem, quamuis non in his consistit beatitudo formalis intensiuè, aut extensiuè, quæ consistit in attingentia obiecti per operationem vitalem. Obijciuntur præterea rationes in fauorem prædictæ sententiæ, sed iam ex dictis habent solutionem : quia tantùm probant beatitudinem extensiuam consistere in pluribus operationibus, quod verum est, quatenus verò sumitur strictiùs beatitudo pro vltimo complemento naturæ, consistit in vnica tantùm operatione. Quod verò *suprà* adieciimus de his perfectionibus, nempe intellectus, & voluntatis,

suarumque operationum, vt sunt perfectiones simpliciter, & diuersi ordinis, & incomparabiles secundùm excessum perfectionis, responderi potest, quòd aliud est secundùm vtramque perfici naturam in diuerso genere, & aliud est perfici eandem in determinata ratione beatitudinis, quia beatitudo essentialis intensiuè naturæ, est illa, qua coniungitur finis, quæ beatificatio est præcisè, & vltimò quietans appetitum naturæ, vt respicit finem : hæc autem in vna operatione consistit, in eaque sola, quæ est potentia respicientis finem, quæ finis, & non tantùm quæ obiectum, quamnam autem sit illa, dicitur in *quæstione sequenti*. Rationem pro secunda opinione concedit Doctor cum limitatione, quæ sæpiùs expressa est, & habetur in textu.

^m *Ad argumenta principalia. Ad primum*, &c. Primum fuit ex Augustino lib. 13. de Trin. cap. 5. *Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult*, &c. Sed non solum rectè vult vnam operationem, sed plures, vt visionem, & fruitionem : ergo in his duabus saltem consistit beatitudo essentialis. Respondet quòd illud *quicquid vult*, &c. non distribuat pro omni appetibili diuinituè, sed sumi pro aliquo bono eminentissimo, & supremo, quod includit omnia vnitui, & sine imperfectione : sic ergo habendo obiectum beatificum, quicumque sit ille actus, per quem sic habetur, *habet quicquid vult*. Ex quo patet ad maiorem, minor transeat, & negatur consequentia : quia est processus à non distributo ad distributum.

ⁿ *Ad aliud*, &c. Hoc fuit secundum ex eadem autoritate, quia si per vnam operationem *habet quicquid vult*, sit illa operatio voluntatis, & sequitur quòd descriptio Augustini æquiualeat huic : *Beatus est qui vult quicquid vult* : quia *habere est velle* : sed viator sic etiam *habet quicquid vult* : ergo erit beatus. Eadem forma videri potest de actu intellectus. Respondetur quòd *habere* ibi sumitur pro actu volendi, non quocunque : sed perfectissimo sequente visionem obiecti beatifici, & negatur consequentia illa : *ergo quicumque habet quicquid vult, est beatus*, quia committit fallaciam consequentis.

^o *Ad tertium*, &c. Tertium fuit : beatitudo consistit in eo, per quod distinguitur per se beatus à non beato ; sed per alterutrum actus, aut voluntatis, aut intellectus, sic distinguitur : ergo in vtroque consistit beatitudo. Respondetur negando minorem, quia multa possunt distinguere vnum ab alio : v. g. proprietates, & quæ consequuntur : quæ tamen non spectant ad essentiam constituti. Si autem particula *per se*, intelligitur in primo modo dicendi per se, erit vera, & minor est falsa.

Respondet præterea Doctor ad argumentum in oppositum, quod est pro sententia affirmatiua ; quæ responsio est clara ex litera, & videtur admittere eam, quæ statuit beatitudinem in operatione duarum potentiarum esse probabilem ; quod etiam plures tenent, & certè videtur satis fundata. Adnotandum autem est quòd hic dicit quòd vna operatio non ordinatur ad alteram, & sic nequeat in vna sola statui vltima perfectio naturæ, licet in ea possit esse vltima perfectio potentia, tenendo hanc sententiam ; itaque non rectè aliqui sequentes eandem sententiam dicunt vnam operationem esse altera perfectionem.

Ex

19

Ad arg. principalia. Ad primum.

Responsio.

Ad secundum.

Responsio.

Ad 3.

Responsio.

Argumentum in oppositum soluitur.

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 379

20
Reiteratur
sententia
quorundam.

Ex dictis hactenus sequitur non rectè quod-
dam statuere beatitudinem supponere collectiue
pro omnibus, quæ spectant ad perfectionem
illius status, siue quoad animam, siue quoad cor-
pus: quia in omni statu quædam sunt essentia-
lia, & substantialia status; quædam verò perfectio-
nes accidentales ex his redundantes; beatitudo
verò supponit pro acquisitione ultimi finis, &
non pro aliis, quæ ad beatitudinem, seu prædi-
ctam acquisitionem sequuntur; ideòque in defi-
nitione illa Benedicti XII. definiuntur animæ
habere beatitudinem, licet non habeant omnia,
quæ ad statum beatitudinis, quam habituræ

sunt in corpore. Paludanus distinguit duplicem
beatitudinem, aliam speculatiuam, aliam practi-
cam, seu actiuam: sed neque hæc distinctio facit
ad propositum beatitudinis: nam esse practicum,
aut speculatiuum sunt differentiæ communes,
quarum vsus ad præsentem materiam est extra-
neus; quamvis verum sit visionem illam esse
practicam, & fruitionem, sicut & omnis actus
voluntatis est praxis, modò fruitio dicatur
liberè elici; sed quæstio hæc de speculatiua, &
practica est alterius loci, quam fusè expli-
cat Doctor in Prologo sententiarum libr. 1. qua-
stion. 4.

QVÆSTIO IV.

*Utrum beatitudo per se consistat in actu intellectus,
vel voluntatis?*

D. Thom. 1. 2. quæst. 3. art. 4. & 8. & hic quæst. 1. art. 2. Richard. art. 1. quæst. 7. Durand. quæst. 4. Sotus quæst. 1.
art. 3. Gabr. quæst. 2. art. 1. Maior quæst. 5. Vasquez 1. 2. disp. 11. cap. 3. 4. Vide in §. Nulla potestas est.

I

TRVM^a beatitudo per se consistat in actu intellectus, vel voluntatis? Arg. 1.

Quòd intellectus, probò, Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant, &c.*

Præterea, August. 1. de Trinit. cap. penult. *visio est tota merces.*

Præterea 10. *Ethic.* ex intentione probat quòd felicitas substantiarum separatarum consistat in speculatione, & ex hoc concludit quòd nostra

felicitas est in speculatione, quia magis similes illis propter hoc efficimur.

Præterea 1. *Ethic.* *Beatitudo est bonum sufficiens*: sed huiusmodi est visio secundum illud Philip. Ioan. 14. *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.*

Oppositum 1. de Trinit. cap. 13. *solo illo illustrari perfuicque sufficiet.* Præterea, ibidem cap. 5. *Beatus est, qui habet quidquid vult*: ergo in operatione maximè volita, maximè consistit beatitudo: voluntas magis vult operationem suam, quàm operationem intellectus, quia est perfectio propria: & vnumquodque magis appetit perfectionem propriam quàm illam, quæ est per se alterius, licet aliquo modo sit sua.

Præterea, August. 1. de doctrina Christiana cap. 6. *Summa merces est, ut ipso perfruamur.* frui est actus voluntatis, quia est amore inhærere: summa merces nostra est bea-
titudo: ergo.

COMMENTARIUS.

^a *Utrum beatitudo per se consistat, &c.* Hæc
quæstio est satis controversa, & resolutio
eius dependet ex quæstione laterali sequenti.
Fusè tractatur à modernis, & plerique eorum
ponderatis rationibus hinc, inde, quæ ab extre-
mis opinantibus deducuntur, eò tandem reso-
lutionem conuertunt, ut vtramque partem sen-
tiant probabilem: nam & Scriptura nunc vnarum,
nunc alteram partem fouet, sic etiam Patres, ratio
autem demonstratiua nulla est: quia hæret in prin-
cipiis immediatis, quæ ex terminis non sunt no-
ta, & ambiguam habent probationem, ideòque

dum hinc affirmantur, & inde negantur à Do-
ctoribus classicis, alia notior via non occurrit
ad probationem. Eam breuiter transigit Do-
ctor in hac quæstione: quia fusior est in laterali, in
qua radix difficultatis magis pendet: primò er-
go præponit rationes pro vtraque parte. Secun-
dò adducit opinionem, quæ statuit beatitudinem
essentialem in intellectu. Tertio eam impugnat,
& soluit fundamentum eius. Quarto inducit
quæstionem lateralem, à cuius solutione depen-
det. Quintò principalis tandem respondet ad
argumenta principalia huius quæstionis, cuius
maior difficultas consistit in confusione ex va-
riis modis dicendi: nos sequemur ordinem li-
terarum.

Ordo quæ-
stionis, & di-
uisio.

Sententia D. Thom. hic quæst. 1. art. 1. quæstioncula 2. et 1. 2. quæst. 3. art. 4. et 8. ubi Caiet. Conrad. Sotus, Durand. et Vasq. beatitudinem consistere formaliter et essentialiter in visione, et adducitur fundamentum D. Thom. ex dist. ar. 4.

*Beatitudo
consistit in
operatione
partis in-
tellectiva.*

*D. Thom.
hic ar. 1. q. 1.*

IN ista quæstione omnes tenentes beatitudinem consistere in operatione, concorditer tenent quod non consistit nisi in operatione aliqua partis intellectivæ, ut distinguitur contra partem sensitivam, quia sola potentia immaterialis potest per operationem suam attingere perfectum bonum, in quo solo, ut in obiecto, est beatitudo; sed in cuius illarum potentiarum operatione sola consistat, si consistit in vna, vel in qua principaliter, si consistit in ambabus, opiniones sunt.

Vna ponit quod in actu intellectus principaliter, & essentialiter, & in actu voluntatis, sicut in quadam perfectione extrinseca superueniente visioni, in qua est substantia beatitudinis. Ratio ad hoc est talis. Beatitudo vel est finis ultimus extrinsecus, quem res per operationem suam pertingit; aut finis ultimus intrinsecus, & ille est operatio illa sola, quæ fini exteriori primò coniungit: actus voluntatis neutro modo est finis ultimus; ergo nec beatitudo sic, vel sic consistit in voluntate, ut actus eius, licet sit in ipsa ut obiectum, quia ratio boni est obiectum voluntatis, & beatitudo, ut est finis ultimus, maxime habet rationem boni.

Minor probatur quoad primam eius partem; tum quia obiectum voluntatis est finis: ergo omne *velle* est quoddam ordinari ad finem: tum quia *velle* non potest esse primum volitum, præsupponit enim aliud à *velle* prius esse volitum, quia actus reflexus præsupponit actum rectum terminatum ad aliud ab actu illius potentia, alioquin esset processus in infinitum. Simile huic apparet in intellectu, quia *intelligere* non est primum intellectum, sed aliquid aliud ab *intelligere* est prius, quod est obiectum actus intelligendi recti.

Secunda pars minoris probatur: quia operatio per se coniungens fini exteriori est, per quam fit primò assecutio finis exterioris; actus voluntatis non est talis, quia voluntatis est vnus actus ante assecutionem finis, scilicet desiderium, quod est, ut quidam motus ad non habitum; alius eius actus est quædam quietatio in fine. Pater quod per primum actum non assequitur primò finem, quia caret illo, quando habet illum actum: nec per secundum: probatur, quia ille sequitur assecutionem: voluntas enim non quietatur modo aliter in re, in quam prius tendebat, nisi quia ipsa alio modo se habet ad illam rem nunc, quam prius, vel è conuerso. Quod ergo facit voluntatem sic se habere ad finem, ut quietetur in ipso, in quem prius intendebat, in illo vel per illud, est vltima assecutio finis: talis est actus visionis, quia per illam fit quasi quidam contactus Dei ad intellectum (cùm cognitum sit in cognoscente) per quem contactum sic se habet obiectum ad voluntatem, ut ipsa possit nunc quietari in eo, quod prius non potuit. Istud confirmatur per exemplum in appetitu sensitivo, quia si sensibile est finis extrinsecus, sensatio est finis intrinsecus, quia per illam primò habetur sensibile, sic ut in eo possit appetitus sensitiuus quietari. Apparet etiam in alio exemplo, quia si pecunia est finis extrinsecus, possessio pecuniæ est finis intrinsecus, quam sequitur quietatio voluntatis in pecunia dilecta.

*Suadetur
exemplis
beatitudinis
esse in vi-
sione.*

COMMENTARIVS.

*2.
Suppositio
communis.*

IN ista quæstione, &c. Supponit commune placitum omnium, qui docent beatitudinem, consistere in aliqua operatione, & non in actu primo, aut aliquo pertinente ad actum primum; illud autem est, beatitudinem constituendam esse in aliqua operatione partis intellectivæ, ut distinguitur in homine à sensitiva, quæ nequit attingere obiectum beatificum quicquid falsò existimant aliqui contrarium per potentiam absolutam posse contingere. In parte intellectiva sunt intellectus, & voluntas. Controuersia autem inter Doctores est, an in vtriusque operatione simul consistat beatitudo

(de qua actum est in quæstione præcedenti, & eam sequuntur plures ex nostra Schola, tanquam propriam Doctoris, ex iis quæ dicit de beatitudine extensiva.) An verò consistat determinatè in solo actu intellectus? An solius voluntatis?

Vna ponit quod in actu intellectus principaliter, &c. Hæc sententia D. Thomæ est 1. 2. quæst. 3. art. 4. et 8. in prima part. quæst. 26. art. 2. in 4. sent. d. 49. quæst. 1. art. 1. quæstionc. 2. 3. contra Gentes cap. 26. et sequenti, et quodl. 8. art. 19. quam vbiq. constanter tenet: quem sequuntur eius discipuli, Capreolus in 1. d. 1. art. 1. et in hac dist. quæst. 2. ubi Sotus quæst. 1. art. 3. reliqui Commentatores eius in summa. Vasquez 1. 2. disp. 19. Eam ut probabilem defendit latè Ægidius Lufitanus tom. 1. de beatitudine

*Status con-
trouersia.*

sic actus intellectus secundum eos: tamen magis appropinquat ad simpliciter ultimum actus voluntatis, sicut deducit prima ratio de attingentia finis, & proprii obiecti per illum actum, & tertia de maiori volubilitate istius actus, & secunda de ratione finis in isto actu respectu actus intellectus.

^f Nec probationes ad primam partem plus probant, dato quod concludunt: nam actus voluntatis sic est ordinari, vel ordinabilis ad finem simpliciter, quod est immediatum sibi in ordine eorum, quæ sunt ad finem; actus intellectus sic non est ordinari, est tamen ordinabilis, & mediatè, & ideo minus participans rationem finis.

Volitio non est primum volitum. Secunda probatio ostendit aliquid esse prius volitum ipsa volitione; & concedo, quia obiectum extrà; sed illud non est intellectio, saltem loquendo de prius volito secundum perfectionem, quicquid sit de prioritate secundum generationem: illa enim prioritas non concludit aliquid ad propositum, scilicet prius volitum magis esse finem.

Per amorē beatæ afficitur finis ultimum. *Tex. 15.* ^g Secundam partem minoris nego. Ad probationem, concedo quod per actum desiderij, qui est absentis, non est affectio finis, sed per alium actum, scilicet qui est amor rei præsentis, est affectio primò, loquendo de primitate perfectionis, licet per actum intellectus sit aliqualis affectio prior prioritate generationis: nunc autem secundum Philosophum 9. Metaphys. *Posteriora generatione sunt priora perfectione*: quod verum est de priori, quod est simpliciter immediatus ultimo: quod ultimum est simpliciter perfectum; ita est hic.

10. Ethic. c. 4. Vide Rich. dist. præsent. art. 1. q. 6. Voluntas elicit amorē circa obiectum præsens. ^h Cum probatur propositum de secundo actu, quia illa est quietatio in fine: & per consequens posterior affectio finis. Dico quod quietatio potest intelligi, vel pro delectatione propriè dicta, quæ est perfectio superueniens operationi, sicut pulchritudo iuueni: & ita intelligunt aliqui rationem istam, quasi opinio ista ponat voluntatem respectu obiecti præsentis non habere nisi delectationem consequentem visionem intellectus. Et si sic accipiat quietatio pro delectatione, concedo quod ipsa sequitur affectio finis, non solum primam generatione, sed perfectione, quia sequitur actum amandi, vel fruendi sine viro, qui est verè actus elicitus voluntatis. Falsum est autem quod voluntas circa obiectum amabile præsens non eliciat actum aliquem, sed tantum habeat delectationem passionem: dicit enim August. 9 de Trin. cap. ult. *Appetitus inbians sit amor fructus*. Ille autem appetitus, siue desiderium non est tantum passio, tum quia *passionibus non meremur, nec laudamur, nec vituperamur* 2. Ethicorum; in sanctis autem desideriis consistit maxima pars meriti, & laudabilitatis iustorum in via: tum quia obiecto eodem præsentato quandoque voluntas elicit desiderium intensius, quandoque remissius, secundum quod ex maiori conatu, & ex minori elicit.

Quæst. unica post opusculum. ⁱ Rationabile etiam est quod si in desiderando voluntas elicit actum, sicut dictum est *suprà lib. 2. dist. 25.* ad quod est auctoritas August. *de Civit. 12. cap. 6.* de duobus similiter affectis, & Anselm. 4. *de Concep. Virg.* quod etiam circa finem præsentem eliciat actum; quia sic agnoscendo mouet se in non habitum, rationabile est quod agnoscendo quietet se in illo præsentem. Si ergo alio modo accipiat quietatio pro actu elicto à voluntate quietatiuo, qui scilicet immediatè coniungit fini ultimo, ut in ipso est quies ultima concedo, quod illa quietatio est secundus actus voluntatis; sed nego quod consequatur primam affectio finis; primam, inquam, primitatem perfectionis, imò est sic prima affectio: sequitur tamen aliquam affectio finis, hoc est, præsentiam ipsius obiecti fruibilis, quæ præsentia est per actum intellectus; loquendo autem de sic obiecti prima affectio finis, scilicet de prima præsentia obiecti, ut voluntas se possit quietare in illo per actum suum; nego illam operationem esse finem ultimum intrà, per quam est prima affectio finis extrà: quia operatio sic prima affectio non coniungit immediatè fini extrà, excludendo omnem mediationem alterius propinquioris illi fini.

Amor beatæ non sequitur consequentem finis, sed est ipsa affectio. ^k Si contra hoc adducatur illa probatio, quia voluntas nunc potest quietari, prius non: ergo aliter se habet ad finem, vel è conuerso nunc, quàm prius. Respondeo, consequentia non valet: sed sufficit quod aliqua potentia prior in operando ipsa voluntate aliter se habeat ad obiectum, cuius scilicet alteritate posita, voluntas potest in actum, in quem prius non potuit, non alteratione sui, sed illius præuij in agendo.

Visto est affectio boni boni alius, seu secundum quid. ^l Breuiter ergo prima pars deductionis non est contra aliquam opinionem, quia nulla ponit actum voluntatis creatæ esse Deum, nec secunda pars de primo actu voluntatis, scilicet de desiderio, est alicui dubia. Restat ergo vis in hoc, si aliquis actus voluntatis alius à desiderio possit esse prima consecutio finis ultimi, & probatio ibi adducta

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 383

ducta de quietatione fallit secundum æquiuocationem : si enim accipiat quietatio pro delectatione consequente operationem perfectam ; concedo quod illam quietationem præcedit perfecta consecutio finis : si autem accipiat quietatio pro actu quietatiuo in fine ; dico quod actus amandi , qui naturaliter præcedit delectationem , quietat illo modo , quia potentia operatiua non quietatur in obiecto , nisi per operationem perfectam , per quam attingit obiectum : & tunc illa propositio , *quietationem in obiecto præcedit affectio obiecti prima* , id est perfecta , falsa est , habens tamen apparentiam veritatis ex comparatione ad motum , quo mobile assequitur terminum , & ad quietem in illo termino : siquidem motus ad terminum præcedit quietem in termino .

Assequutio obiecti non præcedit quietationem in eo per operationem.

Sed hæc comparatio ad propositum non valet , quia eadem operatio hæc est affectiua perfectæ , & quietatiua , quia quietatio est in perfectæ affectu obiecti , & vniuersaliter tales similitudines ex motibus , applicando ad operationes , non valent , sed oportet relinquere quicquid imperfectionis est in motu , sicut est hæc distinctio eius à quiete , & per oppositum in operatione sunt ista vniuè , affectio obiecti quasi per motum , vel magis tendentia in ipsum , & quietatio in obiecto ; siquidem tendentia talis in ipsum quietat in ipso .

Et si negetur omnis operatio voluntatis circa obiectum præsens alia à delectatione , hoc est irrationabile ; quia si voluntas est operatiua circa obiectum absens , imperfectè tamen cognitum , quia obscurè ; multo perfectiùs poterit operari circa obiectum perfectè præsens , quia visum .

Si arguitur , voluntas potest nunc quietari in obiecto priùs , non ergo aliter se habet ad obiectum volibile nunc , quàm priùs . Respondeo , consequentia non valet : sed sufficit quod aliqua potentia alia prior in operando aliter se habeat ad obiectum , quàm priùs : nec mirum , quia potentia , quæ in operando requirit aliam operantem , non est omnino in potentia propinqua ad operandum , nisi illa alia operante .

Si arguitur , saltem per illud nouum voluntas nunc potest quietari , tunc non potuit ; & hoc non nisi quia est affectio finis , & prior quàm ipsa quietatio voluntatis ; patet ergo quod in illo alio actu est prima affectio finis . Respondeo , verum est prima primitate generationis , non primitate perfectionis ; beatitudo autem est affectio prima primitate perfectionis . Et si omnino ante quamcunque quietationem potentia , arguas habitationem , vel affectu finis præcedere , quia scilicet potentia nunc potest operari , priùs non potuit , quod non est sine aliqua mutatione , quæ non est , nisi ad habitationem obiecti ; sequitur quod in nulla operatione etiam intellectus possit esse prima affectio obiecti , & ita nec beatitudo : & tunc illa ratio vadit ad illam opinionem , quod beatitudo non est in operatione ; sed in aliqua habitatione obiecti præcedente omnem operationem , de qua dictum est in 1. quæst.

COMMENTARIUS.

6
Progressus
Doctore.

Affectio Do-
ctore.

Acquisitio
finis est in
actu perfe-
ctissimo.

Contra istud , &c. Hic impugnat Doctor priorem sententiam , & soluit eius fundamentum desumptum ex acquisitione formali finis , sicut in quæstione laterali impugnat alterum fundamentum , ex quo asseritur perfectio intellectus super voluntate : in neutra autem statuit conclusionem expressam , quia difficultas in toto non est terminata in vtraque quæstione : restat enim declarandum in quo actu voluntatis consistat beatitudo ; quod resoluit quæstione sequenti ; quæ in ordine est quinta ; hæc autem deducitur ex impugnatione oppositæ sententiæ stantis pro intellectu , & solutione sui fundamenti ; hæc tantum conclusio nempe in voluntate primario consistere beatitudinem formalem , &c. cuius assertores hæc subiiciam antequàm ulterius progrediar , & sensus est Doctoris de formali intensiua , non de formali extensiua ; de qua in superiori quæstione agitur . Conclusionem hanc imprimis tenent (quantum ad comparationem inter actus ut perfectior amor , & perfectior voluntas , quàm intellectus) quotquot in ea sunt opinione , ut præferenda sit voluntas , & amor ; saluando namque il-

lud principium vtriusque Scholæ satis vulgare , & receptum ; nempe quod beatitudo sit præstantissima operatio , ita erit illius potentia principaliter acquisitio finis , cuius est præstantissimus actus , amorem autem , & voluntatem excedere docent non contemnendi Theologi tam antiqui , quàm moderni . Hugo . de S. Victore . super caput 7 . est Dionysij de celesti Hierarchia . Alenl . 3 . p . 9 . 12 . mem . 2 . art . 3 . quæst . 80 . m . 1 . ad 5 . 4 . p . 92 . m . 1 . art . 4 . Alberti Magni in 1 . diff . 2 . art . 14 . Egidij . quodl . 3 . quæst . vltima ad primum . Richardi in hac diff . art . 1 . quæst . 6 . Henrici quodl . 1 . quæst . 14 . Ochami in 1 . diff . 1 . quæst . 2 . Maioris in hac diff . quæst . 5 . ita supplementum Gabrielis quæst . 2 . art . 1 . notab . 2 . art . 3 . conclusionem 4 . Bassolis ibidem quæst . 3 . art . 1 . & plures alij .

Assertores
secundæ sen-
tentia.

Item , quotquot statuunt beatitudinem in actu vtriusque potentia docent acquisitionem finis ; non fieri per solum intellectum , sed etiam per voluntatem . Hos magna ex parte citauimus in quæstione præcedenti ; quantum ergo ad auctoritatem Doctorum , non est infirmior hæc sententia : nam quod affirmant alij iuxta oppositam sententiam de intellectu , idem etiam nos affirmamus de voluntate , quantum ad primariam rationem beatitudinis , & intentionem , licet admittamus

mus in intellectu beatitudinem extensivam, prout alij docent fruitionem, aut actum voluntatis spectare ad substantiam beatitudinis: supposito ergo communiter recepto principio, quod beatitudo consistat in perfectissima operatione hominis, & perfectior sit tam voluntas, quam eius actus ex mente Doctorum, quos citavimus, sequitur acquisitionem finis consistere in actu voluntatis principaliter. Sequitur præterea acquisitionem non esse solius intellectus, ex altera frequenti, qua docent alij beatitudinem essentialem non esse unius tantum potentiae, nec consistere in vno actu, sed in pluribus, prosequamur deinceps discursum Doctoris.

7
1. Ratio.

Affectio finis non est actus intellectus.

Actus voluntatis immediatior fini.

Responsio Caietani & Vasquez.

Impugnatio.

Voluntas immediatè operatur circa Deum.

8
Deus ex se omne bonum.

Perfectum motuum voluntatis.

Probat ergo primò non consistere acquisitionem finis in solo actu intellectus, sed principaliter convenire voluntati: finis extrà est simpliciter, & summè omnium volendum: ergo inter ea, quæ sunt ad ipsum, quod sibi est immediatius est magis volendum: sed *velle* est sibi immediatius quia immediatè tendit in ipsum ut in finem ultimum, cum finis ultimus, ut huiusmodi, sit proprium obiectum ipsius *velle*. Probat maior: illud est magis volendum voluntate libera, quod appetitui naturaliter est magis appetendum; huiusmodi est, quod est propinquius obiecto, quod simpliciter maximè appetitur naturaliter.

Dices cum Caietano, & Vasquez beatitudinem obiectivam integrari ex visione, & obiecto; cuius visio est affectio, quæ ita attingit obiectum ut cum ipso faciat unum obiectum, quod sit beatitudo integra obiectiva adæquatè beans: negatur itaque minor, quia voluntas non attingit obiectum immediatè, sed iam acquisitum per visionem, ita ut ipsa visio integret obiectum beatificum voluntatis: quæ delectatur de Deo ut posset per visionem, & visio sit obiectum *quo*, Deus autem obiectum, *quod*, idque non per accidens, sed per se, quasi voluntas nequeat ferri in Deum nisi mediante visione, ut obiecto *quo*.

Contrà, & hæc solutio falsa est, & contra ipsos respondentes: nam & Caietanus 2.2. *quest.* 17. *art.* 5. docet visionem habere rationem solius conditionis ad actum amoris, amicitiae, & concupiscentiae in patria, & non obiecti. Vasquez licet priori solutioni adhæreat *cap.* 6. tamen contrarium docet contra Caietanum *cap.* 9. *illius disp.* 11. nempe visionem habere meram rationem conditionis, & non obiecti. Probat falsitas solutionis sub nulla ratione potest intellectus attingere Deum immediatè per modum obiecti immediati, quin voluntas illum attingere potest immediate obiecti, id est, non sub alia ratione formali, ut *quæ* præter solam divinam bonitatem in re ipsa, & propter se volibilem: ergo non fertur in Deum sub sola ratione formali visionis, ut obiecti formalis *quo*.

Antecedens probatur, quia sicut Deus ex se includit omnem rationem obiecti intellectus tam motui, quam terminatiui, ut est præsens ante visionem respectu ad intellectum: sic etiam in ratione boni, & finis includit præcisè ratione sui, & ex se, secluso omni alio mediante quo, ut ratione formali attingeret Deum in se, propter se, omnem rationem obiecti formalis motui, & terminatiui voluntatis; quod autem motui, probatur; quia infinitum bonum actualissimum potens movere tam obiectuè, quam effectivè voluntatem: ergo etiam terminatiui: & probatur utrumque, quia visio idè esset ratio

formalis movens facultatè, qua est actus antecedens voluntatem, & actum eius, ita ut nunquam voluntas feratur in obiectum suum, nisi mediante actu priori intellectus, ut obiecto *quo*, quod est falsum, & contra principia: quia nunquā voluntas amaret honestatem: v.g. propter honestatem, aut obediret legi propter legem præcisè, & qua est voluntas superioris obligans, & ita etiam de cæteris discurrendo, sed præcisè amaret honestatem, qua cognita est ab intellectu: quia omnis actus instantum extenditur ad materiale obiectum, inquantum participat rationem obiecti formalis, & sub hac ratione præcisè mouente; quis autem dicit aliquod obiectum in re extrà esse honestum, aut commodum, aut bonum, quacumque bonitate, per solum actum intellectus cognoscentis tanquam constituentem præcisè ipsum in ratione boni respectu ad voluntatem.

Deinde, voluntas nequit ferri in obiectum suum formale, nisi cognita sit ratio formalis obiecti moventis voluntatem: sed cognitio directa rei extrà in ratione boni convenientis ex se sufficit ad actum voluntatis elicendum, & elicendum circa illud; hæc autem cognitio neque teipsum directè, aut reflexè repræsentat intellectui, aut voluntati, tanquam obiectum formale, aut materiale cognitum, cum non sit supius expressio, sed obiecti extrà moventis, & terminantis ipsam sub propria formali ratione: ergo nequit esse obiectum formale, quo voluntas velit obiectum extrà. Si dicatur quod visio non in ratione actus, sed in ratione attingentis obiectum sit ratio formalis obiectiva voluntatis: contrà vrgent eodem modo rationes præmissæ: quia si intelligatur de attingentia formali ex parte ipsius actus se tenente, quæ est ipsa expressio obiecti, aut similitudo eius, hæc non potest esse ratio movens: quia obiectum non idè est conveniens voluntati, tanquam quietans ipsam, & ultimum perfectivum extrinsecum; quia videtur tanquam per visionem, ut rationem formalem haberet obiectum esse bonum conveniens voluntati, & non propria bonitate: quia hoc non videretur esse secundum Scripturam, & Patres, & veritatem fidei, quod Deus nequeat esse bonum voluntatis nostræ, ut elevatur ad finem supernaturalem, nisi sub ratione alicuius perfectionis creatæ, per quam constitueretur bonum nostrum: nihil enim est bonum immediatum, & ex se respectu voluntatis, nisi per rationem præcisam, & formalem, per quam constituitur, & natum est proximè movere voluntatem; si ergo Deus tantum est bonum voluntatis per visionem, ut est forma creata, & expressio, aut similitudo formalis distincta ab obiecto viso, ita ut ratio formalis ex parte obiecti, quam attingit voluntas, sit sola visio, sequitur illud inconueniens. Accedit quod ipsa visio non sit sui visio in proprio genere, neque aliter nisi tantum, ut ipsa sibi ipsi obicitur in Verbo per modum obiecti secundarij: ergo voluntas, ut fertur in obiectum visum primariò, quod est Deus in se, non fertur in visionem, ut rationem formalem sui obiecti, neque in visionem aliter fertur, nisi ut relucet in Verbo per modum obiecti secundarij, ad quod extenditur voluntas ratione Deitatis tanquam primarij, & formalis obiecti, vel certè ut intellectus per alium actum reflectitur in ipsam visionem, ut cognoscit eam in proprio genere: ergo non apparet qua ratione visio esset obiectum voluntatis, ut tendit in

Voluntas amat bonum quod bonum non qua intellectum.

Sufficit cognitio directa ad actum voluntatis.

Cognitio fr- ipsam non repræsentat.

Bonum est conveniens voluntati non quod cognitum, sed quod bonum est.

Nihil creatum est ratio movendi, aut terminandi voluntatem ex parte finis ultimi.

Quomodo visio seipsum repræsentat.

Deum

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 385

Responsio. Deum ultimum finem; obiectum, inquam, formale. Quod si dicatur voluntatem tendere in utrumque æquè primò per eundem actum, qui dicitur fruitionis, aut quietationis eius in fine ultimo. Contrà, hoc repugnat, ut idem æquè primò tendat in creatum, & increatum sub ratione propria utriusque, aut in vlla diuersa formalia obiecta primò, quarum quodlibet sub ratione propria moueat potentiam, sicut repugnat eundem actum tendere in duos fines ultimos æquè primò, & non subordinatos: nam quodlibet si mouet sub ratione propria, sic non communicat alteri in sua ratione formali, nisi in hoc tantum, quod in proposito visio per modum operationis sit ad Deum, ut obiectum, sitque eius similitudo intentionalis.

Responsio. Quod si dicas tertid, quod ista integratio obiecti vnius tam ex visione, quam obiecto visio respectiue ad voluntatem, ut obiecti motui ita contingat, ut Deus in se, & ex propria bonitate moueat voluntatem, visionem tantum mouere inquantum afficit Deum, vel attingit per modum possessionis. Contrà, si Deus per se mouet voluntatem, datur intentum, quia sic visio non mouet, ut est attingentia Dei, nisi inquantum Deus mouet, quidquid propter aliud tanquam rationem formalem mouet, illud non ex propria ratione mouet, sed ratione alterius inquantum ipsum participat: ergo voluntas ex inclinatione sua ad Deum finem ultimum à Deo mota sub hac ratione præcisè, non respicit visionem, nisi inquantum applicat finem, & inquantum est aliquid finis, & ex præciso motiuo finis mouens. Quod si dicas visionem mouere voluntatem inquantum est possessio quædam finis: hoc nihil est, quia etiam voluntas nata est possidere perfectionem quamcumque suæ naturæ, & secundum omnem inclinationem ipsi conuenientem, tendere in finem ultimum sub ratione finis propria, inquantum voluntas ad ipsum inclinatur, ut attingibile per ipsam immediatè tanquam suum perfectum proprium, & extrinsecum. Ex quibus patet impugnatio dictæ responsionis ex omni modo imaginabili, quo voluntas posset ferri in visionem, ut obiectum formale, vel alia quamcumque ratione.

9. Secundò impugnatur amore amicitie, qualis est fructus, nequit amari Deus aliter quam propter se: ergo non ratione visionis tanquam obiecti formalis, quæ potius cadit sub obiecto commodi, quatenus est perfectio personæ per intellectum, vel certè sub affectu amicitie, qua quis aliquo modo ordinatur ad seipsum. Antecedens probatur: amor amicitie respicit bonum alterius, quod ipse proprium est bonum, & prælatum bono amantis, amor autem charitatis est respectu Dei, ut patet ex forma præcepti charitatis; & sicut in via est amor amicitie, sic tendens in Deum propter se super omnia diligibilem, ita à fortiori in patria sic tendit in Deum, cum ibi charitas non sit otiosa ut supra dictum est quæstione præcedenti, & loca Patrum, & Scripturæ, quæ in fauorem conclusionis adducuntur, intelligantur de hoc amore charitatis. Quod si loquamur etiam de voluntate, ut habet affectum commodi, etiam nullum commodum immediatè respicit, quam obiectum beatificum, in quo eminenter includitur omne bonum secundum affectionem tam amicitie, quam commodi afficiens voluntatem; ideoque sicut charitas, & spes habitualis in via

Voluntas ex charitate respicit Deum propter se.

perficiunt voluntatem in ordinè ad Deum: illa secundum affectum, & inclinationem amicitie, hæc secundum inclinationem, & affectum commodi, & respiciunt Deum immediatè sub ratione propria; ita voluntas secundum utramque inclinationem respicit Deum sub ratione propria: quia obiectum habitus nequit excedere obiectum, aut inclinationem potentie, cuius est habitus; qui in ordine ad operationem datur. Si ergo voluntas in via perficitur à Deo immediatè sub utraque ratione, à fortiori perficitur sub utraque ratione à Deo in patria, etiam omnis eius appetitus completur, & satiatur; sed in via non integrat actus fidei diuinæ rationem obiectiuam charitatis, aut spei, sed habet præcisè rationem applicantis obiectum: ergo etiam visio in patria non integrat beatitudinem obiectiuam voluntatis, quæ consistit in immediata adhesionem ad Deum in seipso, & propter seipsum. Probatur consequentia: quia voluntas ut operans vniiformiter operatur circa suum obiectum, & sicut secundum quid ad secundum quid ita simpliciter, ad simpliciter: ergo si in via operatur circa Deum in se immediatè, & non circa aliud, tanquam obiectum formale, ita etiam in patria eodem modo operabitur, ubi perfectius coniungitur suo fini: Ex his sequitur tertium, nempe delectationem etiam esse in voluntate de ipso obiecto beatifico, siue delectatio illa dicatur passio impressa ab obiecto prius amato, siue certè actus elicited voluntatis (de quo iam non differo) perinde est: quia ex fine applicato rectè sequitur delectatio de ipso, cum sit ultimum bonum potentie: ex quibus sequitur intentum, nempe voluntatem tendere in Deum immediatè propter seipsum, & secundum utramque affectionem commodi, & amicitie, & secundum dilectionem, & gaudium consequens.

Vera ergo est minor illa, quam subsumpsit

Doctor: nempe quod suum velle est immediatus voluntati, & fini, cum finis ultimus sit voluntatis, ut immediatum obiectum.

Respondent alij aliter, nempe dato etiam quod voluntas immediatè attingit Deum in se, & propter se, non inde sequitur beatitudinem essentiali consistere in actu voluntatis, quia beatitudo essentialis consistit in acquisitione finis; voluntas autem supponit Deum acquisitum per visionem, per quam Deus in se sit præsens. Contrà, illa acquisitio, in qua fundatur opposita sententia æquiuocat: quia si loquamur de præsentia Dei in actu primo respectiue ad intellectum, & voluntatem, non sit sic præsens per actum alterutrius potentie, sed sit præsens in actu primo per suam voluntatem ex parte obiecti, per dona, & elevationem ex parte potentiarum, quæ à Deo solo sunt, loquendo de actu primo: quia in illius virtute est præsens obiectum, in cuius redditur virtute proximè volibile, & intelligibile, & sic non sit actu intellectus. Quod si loquamur de præsentia formali in esse termini extrinseci perficientis utramque potentiam, sic sit præsens voluntati per fruitionem, & non per visionem: quia visio supponitur ad actum voluntatis ostensiuè, ut applicat ei obiectum, & non aliter: ergo per solam visionem non sit præsens formaliter voluntati præsentia, quæ sit eius attingentia per voluntatem: ergo neque sit eius acquisitio totalis, & completa per visionem. Probatur utraque consequentia; prima; quia voluntas, ut in confesso est, non amat neque attingit formaliter Deum, sem.

Affectum amicitie, & commodi in voluntate respiciunt Deum immediatè.

Sicut in via, ita & in patria.

Actus fidei in via non integrat obiectum voluntatis.

Delectatio est de Deo possessa.

io Responsio aliorum.

Impugnatur.

Acquisitio finis in actu primo.

Acquisitio finis in actu secundo per voluntatem, & intellectum est.

Intellectus ut se habet ad voluntatem.

K K aut

aut vllum obiectum per actum intellectus, tanquam per rationem formalem tendendi. Probatur secunda consequentia: quia acquisitio, qua Deus fit præsens in actu secundo, adæquatur præsentiæ eius in actu primo; sed in actu primo non est præsens soli intellectui, sed etiam voluntati: ergo neque in actu secundo est præsens soli intellectui: ergo si acquisitio fit in hoc, quod est Deum esse, aut fieri præsentem, nequit esse solius intellectus, & consequenter hac ex parte non probatur beatitudo essentialis esse solius intellectus, neque affectuionem finis vltimi in eius actu consistere solo.

Responsio.

Impugnatur.

Quæritur ergo quid specialiter habet intellectus, aut eius actus ut in eo ponatur beatitudo essentialis? Dices quod actus intellectus sit assimilatio formalis obiecti, & sic intellectus trahit ad se obiectum, non ita voluntas. Contrà, hoc nihil est, quia voluntas perfectius etiam trahit ad se obiectum, quàm intellectus. & intellectus etiam quamuis trahat obiectum ad se, non trahit tamen adæquatur obiectum ut natum est à voluntate trahi, vel attingere voluntatem: ergo illa differentia assignata non subsistit. Probatur antecedens quod intellectus sit similitudo expressa intentionalis, prouenit ex natura potentie, & modo eius operandi circa obiectum per modum naturæ, & oppositum prouenit in voluntate etiam ex natura potentie, non solum circa obiectum beatificum, sed etiam circa omnia obiecta; non magis tamen per hoc adhæret intellectus obiecto, quàm voluntas, neque magis quietatur in ipso: sed vtrique in tantum quietatur inquantum inhaeret obiecto ipsum attingendo sub ratione propria. Deinde, non ipsa similitudo expressa se tenens ex parte intellectus est beatificans intellectum, sed obiectum, ut in se attingitur; quod perinde competit voluntati, mediante suo actu.

Obiectum magis trahit quàm trahitur.

Illud trahitur, in quo est vnio, & tendentia ad alterum.

II

Deinde, per illam metaphoram, quidquid intenditur, non recte saluatur affectu obiecti beatifici esse solius intellectus, nisi ostendatur perfectiorem magis communicare suam perfectionem intellectui, quàm voluntati: quod probari nequit: perfectiorem enim magis ad se trahit subiectum perfectibile, quàm per subiectum trahitur, & ita contingit in proposito: quia tractio in proposito est vnio potentie ad obiectum, & que tenens non ex parte obiecti, sed potentie: ideo dicimus attingi obiectum in se per actum potentie (ut in re ipsa contingit) & non attingi potentiam per obiectum: nam si propriè loquamur, illud magis trahitur, in quo est vnio in ordine ad alterum, & constituitur ad alterum, ut extra se tendens, cum sui mutatione, & quasi motum ad alterum, quàm obiectum, quod sine vlla sui mutatione terminet tendentiam, & motum alterius.

Sed ne vis in verbo fiat, licet solutio magis verbalis videatur, quàm realis, sic argumentor: in hoc conueniunt visio, & fructio Dei, quod vtrique sit Dei in se, ut obiecti immediati differentia præterita nequit ex hoc, quod commune est vtrique sumi, idèoque statim in solutione data, quod visio ad se trahat obiectum, & sic sit affectio eius, non ita volitio; sed illa est affectio vera obiecti, quæ firmitus adhæret obiecto in se,

Voluntas per fructione firmitus adhæret obiecto quàm cognitio.

& in esse rei. & quæ consequenter magis communicat obiecto: sed ita adhæret, & communicare obiecto competit amor, & non cognitioni: ergo

perfectior est affectio per amorem, quàm per cognitionem. Maior probatur, quia nihil est affectio, aut tractio in proposito, quàm vnio ad obiectum beatificum, inquantum est perfectiorem potentie, & que communicat: ergo quod perfectior, & firmitus est vnio, eò etiam perfectior est affectio, & tractio. Minor probatur: quia in ordine, qui est perfectionis, inter infimum, & supremum, perfectior longè est accessus ad supremum, quàm accessus ad infimum, & perfectius est transire, aut transformari in supremum, quàm infimum aliquo modo trahere ad se supremum: sed voluntas per amorem transformatur in amatum, intellectus verò non ita transformatur, sed potius transfert in se similitudine intentionalis obiectum cognitum: ergo perfectior est vnio voluntatis ad Deum amatum, in quem transformatur, ut fiat affectu idem, & inseparabile ab amato, quàm intellectus qui eò contra potius transfert in se obiectum per similitudinem illam expressiuam obiecti. Probatur minor ex Dion. de celesti hierarchia cap. 7. vbi dicit amorem esse virtutem transformatiuam, & conuersuam amantem in amatum. & Hugo de sancto Victore super eodem capite calidum, & acutum significat impetum quandam amoris feruentis in amatum, & intrantem, & penetrantem, ut vbi est ipsum quod amatur, ibi cum ipso, & in ipso fit, &c. & fit vnio quodam modo per viam amoris, ut expelli incipiat (supple amans) & exire extra se, & incipiat esse, quod amat, &c. quoniam dilectio supereminet scientiam, & maior est intelligentia: plus enim diligitur quàm intelligitur, & intra dilectio, & appropinquat, vbi scientia foris stat, &c. Videtur quidem reflectio magis necessaria esse, quemadmodum magis est tibi bonum, quod in te est, quàm quod extra te est bonum, &c. Voluntas ergo tracta per amorem, intrat, & penetrat amatum, ut cum ipso, & in ipso fit, & ita vnitur, ut exeat extra se, & incipiat esse, quod amat, supereminet dilectio scientie, & maior est; intrat dum scientia foris stat, & appropinquat cuius, reflectio perinde est magis necessaria: ergo maior est vnio voluntati ad finem, quàm visioni, & firmitus: ergo magis acquiritur per amorem, & eminentiorem habet gradum vnionis, & vnionis, qua transfertur in amatum, quàm visio, aut scientia. Quod dicas hæc metaphoricè dici, & obiectum non est metaphoricum, sed realis intentionalis: significatur autem per prædicta maior vnio, & penetratio esse amoris cum amato, magisque ipsi communicare, quàm sit vnio visionis, aut communicatio.

Ordo perfectionis.

Voluntas transformatur per amorem, non ita intellectus per cognitionem.

Hugo.

Contra.

Appetitus voluntatis superior est, & alius potentias applicat.

Confirmatur; illa potentia firmitus adhæret obiecto secundum inclinationem hominis perfectam, quæ magis applicat reliquas hominis facultates, & trahit ad operandum circa illud absens, sicut & alia quævis media; sed hoc competit voluntati, cui reliquæ in hoc famulantur, alioquin indifferentes ex se, donec applicentur per voluntatem, & ea applicata necessariò adhærent: ergo, &c. Sed non est alia inclinatio voluntatis circa obiectum absens, & præsens, sed eadem: ergo sicut circa absens per desiderium firmitus inhaeret ex eadem inclinatione, etiam circa præsens firmitus adhæret: nam ideo desiderat absens, ut fruatur præsente.

Ex his ergo patet ratio prima Doctoris: nempe illud esse summè volendum, quod est finis obiectiuus, & suo gradu illud magis volendum, quod

12

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 387

Ratio sum-
maria Do-
ctoris.

quod immediatius se habet ad finem ; sed vo-
luntas immediatius se habet ad finem ; quia est
obiectum ipsius : ergo magis est volendum ip-
sum *velle* per voluntatem , quàm visio ; sed hoc
esset falsum , si essentialis beatitudo consisteret
in sola visione , quia ordinatè volens finem , de-
bet magis velle ea , quæ immediatius attingunt ;
beatitudo autem essentialis immediatius attingit
finem , quàm aliquid aliud : ergo si illa consiste-
ret in visione , magis volenda esset visio volunta-
ti , quàm fructio : qua ipsa voluntas tendit in fi-
nem : hic est scopus discursus Doctoris : sed fal-
sum est voluntatem magis , aut immediatius , hoc
est , principalius velle visionem , quàm fructio-
nem , aut suum *velle* , prout tendit in Deum im-
mediatè : ergo falsum est beatitudinem formalem
totalem consistere in visione , Antecedens proba-
tum est *suprà* , nempe non tendere voluntatem
directè , & ut *quo* in visionem tanquam rationem
formalis obiecti , ut voluntas tendit immediatè
in Deum . Vnde ad saluandam totalem rationem
beatitudinis formalis in visione , auctores , quos
suprà impugnauimus , videntur sententiam
sustinere ; & ut effugiant difficultatem argu-
menti .

Voluntas
magis amat
fruitionem
quàm visio-
nem .

Deus aliter
perficit intel-
lectum , aliter
voluntatem .

Possessio ad
voluntatem
spectat &
sentio .

Voluntas ut
perficitur à
Deo .

Nunc ergo solum superest probandum , quòd
neque reflexè etiam voluntas tendat in visionem
principalius quàm in ipsum amorem attingen-
tem finem vltimum immediatè , imò principalius
amer hoc modo suum *velle* , siue ut virtualiter
per amorem finis reflectit in ipsum amorem ,
siue ut reflectit per alium actum . Probatio hu-
ius rectè sumitur ex illa ratione Doctoris , sic
immediatius se habet *velle* ad finem vltimum ,
ut finis est bonum , quàm visio , licet enim deitas
in se perficiat tam intellectum , quàm volunta-
tem : perficit tamen aliter : quia intellectum
perficit , quia intellectus est , & secundum pro-
prium eius inclinationem ad intelligibile , quia
intelligibile est , siue intelligibile obiectum dicatur
ens quantum , aut ens sub ratione entis , aut sub
ratione veri : sub alterutra ratione Deus per
modum obiecti intelligibilis perficit intel-
lectum , mediante visione . Dicatur hoc modo vi-
sio acquisitio , aut possessio obiecti intelligibilis ,
& Dei sub illa ratione , aliter nō est eius possessio
formalis , quæ magis propriè spectat ad volunta-
tem ; sicut & apprehensio , seu tentio obiecti ; ut
fateretur etiam D. Thomas 1. 2. quæst. 4. tentio-
nem propriè spectare ad voluntatem . Videatur *art. 3.*
ad 2. & 3. Ita etiam sanctus Bonau. in hac *dist. in*
prin. 1. par. art. 1. quæst. 5. sic currite , ut comprehendat
is , i. ad Cor. 9. quod denotat actum voluntatis :
nam sicut currere denotat meritum , quod pro-
priissimè , & radicaliter est in voluntate , imò sim-
pliciter iuxta sententiam scholæ D. Thom. (quæ
non admittit actum externum superaddere dif-
ferentem bonitatem actui interno) ita etiam
comprehensio , quæ denotat præmium , spectat ad
eandem potentiam principaliter , ac proinde ipsa
etiam beatitudo .

Ad propositum , prosequendo discursum , Deus
perficit voluntatem sub ratione boni , & finis ;
quia respicit bonum quia tale est formaliter ; &
finis quia finis , constituitur formaliter , in quan-
tū est bonus : ergo *velle* est immediatius , & in-
imius fini vltimo , quia talis est , & quia bonum ,
quàm visio : ergo voluntas , ut tendit in bonum ,
& finem , magis per se , & immediatius amat suum
velle , quo tenditur , quàm visionem . Probatur vl-

Scoti Oper. Tom. X.

tima consequentia ratione Doctoris : illud est
magis volendum voluntate libera , quod appeti-
tui naturali est magis apperendum ; sed huiusmo-
di est *velle* , quod est propinquius vltimo fini : ergo
magis est volendum . Probatum minor : nihil est
bonum respectu ad voluntatem , nisi ut includit
rationem sui obiecti , id est , quòd sit conueniens
voluntati : conueniens autem solum est , ad quod
voluntas inclinatur : nam si nulla est inclinatio
in voluntate , nulla etiam est conuenientia in
obiecto ad voluntatem , & quò maior est in ob-
iecto conuenientia , eò maior supponitur in vo-
luntate inclinatio ; sed potior est inclinatio vo-
luntatis ad suum *velle* , ut per ipsum coniungitur
fini , ut obiecto : ergo etiam actus eliciens eius
primariò respicit suum *velle* , & non visionem ; si
est actus rectus , aut voluntas ordinatè amans .
probatum minor : inclinatio naturalis voluntatis ,
& eum sequens elicit , tanquam perfectio eius ,
& coniunctio cum obiecto , ad quod inclinatur
voluntas in *esse* potentie , & perfectibilis (sic in-
telligo quoad præsens inclinationem naturalem ,
ut tollatur controversia inferius circa hoc tra-
ctanda , si debeat dici obediens , si naturalis ,
parum ad propositum spectat , hic agitur de illa
inclinatione , qua voluntas elevata , est nata per-
fici per modum perfectibilis passivi) privariò , &
immediatè respicit vltimum finem in ratione
finis , ut obiecti perfectiui potentie , & sic etiam
obiectum quia finis est , & bonum appetibile respi-
cit voluntatem : ergo tam ex inclinatione poten-
tie , quàm ex ordine obiecti ad eandem , atque
ad eò ex proportionem perfectiui , & perfectibilis
immediatius se habet *velle* voluntatis ad finem ,
ut dicit ordinem prædictum , quàm aliquid aliud ,
ut comparatur ad voluntatem : & patet conse-
quentia : quia ipsum *velle* est vnio formalis perfe-
ctiui , & perfectibilis , obiecti , & potentie ; & ipsa
attingentia obiecti per potentiam : ergo magis
nata est voluntas velle ipsum suum *velle* , quo
fruitur , quàm visionem , per quam non fruitur , &
merè se habet respectu ad voluntatem , ut ap-
plicans obiectum .

Respondetur potest ad hoc , quòd alia sit incli-
natio in voluntate ad bonum naturæ , & vniuer-
sale totius ; alia verò ad bonum particulare po-
tentie , vel ipsius voluntatis , quia talis est : licet
ergo voluntas inclinetur ad amandum bonum
suum particulare , & actum , magis , quàm actum
intellectus , ut præcisè est perfectio intellectus ,
tanquam potentie particularis , & diuersæ : tamen
ut in actu intellectus formaliter consistit beati-
tudo naturæ ; inde est ut voluntas ordinatè vo-
lens , & secundum inclinationem , quæ potior est ,
& respicit totum , seu naturam , magis amat visio-
nem , in qua consistit tale bonum , quàm amet
suum *velle* , quod est bonum particulare : immedia-
tius autem coniungitur visio obiecto , quia est
beatitudo formalis , immedatione perfectionis ,
& participationis obiecti , quàm *velle* , licet *velle*
immediatius coniungatur , quatenus est tenden-
tia voluntatis . Contra : hoc est petere principium :
quia ipsum est quod quæritur ; & impugnatur ex
inclinatione potentie , & ordine obiecti ad po-
tentiam : & sic argumentor : inclinatio vniuersalis
in voluntate ad bonum naturæ debet habere
actum , per quem ordinetur , & qui sit eius pro-
prius perficiens voluntatem , secundum illam in-
clinationem ; sed nullus est actus in voluntate se-
cundum illam inclinationem diuersus ab actu ,
proprio .

Appetitus li-
ber sequitur
naturalem .

Conuenien-
tia obiecti est
eius bonitas .

Inclinatio
propria vo-
luntatis ad
finem .

Ordo finis ad
eandem .

Responsio
i 3
Inclinatio
voluntatis
vniuersalis ,
& particu-
laris .

Impugnatio .
Petitio prin-
cipij .

Inclinatio
vniuersalis
exigit actum
proprium .

qui est secundum inclinationem particulare voluntatis ad obiectum in se, & propter se: ergo hæc erit inclinatio propria naturæ, quæ est ipsius voluntatis: & consequenter *velle* est potior beatitudo naturæ, & immediatius se habet ad finem, id est, perfectiùs. Maior probatur; quia inclinatio distincta est propter actum distinctum: ergo si inclinatio vniuersalis est distincta in voluntate ad bonum naturæ, ab inclinatione particulari, habebit actum etiam distinctum, sicut inclinatio eius diuersa secundum affectum amicitiae habet proprium actum diuersum ab eo qui est ad affectum commodi, & delectabilis in quantum delectabile est; sed nullum actum habet diuersum voluntas, qui sit proprius inclinationis vniuersalis. & probatur; quia si haberet, esset actus perfectissimus voluntatis; sed hoc est falsum, dari scilicet talem actum in voluntate diuersum ab eo, quo ipsa immediatè tendit in finem per fruitionem, quæ ipsi competit secundum inclinationem particularem: ergo inclinatio particularis voluntatis est illa ipsa, quæ respicit bonum naturæ; & consequenter in actu huius qui est proprius voluntatis, consistit perfectio naturæ principaliter. Probatur subsumptum, quæ fuit etiam minor principalis; nullum habet voluntas actum perfectiorem, quam sit ille, quo attingit Deum propter se, & in se; sed sic attingere competit voluntati secundum inclinationem particularem: ergo hæc erit propria naturæ. Maior patet; quia perfectius est attingere Deum in se, & propter se absolute, & simpliciter, quam attingere Deum cum aliqua limitatione, quæ influit in naturam mediante intellectu, eamque perficit: quia priori modo attingitur secundum se absolute, & propter se tantum & sine vlla limitatione se tenente ex parte obiecti, quam obiectum attingere sub ratione limitante ex parte obiecti: perfectius etiam est Deum attingere in se, & ad intrà, quam ut dicit ordinem limitatum ad extrà; sed voluntas secundum inclinationem propriam ad Deum attingit ipsum immediatè, & absolute ut est bonum in se, & proprium suum, id est, Dei: attingit enim affectu amicitiae: attingere autem Deum, quæ confert beatitudinem mediante intellectu, est attingere sub ratione limitante, ut influit ipsam visionem per modum mouentis, & terminantis: ergo sic attingere non est secundum inclinationem vniuersalem, & perfectissimam voluntatis: ergo illa non est in voluntate distincta ab inclinatione particulari, & consequenter hæc erit vera, & perfectior inclinatio naturæ ad beatitudinem.

14

Inclinatio voluntatis est inclinatio totius ad finem.

Non esse intellectus illa inclinatione.

ipsum ordinatur ut perfectibilis: quia est ostensius obiecti, & applicatiuus voluntati, quoniam ipsa visio, & Theologia Beatorum est practica, ut rectè Doctor in quaestione quarta prologi; de ratione autem cognitionis practica est, ut proponat obiectum voluntati, quæ hæc nata est circa obiectum praxim exercere, quæ est sua operatio, sed quoniam in hoc etiam est controversia de acceptione cognitionis practicae, & ipsius praxis: saltem illud notum est intellectum ferri in obiectum, non solum absolute, quæ est perfectiūm ipsius per visionem, sed etiam respectiue ad voluntatem, quæ perfectiūm est voluntatis, è contra voluntas fertur amore amicitiae in ipsum obiectum absolute in se, & propter se, qui est perfectior modus attingendi obiectum, licet eadem voluntas feratur etiam in obiectum, & sub ratione commodi, & secundum hunc affectum; præterea, in omnem perfectionem, quæ perficit obiectum tam intellectum, quam ipsam voluntatem: immediatius tamen quæ perficit voluntatem, quia hæc perfectio, ut dicit Doctor, immediatius attingit finem. Ex quibus colligitur intentum principale, nempe & inclinationem naturæ mediante voluntate esse perfectiorem, & beatitudinem ad intrà non consistere essentialiter in visione, seu finem ad intrà; sed in fruitione, quæ magis diligitur à voluntate ordinatè agente. Huc spectat ratio Doctoris principalis ad oppositum quæ eadem est, & quam confirmat in litera auctoritate Augustini 1. de Trinit. cap. 13. & de doctrina Christiana cap. 6.

Secundò probat Doctor idem; & est confirmatio prioris: voluntas potest velle suum actum, sicut intellectus intelligere suum actum: aut ergo vult suum actum propter intelligere, aut è conuerso, aut neutro modo; hoc est, vult suum actum ut intellectio ad ipsum ordinatur tanquam ad perfectiorem, aut vult sine ordine perfectionis vnius ad alterum, & intelligitur de volitione ordinata, quæ sequitur ad naturam rerum iuxta perfectionem gradus, in quolibet, & ordinem perfectionis secundum quem non debet voluntas operans aliter operari, quia operatur propter bonum, & finem, & secundum gradum, quo participatur illa bonitas à quolibet; sed non vult suum velle propter intelligere, quia ut Anselm. lib. 2. cur Deus homo cap. 1. ordo peruersus est velle amare, ut intelligeret, &c. Non vult neutro modo: quia in his, quæ sunt ad finem, est aliquis ordo, ut etiam nobiscum supponit Angelicus Doctor: ergo vult suum velle ut ad ipsum ordinatur intelligere; quod etiam intendit ibidem Anselmus.

Respondent Aduersarij ad hanc rationem variè. In primis Caietanus locis citatis in D. Thomam 1. part. quaest. 26. art. 2. & defendit amplius 1. 2. quaest. 3. art. 4. Dicens actum voluntatis ordinari ad visionem tanquam perfectiorem, & finem. Fundat solutionem in eo, quod supra impugnatum est, nempe Deum visum amari à Beatis, in quo amore non se habet visio per accidens, sed per se per modum obiecti; ideòque amor ordinatur ad visionem, ut ad finem. Hæc responsio quoad fundamentum, quo sustinetur, est impugnata in priori argumento.

Respondet Vasquez c. 9. præmittendo Anselmum non

Theologia Beatorum practica.

Visio applicat obiectum voluntati.

*I 5
2. Ratio.*

Voluntas ordinata sequitur gradum perfectionis in rebus.

Anselm.

Vult fruitionem propter se.

*I 6
1. Responsio.*

Reiicitur ex dictis.

Responsio Vasquez.

non dixisse vniuersum ordinem peruersum esse amare, vt intelligas; nec solum dixisse ordinem rectum esse intelligere, vt ames, etiamsi hoc verum sit: solum ergo contendit Anselmus creaturam rationalem esse factam participem rationis; vt Deum propter se amaret, vt summum bonum; & non propter aliud, quod facit per charitatem: Ex hoc autem colligitur ne amor iste frustra habeatur, fore vt aliquando summum illud bonum sit consecutura in patria: solum ergo contendit institutam esse cognitionem huius viæ, vt amaret creatura, & consequeretur summum bonum in patria: non dicit autem summum illud bonum possideri in patria per amorem; quamuis etiam doceat creaturam rationalem ideò fuisse institutam à Deo, vt Deo fruatur in alia vita, & tandem concludit ex sola Anselmi auctoritate nihil contra suam sententiam concludi, &c. Contrà, hæc interpretatio mentis Anselmi potius confirmat oppositum: nam si cognitio ad amorem ordinatur à Deo, & vterque ad fruitionem in patria, quæ est voluntatis, habemus Anselmum pro nobis: quod etiam in fine non obscura admittit præfatus author, neque aliud ex verbis, aut ratione Anselmi haberi potest, & hac in parte stat probatio.

*Impugnatio.
Cognitio ad
amorem ordi-
natur.*

*Alia respon-
sio eius.*

Responder ad rationem, nobis omne illud, quod ordinatur ad aliud, esse perfectius eo, ad quod ordinatur; instat, quia substantia ordinatur ad operationes, quæ non sunt perfectiores substantia: Incarnatio ordinatur ad nos, quæ tamen perfectior est; quibus positis, distinguit de ordinatione, quæ est à voluntate diuina neutrum actum ad aliud ordinari; sed vtrumque ad Deum, quia Deus non respicit aliud finem, quam seipsum: si verò loquamur de ordinatione, vt respicit voluntatem creaturam, quatenus amaret voluntas creata vnum propter aliud, nihil probat argumentum, quia si amet quis visionem, & amorem, vt bona propria, non debet amare visionem propter amorem tanquam finem; quia visio perfectior est: si tamen aliquis putaret amorem esse perfectiorem, tunc ordinatè amaret visionem propter amorem. Quod si aliquis velit videre, vt amet, non gratia sui, sed amici; quia amor propinquius accedit ad amicum, tunc non inordinatè amaret, quia tunc amor non desideratur, vt proprium bonum, sed vt amici: superest ergo, vt visio suapte natura ordinetur ad amorem sicut causa ad effectum, vt supra dictum est, nempe in responsione, quam impugnauimus; & inde non sequitur quin visio sit in se perfectior.

18
Impugnatio.

Contra hanc responsionem: si visio non sit causa amoris, vt probatum est non esse eius causam in genere obiecti formalis, prout præfatus author cum Caietan. affirmat esse causam eius, responsio in suo fundamento corrumpitur. Deinde, si amor charitatis, vt hic supponit, sit immediatior, & propinquior Deo, quam visio, sequitur quòd amicitia, seu charitatis in patria non sit de Deo viso, tanquam obiecto formali, quæ visus est, transferendo visionem in rationem formalem obiecti, quod est contra idem fundamentum. Deinde si amor est propinquior Deo propter se amato, quam visio; sequitur etiam amorem esse perfectiorem quam sit visio: quia immediatius attingit obiectum, ex quo vtriusque perfectio redundat, & quæ sunt viciniora fini, sunt perfectiora, & prius ordinatè debeant

Scoti Oper. Tom. X.

amari, vt dictum est. Quod ergo supponit primum quòd non omne, quod ordinatur ad aliud, sit ipso imperfectius, & instantiæ ad probationem eius allatæ non faciunt ad propositum: nam hic præcisè agitur de ordine perfectionis inter res ipsas inquantum vnum, vt imperfectius ordinatur ad aliud, tanquam ad finem in genere perfectionis: suppositio vtriusque sententiæ hunc ordinem admittit inter visionem, & fruitionem: & sicut in ordine essentialium quantum ad actum primum; species enim sunt sicut numeri, ita vt duæ non sint eiusdem perfectionis, sicut neque eiusdem quiditatis: ita in perfectionibus actus secundi talis ordo datur, & maxime in proposito, in quo agitur de attingentia finis, quæritur vtra perfectior sit, vt per quam summum bonum magis vltimatè secundum perfectionem communicat se creaturæ; aliàs si diceremus cum sententia superius allegata, prout aliqui eam defendunt, non esse talem ordinem, sed integram beatitudinem essentialem constitui in vtraque attingentia, nemo diceret eam totaliter consistere in visione, aut in fruitione: licet etiam sectatores illius hunc ordinem admittunt, ita vt dicant alteram operationem esse perfectiorem: non ergo agitur de ordine alicuius ad alterum inquantum illud perficit communicando ei esse, aut perfectionem essendi, sicut actus primus ordinatur ad secundum, vel Incarnatio ad Redemptionem: sed de ordine, qui est inferioris ad superius in perfectione, qualis est actus secundi ad primum, nostri ad Incarnationem. Hunc ordinem statuit Anselm. inter visionem, & fruitionem; intellectionem, amorem, tanquam inter diuersa bona appetibilia, & in diuerso gradu bonitatis; asserens Deum instituisse creaturam cognoscentem ad finem amoris, non è contra amorem ad finem cognitionis, & vltimatam perfectionem finis sub ratione finis tribuit amori, vt institutus est à Deo sic intendente.

Inter diuersas species est ordo perfectionis.

Excluduntur instantiæ.

Ex quo patet falsitas illius responsionis; quæ dicit neutram perfectionem, vt cadit sub intentione Dei, dicere ordinem ad alterum tanquam finem, quia Deus non habet finem ad extrà: sed omnium finis immediatus sit sua bonitas; quæ doctrina non rectè subsistit: nam licet finis vniuersalis, & vltimatus omnium, vt intenduntur à Deo, sit propria bonitas: tamen sic in omni opere eius elucet etiam iustitia, vt supra ostensum diff. 46. quæst. 1. & in creatura reperiuntur debita exigentiæ diuersum, secundum quòd Deus in intentione, & executione distribuit proportionatam singulis perfectionem; ita etiam ex intentione vnius vt finis in esse rei respectu alterius, vult alterum: voluit enim meritum in intentione propter præmium, vult iustificationem peccatoris ob finem saluandi, & ad gloriam Christi vult hanc creaturam in hac perfectione creare, quia voluit vniuersum creare in esse perfecto, vult sacramenta propter gratiam: ergo ex hoc fundamento non rectè negatur Deum in sua providentia voluisse alteram ex his operationibus, in ordine ad alteram, quæ sit perfectior: nam sicut voluit se communicare per fidem, & dilectionem in via ex fine communicandi se in patria perfectissimo modo, sic etiam illa operatio, per quam primariò constituitur beatus in patria secundum intentionem communicandi se hoc modo, voluit primariò, & alteram tantum vt ordinatur ad

19
Deum constituit ordinem perfectionis in rebus.

Constituit ordinem intentionis, & finis, & intendit vnum propter aliud.

Intendit vnum propter aliud.

*Reiicitur
aliud dictū.*

ipsam. Tandem quoddam dicit si voluntas velit tam visionem, quam fruitionem ut bonum proprium; non posse velle visionem propter fruitionem, quia est perfectior: si tamen velit affectu amicitiae, & charitatis, tunc posse velle ordinatam fruitionem ut finem visionis; hoc inquam, non subsistit, quia ratione obiecti utraque est perfectio creaturae; ut eam constituit in ordine ad beatitudinem obiectivam, eo autem ordine, quo obiectum beatificum se communicat perfectius per unam, quam per alteram, eodem ordine perfectionis una est magis perfectio propria, quia maior beatitudo intensius, quam altera; sed quod est immediatius, & propinquius obiecto beatifico, magis percipit perfectionem obiecti ut beat, quam quod est remotius: sic se habet hic, ut idem admittit, amor amicitiae: ergo magis est perfectio propria, quam visio: ergo sic visio ordinatur ad illum amorem, sicut imperfectius, & remotius attingens finem quoad gradum perfectionis, & consequenter sic est volibilis propter amorem, ut finem; non contra amor propter visionem: nam talis ordo est inter actus, qualis est motionis obiecti: cum ergo principalius moveatur ad amorem amicitiae, quam ad visionem sui, & magis fiat unum amans, & amatum, quam videns, & visum, sequitur intentum.

Ordo perfectionis in actu ab obiecto.

20
*Responsio,
aliorum
reiicitur.*

Ex his etiam reiicitur responsio aliorum, qui dicunt Anselmum loqui de his affectibus, ut sunt in via, non verò in patria: quia in patria non sequuntur eundem ordinem, quem habent in via. Contra, Anselmus ex ordine ipsorum in via quantum ad perfectionem colligit ordinem, quem dicunt in patria, etiam quantum ad perfectionem, ita ut dicat intellectionem, & amorem viae ordinari praecise ad fruitionem, & non ad visionem: & probatur; utraque potentia in via eleatur ut operetur in ordine ad finem; sed in via perfectior est amor, quam cognitio circa finem: ergo etiam in patria. Probatur consequentia; quia eodem ordine perfectionis, quo potentiae operantur circa finem absentem, eodem etiam operantur circa praesentem: ergo, &c. Probatur antecedens, ideo debetur in via voluntati perfectior operatio, quam intellectui, quia perfectior est inclinatio voluntatis in finem, ob quam exigit perfectiori modo, & operatione, attingere finem prout est possibile utrique potentiae illum attingere in via: sed in patria remanet eadem & invariata perfectio utriusque potentiae: ergo magis exigit voluntas in patria quiescere in fine, & perfectiori operatione ordinari ad finem, quam intellectus: utraque autem in patria quiescit iuxta exigentiam cuiusque. Suppositio hic admissa de perfectione amoris in via super cognitione viae, non admittitur ab omnibus adversariis, & meo videri consequenter negatur: sed de ea agitur in quaestione laterali ex professo, ubi plura argumenta huc spectantia, quae probant perfectionem voluntatis super intellectu, probant operationem perfectissimam (in qua debet constitui beatitudo) esse voluntatis.

Perfectior est amor in via, quam in patria.

Exigentia perfectioris actus ex inclinatione potentia.

21
*Vasquez.
An finis sit
praestantior
mediis.*

Addit praeterea Vasquez interpretationem illius principii communiter recepti: *finis est praestantior iis, quae sunt ad finem*, &c. id intelligi: quia bonitas finis est praestantior bonitate mediorum; accidere tamen potest, ut id quod in re est praestantius consideratum, tantum ut vile ad aliud, sic assumatur à voluntate, ea autem ratione, qua assumitur ut medium, minus perfectum est, nec

semper inordinatè procedit, qui magis perfectum ordinat ad minus perfectum: nam interdum operando secundum rectam rationem, opus perfectioris virtutis assumitur, ut medium ad imperfectiorem.

Contra, haec doctrina non solvit difficultatem, & axioma illud uniuersaliter intelligendum est de fine in re, non verò de fine hic & nunc praestituto à voluntate ex sua libertate, quae contingit eam velle unum propter aliud, & velle etiam, ac ordinare contra rectam rationem id quod bonum est ad malum, ut dare eleemosynam propter vanam gloriam. Instantia adducta, nempe voluntatem sic aliquando operari regulariter, & ordinatè, non facit ad propositum: quia etsi voluntas operatur hic & nunc quantum ad effectum praesentem, assumendo magis bonum propter minus, non operatur tunc propter finem in re, neque principaliter perficientem; sed operatur ordinando causam perficientem ad effectum, quo habear completam bonitatem tam ex obiecto, quam circumstantiis: v.g. assumit actum charitatis ad finem eliciendi actum poenitentiae, licet ex vi actus imperantis sistat motus in actu poenitentiae: tanquam in fine proximo; tamen in eo non sistit motus completus voluntatis, sed ulterius respicit ipsum finem charitatis tanquam ultimum; sic etiam quando vult actum temperantiae in ordine ad finem cultus, potest velle circulariter ipsum cultum proxime ad actum temperantiae, licet remotè redeat ex vi anterioris voluntatis ad idem motuum tanquam ad finem ultimum: sic etiam quando praecipuum alicuius virtutis urget, cuius obseruantia impeditur per vitium oppositum alteri virtuti, vititur actu, & rectitudine illius virtutis ad tollendum impedimentum actus praecipui, qui si est inferioris virtutis, dignificatur amplius per actum alterius, cuius etiam honestatem acquirit. Ceterum voluntas sistendo in debito ordine finis in re ipsa numquam vititur perfectiori virtute in ordine ad imperfectiorem, tanquam finem: quia perfectior virtus est medium omnino improprio-

*Impugnatio.
Veritas axiomatica.*

Reiicitur interpretatio Vasquez.

Qualiter voluntas velle actum unum propter alium.

Ordo finis in re.

Processus intellectus practici.

nam ad hunc finem, nisi ut praecise sumitur tanquam causa communicans perfectionem actui inferioris. In beatitudine autem ordo, quem sequitur voluntas, est finis in re, & respectu ad ea, quae ei sunt magis vicina, siue ut media, siue etiam ut finis sub fine, & sic recta ratio dictans per principia desumpta à fine ultimo ordinat, & deducit sicut in finem propter se summè diligendum; sic etiam conclusiones proximas, & practicas deducit quoad dilectionem eorum, quae immediatius & perfectius attingunt bonitatem finis. Deinceps procedit ad alia iuxta gradum: reliquorum; inordinatus autem processus esset dictare ea, quae minus participant perfectionem finis, esse magis diligenda, quam alia, quae immediatius, & perfectius adherent fini, quando intellectus sequens veritatem principij practici, ut est Deum esse summè diligendum, procedit deducendo conclusiones in iis, quae finem attingunt secundum ordinem perfectionis quoad gradum participationis finis, & veritatis primi principij: ideoque ex hoc principio procedit sententia, quam defendit Vasquez, asserendo fruitionem ordinari ad visionem, quia haec immediatius attingit finem, estque sola eius assecutio, ut praedicta sententia tenet, ad quam ordinatur fruitio tanquam perfectio consequens: tota ergo controuersia

*Status con-
trouersia.*

2.2
3. Ratio.
Doctōis.

*Beatitudo
confistit in
summè volū-
tati.*

*Talis est
fruitio pra-
visione.*

2.3
Ad rationes
D. Thomæ.
Ad primam.
Responsio.

*Verā sentē-
tia Doctōis.*

2.4
Ad proba-
tionem mi-
noris.

controuersia est in hoc puncto, in quo nos cum Doctore defendimus oppositum; nempe affectionem finis quā finis est, consistere in fruitione principaliter, atque ad eam ordinari visionem.

Tertio tandem argumentatur Doctōr, assumens principium sententiæ oppositæ, & commune: si beatitudo extrā, id est, obiectum beatificum sit simpliciter summè volendum: ergo illud maximè est beatitudo intrā, seu intrinseca, & formalis, quod inter intrinseca est summè volendum. Antecedens conceditur: consequentia rectè tenet ex dictis: quia voluntas ordinatè operans circa finem illud, maximè vult inter reliqua, quæ sunt ad finem, quod magis est propinquum fini; quia inter reliqua illud magis participat bonitatem finis; sed quoad intrinseca voluntas magis vult suum *velle*, quā visionem: plus enim diligit perfectionem propriam, quā alterius iuxta inclinationem naturalem, qua ordinatur ad propriam perfectionem magis, quā ad perfectionem intellectus: nam appetitus elicitus est propter perfectionem, appetitus innatus ut compleatur: ergo, &c. Hanc rationem superioris in confirmatione primi argumenti deduximus; neque habet aliam responsionem, quā eas, quæ iam impugnatæ sunt, & petunt principium. Rationes hæc Doctōris procedunt à priori & ex inclinatione naturali potentie, tanquā per notiora, ut inde ex modo operandi immediatè circa finem, & perfectione tendendi in illum, colligatur quid sit, & in cuius operatione consistat perfectio intensiua beatitudinis.

Ad rationem ergo concedo, &c. Respondet ad fundamenta D. Thomæ desumpta à ratione. Ad primam (in qua consistit fundamentum desumptum à ratione) respondet Doctōr concedendo maiorem, & minorem quoad secundam partem concedit: nempe actum voluntatis non esse finem ad extrā, sicut etiam neque actus intellectus est finis obiectiuus. Cæterum negatur minor quoad secundam partem; scilicet quod actus voluntatis non coniungat immediatè, & perfectiùs ultimo fini, ut patet ex rationibus præmissis. Concedit ergo iuxta ea, quæ præmisit in quæstione præcedente, actum intellectus attingere Deum finem vltimum: sed proprius, & immediatè attingi per actum voluntatis, & ita magis principaliter consistere beatitudinem in actu voluntatis; quod aduertendum est: quia non defendit Doctōr suam conclusionem in eo rigore; quo aliqui interpretantur, quasi voluerit totam rationem essentialis beatitudinis consistere in solo actu voluntatis, quo modo dicit opposita sententia eam consistere in sola visione, sed sequitur sententiam mediam, quam tuetur in antecedente quæstione, cuius sensum melius assecuti sunt meo videri Ioannes de Colonia, Nicolaus de Nisa, & Angles, quā alij, qui oppositum quasi ex mente eius tenent: hæc igitur eius sententia beatitudinem extensiuam, & completam creaturæ intellectualis consistere in operatione vtriusque potentie, per quam immediatè attingitur finis; sed comparando vtramque ad inuicem, perfectiùs consistere in actu voluntatis, ac proinde sumendo beatitudinem pro vltimo, & essentiali complemento actus secundi; magis conuenire fruitioni, quā visioni.

Nec probationes ad primam partem, &c. Respondet ad probationem primæ partis illius minoris, qua dicitur *velle* ordinari ad finem, neque

posse esse primum volitum, quia præsupponit aliud à *velle* prius esse volitum, quia reflexus actus præsupponit actum rectum terminatum ad aliud ab actu illius potentie; aliàs esset processus in infinitum. Similiter intellectus ad suum *intelligere* præsupponit aliquid aliud, quod est ipsum obiectum. Respondet Doctōr actum voluntatis esse ordinatum, & ordinabilem ad finem simpliciter, qui est fini inter reliqua immediatissimum; actus intellectus non est sic ordinabilis, sed tantum mediatè, & idèd minùs participans rationem finis. Declaratur prima propositio: actus voluntatis est ordinabilis in finem vltimum, & ordinatur de facto immediatè; non intendit ordinari per alium priorem voluntatis in termino, neque per actum reflexum, sed immediatè ex natura potentie, cuius est finis; & omnis ordinatio in finem & immediatè attingere ipsum finem ut obiectum: hoc ergo modo ordinatur actus voluntatis in finem vltimum immediatè; quamvis autem intellectus operatur circa finem vltimum, eius tamen actus non ita ordinatur, nisi sub ratione intelligibilis, vel ut alij dicunt, veri, & sic non attingit finem, quā finis est, id est, bonum sub ratione boni: quia sic tantum attingitur per amorem: quamvis ergo intellectus attingat priori modo, non ordinatur in finem nisi mediatè secundum modum attingendi finis, quā finis est, id est, sub ratione formalis boni, quā constituitur finis, & hoc est tantum mediatè attingere finem, quā finis est, nempe mediante veritate, aut intelligibilitate, quæ sunt rationes formales, quibus intellectus terminatur, & mouetur ex parte obiecti, quæ diuersæ sunt à bonitate, in quantum mouet, & terminat sub ratione bonitatis, ut bonitas est. Alio etiam modo se habet mediatè, quatenus tantum ostensuè applicat voluntati finem sub ratione finis, & amabilis, ad quam ipsa voluntas formaliter vnitur, & per quam mouetur: unde ratio illa, quæ dicitur non esse primum volitum, distinguenda est, in ratione obiecti conceditur, in ratione tamen voliti, ut volitio est eorum, quæ sunt ad finem, negatur: quia sic vult suum *velle* voluntas prius & perfectiùs, quā visionem ex dictis: licet etiam diceretur visio prius volita ordine generationis, non refert, quia hic agitur de prius volito secundum ordinem perfectionis, & sic volitio est prius volita tam ex parte obiecti primarij, scilicet finis mouentis prius ad ea, quæ magis sunt propinqua, ut competit volitioni, quā ex parte potentie, & eius inclinationis, quæ fertur in finem, & coniunctiora ad finem.

Secundam partem minoris, nego &c. Secunda pars fuit quod actus voluntatis non sit assecutio finis: quia nec actus desiderij, qui antecedit consecutionem finis, nec delectatio, quæ est quietatio potentie in fine, quæ sequitur consecutionem finis: quia potentia nullo modo se habet aliter ad finem, quem antè intendebat per actum desiderij, nisi quia præcessit assecutio finis, per quam sit quidam contractus Dei ad intellectum (cū cognitum sit in cognoscente) per quem contractum sic se habet obiectum ad voluntatem, ut ipsa possit nunc quietari in eo, quod prius non poterat. Hanc rationem prolixè satis prosequitur Vasquez cap. 7. tanquā quæ sit à prioribus, summa discursus eius consistit in præmissa ratione, quam format Doctōr ex D. Thomæ dicit beatitudinem consistere in obiecto extrinseco, loquendo

Responsio.

Actus voluntatis ordinatur simpliciter ad finem.

Declaratur.

Qualis sit hæc ordinatio.

Visio non sic ordinatur ad finem quā finis est.

Obiectum, seu finis, movet intellectum quā intelligibile est, & verū.

2.5

2. Pars minoris principalis.

Delectatio eius per Vasquez.

de obiectione, nempe in Deo : formalem verò in illa operatione, quæ est propriè affectio Dei: qui beare nequit nisi ut possessus: quemadmodum si pecunia esset beatitudo obiectione, illa tantum ut possessa bearet, possessione, inquam, quæ manu, & re ipsa fieret: respectu autem obiectionis beatifici; ipsa visio clara est talis possessio: ergo, &c. Subiungit maiorem concedi ab omnibus, nempe formalem beatitudinem consistere in possessione obiectionis beatifici; sed reiecit tanquam inutilem dissertationem Doctoris, & aliorum, quia discutunt vtra potentiarum sit perfectior, nempe an intellectus, & voluntas, & idem quoad operationes, consequenter asserens, non esse ad præsens institutum, quia etsi de facto operatio perfectissima sit beatitudo, non tamen inde habet rationem beatitudinis, sed quæ est possessio obiectionis. Probat ergo hanc consecutionem finis non esse aliam operationem à visione clara : quia vel esset dilectio charitatis in voluntate, vel delectatio : non dilectio, quæ indifferens ad Deum visum, & obscurè cognitum, præsentem, & absentem, & supponit Deum præsentem ut est amor præsentis per visionem, & respicit ipsam etiam visionem ut supra ex eo dictum est, non est delectatio ex ratione iam præmissa. Quod sit sola visio, probat; quia nulli operationi voluntatis convenit esse possessio obiectionis; sed visioni quatenus ipsa facultate, & potentia intellectiva, tanquam manu, & operatione possidet obiectionem : quia intellectui convenit habere obiectionem præsens vi sua, & non operatione alterius potentie, ipsi competit possessio, eo quod sit actualis representatio rei cognitæ: hinc etiam desumit perfectionem intellectus supra voluntatem. De hac difficultate agitur in questione laterali. Respondet Doctor ad probationem secundæ partis minoris, concedendo non per actum desiderij, qui est absentis, possideri obiectionem beatificam: sed per alium actum, qui est Dei præsentis; & hæc est affectio primaria prioritate perfectionis, licet per intellectum sit quædam eius affectio prior prioritate generationis, posteriora autem generatione sunt perfectiora ex Philosopho 4. Met. text. 15. quod verum est de priori secundum perfectionem, quod est simpliciter immediatus ultimo, supple perfectivo, quod ultimum est simpliciter perfectum, ut in proposito se habet actus voluntatis, ut proximus, & immediatus ad Deum ultimum finem, per hoc responsum habet illa probatio Vasquez, quæ dicit charitatem, & eius amorem abstrahere à re præsentem, vel absente, visâ, vel credita. Respondetur amorem charitatis circa Deum præsentem non ita abstrahere, quin sicut tam intellectus, quam voluntatis abstractio hoc modo sumpta non intelligitur respectu ad eundem actum, sed ad diversos; ita etiam se habet abstractio charitatis in ordine ad diversos actus, ita ut idem nequeat esse Dei præsentis, quæ præsens est, & Dei absentis, vel clarè visâ, & obscurè cogniti; aliter enim bonitas in se visâ, & præsens movet, & terminat voluntatem, aliter verò ipsa ut absens, & obscurè cognita; quidquid sit an hi actus charitatis sint distincti specie, quod verius est iuxta sententiam Doctoris in 3. dist. 31. ad 1. id certum est quod voluntas nequeat satiari ultimè per amorem absentis, quo movetur ad affectum præsentis, eiusque fruitionem: nam ut optime Aug. 9. de Trin. cap. ult. *Appetitus inhiantis sit amor fruentis*, id est, mutatur in

amorem fruentis; ita adhesio voluntatis ad finem ultimum præsentem, ut finis eius est, est terminus motus eius in eundem absentem, estque vera possessio præsentis, quæ competit voluntati perfectiori modo, quam intellectui, ut probatum est à Doctore; neque suppositio illa vera est, quam præferre videtur ratio præmissa, ut utroque modo formatur, nempe essentialem beatitudinem tam viæ, quam patriæ in nullo communicare secundum speciem, modò dicamus utrumque amorem esse eiusdem speciei, & intelligatur communicatio secundum speciem, & non in individuo : quia beatitudo actus primi, & in habitu eadem est, siue ponatur charitas eadem cum gratia, siue diversa forma à gratia : quia utraque immutabiliter manet secundum habitum: ergo non repugnat etiam, cum charitas non sit otiosa, si uniformiter etiam dicatur secundum speciem tendere in obiectionem, habere in patria eundem specie actum, seclusis imperfectionibus concomitantibus in via: sicut autem ad finem ultimum in particulari eadem est inclinatio potentie volitive, quæ vno modo reducitur in actum, quantum ad modum tendendi in ipsum obiectionem, nempe per amorem ipsius propter se, ita in patria per suum amorem beatur principaliter. Sicut etiam in via per amorem principaliter beatur, & adhæret fini, qui amor nequit consistere cum vlla aversione actuali à fine, neque obliquari, sicut potest obliquari actus fidei, & intellectus: magis ergo, & perfectius adhæret creatura rationalis per amorem in via Deo, quam per intellectum; unde idem sequitur etiam de adhesione ad Deum in patria perfectius tendere voluntatem per eundem amorem, quam per visionem intendat intellectus: nam beatitudo viæ, & patriæ proportionantur quoad perfectionem, ita ut illa sit potior beatitudo in patria, quæ est potior in via, & quæ perfectius coniungit: nam quod variantur media attingendi Deum per intellectum in via, & in patria ut lumen fidei, & gloriæ, non autem ex parte voluntatis, loquendo de medio intrinseco, & eleante potentiam ad suum finem, id magis arguit perfectionem voluntatis super intellectu, & amoris super cognitione; quia intellectus ex sua imperfectione id habet quod in perfectissimum obiectionem suam tendat in via modo imperfecto, & obscuro per revelationem in ænigmate; voluntas autem nequit tendere nisi absolute, & propter se, spectando supremam inclinationem eius, quæ est secundum affectum amicitie, & non propter aliquam rationem extrinsecam obiectioni formalem, sed propter ipsum: ex hoc autem potentiarum illa videtur perfectior, quæ aliter nequit tendere in perfectissimum obiectionem suam, nisi propter rationem intrinsecam formalem obiectioni, quam illa, quæ potest imperfecto modo tendere, licet aliàs possit per alia media tendere sub ratione formali obiectioni. Ratio autem est: quia illa quæ nequit aliter tendere in obiectionem quam propter se, & sub ratione propria formali magis determinatur ad obiectionem sub perfectissimo modo attingentiæ, & secundum completam rationem suæ inclinationis (completam dico, id est, totalem, ita ut aliter nequeat respicere obiectionem sub imperfectiori modo) subiicitur tanquam perfectibilis perfectivo per ultimam, & formalem rationem obiectioni; alia verò potentia, quæ licet possit esse obiectioni sub perfecta, & propria ratione formali

Possessio finis.

Statuitur in visione.

Responsio Doctoris.

Solutio deductio Vasquez.

Qualis sit abstractio charitatis.

Diversus actus est voluntatis circa finem præsentem, & absentem.

August.

In fruitione consistit possessio finis.

Suppositio aliorum reiecitur.

Beatitudo voluntatis est amor.

Perfectior adhesio amoris.

Proportio inter beatitudinem viæ & patriæ.

Perfectio voluntatis ex modo tendenti colligitur.

Ratio deductionis.

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 393

Exemplo de-
claratur.

Inclinatio
charitatis,
super reliquis
habituibus.

26

Visio non est
sola possessio
obiei.

Tollitur
æquiuocatio.

Posita sola
visio non
beatur
creatura.

Ratio quo-
rundam ad
idem.

Reiicitur.

Explicatio.

Obiectum non
mouet volu-
tatem quâ
cognitum, sed
quod est co-
gnitum.

formali, tamen quia potest esse eius etiam sub imperfecta ratione, non ita totaliter est determinata ex sua inclinatione ad obiectum sub modo perfectissimo. Exemplum huius possumus assumere in habitu charitatis, cuius est ita immediate operari circa vltimum finem, & propter rationem eius formalem, vt nullo modo actus eius physicè possit compati cum auersione actuali, & positua à fine, in quo excedit alios habitus virtutum, quia eius solius est coniungere virtutes in suis operationibus ad vltimum finem in re: ergo etiam seruata proportione in potentiis, & considerata eorum inclinatione ad obiectum suum perfectissimum in re ipsa, attendenda est & colligenda earum perfectio ex modo inclinationis; & sicut in via supereminet voluntas, eiusque inclinatio, atque actus, intellectui, & eius tam inclinationi, quam actui, ita etiam in patria quantum ad modum adhesionis obiecto, & coniunctionis creaturæ ad ipsum.

Ex his negatur illa minor Vasquez, scilicet quod ipsa visio sit sola possessio obiecti, aut perfectior eius possessio; licet enim sit possessio obiecti penes intellectum, quam intendit Doctor, & admittit dicendo esse aliqualem possessionem, mediante scilicet facultate intellectiva, & obiecti sub ratione intelligibilis; non est tamen possessio eius adæquata, neque perfectior, quæ est vltimus finis; quia sic possidetur mediante fruitione; quod autem dicit Vasquez obiectum esse præsens per visionem, æquiuocat: nam obiectum vt consideratur in actu primo, sit præsens seipso, & per media eleuantia vtramque potentiam, & sic perinde se habet ad intellectum, & voluntatem: quod verò intellectus prioritate generationis respiciat obiectum per visionem, quæ formaliter dicitur possideri, aut vniui intellectui, non inde sit obiectum formaliter vnitum, aut possessum esse à voluntate; vnde si, posita visione, Deus suspenderet fruitionem, negando concursum, aut aliter, cerè se videris non esset beatus, non solum completè, sed neque absolute, vt concedunt aliqui cum Soto in hac dist. quæst. 1. art. 4. in fine, & cum Medina 1. 2. quæst. 3. art. 4. quorum ratio est: quia visio, licet sit tota beatitudo, non tamen beatificat vt solum consideratur in esse formæ; sed etiam vt causat amorem, quem si non causat, non explet rationem absolutam beatitudinis; quæ ratio se ipsam destruit: nam beatitudinem essentialem necesse est constituere in aliqua forma, qua possidet obiectum beatificum; & cuius effectus formalis est ipsi obiecto vñire potentiam; quæ in eo præcisè beatificabilis est, inquantum vñitur obiecto; omnis autem alia ratio huic extranea, est etiam extranea beatitudini quæ beatitudo formalis, & essentialis dicitur: hæc ergo ratio confirmat magis sententiam nostram, licet in se ipsa dubia est. Dicimus itaque quod neque visio sit formalis possessio obiecti per voluntatem, cui specialiter debetur; neque obiectum fieri præsens voluntati per visionem, præsentia etiam obiectiua, sed seipso: quod sic declaro; quia licet illud vniuersaliter sit verum, quod nihil volitum, quin præcognitum, & in eo consistat ordo potentiarum in sua operatione: non tamen obiectum, quæ cognitum mouet, aut terminat voluntatem, sed specificatiuè, quod est cognitum sub ratione sua, & propria, quam non participat ab intellectu, mouet voluntatem: ex eo autem quod obiectum sit præsens intellectui formaliter per cognitio-

nem, sit præsens in actu primo voluntati; in actu verò secundo per proprium suum actum sit ei præsens in esse voliti: quod si obiectum in re ipsa sit præsens intellectui, vt contingit in proposito per visionem in patria; ita etiam sit præsens voluntati in re ipsa, in quod præcisè sic tendit propter se, & non quæ terminat intellectum, aut visionem. Ad fruitionem etiam obiecti supponitur præsentia in re ipsa, & ex ordine potentiarum ipsa visio, quæ ad summum habet rationem conditionis applicantis ostensiuè obiectum in re voluntati.

Ad probationem autem illius minoris, quæ remouetur à voluntate essentialis beatitudo, iam responsum est, & negatur quoad primam partem; quoad secundam æquiuocat, vt infra videbimus super textu sequenti, in quo Doctor ad eam respondet. Ad alteram probationem ostensiuam minoris. Respondetur illam alludere ad possessionem iuris, & facti, vt conuenit Domino; quæ acceptio transfertur ad propositum vt mediante operatione possidetur obiectum beatificum; hæc autem possessio non solum intellectui, neque primariò competit; nihil enim est in re ipsa, quàm attingentia immediata, & perfecta obiecti, quæ non est solius intellectus, sed etiam voluntatis, quæ perfectiùs vñitur obiecto. Vnde si translatio illa vocabuli seruata proportione ad possessionem rerum facti, aut iure, præcipue actummodari possit proposito, sic spectare magis ad voluntatem, quàm ad intellectum, quia sicut in voluntate residet ius, & dominium, & dispositio, per quemcumque actum de re possessa procedit à voluntate, ita etiam principaliter in voluntate residet possessio, & non in vlla alia facultate; vnde vt significatur per tactum, visum, aut pedum positionem rei dominium, totum sit in virtute voluntatis, per quam acquiritur, & retinetur dominium, & possessio, & sit etiam alienatio rei per actus eius contrarios; neque acquisitio, aut possessio rei sit per solam præsentiam, aut præsentiam, sed per actum voluntatis ministerio sensus. In proposito sicut nullum est dominium creaturæ in obiectum beatificum, ita etiam nulla est possessio proptiè dicta, & qualicumque sit per attingentiam obiecti in re ipsa, ad differentiam modi operandi potentiarum circa ipsum, vt est absens, dicitur tantum possessio, non verò ad modum dominij, aut actus iuridici: hæc, in quam, attingentia competit etiam voluntati primariò, sicut & ipsum ius, quod fundatur in merito; per quod acquiritur beatitudo: si ergo dicatur beatitudo possessio finis quasi acquisitio præmij ex medio quodam iustitiæ, magis sic competit voluntati propriè, in qua ipsum ius fundatur, & sequitur finis, seu præmij per fruitionem. Quod autem vltiùs vrget præfatus author, nempe hoc esse peculiare intellectui vt à nulla alia potentia dependeat quoad hoc, quod est habere suum obiectum præsens, quia id competit illi ex sua operatione formaliter expressiua obiecti; voluntas est potentia cæca dependens ab intellectu, vt habeat obiectum præsens: qui modus operandi est multò imperfectior; hoc inquam, probat & responsum habet ex dictis, & ratio redit in idem, quod impugnatum est in probatione conclusionis, & falsum est quod assumit, nempe ex subordinatione potentiarum colligi perfectiorem modum operandi intellectus esse: quia hæc subordinatio potentiarum est ex ratio-

27
Responso ad
probationem
minoris.

Possessio iuris
& facti, sicut
dominium
residet in vo-
luntate.

Sicut meritis,
ita & præ-
mij est vo-
luntatis.

Subordinatio
potentiarum
non arguit
perfectiorem,
quia est est
in Deo.

ne generali ipsarum, & est in Deo ubi nulla potest esse imperfectio, subordinatio intellectus in nobis ad cognitiuam sensitiuam non probat perfectiorem esse modum operandi sensus, quàm intellectus: perfectior est in via actus voluntatis: v.g. charitatis, quàm fidei, quamuis hoc negaret Vasquez, prioritas operandi non magis probat excessum intellectus, quàm imperfectiorem, quia prioritas generationis procedit ab imperfecto ad perfectum, vt *suprà* ex Philosopho probat Doctor.

Ordo secundum generationem.

28

Maiores subordinatio intellectus, ad obiectum quam voluntatis.

Præterea, magis subordinatur intellectus obiecto, quàm voluntas ex genere suo: quia intellectus, vt comparatur ad obiectum motiuum, est causa incompleta, & partialis respectu sui actus, non sic voluntas, in quam physicè non influit obiectum, sed tantum metaphoricè alliciendo ipsam. Item, necessitatur intellectus per obiectum suum: non ita voluntas, quæ est alia subordinatio magis arguens imperfectiorem. Deinde, æquiuocat ratio, quia si intelligatur de præsentia in actu primo, falsum est intellectum habere ex se obiectum præsens: si autem intelligatur de præsentia in actu secundo, sic falsum est voluntatem non habere actum suum circa obiectum præsens, & eo mediante habere obiectum præsens; comparatio autem illa in eo æquiuocat, quod sumat præsentiam obiecti intellectus in actu secundo, voluntatis in actu primo: si fiat autem yniformis comparatio quoad actum secundum, sic voluntas per nullam aliam potentiam habet obiectum sibi præsens: si comparatio sumatur in actu primo, obiectum sit præsens utrique ex propria ratione, licet cum ordine moueat utramque: hæc ergo ratio, quam facilem asserit prædictus author, nullam in re ipsa difficultatem nobis ingerit, magis quæ commoda est illa ratio, quam contemnit aliorum, qui ex maiori abstractione intellectus colligunt eius perfectionem.

Æquiuocatio dicitur, & comparatio ostenditur.

29

Ad aliam probationem D. Thoma.

h Cum probatur *propositum*, &c. Hic respondet Doctor ad alterum membrum illius argumenti, seu probationis minoris quæ excludit à beatitudine formali quietationem voluntatis in fine, quia sequitur finis acquisitionem; æquiuocat autem ratio præmissa, quia hæc quietatio potest intelligi, vel pro delectatione propriè dicta, quæ est perfectio superueniens operationi, vt pulchritudo iuueni, & sic aliqui interpretantur quasi voluntas non habeat alium actum circa finem præsentem, nisi solius delectationis: sic ergo intellecta quietatio conceditur quod in ea non consistat beatitudo formalis: quia delectatio propriè dicta supponit finem acquisitum: falsum autem est quod voluntas non habeat actum elicito circa finem præsentem priorem delectatione, quia appetitus inibiatus fit amor fruentis secundum Augustinum, & in genere passio non habet rationem meriti, quia nec passionibus meremur, aut laudamur, aut vituperamur iuxta Philosophum in litera citatum, meritum voluntatis in via consistit in desiderio, vt comprehendit actum circa absentem finem, & circa præsentem: nam permanere in bono acquisito est meriti, & circa finem præsentem etiam voluntas intensius operatur, quia perfectius applicatur suo perfectiuo in re ipsa coniuncto: rationabile etiam est quod voluntas in desiderando eliciat actum, vt probauit in 2. d. 25. & probat etiam hic ex August. lib. 12. de ciuit. cap. 6. & Anselm. 4. de Conceptione Virginali. Imò hoc de fide est, quia libe-

Actus voluntatis in via.

Ipsa elicit desiderium finis.

rum arbitrium est potentia actiua, vt pater ex Trid. sess. 6. c. 5. & can. 4. & supponitur per totam sessionem: si ergo voluntas elicit actum circa finem suum absentem, idem dicendum de fine, vt est præsens, actum, inquam, priorem delectatione: quod facilis est probationis, quia quod perfectius applicatur potentia, & obiectum, eò perfectius etiam nata est sequi operatio; finis autem absens amatur sub ratione propria, & propter ipsum. Hæc ratio eadem est finis præsentis respectiue ad voluntatem, & sub eadem ratione perficiens potentiam: ergo perficit mediante amore elicitio diuerso à passione, nam conuenientia finis ad voluntatem in hoc primariò attenditur, quatenus voluntas amando à fine perficitur: reuerentia etiam voluntatis in actu secundo sumitur ab amore elicitio finis, & non à passione consequente; & inclinatio voluntatis ad finem potissima est secundum hanc reuerentiam. Accedit quod superius adnotauimus amorem amicitie esse in patria perfectissimum, & communicationem affectuum, & bonorum, in qua consistit amicitia.

Quod actus amoris sit elicitio à voluntate probatur.

i Si ergo alio modo accipitur, &c. Hic transit ad aliam acceptionem quietationis potentie, vt sumitur pro actu elicitio eius, qui dicitur amor fructuionis, & non pro delectatione, negatur assumptum, nempe hanc quietationem potentie supponere finem acquisitum primaria affectione secundum ordinem perfectionis: quia hæc consistit in actu voluntatis, licet supponat affectionem finis non sub ratione finis, sed obiecti intelligibilis per intellectum. Quod si dicas finem coniungi intellectui per visionem. Respondetur aliud esse coniungi finem sub ratione finis reduplicatiue, & aliud coniungi specificatiue: coniungitur specificatiue intellectui, licet etiam coniungatur, vt perfectiuum intellectus per modum ultimi, & perfectissimi intelligibilis, & sic dici posset finis intellectus, sumendo finem latè pro ultimo perfectiuo cuiusque; sed aliter sumendo finem strictè sub ratione finis, vt particulariter est finis, & ultimum conueniens naturæ per affectum solius voluntatis, in ordine ad quam hoc modo dicitur præcisè finis, & bonum, tum quia se mouet in ipsum, & ordinat media ad eius consecutionem; tum quia bonum sub ratione boni est ratio formalis constitutiva finis, & formalis ratio etiam obiecti solius voluntatis; idè finis sub hac ratione est solius voluntatis, sicut & affectio eius, qui est eius amor elicitus circa finem, quo formaliter sit præsens voluntati, vt perfectiuum beatificans.

30
Quietatur voluntas fructuione.

Duplex finis acceptione.

k Si contra hoc adducatur, &c. Respondet ad rationem factam pro D. Thoma ex principiis contradictionis. Voluntas potest nunc quietari, prius non; ergo aliter se habet ad finem nunc, quàm prius, vel è conuerso, scilicet non se habet aliter. Respondet consequentiam non valere, quia sufficit vt aliter se habeat potentia intellectiua prior operans, ad hoc vt finis in actu primo sit præsens præsentia proxima, & requisita ad actum per quem quietatur voluntas: posita autem priori operatione, voluntas per actum elicito iam formaliter quietatur; quod est dicere, finem in actu primo, & proximo fieri præsentem voluntati sine vlla ipsius voluntatis mutatione; in actu verò secundo esse præsentem perfectionem eius positiuam qua coniungitur potentie in ratione perfectiui sub ratione formali finis.

31
Responsio ad objectionem.

Finis redditur præsens voluntati in actu primo per solam mutationem intellectus.

1 Breniter

Distinctio XLIX. Quæstio IV. 395

32. ¹ *Breviter ergo prima pars deductionis, &c.* Hic per recapitulationem subiicit totius responsionis summam. Dicit primam partem deductionis non esse contra aliquem, nemo enim statuit beatitudinem obiectivam in alio, quam in Deo, neque secunda pars de primo actu voluntatis est alicui dubia, nempe beatitudinem ultimam non consistere in actu desiderij circa absens. Restat ergo tota difficultas in hoc: si aliquis actus voluntatis alius à desiderio posset esse prima consecutio finis (supponit delectationem propriè dictam non esse actum eliciti voluntatis, idè discrimen actus eliciti reuocat ad desiderium absentis, & actum circa præsentem finem ultimum) & probatio adducta fallit secundum æquiuocationem: quia si accipiat quietatio pro passione consequente operatione perfectam circa finem, illa supponit finem acquisitum; si autem sumatur pro ipsa operatione, est perfecta quietatio potentie, & non supponit finem acquisitum, sed est ipsa eius acquisitio perfectior: & ideo illa propositio, *quietationem in obiecto præcedit affectio obiecti prima*, id est perfecta, falsa est, cuius comparatio sumitur ex proportionem ad motum, quo mobile assequitur terminum, & quo posito in esse sequitur quies, & cessat motus. Hæc comparatio, ut dicit, non est ad propositum, quia quietate, & acquirere hinc competit eidem operationi, & vniuersaliter nequit motus comparari ad operationes, nisi secundum imperfectionibus, quæ coniunctæ sunt motui, quarum una est distinctio eius à quiete: *motus enim est actus entis in potentia*, idèque incompletus: adueniente autem completo, qui est ipse terminus in esse, cessat motus ex natura sua; quia est productio termini, quo productio cessat fieri eius; operatio autem est actus completus, & perfectus, per quem quietatur potentia in obiecto.

33. Deinde, probat dari medium inter actum desiderij absentis, & delectationem strictè sumptam, quæ est passio, per quem actum acquiritur finis, quæ finis est. Respondet quæ ad illud argumentum ex contradictione, quæ dicitur nunc finem esse præsentem, & possessum, antea non fuisse, &c. Respondet, inquam, per solutionem supra datam, nempe duplicem esse affectionem finis; aliam primitate generationis, & hanc esse per intellectum; aliam primitate perfectionis, & hanc esse per voluntatem. Et si dicas, inquit, potentie affectionem finis præcedere, ante omnem operationem, & quietationem potest: quia nempe potentia nunc potest operari, antea non potuit; quod nequit esse sine aliqua mutatione

potentie; sequitur hoc inconueniens, nempe quod in nulla operatione consistit acquisitio finis, nequidem ipsius intellectus operatione, & ita nec beatitudo: & tunc inclinatur in illam sententiam, quæ dicitur in nulla operatione potentie consistere beatitudinem, sed in aliqua habitatione finis supposita potentie, & eius operationi, quæ sententia impugnata est *quæst. prima huius*. Sequela hæc probatur ex eadem forma argumenti applicata ad intellectum, quia intellectus nunc operatur, & quietatur in fine præsentem, qui antea non habuit finem præsentem: ergo hæc eius quietatio supponit aliquam priorem mutationem, per quam finis nunc fit præsens, qui antea non fuit præsens: ergo operatio, per quam quietatur formaliter in fine, ut præsens est, supponit finem aliis præsentem, & acquisitum; antequam ut præsens quietetur potentiam. Responsio est eadem quoad utramque potentiam, nempe acquisitionem finis præsentis, & quietationem contineri vnitivè, & formaliter in ipsa operatione potentie, idè non valet consequentia de mutatione vlla, quæ antecedit actum potentie.

Haftenus Doctor in hac quæstione quoad illam difficultatem de affectione finis, in qua consistit beatitudo creature rationalis, & licet alij de eius intentione certent, ego discursum eius perpendens, nihil aliud colligere potui, quam eum sequi sententiam mediam inter duas extremas superiori quæstione discussas; nempe beatitudinem completam extensivè consistere in operatione utriusque potentie, in quo convenit cum sententia Richardi, & aliorum; beatitudinem verò intensivè, & ultimè completam consistere in una operatione; in quo convenit cum D. Thoma: hanc autem beatitudinem convenire actui voluntatis perfectiori gradu, quam actui intellectus: quia actus voluntatis est finis propriissimè sumpti in ratione boni ultimi, & perfectivi sub ratione boni, licet actus intellectus sit de eodem obiecto sub ratione etiam propria sibi inquantum est obiectum intelligibile. In hoc tantum discedit à D. Thoma in duobus punctis. Primum est, quod totalis beatitudo essentialis non sit in solo intellectu; secundum verò est quod sit proprius in voluntate, quam in intellectu; ac proinde quod acquisitio finis non sit solius intellectus. Reliqua argumenta, quibus hæc sententia Doctoris impugnatur, adducemus in fine quæstionis lateralis, ubi respondendum erit ad argumenta etiam principalia; interim procedemus ad ipsam quæstionem lateralem, in qua altera probatio conclusionis desumpta à perfectione potentie tractatur, &c.

Inconveniens.

Retorquens obiectum ad inconueniens.

Acquisitio, & quietatio continentur unitivè in actu potentie.

34

Vera sententia Doctoris.

Non rectè comparatur quies per motum habitam ad operationem quietatam.

Obiectum reicitur.

QVÆSTIO EX LATERE.

Utra potentia sit nobilior, intellectus, an voluntas?

SCHOLIVM.

Primam rationem, qua D. Thom. 1. part. quæst. 82. art. 3. Probat intellectum esse ratione obiecti simpliciter nobiliorem voluntate, & hanc secundum quid nobiliorem intellectu, refutat Doctor. Primò, quia secundum D. Thom. verum & bonum tantum ratione, seu per intellectum differunt. Secundò, verum, & bonum non sunt obiecta harum potentialium, de quo 1. dist. 3. quæst. 3. primam rationem D. Thom. ducit ad oppositum; secundam demonstrat nihil valere.

S. Thom. 1. p. q. 82. a. 3.

Ratio 1.

Vide Henr. quodl. 1. quæst. 14.

Vide Var. in prin. d. 3. quæst. ult.

Verum & bonum forte dicunt tantum respectum. dist. 8. q. 4.

Ducit primam rationem D. Th. ad oppositum.

Quomodo propinquius perfectiori, est perfectius minus propinquo. Text. 31. Text. 3. Cap. 1. & inde.

^a Iuxta hoc quæ ex latere quæritur, quæ potentia sit nobilior? Ad istam quæstionem ex multis mediis arguitur ad utramque partem. Vnum medium est ex obiecto pro intellectu sic: *verum* est propinquius enti, quàm *bonum*: ergo perfectius. Pro voluntate sic. Ratio boni est nobilior, quia est bona per essentiam: verum autem est bonum per participationem. Similiter bonum vniuersale est nobilius bono particulari: *verum* est quoddam bonum, quia bonum intellectus.

^b Hoc medium pro neutra opinione videtur esse efficax, quia maior utrobique videtur falsa, quia ista non sunt realiter distincta, *verum* & *bonum*, & per consequens neque vnum realiter nobilius altero. Si autem dicatur vnum nobilius altero secundum rationem, intelligendo rationem pro causato ab intellectu (hæc est relatio rationis per intellectum comparantem ista ad alia) hæc nobilitas non facit ad propositum: quia relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus, vel voluntatis.

Similiter ad quæ fiet ista comparatio? Si ad personas diuinas, Filium scilicet, cui correspondet *verum* in ente, & spiritum sanctum, cui correspondet *bonum*, personæ diuinæ non habent differentiam nobilitatis. Si autem comparentur ad posteriora, puta ad actus, quorum sunt obiecta, iam est circulus in arguendo. ^c Si autem ponantur differre ratione reali, sicut dictum est de attributis in primo libro, tunc benè potest saluari aliqua nobilitas in vno secundum propriam rationem eius respectu alterius, & hoc ante actum intellectus: quia sicut est distinctio inter aliqua alterius rationis, sic est etiam inæqualitas, maxime si sit distinctio quiditativa, non hypostatice, & inter absoluta: sed fortè, nec *verum*, nec *bonum* ultra ens dicunt rationes absolutas. Minor etiam vtriusque rationis est dubia quantum ad illam partem, quod bonum est obiectum voluntatis: falsa autem quantum ad illud, quod verum est obiectum intellectus, sicut dictum est in primo lib. dist. 3. quæst. 3. tam ergo maior, quàm minor requirunt prolixiorum discussionem, quàm ad præsentem quæstionem spectet: pro neutra ergo parte ponenda valet hoc medium.

^d Ad rationes ergo ex illo medio sumptas. Ad primam infertur oppositum: quia sicut ens est potentiale respectu cuiuscunque rationis specialis, ita propinquius sibi erit potentialius. Sed contra hæc. Ratio entis præcisè accepta est nobilior quacunque ratione superaddita præcisè accepta, sicut ratio subiecti est nobilior ratione passionis: ergo quod sibi tanquam perfectissimo est propinquius, illud est perfectius. Vnde falsum est quod ens se habet ad alia, sicut materia ad formam: sed magis in potentia, quasi actiua, sicut subiectum ad passionem.

Aliter dicitur, quod perfectissimo potest aliquid esse propinquius in vno ordine, & aliud in alio ordine; sicut substantiæ immediatior est quantitas in vno ordine, quàm qualitas: tamen qualitas est perfectius, & per consequens propinquius in alio ordine: illud autem est simpliciter perfectius, quod in ordine nobiliori, vel secundum conditionem nobiliorem est propinquius perfectissimo: sicut bonum est propinquius enti in ordine communicandi perfectiones, siue finaliter terminandi, & complendi perfectionem alterius, iuxta quod bonum vno modo dicitur communicatiuum sui secundum Aug. 1. de Doctrina Christiana: alio modo finis 2. Phys. & 5. Metaph. & 1. Ethic.

licet verum sit propinquius enti in ordine ad potentias operatiuas circa totum ens.

10

11

Ad

non hypostatica, id est, sola individualis, vel suppositi: quia inter diuersas quiditates non reperitur æqualitas in perfectione, quæ est suppositio huius quæstionis, sicut & difficultatis principalis, ut visum est; inter indiuidua verò, & supposita reperitur æqualitas in eadem natura, vel quoad speciem, vel quoad eandem in numero, ut in diuinis. Addit præterea aliam limitationem, ut sint absoluta: quia in relationibus non attenditur perfectio, aut excessus perfectionis, quamuis aliàs dicuntur etiam à Doctore contineri sub ente quanto finito, loquendo de creatis. *Sed foris*, inquit, *nec verum, nec bonum ultra ens dicunt rationes absolutas.*

40
Proprietates
distingui in
se, & secundum
perfectionem.

Contrarium huius videtur docere in 2. dist. 16. & suppositio huius quæstionis id denotat: nam etiam comparatio ipsarum potentiarum ad inuicem secundum perfectionem supponit distinctionem earum à subiecto, cuius sunt proprietates, & à se inuicem, quod perinde de reliquis proprietatibus positiuis dicendum est. Quod si sumat absolutum in rigore, ut dicit differentiam entis, verum est quod sicut ipsum ens abstractè sumptum abstrahit ab absoluto, & relatiuo, ita & proprietates eius conuertibiles abstrahunt, quales sunt verum, & bonum. Cæterum sicut ipsum ens dicit perfectionem transcendentalem, qua dicitur perfectius suis proprietatibus, sic etiam proprietates dicunt aliquam perfectionem quiditativam diuersam, secundum quam ad se inuicem comparantur; & potest esse excessus secundum hanc vnius præ altera: ideo ergo reuocat in dubium hoc Doctor, propter inevidentiam rei. Cæterum ex principiis eius in hac quæstione, & principali, satis colligitur bonum esse perfectius vero, quia posterius generatione, sicut inde ex Philosopho probat amorem perfectiorem esse visione, quod suo modo ad passionem entis accommodari potest.

Minor dubia.

Obiectum
primum in
intellectus.

Scopus
discursus.

41
Responsio ad
rationes præmissas.

Perfectio ab
actu non à
potentia sumitur.

Subiungit præterea minorem vtriusque rationis præmissæ esse dubiam, in qua dicitur bonum obiectum voluntatis; hoc, inquit, *dubium est, & verum esse obiectum intellectus*, hoc esse falsum, ut probauit in 1. dist. 3. quæst. 3. & tandem concludit, cum tam minor, quam maior requirat longiorem discussionem, quam spectet ad præsentem quæstionem; hoc medium desumptum ab obiecto pro neutra parte est assumendum, & huc tendit discursus Doctoris, ut probet illis rationibus dubiis non esse magnopere insistendum pro vna, vel pro altera parte.

Ad rationes ergo ex illo medio sumptas, &c. Soluit rationes præmissas ad vtramque quæstionis partem. Ad primam, qua probatur perfectio intellectus ex perfectione obiecti, quia verum propinquius accedit ad ens. Respondet deducendo rationem ad oppositum, quia ens est potentiale respectu cuiuslibet entis in specie, sic illud quod est ipsi propinquius, erit magis potentiale: sub ratione autem potentialis consideratur ens ut imperfectum, seu imperfectius, quam ens in actu per superadditum: quia sicut species est perfectior genere, ita & omni prædicato transcendentis: si ergo obiectum intellectus sic accedit propinquius ad ens, sequitur ipsum esse imperfectius, quam alia remotiora. Mox elidit fundamentum colligendi perfectionem ex abstractione potentiali: quia ens est perfectius, quam aliqua sua passio conuertibilis cum ipso, sicut subiectum perfectius est sua passione: ergo illud quod est

propinquius enti secundum conditionem nobiliorem entis, illud erit nobilius in se; sed quod propinquius est enti secundum generationem, remotius est ab ente secundum perfectionem: ergo oppositum eius quod intenditur. *Vnde*, inquit, *salus est ens se habere ad passiones, sicut materia ad formam, scilicet ut causat passiones; sed se habet quasi in potentia actiua sicut subiectum ad passionem.*

Propinquius
perfectio quæ
perfectum, est
nobilius.

Secundò, responderet aliquid dici propinquius in diuerso ordine, sicut quantitas est propinquior substantiæ in vno ordine, nempe subiecti, & sic dicitur quantitas sequi materiam; in alio verò ordine propinquior est qualitas, quæ perfectior est quantitate: comparando autem vtrumque ad inuicem, illud est simpliciter perfectius, quod secundum nobiliorem ordinem, & conditionem propinquius est perfectissimo. Hanc instantiam de perfectione qualitatis supra quantitatem probauimus in prima parte huius commentii dist. 12. quæst. 2. & versatur in eo, quod qualitas sequatur actualitatem, & formam, quæ est perfectior materia; sequatur, inquam, quantum ad perfectionem; unde quantitas nullo modo transferatur ad Deum, aut ad entia perfectissima, ut sunt substantiæ immateriales; in his tamen inuenitur qualitatis genus: in Deo quidem per modum attributi substantialis, ut sunt illa, quæ consequuntur voluntatem, & intellectum in ipso, in Angelo verò & anima sub ratione etiam accidentis: qualitas ergo, quæ sequitur ad substantiam etiam secundum gradum perfectissimum eius, est perfectior, quam quantitas, quæ sequitur substantiam dumtaxat materiale, & secundum gradum imperfectum substantiæ.

42
Diuersus ordo
propinquitatis.

Perfectior
qualitas
quantitate.

Ratio huius.

Transferatur
qualitas ad
entia spiritalia, non
quantitas.

In proposito ita se habet bonum in ente, quia propinquius enti secundum gradum perfectissimum entis, ita etiam est perfectius vero, licet verum propinquius sit secundum alium ordinem: quia bonum est propinquius enti in ordine communicandi perfectiones; siue finaliter terminandi, & complendi perfectionem alterius, iuxta quod bonum vno modo dicitur communicatiuum sui ex Aug. 1. de doctrina Christiana cap. 32. Alio modo finis à Philosopho 2. Phys. text. 32. & 5. Met. text. 3. & 1. Ethic. cap. 3. Verum autem est propinquius enti in ordine ad potentias operatiuas circa totum ens, nempe in ordine ad intellectum.

Bonum propinquius
enti quoad
perfectionem.

Ad rationem in contrarium, &c. Scilicet quia probatur perfectio excedens voluntatis; responderet retorquendo argumentum, quod fuit bonum est bonum per essentiam, verum tantum participatione; quod ad oppositum formari potest: quia verum est verum per essentiam, bonum tantum est verum per participationem: ergo verum verius; ergo maius. Sic arguit Augustinus. 8. de Trinit. cap. 2. si non verius, nec maius, &c. Vbi non est locus nisi à conuertibili: dicit enim Augustinus, quidquid plus veritatis non habet, non habet plus etiam magnitudinis: Porro quidquid plus veritatis habet perfectio verius est, sicut maius est quod plus habet magnitudinis: hoc ergo ibi est maius, quod verius, &c. Agit enim de æqualitate diuinarum personarum. Respondet ergo ad formam argumenti, quod omnia illa transcendentia se mutuo denominant, & ideo æqualis perfectionis est esse essentialiter verum, sicut esse essentialiter bonum, nisi proberetur alterum esse perfectius: nam ex hoc quod aliquid formaliter sit tale seipso, & reliqua

43
Ad rationem
pro opposito
de perfectione
boni.

August.

Transcendentia se
mutuo denominant.

ordine ad primam potentiam physicam, nempe materiam: ergo etiam processus per viam abstractionis tendit in ultimam & supremam potentiam metaphysicam; hic autem processus est imperfectus, ut sitit ad merum potentiale in natura: ergo similiter ille processus abstractivus similiter erit imperfectus, & ad non perfectum: quia recessus ab actu, & perfectione ad non actum, & merum potentiale: unde solutio illa Caietani, & aliorum videtur non subsistere.

Processus compositivus est ad actum.

Equiparatur scientiæ eo qui est perfectissimus intellectus.

48

Confr. 2. Ex inclinatione perfectissima potentia ad actum & obiectum.

Quietatio intellectus in quo sistit.

Ordo inter actus intellectus secundum perfectionem.

Scientia est ultimus actus in perfectione.

Deinde, sicut se habet processus compositivus, in natura, qua procedit de potentia ad actum via generationis, ita se habet processus scientificus in intellectu ut procedit à causis, & definitione ad subiectum, & eius effectum; sed prior est de potentia ad actum: ergo & posterior, prior secundum perfectionem, & finem causarum, & naturæ ut in eo perficitur hoc solo, quod potentia eius reducatur ad actum: ergo posterior scientiæ est perfectissimus processus intellectus, & secundum inclinationem supremam, & perfectissimam eius, qua quietatur in cognitione sui obiecti perfecta, quod & verissimum est, ut mox probabitur.

Confirmatur itaque secundò; inclinatio potentie maxime quietatur in suo obiecto primo, & perfectissimo; sed nulla eius inclinatio quietatur in præciso conceptu entis, ut est ultimum abstractum, nisi illa tantum, qua procedit de actu ad ultimam potentiam resolutionis, in qua nullo modo quietatur intellectus secundum inclinationem perfectam, quam habet ad inquirendam veritatem, nisi quatenus iterum descendit sub ente ad cognoscendas naturas, & proprietates obiectorum contentorum, quibus cognitio quietatur eius inclinatio ad cognoscendum verum, ut experientia patet, & ratione: ergo quod magis intellectus recedit ab hac cognitione rei in actu, & secundum proprias rationes, eò magis sit inclinatio eius suspensa ab actu perfectissimo, ad quem est, & redditur in potentia: ergo & obiectum sic consideratum præcisivè, & abstractè, etiam magis includit potentiam in genere obiecti, & minus natum est actuare potentiam secundum inclinationem passivam eius, siue ut movet, siue ut terminat potentiam, & sicut in ratione sua est ultimum, & supremum potentiale, ad quod fit status resolutionis, & abstractionis, ita etiam cognitio eius est remotissima ab ea, ad quam inclinatur maxime intellectus, & consequenter quod ipsi sub hac ratione est propinquius, erit in genere obiecti intelligibilis, & reducens potentiam intellectivam ad actum, ad quem inclinatur, imperfectissimum, vel non perfectum negatiivè. Probatur consequentia; quia considerando intellectum secundum inclinationem suam talis est ordo, ut apprehensio subordinetur iudicio, & iudicium scientiæ, secundum ordinem perfectionis, in quo præceditur de potentia ad actum, tam ex parte intellectus cognoscentis, quam ex parte obiecti cognoscibilis; potior autem est inclinatio indicativa, & scientialis, quam apprehensiva, quia quod illa excedit cognitionem sensitivam, non inde actuatur completè intellectum. Quamvis autem iudicium sit secundum perfectam inclinationem intellectus, tamen non compler totam inclinationem eius, quoad ultimum quod scibile est, nisi adueniat discursus maxime in nostro intellectu; qui per varias rerum, & causarum collationes pervenit ad finem

completæ cognitionis, sine qua manet intellectus in potentia ad suam perfectionem, ad quam inclinatur; sed quatenus intellectus procedit per viam abstractionis ad cognitionem ultimam, & supremam abstractam, non attingit alium terminum suæ inclinationis, & perfectionis, quam simplicem apprehensionem circa ultimum abstractum, quod est ens communissimè sumptum: neque potest aliter ipsum attingere via abstractionis: ergo neque ens sic sumptum est eius perfectissimum obiectum, seu primum prioritate perfectionis, licet sit primum prioritate communitatis, potentie, & prædicationis.

Confirmatur tertio; quod magis recedit intellectus ab obiecto perfectissimo contento sub suo primo obiecto communi, eò magis recedit à perfectione, & accedit ad potentiam; sed quanto magis accedit ad ens abstractum, & communissimum, sic magis recedit à suo obiecto perfectissimo, nempe à Deo, & substantiis separatis: ergo processus per abstractionem ultimam obiecti communissimi, non est secundum perfectionem, sed imperfectiorem.

Deinde, nullam habet intellectus cognitionem, in qua magis perficitur, quam sit Dei, quam habet per viam inquisitionis Metaphysicæ, abstrahendo rationes communes ab imperfectiionibus, quas habent in creatura, & componendo cum iis summam perfectionem, per quam devenit via compositionis ad conceptum proprium Dei, qui non sit alterius. Quamvis autem interveniat hic abstractio, & divisio conceptus obiectivi ab imperfectiione, non ad eam est status, sed ad compositionem perfectionis summæ: hinc etiam metaphysica licet dicatur perfectior cæteris ex modo abstractionis à materia secundum rem, & rationem, quæ est abstractio ab imperfectiione, quæ includit materiam tam sensibilem, quam mathematicam: non tamen abstrahit ab existentia sui obiecti magis, quam aliæ scientiæ; neque ea ratione, qua agit de solo ente abstractissimo, est scientia perfectissima, sed qua agit de substantiis separatis, etiam sub propria, & peculiari ratione. Unde metaphysica beatorum, & substantiarum separatarum hac ratione excedit nostram, quia attingit substantias separatas sub propria ratione; & causas essendi certiores, & in virtute, & perfectione magis universales: unde maior eius certitudo sumitur præ aliis sententiis; quo modo etiam fuit in Angelis viatoribus, & est in anima separata: ergo processus secundum abstractionem non est secundum perfectionem, aut ordinem perfectionis, sed e converso.

Confirmatur ergo ratio Doctoris quarto; mensura perfectionis in intellectu, ut redundat ex obiecto, desumenda est à perfectissimo actu intellectus, & quietatio eius; sed actus intuitivus secundum speciem suam, & cæteris paribus, tam quoad distinctam comprehensionem obiecti, quam etiam completam, est perfectissimus actus intellectus secundum speciem: ergo perfectissima attingentia obiecti: sed hic actus est obiecti præsentis, & existentis: ergo obiectum sic sumptum magis communicat perfectionem potentie. Maior videtur irrefragabilis: quia perfectio obiecti, ut comparatur per modum perfectiui ad potentiam, eamque perficit, sumenda est ab eo gradu, secundum quem maxime perficit potentiam quoad speciem, & perfectionem actus, quo perficitur: nulla enim alia est

Terminus abstractionis est sola apprehensio.

Confr. 3. Abstractio est recessus ab obiecto perfectissimo.

49 Cognitio Dei per inquisitionem Metaphysicam.

Unde sumitur perfectio metaphysica.

50 Confr. 4. Intellectus intuitivus perfectior abstractivo.

Obiectum præsens; & existens magis perficit potentiam.

est perfectio potentie necessaria ab obiecto, nisi inquantum tribuit operationem. Minor probatur, quia & in genere cognitionis intellectualis, & claritatis, & modi attingendi obiectum actus intuitiuus excedit abstractiuum; ipsum etiam obiectum in se præfens, & existens, sicut habet perfectiorem sine comparatione in ratione entis; sic etiam & cognoscibilitatis; & hoc modo etiam perfectius in seipso applicatur potentie, & magis adæquatè, quia ut applicatur in specie, neque adæquatè, neque distinctè, & secundum omnes suos gradus applicatur: quia species acquisita hominis repræsentat illum præcisè gradum, & non vllum alium inferiorem, aut superiorem, neque illum ipsum sub determinatione vltimæ actualitatis repræsentat: contrarium contingit in cognitione intuitiua, & clara. Hinc etiam negatur discursus in Angelis formalis, circa plura saltè, ad quæ nos discutimus, quia ipsa cognoscunt vel in seipsis, vel etiam, ut aliis placet, in speciebus per se infusis, & æquivalentibus intelligibilitati obiectorum: in nobis autem discursus est necessarius ob absentiam obiecti, & imperfectum, & confusum modum repræsentandi specierum: si ergo obiectum in se existens, & præfens dicitur simpliciter tale in esse entis, & intelligibilis, ut comparatur ad abstractum, quod est secundum quid tale (quia ipsa ratio entis, ut in re ipsa est, dicitur simpliciter, ut comparatur ad seipsam abstractam, ut habet esse tantum in intellectu) sequitur quod quod magis aliquid accedit ad obiectum, sic sumptum, sit ipsi esse propinquius secundum ordinem perfectionis; illud verò quod sequitur esse abstractum, quod est secundum quid obiecti, esse omnino imperfectius, quod propinquius.

Discursus in nobis cur sit necessarius.

Ex imperfectione est.

*51
5. Confr.*

Perfectio intellectus attenditur secundum modum, & ordinem attingendi obiectum beatificum.

Probatio minoris ex communi sensu de beatitudine in genere.

Confirmatur quintò; ille est processus perfectissimus intellectus, qui est eius ad beatitudinem, per quam vnitur obiecto vltimo, & perfectiui extrinseco, in quo quiescit; sed hic processus, seu ordo non est in ordine ad vltimum, per abstractionem: v. g. ad ens, ut sic abstractum, neque ad aliquod aliud transcendens: ergo perfectio intellectus non est ab obiecto secundum ordinem abstractionis, sed compositionis, & actualitatis. Maior est per se nota; quia perfectio intellectus debet sumi secundum eum ordinem, in quo habetur completus appetitus eius: repugnat autem appetitum intellectus determinari per se primò ad contradictorios modos tendendi in suum obiectum perfectiuum, quia est appetitus naturalis per se tendens ad vnum, & idem: ordo autem abstractionis, quo tenditur ad vltimum abstractum, contradictoriè opponitur ordini compositionis, qui è conuerso tendit ad actum, & non ad potentiam. Minor principalis probatur: quia si loquamur de beatitudine merè naturali, intellectus, quam cognouerunt Philosophi, illam constituerunt vel in contemplatione substantiarum separatarum, vel in operatione virtutum, qui probabilius senserunt: nullus autem in vniuersum cam constituit in consideratione entis abstracti, quia abstractum hoc modo, ut nunc loquimur de abstractione ab ente in specie: si verò loquamur de beatitudine supernaturali viæ, ea constituitur ex parte intellectus obiectiue in fine vltimo in particulari, ut cognoscitur per fidem, & in aliis, quæ conducunt ad finem vltimum. Si loquamur de beatitudine patriæ, etiam illa constituitur in visione clara Dei, sub ratione

Scoti Oper. Tom. X.

propriæ; sed potentia intellectiua ita est inclinata, ut nullo modo perficiatur eius inclinatio, nisi ut ordinatur ad vltimum perfectiuum, & eò magis perficiatur, quod magis accedit ad idem; cognitio autem entis, & veri abstracti maxime recedit à fine vltimo, seu perfectiui intellectus: ergo processus abstractiuus, quo tendit ad vltimum abstractum, non solum non est perfectiuius potentie, sed contrario modo se habens.

Deinde, intellectus nequit vltimò perfici nisi in eo, in quo vltimatè perficitur voluntas, quia idem quocumque modo perficit alterutram potentiam, necessariò respicitur tanquam vltimum, & perfectissimum ab vna, quod respicitur ab alia: patet hoc in beatitudine patriæ, & viæ quocumque modo sumatur. Patet etiam ratione, quia creatura rationalis, ut beatur, nequit ad duos vltimos fines in re ordinari, & in quocumque saluatur vltimum perfectiuum vnius facultatis, in eodem consequenter saluatur vltimum perfectiuum alterius: nam quod est vltimum bonum, est vltimum verum, & vltimum ens. Item, quia facultates ipsæ tales sunt, ut quando simul operantur circa idem, intensius, & perfectius operentur; vnde vna intensè operante circa suum obiectum, alia nequit intensè operari circa aliud, quod non reducit in idem obiectum, sed vtraque nequit intensius operari quàm circa vltimum suum, & perfectissimum perfectiuum: ergo nequit in re ipsa esse diuersum ex eadem ratione: ergo necessariò idem est in re finis vtriusque. Accedit quod perpetuitas, & firmitas sit de ratione beatitudinis: qua de causa Doctores, qui asserunt visionem communicatam fuisse quibusdam sanctis viatoribus, negant eam fuisse veram beatitudinem, quia non fuit permanens, sed transitoria; sed si finis in re esset diuersus vtriusque facultatis, voluntas, quæ subordinat intellectum, traheret secum intellectum, ut intensius consideraret suum appetibile, quàm finem intellectiuum, seu ipsius intellectus diuersum: ergo nequit vtriusque finis esse diuersus in re: sed aduersarij admittunt voluntatem respicere finem suum quoad esse, & actualitatem; sic ergo respicit etiam intellectus non verum abstrahens, & transcendens; sed verum, quod est appetibile ut vltimum à voluntate, secundum ordinem perfectionis, siue sumatur ex parte potentie, siue sumatur ex parte obiecti secundum vtriusque inclinationem tam perfectiui, quàm perfectibilis, ita ut potentia magis perficiatur per verum determinatum, quàm transcendens. Ex quibus patet fundamentum illud Caietani, & sententiæ oppositæ rectè impugnari à Doctore. vnde hanc consequentiam admittit Augustinus loco citato, ut dicat illud quod est maius & perfectius, esse verius, & è contra quod est verius, esse etiam maius, & c. Processus ergo ad abstracta non est secundum perfectionem, & actualitatem, sed secundum imperfectionem, vel non perfectionem, & potentiam, quod ex præmissis rationibus videtur constare.

Quod autem adducitur ab eodem Caietano quod abstracta sunt magis simplicia obiecta, ac proinde perfectiora, æquiuocat: & potius contrarium sequitur: quia simplicitas, quæ est perfectio, est illa, quæ opponitur compositioni, & denotat actualitatem essendi sine compositione, qualis inuenitur in Deo; in creaturis autem inuenitur actualitas, sed non simplicitas, ut opponitur compositioni;

*52
Idem est vltimum perfectiuum intellectus, & voluntatis.*

Probatio.

Applicatio discursus.

Perfectissimum vltimum intellectus est idem, quod voluntatis.

*53
Simplicitas ut dicit perfectiorem.*

positioni; ipsa autem compositio idem dicitur imperfectionem, quia includit potentiam, & limitationem essendi quoad perfectionem, & actualitatem: ceterum in creaturis actualitas est perfectior, quamvis includat potentiam; potentia autem non actiua: v. g. materia ut sub actu perficitur, dicitur actum, & est perfectior quam materia nuda. Eodem modo quod se habet ut potentia, & determinabile, qualia sunt predicata abstracta, dicuntur quidem ut contracta potentiam quandam, sed in statu perfectiori, nempe actualitatis, quam est illa ipsa sine ulla determinatione, & actualitate, ut est abstractum à suis contrahentibus: quia sic dicitur meram potentiam sine actualitate ulla, & esse in intellectu, quod est esse eius secundum quid, ut comparatur ad esse, quod habet in inferioribus, & in ipsa: quis enim dicit animal esse perfectius in conceptu quam in homine & in Petro existens? Præterea esse abstractum obiecti, quod sequitur operationem solius intellectus, nequit dici esse obiecti intellectus, ut antecedit ipsum intellectum in genere causæ perficientis ipsum, & reducens intellectum de potentia ad actum; perfectio autem alicuius perfectibilis debet desumi à perfectiuo, ut prior est causalitate, & esse, & non ut est posterior; sic autem se habet obiectum, ut præcedit intellectus: ergo sic magis proportionatur intellectui secundum rationem perfectiui.

Potentia
perfectior est
sub actu.

Obiectum
antecedens ab-
strahitur se-
quitur in-
tellectum.

§ 4
Responsio
aliorum im-
pugnatur.

Abstractio
intellectus à
materia quo-
modo sumi-
tur.

Cognitio
substantia
separata est
magis ab-
strahitur
quàm co-
gnitio entis
ultimi.

Hinc patet ad illud, quod dicunt alij, ultimum abstractum esse simplicius, & immaterialius; & hinc argui simplicitatem, & immaterialitatem intellectus super voluntate. Contrà, hæc differentia sumitur per ordinem ad cognituias materiales, quatenus ex abstractione operationum à materia colligitur immaterialitas, & spiritualitas, & simplicitas potentialium rationalium, & animæ rationalis in esse: sed non videtur ad propositum: quia licet colligatur hinc immaterialitas intellectus, & voluntatis perinde ex hoc capite; quia in suis operationibus abstrahunt à materia, debet intelligi abstractio à differentia opposita, seu à materia, ut opponitur immateriali, quatenus dicitur imperfectionem, & speciem oppositam materiali, quod diuidit ex opposito eius, & includit imperfectionem oppositam spirituali, seu immateriali, ut dicitur perfectionem, sed processus ille, de quo nunc agimus per præcisionem conceptuum usque ad ultimum abstractum, non est recessus à materiali, ut est differentia opposita immateriali: quia hæc est materia Physica, & quanta, & perinde omnis actus tam intellectus, quam voluntatis est hoc modo essentialiter immaterialis; & ille actus, qui est de obiectis spiritualibus sub ratione propria, & actuali, tam ex parte obiecti, quam potentia magis recedit à materia opposita, quam actus, qui est circa ultimum abstractum præcisiue: ergo intellectus etiam ut dicitur ordinem ad obiectum spirituale, magis sequitur differentiam perfectionis, quæ est per abstractionem, quam procedendo per viam abstractionis præcisiui conceptuum inadæquatorum usque ad ultimum abstractum. Probatur antecedens quoad secundam partem cum consequentia, quia conceptus ille obiecti spiritualis sub ratione propria sequitur naturam obiecti; sed obiectum ita se habet, ut neque permissiue possit esse materiale, hoc est per contractionem sui nequeat esse materiale in seipso, aut in aliquo alio; ens autem & verum permissiue possunt esse materialia, scilicet

ut contrahuntur ad hoc, & illud ens materiale: ergo processus, qui terminatur ad ens abstractum, & primum, tendit, magis est secundum materiam, ut opponitur immateriali, quam processus, qui est in ordine ad substantias separatas, etiam quoad ultimam actualitatem, cui perinde repugnat differentia opposita immaterialitatis: si sumatur autem materia Metaphysicè pro potentiali, iam probatum est illum processum esse ab actu in ordine ad potentiam. Quod si ulterius sumatur potentiale, seu materiale pro supposito, ut constituitur per quod quid est, id est, per formam totius, aut essentiam speciei, hoc improprie dicitur in proposito materia, à qua abstrahendo, probatur immaterialitas, & simplicitas tam obiecti, quam potentia, ut simplicitas dicitur perfectionem tam in obiecto, quam in potentia; quidquid ergo horum dicatur, impugnatur.

Immaterialitas, & simplicitas potentia infirmæ in eodem ordine entis, & secundum perfectionem attingendi obiectum perfectissimum, in quo simplicitas, & immaterialitas secundum perfectionem attenditur, assumenda est, & conicienda ex modo, quo superior, & suprema in eodem ordine attingit suum obiectum, & non ex imperfectione eius in statu determinato; aut certe ex natura potentia, quæ imperfecta est; sed primum ens immateriale non attingit obiectum habens esse sub ulla abstractione ab esse, neque attingere potest obiectum, nisi prout est: scientia enim abstractiua nulla est in Deo nisi respectiue ad obiectum possibile, & indifferens ad esse, & non esse. Sed intellectus Dei est summè immaterialis, & simplex: ergo simplicitas, & immaterialitas intellectus nostri non sumitur ab obiecto abstracto, quæ illæ differentia sunt perfectionis. Maior est nota, quia mensura intellectus creati quoad perfectionem, & modum perfectum attingendi obiectum, sumitur ex perfectione, & modo attingentia intellectus diuini, cuius est participatio.

Hæc differentia
ut dicitur
perfectiorem
sumenda est
in ordine ad
primum in-
tellectum
Dei.

Ille non est
abstractiuius.

Confirmatur hæc ratio; quia scientia abstractiua prouenit ex imperfectione, aut intellectus, aut obiecti: ergo ordo secundum abstractionem non est perfectionis simpliciter, neque secundum quid, nisi ut supplet imperfectionem obiecti; aut intellectus. Consequenter ordo cognitionis intuitiue est perfectio simpliciter intellectus, ut supra probatum est: quia est adæquata cognitio obiecti, & in se quoad ultimam actualitatem. Probatur antecedens ex parte intellectus: quia cognitio abstractiua idem competit intellectui creato respectiue ad obiectum existens: quia creatus est, & consequenter nequit habere obiectum præsens, neque ferri in omnes differentias obiecti, quæ vel ut est existens, vel certe existit; si aliàs existentiam eius non cognouerit, vel ut est futurum; quia est limitatus quoad intellectualitatem, & media cognoscendi: & similiter obiectum eius nequit semper, & in quacunque distantia mouere intellectum. Probatur idem ex parte obiecti tam ex ratione præmissa, quam etiam ex eius indifferencia ad esse, & non esse, quæ ratione scientia possibile dicitur in Deo abstractiua, quia obiectum eius est ens non existens, quamvis possibile; quia etiam hæc scientia in Deo nequit abstrahere ab existentia ita ut non sit obiecti per ordinem ad existentiam possibilem, non solius essentia, ut præcindit ab omni ordine ad existentiam:

§ 5
Confirm.

Cognitio ab-
strahitur est
ex imperfec-
tione obie-
cti, aut inte-
lectus.

403

É. L. 4. Iuntatem

*Responsio.**Impugnatio.**Ex morione
arguitur im-
perfectio in-
tellectus.*

58

*Ex perfectio-
ne morali
arguitur per-
fectio physi-
ca actus, &
potentia.**Ordo creatu-
ra ad Deum
ut finis est,
excedit ordi-
nem ad Deum,
ut est effi-
ciens.**Quies in
potentia in
obiecto, ut
perfectio
quomodo at-
tenditur.*

luntatem, & consequenter voluntas est perfe-
ctior ex obiecto. Dices finem concurrere cum
intellectu Physicè per modum obiecti, non ita
cum voluntate, sed per modum finis obiectiue,
& metaphoricè. Contrà, hoc nihil obstat: quia
ille concursus finis ut obiecti physicè cum intel-
lectu arguit imperfectionem, seu potius poten-
tialitatem, & incompletionem ex parte intel-
lectus, qui dependet à concursu obiecti physico:
ex parte autem voluntatis, quæ est virtus com-
pleta in genere efficientis non exigitur talis con-
cursus: sed de hoc non agitur in proposito, sed de
perfectiuo extrinseco, seu de fine, ut per modum
termini perficit utramque potentiam, ut per eas
atingitur, & ipsis vnitur: sic autem magis perfi-
cit voluntatem: ergo ut vtriusque perfectio hoc
modo sumitur, finis magis perficit voluntatem, &
secundum se, intellectum verò solum per ordi-
nem ad voluntatem, & non propter se, vel æqua-
lem gradum attingentiæ secundum perfectio-
nem.

Præterea, si in *esse* morali magis perficitur vo-
luntas, sequitur etiam magis perfici physicè. Pro-
batur sequela: quia rectitudo moralis magis con-
iungit Deo, secundum debitam subiectionem, &
ordinem inter creaturam, & Deum, magisque per
se primò facit ad societatem, & hierarchiam in-
stituendam, & seruandam: ergo operatio physica
hominis, in qua magis consistit hæc rectitudo, est
perfectissima eius, quia illa immediatius attingit
finem vniuersalem, & particularem; unde in ipsa
resultat rectitudo, & perfectus ordo ad finem, qui
excedit ordinem ad causam efficientem, quæ effi-
ciens est. Vnde creaturæ ut reducuntur etiam in
Deum, ut in finem, & in causam efficientem præ-
cisè, perfectius attingunt eum ut finem, quam ut
causam efficientem; quia & Deus ut efficiens est,
propter finem operatur, quatenus sua bonitas est
prima radix, & motuum communicandi *esse*, &
perfectiorem creaturis; & quia creaturæ ut redu-
cuntur in Deum causam efficientem præcisè, re-
ducuntur in ipsum, quæ continet virtute creatu-
ras; ut autem reducuntur in finem, reducuntur
formaliter, quasi participatio eius formalis, &
non solum virtualis; quia vel per modum ima-
ginis ut creatura rationalis; vel per modum vesti-
gij, ut cæteræ, vel certè mediante actu secundo, ut
respicit Deum in se formaliter, & quæ est summus,
& perfectum bonum, non verò quæ efficiens
est, quia ut sic præcisè consideratus non est ter-
minus ultimus, & primarius inclinationis po-
tentiarum rationalium, nec beatitudo obiectiua:
sed quæ est in se formaliter, quod perinde simili-
ter de aliis obiectis dicendum, in quantum se
habent ad potentias tanquam formale perfe-
ctiuum extrinsecum mediante operatione, qua
vniuntur obiecto, perfectius se habere ad volun-
tatem: nam quod obiectum intellectus produ-
cat operationem partialiter, nihil facit ad in-
clinationem potentiæ, ut actuatur, & quiescit
suo modo in obiecto perfectiuo; quia vnde cum-
que habeat operationem, siue à Deo, siue ab
alia causa, perinde illa vnit obiecto; in qua vnio-
ne consistit eius formalis perfectio, & actus in-
clinationis, ita ut si per impossibile sine opera-
tione elicitæ posset vitaliter, seu operatiue vniri
potentia obiecto, sicut dicebat *suprà* Ioannes de
Ripa, electos beati de facto in patria per visionem,
& fruitionem increatam, inclinationem potentiæ
esset terminata perfectè ad suum perfectiuum:

ergo cum finis perfectius moueat, & sit pro-
prium obiectum voluntatis, sequitur volunta-
tem accedere ad ens prioritate perfectionis, quæ
nempe ens est natum communicare perfectio-
nem, quia hæc communicatio primariò, & radi-
caliter est à fine, licet virtualiter, & executiue à
causa efficiente, ut mouetur per finem.

Responderi potest finem quidem perfectius
se habere ad voluntatem, quam ad intellectum
practicum, sed non valere consequentiam hæc-
tenus intentam, nempe simpliciter voluntatem
esse perfectiorem, quia ad huius probationem re-
quiritur conferre obiectum, & operationem
perfectissimam intellectus, cum operatione,
& obiecto voluntatis: perfectissima verò ope-
ratio intellectus, & obiectum non est finis, sed
obiectum speculatiuum, & ipsa speculatio veri,
ut abstrahit ab *esse*, & praxi. Contrà, huius solu-
tionis impugnatio commodior erit in sequenti-
bus. Interim sumendo praxim latè, ut est opera-
tio voluntatis, licet non de obiecto operabili,
& factibili; sed de ipso fine priore, quæ est bo-
num, & obiectum voluntatis amabile propter se:
sic arguuntur ex dictis. In primis probatum
est quod modus abstractionis, neque ens, aut ve-
rum, ut est obiectum, seu terminus abstractionis
sit perfectio obiectiua intellectus suprema: ergo
speculatio entis ut sic, & veri, nequit esse perfe-
ctissima operatio, aut suprema intellectus: ergo
perfectissima operatio eius est circa ens determi-
natum, & substantias separatas sub propria ratio-
ne, & *esse*, in quantum per intellectum attingi po-
test, sed tam Deus, quam aliæ substantiæ separata
sub propria actualitate, & *esse* attingitur ut vo-
luntatis obiectum, & per modum finis: ergo ne-
quit in his speculatiue aliqua veritas propria ipso-
rum, quæ non est amabilis à voluntate, ergo non
perfectius attinguntur ab intellectu, quam à
voluntate. Consequentia patet: quia quando utra-
que potentia potest circa idem obiectum operari
perfectius attingitur à voluntate, quia attingitur
ab ipsa sub ratione finis, quæ est prima ratio mo-
uendi ut *suprà* deduximus, & admittit solutio
data. Prior consequentia probatur, quia in his est
operatio perfectissima intellectus in quantum at-
tingit ipsas substantias separatas secundum per-
fectum modum actualitatis ipsarum, ideoque ut
constat inclinatio perfectissima intellectus ne-
quit quietari per ullam cognitionem primi entis,
nisi per visionem eius ut existentis, & præsentis.
Quoad etiam substantias separatas non quiescit
nisi attingat ultimam actualitatem earum, saltem
in specie; neque hæc etiam sufficit quietare in-
tellectum, nisi extendatur ad *esse* earum, quia ut
probatum est, cognitio intuitiua est vltima per-
fectio intellectus, ut respicit suum obiectum; &
abstractiua est semper inadæquata rei: quamvis
enim sit scientifica, est tantum de re ut abstrahit
ab *esse*, & præsentia.

Restat probandum subsumptum: omnis veri-
tas, quam cognoscit intellectus de substantiis
separatis, ut est perfectio earum excedens alia en-
tia, potest amari à voluntate, amore amicitia:
ergo speculatio intellectus concludentis aliquam
perfectiorem de substantiis separatis non excedit
obiectum voluntatis. Deinde speculatio quæ-
cumque intellectus subest voluntati: ergo est
amabilis, vel contrarium; & hoc ordinatè: ergo
& obiectum speculationis. Probatum conse-
quentia, voluntas non fertur primo actu, &
non

59
*Responsio.**Impugnatio**Opera-
tionem per-
fectissimam
intellectus
non esse, spe-
culationem
entis abstra-
cti.**Cognitio per-
fectissima
sesta substā-
tia separata
non excludit
amorem.*60
*Probatio
subsumpti.**Speculationē
obiectum
eius mouere
voluntatem.*

Visio Dei secundum aliquos est speculativa.

non reflexo in ipsum actum intellectus, sed in obiectum : ergo si speculatio est conueniens, & appetibilis à voluntate, etiam eius obiectum à fortiori est appetibile ; sed quodcumque appetibile perfectius ordinatur ad voluntatem, quam ad intellectum ex præmissa solutione : ergo & obiectum speculationis. Deinde, ipsa visio beatifica secundum plerumque aduersæ sententiæ, est formaliter speculativa, ut ipsi sumunt speculationem, hoc non obstante, tam visio, quam obiectum est appetibile à voluntate, & perfectius ab ipsa attingitur, ut patet ex præmissis in quæstione principali. Sicut ergo perfectissimus actus in genere speculationis, qualis ut ipsi dicunt, est visio Dei, in se ordinatur ad voluntatem, & exceditur per fruitionem, sequitur voluntatis obiectum esse perfectius, quam obiectum speculabile, inquantum speculabile. Sequela probatur applicando solutionem prædictam, quia visio est perfectissimus actus intellectus, & inquantum extenditur ad obiecta secularia perfectius cognoscuntur in verbo, quam in proprio genere per actum ab ipsis causatum : ergo si exceditur visio à fruitione quoad perfectionem, idem dicendum de quacumque alia cognitione speculativa, & in specie, ut comparatur ad actum non solum perfectissimum voluntatis, sed ad actum etiam circa idem obiectum. Quod si contendas voluntatem non posse habere actum circa idem obiectum speculabile, quia tale est ; probatum est contrarium huius, & dato opposito inde sequitur tale obiectum esse imperfectum, cum nullam includat, aut participet rationem finis ex se, ut cadit sub consideratione merè speculativa : ergo tantum erit ex fine extrinseco, ad quem ordinatur ; ille autem finis est vel volun-

Speculatio non est bona quia non est ad finem aliquem appetibilem.

tatis ipsius operantis, vel certè causæ extrinsecæ superioris ordinantis, ut saluetur concursus finis ad ipsum, & causam efficientem agere, etiam naturalem propter finem, ut subest directioni alius volentis finem : si ille actus fortitur finem per voluntatem operantis : ergo cum illa sit ordinata, necessariò finis ille erit perfectior obiecto speculabili, ut attingitur per intellectum præcisè, cum finis in se sit perfectior iis, quæ sunt ad finem. Si est ordinatus per causam superiorem, idem à fortiori sequitur, nempe finem vniuersalem esse, & consequenter perfectiorem. Si dicatur non intendi alium finem illius actus præter solam perfectionem intrinsecam potentia, sequitur idem : quia cum actus ille sit liber, & volutus : sine qua libertate intellectus non specularetur, aut applicaretur perfectè ad obiectum, tunc voluntas vult actum non præcisè quia intellectus est perfectio, sed quia est perfectio totius per intellectum : & sic voluntas ut potentia superior, cuius est providere perfectionem totius, attingit illum actum sub perfectiori ratione, nempe sub ratione finis vniuersalis, & boni totius, quia ratione etiam intendit perfectionem aliarum potentiarum, non præcisè propter ipsas, sed propter bonum totius. Hæc autem vniuersalitas operandi voluntatis circa finem inquantum respicit bonum completum, & ultimum totius, illudque providet applicando potentias inferiores ad suos actus, est perfectior vniuersalitate abstractionis, ut est in intellectu, & quæ magis provenit ex imperfectione intellectus nostri (licet probet eius excessum supra sensum) quam ex perfectione. Hinc ergo patet mediū hoc ex perfectione obiecti desumptū magis fauere sententiæ nostræ, quam aduersariorū. Deinceps procedendū erit ad alia media,

S C H O L I V M.

Secundò probat Doctor ex nobiliori habitu, scilicet charitatis, voluntatem esse nobiliorem, & refutat responsionem, D. Thom. ad illum locum Pauli, Tria hæc, maior horum est charitas : soluit etiam id Philosophi, scilicet Sapientia est nobilissimus habitus, quatenus fauet D. Thomæ.

- 13 ^f **S**ecundò arguitur ex habitu, quia actus est nobilior, ad quem disponit nobilior habitus ; aliquis habitus intellectus est nobilior quocumque habitu voluntatis, quia secundum Philosophum *primo Metaphysica*, sapientia est nobilissimus habitus, & idem *6. Ethic.* & expressè 10. nullus autem habitus voluntatis est nobilior apud Philosophum iustitia, vel saltem amicitia, de quibus patet quod longè sunt infra sapientiam, secundum ipsum.

Secunda ratio. In præm. Cap. 8. & inde.

Contrà 1. ad Cor. 13. *Maiores horum est charitas ;* & August. 5. de Trin. cap. 19. *In donis Dei nullum est maius donum charitate, nec æquale.* Patet de dono alterius rationis.

Respondetur ad Apostolum ; & Augustinum, quod intelligunt pro statu viæ ; sed pro statu patriæ lumen gloriæ est nobilius. Hoc probatur, quia illud est perfectius, cui propter perfectionem suam repugnat competere imperfectio, quam illud cui propter imperfectionem suam non repugnat ; lumen gloriæ propter perfectionem suam repugnat inesse viatori, non autem charitati. Confirmatur, perfectius est, quod distinguit perfectum ab imperfecto illo, quod est commune utrique : lumen gloriæ distinguit comprehensorem à viatore : charitas est communis.

S. Thom. in 4. ubi supr.

- 14 **C**ontra illam responsionem arguitur. Primò per auctoritatem Hugonis super Angelicam Hierarchiam, cap. 7. super illud Dionysij, *Super acutum, super feruidum, & dilectio supereminet scientiæ.* Vnde & supremus ordo denominatur ab ardore, proximus sibi à scientia. Præterea, per rationem ; perfectissimus habitus voluntatis in via perficit eam secundum

Vide Ric. ubi supr.

*Ex præstā-
tiori habi-
tu volun-
tatem esse
nobiliorē
intellectu.*

*Sapientia
imperfe-
ctior omni
habitu vo-
luntatis ac-
quisito.*

*Arist. non
excludit
dilectionem
à specula-
tione, vel
sapientia.*

secundum capacitatem, quam habet pro tunc: ergo si ille est nobilior quocunque habitu intellectus, capacitas voluntatis pro via est maior, vel aliquid maius, quam capacitas intellectus: ergo & pro patria: quia vel eadem capacitas hinc & ibi, loquendo de capacitate remota, quæ est secundum gradum naturæ capax: vel illa ibi correspondebit proportionaliter isti hinc, loquendo de capacitate propinqua, quia capacitas prima non potest totaliter satiari, nisi per aliquid proportionaliter perficiens eam: ergo non nisi per nobilior, si illa est ad aliquid nobilior. Hoc medium videtur magis concludere pro voluntate, maxime loquendo de habitibus infusis, qui disponunt ad beatitudinem illam veram, de qua loquuntur Theologi. Ad auctoritatem Philosophi posset dici quoddam licet sapientia esset nobilior habitus acquisitus, non sequitur quoddam disponat ad nobiliorem actum, loquendo de actu supernaturali, cuiusmodi est beatitudo.

Sed contra, voluntas est potentia habitualis per habitum acquisitum, sicut intellectus: ergo habitus voluntatis supremus acquisitus potest excedere sapientiam, sicut supremus infusus in voluntate excedit supremum infusum intellectui.

Posset aliter dici, quoddam Philosophus communiter non distinguit intellectum à voluntate in ratione principij operativi, siue operatione ad extrinsecum: unde pro eodem habet principium distinctum contra naturam; nunc vocat artem, vel intellectum, nunc propositum. Similiter neque in operatione ad intrinsecum respectu finis: unde & illam speculationem sapientiæ non distinguit à dilectione, sed magis speculatio illa includit dilectionem: vel saltem non asserit intellectum non posse sufficere sine volitione, quia ut distinguitur de altero actu; qui est minus manifestus, nec affirmat, nec negat.

COMMENTARIUS.

*61
Secundum
medium pro-
bandi perfe-
ctionem ex
habitu.
Præfertur
habitu in-
tellectus.*

Secundo arguitur ex habitu, &c. Hoc est secundum medium, ex quo colligi potest perfectio vnius potentie super altera, nempe ex perfectione habitus. Actus est nobilior, ad quem disponit nobilior habitus; sed aliquis habitus intellectus est nobilior quocunque habitu voluntatis, quia sapientia est nobilissimus habitus 1. Met. cap. 8. & 6. Eth. cap. 4. & 10. apud Philosophum; nullus habitus voluntatis est nobilior iustitia, aut amicitia, de quibus constat esse inferiores sapientia: ergo, &c.

*Impugnatio.
Responsio.*

Hanc rationem impugnat Doctor ex Augustino, & Apostolo, qui super exaltant charitatem. Respondetur autem intelligendos esse pro statu viæ, non patriæ: quia lumen gloriæ in patria excedit charitatem, quia propter suam perfectionem repugnat statui viatoris, non ita charitas; & distinguit statum comprehensoris à statu viatoris. Hanc responsum impugnat ex auctoritate Hugonis in cap. 7. Dionysij. Præterea, quia supremus ordo in Hierarchia Angelica denominatur à charitate, ut Cherubim, proximus ipsi à scientia, ut Seraphim. Deinde probat à ratione voluntatem etiam in patria perfici nobiliori habitu, atque adeo charitatem perfectionem esse lumine gloriæ: probat, inquam, ex proportionem, quam habet perfectio potentie in via ad perfectionem eiusdem in patria: quia nobilior habitus in via perficit, & supponit perfectionem capacitatem in potentia: ergo, & in patria, servata eadem proportionem: & dato quoddam alius habitus secundum gradum perfectionis excedentem datur. Hinc resoluit hoc etiam argumentum magis facere pro perfectione voluntatis, & ad auctoritatem Philosophi, qua dicit sapientiam esse perfectissimam, respondet intelligi posse respectu ad alios acquisitos: sed quia responsio non placet, dicit per modum replicæ, quoddam sicut habitus infusus perfectissimus debetur voluntati in via, ita habitus acquisitus perfectissi-

*Charitatem
excedere lu-
men gloria.
Ordo supre-
mus Angelo-
rum denomi-
natur à
charitate.*

*Ratio ex
perfectione
ad perfectio-
nem in pa-
tria.
Solvitur
vario in
oppositum.*

mus eidem debetur, & negatur sapientiam esse perfectissimam, ut spectat ad intellectum, ideoque explicat Philosophum non distinguisse inter intellectum & voluntatem in ratione principij operativi; ideoque principium distinctum contra naturam nunc vocat intellectum, nunc artem: nunc propositum, loquendo de hoc principio, ut operatur ad extrinsecum: eodem modo, ut operatur circa finem ad intrinsecum, non discernit intellectum à voluntate, ita ut speculatio, in qua ipse statuit beatitudinem ad utramque potentiam referatur, vel certe per illud, quod est notius, & spectat ad intellectum indicet quod est ignotius, nempe actum voluntatis, licet in se sit perfectior.

*Explicatur.
Philosophus.*

*Appellatio
intellectus
venire vo-
luntatem.*

Circa hanc rationem imprimis reiiciendus est modus probandi quorundam, quo existimant perfectionem esse charitatem, quia nempe est habitus supremus voluntatis, quæ perfectior est intellectu: è contra alij probant habitum intellectualem esse perfectionem, quia est potentie intellectivæ, quæ excedit voluntatem; hæc namque probatio est petitio principij, prout scopus præsentis difficultatis tendit ex perfectione excessiva habitus ad colligendum eadem proportionem perfectionem potentie. Itaque perfectio habitus aliunde probanda est, ne fiat circulus.

*62
Modus deduc-
tionis quo-
rundam
reiicitur.*

In primis ergo Vasquez, cap. 8. ad 3. & 4. respondet cum distinctione, dicens in esse entis perfectionem esse fidem in via, quam charitatem; in esse verò moris perfectionem esse charitatem; quia ex eo quoddam ex voluntate; tanquam ex fonte oritur omne genus moris, & meriti. & hanc distinctionem vniuersaliter sumit, nempe in genere perfectionem esse operationem intellectus, quam voluntatis, ita ut quæcumque intellectio perfectior sit in esse entis quacumque volitione. Unde sub finem illius capituli reiicit doctrinam aliorum, qui admittunt stare excessum in genere, qui non extenditur ad singulas species eadem proportionem: quod declarat exemplo corporis incorruptibile, quod genere, & perfectione excedit corpus corruptibile. Secundum speciem autem

*Responsio
Vasquez.*

autem excedere corpus viuens cælum inanimatum.

3
Impugnatur. Cæterum, communis Theologorum admittit charitatem excedere fidem in perfectione absolute, & sine huiusmodi limitatione ad genus moris, & entis in 3. & prima 2. quæst. 66. art. 6. ubi D. Thomas etiam art. 2. & 2.2. quæst. 23. art. 6. & prima part. quæst. 82. art. 3. ad 3. & reliqui Doctores, quos pro nostra sententia citauimus supra in quæstione principali. Quinimò Med. 1.2. quæst. 66. art. 6. Barnes, Aragon. 2.2. quæst. 13. art. 6. Bellarm. lib. 2. de iustificat. cap. 4. Valentia tom. 3. diff. 3. quæst. de charitate punct. 3. in prima assertione, reſerunt hanc sententiam inter veritates catholicas; & quidquid sit de censura, saltem ita interpretatur communis sine noua illa distinctione; & responſio aduersæ sententiæ hic proposita à Doctore, admittit absolute charitatem esse præstantiorem fide, idèoque recurrit ad lumen gloriæ in patria, ut perfectiorem ostendat habitum intellectus, quàm voluntatis. Fundamentum huius sententiæ communis, desumitur in primis ex Paulo 1. ad Cor. 12. & 13. ubi absolute, & sine limitatione præfert charitatem cæteris donis, & virtutibus etiam fidei, & spei Theologicis: quam doctrinam sequuntur Interpretes in eundem locum, & Patres, qui absolute hanc doctrinam tradunt; omitto alia loca Scripturæ, in quibus prærogatiua charitatis exprimitur. Quod autem dicit Vasquez, & post eum Agidius Lusitanus, tom. 1. de beatitudine lib. 4. quæst. 10. art. 4. §. 3. qui utrâque partem quæstionis sustinet: uterque autem dicit Paulum agere de charitate in genere moris tantum, & non entis. Contrà, neque genus moris, aut entis distinxit Paulus agens de charitate tam actuali, quàm habituali, & sub vniuersa eius ratione tam entis, quàm moris; & eodem modo etiam Patres agunt de ea absolute: quod ergo comprehendat Paulus genus moris, vel aliqua loca eius huc spectant, non excludit considerationem charitatis sub ratione entis. Quod probatur expressè ex illo loco eius, *Nunc manent tria hæc, fides, spes, charitas, maior autem horum est charitas*: ex quibus verbis, sicut & ex aliis præcedentibus: *charitas nunquam excidit, siue prophetia euacuabuntur*, &c. probant Patres fidem, & spem non manere in patria, charitatem autem manere. Chrys. hom. 34. in Apostolum declarans illa verba, & dicit fidem non manere succedente visione clara, spem non manere succedente retentione, charitatem autem manere, & reddi perfectiorem; inde colligens specialem eius excellentiam, quam intèdit Apostolus. Ita etiam Theodoretus, & Beda, & reliqui omnes, quin etiam Scholastici ex hoc loco colligant euacuari in patria fidem, & spem habituales; quamuis aliqui eorum admittant posse in patria haberi actum viriûque circa aliquod obiectum secundarium: hæc comparatio charitatis ad fidem, & spem, est in genere entis, non moris, quia charitas in patria non habebit meritum, quidquid sit de actu eius primario, an sit liber; cuius resolutio dependet ab ea quæstione, quæ definit modum operandi voluntatis ad finem clarè visum.

64
Vnde dicitur genus moris. Deinde, hæc differentia assignata, & expositio in ea fundata, parum facit ad institutum; & probatur: genus moris competit à voluntate, à qua præcisè dicitur actus moralis, seu, quod idem est, liber; hæc autem perinde extenditur ad omnes actus voluntatis in materia cuiuscumque veri-

tatis, ita ut vnus præ alio non sit necessariò magis liber: ergo perfectio charitatis nequit hac in parte esse excedens. Si autem sumatur genus moris strictius pro bonitate actus, aut habitus, ut desumitur ab obiecto intrinseco, & specificatiuo, eo modo, quo habitus dicitur esse perfectior, aut nobilior, quia respicit obiectum perfectius in re ipsa, aut certè perfectius ex modo operandi tendit in obiectum; quæ ratione D. Thomas allèrit charitatem esse perfectiorem fide, quia hæc respicit Deum in se sub ratione extrinseca reuelantis, charitas autem sub ratione intrinseca essendi, & bonitatis: considerando ergo bonitatem, & perfectionem habitus hoc modo, est entitatiua, & substantialis, & essentialis, sicut ordo ad obiectum dicitur ipsi competere in genere entis, quod maximè verum est de habitu Theologico, & per se infuso, qui comparatur potentia, non solum, ut dat facilitatem, sed etiam simpliciter posse, in quo distinguitur ab acquisito: ergo comparatio charitatis ad reliquas virtutes, & dona secundum excessum hoc modo, est in genere entis; imò repugnat comparationem abstractam à charitate in ratione entis: omnis enim perfectio in ratione habitus conuenit charitati ex obiecto, ut ad ipsum operatur, vel circa ipsum mediante suo actu, & hoc modo etiam competit charitati omnis perfectio excedens, de qua Apostolus, nempe ex inclinatione propria ad obiectum, & ex inclinatione obiecti respectiue ad reliqua. Quod si detur aliquis actus charitatis necessarius, ut procedat à potentia, ille habebit omnem perfectionem secundum inclinationem debitam tam habitus, quàm obiecti, ut patet in patria, si necessariò agit voluntas circa finem. Patet etiam in Deo, si admittatur in eo attributum charitatis diuersum à voluntate, cuius actus est perfectissimus: quod ergo actus liber charitatis dicatur bonus ex obiecto bonitate moris, non denotat aliquem alium modum specificandi actum, aut habitum, diuersum ab eo, qui competit ei in genere entis, & quando agit necessariò: sed denotat differentiam ex parte modi agendi potentia liberè cum indifferentia, quatenus bonitas actus inquantum sic agit, sicut & ipse actus potuit non esse. Denotat præterea subiectionem potentia ad legem, & regulam obiectiuam, ex quibus, præter bonitatem naturalem actus, redundat quædam alia, quæ dicitur conformitatis; hæc tamen supponit necessariò bonitatem naturalem actus ex obiecto, & in esse entis, sine qua nequit esse; neque hæc bonitas excedit bonitatem aliorum actuum, nisi quia actus ipse ex obiecto ita excedit in esse entis; reliqua enim possunt esse æqualia, ut libertas, & conformitas, & obligatio suo modo.

Præterea, in charitate est quædam alia bonitas, quæ dicitur meriti, inquantum excedit secundum hoc esse morale, reliquas virtutes nequit abstrahere à bonitate entitatiua: nam esse perfectius meritum in charitate, quàm in aliis prouenit tam intrinsecè, quàm extrinsecè ex perfectione eius entitatiua. Intrinsecè, inquam, quia charitas ex inclinatione sua naturali operatur immediatè circa finem, & propter ipsam finis bonitatem, ut obiectum proprium, quod nulli alteri virtuti competit. Hinc oritur, quod nulla alia virtus possit ordinare proximè, & immediatè in finem opus meriti, nisi sola charitas, quæ est finis ut obiecti: sic ergo complet meritum in aliis inferioribus

Perfectio charitatis ex obiecto.

Comparatio charitatis ad reliqua dona non abstracta à charitate.

Perfectio charitatis ex obiecto in esse habitus.

Libertas actus charitatis non est specificatio ex obiecto.

Bonitas moralis supponit bonitatem naturalem actus.

65

Bonitatis meritoria excessus in actu charitatis.

Est ex perfectione entitativa.

ferioribus secundum perfectissimam rationem meriti, nempe circumstantiam finis, & ultimum complementum: ideoque dicitur forma virtutum in quantum ordinantur ad finem ultimum in re, quod attingunt solum mediante charitate, & sine qua in genere meriti propriè dicti, sunt mortuæ; vt fides, hoc totum competit charitati secundum perfectionem, quam habet in esse entis ex se, vt est ad suum per se obiectum.

Ordinatio
charitatis
extrinseca
supponit
perfectionem
entitativam.

Extrinsecè competit charitati esse principium meriti, in quantum Deus primariò acceptauit, & ordinauit rationem meriti in nostris operibus mediante charitate tanquam principio, & complemento meriti modo dicto: sed neque hæc diuinæ prouidentie ordinatio abstrahit ab entitativa perfectione charitatis. Quod probatur; quia diuina prouidentia, qua ordinauit meritum & præmium in nostris operibus, processit immediatè ex fine, tanquam principio, seu motiuo, disponens ordinem in reliquis in ordine ad finem, & propter finem, in esse operari, & quiete; quæ dispositio est secundum exigentiam rerum, & mediorum, quibus reducitur creatura in finem.

Electio non
abstrahit à
charitate
sicut ab aliis.

In primis electio ad gloriam, seu ad finem tam obiectiuum, quam formalem, licet iuxta sententiam Augustini, & communiorum Scholæ, præscindat à meritis, non præscindit à charitate vt est principium operandi immediatè circa finem: in qua operatione consistit beatitudo supernaturalis formalis, & per quam vnitur potentia fini obiectiuo in se præscindit tamen à fide spe, & reliquis principiis meriti quæ sunt eius principia. Quamuis autem Deus posset velle gloriam absolutè creaturæ, & conferre seipso: tamen electio eius ad gloriam non necessariò sic interpretanda est præcisiuè, sed respectiue ad modum magis connaturalem creaturæ, qua, ipsa concurreret ad propriam operationem, & consequenter vt eleuata per principium habituale. Deinde, sequitur adoptio per iustitiam habitualement, quæ consistit vel in ipsa charitate, vel certè in aliquo, cui necessariò connexa est charitas, de quo iam non dissero: hic ergo actus diuinæ prouidentie primariò respicit charitatem, cui incompatible est de facto peccatum graue, quod est ad mortem. & si dicatur adoptionem respicere etiam alia dona, vt fidem, & spem, quæ integrant iustitiam nostram habitualement, vt decernit Trid. sess. 6. cap. 7. non tamen eodem modo neque in eodem gradu attingit fidem, & spem, sicut attingit charitatem; quia has potius vt partes integrantes; charitatem verò vt iustitiam essentialem, & illæ manent cum peccato mortali, non ita charitas. Vnde charitatem respicit adoptio ex altiori modo, & principio diuinæ prouidentie, quam reliqua duo: immediatius enim se habet ad finem, & perfectiùs coniungit non compatiendo peccatum, quam reliqua duo, quæ ad charitatem ordinantur, siue vt habitus sunt, siue vt principia operandi proxima.

66
Prædestina-
tionis ordo
ad charita-
tem.

Deinde, sequitur tertius actus, qui est prædestinationis per merita, quatenus creatura in operando ordinatur ad finem acquirendum: hoc actu principalius determinatur charitas vt principium operandi, vt patet ex supradictis, ex quo est meritum completiue, & in ordine, ad quem tam virtutes, quam dona ordinantur completè, ideoque dicitur plenitudo legis *Matth. 22.* & loco præfato ab Apostolo dicuntur reliqua nihil va-

lere sine charitate; & Aug. lib. 15. de Trin. cap. 19. August. ait *In donis Dei nullum est magis donum charitate, aut æquale.* Tandem in ipsa retributione manet

Ordo retri-
butionis.

charitas, euacuatur cætera vt fides, spes, prophetiæ, &c. Ex quibus sequitur charitatem esse perfectissimam etiam in genere entis, & habitus tam ex extrinseca inclinatione, & obiecto; tam etiam ex ordine diuinæ prouidentie, quæ ex altiori principio, nempe ex ipso fine, in quantum immediatius attingitur à charitate ex propria inclinatione respicit; & ordinat charitatem, spectando eius perfectionem; quantum ad primum electionis, vt est principium beatitudinis: quantum ad secundum adoptionis, vt immediatius se habet ad finem ex natura sua, & magis repugnat peccato; nec potest in suo actu obliquari, quantum ad tertium ex eadem ratione, charitas enim non agit perperam, non inflatur, non querit quæ sua sunt, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet &c. 1. ad Cor. 13. & vniuersalitate sui motiui, & perfectionis cætera ordinat, quod ipsi competit ex perfectione entitativa; & idem de ultimo actu eius in retributione. Ex quibus apparet interpretari non posse Apostolum per distinctionem præmissam; excessus enim secundum quid non est sufficiens vt absolutè dicat Apostolus charitatem esse maiorem. Vnde expressè D. Thomas locis citatis, & potissimum 1. 2. quæst. 66. art. 2. dicat charitatem esse perfectiorem fide secundum speciem. Accedit præterea, vt censent Doctores grauissimi, sententiam oppositam de perfectione fidei in esse entis super charitate accedere in aliquo ad extremum errorem hæreticorum, qui fidem superexaltant, & negant omne meritum ex parte nostri in rigore meriti. Itaque tenendo sententiam oppositam, magis insistentum est solutioni quam ex aliis adducit Doctor sustinendo lumen gloriæ excedere charitatem. Hanc solutionem rectè impugnat Doctor in litera, & improbatio eius partim dependet ex perfectione obiecti, partim ex perfectione potentie, quatenus intellectus præfertur voluntati. Primam rationem supra ad oppositum deduximus, in questione principali probando fruitionem excedere visionem: secunda probatio ex perfectione potentie nec nobis, neque aduersæ parti fauet, quia est ipsa conclusio controuersa.

Charitatis
excessus.

Charitatem
excedere lu-
men gloriæ.

Prosequemur probationem ex ordinatione Hierarchiæ, in qua Seraphim, qui est supremus ordo, denominatur specialiter ab excessu charitatis, & sic argumentor: superior ordo sumit denominationem à perfectione superiori illi conuenienti, & per quam excedit inferiorem ordinem, & denotat sicut gradum superiorem in Hierarchia, ita etiam perfectionem propriam illius, secundum quam in eo gradu constituuntur in ordine ad Deum, & in ordine ad inferiores; sed Seraphim est supremus ordo secundum omnes, & denominatur à charitate, Cherubini à scientia, qui proximè accedunt: ergo suprema perfectio est charitas. Maior probatur: quia licet ex vario modo, & ordine, quo Patres enumerant diuersas Hierarchias Angelorum, & ordines ad singulos spectantes, oriatur aliquod discrimen quoad inferiores ordines; tamen vno consensu statuunt Seraphicum ordinem esse supremum, & immediatius se habere ad Deum: Patres autem enumerant per illas proprietates, spiritus Angelicos, vt constituent in eis discrimen gradus, & dignitatis

67
Ratio ex or-
dinatione
Hierarchiæ
sustinetur.

Distinctio
Hierarchiæ
secundum
perfectionem.

Distinctio XLIX. Quæstio later. 409

Diuersitas
appellationis
designat di-
uersum gra-
dum digni-
tatis in Hie-
rarchia An-
gelica.

68

Probatio
consequentie
discurrendo
per singulas
Hierarchias
& Ordines.

3. Hierar-
chia.

Distributio
eius.

Conclusio ex
dictis.

dignitatis iuxta modum, quo eandem differen-
tiam designat Scriptura, & tradit, cuius locutio-
nes communi Patrum consensu receptæ, & in
eum sensum declaratæ, accedente traditione,
probant præmissum ordinem esse dignitatis per
denominationes diuersas discretæ. Videatur
Dionysius de celesti hierarchia cap. 5. & sequentibus.
Iustinus Martyr epistola ad Trallianos, Hippolytus
Martyr in orat. de consummat. Mundi. Clemens Ro-
man. constit. Apost. lib. 8. cap. 12. Hilar. in Psalm. 134.
Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in gent. Martialis
Papa in epistola ad Tolosan. cap. 12. Chrysost. homil.
4. in Gen. Gregorius 32. Mor. cap. 18. alijs 25. &
homil. 34. in Euangelia. Ildorus in lib. sentent. cap.
10. Beda in lib. Variarum qq. quest. 9. Sedulius in
cap. 1. ad Ephes. Bernardus serm. 27. in Cantica Ru-
pertus lib. 2. in Gen. cap. 15. Videantur Interpretes
in Paulum ad Romanos 8. ad Colossenses 1. & 1. ad
Corinth. 15. ad Ephes. 1. & 1. ad Thessal. 4. ad Heb. 9.
& Sententiarj in 2. dist. 9. & 1. part. quest. 108.

Ex his patet minor, & probatur consequen-
tia gradatim; nam Angeli, vt patet, dicuntur mis-
si, & administratorij spiritus, quod nomen licet
commune sit omnibus Angelis infimæ Hierar-
chiæ, tamen appropriatur infimo ordini illius
Hierarchiæ, qui communi vocabulo generis de-
signantur, & præsumt priuatis personis: ab his
ascenditur ad Archangelos, quod est nomen de-
signans principalitatem ministerij, & præsumt
bono communi, vt regnis, ciuitatibus, provin-
cijs. Ab his ascenditur ad Principatus, qui sic di-
cuntur, quia præsumt in ministerio duobus reli-
quis, & vniuersitati, & particularibus, idcirco
congruitate muneris, & dignitatis maioris di-
cuntur Principes. Sequuntur Potestates, ad quos
ex Dionysio pertinet determinare omnia, quæ
sunt à tribus ordinibus infimæ Hierarchiæ, &
secundum dispositionem diuinæ voluntatis, &
providentiæ spectant; ita vt executio ad inferio-
res spectat: & addit Gregorius eorum potestati
maximè subesse aduersas virtutes, & ab eis ma-
ximè refrænari. Mox enumerantur Virtutes, ad
quas spectat ex Gregorio operatio miraculorum.
Dion. autem cap. 8. dicit virilem quandam fortitu-
dinem designare, quæ in omnibus diuinis suis actioni-
bus ad imitationem Dei potenter assurgunt, &c. His
supereminet Dominationes: Intelligentia quadam
superiores omni inferiori submissi libera, & omni
seruili, & imminutioni obnoxio opere superiores, &c.
vt ait Dionysius, hoc denotans, eos non esse mis-
sos ad aliqua opera externa, aut mundi guberna-
tionem: sed præesse omnibus inferioribus in my-
sterijs inuisibilibus. Gregorius autem explicat
dominationem dici à subiectione reliquorum
inferiorum, & designare præeminentiam.

Tertia, & suprema Hierarchia non intendit
diuinæ providentiæ, sed Deo ipsi immediatius
assistunt, quorum diuersitatem in perfectione
colligunt Patres ex modo, quo ipsi vniuntur, vel
ex perfectione, & excellentia actuum: quos circa
Deum exercent, & per immediatam influentiam,
quam ab illo recipiunt. Throni dicuntur ex eo
quod sint Dei sedes. Supra hos statuuntur Cheru-
bini, quia perfectione diuinæ scientiæ pollent.
Vltimus autem, & perfectissimus ordo est Sera-
phinorum, quia ardentissimo amore, & cha-
ritate in eum feruntur. Ergo cum diuersitas ordi-
num in Angelis designetur secundum perfectio-
nem, ex eminentia vnus super altero, ita vt inci-
piendo ab vltimo secundus dicat & perfectionem

Scoti Oper. Tom. X.

infimi, & gradum eminentiorem, sequitur chari-
tatem, quæ suprema est Seraphinorum, ex sensu
Patrum excedere perfectionem scientiæ, quæ est
Cherubinorum.

Respondent aliqui, vt Ferrariens. sufficere vt
amor in patria secundum quid sit perfectius, vt
ab eo sumat distinctionem ordo. Contrà, in pri-
mis hanc perfectionem amoris secundum quid,
vel intelligis moralem, vel certè quatenus amo-
re magis adheret voluntas, quàm intellectus vi-
sione; vtrumque horum iam probauimus argue-
re perfectionem amoris simpliciter super scienti-
a, & non tantum secundum quid. Accedit in
sententia asserentium amorem in patria esse ne-
cessarium, non inueniri moralitatem hanc in
amore beatifico: si ergo Deus perfectius commu-
nicatur per amorem, quàm per visionem, sequi-
tur etiam amorem præstare visione; hanc autem
rationem excessus in amore docet Ferrariensis,
quam sic retorqueo: perfectio beatitudinis obie-
ctiua consistit in communicatione Dei median-
te operatione: ergo si perfectius communicatur
mediate amore, amor perfectius vnir, & conse-
quenter est præstantior beatitudo in se, & perfecti-
or actus.

Deinde, ex gradato progressu, quo Patres di-
stinguunt Hierarchias, & ordines Angelorum,
volunt designari distinctionem eorum secundum
substantialem perfectionem, per quam ex gradu
dignitatis, & perfectionis in actibus accedunt
ad Deum magis. Dionysius cap. 5. Enunciant, in-
quit, sanctorum voluminum traditiones superiores
substantias esse graduum inter se celsitudine differen-
tes, &c. Hanc autem differentiam graduum, &
celsitudinis non aliter explicat Scriptura, quàm
ex appellatione cuique, & munere assignato,
prout etiam ipse Dionysius, & Gregorius expli-
cant. Ildorus: Pro graduum dignitate ministeria
sunt illis distributa, &c. Item, Gregorius Na-
zianzenus in orat. 49. & Damascenus lib. 2. cap. 3.
sub distinctione indecisum relinquunt, an pro
splendoris dignitate sedes cuique constituta est,
an etiam contrà pro sedis, classisque suæ discrimi-
ne splendorem ipsum receperint, ita vt non du-
bitent excessum esse in sede, & splendore pro-
portionato; atqui in cæteris ordinibus designa-
tur discrimen perfectionis absolutè, & simplici-
ter, non autem secundum quid: ergo in supre-
mo ordine differentia gradus etiam sic debet esse
secundum perfectionem absolutam, & simplici-
ter, & non tantum secundum quid. Probatur
consequentia; quia quantò magis acceditur ad
vltimū, quod est in perfectione secundum diffe-
rentiam extremorum; quoad perfectionem, tan-
tò magis attenditur perfectio simpliciter, & ab-
solutè, quia reliqua comparata ad vltimum, tan-
quam ad mensuram per participationem aliquam
eius, dicuntur perfecta: v.g. in speciebus sub eo-
dem genere, illa dicitur cæteris perfectior, quæ
magis accedit ad speciem perfectissimam, quæ
est metrum, & mensura aliorum, & ita etiam
contingit in reliquis, quando proceditur ad
perfectionem vltimam, & supremam: ergo ne-
quit illa dici perfectio secundum quid in com-
paratione aliorum inferiorum: mensura enim est
extra totum genus mensurati: ergo si Archange-
li simpliciter, & non secundum quid excedunt
Angelos, quantum ad perfectionem ministerij, &
hos excedit Principatus; ita etiam in reliquis
idem ordo est seruandus. Eodem etiam modo

M M sicut

69

Responsio
Ferrariens.

Impugnatur.

70

Distinctio
dignitatis
designat di-
stinctionem
substantialē.

Dion.

Ildorus.
Nazianz.
Damascen.

Quod magis
acceditur ad
vltimum, eo
magis desi-
gnatur disci-
rimen
perfectionis.

sicut vna Hierarchia excedit aliam; qui excessus ex sanctis Patribus denotatur per sedes, & gradus illuminationis, aliarumque perfectionum, perinde seruatur idem ordo perfectionis in reliquis omnibus, vt ipsi inter se ordines comparantur; cum itaque Scriptura, & Patres per eiusmodi nomina, & dignitates diuersas absolute loquantur tanquam de gradibus perfectionis differentis, per quos differentia Angelorum, & ordo designatur; sic etiam absolute accipienda est in omnibus: ergo ordo ipse dignitatis, & perfectionum debet attendi secundum progressum gradatim ad supremum, & perfectissimum.

*Responsio
aliorum.
Impugnatur.*

Alij respondent Seraphinos habere nomen à charitate, & amore beatifico non simpliciter, sed vt habent rationem dotis. Contrà, hæc solutio libera est: quia amor beatificus non habet ratione dotis, aut gloriæ accidentalis: sicut neque substantia rationem accidentis consequentis. Deinde, hæc differentia potius reducenda est ad amorem simpliciter, quam ad amorem sub ratione dotis: quia in amore simpliciter conceditur Seraphinos eminere: differentia autem sumenda est ab eo, quod simpliciter se habet, & non ab aliquo accidentali: id est, sumi debet ab eo quod immediatius se habet ad substantiam, qualiter se habet amor beatificus.

*71
Responsio
aliorum.*

Alij respondent Seraphinos sumpsisse nomē, & differentiam ab eminēte charitate includente simul eminentē scientiam, ita vt sicut in amore superant Cherubinos, ita etiam in scientia. Contrà, quamuis admittatur etiam in Seraphinis excessus scientiæ non à scientia, sed ab amore sumunt nomen, & differentiā: ergo siue in scientia, siue non, excedunt alios, sequitur amorem esse perfectiorē scientia; si autem comparatio fiat amoris vt includentis scientiam, ad scientiam nudē sumptam; comparatio est inutilis: quia in Cherubinis est etiā amor proportionatus scientiæ beatificæ: quia visio, & fruitio adæquantur, vt cōmuniter supponitur.

*Responsio
aliorum.
Impugnatur.*

Alij respondent hanc distinctionem conuenire Seraphinis ex amore, quia familiaris ad Deum accedunt. Contrà: ergo amor, in quo fundatur illa familiaritas, etiam excedit in Seraphinis, & consequenter perfectior est scientia. Probat, quia in Republica benè instituta nobiliore magis accedunt, & familiaris vtuntur Principe, cuiusque secretis communicant.

*Responsio
aliorum.*

Alij respondent Hierarchias non sumere appellationem, aut distinctionem ab actibus, & donis, in quibus habuerunt subordinationem in via: quia in actibus beatificis non dicunt subordinationem, quos immediatè à Deo recipiunt. Hanc sequitur Vasquez cap. 8. Molina 1. p. q. 63. art. 7. & quidam alij. Contrà, Patres non loquuntur de Hierarchia, cuiusque ordine, vt fuit in via, sed vt modò est in patria respectiue ad Deum, vt secundum alium, & alium gradum perfectionem diuinam participant, & etiam influxum. Deinde, vt sunt administratores in statu beatitudinis ad procurandam salutem hominum, ex Paulo ad Heb. 1. prout recipiunt dispositionem diuinæ voluntatis, & reuelationem secretorum Dei in ordine ad executionem diuinæ prouidentiae. Vnde ex perfectione, quam habent in patria declarat Dionysius, & reliqui Theologi appellationem, & differentiam eorum, & prout de facto sunt administratores diuinæ prouidentiae in ordine ad homines, quod ipsis competit in termino, & statu beatitudinis, quem receperunt antequam homo

crearetur. In hac prouidentia principaliter versatur Scriptura, quæ hominibus data est, & in qua ordo perfectionis inter Angelos beatos, vt sunt in termino, declaratur: quod autem aliqua Hierarchia instituta sit inter ipsos Angelos viatores quoad se, nihil facit ad salutem hominum, neque ad prouidentiam supernaturalem Dei, vt respicit salutē hominū, in qua versatur Scriptura. Hæc etiā ipsa disparitas perfectionis inter Angelos in via probat disparitatem eorum in patria, quia dona gratuita Dei in ipsis perseverantibus non fuerunt infructuosa; sed in eo gradu quoad perfectionē excedebant, & dabantur ad finem salutis ipsorum, in eodem gradu etiam perduxerunt ad finem seruata eadem proportionē, quem vt pertigerunt, perfectius ordinat Hierarchias respectiue ad Deū & inter se, & maximè quoad administrationem prouidentiae, vt concernit hominē: ex perfectione itaque qua attingunt finem in patria sumpta est appellatio, & distinctio ministerij, ita vt quod perfectius, & immediatius attingunt finem, eò perfectior est eorum influxus in hominem, & altiora media attingunt, & ministeria. Quod probatur, quia vt Angeli præcisè sunt in termino, communicant nobiscum, tanquam ciues eiusdem reipublicæ ordinatæ ad eundem finem, quo iam potiuntur Angeli; sed in via nulla fuit, aut potuit esse communicatio Angeli ad hominem: ergo nomen, & distinctio reuelata eorum in Scriptura ad statum spectat, in quo cōmunicant de facto Deo, vt fini, & hominibus electis inscriptis ciuibus in ciuitate cælesti. Quod patet: v. g. Throni dicuntur à Dionysio, substantia ab omni terreni affectus humilitate longissimè remota, &c. Diuinum illius aduentum absque viliu perturbationis, aut materia impedimento suscipiunt, &c. ad ipsius suscipiendos fulgores semper patent, &c. Quod maximè de ipsis in termino verificatur. Suscipiunt, inquit, apti sunt, &c. Non dicit suscipiebant. Similiter Gregorius dicit Thronos esse vocatos, quibus ad exercenda iudicia semper Deus omnipotens presidet, quia iam Thronos Latine sedes dicimus, qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis Dominus sedeat, & per eos sua iudicia decernit Throni dicuntur, &c. Iudicia autem intelligit Gregorius præcisè respectiue ad prouidentiam præsentem circa homines: ergo similiter Seraphini dicuntur à charitate in patria, & secundum hanc excellunt ceteros eiusdem Hierarchiæ supremæ: ergo & ipsa charitas excedit reliqua dona. Ratio etiam pro opposita responsione non conuincit: nam perfectio Hierarchiæ primariò sumitur ex communicatione ad Deum, cuiusque influxu in Angelos, ex cuius radice oritur alia perfectio excedēs qua Angeli influunt in inferiores, vt homines, & etiam Angelos, non ipsam beatitudinem, sed secreta Dei, & dispositiones suæ prouidentiae in ordine ad salutē hominum: à posteriori etiā ex hac perfectionis excellētia, colligitur perfectio beatitudinis, ex qua redūdatur; vnde sequitur intentum: nepe cum amor, & charitas sit excessus Seraphinorū ultra inferiores, in iis consistere supremum gradū perfectionis in patria. Quod autē aliqui dicunt explicando prædictā responsionē, nepe amorē excellere scientiā, quia ex altiori principio per se colligitur perfectio effectus, nō vrget ex dictis.

*Hierarchiæ
Angelorum
tradit Scriptura
vt sunt
in termino.*

*Disparitas
inter electos
Angelos in
via probat
eandem seruari in patria.*

*Angeli in
via non cōmunicant
nobiscum.*

Dion.

Gregor.

*Solutio
ratio aliorum.*

*72
Responsio
querenda.*

*Impugnatur,
colligitur*

Respondent tandem alij ex perfectione quidem amoris colligi perfectionem supremi ordinis: tamen non inde inferri distinctionem, sed à proprietatibus quibusdam nobis ignotis: sed hæc ratio nihil facit: quia si ex perfectione amoris colligitur

Distinctio XLIX. Quæstio later. 411

colligitur excessus supremi ordinis in dignitate, sequitur amorem esse supremam perfectionem, quidquid de alia differentia ignota dicatur, neque alios ordines accedere ad tantum gradum perfectionis, ac proinde quoad hoc differre.

Discretio
perfectionis
huius quo-
modo secer-
nitur, & ex-
plicatur.

Quod ergo aliqui vrgent de commensuratione scientiæ beatificæ, & amoris, id concedimus: sed asserimus maiorem esse scientiam beatificam in supremo ordine, quàm in aliis: quod autem perfectio Cherubinorum sumatur à scientia eminente, in qua excellunt: id intelligendum est quoad reliquos ordines inferiores, non autem quod excellent ordinem superiores: nam in processu ad perfectionem, & dignitatem, quidquid habet inferius continetur perfectiori modo in superiori, & aliud excellentius superaddit; in quo excedit, vt patet in subordinatione Hierarchiarum, & ordinum, & perfectionibus enumeratis: nam Archangelis competit altiori modo cura etiam priuarum personarum, quàm Angelis: quia ex perfectiori fine boni communis, & vniuersalis, & sic de reliquis dicendum.

73
Explicatio
Philosophi
data sustine-
tur.

Eadem ap-
pellatione cõ-
prehendi in-
tellectum &
voluntatem
à Philosopho.

Superest tertium membrum præmissæ literæ Doctoris, circa intelligentiam Philosophi, de eo, in quo statuit beatitudinem, & tam prima, quàm secunda solutio est vera. Quoad primam superius diximus in primo paragrapho huius quæstionis: quoad secundam optimè respondet Doctor, nempe per contemplationem vtriusque potentiae actum comprehendi: nam Philosophus pro eodem sumit potentiam rationalem, mætêm, propositum, attem, electionem, intellectum, ap-

petitum, in lib. Eth. 9. Met. & 3. de anima, & 2. Phys. per contemplationem ergo intelligit vtramque mentis operationem, vt etiam expressè docet, D. Thomas in 3. dist. 27. quæst. 1. art. 4. ad 1. & de potentiam veritat. quæstione 22. art. 11. ad 12. quin priori loco asserit ita intendere Augustinum, quod verissimum est, vt patet variis in locis, & specialiter 12. de Trinit. cap. 3. & cap. 4. vbi agit de portione superiori, & inferiori mentis, ita vt superior in contemplatione æternorum, & incommutabili-um sit inferior circa gubernationem temporalium. Cum igitur differimus, inquit, de natura mentis humane, de vna quadam re differimus, nec eam in hac duo, qua commemorauimus (supple portionem inferiorem, & superiorem) nisi per officia geminamus. Itaque cum in ea quarimus Trinitatem, in tota quarimus, non sperantes actionem rationalem in temporalibus à contemplatione æternorum, vt tertium aliquod iam quaramus, quo Trinitas impleatur, sed in tota natura mentis ita Trinitatem reperiri opus est, vt si desit actio temporalium, &c. in vna nusquam dispersita mente Trinitas inueniatur, & facta ista distributione, in eo solo quod ad contemplationem pertinet æternorum (nempe in portione superiori) non solum Trinitas, sed & imago Dei, in hoc autem quod deriuatum est in actione temporalium, etiam Trinitas possit, non tamen imago Dei possit inueniri, &c. In ea ergo portione mentis, quæ spectat ad contemplationem æternorum est Trinitas, & imago Dei secundum Augustinum; quarum neutra sine voluntate, & eius operatione consistit. Videantur Doctores in 2. dist. 24.

Contemplatio
ad vtramque
de potentiam
veritat. spectat.

August.

Imago, &
Trinitas in
perita mente.

SCHOLIUM.

Tertiò ex comparatione actus ad actum, voluntatem esse nobiliorem intellectu. Primò, quia imperat intellectui. Secundò, actus eius est posterior generatione. Tertiò, est finis intellectus.

16

TERTIUM medium est ex comparatione actus ad actum. Primò sic: Causa æquiuoca efficiens est nobilior effectu; actus intellectus respectu finis est causa actus voluntatis, quia hoc posito ponitur ille, & amoro amouetur; & æquiuocatio patet.

Tertia ratio.

Contrà ex eodem medio, voluntas imperat intellectui: ergo actus voluntatis est causa efficiens æquiuoca respectu intellectus. Confirmatur per Anselmum de Concep. Virg. cap. 4. vbi dicit, quod voluntas mouet se contra iudicium aliarum potentiarum: & quod omnes alias mouet secundum imperium suum, & Augustinus 19. de Ciuit. cap. 14. dicit, quod voluntas vtitur omnibus aliis potentiis. Præterea, 9. Metaph. Posteriori generatione est prius perfectione: volitio est posterior generatione, nec hoc solum, sed habet rationem finis respectu intellectus secundum Anselm. lib. 2. Cur Deus homo, cap. 1. & August. 19. de Ciuit. cap. 14. Homini rationalis anima inest vt mente aliquid contempletur, & secundum hoc aliquid agat, & post vt aliquid vile cognoscat, & secundum eam cognitionem vitam, moresque componat.

Voluntas
quia impe-
rat intel-
lectui, nobi-
lior est ipso.
Text. 15.

Respondeo, nec actus intellectus est totalis causa actus voluntatis, sed partialis causa; si est aliqua, nec è conuerso voluntas est totalis causa intellectus. Maior autem illa vera est de totali causa effectiua æquiuoca: & si de partiali, hoc erit de causa superioris ordinis: & hoc modo voluntas imperans intellectui est causa superior respectu actus eius. Intellectus autem si est causa volitionis, est causa subseruiens voluntati, tanquam habens actionem primam in ordine generationis: & ideo istud medium concludit probabiliter pro voluntate, pro intellectu nihil.

Dubium
an intelle-
ctio causet
volitionem,
vel è cõtra.

17

Quod autem intellectio non sit totalis causa volitionis, patet, quia cum prima intellectio causetur à causa merè naturali, & intellectio sit non libera, vltèriùs simili necessitate causaret quicquid causaret, & sic quomodocunque circuli fierent in actibus intellectus, & voluntatis, totus processus esset merè necessitate naturali: quod cum sit inconueniens, vt saluetur libertas in homine, oportet dicere posita intellectione, non habere causam totalè volitionis, sed principaliorè respectu eius esse voluntatè quæ

Si intelle-
ctio esset
causa tota-
lis volitio-
nis, tolle-
retur liber-
tas.

folia libera est. Ad probationē, *posito ponitur*, &c. illud antecēdēs negatū est *lib. 1. d. 1. q. 4.*
 i. Aliter arguitur, illud est melius, quod sine alio esset eligibilius; sed intellectio sola est eligibilior volitione sola, quia intellectio sola esset actus perfectus, & proprius naturæ intellectuali, volitio sola non esset, nisi quædam inclinatio, sicut gravis ad centrum. Contrā, ex eodem, eligibilis est, quo habens est simpliciter bonus, illo, quo habens non est simpliciter bonus, sed ij. de Civit. cap. 28. *Neque vir bonus meritis dicitur, qui scit quod bonum est, sed qui diligit*, & ex hoc concludit ibi, quod in hominibus, qui recte amant, ipse amor magis amatur; quod est conclusio hinc intenta.

Quarta ratio.

In quibusdam editionibus ponitur hoc medium ut additio.

COMMENTARIUS.

74. Tertium medium colligendi perfectionem ex actu.

Retorquetur ratio præmissa.

Explicatur.

Confr.

75

Scientia ordinatur ad amorem.

8. **T**ertium medium est, &c. Tertia ratio sumitur ex cōparatione actus ad actū, sic: causa æquioca efficiens est nobilior suo effectu; sed actus intellectus est causa actus voluntatis: quia illo posito ponitur actus voluntatis, eoque sublato, aufertur. Paret etiam quod sit causa æquioca. Contrā, retorquet hoc medium ad oppositum: voluntas imperat intellectui; ergo actus voluntatis est causa æquioca respectu actus intellectus. Hæc ratio duplicem sensum habet: nempe ut intellectus solum per modum applicantis finem per cognitionem, seu ipsa cognitio sic applicans, in quantum præcisè applicat, dicatur causare volitionem, & non influendo intrinsecè, & physicè esse in volitionem: vel certè ut non solum applicet, sed etiam influat physicè in ipsam volitionem: qua in re variæ sunt sententiæ, ut infra videbitur; utroque modo potest intelligi reductio argumenti ex parte voluntatis, nempe ut vel applicando, vel simul influendo causat actum intellectus: quia non est major ratio cur intellectio influat in sequentem volitionem, quam volitio in sequentem intellectioem.

Confirmat ergo rationem præmissam; primum ex Anselmo, & Augustino, qui docent voluntatem uti aliis potentiis; deinde ex Philosopho 9. Met. cap. 15. dicente *posteriora generatione esse perfectiora*. Item, quia volitio habet rationem finis respectu actus intellectus, ita ut cognitio ad amorem, nempe practica, non è contra amor ad cognitionem ordinetur. Quod patet ex Anselmo. cap. 1. lib. 2. *cur Deus homo*. & Aug. 19. de Civit. c. 14.

Circa difficultatem non est quod diutius inharereamus, quia est principalis questionis argumentum, ideoque tantum explicandum erit quid dicendum est consequenter. Potest esse difficultas de amore, nempe practica, vel de amore concupiscentiæ, an scilicet voluntas amet alterutro modo visionem propter se ut finem amoris, vel è contrā. Potest esse difficultas etiam de amore viæ, aut patriæ, quantum ad amorem viæ, qui charitatis est, & amicitia. Plerique aduersariorum nobiscum consentiunt hunc esse finem cognitionis practicae, & in via non amari scientiam boni propter se, sed propter prosecutionem, ad quam ordinatur; admittuntque charitatem esse perfectissimum donum in via, & perfectius coniungere nos Deo: quam scientiam, quia ipsa est plenitudo legis, ad quam cætera media ordinantur tanquam ad finem ultimum in via, à qua dependet per se beatitudo in patria: finis autem ultimus non ordinatur ad alium finem ex Philosopho, 1. Eth. cap. 7. & 2. Met. text. 8. De hac difficultate satis dictum est in præcedenti paragrapho. Addi solum potest gratiam excitantem, & adiuvantem ordinari in via ultimatè ad præparationem voluntatis, ut amore inharereat Deo.

Loquendo ergo de amore amicitia in patria, ille primum, & directè ordinatur ad finem obiecti-

uum tantum, ut probatum est contra Caieranum: & aliqui negant aut visionem, aut amorè esse propter finem; sed hinc loquimur de fine ut obiecto mouente ad se, eo modo, quo dicitur se habere ad intentionem; non verò de fine cuius gratia, ut est ad ipsum electio mediorum: amor ergo amicitia in patria directè tantum respicit obiectum beatificum in se, & propter se. Quod si autem loquamur de amore reflexo ex motivo amicitia, aliqui dicunt sic magis amari visionem, quia est perfectior in se, in esse entis, & quia est ipsa beatitudo, & magis bonum Dei, quatenus per visionem magis nobis, & perfectius communicatur, & habeat esse in creatura rationali. Alij etiam, qui in opposita sententia sunt, attribuētes visioni rationem formalem, primariam saltem beatitudinis, docent amore concupiscentia magis amari visionem, quia est maius bonum totius & voluntas sit appetitus vniuersalis primum inclinans in bonum totius, amore verò amicitia magis amari actum voluntatis. Hæc non sunt contentanea: nam amor amicitia sicut respicit bonum amici, & maius eius bonum, si bonum extrinsecum Dei, vel honor magis consistat in visione, quam in amore, & visio sit perfectior Dei cōmunicatio, seu participatio, videtur ex affectu amicitia præferenda.

Dicendum ergo est, sequendo scopum resolutionis hætenus defen.æ, quod amor sit finis visionis, & hanc ordinari ad amorem, non è contrā. Hanc probauit Doctor sub initio questionis principalis contra sententiam aduersam; nam rationes eius huc tendunt, ut probent amorem magis diligi à voluntate, quam visionem. Declaratur ergo, quia si considerentur in esse entis, amor est perfectior in esse formæ, & seruato ordine inter formas, quo status sit ad ultimum in perfectione; hinc status est in amore. Si considerentur præterea secundum perfectionem, qua vniunt obiectum operanti, amor excedit: quia est perfectior beatitudo, & ultimum complementum, per quod perfectius communicatur finis in esse finis. Si considerentur præterea ut sunt bonum extrinsecum Dei, ex quo laus, & honor in ipsum redundat, sequitur amorem præferri. Similiter si considerentur præterea ut bonum ipsius creaturae secundum affectum concupiscentia, sequitur idem. Probatio horum per se est ex dictis in tota questione, nè hinc repetenda sint; & reducit ad fundamentum principale totius questionis.

^b Respondeo, nec actus intellectus, &c. Docet actum intellectus non esse causam totalem volitionis, si villo modo est causa: de hac difficultate ex instructo differit in 2. dist. 25. & aliis in locis, quam hinc ex instructo prosequi non libet, quia ad propositum parum refert: sed est causa partialis subordinata voluntati, & non ipsi prædominans, nè destruat libertas: nam alterutro modo præiudicaret libertati, & potissimum si esset causa totalis, ut probat bene in textu: denique ergo intellectioem esse causam partialem subordinatam voluntati, ut seruetur libertas; quamuis etiam

Amor amicitia.

Amor reflexus.

Quorundam sententia.

76. Amor finis est visionis.

Varia rationes, ex quibus amor sit præferendus.

Intellectio an sit causa volitionis.

Distinctio XLIX. Quæstio later. 413

Ex causis perfectio effectus. etiam neque hoc putem esse de mente Doctoris, sequeretur volitionem excedere intellectionem: nam quod plures causæ perfectæ requiruntur ad productionem actus vitalis, eò magis concluditur eius perfectio. Patet discurrendo per singula: ergo idem in proposito. Ad aliud, quod in probatione præmissa adducitur pro efficacia intellectionis respectu volitionis. Respondet iuxta ea, quæ differit in primo dist. 1. quæst. 4. ubi probat voluntatem non necessariò sine sibi ostenso frui, quamvis ostensio necessaria sit.

Alia ratio ad idem. ⁱ *Aliter arguitur*, &c. Adducit aliud argumentum pro excessu actus intelligendi super amore, quia nempe intellectio est magis eligibilis sola

quàm volitio sola: intellectio enim est actus naturæ intellectualis, non ita volitio, sed quædam inclinatio, sicut grauis ad centrum. Hanc rationem retorquet: quia ille actus est eligibilior, quo habens est simpliciter bonus, præ eo actu, quo non sit simpliciter bonus; sed August. lib. 11. de Ciuit. cap. 28. *Neque vir bonus meritò dicitur, qui scit quod bonum est, sed qui diligit*, &c. Inde concludens in iis qui ordinatè amant ipsum amorem magis amari, quod est intentum. Quod si dicas, in via id intelligendum est: non refert: quia ex modo se habendi actus ad actum in via colligimus etiam perfectionem vnius potentia præ alia.

Retorquetur. August.

SCHOLIUM.

Quartò suadetur excellentia voluntatis præ intellectu, quia actus eius est eligibilior, cum faciat simpliciter bonum, & quia oppositum volitionis, scilicet odium, est odibilius, quàm oppositum scientiæ: & ratio Thomistarum ducitur ad oppositum. Quintò, intellectio est quasi dispositio, seu medium, vel prærequisitum ad volitionem: & ratio aduersariorum ostenditur falsa, & ducitur ad oppositum, quia intellectus dependet à voluntate imperante, ut à causa superiore, voluntas verò ab ipso ut à causa inferiore.

^k **P**Ræterea in bonis, quæ non includunt se, illud est eligibilius, cuius oppositum est odibilius: sed præscindendo ista, quomodo non includunt se, oppositum intellectionis non potest esse ita odibile, sicut oppositum dilectionis. Hoc probatur primò de opposito contrariè, quia nulla ignorantia Dei, etiam infidelitatis, potest esse ita odibilis, sicut odium Dei, si posset voluntati inesse. Secundò, de opposito contradictoriè, quia non diligere Deum est vituperabile, & peccatum, quando scilicet potest haberi potentia propinqua: quia actu intelligens Deum, & nullo modo diligens, peccat. Similiter, actu cogitans peccatum, & sine omni displicentia, peccat: non intelligens autem, quando tamen est in potentia propinqua ad intelligendum, non est vituperabile, nec peccatum.

ⁱ Hoc medium probabiliter concludit pro voluntate. Ad rationem pro intellectu, respondeo, si dilectio sola esset, non esset tantum inclinatio naturalis, sicut grauis ad centrum, sed esset operatio propria naturæ intellectualis: quod enim nunc sit operatio, & talis operatio, non habet formaliter ab intellectione, sed concomitanter.

^m ⁸¹ **A**lter arguitur. Perfectius est quod in perfectione minus dependet; quia dependere est imperfectionis: actus intellectus non dependet à voluntate, sed è conuerso. Respondeo, posteriora generatione dependent à prioribus, & tamen sunt perfectiora, 9. *Metaph.* Similiter finis in esse dependet ab eo, quod est ad finem, & non è conuerso: forma etiam à materia, & non è conuerso: qualitas etiam corporalis à quantitate, in tantum secundum illos, quod contradictio est esse albedinem sine superficie: & tamen in omnibus istis est opposita maior vera: & vniuersaliter in istis generationibus, ubi est dependentia ad aliud prius ordine generationis. Verum est tamen, quod simpliciter perfectum est omnino independens, quia sicut est primum perfectione, ita generatione, 9. *Metaph.* omnem potentiam præcedit actus tempore, quia etiam sit circulus in prioritate actus ad potentiam, & è conuerso: tamen status est ad eum, qui est semper mouens primum: sed ubi duæ primitates non concurrunt, opposita maior communis vera est.

Similiter posset dici, quod intellectus dependet à volitione, ut à causa partiali, sed superiori: è conuerso autem voluntas ab intellectione, ut à causa partiali, sed subserviente.

COMMENTARIUS.

⁷⁷ *De perfectione amoris super vi-* ^k **P**Ræterea in bonis, &c. In hac litera profertur Doctor idem argumentum de perfectione amoris super intellectione, & confir-

mat rationem vltimam præmissam, quam retorquet in sententiam contrariam: confirmat autem primò ex loco à contrario sic. Illud est eligibilius, cuius oppositum est magis fugiendum, & detestandum, seu odibilius: sed præscindendo intellectionem, & volitionem, ita ut non includant

scilicet nec habitualiter, nec actualiter, diligens, vel dolens. *Text. 15. Non eò semper res perfectior, quò minus dependens.* *Text. 13. & 15.*

MM 3. cludant

*Odium Dei
magis su-
giendum,
quàm igno-
rantia.*

cludant se mutuò ; oppositum intellectiōnis non est ita odibile , sicut oppositum volitionis , seu amoris Dei : ergo , &c. Probatur minor de opposito contrario , quia nulla ignorantia Dei , etiam infidelitas , quæ positiuè opponitur scientiæ Dei , est ita detestanda , sicut est odium Dei , vt opponitur charitati , si illud dari potest. Secundo probat eandem minorem de opposito contradictorio ; quia non diligere Deum , quando delectio in potentia propinqua haberi potest , est vituperabile , & peccatum : quia intelligēs Deum , & nullo modo diligens , peccat : similiter actu cogitans peccatum , & sine omni displicentia peccat ; non intelligens autem , quando tamen est in potentia propinqua ad intelligendum , non est vituperabile , nec peccatum.

78
Responsio.

Ad hoc argumentum variè respondent Doctores ; nam qui docent visionem esse perfectiorem , quàm sit amor patriæ , dicunt etiam odium Dei esse minus malum , quàm sit error prauæ dispositionis , vt opponitur contrariè visioni ; quia visio est amabilior , quàm sit fruitio. Vnde quidquid sit in via , vbi amor habet rationem actus moralis , & sic excedit in malitia odium quodcumque aliud peccatum : tamen in patria , vbi amor non habet rationem actus moralis , & exceditur à visione , odium non est maius malum quàm sit ignorantia positiua Dei , vt est error prauæ dispositionis , si cum visione dari possit. Eodem modo responderunt alij , qui dicunt fidem esse perfectiorem in genere entis , quàm sit amor viæ ; quia licet amor in genere morali excedit , tamen in genere entis excedit fides , & sic infidelitas in genere entis est maius malum , quàm odium , licet sit hoc malum morale maius.

*Responsio
aliorum.*

79
Impugnatio.

Contra vtramque solutionem probatum est hæcenus amorem etiam in genere entis excedere cognitionem ; quo supposito argumentum rectè concludit , & confirmatur ; magis opponitur odium Deo in *esse* entis , quàm infidelitas , aut error positiuus circa veritatem : ergo odium est maius malum , quàm sit error. Probatur antecedens : quia odium opponitur immediatè Deo , vt est in se finis , & omne bonum , & quantum est ex natura rei tollit quantum est in se finem quoad *esse* , & totum ordinem creaturarum ad finem ; hoc autem non facit error circa veritatem Dei : ergo &c. Maior probatur : quia odium est velle *non esse* Dei formaliter ; quidquid enim odio habemus , volumus id non esse : quia abominamur illud in *esse* , & omnem eius perfectiōnem , & participationem in alijs , & cætera in quantum ad ipsum ordinantur : ignorantia autem non tollit nisi veritatem rei in ordine ad intellectum prauè dispositum , & prout hîc & nunc decipitur ex falsa apprehensione , aut modo , quo habitu inclinatur ad errorem , qui redundat ex defectu applicationis , & verè repræsentationis obiecti ; sed hic actus neque obiectum in se attingit formaliter , neque opponitur tam vniuersaliter obiecto , modò aliter repræsentetur , sicut odium , quod respicit obiectum quoad totum suum *esse* , & vniuersaliter , & immediatè attingens obiectum etiam rectè propositum , & in se : ergo odium (demus esse actum necessarium , & non liberum) in *esse* entis , vel ipsum quod liberè elicitur , lectulâ consideratione eius in *esse* morali , vt sit liberè , & sola consideratione eius in *esse* entis , & actus , vt versatur circa obiectum , magis opponitur Deo , quàm actus infidelitatis :

*Odium ma-
ius malum
naturale.*

ergo magis est malum naturale , quàm actus ille infidelitatis , & probatur consequentia ; quia ille actus potentiae , qui magis repugnat inclinationi eius , & obiecti vt respicitur immediatè à potentia : magis etiam in *esse* actus est difformis potentiae , & obiecto , quàm actus alterius potentiae , qui licet sit difformis obiecto in re ipsa , non est ei difformis in *esse* quoad modum , quo obiectum applicatur potentiae in aliquo extrinseco difformi obiecto in re ipsa , aut difformis etiam inclinationi potentiae hîc , & nunc , vt dicit ordinem ad causam proximam , per quam mouetur ; sed odium Dei priori modo se habet ad obiectum , & potentiam , non ita infidelitas , aut error prauæ dispositionis , sed secundo modo : ergo odium Dei magis destruit ordinem naturalem quàm infidelitas. Maior probatur : quia in Deo clarè , aut perfectè cognito secundum se , nullum potest dari motiuum odij , aut detestationis : quia est summum bonum nihil includens mali : in voluntate ex altera parte est inclinatio naturalis , & necessaria etiam quoad specificationem ad bonum , maximè summum : ergo odium ex se repugnat tam obiecto immediato , & vt proponitur , quàm inclinationi naturali potentiae ad obiectum , & sic magis destruit in *esse* entis , & formæ ordinem naturalem quàm error. Minor cum consequentia probatur : quia infidelitas , aut error non attingit obiectum in se immediatè , neque ex aliquo motiuo intrinseco , sed merè extrinseco , & apparenti : quod autem repugnat alicui vt est in seipso formaliter , magis repugnat , quàm quod repugnat eidem materialiter ; formaliter verò vt est in alio apparenter , & secundum *quid* , non repugnat , sed infidelitas tantum repugnat materialiter veritati rei , formaliter verò repugnat , in quantum adheret opposito ; quod ipsi tamen apparenter applicatur. Deinde , considerando naturam , & inclinationem intellectus , natus est sequi motionem prout hîc , & nunc sit per causam proponentem , aut propositam : ergo infidelitas non in eo gradu destruit ordinem naturalem , sicut & odium , neque ita repugnat Deo , seu ipsi opponitur.

*Maior repu-
gnantia odij.*

*Destruit or-
dinem natu-
ralem.*

*Repugnantia
infidelitatis
ad Deum
minor , quàm
odij.*

*Idem proba-
tur.*

Deinde , iuxta modum differendi , & principia Aduersariorum , inclinatio intellectus est abstracta ab *esse* obiecti , non ita inclinatio voluntatis , quæ tendit ad rem in se , & sua actualitate : ergo considerando actum odij , vt fertur in obiectum , magis determinatè opponitur , quàm actus erroris , loquendo de vtroque in *esse* actus , & entis. Quod ergo aduersarij confugiunt ad illam distinctionem *esse* moralis , & *esse* entis in actibus , nihil conducit , licet distinctio ipsa sit vera ; quia etiam in *esse* entis , & actus magis opponitur odium , quia immediatè , & sub ratione particulari essendi , & obiecto in se quoad substantiam : non ita actus infidelitatis , qui tantum opponitur materialiter , vel secundum aliquid particulare impossibile eius perfectiōni : quia præterea error habet aliquam causam in apparentia , nullam autem in re , aut apparentia , causam habet odium Dei ; ideoque magis repugnat enti , & *esse* , & possibilitati , quàm error ; quod enim magis recedit ab ente , & possibilitate , magis repugnat.

*Distinctio
esse entis , &
moralis non
conducit.*

Confirmatur secundò ex dictis alijs ; odium in *esse* vitij est supremum , malum , odium , inquam , Dei : ergo in *esse* actus , & entis est supremum malum. Probatur consequentia : quia ideò est

*Confr. 1.
80*

*Odium in
esse visij
moralis est
supremum
malum.*

*Cur probi-
betur.*

*Fundamen-
tum præcepti
naturalis.*

*Disparitas
inter odium
& infideli-
tatem.*

*82.
Responsio.
aliorum.*

Exemplo.

est prohibitum, quia malum, & disconueniens in esse entis, & actus, & peruertens ordinem naturalem in finem: præceptum enim supponit hæc tanquam rationes, ex quibus inhibetur odium: quia sicut inclinatio elicita in finem est naturali inclinationi creaturæ debita, per modum perfectionis naturalis, quâ coniungitur suo ultimo perfectionis siue naturali, siue supernaturali; ita præceptum inhibens supponit hanc exigentiam naturæ, & debitum, ita ut ex eo sit iuris naturalis indispensabilis: ergo odium non solum in esse morali, quo opponitur regulæ morum, sed etiam in esse entis est supremum malum naturale in esse actus secundi, & idè est contra primū præceptū naturale de amore Dei in genere, siue naturali, siue supernaturali, & contra inclinationem tam naturalem in finem, & elicitam, quàm supernaturalem eleuatam, & hoc loquendo de inclinatione tam actiua, quàm etiam passiuæ creaturæ rationalis ad Deum ut finem naturalem, & supernaturalem, idèque prohibetur: actus enim prohibitus lege naturali supponitur in esse entis ut declinans, aut aduersans ordinem naturæ, & bono eius, & prout declinat, aut aduersatur, sapit naturam, & gradum prohibitionis secundum mensuram: ita minus declinans, & à minori perfectione naturæ, sit etiam prohibitum ex inferiori motiui boni; summè declinans sit prohibitum ex motiui superioris boni, & maioris naturæ: sed odium prohibetur primò, & supremo præcepto, & secundum modum perfectissimum præcepti, ut immediatè determinat ad finem: ergo est supremum malū naturale in genere actus secundi.

81 Dices alia pervertere ordinem naturalem, quæ non sunt prohibita: ergo non rectè astringitur motiuum præcepti naturalis. Contrà, quia alia sic declinantia, ut quæ præcedunt voluntatem, idè non sunt prohibita, quia non sunt in nostra potestate: de quibus nequit proinde esse lex; sed si sunt in nostra potestate, sine dubio sunt prohibita, si pervertunt ordinem debitum naturæ, & qua pervertunt. Ad propositum itaque actus infidelitatis est prohibitus, sicut & odium, sed non æquè: quia illud est contra regulam, & præceptum fidei; hoc autem contra primum præceptum. Deinde, amor amicitiae, cui opponitur actus odij Dei, magis communicat nobis Deum, quàm visio, quia infert mutuam redamationem, ex qua redundat communicatio bonorum, & affectuum: ergo odium priuat hominem maiori bono, quàm actus infidelitatis, & erroris, qui perinde opponitur visioni, & actui fidei, per quem non communicatur nobis Deus æquè perfectè. Patet consequentia ex Arist. 2. Topicor. c. 3. & lib. 3. cap. 2. & 8. Eth. cap. 10. ubi dicit quoddam illud est melius, cuius oppositum est peius, &c. Hinc sequitur quoddam amor sit eligibilior, quàm scientia, ut patet etiam ex Augustino loco citato in littera.

Respondent alij illam regulam Aristotelis, & rationem non concludere, quando aliqua duo ita se habent, ut vnum includat alterum, vel necessariò supponat: quo casu non oportet quoddam illud quod est peius opponatur meliori. Hæc solutio est plurium aduersæ sententiæ: & instant: quia iuuenilis flos, & valetudo est melior, quàm sanitas simpliciter sumpta: & tamen ægrotudo, quæ opponitur sanitati, est maius malum. Item, viuere hilariter, aut lætanter, melius est quàm viuere simpliciter; & tamen non viuere est maius malum, quàm miserè viuere: eodem modo in pro-

posito amor patriæ necessariò supponit visionem Dei claram, & ex illa regula non rectè infertur amorem esse maius bonum, quamvis odium sit magis malum. Contrà, hæc solutio licet plurium sit, nihil habet momenti; malum ita opponitur bono, ut sicut nihil est malum nisi quâ tollit bonum, ita nihil est peius, aut maius malum formaliter, nisi quâ tollit maius bonum formaliter: aliàs cresceret malum in differentia sui generis, absque eo quoddam daretur oppositum: sicut ergo nequit concipi malum, nisi quia disconueniens per sublationem boni, ita nequit concipi maius malum, nisi quia tollit maius conueniens, & perfectius bonum; aliàs gradus excedens mali non esset malum; quia non corresponderet ei bonitas opposita: ergo si odium est maius malum, corresponderet ei aliquod maius bonum, quod tollit: nam oppositorum eadem est ratio quoad hoc, & maximè eorum oppositorum, quæ immediatè opponuntur & indiuisibiliter, ut amor, & odium eiusdem, & implicant in seipsis extrema contradictionis tam in modo, quo tendunt in obiectum, quàm etiam ex sua ratione formali; sed odium ita præcisè opponitur amor, ut nulla ratione sua formali opponitur visioni, neque alicui causæ amoris, quæ supponitur extrinseca in intellectu, & perinde opponeretur amor, etiam si non supponeret visionem per possibile, aut impossibile, ab intrinseca sua ratione, ut uterque actus tendit in obiectum: & si possibile esset odium, ut multi possibile esse concedunt, posset stare cum visione: quia visio quantum est ex parte visionis, seu quâ intellectio est, indifferenter se habet quantum est ex parte sua ad omnem actum, quem voluntas potest habere circa obiectum ostensum: applicat enim tantum obiectum, non necessitat voluntatem ad hunc, vel illum actum: si enim est aliqua necessitas, est ex parte inclinationis ipsius voluntatis, & finis; non est ab intellectu: quia cum ipsa visione, ut dixi, stare potest quicumque actus possibilis voluntatis circa obiectum, qui eius inclinationi compatitur ab intrinseco circa ipsum obiectum. Vnde colligitur quoddam odium formaliter opponatur amor, & non visioni: sicut vniuersaliter contrarium contrario opponitur formaliter secundum proprias rationes, ut comparantur ad subiectum idem, & non ratione alicuius præsuppositi: ergo si odium est maius malum, non idè est tale, quia opponitur visioni, sed quia ipsi amor: ergo amor non idè est maius bonum ut opponitur odio tanquam maiori malo, quia amor supponit visionem: sed quia amor est præcisè illud bonum quod tollitur per odium, quâ est maius malum, ad quod impertinenter se habet præsuppositio visionis, nisi inquantum est conditio essentialis requisita, ut voluntas possit operari, vel amore, vel odio circa obiectum applicatum: nam etiam in via non idè odium est maximum malum, quia amor in via necessariò supponit cognitionem, quæ tam ad odium, quàm ad amorem obiecti requiritur, & sufficit eadem.

83 Ex hoc patet instantias illas esse extra propositum, vel falsas: quia flos iuuenilis, aut valetudo, est sanitas substantialis cum aliquo decore, aut meliori dispositione corporis, & temperamento humorum; hoc totum includit intrinsecè sanitas iuuenilis, non in æquali tamen gradu ad conseruationem viuientis, in qua viuens est in bona dispositione, ultra quam nihil aliud dicit valetudo.

MM 4 doj

*Malum dici
respicitur ad
bonum, &
maius ma-
lum ad ma-
ius bonum.*

*Oppositio
odij.*

*Non opponi-
tur visioni
neque per
eam amor.*

*83
Reiiciuntur
instantias.*

*Fallacia in-
stantiarum.*

*Valitudo
substantialis
melior quam
flos prae-
sumptus,*

dos, flos autem iuuenilis dicit quemdam excessum, aut perfectionem superadditam valetudini, tanquam accidens substantiae valetudinis, comparando utrumque, ut diuersa sunt, multò melior est ipsa valetudo substantialis, quam flos iuuenilis, & magis requiritur ad conseruationem viuientis, & naturae, quæro ergo an ægritudo utriusque opponitur, vel solum valetudini substantiali? Si utrique, instantia non est ad propositum, quia hæc duo faciunt vnum bonum naturæ perfectius, quam valetudo sola, aut alterum seorsim: si autem opponatur valetudini substantiali, hæc est maius bonum viuientis, ut probatum est; quia ad vitam eius, & fructiones vitales magis per se requiritur, & ut maius bonum, quam flos iuuenilis; ægritudo idè maius malum est, quam lapsus floris iuuenilis, quanquam & hic ipse per ætatem decidat sine vlllo naturæ, aut virium detrimento, modò maneat valetudo: sed quid totum hoc ad propositum facit de amore, & odio? Quia concludit amorem esse maius bonum, quam visionem, quia maius malum amori opponitur. Per idem patet ad secundam instantiam: quia viuere simpliciter est maius bonum, quam commoditas vitæ, ut supra diximus substantiam esse perfectiorem suo actu secundo, hilaritatem habere significat actum secundum, viuere actum primum: ergo idè maior est maius malum, quia opponitur vitæ substantiali, ad quam ut perfectio accidentaliter ordinatur commoditas, aut exultatio ex commoditate: concludit ergo instantia adducta nostram conclusionem, sicut & præcedens; illud autem effugium per distinctionem esse moralis, & esse entis superius impugnatum est, idè hinc amplius non est prosequendum.

84
*Prinatio
amoris maius
malū quam
scientia.*

Secunda probatio Doctoris de opposito priuatiuo, seu contradictorio, quod sit maius malum, quam contradictorium scientiæ actualis, aut intellectionis. Argumentum est morale, quod sic formari potest. Illud contradictorium, cui annexa est malitia moralis, ex genere suo est maius malum, quam contradictorium negatiuum (de quo loquimur) cui talis malitia non est annexa; sed contradictorio amoris est annexa ex genere suo malitia moralis, non ita contradictorio scientiæ: ergo illud est maius malum, quam hoc. Maior patet, quia præceptum inducens obligationem supponit convenientiam actus secundum inclinationem, & exigentiam naturæ, ut ordinatur in finem: ergo actus ille, qui est in præcepto naturali, & diuino est magis secundum perfectam inclinationem naturæ, & consequenter maior eius perfectio in esse entis, quam actus, qui non continetur sub præcepto tali: quia lex naturalis, & quidquid secundum eam decernitur lege positiua, supponit principia, & inclinationem naturæ respectiue ad operationem convenientem.

*Omissio dilectionis, quando
haberi potest,
est peccatum.*

Minor præmissa probatur à Doctore: quia omissio dilectionis diuinæ quando haberi potest potentia propinqua, nempe quando Deus proponitur ut vltimus finis, & amandus, est vituperabile, & peccatum: Item actu cogitans Dei offensam, & peccatum, & non detestans, peccat. De hoc casu supra differuimus aliquoties, & quoad utrumque membrum est satis frequens assertio Doctoris apud antiquos Scholasticos, quos in 2. parte commentii supra citauimus. Probat autem quoad primum membrum, quia talis non implet præceptum diligendo ex toto corde, tota anima, totis viribus, &c. alijs in eo casu

Probatio.

proposito practice sine eum diligeret; idè ergo non diligit, quia est frigidus, neque habet veram charitatem, & perfectam. Deinde, non est rectè ad finem ordinatus: qui proposito sine non afficitur erga finem, maxime qui est vltimus; sed proposito sine vltimo ut amabili proximè sic proponitur finis practice, & in ordine ad operationem voluntatis: ergo si voluntas non amat sic propositum finem, non est ordinata.

Maior probatur: quia data illa sententia, quæ frequens est in Schola D. Thomæ, nempe non dari omissionem puram liberam; sed necessariò voluntatem debere habere aliquem actum hinc & nunc, nullus est actus, ad quem magis inclinatur voluntas tam ex parte propositionis intellectus, quam ex inclinatione propria, ut subest regulæ, ad quem actum magis sollicitatur, quam ad amorem finis propositi vltimi, & propositi ut amabilis proximè: ergo nullus est actus magis hinc & nunc conueniens voluntati, ut sequitur dictamen rectæ rationis, quam sit amor finis. Deinde, nullum aliud obiectum proponitur voluntati æquale, vel quod non debet amare ex fine, & ordinare in finem hinc & nunc, ut proponitur per modum amabilis: ergo operando circa quodcumque aliud obiectum, à fine, hinc, & nunc, sine sic proposito, agit inordinatè. Probat autem antecedens, quia ut voluntas ordinatè agat secundum dictamen præfens, debet referre illud obiectum in finem aliquo modo: quia proponitur ipsi ut vltimus finis respectiue ad se, & ad reliqua (loquor de fine per modum obiecti, ut proponitur in se amabilis, per modum verò finis, ut cætera ad ipsum ordinantur) si enim amat aliud obiectum non referendo in finem sic propositum, fruitor vtendis, quod est summæ peruersitatis; & recedit à recta inclinatione rationis, ostenso nempe fine, ad quem referre debet actum ex dictamine rationis, si non referat, contemnit.

Confirmatur, quia saltem præter præceptum in casu operatur, non amando finem, vel contra consilium, & dictamen rationis: ergo saltem habet venialem malitiam. Probat consequentia, quia peccatum veniale fit hoc modo, ut docet Aletius 2. part. quæst. 106. m. 1. D. Bonau. in 2. dist. 42. art. 2. quæst. 1. & D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1. Caiet. Conrad. ibid. qui dicunt peccatum veniale esse præter præceptum, quod aliqui interpretantur, ut fit contra media: sed hoc intelligi debet non de medijs necessarijs ad finem; quia hæc cadunt sub ipsa finis obliuatione; sed de conducentibus ad finem: nam mortale fit contra finem, & media necessaria ad finem: siue etiam spectatur sententia Doctoris in 2. dist. 21. quæst. 1. §. Dico ergo, &c. ubi dicit veniale esse contra consilium; quæ sententia in re ipsa non differt à priori vsu Scripturarum, quæ præcepta propria tantum exponunt de fine, contra quem est peccatum mortale: quia plenitudo legis est charitas, quæ tamen compatitur cum peccato veniali; idè quæ non est contra legem stricte sumptam, cuius plenitudo est charitas. Hanc sententiam tueretur Gabriel. in 4. dist. 16. quæst. 5. art. 1. not. 1. Bassolis in 2. dist. 22. q. 1. art. 3. dub. 1. siue ergo veniale vno, vel altero modo dicatur esse peccatum; in proposito quando finis proximè proponitur ut diligendus, & non diligitur, peccatur venialiter saltem, quod sufficit ad veritatem præmissæ probationis; ex qua sequitur altera probatio, nempe dolendum esse de peccato ut offen-

85

*Conuenientia
amoris hinc
& nunc.*

*Voluntas
proposito sine
debere ferre
actum in fi-
nem.*

*Alii: frui-
tur vltimū.*

Confirm.

*Malitia ve-
nialis.*

*Quomodo cō-
tingit.*

Illud est intelligere. Et similiter illa ratio peccat dupliciter; vno modo, quia debet comparare melius cum corrupto, quod est falsum, ad velle corruptum, quod est malum: & tunc concluditur propositum per rationem iam dictam: alio modo, quia circa quodcunque obiectum potest voluntas habere bonum actum, sicut intellectus: potest enim bene odire malum, sicut intellectus bene intelligere malum esse odiendum.

Si tandem accipiat ista propositio; ille actus est impurius, qui redditur impurus ex impuritate obiecti. Respondeo, actus intellectus est talis, quod necessario est falsus ex eo, quod est falsi obiecti; actus autem voluntatis non est impurus, id est, malus, quia est obiecti mali, nisi concomitanter.

Quod si dicas actum voluntatis esse impurum ex obiecto, impuritate malitiae, non sic actum intellectus; hoc non concludit, quia tunc actus sensus esset nobilior actu voluntatis, quia minus impurus sic.

S. Thom. 1. part. sum. qu. 82. art. 3. 1. Top. cap. 4. Si optimū melius optimo, & genus generis, & species speciei. Secunda ratio, scilicet de tendentia in rem in se, concludit oppositum; primo, ex dictis eorum: quia concedunt, quod actus voluntatis respectu superiorum ipsa voluntate est nobilior actu intellectus: ex hoc sequitur, ergo ille in genere est nobilior isto in genere, quia si optimum est nobilius optimo, & genus genere, vel species specie: tota enim species vna est superior quacunque alia specie tota. Secundo, actus non est perfectior, nisi quia coniungit obiecto perfecto: actus autem voluntatis coniungit rei in se, ut in se est, actus autem intellectus non nisi rei, ut obiectum est in cognoscente, obiectum autem beatificum simpliciter est nobilius in se, quam ut est in cognoscente: ergo actus voluntatis coniungit obiecto beatifico simpliciter sub nobiliori ratione.

Quomodo actus voluntatis perfectior coniungit obiecto, quam actus intellectus. Ad auctoritatem Aristotelis 6. *Metaph.* Dico quod tam cognitio intuitiva, quam dilectio sequens tendit in obiectum, ut est existens in se: cognitio autem abstractiva, & dilectio sequens tendunt in obiectum habens esse cognitum: ideo in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatem, quia utraque potentia potest tendere in obiectum suum, ut in se, & in obiectum, ut habet esse diminutum in intellectu: tamen Philosophus communiter loquebatur de intellectu abstractiva, & de voluntate, ut est desiderativa, quomodo tendit in rem non iam existentem, sed futuram, & hoc ut in terminum actus desiderij, seu effectum: in eandem autem rem, ut obiectum, non tendit, nisi ut habet esse in intellectu, quia quando desideratur, nullum aliud esse habet, secundum quod possit obici.

Ad arg. 1. dist. 39. Tex. 39. Ad rationes principales. Ad primam dico, secundum quod dictum est in *quest. 1. dist. 39. Tex. 39.* actus intellectus est vita, & vita æterna, si est actus æternus. Si accipias quod est vita æterna beata, hoc non est in Evangelio, sed additur: ita addo ut cognoscant te, & ament: nec magis est secunda additio contra textum, quam prima.

Ad 2. al. in intellectu. Ad aliud, quod est Augustini, concedo quod visio est tota merces hominis intelligentiæ, sed non summa merces totius hominis: & sic possunt glossari multe auctoritates sonantes pro intellectu, quod intelliguntur de suprema potentia, vel de natura secundum potentiam, non autem de simpliciter suprema perfectione naturæ.

Ad 3. n. 15. Ad 4. Ad illud de habitu patet in secunda via, quæ procedit ex medio sumpto ex habitu. Ad aliud dico, quod dilectio est bonum magis sufficiens, quam intellectio, quia eo habitu habens minus eget. Ad probationem minoris dico, quod dictum Philippi intelligendum est quantum ad institutionem fidei de Trinitate: hanc enim tunc non completè intellexerat: frequenter enim audierat sermonem de Patre, & ideo concepit quod Patre sibi ostenso sufficienter caperet, & alij cum eo, veritatem fidei de Trinitate: non autem loquebatur de visione beata, quasi illa per se sufficeret sine dilectione, sicut apparet per responsionem Christi: *Tanto tempore vobiscum sum, &c. Philippi, qui videt me.* quasi dicat, si iam me secundum veritatem vidistis, etiam perfecta visione fidei, & Patrem meum simili visione vidistis. Non autem intellexit, quod Apostoli vidissent eum visione beatifica, iam enim supponeret eos fuisse beatos.

COMMENTARIUS.

89 ⁿ *Liter sic, &c.* Hoc est ultimum medium desumptum ex paritate, & imparitate actus, ita ut actus purior sit perfectior; sed talis est actus intellectus, qui est purior actu voluntatis: quia intelligere malum non est malum, velle autem malum est malum. Præterea, est alia

impuritas in volitione; quia est motus animæ ad rem in se: intellectus non sic, sed est rei ad intellectum ex illo Philosophi 6. Mer. textu 60. *Verum & falsum sunt in anima, bonum & malum in rebus extrinsecis, &c.*

Hoc argumentum retorquet: quia illud est purius, & melius, cuius corruptio est impurius, & peior: sed corruptio volitionis est talis: quia malum velle per aduersarios est malum, intelligere

Retorquetur idem pro voluntate.

Defectum comparationis.

Primus defectus.

2. Defectus.

Alia diversitas.

90

2. Ratio seu probatio ex eodem medio.

Responsio.

Voluntas non est solius præsentis, & existentis.

91

3. Ratio. Voluntas perfectionem arguit libertatem.

Libertas perfectio simpliciter.

gere verò non est malum. Deinde, comparatio peccat in duobus, primò, quia deberet velle corruptum comparare cum intellectu corrupta & difformi obiecto, vt comparatio rectè quaderet: sic autem comparando sequitur oppositum, quia corruptio amoris est peior corruptione intellectus. Secundò peccat: quia voluntas potest habere actum bonum circa malum, ipsum nolendo, & deestando, sicut intellectus: ergo comparatio non fit secundum idem determinabile. Deinde, actus intellectus malus necessariò est malus, id est, falsus, quia tendit in rationem difformem obiecto intrinsecè: actus autem voluntatis specificatur ad obiectum, quia bonum est, licet concomitanter sit malus ex difformitate ad regulam; quæ difformitas non specificat actum in esse entis; sed bonitas rei delectabilis. Si dicas actum voluntatis esse impurum impuritate malitiæ, non sic actum intellectus, vt procedit ab intellectu; hoc, inquit, non concludit; quia etiam hac ratione actus sensus esset perfectior actu voluntatis. Præterea, sicut actus intellectus vt procedit ab ipso intellectu, non est capax malitiæ, sic neque bonitatis, quia vtraque differentia procedit à voluntate ratione libertatis, in qua excedit intellectum, & reliquas potentias.

Secunda ratio, &c. Hanc rationem in superioribus deduxi, & concludit oppositum, vt bene probat Doctor in litera; hic autem Doctor eam torquet ad hominem ex fundamentis D. Thomæ, vide locum citatum in margine.

Respondet tandem ad authoritatem Philosophi citatam, dicens tam cognitionem intuitivam, quam dilectionem sequentem tendere in obiectum, vt in seipso est existens; cognitio verò abstractiva, & dilectio sequens in obiectum habens esse cognitum: in hoc ergo non est differentia inter voluntatem, & intellectum. Philosophus, vt plurimum loquitur de cognitione abstractiva, & actu sequente desiderij, qui actus in voluntate non respicit rem in existentia, sed futuram. Et si dicas hoc ipsum esse respicere obiectum in ordine ad esse, & sic velle. Respondetur sic etiam intellectum dictantem de obiecto proponere illud, vt est possibile secundum media, & causas applicabiles, & de his dictare in ordine ad existentiam obiecti. Accedit præterea voluntatem posse habere complacentiam simplicem de obiecto tam possibili, quam impossibili: intentionem verò efficacem habere de fine vt obiecto nondum existente, non per modum finis, sed obiecti; electio verò mediorum, & executio respiciunt finem cuius gratia, id est, iam desideratum, & amatum per intentionem; & hæc est differentia, quam insinuat Doctor, quando voluntatem dicit tendere in finem vt effectum; quæ est futurus in esse: in eundem verò, antequam est, tendere per desiderium secundum esse, quod tum habet, vt ostenditur in intellectu.

Hactenus Doctor. Quoad quæstionem lateralem addi potest argumentum desumptum ex libertate formali voluntatis, quæ est perfectio- nis, nempe habere dominium sui actus, & non necessari ab obiecto mouente, vel ab alio; quidquid dicatur de prima causa; quam difficultatem hic omitimus infra tractandum, saltem voluntas nulli creato subest; & hæc differentia libertatis est perfectio simpliciter: ergo ratione eius voluntas excedit intellectum. Probatur consequentia, quia formalis differentia liberta-

ris arguit perfectionem in ente spiritali: ergo in potentia, cui primò conuenit. Dices inde

Responsio.

probari amorè liberum creaturarum in Deo esse perfectiorem, quam sit amor necessarius suis ipsius. Contrà, amor necessarius inde provenit ex perfectione talis obiecti, & voluntatis; sed perfectius est in Deo circa alia obiecta agere liberè, quam necessariò, quia denotat omnem independentiam, circa obiectum tanquam à perfectio necessitante voluntatem; vel ad quod necessitaretur voluntas tanquam ad perfectiorem, vel quasi perfectiorem: ergo etiam in voluntate creata agere liberè circa quodcumque obiectum, quod non est saltem ultimus eius finis clare propositus, est perfectio- nis. Dices perfectio- nem esse libertatem intellectus; quia est radicalis libertas, quam sit formalis libertas voluntatis. Contrà, in intellectu non est vlla libertas, aut dominium sui actus, sed est tantum indifferentia potentia passiva, vt comparant ad plura motiva, per quæ reduci potest in actum, & necessariò per quodlibet reducitur, & mouetur, & ipse etiam ad actum necessariò se habet vt eliciens.

Impugnatio.

Responsio.

Impugnatio.

Indifferentia intellectus passiva est.

Quidquid autem sit de illa controuersia, hanc voluntas necessitetur per bonum purum sine admixtione mali determinatè propositum, vt hinc aliqui colligant radicem indifferentia eius esse in intellectu, quia nempe vt possit indifferenter agere, requiritur ex parte obiecti propositi indifferentia ex permixtione alicuius imperfectionis; omissa, inquam, hac controuersia, sic argumetur; quidquid competit voluntati in ordine ad suum obiectum, vel ex differentia obiecti, sic ipsi competit ex propria inclinatione, & natura obiecti; non verò per intellectum: quia intellectus ostendit se habere sequens modum, & naturam sui motui, pro vt ab ipsa mouetur: ergo agere indifferenter, & cum dominio sui actus conuenit voluntati ex propria inclinatione, & radice obiecti, & non intellectus: ergo voluntas agens cum dominio sui actus dicit perfectiorem, quæ excedit intellectum, & per quam minus subiicitur obiecto; siue enim bonum, siue malum sit obiectum, siue verum, siue falsum quandoque, vt subiicit intellectum, necessariò se habet ob dependentiam eius vt potentia, quæ actiua, quæ passiva.

Libertas competit voluntati non ex radice intellectus.

92
Confirm.

Per voluntatem ordinatur homo ad finem.

Confirmatur: quia per hanc differentiam ordinatur perfectè homo in suum finem, & ea, quæ sunt ad finem: ergo inclinatio voluntatis secundum libertatem est perfectissima, & vniuersalissima, secundum quam homo tendit in finem. Probatur tam antecedens, quam consequentia, primò: quia solius voluntatis est applicare, & ordinare reliquas facultates in suis operationibus, & abstrahere ab his, vel illis obiectis, quæ sunt contra rectam, & vniuersalem inclinationem totius, & moderari ipsas facultates in suis operationibus. hinc Bernardus *suprà* asserit rationem esse pedisequam voluntatis: & Anselmus eam esse velut Reginam inter alias facultates. Philosophus autem distinguens 2. *Physicor.* &c. agens à natura, ab agente à proposito sumit denominationem à voluntate, & non ab intellectu: quia differentia agentis est à voluntate, quamuis etiam sumat appellationem ab intellectu, vt notiore, vt comprehendit vtramque potentiam, quæ consequuntur spirituales substantiam; esse autem agens à proposito est differentia perfectionis in natura spiritali substantialis; quia

quia agit perfectiùs & explicite propter finem, supposita cognitione finis: ergo cum hoc primario competat voluntati, denotat eius perfectionem super intellectu, licet intellectus concurrat ut proponens finem, atque ut prior est val generationis. Deinde, omnis regula operandi, & directiua in finem respicit primario voluntatem, ut auxilia, & gratia operatiua: v.g. fides ut operatiua est, dependet à voluntate per actum pie affectionis; reliqua quæ sunt ad finem immediate sub ratione finis, ut charitas, & spes, ad quæ ordinantur cætera dona, respiciunt proximè voluntatem sicut & lex: ergo voluntatis primario est ordinare hominem in finem, inclinatio autem hominis in finem est primaria eius, & vniuersalissima vniuersalitate perfectionis, ut comparatur ad perfectiuum extrinsecum: ergo inclinatio eius potissima, & vniuersalis attenditur penes voluntatem.

Regula respicit primario voluntatem.

Inclinatio hominis ad finem.

93
Illam est quæ subordinat reliquas facultates.

Est voluntas.

Respicit finem sub ratione finis.

94
Obiectio.

Responsio.

Motio voluntatis est perfectior.

95
2. Obiectio.

Responsio De constituto substatia spiritualis.

Est immaterialitas. Ad secundum. Dubium est si intellectus prius eminet, quam voluntas.

probat, nisi intellectum ut priorem nobis, & notiorum esse medium demonstrandi voluntatem, quæ perfectiùs demonstratur per esse immaterialis substantiale. Obiiciens intellectum esse per essentiam rationalem, unde sumitur differentia animæ. Respondetur, si loquamur de rationali fundamentaliter, æquè etiam voluntatem esse rationalem, & à Philosopho in multis locis per rationales potentias designari utramque. Si loquamur de principio discursus, licet hic conueniat intellectui, tamen alia differentia perfectior cõpetit voluntati, nempe esse volituum, & appetitum rationalem, qui ex se & ab intrinseco se ducit.

Obiiciens tertio, in suppositis rationalibus maxime ducitur differentia perfectionis ab intellectu, ut in Angelis: ergo perfectior est intellectus. Respondetur negando antecedens: nam Patres, & Scriptura differentiam supremi ordinis Angelorum ducunt ex voluntate, eiusque actu, ut visum est. Deinde, transeat in nobis ita fieri, qui solum differentiam à notiori duximus ignota rei ratione in seipso, cæterum non inde sequitur quin voluntas sit perfectior.

Obiiciunt quarto cognitiuum ex genere suo esse perfectiorem appetitiuum: ergo suprema cognitiua est perfectior suprema appetitiua.

Respondetur negando antecedens: quia appetitus sensitivus est perfectior cognitiua sensitiva in brutis, eamque subordinat, sicut & potentiam motuam progressiuam. Idem dico in homine, in quo appetitus est subiectum habitus virtutis maxime in sententia eorum, qui statuunt virtutes acquisitas morales in solo appetitu. Dato etiam opposito, negatur consequentia; quia voluntas ultra perfectionem appetitus in genere, addit libertatem formalem, quæ est perfectio simpliciter.

Ad rationes principales, &c. Hic respondet Doctor ad rationes liminares quæstionis principalis; quarum prima fuit ex illo Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum*, &c. Respondet Doctor actum quidem intellectus esse vitam, & esse etiam æternam vitam, si permaneat: si autem accipies quoddam sit vita æterna beata, hoc non habetur in Euangelio; sed additur. Hæc solutio ab aliquibus contemnitur; quia sic etiam pœnæ damnatorum essent vita æterna. Respondetur Doctorem insinuare illam expositionem non esse literalem, sed desumptam ex quadam glossa, quæ addit vitam æternam beatam intelligi; ita in hac dist. quæst. 1. Ad confirmationem respondetur, alioquin rectè etiam sequitur quod dicit Doctor, nempe actum intellectus esse vitam æternam; si in æternum duraret: ita etiam contingit in damnatis, licet ille actus non sit vita æterna antonomastice, ut vñ Scripturarum sumitur pro ipsa beatitudine, vel pro fundamento beatitudinis, ut est fides, quæ sicut dicitur iustificare, ita etiam esse vita æterna, quia fundamentum, ex quo habetur vita æterna: sensus ergo Doctoris in illa responsione est ironicus, quia expositio illa non est literalis, sed ex addito, quia ut ipse indicat, infra responsione ad ultimum, vbi similiter agitur de cognitione patris (de qua etiam hic Christus loquitur) intelligi cognitionem per fidem, quæ in præmisso loco Ioannis appellatur vita æterna, quia ducit in vitam æternam. Talis locutio habetur Ioan. 3. qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam, vbi actus credendi dicitur

Replica soluitur.

96
3. Obiectio.

Responsio.

97
4. Obiectio.

Responsio.

Appetitus perfectior cognitiua.

98
Ad primum principale.

Responsio.

Fidem appellari vñ vitam æternam.

Probatio.
expositionis
ex contextu.

tur vita æterna. Ita similiter in præfato loco Ioan. 17. fides in Deum intelligitur, & appellatur vita æterna: quod pater ex circumstantia literæ per totum caput: nam petit clarificari à Patre, & dicit se recepisse potestatem omnis carnis, ut eis quos dedit Pater ei, det vitam æternam: quæ tunc non fuit data Apostolis nisi tantum in fide. Deinde subdit: *Hæc est vita æterna ut cognoscant te, &c. & Iesum Christum, quem misisti, &c.* Hoc additum nequit referri ad vitam beatam, cuius obiectum non est Christus: sed ad vitam fidei, quæ crederetur tam in Deum, quam in Christum, & ita intelligunt Cyprianus epistola ad Demetrium, & epistola 73. ad Iubaianum. Ambrosius lib. 5. de fide, cap. 1. eandem expositionem tradit, sicut & Rupertus lib. 12. in Ioann. sequitur Hilarius lib. 3. & 9. de Trinit. August. tract. 105. in Ioann. Maldonatus, & Toletus in Ioann. & plures alij.

99
2. Responsio.

Respondetur secundò, licet etiam sequeremur primam interpretationem, non sequi vitam æternam principaliter consistere in visione, sed in ipsa ut fundamento, & primo actu beatifico.

3. Responsio.

Aliter etiam dici potest non solam visionem intendi à Scriptura, sed etiam ut coniuncta est amoris beatifico; declarati tamen per visionem tanquam per principium notius distinguendi status patriæ à statu viæ; quia visio est propria status patriæ; amor autem etiam in via coniungitur fidei: per hæc responderetur ad cætera loca Scripturæ. Obicit Ianfenius in concordia verba illa ex eodem capite ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, &c. Quem locum dicit apertissimum pro S. Thoma, sed non assequitur: quia etiam dato quòd intelligeretur de visionis claritate, non inde sequitur beatitudinem consistere in visione, nisi ut in fundamento, sicut dicitur iustitia consistere in fide, quia est causa originaria, & radicalis, ex qua est iustitia, sic visio se habet ad fruitionem, in qua principaliter consistit beatitudo. Explicari etiam potest hoc de beatitudine inchoata, & extensivè sumpta iuxta ea quæ præmisit Doctor in quæstione hac circa initium, ubi tenet sententiam mediam inter duas extremas, locum autem prædictum aliqui Patres interpretantur de gloria corporis, ut Cyrillus lib. 11. in Ioann. cap. 28. quam interpretationem probat August. Tract. 3. in Ioannem Leontius, & Theodorus Heraclæota, qui illam claritatem, & dilectionem referunt ad Christum, quæ fuit homo, & secundum ordinem electionis ante mundi constitutionem. Ab hoc non multum distat Ambrosius lib. 5. de fide cap. 4. qui hanc claritatem intelligit de gratia, quam Christus habuit per unionem. Eandem etiam probant alij, ut Tolet. annot. 5. in Ioan. Et Euthymius explicant illam claritatem de gloria, & potestate miraculorum, & animarum concordia: quòd si contextum totius capitis quis aduertat, potest intelligi de propagatione fidei, & veritatis in fidelibus, aliisque donis concomitantibus, per quæ exaltatur nomen Patris, & Christi cognitio in Ecclesia, & de manifestatione, quæ per aduentum Spiritus sancti facta est in discipulis. Ne ergo diutius in hærendum sit per hæc, quæ præmissa sunt, interpretari possunt cætera Scripturæ loca: quæ vel probant dari visionem Dei in patria, vel beatitudinem intellectus, & inchoatam consistere in visione; & sicut alij interpretantur loca, quæ pro amore beatifico afferuntur ut: *Intra in gaudium Domini tui Math. 25. Beati qui esuriunt, quia saturabuntur*

Obiectio.

Responsio.

Quid sit claritas de qua agitur.

Interpretatio
ex textu.

Scoti Oper. Tom. X.

tur, &c. & Luc. 12. *Dispono vobis regnum, ut edatis, & bibatis supra mensam meam in Regno meo, &c.* Psalm. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tue, torrente voluptatis tue potabis eos, &c.* Et plura similia intelligunt de complemento beatitudinis, non verò de substantiali.

Ex his patet ad Patres, qui aliquando beatitudinem exponunt per visionem, aliquando per contemplationem: qui modo præmissis explicantur: Patres enim variè loquuntur, & nunc per visionem, nunc per gaudium, & amorem, & voluptatem beatitudinem exponunt: non loquuntur autem cum illa præcisione, & stricta acceptione, quæ vult Scholastici: ideòque moderni; ut Vasquez, & alij huius argumenti ex Patribus in alterutram partem usum non magni esse momenti dicunt ad propositum, ex eoque tantum convincitur dari visionem, & fruitionem in patria, non autem vtra sit potior; per contemplationem autem Patres intelligunt tam visionem, quam fruitionem, ut supra ex Augustino probatum est; & patet ex Gregorio homil. 14. in Ezechiel. Irenæus lib. 4. cap. 75. *Deus est, inquit, qui habet videri; visio autem Dei efficax est incorruptela: incorruptela autem proximum facit esse Deo, &c.* cuius incorruptelæ est efficax visio: Nempe illius, quæ excludit peccatum, nempe amoris; & per hanc incorruptelam fit quis proximus Deo, & cap. 37. *Vita æterna unicuique euenit ex eo quòd videat Deum, &c.* ibidem verò dicit: *participatio Dei est videre, & frui benignitate eius, &c.* Vbi coniungit vtrumque actum. Sic Nazianzenus, orat. 10. in Casarium fratrem: *Par mente, inquit, puram veritatem insuenter, atque hanc labore exhaustam mercedem inueniamus, ut perfectius summi boni consortio, & contemplatione fruamur, &c.* Vbi etiam coniungit vtrumque, & contemplationi adscribit.

Nyssenius lib. de beatitudine in sexta. *Quoniam ipsi Deum videbunt; promissio tanta est, ut superet extremum terminum beatitudinis, quid enim aliquis potest huiusmodi boni; aliud desiderabit, cum omnia habeantur in eo, quem videt: nam videre in usu Scripturæ sacre idem significat quod possidere, &c.* Quibus verbis denotat possessionem summi boni designari per visionem ex usu Scripturæ; quæ possessio ad voluntatem, in qua est desiderium boni, spectat; respicite enim, aut videre sicut ex usu Scripturæ in Deo non designant actum nudum intellectus, sed etiam coniunctam providentiam voluntatis, & affectum vel iustitiæ, vel misericordiæ; ita etiam videre Deum comprehendit ex parte creaturæ adhesionem vtriùsque potentie. Sic August. lib. 1. de lib. arb. cap. 13. dicit ipsum velle nihil aliud esse, quam habere, quod repetit lib. 1. Retract. cap. 9. & capite 14. dicit hominem assequi voluntate vitam beatam, eamque debere voluntati. Accedit præterea quòd August. variis in locis designat beatitudinem consistere in amore, ut 8. de Trinit. cap. 9. & de moribus Ecclesiæ Catholice cap. 23. lib. 1. de doctrina Christiana cap. 32. & 33. lib. 10. confess. cap. 21. Anselmus lib. 2. Cur Deus homo: cap. 1. & Chrysostomus hom. 46. in Math. voluntas inquit, est quæ remuneratur pro bono, &c.

Ex his etiam patet ad reliqua argumenta principalia. Ad secundum, quod est August. respondet, quòd visio sit tota merces intelligentiæ; sed non tota merces hominis: quæ responsio datur ad intentum arguentis magis, quam Augustini, qui non loquitur de visione abstractè sumpta, sed ut coniunctum habet amorem.

NN

de

100
Interpretatio
Patrum.

Irenæus.

Nazianz.

August.

Ad secundum.

de habitu patet, inquit, in secunda via, nempe in secundo medio, quo probatur perfectio charitatis super lumine gloriae; & aliis habitibus intellectus.

101

Ad ultimum, quod fuit ex 1. *Eth.* c. 10. Beatitudo est bonum sufficiens, iuxta illud *Ioan.* 14. *Domine ostende nobis Patrem, &c. & sufficit, &c.* ergo, &c.

Respondet Doctor quod dilectio sit bonum magis quam sufficiens, qua habita, habens minùs eget. Ad probationem autem ex verbis Philippi; Respondet dictum Philippi intelligendum esse quantum ad instructionem de Trinitate; hanc enim non completè intellexerat. Quod probat ex responsione Christi ad Philippum: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me: Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum, &c.* Id est, non cognoverunt perfectà visione fidei Christum: vnde ex hac responsione Christi rectè sequitur agi de cognitione fidei: nam certum est Christum non ostendisse eis diuinitatem suā per visionem clarā: ergo intelligenda petitio, & reprehensio Christi, & correctio Philippi de cognitione conveniente viatori; vnde minùs congruè aliqui referunt hanc auctoritatem ad visionem beatam, aliqui interpretantur Philippum petiisse visionem sensibilem, & corporalem Pa-

Quam visionem petit Philippus.

tris. Alij Patres referunt ad visionem fidei; illud certum est Philippum errasse in sua petitione, correctumque fuisse à Christo: vnde auctoritas nihil concludit: benignè autem interpretatur Doctor dictum Philippi, quæ interpretatio non repugnat literæ: videantur Maldonatus, & alij expolitores in dictum caput. Contra conclusionem huius quæstionis principalis, moderni Scriptores multiplicant rationes: sed iam ex decursu quæstionis sunt impugnata, & soluta; vel enim desumuntur ex natura ipsius beatitudinis, ut est affectio finis, quod sit operatio præstantissima, quod integret vnum obiectum cum beatitudine obiectiva; vel desumuntur ex natura intellectus, & eius perfectione ex natura visionis, & eius proprietatibus; omnia hæc resoluta sunt tam in quæstione principali, quam etiam laterali, idcirco non est quod ipsis amplius inhaereamus. Quæstionis prolixitas variis dicendi modis insitit. Quod fidei est ab omnibus tenetur, nempe vtramque facultatem beati in patria, in cuius autem operatione potissimum consistit beatitudo, dissertatio est scholastica, & vtraque pars à gravibus viris propugnatur: reiiciendi sunt censores alterutrius sententiæ, qui non rectè fundamenta quæstionis perpendunt.

Reliqua argumenta solvantur ex dictis.

QVÆSTIO V.

Utrum beatitudo simpliciter consistat in actu, qui est fructio?

D. Thom. 1. 2. *quæst.* 11. *diff.* 3. Richard. *hic art.* 3. *quæst.* 5. & omnes citati pro *quæst.* præced.

Arg. 1.

Utrum beatitudo^a simpliciter consistat in actu, qui est fructio? Quod non: Ille non distinguit beatum à non beato, quia competit etiam viatori ex definitione *frui*. Respondeo, viator tantum habet desiderium, quod est respectu non habiti, & ideo non fruitur. Contrà, non minùs vult viator Deo bonum, quod sibi inest, quam comprehensor: ergo non minùs habet actum amoris amicitiae respectu boni habiti ab amato, quam comprehensor: frui autem est actus amicitiae, non concupiscentiae.

Arg. 2.

Præterea, non habens charitatem, si nudè videret essentiam diuinam, quod non includit contradictionem, potest ea frui: & tamen sine charitate non potest esse beatus, 1. 5. de Trinit. cap. 9. *Charitas sola est quæ diuidit inter filios regni, & perditionis.*

Arg. 3.

Præterea, omnia inferiora natura intellectuali suo modo, hoc est secundum quid, beatificantur in completionem actus concupiscendi: ergo & voluntas in simili actu, licet perfectiori, sed fructio non est aliquis actus concupiscendi.

Præterea, tentio succedit spei: ergo est actus voluntatis: ergo in illo est beatitudo: quia voluntas secundum se est potentia, secundum quam beatificatur natura intellectualis, sed tentio non est fructio.

Rat. opp.

Oppositum 1. de Doctrina Christiana, cap. 6. *summa merces est, ut eo perfruamur*

COMMENTARIUS.

1

^a *Utrum beatitudo simpliciter, &c.* In Superiori quæstione differuit. An beatitudo consistat in actu intellectus, aut voluntatis, & resolutur consistere beatitudinem, ut est ultimum complementum creaturæ intellectualis, in actu voluntatis. Contronerfia præfens est de actu amoris amicitiae, & amoris concupiscentiae, non

Sensus quæstionis.

verò de gaudio, aut delectatione, si est actus elicitus: de hoc enim differit *infra quæst.* 7.

Prima sententia est amorem concupiscentiae spectare ad essentiam beatitudinis: ita tenuit Richardus in hac distinctione *art.* 1. *quæst.* 6. nec displicet Bassoli *quæst.* 2. *art.* 3. Vasquez 1. 2. *disp.* 11. *cap.* Ita tenuisse refert aliquos Modernos. Secunda sententia est eorum: qui statuunt beatitudinem esse in solo intellectu, ac proinde vllum amorem non spectare ad beatitudinem essentialem de hac actum est in superiore quæstione. Tertia sententia

1. Sentent.

2. Sentent.

3. Sentent.

Distinctio XLIX. Quæstio V. 423

4. Sent. sententia admittit in actu intellectus & voluntatis consistere beatitudinem : de hac actum quæstione tertia superiori. Quarta sententia est nostri Doctoris hic, ubi docet in solo actu amicitiae consistere beatitudinem, & non in actu concupiscentiæ.

Ordo, & divisio quæst. Dividitur quæstio in duas conclusiones : quarum prima docet in sola fruitione constitui beatitudinem. Secunda verò non in quacunque fruitione, sed in illa, quæ supponit claram Dei visionem.

SCHOLIVM.

Beatitudinem consistere in fruitione, id est, in amore obiecti beati propter ipsum. Probat primò, quia non potest consistere in aliquo nolle, quod ostendit dupliciter : secundò, non potest consistere in amore concupiscentiæ, quod ostendit quadrupliciter : ex quibus habetur consistere in fruitione, quia ex quæst. præced. non potest esse in visione.

2. ^b **A**D quæstionem sunt duæ conclusiones. Prima, quòd in solo actu, qui est frui- Conclus. 1.
tio, consistit beatitudo simpliciter naturæ intellectualis. Secunda, in qua frui- Conclus. 2.
tione, quia non in omni. Prima ostenditur diuissuè sic, in genere non est nisi duplex
actus voluntatis, *velle*, & *nolle* : *velle* etiam est duplex in genere, aut propter volitum,
siue propter bonum voliti, aut propter volentem, vel propter bonum volentis. Pri-
mum *velle* dicitur esse amoris amicitiae : secundum amoris concupiscentiæ, & solum Frui est
aliquid
amare pro-
pter ipsum.
primum *velle* est *frui*, quod est amore inhaerere propter se, scilicet amatum.
Contra illam secundam obiicitur per illud, de Trinit. cap. vlt. *appetitus inbiansis sit*
amor fruens. Appetitus inbiansis pertinet ad amorem concupiscentiæ : ergo. Respon-
deo, viator *velle* concupiscentiæ vult sibi bonum, & *velle* amicitiae vult Deo benè esse :
primus appetitus respectu boni habendi, sit amor complacentiæ boni habiti sibi, &
ita amor fruens, non tamen quo fruitur formaliter, sed eius qui fruitur alio amore,
illo eodem obiecto in se, quod amat sibi illo amore. Secundus appetitus, id est, imper-
fectus amor, sit amor perfectus fruens, id est, quo fruitur. Appetitus
inbiansis sit
amor fru-
tis, explica-
tur.
^c Præmissa diuisione probo principalem conclusionem, non includendo, nec ex-
cludendo passiones, de quibus postea quæretur, sed tantum de istis actibus voluntatis,
hæc loquendo. Patet quòd beatitudo non potest consistere in aliquo *nolle* : tum quia Beatitudo
non consi-
sit in nolle.
nolle habet pro se obiecto malum, quod non potest esse obiectum beatificum : tum
quia actus beatificus est primus, & immediatus respectu ultimi finis, & ita non habe-
tur virtute alicuius actus voluntatis prioris ; *nolle* autem patet quòd non est prius re-
spectu finis ultimi, imò nec simpliciter prius inter actus voluntatis. Patet, quia quod
non habetur, vel communiter non nisi virtute alicuius *velle*, secundum Anselm. 3. cap.
de Casu Diab. *nullus deserit iustitiam, nisi volendo aliquid, quod non stat cum iustitia*, sicut
exemplificat de avaro, & nummo, & pane.
3. Secundò, non consistit beatitudo in actu concupiscentiæ, tum quia licet ille posset Beatitudo
non est amor
concupiscen-
tiæ, proba-
tur qua-
drupliciter.
esse bonus, si sit debite circumstantionatus : tamen non est bonus ex ratione sui, vel
obiecto, etiam Deo, quia potest esse immoderatus ; quod apparet. 83. quæst. quæst. 30.
Perversitas est in utendo fruendū : sic etiam dictum in secundo lib. disp. 6. Angelum peccasse
primò immoderate, concupiscendo sibi obiectum beatificum, sicut vult Anselmus
de Casu Diab. 6. cap. ubi vult quòd aliqui appetebant, quod habuissent, si steterent : nihil
autem prius, vel magis appetebant ; quam beatitudinem, quia ad illam primò etiam
summè inclinatur affectio commodi, actus autem amicitiae respectu Dei ex ratione sui,
& obiecti, est bonus, saltem non potest esse immoderatus excedendo, sed fortè defi-
ciendo : tum quia actus concupiscentiæ non est, nec esse potest primus actus
voluntatis respectu finis, quia omne concupiscere est in virtute alicuius actus
amicitiæ : ideo enim concupisco huic bonum, quia amo hunc, cui concupisco ;
tum quia actus amicitiae inest voluntati, secundum quod habet affectionem iustitiæ,
quia si solam affectionem commodi haberet, non posset, nisi sibi summè commo-
da velle, secundum Anselmum 14. de Casu Diab. actus autem concupiscentiæ inest vo-
luntati secundum quòd habet affectionem commodi, quia necessario inest secun-
dum illam, etiam si sola illa esset : nobilior autem secundum rationem est affectio
iustitiæ affectione commodi, quia regulatrix eius, & moderatrix secundum Anselmum, &
propria voluntati inquantum libera est, cum affectio commodi esset eius, etiam si vo-
luntas libera non esset : tum quartò, quia actus amicitiae tendit in obiectum, ut
est in se bonum ; actus autem concupiscentiæ tendit in illud, ut est bonum mihi,
Actus con-
cupiscentiæ
inest secun-
dum affe-
ctionem
commodi.

nobilius est autem obiectum in se, quàm ut ab aliquo habitum : saltem illa habitio obiecti ad habentem, quæ est formalis ratio in obiecto, ut concupito, dimittit ab illa perfectione obiectiua, quam habet istud bonum, ut in se.

COMMENTARIUS.

² **Conclusio** prima : beatitudo consistit in fruitione. **Diuisio actus voluntatis.**

² **Ad questionem, sunt due conclusiones, &c.** Prima conclusio est : in solo actu fruitionis consistere beatitudinem, in natura intellectuali, &c. Ad probationem conclusionis præmittit diuisionem actus voluntatis in genere in *velle*, & *nolle* ; *velle* autem duplex est in genere, aut propter volitum, aut propter bonum voliti ; aut est propter volentem bonum ipsum ; aut propter bonum volentis. Primum *velle* dicitur amoris amicitia ; secundum amoris concupiscentia, & primum *velle* dicitur *frui*, quod est amore inhaerere propter se. Id est amatum hoc amore. Distinctio communiter recepta est, quamuis sit quædam controversia de distinctione amoris concupiscentia ab amore amicitia : supponit autem Doctor eodem amore nos velle amico bonum quo volumus ipsum amicum : & eodem etiam nos amore velle nobis bonum, quo nos ipsos volumus, quia nempe ex ratione boni primarij secundario volumus amico, aut nobis ipsis bonum. Nominales distinguunt amorem amicitia, & concupiscentia realiter, ita ut velle amicum, & velle bonum animo distinguunt realiter. Communiter tenet oppositum, quam hic proinde supponit Doctor, non sumit concupiscere latè, ut distinguitur contra irascibile : sed ut distinguitur in diuersos hos affectus primarios, qui secundario, & eodem actu tendunt in bonum secundarium, quod est amici, aut volentis. Obicit contra secundum membrum diuisionis illud Augustini 9. de Trin. cap. ultimo. *Appetitus inhiat ut sit amor fruentis*, &c. Sed hic appetitus pertinet ad affectum concupiscentia : ergo etiam & fruitio. Respondet viatorem velle Deum utroque modo, nempe amore concupiscentia, quo sibi vult Deum per actum spei, & amore amicitia, quo vult Deum propter se, & bene esse Deo. Primus amor concupiscentia fit complacentia boni habitui, & possessi per amorem amicitia, per quem beatur, & possidet finem ; & hæc complacentia non est ipsa fruitio, aut possessio boni ; sed eam supponit : & dicitur amor fruentis specificatiue, id est, eius qui fruitur, non quo fruitur : secundus autem appetitus, seu amor imperfectus, id est, amor amicitia, qui in viatore est imperfectus, ut comparatur ad fruitionem patriæ, transit in ipsam fruitionem, & fit perfectus amor fruentis, seu quo formaliter fruitur : itaque illa particula : *Secundus appetitus, id est, amor imperfectus*, &c. non est intelligenda de amore imperfecto secundum speciem, id est, differentiam imperfectionis, quæ competit amoris concupiscentia, ut distinguitur per affectum inferiorem ab amore amicitia, qui est secundum perfectiorem affectum : sed sumitur pro amore amicitia in via, qui imperfectus est, ut comparatur ad amorem fruitionis, in quem transit in patria.

³ **Probatio conclusionis.** *Beatitudo non consistit in nolitione.*

³ **Præmissa diuisione, &c.** Probat conclusionem quoad primum membrum, non concludendo, neque excludendo passiones, de quibus infra dicitur quest. 7. Quod ergo beatitudo non consistat in aliquo *nolle*, probat : quia *nolle* habet ma-

lum pro obiecto, quod nequit esse beatitudo, quia hæc immediate respicit vltimum finem, neque habetur virtute alicuius actus prioris ; *nolle* autem non est immediatum respectu finis, neque primus actus voluntatis : quia non habetur communiter nisi virtute alicuius *velle*, ex Anselmo de casu Diaboli c. 3. *nullus deserit iustitiam, nisi volendo aliquid, quod non stat cum iustitia*, &c. Patet etiam, quia idem etiam aliquis fugit malum, quia inclinatione, aut habitu, aut actu elicitio fertur in bonum, ergo actu, vel virtute supponit fuga mali appetitum boni.

Secundo probat non consistere in actu concupiscentia : quia licet possit esse bonus, si debite circumstantionatus : tamen non est bonus ex ratione sui, vel obiecto, etiam Deo, indefectibiliter, qui potest esse immoderatus : quod apparet ex Aug. 83. 99. 30. *Perversitas est in utendo fructibus*, &c. Sic etiam Anselmus de casu Diaboli cap. 6. dicit Angelum peccasse primo immoderate, concupiscendo sibi obiectum beatificum, quod aliqui appetebant, & habuissent si stetitissent : nihil enim æquè ac prius appetebant quàm beatitudinem, ad quam est summa inclinatio ad commodum ; status autem amicitia ad Deum ratione sui, & obiecti, est bonus, nunquam potens esse immoderatus excedendo, licet forte deficere possit. Confirmatur ratio, quia actus charitatis est regula cæterorum, & nequit obliquari positivè in finem, quia ex natura inclinationis supremæ ad finem, ex natura obiecti, & modi tendendi in finem, ut est immediate circa Deum in se ; & propter se bonum, non dependet ab ullis circumstantiis præter solam cognitionem finis, neque alium priorem supponit, per quem ordinaretur in finem ; sed exclusis aliis extrinsecis tendit in finem absolute : actus verò concupiscentia licet tendat in finem, tamen regulatur per charitatem, & dicit ordinem ad media acquirendi finem, ut actus spei, sine quibus nequit esse ordinatus ; beatitudo debet consistere in actu perfectissimo, qui est assuetio finis, & qui nequit obliquari ; sed fit finis absolute propter se, & non respiciens condiciones extrinsecas : ergo, &c.

Tertio probat conclusionem, quia actus concupiscentia non est, nec esse potest primus actus voluntatis respectu finis : quia omne concupiscere est virtute alicuius amicitia ; quia idem concupisco huic bonum, quia hunc amo, ita ut velle alicui bonum sit obiectum secundarium, & ex motu primarij ad illud inclinatur voluntas : sublato ergo amore amicitia, vel tendentia in bonum absolute, tollitur etiam tendentia in illud quod ad bonum dicit ordinem, inquantum hunc ordinem dicit ; & quod tantum inclinatur voluntatem, inquantum ipsa afficitur circa bonum absolute.

Præterea probat : quia actus amicitia est in voluntate secundum affectum iustitia, & superiorem ; nulla autem inclinatio est in voluntate superior illa, qua immediate, & absolute tendit in finem : hinc Anselmus cap. 14. de Casu Diaboli dicit, si solus esset affectus commodi in voluntate eius, non posset non summè sibi velle commoda : nobilior autem affectio secundum rationem est illa, iustitia est regulatrix, & moderatrix

Anselm.

Nolitio oritur ex amore.

4

2. Ratio. Non consistit beatitudo in actu concupiscentia.

Amor concupiscentia, est defectibilis.

Amor charitatis est indefectibilis.

Confir.

Seipso tendit in finem, & est regula cæterorum.

Differentia inter amoris charitatis, & concupiscentia.

5

3. Ratio. Actus concupiscentia supponit actum amicitia.

Actus amicitia est in voluntate.

Distinctio XLIX. Quæstio V. 425

trix voluntatis inquantum libera est, cuius esset affectio commodi, etiamsi esset necessaria. Deinde, actus amicitiae tendit in bonum absolute, & propter se; affectus commodi in bonum volentis; perfectior autem est ratio boni in se, quam boni mihi, vel ordo boni ad aliquod extrinsecum tanquam perfectiui ad perfectibile, &c.

6
4. Ratio.
Reiicitur
Vasquez.

Tandem conclusio quoad primam partem patet, quidquid dixerit Vasquez allegando hanc esse sententiam solius Scoti, & suorum discipulorum: quia quotquot statuunt beatitudinem, tam in actu intellectus, quam voluntatis, principaliter eam dicunt spectare ad voluntatem, ut

secundum affectum charitatis adheret fini clare viso; quoad secundam verò partem exclusiuam, scilicet amoris commodi, consequenter idem dicendum est, supposito principio communi utrique tam D. Thomæ, quam nostræ Scholæ, beatitudinem consistere in vno tantum actu perfectissimo, quæ beatitudo est vltimum complementum hominis, quia per vnum actum possideretur finis, quem necessarium supponit amor commodi. De hoc puncto satis est dictum in præcedentibus, & soluta sunt argumenta, quibus adducitur beatitudo esse in solo intellectu.

S C H O L I V M.

Viatores posse frui Deo, quia potest eum amare propter se. Disputat utrum fruitio viæ, & patriæ specie differant, & probabilius putat quod sic; quia requirunt diuersas specie intellectiones; quod sufficit, siue intellectio sit causa efficiens, siue causa sine qua non amoris, quia eiusdem speciei indiuidua non petunt diuersas essentialiter causas, vel conditiones.

4 ^a Secunda conclusio principalis patet, quod viator potest frui Deo, quia amore inhærere sibi propter se. Si dicas non amore, sed desiderio; hoc falsum est, quia etsi Deus sit non habitus ab amante, & ideo possit desiderari, ut habendus; tamen non desidero aliquod bonum habendum à Deo, quod non habet, sed tantum complacet mihi infinita bonitas eius, cui volo acceptando, & complacendo inesse omne bonum, quod sibi inest.

Patet etiam propositum per illud. 83. q. 30. quod virtus consistit in fruendo fruendis.

^c Sed est hæc difficultas quomodo distinguantur fruitio beatifica, & non beatifica? Videtur quod non specie, quia quando per se causæ sufficientes sunt eiusdem speciei, & effectus; sic est in proposito, quia eadem voluntas, eadem charitas, idem obiectum fruibile, & sub eadem ratione ex parte obiecti: secundum hoc ergo poneretur quod non differunt, nisi sicut magis, & minus in eadem specie.

Amor beatus & non beatus an specie differant.

Si contra hoc obicitur, quia tunc viator esset beatus, licet minus beatus, quam comprehensor. Respondeo, consequentia non valet, quia beatitudo non imponitur ad significandum illam naturam secundum speciem, sicut imponitur hoc nomen fruitio: unde bene conceditur, quod uterque fruatur, sed alter magis, alter minus, imò imponitur hoc nomen beatitudo ad significandum fruitionem, in determinato gradu, ita quod non infra: & illum nunquam habet viator, nec secundum magis, nec secundum minus, sed sic habent illum diuersi comprehensores: ideo vnus eorum est beator altero.

Quod ostenditur sic, quia si tantum sint gradus eiusdem speciei, accipiat infimus beati, & supremus viatoris, si æquantur: ergo viator est beatus: si ille actus deficit ab illo non in infinitum, patet: pone ergo quod per quatuor gradus possibile est fruitionem viatoris crescere per quatuor gradus, quia & cognitionem, cum etiam cognitio eiusdem speciei tot gradus habeat, quot & fruitio: posita autem intensione cognitionis, possibile est fruitionem cognoscentis proportionaliter intendi: ergo adhuc possibile est viatorem pertingere ad illum gradum, & esse beatum. Unde hinc consimiliter potest argui de aliquo gradu dato fruitionis beatificæ, à quo distat supremus gradus viatoris, puta beator Mariæ per aliquot gradus: tamen si est eiusdem speciei infra speciem fruitionis beatificæ descendatur ad minus & minus, tandem erit aliqua beatifica æqualis isti non beatificæ, vel minor ea.

5 Aliter potest dici, & probabilius, quod fruitio beata, & non beata differunt specie, se ipsis quidem formaliter, sed à causis, vel habitudine causarum causaliter: si enim ponatur quod intellectio est causa, licet partialis ipsius volitionis, & intellectio viatoris, & visio beati differunt specie: ergo & effectus qui necessario requirunt istas causas diuersas: nunquam enim indiuiduum eiusdem speciei necessario requirit causam alterius speciei, ab illa quam requirit aliud indiuiduum. Si autem intellectio dicatur

*Fruitiones
vie, & pa-
triae differe
specie.*

causa *sine qua non*, saltem essentialiter requiritur, & tunc sicut prius, diuersa eiusdem speciei, non necessariò requirunt in causis, aliqua alterius speciei: ita in hac opinione habet concedere volitiones penes obiecta distinguere specie, & tamen obiectum secundum eos est causa *sine qua non*. Tunc autem potest saluari distinctio fruitionum ex distinctione vnionum, sicut ex diuersa approximatione agentis ad passum variatur effectus: aliter enim agit agens, quod per lineam rectam opponitur, & approximatur passo, quàm quod per reflexam, vel fractam: cognitio autem hæc est quasi approximatio obiecti ad voluntatem.

*Infimum
superioris
excedit su-
mum infe-
rioris spe-
ciei.*

*Ad arg. 1.
& 2.*

*Possit vo-
luntas ex se
amare Deū
clarè visū,
de quo 1. d.
1. q. 4.*

Tenendo istam secundam viam, non oportet concedere quòd de potentia absoluta diuina possit causari in anima viatoris, saltem non videntis nudè Deum, aliqua fruitio æqualis infimæ fruitioni, possibili cuicunque beato: quia supremum infimæ speciei non potest æquari infimo superioris speciei; quia tota hæc est infra totam illam. Difficile est autem secundum viam priorem prohibere quin in anima viatoris stante cognitione ænigmatica tantum, vel tantum intensa, possit inesse aliqua fruitio æqualis alicui fruitiōni beatificæ datæ.

^f Ad argumenta. Ad primum, patet ex 2. artic. Ad secundum ^g dicitur quòd sine charitate si videret aliquis Deum, non haberet fruitionem supernaturalem: quia nec actum aliquem primum supernaturalem, sine quo nec pati potest, nec agere, nec per consequens habere *fruit* beatificum. Aliter dictum est *dist. 1. primi quest. 4.* quòd habitus non est, quo habens simpliciter potest elicere actum; & ideo posita quasi præsentia obiecti, voluntas potest in aliquem actum circa illud obiectum, & ille actus supernaturalis est ex obiecto, & præsentia obiecti; sed non est ex aliquo in potentia eliciente: nec tamen illa fruitio est beatifica, quia non est tanta, quanta nata est haberi à tali voluntate circa obiectum sic ostensum; maior enim haberetur, si charitas inesset, per quam aliquo modo intenderetur actus, sicut dictum est *dist. 17. primi quest. 1.* beatitudo autem voluntatis non est in aliquo actu, nisi supremo, quem potest habere circa obiectum taliter sibi præsentatum.

Ad 3.

^h Ad tertium dico, quòd sola voluntas inter omnes appetitus potest velle alicui bonum propter ipsum volitum, & ideo non est simile de aliis appetitibus, & illo: sicut nec generaliter quando illud, de quo arguitur est solum tale, imò est argumentum ad oppositum, quando arguitur de aliquo pertinente ad perfectionem istius solitarij, conueniens est cum imperfectioribus se in aliquo, & differens ab eis in alio sibi proprio: perfectius est secundum illud proprium, quàm secundum illud commune: quia commune non potest esse perfectius quocunque imperfecto includente ipsum. Et ideo si perfectio excellens, vt pote beatitudo, conueniat illi solitario, magis concluditur quòd conueniat sibi non secundum illud, in quo assimilatur inferioribus, quàm concludatur oppositum.

Ad 4.

ⁱ Ad quartum, non omne quòd succedit virtutibus Theologicis in via, vel actibus earum, est de essentia beatitudinis, sed tantum vnicus actus perfectissimus. Ideo esto quòd tentio sit actus voluntatis succedens actui speciei, non sequitur quòd in ipsa consistat beatitudo: sed sufficit quòd ipsa concomiteretur beatitudinem.

COMMENTARIUS.

*7
2. Conclus.
Fruitio latè
sumpta est in
viatore.*

*Omnia sta-
tus viatoris
reducuntur
in charitatē.*

^d *Secunda conclusio principalis*, &c. Hæc est, quòd viator possit frui Deo, quia amore inhæret sibi propter se. Si dicas non amore, sed desiderio: contrà, quia etsi Deus non sit habitus ab amante, & ideo possit desiderari vt habendus; tamen non volo aliquid Deo affectu amicitia, & absolute, quod non est in Deo; complaceo igitur in infinita bonitate eius, vt ipse est, & accepto vt ipse est, quod est frui, seu per amorem inhære: omnia enim huius status reducuntur ad charitatē tanquàm ad finem, vt virtutes, præcepta, dona. Hinc beatitudo huius status potest sumi extensiuè, vel intensiuè; si extensiuè sumitur, non excludit omnia quæ faciunt ad salutem, vt fidem, & reliqua bona opera; si autem sumatur intensiuè pro vltimo complemento, & perfectione prima, & summa hominis, per quam adhæret Deo vltimatè, illa est charitas: beatitudo ergo

supernaturalis viæ, prout habet rationem beatitudinis pro statu viæ, vt alterutro modo consideratur, includit charitatem tanquàm perfectissimum. Vide August. *lib. de quantitate anima capite 37.* Gregorium 6. *mor. cap. 17. & 18.* Bernard. *serm. 67. in Cant. vsque ad 72.* quibus in locis tam Gregorius, quàm Bernardus primum gradum, & perfectissimum tribuunt charitati; & fauet Paulus 1. *ad Cor. cap. 13.* eadēque est via probandi hanc conclusionem, qua probata est quæstionibus superioribus beatitudinem nostram in patria consistere in operatione perfectissima potentiarum, & potissimum in operatione charitatis, quæ est fruitio; quia sicut in via beatitudo maximè attenditur ex coniunctione ad finem, & per exclusionem miseriæ, quæ est peccatum, sic maximè omnium comperit charitati, quæ immediatè, & absolute circa finem operatur, & cætera dirigit in finem, & maximè omnium repugnant peccato. Suarez d. 7. *citata alijs scilicet 2. opinione 3.* allegat quosdam dicentes beatitudinem huius status

Opinio quorundam reuocatur.

8 Obiectio. Distinctio actus fruitionis in via, & in patria. Responsio.

Differre specie fruitionem in via, & in patria.

Colligitur differentia a posteriori.

status non consistere in alio, quàm in iure quodam morali ad patriæ beatitudinem, sed meritò, cuiuscumque sit hæc opinio, ab eodem reuocatur; quia exorbitat à communi modo loquendi sapientum; quomocumque enim consideratur beatitudo formalis, consistit in operatione, vt pater ex Scriptura de beatitudine viæ, quam tribuit obseruantie mandatorum Math. 19. Item Ioannis 6. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*, ad Rom. 14. *Non est regnum Dei esca, aut potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto*, &c. Et si beatitudo hoc modo sumeretur, sic esset infans baptizatus beatus, quod est absurdum, & contra communem modum loquendi tam Theologorum, quam Philosophorum de beatitudine, vt consistit in operationibus. Vnde illud quod adducit Doctor ex August. lib. 83, quæst. 30. virtus consistit in fruendo fruendis; in virtute autem statuitur vltima hominis perfectio in hoc statu. Accedit quoddam ius ad beatitudinem fundetur in operibus; sed mediante iure illo morali non perficitur primò homo, aut potentia eius, sed per operationes vitales, vt coniungunt perfectiui extrinsecò per modum actus.

^c Sed est hic difficultas, &c. Quærit quomodo distinguatur actus fruitionis in via, & in patria. Ratio difficultatis est, quia sunt eadem principia fruitionis proxima: ergo ipsa secundum speciem est eadem. Si hoc sit verum: ergo viator etiam beatur. Respondet nequando consequentiam, intelligendo beatitudinem simpliciter, vt est vltimus terminus, quia sic tantum sumpta non dicitur comparari secundum magis aut minus cum fruitione in patria, quia supponit pro actu voluntatis, ad quem prærequiritur visio clara, & vt est differentis status; quia ratione ad actum eiusdem status comparari tantum potest, vt cum beatitudo vnus in patria comparatur ad beatitudinem alterius. Hæc est resolutio communis etiam in Schola D. Thomæ, in qua tenetur actum charitatis in patria, & via esse eiusdem speciei: Doctor autem hic & in 3, d. 31. ad 1. docet probabiliter differre specie, aliàs difficulter sustineri potest quin actus charitatis in via non possit esse æqualis, si reddatur summus, actui in finem comprehensoris, licet non bearet sine visione clara Dei, quia non esset possessio. Finis in re ipsa præsentis; quod si visio, & quicumque actus intellectus antecedens volitionem sit causa partialis volitionis, licet minus principalis, tunc ex diuersitate principij, vt actus fidei, & actus visionis potest colligi differentia specifica inter fruitionem viæ, & patriæ. Quod si verò negetur talis concursus, recurrendum est ad diuersitatem applicationis finis in re ipsa, & clarè, ac finis absentis in re, & præsentis in cognitione ænigmatica, ex quibus tanquam à posteriori colligitur differentia actus sequentis in voluntate. Vtramque hanc viam sustinet Doctor probabiliter: negando autem distinctionem, negandum est etiam actum perfectissimum viæ accedere ad actum infinitum patriæ; & hoc duobus modis sustinere potest, vel admitendo in ratione formæ actum viæ perfectissimum posse esse æqualem actui minimo beatifico: licet non in ratione beatitudinis, aut tendentiæ in obiectum beatificum, & vnionis ad ipsum, quia in via quantumlibet crescat actus, nequit coniungere obiecto in re ipsa, nisi vt applicatur; applicatio autem est omnino diuersa.

Vel possit dici actum in patria ex perfectione illius status esse semper perfectiorem, & intensiorem, quàm in via, & concursum à Deo exhiberi secundum differentiam, & perfectionem ipsius status, maiorem; nam etiam in differenti statu legis quoad viatorem Deus etiam concessit diuersa media salutis, eaque perfectiora, quoad legem, & alia, quod lex ipsa, & status hominis sub lege erat perfectior: ergo ex eadem congruentia potest idem dici in patria, perfectiora ita esse media fruitionis intrinseca, & extrinseca; ac proinde ipsam perfectiorem esse; de qua re nunc non dissero, sed remitto controuersiam ad materiam de charitate.

Hinc etiam aliqui differunt de beatitudine naturali, tam Angeli, quàm hominis, si in statu naturali permanerent à Deo creati sine eleuatione ad finem supernaturalem; sed hanc quæstionem commodius ad alium locum transferendam iudico, quàm insinuat Doctor quæst. 3. Prologi, & in 2. dist. 7. & prout occasio dabit infra de statu paruulorum aliquid erit dicendum.

^f Ad argumenta. Ad primum, &c. Primum fuit, fruitio non distinguit beatum à non beato: ergo beatitudo non consistit in fruitione. Responsio: pater ex 1. articulo, in quo ostenditur fruitionem latius se habere, quàm beatitudinem propriè, & per se dictam.

^g Ad secundum, &c. Hoc fuit: si quis haberet nudam visionem, sine charitate posset frui; primum non includit contradictionem: sed sine charitate nequit esse beatus: quia secundum August. 15. de Trinit. cap. 9. *charitas sola est quæ diuidit inter filios Regni, & perditionis*, &c. Respondet primò negando antecedens pro secunda parte: quia fruitio est actus elicitus voluntatis circa obiectum supernaturale, ad quod eleuatur: ideòque sine charitate eleuante nequirer voluntas agere ad obiectum, neque etiam consequenter pati per actum vitalem per modum operationis.

Respondet secundò, etiam si voluntas per amorem naturalem ferretur in Deum clarè visum, non esset fruitio beatifica supernaturalis, quæ supponit eleuationem ex parte principij elicientis, & non tantum ex parte applicantis, aut applicationis: quia, vt dicit, hæc fruitio beatifica esset maior, & perfectior quàm fruitio illa naturalis: maior, inquam secundum speciem, & modum actus, quam influeret charitas supernaturalis. Hæc diuersa solutio dependet ab illa controuersia, an scilicet dentur actus naturales correspondentes actibus virtutum Theologicalium, vel dari possint, vt fides diuina, naturalis, aut charitas naturalis, quæ sit immediatè ad Deum. Hanc remittimus ad propriam materiam in 3. sent. vbi agitur de his virtutibus. Videatur Doctor in 1. dist. 1. q. 4. & in 3. dist. 28. vbi saltem in patria asserit dari hunc amorem.

^h Ad tertium, &c. Hoc est, quod omnia inferiora natura intellectuali suo modo beatificantur in completionem actus concupiscendi, hoc est, in commodum: sed fruitio non est actus concupiscentiæ commodi: ergo in illa non debet consistere beatitudo: sed in amore commodi. Respondet hoc proprium esse voluntatis secundum affectum amicitie velle bonum propter se, in quo perfectione excedit reliquos appetitus; ideòque argumentum est ad oppositum, quia vltima perfectio alicuius rei ipsi competit secundum naturam, & perfectionem suæ speciei, in qua re-

Principium distinctionis. Ex concursu Dei & mediis.

Variaitur perfectio concupiscens, & mediis etiam in differenti statu via.

9 Ad primum.

Responsio.

Ad secundum.

Responsio prima.

Respondet. Secunda.

Ad 3.

Responsio.

Beatitudo soli appetitui rationali comperit.
liqua excedit: ergo sicut fructio sic conuenit voluntati, ita etiam beatitudo eius debet constitui in fructione, aliàs sequeretur quòd secundum differentiam specificam conueniret ei aliqua operatio ex specie sua perfectior, quàm sit beatitudo; si hæc eidem conueniret tantum secundum rationem communem sibi, & reliquis.

Ad quartū.
Responso.
ⁱ *Ad quartum, &c.* Quartum est, quòd tentio succedit spei: ergo est actus voluntatis: ergo in eo consistit beatitudo: tentio autem non est fructio. Respondet quòd non in omni eo, quòd

succedit actibus virtutum Theologicalium in via, consistat beatitudo patriæ, sed in vno actu perfectissimo, & hic est fructio, vt probat ex August. *lib. 1. de doctrina Christiana cap. 6. Summa merces est, vt eo perfruamur, &c.* Quod patet etiam ex eo, quòd in ipso Deo, quia beatus est, non consistat beatitudo nisi in visione, & fructione, quia in eo non est actus commodi, aut appetitus, sicut in nobis, quorum perfectio ab extrinseco participatur.

August.

QVÆSTIO VI.

Utrum ad essentiam beatitudinis pertineat securitas?

D. Thom. 1. 2. *quest. 5. art. 4. (ubi Caiet. Conrad.) & hic quest. 2. Gabr. quest. 2. art. 3. Occam. 4. quest. vlt. art. 4. dub. 6. Palud. quest. 7. Sotus quest. 3. art. 4. Valquez 1. 2. disp. 21. cap. 3. Vide Scot. 9. Met. quest. 15.*

Arg. 1.

VTRUM ad ^a essentiam beatitudinis pertineat securitas? Quòd sic. 13. *de Trinit. cap. 7.* post alia pertinentia ad beatitudinem enumerata, subdit, & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certissimum erit.

Arg. 2.

Præterea, de essentia beatitudinis est, quòd sit vltimata perfectio: ergo ex ratione sui excludit à subiecto omnem priuationem oppositam: ergo ex ratione sui constituit subiectum incorruptibile, & intransmutabile secundum eam.

Arg. 3. Cap. 8. & inde.

Præterea, 1. Ethicor. *Felicitas est operatio optima secundum vitam perfectam*: hoc secundum ipsum includit perpetuitatem quandam, alioquin felix posset miser fieri, quod habet pro inconuenienti.

Arg. 4.

Præterea, ad perfectionem viatoris primam concurrunt essentialiter fides, spes, & charitas, & ad secundam, actus illorum: ergo ad perfectionem apprehensoris concurrunt essentialiter actus perfecti correspondentes istis. Consequentia probatur, quia non minorem integritatem requirit perfectio secunda beati in suo gradu, quàm viatoris in suo; alioquin beatus vnde beatus, non haberet omnem perfectionem per se, cuius esset capax: nunc autem actui spei non succedit, nisi tentio; tentio non videtur nisi securitas: ergo, &c.

Rat. opp. Text. com. 52.

Oppositum 1. Ethic. cap. 6. *nihil est perfectius ex hoc, quòd diuturnius*. Exemplificatur de albo vnus diei, & vnus anni; quòd omnino verum est de perfectione permanente, quia tali accidit tempus, vel quæcunque duratio maior, vel minor: ergo cum securitas includat perpetuitatem durationis, non pertinet per se ad beatitudinem, quæ est perfectio simul tota.

Præterea, ista securitas, si est actus, aut intellectus, aut voluntatis. Si intellectus, non pertinet ad beatitudinem, nisi vt præuium, ex *quest. 3. & 4. huius disp.* Si voluntatis, non est fructio, imò habet fructiorem pro obiecto: in sola autem fructione est beatitudo, ex *quest. precedente*: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

ⁱ **V**TRUM ad essentiam beatitudinis, &c. Superius explicuit quæ ad essentiam beatitudinis formalis spectant: hic autem examinat illud, quòd intrinsecum est beatitudini tanquam perfectio, sine qua non consisteret in esse beatitudinis, vt est securitas beati ex perpetuitate sui status non interrumpendi, & impeccabilitate qua excludit miseriam. Primam necessariò coniunctam esse beatitudini simpliciter docet Aug. *lib. 3. de Trinit. cap. 8. lib. 1. de Cinitate Dei cap. 10. & lib. 12. cap. 20.* quæ fuit sententia Philosophorum, vt Arist. 1. Ethic. cap. 5. 6. 9. & 18. & lib. 10. cap. 7. & docent communiter Theologi. Error contrarius de circulatione temporum superius

impugnatus est, attribuitur quibusdam ab Hieronymo *epistola ad Oceanum 30.* multi etiam tribuunt Origeni, à quo cum alij excusant, in *presenti questione*. Primum præmittit Doctor, quòd est fidei, nempe beatitudinem electorum fore perpetuam. Secundò, proponit dubium ex qua causa conueniat beatitudini perpetuitas: qua in re adducit sententiam D. Thomæ, quæ asserit beatitudinem essentialiter esse per se, & ex se perpetuam, & formaliter necessariam: causaliter verò à voluntate, quæ necessitatur ad finem vltimum clarè visum. Tertiò impugnatur primum assertum. Quartò, impugnatur secundum. Quintò, respondet ad quæsitum per conclusionem oppositam primæ assertioni. Sextò, respondet etiam negatiuè quoad secundam assertionem. Septimò resoluit in quo sit securitas, & respondet ad argumenta principalia.

Beatitudo perpetua.

Ordo questionis.

SCHOLIUM

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 429

SCHOLIUM.

Beatitudinem fore perpetuam probat ex Scriptura, & August. definitur in 6. Synodo epistola Sophronij, quæ est in aet. 11. & approbata aet. 13. & in Lateran. ex cap. Firmiter de sum. Trinit. Oppositum errorem fuisse Origenis, refert Hieron. epist. 56. & August. 21. Civit. 17. & de hæres. cap. 43. Ruffinus etiam tribuit Hieron. eundem errorem lib. 1. contra ipsum, propter quedam verba eius, in c. 1. & 2. ad Ephes & dial. contra Pelagianos, sed Hieron se expurgat in Apol. contra Ruff. dicens se transtulisse tantum ex aliis, quæ habet in illis commentariis. Alia loca Hieron explicat Sixtus Sen. lib. 6. Bibliot. annotat. 290. de pœnis Purgatorij, quæ secundum fidem non sunt perpetuæ.

- 2 ^b **H**ic duo sunt videnda. Primò, de perpetuitate beatitudinis. Secundò, de secun- Idem Marci 12. & Luc 20. Beatitudinem esse æternam.
 titate beati. De primo patet, quia ita est ex Scriptura Matth. 25. *Ibunt iusti in vitam æternam.* & 22. *Erunt sicut Angeli Dei.* & in Psalm. 83. *In secula seculorum laudabunt te,* & alibi sæpè. Similiter ad hoc sunt dicta Sanctorum multa. Sufficiat adducere illud August. 13 de Trinit. cap. 8. *Beata vita esse non potest, nisi sit immortalis.* Quod probat, quia si amitti potest; aut ergo beatus amittit eam nolens, & tunc non est beatus, quia non habet quicquid vult; aut volens; aut neque nolens, neque volens. Et ad utrumque illorum duorum membrorum sequitur quòd non est beatus, quia non amat beatitudinem: imò si volens amittit, odit eam. Si neuter, non appetit eam: nec ergo est vita beata.

Consimiliter potest argui, si amittatur beatitudo per amissionem vitæ naturalis, quia aut amittit vitam volens, aut nolens, aut neutraliter. & videtur ista distinctio trimembris August. intelligenda, non pro instanti, quo poneretur amittere beatitudinem, quia consequens non esset inconueniens, scilicet quòd tunc non sit beatus: sed debet intelligi pro illo primo *nunc*, vel pro tempore, pro quo est beatus: quia siue tunc nollit amittere. & tamen amitteret, non habet quicquid vult; siue tunc vellet amittere, vel non curat, non diligit pro futuro illam vitam, etiam dum habet eam: ergo non est beata.

- 3 Nec est rationabile instare, quòd amittat eam; sed hoc non considerat dum est beatus, & idèd est neuter quoad voluntatem, non quidem non curando illud bonum apprehensum haberi pro semper, sed nihil intelligendo de illo haberi, hoc, inquam, irrationabile est, quia quomodo nunquam consideraret de perpetuitate illius vitæ, quam summè diligit, si beata est: aut si considerat, & credit eam perpetuandam: ergo decipitur: nihil autem inconuenientius, quàm quòd falsa opinione aliquis sit beatus, secundum Augustinum de Civit. Dei 11. c. 4.

Ad hoc etiam consonat auctoritas Philosophi in secundo de Generatione in fine. Secundum Philosoph. beatitudo est perpetua.
In omnibus inquam, naturam desiderare quod melius est: melius est autem semper esse, quàm non esse, saltem eo modo, quo semper esse est possibile: est autem possibile naturæ perpetuæ, quòd sit perpetuò perfecta vltimata perfectione: ergo hoc naturaliter desiderat, & per consequens in beatitudine, ubi desiderium naturale complebitur, ne sit frustra, hoc habebitur.

Sed de causa istius perpetuitatis dubium est, similiter qualis sit illa perpetuitas: & tertio qualiter insit beatitudini.

COMMENTARIUS.

- 2 ^b **H**ic duo sunt videnda, &c. Beatitudinem fore perpetuam est de fide; quam breuiter probat ex Matth. 25. *Ibunt iusti in vitam æternam,* &c. & 22. *Erunt sicut Angeli Dei.* & Pl. 8. *In secula seculorum laudabunt te,* &c. Patet etiam Eccles. 24. Sap. 5. Is. 33. Matth. 6. Ioan. 17. ad Rom. 6. 1. ad Corinth. 9. 2. ad Cor. 3. 1. ad Thessalonicen. 4. 1. Petri 1. & 5. Apocalyp. 3. 7. & 20. ex Symbolis fidei, vt Apostolorum Constan. Athan. ex 6. Synodo Aet. 11. in Epistola Sophronij approbata Aet. 13. cap. firmiter de fide Catholica, &c. Est etiam Patrum passim, vt asserit Doctor; quam probat ex Augustino 13. de

Trinit. cap. 8. *Beata vita esse non potest, nisi sit immortalis,* &c. Quod probat sic Augustinus, quia si amitti potest: vel beatus eam amittit nolens; & tunc non est beatus: quia non habet quicquid vult: aut neque nolens, neque volens, & sic etiam sequitur quòd non sit beatus: quia non amat beatitudinem, imò si volens amittit, odit eam: si neque nolens, neque volens, non appetit eam: ergo nec est vita beata. Consimiliter potest argui, si amittatur beatitudo per amissionem vitæ beatæ: quia aut amittit vitam naturalem, nolens, aut volens, aut indifferenter se habens, & videtur sic intelligenda ratiocinatio Augustini, vt referatur ad instans habitæ beatitudinis, & non ad instans amissionis sequens: quia

August.

Ratio eim.

Explicatur.

quia sic non esset inconueniens quod pro illo non esset beatus; debet ergo intelligi pro tempore, quo est beatus: quia distinctio præmissa sic rectè quadrat, quia si non habet beatitudinem pro futuro, non est beatus; si amittat eam nolens, non habet quicquid vult. Quod si dicas quidem eum amittere beatitudinem, sed neque nolle, neque velle actu amissionem eius; quia non considerat de statu futuro, aut beatitudine continuanda, aut amittenda, quia nescit; hoc irrationabile est: quia nequit non considerare, aut cogitare de perpetuitate illius vitæ, quā summè diligit, si est beata, aut si considerat, & credit perpetuandam, beatus erit in falsa opinione; quod omnino falsum est ex Aug. 11. de Ciuitat. cap. 5. si autem suspensus est de eius amissione, aut incertus, tunc etiam timet, neque est securus: ergo non est beatus: quia non quiescit vltimatè.

Responsio.

Impugnatio.

Tandem probat ex Philosopho in 2. de gen. In Philosoph. omnibus, inquit, natura desiderat quod melius, &c. Sed melius est esse semper, & in vita æterna, quæ perpetuari potest: ergo hoc desiderat beatus, & amat: hoc autem desiderium naturale complectitur in beatitudine, quia est status omnium bonorum cumulo perfectus.

Pater hoc idem ex definitionibus beatitudinis, quas supra sub initio huius distinctionis proposuimus: & patet ex ratione præmissa Doctoris necessario ad vltimam satietatem naturæ beatificabilis requiri, vt omnis eius appetitus naturalis compleatur; hic autem appetitus est ad beatitudinem, vt perpetua est: ergo talis securitas necessaria est in beato, vt conditio necessaria status, & perfectio eius extensiuæ, qua excludatur timor & anxietas de eius amissione, & vt sit de se sufficiens ad completam satietatem, vltra quam nemo appetere potest ordinatè.

SCHOLIUM.

Refert tres opiniones de causa perpetuitatis beatitudinis. Prima, ait perpetuam, quia est necessaria in se formaliter, licet ab alio causaliter. Probatur primò, quia propria perfectio accidentalis cæli, vt perspicuitas, est incorruptibilis. Secundo, beatitudo tollit omnem priuationem à beato. Tertio, alioquin beatus posset esse miser, & sic non beatus.

Henr.
quodl. 12.
q. 15.
D. Thom. 1.
2. q. 10.
art. 1. & 2.

12. Arist.
& 12. Commentatoris.

DE primo autem ponitur beatitudo essentialiter ex se necessaria, & tunc non potest non esse perpetua, formaliter quidem ex seipso, causaliter autem aliqua causalitate à causa extrinseca: aut secundò ponitur quod beatitudo est perpetua ex voluntate necessario fruente aliquo viro, quia non ostenditur in eo aliqua ratio mali, aut defectus boni: & differt ista propositio à prima, sicut illa, qua ponitur cælum necessario moueri ex necessaria habitudine vniiformi mouentis ad mobile, ab illa, quæ poneret motum cæli ex se formaliter necessarium. Primum poneret Philosophus, non secundum, sicut patet 11. Metaph. Comm. 41. Tertio ponitur potentiam necessario determinari ad agendum, & ex habitu necessario, putà intellectum ad videndum ex lumine gloriæ, & voluntatem ad fruendum ex charitate consummata.

Pro prima positione illarum arguitur sic: Aliqua forma corporalis est simpliciter incorruptibilis, nec solum substantialis, vt forma cæli, sed etiam accidentalis, dummodò sit propria perfectio corporis incorruptibilis, vt perspicuitas in cælo, & luminositas in stellis: ergo suprema perfectio naturæ spiritualis est formaliter incorruptibilis.

Præterea, forma, quæ tollit à sua materia omnem priuationem, constituit compositum incorruptibile. Patet de cælo; sed beatitudo tollit à natura beatificabili omnem priuationem, quia omnem imperfectionem, & potentialitatem, cum sit actus vltimus in suo ordine, magis quàm forma cæli in ordine formarum substantialium. Confirmatur ratio, quia finis extrinsecus, pro eo quod includit eminenter perfectionem omnis alterius finis, tollit omnem priuationem, seu carentiam respectu finis extrinseci, hoc est, non deficit aliquis finis extrinsecus habenti perfectè illum: ergo à simili, vel à causa, finis vltimus intrinsecus coniungens isti fini, tollit omnem priuationem finis alterius intrinseci, & ita constituet compositum formaliter incorruptibile intrinsecè, & in coniunctione ad finem extrinsecum.

Præterea tertio, si beatitudo esset de se formaliter possibilis: ergo posset destrui, & tamen manente natura, quia ipsa est incorruptibilis, & per consequens posset beatus fieri miser, & ita beatus non esset beatus, quia non haberet quicquid vult: vult enim nunquam fieri miser.

COMMENTARIUS.

3.
Prima sent.
de radice per-
petuitatis.

DE primo autem ponitur beatitudo, &c. Hic subiicit tres sententias de radice perpetuitatis.

tis, quarum prima nescio cuius potissimum sit, quamuis margo præferat D. Thomam in quodlibeto primo, vbi nihil tale habet, citatur Aegidius, qui mihi non est ad manum: cuiuscunque sit, tribuit beatitudini necessitatem formalem, & ex parte

2. *Sent.* parte causæ extrinsecæ. Secunda statuit necessitatem ex parte voluntatis necessariò fruētis bono viso, cui non est annexa, aut admixta aliqua rationali. Tertia, quæ in idem penè concidit, tribuit necessitatem ex habitu tam luminis gloriæ, quàm etiam charitatis consummatæ; vterque modus est D. Thomæ 1.2. *quæst.* 5. *art.* 4. & *quæst.* 10. *art.* 2. Videantur eius Interpretes locis citatis.

4 *Fundamenta prima sent.* Prima sententia fundatur in eo, quòd perfectiones accidentales, & intrinsecæ corporis incorruptibiles sint incorruptibiles: ergo suprema perfectio creaturæ intellectualis debet esse per se incorruptibilis. Deinde, quia beatitudo tam formalis, quàm etià obiectiua tollit à beato omnem priuationem ad formam contrariam: ergo beatitudo nequit compati cum priuatione formæ oppositæ, & consequenter est per se incorruptibilis. Deinde, si beatitudo esset possibilis: ergo destrui posset: ergo non est beatitudo, quia per eam non haberet beatus quicquid vult, &c. Hanc partem videtur sequi Sotus in hac. d. *quæst.*

3. *art.* 4. & Vasquez 1.2. *disp.* 2. i. *cap.* 2. asserit teneri à quibusdam modernis absolutè, & sine vlla distinctione. Alij verò distinguunt incorruptibilitatem in ordine ad agens creatum, & formam, quam virtute sua potest introducere, & sic dicunt operationes beatificas esse incorruptibiles virtute agentis creati, sicut sunt Angeli incorruptibiles: tamen esse corruptibiles in ordine ad Deum. Hæc interpretatio est magis congrua, & contra eam non procedunt rationes Doctoris in sequenti paragrapho: nam certum est de facto non esse corruptibiles virtute agentis creati: quia siue voluntas liberè se habeat ad finem, siue non, supposita visione, & mediis ad fruitionem, infallibiliter fruitur; nunquam destituta, & supposita fruitione in *esse*, & Dei conseruatione speciali respectu eius, etiam voluntas nequit intermittere in exercitio fruitionem. Hæc autem necessitas essendi non conuenit fruitioni in ratione formæ, nisi vt subest suis causis, & influxui, vt probant rationes Doctoris.

Diuerſi modi eius defendenda.

S C H O L I V M.

Refutat dictam opinionem, probans beatitudinem, manente natura beatificabili, corrupti posse. Dicitur tamen incorruptibilis, quia à nullo creato destrui potest: an verò hoc ei conueniat ex natura, &velex Dei beneplacito extrinsecò, postea dicitur. Soluit rationes illius opinionis.

6 *d* *Refutat primam opin. de perpetuitate beatitudinis.* Contra illud, beatitudo creata est accidens: ergo non mainùs dependet quàm suum subiectum: sed subiectum dependet ex conseruatione Dei contingenter ipsum conseruantis, & per consequens non habet *neceſſe* esse formaliter: ergo multò magis nec accidens. Respondeo, etsi absolutè beatitudo habeat *esse* continens: tamen ex quo semel inest naturæ, necessariò inest manente natura, & ita habet *neceſſe* esse, ex quo producta est in *esse*, & hoc quantum est in ordine suo essendi, licet non absolutè sit necessarium, sicut probat ratio.

Contra hoc, Deus potest conseruare prius essentialiter sine posteriori: illa natura est prior essentialiter beatitudine, quia subiectum, imò etiam prior tempore: patet ergo, &c. Confirmatur, nunquam est maior necessitas tertij ad primum, quàm tertij ad secundum: hinc autem tertij ad secundum est tantum habitudo contingens, patet ex ratione extremorum: ergo, &c.

c Concedo ergo quòd nihil aliud à Deo habet *esse* formaliter necessarium, sed simpliciter contingens, tamen aliquod creatum dicitur habere *esse* incorruptibile, pro quanto non habet contrarium, vel non potest destrui ab aliquo creato, sed tantummodò potest annihilari à Deo non conseruante: & hoc modo potest concedi beatitudinem esse incorruptibilem: sed sic incorruptibile non est ex se perpetuum, nisi possibiliter: quia sicut *esse* suum habet contingenter à Deo conseruante, sic & perpetuitatem.

7 Ad rationes pro prima opinione. Ad primum patet ex dictis, quòd nec cælum, nec aliquod accidens eius est incorruptibile, nisi modo prædicto. Ad secundum dico, quòd nulla forma potest auferre priuationem à susceptiuo, quod scilicet natum est recipere aliam formam, nisi eminenter contineat formam ipsam: quia manente in aliquo aptitudine ad recipiendum, non potest tolli carentia, nisi ponatur illud: nec aliter tollitur, nisi sicut illud tollitur. Forma ergo cæli cum non includat in se formas inferiorum simpliciter, sed nec eminenter, eo modo quo ens infinitum includit omnia alia, sequitur quòd non tollet à sua materia priuationes illarum formarum, si tamen sua materia est capax illarum. Vnde illa via ponendi cælum incorruptibile, videtur irrationabilis: quia per illam viam non tollitur corruptibilitas quantum est ex principiis intrinsecis, licet saluetur, quòd non possit corrumpi ab agente naturali, quia illa forma ita continet alias, quòd non potest per aliquod agens naturale expelli.

Exemplum huius patet in intellectuā, quæ est forma perfectior quàm forma cæli: & tamen non tollit à materia aliquam priuationem aliarum formarum, imò nec constituit

Formam cali non tollere omnem priuationē. Contra. Agid. qui ponit in cælo materiā eiusdem rationis cum materia inferiorum.

tuit incorruptibile respectu agentis naturalis pro quanto aliquam formam concomitantem requirit ad sui esse, ad quam potest agens naturale attingere corrumpendo: sola ergo forma infinita, si posset materiam perficere, posset per illam viam auferendo scilicet priuationem, compositum incorruptibile constituere; tamen adhuc esset dubium, an susceptivum esset in potentia ad illas formas sub propriis rationibus, quas habet eminenter in illa una forma infinita. Patet ergo, quod antecedens est falsum, loquendo de incorruptibili, hoc est indestructibili: si autem sit sermo de incorruptibili ab agente naturali: aut à contrario, concedo antecedens, & sic conclusionem.

Finis extrinsecus tollit omnem priuationem, quare non sit intrinsecus.
Ad confirmationem dico, quod non sequitur de fine intrinseco; quod tollat omnem priuationem formaliter à subiecto, sicut finis extrinsecus tollit omnem defectum finis extrinseci: quia finis extrinsecus est formaliter infinitus, finis intrinsecus est formaliter finitus, & ideo non potest sic ille includere intrinseca, sicut ille extrinseca.

Contrà, non potest finis intrinsecus alius, succedere isti, nisi coniungatur alij fini extrinseco: ergo si ille coniungit extrinseco, qui excludit omnem defectum, etiam ille intrinsecus excludit intrinsecè omnem defectum finis coniungentis. Respondeo, ille, dum manet, excludit defectum, sicut albedo, dum inest, excludit defectum nigredinis; sed ille non simpliciter necessariò inest, quia non est in se necessarius: ille autem extrinsecus est in se necessarius. Et cum dicis, alius finis intrinsecus potest coniungere alij fini extrinseco; concedo: sed tunc finis extrinsecus non est huic finis, nec supplet omnem defectum cuiuscunque finis extrinseci. Per hoc patet ad confirmationem, quia tunc non est coniunctus huic.

Ad tertium dico, quod si natura ista maneat eadem natura, semper est capax beatitudinis, & miseriæ: & per consequens non est contradictio, quod cessante beatitudine, quæ est sibi accidens per accidens, insit miseria. Et cum dicis, tunc non habuit prius quicquid voluit. Respondeo, habuit quicquid voluit vniuersè, non distributiue accipiendo, sicut dictum est suprà, hoc est Deum, in quo eminenter habuit omne rectè volibile.

COMMENTARIUS.

Impugnatur dicta sententia.
Beatitudo non excedit subiectum quantum ad necessitatem essendi.
Responsio.
Impugnatio.
S *Contra d illud, &c.* Hanc eandem sententiam confutat etiam Bassolis hic. Primò vrget Doctor quod beatitudo cum sit accidens, non possit dicere maiorem necessitatem essendi, quam suum subiectum, quod tamen dependet à conseruatione perpetua causæ primæ; & consequenter non habet necesse esse formaliter. Dices hanc necessitatem esse ex suppositione quod sit, quia licet contingenter recipit esse: tamen supposito quod semel insit naturæ, necessariò conseruatur, vel inest. Contrà, Deus potest conseruare prius essentialiter sine posteriori; tale est subiectum respectu beatitudinis; imò etiam prius tempore. Confirmatur, nunquam est maior necessitas tertij ad primum, quàm tertij ad secundum; sed beatitudo comparata ad subiectum se habet vt accidens, & contingenter: ergo etiam sic se habet ad primum, nempe ad Deum: ex quo patet actus beatificos non esse natura sua, & ab intrinseco simpliciter incorruptibiles in esse formæ ex natura sua, sicut sunt incorruptibiles Angelici, aut substantiæ spirituales: quia nempe actus vitales sunt, & non exigunt permanentiam ex

ratione formæ, sicut patet in visione transitoria Dei, quam dicitur habuisse Paulus: Angeli autem sunt natura sua permanentes, & à nullo creato dependentes, cuius virtutes impediri posset ab actione, sicut se habent operationes beatificæ dependentes à potentiis, quæ simpliciter, & ab intrinseco impediri possunt, licet nequeant impediri de facto, vt subsunt influxui causæ primæ, per quem influxum euenit, vt operationes semper durent, & hoc modo sint incorruptibiles ex efficacia causarum, non verò ex natura formæ, quæ est alioquin dependens à tali perpetuo influxu.

Concedo ergo, &c. Concedit omne aliud à Deo esse simpliciter contingens; tamen aliquod creatum, inquit, dicitur habere esse incorruptibile, pro quanto non habent contrarium, vel non potest destrui ab aliquo creato, sed tantummodo potest annihilari à Deo non conseruante, & hoc modo potest concedi beatitudinem esse incorruptibilem, &c. Quibus verbis tenet quod superius diximus esse de mente eius, ideoque hoc modo intelligendo primam sententiam, nulla erit quantum ad hoc discrepantia; & responsio ad argumenta est plana, & rectè fundata: in aliis modis explicandi est maior difficultas.

Beatitudo minus dicit intrinsece necessitatè essendi, quàm Angelici.

Incorruptibilis beatitudinis.

Reconciliatio sententia præmissa.

SCHOLIUM.

Refutat secundam opinionem quæ est D. Thom. 1. 2. quæst. 10. art. 2. tenentis necessitari voluntatem ad amandum obiectum visum, in quo nulla apparet ratio mali, quia voluntas non tendit naturaliter in tale obiectum, sicut intellectus. Secundò, Deus etiam ipsum intellectum creatum naturaliter non mouet, sed contingenter, quia omnia ad extrà liberè facit. Adde rationem D. Thom. tantum suadere, quod Deus clarè visus non potest

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 433

potest odio haberi. Vide Doct. 1. dist. 1. quæst. 4. ubi de hoc agit. Refutat etiam tertiam sententiam, ostendens perpetuitatem beatitudinis non provenire ex habitibus necessitantibus potentias ad perpetuè operandum.

9 ^f **C**ontra secundam positionem arguitur *lib. 1. dist. 1. quæst. 4.* & concedo quòd licet intellectus naturali necessitate videat obiectum præsens proportionatum: tamen voluntas non naturali necessitate fruitur illo obiecto viso, sicut ibi dictum est: neque etiam illa necessitas videndi est simpliciter necessitas, sed tantummodò necessitas, si obiectum præsens moveatur: & istud est sic merè contingens, quia obiectum istud voluntariè, & contingenter movetur quemcunque intellectum creatum; sed etiam voluntas contingenter fruitur illo viso contingenter, & copulat intelligentiam cum memoria, si tamen ibi habet actum. Ad argumentum, quòd in obiecto non ostenditur aliquid mali, nec defectus boni, responsum est ubi prius.

Contra tertiam positionem argui potest, quòd habitus non potest esse prior causa operationis, quàm potentia, sed semper secunda, quia illud est potentia, quo simpliciter possumus: unde habitus non vitur potentia, sed potentia habitu; sicut causa secunda, & instrumento: causa autem prior non determinatur ad agendum, nec per consequens necessitatur per causam secundam, sed è converso.

Præterea, Beata Virgo habuit in via maiorem charitatem charitate alicuius beati inferioris gradus: & tamen illa charitas non necessitavit eam ad fruendum etiam quando contemplabatur Deum.

Præterea, esto quòd lumen gloriæ necessitet illum ad videndum obiectum præsens: tamen si voluntas sit causa imperans illam visionem, potest non imperare: contingenter enim coniungit intelligentiam memoriæ illius obiecti, quòd contingenter amat. Videtur autem quòd sic ibi habeat sic coniungere, quia secundum Augustin. *de Trinit. in multis locis*; in gignitione Verbi perfecti concurrat voluntas sic copulans: illa autem visio est Verbum secundum ipsum 15. *de Trinit.*

Concedo ergo quòd non est necessitas, siue pèrperuitas necessaria ex habitibus determinantibus potentias ad actus, sed tantummodò ex habitu gloriæ est necessitas secundum *quid*, quia habitus est naturaliter inclinativus; nec ex charitate talis necessitas est in voluntate, quia talis liberè potest vti charitate, vel non vti.

COMMENTARIUS.

7 ^{2. Sentent.} **C**ontra ^f secundam positionem, &c. Secunda sententia est voluntatem necessitari ad finem ultimum clarè visum ex propria inclinatione. Huius tractatum remittit Doctor ad ea, quæ tractavit in 1. d. 1. quæst. 4. & persiluit in sententia contraria, quam *ibidem* defendit. Resolutio huius quæstionis dependet à modo, quo statuitur, & definitur libertas voluntatis, an scilicet sit per differentiam intrinsecam, & modum connaturalem agendi voluntatis per se; an verò radicaliter oriatur ab indifferentia intellectus proponentis obiectum sub ratione indifferenti boni, & mali, ita ut si sub ratione determinata boni proponatur, auferat libertatem, seu indifferentiam voluntatis ad prosecutionem talis boni sic propositi. D. Thomas, cuiusque discipuli tenent secundum: nempe libertatem oriri radicaliter ab intellectu, & non à radice intrinseca ipsius voluntatis. Doctor noster contrarium ubique defendit, asserens hanc esse differentiam essentialem voluntatis creatæ, & modum eius operandi ab intrinseco. Hinc ergo consequenter D. Thomas rectè defendit voluntatem necessitari ad ultimum finem clarè visum; quia visio clara Dei, & ipse visus continet determinatè omnem rationem boni sine admixtione, aut differentia mali, aut indifferentia ad malum; quanquam autem resolutio huius quæstionis dependeat maxime à priori, quæ est de natura libertatis, ideòque eam visum est omittere, tamen ne difficultatis exculatio hæc offenderet lectorem, ideò sequentem, quæ immediatius tangit difficultatem subicere visum est, ut potissimum modernis scriptoribus occurratur: interim intermissa explicatione textus quæritur,

Utrum voluntas necessitetur ad finem ultimum clarè visum?

Prima sententia est; voluntatem ab intrinseco necessitari ad amandum Deum clarè visum. est 1. Sentent. communis in Schola D. Thomæ, pro qua citatur ipse sanctus 3. contra Gentes cap. 62. tenet Capreo- 8
lus in 1. dist. 1. q. 3. Ferratiensis in D. Thomæ loco citato. Caiet. 1. p. quæst. 82. art. 10. ubi Conradus, & Medina, & 1. 2. q. 10. art. 2. Sorus in 4. d. 49. quæst. 3. art. 4. Durandus in 4. d. 48. quæst. 2. & d. 49. quæst. 8. Richardus art. 1. Maior. q. 8. Henricus de Guadaluco quodlib. 12. quæst. 5. Agidius quodlib. 3. quæst. 6. art. 3. licet hi amplius procedant asserentes de potentia Dei absoluta non posse separari visionem Dei ab amore. Vasquez 1. 2. disp. 16. cap. 2. probabiliorum censet. Eandem tenet Suarez in mer. disp. 19. sect. 8. num. 10. Valentia 1. om. 2. disp. 1. quæst. 4. & alij.

Prima conclusio voluntas non necessitatur ab ultimo fine clarè viso; sed liberè elicit actum quoad exercitium; necessitatur autem quoad specificationem. Hanc tenet Doctor in 1. d. 1. quæst. 4. art. 3.

OO

4. art. 3.

4. art. 3. & hic. Eandem supponit in 3. d. 18. de merito Christi, & libertate; & ubicumque agit de modo operandi voluntatis creatæ, supponens agere liberè esse ei differentiam essentiali: quem sequuntur omnes eius discipuli, Lychet. in 1. d. 1. quæst. 4. Tartaretus ibidem, & in 4. loco citato. Bargius in ead. d. 1. Omandus in 4. d. 49. propositione 14. Mayrones in 1. d. 1. quæst. 7. Anglez in 4. de beatitudine art. 3. difficultate, 4. Orbellus, Nisa, Petrus de Aquila, & alij in præfata loca Doctoris.

10

Eandè sententiam docent Nominales: Ocham in 1. d. 1. quæst. 6. conclus. 5. Gabriel. art. 2. concl. 4. supplementum in 4. d. 49. quæst. 2. dub. 3. & 4. Toletanus in 1. d. 1. quæst. 6. art. 1. conclus. 2. citans Iacobum de Viterbio in tract. de diuinis predicamentis. Citari etiam potest D. Thomas. 12. quæst. 10. art. 2. quidquid dicant eius Interpretes; ibi enim quærit utrum voluntas moueatur de necessitate à suo obiecto? & responderi in Corpore, à nullo obiecto moueri voluntatem quoad exercitium ex necessitate; quoad specificationem autem moueri ex necessitate ab obiecto, quod habet in se omnem rationem boni. Inde inquit, si proponatur aliquod obiectum voluntati, quod sit vniuersaliter bonum, & secundum considerationem ex necessitate voluntas in illud tendit, si aliquid velit, &c. Loquitur de necessitate specificationis. Vnde subdit illam particulam conditionatam, si aliquid velit: & infra, & ideo illud solum bonum, quod est perfectum, & cui nihil deficit; est tale bonum, quod voluntas non potest non velle quod est beatitudo, &c. Citari potest Alti-fiodorensis lib. 3. tract. 1. c. 7. Almainus in 3. d. quæst. unica, not. 5. qui docent Christum meruisse per ipsam Dei fruitionem.

II

Probatio
conclusionis.

Probatum conclusio, primò authoritate Aug. Enchiridy cap. 26. & 29. docet sanctos Angelos accepisse cum vita æterna certissimam scientiam de sua stabilitate nunquam casuros cap. 28. Cateri pia obedientia Domino coheserunt, accipientes etiam quod illi non habuerunt (id est mali) certam scientiam, qua essent de sua sempiterna, & nunquam casura à stabilitate securi, &c. & cap. 29. idem habet: loquitur autem de certitudine, quam nunc habent in gloria, in qua fundatur securitas; hæc autem scientia diuersum donum est ab ipsa beatitudine, & accipitur reuelatione Dei. Vnde de Ciuit. Dei lib. 11. cap. 11. negat Angelis viatoribus, saltem lapsis ante peccatum, eam scientiam fuisse, & ait necessariam esse ad beatitudinem, eamque de facto inesse Angelis beatis, per quam timor, & sollicitudo de euentu excluditur: imò neque præscientiam sui casus habuisse docet Adamum in statu innocentie ob easdem causas lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 18. Item, de correptione & gratia cap. 10. Item, præfatio lib. de Ciuit. cap. 13. docet ad beatitudinem requiri, ut creatura intellectualis bono incommutabili, quod Deus est, sine vlla molestia perfruatur, & in eo se in æternum mansurum, nec vlla dubitatione cunctetur, nec villo errore fallatur: hanc habere Angelos lucis pia fide credimus, &c. Non ergo certa scientia per causam euidentem colligit S. Augustinus hanc scientiam securitatis non cadendi habere iam Angelos, sed pia fide colligit. Vnde hoc ipsum probat subiungens: Aut si durum videtur, quando facti sunt Angeli alios credere ita factos, ut non acciperent præscientiam, vel perseuerantiam, vel casus sui: alios autem ita factos ut veritate certissima æternitatem suæ beatitudinis nossent; sed æqualis felicitatis omnes ab initio creati sunt; & ita fuerunt, donec isti qui nunc mali ab illo

bonitatis lumine sua voluntate cecidissent: procul dubio multò est durius nunc putare Angelos sanctos æterna suæ beatitudinis incertos; & ipsos de semetipsis ignorare, quod nos de illis per Scripturas sanctas nosse potuimus. Quis enim Catholicus Christianus ignorat, nullum Diabolum ex bonis Angelis viterius fuserum: sed nec illum in societatem bonorum Angelorum viterius rediturum; veritas quippe in Euangelio sanctis fidelibus promittit, quod erunt æquales Angelis Dei; quibus etiam promittitur quod ibunt in vitam æternam: Porro autem si nos certè sumus nunquam nos ex illa immortalis felicitate casuros, illi verò certè non sunt, iam potiores non æquales eis erimus: sed quia nequaquam veritas fallit, & æquales eis erimus, profecto ipsi certè sunt suæ felicitatis æterna, cuius illi alij, quia certè non fuerunt, non enim erat eorum æterna felicitas, cuius certè essent, quæ erat finem habitura: restat ut aut impares fuerint, aut si pares fuerint post illorum ruinam, illis certa scientia suæ sempiternæ felicitatis accesserit, &c.

12

Durum ergo asserit Sanctus vel asserere malos Angelos habuisse ante lapsum sui casus præscientiam, vel etiam bonos suæ perseuerantiæ, quia nempe sequeretur illos habere timorem, qui non conueniebat felicitati illius status, in quo creati sunt, & possent desperare iuxta sententiam plurimum Theologorum asserentium eum, cui sui casus, & damnationis fieret reuelatio, licet posse desperare, aut non applicare media ad salutem necessaria, aut non conari ingredi vitam, aut assequi finem, ad quem vocatus est, imò aliqui, ut S. Bonauentura, putat hoc impossibile esse, ut Deus sui damnationem alicui in particulari reuelaret: quia esset contra prouidentiam suauem, & bonitatem Dei. Accedit modò ex prouidentia etiam, quam circa prædestinatos exercet, quibus sui perseuerantiam in particulari non reuelat, communiter loquendo, ut cum timore & tremore solliciti operentur suam salutem, de perseuerantia incerti, ut idem Sanctus August. docet de dono perseuerantie cap. 13. & 22. de correptione & gratia cap. 13. lib. 11. de Trinit. cap. 12. Prosp. lib. 2. de vocat. Gentium cap. ult. Hieron. lib. 2. contra Pelagianos. Gregor. lib. 6. in 1. Reg. Bernardus ser. 1. in Septuag. nouissimè Trident. sess. 6. cap. 13. & communiter Doctores: eadem proinde debuit seruari lex circa Angelos viatores, quibus proposita est vita æterna ut merces bonorum operum, & perseuerantiæ in bona voluntate, in qua creati sunt, non secus ac homines comprehendit, & ipsum Adamum in statu innocentie; quod obiter dixerim, ad declarandam mentem Augustini, qui durius censet non esse iam in sanctis scientiam de stabilitate suæ beatitudinis, quam nos cognoscimus ex Scripturis perpetuam. Loquitur autem de scientia illi statui proportionata, & ipsis propria, atque à Deo communicata; quia nec dubium est eos habere eandem, quam nos ex Scripturis habere possumus: quæ tamen nobis primùm proposita sunt, & non Angelis: conuenit ergo ipsos Angelos habere propriam scientiam à Deo reuelatam, aut propositam de stabilitate suæ beatitudinis; propriam dico illi politiæ, & Hierarchiæ, & hanc perpetuitatem permanfuram, esse de ratione beatitudinis perfectæ, notumque esse beatis Sanctus Augustinus locis citatis 5. de Trinit. cap. 8. & lib. 1. de Ciuit. cap. 10. & lib. 12. cap. 20. probat contra Platonicos, &c. circuitiones; & requiritur ad enarrandum sollicitudinem, & timorem, cum quibus beatitudo, quæ est cumulus bonorum omnium

De eo cui reuelatur sua damnatio.

Perseuerantia in actu viatori.

nium, non esset completa, & perfecta; vnde visio Pauli, aut Moyſis, non fuit beatitudo completa, aut permanens. Videantur Theologi hic & 1.2. quæst. 4. art. 4. ubi aliqui docent beatitudinem ab intrinſeco vindicare ſibi hanc perpetuitatem ex natura actus. Alij negant, ſed à lumine permanente, qui ſtatuant beatitudinem in viſione: alij à Deo conſeſuante, atque eius voluntate ſic ſtatuente; perpetuam autem fore omnes de fide docent, cum ſymbolo Apoſtolorum *credo vitam æternam*. Item, 6. Synodo, act. 11. in *Epistola Sophronij approbata act. 13. cap. ſummiter de ſumma Trinit. & fide Catholica*, atque ex ſacris literis latè probant. *Eccleſ. 2.4. Sap. 1. Petr. 1. & 5. Apocalyp. 3. 7. & 20. Matth. 6. Ioan. 17. ad Rom. 6. 1. ad Corinth. 9. 2. ad Cor. 5. & aliàs ſæpius*. Vnde autem hæc perpetuitas conueniat beatitudini ab intrinſeco: nam includere voluntatem, & ſtatutum ferè omnibus pro conſeſſo habetur: Neque enim duratio illa à Deo conſeſuante præſcindit, neque quærit Auguſtinus de certitudine beatitudinis, aut ſcientiæ: de eius ſtabilitate ex parte Dei quærit, quia hæc nota ſupponitur, ſuppoſito quòd vt merces operum propoſita ſit ex promiſſione Dei Angelo, & homini, qui nec fallere poteſt, nec falli; quærit de cauſa ſtabilitatis ex parte beati, ne deſiciat, & de ſcientia, quam habet de ſui perſeuerantia in beatitudine, ne cadat per miſeriam peccati ab ipſa, reſtitutus, & conſirmatus in ea. Quod conſirmat propoſitum argumenti, nempe voluntatem beati non neceſſitari per modum naturæ ad operandum circa Deum clarè viſum: loquitur enim Auguſtinus de dono ſpeciali ſcientiæ dato Angelis, ſe nunquam caſuros: nam cap. 1. negat lapſos habuiſſe eam certitudinem, aut ſcientiam, quæ communicata eſt beatis. & cap. 12. negat primos homines in paradifi felicitate habuiſſe certitudinem ſcientiæ de ſua perſeuerantia, neque electos in via, quamuis de præmio ſint certi. Vnde cum cui eſſet reuelata ſua perſeuerantia, dicit eſſe beatiorum quantum ad ſpem, licet non quantum ad delectationem, quàm fuerit primus homo ſui caſus incertus, in magna illa felicitate paradifi conſtitutus: conſtat ergo tam Angelos viatores, quàm homines in paradifo habuiſſe eam certitudinem de præmio, ſi perſeuerarent, quam habent fideles viatores, quia habuerunt fidem, & ſpem, & reuelationem explicitam huius, quod ipſis perſeuerantibus propoſitum eſt: idè ipſe ſanctus in *Enchiridion ſuprà* & alibi ſæpè vt de correptione, & gratia cap. 10. ait Deum ſic ordinariſſe Angelorum, & hominum vitam, vt in ea prius offenderet quid poteſt eorum liberum arbitrium; deinde, quid poteſt ſua gratia beneficium, iuſtitiaque iudicium, &c. Denique, Angeli quidam, quorum princeps, qui dicitur Diabolus, per liberum arbitrium à Domino Deo refuge facti ſunt, &c. Ceteri autem per ipſum liberum arbitrium in veritate ſteterunt. eamque de ſuo caſu nunquam futuro certiffimam ſire meruerunt, &c. Vnde manifeſtè conſtat Auguſtinum non loqui de ſcientia permanſionis beatitudinis quantum eſt ex parte Dei, quia hanc habuerunt Angelus, & homo viator in illo ſtatu, ſuppoſita perſeuerantia, fore certam retributionem eius, ad quam inſtituti ſunt quantum erat ex parte Dei, cum mediis requiſitis, & dependentibus à ſuo libero arbitrio; ſed de alia ſcientia, quam acceperunt Angeli perſeuerantes, de caſu ſuo nunquam futuro per peccatum: ergo ſupponit ſanctus libertatem arbitrij perſeuerante in Angelis

Scoti Oper. Tom. X.

beatis cum beatitudine, ac recepiſſe hanc ſcientiam, tanquam diuerſum donum à viſione, & fruitione, atque ab illa, quam habuerunt in via, aliàs nullus eſſet locus quæſtioni, neque probationibus, & argumentis, quibus ſanctus aſſerit talem datam eſſe Angelis ex meritis ſuæ perſeuerantia in via: ſed ſi viſio neceſſitaret voluntatem ad amorem patriæ, vel ſi ipſa voluntas neceſſariò amet, & non liberè ea libertate, de qua eſt quæſtio, euacuaretur hoc donum tanquam diuerſum à beatitudine ſubſtantiali: ergo non neceſſariò voluntas, ſed liberè amat Deum clarè viſum in patria ex mente Auguſtini. Probat ſubſumptum, quia fuit certitudo in Angelis viatoribus de ſtabilitate beatitudinis, quantum eſt ex parte Dei influentis, & promittentis ea quæ eſt in fidelibus viatoribus nunquam Deum ſubtracturum conſeſſum, aut media neceſſaria ex parte ſua, ſi beatus perſeueret ex parte beati, ſi viſio trahit neceſſariò voluntatem, aut obiectum viſum, vt non liberè, ſed neceſſariò agar circa ipſum ex natura actus, & potentia tanquam ex cauſa, clarè cognoscitur, & certò indefectibilitas beatitudinis in beato; ergo euacuatur neceſſitas doni ſuperadditi, per quod beatus certificaretur nunquam ſe caſurum, quod eſt contra mentem Auguſtini. Vnde cap. 13. lib. 11. de *Ciuit.* concludit in initio hæc duo ſpectare ad beatitudinem, nempe vt Deo ſine moleſtia fruatur, & ſe manſurum in illa fruitione certò ſciat. Quocirca, inquit, cuius iam non difficulter occurrat utroque conſeſſo effici beatitudinem, quam recto propoſito intellectualis natura deſiderat, hoc eſt, vt bono incommutabili, quod Deus eſt, ſine ulla moleſtia perfruatur, & in eo ſe in æternum manſurum, nec ulla dubitatione cunctetur, nec ullo errore fallatur, &c. Probat autem deinceps verbis citatis hanc ſcientiam eſſe in beatis Angelis: illa autem particula *manſurum* intelligitur de manſione per perſeuerantiam liberi arbitrij, & liberè, vnde infra ſubiungit ad propoſitum illius liberæ permanſionis, & perſeuerantia. *Quis enim Catholicus Chriſtianus ignorat nullum novum Diabolum ex bonis Angelis ulterius futurum*, &c. Diabolus autem fieret per lapſum peccati: ergo Auguſtinus intendit manſionem Angeli in beatitudine etiam provenire ex voluntate ſua libera, per quam nihil vnquam peruerſè affectabit: ergo donum illud ſcientiæ in beato refertur ad ſtabilitatem voluntatis liberæ in bono incommutabili, atque vt hæc doctrina eius, quæ non obiter, aut incidenter amplexus eſt, ſed ex propoſita reſolutione magis appareat, ne coactè in noſtram ſententiam eam interpretari iudicemur; adiciam eandem ex alio loco eiufdem, quaſi ad verbum aſſertum.

Confirmatur ergo præmiſſa Doctrina, & ſententia Auguſtini ex alio eius libro de correptione, & gratia c. 10. ubi poſt præmiſſa verba paulò ſuperius adducta, ſubiungit probando Angelis datam eſſe ſcientiam certam de ſua ſtabilitate, & perſeuerantia in gloria: *ſe enim nos de Scripturis ſanctis noſſe potuiſſimus ſanctos Angelos iam nullos eſſe caſuros* (nota particulam *caſuros*, quod designat libertatem, non uſum eius in malum) *quantò magis hoc ipſi reuelata ſibi ſub limiis veritate nouerunt? nobis quippe beata ſine ſine vita promiſſa eſt, & æqualitas Angelorum. Ex qua promiſſione certiffimus cum ad illam beatam vitam poſt iudicium venerimus, non inde nos eſſe lapſuros: (nempe per peccatum, & propriam libertatem) quod ſi de ipſis Angeli* Auguſt.

O O 2 neſciunt,

Perpetuitas
beatitudinis.

Ex Aug. de-
ducitur con-
cluſio.

13
Confirm.

nesciunt, non aequales, sed beatiores erimus (nempe in spe) *veritas autem nobis eorum promissit aequalitatem, certum est igitur hoc eis per speciem, quod nos per fidem, nullam scilicet iam ruinam cuiusquam sancti Angeli futuram, &c.* Loquitur ergo de ruina, quantum est ex parte ipsorum per peccatum, non autem de instabilitate beatitudinis ex parte Dei, non oblata causa ex parte beati per subtractionem concursus, aut mediorum, clarè constat; & ex sequentibus, in quibus causam perseverantiae ex parte beati subiungit plenitudinem charitatis *Diabolus verò, & Angeli eius, etsi beati erant antiquàm caderent* (loquitur de beatitudine in via, sicut aliàs locis citatis, & beatitudinem hanc tribuit sæpè primo homini) *& se in miseriam casuros esse nesciebant: erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate steterissent, donec istam summam beatitudinis plenitudinem tanquam premium ipsius mansionis* (nota quomodo mansionem intelligit liberam, sicut *suprà*, mansionem, non aliter quam ut est perseverantia libera in voluntate) *id est ut magna per Spiritum sanctum data abundantia charitatis Dei cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nosset hanc plenitudinem beatitudinis non habebant, &c.* Subiungit habuisse aliquam, nempe rectitudinem, in qua creati sunt cum ignorantia sui futuri casus, quem si scirent, non possent esse beati, quos huius tanti mali metus iam tunc miseros esse compelleret.

14

Confirmatio
in statu bea-
tifico est ex
charitate.

Ex his habemus intentum, nempe scientiam illam esse donum diversum à substantia beatitudinis, ut est fructus summi boni, atque visio; recipere autem confirmationem in beatitudine, quatenus per eam redditur securus beatus, se nunquam casurum per peccatum: quod supponit in eo voluntatem liberè, & non necessitate naturæ operari circa obiectum beatificum. Habemus secundò ex Augustino voluntatem, neque seipsa esse in illo statu indefectibilem (esset autem defectibilis, si necessitate operaretur, & non ut voluntas, aut liberè) neque rectificari per visionem tanquam necessitatem ad obiectum, quantum ad exercitium; neque denique per ipsum obiectum clarè visum; ex eadem ratione. per quid ergo? Respondet Augustinus: *Magna per Spiritum sanctum data abundantia charitatis Dei cadere ulterius omnino non possent, & hoc certissime scirent: ergo si gratia, & charitas Dei, eiusque abundantia hoc tribuit, non in visionem, aut necessarium modum operandi voluntatis circa obiectum clarè visum id tribuitur, sed per charitatem superadditam, ac proinde voluntas seculsa illa abundantia charitatis defectibilis esset, cuius rectificatio in Spiritum sanctificantem est reducenda per abundantiam charitatis Dei, quæ non destruit naturam voluntatis, sed promouet in bonum, ut amplius deficere non posset. Quod si aliquis obiciat illa verba; ut peccare amplius non posset, &c.* Quasi inde probaret necessariò operari: circa finem clarè visum, & non liberè adiungat etiam reliqua, quæ sequuntur, nempe, *Et hoc certissime sciret, quæ ex dictis influant modum operandi voluntatis circa finem, esse liberum. Vnde infra idem adiungit sanctus loquens de eo, quod reciperet Adam si perseverasset: Acciperet illam merito mansionis* (hoc est perseverantiae) *beatitudinis plenitudinem, quæ & sancti Angeli sunt beati, id est, ut cadere non posset ulterius, & hoc certissime sciret, &c.* Non sequitur ergo tolli

libertatem ad bonum in doctrina Augustini, quamvis tollatur potestas ad peccandum. Vnde in beatis circa obiectum secundarium manet libertas ex communi consensu; non autem manet potestas ad peccandum: separari ergo possunt, etiam ex Augustino, qui negat in beatis, aut Deo esse libertatem ad peccandum, quamvis maneat liberum arbitrium, quod magis liberum est, quanto minùs peccato servire potest: quod quæ ratione intelligendum, aliàs explicuimus. neque mirum est, quia ad veritatem huius propositionis & similium sufficit tolli exercitium, seu usum talis libertatis, & potentiam proximam, quamvis maneat remota; quæ talis dicitur, quia reducitur ad actum; ac proinde negatur simpliciter potentia nempe proxima, quæ in comparatione remotæ dicitur simpliciter, illa autem secundum quid. Ex opposito declaratur, quia in homine lapso liberum arbitrium amisit potestatem boni operis, retinens potentiam ad peccandum secundum Patres, & Concilia; & idè dicunt eum non posse non peccare sine gratia Dei, aut resistere posse tentationi: ergo ex opposito potest remanere cum potestate ad bonum, quamvis sic dispositus sit per abundantiam gratiæ, ut non possit proximè peccare: sic dicitur etiam de iis, quibus datur donum perseverantiae per confirmationem in gratia: vnde saluatur potestas ad bonum cum impossibilitate peccandi. Id certum est in Christo contigisse etiam in Beata Virgine, ut credit Ecclesia. Vnde euacuatur scrupulus præmissus in verbis Augustini, & hîc, & alibi, ubi astruit impeccabilitatem beatorum, seu non habere eos potestatem peccandi; non destruit enim liberum arbitrium, quod in ipsi manet ad bonum, & reformatur à fomite, qui definit ab errore, & infirmitate per abundantiam diuinæ charitatis, per quam habent indefectibilitatem per ipsum. Nec secus loquitur hîc de efficacia diuini amoris, & charitatis, quam *infra* cap. 11. & 12. de efficacia gratiæ Christi ad vincendum peccatum, & tentationes in electis viatoribus. *Tantum quippe ait, Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut idè possint, quia sic volunt, idè sic velint, quia Deus operatur ut velint* cap. 12. & *infra. Infirmis seruauit, ut ipso donante inuictissime, quod bonum est velint, nec hoc deferere inuictissime nollent.* Subiungens hoc donum ex misericordia Dei esse, ut *qui gloriatur, in Domino gloriatur. &c.* cap. 13. Dicit sanctos misericordia Dei præseruatos, idè non habere certitudinem, aut securitatem ne euacuetur timor: quod non expedit viatori inter tentationes, ne succedat ex securitate superbia. *Quæ presumptio, inquit, in isto tentationum loco, non expedit, ubi tantum est infirmitas, ut superbiam possit generare securitas, &c.* Et postea ostendens quomodo misericordia Dei, & gratia Christi cooperetur sanctis in via, & patria, eadem subiungit: *Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus donata sibi etiam usque in finem perseverantia illuc inreger perducitur, & illic integerrimus iam sine fine beatissimus seruabitur adhaerente sibi misericordia Saluatoris sui, siue cum conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur: nam & tunc esse illis misericordiam necessariam sancta Scriptura testatur. ubi S. David Psalm. 132. De Domino Deo tuo dicit animæ suæ: Qui coronat te in miseratione & misericordia; & infra, ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, quæ fiet beatus, cui non imputantur*

Quis sit effectus confirmationis in bono.

imputavit Dominus peccatum, &c. Postea docet hanc misericordiam aliter tribui viatori, aliter beato; quia viatori tribuitur sine meritis, ut præueniens, & per eam liberaretur à malis, quæ fecit, & facturus erat, nisi Dei gratia regeneraretur: beato etiam ob meritum operum, quæ fecit in via, per misericordiam intelligens gratiam, vel qua statuitur in via, ne pereat, vel qua coronatur in patria plenitudine beatitudinis illius, quam supra dicit duo includere, nempe adhætionem summi boni, & securitatem, ac certitudinem seu nunquam inde casurum; & eam asserit superius esse abundantiam charitatis diuinæ datæ à Spiritu sancto, per quam ulterius cadere non possent, & hoc certissime sciant: ergo, quod est intentum, hæc misericordia supponit indigentiam, non aliam, ut comparatio rectè sequatur, inter Sanctos in via & in patria, quàm quæ est liberi arbitrij sibi relicti, & defectibilis ad casum à bono: ergo supponit beatum sui liberè bono, quamuis indefectibiliter, non autem necessariò. Hæc charitas, ut infra deducemus, non necessitat voluntatem, quæ habitus est, quia sic subordinatur voluntati; non quæ actus, nisi formaliter, hoc est, quæ forma, non autem quæ effectus procedens à voluntate, sub qua ratione comparatur ad voluntatem, quæ efficiens est, sicut & priori modo, quæ subiectum dicitur: quæ ratio est extranea ipsi quæ libera, quia sic est potestas actiua; ergo quæ prior actu, liberè ipsum elicit, licet indefectibiliter ex assistentia Dei.

15
1. Probatio
ex August.

Secundò probatur conclusio ex Doctrina Augustini libro de perfectione iustitiæ cap. 17. *Cum adhuc, inquit, aliquid carnalis concupiscentia, non omni modo ex tota anima diligitur Deus: caro enim non concupisceret, nisi quia anima carnaliter concupiscit; cum autem venerit quod perfectum sit, ut destruat quod ex parte est, id est, ut iam non ex parte sit, sed ex toto: charitas non auferetur, sed augebitur, & implebitur: in qua plenitudine isud præceptum charitatis implebitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato; quia nulla erit lex (supple concupiscentiæ: alludit ad Apostoli verba loco præmissio, ubi appellat concupiscentiam legem membrorum repugnanti in legi mentis) repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente diliges Deum, quod est summum præceptum, &c.* Sed præceptum supponit libertatem; nam in iis, quæ nequeunt aliter fieri, non est lex, quæ est regula extrinseca directiua voluntatis liberæ ad bonum; manet præceptum dilectionis Dei in patria respectu beatorum ex Augustino, & tunc perfectè impletur, quia nullum habet voluntas impedimentum, non est alius amor in patria erga Deum quàm beatificus sequens visionem; quidquid dicant aliqui de amore sequente scientiam infusam, quorum opinio non admittitur in propria Schola, neque hic est locus eam impugnandi; & quidquid sit, non facit ad mentem Augustini, qui loquitur de plenitudine charitatis, quæ non ex parte est, sed ex toto, quæ augebitur, & implebitur: quod de charitate in ordine ad amorem beatificum intelligitur, sicut & locus Apostoli, ad quem alludit idem Augustinus. 1. ad Corinth. 13. ut patet ex omnibus exppositoribus: ergo amor beatificus, quæ est adimpletio præcepti, est liber, & consequenter voluntas non necessitatur in patria ad obiectum beatificum clarè visum. Hoc idem docet Magister in 3. d. 17. §. *Illud autem præceptum, &c.*

Præceptum
charitatis
impleri in
patria.

Scoti Oper. Tom. X.

Quem meritò pro conclusione citare possumus, & Doctor ead. d. quæst. unica art. 3. & in 2. d. 21. quæst. 1. §. *Ad primum pro opinione*, dicit Beatum habere præceptum de continuanda beatitudine; ex quo sequitur quòd teneatur semper ad optima operandum, & quæ magis sunt conformia fini charitatis erga Deum.

Tertiò probatur conclusio ratione Doctoris, necessitas non potest esse nisi per aliquod intrinsecum principio agendi; sed per hoc quòd intellectus nunc videat obiectum, quod antè non vidit, nihil sit intrinsecum voluntati: ergo voluntas non necessitatur circa obiectum beatificum clarè visum. Maior probatur; necessitas in agendo est à principio actiua: ergo si talis necessitas est ab extrinseco, actio erit ab extrinseco, & non à voluntate. Hactenus Doctor alteram probationem supponit, nempe non esse ab intrinseco, quia alias in via non ageret liberè circa Deum. Respondent aliqui hanc necessitatem oriri ex parte visionis, & obiecti radicaliter, quatenus in obiecto ostenditur omnis ratio boni, formaliter autem comperit voluntati non absolute, sed respectu ad illud obiectum, in quo ostenditur omnis ratio boni, & nulla ratio mali. Contrà, hæc solutio hæret in principiis, de radice beratis in intellectu, & obiecto consistente; idè requirit aliam prolixam impugnationem: quia si quæras quare id comperit voluntati? Respondent ex iisdem principiis: quia nempe intellectus est determinatè proponens obiectum, & ipsum obiectum non est indifferens ad bonum, & malum, sed determinatè bonum: omis ergo iis, quæ supra adducta sunt. Contrà, voluntas in via circa Deum propositum sub ratione omnis boni, & seclusa omni imperfectione, liberè operatur, ergo etiam in patria liberè diligit. Antecedens est fidei, & conceditur. Consequentia probatur; si necessitas proveniret ab intrinseco, etiam respectu ad propositum obiecto sufficienter, & determinatè in ratione diligibilis, & secluso impedimento, necessariò diligeretur; hic obiectum proponitur determinatè sub ratione omnis boni sine errore, quia fidem talem non patitur, sine impedimento frustrante actionem, quia actio ipsa sequitur: v.g. in iusto elevato per actualement, & habitualement gratiam: neque impedimentum variat modum agendi causæ, quia eadem necessitate, qua respicit actionem, respicit quodcumque repugnans, & eodem modo: eatenus enim tollit impedimentum, quatenus agit ad formam principalem, intentam, & seu disponendo ad ipsam, seu agendo ipsam formam: ergo actio voluntatis circa finem est libera: quia voluntas liberè respicit obiectum quomodocumque propositum.

16
3. Probatio.
Ratio Doctoris.

Necessitas fit
per aliquod
intrinsecum.

Responsio.

Impugnatio.

Voluntas non
necessitatur
in via ab
intrinseco ad
finem.

Quòd autem neque ab extrinseco statuatur necessitas operandi voluntatis in patria, patet, quia visio ideo necessitaret, quia determinatè proponit; sed sic fides etiam in via determinatè proponit, visio sub ratione omnis boni: sic fides neque ipsum obiectum necessitat: quia est idem formale viæ, & patriæ, & continet omnem rationem boni, & sub ratione ultimi finis proponitur in via; neque denique visio, quia non influit in voluntatem physicæ: & est diuersa tantum obiecti applicatio, quæ supponit principium operandi extrinsecus se habere ad ipsam, & consequenter modum eius operandi, supponens tam virtutem actiuam, quàm modum eius operandi;

17
Non necessi-
tari per vi-
sionem.

Non ab ob-
iecto.

nam applicatio, & applicans accedunt causæ tanquam conditio : non autem ut pars, aut modus virtutis, aliàs non solum haberent rationem applicationis, & applicantis ; sed etiam causæ integritatis virtutem totalem agendi. Non necessitatur à lumine gloriæ ; quia non respicit voluntatem nisi mediante visione, ad quam tota eius efficacia terminatur, neque extendit se ultra efficaciam intellectus, sicut neque habitus excedit potentiam ; hæc denique necessitas non oritur ex habitu charitatis ; quia idem est in via, & in patria : non ex assistentia Dei in quantum mouet effectiue ad actum : quia hæc assistentia non exigit necessitari voluntatem, ut sequatur infallibiliter effectus, sicut neque in via per gratiam efficacem, quæ inuictissimè, & certissimè facit in nobis ut faciamus, daps posse, & velle simul, quamuis voluntas libero consensu sequatur, unde Augustinus loco præfato de correptione, & gratia cap. 14. *Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in celo, & in terra omnia quæcumque voluit, fecit, & qui etiam illa, quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere, quominus facit ipse quod vult, quandoquidem etiam de ipsi hominum voluntatibus quod vult, cum vult, facit, &c.* Quod probat mox in electione Saülis, & Dauidis, quam perfercit mediis voluntatibus populi, aliàs repugnantis, & subiungit : *Et ambulabat Dauid proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cum illo, ac per hoc Dominus omnipotens erat cum illo; adduxit illos ut eum Regem constituerent, & quomodo adduxit? Nunquid corporalibus vllis vinculis alligauit? intus egit, corda tenuit, corda mouit, eosque voluntatibus eorum, quias ipse in illis operatus est, traxit: si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas, quis alius facit? &c.* Ex hoc ipso facit, quod neque ad stabilitatem, seu perpetuitatem beatitudinis requiratur necessitari voluntatem ; quia idem influxus continuatus sufficit ad continuandum beatitudinem, qui sufficit ut certò, & infallibiliter, & inuictissimè media ipsa voluntate libera eliciatur, ut patet in iis, quibus datum est donum perseverantiae, siue in fine, siue vsque in finem, & confirmationis in gratia, siue à peccato mortali, ut habuisse existimant plures Apostolos post aduentum Spiritus sancti ; siue à veniali, ut statuit Ecclesia habuisse beatam Virginem : siue quoad stabilitatem in fide, ut habet Ecclesia ; siue directionis certæ in iis, quæ ad eandem fidem, & mores definienda spectant, ut habet Vicarius Christi in terris ; in quibus omnibus, remanente libertate, & sine vllò eius præiudicio, voluntas Omnipotentis infallibiliter, & certò reducitur in effectum medio consensu, & cooperatione voluntatis creatæ, quando, quomodo, & prout statuit. Hoc etiam magis congruit providentiæ diuinæ, ut causis secundum connaturalem modum operandi vtatur in ordine ad effectum, neque alioquin ex natura causarum, aut ipsius beatitudinis exigitur diuersus concursus necessitans : ergo ex nulla causa colligitur necessitari voluntatem in patria, quin ex eadem colligatur necessitari in via, quod nemo admittit.

18
Responsio
Impugnatur.

Dices ergo secundò, finem vltimum, quamuis proponitur in via sub ratione omnis boni, & sine errore in intellectu, non necessitari voluntatem, quia proponitur obscurè, in patria proponi clarè. Contrà, neque solutio euacuat argumentum

Doctoris : quia siue obscurè, siue clarè proponatur, proponitur sub ratione vltimi finis, & omnis boni, & quæ terminat, & mouet ad actum charitatis, qui idem est in via, & in patria secundum speciem, ex mente D. Thomæ, & distinguitur secundum intentionem, aut gradum : ad eundem autem actum in specie non variatur modus connaturalis potentiae in operando, sed quia de hoc est controuersia,

Argumentor aliter ; principium agendi est prius omni conditione agendi, quia ab intrinseco est tale, siue agat, siue non : ergo & modus connaturalis eius agendi, qui oritur ex differentia virtutis, aut principij quo, 2. *Phys.* est prior conditione sine qua non ageret : voluntas enim, licet ut agat, supponit intellectum esse obiectum ; quia intellectus est conditio (ut admittunt etiam contrarium opinantes) sine qua non : antequam tamen intellectus actu intelligat, voluntas in actu primo, & appetitiuo, & est liberè appetitiua, & hanc libertatem non participat ab aliquo posteriori ; qualis conditio, ut conditio, quæ nequiret esse conditio formaliter nisi respectiue ad causam, cuius est conditio : tunc sic, vel voluntas nata est determinatè agere circa finem vltimum spectatà ratione tam obiecti, quam causæ, quia eiusdem potentia ad idem obiectum, & per eandem in specie actionem non multiplicatur ordo, sicut neque species (nihil enim ad hoc cogit, sed magis ad oppositum, maxime in opinione, quæ dicit potentiam mediante actu, vel immediatè sumere speciem ab obiecto.) Vel certè voluntas ad finem vltimum non dicit ordinem agendi determinatè, sed indifferenter cum libertate : alterum enim horum, quæ sub extremis contradictionis sunt, debet inesse : ergo siue obscurè, siue determinatè clarè proponatur, modò proponitur sub eadem ratione vltimi finis, qua terminat eundem in specie actum, secundum ipsos, non variat modum agendi voluntatis. Pater consequentia, quia conditio, quæ non variat actionem in specie, non variat modum agendi causæ ; sed in via voluntas mediante propositione obscura fidei indifferenter amat finem vltimum, & sufficienter applicatur in ordine ad actionem : ergo etiam in patria amat eundem indifferenter : nam quod in patria sit perfectior applicatio, non variat actum, per ipsos, in specie, neque consequenter modum agendi debet variare. Deinde, in via obscuritas non obstat, quia proponitur ut obiectum formale charitatis, ut diligendum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente per præceptum ; hæc ipsi conueniunt sub ratione summi boni, & vltimi finis, quod lex præscribit ita diligendum : ergo proponitur sine admixta ratione mali, aliàs non esset toto corde, &c. diligendum ex præcepto.

19
Responsio
ex impedimentis agendi.
Impugnatur.

Dices tertio propter impedimenta, quæ occurrunt in via : v. g. infirmitatem voluntatis ad bonum, & repugnantiam fomitis, trahendo ad oppositum, provenire ut voluntas sit indifferens, licet etiam proponatur per fidem vltimus finis sub ratione omnis boni, seu finis vltimi sine admixtione mali ; tamen ex infirmitate oritur, ut idem bonum concipiatur conceptu naturali per intellectum, ut difficile, & repugnans commodo, ad quod inclinatur voluntas ex se, & sympathia ad appetitum. Contrà, quidquid necessariò agit, necessariò etiam ex eadem necessitate determinatur ad summouenda impedimenta actionis, si sunt

Causa prior
conditione
extrinseca.

Virtutem,
& modum
agendi ab
intrinseco
provenire
indifferenter
à conditione.

Conditio,
quæ non variat
actum
in specie, non
variatur modum
agendi
causæ.

sunt in eius potestate; sed agere circa finem ultimum propositum per fidem in via, est in potestate voluntatis eleuatur, vt fides, & præcepta operandi docent: ergo si necessitatur ad finem ultimum seclusis impedimentis præfatis; necessitatur etiam ad submouenda, aut vincenda illa impedimenta; sed hoc tam falsum est, quàm quoddam necessitatur in via circa finem ultimum: ergo neque etiam ex causa assignata indifferenter agit circa ipsum, sed ex modo connaturali operandi, quem tenet in patria. Deinde, non semper insurgunt illæ difficultates, sed quandoque, respectu hominis suffulti gratia abundant, & non efficaci: sed etiam tunc liberè operatur, & perfectius habet potestatem operis: ergo quando insurgunt, non ex eis oritur operandi libertas, aut indifferencia.

Finis gratia. Deinde gratia efficax Christi in eum finem datur, non solum vt eliciatur actus supernaturalis charitatis, sed etiam vt vincantur impedimenta, siue intrinseca, siue extrinseca operandi, & tantus per eam ardor voluntatis excitatur: v.g. in Martyribus, vt dicit Augustinus *suprà*, vt illa impedimenta contemnant, & plenè subdantur eorum voluntati: ergo non tollunt modum connaturalitatem eius operandi, quin necessariò ageret circa finem ultimum, si sic necessariò inclinaretur.

Libertas Virginis operandi. Deinde, in beata Virgine, in qua non fuit fomes, neque suggestio intrinseca, aut extrinseca ad malum, vel si fuit fomes, fuit extinctus, iuxta D. Thomam etiam doctrinam, quomodo saluatur libertas, & indifferencia operandi circa finem: in ea tamen fuit, & creuit meritis, iuxta omnes; & secundum alios etiam in gratia sanctificante, de qua difficultate actum est in 1. part. huius operis distinct. 4. quæst. 6. Ergo in ea fuit plena libertas ad operandum circa finem sine indifferencia, quam ab eiusmodi impedimentis participaret sua sanctissima voluntas. Deinde perinde saluatur libertas in Christo Domino requisita ad meritum, in quo fuit tam visio, quàm plenitudo scientiæ, & fruitionis beatæ, sine huiusmodi indifferencia ex difficultate operandi, vnde cumque suboriatur; in Christo enim non fuit, sicut neque in Virgine. Ultimò tandem voluntas Beati circa alia obiecta, vt secundaria liberimè operatur, quamuis difficultatem non habeat operandi, neque fomitem, neque errorem, aut inaduertentiam: ergo illa ratione non saluatur voluntatem in via circa finem ultimum liberè se habere; quia neque ad libertatem requiritur, neque eius oppositum tollit libertatem: manet ergo ratio Doctoris, vel dent aduersarij causam, quare voluntas in via operetur circa finem ultimum liberè & indifferenter, in patria autem non sic operatur.

2º. Ratio. Quartò, libertas est perfectio simpliciter, quia est in Deo formaliter; & per liberum arbitrium, vt comprehendamus totum, constituitur homo imago Dei: sed neque perfectio simpliciter, neque imago destruitur in patria, sed reformatur, & perficitur: ergo manet in patria liberum arbitrium, neque ei repugnat visio, aut fruitio. Maior probatur ex Tertulliano lib. 2. aduersus Marcionem cap. 5. *Libera & sui arbitrij, & sue potestatis inuenia hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem, & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam; neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano ad uniformem Deum expressus est, sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit; id est, anima ad formam Dei spondentis, & arbitrij sui libertate, & potestate signatus est, &c.*

Bernardus serm. 1. de Annuntiatione: *Ad imaginem, & similitudinem Dei factus est homo; in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine.* Damascenus lib. 2. fidei Orthodoxæ, cap. 12. *Hominem ex visibili, & inuisibili natura Deum manibus suis ad imaginem, & similitudinem suam condidit, &c. Animam autem ratione, & intelligentia præditam per insufflationem suam ei tribueret id quod diuinam imaginem appellamus: his enim verbis (ad imaginem) vis intelligendi, arbitrijque libertas significatur: his autem, ad similitudinem, virtutis quoad eius fieri potest expressa similitudo, &c.* Ergo liberum arbitrium spectat ad imaginem.

Minor principalis probatur, quia perfectio simpliciter manet in patria, vt patet ex definitione eius, quæ sit melius esse, quàm non esse, &c. Imago etiam non destruitur, sed perficitur, vt patet ex Augustino variis in locis vt lib. 11. de Ciuitate Dei cap. 26. *Et nos quidem in nobis, &c. Imaginem Dei: hoc est, summa illius Trinitatis agnoscimus ad reformationem perficiendum, vt sit etiam similitudine proxima, &c.* Nempe in patria.

Dices remanere quidem imaginem in patria, sed non erit ibi libertas respectu obiecti primarij, sed secundarij. Contrà, hoc liberè videtur dictum, si Patres dicunt libertatem spectare ad imaginem, ac proinde eam statuunt in creatura rationali, quæ rationalis, vt denotent voluntatem, quæ rationalis est, integrare imaginem: sic autem liber est in nobis: si ergo perficienda est, & non destruenda, sequitur libertatem eius manere in patria etiam respectu obiecti primarij, sicut in via. Vnde August. 12. de Trinit. cum diuiserit mentem in partem superiorem, & inferiorem, seu portiones diuersas, tanquam in diuersas functiones, quibus respicit, quæ superior est, sempiterna, quæ inferior, temporalia c. 4. dicit *In mente secundum imaginem Dei esse portionem superiorem, & facta, inquit, iam ista distributione in eo solo, quod ad contemplationem pertinet aeternorum; non solum Trinitas, sed etiam imago Dei: hoc autem quod deriuatum est in actione temporalium, etiam si Trinitas possit, non tamen imago Dei possit inueniri, &c.* cap. 7. idem repetit subdens: *& quoniam quantumcumque se extenderit in id, quod aeternum est, tamò magis inde formatur ad imaginem Dei, &c.* Lib. autem 13. vbi eandem doctrinam superioris libri ex Scripturis differit cap. 4. agens de beatitudine, & variis circa ipsam sententiis cap. 5. reiecto errore Philosophorum, qui dicebant beatitudinem consistere in eo, quod est viuere quemque vt vult, concludit omnes beatos habere quod volunt, quamuis non omnes, qui habent quod volunt, continuo sint beati, inde definiens miseriam oppositam beatitudini; continuo autem, inquit, miseri, qui non habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt, subiungit definitionem eius qui est beatus. *Beatus igitur non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil malè vult, &c.* cum ergo ex his duobus beata vita constet, atque omnibus nota, omnibus cara, &c. Querit quid causæ sit cur horum duorum, quando vtrumque non possunt, magis eligunt homines, vt omnia quæ volunt, habeant quàm vt omnia benè velint, etiam si non habeant: cap. 6. docet esse prauitatem hominum: qui autem eligit bonum, quamuis in hac vita illud non habeat, docet habere alteram partem beatitudinis, nempe quod nihil vult malè, & cap. 7. docet idè necessariam esse in vita mortali fidem, & concludit: *Cum autem ex hac vita ab eo, qui in*

Perfectio simpliciter.

Imago perficitur in patria.

2º. Responsio. Impugnatur.

Portio superior, & inferior mentis.

August.

Beatitudo in quo consistit.

*miseriis fidelis, & bonus est, ventum fuerit ad beatam, tunc erit verè, quod nunc esse nullo modo potest, ut sic homo viuat quomodo vult, non enim vult malè viuere in illa felicitate, aut vult aliquid, quod deerit, aut deerit quod voluerit: quidquid amabitur, aderit: nec desiderabitur quod non aderit: omne quod ibi erit, bonum erit, & summum Deus summum bonum erit, atque ad fruendum amantibus præsto erit, & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit: Ergo sicut imago Dei & Trinitatis in nobis maxime cernitur secundum portionem superiorem, ex Augustino, ut respicit sempiterna, tunc maxime perfecta erit, cum respiciat ipsum Deum, & plenè reformabitur. Manet ergo libertas voluntatis in ordine ad obiectum beatificum, sicut ipsa imago in mente, & similitudo; quod etiam ex illa definitione beatitudinis, & miseriarum ab ipso assignata, & probata clariùs constat; & id ipsum declarat in verbis adductis: Tunc erit verè, quod nunc esse nullo modo potest, ut sic homo viuat, quomodo vult: non enim vult malè viuere in illa felicitate, &c. & sequentibus verbis. In his ergo supponit libertatem suam voluntatem vsuram in ea felicitate, amando quod aderit, non desiderando quod non aderit, &c. & cap. 8. Hanc definitionem beati confirmat, ut omnia habeat, quæ vult, & nihil mali velit; colligens inde immortalitatem beati, & felicitatis ex amore beatitudinis & immortalitatis; *Ut enim homo beatè viuat, oportet ut viuat, quem porro morientem vita ipsa deserit, beata vita cum illo manere quomodo potest? Cum autem deserit, aut nolentem ipsa deserit, aut volentem, aut neutrum, &c. Non igitur potest & vita beata esse, & volentem deserere, quia beatus nolens nemo fit, &c. si autem volentem deserit, etiam sic quomodo beata erat, quam perire voluit, qui habebat? Restat ut dicant neutrum esse in anima beati, id est, eum deserit à beata vita, cum per mortem deserit tota vita, nec nolle, nec velle, ad utrumque enim parato, & a quo animo consistere; sed nec ista beata est vita, quæ talis est, ut cum beatum facit eius amore indigna sit, &c. & infra. Deinde, quomodo erit vera tam illa perfectior (alias perfecta) tam examinata, tum eliquata, tæcia sententia, beatos esse omnes homines, si ipsi, qui iam beati sunt, beati esse nec nolunt, nec velint, aut si volunt ut veritas clamat, ut natura compellit, cui summè bonus, & immutabiliter creator indiat hoc, si volunt, inquam, beati esse, qui sunt, beati utique non esse nolunt, &c. Hic autem loquitur de voluntate libera, ut est ad extrema contrarietatis, & contradictionis, ut patet ex discursu, in quo sententiam Philosophorum impugnat, quam in præcedentibus submittit; clarum ergo est per ipsum beatum habere voluntatem elicitam, & liberam suæ beatitudinis, & immortalitatis, & nolitatem oppositi: vnde initio capitis 8. cum beatum dicat eum qui habet quod vult, & nihil mali vult, ut ostendat voluntatem, seu amorem beatitudinis non esse malum, sed rectum, subiungit: *Nemo autem malè vult immortalitatem, si eius natura capax, & Deo donante natura: cuius si capax non est, nec beatitudinis capax est, &c.* Colligens inde esse rectam voluntatem, & bonam, consequenter liberam; sed eadem necessitate beatus vult suam beatitudinem, qua elicit suam beatitudinem: ergo cum liberè velit eam ex Augustino, & rectè, sequitur etiam liberè elicere. Subsumptum patet, quia ipsa beatitudo est ut quo, obiectum eius beatificum ut quod: neque ad obiectum inclinatur, nisi mediante actu, in quo consistit bea-**

titudo. Accedit quòd Augustinus loquatur de beatitudine integrè considerata, ut comprehendit amorem, & amatum, visionem, & obiectum visum, quæ separari non permittit quæstio, quam mouet, quærens qui sit beatus.

Confirmatur primò ex eodem cap. 13. præmittens in præcedentibus quomodo homo redemptus est iustitia, & Diabolus victus, non autem potentia, quia ordo seruandus erat, ut primùm antecederet iustitia in mortalibus, qua vincerent ipsi Diabolum ad imitationem Christi, mox subsequeretur potentia, seu iudiciaria potestas in immortalibus in beatitudine. Teneant ergo, inquit, mortales iustitiam, potentia immortalibus dabitur. Applicatque ad hoc illud Pl. 93. *Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam omnes recto sunt corde: ergo tempore, quo differtur potentia populi Dei, non repellat Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet, &c.* Quoadusque iustitia, quam nunc habet infirmitas piorum, conuertatur in iudicium, hoc est, iudicandi accipiat potestatem, quod iustus in fine seruatur cum præcedentem iustitiam ordine suo fuerit potentia subsecuta; potentia quippe adiuncta iustitiæ, vel iustitiæ accedens potentia iudiciaria potestatem habet, &c. Subiungit autem quid sit illa iustitia: *Pertinet autè iustitia ad bonam voluntatem, vnde dictum est ab Angelis nato Christo: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.* Ergo si potètia accedit iustitiæ, quæ est bona voluntas, in beatis manet bona voluntas; bona autem voluntas, quæ est bona voluntas in beatis ubique, per Augustinum est illa, quam facit charitas Dei diffusa in cordibus nostris. vnde de natura & gratia cap. 42. *Charitas est verissima, perfectissima, plenissima iustitia, &c.* quam in locis supra citatis de creatione hominis, & Angelorum appellat bonam voluntatem, in qua sunt creati, in qua etiam supra cap. 10. statuit iustitiam nostram, & merita. Prosequitur autem probationem cōsequentiarum nostrarum; *Cum enim beatum faciant, inquit, sicut superius disputauimus, diu res; bene velle, & posse quod velis; non debet esse illa perversitas (supple in beatis) quæ in eadè disputatione notata est, ut ex duabus rebus, quæ faciunt beatum, posse quod velit, homo eligat, & velle quod oportet, negligat, cum prius debeat habere bonam voluntatem, magnam verò postea potestatem.* Ergo bona voluntas integrat beatitudinem per Augustinum. Addit: *Bona ergo voluntas purganda est à vitiis, à quibus si vincitur homo, vincitur ut malè velit, & bona iam voluntas eius quomodo erit? &c.* Purgatur ergo à vitiis in beato bona voluntas, ut semper bene velit, seu nihil mali velit, quæ est altera pars beatitudinis eius: ergo ipsa manet; non maneret, nisi libera esset: ergo, &c. Vnde infra lib. 14. cap. 9. dicit cum Cicerone in vita beata euacuari alias virtutes cardinales, quibus in eo statu non erit necesse, quantum ad ea, quæ connotant periculum; iustitiam autem manere. Cui, inquit, regenti (supple Deo) esse subditum, si iustitia est immortalis est omnino iustitia: nec in illa beatitudine desinet, sed talis, ac tanta erit, ut perfectior, & maior esse non possit, &c. Quod de aliis etiam seculis imperfectione tenet dici posse, de qua ergo subiectione creaturæ ad Deum intelligi potest Augustinus, nisi de illa, quæ est fundamentum iustitiæ, nempe voluntatis liberæ, qua rectum tenetur, & iustitia manet perfectior: & maior in ratione virtutis, neque euacuatur. Sed hæc subiectio primariò attenditur penes charitatem, ut est ad obiectum primarium, & cætera

August.

22
Corfirm

August.

Potestas iudiciaria in beatis.

Iustitia est bona voluntas.

Iustitia manet in beatitudine.

Perficitur.

illa est charitas a beatitudine.

Beatus liberè vult beatitudinem.

nymo *suprà* non necessitat voluntatem : quia neque est causa eius physica, sed solum moralis, quæ supponit libertatem in consilia; aliàs frustra fieret suasio, si aliter contingere non potest. Deinde, suasio est inefficax respectu eius, in cuius potestate non sit actus; in potestate autem voluntatis non est actus sine donis supernaturalibus, quæ desunt ex hypothesi.

26
Admittitur
casus.

Quomodo
possit odium
Dei vindicantis
inesse
damnato.

Supposita vi-
sione stare
aversiōem à
fine in vo-
luntate non
elevata.

Bonum ut sit
conueniens,
debet esse in
potestate vo-
luntatis, ut
ipsi sit bonū.

Ratio ad ho-
minem.

Accedit ad hoc, quod multi contrariam sententiam tenentes admittunt casum, nempe vel dari posse visionem claram Dei sub ratione alicuius attributi, vel, ut ipsi loquuntur, tam tenuem, ut si ostendat se Deus damnato sub ratione vindicantis iuste peccata; quo casu non solum salua manebit libertas contradictionis, sed etiam contrarietatis : quia licet visio proponat Deum sub ratione omnis boni absolute; tamen respectu damnati ab extrinseco, qua infligit poenam, potest concipi sub ratione incommodi, ac proinde odio haberi. Alij etiam, qui docent impeccabilitatem beatorum fundari proximè in dilectione, remotè tantum in visione, admittunt casum, dicentes voluntatem esse liberam quoad contrarietatem, ut circa obiecta secundaria agat, quia non infertur voluntati necessitas; quod perinde dici potest quoad primarium, quia licet Deus absolute in se proponitur sub ratione omnis boni, respectu tamen voluntatis non elevata extrinsece potest habere rationem mali : quia illa propositio erit merè speculativa, & non practica; ac proinde non determinat ad prosecutionem proximè, cum hæc non sit in potestate voluntatis, sicut neque in potestate cæci est videre, aut claudi ambulare: quamvis concipiant interiùs actum, prout dicitur ordinem ad suas causas positas in esse; quæ in potestate voluntatis eorum non sunt: potest ergo in ipsis non obstante tali propositione esse voluntas efficax respectu actus oppositi prosecutioni, ut in claudo sessio, in cæco somnus, vel eiusmodi, ut est occlusio oculorum : ergo etiam in voluntate non elevata videntis Deum, potest stare fuga ipsius Dei per prosecutionem obiecti incompatibilis cum amore Dei, & etiam nolito ipsius Dei, qua hic & nunc videtur ut inferens aliquid incommodum, & impedimentum respectu actus, quem affectat, vel effectare potest taliter volēs. Neque refert dicere quod voluntas ab intrinseco necessitatur circa Deum clarè visum: qui videtur sub ratione omnis boni: quia, ut dixi, licet in se absolute videatur omne bonum esse, quantum ad effectum iustitiæ, seu inclinationem rationis; hic affectus non est in potestate voluntatis, nempe eum sic diligere, ac proinde in eo statu non est bonum, id est conueniens respectu illius voluntatis, non potentis eum diligere; & ex altera parte potest videri ut malum respectu ad ipsum, id est inconueniens, quatenus illa voluntas hæret in affectu commodi circa alia obiecta, & sollicitatur vel ad prosecutionem ipsorum, vel ad fugam alicuius miseriæ, quam Deus infligit in eo casu, aut infligere potest, ut doloris, infirmitatis, poenæ; applicando homini exterius causas, à quibus patiatur. vnde necessariò consequenter id admittere debent quotquot docent ex vna parte voluntatem non posse habere exercitium suæ libertatis sine actu; & ex altera parte rectificari in operatione per dona propria, quæ simul cum ipsa concurrunt ad actum eius, vnde contra ipsos moueri potest difficultas sic; visio non rectificat voluntatem nisi quæ necessitat ad

actum circa obiecta secundaria; non necessitat autem ad vllum actum siue circa primarium, siue circa secundarium: ergo, &c. Maior probata est superiùs, sicut & minor; & patet quoad secundam partem, quia voluntas nequit habere exercitium suæ virtutis nisi agendo; supponitur enim voluntas habere paratum Dei concursum circa obiecta secundaria, & virtutem operandi, & obiectum applicatum: quidquid enim sit, an visioni Dei repugnet error in intellectu, non repugnat tamen actus repræsentans obiecta secundaria motiua voluntatis secundum rationem propriam cuiusque, vel alicuius, & quæ commodum est, & quæ delectabile: in eo itaque casu visio eatenus necessitaret voluntatem, qua vel suspenderet eam ab omni actu circa delectabile prohibitum, vel certè necessitaret ad actum conformem rectæ rationi: neutrum est verum, quia saltem circa obiecta secundaria, in quibus non repræsentatur omnis ratio boni, manet voluntas indifferens, & datur propositio determinata obiecti sufficiens ad vtrumlibet: ergo cum visione stat indifferentia obiectiua; aliter autem non necessitat visio nisi obiectiue: ergo nullo modo necessitat: neque consequenter statuit impedimentum operandi ex libertate circa obiectum sic propositum voluntati, quæ non est rectificata: & quæ paritur motiua impellentia, & determinantia ad prosecutionem, & fugam, ut sunt passionēs, quas non impedit visio: Si dicas intellectum mediante visione habere imperium in voluntatem, illud satis improbatu suo loco de ratione libertatis ex Bernardo, & alijs; quam difficultatem huic non admiscemus.

Visio non necessitat voluntatem nisi agat circa commodum

Probatio.

Cum visio fiat indifferens obiectiua delectabili.

27
Responso.
Dilectio naturalis.

Formatur castus aliter, & impugnat solutio.

Cessatio ex suspensione concursus non infert libertatem.

Libertas ad auersionem ab obiecto probat libertatem sed non necessitatur ex dictis ad fugiendum prosecutionis.

Dices ergo aliter ex principiis satis communibus, quod sicut fides in peccatore quamuis non sufficiat ad actum supernaturalem dilectionis diuinæ, sufficere ad actum naturalem eiusdem dilectionis; sic in proposito voluntas supposita visione necessitetur ad actum naturalem dilectionis diuinæ etiam super omnia, qua posita, repugnat actus quicumque auersionis à Deo. Hæc solutio videtur mihi satis consequens ad principia opinionis contrariæ. Contrà, hypothesis etiam formari potest in eo casu, quod neque amor naturalis sequeretur visionem, Deo non concurrente; quia hic quærimus de efficacia visionis, aut obiecti visi suprà voluntatem, & an voluntas necessitetur per visionem: sed quia responderi potest suspensionem actus referri in Deum non concurrentem, quamvis voluntas necessariò ageret, si offerretur concursus; sicut etiam suspensio actionis causarum naturalium non infert libertatem in ipsis, sed dependentiam in agendo, à causa prima; sic etiam non probari ex illa suspensione voluntatem non necessitari, si adsint quæ sunt necessaria: atque eodem etiam modo diceretur voluntatem necessitari circa finem vltimum amandum supernaturaliter, si adessent principia operandi, ut gratia actualis, & habitualis. Contrà, si voluntas necessitaretur ad finem vltimum clarè visum siue naturaliter, siue supernaturaliter diligendum, necessitaretur voluntas ad fugiendum quodcumque contrarium; libertatem quia potest esse deordinatio actualis in voluntate in eo casu ex dictis: ergo neque necessitatur ad finem antecedenter ad actum ipsum dilectionis, ergo in omni priori est libera. Minor iam probata manet ex dictis. Maior probatur

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 443

batur, quia eadem necessitate, qua respicit bonum, quoad prosecutionem, respicit etiam malum oppositum, quoad fugam: ergo eadem necessitate, qua fertur in Deum clarè visum, fertur etiam ad fugiendum in omnem auersionem Dei, aut id quod auertit à Deo: prosecutio enim est mensura fugæ, & modus fugæ sequitur modum prosecutionis, quia sequuntur naturam eiusdem motui, quod ad vtrumque inclinat ex eadem bonitate, & inclinationem eandem potentie. Hoc patet clariùs in appetitu sensitivo, qui agit per modum naturæ, non secus ac voluntas circa finem vltimum clarè visum, quantum ad modum operandi per modum naturæ: appetitus autem sicut necessariò fertur in bonum delectabile, ita necessariò fugit oppositum: ergo rectè colligitur modus operandi voluntatis circa finem vltimum ex modo operandi eius circa ea, quæ auertunt à fine vltimo: quia eadem est inclinatio ex parte voluntatis ad vtrumque, idem motuum ex parte obiecti; sed voluntas, vt probatum est, in eo casu esset libera ad prosecutionem obiecti contrarij: quia per solam visionem non fieret impeccabilis: ergo etiam liberè respiceret obiectum primum, quando circa ipsum operaretur. Patet consequentia ex dictis, & à posteriori, quia de facto in beato extenus rectificatur voluntas eius circa obiecta secundaria, quatenus rectificatur circa primum: ergo rectè modus operandi circa primum obiectum colligitur ex modo operandi circa secundarium, qua reducitur in primum ex motu operationis, quod desumitur à primariò; modus enim operandi circa finem rectè colligitur ex modo operandi circa medium: (quidquid aliqui dixerint) saltem quoad substantiam. Quidquid sit, an maior attendatur indifferentia circa medium, quam circa finem voluntatis in operando: quia in finem inclinatur propter se, in medium verò solum propter finem: si tamen liberè inclinatur in medium, sequitur etiam liberè inclinari in finem, quia eadem necessitate finis mouet ad medium quo mouet ad seipsum: imò ratione intentionis magis determinatè in medium, siue indeterminatè, vt quando plura offeruntur, vel certè determinatè, quando vnicum tantum est medium. Eadem etiam ratione colligitur modus operandi indifferens voluntatis efficacia circa obiectum formale ex modo operandi eius circa obiectum materiale connexum, quia repugnat ipsam esse indifferentem circa materiale per se connexum formali, & determinatam efficaciter ad formale; sicut & hæc separari in re; siue ergo creaturæ, vt referuntur in finem vltimum clarè visum, se habeant vt materiale obiectum, siue vt medium respectu voluntatis, qua vult Deo omne bonum ex affectu amicitie, siue sibi ex affectu concupiscentie omne bonum in fine, rectè colligitur modus operandi eius circa Deum, ex modo operandi circa creaturas: sed hic liber est secundum concessa, & in casu proposito, defectibilis: ergo etiam modus operandi circa finem liber erit, & etiam in casu dicto defectibilis non obstante visione: hoc autem repugnaret, si necessitaretur voluntas per modum naturæ ab intrinseco circa Deum clarè visum, aut ab extrinseco ab ipsa visione, aut obiecto clarè viso: ergo non necessitatur quoad amorem naturalem, aut supernaturalem ad finem vltimum.

Exemplum ex modo operandi appetitus.

Rectitudo voluntatis beata circa secundarium oritur ex primario obiecto.

Libertas circa medium probat libertatem circa finem.

Determinatio ad formale infert determinationem ad materiale.

28

Amplius probatur quoad amorem naturalem

in exercitio non necessitari voluntatem: nihil tollit indifferentiam voluntatis quoad exercitium, per quam habet moueri, & operari circa quodcumque obiectum sui motuum per se, nisi quod est vltimum quietatiuum eius; sed finis vltimus, vt est obiectum dilectionis naturalis tantum, non est vltimum quietatiuum voluntatis: ergo neque necessitans eandem. Maior probatur, quia siue dicamus cum plerisque opposita Scholæ indifferentiam voluntatis radicari in intellectu, & obiecto indifferenti (abstrahendo à ceteris, quæ aliis impugnari solent de modo determinandi voluntatem per iudicium practicum, seu imperium, quod non probatur omnibus discipulis D. Thomæ) illud solum est obiectum determinatum respectu voluntatis, quod in se continet omnem rationem diligibilis, per quod habet quietare potentiam in ratione appetitiuæ: quia continet in se, vt attingibile est à potentia, vel formaliter, vel eminenter, & sine imperfectiōe quidquid appetere potest; sed Deus, vt attingibilis per amorem naturalem tantum, non continet in se omnem rationem diligibilis, quia non continet rationem diligibilis supernaturaliter, vt attingitur à potentia non eleuata: ergo respectu aliorum obiectorum manet adhuc indifferens potentia. Si autem dicamus voluntatem ab intrinseco esse indifferentem, eodem modo hæc indifferentia eius nequit tolli nisi similiter in ordine ad obiectum, ad quod per modum naturæ inclinatur: hoc autem est vltimus finis in quantum quietatiuum potentie, quia alioquin nisi sit quietata, manet indifferens ad alios fines, & obiecta accedente infirmitate, & passione. Adde etiam penam, quod à fortiori virget in opinione eorum, qui dicunt consistere posse visionem aliquam, vt iam præmissimus, cum peccato actuali odij etiam Dei: ergo nec voluntas necessitatur ad dilectionem Dei naturalem, siue vt eam producat, siue vt in ea perseueret. Patet consequentia, quia Deus potest in ordine ad extrinsecam considerari à tali volente secundum affectum commodi, vt inconueniens: manet ergo indifferentia obiectiua requisita ad auersionem: ac proinde conuersio per amorem naturalem non necessaria. Accedit quoddam illi actus per accidens supponit visionem claram Dei: quia in via potest haberi secundum plerumque supposita tantum cognitione naturali: ergo sicut in via non necessitatur voluntas ad ipsum, ita neque in patria; quod amplius probabitur in sequenti argumento.

Non necessitari voluntatem, ad amorem naturalem, finis vltimus. Non est quietatiuum voluntatis, finis per amorem solum naturalem.

Obiectum quietatiuum voluntatis.

Deus si non quietat voluntatem, non necessitat.

Voluntas non fatiata complere manet indifferens.

Amor naturalis non exigit visionem

Sextò probatur conclusio, quamuis Canus lib. 9. de locis Theolog. cap. 9. & expressius Vasquez 1. parte d. 226. cap. 2. & disp. 12. cap. 3. probare conantur non dari posse aliquam beatitudinem naturalem hominis aut de facto, aut constituti in statu puræ naturæ; tanten communior fert sententia oppositum, distinguens beatitudinem in naturalem, & supernaturalem; illam quæ conuenit homini, aut Angelo viribus naturæ; hanc autem quæ conuenit eleuato per dona supernaturalia. Eam supponit Doctor in 1. quæst. prologi §. Contra istam volitionem, & specialiter §. Ad argumenta pro opinione ad confirmationem, & quæst. 3. in 4. d. 43. quæst. 2. respon. ad 2. argumentum, & aliàs sæpè supponit illud, quod Philosophus 10. Ethicorum differit de speculatione altissimarum causarum, tanquam beatitudine nota lumine naturali. D. Thomas 1. p. quæst. 23. art. 1. quæst. 62. art. 1. quæst. 75.

29

Sexta probatio ex beatitudine naturali.

Communis sententia.

Eam tenet Doctor.

1. *quest. 75. art. 1. ad 3.* & aliàs sæpè Caietan. *ibid.* Medina 1. 2. *quest. 3. art. 8.* Bellar. *in lib. de gratia primi hominis cap. 7.* Suarez *in met. disp. 30. sect. 11.* quidquid sit de veritate huius controuersie, quam refero in suum locum, suppono partem affirmatiuam: quia homo habet appetitum ad beatitudinem in genere, vt docet sæpius Augustinus: ergo ad aliquam in indiuiduo, & consequenter ad illam saltem, quæ ipsi possibilis est, & connaturalis viribus propriis. Deinde, si crearetur in statu puræ naturæ cum mediis saltem requisitis ad finem illius status, & rectitudinem seruandam propter seipsam (vt definit Anselmus liberum arbitrium esse: *quo restitudo propter seipsam seruatur*) haberet aliquem finem, nempe actum perfectissimum, & statui possibilem, in quo quiesceretur voluntas eius ordinatè volens, quia non extenderetur vltra finem præfixum statui, & media, seu adiutoria eius consequendi. Neque puto hoc esse contra Augustinum, qui videtur negare Deum constituere posse hominem in pura natura; quia loquitur de eo statu naturæ, in quo consideratur cum solo libero arbitrio defectibili, sine adiutoriis ad obseruandam legem. Demus ergo ipsa adiutoria homini ad seruandam legem, & non repugnabit Augustinus: prædicandum autem electionem eius ad finem supernaturalem saltem in patria, & maneat cum perfectione viæ, & Philosophi concesserunt talem beatitudinem, vt patet 1. & 10. *Ethi.* & ipse Augustinus locis suprà citatis admittit hominem in statu innocentie, & Angelos habuisse beatitudinem quandam viæ, licet non plenitudinem, & consummationem, quam habent in patria. Aliqui etiam Theologi eam concedunt pueris decedentibus ante Baptismum, vt Catherinus *in opusculo de hoc, & in caput 5. ad Romanos* Sauroia *in lib. de triumpho Crucis*, Pighius *in controuersia*. Probabilem putat Medina 1. 2. *quest. 83. art. 4. & in 2. opinione ad finem commenti*, dicens placuisse multis Theologis. Lyranus *in cap. 4. Ecclesiastes* in illa, *qui nondum natus est*. Videtur etiam Medinæ suprà esse D. Thomæ *in 2. d. 33. quest. 2. art. 2. & de malo quest. 5. ar. 3.* Eam tenet Argentina *in 2. d. 33. quest. unica art. 3. conclus. 2. ad 1.* Vigerius *in suis institutionibus c. 14.* Quam sententiam nec approbo, neque nunc improbo eam, quæ ratione solum adducta est, vt supposito huius argumenti magis fulciatur ex sententia Theologorum.

Hoc ergo supponendo, sic argumentor ad conclusionem: si voluntatis modus operandi colligitur ex inclinatione eius actiua, aut passiua, videtur maius fundamentum esse: vt circa finem vltimum naturalem, & sibi debitum necessitaretur, quàm circa finem supernaturalem, aliàs indebitum (quia ex opinione contraria sententium, non est inclinatio naturalis aut actiua, aut passiua in voluntate ad finem supernaturalem; sed tantum obedientialis: & quamuis nos admittamus cum Augustino inclinationem passiuam summam, & naturalem respectu beatitudinis, & finis supernaturalis in creatura spiritali, tamen actiuam non habet nisi mediante gratia) sed non necessitatur ad finem naturalem liberè se habens: ergo neque ad supernaturalem clarè visum. Maior probatur, quia maior est connexio potentie ad illum finem, ad quem ex inclinatione naturæ in quocumque statu ordinatur tam actiua, quàm passiua, quàm ad alium, licet perfectiorem,

ad quem se habet obedientialiter, vt volunt, vel certè vt eleuatur, secundum omnes; quia ad primum determinatur ex duplici inclinatione prædicta, quam dicit ex sua specie ad alium dicit non repugnantiam, & quæ subiicitur causæ primæ: vel si dicat inclinationem ad ipsum, quæ actus vitalis est, hæc erit transcendentalis, aut generica, non specialis. Accedit quod non dicat ordinem ad eundem finem nisi per media, quæ ex natura, & efficacia sua non inducunt finem, nisi accedat acceptatio Dei; talia sunt merita, aut propria, aut capitis, vt contingit in infantibus baptizatis, qui non accipiunt gloriam, & coronam iustitiæ sicut adulti; finis autem naturalis acquiritur per media ex naturæ rei efficacia: ergo siue respiciat media, siue finem, voluntas creata magis determinatur ad finem naturalem, quàm supernaturalem.

Confirmatur, quia eatenus colligitur esse beatitudo necessaria quatenus voluntas necessitatur secundum inclinationem suam ad beatitudinem in genere, & consequenter ad aliquod eius indiuiduum inclinatur necessariò, eatenus etiam dicitur necessitari ad finem vltimum supernaturalem, quatenus inclinatur ad bonum vt sic necessariò: ac proinde ad bonum quod includit omne bonum: ergo vbi maior erit inclinatio eius naturalis, ibi erit maior necessitas operandi; hanc autem inclinationem maiorem esse ad finem naturalem ex natura potentie, & obiecti patet ex dictis; quia sequitur naturam, à qua inseparabilis est talis inclinatio in quocumque statu. Vnde in ordine ad perfectionem naturalem debitam potentie Theologi docent scientiam infusam datam esse Christo, & reliquas perfectiones, ex quibus perfectio naturalis confurgit, in qua hæc beatitudo consistit. Sic etiam Angelis species infusas concreatas, & primo homini, nè quid deesset, quod ad naturalem perfectionem spectat. Deinde, dicitur peccare contra finem naturalem, qui peccat contra finem supernaturalem ex coniunctione eorum de facto: quamuis in statu naturæ puræ posset esse peccatum contra finem naturalem, quod non esset contra supernaturalem. Item, quod gratia supponat naturam, non destruit, sed perficit. Dices ergo ex hoc argumento magis probari oppositum, quia magis subiicitur creatura Deo per potentiam obedientialem, quàm propriæ inclinationi: ergo potius ratione huius subiectionis magis necessitatur. Contrà, subiectio creaturæ ad Deum est respectu suæ omnipotentie, & quæ causa prima efficiens est: sed hæc necessitas voluntatis præsumpta non ponitur in ordine ad Deum, quæ efficiens est, sed in ordine ad ipsum quæ est finis, & omne bonum clarè visum, & applicatum potentie in actu primo; & colligitur ex inclinatione potentie ad finem, seu bonum: ergo quod dicat voluntas subiectionem per potentiam obedientialem ad Deum efficientem, non arguit inclinationem in ea, quæ est ad finem clarè visum, quæ ipsam necessitet. Patet consequentia manifestè; quia hæc inclinatio potentie obedientialis vel est voluntatis vt subiecti, secundum quam subiicitur Deo efficienti in ea quamcumque formam, quæ non repugnet: vel est inclinatio eius vt causæ particularis, & instrumenti (vt cum ipsis loquar) vt per eam Deus efficiat quidquid non repugnat, & ita ad hæc duo præcisè terminatur virtus omnipotentie circa creaturam vniuersam, vt dicit potèstiam, hæc

Ad supernaturalem aliter inclinatur.

3 I
Fundamentum necessitatis in voluntate.

Finis scientie infusa.

Omne peccatum contra finem supernaturalem est contra naturalem.

Gratia supponit naturam. Responsio.

Impugnatio. Potentia obedientialis respicit Deum, quæ efficiens est. Non arguit inclinationem necessitatem ad finem.

30
Formatur argumentum.

Magis necessitari voluntatem ad finem naturalem, quàm supernaturalem.

Ad finem naturalem ex duplici inclinatione actiua, & passiuæ determinatur.

hæc obedientialem, illa verò rationem causæ principalis potentis quidquid non repugnat, terminans ordinem causatum inferiorum essentialem, seu obedientialem: voluntas autem non sic ordinatur ad finem, sed in alio genere, nempe cuius gratia, vt perfectibilis ad formam perficientem extrinsecam, seu terminum sui appetitus, quocunque modo dicatur terminari ad illum, in quo quiescit, & cuius gratia operatur secundum affectum, vel amicitia, vel concupiscentia, eadem inharendo per amorem. Hæc ergo est inclinatio diuersæ rationis, ex qua colligunt aduersarij necessitatem in operando: sicut & sanctus Thomas necessitatem specificationis loco citato ad conclusionem; sed minor est hæc inclinatio in voluntate ad finem supernaturalem ex doctrina ipsorum, quam ad naturalem: ergo minus infert necessitatem operandi circa illum, quam circa hunc. Deinde, demus inclinationem voluntatis oriri ex potentia eius obedientiali, qua reducitur in finem per causam primam. Probat intentum; quia etiam in via per eosdem voluntas mediante potentia obedientiali eleuatur ad actus supernaturales circa finem; sed hoc non obstante liberrimè agit, & secundum meritum, quamuis plenè subdatur Deo obedientialiter, & eius gratia efficaci, vt visum est supra: ergo inclinatio fundata in potentia obedientiali, siue dicatur ipsa potentia obedientialis, aut quidpiam consequens, non destruit eius libertatem, sed non aliter in patria eleuatur intrinsecè, quam in via: quia eadem charitas habitualis manet commensurata meritis, quamuis magis adiuuetur extrinsecè; quod nequaquam destruit in ipsa libertatem necessariam: quia Deus ea vt potest in gloria tanquam instrumento libero, vel causa principali libera, & inferiori: ergo non colligitur ex inclinatione eius, quod potentia obedientialis est, hæc necessitas, de qua agitur.

Alius ordo voluntatis ad finem, alius ad efficientem.

Voluntas in via dicens potentiam obedientialem, non necessitatur.

Eadem est eleuatio eius in via, & in patria.

32
Responsio.

Inclinatio vniuersalis ad bonum non infert necessitatem.

Donum, aut finis in vniuersali non infert necessitatem exercitij.

Dices ergo aliter, quod ex inclinatione vniuersali potentia ad beatitudinem in genere, & ad bonum, colligatur hæc necessitas operandi circa illud obiectum, quod includit omne bonum sine vlla imperfectione, qualis est finis vltimus clarè visus. Hæc responsio consentanea est principiis iam aliàs impugnatis, & fundamento opinionis oppositæ. Contrà replicare possumus quod in via etiam cognoscatur, & proponatur sic finis vltimus, vt omne bonum continens siue per fidem, siue per cognitionem naturalem sine vlla necessitate operandi.

Aliter argumentor: quia id aliàs deductum est in primo argumento: Inclinatio vniuersalis ad bonum non inducit necessitatem exercitij, & plerique oppositæ sententiæ etiam admittunt, & infra probabitur, aliàs sequeretur quod magis saluaretur ratio boni secundum genus, speciem, & indiuiduum in aliquo, necessitate vel simpliciter vel certè magis voluntatem ad electionem, quod est falsum, quia minus eligitur, relicto meliori, vt experientia constat: ergo neque voluntas ad bonum in indiuiduo magis necessitatur ex inclinatione vniuersali præcisè, quam ad ipsum bonum in vniuersali quoad exercitium: supposita autem conceptione beatitudinis, aut boni vt sic, non necessitatur voluntas ad exercitium, volendo ipsam; ergo neque in indiuiduo ex vi inclinationis vniuersalis præcisè; sed non est inclinatio particularis in voluntate per ipsos ad beatitudinem supernaturalem: & consequenter ne-

Scoti Oper. Tom. X.

que ad finem supernaturalem: ergo neque fundamentum adstruendi necessitatem operandi, sumptum ex inclinatione naturali potentia; neque ex inclinatione etiam supernaturali ratione gratia eleuantis, aut habitus, quia neque in via talis inclinatio infert necessitatem.

Responsio

Dices, saltem in sententiâ Doctoris datur inclinatio particularis in potentia, & summa ad finem supernaturalem: ergo saltem necessitas operandi. Respondeo, ipsi concedant hoc cum Doctore, & in parte consequentiam; sed ego negabo consequentiam cum eodem Doctore. Argumentum hoc est ad hominem, destruendo principia, ex quibus colligitur talis necessitas operandi in patria circa finem vltimum ex inclinatione potentia ad bonum sine imperfectione, & simpliciter includens omnem rationem boni.

Impugnatio.

33
Responsio

Dices ergo aliter, nempe ex inclinatione vniuersali ad bonum, & particulari voluntatis, siue obedientialis, siue quocunque alio modo dicatur, colligi simul necessitatem operandi, quare nus coniungitur bono, quod est vltimum quietatum potentia, & ultra quod non inuenitur aliquid aliud. Contrà, etiam in via secundum statum, quem supra formauimus, puræ naturæ, cum medijs requisitis: v. g. Angelus secundum illum statum, quem putant aliqui Theologi habuisse ex dono creationis antequam infunderetur ei gratia, aut dona supernaturalia, cognoscebat Deum esse finem vltimum naturalem, & beatitudinem suam naturalem, in aliqua operatione consistere, ad quem ordinabatur potentia tanquam ad summum ipsi possibilem, & ultra quem non erat processus vltior secundum inclinationem suæ voluntatis ad bonum, siue ordinatè (quia ponimus præceptum naturale in ipso diligendo finem, qualem plerique statuunt primum præceptum Decalogi esse naturale) siue vltimum in esse pro eo statu, & secundum capacitatem potentia, & regulam operandi; quia alium non cognoscit possibilem; Angeli sic libere operabantur, vel certè operarentur, si in eo statu crearentur. Patet infra in probatione minoris principalis: ergo inclinatio ad bonum in genere, & ad summum in particulari possibile attingi per potentiam, & quod tale apprehenditur, & secundum statum re ipsa est, non infert necessitatem operandi.

Impugnatio.

Angelus in via libere dilexit finem naturalem.

Etiam si creatus dicatur in pura natura.

Responsio

Impugnatio.

Casus impossibilis.

Possesse esse diuersum visiones Dei sub diuersa ratione attributi.

P P

con

concedunt eam, qui asserunt non per omnem visionem Dei sub ratione attributali: v. g. necessitarii voluntatem etiam quoad specificationem, & quidquid sit de illa quæstione, an Deus posset videri non visis personis, aut attributis saltem non repugnat videri Deum de potentia absoluta sub ratione aliqua attributali, tanquam obiecti formalis, siue videatur deitas ipsa ut materiale, siue non: quia quodlibet attributum continetur sub obiecto formali intellectu, quia est ens, & simpliciter infinitum, & sicut in via potest esse obiectum formale alicuius intellectio- nis: quare etiam non in patria de potentia absoluta obiectum visionis? Minor probatur, quia capacitas obedientialis tunc est in actu terminata quando habet actum adæquatum, in eo casu non haberet actum adæquatum circa bonum simpliciter, quia non haberet actum circa ipsam deitatem ut obiectum formale, neque circa unum attributum terminaretur eius capacitas, quia etiam alterum amaret amore, qui esset ad ipsum ut obiectum formale: ergo esset indifferens ad utrumque bonum, & consequenter liberè amaret quatum ad indifferentiam ex parte obiecti, in qua plurimum sistant aduersarij: ergo etiam de facto non est capacitas eius terminata, seu inclinatio obedientialis. Probatur consequentia, quia non habet amorem attributorum, qui possibilis est ut obiecti primarij, & spectat ad perfectionem potentia, sed ipsius essentia ut obiecti primarij: ergo non amat Deum omni modo, quo amabilis est, à creatura dico: quia si instaret quis, quod ipse Deus non posset sic amare attributa, ut obiectum formale primarium, sed essentiam, quæ est ratio monendi ad se, & ad alia, non refert, quia Deus, seu diuina voluntas est ad ipsam deitatem ex peculiari ratione, per quam necessariò mouetur ad se, & attributa, creatura autem non ita limitatur ex imperfectione sua, sed respicit latitudinem boni tanquam motiuum formale, & contingenter mouetur à voluntate diuina proximè ut causante amorem huius, aut illius, quod continet in se rationem sui obiecti motiui, ut continent attributa diuina: nam quare sapientia amor, & intellectio creata possint amari per se, & propter se, non autem in creata supernaturaliter? Manet ergo potentia obedientialis voluntatis creatæ in patria adhuc indifferens, & interminata quoad aliquem actum, quem potest habere, & appetere voluntas ex motiuo formali obiecti.

Confirmatur: actus terminans inclinationem obedientialem sequitur mensuram appetitus; hic autem appetibilis, sed voluntas in patria, quamuis attingat perfectè Deum, finem supernaturalem clarè visum, non attingit secundum omnem modum, quo attingibilis à creatura secundum inclinationem obedientialem, & perfectionem operationis: ergo non est in actu adæquato, & consequenter manet indifferens, quantum ad aliquid, quod inesse potest, & appeti. Antecedens probatur; quia hic appetitus, seu modus beatus non attingit finem tam perfectè, quam magis beatus, quia uterque secundum mensuram meritum, ut fides est: quia in domo Patris mei mansiones multe sunt, & stella differt à stella secundum claritatem. Neque ipse Christus attingit finem tam perfectè, quin perfectius attingere posset in infinitum de potentia absoluta, secundum sententiam communem in Schola D. Thomæ, quæ negat in qualitatibus dari termi-

num intrinsecum suæ perfectionis, & intensio- nis, ultra quem intendi non possit; idèò quam- uis Christus habeat summam gloriam secundum statum ordinariæ prouidentia, non tamen sum- mam de potentia absoluta, qui amplius crescere posset in fruitione, & visione, iuxta hæc prin- cipia, licet contrarium suo loco ostendimus: vi- det ergo beatus possibile esse Deum attingi per- fectius à sua voluntate, & de facto à beato supe- riori in gloria sic attingi ex inæqualitate meri- torum: ergo videt inclinationem secundum po- tentiam obedientialem, aut quocumque modo dicatur ad finem vltimum non esse completam simpliciter, quamuis secundum statum sit com- pleta per respectum ad merita, & mensuram suæ electionis: ergo simpliciter potest appetere sic attingere Deum. Quod autem non appetat, referendum est in impeccabilitatem, qua sit, ut ordinatè velit; non autem in necessitatem operandi, quæ fundatur in inclinatione poten- tia ad finem vltimum: qua indifferens est ad modum attingendi perfectiorem: vnde in via potest appetere illa perfectiorem attingendi Deum, sicut & conari applicare media, cumulando meritum; & hic appetitus eius erit ordinatus, ap- petendo gratiam & merita, per quæ sic attingeret.

His suppositis, ad probationem Maioris, pro- batur etiam minor principalis; quia in statu pu- ræ naturæ remaneret omnia, quæ ad libertatem requiruntur in quacumque opinione: neque Philosophi, qui disseruerunt de illa felicitate, aliud vnquam somniarunt, quam quod consisteret in speculatione, & in operatione secundum rectam rationem: ergo non necessariò, sed libe- rè voluntas fertur in finem naturalem vltimum. Antecedens pater: quia maneret inclinatio ad bonum commodi, nec magis in eo statu rectifi- caretur voluntas ad amandum finem naturalem, quam iam per fidem, & gratiam Christi rectifica- tur in viatore sine præiudicio libertatis, neque media ibi essent magis efficacia, quam nunc sunt, neque obiectum magis quierans, aut alliciens vo- luntatem, neque attingeretur perfectius quam attingebatur à primo homine in statu innocentia & Angelo in via, imò hi multò perfectius attingebant finem naturalem, quantum ad intelle- ctum & voluntatem: liberè tamen.

Dices, in Angelo, & in homine fuisse scien- tiam finis supernaturalis, ad quem fuerunt ele- uati; ac proinde non potuisse eos ordinatè siste- re in fine naturali tanquam vltimo. Contrà, hæc eleuatio non sustulit modum connaturalem ope- randi circa finem naturalem, cum fuerit extrinse- ca: ergo magis probat voluntatem liberè se ha- bere ad illum, quam necessariò, si supposita ele- uatione ad ipsum liberè se habet. Dices, per ele- uationem, & reuelationem eius per fidem co- gnouisse finem naturalem ut bonum indifferens, quia cognouerunt se ordinatos ad finem super- naturalem, quæ cognitio iam non proponebat finem illum sub ratione determinatam, sed in- differentem; homo autem, aut Angelus in pura na- tura apprehenderet finem naturalem ut bonum determinatum, & vltimum, ad quod ordinare- tur ex inclinatione naturæ. Hæc responsio satis conformis est principiis opposita sententia, quibus statuitur libertas in intellectu, aut indifferentia obiecti. Contrà, perfectius co- gnouerunt connexionem naturæ, & incli- nationis naturalis ad finem vltimum natura- lem,

*Gloria Chri-
sti iuxta sè-
rentiā aliorū
non est sum-
ma possibilis
absoluta.*

*Tunc amor
esset indif-
ferens.*

Probatio

*Differentia
inter obiectū
formale vo-
luntatis di-
uina, &
creata.*

*In attribū-
tis continetur
obiectum
formale
amoris crea-
ti.*

*34
Confir.*

*Non attingi
in patria ob-
iectum bea-
tissimum secu-
dum omnem
modum pos-
sibilem.*

*Aliter secu-
dum perso-
narum as-
sertum à
beatis.*

*Probatio,
minoris
principalis.
In statu pura
naturæ esset
libertas ad
finem.*

*Perfectior
status via in
homine ele-
uato quam
pura natura.*

*35
Responsio*

Impugnatio.

Responsio.

Impugnatio.

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 447

Scientia finis
naturalis
facti in bo-
mine eleuato.

ralem, quàm cognouerunt Philosophi, aut cognosceret homo in pura natura viribus propriis, quia habuerunt scientiam infusam, & perfectiorem, quàm ille homo haberet ex phantasmatis, & per discursum: ergo perfectius proponebatur ipsius talis finis secundum rationem bonitatis suæ, quàm in pura existenti saltem homini, quidquid sit de Angelo: ergo sicut visio clara Dei, quia magis determinata, & perfecta applicatio obiecti necessitat voluntatem, per ipsos, quæ non necessitatur in via per fidem: ita etiam perfectior scientia finis naturalis magis argueret necessitatem voluntatis, & maxime illa scientia, quæ fuit perfectissima eius in supremo Angelo, quæ haberi posset in proprio genere.

36

Finis in statu
pure nature
non posset
necessitare
voluntatem.

Deinde, quidquid dicatur, non apprehenderetur finis vltimus naturalis vt continens omne bonum secundum affectum commodi in eo statu: ergo non vt simpliciter determinatum, nisi tantum secundum iustitiæ & rectæ rationis affectum, ac proinde ab hoc statu non excluderent Philosophi operari secundum commodum, quæ supponit libertatem, neque tolleretur omne impedimentum operandi per ipsum, quia neque concupiscentia appetitus, neque confusio cogitationum, & phantasmatum, neque passionum consequentes naturam sibi relictam, & passibilem subiectam causis tam intrinsecis, quàm etiam extrinsecis; neque necessitaret intellectum semper ad considerationem sui, interueniente distractione, per fortius mouens, aut voluntaria, aut per somnum, neque actus circa ipsum haberet ab intrinseco, aut extrinseco perpetuam stabilitatem, neque tolleretur sollicitudinem de morte, & sui deficiione, aut aliis motiuis: neque efficacius ipse moueret voluntatem, quàm finis supernaturalis in via mouebat Angelum, & hominem in priori statu innocentie. Ex quibus sequitur non esse bonum determinatum ea determinatione, quàm etiam aduersarij exigunt ad determinandum voluntatem, si sine errore apprehenderetur etiam vt vltimus finis negatiue, vltra quem non esset alius secundum statum, aut inclinationem naturæ, sicut non necessitaret ad continuandam beatitudinem, & eundem actum semper: quamuis esset in potentia inclinatio naturalis ad ipsum.

Non esset effe-
cator, quàm
finis superna-
turalis in
statu inno-
centie.

Sequitur ergo consequentia principalis & intentæ, ex inclinatione voluntatis non probari ipsam necessitari ad finem supernaturalem.

37
7. Probatio
conclusionis.

Non dari
posse substan-
tiam super-
naturalem, &
indefectibilem
in voluntate.

Si voluntas
creata neces-
sitaretur ab
intrinseco ad
finem clarè
visum, esset
indefectibilis.

Repugnantia
subiectis su-
pernaturalis,

Septimò probari potest conclusio; nequit dari aliqua creatura, quæ natura sua habeat quòd sit impeccabilis, id est, habeat voluntatem indefectibilem ex se, in quocumque statu ponatur: ex se dico, hoc est, seclusa protectione Dei, & gratia superaddita, ita vt in hæc debeat refundi reëctitudo eius, & non in naturam propriam: ergo voluntas in patria non agit ad finem vltimum per modum naturæ, vel non necessitatur ab intrinseco ad finem vltimum, etiam clarè visum ex se. Consequentia patet: quia aliàs haberet ab intrinseco indefectibilem connexionem, & necessariam omnino ad finem clarè visum amandum, quod proprium est voluntatis diuinæ indefectibilem esse ex natura sua; quidquid enim conuenit voluntati creatæ per inclinationem propriam potentie ad finem vltimum, conuenit ipsi ex se, & natura sua, posita applicatione obiecti debito modo. Antecedens probatur, quia hac potissimum ratione negatur possibilis esse substantia

Scoti Oper. Tom. X.

supernaturalis, cui essent dona supernaturalia connaturalia, & quæ sit creata, nè ex natura contedatur ei indefectibilitas, & impeccabilitas, quod proprium est Dei. Vide Doctorem in 2. d. 23. D. Thom. 3. contra Gentes cap. 52. & 1. part. quæst. 12. art. 4. & 5. vbi Caiet. & alij. Et si istes de voluntate Christi, quæ est impeccabilis per vnionem hypostaticam, vt multi volunt, non facit ad propositum, quia agimus de beato non vnito hypostaticè; neque Doctores asserentes impeccabilitatem ex vnione, refundunt ipsam in voluntatem; em, quasi primò ipsi competeret, sed in ipsam vnionem, cui repugnat peccatum physicè, vt aliqui volunt; quinimò aliqui hunc effectum non tribuunt vnioni, nisi vt trahit secum assistentiam, & protectionem tanquam debitam, & inseparabilem ex natura sua. Probatur antecedens ex Patribus. Athanasius orat. contra Idola: *Creaturarum rerum natura, quia ex nihilo constat, fluxu, inbecillis, & mortis obnoxia est, si ex se in astituationem veniet.*

Responsio.

Impugnatur.

Athani.

Damasce.

Gregori.

August.

Voluntas crea-
ta defectibi-
lis quia ex
nihilo est.

Persistetia
in bono non
est ex volun-
tate creatæ.

38

Confirm.

Confirmatur ex alia assertionè Patrum, qua referunt immutabilitatem eius in beatitudine,

P P 2 non

Ambros. non in ipsam voluntatem, sed in gratiam. Ambrosius in lib. meditationum orat. 7. *Creatura tua, cui aliud est vivere, aliud beatè vivere, omne quod vivit, & quod beatè vivit, non debet nisi gratia tua, &c.* Propterea docens Angelicam naturam ex eo quod creatura sit, esse variabilem, & mutabilem, sed ex gratia, & dono Dei habere invariabilitatem, & immutabilitatem, Augustinus lib. 3. cap. 12. *Cuiusque natura rationali præsatur ut peccare non possit, non est hoc natura propria, sed gratia, & per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia, sed natura sua, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare.*

Damascen. Damascenus suprà citatus: *Ac sunt quidem illi ita comparati (supple Angeli) ut ad malum egrè moveri, non tamen omnino non moveri possint; nunc verò ea iam conditione, ut ne vix quidem moveri, atque inflecti queant: quod tamen non eorum natura, sed gratia, eique qua Deo vnicè bono adherent constantia, tribuendum est, &c.* Nazianzenus etiam oratione in sanctam Pentecosten hoc idem adstruit tribuens Spiritui sancto illam immutabilitatem eorum, non propriæ naturæ, quæ alioquin tribuenda esset voluntati, si necessitaretur ab intrinseco ad finem clarè visum. Si ergo in gratiam Dei referenda est hæc immutabilitas, non in Deum, quæ finis est, sed in ipsum, quæ efficiens debet refundi, & potius recurri deberet ad prædeterminationem physicam, aut formalem, aut moralem ipsius voluntatis, quæ subest Deo efficienti, quàm ad inclinationem eius in finem, aut certè ad ipsum finem, quæ finis est, & sic haberet magis fundamentum in Patribus hæc opinio, quæ aliarum ratione impugnata esset.

39 Sed aduertenda sunt illa verba Damasceni, in quibus causam huius immutabilitatis Angelorum expressit, *nunc verò ea iam conditione* (supple comparati sunt) *ut ne vix quidem moveri, atque inflecti queant, &c.* Sed quare? Respondet, *quod tamen non eorum natura sed gratia, eique, qua Deo vnicè bono adherent constantia, tribuendum, &c.* Ergo gratiæ Dei, & constantiæ voluntatis Angelicæ, qua adhæret Deo vnicè bono tribuit Damascenus immutabilitatem, & impeccabilitatem beatorum Angelorum. Eodem modo August. cap. citato ex lib. 12. de Civitate. *Angelorum, inquit, bonorum, & malorum inter se contrarios appetitus, non naturis, principijsque diversis (cum Deus omnium substantiarum bonus author, & conditor utroque creaverit) sed voluntatibus, & cupiditatibus extitisse, dubitare fas non est: dum alij constanter in communi omnibus bono, quod ipse illis Deus est, atque in eius æternitate, veritate, charitate persistunt, &c.* Subiungens malos Angelos sibi ipsi, non Deo perversa cupiditate adhærent, *constanter, inquit, persistunt, &c.* Nempe in Deo, eius æternitate, & veritate. Vnde infra subiungit idè beatos esse, quia *adherent Deo sine quo miseri essent*: Constantia autem n denotat affectum liberum voluntatis, & perseverantiam in bono. Vnde D. Thom. 2. 2. quæst. 137. art. 3. Statuit eam esse speciem fortitudinis. & Stoici, ut est apud Ciceronem lib. 4. Tusculanarum questionum, posuerunt tres constantias in sapiente contra tres animi perturbaciones, voluntatem supple rectam contra cupiditatem, gaudium contra lætitiā, quæ est inanis, & effusa animi exaltatio, quæ dicitur elatio; gaudium verò morus cum ratione placidus, & temperatus in bonum præsens: pro metu verò cautionem, ut ex ratione non animo fracto, & de-

iecto declinentur mala: quorum dogma amplectitur S. Augustinus lib. 14. de Civitate. cap. 8. in hoc reprehendens quod tristitiam in sapientem cadere negauerint; idè contra eam non opposuerunt constantiam affectus quartam: ergo per *adherere Deo* significat Augustinus, & Damascenus motum voluntatis in ipsum. Per *constanter adherere* significant libertatem voluntatis in adhesionem. Vnde suprà Augustinus dicit *bonos, & malos Angelos non natura, aut principijs, sed voluntatibus, & cupiditatibus differre, & infra in fine capituli. Ab illa igitur, qua adhæret Deo non natura differt ista, sed visio, & infra. Ita cum vitium creatura Angelicæ dicitur quod non adhæreat Deo, hinc aperitissime declaratur e-ius natura, ut Deo adhæreat non conuenire, &c.* Et subiungit per antithesim: *Quam porro magna sit laus adherere Deo, ut ei vivat, inde sapiat, illo gaudeat, tantòque bono sine morte, sine errore, sine molestia perfruatur, quis cogitare dignè sit posse, aut eloqui?* Si ergo vituperiū est in malis Angelis, quod non adhæreant Deo, sed sibi ut suprà Aug. asserit; magna autem laus in sanctis Angelis, quod adhæreant Deo constanter, sequitur in eis admitti libertatem voluntatis in hac adhesionem (quod & ipsum verbum indicat, quando refertur ad voluntatem creatam proprietate Scripturarum: iuxta, *illud mihi adherere Deo bonum est, &c.*) Et constantia eius: laus enim & vituperium supponunt libertatem, & ex iis probatur à Patribus, Theologis, & Philosophis, quod probatione non indiget. Videantur Patres Iustini. Iustin. *Laus, vituperium supponunt opus liberum.*

iecto declinentur mala: quorum dogma amplectitur S. Augustinus lib. 14. de Civitate. cap. 8. in hoc reprehendens quod tristitiam in sapientem cadere negauerint; idè contra eam non opposuerunt constantiam affectus quartam: ergo per *adherere Deo* significat Augustinus, & Damascenus motum voluntatis in ipsum. Per *constanter adherere* significant libertatem voluntatis in adhesionem. Vnde suprà Augustinus dicit *bonos, & malos Angelos non natura, aut principijs, sed voluntatibus, & cupiditatibus differre, & infra in fine capituli. Ab illa igitur, qua adhæret Deo non natura differt ista, sed visio, & infra. Ita cum vitium creatura Angelicæ dicitur quod non adhæreat Deo, hinc aperitissime declaratur e-ius natura, ut Deo adhæreat non conuenire, &c.* Et subiungit per antithesim: *Quam porro magna sit laus adherere Deo, ut ei vivat, inde sapiat, illo gaudeat, tantòque bono sine morte, sine errore, sine molestia perfruatur, quis cogitare dignè sit posse, aut eloqui?* Si ergo vituperiū est in malis Angelis, quod non adhæreant Deo, sed sibi ut suprà Aug. asserit; magna autem laus in sanctis Angelis, quod adhæreant Deo constanter, sequitur in eis admitti libertatem voluntatis in hac adhesionem (quod & ipsum verbum indicat, quando refertur ad voluntatem creatam proprietate Scripturarum: iuxta, *illud mihi adherere Deo bonum est, &c.*) Et constantia eius: laus enim & vituperium supponunt libertatem, & ex iis probatur à Patribus, Theologis, & Philosophis, quod probatione non indiget. Videantur Patres Iustini. Iustin. *Laus, vituperium supponunt opus liberum.*

Loquitur de virtute liberi arbitrij. Tatianus orat. contra Græcos. Iusti contra laudes de præclaris actionibus meriti auferant, qui libere, & ingenue Dei voluntatem non sunt asseruati: hæc de hominibus, & Angelis dixerim, &c. Gregorius Nyssenus orat. Catechetica cap. 31. *Rationis autem particeps, & intelligens natura, si liberum deposuerit arbitrium, simul etiam intelligit gratiam intelligentia. Ad quid enim sua utetur mente, & cogitatione, si potestas eius eligendi quod suo arbitrio constituit, sua sit in alio? si manet autem inefficax, & nullius usus liberum animi arbitrium, & electio, necessariò etiam abolita est virtus impedita immobilitate liberi arbitrij, si non sit virtus, honore priuata est vita, & factio procedit ratio, ablata est laus eorum, qui rectè se gerunt, &c.* Hi sufficient; laus enim, ut in confesso est, virtutem sequitur, cuius honestas si per necessitatem euacuatur in beatitudine respectu charitatis diuinæ: hæc definit esse virtus, neque beatus adhærendo laudem meretur, contra Augustinum; neque voluntas creata habet subiectionem ad regulam extrinsecam, quæ est rectitudo ipsi conueniens ex genere suo: supposita enim beatitudine necessitatur ad reliqua etiam ad extrà, ut operetur secundum inclinationem beatitudinis; ita ut repugnet eam stante beatitudine aliter agere. Vnde multi ex hac ratione negant libertatem in Christo respectu operum præcepti, quia per unionem factus est impeccabilis; sed non minùs beatus per charitatem, seu beatitudinem redditur impeccabilis ad obiectum tam primum, quàm secundarium, si necessitatur ad finem, quia eadem necessitate, qua fertur in finem, fertur etiam in media per se connexa, qualia sunt obiecta secunda, ut multis placet.

Confirmari

August.

Beati quod adherent Deo laudem merentur.

Laus, vituperium supponunt opus liberum. Iustin.

Tatian.

Inconueniens quod ex opposito sequitur.

Beatum non subesse legi, si necessitatur ad finem. Libertas Christi.

40
Confirm.

Applicatur
ratio D. Thomæ
ad propo-
situm.

Confirmari potest argumento D. Thomæ supra 1. part. q. 63. ar. 1. & 3. contra Gentes, ut meritò à quibusdam censetur tenere conclusionem, quam probamus. Probat autem nullam voluntatem creabilem esse, quæ sit indefectibilis, cuius ratio trahitur eadem forma; applicando eam ad propositum: modus conjunctionis voluntatis cum regula in operando sequitur modum conjunctionis earum in essendo; sed sola diuina voluntas habet connexionem cum regula in essendo necessariam, quia idem sunt; nec habet aliam regulam superiorem, quam suum intellectum, cui identificatur: omnis autem voluntas creata habet pro regula principali Deum, à quo realiter distinguitur: ergo non habet necessariam connexionem cum sua regula in essendo, aut operando; sed hæc ratio currit de voluntate creata in quocumque statu, etiam beatitudinis, comparata ad actum beatificum: ergo defectibilis est ex se, & consequenter libera respectu illius actus: non ergo necessitatur ab intrinseco. Hanc autem rationem D. Thomæ, licet soluat Doctor d. 23. quæst. v. nica §. Dico quod rationes istæ non concludunt, &c. §. tamen dico igitur ad quæstionem, &c. Licet in hæc negatiuæ opinionem propter auctoritatem Patrum magis ex euidencia rationis conuincens, admittit, & confirmat rationem præmissam D. Thomæ tanquam veram.

41
Ostendit ratio
ex libertate
Christi.

Octauo probari potest conclusio, quia si necessitaretur voluntas ad finem vltimum clarè visum, difficulter saluaretur meritum in operibus Christi Domini perfectissimum ex circumstantia finis, & perfectione charitatis, quæ maxime in Christo commendatur ex Scriptura variis locis: sed quia hoc argumentum proprio loco examinatur, in quo non conueniunt omnes Doctores, sufficit insinuasce, quia facilem habet deductionem.

42
Vltima ratio.

Finis metaphoricè motus.

Finis vltimus agit mediante voluntate.

Anselm.

Differentia liberi arbitrij creati est defectibilis.

Non sufficit ad bonum.

Vltimò probatur ex eo quod vltimus finis clarè visus moueat ut finis, & metaphoricè: ergo antecedenter ad actum nihil influit in voluntatem, per quod necessitaretur, si voluntas aliàs est libera in operando. Maior patet, tum ex ratione generali causalitatis finis, tum ex speciali; quia finis vltimus non agit ad extrà nisi mediante voluntatem, quæ est principium efficiendi, non finalisandi: ergo quæ finis est, tantum allicit, seu mouet obiectiue, non autem producendo aliquid in voluntate antecedenter ad actum. Quod autem voluntas sit libera ex se ad quemcumque finem, patet ex dictis; & confirmari potest ex Anselmo de libero arbitrio, asserente defectibilitatem, seu peccabilitatem esse differentiam essentialem liberi arbitrij creati: ergo competit ipsi in ordine ad quodcumque obiectum suum, quantum est ex se, à fortiori autem in ordine ab finem vltimum, qui quantum perfectior est in se, tantò magis excedit vires voluntatis consideratas etiam per se: ergo propter eminentiam obiecti magis defectibilis est circa ipsum potentia, quam circa alios fines; quia non ita excedunt virtutem potentia; & sicut libertas eius in virtute actiua consistit, sic etiam defectibilitas: vnde ex hoc capite probant Patres defectum liberi arbitrij ad bonum nisi adiunetur à gratia, quia deficit potestas ad bonum eligendum ex peccato, quamvis potens maneat ad malum; quantum ergo magis deficit potestas voluntatis in ordine ad finem, tantò magis est defectibilis, quantum magis defectibilis, tantò magis inclinatur

Scoti Oper. Fam. X.

ad oppositum actum, & consequenter tantò minus determinatur ex se necessario ad ipsum finem, aut actum circa ipsum. Consequentia patet ex doctrina Patrum contra Pelagianos, qui ex defectu potentia, ut dixi, sine gratia excitante, & adiuuante, colligunt voluntatem nostram determinatè ferri in malum, quantum ad electionem in vsu, licet liberè, succumbendo tentationi, aut concupiscentia, & affectui commodi: ergo similiter quantum minus voluntas habet potestatem boni determinati ex se propter eminentiam eius, & infirmitatem voluntatis ex alia parte, tantò minus arguitur in ea inclinatio necessaria virtutis actiua, in qua consistit eius libertas, aut necessitas in agendo, in ordine ad tale obiectum, quod non derogat obiecto, cum propter eminentiam, & perfectionem, ei conueniat excedere vires potentia, quas alioquin si non excederet, non esset tam perfectum, ex alia parte, quamvis detrahat perfectioni potentia, non detrahit quidpiam, nisi quod necessarium est, ut constituitur in suo proprio genere voluntati creatæ, & quæ ex nihilo est in essendo, sicut & operando, ut Patres dicunt, ac proinde defectibilis, ac proinde non debetur ei necessaria connexio ad finem vltimum ex natura potentia, quæ tantum competit illi voluntati, quæ indefectibilis est, nempe diuinæ.

Si autem dicas finem vltimum includere omnem rationem boni, ac proinde necessitate voluntatem creatam, non refert. Proba primum voluntatem creatam indefectibilem esse, & habere necessariam connexionem cum sua re vltima, aliquid erit; sed ex hoc ipso probatur contrarium, quia ex eo quod voluntas sit defectibilis ab intrinseco, non habet connexionem necessariam ad bonum iustum, seu rationis in exercitio, ad bonum, inquam, in genere, aut specie; sed non est maior connexio voluntatis creatæ ad finem vltimum, quàm includit omne bonum, quàm ad bonum in genere, & specie: ergo si non necessitatur ad omne bonum, sic sumptum, neque ad finem necessitatur in exercitio. Maior patet, quia dicit inclinationem etiam ad bonum commodum in genere, & specie: v. g. ad bonum delectabile sensus, secundum quam inclinationem potest agere circa ipsum, deficiendo à bono contrario, quod est secundum rationem rectam: sed quamvis hoc etiam bonum includatur in Deo fine vltimo, non includitur in eo sub formali ratione motiui voluntatis, sed tantum eminenter: mouet autem finis vltimus voluntatem secundum rationem expressam formalem suæ bonitatis, non autem secundum aliquid quod eminenter tantum includit, quia illud nullum habet esse formale proprium in Deo, sed est ipse Deus: neque consequenter aliquid ratione cuius moueret, aut terminaret voluntatem beati, quæ sic præcisè includitur, sicut neque videtur aut cognoscitur ab intellectu beati, quia nihil est in se; Deus autem ut sic includit alia bona à se, esse omne bonum in se, & in ordine ad voluntatem, non loquendo in sensu distributiuo de aliis bonis ab ipso, sed vnitivè: ergo inclinatio actiua voluntatis respectu boni commodi creati, & in sua ratione formali tanquam motiui per se, & terminatiui voluntatis in suo esse, ut dixi, formali, quod respicit voluntas, ut dicit inclinationem dictam præcisè, non habet omne bonum in fine vltimo secundum quod est ordinatum ad ipsam voluntatem.

Responsio
reiciit.

Diversa inclinatio voluntatis.

Bonum creatum includitur in Deo eminenter, non formaliter.

tatem, ut bonum eius, id est, conueniens ipsi, quæ conuenientia fundatur, & sequitur ad *esse* formale obiecti, quod non habet in Deo: quamuis in altiori actu dicatur habere actum inferioris ordinis non solum æquiuenter quantum ad quietationem, sed in eminentiori & perfectiori, non tamen omni modo, quo conuenit voluntati ex inclinatione sua: neque sic necessitatur voluntas ad bonum superioris ordinis, quamuis contineat eminenter bonum inferius; quin circa ipsum inferius sit libera: ergo neque Deum esse omne bonum, quod respicit voluntas modo dicto, scilicet eminenter, probat necessariam connexionem voluntatis ad ipsum, sicut non probat delineare in voluntate inclinationem ad alia bona, cuius actum explicitum & formalem non habet in Deo, qui est omne bonum conueniens voluntati tantum eminenter, non formaliter; & prout illa bona respiciuntur à voluntate, sicut neque bonum iustitiæ includens bonum commodi eminenter, quia est superioris ordinis, est necessitat voluntatē, quin sequi possit inclinationem commodi, & redeundo ad eandem rationem, hoc idem est, quia voluntas ab intrinseco defectibilis non aliter ordinatur ad obiectum illud in exercitio suæ virtutis respiciendo, quam prout habet innatam virtutem, quæ ex se defectibilis est: ergo neque obiectum respicit potentiam aliter, quam potentia est nata circa ipsum operari, ac proinde . . . nequit ipsi conuenire, quæ obiectum est præcise, necessitare potentiam ad seipsum ab intrinseco, ita eam rectificando ut non possit circa alia operari, & defectibiliter exercere suam virtutem. Hæc recte explicant vim argumenti Doctoris in 2. diff. 23. quo probat ex affectu commodi innato voluntati creatæ, non posse eam fieri impeccabilem ex natura; quod æquè ad propositum applicatur.

44

Probat minor *suprà* subsumpta, quod scilicet non maiorem habeat connexionem voluntas ad Deum finem ut includit omne bonum, quam ad omne bonum in genere, & specie; distributiue loquendo, quia maior est connexio potentiae ad suum obiectum primum, & specificatiuum, quam ad aliquod contentum sub ipso, quamuis perfectissimum, quia à suo primo specificatur, non ab aliquo contentō, & respectu sui primi obiecti potest habere actum, respectu autem inferiorum, quatenus illud continent; voluntas autem creata dicit inclinationem ad bonum in genere, & ad quodcumque; ad bonum siue apprensus, siue verum: ergo non est alius modus operandi eius, qui fundetur in ordine ad bonum, aut connexionem ad obiectum, circa obiecta inferiora, quam sit eius circa primum specificatiui suū; sed hæc connexio non inducit necessitatem exercitij circa primum obiectum: ergo neque circa quodcumque particulare. Et confirmatur: hæc causalis, *ideo finis ultimus necessitat voluntatem, vel ideo voluntas necessitatur ad finem ultimum*; quia finis ultimus includit omne bonum: idem, inquam, hæc est vera, quia voluntas ad bonum in genere necessitaretur ex inclinatione sua actiua, aliàs si finis ultimus non includeret omne bonum, causalis non esset vera: ergo per prius habet voluntas necessariam connexionem ad bonum in genere, & specie; quam ad finem ultimum, quæ continet omne bonum, qualis est ipse ut ad omne bonum: hæc autem contingens est, & indifferens libertate exercitij: ergo etiam connexio eius ad finem

ultimum erit sic indifferens. Deinde, ut dictum est in probatione maioris, aliter respicit voluntas creata bonum in genere, & specie quæ suum obiectum est in *esse* formali, aliter verò ut respicit finem ultimum, quæ includit omne bonum, vel respicit omne bonum in fine ultimo; quia respicit finem ultimum secundum rationem propriam eius, & bonitatem infinitam deitatis, reliqua verò tantum implicitè, & prout includitur, scilicet eminenter, & non sub ratione propria, ad quæ tamen in suo *esse* formali posita dicit inclinationem tanquam ad per se motiua: respicit ergo finem ultimum tanquam contentum sub suo obiecto primo, non tanquam primum motiuum, quia sic tantum respicitur ab ipsa voluntate Dei siue ad intrinsecum, siue ad extrinsecum: videtur ergo non solum distinguendas esse voluntates Dei, & creaturæ, quantum ad motiua propria, sed etiam quantum ad modum operandi, qui est defectibilitas, & indefectibilitas in ordine ad quodcumque motiuum, & maximè circa illud quod est proprium diuinæ voluntatis, cum quo non subsistit, quod voluntas ex se, habet necessariam illam connexionem cum fine ultimo etiam clarè viso, quam habet diuina voluntas; sed maneat semper principium operandi defectibile quantum est ex se, & consequenter liberum: neque sufficit dicere quod voluntas est defectibilis ex eo, quod non habet in potestate actum nisi eleuetur, neque etiam obiectum, nisi detur etiam visio eleuando intellectum; sed ulterius debet saluari in ipsa, suppositis quibuscumque principijs operandi, sua differentia, qua influit, ut non habet necessitatem ab intrinseco suo circa obiectum indefectibiliter operandi, sed quod recte operetur de facto, & habeat rectitudinem in operatione, esse ex gratia Dei, non ex necessaria connexionem, quæ sit innata voluntati: & sic habeatur doctrina Patrum cum maiori proprietate, quæ per antithesim loquitur, distinguendo illud quod est voluntatis ex se, tribuendo ipsi defectibilitatem, quæ tollit necessariam annexionem eius ad quodcumque bonum (quantò magis ad infinitum bonum, quod est perfectissimum simpliciter) & ex altera parte refundunt rectitudinem eius in gratiam, & dona Dei, ut in exercitio utatur sua potestate ad bonum consentiendo liberè: saluatur etiam rectitudo, quæ ex genere conuenit voluntati creatæ, nempe moralis tantum, & non essentialis, qualis est rectitudo, quam habet voluntas diuina.

Confirmatur tertio, quia voluntas creata respectu finis ultimi clarè visi, & supernaturalis, non habet nisi potentiam inchoatam: ergo inclinatio eius actiua non fundat necessariam connexionem cum fine supernaturali. Antecedens est fidei: consequentia probatur; quia quantò magis principium est in actu completo, tantò magis habet connexionem cum effectu; & eodem modo de potentia in ordine ad obiectum: quia sicut potentia inchoata est tantum potentia remota, & secundum quid, ita magis recidit ab effectu, quam potentia proxima, quæ dicitur potentia simpliciter in comparatione ad remotam: ergo connexio, seu ordo eius ad effectum, & obiectum, quæ fundatur in tali potentia, est minus necessaria, quam ordo potentiae proximæ; sed voluntas respectu eius, ad quod est in potentia completa, non dicit necessariam connexionem in agendo: ergo neque etiam ad ultimum finem, & fructum dicit connexionem necessariam, ad quæ ordinatur

Voluntas inclinatur ad bona formalia creata.

Hæc inclinatio formalis & particularis non terminatur in Deo, ut est omne bonum.

Ratio.

Ordo obiecti ad potentiam limitatur per ordinem potentia ad obiectum.

Confirm.

Voluntas indifferens est ad bonum in genere.

Aliter voluntas diuina respicit finem, aliter creaturæ.

Voluntas creata ab intrinseco defectibilis.

Saluatur doctrina Patrum cum maiori proprietate.

45
Confr. 3.

Voluntas habet potentiam inchoatam tantum ad finem supernaturalem.

Minor est connexio potentia remotæ ad actum, & obiectum, quam potentia proximæ.

Reiicitur instantia.

Virtus actiua magis sequitur naturalem inclinationem passiuam, quam obedientialem.

46 Obiectio. Ex impeccabilitate beatorum. Responsio. Impeccabilitas Dei naturalis, creatura vero ex gratia.

47 Obiectio.

dinatur vt potentia tantum remota : arguendo ergo ex potentia actiua voluntatis in ordine ad connexionem necessariam sui ad obiectum, videtur magis concludi indifferentia voluntatis, quam eius necessitas in operando : nec valet instantia, quæ fieret in causis partialibus, quæ agunt per modum naturæ, quia siue remotè, siue completè considerantur, sic semper agunt ; agimus autem hic de voluntate creatæ, quæ est principium operandi liberè, etiam in supernaturalibus, inquirendo ex virtute eius actiua modum, quæ se habet in exercitio ad actum secundum ; & obiectum : vnde sicut virtus completa operandi magis constituit principium in actu, quam incompleta, sic magis videtur inclinare determinatè ad actum secundum, & obiectum, quam virtus incompleta : toto autem hoc discursu agimus de inclinatione voluntatis, qua integrat liberum arbitrium secundum potentiam actiuam, atque adeò de inclinatione ipsa actiua, non passiuæ. Ex qua etiam formare posset argumentum in sententia contraria ; nam hæc est inclinatio mera obedientialis, vt docent communiter assertores prioris sententiæ ; sed virtus actiua potentia, quæ est principium vitale, magis sequitur inclinationem naturalem passiuam, quam obedientialem, quam ex se non respicit, sed tantum vt assumitur à causa principali : ergo sicut voluntas non necessariò sequitur inclinationem naturalem in agendo, sicut etiam à fortiori minùs necessitatur, vt sequatur obedientialem. Hoc argumentum fufius deduci posset, sed dicta sufficiant ; superest vt respondeamus fundamentis oppositæ sententiæ.

Obiicies primò secundum Augustinum, & alios Patres ; beati sunt impeccabiles ; sed hoc esset falsum si voluntas beati liberè in exercitio vellet finem vltimum ; ergo non liberè, sed necessariò vult. Respondetur negando minorem, quia alia est impeccabilitas Dei, alia creaturæ ; illa est ex natura, hæc gratiæ ; per illam Deus habet vt non possit deficere ; quia eius voluntas infinitè, & essentialiter recta est ; per hanc autem beatus habet vt nunquam deficiat, quamuis ex se defectibilis sit ; sed per gratiam recipit vt nunquam deficiat, & constanter (vt dicit Augustinus & Damascenus suprà) adhæreat Deo. Sic etiam Diabolus non potest velle bonum, aut non peccare semper ; non quòd necessitetur ad peccandum ; sed quia nunquam vtitur libertate naturali ad bonum, quamuis ex Dionysio naturalia in ipso perseuerant integra : Sic etiam confirmatus in gratia dicitur non posse peccare ; non quia non habet liberum arbitrium, de cuius ratione est ex Anselmo potestas peccandi, sed quia nunquam Dei gratia præuenitus, eo vteretur ad peccatum, quod est gratiæ Dei, non inclinationis propriæ, aut necessitatis ad bonum ; talis est impeccabilitas, aut indefectibilitas Beatorum.

Obiicies secundò : si voluntas posset cessare ab amore circa finem clarè visum ; vel hoc posset cessante visione, aut ea persistente ; sed neutrum dici potest ; ergo nequit cessare, & consequenter non est libera. Pater minor, quia cessare à visione non est in potestate voluntatis, cum semper stent eius causæ, lumen gloriæ, & præsentia obiecti ; nec cessare à fruitione, quia nemo potest velle se non esse felicem. Deinde, nemo potest discedere à bono, nisi ob aliquam rationem mali ; hic non est ratio vlla mali, sed omne bonum sine tædio vllò :

erge, &c. Respondeo quòd voluntas possit suspendere actum suum in exercitio, quantum est de se, & secundum potentiam physicam, vt comparatur antecedens ad actum, non tamen quantum ad potentiam moralem, quam sic intelligo, vt scilicet vutur sua libertate ad contradiccionem actus, vnde torqueri potest argumentum dando instantiam de voluntate confirmati ad gratiam in gratia, vel de eadem, vt promouetur per gratiam efficacem : quæ licet habeat potentiam non consentiendi executioni, tamen infalibiter consentit ; & nunquam vteretur illa potentia, quatenus excitatur determinatè ad actum, & disponitur, cuius obiectum etiam in opinione opposita, quæ reducit radicem libertatis ad intellectum, proponitur determinatè sub ratione boni per iudicium practicum, aut imperium intellectus ; saluant tamen ipsi libertatem, quæ eodem modo in proposito saluatur : ad continuationem autem beatitudinis accedit manutententia Dei extrinseca ad conseruationem iam positæ, quamuis respectu eius voluntas beati vt prior ipso consideretur, liberè inclinetur in actum ; siue autem dicatur hæc manutententia actus respicere liberum influxum voluntatis creatæ, ita vt desinente illo desineret, quasi ex suppositione consequentis, siue dicatur absoluta respectu ipsius actus positi in esse, & non dependens ab influxu voluntatis, ita vt si per impossibile suspenderet voluntas influxum, maneat tamen conseruatio posita ex parte causæ primæ, non refert quantum ad saluandam libertatem, & influxum voluntatis liberum, quia licet actus secundo modo continuatus patriciper necessitatem essendi à causa prima, non destruit quin, vt refertur ad voluntatem conseruantem, sit quantum est ex parte influxus eius indifferens, & non necessarius ; & quamuis voluntas vt subiectum necessitaretur ad actum vt forma est conseruata à Deo, non tamen necessitatur ad eundem vt principium effectiuum est. Hæc doctrina supponit principia nostra, nempe operationem vitalem consistere in receptione formæ, non autem in eius productione, sicut saluatur eadem in operationibus diuinis, quod non est huius loci differere : & loquimur etiam de voluntate in sensu diuiso, & quantum est ex parte influxus, vt est ab ipsa, non in sensu composito, quia vt actus habet necessitatem à Deo, & inest potentia, simpliciter non est in potestate eius contradictorium actus : sed in sensu diuiso, & secundum quid, quantum scilicet est ex parte voluntatis liberè influentis. Ad probationem minoris, concedo non esse in potestate voluntatis visionem, quæ simpliciter antecedit, neque auertere potest intellectum, qui fortius mouetur à lumine, & obiecto ; quàm à voluntate retrahente, etiam si contraniteretur voluntas, cui subest intellectus politice, non seruilitèr : quamuis fortè aliqui negarent etiam quod assumitur ; & si negaretur, non derogat perpetuitati visionis, aut fruitionis, quia dicerent voluntatem ita dispositam esse in patria, vt nunquam contraniteretur, sed potiùs velit ipsam visionem ex inclinatione ad rectam rationem, qua quærit bonum proprium, & bonum tam intellectus, quam suppositi. Ad secundum membrum, negatur antecedens, quantum ad potestatem physicam, vt iam dictum est ; ad cuius probationem concedo quantum ad specificationem, non quantum ad necessitatem exercitij : auctores autem, qui putant

Responsio.

Potestas & usus differunt.

Instantia.

De confirmatæ, & operatibus per gratiam efficacem.

Manutententia Dei.

Operatio consistit in receptione formæ.

Quomodo est in potestate voluntatis actus beati-ficus.

Visio non subest voluntati.

*Aliqua visio
Dei non ex-
cludit pecca-
tum secun-
dum aliquos.*

cum aliqua visione Dei posse consistere peccatum in actu, id est, actuale, responderent, quod neque quoad specificationem quæcumque visio Dei necessiter voluntatem etiam circa Deum visum, quin odio haberi possit ratione connotati extrinseci, qua videretur ut iustus iudex vindicans malum, inferendo poenam: & ad probationem dicerent hominem non posse velle se non esse felicem aliqua felicitate, quæ esset secundum affectum commodi, posse tamen velle non esse se felicem hac in particulari, quæ incompatibilis est cum eo, quod affectat: sic peccator, licet habeat felicitatem apparentem, quam sequitur cupiditas; tamen non vult sequendo cupiditatem, felicitatem veram, saltem interpretatiue, quia obsequitur cupiditati, quam nouit non posse consistere cum incontinentia: quam sibi præstitit ut finem. Ad secundam probationem, negatur assumptum, cuius contradictorium spectat ad quæstionem de radice libertatis. Dices, saltem videretur spectare ad perfectionem ultimi finis, ut necessiter voluntatem creatam. Respondetur negando assumptum, quia finis supponit naturam voluntatis, non destruit; destrueret si necessiteret eo modo, quo Bernardus loquitur de intellectu, qui si necessiteret voluntatem, ipsam destrueret, non instrueret: finis autem, ut moueat, supponit virtutem in causa, qua ad finem mouetur, & modum, quo attingat finem: unde quod magis est, dico finem ultimum non necessitate voluntatem diuinam, sed necessitati ab intrinseco, quia est infinitè, & à se recta, non habens aliam regulam extrinsecam operandi, cui conformari deberet; aliàs si à fine necessitaretur, cum idem sit mouens ad intrinsecum, & extrinsecum, neque sub diuersis rationibus, sed sub eadem: sic etiam necessiteret voluntatem ad extrinsecum, ut produceret creaturas, quod nemo admittit: quod ergo voluntas diuina ad intrinsecum necessariò agit, ad extrinsecum indifferentem, ex natura, & modo operandi voluntatis est, non autem ex natura finis. ex quo soluitur argumentum à paritate, quod fieri potest, nempe voluntatem diuinam necessitari ad intrinsecum, libere verò se habere ad extrinsecum: ergo sic etiam agere non repugnat creatæ, nempe necessariò quoad finem ultimum clarè visum, libere circa alia. Respondetur ex dictis assignati disparitatem; quia voluntas creatæ defectibilis est, ad quodcumque comparatur, nec proinde habens necessariam ab intrinseco connexionem ad bonum simpliciter, ut D. Thom. *suprà* argumentatur; voluntas autem diuina essentialiter recta quoad se & finem; quoad alia verò, licet prima regula bonitatis, & rectitudinis in ipsis, tamen libera: quia nullam habet connexionem necessariam cum ipsis, sed ipsa è contra ad voluntatem diuinam.

48
3. Obiectio.
Responsio.

*Voluntatem
velle omnia
qua vult
participatio-
ne ultimi fi-
nis, quo modo
verificatur.*

Obiicies tertio, voluntas necessariò vult id, cuius participatione cætera vult; sed participatione ultimi finis vult omnia: ergo necessariò vult ipsum ultimum finem. Respondetur negando maiorem: aliàs etiam in via necessariò veller ultimum finem. Minor est falsa, quia vel per participationem intelligitur ordo causæ, & principij efficientis ad volitionem, aut volitum, & sic non est verum, quod voluntas necessariò, aut semper etiam velit illud, cuius participatione volitio, aut volitum est, aut velit: vel intelligitur de participatione quasi bonitatis obiectiuæ, & primi obiecti, eo modo, quo quis dicitur amore charitatis amare proximum propter Deum, aut

medium propter finem, & sic voluntas non participatione ultimi finis vult cætera, sed aliquando propter bonitatem propriam cuiusque, in ea sistendo, neque referendo eam ad ultimum finem in re, quæ aliquando non est referibilis, ut quando habet annexam deordinationem. Si intelligatur omnia bona esse participationem finis, verum est.

Secunda conclusio: licet voluntas beati quantum ad potestatem physicam habeat dominium sui actus circa Deum clarè visum; tamen nunquam suspender actum, neque utetur sua libertate, sibi etià relinquitur, quin semper agat ad eius conseruationem: intelligo autem voluntatem sibi relictam, non separando eam à requisitis, sed quantum est ex parte voluntatis, etiam beatitudinem fore perpetuam; licet in ea namque sit potentia non fruendi posito Deo clarè viso, non utetur illà potentia, sed semper manebit in actu quantum est ex se. Hæc non est contra Doctorem, ut hinc reducit perpetuitatem beatitudinis in voluntatem diuinam præuenientem voluntatē beati, in ordine ad actum continuandū, quia differt de necessitate actus quantum ad esse physicum, & perpetuitate consequente; non autem de morali, quam etiam participare potest à volūtate, creata sic etiam agente, licet cōtingenter ex propria inclinatione ad conseruationem sui actus beatifici, in quo quietatur vniuersè in Deo tanquam in bono infinito, imò hoc ipsum supponit hic Doctor, & sequitur ad ea, quæ tradit in 2. d. 7. q. unica art. 3. §. *Quantum ergo ad istum articulum, &c.* Vbi docet in Angelo malo esse potestatem naturalem ad aliquod bonum volendum, & subiungit: *Probabile tamen est quod secundum hanc potentiam non exeant in actum propter vehementem malitiam, secundum quam magis probabile est quod agunt, quam secundum potestatem naturalem, secundum quam possint in actum aliquo modo oppositi, &c.* Item §. *Ad primum argumentum, &c. responsione ad ultimum argumentum cum duobus præcedentibus, vbi docet poenam, quæ consistit in ipso peccato, quæ est auctio à Deo maximo bono, iuxta illud Augustini lib. 1. Confess. cap. 12. Insuper Domine, & ita est, ut sit sibi poena omnis peccator;* quod crescit in infinitum extensiuè, licet non intensiuè. & in principio, argumento ad oppositum ex Pl. 23. *Superbia, inquit, eorum ascendit semper; sed hoc non potest intelligi intensiuè, quia ita non esset, aliquod malum intensiuè, quo non esset maius malum: ergo debet intelligi extensiuè, & ita semper peccant, &c.* Videatur etiam in 4. d. 46. q. 4. *de obstinatione damnatorum.* Maior autem est ratio unde voluntas beati ab intrinseco ex electione sistat in bono, & maxime beatifico, quam quod damnatus nunquam utatur sua libertate naturali benè, sed male.

Sequitur etiam ad ea, quæ habet in 2. d. 29. *quest. unica, vbi docet §. Potest ergo dici, voluntatem non amare finem, nisi reddatur ipsi delectabilior, quam sit bonum concupiscibile, alioquin voluntatem non retrahi à condelectando appetitui, nisi maiori delectatione finis, & honesti: qua ratione docet necessarium fuisse donum supernaturale in primo homine ad ordinandas potentias, ut voluntas tranquillè, & sine repugnantia sequeretur rationem: quæ est doctrina Patrum communis contra Pelagianos de efficacia gratiæ Christi ad vincendas tentationes ex Augustino, qui hanc efficaciam tribuit charitati sicuti*

49
2. Conclusio.

*Voluntas ex
parte sua
continuat
fruitionem.*

*Probatio
conclusionis.*

sicuti & voluntatem succumbere concupiscentiæ, & tentationi, nisi adiuvetur diuina gratia, quod tum fit, quando iustitia redditur ipsi per victicem amorem, & delectationem, magis suavis, quàm bonum delectabile, quod retrahit. His suppositis, probatur conclusio; summum bonum clarè visum positis aliis requisitis, vt adiutorio, & assistentia Dei, & charitate habituali, & sublato fomite, qui non est in beatis, magis ex natura rei trahit in ratione amabilis, & delectabilis, quàm aliquod bonum creatum delectabile: ergo si ita fertur voluntas ex doctrina Patrum, in creatum delectabile fortius mouens, vt nunquam sibi relicta suspendat actum, quàmuis liberè in ipsum prorumpat, à fortiori operabitur circa Deum clarè visum infallibiliter, & indefectibiliter; sed ita fertur in delectabile, vt si nihil aliud, vt timor. pœna, fastidium, aut ratio retraheret, sed semper maneret eadem motio, & delectatio, eius seclusis impedimentis, & semper eidem adhereret, quantum est ex parte sua, quia omnia, quæ determinant ipsam ad productionem actus determinarent ad continuationem sine vlla resistentia voluntatis: ergo à fortiori in patria, vbi omnia concurrunt ad quietationem potentie in summo fine vlla resistentia, quæ ab extrinseco, aut intrinseco oriri potest, sine vilo impedimento adhærebit summo bono ex natura tam actus, quàm potentie & obiecti, quantum ad continuandam fruitionem. Confirmatur, quia efficacia delectabilis circa voluntatem ad ipsam deordinandam de facto, eò maximè prouenit ex parte voluntatis, quia infirma est, & ducitur per appetitum, vt condelectetur ei in proprio obiecto, neque possit sine difficultate ipsum auertere, aut eidem non condelectari, cum non sit aliud fortius mouens; ex parte verò obiecti idem prouenit; quia in se, & propria existentia applicatur per sensum, & contra bonum virtutis in vniuersali, & imperfectè; hæc autem ratio cessat in proposito, sicut & omnis difficultas operandi circa finem vltimum in patria: ergo magis trahitur voluntas ad finem vltimum amandum, & simul continuandum eundem amorem in patria, quàm in via ad bonum delectabile, quod nullo modo est quietatiuum eius; neque prosequitur ipsum sine remorsu, qui oritur ex turpitudine actus, & aliis consequentibus ex repugnantia rationis.

*Infirmitas
voluntatis.*

*Inclinatio
eius in pa-
triam.*

50
2. Ratio.
Ex inclinatio-
ne ad bonum
rationis.

*Potior eius
inclinatio,*

Secundò, voluntas ex natura potentie non magis ducitur per affectum commodi in ordine ad bonum sensus, quàm affectu iustitiæ ad bonum rationis: ergo sublata inclinatione ad sensibile bonum inordinata, & difficultate operandi, & applicato fine vltimo in se, magis determinabitur ad ipsum amandum quàm aliàs in statu infirmitatis, & peccati ad bonum sensus. Probatur consequentia, bonum iustitiæ, quod est summum, est quietatiuum eius secundum affectum iustitiæ, siue quoad amicitiam, siue quoad commodum, estque perfectissimus eius finis; bonum sensus non ita, quia nec quietat, nec perficit, si inordinatum est. Patet etiam antecedens; quia voluntas est appetitus rationis: ergo ex sua ratione specifica, qua distinguitur ab appetitu sensibili, respicit magis bonum rationis, vt proprium, in quo perficitur, & qui est superioris ordinis, quàm bonum quod est proprium sensus, aliàs esset superfluum appetitus rationis, si non excederet sensualem, cum hic sufficiat ad bonum proprium tanquam principium mouendi ad affectationem eius.

Tertiò, finis appetitus est perfectio potentie, aut suppositi mediante ipsa, qua coniungitur bono extrinseco sibi, siue vt operatiua est circa ipsum, siue vt patitur ab ipso recipiendo actum, aut delectionem, in quibus consistit eius perfectio, prout mediante ipsa quiescit in fine possessio, aut certe, mouetur in ipsum per desiderium; verumque magis participat sine comparatione ab vltimo fine, quàm ab aliis, quæ in comparatione vltimi finis sunt participata, & omnino nihil: ergo magis determinatur voluntas ad operandum circa finem vltimum, quàm circa alia quæcumque.

§ 1
3. Probatio.

*Magis incli-
natur in finem
vltimum,
quàm ad
alia.*

Quartò, affectus commodi, seu concupiscentie summi boni, id est, vt sibi bonum est, est in voluntate, & respicit portionem superiorè, & perficitur per virtutem supernaturalem spei in via, in patria per tentationem: ergo est perfectior quàm affectus concupiscentie circa obiectum sensus; sed potentia magis inclinatur ad finem vltimum secundum affectum commodi, quàm circa alia diuersa, & retrahentia: sed hæc ita trahunt voluntatem in via, vt nisi adiuvetur, infallibiliter & cum effectu sequatur suam inclinationem ad talia: ergo in patria magis inclinabitur ad commodum quietatiuum.

§ 2
4. Ratio.

*Ex affectu
commodi.*

Hæc conclusio tollit scrupulum, quem aliqui concipiunt, quasi voluntas si liberè ageret, tolleretur stabilitas, & securitas in beatitudine; quia ex dictis declaratur quomodo ex parte voluntatis connaturali modo operantis maneat stabilis ille status, quia ex potestate deficiendi saltem remota, qualem statuit Doctor *suprà* in voluntate, non sequitur vsus, sicut nec in Angelo, aut homine damnato ex potestate naturali ad aliquem actum in genere moris, sequitur vsus, neque ex potestate eadem, quam habet voluntas viatoris ad resistendum concupiscentie, & tentationi, quibus liberè succumbit, (aliàs succumbendo non peccaret) sequitur resistentia in effectu, neque ex potestate dissentendi vocationi efficaci diuinæ gratiæ, sequitur dissensus.

*Perpetuitas
beatitudinis
vt est à vo-
luntate.*

Si obiicies contra dicta, voluntatem creatam dependere à Deo: ergo magis videtur necessitari ad finem, quàm voluntas increata, quæ necessitatur; quia dependentia infert maiorem necessitatem in essendo, Responsum est *suprà*, & negatur consequentia, & paritas: quia diuina est beata per actum improductum, & eundem sibi, ad quem proinde nequit esse indifferens: non ita creata, quæ per accidens productum, & diuersum à se, quod potest adesse, & abesse, beatificatur: diuina est indefectibilis; non ita creata ex se, sed ex gratia Dei, qua rectificatur. Ad probationem consequentie, responderetur sequi oppositum, quia dependentia non infert in extremo dependente necessitatem, vel in operando, vel in essendo, quæ fundetur in actualitate, & perfectione; sed magis oppositum, nempe potentialitatem, quæ sequitur imperfectionem; quia arguit potentiam passiuam, quæ per extrinsecum reducit in actum, quo carere potest, ac proinde contingentia: & si loquamur de dependentia, quæ reducit in voluntate ad Deum causam efficientem, eadem etiam est in via, sine præiudicio libertatis: si autem de dependentia, quæ est ad Deum vltimum finem omnium creaturarum, qua sunt ad ipsum, non est ad propositum, quia communis est, & manet etiam in via: si autem de dependentia, quæ est voluntatis, vt appetitus est rationalis,

§ 3
Obiectio.

Responsio.

*Discrimen
inter increa-
tam, & crea-
tam volun-
tatem.*

*Quid infert
dependentia
in voluntate.*

nalis, & ordinatur ad bonum extrinsecum perfectum, eadem est in via, neque solum ordinatur voluntas ad Deum ultimum finem, quā obiectum motuum, sed etiam ad alia, quamvis ex modo connaturali operandi liberè: neque eadem libertas detrahatur perfectioni eius in fine ultimo, quin hinc perficiatur voluntatem, & quietetur ipsam quoad intensionem, & extensionem actus: ergo nulla est necessitas ad hunc effectum inducere voluntati modum necessarium operandi: nam etiam ille actus beatitudinis esset à solo Deo, æquè quietaret voluntatem, ac nunc quietat ipsam, & quoddam liberè, aut per modum naturæ producat actum beatificum, non variat intensionem actus, aut coniunctionem cum ultimo fine mediante ipso, sicut actus, qui ab aliquibus dicitur primò primus, in voluntate per modum naturæ productus, accedente advertentia rationis, idem manet, & eodem modo coniungit voluntatem obiecto, licet primò voluntas per modum naturæ (ut dicunt) adhærebat: mox autem liberè, quæ non sunt differentia actus, quantum ad entitatem physicam, sed tantum, quantum ad moralem. Accedit, ut superius deductum est, voluntate liberè se habente ad fruitionem saluari bonitatem moralem actus, & voluntatis, quæ est perfectio eius; saluari etiam subiectionem eius ad regulam, & præceptum diuinæ charitatis consequens ad naturam spirituales, & indispensable in quocumque statu eius, quod perfectius servatur in patria ex Augustino *supra*. Item, servari eundem modum providentiæ diuinæ ordinariæ, quā respicit liberum arbitrium in via, & in patria; modum etiam eundem assequendi finem, & possidendi quantum ad operationem in genere, & plures locutiones Patrum, & maxime illud dogma de defectibilitate voluntatis ex se, confirmatione eius per gratiā, & consequenter impeccabilitate, quæ est ex gratia, non aliunde.

¶ *Præterea esto*, &c. Reliqua huius textus sunt examinata in præmissa quæstione, in qua diximus etiam necessitari intellectum ad visionem, eiusque continuationem ex causis antecedentibus voluntatem, nempe lumine gloriæ, & obiecto: hinc ergo videtur de hoc dubitare Doctorem ex principiis Augustini: quia dari tam imaginem, quam Trinitatem in portione superiori, ad-

mittit locis citatis in textu; in libris autem de Trinitate dicit voluntatem copulare cum parente prolem, id est, intelligentiam cum memoria, & hoc liberè: ergo subest intelligentia, in qua est visio, voluntati beati liberè: ergo non necessitatur ad visionem: idem concedit Doctor non esse necessitatem ab habitibus, nisi secundum quid à lumine gloriæ. Responderetur omissa pro nunc illa quæstione, an visio clara de Deo sit Verbum, quam differit Doctor quodlibet 14. ad 4. pro opinione: tenendo ita necessitari intellectum, ut diximus, sufficere acceptionem obiecti consequentem per voluntatem, nempe ipsius visionis, & in se, & ut dicitur ordinem ad causas, & maxime ad obiectum, quod placet, & acceptatur à voluntate, & amatur, ut patet ex August. lib. 9. de Trinitate cap. 10. quem sequitur Doctor in 1. diff. 29. quæst. prima §. *Ideo istis opinionibus omissis*, &c. Sufficit ergo ad copulationem prædictam, ut fiat per actum voluntatis acceptantis, & concomitanter, vel consecutiue, quando notitia ipsa est perfecta, & clara, quando autem imperfecta, & confusa, requiritur alius actus voluntatis, quo determinatur intellectus ad perfectam notitiam inquirendam & hic antecedit: voluntas ergo determinationi intellectus per alias causas priores complacendo supponit iam determinatum. Quod si radicem huius determinationis queramus, dici potest provenire à motione obiecti, seu diuinæ voluntatis antecedenti, & non ab habitu luminis gloriæ, quia habitus, licet inclinet ad obiectum, & eleuet potentiam, non tamen necessitat: quia intellectus, ut dicitur rationem mobilis, respicit obiectum, & voluntatem magis, quam proprium habitum, qui nequit inclinare nisi consequenter ad virtutem potentia, ipsamque potentiam, ut mouetur ab obiecto, vel etiam à voluntate, ut hæc antecedit; & sic habitus quicumque intellectus, cum non sit concurrens ex parte obiecti, aut obiectum representans nequit necessitare potentiam contra imperium voluntatis, cui subiicitur, vel contra inclinationem obiecti motui applicati; ideoque stante habitu luminis gloriæ, atque ipsa visione clara Dei, potest adhuc beatus cognoscere plura in genere proprio: hinc ergo radix necessitatis non in habitum reducenda est, ut dicit Doctor.

Responsio.

Actus consequens visionem copulat parentem cum prole.

Quomodo est necessarius actus antecedens.

Radix necessitatis visionis non est habitus.

Libertas, & necessitas non variant intensionem actus.

54
An necessitas ad visionem beatus?

SCHOLIUM.

Perpetuitatem beatitudinis provenire ex Dei decreto de conservanda fruitione, & non ex natura operationum, potentiarum, vel habituum determinantium. Item, manere in beato potentiam intrinsecam, & remotam peccandi, & ideo non posse reduci ad actum, quia Deus statuit conservare actum fruendi: quod exemplis declarat.

Perpetuitas beatitudinis, ex Dei beneplacito. ^b **D**ico ergo, quod causa huius perpetuitatis nec est forma beatitudinis, quasi ipsam beatitudo formaliter sit necessaria: nec natura potentiarum illarum, quasi circa obiectum necessariò perpetuò operentur: nec habitus in potentiis, quasi necessariò determinans potentias ad perpetuò operandum: sed est ex sola voluntate diuina, quæ sicut perficit naturam intensus, ita conservat eam in tali perfectione perpetuò.

ⁱ Sed tunc occurrit dubium quomodo Michaël beatus erit impeccabilis? nam per nihil intrinsecum sibi habet quin contingenter operetur, & per consequens potest non frui, & ita peccare, consequens est falsum, cum dicat August. 3. de Trinit. contra Maxim. cap. 13. *Cuiusque nature præstat, ut peccare non possit, non est hoc nature propria, sed Dei gratia.*

Idem

10

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 455

Idem in Ench. 86. vel 73. *Anima nostra, sicut habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est, nunc autem sic habet nolle infelicitatem, quod non potest eam velle: unde dicit ibidem, miseri esse non solum nolumus, sed nequaquam velle possumus.*

11 Respondeo, patet quod beatus est impeccabilis in sensu compositionis, hoc est, non potest simul esse beatus, & peccare: sed in sensu diuisionis, quod manens beatus non habeat potentiam, & possibilitatem ad peccandum, potest intelligi dupliciter: vel per aliquid sibi intrinsicum, quod excludit potentiam talem: vel per causam extrinsecam, quod excludit potentiam propinquam ab illo: verbi gratia, etsi habens visum habeat potentiam intrinsicam videndi quodcunque corpus, tamen potest per aliquam causam extrinsecam fieri perpetuo impossibilis ad videndum de potentia propinqua, utpote si illa causa faciat perpetuam distantiam visus ab illo corpore: sicut si esset obstaculum perpetuum inter cælum empyreum, & oculum damnati, ille oculus non posset videre cælum empyreum, loquendo de potentia propinqua, & hoc per causam extrinsecam prohibentem potentiam perpetuo: posset tamen videre potentia remota, & intrinseca, ita quod nulla esset causa intrinseca impossibilitatis.

Cum beatitudine manet potentia intrinseca peccandi.

Sic dico, quod nulla est causa intrinseca in voluntate Michaëlis nunc beati, per quam excludatur potentia ad peccandum pro alijs, in sensu diuisionis, non est autem causa intrinseca prohibens istam potentiam omnino reduci ad actum: sed per causam extrinsecam est impossibilis potentia illa propinqua ad peccandum, videlicet per voluntatem Dei præuenientem illam voluntatem, ut semper continuet actum fruendi, & ita nunquam possit potentiam suam remotam non fruenti, vel peccandi, reducere ad actum: siquidem nunquam causa secunda præuenit à causa superiori agente ad vnum oppositum potest potentia propinqua, exire in aliud oppositum.

Causa secunda præuenit à prima determinatè ad vnum, non potest in oppositum.

Concedo ergo quod infert, quod Michaël beatus, & sit peccabilis in sensu diuisionis loquendo de potentia remota.

12 Ad auctoritatem Augustini. Ad primam dico, quod intelligit, quod peccare non posse potentia propinqua non est hoc naturæ, sed gratiæ Dei, hoc est gratuite præuenientis, & conseruantis illam naturam in recto actu.

Ad aliam, non dicit Augustinus quod sicut nunc habet necessariò nolle infelicitatem, ita tunc necessariò nolle iniquitatem (neutrum est enim verum, loquendo de nolle, ut est actus elicitus) sed sicut nunc habet perpetuò nolle habitualiter infelicitatem, ita tunc habebit nolle iniquitatem.

Et cum arguis, sic habet nunc nolle, quod non potest velle; Dico quod idèò non potest velle infelicitatem, non quia necessariò habet nolle eam: sed quia infelicitas non potest esse obiectum actus volendi: ex alia parte non sequitur quod sic nunquam possit velle iniquitatem: quia iniquitas, loquendo de illo, quod substernitur in peccato, potest esse obiectum voluntatis creatæ. Vel potest dici breuiter, quod sicut nunquam nunc vult infelicitatem, sed semper habet nolle habitualiter: ita tunc nunquam volet, & sic est simile hinc inde de facto.

Infelicitas non potest esse obiectum volitionis, nec felicitas volitionis.

Et si arguas, nunc non potest velle infelicitatem: ergo tunc non poterit velle iniquitatem: consequentia non valet, quia benè potest esse similitudo quantum ad non esse hinc inde, licet non quantum ad posse.

COMMENTARIUS.

§ 5 *Conclusio.* *Radix necessitatis est diuina voluntas.* *Intelligitur physice.* **D**ico, ergo quod causa, &c. Hæc est conclusio huius articuli, in qua reducit perpetuitatem beatitudinis non in potentias, & habitus, sed in diuinam voluntatem, quæ sicut perficit naturam intellectualem intentione, ita etiam conseruat in tali perfectione perpetuò. Hæc conclusio probata est in præcedentibus, & intelligenda est de causa physica, ex qua redundat perpetuitas beatitudinis: nam ipsæ potentiæ ex inclinatione sua etiam libera semper permanent in operatione: vel demus etiam necessitari ad suos actus, ut sententia contraria vult: non sufficit virtus potentiarum, & habituum ad continuandum semper effectum, & inenitabiliter, nisi accedat concursus continuatus obiecti, qui concursus est merè liber medianre diuina volun-

tate, cum Deus non agat necessariò ad extrà, sed liberè; idèòque radix hæc perpetuitatis reducenda est in diuinam voluntatem, ut inducit perpetuitatem, quæ non subest potentiis in sensu composito; neque alioquin continuatio effectus potest abstrahere à causa prima, & principali eius, à qua primariò dependet, quacumque ratione, aut modo procedit à causis secundis: superiùs autem ex Augustino ostensum est spectare ad rationem beatitudinis scientiam, in qua fundatur securitas beatorum de nunquam intermittenda beatitudine, aut amittenda; quam scientiam ipse reducit in reuelationem diuinam, atque donum diuersum ab ipsa operatione, cuiusque, ac potentiarum natura.

Scientia in qua fundatur securitas beatorum.

Sed tunc, i occurrit dubium, &c. In hoc resoluitur quo pacto beati sint impeccabiles. Ratio dubitandi est ex iam decis: nam si voluntas ab intrinseco liberè elicit beatitudinem, & quantum est

Impeccabilitas beatorum.

Ratio dubi-
tandi.

August.

Responsio

Potentia re-
mota & pro-
pinqua pec-
candi.Impeccabili-
tas beatorum.56
Declaratio.Repugnancia
physica inter
fruitionem
& peccatum
actuale.

est ex se, vt actiue agit ad continuationem eius, etiam eam liberè continuat: ergo potest non cōtinuare, & sic peccare. Consequens est falsum ex August. 3. de Trinit. contra Maxim. cap. 13. *cuiusque nature præstatur, non est hoc nature propria, sed Dei gratia*, &c. Item Enchiridij cap. 86. vel 73. *Anima nostra sicut habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est*, &c. Sed primum est necessarium inuitabiliter: ergo & secundum: vnde subdit; *Miseri esse non solum volunt, sed nequaquam velle possunt*, &c. Respondet impeccabilitatem conuenire beato in sensu composito, hoc est, non potest simul esse beatus, & peccare: in sensu autem diuisionis non habere possibilitatem ad peccandum potest intelligi dupliciter: vel ab aliquo intrinseco, quod excluderet talem possibilitatem; vel per causam extrinsecam, quod excludit potentiam propinquam: v.g. habens visum ab intrinseco est potens videre; sed ab extrinseco potest impediri per aliquam causam elongantem visum huius visibilibus, vt etiam oculus damnati impeditur, ne videat cælum, posset quidem videre potentia remota, non tamen propinqua; sic in Michæle nullum est intrinsecum, per quod in sensu diuisionis excludatur potentia ad peccandum pro alijs, sed per causam extrinsecam impeditur, ne posset potentiam suam remotam reducere in actum, nempe per voluntatem Dei præuenientem voluntatem creatam, vt semper continet fruitionem; sic autem præuenta voluntas à causa prima non potest potentia propinqua agere in oppositum: sic ergo beatus ex natura sua peccabilis est ab intrinseco in sensu diuisionis potentia remota; in sensu autem compositionis est impeccabilis potentia propinqua.

Declaratur: stante fruitione repugnat voluntati agere deordinatè, formaliter & ex scientia, quidquid sit an materialiter possit ex aliquo errore, si talis quoad agibilia posset stare cum visione clara Dei, & hæc impossibilitas peccati actualis cum fruitione, & amore perfectò & intenso Dei est contradictionis physica, quia conuersionis, & auersionis respectiue ad idem obiectum, quod repugnat voluntati physice: quatenus enim sub actu est, repugnat ipsi habere contradictorium actus, & sic etiam antecedenter ad actum non habet potentiam siue naturalem,

siue liberam prodeundi in actum, & eius contradictorium simul; amare autem perfectè Deum propter se, & auerti à Deo, & eius voluntate, & lege, seu repugnare per actuale peccatum, sunt contradictoria: necessitatur ergo voluntas componendo cum ea fruitione ad non peccandum, quæ necessitas ipsi competit tam vt elicit, quàm vt recipit ipsum actum: actus ergo fruitionis semper vt continuatus excludit potentiam peccandi proximam, & remotam in sensu compositionis actus cum voluntate: & sic simpliciter, & inuitabiliter voluntas vt sub actu, fit impeccabilis hoc modo; actus autem, vt dictum est, semper continuatur à Deo; & inde fit impeccabilitas simpliciter voluntatis in sensu composito, sensus autem diuifus est, quatenus secundum naturam propriam, & liberum modum agendi consideratur voluntas vt prior natura suo actu, & sic vt est libera, ita etiam non est impeccabilis physice, licet in effectu, vt subest diuinæ gratiæ præuenienti, & influxui, non vitur in effectu tali libertate. Ad Augustinum intelligitur prima eius autoritas, peccare non posse potentia proxima non esse naturæ, ipsius, sed gratiæ Dei grauitè præuenientis, & conseruantis illam naturam in recto actu.

Ad secundam autoritatem. Respondet Doctor non dicere Augustinum voluntatem pro nunc habere necessariò *nolle* elicito infelicitatis, aut in patria necessariò, & non liberè nolle iniquitatem) quia neutrum verum est de actu elicito: quia neque semper habet viator *nolle* elicito infelicitatis, neque quando habet, necessariò habet necessitate exercitij, sed liberè, licet habeat necessitate specificationis, si operetur: idè ergo nunc non potest habere velle infelicitatem, non quia necessariò nolit, sed quia infelicitas nequit esse obiectum volitionis; non sic autem se habet ab intrinseco ad iniquitatem pro subtrato: quia subtratum potest esse obiectum voluntatis sibi relicta, & suæ libertati: verum tamen est quod sicut viator nunquam habet velle infelicitatem, sed habitualiter semper est nolens, ita beatus semper est habitualiter nolens iniquitatem, & nunquam actu volens. Vnde est similitudo hinc inde quantum ad non esse vnius, & alterius, non quantum ad non posse.

Explicatur
August.57
Ad secundā
authoritatē.Voluntas in-
felicitatis
nequit esse.Habitualiter
velle & nol-
le infelici-
tatem.

S C H O L I V M.

Disputat, & resolut, quare determinatio causæ superioris non tollat contingentiam simpliciter effectus, quæ tamen tolleretur si voluntas ab habitu, alioue sibi intrinseco ita determinaretur ad vnum, vt non posset, sensu compositionis, in oppositum. Sed non dicit manere voluntatem simpliciter liberam, etiam quando à superiori causa determinata est, quia oppositum expressè ait num. 12. & alibi sæpè, sed tantum ait, eam posse sic determinari à causa prima, non ab illa causa secunda.

De hac ma-
teria vide
d. 17. lib. 3.

Contra hoc, non minùs tollit indifferentiam voluntatis determinatio eius à causa superiori, quàm à causa inferiori: ergo si ex ratione causalitatis suæ est indeterminata ad operationem, ita repugnat naturæ suæ, quod illa indifferentia tollatur per causam superiorem, sicut per inferiorem: sicut ergo est contra naturam voluntatis, quod habitus determinet eam necessariò, ita est quod Deus determinet. Confirmatur, quia magis determinat causa superior inferiorem, quàm è conuerso: ergo superior determinans magis tollit indifferentiam inferioris in agendo, quàm si inferior determinaret.

13

Præterea

Præterea, non erit in potestate voluntatis sic agere, vel non sic agere, quia ad quod determinatur aliquid à causa superiori, non potest esse in potestate determinati: agit enim sicut motum à determinante: ergo ille actus non erit laudabilis, nec propriè voluntarius.

Nota quòd potentia operatiua non concludit habentem posse operari, nisi intelligendo secundum quid, scilicet quantum est ex parte sui: sed posse simpliciter requirit, quòd ex parte omnium aliorum concurrentium sit possibilitas, ut scilicet requisita possint concurrere, & impedimenta cessare: sed ultra istam possibilitatem potentia, vel magis possibilitas propinqua requirit, quòd conuenientia adsint, & impedimenta cessent. Sicut enim nihil est in potentia propinqua passiva. 9. Metaph. cap. 6. nisi quando nihil prohibet, nec oportet aliquid addi, aut remouere, aut permutare intelligendo aliquid aliud, à forma inducenda: sic operatiuum non est in potentia propinqua ad operandum, nisi quando nihil extrinsecum deficit, ut operetur.

Additio
Habens potentiam operatiuam non potest simpliciter operari, nisi adsint reliqua requisita, & cessent impedimenta.

14 *Ad propositum, voluntas beata est eadem in potentia, quæ fuit non beata, & habens eam: per consequens potest quantum est ex parte potentia in actum, quem prius: ultra simpliciter possibile est ipsum sic agere, quia nihil simpliciter necessario impedit, vel deficit requisitum: sed non potest possibilitate propinqua peccare, quia impeditur, vel præuenitur, vel suspensum, quòd est propter actionem causæ superioris præuenientis, & continuè agentis ad oppositum, scilicet ad actum beatificum. Et sicut causa superior potentia absoluta potest non agere ad oppositum: non tamen ordinata: sic simpliciter possibile impedimentum cessare, & voluntas potest peccare, sed non est possibile potentia ordinata, impediens cessare: nec etiam est in potestate voluntatis propinqua peccare, quia non est in potestate eius, quòd impediens cesset, sicut non est in potestate causæ secundæ, actus primæ.*

Sed contra, quia contra libertatem est, quòd determinetur necessario sic, quòd oppositum non sit in potestate eius ad bene volendum, per habitum charitatis: per te, igitur aequè est contra libertatem. Respondetur absolute determinari, sic quòd non possit in oppositum, non est simpliciter contra eius libertatem: sic enim determinatur modò à voluntate diuina; alioquin ipsa simpliciter posset nunc exire in actum peccati, sicut in via, licet nunquam exibat, & hoc fixum sit per legem, & hæc de potentia ordinata: sed quòd sic determinaretur ad bene velle per habitum sibi inherenter, hoc esset contra eius libertatem, hoc modo, quia ipsa non esset voluntas, nisi esset causa prior respectu habitus sui, & ita nata uti habitu, & determinare ipsum ad agendum, & non ab ipso determinari, sic quòd oppositum non sit in sua potestate: quia sic ipsa totaliter quantum ad illud subiaceret habitui, & determinaretur: non sic autem est contra libertatem, vel naturam eius, quòd impediatur ab una actione, & quòd determinetur ad alias à causa priori se, cuiusmodi est voluntas diuina.

Sed nunquid habet potentiam peccandi? Respondeo, abstractum notans principium actus constructum cum gerundio significat principium actus, ut egredientis ab illo supposito: & sic potentia cum gerundio significat potentiam propinquam, sic 9. Metaph. cap. 4. nullo exteriori prohibente, non oportet adiungere: potentiam enim habet, ut est potentia faciendi: est autem non omnino, sed habentium aliquo modo vim, in quibus excluditur, quòd exterius prohibet. Aliter potentia visiva & potentia videndi, non idem dicunt, quia primum dicit principium, secundum, possibilitatem ad videndum, & tunc distinctè remotam, & propinquam.

15 *Respondeo quòd voluntas in suo ordine causandi hoc causet, hoc est proprium huius causæ, quòd ulterius cum contingentia ex parte eius sit omnimoda contingentia ex parte effectus; hoc requirit contingentiam omnium aliorum concurrentium ad effectum. Repugnat autem libertati eius, quòd contingentia, quæ necessariò est ex parte ipsius, non ponat contingentiam simpliciter, quantum est ex parte omnium inferiorum, quia tollit ipsam esse causam in ordine superiori: sed non repugnat sibi, quòd contingentia eius non ponat contingentiam ex parte effectus simpliciter, quantum est ex parte causæ superioris: quia causa superior non determinatur ab ipsa; non est ergo simpliciter contra naturam eius, quòd determinetur à causa superiori, hoc est, quòd non sit contra naturam eius oppositum agere: sicut esset contra naturam eius determinati ab habitu, siue à natura inferiori.*

Ad formam ergo, contra naturam eius est determinari in suo ordine, & nihil aliud primò repugnat sibi: sed ex consequenti est contra naturam eius determinari à causa inferiori, quia tunc ipsa non esset superior: non est autem contra naturam eius determinari à causa superiori, quia cum hoc stat, quòd sit causa in suo ordine. Contrà, si causa superior determinat, ergo voluntas in suo ordine causandi determinatur: ergo in suo ordine causandi non est contingens. Respondeo, propter determinationem eius in suo ordine est æqualis contingentia: sed quòd effectus, qui prouenit ab ipsa, & aliis, non omnino contingenter prouenit ex contingentia eius, hoc est, quia alia causa prior est determinata ad illum effectum.

Est contra naturam voluntatis determinari à creatura ut non possit in contrariū, vel oppositum.

Simpliciter contingens est quod voluntas beati non peccet. Ad secundam, laudabilis est pro quanto ipsa voluntas in suo ordine contingenter se determinat. Aliter potest dici, quod contingentia voluntatis in suo ordine concludit contingentiam simpliciter effectus, quia cuiusque est contingentia, concludit contingentem effectum, & per consequens simpliciter contingens est, quod non peccet, tamen nunquam eueniet, quia causa superior semper præseruat.

Sed dices saltem in potestate voluntatis est, ut eueniat. Posset dici, quod non ideo est minus beata, si in potestate eius sit, quod eueniat, quod tamen nunquam eueniet: & ideo nunquam eueniet, quia voluntas diuina semper præueniet.

COMMENTARIUS.

§8
Obiectio.
Determinatio tollit libertatem.

Confr.

Ut est à causa superiori, magis tollit libertatem.

Responsio.

Qualis sit determinatio voluntatis à causa superiori.

§9
2. Responsio.

Contra^k hoc, &c. Impugnat doctrinam præmissam argumento difficili satis; quia non magis est contra libertatem indifferentiæ, ut causa determinetur ab inferiori quàm à superiori: si ergo causa superior determinet voluntatem, tollit eius indifferentiam. Confirmatur, quia magis determinat causa superior quàm inferior: ergo determinatio superioris magis derogat libertati. Deinde, actus beatificus non erit in potestate voluntatis, si ad illum continuandum, aut eliciendum determinatur à causa superiori, ita ut non sit in potestate eius proxima agere oppositum, vel actum omittere: ergo contra resoluta, actus non erit laudabilis, quia non est voluntarius libertate requisita.

Omissa doctrina additionis; quæ non est improbanda. Respondet Doctor non esse contra naturam voluntatis, ut determinetur à causa superiori, licet sit contra eius naturam ut determinatur à causa inferiori: quia ipsa est prima causa in suo ordine, & determinans reliquas inferiores ad effectum, ut habitus, & cetera adiutoria, & intellectum ut ipsi subest; è contra verò sicut est inferior respectu ad causam primam, ita non est contra naturam eius determinari à prima, ita ut non possit in oppositum: licet ergo voluntas sic determinata quantum est ex parte sua liberè libertate exercitij influit in actum, & consequenter actus sit liber, & contingens quantum est ex parte voluntatis: tamen non est liberum voluntati simpliciter, & absolute tollere actum, ut subest determinationi causæ extrinsecæ, quia contingentia actus debet considerari in ordine ad suas causas, à quibus primario dependet: primario autem dependet à causa prima determinatè, & influente ad continuationem actus, cuius influxus non est in potestate voluntatis. Si dicas, ergo necessitatur voluntas. Respondetur necessitari formaliter quantum ad *in esse* ipsius actus, ut est à Deo, & hæc necessitas est voluntatis per modum subiecti, non autem ut ipsa prior influit effectui in actum; ideoque dicit Doctor actum, ut est à voluntate, ut efficiente, esse contingentem, & liberum, non esse liberum in *esse* suo (voluntati scilicet, quatenus plenè subiicitur ei actus quantum ad *esse*, & non *esse*, actus) prout præuenitur à Deo conseruante semper actum in *esse*. Per hoc patet ad secundam obiectionem, actum, nempe esse laudabilem, quia ut imputatur voluntati liberè agenti, est contingens.

Respondet secundò, quod actus simpliciter est contingens, & per consequens est contingens, quod voluntas non peccet, tamen nunquam peccabit: quia causa superior semper præseruat. Dices quod saltem in potestate voluntatis sit ut eueniat peccatum. Posset dici quod non ideo est minus beata, si in potestate eius sit quod eueniat; quod tamen nun-

quam eueniet: quia voluntas diuina semper præueniet, &c. Intelligit de potestate remota, non proxima, sicut superius præmisit in corpore: unde, ut rectè notauit additio: aliud est voluntatem habere possibilitatem, vel esse ex se potentiam peccabilem; & aliud est esse potentiam peccandi: quia prima propositio denotat differentiam intrinsecam voluntatis, ut ipsi per se competit; secunda verò exercitium potestatis, ut coniungitur, vel coniungi potest in euentu ipsi actui: quia gerundium constructum cum principio agendi denotat actum, ut egreditur à principio, atque adeò potentiam proximam ad actum, ut rectè Doctor in 2. dist. 7. q. 1. cuius ibi est doctrina, quam adducit additio hæc præmissa in fine.

Ex prima responsione, & ex dictis num. 12. huius quæstionis in corpore de potentia remota & propinqua, atque etiam iis, quæ differit Doctor alia, colligunt plures eum esse in ea sententia, ut pater voluntatem posse necessitari ad exercitium actus à causa prima; quod si ita est, non videtur ad alium magis necessitari posse, quàm ad actum beatificum, & supposita hac necessitate saluatur & perpetuitas beatitudinis, & impeccabilitas beatorum; quia ad nihil magis determinat causa prima, quàm ad statum felicissimum, & finalem per modum retributionis, & præmij concessum electis, eorumque operibus: ergo quæ resoluit Doctor, non videntur subsistere saltem quoad libertatem respectu ad causam primam, admittendo non esse contra naturam voluntatis, ut ab ea determinetur, ideoque sine fundamento asseritur actum manere contingentem respectu ad voluntatem: siue elicientem, siue continuantem supposita determinatione priori causæ primæ, in qua fundat ipse impeccabilitatem physicam quantum ad potentiam proximam, & perpetuitatem beatitudinis. Contingens sententia Doctoris est hic voluntatem non necessitari ab aliis, & voluntatem, ut agit, semper liberè agere, ut supponunt fundamenta eius in hac quæstione contra sententias iam impugnatas, imò hanc esse differentiam voluntatis creatæ, & ab intrinseco: si ita est, consequenter negandum est posse voluntatem necessitari effectui à Deo de potentia absoluta, licet possit necessitari formaliter, ut habet rationem subiecti; ideoque hæc quæstio subiicienda videtur pro completa resolutione huius difficultatis, abstrahendo ab aliis modis, & causis, quibus iuxta varias sententias infertur voluntati necessitas, ut agat per modum naturæ determinatæ; abstrahendo etiam ab illa quæstione, in qua differitur de radice libertatis, quam in proprium locum remittimus.

Utrum voluntas possit necessitari simpliciter ad actum elicitum, à Deo?

Prima sententia affirmat: est Soto de natura & gratia, cap. 16. Medinæ 1. 2. quæst. 6. art. 4. ad 1. Valentiz

Potentia peccandi quid denotet.

Difficultas ex aliorum interpretatione, quæ ex dictis, circa sensum Doctoris.

Necessitas ex ordo quæstionis sequens.

60
1. Sentent. affirmatiua.

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 459

Valentiæ *disp. 2. q. 2. punct. 3. & quæst. 5. puncto. 4.* Sumel. in *opusculis tom. 3. disp. 2. asser. 4.* Cabreræ *3. p. q. 18. art. 4. disp. 1. Suarez tom. 1. de gratia prolegom. 1. cap. 4. & 1. 2. loco supra citato sect. 4. puncto 3.* asserentis esse communem Theologorum nemine discrepante : quod etiam Salust. *1. 2. tract. 3. disp. 3. sect. 1.* In eadem generalitate asserit solum excipiens Richardum in *2. d. 25. art. 3. q. 2.* Vbi asserit quod licet Deus posset determinare voluntatem quocunque voluerit, non posse tamen necessitare. *Contra*, inquit, quia necessitari, & determinari idem sunt, &c. Hæc impugnatio nihil conuincit: quia certum est voluntatē ex Augustino, & Cœciliis fieri de nolente volentē diuina gratia, & sic recipere determinationem infallibilem, & indeclinabilem à Deo præbente ei consensum nouum, & præparando ipsam, quamuis liberè consentiat: quod autem asserunt hi authores hanc sententiam esse omnium Theologorum, in ea proprietate, qua proponitur, mihi non probatur, neque puto eam ab omnibus ita indiscriminam teneri; neque adeo fundatā esse, vt sine scrupulo asseri possit, aut supponi vt certa.

61
Sententia
negatiua.

Secunda sententia ergo est negatiua, nempe stante iudicio rationis indifferenti, quod vnum est ex prærequisitis ad libertatem in Schola D. Thomæ, non posse Deum de potentia absoluta inferre necessitatem voluntati. Hanc supponit Vannes *1. p. q. 19. art. 10. dub. 1. in fine*: Sumel in *eadem art. 10.* quamuis *supra* pro opposito dicitur Aluaræz *disp. 126. conclus. 5.* non me immisceo modo, quo explicant, & defendant hi authores libertatem: quia alia est quæstio; neque ad præsens spectat, supponitur enim: sed eos adduco tanquam asserentes negatiuam in termino contradictionis, quanquam in re ipsa citari soleant pro priori sententia, quantum ad modum, quo dicunt necessitari voluntatem, supposito iudicio determinato, & conclusione practica, saluant enim libertatem ex indifferentia intellectus: sed Valquez magis propriè pro hac sententia facit *disp. 99. cap. 8.* dicens libertatem formalem seruari semper in voluntate, neque posse eam ab extrinseco necessitari, quamuis intrinsecè possit per visionem hypostaticam propter repugnantiam formalem, quam habet ad peccatum, reddens naturam, in qua est, impeccabilem formaliter: quod non est necessitari effectiue per influxum causæ efficientis; de quo loquimur. Tertio loco citari possunt, qui dicunt Deum necessitate posse voluntatem formaliter, producendo in ipsa volitionem, & conseruando, agnoscendo hunc modum necessitandi duntaxat. Ita Gabriel in *2. d. 25. art. 3. proposit. 5.* vbi videtur in terminis asserere quod Deus non possit cogere voluntatem vt inuicè velit: & admittit tamen genus coactionis formalis Ochæ. *q. 19. ad 2.* negant autem necessitari effectiue, aut cogi ad actum suum elicatum. Idem in terminis docet Richardus de media villa in *2. disp. 25.* tanquam communem Doctorum, dicens quamuis Deus annihilare possit liberum arbitrium, manente tamen libero arbitrio, non posse cogi à Deo, vt aliquid necessariò velit mouendo seipsum Idem S. Bonau. *eadem d. 2. p. disp. art. 1. q. 5.* asserens liberum arbitrium induci posse à creatura, immutari à creatore, imprimendo ei aliquem motum; cogi tamen non posse neque à creatura, neque à creatore, quia implicat contradictionem. Idem innuat Alensis *2. p. q. 72. art. 3. m. 4. & 5.* Guilielmus à Rubione *eadem d. 25. concl. 2. primi quesiti*: posse Scoti Oper. Tom. X.

quidem necessitari liberum arbitrium à Deo vt subiectum ad aliquid recipiendum: non tamen posse cogi ad aliquid efficiendum, aut necessitari: quod *ibidem* fusiùs probat ex eo, quod causa naturalis nequit aliquid producere nisi naturaliter secundum modum agendi proportionatum sibi, eo modo; neque liberum aliquid agere nisi liberè, & contrarium implicare. Hanc esse opinionem Doctoris infra ostendemus: non solum ergo non est contrarium Theologis non posse liberum arbitrium manens, & positis requisitis ad agendum necessitari, sed videtur omnino communior antiquorum: quamuis id concesserim, si sumatur necessitas in ordine ad subiectum, quatenus inmutari possit voluntas à Deo passiuè, communiter asseri eam posse sic necessitari, vt infra dicitur; quæ tamen necessitas non propriè spectat ad primum intentum huius quæstionis, in qua agitur de necessitate, vt cadere potest in voluntatem, quæ est principium actuum, & voluntarium & sermo est non de voluntate (vt in principio dixi) si agat ad aliquid per modum naturæ ex necessaria inclinatione ad obiectum ex natura obiecti, & perfectione eius, vel ex modo determinationis eiusdem; sed respectu illius operationis, ad quam est indifferens, supposita deliberatione; neque difficultas est respectu suspensionis actus, quia de hac nulla est difficultas, quam per suspensionem diuini concursus, & remotiorem alicuius per se requisiti, voluntas impediri possit ab actu elicitò, aut eliciendo.

Sensus quæstionis.

Prima conclusio; voluntas potest necessitari formaliter Deo producente, aut conseruante in ea actum, ita vt non possit non velle, aut ab eo deficere: hæc est communis nostræ Scholæ, quam tenent omnes, quotquot asserunt actum vitalem produci à solo Deo, & consistere in qualitate. Doctor in *1. d. 3. q. 7. & q. 8. & 9.* vbi *q. 8.* dicit totalem causam beatitudinis posse esse obiectum, & in *3. d. 13. q. 4. d. 14. q. 2. & hic & quodl. 15.* visionem beatificam posse esse à solo Deo, & alibi sæpè Henric. *quodl. 11.* Durand. in *1. d. 27. art. 2.* Ocham, & Gabriel. *supra* citati. Molina *1. part. disp. 12. art. 2.* & plures alij: citari potest Alens. & D. Bonau. *supra* Gulielm. de Rubione, & plerique alij, quotquot docent actum vitalem posse esse à solo Deo in voluntate; quæ est frequens opinio apud Modernos. Hæc conclusio confirmatur de facili supponendo actum vitalem eatenus vitalem esse, quatenus constituit vt forma potentiam tendentem in obiectum: non verò quæ producit actum ab ipsa potentia. Deus continet virtualiter, & eminenter omnem formam, cuius capax est voluntas, nisi aliàs includit defectum, aut repugnantiam; sed talis est volitio; v. g. boni honesti: ergo eam potest communicare voluntati passiuè se habenti: in eo autem casu non subest libertati eius: ergo sic potest necessitare voluntatem formaliter circa obiectum cognitum. Minor probatur, quia est vltima perfectio, ad quam voluntas dicit inclinationem, neque eius productio inuoluit repugnantiam, aut inclinationem; quin etiam Augustinus videtur insinuare de Ciuitate Dei, & alibi Angelum fuisse productum cum voluntate bona, & primum hominem. Dices, de ratione actus vitalis est, vt procedat effectiue à principio vitæ. Contrà, quamuis procedere possit, vitalitas eius in hoc non consistit, sed quatenus ipse actus est vita in actu secundo, per quam constituitur operans in ordine ad alia vitaliter ab ipsis recipiens per se

62

1. Conclusio.
Voluntas potest necessitari formaliter.

Deum posse
producere se
solo actum
vitalem.

Responsio

Impugnatio.

Producitur in instanti. perfectionem. Deinde suppetit instantia de operatione diuina. Tertiò improbatur, quia actus vitalis producit in instanti: ergo si inquantum producit, constituit operantem, sequitur quòd post productionem, quamdiu manet potentia, non operaretur, quod est falsum, & contra experientiam. Dices quòd ut continuatur à potentia, semper producat. Contrà, vel intelligis nouum influxum, & nouum per eandem continuationem, seu conseruationem; sed hoc est falsum: quia & sic actus esset successiuus, & nouus, & aliter constitueret potentiam tendentem in obiectum, quod est contra experientiam; & de ratione entis instantanei est, ut totum simul producat: tale ens est actus vitalis; si intelligas quòd maneat dependentia actus semper ad potentiam, quamdiu manet, sicut effectus in *facto esse* ad causam. Contrà, hæc dependentia licet maneat, non manet per modum actionis, & influxus in *feri*, cum actio per modum actionis non sit ad terminum in *esse*; sed quia producit de *non esse*, & in *feri*: ergo saltem qui tenent actionem, & conseruationem esse diuersas, sequitur si in actione sub ratione actionis, & fluxus consistat *intelligere*, quòd non in conseruatione; quod si adhuc infertur in eodem.

Responsio.
Impugnatio.

63
Secunda impugnatio.

Constituere intelligentem non est per relationem.

Relatio non exprimit obiectum.

Operatio ut est in fieri non constituit intelligentem.

Argumentor aliter, supponendo actionem dupliciter dici, ut est ad formam productam; vel enim sumitur in proposito pro respectu productæ formæ illam ad ipsam formam, ut terminum; vel è contra formæ in *esse* effectus ad producentem, vel in utroque simul; vel sumitur productio pro ipsa forma in *feri*, ut vocant, pro re acta: non primum, quia uterque respectus consequitur formam positam in *esse*, quia supponunt fundamentum, & terminum, & consequenter obiectum intellectum; quia nihil aliud requiritur ad esse intellectum, quam intellectiōnem esse productam in intellectu, sunt relationes disquarantiz: ergo vnus idemque effectus ipsis non competit, neque etiam alteri ipsorum, quia effectus perfectissimus formæ absolutæ, qualis est operatio, non potest refundi in relationem, tanquam in rationem formalem; intelligere autem, aut constituere potentiam tendentem, est talis effectus: ergo non relatio, &c. aliàs sequeretur, vel quòd effectus perfectior illo competeret ipsi formæ, quæ perfectior est, vel certe excederetur à respectu. Deinde, respectus ille in ratione formæ nullam habet similitudinem, aut expressionem obiecti, aliàs esset ad ipsum obiectum primum, quòd repræsentaret, non ad formam in ratione effectus, quod falsum est: quia respectus producentis, v.g. completè terminatur ad formam sub ratione effectus; secundum quam rationem ipsa forma recipitur ad producentem per relationem oppositam quæ in referendo adæquat oppositam, quod est de ratione oppositorum, quorum vnum tot modis dicitur, quot & reliquum; sed forma in ratione effectus producti præcisè est ad producentem, & non ad obiectum, inquantum producta: ergo & producens ad formam in ratione effectus, & non ad obiectum.

Neque aliud membrum suprà præmissum dici potest, quia forma in *feri*, & fluxu participat de utroque extremo, nempe terminum à quo, & ad quem: ut includit negationem, aut eam connotat in intellectu, nequit constituere intelligentem; quia hic est effectus realis, qui non potest esse per negationem contradictoriam formæ: ergo præcisè quia participat terminum ad quem in ratione entis, constituit formaliter intelligentem: esse

enim intelligentem est denominatio formalis ab actu secundo, siue sit productio ipsa, id est forma in *feri*, aut in *facto esse*: Tunc sic: si forma in *feri* ut est ens, constituit intelligentem: ergo à fortiori ipsa forma in *facto esse* constituit eundem effectum quia propter quod *unumquodque est tale, & ipsum magis*; & forma in *feri*, ut est ens, & ipse terminus in *facto esse*, ut est ab agente, & connotat terminum à quo; esse autem ab agente non est ratio denominationis absolutæ, qualis est intelligentis, quæ non importat respectum ad agens, sed ad obiectum, si aliquem includit; neque terminus à quo est ratio denominationis realis formæ, cum sit negatio formæ: ergo restat hanc denominationem, & effectum esse ab ipsa forma, quia ens est, & quocumque modo consideretur in *feri*, aut *facto esse*, esse effectum formalem respectiue ad subiectum, quia afficitur intellectu in *feri*, aut *facto esse*: forma enim non dat denominationem formalem nisi respectiue ad subiectum, in quo est: ergo denominat potentiam, quia subiectum est eius. Tertiò denique, dato casu, quem admittit Doctor, nempe circa locutionem Angelorum, si memoria fecunda produceret intellectu in intellectu alterius, non intelligeret producentem illa intellectu: & si Deus produceret volitionem in voluntate creata, non diceretur Deus velle illa volitione: & quidquid sit de hoc; Pater non intelligit formaliter per dictionem Verbi in diuinis, siue illa dicitio sit intellectio per modum notionalis præcisè sumpta, siue aliud formaliter: ergo productio Verbi mentalis, aut intellectuonis non eo est intellectio per modum operationis, quo productio est: aliàs in quolibet intellectu seruata proportione idem dicendum foret; quia repugnat eundem effectum formalem esse à diuersis formis, quæ formaliter diuersæ sunt.

Si dicas requiri ad intellectuonem, ut sit permanens producenti. Contrà, non est aliter permanens nisi ut habet rationem formæ, quæ inest producenti; hoc autem indicat rationem causæ, & non conditionis: quia conditio prior est quocumque effectui suo, & exigitur ex parte causæ antecedenter ad effectum; sed intellectio ut immanens posterior est sua productione saltem causalitate; quia causa efficiens est, à quo est motus, & actio: ergo idèd requiritur ut intellectu sit immanens ad hoc, ut constituat intelligentem non per modum integrantis effectum, quia nulla causa partialis integrat effectum nisi respectu alterius eiusdem generis, quod non datur in proposito. Hæc sententia confirmari potest ex patribus, qui dicunt primam gratiam fieri in nobis sine nobis, quæ gratia plerumque consistit in aliquo per modum actus secundi, & illa particula *sine nobis* non debet intelligi tantum per exclusionem liberæ cooperationis, sed etiam per exclusionem cooperationis; neque inde sequitur necessitari voluntatem, in cuius potestate est consentire, vel dissentire vocatiōi ipsam continuando, aut certe reiciendo; & sic subest eius libertati: nam quantum ad hoc, impertinens est ut ipsum producat per modum naturæ, vel non producat, cum per hoc non constituatur sub potestate voluntatis, sed in quantum liberè tendere potest, vel non tendere mediante eodè actu. Conclusio præmissa de facili probari potest de receptione habitus, qui non est in potestate voluntatis.

Secunda conclusio, procedendo ex iis, quæ de facto cognoscimus, siue per rationem, siue per reuelam

Denominatio intelligentis est ab ipsa forma.

64
Responsio.
Impugnatur.

Gratia vocatiōis.

65
2. Conclusio.

*Eligitur ne-
gatiua sen-
tentia.*

*Declaratur
sententia
Doctôris.*

*Voluntatem
non necessita-
ri constants
sententia
Doctôris.*

reuelationem, probabilius est voluntatem non posse necessitari effectiue supposita deliberatione. Hæc est Doctorum, quos in fine secundæ sententiæ citauimus; estque magis secundum principia Doctoris, & malè citatur hic pro opposito: non differt enim quæstionem præsentem, sed quærit radicem impeccabilitatis beatorum, quam re- fundit, non in naturam voluntatis, quasi neces- sariò, ageret, neque in naturam ipsius operatio- nis, tanquam ex se necessariæ; quas sententias impugnat, & resoluit §. *Dico ergo quod causa hu- ius perpetuitatis*, &c. Non sit ipsius beatitudinis necessitas in essendo, neque voluntatis in elicien- do, aut operando, neque alicuius habitus subor- diantis voluntatem, & necessitatis: refundit autem radicem impeccabilitatis in voluntatem Dei extrinsecam, quæ semper determinatè agit ad conseruationem beatitudinis, & sic dicit quod beatus potentiam proximam ad peccandum non habeat Deo agente, & præueniente gratuite vo- luntatem ad oppositum peccati, conseruando actum fructuionis, cum quo nequit consistere peccatum, vt rectè Doctor in 3. dist. 18. q. unic. agens de impeccabilitate Christi: cum autem hic admittit quod ille actus est liber, vt procedit à voluntate in suo ordine §. *Respondeo quod volun- tas*, &c. Vnde dicit actum illum esse laudabilem vt est à voluntate in suo ordine causandi; quod etiam asserit in 3. dist. 18. quæst. unica, vbi tra- ctat an Christus potuerit mereri per actum por- tionis superioris, atque adeò per ipsam fructio- nem beatificam: vnde quando hic dicit esse contra naturam voluntatis determinari à causa inferiori, non autem à superiori, non intelligit de determinatione auferente libertatem volun- tatis simpliciter; sed de determinatione statuente necessitatem ex parte effectus, & tollente simpli- citer eius contingentiam, ita vt non possit po- tentia proxima non esse, vt procedit à suis causis: quamuis enim vt procedit à voluntate, sit con- tingens, & potens non esse, quia voluntas li- berè se habet ad ipsum: tamen vt procedit à cau- sa superiori, cuius determinatio non est in po- testate voluntatis, & semper manet respectu actus, sequitur quod non est simpliciter contin- gens: quia necessitatur voluntas formaliter, vt sub actu est à Deo conseruante in ea actum, non autem effectiue necessitatur; nulla autem causa inferior voluntate in suo ordine causandi nata est tribuere illam necessitatem actui voluntatis: quia voluntas sic non esset causa superior in suo ordine, inquit, quia nempe causa illa tribuens necessitatem simpliciter effectui, seu actui, non esset in eius potestate, neque sequeretur eius de- terminationem eo modo, quo de facto subsunt tales causæ voluntati vt habitus quibus vtimur quando volumus, & vocatio diuinæ gratiæ, & intellectus, qui subsunt determinationi volun- tatis. Hæc est vera sententia Doctoris, vt patet ex eius discursu; vnde in fine concludit quod actus ille potest dici simpliciter contingens, ac proinde simpliciter est contingens quod vo- luntas beati non peccat, quamuis nunquam eue- niat vt peccet, Deo illam præueniente, & con- seruante constantem sententiam Doctoris ex lo- cis eius citatis in quæstionibus præcedenti- bus, in quibus asseritur non necessitati vo- luntatem ad finem vltimum in particulari cla- rè etiam visum, neque ad finem in vniuersali,

Scoti Oper. Tom. X.

neque habere inclinationem vllam voluntatem creatam, qua agat per modum naturæ, & ne- cessariò; & hanc esse differentiam eius essentia- lem, & modum operandi, qua in productione sui actus agit, contingenter, & liberè: loca eius ibidem citauimus: videantur quæ dicta sunt in iis controuersis.

Probatio ostensua huius conclusionis diffi- ciliior est, recurrente semper illa distinctione, nempe de potentia absoluta, seu de possibili, & de facto, seu de potentia ordinaria; quia multa inuolunt contradictionem, & non inuolunt, quæ nos neque per rationem, neque per reuelationem possumus penetrare; quia neque funda- mentum possibilitatis, aut impossibilitatis pene- trare possumus ex parte rei: neque etiam ex parte diuinæ omnipotentis, quid circa creaturas ordi- nare possit. Cæterum procedendo ex cognitis de facto, quacumque via illa cognoscamus, conclu- dendum erit quod magis consentaneum vi- detur.

Probatur ergo conclusio, primùm ex sancto 66 Bernardo, qui eam videtur expressè docere, (cuius auctoritatem potissimum secuti sunt anti- qui Theologi, quos citauimus in hac quæstione) de gratia & libero arbitrio, vbi ostendens cæte- ra, quæ carent libertate, carere etiam merito, sub- dit, *Ipsum verò* (supple voluntatem) *quia impossi- bile de seipsa sibi non obedire*, (nemo quippe non vult quod vult, aut vult quod non vult) *etiam impossi- bile est sua primari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem, vt nun- quam amittat libertatem: iam ergo non potest priuari illa quia nec seipsa*, &c. Loquitur autem Bernar- dus de libertate voluntatis, quæ nunc in quæstio- ne versatur, quia eam opponit necessitati; quæ excludit meritum, & demeritum. Deinde in se- quentibus dicit ea carere insanos, infantes, & dormientes: quia sicut non sunt compotes ratio- nis, sic nec retinent vsum propriæ voluntatis; ac proinde non habent meritum, aut demeritum; loquitur etiam de voluntate, vt comparatur ad gratiam, ac proinde vt libera est, neque ergo in- telligi de libertate à coactione, seu spontaneità- tis, qualem habet voluntas diuina ad intrā; ne- quit etiam intelligi locutus de potentia ordina- ria, quia illa verba excludunt hunc sensum: *Iam ergo non potest priuari illa, quia nec seipsa*; supponit ergo voluntati creatæ tam essentialem esse liber- tatem, quàm esse voluntatem: neque loquitur de voluntate sumpta in actu secundo, prout consue- tum est Augustino dicere bonam, aut malam vo- luntatem; sed de ipsa potentia; vt patet ex toto contextu; agit enim de subiecto libertatis per modum potentis dominantis suo actui; vnde infra distinguens triplex genus libertatis, nempe à peccato, à miseria, à necessitate, dicit liberum arbitrium sic vocari vt excludit necessitatem; quam libertatem nobis in conditione tribuit na- tura, aliam nempe à peccato gratia; aliam à mise- ria vitæ, & gloria.

Item infra postquam differuit de libertate à peccato, & miseria, loquens de libertate, vt oppo- nitur necessitati. *Verum libertas à necessitate equè, & indifferenter Deo, vniuersæque tam malæ, quàm bo- næ rationali conuenit creature; nec peccato nec miseria amittitur, vel minuitur, nec maior in iusto est, quàm in peccatore, nec plenior in Angelo, quàm in homine*, &c. Quod mox probat comparans Angelum bonum & malum, in hoc pares, quod sicut non necessita-

*Difficultas
probationis.*

*Sumenda ex
facto.*

*66
Bernardus
Probatio con-
clusionis.*

*Bernard.
Voluntatem
mutari posse,
non priuari
sua libertate.*

*S. Bernardus
loquitur de
libertate ad
propositum
conclusionis.*

*Triplex li-
bertas.*

Æquiparatur libertas creaturae, & creatoris.

te in bonum fertur bonus, sed libertate, ita etiam malum eadem libertate Angelum ferri in malum, & sicut, inquit, celestis Angelus, aut etiam ipse Deus permanet liberè bonus (propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate) sic profecto Diabolus aequè liberè in malum & corrumpitur, & persistit suo visque voluntario nutu, non alieno impulsu, &c. Si ergo aequè indifferenter hæc libertas est in creatura rationali, & in creatore secundum Bernardum, sequitur privari ea non posse creaturam, sicut neque creator ea privari posset; unde infra concludit in hæc verba: *Manet ergo libertas voluntatis, ubi etiam sit capacitas mentis, tam plena quidem in malis, quam & in bonis, sed in bonis ordinatior, tam integra quoque pro suo modo in creatura, quam in creatore, &c.* id est, secundum privationem, ut exponit Sanctus Bonaventura, quæ excluditur, nempe necessitas, non secundum positionem, qua importatur perfectio, & potestas, quod innuit ipse Bernardus per sequentia: *sed in illo, inquit, potentior supple in creatore.*

Libertas quoad privationem necessitatis plena est in creatura.

Libertas inseparabilis à voluntate.

67
2. Probatio.

August.

Item infra. *Ceterum libertas arbitrij (ut supra liquidd apparuit) cunctis pariter ratione utentibus conuenit: non minor quantum in se est in malis, quam in bonis, tam plena in hoc seculo, quam in futuro, &c.* Infra docet hanc libertatem ex creatione sui conuenire voluntati, per quam recepit entitatem, supponens inseparabilem esse ab ea, & ex natura sua conuenientem.

Secundò probatur ex Augustino, qui dicit, nemo potest credere nisi volens, & alibi, quòd nullo modo potest inuitus credere. Item, in libro de libero arbitrio doctrina eius plurimum facit ad hanc conclusionem: lib. 3. cap. 1. dicit motum voluntatis, quo conuertit se ad commutabile bonum, ita proprium esse voluntatis, sicut motus deorsum est proprium lapidis; *Nihil tam in nostra potestate, quam ipsa voluntas est, etenim mox nullo intervallo, mox ut volumus, præsto est, &c. Quòd si fieri non potest, ut dum volumus, non velimus, adest utrique voluntas volentibus, nec aliud quiddam est in potestate, nisi quòd volentibus adest: voluntas ergo nostra, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate; porro quia est in potestate, libera est nobis: non enim est nobis liberum, quòd in potestate non habemus, aut potest non esse, quòd habemus, &c.* & infra, *nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit, &c.* & cap. 17. *Sed quæ tandem esse poterit ante voluntatem causa voluntatis? aut enim ipsa voluntas est, & à radice ista voluntatis non receditur, aut non est voluntas, & peccatum nullum habet, &c.* Vide alia, quæ sequuntur. Augustinus dissertit contra Manichæos, qui peccatum necessitate fieri dicebant, & ex extrinseca compulsionem necessitante; ut patet lib. 1. Retract. cap. 9. Propter eos itaque disputatio illa suscepta est, qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci, &c. & prima interrogatio libro 1. est talis: *Dic mihi quæso te, utrum Deus non sit author mali? ergo quando dicit voluntatem nostram voluntatem esse non posse nisi libera sit, loquitur in sensu contradictorio Manichæis, qui negabant liberum arbitrium.* Supponit ergo, aut intendit voluntatem creatam non posse necessitari ad actum efficiendum: ratio enim Augustini vniuersalis est. Huc etiam reuocari potest Tertullianus, Bernardus, & Damascenus supra citati, imaginem Dei statuentes in creatura rationali, comprehendentes voluntatem, quæ libera est, ut suo lato argumento 4. pro conclusione deductum est; sed hæc imago est indelebilis ut dicit substantiam: ergo ita per se

competit voluntati tanquam essentiale esse liberam, sicut & intellectui esse principium naturale.

Tertiò probatur conclusio ratione; voluntas non potest agere modo opposito suæ naturæ; natura autem voluntatis est, ut agat liberè, supposita deliberatione, & ita ex natura sua ad talem modum agendi determinatur, ut non possit ex se necessariò, & non liberè agere: ergo hic modus agendi est ei essentialis, supposita deliberatione. Confirmatur, causa naturalis nunquā potest agere liberè: ergo neque causa libera quæ libera, poterit agere necessariò. Probatur cōsequenter, agere liberè, & indifferenter, & agere necessariò, ut sub determinata ratione diuidunt causas, opponuntur contradictoriè, sed agere liberè competit voluntati respectu eius, ad quod est indifferens, ergo respectu eius non potest necessitari in agendo. Patet consequentia, quia cuiusque per se competit extremum contradictionis, neque per se, neque per accidens potest eius oppositum eidem conuenire; hac enim ratione causa naturalis, & necessariò agens non potest etiam per accidens agere liberè, ut actio ab ipsa egreditur, quamuis applicari possit liberè à causa superiori: v. g. oculus elicit visionem necessariò præsentem obiecto, & intellectus intellectionem, quamuis uterque actus liberè imperetur à voluntate; ex quo excluditur responsio Suaris, qui dicit potentiam motiuam liberè moueri à voluntate, quæ tamen est potentia naturalis; ac proinde causa libera poterit saltem à Deo moueri necessariò: sed hæc instantia non soluit argumentum; dato enim quòd potentia motiua esset potentia naturalis in agendo, quamuis liberè moueretur à voluntate ad eliciendum motum, non tamen liberè ipsa eliceret motum, sed necessariò: neque motus ille diceretur liber, ut in motiuam refunditur, sed ut in voluntatem; nam sicut repugnat libertatem communicari intrinsicè potentia motiua, aut alteri à voluntate diuersæ; sic etiam repugnat motum esse liberum, ut refertur ad causam, cui repugnat libertas: quia esse liberum in effectu est denominatio eius à causa, quæ libera est. Deinde, instantia illa non rectè adducitur ad propositum: quia potentia motiua non habet ex se determinationem hanc & nunc ad actum, sicut causa naturalis, aut libera; quia causa motus est appetitus, & imaginatio, quamuis exerceatur in potentia motiua quoad actum, qui subest voluntati, aut appetitui, in ordine ad quem non mouetur vnquam ex se potentia motiua nisi per appetitum; in ordine autem ad alios actus, qui nulla ratione subsunt voluntati, mouetur per modum causæ naturalis, in quibus nequit à voluntate recipere determinationem, aut libertatem: v. g. in palpatione cordis, aut huiusmodi.

Quòd ergo per se competat voluntati agere indifferenter, probatur ex omnibus locis, quibus probatur eius libertas, quia virtus, & vitium supponunt aliquam per se causam, non aliam quàm voluntatem, quæ imputabiles sunt; nec illam nisi quæ est liberè agens: ergo sic agere per se competit voluntati. Confirmatur, quia hac ratione distinguitur per se voluntas ab appetitu sensitivo, & homo à bruto, ut operatur, circa bonum, quòd homo cum indifferentia, brutum cum necessitate, ut constat ex Philosopho, & Damasceno, & reliquis supra citatis; nemo autem negat hanc

68
3. Ratio.

Diuisio causa in liberam, & naturalem.

Instantia de potestate motiua reuocatur.

Motiua est indifferens, & indeterminata.

69
Agere liberè per se competit voluntati.

Confirm.

Differencia appetitus rationalis.

hanc distinctionem esse per se utriusque. Secundo, homo supposita deliberatione nequit aliter agere quantum est ex se, nisi liberè respectu eius, ad quod est indifferens: quia esse indifferenter ad aliquid, & determinatum implicat expressam contradictionem respectu eiusdem subiecti, & sub eadem ratione: ergo hic est modus essentialis agendi voluntatis respectu indifferenteris: quia aliàs in aliqua operatione, & in ordine ad aliquod obiectum posset agere determinatè post deliberationem. Responderent Molina, & alij, quos aliàs impugnauimus, concedendo voluntatem de facto supposita deliberatione agere necessariò quoad primas affectiones, quæ sunt in ipsa per vocationem diuinam; sed quidquid sit, an voluntas quoad istas affectiones elicitiuè se habeat, & necessariò non intendit argumentum quæstiones illas particulares, sed præcisè agit de voluntate respectu actus; & obiecti indifferenteris.

70
4. Ratio. Quare itaque patet idem, quia diuisio causæ per *indifferens*, & *necessarium* est causæ per se, & sic eam sumit D. Bernardus *suprà* citatus, dicens reliquas præter voluntatem potentias in homine agere necessariò, voluntatem autem liberè: sic sanctus Augustinus etiam distinguit motum voluntatis à motu lapidis per *voluntarium*, & *naturale*. Peto ergo an hæc distinctio sit causæ per se: quis hoc negabit? ergo eodem modo se habet quælibet species ad sua constituenta, & ad per se actum, seu differentiam: ergo indifferenteria in eodem gradu constituit indifferenterem, sicut necessitas causam necessariam; hæc autem tolli nequit in operando à causa, cuius est: ergo neque illa. Dices quòd hæc ratio concludit de facto, non autem de possibili. Contrà, non potest illa impossibilitas aliter ostendi, quàm reducendo rationem ad extrema contradictionis per se conuenientia, & absolutè, sed comparando voluntatem ad finem vniuersum, siue in particulari, siue in communi, & ad quoscumque suos actus iuxta principia nostræ Scholæ probatur per se indifferenter agere: iuxta principia autem omnium, & sanctos Patres, ac Concilia, quæ definiunt liberum arbitrium esse, probatur saltem supposita deliberatione agere indifferenter circa obiectum indifferens, & sic agere per se tanquam ex natura sua respectiue ad tale obiectum: ergo probatur hic modus agendi reduci per se in rationem constitutiuam voluntatis, qui variari nequit manente voluntate, sicut neque principij naturalis constitutum, aut modus agendi manente principio, aliàs possemus semper dubitare de veritate demonstrationis, an scilicet talis sit effectus ex ratione præcisæ causæ, & effectus; an verò ex conditione aliqua limitata in hoc, aut illo: quod tolleretur certitudinem scientiæ, quod maximum esset inconueniens; posset enim, quidquid de causis particularibus eorumque effectus necessariò consequente differitur, & modis causandi, sic eludi per illam distinctionem potentie absolutæ, & ordinariæ tanquam effectus sit necessariò connexus de potentia ordinaria, non autem de potentia absoluta ita connexus, quin stare posset oppositum, & modus oppositus causandi, quod tollit certitudinem scientiæ per causam efficientem, & finalem, quidquid sit de scientia per causas intrinsecas.

71
Responso. Dices aliter negando paritatem inter causam naturalem, & voluntatem: quia necessitas agendi

est modus determinatus agendi causæ naturalis: non ita voluntatis, quia voluntas iuxta sententiam frequentem plurimum aliquando agit per modum naturæ, aliquando per modum voluntarij; ac proinde non est contra naturam eius, vt necessariò agat, maximè Deo ipsam applicante, vt sic agat, cui essentialiter subiecta est. Contrà, quod voluntas agat necessariò circa obiectum, ad quod ordinatur per modum naturæ vnde cumque proueniat, siue ex perfectione obiecti, siue ex modo proponendi determinatè ipsum iuxta varia fundamenta alterius Scholæ, quæ hunc modum agendi tribuit voluntati: dato ergo quòd sic agat, vt natura, non tollit, quin voluntas etiam circa obiectum contingens agat ita liberè, ac si nullum alium modum agendi haberet, nisi illum; maximè quando proponitur indifferenter, & hoc ex differentia sua intrinseca: ergo sicut se habet ad obiectum, in ordine ad quod agit tantum vt natura, ita etiam se habet ad obiectum, ad quod nata est indifferenter agere: sed ita se habet ad obiectum, & actus necessarios: v.g. circa Deum clarè visum, vt non possit agere indifferenter circa ipsum secundum Doctores, qui hanc sententiam tuerentur ergo à paritate rationis, nequit etiam necessitari per diuinam potentiam, vt agat necessariò circa obiectum indifferens. Patet consequentia: quia sicut inclinatio eius vt natura est, nequit variari, quia inseparabilis est ab ipsa; ita etiam hæc alia inclinatio est ipsi æquè naturalis: non minus enim repugnat voluntatem dicere inclinationem contingentem actiuam ad obiectum, ad quod necessitatur, siue ex modo propositionis, siue ex natura obiecti, & voluntatis, quàm eandem determinatè se habere ad obiectum, ad quod tam ex se, quàm ex modo propositionis contingenter, & liberè se habet: ergo spectando inclinationem voluntatis, & naturam talis obiecti, & modum proponendi obiectum, non est fundamentum vnde colligatur necessitari voluntatem posse, vt agat necessariò circa ipsum: quamdiu enim manet radix libertatis in intellectu, prout hi authores statuunt, manet indifferenteria formalis in voluntate. Hoc argumentum à fortiori concludit in sententia nostræ Scholæ, quia statuitur radix libertatis in ipsa voluntate: quia hæc est vnica, & sola inclinatio voluntatis actiua, qua liberè ordinatur ad omnem suum actum: ex hoc ergo argumento habetur, quantum est ex natura voluntatis intrinseca, & extrinseca obiecti, & modo proponendi ipsum, non haberi fundamentum vnde colligatur possibilitas necessitandi voluntatem; an verò per efficaciam causæ extrinsecæ, & subordinationem, quam habet ad ipsam, possit necessitari per argumenta sequentia deducetur.

72
5. Ratio. Quintò probatur quòd non ex subordinatione voluntatis creatæ ad primam causam possit colligi etiam necessitari posse ad illud, ad quod aliàs est indifferens: hæc subordinatio fundatur in voluntate creatæ, vel quantum est præcisæ causa secunda dependens à primâ in *esse* & *operari*, sicut cætere; vel in quantum vt talis est participatio diuinæ voluntatis per quandam incitationem, prout inueniri potest in creatura in *esse*, & operando; sed ex neutro horum colligitur: ergo hac in parte non suppetit fundamentum asserendi oppositum. Minor probatur quoad primum membrum: quia subordinatio causæ secundæ ad primam commensuratur suæ entitati, & actui-

Impugnatio:

Modus agendi necessarius circa aliquam non tollit, modum liberum agendi.

Libertas est inclinatio per se voluntatis.

Necessitas operandi non inducit voluntati ex subordinatione ad primam causam.

*Subordinatio
causæ infe-
rioris ad su-
perioiorem.*

*Concursus
Dei iuxta
naturam ef-
ficacis, &
causæ.*

*Subordinatio
voluntatis
impotens
virtutem in-
natam eius.*

*Voluntas di-
uina nequit
agere neces-
sariò circa
obiectum in-
differens.*

63
*6. Ratio.
Non colligi
inrentum ex
efficacia di-
uina volun-
tatis.*

*Efficacia de-
creti absoluti
Dei.*

rati: nihil enim dependet ab alio, nisi ut est, & operatur, & secundum quod est, & operatur: quia sicut diuersæ sunt causæ in esse, & operari, sic etiam diuersificantur in suis dependentiis, neque idem est influxus, in quo Deus creat, & conseruat Angelum, cum eo, quo creauit cælum, & conseruat. Neque idem concursus eius cum igne, & voluntate in suis actionibus, quia nempe Deus influit secundum cuiusque naturam, & virtutem particularem: ei ergo subordinatio voluntatis ad Deum in agendo sequitur inclinationem actiuam connaturalem eius; neque vltra extenditur. Omitto nunc potentiam obedientialem, quam aliqui statuunt in creatura, quia non est quæstio præsens de hoc, sed de voluntate, quæ particularis causa est, in ordine ad suum effectum connaturalem, an necessitari possit ad ipsum, stantibus requisitis, & quæstio est de eo, qui aliàs liberè natus est sequi ad ipsam. Sed inclinatio voluntatis est libera, & indifferens tantum in ordine ad actum, de quo agitur: ergo non dicit subordinatio ad Deum, nisi secundum hanc inclinationem, & modum producendi connaturalem. Nulla enim virtus actiua voluntatis ordinatur ad illum actum cum necessitate producendum: aliàs posset per modum naturæ agere circa obiectum, ad quod est indifferens, quantum est ex se: hoc autem æquè repugnat esse in potestate voluntatis, sicut in potestate causæ naturalis esse, ut agat ab intrinseco liberè: ergo subordinatio voluntatis, ut causæ secundæ ad primam, non consistit, nisi in eo quod potest ex virtute innata producere, tantumque dependet à Deo quantum ad actionem, applicationem, & effectum: ac proinde non extenditur ad aliud, quod secundum virtutem innatam non includit, & repugnat ipsi; repugnat autem voluntati quantum est ex se agere necessariò circa indifferens, sicut repugnat ei non esse liberam: ergo quoad tale genus actionis non dicit vllam subordinatio ad causam primam.

Probatur eadem minor quoad secundum membrum: quia voluntati diuinæ repugnat agere necessariò circa quodcumque, ad quod est libera: ergo similiter voluntati creatæ, in quantum est participatio eius, repugnat agere necessariò circa illud, ad quod tantum ordinatur liberè, quantum est de se. Ex quibus patet hanc possibilitatem non posse reduci in subordinatioem voluntatis creatæ ad primam causam.

Sextò probatur eadem necessitatem non colligi ex efficacia diuinæ voluntatis supra voluntatem creatam. Vel necessitaretur voluntas per ipsam voluntatem diuinam immediate, vel mediante aliqua causa secunda. Non secundum, ut sequenti ratione probabitur. Quod verò non primum, probatur (tertius autem modus necessitandi non suppetit) non potest esse in Deo magis efficax, & determinata voluntas, quàm sit efficax, & absolutum decretum, quo determinatur de facto; sed hoc compatitur cum libertate eius iuxta communioiorem sententiam Scholæ, & Augustini, ergo voluntas creata nequit effectiue necessitari per voluntatem diuinam. Probatur maior, quia voluntas diuina non influit in effectum ad extrà, nisi ut est in actu secundo, & sub aliquo decreto, nullum aliud est magis efficax quàm absolutum, quod antecedit præuisum vsum liberi arbitrij; & probatur quia aliud quodcumque idèò diceretur magis, vel simpliciter efficax, quia ap-

plicaret infallibiliter causam, vel poneret effectum per causam, sed hæc omnia conueniunt decreto efficaci, & absoluto, quale de facto ponitur: v.g. de conuersione Pauli, per quod de nolente fiat volens: ergo nullum aliud magis efficax est possibile, quo determinari possit voluntas ad agendum, aut actus per eam intendatur, supposito quod Deus nihil infundat antecedenter ad actum: ergo, &c. Minor patet, quia vel illa maior efficacia spectaret ad actum primum voluntatis creatæ, vel ad actum secundum. Non ad actum primum: quia supponitur voluntas completa in actu primo, cuius plenam habet potestatem (non enim agimus ex scopo quæstionis de actibus supernaturalibus) dato etiam opposito tantumdem fieret per decretum absolutum, quod de facto est: vel spectaret ad actum primum, quia certius & efficacius determinaret applicando voluntatem in actum secundum; sed neque hoc, quia maior certitudo nequit esse quàm infallibilis; neque maior applicatio, quàm quod voluntas agat ad extremum suarum virium, & toto conatu: vtrumque habetur per decretum efficax, quod compatitur cum libertate. Neque illa maior efficacia spectat ad actum secundum, qui nequit habere maiorem connexionem cum causa, quàm sit causæ ad ipsum per applicationem totius conatus: ergo nequit esse magis efficax decretum in Deo, quo applicaretur voluntas ad actum, quàm sit hoc quod de facto ponitur ante præuisum vsum liberi arbitrij, spectando naturam decreti in se, & absolute, ut præscindit à mediis ad extrà.

Confirmatur, idèò aliud decretum esset magis efficax, quia magis applicaret voluntatem diuinam, aut eius omnipotentiam (siue diuersa sint, siue vnum, quod ad præsens non spectat) in ordine ad effectum; sed hoc est falsum: ergo. Patet minor) quia per quodcumque decretum absolutum ante præuisum vsum liberi arbitrij determinatur voluntas diuina, quantum est ex parte intentionis vltima determinatione, ita ut nullo modo sit indifferens amplius in sensu composito, sed simpliciter sub affirmatione, quæ excludit totam negationem oppositam; & repugnet simpliciter non sequi effectum in sensu composito, stante decreto; sed hac determinatione, qua voluntas diuina est sub extremo contradictionis determinato, repugnat dari maiorem eius determinationem: ergo nequit maior esse quàm sit per decretum absolutum, quod de facto est, quantum est ex vi intentionis; hoc tamen non derogat libertati: ergo ex determinatione quacunque efficaci diuinæ voluntatis, quæ compatitur secum concursum voluntatis creaturæ, non tollitur eius libertas.

Dices adhæc, quod decretum possibile poni non erit magis efficax, quantum ad substantiam efficaciam, sed erit magis efficax quantum ad modum efficaciam in voluntatem creatam; quia effectus erit necessarius etiam ut procedat à voluntate creata. Vnde si Deus decerneret illum effectum se solo producere, decretum esset alterius rationis, & maior. esset in eo simpliciter determinatio diuinæ voluntatis ad effectum cum exclusione omnis concursus voluntatis in quantum actiua esset, ita etiam supposito quod decerneret effectum produci necessariò à voluntate creata, vel tolleretur simpliciter contingentiam eius, vel certè contingentiam, quam habet in ordine ad voluntatem creatam, ita ut non solum non ef-

*De nolente
facit volen-
tem.*

Confirm.

*Decretum
absolutum
completè de-
terminat di-
uinam vo-
luntatem.*

*Repugnat
maior deter-
minatio eius.*

74
Responsio.

*Diuersa de-
creta.*

set

76
7. Ratio.*Non necessi-
tatur volun-
tas per ali-
quid creati
effectiue.**Voluntas
subordinatur
Deo, non
alio.**Creata vo-
luntas parti-
cipatio est
diuina.**Modus quo
necessitare-
tur voluntas
per aliquid
creatum.**Nulla crea-
tura est su-
perior volun-
tate essen-
tialiter, ut
causa.**Necessitas ex
subordina-
tione.*

Septimò probatur idem, quantum est ex parte causæ secundæ, & medij, non habere efficaciam necessitandi voluntatem ad actum præfatum. Eadem ratione maior est efficacia voluntatis diuinæ, quàm vilius causæ creatæ: ergo si mediante ea repugnat voluntatem necessitari effectiue, ita etiam repugnat eandem necessitari virtute alicuius creatæ, aut eius efficacia, ut dixi, effectiue. Probatur consequentia. Nulli causæ creatæ subordinatur voluntas essentialiter in agendo, sicut subordinatur primæ causæ, aliàs repugnet voluntatem agere de facto sine concursu talis causæ, sicut nequit agere sine concursu Dei; loquor autem hic de subordinatione, quæ est per influxum immediatum in effectum, non de illa, quam habet ad prærequisita, ut ad obiectum, & intellectum: nullius causæ creatæ, etiam possibili voluntas est participatio, sicut est participatio diuinæ voluntatis, aliàs talis causa, quæcumque esset, posset se sola producere actum voluntatis sine concursu eius (dato quod actus ille sit producibilis, & sine concursu voluntatis, ut supponimus ex prima conclusione) quia includeret eminenter virtutem productiuam voluntatis, & omnem eius efficaciam.

His ergo suppositis, ut clariùs procedatur ad reliquum, videndi sunt modi, quibus mediante creatura producta Deus posset necessitare voluntatem sine repugnantia ex parte potentiæ, & effectiue; qui in vniuersum excogitari possunt duo, aut per creaturam assistentem extrinsecè; & hic modus impossibilis censetur, & impugnabitur ex impugnatione alterius, qui est, nempe imprimendo voluntati aliquod principium sui actus intrinsecum, per modum actus productiui, seu actionis; vel per modum causæ partialis dicentis necessitatem, & inseparabilem connexionem cum effectum. De hoc potissimum est difficultas, non autem de aliquo per modum actionis, quia hæc consequitur vsum libertatis; si enim partialis est, ita ut non sit totalis productio actus, exigit simultaneam actionem voluntatis creatæ: ac proinde esset posterior vfu libertatis, non prior, quod necessarium foret ad necessitandum voluntatem, ut exeat in actum: si autem totalis esset, tunc voluntas nihil ageret, sed effectus esset ab eo solo, à quo est completa, & adæquata eius actio. Si autem esset vna & eadem actio, ut aliqui volunt (quod non probo, quia dependentia effectus à causa, à qua essentialiter dependet, est alia ab ea, quem dicit ad causam, à qua est contingenter) perinde manet ratio facta, quia etiam simultaneè est ab vtraque causa, & supponit libertatem, & modum agendi voluntatis creatæ.

Probatur itaque quod ex aliquo per modum principij nequeat voluntas necessitari ex ratione supposita: nulla causa potest necessitare voluntatem, nisi quæ est prior; & superior ipsa essentialiter; sed hoc nulli creaturæ competit: ergo, &c. Probatur maior, eatenus determinaret voluntatem necessariò, quatenus ipsa in se causa est determinata ad actionem, & eius determinatio infert determinationem necessariam voluntatis, eam applicando ad effectum: ergo competit ipsi quatenus superior est essentialiter, & prior voluntate, eam subordinans in actione. Antecedens patet in omni serie causarum essentialiter subordinatarum: v. g. causa prima, & secunda, voluntate & potentia motiua, &c. Quia causa nequit esse proximè determinata ad effectum,

nisi ad eundem sit determinata causa prima, sine cuius determinatione non esset hic, & nunc determinata causa proxima, neque motiua esset determinata ad effectum, nisi priùs ad eundem esset determinata potentia superior, ut appetitus, aut voluntas; sed nulli causæ secundæ subordinatur voluntas magis quàm primæ causæ: ergo si subordinatio ad causam primam immediata non necessitat voluntatem, ut dictum est, in præcedenti ratione; sic etiam neque subordinatio ad aliam, quæcumque sit, creatam.

Confirmatur, eatenus creatura determinaret voluntatem, quatenus ipsa creatura haberet connexionem inseparabilem cum effectum; sed maior est connexio diuinæ voluntatis iam determinata ad effectum, quàm vilius causæ secundæ, quia illa non est impedibilis, hæc autem sic, saltem non concurrente Deo; quod possibile est, vel ostendatur repugnantia; quæ difficulter inueniri potest, quin causa creatæ, & absoluta, & partialis non possit suspendi ab effectum absoluto: ergo per nullam creaturam ita determinari potest voluntas ad effectum magis quàm per primam: quæ tamen non infert hanc necessitatem, quæ repugnat voluntati, sed solum infallibilitatem secuturi effectus, non inuitabilitatem.

Octauò: Illa maior connexio fundaretur in virtute & efficacia causæ, vel in sequela necessaria effectus secundum exigentiam prioris, & posterioris. Tertius modus non est imaginabilis: sed neutrum dici potest: ergo, &c. Probatur minor, illa est efficacior causa, quæ se sola effectum potest ponere, quàm illa, quæ nequit se sola ponere effectum, sicut efficacia totalis excedit efficaciam, & virtutem causæ partialis; sed voluntas cum omnibus requisitis, & concurrentibus de facto secundum potentiam ordinariam potest ponere quamcunque volitionem, nihil aliud prætereà exigens; nulla autem alia causa creatæ concurrentibus etiam quibuslibet seclusa voluntate illam potest ponere: ergo maior est efficacia voluntatis quàm illius principij quantum ad efficaciam in virtute, & actiuitate fundatam. Qui ponunt prædeterminationem physicam ad singulos actus voluntatis, negarent voluntatem posse habere effectum sine ipsa: contra quos suo loco differendum est particulariter; nunc autem sequemur communem opinionem, & saltem in actibus indifferentibus voluntatis non videtur fundamentum illud asserendi.

Probatur ergo eadem minor quoad aliud membrum de sequela necessaria effectus. Ad voluntatem potest sequi volitio sine tali principio; ad tale autem principium sine voluntate non sequeretur: ergo ex vtroque capite maior connexio est inter voluntatem, & volitionem, quàm inter tale principium, & volitionem: ergo ex nulla connexione, quam habet ad effectum, necessitare potest voluntatem.

Confirmatur eadem minor, sumendo principium illud, quod est intrinsecum voluntati, & supponendo illud principium agendi esse accidens intrinsecum voluntati. Quidquid dependet in esse à voluntate, dependet etiam in operari, quia operatio sequitur esse, & eius dependentiam per se; sed quod dependet à voluntate non potest ipsam necessitare, quia tolleret modum eius naturalem agendi; saltem, hoc est contra naturam posterioris, & dependentis variare naturam prioris

Confr.

*Maiores con-
nexio est ef-
fectus ad vo-
luntatem Dei,
quàm ad
causam se-
cundam.*77
7. Ratio.*Maiores effica-
cia voluntatis
quàm vilius
creati in ordine
ad volitionem.**Responsio.
reiciitur.*78
Confr.*Principium
intrinsecum
agendi non
necessitas
voluntatem*

ris, vel quod ipsi ex se competit, quod supponit, & perficit, vel saltem non destruit, nisi sit ei violentum, sicut calor aquæ, qui tendit in eius corruptionem; hoc autem non convenit tali principio, quod voluntati inest in ordine ad actum secundum, ad quem dicit inclinationem naturalem.

Responsio reicitur.

Et si dicas violentari actiue; hoc improprie dicitur, si sumatur *violentum* proprie, & in rigore, quod sic dicitur respectu passivi. Deinde, nulla violentia inferitur voluntati, sed necessitas, quia non extrahitur ad producendum illud, quod non includit in sua virtute actiua, necessitas autem & violentia differunt.

Responsio reicitur.

Et si dicas violentari quoad modum, quia non liberè producit. Hoc etiam non subsistit, quia non nata est voluntas agere contra inclinationem causæ superioris aliter quàm ab ipsa applicatur; tale esset illud principium, si daretur, quia perfectè prædominaretur voluntati: exclusa ergo hac responsione, quæ desumi posset ex natura *violenti*.

Responsio.

Dices quod voluntas est prior in ratione subiecti, non autem in ratione agentis.

Impugnatur.

Contrà, idè voluntas est capax accidentis per modum principij, quia ordinatur ad actionem ut principium: ergo quicquid aduenit ipsi in actu primo, non destruit modum naturalem eius, quo fertur in obiectum, aliàs esset contra finem eius, & inclinationem voluntatis, quam perficere ex fine suo debet: voluntas autem ut potentia vitalis perficitur in ordine ad obiectum, & inclinatio eius passiva ad actum subordinatur suæ actiue, per quam fertur in obiectum, & consequenter quicquid recipit ut subiectum in ordine ad actionem, non destruit, neque destruere potest modum, quo in obiectum indifferens, & indifferenter propositum est liber, & indifferens: ergo nequit tolli per aliquod principium creatum superadditum effectiue.

Modus naturalis agendi salvatur in voluntate.

79 Non ratio.

Nonò nihil magis videtur determinatè actum secundum voluntatis respicere quàm: v. g. gratia actualis, habitus charitatis, inclinatio potentie ad summum bonum, clara Dei visio, notitia legis; sed hæc simul non necessitant voluntatem in via, neque secundum nos in patria: ergo nihil aliud creatum videtur possibile, quod eam necessitat per modum principij; maior probatur, quia nihil intrinsecum voluntati est superius voluntate, & gratia quod ordinem determinatum ad bonum, qui talis est in his, ut nequeat vitari saltem in habitu charitatis; sed si daretur aliqua alia causa, quæ necessitaret voluntatem ad amandum, sequeretur quod inclinatio charitatis ad bonum non esset perfectissima, quantumcunque intenderetur charitas, quia aliter non determinat ad bonum nisi contingenter medio consensu libero voluntatis: illa autem alia esset necessitans voluntatem ad bonam inevitabiliter: sed nulla ratio cogit admitti ullam qualitatē, quæ magis inclinaret ad bonum, quàm charitas. Confirmatur, si voluntas necessitaretur per talem qualitatē, sequeretur quod de nolente fieret volens. Hunc autem effectum refert Augustinus in solam omnipotentiam Dei, non destruendo etiam libertatem voluntatis, supra citatis locis. Probatur tamen sequela, quod necessariò determinat ad effectum, necessariò delet omne incompatible, & quodcunque impedimentum; nolitio autem est talis respectu volitionis eiusdem obiecti indu-

Ordo determinatus charitatis ad bonum.

Confirm.

Nulla causa creata potest facere voluntatem de nolente volentem sine ipsius consensu libero.

cendæ; ergo, &c. Quod tamen repugnat; quia voluntas est magis determinata per nolitionem elicitam ad obiectum, quàm possit esse per principium aliquod creatum in actu primo consideratum ad volendum determinata sine proprio consensu; quæ ratio magis viget, si ponatur radix libertatis in intellectu; & ex altera parte non variari modum proponendi obiectum, sed permanere semper eandem cognitionem, ad quam sequitur volitio: immutare autem intellectum nequit aliquid, quod est principium in actu primo in voluntate, neque etiam obiectum immutatur, accedit in voluntate volitio obiecti determinata: ergo per tale principium nequit necessitari voluntas ad nolitionem eiusdem, aut reduci de volente in nolentem.

Decimò. Omnis causalitas creaturæ effectiua est contingens: ergo nulla causa creata inseparabiliter infert effectum. Antecedens patet, quia dependentia creaturæ ad Deum efficientem est sola essentialis, & inseparabilis: ad causam verò secundam separabilis, & contingens (& loquor de effectui absoluto, & perfectio) quia & hæc requirit concursus Dei, ut agat, qui non necessariò, sed liberè datur, ac proinde effectus erit simpliciter contingens in esse, & separabilis à causa proxima. Deinde, effectus ipse à solo Deo potest produci, ac proinde non dicit dependentiam essentialē à causa secunda; sed nulla causa creata potest maiori necessitate determinare alias causas ad effectum, quàm ipsa in se sit determinata: ergo nulla causa creata determinat voluntatem ad effectum, nisi tantum contingenter, sed talis determinatio nequit voluntatem determinare nisi solam liberè: ergo nullo modo necessitare. Patet minor cum consequentia, quia, idè tali principio conceditur virtus necessitandi voluntatem, quia supponitur ipsum habere inseparabilem connexionem cum actu, quod est falsum ex dictis, quia non se habet ad effectum aliter, quàm ex genere causæ creatæ in universum ei competit, quod est contingenter causare. Neque responderi potest per instantiam de relatiuis, quia agimus de effectui absoluto, qui est immediatus terminus productionis, aut esse potest.

Confirmatur, ex opposito sequerentur duo contradictoria simul, si illa qualitas esset inseparabilis ab effectui: quia possunt esse simul duæ præmotiones, seu talia principia, quorum vnum esset determinatè ad volendum, aliud ad nolendum idem obiectum. Tunc neque volitio & nolitio seorsim, neque simul esse possint. Probatur tamen sequela, inter duas illas præmotiones in actu primo nulla esset contradictio formalis, sed tantum virtualis ratione effectuum. Hæc autem non repugnat esse simul, sicut non repugnat habitus charitatis, & vitij, & in ipsa voluntate inclinatio ad volendum, & nolendum idem obiectum. Deinde, quia actus volendi magis repugnat principio determinato nolendi, quàm principium determinatum volendi idem: formalis enim volitio magis opponitur nolitioni virtuali quàm volitio virtualis, quia magis hæc oppositio accedit ad extrema contradictionis quàm alia, & quia omnis oppositio virtualis est propter formalem, quæ consequitur; sed potest esse simul actus volendi cum habitu nolendi: ergo & principium illud nolendi cum principio volendi. Deinde, nulla est repugnatio nisi ratio-

80

Decima ratio.

Dependentia effectui ad causam secundam est contingens.

Ordo contingens causæ creatæ ad effectum nequit necessitare voluntatem.

81

Confirm.

Inconueniens quod sequitur ex opposito.

Principium volendi, & nolendi possunt esse simul.

ne effectuum, & actionis, qui suspendi possunt à Deo non concurrente.

*Responsio re-
iicitur.*

*Principium
separari posse
actione.*

Si autem dicas esse repugnantiam formalem inter ipsa: unde hoc colligatur: quia nequit colligi ex suis effectibus, respectu quorum illa principia sunt æquiuocæ causæ, non vniuocæ: neque aliunde fingi potest. Secundo, potest Deus conservare volitionem prius productam in voluntate, supplendo causam, ad quam sequi potest, vel liberè, vel necessariò, & cum hoc producere principium quodcunque possibile determinans ad nolitionem. In eo casu non coniangetur cum suo effectui, neque necessitabit voluntatem vlla ratione ad actionem, quæ in sensu composito volitionis conservatæ nequit poni. Deinde, potest Deus suspendere cognitionem requisitam ad actum talis principij conservato ipso in voluntate; vel potest agere cum voluntate secundum modum eius connaturalem ad oppositum actum, aut liberè eliciendum, non coagendo tali principio. In his omnibus non videtur vlla repugnàtia, nisi fingamus volutariè ex præoccupata opinione rationes particulares inesse eidem principio, secundum quas excedit genus causæ creatæ, quod rationi non cohæret. Ex his ergo colligitur non esse contradictionem quod ponatur quodcunque principium in actu primo possibile inesse voluntati cum suspensione actus, quia omnes rationes, quibus probatur communiter contra Henricum posse stare visionem beatificam cum suspensione fruitionis, aut contra alios iudicium quodcunque determinatum in intellectu, absque eo quod sequatur electio in voluntate, & sic de reliquis quæstionibus similibus, concurrunt eadem accidentia in proposito. Colligitur etiam non dicere illud principium inseparabilem connexionem ad effectum, quia ratione tantum dicitur inferre posse necessitatem voluntati. Possent etiam plura hic quæri de natura illius principij, situe permanens, aut transiens, & similia: sed non refert hic examinari aliud, quam eius efficaciam, & connexionem cum effectui.

Vltima ratio.

*Varij modi
adfruenti
oppositam
sententiam
reiiciuntur.*

Vltimò denique patet conclusio ex impugnatione modorum, quibus aliqui docent hanc necessitatem inferri posse voluntati. Primus modus est, ex propositione determinata obiecti amittit voluntas indifferentiam suam ad illud in exercitio; Deus autem potest ita iudicium formare in intellectu determinatum: ergo necessitate voluntatem: sed hic modus cum doctrina in qua fundatur, aliàs impugnatur agendo de radice libertatis, & tollit sensum quæstionis, qui supponit obiectum indifferenter proponi. Secundus modus est, si imprimatur voluntati aliqua qualitas, aut habitus eam necessitans. Hic modus iam impugnatus est, quia talis non subordinat voluntatem vt necessariò agat, sed è contra subordinatur eius libertati. Tertius modus est Deum posse subtrahere concursum voluntati ad omnem actum præter vnum, quæ in eo casu nequit non producere, quia ab intrinseco nequit suspendere omnem actum circa obiectum; quia ratione multi negant dari posse puram omissionem; quæ sententia sequitur ad aliam, qua radix libertatis, & determinationis voluntatis in agendo statuitur in intellectu. Hic modus aliàs est impugnatus, & non sequitur ex eo necessitari voluntatem, quia licet ageret determinatè illum actum, non sequitur eum agere aliter quam modo suo connaturali, & liberè quoad

exercitium, licet necessariò quoad specificacionem.

Suarez tandem dicit hanc necessitatem fieri tam per concursum diuinum per modum actionis, quam per decretum efficax, & absolutum, quo voluntas diuina determinat sic actum procedere à voluntate necessariò. Tum quia efficacia, & natura talis concursus trahit secum influxum causæ secundæ: quod confirmat exemplo de instrumentis diuinis: v. g. aqua, quæ quidem vt applicata corpori, non solum non necessariò confert gratiam animæ, sed nequit etiam conferre: vt autem eleuatur à Deo necessitatur, vt eandem confert per potentiam obedientialem.

*Modus quem
statuit Suarez,
necessitati
di voluntatem.*

Hic modus non videtur sufficiens, quia vt per efficaciam voluntatis diuinæ possit voluntas necessitari ad obiectum, ad quod est indifferens, & ad actum circa ipsum probandum erat; sic agere non repugnare voluntati, sicut repugnat causæ naturali, vt per eandem efficaciam agat liberè, quia is modus agendi repugnat eius formæ; non minùs autem repugnat voluntati vt agat necessariò circa obiectum indifferens, vt probatum est. Deinde, efficacia illa diuinæ voluntatis supponit virtutem, & modum agendi in causa, vt possit ea vt in ordine ad effectum. Hæc autem commensurantur ad inuicem; quia modus agendi est ipsa virtus causæ in exercitio prout intrinsecè, & ex sua differentiali limitata est ad talem modum: Si quæras cur effectus est liber; nequit assignari alia causa, nisi quia causa, à qua procedit, est libera formaliter, & intrinsecè: destructo ergo modo connaturali causæ, destruitur virtus causæ; & sicut Deus nequit vt ad actionem, cui nulla inest virtus agendi, nisi ei communicet virtutem, quæ sit principium agendi (implicat enim vt agat quod non est actuum sicut implicat, vt producat quod non est possibile, & in eodem gradu implicantiæ per contradictionem immediatam) ita implicat vt actiuo vtatur, nisi secundum modum agendi connaturalem, qui in voluntate est indifferentia respectu obiecti indifferens. Ostensum est autem supra efficaciam diuinæ voluntatis non destruere virtutem, aut modum agendi causæ inferioris, sed potius perficere in ordine ad effectum determinatum, ad quem ea vtitur, & supponere. Nec sufficit vt effectus in se absolute sit possibilis ad hoc vt sit possibile eum produci per quamcumque causam; quia nec volitio per intellectum, nec intellectio per voluntatem produci potest; neque fieri potest, vt volitio producta per voluntatē, non sit actus vitalis; & ad bonum.

83
Reiicitur.

*Vt causa
supponit in
ea virtutem.*

Alia ratio huius assignari nequit, nisi iam data nempe ex ratione particulari causæ, quæ sicut in esse limitata est, ita & in virtute, & modo agendi similiter, quam in ipsa supponit causa superior: talis autem est libertas in voluntate.

Vt si dicatur contrarium quæro Theologicè. Vnde conuinci possit Deum non vti voluntate ad actus quosdam cum tali necessitate, cum non desint Scripturæ loca plenum eius dominium explicanti in voluntatem, quantum ad mutationem cordis, quantum ad obdurationem, & obsecationem, quantum ad deceptionem (secundo prophetarum, quantum ad conversionem peccatorum, quantum ad legem concupiscentiæ, & eiusmodi, nisi explicentur per alias Scripturas, in quibus admonemur libertatis nostræ, quæ ab intrinseco

84
*Inconueniēs.
Sequitur ex
opposito.*

intrinseco supponitur inesse nobis tanquam principium connaturale eligendi in creatura rationali, & extendēdi manū ad quodcunque vult, siue bonum, siue malum. Nam quod Deus supra naturam quandoque agat, & secundum potentiam absolutam, nulli est dubium. Vnde constat non sic agere respectu voluntatis quandoque & in casu, quod est contra fidem asserere, & perplexum facere hominem in viis suis, sicut in simili deducitur circa infallibilitatem fidei, & Scripturæ canonice. Nam si admitteretur Deum posse mentiri, tolleretur fundamentum certitudinis fidei nostræ: videtur ergo similiter si admittatur voluntatem posse necessitari in ordine ad obiectum, & actum suum indifferentem induci perplexitas, & aperiri via ouatoribus, ut fulciant apparenter suos errores de necessitate liberi arbitrii in operando, quod inconueniens est fugiendum, maxime cum nullum sit argumentum, quo contrarium conclusionis nostræ conuincatur; neque ex omnipotentia Dei, neque ex natura, & subordinatione voluntatis: & sit expressa sententia antiquiorum Theologorum, & D. Bernardi, & Augustini, & eam maxime probant Patres, aut supponunt quotquot fidei dogma de libero voluntatis arbitrio defendunt contra antiquos hæreticos. Hic autem auctor, & cæteri moderni, qui contrarium asserunt magis, quam probant, in hoc tacite collimare videntur, ut concludant ad propositum illius controuerſiæ de concursu Dei, & efficacia gratiæ prætendentes præmotionem physicam, & decretum Dei absolutum inferre necessitatem voluntati, si sit sine præuiso vsu liberi arbitrii, inde transferentes quæſtionem ad potentiam Dei absolutam, qua aſtruant voluntatem necessitari posse, & reducens discursum ad eadem principia, quibus alij Doctores subordinationem voluntatis creatæ, & efficaciam diuinæ voluntatis aſtruant sine præiudicio libertatis. Alij autem etsi necessitatem suppositionis admittunt in voluntate creatæ ex iudicio practico, aut imperio intellectus, aut præmotione Dei, non egrediuntur limites suos, sed negant voluntatem suppositis requisitis ad libertatem posse necessitari absolute circa ea, ad quæ est indifferens ex se; ac proinde nobiscum in conclusione sentiunt, licet in modo probandi, aut aſtruendi libertatem aliter procedant ex propriis principiis, quibuscum aliàs & hic etiam ex parte differuimus.

85
*Instantia al-
lata de in-
strumentis
extraneis est
quæſtioni.*

*Potentia
obediens
non datur.*

Quod reliquum est, ista instantia de instrumentis diuinis, aliò transfert quæſtionem: nam hic agimus de voluntate, ut agit secundum rationem particularem, & ut causa principalis, quæ principalis dicitur in rigore distincta contra instrumentalem, an sic possit efficacia diuinæ voluntatis, aut alterius causæ determinari, ut necessitati agat in suo ordine ad effectum connaturalem suum: non autem ad effectus supra naturam, neque secundum potentiam obedientialem mota. Deinde, verius est non dari talem potentiam obedientialem physicam in creatura, & communis, sicut verius putamus sacramenta non habere virtutem physicam, aut communicatam ipsis, ut multi dicunt, & in agis appositæ ad principia Peripatetica, aut certè innatam obedientialem, quam pauci statunt, cuius differendi locus est, quando agitur de instrumentis diuinis, aut coniunctis, aut separatis, nempe de virtute humanitatis assumptæ in ordine ad opera su-

Scoti Oper. Tom. X.

pernaturalia, aut sacramentorum in ordine ad suos effectus.

Interim hoc argumentum, quæ fundatur in prædicta instantia, hæret in incerto & minus probabilis quod negatur; neque magis vrget, quæ reducitur ad decretum absolutum Dei, etiam antecedens præuisionem vsus liberi arbitrii; in exercitio verò concomitans, quia illud decretum si- cur est de possibili, aliàs non esset decretum, hoc est, efficax determinatio diuinæ voluntatis, sic etiam respicit, & innouit voluntatem creatam, prout nata tantum est operari mediante suo libero consensu, & sic est consequens voluntatem, aut concomitans pro instanti determinationis & productionis actus, nullo modo necessitans, in quo consistit eius vsus, & subordinatio ad Deum, qui potest ea uti, eamque pro libito applicare ad omnem effectum, quem includit, & cuius determinatio non repugnat esse à voluntate diuinæ positiuè. Quod dico propter pactum malum, qui est à Deo permissus, ut infra differetur. Ex his pater ad fundamenta particularia Suarez, & aliorum, prout aſtrui potest ostensuè possibilitas necessitandi voluntatem; reliquum est vt respondeamus ad fundamenta communia.

Obicit Suarez in Prolegomenis citatus, quod 86
Patres, & Concilia definientes contra Hæreticos, damnaverunt eos, quia de facto negauerunt libertatem, non quia iudicant impossibile esse necessitari voluntatem, sed quia secundum potentiam ordinariam, & dispositionem sapientiæ diuinæ suauiter voluntas agitur vt liberè coagat.

Respondetur in primis, sicut dictum est, discursum Patrum, & intentum, magis supponere oppositum, qui asserunt libertatem ex natura conuenire creaturæ rationali, & in creatione eam simul cum ipsa natura accepisse, non vt donum, superadditum; quamuis concedant Deum potuisse ita efficere hominem, & Angelum, vt peccare non possint, aut deficere in exercitio, & vsu suæ libertatis, sua gratia non necessitate operandi. Vide Augustinum de correptione & gratia cap. 10. Enchiridij cap. 98. *Saluberrimè confirmatur, quod rectissime credimus Deum, Dominumque verum omnium, &c. sic ordinasse Angelorum, & hominum vitam, ut in eis prius ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium; deinde quid posset sua gratia beneficium, iustitiæque iudicium, &c. Quæ supponunt liberum arbitrium in ipsis à natura esse. Vnde illa contrapositio frequens apud Patres naturæ, seu liberi arbitrii ad gratiam, sicut gratiæ ad legem, qua vtuntur contra Pelagianos, & Semipelagianos, quæ etiam vtitur Tridentinum sess. 6. cap. 1. & canon. 1. supponit hunc esse modum naturalem operandi hominis secundum voluntatem, non donum superadditum; in quo etiam distinguunt ipsum à bruto, docentes cum Scripturæ ad imaginem, & similitudinem Dei factum: si ergo bruto ita naturale est operari necessitati, vtne quidem per potentiam Dei absolutam liberè operari possit ab intrinseco, sicut nec esse rationale, vnde colligi potest ex doctrina Patrum homini possibile esse necessitati operari circa ea, ad quæ est liber, suppositis requisitis ad libertatem? Magis ergo doctrina Patrum supponit conclusionem nostram quàm ei aduersatur. Deinde iam citauimus Patres pro conclusione, & citari possunt quotquot peccatum contra Manichæos in voluntatem nostram, non in necessitatem intrinsecam, aut extrinsecam*

*Decretum
Dei anteceden-
s, & concomi-
tans
sub diuersa
ratione.*

Obiecta.

Responsio.

*Sententia
Patrum de
libero arbitrio.*

R R cam

cam refundunt: quia supponunt eam necessitari non posse, ad malum saltem; neque Deum esse autorem mali posse. Si Deus autem posset necessitare voluntatem nostram; quæ implicantia esset, quin possit eam necessitare ad malum materialiter sumptum, quod imputari non posset?

87
2. Obiectio.

Obiicies secundò oppositum non inuoluerè contradictionem ex ratione desumpta ex diuina omnipotètia, & subiectione essentiali creaturæ ad ipsam. In sententia autem Augusti. *Enchiridy* c. 98. potest Deus quia omnipotens est, mutare voluntatem hominis, quando voluerit, & ubi voluerit.

Responsio.

Respondetur ex fundamentis positis, quòd neque vñs actiuus voluntatis, neque subiectio eius ad Dei omnipotentiam, hunc modum agendi inferat; neque efficacia diuinæ voluntatis, quæ omnia reducuntur ad limites possibilis. Prout autem noster Doctor, & rectè in *primo dist.* 43. radix formalis impossibilitatis debet primùm desumi à repugnantia eius, quod dicitur impossibile. Ita radix formalis possibilitatis debet etiam desumi in ordine ad non repugnantiam rei possibilis, quia quod in se repugnat absolute, repugnat etiam respectiue ad quamcumque causam: neque ideò chimæra est impossibilis, quia Deo deest potentia ad eius productionem: sed ideò in Deo non est talis potentia, quia chimæra repugnat esse. Oportet ergo primùm probare non repugnare voluntati agere necessariò circa indifferens, quæ tale, & quæ indifferenter propositum, antequàm concludatur cadere sub obiecto omnipotentia, quæ est tantum ad possibile.

Radix impossibilitatis, & possibilitatis desumitur ex natura extremorum.

Obiectum omnipotentia.

Replica.

Solutio.

Et si dicas non apparere repugnantiam ex parte voluntatis, quin possit sic necessitari.

Non rectè arguit non repugnantiam ex eo quòd nō apparent.

Respondetur iam ostensam esse repugnantiam, quæ etiam si non appareret, argumentum non concludit ostensiuè eam non esse, quia ex non apparentia non rectè concluditur non esse in multis, quæ in hoc statu imperfectè cognoscente non apparent. Ex iis autem, quæ cognoscuntur, procedendum est certius, quàm ex incognitis, aut ex mensura cognitionis præsentis, quasi ea esset perfecta rei comprehensio.

Quod autem adducitur ex Augustino, non facit ad propositum, quia ibi Augustinus loquitur de conuersione à malo in bonum, iuxta illud *Cor Regis in manu Domini est*, & explicat illud *Matthæi* 23. *Quoties volui congregare filios tuos*, &c. & de *correctione*, & *gratia* cap. 10. docet in potestate Dei esse voluntates hominum magis, quàm in propria cuiusque; ubi agit semper de voluntate liberè agente, & consentiente Deo.

83
5. Obiectio.

Obiicies tertio; intentio necessitat ad electionem: ergo non repugnat voluntati effectiue necessitari.

Responsio.

Respondetur, quidquid sit de antecedente, distinguendo consequens secundum suppositionem, quæ sequitur ex consensu ipsius voluntatis, transeat; absolute verò, negatur consequentia; quamuis hæc necessitas potius dici debeat formalis, quàm effectiua: necessitas ad electionem provenit ex intentione, quæ est finis in ordine ad media, & implicita volitio ipsorum mediorum; est enim finis ponendi in esse, ac proinde respicit causas per se finis; intentio ergo per modum formæ inducit illam necessitatem voluntati. Dicit vltèrius potest quòd qui vult amore absoluto, & efficaci finem, & bonitatem eius, vult etiam eandem saltem indeterminatè, si plura sunt media, in ipsis mediis, in quibus non

Amans finem amat media.

est alia bonitas respectiue ad voluntatem sic intendentem præter bonitatem finis, & sine quibus non stat possibilitas finis, sicut neque veritas principij destructa veritate conclusionis: cuius hæc est partialis quædam veritas, vt docet Doctor in 1. *dist.* 1. *quest.* 5. *§. Istis rationibus, in fine.* Vnde huc referri, & accommodari potest illud Philosophi 2. *Physicor.* textu Comm. 89. *Sicut se habet principium in speculabilibus ita finis in operabilibus*, licet illud de veritate principij, & conclusionis habet specialem difficultatem, quam iam non licet examinare.

89

Obiectio 4.

Obiicies quartò. Si Deus ageret ad extrà necessariò, tolleretur omnis contingentia in rebus, vt probat Doctor contra Philosophos in 1. *dist.* 2. *q.* 2. *§. Ostensio esse de proprietatibus relatiuis, ratione 3.* & *distinct.* 8. *quest.* 5. *§. Secundo arguitur sic distinct.* 39. *§. Tertia positiō dicit, &c. quodlib.* 21. in serie causarum subordinatarum essentialiter, si prima necessariò agat, reliquas etiam necessariò agere. Hinc celebris illa controuersia inter nostros, & discipulos D. Thomæ 1. *part.* *quest.* 14. *art.* 13. Vnde desumi debeat radix contingentia in rebus an à prima, an verò à secunda causa? quidquid autem sit de hac controuersia, argumentum sic formari potest ad propositum: Non est minùs efficax voluntas diuina liberè agens, quàm si necessariò ageret, neque sic agens magis subiicit sibi voluntatem creatam, quàm de facto potest subiicere; quia est eiusdem virtutis infinitæ: si valet ergo consequentia Doctoris contra Philosophos, valet similiter in proposito.

Ex principiis Doctoris.

Responsio

Hoc argumentum exigit longiorem tractatum circa mentem Doctoris inuestigandam, & circa veritatem illius consequentia, an causa primæ necessariò agens tollat contingentiam in rebus. Tres potissimum rationes vrget Doctor præfatis in locis contra Philosophos. Prima est, quòd causa mouens inquantum mouetur, si necessariò mouetur, necessariò mouet. Secunda ratio, quòd causa prima priùs naturaliter respicit effectum, quàm causa secunda: ergo si ageret naturaliter in illo priori, produceret effectum, & causa posterior nihil ageret. Tertia ratio, quòd causa prima se sola possit producere quidquid producit à causis secundis: ergo si naturaliter produceret, sequeretur quòd totum produceret. Secunda, & tertia ratio, quæ tribuunt omnem efficaciam respectu effectus causæ primæ, nihil probant contra nos, neque contingentia sublata à rebus per hunc modum agendi probat voluntatem necessitari quantum ad producendū actum, à quo cessat per impedimentum, quia præueniretur à causa superiore applicata secundum vltimum suarum virium ad productionē effectus, qui non est capax vltioris influxus à causa secunda, quia totalem, & adæquatum recipit à causa prima sic producente. Vt cōmunis docet eundem effectum non posse produci à duabus causis totalibus in actu secundo, & eodē genere causandi: causa autē prima in eo casu ageret vt particularis, quia sicut cōtinet virtutem causandi reliquarum, sic etiam suppleret reliquas particulariter agens secundum vltimum potentia.

Declaratur mens, & scopus Doctoris.

Rationes eius contra Philosophos.

2. & 3. ratio non spectans ad præsen.

Nec instantia de actu peccaminoso quidpiam vrget, qui licet nequit esse à Deo quæ talis est, vel quæ arguit imperfectionem in causa; tamen in eo casu non esset possibile peccatum, aut defectus in natura, Deo ad vltimum potentia agente per modum naturæ, aut necessariò: quia ageret semper ad perfectionem, & sine defectu in effectu.

Si Deus necessariò ageret, tolleretur peccatum.

Hæc

Hæc argumenta Doctoris supponunt omnipotentiam Dei ea ratione, qua attribuitur à Theologis, secundum quod est credita habere in virtute sua immediatè effectus, & efficaciam causarum inferiorum.

Obiectio.

Si vrgeas quòd Deum agere naturaliter, & necessariò ad extrà (sumendo hæc synonymè, & causam latè, prout extenditur ad voluntarium, & quod non est indifferens) non tollit virtutem agendi causis inferioribus: ergo neque subordinationem ad primam causam, neque ipsi primæ causæ potestatem applicandi quamlibet inferiorem, iuxta virtutem innatam, & consequenter voluntatē, ut agat liberè, si aliter nequit agere circa indifferens saltem. Et sic non concludit secundum, & tertium argumentum Doctoris.

Responsio.

Respondetur quantum ad intentum argumenti concludere in opinione, quam hactenus impugnauimus, tolli contingentiam in rebus: nam si voluntas necessitari potest, ut alij affirmant, per causam primam, de facto etiam circa indifferens, tunc à fortiori sequeretur eam necessitari quia à diuina omnipotentia agens, & applicante eam secundum vltimum virtutum suarum adhiberetur eadem efficacia, quam de facto præfati auctores asserunt possibilem esse applicari: quia temperamentum concursus diuini nullum esse posset tota virtute omnipotentia ab intrinseco determinata ad agendum necessariò.

Si Deus ageret necessariò, tolleretur contingentia in rebus.

Responsio.

Respondetur etiam absolutè rationem Doctoris vtrumque concludere ex iam dictis superius, quia licet non tollitur, ex modo agendi dicto causæ primæ, virtus agendi causæ secundæ creatæ, quæ sequitur ad suam formam: non esset tamen virtus agendi proxima, sed remota ut comparatur ad extrinsecam per se requisita, quorum vnum est & essentialè concursus causæ primæ vniuersalis, ut vocant, & attemperatus concursui causæ inferioris, qui concursus, ut comparatus ad effectum, licet totalis sit in genere causæ vniuersalis, & primæ: non tamen est totalis in genere causæ efficientis, quia aliàs tolleretur concursus causæ particularis; effectus enim non est capax duarum productionum totalium, quarum quælibet est adæquata, ita ut deficiente altera, nihilominus produceretur effectus: & sicut nequit duas totales terminare, quia alterutra excedit capacitatem effectus, sic etiam neque totalis ab vna causa, & partialis ab altera; quia eadem ratio excessus inuenitur, quia superabundat quilibet concursus supra totalem. In casu autem dato, quo Deus ageret necessariò ad extrà, omnis actio eius esset particularis & adæquata effectui: nulla autem vniuersalis, aut quasi partialis, quam exigit causa secunda ut proportionatam sibi, ad hoc ut possit agere; ac proinde in casu non esset in potestate agendi proxima, ut causa secunda est dependens à prima per concursum proportionatum; qui concursus sicut non esset possibilis ex parte causæ primæ, sic etiam neque agere in causa secunda deficiente termino suæ dependentiæ in actu secundo. Vnde sequitur negandum effectum in potestate Dei fore applicare causas secundas ad actionem, sicut nec concurrere cum ipsis concursu proportionato.

Idem effectus nequit terminare duas concursus totales, & adæquatos.

Tolleretur concursus generalis Dei, si ageret necessariò ad extrà.

*90
1. Ratio
Doctoris.*

Prima autem ratio Doctoris contra Philosophos magis vrget, ex qua aliqui eum deducunt in classē asserentium prædeterminationem physicam.

Respondetur tamen referuando in suum locum

Scoti Oper. Tom. X.

cum longiorem discussionem huius quæstionis; quòd illam rationem proponit Doctor ad hominem ex principiis Philosophi, non autem ex propria assertionē: vnde in 1. dist. 2. quæst. 2. §. *Ostendit esse de proprietatibus relatiuis*, &c. Vbi instat pro Philosophis ad prædictum argumentum, dicit quòd antecedens concessit Philosophus: scilicet aliquid contingentè fieri in rebus, & negauit consequentiam, scilicet Deum agere ad extrà contingentè. Paulò autem inferius respondens ad secundam instantiam: *Nunc dico*, inquit quòd Philosophus non potest negare consequens, saluando antecedens per motum, quia iste totus motus necessariò est à causa sua, quælibet pars eius necessariò causatur, quando causatur, & inenitabiliter, ita quòd oppositum non posset tunc, & aliter causari, & alterius quòd causatur per quamlibet partem motus, necessariò causatur, &c. Hæc Doctor. Vbi aduertendum est ex distinctione octaua, quæstione quinta. §. *De intentione istorum Philosophorum*, &c. Quòd in motu posuerit Philosophus duo, vniuersitatem, videlicet in toto mobili, & motu, propter necessarium ordinem eius ad causam primam, seu mediatam, seu immediatam. Hic motus vniuersalis est motus primi mobilis ab oriente in occidentem, qui dicitur diurnus, estque vniuersalis, & inuariabilis; respectu autem huius motus vniuersalis nulla est in effectibus contingentia. Contingentia autem in effectibus est ex difformitate partium motus: hinc Philosophus 1. de generatione ait Solem in signo Zodiaci secundum quòd est in alio, & alio signo aut minuto habere operationes diuersas. Ex diuerso ergo concursu Solis, & aliorum Planetarum, & Stellarum oritur difformitas in partibus motus sempiterni, & hinc in inferioribus contingentia. Hinc autem vrget rationem illam Doctor ex propriis contra Philosophum, & modo, quo statuerit contingentiam: quòd nempe sicut motus in toto est necessariò, ac proinde nequit esse causa contingentia, sic etiam motus in partibus eadem necessitate sit: ergo sequitur, quidquid mediante ipso mouetur, & consequenter necessariò mouet: quòd est argumentum ad hominem; nam si statuit necessitatem in motu totius, quia vniuersaliter se habet ad ipsam causam primam, & proximam, quæ est Intelligentia, quæ necessariò mouet cælum, eadem ratione & partes cæli, ut Sol, necessariò mouentur: ergo & quidquid mediante Sole mouetur, necessariò mouetur, & non contingentè. Hinc Doctor ait Philosophum non posse consequentiam negare, saluando antecedens per motum, id est, contingentiam in rebus.

*Solutio.
Est ex principiiis
admissis à Philosophis.*

*Opinio Philosophi citatæ
motum.*

Difformis Doctor ex propriis Philosophorum non ex propria sententia.

Accedit ad hoc quòd Philosophus non diceret consequenter causam primam attingere effectum causæ inferioris immediatè, sed mediatè, & quamuis posuerit ordinem essentialē causarum ad primam, eam tamen mediante motu posuit. Videatur Doctor quod 7. ex quo patet argumentum esse ex principiis Philosophi retortum in ipsum, non autem ex assertionē Doctoris.

Quòd verò non sit secundum principia Doctoris, aut doctrinam eius, patet; quia in 4. d. 13. quæst. 1. art. 3. & d. 43. quæst. 3. negat motionem causæ primæ esse aliquid receptum in causa secunda: & si esset, docet in 4. d. 49. q. 6. tolli per hoc libertatem, docens voluntatem non posse per habitum, id est, per aliquam qualitatem necessitari effectiue, quia est libera, & superior in suo ordine cauandæ.

*91
Vera sententia Doctoris.*

Ad illud quod adducitur *ex quodl. 2. 1.* Respondetur rectè probare libertatem specificationis tolli : quia si causa superior sit determinata ad vnum, causa inferior nequit in oppositum, cum in omni sua actione dependeat à causa superiori, quæ supponitur ad vnum tantum determinata. Negat etiam voluntatem noueri naturaliter ab intellectu naturaliter moto, quia sic derogaret libertati, & intendit de motione voluntatis per intellectum, quæ nullo modo subesset voluntati. Nam de alia motione voluntatis, quæ subesset voluntati iuxta sententiam Henrici, & aliorum assentientium intellectum concurrere ad actum voluntatis effectiue, admittit non derogare libertati in 2. d. 25. & aliis in locis, quæ *suprà* de hoc agentes citauimus, & loquitur de fortuitis hic, quæ non sunt ex nobis ; qualem negat esse actum voluntatis ex aliis principiis : si enim Deus ageret necessariò ad extrà, tolleretur libertas voluntatis, quia modus agendi in genere est participatus à prima causa, quando est perfectionis, qualis est modus agendi liberè. Vnde ex Doctore in 1. d. 2. q. 7. §. Dico tunc ad questionem, & ubi probat pluralitatem principiorum operandi per oppositos modos producendi, reduci non ad aliquod vnum in Deo, sed ad intellectum, & voluntatem. Patres etiam *suprà* citati cum Tertulliano rationem imaginis statuunt in voluntate, quæ libera est ; si Deus autem necessariò ageret, non esset aliquid in eo, ad quod reduceretur formaliter agere liberè, & cum dominio actus. Ac proinde hæc ratio non esset participatio aliqua primæ causæ, neque esset in creatura.

Si Deus ageret necessariò ad extrà, tolleretur libertas voluntatis formalis à creatura.

92
Responsio
Relucitur.

Diceretur fortè reduci ad hoc, quod est necessariò agere, qui est perfectior modus agendi, & includeretur eminenter in causa prima. Hoc, quidquid diceretur secundum errorem Philosophorum, non rectè à Theologo dicitur ; quia agere liberè ad extrà statuit ex creditis conuenire Deo formaliter, non autem eminenter, aut virtualiter : quod autem formale est in Deo, est perfectio simpliciter, vt sua omnipotentia, & voluntas, qua respicit creaturas. Ideò responsio illa non est admittenda. Ex hoc ergo capite sublata perfectione simpliciter in Deo, sequitur eam auferri in creatura ; vnde si voluntas non esset in Deo, neque etiam in creatura, quidquid sit an

distinguat ab ipsa essentia, vel non : quia creatura non solum dicit ordinem essentialem ad Deum efficientem, sed etiam quæ est mensura *seffione simpliciter à Deo tollitur à creatura.* omnium, sicut ens secundum quid dicit ordinem ad suum simpliciter, cuius est participatio ; sic etiam sublata voluntate libera in Deo tolleretur libertas voluntatis in creatura. Dato ergo quod Deus ageret ad extrà necessariò, per consequentiam sequitur tolli radicem contingentie in voluntate. Quod si autem per impossibile maneret, & per impossibile etiam posset applicari à Deo secundum virtutem innatam ad operandum remanentibus cæteris requisitis ad libertatem eius, liberè ageret : quia aliter agere ipsi repugnat ; ac proinde haberet potestatem determinandi se ad actionem : aliàs repugnaret ei agere, quia aliàs cum esset nata velle, & nolle obiectum indifferens (indifferens dico, vt secludantur controuersie iam transactæ, non quod putem voluntatem determinatè agere circa aliquod) & moueretur æquè primò à causa prima necessariò agente, & secundum extremum virium, ad quodcunque possibile fieri à voluntate circa obiectum præfens, & indifferens : sequeretur quod æquè primò necessitaretur ad velle & nolle producendū (quod repugnat in terminis) quia neque ex parte voluntatis sublata potestatis libera eligendi, neque ex parte causæ primæ, aut sui concursus esset aliquid in actu primo, aut secundo, quod magis determinaret vnum actum produci, quàm alium ; neque etiam ex parte intellectus proponentis, vt supponitur manere propositionem indifferenter, neque ex parte obiecti propositi. Vel ergo voluntas tunc nihil ageret, quod destruit intentum, vel certè ageret liberè, cum aliter agere non posset : quia principium ex forma sua æquè primò determinatum ad opposita, nisi ab intrinseco, aut extrinseco determinetur ad alterum, nihil agit, quia sic procederet æquè primò ad opposita, quæ repugnant simul inesse. Non videtur ergo verum principium quod aliquibus Doctoribus nostræ Scholæ familiare est, videlicet quod si Deus ageret necessariò, voluntas ex subordinatione sua ad primam causam ageret etiam necessariò : quod non est consentaneum doctrinæ nostri Doctoris, nisi aliquo modo reductum ad ea, quæ præmissa sunt. Et hæc de hac difficultate, deinceps sequemur textum.

Sublata per seffione simpliciter à Deo tollitur à creatura.
Si per impossibile Deus ageret necessariò, & voluntas maneret libera, ageret liberè, & non necessariò.

SCHOLIUM.

Refutat D. Thom. asserentem beatitudinem mensurari æternitate, probans mensurari æuo ; de quo actum est 2. dist. 2. quest. 4. ubi & quest. 1. & 3. agit de æuo.

D. Thom. præfati dist. art. 1. q. 2. sol. 3. questumcul.

DE secundo dubio, scilicet qualis sit illa perpetuitas, patet quod non est perpetuitas æui, quia æuum secundum quod ab æternitate distinguitur, pertinet ad creaturas immutabiles : beatitudo autem excedit naturalem potentiam creaturæ, cum ad eam nulla creatura ex suis naturalibus possit attingere : vnde propria mensura eius est æternitas : ideò beatitudo est vita æterna.

q. 1. nu. 30. ubi id refutat. Doct.

Contra hoc primò ex dictis istius in *quest. prima.* dicit enim quod principium actus secundum substantiam est potentia : sed secundum formam, suum principium est habitus ; & si habitus sit infusus, perfectio actus est à causa exteriori, quæ causat habitum. Ex hoc arguitur, impossibile est actum inquantum formatum (secundum quam rationem dicit iste actum esse beatificum) esse magis, vel immutabilius permanentem, quàm secundum substantiam, quia impossibile est illud, quod inest alicui per accidens,

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 473

accidens, esse immutabilis illo, cui inest: ergo si actus secundum substantiam mensuratur ævo, quia *esse* eius secundum eum mensuratur ævo, sequitur quod actus inquantum formatus, siue inquantum beatificus, haberet maiorem immutabilitatem, quam ævi.

Præterea ad rem, videtur manifestè falsum, quod aliquod creatum, vt distinguitur contra æternum, mensuretur æternitate, & non ævo, quia siue æuum includit successionem, siue possibilitatem ad deficiendum, videtur competere cuicunque creato, quod non est propriè temporale: æternum enim sicut est totum simul actu, ita caret potentia non essendi.

Ratio eius non concludit: non enim sequitur, creatura intellectualis non potest ex suis naturalibus in beatitudinem: ergo beatitudo in natura sua est aliquid eminentioris permanentiæ, quàm creatura intellectualis, quia est accidens, & licet tale accidens, quod non consequitur principia subiecti, nec subest causalitati huius subiecti, est tamen in se quoddam minùs nobile, & minùs permanens.

17 Quod additur, beatitudo est vita æterna: *æternum* non accipitur ibi strictè, sicut distinguitur contra *æuiternum*, sed pro æuiterno perpetuò permanente; sic quippe frequenter accipitur *æternum* in Scriptura, vt ibidem Matth. 25. *Itē maledicti in ignem æternum*, & statim post: *bunt hi in supplicium æternum*, cum tamen non sit æternum æternitate distincta ab ævo, vel à tempore perpetuo.

Dico ergo quod illa perpetuitas non est æternitatis, nec necessarij esse, sed est ævi possibilis esse, & non esse, tamen perpetuò conseruari.

Et si quæras quid addat illa perpetuitas ultra ipsum æuum? Hoc præëxigit aliam quæstionem, si æuum includat successionem: quia si sic, perpetuitas dicit quandam maximam quantitatem in ipso ævo, imò quasi infinitam magnitudinem accipiendo semper alterum post alterum, si autem æuum sit indiuisibile, tunc perpetuitas eius non videtur dicere aliquid posituum nouum per ipsum, sed tantum negationem defectus, siue desitionis: & tunc oporteret dicere quod nihil plus posituè, vel maius maiori in intrinseca, dat Deus Michaëli, quem in æternum beatum conseruat, quàm si eum statim annihilaret. De hoc in secundo dist. 2. quæst. 3. & prima, & quarta.

COMMENTARIUS.

93 **D**E ¹secundo dubio, &c. Quærit hic de mēsurā durationis huius perpetuitatis in beatitudine. Adducit sententiam D. Thomæ, qui asserit beatitudinem mensurari æternitate, non tempore, neque ævo; quia tempus est mensura successiuorum: æuum substantiæ immutabilis; beatitudo verò excedit potentiam naturalem creaturæ, ideò mensuratur æternitate.

Impugnatur. Hanc sententiam, quæ est satis frequens in Schola D. Thomæ, impugnat Doctor, primò ad hominem, quia vt *suprà* visum est quæst. 1. huius num. 30: principium operationis quoad substantiam est potentia, quoad formam habitus infusus; ita vt perfectio actus sit à causa superiori, à qua infunditur habitus; sed non potest actus secundum perfectionem, qua informatur, esse magis, aut immutabiliùs permanens, quàm sit permanens secundum substantiam, quia illud quod inest alicui, vt accidens, qualis est illa perfectio operationis ab habitu, aut causa extrinseca, nequit esse magis permanens quàm sit subiectum eius: ergo si actus mensuratur ævo secundum substantiam, hoc est in ratione actus vitalis, quæ est præcisè à potentia, quæ est principium naturale, ita etiam secundum formam suam mensuratur ævo.

Responsio. Responderet D. Thomas actum mensurari non ævo, sed tempore discreto, quod diuersum est à successiuo, & ab ævo: sed ratio etiam prædicta ostendit mensurari similiter quoad formam tali tempore. Sed quia non est instituti hanc

Scoti Oper. Tom. X.

materiam per se tractare hîc, eam remitto ad secundum librum Sententiarum, vbi eam Doctor ex professo tractat. d. 2. q. 3. & 4.

Subiicit Doctor aliam rationem, nempe impossibile esse, vt aliquid creatum mensuretur æternitate per se tanquam mensurâ propria, & non ævo: quia siue hoc includat in se successionem, siue tantum possibilitatem deficiendi, quantum est ex natura æuiterni, videtur conuenire tanquam mensura connaturalis omni creato, quod non est propriè in tempore. *Æternum* autem sicut est totum simul, excludit possibilitatem ad non esse, quod repugnat creaturæ.

Ad hanc respondent alij beatitudinem mensurari æternitate participata; sed de natura illius æternitatis participatæ etiam disleri longius posset, & cum participatio dicat distractionem ab æternitate simpliciter, quæ soli Deo competit ex perfectione essendi. Cum ergo mensuram propriæ durationis quælibet res fortiantur ex perfectione, & modo essendi proprio, videndum esset quomodo, vel qua ratione beatitudini competat modus eminentior essendi, quàm conueniat subiecto beatificato: si loquamur de Angelo, & anima, magis repugnat eis defectio in esse, aut desitio: nam si consideretur beatitudo, vt subest suis causis, magis defectibilis est, quàm magis dependet ab aliis causis secundis, & naturæ defectibilibus, & mutabilibus, & impedimentis subiectæ, vt sunt potentia, & habitus. Deinde, cum ipsa sit accidens, magis est contingens, quoad esse, quàm Angelus.

Si autem consideretur vt subest influxui causæ primæ, & proinde etiam Angelus, non est disparitas;

RR 3

Vide Foril. 2. dist. 2. ar. 1. in fine.

Solut rationes D. Thom.

Æternū in Scriptura sumi pro ævo seu pro perpetuo.

Æuum an distinguatur ab æuiterno?

2. Ratio Doctoris.

94 Responsio.

Reiicitur.

Non mensu-
rari æterni-
tatem.

Vnde sumi-
tur duratio.

paritas; vel si est, eminentior est modus essendi Angelis, & ex se magis immutabilis, ac propinde illi magis debetur æternitas participata quam operationi suæ, etiam beatificæ: quia perpetuitas huius necessariò supponit perpetuitatem beati Angelis, quoad *esse*, ita ut aliter beatitudo non posset esse perpetua. Quòd autem beatitudo sit supernaturalis ex habitu, nihil refert, quia mensura, & duratio rei sumitur à modo suo essendi, si est totum simul existens, siue per partes existens, siue sit necesse, siue contingens: nam sicut duratio sequitur existentiam, & modum existendi alicuius in *esse* entis, licet ut refertur ad causas extrinsecas, dicatur naturale, aut supernaturale in se, si non vindicat maiorem perfectionem essendi, quam sibi, iudicat ens naturale; non idè sortitur perfectionem mensuram durationis, licet perfectionem habeat mensuram perfectionis essentialis. Beatitudo autem licet supernaturalis sit: non vindicat perfectionem modum essendi ex natura operationis, seclusa Dei prouidentia extrinseca, & aliis causis moralibus, ex quibus resultat debitum perpetuitatis, quam vindicat accidens, cuius existentia est inferioris ordinis, & perfectionis, quam sit existentia substantiæ, maxime incorruptibilis. Sed hanc differtionem

remitto ad locum proprium. Solutio ad rationem, seu fundamenta oppositæ sententiæ, est clara, nempe quòd supernaturalitas beatitudinis non probet eam habere eminentiorem permanentiam quam habeat substantia Angeli, aut animæ, quarum est accidens. Dicitur autem æterna, non ut distinguitur contra æuiternum, sed prout sumitur pro ipso æuiterno perpetuò permanente, seu perpetuo tempore: ut sumitur ignis æternus Math. 25. *Ite maledicti*, &c. & ibidem, *Ibunt hi in supplicium æternum*. Concludit ergo Doctor quòd perpetuitas beatitudinis non sit æternitas, nec necessarij esse: sed æui possibilis esse, & non esse, tamen perpetuò conseruati.

Si quæretur quid superaddat perpetuitas æui?

Respondetur iuxta varias sententiæ: quia si æuium dicit successionem, perpetuitas superaddit ipsi quantitatè interminatam, & infinitam, accipiendo semper alterum post alterum. Quod si sit indiuisibile, nihil superaddit positiuè, sed negationem desitionis, & sic siue æuiternum duret determinato tempore, siue perpetuo, nihil immutatur positiuè, quantum ad intrinsecum, sed tantum quoad negatiuum.

S C H O L I V M.

Sententia D. Thom. hic quæst. 1. c. 1. 2. quæst. 5. art. 4. perpetuitatem esse de essentia beatitudinis. Doctor distinguit beatitudinem intensiuam, & extensiuam. de hac idem cum D. Thom. sentit, de illa negat: quem sequuntur Dur. hic quæst. 6. Palud. quæst. 7. Gab. quæst. 2. art. 3. dnb. 7. Occam. 4. quæst. vlt. art. 4. du. 6. soluit rationes D. Thom. docet quæ perpetuitatem beatitudinis esse ex iustitia cum liberalitate supereffluente, de quo dictum est, dist. 46. quæst. 4. num. 20.

D. Thom.
hic. q. 1.

DE tertio dubio, scilicet qualiter se habeat illa perpetuitas ad beatitudinem. Videtur dicendum, quòd includatur in ratione beatitudinis: tum quia beatitudo includit, quòd sit finis omnium desideriorum, & per consequens adeptio eo, cessat omnis appetitus: ergo oportet quòd includat sic omnia appetibilia, quòd nihil ulterius desiderandum restat: quilibet autem naturaliter desiderat permanere in bono, & perpetuo, sicut sua natura est perpetua: ergo beatitudo illam permanentiam includit. Tum quia de ratione pœnæ damnationis est æternitas, quia oportet quòd sit infinita ad hoc quòd respondeat culpæ, quæ est infinita in malitia, quia auertit ab infinito bono: non potest autem esse infinita intensiuè: ergo in ratione eius, in quantum pœna condigna est culpæ, includitur infinitas extensiuæ, siue æternitas: ergo multò magis in ratione beatitudinis, in quantum præmium, includitur æternitas.

De hoc certum est, quòd si *beatitudo* accipitur pro aliqua perfectione permanente, ut permanens quantumcunque intensa, perpetuitas non includitur in ratione eius, quia quæcunque perfectio permanens, & quantumcunque eadem, & æqualis, potest esse per instans, vel cum aliquo breui tempore, quæ & quanta potest esse cum toto tempore: æquè enim perfecta est albedo vnius diei, sicut vnius anni, 1. *Ethic*.

Cap. 6.
Quid beatitudo intè-
sua, & ex-
tensiuæ.

Perpetui-
tas est de
ratione bea-
titudinis
extensiuæ.

Alio modo potest accipi *beatitudo* pro aliqua perfectione permanente, & intensa, non tamen præcisè sistendo in perfectione intensiōis, sed includendo etiam perfectionem extensiōis: & hoc vel propriè ponendo æuium esse successiuum, vel eminenter, scilicet negando omnem desitionem, ponendo æuium esse indiuisibile. Et illo secundo modo nihil est extensiuum perfectum extensiuè, nisi quod durat, quantum potest durare, siue illa duratio sit extensa realiter, vel virtualiter, vel imaginabiliter: beatitudo autem patet quòd nata est perpetuò manere: ergo ipsa sic accepta pro perfectione summa intensiuè, & extensiuè, includit perpetuitatem: sed hoc modo beatitudo nihil vnum perfecte est, sicut nec operatio perfecta: & totum æuium si est successiuum, vel operatio, & negatio defectus, vel desitionis existentia: illo tamen secundo modo

Æternum
pro æuiterno
sumitur.

Interrogat.
æui?

Responsio.

18

19

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 475

modo videntur loqui multi de beatitudine, quia non tantum est desiderium in natura ad perfectionem intensam, sed etiam sic extensivè habendum, sicut etiam desiderium non tantum est ad bonum essentiale, sed ad semper esse, sicut est possibile competere naturæ.

- 20ⁿ Per hoc ad primum, beatitudo primo modo accepta est finis omnium desideriorum, sic quod vnitivè ex parte obiecti includit omne desiderabile, sicut sæpè dictum est, quod in definitione August. *quicquid vult, &c. quicquid* non accipitur ibi distributivè, sed pro vno, vnitivè continente omne rectè volibile. Beatitudo secundo modo includit finem desideriorum non tantum sic vnitivè intensivè, sed etiam extensivè quantum ad durationem, intelligendo extensionem, vel realem, vel virtuales, hoc est, indeficientiam in essendo. Brevis tamen argumentum illud licet sit cuiusdam Doctoris, peccat in forma: est finis omnium desideriorum: ergo includit per se omnia desiderata: non sequitur, sed sequitur: ergo includit, vel præexigit quodcumque requisitum necessariò in ordine desideriorum complendorum.

9. præsent;
& q. 1. & 3.
huius dist.

D. Thom.
hic q. 1:

° Ad aliud de præmio, est dubium, utrum illa perfectio extensiva, scilicet perpetuitas, vel indeficientia in essendo includatur in beatitudine per se, in quantum est præmium meritorum: an scilicet cadat per se sub merito, vel tantum sit quoddam annexum illi, quod per se cadit sub merito.

- 21 Et dico quod loquendo de stricta iustitia, Deus nulli nostrum propter quæcunque merita est debitor perfectionis reddendæ tam intense, propter immoderatum excessum illius perfectionis ultra illa merita: sed esto quod ex liberalitate sua determinat meritis conferre actum tam perfectum tanquam præmium, tali quidem iustitia qualis decet eum, scilicet supererogantis in præmiis: tamen non sequitur ex hoc necessariò, quod per illam iustitiam sit reddenda perfectio perennis tanquam præmium: imò abundans fieret retributio in beatitudine vnius momenti. Si ergo perennitas pertinet ad præmium tanquam cadens sub merito, oportet quod illa correspondentia terminetur à iustitia, & liberalitate supereffluente. Nec inconueniens est dicere magis, quod Deus disposuerit hominem perpetuò præmiare, qui pro suo merito perpetuò finem meruerit, & hoc ex tali iustitia liberali, quam dicere quod disposuerit ex iustitia reddere talem perfectionem intensam pro meritis, & ultra hoc quasi non ex iustitia, sed ex mera liberalitate adiciat perpetuitatem.

An perpetuitas præmij beatitudinis ex iustitia liberali, sit ex utraque virtute simul: de quo d. 46. q. 4. n. 26:

Perpetuitas præmij beatitudinis ex iustitia liberali, sit ex utraque virtute simul: de quo d. 46. q. 4. n. 26:

Ad argumentum tamen, quod adducitur de perpetuitate damnationis, non cogit, quia non ita congruit perpetuitatem ibi ita cadere sub merito, sicut hic: bene enim diuinæ bonitati congruit, quod pro lege determinavit perfectionem, non tantum intensam, sed perennem reddere pro meritis: nec sic, quod poenam non tantum grauem, sed perennem reddet pro demeritis. de hoc dictum est *suprà dist. 46. quæst. 4.*

COMMENTARIUS.

- 95^{3. Dub.} **D**E tertio^m dubio, &c. Hic quæritur an beatitudo essentialiter sit perpetua. Affirmare videtur D. Thomas, tum quia beatitudo est finis omnium desideriorum, quæ adepta cessat omnis appetitus voluntatis ad appetibile. Deinde, quia poena est perpetua: ergo & beatitudo, & præmium: in hoc dubio non est magna controuersia in re ipsa, sed in modo explicandi.

Responsio Respondet ergo Doctor primò, si sumatur beatitudo pro aliqua perfectione immanente quantumcunque sit intensa, perpetuitas non est de essentia eius: quia potest illa perfectio ex se & natura sua esse in instanti, tota & completa, cum sit ens indiuisibile, & creatum, & possibile consequenter non est inamissibilis.

Beatitudo intensivè sumpta potest esse instantanea.

Secundò dicit quod si beatitudo sumatur non solum intensivè, sed etiam extensivè, beatitudo includit perpetuitatem: quia non tantum est desiderium in natura ad perfectionem intensam, sed etiam sic extensivè habendum, sicut desiderium non tantum est ad bonum essentiale, sed ad semper esse, sicut est possibile competere natu-

Extensivè sumpta est perpetua.

ræ: & sic inquit, multi loquuntur de beatitudine:

Hinc patet Doctorem non sustinere controuersiam cum D. Thoma in hoc, sed tantum explicare conclusionem, ut reducitur in sua principia, & ostendere rationes præmissas intelligendas esse de beatitudine intensivè, & extensivè sumpta, ut est complementum appetitus utroque modo. Vnde immeritò Caieranus existimat Doctorem imponere D. Thomæ: quia & Doctor dicit pleròsque sic loqui de beatitudine, tam intensivè, quam extensivè; & deinde *infra* respondens ad rationem difficultatis præmissam, quæ est D. Thomæ, dicit tantum peccare in forma, & non in materia; nam eandem ipsam propositionem admittit Doctor asserens beatitudinem esse complementum omnium desideriorum tam intensivè, quam extensivè, & sic non esse aliquid vnum, sed includens tam beatitudinem intensivam, quam reliqua concomitantia, quæ ad substantiam beatitudinis pertinent.

Non est contrarius Doctor D. Thomæ.

Ad 1um primum, &c. Respondet ad rationem dubitandi, quod beatitudo intensivè sumpta sit finis omnium desideriorum, quantum est ex parte obiecti, quod includit vnitivè, & eminenter omne desiderabile: quod patet ex definitione Augustini,

96^{Responsio ad rationem dubitand.}

R. R. 4

Augustini, *Beatus est, qui habet quicquid vult*, &c. Vbi *quicquid*, non accipitur distributivè, sed vni-
tativè, pro vno vnitivè continente quicquid est
rectè volibile. Beatitudo verò secundo modo
sumpta est finis desideriorum non tantum vni-
tativè, sed etiam ad durationem indeficientem in
essendo.

Respondet argumentum peccare in forma:
quia esse finem omnium desideriorum non con-
cludit: ergo includit in se omnia desiderata, sed
sufficit quòd vel includat, vel supponat, vel
etiam concomitetur omnia requisita ad deside-
riorum ordinem amplectendum.

97 ^o Ad aliud de premio, &c. Mover dubium. An
perpetuitas beatitudinis cadat sub merito per se,
an solum ut aliquid annexum. Et respondet sicut
alias *suprà d. 46. q. 4.* quòd nulla est iustitia strictè
sumpta nostri ad Deum. Vnde si determinasset

beatitudinem temporariam, satis completè adæ-
quaret merita in ratione dati, & accepti: tamen
dicit non esse inconueniens, quòd ex iustitia su-
pererogante determinet præmium, ut etiam per-
petuum dare mereatur. Et sic magis concordat
Scripturæ, Conciliis, & Patribus, in quibus pro-
ponitur vita æterna, ut merces operum, & hanc
partem eligit Doctor. Vide Tridentinum *sess. 4.*
cap. 16. vbi hoc debitum refert in Dei liberalem
iustitiam, & promissionem.

Ad argumentum, negat paritatem remittens
se ad ea, quæ tractavit loco præfato. Disparitas
autem in hoc assignatur: ex parte Dei superero-
gantis præmium propter merita quæ alias sunt
sua dona, & ipsi debita; & vindictantis pec-
catum ex lege secundum naturam delicti, & non
ultra delicti demeritum: quia hoc non congruit
eius iustitiæ, aut bonitati.

S C H O L I U M.

*Securitas est passio in voluntate, opposita timori, supponens in beato iudicium certum
ex revelatione, quòd nunquam desinet beatitudo: & explicat quatuor modis sumi ten-
tionem, nulloque modo ex istis vult esse de essentia beatitudinis.*

Timor &
dubitatio
dupliciter
differunt.

Vnde certi-
tudo beato-
rum de per-
petuitate
beatitudi-
nis.

Securitas
sequitur
beatitudi-
nem, non
includitur
in ea.

Securitas
est in iras-
cibili.

Tentio qua-
drupliciter
sumitur.

^p DE secundo principali: securitati videtur opponi timor. Timor autem vel est
de malo infligendo, vel de inflicto continuando, præcedente tamen apprehen-
sione talis mali: nec oportet quòd illa apprehensio sit dubia, vnde longè distat
dubitatio, & timor, non solum, quia dubitatio pertinet ad intellectum, timor ad appeti-
tum: sed etiam quia timor in appetitu non necessariò præexigit apprehensionem
dubiam mali. Quicquid autem sit de hoc, hæc securitas ponitur in voluntate, sicut
aliquid oppositum timoris, & eam præcedit certitudo in intellectu de bono conferen-
do, vel bono collato continuato. Talem certitudinem habent beati: non quia vident
beatitudinem ex se esse perpetuam, sicut probatum est in arguendo contra primam
positionem de causa perpetuitatis, articulo præcedente: nec etiam tantum per ratio-
nem naturalem, quia nulli creaturæ potest esse notum per rationem naturalem illud,
quod contingenter dependet à sola voluntate divina; huiusmodi est continuatio bea-
titudinis iam collatæ, & hoc patet ex illo articulo: ergo tantummodò est illa certitudo
in intellectu beati ex revelatione sibi facta à Deo: an autem sic fiat certitudo damna-
tis de sua damnatione continuanda, non est æquè certum.

^q Ex dictis patet solutio quæstionis, quòd securitas non est de essentia beatitudinis,
tum quia securitas præsupponit certitudinem de continuatione beatitudinis, illa au-
tem apprehensio certa sequitur ordine naturæ totam beatitudinem, cum sit actus
non tendens in obiectum beatificum, sed reflexus super actum, & per consequens
beatitudo tota posita essentialiter poterit esse sine certitudine: ergo & multò magis
sine securitate: tum quia perpetuitas, de qua est illa certitudo, ad quam consequi-
tur securitas, non est de essentia beatitudinis, eo modo, quo dictum est in præce-
denti articulo, in solutione tertiæ dubitationis: illa tamen ratio non concludit, ac-
cipiendo beatitudinem secundo modo dicto ibi; quia sic includit perfectionem non tan-
tum intensivam, sed etiam extensivam, siue indeficientiam.

Primo etiam modo accipiendo, perpetuitas non est aliqua res addita tanquam ac-
cidens. Prima ergo ratio valet, & illa tertia, quia securitas illa est in irascibili, sicut
& timor sibi oppositus: siquidem opposita sunt in eodem: beatitudo in concupiscibi-
li, cum sit amor amicitiae.

^r Propter argumenta quædam, & verba, quæ dicuntur de tentione, intelligen-
dum est, quòd tentio quadrupliciter accipi potest. Vno quidem modo propriè,
prout memoria tenet obiectum, & hoc, vel per formam impressam, si est ibi obie-
ctum in specie: vel per habitum impressum, vel saltem per illapsum, vel inexisten-
tiam, saltem eo modo tenet, quo obiectum concurrit ad rationem parentis. Alio
modo potest intelligentia dici tenere obiectum in actuali consideratione: & ad hoc
potest pertinere, quòd voluntas dicitur tenere aciem intelligentiæ conversam ad
memoriam. Tertio modo tentio pertinet ad voluntatem, ut est concupiscibilis, &
dicitur

Perpetuitas
cadit sub
merito.

22

23

24

Distinctio XLIX. Quæstio VI. 477

dicitur succedere spei eo modo, quo per spem voluntas desiderat sibi bonum, habendum, & per tentioem amat illud bonum habitum: & illa tentio est amor concupiscentiæ boni præsentis. Quarto modo tentio dicitur esse quidam actus assecutionis, vel passio consequens spem passionem; & illo modo est in irascibili.

Nullo illorum modorum est tentio de essentia beatitudinis. Primo modo præcedit beatitudinem, imò omnem actum secundum. Secundo modo est actus secundus pertinet ad intellectum, & præuium beatitudini, quæ est in voluntate, vel actus voluntatis respectu illius actus præuij. Tertio modo est amor boni commodi præsentis, & apparet ex quæstione præcedente, quòd ille amor non pertinet ad beatitudinem, sed amor boni honesti, vel boni in se. Quarto modo est in irascibili, & illo modo magis appropinquit ad securitatem, quæ succedit spei passioni, non spei virtuti.

25 ^s Ad argumenta. Ad primum potest dici quòd Augustinus per illud intelligit quòd beatissimum, id est, maxima perfectio beatitudinis est, quod certissimum est semper ita fore, maxima, inquam, extensiuè. & quod sequitur, accipitur non pro actu certitudinis, sed pro obiecto; quasi diceret, ipsa perpetua continuatio, de qua habetur certitudo, est maximum quidem in beatitudine; quia quantitas extensionis superaddita quantitati intensionis; & illud dicitur maximum, quod includit aliquid, & adhuc aliquid superaddit quantitati, & sic ista extensio includit perfectionem intensionis.

Ad aliud patet ex primo articulo solutionis, quia nulla forma finita potest excludere omnem priuationem à susceptiuo: tamen beatitudo pro quanto est perfectissima, maximè excludit perfectionis priuationem à suo subiecto; & hoc sufficit ad hoc, ut sit finis intrinsecus, qui necessario est finitus, sed non sufficit ad incorruptibilitatem.

Ad aliud de Philosopho, dicendum quòd nunquam per ingenium ad veram felicitatem humanæ naturæ potuit pertingere, nec affirmatiuè, nec negatiuè. Non negatiuè, quia falsum demonstrari non potest: non affirmatiuè, quia sensibilia ad hoc sufficienter non perducunt: unde tanquam dubius nunc videbatur sentire, quòd non esset vera felicitas, cui posset succedere miseria: nunc quòd non posset esse alia felicitas hominis, quia nesciuit de felicitate alterius vitæ ab illa, & illa non est felicitas inamissibilis, idèd non oportet in hoc eius auctoritati inniti.

Ad aliud, concedo quòd tribus virtutibus Theologicis in via succedunt tres perfectiones in beatis: siue virtutes, siue actus, non curo: sed non oportet illa succedentia esse de essentia beatitudinis, sicut accipimus beatitudinem pro summa perfectione beatificabilis naturæ ipsam summè suo obiecto perfectissimo coniungente.

COMMENTARIUS.

98
Securitati
apponitur
timor.

De secundo p principali, &c. In hoc articulo explicat quid sit securitas, & unde causetur, & quod eius subiectum. Deinde, quid sit tentio, & respondet ad argumenta principalia. Dicit primò securitati opponi timorem, & ex natura, & causis huius, declaratur tanquam argumento ob opposito, quid sit securitas, & quæ eius causæ. Timor oritur ex modo infligendo, vel de afflicto continuando, præcedente apprehensione talis mali, nec oportet quòd illa apprehensio sit dubia. Unde longè distat dubitatio, & timor, &c. Securitas ergo ponitur in voluntate sicut aliquid oppositum timoris, & eam præcedit in intellectu cognitio de bono conferendo, vel de continuando collato. Talem habent beati, ut supra probatum est ex Augustino in quæstione præmissa (*An finis ultimus necessitet voluntatem clarè visum*). Rationem autem huius certitudinis non reducit ad cognitionem ipsius beatitudinis, neque ad cognitionem naturalem ex parte obiecti, sed ad reuelationem diuinam: quod est consentaneum ad dicta in præcedentibus.

^a Ex dictis patet solutio quæstionis, &c. Nempe

principalis, seu titularis. Afferit hanc securitatem consequi beatitudinem; & non esse de essentia beatitudinis, ut hæc sumitur intensiuè; quia sequitur scientiam de continuanda beatitudine. Ac proinde ipsam beatitudinem positam ordine naturæ, quæ supponitur scientiæ; sicut ergo beatitudo posita posset esse sine tali scientia, quæ est actus reflexus tendens in ipsam beatitudinem positam, ad quem sequitur securitas in voluntate per exclusionem omnis timoris de amissione boni acquisiti: si autem accipiat beatitudo extensiuè, sic ad eius essentiam spectat tam perpetuitas, quàm securitas.

^r Propter argumenta quedam, &c. Hic explicat quot modis dicitur tentio: vno modo prout memoria tenet obiectum, eo modo quo obiectum complet memoriam fecundam, siue per speciem impressam, siue per habitum impressum, vel saltem per illapsum, vel inexistentiam, vel quacunque alia ratione dicatur, iuxta varias sententias, obiectum sic concurrere ad rationem parentis. Secundò accipitur pro intelligentia, quatenus tenet obiectum in actuali consideratione, ad quod pertinet, quod dicitur voluntas tenere aciem intelligentiæ conuersam ad memoriam, & copulare prolem cum parente, qui est modus

Tentio ad voluntatem spectans, succedit spei, estque in concupiscibili.

Tentio non est de ratione beatitudinis.

Ad arg. 1

Ad 2. Nulla forma finita excludit omnem priuationem à susceptiuo
Ad 3.

Ad 4. Tribus virtutibus Theologicis in via, tria succedunt in patria.

Perpetuitas ad intensiuum non spectat, sed ad actus suum.

99
Tentio quot modis dicitur
Prima acceptio.

2. Acceptio.

modus loquendi sancti August. in libro de Trin. In hac etiam acceptione dicitur à pluribus possideri obiectum per intellectum, quod est fundamentum. Vnde Doctor Angelicus cum aliis re-
Tertia ac-
ceptio.
 4. *Acceptio.*
 Tertia acceptione dicitur à pluribus possideri obiectum per intellectum, quod est fundamentum. Vnde Doctor Angelicus cum aliis re-
 Tertia acceptione dicitur à pluribus possideri obiectum per intellectum, quod est fundamentum. Vnde Doctor Angelicus cum aliis re-

Ad intellectionem aduertere voluntatem comparari secundum triplicem affectum ad bonum. Primo secundum iustitiæ affectum ad bonum honestum propter ipsum. Secundò ad bonum commodi, secundum affectum concupiscibilis strictè sumptæ, ut distinguitur à priori. Tertiò, secundum affectum irascibilis, quo remouetur prohibens bonum concupiscibilis. Secundum quolibet horum in voluntate est actus elicited, & etiam delectatio consequens illum actum circa bonum possessam, & præfens. Securitas corre-

spondet tanquam passio actui spei, delectatio verò de absentia prohibentis commodum, est passio irascibilis correspondens securitati. De his passionibus agitur in sequenti quaestione.

Ad argumenta. Ad primum, &c. Patet ex litera, & dictis. ICO
Ad Arg.

Ad secundum similiter.

Ad tertium, quod est Philosophi, nempe quòd felicitas sit operatio optima secundum vitam perfectam, &c. Ad quam requirit aliquam perpetuitatem. Ad 3.

Respondet Doctor, & bene quòd nunquam per ingenium potuit ad veram felicitatem humanæ vitæ pertingere, neque affirmatiuè, neque negatiuè: non negatiuè, quia falsum demonstrari non potest, nempe non esse felicitatem, quam fides proponit. Non affirmatiuè, quia sensibilia, ad quæ limitatur cognitio huius status naturalis tanquam ad motiua, non sufficiunt ad perducendum intellectum ad veram cognitionem pacti, aut diuinæ prouidentiae: ideoque tanquam dubius nunc videbatur sentire veræ felicitati non posse succedere miseriam; nunc quòd non posset esse alia felicitas hominis. quàm illa, quam experiebatur, quæ non est inamissibilis. Ideoque commoditatem rerum præsentium ipse etiam requirebat ad felicitatem humanam; & plura alia, quæ ad veram felicitatem non spectant; ideo, inquit, Doctor, non debet quis plurimum inniti eius authoritati in hoc. Aliam porrò diceret Philosophus esse felicitatem Intelligentiarum; aliam hominis, qui sicut non attingit felicitatem veram per fidem, quæ est hominis in via, minus potuit felicitatem futuram, quæ est in specie discernere. Hæc patent legenti primum eius & septimum, & decimum librum Ethicorum, & duodecimam Metaphysicæ, quos potest consulere lector. Ad vltimum, patet ex litera, & ex hæcenus dictis. Ignorant Philosophus veram felicitatem.

Q V Æ S T I O VII.

Utrum gaudium de obiecto beatifico sit de essentia, vel pertineat ad essentiam beatitudinis?

D. Thom. 1. 2. quæst. 4. art. 2. Richar. hic art. 3. quæst. 6. Valsq. 1. 2. disp. 11. cap. 6. Duran. hic quæst. 4.

Arg. 1.

TRVM gaudium de obiecto beatifico sit de essentia, vel pertineat ad essentiam beatitudinis: Videtur quòd sic. August. 10. de Confess. dicit: *Beatitudo est gaudium de vita beata.*

Arg. 2.

Præterea, beatitudo est perfectè quietatiua ipsius beati: sed perfecta quies est gaudium, siue delectatio: ergo, &c.

Arg. 3.

Præterea, beatitudo est vltimum bonum ipsius beati; sed delectatio est vltimum consequens operationem: ergo, &c.

Arg. 4.

Præterea, beatitudo vnit essentialiter vltimo bono perfectissimè operando, quiescendo, & delectando; sed operatio est de essentia beatitudinis: ergo & quietatio, & delectatio.

Ratio ad

opp.

Tex. 64.

Contrà, nihil pertinet ad beatitudinem: quòd non pertinet ad animam, siue imaginem; sed delectatio non pertinet ad animam, nec etiam ad imaginem, quia est totius. Qui enim secundum Philosophum primo de anima, dicit animam gaudere, vel tristari, dicit eam texere, vel ædificare: ergo, &c. Præterea. 10. Ethic. delectatio est adueniens operationi: ergo est sicut accidens eius; sed beatitudo essentialiter consistit in operatione: ergo, &c.

SCHOLIUM

Distinctio XLIX. Quæstio VII. 479

SCHOLIVM.

Sententia que tribuitur D. Thom. quàmque tenet Duran. hîc quæst. 4. ait delectationem esse de essentia beatitudinis. Probatur quinque rationibus. Doctor supponendo ex 1. dist. 1. quæst. 3. delectationem esse passionem, (de quo agit latè 3. dist. 15.) hanc totidem rationibus clavis refutat.

- 2 **R**espondeo; hîc est supponendum, sicut ostensum est in primo lib. dist. 1. quæst. 3. Idem 101. Ethic. c. 5. D. Thom. in 4. d. 48. art. 1. q. 3. Ric. in præfati dist. art. 3. qu. 6. Quod delectatio realiter differt ab operatione, & tunc ad quæstionem: est enim una opinio, quod delectatio est de essentia beatitudinis. Ratio ad hoc est, quia Deus de potentia absoluta potest omne illud separare ab alio, quod non est de essentia eius: si ergo gaudium non esset de essentia beatitudinis, posset Deus separare visionem beatam à delectatione, siue gaudio; sed hoc est contradictio, quod quis clarè videat Deum, & non delectetur in ipso, & etiam quod non gaudeat.

Præterea, beatitudo est maxima perfectio ipsius beati; sed ipsa erit maior perfectio si gaudium fuerit de essentia eius, quàm si solum concomitetur ipsam: ergo melius est ponere quod sit de essentia eius, quàm non, quia sic melius saluatur perfectio eius.

Præterea, sicut se habet poena ad gaudium, sic tristitia ad præmium: ergo permutando, sicut se habet poena ad tristitiam, sic præmium ad gaudium; sed poena est essentialiter tristitia: ergo præmium est essentialiter gaudium; ergo erit essentialiter beatitudo. Assumptum, scilicet quod poena est essentialiter tristitia, probatur, quia non potest esse actus aliquis ipsius voluntatis, & inuoluntarius: quia omnis actus voluntatis est voluntarius, nam ita voluntariè nolo aliquid, sicut volo, ita enim voluntariè volo me nolle, sicut velle: sed tristitia non est voluntaria, imò est de iis, quæ nobis nolentibus accidunt: ergo non est actus voluntatis: est ergo essentialiter ipsa poena tristitia.

Et confirmatur, quia sicut se habet malum inhonestum ad malum incommodum, sic bonum honestum ad bonum commodum; sed malum inhonestum est per se peccatum, & malum incommodum, poena: ergo bonum honestum est per se meritum, & bonum commodum per se præmium: sed nihil est delectatio, nisi bonum commodum: ergo, &c.

- 3 Præterea, 10. *Ethic.* Delectatio videtur vltimum bonum, & ibidem, *delectationem omnia appetunt*: sed quod omnia appetunt est per se bonum, 1. *Ethic.* ergo, &c. Cap. 1. 2. Cap. 1. Refut. sent. D. Thom.

^b Contrà, nulla passio est beatitudo essentialiter; sed gaudium, seu delectatio est essentialiter passio. Probatur maioris, quia beatitudo est vltima perfectio, ex eo quod simpliciter optimo coniungit. Hoc probatur, quia si aliquid ex se esset beatitudo, hoc esset nobilissimum maximè; sed natura beati est nobilior in se quàm quodcunque accidens suum: ergo natura maximè esset beatitudo: sed omnes perfectiones eius sunt accidentia: ergo minùs entia, quàm natura; sed nulla passio coniungit obiecto beatifico, sed tantum operationes, quia passio recipitur ab obiecto in potentiam: gaudium autem est passio: igitur, &c. Minor patet, ergo, &c.

Præterea, quod est de essentia beatitudinis oportet respicere obiectum beatificum, non solum in ratione causæ efficientis, sed etiam obiecti: sed passio non respicit obiectum beatificum, nisi ut causam efficientem: sed gaudium est passio: ergo, &c. Gaudium non respicit obiectum beatificum in ratione obiecti.

Præterea, aliquis viator per aliquid eiusdem rationis mouetur, coniungitur, & quiescit in obiecto beatifico imperfectè hîc in via: ergo similiter in patria per aliquid eiusdem rationis vltimatè coniungitur obiecto beatifico, & perfectè: sed in via nullus coniungitur illi obiecto per passionem, sed per operationem: ergo nec in patria: sed beatitudo est vltimatè coniungens: ergo beatitudo non est passio: cum ergo gaudium sit passio, non erit de essentia beatitudinis, Cap. 3. d. fin.

Præterea 10. *Ethicorum*, dicit Philosophus, Multa appeteremus, etiam si delectationem non haberemus, ut scire, recordari, & virtutes: & idè non est operatio propter delectationem, sed magis è conuerso, ut ipse dicit *ibidem*: non enim laboramus ut quiescamus, sed quiescimus ut laboremus. Delectatio non est præcisa ratio quare aliquid appetimus. Ordo & dispositio quæstionis

COMMENTARIUS.

- 102 **V**ltimè a gaudium de obiecto, &c. In hac quæstione adducit præmium sententiam affirmantem, quam plures docuerunt; licet enim non posuerint totam rationem beatitudinis in delectatione; tamen compleri partialiter beatitudinem per delectationem statuerunt, etiam quoad essentiam, & non solum quoad substantiam. In qua

manentem, quam plures docuerunt; licet enim non posuerint totam rationem beatitudinis in delectatione; tamen compleri partialiter beatitudinem per delectationem statuerunt, etiam quoad essentiam, & non solum quoad substantiam. In qua

Compleri
sententia
beatitudinis
per delecta-
tionem.
Sent. affir.

qua sententia videtur fuisse Alensis 3. part. q. 23. m. 1. ad 1. Agidius in tract. de influentia diuina in Beatos cap. 2. Richard. present. dist. art. 1. q. 6. D. Bonauent. in 1. part. dist. art. 1. quast. 5. Maior. quast. 3. Molina 1. part. quast. 12. art. 1. disput. 2. conclus. 5. & quast. 26. in principio. Valentia 1. 2. dist. 1. quast. 3. punct. 4. & quast. 4. punct. 1. Fundamenta potiora huius sententiae adducit Doctor in litera.

Sententia
negans.

Sententia negatiua est Doctoris in hac quast. quā etiam tene D. Thom. 1. 2. q. 3. art. 4. & q. 4. art. 1. & in presenti dist. q. 1. art. 1. quast. 2. & 3. contra Gētes. 26. Caiet. Ferrar. locis citatis in D. Thom. Capreolus in presenti dist. q. 1. art. 1. Durand. q. 4. & nostrae Scholae Doctores tam hīc, quā in 1. dist. 1. Vasquez 1. 2. dist. 11. cap. 5. & 6. Suarez ibidem disput. 7. quast. 1. Lūitanus reliquos citans lib. 4. de beatitudine, quast. 1. art. 2. §. 3.

Immutatio.
Affirmatiua.

b Contra nulla passio est beatitudo essentialiter, &c. Doctor impugnatur praedictam sententiam primò, quia delectatio est passio, & non operatio: Beatitudo verò est operatio. Secundò, quia beatitudo respicit obiectum per modum obiecti, non delectatio, aut passio. Tertiò, quia beatitudo in via consistit in operatione, & non in passione. Quartò, ex Philosopho 10. Ethic. cap. 3. Delectatio est propter operationem, non è contra: quia multa appeteremus, quamuis nulla esset delectatio, vt virtutes, scientias, &c.

Suppositio
non admis-
situr.

Has probationes reiciunt plures, & quotquot asserunt delectationem, & sic de reliquis, esse actum elicatum, & operationem: supponit ergo Doctor falsum in suis probationibus praemissis. Quòd verò delectatio sit quid diuersum realiter ab operatione, probat Doctor in 1. dist. 1. quast. 3. ad quem locum se remittit in presenti. Itaque ad veritatem huius decisionis subiiciam sequentem quæstionem.

Vtrum delectatio sit operatio elicita?

103
Sententia
affirmans
passiones esse
actus elici-
tos.

Esse operationem docent plures moderni citantes pro hac parte D. Thomam 1. part. quast. 64. art. 3. in Corpore, & ad 3. & 1. 2. quast. 3. 1. art. 1. & 4. in Corpore, & quast. 22. art. 3. in Corpore, & aliis in locis. Caiet. ibid. Capreolus in 1. distinct. 1. quast. 1. art. 2. conclus. 3. Contradus, Medina in loca praefata, Vasquez 1. 2. disput. 14. cap. 2. & Pater Agidius à Conceptione de beatitudine lib. 10. quast. 12. art. 2. plures in eam sententiam citat; quamuis aliqui etiam ad oppositam reduci possunt, quam existimant probabilem.

2. Sentent.

Secunda sententia paucorum, vt Toletani in 1. dist. 1. quast. 1. art. 1. & 2. conclus. 3. & art. 3. quæ statuit duplicem passionem, v. g. delectationis: aliam, quæ est de obiecto immediatè, & hæc est operatio; aliam, quæ consequitur ad operationem, & causatur ab ipsa, & non est operatio. Pro eadem citatur Aureolus apud Capreolum in 1. dist. 1. quast. 1. art. 2. contra 6.

3. Sentent.

Tertia sententia est nostri Doctoris negatiua. sit itaque

104
1. Conclusio,
negatiua.

Prima conclusio. Delectatio, & sic de reliquis, non est operatio. Hanc docet Doctor, in 1. d. 1. quast. 3. dist. 17. quast. 1. ad 4. in 3. dist. 15. in 4. dist. 49. quast. 4. & 7. cum suis in iisdem locis, potissimum in 1. dist. 1. vbi Mayrones quast. 2. art. 4. Bassolis quast. 2. art. 2. & in 4. dist. 49. q. 2. art. 1. ad 3. & ar. 3. Audefacis lib. de patria, quast. 3. Henricus quodlib. 11. quast. 8. & 9. & quodlib. 12. quast. 9. & quodlib. 6. quast. 32. Richard. in 1. dist. 1. art. 2. q. 1. Deinde

Nominales, vt Ocham in 1. dist. 1. quast. 3. in 3. dist. 14. Gabriel. in 1. dist. 1. q. 3. art. 1. Thomas de Argentina in 4. dist. 49. quast. 3. art. 2. Michaël de Massa in 1. dist. 1. q. 3. art. 1. Landulfus q. ult. art. 2. & expressè Sotus in 4. dist. 49. q. 1. art. 4. nec inane patrocinium additi potest ex Doctore Angelico huic conclusioni, &c. 1. 2. q. 3. 1. art. 1. ad primum. vbi asserit hanc propositionem delectatio est operatio, non esse essentialē, seu per essentialē, sed per causam: & q. 3. 2. art. 1. delectationem sequi ad operationem; quast. 33. art. 4. operationem perfici per delectationem, tanquam per quietem in bono adepto, causarique efficienter per operationem, & locis infra citandis super Philosophū idem docet. Adungi potest Nemesius cap. 11.

Probatur conclusio ex Philosopho 1. Ethic. cap. 3.

vbi probat virtutem circa voluptatem, & tristitiam versari, quod intelligi debet, vt rectè D. Thomas ibidem, non tanquam circa materias proprias, sed circa ea, quæ consequuntur tanquam quidam finis, vt docet in septimo Ethicorum loco iam citando. Probat ergo intentum tertio hac ratione: Adhuc autem si virtutes sunt circa actus, & passiones, omni autem actui, & passioni consequitur delectatio, & tristitia, & propter hoc vique erit virtus circa delectationem, & tristitiam, &c.

Alia versio habet: Præterea, si virtutes sunt circa actiones & affectus, &c. docet ergo Philosophus actionem, per quam intelligitur materia iustitiæ in genere, & affectus, seu passiones esse materiam virtutis moralis, distinguens ab his delectationem, & tristitiam tanquam aliquid concomitans, aut consequens; ac proinde ad eas extendi dicit virtutem moralem: ergo neque delectatio, aut tristitia habent rationem actionis, neque affectus eliciti, aut operationis. Patet consequentia, quia in appetitu nihil est per modum operationis, nisi actus, aut affectio, aut electio; sed neque electio est delectatio, aut tristitia, neque aliquid praedictorum: ergo, &c. Confirmatur ex cap. 5. & lib. 1. Magnorum Moralium cap. 7. Affectus igitur sunt ira, metus, odium, cupiditas, timor, miseratio, talia comitari consueverunt ageritudo, & voluptas, &c. Agit autem de his, quæ sunt in anima, distinguens ea in potentiam, habitum, & affectum. Post hæc autem quidnam sit ipsa virtus, consideremus oportet. Cum autem tria sunt, quæ fiunt in anima, affectus, potentia, habitus: horum aliquid ipsam virtutem esse necesse est. Dico autem passiones quidem concupiscentiam, iram, timorem, audaciam, inuidiam, gaudium, amicitiam, odium, desiderium, zelum, misericordiam, & vniuersaliter quibus sequitur delectatio, vel tristitia, &c. vel vt alia versio habet. Ea omnino quæ voluptas comitatur, aut dolor, &c. ergo delectatio, & dolor ab affectibus excluduntur, tantūque sequuntur, aut comitantur operationes, & affectus.

Si dicas hīc Philosophum loqui de affectibus, vt sunt appetitus sensitui; non refert, quia sicut se habent in appetitu affectiones, ita in voluntate operationes: sicut in appetitu delectatio ad affectus consequitur, ita vt ab ipsis excludatur ita etiam in voluntate excluditur ab operationibus; quod inagis per se docet Philosophus 10. Ethicorum cap. 4. Voluptas, inquit, perficit operationem: atque non eodem modo voluptas perficit (supple operationem) ac sensibile, & sensus sunt si studiosa. Quemadmodum neque sanitas, medicusue similiter cause sunt, vt quispiam, &c. Quod est dicere voluptatem, seu delectationem pericere operationem,

105
Probatio ex
Philosopho.

Delectatio
consequitur
aut concomi-
tatur opera-
tiones.

Affectus ani-
mi.

106

tionem, non eo modo, quo sensibile, & sensus eandem perficiunt, seu causant, sed in diuerso genere, sicut neque eodem modo, aut in eodem genere sanitas, & medicus causa sunt, ut quis sanus fiat. Quomodo ergo perficit operationem delectatio?

Respondet; *perficit autem operationem voluptas non ut habitus, sed ut pullulans quidam finis, perinde atque pulchritudo in his, qui vigent ætate*, &c. Dicit ergo quod perficiat operationem, non sicut sensibile, aut sensus, aut habitus, id est, aliquid intrinsecum, sed ut quidam finis, id est, perfectio accedens eo modo, quo pulchritudo se habet in iuuenibus: ergo distinguitur delectatio ab operatione, sicut pulchritudo à iuvene, conueniens iuuentuti ex vigore ætatis, & sic pullulat delectatio ex operatione, sicut pulchritudo in iuvene. Vnde constat non comprehendi delectationem sub operatione, quam consequitur, quam perficit, ut quidam eius decor pullulans, & non tanquam aliquid intrinsecum.

Item, consequenter agens de duratione delectationis: *Atque, inquit, quousque ipsum sensibile, vel intelligibile, & id quod discernit, vel contemplatur, tale sit, quale esse oportet, erit in operatione voluptas*: & probat: *nam cum sunt similia, ipsum passivum, atque actiuium, & inter se modum habent eundem, idem semper natura fieri solet*, &c. Quod est dicere, quamdiu ipsum obiectum sensibile, vel intelligibile, & sensus discernens, aut intellectus contemplans manebant in eadem dispositione, semper erit in operatione delectatio. Quod probat, quia eodem actiui & passivi manentibus in eadem dispositione, idem semper natum est fieri: ergo per Philosophum delectatio appetitus, siue rationalis, siue animalis (quia utramque potentiam comprehendit) causatur ab obiecto intelligibili, in intellectu, seu sensibili, & sensu: ergo non est actus elicitus ipsius appetitus, ac proinde Philosophus clarè hinc docet conclusionem. Vnde subiungit, ut *ibidem* videre est, rationem, quare continè nullus delectatur; dicit inde esse, quia corpora habentia non continè operantur, aut laborant: *Non sit ergo delectatio, sequitur enim operationem: destructa causa destruitur nempe effectus; sicut ergo non semper est operatio, ita neque delectatio, quæ sequitur, ubi non in appetitum refert delectationem, sed in operationem, à qua pullulat*.

Causa delectationis.

107
Noua magis delectant, & quare.

Est appetenda, & quorsum.

Item, subiungit noua magis delectari, quia ad ipsa mens est vehementer inclinata, propter admirationem, & desideria, & idèd vehementer circa ipsa operatur, postea non fit operatio vehemens, sed neglecta, ac proinde obscuratur delectatio. Exemplum statuit in eo, qui intensè intuetur aliquam rem, quam primò videt propter admirationem, & de ipsa visâ delectatur: sed mox non ita intensè ipsam videt, sed neglectim.

Item, mox docet delectationem esse appetendam, quia nempe viuere appetimus, & *uiuere* consistit in operatione, ut præmisit lib. nono, delectatio autem perficit operationes: ergo & *uiuere*: &c. Ac tandem in fine dubium illud relinquens insolutum, utrùm nempe operatio propter delectationem, aut è contra delectatio propter operationem expetenda sit, dicit: *dimittatur hæc in præsentem, coniungi quidem hæc videntur, & non suscipere separationem: nam & sine operatione voluptas non sit, & omnem operationem perficit ipsa voluptas*.

Scoti Oper. Tom. X.

Item cap. 5. docens voluptates inter se specie differre: quod probat primò ex eo, quod voluptates perficiant operationes; sed operationes specie differunt: ergo & voluptates. Secundò, quia voluptates augent operationes: at ea quæ augent, propria sunt: ergo & voluptates propria sunt operationum: quæ verò diuersis specie propria sunt, & ipsa diuersa specie sunt. Terriò, quia operationes differunt malitia, & bonitate, quædam sunt laudabiles, ut bonæ, quædam vituperabiles, ut prauæ; sic etiam delectatio, seu voluptas, quæ est bonæ operationis, sortitur naturam eius, ut est bona, & è contra quæ malæ operationis praua; ergo differunt sicut operationes. Quartò, ipsæ concupiscentiæ differunt specie, id est, desideria operationis faciendæ, & quædam sunt bonæ, quædam vitiosæ: quas qualitates sortiuntur ab ipsis operationibus, quas respiciunt vt obiectas; sed manifestum est quod sunt magis viciniæ, & propriæ operationibus delectationes quibus in ipsis delectamur, quàm concupiscentiæ, quibus eas concupiscimus absentes, quia hæc distinguuntur ab operationibus tempore, & natura, quia præsupponuntur, & sunt actus imperfecti natura sua circa finem non existentem, aut possessum; operationes autem actus perfectus; sed delectatio est etiam perfecti, & possidentis finem, sunt indiscreri tempore: ergo differunt specie. Adiungo verba Philosophi circa distinctionem operationum, & delectationis: *Illæ autem inquit (supple, delectationes) propinquæ sunt operationibus, atque adeò indistinctæ, ut contentio sit, si idem sit operatio, & voluptas: non tamen ipsa voluptas mentis esse videtur operatio, neque sensus: est enim absurdum: sed quia non separatur, idem quibusdam videtur*, &c. Ecce quomodo voluptates in vniuersum distinguit Philosophus ab operationibus, & per operationes ipsas, & connexionem, quam ad ipsas habent, colligit differentiam delectationum. Facilius autem esset colligere differentiam earum per obiectum, sicut hic Philosophus colligit differentiam operationum, si cepseret Philosophus eas esse operationes, aut actus elicitos appetitus. Ex quibus sufficienter probatur ex Philosopho conclusio.

108

Distinctio specifica passionum unde deducitur.

Secundò ergo probatur conclusio ratione, quamuis id difficile sit ob rationem iam dictam Philosophi, nempe concomitantiam, & inseparationem delectationis ab ipsa operatione, & tristitiæ ab eadem. Nihilominus probatur à priori; operatio voluntatis sufficienter diuiditur in *velle* & *nolle*; sed delectatio, & tristitia neutra harum est: ergo non est actus elicitus voluntatis. Maior pater, quia in his sufficienter inuenitur adæquata ratio prosecutionis boni, & fugæ mali per actum elicitem, siue latè considerentur respectu obiecti absentis, & præsentis, absolute, aut respectiue, siue respectu obiecti determinati, & sub determinato statu præsentis, vel etiam absentis, absolute, aut relatiui. Minor probatur, quia delectatio: v.g. supponit obiectum, ut præsens, & possessum, ut *suprà* docuimus cum Augustino, & Philosopho, qui etiam in locis citatis idem docet; quia aduenit operationi, eamque perficit: sicut pulchritudo iuuentutem.

109
2. Probatio à ratione.

Obiectum supponitur possessum ante delectationem.

Si dicas quod circa obiectum præsens non sit aliquis actus voluntatis, nisi ipsa delectatio, quæ est actus elicitus, & possessio obiecti, prout aliqui volunt.

Responsu.

Contrà. Hoc *suprà*, impugnatum est, & ex hinc adductis ex Philosopho non subsistit: quia sic

Impugnatis.

S S non

*Delectatio
ad operationem
se habet, ut
pulchritudo
ad iuuentu-
tem.*

*Proprietates
delectationis
ex Philoso-
pho.*

I IO
Responsio.

Impugnatio.

*Non posse
esse delecta-
tionem actus
eliciti circa
finem.*

*Voluntas est
in actu per
fruitionem
vnam.*

non perficeret delectatio operationem, sicut pulchritudo iuuentutem, neque esset simul tempore, & inseparabilis ab ipsa, si non sit aliqua alia operatio circa obiectum præfens præter delectationem, quia operatio antecedens delectationem extrinsecè terminaretur ad ipsam delectationem, & hac adueniente desineret: non ergo se haberet, sicut finis perficiens per modum formæ accidentaliter aduenientis, sicut pulchritudo; neque esset inseparabilis ab operatione, neque simul cum ipsa; neque augens operationem nisi simul inesset: neque speciem sumens ab operatione, sed immediatè, & perfectiùs ab ipso obiecto, quàm operatio ipsum attingendo, & operatio agentis per modum desiderij, & concupiscentiæ tantum, quàm magis distinctam esse ab operatione constat, quàm delectationem ex Philosopho. Imò ipsa delectatio iuxta illam doctrinam esset ipsa operatio perfectissima hominis secundum appetitum, & non ordinaretur delectatio ad operationem contra ipsum *cap. 6.* tunc enim acquisitio finis esset operatio appetitus, antecedens possessionem, quæ consisteret in delectatione; possessio autem excedit acquisitionem sicut terminus actionem: ergo nè hæc absurda cum aliis admittantur, admittenda est possessio finis consistere in operatione, quæ est de ipso possesso. At proinde delectatio non erit actus elicited voluntatis, qui sit fruitio, aut possessio finis.

Dices ergo aliter cum aliis, delectationem quidem, & tristitiam esse actus elicited, quæ in delectatione non consistant: v.g. possessio finis, sicut prior responsio asserit, ac proinde negatur maior proposita, nisi sub prosecutione, & fuga comprehendantur delectatio, & tristitia.

Contrà, Peto quodnam sit obiectum delectationis? Aliqui respondent ipsius obiectum, v.g. delectationis in patria esse Deum præsentem; ac proinde statuunt duplicem delectationem, nempe quæ est bonum sibi secundum affectum amicitiae, & quæ bonum beato secundum affectum commodij; alij dicunt ipsam fruitionem, & visionem obiectum proximum, alij ex his operationibus singulis, & obiecto ipsarum consilari vnum obiectum delectationis.

Contra sic argumentor; contra primum modum dicendi, repugnat Deum visum attingi primum, ut obiectum per aliquem actum elicited voluntatis secundum se, quàm per fruitionem, & sic vniuersaliter dico de quocunque fine possessio, loquendo secundum vires naturales voluntatis: ergo repugnat alius actus elicited circa Deum, aut finem præsentem diuersus ab ipsa fruitione. Probatur antecedens: quia voluntas secundum hæc media operandi visionis, & charitatis constituitur perfectè in actu per fruitionem actualem, & proportionatam intensiue, & extensiue circa Deum obiectum visum, tanquam finem, & obiectum operationis elicited: ergo nequit esse in potentia ad alium actum diuersum, quo ipsum attingeret sub eadem ratione; alias posset habere alium actum fruitionis simul cum hoc, quem habet: quod nemo concedit naturaliter fieri posse; & hoc ideo quia iam est perfectè in actu, ut nata est operari per hæc media, maxime in opinione eorum, qui dicunt necessitate naturæ eam operari fruitionem. Item, ex alia parte obiectum mediante fruitione coniungitur voluntati, ut terminus extrinsecus suæ operationis, inquantum natum est quietare volun-

tatem: ergo superfluit, imò impossibilis est alia attingentia obiecti per voluntatem, inquantum hæc & nunc operatur, ac proinde alius actus elicited eius, qui sit ad Deum sub ratione boni propriij, aut boni beati operantis: ergo delectatio adueniens fruitioni, per quam perfectè possideretur finis in patria, non erit à voluntate per modum actus elicited, imò repugnat esse, quod est intentum. Prima consequentia patet: finis actus elicited est constituere potentiam in actu respectu obiecti, ad quod est in potentia: ergo diuersus actus reducit ipsam ad actum diuersum, & supponit diuersam potentiam in ipsa, vel quantum ad perfectiorem modum attingendi obiectum, vel quantum ad diuersam attingentiam, ad quam est in potentia. Sublata ergo potentia ad obiectum, hæc & nunc, tollitur etiam actus correspondens. Hæc tollitur per actum adæquatam potentiæ in his mediis operandi: ergo alius superfluit eiusdem generis.

Peto itaque quænam sit illa potentia in voluntate, quæ reducit in actum per delectationem, ut est operatio.

Dices esse potentiam innatam actui scilicet. **I I I**

Contra. Hæc reducta est per fruitionem formaliter ad actum; voluntas enim vel non habet talem potentiam innatam actuium respectu finis ultimi clarè visi amandi supernaturaliter, ut quidam volunt, vel si habet, quod est verius, est inchoata, & completur per eleuationem, & eaque ipsa est, quæ reducit in actum per fruitionem.

Peto ergo vterius quæ sunt causæ delectationis, ut est actus elicited, si talis est. Non sola voluntas; quia nequit operari circa Deum supernaturalem finem nisi eleuetur. Si voluntas cum charitate, & gratia est principium elicited, & delectatio ut actus elicited respiciat finem, quæ bonum diuinum est, & quæ boni beati sub ratione propria: ergo non est aliquid, per quod distinguitur à fruitione, & perinde se habet, ac si alia fruitio poneretur ad idem obiectum, quod superfluum est, & sine fundamento, quia ut dicit Philosophus *suprà*, actiuo & passiuo eodem modo se habentibus, non est natum sequi nisi idem, iuxta illud, *idem manens idem natum est semper facere idem.*

Secundum etiam supra præmissum non saluat delectationem esse actum elicited, seu operationem, nempe prout dicitur habere ipsam operationem, ut obiectum, nempe fruitionem, aut visionem: quia si destrueret proprietates delectationis assignatas *suprà* à Philosopho: quia hoc modo nõ esset aliud quàm actus reflexus voluntatis, quo amat suam fruitionem; sic autem nõ videretur quomodo perficeret fruitionem per modum finis, ut Philosophus asserit: vel quomodo eam augeret: quia quod magis multiplicatur actus in voluntate, eò magis distrahitur eius virtus actiua, ut non æquè intensè operetur circa vnum, quàm si solus esset: ergo dicendo delectationem esse actum reflexum, & diuersum à fruitione, quàm respicit, ut obiectum, sequitur non perficere fruitionem tanquam finis: sed è contra à fruitione perfici ut obiecto, quia eatenus perficit, quatenus intendit, & auget conatum voluntatis circa fruitionem.

Quod si dixerit voluntatem determinari magis ad fruitionem, quia ipsam amat. Demus ergo alium actum reflexum circa ipsam delectationem quia est obiectum bonum per se amabile, & honestum ex Philosopho *suprà*; & vterius circa hunc

Per illam solam attingitur obiectum in patria.

Non est voluntas in potentia ad actum per modum operationis diuersum à fruitione, aut desiderio.

*Responsio.
Impugnatio.*

*Impugnatio
ex inconuenienti, & à
priori.*

*Impugnatio
aliis modis
dicendi.*

Non esse actum reflexum elicited.

I I 2
*Responsio.
Impugnatio.*

ex quo aliqui admittunt actus necessarios quosdam in voluntate. Minor est æquæ certa, & consequentia rectè sequitur.

114
Responsio.

Dices necessitari voluntatem ad passionem ex suppositione actus.

Impugnatio.

Passio antecedit quandoque operationem.

Contrà. Vel ille actus est ipsius voluntatis prior, vel intellectus, & sic argumentor. Passio quandoque inest voluntati non præcedente alio actu ipsius, qui sit prior, & solum ex apprehensione obiecti conuenientis; quia ipsa speculatio per Philosophum causat delectationem, si est obiecti perfectissimi ut virtutis, vel alterius, quæ non dicat de opere hinc & nunc, Item, si est apprehensio obiecti, ad quod voluntas ex appetitu innato inclinatur; quia si obiectum est conueniens hoc modo, non minus causat delectationem, quàm si per appetitum elicitum esset conueniens. Ponamus casum supposita visione beatifica, & voluntate non eleuata fieret in ipsa delectatio; Vel detur casus de obiecto delectabili, in quem inclinatur appetitus sensitivus antecederet ad consensum voluntatis; hæc delectatio etiam redundat in voluntatem ex apprehensione nisi resistat. De ponendo apprehensionem, & imaginationem talis, demus cognitionem, esse perfectam: ergo in eo casu necessitas delectandi non provenit ex suppositione actus voluntatis: neque sufficit cognitio, aut obiectum in cognitione ad inferendam necessitatem voluntati in suo actu elicto, qui dicitur operatio, ut distinguitur a passione ad quem per se primò magis ordinatur intellectus, & obiectum, quàm ad delectationem: ergo necessitas illa non provenit ex suppositione actus, qui posset necessitare voluntatem ad eliciendam delectationem. Patet assumptum, quia talis est ordo obiecti, & cognitionis ad voluntatem, ut priora sunt in ratione moriui; qualis est ipsius voluntatis ad ipsa ut mouet: voluntas autem, ut dictum est, principaliter ordinatur ad bonum, & cognitionem eius, secundum utramque inclinationem suam tam activam, quàm passivam, quæ est operatiua, quàm ut nata est pari per passionem. Ex quibus patet maior principalis quoad alia duo membra, quòd nempe hæc necessitas non oriatur ex natura obiecti, ut comparatur ad voluntatem, neque ex natura operationis, quæ supponitur ad delectationem. Et amplius confirmatur, quia operatio intellectus non infert necessitatem ullam voluntati, nisi ex natura sui obiecti, quòd contingit esse indifferens. quamvis de eo, aut operatione circa ipsum contingat delectatio. Quòd si est operatio voluntatis, peto qua ratione necessitet voluntatem, ut eliciat delectationem, maxime si sit antecedens, & ad ipsam operationem inclinans, qualis est quandoque vocatio prima ad gratiam ex Augustino, & quæcunque alia delectatio trahens ad consensum, vnde cumque oriatur; clarum enim est ad eam non necessitari voluntatem per consensum sequentem: ergo necessitas eius aliunde peti debet ex causis. Quòd si delectatio sit consequens operationem, peto vnde ad eam operatio necessitet voluntatem: Si propter connexionem prioris ad posterius, hæc inuenitur inter actum, & delectationem reciproca, quàmvis delectatio ad actum non necessitet; quare ergo actus ad delectationem necessitat voluntatem?

Necessitas passionis nequit reduci ad voluntatem, ut sic elicientem.

115

Deinde, vel delectatio est de operatione, ut obiecto, vel certè de obiecto ipsius operationis.

Si primum, operatio ut habet rationem obie-

cti non mouet nisi ut cognita: sic autem est in se obiectum indifferens, qui sicut in esse operationis non habet necessariam connexionem cum voluntate, ita neque ut obiectum eam necessitet. Si operatio mouet voluntatem tanquam actus prior ad delectationem tanquam posteriozem, quæ tamen versatur circa idem obiectum.

Contrà, obiectum est indifferens præcisè, & secundum se sumptum; manente autem hac indifferencia nequit necessitari voluntas per ipsos: si autem delectatio respiciat obiectum, quæ volitum est: ergo ipsa volitio transit in conditionem obiecti tanquam primum volita, & redit quod ante assumptum est.

Deinde, peto an specie distinguatur delectatio à volitione in ratione actus: si non distinguatur specie, superfluit, quia ut distincta numero solum, non videtur conferre effectum aliquem diuersum, ad quem voluntas est in potentia. Si differat specie: ergo etiam obiecto; quia ex parte potentiae non est fundamentum differentiae, si eam eliciat: obiectum autem non est querendum aliud diuersum, præter operationem: nulla autem necessitate voluntas habet volitionem suæ volitionis ab ipsa diuersam: ergo passio non est operatio elicitæ. Deinde, beati habent nolitionem, & fugam obiecti; v. g. peccati præteriti sine tristitia superueniente: ergo non necessitat actus antecedens ad eliciendum tristitiam; sed si voluntas esset principium elicitiuum eius, sic necessitaret, sicut in beatis per fruitionem redditur voluntas impeccabilis, & per intentionem necessitatur ex suppositione voluntas ad electionem, ita ut separari nequeat ab intentione perfecta.

Qualis differentia operationis à passione.

Non esse tristitiam in beatis.

Si dicas impediri tristitiam propter gaudium illius status, & perfectionem.

116
Responsio.
Impugnatio.

Contrà. Quia si tristitia esset actus elicitus à voluntate per modum fugæ, non impediretur: quia non impeditur fuga per modum operationis: nec maior ratio est de vna, quàm de altera fuga; restat ergo dicendum tristitiam non esse fugam per modum operationis. Confirmatur, quia per nolitionem ipsam mali voluntas est sub extremo contrarietatis, & contradictionis, quia nulla maior determinatio ipsi potest aduenire: ergo tristitia non aduenit ipsi per modum fugæ; minus dici potest aduenire per modum prosecutionis; quòd enim esset eius obiectum, nisi eam interpreteris per modum volitionis fugæ prioris, quæ est nolitio mali: ad talem autem actum non necessitatur voluntas, neque requirit aliam determinationem, cum ex sua natura inclinata sit ad talem inclinationem mali, sub ratione mali: ergo sequitur tristitiam non habere rationem actus elicitæ.

Confirm.

Per nolitionem voluntas volitatem determinatur.

Confirmatur secundò, quia perseverante operatione cessat delectatio ex Philosopho supra citato, & experientia constat aliquid esse volitum efficaciter, & possessum seclusa delectatione consequente: ergo ad delectationem neque necessitat operatio, neque voluntas eam elicit supposito amore. Antecedens patet ex Philosopho, quoad primam partem, quia cessante admiratione, & nouitate rei cessat quandoque delectatio, quamvis maneat operatio: v. g. visio spectaculi assueti, & aliqua efficaciter volita pariunt tristitiam magis quàm delectationem, & potio amara ob sanitatem, & proiectio mercium in mare, & sic omnis res volita ex adiuncta conditione alicuius noliti magis parit tristitiam, quàm

2. Confir.

Cessat delectatio manente operatione.

quàm delectationem. Vtraque consequentia patet, quia si operatio necessitaretur, voluntas ex suppositione operationis, quamdiu maneret operatio, maneret delectatio, neque posset suspendi: quia actuum, & passivum uniformiter applicata eundem effectum habent, si necessariò sequitur. Hoc autem non concludit contra conclusionem positam, dato quòd ab obiecto sequatur delectatio in voluntate: quia nempe tollitur conditio illa ex parte, per quam reddebatur delectabile, & conueniens, siue sit nouitas rei, & admiratio, seu quedam mentis suspensio, siue quia appetitus inferior repugnat, cui nata est voluntas condelectari, & contristari; quamuis ipsa in operando non cedat; nequit tamen delectari, quia repugnantia illa tollit, vel absorbet delectationem, vt redundat in voluntatem ex sympathia potentiarum. Quòd si verò esset actus necessariò elicitus supposita operatione perfecta, etiam necessariò sequeretur, sicut electio intentionem, & vsus vtrumque.

Delectatio aliquando non sequitur operationem, & quare?

Aliæ rationes videantur, quas habet Doctor, & reducuntur ad auctoritates Philosophi *suprà*. Ex dictis manet impugnata secunda sententia, quia nulla est ratio illius difformitatis, quam adducit inter delectationes, quæ à voluntate, & quæ ab obiecto causantur, cum omnes eundem effectum habeant in voluntate: ergo ad idem genus, & causas reduci debent, cum nulla peculiaris ratio in vna inueniatur, quæ non sit in altera.

Reiicitur secunda sententia.

117 Obiectio ex Philosopho. Obiicies primò ex Philosopho septimo Ethicorum cap. 12. *Quapropter non bene sese habet voluptatem dicere generationem esse, qui est secundum naturam: & pro hoc sensibile sine impedimento*, &c.

Varia eius loca.

Hic respondet obiectioni aliorum, qui putabant voluptatem esse generationem; quod improbat dicens eam esse operationem habitus, &c. Item, *infra* concedit voluptatem non esse opus artis, quia voluptas non est factiua alicuius operationis; voluptas autem est operatio, & cap. 13. supponit tanquam notissimum voluptatem esse operationem. Item *primo Rhetoricorum* cap. 10. *in fine* delectationem esse motum quandam animi, & affectionem totam simul, motus animi propriè est operatio. Item *lib. 3. de anima* cap. 7. *textu 29.* delectari, aut dolere ait esse operari ipsam medietate sensus ad bonum, &c. Per medietatem sensus intelligitur ipse appetitus, & statim addit *fuga, & appetitus qui est actus, hoc sunt*. Item, *in eodem lib. cap. 10. textu 53. & 54.* appetitus est mouens motum respectu delectationis, & *lib. 7. Magnorum Moralium* c. 7. *Voluptates namque vtroque modo dictæ sunt operationes*.

Aliqui, vt Vasquez & Salas, qui adhærent oppositæ sententiæ, putant ex Philosopho parum subsidij esse.

Responsio.

Alij contrà putant loca præmissa clara esse. Responderetur tamen neque clara esse, neque probantia; sed explicari debere iuxta ea quæ *lib. 10.* ex eo præmissimus, vbi propriam sententiam ex instituto exposuimus.

118 Delectatio quorundam reiicitur.

Cæterum Vasquez loco citato cap. 3. conatur probare Aristotelem locis citatis pro conclusione non agere de delectatione, quæ est in appetitu, sed de alia indistincta ab operatione intellectus, & sensus: quam interpretationem sequitur etiam Suarez 1.2. *disp. 8. sect. 1. conclus. ult.* sed hæc interpretatio non est vera, neque ad sensum *Scoti Oper. Tom. X.*

Philosophi, qui nunquam posuit in intellectu delectationem, vt in subiecto, neque in potentia cognitiua, sed appetitiua. Vnde *suprà* cap. 5. reprehendit eos, qui dicunt voluptatē non differre ab operationibus, asserens deceptos fuisse, quid inseparabiles sunt, id est, naturaliter sequuntur: non tamen ipsa voluptas mentis esse videtur operatio, neque sensus: est enim absurdum; sed quia non separatur, idem quibusdam videtur, &c. Hinc distinctionem specificam statuit in ipsis ex distinctione specifica causarum, nempe operationum mentis, & sensus, & harum etiam inter se. Vnde quando dicit in initio capitis voluptates esse proprias operationum, intelligitur in sensu causali, quatenus sequitur propria quàmque operationum, quam perficit, intendit, & auget, quòd nulla ratione fieri posset, nisi distingueretur reatiter ab ipsa. Vnde cōparat voluptatē ad operationem, sicut se habet pulchritudo ad inuentutē.

119 Aliorum interpretatio.

Alij interpretantur Aristotelem in *lib. 10.* non dicere voluptatem non esse operationem in genere, sed tantum non esse illam operationem, ad quā sequitur, nempe mētis, & sensus; Ita Ægidius §. 3. & 4. *in fine*, colligere tamen ex hoc delectationem, licet, mediante operatione fiat, non esse actum elicitum appetitus, est valde puerile: quia inquit, operationem produci à potentia mediante alia operatione, licet inferat eam immediatē, non produci à potentia, non infert à potentia simpliciter non produci. Sed hæc solutio æquè puerascit; transit enim in sententiam oppositam, quam conatur effugere, & docet cum Conrado potentiam non attingere immediatē delectationem; sed medio amore, ita vt causa proxima, & sola, ex parte appetitus, producat delectationem sit ille amor, qui est secundum ipsum assecutus boni amati. Supponi nempe ex parte appetitus amorem ad delectationem plerumque cōcedunt omnes, & de hoc non est controuersia. Sed in eo, an delectatio sit actus vitalis elicitus à potentia: quod illa solutio destruit sicut & fundamentum sententiæ affirmatiuæ; quia actus vitalis necessariò in sententia ipsorum est elicituè immediatē à potentia, quia vitalitas eius in hoc consistit iuxta illos, quod est fundamentum præcipuum; vnde putant delectationem, quæ videtur habere modum actus vitalis, esse elicitum à potentia: qui autem negat eam immediatē esse à potentia, negat eam procedere modo congruente actui vitali: aliàs cur habitus, cuius causa est actus, & simili modo vt effectus tanquam à causa mediata procedat à potentia, non sit vitalis actus, cum sit immanens, vel si sola productio immediata sufficeret, cur actus imperatus, vt refertur ad voluntatem imperantem, non esset actus vitalis? Accedit denique Philosophum referre productionem delectationis non in actum, qui sit appetitus, sed in operationem intellectus, & sensus, vt *suprà* ex ipso patet. Saluando ergo mentem Philosophi dicendum est, per operationem intelligi ab ipso non actum voluntatis, sed *lophi*.

Reiicitur.

Solutio ad oppositum vtriusque.

prædictam, cuius delectatio est perfectio, & augmentum: atqui, inquit, cap. 5. *Atque voluptates, doloresque proprij sunt, qui in operatione per seipsam sunt*, &c. & cap. 4. idem docet: non ergo in operationem appetitus reducit hanc efficaciam Philosophus, sed in operationem cognitiuæ, siue sit intellectus, siue sensus.

Neque cohæret alia interpretatio, quæ dicitur distinguere delectationem, non ab operatione *120 Aliorum, in interpretatio.*

Reiicitur.

in genere, sed ab operatione affectiva finis : nam operatio affectiva finis est desiderium efficax ex parte voluntatis ; sed tale desiderium distinguit Philosophus ab operatione, & delectatione, eamque vocat cupiditatem : quæ tempore, & natura seuncta est ab operatione, quam consequitur delectatio inseparabilis hoc modo, inferens inde quod sicut cupiditas distinguitur specie vna ab alia, quia est circa diuersam operationem, sic etiam à fortiori ex eadem ratione diuersarum in specie operationum diuersæ sunt delectationes. Deinde, illam operationem non perficit delectatio, sed terminum eius, nempe operationem, ad quam est desiderium. Quod si intelligatur per operationem affectivam finis ipsa operatio, quam consequitur delectatio : iam ostensum est non posse esse operationem aliam consequentem, & inseparabilem necessariò : quia neque ad eam est inclinatio potentia, neque motuum ex parte obiecti, neque complementum perfectionis ; cum ipsa operatio sit ultimus terminus in eo motu ad finem ex parte etiam appetitus per eam quiescentis, aut in ea, si est alterius potentia.

Supposita ergo vera resolutione Philosophi ex lib. 10.

Explicatio locorum in specie.

Respondetur ad obiecta ex ipso. Ad primum locum, & cætera ex lib. 7. Respondet primum Nemesis lib. 4. *Physic. cap. 11*, dicens Aristotelem lib. 10. mutasse sententiam, quam scripsit lib. 7. Ioannes Maior. in 7. *Ethic. cap. 12. & lib. 10. cap. 5*, ut citat Salas, ait illam definitionem voluptatis, quam contra nonnullos antiquos Philosophos adduxit, reprobasse lib. 10. asserens voluptatem non esse operationem, sed ex operatione pullulasse.

Philosophum mutasse sententiam.

I 2 I
Replis.Diligentius lib. 10. *Eth.* Philosophus tradidit naturam delectationis.

Methodus eius.

Sed obiicit Aegidius hanc solutionem indignam esse, quæ recipiatur, quia non deuit tantum Philosophum palinodiam cantare, aut mutare sententiam : sed hæc obiectio minus digna videtur tanto viro, quia nec indignum videtur sententiam mutare, ubi aliud quidpiam occurrit quod veritati congruit, & perspicacius & accuratius hæret quis in rei ipsius consideratione : certum enim est Philosophum accuratius explicasse naturam delectationis lib. 10. quam lib. 7. ut constat ex eius discursu ; neque enim puerorum instar ex memoria scripsit, sed ex discursu, & indagatione, quæ tum diligentior ex instituto fuit, quando de ultima felicitate agendum erat & an in delectatione, an in operatione consistat inquirendum. Præmittendum itaque erat quid esset delectatio, & in quo distingueretur ab operatione. In priori autem libro egit tantum de delectatione in genere, impugnando sententias veterum, qui eam à ratione boni excluderant, & sufficiebat quæcunque eius descriptio, quæ corrigeret aliorum errorem : quia is locus non erat proprius determinandæ quæstionis, quia neque institutum eò ducebat, neque discursus exigebat cum solum respondeat argumentis antiquorum : quæ adducit cap. 11. & quibus aliqui adstruebant nullam voluptatem per se, aut per accidens esse bonam.

Alij, quamvis omnes bonæ sint, nullam tamen esse summum bonum.

Alij quædam bonas esse, pleræque verò pravas : rationem sententiæ mediæ reiicit : & respondet ad fundamenta primæ, & postremæ ; quarum prima est, quod omnis voluptas sit ge-

neratio sensibilis in naturam : quod reiicit, quia non omnes delectationes sunt generationes, aut cum generatione fiant : neque consistunt in fieri habitum, sed in vñ ; neque omnium est finis aliud quidpiam, sicut generationis finis est natura, sed earum tantum quæ ducunt ad naturam. & concludit : *Quapropter & non bene sese habet voluptatem dicere generationem esse sensibilem ; sed dicendum est potius, operationem eam habitus esse, qui est secundum naturam, & pro hac sensibilem, sine impedimento, &c.*

Non aberraret ergo, qui diceret Philosophum non definiisse delectationem ex propria sententia, sed correxisse traditam ab alijs, excludendo ab eius definitione generationem sensibilem, & potius accommodando ea, cum quibus contingit, nempe operationem, ex qua est, quæ est secundum habitum, & inclinationem naturalem, non impeditam : non quod operatio in recto dicatur de delectatione, sed quod delectatio eam consequatur, & sit magis nota operatio, cum qua adhæret ; vnde sicut *infra*, speciem, & bonitatem, & naturam delectationis per operationem, cuius est effectus, tanquam per causam colligit, & declarat ; ita hic etiam eam describit per eandem operationem ; qui, inquam, hoc diceret, non aberraret à sensu Aristotelis ; neque toto illo textu quidpiam est, quod oppositum concernat. Ad confirmationem autem huius facit quod *infra* lib. 10. cap. 3. impugnans eosdem veteres non facit mentionem illius descriptionis. Quamvis ibi doceat non esse generationem, aut motum prout antiqui dixerunt. Per hæc patet ad reliqua illius textus ex lib. 7. Huc etiam accedit responsio, quam insinuat Doctor in 1. diff. 1. quæst. 3. §. *Quod frui accipitur, &c. in fine* ; quæ etiam est frequens, & eam admittunt aduersarij, etiam de mente Aristotelis ; & D. Thomas *supra* citatus ; & in textu, & frequens & vera in se : quod operatio, nempe dicatur de voluptate causaliter, & concomitanter, non verò formaliter per se tantum prædicatum intrinsecum.

I 2 2

Operatio dicitur de delectatione causaliter

Respondeo etiam tertio. Saluando definitionem quoad illam particulam esse formalem, 3. *Responsio.* quod Philosophus non distinguit in libro septimo delectationem ab operatione, neque id exigebat institutum : sed tanquam totum integrale in ea definitione comprehendit & delectationem, & operationem, ex qua est ; quod patet ex ipsa definitione, ex illa particula *sine impedimento*, quæ referri debet non ad delectationem, sed ad operationem ; ex qua est delectatio : quæ duo exigit, ut sit, nempe secundum dispositionem debitam, & non sit eum impedimento, aliàs non sequeretur delectatio. Quod clariùs manifestatur cap. 13. *At verò nihil prohibet voluntatem aliquam optimam esse, voluptas in si nonnullæ voluptates sunt pravae, &c. Quin potius, & regat felicitatem.*

I 2 3

forfitan & necesse est expetibilem esse, aliquam tamen, si sunt vniuersalesque habitus operationes sine impedimento, siue omnis operatio sit felicitas, siue vniuersali ipsorum vacans impedimento : hoc est autem voluptas. Quare sit ut aliqua voluptas ipsum sit summum bonum, &c. atque ob id ipsum felicem vitam iocundam esse omnes arbitrantur, neque tamen ipsam voluptatem cum felicitate, non absque ratione : nulla namque operatio perfecta est, si impediatur : at felicitas operatio est perfecta : Quapropter felix indiget bonis, & externis, ipsa fortuna quo non impediatur &c.

Dicit ergo operationem, quæ sit secundum inclinationem, & non impeditam, esse summum bonum,

I 2 4

bonum, & summè appetibilem aliquam talem; approbâque dictum eorum, qui felici vitæ annectunt delectationem, quia nulla operatio perfecta est, si impediatur, & felicitas operatio perfecta est: quapropter indiget bonis corporis externis, & fortuna felix nē impediatur in sua operatione, qua coniungitur summo bono, & subiungit malè aliquos sentire felicem esse quempiam, quamvis in tormentis. Loquitur ergo de felicitate in quantum integratur operatione, quæ coniungit summo bono, & delectatione eam consequente, & sic vocat eam operationem perfectam; quia ad perfectionem eius spectat voluptas, nempe integram, non ut pars, sed ut *infra* dicit, lib. 10. tanquam perfectio connaturalis consequens; & ut comprehendat delectationem, dicit debere esse operationem perfectam hoc modo, & non impeditam, aliàs non esset perfecta, neque delectabilis. Et *infra* dicit; nisi voluptas, & operatio (nempe cui connexa est voluptas) sit bonum, felicem vivere cum voluptate non posse, &c. Neque igitur studiosi ipsius vitæ iocunda erit, si non sint & operationes ipsius iocunde. Quibus verbis comprehendit tam operationem, quam etiam delectationem. Et sic communis Theologorum coniungit delectationem patriæ operationi tanquam integrantem felicitatem illius status, quod spectant quædam loca Sancti Augustini, & aliorum Patrum. Argumentum ergo aduersariorum procedit à coniunctis ad diuisa: neque facit ad mentem Philosophi, qui de operatione delectabili agit, seu de operatione, ut habet annexam delectationem prout ipso etiam approbante veteres coniunxerunt felicitati delectationem: & sic illa definitio non erit delectationis præcisè sumptæ, sed operationis delectantis, id est, operationis cum sua vltima, & propria perfectione; inde autem inferri nequit delectationem seorsim sumptam esse operationem. Ex quo facilis est concordia cum iis, quæ habet in 10. *Ethicorum* cap. 4. quia ibi agit de delectatione præcisè sumptæ, quærens quid non sit delectatio, & quomodo perficiat operationem. Et asserit eam non esse operationem, sed consequi eam atque perficere. Ex his patet ad reliqua obiecta ex capite illo 11. libri. 7.

125
Ad alium locum.
Respondetur.

Ad illud quod est lib. 1. *Rhetoricorum*: ubi dicitur voluptatem esse motum animi quendam, & affectionem totam simul, additur etiam & sensibiliter in naturam proficiscentem, dolorem verò contrarium.

Respondetur definiti in ordine ad subiectum, & non in ordine ad causam, seu principium, & causam actiuam, quæ mox ex capite sequenti colligitur in principio. Quare, inquit, si voluptas sit, patet id iocundum esse, quod dictam affectionem efficit: triste verò ac dolorosum, vel eius corruptiuum vel contraria affectionis effectiuum, &c. Subiicit autem iocundum dici quod secundum naturam est, aut consuetudinem, supple, conueniens, & quod violentum non est. Vis enim, inquit, præter naturam est: Itaque tristis necessitas est, rectè dicitur violentum omne naturæ dolore efficere. Quare cura, feria, animi intentiones, tristitia sunt necessitudine, aut vi sunt, nisi qui faciunt, asserit, &c. Ecce causas harum affectionum asserit Philosophus esse res ipsas: nempe ut applicantur per intellectum & sensum, quia *infra* dicit memoriam præteritorum, & imaginationem harum causas esse, quæ vel secundum naturam, & consuetudinem, vel præter naturam sunt, seu contra inclinationem

Causæ passionum sunt obiecta cognita.

eius; quædam proinde voluntaria esse: quædam contra violenta: violentum autem non procedit elicitiuè ab appetitu: quia est à causa extrinseca passo non conferente vim, ut habet Philosophus 3. *Ethic. c. 3. & lib. 1. Magnorum Moralium, cap. 15.* Vnde constat argumentum hoc facere pro conclusione præter intentum impugnantium.

Ad locum ex lib. 7. *Magnorum Moralium, c. 7.* contrarium apparet, nam dicit acrimoniam, & volupræses comitari affectus animi, ut *suprà* præmisimus.

Ad aliud ex lib. de anima responderetur intelligi causaliter.

Obiiciunt secundò Augustinum lib. 14. de *Ciuitate Dei, cap. 6.* dicit, loquens de his affectibus, voluntatem reperiri, imò omnes nihil aliud quàm voluntates sunt.

Respondetur cum Doctore *suprà* intelligi illas locutiones causaliter, quia voluntas est causa talium mediata, siue permissiue, siue positiue, non autem elicitiue eorum per modum operationis, neque eas subesse voluntati, aut sequi ad eius operationem, probat esse elicitos ab ipsa, quia sic etiam actus eliciti aliarum potentiarum sunt à voluntate imperante, aut permitte

quod non probat eas elici ab ipsa; inuenitur tamen voluntas in ipsis; potest autem voluntas præuenire, & remouere causas proximas, ex quibus huiusmodi affectus oriuntur per suspensionem volitionis, aut nolitionis propriæ, ad quam aliquando sequuntur, ut ipse fatetur, cap. 10. docens aliquos affectus fuisse in primo statu innocentie in primis parentibus, non perturbatos: Amor, inquit, erat imperturbatus in Deum, & aque inter se coniunguntur, & sincera societate viuuntium, & ex hoc amore grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruentium. erat deuotio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruerat, &c. Gaudium ergo ex amore redundabat tanquam causa, tristitia verò ex irruente malo fit, quæ distinguitur à fuga tranquilla mali ut insinuat tanquam diuersa ab ipsis, quod congruit dictis. Potest etiam voluntas diuertere intellectum à consideratione obiectorum, ex quibus primum oriri possunt, quando insunt à natura, scilicet ex inclinatione non elicita voluntatis, ut *infra* declarabimus, eo sensu, quo ipse Augustinus ait: impossibile esse quin visis regamur. Augustinus ergo non separat illo c. 6. hos motus ab actibus voluntatis, quibus in consensione, aut dissensione eorum fertur, & vis, ex quibus oriuntur, qui sunt in eius plena potestate: nam quid est, inquit, cupiditas, & latitia, nisi voluntas in consensione eorum, que volumus? & quid est metus, & tristitia, nisi voluntas in dissensione ab his, que nolumus? quibus verbis comprehendit tam actus antecedentes, ex quibus oriuntur, quam consequentes, quibus in ipsas passiones consentimus, & dissentimus; nam agebat de his in quantum ad meritum, aut demeritum conducunt, seu ad rectam, & prauam voluntatem, de qua differit: alioquin authoritas æquè contra aduersarios concludit, quia certum est illas passiones, seu affectiones necessarias esse, supposita volitione, aut nolitione obiecti, & sub hac ratione non esse liberas: demus elici à voluntate, non loquitur hîc Augustinus de voluntate in actu primo, ut est potentia, sed in actu secundo ut est actus, quod supponunt arguentes, neque de voluntate aliqua necessaria, sed libera.

126
2. Obiectio.

Responsio.
Explicatur Augustinus.

Quomodo passiones sint in potestate nostra?

August.

Agit Augustinus de passionibus, ut spectant ad bonam, aut malam voluntatem.

Inter est autem, inquit, qualis sit voluntas hominis, quia si perversa est, perversos habebit hos motus. Si autem recta est, non solum inculpabilis, verum etiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus, &c. Ratione ergo voluntatis rectæ, vel malæ hi affectus imputantur ad bonum, aut malum; ac proinde non distinguit Augustinus ipsos ab actibus, in quorum naturam transeunt, iuxta etiam sententiam Philosophi. Loquitur etiam in genere de illis affectibus, siue oriantur in ipsa voluntate, siue in appetitu inferiori, cui accedit consensus aut dissensus voluntatis, ideoque illæ particulæ voluntas in consensionem, & in dissensionem, &c. Quod spectant ea, quæ docet 12. de Trinit. cap. 12. & ex eo Magister cum aliis in 2. d. 24. vbi in homine ait figuram primæ transgressionis reperiri, & per suggestionem appetitus significari serpentem, per consensum autem in cogitationem pravam mulierem, per consensum voluntatis in opus ipsum virum significari, & per consensionem vtriusque peccatum consummari. Intelligenda ergo similiter priora verba causaliter, vel concomitanter, quatenus ex præcisa actione, & consensu libero voluntatis causantur illæ passionem, vel eodem accedente acceptantur.

127
3 Obiectio.

Obiiciunt terriò. Omnis actus vitalis est effectivè à potentia, cuius est actus, quia id competit ipsi ex sua natura. Delectatio autem est actus vitalis, ut docet Aristoteles 1. Ethicorum cap. 8. *Nam voluptate quidem affici, ex iis est, quæ ad animam pertinent*, &c. Et Augustinus supra docet delectationem esse actum voluntatis; & quod quæ vita caret, delectari non possint.

Responsio.

Respondetur. Transeat maior, quæ etiam cum sua probatione falsa est. Negatur minor, ad cuius probationem concedo ad animam pertinere delectationem, non tamen per modum affectus, sed formæ, & perfectionis connaturalis actus, spectat ad appetitum; ad cognitionem verò ut ad causam: intelligendus est Philosophus iuxta ea, quæ libro 7. docet delectationem pertinere, nempe ad vitam, quæ eam perficit mediante operatione, à qua distinguitur, ut ipse Philosophus 10. Ethicorum cap. 4. declarat: *Putaverit autem quispiam omnes ideo voluptatem appetere, quia vivere etiam omnes affectant; vita vero quedam est operatio, &c. & infra: voluptas autem perficit operationes, & ipsum etiam vivere, quod appetunt*, &c. Ipsum ergo vivere, quod perficitur per delectationem proximè, est ipsa operatio. Et patet ex verbis sequentibus. *Quarere verò, utrum ob voluptatem vivere expectamus, an voluptas ob vitam, misum in presentia facimus: coniuncta enim hæc esse videntur, & non suscipere separationem: nam & sine operatione voluptas non fit, & omnem operationem perficit ipsa voluptas*, &c. vbi per vivere, & vitam, intelligit operationes, quæ sunt vita in actu secundo; ac proinde delectatio non spectat ad vitam in actu secundo, id est, ad operationem vitalem, sed ei accedit tanquam perfectio iuxta sententiam Philosophi. Accedit ulterius ideo Philosophum dicere voluptatem spectare ad animam, ut sustineret vulgarem illam divisionem bonorum in ea, quæ sunt animæ, quæ corporis, quæ externæ: & hoc modo spectat delectatio ad animam, tanquam ad proprium subiectum, & tanquam accessarium complementum operum modo dicto.

Quomodo
passiones ad
viam spectant?

Ad secundam probationem patet ex iam dictis, Tertia verò nihil urget: quoniam vivencia,

etiam anima vegetativa tantum non delectantur: non inde sequitur delectationem esse actum vitalem in eo, in quo est.

Obiiciunt quartò, Delectatio habet pro obiecto ipsum delectabile, in quo per delectationem quiescit tanquam in proprio obiecto potentia, quam ipsi coniungit, qui est proprius modus, & effectus actus vitalis: ergo est operatio.

128
4. Obiectio.

Respondetur ex Doctore in 4. loco citato negando antecedens, si propriè loquamur: quamvis enim obiectum delectabile sit causa delectationis, non tamen ipsam causat ut obiectum, sed ut causa efficiens, & totalis, supposita debita dispositione appetitus; neque delectatio sic coniungit obiecto, neque per delectationem quiescit propriè appetitus in obiecto, sed præsuppositivè, ut rectè Doctor *quest. 4.* quiescit enim appetitus per operationem perfectam, quæ consequitur finem, quem desiderat, & ad quem est intentio, electio, & usus, & fructio, quæ est terminus intentus à voluntate, & terminans eius motum.

Responsio.
Obiectum
non per modum obiecti
causat delectationem,
sed causa totalis efficiens.

Sed urget Ægidius rectè desumi argumentum à quiete naturali ad quietem appetitus, quia nihil aliud est delectatio, quam quies appetitus in bono, ad quod movebatur, ut est axioma Philosophorum. Si autem Scotus loquitur in sensu formali manifestè, petit principium, quia illa operatio, quam dicit, non est quies appetitus, sed delectatio, & debili fundamento innititur. Si verò in sensu causali loquitur, admittenda est propositio; sed destruit ipsam Scoti rationem. Ita præfatus author *lib. 4. quest. 11. art. 2. §. 3.* sed discursus est abundans: Nam si Scotus docet delectationem non procedere à voluntate elicitivè, sed ab obiecto, ut est conveniens, non est petitio principij; sed necessaria consequentia, motum voluntatis terminati ad aliquid, qui est ab ipsa voluntate, quo posito cessat motus voluntatis in operando, sicut producto calore intento per se, cessat motus calefacientis, subiectum fit in actu perfectò, & quiescit sub tali forma: per accidens autem est, si moveatur ad aliam formam, & alio agente; quies enim succedit formæ, quæ est terminus motus, atque per ipsam formaliter subiectum quiescit, per quam in actu constituitur ablata, seu satiata eius potentia, & terminatur virtus agentis quoad exercitium, sicut & actio eius; quis enim dicit generantem amplius non cessare ab actione substantiali, & materiam non quiescere sub forma substantiali producta; quamvis aliquæ perfectiones connaturales subsequantur in productò. Vnde hæc ratio non est petitio principij, motus & quies opponuntur: ergo quidquid terminat motum formaliter, inducit quietem oppositam tali motui, quia alterum eorum inesse debet, & sibi immediate succedunt circa idem subiectum: ergo operatio illa, per quam possidetur perfectissime finis, & prout intenditur, & desideratur ab appetitu se mouente ad eius affectionem iam posita ponit priuationem motus. Talis est, per ipsum Ægidium, operatio, quæ antecedit delectationem; vult enim hac ratione probare. affectionem finis non consistere in delectatione, sed eam sequi delectationem. Vnde per ipsum & communior, delectatio excluditur à ratione beatitudinis essentialis: quis autem dubitat potentiam quiescere perfectè sub beatitudine formali tanquam perfectissima sua forma, per quam terminatur eius appetitus, & satiatur, & reduci-

Replica.

Soluitur.

Responsio.
Doctore.
sustinetur.

Comparatio
motus, &
quies.

Quiescit potentia per operationem formalem.

tur

Distinctio XLIX. Quæstio VII. 489

tur omnis potentia eius ad actum sublata indigentia, & priuatione. Vnde hoc dato seclusa operatione, & posita delectatione nunquam quiesceret, aut possideret formaliter finem, supposito quod eius possessio consistat in operatione formaliter. Vnde secundum Philosophum *suprà* delectatio ad operationem ordinatur, non contrà, & sæpè etiam operaretur virtuosus quamuis non sentiret delectationem; quia operationem intendit, non delectationem. Vnde delectatio per se non est appetibilis, nisi ratione operationis, neque bona est, neque mala per se, neque, ut dixi, appetibilis; ergo, quies appetitus non in ea consistit, ut seipsum mouet in finem: quod autem consequatur operationem, quæ est possessio finis, nihil refert, quia neque sequitur ex virtute appetitus, & dato etiam opposito, cum neque per se primario intendatur, sed accessorie, & ut perfectio extrinseca operationis nequit esse quies appetitus, qui primario in operatione quiescat, completur, & perficitur. Illud verò axioma, quod dicitur, ad congruum sensum reduci debet, nempe delectationem dici quietem appetitus, quando sequitur operationem; quia ea posita terminatur omnis motus eius, siue à se, siue ab alio fiat respectu talis obiecti.

129
Delectatio
intendit
operationem.

Accedit per Philosophum ad confirmationem dictorum, delectationem intendere ipsam operationem, & augere: quod verum non esset, si esset quies appetitus: & amplius probabitur delectationem antecedere quandocumque ipsam operationem, & esse principium inclinans appetitum ad operandum; quandocumque autem cessat ipsa, quiescente appetitu sub operatione, quia mutatur dispositio operantis, quamuis ipsam operationem conferret: sed de hoc satis, quia extra propositum est.

Quinimo ipse Agidius recidit tandem in hoc ipsum, asserens acquisitionem finis esse terminum intrinsecum desiderij: delectationem verò extrinsecum, quamuis neque hoc proprie dicitur, nisi modo iam dicto, quia secundum veram Philosophiam quies subiecti sequitur ad illam formam, quæ primario, & per se actatur, & reliqua ad ipsam ordinantur tanquam perfectiorem. Vnde cum hoc conueniat operationi: v.g. beatitudini essentiali, & non delectationi, per operationem perfectius quiescit appetitus, quam per delectationem. Demus eam produci ab appetitu, propter tamen operationem. Vnde quies ad eundem terminum reducitur, per quem cessat motus, & subiectum est in actu, ut patet etiam in naturalibus.

130
Obiectio.

Obiiciunt quinto, ceteri motus appetitus se habent, ut actus elicitus: v.g. cupiditas, metus, tristitia: ergo & delectatio.

Responsio

Respondetur negando. Antecedens, si sumantur illi motus per modum passionis; si autem sumantur pro actibus, ex quibus consequuntur, sic erunt actus; sic etiam delectatio causaliter.

131
Obiectio.

Obiiciunt sexto. Omnis actus, qui est in intellectu, & sensu, est actus vitalis ab ipsis immediate procedens: ergo etiam idem erit de appetitu: ergo delectatio ab ipso procedit immediate.

Responsio.

Respondetur negando consequentiam & paritatem, quia aliter, & aliter se habent ad suum obiectum: nam sicut in sensu: v.g. externo datur species impressa ab obiecto, tanquam à totali causa, ad quam se habet passiuè, ita passio in appetitu impressa ab obiecto. Appetitus autem, quamuis species non habet impressas ab obiecto

independentes ab operatione, recipit aliam impressionem, nempe passionem, quæ aliquando ab operatione sua dependet, aliquando non.

Si dicas quare?

Interrogatio
Solutio.

Respondetur, quia habet, ut dicit Doctor *quæst.* 7. §. Dico ergo, &c. duplicem proportionem ad obiectum voluntas; prima est, ut est potentia operatiua circa ipsum, & sic obiectum tantum metaphoricè, & per modum finis mouet; alteram ut perfectibile passiuum, & sic obiectum effectiue se habet ad ipsam, ut causat in ea delectationem, quæ, ut consequitur operationem, supponit finem possessum, & virtutem potentie operatiue iam terminatam, posita operatione, sicut & motionem finis terminatam intrinsecè ad ipsam operationem; finis autem & efficiens, ut à fine mouetur, adæquantur in causando: si ergo finis tantum mouet ad sui possessionem, & positionem in esse, ita & voluntas in quantum agit propter finem; ac proinde supposita positione finis frustra amplius ageret; delectatio verò consequens in aliam causam referri debet, & sic ipsum vocabulum *passio* proprie intelligi debet, non procedere effectiue ab eo subiecto, in quo fit, ut patet in passione corporali, & sensibili; sed ab alio extrinseco, & magis sic saluatur modus proprius voluntatis in agendo, nempe libertas maxime circa obiectum indifferens creatum.

Duplex ordo
voluntatis
ad obiectum;

132

Obiiciunt septimo. Quoniam passionibus, seu delectatione mereri possumus, & demereri, quia delectari de gloria: v.g. Dei est opus virtutis meritorium, sicut delectari de malo proximi est actus malus: ergo delectatio est actio moralis, ac proinde non est passio: sed operatio.

Responsio.

Respondetur hoc argumentum non esse magni momenti, etiam in opinione opposita, quæ admittit voluntatem necessitari ad delectationem, ut ipsa experientia constat stante actu, ex quo est; actibus etiam aliarum potentiarum imperatis meremur, & demeremur, quamuis immediate non sint in potestate voluntatis, sicut actus proprius; minus autem est in potestate eius delectatio; quantumcumque enim imperet, vel seipsam applicet, non sequitur delectatio, si obiectum alioquin non sit delectabile, hoc est, conueniens appetitui secundum præsentem dispositionem. Si autem sit delectabile, & sequitur operatio, nequit prohibere delectationem nisi remouendo operationem, ex qua est. Delectatio ergo neque bona, neque mala est ex Philosopho, nisi ex operatione, cuius naturam induit; quando ergo sit accedente voluntate, seu ex consensione eius, tum est libera, & consequenter bona, aut mala delectatio.

In passionem
potest esse
meritum, &
qua ratione.

133

Obiiciunt vltimo. Contingit delectatio circa impossibile, & illud, quod actu non est nisi in sola apprehensione: sed repugnat aliquid non actu existens, aut impossibile habere efficaciam physicam: ergo ex ipsa voluntate fit delectatio.

Obiectio vltima.

Responsio.

Respondetur hoc argumentum non esse tanti momenti, quanti æstimatur: nam quidquid causatur ab obiecto, ut habet esse in actu intellectus, aut cuiuscunque cognitionis, causatur ab obiecto secundum esse physicum intentionale, quod habet non in se, sed in sua specie expressa: nemo enim dubitat quin obiectum in sua specie impressa, aut expressa non habeat esse physicum à parte rei proprium sibi, & distinctum ab esse speciei: hoc non obstante dicitur in specie impressa

Obiectum in
cognitione
potest agere
intentionaliter.

Varia exempl.
pla.

pressa causare apprehensionem effectiue, in apprehensione iudicium, in iudicio discursum, seu assensum conclusionis, quamvis pro tunc non causat, prout habet esse in se, vt rosa in hyeme; & secundum hunc modum causandi scientiæ reales distinguuntur à scientia rationis: imò hunc modum causandi ipsorum, quod vniuersale est, necessariò habet, & non aliud, siue existat obiectum in aliquo singulari, siue non existat, non facit ad scientiam causatam per ipsum in sua specie prout continet ipsum. Accedit vltèrius quòd color: v. g. apparens eandem speciem, & actum causat in sensu, quem causaret color verus. Certum etiam est iuxta communem ad actum cognitiuæ requiri influxum physicum obiecti, cuius partialis causa est tantum potentia cognitiua: perinde autem facit existentia hæc ad influxum partialem, aut totalem obiecti. Vnde sicut hic fluxus obiecti saluatur in intellectum mediante specie, vel impressa, vel expressa, sic etiam saluatur in voluntatem, quod magis saluatur in sententia eorum, qui dicunt intellectum concurrere effectiue ad actum voluntatis; quæ sententia, vt visum est, magis consentanea est iis principiis, quibus radix libertatis in intellectu statuitur. Quam sententiam sequitur in hoc ipse Valsequez, qui recedit à priori, & extollit vim huius argumenti, quod conficitur ex medio non probante in vlla opinione.

Ad aliud, quod obijcit contra Gabrielem, non vrget nos; & in sequentibus respondebimus conclusionem tertiam.

I 34
Passio non
causatur
per operatio-
nes.

Secunda conclusio. Delectatio, & tristitia non causantur per actus elicitos voluntatis: est contra Gabrielem, & non contra Doctorem, vt aliqui existimant. Probatur, quia, vt videre est, apud Philosophum, delectatio in appetitu sequitur ad operationem intellectus, aut sensus, id est, potentia cognitiua; vnde ipse *suprà*, vt vidimus, dicit quòd quamdiu obiectum intelligibile, vel sensibile, & intellectus, aut sensus manent in eadem dispositione, & appetitus, seu passiuum vni-formiter applicatum, natum est sequi idem, nempe eandem delectationem: ergo per ipsum delectatio provenit ab obiecto intelligibili, aut sensibili, vt est in intellectu, aut sensu: hinc per ipsum contemplatio causat delectationem, seu speculationem, eaque operatio est iocundissima, quæ & perfectissima est ratione obiecti, ad quod intellectus, aut sensus magis inclinatur tanquam ad perfectius sub suo obiecto contentum.

I 35
2. Probatio.

Secundò probatur argumento Theologico: delectatio potest esse in voluntate antecedenter ad omnem actum elicitum eius: ergo non causatur per actum elicitum voluntatis. Antecedens probatur, primò ex Augustino *de correptione & gratia cap. 2. lib. 2. de peccatorum merit. & remiss. & cap. 29.* quem sequuntur eius discipuli, & alij, vt *suprà* vidimus; statuunt hi gratiam præuenientem vocationis aliquando consistere in delectatione victrice, qua omnia impedimenta, & difficultas operandi vincitur, & redditur opus legis magis delectabile, quam sint ea, quæ per concupiscentiam abstrahunt ab operando, & quod ante fuit amarum, redditur dulce: sed hæc gratia fit in nobis sine nobis, vt docent Patres, quia est prior consensu voluntatis, & ad ipsum trahens: ergo talis delectatio non supponit amorem tanquam causam per se essentialiter requisitam; nam supposito quòd delectatio non sit operatio, vt nobil-

Vocatio all-
quando con-
tingit per
delectationem.

cum docet Gabriël, rectè sequitur conclusio. Qui autem dicunt esse operationem voluntatis, respondent esse à voluntate non liberè, sed per modum naturæ, contra quos iam aliàs differuimus.

Confirmatur. Timor vt est passio, & species tristitiæ, quandoque antecedit actum elicitum voluntatis, & omnem nolitionem obiecti: ergo non procedit à nolitione. Antecedens patet quoad secundam partem ex Tridentino *sess. 6. cap. 6.* quia timor diuinæ iustitiæ incussus est primus motus peccatoris post actum fidei, quo mouetur ad conuersionem: *Dum peccatores, inquit, se intelligentes à diuina iustitiæ timore, quo utiliter concutimur, &c. in spem eriguntur:* Ergo timor, vt docet Concilium, supponitur ad spem, dilectionem, ac tandem ad odium, & fugam peccati (vt *ibidem* docetur) quæ consequitur dilectionem: idem patet *sess. 14. cap. 4.* vbi ex metu gehennæ docet aliquando concipi attritionem fructuosam; sed iste timor non est actus elicitus voluntatis, maxime secundum Gabrielem, qui id admittit, & contra alios patet, quia non est per modum prosecutionis, quia supponit actum fidei, antecedit actum spei, & dilectionis, qui tantum inter enumeratos à Concilio habent rationem prosecutionis; deinde, quia est species tristitiæ, quæ in fuga versatur, non in prosecutione, vt omnes admittunt, neque offertur obiectum in eo ordine fugæ, quia proponitur diuina iustitia, per quam incutitur: ergo non est nolitio, quia sic esset vitiosus.

Si dicas esse de peccato.

Contrà, Actus tribuit denominationem potentia in ordine ad suum motuum formale: non dicitur autem peccator timere illo actu peccatum, sed Dei iustitiam: deinde, prima fuga peccati secundum hunc ordinem dispositionis est illa, quæ consequitur dilectionem, estque ipsa pœnitentia: *Deum, inquit, Concilium sess. 6. cap. 6. omnis iustitia fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccatum per odium, & delectationem, &c.*

Si dicas esse nolitionem pœnæ, quam diuina iustitia indixit peccatori.

Contrà, licet ex pœnæ timore possit oriri pœnitentia, vt attritio ex dictis: tamen nolitio pœnæ esset inordinata, nisi extenderetur ad peccatum; realis autem timor non extenditur ad peccatum per modum nolitionis eius, quia prima nolitio peccati consequitur, iuxta hunc ordinem, ipsam delectationem. Deinde, supponendo hic agi, vt communis docet contra Valsquem, non de contritione perfecta iustificante extra Sacramentum, sed de pœnitentia in genere, & supponendo aliam opinionem satis frequentem in Scholis, nempe attritionem specie differre ab ipsa contritione, & non supponere dilectionem Dei; si ille timor per modum nolitionis extenderetur ad peccatum, esset sufficiens dispositio ad Sacramentum contra Concilium: quod docet eam pœnitentiam, quam ibi describit, esse eam, quam agi oportet ad Baptismum.

Quòd autem talis timor, si non extenderetur ad peccatum, vt fuga eius, esset inordinatus, patet: quia ex quo affectu esset? non iustitiæ, quia nullius virtutis esset actus. Si commodi, esset inordinatus, nisi vt regulatus per affectum iustitiæ, cuius est regulare affectum commodi, nè sit vitiosus, iuxta Anselmum.

Accedit vltèrius, si iste timor esset actus elicitus, debere esse ex gratia speciali excitante, & operante:

I 36
Confir.

Timor ante-
cedit actum
elicitum vo-
luntatis cir-
ca peccatum.

Trident.

Timor ex
quo concipi-
tur attritio.

Responsio.
relicuitur.

I 37
Responsio.

Impugnatio.

Distinctio XLIX. Quæstio VII. 491

operante : esse enim donum Dei constat, & suo modo supernaturalem, scilicet in genere passionis, in quo etiam supernaturalitas inuenitur, ut constat ex præmissis, & Concilium *suprà* docet hanc dispositionem esse ex gratia, *disponuntur autem diuina gratia*, &c. Sed ad istum timorem non agnoscit Concilium gratiam excitantem, aut operantem : ergo neque esse actum elicatum. Probatur subsumptum, quia *infra* canone 3. qui desumptus est ex doctrina huius capituli, ubi agit de actibus elicitis voluntatis, quæ dispositioni cooperatur, & necessitate huius gratiæ ad ipsos, quos voluntas ex naturalibus attingere nequit se sola, nulla sit mentio timoris ; sed spei, fidei, dilectionis, & poenitentia. *Si quis*, inquit, *dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, &c. hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse*, &c. Et agit de gratia præueniente, ut patet ex verbis canonis, & canone sequenti : si autem timor esset actus elicatus, necessarium esset ex prædicta gratia, cum de fide sit, quidquid facit ad salutem, per modum actus eliciti esse ex adiutorio gratiæ, secundum omnes contra Pelagium, & sequaces : ex alia autem parte ille timor facit ad salutem, quia disponit peccatorem ad conuersionem, & est utilis secundum Concilium, *quo uoliter*, inquit, *conuertuntur*. Quidquid autem est utile, est medium respectu finis : ergo annumerandus erat timor inter alios actus elicatos voluntatis, quod præmittit Concilium, sequens sententiam veterum de his passionibus ; supponendo non esse actus elicatos, contra primam opinionem : contra Gabrielem etiam causam huius timoris statuit cognitionem diuinæ iustitiæ per fidem, quæ tantum præcessit, & per quam incutitur timor. Incutere præterea timorem denotat motum ab extrinseco violentum.

137
Tertio probatur ratione, vel actus voluntatis antecedens causaret delectationem ; v. g. per modum obiecti, vel per modum actus. Si primum, sequitur inestum, nempe eam causare, ut est per modum obiecti conuenientis in intellectu. Si secundum. Contrà, quia nulla necessitate hæc causalitas ipsi tribuitur, quia maxime in sententia Gabrielis intellectus physice agit in voluntatem in 2. dist. 25. quoad omnem actum elicatum eius. Non repugnat ergo voluntati passionem recipere ab intellectu, seu obiecto in ipso, sicut per eandem sensus agit has passiones in appetitum tanquam causa totalis : nam appetitus rationalis superaddit appetitui in genere, quod sit liber : idque competit ipsi, quæ potentia actiua est : sed respectu passionis consideratur ut subiectum ex sententia eius, quem impugnamus : ergo nullo dari potest modo differentia in hoc,

138
3. Ratio.
Quod non sit ab actu elicito voluntati, per modum actus considerati.

Similitudo inter passionem sensus, & voluntatis.

Opinio improbabili.

uari potest passio. Patet consequentia, quia hæc oritur ex coniunctione delectabilis, & conuenientia eius ac inclinatione potentia ad ipsum, quæ æquæ saluantur in appetitu sensitui, eiusque operatione.

Confirmatur primò ; quia operatio, ex qua sequitur delectatio, quandoque est alterius potentia à voluntate : ergo ex illa potius sequitur per modum effectus ; deinde, voluntas nata est condelectari appetitui sensitui : ergo potest causare in voluntate delectationem obiectum delectabile appetitus, sicut & in ipso appetitu non supposita operatione.

Confirmatur, operatio voluntatis eatenus causare potest delectationem, quatenus est inclinatio elicita voluntatis ; sed non magis voluntas nata est delectari mediante inclinatione elicita, quam naturali, quando obiectum ex se est conueniens, & voluntas in ipsum inclinatur ex natura sua, aut ex habitu intenso : ergo talis delectatio non causatur per actum elicatum. Deinde, inclinatio voluntatis per actum elicatum respectu obiecti delectabilis est dispositio materialis requisita ex parte voluntatis, & voluntas per modum subiecti respicit proximè ipsum obiectum, ut conueniens est in passionem, sicut etiam dicitur repugnare per operationem alicui violento, quod sit in ipsa iuxta illud, *passio non confert vim* : sed nulla dispositio materialis prærequisita ad formam, respectu eius est propriè causa efficiens per immediatum influxum : ergo quando delectatio sequitur operationem voluntatis, non fit per ipsam, nisi ut ipsa operatio habet rationem obiecti : sic autem non habet propriè rationem operationis in exercitio, sed obiecti.

Pro hac opinione Gabrielis obiici potest, nempe obiectum non causare delectationem, aut tristitiam, nisi ut volitum est, aut nolitum ; sed hoc vniuersaliter intellectum non est verum, quando autem sit conueniens proximè per appetitum elicatum, tunc non aliter se habet nolitio, aut volitio, nisi ut causa materialis dispositiua, non autem ut efficiens, & sic intelligenda sunt, quæ superius diximus, volitionem causare delectationem, iuxta Augustinum, quia requiritur ad hoc, ut obiectum sit conueniens, & voluntas proximè in ipsum inclinatur, per quod obiectum sit conueniens voluntati iuxta dispositionem præsentem eius, quod aliàs non esset conueniens. Hoc declarabitur *infra*.

Tertia conclusio. Obiectum in cognitione est causa delectationis, aut tristitiæ. Hæc conclusio est nostri Doctoris in 3. distinct. 15. quæst. unica. Vbi hanc materiam diffusè, & ex professo tractat, eamque egregiè declarat. §. *Aliiter potest dici*, &c. Vbi summarie dicit obiectum, quod dicitur conueniens secundum rationem absolutam, ut applicatum per cognitionem, imprimere, seu causare has passiones in appetitu, seu rationali, seu animali ; tanquam actuum comparatum ad passuum : & *infra* quāuis doceat tristitiam, & delectationem supponere operationem voluntatis, id est, *velle* aut *nolle*, per quæ obiectum sit proximè disconueniens, aut conueniens ; dicit tamen passionem sequi ab ipso obiecto sic nolito, & volito, & præsens est, tanquam à causa ; præquiri autem illas operationes in voluntate docet, inquantum distinguitur ab appetitu sensitui, cui obiectum est conueniens, aut disconueniens ex natura rei, seclusa operatione,

139
Confr. 1. Operatio, ex qua sequitur delectatio, quandoque est alterius potentia.

2. Confirm. *Oritur ex inclinatione naturali obiecti.*

Obiecti.

Volitio est dispositio materialis ad delectationem.

139
3. Conclusio. *Passio causatur ab obiecto.*

Sententiæ Doctoris.

non

non ita voluntati: vbi sequitur vulgarem sententiam, quæ accommodatur definitioni illi sancti Augustini. 14. de civitate cap. 15. nempe *tristitiam esse de iis, quæ nobis nolentibus accidunt*, &c. Quæ definitio accommodatur tantum tristitiæ, prout communius evenit: & de rebus aliis indifferentibus, quæ supposita operatione voluntatis redduntur proximè conuenientes, aut disconuenientes. Vnde infra §. sequenti. *Præter illum modum tristitandi*, inquit, *qui videtur manifestior, quando scilicet obiectum sit disconueniens per nolle voluntatis: videtur dubium de disconuenientia alia ipsius obiecti, utrum sufficiat ad causandam tristitiam; ut si est obiectum disconueniens naturaliter, & non nolitum liberè, vel si obiectum est disconueniens appetitui sensitivo, &c.* Erit per hoc disconueniens voluntati propter colligantiam cum appetitu sensitivo. Et §. sequenti responderè affirmatiuè ad utrumque. Item in hac quæstione eandem proportionem inter voluntatem, quæ est passiva ad obiectum beatificum, ut causam delectationis exponit; & quamvis dicat operationem, quæ est fructio, vocari delectationem causaliter, intelligendus est iuxta dicta, ut sumat illam causalitatem latè, qua fructio disponit voluntatem, ut obiectum sit ipsi proximè conueniens; & loqui iuxta modum magis notum causandi passionem; vnde in fine respondendo ad argumenta in oppositum dicit passionem non esse de obiecto, sed ab obiecto. Per hæc etiam declaratur aliud, quod habet in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 3. vers. *Ad quod dico*, &c. Vbi docet tristitiam non posse causari naturaliter in voluntate, nisi à duabus causis, quæ sunt proximæ, nempe nolitio- ne actuali alicuius existentie, & actuali apprehensione eius existentie. Loquitur enim de tristitia accommodatè ad dispositionem in Sacramento Pœnitentiæ, & etiam ad definitionem Augustini citatam, quæ est *diffensio animi ab iis, quæ nobis nolentibus accidunt*, quæ, ut dixi, est definitio tristitiæ, ut plerumquæ accidit, & prout magis nota est. Non quodd illæ causæ sint adæquatæ tristitiæ; proximè autem causatur ab apprehensione noliti existentis, quamvis supponat ipsum esse nolitum, ut explicatum est. Dicit etiam potest nolitio causare tristitiam non solum ut dispositio subiecti, sed etiam obiectivè, quatenus supposita nolitio ipsum obiectum redditur proximè disconueniens voluntati: quamvis hæc disconuenientia non ex mutatione obiecti contingat; sed ex mutatione passivi, qua redditur aliter dispositum. Sic eadem dispositio ex parte utriusque causæ tam materialis, quam efficientis in diverso genere causare potest, ut est determinatio utriusque causæ; vnde Doctor in 4. dist. 1. quæst. 5. §. *Ad primam ergo quæstionem*, &c. asserit, quodd omnis dispositio necessitans ad formam, quæ non est ratio receptivi, sit quodammodò activa, ut probat de merito, de motu, de dispositione ad formam necessitante: hoc ergo modo volitio & nolitio erunt etiam causæ respectu illarum passionum subsequen- tium, ex quibus patet sententia Doctoris. In definitione autè Augustini, illa particula *diffensio*, intelligitur causaliter: vel etiam intelligi potest formaliter, pro ipsa repugnantia voluntatis ad obiectum disconueniens, sicut in definitione illa *Violenti*, particula illa *passio non conferente vim*, non intelligitur activè, sed passivè, pro repugnantia passivi ad formam. Repugnantia voluntatis per appetitum elicitem rectè explicatur per diffensionem, quia & appetitus elicitus

comparatus per modum effectus ad voluntatem est diffensio, seu fuga obiecti elicita; qui tamen ut consideratur per modum formæ inclinantis ad extremum contrarietatis, dicitur appetitus formalis fundans repugnantiam ad obiectum disconueniens.

Probatur conclusio ex præcedentibus: quia nihil est aliud quod posset causare delectationem, aut tristitiam præter obiectum disconueniens: quia neque appetitus, neque actus eius propriè per influxum: restat ergo quodd obiectum apprehensum disconueniens, aut conueniens inclinationi elicite, habituali, aut naturali appetitus causet.

Confirmatur ex Philosopho 10. Ethic. cap. 4. *Confirm* vbi assignat causam durationis, & continuationis voluptatis: vbi cum præmississet causam productivam voluptatis esse operationem sensus, aut mentis, quando sunt benè dispositæ circa illud quod est præstantissimum sub suo obiecto. Reducit mox continuationem eiusdem delectationis in easdem. *In unoquoque autem sensu*, inquit, *voluptatem fieri constat: dicimus enim visiones, & auditiones voluptatem afferre. Constat autem, & maxime tunc cum sensus est præstantissimus, & circa tale operatur. Atque cum talia sunt ipsum sensibile, & id quod sentit, erit semper voluptas: si est quod agit, & quod patitur, &c. Atque quousque ipsum sensibile, vel intelligibile, & id quod discernit, vel contempletur, tale sit, quale esse oportet, erit in operatione voluptas: nam cum sunt similia, ipsum passivum, atque activum, & inter se modum habent eundem, idem semper naturam fieri solet, &c.* Quæ verba manifesta sunt ad intentum conclusionis. Accedit quodd per operationem, ad quam sequitur voluptas, quasi ubique intelligit Philosophus operationem intellectus, aut sensus; non appetitus, ut patet ex verbis eius, & ex discursu.

Confirmatur secundò ex iis, quæ adducta sunt responsione ad locum Aristotelis ex primo Rhetoricorum, vbi expressè docet tristitiam violentam esse passio, delectationem autem voluntariam per oppositum, motum illum contra inclinationem passivi, hanc secundum eandem inclinationem: ergo sicut violentum est ab extra passio non conferente vim, tristitia nequit esse elicitive ab appetitu, neque consequenter etiam delectatio: restat itaque utrumque esse ab obiecto.

Quarta conclusio. Passio etiam causatur in voluntate mediante obiecto sibi naturaliter conuenienti, aut etiam conuenienti appetitui sensitivo, secluso actu voluntatis elicito: est Doctoris supra §. *Quantum ad primum dubium*, & §. *Quantum ad secundum dubium*, &c. Probatur conclusio quoad primam partem à Doctore; quia secundum Augustinum *Enchiridij* cap. 104. & alibi, voluntas ita vult beatitudinem, ut non possit velle miseriam: illud autem velle beatitudinis est naturale; velle autem naturale alicuius sufficit ad non posse velle oppositum illius. Consequenter ad non posse gaudere de opposito, & ad necessariò tristiari de eodem, sicut velle naturale beatitudinis sufficit ad tristandum de miseria naturaliter. Secundò. Passio ex dictis non conuenit voluntati, quæ activa est, sed quæ natura, & subiectum, ex applicatione obiecti conuenientis, aut disconuenientis: sed obiectum quod natura sua simpliciter est conueniens, ut comparatur ad inclinationem innatam voluntatis, magis conueniens est, quàm obiectum, quod conueniens

Dispositio
dici potest
activa.

Diffensio
voluntatis
est volitio,
vel nolitio.

140
Probatio
conclusionis.

Philosoph.

2. Confir.

Tristitia est
violenta.

141
4. Conclusio.

Probatio.

niens dicitur per appetitum elicitorum conueniens: hoc autem applicatum causat passionem: ergo illud. Minor patet, quia inclinatio naturalis voluntatis magis ipsi prædominatur, quam illa, quæ est elicitæ, & quæ carere potest: ergo obiectum conueniens secundum illam, etiam magis est conueniens, & causatiuus passionis sibi proportionatæ.

Confr. Voluntas per appetitum tam elicitorum, quam innatorum necessitatur ad passionem.

Constat, quod voluntas mediante suo actu elicit receptat passionem ab obiecto; inde est, quia per actum determinatur ad obiectum, ita ut non sit amplius indifferens actiue, aut passiuè ad oppositum; sed magis determinatur per inclinationem innatam; quia nequit hac stante esse indifferens, neque in potestate eius est non esse determinata, sicut est in eius potestate non habere actum elicitorum: ergo potest pati immediatè quoad delectationem, & tristitiam ab obiecto sic conueniente, aut disconueniente.

I 42
3. Ratio.

Inclinatio innata in voluntate potior elicitæ.

Tertio, voluntas ut prior suo actu secundum inclinationem innatam respicit immediatè aliquod obiectum, quod est sui perfectiuium, ad quod ex se inclinatur, tanquam perfectibile ad suum perfectiuium extrinsecum sit illud obiectum finis aliquis in particulari, aut in communi, vel aliquod commodum, quod est secundum inclinationem appetitus delectabile, & maxime proportionatum concupiscentiæ: ergo illud immediatè tanquam conueniens comparari potest ad voluntatem, & non mediante suo actu, tanquam per quem redderetur proximè conueniens. Patet consequentia, quia neque obiectum recipit à voluntate quod sit tale bonum proximè proportionatum voluntati, ut quæ posterior est, & in potentia ad ipsum tanquam motiuum: neque à fortiori est tale median- te operatione, quæ etiam utriusque est posterior; neque voluntas redditur disposita proximè per suam operationem in ordine ad idem obiectum; tum quia prior est comparatio potentie ut perfectibilis ad suum perfectiuium proximum, quam ad operationem; tum denique, quia operatio nequit esse dispositio voluntatis, nisi ut est determinatio formalis illius; sed voluntas in ordine ad prædictum obiectum determinata est essentialiter, & naturaliter; quæ determinatio maior est, quam sit illa quæ est per actum: nequit ergo disponi per actum ita ut ille sit necessarius: ac proinde quidquid aduenit voluntati, quod repugnat tali inclinationi, erit violentum: non ex alia ratione, quam ut est inclinata ad obiectum, & in proxima dispositione ad ipsum. Patet consequentia, quia voluntas nunquam patitur violentiam in aliquo, nisi ut est proximè inclinata ad oppositum. Vnde quando aliquid est tantum conueniens proximè ratione appetitus eliciti voluntatis, non violentatur nisi supposito appetitu elicitio. Et eodem modo quando est inclinata habitualiter ad aliquid, non violentatur per contrarium, nisi stante habitu.

Maiores determinatio voluntatis est per inclinationem naturalem, quam per actum elicitorum.

I 43
Responsio.

Impugnatio.

Proportio obiecti, & potentie.

Dices quod voluntas propter libertatem suam exigat actum antecedere, ut obiectum proximè sit conueniens, & ipsa in dispositione etiam proxima determinata ad obiectum.

Contrà, libertas competit voluntati, quæ est potentia actiua, non quæ passiuæ: ergo quæ subiectum est, & respicit actiuum, à quo recipit actum, seu perfectionem, impertinens est sua libertas. Proportio autem obiecti & potentie prior est quam sit ordo potentie ad suum actum. Ex quo patet confutatio eorum, qui dicunt non posse esse in voluntate delectationem, aut tristitiam, nisi mediante volitione, aut nolitione sua, qui rationem nullam

Scoti Oper. Tom. X.

huius assertionis adducunt, quæ conuincat.

Primo, non exigitur volitio, & nolitio inquantum actus liberi sunt, quia hanc rationem ex ipsis non participat delectatio, aut tristitia, quæ in se sunt necessaria. Deinde secundò, dato quod causarent per modum efficientis delectationem aut tristitiam, non causant eas ut causæ indifferentes, sed ut necessariae. Tertio, quia sequeretur quod volitio necessaria, aut nolitio in nobis non causarent has passiones, quod est falsum. Quarto, si producerentur hi actus à solo Deo, sequeretur delectatio, & tristitia in nobis. Quintò, in ipso Deo est delectatio per ipsos sequens nolitionem necessariam: & idem de beatis, quorum voluntas etiam, ut ipsi affirmant, per modum naturæ agit. Sextò, nihil ipsis fauet, quod Philosophus dicit 10. *Ethic. cap. 4.* ad operationem sequi hos motus, quia ibi non agit de operatione voluntatis, vel appetitus, sed de operatione intellectus, & sensus, circa intelligibile, aut sensibile.

Voluntatis operationem non causant passiones efficientes.

Non requiritur etiam operatio voluntatis antecedens has passiones semper, tanquam causa proxima, ut probatum est, quia sic non habent rationem inclinationis ex parte voluntatis, sed ut sunt formæ determinantes ipsam formaliter; ex quibus habet voluntas ut repugnet opposito: quandoque autem voluntas habet ex appetitu innato, ut sic determinetur, aliquando ab habitu, ex quibus causari potest passio; ac proinde hæc inclinatio non est semper per actum elicitorum.

Non supponit semper volitionem ad delectationem.

Neque dici etiam potest tertio, volitionem, aut nolitionem supponi tanquam effectus præuios, & subordinantes sibi delectationem, & tristitiam, tanquam consequentes ex dictis, quia neque semper supponuntur, neque etiam hæc affectiones etiam delectationis, aut tristitiæ semper consequuntur volitionem, & nolitionem; ut quando alia siue innata, siue habitualis inclinatio prædominatur, aut certe repugnat vehementer actibus, quia ex Philosopho sequitur voluptas ad operationes non impeditas, & quæ sunt ex optima dispositione agentis, & passibilis. Accedit aliquando inueniri has passiones separatas ab actibus elicitis, ut dictum est. Ex nullo ergo fundamento probatur semper has passiones in voluntate semper supponere volitionem, aut nolitionem; quod amplius patebit.

Volitionem non supponit ad delectationem per operationem essentialem prioris ad posteriorem.

Secunda pars conclusionis patet ex colligantia voluntatis ad appetitum sensitivum, cui nata est condelectari naturaliter, aut compati supposito apprehensione obiecti: hinc oritur surreptio passionum ex fomine concupiscentiæ, quæ ex peccato est, & in peccatum inclinatur. ut ait Trident. *sess. 5. can. 5.* quin etiam delectatio oriri potest hoc modo in voluntate ipsa repugnante, ut patet in corrupta violentè. Multa Patres circa efficaciam fomitis ad trahendam voluntatem, & quæ resistendum. Item dolor vehemens in parte sensitiva natus est impedire vsum rationis, quia plus impedit quam delectatio. Aug. 83. q. 36. *Aug. Nemo est, inquit, qui plus lugeat dolorem, quam appetat voluptatem, quandoquidem videmus immanissimas bestias, etiam asperitatibus terribi dolore, & metu, &c.* Iuxta eundem autem lib. 14. de *Ciuit. cap. 16.* Delectatio sensibilis impedit vsum rationis, quia maior in corporis voluptatibus nulla est. & Philosophus 7. *Eth. cap. 9.* dicit quod furatur intellectum etiam sapientis læpissimè.

2. Pars conditionis. Passiones in voluntate oriri ex appetitu sensitivo.

Surreptio ex fomine.

Quinta conclusio. Non requiritur ut obiectum 5. Conclusio.

I 44

Passio ex inclinatione habitus ordinatur.

Actum aliquando sit nolitum, aut volitum ad causandum delectationem, aut tristitiam; sed sufficit ut sit habitualiter volitum, aut nolitum, hoc est, sufficit inclinatio habitualis in voluntate ad hoc ut obiectum sit ipsi conueniens, aut disconueniens proximè; sufficit etiam actus conditionatus, seu volitio, & nolitio simplex, ut sequatur delectatio, aut tristitia. Conclusio quoad utramque partem est Doctoris *suprà* §. *Præter duos modos predictos*, &c. Quoad primum, patet ex Philosopho 7. *Eth. cap. 12.* ubi dicit *generationem esse operationem habitus secundum naturam*, &c. Vbi etiam distinguit habitum in naturalem, & innaturalem, id est, contra naturam: habitus autem naturalis vel est inclinatio naturæ, & sic eum admittit in pueris, & bestiis; vel iste qui est secundum inclinationem naturæ, qualis est habitus virtutis. Et asserit ex habitu sic sumpto provenire delectationem simpliciter, ex habitu verò innaturali, qualis est inclinatio vitiosa, non provenire delectationem, nisi per accidens ex indigentia naturæ. Quomodo autem intelligi debeat illa particula *operatio* iam *suprà* declaratum est. Patet etiam ratione: quia quidquid est secundum inclinationem habitus, est conueniens, ut patet experientia. Vnde Philosophus *primo Rhetoricorum loco citato* dicit, quod curæ, intentiones, & eiusmodi causant tristitiam, nisi fiant ab assuetis: quia nempe in assuetis sunt secundum inclinationem habitus, & sic non repugnant simpliciter voluntari secundum omnem eius inclinationem. Secunda pars conclusionis patet: quia actus ille conditionatus etiam causare potest ex parte voluntatis repugnantiam ad oppositum, ut patet in proiciente merces, & tristite ex earum perditione. Voco hunc conditionatam virtualiter, non formaliter.

I 45
6. Conclusio.

Sexta conclusio. Delectatio, & tristitia non respiciunt obiectum, quia obiectum est propriè, sed quia efficiens est. Hæc est Doctoris *in hac questione & aliis*: patet autem ex dictis, quia obiectum quia obiectum propriè, non mouet efficienter voluntatem, sed allictiue. Deinde, hæc passionnes non sunt operationes, ad quas tantum se habet obiectum per modum obiecti, vel etiam ad habitus.

Obiectio.

Dices. Obiectum non causat passiones, nisi quia cognitum est: ergo ut obiectum.

Responsio.

Respondetur in rigore negando consequentiam, nisi intelligatur concomitanter: quamuis verum sit non causare passiones in voluntate, nisi apprehensum, quia nihil extrinsecum aliàs est applicatum voluntati in ratione causæ, propter subordinationem potentialium, nempe ipsius ad intellectum, præter causam vniuersalem primam.

Obiectio.

Dices. Hinc sequitur quod aliquid in re conueniens voluntari possit causare in ea delectationem; quamuis non apprehendatur sub ratione proxima conuenientis.

Responsio.

Respondetur negando sequelam, quia hi effectus sunt ab obiecto, ut bonum, vel malum apprehenditur: necessum est ergo ut causa, quæ productiua est effectus, applicetur voluntati per apprehensionem. An autem in patria finis in re causet delectationem supposita visione: an verò ut tantum in intellectu, perinde est, quia ibi per visionem applicatur voluntati, ut in re

est: non sicut applicatur per cognitionem abstractinam.

Ultima conclusio. Nulla passio ex reliquis etiam affectibus voluntatis, aut appetitus, est **I 46**
ult. conclusio. operatio. Hæc est Doctoris hic, ubi supponit hanc veritatem, ideòque excludit delectationem in patria ab essentiali ratione beatitudinis, quia est passio, & consequenter non est operatio. Et patet à rationis paritate. Declaro sic; loquor autem de passione strictè, non in communi, quæ sumitur pro omni eo, quod infert passionem sensui, aut mutationem sensibilem, vel pro affectu. sed de ipsa ut passiuè ad ipsam se habet appetitus quæ sit ab obiecto: non immorando ergo in ipsis vocabulis, neque applicando significatum huic, aut illi appetitui in particulari: sed abstractim, ut conuenit tam appetitui sensitiuo, quam rationali, ut videtur sumere Philosophus voluntatè in 7. *Eth. cor.* in genere, ac 1. *Eth. cor.* 10. c. 2. dicens ad omnem actum, aut affectum sequi delectationem, aut tristitiam, & cap. 5. & lib. 1. *Mag. novum Moralium cap. 7.* enumerans affectus, dicit idem, nempe delectationem, & tristitiam sequi ad ipsos, seu comitari.

Dico, sumendo hæc in genere, opponi ad inuicem tanquam formas contrarias, quæ sequuntur etiam contrarias causas, nempe bonum, & malum in genere obiecti, seu conueniens, & disconueniens. Ex eo autem affectus, qui sunt actus eliciti, dicuntur passiones, quia ex iis sequuntur gaudium, aut tristitia de bono, aut malo. Sic ergo metus est passio, quia est tristitia de aliquo nolito, seu quocunque malo imminente.

Oppositio passionum.

Si autem est præsens, dicitur tristitia, seu dolor. Metus autem ut est fuga mali, est affectus elicitus voluntatis. Sic dico de inuidentia, ut est nolle bonum alterius simpliciter, seu velle ipsi malum, est actus elicitus; ut est autem tristitia de eius bono, est passio, vel gaudium de eius malo. Sic ira ut est velle vindicare, est actus elicitus, ut autem in ipsa vindicatione capit voluptatem, est passio, vel quia inferre nequit, ut est tristitia, est passio. Distinguendum ergo est inter ipsos affectus, qui etiam passiones causaliter dicuntur, & delectationem, aut tristitiam consequentem per Philosophum: quia illi sunt actus eliciti; hæ autem passiones causalæ in appetitu in genere secundum naturam affectus, quia quilibet affectus particularis sequitur naturam sui motui & obiecti; sic etiam passio eodem modo sequitur in specie eandem naturam, ac proinde sicut affectus, sic etiam passiones consequentes distinguuntur specie, ut rectè Philosophus 10. *Eth. cor. cap. 4.* Ex quibus patet conclusio; & probari potest de metu, & cupiditate, quæ sequitur desiderium: quia opponuntur ad inuicem, sicut delectatio, & tristitia: ergo sicut metus se habet ad appetitum, ira & cupiditas, seruata proportionem; sed metus est ab extrinsecò, & causat inuoluntarium secundum quid: quia est contra voluntatis inclinationem passiuam: è contra. Cupiditas, seu concupiscentia causat voluntarium, quia est secundum inclinationem eius passiuam. De his autem affectibus in specie dicendum erit suo loco, quoad præsens institutum satis est ostendere quæ ratione ex ipsis emanent illæ, quæ formaliter passiones dicuntur, & non effectiue.

Distinctio XLIX. Quæstio VII. 495

S C H O L I V M.

Delectationem non esse de essentia beatitudinis strictè sumptæ: pertinet tamen ad beatitudinem extensiuam, quæ est aggregatio omnium bonorum beati. Soluit argumenta prin. & post. argumenta pro opin. posita à num. 2.

- 4 ^c Dico ergo quòd strictè accipiendo beatitudinem, delectatio non est de essentia eius: quia est passio, beatitudo autem consistit in operatione. Voluntas autem potest dupliciter considerari. Vno modo vt potentia operatiua; alio modo vt receptiua. Primo modo perficitur simpliciter operatione coniungente simpliciter, & vltimatè optimo simpliciter; & in hoc consistit essentialiter beatitudo. Alio modo considerari potest vt receptiua: sic est perfectibilis, non operatione, sed passionibus supernaturalibus, quia talium est vltimatè receptiua; & sic perficitur delectatione, & gaudio: ex quo patet quòd magis est de essentia beatitudinis gaudium, quàm securitas. *Gaudium magis pertinet ad essentiam beatitudinis, quàm securitas.*
- Ad primum, dicendum quòd illa propositio Augustini, & consimiles propositiones, sunt veræ causaliter, non per essentiam: beatitudo autem est causa quietationis, & delectationis quæ consequitur actus beatificos: est autem quædam vita, & beata, quia est in voluntate vt est passionum receptiua, *Ad arg. principalia num. 1.*
- Ad aliud dicendum, quòd quietatio nunquam est in se, sed in alio; vnde creatura non quietatur in se, sed in alio: vt terra non quietatur nisi in centro: sed delectatio est formaliter in voluntate, & sequitur operationem, per quam quietatur in alio, cui coniungitur.
- Ad aliud dicendum, quòd non omne vltimum, sed optimum est finis, vt dicitur *secundo Physicorum*: tale autem vt finis intrinsecus, est operatio, tamen delectatio est ordine naturæ posterius, quæ tamen non est talis quòd operatio ordinetur ad ipsam, sicut ad finem, nec est perfectius operatione.
- 5 Contrà, dixisti priùs, quòd generatione posterior est voluntas intellectu, & ideo voluntas est nobilior: modò dicis contrarium. Respondeo, quòd simpliciter in eodem genere sunt perfectiora posteriora prioribus, & hoc posteriora generatione, vt si plures formæ substantiales sunt in eodem supposito, vltima est perfectissima. Sed si accipiantur in alio genere, prius & posterius frequenter sunt perfectiora, posteriora, non tamen semper, vt post vltimam formam substantialem sequuntur accidentia, quæ tamen sunt imperfectiora. *quest. 4. huius d. Non semper per posteriora generationis sunt perfectiora.*
- Sic dico in proposito in operationibus, quæ tendunt in obiectum, posterior perfectior est, & sic operatio voluntatis perfectior est operatione intellectus: licet non sint in eodem genere proximo, sed vna in genere cognoscitiui, alia in genere appetitiui: sed variatur genus in passionibus, quia illæ non tendunt in obiectum, sed sunt ab obiecto. Ad aliud dicendum, quòd non vnitur vltimatè, passionem.
- Ad rationes in oppositum, quia minùs concludunt, dicendum est quòd sunt passionibus quædam, quæ insunt cum mutatione, & alteratione partis sensitivæ, & non sunt sine immutatione organi, & illæ sunt totius coniuncti; alia sunt passionibus tantum spirituales, & illæ possunt sine omni mutatione, quæ est in organo, fieri, & tales sunt animæ. *Ad arg. in oppos.*
- 6 Ad argumenta primæ opinionis. Ad primum dicendum quòd sicut tu arguis quòd non potest visio esse sine delectatione, & gaudio: ergo est de essentia beatitudinis gaudium; sic arguo quòd non potest esse sine fruitione: ergo est de essentia fruitionis; & similiter arguam quòd fruitio non potest esse sine visione. Dico ergo quòd absolute potest visio separari à gaudio sine contradictione, & tu dicis quòd tunc videret, & non gauderet: dico quòd hoc verum est: sed hoc non esset ex potestate sua, sed diuina, quæ conseruat visionem, & non gaudium. *Soluit arg. pro opin. D. Thom. Potest absolute separari gaudium à visione.*
- Ad aliud dicendum, quòd verum est quòd beatitudo esset perfectior, si gaudium esset de essentia eius: sed hoc non potest esse: vt si sapientia esset de natura hominis, esset perfectior quàm modò: sed passio non potest esse de natura beatitudinis, quia de essentia eius est quòd coniungat obiecto beatifico: sed hoc non potest facere passio.
- 7 Ad tertium de pœna, & tristitia: si arguitur de pœna, quòd sit essentialiter tristitia: concedo in natura intellectuali, nec alia pœna potest inesse sibi; sed tunc non valet consequentia, quia nihil potest esse pœna nisi inuoluntarium. Pœna igitur non potest esse actus voluntatis, quia omnis actus voluntatis siue *nolle*, siue *velle*, semper est voluntarius. *Actus voluntatis non potest esse pœna, sed bene prætarius.*

tarius. Sed præmium potest esse voluntarium, imò magis præmiatur, si sit voluntarium sibi, cum quo & præmiatur, & quia actus est nobilior passione: ergo magis præmiatur in actu, & hoc est congruum.

Et si dicas quòd miseria est essentialiter pœna, ergo beatitudo est essentialiter gaudium: Dico, quòd miseria non est essentialiter pœna, imò pœna dirimit miseriam in quantum ordinat culpam, quæ culpa est miseria essentialiter: & si dicatur quòd pœna sequatur miseriam: dico quòd verum est, unde maxima pœna propriè est miseria, quæ est culpa.

*Miseria
non est es-
sentialiter
pœna.*

COMMENTARIUS.

147
*Resolutio
Dilectus.*

Dico ergo quòd *strictè*, &c. Hæc est resolutio huius quæstionis, & conclusio intenta consistit in duobus, nempe ad essentiam beatitudinis strictè sumptæ non pertinere delectationem: quia beatitudo sic sumpta consistit in operatione, per quam potèria operando attingit obiectum beatificum. Alio modo sumitur beatitudo pro omni eo, quod voluntatem passivè se habentem perficit in statu beatitudinis, & sic delectatio; & gaudium spectant ad beatitudinem integrè, & substantialiter sumptam, & connaturaliter sequitur ad beatitudinem primo modo sumptam. Ad rationes autem tam principales, quàm pro opinione. Patet ex litera, & dictis. Noranda est illa interpretatio illius principij Ari-

*Beatitudo
essentialis.
Beatitudo
integralis.*

stotelici, quod sæpiùs in superioribus replicavit; nempe posteriora generatione esse perfectiora.

Respondet, quando est processus in eodem genere, id esse verum; quando verò in diverso, non esse verum. Primum patet in generatione viventium, ubi processus est ad formam substantialem. Secundum verò in processu ad formam accidentalem substantiali producta.

Si rationem quæras huius discriminis?

Respondetur reduci ad hoc, quòd natura in processu ad esse simpliciter intendit quod est perfectissimum, ad quod attingit, procedendo de potentia ad actum. Et ideo per imperfectiora gradatim attingit finem; quo posito, cessat. Sed è contra procedendo de esse simpliciter ad perfectiones eius secundarias, illud quod immediatè se habet ad ipsum esse simpliciter, est perfectius, quàm illud, quod remotius est.

*Posteriora
generatione
esse perfectio-
ra.*

Explicatur.

*Ratio expli-
cationis.*

QVÆSTIO VIII.

Utrum natura humana sit natura infima capax beatitudinis?

Bassol. hic quæst. 5. art. 1. & 2. Gabr. quæst. 1. art. 3. dub. 2. Niphus 2. Met. dist. 3. cap. 4. Valq. 1. 2. dist. 20. cap. 2. Vide Scot. 5. Met. quæst. 1.

Arg. 1.

d

TRUM natura humana sit natura infima capax beatitudinis? Videtur quòd non, anima humana est capax beatitudinis; sed ipsa est inferior homine: ergo, &c.

Arg. 2.

Præterea, in quibus est ordo essentialis, sic se habent quod illud, quod est immediatius ultimo, immediatius attingit ipsum, & alia mediante Angelo attingit finem: ergo non est immediatè beatificabilis.

Arg. 3.

Præterea, videtur quòd etiam aliæ naturæ inferiores sunt beatitudinis capaces, quia illæ naturæ etiam ultimè quietantur: quia si non, ergo violenter tenerentur, & tunc esset violentia perpetua: sed non possunt quietari ultimè nisi in ultimo fine: ergo, &c.

Arg. 4.

Præterea, causæ primæ vniuersalissimæ respondet finis ultimus vniuersalissimus; sed Deus est causa efficiens immediata omnium: ergo erit finis immediatus omnium: ergo, &c.

Res. opp.

Contrà, August. 14. de Trinitate, cap. 18. eo ipso anima imago Dei est quo ipsius capax potest esse, & per hoc probat quòd homo possit beatificari: sed quòd ipse sit infimum beatificabile, probatur, omnis natura inferior homine operatur omnem operationem suam per organum: ergo non circa obiectum immateriale: sed solum in illo obiecto, quod per operationem non organicam attingitur, est beatitudo obiectivè: ergo, &c.

COMMEN

COMMENTARIUS.

I *V*trum^d natura humana sit, &c. In hac quæstione sub præmissio titulo differit duo. Pri-

mum est; an ratione naturali possit probari possibilitas beatitudinis in specie, quæ est per visionem Dei. Secundò differit de beatitudine naturæ humanæ, ut est diuersa à beatitudine, quæ est secundum quid, & vltima perfectio in entibus inferioribus homine.

Ordo, & diuisio quæstionis.

S C H O L I U M.

Ostendit ex Scriptura naturam humanam esse beatificabilem vera beatitudine, quam speramus. Ponit sententiam Philosophi, qui videtur negare nobis possibilem aliam notitiam de prima substantia, præter obscuram, abstractiuam, & ex sensibilibus habitam.

2 *R*espondeo, Primò videndum est, quòd natura humana est beatificabilis. Secundò, quòd nulla natura inferior. Primum planum est ex Scriptura, *primæ ad Corinth. tertio decimo, & primæ Ioan. tertio, & melius Apoc. 22. Videbunt faciem eius. Præterea, Matth. 22. Erunt sicut Angeli Dei in celo.*

Sed quid dicunt Philosophi ad hoc? Philosophus *primò Ethicorum*, dicit in generali de felicitate, & in *decimo Ethicorum*, in speciali, quomodo est possibilis, & in quo consistit. Sed quid sentit de illa speciali beatitudine, quam nos expectamus, quæ est per claram Dei visionem, & fruitionem? Videtur dicere Philosophus quòd de prima substantia non potest haberi cognitio aliqua, nisi ex conceptu aliquo accepto ex sensibilibus, qui non posset esse illius essentia in se, ut patet *primò Posteriorum*, & *secundo*, & *primò Physicorum*, in multis locis. Similiter diceretur, quòd non possemus in illo conceptu habere nisi cognitionem obscuram, & abstractiuam, qualem etiam possemus habere de non ente: & sic secundum eum omnis cognitio nostra de illa substantia est tantum in vniuersali, & obscura; & per consequens effemus beati in vniuersali cognitione, & obscura.

Quid Philosophi de beatitudine, ut sic, & de nostra quam speramus.

3 Et si arguatur contra eum, quòd desiderium naturale hominis est ad cognoscendum illam substantiam in se, & clarè; ergo quandoque videbitur in se; aliàs esset ille appetitus in natura frustratus; non valet, quia loquendo de desiderio merè naturali, debet probari quòd tale inest homini: si autem accipias desiderium naturale pro actu elicito secundum rectam rationem: hoc non vidit ipse, nec potuit videre alium statum secundum rationem naturalem, in quo videret clariùs; nec vltra appetiit, nec sciuit quòd secundum rectam rationem, est plùs desiderandum, quàm hinc cognoscitur.

Contrà. Appeto, & scio Deum: & tamen non habeo notitiam nisi confusam & obscuram de Deo; Additio. & eodem modo potest esse desiderium naturale beatitudinis secundum rationem eius propriam. Sed appetereturne aliquid vltra confusè cognitum? Philosophus diceret quòd sicut ego scio quòd sol est magis visibilis in se, quàm possum ego eum videre, & quòd visio aquilæ est clarior, quàm visio oculi mei, non tamen concluditur quòd desiderarem illum videre in rota, quia non competit oculo meo, nisi quòd sic tantum videam.

Sed appetisne videre amplius desiderio naturali Solem, & habere alium visum perfectiorem? Dico quòd non; quod etiam diceret Philosophus, sic nec nostra naturaliter desiderat habere oculum perfectiorem; sed illum quem habet desiderat naturaliter perfici modo sibi competenti.

COMMENTARIUS.

2 *R*espondeo *Primò videndum*, &c. Beatitudinem veram non solùm possibilem esse homini, sed in re ipsa futuram ostendit ex Scriptura. Et patet ex locis, quæ citat, & ex dictis hactenus. Deinde quærit quid diceret Philosophus de hac beatitudine vera per fruitionem, & cognitionem facialem, non solùm quoad esse, sed etiam quoad possibilitatem?

Respondet iuxta principia, quæ tradidit interpretando, eum sensisse repugnare homini attingere Deum visione clara, & faciali, quia ne-

gauit aliam cognitionem haberi de Deo posse pro hoc statu, quem est expertus, præter abstractam, vniuersalem, & confusam.

Quòd si obiicias, inquit, inesse appetitum naturalem in homine ad hanc beatitudinem.

Respondet illud esse probandum; quia neque talem cognouit Philosophus, neque etiam secundum rectam rationem: quia eam nesciuit, aut possibilitatem eius. Admittit quidem Doctor talem appetitum in natura humana, sed negat ipsum esse magis notum lumine naturali, quàm sit ipsa beatitudo, & eius possibilitas nota, ut patet ex quæstione prima prologi, ubi fusè de hoc differit.

De appetitu naturali beatitudinis.

Beatitudo vera possibilis est.

Quid diceret Philosophus.

S C H O L I V M.

Sententia Doctoris, probari posse ratione, naturam humanam esse capacem beatitudinis veræ, ablata imperfectione huius status. Probat primò, quia obiectum beatificum continetur sub adæquato intellectus & voluntatis nostræ: ergo in eo tantum quietantur. Secundò, potentia inferior, scilicet sensitiva, habet notitiam intuitivam: ergo hæc competit intellectui, quoad capacitatem, respectu cuiuslibet contenti sic cognoscibilis sub suo adæquato, quod est ens, de quo q. 1. Prol. & 1. d. 3. q. 3.

Naturaliter probatur nos esse capaces beatitudinis veræ.

Videretur tamen mihi, quòd per rationem naturalem potest probari sublata imperfectione status istius quoad cognitionem, quòd potest cognosci quòd natura humana sit capax beatitudinis veræ. Primò ex parte obiecti sic. Omnis potentia habens obiectum primum adæquatum, potest per se in quolibet contentum sub illo obiecto; sed primum obiectum intellectus humani est ens: ergo & quolibet, in quo saluatur ratio entis, est obiectum per se eius: sed impossibile est quòd quietetur in aliquo, nisi in summo totius analogiæ immediatè, sicut nec visus quietatur nisi in pulcherrimo visibili: sed hoc non potest esse in cognitione eius in vniuersali, quia cognitio ut in vniuersali, non est illius ut in se: ergo erit eius ut secundum se in particulari: ergo ut sic erit capax beatitudinis.

Respondet Philosophus ad minorem, quòd ens secundum analogiam quantum ad materialia, & immaterialia non est obiectum intellectus nostri, sed tantum ens quoad materialia. Contrà, hoc destruit Philosophum, quia impossibile est cuicunque potentiæ aliquid cognoscere sub ratione communiori, quam sit ratio primi obiecti; sed intelligimus aliquid sub ratione vniuersaliori quam sit quiditas materialis: ergo impossibile est quòd materialis quiditas sit primum obiectum intellectus nostri adæquatum. Maior est manifesta: minor patet per Philosophum, qui dicit *quarto Metaphysica*, quòd est quædam scientia entis inquantum ens; sed ens inquantum ens, non est tantum quiditas materialis: hæc autem scientia est nobis possibilis secundum eum.

Si dicas, benè volo quòd sit speculatio, & conceptus aliquis communior, quam sit entis materialis, tamen ille conceptus non est causatus nisi à quiditate materiali. Si sic, ergo habeo propositum, quia impossibile est felicitatem intellectus nostri esse in aliquo conceptu, qui est minus perfectus, quam sit conceptus rei sensibilis: sed quicunque conceptus de Deo causatus ex sensibilibus est imperfectior eis: ergo in nullo tali est beatitudo. Minorem probo, impossibile est intellectum agentem cum obiecto suo causare conceptum perfectiorem suo perfecto verbo, quia realiter est effectus sibi adæquatus; sed vnus effectus est adæquatus vni causæ: ergo non potest perfectiorem illo causare de Deo: & si sic, tunc ista responsio destruit Philosophum, quia ponit in perfectissima cognitione beatitudinem, & hanc ponit illius substantiæ.

Conceptus de Deo causatus ex sensibilibus, est imperfectior eis.

Perfectio competens inferiori, conuenit superiori in eodem genere.

Secundò probo hoc ex parte actus, quia quod est simpliciter perfectionis in aliquo genere, si competit inferiori in illo genere, competit & superiori; sed cognitio intuitiva competit sensui: ergo multò magis intellectui: ergo non tantum ipsius quiditatis materialis, nec causatæ ab ea, est tantum cognitio beatifica. Præterea, si non haberemus de aliquo cognitionem intuitivam, non sciremus de actibus nostris si insunt nobis, vel non certitudinaliter (de actibus dico intrinsicis) sed hoc est falsum: ergo, &c. ergo eadem ratione, qua ponis vnum ens posse intuituè cognosci, & quodcunque.

C O M M E N T A R I V S.

3
Seclusa imperfectione cognitionis probari potest possibilitatem beatitudinis.

Videretur tamen mihi, &c. Conclusio Doctoris hoc statu, posse probari per rationem naturalem possibilem esse beatitudinem veram. Frustrà redarguit Niphus 2. *Met. disp. 3. cap. 4.* Doctorem inconstantem, quòd *suprà* asseruerit *disp. 43. q. 2.* immortalitatem animæ non posse demonstrari,

hic verò doceat possibilitatem beatitudinis veræ demonstrari posse, quæ repugnant. *Relicetur Niphus.*

Respondetur Doctorem in priori loco agere de demonstratione conuincente Philosophum, prout fundatur in principiis ab eo receptis, & secundum modum cognitionis huius status. Hic verò, idem asserit de beatitudine attendendo ad modum imperfectum cognitionis huius status; neque admittit demonstrationem, nisi respectu intellectus perfecti non dependentis à sensibus tantum *Explicatur Doctor.*

Distinctio XLIX. Quæstio VIII. 499

tantum in cognoscendo : & qui possit apprehendere naturam terminorum , vt determinant ad assensum , & semutud respiciunt secundum rationes proprias ; eodem etiam modo admitteret immortalitatem animæ demonstrari posse seclusa imperfectione huius status : nam utrobique ratio ex se necessaria est : quamvis non cogat intellectum imperfectum , neque aliud genus demonstrationis intendit Doctor hîc , vt patet ex conclusione eius : *Sublata* ; inquit , *imperfectione illius status quoad cognitionem* , &c. Patet etiam ex paragrapho præcedenti , ubi asserit Philosophum iuxta imperfectum modum cognoscendi huius status , & principia ex eo tradita , negare possibilitatem beatitudinis veræ. Aliud nempe est rationem esse necessariam , & evidentem respectu intellectus concipientis terminos sub ratione propria , & non impediti. Aliud verò esse necessariam respectu intellectus impediti non concipientis terminos perfectè , & sub ratione propria , vt rectè Doctor asserit de propositione per se nota in 1. diff. 2. quæst. 2. Nam in tali intellectu impedito , sicut non est cognitio perfecta terminorum , aut principiorum , ita neque conclusio est ei necessaria , quæ alioquin in se necessaria est , & respectu etiam ad intellectum non impeditum. Et sic loquitur Doctor hîc de ratione necessaria ; neque *suprà* aliter docuit de immortalitate animæ : nam eadem ratione , qua hîc probat possibilitatem beatitudinis veræ , *suprà* contra Philosophos probat immortalitatem animæ , & abstractionem eius à materia. Sumit ergo demonstrationem aliter hîc , & aliter loco præmissa. Et quamvis hîc admittat rationem necessariam probari posse beatitudinis veræ possibilitatem , intelligit hoc respectu tantum ad intellectum illuminatum , & non impeditum , non verò respectu ad intellectum ligatum sensibus iuxta modum cognoscendi huius status , & existentem in puris naturalibus : quia respectu huius non esset ratio necessariè , sicut neque respectu Philosophi , vt ipse dicit. Quo sensu etiam intelligenda sunt quæ differit in quæstione secunda huius distinctionis ; vt ibi notauimus contra Suarez , qui melius interpretari posset sententiam , quam imponit Doctori ex hac conclusione : sed neque hîc asserit Doctor veritatem hanc probari ratione naturali , nisi seclusa imperfectione huius status quantum ad modum cognoscendi. Vnde per ipsum constat non demonstrari ab intellectu dependente à sensibus in cognitione ; sed sciri tantum per reuelationem , non solum beatitudinem veram fore quantum ad euentum , sed etiam quantum ad possibilitatem ; probari tamen posse ab intellectu perfecto , qualiter autem diceretur. Eum sequitur Vasquez 1. 2. diff. 20. cap. 2. Inclinat Conrad. 1. 2. q. 5. art. 1. & pro ea citati solent D. Thomas 1. 1. quæst. 12. art. 1. de verit. quæst. 8. art. 1. lib. 3. contra Gentes , cap. 51. ubi Ferraricus admittit visionem Dei vt primæ causæ , probari posse lumine naturali possibilem.

Ratio necessaria intellectui vni , non est talis omni intellectui.

Propositio per se nota.

4
Probat
conclusionem

Ex ordine
potentie ad
obiectum.

Probat Doctor conclusionem ex illo principio , quod adducit quæstione prima Prologi in fauorem Philosophorum contra necessitatem doctrinæ reuelatæ. Omnis potentia habens obiectum primum adæquatum potest in quodlibet contentum sub obiecto per se ; sed ens vt commune Deo & creaturis , est obiectum primum intellectus : ergo potest in omne contentum sub

ente , & consequenter in perfectissimum , alioquin non quietatur eius appetitus , nisi attingat illud.

Dices cum Philosopho , ens vt est commune tantum materialibus , esse obiectum primum , & adæquatum intellectus.

Contrà : quia obiectum habitus non excedit obiectum potentie ; ens autem vt sic est obiectum Metaphysicæ , ex Philosopho 4. Met. text. 1. ergo , &c.

Dices conceptum communem entis esse quidem obiectum terminatum intellectus , non tamen motiuum : sed ens sensibile , aut materiale , & per abstractionem pertineri ad ens vt sic. Illud autem in quo consistit beatitudo intellectus debet esse motiuum eius.

Contrà vrget Doctor. Impossibile est beatitudinem intellectus consistere in aliquo conceptu imperfectiore , quàm sit conceptus rei sensibilis : conceptus autem causatus de Deo ex re sensibili est imperfectior : quia effectus nequit excedere causam suam , quæ in proposito est intellectus cum cognitione de re sensibili ; quæ cognitio est effectus eius adæquatus secundum perfectionem virtutis : ergo nequit perfectionem causare de Deo.

Si autem dicas posse causare perfectiorem ; tunc destruitur responsio data , quæ limitat perfectionem , & attingentiam intellectus ad motiuum desumptum ex re sensibili , quatenus aliter nequeat attingere Deum nisi per hoc medium. Vnde ipse Philosophus statuens felicitatem intellectus in perfectissima cognitione substantiæ primæ , recedit ab illâ ratione , qua probaretur impossibilitas beatitudinis veræ ex imperfecto motiuo intellectus nostri pro hoc statu.

Vis ergo huius rationis in hoc consistit : ideò repugnaret intellectui cognitio Dei sub ratione propria : quia hæc cognitio excedit perfectionem mediæ , & motui intellectus , quod est res materialis : ergo hoc dato omnis cognitio excedens perfectionem huius motui repugnat intellectui : ergo in nulla tali statuenda est felicitas intellectus. Consequens est contra ipsum Philosophum : ergo falsum est antecedens : nempe motiuum intellectus esse quidditatem rei sensibilis , aut felicitatem intellectus statuendam esse in aliqua cognitione , quæ solum habeatur ex motiuo rei sensibilis tanquam ex causa.

Confirmatur. Omnis potentia quieratur in suo per se motiuo , aut aliquo perfectissimo sub tali motiuo ; sed appetitus non quietatur in quidditate rei sensibilis in communi , aut in particulari sensibili : ergo non est per se motiuum intellectus. Maior patet , quia potentia passiva reducitur ad actum , ad quem inclinatur per adæquatam suam causam , & quod magis assimilatur agenti adæquato , eò perfectius reducitur ad actum ; mensura enim actus , aut perfectionis in potentia passiva , est virtus agentis , vt nata est exerceri in potentiam , aut subiectum : nulla autem causa efficiens continet in virtute sua effectum perfectiorem , quàm sit ipsum esse causæ formale , quin imò perfectio virtutis , & effectus designatur in eo quod est effectum ipsum maxime assimilari causæ ; sed intellectus respectu sui motui adæquari est potentia passiva : ergo ex natura sua ad nullum intelligibile magis inclinatur quàm ad suum motiuum adæquatum ex natura potentie , & quod magis ipsi assimilatur , eò magis & perfectius re-

Responsio.

Impugnatur.

Responsio.

Impugnatio.

Effectus non excedit causam.

Via rationis declaratur.

Redargutio Philosophi.

5
Causa.

Non quietatur intellectus in aliquo cognitione causata ab ente materiali.

ducitur ad actum, & accedit ad mensuram suæ perfectionis inquantum perfectibilis est; ergo, &c.

Minor principalis probatur, quia appetitus intellectus nequit quietari in aliquo ente, tanquam sine obiectivo, quod est inferius ipso intellectu, quantum ad perfectionem, & esse: talis est quiditas materialis, & rei sensibilis: ergo nequit quietare appetitum intellectus ad felicitatem tanquam finis. Idem patet, quia intellectus nequit quietari in aliquo, quod est extra rationem suæ per se causæ: quia nihil aliud potest esse terminus quietariæ suæ inclinationis, nisi illud à quo recipit tantum suum esse, & inclinationem, & cuius ipsa est participatio; ille est solus Deus, non secundum rationem communem sibi, & aliis; sed secundum rationem particularem sibi propriam: ergo appetitus intellectus non satiatur nisi in Deo sic cognito. Probatur consequentia, quia inclinatio intellectus est ad cognitionem entis, & veritatis, & ad prima principia incomplexa, & altissimas causas, ut admittit ipse Philosophus, hac ratione docens Metaphysicam esse perfectissimam scientiam, & certissimam, & felicitatem nostram esse in contemplatione maxime primæ substantiæ. Patet etiam experientia, qua intellectus non sinit in cognitione inferiorum, sed per varias collationes, & discursus, & abstractiones tendit ex inferioribus ad superiora, reducens principia, & veritates, quas cognoscit de inferioribus, seclusis imperfectionibus, & incertitudine ad primas veritates, in quibus per se sinit, & maxime in prima rerum causa, & fine. Per oppositum huius sensus sinit in cognitione rei sensibilis, quæ est motuum eius adæquatum: ergo non est motuum adæquatum intellectus, neque immediatum, & perfectissimum, ut inclinatur ad suam beatitudinem formalem, & obiectivam. Tum quia superiori potentia, ut est nata reduci ad actum perfectissimum, in quo quietatur, debet assignari motuum superioris ordinis, & perfectionis: tum quia ipsa experientia constat, & communi sensu Philosophorum sapientum, qui magis ad veritatem accesserunt, intellectus perfectionem non consistere in adhæione ad sensibile obiectum, & hanc esse infimam cognitionem intellectualem, in qua communicat cum cognitiua inferioris ordinis, & gradus. Vnde sequitur cognitionem sensibilem non solum non esse perfectissimam, ad quam inclinatur intellectus: sed ad vsum, & occasionem seruire, ut ad perfectiorē assurgat. Vide quæ dicta sunt d. 1. q. 2. quarti.

Ordo eius ad causam.

Argumentū ab experientia.

Finis abstractionis.

6
Responsio.

Improprio intellectus ex mediis imperfectis.

Dices hoc verum esse quantum ad inclinationem potentia, quæ respicit primum ens, in quo quietatur: tamen ex imperfectione virtutis intellectiue, & mediorum cognoscendi, limitari eius inclinationem passivam, & appetitum ad hoc genus cognitionis solum, quod haurit ex materialibus tanquam rationibus, ex quibus confurgit. Vnde illa comparatio intellectus nostri satis frequens cum oculo noctuæ, ut respicit Solem, & inclinatur ad eius visionem, quod tamen non appetit videre aliter quam est conveniens ipsi. Neque etiam oculus noster appetit videre Solem, quia in se visibilis est, magis quam ferat acies pupillæ: sic ergo intellectus se habet ad Deum, & eius cognitionem servata proportionem ad media: per quæ tantum natus est reduci ad actum, quo attingit Deum per viam sensus, procedendo per abstractionem.

Contra primum, assumendo instantiam: licet illa comparatio teneat, si comparatur cognitio vilissima nostri intellectus ad cognitionem, quam Deus habet de seipso quantum ad excessum perfectionis, quæ maior est sine proportionem: vel si comparatur etiam cognitio nostra pro hoc statu ad cognitionem alterius vitæ de Deo: tamen non concludit propositum; quia oculus noctuæ in ordine ad visibile excedens, sicut etiam noster oculus mortalis ad Solem, quia in se visibilis est, inclinatur secundum temperamentum organi in gradu, quo congruit ipsi temperamento, ne offendantur, aut dissolvatur: nam omnis potentia ad actum secundum, ut est perfectio sua, ita inclinatur, ut conservetur actus primus, & non corrumpatur, sicut organum corrumpitur per visibile excedens temperamentum, & mediam qualitatem organi: sed non ita contingit in intellectu, quæ est potentia non organica, & quod perfectius attingit primam substantiam, eò magis illuminatur, & vigoratur, in quo non est comparatio eius ad sensum, & proinde instantia quoad hoc non est ad propositum.

Contra rationem autem adductam in responsione facit quoddam inclinatio naturalis intellectus quod magis abstrahit, & recedit à motu sensibili, & materiali, eò magis, & perfectius reducit ad actum, & per se tendit per abstractionem supra tale motuum, inquirendo veritatem; sed nulla potentia mobilis tendit extra rationem sui motui adæquati: ergo obiectum sensibile non est tale motuum intellectus: ergo aliud debet assignari; quia intellectus ut est potentia passiva, nequit reduci ad actum, nisi per aliquod motuum: de hoc queritur. Nequit autem esse ens sensibile: quia tale nequit reducere intellectum ad actum circa obiectum abstrahens à materiali. Non est conceptus transcendens; quia hinc solum potestate includit veritatem, quæ est de prima substantia, & aliis separatis: ergo necessario erit aliquid ex natura potentia, quod virtute continet perfectionem operationis, ad quam summè inclinatur ipsa potentia, tanquam ad ultimam quietativam. Hoc autem non est aliud quam ipsa prima substantia: nam quod est ultimum perfectuum extrinsecum potentia, cui adhæret per operationem, erit etiam motuum eius: quia nihil aliud continet virtute illam operationem, in qua ultimè quietatur intellectus. Quod confirmat processus intellectus abstrahens à materialibus; quia ideo ab iis abstrahit, quia in illis non invenit motuum sufficiens, quo reducatur in actum perfectissimum suum: ergo ex necessitate attingendi motuum proximum, & immediatum talis operationis intellectus, abstractio, reflexio, & cæteri discursus, & collationes sunt, quorum nullus esset usus, si in ente sensibili, & materiali applicaretur ei motuum sufficiens, & adæquatum.

Quod autem dicitur intellectus inclinationem contineri per media sensibilia, & limitari, ita ut aliter non inclinetur ad ultimam beatitudinem sui, nisi ut haberi potest per talia media, & hoc ex imperfectione virtutis intellectiue, improbat: quia hæc imperfectio non est ex natura potentia, sed ex defectu motui sufficiens pro hoc statu, ut constat ex inclinatione eadem potentia, tam elicitam, quam innatam, quando per aliud medium superioris ordinis illustratur, ut per lumen fidei, aut propheticum, & revelationis,

7
Impugnatio.

Relictur instantia.

8
Impugnatur ratio responsionis.

Potentia non excedit motuum proprium, & adæquatum.

Ens sensibile non esse primum, aut adæquatum motuum intellectus.

Cur sit abstractio.

9
Ratio desumpta ex mediis impugnatur.

Distinctio XLIX. Quæstio VIII. 501

Impugnatur. Philosophus. uelationis, vt constat. Sed quoniam hoc igno-

Philosoph. cap. 7. *Finis perfectus*, inquit, *simpliciter est, qui propter se semper, & nunquam ob aliud est: Item, perfectum bonum est, quod per se est sufficiens; sufficiens autem per se illud esse ponimus, quod solum à ceteris segregatum expetibilem vitam facit, rei que nullius indigentem. Huiusmodi autem felicitatem existimamus esse, &c.* &c. lib. 1. cap. 2. asserit cum Platonem summum bonum per se, & nullo addito tale esse: & non fieri expetibilem propter additum alterius boni, &c. Quibus suppositis, sic argumentor. Idem est motiuum, & beatificatiuum intellectus: nam illud solum est motiuum, quod virtute continet operationem, per quam adhæret, & in qua consistit eius felicitas: ergo non ex natura intellectus prouenit quoddam illud motiuum non posset attingere immediatè: sed ex defectu applicationis, quod si applicari potest immediatè, & seipso reducit intellectum ad actum: quia est bonum simpliciter, & sufficiens, & propter se bonum intellectus: ergo virtute continens operationem, ad quam intellectus est in potentia, vt perfectibilis per felicitatem. Neque per aliud obiectum inclinatio passiva eius potest reduci ad actum: & probatur, perfectissimum, & sufficiens motiuum seipso immediatè, & non per aliud natum est reducere ad actum potentiam passivam, quam immediatè seipso respicit; sed tale motiuum respectu intellectus, vt beatificabilis est solus Deus: ergo potest immediatè seipso mouere intellectum secundum inclinationem intellectus ad ipsum. Probaturs consequentia: quia nulla est repugnantia, aut impedimentum ex parte intellectus ex natura potentie, quin sic moueri possit: quia non obstat dependentia à sensu: v. g. in anima separata, & immortalis, & ex his, quibus superius probatum est animam esse spirituales & independentem à materia per viam operationis abstractæ à materia. Et patet etiam ex præmissis: quibus ostensum est motiuum intellectus adæquatum non esse ens sensibile, aut materiale: ergo ex parte potentie non est repugnantia, quin moueri possit immediatè à prima substantia, in qua sola quiescat.

Motiuum sufficiens, & perfectum.

Seipso actuare potest potentiam passivam.

Non est repugnantia ex parte potentie, vt moueatur à Deo.

IO

Moueri posse ad visionem.

Appetitus intellectus non quiescat in negativo.

peritus intellectus non satiatur in summo ente per conceptum negatiuum eius quo concipitur tantum per remotionem imperfectionis, quæ est in aliis, & ipsi repugnans: quia sic summum ens non seipso, sed in addito, vel per additum ex negotiatione intellectus imperfectè concipientis beatificaret, non verò quæ ens est, & quæ primum ens dicitur perfectionem propriam, quam ex tali conceptu negatiuo non attingit intellectus sub ratione propria, & positiuè, sed in ratione extranea, & negatiua. Patet ergo ratio hæc Doctoris, per quam tantum contendit Deum sub ratione propria attingi posse per intellectum, licet non per media sensibilia, aut ex sensibilibus, sub ratione, inquam, propria, vel intuitiue, vel abstractiue modò cognitio abstractiua sit Dei sub ratione propria.

8 *Secundo proba*, &c. Hæc est secunda probatio conclusionis, quæ complet priorem probationem, velut subsumpta: quia quoddam intellectus feratur in Deum sub ratione propria, non inde habetur iuxta plurimum Doctorum sententiam, quoddam feratur intuitiue; nam plures docent dari posse notitiam Dei sub ratione propria abstractiua, vt noster Doctor in 2. dist. 3. q. 9. §. *Hæc distinctione præmissa*: quæ sequuntur reliqui nostræ Scholæ, & Maior. *quæst. 5. conclus. 5. & in prologo q. 3.* Ochamus q. 1. art. 5. Gabriel. art. 3. conclus. 1. Aliacus *quæst. 1. art. 2.* Capreolus in 2. dist. 23. *quæst. 1. art. 3.* Ad argumenta Scoti. Molina 1. part. q. 1. art. 2. dist. ult. §. *Ex his duabus sententiis.* Salas etiam 1. 2. tract. 2. q. 3. dist. 3. sect. 1. & 7. Negat præmissam consequentiam. Vasquez etiam 1. p. dist. 134. c. 3. Admittit notitiam Dei: quamuis per impossibile non esset eius vt præsentis, & existentis, fore beatificam, quia repræsentaret Deum sub ratione infiniti, licet ipse ibidem reuocet talem notitiam ad intuitiuam: tamen esset alterius rationis ab intuitiua, de qua modò agimus, vt est Dei in se vt præsentis, & existentis exercitè ad potentiam videntem.

Perfectio est differentia entis. Primum ens sub ratione positiua beat.

II
2. Ratio Doctoris.

Dari posse cognitionem propriam Dei abstractiua.

Probat ergo Doctor videri posse Deum intuitiue perfectè ab intellectu creato: quia quod est perfectionis simpliciter in aliquo genere, si competit inferiori in illo genere, competit & superiori in eodem genere; sed cognitio intuitiua conuenit sensui, quæ est potentia infima in genere cognitiue: ergo multò minus conuenit intellectui, vt quiescat in suo obiecto perfectissimo. Deinde, probat intuitiuam conuenire intellectui ex natura potentie: quia aliàs non esset in nobis cognitio experimentalis de actibus internis nostris, quod voluntas nunc velit hoc obiectum, nunc non velit, &c. Sed non est maior ratio cur intellectus noster sit intuitiuus respectu vnus quàm alterius: ergo maximè est intuitiuus quantum est ex natura potentie respectu obiecti perfectissimi, in quo nata est beati. Probaturs consequentia: quia beatitudo est operatio perfectissima potentie: ergo quantum ad modum perfectissimum cognoscendi, est statuenda in visione, & non in cognitione abstractiua.

I2
Deum posse videri intuitiue ab intellectu creato.

Intellectus cognoscit intuitiue.

Huc reuocari possunt quæ præmissa sunt hic, & quæstione secunda huius distinctionis. Quamuis autem ratio hæc sit necessaria respectu intellectus illustrati per fidem, qui cognoscit possibilitatem visionis, & prout de facto contingit, non est simpliciter conuincens respectu Philosophi; quia neque ex cognitione, quam habemus de facto ipsius intellectus creati, per modum cognoscendi

Quantitas est efficacia huius rationis.

cendi naturalem huius status. Itaque minùs evidens est secunda hæc probatio, seu subsumptum: & ratio est, quia etiam ex natura rei, virtus intellectus creati ad videndum Deum est in genere potentia inchoata tantum, neque ex naturalibus suis, aut aliis mediis notis solo lumine naturali, potest attingere Deum per visionem intuitivam: ex causa autem remota, & inchoata non sufficienter deducitur possibilitas effectus, neque etiam cognoscitur ordo ipsius ad effectum, qui dependet ex mediis supernaturalibus. Ideoque non contendit Doctor eam esse necessariam respectu Philosophi: sed tantum suasionem veritatis: quamvis respectu intellectus illustrati sit ratio necessaria, qui apprehendit terminos perfectè. An autem intellectus separatus Angeli, aut animæ possit ex solis naturalibus seclusa revelatione attingere hanc veritatem, mihi satis dubium est: quod *infra* magis apparebit *conclusionem* 2. quia effectus dependens à Deo agente supernaturaliter, non videtur posse attingi solo lumine naturali intellectus. Quantumlibet ergo hæc ratio non sit necessaria positivè contra Philosophum, potest dici necessaria negativè, quatenus ostendit intellectum attingere posse aliquam operationem beatificam, quam non potest habere ex motivo entis sensibilis, aut materialis, & hoc sensu eum posse attingere perfectiùs Deum, quam ut fert cognitio delumpta à sensu, aut ab ipso dependens.

Ex causa remota, & insufficienti non concluditur necessarium.

13
Declaratur
in specie via
premissarum
rationum.

Addo tamen quòd rationes sunt in re ipsa demonstrationes respectu intellectus perfectè concipientis terminos; v. g. ex rationes, quæ concludant de proprietatibus primi entis respectu intellectus beatorum, ut *infra* Doctor loquitur de Theologia beatorum *quest.* 3. aliæ rationes sunt demonstrationes respectu animæ separatae, & Angeli, quibus demonstratur perfectionem nostram secundum intellectum excedere modum cognoscendi huius status: Sic intelligenda est limitatio Doctoris, *sublata imperfectione*, &c. Tertiò denique, respectu intellectus illustrati etiam in via supposito lumine fidei; rationes illæ sunt certissimæ, & excedunt genus probabilitatis, & sunt scientificæ eo modo, quo sumitur scientia à Philosopho in 6. *Ethic.* cap. 4. pro cognitione certa

excludente dubitationem, & excedente opinionem. Quartò, respectu Philosophi, ut subest errori prave dispositionis, vel nescientiæ, non convincunt determinatè, sed solvant rationes naturales quascunque in oppositum; probabiliter suadent veritatem, & sic loquitur Doctor *suprà*, & in *Reportatis* dist. 49. *quest.* 7. eadem in prologo *quest.* 1. vocat eo sensu probabiles rationes. Quintò denique, indeterminatè probant alteram partem huius contradictionis: *fructus est ultimus finis, fructus non est ultimus finis*, esse necessariò sciendam. Quod probat prima ratio, & secunda, ut intellectus non sit dubius, aut suspensus circa finem: quia impediretur eius affectus; affirmativam autem partem concludunt tantum ex creditis: ita Doctor *quest.* illa 1. *prologi* num. 24. & hæc est demonstratio moralis supponens necessariam esse cognitionem determinatam beatitudinis finalis, & eam esse sequendam, quæ est communis assertio, & instinctus Philosophorum: quibus suppositis debet tolli dubitatio, & ignorantia practica ab intellectu circa illud problema. An *fructus sit finis, vel contrarium*. Et sic procedit Philosophus primo *Ethic.* cap. 1. laudans quod veteres dixerunt bonum ipsum esse quod omnia appetunt, & aliquem finem in omnibus appetendum, cap. 2. quòd unus finis sit, propter quem reliqui appetuntur: *neque enim fit, inquit, ut omnia propter aliud expetamus: esset enim hoc modo sine ullo fine progressus, atque noster appetitus inanis esset, & vanus*, &c. Nempe finis appetitus, si non daretur unus finis, in quo esset quiescendum, cap. 3. de modo procedendi ad investigationem felicitatis, cap. 4. & sequentibus usque ad nonum de varietate finium, & sententiis aliorum, quas refutat. Deinceps de modo assequendi eius, &c. Vnde liquet necessarium esse agenti propter finem, & felicitatem, scire, an hic sit finis, vel non. Rationes autem positæ, ut solvant rationes Philosophorum, & applicent generalia principia, probando Philosophos errasse, neque attingisse veritatem, & aliam esse felicitatem investigandam, reddunt opinionem Philosophorum de felicitate dubiam, & incertam. Spectatq; etiam lumine naturali, sic probant demonstrativè, & practicè alterum illius contradictionis esse necessariò sciendum.

Demonstratio
moralis.

Processus
Philosophi
investigantis
beatitudinē.

Agenti propter finem
necessaria
est eius cognitio.

SCHOLIUM.

Nullam naturam homine inferiorem esse simpliciter beatificabilem, quia non potest attingere obiectum immateriale: habentia tamen operationes sensitivas esse secundum quid beatificabilia, quid per suos actus suo fini, seu suo optimo iunguntur, quæ verò carent operationibus, neutro modo beatificari possunt.

¹ SECUNDò videndum est quòd nulla natura inferior natura humana est simpliciter beatificabilis. Cuius ratio est: quia nulla natura est beatificabilis, nisi quæ potest attingere obiectum immateriale; sed nulla natura inferior natura humana potest hoc: ergo, &c.

Bruta beatificantur secundum quid.

Dico tamen, quòd aliqua natura inferior humana est beatificabilis secundum quid, ut omnis natura, quæ per suam operationem potest suo fini immediatè coniungi, & sic suo optimo, non optimo simpliciter; sed omnia habentia operationes proprias, & immanentes, ut sensus, possunt coniungi suo optimo: ergo sic possunt beatificari, licet non simpliciter.

Præterea, quod non coniungitur meliori se, non potest beatificari, nec beatificari simpliciter; sed nulla natura inferior homine coniungitur suo optimo tanquam meliori

Distinctio XLIX. Quæstio VIII. 503

meliori se : ergo , &c. Probatio minoris, potentia quæcunque operatiua est anima-
ri, vt animatum est ; sed obiecta materialia , vt sunt qualitates sensibiles secundum
se , non sunt perfectiores animato , vt animatum est : ergo ipsæ potentie sunt me-
liores obiectis.

Ex hoc sequitur corollarium, quod illa, quæ non habent potentiam operatiuam,
non sunt simpliciter , nec secundum quid beatificabilia : quia non habent operatio-
nem contingentem cum suo optimo ; sed in operatione consistit beatitudo , & alia
etiam tantum factiua sunt, non operatiua : quia non habent operationes immanen-
tes eis, & tales formæ sunt omnes formæ sub sensitiua.

Et si obiicias quod graue mouet se ad centrum, & quietatur in centro : Dico, quod
est verbum metaphoricum dicere quietari ipsum in centro. habet enim tantum
actionem, quæ est motus grauis, non tamen circa centrum habet operationem, &
ideò non coniungit se centro : tamen supposito quod sic , hoc non est nisi causatio
alicuius ubi naturalis , non alicuius formæ absolutæ : ergo non est beatitudo, quæ
est forma absoluta. Dico igitur quod homo est beatificabilis simpliciter, & nihil aliud
eo inferius.

7 i Ad argumenta. Ad primum, consequentia non valet, quia anima est pars ho-
minis beatificabilis, & immediatè susceptiuum beatitudinis : & per consequens
tota natura est susceptiuum mediatum, non immediatum, quia anima est aliquid
hominis.

k Ad secundum dico, quod omnis natura intellectualis immediatè ordinatur ad ar-
tingendum finem, ordine tamen quodam: ita tamen quod vna est perfectior alia, &
omnes tamen immediatæ non ordinatæ, ita quod vna sit alterius medium, quo ar-
tingat vltimum finem: omnis enim intellectus habet pro obiecto totum ens, & sic non
quietatur in quacunque substantia, vel ente, sed solum in ente optimo, sicut patet de
visu : clariùs enim, & perfectiùs videt aquila Solem, quàm homo, tamen immediatè
vtrumque videt Solem.

l Ad illud de violentia perpetua, dico quod quietatur non quiesce beatifica, quia non
in optimo simpliciter.

m Ad aliud de fine, dico quod finis accipitur multipliciter; quandoque accipitur pro
causa finali; quandoque pro perfectione vltima, ad quam res ordinatur; quandoque
pro optimo; quandoque pro vltimo. Hi duo modi vltimi non faciunt ad propositum.
Primo modo Deus est causa finalis omnium, & hoc non alter, nisi sicut propter quem
amatæ sunt res. Deus enim omnia producit propter seipsum, & sic est finis immédia-
tus omnium, vt propter se, & à se : non ad se, vt ad finem immediatum : sed sic non lo-
quimur hinc de fine, sed secundo modo, scilicet de perfectione vltima, ad quam res or-
dinatur; & hoc modo non est Deus nisi causa finalis : non enim est Deus beatitudo
formaliter, licet propter se det beatitudinem. Et ex hoc patet quod ille circulus, quem
ponit Proclus, quod omnia redeunt ad primum principium rediione completa, est
congruus in arguendo: ergo variatus finis. Potest tamen dici, quod Deus est finis in-
quantum terminat operationes creaturæ beatificabilis.

COMMENTARIUS.

14 **S**ecundo^h videndum est, &c. Est secunda con-
clusio respondens quæstioni titulari, nempe
nullam naturam inferiorem humana posse attingere
beatitudinem simpliciter, aut beatificabilem
esse, quia nequit esse beatitudo simpliciter,
nisi respectu obiecti immaterialis; nulla autem
natura inferior humana potest attingere obiectum
immaterialis. Subiungit Doctor alteram
partem conclusionis, nempe beatificari secundum
quid potentias sensitiuas, quæ per operationes
immanentes coniunguntur suo optimo extrinseco;
quæ pars magis verificatur in homine quàm in
bruto, quia in statu gloriæ, & corporis assumpti
erit etiam in sensu quædam beatitudo secundum
quid, & proportionata suæ capacitati.

2. Ratio. Secundo probat conclusionem principalem:
quia nulla alia natura inferior homine coniun-

gitur meliori se : quia omnis natura animata anima
sensitiua perfectior est obiecto materiali sensibili,
quod respicit.

Terriò deducit quod illa, quæ non sunt sensibi-
lia, neque simpliciter, neque secundum quid,
beatificantur : quia beatitudo consistit in operatione
coniungente suo optimo extrinseco obiecto : illa
autem nullam habent operationem talem.

Si obiicias. Lapis quiescit in suo centro, aut
graue.

Respondet hoc metaphoricè dici: quia nullam
habet operationem, aut actionem circa centrum,
& ille motus eius ad centrum est tantum respectu
ubi naturalis.

Concludit tandem intentum, scilicet hominem
esse beatificabilem simpliciter, & nihil aliud
homine inferius : quod docuit Philosophus 1.
Eth. c. 8. & 9. Augustin. lib. 83. qq. 5. & Nyss. in libro
de beatitudinibus. Patet etiam ex hætenus dictis.

Ad

Quæcarent
omni operatione, licet habeant
factiones,
nec secundum
quid
beati possunt
quietari in centro,
non est operatio.

Ad arg. 1.

Ad 2.

Potentia tantum in
optimo contento sub
suo obiecto,
quietatur.

Ad 3.

Ad 4.
Deus est
caus finalis omnium,
sed non finis
1. vltima
ma perfectione
obtinenda per
operationem.

Prop. 35.
De hoc
circulo videtur
1. d. 1. q. 1. in opin.
Auc.

Nulla est
beatitudo nisi
sensitiua.

Obiectio.

Responsio.

Nihil inferius
homine
est beatificabile.

- 15** ⁱ *Ad argumenta: ad primum, &c.* Hoc fuit, quòd anima esset capax beatitudinis: sed ipsa inferior homine, &c. ergo, &c.
- Responsio.* Responder animam esse partem hominis, & immediatum susceptivum beatitudinis, & consequenter tota natura ut quod est susceptivum beatitudinis, anima ut quo.
- Ad. 2.** *Ad secundum dico, &c.* Hoc fuit, quòd inter Angelum, & hominem est ordo essentialis, & Angelus immediatius se habet ad Deum: ergo immediatius attingit beatitudinem, nempe Deum, & consequenter homo mediante Angelo.
- Responsio* Responder, quòd utraque natura immediatè ordinatur ad finem, & omnis intellectus obiectum immediatum est ens, licet perfectionis ordo inter naturas spirituales seruetur inter se, non tamen ad finem. Exemplum. Aquila clariùs videt Solem, quàm homo, uterque tamen immediatè attingit, & non medio altero.
- Ad 3.** ¹ *Ad aliud, &c.* Hoc fuit tertiù. Aliarum naturarum inferiores homine ultimè quietantur, quia alias ef-

sèt in statu violèto: ergo sūt capaces beatitudinis.

Responder ens quietari alia quiete diuersa *Responsio.* à quiete beatifica per operationem.

Ad aliud^m de fine dico, &c. Hoc fuit quartum **Ad 4.** argumentum. Causarum primarum vniuersalissimarum responder finis vltimus vniuersalissimus; sed Deus est causa efficiens immediata omnium: ergo erit finis immediatus omnium: ergo, &c.

Responder quòd finis multipliciter sumitur. *Responsio.* Aliquando pro causa finali; aliquando pro perfectione vltima, ad quam res ordinatur; aliquando pro optimo; aliquando pro vltimo. Hi duo vltimi modi non faciunt ad propositum.

Responder resolutiue Deum esse finem vltimum iuxta præsens institutum, quatenus est perfectio vltima obiectiua, ad quam natura spiritalis ordinatur. Quod autem asserit Deum esse finem operationum beatificantium, intelligit de fine ut obiecto. An sic actiones elicite immediatè circa finem sint propter finem, Doctores variant, sed est quæstio magis de nomine, quàm de re: quia secundum diuersam acceptionem finis.

QVÆSTIO IX.

Utrum omnes homines velint de necessitate, & summè beatitudinem?

D. Thom. 1. 2. quæst. 5. art. 8. & 1. part. quæst. 12. art. 1. & de malo quæst. 6. art. 1. Henric. quodl. 3. quæst. 7. D. Bonauent. hic art. 1. quæst. 2. Rich. art. 2. quæst. 1. Durand. quæst. 8. Palud. quæst. 7. Soto quæst. 1. art. 1. & de nat. & gra. cap. 4. Valquez 1. 2. disp. 12. Vide Scot. 9. Metaph. quæst. 15.

Arg. 1.
Vide D.
Thom. dist.
præsent.
art. 1. q. 3.

TRVM ^a omnes homines velint de necessitate, & summè beatitudinem? **1**
Videtur quòd non, quia secundum Augustinum 10. de Trinitate, cap. 1. In cognitum non potest appeti: sed vltimus finis non est notus, quia non omnes sciunt beatitudinem: ergo non omnes appetunt eam. Minor patet 1. Ethic. ex diuersa opinione circa eam.

Arg. 2.

Cap. 1.

Præterea, damnati non appetunt eam: ergo non omnes homines. Consequentia patet. Antecedens probatur dupliciter. Primò sic, de quo desperat aliquis, non appetit illud, vel tenuiter appetit, ut dicit Augustin. 10. de Trinitate: sed damnati desperant de beatitudine, quia sunt obstinati: ergo, &c. Secundò sic. Appetitus voluntarius non est ad impossibile; sed apprehenditur beatitudo à damnatis ut impossibile ab eis: ergo, &c.

Text. 5.
Text. 4.

Ad principale, si omnes de peccessitate appetant beatitudinem, non merentur appetendo eam; consequens est falsum: ergo & antecedens. Consequentia probatur per Augustin. de libero arbitrio, ubi dicit quòd nullus meretur in eo, quod vitare non potest. Falsitas consequentis probatur, meremur volendo ea, quæ sunt ad finem; sed volitio finis est causa volitionis eorum, quæ sunt ad finem: ergo magis volendo finem, quia propter quod unumquodque tale, & illud magis. Primo posteriorum, & secundo Metaphysicæ.

Præterea, quòd non summè, illa potentia non vult summè obiectum aliquod, quæ compatitur secum actum aliquem circa aliud obiectum; quia distractio ad diuersa facit remissionem in actu; sed beatitudo in voluntate compatitur secum actum, qui est ut: ergo non summè vult beatitudinem.

Contrà, Augustin. 13. de Trinit. cap. 8. Beati omnes esse volunt, ut veritas clamat; sed si aliquis, vel omnes vellent contingenter eam, hoc non esset verum, quia tunc aliqui possent non velle: ergo de necessitate volunt eam omnes homines.

Text. 89.
cap. 12.

Præterea, quòd summè, videtur dicere Augustin. ibidem cap. 5. ubi dicit quòd ardentissimè beatitudinem omnes volunt. Præterea 2. Physicorum, & 7. Ethicorum dicit Philosophus: Sicut principium in speculabilibus, sic finis in practicis; sed intellectus necessariò assentit principiis: ergo voluntas fini.

Præterea,

Distinctio XLIX. Quæstio X. 505

Præterea, Anselmus de concordia prædestin. & gratiæ cum libero arbitrio, cap. 21. *Cap. 26. Idem de Casu dia. cap. 4. Cap. 1.* dicit quod voluntas non potest non velle summè commodum; sed beatitudo est summè commodum: ergo vult necessariò eam. Præterea, quod summè Philoſophus 1. *Esthiorum* dicit quod benè dixerunt *bonum esse, quod omnia appetunt*: hoc est beatitudo. Ex hoc potest argui; igitur magis bonum illud omnia magis appetunt; sed beatitudo est huiusmodi bonum: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

Vtrum^a omnes homines velint, &c. Hic subiungit argumenta pro utraque parte hu-

ius quæstionis. Deinde, subicit aliam huic connexam, quæ est in ordine decima. *An scilicet omnia qua appetuntur, appetantur propter beatitudinem.* Utrâque quæstionem suo ordine resoluit.

SCHOLIUM.

Hæc quæstio disputatur & resoluitur latè quæst. seq. à num. 2. & argumenta hic posita solvuntur ibi à num. 11.

QVÆSTIO X.

Utrum omnia, qua appetuntur, appetantur propter beatitudinem?

D. Thom. 1. 2. quæst. 1. art. 6. (ubi Caiet. Conrad.) & hic quæst. 1. art. 3. Durand. 2. quæst. 38. quæst. 4. Valq. 1. 2. disp. 6. cap. 2. & 3. & citati pro quæst. præced. Vide Doct. 9. Metaph. quæst. 11. & in Theorem. 8. Non potest probari hominem esse ordinatum.

I **V**XT A hoc quæritur. Utrum omnia, quæ appetuntur, appetantur propter beatitudinem? Videtur quod sic. Augustin. 13. de Trinitate cap. 5. Propter hanc quæcunque cetera appetuntur.

Præterea, in omni genere est vnum primum, quod est causa omnium illius generis; sed beatitudo est primum appetibile: ergo est causa, & ratio omnium, quæ appetuntur.

Præterea, si aliquid appeteretur non propter beatitudinem appeteretur, sicut beatitudo.

Contrà: non omnes appetentes cognoscunt beatitudinem: ergo non appetitur omne propter beatitudinem. Præterea, tunc duo actus essent simul in voluntate, quod est inconueniens: non enim potest appeteri propter beatitudinem, nisi habeat actum illum, qui est beatitudinis.

SCHOLIUM.

Distinguit duplicem appetitum voluntatis, naturalem scilicet, & liberum: illum ait non esse actum elicatum, alioquin simul essent duo actus elicati oppositi in voluntate, quia martyr naturali appetitu vult viuere, sed libero mori. Describit appetitum naturalem, & resoluit illo appetitu voluntatem necessariò semper, & summè appeteri beatitudinem in particulari, & singula probat clarè.

2 **R**Espondeo, ad primam quæstionem dico, quod duplex est appetitus in voluntate, scilicet naturalis, & liber. Naturalem solum dico potentiam voluntatis absolutè, sed non aliquid superadditum voluntati: sicut enim quælibet natura habet inclinationem naturalem ad suam perfectionem, sic etiam natura intellectualis, scilicet voluntas, habet naturalem inclinationem ad suam perfectionem: alius est appetitus liber, qui est velle liberum. De primo appetitu dico, quod non est actus aliquis elicatus à voluntate, sed tantum inclinatio quædam. Probo, sicut se habet appetitus naturalis intellectus ad actum suum, sic appetitus voluntatis ad actum suum; sed appetitus naturalis intellectus non est actus elicatus ab eo: ergo sic erit de voluntate.

Scol. Oper. Tom. X.

V V

Præterea,

Appetitus naturalis, & liber.

Præterea, non experimur talem actum esse in nobis, cum tamen inconueniens sit nobilissimos habitus naturaliter esse in nobis, & latere nos; quod etiam verum est de operationibus. Præterea, tunc quandoque actus oppositi simul essent in eodem. Potest enim aliquis appetitu naturali refugere mortem; quia nolumus expoliari secundum Apostolum, & actu liberè elicitio eligere mortem, sicut martyres; vnde dicitur Apostolus, *Cupio dissolui*, &c. ergo sequitur quod appetitus naturalis non sit nisi inclinatio quædam ad perfectionem suam: nec est magis actus elicitus in voluntate, quam in lapide. Quid ergo dico quod est inclinatio ad propriam perfectionem suam, scilicet voluntatis, sicut in aliis non habentibus appetitum liberum: & de illo appetitu loquitur Philosophus 1. *Physicorum*; quod materia appetit formam, & vniuersaliter imperfectum suam perfectionem.

De illo appetitu naturali, patet quod voluntas necessariò, & perpetuò, & summè appetit beatitudinem: & hoc in particulari. Quod de necessitate, patet, quia natura non potest remanere natura, quin inclinetur ad suam perfectionem, quia si tollas illam inclinationem, tollis naturam: sed appetitus naturalis non est nisi inclinatio talis: ergo ut sic necessariò appetit beatitudinem, quia illa est maxima perfectio. Quod summè appetat, probò, quia summa inclinatio naturæ est ad summam perfectionem: sic enim arguit Philosophus 1. *Metaphysicæ*, *Si omnes homines natura scire desiderant: ergo maximam scientiam maximè desiderant*; sed summa perfectio voluntatis est beatitudo: ergo, &c.

Præterea, in cuius potestate non est tendere, vel non tendere, in eius potestate non est remissè tendere: ergo si voluntas ut natura determinatur necessariò ad appendendum beatitudinem: ergo summè.

Et quod in particulari, patet; quia ille appetitus est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur; sed perfectio realis non est aliquid vniuersale, qua voluntas perficitur, sed particulare: ergo, &c. Præterea, illud appetere non est actus sequens cognitionem, quia tunc esset liber: vniuersale autem non est nisi obiectum intellectus, vel consequens actum intellectus: ergo ille appetitus non erit nisi beatitudinis in particulari.

COMMENTARIUS.

I Respondet ad primam questionem, &c. Questionis resolutio continet duos articulos; in primo determinatur de appetitu innato voluntatis ad beatitudinem, & qualis sit? In secundo verò de appetitu elicitio, an sit necessarius, an liber. Tandem respondet ad argumenta.

In hoc primo articulo distinguit appetitum in voluntate duplicem: primus est innatus, qui competit ipsi, quæ potentia est absolute, nihil alio superaddito: nam sicut quælibet natura habet inclinationem naturalem ad suam perfectionem, sic natura intellectualis, scilicet voluntas, habet naturalem inclinationem ad suam perfectionem. Alius est appetitus in voluntate, qui dicitur elicitus, & liber.

Quantum ad appetitum innatum voluntatis, dicitur primò non esse actum elicitum, sed tantum inclinationem passiuam eius. Probat primò, quia sic se habet appetitus intellectus ad cognitionem, ut est perfectio eius: ergo appetitus voluntatis innatus. Deinde, quia non experimur talem actum esse in nobis: cum tamen inconueniens sit nobilissimos habitus esse in nobis latenter; quod etiam est verum de operationibus. Tertiò, potest inesse appetitus aliquis naturalis in nobis; fugiendi v.g. mortem; actu tamè elicitio posset velle mortem, ut fuit in Apostolo, & martyribus. Si autem appetitus prior innatus esset actus elicitus, repugnaret voluntati appetenti mortem per actum elicitum. Concludit tandem nihil aliud esse quam ipsam inclinationem

voluntatis ad suam perfectionem, quæ passiva est. Qua in re non est controuersia, ut sumitur hic appetitus à Doctore: quidquid sit an detur aliquis actus necessarius in voluntate, & elicitus ante intentionem, vel alio modo; quod magis ad sequentem articulum spectat: inclinatio ergo voluntatis est ut subiecti ad suam perfectionem recipiendam, & per accidens est, ut ipsi re ipsa sit coniuncta virtus elicitua, aut effectiua illius perfectionis; nam si aliunde etiam communicaretur ipsa perfectio, eodem modo perficeret inclinationem passiuam, & innatam voluntatis ad suam perfectionem, quæ est subiecti ad formam.

De illo appetitu naturali patet, &c. Hæc secunda conclusio huius articuli: nempe dari appetitum naturalem in voluntate necessarium, & summè respectu beatitudinis in particulari, quæ est supernaturalis. Probat primò quod hic appetitus sit necessarius: quia natura non potest remanere natura, quin sit inclinata ad suam perfectionem, quia si tollis illam inclinationem, tollis naturam: secundò, quod summè appetat, probat: quia summa inclinatio naturæ est ad summam perfectionem, ut arguit Philosophus in primo *Met.* sed summa perfectio voluntatis est beatitudo: ergo, &c. Deinde, in cuius potestate non est actus, non est in eius potestate modus actus remissus, aut intensus; sed voluntati non subest sua inclinatio, ad quam ex natura determinatur: ergo, &c.

Tertiò tandem quod voluntas sic inclinetur ad beatitudinem in particulari, probat, quia ille appetitus est ad perfectionem realem intrinsecam

Ordo & dispositio questionis.

Duplex appetitus voluntatis.

Appetitus naturalis non est actus elicitus.

3

2. Conclusio.

Dari appetitum naturalem respectu beatitudinis supernaturalis.

Distinctio XLIX. Quæstio X. 507

cam, qua perficitur voluntas; sed talis perfectio non est aliquid vniuersale, sed particulare: ergo, &c. Præterea, illud appetere non est actus elic- tus sequens cognitionem: quia perinde inest voluntati, siue intellectus operetur, siue non: vniuersale autem non est obiectum nisi intel- lectus, vel consequens actum intellectus; ergo ille appetitus non erit nisi beatitudinis in par- ticulari.

3
Sententia as-
serens appeti-
tum esse na-
turalem.

Hanc conclusionem tradit Doctor constanter, etiam in sequenti articulo, & quæstione sequenti, & in quæstione prima Prologi num. 12. & num. 20. & 21. & aliis sæpè, quam communis nostræ Scho- læ sequitur. Eam tenet Aletis quæst. 1. Prologi Durand. in hac d. quæst. 8. Paludan. quæst. 7. Maior quæst. 6. Sotus quæst. 2. & de natura, & gratia lib. 1. cap. 4. Henricus in summa art. 3. quæst. 4. & 5. art. 4. quæst. 3. & clarius quæst. 5. & videtur D. Thom. 1. 2. quæst. 3. art. 8. & quæst. 6. art. 3. ad 3. & prima part. quæst. 12. art. 1. & 3. part. quæst. 9. art. 2. ad 3. Vnde merito eam asserit Molina prima parte quæst. 12. esse communioem Theologorum; quamuis ipse contrariam sequatur, qua negatur in creatura spiritali, aut homine appetitus naturalis, sed po- tentia tantum quædam obedientialis ad beati- tudinem, & reliquis formas supernaturales; quæ sententia placet pluribus modernis. Eam tenuit Caietan. 1. part. quæst. 1. art. 1. & quæst. 12. art. 1. Fer- rariensis. 1. contra Gentes cap. 1. & lib. 3. cap. 51. Ca- preolus in Prologo quæst. 1. Medina 1. 2. quæst. 3. art. 8. Suarez in metaph. disp. 30. sect. 11. & in 2. disp. 16. sect. 2. Vasquez 1. 2. disp. 22. cap. 2. quamuis no- bis cum sentiat disp. 20. posse demonstrari in ho- mine capacitatem ad veram beatitudinem; id- que probat ex appetitu innato hominis ad bea- titudinem; quæ probatio nulla est, si tantum in homine est potentia tantum obedientialis, quæ sola reuelatione cognoscatur. Sumel etiam 1. part. quæst. 12. art. 1. quæst. 2. conclus. 2. asserit sen- tentiam priorem esse falsam, & indignam viro Theologo. Sed hæc censura promptior est, quàm debita probatio, ideoque contemnenda: sufficit enim ut sit sententia tot Doctorum grauium, & ut ostendat magis fundatam in Patribus.

4
Status &
modus con-
trouersie.

Controuersia in hoc sistit: an ad formas su- pernaturales, quæ tales dicuntur, quoad sub- stantiam detur inclinatio naturalis passiva in creatura spiritali. Quæstio etiam comprehen- dit an definiatur hæc supernaturalitas formæ in ordine ad agens tantum. An etiam in ordine ad subiectum, quatenus in subiecto excludatur inclinatio, & pondus naturale ad formam su- pernaturalem, & eo ipso quoddam sit talis inclinatio, forma simpliciter dicenda sit naturalis in entitate, non supernaturalis, ad quam tantum supponitur ex parte subiecti potentia quædam obedientialis. Hoc asserunt aduersarij, illud nos: conuenimus ambo formas in substantia sua dari supernatura- les, ut rectè probat Scholiasæ ex variis locis Doctoris in Prologo quæst. 1. comparando tamen supernaturalitatem formæ ad extrinsecas causas, nos dicimus cum Doctore in illa quæstione illas dici supernaturales quoad modum, & substan- tiam, quæ non includuntur in virtute actiua cau- sarum naturalium quoad substantiam, aut mo- dum respectiue, & ut comparantur ad subiectum in ratione formæ, supponere appetitum, & po- tentiam passiuam naturalem. Alij negant hanc potentiam, asserentes pro ea capacitatem obe- dientialem tantum.

Scoti Oper. Tom. X.

§
Probatid
conclusiua;

Oppositio na-
turæ, & gra-
tia attendi-
tur penes ef-
ficaciam.

Veritates de-
finiæ contra
Pelagianos.

Supernatu-
ralitas attri-
bitur secun-
dum vires
actiuas.

Pater primò hæc veritas ex Paulo in Epistola ad Romanos & Galatas contra Indeos, ex commu- ni Patrum, & Conciliorum aduersum Pelagianos; qui sicut infirmitatem nostram statuunt in viri- bus naturæ, & liberi arbitrij efficientibus, & le- gis quantum ad saluandum hominem, sic etiam supernaturalitatem gratiæ Christi statuunt in or- dine ad Deum excitantem, & adiuuantem; seu operantem in nobis per auxilia gratiæ. Hinc damnantur asserentes hominem posse etiam cum directione legis aliquid ad salutem, sicut oportet viribus naturæ sine auxilio Dei operati, aut vincere tērationes, aut adimplere posse legem & euitare peccatum, vincere fomitem, credere, sperare, diligere sicut oportet, &c. quæ sunt ve- ritates potissimæ controuersæ contra Pelagia- nos, quia contrarium asseriebant: Patres ergo in- telligunt gratiam esse supra naturam quoad vir- tutem actiuam, non quoad passiuam; de qua nulla fuit quæstio. Eodem modo quidquid de supernaturalitate beatitudinis, & affectus mira- culosi definitur à Patribus, explicatur in ordine ad potentiam Dei agentem supra vires naturæ creatæ actiuas. Aliunde non habetur supernatu- ralitas formarum accidentalium: ergo ex inten- to Patrum hæc supernaturalitas stat in ordine ad agens, non autem ad passum: quod expressè do- cent aliqui ex Patribus.

6
Primò, Augustin. de prædest. Sanctior. 5. num. 5. ubi præmittens nimis absurdum esse suspicari dona Dei esse naturalia, iuxta illud: quis te dis- cernit, &c. agit præcisè de donis, quæ sunt supra naturam, distinguens ea ab iis, quæ natura in- sunt. Postmodum ostendens fidem esse donum supernaturale, subdit: ut enim sit natura fidem posse habere nunquid & habere? non enim omnium est fi- des, cum fidem posse habere sit omnium: non autem ait Apostolus: quid autem potes habere, quod non accepisti: sed ait, quid autem habes, quod non acce- pisti? Proinde posse habere fidem, sicut posse habere charitatem natura est hominum: habere autem fi- dem, quemadmodum habere charitatem, gratia est fidelium. Illa itaque natura, in qua nobis data est possibilitas habendi fidem, non discernit ab homine hominem; ipsa verò fides discernit ab infideli fidelem, &c. Hic Augustinus loquitur de possibilitate passiva naturæ, quam opponit actiue, quæ est supra naturam, asserens illam inesse homini à natura; aliam non sic inesse, sed supernaturaliter donari per eum, qui præparat voluntatem, ut infra subdit.

Item lib. 4. contra Iulianum cap. 3. Bonum, Idem. inquit, dicitur hominum naturam (loquitur Iuliano) quæ talis gratia opitulationem meretur, quod gra- tiam audire, si hoc propterea, quia rationalis na- tura est, diceret: neque enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostram lapidibus, aut lignis pecoribus præstatur: sed quia imago Dei est; mere- tur hanc gratiam: non autem ut eius bona voluntas possit præcedere præter gratiam, &c. Deinde, ibidem negans veras virtutes fuisse in Philosophis, esse autem in Christianis, qui thesaurisant sapien- tiam, libidines refrænant; ostendit quid sit ve- ra virtus: Quod cum facimus, ideò veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus, id est, hoc nostra natura consentaneum est ad salutem, & veram felicitatem. Non enim absurde virtus defini- ta est ab eis qui dixerunt: virtus est animi habitus nature modo atque rationi consentaneus. Verum di- xerunt, sed quid sit consentaneum liberanda ac beati-

ficanda natura mortalium nescierunt, neque omnes homines naturali instinctu immortales beati esse vellemus, nisi esse possemus: sed hoc summum bonum praestari hominibus non potest, nisi per Christum, &c.

Idem.

Item lib. 13. de Trinit. cap. 8. *Ad appetendum beatitudinem natura compellit, cui summè bonus, & immutabilis creator hoc indidit.* Item cap. 3. Idem habet, & alibi sæpè vt lib. 1. confession. *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniamus ad te, &c.* lib. 10. confession. cap. 20. lib. de vita beata in principio, & lib. 1. de liber. arbit. cap. 14. & lib. 2. cap. 9.

Fulgent.

Prosper.

Item Fulgentius de Incarnatione & gratia c. 22. docet possibilitatem fidei inesse naturæ rationali creatæ. Prosper contra Collatorem, ostendens virtutum semina in nobis peccato primi hominis euerfa esse, non capacitati ipsam, quia natura rationalis remansit, qua est reformabilis creatori suo, & habitaculum virtutum, &c. Vbi denotat inclinationem naturalem animæ ad virtutes.

7
Responsio
impugnatur.

Si Respondeas hoc intelligi de virtutibus moralibus, nihil est: quia perinde Patres exigunt necessitatem gratiæ Christi, & auxiliorum ad complendam legem, fugienda peccata, rectificandum liberum arbitrium in operibus virtutum, & superandas tentationes, & fomitem, quàm ad credendum. Vt patet passim ex Augustino, concilio Diosopolitano, Milcuitano, Africano, Arausicano, & nouissimè Tridentino sess. 6. can. 2. & can. 3. Eodem modo loquitur de necessitate gratiæ ad fidem, spem, charitatem, & penitentiam: quantumlibet penitentia sit virtus moralis: ergo si ex necessitate gratiæ excitantis, & adiuuantis colligunt non esse in nobis inclinationem naturalem ad habitus, & actus supernaturales, sed tantum potentiam obedientialem. Idem dicant de inclinatione etiam ad bonum ex genere, ad quod liberum arbitrium infirmum est, & exigit gratiam Christi.

Responsio
aliorum re-
iicitur.

Excluditur etiam solutio aliorum, qui dicunt appetitum explicito naturali nos inclinari in felicitatem: quia & hoc magis est contra Patres, quia ille appetitus explicitus naturalis potest esse initium bonæ voluntatis: de quo Semipelagiani asserentes velle sanari esse ex libero arbitrio, estque affectus bonus, ex quo posset accedente adiutorio gratiæ concipi affectus efficax salutis, vt iidem dicebant: quoniam voluntas simplex finis iuxta plures Theologos est causa efficax, & illam antecedens. Minus ergo derogat gratiæ Christi, & eius necessitati assera inclinatio passiva, quæ seipsa nequit reduci ad actum, cum sit merè passiva, quàm dare explicitam inclinationem, quæ suo modo est actus, & supponit completam virtutem in natura respectu sui: passiva non ita. Deinde, ex communi providentia Deus magis tenetur assistere voluntati explicitæ etiam inefficaci in ordine ad actum perfectum, quàm inclinationi passivæ. Vnde Augustinus in libris de correptione, & gratia, & de predestinatione Sanctorum quos nouissimè contra Semipelagianos scripsit, sollicitantibus Prospero, & Hilario, non aliter destruit hoc genus affectus naturalis, quàm dogma Pelagianorum; gratiam nempe dari ex meritis liberi arbitrij, initium salutis esse ex nobis, voluntatem seipsam discernere antequàm præpararetur, prius dare Deo quod ipse retribuat. Nos cogitare aliquid ex nobis, tantum ex nobis, &c. Neque secus eius discipuli Prosper, & Fulgent. aliq; posteriores discunt.

Impugnatur
ex Patribus.

Deinde, appetitus explicitus supponit convenientiam obiecti ad voluntatem, quæ nequit stare sine inclinatione naturali eius in obiectum. Neque valet responsio aliorum, qui dicunt voluntatem inclinari in finem vltimum in particulari, non immediatè, & determinatè, sed quæ fertur in finem in vniuersali, quia de beatitudine in particulari loquuntur Patres. Deinde, inclinatio potentia in obiectum commune non tollit quin per se respiciat omne contentum, & maximè perfectissimum, in quo reliqua includuntur quoad perfectionem, & participatione eius sunt bona, & perfecta. Quod denique est vltimum completiuium eius appetitus, quod nulli conuenit.

Secundò, hæc inclinatio ad Deum in particulari colligitur ex iis, quæ Patres docent, circa imaginem, & similitudinem Dei in nobis, quæ naturalis est, & potissimè respicit ipsam Deum, intellectu, & voluntate in ipsum tendat: Athanasius orat. contra Idola. Chrysostomus homil. 9. in Genes. Basiliius homil. 10. in Genesim. Idem expressè docent Augustinus, vel qui est author de quantitate animæ, liberè consentitur imaginem in æternitate, similitudinem in moribus reperiri. Augustinus tractatu 8. in primam epistolam Ioan. *Vbi factus est homo ad imaginem Dei? in intellectu, in mente, in interiori homine, in eo quod intelligit veritatem, diiudicat iustitiam, & iniustitiam, nouit à quo factus est, potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem suum, &c.* De Spiritu & littera cap. 28. in secunda expositione illius ad Romanos 2. (*naturaliter quæ legis sunt faciunt*) docet quæcunque opera laudabilia Gentilium reduci in imaginis reliquias, & lib. 13. Confession. cap. 22. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem tuam, &c.* Mente quippe renouatus & conspiciens veritatem tuam, &c. docet eum iam capaxem videre Trinitatis unitatem, & unitatem Trinitatis, &c. Gregorius Nyssenus in Hexameron. *Homo, inquit, eo factus est ad imaginem Dei, quod factus est omnis boni capax; bonitatis enim plenitudo diuinitas est, &c.* Bernardus lib. de anima, seu humanæ conditionis cognitione cap. 1. *Mens siquidem nostra eo ipso eius imago est, quod eius capax est, eiusque princeps esse potest: non propterea eius imago est, quia sui meminit mens, &que intelligit, ac diligit; sed quia potest meminisse, intelligere, ac diligere: à quo facta est, &c.* Et huc breuiter concludam, quamuis Patres quandòque imaginem Trinitatis in homine secundum alias proprietates assignant, hanc etiam proprietatem eius attingunt, vt sit capax gratiæ, & virtutis, & sapientiæ, & felicitatis, ac gloriæ Dei; neque ab hoc recedunt, qui dicunt imaginem secundum naturalia attendi, similitudinem secundum supernaturalia dona, quæ se habent ad imaginem, sicut ornatus, & pulchritudo. Si imago naturalis est Dei secundum proportionem imitationis, vt Augustinus in 7. de Trinit. cap. vltimo. Explicans illud ad imaginem, &c. debet dicere naturalem capacitatem, quæ imago est, donorum supernaturalium, in quibus participat proprietates, & attributa, seu perfectiones diuinas, alioquin certè repugnaret ei esse imaginem Dei per vicinitatis similitudinem, vt loquitur Augustinus, nisi diceret hoc ipso capacitatem naturalem, vt inclinationem ad participandas perfectiones Dei; eo modo, quo communicari possunt: quod rectè quadrat proprietati Scripturæ, vt ad Ephesios 4. *Renouamini, &c.* Et in aliis locis;

8

2. Probatio.
Ex ratione
imaginis.

August.

Nyssenus.

Bernard.

cis, ubi de renouatione huius imaginis agitur, vt sæpè etiam Patres docent, renouari per Christum in Baptismo, & in patria consummari eius perfectionem. Idem etiam concordat fini creationis hominis, quem explicat Scriptura. *Genes. 1. Faciamus hominem, &c.*

9
Responso.
Reicitur.

Sotus *suprà*, & alij respondēt quod si homo in statu naturæ puræ crearetur, habiturum imaginem Dei; non tamen capacitatem naturalem beatitudinis: sed falsum est quod subsumitur; neque video vnde probetur. Ex Patribus enim, vt ostendit prima ratio, nullum habet fundamentum, quia quoddā dicantur dona supernaturalia, gratia, visio, &c. intelligitur quoad vires liberi arbitrij, quod constituitur in potentia actiua. Vt Tridentinum *sess. 6. can. 4.* & ipsi Patres, & Paulus quem sequitur, declarant. An sit autem potentia actiua naturalis, licet inchoata, & insufficienti in homine respectu actuum supernaturalium, alio loco disereetur *infra à dist. sequenti quæst. 1.* De potentia passiva nihil Patres in contrarium docent: sed potius affirmant; quæ etiam colligi potest ex ipsa actiua inchoata, & completa per adiutoria, quia tam vnum, quam alterum ad perfectionem immanentem ordinatur, ad quam inclinat subiectum.

10
Obiectiones.

Argumenta autem à ratione parum habent efficaciam, vt quod appetitus naturalis supponat principia naturalia, per quæ reducatur ad actum. Potentia naturalis actuum naturalium. Quod homo dicat appetitum naturalem ad beatitudinem naturalem tantum, aliàs possit dicere potentiam naturalem ad duos fines vltimos, qui repugnant. Deinde, quia sequeretur finem naturalem hominis esse supernaturalem beatitudinem. Deinde, sequeretur beatitudinem supernaturalem esse debitam homini.

Solutur.

Instantia ad primum.

Respondetur negando primum assumptum: quia naturalis appetitus videndi est in cæco; anima separata naturaliter appetit vniri corpori, nihil horum viribus naturæ reducitur ad actum. Deinde, dato quod beatitudo naturalis hominis, vel Angeli in pura natura esset amor Dei naturalis, vel quidquid Philosophi posuerunt, ad illam requirit viribus naturæ peruenire, nisi ex specialibus auxiliis adiutus. Vnde Augustinus, & Patres Philosophis hunc errorem impingunt, ac etiam Pelagianis, quod propriis viribus posse putarent peruenire hominem ad perfectionem virtutum, & quietem inde redundantem absque gratia Dei: appetitum tamen naturalem secundum inclinationem rationis ad hæc, communis Theologorum admittit. Per idem patet ad secundum, negando etiam assumptum, quia neque potentia illa est frustranea, quæ potest reduci ad actum, per aliquam causam in serie entium: neque potentia passiva petit vt per aliquod sui generis agens reducatur ad actum, vt patet discurrenti per causas vniuersales, & æquiuocas, à quibus potentia determinata ad actum particularem reducitur. Sic in nostra Schola forma viuentis fit à causa prima, & secundum fidem anima rationalis, ad quam est potentia naturalis determinata in corpore. Cur ergo potetia naturalis passiva exigeret causam naturalem magis quam creata creatam, particularis & determinata efficiens determinatum & particulare? Proportio passiuæ ad actiuam est, vt hæc sit in actu, & virtute, quod illa in possibilitate.

V - proportio vniuersale.

11

Ad tertium; Respondetur eundem esse appetitum.

Scoti Oper. Tom. X.

titum determinatum passiuum ad finem vltimum attingendum, quamuis aliter & aliter attingatur perfectè, & imperfectè, loquendo de obiectiuo per media inferioris, & superioris ordinis: & diuersos etiam actus; quæ tunc est completè in actu, quando satiatur in patria. Dicitur autem finis naturalis non per ordinem ad inclinationem passiuam; quia hæc est eadem; neque in veriori sententia, quam teneo, per ordinem: ad media quasi viribus naturæ stabiliter, & perfectè saltem, attingi posset, quod requiritur ad beatitudinem iuxta sententiam Philosophorum, & Theologorum; de cuius ratione est quies, & pax: sed per differentiam status, qua homo ad beatitudinem simpliciter, & reliqua coniuncta non ordinaretur, distinguitur finis naturalis, & supernaturalis in Deo.

Ad 3.
respondetur.
Idem est appetitus ad finem: diuersa autem media, & attingentia.

Ad quartum, patet ex dictis æquiuocari in notione illa *naturalis*, quæ, vt est differentia actiui, opponitur *supernaturali*, vt *passiui violento*, & *neutro*.

12
Ad 4.
Responso.

Ad vltimum, quod potissimè vrget Suarez *tom. 1. de gratia Prolegom. 4.* Respondetur sequentem absolutè falsam esse in forma, & materia. Si loquamur in stylo Patrum, & Scholæ, & secundum rigorem sermonis: quia debitum actus simpliciter, si physicum est; fundatur in potentia actiua, & completa, cui Deus ex providentia communi assistit; vel si de morali, fundatur in merito. Si tamen loquamur de debito secundum quid, prout accommodatur potentia passiuæ, denotando eius inclinationem, concedimus cum Augustino, & alijs citatis, sic esse debitum in natura rationali respectu beatitudinis: quia & actus vitalis rationalis, & particularis est, & accidens determinatum; ille ab intrinseco petit vt sit ratio tendendi vitaliter in potentia rationali creatæ; & hoc vt sit in subiecto determinato tali, ac proinde ab intrinseco essentialiter dicit vt rationem inclinationem in ratione formæ, non secus ac accidentia huius generis reliqua, & connotat extrinsece capacitatem subiecti naturalis inclinationis, quantum est ex se. Nec valet instantia de qualitate, & motu transeunte: quia finis illius non est perficere subiectum in ratione formæ permanenter, sed ordinari ad effectum vt principium eius. Nihil etiam probat quod aliqua forma dicatur repugnare subiecto, quia illa, quæ est violenta vni, est connaturalis alteri. Neque refert quod forma accidentaliter quandoque sit in subiecto neutro, vt nostra Schola docet: quia licet subiectum sub ratione determinata non inclinatur ad ipsam, aliquod tamen subiectum est per se illius, loquor de formis absolutis: actus autem supernaturales, & vitales sicut & habitus, ita respiciunt potentia rationales, vt in alijs esse non possint secundum veriorum, & communiorum sententiam. Si ergo in ipsis est appetitus naturalis ad hoc subiectum in specie, qui non derogat eidem vt in subiecto supponatur potentia naturalis passiuæ.

Ad ult.
Responso

Debitum forma variè sumitur.

Excluduntur instantia.

Appetitus forma ad subiectum.

Dices Deum vt authorem naturæ, teneri satisficere illam inclinationem.

13
Obiectio.

Respondetur negando sequelam, quia providentia Dei spectatur iuxta exigentiam causæ actiuæ naturalis, in quantum finit eam suos motus facere, vt cum ea concurrat, in quantum agit ad effectum, vel per se disponit vltimata dispositio; nihil horum datur ex exigentia causæ passiuæ.

Solutio.
Providentia Dei circa naturam.

naturalis in ordine ad formas supernaturales. Vnde Deus non producit in subiecto formam secundum perfectiorem eius inclinationem, nisi deret causa naturalis, vel exigens concursus Dei, vel certe disponens ultimarè ad formam, quam Deus solus producere potest. Vnde Philosophi essentialem posuerunt ordinem causarum: Theologi verò ex ordinatione, & legibus diuinæ sapientiæ, quæ mediantibus causis secundis respicit potentiam passiuam, non aliter. Deinde, datur appetitus naturalis ad scientiam in quouis intellectu, quæam Deus hac ratione sciare non tenetur. Potentia etiam actiua inchoat ad beatitudinem magis exigeret reduci ad actum completum, quàm illa passiuæ. Deinde, si ficit ad perfectam prouidentiam, vt in specie non deficit perfectio requisita vniuerso, quamuis per accidens huic indiuiduo defit. Prædestinati autem perueniunt ad illam perfectionem, qua carent reprobi: sic non omnis lapis creatur in centro, quamuis omnis appetat esse in centro. Deinde, homines ex peccato suo carent illa perfectione, ad quam sunt creati; non ex defectu prouidentie diuinæ, sed ex pœna peccati.

Instantia.

Sufficit non desse in specie perfectionem.

14 Obiectio.

15 Obicit Suarez, contra naturalitatem beatitudinis ex parte subiecti.

16 Responso.

Æquiuocè sumitur naturale. Eius differentia.

Admisse à Philosopho.

Obicit idem ultimò, sequi ex hac sententia Deum non posse creare hominem in puris naturalibus, quia non posset creare nisi in ordine ad finem, ad quem dicit inclinationem naturalem. Quidquid sit de veritate consequentis, negatur sequela; & si probatio vrget, probat etiam non posse Deum creare corpus sine anima, aut contrà, aut neutrum sine homine. Ex his itaque pater resolutio Doctoris, vt iacet, quæ variis rationibus probatur ab ipso, & aliis. Videantur citati. Alia plura hîc dicenda se offerunt: sed aliis sparsim ex occasione dicuntur.

Sed vrget Suarez lococitato in prima secunde, quòd eodem modo remouetur potentia passiuæ naturalis ad visionem, & frustionem sicut potentia actiua; quia passiuæ naturalis est ad consentaneum actum naturæ, sicut & ad agens naturale ex Philosopho; quia omni naturali potentie correspondet agens naturale. Item, cur dicitur naturalis? An solùm, vt congenita naturæ; & hoc modo etiam potentia ad visionem hypostaticam esset naturalis, quod nemo dicit. Potentia naturalis est ad formam certæ intensionis, non ita se habet beatitudo, quæ in infinitum potest fieri perfectior, & perfectior. Deinde, potentia obediens non est sufficiens, vt dicatur appetitus naturalis: quia nec homo appetit naturaliter vnionem hypostaticam, nec corpus humanum claritudinem solis. Item, in terminis est aperta repugnantia, quia appetitus innatus non dicit rem, aut modum, vltra capacitatem naturæ, quæ si obediens est, cur dici possit naturalis? Sequeretur præterea quòd appetitum innatum sequi posset appetitus elicitus naturalis.

Respondetur has obiectiones fundari in æquiuocatione vocis: nam sicut ordo, vel respectus subiecti ad formam, & eiusdem ad agens, vt ei subiicitur, eiusque virtuti, sunt genere diuersi: ita etiam differentie naturalis huic, & illi applicatæ differunt: & important ipsum ordinem, vt diuersus est: ignis vt producit calorem in aqua, producit naturaliter, & forma, vt recipitur ab agenti, naturaliter recipitur.

Cæterum Philosophus non asserit illum motum esse naturalem, sed violentum, vt spectatur

ordo subiecti ad formam, cui ex naturali inclinatione repugnat: ergo admittit Philosophus differentiam in vtroque ordine. Et sic etiam definit motum præcisè ad passum, vt sit actus entis in potentia, secundum quòd in potentia. Distinguit præterea motum in ordine ad suas causas efficientes, vt est à causa vniuersali, & particulari: nam, sicut aliàs diximus, motus regularitatem, vniuniformitatem, & necessitatem refert in primam causam, contingentiam verò, & difformitatem refert in causas inferiores. Aliam etiam differentiam actionis, & motus statuit, vt sit spontaneè, & ab agente à proposito; aliam vt sit ab agente per modum naturæ; aliam vt est à fine; aliam vt est ab efficiente, & à materia: nam quidquid se habet ad diuersa, à quolibet sumit suam differentiam, & denominationem. Sicut ergo Philosophus distinxit prædictos modos motus in ordine ad suas causas, & diuersos modos se habendi causarum, sic etiam distinxisset in ordine ad naturalem, & supernaturalem, si cognouisset statum supernaturalem, quem non admisit, sicut neque omnipotentiam Dei; quam fides docet: posuit enim ordinem essentialem causarum, in quo statuit Deum necessariò agere, neque se solo posse producere effectum sine causa inferiori. In iis autem, in quibus recipitur de differentia illius vocis *naturalis*, vt denotat ordinem subiecti ad formam, & ordinem eius ad agens, facilis est coniectura, quid in præsentia materia dixisset, si fuisset illuminatus, quod proinde Patres dixerunt, vt pater ex dictis.

Quibus adiicio Sanctum Augustinum in eo potissimum loco, ad quem potentie obediens potissimum fundamentum referunt aduersarij, lib. 9. de Genesi ad litteram cap. 17. quo in loco potentiam obediens refert in creaturam, quatenus subiecta est omnipotentie diuinæ in ordine ad illos effectus, qui excedunt virtutem motricem, & feminalem ipsius creaturæ, & naturalem effectiuam; & quos non repugnat fieri per omnipotentiam creatoris in creatura. Potentiam autem naturalem, & supernaturalem discernit in ordine ad agens, vt illa sit quæ virtute causæ fieri possit in actu: hæc verò ex Dei omnipotentia excedente omnem efficaciam naturæ. Tam ergo obediens est in ordine ad agens, quàm naturalis, & supernaturalis, vt subiectum comparatur ad agens, & non ad formam.

Alius ergo, inquit, est rerum modus, quòd illa herba sic germinat, illa sic, illa ætas parit, illa non parit, &c. Horum, & talium modorum rationes, non tantum in Deo sunt, sed ab illo etiam rebus creatis indite, atque concreata. Loquitur de rationibus seminalibus, & actiuis: Vt autem lignum de terra excisum, aridum, positum, sine radice vlla, sine terra, & aqua repente floreat, & fructum gignat, &c. & si quid huiusmodi est, dedit quidem naturis, quas creauit, vt ex eis, & hæc fieri possint, &c. Veruntamen alio modo dedit, vt hoc non haberent in motu naturali (intelligit motum naturalem per virtutem effectiuam innatam creaturæ accommodatè ad exemplam præmissam, in quibus ex scopo Augustini hæc virtus designatur, aut negatur) sed in eo, quo ita creata essent, vt eorum natura voluntati potentiori amplius subiaceret, &c. Ecce potentia obediens ab Augustino definitur in ordine ad agens per subiectionem ad ipsum.

Habet ergo Deus, inquit, in seipso absconditas quorundam fallorum causas, quas rebus conditis non inseruit

Varia huius documenta ex eodem.

17 Potentia obediens qualiter asseritur ab August. Confessit in subiectione creatura ad Deum quoad effectus excedentes virtutem eius.

August.

seruit, easque implet non illo opere providentia, quo naturas substituit, ut sunt, sed illo, quo eos administrat, ut voluerit, quas ut voluit, condidit. Deinde, ad hoc genus providentia supernaturalis reducit gratiam, cuius supernaturalitatem in eo definit, quod viribus naturæ, aut liberi arbitrij acquiri non possit, sed Dei beneficentia. Ibi est, inquit, & gratia, per quam salvi sunt peccatores: nam quod attinet ad naturam iniqua sua voluntate depravatam, recursus per semetipsum non habet (supple virtute naturali) sed per Dei gratiam, qua adiuuatur, & instauratur. Neque enim desperandi in illa sententia, in qua scriptum est. Omnes qui ambulant in ea, non reuertentur: dictum est enim secundum pondus iniquitatis sue, ut quod reuertitur, qui reuertitur, non sibi eribatur, sed gratia Dei, non ex operibus, ne extollatur. Propterea mysterium gratia huius Apostoli absconditum dixit, non in mundo, in quo sunt absconditæ causales rationes omnium rerum naturaliter creaturarum (vel ut alia lectio, oriturarum) sicut absconditus erat Levi in lumbis Abrahe, quando & ipse decimatus est, sed in Deo, qui universa creavit. Quamobrem etiam omnia, quæ ad hanc gratiam significandam, non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, eorum etiam absconditæ causæ in Deo fuerunt, &c. Ex quibus verbis planè significatur Augustinum posuisse supernaturalitatem, & naturalitatem effectus in causis effectivis, quarum naturales non sunt absconditæ, sed insertæ naturis rerum creaturarum, supernaturalium causæ sunt absconditæ in Deo, non positæ, aut insertæ creaturæ, licet creatura, ut subiecta Deo, dicat potentiam obedientialem in ordine ad ipsum, ut præter naturam operatur in ea mirabilia, seu supernaturalia. Aliis autem in locis supra citatis Augustinus expressè docet supernaturalia gratiæ in ordine ad naturam supponere inclinationem naturalem in natura ad ipsa, in ratione formarum: quod maxime verificatur de actibus & operationibus, in quibus consistit beatitudo nostra, & quæ sunt vitales.

18
Ad rationem obiectivam.
Responsio.

Instinctus Philosophi.

19
Ad secundam rationem.
Responsio.

Vnio hypostatistica.

Ex his patet ad rationes obiectas. Ad primam, negatur sequela. Ad probationem responderetur concedendo primam partem, nempe naturalem potentiam esse ad actum consentaneum inclinationi passivæ subiecti, qualis est inclinatio passiva creaturæ rationalis ad beatitudinem, quæ est summa eius perfectio. Negatur altera pars, si naturale dicat differentiam formæ, aut subiecti in ordine ad agens: quia sic committitur fallacia æquivocationis. Quamvis autem Philosophus non admisceat differentiam agentis supernaturalis, aut formæ: tamen distinxit naturale, ut est differentia subiecti ad formam, & ad agens, vel agentis ad subiectum. Sæpe etiam dubitavit, an alia sit felicitas à Diis immortalibus destinata hominibus post hanc vitam, quæ est summa perfectio eorum, & ad quam summè inclinatur per ipsum, si sit futura. Ad secundam. Responderetur dici naturalem: quia est inclinatio naturæ ad formam, ut ad perfectionem sibi convenientem, non verò quia est capacitas tantum passiva recipiendi formam: quia sic etiam ad formam violentam subiecto est capacitas passiva. Quod additur de vnione hypostatistica, non facit ad rem: quia licet natura sit eius capax: tamen non ad eam inclinatur tanquam ad formam convenientem, sed magis ad propriam hypostatistam: ad illam verò indifferenter se habet: quia inclinatio eius passiva est ad

hypostatistam; ad vnionem verò dicit potentiam neutram: nam aliquæ formæ supernaturales sunt tales, ad quas non inclinatur subiectum, tanquam ad propriam perfectionem: v. g. ut alius loquatur, ut in aqua detur virtus aliqua supernaturalis causandi gratiam, qualem statuunt plures: hæc enim formæ non ordinantur ad perficiendum subiectum, sed ad alios effectus extrinsecos, ad quos Deus supernaturaliter agens utitur sua creatura (quidquid sit de exemplis allatis) & respectu earum: idè non est potentia naturalis passiva in subiecto: non ita se habet creatura rationalis in ordine ad eas formas, quibus acquirit finem, vel promouetur, & adiuuatur ad finem.

Ad tertium, supponit falsum, nempe visionem, & fruitionem non habere terminum suæ magnitudinis, sicut & reliquæ qualitates habent, ita ut ultra illum terminum non possent intendi, aut effici perfectiores, sicut dicit Doctor, gratiam, & beatitudinem Christi esse summam creabilem, licet sit finita in 3. dist. 13. & 14.

Ad quantum responderetur, concedendo antecedens, nempe potentiam obedientialem non esse sufficientem, ut dicatur appetitus naturalis: nam hæc est subiectio creaturæ ad Deum quoad omne, quod non repugnat in ipsa à Deo fieri, vel produci: non ita potentia naturalis, ut est inclinatio subiecti ad suam perfectionem, licet eam non possit viribus naturæ, aut causarum naturalium habere: ex quo patet ad instantias de vnione hypostatistica, & claritate Solis in corpore humano.

Ad quintum, iam responsum est per declarationem terminorum, in quibus æquivocari arguens: naturale enim dicit differentiam capacitatis passivæ, ut comparatur ad formam, licet dicatur obedientialis, ut comparatur ad agens supernaturalis.

Ad ultimum respondet D. Thomas 1.2. quæst. 3. art. 8. & 1. part. quæst. 12. art. 1. & 3. contra Gentes cap. 25. 50. 51. & 57. hominem naturaliter posse appetere hanc beatitudinem actu elicitu, inde probans esse possibilem perfectam beatitudinem contra Philosophos. Videatur Caiet. illa quæst. 3. art. 8. qui varias interpretationes adducit, quarum una est hominem actu elicitu desiderare posse naturaliter videre Deum, ut est causa prima. Idem sequitur Ferrarientis, distinguens Dei visionem, ut est causa prima, & ut est ad obiectum supernaturalis beatitudinis, asserens primo modo posse apperi visionem naturaliter, non tamen secundo modo: quæ solutio aliquid esset, si visio Dei ut causæ primæ esset ordinis naturalis, aut cognoscibilis homini ut possibilis.

Respondet ipse Suarez scilicet, ultimam posse dari appetitum elicicum, & simplicis complacentiæ naturalem beatitudinis: v. g. in hæretico, & sic interpretatur D. Thomam; non verò posse dari appetitum efficacem, quia ille actus est spei supernaturalis. Sed hæc solutio non rectè facit ad sensum, & scopum D. Thomæ, quia tollit efficaciam sui diffusus: quia ex appetitu simplici obiecti non probatur possibilitas obiecti, quia ille etiam de impossibili haberi potest: intentio enim possibilem est, voluntas verò tam possibilem, quam impossibilem, ex Philosopho. Intendit autem D. Thomas probare ex appetitu elicitu, & naturali beatitudinis eius possibilitatem.

Respondetur iuxta principia Doctoris præmissa in quæstione prima Prologi: & quodlibeto 14.

Ad 3.
Responsio.

20
Ad 4.

Diversitas potentia obedientialis, & naturalis.

Ad 5.

21
Ad vii.

Dati appetitum naturalem elicicum beatitudinis.

Responsio.
Suarez.

Non rectè interpretatur D. Thomam.

22

Responsio.

Nequit cognoſci inclinatio naturalis ad beatitudinem pro hoc ſtatu.
Non datur elicitus ſine gratia.
Quid de hæretico.

Et in hac quaſtione paragrapho præcedenti, negando conſequentiam : quia neque inclinatio naturalis paſſiua ad beatitudinem cognoſci poteſt pro hoc ſtatu, neque pro vllo ſtatu puræ naturæ, aut ex naturalibus, vt eſt ad beatitudinem ſupernaturalem in ſpecie. Deinde, quia ex appetitu naturali paſſiuo non rectè inferitur appetitus elicitus in voluntate reſpectu eius, ad quod non ſupponitur potentia completa actiua in natura inclinata; ſine gratia autem, vt ſupponit etiam arguens, non eſt potentia completa actiua in homine. Deinde, data etiam tam cognitione boni, quàm potentia completa, non ſequitur appetitus elicitus in voluntate malè diſpoſita, quando non affectat bonum; quia adhæret contrario.

Quod autem dicit præfatus author, in hæretico poſſe dari ſimplicem complacentiam bea-

titudinis ſupernaturalis; qui admittunt habitus naturales charitatis, fidei, & ſpei acquiſitæ, diceſent etiam non repugnare dari actus naturales ipſarum, quamvis in re ipſa non ſufficiant, nec ſint efficaces ad finem, quantumlibet intenſi. Qui negarent tales habitus, dicerent illum affectum potiùs eſſe præſumptionis, quàm rectum, & ſecundùm regulam, vel certè ex motiuo naturali commodi elici circa beatitudinem, vt concipitur per modum commodi: ſicut etiam datur appetitus elicitus fugiendi poenam, aut eam nolendi, etiam in damnatis non ex directione rationis, aut regulatus, ſed ex amore proprio ſui proueniens, & non relatus ad finem debitum: in hæretico autem, cui nota eſt beatitudo, vt poſſibilis, poteſt eſſe talis affectus conformis appetitui naturali, ſed non facit ad ſalutem, eſt enim merè indifferens in eſſe moris.

Appetitus commodi naturalis exiſti poteſt ad beatitudinē ex motiuo naturali.

S C H O L I V M.

Sententia D. Thom. & Henr. appetitu elicitu neceſſariò nos velle beatitudinem in vniuerſali, non tamen in particulari. Hanc refutauit Doctor 1. diſt. 1. quaſt. 4. quadruplici ratione, & auctoritate Auguſt. & hęc probat contra eam magis neceſſitari voluntatem ad beatitudinem tam in particulari, quàm in communi: reſoluit tamen ad neutram nos neceſſitari, ſed liberè nos tendere in beatitudinem in communi, & particulari, obſcurè oſtenſam: vt in pluribus tamen volumus beatitudinem vtroque modo oſtenſam: & ratio huius eſt conformitas ad appetitum naturalem voluntatis.

Henr. quodl. 3. quaſt. 7.

^d Quantùm ad ſecundum articulum de appetitu libero, an omnes illo appetitu neceſſariò, & ſummè appetant beatitudinem, eſt vna opinio, quæ dicit quòd ſic in vniuerſali. Ratio ad hoc eſt, voluntas non poteſt non velle aliquid, niſi in eo ſit aliqua ratio mali, vel defectus boni; ſed in beatitudine in vniuerſali eſt ratio omnis boni, & priuatio, vel negatio omnis mali, ergo, &c. Ex hoc ſequitur quòd ſummè appetatur, quia in cuius poteſtate non eſt actus, ſiue agere, in eius poteſtate non eſt remiſſe, vel intenſe agere. Adducit tamen quòd in particulari non neceſſariò appetitur, quia tunc non poſſet quis peccare.

Diſt. 1. q. 4. Contradiſtio eſt omnes appetere beatitudinem in vniuerſali, non in particulari.

Contra hanc opinionem fuit diſſuſe argutum in lib. 1. in quaſt. illa, vt rùm apprehenſo vltimo fine, neceſſe ſit voluntatem frui eo? Quantùm ad præſens tamen videtur mihi quòd contradictionem implicat, ſcilicet quòd omnes neceſſariò beatitudinem appetant in vniuerſali, & non in particulari; quia ſi beatitudo in vniuerſali apprehenſa neceſſariò appetitur propter hoc, quòd eſt in ea omnis ratio boni, & nulla ratio mali, nec defectus boni, cùm hoc in beatitudine particulari plenius inueniatur, quàm in beatitudine vniuerſali: ſequitur ergo quòd tunc beatitudinem, ſiue finem apprehenſum in particulari, omnes appeterent neceſſariò, quòd falſum eſt.

Prætereà, nullum vniuerſale includit maiorem perfectionem, quàm aliquod particulare ſuum, imò minorem; quia omne particulare addit perfectionem ſuper vniuerſali: ergo beatitudo in vniuerſali non eſt perfectior quàm in particulari. Si ergo eſt impoſſibile non appetere beatitudinem in vniuerſali apprehenſam, quia non apparet ratio mali, nec defectus boni, multò magis erit hęc de ea vt in particulari.

Prætereà, ſi talis neceſſitas volendi in libera voluntate poneretur, hoc eſſet propter inclinationem naturalem appetitus, cui conformatur; ſed appetitus naturalis eſt ad beatitudinem, vt in particulari, vt oſtenſum eſt: ergo neceſſariò appetit beatitudinem in particulari apprehenſam.

Pro hoc ſtatu liberè volumus beatitudinē in vniuerſali, & particulari.

Prætereà, ſi intellectus non plus dubitat de fine in particulari, quàm in vniuerſali, quare non appetet? non videtur ratio: ſed quòd idem appetat neceſſariò, & non appetat neceſſariò, eſt contradictio.

Reſpondeo ergo, & dico, quantùm ad iſtum articulum, quòd etſi voluntas libera velit vt in pluribus beatitudinem apprehenſam in vniuerſali, vel particulari, quando intellectus non dubitat in illo particulari eſſe beatitudinem: non tamen neceſſariò

4

5

Distinctio XLIX. Quæstio X. 513

cessariò vult, nec in vniuersali, nec in particulari. Ratio est, quia necessitas in causâ superiori non potest esse à necessitate causæ inferioris; quia causâ inferior non potest determinare modum agendi causæ superioris, quia non potest ipsam determinare ad agendum: ergo causâ superior si necessariò agit, hoc habet per aliquid intrinsecum formæ suæ, vel ex natura sui: si ergo voluntas habet necessitatem ad volendum aliquid, illa necessitas conueniet sibi ex natura sui, & non à causâ inferiori.

Tunc arguo vterius, causâ superior si necessariò agit, eadem necessitate mouet causas inferiores ad agendum actiones suæ actioni necessarias: cum ergo ad actum voluntatis requiratur apprehensio intellectus, sequitur quòd si voluntas necessariò velit beatitudinem, quòd determinabit intellectum ad semper considerandum de beatitudine, quòd est falsum.

6 Dico ergo quòd contingenter vult finem, tam in vniuersali, quàm in particulari, quamuis vt in pluribus velit vtrumque, quando non dubitat intellectus in quo sit in particulari: sicut de quolibet fidei, qui credens in fruitione Trinitatis esse beatitudinem, appetit illum finem, licet non velit media ad illum finem, quia non efficaciter vult, idè non vult virtuosè viuere.

Quòd autem vt in pluribus voluntas velit beatitudinem, hoc est, quia vt conueniens appetitus liber sequitur inclinationem appetitus naturalis: impossibile enim est per aliquem habitum voluntatem magis habilitari, vel inclinari ad aliquid volendum, quàm per appetitum naturalem. Cum ergo voluntas possit tantum habilitari per habitum aliquem, quòd vt in pluribus sequatur inclinationem illius, imò delectabiliter operetur secundum eius inclinationem; ergo multò magis vt in pluribus vult istud, ad quòd inclinatur naturaliter: & idè iustus homo etiam cum quocunque habitu, cum difficultate eligit mortem, & est sibi materia patientiæ, quia contra appetitum naturalem: cum ergo omnes appetitu naturali appetant beatitudinem (vt dictum est) sequitur quòd voluntas vt in pluribus velit beatitudinem.

7 ^f Sed estne actus ille elicited, quo vult beatitudinem, naturalis? Dico quòd non propriè, quia non est inclinatio naturalis ad beatitudinem, quæ dicitur *velle* naturale voluntatis, vt natura est: potest tamen dici naturalis, quia conformis est inclinationi naturali; propter quòd dicit Augustin. in Enchir. cap. 104. *Neque voluntas non dicitur esse, aut non libera dicta est, quia sic beati esse volumus, vt miseros nos esse, velle non possumus.* Vnde sicut dicitur aliquod *velle* virtuosum, non quia à virtute procedit elicited, quia nullus habitus est principium totale elicitedum actus: sed dicitur virtuosus actus, quia conformis inclinationi virtutis, vel quia elicited secundum virtutem: sic est in proposito de beatitudinis volitione. Potest enim dici naturalis, quia conformis inclinationi naturali: tamen est actus liber; non tamen est *velle* deliberatiuum, quia deliberatio est eorum, quorum est electio: electio autem est eorum, quæ sunt ad finem, & est de conclusione, quæ deliberatiue concluditur per syllogismum practicum.

8 Sed hîc est vnum dubium, quia si secundum Augustinum in prædicta auctoritate non possumus velle miseriam: ergo simpliciter, & necessariò nolo miseriam: sed sequitur, necessariò nolo miseriam: ergo necessariò volo beatitudinem. Hæc consequentia patet dupliciter: primò, quia non est minor proportio beatitudinis ad *velle*, quàm miseriæ ad *nolle*. Secundò sic, quia actus nolendi nunquam est nisi in virtute alicuius volitionis: idè enim nolo aliquid quia volo aliud, vt dictum est *suprà* per Anselmum; sed causa est perfectior suo effectu: ergo magis necessariò volo beatitudinem, quàm nolo miseriam.

Respondeo, non sequitur, non volo beatitudinem, ergo nolo eam, siue non volo esse miserum; ergo de necessitate nolo esse miserum: quia *nolle* est actus positius nolentis, sicut & *velle*, & ita liberum vnum, sicut aliud: quia neutrum elicio necessariò circa quodcumque obiectum, & idè possum non elicere *nolle* circa malum, sicut *velle* circa bonum. Tamen sicut circa malum ostensum non possum elicere actum voluntatis, nisi *nolle*: sic circa bonum oblatum non possum elicere actum voluntatis, nisi *velle*, & idè debet sic argui; non possum velle esse miserum: ergo non possum odire beatitudinem; sed ex hoc non sequitur: ergo necessariò volo beatitudinem, quia nullum *velle* necessariò elicited à voluntate.

9 Sed adhuc obiicitur; nullus actus necessariò aufertur à potentia aliqua, nisi propter determinationem eius ad oppositum, sicut ab igne necessariò aufertur frigiditas, quia necessariò determinatur ad calorem: nec ab aliqua superficie color aliquis nisi propter determinationem eius ad alium colorem oppositum: ergo in voluntate non est

Si voluntas necessariò velle beatitudinem, intellectus eam necessariò apprehenderet semper.

Voluntas vt in pluribus vult beatitudinem in vniuersali, & particulari ostensam.

Quomodo volitio libera beatitudinis dicitur naturalis.

Malum est obiectum nolle, sicut bonum vel-

Obiectum.

est impossibilitas ad nolendum beatitudinem, nisi quia determinatur ad oppositum actum, scilicet ad volendum beatitudinem.

Respondeo quod à voluntate excluditur actus volitionis respectu miseriarum, & actus nolitionis respectu beatitudinis: quia miseria non est nata esse obiectum actus volitionis, nec beatitudo obiectum actus nolitionis: sicut actus videndi disgregando excluditur à visu, respectu nigredinis, quia non est nata esse obiectum talis actus: sic in proposito, voluntas non est capax talis actus respectu talis obiecti.

*Voluntas
necessaria
specificati-
onem vult
beatitudi-
nem, & fu-
git miseriam.
Refutat ra-
tionem ad-
versariorū
positā n. 4.
Non sumit
velle &
nolle pos-
tine, quan-
do obiectum
est præcisè
bonum, vel
malum, quia
hoc non po-
test volun-
tas velle po-
stine, nec
illud possi-
tine nolle.*

Dico ergo, quod voluntas sic determinatur ad volendum beatitudinem, & ad nolendum miseriam, quod si eliciat aliquem actum circa ista obiecta, necessario, & determinatum elicit actum volendi respectu beatitudinis, & nolendi respectu miseriarum; non tamen absolute determinatur ad unum actum elicendum, vel alium.

Ad rationem opinionis, quando accipitur quod illud, in quo non est defectus boni, vel ratio mali, est necessario volitum; Dico quod falsa est propositio, quia voluntas respectu cuiuscunque actus est libera, & à nullo obiecto necessitatur, non tamen potest voluntas nolle, aut odire beatitudinem, nec velle miseriam: unde deberet arguere sic, quod voluntas non potest resilire ab illo obiecto, in quo nulla est miseria, nec defectus boni: ergo non potest voluntas odire, vel detestari beatitudinem: quod est verum: sed ex hoc non sequitur quod necessario vult beatitudinem.

Et si dicas, quod si non necessario velit beatitudinem, nec necessario odit beatitudinem, qualem ergo actum habebit circa beatitudinem, quando sibi ab intellectu ostenditur? Dico quod in pluribus habet actum volendi: sed non necessario aliquem actum, sed potest se suspendere ab omni actu, ostensa beatitudine: aliter enim simplices quando apprehendunt aliquid, quod pertinet ad finem ultimum, de quo nesciunt, an sit de ratione finis ultimi, tenerentur ad volendum illud. Unde unumquodque obiectum potest voluntas velle, & nolle, & à quolibet actu in particulari potest se suspendere hoc, vel illo. Et hoc potest quilibet experiri in seipso, cum quis offert sibi aliquod bonum, & etiam ostendit bonum ut bonum considerandum, & volendum, potest se ab hoc auertere, & nullum actum voluntatis circa hoc elicere.

10

COMMENTARIUS.

23 *Quoniam d. ad secundum articulum, &c.* Superius egimus de modo, quo voluntas in patria se habet ad ultimum finem, an necessario, an liberè? Vbi etiam resolutum est cum Doctore liberè se habere, quantum ad exercitium. Argumenta, quibus probatum est ibi hunc esse modum connaturalem operandi voluntatis creaturæ, faciunt ad scopum præsentis controuersiarum, eiusque declarationem subiectam à Doctore. Agitur autem de modo, quo se habet voluntas ad ultimum finem in communi, aut in particulari apprehensum à viatore iuxta conditionem huius status.

*De modo,
quo se habet
voluntas ad
finem in com-
muni & in
particulari.*

24 *Prima sententia est affirmatiua docens ad ultimum finem apprehensum in vniuersali necessitarii voluntatem quantum ad exercitium: est Henrici quodlibeto 4. quest. 11. & eam indicat quodlib. 3. quest. 17. Vasquez tamen 1.2. disp. 39. cap. 7. asserit malè citari Henricum pro hac opinione à Doctore, asserens eum loqui de necessitate specificationis, non exercitij: quamuis Doctor non citet Henricum; sed Marginator eius; licet impugnet opinionem tacito nomine authoris, ut solet, sicut & quodlibeto 16. Eam autem quorundam Theologorum fuisse docet Paludanus in 4. disp. 49. quest. 7. art. 2. Maior. ibidem quest. 8. Salas 1.2. quest. 10. tract. 5. disput. 4. sect. 3. num. 19. sequitur Vasquez asserens, nunquam id docuisse Henricum. Sed non videntur legisse Henricum quodlib. 4. quest. 11. ubi id ex professo docet. Vbi distinguit dilectionem in naturalem, & deliberatiuam, seu liberam; loquitur autem de actu elicitio supponente cognitionem, aduertens illam cognitio-*

*Declaratur
sententia
Henrici.*

nem de Deo esse quadruplicem; cuius tres species sunt de Deo in particulari, quæ cognoscitur ex creaturis, sub ratione omnis boni; quæ cognoscitur per fidem, quæ cognoscitur per speciem in patria. Quarta species, per ipsum, est cognitio, quæ cognoscitur in vniuersali Deus in creaturis suis, vel in seipso sub ratione vniuersalis boni: dicit autem dilectionem, quæ consequitur ad cognitionem eius in particulari, esse eam liberam: dilectionem autem, quæ consequitur cognitionem eius in vniuersali, quæ nihil aliud est, inquit, quam cognitio boni absolute, asserit esse necessariam. Si ergo questio est, inquit, de dilectione Dei naturali super omnia, alia intelligatur de dilectione beneplacitiæ: cum huiusmodi dilectione diligatur bonum simpliciter, quia bonum: & nullum bonum participatum diligitur, nisi quia in ipso est participata aliqua ratio boni simpliciter, quæ perfecte habet esse in solo primo bono, quod Deus est: gratia cuius illud bonum participatum diligitur, tanquam gratia eius quod in se est per se, & primo dilectum, & cuius cognitione bonum participatum cognoscitur bonum esse, tanquam illo, quod in se est per se, & primo cognitum, &c. Et infra: Idcirco igitur absolute dicendum est, quod dilectione naturali Deus diligitur à quacunque voluntate intellectualis creature naturaliter super omnia, alia in quantum scilicet Deus est bonus simpliciter, & quia bonus est, & ratio diligendi omnis alterius boni, & bonum vniuersale, cuiusque aliud bonum est quasi pars. Et infra dicit eam dilectionem naturalem Dei sub ratione boni vniuersalis perfici à dilectione libera, quam vocat deliberatiuam. Et fuse hoc prosequitur tota illa questio. Non aliud ergo imponitur Henrico, quam dixit. De modo autem quo cognoscitur Deus ex creaturis generalissime, generalius, generaliter per

per eundem habetur in *summa art. 22. q. 1. i. 2. & 3.* (cuius doctrinam impugnatur Doctor in *1. diff. 3. quæst. 1.*) Vnde haberi potest modus quo concipitur Deus, inquantum bonus ex creaturis, vel in creaturis per conceptum boni ut sic, intelligit Henricus finem in vniuersali, quia perinde est apud ipsum concipere Deum in vniuersali, & concipere bonum ut sic absolute, & abstractiue, quamuis hunc conceptum dicat esse Dei, non sub ratione propria, sed quia nihil est in particulari bonum per se nisi Deus, reliqua autem per participationem, idem hunc conceptum dicit esse Dei, ut finis in vniuersali.

Sententia
Marfilij, &
Nominaliſt.

3. Sentent.

25
Conclusio
negatiua.
Non necessi-
tari ad bea-
titudinem in
communi.

26
Probatio.

Mindus ne-
cessitat finis
in communi,
quàm in par-
ticulari.

Paludanus in eandem sententiam inclinat *suprà*, & Durandus in *4. diff. 49. quæst. 8.* tribuit eandem Valent. *diff. 5. quæst. 5. puncto*, Aliis Medina probabilem putat, *art. 6.* Ad hæc Marfilius in *2. quæst. 16. art. 3.* dicit primum actum voluntatis, qui est complacentia, aut displicentia circa finem, aut eius oppositum causari totaliter ab anima, quia intellectus est, non quia voluntas (quia hæc potentia non distinguuntur per ipsum, neque inter se, neque a subiecto, quæ est sententia Nominalium) & sic voluntas merè passiuè se habet. Alij docent hanc complacentiam etiam supposita deliberatione non esse liberam in se, sed in cogitatione præuia. Ita Salas. *1. 2. quæst. 1. art. 1. & 2. tract. 1. disputat. 5. sect. 3. numer. 30.* citans Molinam in *concordia disp. 45.* Capreolum in *2. diff. 24. quæst. 1. art. 3. ad octauum.* Albertum in *2. part. sum. tract. 5. q. 1. mem. 4. ad 3. . . . D. Thomam quæst. 6. de malo art. 3. ad 3. Parisien. 2. de vniuerso. parte 1. cap. 109.*

Contra hanc opinionem, &c. Contra hanc sententiam subiicit quatuor rationes. Deinde, conclusionem negatiuam, quæ est talis. Voluntas neque in communi, neque in particulari vult necessariò beatitudinem in statu viæ. Est communior Theologorum, quam etiam tenet Doctor, in *1. diff. 1. quæst. 4. & quodlibet. 16. art. 1.* quem sequuntur eius discipuli. Est D. Thomæ *1. 2. quæst. 10. art. 2. vbi Conradus, & 1. part. quæst. 82. art. 1.* vbi Caiet. Medina, & alij eius discipuli, Capreolus in *1. diff. 1. quæst. 3. art. 1. concl. 1.* Sotus in *4. diff. 49. quæst. 2. art. 1. conclus. 2. & 3.* Valquez *1. 2. diff. 39. cap. 2.* Salas, *tract. 5. disp. 4. sect. 3. mem. 21.* & alij. Hanc probat Doctor.

Primo, quia si beatitudo in vniuersali appetitur necessariò, quia in ea concipitur ratio boni sine vlla admixtione mali, totum hoc perfectius inuenitur in summo bono, prout in particulari cognoscitur in via, cognitione naturali, aut supernaturali, tam per fidem, quam per scientiam infusam, modò talis detur in viatore, saltem fuit in Angelis, & primo homine: ergo nulla ratio apprehensa in summo bono in communi necessitat voluntatem, quæ etiam in particulari non sit apprehensa, & consequenter necessitans, quod falsum est etiam secundum Henricum. Et probatur: in conceptu summi boni in particulari includitur conceptus boni in vniuersali simul cum ratione particulari, in qua ille conceptus communis perfectius saluatur: & nihil mali accedit, quia illud esset difficultas prosecutionis: hoc autem non obstat simplici complacentiæ, sed intentioni tantum: de illa est quæstio, non de hac: ergo sequitur necessariò omnes complacere in fine particulari apprehenso, quod non concedit aduersarius.

Secundò: si talis appetitus elicitus, & necessa-

rius poneretur in voluntate, esset solum ob appetitum naturalem, quem dicit ad beatitudinem; sed ille appetitus est ad beatitudinem in particulari magis quam in communi.

Tertiò, quia intellectus non plus dubitat de fine in particulari, quam in communi, vel non minus dubitat de hoc saltem proposito per fidem: ergo non minus necessitaretur ad hunc finem.

Quartò, Si voluntas necessariò ageret circa finem in vniuersali, necessariò etiam moueret omnes causas inferiores, ut intellectum, & alias potentias, necessariò etiam remoueret impedimenta operandi circa finem, quæ sunt in eius potestate, ut est illud, nempe non cogitare de fine; sed hoc est falsum: ergo. Patet maior: quia quod de se est necessarium, non prohibetur actione nisi per fortius mouens, aut sublato per se requisito aliquo ad actionem; non est aliquid fortius mouens in proposito, quia illud esset actio alicuius potentia inferioris, quæ subditur voluntati; nihil deest nisi cogitatio finis, quæ similiter etiam est in potestate voluntatis: ergo si necessitaretur ad finem, qui obuius est intellectui sine difficultate, etiam semper firmaret intellectum in eius cogitatione; neque aliud quod aliud bonum incompatible distraheret voluntatem ab amore eius, quin semper quiesceret in fine apprehenso; intellectum vero semper firmaret in eius apprehensione. Quod probatur, quia aliud bonum quodunque, quod non est bonum absolute, habet admixtam rationem mali, ut participatum, non vero est absolute bonum; quæ sunt fundamenta, quibus adstruit voluntatem ferri in finem vltimum in vniuersali propositum necessariò: ergo ipsum fortius mouet.

Accedit quod voluntas magis determinetur secundum inclinationem naturalem ad sequendum bonum necessitans, quam inclinationem indifferentem ad sequendum bonum limitatum; quod neque mouet necessariò, neque quietat voluntatem, sicut est illud, in quo habetur per Henricum, omnis ratio boni. Confirmatur. Si voluntas necessariò complaceret in summo bono in vniuersali modo dicto, sequitur etiam quod necessariò intendat idem in particulari efficaciter: hoc est falsum. Probatur sequela, quia eatenus voluntas necessitatur ad complacendum, quatenus ipsum est vltimum perfectionum eius, in quo quiescit, & ipsa eius appetitio sit vltima perfectio voluntatis, ut est ad ipsum; sed summum bonum, ut obiectum complacentiæ sub ratione vniuersali, non attingitur per voluntatem, ut vltimò quietatiuum eius, neque ipsa complacentia est vltima perfectio potentia ad æquata eius inclinationi: ergo vel sequitur hanc esse liberam, vel voluntatem necessitari, ad quemcunque alium possibilem modum, & perfectiorem, quo possit coniungi obiecto; sed perfectius coniungitur per intentionem efficacem, qui est actus perfectior, perfectius coniungitur in particulari apprehenso summo bono, quam per coniunctionem illam simplicis complacentiæ ad idem sub ratione solum abstracta, & in vniuersali: ergo sequitur à fortiori non solum necessitari ad complacentiam eius in particulari, verum etiam ad intentionem (quæ est perfectior ad hæsiō) & ad quiescendum in ipso possessio in via secundum quod possideri potest à viatore: nam summum bonum, seu bonum absolute quomodo-

2. Ratio.
Appetitus
naturalis ad
beatitudinem
in particulari.

28
3. Ratio.
Certitudo de
fine in parti-
culari.

29
4. Ratio.

Si voluntas
necessitaretur
ad finem,
etiam neces-
sitaretur ad
tollenda im-
pedimenta.

Item ad in-
dici.

Finis fortius
mouet si ne-
cessariò mouet.

Magis necesse
est ad finem in
communi se-
quitur neces-
sitas ad finem
in particulari.

Confirm.

Ex necessitate
ad finem in
communi se-
quitur neces-
sitas ad finem
in particulari.

docunque sumptum in vniuersali, aut particulari, non solum comparatur, tanquam omne bonum includens (vt verbis Henrici vtar) in ordine ad voluntatem complacentem, sed in ordine ad eandem sub quacunque ratione inclinatur ad bonum, vt perfectiuium sui: ergo periude erit necessitans ad quemcunque actum, & maxime ad illos, in quibus maior perfectio potest considerari, & maior coniunctio ad obiectum, ad quod necessitatur; quia neque ipsum est minus bonum sic comparatum ad potentiam, neque ipsa minus inclinatur ad idem, mediante actu perfectiore possibili sibi.

Contra conclusionem non sunt argumenta alicuius momenti, quia vel falsum assumitur, nempe bonum in vniuersali esse omnem rationem boni, vel in eo concipi finem vltimum, vt est omne bonum, quod conuenit ipsi sub ratione particulari, vel ad bonum sic conceptum necessitari voluntatem quoad exercitium: quoad specificationem autem necessitari dicemus *infra*, quod spectant loca Augustini quædam, quæ in fauorem huius sententiæ malè author interpretatur.

*Solutio in
communi ad
fundamenta
oppositæ sen-
tentia.*

30
*Obiectio.
contra ratio-
nes Doctoris.*

*Ratio Do-
ctoris.*

*Responsio.
Durandi, &
aliorum.*

*Summa re-
sponsionis.*

31
Impugnatur.

Obiici tamen possunt responsiones aliorum contra præfata argumenta, quibus probat Doctor conclusionem, quia non sunt ostensiuæ, specialiter illa ratio quod potentia superior, qualis est voluntas, non necessitatur à potentia inferiore, sed è contra. Intellectus autem inferior est, & subiicitur voluntati: ergo si voluntas necessariò agit, non patitur illam necessitatem ab intellectu, sed ex ratione sua intrinseca. Tunc sic, si voluntas necessariò agit, necessariò etiam intellectum trahit, & alias inferiores ad actiones necessarias ad sui actionem: ergo si necessariò vult beatitudinem, necessariò semper mouet intellectum ad considerationem eius.

Ad hoc argumentum respondet Durandus, & ex ipso Salas. Primò, voluntatem non esse potentiam superiorem intellectui. Consequenter quidem Durandus, qui ponit intellectum necessariò trahere secum electionem: quod *suprà* improbatum est, quæ principia non approbat Salas in omnibus. Hanc quæstionem supponimus ex dictis, voluntatem nempe esse principium applicans intellectum ad motum; & actum eius esse in potestate voluntatis.

Respondent ergo negando maiorem; quia potentia superior, inquit Salas, potest dispositiue, vel consecutiue per modum eiusdem conditionis necessitari ab inferiori, vt intellectus à sensibus ad cogitandum hoc, vel illud, & voluntas in patria necessitatur ad amorem Dei supposita clara visione. Hæc est Doctrina Caietani 1. 2. quæst. 10. art. 2. voluntatem in patria non necessitari ab obiecto beatifico, sed provenire necessitatem ex ipsa voluntate in tali dispositione existente. Addit tertio, quamuis intellectus necessiter voluntatem ad beatitudinem, aut amorem eius, non sequi necessitate ipsum ad cognitionem beatitudinis, quia potest intellectus dictare de beatitudine, & non de cognitione eius, & beatitudo ostensa est magis amabilis, quam cognitio eius.

Sed hæc responsio non enervat difficultatem; nam in confesso est potentiam superiorem tam ex imperio, quam ex sympathia applicare inferiores ad actum, de quo nemo dubitat, cum & ipsa inferior quandoque ex sympathia trahat su-

periores ad actum, vt patet in appetitu sensitiuo, qui ex vehementi passione trahit voluntatem: & ipsi concedunt in intellectu quoad amorem beatitudinis trahere voluntatem necessariò: si ergo voluntas est potentia superior respectu intellectus, & necessariò fertur in beatitudinem, sicut ipse intellectus, sequitur quod voluntas firmat intellectum in eius cognitione, & trahat secum alias potentias inferiores, quantum est de se: quod patet experientia, quia quod vehementius amatur, illud frequentius cogitatur. Vnde sancti Patres volenti experimentum facere, quid magis diligat, assignant hanc regulam, vt obseruet quid frequentius cogitet: si ergo voluntas firmat intellectum in cognitione obiecti indifferenter, quod tantum liberè amat, quantum magis firmare potest in cognitione eius, quod necessariò amat: manet ergo maxima illa Doctoris nisi tollatur experientia, & subordinatio potentiarum ab omnibus concessa, in proposito autem liberè, & sine ratione negatur; neque instantia est ad propositum. Quia licet intellectus sit perfectior sensui in ratione potentia, & abstracta à materia: tamen non est superior sensui per modum dominantis, & imperantis, & applicantis; de quo genere superioritatis agitur ex scopo argumenti. Imò quantum ad rationem motus, prior est sensus, quia continet obiectum, à quo mouetur intellectus passiuè se habens. Voluntas contra subordinat sibi intellectum applicando ipsum ad actum, vel etiam separando ab actu per conuersionem eius ad aliud obiectum ex imperio.

Nec refert dicere quod intellectus ministrat obiectum voluntati, sicut sensus intellectui: nam dispar est ratio, quia obiectum non mouet voluntatem effectiue; sed seipsa mouetur in obiectum, & suspendit actum si liberè agit: sensus autem, seu obiectum in sensu mouet effectiue intellectum ad speciem, & ea mediante ad actum.

Tertia responsio non diluit argumentum, quia eadem necessitate, qua voluntas fertur in finem, fertur etiam in cognitionem finis, aut boni, quantum est ex se, siue hæc necessitas sit ex inclinatione innata voluntatis, siue ex intellectu, quidquid sit de prima cogitatione, quæ antecedit voluntatem antequam amet: illa tamen cognitio consequitur voluntatem in exercitio sui amoris, quantum ad continuationem: ergo ei subest. Deinde, intellectus circa bonum operatur ex inclinatione voluntatis: ergo magis ex se ordinatur ad illud, ad quod magis inclinatur voluntas, vt patet in habituato: maior autem est inclinatio voluntatis ad obiectum, in quod necessariò fertur, tanquam in finem, quam ad illud, quod est indifferens; illud enim est fortius mouens etiam respectu intellectus, quæ fertur in obiectum voluntatis, quod fortius mouet ipsam voluntatem.

Ad aliud, quod omisum est, nempe voluntatem in tali dispositione necessari ad actum in patria, & in via. Quæro de qua dispositione loquitur: nam si de illa dispositione, de qua multi Doctores differunt, nempe in certis circumstantiis voluntatem habere talem connexionem cum effectui, vt infallibiliter, & certò prorumpat in actu: hæc dispositio non infert necessitatem voluntati, cum certum sit eam liberè agere, & dissentiri possit. Quod de fide tenendum est in voluntate

Voluntas firmat intellectu in cognitione.

Eliditur instantia.

32

Tertia responsio impugnatur.

Intellectus sequitur inclinationem voluntatis.

33

Impugnatio alterius rationis.

Circumstantia non necessitat voluntatem.

Neque habi-
tu.

Neque co-
gnitio.

Efficiacia di-
spostionis
prævia.

34.
2. Obiectio.
Ratio Docto-
ris.

Responsio

Impugnatio.

Responsio
non est ad
propositum.

luntate viatoris, neque sic philosophantes ni-
tuntur inducere necessitatem voluntati, sed ma-
gis reconciliat libertatem eius cum diuina gra-
tia. Si loquatur de habitus dispositione; minus
etiam inducit necessitatem operandi in via, ut in
confesso est: si de aliquo actu prævio ipsius vo-
luntatis circa obiectum eo modo, quo supra
ostendimus, intentionem se habere ad electio-
nem tanquam prius ad posterius; hic non datur
aliquis prior amore finis necessariò secundum
ipsos, quia voluntas prius inclinatur in finem
cognitum, ad quem necessariò se habet, ut dicunt,
quam ad aliquid aliud, & prius amat necessariò
ipsum secundum inclinationem determinatam,
quam indifferentem, si indifferenter amaret, eo
modo, quo statuunt Nominales ordinem amoris
in patria, circa finem ultimum, quidquid sit de
veritate. Si autem loquaris de ipsa cognitione
tanquam dispositione necessitante ad actum, est
petitio principij, & magis probabiliter diceretur
ipsa voluntas inclinationem innata ferri in finem
necessariò, quam quòd dispositione tali, aut alia
necessitante feratur; maior enim est connexio
voluntatis ad finem in operando, quam ad ali-
quam dispositionem præuiam, in quam eatenus
fertur voluntas, quatenus in finem ipsum fertur.
Quia dispositio quæcunque eatenus facit ad ef-
fectum, quatenus tollit impedimentum, aut for-
mam repugnantem, ut patet in dispositione præ-
uia ad effectum causæ naturalis, quæ eatenus ne-
cessitat ad formam, quæ ipsam agens naturale est
determinatum ex forma, & modo agendi, ut agat
in subiectum capax formæ, & sublata repugnan-
tia: voluntas autem neque liberè, neque necessa-
riò agit nisi supposita cognitione obiecti, voca-
ueris eam dispositionem, aut quod volueris: ra-
tio ergo assignanda manet, cur hæc cognitio
necessitet ad actum, & non alia; quam aliunde
desumere non licet, nisi ex natura voluntatis, &
obiecti: non ex ipsa cognitione: de his autem
diximus supra.

Obiicit secundò illam rationem esse nullam,
& malè probare intentum; quam proponit Do-
ctor, nempe eum, qui necessariò velit aliquid, ne-
cessariò auferre impedimenta, si sunt in eius po-
testate: ergo si voluntas necessariò fertur in fi-
nem, necessariò auferet impedimenta; horum
vnū est incòsideratio: ergo, &c. Hæc, inquit, ratio
nulla est, quia, ut rectè Ocham. in 1. dist. 1. quæst. 6.
eidem argumento respondens, benè potest ali-
quis actus esse necessarius ex suppositione actus
liberi, ut supposita intentione electio medij, quod
vnicum est: supposito amore, delectatio circa ob-
iectum præfens, & perinde de tristitia circa ma-
lum præfens, quod quis odit. Eodem ergo modo
posset dici ex cognitione libera beatitudinis
amor esse necessarius.

Sed hæc responsio non soluit argumentum,
neque directè alludit: nam Doctor non quærit
an cognitio finis sit libera, aut necessaria; & hæc
responsio potius esset ad primum argumentum.
Si fortè tamen ad ipsum facit: nam in cuius po-
testate est antecedens, similiter est consequens,
& si in potestate voluntatis esset amouere co-
gnitionem, ita etiam mediàtè saltem amouere
amorem, sicut amouere electionem medij, quod
vnicum est, resiliendo ab intentione, & amouere
passionem, amouendo, aut conuertendo intel-
lectum ad aliud. Hæc non negat Doctor, quæ
peruia sunt in doctrinam eius. Sed quid faciunt ad

Scoti Oper. Tom. X.

hanc maximam. *Qui necessariò vult finem, necessa-
riò tollit impedimentum ad finem, si est in eius potesta-
te:* quæ est maior, de qua nullus est dubitandi lo-
cus: nam hæc est vera, qui vult finem efficaciter,
necessariò tollit impedimentum ad finem, si est
in eius potestate, & necessariò aliquod medium
applicat; & si vnicum est, necessariò etiam illud
applicat, quod admittunt respondentes, qui in
hoc ipso instant de necessitate electionis medij.

Quæramus ergo causam huius necessitatis, quæ
sola est determinatio voluntatis, per intentio-
nem finis ultimata ad alterum extremum con-
trarietatis, & contradictionis, ita ut amplius non
sit indifferens ad oppositum contrarium, aut
contradictorium manente intentione in sensu
composito. Talis ergo est determinatio volun-
tatis per intentionem ad finem, etiam necessariò
determinatur ut tollat impedimentum, si est in
eius potestate. Si autem non esset in eius pote-
state, non posset intendere; quia intentio est
possibile, non impossibile. Et ex suppo-
sitione determinatio ad prius infert determina-
tionem ad posterius, sine quo nequit stare prius.
Sed maior est determinatio voluntatis, quæ ra-
dicatur in eius essentia, & inclinatione innata, si
necessaria est, & non indifferens, quàm deter-
minatio ex suppositione actus eliciti, & liberi,
quia hæc tollit solum contrarium, aut contradi-
ctorium actus suppositi, siue opponatur imme-
diatè primò, siue ex consequenti, & secundariò;
illa verò tollit etiam potestatem, atque ad e-
andem causam ipsam, per quam inesse possit, quia tollit
libertatem exercitij, & specificationis, à potentia
in sensu diuiso: ergo à fortiori determinatur per
eam voluntas ad tollendum impedimentum sui
finis, ut ei coniungatur, modò sit in eius potesta-
te, quàm eam determinat necessitas suppositionis
per actum elicitem: negent ergo minorem, ut ra-
tio Doctoris fiat nulla, quia maior est evidens:

Minor autem & ipsis, & aliis in confesso; nem-
pe cognitionem de ultimo fine esse in potestate
voluntatis, in considerationem de eodem esse im-
pedimentum amandi finem: voluntas autem est
determinata ad vtrumque per ipsos: ergo rectè
deducitur consequentia, nisi dicatur quòd volun-
tas sit minus determinata ad obiectum, ad quod
essentialiter necessitatur, quàm ad alia, ad quæ est
indifferens; quod inuoluit contradictionem. Sed
sic est, quòd intentio efficax determinet volunta-
tem ad finem, ut necessariò inferat inquisitionem
mediorum, si ignorantur, aut si obuia sunt, consi-
derationem iuxta qualitatem intentionis, aut
possibilitatem operandi: ergo à fortiori neces-
sitas inclinationis ad finem infert consideratio-
nem eius. Si autem semper staret intentio actua-
lis non intermissa, semper etiam staret conside-
ratio finis: ergo si voluntas necessitaretur ad fi-
nem ex se, semper staret consideratio, & amor fi-
nis, & intellectus sequeretur inclinationem vo-
luntatis.

Confirmatur; quia voluntas non posset cessa-
re ab actu per propositionem boni indifferentis,
ad quod non habet necessariam connexionem
sicut ad finem, ad quem necessitatur; non traheretur
ab appetitu ex eadem ratione; quia & in-
clinatione eius ad bonum appetitus est indifferens,
magis autem in operando sequeretur bonum, ad
quod ab intrinseco necessitatur; sicut quamdiu
staret in ipsa affectus eliciti boni rationis, non
posset exire in actum contrarium propter opposi-

X X zionem

Maximè
Doctoris
ita.

Cur intentio
necessitat ad
electionem.

Determina-
tio per natu-
ræ prior est
quàm deter-
minatio per
actum elici-
tum liberè.

Stante in-
tentione in actu,
stat cognitio
finis.

35
Confir. ad
priori.

tionem actuum inter se maior autem est oppositio fundata in natura ipsa voluntatis, quàm hæc. Adde quodd magis inclinetur in bonum proprium, quàm in bonum alterius potentia: non cessaret ex inconsideratione intellectus, quia vel hoc esset, quia aliud obiectum fortius mouens obiceretur sibi per intellectum, & hoc non; quia consideratio eius vehementior subesset voluntati, ac proinde si determinata esset ad finem cognitum, amoueret intellectum à consid. ratione vteriori contrarij, si simul stare non posset cognitio finis, ad quem voluntas necessitatur; vel illud esset obiectum speculatiuum, & tunc contra inclinationem voluntatis non abstraheret intellectum: vel esset practicum, nempe alicuius boni in ordine ad operationem voluntatis; & hoc non, quia ad illud voluntas esset indifferens, ad finem possibillum determinata necessitatur; neque ergo fortius moueret voluntatem, quàm finis, neque intellectum contra inclinationem voluntatis: ex quibus patet veritas discursus Doctoris. Cum ergo nemo experiatur in seipso talem appetitum boni ut sic, tanquam finis necessitatur amari, aut sollicitudinem cogitandi de eodem, sed plerumque feratur in bonum aliquod particulare appetendo, aut considerando, sequitur non esse necessitatem exercitij in voluntate respectu finis, aut beatitudinis, in genere sumpti.

Ratio ab experientia.

36
3. Obiectio, seu responsio ad argumentum in Doctore.

Impugnatur.

Tertiò obiciunt non sequi voluntatem necessitari circa bonum in particulari, aut finem vltimum in particulari, quamuis necessitetur circa finem in vniuersali; quia circa finem in particulari obicit se difficultas operandi; quæ non inuenitur circa finem in communi, aut vniuersali: idè non concludit ratio Doctoris, quam *suprà* adduximus ex perfectiori bono magis inferens necessitatem voluntatis.

Sed hæc responsio etiam digreditur ab argumento, quia licet, ut superius ad euacuandam hanc responsionem, & ad intentum Doctoris exprimendum ex scopo argumenti se offerat difficultas circa finem in particulari, prosequendum amore efficaci: nulla tamen est maior difficultas eius in particulari ad prosecutionem sui per complacentiam simplicem, quàm sit finis in vniuersali. Si ergo in vniuersali necessitatur voluntatem ad complacentiam, à fortiori necessitatur in particulari cognitum, hoc autem falsum est, ut constat in damnatis, atque etiam in ipsis viatoribus, qui secundum complacentiam non necessitantur in exercitio ad finem vltimum in particulari. Ex quibus patet efficacia discursus præmissi ex Doctore.

37
6. Conclusio.

Secunda conclusio. Si loquamur de complacentia in rigore, ut est *velle* quoddam, & distinguitur à passione, seu affectione; non producit necessitatur, voluntate supposita deliberatione, neque ab intellectu, aut intellectione, passiuè se habente voluntate: est contra alias sententias *suprà* citatas, quæ magis declarabitur in sequentibus, vbi probabimus nullum actum elicited voluntatis produci absolute necessitatur.

Probatio quoad secundam partem.

Amorem non esse ab intellectu ut causam totalem.

Probatur conclusio quoad secundam partem contra Marsilium; quia videretur repugnantia in terminis quodd amor procedat ab alio effectiuè, quàm ab appetitu, cuius est proprius actus: ergo si loquatur de amore propriè, nequit esse ab anima, ut intellectus est. Patet consequentia, quia amor est appetibilis, quæ talis, sic autem respicit appetitum. Secundò, nulla est necessitas tribuen-

di hunc actum intellectui: ergo, Antecedens patet, quia illa esset, vel quia actus est necessarius, ac proinde nequeat procedere à voluntate: sed id incertum est; & eo dato diceretur voluntas per modum naturæ producere ipsum, quod saluat eius necessitatem, estque minus inconueniens dicere, quàm quodd actus amoris procedat per intellectum; quia sic quodd proprium est voluntatis destruitur, nempe appetere, & tribuitur alteri potentia, quæ ex genere est cognitiua, non appetitiua. Secundo autem modo salua voluntate, & natura actus vitalis, tollitur tantum indifferencia, quæ supponit deliberationem, ut conueniat voluntati; quæ est opinio communis, & satis plausibilis in Scholis.

Si dicas non probari intellectum esse appetituum, quamuis producat illum actum complacentia, quia non est immanens ipsi, sed transit in voluntatem eodem modo quo Doctores multi docent intellectum concurrere ad actum voluntatis, non inde tamen sequitur confundi in propriis cum voluntate.

38
Responsio.

Contrà, argumentum est ad hominem ex principiis opinantis: nam licet in sententia aliorum, & communi, quæ distinguit potentias inter se, & ab anima, responsio illa quadraret: tamen Marsilius negat hanc distinctionem, dicens animam immediate operari circa appetibile, & circa verum; non per alia principia à se distincta, sed seipsa vnitiuè, dicens vtramque virtutem operandi: ergo cum actus ipsi immanet, & eliciatur anima operante, quæ ordinatur ad verum, id est, quæ intellectus est, benè sequitur talis conclusio.

Secundò, non oritur hæc necessitas ex principio illo familiari Nominalibus, quo dicunt naturam supponi ad libertatem in operando; quia in primis falsum est sic intellectum, respectiuè ad voluntatem, quasi necessitatur semper habere duos actus subordinatos, quorum vnus esset ab intellectu, alius liberè ab ipsa voluntate, quia neque fundamentum habet in Philosophis, neque in Patribus, qui vniuersim nihil exigunt in voluntate ad agendum proximè præter cognitionem obiecti, & cætera, quæ requirantur ex parte ipsius voluntatis quoad aliquos actus, ut adiutoria gratia, in actibus autem peccaminosis dicunt voluntatem sibi sufficere, neque mentionem faciunt illius amoris necessitatur tanquam semper prærequisiti ad *velle*. Quamuis autem aliquando loquantur de quibusdam affectionibus voluntatis, quæ passiones dicuntur, in alio tamen sensu, & alia ratione constat eas inesse voluntati, quæ plerumque sequuntur actum elicited voluntatis, per quem obiectum redditur conueniens, aut disconueniens, non supponuntur ad ipsum.

39
2. Probatio. Principium falsum.

Actus liber non supponit necessarium in voluntate.

Confirmatur primò, quia voluntas de se respectu actus elicited ordinis naturalis est in potentia proxima tam actiua, quàm passiuè, supposita applicatione obiecti: ergo ille actus nihil ei conducit. Confirmatur secundò, quia sic destrueretur libertas eius, vel essent actus contrarij simul in voluntate, quod est absurdum: ergo, &c. Antecedens patet, quia volitio illa naturalis, seu complacentia determinat formaliter voluntatem: v. g. ad prosecutionem antecedenter ad exercitium suæ libertatis, ita ut nullo modo possit fugere obiectum, nisi ponatur in ea displicentia naturalis simul de eodem, sine qua non est in potentia

Confirm. 1.

2. Confir.

Destrui libertatem.

potentia proxima ad *nolle* propter subordinatio-
nem illam essentialem actus naturalis, & liberi:
ergo erunt complacentia, & displicentia obiecti
simul, vel certè alterutra posita voluntas nequit
in oppositum.

Consens. 3.

Confirmatur tertio, quia talem actum, ad
quem passivè se habet voluntas, non agnos-
cunt Theologi in Deo, qui docent in Deo
amorem unum simplicem: sed in Deo perinde
saluatur subordinatio intellectus, & volun-
tatis, intellectus, & amoris, sicut in creatu-
ra, ut de se constat ad intrà, & ad extrà: ergo,
&c.

40
3. Ratio.

Tertio probatur contra eandem Marfilij sen-
tentiam conclusio: in cuius potestate est actus
perfectior circa idem obiectum, in eius potesta-
te est actus imperfectior, & magis remissus, quia
hic includitur in perfectiore: sed in potestate
voluntatis est intentio boni, ad quam compara-
tur complacentia tanquam actus remissus, &
imperfectus: ergo & ipsa complacentia, & con-
sequenter non est recurrendum ad aliud princi-
pium complacentiæ productivum, siue illa libe-
ra sit, vel necessaria extra ipsam voluntatem.

Sicut inten-
tio est in
potestate vo-
luntatis, ita
& compla-
centia.

Principia à
quibus de-
pendet prima
pars conclu-
sionis.

Probatio conclusionis quoad primam partem
dependet ab aliis questionibus; quia vel oppo-
situm tenetur ex efficacia iudicij practici, & im-
perij intellectus in voluntatem, quod perinde in
sententia assentientium extendit se etiam ad ele-
ctionem, non solum ad simplicem complacen-
tiam, contra quos actum est in præcedentibus: vel
tenetur opposita sententia ab aliis, ut à Molina
disput. 44. de concordia, ut saluatur illud princi-
pium, nempe vocationem fieri in nobis sine no-
bis, scilicet liberè cooperantibus, quatenus vo-
luntas per modum naturæ concurrat. Hanc au-
tem vocationem dicit consistere in quadam af-
fectione voluntatis, quæ est actus vitalis, neces-
sarius tamen, ut est proximè à voluntate: quod
pendet ab illa questione, an scilicet affectiones,
quas communiter passiones appellamus, ut dele-
ctatio, & tristitia, eliciantur à voluntate: an verò
producantur ab obiecto nihil cooperante ipsa,
sed merè passivè se habente, quod Schola nostra
tenet, supra probatum est.

41

Interim sufficiat hoc solum insinuare, ad exer-
citium liberum suæ virtutis nihil aliud requiri in
voluntate, quam posse in actum, & obiectum sub
deliberatione proponi: quæ concurrunt in pro-
posito per ipsos: ergo nequit illa affectio esse à
voluntate, nisi liberè, si ab ipsa est. Probat
consequentia, quia non est in potestate volunta-
tis circa obiectum indifferenter propositum age-
re non liberè, seu per modum naturæ, quia ne-
quit agere aliter, quam secundum modum con-
naturalis sibi; modus autem connaturalis ope-
randi voluntatis circa obiectum indifferens,
& indifferenter propositum, est agere indifferen-
ter, & per modum liberi arbitrij; quia neque ex
inclinatione, neque ex natura obiecti, neque ex
modo propositionis necessitatur ad obiectum sic
propositum, aliàs vix constitui potest regula cer-
ta de modo operandi voluntatis indifferenter: sed
obiectum talis complacentiæ, si sic dicatur, aut
affectionis elicitæ à voluntate, est in se indiffe-
rens, & proponitur indifferenter: ergo liberè
voluntas afficitur, si affectio est à voluntate.
Hoc argumentum proponitur ex principiis com-
munibus Scholæ contrariæ, in quibus declarant
naturam, & modum operandi voluntatis ex in-
-

Voluntas libe-
rè agit circa
obiectum in-
differenter
propositum.

differentia obiecti, & propositionis eius per in-
tellectum. Et probatur subsumptum: eadem est
propositio obiecti deliberata respectu affectionis,
seu complacentiæ, quæ est eius respectu consen-
sus voluntatis, qui consequitur; sed de fide est
consensus esse liberum, ex Tridentino sess. 6. c. 6.

Idem modus.
proponendi
obiectum re-
spectu virtutis
que actus.

ergo etiam erit libera affectio. Pater consequen-
tia, quia idem liber est consensus, quia obiectum
indifferenter proponitur per deliberationem
præuiam, ad quam intellectus illuminatur per
gratiam; sed eodem modo idem ipsum obiectum
est affectionis, in quod consentit voluntas, idem
modus propositionis, quia per eundem actum
deliberativum: ergo eadem causa libertatis. Quod
verò idem sit obiectum, patet, quia illa affectio
datur per modum gratiæ excitantis voluntatem
ad prosecutionem obiecti, ad quod est affectio;

Idem esse ob-
iectum con-
placentiæ, &
consensus.

quæ prosecutio primariò consistit in ipso consen-
su voluntatis, per quem efficaciter vult obiectum
propositum: ergo consequenter dicendum est
illam affectionem non esse à voluntate elicitivè,
sed extrinsecus ab obiecto, & Deo specialiter di-
sponente voluntatem; vel certè esse liberam:
quia neque supponit alium actum in voluntate,
qui ad ipsum ex hypothesei determinaret, quia est
primus: nec voluntas necessitatur ex se circa ob-
iectum indifferens, atque indifferenter propositum,
aliàs tollitur radix libertatis: unde cumque
proveniat. Neque fundamentum Molinæ, aut
aliorum probat contrarium, quia eò ipso quò il-
læ affectiones non sunt liberæ supposita delibera-
tione, & supponuntur ante consensum volun-
tatis, sequitur ens non esse à voluntate, sed vel
à Deo solo, vel certè cum concursu obiecti præ-
ueniente voluntatem, ut per eas excitetur, &
disponatur ad consensum, & sic magis saluatur
proprietas loquendi Scripturæ, & Patrum, qui
dicunt eas fieri in nobis sine nobis. Glossa autem
illa, quam adhibet Soto lib. 1. de natura & gratia
cap. 16. quem sequitur Molina, & alij, nempe
eas fieri in nobis, sine nobis liberè cooperantibus,
non tamen sine nobis necessariò cooperantibus,
non probatur ex doctrina Patrum, aut Scripturæ,
sed ex principio Philosophico, quod nos pu-
tamus falsum, nempe esse actus vitales, ac
proinde debere produci à principio vitæ, cui im-
manent, Vtrumque horum negamus, quia neque
affectiones illæ sunt vitales actus, nisi abusivè, sed
passiones: neque vitalitas consistit in productio-
ne actus, sed in eo quod potentia per ipsum ope-
retur adhærendo obiecto, ut patet in operatio-
nibus improductis divinæ voluntatis, & intelle-
ctus, quæ perfectè sunt vitales: si ergo excitatio
voluntatis fiat per affectionem, erit ab obiecto
Deo specialiter assistente, & principalis à Deo,
quàm ab obiecto, imò fortè à solo Deo, ut latius
suo loco disseremus: quia obiectum etiam per si-
dem propositum non habet rationem convenien-
tis respectivè ad voluntatem peccatoris malè
inclinatæ, & habituatæ in peccato per pravam
consuetudinem, ita ut possit ei convenire talis
efficacia, quæ supponit inclinationem ex parte
voluntatis, ante quàm obiectum proximè sit con-
veniens, id est, secundum inclinationem volun-
tatis in ea dispositione eius, quam supponit, quæ
sequitur in operando inclinationem appetitus
sensitivi, & non rationis: ut patet in conuersis,
quibus operatio virtuosa ex hoc capite est diffi-
cilis, & ardua, & pœnalis, maxime in tentationi-
bus; neque inclinatio vel activa, vel passiva vo-
-

Quomodo sit
votatio in
nobis sine
nobis.

August.

luntatis ad bonum rationis in eo statu præualeat inclinationi eius in bonum delectabile, ad hoc ut obiectum sit ipsi magis conueniens, quantum ad excitationem eius in bonum, quamvis sufficiat ad saluandam libertatem. Vnde Augustinus libro 2. ad Simplicianum: *Resfat*, inquit *ut voluntates eligantur; sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrat quod delectet, atque incitet animum, moueri nullo modo potest*, &c. ut quid alioquin illæ definitiones Conciliorum, & Patrum (liberum arbitrium de se sufficere ad peccatum, ad bonum autem post peccatum non sufficere sine gratia Dei) toties inculcatæ, si, inquam, voluntas, seu virtute innata, seu extrinsecus ab obiecto posito in intellectu per fidem reddatur ita conueniens, ut causet affectionem? Oportet ergo ut reddatur primum conueniens per gratiam Dei tangentem interius cor hominis, & disponentem, & excitantem; quod fit Deo causante delectationem boni, quam vocat sæpius Augustinus victtricem, qua excitatur voluntas, ut contemnat ea, quibus antea afficiebatur, & reddatur facilis ad consensum, & concipiendum amorem faciendorum, Deo specialiter assistente. Non ergo in cogitatione congrua, ut quidam volunt, nempe in efficacia obiecti; ut proponitur per fidem, saluatur illa efficacia gratiæ Christi, quam Patres tantoperè disserunt contra Pelagianos, atque extollunt, quamvis illa conducatur; infirma enim est ad excitandam voluntatem, nisi aliter à Deo specialiter adiuuetur, ut patet in peccatoribus fidelibus non conuersis, sed perseverantibus in peccato contra dictamen fidei.

42

Oportet ergo, siue concurrat obiectum, siue non, reducere in Deum primariò, aut totaliter efficientiam huius affectionis excitantis voluntatem ad consensum, ut saluetur doctrina Patrum, qui per hanc intelligunt suauitatem illam, quam Deus operatur in cordibus nostris sine nobis, ex qua terra nostra profert fructum bonum in salutem: qua Metaphora vititur sæpè Augustinus, & Prosper, alludentes ad illud Psalmi. *Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum*. Videatur Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. cap. 7. de spiritu, & litera cap. 2. & 29. & 35. Prosper contra Collatorem cap. 14. & lib. 2. de vocat. gen. cap. 26. & Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 9. Ex inuito, inquit, volentem facit, & quibuslibet mediis infidelitatem resistentis inclinatur, ut cor audientis obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur, &c. Etenim Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum, &c. Vnde Milenitanum, gratiam excitantem nomine delectationis explicat can. 4. Arausicanum nomine suauitatis: si ergo voluntas est nolens, & resistens quantum est ex se ad conuersionem, & obiectum disconueniens, atque resistens, sequitur de se non esse ei conueniens, & neque proinde necessariò in ea causante ipsa concurrente hanc delectationem, sed potiùs oppositum, si sibi relinqueretur. Ex quo ad fundamentum aliorum patet.

43

Voluntas contingenter vult finem ultimum.

Dico ergo quòd contingenter, &c. Est eadem conclusio, quam declarat sic: voluntas contingenter vult finem in communi, & in particulari; quamvis ut in pluribus velit vtrumque, quando non dubitat intellectus, in quo sit in particulari, sicut patet de quolibet fidei, qui credens in fruitione Trinitatis consistere beatitudinem, vult illum finem, licet aliquando inefficaciter, quia

non vult media. Hic admittit actum elicitem respectu beatitudinis in peccatore fidei; quia supponitur in eo per fidem cognitio finis, ut possibilibus: non ita tamen, ut dictum est supra, talis actus, aut cognitio supponitur in infideli. Qualis autem sit iste actus, supra declaratum est, iuxta varias sententias Doctorum: est enim actus naturalis inefficax respiciens ex motiuo naturali finem. Nec refert quòd sit respectu supernaturalis: quia aliquod donum supernaturale potest quis velle ex motiuo naturali, etiam peruerso: sicut Simon Magus voluit dona supernaturalia per simoniæ motiuum, & offerendo pecunias Apostolis, & ad variam lucri expectationem. Et quanquam in peccatore fidei posset esse actus spei; de illo non agitur hic: sed de actu inefficaci, & naturalis ordinis. Dicit autem Doctor ut in pluribus hunc actum dari in homine supposita cognitione finis: quia appetitus liber sequitur ut in pluribus inclinationem, & appetitum naturalem.

Quia sicut voluntas habituata sequitur ut in plurimum inclinationem habitus, ut patet in iis, qui acquisierunt habitum prauæ consuetudinis, à fortiori sequitur appetitus liber inclinationem naturalem voluntatis: qui subdit magis voluntatem quam habitus ullus, ut patet in voluntate non rectificata per gratiam, quæ sequitur inclinationem appetitus, & fomitis; ex inclinatione, supposita etiam gratia, oriatur difficultas maxima operandi secundum inclinationem rationis. Et licet in ipsa voluntate insit inclinatio ad rationem, & finem, quæ impeditur ex fomitis repugnantia, ut efficaciter prosequatur bonum rationis. Tamen ad actum simplicis complacentiæ in fine cognito non est talis difficultas, quia sic actus est inefficax, neque impedit voluntatem quin prosequatur cum effectu bonum commodi, & sensibile, licet cum remorsu, quando est prohibitum. Adducit præterea Doctor exemplum huius prædominantis inclinationis naturalis super inclinatione ex habitu: v. g. iustus habituatus cum difficultate eligit mortem, quia ex appetitu naturali inclinatur ad fugiendam mortem.

⁴ Sed estne actus ille elicitus, &c. Querit an ille actus sit naturalis? Respondet non esse naturalem, scilicet necessariò procedentem à voluntate per modum naturæ, elicentem actum, sed liberè procedere, dici tamen naturalem, quia sequitur inclinationem naturalem innatam appetitus. Sicut ille actus dicitur esse virtutis, qui elicatur secundum inclinationem habitus virtutis, quamvis habitu nondum existente eliciatur.

⁵ Sed hic est vnum dubium, &c. Hic querit de necessitate specificationis respectu volendæ beatitudinis, & nolendæ miseræ, & vniuersaliter an voluntas dicat necessitatem specificationis respectu boni, quia bonum est, volendo, & mali, quia malum est, nolendo, ita ut non possit nolle bonum quia bonum, aut velle malum quia malum est.

Nominales tenent partem negantem. Ocham in 3. quæst. 13. ad 3. Dubium. Maior in 2. diff. 28. quæst. 1. ad 1. & 4. diff. 49. quæst. 7. conclus. 2. Hieron. ab Angesto cap. 2. suorum moralium in 2. part. tract. not. 2. Almainus tract. 3. moralium, cap. 4. Hi distinguunt bonum in id, quod est honestum, delectabile, & vrile, ex vna parte; & in aliud, quod est appetibile ut sic, dicunt autem malum esse appetibile

44

Voluntas sequitur ex se inclinationem innatam, & habitus.

45

Complacentia in fine unde dicitur naturalis.

46

An voluntas necessitatur ad beatitudinem secundum specificationem.

47

Sententia negativa.

tibile persecutiue, & bonum odio haberi posse. hæc distinctio est verè nominalis, & non realis: oppositum tenet communis Schola.

48
Conclusio.
affirmatiua.

Conclusio, voluntas tam ad finem in communi, quàm in particulari, & ad bonum vt sic, quò bonum est, necessitatur quoad specificationem, & eodem modo quoad malum, aut miseriam, quò talis est. Hanc tenet hîc Doctor, licet in 1. dist. 1. §. Ad argumentum, &c. id relinquit in dubio, quia ad scopum discursus eius non faciebat. & in 2. dist. 43. quibus in locis supponit communem opinionem, quam tenet S. Thomas, 1. 2. quæst. 10. art. 2. vbi Caietanus, Conradus, & alij, D. Bonauentura in 2. dist. 34. art. 1. quæst. 3. Henricus quodlibeto 5. quæst. 16. Valquez 1. 2. disput. 3. 1. cap. 2. & 39. cap. 2. Capreolus in 1. dist. 1. quæst. 3. Scotus in 4. dist. 49. quæst. 2. Est communis omnium præter citatos.

49
Probatio.
Dion.

Probatur primò. Dionysius de diuinis nominibus, cap. 14. *Etiã omnium malorum initium, & finis est bonum. Boni causa sunt omnia, & quæ bona sunt, & quæ mala: quippe cum hæc, quæ bono desiderio agamus, nemo enim propositio sibi malo facit quæ facit.* Augustin. in libro 2. confessionum cap. 4. vsque ad 10. ostendit quod in omni quærat, & desideretur bonum aliquod. & 13. de Trinit. cap. 3. in *Ecclesiastico* cap. 86. *Beati, inquit, esse volumus, & miseri non solum esse volumus, sed nec velle possumus, &c.* Anselmus in libro de concordia liber. arbitr. & prædest. *Nihil vult voluntas nisi commoditatem, aut reuerentiam: quidquid enim aliud vult, aut propter commoditatem, aut reuerentiam vult, & ad has etiam si fallitur, putat se referre, quod vult, &c.* quæ loca sunt clara.

50
Philosoph.

Secundò patet ex Philosopho 1. Ethic. cap. 1. *Omnis ars, omnisque doctrina, & electio bonum appetere videntur: quia de causa bene antiqui dixerunt, bonum est quod omnia appetunt.* Item 2. Ethic. cap. 4. mouens quaestionem, quodnam bonum cadit sub obiecto voluntatis, verum scilicet, an apparens, aliis asserentibus verum, aliis apparens: *Quod si hæc, inquit, non placent, dicendum est simpliciter quidem, & reuera bonum esse affectibile, unicuique verò id, quod unicuique apparet, &c.* Ergo affectibile vt sic conuertitur cum bono: ex quo euacuatur distinctio præmissa Nominalium, per quam conantur interpretari Dionysium & alios. Et confirmatur; quia bonum, de quo loquuntur, est aliquod conueniens operanti, vel re ipsa, vel in apparentia: ergo quod dicunt quemque attendere ad bonum in operando, intelligunt tale secundum conuenientiam, ac proinde quò bonum, non quò malum. Deinde, loquuntur per antithesim, quod nullus potest velle malum, aut miseriam, quò talis est miseria, aut malum, quò talis est priuatio boni: ergo in hanc nullus fertur appetendo. Deinde, ex Patribus contra Pelagianos, voluntas non vult aliquid, neque prosequitur, nisi delectet; delectatio est boni, quia bonum est: ergo & appetitio, ac prosecutio. Deinde, quia peccatum fit ex doctrina Patrum, & Augustini per conuersionem à bono vero ad bonum delectabile: & hac ratione dicitur concupiscentia esse peccatum à Tridentino, quia ex peccato est, & in peccatum inclinatur. Assignant denique Patres causam infirmitatis nostræ ad prosecutionem boni veri, esse; quia vel non apparer, vel non delectat, neque amatur. Supponunt ergo prosecutionem boni consistere in amore: quia perinde de hoc, ac de quocunque alio bono differendum est.

Confir.
ex Patribus.

Sequitur Oper. Tom. X.

Tertiò probatur ratione, quia voluntas eatenus operatur amando, quatenus coniungitur suo perfectiuo extrinseco, nempe obiectiuo, vel fugit nociuum; sed illud est bonum quò bonum; hoc autem malum quò malum est: ergo ad illud mouetur per amorem, ad hoc per fugam. Maior patet experientia, & probatur: voluntas in operando sequitur inclinationem suam naturalem. Hæc duplex est, nempe secundum affectum concupiscibilis, aut irascibilis: ergo nihil appetit nisi secundum alterum horum; sed neuter horum inclinatur in malum, quò malum, prosecutiue, quia concupiscibilis fertur in conueniens quod bonum est, fugit inconueniens, quod malum est: irascibilis fertur in illud, quod obstat concupiscibili, & impedit ne coniungatur bono concupiscibili: ergo mouetur ex ipso concupiscibili tanquam sine extrinseco ad prohibendum prohibens, & consequenter vbi nullum est prohibens, non excitatur irascibilis; & quando excitatur, hoc fit ex motiuo boni concupiscibilis, ne separetur affectus primarius à sua perfectione. Deinde, omnis causa efficiens agit propter aliquem finem, qui sit perfectio eius recepta, aut communicata, & omne perfectibile suam perfectionem: ergo & voluntas in operando mouetur propter perfectionem, & consequenter bonum: aut amotionem imperfectionis fugiendo malum; neque enim perfectio competit malo, quod est priuatio boni, neque è contra.

51
Argumentum
à ratione.

Duplex affectus voluntatis ad bonum.

Mouetur voluntas ad bonum sequens diu, vel malum fugiens dum.

Responsio.

Impugnatur.

Operatio nequit esse sine suo motiuo.

Responsio.

Impugnatur.

Bonum indifferens est determinatum in specie boni naturalis.

52

Bonum conuertitur cum ente, & tot modis dicitur, quot ens.

Dices, ipsam operationem esse perfectionem voluntatis, & bonum.

Contrà, eatenus perficitur potentia vitalis in operando, quatenus coniungitur obiecto, seu perfectiuo extrinseco, quod est motiuum ipsius operationis, & sine quo nequit potentia mouere se ad operationem: ergo nequit esse operatio sine obiecto motiuo; in proposito nihil est tale, quod adstruitur ab aduersariis, ne quidem apparens, neque ipsa operatio potest esse perfectio potentiae, nisi qua coniungit eam perfectiuo extrinseco, in quod mediante operatione tendit. Vnde si poneretur entitas absoluta operationis sine tali coniunctione ad obiectum in voluntate; certè non amaret, neque perficeretur magis quàm lapis, si in eo poneretur, neque sequeretur in ea quies, gaudium, aut delectatio: operatio enim nequit perficere potentiam, nisi obiectum sit eius perfectiuum.

Dices. Bonum indifferens non est perfectiuum potentiae; tamen circa illud operatur, maxime secundum sententiam nostram Scholæ, quæ adstruit illud, & dari actus indifferentes.

Contra. Bonum indifferens licet tale sit in genere virtutis, quia neque bonum morale, neque malum oppositum, tamen non est indifferens ad rationem boni, quia includit bonum naturale. Aliquando etiam delectabile: ergo instantia non est ad propositum, quia hîc agitur de bono, & malo præcisè, quò talia priuatiue opposita.

Minor principalis probatur, quia bonum vt sic sumptum, siue æquiuocè, siue analogicè, siue vniuocè, aut quocunque modo dicatur, siue collectiue, quò includit latitudinem boni cuiuscunque, consistit in positione, & habitu, & consequenter conuertitur cum ente, totque modis dicitur, quot ens, siue in esse morali, siue naturali siue vero, siue apparente. Omnis autem perfectio, seu perfectiuum consistit in ente: ergo omnis inclinatio ad perfectionem est ad aliquod ens ens.

XX 3 positumum

*Malum in
priuatione
consistit.*

*Ad priuationem non est
inclinatio
entis.*

*§ 3
Confirm.*

*Differentia
prosecutionis,
& fuga ex
obiecto for-
mali.*

*§ 4
2. Confirm.
Regula ope-
randi.*

*In malo nul-
lum motiui
affirmationis.*

*§ 5
3. Confirm.
ex lege.*

*Ex inclina-
tione homi-
nis, quæ non
est ad malum
sequendum,
quæ tale.*

*§ 6
Obiectio.*

positiuum verum, vel apparens; malum è contra in priuatione consistit: ergo nulla est inclinatio entis ad malum, vt ad perfectionem. Probatur consequentia, quia nihil est perfectio entis, quæ ens est, nisi quod est eiusdem generis, vt patet in omnibus: ergo omnis inclinatio positiua entis ad perfectionem est ad aliquod positiuum verum, vel apparens, & non ad priuationem eius.

Confirmatur: sicut se habet affirmatio, & negatio in intellectu, ita prosecutio, & fuga in voluntate ex Philosopho *suprà*: ergo sicut affirmatio, & negatio immediatè opponuntur, & diuidunt adæquatè enunciationem in intellectu, ita fuga, & prosecutio affectum in voluntate: sed hanc distinctionem, & oppositionem non habent à potentia, quæ est principium commune: à communibus autem non sumitur oppositio, aut distinctio: ergo ex obiecto; sed hoc esset falsum, si obiectum idem posset esse prosecutionis, & fugæ sub eadem ratione: ergo aliud est fugæ, aliud prosecutionis, ex cuius ratione motiua intrinseca, & immediata concipiuntur volitio, & nolitio: hoc autem falsum esset, si volitio posset esse mali, quæ malum, nolitio, seu fuga boni, quæ bonum est: ergo volitio est solius boni, fuga verò, aut nolitio solius mali.

Confirmatur secundò: omnis affectus voluntatis supponit regulam ex parte intellectus; sed nullus potest esse actus in intellectu, qui dicat malum, quæ malum, esse sequendum, aut bonum, quæ bonum, fugiendum: ergo neque affectus talis in voluntate. Minor probatur, quia intellectus sequitur naturam obiecti, seu veri, seu apparentis, & assensus ex motiuo eius. Sed in malo, quæ tale, vel in re, vel in apparentia, nullum haberi potest ex natura rei, & obiecti motiuum affirmationis, & assensus practici, quo iudicaretur esse sequendum, quia nulla inclinatio in appetitu, cui esset conueniens, aut secundum rationem, aut secundum sensum, honestum, aut delectabile, cum sit priuatio obiecti conuenientis secundum vtramque rationem: ergo neque in voluntate fundamentum vllum prosecutionis ex motiuo mali. Quare namque intellectus speculatiuus non moueat voluntatem, nisi quia non proponit motiuum per se requisitum, qui est finis, & bonum, ex Philosopho?

Confirmatur tertio, ex regulis extrinsecis operandi, nempe ex lege quomodocunque sumatur, naturalis, aut positiua, quæ vniuersim sunt ad bonum sequendum, aut malum fugiendum; nulla autem esse potest ad malum sequendum, aut bonum, quæ bonum fugiendum. Nulla etiam inclinatio hominis, quia determinatur omnis eius inclinatio ad conseruandum suum esse primarium, aut secundarium, quod consistit in aliquo ente, & perfectione, etiam ad fugam priuationis talis perfectionis determinatur, quæ ipsi est inconueniens: appetit ergo semper bonum, aut quod conueniens est naturæ, aut quod conueniens est secundum inclinationem rationis, aut quod conueniens secundum inclinationem sensus: aut secundum inclinationem vniuersalem, aut particularem, quæ ordinatur ad bonum simpliciter, cuius cætera sunt participatio in genere, & specie, & cuius coniunctione perficitur secundum omnem rationem, qua ordinatur ad se, aut alia.

Obiicies primò. Potest aliquis habere odium Dei; vel ergo apprehendit Deum vt malum sibi,

vel vt bonum; si vt bonum, sequitur oppositum conclusionis; si vt malum, sequitur non posse dari odium Dei, donec excusetur intellectus. Potest applicari argumentum alteri materiæ deducendo similiter quod nequeat esse fuga boni sine errore intellectus. Alij proponunt argumentum de ipso malo in particulari, aut abstracto per modum obiecti conceptu, & quatenus in illud fertur voluntas amoris.

Respondetur ergo non dari odium Dei formale; idque conuincit necessitas specificationis voluntatis, qua determinatur ad finem vltimum; sed dari odium materiale, seu indirectum Dei, quod procedit ex motiuo amoris inordinati, quo quis in seipsum fertur; sic damnatus odit Deum, quæ vindicat peccatum eius ex motiuo scilicet amoris, quo fugit poenam, eam nolens, & consequenter punientem, & in hoc non obsecatur necessariò intellectus concipiendo Deum in seipso malum; sed sufficit vt in effectu suo ad extrinsecum concipiatur, vt repugnans bono delectabili, quod summe affectat voluntas inordinata, & non subiecta regulæ, siue illud bonum sit verum, siue apparens.

Obiicies secundò. Quisquis nostrum potest odio habere inimicum suum; sed odisse est velle alicui malum: ergo potest quis prosecutiue ferri in malum; inimicus enim vt inimicus est, concipitur malum.

Quidam apud Vasquez *diff. 3. cap. 2. respond.* motiuum odij esse bonum, terminatiuum autem esse malum, quæ malum est, sicut in sensu visus ratio communis motiua est color, terminatiua albedo, & nigredo; sed malè philosophantur de obiecto sensus, quia qualibet species coloris per se mouet sensum, & non solum terminat: neque color vt sic mouet abstractum, nisi quia species eius mouet, licet abstrahatur, vt ratio communis omnibus per se motiuis sensus, quæ abstractio non fit per sensum, puta potentiam visum, quæ non discernit rationem communem à particulari, quamuis in re conueniant omnia motiua in specie secundum ipsam. Deinde, non subsistit comparatio, quia bonum, & malum non comparantur ad inuicem tanquam commune, & particulare, sed tanquam priuatiue opposita; si in genere loquamur; si in specie tanquam quædam disparata, quando non opponuntur.

Deinde, non parum accedunt sententiæ, quam impugnant. Si dicant, ex motiuo extrinseco saltem posse voluntatem ferri in malum prosecutiue, quæ malum est. Imò inuoluit manifestam repugnantiam: quia vnus actus simplex non fertur aliter in suum motiuum, aliter in suum terminatiuum, vt concipitur per modum operandi in genere, & differentias eius secundum prosecutionem, & fugam, neque fertur in terminatiuum, nisi includat motiuum, siue intrinsecè per modum formæ, siue extrinsecè per participationem eius, sicut medium participat finem: ergo secundum eundem affectum inclinatur voluntas ad motiuum, & terminatiuum vnus, & simplicis actus, & consequenter si fertur in malum prosecutiue, quæ includit rationem motiui boni, non fertur in malum formaliter, quæ tale est, sed quæ concipitur sub ratione boni veri, vel apparentis. Alioquin posset sic teneri quod omnis fuga esset prosecutio aliquo modo: quia voluntas non inclinatur in fugam mali, nisi secundum

Responsio.

*Non dari
odium for-
male Dei in
se.*

*Odium eius
indirectum.*

*§ 7
Obiectio.*

*Responsio.
quorundam
relicta.*

*Non est ab-
stractio in
sensu.*

*Bonum, &
malum pri-
uatiue oppo-
nuntur.*

*Inconstantia
discursus.*

*Idem actus
simplex ne-
quit esse pro-
secutio, &
fuga.*

secundum affectum concupiscentiæ, quæ fertur in bonum aliquod, ex cuius motu inclinatur voluntas ad fugam mali contrarij, quod eatenus malum est, quatenus bono opponitur, & consequenter semper respectu ad bonum, sicut privatio; neque intelligibilis est, neque cadit sub operatione alicuius potentiæ, nisi respectu ad habitum. Omissis aliis responsionibus, quas idem Author impugnat.

58
Responsio propria.

Bonum concipitur sub ratione mali, & de contra respectu ad aliud.

Respondetur breuiter posse contingere bonum odio haberi, vel absolute, vel respectu; quando concipitur sub ratione alicuius mali, quod fugit voluntas, quæ fuga non est boni formaliter, sed materialiter tantum obiecti, quod bonum est, formaliter verò eius, quæ ut malum concipitur. Et eodem modo concipitur quandoque malum sub ratione boni, & tunc est obiectum prosecutionis, non quia malum, sed quia bonum: sic ergo odium alterius, si est per modum prosecutionis, quæ volo alteri malum, & de eo lætor, est actus, qui respicit malum alterius, ut mihi bonum esse concipitur. Si autem est per modum fugæ, tunc fertur in bonum alterius, quæ mihi concipitur esse malum, secundum aliquem effectum voluntatis, ut inuidiæ, aut alterius, quod apprehenditur nocuum, ut vindictæ.

59
3 Obiectio. Responsio.

Motuum operationis in genere.

Obiicit tertio non haberi rationem evidentem nostræ conclusionis: ergo incerta est. Respondetur haberi præter iam suppositas, tam evidentem rationem, quam potest evidens assignari ratio operationis humanæ, ex motu eius: nam si interrogetur quilibet de motu sui actus, nunquam respondebit se velle malum, quia malum est: sed per aliquam rationem boni veri, aut apparentis se sollicitatum fuisse ad actionem, sed ut sequatur bonum, vel ut fugiat malum.

4. Obiectio.
Obiicit quarto. Si quis non potest velle malum, & nolle bonum, non poterit circa hæc mereri, aut demereri: nam si Christianus concipit malum esse colere idola, non poterit colere idola, neque consequenter peccare; hoc est absurdum: ergo, &c.

Responsio.
Respondetur ex dictis, iudicabit malum esse colere idola, quia contra legem Dei, & inhonestum; iudicabit bonum quia delectabile, saluare vitam per hoc.

5. Obiectio.
Obiicit quinto illud Ecclesiast. 15. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi, &c.*

Responsio.
Respondetur hoc nihil facere ad propositum, quia sumitur malum pro bono vetito, & peccato, circa illud: ista namque obiecta sunt homini modo explicato, non aliter.

6. Obiectio.
Obiicit sexto. Intellectus apprehendit verum, & falsum: ergo voluntas potest velle bonum, & malum.

Responsio.
Respondetur negando consequentiam, quia verum comparatur ad intellectum, ut habet affirmationem, & negationem, assentiendo, aut dissentiendo, non quia solam apprehensionem; motuum autem affirmationis mentalis, aut assensus nunquam determinat ad actum oppositum; quod perinde contingit in voluntate, ut motuum prosecutionis formale nunquam inclinet in fugam, aut contra, ut differimus in argumento ad conclusionem.

60
2. Conclusio.
Secunda conclusio. Hæc necessitas specificationis non oritur ab intellectu, sed ex ipsa voluntate respectu ad obiectum, inquantum motuum eius est. Hæc est consequens ad doctrinam

nam, qua statuitur radix libertatis pro ipsa voluntate, ex dictis de causalitate voluntatis respectu sui actus, ad quem non concurret intellectus, nisi tantum ostensu, vel ut subordinatur voluntati. Est contra Thomistas, qui necessitatem specificationis reducant ad intellectum ut radicem. Patet conclusio ex dictis; quia voluntas ab intrinseco modo operandi habet inclinationem suam, ut feratur in obiectum secundum quod conueniens, aut disconueniens est; obiectum autem, ut comparatur ad voluntatem etiam præcisè, dicitur conueniens, aut disconueniens; bonum, aut malum secundum varias eius differentias: ergo comparantur ad inuicem immediate tanquam motuum, & mobile, sicut reliqua obiecta, & potentiæ. Quod autem interueniat operatio intellectus, ut applicantis, non facit ad rationem appetibilis ex parte obiecti, tanquam transiens in rationem motuam; quia finis, & bonum habent esse talia ex se verè, vel apparenter, secundum rationem, quæ apprehenditur inesse rei; voluntas autem ex se habet rationem appetitus, & concupiscentis, quæ est inclinatio eius in obiectum.

Stantibus ergo his duobus habetur adæquatum fundamentum necessitandi quoad specificationem ad bonum, quoad fugam ad malum. Si ergo rectè probatur ex his duobus tanquam causis contra Nominales, non posse voluntatem ferri in bonum, quia bonum est, per odium, aut in malum, quia malum, per prosecutionem; rectè ad hæc ipsa reducitur causa necessitatis eius quoad specificationem. Ac proinde non est recurrendum ad intellectum, qui tantum est concomitans, non autem specificans voluntatem, aut eius operationem. Fundamentum oppositæ sententiæ requirit tractatum de radice libertatis, quem in aliam occasionem remitto.

Ad rationem pro opinione, &c. Hæc est ratio, quam supra adducit pro opinione Henrici. §. *Ratio Henrici.*
Quantum ad secundum articulum. Summa rationis in hoc est, voluntatem necessitari quoad exercitium circa obiectum quando proponitur sub pura ratione boni, & sine vlla admixtione mali: sed sic se habet beatitudo, seu finis ultimus in vniuersali: ergo ad eum sic propositum necessitatur voluntas.

Respondet negando illam maiorem propositionem, quæ falsa est: quia voluntas respectu cuiusque actus est libera, & à nullo obiecto necessitatur quoad exercitium, licet benè quoad specificationem; ex qua necessitate non inferitur alia, quæ est quoad exercitium.

Obiectio.
Et si obiiciatur quod non necessariò vult beatitudinem, supple in exercitio, neque eam potest ex dictis nolle, seu odio habere: quem ergo actum habebit?

Respondet Doctor.
Solutio.
Dico, inquit, quod in pluribus habet actum volendi: sed non necessariò aliquem actum: sed potest se suspendere ab omni actu ostensa beatitudine; aliter enim simplices, quando apprehendunt aliquid, quod pertinet ad finem ultimum, de quo nesciunt, an sit de ratione finis ultimi, tenerentur ad volendum illud. Vnde vnum quodque obiectum potest voluntas velle, & nolle. (Hæc intellige disiunctiue iuxta dicta, non quod de quolibet possit habere tam velle, quam nolle: quia ut præmisit, necessitatur secundum specificationem ad aliqua obiecta, quæ non sunt indifferentia) & à quolibet in particulari potest se suspendere

hoc vel illo (supple obiecto) & hoc potest quilibet experiri in seipso; cum quis offert sibi aliquod bonum, & etiam offendit bonum ut bonum considerandum, & volendum, potest se ab hoc auertere, & nullum actum voluntatis circa hoc elicere, &c.

62

In hoc passu tradit doctrinam vniuersalem de modo operandi voluntatis creatæ, quæ liberè agit circa quodcunque obiectum, quod sæpissimè hæcenus in præmissis insinuat, nempe liberè voluntatem se habere in exercitio, quoad vltimum finem visum clarè, quoad finem in vniuersali, & particulari cognitum obscurè; & sic quoad voluntatem reliqua obiecta, & actus primos circa ipsa. Ex hac eadem ratione docet passiones non esse actus elicitos voluntatis, quia sunt necessariae: superest ergo ad completum tractatum, & definitionem, ac declarationem doctrinæ præmissæ, & modi essentialis agendi voluntatis, quoad exercitium, ut subiiciamus hic duas quæstiones satis controuersas; quarum difficultas oritur ex modo definiendi libertatem voluntatis.

Quæstiones differendæ ad completum tractatum, & declarationem doctrinæ præmissæ.

Prima quæstio erit circa illud, quod dicit Doctor, voluntatem non necessitari ab vlllo obiecto, quoad vllum actum elicitum; & quia iam actum est de vltimo fine clarè viso; & de fine tam in vniuersali, quàm in particulari obscurè cognito. Superest ut hic agamus de actibus elicitis, qui vocantur motus primò primi, quos aliqui dicunt esse elicitos à voluntate, ut natura est, & necessariò agit; non autem quò libera est.

Secunda quæstio erit de eo, quod etiam hic asserit Doctor: An voluntas possit suspendere omnem actum circa obiectum propositum? quod est in aliis terminis quærere, An dari possit omisso libera, & pura sine actu aliquo positio?

Utrum voluntas sequendo apprehensionem agat ut natura, & non liberè?

63
1. Sententia affirmatiua.

Prima sententia est Capreoli in 2. dist. 24. quæst. 1. art. 3. ad octauum, & dist. 25. quæst. 1. art. 3. ad 7. Primum actum voluntatis esse complacentiam obiecti, quæ fit à solo Deo; quam tribuit D. Thomæ contra Caietan. 2. 2. quæst. 9. art. 4. Ferraricen. 1. contra Gentiles cap. 23. & in 3. cap. 89. qui docent primum actum fieri à voluntate efficienter per modum naturæ. Hanc sequitur Belarm. lib. 3. de gratia, cap. 14. quamuis mox declinet in nostram sententiam, asserens, ex D. Thom. 1. 2. quæst. 10. art. 2. primum actum posse liberum esse quoad exercitium: & quia idem prima part. quæst. 63. art. 2. concedit Angelos in primo instanti suæ creationis bonos meruisse: communis autem opinio inter discipulos D. Thomæ est dari aliquos actus necessarios in voluntate, & potissimum illos motus esse elicitos à voluntate per modum naturæ: siue ergo illi actus, siue alij sint, quod per se non quæritur hic, quia spectat ad varias materias: quamuis obiter etiam respondebimus infra ad obiectum; solum quærimus an voluntas agat per modum naturæ? sic agere aliquando, aliquando liberè asserunt plures; nos autem negamus. Sit ergo

64
Conclusio negatiua.

Conclusio. Omnis actus voluntatis elicitus circa bonum in particulari, de quo loquimur, est liber. Est Doctoris variis in locis; vbicunque enim agit de inclinatione naturali voluntatis, docet esse potentiam passiuam respectu suæ perfectionis; nullam autem esse actiuam in ipsa, per

quam determinetur ut necessariò agat, & non liberè in 3. dist. 17. dicit voluntatem, ut naturam nullum habere actum elicitum. Idem in 2. d. 23. Vide ipsum locum supra citatis, & in 2. dist. 5. quæst. 2. vbi dicit Angelum potuisse peccare in primo instanti suæ creationis, & dist. 6. quæst. 1. probans Angelum potuisse appetere æqualitatem Dei, dicens ad illam voluntatem, qua sic appeteret, sufficere apprehensionem obiecti simplicem, in qua non est falsitas, neque error; sicut neque compositio. Ita responsione ad 3. & quodlibeto 21. §. Si quæras, dicit primam intellectionem fieri naturaliter in nobis ab obiecto fortius mouente; non ita volitionem, sed liberè elici ab ipsa voluntate. Videatur etiam in 3. dist. 18. §. Est igitur videndum. Et passim in præcedentibus quæctionibus iam explicatis. Suppositis ergo his duobus, quod scilicet voluntas ut natura sit potentia passiva, & quod supposita intellectione simplici, seu apprehensione tantum sui obiecti, possit operari, & post primam cogitationem, quæ est naturalis, posse velle, & nolle, non est ambigendum de eius sententia, ut quidam moderni ambigunt, interpretantes eum de voluntate operante liberatè, quæ non agit per modum naturæ.

In fauorem huius sententiæ citari potest D. *Fauet D. Th.* Thomas, 1. 2. quæst. 2. art. 10. vbi docet voluntatem in via à nullo necessitati quoad exercitium: imò quod amplius est quæst. 74. art. 3. ad 2. & 3. parte quæst. 41. art. 1. ad 3. & 2. sent. dist. 24. quæst. 3. art. 2. docet motus quoscunque etiam appetitus, seu sensualitatis, qui sequuntur ex imaginatione rei illicitæ, esse peccata, quia sunt in potestate voluntatis, saltem in sua causa; quem sequitur Durandus in 2. dist. 21. quæst. 1. Caiet. 1. 2. quæst. 74. art. 8. Antoninus 2. parte summa tit. 5. cap. 1. §. 4. Henricus de Gandauo quodlib. 8. quæst. 16. & quotquot in illis actibus, seu motibus primò primis, admittunt peccatum; cum hoc sine exercitio libertatis in se, vel in sua causa esse non possit. Item, Angestes in moralibus cap. 3. Almainus tract. 3. cap. 24. Victoria in vltima relatione de perueniente ad usum rationis, qui negant voluntatem in via necessariari; & qui dicunt in amentibus, & pueris dari libertatem, ut Corduba lib. 1. quæst. 23. dub. 9. morab. 3. lib. 2. quæst. 10. & 11. Molina 1. part. quæst. 14. quamuis negent in ipsis liberum arbitrium ob defectum deliberationis: quibus consentit Sumelius, 1. 2. quæst. 71. art. 6. dist. 1. concl. 2. & quæst. 74. art. 3. dist. 1. concl. 1. & 5. 1. part. quæst. 14. art. 13. disput. 2. in noua appendice 2. editionis. Valquez 1. 2. dist. 35. cap. 3. & dist. 139. cap. 1. & multi alij, quamuis dicant voluntatem necessitari in actibus indeliberatis, ut vocant, si consequenter videbimus; saltem in hoc fauent, cum dicunt voluntatem operari ex sola apprehensione.

Probatur conclusio ex principiis alijs deductis in præcedentibus, quibus probatur voluntas esse libera ab intrinseco etiam radicaliter, quod non necessitatur ad finem vltimum in communi, aut clarè visum in particulari. Videantur loca Patrum, quæ ad hæc adducta sunt. Vnde iis suppositis argumentor. Necessitari voluntatem ad obiecta particularia creata, non colligitur ex natura obiecti, aut propositionis, aut ex inclinatione ipsius voluntatis, neque vlla est experientia in oppositum: ergo standum est principiis, quibus probatur libertas voluntatis. Maior probatur, bonum creatum ex natura sua necessitat voluntatem ad profecutionem,

65
Probatio conclusio.

Non necessarii ab obiecto proposito, aut modo proponendi.

Propositio obiecti indifferens.

Obiectum esse indifferens.

66 Indifferens propositio obiecti.

Suppositio quaestio.

Non determinatur per iudicium voluntatis sequens apprehensionem.

nem, aut fugam ex natura obiecti, quia non est finis ultimus voluntatis, neque bonum includens omnem rationem boni, sed bonum secundum quid comparatum ad ultimum finem quietatum voluntatis; qui etiam non necessitat voluntatem saltem in via, neque ex dictis in patria, neque voluntas habet necessariam connexionem cum tali bono: ergo non subdit sibi necessariò voluntatem per modum naturæ. Probat per consequentia, quia illud obiectum quomodocumque proponatur, proponitur sub ratione sua particulari: ergo quia bonum imperfectum, & limitatum: ergo ut indifferens respectu voluntatis. Probat per consequentia, (antecedens suppono ex titulo quaestionis, quia non agimus de quocumque actu voluntatis circa illud bonum, nempe si diligeretur sub ratione boni ut sic, vel ut participatio summi boni, sed quatenus diligitur sub ratione propria & particulari) bonum illud habet in se non solum rationem boni, sed etiam mali, quia limitatum est, & quia concipitur sub ratione propria: ergo habet quiddam requiritur ad indifferentiam operandi ex radice obiecti secundum principia aduersariorum; ex quibus colligunt indifferentiam, aut determinationem voluntatis ex radice intellectus, aut obiecti. Sed sub tali ratione conceptum non magis ex natura sua natum est mouere voluntatem ad fugam, quam ad prosecutionem, & contra ad prosecutionem magis quam ad fugam: ergo simpliciter est indifferens, & consequenter ex natura obiecti non colligitur necessitas voluntatis in operandi; stantibus principis aduersariorum. Nam quæro quid sit obiectum esse indifferens per ipsos ex natura obiecti, nisi habere admixtam rationem boni & mali; hæc autem ratio mali non requiritur alia, quam limitatio perfectionis, vel certe repugnantia, quam habet ad aliquem affectum, & inclinationem voluntatis, secundum rationem, aut sensum. Vnde accedente deliberatione illud obiectum his solis esset indifferens, quia sub diuersis rationibus esset conueniens, & disconueniens, & sola limitatio perfectionis sufficit ad constituendum ipsum ut malum, id est, disconueniens voluntati; quamuis sub alia ratione diceretur conueniens & bonum: ex quo manet probata maior quoad primum membrum.

Probat per eadem maior quoad secundum membrum, cuius probatio gradatim sequitur ex prioribus apprehensio obiecti sub ratione particulari est cognitio eius, quia bonum creatum, & limitatum est: quia nihil volitum, quin præcognitum. Si ergo amatur sub ratione sua particulari, supponitur apprehensio eius, etiam sub eadem ratione; amari autem sub ratione particulari supponit quaestio; si enim diceretur amari sub ratione finis in communi, aut quia est participatio finis in particulari, nihil ad præsens spectat, quia alias id ventilatum est: neque voluntas magis determinatur ad bonum participatum, quam ad bonum simpliciter, quomodocumque sumatur, in communi, aut in particulari. Si ergo proponitur sub ratione sua particulari, proponitur ut bonum indifferens est: quia sicut in esse est bonum indifferens, & apprehensio eius est ut indifferens boni. neque recurrit potest ad determinationem propositionis per iudicium practicum, aut imperium intellectus in voluntatem, quia hæc supponunt deliberationem, aut complacentiam finis seu obiecti, de qua in proposito est quaestio, id-

que ex principiis opposita sententia, quod quod determinationem voluntatis ex hac radice inferunt. Neque recurrit potest ad aliud quod ex sententia Durandi & antiquiorum est fundamentum indifferentia, nempe obiectum habere necessariam connexionem cum fine, ad quem necessitatur voluntas, quia neque sic respectu ad finem, aut aliud bonum, amatur, aut concipitur. Nec sub ratione particulari conceptum, & amatum dicit necessariam connexionem ad finem, ut patet; quia accedente etiam deliberatione eandem connexionem haberet, quod negant omnes. Neque ipsum in se sic conceptum subdit voluntatem necessariò, ex probatione prioris membri: ergo cum apprehensio sequatur naturam obiecti, sequitur ex modo propositionis non necessitari voluntatem.

Confirmatur, deliberatio subsequens procedit ex apprehensione tanquam ex causa, vel procedere potest, siue formetur per modum iudicii, siue per modum discursus, & procedit ex principiis intrinsecis obiecti apprehenti, siue in esse naturæ considerati, siue in esse moris; sed iudicium, & discursus de indifferentia obiecti non procedit ex apprehensione determinatè representante ipsum, ut determinatum sub ratione contraria indifferentia, aut contradictoria, quia sic non posset inclinare intellectum ad formandum iudicium contradictorium: ergo deliberatio de indifferentia obiecti, ut sequatur ex apprehensione tanquam ex causa supponit apprehensionem esse indifferentem, & non determinatam.

Si dicas deliberationem procedere ex illa prima apprehensione obiecti, ut ex occasione, non autem ut causa.

Contra, ex obiecto cognito procedit compositio, & sequitur iudicium; non est alia prior dicta apprehensione, & hæc sufficit ad formandum iudicium de indifferentia obiecti, quia est ipse, quia bonum tale limitatum, sub qua ratione competit ipsi esse indifferens: ergo apprehensio hæc & est indifferens propositio obiecti, & est sufficiens principium formandi iudicium de eius indifferentia.

Ex his probatur maior quoad tertium membrum ex dictis, ex nulla sua inclinatione necessitatur voluntas ad amandum obiectum indifferens, & indifferenter propositum: quia ut concedunt aduersarij, nulla est eius connexio necessaria ad obiectum sic propositum; quia æquè indifferenter mouet ad fugam, & prosecutionem, vel saltem non ita ad alterutrum determinatè, quin possit mouere ad alterum ratione sua concepta, quia indifferens est: ergo non necessitat voluntatem, siue determinatè ad prosecutionem, siue etiam ad fugam determinatè: ergo ex nulla causa à priori colligitur voluntatem necessitari ad operandum circa suum obiectum creatum in particulari.

Probat per eadem maior quoad primum membrum, nempe à posteriori, & experientia non probat eandem necessitatem; nam quamuis sint in nobis aliquæ affectiones necessariae circa obiectum cognitum ex prima eius apprehensione antecedenter ad deliberationem, non constat eas produci à voluntate efficienter; sed vel ab obiecto, vel ab alia causa intrinseca, ut in aliquibus contingere probauimus in præcedenti contra Molinam; & inferius suo loco explicabitur, partim respondendo ad argumenta, partim remittendo

Neque ex connexionem obiecti ad finem.

67 Confir.

Deliberatio sequens apprehensionem, causatur ab ipsa apprehensione.

Responsio

Impugnatio.

Probat per tertium membrum maiorem.

Inclinatio voluntatis indifferens.

68 Probatio maioris à posteriori.

Experientia non probat actum elicitiu necessarium ad voluntate.

tendo probationem ad ea, quæ *suprà* differuimus de his affectionibus: ergo hæc experientia non tenet contra principia, ex quibus aduersarij colligunt indifferentiam voluntatis in operando circa bonum creatum, & indifferens ex natura obiecti, & propositionis indifferentis, vel contra principia nostræ Scholæ, quibus asseruimus hunc modum esse ex differentia essentiali voluntatis creatæ defectibilis circa quodcunque bonum, cui non coniungitur necessarium, sed ex propria libertate operando.

69
Confirm.

Si motus primus necessarium elicitur, necessarium etiam continuatur.

Confirmatur alia experientia in oppositum, quia non necessarium continuatur ille modus in voluntate, ut experientia, & omnes concedunt, aliàs neque ad meritum, neque demeritum imputaretur accedente deliberatione: ergo neque necessarium elicitur à voluntate, si ab ea procedit. Probatur consequentia, eiusdem causæ ad eundem effectum idem est modus operandi, seu efficiendi, & continuandi ipsum, si cætera manent; sed hic cætera manent, quia manet eadem inclinatio voluntatis, manet apprehensio obiecti delectabilis: v.g. quæ non corrigitur per iudicium sequens intellectus, quo dignoscitur esse contra legem; sed ponitur ratio inhonesti adiuncta delectabili, vel ei connexa: ergo voluntas hoc non obstante necessatur ad obiectum, quamdiu eius apprehensio prior manet, quæ neque errorem includit, neque falsitatem, neque repugnat cognitioni subsequenti.

Responsio.

Dices voluntatem accedente deliberatione posse producere actum contrarium, & sic desinit prior.

Impugnatio.

Voluntas sequitur inclinationem necessarium elicitum.

Contrà. Inclinatio determinata voluntatis, & necessaria prædominatur ipsi, & suæ inclinationi indifferenti, & liberæ: ergo sequitur necessarium illam in operando quodcunque obiectum est applicatum, sub vtraque ratione, nempe indifferenti, & determinata. Sed indifferenter inclinatur ad bonum rationis, quod proponitur in deliberatione, necessarium verò in bonum apprehensum ex hypothesi in sententia opposita: ergo &c. Antecedens videtur notum, quia inclinatio indifferens sequitur naturalem, si quæ est, quia eatenus voluntas inclinatur in bonum indifferens, quatenus illud se habet ad bonum, ad quod necessatur voluntas, & quia indifferenter se habet ad ipsum, idè indifferenter voluntas respicit hoc. Vnde si necessarium se haberet, necessarium etiam amaretur; ex principiis Scholæ contrariæ. D. Thomas enim hac ratione probat voluntatem necessitari quoad specificationem ad amandum, non solum bonum in communi, sed etiam *visere, esse, & intelligere*, quæ sunt connexa fini in communi necessario. Deinde, hac ratione probat aliquos motus necessarios in voluntate, quia cum motus indifferens sit instabilis, debet reduci ad aliquod fixum, & stabile, sicut omne *per accidens* ad aliquod *per se*, conclusiones ad principia, sic motus contingens, & liber voluntatis reduci debet ad aliquem eius motum per se, qui necessarium inest, & inuariabiliter; hi autem motus sunt illi actus, ad quos necessatur voluntas ab intrinseco.

Ratio D. Thom.

Indifferentia reducitur ad necessarium.

Quidquid sit de veritate huius, est fundamentum sententiæ oppositæ, & consequenter positum ex principiis eius; quamvis in Schola nostra hæc indifferentia motus, & accidentalitas quæcunque inest (saluat illis etiam principiis, quod omne *per accidens* reducatur ad aliquod

per se, quod est Philosophi, & omnes admittunt, sicut omne *secundum quid* ad suum *simpliciter*, & imperfectum ad perfectum, obliquum ad rectum) motus, inquam, voluntatis reducitur ad ipsam voluntatem, tanquam ad principium vni forme in actu primo consideratum, ut tradit Doctor in 2. d. 25.

Pater idem antecedens, quia hac ratione docent voluntatem supposita clara Dei visione necessitari ad finem vltimum amandum, ita ut nulla ratione in eo statu posset uti libertate, & inclinatione sua indifferenti ad amandum bonum aliquod indifferens contra inclinationem visionis, quantumlibet apprehensum. Hac etiam ratione multi Doctores, qui sequuntur oppositum conclusionis, conantur impugnare asserentes voluntatem prædeterminari Physicè à Deo per qualitatem impressam, quia voluntas non potest uti sua inclinatione indifferenti, cui prædominatur talis qualitas, vel decretum Dei absolutum, aut iudicium practicum, aut imperium, si statueretur in intellectu. quo posito necessarium sequitur electio in se, & ad eum finem concipitur ab assertoribus. Hac etiam ratione omnes concedunt stante intentione efficaci finis, non posse voluntatem ferri in oppositum; sed magis prædominatur voluntati sua inclinatio innata, quæ necessarium fertur in obiectum, quam aliquid horum, quod extrinsecus accedit: ergo nequit contra suam inclinationem naturalem, & simul exercitam uti inclinatione indifferenti circa obiectum, ad quod primo modo inclinatur: sed hoc est falsum secundum omnes, & oppositum est fidei in materia, de qua agimus, quia in potestate voluntatis est repellere illos motus, & habere actum contrarium accedente deliberatione circa obiectum: ergo magis conforme est experientiæ & principiis, vel illos motus non esse elicitiu à voluntate, vel certe esse ab ipsa liberè, & non necessarium.

Si dicas hoc idem argumentum posse retorqueri in nos, qui dicimus saltem affectiones simplices, id est, quæ sequuntur ex apprehensione simplici convenientis esse in voluntate necessarium, & passivè se habente per modum subiecti.

Contrà. Nos de facili expeditus hanc difficultatem, quia inclinatio actiua, & libera voluntatis in exercitio prædominatur suæ inclinationi passivæ, & obiecto, & intellectui: accedente enim deliberatione potest dissentire obiecto, qui dissensus expellit affectionem contrariam, saltem ratione affectionis contrariæ sequentis, nempe tristitia ex odio peccati, ut opponitur rationi, & iustitiæ, & imperando intellectui, ut summoveat apprehensionem obiecti delectabilis, diuertendo ad alia, & huiusmodi. Si tamen voluntas ex inclinatione actiua ferretur in obiectum necessarium eliciens actum, non esset in potestate eius fuga obiecti; aut alia prædicta, qui eadem necessitate ferretur in actum quantum ad continuationem eius, atque etiam in reliqua per se connexa, ac proinde firmaret intellectum necessarium in eius apprehensione ut *suprà* probatum est, ex Doctore contra Henricum.

Secundò principaliter probatur conclusio. Voluntas est appetitus cum ratione operans, ut distinguitur ab appetitu animali: ergo sic operari cum ratione, id est, indifferenter, ut intendit Philosophus, est differentia voluntatis ex modo operandi.

Dices

70
Alia ratio ad idem.

3. Ratio ad idem.

4. Ratio ad idem.

Reductio ad oppositum.

Responsio.

Impugnatio.

71
2. Ratio. Ex differentia voluntatis ab appetitu.

Distinctio XLIX. Quæstio X. 527

Responsio. Dices esse liberum actum voluntatis, ut est à proposito: non tamen esse liberum per indifferentiam, esse indifferentiam essentialem eius; quia sic operari competit ipsi, ut supponit deliberationem.

Impugnatio. Contrà libertas hæc non competit voluntati per intellectum, aut obiectum, & competit ipsi in ordine ad obiectum creatum saltem: sed eiusdem potentia circa idem obiectum est vnus, & idem modus operandi: vel ergo semper necessarius, vel semper liber; illud est falsum: ergo hoc verum. Subsumptum probatur; quia ex natura obiecti, in quantum motuum, aut terminatum, non variatur ratio eius, neque ex parte potentia inclinatio, nisi attingitur diuersa ratio in obiecto. Ex his colligitur identitas, aut difformitas operationis: ergo sine variatione in altero horum non sequitur diuersitas operandi; idem autem obiectum proponitur in apprehensione, & iudicio, quod sequitur naturam apprehensionis: & proponitur sufficienter per apprehensionem in ratione volibilis, & nolibilis secundum aduersarios.

72 Confirm. Confirmatur, quando deliberatio accedit, & continuatur actus à voluntate, ut quando approbatur, v. g. complacentia elicitur à voluntate, non variat rationem formalem obiecti, sed perfectius repræsentat rationem formalem eius per comparisonem ad omnia, ad quæ debet comparari in ratione boni, & mali, secundum naturam ipsius obiecti respectiue, & in quibus consistit eius conuenientia, vel disconuenientia. Ponamus autem obiectum esse bonum, & secundum affectionem commodi, & secundum affectionem iustitiæ: ergo in eo casu magis deberet necessitare voluntatem, quam simplex apprehensio. Patet consequentia, quia bonum necessitans voluntatem, quo perfectius proponitur in ratione boni, eò perfectius necessitat, ut patet in fine ultimo proposito per claram visionem eius, in sententia aduersariorum; sed in confesso est tunc non necessitari voluntatem ad continuandum actum; ergo sequitur non necessitari ad eius productionem.

Motus voluntatis accedens deliberatione liberè continuatur.

73 3. Ratio. Tertio, deliberatio requiritur ad ea, quæ sub consilio sunt; sed bonitas finis, ut obiecti non cadit sub consilio semper, sed media: ergo complacentia finis potest esse ex sola eius apprehensione; sed in tali complacentia potest esse meritum: aut demeritum: ergo exercitium libertatis non necessariò supponit iudicium, aut compositionem. Et consequenter potest esse ex sola simplici apprehensione exercitium illud cum sufficienti aduertentia sine deliberatione, quæ est ex iudicio, & discursu.

Confirm. Confirmatur, voluntas est impossibilem ex Philosopho 3. Ethicorum. Sed ostensio illa impossibilis non est per compositionem obiecti ad esse, & causas, quas cognoscitur non habere ex apprehensione eius qua impossibilis est, quam tamen sequi potest complacentia in voluntate vel absoluta, vel conditionata, circa ipsum impossibile: v. g. si primus Angelus lapsus voluit sibi æqualitatem Dei, in eo non fuit error, aut deceptio, quia hæc supponunt peccatum.

Non fuit error antecessor lapsus in Angelo. Aliud exemplum.

Item, derelictus à medicis infirmus, aut damnatus ad mortem amat vitam, quam apprehendit ut impossibilem conseruari, & ideo tristatur sine vilo errore in intellectu. Hæc autem ostensio impossibilis, in quod inclinatur liberè voluntas;

non est per compositionem intellectus, quæ iudicaretur bonum respectu voluntatis, quia conueniens ipsi, aliàs talis compositio esset erronea, cum obiectum sit impossibile, & staret etiam cum actu contrario, quo apprehenditur ut impossibile: ergo complacentia libera voluntatis sequitur apprehensionem illius obiecti, quod impossibile cognoscitur; in illa autem complacentia potest esse meritum, aut demeritum, & consequenter exercitium libertatis, sequendo solam apprehensionem obiecti.

Responsio. Dices cum tali apprehensione stare iudicium de non prosequendo obiecto, quia vetitum est, & quo ostenditur disconueniens operanti, quia impossibile est, & inordinatè appetitur.

Impugnatio. Contrà: contra inclinationem illius iudicii operatur voluntas sequendo apprehensionem tantum, quia non appetit illud quæ vetitum est, sed quæ delectabile, ut proponitur per apprehensionem, & complacet contra inclinationem illius iudicii, quod docet fugiendum: ergo, quod est intentum, voluntas potest eligere, seu operari liberè sequens solam apprehensionem simplicem, & consequenter non sequitur quod operetur necessariò ex eo quod non præcedat deliberatio per iudicium, aut discursum inclinans ad prosecutionem, aut fugam obiecti.

74 Responsio. Dices secundò iudicium illud de impossibilitate, & prohibitione conducere ad libertatem, quia ponit indifferentiam obiectiuam ex parte intellectus, repræsentando obiectum sub ratione mali, quamuis voluntas non sequatur inclinationem iudicii.

Impugnatio. Contrà. Hæc eadem indifferentia habetur per apprehensionem, vel haberi potest, ut infra probabitur, quia est obiecti impossibilis; nam potest prohibitio, & impossibilitas, ut afficiunt obiectum, apprehendi simul ita ut obiectum in recto; hæc autem ut adiacentia in obliquo, sicut Petrus apprehendi potest respectiue ad albedinem, albedo ad extensionem, quia sic per sensum cognosci possunt vnico actu simplici, sicut repræsentari per vnā speciem, iuxta sententiam eorum, qui negant sensibile commune habere speciem propriam. Deinde, per apprehensionem potest repræsentari bonum in sua specie, & particulare, & limitatum, & ut conueniens operanti, siue in esse moris, siue in esse naturæ: ergo obiectum ut afficitur prohibitionem, quod est in se delectabile: ergo indifferenter sic repræsentatur.

75 4. Ratio. Quarta ad idem, voluntas operans circa prohibitum, & liberè, non operatur ex motiuo mali, quæ malum est, ut probauimus contra Nominales, neque requiritur ad imputationem actus aliud, quam quod apprehendat prohibitionem ut annexam operi: neque requiritur aliud dictamen de opere fugiendo, quia plerumque voluntas inordinata diuertit intellectum à tali dictamine, ut minus retrahatur à fine inordinato, quem affectat, & sine remorsu in eo quiescat, vel ad illud delectabilius moueatur: ergo non solum regula operandi consistit in genere in actu compositio intellectus; sed etiam quandoque in ipsa apprehensione, contra quam si fiat, opus imputatur: ergo voluntas media apprehensione obiecti prohibiti potest liberè nolle, vel non velle obiectum, quod prosequitur: ergo etiam liberè operando sequi solam apprehensionem, Patet consequentia: quia illa cognitio, quæ sufficit

Sufficere apprehensionem ad actum peccaminosum.

sufficit ad exercendam libertatem quoad fugam, eadem etiam sufficit ad exercendam eandem quoad prosecutionem: ergo si maneret sola illa apprehensio obiecti, posset sequi libertas in voluntate quoad actum simplicem complacentiae, aut displicentiae. Probatur consequentia, quia repraesentatur in obiecto totum, quod requisitum est ad utrumque actum contrarium, quia repraesentatur sub ratione propria, qua est delectabile, & commodum: & sic in ordine ad prosecutionem simplicem, repraesentatur ut prohibitum, & ut est contra affectum iustitiae, & bonum rationis, & consequenter ut obiectum fugae; ergo in ordine ad libertatem exercitij, & contradictionis sufficeret sola apprehensio talis sine ulteriori compositione intellectus.

Continuatio motus primi accedente de liberatione.

Deinde, formando casum aliter. Voluntas per modum naturae secundum aduersarios eliciens actum potest illum continuare accedente aduerentia rationis, qua cognoscitur esse malus, aut bonus, sicut dicunt communiter motus primo primos transire in liberos accedente sola aduerentia rationis. Tunc ergo voluntas continuat eundem actum sequendo apprehensionem; nam quae sufficiebat ad productionem, sufficit etiam ad continuationem actus, nec requiritur diuersus conatus voluntatis; mutatio autem, quae accedit, est tantum ex parte intellectus per cognitionem, contra quam, aut secundum quam actus continuatur, quae posterior est, ac proinde nihil variat in eo quod est prius, nec quidquam influere potest, maxime si aduersatur, sed potius quantum est ex se, retrahit, reprobando actum: si ergo antecederet apprehensio sola prohibitio- nis, ille actus primo eliceretur liberè, quamuis nulla esset intellectio compositiua, aut formatum iudicium, aut discursus. Hoc ergo dato, habemus illud, quod praecipue intendimus, exercitium libertatis non exigere compositionem intellectus, aut iudicium, sed sequi posse ex sola apprehensione, atque in ea reperiri sufficientem aduertentiam, & repraesentationem, ad hoc ut voluntas simplici complacentia liberè feratur in obiectum. Cum ergo omnis apprehensio particularis obiecti creati proponat ipsum sub ratione limitati boni, ex qua propositione etiam in sententia aduersariorum sequitur obiectum proponi indifferenter, nullum superest fundamentum, ut dicatur voluntas necessitati ad actum circa obiectum creatum in particulari: nam quod dicunt ex perfectione conuenire voluntati, ut sic necessarii operetur, & non liberè, sicut ex perfectione ipsi conuenit ut necessarii operetur circa finem ultimum clarè visum, non subsistit; dato enim hoc non sequitur primum, quia nulla est inclinatio voluntatis, qua necessiteretur ad obiectum, quod non est ultimum perfectum eius, qualis est finis ultimus, aut per quam necessiteretur ad obiectum indifferens, & indifferenter propositum; quae propositio semper fit per apprehensionem boni creati sub ratione propria. Nec perfectionis est ut feratur necessarii in bonum inferius, & sensus; quale saepe est illud, quod apprehenditur: neque perfectio voluntatis potissima in operando debet attendi in ordine ad intellectum imperfectè concipientem, & proponentem obiectum, quia sic minus perfecte ipsum obiectum, in quo tanquam in termino extrinseco suae operationis, à quo sumitur haec speciem, perficiatur, ipsi voluntati coniungitur,

quia perfectio voluntatis maxime attenditur in operando, ex directione, & inclinatione rationis rectae: quia perfectio voluntatis defectibilis in operando sumitur per ordinem ad regulam rectam.

Et si dicas perfectius esse operari necessarii, quam liberè; quamuis id concederetur simpliciter: non tamen quoad perfectionem in genere determinato voluntatis defectibilis; cui talis modus operandi non conuenit; neque id perfectionis est, si comparatur ad quodcunque obiectum in se imperfectum, quia neque in voluntate indifferibili esset perfectionis necessarii operari circa obiectum creatum, sed contrarium in ipsa est perfectionis.

Denique, qui statuunt hunc modum operandi in voluntate ex imperfectione, nempe ex defectu cognitionis requisitae, illud certa ratione non probant, quia ut iam apparet ex dictis, cognitio praevia datur sufficiens, sicut simpliciter ad actum, sicut etiam ad indifferenteriam eius; neque requiritur illud genus deliberationis ad complacentiam simplicem, quae est ad intentionem efficacem, & electionem, quia in illa sufficit apprehensio obiecti sine ordine eius ad media, aut ad finem, & alias circumstantias, quae per compositionem cognoscuntur: haec autem in nobis plerumque ad intentionem & electionem necessaria sunt.

Quintò ergo probatur conclusio, & confirmatur ratio praemissa cum aliis: eatenus requiritur in nobis discursus, aut formatum iudicium, ut proponatur plena cognitio obiecti, ut conforme est, aut difforme rationi: ergo si per solam apprehensionem complexi, nempe obiecti ut prohibiti, haberi potest talis cognitio, habetur totum, quod requiritur ad exercendam libertatem, haberi autem talem apprehensionem posse, ex dictis patet, & nulla est repugnantia: ergo illa cognitio erit sufficiens attentio, & ostensio obiecti.

Et probatur, ideò compositio requiritur per modum affirmationis, aut negationis, quatenus ordo determinatus praedicari ad subiectum cognoscatur, atque ipsum praedicatum inesse subiecto: v.g. hoc subiectum esse prohibitum lege, aut esse conforme legi; sed per apprehensionem illius complexi cognoscitur talis ordo determinatus praedicati ad subiectum, atque adeò ipsum praedicatum inquantum inest, ut pars concepti: ergo est sufficiens ostensio. Atque hinc visio beatifica, cogitationes plures Angelorum simplices, visio intuitiva cognoscunt, & repraesentant coniunctionem rerum euidenter sine omni compositione, suntque plena cognitio obiecti ea sola ratione, qua repraesentant obiectum in se ipso cum adiunctis. Vnde quod nos non perueniamus ad cognitionem perfectam aliquorum sine compositione, & discursu per plures collationes, & media notiora, est ex imperfecto modo intelligendi nostro pro hoc statu. Angeli autem & intellectus intuitius simplici intuitu comprehendunt perfectius ea, quae nos vix ex collatione imperfectè cognoscimus, & terminus, seu finis nostri discursus est, ut cognoscamus vnionem inter extrema: ergo si per cognitionem aliquius complexi appareat perfectè talis vnio, sufficit ad plenam cognitionem requisitam ad libertatem voluntatis. Vnde visio beatifica, quae est actus simplex, sufficit ad amanda in Verbo liberè obiecta secundaria; sic etiam artifex agit conformiter

76
Responsio. reiciitur.

Non oriri illam necessitatem ex imperfectione voluntatis.

77
Ratio.

Cognosci per simplicem apprehensionem obiectum ut prohibitum, vel contra.

Exempla.

Necessitas discursus in nobis.

Necessarii voluntatem ad motum primum non est perfectio.

Artifex. formiter ad exemplar, cuius habet in mente formatum idolum in cognitione simplici, causatum per varias collationes, & discursus, quorum est terminus, & liberè voluntas sequens eandem simplicem repræsentationem exemplaris dirigit potentias inferiores ad formandum exemplatum: sic etiam extratici habent plures actus interiores voluntatis circa diuina, ex simplici intuitu, secluso discursu, & collatione, quæ cum extasi non coherant, quia distraherent intellectum ad alia, ita ut non fixæ, & stabiliter adhereret primo obiecto, in quo quiescit voluntas, sicut & intellectus. Sic lumen Propheticum etiam inclinat mentem ad simplicem intuitum, quando res in seipsis monstrantur absentes, vel futuræ. Paret ergo per cognitionem simplicem haberi posse exercitium libertatis.

78 Interrogatio. Si petas cur in nobis exigatur collatio, & discursus ad plenam cognitionem obiecti, si ex natura rei talis non petatur?

Responsio. Respondeo ex eo prouenire, quia obiectum quandoque in se non mouet, neque cognoscitur, nisi per species valdè vniuersales, in quibus conexio eorum, quæ ipsi conueniunt ex natura sua, non repræsentatur in particulari; ut ergo ad eam cognitionem perueniamus, necessum est procedere per viam diuisionis, & collationis obiecti ad alia, cum quibus conuenit, & differt, donec tandem ad propria constitutiva, vel ad hæc proximè accedentia perueniamus. Sic Metaphysicus per viam inquisitionis ex creaturis format conceptum entis infiniti, qui licet per discursum habeatur, est tamen conceptus simplex, qui vnico actu simplici apprehensionis repræsentari potest: sic artifex format exemplar per varias collationes, cuius innox simplex intuitio, seu apprehensio æquiualeat prioribus discursibus, & compositioni: eodem ergo modo dicimus, simplicem apprehensionem alicuius complexi æquiualeere quantum ad ostensionem, & repræsentationem cognitioni complexæ; ac proinde rectè ex ea sequetur exercitium libertatis sine compositione: ergo apprehensio boni limitati sub ratione particulari æquiualeat in repræsentando huic compositioni, qua indicatur illud esse bonum, & esse limitatum, illud esse bonum delectabile, & esse prohibitum. Potest similiter apprehendi vnico actu, qui æquiualebit similiter compositioni illorum extremorum, quantum ad ostensionem, quæ prærequiritur ad exercitium libertatis, repræsentando illa extrema vnita, quod est intentum.

Simplex apprehensio æquiualeat compositioni.

6. Ratio.

Fieri veniale in materia graui ex inaduertentia.

79

Responsio. Impugnatio.

Contrà, Idèd imperfectum, quia vel confusum: hoc non excusat, sicut neque ignorantia crassa, cum qua intellectus habet minorem aduertentiam, & expressionem mali. Vel idèd im-

Scoti Oper. Tom. X.

perfectum, quia remissum; sed hoc non iuuat, quia operatur cum expresso, & formato iudicio, & consensu, vel dissensu intellectus præuio, in quo consistit vsus plenus rationis. Vel idèd imperfectum, quia virtuale iudicium, ut ipsi vocant; sed virtuale iudicium est iudicium in apprehensione, ex qua causatur iudicium: ergo intentum.

Dices hoc idem argumentum fieri posse contra nos, quia etiam data apprehensione quaeritur cur non sit peccatum mortale?

Respondetur, Propter imperfectam aduertentiam, & applicationem intellectus ad obiectum, qui distrahitur circa alia fortius mouentia, quæ distractio non facillè contingit in intellectu componente, & assentiente, vel dissentiente, qui actus non habetur nisi per collectionem virium intellectus, circa obiectum, cui assentit, vel dissentit, sicut neque discursus. Dubitatur enim, & merito, quia experientia fauet; An simul intellectus possit habere plures assensus circa obiecta dispersata pro hoc statu simul, quorum vnum ex alio non dependet: non ita dubitatur an possit habere plures apprehensiones.

Confirmari potest argumentum ex sententia eorum, quos in fauorem conclusionis adduximus, assentientium motus quoscunque etiam sensualitatis, qui sequuntur ex imaginatione rei illicitæ, esse peccata; ad hos enim motus difficulter saluari potest iudicium formatum intellectus, quidquid sit de veritate ipsius opinionis in se; quam præter citatos tener Magister in 2. dist. 24. Altiſſodorenſis lib. 2. summ. tract. 28. cap. 1. Parisien. 2. tract. de matrimonio cap. 7. Alensis, 1. part. quæst. 125. art. 1. D. Bonauent. dist. 24. limitantes ad illum motum, qui oritur ex suggestionem, & imaginatiua approbatione; quæ sententia supponere debet exercitium libertatis ex apprehensione.

Obiiciunt primò illud Aristotelis 3. Eth. cap. 2. ubi ait quæ à nobis repente fiunt, à nobis non per electionem, sed necessariò fieri.

Respondet Doctor in 2. dist. 6. quæst. 1. ad 1. electionem sumi æquiuocè: vno modo pro actu voluntatis consequente plenam apprehensionem obiecti, ut cum peccare quis dicatur seclusa perturbatione in intellectu, aut passione in voluntate. Alio modo, ut quando quis dicitur eligere post conclusionem syllogismi practici, post scilicet consultationem de medio necessario ad assequendum finem. Primo modo electio potest esse impossibile: secundo modo possibile tantum est; nam syllogismus practicus ex fine concludit illud, quod est ad finem. Philosophus autem loquitur de electione secundo modo; nam distinguit eam contra concupiscentiam, iram, & voluntatem: Sed neque voluntas, inquit, esse (supple electio) quamuis propinqua esse videtur: electio enim non est impossibile, &c. voluntas autem impossibile est, puta immortalitatis, &c. Adhuc autem voluntas finis est magis; electio autem horum, quæ sunt ad finem, puta sanitatem, volumus; eligimus autem per que sanierimus, &c. Denique, loquitur Philosophus de repentinis ex passione, & concupiscentia, in quibus quandoque est peccatum, quandoque non est: unde aduersarij ad idem respondere tenentur; quamuis enim quandoque aduertentiam aliquam supponunt, repentina esse non desinunt, quia secundum delectationem, & tristitiam, concupiscentiam, aut iram, rapiunt voluntatem, ut etiam humano modo operetur, & repente, quod non probat eam non operari liberè. Aliquando

80 Obiectio.

Solutur.

Vnde continetur in aduertentia excusans.

Confirm.

Peccatum in sensualitate.

81

Obiectio.

Responsio.

Electio æquiuocè sumitur.

2. Responsio.

hi motus, dum sunt in appetitu sensitivo, etiam antequam voluntas consentiat, rapiunt secum potentiam motuam externam, ut aliquid faciat ex instinctu appetitus, non ex directione rationis, ut patet in stultis, & amentibus, & etiam dormientibus, in quibus sopitur ratio.

82
Obiectio 2.

Responsio.
Discursum
sine delibera-
tione aliqui
statuunt in
pueris.

Obiicitur secundò, quòd pueri, & amentes essent liberi, sed hoc est absurdum, quia in eis nullo est peccatum: sed ubi usus libertatis in viatore, potest esse peccatum: ergo, &c.

Respondetur variè iuxta placita Doctorum. Alij admittunt in his discursum, & non deliberationem; ut Victoria in *relección de pueris veniente ad usum rationis part. 1. num. 4. propos. 3.* Angelus in *moralibus cap. 6.* Corduba lib. 1. *quest. 9. 23. dub. 4. not. 3. & lib. 2. quest. 10. de ignorantia. §. Respondeo ad replicam.* Cumelius 1. 2. *quest. 71. art. 6. disput. 1. conclus. 2. & quest. 74. art. 3. disput. 1. concl. 1. & 5. quest. 89. art. 6. disput. 1. in 1. præmissis.* Et latius 1. *part. quest. 14. art. 13. in nona appendice 2. editionis.* Molina 1. *part. quest. 14. art. 13. disput. 2. Vasquez 12. disput. 35. cap. 3. & disput. 139. cap. 1. in comment. ad quest. 13. art. 2.* Et plures alij. In contraria sententia est Medina 1. 2. *quest. 10. art. 3. concl. 2.* Adam in 1. *sentent. quest. 2.* quam probabiliter existimant Victoria, & Corduba *suprà.* Salas, Fonseca, & alij etiam sequuntur eandem opinionem. Sed in hoc parum immorandum est, cum nequeat haberi certa regula, sicut neque certum medium in pueritia, & amentia, iuxta priorem opinionem, quæ magis communis est (quæ saluat aliquam libertatem in illis) respondendo nihil virget argumentum.

83

Libertas quæ
ab aliquibus
tribuitur
pueris.

Saluari
potest ex im-
perio
intellectus non
voluntatis.

Libertas ad
politica.

Signum li-
bertatis.

Non esse in
eis libertatem.

Sola difficultas est quomodo salvando libertatem non saluetur in iisdem capacitas doli, & peccati: nam aliqui, ut Cumel, & Ledesma in 2. *part. 4. quest. 71. art. 1.* tribuant eis libertatem politicam, & artificialem, & moralem, & hanc negat Ledesma in ignorante Deum inuincibiliter: quam distinctionem tenet Camerarius lib. 1. *de lib. arb. cap. 4.* Hæc distinctio non rectè sumitur ex parte voluntatis: nam si habeat dominium sui actus, & completam potentiam, per accidens est ut illum exercent in hac, aut alia materia. Admitti tamen posset, quando est defectus ex parte intellectus non potentis attingere obiectum morale, neque apprehendere bonum quæ bonum, aut malum oppositum; neque rectam rationem obiectivam, ut legem formaliter; quamvis aliqua alia obiecta sensibilia, ut artificialia attingere, quæ sensum exercent, & in iis aliquo modo discurre; ad vniuersalia autem, & merè spiritualia non assurgeret, in quibus sicut deficit in discursu, sic etiam in apprehensione: nam si posset apprehendere obiectum quæ tale formaliter, non subest ratio quin circa illud componere, & discurre posset, modò in aliis exercent hanc facultatem. Patres etiam admittunt ex parte illam distinctionem quantum est ad posse proximè operari, qui dicunt in politicis, & ad peccandum hominem post lapsum habere facultatem operandi, ut author Hypognotici; ad bonum autem nisi adiuvetur, non habere potestatem.

Signum libertatis est, quando increpationibus, præmiis, poenis, consilio, laude, & vituperio ducuntur; quando autem in eis non est usus libertatis, sic neque aliquis voluntatis, sed quid quid faciant, faciunt instinctu appetitus sensitivi. Quid enim probat à priori, aut posteriori in iis dari aliquem actum necessarium voluntatis, &

ad quid conducit? cum voluntarium in iis non saluatur ex Philosopho aliter, quam in brutis; vel quænam experientia probat talem actum in operibus ipsorum? Nam si quæ experientia probat dari actus necessarios voluntatis, illa solum habetur in iis, qui compotes sunt rationis, & ponitur in motibus repentinis, quos contrarij putant esse actus elicitos voluntatis. Ex quo patet ad obiectionem, vel concedendo iuxta primam sententiam in aliquibus usum libertatis; & sic negatur subsumptum cum eius probatione, quamvis concedi posset etiam probatio iuxta mensuram discretionis. Vel secundum aliam opinionem negando sequelam: sed prior opinio magis placet, nisi omnino sint ita amentes, ut perturbetur in iis omnis usus rationis, sicut contingit in furiosis. Vnde quicumque apprehendunt bonum per intellectum, possunt etiam exercere libertatem voluntatis circa illud genus boni, qualecunque sit.

Obiicitur tertio sequi motus primò primos esse imputabiles; sed hoc est rigorosum, neque admittitur ab omnibus: ergo, &c. Sequela patet; quia sunt actus elicitj voluntatis, & consequenter per se liberi: ergo sunt sub dominio eius, ac proinde imputabiles. Minor etiam patet, quia non sunt in nostra potestate, quia impossibile est quin vis tangeretur, ex Augustino, & experientia constat esse necessarios.

Respondetur hos motus esse varios. Primi sunt appetitus sensitivi, unde cumque oriuntur, vel ex dispositione corporis, vel ex approbatione phantasiæ, ut vocantur tales sunt prosecutio, & delectatio circa appetibile, vel his contraria circa illud, quod fugit.

Deinde, actus & delectatio in voluntate consequens ipsum actum, vel quandoque antecedens.

Pro nunc supponimus ex dictis *suprà quest. 7.* affectiones, quæ passiones dicuntur, non esse actus elicitos voluntatis, quidquid dixerint aduersarij, sed impressiones ab obiecto conuenientes, vel disconuenientes causatas, ut est præsens in intellectu, esse autem necessarias, omnes penè concedunt in seipsis, quamvis in causa possint esse liberi. Redditur autem quandoque obiectum conueniens voluntati, aut disconueniens per actum elicitum, in quantum scilicet volitum, aut nolitum: v.g. tristitia de peccato, sequitur ad nolitionem peccati considerati, ut præsentis. Hæc etiam conuenientia, aut disconuenientia non solum fundatur in actu elicitu voluntatis, sed etiam in inclinatione eius ex habitu ut malè affecto, occurfus inimici est causa commotionis, & acerbitatis repentinae, sine præuia volitione elicitæ, aut nolitione: aliquando etiam fundatur in inclinatione naturali voluntatis, ut puta quando obiectum naturaliter concupiscibile est, vel ex connexionione voluntatis cum appetitu sensitivo, vel ex natura ipsius voluntatis: utraque modo potest causare passionem secluso etiam actu elicitu, & præuiè ad ipsum. De his fusiùs in illa questione dictum est.

His suppositis, ad argumentum respondeo motus omnes tales tam proprios, quam appetitus præuenientis voluntatem non esse proximè in potestate voluntatis, quamvis aliquando remotè, ut si præuii sunt in causa, quæ est voluntati subiecta. Quando ergo neque in causa sunt præuii, non sunt peccata: quando secus, sunt peccata, quia

Responsio ad
obiectionem.

84
Obiectio.

Ex motibus
primò primis.

Responsio.

Passiones non
esse actus elicitos,
earum
causa multi-
plex.

85
Responsio.

ad

Quando sunt peccata, quædo non, etiam præmissi motus.

Motus consequentes voluntatem.

86
4. Obiectio.

Responsio.

Voluntas collatiua quid prærequiritur.

Replica.

Ratio superaddit apprehensioni.

Confirm. Regula operandi.

Responsio.

ad imputationem effectus (loquor de inordinatis iuxta intentum argumenti) sufficit libertas eius in causa; non dico tamen omnes etiam motus præiudicatos imputari ad peccatum, quando subest legitima causa operandi, & necessitas, quamvis forte oborturus eiusmodi motus præuideatur, aut certe, aut probabiliter, modò subest securitas non consentiendi, ut loco suo dicitur, explicando in specie quando imputabiles sunt. Reliqui autem motus, qui consequuntur ad actum voluntatis, sunt imputabiles in peccatum, si mali sunt, vel inordinati, modò cætera adsint, nempe aduertentia ad legem, cui repugnant, & huiusmodi (quia sunt perfectè liberi in sua causa) modò adsint, inquam, aduertentia ad legem, in quocunque actu fundetur; nam aliquando apprehenditur obiectum absolute in ordine ad inclinationem aliquam voluntatis, absque eo quòd apprehendatur per ordinem ad regulam, seu legem; & quamvis fiat liber, excusatur à malitia propter inaduertentiam, seu ignorantiam inuincibilem iuxta communem ex definitione illa voluntarij, per illam particulam, *singula sciente in quibus est operatio*.

Obiiciunt quartò. Ad operationem collatiuam voluntatis requiritur collatio intellectus: ergo non sufficit apprehensio, seu simplex actus intellectus.

Respondetur, quando prærequiritur collatio intellectus id provenire, quia complexio, aut ordo obiecti alias non est cognitus in ordine ad ea, ad quæ comparari debet, aut ordinari, id tamen per accidens est ex imperfecto modo cognoscendi pro hoc statu. Vnde si daretur, vel quando datur cognitio simplex, ut in artifice, quæ æquivaleret cognitioni complexæ, quantum ad ostensionem, sequeretur collatio in voluntate, vel sequi potest, cum nihil aliud exigat præter applicationem obiecti. Ad simplicem autem complacentiam obiecti non exigitur collatio in voluntate, aut intellectu, quia non est obiecti, aut finis, ut comparatur ad media, sed ut in se bonum est. Vniuersaliter ergo, & semper negatur antecedens, quia voluntas ex se collatiua est supposita apprehensione extremorum, ut docet Doctor in 2. diff. 6. quæst. 1. ad 2. & 3. & alias sæpè.

Dices. Supponit saltem assensum, & iudicium intellectus: ergo non sufficit sola apprehensio. Antecedens patet, quia voluntas est appetitus rationalis, seu cum ratione, sed ratio superaddit apprehensioni iudicium, & discursum: omni enim cognitiua, etiam in brutis, convenit apprehendere suum obiectum: ergo ratio in quantum superaddit aliquid apprehensioni, debet esse cum iudicio, & discursu: quia in his tantum distinguitur homo à bruto: & pro maiori explicatione. Confirmatur, voluntas in quantum operatur moraliter, ut principium virtutis, & vitij, debet habere regulam distinctam ab ea, qua dicitur appetitus ut sic, vel imperfectus, & irrationalis in specie; sed omnis appetitus supponit scientiam sui obiecti, saltem apprehensiuam: ergo voluntas amplius requirit ut operetur quàm potentia rationalis, id est, indifferens. Accedit quòd prudentia sit regula virtutum, cuius actus consistit in discursu ad conclusionem practicam.

Respondetur voluntatem habere regulam diuersam ab appetitu, etiam in genere apprehensionis; nam sicut operatur circa finem formaliter,

Scoti Oper. Tom. X.

movendo se in finem, supponit apprehensionem finis, quia talis est formaliter: quando etiam mouetur in finem per simplicem complacentiam, qualem apprehensionem non supponit appetitus, qui non fertur in finem formaliter, sed materialiter tantum. Præterea, talis apprehensio repræsentat quandoque non solum finem per modum obiecti, sumendo notionem finis latè, sed etiam ut habet regulam annexam, cui voluntas circa finem conformari debet, nempe legem; & in hoc distinguitur ab apprehensione in genere, aut ab imperfecta sensitiva in specie. Tertiò denique voluntas dicitur rationalis, non denominatione extrinseca ab intellectu: sed quia ipsa ex se rationalis est; id est, indeterminata in operando, & magis in hoc sensu rationalis, quàm intellectus, ut ex Philosopho ostendit Doctor in Com. ad 9. Metaphysicam. vnde quadiu in voluntate saluatur indifferens modus operandi, manebit rationalis, quòd verum est, siue cognitio procedat à ratione, siue à solo Deo producat, siue etiam diceretur quòd possit operari, supposita tantum imaginatiua, modò operaretur indifferenter. Quartò, si recurratur ad indifferentiam obiecti, & attentionem requisitam, hanc supra ostendimus convenire cognitioni simplici quoad actum sibi proportionatum, nempe simplicem in voluntate: ad hoc ergo æquivaleret apprehensio cognitioni compositiæ quantum ad ostensionem. Quintò denique, si dicamus voluntatem præexigere iudicium, dicimus non requiri iudicium formale, sed virtuale, aut formale, & illud inueniri in cognitione simplici, etiam formale æquivalenter: nam iudicium formale duo includit, vel adhæSIONEM intellectus ad obiectum, quia aliquid in se complexum est, quæ supponit collationem, & ipsam collationem; assensus autem intellectus consistit in adhæSIONE, non in collatione, quia hæc superfluit, ubi vnio terminorum in se cognoscitur, cum qua cognitione repugnat dissensus quacunque via illa habetur. Idè in intellectu perfectè concipiente non ponitur talis collatio, quamvis in ea sit adhæSION, & assensus, & hic non repugnat cognitioni simplici, qua cognoscitur prædicatum in subiecto ex terminis per se notis ex apprehensione, quæ æquivaleret adhæSIONI intellectus, quo fertur in complexionem supposita collatione, & potest dici assensus in eo sensu.

Alio modo dicitur assensus naturalis, quando diuersis apprehensionibus cognoscuntur relativiè ad inuicem, & non solum absolute (si enim absolute oportet adinuenire medium per collationem, aut discursum, in quo vniantur, vel cognoscuntur in re vnita, cum alioquin non sit ratio obiectiua determinans intellectum ad assensum) tunc habetur assensus virtualis, quia evidens causa eius cognita, nempe extrema apprehensa, ut dicunt ordinè ad inuicem explicite apprehensum. Potest ergo apprehendi obiectum vna apprehensione, & lex ut concernit ipsum altera apprehensione, & habetur quicquid requisitum est ad actum voluntatis ex intellectu simplici; vel potest apprehendi simul totum complexum, alterum in obliquo, alterum in recto, ut supra deductum est; quod sufficit ad plenam ostensionem, & aduertentiam intellectus. Et hoc est quod supra in primo argumento ad conclusionem deduximus. Quotiescunque apprehenditur bonum particulare creatum sub ratione propria habere indifferenciam, quæ haberi possit ex parte obiecti per hanc

Regula voluntatis, est cognitio finis formaliter.

Quomodo voluntas est rationalis.

Quale iudicium prærequirit voluntas.

Quid includit iudicium formale.

Assensus est adhæSION.

Apprehensio æquivalens compositioni.

87
Assensus virtualis.

composicionem, hoc est bonum tale limitatum, quod requirunt aduersarij, quotquot recurrunt ad radicem indifferentiæ ex parte obiecti, aut intellectus proponentis, vt saluetur libertas formalis in voluntate: vel ergo apprehensio talis non proponit obiectum quæ natum est proximè mouere voluntatem; vel proponit vt indifferens, est, & indifferenter. Ex quo patet ad argumentum *suprà* propositum: nam quod additur de prudentia, non est ad propositum, quia prudentia est habitus electiuus, & supponit tam intentionem, quàm etiam complacentiam finis vt obiecti, & versatur circa ea, quæ faciunt ad electionem, & particulares circumstantias.

Prudentia effectus, & propositio.

88

Obiectio. vltima.

Necessitati voluntatem per delectationem ad actum.

Obiicies vltimò. Voluntas passiuè se habens ad delectationem necessitatur, per te; sed stante delectatione non potest non sequi actus prosecutionis: ergo ad eum necessitatur voluntas. Patet minor: ita efficax est delectatio respectu actus sequentis, quàm ipse actus, vt supponitur respectu delectationis, quia vtraque inclinat formaliter quātum est de se, voluntatē in obiectum; sed non stat actus amoris, quandoque saltē cum presentia sui obiecti sine delectatione: ergo neque delectatio, vt præuia est, sine amore consequente. Deinde, delectatio vt præuia est ad actum elicium voluntatis, videtur magis efficax ad inducendum actum, quia est secundum inclinationem naturalem, vel habituatam, secundum quam obiectum fit conueniens magis, quàm per actum elicium ad inducendam delectationem, quæ est de obiecto, quod solū est conueniens secundum inclinationem tantum elicitam, quæ si repugnat inclinationi naturali, & habituatæ potentiæ, fortè non inducit delectationem, vel certè remissam. Deinde, hac ratione amor efficax finis necessitat ad electionem indeterminatè, si media sunt plura; determinata verò, si vnicum tantum est in re absolutè, aut respectu ad agens, cui non suppetit aliud, quia non est in eius facultate: sed magis est electio in potestate voluntatis, quàm amor sequens delectationem: quia illa est in potestate voluntatis saltem in causa; amor autem nequidem in causa, ad quam passiuè se habet.

Responsio

Delectatio non necessitat ad actum.

Vocatio diuina quandoque per delectationem.

Delectatio fomiti non necessitat ad consensum.

Progressus tentationis.

Differentia inter actum & delectationem.

Respondetur negando minorem, quia delectatio nec semper, nec necessariò infert actum, quando sequitur, necessitate, inquam, naturali, licet excitet, & inclinet voluntatem vt agat, non vt natura tamen, sed liberè, vt patet in vocatione diuinæ gratiæ, ex Tridentino *sess. 6. cap. 5. & 6. & can. 4. vt cui potest homo dissentire, si velit*. Vocationem autem Augustinus quandoque in amore, quandoque in delectatione statuit. *lib. 1. ad Simplicianum q. 2. tract. 26. in Ioan. lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 2.* & aliàs *suprà* vidimus. Patet ex doctrina Patrum quoad delectationem, quæ excitatur ex suggestionē fomitis, & tentationis, cui licet consentiat voluntas, nisi specialiter adiuuetur, consentit tamen liberè, & peccando; qui consensus ipsi imputatur ad culpam. Patet idem ex progressu peccati, quem statuunt Patres, in quo vltimus terminus complens peccatum, est consensus liber voluntatis.

Ad minoris probationem, negatur antecedens: quia licet tam actus, quàm delectatio insunt potentiæ, vt subiectum est actus tamen est determinatio eius quoad virtutem actiuam, etiam formalis; delectatio verò licet excitet potentiam, vt agat ex inclinatione sua ad obiectum conue-

niens: est tantum determinatio potentiæ in ratione formæ, vt subiectum est, quæ in agendo non necessariò sequitur suam inclinationem passiuam, quia est ad vtrumlibet; sub actu verò non est ad vtrumlibet, quia determinatè sub affirmatione. Ex quo patet ad secundam probationem, & ad tertiam: nam voluntas sub intentione est determinata virtualiter ad electionem per se consequentem; quod sufficit ad tollendam indifferentiam eius ex hypothesi actus elicit. Potest ergo delectationi dissentire voluntas, vt patet etiam in corrupta per violentiam; potest & amouere ipsam delectationem amoris causis, vt imaginatione, & apprehensione obiecti per imperium voluntatis: saluatur ergo experientia; saluatur etiam quidquid Moralistæ determinant circa motus primos voluntatis. In hac sententia Doctoris, quamuis voluntas non habeat actus necessarios per modum naturæ; & de reliquo videtur magis conformis principiis libertatis circa obiectum creatum in particulari: quod enim aduersarij contendunt voluntatem nullos habere motus, aut affectiones nisi vitales ab ipsa productas, est quæstio Philosophica tam de vitalitate actus, quàm de natura affectionum, quæ *suprà* terminata est: & ex dictis hîc de natura voluntatis, & modo operandi eius, manet resoluta, quia ad vitalitatem actus non requiritur vt voluntas producat illam, neque necessitas illorum motuum, quatenus non sunt in potestate voluntatis, probat eos effici à voluntate; sed potius oppositum, vt suo loco videbitur.

Resolutio ex dictis.

89

Remissio aliarum quæstionum.

Vnde causatur in prima voluntate.

Ad alias duas quæstiones, quæ huc spectant, nempe, An voluntas necessitetur ad finem, & indifferens sit tantum circa media. Item, an prima volitio ei insit à Deo tantum actiuè producente, non est quod immoremur, quia patet ex dictis quoad primam quæstionem; & quoad secundam sola difficultas est de vocatione diuina, quæ fit in nobis sine nobis, quando est per modum actus vitalis, quam cōmodiùs explicabimus (Deo fauente) in tractatu de gratia, & auxiliis, cuius proprius est locus. Licet quæstio latius disceptetur *1. 2. q. 9. art. 4. de prima volitione cuiuscunque obiecti, videatur Vasquez disp. 39. vbi interpretatur D. Thomam, qui asseruit primam volitionem esse ab extrinseco; & quo sensu intelligatur ab aliis, & eum interpretatur ipse Vasquez; non vacat enim diuinare iam in re incerta, insinuauimus sententiam Doctoris in hoc, quod *lib. 2. 1. citato ad conclusionem*, vbi dicit primam intellectionem esse ab obiecto fortiùs mouente; volitionem autem elici ab ipsa voluntate liberè.*

Sufficit quantum ad scopum præsentis disputationis de natura liberi arbitrij, & modo operandi voluntatis, saluare eius libertatem quoad omnes actus, ad quos ipsa concurrat effectiuè: libertatem, inquam, vel immediatè, vel certè mediatè, & in causa; quod dico propter electionem supposita intentione, quando medium est necessarium simpliciter, vel necessarium respectiuè ad operantem; quando aliud non offertur, quod sit in eius facultate; intentio enim respicit finem, vt est in potestate operantis: & quamuis medium aliquod simpliciter possibile sit, respectu operantis potest esse impossibile, vel se habere vt impossibile.

Omnia actus elicitus à voluntate est liber.

Vtrum

Utrum voluntas possit habere puram omissionem?

90

Sententia negatiua.

Varij modi dicendi.

Sententia affirmatiua.

91

Sensus quæstionis.

Proponitur quæstio sub alijs terminis: An scilicet detur voluntarium absque omni actu? Sic eam mouet D. Thomas 1.2.q.6.art.3. quo in loco Conradus, Medina tenent partem negatiuam, & q.71.art.5. Caiet. 1.part.q.63.art.5. & videtur plurimum antiquorum. Alensis 2.p.q.130.m.2. & 10. Mag.in 2.dif.35.D.Bonau. ibidem. citatur Bachelon. d.44.q.unic.art.2. Albert. d.35.art.3. ad 2.D. Thomæ de malo q.2.art.1. Adam. in 4. q. 6. ar.2. dub. 1. Henric. quodlib. 12. q. 24. Probabilem docet Gabriel. in 2.dif.41.art.3. dub. 3. eandem tenet Vasquez 1.2.dif.92.cap.2. Quidam horum exigunt actum voluntatis terminatum ad omissionem per modum obiecti, vt Alensis, & Adamus. Alijs sufficit, vt sit actus interior respectu alicuius obiecti incompatibilis cum actu, qui dicitur omitti. Alij demum exigunt saltem aliquem actum; quia sine actu positiuo nequit haberi exercitium libertatis, quod est valde consentaneum opinioni eorum, qui dicunt voluntatem determinari per iudicium, seu imperium practicum, seu radicem suam indifferentem, & determinationis habere in intellectu. Vnde nequit habere determinationem suam libertatis per exercitium, nisi præcedat determinatio intellectus, qua posita requiritur exercitium virtutis in voluntate, ac proinde per aliquem actum positiuum.

Secunda, & opposita est satis frequens, quam loco citato docet S. Thomas 1.2. quæst. 3. art. 3. & in 2. dif. 35. quæst. 1. art. 3. & eam deducunt moderni ex alijs eius locis. Est Capreoli in 2. eadem dif. quæst. 1. art. 1. vbi etiam Richardus, Ægidius Romanus, Bassolis, Durandus, quæst. 3. & in 3. dif. 33. quæst. 2. Ocham. quæst. 10. dub. 1. Gabriel supra. Suarez tom. 1. Metaphys. disput. 19. sect. 4. & 1.2. de voluntario dif. 1. sect. 5. Salas 1.2. tractat. 3. dif. 3. sect. 3. Curiel ibidem, quæst. 6. art. 3. dub. 1. Hanc quæstionem ex professo non dissertit Doctor: pluribus tamen in locis hanc sententiam supponere videtur, vel incidenter probat vt hic in textu: supra præmissa in quodlib. 16. in 2. dif. 42. ad primum pro quæst. 3. sed clarius in dif. 7. quæst. unica. 5. Restat nunc dicendum de bonitate morali, &c. infra contra secundum dictum Sancti Bonauenturæ argumento primo probat voluntatem habere libertatem ad suspensionem sui actus absque alio actu elicitio. Eandem doctrinam supponunt eius principia in 3. dif. 25. quæst. 2. vbi ad voluntarium dicit sufficere voluntatem non contraniti, atque adeo actum fidei in habente fidem tam supernaturalem, quam naturalem obiecti circa reuelata proposita, sic esse liberum. Idem supponunt principia eius in 1. dif. 1. quæst. 4. & magis sequitur ex dictis eius, in quibus libertatem, eiusque radicem refert passim ad ipsam voluntatem, non ad intellectum, non ad obiectum, in 1. dif. 1. quæst. 4. dif. 39. in 2. dif. 6. quæst. 2. dif. 25. quæst. unica dif. 31. ad 1. in 3. dif. 36. art. 2. fusè & in hac d. quæst. præmissis, & sequenti quodlib. 16. & 18. 2.1. & passim vbi modum agendi voluntatis declarat.

Quia tamen hæc quæstio plura inuoluat, ad quæ in particulari dicendum est: notandum est eam versari circa actum tantum elicitio voluntatis, non autem imperatum, de quo nulla est controuersia eum dari absque omni actu positiuo incompatibili externo, aut etiam indifferente, in quo fundari possit illa omisso, vt patet in multis

Scoti Oper. Tom. X.

non eligentibus finem, aut media proposita, vt in iudice permittente violationem iustitiæ, aut iis, qui minora mala permittunt, nè grauiora succedant. Loquendo ergo de omissione interna, vt comparatur ad voluntatem, potest considerari vt ad eam est potestas immediatè, hoc est, non mediante actu. Et an hæc potestas reducatur in vsum, ita vt licet voluntas eam habere possit per meram suspensionem actus, sine productione alterius, an ita in exercitio contingat semper vt plurimum, vel quandoque; & an quauis materia operationis, an solum in aliqua determinata: v. g. respectu boni creati, vel increati, finis & mediorum; an in materia virtutis, & vitij, meriti, & demeriti; an solum in materia indifferenti quoad esse morale, quæ plenius resoluemus, vt facultas dabit per sequentes conclusiones:

Prima conclusio. In quacunque materia pura omisso est in potestate voluntatis, ita vt nulla sit ad eam repugnancia Physica, aut Metaphysica, quidquid sit, an contingat voluntatem vt ea potestate secluso omni actu. Hanc tenet secunda sententia; est nostri Doctoris. Probatur prin. d. argumento ipsius. Nihil tam est in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas ex Augustino primo retract. cap. 22. & alijs; sed voluntas potest aliquam potentiam inferiorem suspendere ab omni actu: ergo & seipsam.

Secundò. Voluntas habet dominium sui actus quoad exercitium ex definitione assignata communiter liberi arbitrij: ergo & indifferens ad agendum, vel non agendum, & consequenter quantum ad vsum libertatis æquè respicit vtrumque extremum immediatè, sed hæc potestas ita immediatè respicit actum, vt non requiratur alium, quo velir ipsum elicere; aliàs daretur processus in infinitum, quia de illo actu similiter esset quæstio, si liberè eliciatur sine aliquo priori actu: si sic, non est maior ratio quare standum esset in illo, quam in secundo. Si non datur processus in infinitum, quem nequit habere voluntas, vel standum esset in aliquo actu naturaliter elicitio, quod præiudicaret libertati sequentium; vtrumque horum est inconueniens, vt per se constat: ergo etiam ad omissionem est æquè immediata potestas voluntatis, sicut & ad affirmationem. Patet consequentia, quia extrema contradictionis, vt referuntur ad voluntatem, opponuntur: ergo vtrique sub eadem ratione opponuntur, & circa idem subiectum eodem modo sumptum, atque immediatum; sed hoc esset falsum, si actus immediatè sequatur voluntatem; omisso verò mediante actu: quot enim modis dicitur affirmatio, seu vnum oppositorum, tot modis dicitur & alterum: ergo si actio immediatè respicit voluntatem, sic negatio, aut omisso actionis. Neque alioquin appareret quomodo saluari possit dominium directum voluntatis super suo actu.

Dices voluntatem quidem noti necessitari ad prosecutionem: v. g. tamen nequit habere exercitium libertatis, quod consistit in aliquo positiuo, siue actu aliquo, cui connexa est omisso.

Contrà. Petitur principium, hoc enim est quod in quæstionem venit. Voluntas sicut non necessitatur ad prosecutionem obiecti, cuius omissionem habet: sic etiam non necessitatur ad actum, cui connexa est omisso, aliàs omisso non esset libera: sicut ergo propositis duobus obiectis simul potest neutrum eligere, sic etiam potest non proficui primum obiectum, neque etiam secundum,

92
1. Conclusio.

Probatio.
Doctoris.

93
2. Ratio ex definitione liberi arbitrij.

Immediatè comparatur voluntas ad actum sicut ad omissionem.

Contradictoria ad idem comparatur.

Responsio.

Impugnatio.

Petitio principij.

*Casus possi-
bilis.*

94
3. Ratio.

dum. Demus casum aliàs pro tunc non offerri per intellectum ad neutrum simul; aut disiuncti- uè necessitatur voluntas; quod probatur præmit- tendo casum, quo prosecutio vtriùsque obiecti esset prohibita: quid ergo tunc dicendum? Pecca- ret sine dubio alterutrum proseguendo, neque alia ratione, nisi quia potest non prosegui: ergo habere puram omissionem vtriùsque.

Tertio, quia ad puram omissionem non requi- ritur actus, vt in terminum, quia actio est, ad ens, ommissio, aut pura negatio entis: neque ad eam per modum operationis, tanquam obiecti, quia non necessariò omittens vult directè omissionem, vt ipsi sit libera: neque requiritur actus, qui respi- ciat fundamentum omissionis, cum quo est con- nexa necessariò ommissio, tanquam cum funda- mento, & causa proxima; quia omittens potest exercere actum indifferentem, cum quo potest connecti ommissio, aut actus oppositus; v. g. omi- tens sacrum legere officium, ex quo sic argumen- tor.

95
4. Ratio.

*Connexio
omissionis ad
actum indif-
ferentem est
per voluntate-
tem.*

Quarto, earendus pura ommissio non posset esse in potestate voluntatis immediatè, & sine aliquo actu, quatenus actus esset causa proxima eius, sine qua non posset poni; sed hoc est falsum: ergo. Maior est nota: probatur minor exemplo præmis- so, quia potest legi officium intra sacrum, vel ex- tra sacrum, & cum eius omissione: ergo talis le- ctio non est causa per se omissionis, sed sola vo- luntas. Consequentia patet: quia causa per se ali- cuius extremi contradictionis nequit stare cum opposito, quia nequit esse sine suo effectu per se, si sit talis: lectio tantum concomitans sic non erit causa, neque conditio respectu omissionis, neque consequenter exercitium libertatis respectu eius, cum possit exerceri libertas respectu oppositi, stante lectione officij. Quod ergo ommissio coniungatur tali lectioni, non provenit ex natura le- ctionis, sed ex libertate voluntatis; ac proinde eadem libertas potest exerceri respectu ommissio- nis sine actu lectionis officij, cum quo hic, & nunc est coniuncta.

Responsio.

Si dicas lectionem officij non absolute sum- ptam esse causam omissionis, sed in talibus cir- cumstantiis, in quibus repugnat cum auditione sacri.

Impugnatio.

Contrà, quia ad exercitium libertatis respectu omissionis iuxta pleròsque oppositæ sententiæ, non requiritur aliud; quam quod voluntas eli- ciat actum positivum, cui coniungi possit ipsa ommissio, quod inuenitur in proposito. Deinde, lectio officij potest intendi sine eo, quod volun- tas feratur in circumstantias, vt *infra* probabitur, & ex libertate voluntatis ipsi coniungi ommissio, quia liberè fertur voluntas in circumstantias de- terminatas actus, & non necessariò; magis enim inclinatur in obiectum, & finem, quam in cir- cumstantias; in illa tamen liberè fertur.

96
5. Ratio.

*Casus possi-
bilis.*

*Deus mouet
determinatè
voluntatem.*

Quinto, ex opposito sequeretur, in casu, quo Deus concurreret determinatè ad actum: v. g. prosecutionis, & non ad alium, voluntatem, nec- cessitariò ad talem actum: quia ille actus non est liber, cuius contradictorium non est in potesta- te voluntatis; sed si voluntas non posset imme- diatè in omissionem, secluso actu positivo, sequi- tur in casu expresse eam necessitari. Casus au- tem possibilis est, imò de facto contingit in conuersione peccatoris per gratiam efficacem. Consequens est falsum, quia voluntas ipsa, cum de- terminatè agit, liberè agit, respectu actus præstetis

& non tantum futuri, ergo à fortiori liberè agit, quando nullam habet determinationem sui in- trinsecam, quamvis causa extrinseca determinata sit; repugnat autem voluntatem esse liberam respectu affirmationis in exercitio, quin libera sit respectu negationis, quantum est ex se, & po- tens: ergo, &c.

Sexto, potest actus præsens omitti pro futuro, sine vilo actu incompatibili, & vniuersum sine vilo actu, aliàs voluntas non posset cessare ab actu quando vult, & continuatio eius esset neces- saria. Demus vltimò pro instanti cessationis ab actu non offerri aliquod obiectum tunc, circa quod operaretur voluntas; quod potest contin- gere non solum ex parte intellectus, sed etiam voluntatis, quæ à nullo motiuo proposito neces- sitatur: ergo in tali actu datur pura cessatio ab actu, & consequenter pura ommissio. Aliàs seque- retur quod actus, v. g. amoris nunquam desine- ret sine alio actu superueniente, & repugnante, quod esset vitium: nam si esset actus indifferens, aut alterius virtutis, posset simul stare, qui nò di- cunt repugnantiam ad charitatem, vt quæ ipsos imperat: sed sicut pura ommissio per cessationem ab actu est libera voluntati; ita pura ommissio antecedens actum, id est, pro illo instanti, quo potuit elici, erit similiter pura, vel potest esse; quia perinde indifferentia, & libertas voluntatis se habet ad vtranque.

Septimò, eliciens actum, qui ordinari potest in finem, non necessariò ordinat illum in finem etiam cognitum, neque necessariò habet nolitionem finis, aut actum ipsi incompatibilem: v. g. eliciens actum temperantiæ, potest persistere in ipsa honestate temperantiæ, non dirigendo actum ad finem charitatis, aut penitentiæ, quam- uis ordinari possit; neque necessariò nolit peni- tentiam, aut charitatem, per hoc; quia esset inor- dinatus. Item, volens propter vnum finem, non necessariò vult propter alterum, aut nolit alte- rum. Item, habens actum non necessariò appli- cat omnes circumstantias, quas applicare potest, vt loci, temporis, intentionis, continuationis; ne- què necessariò habet horum volitionem. Item, propositis duobus mediis respectu eiusdem finis intenti, potest eligere vnum absque eo, quod no- lit positivè alterum. Item, propositis duobus malis potest permittere minus malum, non vo- lendo illud positivè. Item, aduertens motum inordinatum in aliis potentiis, potest permit- tere illum, non volendo positivè: aliàs peccatum in cogitatione non distingueretur à peccato in consensu voluntatis directo: ergo in his omni- bus dari potest pura ommissio.

Vltimò, ommissio cadit directè sub præcepto: *ultima ra- v. g. non occides: non furtum facies*, &c. ergo cadit etiam directè in potestatem voluntatis. Proba- tur consequentia; quia illa sola materia est capax præcepti, quæ est in potestate voluntatis; ad im- possibilis enim nemo obligari potest primò, & directè. Quidquid sit de eo, qui seipsum inhabilitaret ex prava voluntate priori: ergo adimple- tio præcepti negatiui potest contingere sine vilo actu positivo voluntatis, supposita offen- sione præcepti per dictamen præuium intel- lectus.

Obiicies primò. Voluntarium non potest contingere nisi considerata voluntate in actu secundo: ergo semper interuenit actus positivus in omni voluntario.

Respon

97
6. Ratio.

*Dari puram
cessationem
ab actu.*

98
7. Ratio.

*Pura ommissio
circumstantia.*

*Varia exem-
pla.*

*Ommissio est
in præcepto.*

99
1. Obiectum.

Responsio. Respondetur, negando consequentiam; quia omisso pura, per quam voluntas indifferens determinatur ad alterum extremum contradictionis, est actus secundus. Sicut corruptio, & annihilatio in physicis, est actus secundus; quamvis in negatione consistant: sic etiam privatio, aut negatio libera est actus secundus voluntatis potentis habere oppositam affirmationem, aut habitum; si se determinaret: quod autem non se determinet, est usus libertatis, qui ad actum secundum spectat talis causæ indifferentis, cuius determinatio ad hoc, aut illud extremum habet in sua potestate. Vocatur autem actus interpretativus, quia ita se habet voluntas æquivalenter ad actum, quem omittit, ac si haberet nolitio-nem eius positivam.

*100
Replica.* Contrā. Negationem illam habet etiam in actu primo considerata, & tunc non est in actu secundo: ergo ut reducatur ad actum secundum debet esse mediante aliquo actu positivo.

Responsio. Responderetur negando antecedens, quia in actu primo se habet ut indifferens ad utrumque extremum; vel si urgeas habere negationem actionis, semper ante actionem, quia alterum contradictorium debet inesse.

*Negatio
actus, ut an-
tecedat liber-
tatem, & ut
sequitur.* Respondetur habere negationem actionis in actu primo per modum subiecti, in actu secundo per modum causæ, in cuius potestate est ponere affirmationem. Vnde licet necessarium sit ut antecedit exercitium libertatis, tamen ut consequitur, est libera. Exemplum commodum statuitur in motibus necessariis ante deliberationem, aut advertentiam requisitam; qua si posita de necessariis transeant in liberos, uniformiter se habente voluntate, & facta mutatione solum ex parte intellectus. Vnde, negatio illa, quæ antecedit omnem usum possibilem libertatis, est negatio actionis fundata in potentia remota: cum autem ponitur plena deliberatio cum requisitis ad actionem, si omittatur, est negatio sequens ad potentiam proximam, & completam tanquam effectus eius suo modo, & est quæ opponitur actui libero, & fundatur in potentia activa, in quantum ad utrumque voluntas consideratur indifferens, ut prior natura; in sequenti autem naturæ sub actu, aut eius omissione mediante sua libertate fit determinatio per electionem positivam, aut interpretativam. Aliter ergo considerantur actio, & negatio actionis in ordine ad voluntatem, quæ est subiectum, & causa remota, quia negatio necessarium inest; actio nequit inesse pro eo statu: & illa negatio est repugnantia, sicut repugnat ipsa actio, donec supponantur requisita. Eadem autem extrema comparata ad voluntatem pro instanti, pro quo potest inesse usus libertatis, comparantur ad ipsam ut causam efficientem, & liberam, tanquam effectus posterior suo modo, ut comprehendamus negationem, ad quam non requiritur influxus positivus entis, sed mera suspensio actionis, quæ est in potestate voluntatis.

Exemplum.

*Negatio se-
quens fun-
datur in po-
tentiâ activa.*

*101
2. Obiectio.* Obiicies secundò: non transitur de contradictorio in contradictorium sine mutatione; hæc nulla est mutatio: ergo, &c.

Responsio. Responderetur negando minorem, quamvis hæc non sit propriè transitus de contradictorio in contradictorium, sed status sub contradictorio negatio, aut determinatio ad illud, cuius antea non præcessit affirmatio, quæ tum posset inesse, quando est omisso: hæc ergo est mutatio

non physica per productionem entis, sed moralis, aut libera per omissionem: sufficit autem mutatio ex parte termini, qui nunc est, antea non fuit, & hoc sufficit ad salvandum mutationem ut terminus aliter se habeat; est etiam mutatio in voluntate exercente sic libertatem suam per liberam suspensionem actus, est & in intellectu, & aliis requisitis, quibus potestas voluntatis completur: mutatio autem ex parte solius termini sufficit ad veritatem illius axiomatis, ut in Deo creante ad extra sine sui mutatione, & uniuersim in quacunque causa efficiente, ut prior naturæ sua actione transit in actum secundum cum mutatione, quæ terminatur ad extrinsecum. Potest etiam dici eandem negationem, quæ fuit necessaria, nunc esse liberam per subiectionem ad voluntatem.

Obiicies terriò, aliàs Deum circa aliqua obiecta suspendere posse omnem actum suum pro semper; quod est falsum. Patet sequela ex libertate voluntatis diuinæ, quæ magis libera est ad obiecta secundaria, quam nostra ad extrema contradictionis, quia illa est independens, & non recipiens perfectionem ab obiectis secundariis, sicut voluntas creata ab iisdem perfectum.

Responsio. Respondetur negando sequelam, sed enim voluntas diuina libera sit, & etiam pro aliquo instanti eternitatis vtatur sua libertate, neque positiuè volendo, neque etiam nolendo quodcumque obiectum, quod per intellectum diuinum proponitur eo modo, quo noster Doctor asserit circa ordinem electionis, & reprobationis se habuisse asserit pro primo instanti volitionis verum ad extrà; non tamen pro semper ita se habet, quia immutabilis est, & radix diuinæ providentiæ, quæ est certa, & infallibilis, ac determinata, idè, ut immutabiliter agat, debet determinatè se habere, ut in tempore non possit mutare consilium, vel aliquid velle aliter quam ab æterno præsumit, neque de nouo velle. Scio nostrum Lichetum in 2. diff. 2. aliter docere: sed non rectè, quia licet non accederet Deo aliud, quam vel relatio rationis, vel certè terminatio, & ordo voluntatis ad obiectum aliàs quam fuit ab æterno; tamen hoc ipsum inferret mutationem consilij, & instabilitatem, providentiæ, quæ sunt incommoda remouenda à Deo.

*103
2. Conclusio.* Secunda conclusio. Circa malum, ut opponitur virtuti, aut bono ex genere & obiecto, raro contingit, si de facto contingat, in natura corrupta pura omisso. Hæc conclusio est conformis iis, quæ docet Doctor supra diff. 7. 2. loco citato, ubi docet, licet sit libertas ad non peccatum in damnatis, negat usum eius; quamvis primo argumento ad conclusionem nostram probet in ipsis hanc potestatem, ut amoveat necessitatem; negat tamen omnem usum eius: sed magis facit ad propositum, quod docet diff. 29. eiusdem 2. §. Potest dici, &c. Asserens voluntatem natam condelectari appetitui sensitiuo, nequire seipsam retrahere delectabiliter à condelectando eidem, nisi oppositum ipsi reddatur magis delectabile, nempe finis rectus. Vnde colligit iusticiam originalem communicasse voluntati aliquod donum supernaturalis, quo fieret finis delectabilior voluntati, quam appetibile retrahens in Reportatis in 4. diff. 49. quæst. 4. ad 3. admittit ad suspensionem actus dari actum reflexum.

Probatur conclusio ex doctrina præmissa Doctoris in 2. diff. 29. voluntas non potest vincere

Quæ mutatio interueniat.

*102
3. Obiectio.*

*Quomodo se
habet voluntas
diuina
ad obiecta se-
cundaria.*

*Eius immu-
tabilitas.*

inclinacionem naturalem nisi cum difficultate. Hæc autem difficultas conuenit ei, quæ actiua est, & in operando; ergo inclinacionem hanc non vincit nisi operando de facto circa oppositum: si autem non vincit, sequitur similiter inclinacionem per consensum, & sic non datur pura omisso in ipsa circa delectabile, quamuis in ea sit potestas. Probatum maior, seu antecedens, quia delectatio, & difficultas opponuntur in operatione tantum ratione resistentiæ, vel non resistentiæ secundum varias inclinaciones in actione. Ideoque dicitur potentia habituata delectabili uter operari, quia sine difficultate, & resistentia, quæ cauere tristitiam in operante, quam potentia non habituata patitur in operando, quia cum difficultate operatur.

Confirm.

Ex doctrina Patrum.

Confirmatur hæc doctrina ex Conciliis, & Patribus contra Pelagianos: si daretur pura omisso mali, esset bona ex genere, quia per eam esset adimpletio legis, victoria tentationum, & concupiscentiæ, quæ spectant ad bonum certamen, & profectum, & supponunt gratiam. Vnde August. lib. 4. contra Iulianum cap. 2. *non itaque, ut dicit, nihil ad innocentiam promouet modestia rei per ipsam genus nocentis, promouet quippe ad innocentiam non consentire malo, &c.* Sed Patres in genere boni non agnoscunt aliquod bonum ordinariè, & de facto in natura corrupta, quàm bonum quod sequitur voluntatem bonam; ipsam etiam voluntatem bonam, & initium eius; hæc autem tria consistunt in aliquo positio ex intentione Patrum: ergo. Subsumptum patet ex epistolis Prosperi, & Hilarij ad Augustinum, ex libris eiusdem de corruptione, & gratia, de bono perseverantia, de predestinatione sanctorum, & variis tractatibus in Ioannem, & alijs sæpe ex canonibus Arauscani, cap. 4. & tribus sequentibus. Per opus intelligunt Patres actum virtutis, & prosecutionem finis per media: per bonam voluntatem intelligunt intentionem, quæ est voluntas efficax, & causa operis: per initium eius intelligunt amorem simplicem, seu consensum, ut volo credere, volo conuerti. Minor ergo quoad secundum, & tertium est clara, quia voluntas, & opus consistunt in positio, & dicunt ordinem expressum ad finem. Probatum autem quoad initium bonæ voluntatis etiam consistere in positio, quia est aliquis affectus voluntatis, quæ fertur ad bonum, & nequit esse sine gratia Christi ex natura sola, vel lege, quia sic possemus in illo gloriari. Deinde, supponit vocationem diuinam, & gratiam excitantem, estque primus consensus voluntatis sequentis gratiam, quæ est ad aliquid positio in voluntate; vnde Semipelagiani asseriebant hunc affectum antecedere gratiam, quam concedebant requiri ad ipsam bonam voluntatem, & ad opus; in hoc dissidentes à Pelagianis, qui hæc etiam naturæ concedebant, & legis instructioni. Vocabant autem Semipelagiani, ut dixi, hunc effectum *initium bonæ voluntatis, velle sanari, velle credere, obedientiam vocationis, bonum usum liberi arbitrij*, in quo primum statuebant discretionem vocati à non vocato tanquam ex natura, non ex gratia, aut proposito Dei.

Triplex actus voluntatis supponens gratiam.

Dogma Semipelagianorum.

Initium bonæ voluntatis.

Argumenta Patrum.

Econtra Patres vrgebant sic, non præparari voluntatem à Domino, gratiam dari ex meritis, hominem se discernere, gratiam subiici voluntati, non econtra, &c.

Hæc omnia tam ex vna, quàm ex altera parte referuntur ad actum positio, tam ex intentione vtriusque sententiæ, quàm ex proprietate sty-

li: ergo sic intelligendum est consistere in positio.

Secundò confirmatur ex duobus alijs principiis; quorum primum est necessitas gratiæ, & vocationis diuinæ, quæ dicuntur in omni bono præueniri, excitari: per quam datur non solum posse, sed etiam velle, seu quæ sit, ut velimus, cui consentit voluntas, quamuis dissentire possit, quæ sunt locutiones Scripturæ, & Conciliorum. Videatur Canon. 6. & 7. Arauscani. Trident. sess. 6. cap. 5. & 6. Hæc omnia non possunt interpretari nisi de positio. Nullum autem bonum habere possumus, quod faciat ad salutem sine hac gratia Christi: quæ gratia ita disponit, & præparat voluntatem, ut non sistat in sola omissione mali, sed inclinatur in consensum boni. Sed si daretur omisso pura mali, esset bona: quia esset observatio præcepti negatiui. Obstantia autem legis facit ad salutem, & vitam æternam. *Si vis ingredi vitam, serua mandata*, Matth. 18. *Si quis diligit me sermones meos seruabit*, &c. Ideoque comprehendunt Patres sub bono ex gratia observantiam legis, victoriam tentationum, negantes eas esse in potestate sine gratia Christi: ergo de facto ex his principiis non contingit sine actu positio voluntatis.

105

2. Confirm. Ex gratia vocationis.

Secundum principium est conforme doctrinæ iam positæ ex Doctore, & frequens apud Sanctos Patres ex infirmitate naturæ ad bonum, quæ radicatur in appetitu inordinato eius ad malum; vnde prouenit necessitas gratiæ excitantis ipsam ad bonum, & conuertentis à malo. Augustin. de peccatorum merit. & remissione, cap. 17. *Ignorantia igitur, & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum bonum, vel ab opere malo abstinendum*, &c. de Spiritu, & littera cap. 29 docet *confugiendum esse ad misericordiam, ut inspirata gratia suauitate, per Spiritum sanctum faciat plus delectari quod precipit, quàm delectat, quod impedit*, &c. Semper ergo ex infirmitate de facto voluntas sequitur positio appetitum, nisi gratia auertat eandem per amorem, & delectationem honesti, quamuis liberè feratur in vtrumque.

106

2. Ratio.

Infirmitas natura.

Hæc argumenta non militat contra conclusionem primam, quæ docet potestatem voluntatis ad liberam omissionem, saltem physicam, potestatem, neque ad exercitium libertatis ad suspensionem actus per se requiri actum positio.

Secunda verò conclusio cum suis fundamentis, ut iacet, docet non haberi usum illius potestatis sine actu positio in natura corrupta, quæ vel ex praua inclinatione, & suggestione intrinseca appetitus, vel extrinseca Diaboli sequitur positio malum, nisi præueniatur, quæ præuentio eius excitat similiter ad actum positio prosecutionis boni, aut fugæ mali per odium eius. Oppositum conclusionis tenet Angelus in moralibus cap. 10.

Tertia conclusio. Dato etiam opposito prioris conclusionis. Omissio pura non esset meritoria, nisi fieret alicuius actus directè contra charitatem; quod si verò omissio sit in materia charitatis, etiam pura erit meritoria.

107

3. Conclus. Omissio pura an sit meritoria.

Conclusio quoad primam partem reducitur ad principia satis frequentia in Scholis, & probatur: quia prosecutio boni est maior, & perfectior accessus ad finem, quàm fuga mali, quæ si non sit ex motio boni nihil conducit ad virtutem

*Circūstantia
finis necessa-
ria ad meri-
tum.*

*Necessitas
charitatis ad
operandum.*

tem, & honestatem: sed opus quantumcunque bonum, nisi relatum sit ad finem charitatis, non participat formalem rationem meriti, ut docent plerique Scholastici, speciatim noster Doctor in 2. diff. 40. in 1. diff. 17. & alijs (scilicet D. Bonaventura priori loco D. Thomas 1. 2. q. 114. (quidquid Vaquez, & quidam in oppositum ferant) ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. *Si charitatem autem non habuerit, nihil mihi prodest, &c.* ad Galatas 5. *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque preputium, sed fides qua per dilectionem operatur, &c.* Item, quando Patres docent gratiam esse necessariam ad opera salutis, quae faciunt ad vitam aeternam; intelligunt gratiam illam, charitatem, qua per spiritum sanctum diffusa est in cordibus nostris. August. de gratia Christi, cap. 18. de gratia, & liber. arbit. cap. 17. contra Iulianum lib. 4. cap. 3. de Spiritu & litera, cap. 14. Hoc ergo supposito, quoad opus meritorium, de quo fufius agitur in materia de merito, a fortiori idem tenendum erit de omissione: sed omiffio nisi fiat ex motiuo proximo charitatis, non dicit ordinem ad ipsam, vel ad finem ultimum: ergo non erit meritoria. Patet subsumptum, si diceret ordinem ad finem, non esset pura, si finis non sit motiuum, seu obiectum eius proximum, quia exigeretur actus ordinans, & imperans ipsam ex motiuo finis; neque ipsa in se, aut ex seipsa coniungitur fini, quia neque ex motiuo proximo, neque ex voluntate prioris. Vnde noster Doctor locis citatis, & saepe alijs docet meritum constare ex integritate eorum, quae ipsi inesse debent in ordine ad obiectum, finem, circumstantias. Invenitur ergo in tali omissione fundamentum meriti inquantum participat honestatem sui obiecti. Sed deest ordo ad finem.

*Omissio actus
contra cha-
ritatem est
meritoria.*

Secunda pars conclusionis probatur, quia omiffio pura participat honestatem sui obiecti: ergo & omiffio in materia charitatis, atque ex motiuo eius sufficienter refertur se ipsa, & sine alio actu in finem, sicut & actus positivus elicitor etiam seipso refertur in eundem finem. Fortè antecedens negaretur cum D. Thoma 1. 2. quest. 7. art. 1. ad 3. Probatur ergo antecedens, quia bonum est motiuum ultimum tam in fuga, quam in prosecutione: idem enim malum, quia opponitur bono, ad quod inclinatur voluntas secundum rationem rectam: ergo sicut fuga per actum positivum participat honestatem illius virtutis, cui opponitur malum, ita etiam fuga per puram omissionem participat eandem honestatem. Probatur consequentia, quia actus positivus fugae, non quia positivus est, participat honestatem virtutis; sed quia conformis est dictamini recto, quod docet fugiendum a malo hic & nunc, seu non prosequi malum, quia prohibitum est; sed totum hoc competit purae omissioni, quia est fuga, seu non prosecutio mali ex eodem dictamine: ergo etiam honestas virtutis, quam servat. Patet subsumptum: fuga per nolitioem idem est honesta, quia excludit actum oppositum prosecutionis obiecti prohibiti; sed idem dicendum est de omissione.

*Operatio
iusta, sed non
iusta.*

Deinde, si daretur pura omiffio boni in voluntate, stante praeepto, esset peccatum: ergo per puram omissionem mali habet honestatem illius virtutis, cui opponitur: opponitur dico, quia ad hoc ut omiffio sit honesta, requiritur ut actus omittatur ex motiuo formali ipsius honestatis, & non ex alia quacunque ratione: nam quis potest operari iusta, sed non iuste, ut quando operatur

non propter iustitiam, tanquam motiuum formale, quod omnino ad honestatem actus requiritur; sic etiam potest omittere actum non ex motiuo honestatis: sed ex alio adiuncto, ut ex timore servili; v.g. commodo, aut incommodo, vel humilimodi. Ex his ergo sequitur omissionem, quae ex motiuo charitatis est, esse seipsa meritum, sine alio actu, quo referatur in finem. Omiffio autem in materia aliarum virtutum non habet hunc gradum, licet participet honestatem suae materiae, seu motiui.

Quarta conclusio. In politicis, & naturalibus potest contingere pura omiffio, etiam de facto; quinimò dari omissionem puram boni in opere est probabile. Patet conclusio quoad primam partem, quia in his se habet sicut in materia indifferenti sine impedimento, & passione, quando non concurrunt materia virtutis ex obiecto: ergo habet in eo casu plenum dominium sui actus, quia neque repugnat concupiscentia, aut aliquis error, ut docet Author Hypognostici, lib. 3. in principio. Prosper, cap. 24. contra Collatorem. Fulgentius de Incarnatione & gratia cap. 26.

Hac eadem ratione patet ultima particula conclusionis, quia per peccatum non est sublata potentia ad peccandum, seu non faciendum bonum, sed tantum ad bonum virtutis, quod non apprehenditur sine gratia, ut Patres docent: ergo voluntas potest seipsa uti sua libertate, siue positivè nolendo bonum, siue etiam suspendendo actum: v.g. ex aliqua difficultate, vel quia non complacet. Probatur consequentia, quia aliqui habent simplicem voluntatem boni operis, qui non applicant media, aut intentionem efficacem; loquor de bono in particulari; in his autem omissionem intentionis, & electionis est pura, quia non habent nisi voluntatem simplicem, quae potius allicet ad intentionem, quam repugnat, & ex altera parte cum tali volitione non fiat nolitio boni; vel si nolitio absoluta stare potest, saltem non necessariò incit, ut patet, & amplius in perplexis videre est, qui inter extrema haerent.

Quinta conclusio: in homine in statu innocentiae, & Angelo viatore potuit inesse pura omiffio. Patet ex praedictis, quia habuerunt plenum dominium sui actus sine impedimento intrinseco, aut extrinseco. In Beatis autem probabile est non dari puram omissionem, quia, ut Doctor asserit in 2. d. 21. quest. 1. ad 1. pro opinione, habent praeeptum operandi semper optima ex inclinatione finis, & charitatis, quod intelligo quantum ad ea, quae sunt ipsis nota in proprio genere, aut in verbo. Circa alia, quae ipsis ignota sunt divinae voluntatis, potest esse suspensio actuum, & pura omiffio. In damnantis non datur pura omiffio, quia malitia eorum ascendit semper. Haec sufficiant. Respondebimus tamen quibusdam objectionibus, quae fieri possunt.

Obiicies primò. Si daretur pura omiffio, sequeretur quod esset actus vitalis: ergo.

Respondetur negando sequelam. ad cuius probationem respondetur ex dictis, quod voluntas est vitalis, ut est ad utrumque extremum contradictionis: tam ergo actus, quam eius omiffio vitalis est, neque est necessarium exerceat aliam virtutem potentia vitalis, quam ut exigitur ex parte termini.

Obiicies secundò. Homo uniformiter manens non sit melior, aut deterior: ergo per omissionem

108

*4. Conclusio.
Omiffio pura
in materia
indifferenti
datur.*

109

110

*Obiectio. 1.
Responsio.*

Responsio. Respondetur. Licet sit homo per puram omissionem quantum ad positium vniformis physice: non tamen quantum ad esse morale, seu priuationem actus, maxime si inicitur lex pro altero extremo, ad quam est difformitas in omittente, aut cōformitas, quæ in esse morali aliquid sunt.

III
3. Obiectio. Obiicitur tertio. Si proponatur ommissio ex pluribus motiuis, quorum vnum est bonum, alterum malum: v. g. omittere furtum ob iustitiam, vel ob vanam gloriam, tunc sequeretur quod illa ommissio esset simul bona, & mala, aut neutra; sequela est falsa: ergo in pura omissione non est meritum, aut demeritum.

Responsio. Respondetur argumentū æquiocare de motiuis, quæ aliter, & aliter sumi possunt: nam alterum potest esse motiuum ex genere, seu formale; & intrinsecum, tam actus, quam omissionis: aliud extrinsecum per modum circumstantiæ, & finis cuius gratia, &c. Ex vtroque motiuo tam actus, quam ommissio haberi potest. Vnde sicut actus potest esse ex solo motiuo formali, & intrinsecō sui obiecti, ita etiam ommissio: & sicut actus potest esse ex motiuo extrinsecō, ita similiter ommissio. Vnde sicut actus nequit esse ex duobus motiuis intrinsecis, & formalibus ex obiecto, ita neque ommissio necessarii est ex talibus, quamuis posset esse ex omnibus motiuis, quæ sollicitant ad actus suspensionem, siue intrinseca sunt, siue extrinseca. Sine dicenda vna, aut multiplex ommissio? Dicitur potest vna integritate morali, sicut bonitas, aut malitia actus sic dicitur vna: multiplex autem partialiter v. g. ommissio furti ex motiuo iustitiæ, vt obiecti, vanæ gloriæ, vt finis, opponitur integrè actui opposito, prout respicit obiectum, & finem aliter, & aliter, sicut alius est ordo ipsius actus in obiectum, alius in finem. Dicitur ergo illa ommissio integra, & vna moraliter, sed mala simpliciter.

Argumentum ergo illud non est magni momenti.

In primis quando non concurrunt plura motiua, sed simplex tantum, non concluditur omissionem puram, & meritoriam, modo *supra* dicto non dari, & cessat inconueniens. Secundò, non impugnatur intentum, quia eadem difficultas erit in omissione non pura, quæ concipi potest, suppositis pluribus motiuis, & contrariis in genere moris, cui in eadem forma accommodari potest argumentum: hanc autem dari nulli est dubium. Tertio, eadem difficultas est de ipso actu positiuo, qui non minùs exigit motiua, ex quibus haberi potest, quam ommissio: nemo autem dubitat quin haberi possit ex vno, aut altero motiuo: sed eadem est potestas voluntatis in ordine ad omissionem, quæ contingere potest ex motiuo hoc, vel illo: & qualitatem sortitur iuxta naturam motiui. Quarto, sicut actus bonus ex obiecto potest vitari vt sine, aut è contra, ita ommissio. Vtèrque autem simpliciter malus dicitur, quamuis non ex quacunque causa, sed ex vnica tantum inficiatur; quia bonum ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu. Potest ergo ommissio haberi ex motiuo iustitiæ solius in casu prædicto, vel ceterè ex motiuo vanæ gloriæ; vel si vtrumque subordinatur per modum obiecti, & finis ex vtroque: si autem motiua sint diuersa, & non subordinata: potest etiam ex altero suspendi actus: si autem non subordinentur, erunt duæ omissiones moraliter, si ex vtroque suspendatur actus: & vna physice, quæ proximè refertur ad ipsum actum in esse naturæ. Quando ergo inferens non fore bonum, aut malum.

Respondetur fore malum simpliciter, si ex vno motiuo non fiat, sed ex vtroque, & seruanda est proportio, quam haberet affirmatio opposita in ordine ad illa motiua.

Obiicitur quarto. Ommissio pura in Angelo, & primo homine esset otiosa: ergo non esset bona.

Respondetur negando antecedens, quia per eam excluderetur transgressio.

SCHOLIUM.

Ad secundum, docet damnatos habere appetitum naturalem, & elicitem ad beatitudinem: & vtrumque clarè & solidè explicat. De elicitò vide eum 2. dist. 6. quæst. 1. ubi probat Angelos malos posse appetere impossibile inefficaciter, & dist. 7. latè probat eos posse appetere bonum in esse naturæ, & in esse morali, incompletè.

Ad arg. q. præced. **A**D primum argumentum principale, quando arguitur, quod non omnes cognoscunt beatitudinem; ergo non omnes appetunt: dicendum, quod concludit de actu voluntatis elicitò: isto enim actu non omnes appetunt beatitudinem, quando non actu cogitant de illa: sed appetitus naturalis non est talis actus.

Ad aliud, quando arguitur de damnatis, si appetant beatitudinem: circa hoc enim duplex videtur dubitatio, vna de appetitu eorum naturali, quia si appetunt naturaliter beatitudinem, videtur quod appetitus ille in eis sit frustrà, cum sit ad impossibile. Aliud dubium est: si actu elicitò appetant beatitudinem, quia cum apprehendunt eam, possunt habere actum voluntatis circa ipsam, quia circa quodcunque apprehensum possunt habere aliquem actum voluntatis: sed non possunt habere actum nolendi circa beatitudinem: ergo volendi: sed tunc est dubium quomodo possunt velle hoc habere, cum sciant eis beatitudinem esse impossibilem?

In dānatis est appetitus naturalis beatitudinis. Quoad primum respōdeo, quod in eis est appetitus naturalis respectu beatitudinis: quia sicut *supra* dictum est, appetitus naturalis non addit aliquam perfectionem super naturam absolutam, sed solum inclinationem ipsius naturæ ad suam perfectionem, & idèò manente natura, manet ille appetitus. Et si dicas, quod tunc ille appetitus erit frustrà;

Distinctio XLIX. Quæstio X. 539

frustrà ; ita dicas quòd damnati frustrà sunt homines , vel Angeli , cùm appetitus naturalis non addat absolutum aliquid super naturam eorum.

Vnde dico , quòd licèt illud sit frustrà quod caret perfectione sua , & frustratur ea secundum totam speciem : non tamen est frustrà , si caret illa in aliquo individuo , vt parer in orbatis , & monstruosis : sic autem non est in proposito , quia aliqui sunt beati , qui perficiuntur secundum appetitum eorum naturalem , alij autem non : & idèd non frustratur secundum totam speciem. Illi autem qui ponunt omnes Angelos differre specie , habent ponere appetitum secundum speciem esse frustrà , quia impossibile est eis consequi perfectionem suam.

Aliquid nō est frustrà quia caret sua perfectione, nisi caret in tota specie.

12. Secundò , quantum ad *velle* elicito , dico quòd cùm habeant cognitionem de beatitudine , & eam considerant , possunt habere volitionem sequentem appetitum naturalem ei conformem , & possunt actu elicto appetere beatitudinem , sicut & mali in via. Affectione tamen commodi immoderata , quia non moderata affectione iustitiæ , quo iusti appetunt vt commodum eis : & idèd immoderatiùs appetunt eam , quàm iusti : & idèd concedo quòd damnati *velle* elicito appetunt beatitudinem. Non enim credo , quòd aliquis habitus possit dari , qui magis inclinaret voluntatem ad non appetendum , & detestandum beatitudinem , quàm eorum appetitus naturalis inclinatur ad volendum eam : & idèd in eis nullus est habitus obstinationis , vt magis actu elicto delectabiliter inclinentur ad oppositum beatitudinis , quàm secundum appetitum naturalem velint actu elicto beatitudinem.

Damnati actu elicto appetunt beatitudinem , sed inefficaciter , & affectu commo-

Quando ergo dicitur , quòd beatitudo ostenditur vt impossibilis eis , & sub ratione impossibilis ; & vbi non est spes de consequendo aliquo , vel omninò non appetitur , vel tenuiter ; Dico quòd duplex est volitio ; vna est efficax , quæ est respectu finis per media ordinata ad illum finem consequendum : alia est simplex , seu conditionalis , quæ est respectu alicuius finis non exequendo media ad illum finem consequendum , sed simpliciter appetitur finis ille , & velle tendere in ipsum , si posset , & si obiectum esset secundum se præsens.

Volitio duplex, efficax, & inefficax ; hæc esse potest circa impossibile, de quo 2. d. 61. quæst. 1.

13. Primo modo non est volitio alicuius apprehensi sub ratione impossibilis , sed tantum sub ratione possibilis. Exemplum de sanitate ostensa diuersis infirmis. Secundo modo potest esse respectu impossibilis , & maximè intensa , & in tali volitione potest esse meritum , vel demeritum ; vt si aliquis appetat fornicari quando ipsum impossibile est habere opportunitatem : & sic damnati maximè volunt beatitudinem vt bonum commodum , & fortè intensius quàm nos in via , licèt eam apprehendant vt impossibilem eis , & maximè delectarentur in consideratione illius obiecti , si dimitterentur : & in hoc fortè habent maximam pœnam , quia sic detinentur ab igne in consideratione sua , quòd non permittuntur considerare Deum , vt est obiectum naturalis beatitudinis , & etiam seipsos , in quibus maximè delectarentur.

Ad aliud , quando arguitur quòd non necessariò , quia tunc quis non meretur appetendo finem ; concedunt aliqui quòd non est meritum in volitione finis in vniuersali , sed tantum in particulari , vbi contingit errare : & si hoc est verum , tunc ad hoc quòd actus esset meritorius , requireretur quòd contingenter competeret volenti actus meritorius apprehenso obiecto , quod esset difficile , contra aliquos : vt si actus meritorius est necessarius , tunc actus elicito respectu finis est magis meritorius quàm respectu eorum , quæ sunt ad finem : sed dixi quòd nec finem , nec ea quæ sunt ad finem vult necessariò : idèd non video quin actus , qui est finis in vniuersali , possit esse meritorius , sicut ille qui est entis ad finem : omnes enim sunt contingentes.

Richar. hic art. 2. q. 5. Henr. & D. Thom. Actum volendi finem in vniuersali esse meritorium.

Aliter potest dici , quòd finis dupliciter potest appeti , vel sub ratione boni honesti , & sic est actus meritorius : si sub ratione commodi appetatur , non est meritorius. Alia sunt soluta in corpore quæstionis.

14. ⁱ Ad primum argumentum in oppositum , si intelligitur concludere pro appetitu naturali , verum est : si autem pro appetitu libero , actu scilicet elicito , non est verum vniuersaliter , sed in pluribus , vt est ostensum. Eodem modo est dicendum ad secundum.

Ad arg. partis affirm. q. præced. postea num. 2.

Ad tertium , quando dicitur quòd sicut se habent *principia in speculabilibus* , &c. dicendum quòd est simile quoad hoc , quòd sicut veritas conclusionis ordinatur ad veritatem principij ; & præmissarum , sic bonitas eorum , quæ sunt ad finem , ordinatur ad finem : & idèd comparando principia ad obiecta , & fines , vera est propositio : sed comparando ad potentiam , vera non est.

De affectione commodi, vide Doct. 1. 6.

Ad aliud dicendum quòd si in voluntate est affectio commodi sine libertate , & affectione

quæst. 2.

affectione iusti, quæ moderet appetitum commodi, tunc necessariò vellet commodum, sed ubi utrumque est, & affectio commodi, & iusti, non oportet: quia ex libertate ibi potest aliud velle, quàm commodum, sicut dicit Anselmus de Casu Diaboli, qui fingit vnum Angelum, in quo tantum est affectio commodi, ille vellet semper commodum. Ad aliud dico, quòd benè concludit de appetitu naturali, non tamen de actu elicitio appetitus liberi.

COMMENTARIUS.

II 2
Ad primum.

AD^h primum argumentum principale, &c. Primum fuit, quòd non omnes cognoscant beatitudinem: ergo non appetunt, &c.

Responsio.

Responder rectè concludi de actu elicitio, non de appetitu innato materiali, & passiuo.

Ad secundum.

AD aliud, &c. Hoc fuit secundum argumentum: damnati non appetunt beatitudinem: ergo non omnes appetunt eam. Antecedens patet, tum quia sunt in statu obstinationis, & desperationis: tum quia beatitudo est ipsis impossibilis, & eam sic apprehendunt.

Responsio.

Responder inesse illis appetitum innatum, & passiuum ad beatitudinem; qui appetitus non est frustratus, quia in aliis suppositis, vt in electis actuatur, & sic species non caret sua perfectione, ad quam inclinatur, licet in omni supposito non exigat illam perfectionem, sicut neque integritatem in iis, qui sunt orbiati. Ratio est, quam supra aliàs explicuimus: quia appetitus naturalis passiuus in natura, licet inclinet ad perfectionem suam: tamen nequit se reducere ad actum, cum sit merè passiuus, & non actiuus; sed actuatur per virtutem causatum, vt ipsis applicantur, in quibus si sit defectus, siue quoad applicationem, siue quoad actionem, redundat in effectum, vt patet in monstruosis, & orbiatis. Beatitudo autem licet sit perfectio, ad quam inclinatur natura, communicatur tamen per virtutem causæ primæ supernaturaliter agentem, quæ eam determinauit ad media, vt est fides, opera, sacramenta, adimpletio legis; quibus neglectis spontaneè à dam-

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

Ratio huius.

natis, meritò frustrantur sine; quo potiuntur electi.

Quantum ad alterum membrum, dicit in damnatis esse volitionem elicita inordinatam beatitudinis, & licet intensa sit, tamen est inefficax; quæ volitio potest esse etiam circa impossibile, vt benè declarat in litera. Quamuis autem actus sit intensus, non inde sequitur esse efficacem, quando effectus non est in potestate volentis, sed dependens à causa extrinseca, quæ non determinatur ad effectum, neque est, in potestate volentis. Vnde quod aliàs dictum est, voluntatem efficacem quandoque sola intentione differre à simpliciter, intelligendum est, quoad eam, quæ habet in sua potestate tam causas, quàm reliqua requisita ad effectum.

AD aliud, &c. Hoc fuit tertium: si omnes de necessitate volunt beatitudinem, sequitur non mereri: quia non est meritum in eo, quod vitari non potest, iuxta Augustinum; consequens autem est falsum: quia si meremur volendo ea, quæ sunt ad finem, principaliter meremur volendo finem, quæ volitio est causa volendi ea, quæ sunt ad finem. Respondet primò iuxta sententiā Henrici, quam supra confutauit; sed mox responder ex propria sententiā, asserendo volitionem finis esse liberam, & posse esse meritoriam, si sit finis, vt est bonum honestum: si tamen sit finis, vt est commodum naturale, & non quia honestum, non erit meritoria. Alia soluta sunt in corpore.

AD primum argumentum in oppositum, &c. Responder ad arguenda præmissa pro altera parte. Patet solutio ex litera. Circa vltimum argumentum vide Doctorem in 2. dist. 6. quæst. 2.

la damnatus
est volitio
elicta beati-
tudinis inor-
dinata, &
inefficax.

II 3
Ad tertium.

SCHOLIUM.

Resoluit secundam quæstionem, quòd possumus velle aliqua, non propter beatitudinem negatiuè, id est, non cogitando de ea, ac etiam non propter eam: contrariè, id est, aduertendo quæ volumus esse contra eam: & soluit argumenta huius quæst.

Appetitus
quare ani-
malibus
datus.

EX his sequitur solutio quæstionis secundæ. Appetitus enim naturalis ad quæcunque est in ordine ad perfectionem ipsius appetentis: propter hoc enim est datus appetitus animalibus, & rebus, vt ad perfectionem suam inclinentur: sed deliberatiuus appetitus non est talis, quasi omne quod vult, velit propter beatitudinem. Potest enim velle aliquid, non tamen propter beatitudinem, negatiuè, scilicet non volendo ipsum propter beatitudinem: potest etiam ipsum contrariè velle. Primum patet, quia potest non velle negatiuè, quod est ad beatitudinem, quia intellectus aliud potest intelligere, vel cogitare, quàm beatitudinem, quando voluntas vt illud vult: ergo tunc non vult ipsum propter beatitudinem. Præterea, intellectus potest cognoscere rationem illam boni, non vt ad finem ordinatur, sed vt in se est quoddam bonum, & sic voluntas potest ipsum velle non in ordine ad beatitudinem.

Quomodo
quis vult
aliquid non
propter
beatitudi-
nem.

Contrariè etiam potest aliquis sic velle, quia aliquis fidelis apprehendens finem, apprehendit certitudinaliter esse beatitudinem in Deo trino, & vno. Similiter autem apprehendit fornicationem, vt impossibilem ordinari ad finem illum: sed dictante intellectu quòd fornicatio non est ordinabilis ad illum finem, qui est beatitudo, imò est contraria fini, & tamen voluntas eligit fornicationem: ergo, &c.

Et

Distinctio XLIX. Quæstio X. 541

- 16 ^m Et tunc ad argumentum primum de Augustino, dicendum quod verum est de appetitu recto. *Ad arg. huius q. posita num. 1.*
- ⁿ Ad aliud, quod primum in aliquo genere, &c. Dicendum quod primum appetibile in se est causa omnium appetibilium: non tamen in ordine ad potentiam, nisi sit potentia talis, quæ non potest nisi ordinatè velle, vel tendere in obiectum: talis autem non est voluntas, vt est libera, & ideo non valet.
- ^o Ad aliud, quod si non appetitur propter aliud, quod tunc appetitur, vt beatitudo. Dico quod voluntas potest velle aliquid propter se negatiuè, quia scilicet vult ipsum, non vt referibile: sed non potest ipsum velle contrariè, vt quod velit ipsum vt non referibile: & sic velle propter se contrariè pertinet ad rationem finis, quia pertinet ad finem: non tamen tunc vult, ita propter se, vt excluderet illud, quod vult ratione finis alterius: & tunc ad argumentum, vult propter se negatiuè, quia non ordinat ipsum: non tamen contrariè, quod sit non referibile.
- 17 Ad primum in oppositum, verum est quod non omnis actu elicitu vult beatitudinem, quia non cognoscit, sed de appetitu naturali, qui non sequitur cognitionem, non oportet, imò necessariò, & semper est ad finem.
- Ad aliud dicendum est, quod si vnus actus est comparandi, & qui est circa extrema comparata, tunc plana est solutio: si verò non est idem, sed alius, & alius, tunc est dubium, sicut in intellectu discurrente de præmissis ad conclusiones. Discursus enim alius actus est, quàm qui est circa principia, & conclusiones, vel idem. Ad propositum vnus actus ergo, si actus collatiuus est vnus extremorum quod est possibile, quia obiecta plura habentia ordinem inter se, possunt esse obiectum vnus actus, vel vnus potentia: tunc solutio plana est: si autem actus circa extrema manent cum illo actu, tunc necessariò stant simul duo actus in eadem potentia, nec illi actus circa extrema impediunt comparationem, sed necessariò requiruntur ad ipsum.

Vide Var.

1. dist. 9. 3.

Volitio me-

dy propter

finem, est

vnus actus

collatiuus,

forte com-

itantur

actus duo

simplices

circa extre-

ma.

COMMENTARIUS.

114
Resolutio
quæstionis
secundæ quæ
est decima
in ordine

An omnis
volitio sit
propter bea-
titudinem.
Sententia
affirmatiua.

Primus mo-
dus expli-
candi.

115

Appetitus
naturalis nō
elicitus est
propter finem.

¹ **E**X his sequitur solutio quæstionis secundæ, &c. Quoad hanc quæstionem secundam est satis frequens sententia, actionem humanam esse propter finem vltimum in communi, nempe propter felicitatem, & perfectionem, vt docet Philosophus, 1. Ethicor. cap. 1. & cap. 2. & 1. Rhetoricorum cap. 5. & 2. Metaphys. cap. 2. Cicero lib. 1. de finibus bonorum. Augustin. lib. 4. de ciuit. cap. 23. lib. 8. cap. 8. & lib. 13. de Trinit. cap. 6. Videantur Doctores in 2. dist. 38. & 1. 2. quæst. 1. art. 6. & in hac ipsa distinctione. Hoc ipsum admittit Doctor in præsentia quæstione. Controuersia est in modo explicandi hoc principium receptum.

Primus modus explicandi est, præcedere in voluntate quendam actum naturalem elicitum, qui sit vltimi finis, in cuius virtute cæteri actus habentur, vel ipse manet in reliquis. Ita videtur sentire D. Thomas loco citato, & in hac distinct. q. 1. art. 3. quæstion. 4. ad 6. vocans hunc actum primam intentionem, & manere virtute in quolibet appetitu cuiuscunque rei. & expressius 1. p. quæst. 60. art. 2. ait ex voluntate naturali, qua vult quis vltimum finem causari reliquas voluntates. Idem tenuit Richardus in 2. d. 38. art. 2. quæst. 3. ad 3. Durand. quæst. 3. Caietan. 1. 2. quæst. 1. art. 6. Capreolus in 1. d. 41 q. 3. art. 1. quam vt probabilem sequitur Medina 1. 2. quæst. 1. art. 6. licet oppositam censeat probabiliorem.

Hic modus est, qui reiiicitur à Doctore in hac quæstione, quem sequitur Valquez 1. 2. dist. 7. cap. 1. Suarez in Metaph. disput. 24. sect. 2. Egidius Lusitanus de beatit. lib. 2. quæst. 7. art. 1. §. 1. Sententia autem Doctoris est, hominem appetitu naturali, quem hæcenus declarauimus, appetere omnia propter beatitudinem; appetitu verò elicitu, & de liberatione non appetere quidquid appetit pro-

pter beatitudinem voluntate explicita, qua vellet in omni actu, vel dum operatur, ipsam beatitudinem vt finem. Probat negatiuam hanc argumentum ad oppositum in limine quæstionis: primò, quia non omnes appetentes cognoscunt beatitudinem in communi, aut cogitant, dum actu operantur, aut appetunt: ergo actum suum non referunt in beatitudinem tanquam finem, cuius gratia. Præterea, tunc duo actus essent simul in voluntate, nempe appetitus beatitudinis, vt finis, & appetitus boni particularis vt relati in finem; sed hoc est inconueniens. Probat in- conuenientia, qua supponitur non cogitare actu explicito beatitudinem: ergo neque potest in eo casu velle beatitudinem. Secundò, quia voluntas sifit negatiuè in bono particulari volito propter se, & non relato, vt experientia constat; sed hoc repugnat, si sit simul intentio finis in communi, aut beatitudinis, in cuius virtute habetur volitio boni particularis propter beatitudinem, vt finem: quia sic sequeretur voluntatem non siftere affectu explicito in bono particulari, sed illum referre in suum finem cognitum, & intentum: referre autem, & non referre in finem sunt contradictoria manifesta.

Dicit ergo Doctor in litera quod voluntas possit siftere in bono particulari tanquam in fine negatiuè, id est, non referendo ipsum ad alium secundum affectum, sed propter se volens illud vt finem, in quantum hic & nunc operatur, ex vi præsentis motui, quod allicij propter se; & ponitur ab intellectu sub ratione sua absoluta, & non in ordine ad aliud bonum, seu finem, licet in se sit referibile, & volibile propter aliud, & hoc est velle illud negatiuè, id est, non propter aliud, quamuis ex natura sua posset appeti propter alium finem: quod sic appeti posse probat; quia intellectus potest hic & nunc non cogitare de alio fine, sed de hoc ipso bono in particulari, quod

Probatio.

Ratio.

Voluntas si-
stet in bono
particulari
propter se
volito.

Velle aliquid
propter se
negatiuè.

quod verissimum est, vt experimur. Patet ratio-
ne: quia intellectus intelligendo, & proponendo
bonum, sequitur naturam, & modum sui motui,
vt taliter sit intelligens, qualiter mouetur; sed
potest contingere, vt hic, & nunc solum mouea-
tur ab hoc bono secundum rationem propriam,
& specificam, quia est bonum particulare, non co-
gitando de alio bono, ad quod non mouetur:
ergo voluntas sequens erit huius tantum boni, &
non alterius.

II 6
*Voluntas po-
test non re-
ferre bonum
amatum ad
aliud finem.*

Alio etiam modo potest contingere ex liber-
tate voluntatis, vt sistat hic & nunc in natura bo-
ni particularis negatiue, hoc est, non volendo il-
lud propter finem etiam cognitum: quia voluntas
potest operari circa quodcumque suum obiectum
vt conueniens; sed hoc bonum in particulari est
obiectum voluntatis, & motuum eius secundum
rationem propriam, & particularem: ergo in ea
potest voluntas sistere, quamuis non velit finem
etiam propositum, neque hoc bonum vt dicit or-
dinem ad finem; sed sub ratione propria, & pro-
pter ipsam tantum explicitè. Probatur conse-
quentia: ratio boni vt sic, vt consideratur abstra-
ctè ab omnibus inferioribus non adæquatum
motuum voluntatis, ita vt nihil posset velle nisi
sub ratione boni abstracti; quia neque sic beatifi-
cat, aut perficit appetitum eius innatum, vt est ad
bonum particulare sub ratione propria, neque
continet actum, sed potestate tantum bonum par-
ticulare; neque tribuere potest speciem actui vo-
luntatis, vt respicit bonum particulare, quod pro-
pter se diligitur; & vt distinguitur ab aliis, & cir-
ca quæ voluntas non afficitur, sed aliquando est
renuens.

Si autem dicatur finis vltimus consistere in
cumulo omnium bonorum, sic etiam voluntas
non fertur necessariò, & secundum affectum ex-
plicitum in omnia illa; neque etiam in hoc par-
ticulare bonum, vt aggregatur, & quæ aggrega-
tur cumulo cæterorum, vel vt est pars: quia neque
intellectus necessariò sic proponit, neque volun-
tas etiam sic propositum in ordine ad reliqua
necessariò vult bonum particulare, secundum af-
fectum præsentem, sed sub ratione propria, & ab-
soluta: ergo vt operatur absolute hic & nunc, in-
tendendo hoc bonum, quia bonum seipso abso-
lutè est conueniens secundum intentionem ex-
plicitam, & præsentem, quæ sistit in ratione par-
ticulari talis boni, voluntas non fertur in finem
vltimum in communi.

II 7
Responsio.

Dices voluntatem ferri in finem vltimum
tanquam in finem operis, non verò tanquam in
finem operantis: hoc est, voluntatem non at-
tingere finem vltimum explicitè, neque inten-
dere: sed operationem ipsam voluntatis respice-
re finem vltimum in esse rei, & sic in omni opere
operari propter finem vltimum ex natura rei,
non verò affectus.

Impugnatio.

Contrà. Si voluntas non intendit finem ope-
ris, sed ipsum opus in ratione finis hic, & nunc
sequitur intentum: quia non agitur hic de fine
vltimo, ad quem omnia se habent in re ipsa: sed
de fine cuius gratia respectu voluntatis hic &
nunc intenditis, & statuentis terminum per
actum elicitum, & secundum intentionem præ-
sentem, quæ non extenditur ex affectu volun-
tatis ad finem rei; sed ad ipsam rem: nam respi-
cere finem rei illo modo non solius est agentis à
proposito, sed etiam agentis naturalis, quod non
agit ex cognitione: sic etiam voluntas agit se-

cundum appetitum naturalem, vt inclinatur ad
finem vltimum in re, licet non agat secun-
dum appetitum naturalem deliberatiuum, &
liberum, vt mouetur ad finem, hic, &
nunc, nisi in ordine ad hoc bonum absolutum
& particulare, & ex motiuo eius: nam agit ex
cognitione, quæ hic & nunc expressè est respectu
huius finis tantum, & non finis in communi.

Dices ergo præcedere voluntatem naturalem
explicitam, ante omnem actum voluntatis libe-
rum, quæ voluntas est finis vltimi, & causa cæ-
terorum actuum, in quibus virtute manet.

Contrà. Talem virtutem in se nemo experitur.
Deinde nequit esse sine cognitione explicita finis
vltimi; sed neque intellectus semper cogitat de
sue vltimo, neque primò cogitat in omni sua
actione, sed sequitur (vt dictum est) fortius
mouens; & prima apprehensio eius est respectu
obiecti, quod sic primò mouet ad se. Deinde, dato
tali actu, si est solius complacentiæ, non est effi-
cax ad determinandam voluntatem, neque virtu-
te in se continet actus liberos, quos elicit vo-
luntas; quia id solum competit intentioni effi-
caci. Deinde, non potest esse ratio inclinandi
voluntatem circa bonum particulare propter se
intentum, & sub ratione propria tantum; quia
volitio illa finis vltimi non inclinatur nisi ad finem
vltimum, & propter finem vltimum; talis non
est volitio boni particularis, & propter se tan-
tum voliti; ergo non causatur virtute, aut ex-
plicitè à volitione finis in communi: vel aliàs si
volitio finis in communi sit ipsius tantum, vt in-
clinantis ad finem particularem propter se voli-
tum, potius refertur finis in communi ad fi-
nem in particulari, quàm è contra, quia finem
in communi vult voluntas sic propter finem in
specie, non è contra; ergo magis ordinaretur
finis vltimus ex illius volitionis virtute ad finem
in specie, quàm finis in specie ad finem vlti-
mum.

Quod ergo aliqui dicunt illam voluntatem
finis vltimi præcedere in primo instanti vsus ra-
tionis, vel etiam aliquoties in vita, non facit ad
propositum; quia neque sufficit talis voluntas ad
determinandum ad omnes actus, quos quis ha-
bet circa obiecta particularia; & vt ex dictis pa-
teret, & fusè probat Lufitanus, non est necessa-
rium occurrere finem in vniuersali in primo in-
stanti vsus rationis, neque id sequitur ex Dei
providentia necessaria ad conuersionem, neque
ex natura rei.

Vltimò tandem probat Doctor quòd non so-
lùm negatiue, sed contrariè possit se habere quis
ad finem vltimum in particulari cognitum, vt
fidelis cognoscens beatitudinem in particulari,
& peccans mortaliter contrariè se habet ad fi-
nem vltimum per electionem peruersam dictan-
te intellectu, peccatum non esse ordinabile ad
finem. Vis huius rationis in eo consistit, quòd
maximè inclinatur voluntas ad finem vltimum
in particulari cognitum, in quo quietatur: ergo
si potest in exercitio agere contrariè modo dicto
ex motiuo, quod nequit communicare fini vlti-
mo, sequitur à fortiori posse agere ex motiuo
finis particularis in specie, vt commodi, aut de-
lectationis, non referendo illud in finem vlti-
mum explicitè, aut etiam virtualiter.

Respondent aliqui etiam ipsa peccata fieri ali-
quo modo propter Deum, loquendo de materia-
li, quia requiritur concursus Dei, & volens ob-
iectum

II 8
Responsio.

Impugnatio.

*In voluntate
non supponi-
tur actus na-
cessarius cir-
ca finem vlti-
mum, ad
actum elici-
tum quem-
cumque.*

*Responsio.
quorundam
relictorum.*

II 9
*Vltima ra-
tio.*

*Voluntas po-
test contrariè
se habere cir-
ca finem vlti-
mum in par-
ticulari co-
gnitum.*

II 10
Responsio.

iectum, vult implicite omne illud esse, sine quo obiectum non esset. Deinde, in ipso actu peccati est quædam imitatio diuinæ beatitudinis, quia quoddam *benè esse* peccatoris.

Impugnatio.

Peccans non agit propter beatitudinē.

Peccatum inducit miseriam.

Est contra inclinationem rationis.

I 21

Quia ratione actus materialis peccati sit ad Deum.

Peccatum corrumpit usum rationis.

I 22

Contra, vt probatum est, non apperit affectu explicito Deum, imò nouit peccatum non esse medium conducent ad Deum, vt est finis beatificans: vnde exorbitat hic modus loquendi ab usu, & proprietate sermonis: quia non rectè dicitur fornicans fornicari propter Deum. Deinde, non potest dici peccatum mortale esse ad Deum ex fine operis, vt ad finem sub ea ratione, qua Deus est finis vltimus beatificans hominem, aut creaturam intellectualem, prout specialiter tendit, & inclinatur, tam actiue, quam passiue ad hanc beatitudinem, quæ in re est eius: quia peccatum ex natura operis tendit in miseriam: ergo non in beatitudinem veram, neque in Deum, vt est beatificans finis creaturæ rationalis: debitum enim miseræ excludit ordinem ad Deum, vt est beatitudo nostra, & ad visionem, & fruitionem eius simpliciter, & secundum *quid*. Deinde, peccatum est contra inclinationem rationis, per quam tantum ordinatur creatura ad beatitudinem veram, & non apparentem: inclinatio enim beatitudinis est in re ipsa ad beatitudinem veram, & non ad apparentem. Vnde Epicurei, & reliqui qui statuebant beatitudinem in voluptate, reiciantur etiam ab ipsis Philosophis: & ex Paulo ad Roman. primo, exaggeratur corruptela nature per peccatum, cum qua nequit consistere vera beatitudo hominis, quia talis beatitudo, & inclinatio corrupta ex peccato est, & communis ipsi cum pecudibus: ergo nequit peccatum esse secundum inclinationem propriam hominis ad veram beatitudinem, neque ordinari ex natura operis ad Deum, quæ beatificus finis est illius beatitudinis, ad quam ex natura rei, & operis inclinatur homo specialiter, quæ est creatura rationalis beatificabilis.

Quod ergo dicitur peccatum esse materialiter à Deo, & ad Deum in ratione entis, non facit ad propositum, quia à Deo, vt causa effectiua, & non vt fine, & licet sit ad Deum vt est finis naturæ, & author eius, non est ad Deum, vt est finis beatitudinis veræ creaturæ rationalis, sed sub generali ratione, qua reliqua entia sunt ad ipsum. Neque etiam est imitatio beatitudinis diuinæ veræ, neque ex natura operis, neque ex natura inclinationis, quæ est tantum ad beatitudinem veram, & apparentem in opinione erronea; neque est secundum inclinationem rationis, per quam homo ordinatur ad beatitudinem duntaxat, vt differt à cæteris animantibus, ac proinde neque dici bene esse homini per peccatum: ergo neque peccatum esse participationem beatitudinis, quia extrema opposita nequeunt communicare: peccatum autem est maxima miseria hominis, non solum in esse peccati, & maculæ, quod omnes concedunt, sed etiam in esse actus, quia corrumpit naturam peruertendo positiuè usum rationis rectum, in quo consistit perfectissima hominis inclinatio, secundum quam est verè beatificabilis.

Accedit vltius, sicut peccatum peruertit illā inclinationē rationis, secundum quam homo est beatificabilis, secundum *quid*, & simpliciter, id est in via, & in termino, peccatum opponi ex natura operis talis beatitudinē, & inclinationi ad ipsā, ac proinde ad eam nequit reduci vt pars, vel vt spo-

Scoti Oper. Tom. X.

cies, vel vt affectio, modus, aut medium. Vnde recēiores Scholastici, qui conueniunt in conclusione principali cū Doctore, nempe non omnem actum voluntatis affectu explicito referri ad beatitudinem, cū asserunt interpretatiue omnem actum referri ad beatitudinem, seu finem vltimum, vel æquiuocant de beatitudine, eam sumentes latè pro omni actu circa bonum quodcunque in vniuersum, & tunc nihil aliud dicunt nisi voluntatem secundum determinationem respicere bonum vniuersaliter sumptum, & diuisiue secundum distributionem; beatitudo autem vera voluntatis strictius sumitur quàm bonum hoc modo sumptum. Vel si intendunt beatitudinem veram, ad quam inclinatur voluntas ex natura rei, non videtur fundamentum, vnde interpretatiue in omni actu respiciat finem vltimum, & veram beatitudinem in re. Quia neque illa interpretatio fundatur in regula extrinseca operandi, neque in inclinatione voluntatis vera ad beatitudinem, neque in natura operis, v. g. peccaminosi, quod non dicit proportionem referibilis ad veram beatitudinem.

Quod si autem sumatur ab eis beatitudo vt videtur intendere Pater Vasquez, pro omni eo, per quod bene est voluntati, non rectè videtur peccatum sic etiam referri ad beatitudinem veram ex natura operis. Vt teneat ergo dictus modus interpretandi, debet sumi beatitudo, vt communis est ad beatitudinē veram, & apparentem, seu eam, quæ est beatitudo in opinione erronea, & sic potest dici non solum interpretatiue actum peccati esse partem beatitudinis, sed ex affectu explicito voluntatis, quo sistit in delectabili, & vltà non intendit: sic ergo dici potest omnis actus voluntatis esse interpretatiue saltem ad finem, & beatitudinem in communi, vel verum, vel æstimatum, & in hoc assimilari, quod ipsi bene sit verè, vel apparenter, & excludatur aliquod malum verum, vel in opinione, & apparentia, quod sit malum. Id non negauit Doctor, nam dicit finem appetitus naturalis esse aliquam perfectionem subiecti sic inclinati, & appetitum actiuum agere secundum inclinationem passiuam ad aliquam perfectionem, quam appetit, vt est actus secundum naturam actus: vnde nullum actum admittit Doctor esse violentum simpliciter voluntati propter vniuersalem inclinationem, quam habet ad bonum.

Et tunc ad argumentum, &c. Hoc est primum ex Augustino, qui dicit omnia appeti propter beatitudinem. Responder intelligi de appetitu recto, quod verum est, loquendo de beatitudine vera; vnde laudat illam sententiam Ciceronis, qua reprehendit, qui dicunt esse beatos, qui viuunt vt volunt. *Velle enim*, inquit, *quod non deceat, id ipsum miseriam est: nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat*, &c. quod *ibidem* commendat, & probat Augustinus; & vulgare illud corrigit, quod dicit eum esse beatum, qui habet omnia, qua vult, & nihil mali vult, &c. Dicit præterea omnes velle beatitudinem, & propter beatitudinem cætera velle: quod intelligitur, vt *suprà* expositum est de beatitudine in re, vel in opinione.

Ad 2° aliud, &c. Hoc fuit secundum, nempe beatitudinem esse primam, & mensuram omnium appetibilium: ergo est causa, & ratio omnium appetibilium. Responder, licet primum appetibile in se sit causa omnium appetibilium, ex cu-

I 23

Quomodo peccatum referri possit ad beatitudinem latè sumptam.

I 24

Ad primum responsio.

Ad secundum.

Responsio.

ius participatione sint appetibilia ordinata voluntate, tamen respectu voluntatis inordinatae non esse causam talem propter libertatem, & defectibilitatem eius.

Ad tertium. ^o *Ad aliud, &c.* Hoc fuit tertium: si aliquid non appeteretur propter beatitudinem, appeteretur ut beatitudo, &c.

Responsio. Respondet quodd beatitudini competit, ut non possit ex natura sua ad illud, ut finem, quia ipsa est finis, ordinari; & sic voluntas vult beatitudinem propter se contrariè, & positiuè, ita ut nequeat illam velle propter alium finem. Vult autem alia negatiuè; quia licet in ipsis sit, tamen non sunt talia, quin ex natura sua referri possint ad aliud. Negatur itaque sequela.

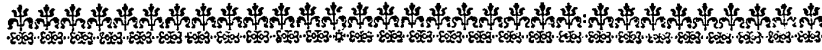
Ad argumenta partis negatiua. Ad argumenta pro altera parte, scilicet negatiua. Respondet ad primum, quod est ex igno-

rantia beatitudinis. Respondet, inquam, quod concludit de appetitu elicito, & explicite se habente ad beatitudinem: admittit appeti semper inclinatione, & appetitu naturali.

Ad secundum, quod est, duos actus non posse simul in potentia. Respondet, posse teneri in potentia collatiua, siue intellectu, siue voluntate contingere posse collationem extremorum per vnum, aut diuersos actus, & ita rationem non concludere: quia vel falsum est antecedens, vel consequentia non tenet. Hoc argumentum aliter accommodauimus ad probationem conclusionis, & in alio sensu quatenus voluntas nequit finem particularem, in quo sistit, referre ad finem communem actu explicito ob contrarium modum tendendi in idem obiectum, qui implicat contradictionem, &c.

Ad secundam responsio.

Fuit aliter applicatum ad probationem conclusionis.

QVÆSTIO XI.

Utrum homo ex puris naturalibus possit consequi beatitudinem?

D. Thom. 1. p. quest. 12. art. 3. & 4. & hic quest. 1. Richard. art. 2. quest. 6. & art. 3. quest. 1. & 5. Durand. quest. 2. Soto quest. 1. art. 2. Occam. 4. quest. 12. art. 3. ad secundum. Suar. 1. part. tract. 1. lib. 2. cap. 8. 9. Valquez 1. part. disp. 41. Vide Scot. in Theor. 8. Non potest probari hominem esse.

Arg. 1.
Text. 59.
& 59.

TRVM homo ex puris naturalibus possit consequi beatitudinem? Viderur quodd sic, Philosoph. 2. de Cælo, & mundo. Si natura dedisset calis motum progressuum, dedisset eis instrumentum, vel instrumenta ad motum: natura enim non ordinat ad aliquam perfectionem aliquid, nisi prouideat illi de his, cum quibus potest agere, & attingere illam; sed homo

naturaliter ordinatur ad beatitudinem: ergo, &c. Confirmatur, natura magis dedit homini ad acquirendam perfectionem intellectus, quam sensus; quia perfectior est intellectus, quam sensus: sed sensus potest habere omnem perfectionem, ad quam ordinatur ex puris naturalibus: ergo magis intellectu. Secundo confirmatur sic, sensus non est capax illius, quod excedit eius naturalem facultatem: ergo nec intellectus: si ergo obiectum beatificum excedit facultatem naturalem eius, sequitur quodd non est capax eius, quod est falsum: ergo, &c.

Item ad principale, secundo sic; non est dare in natura potentiam passiuam, cui non correspondeat actiua in natura; sed in homine est potentia passiuam ad beatitudinem: ergo & actiua; sed qua ratione in alio, eadem ratione in ipso: ergo, &c.

Præterea, si non habet naturalem potentiam ab beatitudinem, non potest attingere aliquem habitum ad eam; habitus enim est principium sic agendi, non autem agendi; sed potentia est principium simpliciter agendi; sed homo naturaliter habet potentiam: ergo simpliciter potest in operationem beatificam, licet non sic, si non detur habitus sibi.

Præterea, perfectio inferioris potest contineri in specie superiori; sed habitus, mediante quo potest potentia ad actum beatificum, cum sit accidens, dat quandam perfectionem potentia; fiat ergo aliquis intellectus, qui continet perfectionem intellectus inferioris, & illius habitus, mediante quo potest in operationem: ergo ille potest in operationem beatificam sine habitu: & sic talis ex puris naturalibus saltem attinget beatitudinem, sed eadem ratione qua ille, & alius, & sic est standum in primis.

Contra, ad Rom. 6. *Gratia Dei vita aterna.* Item, hoc est perfectionis in natura humana, ut dictum est in 1. quest. 2. Prologi, scilicet quodd naturalia non sufficiant ad ultimam eius perfectionem, quæ est anima rationalis: igitur nec ad perfectionem, quæ est gratia, & gloria. Præterea, hæc est maior hæresis, quam hæresis Pelagij, qui posuit quodd homo sine gratia posset iustificari.

COMMEN

Distinctio XLIX. Quæstio XI. 545

COMMENTARIUS.

ⁱ **V**trum ^a homo ex puris naturalibus, &c. In hac quæstione agit de causa effectiua beatitudinis, & an sit sola natura. Primò, statuit conclusio-

nem fidei : deinde adducit probationes aliorum, quas soluit. Tertiò, subiicit duas conclusiones, quarum prima est: immediatum susceptiuium beatitudinis esse animam. Secunda verò est, quòd anima nò sit sufficienter ex naturalibus actiua respectu beatitudinis; deinde respondet ad argumenta.

S C H O L I V M.

Ratio D. Tho. & Richardi est, idèò visionem Dei esse supra naturam hominis, quia modus essendi eius est supra nostrum. Ratio etiam D. Thom. & Henric. quia Deus non se habet ad intellectum per modum informantis. Item, quia millesima pars grani milij magis est proportionatum obiectum visui, in quod tamen visus tendere nequit, quàm Deus intellectui nostro. Doctor clarè, & efficaciter refutat has rationes : nam si valerent, probarent visionem Dei esse impossibilem nobis, quibuscumque additis, & explicat quomodo Deus habeat proportionem obiecti ad intellectum creatum.

³ ^b **R**espondeo, dicitur communiter ab omnibus, quòd non : sed quidam Doctor *Rich. præ-*
sic assignat ad hoc talem rationem. Nihil cognoscitur, nisi per hoc, quòd co- *senti di. ar.*
gnitum est in cognoscente, per modum cognoscentis, vel per modum naturæ suæ : *2. princ. q. 6*
ergo cognitio est in cognoscente per modum cognoscentis. Ex hoc sequitur sic, si *D. Thom.*
modus essendi naturæ cognitæ excedit modum essendi ipsius cognoscentis, necessa- *1. p. q. 12.*
rium est ipsam cognitionem esse * super naturam cognoscentis : nunc autem modus *art. 4.*
essendi ipsius Dei excedit omnem creaturam, quia ille non potest esse modus essen- *al. extrà*
di alicuius creaturæ : si ergo alicui creaturæ conueniat cognitio Dei, hoc erit supra *D. Thom.*
modum naturalem cognoscendi creaturæ. *pres. dist.*

Præterea, aliud Doctor ad hoc arguit sic : illud obiectum non potest cognosci à co- *art. 2. q. 6.*
gnoscente, quòd non est in eo per modum, qui competit illi cognoscenti ; sed Deus *Henric.*
non est in creatura per modum, qui competit naturæ cognoscentis : ergo non potest *quodl. 3. q.*
cognosci à creatura. Minor probatur, nihil intelligitur, nisi quòd se habet ad intel- *3. quodl. 4.*
lectum per modum informantis; sed Deus non sic se habet ad intellectum : ergo, &c. *quæst. 7.*

Præterea, obiectum cognoscibile requirit ad potentiam cognoscentem quamcun-
que quantitatem determinatam, & simplicem ; sed essentia diuina non habet quanti-
tatem determinatam ad intellectum, quia intellectus est finitus, essentia verò infinita,
nec habet essentia simplicitatem proportionatam intellectui humano. Probatio, mil-
lesima pars grani milij est obiectum magis proportionatum visui, quàm simplicitas
diuina intellectui nostro; sed illa pars propter sui paruitatem fallit visum : ergo, &c.
Maior patet, quia visus potest crescere in virtute, & non in infinitum, quousque posset
videre, quia istud paruum milij est finitum, & in se quoddam visibile: sed ex alia parte,
quantumcunque intellectus crescit in virtute, tamen est finitus, & obiectum infinitum: ergo nunquam attingit illud, quòd est simplicitatis infinitæ.

⁴ Respondeo ad primam rationem primæ opinionis, quando dicitur quòd nihil co- *Refutat*
gnoscitur nisi per hoc, quòd cognitum est in cognoscente ; concedatur suo modo *D. Thom.*
essendi in, scilicet per speciem obiecti, vel per habitum secundum alios, vel per actum, *& Rich.*
non curo : quando autem additur quòd cognitum est in cognoscente per modum *rationem.*
naturæ suæ : ex hoc habemus tantum, quòd cognitio est perfectio proportionata natu-
ræ cognoscentis, & quòd per cognitionem obiectum est proportionatum naturæ
cognoscentis. Et quando dicitur, quòd si modus naturæ cognitæ, &c. illud argumen-
tum, si debet valere, valet in virtute istius propositionis, quòd sicut se habet modus
essendi cognoscibilis, ad modum essendi ipsius cognoscentis, sic se habet intelligibili-
tas cognoscibilis ad cognoscentem; sed hoc est falsum, quia cognitio potest esse obie-
cti alicuius habentis in se modum essendi superiorem, quàm sit modus essendi ipsius *Si valeret*
cognoscentis; imò si est verum, oportet secundum hoc concedere quòd Angelus in- *ratio D.*
ferior non posset cognoscere superiorem, quia modus essendi superioris excedit mo- *Thoma.*
dum essendi ipsius inferioris. *Angelus*

Præterea, si hoc est verum, tunc nec cum lumine gloriæ, vel quocunque habitu ef-
fet possibile creaturæ videre Deum : quia esse Dei excedit modum essendi ipsius, imò
totum istum intellectum, & habitum, & lumen: & idèò dico quòd inter obiectum, &
inferior nò
posset co-
gnoscere
superiorem,
potentiam

Inter obie-
ctum, & po-
tentiam nō
requiritur
aqualitas,
sed propor-
tio, nec si-
mililitudo,
sed dissimi-
litudo.

potentiam non oportet esse æqualitatem, sed quandam proportionem: talia autem, inter quæ requiritur sola proportionalitas, possunt esse maximè dissimilia, ut patet de materia, & forma, similiter de activo, & passivo. Sic est hîc: non enim requiritur inter obiectum, & intellectum nisi proportio motui ad mobile: obiectum enim se habet per modum mouentis potentiam: & inter talia magis requiritur dissimilitudo, quàm similitudo. Potentia enim capax est operationis tantum respectu huius obiecti, & ideo proportionatur, si potentia est ex se elicitiua, sicut terminus operationis, & operatio; non sicut proportione quantitativa, æqualia. Hoc similiter patet in aliis. Ens ordinatum ad finem suum proximum habet proportionem immediatam ad illum, & tamen distat in infinitum à fine: nec tamen impedit hoc proportionem eius, quod est ad finem. Ad illud genus proportionis pertinet proportio obiecti, & actus.

Secundum hoc ergo dicendum ad rationem, quod arguit ex propositionibus non syllogisticis. Vnde non video quod consequentia tenet, nisi illo modo arguendo: quod si modus cognitionis est secundum modum naturæ cognoscentis; ergo nulla cognitio naturalis excedit modum naturæ cognoscentis: igitur nulla cognitio naturalis est de obiecto, cuius natura excedit modum naturæ cognoscentis: cum ergo modus cognitionis sit secundum modum cognoscibilis, si modus essendi rei cognitæ excedit modum essendi cognoscentis, illa cognitio erit supra naturam cognoscentis, sic arguendo tenet argumentum. Sed tunc una propositio est falsa, hæc scilicet quod modus cognitionis est secundum modum naturæ cognoscibilis: & similiter hæc, quod nulla cognitio naturalis est de obiecto, cuius natura excedit modum naturæ cognoscentis, quia licet cognitio sit secundum modum cognoscentis, & non sit supra naturam cognoscentis: est tamen obiecti habentis modum cognoscibilis, & modum naturæ ultra modum naturæ cognoscentis: aliter enim nunquam perfectius cognosceretur ab imperfectiori naturaliter, ut patet ex dictis.

Sed si arguitur sic: obiectum, quod est essentia diuina, excedit improporționaliter in entitate potentiam cognoscitiuam intellectus creati: ergo improporționaliter excedit intelligibilitatem: ergo non est obiectum intelligibile proportionatum ei. Respondet, si loquamur de proportionem Geometrica, tunc nulla est proportio finiti ad infinitum, nec in entitate, nec in cognoscibilitate, vel intelligibilitate.

Quid pro-
portio geo-
metrica.

Est autem proportio Geometrica, qua continens est excedens contentum in aliquo certo gradu, & finito, ita quod excessum aliquando replicatum reddit suum excedens: & isto modo nulla est proportio finiti ad infinitum, quia finitum quotiescunque sumptum, nunquam reddit infinitum: & illo modo, sicut entitas creata est improporționalata entitati increatae in entitate, ita in intelligibilitate, ita quod intelligibilitas vnus multoties sumpta, nunquam reddit intelligibilitatem alterius: sed ex hoc non sequitur, quod non sit intelligibile ab illo, nisi loquendo vniformiter de proportionem Geometrica. Si enim sint improporționalata proportionem Geometrica, non propter hoc sunt improporționalata proportionem alterius generis, puta proportionem operationis ad suum terminum, siue cognitionis ad obiectum, quæ requiritur in proposito, siue potentia ad obiectum.

Soluit ra-
tionem alio-
rum.

Ad primam rationem alterius doctoris, dico quod destruit seipsam: oportet enim secundum omnem opinionem negare maiorem, vel minorem. Si enim ad cognitionem illius obiecti non requiritur species impressa, tunc maior est falsa, scilicet quod obiectum non potest naturaliter cognosci ab intellectu, in quo non potest esse secundum modum sui, scilicet per informationem: tunc enim obiectum præsens sufficit ad imprimendum actum suum cognoscendi. Si autem ponatur obiectum præsens per speciem, & speciem requiri ad cognitionem, tunc minor est falsa: nec rationes, per quas alibi ostendit quod species non requiritur in intellectu beati ad videndum Deum, concludunt, ut patebit alibi, quidquid sit de conclusione.

Henric. ubi
sup. dist. 3.
de cognitio-
ne Angelo-
rum, &
quodl. q. 14.
in 2.

Essentia
diuina est
proportio-
nata in esse
cognoscibi-
lis intelle-
ctui cognos-
centis.

Ad aliud, quando arguitur, quod obiectum requirit determinatam distantiam ad potentiam secundum quantitatem, &c. Dico quod illa verba sunt metaphorica: nam actiuum, & passiuum corporalia requirunt determinatam distantiam, vel quantitatem, ad hoc ut agant: quia corporalis actio non recipitur nisi in quanto: sic non requiritur in intellectu, qui intelligit omne ens. Concedo tamen quod quantitas obiecti cognoscibilis, scilicet essentia diuinæ, & eius simplicitas, est proportionalis in ratione cognoscibilis quantitati virtuali potentia intellectiue cognoscentis.

Ad probationem, quando dicitur quod simplicitas diuina est magis improporționalata intellectui quàm millesima pars milij visui, diceretur quod tu petis, quia essentia diuina

diuina in ratione obiecti cognoscibilis non distat in vno gradu à virtute cognitiua intellectus, licet plùs distet à natura. Similiter concluderet quòd non possemus videre Deum quibuscunque additis, quia totum finitum est, & per consequens distat plùs ab essentia diuina, quàm sit distantia potentia visuæ à millesima parte grani milij. Similiter, intellectus per nullam informationem habere poterit proportionem quantitatis virtutis ad essentiam diuinam: ergo nunquam per quancunque informationem poterit videre Deum.

COMMENTARIJS.

2. *Conclusio fidei.* **R**espondeo^b dicitur communiter, &c. Hic statuit conclusionem fidei, scilicet non posse viribus naturæ acquiri vltimam beatitudinem. In qua fuit error Begardorum, vt constat ex Clementina, *Ad nostrum de Hæreticis*, &c. Fuisse quorundam sui temporis affirmat Beda in 1. ad Cor. 13. Tribuitur hic error à quibusdam Eunomio: sed hoc incertum est, an viribus naturæ asseruerit se habuisse comprehensionem diuinæ essentia, & personarum, qualem ipsæ de se personæ habuerunt, & habent, quæ fuit eius infamia, & potius ex reuelatione sibi communicata asseruisse insinuat Hieronymus, & Basilii contra eundem. Tribuitur Anomæis ex homiliis Chrysostomi de incomprehensibili natura Dei. Hunc errorem communiter Theologi impugnant in hac dist. & 1. part. quæst. 12. art. 4. & damnatus est in Concilio Viennensi, in quarto articulo damnato, qui est talis: quòd *homo potest ut finaltem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in præsentem assequi, sicut eam in vita obtinebit beata.* & in quinto: quòd *qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata* (supple per vires naturæ) quòdque *anima indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beate fruendum*, &c.

3. Conclusionem probat Doctor argumento pro parte negatiua in initio huius quæstionis ex illo Pauli ad Roman. 6. *Gratia Dei vita æterna*, &c. Si ex gratia, ergo non viribus naturæ. Quod perinde probant loca Scripturæ, & Conciliorum; quibus definitur necessitas gratiæ. Aliqui putant vim huius argumenti euadi posse, si diceretur quòd duplex sit visio Dei; alia naturalis, quæ viribus naturæ acquiri potest; alia verò supernaturalis per gratiam: sed hoc nihil est, quia si viribus naturæ posset acquiri visio clara Dei, & intuitiua, euacuatur necessitas gratiæ. Vnde, vt dicit Doctor, *hæc hæresis maior, quàm sit illa Pelagij*, qui posuit hominem sine gratia iustificari posse; sine gratia, inquam, actuali disponente, quia visio clara Dei est ordinis superioris, ad quam actus viatoris nequit attingere, quantum ad perfectionem, & vltius dari talem visionem viatori, includit repugnantiam, quam infra declarabimus. Nec refert si quis dicat illam visionem non esse vitam beatam: quia repugnantia est in adiecto, cum beatitudo obiectiua perfectæ per talem visionem possideatur ab intellectu, & per fruitionem consequentem à voluntate: nam sicut visio, ita & fruitio viribus naturæ acquiri posset ex hoc errore; gratiâ, & gloriam esse ex viribus naturæ perinde repugnat: quia *gratiam, & gloriam dabit Dominus* Psalm. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, &c. Quod communi consensu intelligitur de visione beata, & futura in termino. Hunc errorem Patres damnant, vt Cyrillus Ierofolym.

Catech. 6. Cyrillus Alexandr. lib. 1. in Ioan. cap. 8. Nazianz. orat. 2. de Theologia. Nyssen. de beatitud. Chrysost. supra citatus in 5. homil. de incomprehensibili natura Dei. Orig. lib. 1. Periarcho. cap. 1. Theodoret. in 1. part. Dialog. Damascen. lib. 1. de fide cap. 1. August. 10. de ciuit. cap. 2. & 3. de Trinit. cap. 17. Ambros. lib. 2. in Lucam. & lib. de bono mortis cap. 11. Gregor. lib. 18. moral. cap. 37. Leo Papa in Serm. omnium Sanctorum, cap. 7. Prosper lib. 1. de vita contemplatiua. cap. 1. & reliqui Patres, quos videre licet citatos à Theologis locis præfatis.

Probatio veritatis à ratione sumi potest ex modo cognoscendi intellectus pro hoc statu, ex motiuo, & mediis intelligendi; quam fusè deducit Egidius Lufitanus lib. 6. de beatitudine q. 1. art. 4. §. 6. & art. 5. nos autè in specie transigemus breuitatis gratia probationes, quæ hic asserantur.

Prima ratio, quam adducit, est D. Thomæ, 1. part. q. 12. art. 4. & 1. 2. q. 5. art. 3. & lib. 3. contra Gentes, cap. 52. nihil cognoscitur nisi per hoc quòd cognitum sit in cognoscente per modum cognoscentis, vel per modum naturæ suæ: ergo cognitio est in cognoscente per modum cognoscentis. Ex quo sequitur, si modus essendi naturæ cognitæ excedit modum essendi ipsius cognoscentis, necessarium est ipsam cognitionem esse supra naturam cognoscentis: sed modus essendi Dei excedit omnem creaturam, quia ille non potest esse modus essendi alicuius creaturæ: si ergo alicui creaturæ conueniat cognitio Dei, hoc erit supra modum naturalem cognoscendi creaturæ.

Ad hanc rationem responderet Doctor *num. 4.* concedendo primam propositionem, nempe quòd cognitum est in cognoscente suo modo essendi, id est, intentionaliter per speciem: vel vt alij volunt, vt Henricus, per habitum, vel per actum, vt omnes concedunt. Deinde, quòd cognitum sit in cognoscente per cognitionem sibi proportionatam, & hoc ex natura cognoscentis, & mediante cognitione obiectum sit ipsi proportionatum. Ad propositionem conditionalem *Conditionalem primam: Si modus essendi nature cognita excedit lù. modum essendi nature cognoscentis*, &c.

Respondet quòd hæc conditionalis sequitur in virtute huius propositionis: quòd *sicut se habet modus essendi cognoscibilis ad modum essendi cognoscentis, ita se habet cognoscibilitas eius ad ipsum cognoscentem*; quæ est falsa: quia cognitio potest esse alicuius obiecti superioris excedentis in modo essendi modum essendi cognoscentis, aliàs Angelus inferior non posset cognoscere Angelum superiorem, & aliàs etiam modus essendi Dei sicut excedit modum essendi intellectus creati etiam eleuati per quodcunque lumen, sequeretur quòd non posset videri sub ratione propria Deus ab intellectu creato, quod est falsum.

Dicit ergo resolutiue quòd proportio, quæ est inter potentiam, & obiectum, non est proportio æqualitatis, sed est quædam proportionalitas,

Z Z 4 quæ

*Media impug-
nandi erro-
re à ratione.*

*4
Prima ratio
D. Thomæ.*

*Quod cognitio
sit in cognos-
cente per mo-
dum cognos-
centis.*

*5
Qualis est
modus essendi
cogniti in co-
gnoscente.*

*Conditiona-
lem primam:*

*Fundamen-
tum prioris
falsum.*

*Cognitio su-
prioris exce-
dentes potest
inesse infe-
riori.
Inconueniens.*

Proportio inter potentiam, & obiectum.

quæ admittit potius dissimilitudinem, similis illi, quæ est materiæ ad formam; entis ad finem ad ipsum finem; quæ non fundatur in æqualitate perfectionis, sed potius in contrario; sic etiam se habet proportio obiecti ad potentiam, quia est motui ad mobile. Tandem reducendo argumentum ad formam, negat duas propositiones; quarum prima est, quod modus cognitionis sit secundum modum cognoscibilis, scilicet essendi; & alteram, quæ est, quod nulla cognitio naturalis sit de obiecto excedente in modo essendi, modum essendi cognoscentis:

Due propositiones negata.

Obiectio.

Quod si obiciatur nullam esse proportionem Dei ut entis ad vllum creatum: quia infinitè excedit.

Solutio.

Non est proportio geometrica inter Deum & creaturam.

Respondet nullam proportionem geometricam esse Dei ad vllum creatum: quia hæc proportio est talis, ut continens excedat contentum in certo gradu finito: quem tamen gradum reddit excessum, seu quantitatem contenta. Si replicetur, ut palmus decies replicatus reddit quantitatem excedentem decem palmorum, eique æquivaleret, Deus autem infinitæ perfectionis nequit per replicationem finitæ perfectionis, quantumcumque replicetur, æquari.

Non sequitur inde quin sit inter Deum, & potentiam creatam proportio alterius generis, ut operatiui, & operationis ad suum terminum. Hæc summarie Doctor.

6 Responsio aliorum.

Circa hunc discursum est magna controuersia inter vtriusque Scholæ Doctores, quam hinc terminare ex toto non licet, ob compendium temporis, & festinationem necessariam; aliquid tamen dicam, & quod supererit, in alium locum, & maius otium differo.

Respondent ergo aduersarii, & potissimum Lusitanus, qui hanc rationem D. Thomæ sustinet *art. 5. §. 3. & sequentibus.*

Quatuor modi essendi generales.

Diuerse modi essendi, & abstrahendi materia.

Præmittit ergo quatuor modos essendi generales, qui etiam ab aliis in hac controuersia assignantur per ordinem ad materiam, & abstractionem à materia: esse in materia competit corporibus; abstrahere à materia conuenit immaterialibus, & spiritualibus. Quædam sunt in materia, & ab ipsa dependent, ut bruta. Quædam sunt in materia, & ab ea abstrahunt, ut intellectus hominis. Quædam omnino separata à materia, ut ipsa sint suum esse, ut Deus. Quædam abstrahunt à materia, ut non sint suum esse, sed recipiant ab alio suum esse, ut Angeli. Hi quatuor modi essendi distinguunt in genere modos essendi cognoscentis in genere, ita ut natura cognoscentes distinguatur à non cognoscente per abstractionem à materia, seu immaterialitatem, ut patet ex Philosopho 2. de anima cap. 12. & 3. de anima cap. 19.

Modus cognoscendi sensitiua.

Cognitio rationalis animæ.

Differentia inter Angelum, & Deum.

Itaque anima sensitiua in quantum cognoscentis quantum ad esse dependet à materia, non tamen quantum ad receptionem formarum sensibilibum, seu specierum, & in hoc distinguitur à rationali anima. Hæc distinguitur à Deo, & Angelis, quia est actus materiæ, licet ab ea non dependeat in esse, Deus autem, & Angelus nullum dicunt ordinem ad materiam. Angelus à Deo distinguitur: quia non est suum esse, id est sua essentia non est, sed per actum diuersum. Deus autem est suum esse à se, & per essentiam: sicut ergo cognoscentia per modos essendi genericos constituuntur, ita & cognoscibilia constituuntur diuersa, per hoc quod possint habere esse in cognoscente. Nam

obiectum sensitiuæ, licet sit in materia, ut cognoscitur tamen abstrahit à materia. Alia abstrahi possunt à materia singulari, ut intelligibilia in potentia, quæ sunt obiecta nostri intellectus pro hoc statu, & dicuntur intelligibilia in potentia. Alia dantur intelligibilia, quæ habent esse abstractum omnino à materia, sed non purum, sed receptum, & hæc pertinent ad intellectum Angelis. Vltimum tandem abstrahit simpliciter, & omni modo, ut sit purum esse suum, ut Deus.

Licet hæc doctrina in se sit vera, non videtur rectè applicari, aut conuincere propositum. In primis processus videtur omnino æquiuiocus, nā sumitur primus gradus essendi, & secundus in ordine ad materiam sensibilem, & quantam propriè dictam. Tertius autem modus essendi, qui competit Angelo in ordine ad materiam, ut est communis omnibus creaturis, nempe ut est ex nihilo, & non à se, vel ut includit potentialitatem, & compositionem ex esse & essentia, quam ceteræ creaturæ includunt.

Quod si dicatur distingui per hoc quod non includat materiam propriè dictam, neque dicat ordinem ad ipsam, rectè quidem, sed ex hoc tantum infertur quod sit in modo essendi diuersus secundum naturam propriam, non verò vindicet modum operandi diuersum per hoc quod sibi, & aliis commune est.

Vnde ab anima separata, vel etiā in corpore glorioso existente nequit distingui in modo generico operandi, licet in aliqua perfectione operationis distinguatur, quia sic existēs perfectè attingit intelligibilia in actu tā intuitiue, quā abstractiue, ut aliās supra dictū est, agendo de cognitione naturali animæ separata, & mediis cognoscendi eius, sine vllō ordine ad materiam, aut sensum, tanquā ab iis participaret cognitionem prædictam. Quod verò non attingat eo gradu perfectionis, sicut & Angelus, quantum ad omnem gradum, non variat modum intelligendi genericum, prout hinc designatur: quia etiam neque Angelus inferior attingit in latitudine, aut perfectione cognoscendi totum, quod attingit Angelus supremus, licet ex differentia præmissa modorum operandi sint in eodem genere: ergo non rectè colligitur intentum, nempe gradum genericum intelligendi animæ, ut diuersum genus constituit cognoscentis per dictum modum essendi eius.

Quod si dicas diuersificari, ut vna est.

Hoc nihil est, quia modus perfectissimus intellectus humani ex natura potentia, & perfectissimi motui non est ille modus cognoscendi, quem habet in via. Deinde, anima ut abstracta à materia semper dicit ordinem ad materiam, ut est forma, & ad totam, saltem aptitudinem, & appetitum innato: ergo modus ille essendi genericus ipsi competit, quamuis in cognitione transcendat ordinem ad materiam.

Deinde, si modus cognoscendi sequeretur modum essendi iuxta rigorem præteritum illius diuisionis, sequeretur quod nulla creatura, etiam eleuata per habitum supernaturalem, posset cognoscere Deum. Sequela est falsa, ut patet ex hæcenus dictis. Probat sequela; quia ex principiis positis, modus cognoscendi non excedit modum essendi, ita ut cognoscentis non attingat aliquid alterius generis superioris in essendo, & cognoscibile in cognoscente habeat modum essendi proprium. Sed quidquid se tenet ex parte cognoscentis

Diuersa materia à qua fit abstractio.

7 Inefficax illa doctrina, & æquiuioca ad propositum explicandū.

Modus distinctionis Angelis est communis sibi, & aliis.

Modus cognoscendi animæ separatae idem genericè cum modo cognoscendi Angelis.

8 Anima dicit ordinem ad materiam, in cognitione eā transcendit.

Ille modus destruit cognitionem intellectus eleuati.

*Est habitus
cognitio de-
pendens à
materia, &
subiecto.*

cognoscentis creati per modum habitus, aut speciei, non est purus actus; & idem de cognitione: quia est qualitas creata, & in potentia ab alio existens, seu per virtutem alterius dependens, & inherens sicut aliud quodcumque accidens; ergo nequit esse ratio attingendi ens purum, & separatum ab omnipotentia. Probatur consequentia, quia eatenus ex hoc modo philosophandi negatur possibilis illa attingentia intellectui Angelico, quia includit dependentiam ab alio in *esse*, ac proinde possibilitatem, ut opponitur actui puri in *esse*: ergo si illa est causa præcisa, ubique erit, habebit eundem effectum: sed ita perinde se habet intellectus eleuatus, qui per nullam eleuationem, aut formam eleuantem intrinsecam potest constitui in actu opposito suæ potentialitatis, per quam est semper à Deo in *fieri*, & *conseruari*, sicut & ipsa forma eleuans: per nullum autem eiusdem generis tribuitur actus essendi repugnans ipsi generi.

*9
Tollitur mo-
dus probandi
possibilitatem
beatitudinis
ex appetitu
innato.*

Deinde, hinc sequitur enervari omnes rationes, per quas Theologi, & potissimè ipse D. Thomas, probant possibilitatem nostræ beatitudinis ex appetitu innato intellectus creati ad videndum finem vltimum sub ratione propria: quia responsio est in promptu, nempe hoc repugnare, quia ex modo essendi intellectus nequit attingere obiectum excedens secundum genus in modo essendi: & tam finis, quam operatio creaturæ spiritualis sequitur modum essendi, ita ut non excedat in modo essendi cognoscibile, aut visibile, modum essendi cognoscentis: ergo ratio naturalis non suffragatur ad probandum Deum posse sub ratione propria videri, aut cognosci à creatura, maxime si sumatur illa ratio ex appetitu naturali potentia, qui tantum esse debet ex hac rationatione ad aliquid non excedens modum essendi cognoscentis: cum tamen è contrario ens ad finem necessariò excedatur à fine, aliàs nullam perfectionem participaret à fine.

*IO
Modus im-
materialita-
tis impugna-
tur.*

*Immateriali-
tas speciei
sensibilis.*

Est quanta.

*Recipitur in
subiecto non
cognitio.*

Deinde, quod dicitur de primo genere immaterialitatis potentia cognitiuæ sensitiuæ, aliàs supra loco citato impugnatum est: quia licet species sensibiles eo sensu dicantur à Philosopho esse immateriales, quatenus natura in eis producendis non intendat assimilari passum agenti realiter, & in forma eiusdem rationis, neque agat per motum Physicum, qui est ad similitudinem in forma producta secundum *esse* rei, & entis, sed ad similitudinem tantum intentionalem: perinde tamen agit in materiam, & perinde forma realis. Accedit, ut *suprà* dictum est, has formas sensibiles non in solis potentiis sensitiuæ produci, sed etiam in aliis corporibus non cognitiuis, ut producuntur de facto formæ visibiles in omni diaphano, & sic etiam in aëre species odorum & sonorum: ergo falsum est ita has formas ordinari ad potentias cognitiuas sensitiuas solas, & non ad alia subiecta, quæ non habent illam immaterialitatem, quæ attribuitur potentia cognitiuæ sensitiuæ per hoc solùm, quod recipiat tales species, quæ pariformiter in aliis recipiuntur non cognitiuis. Quod si dicatur intelligi hanc abstractionem quoad actum, non satisfacit, quia medium cognoscendi, & ipse actus ex hoc discursu habent eandem abstractionem: actus tamen ipse, & species sensibilis, ut discernitur ab actu, & specie intelligibili, recurritur necessariò ad modum essendi, ut in illis sit materialis, & ex-

tensus, in his spiritualis tantum, & indiuisibilis, Potentia ergo cognitiua sensitiua in ratione cognitiuæ habet quod distinguatur ab aliis tantis rebus, quam potentiis materialibus, non tamen in modo essendi, aut recipiendi species, quæ perinde in aliis recipiuntur, quæ non sunt cognitiuæ; distinguitur verò ab intellectu, ut recipit formas verè materiales, licet in representando intentionales sint, quæ representatio si obiectiue sumatur, est obiecti secundum *esse* rei, prout etiam se habet representatio propria eius in quocumque intellectu superiore, ex quo potest etiam moueri difficultas.

II

Sic non magis requiritur ex præmissis discursu modum essendi cognoscentis esse æqualem modo essendi cognoscibilis, quam modum essendi obiecti cognoscibilis esse in cognoscente secundum modum essendi cognoscentis; quia sicut modus essendi cognoscentis se habet ad cognoscibile per similitudinem essendi, ita etiam modus essendi cognoscibilis in cognoscente se habet ad modum essendi cognoscentis, imò hoc magis videtur requiri. Sed obiectum cognoscibile inferioris ordinis, in cognoscente superioris ordinis habet modum essendi perfectiorem, ut v.g. lapis in intellectione diuina habet modum essendi perfectiorem, quam habeat lapis in seipso: quia habet modum essendi ipsius diuinæ intellectionis: ergo sicut non repugnat cognoscibile habere perfectiorem modum essendi in cognoscente, quam sit modus essendi eius in seipso: sic etiam non repugnat cognoscentis habere imperfectiorem modum essendi, quam habeat cognoscibile in seipso.

*Modus essen-
di obiecti in
cognoscente
quandoque
est perfectior.*

*13
Confirm.*

Confirmatur, quia cognoscentis ut comparatur ad suum perfectissimum cognoscibile, se habet ut perfectibile ad perfectum, & perfectum: omne autem perfectibile, in quantum perfectibile, est inferioris ordinis, & in potentia passiuæ respectu perfectientis, & perfectiui, ut est in actu: ergo magis conuenit perfectibili excedi à perfectiuo ex genere suo, quam excedere perfectum, aut illud adæquare in modo essendi.

*Perfectibile
non accedit
ad perfectio-
nem perfecti-
ui.*

*13
Confir. 2.*

Confirmatur secundò, quando aliquid est per plures causas, potest per vnā habere aliquem gradum perfectionis, quem non habet præcisè ab alia, si causæ necessariò requirantur: sed intellectione ita se habet, ut sit ab intellectu, & obiecto: ergo ex obiecto potest habere aliquem gradum perfectionis, quem non habet præcisè ab intellectu: sed immaterialitas, & abstractio, ut supponitur, non comperit intellectioni ab intellectu, sed etiam à cognoscibili: ergo etiam maior abstractio à materia potest competere intellectioni, quam cognoscenti ex modo essendi: v. g. anima separata potest cognoscere naturaliter substantias separatas tam intuitiue, quam abstractiue, ut suo loco probatum est *suprà*; sed intellectione illa, ut est obiecti; abstrahit ab omni ordine ad materiam tam actu, quam aptitudinem: à materia, inquam, abstrahit corporali: non ita intellectus, aut anima, quia dicit appetitum, & ordinem ad corpus, ut subiectum natum informari ab ipsa, & ad totum, ut est pars eius: ergo obiectum in cognoscente non habet eundem modum essendi semper, quantum ad immaterialitatem, & abstractionem, quam habet cognoscentis.

*Intellectio ab
obiecto trahit
perfectionem
ex abstractio-
nem.*

Ex his patet ad illam propositionem, quod res sit in cognoscente per modum essendi cognoscentis,

14

gnoscentis, & prout Philosophus dicit 3. *de anima* cap. 8. & alias, res esse in anima, &c. Intelligendum esse de *in esse* intentionali, & non reali, sed per similitudinem intentionalem, & repræsentatiuè; non verò in *esse* entis: quia id repugnat. Quod si ergo repugnat rem esse in anima secundum modum realem essendi rei, non sequitur quod modus cognoscendi genericus obiecti, aut specificus, non possit excedere modum essendi cognoscentis: quia quod conuenit per medium alteri præcisè, nequit inesse eidem perfectiori modo, quàm in sit medio; sed *esse* obiecti in anima solum est per similitudinem repræsentantem, siue impressa sit, siue expressa; ergo modus essendi obiecti non communicat animæ, nisi inquantum communicat huic medio, quod est similitudo repræsentatiua eius: sed hæc non accedit, inquantum repræsentatiua est in essendo, ad modum essendi obiecti in se: ergo neque requiritur etiam ut cognoscentis ita accedat in modo essendi, ad modum essendi obiecti: ergo sicut ipsa similitudo quantum ad modum essendi aliquando excedit, aliquando non accedit ad perfectionem essendi obiecti, ita etiam cognoscentis inquantum potest ita accedere, & non accedere, sed deficere à modo essendi obiecti in proprio suo *esse*. Et pater consequentia, quia nulla est comparatio cognoscentis, quæ cognoscentis est, ad obiectum, nisi præcisè ratione cognitionis, quia omnis alia comparatio est ipsis extranea: cognitio autem secundum modum essendi genericum nõ necessariò proportionatur in essendo obiecto, licet in repræsentando proportionatur. Quod ergo dicitur, quod modus naturalis operandi sequitur modum naturalem essendi *ex 2. de celo* Verum quidem est, quia operatio supponitur, & sequitur etiam ad *esse*: & si causa est totalis, nequit dare aliquod *esse* suo effectui, quod sit perfectius quàm ipsum *esse* causæ, siue neque producere aliquem effectum, qui excedat perfectionem causæ: sed in cautis partialibus non verificatur hoc, quia perfectio effectus potest crescere ultra perfectionem saltem causæ minis principalis. sed præterea admitto in præsentia materia perfectionem intellectionis quantum ad modum essendi non excedere modum essendi potentia; sic autem consideratur ut quædam qualitas, & accedens inhærens; inde non sequitur quin per intellectionem obiectiuè attingatur obiectum, quod habet perfectiorem modum essendi, & in se sit perfectius ens, quàm sit cognoscentis: imò contrarium necessariò sequitur, quia comparatio potentia, & cognoscentis mediante potentia ad suum obiectum perfectissimum, est comparatio entis ad finem, quæ finis est, in quo quietatur vltimatè; quod maximè verum est de potentia spiritali, & beatificabili in obiecto, ut in fine: ens autem ad finem necessariò decrescit à perfectione finis, quantum ad modum essendi: ergo necessariò ordinatur ad aliquid se perfectius in essendo, ad quod se habet in potentia perfectibili. Propositio ergo vera est in hoc sensu, quod cognoscentis non excedit, inquantum cognoscentis est, modum suum essendi, non solum ut absolute in se consideratur, sed etiam ut ordinatur ad aliud secundum exigentiam suæ naturæ, & secundum modum attingentia, quæ ex perfectione naturæ, & mediorum ipsi competit in propria specie: non sequitur tamen inde non posse intentionaliter attingere obiectum, quod in

suo modo essendi excedit modum essendi subiecti cognoscentis.

Propositio etiam ita verificari debet, ut ordo ad finem non tollatur: maneat autem modus operandi commensuratus modo essendi; quæ commensuratio in hoc consistit; sicut actus primus in qualibet creatura est limitatus, & compositus ex potentia, & actu, nempe quia ex nihilo est, & retinet in essendo tam quoad genus, quàm quoad speciem limitationem sui, quàm quoad perfectionem actus primi, quæ limitata est, & finita, licet etiam quoad actum secundum remaneat similis limitatio, & finitudo includens priuationem excessus in perfectione: sicut ergo Angelus & anima quoad actum primum sunt finiti, & limitati, ita etiam quoad secundum sunt similiter limitati, & finiti. Deinde, sicut limitatio actus primi est talis, quod ex natura sua nequit includere per identitatem in substantia perfectionem actus secundi; ita etiam actus secundus sit adueniens per modum formæ componentis, ut est operatio, & media adiuncta operandi, quæ sunt formæ accidentales, quæ insunt per inhærentiam, & non per identitatem, non sicut insunt sua attributa diuinæ essentia, quæ in se vniuius continet latitudinem totam essendi, sub infinita perfectione.

Hoc ergo modo, operandi modus sequitur modum essendi, & ita etiam modus operandi in specie sequitur perfectionem, & limitationem essendi in specie, quæ limitatio saluari potest in modo agendi circa idem etiam obiectum commune, ita ut siue intellectus animæ est inferioris gradus intellectualitatis; ita etiam non attingat æquè perfectè obiectum intelligibile, sicut attingit naturaliter intellectus Angeli: v.g. homo, & aquila vident Solem; quem etiam videt noctua, sed aliter, & aliter perfectius attingunt idem obiectum. Eodem modo in proposito de anima, & Angelo dicendum est. Et secundum hunc modum diuersitatis melius explicatur illud principium, quia vniuersaliter verificatur, quod modus operandi sequatur modum essendi, eique proportionatur, non solum modo essendi generico, sed etiam specifico: quia sicut *esse* rei perfectius attenditur secundum speciem, quàm secundum genus; ita & modus operandi; & sicut differentia ex modo essendi limitat modum operandi, ita hæc limitatio etiam in specie modi operandi, est ex modo essendi, eiusque limitatione. Modus tamen essendi intrinsecus sicut comparatur ad rem ipsam absolute, & ea quæ consequenter insunt; sic non variat ordinem extrinseci ad ipsam rem, prout merè est extrinsecum, & nihil faciens ad constitutionem intrinsecam actus primi, aut secundi. Ideoque obiectum, & finis, quæ sunt extrinseca, sicut & causa efficiens, non debent communicare in modo essendi cognoscenti inquantum ad ipsa, ut extrinseca comparatur: nam sicut effectus quicumque efficientis in actu primo non necessariò communicat in modo essendi suæ causæ; ita etiam neque finis extrinsecus, & perfectius in modo essendi debet communicari enti ad finem; sed contrarium videtur dicendum: quia finis vltimus rei debet excedere in perfectione, & esse ens, quod est ad ipsum.

Obiectum autem ut comparatur ad cognoscentem secundum modum essendi proprium obiecti, vñ antecedit, habet rationem efficientis, & finis. Ex vtraque ergo hanc ratione non debet communicare

Declaratur modus essendi rei in anima, & intellectu.

Extremum non communicat extrinsecum nisi in medio.

Comparatur cognoscentis ad cognitum media cognitione tantum.

Effectus potest excedere causam partialem.

Comparatio intellectus ad obiectum ut ad finem.

Explicitio dictæ propositionis.

15

Proportio inter modum essendi cognoscentis, & ipsius esse.

Commensuratio debita actus primi & secundi.

In limitatione & compositione.

16

Eadem proportio seruatur circa modum operandi in specie.

Comparatio extranea ordinis rerum.

17

Obiectum comparatur ad operantem ut efficiens, & finis.

Esse intentionale obiecti.

18

Obiectis, contra resolutionem.

Auctor libri de causis.

Propositio octava illius Auctoris.

municare in modo essendi cognoscenti, licet in ratione termini posset ad illud esse operatio cognoscentis, & ut effectus, & ut ordinatur ad perfectum extrinsecum operantis: esse verò quod est intentionale ipsius obiecti in cognitione, est esse eius secundum quid, & non esse simpliciter. Hoc etiam esse intentionale in quantum terminat cognitionem operantis, est esse obiecti in specie, vel cognitione abstracta: nam cognitionem intuitivam terminat obiectum secundum suum esse reale, & extrinsecum, quæ cognitio ex genere suo est ultima, & quietans appetitum cognoscentis. De priori intelligendus est Philosophus, quando dicit obiectum esse in cognoscente, & intellectum fieri omnia, nisi etiam intelligatur de expressione formali ipsius cognitionis, quæ vnit obiecto etiam extrinseco.

Obiicit tamen præfatus author antiquitatem huius Philosophiæ, ut quæ desumpta est ab auctore libri de Causis inter opera Aristotelis, fuerit ipse author, vel Proculus, vel Avempace, vel alius quicumque ex discipulis Aristotelis. Probat autem præmissam propositionem. *Cognitio cuiuscunque cognoscentis est secundum modum essendi nature ipsius, &c.* Hanc sic probat ex propositione 8. *Omnis intelligentia scit quod est secundum se, & quod est sub se, &c.* & explicat modum sic: & *Intelligentia quidem hæc est substantia intelligibilis: ergo secundum modum suæ substantiæ scit res, quas acquirit de super, & res quibus est causa, &c.* ergo apertis verbis docet Intelligentiam tam res superiores, quam inferiores intelligere secundum modum suæ substantiæ. Quod verè intendat modum essendi nature, explicat dicens: *cognoscit causam suam, & causatum suum: per modum qui est causa eius, scilicet per modum suæ substantiæ, & sui esse, &c.* Id est, Intelligentia cognoscit & suam causam, & suum causatum, qui ipsi Intelligentiæ est causa, ut sit quædam natura cognoscentis: quia hæc omnia cognoscit, secundum gradum essendi immaterialem, & intellectualem, qui reponitur in esse talis cognoscentis: & mox declarat ultimis verbis: *quia ipsa non apprehendit nisi per modum suæ substantiæ, & ipsa est sua Intelligentia, apprehendit res apprehensione intelligibili, siue intelligibiles sint, siue corporeæ, &c.* Ergo docet Intelligentiam intelligere secundum modum essendi suæ nature. Patet idem ex propositione illa Proculi 173. *Omnis intellectus intellectualiter est, & quæ ante ipsum, & quæ post ipsum, id est, secundum modum intelligentiæ suæ nature intelligit superiora, & inferiora.*

19

Responsio. Error illius auctoris.

Intelligentiæ esse ab æterno.

Communis fuit.

Eum corrigir.

Secundum op.

Respondetur longè diuersum esse institutum & mentem authoris illius libelli ab interpretatione præmissa; hic enim posuit Intelligentias ab æterno, ut patet in propositione secunda: *Causa prima, inquit, est super æternitatem, quoniam æternitas est causatum ipsius, & Intelligentia opponitur, vel participatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque destruitur, &c.* & antè præmisit: *sed esse, quod est cum æternitate, est Intelligentia, quoniam est esse secundum habitudinem vnæ, non patitur, neque destruitur, &c.* Hæc est communis sententia, & error rã Platoniorum quàm Peripateticorum Philosophorum, qui Intelligentias ponebant ab æterno; quem errorem corrigir Dionysius de diu. nominibus cap. 1. dicens cum Scriptura res non esse ab æterno. Negabant consequenter hi Intelligentias pati, aut alterari secundum motum; quia sicut æternitas est indeficientia essendi cum immobilitate: successio autem con-

tingit secundum prius & posterius in motu secundum tempus, idè negant in æternitate Intelligentiæ, aut ipsa Intelligentia, quæ coextenditur æternitati, dari prius, aut posterius, aut alterationem, & passionem, quæ sunt in tempore: quoniam sicut definit etiã Boëtius de Consolatione in fine, *æternitas est interminabilis vita, & tota simul, & perfecta possessio*, sic excludit omnem successione, & motum in sua entitate: & sic dicebant prædicti Philosophi Intelligentias, seu intellectum separatum, habere indeficientiam, & immobilitatem quantum ad esse, & virtutem, & operationem. vnde Propositio 169. Proculi est hæc. *Omnis intellectus in æternitate substantiam habet, & potestatem, & operationem.* Hoc ipsum insinuat probatio subiuncta ab hoc auctore: *quoniam, inquit, est esse secundum habitudinem vnæ, vnde non patitur, neque destruitur, &c.* non patitur, scilicet alteratione virtutis, aut operationis, neque destruitur: quoniam est esse vniformiter se habens, & secundum habitudinem vnæ. & hoc etiam est quod Aristoteles, ut supra visum est, de cessatione motus cælorum, negat, inquam, sempiterna entia aliter se habere in se, aut dicere nouam habitudinem ex ratione sui, sed tantum terminare nouam habitudinem, quæ est in mutabilibus; quia nempe sempiterna non sunt mutabilia, neque alterabilia, sed dicunt esse necessarium, & secundum vnā habitudinem. & dicit hic author: vnde motum & mutabilitatem tribuit animæ nobilissimæ (supple cælorum) quos Platonici constituebant animatos. Vnde hanc animam secundum substantiam ponebant attingere æternitatem, & secundum operationem tempus ratione motus, qui sit corporum cælestium in tempore, eamque ponebant in horizonte æternitatis, id est in ultimo circulo visibilis hemisphærij, quasi anima esset in ultimo termino æternitatis, & principium temporis.

Intelligentiæ non alterari, aut mutari.

Æternitas, quid sit.

Consensit, Aristoteles.

Animati celi secundum Platonicos.

20

Supposito ergo hoc, quod dicit de æternitate, immobilitate Intelligentiæ intelligant ea, quæ adducit contra nostram sententiam. Patet Argidius, ex illa propositione octava: quia cum probauerit propositione septima, quod Intelligentia non sit corpus, nec aliquid diuisibile diuisibilitate quantitatis, aut motus, aut temporis: quia Intelligentia non est diuisibilis secundum substantiam, aut operationem: facta, inquit, est Intelligentia superior omni corpore, omni tempore, & omni multitudine: quod si inueniatur in eā multitudo, non inuenitur multitudo nisi quod res sit vna existēs, &c. Hæc multitudinem tribuit Intelligentiæ iuxta modum philosophandi Platoniorum, qui ponebāt formas subsistentes separatas, quarum participatione indiuidua constituerentur, ut Petrus in esse à causa prima, quæ est primum ens, in esse animalis ab animalitate separata prima, in esse intellectiui ab intellectu separato, & sic de aliis, quamuis omnes hæ rationes essent vnæ in existentia. hunc modum impugnat Philosophus in libro primo Met. sic ergo Intelligentia inferior recipit suas bonitates, & perfectiones participatione superiorum formarum, & licet sub hac ratione dici posset multiplex, tamen ut dicitur vna, est in existentia, & non diuiditur. Idè subdit: *cum ergo Intelligentia sit secundum hunc modum* (id est, vna res existēs) *diuisionem penitus non recipit, &c.* quod est, quia cum substantialis vult scientiam rei corporalis, non extenditur cum ea, sed ipsa stat fixa secundum suam dispositionem, quoniam est forma, à qua non transit aliquid, & corpora quidem

Forma separata, seu idea Platoniorum.

Operatio cōdiuisionem penitus non recipit, &c.

quidem non sunt ita, & significatio, quod Intelligentia non est corpus, neque dividitur substantia eius & operatio eius, quod utrique sint res una.

Expositio D. Thomae.

Cuius probationis vis ita declaratur à D. Thoma lectione 7. ex Proculo Quod autem, inquit, intellectus sit aeternalis, manifestat operationis ad substantiam identitas, & est virtus probationis huius: quia res illa, cui sua operatio accidentaliter aduenit, secundum illam operationem, variationem accipit, ut quandoque operetur, quandoque non operetur, vel quandoque magis, quandoque minus operetur: res autem illa, cui convenit sua operatio secundum suam essentiam invariabiliter operatur: talis est intelligentia, cui convenit intellectualis operatio secundum naturam suae essentiae, &c. quem doctrinam ibidem reprobatur.

21
Exponitur
modus, quo
errorem statu-
itur in propo-
sitione
eiusdem.

Ad propositum ergo in propositione illa octava declarat modum, quo Intelligentia scit omnia, nempe in sua propria substantia tanquam motivo, quæ & repræsentat causam superiorem, & causata inferiora, & hæc est cognoscere secundum modum suæ substantiæ, inquantum repræsentat causam, & causata, per operationem substantialem, & scientiam, quæ identificatur suæ substantiæ, quam dicit esse supra motum, tempus, & quantitatem, neque pati, neque diminui, ut ex dictis colligitur, & sic est indivisibilis quoad hæc, in essendo, sic etiam quoad operationem est indivisibilis, & non multiplex: quia secundum modum suæ substantiæ essendi indivisibilem, & inseparabilem in esse à substantia, non sicut alij intellectus inferiores, ut animarum, qui intelligunt divisibiliter secundum tempus, & alterantur operando. Hæc est intentio huius Authoris, & non illa, quam eidem tribuit Agidius. Hæc autem doctrina est falsa, quam reicit fides, quantum ad principium, in quo fundatur de æternitate intelligentiæ, ex qua concludit ille author eius immobilitatem in esse, & operari: & quantum ad conclusionem deductam.

22
Reiicitur
præfatus
error.

Reiicit etiam Theologia communis Scholæ, quantum ad consubstantialitatem operationum, & est erronea, quantum ad necessitatem, quæ ex ea sequitur liberi arbitrij: illam identitatem operationis ad intelligentiam impugnat Doctor in prima distinctione huius quarti, ubi contra eam differuimus. Eam impugnat D. Thomas 1. part. quest. 54. ar. 1. Quæ autem obiicit præterea præfatus author ex Athanasio, & Maximo, sunt faciles solutionis, quia nos admittimus cum Athanasio non posse intellectum creatum attingere Deum ex viribus naturalibus, quia creatus est ex non ente, & illud obiectum supra vires illius sit; tamen potest intellectus eleuatus attingere Deum sub ratione propria, quamvis hoc totum etiam ad genus entis creati spectet, neque eleuatio extrahat intellectum extra naturam intellectus creati, licet ei tribuat vires supra naturam propriam, quibus attingat Deum, modo tamen proportionato suo modo essendi, id est, finito modo. Rationem autem illam rectè assignat, quia intellectus creatus habet obiectum motuum proprium, quod est ens creatum loquendo de motivo naturali, non verò Deum sub ratione propria, qui ex creatis non est.

Explicatur
Athanasius
& ceteri.

Ad idem refertur ratio Maximi, & reliquorum Patrū, qui negat Deum videri naturalibus viribus intellectus creati, aut etiam comprehendere ab intellectu creato etiam eleuato: & non solum Philosophi dicerent Intelligentias non posse attingere

primum ens sub ratione propria, sed in quantum se habet ut causa, sed etiam dicerent Intelligentias inferiores non posse attingere superiores, nisi ut superiores sunt causæ ipsarum. Ideoque nullo modo fundarent se in illo modo essendi generico & communi omnibus Intelligentiis quantum ad proportionem cognitionis cum modo essendi in qualibet; sed fundarent se in modo essendi particulari, & specifico cuiuslibet in quantum deficit à modo essendi, & perfectione superioris, ita ut essentia propria cuiuslibet intelligentiæ sit ipsi ratio intelligendi, & obiectum primum, & motuum solum sui intellectus, in quantum est causata à superiori, & causa inferioris. Neque videtur ratio, unde intellectualitas, quæ sequitur ad gradum specificum, non inferat eandem diuersitatem, seruata proportionem, quoad modum operandi, quam infert intellectualitas, quæ sequitur ad gradum genericum.

Ex dictis patet quid dicendum sit ad aliam perfectionem secundæ proportionis conditionalis, scilicet: si modus essendi rei cognita excedit modum essendi nature cognoscentis, cognitio illius est supra naturam cognoscentis, &c. quam propositionem probat Lufitanus ex eodem authore libri de Causis, cuius verba sunt eodem in loco. Et similiter omnis sciens non scit rem meliorem, & rem deteriore nisi secundum modum secundum quem res sunt, &c. Si ergo rem meliorem non cognoscit secundum modum, quo illa est in se, sed secundum modum nature cognoscentis, utique rem altiore in modo essendi non cognoscit, ut illa in se est cognoscibilis, sed modo inferiori.

Respondetur ex dictis intentum authoris esse probare quod cognitio rei altioris, & inferioris sit eadem substantiæ cognoscentis Intelligentiæ, & fieri per ipsam essentiam, ut est causa, & causatum, & fieri indivisibiliter, & inseparabiliter ab essentia, quæ sicut est indivisibilis, & æterna, ut præterit ille author, ita etiam cognitio earum est indivisibilis: & quamvis diuersæ res sint superiores, & inferiores in seipsis: tamen cognitio earum non est diuersa, sed una: quia non cognoscit res illas diuersas secundum modum, quo res ipsæ in se sunt diuersæ, participando ab ipsis rebus cognitionem tanquam ab obiectis motiuis specificantibus, sed cognoscit per modum suæ essentiae, tanquam motiui, & medijs cognoscendi, & indivisibiliter, ea, quæ in seipsis diuisa sunt. Hoc modo dicimus Deum cognoscere creaturas per modum suæ substantiæ indivisibiliter, quantum est ex parte cognitionis. Ea quæ adducit ex Chrysostomo, & Dionysio de incommensurabilitate Dei, sub ratione propria à creatura, vera sunt; quia illud est superexcedens vires intellectus creati, & omnis per se obiecti motiui naturalis eius.

Ad primam rationem alterius Doctoris, &c. Hæc ratio est D. Thom. lib. 3. contra Gentes c. 51. estque Henrici, & est talis: Illud obiectum non potest cognosci à cognoscente, quod non est per modum, qui competit illi cognoscenti; sed sic Deus non est in creatura: ergo, &c. Minor probatur; Nihil intelligitur nisi quod se habet per modum informantis ad intellectum; sed Deus non sic se habet: ergo, &c.

Respondet Doctor rationem hanc seipsam destruere secundum omnem opinionem, scilicet de modo, quo causatur cognitio rei intuitiva, si ad eam requiratur species impressa, concurrens simul

Sensus Philosophorum diuersus ab eo, qui obicitur.

Dicunt Intelligentiam cognoscere per suam essentiam.

23
Secunda conditio-
nalis soluitur, eius-
que probatio.

Explicatio,
& scopus in-
tentus ab illo
authore.

24
Ad rationem
D. Thomae.

Responsio

Distinctio XLIX. Quæstio XI. 553

simul cum obiecto præsentem; vel non requiratur: quia si non requiritur, sed sufficiat obiectum se ipso, maior est falsa: si autem requiratur, minor est falsa: quia sic potest dari species impressa Dei, nec rationes Henrici oppositum probant, quodlibeto 3. quæst. 1. & quodlibeto 4. quæst. 7. & in summa art. 33. quæst. 2. ubi negatiuum probare contendit.

Aliam præterea rationem Henrici ad idem soluit, cuius solutio patet ex litera, & ex dictis. Veram autem probationem adducit Doctor in *secunda conclusione principali*, quâ ibi sequendo ordinem textus, explicabimus. Videantur moderni, specialiter Ægidius Lusitanus, & noster Pater Theodorus Smiling tract. 2. de *inuisibilitate Dei*, Expositores D. Thomæ locis citatis.

SCHOLIUM.

Animam humanam ex se esse immediatè susceptiuam beatitudinis: quia per nihil accidentale fit huiusmodi susceptiuum, alioquin secundum quid tantum bearetur.

8 ^d **R**espondeo ergo ad quæstionem, duas conclusiones declarando. Prima est, *Concl. 1.* quod natura humana ex puris naturalibus est immediatum susceptiuum beatitudinis. Secunda est, quod natura humana non est sufficienter actiua ex puris naturalibus ad videndum Deum visione beata. Ex quibus sequitur propositum, scilicet quod homo non potest ex puris naturalibus consequi beatitudinem.

Prima conclusio probatur sic. Naturæ humanæ ad hoc, quod sit capax beatitudinis, non additur aliqua natura ab essentia sua, quia tunc natura humana manens ea- *Natura humana ex se est immediatè susceptiua beatitudinis.* dem natura, non beatificaretur, nisi per aliquid accidentale superadditum: nec per habitum est immediatum susceptiuum beatitudinis, quia ratio recipiendi beatitudinem non potest esse habitus, quia nec modò per habitum recipitur actus: quia cum habitus generetur ex actibus, sequitur actus ipsos: ergo habitus in via non est ratio recipiendi actum: ergo multò minùs in patria.

Præterea, susceptiuum, quod ordinatur ad multas formas ordinatas, maximè ordinatur ad perfectissimam; sed voluntas ordinatur ad multas volitiones, & intellectus ad multas intellectiones: ergo maximè ad beatitudinem, cum sit perfectissima: si ergo est immediatum susceptiuum alicuius illarum; ergo istius, quia ista maximè perficitur.

Dices quod habitus requiritur, ut perfectiùs perficiatur beatitudine; vnde habitus requiritur propter perfectionem beatitudinis. Contrà, tunc sequitur quod anima humana secundum quid perficitur beatitudine, sed habitus simpliciter: & tunc habitus videt Deum, & charitas diligit Deum, & non anima humana, nisi per accedens, & secundum quid,

Ideo dico primò, quod anima humana in puris naturalibus est immediatum susceptiuum beatitudinis.

COMMENTARIUS.

25 ^{1. Conclus.} **R**espondet ergo ad quæstionem, &c. Statuit hic primam conclusionem, quod natura humana ex puris naturalibus sit susceptiua beatitudinis, &c. Circa hanc conclusionem tot sunt modi dicendi, ut omnia penè vertant in dubium, & maximam pariant confusionem; inueniunt enim tot munerera, & functiones luminis gloriæ, ut difficile sit recensere, ne dicam in re tam obscura impugnare.

Varia opinio-
nes de mu-
nere luminis
gloriæ.

Quantum ad præsens institutum, aliqui tenent lumen gloriæ esse susceptiuum visionis; alij dicunt esse dispositionem ad recipiendam formam ignis: alij dicunt esse dispositionem primò, & per se; alij docent esse dispositionem secundariò. Inter primariò, & secundariò disponere, hoc interest, ut lumen gloriæ primò ordinetur tanquam dispositio ad recipiendam ipsam visionem: disponere secundariò est lumen gloriæ ordinari ad recipiendam essentiam diuinam per modum actus primi vniti potentia, secundariò verò ad recipiendam ipsam visionem. Varios hos modos magis in specie adducit Suarez in 1. part. lib. 2. de attributis negatiuis Dei, cap. 15. & Scoti Oper. Tom. X.

Ægid. lib. 9. de beatitudine quæst. 5. art. 9. §. 1. qui tenet. §. 3. lumen gloriæ esse dispositionem ad visionem, & assertione 2. non esse dispositionem per modum receptiui. Conclusione verò 3. esse dispositionem primò ordinatam ad recipiendam visionem, & non solum secundariò.

Conclusio Doctoris est negatiua, quam docet aliàs sæpè, præsertim in 3. distinct. 14. & quodlibeto 14. & hic in litera; quem in hoc sequitur Capreolus in hac dist. quæst. 4. art. 3. ad 1. Scoti. Hispanensis quæst. 4. Soncinas ibidem, Sotus quæst. 2. art. 4. Molina 1. part. quæst. 12. art. 5. disput. 1. Ferraricensis 3. contra Gentes, cap. 54. Valquez 1. part. disput. 43. cap. 1. Durand. in hac dist. quæst. 2. eamque magis probat Suarez loco citato n. 27. Pezantius 1. part. quæst. 12. art. 5. disput. 1. Salas. 1. 2. tractatu secundo, disputat. 5. sect. 3. & potest dici communis, licet pauci moderni transierint in oppositum, ut Cabrera, Ledesma, Nacarrere Loria.

27 <sup>Probatio est-
iustionis.</sup> Probat Doctor conclusionem nihilo superaddito. Natura humana est capax beatitudinis, & idem de Angelica: ergo non recipit beatitudinem mediante lumine tanquam receptiuo. Antecedens patet, siue enim creatura spiritalis habeat inclinationem passiuam naturalem (ut *suprà* quæst. præced. probatum est, habere. & quæst. 9.) siue obediencialem

A A a dientialem

dientialem ad beatitudinem; tam vna, quam altera, reducitur ad actum immediatè per formam, ad quam est: tam vna, quam altera etiam conuenit ab intrinseco, quia est substantia spiritalis creata, & non per aliquam rem superadditam; quia illæ potentia passiuæ sunt proprietates naturales conuenientes præcisè per principia intrinseca subiecti: ideoque ipsa creatura est, & dicitur beatificabilis, & vnibilis beatitudini obiectiuæ.

Natura non per aliam superadditum recipit beatitudinem.

Beatitudo est operatio potentia in ea recepta.

Deinde, beatitudo consistit in operatione: ergo debet recipi in potentia immediatè, cuius est operari: aliàs eadem ratione, qua diceretur recipi in habitu, vt subiecto immediato, posset etiam dici beatitudinem consistere in aliquo, quod recipitur in essentia, & mediante essentia communicari potentia, vel certè consistere in aliquo habitu ipsius potentia. Consequentia probatur, quia negatur hoc communiter: quia nihil potest tendere, aut vniri obiecto beatifico immediatè, nisi potentia mediante operatione, & qua operatur; si autem habitus esset immediatum susceptiuum operationis, hoc esset falsum: ergo, &c.

Habitus non est subiectum operationis.

Deinde, quia in via non recipitur per habitum actus tantquam per principium receptiuum; quia si loquar de habitu acquisito, sequitur actum, ex quo fit: si de supernaturali, actus tam fidei, quam spei, & charitatis supponitur in peccatore in sui conuersione ante habitus: eadem autem forma respicit idem subiectum vniiformiter; & secundum eandem rationem susceptiuum.

28

2. Ratio. Magis ordinatur potentia ad receptionem beatitudinis quam habitus.

Deinde, beatitudo, quod ordinatur ad plures formas ordinatas, maxime ordinatur ad perfectissimam: sed voluntas ordinatur immediatè, & seipsa ad multas volitiones, & intellectus ad multas intellectiones, quas immediatè recipit se ipso, & non mediante alio subiecto, vt patet ex ratione iam præmissa, vt contigit in via, antequam insint habitus: ergo maxime ordinatur ad recipiendam immediatè beatitudinem, quæ est perfectissimus actus potentialium. Probatum consequentia; quia appetitus naturalis potentia, & passius vniiformiter se habet ad ea, quæ sunt ad finem, & non est alius ad ipsam finem; quia idem appetitus, secundum quem tendit in finem, est idem ipse qui quiescat in fine. Vel aliter sic: eodem appetitu inclinatur in primum suum obiectum, appetitu, inquam, passiuo, quo inclinatur in alia contenta sub primo obiecto: ergo sub eadem ratione receptiuè vnitur tam bono in communi, quam bono in particulari, & consequenter seipsa potentia recipit perfectionem, quæ consistit in sua operatione ab obiecto in communi, & particulari.

Appetitus vniiformiter se habet ad finem.

29

Est susceptiuum immediatum operationis supernaturalis in via.

Et si dicas mediante potentia obedientiali recipere perfectionem à primo ente. Non refert quantum ad præsens, quia intenditur tantum quod seipsa recipiat, & non mediante alio receptiuo: ergo sicut in via perficitur immediatè à primo ente, tantquam immediatum susceptiuum operationis: supernaturalis, & non mediante habitu, ita etiam dicendum erit quoad operationem ipso patri. Vnde sententia opposita nescio quo fundamento. Theologico, aut Philosophico possit sustineri: nam si habitus est immediatum susceptiuum operationis, vt rectè Doctor, tunc habitus fruitor Deo, videt Deum, non potentia, nisi secundum quid, & denominatiuè, sicut homo intelligit mediante anima, anima verò, & Angelus mediante intellectu; illud neque Scriptura constat, neque Philosophus admitteret. Sequen-

Nullo fundamento asservitur habitus subiectum actus.

da autem est ratio naturalis, quæ ostendit potentias esse immediatum receptiuum suarum operationum, cum neque ex reuelatione corrigatur, neque ex ratione operationis in specie apparet aliquod vestigium, vnde requiratur aliud receptiuum immediatum, & diuersum: sed potius ex ipsa operatione, quæ consistit in actu vitali sequitur contrarium; si enim à solo habitu producit, ita vt habitus sit totalis ratio, & virtus producendi, sicut calor in aqua, ratio calefaciendi, vt contendit prædicta sententia, & insuper habitus sit totale, & immediatum susceptiuum beatitudinis, tunc sequitur euidenter beatitudinem non esse operationem, aut actum vitalem: imò quod magis est, potentiam non videre Deum, aut tendere in ipsum tendentia, quæ sit propria ipsius potentia, & distincta à tendentia habitus magis, quam anima secundum substantiam, vt distinguitur ab intellectu, tenderet in Deum vt obiectum, quod est contra suppositionem communem Doctorum in hac materia: nam si anima posset vnione propria, & peculiari vniri Deo per modum obiecti beatifici, proculdubio in illa principalius statuenda esset beatitudo formalis, & in vnione, quæ est præcisè secundum tendentiam potentia. In proposito idem sequitur inconueniens; quia sicut habitus est genere diuersus à potentia, si esset immediatum susceptiuum operationis, tunc habitus immediatè tendentia propria tenderet in Deum, vt obiectum est, & beatitudo obiectiuæ: quæ tendentia est genere toto diuersa à tendentia potentia, & consequenter non reduceret in actum diuersum tendentia, potentiam, ipse actus, vt recipitur in habitu, quia quod conuenit per medium, tantquam extremum alteri, nequit aliter alteri conuenire in genere causæ, aut effectus formalis consequentis, quam vt conuenit medio, & per ipsum medium.

Inconueniens sequitur ex opposita sententia.

Sequi Deum videri à potentia.

Ex his patet impugnatio alterius modi explicandi hanc sententiam, quatenus diceretur beatitudo conuenire potentia, & habitui tantquam totali susceptiuo, perinde absurdum est, imò magis inconueniens adducit. Primò, operatio competit suo receptiuo per modum formæ accidentalis; sed potentia, & habitus non faciunt aliquod vnum ens per se, sed totum per accidens: ergo non potest totum hoc facere aliquod vnum per se per modum vnus subiecti, respectu eiusdem formæ simplicis, qualis est beatitudo: ergo nequit sic inesse toti primò per modum subiecti simplicis: ergo tantum per modum diuersorum inest, ita vt inhæreat immediatè vtrique seorsim, & inhærentia diuersa. Hoc repugnat accidenti, naturaliter saltem: ergo, &c. in altero habet rationem adæquati, & sufficientis subiecti; & sic illi soli inhæret, aut inhætere exigit naturaliter. Deinde, ideo inesset vtrique immediatè, quia vtrumque in ratione receptibilis, seu potentia passiuæ, in ordine ad illam formam, non diuersificantur, sicut neque hoc, & illud corpus, vt recipit superficiem, neque hic, & ille intellectus, vt recipit operationem naturalem: sed hoc nequit dici, quia neque inclinatio passiuæ, aut actiuæ potentia propria, communicat cum inclinatione habitus, quantum ad similitudinem: habitus enim ordinis supernaturalis, neque natus est tendere in obiectum vitaliter, sicut potentia competit, neque dicit ordinem beatificabilem ad obiectum vt finem, sicut potentia est beatificabilis

30
Habitus non est subiectum partialis actus.

Inclinatio potentia diuersa est ab inclinatione habitus.

beatificabilis : ergo non eundem effectum formalem tribuit forma potentia secundum exigentiam potentia, quem tribuit habitui, qui non est beatificabilis, neque vitalis, aut principium vite, aut vita in seipso. Vnde sequitur quod actus inquantum præcisè inest potentia, sit beatitudo, & non ut inest habitui : ergo superfluit *inest* eius quod est habitus ut subiecti : quia neque *inest* entis requiritur, cum possit manere per inhærentiam ad potentiam, ad quam non facit habitus, neque etiam facit inhærentia, aut effectus quicunque eius ad habitum, ad rationem beatificandi potentiam. Accedit ulterius quod nulla qualitas inest alteri ut subiecto, quidquid sit de ratione accidentis diuersi generis : quia totum genus qualitatis absolutæ saltem, dependet ex ratione sua ad aliquod subiectum prius naturaliter ad ipsum totum genus.

Liberius ergo inueniuntur hi modi dicendi, quam fundantur in certis aliquibus principiis ; vnde merito communiter reiciuntur quamuis paucis placent, ex eo quod in quæstione obscura liberum sit coniectari ; spectanda tamen sunt principia communia, quæ non debent præteriri, nisi certiora in specie occurrant.

31 Secundus modus dicendi. Secundus modus principalis dicendi, quo dicitur habitus esse dispositio materialis, maiorem inde apparentiam fortitur, quatenus excludit plura inconuenientia, quæ sequuntur ad modum præmissum, & facilius euadit difficultates obiectas : sed neque inde etiam sufficienter adstruitur : quia facilius est euadere difficultates, quam eas soluere per certa aliqua principia. Illam rationem adductam *supra* de habitibus dicit Suarez esse solubilem in quinta explicatione : sed magis solutio eius reducitur pro priore opinione iam impugnata, quatenus habitus dicitur esse receptiuus. Dicit ergo rationem illam non vrgere de habitibus infusis, quidquid sit de acquisitis, quia habitus infusi non fiunt per actus, sicut acquisiti. Deinde, infusi habent rationem potentia, quatenus per se requirantur ad substantiam actuum : sed hæc solutio non valet : quia quod habitus sint infusi, & dicantur habere rationem potentia ad differentiam habitus acquisiti non idè dicuntur cum vilo apparenti fundamento esse potentias receptiuas, ut ex præmissis patet : sed idè dicuntur potentia, quia non tribuunt facilitatem tantum operandi, sed etiam virtutem necessariam, quatenus potentia ex se, & puris naturalibus non est sufficiens, sicut est sufficiens ad actus naturalis ordinis sine habitu. Probatum est autem aliàs necessitatem eleuationis, & gratia respicere potentiam, quæ actiua est, & non quæ passiuæ. Hic etiam probatum est ab habitu reiciendum esse rationem potentia passiuæ.

32 Deinde, respondet ad rationem, quam facit Doctor in 3. diff. 14. quæ talis est ; intellectus ordinatur magis ad visionem, quam ad lumen gloriæ per modum habitus : ergo sicut immediatum est receptiuum luminis, ita etiam & visionis.

Solutio. Respondet approbanis solutionem Capreoli, quia lumen est actus primus ab extrinseco veniens : visio ergo est actus secundus supponens potentiam tam actiuam intrinsecam, quam etiam receptiuam, & potest esse inclinatio principalis ad vnam formam, quæ mediante alia inest, & sic intellectus potest principaliter ordinari ad visionem, licet mediante lumine recipiatur.

Scoti Oper. Tm. X.

Sed hæc responsio non est ad intentum argumenti quia argumentum aliter vrget : & vis eius in hoc consistit, quod subiectum, quod ordinatur ex naturalibus ad recipiendam formam supernaturalem, non mediante alia, tanquam receptiua eius potest recipere etiam illam, ad quam principaliter ordinatur ex natura sua. In proposito lumen gloriæ est simpliciter, & sub omni ratione supernaturalis forma in primo gradu supernaturalitatis, ita ut ad illud non detur virtus inchoata in natura, & effectiua, non ita operatio, quæ procedit ad potentia ut actus vitalis est, licet in substantia sit supernaturalis, ut procedit ex altera causa concurrente, & sic erit in secundo gradu supernaturalitatis ; quia etiam procedit ad potentia. Vnde sequitur quod potentia magis ordinatur ab inclinatione passiuæ ad recipiendam visionem, quam ad lumen, quia potentia non solum concurret ad visionem, sed etiam quæ operatiua est mediante visione : ergo si recipit immediatè seipsa lumen, quæ est forma supernaturalis in primo gradu, ut dixi à fortiori nata est esse susceptiuum immediatum operationis ex suis naturalibus : tum quia eam elicit, tum etiam quia mediante eadem, ut recepta, est nata potentia operari, seu tendere in suum obiectum, quod ipsi non competit mediante lumine, nisi ut consideratur præcisè in actu primo.

Respondet Lusitanus supponendo primum, dispositionem ad formam sumi variis modis, quos ipse numerat. §. 2. In proposito autem sumi strictissime pro forma præparante subiectum ad recipiendum aliquam ulteriorem formam, & perfectionem ; quo sensu sumitur à Philosophis dispositio in materia in ordine ad formam substantialem recipiendam. Hæc duplex est : nam quædam receptiua, ut quantitas se habet ad qualitates, potentia ad suas operationes, ut recipiuntur in anima. Alia est disponens subiectum ut recipiat formam, quæ tamen non est receptiua formæ in se : sic calor disponit materiam, ut recipiat formam ignis, quæ non in calore recipitur, sed in ipsa materia. Huius generis est lumen habituale gloriæ respectu beatitudinis ; quod disponit potentiam ad eam recipiendam, licet ipsum lumen non sit ratio recipiendi.

Respondet ad illam rationem Doctoris præmissam negando consequentiam : quia ex hoc quod lumen sit habitus intellectus, non rectè colligitur quin sit dispositio ad actum recipiendum in potentia. Ad probationem autem consequentia, qua dicitur habitum acquisitum non esse dispositionem ad actum. Respondet antecedens à multis negari, loquendo de actibus elicitis post habitum, nempe ab iis, qui negant habitum esse actiuum respectu actus ; quam sententiam, inquit, probabilem tenet ipse Scotus in 1. diff. 17. quæst. 2. quod sufficit ad solutionem argumenti ex mente ipsius Scoti ; quæ solutio tenet, siue habitus actiue etiam se habeat, siue solum passiuè : quia perinde est dispositio, siue agat, siue non agat ; quia disponere, & agere non repugnant in eadem forma : & licet actus priores habitu non supponant dispositionem, quia sunt imperfecti, tamen actus sequentes supponunt dispositionem, quia delectabiliter agit potentia per habitum perfectæ.

Hæc solutio non placet, quia neque ex Philosophia illa, quam adducit, sequitur : neque ex ali-

33 Impugnatur.

34 Duplex dispositio materialis.

Magis ordinatur intellectus ad recipiendam visionem, quam ad recipiendum lumen.

35 Responsio eius ad rationem Doctoris.

36 Impugnatur.

*Ad formam
accidentalem
non supponi-
tur dispositio.*

*Ad formam
violentam
subiecti ma-
gis exigeretur.*

36
Responsio.
Impugnatur.

*Nullum im-
pedimentum
est in poten-
tia.*

37
Confirmatur.

*Tollitur om-
ne impedi-
mentum à
potentia.*

*Quid efficiat,
dispositio.*

quo, quod specialiter conuenit lumini gloriæ, aut aliis formis supernaturalibus. Impugnatur ergo primum illa suppositio, deinde probabitur antecedens: ad formas accidentales non datur dispositio vlla receptiua, quæ non est ratio recipiendi: ergo doctrina de dispositione ad formam substantialem non rectè accommodatur proposito. Antecedens probatur, nulla forma accidentalis in genere qualitatibus magis exigeret dispositionem subiecti, quàm forma, quæ est contra inclinationem subiecti: nam dispositio parans ad receptionem formæ ideò prærequiritur in subiecto, vt de incapaci per eam fiat capax: nullum autem subiectum quod aliàs subiicitur agenti in ordine ad formam recipiendam ab eo, est magis impeditum, & incapax ad formam recipiendam, quàm illud quod ex natura inclinatur ad formam oppositam, tanquàm connaturalem, & per consequens quantum est ex se, repugnat formæ violentæ; sed hic non datur dispositio præuia, & præparans subiectum ad recipiendam formam violentam: ergo neque in aliis, vbi nullum est impedimentum formæ suscipiendæ ab agente immediate.

Quod si fingatur ibi aliqua dispositio ex parte subiecti, &c.

Dicatur quænam sit, & impugnatio est in promptu: quia non est priuatio formæ contrariæ; quia agitur de dispositione positiua, nulla alia forma positiua potest imaginari ex parte subiecti habens connexionem vltimam necessariam cum forma violenta; neque dici potest ipsa forma violenter inducta in gradu remisso, vt supponitur sibi ipsi, quoad gradum intensum: quia dispositio debet esse diuersi generis, & quia talis remissio formæ oritur ex relictentia passi, & limitata, atque imperfecta virtute agentis. Accedit quod forma non reddatur vnquam connaturalis illi subiecto, neque subiectum inclinatum ad formam, aliàs non esset ei violenta, neque subiectum remoto agente reduceret se ad pristinum statum, sicut aqua de calore reducit se ad frigus.

Quare ergo requiritur dispositio in potentia in ordine ad operationem recipiendam, ad quam ex natura sua est summè inclinata, & nullum patitur impedimentum positum actiui necessariis, & in quantum ipsa potentia præcisè est receptiua, nullum habet impedimentum positum.

Confirmatur, quia potentia, vt est receptiua actus, nullum habet impedimentum repugnans actui: ergo non exigit dispositionem in hac parte, qua tolleretur impedimentum: potentia etiam, vt admittit hic author, est seipsa receptiua actus, ita vt non exigit aliquid aliud sibi superaddi, quod sit ratio proxima recipiendi; actus in ratione formæ natus est dare effectum suum formalem potentia, vt potentia ex suis naturalibus comparatur passiuè ad actum, aliàs non esset tota, & sola ratio recipiendi: actus qui potest etiam à Deo immediate influi potentia, si non repugnat actum vitalem produci à solo Deo, quod nos cum multis aliis dicimus non repugnare, saltè si repugnat, tota repugnantia statuitur ex parte affectionis, & effectus, in quantum producibilis est, non vero ex parte potentia: quæ non est impedita, & seipsa immediata, & sola ratio recipiendi. Ex quibus sequitur intentum: quia potentia passiuæ, in quantum passiuæ, nequit disponi, aut præparari, nisi vt adueniat ratio recipiendi superaddita, vel vt tollitur ab ea impedimentum, neque vlla alia præpa-

ratio spectans ad receptionem, imaginari potest præter hæc: quia vel non est in ea potentia receptiua ex se, & sic semper manet donec mutetur ab eo statu, per aliquod nouum, quod sit ei ratio recipiendi; vel si est in ea potentia receptiua inchoata, & remota, id intelligitur, vel quia impedita est per formam repugnantem actui, quæ definit adueniente ipso actu formaliter; vel certè dicitur potentia remota, eo modo quo causa effectiua remota dicitur, ex defectu alicuius virtutis completæ, quæ per additionem alterius virtutis sit proxima, & sic illud quod adueniret passiuæ remotæ, & incompletæ, debet aduenire, vel vt ratio partialis recipiendi, vel vt ratio totalis; neque est imaginabile medium aliquod perceptibile, quo præparari posset potentia passiuæ, quæ passiuæ est, ad formam.

Hoc ipsum probatur in potètia receptiua formæ substantialis, quia calor præproductus formæ non aliter disponit materiam, quàm tollendo impedimentum, quia passiuæ potentia substantialis, per quam recipitur forma substantialis, vt actus per se, nequit communicari à calore materiæ, neque etiam intendi, ampliari, aut determinari: quidquid enim tribuit calor materiæ, aut subiecto, tribuit in genere causæ formalis, cuius effectus formalis nequit magis determinare materiam, quàm ex se sit determinata ad formam in ratione potentia per se eius; quam differentiam potentia per se nequit acquirere per actum accidentalem. Præterea, sicut communius antiqui docent, calor præproductus subiectatur in toto, & perit adueniente forma ignis corrupto toto: ergo nequit intelligi vt dispositio permanens: nam hæc sequitur ad ipsam formam, & cum ea manet: ergo non disponit aliter quàm tollendo qualiteratem contrariam, quæ est in subiecto, & remotè impediens inductionem formæ corruptentis totum. Sed hoc exemplum non facit ad propositum, quia nullum est impedimentum recipiendi beatitudinem, aut visionem in intellectu, positis causis eius actiuis, neque ex Philosophia patet aliquod fundamentum admittendi aliquod tale dispositiuum ad operationem, minus verò ex reuelatis, vt infra apparebit: ergo libere statuitur lumen vt dispositio passiuæ in intellectu, quæ natus est recipere formam.

Dices requiri vt intellectus fiat ordinis supernaturalis, vt sit capax visionis.

Contrà, intellectus non secundum esse aliquod supernaturale recipit visionem: sed secundum suum esse naturale est ratio recipiendi iuxta hunc modum dicendi, aliàs lumen vt constituit formaliter intellectum in esse supernaturali, esset ratio recipiendi visionem, quod negatur: esse autem supernaturale, quod recipit intellectus per lumen, est ipse effectus formalis luminis, seu ipsum lumen, vt est in subiecto per modum formæ; quando autem subiectum sub extranea ratione formæ, quam habet, est totalis ratio subiiciendi, & ex se, tunc tam effectus formæ, quàm ipsa forma extrinseca, & concomitanter tantum se habent ad subiectum, quæ recipit effectum alterius formæ: ergo non requiritur lumen, vt tribuat esse supernaturale intellectui, quæ receptiuus est visionis, cum non recipiat visionem, prout habet esse supernaturale, vel mediante esse supernaturali, vt receptiuo. Deinde, ipsa visio tribuit subiecto, & seipsa esse supernaturale: ergo non requirit aliud

38
Potentia receptiua formæ substantialis.

Potentia per se materia non est per actum accidentalem.

Dispositio præueniens formam substantialem definit adueniente forma.

39
Responsio.
Impugnatur.

Intellectus secundum esse materiae recipit visionem.

*Et supernaturale
ale com-
municat ipsa
visio.*

*Esse luminis
non ordina-
tur ut dispo-
sitione mate-
rialis ad
esse visionis.*

*40
Responsio.*

Impugnatio.

*Ordo inter
formas est ex-
transeus sub-
iecto.*

*Vnde nasci-
tur talis ordo
formatum.*

*Ordo inter
lumen, &
visionem.*

aliud esse supernaturale prius : quia quando effectum suum participat ab ipsa forma, cuius est immediatum susceptivum, non repugnat ei illum immediatè recipere seipso, & non mediante alio : hoc enim esse supernaturale visionis est gradus supernaturalitatis, & magis communicans extremo contrario naturalitatis, ratione actus vitalis, quàm esse luminis : in quocunque autem genere illud, quod est primum, non ordinatur ut dispositio, ad illud quod posterius est in eodem genere : & participatiuè : quia sicut ordo, qui est secundum dispositionem ad formam sequitur modum procedendi naturæ via generationis ab imperfecto ad perfectum ; ita illud, quod est primi generis supernaturalitatis, nequit esse dispositio ad illud, quod est inferioris gradus : quia dispositio se habet ut medium inter extrema, magis communicans extremis, quàm ipsa per se extrema inter se communicant, & subiectum ut reducitur de potentia ad actum, & ut subest præcise dispositioni, non est in completo actu, sed partim in potentia, partim in actu ; ut subest autem termino, ad quem tunc est in actu completo : ergo potentia ut passivè se habet tam ad lumen, quàm ad visionem, quia sunt formæ supernaturales communicantes ei esse supernaturale, & inquantum est eius capax, ut subiectum, si recipit ipsum lumen, quod est supernaturale secundum omnem sui considerationem, sic recipit esse supernaturale per lumen sine dispositione prævia, quod est primi gradus supernaturalitatis, & superem ; sequitur etiam quod recipere possit immediatè effectum visionis, quæ est inferioris gradus supernaturalitatis : quia nullum gradum supernaturalitatis in perfectione magis communicat visio intellectui, quàm ipsum lumen : ergo solutio data non subsistit, neque probat lumen requiri in intellectu, ut dispositio est materialis respectu visionis.

Dices inter formas diuersas dari ordinem, ita ut una prius nata sit in esse, quàm alia, sic se habet lumen respectu intellectus, ut prius insit, quàm visio.

Contrà. Ordo inter formas est extraneus subiecto, ut comparatur secundum rationem propriam receptiui, ad tales formas, si utramque se solo, & immediatè recipit seipso, & mediante sua inclinatione propria, qualiscunque sit : nam sicut qualibet forma immediatè recipitur in subiecto, illud perficiens secundum diuersas etiam inclinationes subiecti, sicut diuersæ sunt formæ, ita etiam posset quamlibet seorsum recipere ex natura sua, si seorsum esset producibilis : ordo autem inter formas est ex natura formarum, non subiecti, vel ex modo agendi subordinato causæ efficientis ; quatenus inclinatur ex principio agendi ad producendum unam prius altera. Priori modo est ordo inter intellectionem, & volitionem, inter intentionem, & electionem ; secundo modo est ordo inter diuersos actus intellectus : v.g. discurrentis à principiis ad conclusionem. Caterum respectu ad subiecta non manet talis ordo, quin volitio, si esset producibilis sine intellectione, possit immediatè recipi in voluntate, & sic de actu scientiæ potest immediatè recipi in intellectu, si producat non recurrendo ad principia, ut producat in habituato. In proposito autem licet sit ordo de facto inter lumen, & visionem, quatenus lumen supponitur ut principium actuum visionis, in quam

Scoti Oper. Tom. X.

solus intellectus ex propriis non potest, tamen ille ordo est alterius rationis ab ordine, quo constituitur lumen ut dispositio materialis ad visionem, & committitur non causa ut causa, in hoc discursu : lumen prærequiritur in intellectu ad visionem : ergo ut dispositio materialis. Consequentia fallit secundum non causam ut causam : ut patet ex dictis : ideòque à pluribus negatur etiam illa maior, nempe ad formam supernaturalem recipiendam requiri elevationem potentia per aliquam priorem ; ut negat hic non solum Doctor, & reliqui, quos citauimus, sed in genere etiam negat Durandus, Vasquez, & plerique alij, illud fundamentum quod primarium est in sententia opposita.

Ad saluandum autem illud, Lusitanus respondet, art. 3. §. 4. quod illud intelligitur quoad viciniam formam, & principalem ; talis autem est visio ; ideò ad eam requiritur dispositio prævia, sicut requiritur ad formam substantialem, quæ est vltima, & principalis intenta in generatione rei. Pro qua solutione citat Capreolum, Caietanum, Ferrariensem, & Hispanensem.

Contrà, exemplum allatum de forma substantiali impugnatum est superius, ubi ostensum est calorem non præsupponi formæ ignis ; nisi ad expellendum impedimentum formæ contrariæ, neque ex communiori sententia antiquorum manere calorem præproductum in ligno adueniente forma ignis. In proposito probatum est nullum esse impedimentum ex parte subiecti : ergo vsus illius instantiæ non est ad propositum. Vnde probatio ex illa assumpta non subsistit ; & probatur : si intelligit vltimam, & principalem formam perfectissimam in genere supernaturali, multi Theologi concedunt lumen gloriæ esse perfectius in ratione entis, quàm sit visio ; & idem de charitate, ut comparatur ad fruitionem ; sed citra controuerisiam est gratiam sanctificantem, si est participatio Dei in ratione entis, excedere omnes alias formas supernaturales. In his, ut admittit, non datur dispositio, in quibus tamen ex ratione præmissa maximè dari deberet, si dispositio illa requiritur ut potentia eleuetur ad formam supernaturalem recipiendam, quæ sit perfectissima in esse entis, & supernaturalitatis : ergo ratio illa assignata non conuincit intentum, imò magis probat oppositum.

Quod si dicatur visio vltima forma non perfectione, sed ordine, non sequitur intentum ; quia licet sit vltima, ut comparatur ad actum primum, actus secundus, ideò id competit ipsi ; quia actus secundus est, & quia est actus vitalis supponens potentiam in actu primo sufficientem, sed præsupponere aliquam dispositionem, qua actus secundus etiam supernaturalis ipsi non competit (dispositionem, inquam supernaturalem) quia ut fides docet in conuersione peccatoris per merum auxilium Dei, dantur plures actus supernaturales ut fidei, spei, charitatis, & poenitentia, ante omnem habitum eleuantem potentias, aut disponentem ad actus præfatos, ut patet ex Trident. sess. 6. cap. 5. §. 6. & 7. iustificatio autem & renouatio per habitus sequitur prædictos actus, ut dispositio præuiam ex cap. 8. ergo visio inquantum actus secundus, & supernaturalis non exigit dispositionem materialem.

Quod si dicas auxilium gratiæ præsupponi ad prædictos actus, tanquam dispositionem materialem ; id liberè omnino, & sine fundamento asseritur ;

*41
Responsio.*

Impugnatio.

*Visionem non
esse perfectis-
simam super-
naturalem
plures docent.*

42.

*Actus super-
naturalis non
supponit di-
positionem
modo dicto.*

43

*Responsio
reiciitur.*

tur : quia necessitatem gratiæ præcisè declarat Concilium in ordine ad liberum arbitrium, vt actiuum est, & ex se non sufficiens ad iustificandum, vt patet, *can. 1. 2. 3. In quarto* autem declarat consistere in potentia actiua, & non passiuâ; & sic cooperari gratiæ Dei. Vnde neque Concilium Tridentinum, aut alia anteriora declarant necessitatem gratiæ in ordine ad potentiam passiuam; quod maximè probatur ex eo quòd declarant gratiam Christi supplere infirmitatem incursum ex peccato, in ordine ad rectè operandum, & obferuantiam mandatorum, & resistentiam contra tentationes; quæ omnia conueniunt libero arbitrio, vt actiuum est; potentia enim receptiua, & passiuâ non imminuitur per peccatum, siue naturalis sit, siue obedientialis: de quo iam non curo.

44
Responso.

Impug.

Visio quæ est
ad Deum
non requirit
dispositionem.

45

Ratio Docto-
ri probans.

Confirm.

Ad actum
perfectissimū
maximè in-
clinatur po-
tentia.

46

Reicitur so-
lutio ad Do-
ctorem data.

Deinde, si dicatur visionem, quæ est visio Dei, exigere dispositionem, quia est perfectissima, & beatitudo nostra in genere actus secundi.

Contrà, non ex ratione secundi actus etiam supernaturalis exigit talem dispositionem, vt probatum est, non ex ratione actus secundi, vt est de Deo, vt obiecto immediato, & formali, non ratione ipsius actus, quæ est visio; quia secundum eandem potentiam passiuam, & receptiuam, quæ recipit actum obiecti absentis, & non præsentis, potest recipere actum circa idem, vt est præsens, quia sic maximè appetit obiectum, & actum perfectissimum circa ipsum. Accedit vltèrius contra eandem doctrinam, quòd etiam si in genere daretur dispositio receptiua, non inde sequi necessariò dari in genere intentionali, in quo constituitur visio.

Ex dictis facilis est impugnatio responsionis præmissæ, quæ procedit ex fundamento non probato; quia enim respectu formæ substantialis præmittitur dispositio in subiecto impedito, non sequitur inde præmitti similem dispositionem in subiecto formæ accidentalis; ratio ergo Doctoris, qua probat ad actus habitus acquisiti non disponere ipsum habitum, est rectè probans. Responsio autem nec est sufficiens, neque enervat vim argumenti: quòd sic probò ad hominem. Taliter disponitur subiectum ad formam substantialem, quòd ad omnem etiam imperfectam, & diuersæ speciei prærequiritur dispositio: ergo si ad actum potentie disponeret materialiter, vel exigeretur habitus acquisitus hoc modo, nullum actum in specie posset recipere potentia sine habitu, cuius oppositum probat Doctor, & omnes admittunt. Consequentia probatur apponendo exemplum, ad quod confugiunt aduersarij: probatur ratione: quia ad actum in specie similis est ordo potentie recipientis, & maximè inclinatur ad actum, quo perfectior est, eumque appetit: ergo si aliquem actum in specie recipit seipsa sine dispositione, potest omnem actum in specie recipere: nam ad actum in indiuiduo duo nulla per se ordinatur potentia receptiua, diuersa ab ea quæ est in specie ad actum circa idem obiectum in specie: ergo si non requiritur dispositio materialis in ordine ad actum in specie, neque etiam ad actum in indiuiduo naturalem.

Deinde, quod respondet quasi ad hominem ex *distinct. 17. 1. quæst. 2.* vel potiùs 1. tenendo quòd habitus acquisitus non sit actiuus, vt permittit Doctor secundum sententiam quorundam antiquorum, non soluit argumentum; quia Doctor *ibidem* non intendit requiri ad receptionem

actus, sed requiri ad inclinationem potentie tanquam forma prior ob conuenientiam eius cum actu secundo, & sic inclinat potentiam per modum formæ prioris, quæ potentia est elicitiva actus secundi, non quæ receptiua est eius; & hoc modo nullus negat in causa actiua aliquando dari dispositionem inclinantem ad actionem, siue transeuntem, siue immanentem, quæ tamen non facit ad receptionem formæ connaturalis ipsi, vt est subiectum eius. Vnde si habituato infunderetur aliqua cognitio à Deo, nullà inde sentiret delectationem, quæ esset ex habitu. Ratio proinde, quam adducit probando habitum acquisitum esse dispositionem materialem, probat oppositum: quia facilitas, & delectabilitas operandi conueniens potentie ratione habitus, conuenit ei præcisè, vt actiua est, & elicitiva actus, quatenus tollitur ab ea difficultas operandi, & agendi vndeunque proueniat, vt communis sensus habet Philosophorum, ideòque statuitur habitus, vt tollat illam difficultatem, & cognoscitur inesse potentie à posteriori, quatenus potentia experitur in seipsa facilitatem in ipsa productione actus, quam facilitatem nemo sentit in eius receptione.

Accedit quòd finis ponendi habitus est vt tollatur difficultas operandi: vnde neque in sensibus datur, vbi nulla est talis difficultas mouente obiecto in seipso præsentem, & plenè determinante potentias sensitivas, neque in phantasia, quæ nullam patitur indifferentiam in agendo, & secundum aliquos non sunt necessarij in Angelis ob expeditum eorum intellectum, & perfectionem specierum, à quibus perfectè determinantur ad cognoscendum sine difficultate. Vnde ergo probari potest habitus acquisitus esse dispositiones materiales ad actus sequentes, nisi quia tantum præsupponuntur in potentia, quin etiam eadem libertate, & maiori fundamento dicerentur species intelligibiles esse dispositiones materiales ad actus sequentes, quæ ex genere suo supponuntur ad actus. Imò dici sic posset actus esse dispositio materialis ad habitum, sicut calor transiens ad formam ignis sequentem.

Per hoc etiam patet ex ratione præmissa veritas consequentis: quia actus supernaturales antecedentes habitum infusum in via non supponunt dispositionem ullam materialem: ergo neque elicit ab ipso; qui actus aliquando non pertingunt perfectionem intensiuam actuum, qui supponuntur ad habitus: ergo sicut in via habitus charitatis non præexigitur vt dispositio materialis ad actus præcedentes: sed è contra hi actus à Tridentino vocantur dispositio, licet moralis ad habitus ipsos; idem sequitur in patria habitum non præexigi charitatis, vt dispositio physica materialis ad fruitionem; perinde enim se habet voluntas ad vtrumque actum, positis requisitis, inquantum est passiuâ: ergo idem dicendum de intellectu respectu actus fidei diuinæ, & visionis. Ad alias rationes Doctoris tam *hic*, quam in 3. *dist. 14.* conatur respondere præfatus author, sicut & ad rationes aliorum authorum pro parte negatiua; cuius responsiones ex dictis facile impugnari possunt; ideòque quia angustia temporis non permittit prosequi hanc difficultatem quoad omnia sua particularia, & modos explicandi, remitto pleniorum eius discussionem in illum locum: satis nunc sit impugnare fundamentum, cui adheret.

Quomodo
habitus in-
clinat ad
actum.

47

Finis, & ne-
cessitas ha-
bitus acqui-
siti.

Charitas in
via non est
dispositio
materialis.

Alia

48
Responsio
aliarum.

Alia responsio Capreoli, Caietani, & Ferrar-
ienſis, quæ videtur satis frequens discipulorum
D. Thomæ, est, lumen requiri in intellectu vt di-
positionem passiuam materialem, qua Deus in esse
obiecti vnitur intellectui in esse intelligibili: quia
ad visionem illam, quæ est supernaturalis, requi-
ritur vt intellectus improporcionatus secundum
naturalia disponatur connaturali modo ad ipsam,
quæ dispositio fit per lumen habituale.

Impugnatur.

Lumen glo-
ria non facit
essentiam di-
uinam vni-
tam intelle-
ctui.

Non est eius
representare.

Contrà, nullus habitus ex genere suo habet re-
presentare obiectum; vnio autem obiecti intelli-
gibilis ad intellectum in actu primo fit per re-
presentationem, si vnio contingat per aliquid di-
uersum ab ipso obiecto præſente, & applicato
seipſo ad obiectum: ergo lumen gloriæ nequit
poni vt dispositio vniens intentionaliter, & re-
presentans obiectum. Antecedens probatur, quia
habitus ex suo genere requiritur ex parte poten-
tiæ, qua concurrrens vt influxus potentiæ est di-
uersus ab influxu obiecti in actu; representans
autem obiectum se tenet ex parte obiecti, vt in-
fluit in actum. Deinde, in via nullus habitus su-
pernaturalis sufficit ad actum sine specie obiecti.
Pater in infantibus baptizatis, in quibus sunt
habitus supernaturales sine omni vſu quando
perueniunt ad vſum rationis, donec per doctri-
nam hauriant species requisitas, & notitiam ob-
iecti formalis vt reuelationis: sed non minùs in-
tellectus ex puris naturalibus in via est impropor-
cionatus ad eliciendum actum fidei, quàm in
patria ad eliciendum actum visionis: imò in via
est magis improporcionatus, quàm in patria
habet euidenciam ex obiecto, & minorem deter-
minationem; in patria autem obiectum in se præ-
ſens mouet, & terminat actum: ergo sicut in via
non vnitur potentiæ per habitum obiecto in actu
primo, sic etiam neque in patria.

49
Confir.

Habitus su-
pernaturalis
exigitur ex
parte poten-
tiæ, non ob-
iecti.

Confirmatur, quando aliquid requiritur vt
supplementum virtutis, vel vt tota virtus ex par-
te alicuius causæ, in eo genere aduenit, & requi-
ritur, in quo ipsa causa deficit per priuationem
perfectiōis requisitæ, & in eodem genere per
illud, cui aduenit, requiritur; aliàs non adueni-
ret perfectio in ea parte, qua est eius exigentia, &
supponitur priuatio. Sed habitus luminis, sicut
& charitatis requiruntur ex imperfectione po-
tentia, vt eliciatur actus efficiens, & non ex
necessitate obiecti, quod actualissimum est in esse
intelligibilis, vt dicitur: ergo munus lumi-
nis est, vt sit præcisè ratio agendi ex parte poten-
tiæ, & non ex parte obiecti; quod non esset ve-
rum, si esset ratio vniendi intentionaliter ob-
iectum potentiæ in actu primo: quia sic non esset
virtus actiua potentiæ, sed ipsius obiecti: nam
vnio intentionalis in actu primo considerata est
coniunctio extremorum in ordine ad eliciendam
operationem: ergo quod vnitur obiectum in actu
primo potentiæ, exercet munus obiecti, & non
ipsius potentiæ, vt patet in specie intelligibili.
Aliter enim nequit percipi illa vnio per propor-
tionem ad cognitionem, & memoriam, prout
discernitur de facto in nobis influxus diuersus
tam potentiæ, quàm obiecti.

Recurrit in-
conueniens
quod fugitur.

Ex quo sequitur inconueniens, quod fugitur,
nempe potentiam ex puris naturalibus sufficere
in suo genere, modò obiectum ipsi vnatur, si
hoc sit munus luminis tantum, & si impropor-
tio intellectus præcisè in eo consistat, quòd ob-
iectum non habeat sibi vnitum in actu primo, aut
præſens intentionaliter, quæ impropor-
tio ex ge-

nere suo reperitur in quolibet intellectu, quia
nullus sine obiecto concurrente in se, vel in ali-
quo vniens ipsam intentionaliter in actu pri-
mo potentiæ, potest habere actum secundum.
Vnio illa præterea est obiecti, vt motiui poten-
tiæ, non verò vt terminatiui, quia hæc vnio ad
terminatiuum fit formaliter per ipsum actum
expressum, & non per aliud. Quid ergo intelli-
gi potest per vniōem obiecti in actu primo, ni-
si ipsa motio obiecti, aut virtus motiua, vt con-
iungitur intellectui? si ergo hoc fit per lumen,
& hic sit effectus eius primarius, ob quem exigitur,
sequitur non supplere improporcionem po-
tentia, sed ipsius obiecti, quod aliter nequit mo-
uere potentiam nisi per lumen, & vt sit præſens
per lumen, vt est virtus obiecti, & ipsum repræ-
ſentans.

Deinde, habitus charitatis, per quem eleuatur
voluntas in patria, non exercet munus præſen-
tandi aut vniendi obiectum voluntati: quia hæc
præſentatio est per intellectum, sed ex eadem ne-
cessitate, qua ponitur charitas vt eleuans volun-
tatem, ponitur etiam eleuatio in intellectu: quia
nempe natura ex seipſa non sufficit ad actus hos
supernaturales: ergo sicut in voluntate, ita etiam
in intellectu exigitur lumen habituale, vel ali-
quod, quod supplet defectum virtutis naturalis
eius respectu actus; nam hanc rationem solam
adducunt Patres, & Scriptura, qua probatur ne-
cessitas gratia.

Quòd si dicas vtrūque munus exhiberi per
lumen.

Contrà: ergo lumen ex parte potentiæ eatenus
præcisè requiritur, quatenus est principium
actiui, vel totale, vel etiam parziale, non verò vt
vnit obiectum: quia sic magis refunditur in ob-
iectum, quàm in ipsam potentiam: ergo sub hac
ratione non est dispositio materialis se tenens ex
parte potentiæ.

Dices potentiam non esse capacem illius vnio-
nis, nisi vt eleuatur formaliter per lumen.

Contrà. Hoc nihil est: quia etiam sic se habet
respectu speciei; quia nisi habeat speciem, non
vnitur obiecto per speciem: quæ tamen non est
dispositio materialis potentiæ, sed magis forma-
lis, & effectiua, quatenus coniungitur ipsi per
modum concausæ; quia si posset species vnire ob-
iectum intellectui, absque eo quòd ipse intelle-
ctus informaretur per speciem, tunc poneretur
omnis vnio requisita ad actum secundum produ-
cendum: ergo idem in proposito contingit: quia
lumen inesse intellectui per modum formæ est
ratio extrinseca ipsi lumini, vt vnitur intellectui
obiectum: frustra ergo attribuitur hoc munus lu-
mini, quod ex genere habitus ipsi non competit,
neque ex ea radice, qua oritur eius necessitas ex
parte potentiæ. Accedit quòd qui negant possi-
bilem esse speciem impressam Dei, consequenter
negare debent lumen vnire in actu primo essen-
tiam diuinam intellectui, quia hoc est munus
speciei, & nihil aliud vnitur, nisi quod repræſentat
vt similitudo ipsum obiectum, cum vnio inten-
tionalis non contingat aliter, nisi per obiectum,
aut eius similitudinem: neque obscuranda sunt
mysteria, neque causalitates superflue ingerendæ,
quæ ad veritatem myſterij non faciunt: sed magis
obscurant. Quod additur in eadem responsione,
nempe secundariò lumen disponere intellectum
ad recipiendam ipsam visionem, satis impugna-
tum est ex dictis: nam si admittunt intellectum se-

Eleuatio po-
tentia, &
eius finis.

50
Resp. nro.
Impugnatur.

Responsio.
Impugnatur.

Superfluitas
collenda.

ipso recipere visionem ex naturalibus, tunc nequit aliter disponi per lumen, nisi ut actus primus in genere efficientis requiratur ad actum secundum in subiecto; hæc autem dispositio non est vocanda dispositio proprie, minus autem materialis, cum sit potius ordo requisitus causarum.

§ I
Fundamenta
premissæ sen-
tentia solu-
untur.

Argumenta, quæ adducuntur pro sententia præmissa, facilius ex præmissa eius impugnatione solvuntur; nam in potentiis spiritualibus dispositiones materiales in ordine ad suos actus recipiendos, neque ex parte potentia, neque ex parte actus requiruntur; sublato impedimento actus contrarij, aut alterius distractionis potentia per suum motuum. Quamvis autem in cognitiva sensitiva requiratur media qualitas, & temperamentum organi, id magis exigitur ad productionem actus, tanquam conditiones requisitæ, quam ad receptionem eius. Quod etiam ad receptionem requireretur, id provenit in quantum illa qualitas est conservativa subiecti, & non in quantum dispositio eius ad receptionem: quia actus illi vitales proveniunt, & recipiuntur in organo, ut est substantia viva, & non secundum qualitates: in potentiis autem spiritualibus, in quibus nulla est qualitas conservativa sui esse, ita etiam neque dispositiva materialis ad recipien-

Quid facit
qualitas me-
dia in orga-
no.

dam propriam operationem requiritur, neque lumen aliud distinctum à sua virtute agendi, & principiis concurrentibus effectivè ad actum iuxta naturam actus. Neque capio quasnam dispositiones materiales hic author velit esse in intellectu, & voluntate præter habitus, & species, vel passiones, quorum nullum est dispositio materialis stricta, ut ipse magis astruit, quam non probat, licet rationi adhæreat tanquam evidenti, quam nos ne quidem veram iudicamus; minus autem necessariam.

Quod adducit ex Aristotele, 2. de anima. text. 24. & 26. quatenus dicit nullum actum fieri posse, aut recipi nisi in propria potentia, nihil conducit ad propositum; nemo enim id negat; sed negatur intellectum ex se non esse dispositum in ratione potentia passiva respectu suæ intellectiōis, & esse eius propriam potentiam receptivam, & inclinari etiam lumen ad actum visionis beatæ tanquam connaturalem appetitui passivo eius, ut aliàs quest. 9. & 10. probat Doctor. Videantur quæ ibi dicta sunt de potentia receptiva intellectus respectivè ad formas supernaturales ex Patribus, & quæ hic præmissa sunt contra fundamentum præfatum authoris, & aliorum.

SCHOLIUM.

Animam humanam ex naturalibus non posse elicere visionem Dei. Primò, quia non habet sibi præsentem Deum in se, nec in eminentiori. Secundò, non potest eum facere facilius sibi præsentem. Diffinitur in Concil. Vienn. & habetur Clement. ad nostram de heret. tangit an lumen gloriæ sit necessarium: & videtur hîc dubius: tamen illud ponit 1. dist. 17. quest. 2. fin. & 3. dist. 14. quest. 1. art. 3. & hîc ad tertium. Vide eum ibid. dist. 13. quest. 3. & 4. docet etiam nullum posse naturaliter videre Deum quest. 1. Prol. & quodl. 14. & 2. dist. 3. quest. 9. quod sufficit, nec Clemen. ad nostram definit dari lumen gloriæ, quod sit qualitas inherens, quamvis hoc sit probabilius. Thomistæ inaniter sibi suadent esse de fide quod detur sic inherens; de quo agunt 1. par. q. 12. art. 5.

9
Secundò dico, quod anima humana non est sufficienter activa ex puris naturalibus ad consequendum actum visionis, quia impossibile est intellectum esse causam visionis, nisi intellectus habeat in se obiectum cognitum, vel aliud in quo eminentius continetur; sed natura humana non habet Deum in se, ex se præsentem sibi sub ratione obiecti, nec in alio, in quo eminentius continetur, quia in nullo alio potest eminentius contineri: ergo ex se non sufficit ad habendum cognitionem divinæ naturæ visivam.

Præterea, visio est cognitio intuitiva rei in se, sed natura humana non potest habere ex se præsentem Deum in ratione obiecti, licet sit sibi præsens per illapsum: ergo non potest ex se habere visionem naturæ divinæ: non ergo sufficit ex puris naturalibus ad cognoscendum virtute propria obiectum beatificum.

Ex hoc sequitur corollarium, quod in beato nihil erit supernaturale prius operationibus: si tamen aliquid supernaturale ponitur in beato prius operationibus, hoc non erit propter receptionem, sed propter actionem, ut eliciatur operatio in beato, qua attingit Deum: non enim potest poni aliqua forma in beato solum ad decorem, & pulchritudinem, & quæ non ordinetur ad actionem: & per consequens cum nihil requiratur propter receptionem beatitudinis, ut ostensum est, sequitur quod si sit aliqua forma supernaturalis, & spiritualis in anima beati prior operationibus, quod illa requiritur propter operationem eliciendam: & tunc ulterius, aut requiritur propter obiectum, aut propter potentiam; & cum duplex potentia concurrat in operatione in beato, scilicet intellectus, & voluntas, propter utramque potest talis forma poni. Si autem ponatur propter hæc tria aliquid prius operatione, erunt tres formæ supernaturales

Distinctio XLIX. Quæstio XI. 561

supernaturales præcedentes. Vna correspondens obiecto, scilicet species intelligibilis in memoria: secunda ex parte intellectus, quæ dicitur lumen gloriæ: tertia ex parte voluntatis, quæ dicitur charitas.

- 10 Si autem obiectum in se præsens sufficit ad actionem visionis causandam, quantum ad illud, quod requiritur ex parte obiecti, tunc non requiritur species: si autem intellectus sit merè passivus, habens se solum in ratione susceptivi ad actum visionis, cum non requiratur propter receptionem solam aliqua forma ex parte intellectus, ut *suprà* ostensum est; tunc non requiritur lumen gloriæ. Si etiam voluntas sit merè potentia passiva respectu fruitionis tunc ex parte voluntatis non requiritur charitas. Vnde ponentes voluntatem merè passivam respectu fruitionis, tollunt charitatem: quia ex parte voluntatis non requiritur aliqua forma ad recipiendum fruitionem, quia ipsa secundum se est summè disposita ad recipiendum eam. Sed quia secundum Scripturam, & fidem habemus ponere charitatem, saltem necesse est eam ponere in beato propter operationem eliciendam: lumen autem gloriæ ad visionem non videtur mihi necesse poni, quia quod dicitur de lumine naturali corporali, quod requiritur non solum propter obiectum, sed propter oculum, videtur mihi esse quædam metaphora. Quando enim obiectum est magis in se lux, tanto minus propter ipsum requiritur de lumine: nec requiritur propter receptionem, ut dictum est: unde minus videtur mihi necesse ponere lumen, quam speciem: quia si species ponitur, hoc est, ut memoria sit perfecta ex parte intellectus: sed an sit ponere talem speciem propter formalem operationem, & perfectionem potentie dicitur aliàs.

*Charitas
necessario
ponenda
in beato, ut
eliciat
amorem.*

- Teneo ergo, quod saltem necesse est ponere charitatem propter operationem eliciendam: & per consequens aliquam operationem potest voluntas cum charitate elicere, quam non potest ita intensè sine charitate elicere, & sic patet ad formam quæstionis, quod aliquam operationem beatitudinis potest homo habere, quam non potest habere ex puris naturalibus.
- 11 Ad argumenta. Ad primum dicendum, quod natura dedit homini organa ad consequendum beatitudinem, sicut potentias passivas receptivas eius, & activas: non tamen ut statim consequeretur, sed habitis dispositionibus requisitis. & ideo secundum unam viam non dedit dispositiones proximas ad beatitudinem, licet dederit potentias.

*De lumine
gloriæ hic
nihil asse-
rit, tamen
ponit illud
1. d. 17. q.
2. f. 3.
d. 14. q. 1.
art. 3.
Ad arg. 8.*

8 Ad secundum dicendum, quod non est simile, quia sensus non potest esse potentia non organica, vel non potest non esse potentia organica: & ideo non potest elevari ad immateriale apprehendendum, nec etiam visus beati; bene tamen infra genus materialium potest elevari ad videndum Solem. Sed intellectus habet obiectum totum ens, & ideo potest elevari ad aliquid immateriale: imò potest elevari ad quodlibet cognoscendum: unde non est simile de istis potentiis, scilicet intellectiva, & sensitiva, quantum ad obiecta: quia non est contra rationem intellectus, imò summè competit ei elevari ad videndum obiectum supernaturale: est tamen quoad modum simile utrobique.

*Et habemus
potentiam
ad beatitu-
dinem, sed
non dispo-
sitiones pro-
ximas.
Ad. 2.*

- Ad confirmationem dicendum, quod sensus non est capax alicuius, nisi sensibilis, non tamen omnis: intellectus autem est capax omnis intelligibilis.
- 12 Ad aliud dicendum, quod cuilibet potentie passivæ correspondet activa; verum est, non tamen in natura creata. etiam secundum Philosophum, ut patet, quia potentia receptiva est in corpore ad animam intellectivam, & tamen tota natura creata non posset eam inducere: ponit tamen Philosophus aliter, quam nos, quoad hoc, quod posuit potentiam in natura, Deum, scilicet naturali necessitate agentem, sed nos bene ponimus in toto ente cuilibet potentie passivæ bene correspondere potentiam activam, non tamen activa illa est naturalis, sicut passiva: imò nunquam est naturalis in primo ente ad extrà, sed semper voluntaria.

*Non cor-
respondet po-
tentia pas-
sivæ natu-
rali, poten-
tia natu-
ralis activa,
de quo q. 1.
Prol.
Ad 3.*

Ad aliud secundum illam opinionem, quæ ponit intellectum esse causam activam; dico quod modò habet potentiam remotam, tunc autem propinquam: unde sicut intellectus est hic & ibi, eadem natura: ita posse videre est hic, & ibi eadem potentia; sed modò est remota, tunc erit propinqua. Si autem est potentia passiva, & receptiva, tunc non requiritur lumen gloriæ.

*Hic ponit
lumen glo-
riæ tenenda
intellectum
esse activum
visionis.
Ad 4.*

h Ad aliud dico, quod aliqua perfectio inferioris potest contineri in superiori, aliqua verò non, quia si fieret summa voluntas, eodem modo se haberet ad beatitudinem sicut infima: quia utraque eodem modo se habet ad suam beatitudinem: licet illa sit maioris beatitudinis capax: & tunc, ut sic considerando utramque præter ha-

*Non esse
creabilem
naturam,
cui vera
beatitudo
posset esse
naturalis.*

bicum

bitum illum, tunc summa est simpliciter magis imperfecta: quia quantum ad aliquid est aptum ad maiorem perfectionem, si ea careat, tanto est imperfectius: nec illa perfectio, per quam hoc debetur inferiori, est, quod sit in summa, vel in superiori virtute: quia hoc est impossibile, quia illa voluntas infima non esset eius capax.

COMMENTARIUS.

§ 2.
2. Conclusio.
Anima non
est sufficienter
activa ad
beatitudinem.

Probatio à
priori.

Dico 2. secundum quod anima humana, &c. Hæc secunda conclusio principalis huius questionis, in qua asserit quod anima humana non sit sufficienter activa ex puris naturalibus ad consequendum actum visionis Dei, est contra Hæreticos supra citatos. Plures rationes ex Doctore quest. 1. Prologi huc asserri possunt ad probationem præsentis conclusionis: sed sufficit illa, quam hic proponit, & latius deducit in quodlibet. quest. 14. quæ talis est. Impossibile est intellectum esse causam visionis, nisi habeat obiectum in se, vel in aliquo eminentius continente ipsum; sed natura humana non habet Deum in se (id est, præsentem, quod requiritur ad visionem, quæ est obiecti præsentis, & existentis) ex se præsentem sibi sub ratione obiecti, nec in aliquo alio, in quo eminentius continetur; quia in nullo alio potest eminentius contineri: ergo ex se non sufficit ad habendam visionem essentia diuinæ.

Secundò probat, quia visio est cognitio rei intuitiva in se; sed natura humana non potest ex se habere Deum præsentem in ratione obiecti, licet sit sibi præsens per illapsum: ergo non sufficit ex puris naturalibus ad cognoscendum obiectum beatificum.

§ 3.
Responsio
Suarez.

Suarez in *Metaph. disputat. 3. sect. 11.* dicit non posse dari rationem convincentem, & necessariam, qua probaretur visionem Dei naturaliter non posse videre Deum, aut hanc ipsi esse supernaturalem. Molina etiam 1. part. quest. 12. dicit non posse dari aliam rationem, quam præbibilem, ubi reiciunt hanc rationem Doctoris. Suarez desiderat tertium membrum in priori discursu, nempe præsentiam per speciem intelligibilem: sed hoc etiam membrum adiicit Scotus in quolibet. ubi agit de cognitione Dei propria, tam abstractiva, quam intuitiva, quam negat possibilem Angelo, aut homini ex puris naturalibus. Hic autem Doctor supponit quod superius probatum est, nempe cognitionem intuitivam necessariò fieri per ipsum obiectum, ut præsens est, & existens. Videantur quæ dicta sunt de cognitione animæ separatae, & naturali: hic autem agit solum de cognitione intuitiva, & non de abstractiva, quæ sit Dei sub ratione propria. Sed ne controuersia sit, addamus etiam hic tertium illud membrum de specie intelligibili, quatenus Deus non sit præsens etiam naturaliter per speciem intelligibilem, quæ ipsum repræsentet sub ratione propria. Addendo hoc membrum dicit præfatus author peti principium in utraque ratione præmissa: quia per speciem potest haberi tam visio, quam præsentia obiecti beatifici; non probatur autem non haberi talis species tam ab Angelo, quam ab anima separata. Quod argumentum magis urget contra Scotum, inquit, quia in 2. dist. 3. quest. 9. admittit speciem abstractivè repræsentantem Deum sub ratione propria, quæ esset naturalis.

Evasio argu-
menti.

Retorque-
tur in Do-
ctorem.

54

Contrà, non est affectus mentem Doctoris, neque vim rationis eius, quia hic agit Doctor

contra illum errorem, qui dicebat ex naturalibus haberi posse visionem Dei intuitivam, & beatitudinem; ex naturalibus autem hoc acquirere est intellectum ex motibus naturalibus, & obiecto motivo posse attingere illum actum prout præfati errantes altruebant in quest. 1. Prologi probat Doctor secundum cognoscendum modum hominis viatoris pro hoc statu non posse attingere eum beatitudinem, aut habere cognitionem eius certam, & practicam, aut finis supernaturalis absque doctrina reuelata; in quodl. 14. probat quod neque anima separata, neque etiam Angelus potest ex puris naturalibus cognitionem tam abstractivam, quam intuitivam Dei sub ratione propria habere. Ex naturalibus autem habere hanc cognitionem est eam acquirere per motuum naturale intellectus creati, cum solo influxu Dei generali iuxta exigentiam motui, & intellectus ut mobilis est per tale motuum, non verò per influxum Dei specialem, quo tribueret cognitionem prædictam per speciem, aut ipsam speciem: quando autem in 2. loco præfato dicit fortè speciem Dei sub ratione propria repræsentantem Deum datam fuisse Angelo, dicit illam speciem esse non ex naturalibus intellectus, & sui motui naturalis, sed à Deo specialiter causatam: idèò que non viget ratio contra Doctorem desumpta ex tali specie, quæ licet naturalis ab eo vocetur, intendit esse naturalem: quatenus ex providentia Dei speciali, licet ordinaria ad beatitudinem Angeli in via naturalem, & ut distinguitur à gratia, & gloria, & mediis gratuitis eleuantibus potentiam ad finem supernaturalem, quicquid est, an Angelus posset attingere obiectum sine tali elevatione sui intellectus, de qua questione agitur in proprio loco: sicut de modo attingendi, & mediis se tenentibus ex parte obiecti, & an cognitio magis distincta & clara finis data sit Angelo, quam non habet homo pro hoc statu, licet medium cognoscendi fuerit simpliciter supernaturale, ut opponitur *supernaturale* virtuti causatum naturalium.

Reiicitur
utrumque.

Quid sit ha-
bere cogni-
tionem ex
naturalibus.

Explicatur
Doctor.

His politis patet ratio Doctoris, etiam ut hic iacet, secluso tertio illo medio cognoscendi, quod est per speciem: quia quodcumque obiectum quod non est in se præsens præsentia requisita ad causandum cognitionem tam abstractivam, quam intuitivam sui in intellectu, non est etiam sufficienter præsens ad causandam sui speciem, sic repræsentantem illud sub ratione propria; sed nullum obiectum, quod ex naturalibus est præsens intellectui creato, ex concursu causarum naturalium potest causare cognitionem Dei sub ratione propria alterutro modo: ergo si ratio concludit quoad hunc modum acquirendi cognitionem, probat etiam quoad impossibilitatem acquirendi. Probatur consequentia: nullum obiectum potest causare speciem alterius quod non includit in se illud formaliter, aut eminenter, aut virtualiter: quia intelligibilitas obiecti sequitur suum esse: & causare posse speciem repræsentantem obiectum sub ratione propria æquè comparatur ad intellectum, ac causare posse immediatè ipsam cognitionem obiecti; sed

§ 5.
Quando ob-
iectum non
est præsens
nequit cau-
sare speciem.

Nihil creatū
potest causa-
re speciem
Dei.

Conceptus
abstractus non
includit in-
feriora.

56
Sensus phi-
losophorum.

sed nullum obiectum motuum naturale intel-
lectus creati includit in se Deum aliquo modo ex
prædictis; quia neque essentia Angeli, neque
consequenter aliquod aliud inferioris ordinis:
si enim anima per essentiam propriam nequit
habere cognitionem Angeli superioris, aut su-
premi, quia nullo modo ex prædictis includit
esse Angeli, aut intelligibilitatem eius, à fortio-
ri minus includit Angelus esse Dei, aut eius in-
telligibilitatem ex se: perfectus enim conceptus
quem potest obiectum causare, & idem de spe-
cie, est ille, quem de seipso causat sub ratione
propria; qui conceptus neque ut cognitum, ne-
que ut medium cognoscendi est sufficiens cau-
sare speciem, aut cognitionem entis sine propor-
tione superioris, sub propria, & actuali ratione
eius. Minus potest Angelus per modum obiecti
causare speciem, aut cognitionem Dei mediante
conceptu aliquo abstracto, & potenciali: quia
conceptus ille non includit in se actu, aut emi-
nenter, aut virtualiter rationem particularem,
quantum ad esse, aut intelligibilitatem actus
primi, aut secundi, id est, quantum ad speciem,
aut intellectum causandam. Vnde ex conceptu
animalis præciso non potest haberi conceptus
hominis; nec alia ratio huius assignari potest,
nisi illa præmissa: quia nec actu, nec virtute, aut
eminencia conceptus abstractus includit ratio-
nes particulares. Et cur lapis non potest causare
speciem, aut conceptum hominis in quantum
homo est, nisi propter eandem rationem? quia
nempe intelligibilitas rei est proprietas eius, &
sequitur ad esse ipsius, quæ in nullo saluari potest
nisi in eo, in quo ipsum esse saluatur formaliter,
aut perfectiori modo.

Vim huius rationis intellexerunt Philosophi
statuentes obiectum motuum intelligentiæ suam
essentiam, & negantes aliter attingere posse pri-
mam causam, nisi ut causa est, & per essentiam
propriam, ut causatum eius, & non intelligere
Deum per modum, quo in se est intelligibilis.
Sic etiam intellectum hominis reducant ad
obiectum motuum intellectus pro hoc statu, &
solum ad conceptus abstractos, quos virtute ta-
lis obiecti habere potest: idcirco cum ex hoc
motuo nequit haberi cognitio substantiarum
separatarum sub ratione propria, negant etiam
esse possibilem homini, cuius intellectus limita-
tur ad medium cognoscendi imperfectum, quod
habere potest virtute sui motui. Si quærat
causa, nullam aliam assignabunt, nisi illam
præmissam. Ratio ergo Doctoris non est petitio
principij; sed est per causam, & à priori, ac pro-
inde necessaria: nam ex virtute obiecti motui
rectè colligitur quid possit intellectus ex præ-
ciso tali motuo; quia nec ex medio particulari
deducit scientiam, nisi illius subiecti præcisè,
cui est medium, & quod insufficiens est ad
causandam scientiam alterius subiecti, quod non
includit, neque in eo includitur: ergo eodem
modo sumendo motuum adæquatum intel-
lectus creati, & naturale, debet esse ens creatum,
ac proinde distinctum à motuo naturali intel-
lectus diuini, & infiniti: hoc autè nequit includere
in sua intelligibilitate intelligibilitatè Dei sub
ratione propria: ergo ex eo nequit haberi cog-
nitio propria Dei, aut intuitiva, aut abstractiva, quia
neque in virtute talis motui includitur; neque
est debita intellectui, ut actius est, alia cog-
nitio, nisi illa, quæ ex virtute motui inesse potest.

Benè ergo sequitur, si ex naturalibus intellectus
creatus posset habere speciem representantem
Deum sub ratione propria præsentem, quod in-
telligeretur naturaliter: sed ratio prædicta per-
inde excludit speciem, sicut & ipsam cognitio-
nem, & præsentiam necessariam obiecti in or-
dine ad vitamque: siue enim cognitio Dei nata
sit causari per essentiam eius, ut unitam per mo-
dum speciei intelligibilis, siue mediante volun-
tate, eam liberè causante, neque unio illa, neque
causa proxima, quæ est voluntas ut uniens, aut
ut causans cognitionem, est in potestate creaturæ,
aut alicuius causæ in tota vniuersalitate rerum
extra Deum.

Ex hoc sequitur corollarium, &c. Deducit ex di-
ctis corollarium. Primò, quod in beato nihil erit
supernaturale prius operationibus. Hæc propositio
ita intelligenda est non absolute, sed ut coheret
antecedentibus, & consequentibus, cum sit de-
ductio ex antecedentibus, & declaratio inchoa-
ta in ordine ad sequentia: ex præcedentibus ni-
hil sequitur, nisi quod nihil supernaturale prius
operationibus deat in beato, per modum rece-
ptui operationum, aut per modum dispositionis,
materialis, in quo versatur eius prima conclusio
in ordine, & discursus subiectus, ex quo tan-
tùm deductio huius corollarij habetur: nam ad
secundam conclusionem non sequitur, in qua
dicitur quod anima ex puris naturalibus non sit
sufficiens ad visionem beatificam, sed potius se-
quitur oppositum: nam compleri debet eius vir-
tus activa per aliquid prius operationibus, ut sit
sufficiens.

Idem sensus habetur etiam ex consequentibus
(scilicet ab eo excludi tantùm aliquid supernatu-
rale prius operationibus beatificis per modum
receptui) dicit enim: Si tamen aliquid supernatura-
le ponitur in beato prius operationibus, hoc non erit
propter receptionem, sed propter actionem, ut eliciatur
operatio à beato, qua attingat Deum, &c. Hoc ipsum
clare infra dicit asserens charitatem secundum
fidem ponendam esse in beato priorem fruïtio-
ne, & ut ipse interpretatur, ad eliciendam fruïtio-
nem. Interim hîc subiungit nullam formam sta-
tuendam esse in beato propter solum decorem, &
ornatum, & quæ non ordinetur ad actionem. In-
telligit de forma, quæ inesset voluntati, & intel-
lectui beati, in qua triplex vîs formæ assignari
potest, nempe ad receptionem beatitudinis, ad
ornatum, & pulchritudinem; & utrûque hunc
modum excludit, quia nec prior ad beatitudinem
spectat, neque ex ea colligitur, neque secundum
requiritur: inde colligens formam præsupposi-
tam beatitudini esse in ordine ad eliciendam
operationem, in qua consistit: & tunc ulterius vel
requireretur propter obiectum, vel propter po-
tentias: si propter utraque, tunc sunt tres formæ
requiritæ ad operationem eliciendam, una cor-
respondens obiecto, ut species, lumen gloriæ in
intellectu, & habitus charitatis in voluntate.

Quod si obiectum in se præsens sufficit ad
causandam visionem, tunc species non requiri-
tur, si intellectus passivè se habet ad visionem, &
non elicitivè, non requiritur lumen, cum non re-
quiratur propter receptionem. Si etiam voluntas
merè passivè se habet respectu fruïtionis, ex par-
te voluntatis non requiritur charitas. Vnde po-
nentes voluntatem passivè se habere & non eli-
citivè, collunt, inquit, charitatem: sed quia secundum
fidem & scripturam, inquit, habemus ponere charita-
tem

Explicitatio
propositio.

Nihil prius
operatione
supernaturale
receptui
operationum.

58

Triplex vîs
formæ in in-
tellectu.

Requiri ad
efficiendum,
non recipien-
dum: ornatum.

Exigentia
forma super-
naturalis.

59

Necessitas in
sensu congruo
declaturatur.

tem, saltem necesse est eam poni in beato propter operationem eliciendam (alludit ad Apost. 1. ad Corinth. 13). Lumen autem gloria ad visionem non videtur mihi necesse poni, quia quod dicitur de lumine naturali corporali, quod requiritur non solum propter obiectum, sed propter oculum, videtur mihi esse quadam metaphora (scilicet ut transfertur simili proportionem ad intellectum, ut respicit obiectum beatificum) quantum enim obiectum est magis in se lux, tanto minus propter ipsum requiritur de lumine: unde minus videtur mihi necesse ponere lumen, quam speciem, &c. Quantum scilicet ad effectum, & proportionem seruandam inter beatitudinem in genere operationis, & alias operationes, quas experimur: quia lumen superadditum intellectui est propria virtus, cum aliis principiis operandi, inter quas enumeratur species, ut integrat memoriam. Virtus autem intellectus cum specie, & obiecto sufficienter applicato, non requiritur aliud lumen diuersum ex communi modo, aut necessitate operandi: ideoque hoc lumen in ratione luminis non requiritur ad beatitudinem, quidquid sit an requiratur in ratione formæ concurrentis, quæ metaphoricè lumen dicitur, quia spectat ad intellectum, cuius aliàs natura est ignota præter hoc solum, quod eleuet ad eliciendam visionem. Hinc dicit Doctor quod sibi videtur minus requiri lumen sub ratione propria luminis (quasi exercentis functionem illam, & munus luminis materialis respectu ad obiectum visibile) in ordine ad visionem, quam ipsam speciem: argumento scilicet deducto ex modo communi intelligendi: quia materialis lux, vel lumen reddit colores visibiles actu, qui alioquin non essent visibiles in tenebris; hoc munus requiritur, quia illa sunt obiecta visibilia in potentia; sic applicatur intellectui agentis, ut abstrahit speciem ab ente materiali: sed visibile, aut intelligibile actu non requirit tale lumen; sicut etiam lux seipsa videri potest ut præfens: Deus autem est ipsa lux intelligibilis, & visibilis, ideoque non requirit aliud lumen, per quod illustrari posset. Ad hoc munus exercendum, dicit Doctor sibi minus videri necessarium dari lumen, quam ipsam speciem: & loquitur de intellectu, ut passiuè comparatur ad visionem, vel etiam ut actiuè, quia licet sic admittat formam aliquam per modum habitus prioris in intellectu, per quam videat elicitiuè, tamen illa forma non requiritur per modum luminis, quo illustratur obiectum, quod de se est actu visibile.

Metaphora
luminis.

Explicatio
premissorum.

Munus lu-
minis mate-
rialis.

Deus est lux
intelligibilis.

60
Necessaria
est charitas
habitui.

Quid inten-
dat per pura
naturalia.

61
Sententia
Doctoris de
lumine glo-
ria, an datur.

Tandem resolutiuè docet necessariò ponendam esse charitatem propter operationem eliciendam. & sic patet, inquit, ad formam questionis, quod aliquam operationem beatitudinis potest habere homo, quam non potest habere ex puris naturalibus (scilicet sine eleuatione per formam superadditam de potentia ordinaria: quia sic ponitur se habere charitas ad fruitionem. Per pura naturalia intelligit Doctor non naturam, ut excludit omnem concursum tam intrinsecum, quam extrinsecum supernaturalem; quia in vltima conclusione determinat non posse haberi visionem Dei ex naturalibus, sed excludit tantum concursum habitus eleuantis intellectum in actu primo præuio ad operationem, quam tamen necessariò requirit in voluntate.

Hactenus explicuimus literam Doctoris, ut iacet: concertant plures de eius intentione & hic, & alibi an senserit dari lumen gloriae. Scopus eius in hac questione est tractare difficultatem iuxta

intentum quaesiti principalis, an scilicet homo ex puris naturalibus possit consequi beatitudinem? Illa particula ex puris naturalibus intelligit ad scopum quaestionis (in qua examinat necessitatem habituum infusorum ad beatitudinem acquirendam) ipsas potentias secundum suum esse, & virtutem propriam, ut distinguuntur ab habitu eleuante ipsas, non autem excludit omne agens supernaturale: quia hoc necessarium esse concedit, ut patet ex secunda conclusione, & in 3. dist. 14. & vbiunque agit de hac materia. Resoluit primo in prima conclusione non requiri habitum supernaturalem in potentiis tanquam rationem receptiuam, sed potentias per inclinationem passiuam habere ut sint capaces beatitudinis ex summa inclinatione ad ipsam, secluso alio quocunque receptiuo. Dicit in secunda conclusione animam non esse sufficienter actiuam respectu beatitudinis, ac proinde necessariò hanc esse à causa supernaturali.

Deinde, in corollario redit ad explicationem huius causæ, dicens quod ad recipiendam beatitudinem non requiruntur habitus; & si ponantur habitus, requiri præcisè propter operationem eliciendam. Ad hoc autem munus distinguit tres formas supernaturales; de quibus posset esse difficultas, ut est species intelligibilis requisita ex parte obiecti, si ipsum immediatè mouere non potest ad intellectionem, seu visionem; lumen gloriae in intellectu; & habitus charitatis in voluntate. Dicit speciem non esse necessariam, si obiectum immediatè concurrere potest, aut mouere. Dicit etiam reliquos habitus non esse necessarios, si potentia merè passiuæ se habent ad illas operationes.

Dicit tandem necessariò ponendam esse charitatem ex Apostolo, & reprehendit dicentes voluntatem merè se passiuè habere. Per oppositum dicit non necessariò poni lumen gloriae in intellectu, scilicet non dari aliquam rationem, aut Scripturam, quæ conuincat sic dari lumen per modum habitus, sicut datur Scriptura definiens dari charitatem. Hic ergo est scopus Doctoris inquirentis fundamentum conuincens dari hos habitus, asseritque dari illud quoad habitum charitatis, non verò quoad luminis habitum: & nihil aliud resoluit. Non est ergo quod in hac litera pro parte negatiua citetur, ut ab authoribus passim contingit citari. Segmen enim discursus abreptum, & abruptum à scopo, non declarat intentionem: quamvis proinde dicat sibi minus videri necesse ponere lumen, quam speciem, intendit necessitatem probationis, non absolutam assertionem; quia potest visio illa supernaturalis inesse virtute obiecti sine lumine, & alludit ad sententiam Richardi asserentis in 3. dist. 14. art. 3. q. 1. & in hac dist. art. 3. quaest. 2. lumen non requiri ut influat in visionem, sed ut dispositionem materialem non actiuam; neque etiam ut asserit D. Thomas, ut vniat obiectum beatificum in esse intelligibili intellectui in actu primo, sed ut merè disponat intellectum materialiter per modum dispositionis, qui passiuè se habet ad visionem: merito ergo dicit Doctor sibi magis esse speciem videri necesse ponendam intelligibilem, ut perficiat memoriam, quam lumen hoc modo, vel hac ratione: ideoque supra præmisit lumen, si ponitur necessariò ponendum esse, propter actionem, & non propter receptionem.

Item, in loco præmisso in 3. non asserit negatiuam,

Summarium
quaestionis, ut
iacet.

Non requiri
habitum vs
receptiuum.

Anima non
est sufficienter
actiuæ res-
pectu beati-
tudinis.

Corollarium,
& eius sū-
marium.

62
Probatio
charitatis
constat ex
Scriptura.

Non ita lu-
minis.

Non rectè
citatur ne-
gasse lumen.

Negat neces-
sarietatem lu-
minis quoad
illud munus
quod ab aliis
declatur.

Eodem modo determinat in sermo.

nam, neque in eam inclinatur: Quærit enim, *An in anima Christi possit fieri summa visio absque omni alia forma prius perficiente animam.* Et primò resoluit quantum ad potentiam passivam, nullam talem formam priorem requiri, quæ sit dispositio per modum receptivi, aut etiam aliter disponens materialiter, licet non reciperet: Quam conclusionem ibidem probat per similes rationes, quibus usus est in hac quæstione, conclusionem prima.

63 Obiicit sibi quod tunc visio illa esset ex naturalibus.

Respondet magis id sequi ex opposito, si poneretur lumen: quia scilicet sic intellectus posset videre Deum ex naturalibus, id est, ex causis creatis, quale esset lumen: ipse verò respondet negatiue: quia visio illa esset ex verbo immediate eam causante, & supernaturaliter, inquit, causatur. Deinde, subiungit dubium.

Si autem quærat, inquit, utrum sine tali habitu, aut lumine, quod dicatur A, possit intellectus creatus non tantum passivè se habere ad visionem, sed etiam activè ad eliciendam tantam visionem, & hoc aquò perfectam, sicut cum A.

Respondet: *Hic, inquit, supponendo unum, quod intellectus posset se habere activè respectu visionis Verbi, sicut & activè se habet respectu intellectus naturalis, &c. tunc potest dici sicut ad quartam questionem precedentis distinctionis dictum est, &c.* In prædicta quæstione quarta, in qua simile dubium mouet de voluntate; An sine summa gratia posset activè in summam visionem.

Respondet negatiue, nisi Deus suppleret concursum gratiæ specialiter: quod tamen negat fieri respectu visionis de potentia ordinata: *Tamen, inquit, non posset voluntas Christi sui activè, siue eliciuè, sine summa gratia, cuius rationem ibi subiungit: Quia ordinatum, inquit, quod causa prima, quæ nata est habere causam secundam, non possit in effectum summum illarum causarum sine actione causa secundæ.*

Similiter ordinatum est, ut nulla voluntas summe perficiatur actu secundo summo etiam ut recipiens, nisi habeat actu primum summum: ita neque possibile est de potentia ordinata quod summe fruatur sine summa gratia, &c. Si ergo pari modo differendum est de intellectu, ut activè se habet ad visionem, sicut de voluntate, magis sequitur Doctorem asserere ad visionem de facto requiri lumen, sicut ad fruitionem gratiæ, vel charitatis. In loco autem citato non tangit hanc quæstionem Doctor nisi obiter: quia scopus ipsius est agere de intellectu, ut receptivus est, & non ut activus. Vnde in fine illius articuli ita subiungit post remissionem solutionis dubij ad quæstionem quartam. *Sed quantum ad receptionem, inquit, de qua est quæstio modò proposita, non videtur simpliciter necessarium concedere A, (id est, habitum) prius perficere intellectum, quam visionem, sed si intellectus potest recipere duas perfectiones ordinatas, scilicet A, ut actum primum, & visionem; ut actum secundum, congruum est, ut illis perfectionibus ordinatè perficiatur: sed utraque absolute possit inesse sine alia, &c.* Ex his verbis sequitur primò Doctorem in hoc articulo differere de intellectu ut passivè se habet ad visionem, sic dicens, non requiri lumen ut dispositionem materiale: secundò sequitur eum tenere si intellectus activè concurrit ad visionem, dari lumen, aut habitum eleuantem in ipsam, non secus ac in voluntate. Terriò, admittit

Scoti Oper. Tom. X.

si intellectus potest recipere duas perfectiones ordinatas, scilicet habitum, ut actum primum, visionem ut actum secundum, congruum esse ut illis ordinatè perficiatur; actus primus denotat actuum, actus secundus effectum. Quenam autem sit hæc congruitas declaravit supra quæst. 4. agens de voluntate; nullibi autem Doctor negavit posse recipi in intellectu habitum eleuantem ad visionem. Videtur ergo mihi expressè dicere, si intellectus activè concurrit, dari in ea habitum de facto, non ea necessitate, quam alij statuerunt, quasi aliter non possit etiam activè concurrere ad visionem Deo speciali concursu suppleto lumen, vel etiam passivè seipso, si visio à solo Deo produceretur.

64 Quid autem senserit Doctor de intellectu, an activè concurrit, & in quam partem ipse magis inclinet?

Respondet eum magis inclinare in sententiam communem affirmantem concurrere activè; quia quodlibet 14. & 15. docet visionem beatificam non esse Verbum, quæ licet eliciatur ab intellectu activè, tamen quia obiectum in se, vel sua specie non concurrit ad ipsam, neque per modum naturæ, sed voluntatis: ideo neget eam esse Verbum. & in 1. dist. 3. quæst. 7. 8. & 9. supponit generaliter intellectum esse principium actuum respectu intellectus, licet 9. dicat obiectum beatificum propter excessum supra facultatè intellectivæ creatam, posse dici esse totalem causam visionis, aut saltem principalem. Non video ergo unde magis dicatur in sententiam oppositam inclinatus, quamvis eam senserit probabilem; quam ante eum docuit Richardus loco supra citato, & post eum Nominales tam in 3. dist. 14. quam in hac distinct. sicut & Paludanus, & Durandus, prout benignè quidam eum explicant.

Ex his ergo satis colligere licet, quæ fuerit sententia Doctoris, & in quam magis inclinavit; dicit enim ut intellectus recipiat passivè visionem, non requiri lumen gloriæ.

Dicit præterea, si intellectus activè concurrit: non requiri lumen gloriæ de potentia absoluta, quin Deus posset supplere activitatem luminis concurrente cum intellectu activè. Dicit terriò quod de potentia ordinata, si intellectus agat ad visionem, requiri lumen, seu habitum eleuantem, & sic eam parem facit voluntati, quam activè se habere ad fruitionem concurrente habitu charitatis, ut certum docet.

65 Hinc ergo reiiciuntur moderni, qui in partem negantem citant Doctorem tanquam magis inclinatum, vel cerrè dubitandum, quamvis nihil, inquit, clarè resolverit. Egidius lib. 9. de Beat. art. 1. §. 1. per varias propositiones mentem Doctoris interpretatur putans cerrè pro negata stare Doctorem, rectè quidem eum eximit à sententia Durandi: sed in tertia propositione dicit Scotum nullibi asseruisse lumen gloriæ requiri si intellectus activè se habeat ad visionem. *Nec dabitur, inquit, locus, in quo simpliciter asseret lumen gloriæ dari in beatis, si intellectus activè concurrit, &c.*

Respondetur iam assignatum esse locum, in quo id affirmat simpliciter, & de facto, & de potentia ordinata, si intellectus activè concurrit.

In primo etiam dist. 17. §. *Ad primum pro secundæ via concedo, &c.* Qui habetur ad calcem quæstionis secundæ. *Ad ultimum, inquit, dico quod licet illud faciat difficultatem tenentibus speciem esse*

Bbb

actum

Sententia Doctoris affirmativa: lumen, & communis.

Sentit intellectus activè se habere ad visionem.

Triplex asserit Doctoris.

Reiiciuntur interpretaciones Modernorum.

actum primum respectu intellectus, per quem intellectus potest in actu, sicut lignum calidum calefacit calore: quia si hoc esset verum, esset difficile saluare, quod intellectus non informatus aliqua forma posset in operatione: alludit ad opinionem, quam impugnatur dist. 3. quæ dicit intellectum non esse ab intellectu actiue, sed à specie, vel obiecto, & sequitur: Tamen secundum illam viam, quam dixi dist. 3. primi huius (scilicet quæst. 6. & 7.) quod obiectum sine in se, sine in specie est sicut causa partialis concurrens cum intellectu ad causandam intellectum, non facit aliquam difficultatem: quia obiectum in se præsens, quomodo erit in patria, sufficit absque omni informatione ad causandam visionem, vel ex se solo cum intellectu: Et cum arguitur quod sine habitu informante potest esse visio perfecta in intellectu: ergo & fructus perfectissimus.

Respondeo, inquit, nullus negat communiter in gloria habitum luminis gloriæ in intellectu: & iste ex parte intellectus potest poni correspondere charitati ex parte voluntatis, &c. Hic ergo Doctor asserit lumen gloriæ in intellectu de facto, & intellectum actiue se habere ad visionem, asserens esse sententiam omnium Doctorum, qui ante ipsum scripserunt, quantum ad lumen, quod etiam verissimum est: à quibus non recedit, quamvis impugnatur modum dicendi quorundam in locis citatis: deinde in hac distinct. supra quæst. 4. in laterali arguendo per viam habitus ad perfectionem potentiam, ut voluntatis super intellectu, asserit habitum charitatis excedere habitum luminis gloriæ. Hoc medium, inquit (supple ex perfectione habitus) magis videtur concludere pro voluntate, maxime loquendo de habitibus infusis, qui disponunt ad beatitudinem illam veram, de qua loquuntur Theologi, &c. In hanc sententiam communius Doctores nostræ Scholæ referunt Doctorem, cum quibus confentio, licet Doctissimus Smising aliter eum interpretetur.

66

Non censetur Durando, ut male aliqui interpretantur.

Soluitur quod obiciunt.

Aliqui tamen recentiores non attentè legunt Doctorem, & peruiam eius doctrinam, ut Sotus in hac distinctione quæst. 2. art. 4. & Sumelius 1. part. quæst. 12. art. 5. quæst. 1. & insinuat videtur Valquez 1. part. disput. 41. Sotum reipsa consentiente Durando, qui in ea videtur esse opinione in hac dist. quæst. 2. ut nihil aliud requirat supernaturali ad videndum Deum ex parte intellectus creati, nisi solam præsentationem, & applicationem eius. Fundamentum interpretationis sumunt ex eo quod Doctor in hac quæstione probet ex puris naturalibus hominem non posse assequi beatitudinem: quia obiectum non potest habere præsens sibi: ergo si haberet, posset videre Deum, inquit; ergo tenet cum Durando: consecutio hæc non valet, neque est ex mente Doctoris, qui asserit expressis terminis intellectum ut passiuè se habet ad visionem, recipere quidem ipsam naturaliter passiuè; sed produci eam ab obiecto supernaturaliter agente: vel de potentia absoluta posse intellectum etiam actiue concurrere sine habitu, Deo supplente imperfectam virtutem agendi intellectus: aliud motuum eorum est, quod negat lumen gloriæ; sed neque consequentia illa valet: negat lumen gloriæ: ergo intellectus seipso potest attingere visionem beatificam sine supplemento virtutis, aut alterius concursus supernaturalis. Accedit quod Doctor, ut patet ex dictis in utroque hoc loco, nempe in quæstione præsentis, quam explicamus. Et in 3. dist. illa 14. non disserrat de hac quæstione, vel quid de facto contin-

gat; sed quid posset contingere de potentia absoluta Dei, ut patet ex titulo, & resolutione utriusque loci. De facto autem lumen dari asseruit, ut patet ex dictis, licet neget ad receptionem ordinari, sed ad actionem. Hactenus de mente Doctoris.

Queritur quid certitudinis habeat illa veritas de lumine gloriæ habituali?

Hæc quæstio mouetur ad veram declarationem Clementina ad nostrum de hereticis; in qua damnantur heretici Bergardi, & Beguinae, & ut veritas fidei ad sua principia deducatur, varius est modus dicendi, & variæ censuræ Doctorum in quæstio. Ad scopum præsentem pertinent duo articuli damnati, nempe quartus, & quintus. Quartus est talis: quod homo potest ita finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in presenti assequi, sicut etiam in vita obtinebit beatam, &c. Sed magis spectat quintus articulus talis, quod qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata: quodque anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beate fruendum, &c. Omisso primo articulo secundus damnatur duas propositiones. Prima est, quod qualibet natura intellectualis in se naturaliter sit beata. Hæc propositio intelligitur viribus naturæ scilicet, nam non est verisimile quod in seipsa tanquam sine diceretur naturaliter beata: quamvis hic etiam error de istis rectè posset præsumi, quorum dogmata erant absurda, & irrationabilia. Secunda propositio est, quod anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad videndum Deum, & eo beate fruendum: ex hac sumi potest interpretatio utriusque articuli, nempe quod viribus naturæ posset acquiri beatitudo sine dono Dei, aut gratia. Ante hoc Concilium defunctus est Doctor anno 1308. & sic hoc decretum non vidit, ideoque in presenti quæstione, & in 3. dist. 14. certitudinem huius veritatis reduxit ad principia generalia, quantum ad intellectum, non esse in se sufficientem ex naturalibus ad attingendum Deum sine eleuatione supernaturali, & docuit tres modos illius eleuationis, quibus possibilis erat fieri quantum est ex parte infirmitatis intellectus, nempe vel Deo solo liberè, & supernaturaliter causante visionem, vel etiam concurrente intellectu actiue, sed Deo specialiter supplente eius defectum, siue per habitum, siue per concursum suppletorem habitum. Ex communi autem Doctorum, & secundum congruitatem potentie ordinariæ Dei, asseruit de facto dari lumen gloriæ habituale, ut patet ex locis supra citatis in 3. dist. illa 14. & in 1. dist. 17. Aliam certitudinem huius non vidit, quia ex doctrina Patrum, aut Scriptura non colligitur eleuationem illam fieri in specie per solum habitum, sicut ipse colligit eleuationem voluntatis fieri per habitum charitatis.

His præmissis aliqui docent esse de fide definitum in hoc decreto dari lumen gloriæ habituale: ita Capreolus in hac dist. quæst. 4. art. 3. Hispalensis quæst. 4. art. 4. Caiet. 1. part. quæst. 12. art. 5. & 1. 2. quæst. 67. art. 5. Ferraricus 3. contra gentes cap. 54. Ripa 1. part. quæst. 12. art. 1. dub. 1. Antoninus 1. part. Summatit. 3. cap. 6. Ex nostris Ouardus in hac dist. proposit. 6. Angles in tract. de beat. art. 2. difficult. 7. quibus consentit Argent. in hac dist. quæst. 2. Maior in 3. dist. 14. quæst. 2. Sotus dicit in hac dist. quæst. 2. esse definitionem Ecclesiæ, vel quid ei affine. Et Palacius ibidem disput. 1. concl. 7.

67
Quis sit scopus Clementina ad nostrum.

Articuli damnati.

In 5. articulo duas propositiones damnata.

Doctor est mortuus ante Conc. Vienne, an 1308.

68
Sententia asserens esse definitum dari lumen habituale gloriæ.

Alij

69 Alij Doctores docent hanc veritatem luminis habitualis non definiti in prædicto decreto : noſter Mayron. in 3. diſp. 12. quæſt. 2. Leuchet in 1. diſp. 3. quæſt. 3. Albertinus in corollario 1. in 1. quæſt. Theologica in 3. dubitatione. Valquez 1. part. diſp. 43. cap. 2. Molina 1. part. quæſt. 12. art. 5. diſp. 1. Valentia ibidem. Suarez de attributis lib. 2. cap. 12. Bannes in 1. part. quæſt. 12. art. 1. dub. 1. Lorca 1. 2. diſp. 30. Peſantius 1. part. quæſt. 12. diſp. 1. notabili 4. Egidius Luſitanus lib. 9. de beatitudine quæſt. 4. art. 2. §. 2. concl. 5. Aliqui tamen ex his, vt Molina, Valentia, Suarez, Bannes, & idem Luſitanus concl. 4. licet aſſentent non eſſe de fide definitum dari lumen habituale, ſuppoſita tamen definitione eſſe vel temerarium, vel periculolum, vel erroneum negare de facto dari in beatis lumen habituale. Hanc partem proſequitur fuſè Luſitanus concl. 6.

Licet nihil hic dicendum ſit neceſſarium ad deſenſionem Doctores ſuppoſita explicatione præmiſſa, neque in partem negantem tranſeari, aliquibus tamen dictis quid in hoc iudicauerim, aperiam.

70 Dico primò non ſufficere eleuationem ſupernaturalem per ſolam applicationem obiecti beatifici, & in actu primo ad veritatem hanc ſaluandam, ſed requirit vterius eleuationem in ordine ad actum producendum, ſcilicet ipſam viſionem in effectu, quam nequit intellectus viribus propriis elicere, niſi adiuuetur concurſu ſe tenente ex parte potetia. Hæc eſt communis Theologorum, excepto Durando, quem aliqui notant de contraria ſententia, quatenus videtur requirere ſolum vt obiectum ſupernaturaliter præſentetur potetia, & potetiam non aliter ſe habere ad viſionem, quàm viſua ſenſitiua præſentato obiecto viſibili miraculoſè. Patet conſuſio ex omnibus locis, in quibus oſtenditur infirmitas naturæ ad attingendum Deum ex parte etiam ſua, & altruitur neceſſitas gratiæ ſue in via, ſuæ in patria ad opera ordinis ſupernaturalis, Recedit autem Durandus ab errore hic damnato, inquantum requirit præſentiam obiecti vt ſupernaturalem. Eum benignè excuſat Suarez, non tamen Luſitanus, alioquin ſatis benignus in Authores; & loca Durandi citata alium ſenſum non videntur præſerre, niſi illum, quem ei adſcribit.

71 Dico ſecundò ſcopum principalem definitionis præmiſſæ eſſe damnare illum errorem; quatenus ex viribus naturæ dicitur poſſibilis, aut de facto haberi poſſe viſionem Dei ſupernaturalem ſine vlla eleuatione. Hanc rectè probant Authores ſecundo loco citati, ac proinde illa particula; *Non indiget lumine gloria*, &c. æquiualeat huic, quod eſt ſine eleuatione, aut gratia, ſed per ſolas vires naturæ: vnde licet mentionem fecerit Concilium luminis gloriæ, non tamen expreſſit habituale eſſe debere, & intrinſecum. Conſuetudine autem Scripturarum, & Patrum omnis eleuatio intellectus ſupernaturalis dicitur eius illuminatione intellectus, vt peruium eſt, & frequenter gratiæ actualis auxilium per illuminationem appellatur à Patribus, quo intellectus illuſtratur: ſufficit modò quòd Trident. ſeſſ. 6. cap. 5. ſic appelleret auxilium, quo illuminatur infidelis vt conuertatur ad fidem ante inſuſionem habituum; tam frequens eſt hæc appellatio, vt vel ſolis tyronibus ſit obuia. Vnde mihi omninò ambiguum eſt, quo fundamento Doctores illi moderni inurant noſ ſententiam illorum Doctorem, qui lumen actuale admittunt neceſſarium, licet non habi-

2. Concluſio. Scopus definitionis.

Illustratio intellectus dicitur lumen.

Reſicitur cenſura quorundam ſecunda clauſis authorum.

Scoti Oper. Tom. X.

tuale, & ſi habituale, non idem omnes admittunt: inurunt, inquam, noſa temeritatis, aut periculi, aut erroris, ex hac definitione, eos eximentes à grauiorj cenſura, quam inurunt Doctores primæ ſententiæ, ea ratione ſaluantes quòd hic non definiatur lumen habituale eſſe neceſſarium: nam Concilium dicit tantum *sine lumine gloria*, &c. Neque mentionem facit luminis habitualis, aut actualis, ſolumque integrit declarare ſupernaturalem eſſe viſionem per lumen aliquod ſupernaturale, per quod habetur, vt oſtendatur non eſſe poſſibilem, aut de facto acquiri per vires ſolis naturæ, vt errabant hæretici, quos dñat decretum.

Primò ergo ſi nò definitur ſolum lumen habituale de facto neceſſarium eſſe, & comprehendere in illa particula *non indiget lumine gloria*, &c. ex vi huius definitionis non eſt fundamentum talis cenſuræ. Quòd ſi Patres, & Scripturam conſulam, magis verba ipſorum denotant lumen actuale, & concurſum Dei immediatum, quàm mediatum per habitum, & idem de Conciliis antiquis habitis contra Pelagianos in pari cauſa de neceſſitate gratiæ Chriſti ob defectum, & infirmitatem liberi arbitrij: quòd ſi ergo argumentum ſumatur ex proprietate loquendi, quaſi illa ſola ſit propria acceptatio luminis gloriæ, vt ſupponat pro habitu inhærente. Falluntur qui ita ratiocinantur: quia proprietas loquendi in definitione fidei à Scriptura, & Patribus, & anterioribus Conciliis petenda eſt, qui nuſquam appellationem luminis appropriarunt ſoli habitui, aut eleuationi potetia intellectualis per ſolum habitum, ſed etiam omnibus mediis, quibus Deus ſe reuelat ſuæ creaturæ, eique manifeſtat, & vt dixi, ſi inſpiciantur verba. magis ſonant concurſum actualem, & immediatam actionem Dei in actum ſecundum, quàm concurſum mediatum per habitum, licet vtrumque importet illuminatio.

Secundò, friuolum eſſe videtur, vt Concilium intenderet definitionem, non ſpecificando lumen, quod intenderet requiri. Prætereà, ex occasione erroris damnati non fuit intelligendum lumen habituale magis quàm actuale: quia neque de facto ad videndum Deum ſufficit lumen habituale, ſed vterius requiritur concurſus, & præſentia obiecti. Totum hoc excluderet hæreſis damnata aſſerens ex ſolis viribus intellectualis animæ poſſe attingi viſionem, & fruitionem: ergo lumen gloriæ debet intelligi pro omni eo, quod requiritur ſupernaturaliter ad viſionem ex parte intellectus, aut animæ.

Prætereà, fortè ſi conſideretur illa definitio, vt iacet, & ex natura erroris, lumen gloriæ non ſolum ſumitur ex intento Concilij pro dono intellectus, ſed etiam pro dono habituali voluntatis, quia, vt patet ex articulo 4. illi hæretici non ſolum intendebant dona intellectus excludere, ſed etiam voluntatis, ita vt tam viſio, quàm fruitio fieret ſine eleuatione, & ſolis viribus animæ. Quantum ad formam autem definitionis perinde *videre*, & *frui*, ſeu particula, *ad videndum*, & *fruendum* referuntur ad lumen gloriæ eleuans animam tanquàm ad principium, ac proinde lumen gloriæ pro dono eleuante tam intellectum, quàm voluntatem congruè ſumi poteſt; nam & charitas etiam ardet, & lucet.

Quòd ſi dicas tunc ſequi impropriam ſermonis in definitione Concilij, quod eſt inconueniens.

Non fundatur talis cenſura in vilo decreto fidei.

Modus loquendi Patrum, & Conciliorum comprehendit aque propriæ lumen actuale.

72. Ratio.

Interpretatio decreti ex errore contraria.

73. Ratio.

Quid Concilium comprehendit nomine luminis gloriæ.

Obiectio.

*Solutur.**Concilium
damnat pro-
positionem
ut assertam.**Quinam
erant Begar-
di, & quàm
rudes.*

Respondens non esse inconueniens ut Concilium assumens propositionem erroneam alicuius, & eam damnans etiam, seruet tenorem assertionis eius. Vnde Concilium proponit illos articulos, quos damnat ut assertos à Begardis. Begardi autem erant in Alemania, ut testatur Author Chronici Aula Regiæ illius temporis, erant homines rustici, & opifices mechanici, postponentes suorum laborum operas, in incertum vagabantur, erantque hypocritæ, & nullius scientiæ, aut honestatis, neque illius facultatis, ut apprehenderent perfectè rationem luminis, aut aliorum donorum: ac proinde poterant per lumen gloriæ intendere quamcumque eleuationem animæ, quæ dicebatur necessaria ad visionem, & fruitionem. Et Concilium assumens eorundem propositionem, ut in terminis assertam eam damnet, attendens ad sensum, seu sententiam asserentium, & modum, quo eam proferebant, seu declarabant verbis: siue propriam significationem præferant, siue impropiam, Concilium enim non concipit definitionem dogmaticam: sed damnat errorem, ut proponebatur iuxta rudem conceptum hæreticorum, qui per lumen gloriæ integram eleuationem potentiarum intendebant: aliàs mihi magis inconueniens est, quoddam Concilium præterierit necessitatem charitatis, quàm quoddam lumen modo dicto sumatur.

*75
1. Obiicitur.**Solutur.**Quid sit ma-
nifestare.**76
Ad aliud
proprietate
sermonis re-
nit lumen
etiam actua-
le.**Ad idem
saluatur pro-
prietate ver-
borum, & de-
finitionis.**Et magis
proprie su-
mendo lumen
non pro solo
habituali.*

Ex hoc respondetur ad fundamentum illius censuræ: quod tale est, nempe definitiones Conciliorum intelligi debere cum proprietate: lumen autem gloriæ significat propriè donum habituale, quod aliquid manifestat potentiæ cognoscenti formaliter, ut vget Lusitanus, à proportionem ad lumen corporale, ideòque lumen gloriæ propriè formaliter sumptum debet sumi pro formali manifestatio diuinæ essentiae, ut patere potest ex definitione luminis adducta ex Aristotele. Sed facilis est responsio, quoddam lumen habituale, si detur, non datur ut manifestatiuum essentiae diuinæ, quæ de se est in se lux, & intelligibile proximè, quantum est ex ratione obiecti, nulla indigens ex parte sui illustratione. Deinde, manifestare propriè intellectui obiectum conuenit speciei, vel impressæ, vel expressæ, quia manifestare est vnire obiectum intellectui, vel ergo in actu primo, vel in actu secundo, utrumque fit per solam speciem, non per aliud nisi per ipsum obiectum; sed lumen non est species, & ut præmissum est, non vnit intelligibiliter obiectum beatificum intellectui, sed merè se habet ex parte potentiæ eam eleuans, ut possit efficere visionem.

Ad illud quod obiicitur de proprietate sermonis, dico quoddam non rectè proprietate luminis materialis transfertur ad lumen intellectuale, vel eius habitus, & actus, nisi tantum metaphorice, & ut suprà prænotauimus consuetudine Scripturæ & Patrum, qui nouerunt naturam eleuationis: appellatio luminis frequentius aliis ab habituali accommodatur.

Ad illud ergo quod assertur de proprietate definitionis, & verborum eius, Respondetur ex dictis lumen gloriæ consuetudine Scripturæ, aut Patrum, non dici habituale solum. Deinde ad proprietatem definitionis sufficit ut articulus damnatus errorem expressum contineat: magis autem expressè, & propriè continet expressiorem erroris damnati, si lumen sumatur ut com-

mune est actuali, & habituali: quia sic tantum reddit propositionem originariam, seu radicalem erroris, quo dicitur, aut intenditur per illam negationem, naturam ex se posse videre Deum, & frui Deo sine vlla eleuatione. Deinde, lux intellectualis propriè dicitur ipse actus secundus, cuius est declarare, & exprimere formaliter aliquid intellectui, reliquis omnibus tantum efficienter. Quod ergo competit lumini habituali in quantum eleuat efficiendo, potest competere ipsi concursui Dei actuali suppleti defectum virtutis in potentia intellectuali. Hinc ergo non rectè excluditur concursus Dei ab aliquibus, ne comprehendi possit sub appellatione luminis: neque etiam visio, ut à Deo potest esse, rectè etiam excluditur ab appellatione luminis, neque obiectum in se intuitiue præsens.

Dices. Controuersia fuit inter Catholicos, & hæreticos de indigentia luminis ad videndum Deum: nam vtraque pars concedebat visionem Dei: nulla ergo fuit controuersia, an visio Dei fuerit necessaria ad videndum Deum: sed solum de causa visionis, an necessaria fuerit eleuatio; negabant hæretici hanc eleuationem supernaturalem; contra Catholici astruebant necessariam: ergo cum Concilium loquatur de lumine, intelligit aliquid distinctum à visione.

Respondetur controuersiam fuisse de ipsa visione in ratione actus, an in substantia sua fuerit supernaturalis, & supernaturaliter causata; an verò naturalis, & solis viribus naturæ. Fuit ergo controuersia de visione in fieri, & facto esse; vnde Concilium agit de eleuatione, quatenus fuit necessaria in fieri, & efficienter, ut excluderet errorem hæreticorum præmissum de modo efficiendi visionem, & consequenter de substantia eius; ideò dicit lumen requiri, non specificans illud esse habituale: ideòque comprehendit tam actuale, quàm habituale sub disunctione: neque enim Concilium descendit ad alterum determinatè, quia neque hoc requirebatur ad damnationem erroris, quo dicebatur ex sola natura esse: neque sic æquivocat Concilium, neque stylus Conciliorum est in damnatione erroris transcendere materiam præsentem, aut tangere opiniones Scholasticas, inter Doctores permissas in Scholis, quando particularis error non exigit maiore specificationem. Sic Concilia contra Pelagianos, quamuis definiant necessitatem gratiæ Christi ad operandum opera salutis, non descendit ad specificationem illius gratiæ quantum ad id speciale, in quo consistit, quoniam multis modis contingere potest adiutorium, & præparari voluntas à Domino, & particulares opiniones in Scholis in hoc, vel illo statuunt auxilium quantum ad entitatem suam; quod impertinens est ad veritatem fidei, ut sic, vel sic dicatur, modò saluetur infirmitas naturæ, & necessitas auxilij supernaturalis sit hoc, vel illud.

In patria eodem modo, quoniam variis modis potest eleuari intellectus ad videndum Deum supernaturaliter, id solum intendebat Concilium dari illam eleuationem in substantia, quidquid sit de modo eius, ideòque comprehendit sub lumine gloriæ omnem modum eleuationis sub disunctione, & hoc sufficit ad intentum, & damnandum errorem præmissum seruando veram proprietatem sermonis, prout seruauit anteriora Concilia in pari errore Pelagij. Deinde, sicut præmissum est, articulus ille non videtur for-

*77
Obiicitur.**Responsio.**Controuersia
fuit de visio-
ne in fieri, &
facto esse.**Conciliorum
modus pro-
cedendi in
damnandis
erroribus.*

marus

Distinctio XLIX. Quæstio XI. 569

*Damnari
propositionem
in sensu ha-
retico.*

*Concilium
non definit
aliquid de
nouo, sed præ-
cisè damnat
errorem an-
tiquum, &
aliàs hara-
ticum.*

*78
Probatio ex
stylo, & modo
procedendi
Concilij.*

matus à Concilio, sed damnatus prout proponebatur ab hæreticis assertus; homines autem rustici, quales illi fuerunt, per lumen gloriæ non comprehendebant lumen sub distinctione illa subtili Scholasticorum, ut distinguitur in actuale, & habituale; neque discernebant inter eleuationem per concursum mediatum, & immediatum; quod discrimen ipsi Theologi sub ratione tantum generali, & confusa apprehendunt, ut patet etiam ex variis modis asserendi lumen habituale, & statuendi eius necessitatem. Intelligebant ergo hæretici per eleuationem, & lumen gloriæ omnem modum eleuationis supernaturalis necessarium non esse ad visionem, quæ ex solis naturalibus erat, ut ipsi astruebant. Concilium ergo damnans propositionem illam, damnat eam iuxta sensum, quem prætendebant hæretici erronei. Eamque damnat supponens esse hæresim ante damnationem, ut patet ex modo condemnandi ipsam propositionem: sed ante damnationem latam à Concilio nulla fuit in Ecclesia veritas definita circa hanc materiam de visione præter illam solam, qua dicebatur Deus visibilis viribus naturæ; quam tenebant Ananæi; neque Patres alium errorem damnauerunt, neque ex Scriptura explicitè, aut Conciliis inuenitur aliud, quàm necessitas concursus supernaturalis ad beatitudinem: ergo Concilium damnans illum Articulum ut hæreticum aliàs, & contra fidem, eundem sensum tenet; quis autem dicet aliàs ex Scriptura, aut Patribus fuisse tanquam dogma explicitum fidei, eleuationem intellectus in patria de facto tantum fieri per habitum, & non alio modo.

Concilium autem nihil de nouo definire, sed damnare errores contra explicitam aliàs fidei veritatem colligo ex stylo, & modo procedendi. Ad nostrum, inquit, (qui desideranter in votis gerimus, ut fides Catholica nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de sinibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quod scilicet quadam abominabilis, &c. damnabiliter insurrexerit tenens, & asserens doctrinam suam sacrilegam, & peruersam insensu designatos errores, &c. Consequenter Concilium enumerat sine discrimine ipsos articulos suo ordine. In fine autem sic habet: Cum autem ex debito commissi nobis officij huiusmodi scilicet detestabilem, & præmissos ipsius execrandos errores, &c. extirpare ab Ecclesia Catholica necessariò habeamus: nos sacro approbante Concilio, scilicet ipsam cum præmissis erroribus damnamus, &c. Hic stylus damnationis, & propositionis illorum errorum, non est consuetus, quo exponitur, & definitur de nouo veritas fidei, quæ aliàs non fuit explicita, sed est stylus consuetus damnandi errores contra iam explicitam, & retentam fidem: ergo Concilium nulla ratione discernens illos articulos inter se in ratione erroris, non intendit lumen gloriæ, quo indiget intellectus ad sui eleuationem sumere in ea stricta acceptione, qua supponeret tantum pro habitu eleuante, ut distinguitur ab aliis modis, quibus Deus in via quandoque eleuat potenter, in quibus sufficiens, & cum effectu eleuare potest in patria; vel ostendatur aliàs habita aliqua decisio Ecclesiæ, aut Scriptura manifesta, unde constat de fide articulum in eo stricto sensu fuisse retentum ante Concilium. Unde ex hoc articulo, ut condemnatur à Concilio, rectè sequitur nihil præiudicij esse sententiis, quæ in scholis tractantur etiam post Concilium, quod magis constat ex processu Concilij eiusdem

Scoti Oper. Tom. X.

in Clementina prima de summa Trinitate, & fide Catholica; ubi agit de effectu Baptismi, & recensentur opiniones Theologorum, & eam, quæ asserit gratiam, & virtutes infundi infantibus in Baptismo, tanquam probabiliores, tantum determinat. Hic autem idem obseruaret si illa concertatio tractaretur, an scilicet eleuatio contingat per lumen actuale, aut habituale; ideoque per lumen gloriæ intelligit simpliciter & absolute eleuationem in genere, non determinando modum eius, an fiat per habitum, an aliter; & alterum horum perinde saluat intentum Concilij, & veritatem fidei. Ex quibus patet censuram illam Doctorum modernorum in negantes eleuationem fieri per habitum, non rectè fundari in intento, processu, aut proprietate loquendi huius textus; ac proinde ex hoc capite non esse metuendam.

Ex alio tamen motiuo non iudicarem recedendum à communi sententia Doctorum: quia noster Doctor locuples mihi testis est in loco citato in primo dist. 17. illam fuisse communem sententiam omnium suo tempore, & ante ipsum, quam, ut probavi, ipse etiam tenet, à qua non est recedendum in re obscura, licet necessitas eius simpliciter, & absolute in ordine ad Deum, quasi aliter non possit eleuare intellectum ad videndum nisi infundendo primum lumen habituale, rectè impugnatur, etiam communius à modernis, & à Doctore locis citatis, in quibus differit non de facto, sed de eo quod per potentiam Dei supernaturalem, & absolutam fieri potest.

Quod si quispiam obiciat, Concilium in eo articulo uti notione eleuationis, & luminis gloriæ prout Doctores Theologi id asseriebant communiter, asseriebant autem lumen habituale: ergo & Concilium.

Respondeo ex dictis quod Concilium non statuit hic aliquid de fide, quod aliàs non fuerit de fide, ut dictum est: eleuationem autem intellectus fieri de facto per lumen habituale, nec Concilium asserit, neque Doctores anteriores id statuebant de fide, sed tanquam magis congruum potentie Dei ordinariæ, & statui patriæ, & modo connaturali operandi ex parte potentie, eiusque elegandi; neque video vllum, qui determinationem huius veritatis referat ad aliquod antiquius decretum. Unde si Concilium exprimeret lumen gloriæ cum hac limitatione habituale, potius interpretandum videretur loqui de genere per speciem iuxta regulas ordinarias interpretandi Scripturam, quam sequatur illud absurdum, ut eo stylo, & modo procedendi proponeret aliquam veritatem de nouo credendam, quæ aliàs non fuit de fide, ipsam confundendo cum aliis damnatis pridem, quasi error vetus esset, & non definitio noua; dato ergo quod Concilium vteretur illo vocabulo *luminis* iuxta vulgarem usum Theologis antiquis, non deberet aliter præsumi eius intentum, quam ut de stylo definiendi veritates de nouo congrueret, & iuxta sententiam ipsorum Theologorum multò minùs; ergo præsumptio de intento Concilij fundatur, cum non exprefferit aliquam particulam, quæ determinaret lumen habituale in specie, neque ex necessitate damnandi errorem, neque ex intentione asserentium, qui vniuersaliter omnem eleuationem abnuebant.

Supereff ut breuiter ostendamus nihil sequi contra assertionem Doctoris ex hoc decreto, in qua asserit illam conditionalem, si intellectus passivè

*79
Non esse re-
cedendum à
communi
Doctorem in
re obscura.*

*80
Obiectio.*

Solutur.

*81
Concilium
non urget
resolutionem
Dei.*

Obiectio. uè se habeat ad visionem, non requiri lumen habituale eleuans illum; dicit enim prædictus P. Ægidius Lusitanus in concl. 3. quod definitio Concilij necessariò intelligenda est, siue intellectus actiue concurrat ad visionem, siue passiue solum: quia definitio est generalis, & absoluta: ergo semper erit vera, quocunque modo concurrat intellectus; quia etiam hæretici absolute negabant lumen, non curantes, an hoc, vel illo modo intellectus concurreret.

Responsio. Respondeo siue actiue, siue passiue se habeat intellectus, necessariò dandum esse lumen ad visionem, & eleuationem, quam intendit ipsum Concilium, nempe non posse haberi illam viribus naturæ sine eleuatione intrinseca, vel extrinseca, id est, sine virtute supernaturali eam causante; quem sensum debet prætere præfatus Author, vt subsistat eius conclusio quinta; quia negat esse de fide definitum dari lumen habituale in intellectu beato creaturæ, reprehendens oppositum assertum à Caietano vltius. Sed dico Conciliū intendere concursum actiuum luminis, non vltimum eius passiuum, præter ipsam substantiam visionis: & idem de ipsius hæreticis, qui altruebant visionem inesse per solam virtutem naturæ, & omnem creaturam spiritualemente esse in seipsa beatam, nempe propter virtutem completam acquirendi beatitudinem, si modò sensum aliquem rationabilem prætenderint, licet erroneum. Asserebant ergo hæretici visionem inesse per causam, & hanc constituiebant naturam solam, vel posse inesse. Concilium contra negat visionem posse inesse per naturam sine lumine eleuante: ergo questio fuit de causa effectiua visionis. Deinde, vt dictum est, error hæreticorum damnatus, vt talis, fuit ante decretum Concilij, sed principia fidei, per quæ damnatur ille error, fuerunt illa, quæ de infirmitate naturæ, necessitate gratiæ, & inuisibilitate Dei tradita sunt: hæc autem magis concernunt negationem actiuitatis ex parte naturæ sufficientis sine virtute superaddita, & supernaturali: ergo ex principiis, ex quibus constat veritas, quam intendit, & supponit Concilium, vt necessitas eleuationis attenditur penes efficientiam, & non penes receptionem: ideoque lumen propter actiuitatem requiritur, vt docet Doctor, & non propter receptionem; eleuationem enim materialem receptiui, in quantum præcisè receptiuum est, requirit, opinio tantum Scholastica est, quæ aliàs & hic & supra q. 9. & 10. impugnauimus.

Necessitas luminis inuenta à Concilio.

Controuersia fuit de causa effectiua visionis, vel de ipsa in se ipsa causa.

Fides ex qua damnatur error.

Determinat necessitatem concursus, non vero receptionis.

82. August.

Nazianz.

Cyrillus Hierosol.

Probatur consequentia quoad præsens; quia Augustinus lib. 12. de ciuitate Dei. parem facit statum supernaturalem viæ, & patriæ: cap. 9. dicens Angelos bonos nec charitatem in via, nec beatitudinem in patria à seipsis habuisse, sed utramque à Deo accepisse, &c. à se autem habere est viribus naturæ acquirere.

Nazianzenus in secunda oratione Theologica admittit appetitum naturalem respectu Dei in qualibet creatura rationali, non tamen vires, quæ est sententia Doctoris: etenim Deum quidem, inquit, & primariam illam causam natura quidem omnis rationis pariceps appetit. Ceterum ob eas, quas dixi, causas, viribus deficitur, &c. Cyrillus Hierosolym. Catechesi 6. Angelis ignorantibus eum (supple Deum) secundum propriam virtutem vnicuique reuelat per Spiritum sanctum Vnigenitus, &c. Quid est ignorare secundum propriam, quam non habere ex propria virtute, & viribus causam acquirendi scientiam?

Chrysostomus in homiliis contra Anomæos Chrysost. idem sæpè docet: vnde homil. 3. Innocentius ipsum ineffabilem, inuisibilem, incomprehensibilem, inintelligibilem Deum omnem linguam humanam superat facultatem: omnes mortales intelligentia vires excedit, &c.

Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Ioann. cap. 8. in illa erat lux vera, &c. nihil ergo inquit, præter illam, vera est, nec quidquam aliud propria virtute, atque natura fructum luminis edere potest: sed quemadmodum ex nihil producta est, sic à tenebris splendore veri luminis accepto, & participatione veri luminis illustrata, imitatione quadam in lucem transit, &c. Per hanc rationem, qua creatura est ex nihilo, probatur sæpè ab Augustino indigentia gratiæ Dei, nè deficiat in cognitione faciendorum, & in operibus: similiter alij Patres deducunt infirmitatem virtutis naturalis eius ad videndum Deum, aut cognoscendum sub ratione propria.

Ad 1. argumenta: ad primum, &c. Primum fuit ex Philosopho, secundo de cælo & mundo: si natura dedisset cælis motum progressiuum, dedisset instrumentum, vel instrumenta, &c. Natura enim non ordinat ad perfectionem aliquid, quin det media eius attingendæ; sed homo naturaliter ordinatur ad beatitudinem: ergo, &c.

Respondet naturam dedisse homini organa ad consequendam beatitudinem, id est, quibus meritorie operari potest ad beatitudinem: sicut & potentias passiuas, & actiuas, nempe voluntatem, & intellectum: non tamen vt statim consequeretur beatitudinem: sed habitis dispositionibus requisitis, & ita secundum vnā viam (scilicet opinionem, quam impugnat in prima conclusione) non dedit dispositiones proximas ad beatitudinem, licet dederit potentias; vel alio modo non dedit dispositionem actiuam proximè ad beatitudinem, donec accedat terminus, & visio, & lumen gloriæ, quomodocunque explicetur. Hæc responsio in terminis Philosophicis proponitur, sic: & ratio; quæ soluitur.

Suppositio huius argumenti est visionem Dei claram esse possibilem, atque etiam de facto concedi beatis; cuius contrarius error fuit Armenorum, & quorundam modernorum Græcorum teste Armacano, lib. 14. questionum Armenorum cap. 1. In eodem fuit Almericus, vt ait Turrecremata lib. 4. de Eccles. c. 35. Alios eiusdè erroris citat noster Castro, verb. Beatitudo, hæresis prima. Sed quod magis est de eodem errore, traducit Vasquez p. 1. disputat. 37. cap. 2. 3. & 4. primarios Ecclesiæ Patres Chrysostomum, Basilium, Epiphanium, Cyrillum Hierosolymitanum, & Alexandrinum, Theodoretum, Theophylactum, Euthymium, Gregorium Nyssenum, Hieronymum, Primum Ambrosium, & Isidorum. Quod meritò reprehendunt Lorca 1. 2. diff. 27. Raphael de Ripa, 1. part. quest. 12. art. 1. dub. 2. & doctissimus Lusitanus lib. 12. de beatitudine quest. 1. art. 1. & sequentibus, in quibus vindicat Patres ab eiusmodi nota; ad quem proinde remitto lectorem; quia hoc argumentum exigit maiorem prolixitatem, quàm, vt tempus permittit festinanti ad finem huius tomi, & totius operis institui, cumulatè operam præstitit præfatus author; possibilitas alioquin beatitudinis, & veritas Catholica ex dictis hætenus est confirmata.

Ad 2. secundum, &c. Hoc fuit confirmatio prioris duplex; primò quòd natura magis dedit homini ad acquirendum perfectionem intellectus, quàm sensus; sed sensus ex naturalibus potest in suam

83. Ad argumenta, 1. ad primum.

Responsio. Quid habet homo ad beatitudinem à natura.

84. Declaratur. Error quorundam.

suam perfectionem : ergo & intellectus. Secunda confirmatio à sensu contrario, quia sensus nequit eleuari ultra facultatem naturalem suam: ergo neque intellectus.

Responsio.

Diversum obiectum intellectus, & sensus.

Oculus corporeus nequit eleuari ad videndum Deum.

Intellectus potest.

85 Ad 4.

Responsio.

Summa substantia, creatura eodem modo se habet ad beatitudinem sicut Angelus.

Ratio cur non possit creari substantia supernaturalis.

Via rationis.

Respondet sensum non posse eleuari ultra latitudinem sui obiecti materialis, quod est primum eius, licet non cuiuslibet sensus quodlibet materiale; intellectus autem respicit immateriale, quia totum ens: ideo ipsi bene competit eleuari ad aliquod, quod excedit vires naturæ suæ, quamvis contineatur sub latitudine sui obiecti primi: ex quibus patet oculum corporeum non posse eleuari ad videndum Deum, aut quodcunque immateriale; intellectum autem eleuari ad videndum Deum facillime, ut præter Patres, & Scripturam docet etiam Euaristus Papa epistola 1. Petrus ad Clementem lib. 3. *recognitionum*. Martialis epist. ad Tolosan. cap. 12. Patres Concilij Franciscensis ad Episcopos Hispaniæ, definit Benedictus X I I. in sua extraneanti de visione animarum. Concil. Florent. in literis unionis. Vide citatos: Ad aliud, &c. Resolutio est clara, & aliàs supra tractata.

Ad aliud secundum unam opinionem, &c. Resolutio patet ex dictis. Hoc argumentum fuit quartum in ordine: estque tale quod perfectio inferioris possit contineri vniuitate in specie superioris habitus: ergo luminis, & de charitate, quæ sunt perfectiones animæ ad videndum Deum, possunt contineri in aliqua specie superiori, ut si creetur summa substantia spiritalis, quæ includat in se perfectionem tam habituum, quam potentiarum creaturæ inferioris vniuitate, huic substantiæ esset connaturalis beatitudo.

Respondet Doctor non omnem perfectionem naturæ inferioris posse contineri vniuitate in natura superiori, quod maxime verum est de perfectione supernaturali habituum, per quos eleuatur natura inferior, ut proxime attingat Deum sub ratione propria: vnde summa voluntas creabilis eodem modo se haberet ad beatitudinem, sicut & voluntas Angeli, & hominis, & perinde exigeret eleuationem sui per habitus luminis, & charitatis, vnde secluso habitu esset summa illa substantia creabilis magis imperfecta propter imperfectionem maiorem ad perfectionem, qua caret. Neque posset includere vniuitate perfectionem habitus, quia sic, inquit, non esset capax habitus natura inferior. Ratio hæc optima est ad probandum non posse dari substantiam creaturam supernaturalem, cui lumen gloriæ, & charitatis esset connaturalis, siue vniuitate illorum perfectionem includeret substantialiter, siue etiam per modum proprietatum physicarum eo modo, quo igni debetur calor, non solum passiuè, sed actiuè, ut ab eius virtute connaturali, & actiua emanat, quod iam supponimus requiri ad proprietatem, ut supponat in subiecto causam, à qua fluit. Vis autem rationis in hoc consistit, quod conuenit superiori vniuitate, & secundum perfectissimum gradum sui, in quo excedit inferiora, est perfectissimum in ipso, & ratione eius constituitur in gradu superioris, sed habere lumen, & charitatem vniuitate in se esset gradus perfectissimus, & ultimus illius substantiæ: ergo substantia inferior non esset capax illius: quia quod conuenit superiori, quæ diuersum est, & in esse superioris nequit conuenire inferiori. Quamuis autem posset aliquis modus differentiæ assignari, adhuc ratio persisteret: quia illi habitus in natura superiori o-

tenus sunt perfectio propria, & suprema eius, quatenus immediate Deo coniungunt, & vniunt in actu primo: ergo sic non esset capax natura inferior talis vniuitatis, si in superiori, & per naturam sit perfectissimus gradus, & in quo excedit. Quod si illi habitus conuenirent per modum proprietatum, sequitur idem, quod neque inferiori in eodem gradu perfectionis conuenirent, quæ perfectio consistit in vniuitate ad Deum in actu primo; si esset ergo hoc proprium illi naturæ, non posset conuenire inferiori.

Cæterum ratio potissima huius est etiam illa, qua probat visionem Dei non posse esse ex naturalibus, quæ perinde concludit de omni creatura posita in esse, & de omni etiam possibili. Sic etiam supponunt tam Patres, quam alij Theologi probantes supernaturalitatem visionis; nam rationes, quas desumunt ex parte creaturæ, ut ostendatur eius infirmitas, qua ex viribus propriis attingere possit Deum sub ratione propria, similiter probant de creatura possibili.

Præterea, illa creatura, quæ in se includeret perfectionem habituum supernaturalium esset indefectibilis, & impeccabilis, imò etiam incapax legis, quia non esset libera; quia nullum haberet affectum commodi, & necessariò semper ageret secundum inclinationem habituum, ut transit in naturam, quæ licet ex terminis non destruat conceptum formalem creaturæ in essendo (sicut & philosophi in Intelligentiis statuebant indefectibilitatem, licet productionem earum ad primam causam reuoluerint) ex consequenti; tamen sicut ex possibilitate, & contingencia essendi est secundum quid, ita etiam quoad perfectionem voluntatis, & intellectus defectibilis est, & imperfecta, qua imperfectione sublata per intrinsecam naturalem indefectibilitatem, & non ex dono creatoris; tollitur etiam conceptus creaturæ: nam sæpè Augustinus dat hanc rationem, cur voluntas creata sit defectibilis destituta suo creatore: quia nempe est ex nihilo. Eandem dant reliqui Patres sæpè, vnde probent viribus naturæ creaturam non posse videre Deum: eadem ergo sufficit ad probandum quod neque creabilis sit substantia talis cui visio esset connaturalis.

Cæterum non desunt rationes in oppositum. Primum, vrgetur quod intellectui creato eleuato per lumen sit connaturalis visio beata: ergo in genere entis creati non repugnat dari substantiam, cui sit connaturalis; & patet consequentia, quia intellectus, ut eleuatur, non amittit rationem substantiæ: si ergo potest eleuari per accedens, poterit etiam per se ex genere proprio dari aliquis intellectus in se includens perfectionem illam accidentis: quia sicut hoc conuenit inferiori, poterit conuenire superiori; attingere autem Deum conuenit habitui ex virtute propria; ergo & substantiæ.

Deinde, accidentia supernaturalia videntur exigere connaturaliter subiectum eius generis; ergo substantiam supernaturalem. Deinde, datur modus supernaturalis substantialis: ergo potest dari substantia supernaturalis.

Respondetur ad primam, aliqui negant visionem esse connaturalem intellectui eleuato, ut eleuatus est, sed esse simpliciter supernaturalem, ut procedit à potentia etiam actiuè; quia vel tota virtus est lumen ex parte potestatis, vel si agat potentia, agit etiam ut eleuata: sed hæc responsio non

86

87

Alia ratio, ex qua sequitur ratio impossibilitatis.

88

Obiectio.

89

Responsio ad primam. Responsio quorundam visionem non esse connaturalem intellectu.

Impugnatur. est vera quoad primam partem, ut *infra d. 50.* dī-

Visionem esse connaturalem in uno sensu, in alio vero non esse. feretur: quoad secundam verò partem non solum difficultatem, quia in argumento assumitur connaturalitas non in sensu formali, quæ designat formam supernaturalem quoad substantiam, sed effectiue, ut designatur sufficiens virtus actiua in toto illo complexo respectu visionis, quamuis illa virtus sit creata. Conceditur ergo hoc sensu visionem esse connaturalem, quantum ad virtutem necessariam, & completam ex parte potentiae: negatur quantum ad concursum requisitum ex parte obiecti, qui concursus specialis est, & necessarius, tum quia ipsum obiectum est voluntarium, & non videtur nisi vult, ut dicit Ambrosius; tum quia præter virtutem potentiae, & luminis ulterius requiritur concursus specialis obiecti ut præsentis ad visionem intuitiuam, sine quo concursu virtus potentiae, & luminis est remota, quia neque ex se possunt habere præsentiam obiecti, neque illa etiam habita possunt in visionem sine concursu obiecti, quod est prima causa visionis; negatur tamen consequentia: quia quantumlibet crescat creatus intellectus in perfectione, nunquam attingit perfectionem habitus supernaturalis, licet attingere possit perfectionem habitus acquisiti, repugnat in genere substantiae supernaturalitatis: quia causa creata in qualicumque perfectione propria, & connaturali nequit attingere effectum proprium, & specialem causæ primæ: talis est supernaturalis ut exigat à Deo supernaturali authore provenire, & in nullius creaturæ virtute continetur ut causa

principalis, quidquid sit de instrumentaria: ergo ipso quo substantia creata sit, nequit in sua virtute naturali includere tanquam causa sufficiens effectum supernaturalem proprium ipsius Dei: ex quo patet ad probationem consequentis.

Ad secundam obiectionem responderetur accidentia supernaturalia habere subiectum connaturale, cui inhaerent per modum subiecti, & per se inclinatum ad illa: illud autem est ipsa natura spiritualis, cui licet sint connaturalia quantum ad inclinationem passiuam, non tamen quantum ad virtutem actiuam. Imò & hoc necessarium est, ut Deus tanquam excedens omnem virtutem naturam causarum naturalium posset perficere naturam quoad aliquam perfectionem, cuius ipsa est capax, licet à nullo agente eiusdem ordinis haberi possit, aut produci; quin etiam in ipsa natura talis est ordo rerum, ut inferiora perfici possint per superiora, aliqua perfectione, quæ causæ inferioris ordinis, & eiusdem generis cum subiecto nequeunt imprimere subiecto.

Alij responderent potentiam obediencialem esse connaturalem formis supernaturalibus, in hoc quod aliam ex genere suo nequeant supponere ex parte subiecti, & negarent antecedens.

Ad tertium responderetur unionem hypostaticam, qua vnitur natura substantialis assumpta, & quæ ipsi tantum est intrinseca, esse accidens, & vniuersum genus supernaturalium supponere naturam, & consistere in solis accidentibus, & non extendi ad formas aliquas substantiales.

90
Ad secundam
obiectionem.

Ad 3.

Requiri concursum specialem præter lumen.

Perfectio naturalis intellectus creati nequit attingere perfectionem luminis.

QVÆSTIO XII.

Utrum homo in vita mortali possit consequi beatitudinem?

Tertul. lib. 1. contra Praxeam. cap. 4. Athan. serm. contra Arrian. Richard. hic art. 1. quæst. 6. Vasquez 1. part. dist. 55. cap. 4. exposit. in id Exod. 33. Non videbit me homo. & in id 1. Tim. 6. Quem nemo hominum vidit. Aug. Chrylost. Anselmus Hieron. Ildor. citandi in schol.

Arg. 1. **I**TEM homo in vita mortali possit consequi beatitudinem? Non enim idem est quærere hoc, & utrum ex puris naturalibus possit consequi beatitudinem? Et arguitur quod sic: Christus habuit beatitudinem in vita ista: & tamen verè erat homo mortalis: ergo, &c.

Arg. 2. Item, August. 83. quæst. quæst. antepenultima ad Orosium, dicit de rapto Pauli, quod vidit Deum eo modo, quo beati vident in patria: & tamen erat in corpore mortali. & licet visio illa fuerit quasi horaria, potuisset Deus illam conseruasse, & continuasse per totam vitam eius: ergo posset homo consequi beatitudinem in vita mortali.

Arg. 3. Præterea, illud, quod non est susceptivum beatitudinis, non impedit ad beatitudinem aliquid beatificabile beatificari; sed corpus non est beatificabile, quia non est coniungibile ultimo bono simpliciter: ergo siue mortale, siue non mortale, non impedit animam beatificari: ergo in vita ista potest.

Arg. 4. Præterea, homo, naturaliter appetit beatitudinem, & si non potest eam consequi, nisi moriatur debet homo apperere naturaliter mori, quia eodem appetitu appetitur aliquid, & fugitur impediens: ergo homo naturaliter fugeret vitam mortalem: quod est contra Apostolum, 2. ad Cor. 5. Nolumus expoliari, sed superuestriri.

Arg. 5. Ultimo arguitur sic; illud quod immediate in vita ista potest cognosci, potest immediate diligi, & sic potest diligens ipso frui, & esse beatus; sed in vita mortali potest Deus immediate cognosci per actum fidei: ergo, &c.

Contrà

Distinctio XLIX. Quæstio XII. 573

Contrà, Auguft. 13. *de Trin. cap. 8.* probat quòd cum mortalitate non poteft effe beatitudo, quia tunc poftet beatitudo amitti per mortem, & hoc fciret homo, quòd moreretur. Tunc arguit, aut volens amitteret, aut nolens, aut nec fic, nec fic. Si volens, iam non effer illud fumme volibile. Si nolens, ergo timeret, & fic triftaretur. Sincc fic, nec fic; ergo non curaret de maximo bono fuo, quod eft inconueniens: ergo in vita mortali non poteft homo effe beatus. Item Exodi 33. dicitur. *Non videbit me homo, & uiuet.* ibi Glof. eft pro hoc.

COMMENTARIUS.

Ordo & diuifio quæftionis.

V Trimi homo in vita mortali, &c. In hac quæftione primò explicat titulum quæftionis.

Secundò radicem repugnantia ex parte agentis & paffi, ex qua poftet repugnare beatitudo in vita mortali. Terriò, tenet non effe repugnantiam in ordine ad potentiã Dei abfolutam; effe tamen repugnantia de lege ordinaria, & foluit argumeta.

SCHOLIUM.

Non repugnare simpliciter ex parte agentis Dei, nec ex parte paffi, fcilicet hominis, aliquem in hac vita mortali beari. Explicat clarè, ac etiam qualis eft repugnantia inter beatitudinem, & hanc vitam, dicens effe virtualem, quia effectus repugnant, fcilicet immortalitas & mortalitas. Paulum uidiffe diuinam effentiam tenent Chryfoft. hom. 26. in 2. ad Cor. Aug. 12. de Gen. ad lit. cap. 27. 28. & l. 83. quæft. 81. Anselm. in 2 Cor. 12. D. Thom. 2. 2. quæft. 175. art. 4. Scot. 2. dift. 3. quæft. 9. Negat id de Paulo Hieron. dial. 3. contra Pelag. f. & Ifidor. lib. 1. de fum. bono, & alij.

R Espondeo, & dico quòd ad iftam quæftionem poteft effe duplex intellectus; vel utrùm homo in actibus, quos modò experimur in nobis, poftet in vita ifta beatificari; & dixiffet Philofophus quòd fic, & quòd alia noritia, & dilectio clara, & immediata non fuiffet poffibilis homini, per rationem naturalem inueftigando; fed hoc fuit fuperiùs reprobatum: tum quia totum ens eft obiectum fuum, & per confequens non quietatur, nifi in cognitione fummi intelligibilis in fe: tum quia cognitio intuitiua competit fenfui circa obiectum fuum: ergo & intellectui circa fuum: & fic ratio naturalis docet, quòd Deus immediatè, & nudè poterit cognofci, & per confequens diligi ab homine.

Alius intellectus poftet effe, utrùm in vita mortali aliis actibus, quàm modò experimur, poftet homo fieri beatus. Ad quod dico, quòd impossibilitas aliquid recipiendi in fubiecto præxiftente, poteft effe ex duobus, vel ex parte agentis, vel ex parte paffi. Ex parte paffi dupliciter, vel quia simpliciter repugnat paffo, ficut lapidi fapientem effe: vel fecundùm quid, ficut fubiecto exiftenti fub vno contrario, repugnat pro tunc effe fub oppofito.

De iftis ergo tribus eft videndum, primò ex parte agentis. Si enim difpofitio præuia non requiritur ad effe beatum, ficut lumen gloriæ: tunc agenti vt agens eft, non repugnat plus modò dare beatitudinem, quàm in alia vita, fi difpofitio requiritur, poteft illam difpofitionem primò dare, & illa data, beatitudinem conferre, ficut poft mortem: nulla enim eft impossibilitas simpliciter, fed folùm, quia caret illa difpofitione modò: fic ergo non eft impossibilitas ex parte agentis.

4 De impossibilitate ex parte paffi, patet quòd non eft impossibilitas simpliciter ex natura fua: tunc enim nunquam poftet recipere beatitudinem: ergo fi eft repugnantia modò, hoc eft ratione alicuius quod eft in paffo, cum quo non poteft effe beatitudo: & fi eft aliquid tale impediens, hoc erit mortalitas: talis autem repugnantia mortalitatis ad beatitudinem non eft formalis repugnantia: tunc enim in Chrifto non potuiffent fuiffe fimul, quod non eft verum.

Qualis ergo eft ifta repugnantia inter illa duo? Dicendum quòd non omnis oppofitio eft formalis, fed quædam virtualis: vt fi aliqua forma nata eft facere aliquem effectum, effectus oppofitus illi effectui opponitur caufæ effectus virtualiter. Exemplum, ignis non folùm repugnat formæ grauis, fed effectui eius, quod eft ferri deforfum. caufa enim virtualiter continet effectum oppofitum illi effectui, & naturaliter fequeretur, nifi effer impediens. Repugnat ergo vt in pluribus, mortalitas beatitudini, non formaliter, fed quia effectus vnus repugnat effectui alterius: & per confequens

Quenam repugnãtia inter beatitudinem, & vitam iftam.

Dubitat de lumine gloriæ inbærente, de quo præced. Non repugnat ex parte agentis, aliquem in hac vita beari.

quæft. 8. huius dift.

sequens causa illius effectus: beatitudo enim est causa immortalitatis in anima: mortalitas igitur repugnat beatitudini, quia repugnat eius effectui.

Cum ergo naturaliter appetitus sensitivus in homine mortali inclinatur ad delectabile; & appetitus sensitivus natus est appetitum intellectuum inclinare, beatitudo autem non compatitur in appetitu intellectivo aliquam deordinationem, nec in sensitivo, quia summa delectatio amouet omnem tristitiam, non solum oppositam, *i. Eth. c. 28.* sed contingentem: & per consequens non sinitur appetitus sensitivus habere tristitiam circa passionem, & sic mortalis impeditur ab effectui, qui naturaliter natus est consequi: & per consequens repugnat mortalitati beatitudo ratione repugnantiae effectuum naturaliter consequentium.

Alio modo potest aliter signari repugnantia, quia licet corpus non sit beatificabile beatitudine proprie dicta, sicut loquitur Augustinus ad Dioscorum, quæ scilicet est in actu intellectus, & voluntatis: tamen est secundum *quid* beatificabile: & siue illa beatitudo corporis sit immediate à Deo, siue ex redundantia beatitudinis animæ: tamen ordo est ibi, quod beatitudo animæ non est omnino perfecta sine illa corporis. Cum ergo beatitudo corporis non possit stare cum vita mortali, repugnat effectui perfectæ beatitudinis esse in vita mortali. Patet ergo quod sine miraculo non potest esse beatitudo in vita mortali: & non solum in hoc, quod detur beatitudo, est miraculum: sed quia res naturalis impeditur ab effectui suo naturaliter consequente, non tamen per agens naturale contrarium.

Obiect. 1. Sed non videtur quod sufficiat repugnantia, quæ dicta est: est enim repugnantia alicuius ad oppositum sui effectus: si enim obiectum beatificum esset modò præsens sub illa ratione animæ, immutaret animam, & videret clarè, sicut post vitam illam, & ita modò impediretur effectus naturalis appetitus sensitivi & intellectui, sicut in alia vita impedirentur: ergo eadem ratione, sine maiori repugnantia posset modò aliquis esse beatus, si Deus daret beatitudinem, sicut tunc.

Obiectio. 2. Et confirmatur, quia circa idem obiectum eadem natura semper habet eundem actum specie: ergo sicut tunc, & modò.

Ad primam obiect. Dicendum, quod non est simile, quia in vita mortali causa naturalis semper agit effectum suum, nisi per contrarium impediatur: & si suspendatur actio ista aliter, quàm per oppositum, miraculum est: & tale dicitur Deus non posse de lege communi. In vita autem immortalis non talis erit necessitas respectu effectus naturalis: quia Deus pro statu isto disposuit rebus coagere, & actiones proprias eis finire habere secundum Augustinum 7. *de Civit. Dei, cap. 30.* In statu autem illo non coaget eis ad corruptionem mutuam, & ad multos alios effectus: & idè non est miraculum si tunc non habent effectus suos, maxime imperfectos.

Ad secundam obiect. Ad secundum dicendum, quod licet idem sit obiectum potentiae, & naturæ eiusdem in se, & absolute; considerando tamen obiectum illud sic materialiter idem bene distinguitur secundum diuersos status, & dispositiones potentiae: unde obiectum proprium vnius status, & alterius differunt plùs, quàm specie. Similiter aliud, & aliud est lumen hîc, & ibi, & idè actus sunt diuersi specie. Alia diuersitas potest ibi assignari, quia actus abstractivus, & intuitivus differunt specie: quia aliud, & aliud, est ibi mouens, hîc enim mouet species similis rei: ibi autem mouet res præsens in se.

Ex dictis possunt solui, & intelligi omnes auctoritates Sanctorum: repugnat enim non solum, quia miraculum esset, si Deus daret beatitudinem, sed aliud miraculum requireretur, scilicet suspensio miraculosa potentiae naturalis ab effectui suo naturali: & idè dicitur, quod de lege communi non posset esse.

Ad arg. 1. Ad argumenta. Ad primum de Christo, dicendum quod semper fuit miraculum usque ad mortem quod simul fuerunt beatitudo, & mortalitas, propter repugnantiam effectuum. & sicut hîc dolor partis sensitivæ redundabat usque ad superiorem partem animæ, illud fuit miraculum contra effectum beatitudinis.

Miraculū Christum fuisse beatū & mortālē. Ad aliud de Paulo, concedo quod non simpliciter est, nec fuit repugnantia: & sic Deus miraculose potuisset continuasse. sed hoc non est de lege communi.

Ad 2. Ad aliud, cum dicitur, corpus non est susceptivum beatitudinis; concedo, talis, qualis anima: est tamen susceptivum, & productivum alicuius effectus, cui repugnat effectus beatitudinis, & è conuerso.

Ad 3. Ad aliud de vita fugienda, concedo quod vita ista inquantum vita, non repugnat beatitudini; sed hoc est solum inquantum est mortalis, & sic nullus appetit dissolui, sed superuolunt, hoc est magis appetit quod semper possit esse immortalis vita sua.

Ad

Distinctio XLIX. Quæstio XII. 575

8 Ad aliud de cognitione, & dilectione Dei immediata, dico quod potest cognosci, & diligī hīc immediatē: tamen in communi, & confusē: talis autem dilectio, & notitia non est vltima beatitudo possibilis homini, sicut prius dictum est, sed consistit in cognitione intuitiva clara, & dilectione correspondente.

Ex hoc sequitur corollarium, quod cum anima non potest esse perfectē beata coniuncta corpori mortali, appetit perfectē beatificari: & per consequens appetit esse coniuncta corpori, sed immortalī; quia tunc perfectē erit beata, non tamen corpus erit beatum simpliciter, sed fruens, & intelligens: sicut loquitur Augustinus ad Dioscorum, de beatitudine naturæ, & beatitudine secundum quid, quæ consistit in actu secundo: quia corpus, ut est distinctum contra animam, nullum habet actum secundum. Consistit ergo beatitudo corporis in *esse* primo, ut est perfectibile ab anima beata: & hoc propter duo; vel propter maiorem perfectionem animæ in operando, vel propter maiorem perfectionem corporis ab anima, quia materia est propter formam, & non è conuerso. Et quia ista perfectio corporis ponitur esse in quatuor modis, idē quæritur.

Beatitudo corporis in quo consistit.

COMMENTARIUS.

2
Duplex intellectus questionis.

Repugnancia beatitudinis pro hoc statu in quo possit fundari.

3
1. Sent.

2. Sent.

4
3. Sent.
Pote communicari beatitudinē mortali de potentia absoluta.

Probatia.
Non repugnare ex parte agentis, aut subiecti.

5
Responsio.

R. *Espondeo & dico*, &c. Seculo intellectu, & sensu rituli, quo beatitudo vltima hominis statui posset in actibus, quos experitur in se homo in vita mortali; sicut Philosophus affirmaret: subdit alium intellectum; nempe an per alios actus diuersos, quos modo non experitur, repugnat ei beatitudo in vita mortali. Radix huius repugnantia potest esse ex parte agentis, vel ex parte passi; & hoc dupliciter, vel quia absolute repugnet, sicut lapidi esse sapientem: vel secundum quid, quatenus subiectum est sub forma contraria.

In hac ergo difficultate tres sunt sententiæ: prima negat de potentia absoluta posse communicari beatitudinem existenti in vita mortali. Aliquos ita sensisse refert Salas. Secunda sententia est, non posse ei communicari beatitudinem nisi sopitis sensibus, & in extasi: eam tenuit Henricus quodlib. 7. quæst. 6. citatur pro eadem D. Thomas 2. 2. quæst. 175. art. 4. & quodlib. 1. art. 1. & lib. 3. contra gentes cap. 47. ubi Ferrariensis.

Tertia sententia est Doctoris affirmans de potentia absoluta posse communicari beatitudinem mortali; quam docet etiam Richardus in hac dist. art. 2. quæst. 6. & estque frequentior Modernorum, Suarez 1. 2. disput. 16. quæstione 1. Vasquez conc. in art. 3. quæst. 5. in 1. 2. & 1. part. quæst. 11. art. 11. in commento articuli. Lorca 1. 2. qu. 5. art. 3. in comm. Lusitani lib. 12. de beatit. quæst. 7. §. 8. Probatur ratione Doctoris, quia non est repugnancia ex parte agentis, quin possit visionem claram Dei, & amorem communicare, vel immediatē, vel conferendo lumen, & reliqua requisita; non est repugnancia ex parte passi simpliciter; neque est repugnancia formalis per positionem formæ contrariæ; sed tantum virtualis, quatenus possibilitas, quæ sequitur ex causa naturali, ut effectus, & corruptio adiuncta mortalitati repugnat summo gaudio, quod sequitur beatitudinem ut effectum, alterum ex his potest Deus tollere de potentia absoluta: ergo, &c.

Si dicatur quod anima nequit esse completē beata sine beatitudine corporis.

Contrā, in Christo fuit sic beata; quamuis corpus erat passibile, & mortale. Quod dicit sententia de extasi, non videtur necessarium; quia licet viatoribus, & reliquis de facto non contingit beatitudo etiam transiens sine raptu: tamen potest Deus communicare beatitudinem sine ra-

ptu, illum præueniendo, sicut fuit communicata Christo: quin etiam communicare potest beatitudinem transeuntem hoc modo, & sine raptu: nam raptus prouenit ex imperfecto modo intelligendi nostri intellectus pro hoc statu: quam imperfectionem potest Deus tollere. Concludit ergo Doctor quod sine miraculo nequeat communicari beatitudo homini puro, & mortali; quod miraculum non solum consistit in concessione ipsius beatitudinis præter potentiam ordinariam, & legem, sed etiam suspendendo causam naturalem à suo effectu, qui opponitur effectui alicui beatitudinis; quæ suspensio in hoc est miraculum, quia impeditur non per causam naturalem agentem ad oppositum, & præualem in virtute, sed per suspensionem concursus diuini, & necessarij; quamuis hæc suspensio fiat consequenter ad ipsam beatitudinem, vel permanentem, vel transeuntem.

Vnde proueniat raptus.

Communicatio beatitudinis hoc modo effect miraculosa ex duplici capite.

Obiectio.

Sed non videtur, &c. Hic obijcit contra dictam repugnantiam virtualem ratione causarum, & effectuum consequentium, quasi minus sufficiat quia si obiectum beatificum esset modò præsens animæ, immutaret illam, & videret clarē sicut videri in termino, & post vitam præsentem, & sic impediretur effectus naturalis affectus sensitiui, & intellectiui, sicut in alia vita impedirentur: quia delectatio consequens beatitudinem esset summa, & impediret omnia opposita; ut passionem circa delectabile creatum, & dolorem ex eius subtractione, sicut in altera vita impedirentur; ergo non est maior repugnancia hac in parte pro vita præsentē ad beatitudinem, quantum est ex parte passi, quàm in vita futura. Et confirmatur, quia circa idem obiectum eadem natura habet eundem in specie actum: ergo, &c.

Respondet negando paritatem: quia in vita mortali sicut causa naturalis ex communi Dei providentia habet concursum eius paratum iuxta exigentiam effectus, & virtutis, sic semper agit, nisi impediatur per agens contrarium, & si suspendatur actio eius aliter, quàm ex victoria agentis oppositi, est miraculum: in statu autem immortalī providentia Dei est aliter disposita, ut non agat cum causa naturali ad corruptionem, & idē non est miraculum, ut Deus non coagat agentibus pro illo statu ad effectus imperfectos & corruptiuos: quia scilicet lege communi, & ordinaria disposuit non agere; sicut contra in statu mortali disposuit agere; ut docet August. in litera citatus, 7. de ciuit. cap. 30.

Responsio

Suspensio causæ secundæ ab effectu pro hoc statu nisi fiat per virtutem oppositam, est miraculum.

Ad

Ad confirm.

Ad confirmationem responder: licet idem sit obiectum materiale potentiae pro omni statu, & absolute loquendo: tamen distinguitur secundum diuersos status, & dispositiones potentiae; ideoque differunt obiecta plus quam specie: hoc est, differunt formaliter in diuersis statibus, quantum est ex parte potentiae tendentis, & operantis circa idem obiectum per diuersa media: nam est aliud & aliud lumen, nempe naturale in statu mortali, vel fidei; in statu vero beatitudinis lumen gloriae: alia & alia applicatio obiecti: alius & alius actus circa ipsum, ut abstractius in via, & obscurus: intuitus in patria, & clarus: haec differentia formalis, quam assignat Doctor, est, non ex parte diuersarum rationum formalium in obiecto; sed ex parte diuersorum mediorum attingendi idem obiectum, quod vocat ipse materiale per quandam proportionem: quia sicut non a materiali, sed a formali sumitur distinctio actuum; ita idem obiectum sub ratione sua absoluta sumptum, quando natum est terminare diuersos actus in specie, quorum diuersitas specifica non sumitur a diuersa ratione formali obiecti, sed ab aliis, a modo, & mediis attingendi ipsum, sic potius habet illam proportionem obiecti materialis non distinguens actus inter se, quam formalis; licet aliis sit formale obiectum omnium actuum distinctorum.

Diuersum obiectum, & attingentia potentia pro diuerso statu.

Obiectum materiale in quo sensu dicitur.

7

Ceterum quid velit Doctor in hac doctrina, & obiectionibus praemissis, videtur satis obscurum, nam vis obiectionis primae in hoc versatur, ut probet non sufficere distinctionem, & oppositionem virtutalem, quam designat ratione effectuum, ad discernendum statum mortalem ab immortali: quia si obiectum beatificum applicaretur animae in statu mortali, eam moueret, non secus ac eam mouet in patria, maxime si applicaretur ad visionem permanentem talem, qualem habuit Christus, & habent beati: ergo visio beatifica, & clara coniuncta cum fruitione permanenti infert suspensionem appetitus tam sensitiui, quam etiam intellectiui in oppositum delectabilem repugnans, cuius carentia nequit causare dolorem in anima sic beata: ergo non ex miraculo speciali sequitur suspensio agentis naturalis ad oppositum effectum doloris, sed ex natura, & efficacia visionis, & beatitudinis, quae sic absorbet effectum, ut reddat incapacem doloris, aut tristitiae, aut cuiuslibet motus in oppositum; causa autem praualens in virtute, & applicata subiecto infert naturaliter, & non miraculose effectum oppositum suo effectui. Accedit quoddam saepe alias superius docuerit summum gaudium, & tristitiam tollere omnem dolorem, aut gaudium de opposito, aut etiam disparato. Deinde, quantum ad confirmationem videtur recte fundata, quia anima siue in via, siue in patria positus requisitis circa obiectum beatificum habet eundem semper actum: ergo si in patria non est miraculum quoddam agens naturale non agat ad oppositum eius, ad quod determinat beatitudo; ita etiam in via non esset miraculum supposita collatione eiusdem beatitudinis, ut non posset agere ad oppositum.

Vrgetur difficultas contra resolutionem.

Beatitudo ex se excluderet dolorem.

Confir.

8

Responsio.

Respondetur Doctorem assignare differentiam secundum diuersos status, comprehendendo modum, & media ordinaria operandi status cuiuslibet. Itaque non solum est miraculum concedere beatitudinem viatori, quae est operatio perfectissima spectans ad statum altioris patrie; quem

non pertingit viator ex statu, quo mouetur in finem absentem: sed etiam est miraculum suspendere effectum causae naturalis, non per aliam, quae non est ordinis eiusdem, & spectans ad ipsum statum, sed per causam superioris ordinis, qualis est beatitudo, siue ex natura rei habeat hunc effectum, siue aliter, & concomitanter per virtutem agentis supernaturalis impediens effectum causae naturalis: sicut ergo naturale est viatori exire in operationem, & non aliter quam per media ordinaria, & prouidentiam huius status, sic impediri hanc operationem est ipsi supernaturale; sicut & operari circa obiectum aliter applicatum quam ipsi debetur in via.

Ex diuersis possunt solui, &c. Dat regulam interpretandi Patres, qui negant viatorem posse videre Deum in se, intelligendos esse naturaliter, & etiam secundum prouidentiam, & potentiam ordinariam, quae regitur status viatoris, & legem communem: Ex qua regula melius intelliguntur Patres, quos Vasquez supra in alium sensum refert, quorum verba aliud non sonant, quam quod nequeat creatura in via de lege ordinaria videre Deum, aut vlla creatura ex propriis viribus, & mediis ordinis naturalis videre Deum visione intuitiva intellectuali, aut etiam videre per vlla media Deum non posse visione corporali.

Ad argumenta. Ad primum, &c. Primum, quod Christus fuerit mortalis, & habuit beatitudinem: ergo, &c.

Respondet quod fuit miraculum continuatum in Christo habere beatitudinem, & suspendi hunc effectum eius, quo redderetur impassibilis, immortalis, aut subiiceretur doloribus. Vide in 3. d. 15.

Ad aliud de Paulo, &c. Hoc fuit secundum argumentum tangens difficultatem illam de rapto Pauli. An in eo habuit visionem diuinam essentiae. Eadem etiam quaestio mouetur de Moyse: An habuerit illam visionem transeuntur sicut & Paulus; quaeritur etiam de beata Virgine, & aliis Sanctis, an Deus ipsis communicauerit hoc donum, licet transeunt, & ex privilegio.

Supponendum ergo est primo non repugnare hoc fieri de potentia absoluta. De lege autem ordinaria repugnare, ut patet, 1. ad Corinth. 13. ubi fuit Apostolus declarat discrimen inter cognitionem huius status, quam habemus de Deo, & cognitionem Patriae. Patet etiam ex Scripturis, quibus vita aeterna proponitur in spe, quantum ad statum vitae praesentis, in futuro vero in caelis possidenda: quod etiam communis sensus Ecclesiae, Doctorum, & Patrum tenet.

Praeterea, supponendum est nihil repugnare, quin Deus tale privilegium contulerit aliquibus supra legem communem operando, quamuis neque id temere asserendum sit sine probabili fundamento.

Quantum ad praesens institutum fuisse communicatam Paulo docet Augustinus, de gen. ad lit. lib. 12. cap. 28. eamque indicat epistola 112. quem sequitur Beda 2. ad Corinth. 12. scio hominem ante quatuordecim annos, &c. Vbi ipse Apostolus exponit illam visionem. Hugo Victor. ibidem quaest. 34. Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus in Apostolum, & communis schola Theologorum, & expositores Scripturae, usque ad Catherinum. Altfiodorensis lib. 3. Sum. tit. 14. quaest. 2. D. Thomas in Apost. lect. 1. & in 1. part. quaest. 12. art. 11. & 2. 2. quaest. 174.

9
Regula intelligendi Patres.

10
Ad arg. ad primum.

Responsio.

11
Ad secundam.

An Paulus, & Moyses viderant Deum.

Prima suppositio.

2. Suppositio.

12
Sententia August.

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 577

Sententia
negatiua.

quæst. 174. art. 4. & in hac distinct. & variis aliis in locis: quem sequitur eius schola prædictis in locis. Noster Doctor hic nihil resoluit: asserit tamen in 2. dist. 3. quæst. 9. ubi eius discipuli. Egidius Lusitanus lib. 12. quæst. 8. art. 3. §. 1. & 2. reliquos citans eam sequitur. Pro opposita certat Catherinus in Apostolum. Vasquez 1. part. dispnt. 56. cap. 1. Eandem probabiliorem aliqui posteriores defendunt, ut Suarez in 3. part. tom. 2. disp. 19. sect. 4. Tenenda est communis sententia, in qua expositio verborum Pauli magis genuina proponitur de ipsa visione, & nihil urget in contrarium, quod sit maioris momenti.

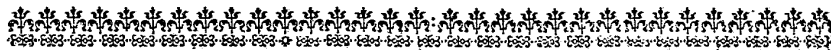
13

An autem Moyfi, vel aliis quibusdam Sanctis in via fuerit communicatum hoc priuilegium, & quo fundamento, in quibusdam asseritur: videantur Doctores, & potissimè Lusitanus

in præmissa quæstione per varios articulos. Ad reliqua argumenta patet solutio ex dictis, & in textu; cui subiungit corollarium, seu quandam introductionem ad quæstiones quatuor sequentes, in quibus explicat quatuor dotes corporis, in quibus eius beatitudo consistit.

14

Hactenus cum Doctore exposuimus per duodecim quæstiones rationem beatitudinis formalis, prout de eadem hic disserit. De obiectiua autem beatitudine agitur in distinctione prima primi. Hic etiam egit Doctor præcisè de beatitudine formali, ut est obiecti primarij, & non ut extenditur ad obiectum secundarium, de quo alias plura suis locis tractat sparsim. quæ huc reuocare non est visum expedire, neque vacat: itaque compendio temporis, & operis prosequemur quæstiones sequentes.

QVÆSTIO XIII.

Utrum corpus hominis beati post resurrectionem erit impassibile?

D. Thom. in add. quæst. 82. art. 1. & 4. dist. 44. quæst. 2. art. 1. Richard. hic art. 4. quæst. 1. 1. 3. D. Bonavent. 2. part. art. 2. quæst. 1. Durand. quæst. 5. & dist. 43. q. 4. Soto hic q. 4. Suar. 1. part. tom. 2. disp. 48. sect. 2. 3. V. de Scot. 9. Met. q. 14. & in Theor. 5. Non potest probari hominem sine.

I

TRVM corpus hominis beati post resurrectionem erit impassibile? Arg. 1. Quod non; Gregor. super illud Ioann. 20. *infer digitum tuum huc*, &c. *Corrumpi necesse est, quod palpatur*: corpus gloriosum erit palpabile, sicut Corpus Christi fuit, sicut apparet Luc. 24. *Palpate, & videte*; &c.

Præterea, si illud corpus sit impassibile, ergo beatus non potest sentire aliquod sensibile; consequens est falsum, quia sensatio, cum sit operatio perfecta animalis, non deerit homini beato. Consequentia probatur, quia omne sensibile potest corrumpi ab excellenti sensibili: quod corrumpitur ab excellenti, patitur ab inferiori, sicut quod corrumpitur à calidissimo, patitur à minus calido.

Præterea, nullum violentum est perpetuum; sed corpus illud, cum sit mixtum, habet in se quatuor elementa, quorum quodlibet præter unum, est extra regionem suam propriam: ergo violentem, & per consequens aliquando redibit ad locum proprium, & ita totum corrumpetur.

Præterea, 1. de Cæl. & mund. arguit Philosophus contra Platonem, Cælum non potest esse corruptibile, & tamen ab alio perpetuari: quia non potest aliquid esse ex se passibile, & corruptibile, & tamen ab alio perpetuari. A simili potest argui de illo corpore. Hoc etiam vult Comment. 11. Met. ubi vult quod solus motus potest esse possibilis, & tamen ab alio perpetuari.

Oppositum 1. ad Corinth. 15. *Mortale hoc induet immortalitatem*, hoc est incorruptibilitatem. Et iterum ibidem, *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*.

COMMENTARIUS.

I
De impassibilitate beati corporis.

Ordo, & diuisio quæstionis.

UTRUM corpus hominis, &c. Hæc dos immediatius se habet ad esse corporis, & ad beatitudinem, quæ excludit omne malum, & maximè corruptionis, ideoque prima ponitur à Doctore. Hæc quæstio diuiditur principaliter in duas partes; quarum prima est de veritate rei, quæ subiicitur, & supponitur, nempe corpora beatorum fore impassibilia passione reali, & corruptiua: secunda verò pars continet modum, quo à Doctore secundum varias opiniones defen-

Scoti Oper. Tom. X.

ditur, & declaratur, in quo consistit, reducit diversos modos dicendi ad quatuor in genere. Primus est negans in corpore beatorum qualitates primas, ut excludat principium corruptionis intrinsecum. Secundus est, ut reducuntur qualitates illæ ad æqualitatem temperamenti, ita ut neutra possit alteri prævalere in actione, aut subiicere eam quoad passionem. Tertius est, ut dos sit constituta in aliquo positiuo impediens omnem passionem, siue illud passiuum sit ipsa anima gloriosa, qua perfectè subiicit sibi corpus, ut nequeat pati ab agere siue intrinseco, siue extrinseco; vel si ponatur dos tanquam forma positiua superaddita corpori, quæ ex se excludat omnem passionem ab alio.

Prima sententia de re: dire impassibilitatis.

3. Scot.

Varij modi quibus de- fenditur.

C C c

ab alio. Quartus modus est, vt decernatur consistere in priuatiuo, & hoc est duplex, nempe cessatio motus cæli, à quo dependet omnis motus, & actio inferiorum, & non cooperatio Dei ad omnem causam secundam corruptiuam corporis

humani. Hæc suo ordine tractantur in sequentibus paragraphis. Deinde, responderetur ad fundamenta opposita, & ad argumenta principalia: in responsione autem ad secundum tractatur de passione intentionali.

S C H O L I V M.

Corpus beati futurum impassibile, ex ratione ad oppositum. ex 1. Corinth. 15. & colligitur ex Rom. 6. Luc. 24. Matth. 25. & Apoc. 7. & 22. & Patres docent, August. 20. ciuit. 18. in Enchir. cap. 90. 91. Tertul. de resurr. cap. 51. & l. 5. con. Marcion. cap. 10. exponens id 1. Corinth. 15. Oportet corruptibile, &c. Greg. 14. Mor. 29. aliàs 31. Cyrill. Ieros. catech. 18. Hieron. in Amos. 5. Lactant. lib. 7. diuin. instit. cap. 46. Probat Doctor latè qualitates sequentes mixtionem mansuras in corpore glorioso, atque adeò impassibilitas non potest esse ex carentia harum.

^b **R**espondeo, patet quòd ita est, ex præcedenti quæstione, quia homo non potest esse beatus in vita mortali: totus autem homo erit beatus, quia totus meruit: ergo totum erit beatum in corpore immortalis. Probatur hoc etiam, quia homo beatus habebit perfectionem, quæ competit suæ naturæ; talis est immortalitas, quæ a animæ immortalis non repugnat perpetuò perficere suum perfectibile. Vnde sicut ex immortalitate animæ concluditur resurrectio, ita probabiliter concluditur ex eadem immortalitas hominis: & per consequens corporis, & ita impassibilitas, loquendo de passione reali, vt distinguitur contra passionem intentionalem, de qua tangetur respondendo ad secundum argumentum.

*Qualitates
sequentes
mixtionem
manere in
corpore glo-
rioso.*

^c Sed de causa impassibilitatis dubium est: non enim est per hoc, quòd qualitates consequentes mixtum non maneant in corpore illo tunc: quia tunc non maneret illud corpus mixtum, nec etiam esset proportionatum animæ, sicut nec modò anima posset animare elementum: nec per hoc, quòd illæ qualitates non manebunt contrariæ: quia cum forma sit contraria formæ in specie sua, si tunc remanebunt in corpore eadem qualitates in specie, quæ tunc non sequitur quòd erunt contrariæ, sicut & nunc.

*Vide D.
Bonau. dist.
pres. par. 2.
art. 2. q. 1.
& 2. Vide
Var. q. pres.
Definitio
contrariorū
explicatur.*

³ Nec valet illa ratio ad probandum quòd non sunt contrariæ: quia contraria nata sunt fieri circa idem, & per consequens sibi succedere in eodem: ibi autem non succedit vna qualitas alteri, & idèd tollitur ratio contrarietatis. Primò quidem non valet, quia circulus est probando præmissam per conclusionem. Secundo, malè intelligitur illa descriptio contrariorum, quia illud non debet intelligi de quibuscunque contrariis acceptis secundum numerum: nec de quocunque eodem secundum numerum; sed de contrariis secundum speciem acceptis, & de eodem secundum speciem: & si de eodem secundum numerum, non omni, sed aliquo. Hæc patent, quia albedo illa, quæ nunc est in illo, & nigredo, quæ est in illo, nunquam succedunt sibi: ergo nec hîc; alioquin alterum illorum migraret: sed circa istud, aliqua albedo, & aliqua nigredo possunt sibi succedere, non tamen circa omne subiectum; quia tunc nullum subiectum determinaret sibi alterum contrariorum. Nec potest tertio poni quòd non sit hoc susceptiuum natum tunc recipere contrarium post contrarium, quia susceptiuum manet idem, quod nunc, & per consequens susceptiuum eiusdem naturæ secundum speciem.

*Priuatio
non tollitur
nisi postea
forma.*

Si dicatur quòd tunc manet sine priuatione, nunc cum priuatione. Contrà, hoc contradictionem includit, priuationem formæ tolli à subiecto, nisi ipsa forma insit: quia aptitudo suscipiendi non potest tolli, manente natura susceptiui: carentia autem, quam addit priuatio ultra aptitudinem, non potest tolli, nisi manente illo cuius est carentia.

Si dicas, forma superior tollit priuationem formarum inferiorum, sicut forma cæli, formarum corruptibilium. Contrà, non tollitur carentia, nisi sicut ponitur habitus: superior autem non includit inferiorem in se sub propria ratione, sed tantum virtualiter: ergo non tollit carentiam eius sub propria ratione: ergo nec priuationem eius, si sit nata inesse.

Hoc etiam specialiter patet in proposito, quia nobilissima forma, quæ tunc erit in

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 579

toto, erit anima intellectiva: ipsa autem tunc erit eadem, quæ & nunc: & æquæ perfecta substantialiter: ergo tunc non tollet priuationem, sicut nec nunc.

COMMENTARIUS.

2
Conclusio
fidei.

Eius proba-
tio.

3
De radice
impossibilita-
tis.

1. Sentent.

2. Sentent.

Manere qua-
litates pri-
mas in beato.

Manent ut
contraria.

4
Responsio.
Impugnatur.

Vnde sumi-
tur contra-
rietas.

Respondeo, patet quod ita est, &c. Omis-
sionibus, qui circa beatitudinem fuerunt
quasi in affluencia terrena consisteret, ut volupta-
tibus corporis, & consequenter immutationem
aliam corporum non admittebat. Statuit Doctor
conclusionem Catholicam, quam probat Scholia-
stes in præmissis scholio, & occurrit passim ex
Scriptura, & Patribus. Probat Doctor conclusio-
nem ex dictis in quæstione præcedenti: quia non
potest quis esse beatus in vita mortali: totus au-
tem homo erit beatus: ergo in corpore immor-
tali: aliàs beatitudo non esset cumulus omnium
bonorum, aut possessio omnis boni, quod non
repugnat naturæ, atque vltima eius quietatio; &
non excluderet omnem miseriam. Secunda ratio
est, quia sicut ex immortalitate animæ concludi-
tur resurrectio, ita etiam concluditur probabili-
ter ex eadem, quod semper perficit suum corpus,
ut perfectibile. Hanc rationem vocat probabi-
lem secundum lumen tantum naturale, non verò
ut fulcitur revelatione, ex qua sustinetur conclusio.

Sed de causa dubium est, &c. Quærit de causa
proxima, à qua est impassibilitas corporis. Aliqui
negant qualitates primas manere in corpore glo-
rioso, licet in eo maneat elementa quoad sub-
stantiam: de hac opinione mentionem facit
D. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 1. quæstionum. 1.
& Aucuarius eius summæ 3. part. quæst. 82. art. 1.
Alij docent apud eundem, licet maneat quali-
tates, eas non manere ut contrarias. Vtramque
opinionem hinc excludit Doctor. Primò, quia illæ
qualitates si non manerent, non maneret forma
mixti, neque enim anima potest immediatè in-
formare elementum. Deinde, secundus modus
dicendi non subsistit: quia nequeunt qualitates
illæ manere nisi ut sunt contrariæ, quia hoc ipsis
competit ex ratione sua formali, sine qua esse
non possunt; sicut neque albedo nisi sit formaliter
albedo, & consequenter contraria nigredini:
ergo eadem qualitates si manent, manebunt
quoad suas species, quæ sunt inuariabiles, atque
adeò manebunt sicut modò insunt, quoad ean-
dem oppositionem quantum est ex natura sua.

Dices non fore contrarias, quæ non possunt
sibi inuicem succedere in eodem.

Contrà, committitur circulus in probatione.
Deinde, contrarietas non sumitur ab individu-
is, sed à specie formæ, quæ primò opponitur alteri:
quia albedo, quæ est in vno, & nigredo, quæ est
in altero nunquam sibi succedent (quamvis sint

inter se contrariæ formæ) alioquin daretur mi-
gratio accidentis de subiecto in subiectum: sed
autem idem subiectum licet non omnis albedo,
& omnis nigredo in individuo sibi succedere
possint; tamen sufficit quod aliqua albedo nigre-
dini succedere possit: non tamen citra idem sub-
iectum: quia tunc nullum subiectum determina-
ret sibi extremum contrarium: v.g. neque cy-
gnus albedinem, neque coruus nigredinem, ne-
que ignis calorem, quæ formæ naturaliter abesse
eis non possunt, quia sunt dispositiones conpa-
turales sui esse per formam.

Præterea, in proposito nequit dici, quod vnum
contrariorum alteri non possit succedere: quia
sicut modò succedit in vita mortali, sic etiam
non repugnat quin succedere possit in alia vita,
quantum est ex natura formarum, & subiecti, ab
intrinseco, idè quæ recurrendum erit ad aliquam
aliam causam extra vtriusque tam subiecti, quam
formarum contrariarum naturam. Accedit quod
hæc ratio non saluet impassibilitatem ab extrin-
seco agente, quod symbolizat in virtute, & for-
ma cum aliqua qualitate contraria determinata
ex illis intrinsecis: v.g. cum calore: nam et si calor
ex se (ut datur intentum) non possit habere actio-
nem in contrariam qualitatem eiusdem virtutis,
& resistentiæ, non repugnat quin ex coniunctio-
ne calidi vehementis extrinseci simul agat.

Dices qualitatem contrariam in vita mortali mane-
re cum priuatione; secus autè in corpore glorioso.

Contrà. Hoc involuit contradictionem, ut
priuatio formæ contraria tollatur, nisi ipsa for-
ma posita; aut aliqua saltem eminenter æquiva-
lente; calor non æquivaleret formæ contrariæ, ne-
que effectum eius includit: ergo nequit tollere
priuationem eius à subiecto.

Dices formam superiorem tollere priuatio-
nem formæ inferioris, ut forma celi tollit priua-
tionem corruptibilitatis à subiecto: ergo idem
erit in proposito.

Contrà. Forma superior non tollit priuatio-
nem formæ inferioris, quam nullo modo inclu-
dit; sed vna qualitas mixti non includit aliam,
neque est necessariò superior respectu eius, quan-
tum ad perfectionem actus primi, aut secundi.
Deinde, forma superior si virtualiter tantum in-
cludit inferiorem, non tollit priuationem eius
formalem à subiecto, si alioquin forma priuata
potest secundum se inesse. Accedit quod anima
rationalis sit perfectissima forma, quæ tunc erit
in toto, & sicut nunc non tollit priuationem, ita
etiam neque tunc ipsam tollit. Hæc vltima re-
plica examinabitur in sequentibus.

Non requiritur
ut forma est
traria sibi
mutuò succe-
dant in quo-
libet subiecto.

Possunt ab in-
trinseco suc-
cedere in bea-
to.

Responsio.

Impugnatur.

Responsio

Vna forma
non tollit pri-
uationem eius,
quam non
includit.

SCHOLIUM.

Impassibilitatem non oriri ex adæquata proportionem qualitatum corporis gloriosi, ita
ut non possint agere in se mutuò, tum quia non dabitur talis qualitatum equalitas, quia
est contra naturam corporis mixti: tum etiam quia si daretur, adhuc flaret passibilitas
ab agente extrinseco. Item non oriri ex dominio animæ super corpus, tum quia nullam
habet repugnantiam ad qualitates corruptiuas, tum etiam quia causæ naturales, quoad
suas actiones non subsunt animæ, nec supremo Angelo, modò sint debitè applicatæ.

4 **V**nde ergo erit in illa impassibilitas? Respondeo, ex parte susceptiui non po-
test inueniri aliqua causa intrinseca huius impassibilitatis: vel ergo inuenietur
Scott Oper. Tom. X.

CCC 2 CX

ex defectu agentis, vel ex impedimento agentis absolute, scilicet tam intrinseci, quam extrinseci. Ex parte agentis non potest poni defectus, quia omnipotentiae passivae correspondet aliqua activa, vel intrinseca, vel extrinseca: agentis tamen intrinseci forte posset poni impotentia, ponendo qualitates illas in corpore esse reductas ad tantam aequalitatem, ut una non posset esse principium agendi in alteram. Hoc persuadetur, quia non obstante contrarietate elementorum, si essent accepta in tanta quantitate molis, & virtutis, quod nullum eorum posset aliquid aliud, vel aliqua alia vincere, vel ab alio, vel ab aliis vinci, & sic proportionata includerentur perpetuo in quocunque corpore: nunquam esset ibi corruptio alicuius illorum: quia etsi contrarietas, tamen proportionata aequalitas. Confimiliter videtur nunc esse in elementis: quare enim ignis non comburit omnia elementa, cum sit maioris actiuitatis, non videretur ratio, nisi ex proportionem, vel adaequationem aliorum in resistendo virtuti suae in agendo, saltem concurrente caelo cooperante aliis in resistendo.

*Quare
ignis non
comburit alia
elementa.*

*Impassibi-
litas non est
ex adaequa-
ta propor-
tione quali-
tatum in
corpore glo-
rioso.*

*D. Thom.
in 4. d. 44.
art. 2. q. 1.
Vide Rich.
d. praef. d. 4.
q. 1. & D.
Bonau.
Impassibi-
litas non
oritur ex
dominio
anima su-
per corpus.*

*Cause na-
turales non
obediunt
Angelo,
quantum
ad actiones,
& altera-
tionem.*

Sed quia illa causa forte supponit falsum: non enim erunt tunc qualitates ita reductae ad aequalitatem in tantum, ut nulla possit esse principium agendi in aliam, quia necesse est in mixto aliquas qualitates dominari, etiam in virtute; quod apparet, quia corpus humanum magis est fluxibile secundum partes materiales, quam corpus alicuius animati, vel inanimati inferioris, quod non est nisi ex dominio alicuius qualitatis, quod exigit animal.

Similiter, ista causa non posset ponere impassibilitatem respectu extrinseci corruptiui: & ideo si corruptionem ab intrinseco excluderet, adhuc esset diminuta: & ideo oportet ponere impassibilitatem per aliquid impediens passionem corruptivam: tale autem impediens potest poni, vel positivum, vel privativum. Positivum duplex, anima, vel dos in corpore. Privativum duplex, cessatio motus caelestis, & non cooperatio Dei cum causa secunda corruptiva.

Pro primo arguitur, quia anima constituta est in medio inter Deum, & creaturam corporalem; sicut ergo tunc ipsa erit perfecte subiecta Deo; tanquam suo superiori, ita perfecte tunc dominabitur suo corpori inferiori;

Contra hoc, anima non repugnat istis qualitatibus, etiam inquantum contrariae, & non reductae ad medium, in quo sunt activae. Pater, quia supponit eas in suo susceptivo, & nihil repugnat ei, quod exigit in suo susceptivo: nec etiam repugnat effectibus illarum, quia si illae agant mutuo, non agunt, nisi actione uniuoca: saltem effectus illi non repugnant animae usque ad magnam intensionem, quia stant cum anima nunc, licet intenduntur usque ad magnum gradum: ergo nec tunc repugnabunt animae, ut est forma informans.

Si ergo dicatur, quod anima prohibet tunc actionem illarum qualitatum, non propter repugnantiam sui ad actionem illam, sed propter imperium sui per actum voluntatis suae, quia ex dominio pleno super corpus. Hoc non videretur probabile, quia supremus Angelus per solum imperium voluntatis suae non potest impedire actionem alicuius causae naturalis: causae enim corporales non obediunt Angelis ad nutum, quantum ad actionem, & alterationem earum.

COMMENTARIUS.

VNde ergo erit illa impassibilitas, &c. Quae rit deinceps causam illius impassibilitatis. Primo dicit, non esse ex parte susceptivi, quia scilicet potentia passiva susceptivi manet ex se invariata, & correspondet potentiae activae, per quam reduci potest in actum a privatione. Oportet ergo refundere impassibilitatem in aliquam causam extrinsecam, nempe ex parte agentis absolute tam intrinseci, quam extrinseci, ut agens distinguitur a susceptivo. Ex parte agentis nequit esse, quia omni potentiae passivae correspondet aliquid agens intrinsecum, vel extrinsecum. Adducit modum dicendi eorum, qui dicunt corruptionem provenire ex inaequali proportionem qualitatum, ac proinde reductis qualitatibus ad iustam, & aequalem proportionem fore ab intrinseco incorruptibile corpus. Iusta illa proportio attenditur in eo gradu cuiuslibet, ut ab alio

vinci non possit, aut pati: nam actio provenit a proportionem maioris inaequalitatis: quando autem unum est in eo gradu, ut non cedat alteri, non sequitur actio: si ergo omnes qualitates primae reducuntur ad aequalem proportionem, non sequitur actio, neque consequenter passio, aut corruptio. Pater in elementis contrariis, quae si in dicta proportionem applicentur sibi inuicem, non sequitur actio, quia tanta est resisteria unius, quanta est virtus activa alterius, inde forte fit quod ignis non comburat alia elementa, accedente concursu causae uniuersalis ad conservationem aliorum.

Hanc sententiam reiecit; quia & supponit falsum; quia ista proportio aequalis nequit conuenire mixto; in quo necessarium est aliquam qualitatem dominari aliis in virtute, & corpus humanum est magis in fluxu, quam alia, ut experientia constat, propter dominium unius qualitatis in aliam. Deinde, non tollit passibilitatem a causa extrinseca: ideoque non reddit causam adaequatam conclusionis: oportet ergo statuere causam aliquam

*Non restat
impassibilitas
ex hoc sup-
datur.*

*Quorundam
sententia.
Proportio
aequalis qua-
litarum.*

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 581

aliquam adæquatam, quæ tollat omnem passionem, & corruptionem ex passione, eamque impediat.

⁷ *Sententia constituens hanc in aliis causis positivam, aut privativam.*
Tale autem impediens potest poni, &c. Hic primum tangit modum dicendi aliorum Theologorum, qui reducunt impassibilitatem ad causam positivam, aut privativam. Causa positiva duplex assignari potest, nempe vel anima gloriosa, vel forma aliqua per modum dotis in corpore, quæ sit positiva. Si reducatur impassibilitas in causam privativam, debet esse vel cessatio motus cæli, vel concursus diuini, cum corruptiuo, siue intrinseco, siue extrinseco. Pro hac vltima citatur communiter Doctor. Pro illa, quæ refundit impassibilitatem in cessationem motus cælorum, citat Abulensis *quest.* 111. Landulphum. Pro priori sententia plures decertant, nempe impassibilitatem provenire ab aliqua causa positiva intrinseca. Et hæc sententia est D. Thomæ locis citatis, & facis frequens inter antiquos & modernos Theologos, sed variis modis defenditur.

Primus modus est, qui reducit hanc causam in æqualitatem iustam primarum qualitatum secundum pondus, & iustitiam, ut vocant modo explicato, ex qua perfectissima complexio statuitur, placet Palacio in *4. dist. 44. disput. 2.* Sanctus Bonaventura reducit causam in prædictam temperiem mixtionis qualitatum secundum iustitiam, in quietationem elementorum in corpore humano, & in fluxum animæ, tum in qualitates, tum in quatuor elementa, conservantem ea in eo statu.

Sententia quæ reducit in causam positivam.

Primus & secundus modus.

^{3. Modus.} Alium modum excogitavit idem Palacius nempe materiam corporis gloriosi privari à Deo omni appetitu ad aliam formam, & eo ipso esse incapacem corruptionis, seu alterius formæ diversæ ab anima.

^{4. Modus.} Alij dicunt impassibilitatem illam oriri ex materia quadam quintæ essentia cælestis. Alij docent impassibilitatem oriri ex plena subiectione materiæ ad animam, & ex perfecto eius dominio in corpus. Hæc est D. Thomæ locis citatis, quem sequitur Sorus in *4. dist. 44. quest. 4. art. 5.* Capreolus *dist. 44. quest. 2. art. 1. concl. 3.* Pisanus *3. part. quest. 82. art. 1.* Viguerius in *resoluzione Theologica cap. 14.* Abulensis in *cap. 17. Math. quest. 111.* Hæc sententia variè asseritur. Aliqui enim dicunt hanc impassibilitatem oriri ab ipsa anima inquantum informât immobiliter corpus; quæ informatio ex permanentia diuinæ visionis redditur insolubilis. Hic modus placet Soro. Alij referunt hoc ad imperium voluntatis beatæ, cui perfectè subditur corpus, ut neque agere, neque pati possit, nisi ex imperio voluntatis.

Variè explicatur, & statuitur quartus modus.

Alij dicunt hoc convenire animæ ex virtute quædam activa ei concessa ad conservandas qualitates, & temperamentum corporis; quæ virtus excedit omnem virtutem agentis corruptentis corpus: sicut Angelus eminentioris virtutis effectivè potest tenere corpus in loco, ne inde moveatur ab alio Angelo minoris virtutis. Alij referunt hoc in dominium animæ in corpus, quantum ad conservationem eius, quia ex gloria eius redundat quædam qualitas in corpus eius conservativa, & illud facit simpliciter impassibile. Placet Capreolo in responsione ad argumenta Doctoris. Alij tandem hanc impassibilitatem refundunt in quandam qualitatem à Deo infusam, aut productam in corpore, quæ est supernaturalis, per quam redditur corpus beatum ab intrinseco impassibile. Hæc est, quam magis frequenter

Soti Oper. Tom. X.

sequuntur moderni; quam sequitur Suarez in *3. part. 2. tom. disput. 48. sect. 3.* Salas *1. 2. tract. 2. disput. 14. sect. 17.* Valentia in *4. tom. disput. 11. quest. 5. puncto 1.* Lusitanus in *3. tom. de beat. lib. 5. quest. 3. art. 3. §. 2.*

Obscuritas quæstionis inuexit tot modos dicendi in scholam, quam convenit resolvere ex principiis communibus, non tam attingendo veritatem rei in seipsa, quam coniectando quid fieri possit, & interpretando factum ex maiori congruitate desumpta ex natura, & perfectione status beatifici, & providentia Dei circa illum statum. Fundamenta opposita postea adducentur, interim sequemur ordinem textus.

Pro primo arguitur, &c. Argumentum est Richardi. Anima est constituta ut medium inter Deum, & creaturam corporalem: sicut ergo tunc ipsa erit perfectè subiecta Deo, tanquam suo superiori, ita perfectè tunc dominabitur corpori inferiori. Non tam argumentum hoc directè impugnat Doctor, quam sententiam, & intentum arguentis: & ratio eius militat contra eos omnes modos dicendi, qui hanc impassibilitatem ipsi animæ ut informanti corpus tribuunt formaliter. Et vis rationis stat in hoc, quod anima non repugnet qualitatibus istis primis, ut etiam actione contraria in se mutuo agere possunt: quia sic eas supponit tanquam dispositionem connaturalem corporis organici: non repugnat etiam effectibus eorum, quia si agunt, agunt actione univoca: ergo sicut neque ipsis qualitatibus repugnat formaliter, & per modum formæ: sic etiam neque aliis productis, quæ sunt eiusdem speciei, ac proinde non alterius naturæ, aut oppositionis; saltem illi effectus qualitarum prædominantium non repugnant animæ usque ad eam intensiorem, qua materia corrumpitur, vel est in proxima dispositione ad corruptionem, ut patet: quia in vita mortali compatitur anima cum alteratione aliqua dictarum qualitarum: ergo etiam tunc potest compati, quantum est ex natura animæ, ut informat materiam: sed anima ut informat, nihil excludit à subiecto formaliter, & per modum formæ, nisi quod ipsi repugnat formaliter in subiecto: nihil autem requisitum ex parte susceptivi repugnat formaliter animæ, ut est forma informans, ergo neque qualitates illæ ut contrariæ, & non reductæ ad temperamentum repugnant animæ, quæ est forma informans: ergo non ex informatione potest tribuere illum effectum impassibilitatis.

⁸ Omisso ergo primo modo dicendi, quem supra Doctor impugnauit circa principium huius paragraphi, & qui reducit impassibilitatem illam in temperiem ipsarum qualitatum, & non in animam, vigeo argumentum contra cæteros modos dicendi.

In primis modus dicendi Soti non subsistit, neque communiter etiam ab aliis recipitur: quia informatio animæ ad corpus est merè naturalis, siue sumatur pro vnione, siue pro constitutione corporis animati, & totius; quia licet vnio illa fiat à Deo supernaturaliter, sicut & ipsa restauratio corporis: tamen sicut extrema in esse susceptivi, & constitutiui non variant naturam, ita neque vnio: non est ergo maior vnio animæ gloriosæ ad corpus, quam animæ in vita mortali, & sicut indiuisibiliter, & nõ secundum magis & minus constituit hominem eundem in indiuiduo, & speciei, & non aliter, & aliter: ita etiã se habet ad susceptivum

⁸ *Argumentum Richardi. Ex subordinatione animæ ad Deum, corporis ad animam, Impugnatio sententia.*

Via rationis.

Anima non repugnat qualitatibus primis ut contrariis aut actioni earum.

Non excludit à subiecto nisi formam repugnantem sibi.

⁹

Impugnatur modus dicendi Soti.

*Beatitudo nō
variat ratio-
nem forma
naturalis in
anima.*

*Prior anima-
tio, quā
dicitur.*

IO
*Non consti-
tui dorem
in imperio
voluntatis
beata.*

II
*Impugnatur
illa assisten-
tia.*

*Modo quo
tribueretur
illa potestas
voluntati,
annihilatur.*

*Voluntati nō
subest virtus
causarum.*

12
Confi.

*Non fieri per
potentiā obe-
dientialem.*

susceptuum perfectibile : quod autem sit beata, non variat in ea rationem formæ naturalis, secundum quam præcisè constituitur totum, & perficit suum susceptuum, ad quæ gloria neque ut dispositio, neque ut causa in vilo genere se habet. Deinde, sicut dos constituitur in aliquo supernaturali, informatio verò animæ sit merè naturalis, nequit in ea constitui dos, quæ in perfectione superaddita consistit. Prior denique est ipsa informatio corporis per animam (maximè si anima est forma constituens corpus in esse corporis) quam corpus natum est recipere dorem impassibilitatis. Hoc esset falsum, si informatio animæ esset dos.

Alius modus impugnatur, qui refundit impassibilitatem in imperium voluntatis beatae: quia incidit in id, quod fugit, quia sic non constitueretur in aliquo positivo intrinseco, sed in protectione, & assistentia extrinseca voluntatis beatae; quæ voluntas licet insit beato, tamen impassibilitas ex imperio eius est extrinseca corpori, ita ut natura sua maneat positivè passibile, quod maximè refugit hæc sententia admittere; quid enim magis iuvat hanc assistentiam tribuere voluntati beati, quæ videtur ipsi repugnare, quam diuinæ voluntati, si sola illa assistentia saluet intentum?

Deinde, illa assistentia ut refunditur in imperium voluntatis beati, vel proveniret ab eo quod posset removere corruptivum à corpore, quatenus vel corpus subducit corruptivum, vel certè corruptivum remouet per virtutem motiuam animæ beatæ subiectam voluntati; sed hoc non sufficit ad dorem; quia non tollit actionem; aut virtutem actiuam corruptentis, quin agat in corpus applicatum; neque tollit etiam potentiam receptiuam passionis à corpore beato: vel illud imperium voluntatis beatae tale esset, ut suspenderet omnem actionem, & passionem inter agens, & passum directè: & hoc vel physicè, vel moraliter, quatenus haberet assistentiam ad omne, quod vellet quoad conservationem corporis à corruptione intrinseca; vel ab extrinseco.

Si secundum dicatur, sequitur impassibilitatem reduci ad voluntatem beati, ut in causam tantum moralem; in Deum autem ut Physicam causam; quia in illam causam physicam reducenda est incorruptibilitas, à qua in effectu, & physicè est suspensio actionis, & passionis. Si verò primum dicatur, rectè impugnatur à Doctore in litera sequente immediatè: impugnatio est talis. Si ergo dicitur, inquit, quod anima prohibet tunc actionem illarum qualitatum, non propter repugnantiam sui ad illam actionem, sed propter imperium sui per actum voluntatis suæ: quia dominio pleno super corpus: hoc non videtur probabile: quia supremus Angelus per solum imperium voluntatis suæ non potest impedire actionem alicuius causæ naturalis: causa enim corporales non obediunt Angelis ad nutum, quantum ad actionem, & alterationem earum, &c.

Confirmatur: quia voluntas suspenderet actionem causarum naturalium; vel per potentiam obedientialem, quam aliqui statuunt: sed hoc non, quia suspensio actionis hoc modo non esset voluntatis, sed causæ principalis, nempe Dei. Deinde, licet admittatur talis potentia, admitti tantum debet in ordine ad actiones positivas, & non priuativas, qualis est illa suspensio actionis: vel conueniret voluntati ex dono aliquo super-

naturali posito in ipsa, & hoc simpliciter vel repugnat, vel in effectum illius doni in corpore glorioso refundenda esset causa proxima impassibilitatis, si aliquam formam repugnantem actioni produceret in corpore. Quod verò repugnet communicari creaturæ aliquam virtutem, quæ posset suspendere actionem, & passionem causarum non producta forma repugnante tali actioni, & eius termino, manifestè probatur: quia virtus causæ secundæ extrinsecae nequit ab actione suspendi, nisi suspendatur aliquod per se requisitum ad actionem: sed à nullo potest quoad hoc dependere, si aliàs est completa in suo genere, nisi à sola causa prima, à qua dependet essentialiter in esse, & actione. Deus autem per potentiam absolutam nequit facere, ut sic dependeat ab aliqua causa particulari creata: quia talis dependentia fundatur in causa secunda, quæ præcisè est creatura; & suspensio actionis eius hoc ultimo modo est solius virtutis creaturæ, & annihilatiuæ; quæ soli Deo competit.

Ex his satis impugnatur ille modus dicendi, quo impossibilitas tribuitur animæ beatæ, ut effectivè conservanti illas qualitates naturales in eo temperamento, in quo fuerunt productæ. Primum, quia conservatio illa est influxus immediatus animæ in illas qualitates per modum conservationis actualis; sed hic influxus non conuenit animæ, nisi mediantibus potentiis, & operationibus: quæ non habent talem efficaciam naturaliter, ut per se constet: quia influxus conservatiuus æquivaleret productiuæ, anima autem nequit primum producere illas qualitates: quia nulla causa illas producere potest, præter illam solam, quæ potest reparare corpus mortuum: hoc autem nequit anima beata, aut alia causa præter Deum solum. Deinde, substantia creata immaterialis nequit educere formas illas de potentia subiecti: ergo minus anima, quæ necessariò eas supponit tanquam dispositionem priorem corporis animalis. Superfluit præterea illa conservatio, ut proveniens ab anima, quia illa conservatio formæ permanentis à solo Deo fieri potest, à quo solo dependet essentialiter in sua entitate, quantum ad conservationem intrinsecam per modum influxus, & dependentiæ à causa; vel si hoc non admittatur, de quo iam non curo, illa conservatio erit per modum assistentiæ ab anima, ut efficiens est: sed impassibilitas hoc modo sumpta magis propriè, & minori inconuenienti reducitur in ipsum specialem influxum causæ primæ: ergo non est fingendus alius modus non necessarius, & inuoluens maiorem difficultatem, quam ipsa res in se concepta postulat, aut inuoluit: quia id magis suggerit media impugnandi mysteria, quam ea probat, aut declarat.

Quod si dicatur hæc efficacia conuenire animæ beatæ supernaturaliter, perinde etiam inuoluit difficultatem, quia actio proveniens à principio creato supernaturali est supernaturalis in substantia; illæ autem qualitates sunt naturalis ordinis, & exigunt tantum influxum conservatiuum ordinis naturalis in substantia. Deinde, quod magis est, nullo fundamento talis causa impossibilitatis innititur, aut statuitur, & videtur magis ex dictis repugnare rationi naturali, & principiis receptis, quæ vel contemni, aut applicari aliter, quam fert sensus communis, non debent.

*Non compe-
tit ei ratio
alicuius for-
mæ à se pro-
ductæ.*

*Causa secun-
da tantum à
prima suspen-
di potest.*

13
*Impugnatur
qui dicitur
hoc conueni-
re ipsi animæ.*

*Anima non
agit per po-
tentiam, &
operationes*

*Anima ne-
quit primum
producere il-
las qualita-
tes.*

*Ingerit hic
modus diffi-
cultatem
mysterio.*

SCHOLIVM.

Impassibilitatem non consistere in qualitate aliqua prohibente corruptionem, nec de tali oriri posse. est contra Henr. & D. Thom. 1. part. quæst. 97. art. 1. (sed non loquitur clarè de hoc) & communem recentiorum. Probat Doctor tribus rationibus. Reiciit etiam sententiam Philosophorum, qui dicerent quòd impassibilitas oriretur ex cessatione motus celi, quia motus celi per accidens tantum requiritur ad alias motus, & actiones, de quo dist. 48. quæst. 2. num. 14.

7 **P**ro secunda via, scilicet pro dote, arguitur per illud ad Dioscorum, tam potentem fecit animam Deus, ut ex eius plena felicitate redundet in corpus sanitas perpetua, & vigor incorruptibilis. Modus ponendi est talis, sicut durities est quædam impassibilitas, scilicet prohibens quandam passionem, puta faciliter scindisic possibile est aliquam esse qualitatem prohibentem omnem passionem corruptiuam.

Henr. quodl. 9. q. 16. Impassibilitas non est qualitas.

Contra hoc, illa qualitas non est qualitas cælestis, tum quia nec perspicuitas, nec lux, nec lumen: tum quia corpus humanum, cum sit mixtum, non est capax qualitatis cælestis; vel ergo erit qualitas elementaris, vel propriè mixta: sed siue sic, siue sic, non impedit omnem actionem, vel passionem. Patet in exemplo, quia durities licet prohibeat incisionem, non tamen combustionem, vel aliam passionem destructiuam. Hoc etiam probatur per rationem, quia omnes formæ eiusdem susceptiui proximi sunt eiusdem generis Physici, ex 5. & 10. Metaph. sed omnes tales sunt contrariæ, vel mediæ, ut habetur in eodem 10. omnes autem huiusmodi non prohibent actionem mutuam, imò sunt principia actionis mutue: ergo illa qualitas, si est elementaris, vel mixta, & per consequens eiusdem susceptiui, non prohibebit omnem passionem corruptiuam, sed magis erit principium agendi, vel patiendi.

T. com. 33. T. com. 22. & inde.

8 Præterea, illa qualitas, aut repugnat aliis qualitatibus, & tunc non prohibet omnem actionem, quia est eiusdem generis: aut non repugnat, & tunc non prohibet actionem alicuius illarum in aliam: quia illæ aliæ sunt inter se repugnantes, & ita principia mutuo agendi, & ita nulli earum actionum repugnat.

Pro tertia opinione arguitur: ablato primo, aufertur quodlibet posterius; cælestis est primus motuum. 8. Phys. ergo illo cessante nullus erit alius motus.

Opin. Philosoph.

Contra hoc est articulus: *Stante celo, approximato igne stupæ, quòd ignis non corrumpitur, est error.* Præterea, per rationem, Philosoph. 2. de Generatione. Motus pro tanto est generationis causa, quia adducit generans: ergo tantummodò facit ad præsentiam, vel ad approximationem generantis respectu materiæ: ergo si sine motu haberetur eadem præsentia, vel approximatio, æquè foret generatio. Exemplum huius: si subito per potentiam diuinam Sol fieret in medio, sicut fit nunc per motum, eodem modo illuminaret, & calefaceret supposita; sicut nunc calefacit, imò fortius tunc, quia non cessaret agere quousque totaliter corrupisset sibi suppositum, si posset corrumpere: nunc autem, quia non moratur super passum suppositum, minùs agit efficaciter in ipsum.

Tex. c. 73. & inde. Paris. & est 17. cap. 11. Tex. 55.

Impassibilitas non oritur ex cessatione motus celi.

COMMENTARIVS.

14 **P**ro secunda via, &c. Superiùs expressit duos modos, quibus impassibilitas reducit in causam positiuam intrinsecam. Prima est, quæ illam causam dicit esse ipsam animam beatam, ut subiicit sibi corpus perfectè, & quoad plenum dominium in ipsum. Hanc sententiã iam impugnavit. Secunda sententiã reducit causam in aliquam formam positiuam, quæ sit ipsa dos, quæ excludit tam actionem, quàm passionem corruptiuam corporis, & temperamenti qualitatem. Probatur hæc sententia ex Augustino ad Dioscorum, ut patet ex litera. Declaratur autem resistentiã illius qualitatis per exemplum desumptum ex duritie, quæ resistit scissioni, & est quæ-

Sententia asserens, dotem esse formam positiuam superadditam corpori.

dam impassibilitas quoad hoc ita illa qualitas resistit omni actioni.

Hanc sententiã impugnat Doctor primò: quia illa qualitas non est cælestis: quia nec perspicuitas, nec lux, nec lumen: quia corpus humanum mixtum non est capax qualitatis cælestis: vel ergo erit qualitas elementaris, aut propriè mixta: sed siue vna, siue altera, non est sufficiens ad illum effectum: ergo. Patet in exemplo allato: quia licet durities resistat scissioni, non tamen resistit combustioni. Patet etiam ratione; quia omnes formæ eiusdem susceptiui proximi sunt eiusdem generis physici ex Philosopho 5. Met. textu 33. & 10. Met. text. 22. sed omnes tales sunt contrariæ, aut mediæ, ut patet in loco proximè citato, nec prohibent actionem mutuam, aut passionem: ergo, &c.

Impugnatur.

Omnes formæ eiusdem susceptiui sunt eiusdem generis proximè citati.

CCC 4

Omissa

Omissa illa sententia, quæ dicit in corpore humano dari quandam materiam cælestem quintæ essentia, quam reliqui Doctores communiter reiciunt.

16
Responsio.

Illam qualitatem esse supernaturalem.

Respondent authores vltimò citati pro qualitate illa in corpore existente, & excludente omnem corruptiuam passionem, & actionem.

Respondent, inquam, argumentum hoc esse futile: quia illa qualitas est supernaturalis, & emanans in corpus ab ipsa anima beata, vt beata est beatitudine essentiali. Admittunt ergo argumentum rectè probare in formis naturalibus. Sed hi authores magis videntur inuoluerè latibulum supernaturalitatis, quàm ex vero fundamento respondere. Admittunt omnes docè esse supernaturalem: sed constituere dotem in tali forma, quæ sit materialis in corpore existens, eique coextensa, & inuoluerè genus formarum materialium supernaturalium, vel ipsi differunt nobis ex quo fundamento, vel qua necessitate id fiat? Quid enim sit de formis, quibus diuina instrumenta, vt sacramenta, secundum sententiam grauium authorum, eleuantur ad efficiendum, rarum est adstrui formam materialem permanentem in solo genere formæ, cuius nullus alius sit vsus, quàm resistere actioni ab intrinseco, & ab extrinseco, eamque esse supernaturalem in genere, & satis meo videri, ipsa assertione obsecrum, & liberum: quia neque ex effectu dotis, neque ex causis eius colligitur, magis nullo fundamento inuehitur, nisi quia modi dicendi aliorum non pacent: quamuis meliùs multò fundentur: quod probò.

17

Primus modus dicendi, quo hic effectus refunditur in animam iuxta vetiorem sententiam, & magis assertam D. Thomæ, habet fundamentum ex eo quòd ipsa anima beata sit forma per se constitutiuæ corporis: ergo ipsi magis debet adscribi hic effectus, quàm alij formæ materiali. Probatur consequentia: quia illa forma materialis non perfectiùs actuat subiectum, quàm ipsa anima: sed resistentia ad omnem actionem non habet nisi vt actuat immutabiliter corpus: ergo hic effectus magis conuenit animæ, quæ perfectiùs actuat, & independentè à forma illa posteriori, quæ si emanat, vt dicitur, ab anima beata, debet redundare in corpus ex perfecta actualitate, & actuatione animæ beatæ, vt est forma prior, & perfectior in genere actus, & perfectiùs vnita per vnionem substantialem independentem à posteriori, & sicut perfectiùs se habent ad corpus, vt forma substantialis superioris ordinis; ita ipsum magis perficere potest, & conseruare in suo temperamento naturali, quod supponit ex parte subiecti: nulla enim forma magis repugnat corruptiuo sui subiecti, quàm illa, quæ constituit per se subiectum substantialiter, & in perfectiori gradu essendi: ergo effectus hic supernaturalis, aut naturalis, vt volueris, magis debet tribui ipsi animæ, in qua est immediatè ipsa beatitudo, à qua dicitur emanare remotè hic effectus; quæ beatitudo immediatiùs respicit corpus mediante anima, quàm mediante illa forma: sic enim magis perfectè saluatur supernaturalitas effectus, quo immediatiùs se habet ad causam, & sic vltimiùs immediatior est influxus beatitudinis in corpus mediante forma constitutiuæ. Item, effectus ipse quòd perfectior est, debet magis attribui formæ perfectiori, si aliàs non repugnet per eam communicari talis effectus subiecto immediato:

Forma existens subiectum super se magis resistit corruptiuo.

Impassibilitas in formâ perfectiorem reduci debet.

sed non repugnat animæ, quæ est forma corporis, licet in se spiritualis sit, communicare effectum formalem corpori: ergo magis congruè dicitur sic communicare, quàm inuehetur superfluè alia forma in ordine ad eundem effectum. Magis prætereà est connaturale corpori conseruari mediante anima quoad omnes suas perfectiones connaturales, quàm per aliam formam, ad quam non dicit inclinationem naturalem; si ergo hic effectus posset prouenire ab illa forma per modum formæ, magis refundendus esset in ipsam animam beatam, vt beata est, quàm in aliam formam.

Deinde, vt saluetur proprietas dotis, quasi ex beatitudine redundantis, dicitur illa forma emanare ab anima beata, vt beata est: Quæro an emanet physicè? Si sic, illa forma non est à Deo specialiter ad ipsam agente: quomodo ergo supernaturalis in substantia est? Deinde, quid magis congruit sternere influxum physicum animæ beatæ in suum corpus producendo illam formam, quàm statuere influxum eius etiam supernaturalem in corpus ipsum conseruando? Deinde, si sic emanat eo modo, quo calor v. g. ab igne, non potest dicere ex sua ratione formali essendi maiorem immutabilitatem in esse respectu subiecti, quàm dicat principium, à quo emanat: imò necessitas essendi immutabiliter reducit in necessitatem principij prioris, à quo emanat: ergo anima vt vnitur corpori immutabiliter, magis conseruat corpus à corruptione, quàm illa forma posterior, quæ immutabilitatem essendi participat ab anima, vt à causa priore: nequit enim anima immutabiliter se habere ad corpus, nisi hoc etiam immutabiliter se habeat ad animam. Superfluè ergo inuehitur alia forma in ordine ad illum effectum, modò talis sit, qui possit ab illa forma prouenire, quæ nata sit inesse corpori.

Ex quibus patet ratio Doctores, quæ confirmatur contra dictam responsionem: idèd forma elementaris, aut mixti nequit tribuere hunc effectum corpori: quia nulla talis excludit à materia priuationem omnium formarum, cuius est capax, neque consequenter impedit virtutem causatum naturalium, siue intrinsecarum, siue etiam extrinsecarum, positis requisitis ad agendum; sed illa forma supernaturalis non tribuit omnem actum materiæ, aut subiecto, cui inest inclinatio passiva sub priuatione: ergo nequit tribuere impassibilitatem subiecto. Maior probatur: quia radix corruptibilitatis, & passionis, & actionis consistit in materia, vt est sub priuatione formæ, ad quam inclinatur: idèdque dum est in actu nequit mutari ad formam, quam actu habet: quia nihil agit, aut agere potest in sibi simile, aut æquale: & ad actionem supponitur priuatio, seu non esse termini: ergo à sensu contrariò radix passionis est potentia priuata forma, ad quam inclinatur.

Minor etiam probatur: quia illa forma sicut non includit in sua actualitate omnem formam, ad quam est potentia, & priuatio in materia, sic non tollit priuationem à materia, neque virtutem à causis effectiuis, quæ natæ sunt dare actum materiæ: ergo illa forma, in quantum actuans est, non est nata reddere impassibilitatem materiæ in ordine ad alias formas compatibles cum ipsa in materia: sed in materia compatibilis est forma opposita alicui priuationi: ergo, &c. Subsumptum patet: quia sicut potest compati cum calore in tali gradu temperamenti, potest compati cum eodem

18
Quomodo illa qualitas emanat ab anima.

Non est magis immutabilis.

19
Confirmatur.

Non excludit à materia priuationem.

Radix corruptibilitatis priuatio.

Non includit in se reliquas formas.

Non esse repugnans iam ad actionem ex illa forma.

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 585

eodem in maiori gradu : quia idèd non posset, quia vel calor repugnat in maiori gradu corpori, vel certè repugnat ipsi formæ. Non primum, quia etiam corpus vt animatum potest habere gradum excedentem caloris, neque videtur illa forma etiam repugnare tali gradui : quia si repugnaret, etiam repugnaret omni gradui vt forma contraria.

Præterea, quamuis illa forma tolleretur actionem corruptiuam sui, ex perfecta actualitate, non videtur ratio, cur excludat corruptionem alterius formæ, vel muret naturam subiecti respectu eius, in quam nullam habet actionem, aut influxum. Dicere autem huic formæ secundum suum esse supernaturale, & formale conuenire oppositum, nihil aliud est, quam sub umbra ignoræ supernaturalitatis, quæcunque libent asserere, aut negare : nam de formis supernaturalibus perinde verificatur limitatio, & species effectus, sicut de naturalibus.

Ad illud quod adducit Doctor ex Philosopho quod omnes illæ formæ, quæ recipiuntur in proximo susceptiuo, sint eiusdem generis, &c. Ergo si aliæ formæ non prohibent passionem à subiecto, neque illa forma, quæ asseritur. Respondet Capreolus quod argumentum vim habet in formis naturalibus, non autem in iis, quarum aliquæ sunt naturales, aliæ supernaturales, qualis est illa forma : nam formæ naturales sunt in potentia naturali subiecti, supernaturales verò in obedientiali. Contrà, susceptiuum formæ illius est corpus mixtum, atque aded immediatum susceptiuum, cui communicat suum effectum formalem, etiam secundum aduersarios, aliàs per modum formæ non prohiberet passionem : ergo si ex immediato susceptiuo habent formæ vt sint eiusdem generis, quoad corruptibilitatem, illa erit corruptibilis.

Deinde, responsio est ad oppositum : si illa forma adueniat præcisè susceptiuo in quantum est in mera potentia obedientiali respectu eius ; sequitur non dari actum nisi ipsi vt est in potentia obedientiali, & non in potentia naturali : ergo relinquit susceptiuum in sua potentia naturali ad alias formas naturales : ergo possibilis est actio in ordine ad ipsas : quia forma in tantum impedit alias formas, à subiecto, in quantum actuatur subiectum secundum potentiam subiecti : ergo actus huius formæ, si refertur ad subiectum præcisè, vt in potentia obedientiali ; atque aded si potentia naturalis, & obedientialis variant formas eiusdem susceptiuum secundum genus ; ita similiter arguunt manere subiectum in illa potentia secundum quam non actuatur.

Secundò impugnat Doctor illam sententiam : quia illa qualitas non repugnat aliis qualitatibus, (& tunc non prohibet omnem actionem, quia est eiusdem generis) aut non repugnat ; & tunc non prohibet actionem alicuius eorum in alteram : quia illæ sunt inter se contrariæ, & principia mutuo agendi, & ita nulli actioni earum repugnat.

Respondet Capreolus illam qualitatem non repugnare aliis qualitatibus mixtis, aut elementaribus quibuscunque, quia comparatur in eodem subiecto ; & negat consequentiam : quia possibile est vt forma non repugnans alteri impediatur eius actionem.

Contrà ; ad impediendam actionem à subiecto debet aliqua repugnantia inesse, neque aliter

concipi potest : quia impediens determinatè se habet ad oppositum actionis, aliàs non apparet vnde posset impedire.

Respondet Suarez illam qualitatem repugnare effectiue, quatenus sua efficientia agit ad conseruationem qualitatum, & temperamentum subiecti, sicut patet in Angelo sistente locatum corpus in loco, contra alium inferiorem in virtute ; & sicut ignis sua præsentia conseruat calorem à se productum. Hæc autem repugnantia effectiua non probat illam formam esse eiusdem generis.

Contrà, vt videtur supponere respondens, illa qualitas producitur ab anima beata : ergo magis congruit illam conseruationem effectiua tribuere ipsi animæ, quam prædictæ. Patet consequentia, quia eadem virtute, qua potest attingere illam qualitatem, siue instrumentaliter, siue principaliter, potest anima beata attingere ipsam conseruationem qualitatum ; vel ostendatur repugnantia, & sic ablegatur superfluitas alterius principij differentis.

Deinde, quod neque ab illa qualitate, neque ab anima beata possit provenire talis efficacia, probatur : quia illa conseruatio effectiua necessariò fit per influxum. Quæritur ergo quomodo hic influxus contingat ; primum non est influxus in esse ipsarum qualitatum, quia sic à Deo solo producantur in eo gradu temperamentum, & antequam adueniat illa qualitas : idem autem influxus Dei est permanens ex fine particulari resuscitationis corporis semper in eodem statu permanenti, vt subiecti animæ beatæ, cuius beatitudo est permanens : manet etiam idem influxus Dei ex fine vniuersali, quo omnia pro eo statu mansura sunt sub quiete, & sine motu ad corruptionem. Ergo sicut sufficiens est ille influxus Dei ad primam productionem ; ita etiam sufficiens erit ad conseruationem temperamentum secluso omni alio influxu, vt mox infra dicitur : ergo sine tali qualitate haberi potest etiam ab intrinseco. Vnde, sequitur intentum, nempe superfluere illam qualitatem ad hunc effectum, & reliquos requisitos ad conseruationem temperamentum. Deinde, ille influxus si ponatur prohibens actionem intrinsecam, & extrinsecam corruptiuam, nequit etiam stare : quia influxus effectiuius hoc modo est per actionem contrariam, & productiuam alicuius formæ. Vel ergo in ipsum subiectum, vel in extrinsecum agens per modum cuiusdam recipientis actionis. Si primo modo, sequitur agens extrinsecum aliquid agere in subiectum, cui repugnat tam actio, quam effectus actionis, quæ est per illam formam, in qua ponitur dos in quantum est effectiua. Nequit autem concipi conseruatio effectiua nisi mediante actione, neque hæc, nisi vt relinquit post se terminum : terminus ergo talis actionis vel erit ipsum temperamentum vt immutatum : sed hoc non, quia, vt dictum est, correspondet sic soli diuinæ conseruationi, vt est ad ipsum : vel est aliquid additum ; & hoc etiam non, quia sic actio agentis extrinseci ad corruptionem, v.g. caloris, tunc additum illud esset ad intensiorem caloris temperamentum, & sic fieret in gradu excedente mediocritatem, quod est inconueniens, quod fugitur. Vel denique esset actio illi coniuncta procedens à virtute illius formæ ; ita vt integret totalem actionem cum illa, quæ est caloris naturalis in corruptum extrinsecum, qua eius virtus actiua retardetur, aut refringatur. Vel certè tota actio est ab ipsa forma

22
Responsio
Suarez.

Impugnatio.

Non posse esse
finitum con-
seruare tem-
peramentum.

Conseruati à
Deo tempera-
mentum,
& producti.

Superfluitas
illius quali-
tatis.

Impugnatio
illa efficacia
formæ.

Nihil produ-
cit.

Non tollit
actionem cor-
ruptiuam al-
terius formæ.

20

Responsio
Capreoli.

Impugnatio.

Reducitur ad
oppositum re-
sponsio.

21

Non repu-
gnat quali-
tatibus sub-
iecti.

Responsio.

Impugnatio.

Non agit in extrinsecum corruptum.

in agens extrinsecum: sed nihil horum dici potest: quia ille status, ut dixi, est expers actionis corruptivæ, agere autem in aliud ad impediendam eius actionem, debet esse actio corruptiva formæ, aut dispositionum connaturalium, & requisitarum ad actionem. Deinde, illa forma si sic agit, vel activa est, deberet semper agere tam in extrinsecum, quàm in intrinsecum subiectum, cum sit causa naturalis, & non libera, cuius actio non est in potestate beati. Nam si esset in potestate beati per imperium suæ voluntatis; perinde etiam minùs superflue diceretur cum aliis, quòd tam agens intrinsecum, quàm extrinsecum corruptivum esset in eius potestate, seclusa omni forma diversa. Non videtur ergo conceptibile, quomodo illa forma active conferret temperamentum, cuius ipsa non est principium primum productivum.

Probatio per exempla adducta.

Declaratur per exempla allata: quia ignis non conferuat calorem productum à se, etiam existentem in termino sui gradus permanentem, nisi remouendo actionem contrariam, & agendo ad eius intentionem, si remittatur, vel agendo in contrarium corruptivum ad refractionem suæ virtutis activæ. Dixi calorem in termino productum: quia datur talis in subiecto, quantum est eius capax, tunc cessat motus ignis ad calorem producendum. Tunc ergo quomodo conservatur ab igne, nisi altero ex dictis modis: cum aliàs actio productiva ignis cesset productio calore in termino, & secundum capacitatem subiecti. Vel aliàs si subiectum est capax ulterioris gradus, tunc ignis non conservat propriè, sed intendit calorem productum. Idem patet de Angelo fortioris virtutis ad sistendum corpus in loco, contra eum, qui est remissioris virtutis: quia id facit per impulsum contrarium sistendo corpus, qui prævaleret impulsui alterius in idem corpus: ergo si exempla sunt ad propositum, eodem modo se habet virtus effectiva illius qualitatis per actionem aliquam contrariam modo dicto.

Exemplum de igne conservante calorem.

Exemplum de Angelo conservante corpus in loco.

2.3. Alia impugnatio eiusdem responsionis. Nullum creatum includit in sua virtute formas contrarias.

Illas formas præsentia sic includeret formas contrarias.

Præterea impugnatur præmissa responsio: quia nullum agens creatum potest primò, & per se includere in sua virtute formas contrarias, aut æquè primò agere simul ad formas contrarias: hoc enim soli agenti primo competit, cuius virtus non est limitata, neque Philosophi talem efficaciam concederent causis vniuersalibus, aut particularibus in natura: quamvis enim Sol per suum calorem agat ad condensationem v.g. lutii, & ad rarefactionem glaciei, vniiformiter tamen agit producendo calorem in utroque, qui & exsiccat humorem in vna materia, & expellit frigus condensans in altera, & non agit ad formas contrarias: ergo non est conueniens hanc novam difficultatem ingerere huic mysterio sine vlla necessitate. Sed ita ingeritur, quia illa forma ut habeat effectum præsensum effectivè conservandi illas qualitates contrarias mixti, necessariò includeret æquè primò contraria in sua virtute, & ageret æquè primò ad contraria. Imò quod amplius est, in sua efficacia includeret virtutem corruptivam omnis formæ, quæ incompatibilis

esset illis qualitatibus; quod non videtur fundatè dictum, neque enim coniecturis inherere licet, quæ non possunt probari, & inducunt grauiores difficultates.

Respondet aliter Lusitanus, illam qualitatem non esse oppositam aliis formaliter oppositione contraria formæ ad formam, qualis est inter calorem, & frigus: sed oppositione materiali, qua reddit corpus gloriosum incapax omnis formæ: sicut forma cæli ita repugnat omnibus aliis in eadem materia, & sicut qualitates cælestes eo quòd contrarium non habent, repugnant qualitatibus inferiorum corporum, & reddunt corpora cælestia incapacia earum: sic etiam opacitas corporis repugnat materialiter luminii, & speciebus visibilibus, quæ non habent contraria.

24. Responsio aliorum. Illam formam esse contrariam materialiter.

Contrà. Hæc responsio videtur magis Philosophica, & talem etiam incorruptibilitatem videtur admittere Doctor in 2. d. 14. quæst. 1. quamvis hanc incorruptibilitatem magis reducat ad priuationem virtutis activæ creatæ, quæ nequit agere ad corruptionem. Cæterum dato quòd in cælo sit materia eiusdem rationis cum sublunariis: idèd nequit corrumpi eius forma, quia nequit agens sublunare agere nisi primò alterando subiectum, & corrumendo eius accidentia connaturalia, ipsum sibi assimilando, & producendo accidentia propria in subiecto. Cælum autem nequit esse capax accidentis corporis mixti, aut elementaris: idèd hæc nequeunt agere ad corruptionem eius. Sed in proposito non rectè quadrat, quia & corpus gloriosum est capax qualitatibus contrariarum, & cum illis comparabilis est illa forma ab intrinseco tam subiecti, quàm formæ: quia supponit qualitates contrarias, & mixtionem corporis, quæ sine talibus qualitatibus nequit esse: ergo sicut forma non repugnat materialiter illis contrariis, sic neque his in gradu corruptionis, & excedenti potest repugnare: quia non tollit capacitatem ex parte subiecti ad eas formas, quæ de facto insunt: ergo neque ad eas in gradu excedente: quia est eadem capacitas; in cælo autem nulla est capacitas passiva ad qualitates mixti, aut elementares, quæ si esset, cælum esset etiam corruptibile ex hac parte. In corpore etiam opaco nulla est capacitas luminis, aut specierum, quæ tantum inesse possunt corpori diaphano, quò diaphanum est. Idèd instantia non tollit difficultatem.

Impugnatio.

Cur forma cæli sit incorruptibilis.

Cælum nō est capax accidentis corruptibilis.

Plura alia argumenta contra prædictam sententiam adducunt posteriores Theologi: sed reducuntur ad difficultates iam motas ex Doctore, idèdque breuitatis gratia illas omittimus. Argumentum etiam quod pro tertia opinione adducitur, quo reducitur impassibilitas in cessationem motus cæli, à quo dependent motus sublunares, alibi suprà tractauimus, de cessatione motuum cælestium, & huius cessationis effectum, rectè impugnatur à Doctore in litera, cui obicit articulum Parisiensem, & rationem aliàs tractatam. Fundamenta oppositæ sententiæ infrà soluentur.

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 587

SCHOLIVM.

Sententia Doctoris, impassibilitatem oriri ex manutentione Dei, non permittentia ut ab aliquo ledantur, vel corrumpantur corpora gloriosa, sicut non permisit pueros ledi ab igne Babylónico: ita Durand. hinc quæst. 5. & dist. 44. quæst. 4. Soto hinc q. 4. & tribuit D. Thom. in add. quæst. 83. art. 1. & videtur expresse Aug. ep. 146. Mouet tria argumenta in contrarium, & soluit optime.

9 ^h Dico ergo quoddam causa impassibilitatis est voluntas diuina non coagens causam secundam corruptiuam, & per hoc, est illud impassibile, non potentia remota, sed propinqua: non à causa intrinseca, sed extrinseca impediente, sicut dictum est de impeccabilitate *suprà dist. ista, questione de securitate*: exemplum huius de igne in camino, qui non egit ad consumptionem trium puerorum, non quidem per aliquam impassibilitatem intrinsecam pueris, nec ex carentia potentie passiuæ, nec ex contrario intrinseco impediente: sed quia Deus ex voluntate sua non cooperatur ad illam actionem. *quæst. 6.*

Contra hoc, tunc impassibilitas non esset dos corporis beati, quia dos est aliquid intrinsecum ei, cuius est: istud autem Deum velle prohibere causas secundas, ne corrumpant, non est aliquid intrinsecum isti; consequens est falsum, quia videtur contra auctoritatem Augustini ad Dioscor. *suprà adductam.*

Præterea, secundum illam positionem æquè erit dos impassibilitatis in elementis, sicut in corpore Petri: æquè etiam in corporibus damnatorum, quia tam elementa, quam corpora damnatorum præseruabuntur tunc à corruptione. Præterea tertio, tunc videtur esse miraculum in illa præseruatione, sicut fuit in custodiendo tres pueros à læsione: non videtur autem quoddam opera perpetua diuina sint miraculosa iuxta illud Aug. de Ciuit. *Sic Deus res, quas condidit administrat, ut eas agere proprios motus sinat.*

10 Ad primum illorum, benè potest dos non inesse realiter personæ dotata, sicut sponse, non inesse illud quod sibi datum est à sponso, quod consuevit aliquando dici dos, sicut habetur *Gen. 34.* ubi ait Siehen, Iacob & filiis eius, *Augete dotem, & munera postulate.* Etiam si dos dicatur illud, quod datur à patre sponse, sponso quidem quantum ad vsum, sed remanet penes sponsum proprietas, sicut nunc vscitè dicitur dos; patet quoddam illud non inesse realiter nec sponse, nec sponso: sed tantummodò aliquo modo habitum ratione nuptiarum: & ita ratione nuptiarum spiritualium consummandarum in resurrectione dabitur cuicunque beato pro dote, ista assistentia diuina præseruans ipsum ab omni corruptiuo, licet illa custodia non insit realiter ipsi custodito.

Aliter potest dici quoddam sicut dotatus habet ius in illo, quod assignatur sibi pro dote; ita hic beatus ex meritis habet ius in ista diuina custodia sibi impendenda: & istud ius præseruationis corporis ab omni corruptiuo per diuinam custodiam est dos in beato, & secundum corpus, quia est ad tutelam corporis.

Ad aliud, patet ex hoc, quia nec elementa habent ius, ut præseruentur à corruptione, nec corpora damnatorum: imò illa præseruantur ad afflictionem propter demerita præcedentia; ista autem propter merita præterita habent ius istud: & hoc ad commodum illorum corporum: & secundum hoc potest dici ad illam auctoritatem Augustini allegatam, quoddam illa sanitas, & vigor deriuatur ab anima in corpus, quia est quædam ordinabilitas ut conseruetur, & vigor, & sanitas à Deo: & ille ordo est corporis, ut præseruetur ex hoc, quoddam est animatum tali anima; quæ anima fuit principium merendi talem sanitatem conseruari à Deo suo corpori; ita quoddam nihil aliud est dicere illam incorruptionem deriuari ab anima in corpus, quam quoddam istud præmium, id est, sanitas conseruata, est præmium incorruptibilis corporis, mediante anima, quæ sicut erat principalior in merendo, ita principalius in natura præmiatur.

11 ^k Ad tertium dico, quoddam magis naturale est coagere corpori beati ad conseruationem eius, contra contrarium corrumpens, quam coagere contrario in corrumpendo: quia causa superior perfectius agit cum secunda perfectiori: & licet hoc nunc esset miraculum de corpore alicuius iusti, quia nunc est tempus mutationis, & actionis mutue in corporibus: tamen tunc erit status quietis, & immutationis in corporibus, & pro tunc erit naturale, siue consuetum secundum communem concursum, quoddam agat ad quietem, sicut nunc ad motum.

Ad

Lib. 3. c. 10. Dos non necesse est inesse personæ dotata.

Quid est dos impassibilis?

Incorruptibilis dæmoniorum quare non est dos.

Quomodo dotes deriuantur ab anima in corpus.

Impassibilitas an erit miraculosa.

*Solut rationes pro tribus sententiis re-
finitis pos-
tas à n. 6.*

¹ Ad rationes pro tribus positionibus illis. Ad primam de dominio animæ super corpus, respondeo, Deus tunc non faciet voluntatem animæ omnipotentem, & ideo nec potentem facere quicquid voler fieri, sed sufficit sibi quod quicquid voler fieri, fiet: & sic corpus suum perfectè subdetur voluntati suæ, hoc est, erit sicut voler, sicut ipsa subditur Deo; sed ipsa subditio corporis sui erit effectiue à voluntate diuina. Ad rationem pro secunda, dictum est quomodo intelligitur Augustinus de illa dote quod est ius quoddam in corpore, inquantum est animatum tali anima ad talem præseruationem passiuam ab omni corruptione.

*Quam pri-
mitatē ha-
bet motus
cali respectu
aliorum
motuum.*

Ad tertium, concedo quod motus cæli habet aliquam primitatem ad alios, utpote vniformitatis, & velocitatis, sed non primitatem causalitatis, nisi inquantum adducit generans, quod est per accidens, sicut motus ignis ad lignum haberet primitatem ad combustionem ligni, sine tali autem primo benè potest esse posterius, si aliquis suppleat vicem talis primi.

COMMENTARIUS.

*16
Conclusio Do-
ctoris hanc
impassibilita-
tem esse radi-
caliter à vo-
luntate diui-
na.*

Dico ^h ergo quod causa impassibilitatis, &c. Proponit conclusionem propriam, nempe impassibilitatem corporis gloriosi esse ex diuina voluntate non coagente causæ secundæ corruptiue, sicut supra dixit permanentiam beatitudinis esse ex diuina voluntate permanentem agente ad eius conseruationem. Eum sequuntur Tartaretus, & reliqui nostræ scholæ hîc. Ouandus *propositione* 14. Angles *in suis floribus art. 5. difficultate* 1. *concl.* 2. Nicolaus de Nisa *tract. 7. part. 3. portione 3. quest. 2. concl.* 3. & reliqui *in hac dist. Maior. quest. 17.* Durandus *quest. 4.* Gabriel. *quest. 2. art. 2. conclus. 5. 6. 7.* Probabilem docet Salas 1. 2. *tract. 2. disput. 14.* Palacios *dist. 44. disp. 2.* Funda-

Probatio.

mentum conclusionis sumitur ex dictis: quia hic modus est facilius, & saluat quidquid per se requiritur ad dotem hanc impassibilitatis, & subsistit ad perfectiorem causam, magisque connaturalem, & minorem inuoluit repugnantiam: ergo cæteris est præferendus. Antecedens probatur quod sit facilius pater ex dictis: & quia omnes concedunt nullam inuolueret repugnantiam: quia Deus hoc modo potest tribuere impassibilitatem proximam, sicut in camino ignis tribus pueris tribuit impassibilitatem, & pluribus etiam Martyribus, ut legitur in actis suæ confessionis, quibus ignis, & alia tormenta non nocuerunt. Quod autem aliqui affirmant per formam illam infusam concessam fuisse impassibilitatem pueris in fornace, nullo fundamento asseritur, maxime si dicatur illa forma fluere ex beatitudine animæ, tanquam effectus eius. Beatitudo autem non fuit collata pueris: ergo neque aliqua forma per se sequens beatitudinem, nisi dicatur Deum aliter non posse tribuere talem impassibilitatem nisi mediante illa forma, quod nequit dici. Probatur etiam antecedens quoad secundum membrum: quia dato quod impassibilitas conueniat corpori glorioso ex radice beatitudinis, & ex meritis, & sit intrinseca, & supernaturalis, saluatur totum requisitum ad dotem: quod autem hic modus saluet totum hoc collectiue probatur: primo, competit ei ex radice beatitudinis, tum quia impassibilitas tribuitur corpori propter beatitudinem, & ut aptetur tanquam subiectum idoneum animæ beatæ, atque ipsi debitum: impassibilitas autem tollens passionem contrariam, & corruptiuam corporis, & dolorem consequentem quod debetur beatitudini permanenti, & ad finem beatitudinis ordinatur; unde autem, & à quam

*Quod hac
vna sit pos-
sibilis & faci-
lius.*

*Saluat quid-
quid compe-
tit doti.*

*Competit ei
quod sit ex
radice beati-
tudinis.*

causa physica oriatur hæc impassibilitas, per accidens est, modò sequatur ad beatitudinem: quia illa forma, quam statuunt alij, non habet rationem dotis, aut perfectionis, quæ ad propositum facit, nisi ut effectiue, aut formaliter, aut, ut alij volunt, materialiter expellit omnem passionem, & per hoc tribuat impassibilitatem: ergo vnde-
cunque insit impassibilitas intrinsece corpori, perinde est, modò saluetur effectus prætenus, & saluetur dos, ut inhæreat corpori per modum subiecti, reddens ipsum incapax passionis. Quod etiam ex meritis tribuatur hæc impassibilitas, satis per se constat. Quod sit etiam supernaturalis perinde constat: quia à nullo agente creato haberi potest viribus naturæ, neque ab Agente primo, nisi ut supra vires naturæ agit specialiter. Quod tertium est in illo antecedente, nempe impassibilitatem subsistere ad perfectiorem causam, & magis connaturalem, probatur: quia causa impassibilitatis, ut assignatur per formam intrinsecam, reddit causam omnino dubiam, & non probatam; & ut nos putamus, inuoluentem repugnantiam ad hunc effectum. Quod sit dubia, satis patet ex variis modis philosophandi aduersariorum: quorum aliqui putant suum effectum ei conuenire efficienter, alij formaliter, alij materialiter tantum, & quilibet ex his modis inuoluit suam difficultatem. Deinde, deficit in probatione, quæ neque est ostensiva, neque satis firma. Sed conclusio certa fidei, ut declaratur per rationem, non debet subsistere ad causam dubiam, & incertam.

*Non refert
unde sit im-
passibilitas
physicè, modò
sit ex beati-
tudine.*

*Est ex meri-
tis, & super-
naturalis.*

*Impassibili-
tas ut est im-
mediatè à
Deo, subsistit
ad perfectiorem
causam.*

*Causa ab
alijs assigna-
ta est dubia,
& difficilis.*

Econtra, refundendo hanc impassibilitatem in primam causam, nihil incerti inuoluit apud Theologos, qui perfectam rationem omnipotentis in Deo statuunt, per quam potest agere ad conseruationem effectus, à se producti vniformiter, & immutabiliter, & suspendere concursus necessarium, & requisitum ex parte causæ corruptiue effectus, & perinde necessariò sequitur impassibilitas, & incorruptio eius: ergo hoc statuendo, veritas hæc subsistit ad certiorum, & perfectiorem causam.

Quod verò sit magis connaturalis etiam effectui, probatur: quia magis connaturale est effectui conseruari ab ea causa, à qua solum produci potest, & de facto producit, ut ab ea recipiat conseruationem, à qua & ipsum esse; sed à solo Deo corpus fuit formatum, & reductum ad temperamentum requisitum ad animam beatam, ne in sua beatitudine retardetur ab aliquo impedimento ex parte corporis: ergo sic ipsi est magis connaturale, ut tam beatitudo, quam perfectio accessoria

*17
Causa certa
& sufficiens
impassibilita-
tis.*

*18
Impassibili-
tas ut est à
Deo imme-
diatè est ma-
gis connatu-
ralis.*

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 589

Conseruatio effectus perfectius habetur à causa productiua.

accessoria, quam à Deo producente recepit immediatè agente, ab eodem etiam conseruetur. Deinde, hic ipse effectus videtur ex dictis necessitati exigere virtutem, & influxum solius Dei, vt completè habeatur, & in perfectò gradu: quia ipsi soli subiecta est causa tam intrinseca, quam extrinseca corruptiua corporis, sicut & ipsum corpus gloriosum quoad se, & quoad temperamentum, in quo producit ad effectum perfectæ beatitudinis à solo Deo, & supponitur formæ præteritæ, si daretur. Deinde, quidquid sit de potentiis rationalibus, quibus ex modo, quo ipsæ influant in suam beatitudinem, magis connaturale est eleuari per habitum, vt formam permanentem, qua possit attingere obiectum, eliciendo ipsam operationem, in qua consistit beatitudo illarum; corpus gloriosum non exigit connaturali debito proximè, aut remotè talem qualitatem, per quam redderetur impassibile: quia si illa qualitas hoc munus præstet effectiue, nulla est virtus naturalis, etiam inchoata, in corpore, quæ ad eundem effectum aliquo modo ordinetur: imò magis ex principiis intrinsecis ordinatur ad contrarium.

Tua qualitas non debetur corpori.

19 Quod si dicatur illa qualitas formaliter, aut materialiter præstare illud munus; nequit ostendi connaturalitas illa in corpore in ordine ad ipsam: ergo magis connaturale est corpori recipere hunc effectum à Deo causa efficiente, cui perfectè subditur quoad esse, & conseruationem, quam ab illa forma, ad quam nullum dicit ordinem per se, & essentialem in ratione entis, aut effectus. Deinde, illa impassibilitas est perfectior, aut completior, vt prouenire potest à Deo, quam vt præstari posset à forma, quia impassibilitas, in quantum dicit aliquid posituum perfectius habetur per conseruationem permanentem Dei, seu actionem continuatam, qua produxit corpus in tali temperamento, & ad finem etiam perpetuandi corpus in illo eodem esse; quæ actio est identificata termino; ac proinde ipsi magis intrinseca, quam actio quæcunque proueniens à forma accidentali: actio autem illa Dei permanens superat ab intrinseco omne corruptiuum corporis: quia causa superiore perfectè, & in actu secundo determinata ad effectum, nulla virtus inferior potest agere ad eius corruptionem, & hoc ipso quod Deus determinatè semper agit, ad conseruationem effectus in esse, suspenditur omnis concursus eius ad corruptionem talis effectus, necessarius; sine quo concursu nulla causa secunda est in potestate proxima ad agendum in subiectum: sic ergo influxus ille Dei intrinsecus & identificatus effectui realiter dat causam formalem positiuam, & intrinsecam impassibilitatis, atque adeò magis per se, quam forma accidentalis, dat ex consequenti causam priuatiuam, qua hæc actio suspendit ex natura sua, & prout procedit à diuina voluntate omnem actionem causæ corruptiue, & concursum ad eam, & sic tollit potentiam proximam causæ secundæ ad corruptionem corporis gloriosi, ergo perfectius, & completius habetur impassibilitas ex vi huius actionis, quam per formam præteritam, quæ sicut non includit virtutem causæ creatæ corruptiue, sic non subigit eius actionem, nisi vel merè resistendo, vel reagendo ad oppositum: tollere autem passionem in causa, & effectum magis repugnat passioni, quam tollere eam in solo effectum.

Impassibilitas est completior ut est à Deo.

Actio Dei magis intrinseca termino.

Determinatio causæ superioris præualeat causæ inferiori.

Actio Dei positiue, & priuatue dat completam causam impassibilitatis.

Per eam habetur maior impassibilitas.

20

Quod etiam sic se habeat actio Dei conserua-

Scoti Oper. Tom. X.

tua respectu corporis gloriosi, facile potest intelligi ex fine beatitudinis speciali, quo aptatur ipsi corpus semper permanens in eodem temperamento, quod producit ad semper permanentem: si ergo ex natura actionis potest habere talem permanentiam, non exigitur alia causa diuersa. Accedit præterea quod ex fine vniuersalis status sequatur etiam suspensio actionis corruptiue: nam ille status est quietis: hæc autem prouenit non ex forma intrinseca rebus creatis, sed à solo diuino concursu: dos autem peculiaris impassibilitatis in corpore glorioso debet per idem seruata proportionem constitui: ergo in productione eius in tali temperamento, & conseruatione. Vnde, priores modi dicendi supra enumerati, qui hanc impassibilitatem reducant in statum temperamenti, & conseruationem eius, vel ab anima, vel ab alia forma effectiue, facilius saluarent dotem hoc modo, quam aliter.

Dices, Doctor reducit impassibilitatem in causam extrinsecam, nempe Deum non coagentem ad corruptionem: ergo non rectè reducit in aliquam causam intrinsecam.

Respondetur Doctorem reducere in causam extrinsecam effectiuam illam impassibilitatem: tamen supponit id, quod iam declaratum est, nempe actionem Dei conseruatiuam intrinsecam effectui: quia instantia, quam adducit de securitate beatitudinis, hoc ipsum inuoluit, sicut ipse declarat *quæstione 6. supra allegata*: quia permanentiam beatitudinis reducit in perpetuum Dei influxum, & semper permanentem. Idem supponit in præsentia: quia suspensio diuini concursus ad corruptionem corporis gloriosi supponit ipsum productum, & conseruatum; explicat autem Doctor conclusionem per illud, quod sequitur talem influxum: & quod est priuatium; quia ipsa impassibilitas sonat priuationem passionis recipiendæ à causa.

Contra hoc tunc impassibilitas, &c. Obicit contra conclusionem, quod tunc dos non esset aliquid intrinsecum corpori glorioso. Secundò, quia illa assistentia etiam erit in elementis in damnatis, & aliis corporibus: ergo non erit aliqua dos specialis corporis gloriosi. Tertio multiplicatur miracula, quia erit contra prouidentiam, qua regit vniuersum: quia vt dicit Augustinus: *sic Deus res quas condidit, administrat, ut eas agere proprios motus finat*, &c. de ciuitat. libr. 3, cap. 3.

Respondet ad primum, dotem non inesse sponse, siue accipiat pro dote propter nuptias recepta à sponso: vel pro dote ad alimenta recepta à patre, licet ius ad dotem sit intrinsecum. Respondet ergo quod sicut dotatus habet ab intrinseco ius ad dotem: sic beatus ex meritis habet ius ad protectionem illam diuinam, qua præseruetur ab omni corruptiuo, & illud ius est dos intrinseca.

Explicari potest, quod hoc ius sit duplex, nempe morale ex meritis, & hoc explicat Doctor: Physicum ex ipsa beatitudine perfectæ, quo exigitur corpus tale, & temperatum ex naturâ beatitudinis, vt est permanens, & immutabilis. Hæc trahit secum exigentiam impassibilitatis. Dos ergo in recto potest constitui in debito utroque ad *bonè esse beati*, cuius usus consistit in ipsa conseruatione actuali corporis tam intrinseca, quam extrinseca: quod est bonum, & ad quod fundatur ius tam morale, quam naturale: *Debitum physicum & morale non impassibilitatis.*

DDd superaddo

Aliaque huiusmodi productione corporis à Deo continuant.

Cognit prouidentia illius status.

Obiectio.

Solutio.

21 Triplex alioquin, iectio.

Ad primam.

Ius ex meritis intrinsecis beato ad impassibilitatem.

Debitum physicum & morale non impassibilitatis.

*Dos consistit
in utroque
iure.*

sumendo ergo dotem, ut comprehendit tam ius, quam etiam præseruationem illam ex iure, potest dici dos; & sic non solum includit intrinsecum bonum conseruationis, & iuris, sed etiam extrinsecam priuationem, qua tollitur causa quæcunque corruptiua, ut non sit potens proximè ad corruptionem. Hoc modo non præseruantur elementa ex debito proprio; sed ad statum, & integritatem vniuersi, neque etiam corpora damnatorum: quæ non habent præseruationem à pœna, & dolore; neque ex fine debiti, aut iuris acquisiti sibi: sed ex fine iustitiæ diuinæ manifestandæ, & consequenter in pœnam, & passionem debitam.

22
*Soluitur fun-
damentum
oppositæ sen-
tentia.*

Ex hoc soluitur fundamentum sententiæ oppositæ, quod potissimum est ex eo quod dos sit aliquid intrinsecum. Admittimus enim esse intrinsecum quoad ius, & omnem positium vsum iuris, nempe ipsam conseruationem in effectu, per actionem diuinam, quæ transit in terminum: quoad verò priuationem, quod infert in ordine ad extrinsecum, non inest, quia illa assistentia Dei, qua suspendit actionem extrinseci, aut intrinseci corruptiui, respicit immediatè virtutem causarum, quoad hoc suspensam.

August.

Explicatur præterea authoritas Augustini ad Dioscorum epistola 56. *Tam potenti, inquit, natura Deus fecit animam, ut ex eius plenissima beatitudine, qua in fine temporum sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, qua fruuntis, & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor, &c.* Quam authoritatè rectè declarat Doctor, nempe vigorem, & sanitatem dari corpori mediante anima, & tanquam præmium laborum, & quia tali anima beata est animatum, quæ ipsam sanitatem, quæ versatur in temperamento, exigit in subiecto, quamuis à Deo tale temperamentum immediatè recipit, ut omnes concedunt, & non ab anima, aut eius beatitudine tanquam à causa physica: anima enim ante sui vnionem supponit corpus sic aptatū: quia tamen in ordine ad animā, & propter ipsam datur, ut finem, & propter merita, quæ in corpore habuit, idè dicitur redundare ab anima tanquam finali causa scilicet, & meritoria.

Declaratur.

*Dos ex bea-
titudine re-
dundat in
corpus.*

23

Hinc etiam vigor excludens corruptionem eodem modo redundat ex anima, ut supra explicatum est: qui vigor est quidem intrinsecus corpori animato per sui conseruationem in dicto temperamento, ex quo proximè ipse vigor, & sanitas est, excludens corruptionem, siue per intrinsecum, siue per extrinsecum agens. Hanc etiam incorruptionem corporum tribuit idem epistola 146. ad Cosentium, diuinæ virtuti, quæ præseruauit vestimenta, & calceamenta Iudæorum incorrupta quadraginta annis in deserto, &

*Tribuit hunc
effectum di-
uina virtus.*

tres pueros in camino ignis. Frustrà autem aliqui ex hoc vltimo loco contendunt Augustinum patronum facere prioris sententiæ: nam Augustinus nihil aliud intendit, quam incorruptibilitatem corporum possibilem esse à Deo siue extrinsecam suspensionem corruptiui, siue per intrinsecam conseruationem ex parte corporis. *Valet igitur diuina potentia, inquit, de ista visibili, atque tractabili natura corporum, quibusdam manentibus, auferre, quas volueris qualitates: ac per hoc valet etiam membra mortalia forma lineamentis manentibus, corruptione verò mortalitatis emortua, stabili vigore firmare, ut absit labe; adsit effigies: adsit motio, absit fatigatio; adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas, &c.* Hæc conclusio Augustini est ex præmissis, illudque tantum intendit, quod prædictum est, nempe potentiam diuinam posse, & ab intrinsecò conseruare firmitatem, & vigorem corporis gloriosi, & ab extrinsecò remouere corruptionem; suspendendo actionem corruptiui, conseruando vigorem, & temperamentum corporis in eo statu, quo ipsum reparauit, eique vniuit animam beatam.

August.

Declaratur.

^k Ad tertium, &c. Responder ad tertiam objectionem præmissam, qua dicitur multiplicari miracula, si Deus non concurrat cum causis naturalibus iuxta virtutem earum innatam. Responder Doctor esse contranaturale providentiæ ordinariæ status quietis, in quo res omnes deducæ sunt in terminum sui motus, & quietis, non coagere causas corruptiuas: nam stabilis quies naturæ peruenientis ad suum finem id exigit, ut media per motum, & corruptionem, quæ sunt ad finem cessent sine iam acquisito, qui perfectè acquiritur homine, ad quam cætera ordinantur constituto in termino suæ peregrinationis, Deique misericordia, & iustitia sufficienter declarata per finalem sententiam.

24

Ad 3. obiect.

*Providentiæ
status im-
mortalis.*

^l Ad rationes pro tribus positionibus illis, &c. Hæ positiones sunt illæ, quæ reducunt impassibilitatem in animam beatam, & eius voluntatem, vel in cessationem motus cæli. Responder ad primum, quod est ex dominio voluntatis beatæ animæ in suum corpus, dicit quod sicut illa voluntas non habebit omnipotentiam Creatoris, sic etiam ex proprio imperio non poterit subdere causas naturales, quæ dependent tantum à suo creatore, aut destruere ex efficacia sua physica ordinem earum ad subiectum aliàs capax passionis, ut nata est esse ab illis: sufficit ergo ut ex assistentia perpetua Dei sic subdatur corpus animæ, ut illud fiat circa corpus, quod ipsa anima vult. Ad locum Augustini ad Dioscorum, iam responsum est. Ad tertium, quod fuit de motus cæli cessatione, patet ex litera, & ex impugnatione eius aliàs subiecta in corpore.

25

*Ad rationes
oppositarum
opinionum.*

SCHOLIUM.

Circa solut. secundi docet quod beati habebunt illas sensationes, qui nihil habent imperfectionis comitantis; de visu docent August. 22. ciuit. 30. Chrysost. epist. 5. ad Theodorum, Greg. 8. mor. 27. aliàs 31. qui etiam dicunt videre beatos usque ad interna viscera, aliorum corpora; & in hac visione, prout ad Christi corpus terminatur, præcipuam corporis beatitudinem consistere, docent Cyprian. serm. de Natiuit. Christi. & August. de Spir. & anima. cap. 4. & in manual. cap. 26. de auditu idem tenent communiter Theologi cum Doctore hîc, & D. Thom. dist. 44. quæst. 2. art. 2. & constat ex conuersatione Christi post resurre

Distinctio XLIX. Quæstio XIII. 591

resurrectionem cum Apostolis, docet August. in id Psalm. 149. exultabunt sancti. Laurent. Iust. de discipl. & perfect. Mon. cap. 23. licet D. Bonavent. hic ar. 3. quæst. 1. dubitet, de odoratus nihil est certum; tamen August. seu auctor lib. de spir. & anima cap. 58. idem affirmat, quod de visu & auditu, cumque constet corpora varia Sanctorum sepulta, suauem odorem sapius emisisse, id concedendum est corporibus gloriosis, de gustu Doctor hic dubitat, & de tactu non loquitur: tamen actus horum competere beatis tenent Anselm. de similit. cap. 57. & Laurent. Iust. de disciplina & perfect. Monast. cap. 23. & colligitur ex Prospero, lib. 1. de vita contempl. cap. 4. Ad tertium, quod ait esse simpliciter naturale, quod aqua sit sursum, nè detur vacuum, intelligit esse naturale respectu vniuersi, non respectu aquæ, ut constat ex ratione, quam subdit, & intento solutionis, & quia 3. dist. 27. num. 13. expresse docet aquam non inclinari sursum, nè detur vacuum, quia eius forma est naturalis determinata ad deorsum: per hoc facile concordat apparentem contradictionem inter hæc duo loca.

12 ^m **A**d rationes principales. Ad primam, si concedatur auctoritas Gregorij, quæ tamen non videtur necessaria; quare enim non posset palpari cælum à digito ibi existente, hoc modo intelligendo palpationem, quod illud corpus subtiliter resisteret tactui; licet non immutando per aliquam qualitatem sensibilem sibi derelictam, utpote, nec ut durum, nec ut molle, nec ut calidum, nec ut frigidum, &c. quod autem palpatur secundum aliquam qualitatem sensibilem immutando tactum, bene est corruptibile, sibi derelictum: & ita non plus sequitur, nisi quod illud corpus, si non præseruaretur à Deo, esset passibile passione corruptiuæ.

Ad arg. 1. Incorruptibile potest palpari & tangi, non realiter, sed intentionaliter.

ⁿ Ad secundum dicitur, quod omnes sensus beati erunt in actu suo. Ratio est ad hoc, quia quælibet sensatio est propria perfectio sensitiui. Tamen non video necessitatem, quod sensus pertinentes ad nutritionem tunc sint in actibus suis: cum tunc nutritio non sit necessaria, quia non erit corpus animale, id est, indigens alimentis. Aliqui tamen bene possunt poni in actibus suis, quorum actus non requirunt imperfectionem concomitantem, sicut visus, & auditus, qui sunt magis spirituales: de visu nullus dubitat, nec de auditu, si est ibi sonus, & possibilis multiplicari, & immutare auditum.

D. Thom. in 4. d. 44. art. 2. Rich. dist. præf. art. 4. q. 3.

13 Cum arguitur, quod talis immutatio non est sine immutatione reali corruptiuæ; nego, quia aliquando est maior immutatio intensionalis, & minor realis, & è conuerso, ut dictum est aliàs in isto 4. dist. 44. quæst. 3.

Ad probationem, excellens sensibile, &c. concedo quod nunc concurrunt illæ duæ immutationes simul, quia actiuum est potens agere vtraque actione, & passiuum vel idem, vel coniunctum est, vel receptiuum vtriusque actionis, & ideò nunc vtraque actio simul est in eodem passo, vel in vtroque passo, similiter coniuncto; licet quandoque vna maior, & alia minor, secundum dispositionem passi ad hanc, vel illam: tunc autem non præseruabit Deus organa sensuum ab vna passione eorum, quia non est ad perfectionem eorum sic præseruari: præseruabit autem totum corpus ab aliâ actione, quia hoc est ad bene esse, quod corpus meruit mediante anima, vel anima ipsi corpori, vel totum ipsi corpori principaliter per animam.

Excellent sensibile, quare corrumpit sensum, & quæ immutatione.

^o Ad tertium, si negatur elementa esse realiter in mixto; patet responsio. Si autem non negatur, dico quod illud est simpliciter violentum, quod opponitur simpliciter naturali, & magis violentum quod opponitur perfectiori naturali, & minus quod minus naturali. Exemplum, aquam esse sursum, ut saluetur plenum in vniuerso, non est simpliciter violentum, imò si tunc descenderet relicto vacuo superius esset simpliciter violentum, & secundum quid, naturale: quia natura totus vniuersus magis est principium naturalitatis, quam natura ista particularis, & magis naturale est, quod tali toti conuenit, quam quod propriè huic parti; corpus autem mixtum, & maximè humanum perfectius quoddam est naturale quocunque elementorum: & ideò quod naturale est illi corpori, hoc est simpliciter magis naturale, quam quod esset naturale vnicuique elementorum secundum se. Magis ergo naturale est, quod conferuetur corpus hominis, & elementa violentè in eo, quam quod violentè dissoluatur corpus hominis, & vnumquodque elementum sua naturalitate tendat in suum proprium locum.

Ad arg. 3. Vide 15. dist. 2. & sup. d. 43. Graue non descendere nè detur vacuum, est naturale: concordat cum Doct. 3. dist. 27. num. 13.

Nullū vio-
lentū per-
petuū, non
admittitur
à Theologo.

Ad 4.
Quando
actus repu-
gnat actui,
possibilitas
adhuc stat
cum illo, sed
non cum
necessitate
illius.

Tex. 17.

Com. 138.
In perpe-
tuis secun-
dum Arist.
idē est esse
& posse,
sicut in di-
uinis secun-
dum fidem.
Com. 41.

26
Ad rationes
principales.

Immutatio
intentionalis
non repugnat
corpori glo-
rioso.

Ad 2.

Responsio.

Ista autem propositio, *nullum violentum perpetuum*, non est necessaria Theologis, loquendo de violento contra naturam particularem huius: quia Deus potest conservare aliquod particulare perpetuū sub opposito eius, ad quod naturaliter inclinatur: sed apud Aristotelem erat vera, quia omni potentiae passivae ponit in tota coordinatione causarum activarum correspondere aliquam causam, quae aliquando necessariiò reduceret eam ad actum: ergo illa potentia naturalis aliquando reduceretur ad actum, & ita violentum sibi oppositum corrumpetur.

Ad aliud de 1. *Celi & mundi*. Respondeo, quando actus repugnat actui, licet possibilitas ad illum actum stet cum illo, & magis cum possibilitate ad illum: tamen possibilitas ad istum non stat cum necessitate illius, quia si ille est necessarius, iste est impossibilis, quia repugnans necessariiò est impossibile: ideo si Plato dixit cælum contingenter se habere ad corrumpi, vel deficere; & etiam contingenter ad perpetuū servari à Deo; nihil valet ratio contra ipsum, quod posito possibili sequitur impossibilitas, quia in talibus ubi uterque actus est contingens diuissim, ex positione possibilis in *esse*, non surgit nova impossibilitas.

Exemplum, curram cras, possum non currere cras, ponatur in *esse*, nulla impossibilitas oritur. Si autem posuit alterum dictorum necessarium esse, vel probetur quod ex possibilitate, quam concedit, sequatur gratia materiae, necessitas: tunc ponendo aliud possibile in *esse*, non habetur nova impossibilitas, sed quae nunc est manifesta inter *inesse* necessarium, & *non esse* oppositum, prius fuit inter *non esse* necessarium, & possibile.

Et hoc modo debet exponi ratio Aristotelis; vel si accipiendo à Platone, si dedit quod cælum necessariiò perpetuabitur à Deo, & tunc ponere in *esse* illam, possibile est cælum corrumpi, vel finire; sequitur impossibile, non propter positionem possibilem, quia comparando ad oppositum necessarium, non est nova impossibilitas; vel si non dedit, probandum est sequi ex dato; quod quidem verum est secundum Philosophum, quia secundum eum *nono Metaphysicae*, quodcumque sempiternum est necessarium: & ita si potest esse sempiternum, necessarium est sempiternum: & ita Commentator pertractare videtur rationem illam de cælo, & mundo: quia natura mutaretur, si de possibili fieret sempiternum: vel duae naturae oppositae simul essent in eodem; quod expositum est *dist. 8. 1. quaest. ult.*

Aliter probatur sequi ex dato, quia Deus quicquid immediatè agit, necessariiò agit secundum Philosophum; ex hoc procedit *in princ. 8. Physic.* Et hæc secunda probatio concludit aliam necessitatem, quia inevitabilitatis, quam prima, quae concludit aliquam necessitatem intrinsecam. Secundo modo motus cæli est necessarius, non primo modo 11. *Metaphys.* utroque modo deducendo necessitatem ex actu, vel possibili dato à Platone. Positio alterius possibilis in *esse* manifestat positionem esse inconuenientem, quia includentem contradictionem: quia sicut nunc est contradictio actus ad necessitatem, ita prius fuit possibilis ad eandem, licet minùs manifesta.

COMMENTARIUS.

Ad rationes principales, &c. Ad primam, &c. Hoc fuit ex Gregorio super illis Ioann. 20. *infer digitum*, &c. Corrumpi necesse est quod palpat, &c. Corpus gloriosum Christi palpabile est, ergo corruptibile. Responder intelligendum esse de palpabili inferente passionem, non verò de ea, quae non infert passionem, licet aliquam resistantiam ex quantitate, quae est sensibile commune.

Dices quod sensibile commune non habet actum sine proprio: ergo, &c.

Responderetur, ut patet ex sequenti, quod immutatio intentionalis, quae non est corruptiva, non repugnat corpori glorioso.

Ad secundam, &c. Hoc fuit, quod si corpus gloriosum sit impassibile, non poterit sentire aliquod sensibile, quia omne sensitiuum potest corrumpi per excellens sensibile: ergo. Responder secundum aliquos in statu gloriae fore omnes sensus in suo actu. Dicit tamen non videri ne-

cessarium, ut illi sensus sint in actu, qui ordinantur praecise ad nutritionem: quae cessabit in illo statu. Vide circa hæc Scholium praemissum, & modernos, maximè Lusitanum *lib. 4. in tertio tom. de beatitudine*, ubi copiosè agit de singulis potentiis sensitivis, & eorum actibus in corpore glorioso: negat Doctor in glorioso corpore fore passionem laetitiaem à sensibili excedente.

Ad tertiam, &c. Hoc fuit, quod nullum violentum sit perpetuum; sed corpus gloriosum habet in se quatuor elementa, quae praerent vnum sunt extra locum naturalem, ad quem inclinatur: ergo in statu violento. Respondet in naturali dari quosdam gradus, ita ut id, quod est secundum inclinationem totius, sit magis naturale, & secundum maiorem, & perfectiorem inclinationem naturae, quam illud, quod est secundum inclinationem partis. Proinde, corpus gloriosum constans elementis (modò in illo sunt formaliter, quod ipse aliàs negat) magis est secundum perfectionem naturae, & oppositum magis violentum naturae, quam sit conservatio corporis: deinde, illa propositio: *nullum violentum est perpe-*

An sensus
habebūt suos
actus in glo-
ria.

Ad 3.

Diversi gra-
dus natura-
litatis.

summa

14

15

Distinctio XLIX. Quæstio XI V. 593

uum, &c. Non est necessaria apud Theologos: qui id fieri diuina potentia concedunt: sed apud Philosophum ex errore suo peculiaris de necessitate causæ primæ in agendo est necessaria: quia diceret omni potentia passiuæ correspondere

aliquam actiuam, quæ necessarîo reducit passiuam in actum.

P. Ad aliud de primo cali, &c. Hoc fuit quartum in ordine, quod est argumentum Philosophi contra Platonem. Vide responsum in textu.

Q V A E S T I O X I V.

Utrum corpora beatorum erunt agilia?

D. Thom. in addit. quæst. 84. art. 1. & 4. dist. 44. quæst. 2. art. 3. Richard. hic art. 3. quæst. 7. Maior. quæst. 18. D. Bonauent. 2. part. art. 4. quæst. 1. & 2. Gab. dist. 44. quæst. 2. art. 2. Suar. 3. part. tom. 2. disp. 48. sess. 4. Vide Scot. 9. Metaphys. quæst. 14.

VTRUM corpora beatorum erunt agilia? Videtur quod non; quia nihil erit ibi frustrâ: sed agilitas poneretur ibi frustrâ, quia non poneretur, nisi propter motum localem, qui non erit ibi; tum, quia omnis motus ut sic, est actus entis imperfecti, quia entis in potentia; sed beati non erunt imperfecti: ergo, &c. Tum quia primus motus non erit, qui est causa aliorum motuum: tum quia tempus non erit: omnis autem motus est in tempore.

Aduerte, quod dicitur, significatur originalia in seq. & preced. huius dist. & seq.

Præterea, si haberent corpora resurgentium agilitatem, non indigerent alio motore ad iudicium, vel adiutore ad mouendum; sed hoc non est verum, quia secundum Apostolum rapiuntur ab Angelis in nubibus obuiam Christo, &c.

Arg. 1.

Præterea, beati secundum merita sua erunt indeterminata approximatione ad Christum; sed illi, qui erunt propinquiore non nollent moueri ad locum remotiorem, quia amitterent eorum præmium in parte. ad tempus: nec è conuerso, quia eorum meritis non congruit.

Arg. 2.

Præterea 2. de Cæl. Quanto aliqua sunt perfectiora, tanto paucioribus operationibus attingunt perfectionem suam; sed tunc erunt beati, & corpora eorum perfectissima: ergo non indigent motu locali, ut sic operentur diuersimodè ad suam perfectam beatitudinem consequendam.

Arg. 4. Text. 62.

Contra, Sap. 3. dicitur, quod tanquam scintilla in arundinetis discurrent. Et Isai. 40. Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas ut aquila, volabunt, & non deficiunt, current, & non laborabunt.

Rat. opp.

S C H O L I V M.

In quolibet sensitiuo esse duos motus; alterum prouenientem ab elemento prædominante, ut descendere in graui, alterum ab anima, ut progredi. Differunt tripliciter. Primò ratione principiorum diuersorum. Secundò, primus motus non sequitur cognitionem, sed appetitum naturalem, & ideo semper est ad unum situm. Secundus, quia sequitur cognitionem, non est semper ad unum situm, vel locum. Tertiò, mobile à primo motu, non potest se sistere, à secundo sic. Describit agilitatem, ad quam duo requiruntur, scilicet perfectio virtutis motuæ, & dispositio corporis nè motui locali resistat.

RESPONDEO, hæc sunt breuiter quatuor, vel quinque videnda per ordinem. In quolibet composito
Primum est, quod in homine, & in quolibet composito sensitiuo, est duplex motus: vnus secundum exigentiam elementi prædominantis secundum quantitatem, sicut motus deorsum propter prædominantiam terræ in corpore humano secundum quantitatem; alius est motus non ratione talis elementi prædominantis, sed ratione, qua animatum est, & est motus progressiuus.

In quolibet composito sensitiuo sunt duo motus, & hi differunt in tri- bin.

Differunt autem isti motus secundum tria: vno modo ex parte principiorum, quia principium vnus motus est mixtum per naturam elementi prædominantis: & ideo post mortem, quando maximè illud elementum prædominatur, redditur corpus grauius: principium autem alterius motus est in anima.

Secundò differunt, quia motus, qui consequitur animatum ratione corporis, non
Scoti Oper. Tom. X.

DD d 3 sequitur

sequitur cognitionem, sed appetitum naturalem illius corporis : & ideò est ad vnum, sicut appetitus naturalis ad vnum determinatur. Alius autem motus, qui est ratione animæ, sequitur apprehensionem, quæ non est semper respectu vnius loci, & situs, sed nunc respectu vnius, nunc respectu alterius : ideò appetitus animalis sequens cognitionem non est respectu vnius situs, propter quod ille motus non est semper secundum eundem situm, nec semper ad eundem locum. Tertio differunt, quia animalia in illo motu, cuius anima est principium, possunt se sistere per intrinsecum; brutum enim quamuis non moueatur liberè, potest tamen cum alio occurrente apprehenso se sistere : sed in alio motu non potest se sistere, sicut nec elementum prædominans in ipso potest se sistere in motu suo.

*Definitio
agilitatis.*

*Quæ requi-
rantur ad
agilitatē.*

^c Secundò videnda est ratio nominis agilitatis. & dico quòd ratio eius in communi est, quòd agilitas est habilitas in aliquo ad promptè mouendum se, eo motu cuius principium est anima. Corpus enim agile mouet se secundum locum, non motu naturali, cuius principium est elementum prædominans, sed anima; quorum motuum differentia patet ex articulo præcedente, & quia agilitas non potest esse in aliquo toto ad faciliter mouendum se, nisi concurrente virtute motiua & mobili, ideò ad rationem agilitatis in speciali requiritur perfectio virtutis motiue in anima, & congrua dispositio, non repugnans isti motui ex parte corporis. Est ergo in speciali agilitas habilitas in aliquo toto ad promptè mouendum se secundum locum, ex perfectione virtutis motiue animæ, & congrua dispositione corporis.

COMMENTARIUS.

*I
Ordo, & di-
uisio quæst.*

^a **R**espondeo : hic sent breuiter, &c. Diuidit quæstionem in quinque membra, seu articulos. In primo distinguit duplicem motum in animali; alium naturalem, alium progressiuum. In secundo describit quid sit agilitas. In tertio agit de motu non organico corporis per animam. In quarto de dispositione corporis requisita ad agilitatem, & an requiratur aliqua qualitas in corpore; & resoluit quæstionem. In quinto resoluit non requiri qualitatem supernaturalem ad hoc munus. Deinde, respondet ad obiectiones pro opinione, & ad argumenta principalia.

*Art. 1.
Motus natu-
ralis.*

^b Primum est, quòd in homine, &c. In hoc articulo docet in homine, & quolibet sensitiuo esse duplicem motum. Alterum ex natura prædominantis elementi secundum excessum : v. g. motus deorsum ob prædominationem terræ in corpore humano; & hic motus est naturalis.

Progressiuus.

Alius est motus conueniens, quæ animatus est, & supponens apprehensionem, & hic dicitur progressiuus. Differunt hi motus primò ratione principiorum : quia prior motus oritur à na-

tura elementi prædominantis, ideòque manet in mortuo, in quo ex absentia animæ tunc maximè dominatur elementum, vt fiat corpus tunc grauius; secundus motus est ab anima in mixto. Differunt secundò, quòd prior non sequatur cognitionem, sed appetitum naturalem, ideòque semper est respectu vnius situs. Secundus verò sequitur cognitionem, quæ sicut non est semper ad idem, ita neque motus eam sequens est ad eundem situm. Tertio differunt, quòd mouens se progressiuè se possit sistere, non ita mouens se naturaliter; potest enim mutari affectus in appetitu sensitiuo, qui affectus est determinans ad motum : non ita potest mutari natura in mixto, vt est principium motus naturalis.

*Cur motus
naturalis sit
ad eundem
situm, non ita
progressiuus.*

*Art. 2.
De ratione
nominis, &
quid sit agi-
litas?*

^c Secundò videnda est ratio nominis, &c. In hoc articulo breuiter describit quid sit agilitas in communi, dicens esse habilitatem in aliquo ad promptè mouendum se eo motu, cuius principium est anima. Ad hanc requirit virtutem motiuam in anima, & dispositionem congruam in corpore. Subdit dispositionem specialem agilitatis: quid sit agilitas in aliquo toto ad promptè mouendū se secundum locum ex perfectione virtutis motiue animæ, & congrua dispositione corporis.

SCHOLIUM.

Animam posse mouere non organicè. Primò, quia corpus potest, licet non progressiuè, tendere in suum locum, & aliud sibi annexum eo trahere. Secundò, hoc non repugnat animæ ratione intellectualitatis, aliàs & Angelo : nec ratione imperfectionis, quia perfectiores actus ei conueniunt. scilicet velle, & intelligere. Tertio, corpora gloriosa sic mouebuntur iuxta id, Volabunt, & non deficient, & non nisi ab anima : de quo supra dist. 10. quæst. 7. Ostendit utrumque mouendi modum ab vna, eademque virtute motiua esse posse, licet eadem potentia operatiua non posset esse organica, & non organica simul; quod optimè explicat.

^d **T**ertio videndum est de illa virtute animæ motiua, de qua certum est, & manifestum quòd est ad vnum modum mouendi corpus : sed quod habet alium modum mouendi corpus, non est ita manifestum : est enim virtus in anima ad mouendum

Distinctio XLIX. Quæstio XIV. 595

mouendum corpus organicè per modum aliarum partium organicarum: sicut patet in motu progressiuo, vbi vna pars mouetur, mota alia per virtutem motiuam animæ: sed quòd habeat alium modum mouendi, aut quòd in anima sit virtus alia ad mouendum alio modo, quàm organicè, ipsum corpus, non est ita manifestum, nec in homine, nec in aliis animalibus, in quibus manifestum est, quòd in anima est virtus ad mouendum organicè corpus, vt mota vna parte, quiescat alia, secundùm quòd determinatur à Philosopho *in libro de motu animalium*: sed quòd in anima hominis sit virtus motiua alio modo mouendi, non est manifestum.

*Quid ergo
ius organi-
cus?*

Sed tamen inquiritur, per rationem, scilicet ex conditione animæ; primò, quia videtur inconueniens, quòd anima in aliquo loco exstans non posset se mouere de illo: quia sic quantum ad hoc esset imperfectior quàm corpus, quod potest moueri de loco, quamuis non liberè, nec progressiue; & præcipuè secundò est inconueniens hoc propter hanc rationem: illud agens potest in aliquem terminum, quod potest habere in virtute sua actiua terminum illū: sed terminus motus localis non est nisi vbi, & ille terminus est imperfectior termino cuiuscunque alterius motus, & ideo nullum est corpus ita imperfectum, quod non habet in virtute istum terminum, & similiter ad mouendum aliud ad istum terminum: quia lapis trahit secum ad locum suum aliud si sibi coniungatur; cum ergo anima sit susceptiua istius termini, quia est in loco diffinitiuè: & per consequens sibi competit vbi diffinitiuè: oportet, quòd habeat in virtute sua actiua istum terminum: ergo anima separata potest se, & aliud corpus mouere de loco ad locum: non tamen organicè, quia anima non habet organa de se: ergo, &c.

*Animam
posse mou-
re corpus
non organi-
cè, de quo
suprà d. 10.
quæst. 7.
Motus ad
vbi, aliis
imperfec-
tior.*

Et confirmatur, si repugnat animæ separatæ mouere se, & aliud corpus, aut hoc esset ex intellectualitate sua, aut propter imperfectionem suam: non primo modo, quia mouere se, & aliud corpus, conuenit naturæ intellectuali, vt Angelo, qui potest mouere se & cælum: nec secundo modo, quia conuenit corpori, quod est ens imperfectum. Similiter anima habet in virtute sua formam perfectiorem, scilicet *intelligere & velle*; non ergo sibi repugnat ratione imperfectionis.

Præterea, corpora glorificata post resurrectionem mouebuntur ab anima, & non organicè, sed totum corpus simul mouebitur, non vna parte mota, & alia quiescente, quia *volabunt, & non deficient*: hæc autem motio simul totius corporis non est per organa: ergo in anima est virtus alia quàm illa, quæ potest mouere organicè.

Sed estne vna & eadem virtus cum alia? si esset eadem, tunc posset dici, quòd anima posset modò mouere corpus non organicè, nisi esset impedita. Videtur autem quòd sit alia virtus: quia videtur quòd virtus organica, & non organica sit alia & alia virtus, vt patet in intellectu, & sensu, & de appetitu intellectiuo, & sensitiuo: ergo similiter in proposito virtus organica, & non organica est alia & alia virtus.

Veruntamen non videtur mihi ponendum, eam aliam virtutem à motiua organicè, quia nunquam est ponenda pluralitas sine necessitate: sed non est necesse ponere duplicem virtutem motiuam in anima respectu corporis sui mouendi: potest enim vterque motus saluari ponendo eandem virtutem motiuam in anima: ergo, &c.

*Eandē esse
virtutem
animæ ad
mouendum
organicè, &
non organi-
cè.*

Assumptum declaro sic: aliqua perfectio potest competere animæ secundùm se, secundùm quam est principium alicuius effectus; non tamen potest ipsum exequi in remotiori, nisi exequatur effectum illum in propinquiore, sicut anima non potest animare partem remotiorem à corde, nec dare sibi vitam organicè, nisi det cordi vitam, quo mediante influat vitam in cæteras partes magis distantes, sicut patet per Philosophum *in lib. de Animalibus*: & hoc est, quia cor est magis dispositum ad susceptionem vitæ, quàm alia pars: à simili ergo, licet aliqua potentia in anima sit ad causandum motum in corpore: tamen impossibile est, quòd causet in parte remotiori minus disposita, nisi causet illum in parte propinquiore magis disposita: & ideo pro aliquo statu, in quo pars propinqua est magis disposita, quàm remotior, non potest anima causare motum in remotiori parte, nisi prius in propinquiore causet motum. Si autem ista eadem virtus possit habere partem remotam ita dispositam, sicut propinquam, potest pro illo statu immediatè causare motum in quamlibet partem: sed exequi motum in parte remotiori mediante propinquiore, est mouere organicè, æquè autem immediatè causare non organicè: ergo eadem virtus animæ, quæ mouet organicè, potest mouere totum corpus non organicè pro statu illo, in quo omnes partes erunt æquè dispositæ ad recipiendum motum.

*Quid est
mouere or-
ganicè, &
non organi-
cè.*

Et secundùm hoc est dicendum, quòd est eadem virtus, quæ modò mouet corpus organicè, & post resurrectionem mouebit non organicè: inconueniens enim est quòd

quòd homo careat nunc aliqua perfectione secundum totam suam speciem, quæ sibi naturaliter congruit, & cum illa virtus, qua anima post resurrectionem mouebit corpus, sit sibi naturalis, quia nulla potentia animæ tunc dabitur noua; sequitur quòd nunc habet illam potentiam: & quòd illa virtus, siue potentia nunc in vita mortali non impeditur à suo effectu, sed tantum in modo cauſandi effectum suum.

*Si partes
corporis, ef-
sent æquæ
dispositæ,
æquæ primò
animaren-
tur.*

Exemplum, si ex falsa hypothefi ponatur, quòd omnes partes corporis essent æquæ dispositæ ad recipiendum motum, siue vitam, anima æquæ daret esse vitale cuilibet parti, & hoc æquæ immediatè: sed quia non sunt æquæ dispositæ, non potest cauſare vitam in parte remotiori, nisi prius cauſet in parte propinquiore: sic in proposito de mouere organicè, & non organicè.

Sed tunc restat respondere ad instantiam prius factam, quomodo possibile sit, quòd eadem potentia motiua sit organica, & non organica, cum hoc non conueniat aliis potentiis, nec apprehensiuæ, nec appetitiuæ. Præterea, secundum responſionem dictam, potentia motiua in homine secundum se non est organica, sed per accidens; ut quia pars vna modò magis disposita, quàm alia, ideò magis mouet, & prius partem propinquiorem, quàm remotiorem minus dispositam.

*Eadē potē-
tia operati-
ua nō potest
esse organi-
ca, & non
organica.*

Ad primum, respondeo quòd potentia operatiua non potest eadem existens esse organica, & non organica: quia potentia operatiua, & organica, est illa, cuius operatio per se & primò recipitur in toto composito ex organo, & illa potentia; & operatio quæ sic primò recipitur in toto, contradictio est, quòd recipiatur in parte primò, ut quòd visio recipiatur in anima separata, & quòd anima separata dicatur videns. Vnde quando totum est immediatum susceptiuum alicuius formæ, non vna pars mediante alia, tunc impossibile est, quòd illa forma recipiatur in altera parte. Non autem sic est, quando totum recipit mediante vna parte, ut corpus recipit albedinem mediante superficie: nunc autem potentia operatiua recipit suam operationem: si ergo posset esse non organica, tunc reciperet operationem, quæ primò nata est recipi in toto, quod includit contradictionem; & ideò eadem potentia operatiua non potest esse organica, & non organica.

*Potentia
actiua, vel
factiua, po-
test esse si-
mul organica,
& nō
organica.*

Sed de potentia actiua, siue factiua non est inconueniens, quòd eadem existens sit organica, & non organica, quia illa potentia non cauſat actum informantem se, sed effectum in alio: ideò non sequitur contradictio, quòd sit organica agendo mediante aliquo organo, & non organica, agendo immediatè per propriam virtutem sine aliquo organo. Nunc autem mouere non est operatio, nec cauſatur in illo necessariò, in quo est potentia motiua, & ideò ponitur motiua alterius: & non est potentia operatiua, sed est potentia factiua, quæ cauſat motum in alio: & talis potentia potest esse cauſatiua motus in pluribus partibus immediatè, si omnes sint æquæ dispositæ ad receptionem motus, & tunc mouet non organicè: si autem non sint omnes æquæ dispositæ, tunc potest mouere vnā partem corporis mediante alia; & sic mouet organicè, & sic anima separata potest mouere corpus suum immediatè, ut pote cadauer, quia non excedit virtutem suam motiuam: & similiter quando est in corpore, potest mouere organicè, ideò ex parte sui habet virtutem mouendi organicè & non organicè. Patet ergo quare est impossibile de potentia apprehensiuæ, & appetitiuæ, quòd eadem potentia sit organica, & non organica, quia sunt potentiæ operatiuæ: non autem est impossibile de potentia motiua, quæ non est operatiua, sed factiua.

*Quare ea-
dem potētia
apprehensi-
ua nō potest
esse organi-
ca, & non
organica.*

Ad secundum, dicendum quòd actio non potest esse æquæ primò totius, & partis, & ideò cum anima potest mouere per se, & primò totum corpus, & partem eius, ut quando perficiet corpus post resurrectionem, necesse est dicere, quòd totum compositum ex organo, & potentia motiua animæ non primò mouet, sed per se, non primò: ipsa autem anima primò: sicut ignis dicitur calefacere per calorem per se, tamen calor primò calefacit, quia calefaceret, si esset separatus; sic totum compositum ex anima & organo dicitur mouere; & per se, & denominatur ab actione, quæ primò conuenit animæ, quæ moueret æquæ primò omnes partes, si essent æquæ dispositæ ad motum: & similiter cum non sit maior ratio, quare in vna parte cordis moueat aliam partem, quàm in alia parte, cum totum cor sit vniforme secundum partes: videtur quòd anima primò moueat non organicè aliquam partem: & concedo quòd accidit animæ, quòd per vnā partem quiescentem moueat aliam. Et ideò dico, quòd primò & per se non est organica: potest tamen denominari quæcunque pars alia composita à motu, & dici principium motus denominatiuè, ut cor ex anima, & parte illa cordis dicitur per se mouere aliam partem.

COMMEN

Distinctio XLIX. Quæstio XIV. 597

COMMENTARIUS.

4 *Dari virtutē progressiua in animali.*
5 *An in anima sit virtus motiua totius corporis primò, & non progressiua tantum, quatenus non mouet partem vnā alia quiescente, vt contingit in progressu, sed quatenus mediante illa virtute totum hominem mouet primò, & secundum omnes suas partes, sicut moueretur ab Angelo.*

Sententia negatiua.
 Quia in re Durandus in 4. d. 44. quæst. 7. tenet negatiuam, dicens oppositum esse inopinabile, & fictitium. Paludanus *ibidem* quæst. 4. docet hanc esse probabilem, eamque tenet Ocham. in 4. quæst. 5. supplementum Gabrielis diff. 44. q. 2.

5 *Affirmatiua est vera.*
 Affirmatiua est Doctoris in textu: eam tenet *suprà* d. 10. q. 7. quem sequitur Suarez in 3. p. tom. 2. disput. 48. sect. 5. Salas 1. 2. tract. 2. disput. 14. sect. 18. Angles de beatitud. art. 5. Bassolis hic quæst. 2. Contrimbricen. in tractatu de anima separata disput. 6. art. 3. & tunc communior in Scholis; quam docent discipuli Doctoris, & Abulenſis in cap. 17. Math. quæst. 126. & Palacius in 4. diff. 44. disput. 4. Lusitanus in 3. tom. de beat. lib. 5. quæst. 5. art. 2. probat Doctor à ratione inuestigandam esse hanc potentiam, quamvis experientia non innoscat.

Probatio.
 Primò, dicit inconueniens esse quòd anima non posset seipsam mouere ad locum distantiam: quia etiam corpus seipsam virtute naturali ab intrinseco mouere potest. Secunda ratio est desumpta à termino: quia nempe est aded imperfectus, vt in virtute actiua cuiuslibet teneatur corporis; ergo sicut corpus mouere posset, & se, & aliud sibi coniunctum, ita & anima, quæ definitiue potest esse in loco, potest & corpus mouere, si est separata, non organicè: quia in eo statu anima caret organis.

6 *Confir.*
 Confirmatur, quia non repugnat ipsi talis motus, & virtus, quæ spiritalis est: quia sic repugnet Angelo: non quæ imperfecta est: quia principium motus connaturalis conuenit corpori, quod imperfectius est anima. Tandem anima gloriosa suum corpus sic mouebit: quia valabunt, & non deficient, &c. quod denotat motum illum non fore progressiuum: quasi scintilla in arundine discurrent, &c. Sap. 3. Hæ rationes Doctoris, quibus confirmandis contra Durandum nunc non insisto: id tantum insinuaui probari posse animam seipsam mouere, & aliud à se simili medio; ex quo probari potest motus progressiuus à priori, & ex indigentia nature animalis, & ex appetitu absents cognitui: quia similis etiam est in anima separata, vel esse potest naturaliter desiderium absents loci; ad quæ proinde seipsam mouere potest, nè sit inutilis appetitus ille in natura. Deinde, in anima separata potest esse oconomia, & communicatio, & dispositio politica, quæ exigunt principium huius motus, quo repellere posset, quæ displicent, & acquirere, quæ conueniunt, saltem in entibus inferioribus. Quòd si anima seipsam mouere potest, eodem modo aliud corpus & proprium mouere potest, ac proinde corpus gloriosum, quia illud aptum est magis moueri, & vniq; ad ipsum

Eadem ratio, quia fundatur virtus progressiua, probat virtutem motiua in anima separata naturalem.

Mouere etiā corpus potest.

non impedit motum, neque derogat perfectioni connaturali animæ: quia si in beato manebunt potentia etiam organica, à fortiori in eo manebunt potentia connaturales animæ, & spirituales, & maximè quæ faciunt ad perfectionem, non erunt otiosæ.

7 *Obiectio.*
 Obicit Durandus quòd pars mouens debet distinguì à mota, quia nihil à seipso moueri potest.

Responsio.
 Respondetur negando antecedens cum sua probatione: quia Angeli, & anima separata seipsas mouent, & grauiæ & leuiæ seipsas mouent ab intrinseco, & æquè primò in motu naturali. Quòd verò in motu progressiuo non ita contingat, est peculiaris ratio, non petenda ex illo principio falso, sed ex specie motus: quia vna pars nō est disposita ad motū, ideòque moueri debet per aliā, quæ etiam seipsam mouet immediatè: quò instatur rationi obiectæ: est etiā falsa in aliis motibus, quando agens ad sui perfectionem agit: quia potest esse in virtute ad aliquam perfectionem, ad quam etiam est in potentia passiva, vt se habet ignis ad calorem, graue ad esse deorsum potentiæ organica, & nō organica tã cognitiua, quàm appetitiua ad suos actus elicitos. Principium illud Durandi falsificatur per hoc in sua radice: quia nihil posset mouere seipsam, ided quia nihil est in potentia, & actu simul: quæ propositio intellecta de actu in virtute, & de potentia receptiua est falsum: si intelligatur verò de actu, & potentia formali, verum est: sed non facit ad propositum: neque ad illationem illius, quod deducitur: quasi nihil posset seipsam mouere: quia vt constat ex dictis; virtus actus primi sæpè ordinatur ad sui perfectionem in actu secundo.

8 *Obiectio 2.*
 Obicit secundò Durandus nullam esse in beato virtutem nouam motiuam, quæ non fuit in viatore; sed illa non fuit in viatore, illud, &c.

Respondetur omiſſis responsionibus aliorum, qui putant in beato accedere ad illam virtutem aliquam eleuationem, vt habeat actum, de quo in sequentibus agetur.

Responsio.
 Respondeo, inquam, negando minorem, quia illa virtus corporis primò est etiam in homine in hac vita, quamvis vsus eius impediatur. An autem pro semper, & in omnibus, mihi incertum est: quia qui subleuantur in extasi à terra, vt legimus in pluribus Sanctorum Legendis, fortè etiam Deus, licet præter communem legem, cum illa virtute concurrat. Præterea, fortè diceret aliquis quòd illi, qui de nocte dormientes scandunt muros, etiam si moueantur, nisi dicantur moueri ab aliquo spiritu assistente: quia ille motus non est naturalis, neque etiam progressiuus; quia non scandunt reptando. Sed quidquid sit de hoc (quod affirmare non possumus cum fundamento, ob causas occultas) in anima separata ac etiam vnita corpori glorioso datur talis virtutis vsus, estque ad perfectionem beatorum, & animarum beatorum.

9 *Obiectio 3.*
 Obicitur tertid quòd simplex ille motus, quo mouetur primò totum, & pars post partem, sit naturalis, & secundum inclinationem, & naturam elementi prædominantis: sed agilitas dicit habilitatem mouendi secundum animam: anima verò ad solum motum progressiuum inclinatur: ergo agilitas non datur in beatis nisi ad solum motum progressiuum.

Responsio.
 Respondetur illum motum esse neutrum, & non naturalem; quia in corpore beato non erit inclinatio

Motus procedens à virtute illa est neuter.

IO
An sit eadem potentia motiva totius primò, & motus progressivi.

Responsio. Esse eandem. Tollenda suspensio.

Declaratur possibilitas.

Ordo animæ de partibus.

II
Applicatur exemplum.

Solutio ratio dubitandi.

Eadem potentia non potest esse organica, & non organica simul.

Potentia operativa.

12
Factiva.

inclinatio naturalis secundum dominium elementorum, sed secundum dominium perfectum animæ beatæ, quæ poterit mouere sine repugnantia corpus, quod libuerit, & cui nullus locus erit inconueniens, aut violentus. Ex quibus patet falsitas minoris, & consequentis: nam constituere agilitatem solam quoad motum progressiuum non est consentaneum communi sententiæ Theologorum.

Sed estne una, & eadem virtus, &c. Mouet dubium, an virtus primò motiva totius, & illa, quæ est principium motus progressiui in anima, sit eadem virtus. Ratio dubitandi est, quia si esset eadem virtus modò, & in præsentia vita, haberet actum suum, nisi impediretur: si sit diuersa, tunc inconueniens est quòd potentia organica, & non organica sit eadem.

Respondet Doctor esse eandem potentiam, quia superfluum statuere diuersam, vbi nulla est necessitas ex parte effectus: vt utque autem ille motus saluari potest in ordine ad idem principium, & virtutem. Declarat exemplo, quia aliqua perfectio potest competere animæ secundum se, quam non potest vt principium eius communicare remotiori, nisi prius communicet propinquiori: potest enim anima animare partem remotiorem, quantum est ex se: tamen non potest exequi illum effectum vitæ in partem remotiorem, nisi prius exequatur in partem propinquam; quia non potest dare vitam parti remotiori, nisi prius det vitam cordi, & mediante corde aliis remotioribus: quia cor est magis dispositum ad recipiendum vitam, quam sint aliæ partes remotæ à corde. Quòd illæ partes esse, vt proximæ dispositæ, daret vitam æquè primò omnibus; vt contingit in formatione, & animatione corporis Christi, cuius animæ æquè primò dedit vitam omnibus partibus, quæ formate fuerunt in vltima dispositione ad vitam: sicut etiam contingit in resurrectione ob similem rationem.

Similiter ergo modo, licet aliqua potentia in anima sit nata cauere motum in corpore, nequit illum cauere in parte remotiori indisposita, neque illum mouere, nisi mota parte propinquiori disposita: in statu vitæ præsentis, ita contingit vt remotior sit indisposita, ac proinde virtus motiva nequeat aliter exequi motum, nisi mediante parte viciniore, & sic mouere motu progressiuo & organice: post resurrectionem mouebit omnes partes simul, & non organice.

Ad rationem autem difficultatis pro parte negatiua positam, respondet quòd eadem potentia operativa, actu scilicet immanente nequeat illa modò esse simul organica, & non organica. Repugnantiam huius docet ex eo quòd potentia non possit esse ratio recipiendi primò operationem, quæ nata est primò recipi in toto, vt subiecto immediato; nec è contra totum primò se ipso recipere operationem, quæ primò nata est recipi in potentia: quia id inuoluit contradictionem. Operatio autem organica nata recipi in toto, scilicet ex organo, & forma constituto: non organica, quales sunt operationes intellectus, & voluntatis, recipitur primò in potentia, & non in toto, nisi vt est potentia.

Potentia autem factiua, quæ agit in aliud, potest esse principium agendi tam organice, mediante instrumento corporeo, & non organice, id est, seipsa immediatè influente actionem primò

in totum: talis est potentia motiua in homine. Potest agere Hanc dicit esse in se spiritualement, & conuenientem animæ per se; quæ duplici illo modo agit ad motum mouendo organice, & non organice. Reducit autem hunc motum primò in cor, cuius aliquam partem mouet non organice. Cæteras verò, & totum organice propter indispositionem earum pro præsentia statu.

Hæc resolutio summaria Doctoris, quæ hæret in his duobus principiis, nempe tollendam esse superfluitatem, vbi potest paucitas sufficere; motum autem illum duplicem ex natura sua non exigere duplicem virtutem: sed omnem eius differentiam reduci posse ad diuersam dispositionem subiecti.

Aliud principium est, quod videtur inconueniens, vt virtus aliqua animæ, quæ est in hoc statu, careat omni actione sua: ergo si ponatur eandem esse virtutem motiuam in anima, tollitur hoc inconueniens: quia habet actum saltem imperfectum motus progressiui respectu totius, & actum initiatiuum motus non organici respectu illius partis cordis primò dispositæ ad recipiendum motum non organicum, & sicut in motu organico mouetur aliqua pars primò, quæ disposita est, ita etiam non est inconueniens aliquam partem esse dispositam, vt recipiat primò motum non organicum & initiatiuum motus organici in aliis partibus.

Hanc sententiam sequitur Bassolis, & Salas *Sententia tenetur ab aliis.* *supra citati*, & Herentius ab eodem citatus, & Maior. in hac dist. quest. 18. neque etiam videtur plurimum repugnare D. Thomas lib. 2. contra Gentes cap. 82. vbi virtutem, quæ inest membris, asserit non efficere motum aliter, quam dispositiue: quem sequitur Ferraricus ibi, & in lib. 3. de anima quest. 18. asserunt enim motum esse ab appetitu effectiue.

Hanc sententiam impugnant Conimbricenses, & post eos Lusitanus citans ipsos lib. 5. in 3. *Sententia optom quest. 5. art. 3. §. 2.* quia potentia, quæ est in anima, est spiritualis: quæ autem est principium motus progressiui, est in corpore, & materialis ex Philosopho in lib. 2. de anima cap. 3. textu 27. & lib. 3. de anima cap. 9. text. 41. vbi potentias animales diuidit in vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, & loco motiuam. Secundò, idem pater, quia progressiuus, vt omnes docent, non fit nisi præuia cognitione, quod superius admittit Doctor. Potentia autem animalis residet in corpore ex communi Philosophorum placito. Deinde, motus progressiuus est organicus: ergo à potentia organica: potentia autem organice spectant ad animam sensitiuam, vt omnes concedunt, sequitur intentum, nempe potentiam loco motiuam progressiue esse distinctam à motiua spirituali non progressiua, quæ competit animæ rationali.

Vrgeri potest hæc difficultas vterius: quia motus progressiuus sequitur cognitionem phantasticam in brutò: ergo in homine etià sequi potest sine operatione intellectus, aut voluntatis; & confirmatur: quia fit in pueris, amentibus, & aliquando dormientibus, in quibus non est vsus cognitionis intellectiue: sed si motus progressiuus in homine proveniret à potentia motiua animæ, quæ esset spiritualis, & non organica, non posset esse ex sola cognitione phantastica, aut sensus: sed necessariò supponeret cognitionem intellectiue, & actum voluntatis: ergo diuersa

13
Fundamentum conclusionis posita.

14
Sententia optom quest. 5. art. 3. §. 2. quia potentia, quæ est in anima, est spiritualis: quæ autem est principium motus progressiui, est in corpore, & materialis ex Philosopho in lib. 2. de anima cap. 3. textu 27. & lib. 3. de anima cap. 9. text. 41. vbi potentias animales diuidit in vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, & loco motiuam. Secundò, idem pater, quia progressiuus, vt omnes docent, non fit nisi præuia cognitione, quod superius admittit Doctor. Potentia autem animalis residet in corpore ex communi Philosophorum placito. Deinde, motus progressiuus est organicus: ergo à potentia organica: potentia autem organice spectant ad animam sensitiuam, vt omnes concedunt, sequitur intentum, nempe potentiam loco motiuam progressiue esse distinctam à motiua spirituali non progressiua, quæ competit animæ rationali.

Eius fundamenta.

15
Vrgeri potest hæc difficultas vterius: quia motus progressiuus sequitur cognitionem phantasticam in brutò: ergo in homine etià sequi potest sine operatione intellectus, aut voluntatis; & confirmatur: quia fit in pueris, amentibus, & aliquando dormientibus, in quibus non est vsus cognitionis intellectiue: sed si motus progressiuus in homine proveniret à potentia motiua animæ, quæ esset spiritualis, & non organica, non posset esse ex sola cognitione phantastica, aut sensus: sed necessariò supponeret cognitionem intellectiue, & actum voluntatis: ergo diuersa

Progressiuus potest esse ex sola cognitione phantastica.

est

norem cum sua probatione inquantum supponit præcisè per appetitum rationalem applicari motuam potentiam hominis ; quamvis verum sit quoddam etiam per voluntatem applicari possit , & per eam solam applicatur fortè in beatis , quoad motum non organicum.

20
Quomodo sensitiua sint proprietates animalis.

Ad secundam confirmationem , responderetur in primis falsum supponi, nempe potentias sensitivas esse proprietates animæ sensitivæ, licet ex radice eius oriantur, vel oriri possint, vt in bruto: sunt enim proprietates totius, quæ constant ex anima, & corpore, seu mixto, vt organo. Ad saluandas autem proprietates totius in homine sufficit quoddam ex anima habeat quæcunque principia operandi operationes sibi conuenientes, & ad quas ordinatur: hoc autem habet in proposito perfectiori modo, & à perfectiori principio sicut constituitur à perfectiori anima. De his ergo proprietatibus physicis aliter differendum est, & de proprietatibus metaphysicis, quæ consequuntur totum metaphysicum per differentiam sui constitutiuam; nam in proprietatibus physicis, quæ sunt totius primò, licet ex partibus; non est sic differendum quasi fluant à sola forma constitutiuam eius: quia hoc est falsum, licet principaliter à radice formæ oriantur. Conueniunt enim ex partibus componentibus radicaliter; sequuntur tamen ipsum esse totius substantialis, quod diuersum est à partibus. Sicut ergo totum physicum attenditur penes compositionem ex materia, & forma physica, & secundum physicam compositionem, ita etiam forma, vt ex radice eius oriuntur proprietates, consideratur in esse physico, & simplici secundum esse reale; qua ratione Concilium Viennense definiuit animam rationalem, quæ rationalis est, esse formam corporis: per eam sic sumptam in esse simplici physico tribuitur principium motus homini, perfectiori modo, quam illud habet brutum ab anima sensitua materiali, quæ vulgò ab Animalis appellatur sensitua tantum, ad differentiam animæ rationalis, quæ est forma hominis. Et sicut illa particula exclusiua denotat imperfectionem formæ, sic

Aliter sentiendum de proprietatibus physicis & metaphysicis.

Anima rationalis ut sumitur physice.

etiam ex eadem imperfectione ei conuenit, vt non possit constituere seipsa totum in ratione principij motus progressiui, sed ex concursu materiæ: non ita rationalis, quæ sicut potest esse seorsum à materia, ita etiam ei competit habere principium completum sui motus; quem motum communicat toti, & materiæ prout est capax, & disposita ad motum. Ac proinde superfluit aliud principium motus in homine, quamvis necessarium sit in bruto: Metaphysicus autem comparans vtrumque vt conueniunt in esse animalis, abstrahit conceptum communem seclusis imperfectione, & perfectione, aliisque differentiis.

Concedo ergo quoddam ita conueniant in conceptu abstracto, homo, & brutum in esse sensitui nego tamen principium motus progressiui eiusdem rationis formalis in vtroque, aut fluere in homine à conceptu abstracto animæ sensitivæ, licet ab eadem realiter oriatur, vt est talis forma physica, & specie physica diuersa in genere immateriali: in bruto enim conceptus potentia motuæ abstrahitur à toto: in homine verò abstrahitur à forma sola, quæ inadæquatè concipitur, vt agit motu progressiuo: & negatur consequentia illata: sic enim possumus abstrahere conceptum communem calidi ab igne, & aqua: quamvis aliter se habeat calor ad vtrumque, quia vt proprietas ad ignem, vt forma violenta ad aquam: in igne procedit à principiis subiecti, in aqua verò à causa extrinseca, quæ est consideratio vtriusque formæ in esse physico in homine; eodem modo dicendum de motu progressiuo hominis, & bruti posse abstrahi communem conceptum ab vtroque, licet supponant diuersa principia proxima. Item, de aliis potentiis sensituius in homine, & bruto patet: quia licet aliter, & aliter constituantur in bruto, nempe per animam secundum partem, & non secundum se totam, in homine secundum totum esse animæ, quod facit diuersitatem physicam genericam, & specificam: tamen hoc non attenditur à Metaphysico, qui de illis agit sub ratione transcendentis, & abstracto.

Potentia motuina in homine sequitur animam, in bruto verò totam.

SCHOLIUM.

Per nullam qualitatem reddi corpus beati agile ad mouendum se ad omnem locum & situm, probat quatuor rationibus claris.

Rich. pref. d. 4. ar. 7. D. Thom. q. 2. a. 3. q. 1.

^f Quid est videndum de illa dispositione ex parte corporis, quæ requiritur ad agilitatem, & est hæc vna opinio, quæ ponit quoddam illa dispositio ex parte corporis est aliqua qualitas, per quam corpus redditur habile, vt moueatur ab anima secundum eius virtutem motiuam; & per illam qualitatem, vt dicunt, auferuntur illa, quæ modò impediunt, nè corpus facilius moueatur ab anima sine labore; vnde auferitur grauitas, quæ impedit.

Corpus gloriosum non reddi agile per qualitatem.

Et probatur per Augustinum, 21. de Ciu. Dei. cap. 10. vbi dicit, quoddam tunc pondus graue corporis auferetur.

^g Istam opinionem non intelligo, quia quoddam maneat corpus hominis, & dominetur in eo terra, & tamen non maneat grauitas, est omnino inconueniens, sicut dicere, quoddam fiat Sol, vel aliud corpus cæleste, & dominetur in ipso terra; & quoddam non maneat grauitas, manente terra, esset idem dicere, sicut quoddam remaneret lapis, & non esset durus: non video ergo, quoddam per illam qualitatem tollatur grauitas: anima enim humana non perficit corpus quocunque modo dispositum: si enim esset corpus hominis ita densum, sicut aurum, non esset perfectibile ab anima: ita si non haberet grauitatem, & alias qualitates naturales suas, non esset perfectibile ab anima.

Præterea,

quamvis id possunt beati. Deinde, illa qualitas ponitur ad agilitatē respectu loci occupandi: sed omnis forma determinans ad locum, determinat ad certum locū: v.g. ad illud, ad quod inclinatur elementum prædominans in subiecto: ergo forma sic determinans magis faceret ad fatigationem, quā ad agilitatem: quia semper repugnaret ad motum contrarium suæ inclinationi determinatæ. Vnde nō video, inquit, quomodo vna qualitas posset dare agilitatem ad omne *vbi* sursum, deorsum, &c. Probat autem illam qualitatem necessariō habere inclinationem determinatam, sicut aliæ formæ habent: quia charitas, quæ est perfectissima qualitas actiua, & supernaturalis, habet determinatam inclinationem ad actionem, & vniuersaliter omnis forma, quæ inclinat ad motum: ergo non apparet quomodo illa qualitas posset esse principium motus ad omne *vbi*, ad quod corpus beati moueri potest.

Illā qualitas necessariō inclinaret ad locum determinatum.

Omnis forma, etiā charitas inclinat determinatē.

24

Reiiciuntur alia sententia. Non fieri hūc motum à solo Deo. Non fieri per potentiam obedientialem. Non per qualitatem supernaturalem.

Ex his facilis est impugnatio aliarū sententiarum; in primis hunc motum fieri à solo Deo, superflue, & sine fundamento asseritur, cum potentia motiua non organica animæ sit actiua respectu eius: habet ergo actum suum sicut & in Angelo. Similiter, reducere hunc motum in potentiam obedientialem, sit sine fundamento, & superflue, cum eius principium motiuum connaturale inueniatur in beato, cuius virtutem non excedit talis motus. Deinde, superflue additur qualitas supernaturalis ex eodem principio: & quia nequit concipi quomodo qualitas possit esse principium indifferenter mouendi ad omnem locum. Quomodo enim moueret ad locum nisi inclinaretur ad locū ex specie sua, quæ sic determinata est; ita etiam habet determinatā inclinationem: quod patet tam ex aliis formis naturalibus, & supernaturalibus cognitis: tum, quia inclinatio ad locum respicit aliquem determinatum, & non vagum: quia omnis incli-

natio est ad certam aliquam speciem. Huc veniunt ea omnia, quæ in superiori quæstione dicta sunt contra qualitatem illam, in qua aliqui statuunt impassibilitatem corporis gloriosi, idēque non est plurimū insistendum superflue probationi. Quod autem dicit Lufitanus, perinde impugnatur: quia celeritas motus ab eo est, à quo est eius substantia: si ergo, vt concedit, motus ille quoad substantiam haberi potest per virtutem naturalem motiuam beati, cur non etiam celeritas? Vel vnde constat celeritatem maiorem in motu habituros beatos, quā sit illa, quæ competit eis ex virtute naturali motiua; ex Scriptura enim non constat nisi quoddam erit motus celer, qui per volatum designatur, & non defectionem, *volabunt, & non deficient*, non constat ex alia parte voluntatem ordinatissimam beatorum velle habere maiorem celeritatem motus, quā ipsi ex naturali potentia conueniant, neque ex alio fine diuinæ providentiæ, in illo statu celeritatem vllam maiorem requiri: quoddam si in casu daretur, tunc in concursum diuinum magis congruē, quā in principium aliquod diuersum permanens per modum formæ reduceretur, sicut contingit etiam in via perfectionem excedentem effectus extraordinarij reduci in impulsū, & adiutorium actuale, & non habituale.

Reiicitur vltima sententia.

Celeritas motus in ipsam potentiam motiuam reduci potest.

Accedit vltimō quoddam videatur oppositum esse magis ex sententia Antiquorum; quia qui ponebant qualitatem cælestem, intendebant dominium eius super grauitate corporis, quo motus sursum redderetur facilius, & locus secundum inclinationem illius qualitatis, & motus sit naturalis. Qui qualitatem statuunt non actiuam in corpore, idē eam asseriebant, vt tolleretur resistentia ad motum ex granitate, vel tolleretur ipsa grauitas. Cæterum referunt motū ipsum in virtutē naturalem beati; quia superfluum ipsis videbatur ad illum effectum exigere aliam virtutem.

Magis conformis sententia antiquorum.

SCHOLIUM.

Dotem agilitatis esse intentionem, & perfectionem maiorem virtutis motiua cum amotione duplicis impediendi corporis ad motum, & collatione bonorum spirituum ciuitalium. De hac doctē agunt Patres in 1. Cor. 13. August. 13. ciuit. 18 & lib. 20. cap. 18. & epist. 79. Hilar. in id Psalm. 138. Si sumptero pennas, &c. Vide Simanc. de cathol. institut. cap. 37. num. 6.

Ad agilitatem nihil supernaturale requiritur.

^h Respondeo ergo quantum ad istum articulum, & dico quod proportionata agilitas, quæ requiritur ad motum beati, potest esse sine supernaturali quocunque addito corpori, vel animæ: non enim oportet ex parte animæ, nisi quoddam virtus motiua fiat perfectior, & quoddam resistentia accidentaliter ex parte corporis tollatur: & vtrunque potest fieri sine supernaturali addito: quia quoddam modō in anima virtus non est sufficiens ad motum, hoc est, vel quia est impedita à corpore, vel quia in se est diminuta; & cum est separata, aut vnita corpori glorioso, intenditur, sicut virtus beati visiva intenditur resumpto corpore glorioso; quia, vt videtur, tunc poterit sine difficultate visibile quodcunque videre inspiciendo. Potest ergo potentia motiua in anima intendi ad gradum perfectum, quoddam sufficiat ad mouendum corpus illud sine fatigatione, nec tamen erit noua potentia, sicut nec virtus visiva intentia in beato, & non beato, est alia potentia visiva.

Duo impediētia motus animæ, quæ ad vbi amouebuntur à corpore glorioso.

Ex parte autem passi, scilicet corporis mobilis, amouebitur duplex impedimentum, vnum ex parte organorum virtutis motiua, quod est in iuncturis, & nervis, quo impedimento remoto, sit trahibilitas, & applicabilitas maior in eis; & amorio istius impedimenti maximē requiritur ad agilitatem in motu progressiuo, ad quem mouet potentia

Distinctio XLIX. Quæstio XIV. 603

potentia motiua organicè. Aliud impedimentum est in toto corpore, quod est repletum humoribus grossis, & spiritibus, & caput fumositatibus, & multis talibus, quæ reddunt hominem pigrum, & quæ non pertinent ad veritatem humanæ naturæ: hæc autem amoueuntur, & spiritus boni, & subriles dabantur corporibus gloriosis, per quæ reddetur corpus multum agile ad motum, sicut patet per oppositum de corpore mortuo, quod efficitur grauius, non quia plus de quantitate, aut materia apponatur: sed quia spiritus vitales corrumpuntur, & humores grossi inducuntur.

Cur mortuum corpus sit grauius vino.

Quintò ex dictis patet responsio ad quæstionem, quòd beatus habens suum corpus gloriosum, habebit agilitatem, & promptitudinem ad mouendum: quæ agilitas non est per aliquam qualitatem supernaturalem corpori superadditam, defluentem ab anima: sed est propter intensiorem virtutis motiue ex parte animæ, & propter amotionem duplicis impedimenti ex parte corporis, & collationem bonorum spirituum subtilium in corpore.

COMMENTARIUS.

23 *Agilitas saluatur sine forma supernaturali addita. Fundatur in virtute naturalis animæ, & dispositione corporis.*
Respondeo^h ergo quantum ad istum articulum, & dico, &c. Statuit conclusionem propriam, quæ est: quòd proportionata agilitas, quæ est in motu beati, possit esse sine aliquo supernaturali addito, in corpore, aut anima, diuerso scilicet à virtute naturali perfecta animæ gloriose, & à dispositione proportionata in corpore: probat, quia sufficit ex parte animæ, vt virtus motiua sit perfectior, & sine resistentia accidentali ex parte corporis. Vtrumque potest fieri sine supernaturali forma, & qualitate addita: hoc enim genus supernaturalis tantum hic excludit, non autem aliud, quod per modum perfectionis intrinsecæ potest aduenire, aut virtuti motiue in sua specie, aut dispositioni corporis: ergo illud tantum genus formæ supernaturalis, quod ab alijs asseritur, ab ipso negatur. Probat autem minorem, quia virtus illa in vita mortali ideò non est sufficiens, quia vel impedita à corpore, vel diminuta quoad vires: sed in anima separata, aut unita corpori glorioso intenditur, sicut potentia visua, quæ in eo statu & corpore glorioso sicut erit impassibilis, sic etiam poterit quodcumque luminosum perfectè, & sine difficultate, aut passionem: illud docet Prosp. lib. de vita contemplatiua cap. 11. ubi, inquit, corporales oculos nihil visibilis creature latebit: quia incorruptibilem corporum virtus incorruptibilis erit, ac ita sine comparatione virtutis quàm hinc fuit, vt ei aliquid visibilium clausum esse non possit, &c. docet & Gregorius quæstione sequenti citandus: sicut ergo potentia visua intendi potest ad illum gradum perfectionis, ita & potentia motiua intendi ad gradum perfectum, in quo possit mouere corpus gloriosum ad omnes positiones, situs, sine difficultate, sine fatigatione: nec tamen tunc erit potentia motiua diuersa, sicut neque potentia visua erit alia, licet intensior.

Insufficiencia motiua in vita presentia.

Intensio virtutis motiue in beato.

Prospex.

24 *Obiectio. Substantia non intenditur.*

Hæc resolutio non caret difficultate: quia potentia motiua est substantia, & non organica, sicut se habet intellectus, & voluntas animæ: ergo nequit intendi in suo gradu entis, aut virtutis propriæ, nisi aliquod addatur per modum for-

mæ, aut concursus supernaturalis. Instantia etiam de visua non soluit difficultatem, neque probat intentum: quia potentia visua, vt est substantia, non intenditur, licet ex impassibilitate, & purificatione organi, & perfectione qualitatum connaturalium reddatur perfectior, sua tamen virtus connaturalis productiua, & receptiua visionis manet eadem, quia substantia non suscepit magis, & minus.

Exemplum de visua non soluit difficultatem, neque probat intentum.

Responderetur vel Doctorem loqui hic iuxta sententiam eorum, qui statuunt potentias animæ esse accidentia, in qua sunt illi, quos supra impugnauit, vel intelligendus est iuxta exemplum alatum de potentia visua, eiusque intensiōe ex impassibilitate, & purificatione organi, non verò intensiōe substantiæ: quamuis autem in potentia motiua spiritali animæ, & non organica non inueniatur modus hic intendendi ipsam: tamen inueniatur modus intendendi eam ex non resistentia passi, & ex beatitudine potentiarum intellectualiū, quibus subordinatur, in quibus nulla est fatigatio, aut distractio, aut difficultas operandi, quin perfectè applicare possint motiuam substantiam ad extremum virium suarum ad operandum motum. His annexi potest etiam concursus causæ primæ debitus illi statui, & supplens quidquid est defectus ex limitatione virium, quo reddantur potentie perfectè dispositæ ad suum actum perfectum, & sufficientes.

Responsio & declaratio diffinitionis.

Quædam intentio à Doctoribus intelligitur.

Concursus Dei.

Ex parte passi, seu corporis amouetur duplex impedimentum. Vnum in ordine ad motum progressiuum, quod est ex inflexibilitate iuncturarum, nervorum, & tumore etiam musculorum, quæ impediunt flexibilitatem idoneam ad motum progressiuum. Aliud impedimentum est superfluitas materiæ, humorum, spirituum densorum, fumositarum in capite, quæ non pertinent ad veritatem naturæ, hæc ergo amoueuntur, & dabantur spiritus subriles, per quos reddentur apti ad motum. Hæc dispositio requisita ad agilitatem ex parte corporis. Hinc deducit quintum articulum, quæ est conclusio prioris, nempe beatos habituros agilitatem ex causis præmissis, non verò ex aliqua supernaturali addita, quæ redundet ex anima, & quæ sit ab his diuersa.

25 *Dispositio corporis.*

5. Art.

Soluit argumenta allata, & alia quæ hic ponit pro sententia ponente agilitatem oriri ex qualitate tollente gravitatem, & reddente corpus habile ad omnem motum, & ostendit non obstante gravitate, corpus beati naturaliter quiescere sursum.

ⁱ **A**D illud quod obiicitur de Augustino, quod graue pondus auferetur. Dico ¹² quod corporis pondus aggrauans aufertur: *corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam*: & ideò hoc pondus aggrauans aufertur, non tamen omninò grauitas corporis aufertur: requiritur enim grauitas ad hoc, quod sit corpus perfectibile ab anima, & non leuitas. Vnde sicut Philosophus dicit de cælo, quod si esset vna stella addita, aut amota, non moueretur ab Intelligentia: ita si corpus fieret leue, non esset perfectibile ab anima, nec anima compararetur ad ipsum vt motrix: vnde videmus, quod leuitas in aliquibus impedit motum.

Quare D. Bonau. dist. pref. q. vlt. Quando etiam arguunt, quod si corpus gloriosum esset graue, quiesceret in centro, & violenter esset alibi, vt sursum in cælo; Prætereà, si esset graue, tunc anima continuè mouendo ipsum, fatigaretur.

Ad primum dico, quod quando sunt aliquæ potentiæ ordinatæ, naturalitas potentiæ superioris est maior, quàm potentiæ inferioris: vt patet de sensu tactus, qui naturaliter secundum propriam inclinationem delectaretur in sensibili, vel tangibili, & similiter gustus, qui tamen in beatis non habent huiusmodi actus, vt gustandi, & comedendi: nec tamen sunt ibi violenter sine actibus suis, quia sequuntur inclinationem appetitus superioris, vt voluntatis. Sic etiam est cum graue ascendit, nè fiat vacuum: & sicut est in maiori mundo, ita in minori: vnde naturalius est corpori perfici ab anima, & quod fiat conueniens perfectibile eius, & quod moueatur motu competenti animæ: quàm quod moueatur motu proprio ad centrum: & ideò secundum inclinationem naturæ superioris quiesceret naturaliter, sed secundum *quid* innaturaliter.

Non obstante grauitate corpus gloriosum quiescit sursum. Quando etiam dicitur, quod anima fatigaretur; dico quod non, quia non vincitur, nec est contraria actio à corpore, quæ esset cum fatigatione. Et ex hoc sequitur vnum corollarium, quod Sancti in patria non habebunt situm in cælo nisi erectum, non autem sessionis: nam inclinatio partium videtur repugnare agilitati: sed erectio, siue statio videtur esse situs conueniens corpori, in quantum est instrumentum animæ, quia tunc magis aptum est, & promptum ad operationem: vnde & iacere magis videtur esse situs naturalis corpori humano, quàm sedere, quod includit curuitatem partium. Et confirmatur per Augustinum in *lib. de symbolo*, vbi exponens illum articulum; *Sedens ad dexteram Patris*, vult quod non debet intelligi de sessione corporali; *Stephanus enim vidit Iesum stantem*.

^k Ad primam rationem principalem, dicendum quod aliquid est ita perfectum, quod propter sui perfectionem non recipit vltiorem perfectionem, sicut Deus: & aliqua sunt ita imperfecta, quod propter sui imperfectionem non possunt recipere perfectionem, sicut accidentia vltima, vt respectus. Alia sunt entia media, quæ cum perfectione sua sunt in potentia ad perfectionem aliam, & talia sunt omnia entia absoluta circa Deum. Concedo ergo quod illud, quod mouetur, est in potentia ad vltiorem perfectionem, vt ad terminum motus: & quatenus caret illo, est imperfectum: & sic corpus gloriosum, cum non sit ens infinitum, aliquam imperfectionem habet, & mouetur ad terminum, per quem terminum acquiritur sibi aliqua perfectio, quatenus per motum coniungitur ad aliquod corpus, circa quod operatur, nunc circa vnum, nunc circa aliud, laudando beatitudinem, & sapientiam in Deo. Vnde concedo quod ille motus sit aliquid, quod est secundum *quid* imperfectum. Ad aliam probationem dicendum, quod cessatio motus cæli non est causa cessationis in omnibus aliis motibus: sed dicitur esse primus secundum aliquam præminentiam, & non secundum essentialiam dependentiam ad ipsum. Ad aliud dicendum, quod non erit tunc tempus, quia non erit aliquis vnus motus primus vniformis, nec beati tunc vniformiter mouebuntur, sed velociter, & agiliter secundum merita sua.

^l Ad aliud, dicendum quod in instanti resurrectionis, sicut fient corpora gloriosa, & habebunt dotem agilitatis, sic per dotem illam rapiuntur obuiam Christo. Et si portabuntur ab Angelis, vel rapiuntur in nubibus, non sequetur aliqua imperfectio, vel violentia in corporibus: hoc enim fiet ad reuerentiam, non ad suppleendam indigentiam, vel imperfectionem virtutis motiux in eis.

Ad

Distinctio XLIX. Quæstio XV. 605

Ad aliud dicendum, quòd licet beati erunt in determinata approximatione ad Christum, tamen non minuetur eorum beatitudo accidentalis, cum aliquantulum recedunt: quia recedunt secundum libitum suum, sicut modò aliqui habent propinquitatem ad Regem in camera, vel extrà in aula.

Ad aliud, dicendum quòd beati non habebunt omnem perfectionem accidentalem, & ideò per operationem suam poterunt eam acquirere secundum libertatem voluntatis suæ.

COMMENTARIUS.

26
Fundamentū
opinionis im-
pugnata sol-
uitur.

AD illud quod obiicitur, &c. Soluit fundamentum prioris opinionis, quæ dicit gratuitatem auferendam à corpore glorioso, loco citato in litera aliàs 22. de Civit. c. 11. & serm. 139. de tempore, cap. 3. quod præterea asserunt alij, ut Cyprianus serm. de Resurrectione Christi, cap. 4. Respondet illud verum esse modo iam dicto de gratuitate ex indispositione, & superfluis.

Inclinatio
naturalis po-
tior ad locū.

Respondet similiter ad alia fundamenta; nempe si corpus esset grave, quiesceret in centro, & violentè esset sursum. Præterea, motus fatigaret animam. Respondet ad primum, quòd locus ille, qui est secundum inclinationem potentie superioris, & potior totius, sit simpliciter conaturalis corpori; illa est voluntas, & inclinatio animæ beatæ, quæ informat corpus, quod declarat in textu. Ad secundum respondet non fatigari animam, nec vinci, neque esse actionem contrariam motus à corpore ad locum céntricum quia perfectè erit subiectum animæ beatæ, & secundum propriam inclinationem animæ. Hinc deducit corollarium, nempe situm corporum in celo esse stationem, qui est situs naturalis corporis, & probat id ex Act. 7.

Situs corporū
in celo.

27
Ad primum
principale.

Ad primam rationem principalem, &c. Primum fuit, quòd agilitas ponitur propter motum localem: sed ibi non erit; quia omnis motus est imperfectus, quia entis in potentia, & quia non erit motus cæli, à quo dependet, neque tempus.

Responsio.

Respondet quòd aliquid non est capax perfectionis propter excessum perfectionis; aliquid etiam propter extremam imperfectionem, ut relationes. Alia sunt entia media, ut reliqua creata. Concedit præterea motum localem inuolueri imperfectionem potentie secundum quid, quæ

Imperfectio
secundum
quid motus
localis.

perficitur per terminum motus, quo possit beatus se applicare ad aliquod corpus, creatorem laudando. Negat ad hoc esse necessarium motum cæli, aut tempus extrinsecum: dicit tamen motum beatorum non fore uniformem, sed moturos se velociter, & agiliter secundum merita sua.

Ex his verbis vltimis sequitur veritas illius interpretationis superius præmissæ: quia si dos correspondet meritis, erit perfectior in eo, qui habet plura merita, quamvis alioquin quoad naturalia sit imperfectior, quàm aliūs, quem excedit in meritis: oportet perfectionem dotis excedentem refundi in Dei concursum, ut virtus motiua sit intensior in actu secundo, & non substantialiter.

28
Agilitas ex
meritis est.

Hanc ergo intensiorem intelligit Doctor supra, & non substantialem.

Dices. Si ergo requiritur adiutorium concursus specialis, quid repngnat hoc adiutorium consistere in aliqua qualitate, quæ sit permanens per modum actus primi?

Obiecta.

Respondetur ex eo repugnare, quia nequit vlla talis à Deo creari, quæ sit principium mouendi ad omnes positiones situs indifferenter: non ita se habet concursus actualis Dei, qui est semper determinatus ad illam positionem, ad quam se mouet voluntas, & applicat potentiam motiuam naturalem animæ in corpore glorioso.

Responsio.

Ad aliud, &c. Hoc fuit secundum: nempe si daretur talis potentia motiua in anima, non requireretur alium motorem ad iudicium: sed hoc est falsum, quia ex Apostolo, electi qui tunc morientur, rapiuntur simul in nubibus obuiam Christo, Respondet illum raptum non fore ex indigentia, sed ob reuerentiam, & honorem, Ad alia duo patet ex litera.

Ad vltimū.

QVÆSTIO XV.

Utrum corpus gloriosum erit clarum?

D. Thom. in addit. quæst. 85. art. 1. & 4. dist. 44. quæst. 1. art. 4. Richard. hic art. 4. quæst. 6. D. Bonau. 2. part. art. 2. quæst. 1. & 2. Maior quæst. 19. Durand. 4. dist. 44. quæst. 8. Suar. 3. part. tom. 2. dist. 48. sess. 2. Soto hic quæst. 4. art. 8.

I

Vtrum corpus gloriosum erit clarum? Videtur quòd non. Lucidum occultat illud, quod est intra se; sed corpora gloriosa non sic, quia Greg. 18. Moral. super illud Iob. Non aquabitur ei aurum, &c. dicit, quòd patet oculis corporalibus beatorum harmonia interiorum. Et confirmatur ratione, ista harmonia corporis est delectabilis; nam pulchritudo naturæ incipit ab intrà, è conuerso pulchritudo artis est tantum extrà; sed beati possunt percipere quodlibet sensibile delectabile: ergo, &c.

Arg. 1.

Præterea, lux & color requirunt determinatam dispositionem contrariam in subiecto. Scoti Oper. Tom. X.

Arg. 2.

E e e 3 eto;

Quid pul- *sed corpora gloriosa erunt colorata, per August. 22. de ciuit. Dei. cap. 19. Pulchritudo*
chritudo. corporis est partium congruentia cum quadam coloris suauitate : sed pulchritudo
conuenit corporibus gloriosis : ergo, &c.

Arg. 3. Præterea, si ibi esset claritas, ergo immutaret visum oculi non gloriosi ; sed visibile
ab aliquo oculo, si opponitur sibi, necessariò videtur : ergo claritas corporis gloriosi
necessariò videtur, quod apparet esse falsum, sicut patet de Christo, quando apparuit
discipulis euntibus in Emaüs, cum tamen corpus Christi esset gloriosum : igitur, &c.

Rat. opp. Contrà, Sapientia 3. dicitur. *Fulgebunt iusti sicut Sol, &c.*

S C H O L I V M.

Dari dotem claritatis, ex Sap. 3. & habetur Matth. 13. & 17. ubi de transfigura-
tione, & ad Phil. 3. ibi, reformabit corpus configuratum corpori claritatis suæ,
de hac Ruff. in Symb. Clem. lib. 1. const. cap. 8. August. 3. doct. cap. 5. & 2. de consen. Euang.
cap. 56. Greg. 18. mor. 31. Hieron. epist. 103. ad Paulin. & in Amos 5. Ambr. & Anselm.
in 1. Cor. 15. putat Doct. hanc consistere in perfectissimo colore, cum resurgentia, & fortè
cum luce, si corpus humanum est lucis capax.

Claritas
supra lucē
addit sui
manifesta-
tionem.
Beati non
habebunt
eundem co-
lorem om-
nes, vel non
secundum
gradū eun-
dem.
1. Cor. 15.
Claritas
beati est co-
lor perfe-
ctissimus cū
refulgētia.
2
Respondeo, & dico quòd corpora beata erunt clara. Claritas enim est quæ-
dam refulgentia, & addit super lucem, & colorem, manifestationem sui, quo-
modo dicitur clara lux, vel clara veritas, vel clara intellectio, id est, manifesta, pro
quanto dicit perfectam manifestationem sui : si ergo loquamur de claritate coloris
sui corporis, dico quòd corpora beatorum erunt clara, quia habebunt perfectam ma-
nifestationem sui corporis : habebunt enim colorem perfectè manifestatiuum sui,
quia quilibet habebit colorem pulchrum secundum gradum complexionis suæ : quia
non omnes habebunt eundem colorem, nec secundum eundem gradum, qui habent
similem colorem : quia commensurationes colorum sequuntur commixtionem pro-
prium qualitatum ; & ideò secundum diuersas complexionēs habebunt diuersos
colores : vnde & modò magis delectatur vnus in vno colore, quàm in alio, quia con-
ueniens est complexionis suæ : & sic non omnes erunt æquè clari, etiam habentes sibi
similem complexionem, sed secundum merita sua. Vnde secundum Apostolum.
Alia est claritas Solis, &c. & illa claritas videtur sufficere, quia magis delectatur sensus
visus hominis in pulchro colore corporis humani, quàm in corpore luminoso ; vnde
plùs delectatur naturaliter in videndo faciem humanam benè coloratam, quàm so-
lem : Ille ergo modus claritatis est mihi planus, quòd erit in beatis, quia in eis erit co-
lor secundum vltimam perfectionem conuenientem complexionibus suis. Si autem
corpus beati sit capax lucis, & non tantum coloris, placet mihi, quòd ponatur ibi.
Talem autem colorem, scilicet vltra perfectionem complexionis suæ cum refulgentia,
talem esse dotem claritatis voco.

C O M M E N T A R I V S.

1
Corpora bea-
torum erunt
clara.
Quid sit cla-
ritas.
Respondeo, & dico, &c. Hanc quæstionem
breuiter resoluit, & respondet ad argu-
menta. Dicit primò quòd corpora beatorum
erunt clara ; claritas enim erit quædam reful-
gentia, & addit super lucem, & colorem per-
fectionem illam, quæ est esse manifestatiuum
sui : erunt ergo corpora beatorum clara : quæ ha-
bebunt colorem cum refulgentia secundum di-
uersum gradum complexionis, & meritum : &
hunc modum claritatis dicit esse planum, hoc
est sine controuersia.

2
An sint lu-
cida ?
Responso
Doctōis.
An præterea sint corpora beatorum lucida ?
Ad hanc difficultatem respondet Doctor his
verbis : *Si autem corpus beati sit capax lucis, & non*
tantum coloris, placet mihi quòd ponatur ibi. Talem
autem colorem, scilicet vltra perfectionem complexio-
nis suæ cum refulgentia talem esse dotē claritatis voco.
Hinc aliqui interpretantur Doctorem negasse
corpora gloriosa lucida. Sed melius Bassolis in

hac dist. quæst. 3. & Nicolaus de Nyssa tract. 7. par. 3.
portione 3. q. 4. dicunt eum non negasse esse lucida,
sed potius affirmasse, si sit hoc possibile ; vt pa-
teret etiam in paragrafo sequenti. Et idè, inquit,
magis videtur possibile, quòd corpus beati sit luci-
dum & coloratum, quàm quòd sit lucidum &
luminosum ; & tunc potest dici, quòd color, & lux
secundum se non repugnant, nec ex parte sensuiui, sed
ex parte agentis, & ideò simul ab agente creato non
possunt induci, &c. Et infra. Ad aliud, inquit,
patet responsio ad dicta, quòd corpora beatorum erunt
colorata, & si lux in eis possit recipi, placet mihi
quòd dicantur lucida. Et tunc oportet dicere quòd lux
& color absolute non repugnant, nisi per comparatio-
nem ad actionem agentis creati. Hinc ergo optio-
nem faciens affirmandi corpora gloriosa esse lu-
cida, & soluens rationem naturalem, quæ op-
poni posset, non est in sententia negatiua : sed
asserit quòd certum est : aliud verò non probat
ostensiuè esse possibile : sed soluit rationem, qua
opponi posset repugnantia : vnde sublata repu-
gnantia placet ei sententia affirmatiua, quæ do-
cet

Distinctio XLIX. Quæstio XV. 607

cet corpora illa esse lucida; ratio autem difficultatis est circa possibilitatem: primum naturalis: tum quia corpora lucida de facto non sunt colorata: & quia lux vindicat sibi diuersum subiectum de facto; neque actione naturæ possit produci in subiecto colorato, & mixto, sed in simplici: ergo si saluari potest claritas sine luce, non debet inuolui hæc difficultas mysterio. Quamuis autem Scripturæ dicant fulgere beatos, sicut Sol fulget, & sicut splendor firmamenti, & sicut stellæ, intelligi potest metaphoricè de splendore in anima, vel de claritate in pulchritudine. Quid si dicas verba Scripturæ intelligenda esse propriè.

Ratio difficultatis ex qua repugnat lux corpori beato.

Interpretatio Scripturæ.

4
Replia.

Solutur.

Respondetur id verum esse, si materia patitur; in proposito autem non ita contingit: quia accedens corporis simplicis nequit communicari corpori mixto, quod habet qualitates natura sua diuersas. Deinde, oritur difficultas ex causa huius lucis in corpore glorioso: quia aliqui dicunt redundare ex beatitudine animæ: quod videtur repugnare physice loquendo, quasi beatitudo esset causa productiua illius lucis physice. Alij verò dicunt à Deo supernaturaliter produci; quod etiam petit probationem, si ita sit producibilis; hinc Doctor non determinat quæstionem obscuram de possibilitate; sed hac data asserit affirmatiuam, & soluit rationem in contrarium, supponens ab agente creato non posse produci lucem in colorato, possibile tamen esse Deo; & assignat quandam conuenientiam in subiecto, quod sit corpus densum, & terminatum. Vnde Durandus in 4. d. 44. q. 8. docet negatiuam esse fortè probabiliorem: quia non habet difficultatem; affirmatiuam verò esse difficillimam, & sole diuina potentia possibilem.

5
Esse lucida.

Probatio ex Scriptura.

Ex Patribus.

Congruentia.

Quantum ergo ad resolutionem, dicendum est corpora gloriosa fore lucida, & huic non repugnat Doctor. Eam tenent communiter Theologi in hac diff. & diff. 44. huius & patet Matth. 13. Fulgebunt iusti sicut Sol in regno Patris, &c. Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent. &c. Sap. 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt tanquam splendor firmamenti, &c. Dan. 12. seminatur in igniabitudo, surget in gloria, &c. 1. ad Corinth. 15. quæ verba referri debent ad præcedentia, & alia quidem celestium corporum gloria, alia terrestrium: alia claritas Solis, alia Luna, &c. Quem locum explicant Patres de gloria claritatis corporum, qui communiter docent hanc veritatem. Cyrill. Hierosolym. *atecheft* 18. Lactant. lib. 7. Iust. cap. 26. Clemens. lib. 1. *const.* cap. 8. Hieronym. *epistola* 103. Rufinus in *expositione Symboli*. Anselm. in lib. de *similitudinibus*, cap. 50. & in *locum Pauli citatum*, sicut & Ambrosius, & Theodoretus, Gregorius lib. 18. *Moral.* cap. 23. Augustin. *variis in locis*, ut *serm.* 143. de *tempore* lib. 22. de *ciuit.* cap. 26. cum ergo interpretationem literalem Scripturarum præmissarum tradunt Patres, non est quod de possibilitate facti, aut de veritate huius resolutionis dubitetur; & quia magis commendat bonitatem, sapientiam, & potentiam Creatoris, & quia magis extollit fructum bonorum operum, cumulum beatitudinis, quam preparauit diligenter, & quia sic magis congruum est fini, ut corpus illud, in quo Deo præstitum est obsequium seruitoris, & obseruantie legum, & quod inter alia corpora excedit; quia & capax vite, &

animæ gloriose, etiam in perfectione, & gloria excedat alia quæcunque corpora, sicut & finis creationis eius excedit finem reliquorum: lux autem maximè facit ad perfectionem corporum, & excessum super aliis obscuris, & opacis, quæ per has qualitates reddantur ignobiliora. Ratio autem in oppositum est iam soluta à Doctore, nempe coloratum fieri lucidum repugnare virtute agentis creati, non virtute diuina. Desinitio autem lucidi tradita ab Auicenna, & aliis naturalibus, saluatur in proposito: quia corpora beatorum retinebunt densitatem necessariam ad informationem animæ, & lux in eis non impeditur per colorem, & resurgentiam eius.

Dubitatur tamen circa disparitatem illam assignatam inter causas huius lucis in colorato corpore glorioso: an sit illa lux producta à solo Deo, an ab aliqua causa creata. Prima sententia est eam provenire à beatitudine animæ; ita D. Thomas 1. 2. *quæst.* 4. art. 6. & in 3. *part. quæst.* 45. art. 2. in 4. *diff.* 44. *quæst.* 2. art. 4. *quæstionum* 1. & lib. 4. *contra Gentes* cap. 86. quem sequitur problematice Richardus art. 4. *quæst.* 6. tenet Abulenſis in cap. 17. *Math.* 9. 127.

Oppositum docet Doctor, nempe à Deo solo fieri; quod item docet Durandus loco citato. Sorus in 4. *diff.* 49. *quæst.* 4. Angles in *flor. de beatit.* art. 5. *diff.* 5. *dubio* 3. Suarez *disp.* 48. *sect.* 2. Salas *supra* *sect.* 16. Valentia in 4. *tom. diff.* 11. *quæst.* 5. *puncto* 1. & Richardus *supra*. Lufitanus lib. 5. de *perfect. corporis gloriosi quæst.* 4. art. 6. §. 2. Probatur, quia non apparet sufficiens fundamentum, aut modus, quo hæc claritas possit redundare physice in corpus ab animæ; quia modus, quo D. Thomas explicat hanc redundantiam, videtur Metaphoricus; v. g. sicut ex vno vase pleno redundat aqua in aliud subiectum, ita gloria ex anima in corpus: hic modus non videtur subsistere in similitudine: quia gloria animæ est spiritalis, quæ non potest redundare formaliter eadem, sicut aqua in corpus materiale. Deinde, gloria corporis, seu claritas lucida erit sensibilis, & conspicabilis oculis corporeis. Secundus modus redundantie est, nempe per quandam emanantiam, vel efficientiam, sicut vel proprietas emanat à subiecto, vel terminus actionis ab agente efficienter, ita gloria corporis per modum proprietatis, aut effectus sit à gloria animæ: sed neque hic modus etiam sufficiens videtur; quia non est talis connexio inter claritatem animæ, & corporis, qualis est inter subiectum, & proprietatem inseparabilem, si illa intelligatur; quia talis claritas non est in Angelis: quamuis in ipsis beatitudo sit eadem in specie; neque etiam visio beatifica causat talem effectum in Angelis, aut habet talem virtutem: hæc enim claritas corporis est ipsi supernaturaliter data. Vnde nulla necessitate refundi potest in beatitudinem essentiali tanquam in causam. Ad producendam hanc qualitatem aliqui statuunt probabiliter Deum uti instrumento corporeo, sed hoc sine fundamento affirmatur in facto, quidquid sit de possibili. Neque in actionibus propriis Dei fingenda sunt instrumenta sine fundamento; nam vsus instrumentorum in via ad aliquos effectus est ad instructionem nostram, & commodum vsus, ut contingit in Sacramentis; hic autem talis necessitas non occurrit.

Corpus huiusmodi excedit reliqua.

6
An illa lux sit à Deo immediate, & sententia est ferens fieri ab anima.

7
Præterea opposita.

Probatio secundum sententiam.

Ex corporis non redundat ex gloria, sed non formaliter.

Neque effectus.

Producitur à Deo sine instrumento.

Quis sit finis instrumentorum diuisum in via.

S C H O L I V M.

Ad primum putat corpus beatum non futurum perspicuum instar crystalli, tamen oculi beati videre poterunt eius interna instar lyncis, per poros, qui tunc erunt minores, quàm modò: quod videre poterunt interna, prater Greg citatum id tenent Augst. 22. ciuit. 30. Chrys. epist. 5. ad Theodor. D. Thom. in add. quæst. 85. art. 1. Alij putant futura corpora beata peruia. Vide Suar. tom. 2. 3. part. dist. 48. sess. 2. Soto hic quæst. 4. art. 8. Rich. artic. 4. quæst. 6. Maior. quæst. 19. an verò beatus possit occultare suum corpus, necne. D. Thom. affirmat, Doctor negat id posse fieri imperio voluntatis beati, sed bene Deo denegante concursum, ut videatur, & hoc modo fortè videt oculus beatus interna corporis beati, quando scilicet alius beatus videri vult, non aliter.

Ad arg. 1. 2. Cel. com. 42. & alibi.

*Susceptiui
lucis, den
sum, opaci,
luminis au
tem, peruii.*

*Corpus
beatum erit
lucidum &
coloratum,
non lucidi
& lumino
sum.*

*Quomodo
corpora
beatorum
erunt per
uia?*

*Ric pref.
dist. art. 4.
quæst. 6.
D. Bonau
lic.*

AD primum secundum auctoritatem Gregorij. Videtur quòd illa corpora erunt peruia, & perspicua, sicut vitrum coloratum: & cum hoc lucida, quod videtur mirabile. Nam secundum Auicennam. 6. *Naturalium*, lumen, lux, & color, habent diuersa receptiua, & minùs aliquid potest esse receptiuum luminis, & lucis, quàm lucis & coloris: quia susceptiuum lucis est opacum, & densum, susceptiuum autem luminis est peruium. Vnde densior pars orbis est lucida, ut stella, nec potest per eam videri, quod post eam est, imò eclipsat illud, vel aliam stellam: alix autem partes orbis sunt luminosæ, & perspicuæ, & ideò si corpora beatorum sint lucida, non videtur quòd sint peruia, nec per illa possit videri aliquod corpus. Susceptiuum autem coloris est densum: quia color non est nisi in perspicuo terminato. Ideò magis videtur possibile, quòd corpus beati sit lucidum, & coloratum, quàm quòd sit lucidum, & luminosum, & tunc potest dici, quòd color, & lux secundum se non repugnant, nec ex parte sensitiui, sed ex parte agentis, & ideò simul ab agente creato non possunt induci: sed partes perspicuæ non sunt receptiue lucis, sed tantum luminis. Et ideò colorata, & quæ habent lucem, non possunt esse perspicua: vel si sint perspicua, & cum hoc, habent lucem, non sunt nisi sicut noctiluca.

Quomodo ergo saluabitur auctoritas Gregorij, non video quòd corpus gloriosum possit dici peruium, nisi propter poros, non propter aliquam perspicuitatem: ita quòd caro solida beati fiat tanquam crystallus; tamen in corpore eius erunt pori, & minores quàm modò sint, & tunc oculus beati per suam limpiditatem poterit videre per illos poros, sicut si esset transparent, sicut dicitur, quòd lynx potest videre per parietem: si autem non sic videat, tunc saltem videbit oculo mentis ea, quæ sunt intra in corpore glorioso.

^c Ad aliud patet responsio per dicta, quòd corpora beatorum erunt colorata, & si lux in eis possit recipi, placet mihi, quòd dicantur lucida. Et tunc oportet dicere, quòd lux, & color absolute non repugnant, nisi per comparisonem ad actionem agentis causati.

^d Ad aliud dicitur, quòd claritas corporis Christi non potuit videri ab oculo non glorificato propter infirmitatem visus, & excellentiam claritatis eius; sed hoc nihil est, quia oculus debilis virtutis potest percipere quodcunque visibile, licet non apprehendat illud; sicut potest videre solem, licet non videat sicut aquila actu permanente: potest tamen percipere oculo carnis, licet reuerberetur.

Alij textus sic habent;

Si dicas, natura non potest in hanc immutationem intentionalem sine reali, & ita si oculus discipulorum vidisset claritatem illam, intentionaliter immutatus, videtur quòd fuisset realiter immutatus, & ita corruptus. Dico quòd in reali immutatione non potest sine actu permanente: tamen raptim illa claritas potest immutare visum intentionaliter: vnde discipuli in Transfiguratione Christi non potuerunt ferre claritatem corporis gloriosi, scilicet actu permanente. Sed propter hoc non sequitur, quin aliam perceptionem, vel immutationem corporalem habuerint, saltem intentionalem: sed si diu staret immutatio intentionalis, haberet cum intentionali realem, & corrumpere.

^e Alij dicunt, quòd beatus potest occultare claritatem corporis sui ex imperio voluntatis

Distinctio XLIX. Quæstio XV. 609

luntatis animæ, à qua redundat, & fluit in corpus illa claritas. Sed non video quòd aliqua actio naturalis subit voluntati creatæ: nulla enim voluntas creata potest impedire actionem ignis, nè agat in aquam sibi approximata: potest tamen hæc amovere ab inuicem, sed hoc non est impedire per actum voluntatis. Et idè videtur mihi sine assertionem, quòd nulla qualitas actiua, quæ est præcisè corporis, subit ipsi animæ, siue eius imperio: & idè quicunque beatus, qui habet claritatem, quando est approximatus passio proportionato sibi simpliciter, vt oculo glorificato, vel passio aliquo modo proportionato, vt oculo non glorificato, necesse est quantum est ex parte sui, quòd immutetur.

Quid ergo dicemus? Nunquid claritas Christi post resurrectionem non immutauit oculos discipulorum? Dico quòd hoc fuit per potentiam diuinam, quia Deus est primum agens coagens cuilibet creaturæ, & quando ipse non agit, creatura definit agere: poterit autem fieri, vt ad voluntatem cuiuslibet sancti Deus non coagat illi claritati, quando vult beatus, quòd sua claritas non videatur: & sic potest dici beatus occultare claritatem suam, non quòd hoc fiat immediatè à voluntate sua, sed ad imperium voluntatis sue Deus occultat non coagendo claritati.

Sed quomodo tunc Christus ostendit se in forma peregrini, nunquid in alio colore, quem ipse habuit? Respondeo quòd Deus potest causare visionem in oculo non beato per qualitatē, quæ non est illius obiecti: & sic potuit causare visionem in oculis discipulorum de peregrino ipso existente in claritate, & colore proprio, non habente in se illam formam, aut colorem, nec tamen decipiebat, quia decipio non est nisi in via morum: nec tamen etiam fuit illusio, quia certi erant, quòd ipse fuerit talis in persona. Ostendit ergo se eis, vt crederent, quòd talis erat in persona: & melius hoc fuit quàm si vidissent eum in claritate Christi: solū enim eis intendebat ostendere personam suam.

D. Thom. diff. 44. 4. art. 2. 9. 4. & R. ubi supra. Vide Var. in hoc 4. 9. seq.
Beatus potest se occultare, quia eo sit volente, Deus non coagat ad visionem eius. Christi quomodo in forma peregrini se ostendit. Quia si viderent eum gloriosum, eum non crederent.

COMMENTARIUS.

8 *Ad arg. ad primum.* **A**d primum secundum auctoritatem Gregorij, &c. Primum fuit: quòd lucidum occultat illud, quòd est intra se; sed corpora gloriosa non sic secundum Gregorium: lib. 10. *Moralium* dicentem cap. 31. quòd parebit oculis corporalibus harmonia corporis gloriosi interior. Deinde, quia hæc est delectabilis visui: quia pulchritudo naturæ incipit ab intra, &c. Hoc argumentum petit illam difficultatem: An scilicet corpora beatorum erunt lucida, & simul luminosa, & transparentia, sicut crystallus, aut vitrum. In partem negatiuam magis inclinat Doctor propter repugnantiam corporis lucidi, & colorati, quæ sunt imperuia ad perspicuitatem: dicit ergo lucem minùs repugnare corpori glorioso, quàm lumen, quòd recipitur in perspicuo: lux autem in superficie est corporis lucidi. Eandem sententiam docet D. Bonauent. in 2. part. huius distinctionis art. 5. part. 1. Richard. art. 4. quæst. 6. Angles supra dub. 4. Sorus 9. 4. art. 8. Abulenſis citatus Durand. d. 44. q. 8.

An corpora beatorum erunt transparentia. *Sententia negatiua præfertur.* *Affirmatiua.* Oppositam sententiam tenet Alen. 3. part. quæst. 22. num. 1. art. 1. D. Thom. in 4. d. 44. quæst. 2. art. 4. quæst. 1. ad 2. Paludan. quæst. 5. art. 2. conclus. 1. Suarez. Salas, Lusitanus art. 3. § 2.

9 *Explicatur Gregorius.* Respondet Doctor ad auctoritatem Gregorij dicens oculum gloriosum videre posse interiora, & fore ipsi perspicua per poros, sicut lynx dicitur à naturalibus videre, quæ post parietem sunt; quòd pluribus documentis docet Cælius Rodignius lib. 16. cap. 2. Vide plura de hoc ibidem, & Conimbricenses lib. 2. de anima quæst. 9. cap. 2. Abulenſis etiam in paradoxo 3. cap. 30. dicit corpus opacum intermedium non prohibere visionem oculi gloriosi: qui proinde, vt erit perspicacissimus, videbit omnia interiora corporis gloriosi

per poros eius: vnde sicut affirmat Rodignius loco citato nullum est corpus aded opacum, quā subit influentiæ cælesti mediante luce, & lumine, quòd recipitur in meatu, & poros eius: ita à fortiori, vel lux ipsa corporis gloriosi per omniſionem radiorum illuminabit sua interiora, vel certè radij emissi ab oculis gloriosis idem præstabunt. Vnde ad hunc effectum non est necessarium corpora illa fore aliter perspicua, aut in modum Crystalli apparentia: quanquam neque hoc etiam certo fundamento negare possumus, cū illud affirmare videatur Gregorius, & alij: quia non possumus ratione naturali penetrare gradum densitatis, & opacitatis requisitæ in corpore ad naturalem informationem, & functiones animæ necessarias, & perfectas: Quæstio ergo incerta est.

Ad aliud patet responsio, &c. Hoc fuit secundum, & solum in corpore.

Ad aliud dicitur, &c. Hoc fuit tertium: Si ibi esset claritas, immutaret visum oculi non gloriosi: sed hoc est falsum, vt de discipulis euntibus in Emmaus, qui non viderunt claritatem Christi, & alias sæpè post resurrectionem, quando apparuit Apostolis, licet corpus eius fuerit gloriosum.

Hoc argumentum petit illam difficultatem, an videri possit corpus gloriosum ab oculo non glorioso? Negat Richardus propter excellentiam visibilis: sed hanc sententiam rectè reicit Doctor dicens in transitu videri posse, licet non permanentem, neque intensè. Replica autem sequens cum sua responsione, quæ notatur tanquam alius textus, desumpta est ab alia impressione, & rectè coheret præsentī instituto, inquantum negat immutationem realem per sensibile excellens esse coniunctam immutationi intentionali, quando hæc non est permanens, sed transiens, & raptim fit, vt exemplo Apostolorum

Quæstio est dubia.

19

Ad 1.

11

An corpus gloriosum videri possit ab oculo non glorioso? Videri posse non fixè.

Videri interiora per poros.

*Apostoli in
transfigura-
tione viderit
claritatem
Christi.
Sententia
negatiua.*

*Affirmatiua
est vera.*

lorum in transfiguratione Domini presentium patet: Lusitanus *art. 7. §. 3.* dicit hanc claritatem non posse videri ab oculo non glorioso, nonquidem remissè, quia nempe est supernaturalis illa qualitas in substantia. Contrarium cum Doctore docet D. Thomas *d. 44. quest. 2. art. 4.* Durandus *quest. 8.* Paludanus *art. 3. q. 3.* & communis nostra Schola, Sorus *hic quest. 4. art. 8.* Pisantius *3. par. q. 85. art. 3.* Valentia citatus *quest. 5. puncto primo.* Probabilior emendat Suarez *sect. 2. disp. 48.* neque oppositum aliquo probabili fundamento asseritur: nam seruando proprietatem, si comparatur in Scriptura cum claritate Solis, Lunæ, firmamenti, stellarum, rectè sequitur eam esse eiusdem speciei: nec refert quòd à solo Deo producat in corpore, & supernaturaliter: nam etiam si sic produceret claritatem Solis in ligno, vel in lapide, esset supernaturalis hoc modo: quia à nulla causa naturali in eo produci posset, neque talem exigit ex se inclinatione, aut principis intrinsecis: tamen videretur ab oculo non glorioso, qui circa rationem formalem sui obiecti natus est versari in quocunque ponatur: eodem modo in proposito de claritate corporis gloriosi, quæ nullum alium gradum supernaturalitatis sibi vindicat, neque facile in genere qualitatibus sensibilibus, & materialibus supernaturalitas in substantia fingenda est, & sine fundamento. Responsio ergo Doctoris est vera.

^c *Alij dicunt*, &c. Adducit responsionem, seu opinionem aliorum, qui dicunt claritatem corporis gloriosi non videri nisi quòd vult ab oculo non glorioso, quia illa redundat ex anima, cui proinde subiicitur. Est D. Thomæ. Hanc non probat Doctor, quæ etiam in fundamento suo reiecta est *suprà*: quia illa non fuit ab anima, sed à Deo

solo producitur, ac proinde non subest voluntati beati ex propria virtute, neque etiam actio eius, imò neque actio alicuius qualitatibus corporis gloriosi subest imperio suæ voluntatis, quod fultius *suprà* probatum est agendo de impassibilitate.

Quòd si obiicias claritatem Christi non fuisse visam à discipulis euntibus in Emaüs.

Respondet, quòd fuit per diuinam potentiam. *Solutio.* Adiungit præterea posse dici de beatis claritatem eorum non videri quando volunt, Deo non concurrente ad eius manifestationem: & sic subest imperio suæ voluntatis non mediata sed immediata. Deinde mouet dubiū quomodo viderint discipuli Christum in colore, & forma peregrini ¹³ *Dubium.*

Respondet Deum potuisse in eis causare illam speciem sic representantem obiectum secundum calorem, quem non habuit, & sic non causat deceptionem, aut illusionem, sicut etiam Angelus potest apparere in corpore assumpto, in forma hac, vel illa, quæ à vidente non discernitur à vera, & reali: sic Christus apparuit discipulis in forma eis competente, &c. ut dicit Gregorius *tom 2. 3. in Euangelia* quæ designabat discipulis statum mentis, & fidei vacillantis. De inconuenienti illo, quod Doctor remouet, nempe illusionis & deceptionis, plura dici possunt, quæ magis spectant ad tractatum de fide. Pro nunc sufficiant verba Gregorij. *Audistis*, inquit, *charissimi: quia duobus discipulis ambulanti in via, non quidem credentibus: sed tamen de se loquentibus, Dominus apparuit: sed eis speciem, quam recognoscerent, non ostendit: hoc ergo egit foris Dominus in oculis corporeis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis: ipsi namque apud semetipsos intus & amabant, & dubitabant: eis autem Dominus foris & præsens aderat, & quis esset non ostendebat, &c.* *Solutio.*

¹²
*Responsio
aliorum.*

Reiicitur.

QVÆSTIO XVI.

*Utrum corpus beati ex dotem subtilitatis possit simul
esse cum alio corpore.*

D. Thom. in *addit. quest. 83. art. 1. & 4. dist. 44. quest. 2. art. 2.* D. Bonauent. *hic 2. p. art. 3. quest. 1.* Richard. *art. 4. quest. 5.* Durand. *dist. 44. quest. 6.* Palud. *quest. 3.* Suar. *3. part. tom. 2. disp. 48. sect. 5.*

^a **N**UM corpus beati per dotem subtilitatis possit simul esse cum alio corpore? Videtur quòd non, primò, quòd non est ibi subtilitas, quia corpus subtile est, quod habet pauciores partes materiæ sub eadem, vel maiori quantitate; sed corpus gloriosum habet æqualem materiam sub æquali quantitate, sicut prius: ergo, &c. Et quòd non possit esse cum alio in eodem loco per dotem subtilitatis, arguitur sic: per dotem non potest vnum corpus esse in duobus locis: ergo nec duo in vno. Antecedens est manifestum; consequentia etiam patet.

*Vide Var.
in 4. q.
pres.
1. Phys.
tit. 17.*

*1. Prior. &
7. Top. &
1. Elench.
& 4.
Meta. idē
habetur.*

Tex. 37.

& tex. 76.

& circiter.

Cap. 20.

Præterea, quæ vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem; sed si vnum corpus erit cum alio corpore in eodem loco, erunt ambo eidem eadem: ergo tunc non erunt duo. Minor probatur dimensionibus illius corporis non possunt esse diuersæ: à dimensionibus loci, patet *4. Phys.* imò sunt eadem simpliciter: & dimensionibus alterius corporis erunt eadem, eodem modo dimensionibus loci: ergo inter se sunt idem.

Præterea, quæ magis conueniunt, magis videntur posse esse simul; sed duo corpora gloriosa magis conueniunt, quàm gloriosum cum non glorioso; & tamen non ponitur, quòd simul sunt per dotem subtilitatis: ergo nec ista.

Contrà, Dam. lib. 4. cap. vlt. & fundatur super illud Ioan. quòd *iannus clausis intrauit Iesus:*

Distinctio XLIX. Quæstio XVI. 6II

Iesus: ergo duo corpora fuerunt simul. Et sic etiam in partu Virginis, & in exitu Christi de tumulo. Præterea, Cælum est corpus indiuisibile; sed beatorum corpora transeunt per ipsum, & post resurrectionem poterunt moueri ad omnem situm inferiùs & superiùs; neque hic oportet propter hoc ponere semper miraculum: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

- 1 **V** Trim^a corpus beati per dotem subtilitatis, &c. In hac quæstione primum adducit funda-

menta sententiæ negatiuæ, & illa soluit. Deinde, adducit modum dicendi aliorum, illumque impugnat. Tertiò resoluit quæstionem ex propria sententia, & respondet sententia ad argumenta principalia.

Ordo, & diuisio quæstionis.

S C H O L I V M.

Corpus beatum futurum subtile, id est, potens alia corpora penetrare. Probat in ratione ad oppositum ingressu Christi clausis ianuis ad discipulos, & ex uirginitate, & partu Mariæ, de quo Chrysostomus & Theophylactus in 1. Cor. 15. Damascenus lib. 3. cap. ult. & lib. 4. cap. 28. Anastasius lib. 5. de resur. Anselmus de similit. cap. 53. Laurentius Iustinus de perfect. Monach. c. 53. Richardus hic art. 4. quæst. 5. D. Bonauentura in breuiloquio part. 7. cap. 7. Suarez 3. part. dist. 48. sect. 1. & citans alios sup. adducit Doctor fortia argumenta pro Philosophis contra hanc ueritatem.

- 2 **D**icunt quidam, quod per nullam uirtutem, nec creatam, nec increatam possunt duo corpora esse simul: quod probant per Boëtium 1. de Trin. qui dicit, *differentiam in numero accidentium uarietas facit, & sequitur, tamen locus est semper diuersus, quoniam unum duobus nullo modo fingere possumus.* Ex hoc arguitur sic, si uarietas loci differentiam in numero facit, contradictio est, quod duo corpora sint in uno loco.

Opin. Philosoph. Cap. 1.

Præterea, dimensio est formalis ratio repugnandi duo corpora esse simul, quia secundum Philosophum 4. Physic. dimensiones solum faciunt distare per se, non per passionem, nec per aliquid aliud: tunc sic, si forma, vel ratio repugnandi duo corpora esse simul, est dimensio distincta, tunc manente dimensione, quæ est ratio formalis huius repugnantie, impossibile est duo corpora esse simul. Et confirmatur, sic se uidentur habere duæ dimensiones ad essendum in loco, sicut duo accidentia contraria ad subiectum; sed duo accidentia contraria non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo nec duo corpora habentia distinctas dimensiones, possunt esse in eodem loco.

Text. 76.

Præterea, quodcunque inducit unum contrariorum, expellit reliquum: ergo qui mouet unum corpus ad locum, expellit reliquum: sed hoc non fieret si possent esse simul in eodem loco: ergo, &c. Quod autem duo accidentia contraria non possunt esse simul in eodem subiecto per nullam potentiam, patet per Philosophum 4. Metaph. qui dicit, quod eadem ratione contradictoria, sicut contraria essent in eodem.

Text. 9. & text. 27. quæst. 10. Met. 15.

- 3 **P**ræterea, hoc probatur per rationem diuisionem: in corpore naturali non sunt nisi ista, scilicet materia, & forma, quantitates, & qualitates; sed formalis ratio repugnandi duo corpora esse simul, non est materia, nec forma substantialis, nec qualitates, quia corpus aliquod potest rarefieri, vel condensari manente eadem materia, & forma, & qualitatibus mutata sola quantitate: sed corpus condensatum, & rarefactum occupat alium & alium locum: ergo, &c.

Præterea, duo indiuisibilia non possunt esse immediata, quia tunc non essent duo, ut patet 6. Physic. ergo à simili potest argui; si duo corpora essent simul immediata, non remanerent duo: eadem enim ratio, quæ est de uno, erit de alio.

Text. c. 1. & inde.

Præterea, à puncto uno ad punctum unum non potest trahi, nisi linea una recta: sed si duo corpora essent simul, possent trahi duæ rectæ lineæ ab uno puncto corporis continetis, ad alium punctum eiusdem corporis contenti, quia in duobus corporibus: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

- 2 **D**icunt quidam, &c. Hanc sententiam non solum Philosophi, sed etiam aliqui Theologi docent, Durandus in 4. d. 44. quæst. 5. art. 2. Pa-

Sententia negatiua.

ludanus quæst. 3. art. 2. pro sententia adducit sex rationes. Prima est ex autoritate Boëtij dicentis: *Locus semper est diuersus, quoniam unum duobus nullo modo fingere possumus, &c.* Secunda ratio est ex dimensione formali, quæ in diuersis corporibus in ordine ad eundem locum repugnat formaliter,

Eius fundam. menta.

ter, sicut duo contraria repugnant eidem subiecto. Tertia est ex repugnantia virtuali agentium; quia quod corpus mouet ad locum, ab eo repellit aliud incompatible. Quarta ratio est, quod hæc repugnantia tantum fundetur in quantitate, non in materia, forma, aut qualitatibus diuersorum corporum. Quinta ratio est, quia duo

indiuisibilia non possunt esse sibi immediata, quia sic non essent duo 6. *Phys. tex. com.* 1. ergo si duo corpora possunt esse simul, non erunt duo. Sexta ratio: quia ab vno puncto ad vnum non potest trahi nisi vna linea recta; sed si duo corpora possint esse simul, possint etiam trahi duæ lineæ: ergo, &c.

S C H O L I V M.

Subtilitatem non consistere in diuisione corporum, qua beatus uolet intrare: probat ex ingressu Christi, uirginitate Mariæ, & quia corpora beata erunt simul cum cælo empyreo. Ostendit quod beatus non potest figurare suum corpus ad libitum, quia anima non informaret illud sub quacunque figura.

Durand. in 4. d. 44. & Occam. ibidem.

Istæ rationes concluderent Philosophis: sed ^d quomodo saluabunt Theologi, quod duo corpora possunt esse simul, qui hoc habent necessariò ponere: est vna fictio talis, quod anima beata habet potestatem plenam sui corporis: & idè potest corpus suum ad quamcunque figuram, & quantitatem reducere; & sic per corpora porosa potest corpus tale transire, & in eis esse.

Subtilitas corporis gloriosi in quo consistat.

Sed isti, si uolunt dicere, quod non potest esse simul cum corpore alio, nisi subintrando poros; magis debent dicere consequenter, quod non potest esse cum alio, nisi quia aliud cedit sibi, sicut aër cedit sagittæ: sunt ergo pro tanto corpora penetrabilia, quia virtus diuina diuidit quodcunque corpus, cum quo uolunt esse: & tunc secundum hoc oportet consequenter dicere, quod quotiescunque mouerentur localiter, toties diuidatur eis cælum per potentiam diuinam.

Mar. 19. Ioann. 20.

^c Contrà, fide tenemus, quod Christus natus est de Maria Virgine: & remanserunt integra claustra Virginis: oportuit ergo corpus Christi esse simul cum partibus illius corporis: ergo tunc fuerunt duo corpora simul. Præterea, Christus resurrexit clauso sepulchro; quod patet per mulieres venientes ad sepulchrum, & dicentes, *Quia reuoluet nobis lapidem, &c.* Præterea, Christus intrauit ad discipulos suos ianuis clausis: ergo tunc corpus Christi fuit cum alio corpore. Præterea, corpora beatorum sunt simul cum cælo empyreo.

Beatus non potest corpus suum redigere in figuram minorem ad libitum.

Nec valet illa fictio de paruitate, quia nullum corpus impassibile recipit passionem sibi disconuenientem; sed corpora gloriosa sunt impassibilia: ergo non recipiunt tales passionem; rarefactio autem & condensatio sunt passionem disconuenientes corpori impassibili, quia causantur à passione, &c.

Præterea, anima humana requirit corpus, quod perficit, esse organicum: sed si fieret corpus ita strictum, sicut poneret ista fictio, iam non esset organicum. Vnde si non remaneret quantitas, & figura corporis humani, quando est in alio corpore, non esset informatum ab anima, quia hæc sunt necessaria dispositio ad animationem. Philosophis enim benè non posset efficaciter concludi oppositum: ad rationes tamen eorum potest responderi, & hoc sufficit.

Ad arg. pro opin. Philos.

^f Ad Primum argumentum de Boëtio de accidentibus; dico quod nulla accidentia faciunt intrinsecè indiuiduum: ergo multò minus locus: corpus enim quantum est ex se, posset esse, si locus non esset, & tamen esset indiuiduum: sed nunc non est corpus sine loco. Ratio est, quia est cum alio corpore, & in alio, in quo continetur; sicut etiam patet de vltima sphaera: vnde auctoritas Boëtij est sic intelligenda, quod facit diuersitatem in numero, id est, ostendit nobis diuersitatem numeralem, quia faciunt nobis innotescere: & quoad hoc meliùs facit locus ad innotescentiam, quàm alia: quia cognitione naturali non possemus illa duo corpora cognoscere, si ipsa essent in vno loco.

Ad 2. Quid repugnatio uirginalis & formalis.

^g Ad secundum dico, quod aliqua possunt esse repugnantia dupliciter; vel formaliter, vel virtualiter. Virtualiter repugnat causa naturalis, & oppositum sui effectus; verbi gratia, si cælum de hac materia produceret vermem, & si agens fortius superueniret, & induceret in eandem materiam, formam aliquam oppositam formæ vermis; ista virtualiter opponitur cælo, vel Soli. Formalis repugnantia est illorum, quæ secundum se, & suos effectus opponuntur, ut album, & nigrum. Sed in proposito inter dimensionem, & dimensionem non est repugnantia formalis, quia talis non est nisi quoad

Distinctio XLIX. Quæstio XVI. 613

si quoad idem subiectum : non autem sunt in eodem subiecto; nec formaliter etiam, quia quanta non repugnant formaliter : si ergo sunt repugnantia, hoc non est, nisi respectu loci, ex eo, scilicet quod locus est spatium capax corporis: sed vnum corpus replet locum vnum, quantum natus est repleti: ergo aliud corpus quoad hoc, opponitur sibi, quia non potest habere effectum illum in illo loco; quia vt est probatum, est repletium eius, quantum natus est repleti.

- 6 Patet ergo, quod non est oppositio, vel repugnantia formalis, quia non in eodem subiecto: nihil enim vnum informatur ab eis. Est ergo tantum oppositio virtualis in quantum effectus vnus causæ, qui est repletio loci, eo modo, quo quantitas habet efficaciam, vel efficientiam respectu effectus, qui est esse in loco repletuè, opponitur alteri causæ naturali: ergo non repugnat corpori esse cum alio corpore, nisi quia est repletium loci naturaliter quantum aptus natus est impleri; sed quia iam repletum est, non potest ibi esse, quia non esset cum effectu suo., qui naturaliter sequitur effectus corporis in loco: hoc autem non impedit, quin per potentiam diuinam possit ibi esse, quia Deus potest facere causam naturalem sine suo effectu, sicut calorem, potest facere sine calefactione, vt patet in illis tribus pueris, ex *Daniele cap. 3.*

Virtualis repugnantia est, cum effectus vnus causæ naturalis opponitur alteri causæ naturali.

Similiter potest facere effectum sine tali causa, qui naturaliter non sequitur, nisi extrinsecus, vel tali causa, vt virginem parere sine concipere: parere enim est effectus concipere: licet ergo sint repugnantes dimensiones quoad hoc, quod duo corpora non possunt esse simul in eodem loco, quoad talem virtutem naturalem: tamen non est repugnantia, quoad virtutem, quæ potest facere causam sine suo effectu naturali, & è conuerso effectum sine sua causa naturali.

Ad argumentum ergo dicendum, quod dimensio bene est ratio repugnandi duo corpora esse simul virtute naturali, quæ non potest facere causam sine suo effectu naturali: non tamen diuina, quæ hoc potest, nec est hæc repugnantia formalis; talis enim est inter contraria: illæ autem dimensiones non sunt contrariæ; nec sunt in eodem formaliter: & ideo non sequitur, quod additur ibi in confirmatione, quia si contraria non possunt simul esse in eodem subiecto, quod etiam non possunt esse corpora duo in eodem loco.

Dimensio est ratio repugnandi duo corpora esse simul naturaliter, non supernaturaliter.

- 7 Ad aliud dico, quod verum est, quod non inuenitur aliud, quod sit causa illius repugnantia, nisi dimensio; qualis autem sit ista repugnantia, dictum est. Ad aliud, quod si duo puncta manentia duo, non possunt esse simul, nisi fiant vnum; ergo & diuisibilia, scilicet corpora. Dicendum, quod consequentia non valet, quia indiuisibilia nullam habent magnitudinem, & ideo sunt vnum simul posita: diuisibile autem licet sit cum alio diuisibili, manet tamen magnum: & ideo non valet, si indiuisibilia non possunt esse sic, nisi fiant vnum: ergo diuisibilia.

Ad 3. Fiant vni non entitatiue, sed quoad magnitudinem, quia duo puncta non sunt maius vno secus est de diuisibilibus, etiam penetratis.

Alij dicunt aliter, quia possumus loqui de quanto mathematico, vel naturali. Si loquamur de mathematico, dicunt quod nec quantitas talis, nec terminus eius possunt esse distincta ab alio quanto mathematico, & termino eius, nisi situ: & ideo si non distinguuntur situ, non distinguuntur, & per consequens efficiuntur vna quantitas. Si loquamur de quanto naturali, hoc non oportet, quia licet tales quantitates sint in eodem loco, nec distinguantur situ, distinguuntur tamen subiecto, quæ sunt distincta qualitatibus naturalibus.

S. Bonan. dist. pref. art. 2. q. 1. Reicit sol. D. Bonan. Quantum mathematicum, & naturale sunt idem. 2. Phys. text. 18.

Hanc solutionem non intelligo. Arguo sic, linea mathematica non est aliud realiter à linea naturali, licet Mathematicus non tradat scientiam, vt huius existentis, sed de linea secundum se: sic etiam naturalis non tradit scientiam de hac rosa existente, sed de rosa secundum se, nec etiam est necessarium ad considerationem Mathematici, quod linea sit in materia, sed solum facit, quod sit de consideratione eius, quod possibile sit in natura esse; prout tamen consistit realiter, non est nisi illa, quæ perficit rem naturalem: sic enim verè sunt in naturalibus, & pro tanto dicit Philosophus, quod abstractientium non est mendacium; non dicit, diuidentium: considerat enim Mathematicus, quod est in substantia, non considerando subiectum. Sequitur ergo, si linea naturalis potest distingui à naturali sine distincto situ, quod similiter linea mathematica à linea mathematica, cum sint realiter idem.

- 8 Per hoc ad argumenta dico, quod sicut sunt duæ lineæ naturales, sic similiter sunt duæ mathematicæ, quoad rem, non tamen quoad considerationem mathematicam: Mathematicus autem considerat omnes lineas vt sunt partes alicuius figuræ: omnes autem lineæ simul existentes sunt partes vnus figuræ, vt puta basis vnus trianguli, vel tale quid. Et sic est illud verbum Commentatoris glossandum, quod quæcunque

2. Phys. 22.

in mathematicis sunt simul, sunt vnum: quod est verum quoad constitutionem alicuius figuræ: tamen in se non sunt vnum: non tamen constituunt maius aliquid duæ linearum simul, quàm vnaj: deò non accipitur nisi vt vna, constituendo figuram. Eodem modo de puncto, qui est cum alio puncto, quòd non sunt duo puncta, pro tanto, quia non constituunt aliquid maius; indiuisibile enim additum indiuisibili non facit maius: non tamen sequitur quòd sunt vnum: & hoc sufficit Philosopho quoad inentionem suam, in 6. *Phys.* tantum enim vult ibi probare, quòd non sit ex eis continuum; & hoc est verum. Similiter in proposito dico de istis duobus corporibus, quòd non faciunt maius, vt sunt in loco vno: non tamen sequitur, quòd sunt vnum. ex hoc patet ad aliud de lineis tractis inter duo puncta, &c.

6. *Phys.* &
1. de Gene-
rat.
Text. c. 1.
& 2. & in-
de.

COMMENTARIUS.

3 **I**sta rationes concluderent, &c. Dicit has rationes concludere Philosophis, qui naturalem discursum, & virtutē causarum tantum cognouerunt. Hinc reicitur sententia eorum, quos insinuat Abulensis in cap. 17. *Math. quest.* 119. qui dixerunt duo corpora esse simul viribus naturæ; quam reicit Richardus in hac d. art. 4. *quest.* 5. eamque impugnant Philosophi cum Aristotele in 4. *Phys.* cap. 3. text. 27. nam & experientia, & ratio est in oppositum.

Penetratio
corporum ne-
quit fieri na-
turaliter.

4
Penetratio
fit superna-
turaliter, &
saluari debet
à Theologi.

Sententia
quorundam
falsa.

Reicitur.

5
Impugnatur
prædicta sen-
tentia.

Virgo inte-
merata pope-
ris.

Christus sur-
rexit clauso
sepulchro.

6
Responsio
Durandi.

Quomodo saluabunt Theologi, &c. Penetratio corporum, vt dicit, necessariò saluanda est Theologis: adducit autem quorundam sententiam, quam ipse vocat fictionem. Hi dicunt quòd anima beata habeat potestatem plenam sui corporis, & idè potest corpus suum ad quamcunque figuram, & quantitatē reducere; & sic per corpora porosa potest transire, & in eis esse: sed illi, inquit, si volunt dicere quòd non potest corpus gloriosum esse simul cum alio corpore, quàm subintrando poros, magis debent dicere consequenter, quòd non potest esse cum alio, nisi quia illud ei cedit, sicut aer cedit sagittæ, & ita corpora alia erunt penetrabilia à corpore glorioso, quatenus diuina virtus ea diuidit, & consequenter quotiescunque mouentur beati localiter, Deus ipsis diuidit cælum, vel alia corpora; hoc enim consequenter dicendum est, si non possint aliter esse cum alio corpore: quia & ipsi pori non sunt vacui: ergo vt sint in poris, expellitur id quod aliàs in poris fuit: quòd si retenta figura, & dimensione naturali velint moueri, tunc non possint nisi diuidendo corpus oppositum.

Contrà, fide tenemus, Hanc sententiam satis indicat non esse tutam in fide per hoc argumentum; quod etiam indicant Suarez, & alij, qui dicunt eam præbere occasionem errandi. Probat ergo Doctor oppositum: quia fide tenemus, inquit, quòd Christus natus est de Maria Virgine, & remanserunt integra claustra Virginis; oportuit ergo Corpus Christi fuisse simul cum partibus alterius corporis: ergo tunc fuerunt duo corpora simul. Antecedens est omnium Patrum, & fusè tractatur in materia de Incarnatione. Deinde, Christus surrexit clauso sepulchro, intrauit ad discipulos ianuis clausis; ergo tunc fuit simul cum alio corpore. Deinde, corpora beatorum sunt simul cum cælo empyreo.

Respondet Durandus partum Virginis fuisse miraculosum, non quòd exierit cum penetratione, sed per solam dilationem membrorum, vt via naturalis, quæ est discontinua, daret locum corpori Christi, vt sine diuisione, aut fractione clau-

stri virginalis posset exire: quod etiam contingeret in statu innocentie: ita vt sit miraculum in natura lapsa, non autem in natura integra. Solutio hæc est satis temeraria, quia inde sequeretur quòd natiuitas & modus natiuitatis Christi non fuerit singularis: quia non haberet aliud miraculū, aut supernaturalitatem, quàm id quod naturaliter fieret in statu innocentie, dato quòd ita fieret. Vnde falsa essent verba Sophronij in epistola lecta in sexta synodo act. 11. illum partum asserit fuisse ex maximis miraculis diuinæ virtutis. Videantur Patres. Aliud exemplum adductum, nempe quòd Christus sepulchro clauso exierit in sua Resurrectione, est communis traditio Ecclesiæ, quam docet Nazianz. in *trialogo* Augustin. *sermone* 138. de tempore. Hieronym. *epistola* 15. ad *Hebdiā*. Iustinus Martyr. q. 117. ad gentes Chrysostomus *homil.* 50. in *Math.* Bernardus *serm.* 1. de *Resurrectione*, & alij, vt patet ex interpret. in *Math.* 28.

Reicitur vt
falsa, & te-
meraria.

Tertium exemplum de ingressu ad discipulos ianuis clausis, est Scripturæ, eamque sic exponunt Patres, quos frequenter citat Suarez in 2. tom. *disput.* 6. ad 3. part. & Maldonatus in *Ioann.* 20. Durandus responderet primò Christum ingressum ianuis clausis, non per ianuas, sed per fenestras, aut alium locum patentem. Hanc solutionem Caluinus assumpsit pro fundamento plurium errorum: est futilis illusio Scripturæ, quæ hanc emphasim exprimit ad declarandum miraculum, & ita Patres intelligunt, & reliqui interpretes; dicit deinde, si per ianuas fuerit ingressus, eas aperuisse, & mox clausisse. Deinde dicit, si per ianuas fuerit ingressus, mutasse figuram, vt per rimam aliquam transierit apertam. Tandem respondet Christum diuina virtute se posuisse in medio discipulorum ianuis clausis, non transeundo per loca intermedia: meritò Sotus appellat has responsiones cauillationes. Videantur præfati authores, qui doctissime & acriter has euasiones impugnant; Doctor autem illam fictionem, vt ipsi vocant, impugnat quatenus dicit in potestate animæ gloriose esse mutare figuram, minuere quantitatem. Primò ex dotē impassibilitatis.

Responsio
Durandi.

Nec valet, inquit, ista fictio de paruitate: quia nullum corpus impassibile recipit passionem sibi disconuenientem; sed corpora gloriosa sunt impassibilia: ergo non recipiunt tales passiones: rarefactio autem & condensatio sunt passiones disconuenientes corpori glorioso, quia causantur à passione, scilicet reali: ergo, &c. Confirmari potest ex iis, quæ dicta sunt de resurrectione corporum cum omni integritate eorum, quæ ad veritatē, & perfectionem naturæ faciunt, permanens in eodem statu ex Apostolo, in quo immutantur à corruptione in corruptionem, ab ignobilitate ad gloriam.

7
Ratio Do-
ctoris.

Manet debi-
ta figura, &
quantitas in
corpore glo-
rioso.

Secundo

Distinctio XLIX.

Quæstio XVI. 615

8 Secundò impugnatur : quia anima, vt informet
Secundæ ra- corpus, requirit vt sit organicum ; sed si fieret
tio. illa stricturn, vt possit esse in poro alterius, quan-
Manet organi- tumlibet exiguo, *Vt ponit, inquit, illa scilicet, iam*
zatio. *non esset organicum :* quia si non remaneret quan-
 titas, & figura corporis humani, non esset in-
 formatum anima rationali, & secundum connat-
 uralem modum existendi, quem nequit immu-
 tare beatus.

Infantia. Quod si intes per exemplum Corporis Christi in Eucharistia, quod retinet animam in qualibet parte specierum; hoc nihil iuvat, quia etiam retinet quantitatem; & figuram in ordine ad fetoram, licet careat extensione in ordine ad locum. In proposito nequit beatus non retinere modum connaturalem existendi, & quantitatem, & figuram ad hunc necessariam, quæ si desineret, desineret etiam anima informare naturaliter corpus eius, quodd ex se non est nata naturaliter informare sine his. Subiicit tandem Doctor probationem necessariam ex causis naturalibus non superpetere, qua convinceretur Philosophi; ac proinde sufficere respondere eorum rationibus, quas præmisit in priori paragrapho.

9 [†] *Ad primum, &c. Quod fuit ex autoritate*
Boëtiij, intelligendus est quoad diuersitatem, vr
nobilis manifesta fit, quæ maximè colligitur ex
diuersitate loci.

IO 8 Ad secundum dico, &c. Responder dupli-
Ad secundū. cem esse oppositionem; aliam formalem, aliam
Duplex oppo- virtutalem; illa est forma respectuē ad idem sub-
sitiū.

*Dimensiones
diuerforum
corporum re-
pugnant vir-
tualiter, non
formaliter.*

Repugnantia virtualis potest à Deo impedi.

ad locum , quia hæc nequit suspendere effectum
causæ naturalis : tamen non est repugnantia quin
possit Deus suspendere talem effectum.

Hunc modum repugnantia corporum in eodem loco admittunt quæstionem Theologi, vt D. Thomas *dist. 44. quæst. 2. art. 2. quæstunc. 2.* Henricus *quodlib. 9. quæst. ult.* & est communissima, vt postea videbitur. Ratio est ex parte corporis mori, quia per motum localem actiue acquiritur ei locus, vel ipsum acquirit, si ex intrinseca virtute acquiritur: ergo locatio passiva eius erit per modum termini producti. Vnde Philosophus admittit motum dari ad Prædicamentum *Pbi*, sicut ad quantitatem, & qualitatem. Hinc etiam corpus locatum facit distare latera loci, Eodem ergo in genere conseruat locum, quo illum acquirit, scilicet efficienter: quia non formaliter, aut materialiter eum non respectu eiusdem intrinseci datur repugnantia; resistentia ergo, quam habet corpus locatum ad aliud superueniens, fundatur in virtute actiua, vel quasi actiua naturali, qua acquisiuit locum, & facit distare latera eius, & conseruat locum: quamuis alia resistentia eidem competere possit per accedens ob grauiterem, vt faciliè non sit mobile à loco, in quo est.

Ad tertium responderet resistantiam esse ex di- 12
 mensiōibus effectiue, & virtualiter repugnan- Ad 3.
 tibus, non autem formaliter, qualis est inter
 contrarias formas, aut incompatibiles in eodem
 loco. Et per hoc patet ad quartum in ordine.

Ad quintum, negat consequentiam; Difi-
fabilia enim non faciunt maius, duo verò cor-
pora in eodem etiam loco retinent suam quanti-
tatem, & magnitudinem, Adducit præterea re-
sponsum aliorum, qui dicunt duo corpora in
eodem loco posita distingui quidem naturaliter,
non verò mathematicè; quia illa distinctio est
per entitatem; hæc verò per situm, qui idem est
in illis duobus in eodem loco positis. Hanc rei-
cit Doctor; quia sicut duo corpora, aut due li-
neæ sunt naturaliter distinctæ, ita etiam mathe-
maticæ; non tamen erunt secundum considera-
tionem mathematicam, quia Mathematicus non
considerat lineas nisi in ordine ad figuram, ne-
que diversitatem earum, nisi in ordine ad fi-
guram diversam, quam componunt. Vide tex-
tum.

S C H O L I V M.

Sententia asserens subtilitatem esse qualitatem, qua beatus possit alia corpora penetrare, probatur latè quinque rationibus, & explicatur, quomodo per virtutem abstinam illius qualitatis fiat penetratio.

9^h **Q** Via illæ rationes non concludunt, vt videtur, & quia secundum Theologiam oportet ponere duo corpora posse esse simul, idè dicunt aliqui, quòd sic. Sed quidam dicunt hoc modo, quòd corpus subtile gloriosum virtute formæ creatæ alicuius, scilicet subtilitatis, potest esse cum alio corpore non glorioso, vel non subtili. Hoc probatur, cuiuscumque dotis corporis gloriosi est aliquis effectus proprius; sed dotis subtilitatis non videtur esse alius effectus, nisi penetrare aliud corpus, & facere se simul cum eo: sed hæc est forma creatæ, & datur corporibus gloriosis; ergo possunt se facere cum alio corpore non subtili, penetrando ipsum.

*Rich. præ;
dist. art. 4.
q. 5. op. 28.*

Præterea, quòd possit esse per virtutem creatam, probatur, Christus inquantum Deus posset facere, quòd corpus gloriosum posset esse cum glorioso: nec tamen conceditur, quòd corpus gloriosum posset se facere cum glorioso, sed bene conceditur

Scoti Oper. Tom. X.

FFF 2

quòd

quod posset se facere cum non glorioso: ergo non est tantum per potentiam diuinam, sed per aliquid, quod est in eo: hoc non videtur esse, nisi dos subtilitatis: ergo, &c.

Præterea, si subtilitas non esset ratio corpori essendi cum alio corpore, tunc corpus post resurrectionem esset in onus animæ: anima autem quantum est ex se, potest esse cum quocunque corpore: & si corpus non posset esse similiter, iam esset sibi in onus, quia non posset cum ipso, quod posset sine ipso; quod est contra Aug. 22. *de Ciu. Dei*.

Cap. 11.

Præterea, sicut Deus potest facere illud corpus pro nunc cum alio corpore, ita potest ipsum conseruare per aliquod tempus, & perpetuo: ergo à simili poterit sibi dare aliquam formam, per quam fit cum illo alio corpore, & per quam perpetuo conueniat sibi esse cum alio pro libito voluntatis suæ.

10

Præterea, magis videtur de corporibus gloriosis; quod per subtilitatem suam posset se facere cum alio corpore, quam de aliis non gloriosis; sed aliqua corpora inueniuntur, quæ possunt se facere cum alio corpore; ut ignis cum ferro, & vinum similiter cum pane: ignis enim in ferro oportet, quod verè sit, quia ferrum ignitum habet propriam actionem ignis, & ferri: unde si est acutum, comburit, & scindit. Nec potest dici quod sit ibi in aliena materia, quia duæ formæ substantiales specificæ non possunt simul perficere materiam eandem. Quod etiam vinum sit verè cum pane, patet, quia vera est humiditas in pane: sed humiditas non potest separari à proprio subiecto, ut patet per Philosophum *secundo de Anima*, de humido aquæ, & aëris, licet minus sit sensibile in aëre, unde semper quando comprimuntur digiti in aëre, vel in aqua secundum eum, interceptitur aqua, vel aër inter digitos; quod patet, quia manet humiditas, quæ non separatur ab eis: ergo multò magis hoc possunt corpora gloriosa.

Tex. 113.

Quando, si panis intingitur vino.

Lib. 2. text.

cap. 10.

Penetrati-

um tripli-

citer dici-

tur.

Modus ponendi est iste, subtile est aptum ad penetrare; unde in lib. 2. *de generatione* dicitur, quod subtile est, quod est repletium partium: aliquid enim potest dici penetratiuum tripliciter, vel quia habet figuram acutam aptam ad penetrandum; alio modo propter materiæ paruitatem, ut sunt corpora rara: tertio modo per virtutem actiuam aliquam in eis: & illo tertio modo est subtilitas in proposito in corporibus gloriosis.

COMMENTARIUS.

13

Sententia asserens penetrationem provenire à qualitate superaddita.

Quia illa non concludunt, &c. Nempe quas iam soluit positas pro Philosophis. Adducit modum differendi eorum, qui dicunt hanc penetrationem corporum oriri ab aliqua qualitate intrinseca ipsis corporibus gloriosis, quæ sit principium effectuum penetrationis. Hæc est Richardi. *hic art. 4. quest. 4. & 5.* est D. Bon. *art. 6. quest. 1.* Petri à Tarantasia *in hac distinctione, problemate 4. quest. 3.* Probabilem tenet Palacius *hic disput. 3. conclus. 7.* Eam in re ipsa vel similem defendit Suarez probabilem in 2. *tom. in 3. p. disp. 48. sect. 5.* quatenus dicit esse formam intrinsecam, quæ ut instrumento Deus vitur ad penetrationem, ei datam intuitu beatitudinis. Esse qualitatem supernaturalem actiuam penetrationis docet Lulianus *lib. 5. in tertio tomo q. 6. ar. 4. §. 2. & in sequentibus.* Hic autem Doctor adducit rationes pro hac sententia quinque. Prima, quia dos supponitur qualitas corporis gloriosi; sed alius eius effectus in proposito nequit assignari nisi penetrare: ergo, &c.

Fundamenta eius.

1. Ratio.

Secunda, quia Deus potest facere corpus gloriosum cum alio glorioso simul, hoc negatur beatis, sed tantum facere se simul cum corpore non glorioso: ergo virtute propria id habet.

2. Ratio.

Tertia, si virtute propria non posset esse cum alio, esset onus & impedimentum animæ, quæ potest esse cum alio corpore, contra Augustinum.

3. Ratio.

Quarta, Deus potest facere, & conseruare corpus gloriosum cum alio simul: ergo dare ei virtutem intrinsecam, quæ sic possit fieri cum alio.

4. Ratio.

Quinta, ignis penetrat ferrum, vinum panem virtute naturali: ergo à fortiori Deus potest tribuere dotem subtilitatis corpori glorioso, quo aliud penetret in eodē loco. Modus autem declaratur: quod penetratio fiat per subtilitatem ex Philosopho *lib. 2. de generat. text. 1. cap. 10.* tribus modis contingere potest, nempe ex subtilitate figuræ, ex raritate materiæ, & ex virtute actiua: hoc tertio modo conuenit dos subtilitatis corpori glorioso. Ad has rationes respondet Doctor *infra §. Alius est intellectus*, &c. Primum enim adducit alios modos dicendi.

5. Ratio.

Triplex modus penetrationis.

SCHOLIUM.

Sententia asserens subtilitate tolli grossitiem corporum, quæ remota, corpus beatum potest penetrare alia: hanc, quæ videtur D. Thom. latè impugnat Doctor. Impugnat etiam quod dicitur hic distinctione situs esse à causa secunda, sed solum Deum posse facere quod corpus hoc sit distinctum ab illo, cuius materia non est distincta situ à materia huius.

Petrus de i

Tar. in pra-

senti d. pro-

blem. 4. q. 3.

Alij dicunt, quod repugnantia, quare duo corpora non possunt simul esse in eodem loco, est propter grossitatem quam habent corpora non gloriosa; & ideo

11

Distinctio XLIX. Quæstio XVI. 617

ided illis corporibus cum datur qualitas opposita, scilicet dos subtilitatis, tunc tollitur illa grossities. *D. Thom. in 4. d. 44. ar. 2. q. 2. Tex. 6. 50. & 51.*

Contrà, gloriosum corpus est sensibile corpus; sed fatuum est dicere quod locus, in quo est corpus sensibile, sit vacuus. Vacuum enim (ut patet 4. *Physic.*) est locus priuatus corpore: ergo ubi est corpus gloriosum, ibi est corpus sensibile, & per consequens est locus plenus, nec hoc tollit ab eo gloriam, nec gloria tollit ab eo quin repleat locum: sed corpus replens locum expellit aliud corpus naturaliter: ergo gloria non tollit quin expellat aliud corpus: ergo, &c.

Præterea, si dimensiones essent separatae à corporibus, non essent simul cum alio corpore, ut probat Philosophus 4. *Physic.* sed illæ dimensiones non essent sensibiles, & tamen expellerent aliud corpus: ergo multo magis facit corpus sensibile hoc; & hoc est contra modum ponendi secundum, quia quantumcumque tollatur grauitas, nihilominus remanet corpus naturale sensibile, ut patet de cælo, quod nec est graue, nec leue, vel etiam stella. *Tex. 76. 1. & 2. Cali.*

Præterea, ad definitionem dimensionum quantitatis pertinet situs: quia quantitas permanens per hoc distinguitur à successiua, quod habet partes in toto ad vnum terminum communem copulatas: sed definitio non potest separari à definito: ergo per dotem non potest separari situs à quantitate: ergo, &c.

12 Præterea, ad hoc est auctoritas Boëtij allegata. Præterea, linea addita lineæ, secundum quod nata est facere extensionem, facit maius: ergo corpus additum corpori secundum omnem extensionem facit maius: sed hoc non videtur per dotem tolli, dotem dico subtilitatis: ergo, &c. Præterea, nihil impedit unitatem situs, nisi quod est ratio distincti situs: sed nihil potest esse ratio distincti situs, nisi quantitas distincta: sed hoc non tollitur per dotem: ergo, &c.

^k Dicunt ergo isti, quod ad hoc quod duo corpora sint simul, requiritur necessarium quod habeant distinctum esse, & quod illud esse distinctum seruetur, vel conseruetur eis, quando sunt in eodem loco: esse autem illud dependet à causis suis, & principaliter ab essentialibus causis, & proximis: sed à Deo dependent omnia, sicut à causa prima, ita quod à causa secunda est distinctio situs, quam requirit diuersitas materiarum, quæ est principium indiuiduationis. Et quia Deus potest conseruare rem in esse, cessantibus causis secundis, ut patet per primam propositionem de causis, idem Deus, & solus Deus potest tantum facere quod esse corporis vnius maneat distinctum ab esse alterius corporis, quamuis eius materia non sit distincta in situ à materia alterius corporis: & ponunt exemplum de Sacramento Altaris, ubi Deus separat accedens à subiecto. *D. Thom. ubi supra & quodl. 2. quæst. 20.*

^l Contrà, hæc opinio prima facie non est probabilis, quoad hoc quod dicit, quod solus Deus potest facere distinctionem duorum corporum existentium simul in eodem loco: quia vel manent principia essentialia illorum corporum, ut sunt in vno loco distincta, vel non. Si sic, ergo solus Deus non conseruat, quia cum causis secundis manentibus & concurrentibus conseruat, cuius contrarium dicitur in propositione. Si non, sequitur quod Deus conseruat, & non conseruat; conseruat secundum re illud esse distinctum eis: non conseruat, quia non conseruat nisi quod est: sed materia illius est istius secundum re, & forma illius est forma istius: ergo non sunt distincta: ergo nec conseruat ut distincta, & sic ponis contradictoria. *Colligit ex dictis D. Thom. contradictoria.*

13 Et si dicas quod Deus potest conseruare corpora illa distincta sine distinctione principiorum intrinsecorum illorum; hoc non valet, quia Deus nunquam conseruat, nec potest conseruare rem sine suis principiis essentialibus, ut hominem sine anima, & corpore humano: ergo nec distinctas res potest conseruare sine distinctis principiis essentialibus: talia autem sunt materia, & forma: ergo, &c. *Deus non potest conseruare corpora distincta, nisi habeant principia distincta.*

Præterea, aut situs est formale, & essentialiale distinctiuum quantitatis, vel accidentale: si formale, & essentialiale: ergo Deus de potentia absoluta non potest conseruare quantitatem distinctam ab alia, sine situ alio: Deus enim nunquam potest effectum causæ formalis facere sine ipsa, ut hominem sine anima humana, & album sine albedine: quia est contradictio: si est accidentalis ratio distinctionis quantitatis, ipse situs: ergo ante illud habuit causam essentialalem formalem propriam distinctionis, & tunc Deus conseruat illa distincta secundum causas suas priores sine illo, quod est accidentalis ratio: vel si est causalis, tunc conseruat causam sine effectu, & hoc est bene possibile. Præterea, in causis eiusdem ordinis non est circulus; sed distincta quantitas est causa effectiua distinctionis situs, ut ipse accipit in vna ratione, contra aliam opinionem: ergo è conuerso situs non potest esse causa effectiua distinctionis quantitatis. *Repugnat esse effectum formalem sine forma.*

COMMENTARIUS.

16
Sententia
Tarantasi.

ⁱ **A**lij dicunt quòd repugnantia, &c. Hic modus est Petri à Tarantasia *suprà* citati, qui cum superiori sententia admittit qualitatem dari corpori glorioso, per quam potest simul esse cum alio corpore in loco; effectum autem huius refundit in hoc, quod est tollere impedimentum, cui annexa est repugnantia illa duorum corporum in eodem loco; & hanc dicit esse grossitiem, seu corpulentiam, quam dicit per dotem auferri corpori glorioso.

17
Impugnatur
argumentis
D. Thom.
1. Ratio.
2. Ratio.

Contra hanc sententiam adducit argumenta, quibus eam impugnatur, D. Thomas in 4. d. 44. q. 2. art. 2. *quæstionibus* 2. Primum est, quòd corpus gloriosum est sensibile, & spatium, in quo est, non est vacuum, sed plenum. Secundum, quòd dimensiones non sunt sensibiles: tamen si essent separatæ expellerent aliud corpus ab eodem loco: ergo non fundatur repugnantia in accidentibus sensibilibus corporis, sed in dimensionibus; quia sublata gravitate, quæ intelligitur per illam corpulentiam, simul cum aliis sensibilibus, & manentibus dimensionibus, adhuc maneret repugnantia. Tertium, quia situs non potest separari à dimensionibus quantitate, & includitur in eius definitione, qua dicitur habere partes in toto copulatas termino communi: ergo per dotem non potest separari situs.

3. Ratio.

4. Ratio.

5. Ratio.

6. Ratio.

Quartum est ex autoritate Boëtij *superius* citata. Quintum, linea addita lineæ secundum quòd nata est facere extensionem, facit maius: ergo & corpus corpori; sed hoc non videtur per dotem tolli: ergo, &c. Sextum, nihil impedit unitatem situs, nisi quod est ratio distincti situs; sed ratio distincti situs est quantitas distincta, quæ non tollitur per dotem: ergo, &c.

18

Has rationes D. Thomæ admittit Doctor tantum concludentes, quantum ad hoc quòd probant dotem subtilitatis non auferre à corpore glorioso dimensiones, aut repletionem actualem loci per easdem dimensiones, aut alia accidentia connaturalia, quæ recepit corpus gloriosum in sua resurrectione. Vnde, nescio vnde Conimbricenses attribuant Doctori oppositam sententiam in 4. *Physicorum* cap. 5. *quæst.* 4. art. 2. nisi forte eluserit eos textus Doctoris, quatenus in sequentibus impugnatur modum dicendi D. Thomæ, & hanc fortè impugnationem interpretari fuerint in subsidium primæ sententiæ, quam ipse reiecit rationibus D. Thomæ adductis; quod amplius confirmat in fine paragraphi sequentis.

Falsa interpretatio reiecitur.

² Dicunt ergo illi, &c. Hic adducit sententiam D. Thomæ, quatenus asserit diuinam virtute fieri distinctionem corporum in eodem loco, quando non diuersus est situs. Dicit sanctus Doctor distinctionem sumi à materia sub quantitate diuersa in diuerso situ; distinctionem, inquam, indiuidualem esse à materia sic signata quantitate, & diuerso situ secundum quantitatem diuersam.

19
Modus explicandi D. Thom.

¹ *Contrà, hæc opinio prima facie, &c.* Hanc sententiam impugnat: quia vel manent principia essentialia illorum corporum in vno loco distincta, vel non? Si sic, ergo solus Deus non conseruat distinctionem corporum, sed mediantibus suis partibus, & causis secundis. Si non, sequuntur contradictoria, nempe Deum conseruare distinctionem, & non conseruare; conseruat ex positione præmissa: non conseruat; quia materia & forma vnus est materia, & forma alterius: ergo non sunt distincta.

20
Impugnatur.

Distinctio corporum prior situ.

Si dicatur Deum conseruare illa corpora, vt distincta sine distinctione partium, non videtur subsistere, quia nequit conseruare totum sine suis partibus: ergo neque distinctas res sine principis distinctis.

21

Est ab intrinsecis principis.

Deinde, vel situs est distinctiuum essentialiale vnus quantitatis ab aliis; vel accidentiale tantum. Si essentialiale, Deus de potentia absoluta nequit conseruare quantitatem distinctam ab alia sine situ distincto; sicut nequit hominem sine suo essentiali, & formali, vt anima. Si est accidentiale distinctiuum situs: ergo potest Deus conseruare corpora vt sunt distincta per causas priores sita absque ipso situ.

Possunt conseruari distincta sine diuerso situ.

Præterea, quantitas distincta est causa effectiua situs distincti vt distincti: ergo ne detur circulus committi in probatione, situs nequit esse causa prima distinguendi quantitatem. Deinde, quantitas diuersa corporum in eodem loco manet terminata, & non continuata alteri: ergo diuersa. Conueniunt ergo in hoc D. Thomas, & Doctor quòd in corpore glorioso in eodem loco cum alio existente maneat quantitas, & dimensiones distinctæ, licet situs sit idem in ordine ad locum, quem vtrumque corpus ita replet, vt si auferatur aliud, adhuc maneat spatium repletum per corpus existens. Conueniunt etiam in hoc, quòd per nullam qualitatem creatam fieri possit penetratio illa corporum, sed sola diuina virtute. Differunt tantum quantum ad illud principium distinctiuum quantitatis: primò, quòd ad præsens institutum non facit, sed magis ad modum indiuiduationis rei materialis; de quo agitur in 2. d. 3. *fusiùs* à Doctore.

22

Punctus in quo conueniunt Doctor cum D. Thoma.

Discrimine inter ipsos.

SCHOLIUM.

Sententia Henrici subtilitatem in eo consistere quòd Deus potest conseruare prius, scilicet distinctam quantitatem, sine posteriore, id est, distincto situ. Hanc non impugnat Doctor, quia fortè benè explicata est propria, & ideo iuxta eam soluntur argumenta sententiæ posite num. 9. quæ ponit subtilitatem esse qualitatem.

Henric.
quodlib. 9.
q. ult. sol.
1. art.

^m **A**lius est intellectus, quòd in ordinatis secundum prius, & posterius, Deus potest conseruare prius sine posteriori, vt subiectum sine accidente, natura tamen non potest hoc semper, licet posset aliquando, vt quando accidentia sunt necessaria respectu talis subiecti, vt superficiem non potest natura conseruare sine aliquo colore: Deus tamen potest sine omni colore, quia totum genus colorum superficiem inest

14

Distinctio XLIX. Quæstio XVI. 619

ineft contingenter, ficut quodlibet indiuiduum : vnde ficut poteft ab vno indiuiduo fe-
parari, fic à toto genere coloris. Sic eft in propofito, quantitas eft ratio ficut, & di-
ftincta, diftincti fitus: licet ergo tota natura non poffet fe-
parare à diftincta quantitate
15 distinctum fitum, tamen Deus poteft, & tunc hoc modo debent procedere, quod li-
cet diftinctio fitus fit acci-
dens, confequens neceffariò diftinctam quantitatẽ, tamen
Deus poteft vnum fe-
parare ab alio, & con-
feruare prius fine pofteriori, quantitatẽ
fcilicet diftinctam fine diftincto fitu; natura tamen hoc non poffet.

*Deum poffe
conferuare prius fine
pofteriore.*

Et tunc respondendum eft ad rationes primæ opinionis, quando dicitur quod
quælibet dos habet actum aliquem. Dico quod non eft verum: imò impaffibilitas eft
dos, & non habet aliquem actum, quia non poffe pati, non eft nifi negatio ipfius
poffe pati.

*Ad ratio-
nes pro
sent. poffim
n. 9. quæ vult
datur Ric.*

Et fi dicas, quod impaffibilitas prohibet ne agens contrarium poffit caufare actio-
nem. Dico quod fi hoc eft verum, tamen hîc non eft aliqua actio, fed fola refiftentia.

Ad fecundum dico, quod Deus de potentia absoluta poffet facere corpus glorio-
fum cum gloriofo, ficut cum non gloriofo, non tamen Deus difpofuit: & pro tanto
dicitur quod poteft facere gloriofum cum non gloriofo: non autem cum gloriofo.

*Corpus
beatum, an
poffit fimile
penetrare.*

Ad tertium, dicendum quod propter hoc corpus non eft onus; non quia non habet
hoc, propter qualitatem aliquam in ipfo, per quam poffet fe virtute propria facere
cum alio corpore: fed quia ita citò virtute diuina poteft facere fe cum alio corpore,
ficut fi efferet fine corpore, poffet efferet cum alio corpore virtute fua.

Ad aliud, quando dicitur quod Deus poteft facere corpus cum alio corpore, &
conferuare ipfum per aliquod tempus cum eo, & perpetuò; concedatur: & quando
dicitur vitrà, fi poteft ipfum perpetuò conferuare, poteft fibi dare formam, per quam fit
cum alio corpore. Refpondeo, fi intelligas per illam formam refpectum quendam
extrinsecum ad aliud corpus, qui refpectus eft fimultas; concedo: fi autem intelligas,
quod det fibi formam priorem, quæ fit caufa fimultatis; nego.

Ad aliud de igne, & ferro; dico quod ferrum eft corpus alterabile ab igne: non ta-
men ferrum ignitum eft ignis: quia corpus durum, & difficulter recipiens, ex quo reci-
pit, fortiter alteratur in illis qualitatibus, & per confequens fecundum eas, fortiter
agit: non tamen ibi eft ignis, fed qualitas ignis, nifi forte in poris ferri, vbi eft ignis, quia
corpus fubtile, & penetratiuum eft. Ex hoc enim aliquid dicitur penetratiuum, non
quod penetraret folida, fed partes minimas, vbi non eft foliditas: fic etiam fpiritus ani-
males dicuntur fubtiles, quia diffundunt fe per totum corpus, per poros illos, vbi non
eft caro folida, non quod fimul finit cum carne folida. Ad probationem, cum dicitur,
habet virtutem alterandi; dico quod verum eft, non tamen in materia propria.

*In ferro
ignitum non
eft forma
ignis, nifi
forte in po-
ris.*

*Spiritus
animales
quomodo
fubtiles?*

Ad aliud de pane, & vino, dicendum quod fi totus panis efferet pori, nihil efferet ibi de
pane: oportet ergo aliquam partem efferet folidam, & aliam porofam, & in illis poris re-
cipitur vinum verè: in aliis verò partibus non eft vinum, fed humiditas quædam extra
circunftans: non tamen in pane, fed in vino, vt patet in exemplo Philofophi, de digito,
& aqua: quia humiditas circunftans digito non eft tantum humiditas, fed eft de aqua
cum humiditate, quæ non eft in digito, ficut in fubiecto; fed in aqua, à qua non fe-
paratur: nec tantum eft ibi illa humiditas, quæ ab aqua fe-
parari non poteft, quæ tantum
eft contigua digito: fed aliqua humiditas alia, quam poteft digitus recipere, quæ fub-
iectiuè eft in digito: fic aliqua qualitas caufatur à vino, quæ eft fubiectiuè in pane. Et
fic patet quod argumentum non concludit per illud fimile.

*In pane in-
tincto vino,
non eft vi-
num, nifi in
poris.*

*Humiditas
est effecti-
ua.*

Alij dicunt, quod corpus gloriofum eft cum non gloriofo, & poteft efferet per mira-
culum: modus enim quantitatus eft ratio quare aliquid eft localiter in loco; fed mo-
dus quantitatus poteft tolli à corpore, & fic non erit localiter in loco: efferet autem
cum alio corpore, non tamen localiter, non eft inconueniens. Contrà, hoc non valet,
quia quod eft in loco fibi æquali, eft localiter in loco; fed tale corpus quando eft cum
alio corpore, eft in loco fibi æquali: nec vnquam tollitur ab eo, quin fit in loco fibi
æquali: ergo nec modus quantitatus, licet bene concedam quod Deus bene poteft
hoc facere, non tamen facit illud.

*Goff. quodli.
6. q. 5.*

*Refutat
Goff.*

COMMENTARIUS.

23
Henrici mo-
dus,

A Lins eft intellectus, &c. Adducit modum,
quem ftatuit Henricus, nempe Deum
poffe conferuare prius fine pofteriori: v. g. fubie-

ctum fine accidente; quantitas autem diftincta
eft prior, & ratio, & caufa diftincti fitus, qui eft
pofterior: licet nequeat natura conferuare prius
fine pofteriori, poteft Deus. Hanc non impu-
gnat Doctor, quia coincidit cum propria fenfen-
tia, quæ in paragrapho fequenti ponitur. Et hæc
Fff * fuppleta,

supposita, respondet ad argumenta præmissa pro prima opinione, paragrapho, *Quia istæ rationes.*

24
Ad primum pro opinione.

Penetrabilis est actio ex parte beati.

Est à Deo suspendens concursus quoad repugnantiam corporis locati primo.

Ad secundum. Corpus gloriosum non penetratur ab alio.

Ad primum, negat de ratione dotis esse ut sit actiua, & instat de impassibilitate. Posset etiam dici quod penetrabilitas sit actiua, inquantum Deus specialiter concurret cum voluntate, & potentia motiua beati, quo se possit sine resistentia collocare in eodem loco cum alio corpore non glorioso: quia sicut motus ille est à potetia motiua, Deo concurrente specialiter, ita etiam & terminus motus. Cæterum quod aliud corpus non cedat, est à solo Deo conseruante ipsum in eodem situ sine repugnantia ad corpus gloriosum, neque hoc genus actionis negat Doctor: sed tantum illud, quod procedit à principio actiua per modum qualitatis superadditæ.

Ad secundum, dicit quod Deus potest facere corpus gloriosum penetratiue cum alio glorioso in eodem loco, si veller, de facto tamen non vult. Hæc est communis resolutio Doctorum omnium nostræ Scholæ, quam tenet Altiſiodorensis, D. Bonauent. Richardus, Suarez *scilicet*. 2. Salas *scilicet*. 19. Lusitanus *quest.* 6. *art.* 6. *paragrapho* 2. Contrarium docet Palacius, modò penetratio fiat per qualitatem actiuam: non valet autem consequentia illius argumenti, qua infertur beatum habere virtutem penetrandi corpus non gloriosum per aliquam qualitatem creatam: quia quod limitatio actionis, & concursus diuini posita per potentiam ordinariam possit à Deo tolli de absoluta potentia, non sequitur effectum limita-

tum illi esse posse ab alia causa, quam à Deo solo.

Ad tertium, committit non causam ut causam: quia ille effectus, quo tollitur onus præteritum animæ, non est per qualitatem illam, sed virtute diuina assistente ad nutum beati.

Ad quartum, negatur consequentia, si intelligatur de forma per modum principij prioris, & actiui.

Ad vltimum de similitudine ferri candentis, & panis recipientis vinum, respondet bene, & inr ab igne, philosophicè, neque ferrum fieri ignem, sed alterari per qualitates ignis, nisi fortè in poris aliquid ignis subintrat, in partibus non solidis, sicut spiritus vitales diffunduntur per corpus in partibus non solidis. Eodem modo de pane dicendum & vino: potest tamen aliqua humiditas, non illa, quæ est in vino ut subiecto, sed alia per vinum produci in pane; sicut digitus comprimens aërem potest ab eo recipere humiditatem, ut dicit Philosophus 2. *de anima text.* 113. quæ humiditas non est illa, quæ est circumstantis aëris, sed alia producta in digito; hinc non colligitur penetratio: ergo, &c.

25
Alij dicunt quod corpus gloriosum, &c. Hic adducit opinionem aliorum, quæ in margine notatur Gotifredi. Hæc reducit impenetrabilitatem in hoc quod modus existendi quantitatis separatur à corpore glorioso: quam sententiam rectè reicit Doctor, quia corpus gloriosum est in loco quantitatiue, & loco tanquam æquale locatum, estque circumscriptiue etiam in loco.

SCHOLIUM.

Sententia Doctoris tria continet. Primum, possibile est duo corpora esse in vno loco: hoc patet ex allatis, ratione ad oppos. & num. 4. & Patribus citatis scholio primo, ideoque merito reprehenditur Durand. dist. 44. quest. 6. quem sequitur Palud. quest. 3. quod defendat, ut probabile, oppositum. Secundum, possibilitas essendi in loco simul cum alio corpore, debetur corpori beato, ut informatur anima, quæ id meruit. hoc constat ex dictis, scholio primo, & ratione ad oppositum. Tertium, ista possibilitas, id est, subtilitas, non potest esse qualitas vlla: quod probat tripliciter, & sic erit Dei decretum, de positione corporis beati simul cum alio, quoties beatus id voluerit, sicut in simili dictum est de impassibilitate quest. 13. hæc est communior sent. DD. pro qua Suar. 3. part. distinct. 48. scilicet. 5. citat D. Thom. Richard. Capreol. Paludan. & alios, dicens esse communem.

17
ⁿ Respondeo ergo ad questionem, ubi primò ostendo quod possibile est duo corpora esse simul. Secundò, quod hæc possibilitas debetur corpori, ut informatur ab hac anima. Tertio, utrum sit qualitas absoluta illa possibilitas?

Ad primum dico, quod in corpore glorioso est possibilitas essendi cum alio corpore. Probo, ad simpliciter impossibile non est aliquid in potentia actiua: sed ad hoc est potentia, ut fide tenemus de corpore Christi in Natiuitate, & in aliis exemplis *suprà* positis: ergo, &c. Sed quomodo ita fit? Dico quod inter quantitatem, & quantitatem non est repugnantia formalis, nec inter situm & situm, nec inter *vbi*, & *vbi*. Probatio, quæcunque formæ quantumcunque sint contrariæ, si sunt in diuersis subiectis, non repugnant: sed illa duo *vbi*, sunt in diuersis: ergo non repugnant formaliter. Vnde dato quod in hoc corpore sit hoc *vbi*, & in alio aliud *vbi*, ista duo *vbi* non repugnant formaliter, quia eiusdem speciei sunt: nec repugnant respectu corporis, scilicet subiecti, quia hoc *vbi* est in vno corpore, aliud in alio: si ergo est impossibilitas, quod illa duo *vbi* sint in diuersis, hoc non est propter repugnantiam, quam habent inter se absolute: nec etiam, ut comparata ad subiecta: ergo oportet quod sit propter comparisonem eorum

Duo corpora posse simul esse. Non est repugnantia formalis inter quantum, & quantum, vel *vbi* & *vbi*. Plures respectus possunt esse ad vnum terminum.

Ad tertium Fallacia.

Ad 4.

Quomodo ferri altera, inr ab igne.

Responsio ad alia exempla.

25
Sententia aliorum reicitur.

Distinctio XLIX. Quæstio XVI. 621

eorum ad eundem terminum, respectu cuius accipiuntur; sed nec sic est impossibilitas, quia duos respectus extrinsecos esse in diuersis, non ad diuersos terminos, non est impossibile: quia nec est impossibile de respectibus intrinsecis aduenientibus, ut duos respectus similitudinis esse in diuersis ad vnum simile.

Præterea, hoc patet ex hoc, quod impossibilitas quanti ad quantum, existendi in eodem loco; non est nisi sicut impossibilitas causæ essendi sine suo effectu naturali; sed cum causa prior sit suo effectu, & omne prius naturaliter Deus posset conseruare sine posteriori: non est impossibile quantum esse cum quanto, & quantum esse sine effectu suo: & per consequens potest esse quantitas, siue dimensio distincta sine distincto situ: sed erunt duo respectus eiusdem situs, & per consequens duo corpora simul possunt esse.

- 18 ° De secundo dico, quod possibilitas essendi cum alio corpore conuenit huic corpori, & debetur, ut ab hac anima informatur, & hæc possibilitas est dos subtilitatis. *Quid sit subtilitas.* Vnde sicut perfectio huius animæ est debitus ordo ad gloriam; sic est perfectio corporis, quod sit cum alio corpore pro libito voluntatis animæ beatæ ad coagendum illi alteri.

- 19 P Sed de tertio principali, quid est ista possibilitas? estne aliqua qualitas absoluta? Dico quod non; quia hæc possibilitas non est aliud in hoc corpore, nisi ut non repugnet ad coexistendum alteri corpori: talis enim non repugnantia non est qualitas absoluta: ergo, &c. *Subtilitas non esse qualitatem probatur tripliciter.*

Præterea, non videtur quod aliqua qualitas creaturæ habeat respectu *vbi* maiorem virtutem, quam Angelus; sed Angelus non potest causare duo *vbi* respectu eiusdem termini: ergo nec illa qualitas: si ergo ponatur, erit frustrâ.

Præterea, si erit qualitas aliqua absoluta, vel erit qualitas actiua, vel passiuæ; non passiuæ, quia tunc per illam corpus gloriosum fieret passibile, nec actiua, quia nec similtas corporum esset actio eius, nec terminus: non actio, quia suum oppositum magis importat actionem, quæ est expellere: nec terminus actionis eius, quia similtas aliquorum est eorum non mutua expulsio: vnde dicit carentiam actionis: ergo propter illam non oportet ponere qualitatem actiuam: si ergo inesset qualitas talis, non ageret, imò magis impediret: quia si haberet aliquem actum, ille esset expellere aliud corpus: quod autem sit aliqua qualitas, & non habeat aliquam actionem, inconueniens est.

Dico ergo quod subtilitas, vel illa possibilitas non habet susceptiuum intrinsecum in corpore glorioso, sed habet causam intrinsecam voluntatem suam, & extrinsecam voluntatem, & potentiam diuinam: & sic ille ordo intrinsecè est in illo corpore, & debetur sibi quasi de iure, ut dictum est de dote impassibilitatis, & secundum hoc dicitur dos. *Omnis qualitas habet aliquam actionem. Dux causa subtilitatis.*

- 20 1 Ad argumenta. Ad primum, dico quod non erit corpus gloriosum subtile per carentiam alicuius partis materiæ: sed per possibilitatem existendi cum alio corpore secundum libitum voluntatis animæ suæ; non tamen ex se effectiuè, sed per aliam causam, scilicet voluntatem diuinam. *Ad arg. 1.*

2 Ad secundum dicitur communiter, quod non est simile: maior enim virtus requiritur ad hoc, quod vnum corpus sit in duobus locis, quam quod duo in vno loco: & idèd consequentia non valet. Ista solutio non valet: vtrunque enim non est nisi potentia increata: ergo æqualis virtutis: neutrum enim est possibile potentia creatæ: sicut ergo vnum posset esse per dotem, ita & reliquum. *Ad 2. Rich. hic q. 5. sol. 6. argum.*

Sed posset dici, quod natura non potest dare, nec causare mutationem positiuam sine mutatione priuatiua, in quibus nata sunt concurrere. Vnde non potest dare albedinem, nisi priuet subiectum nigredine, in quibus tamen non sunt nata concurrere, in illis potest, ut in illuminatione: ibi enim est mutatio positiuæ sine priuatiua.

Ad propositum, omnis motus ad diuersa *vbi*, est talis quasi ad contraria; & ita absolute loquendo natura non potest facere, quod corpus aliquod accipiat vnum *vbi*, & non priuetur alio *vbi*: quia nata sunt concurrere mutationes positiuæ, & priuatiuæ in talibus. Sic non est quando facit duo corpora simul, quia priuat corpus vno situ, & ponit ipsum in alio situ: non tamen facit illam mutationem priuatiuam circa aliud corpus, sed in se. *An æquè difficile, duo corpora poni in vno, & vnum in duobus locis.*

Præterea, si faceret vnum corpus in duobus locis, faceret mutationem, quæ nata est terminare motum sine motu: quod patet, quia si manet in illo loco, & est in alio, non mouetur ad illum, quia iam dimitteret primum; quia motus ad illud *vbi* est recessus

cessus ab alio *ubi*: sed impossibile est naturam facere mutationem sine motu, quæ mutatio nata est terminare motum localem, ut patet: ergo, &c. Hoc autem non sequitur si ponantur duo corpora in vno loco. Potest etiam dici, quod ad hoc quod vnum corpus sit in diuersis locis, requiritur aliqua actio positiua, & sic aliqua virtus actiua: non autem ad hoc, quod duo corpora in vno sint, & ideo non est simile.

Ad 3. *Videatur penetratio fieri per denegationem concursus ad expulsiōem, ideoque effectiue sit expulsio localis.*
Ad tertium, dicendum quod procedit ex falsa imaginatione, quia dimensiones illas esse easdem dimensionibus loci, potest intelligi positiue, vel negatiue: si positiue, falsum est, quia non sunt eadem alicui dimensionibus loci, quia locus non habet dimensiones, ut patet 4. *Phys.* præter dimensiones locati. Si autem intelligatur negatiue, id est, non alia: verum est, & tunc glossandum est, dimensiones illius corporis, & alterius corporis, quæ sunt in eodem loco, sunt idem dimensionibus loci, id est, non alia: quia non sunt dimensiones loci alia à dimensionibus locati, vel contenti in loco: sed propter hoc dimensiones corporis illius non oportet quod sint idem dimensionibus alterius; quia non sunt alicui alteri idem, & ideo manent distinctæ dimensiones.

Ad 4. *Corpus beatum, non potest penetrare corpus aliud beatum.*
Ad vltimum dico, quod non est data potestas corpori glorioso coexistendi corpori alteri glorioso, licet sibi possit dari: quia dos subtilitatis est, quod ad imperium voluntatis suæ sit cum alio propter perfectionem aliquam: quod autem sit cum glorioso non requirit dos subtilitatis, nec perfectio aliqua. Ad illud quod dicis quod magis conuenit gloriosum cum glorioso, quam eum non glorioso: dico quod verum est; & cum dicis, ergo deberent esse magis simul: dico quod non oportet, nisi essent cætera paria: non enim omnis similitudo est ratio similitudinis: si enim ratio valeret: concluderet quod cum duæ dimensiones plus conueniant inter se, quam quantitas cum qualitate: ergo magis possent esse simul: quod falsum est. Potest etiam ibi dici, quod non propter imperium voluntatis alterius beati: non enim habet anima imperium super corpus gloriosum, sicut super non gloriosum.

21

COMMENTARIUS.

26
Resolutio
questionis.

1. Conclus.

Probatio.

27
2. Conclus.

Dos subtilitatis in ordine ad penetrationem consistit. Alij saluant in ordine ad cognitionem

Sent. D. Thomæ.

Respondeo ⁿ ergo ad questionem, &c. Hic statuit propriam sententiam, quæ tribus conclusionibus absoluitur; quarum prima est quod duo corpora diuina virtute possunt esse in eodem loco. Hanc probauit superius variis exemplis Christi Domini, eamque docet fides, ut ipse asserit, & Patres, ut ibidem discurremus contra modum primum negantem penetrationem corporum esse possibilem; & probauit hanc repugnantiam esse virtualem, & non formalem; quod etiam sic breuiter repetit. Non esse repugnantiam ex parte corporum respectiue ad diuinam virtutem, patet: quia potest Deus suspendere effectum secundariam causæ efficientis, potest separare posterius à priori: situs autem diuersus, & repugnans sic conuenit quantitati diuersæ: non est repugnantia nisi ad locum ut ad terminum; hæc etiam potest tolli consequenter tam materialiter, ex indistantia duorum corporum quoad repletionem eiusdem loci, quam formaliter, quia non repugnat in ipsis ut diuersis fundari diuersos respectus eiusdem speciei in ordine ad eundem locum, ut terminum.

^o De secundo dico, &c. Hæc est secunda conclusio, in qua dicit hanc possibilitatem penetrationis in loco conuenire huic corpori glorioso, & debet, ut ab hac anima gloriosa, scilicet informatur, & hæc possibilitas, inquit, est dos subtilitatis. Aliter alij explicant dotem subtilitatis: nam Durandus in 4. d. 44. quest. 5. ar. 1. Paludanus q. 3. ar. 1. statuunt dotem subtilitatis in perfecta subiectione corporis ad animam in ordine ad operationes cognoscitivas, & appetitivas. Alia est sententia D. Thomæ d. 44. q. 2. ar. 2. *questiuncula prima*, & ar. 3. q. 1. ad 3. & in hac dist. quest. 4. ar. 5. q. 3. ad 2. & in cap. 15. prima ad Corinthios lect. 6. ad finem

statuit dotem in completissima subiectione corporis ad animam, ut hæc est forma completæ informans corpus, per quam subiectionem corpus promptè recipit formam cuiuscumque impetij animæ beatæ, quod est proprium corporis subtilis, ut patet in aëre & aqua, quæ suscipiunt formam valis continentis. Sequitur Capreolus in dist. 44. q. 3. ar. 1. concl. 1. Soncinas q. 3. Sotus in hac dist. quest. 4. ar. 6. conclus. 3. Abulensis, Valentia citati: Viguerius in *Instit. Theolog. cap. 14.* estque frequens in Schola D. Thomæ. Itaque dotem statuit in ordine ad hunc effectum, penetrationem autem corporum negat esse ex dote hæc sententia, sed virtute diuina. Si hæc sententia intendat subiectionem ad imperium animæ in ordine ad formam situm, & penetrationem aliorum corporum, non differt in re ipsa à sententia Doctoris.

Conclusio Doctoris est hanc dotem esse in ordine ad penetrationem corporum in eodem loco sine diuisione ipsorum corporum, quam tenet D. Bonauentura in hac d. ar. 6. q. 1. Richardus ar. 4. q. 4. Petrus à Tarantasia *questiunc.* 3. Omnes nostræ Scholæ Doctores; Palacius d. 44. *disput.* 3. Suarez 2. tom. in 3. p. *disput.* 48. sect. 1. Salas citatus *disput.* 14. sect. 19. Altiſiodorensis in 4. part. *Summa tract.* 12. q. 2. Parisiensis *de vniuerso*; estque magis consentanea Patribus, qui hanc perfectionem explicant in ordine ad penetrationem corporum, qui per oppositum dicunt hoc repugnare corporibus non beatis ob corpulentiam & dimensiones, quæ inter connaturales defectus corporis mortalis, Damascenus lib. 4. de fide cap. vlt. *Seminatur*, inquit, corpus animale crassum & mortale, resurgit corpus spirituale, immutabile, impassibile, subtile: hoc enim designat spirituale, quale Domini corpus post resurrectionem clausis portis ingrediens, &c. Epiphanius hæresi 20. *Christum*, inquit, surrexit ex mortuis, non aliud corpus suscitans, sed scipsum,

In subiectione plena corporis ad animam statuit.

Explicatur.

28
Dos consistit in ordine ad penetrationem.

Consentanea Patribus sententia.

Damasc.

Epiphanius.

sum, quod erat, in spiritualem subtilitatem transmutans, & spirituale totum conueniens ingressus per foras conclusas: id quod fieri nequit hic in nostris corporibus propter crassitudinem, quod nondum in spiritualem subtilitatem sunt conuicta, &c. Vide sequentia, &c. Augustinus de Agone Christiano cap. 24. loquens de eodem ingressu Christi ianuis clausis: post resurrectionem suam, inquit, de corpore suo fecit quod voluit: si enim potuit ante passionem clarificare illud, sicut splendorem solis, quare non potuit, & post passionem ad quantam vellet subtilitatem in temporis momento redigere, ut per clausa ostia posset intrare, &c. Euthymius in cap. 20. Ioannis; clausis illis (supple ianuis) introiit tanquam Deus, & quasi corpore suo leui iam, & subtili, ac immortalis effectus, &c. Accedit tandem quod subtilitas in ordine ad penetrationem etiam à Philosophis capitur.

29
3. Conclusio. *P* Sed de tertio principali, &c. Hic statuit tertiam conclusionem, nempe hanc dotem non per qualitatem aliquam superadditam corpori, sed non repugnantiam essendi simul, sublata diuina virtute repugnantia, quæ est effectus quantitatis, quo diuina virtus affluit voluntati beati in ordine ad hunc effectum. In hac conclusione quantum ad hoc quod asserit diuina virtute fieri penetrationem, conueniet etiam Schola D. Thomæ, & ipse Angelicus Doctor: & reliqui omnes præter paucos, estque communior in Scholis. Probat Doctor, quia possibilitas essendi cum alio in eodem loco non est ex parte corporis aliud, quam non repugnantia respectiue ad diuinam virtutem. Deinde, nulla qualitas creata respectu ubi, videtur habere maiorem virtutem, quam habeat Angelus, qui nequit corpus constituere penetratiue in loco. Tertio, quia illa qualitas vel esset passiva, & hoc nõ quia sic constitueret passibile corpus gloriosum quod est falsum: vel erit actiua, quia simulatas corporum in loco nec esset actio eius, vel terminus actionis, quia simulas magis importat non expulsionem; vnde potius dicit carentiam actionis: Si enim haberet aliquam actionem, illa esset potius expulsiva alterius corporis, quia si ageret ad ubi, ergo inclinaretur ex virtute sua ad tollendam resistantiam alterius corporis, & consequenter ad expulsionem eius ex loco.

30
Responsio Lusitani. Respondet Lusitanus q. 6. art. 4. §. 4. hanc qualitatem esse formam supernaturalem maioris virtutis, quam sit virtus Angeli, esse actiuam in ordine ad penetrationem corporis non gloriosi, & suspensionem repugnantia quoad situm in vitroque corpore, quo se mutuo in eodem loco comparantur.

Impugnatur. Contrà. Hæc sententia obscurat mysterium sine ulla necessitate, & Patres in diuinam potentiam solam referunt penetrationem corporum, non in villam creatam: ergo hic modus neque ipsi coheret, neque conducit ad præsens; alio enim modo loquuntur Patres de aliis formis supernaturalibus, vt de adiutoriis gratia, & eiusmodi, admittentes fieri à Deo effectus operationum per aliquod auxilium. Aliter loquuntur de penetratione corporum in exemplis allatis supra, hanc tribuentes soli Deo; vnde excludunt causam secundam concurrentem physicè.

Patres hunc effectum soli Deo tribuunt. Deinde, non soluitur difficultas per hoc quod illa qualitas fingatur supernaturalis; quia per hoc non excedit naturam qualitatis: ergo neque actionem connaturalem qualitati in genere, &c.

sed hæc actio qualitatis tam huius, quam cuiuscunque materialis, qualis debet esse illa, de qua agimus, quæ inexistit corpori, supponit quantitatem, extensionem, & situm in ordine ad locum: ergo non tribuit corpori glorioso hos effectus, neque in ipsos influunt, qui habentur complete per causas priores connaturales corpori; neque exigunt consequenter qualitatem supernaturalem.

Quod habeatur quantitas, & extensio ad locum in corpore glorioso independentem ab illa qualitate, admittit author, & non potest negari: ergo sequitur quod ex parte corporis gloriosi sit totum, quod est necessarium ad occupandum locum capacem sui, & non impeditur. Est præterea in beato potentia motiua, & expedita ad se mouendum in ordine ad locum capacem non impeditur: ergo sublata resistantia, & impeditamento ex parte loci pleni alio corpore, potest se mouere ad illum locum, & se etiam statuere in loco eodem cum alio: ergo necessitas illius qualitatis non est ad motum, extensionem, neque ad terminum motus, nisi in hoc præcisè quod tollat resistantiam ex parte virtutis corporis extensi in eodem loco; sed hæc resistantia est tantum actiua, vt idem affirmat, quatenus quod liber corpus ex illis est causa diuersi situs; ergo qualitas illa solum exigitur à primo ad vltimum ad tollendum illam resistantiam: sed tollitur resistantia per solam suspensionem alterutrius actionis, seu mutue actionis conseruandi diuersos situs, aut expellendi se mutuo ab eodem loco; ergo illa qualitas in tantum est actiua, in quantum suspendit actionem mutuam, qua suspensa, reliqua saluantur ex naturalibus principiis ipsorum corporum, ex quibus habent posse occupare locum sibi æqualem. Sed futile est dicere vllam formam creatam habere esse actiuum hoc modo, quæ nequit agere nisi assimilando passum per aliquem terminum positiuum à se productum, quo posito subigit sibi passum, & non aliter vt actiue se habet: ergo si illa forma habet actionem & terminum ialem, explicetur; quod nequit fieri, non enim est vbicatio formalis, quia hoc conuenit corporibus in quantum sunt quanta extensa & indistantia, seu materialiter coniuncta in eadem superficie, & qualiter contingente. Quis enim vnquam dixit esse corpus in loco formaliter, aut materialiter per qualitatem vllam tanquam per rationem essendi in loco; æqualitas etiam & adæquata occupatio loci conuenit ratione quantitatis dimensæ æqualiter loco: ergo non apparet quis possit esse effectus ille positiuus illius qualitatis productus: ergo manet quod præter sit actiua respectu suspensionis actionis corporum, quæ se mutuo expellunt; sed ad hoc non potest esse necessaria qualitas actiua. Quidquid enim sit, an per modum formæ impediens actionem, & resistantis ex parte corporis gloriosi, id præstaret, non apparet vnde posset resistere, aut impedire actionem huius in aliud. Deinde, vt alias dictum est, repugnat formæ, & causæ naturaliter, seu per modum naturæ agentis, suspendere actionem causarum naturalium, quæ neque in esse, neque etiam in operari dependent ab ipsa. Hæc enim suspensio à solo Deo immediatè, & per modum suspensionis fieri potest, cuius concursus est necessarius perit. ad ipsam actionem: ergo potius in eum refundenda est immediatè hæc suspensio, quam in illam

Esse in loco non conuenit corpori materialis quodlibet.

31
R. quæ sit ad effectum substantie sine illa qualitate superaddita.

Resistentia nequit tolli per illam qualitatem.

Nihil in creatis agitur nisi productis.

Nequit illa qualitas agere priuatim ad suspensionem actionis.

illa suspensio à solo Deo immediatè, & per modum suspensionis fieri potest.

illam qualitatem, cui repugnat. Alias impugnationes satis fundatas huius sententiæ videre licet apud Suarezem, & alios, quibus breuitatis gratia supersedeo.

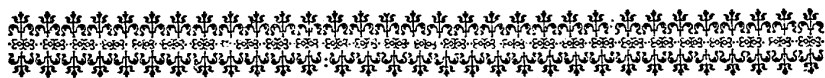
32 *Congressio de-
ducta.* Dico ergo, inquit Doctor, quod subtilitas, vel illa
possibilitas non habet susceptum intrinsecum in cor-
pore glorioso (ad quod scilicet politivè seque-
retur tanquam formam) sed habet causam intrinse-
cam voluntatem suam, & extrinsecam voluntatem, &
potentiam divinam: & sic ille ordo intrinsecè est in
illo corpore, & debetur sibi quasi de iure, ut dictum
est de dote impassibilitatis, & secundum hoc dicitur
dos, &c. quod est dicere hoc debitum esse in cor-
pore glorioso, & ex meritis, & ad plenam, & per-
fectam completionem suæ beatitudinis tam ani-
mæ, quàm corporis, & ex voluntate, & potentia
motiva cum Dei concursu parato in ordine ad
hunc effectum.

33 *Ad arg.
Ad 1.* ¹ *Ad argumenta*, &c. Ad primum pater ex di-
ctis, & ex litera.
² *Ad secundam.* Ostendit diversam esse ratio-

nem impossibilitatis essendi idem numero cor-
pus in diversis locis, & duo corpora in eodem
loco: quia licet eiusdem virtutis increatæ solius
sit efficere utrumque effectum, tamen maior est
repugnantia ex parte naturæ ad constituendum
idem corpus in diversis locis simul, quàm duo
corpora in eodem loco, ut benè declarat in
litera.

³ *Ad tertium.* Dicit sicut aliàs in corpore, *Ad 3.*
utrumque corpus in eodem loco habere diuer-
sas dimensiones quoad se, licet in ordine ad lo-
cum habeant eundem situm, per quem uniformi-
ter occupant locum.

⁴ *Ad ultimum.* Negat duo corpora gloriosa pos-
se esse simul penetrativè per dotem penetrabili-
tatis, neque animam unius habere eandem po-
tatem in corpus alterius, sicut in corpus
proprium. Hæc de hac quæstione, & distin-
ctione, circa quam plura alia dici possunt: sed
hæc festinanti sufficiant, reliqua ex authoribus
suppleri possunt. *Ad ultimum.*

DISTINCTIO L.

ET VLTIMA HVIVS LIBRI.

*Diff. præ-
ced. c. 1. ex
Ench. c. 111.
Solutio se-
cundum di-
versos.*

IC oritur quæstio, ex præmissis ducens originem: supra
enim Augustinus loquens de malis in inferno damnatis,
& bonis in cælo glorificatis, dixit, quod nec bonis volun-
tas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis
quidem constat, sed de malis, à quibus voluntatem malam
non remouet, quæritur quomodo sit verum eos non posse

peccare: imò, quomodo verum sit eos non peccare: cum malam habeant
voluntatem? Quidam autem illam voluntatem non esse peccatum, sed
supplicium tantum. Alij verò peccatum esse farentur, sed per illud eos non
mereri aliquam pœnam: quia non est ibi locus merendi. Illud ergo pecca-
tum dicunt non esse meritum supplicij, sed supplicium mali meriti, quod in
hac vita præcessit. De hoc autem Augustinus ita dicit, [Tempus acquirendi vi-
tam æternam in hac tantum vita Deus hominibus dedit, ubi voluit etiam
pœnitentiam esse fructuosam. Ideò hîc pœnitentia fructuosa est, quia potest
hic homo deposita nequitia benè vivere, & mutata voluntate merita, simul-
que opera mutare, & ea gerere quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non
fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed in-
dulgentiam in conspectu Domini non inueniet: quia etsi erit stimulus pœ-
nititudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpa-
bitur iniquitas sua, ut nullatenus ab eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia.
Voluntas enim eorum talis erit, ut habeat semper in se malignitatis suæ sup-
plicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi,
qui cum Christo regnabunt, nullas in se malæ voluntatis reliquias habe-
bunt: ita illi, qui erunt in supplicio æterni ignis cum Diabolo, & Angelis
eius deputati, sicut nullam habebunt ulterius requiem, sic bonam nullate-
nus poterunt habere voluntatem. Et sicut cohæredibus Christi dabitur per-
fectio

*Lib. de fide
ad Petrum
cap. 3.*

Mat. 25. d.

Mat. 25. d.

A

fectio gratiæ ad æternam gloriam, ita consortibus Diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis.] Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam voluntatem non deferant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ: per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur nisi in hac vita.

Quare dicuntur tenebra exteriores?

B Hic quæri potest, Quare illæ tenebræ, quibus inuoluentur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualement, scilicet Deum, erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis, non tamen penitus extra lucem Dei sunt, nec corporali luce priuantur. De hoc August. sic ait [Ira Dei, & in iudicio erit, & hîc est in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem habitat Deus lucem inaccessibilem. Hæ autem tenebræ hîc iam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hîc: quia ibi secludetur penitus à luce Dei, quod non hîc. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt Deum per speciem? sed nec aliquis videt hîc Deum per speciem. An per dissimilitudinem, quam facit peccatum inter Deum & hominem? sed & hîc multi per grauia peccata elongantur à Deo. An quia Deum odiunt, ita vt velint Deum non esse? sed & hîc multi Deum oderunt: de quibus scriptum est, Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi possunt, quædam malignitas odij, & voluntatis, quæ tunc excrescet in mentibus reproborum, & quædam obliuio Dei: quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus adeò afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandum aliquid de Deo, vix, vel rarò, vel nunquam mentem reuocet, vt qui nimio premuntur pondere, adeò stupefcunt & turbantur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendat impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris: sed in hac vita nullus adeò malus est, vt penitus secludatur à cogitatione Dei: quia nec perdit appetitum beatitudinis, & quendam boni amorem, quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores, & profundissimas tenebras reprobos perpeffuros post iudicium dicit Augustinus opponens de illo diuite, qui in inferno positus eleuans oculos vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum; cuius comparatione coactus est confiteri mala sua, vsque adeò, vt fratres roget ab his præmoneri: quod ante iudicium factum legitur. Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullam dei lucem videbunt, cui confiteantur.

*Super Ps. 6.
super illa
verba Tur.
batus est à
furore
oculus
meus.
1. Tim. 6. c.*

Psalm. 73.

*Super illud
Psalm. 6.
Luc. 16. f. g.*

*De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum,
qua hîc fiunt.*

C Ræterea quæri solet, si reproborum animæ, quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum, quæ circa suos in hac vita geruntur, & si aliquo modo doleant super infortuniis suorum charorum? Hanc quæ-

Scoti Oper. Tom. X.

GGg fitionem

*Aug. super
Psal. 108.
Disperdat
de terra.
Luc. 16. f.
Eadem ha-
bentur in
lib. de cura
pro mortuis
c. 14. & 15.*

tionem August. commemorat, ex parte eam explicans, ex parte verò insolutam relinquens : ait enim, [Quæret aliquis, An ullus dolor tangat mortuos, de his quæ in suis post mortem contingunt? vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus defunctorum? Cui respondeo magnam esse quæstionem, nec in præsentī differendam. Veruntamen breuiter dici potest, quod est cura mortuis de suis charis, vt de diuite legitur : qui dum tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham : & inter alia dixit, Habeo enim quinque fratres, mitte aliquem ex mortuis, vt testetur illis, nè & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis, quos sciunt viuere, quia nec in locis pœnarum vident eos, vbi diues sine fratribus erat : nec in requie beatorum, vbi Lazarum, & Abraham, quamuis longè agnoscebat. Non tamen ideò consequens est eos scire, quæ circa charos suos aguntur hîc, vel læta, vel tristia.]

Quomodo accipienda sunt quæ de Lazaro & diuite leguntur.

*Aug. super
Gen. ad lit.
lib. 3. cap. 5.*

SI quis autem quærat, Quomodo intelligatur, quod de Lazaro & diuite legitur? Audiat Augustini responsum, dicentis, [Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cum sint sine corpore, non deerunt, qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendunt, ipsamque animam corpoream præparasse linguam, & stillam de Lazari digito cupiisse. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis, autem nunquam inuenitur.]

Si se vident boni & mali.

*Greg. super
Luc. 16.
hom. 40. &
in gl. super
illud, Ele-
mans autē
oculos.
Luc. 16. g.*

SOlet etiam quæri utrū vicissim se videant illi, qui sunt in inferno, & illi, qui sunt in gloria? Sicut sancti tradunt, & boni malos, & mali bonos vident vsque ad iudicium. Post iudicium verò boni videbunt malos, sed non mali bonos. Vnde Greg. [Infideles in imo positi, ante diem iudicij fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia post contemplari non possunt.]

De chaos inter bonos & malos.

SEd cum sancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compassione erga eos mouentur? Nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud Euangelicum, quod Abraham diuiti respondit. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenus sociari valent? Adeò enim sancti Dei iustitiæ addicti sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si de iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle, & non posse: non quia velint & non possint, sed quia etsi vellent, non possent eos iuuare. De hoc ita Gregor. ait, [Sicut reprobi à pœnis ad gloriam Sanctorum transire volunt, & non possunt: ita & iusti per misericordiam mente ire volunt ad positos]

D

E

F

ad positos in tormentis, vt eos liberent, sed non possunt: quia iustorum animæ, etsi naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctæ tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur.]

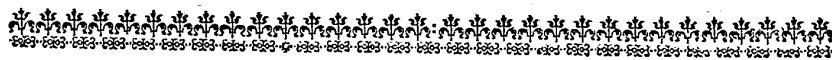
Greg. super
Lucam loco
præallegato
circa illud,
Homo
quidam erat
diues.

Quòd visa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam.

Postremò quæritur, An pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum? an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Gregorius, [Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem aspecta pœna reproborum: quia vbi iam compassio miseriæ non erit, minuire beatorum lætitiæ non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam euaserunt: quia qui Dei claritatem vident, nil in creatura agitur, quod videre non possint. Non est autem mirandum, si Sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cum Prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerunt.] [Egredientur ergo electi, non loco, sed intelligentia, vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruciatus:] quos videntes non dolore afficientur, sed lætitia satiabuntur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Isaias impiorum tormenta describens, & ex eorum visione lætitiæ bonorum exprimens, ait: Egredientur, electi scilicet, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, id est electis. Lætabitur enim iustus, cum viderit vindictam.

Greg. super
Lucam 16.
Fili recordare hom.
40.

Hier. lib. 8.
cap. 65 super
Esai. in fine, super,
Egredientur è
cælo, &c.
Esai. ult. g.
Psal. 57.

Q V Æ S T I O I.

Utrum aliquis secundum rectam rationem ad fugiendum miseriam possit appetere non esse?

D. Thom. in addit. quæst. 99. art. 3. & hic quæst. 2. Richard. art. 4. quæst. 2. & 3. D. Bonauent. 1. part. art. 1. quæst. 1. Mayr. quæst. 1. Bassol. quæst. 1. Nyssen. orat. de infantibus. Bernard. serm. 35.

I R C A istam distinctionem quinquagesimam primò quæritur. Utrum aliquis secundum rectam rationem ad fugiendum miseriam possit appetere non esse? Videtur quòd sic. Per illud Matth. 26. de Iuda, &c. *Bonum erat ei, &c.* Ergo hoc est minus malum, ergo magis appetendum. Præterea, Philosophus 1. Rhetor cap. 2. Carentia mali est delectabilis; sed delectabile est desiderabile: ergo carentia mali est desiderabilis; sed non esse non includit aliquod malum: ergo est delectabile, & per consequens desiderabile. Præterea, Anselm. Cur Deus homo, lib. 1. cap. 2. 1. *Fateri me necesse est, quia pro tota creatura nihil deberet facere contra voluntatem Dei, sed annihilari eligendum esset.* Contrà, August. 3. de lib. arb. ante medium, vel circa, probat oppositum per tres rationes. *Rat. ad ex intentione, & est prima ratio sua, vbi sic dicit: Non esse non est rectè eligibile, quia nihil opp. est.* Præterea, secunda ratio est, in quo nulla est ratio boni, in ipso non est ratio melioris; sed in non esse non est ratio boni: igitur nec melioris; ergo non est præeligendum. Præterea, tertia ratio Augustini ibidem; Qui rectè eligit, necesse est, vt cum peruenit ad illud, quod eligit, melior sit; sed nullus sit melior per non esse: ergo, &c. Et has rationes ponit August. ex intentione in libro prædicto.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

COMMENTARIUS.

Ordo, & diuisio
disposita.

Hanc distinctionem absoluit Doctor sex quæstionibus. Prima est, an secundum rectam rationem ad fugiendam miseriam possit quis appetere non esse. Secunda, an damnati sic appetant non esse. Tertia, an beati videant pœnas damnatorum. Quarta, vtrum pœna omnium damnatorum sit æqualis. Quinta, vtrum

beatitudo omnium beatorum sit æqualis? Sexta, vtrum beatitudo corporum erit æqualis.

Circa istam distinctionem, &c. Hic mouet duas quæstiones consequenter. An secundum rectam rationem appeti posset non esse ad fugiendam miseriam: & an ita appetant damnati de facto sic non esse. Adductis argumentis hinc inde in prima quæstione, mouet secundam, & mox resoluit utramque seruat ordine, quo mouentur.

SCHOLIUM.

Positis tribus rationibus pro utraque parte, remittit resolutionem in quæst. seq. ubi à num. 2. eam disputat, & soluit argumenta hinc posita, ibi num. 13.

QVÆSTIO II.

Utrum damnati appetant non esse propter miseriam fugiendam?

D. Thom. D. Bonau. Rich. & alij citati pro quæst. præced. August. *serm. 26. ad fratres, & 5. contra Iul. cap. 8.* D. Thom. gloss. & Lyra in id. *Matth. 26.* Bonum erat illi si natus non fuisset.

Arg. 1.

VXTA hoc quæritur, Vtrum damnati appetant non esse propter fugiendam miseriam? Videretur quod non: obiectum voluntatis est bonum, vel verum, vel apparens: ergo nihil est appetibile, nisi aliquod illorum: sed in non ente nullum illorum est: ergo, &c.

Arg. 2.

Præterea, qui vult esse in quiete, vult esse: non enim potest velle esse in quiete, nisi velit seipsum; sed damnati non possunt non appetere beatitudinem: ergo nec possunt non velle esse in quiete: ergo non possunt velle non esse.

Apoç. 9.

Contrà, Apostolus, *Desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.*

SCHOLIUM.

Sententia tenens non licere appetere non esse pro fugienda miseria pœnæ, vel culpæ, latè suademur. Primò, quoad pœnam, & hanc partem tenet Rich. hinc art. 4. q. 2. Secundò, quoad culpam.

Rich. præf. d. b
art. 4. q. 2.
Non esse
eligendum
non esse
ad fugien-
dum infer-
num.

Respondeo ad primam quæstionem, quod potest dupliciter intelligi, secundum quod est duplex miseria, scilicet pœnæ, & culpæ. Si quærat quæstio, vtrum possit quis secundum rectam rationem ad fugiendum miseriam pœnæ, appetere non esse: dicunt quidam quod non. Prima ratio est ad hoc, malum idè est malum, quia adimit aliquod bonum: sed non esse adimit totum bonum, quia totam naturam: ergo maius malum est non esse, quàm miseria pœnæ: sed secundum rectam rationem maius malum nunquam debet appeti propter fugam minoris mali: ergo nunquam non esse est appetendum secundum rectam rationem propter fugam pœnæ.

Aug. 12.
Cim. c. 16.

Cap. 5.

Præterea secundò, fuga maioris perfectionis non est appetenda propter adeptio- nem minoris perfectionis: igitur nec oppositum maioris perfectionis propter fugam oppositi minoris; sed esse est maior perfectio quàm gaudium, quia secundum Dionysium de *Diuin. nom.* inter omnes diuinas participationes esse est nobilior: ergo oppositum ipsius non potest appeti propter fugam oppositi ipsius, quod est pœna.

Non esse
appetendum
non esse
ob fugiendā
miseriam
culpæ.

Si autem quærat de malo culpæ, dicunt quidam, quod non, sicut & prius dictum est in vniuersali: & ad hoc, concludunt duæ prædictæ rationes. Prima, quia culpa non adimit totum bonum, quia relinquit naturam: sed non esse nihil relinquit. Secunda, quia esse est nobilior participatio diuina, quàm esse sine culpa, vel participatio iustitiæ oppositæ culpæ. Ad hoc etiam assignantur aliæ rationes. Prima est talis, si propter fugam culpæ esset appetendum non esse, & non propter pœnæ fugam, hoc esset per aliquam

quam rationem mali repertam in culpa, quæ non reperitur in pœna. Triplex autem malum inuenitur in culpa, quod non in pœna: vnum, quia pro culpa infligitur pœna: secundum, quia Deus potest pœnam efficere, non culpam: tertium, quia culpa facit habentem formaliter malum. Propter primum non potest appeti *non esse*, quia nihil est appetendum, quod est maius malum propter fugam minoris mali: sed appetendo *non esse* propter fugam culpæ, ratione mali pœnæ infligendæ per eam, non vitatur maius malum quàm sit malum pœnæ, quæ infligitur pro illo. Præterea, pœnæ infligentia nunquam potest esse ita mala, sicut *non esse*: ergo non est appetendum *non esse* propter fugam pœnæ infligendæ pro culpa.

Præterea, nec propter secundum malum repertum in culpa, quale est, quod Deus non potest facere; quia sicut non potest facere culpam, sic etiam non potest facere *non esse*: neuius enim est causa positiua, ut patet per August. 8, q. 21. vbi dicit, quod Deus non est causa alicui creaturæ tendendi in *non esse*; sed tantum est causa *non esse*, Deus non nec conferuando *esse*: sic est etiam causa peccati, non infundendo gratiam, per quam *est causa* tollitur peccatum. Nec propter tertium, quia per culpam non deordinatur tota natura, nec efficitur mala, nisi voluntas: ergo propter illam malitiam, etiam non est appetendum *non esse*.

COMMENTARIUS.

² ^b *Espondeo ad primam questionem, &c.* Adducit opinionem aliorum, & responder argumentis, & tandem resoluit questionem. Duplex est miseria, scilicet pœnæ & culpæ. Quæstio si intelligatur quantum ad miseriam pœnæ; aliqui respondent negatiue: ita D. Bonau. in 1. part. huius distinct. art. 1. quæst. 2. Fundamenta huius sunt, quia malum idem est malum, quia tollit bonum, *non esse* verò tollit totum bonum, pœna tantum partem boni: ergo, &c. Secundò; quia fuga maioris perfectionis non est appetenda propter adeptionem minoris perfectionis: sed *esse* est maior perfectio, quàm gaudium secundum Dionysium de diuinis nominibus cap. 5. inter omnes diuinas participationes *esse* est nobilior participatio diuina: ergo *non esse* eius non potest appeti propter *non esse* miseriæ. Si quæratur vltimè de *non esse* respectiue ad malum culpæ.

Aliqui dicunt, quod etiam nec propter fugiendam culpam possunt appetere *non esse*. Ex duabus rationibus præmissis, quæ idem concludunt. Deinde, quia si propter culpam, & non propter pœnam, idem esset, quia aliqua ratio mali esset in culpa, quæ non esset in pœna. Triplex autem malum est in culpa, quod non est in pœna. Primum; pro culpa infligitur pœna. Secundum; quia Deus non potest efficere culpam, & pœnam potest infligere. Tertium; quia culpa facit habentem malum formaliter. Propter primum non potest appeti *non esse*: quia maius malum est *non esse*, quàm pœna: nec pœna potest esse tantum malum sicut est culpa. Non secundum, quia eodem modo se habet Deus quantum ad posse facere *non esse*, sicut & peccatum: quia ex Aug. 83. q. 99. quæst. 20. Deus non est causa tendendi in *non esse*: & ad vtrumque se habet ut suspendens actionem, vel conferuatiua, vel præuenientem lapsum. Neque tertium vrget: quia culpa non deordinat totam naturam, sed solam voluntatem.

Pars negatiua quoad culpam suadetur.

Triplex malum in culpa.

Propter nihil horum appeti debet non esse.

SCHOLIUM.

Sententia tenens ob culpam fugiendam, appetendum esse non esse, est Richard. supra, & probatur variis, ac clariis rationibus.

³ ^c Alij dicunt oppositum, scilicet quod propter culpam fugiendam est appetendum *non esse* secundum rectam rationem: quod primò probatur sic. Quilibet tenetur magis fugere illud, quod est contra Deum quàm illud, quod est contra seipsum: sed culpa est contra Deum, *non esse* verò contra seipsum: ergo, &c. Et confirmatur, quia homo plus tenetur diligere Deum, quàm se.

Ric. ubi supra. & Henr. Arguit multipliciter eligendum non esse, ut enitetur culpa.

Præterea, maius malum est magis fugiendum; tale est malum culpæ respectu *non esse*: ergo, &c. Minor probatur, carentia boni debiti est maius malum, quia formaliter malitia est, quàm carentia boni indebiti; sed peccatum, vel culpa est carentia boni debiti, *non esse* autem non est carentia boni debiti: aliàs ante creationem mundi fuisset boni debiti carentia, & sic malum: peius ergo est peccatum, quàm *non esse*.

Præterea, quod est malum simpliciter, magis est vitandum, quàm quod est tantum malum huic: propter quod etiam conceditur, quod Deus potest esse causa pœnæ, licet non culpæ: quia culpa est simpliciter malum, non pœna, sed solum huic: & quod culpa sit malum simpliciter, probò, quia opponitur bono simpliciter: tollit enim Deo honorem debitum, sicut patet per Anselm. lib. Cur Deus homo cap. 11. & 15. peccator enim quantum in se est, Deum inhonorat: quia ergo peccatum est contra Deum, & contra ordinem vniuersi, est malum simpliciter: *non esse* autem non est malum simpliciter, sed huic tantum.

C O M M E N T A R I V S.

3
Sententia
Richard.
Appeti non
esse propter
culpā fugien-
dam.

A *Lij^c dicunt oppositum, &c.* Hæc est sententia Richardi in hac d. art. 4. quæst. 2. ubi dicit propter culpam fugiendam appeti debere non esse secundum rectam rationem : & probat, quia magis tenetur fugere id, quod est contra Deum, quam aliquid aliud, peccatum est contra Deum. Confirmatur : quia magis tenetur diligere Deum quam aliquid aliud.

Secundò, quia magis malum est culpa, quam non esse, quia carentia boni debiti est magis malum ; quia culpa formalis, quam carentia boni non debiti ; talis est carentia esse, quod non debetur.

1. Ratio.

Tertiò, quia malum simpliciter est magis vitandum, quam malum determinatum : v. g. huic : culpa est malum simpliciter, quia inhonorat Deum secundum Anselmum, & est contra ordinem vniuersi : non esse verò est malum tantum huic.

3. Ratio.

S C H O L I V M.

Refutat primam sententiam quoad primam partem, quæ est Richard. quia rationes eius ita concludunt de malo culpæ, sicut de malo pænæ, & tamen ipse tenet non esse esse eligendum pro malo culpæ vitando : cuius rationes hæc soluit Doctor satis clarè.

C *Ontra primam opinionem, quæ dicit, quòd malum pænæ est magis eligendum, videtur quòd illæ rationes sint contra eos, quia ita concludunt de malo culpæ, sicut de malo pænæ : & tamen non dicunt ipsi vniuniformiter de vtroque malo, nec est etiam ista propositio vera, quòd illud, quod adimit maius bonum, vel plus de bono, sit maius malum.*

4

Quomodo
teneor fu-
gere magis
quod est co-
tra Deum,
quam quod
est contra
me.

Præterea, illæ rationes de malo culpæ habent instantiam, quia quando dicitur in prima ratione, quòd quilibet tenetur magis fugere quod est contra Deum, quam contra seipsum ; dicendum quòd verum est, si eodem modo est contra Deum, & contra seipsum ; aliter non oportet. Patet in aliis, plus ego diligo pedem meum, quam aliquem alium hominem : tamen magis volo aliquam læsionem pedis mei, quam mortem alicuius alterius. Sic plus diligo Deum : tamen potius volo sibi aliquam offensionem, quam me non esse : sed qui peccat, non ita facit contra Deum, quòd velit Deum non esse : sed tantum facit contra præceptum Dei, & sic non facit contra esse Dei.

Dico ergo, quòd modo eodem non est contra Deum culpa mea, quomodo non esse est contra hominem, & vitam eius : quia per culpam non destruitur Deus, neque detrimentum fit ei, sicut non esse est detrimentum meum, & contra me : sed ideò dicitur contra Deum, quia culpa fit contra præceptum diuinum : nec propter culpam Deus vult te non esse simpliciter, nec peccator appetit non esse propter culpam : nec non esse est contra præceptum.

Carentia
boni inde-
biti an ma-
gis mala,
quam boni
debiti.

Ad secundum dicendum, quòd maior vera est cæteris paribus, scilicet quòd maius malum est fugiendum, quia cæteris paribus carentia boni debiti est maius malum, quam boni indebiti : si autem bonum debitum supponit bonum indebitum, nec sine ipso potest haberi, tunc carentia boni indebiti est maius malum, quia sic est carentia boni indebiti casualis occasio, carentiæ boni debiti : sic est in proposito : bonum enim, secundum quòd est bonum debitum, non potest haberi sine bono indebitum, quod est primum : & sic maior in proposito est falsa, quia cætera non sunt paria. Vnde quando dicitur in minori, quòd malum culpæ est maius malum ; dico quòd est petitio principij.

5

Ad tertium eodem modo dicendum, sicut ad primum : si enim Deo, vel vniuerso posset esse peius in se propter culpam, verum esset ; sed turbatio vniuersi non est in toto vniuerso, sed tantum in hac parte, sicut damnatio non est, nisi in hac parte : si ergo intelligis per malum simpliciter huic, est verum : si autem intelligis, quòd est simpliciter malum, & huic, falsum est ; quia sic non esse est ibi simpliciter malum, non culpa : quia non esse tollit totale esse eius : & sic est sibi totale malum, non autem sic culpa, quia non tollit totam naturam.

Cum dicis, quòd peccator inhonorat Deum, & ideò est malum simpliciter. Dico quòd si peccatum tolleretur aliquid de his, quæ sunt in Deo à Deo, tunc verum esset : sed quia non tollit aliquid honoris, nisi quod debet esse in honorante, ideò non valet.

Præterea, secundum hoc Deus maximè debet nolle peccatum, quia est contra ipsum, & secundum hoc potius deberet annihilare peccatum, quam velle ipsum non esse peccantis.

6

Vel

Vel dicas, si argumentum concludit, quod culpa contra Deum est, tunc esset magis nolenda ab illo, contra quem est, quam non esse illius, qui culpam commisit contra eum: & sic Deus magis vellet destructionem illius, scilicet culpæ, quam permittere aliud, scilicet non esse; & magis deberet nolle peccatum, quam non esse istius: sicut si frigus esset malum rosa plusquam aliquid aliud, tunc calor conservans rosam destrueret frigus, sicut maius malum. Item, secundum hoc deberet quilibet absolute appetere non esse, antequam alius peccaret, quia in eo non saluaretur honor Dei, sicut nec in se, quando peccat mortaliter: sed hoc non credo esse verum.

Præterea, quodcumque peccatum mortale cuiuslibet personæ æquale existens, æquè inhonorat Deum, & tunc secundum hoc quilibet potius tenetur velle non esse, quam in quemcumque mortaliter peccare, quod non credo tamen.

COMMENTARIUS.

4
Impugnatio
primæ sen-
tentia.

Contra primam opinionem, &c. Refutat primam sententiā ex eo, quod rationes nimium concludant: quia perinde concludunt non esse magis fugiendum quam culpa, & pœna: quod tamen secunda sententia non admittit, neque etiam D. Bonavent. qui loquitur tantum de malo pœnæ. Deinde, negat illam propositionem, nempe quod illud quod admittit maius bonum, sit maius malum: magis enim bonum est vitæ, quam bonum famæ, vel fortunæ: tamen aliquando illud bonum contemnendum est hîc & nunc præ aliis, quæ censentur magis mala hîc, & nunc. In genere etiam morale peccatum contra virtutem inferiorem aliquando est maius peccatum, quam contra superiorem hîc & nunc.

5
Instat ratio-
nibus Ri-
chardi.

Præterea, illæ rationes, &c. Dicit illas rationes Richardi habere instantiam, hoc est, esse solubiles: quibus proinde ipse respondet. Ad primam, dicit quod vera est propositio, si in eodem genere, & oppositione sit peccatum contra Deum, & non esse; vel malum contra seipsum; aliter non sequitur. Instat, quia plus diligit quis vitam propriam, & membrum, quam alium, tamen magis vellet aliquam læsionem suæ vitæ, quam alium non esse, vel eum mori. Peccans autem non vult Deum non esse, neque in affectu, neque in effectu: sed tantum facit contra præceptum Dei, & non contra esse eius. Neque Deus ob peccatum vult peccatorem non esse: imò non obstante peccato vult peccatorem esse ad ostensionem suæ iustitiæ, vel misericordiæ: & magis voluit secundum Augustinum de malis benefacere, quam nulla mala esse non frivere, &c. Neque ergo conformiter ad Dei voluntatem, & providentiam peccator ad peccatum fugiendum rectè appetit non esse, quamvis, ut infra Doctor, magis debeat permittere mortem, ut ab alio inferendam, quam pec-

Peccans non
vult Deum
non esse.

Neque Deus
vult pecca-
torem non esse
ob peccatum.

care mortaliter; ac proinde electiue est efficaciter velle non esse, non est medium proportionatum ad fugiendum peccatum, quod inest, neque conforme diuinæ legi, aut voluntati.

Ad secundum respondet, cæteris paribus, maius malum esse fugiendum, & quod cæteris etiam paribus, carentia boni debiti sit maius malum, quam carentia indebiti; tamen si bonum indebitum necessariò supponatur ad bonum debitum, tunc carentia boni indebiti est maius malum causatiue, quia & tollit bonum debitum, & causam, per quam, vel sine qua acquiri non potest bonum debitum: sic se habet in proposito: quia beatitudo, quod est bonum debitum, nequit acquiri sine esse, & non esse consequenter tollit & causam sine qua, & ipsum bonum debitum, & capacitatem eius; unde in minori, quando dicitur peccatum esse maius malum, petitur principium.

6
Instantia est
ita secundum.

Non esse est
maius malum
causatiue.

Ad tertium responderet, quod non tollitur aliqua perfectio Dei, nec vniuersi ordo per peccatum, nisi in hac sola parte: peccatum ergo non est malum simpliciter prius totum suo ordine, sed tantum est malum simpliciter huic, Quod autem dicitur peccator inhonorare Deum, verum est quantum ad honorem, qui est in honorante, & non in Deo: quia tollit tantum debitam subiectionem sui in hoc actu ad legem Dei. Aliàs Deus potius deberet non permittere peccatum esse, quam permittere, si per peccatum tolleretur aliquis honor intrinsecus Deo, aut perfectio, & magis velle non esse peccati, quam peccantis, quod tamen non contingit.

7
Ad 3.
Quid tollitur
per peccatum.

Præterea, aliàs sequeretur quod sicut quolibet peccato mortali inhonoratur Deus, quilibet deberet potius velle non esse, quam Deum sic offendere: quod non credo tamen, inquit, quia scilicet viator peccans non debet hanc voluntatem habere, vel seipsum destruere ut fugeret peccatum: sed magis recurrere ad media salutis, quibus à peccato liberatur.

SCHOLIUM.

Non licere ad vitandam pœnam iustam, appetere non esse. Primo, quia iustum & bonum est talis pœna ergo preferenda est non esse. Secundo, ad esse est appetitus naturalis, & consonus diuinæ voluntati, cui pœna non est dissona. Intellige concl. ex suppositione diuinæ voluntatis volentis pœnam infligere, ut colligitur ex verbis Doct. hac enim seclusa videtur licere eligere non esse, potius quam esse in pœna, & hoc suadent rationes in 8. & 9. & Magister expressè docet ad primum.

7
Respondet ergo ad quæstionem, quod propter fugam mali pœnæ nullus secundum rectam rationem potest, vel debet appetere non esse. Probo, nullus recta ratione potest appetere non esse ad fugiendum iustum, & bonum; sed malum pœnæ non esse.

Non licere
ad vitandam
malum pœ-
næ appetere

pœnæ est iustum & bonum: ergo propter fugam ipsius nullus debet appetere *non esse*. Maior patet, quia nihil potest appeti simpliciter, nisi *esse*; iustum autem & bonum magis habet rationem *esse*, quam *non esse*, quia *non esse* opponitur ipsi *esse*. Minorem probo, quia pœna est quid iustum, & bonum, quia positivum, & punitivum peccati, & culpæ. Præterea, nullus secundum rectam rationem potest aliquid appetere contra inclinationem naturalem, quando illa consonat voluntati diuinæ: sed ad *esse* est appetitus naturalis, ut patet *secundo de Generatione*, & *secundo de Anima*, & est voluntati diuinæ consonus; quod patet ex hoc, quod ipsum causat immediatè in creatura rationali, & in perpetuum conseruat: pœna autem non est. diffona voluntati diuinæ, quia infligit eam: ergo propter ipsam non est appetendum *non esse*.

Text. 59.
Text. 33.

Vt autem in istis rationibus bonitate, & iustitia, inclinatione naturali ad *esse*, & voluntate diuina, quæ est regula recta appetitus humani, quæ non concludunt de malo culpæ: nam licet voluntas diuina sit ad pœnam puniendam, non tamen voluntas naturalis. Non vt autem istis terminis, sicut aliæ prædictæ rationes dicebant, quod malum adimit bonum, & maius malum, maius bonum.

COMMENTARIUS.

8
1. Conclus.
Probatio.
Pœna iusta est, & bona.

Respondeo ergo ad questionem, &c. Hic statuit primam conclusionem huius questionis: quæ talis est: *Propter malum pœne nemo secundum rectam rationem potest velle non esse ad fugiendam pœnam*, &c. est D. Bonauent. & Richardi quam docet Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 7. & 8. quam ibidem optimè deducit. Probat Doctor duabus rationibus: quarum prima est quod pœna sit iusta & bona: quia est debita ordinatio peccati. Secunda ratio est, quia inclina-

tio naturalis conformis diuinæ bonitati est sequenda: talis est inclinatio ad *esse*. Deinde insinuat has rationes non inuoluere probationem eandem de malo culpæ, sicut priores rationes ab aliis adductæ id inuoluunt sumendo oppositionem maioris, & minoris mali ad maius & minus bonum, quia sunt dubiæ in propositionibus assumpris, ut patet ex dictis: idèque ipse probat conclusionem ex bonitate pœnæ, ut est secundum iustitiam, legem ordinatiuam peccati, ab inclinatione naturali, ut conformis est voluntati diuinæ: quæ rationes nõ comprehendunt aliqua dubia, nèque trahuntur ad similem probationem de peccato.

Inclinatio naturalis conformis voluntati diuinæ sequenda.

Has rationes non patiuntur instantiam, sicut præmissæ.

SCHOLIUM.

Licetum esse, quod paterer non esse (si mihi daretur optio) potius quam esse in culpa, imò ad id tenerer, quia eo casu non peccarem non volendo esse; sed peccarem volendo esse in culpa: id enim tantum esset contra appetitum naturalem; hoc contra Dei præceptum. Secundò, tunc velle non esse esset propter honorem Dei, nè offenderetur. Tertiò, secundum Philosoph. ob bonum virtutis laudabiliter quis exponit se morti. Vide alias efficaces rationes, quibus Doctor hanc probat.

8
Ad vitandum malum culpæ licet appetere non esse.

DE secundo dico, quod ad fugiendum malum culpæ potest aliquo modo appeti *non esse*, & alio modo non. Vnde sciendum quod dupliciter potest comparari voluntas ad *non esse*, & ad miseriam culpæ, scilicet vniuniformiter, & difformiter. Vniuniformiter, ut sit causa ipsius *non esse*, sicut est causa ipsius culpæ, & hoc modo quæstio nulla esset, quia nullo modo potest esse causa ipsius *non esse*; nec etiam si posset, deberet velle se facere non esse, propter fugiendam culpam, quia in hoc peccaret mortaliter. Probo, sicut post *esse* diuinum maximè teneor diligere *esse* meum, sic post odium *esse* diuini, maximè teneor vitare, & fugere odium *esse* proprii: ergo odinando *esse* proprium, & volendo ipsum facere *non esse*, pecco mortaliter. Ergo oportet ut intelligatur quæstio, secundum quod ad ea comparatur voluntas difformiter, videlicet secundum quod voluntas potest appetere *non esse*, non ut sit causa, sicut est causa peccati: sed ut voluntariè sustineret ipsum *non esse*, si infligeretur sibi: & sic non est quasi *velle* simpliciter, sed quasi *non nolle*: & talis voluntas est semper, quando duo mala ponuntur, maius & minus malum, quia quando sunt duo mala, in eligendo minus malum est fugere maius malum: quia ibi vnum habet rationem boni respectu alterius, ut patet 5. *Ethicorum* cap. 6.

9
Eligendum potius non esse, quam in culpa esse, si Deus daret optio- nem.

Sic ergo intelligendo quæstionem, dico quod voluntas creata tenetur non vitare *non esse* à Deo annihilante: aliter enim mortaliter peccaret. Ratio ad hoc, quia quilibet secundum rectam rationem tenetur seruare præceptum diuinum, quamdiu non est reuocatum, & per consequens non facere peccatum in quocunque casu: quia quodcunque peccatum est peccatum, quia est contra præceptum diuinum: ergo in quocunque

quocunque peccato quis transgreditur præceptum diuinum, sed non nolendo, se à Deo annihilari, non transgreditur quis præceptum diuinum, sed inclinationem naturalem: vitare autem peccatum includit præceptum, quod non est reuocatum; nunc autem semper sic est: ergo tenetur ad istud, vt fugiat, & vitet illud.

Præterea, quando aliqua duo concurrunt secundum diuersas regulas, semper illud, quod est secundum regulam superiorem, est eligendum, & faciendum: sic est in proposito, quia præceptum diuinum est secundum regulam superiorem, quia secundum voluntatem diuinam, quod est de non committendo culpam: sed nolle non esse est secundum inclinationem naturalem, quæ est inferior: ergo potius debet non nolle se annihilari à Deo, quam culpam suam, vel peccatum esse.

10 Et dico, nisi reuocetur præceptum: quia non videtur, quod circa creaturam sit aliquid quod peccatum mortale ex genere, sed tantum ex præcepto diuino: vt cognoscere alienam, occidere hominem, quia illa ex se, si Deus reuocaret præceptum, non essent peccata.

Hoc autem potest sic declarari, quia non dicitur, quod circa creaturam sit aliquod peccatum ex genere: habere enim non suam, non est peccatum, nisi ex circumstantia: cognoscere enim non suam non est actus simpliciter malus, sed circumstantionatus, non autem ex genere actus. Unde si Deus faceret illam suam, nullum esset peccatum. Similiter, occidere hominem non est peccatum ex genere actus, quia licet potest fieri à iusto iudice, & huiusmodi: peccatum autem dum stat peccatum, tenetur quilibet vitare, & præceptum, dum stat præceptum, tenetur, quilibet seruare: igitur dum stat præceptum, tenetur nolle esse illud, quod est contra præceptum, & hæc est culpa mortalis: & isto modo tenetur potius sustinere non esse, à Deo annihilante, quam peccare. Unde ex vna parte transgrediendo præceptum, est causa peccati: ex alia parte, non est causa peccati, sed sustinet non esse, propter Deum: & ideo hoc est potius, & citius eligendum. Debet igitur intelligi, quod non debet quis facere contra præceptum manens præceptum: sed si reuocetur, tunc licet potest eligere illud sine peccato, & Deus potest facere de non licito, licitum, & de præcepto non præceptum.

11 Præterea, velle illo modo non esse, nè scilicet peccet quis mortaliter, est velle non esse, nè inhonoret Deum: sed hoc procedit ex maxima charitate, & dilectione Dei, quia in tantum vult seruare præceptum Dei, quod potius vult non esse, quam transgredi: sed actus procedens ex maxima dilectione Dei, est actus consonus rationi rectæ: ergo debet se permittere occidi à Deo, antequam velit peccare: Deus enim non peccat occidendo te, &c.

Præterea, secundum Philosophum 9. *Ethicorum*, propter bonum actum virtutis debet se virtuosus exponere morti, non quod occidat seipsum, sed quod se offerat alteri, vt occidatur, priusquam committat aliquid turpe: ergo magis, qui sequitur legem diuinam, debet se exponere morti, etiam ipsi non esse, antequam faciat contra legem diuinam.

Et si dicas, quod Philosophus non diceret, quod debet se exponere morti, si sciuisset, quod haberet vitam immortalam, quia vita immortalis præponderat illi actui virtutis, propter quem mortuus est: sed quia non diu durasset vita illius secundum eum, ideo præponderauit illi actus virtutis omnibus aliis, quos postea habuisset: & si tunc secundum rectam rationem non fuisset eligendum apud Aristotelem non esse, potius quam committeretur turpe; ergo non nunc.

12 Respondeo, si homo secundum rectam rationem debet se coniungere fini, tunc secundum rectam rationem debet se coniungere omni, quo coniungitur illi fini: sicut si tenetur ad finem moralem secundum rectam rationem; tunc quicquid concommitatur illum actum, nihilominus habet æquè necessarium ordinem ad illum finem; sius ergo concomitetur immortalitas, siue non, pro illo nunc nè perdat finem moralem, secundum rectam rationem tenetur ad illum actum virtutis, per quem sibi coniungitur.

Et tunc si arguatur, in omni natura ita est, quod melior est substantia quam operatio, vel beatitudo eius: quia beatitudo eius est accidens, nullum autem accidens perfectius est substantia: ergo nunquam beatitudo est finis, quia finis nobilior est eo, quod est ad finem. Respondeo, pro tanto operatio, vel beatitudo non dicitur bonum, nisi quia coniungit fini, quod est simpliciter bonum, & quia est medium ei: sic intelligit Aristoteles, quod quæcunque operatio se habet ad finem humanum, illa est simpliciter eligenda, quia secundum hanc, substantia sua perficitur & conseruatur, & sic aliud non est accipiendum, quod auerit.

13 h Ad Argumenta: ad primum dicendum quod potest concedi, quod prius debuisset. *Ad arg. 1. scilicet quæst. 1.*

*Hic vult
licere appe-
tere non
esse post
esse ad fu-
giendum
malum.*

Ad 2.

Ad 3.

*Ad Rat. in
oppos.*

set eligere se non fuisse creatum à Deo, quàm quòd fecisset istud malum. Si autem intelligatur, quòd melius fuisset sibi non fuisse natum, quàm habere pœnam illam: tunc exponitur de natiuitate extra verum, quòd melius sibi fuisset, quòd fuisset mortuus in vtero.

Ad secundum dicendum, quòd carentia mali, supposito aliquo bono, est delectabilis; sed nullo bono supposito non est delectabilis, quia nihil est. Si autem arguas de malo culpæ, tunc argumentum est pro me.

Ad aliud dicendum, quòd arguit de miseria culpæ, & hoc concedo; potest etiam concedi, quòd est verbum discipuli, tamen Anselm. approbauit.

Ad illa in oppositum dicendum, quòd absolute loquendo non debet appetere non esse, ita quòd voluntas sit causa ipsius non esse quantum est in se: potest tamen appetere non esse, scilicet permissiue, scilicet, quòd si infligeretur sibi, voluntarie acciperetur & secundum hoc procedunt rationes Augustini.

COMMENTARIUS.

*9
2. Conclus.*

*Ad fugiendū
peccatum po-
test appeti
non esse &
quomodo.*

*Nequit velle
possiuē &
absoluē non
esse.*

*Potest per-
missiue velle
non esse ad
fugiendum
peccatum.*

Exemplum.

10

*Preferenda
superior infe-
riori regula,
quando op-
ponitur.*

DE secundo dicto, &c. Adicit secundam conclusionem de fuga peccati: & dicit quòd ad fugiendum malum culpæ aliquo modo potest appeti non esse, aliquo modo non, &c. duobus autem modis comparari potest voluntas in quantum operatur circa non esse, & circa miseriam culpæ; primo modo, ut sicut est causa culpæ, sic etiam esset causa non essendi sui ipsius: sic autem non potest velle non esse sui, quia non est causa sibi essendi, neque potest causare non esse: & si causare posset, non ordinatè etiam causaret non esse sui: quia peccaret mortaliter: quia post odium esse diuini, magis tenetur fugere odium sui esse proprii, peccaret ergo propter talem destructionem sui, & charitatem propriam: quia etiam homo nequit se interficere, ut fugiat peccatum: unde Martyres, qui se præcipitarunt in mortem, excusantur à Patribus, quòd diuino instinctu id fecerint: & negant communiùs Authores damnatum iuste ad mortem posse concurrere ad sui mortem, & pœnam actiue, eo saltem concursu, qui ab aliis adhiberi potest, quia non est dominus vitæ suæ, neque ageret secundum charitatem, quam sibi ipsi debet.

Oportet ergo intelligi quæstionem, ut ad hæc comparatur voluntas difformiter ad non esse quidè quatenus voluntarie sustineret non esse, si fieret à Deo annihilante, præ peccato, quod simpliciter tenetur nolle: talis est voluntas, quando minus malum præfert maiori, non quòd minus malum positiue eligat, & velit, sed permittat, & sustineat præ maiori malo: sic ergo dicit quòd voluntas creata debet velle non esse à Deo annihilante ipsam magis, quàm peccare: aliàs peccaret; quia secundum rectam rationem debet seruare præceptum fugiendo peccatum; quod præceptum respectu eius semper stat in sua obligatione: non repugnando autem, aut sustinendo se annihilari à Deo agit non contra præceptum; sed contra naturalem inclinationem, quam tenetur non se qui contra præceptum obligans ad oppositum: ergo tenetur ad vnum ut fugiat alterum.

Declaratur hoc in exemplo adducto supra: quia nemo se potest priuare vita ad fugiendum peccatum; quamuis possit, & debeat sustinere mortem ab alio inferendam, magis quàm consentire in peccatum.

Secundò, probat conclusionem ex eo quòd quis debet operari secundum regulam superioris magis quàm inferioris, quando illæ sunt

oppositæ, superior est lex Dei, & voluntas, quæ præcipiunt fugiendum esse peccatum: inferior est inclinatio naturalis ad esse: ergo debet non nolle potius annihilari à Deo, quàm consentire in peccatum, modò præceptum non relaxetur, aut reuocetur.

Et dico, inquit, nisi reuocetur præceptum: quia non videtur quòd circa creaturam sit aliquod peccatum mortale ex genere, sed tantum ex præcepto diuino: ut cognoscere alienam; occidere hominem: quia illa ex se, si Deus reuocaret præceptum, non essent peccata, &c. In primo non dari peccatum ex genere nisi sit malum contra præceptum, defendit in 2. dist. 34 & 35. vbi definit peccatum cum Augustino esse dictum, factum &c. contra legem, &c. Sic ergo negat aliquid prohiberi, quia malum, aut malitiam peccati supponi ad prohibitionem in genere, aut legem: in secundo docet aliqua præcepta secundæ tabulæ posse à Deo dispensari: de qua difficultate agit solus in 3. dist. 37. videatur ibi Commentarius, & Textus. Non intendit ergo quòd peccatum mortale non contingat contra præceptum humanum, cuius contrarium sapientissime docet: sed intendit in creatura nihil esse intrinsecè, & ex genere malum secluso præcepto.

Tertiò, probat conclusionem: quia ille actus est perfectæ charitatis.

Probat quartò ex Philosopho 9. Ethic. cap. 9. quòd propter bonum actum virtutis studiosus se debet exponere morti, non eam sibi inferendo, sed patiando.

Dices quòd Philosophus non diceret hoc, si sciuisset eum habere vitam immortalem, quia propter breuitatem vitæ Philosophus præfert actum virtutis prolongationi breui. Diceret ergo Philosophus immortalem vitam esse præferendam: ergo similiter diceret non esse apperendum, aut supportandum non esse magis, quàm aliquid turpe a dmittendum.

Respondet quòd sicut homo debet secundum rectam rationem coniungere se fini in operando, id est operari propter finem, ad quem inclinat recta ratio, sic etiam debet se coniungere ei, quod est connexum fini, sicut medium necessarium ad finem, vel conditio concomitans, & hoc ex ipsa obligatione, qua tenetur sequi finem, & ad omnia concomitantia per se, siue sint conditiones finis, aut operantis, ut coniungitur fini, vel natus est coniungi; siue ergo mortalitas, siue immortalitas habeat se ut concomitans, tenetur ad actum bonum, ne perdat finem rectæ rationis.

Si dicas quòd substantia, & eius esse excedat operationem, quæ est accidens: ergo nunquam beatitudo

I I

I 2
Replien.

Responsio.

*Obligatus ad
finem tenetur
ad coniungenda
fini.*

I 3
Replien.

beatitudo in operatione est finis : quia finis perfectior est eo, quod est ad finem. Substantia vero perfectior est operatione.

Responsio.

Respondet quod beatitudo non dicitur bonum, nisi ut coniungit finem extrinsecum, qui simpliciter est bonus, & ad quem se habet beatitudo, ut medium vniendi ipsi. Sic intelligit Aristoteles, quod operatio ad finem præferenda est omni ei, quod auerit à fine; quia per eam perficitur, & conseruatur substantia, quam simpliciter excedit finis extrinsecus beans ipsam : quod est dicere, quod licet beatitudo formalis in esse entis sit accedens, & inferioris generis, & perfectionis, substantia cuius est perfectio per modum actus secundi : si sumatur, ut includit suum terminum, ut obiectum qui est finis, & cum ipso facit vnum

Finis excedit id quod est ad finem.

per modum vniendi, & coniungentis se, simpliciter excedit substantiam, quæ est ad finem, prout ipse finis eam præcedit.

^h Ad argumenta. Ad primum, &c. Primum fuit ex illo Math. 26. *melius fuisset ei si natus non fuisset homo ille*, &c. Respondet quod prius debuisset eligere quod non fuisset creatus à Deo, quam habere malum culpæ : ita Carthusianus, & patet ex dictis. Quod si intelligatur de malo pœnæ : dicendum est quod melius ei fuisset mors in vtero, quam natiuitas extra uterum. Alij exponunt, ut Maldonatus, has locutiones vulgares, & hyperbolicas prouerbiales esse, & non trahendas ad rigorem.

Ad secundum patet responsio ex litera, sicut ad tertium, quorum solutio patet ex corpore quæstionis.

14
Ad arg. Ad primum.

SCHOLIUM.

Damnatos appetere suum non esse, licet inordinatè, quia non propter fugiendam culpam, sed iuxta rectam rationem optandum esset non esse, potius quam esse in miseria damnatorum. Ita August. serm. 26. ad fratres es 5. contra Iul. 8. Nyssen. oratione de infantibus. Bernard. serm. 35. in Cant. colligitur ex illo, Bonum erat illi, si natus non fuisset. Matth. 26. es Mar. 14. ubi gloss. Lyræ. D. Thom. Theophil. Vide Salas tr. 13. dist. 15. num. 60. qui alios pro hoc citat. Facit id Apoc. 9. Desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

14 **A**D secundam quæstionem iam patet quid sit dicendum, quia licet debeant magis velle non esse quam in peccato permanere; credo tamen, quod appetunt non esse, non propter culpam fugiendam (sunt enim obstinati) sed propter pœnam, quam sustinent. Ratio est, non esse non est maximum malum, nec per se odibile; sed miseria est per se malum & per se odibile: ergo quilibet ipsam naturaliter refugit, nec ab hac fuga retrahitur: tale autem non est non esse: ergo, &c. Prima patet, quia sicut non esse ab æterno non fuit malum, sic nec post est malum; nec aliquis vnquam contendit cum Deo, quia non fuit natus antequam fuit natus: sed pœna & miseria est simpliciter malum, & idè simpliciter nolenda, quia est contra appetitum naturalem: nec esse est per se obiectum commodi; vnde si daretur mihi optio, ego eligerem potius non esse simpliciter, quam in tali & tanta miseria esse.

Decis. q. 2.

Damnati appetunt non esse, sed non inordinatè.

Non esse potius eligendum, quam esse damnatum.

15 **C**ontrà, esse est magis diligibile affectione commodi; probo, omnis appetitus affectione commodi est concupiscens; concupiscens alicui concupiscit, & hoc habet pro fine; sed omnis appetitus affectione commodi sibi concupiscit: ergo maxime concupiscit sibi suum esse.

Tres obiectiones contra resol.

Præterea, August. *decimonono de Cinit. Dei*, dicit quod amor sui vsque ad contemptum Dei facit ciuitatem Diaboli: hoc maxime viget in damnatis, sicut ex opposito maxime amor Dei in beatis.

Cap. vii.

Præterea, affectio commodi sequitur appetitum naturalem; sed natura maxime appetit esse: ergo & affectio commodi maxime est ad esse; tunc sic, cuius oppositum quis maxime odit, ipsum affectione commodi maxime diligit: sed oppositum ipsius esse maxime quis odit, affectione commodi: ergo esse maxime diligit.

Respondeo, de minori posset esse dubium propter beatitudinem, quæ magis videtur diligi affectione commodi, quia opponitur ipsi miseriæ: sed tamen certum est, quod licet concupiscencia, quoad concupitum, sit magis ad beatitudinem: non tamen concupita est beatitudo, nisi propter me, sicut propter finem: concedo ergo minorem: sed ad maiorem, quando dicitur, quod esse est maxime eligibile affectione commodi, & sic oppositum eius est maxime fugiendum: dico quod est falsa, nisi sit in eodem genere oppositionis. Tunc ad minorem dico, quod non esse est oppositum esse contradictoriè; sed miseria & beatitudo contrariè: velle etiam & nolle sunt actus contrarij, & habent opposita obiecta; nunc autem contradictorium non habet rationem formalem odibilis, sed contrarium: contrarium enim est maioris odij, quam contradictorium. Probo, ex affectione beatitudinis est odibilitas: non enim appeto non esse, nisi quia vellem beatus esse: sed huic opponitur miseria: ergo, &c.

Præterea,

Præterea, illud est malum formaliter; sed *non esse* non est malum formaliter. Et sic patet, quod illa propositio est falsa, quæ dicit, quod opponitur magis bono, est magis fugiendum, nisi opponantur contrariè, credo tamen quod propter fugam pœnæ vellet *non esse*, quia dicit hoc Scriptura secundum illud Apoc. *Desiderabunt homines mori, & fugies mors ab eis.*

Ad arg. 1. Ad argumenta. Ad primum dico quod ibi sunt duo *nolle*: tamen fortius nolle teneret, & sic dicuntur nolle *esse*, quia in *non esse* nihil mali imaginantur. 16

Ad 2. Ad secundum dicendum, quod consequentia bona est de volitione efficaci, non tamen de absoluta, vel simplici volitione; & ideo arguitur ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis, non destruendo totum consequens.

Vel sic ad primum, dico quod ibi sunt duo *nolle*, & vnum fortius alio: & ideo cedit vni, & vult illud aliud, quia scilicet miseria pœnæ habet rationem maioris nobilitatis, licet sint duo nolita, & duo *nolle*; vnum contrariè, & aliud negatiuè; & ideo vnum magis nolendum, quàm alterum. Ad secundum, cum dicitur, quod damnati non possunt non appetere beatitudinem, & sic semper esse in quiete appetunt. Dico quod consequentia est bona, loquendo de volitione efficaci: non est autem bona loquendo de conditionata, id est, si possent velle *non esse*. Vnde istud argumentum procedit ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis, non destruendo totum consequens: simul igitur possunt appetere beatitudinem, & *non esse*, voluntate conditionata.

COMMENTARIUS.

15 **i** **Resolutio secundæ quæstionis.** **A**d secundam quæstionem, &c. Hic resoluit, ex dictis in prima, secundam quæstionem: dicit secundum rectam rationem modo suprâ dicto posse velle *non esse* ad fugiendum peccatum, non verò ad fugiendum pœnam iustam; tamen de facto voluit *non esse* ad fugiendam pœnam non ex affectu iustitiæ ad fugiendam culpam; sed commodi ad fugiendam pœnam. Eandem tenet D. Thomas hic art. 1. quæst. 2. quæst. 3. & Richardus art. 4. quæst. 3. qui distinguunt duplicem voluntatem in illis, aliam naturalem, aliam deliberatiuam: negant voluntate naturali eos velle *non esse*, & rectè, si detur talis voluntas, quia sequitur inclinationem naturæ, quæ semper, & vniiformiter est ad *esse*. Voluntas alia est deliberatiua, & libera, & hæc consideratur ad *non esse* nudum, & sic non est appetibile, quia nullam rationem boni includit: alio modo consideratur quatenus inducit carentiam pœnæ, & sic potest appeti, & de facto appetitur à damnatis. Hanc distinctionem voluntatis naturalis elicit, & voluntatis deliberatiuæ non admittit Doctor, de qua difficultate egimus in d. præcedenti; ideo Doctor sine illa distinctione procedit.

Damnati vellet non esse ad fugiendam pœnam ex affectu commodi.

Duplex voluntas, ut à quibusdam ponitur.

Hanc distinctionem non admittit Doctor.

16 **Probatio conclusionis.** Probat conclusionem: quia *non esse* non est per se malum, aut per se odibile; sed miseria est per se odibilis: ergo quilibet eam naturaliter refugit. Maiorem probat: quia ab æterno fuit *non esse*; nullum tamen malum: & nemo cum Deo contendit, quod non fuerit natus antequam natus est: ergo etiam post *esse* non est malum: pœna autem est malum propter repugnantiam appetitus naturalis; *esse* autem non est obiectum appetitus commodi. Vnde secundum hunc affectum commodi magis appetendum esset *non esse*, quàm esse in miseria. In hac ratione agit Doctor de bono commodi, & malo opposito: & sic intelligenda est maior, quatenus *non esse* non est malum per se post *esse*: quamvis etiam propositio intelligi possit vniuersaliter, quia *non esse* neque per se est malum nisi tantum contradictoriè.

Subsistere voluntatem illam in dæmonato ex sufficiens morio.

Contra esse, &c. Obiicit contra resolutionem datam, & probationem: primò quod *esse* sit diligibile secundum affectum commodi, ut finis cui: ergo maximè concupiscibilis affectu commodi. Secundò ex Augustino 19. de ciuitate Dei cap. ultimo, vbi dicit, quod *amor sui usque ad contemptum Dei fecit ciuitatem Diaboli*: qui amor maximè viget in damnatis, sicut amor Dei in beatis. Tertiò, quia affectio commodi sequitur appetitum naturalem, qui maximè inclinatur ad *esse*: ergo oppositum magis habetur in odio. 17

Ad primum respondet negando maiorem, nisi sit in eodem genere oppositionis: *non esse* autem contradictoriè tantum opponitur affectui commodi: miseria verò contrariè: affectus ergo commodi licet magis inclinetur in beatitudinem, quàm in aliud, & ex hoc motiuo refugit oppositum: tamen magis refugit oppositum contrarium, quàm quod opponitur remotè, & contradictoriè. Quod probatur, quia ex affectione, & inclinatione commodi, qua fertur in beatitudinem, est odiū tam contradictoriè, quàm contrariè, ex eadem affectione, qua quis desiderat beatitudinem, desiderat etiam *non esse*, quia sic desiderat quietem, & quandam beatitudinem per remotionem miseriæ, quæ magis repugnat inclinationi commodi: & quia *non esse* non est malum formaliter, sicut est miseria, ideo negat illud, quod magis opponitur bono, esse magis appetibile, per affectum commodi, nisi opponatur contrariè. Ex qua solutione patet ad obiectiones.

Ad primam. Quod affectus commodi maximè, & directè inclinatur ad beatitudinem: quia inclinatio actus secundi ad summam perfectionem actus secundi, quæ est beatitudo, quamvis hæc inclinatio sit ad *esse* etiā substantiæ, eatenus est ad *esse*, ut finis cui, quatenus est ad obiectum proprium ut ordinatur per modum perfectionis ad substantiam in *esse*, quæ proinde non transcendit suum obiectum, sicut neque vlla alia inclinatio ad actum secundum. Si ergo miseria opponatur directè contrariè beatitudini, & inclinationi naturali, ut est ad beatitudinem in genere, seu ad bonum, quod commodum est, *non esse* verò opponatur tantum remotè, & contradictoriè, & per consequens

Obiectio.

1. Obiectio.

2. Obiectio.

18

Ad primam responsio. Affectus commodi fugis magis contrarium, quàm contradictorium.

Fuga miseriæ ex appetitu quietis.

19

Ad primam obiectionem.

Appetitus beatitudinis est ad esse, & quomodo.

consequentiam tantum, inde est quod magis inclinatur affectus commodi ad fugiendam miseria, quam non esse. Vnde patet ad secundum, quod est Augustini, nempe amorem proprium inclinare maxime in commodum, atque consequenter fugere maximum incommodum præ alio minori. Ad tertium, patet ex dictis. Tan-

dem concludit Doctor: *Credo tamen, inquit, quod propter fugam pœna vellent non esse: quia dicitur hoc Scriptura secundum illud Apocalypsis 9. desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis, &c.* quod ita plures interpretantur.

Ad argumenta patet solutio ex litera, & ex dictis.

Q V A E S T I O III.

Utrum beati videant pœnas damnatorum?

D. Thom. hic quæst. 1. art. 5. D. Bonau. 1. part. art. 1. quæst. 3. Rich. art. 3. quæst. 3. Soto quæst. unic. art. 6. cov. 3. Bassol. quæst. 3. Vide Scot. in Theor. 5. Non omne agens est præsens.

I **T**R V M beati videant pœnas damnatorum? Videtur quod non, quia si viderent aliquid, esset eis ratio videndi; sed nihil potest eis esse ratio videndi eas, quia non essentia divina, quia ipsa non repræsentat omnia ut distincta, quia ipsa est indeterminata ad omnes creaturas; nec proprietas personalis, quia illa non est communis tribus. Ratio autem cognoscendi est communis tribus. Nec alius respectus ad extrâ, quia ille non potest esse cognitus nisi prius sint cognita extrema: ergo cum nihil aliud sit in divinis, nisi aliquod illorum, & per illa non cognoscunt: ergo non possunt cognoscere.

Præterea, nihil cognoscitur nisi quod habet ideam in Deo: pœna autem est quoddam malum: ergo non habet in Deo ideam: ergo, &c.

Præterea, si vident pœnas damnatorum, vel volunt eas, vel nolunt. Si volunt, ergo videntur crudeles. Si nolunt, & non possunt subleuare: ergo cadit in eis tristitia, quod est inconueniens: ergo, &c.

Contrâ, Gregorius in Dialogo, & ponit Magister in litera,

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.
Lib. 4. cap.
34.
Idem super
Luc. 16.

S C H O L I V M.

Beatos non videre damnatorum pœnas sensibilibiter ob nimiam distantiam, nec etiam eas intelligere intuitiue in genere proprio, si requiratur proportionata distantia ad intellectiorem; de quo 2. dist. 9. quæst. 2. possunt tamen eas videre in Verbo, id est, in essentia diuina, quia hæc sine ulla determinatione superaddita, licet illimitata, & indifferens sit, determinatè omnia repræsentat, & contingenter ut vult respectu aliorum intellectuuum à suo, ostendit contradictoria, contraria, & disparata. de quo 1. dist. 7. & dist. 28 quæst. 3.

2 **a** **R**espondeo hic primò est videndum, utrum videant, vel cognoscant illas pœnas in genere proprio. Secundò, utrum in Verbo. Patet quod non videant visionem sensibili, quia non est distantia debita, si requiratur distantia debita inter intellectum, & obiectum; etiam non cognoscunt, quia non est distantia proportionata inter potentiam existentem in cælo empyreo, & obiectum in inferno. Sic ergo patet, quod non in genere proprio.

Beati non vident pœnas damnatorum in genere proprio.

b Remanet ergo quæstio, si in Verbo cognoscant eas: vbi prima difficultas est, quid est ratio cognoscendi eis illas pœnas in Deo? Et dico quod est essentia diuina, non respectus, nec personale aliquod. Probatio, quando causa est illimitata ex perfectione sua ad plures effectus in se, ex se est determinatissima determinatione excludente contradictionem, vel indifferentiam ad contradictoria, ad quodcunque illorum plurium. Probo, quia si esset tantum illius, esset determinata ad illud; sed quod extendit se etiam ad aliud causandum, nihil diminuit de virtute sua respectu illius: nec impedit determinationem sui respectu illius: tunc arguitur.

non determinatur ab alio, sed ipsa se determinat ad contradictoria, & producere, vel non

Si aliqua essentia esset determinata ad repræsentandum tantum hanc essentiam, illa esset determinata duplici determinatione ad contradictoria, & determinatione ad alia; sed essentia diuina est illimitata ad omnia entia, & est ad quodlibet illorum

producere album, ad contraria, us ad albi determinari

et nigrum,
ad disparata,
ut ad album
et rubrum d.
7. n. 4. et 9.
et d. 28. q.
3. a. n. 12.

determinata determinatione excludente indifferentiam ad contradictoria, ut ostensum est in primo libro: ergo per hoc quod extendit se, & est illimitata ad plura, nihil tollitur sibi de perfectione respectu illius, vel cuiuslibet illorum in se: & ideo sine omni determinatione, & omni determinante, re, vel ratione, cognoscibilis est ex se, & ratio cognoscendi omnium ad quæ est.

COMMENTARIUS.

I
1. Conclusio.

Beati non
vident oculo
corporeo pœ-
nas damna-
torum.

Probat.

^a **R**espondeo hic primò, &c. Mouet quæstionem de visione pœnarum in genere proprio, & in Verbo: & statuit primam conclusionem, quod non possit beatus videre illas pœnas visione sensibili ob improprietatem distantiam inter oculum in cælo empyreo existentem, & obiectum constitutum in inferno. Hanc sequitur Suarez 2. tomo in 3. part. disput. 47. sect. 6. quamvis ibidem excipiat visuam Christi propter participationem omnipotentiam, & maiorem dignitatem eius. Maior hic quæst. 1. ad secundam dubit. Bassolis quæst. ultima art. 2. Lufitanus in 3. tom. lib. 4. q. 6. art. 3. §. 2. & parer ratione, quia ordo naturalis causarum non est peruertendus, nisi ratio aliqua, aut autoritas suadeat. In proposito autem nulla est talis: quia neque ex beatitudine talis perfectio colligitur, neque ex natura potentiam, licet habitura sit aliquam excedentem præsentem statum, & perficietur in ordine ad quodcumque visibile, seu uata tamen determinata distantia: nam licet oculus quantum est ex se, moueri possit ad

visionem distantis obiecti, tamen ipsum obiectum non est natum moueri in tanta distantia; quod relinquitur in sua virtute naturali, neque ex beatitudine colligitur specialis aliqua Dei assistentia, ut videatur obiectum absens extra sphaeram sibi proportionatam ad mouendum.

Contrarium huius docuit noster Lyranus in cap. 7. Altorum; & Sorus in d. præcedenti q. 4. art. 5. post tertiam conclus. Medina 1. 2. q. 3. ad 1.

Quantum ad cognitionem intellectuum in proprio genere dicit, si requiratur distantia proportionata, non videri illas pœnas à beatis in proprio genere. De hac difficultate aliquid diximus supra, agentes de cognitione animæ separata, & speciebus eius.

Remanet ergo quæstio, &c. An scilicet videant in Verbo, & quærit primò de ratione videndi, dicens esse ipsam essentiam diuinam prout est principium ex se actualissimum repræsentans quodcumque seclusa omni determinatione superaddita re, vel ratione distincta, ut probat in litera. Hanc dissertationem remittimus ad primum Sententiarum dist. 35. & sequentibus.

Sententia
opposita.

An videantur
ab intellectu
in proprio
genere.

2
An videantur
in Verbo.

SCHOLIVM.

Pœnas priuatiuas damnatorum, ut damni, & culpæ (hæc lato modo pœna dicitur) non posse videri, secundum speciem, ut loquitur August. 1. ita, ut habeant proprias ideas in Deo, reliquas pœnas positiuas; de quibus supra dist. 44. quæst. 2. sic videri posse, quia habent in eo ideas, & de facto videntur, secundum Greg. hom. 40. in Luc. & Mag. hic, qui dicit esse commune Sanctorum: & colligitur ex Isai. Ult. non erit in voluntate beatorum complacentia de miseria damnatorum, qua talis, imò conditionatè vellent eos liberatos, si Deo placeret, complacebunt tamen in iustitia iudicis, inflictiua pœnarum.

Cognoscere
secundum
speciem, &
secundum
priuationem,
quid est?
De his su-
pra d. 44.
q. 2.
Quinque
pœnae dam-
natorum,
vna priua-
tiua, &
quatuor
positiue.

Pœna posi-
tiua cogno-
scuntur se-
cundum
speciem in
Deo.

^c **S**ecundò est videndum quomodo hoc est, an pœna habeat ideam in Deo? Dico secundum Augustinum nono de Trinitate, capitulo decimo: quod aliquid est cognoscibile secundum speciem, & aliquid secundum priuationem: cognitio secundum speciem est eius rei, quæ cognoscitur in se: secundum priuationem cognoscitur, quod cognoscitur per aliud: & idem dicit Philosophus quarto, septimo, & nono Metaphysica, quod priuatio cognoscitur per habitum.

Tunc dicitur ad propositum, quod pœna damnatorum est multiplex, quædam pœna damni, carentia scilicet visionis diuinæ: alia est tristitia de ipsa pœna: tertia, tristitia de culpa, non ut est offensiva Dei, sed ut est causa pœnæ: quarta est tristitia de igne continente perpetuo: quinta de igne immutante, & retinente intellectum damnatorum in perpetua consideratione sua: tertia tristitia, scilicet de culpa, in quantum est peccatum, est vermis conscientiam.

Si ergo est quæstio de pœna damni, quæ est carentia visionis diuinæ, sue de culpa, quæ est causa pœnæ; sic dico quod non vident in essentia diuina: quia nec habent ideam in Deo, nec imitantur ideam, quia nec in se, nec in aliquo gradu entis sunt, nec per consequens imitantur illam in aliquo gradu: & ita non est ratio cognoscendi in essentia diuina secundum speciem, quia non habent propriam ideam in Deo, sed secundum similitudinem per aliud. Si autem est quæstio de tristitia aliis, tunc dico quod illæ cognoscuntur secundum speciem, quia sunt verè entia positiua, quæ habent verè propriam ideam in Deo.

Sed

- 4 Sed quid facit idea, si ponatur ad cognitionem, & visionem illam? Dico quod si idea ponitur respectus essentiae diuinæ ad extrâ, cognitio illorum, ad quæ est respectus ille, necessario præsupponitur: essentia enim nunquam est comparata, nisi prius intelligatur illud, ad quod fit comparatio, non enim fit comparatio ad ignotum. Per quid ergo cognoscuntur illa, ad quæ comparatur? non per cognitionem illius respectus: oportet ergo quod per illam essentiam, quæ perfectissimè omnia repræsentat, quæ ut sic repræsentans illa ut obiecta cognita, habet rationem ideæ.

Ideam non esse respectum essentiae ad extrâ, de idea latè 1. d. 3. ubi n. 12. describitur, & dist. 36.

Et si arguatur, quod hoc non potest esse, quia illud, quod sic se habet in ratione cogniti est deductum, vel abstractum ab alio; ergo habet necessariò exemplar, à quo, vel vnde productum est, sub ratione propria, & determinata, & hoc habet rationem ideæ. Dico quod falsum est, imò ipsa essentia est exemplar illimitatum. Et ista est prima ratio in *esse* cognito, non autem alia ratio, quæ prius *det esse* cognitum, ut dictum est in *primo libro*. Et hæc magis determinatè repræsentat, quàm aliquid limitatum nedum extrâ existens, imò quàm aliquid intrâ. Illo modo loquebatur Augustinus, quia ipse loquebatur de ideis sicut Plato: Plato autem ponebat eas in mente diuina, sicut per se entia.

- 5^d Sed de tertio principali, scilicet quomodo se habet voluntas beatorum ad ipsas pœnas damnatorum; Non credo quod consolentur absolūtè de pœnis eorum: quia nec Deus, qui est iudex inferens pœnam, consolatur absolūtè, ut patet per Isaïam, *Heu me consolabor super inimicos meos*: obiectum enim circa quod ordinatur, est natura nuda, & illam non ordinat ad pœnam nisi propter rationem mali: non ergo gaudent de eis, nisi propter iustitiam iudicis, si est, imò quia est volita ab eis: aliud autem, ut culpa, est nolitum ab eis.

Quomodo voluntas beatorum se habet erga pœnas damnatorum.

Aliter tamen est in eis *velle*, quàm in Deo, quia Deus est iudex voluntariè inferens; sed in eis non est nisi *velle* complacentiæ inquantum est determinatum à iusta voluntate diuina, & si placeret Deo, vellent liberationem eorum, vel saltem non displiceret eis, si placeret Deo: & sic patet quod non acceptant pœnam ut primum obiectum, sed ut est à iustitia diuina inflicta eis.

Alij textus sic sunt.

- 6 De tertio principali, scilicet quomodo voluntas beatorum se habet ad istas pœnas damnatorum, nec video, nec scio, quomodo vel ipsi, vel Deus gaudeant, vel consolentur de pœnis eorum. Vnde Deus dicit Isaïæ 1. per modum plangentis. *Heu consolabor super hostibus meis*. Vnde cum dicit *heu*, non dicit nisi quasi dolendo, quia Deus est, cui proprium est *misereri semper, & parcere*, nec lætatur in perditione malorum morientium; vnde non ordinat aliquos ad pœnam, nisi quadam ratione necessitatis in natura, eo quod non potest aliter ordinare saluo ordine iustitiæ, qua ordinari debet culpa sub pœna; non tamen est volitum simpliciter, nec à Deo, nec à beatis, sed tantum est volitum secundum *quid*: gaudent enim propter iustitiam inquantum natura existens sub culpa ordinatur per pœnam.

Sciendum tamen, quod aliter debet gaudere iudex de pœna iustè inflicta, quàm alius, cuius non interest: vnde Deus acceptat damnatorum pœnam, quia iusta est, & fit in vindictam offensæ iudicis: & ideo eius interest habere maiorem complacentiam infligendo iustè pœnam, quàm debeant habere beati; quia alij beati minùs debent habere de complacentia, eo quod ad eos non pertinet vindicta, imò si placeret Deo, vellent eorum liberationem, vel saltem non displiceret eis liberatio eorum. Vnde Deus acceptat id quod iustum est in se; sed beati acceptant illud pro tanto, ut est ordinatum, & inflictum à Deo.

^e Sed eritne tristitia in eis in videndo pœnas damnatorum propter illud *nolle*? Dico quod non, quia beati omnia vident in Deo sicut in primo obiecto eorum volito, & volunt quod Deus vult: vident autem Deum velle pœnas eorum, & intelligere eas, ideo volunt eas intelligere ut Deus, & velle, ut Deus vult eas: & ideo pœna illa non est eis ut obiectum nolitum, sed volitum: tamen si placeret Deo, absolūtè nollent, nec tamen propter hoc est tristitia in eis, quia voluntas eorum non est capax tristitiæ propter delectationem perfectam, quæ impedit omnem tristitiam, non solum oppositam, sed quamcunque contingentem. Nec est etiam ista nolitio, nisi conditio-

1. Ethic. 8.

Ad arg. 1. ^f Ad argumenta. Ad primum, nego maiorem, quando dicis quòd essentia non potest esse ratio cognoscendi. Et ad probationem, quando dicis, quòd est indeterminata. Dico quòd verum est: non tamen in determinatione, quæ est cum potentialitate quadam ad contradictoria, quæ est imperfectionis: & isto modo materia est indeterminata ad formas, & genus ad species, & de ista verum est, quòd non sufficit ad determinatam cognitionem. Sed alia est indeterminatio, & illimitatio actiua, & actualitatis, & talis est sufficiens ratio & causandi, & cognoscendi, sic essentia diuina est indeterminata propter illimitationem suæ perfectionis. Illud autem indeterminatum, quod propter suam illimitationem est perfectius, quàm determinatum determinatione opposita, benè potest esse ratio determinatæ cognitionis, sicut esset vnius tantum; sic autem essentia diuina sic se habet ad omnia cognoscibilia.

Ad 2. Ad aliud dico, quòd non habet ideam: cognoscitur tamen per habitum sicut priuatio habet cognosci.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd volunt eas, sed non primò, quia volunt quicquid Deus vult, & si etiam illas pœnas volunt, non tamen propter hoc sunt crudeles, quia nolunt prima nolitione, nec tamen propter hoc tristantur, quia appetitus eorum non est capax tristitiæ, vt dictum est, sed vultu diuino satiantur.

COMMENTARIUS.

3 ^c *Secundò est videndum, &c.* Querit quomodo cognoscantur pœnæ in Deo. Duplicem modum cognitionis adducit ex Augustino in textu, nempe cognitionem secundum speciem, & est illa, qua cognoscitur aliquid in seipso. Alia cognitio est non secundum speciem, & estque priuatiua, qua cognoscitur non in se, sed per similitudinem, seu ordinem ad aliud; talis est cognitio priuationis, quæ cognoscitur tantum per habitum oppositum, vt asserit Philosophus *locis citatis in textu*, subdit multiplex genus pœnæ damnatorum, de quibus egit *superius d. 44. q. 2.* & resoluit pœnam priuatiuam non habere ideam in Deo, neque imitantur ideam, quia nullum habent gradum entis in se, aut in alio: & cognoscuntur tantum per sua opposita: pœna autem positiua cognoscitur directè, & in specie per ideam à sensu contrario: quod tenet Gregorius *homil. 40. in Lucam*. Magister in hac distinctione asserens esse communem Patrum, & colligitur ex Isaia vltimo, & estque communis Doctorum. Docet præterea rationem cognoscendi esse ipsam essentiam diuinam, quæ est perfectum exemplum omnium, non verò relationes aliquas in essentia, quæ supponunt necessariò cognitionem extremorum, & explicat Augustinum. De his est varia sententia Scholasticorum: quam quæstionem in proprium locum remitto, vbi de ea per se agit Doctor, & alij: sicut etiam illam controuersiam, an possint creaturæ videri in Verbo; quod negat Vasquez

per ipsam visionem videri, quæ magis tractatur de scientia Dei, & de cognitione Christi etiã in 3. d. 14.

^d *Sed de tertio principali, &c.* Querit an lætentur Beati de pœnis damnatorum?

Respondet quòd non directè, & formaliter, sed tantum complacent de iustitia diuina adimplenda, & de ordine vniuersi seuuato: neque etiam ipse Deus aliter infligendo pœnam respicit pœnas, damnatorum nisi sub ratione iustitiæ adimplendæ, & manifestandæ, quia pœna, vt habet præcisè rationem mali, non est obiectum volubile profectiuè; sed vt habet tantum rationem boni: sic autem habet rationem boni, vt est iusta, & per eam ordinatur culpa. Vterque modus, quo hoc declaratur in litera, æquiualeat.

^e *Sed eritne tristitia in eis, &c.* Respondet negatiuè ob conformitatem cum diuina voluntate, & propter affectum iustitiæ: & quamuis nollent pœnas damnatorum, si Deus ita vellet, tamen hæc est condicionalis voluntas, & insufficiens causa tristitiæ, cuius etiam non sunt capaces beati, qui Dei vultu satiantur.

^f *Ad argumenta. Ad primum, &c.* Respondet quòd indeterminatio essentiæ diuinæ ad representandum creaturas sit indeterminatio potentie actiue, & summæ actualitatis, ac proinde seipsa reducuntur in actum sine aliquo determinante superaddito. Non est autem determinatio potentie passiue, seu contradictionis, qualis est in materia, & genere, & huiusmodi, vt est intellectus, quæ requirunt per aliud determinari.

Ad secundum, & tertium respondet sicut in corpore.

Beati complacent in voluntate Dei, & iustitia completa, non in pœnis inde sumptis.

Non tristantur de pœna damnatorum beatorum.

Ad arg. ad 1. Indeterminatio duplex.

Q V Æ S T I O I V.

Utrum pœna omnium damnatorum sit æqualis?

Alensis 3. part. quæst. 41. m. 4. & quæst. 61. m. 3. Richard. art. 5. quæst. ult. Scotus quæst. vn. art. 4. Vā [q. 1. 2. disp. 100. cap. 3. & 5. Alfort. tom. 1. lib. 4. cap. 24. Suar. tom. 4. disp. 12. sect. 2. Abul. in 25. Math. quæst. 639.

Arg. 1.

⁸ **V**LTIMO quoad totum quartum istum quæritur, Utrum pœna omnium damnatorum sit æqualis? Videretur quòd sic, Pœna essentialis damnatorum est pœna damni, quæ consistit in carentia diuinæ visionis; carentia verò est priuatio: sed priuatio non recipit magis, & minus: ergo, &c.

Item

Item ignis, qui facit pœnam sensus, omnium erit idem; sed agens naturale agit secundum ultimum potentia suæ in omne, in quod agit: ergo æqualiter patientur, quia in omnibus pœna æqualis erit, &c.

Item, si pœna vnius esset minor quàm pœna alterius, tunc pœna peioris esset maior, quàm minùs mali; sed hoc est falsum: ergo, &c. Consequentia patet: falsitas consequentis probatur, quia maior pœna est maius bonum, quia pœna est aliquod positivum, & per consequens bonum, quia à Deo: & sic si daretur pœna maior peiori, plus daretur sibi de bono.

Præterea, si illa pœna esset sic diuersa in diuersis secundum magis & minùs, tunc deberet plùs attendi maioritas, vel minoritas secundum extensionem, quàm secundum intensiorem. Probo, ex hoc debet attendi grauitas pœnæ, ex quo grauitas culpæ: grauitas autem culpæ attenditur penes infinitatem: ergo & pœnæ: sed hoc non potest esse secundum intensiorem: ergo quoad extensionem: ergo in pœnis non est diuersitas inæqualitatis, quia quælibet infinita extensiuè, & per consequens omnium hominum erit æqualis.

Contrà, Apoc. 18. dicitur, *Quantum glorificauit se, & in deliciis, &c.* Et in Psalm. 61. dicitur: *Reddes unicuique secundum opera sua.*

Idem Pro-
verb. 24. &
Hier. 25.

COMMENTARIUS.

V Limò & quoad totum quantum istum, &c. Complet tractatum quarti Sententiarum

per tres quæstiones, quatum hæc est prima. Secunda est de inæqualitate gloriæ beatorum, &c. Tertia de inæqualitate gloriæ corporum.

SCHOLIUM.

Posita ratione ad oppositum pro sententia vera quæst. resoluit in quæst. ult. huius à num. 12. & argumenta hic posita, diluit ibi à num. 16.

QUÆSTIO V.

Utrum beatitudo omnium beatorum sit æqualis?

D. Thom. 1. part. quæst. 12. art. 6. D. Bonauent. 4. dist. 49. 1. part. art. 1. quæst. 6. Richard. art. 2. quæst. 8. Gabr. quæst. 2. art. 3. Bassol. quæst. 2. Durand. quæst. 2. Sotus quæst. 3. art. 2. Suar. 1. part. tr. 1. lib. 2. cap. 21. Valq. 1. part. dist. 47.

¶ V X T A hoc quæritur, Utrum beatitudo omnium beatorum sit æqualis? Videtur quod sic, quia dicitur in Matth. 20. *Singuli acceperunt singulos denarios: æquale enim donum erit in Ecclesia militante, quantum ad numerum: ergo non potest intelligi secundum extensionem, ergo secundum intensiorem.*

Præterea, fruitio sequitur visionem; sed non vident Deum inæqualiter: ergo nec fruuntur eo inæqualiter. Quod non videant Deum inæqualiter, patet per Augustinum 83. *questionum questione 32.* vbi dicit quod vnus non intelligit melius rem, quàm alius: quia qui aliter intelligit rem, quàm est, fallitur: igitur cum secundum eum ibidem, beati intelligant Deum, & videant, sicut est; ergo non potest inæqualiter videri.

Præterea, Augustinus super Ioannem homil. 66. dicit, & ponitur in litera. *Omnium erit par gaudium:* ergo par beatitudo: gaudium enim vel est idem quod operatio, vel consequitur operationem, quia æqualem operationem sequitur æqualis delectatio.

Contrà: Ioan. 14. dicit Saluator: *In domo Patris mei mansiones multe sunt:* & loquitur Rat. ad de beatis secundum Augustinum. Præterea, Apostolus primæ ad Corinth. c. 15. *Sicut opp. differt stella à stella in claritate, &c.* Psalm. 61. dicitur. *Reddes unicuique secundum opera sua:* sed opera sunt inæqualia, &c.

COMMENTARIUS.

V X T A hoc quæritur, &c. Hanc quæstionem re-

soluit primo loco. Deinde, resoluit priorem, & secundam, ultimo verò loco primam.

Positis rationibus pro utraque parte, resoluit quæstionem quæst. seq. num. 2. et soluit argumenta hinc posita ibi num. 10.

QVÆSTIO VI.

Utrum beatitudo corporum erit æqualis?

D. Thom. in add. quæst. 82. art. 1. & quæst. 95. art. 1. & dist. 49. quæst. 4. art. 1. ubi Richard. art. 4. quæst. 2. D. Bonau. 1. part. art. 2. quæst. 2. Bassol. quæst. 2. Suar. 1. part. tract. 1. lib. 2. cap. 20. & 3. part. som. 2. dist. 48. sect. 3. Enriq. lib. ult. cap. 26. num. 1.

VXTA hoc quæritur, Utrum beatitudo corporum erit æqualis? Viderur quòd sic. Primò de impassibilitate, impassibilitas est priuatio: sed priuatio non recipit magis, & minùs: ergo nec impassibilitas.

Præterea, quòd non in subtilitate, quia subtilitas est possibilitas coëxistendi vnum corpus cum alio pro libito voluntatis animæ informantis ipsum; sed æqualiter omne corpus beatum habet possibilitatem talem: ergo, &c.

Contrà, 1. ad Corinth. cap. 15. *Stella differt à stella in claritate; sic erit resurrectio mortuorum.*

SCHOLIUM.

Resoluit primò quæst. secundam, id est, quintam huius dist. per 6. concl. Prima est, dari posse inæqualitatem beatitudinis in eadem specie: quia potest quietari appetitus naturalis beati, licet non habeat, quantum capere potest. et soluit argumenta duo in oppositum: dari de facto illam inæqualitatem in beatis, constat ex locis adductis quæst. 5. August. lib. de sancta Virg. cap. 26. & tract. 67. in Ioann. Cyrill. ibi lib. 9. cap. 31. Nazian. orat. 16. Cyprian. lib. de habitu Virg. fin. Ambr. lib. de bona morte, cap. 12. Greg. 4. dial. 26. qui sic exponunt locum Ioan. 14. In domo Patris mei, &c. & eodem modo exponunt Patres illum locum 1. Corinth. 15. Sicut Stella, &c. diffinitur in Flor. in literis unionis.

REspondeo, & primò ad secundam quæstionem, circa quam sex sunt videntur. Primò, quomodo potest stare inæqualitas in eadem specie: secundò, unde est ista inæqualitas: tertio, quòd non potest absolute esse ex parte potentie passive: quarto, quòd est ex actiuo, & qualiter: quinto, utrum ex natura voluntatis, vel habitus: sexto ex his, quæ inæqualiter fluuntur Deo.

^k De primo, quòd inæqualitas possit esse in eadem specie in beatitudine, videtur esse contradictio, quia beatitudo includit quietationem appetitus naturalis in quolibet beato: sed appetitus naturalis in quolibet iudiuiduo est ad perfectionem summam possibilem in illa specie: ergo si appetitus talis quietatur, non nisi per summum possibile in specie: ergo hoc erit æquale in omnibus, quia appetitus naturalis est æqualis in omnibus: ergo, &c.

Deus non potest esse causa nisi recta, & recti.

Præterea, appetitus liber consonus appetitui naturali, rectus est. Probo, consonans recto, rectum est: appetitus naturalis est rectus, quia Deus est causa illius in natura, qui non potest esse causa, nisi recta, & recti: sed appetitus naturalis est ad summam perfectionem possibilem in specie: ergo & voluntas libera, si est recta, erit ad summam perfectionem in specie: sed nullus est beatus, nisi qui habet quidquid vult rectè: ergo nullus erit beatus, nisi habeat summam perfectionem, quæ est possibilis in specie.

Appetitus naturalis quietatur, licet non habeat summum quod appetit.

ⁱ Respondeo, quòd inæqualitas potest stare cum beatitudine in eadem specie. Probo, non oportet quòd appetitus naturalis habeat omnem perfectionem cuius est summè capax; patet de graui, quod est capax esse summè, deorsum, scilicet in centro, non tamen omne graue potest esse in centro: & si tolleretur impedimentum, esset summè deorsum, & tamen non potest esse, sed facit se deorsum quantum potest, & ibi quiescit:

cit: & idèd sufficit, quòd graue quietetur eo modo, quo grauitas est principium intrinsecum ad quietationem: est autem sic principium, quod stante eadem perfecti-
ne naturæ, ad quam est maior intentio naturæ, maiorem habet perfectionem, & hoc
siue sit ab intrinseco perfectiue eorum, siue ab extrinseco: quod est natura vniuersalis;
hoc autem est, vt illa, quæ sunt magis graui quietentur magis deorsum; vnde sufficit
minùs graui, quòd quietetur in superficie terræ.

Sic est etiam in proposito, quòd licet appetitus naturalis naturaliter inclinet
ad summam perfectionem: iustitia tamen distributiva in Deo, quæ ordinat om-
nia propter seipsam, ordinat sic homines ad beatitudinem, vt hæc perfectio deur pro-
pter meritum, non propter appetitum naturalem, & quia inæqualia possunt esse meri-
ta in eadem specie hominum, per consequens, & perfectio potest esse inæqualis.

4 Ad primum argumentum dico, quòd totalis appetitus quietatur, vt est consonus
voluntati, siue regulæ superiori, non quòd tantum accipiat, quantum capere posset:
nihilominùs tamen quietatur, quia attingit quantum natus est attingere per disposi-
tionem illam mediam, sine qua non erit coniunctio ad illam causam: huius autem
dispositio est per merita,

Ad secundum dico, quòd appetitus liber tunc est rectus, quando est consonus re-
gulæ diuinæ; & huic appetitui naturali huius suppositi, modò ira est, quòd quando
aliquid habet duas regulas, si, vt comparatur ad superiorem regulam, est conforme ei,
tunc simpliciter est rectum: si, vt comparatur ad inferiorem regulam est ei conforme,
est secundum quid rectum: sed beatus non vult habere maiorem beatitudinem, quàm
Deus vult eum habere, & hoc dico actu elicitò: ergo tunc simpliciter appetitus est
rectus, non autem quantum inclinat naturalis appetitus, & si conformaretur sibi in
hoc, non diuinæ regulæ iam esset simpliciter malus, & secundum quid rectus

Et quando dicis, quòd tunc appetitus naturalis esset malus: dico quòd non; appeti-
tus enim naturalis est ad hoc, ad quod datus est, nec propter hoc malus est: appetitus
enim naturalis tactius non est propter hoc malus, quòd non potest non delectari in
tangibili conuenienti, quia hoc non est in potestate sua: sed hoc in appetitu libero
esset malum, quia est in potestate sua non delectari: & idèd appetitus naturalis in hoc
non est rectus, quia appetit illud, quod Deus vult ipsum appetere. Non enim potest
absolurè appetere, quod Deus vult, sicut liber; nec tamen appetit contra Deum, quia
Deus ordinat eum sic appetere.

Beatitudo
communis
ratur meri-
tis.

Ad ratio-
nem primi.
Quietatur
beatus licet
non habeat
quantum ca-
pere potest.
Ad 2.
Appetitus
elicitus est
consonus natu-
rali, non est
rectus, si sit
difformis
regula su-
periori.

COMMENTARIUS.

4 **R**espondeo, & primò ad secundam quæst. &c.
Hæc quæstio diuiditur in sex articulos.
Primus, quomodo potest stare inæqualitas in ead-
dem specie. Secundus, vnde oritur? Tertius, quòd
non ex parte potentie passiuæ. Quartus, quòd
ex actiuo, & qualiter? Quintus, vtrum ex natura
voluntatis & habitus. Sextus, ex his quæ inæqua-
liter fruuntur Deo.

5 **D**e primo, &c. Mouet rationem difficultatis
pro opposito, quæ est talis: consonans recto
rectus est; appetitus naturalis est à Deo, & ad
summam perfectionem possibilem, cui confor-
mis est appetitus liber: rectus ergo erit ad sum-
mam perfectionem in specie; sed nullus est bea-
tus nisi habeat quiddam recte vult: ergo nullus
est beatus nisi habeat summam perfectionem.

6 **R**espondeo quòd inæqualitas, &c. Hic se obicit
hæresis Iouiniani, qui dicebat beatitudinem fore
æqualem in patria; vt pater ex Hieronymo con-
tra eundem lib. 2. cap. 6. ex hoc errore fortasse de-
ducebat nullum esse meritum virginitatis: quem
errorem docuit Lutherus, & alij Protestantes, qui
posuerunt iustitiam nostram non esse intrinse-
cam, sed esse iustitiam Christi, & damnant iusti-
tiam operum. Meritò etiam reprehenditur Du-
randus in d. precedenti q. 2. asserens probabile esse
non fore inæqualitatem in beatitudine essentia-
li, sed in accidentali. Hic error omitti aliis dam-
nat.

natur in Florentino in literis vnionis, vbi habe-
tur animas inforum, quæ nihil iam habent purgan-
dum, in calum mox recipi, & intueri clarè Deum tri-
num, & vniuersum, sicut est: pro meritorum tamen diuer-
sitate alium alio perfectius. Supponitur veritas op-
posita à Tridentino in sess. 6. cap. 1. & 16. can. 24. &
32. vbi bonis operibus decernitur argumentum
gratiæ, & gloriæ.

Eandem veritatem docent omnes Patres, &
interpretes Scripturæ. Pater Ioannis 14. In domo
patris mei mansiones multe sunt, &c., quem locum
de hac veritate inæqualitatis mansionum cele-
stium quoad gloriam inæqualem exponunt Pa-
tres. Tertullianus in Scorpiaco cap. 6. de Monoga-
mia cap. 10. Origines hom. 23. in Iesum Naph. Hi-
larius in Psal. 64. Cyprianus de habitu virg. cap. 10.
Basilus in lib. de Spiritu sancto cap. 16. in reg. bre-
uioribus reg. 203. Ambrosius in lib. 3. in Lucam. & ser-
mone de beatitudinibus, Hieronymus contra Iou-
nianum lib. 2. cap. 15. & in cap. 9. Amos. & epistola 1.
ad Demetriadem. Cyrillus. Alexand. lib. 9. in
Ioann. cap. 31. August. tract. 60. in Ioann. & lib. de
sancta Virginitate cap. 26. Gregorius lib. 4. Mora-
lium cap. 42. & lib. 25. cap. 24. & alijs vt lib. 4.
Dialog. cap. 35. in Ezechielem homil. 16. Theodoret,
in 1. ad Corinth. cap. 15. Prosper. de vita contempla-
tiua cap. 4. Bernardus in Apologia ad Gulielmum
Abbatem.

Item, 1. ad Corinth. 15. eadem veritas habetur
de claritate stellæ supra stellam diuersa, & Lunæ,
& Solis; vbi communiter Patres, & interpretes.

H H h 4 Patet

Flor. Conc.

Trident.

Pater etiam ex 2. ad Corinthios cap. 9. *Qui parce seminat, parce & metet*, &c. Vide Augustinum tract. 22. in Ioan. & interpretes. Item cap. 3. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem*, &c. & cap. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sine bonum, sine malum*. Item, ad Galatas 6. *Qui enim seminauerit homo, haec & metet*, &c. Item, pater ex parabolis sementis, & talentorum. Pater etiam de promissionibus factis operibus, in Scriptura, & beatitudinibus. Hanc eandem veritatem defendunt omnes Patres, & interpretes Scripturæ, & Scholastici hic, & in 1. part. 9. 10. Videatur pro ea noster Vega in Trident. à cap. 4. Castro verbo *Beatitudo*. Bellarm. lib. 3. de infirmitate, & reliqui Controuersistæ.

7
Obiectio Io-
niniani.
Ex denario
diurno.

Obiicit Iouinianus parabolam illam vineæ, in qua conuentum est cum operariis de denario diurno, & singuli receperunt denarium, ita ut nouissimi fierent pares primis, qui pondus diei, & æstus sustinuerunt. Hinc deducit per denarium significari gloriam, & æqualem dandam mercedem omnibus.

Respondetur illam parabolam induci contra Phariseos, qui plurimum de seipsis confidebant, & ad retinendam superbiam, & confidentiam humanam: ergo parabola intelligitur accommodari ad illam Christi sententiam, *Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*: ut communis Patrum est, & interpretum sensus habet. Origenes tract. 1. in Mattheum, Hieron. Beda, Euthymius, Glossa ordinaria, Iansenius concordia cap. 101. Maldonatus, & alij: Sic, inquit, Christus, *erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*, &c. quæ est ipsius parabolæ explicatio, & confirmatio. Parabola autem includit in se mysterium, tam vocationis, quam etiam retributionis. Vocationis autem, ut constat ex Luca, *Ecce sunt nouissimi, qui erant primi; & sunt primi nouissimi*, &c. In verbis enim præcedentibus agit de vocatione eorum, qui ab oriente, & occidente, ab austro, & aquilone ve-

nient, & recumbent cum Abraham, & Prophetis in regno, exclusis filiis regni, qui legem, & Prophetas habebant; & qui vocati sunt ad regnum. Potest accommodari etiam substantiæ beatitudinis formalis in ipsis electis, & beatitudini obiecti; potest etiam accommodari ipsis electis, ut qui maiores hic fuerunt in autoritate, & ministerio, sint minores in regno cælorum, & è contra hic despecti sint ibi primi. Omnes hæc solutiones accommodari possunt parabolæ, & quælibet pro se authores habet. Eam soluit Doctor *infra*.

8
Conclusio probatur ex iis, quæ de retributione bonorum operum tradunt Scriptura, Patres, & Concilia, ex inæqualitate etiam pœnæ damnatorum, quæ differretur in resolutione primæ quæstionis, ex prærogatiua quorundam operum præ aliis, ut virtutum Euangelicarum, & Martyrii, & prærogatiua quorundam præ aliis Sanctorum apud Deum. Summa probationis, quam breuiter subiicit Doctor, consistit in duobus, nempe beatitudinem non dari intuitu appetitus naturalis, sed per merita, tanquam dispositionem, & media ordinata à Deo secundum proportionem iustitiæ, & qualitatem meritorum, & excessum, supponens ea quæ de natura iustitiæ diuinae, & actibus eius dixit *suprà d. 46*.

9
Ad rationem autem difficultatis respondet appetitum naturalem totalem quietari, prout consonus est regulæ superiori, & secundum dispositionem præuiam meritorum. Quoddam appetitus liber sit conformis regulæ superiori ut sit rectus; quia sequitur naturam, & dispositionem eius. Nec ergo beatus vult maiorem beatitudinem, quam sit illa, quam Deus elargitur, & ei ex meritis debetur. Regula autem superior est, quam respicit appetitus liber, appetitus autem naturalis nullam habet regulam, quia passiuus est, & sequitur virtutem agentis prout reducitur in actum, hic, & nunc, secundum dispositionem præsentem: regula enim operandi illi soli præfigitur, cuius est virtus operandi, quæ competit præcisè appetitui libero.

Inæqualitas
meritorum or-
dinatur per
iustitiam.

Rectitudo
appetitus.

SCHOLIUM.

Secunda conclusio, inæqualitatem beatitudinis non provenire ex parte obiecti, quia est infinitum. Tertia conclusio, non provenire ex parte potentia passiuæ, quia hæc est ad totam perfectionem eandem in specie, in quocumque individuo: provenit tamen ex meritis, ut ex dispositione præuiæ, ex 1. Cor. 13. 2. Cor. 9. Matth. 13. & 19. & 25. Quarta conclusio, provenire ex parte actiui extrinseci & intrinseci, quia Deus non coaget inæqualiter ad beatitudinem, nisi præhabeat in beato dispositionem, vel concausam inæqualem: dispositio hæc est 1.

Vnde inæ-
qualitas in
eadem specie.

5
S^{ecundò} est videndum, unde sit illa inæqualitas: oportet enim quod sit, vel à potentia passiuæ, vel actiuæ: vel ab obiecto beatitudinis, si potentia sit neutra: sed non potest esse ab obiecto. Probatio, obiectum beatitudinis non potest esse obiectum beati, nisi ut infinitum in perfectione; infinitum ut infinitum in perfectione non potest esse inæquale: ergo ex parte obiecti non potest esse inæqualitas. Maior probatio est in primo libro, & modò etiam probatur. Impossibile est potentiam quietari perfectè, nisi in optimo, in quo saluatur ratio obiecti sui; sed totum ens est obiectum voluntatis sub ratione boni, & intellectus sub ratione veri: ergo intellectus, & voluntas non quierantur, nisi ubi est obiectum suum in summa sua perfectione; sed in nullo finito potest esse in summa sua perfectione: ergo non nisi in infinito. Minor probatur, enti ut ens non repugnat esse infinitum, ut probatum est libro primo: ergo, &c. Pater ergo quod

Dist. 3. q. 1.
& alibi.
Intellectus
& voluntas
non quierantur
nisi in
obiecto in-
finito, d. 2.
quest. 1.

quod ex parte obiecti non potest esse ista inæqualitas; quia secundum totum secundum rem, & rationem obicitur obiectum.

Tertia conclusio est, quod non potest esse ista inæqualitas ex parte potentie passivæ absolutæ: cuius ratio est, quæcunque potentia passiva in specie est ad perfectionem totam eandem in specie absolute, in quocunque individuo: propter dispositionem tamen, ut puta propter merita, ut disposita sic potest esse inæqualis respectu perfectionis in diuersis individuis in eadem specie: sed ista non sufficit, quia non manet cum effectu, scilicet beatitudine: nec est causa principalis, sed est tantum præuium ad effectum, non autem manet quando inest.

6 Quarta conclusio est, quod est ex parte actiui: actuum autem potest poni vel intrinsecum vel extrinsecum; si ponatur extrinsecum, impossibile est quod ponatur inæquale in se: sed quia tantum inæqualiter agit non autem potest inæqualiter agere, vel saltem non agit inæqualiter, nisi quia dispositio præuia est inæqualis (nisi forte diceret, quod agit inæqualiter sine dispositione, quia agit sicut vult, & non secundum iustitiam distributivam) tunc enim non est causa quare unus minus, vel plus habeat, quam aliis nisi quia vult uni dari plus, quam alteri, & si esset agens necessarium, ut poneret Philosophus, quod ageret necessitate naturæ, sequeretur quod causaret in quolibet, quantum posset capere natura illa.

Si autem ponatur principium actuum intrinsecum, aliquantulum videtur probabile, quod sit charitas: non enim videtur poni propter aliud, nisi propter principium actuum: non enim videtur facere ad passionem, nec frustra ponitur: ergo habet rationem principij actiui: sed non potest habere rationem principij actiui, nisi potentia sit actiua, quam habilitat ad agendum, quæ potentia est voluntas. Si sic, tunc facile est videre quomodo est inæqualitas, non solum in actione, sed etiam in ipso principio actiui est inæqualitas, ut patet. Voluntas enim, & charitas in diuersis secundum perfectionem, possunt esse inæquales.

Inæqualitas beatitudinis non est ex parte potentie passivæ, sed ex merito, ut ex dispositione præuia.

Inæqualitas beatitudinis est ex parte actiui, intrinsecum, vel extrinsecum.

Ex parte charitatis fit beatitudo inæqualis.

COMMENTARIUS.

10 *Inæqualitas non est ex obiecto.*
 in Secundo est videndum, &c. Probat in hoc secundo articulo, primum hanc inæqualitatem non esse ex obiecto, quia hoc est infinitum, & prout infinitum extrinsecum beatitudo non admittit inæqualitatem secundum se: beatitudinis autem obiectum esse infinitum, ut infinitum est, probat, quia alioquin potentie nequeunt quietari nisi in obiecto infinito, quæ infinitum est.

Non est ex potentia passiva.
 Secundo dicit quod inæqualitas non sit ex potentia passiva, quæ absolute passiva est, quia est ad perfectionem totam in specie, prout est in singulis individuis, ita ut nulla ipsi in individuo repugnet, cum sit eiusdem speciei, & quamvis merita sint dispositio quædam moralis ad actum in hoc, vel illo individuo, non sufficiunt ad inæqualitatem, ut est ex causa physica, de qua causa hic præcisè quæritur, sicut & de inæqualitate physica beatitudinis: merita autem transeunt in esse physico pro instanti conferendæ beatitudinis.

Quarta conclusio est, hanc inæqualitatem reducendam esse in causam actiuam physicam beatitudinis, & procedens diuisione, dicit illam, vel intrinsecam esse beato, utpote potentie, & gratiæ, vel esse extrinsecam, nempe Deum: inæqualitas autem in Deum auctorem tantum referri potest, ut agit inæqualiter intensius, aut remissius ad effectum, vel ex mera voluntate, vel etiam secundum dispositionem præuiam meritorum; utroque enim modo sic agere potest, & illi, qui dicunt potentias non operari ad beatitudinem effectiue, sed à solo Deo inesse, sic debent inæqualitatem physicam eius reducere in Deum auctorem. Quam sententiam hic non examinat Doctor.

11. 4. Conclusio. Inæqualitas reducenda in causam efficientem.

Si autem ponatur principium intrinsecum actuum respectu beatitudinis, tunc dicit illud esse habitum, v. g. charitatis cum potentia: & idem dicendum est de intellectu cum lumine in sententia Doctoris, prout eam supra explicuimus d. 49. quæst. 1. Hoc dato, inquit, facile est inuenire principium physicum inæqualitatis ex parte beati, & intrinsecum.

SCHOLIUM.

Quinta conclusio, voluntatem inaequalem, supposito quod sit actiua, facere inaequalitatem effectiue physice, in beatitudine. Si tamen nobilior voluntas unius beati haberet æqualem gratiam cum ignobiliore voluntate alterius, non exiret in actum secundum totum conatum, Deo sic ordinante, ut gloria correspondeat meritis. Eandem doctrinam tenet 3. dist. 13. quæst. 3. ad arg. de inæqualitate actuum supernaturalium ratione inæqualitatis potentie naturalis; & idem docet Richard. dist. 49. art. 2. quæst. 8. Gabr. q. 2. art. 3. Durand. 3. dist. 14. quæst. 1. & Palud. ibi. pro opposito clamant Thomista 1. part. quæst. 12. art. 6. sed frustra. Sexta conclusio, quod beati de facto inæquales sunt in gloria, ut probatur.

tum

tum est scholio primo: non est tamen necesse nullos esse æquales in ea, quia verisimile est, parvulos, & martyres innocentes æquales esse, ac nonnullos adultos æqualia habere merita.

ⁿ **Q**uinta conclusio sequitur ex illa quarta, quia si voluntas est causa inæqualitatis, quia est principium actuum inæquale, tunc erit inæqualitas in beatitudine in naturalibus: si autem inæqualitas sit per habitum charitatis, tunc videtur, quod nobilior voluntas, si non habet æqualem habitum charitatis, non potest æqualiter agere, sicut ignobilior: quod videtur inconueniens.

Respondeo ad hoc, quod siue sit voluntas æqualis, charitas verò inæqualis: siue charitas æqualis, & voluntas inæqualis, potest tamen in æqualem actum; probo, in effectu potest esse perfectio aliqua, non solum à prima causa, sed etiam à secunda.

*Non obstat
se inæquali-
tate volun-
tatis beati-
tudo corre-
spondet
meritis.*

Sed dices, si sit æqualis charitas, ita quod habens voluntatem ignobiliorem habet tantam charitatem, quantum habens nobiliorem voluntatem: & habens nobiliorem, habet simplicem charitatem, & est causa æqualis actus tunc, quantum est ex parte actus charitatis, tamen quantum est ex parte actus voluntatis, qui habet voluntatem nobiliorem, habet perfectiorem actum: & tunc eum charitas sit ratio merendi, sequitur quod inæqualiter meriti, erunt æqualiter beati.

Respondeo, & dico quod est æqualitas quantitatis in illis in specie actus, tamen est inæqualitas proportionis: inferior enim voluntas agit secundum totum suum conatum; sed voluntas nobilior non, & sic secundum hoc non dabitur tanta charitas vni, sicut alteri proportionaliter.

Sed argues; ille, qui habet nobiliorem voluntatem, & minorem charitatem, non habet æqualem beatitudinem æquali actu. Dico quod primò sunt æquales in merendo æqualitate quantitatis, non æqualitate proportionis, quæ attenditur secundum maiorem conatum, vel minorem: idè charitas inæqualiter inæqualitate proportionis tribuitur eis: beatitudo tamen æqualiter æqualitate quantitatis.

*Sumit
æqualitatem
quantitatis
respectu
actuum tota-
lis conatus
ex potentia
& gratia,
proportio-
nis vero pe-
nes conatum
voluntatis.
Vide Tay-
taret hic.
Charitas
incipit à
se, expli-
catur.*

Ex hoc patet sextum, quod scilicet inæqualiter fruuntur Deo. Sed quid, voluntne æqualiter bonum suum, & alteri bono bonum suum maius, vel inæqualiter? Videtur quod non, quia maius bonum est magis diligendum; sed bonum beatissimæ Virginis est maius, quam bonum Linii: ergo beatus Linus magis diligit bonum Beatæ Virginis, quam suum sibi; & si sic, cum dilectionem sequatur gaudium, tunc tantum gaudebit, imò plus, de bono alterius, qui habet maius gaudium, quam de bono suo, quod est minus.

Respondeo, unusquisque citra Deum plus diligit se, quam alium, & ad hoc tenetur: quia post Deum minùs tenetur odire se, quam aliquem alium, & magis diligere se, quam aliquem alium: quia si non, tunc non teneretur magis vitare peccatum in se, quam in quacunque creatura, quod est falsum: in nullo enim tantum debet fugere peccatum, sicut in se: & pro tanto magis tenetur sibi diligere Deum amore commo- di, quam Beatæ Virgini.

*Non omne
melius est
magis dili-
gendum.*

Ad rationem, quando dicitur maius bonum, &c. Dico quod verum est, cæteris paribus; hæc autem non sunt cætera paria: excluso igitur simpliciter optimo, falsum est, quod omne melius sit magis diligendum, nisi sit æqualis vnitas vtriùsque boni ad diligentem, quia dilectio fundatur in vnitate.

Aliter potest dici, quod verum est extensiuè, non intensiuè; vult enim Beatæ Virgini bonum, quod est maius, & sibi suum: tamen vult bonum suum intensiori actu, quam Beatæ Virgini suum bonum, licet plura bona velit Beatæ Virgini.

Sed quid, eritne adhuc propter hoc æquale gaudium, quia vult illi bonum suum, quod est maius & sibi ipsi bonum suum, quod est minus? Videtur quod sic, quia vult illi maius bonum, quam sibi, quod bonum etiam euenit sibi: sed de hoc generatur gaudium: ergo habebit gaudium tantum, vel plus de bono alterius, sicut de suo.

*Vnde pro-
uenit maius
gaudium.*

Respondeo, gaudium maius non semper prouenit ex voluto magis bono, sed ex intensiori actu volendi bonum volitum: sed bonum suum est magis volitum intensè, quam alterius: ergo ex hoc maius gaudium est.

COMMENTARIUS.

12
§. Conclus.

ⁿ **Q**uinta conclusio sequitur, &c. Hic præmittit dubitationem, differendo quod voluntas

sit principium inæqualitatis, tunc erit in natura principium huius: quod si solus habitus inæqualis erit principium inæqualitatis, tunc perfectio excedens voluntatis non facit ad inæqualitatem, quæ est ex solo habitu, & voluntas ignobilior

*Dubitatio,
an voluntas
sit principium
beatitudinis
inæqualis.*

bilior erit par voluntati perfectiori quoad hoc, quod est inconueniens.

13
Ex inæqualitate tam potentia, quàm habitus voluntatis inæqualitas beatitudinis.
Probatio.
Obiectio.
Responsio.

Actio causæ secundæ limitatur per concursum Dei.

14
Controversia.
Varia sententia.
Prima sententia refert hanc inæqualitatem in Deum solum.

15
2. Sententia non esse ex potentia.
Habitum esse totalem virtutem agendi.

Respondendo ad hoc, &c. Subiicit conclusionem propriam, in qua dicit ex inæquali perfectione alterutrius, habitus scilicet, & potentia, sequi inæqualitatem in actu quoad perfectionem, quod probat, quia in effectu potest crescere perfectio, tam ex perfectione causæ secundæ, quàm primæ, ita se habent habitus & potentia: ergo, &c. Hæc vnica probatio Doctoris deinde soluit obiectionem, quæ posita est in eo, quod aliqui sint inæquales in meritis, & habitu charitatis, inæquales autem voluntate, sequeretur quod perfectior voluntate haberet perfectiorem gloriam, & ultra merita.

Respondet quod æqualis erit actus secundum quantitatem, non tamen erit concursus secundum proportionem æqualis in vtraque voluntate: quia perfectior minori conatu eliciet actum, imperfectior vero voluntas maiori conatu.

Sed quid si voluntas perfectior agit secundum totum conatum?

Respondet non agere, quia aget secundum beneplacitum Dei, & prout vult eam agere, quod est dicere quod aget secundum concursum à Deo exhibitum hinc, & nunc, quia causa secunda non agit, neque agere potest, nisi dependet ad actionem, & concursum Dei: ut tunc solum agit ex natura concursus, prout exigit effectus, neque agit secundum extremum gradum virtutis, nisi Deus præbeat concursum proportionatum: concursus autem Dei in proposito limitatur secundum exigentiam causarum in ordine ad talem effectum beatitudinis, qui correspondet meritis, & electioni. Hæc Doctor de hac quæstione.

Circa hanc conclusionem Doctoris non modica est controversia: in primis, illi qui negant actiuitatem potentiarum, aut habituum respectu beatitudinis, sed eam à solo Deo produci, referunt inæqualitatem in Deum, & in merita tanquam dispositionem præuiam. Alij referunt in lumen gloriæ, & habitus tanquam dispositionem proximam, in merita, ut remotam. In priori fuit Richardus, & Gabriel in secunda Durandus, in 3. d. 14. p. 1. Hæc sententia communiter reicitur; quamvis non in hoc, sed in quantum negat potentia vitalibus concursum ad suas operationes beatificas. Pro eadem citatur noster Doctor, sed malè, ut supra ostendimus agendo de lumine gloriæ in d. præcedenti q. 11.

Secunda sententia negat inæqualitatem visionis posse oriri ab intellectu, & eodem modo dicerent de voluntate; sed variè id explicant. Aliqui dicunt lumen gloriæ, & idem de habitu charitatis (vniformiter enim de vtroque differendum est, quamvis frequentius agant moderni de lumine gloriæ, vel quia statuunt beatitudinem in visione, vel quia hæc notior est, vel denique quia tractatus de intellectu & visione prius occurrit, in quo hanc quæstionem proinde mouent; nos autem sequemur stylum illorum ut magis accommodetur solutio fundamentis ipsorum) esse totalem virtutem agendi ad visionem: ita sentit Sotus ut longè probabilior in 4. d. 49. p. 3. art. 2. quam existimat esse D. Thomæ, Ledesma de diuina perfectione q. 8. ad 6. in 4. sententia, dicit esse plurimum, & longè probabilissimam. Cabrera 1. tom. in 3. p. q. 9. disput. 4. §. 2. concl. 2. disput. 9. §. 5. concl. 3. Nauarretus primo tomo controversia 37. Sumel 1. p. q. 12. art. 6. q. 1. Bannes ibidem dub. circa 3. conclusio-

sonem, Pelantius ibidem disp. 2. in 2. notabili, & in 2. conclusionem. Quidam ex his nullum concursum tribuunt intellectui, ut Cabrera.

Alij, ut saluent concursum intellectus, dicunt ita se habere lumen ad intellectum, sicut virtus actiua principij, seu potentia se habet ad ipsam potentiam, & sic intellectum illustratum lumine esse simplicem quandam potentiam actiuam diuersam à se, ut constituitur virtute naturali.

Alij dicunt intellectum instrumentaliter concurrere ad visionem, qui est modus satis vsitatus in Scholis à modernis. Alij tandem dicunt concurrere per potentiam obedientialem diuersam à naturali; quæ potentia est æqualis in omnibus creaturis, & qua potest uti Deus ad omnem effectum, qui non repugnat. Hæc est sententia Suarez in Met. disp. 30. sect. 11. in 1. tom. ad 3. p. disp. 22. sect. 1. & disp. 31. sect. 6. & lib. 2. de attributis negatiuis c. 10. in eadem persistit 1. 2. q. 5. art. 2. quæstioncula 3. Hanc sententiam potissimum adiuuenit dictus auctor ad scopum huius quæstionis, ut saluaret inæqualitatem visionis esse ex solo lumine, & ex hoc medio præcipuè probat, suam sententiam de potentia obedientiali; communis ergo sententia est inter modernos in Schola D. Thomæ inæqualitatem visionis non esse ex inæqualitate intellectus, sed luminis; quam præter citatos docent Vasquez 1. p. disput. 47. cap. 6. Salas 1. 2. disp. 5. sect. 7. Lorca disput. 35. Henriquez in lib. de fine hominis cap. 10. Valencia in 1. tom. q. 12. art. 6. puncto 4. Medina 1. 2. q. 5. a. 2. q. ult. conc. 1. & in 3. p. q. 10. art. 4. Quod si inspiciatur radix primaria huius sententiæ, & controuersia, reducit ad illam quæstionem de eleuatione potentiarum, ita ut gradus influxus sit secundum gradum formalem eleuationis potentia ad esse supernaturale per lumen, tanquam formam; de qua difficultate supra egimus.

Conclusio Doctoris est Richardi in 4. d. 49. art. 2. q. 8. & art. 3. q. 2. eam ipse Doctor supponit ibidem q. 11. & in 3. d. 13. q. 3. & d. 14. sequuntur eundem omnes eius discipuli iisdem in locis, & hic. Præterea Maior in 4. d. 49. q. 10. ad 7. supplementum Gabrielis q. 2. art. 3. dub. 2. Holcot in art. 2. & probabilior affirmat Molina 1. p. q. 12. art. 6. disp. 2. putans eam esse D. Thomæ 3. p. q. 10. a. 4. ad 2. asserentis perfectionem visionis magis sumi à gratia quàm à visione, ideòque animam Christi, quamvis inferior sit intellectus, clariùs videre Deum, quàm Angeli videant: eandem ut longè probabilior docet Lusitanus de beatitudine lib. 12. q. 10. art. 3. §. 3. conclusionem secundam, data hypothese, sine qua controuersia nullum habet locum, nempe dari latitudinem perfectionis in potentiis substantialiter, qua vna excedit alteram.

Probatur conclusio: si virtus naturalis intellectus attingeret visionem, ex perfectione intellectus maiori, sequeretur gradus perfectionis in visione: sed virtus naturalis intellectus attingit visionem concurrente lumine; ergo inæqualitas visionis potest esse ex inæqualitate intellectus perfectioris, manente eodem lumine. Hæc est suppositio, in qua fundatur ratio præmissa Doctoris. Maiorem, cuiusque suppositionem admittunt tacite authores sententiæ oppositæ, sicut & aliam suppositionem, quæ fundat controuersiam, nempe dari vnum intellectum in virtute actiua naturali perfectiorem alio; saltem non potest negari quoad intellectum Angelicum, ut comparatur ad humanum, Dixi maiorem supponi

Variant inter se.

Intellectum instrumentaliter concurrere contrarium ad visionem.

Concurrere per potentiam obedientialem ducet Suarez.

Radix huius sententiæ.

16
Sententia Doctoris, & aliorum.

17
Probatio conclusionis.

Suppositum
admissum
communiter.

Probat
discurrendo
per singulas
opinionem.

ni ab aduersariis : quia idem negant intellectum virtute naturali concurrere, vt tollant hanc inæqualitatem esse ex intellectu : si enim saluari posset inæqualitas, & non ex intellectu, si concurreret virtute naturali ; non esset contra communem Philosophorum, & Theologorum negandus concursus intellectus secundum virtutem naturalem : quia sic perfectius saluaretur vitalitas operationis, & productio eius, vt est à potentia. Ideoque illi, quos primo loco citauimus, quamuis verbis dicant intellectum concurrere cum lumine ad visionem ; id tamen in re ipsa dicunt, solum lumen esse virtutem agendi, à quo exit visio, vt producit, & nihil saluant virtuti naturali intellectus præter hoc solum, quod subiectare lumen, sicut aqua subiectat calorem, per quem fit calefactio, & denominatiue tantum se habet ad effectum ; qui etiam dicunt intellectum instrumentaliter concurrere tantum ad visionem, idem hoc dicunt, vt efficacia tota, & excessus in visione tribuatur causæ principali ; quia instrumentalis non habet actionem propriam, sed agit vt mora ab agente principali, & in virtute eius, siue applicetur per virtutem communicatam, siue per actionem, prout aliqui variè sentiunt : qui etiam recurrunt ad potentiam obedientialem, vt Suarez, idem recurrit, vt tollat inæqualitatem visionis, & inde asserit potentiam illam esse æqualem in omnibus, non minorem, non maiorem in vno magis, quàm in altero : quia comperit eis in quantum sunt creaturæ, quæ ratio est æqualis in omnibus. Vnde constat suppositionem illam maioris ab omnibus tacite concedi : & probari potest inductione in omnibus causis partialibus eiusdem speciei, vel diuersarum ; quarum vna excedit aliam, etiam excessum effectus posse inde oriri, modò effectus sit intensibilis.

18
Probat
Minoris.
Dion.
Intellectum
concurrere
virtute natu-
rali ad vi-
sionem.

Minor restat probanda, & probatur primò ex Patribus. Dionysius de diuinis nominibus cap. 7. *Oportet, inquit, videre mentem nostram habere quidem virtutem ad intelligendum, per quam intelligibilia inspicit* (hæc verba designant virtutem natuam, non instrumentariam, non obedientialem) *visionem autem excedentem mentis naturam, per quam coniungitur ad ea, quæ sunt supra ipsam* (per illam vnitionem designatur necessitas gratiæ) *secundum hanc igitur oportet diuina intelligere, non secundum nos* (id est, ex virtute sola naturali, per quam cætera intelligimus) *non secundum nos, inquit, sed nos ipsos extra nos ipsos statutos, & totos deificatos, &c.* Nempe per gratiam : negat ergo Dionysius secundum nos, id est, vires naturales solitarias, non posse videre Deum ; & affirmat secundum nos deificatos posse videre Deum, id est, secundum virtutem naturalem, vt fit vnio eius ad gratiam : negatiua enim illa non secundum nos & aduersatiua sed nos ipsos, id est, secundum nos ipsos deificatos, includunt idem subiectum respectiue ad negationem exclusiuam, & affirmationem inclusiuam cum coniuncto.

Nazianz.

Nazianzenus orat. 2. de Theologia, vbi agit de naturali inuisibilitate Dei ; & quærit, an à nobis aliquando videndus sit, ita scribit : *Mea quidem sententia tum demum hoc inueniat, cum Dei forma hoc, & diuinum, hoc est mentem nostram, & rationem, Deus rei cognita, & familiari adiunxerit, atque imago nostra ad exemplar illud suum, cuius desiderio flagrat, ascenderit, &c.* Ascendit ergo hoc diuinum, quod est in nobis, forma Dei, mens, & ratio nostra, atque imago Dei : ascendit, inquam,

ad Deum, & ad suum exemplar, cuius desiderio flagrat, cum ipsæ rei cognitæ, & familiari, id est, suæ essentia per visionem eam adiunxerit : sed mens, & ratio nostra est forma, imago, & diuinum in nobis participatum secundum virtutem natuam, quæ per peccatum est deformata, per gratiā reformatur : ergo ascendit ad Deum, modò actiue agat, vt supponitur, per virtutem naturalem, eleuatam per gratiam, seu ipsa gratia adiuta, cum qua secundum virtutem innatam concurrat ad visionem ; imago enim in nobis Sanctissimæ Trinitatis, & similitudo naturalis per imitationem essentia est in potentiis intellectuales, vt sunt actiue virtute innata, & non secundum aliam vllam rationem sibi, & cæteris communem, qualis est illa potentia obedientialis, quam statuit Suarez, non est consistens etiam in potentia merè passiva nudè sumpta, qualem in re ipsa statuunt alij ; nec in instrumentaria propriè dicta : ratio ergo & mens, quæ adiungitur per gratiam Dei, adiungitur secundum virtutem innatam.

Confirmatur, quia in ipsis naturalibus potentiis eo modo sumptis, Patres statuunt imaginem, vt capax est Dei operando, vt alijs supra probauimus, agendo de inclinatione naturali beatitudinis, Athanasius oratione contra idola. Chrysost. homil. 9. in Gen. Basil. homil. 10. Aug. tract. 8. in primâ Epistolam Ioannis de spiritu & litera, cap. 28. Nyss. in Gen. Bernard. lib. de anima, seu humane conditionis cognitione. Videantur in specie ibidem citati, & interpretes in illud Gen. *Faciamus hominem, &c.* Si ergo hæc imago in via perficitur per gratiam, in patria verò consumatur per gloriam ; non alio modo sumenda est, neque attendenda capacitas eius tam actiua, quàm passiva, quàm ex naturalibus, quibus accedit perfectio gratiæ, vt expressè docent Patres ; quamuis enim adstruant necessitatem gratiæ, & eleuationis ad hoc, vt imago possit voluntate, & intellectu attingere Deum, & vt ipsa imago est principium suarum operationum ; quibus deificatur : tamen per hoc non destruant ipsam imaginem secundum rationem perfectam imaginis, sed magis astruunt accedente perfectione gratiæ, quæ eam perficit, vt imago est, & non sub ratione extranea, qualis est potentia obedientialis, & instrumentaria ; quæ non concutit ad rationem imaginis, quæ propria est humane nature quæ intellectiua est, & volitiua in specie. Neque gratia eidem accedens derogat eius virtuti innatæ, vt est ad obiectum suum perfectissimum, qualis est Deus, vt in superiori distinctione aliquoties est probatum : Si ergo Deus sit perfectissimè obiectum intellectus, ad quod inclinatur ex natura potentia, licet virtus eius naturalis sit inchoata, & insufficiens ; si intellectus perficitur & eleuatur per gratiam, debet perfici, & eleuari secundum eandem virtutem innatam, quo intellectus per modum intellectus ; & sic de voluntate per modum voluntatis concurrant ad suas operationes perfectissimas, in quibus beantur. Ex quibus patet prima probatio.

Secundò probatur minor, in via certum est tam intellectum quàm voluntatem agere ad operationes suas supernaturales virtute naturali cum adiutorio gratiæ eleuantis ; quod patet ex prima ratione, quam loco citato dist. 49. quæst. 10. adduximus pro inclinatione naturali hominis ad supernaturalia ; & breuiter suppositis dictis ibidem confirmatur : quia Patres & Concilia per liberum arbitrium nihil intelligunt, quàm intellectum & voluntatem

Imago Dei
in nobis.

19

Imago confi-
sit in poten-
tiis vt ad-
ina sunt.

Er lib. 1. re-
tract. cap. 16.
in fine.

In via per-
ficitur per
gratiam, in
patria per
gloriam.

Gratia non
perficit ima-
ginem sub
ratione ex-
tranea ima-
gini.

Perficitur
imago in or-
dine ad ob-
iectum.

20

Secunda pro-
batio mine-
ris.

Confr.
Liberum ar-
bitrium quid
sit?

Distinctio L.

Quæstio VI. 649

*Consistit in
virtute na-
turali poten-
tiarum.*

voluntatem secundum vires naturales suas in ordine ad operationem. Hoc dicendum Pelagiani sufficere ex se sine gratia Christi ad opera salutis. Semipelagiani ad initium bonæ voluntatis, & loquebantur proculdubio de libero arbitrio secundum vires connaturales intrinsecas.

Contradiciunt Patres dicentes liberum arbitrium in natura post lapsum sufficere tantum ad malum ex se; ad bonum autem salutis non sufficere nisi adiungatur gratia Christi.

*Sit intelligat
Patres libe-
rum arbi-
trium.*

Peto ergo an eadem sit suppositio liberi arbitrii ut præcisè sumitur, apud hæreticos, & apud Patres in terminis contradictionis: si ita sumitur, ut verè eodem modo sumitur, ergo Patres sumunt liberum arbitrium, ut concurrat per vires innatas cum gratia Dei, & non sub alia ratione, qua diceretur concurrere per modum instrumenti, aut secundum rationem communem sibi, & aliis, per meram potentiam obedientialem diuersam à virtute innata, & communem sibi & omni creaturæ: verique enim modus idè inuentus est ab assertoribus, ut defendant liberum arbitrium non concurrere virtute innata ad suas operationes simul cum gratia; quod videtur obscurare dogma fidei, non declarare: & proculdubio qui ita responderet hæreticis differentibus circa hanc veritatem, non modò non satisfaceret, sed magis esset risui. Nihil enim æquè obiciebant Pelagiani quàm liberum arbitrium destrui per gratiam; nihil æquè ex opposito astruebant Patres, quàm contrarium, nempe per gratiam adstrui liberum arbitrium ad posse in opere salutis: quia voluntas per gratiam adiuuatur, & disponitur ad velle bonum: ergo intendunt Patres per liberum arbitrium id, quod in nobis est à natura, & secundum vires innatas. Probatum consequentia ex Augustino, qui instat omnium est in hoc tractatu; ita enim asserit in libro de spiritu & litera, cap. 35.

August.

Liberum arbitrium a creatore anime, media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest: & idè nec istam voluntatem, quæ credit Deo, dici potest habere, quam non accipit: quandoquidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter concreatum accepit, &c.

Media vis est liberum arbitrium ex Augustino, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest, & naturaliter tributa à Creatore: ergo secundum eundem modum, & vires, quantum est ex intrinseco sui, inclinatur ad fidem & infidelitatem secundum Augustinum; & solum est differentia, quod voluntas credendi vocante Deo per gratiam surgat de libero arbitrio, quod naturaliter concreatum accepit. Surgere enim idem est ac produci, & emanare in sensu Augustini. Item, cap. 34. *Attendat, & videat, inquit, non idè tantum istam voluntatem diuino muneris tribuendam, quod ex libero arbitrio est; quod nobis naturaliter concreatum est; verum etiam quod visorum suasionibus agat Deus, &c.* Ergo voluntas illa bona tribui potest Deo ex Augustino, tum quod ex libero arbitrio est, ea ratione qua in capite sequenti, & verbis allatis definitur ab eo media virtus anime, quæ ad infidelitatem, & fidem inclinari potest: ad infidelitatem autem virtute naturali agit: ergo ad fidem eadem virtute agit, ut accedit diuina vocatio. Videatur idem lib. de gratia Christi contra Pelagium in principio, qui interpretatur subdolas eius euasiones, quatenus admittebat gratiam Christi: sed eam intendebat consistere in eo quod dedit liberum arbitrium, quo posset homo in

Scoti Oper. Tom. X.

bonum, & malum, vel in lege, vel in exemplo Christi, vel liberatione à peccato incurso.

Contra primum modum replicat, quod si bona voluntas esset ex solo libero arbitrio, siue alia gratia superaddita, plus haberet ex seipso homo, quàm à Deo: quia solam potentiam recepit à Deo ipsi concreatam, voluntatem, & actum haberet ex seipso; nempe virtute naturali liberi arbitrii.

Deinde, in libro de prædestinatione Sanctorum c. 5. *Non idè, inquit, hac de re solis votis agendum est, ut non subinferatur ad bene viuendum nostre efficacia voluntatis. Adiutor enim Deus dicitur: nec adiuvare potest, nisi qui sponte aliquid conatur, &c.* Ergo voluntas Deo adiutore per vires innatas elicit actum bonum, quæ est perpetua doctrina Augustini de voluntate, ut ipsa adiuta per gratiam, elicit opera salutis, resistit tentationibus, vincit fomitem, observat legem, ad quæ omnia comparatur voluntas per virtutem innatam, & adiuuante gratia Dei, sine qua esset infirma, hæc autem infirmitas intelligitur quoad vires innatas incurta per vulnus peccati, eadem etiam in parte dicitur sanari quoad vires innatas per gratiam, qua adiuuatur infirmitas. & hic est sensus Conciliorum, & Patrum adversum Pelagianos, & Semipelagianos: & ut cæteros omitam,

Probatum ex Tridentino sess. 6. cap. 5. ubi initium iustificationis in diuinam vocationem reducit; in voluntatem verò liberam liberum assensum, & cooperationem: ita, inquit, *ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspiratione illam recipiens: quippe illam, & abicere potest, neque tamen sine gratia Dei mouere se ad infirmitatem coram illo libera sua voluntate possit: unde in sacris literis, cum dicitur. Convertimini ad me, & ego conuertar ad vos; libertatis nostre admonemur, &c.* Hominem ipsum liberi aliquid agere assentiendo, & cooperando vocationi, ut distinguitur per vires innatas libertatis ab ipsa gratia præueniente voluntas, docet Concilium; ergo dicit quod eadem libertate, qua recipit inspirationem, possit abicere: abicere autem potest per solas vires naturales liberi arbitrii, per quas deferere potest etiam fidem receptam, sicut & vocationem: ergo per easdem cooperatur liberè assentiendo; vires autem libertatis esse naturales, nemo habens in dubium vocat; sicut & libertatem ipsam convenire naturaliter nostro arbitrio; unde sumit denominationem: si ergo admonemur nostræ libertatis, ut per eam conuertamur assentiendo, & cooperando gratiæ, id intelligi debet de usu libertatis innatæ. Atque hunc quidem sensum facit primus Canon illius sessionis: *Si quis dixerit hominem suis operibus, vel qua per humane nature vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.* Ergo per opera, quæ fiunt per humane nature vires simul cum gratia concurrente potest: nam quod negatur in sensu exclusiuo, affirmatur posse in sensu cumulativo, & adiuncto principio excluso, nempe gratia. Eundem sensum præfert Canon secundus, in quo damnatur error Pelagij, sicut in primo. *Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius homo ipse vivere, ac vitam eternam promereri possit: quasi liberum arbitrium sine gratia vtrumque, sed agere tamen, & difficulter possit, anathema sit.* Vbi Concilium non supponit alias vires ex parte nostri ad bene viuendum, nisi innatas liberi arbitrii, quas definit esse

*21
August.*

*22
Probatio
Trident.*

Canon. 1.

Canon. 2.

111 insufficientes

insufficientes sine gratia ad simpliciter posse: supponit ergo eandem cum gratia simpliciter posse; & damnat tantum asserentes posse liberum arbitrium, licet ægrè absque diuina gratia.

Canon. 4. Eundem sensum facit canon quartus: *Si quis dixerit liberum arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo vocanti, & excitanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac præparet, neque posse dissentire, si velit, merèque passivè se habere, anathema sit, &c.* Hic etiam damnat Concilium negantes liberum arbitrium in nobis; asserit Concilium liberum arbitrium, & definit ipsum coagere gratiæ vocanti; & excitanti: ergo per vires proprias liberi arbitrij, & innatas concurrunt.

23
Sequela dictorum.
Ex his ergo satis probata manet minor. Sed eodem fundamento, quo in via, concurrunt vires innatæ liberi arbitrij ad actum supernaturalē, ita & potentiæ in patria: ergo intellectus, & voluntas in ordine ad finem supernaturalem agunt per vires innatas. Probat consequentia, quia eodem fundamento adstruitur necessitas eleuationis in via, & in patria, & infirmitas naturæ ad opera supernaturalia.

24
Responsio.
Quod si dicas in via non concurrere voluntatem, aut intellectum, nisi instrumentaliter, vel per potentiam obedientialem modo supra explicato.

Impugnatio.
Contrà, hoc non saluat liberum arbitrium, ut est in natura, quod nequit dici. Probat antecedens, quia morio instrumentalis, seu instrumenti non est in potestate instrumenti, quod merè passivè se habet ad illam; neque effectus talis motionis est in eius potestate, in quantum agit ut instrumentum. Idem dicendum de potentia obedientiali, quam nequit homo applicare, & tantum respicit concursum Dei, & vsum sui à Deo in ordine ad illum effectum, ad quem à solo Deo assumitur; cui soli subest, & in se est inchoata, & incompleta. Dicere autem liberum arbitrium concurrere ad actum per modum liberi arbitrij, ut ab omnibus definitur, ex eo solum quod Deus eo utatur in quantum includit potentiam obedientialem diversam ab innata, vel ut concurrat per modum instrumenti (quo tollatur omnis influxus virtutis innatæ, & quæ ei competit, quæ est præcisè liberum arbitrium in re ipsa, valere quidquid ad opera supernaturalia cum gratia Dei adiutum, & eleuatum) non coheret doctrinæ traditæ, à quo modo loquendi, & differendi recedunt hi auctores in tractatu de libero arbitrio, & auxiliis gratiæ: & tollitur subinde fundamentum meriti, tollitur lex præcipiens opera supernaturalia: quia omnis lex, & præceptum est respectu voluntatis, quæ libera est, & sic solum est capax libertatis. Hæc ergo solutio est omnino euitanda: nam ad voluntatem sicut quæ libera est spectat observantia præceptorum, ita etiam gratiæ, quæ adiuvatur, ut possit observare præcepta, datur in adiutorium suæ libertatis naturalis, de se alioquin insufficientis, quæ sit sufficiens per gratiam.

Tolli fundamentum meriti, & præceptorum.
Dices, ergo in via quidem concurrere liberum arbitrium per virtutem innatam ad actus supernaturales, adiutam gratia; quia hoc requiritur ad meritum: sed in patria non se habere per modum liberi arbitrij, sed agere necessariò, & ex hoc, vel ex eminentia operationis, & obiecti non posse concurrere per vires innatas.

25
Responsio.
Contrà, necessitas operationis nihil obstat, quia etiam in via operatio intellectus, ut procedat ab intellectu, est necessaria: requirit tamen

Impugnatio.
Contrà, necessitas operationis nihil obstat, quia etiam in via operatio intellectus, ut procedat ab intellectu, est necessaria: requirit tamen

gratiam: neque solum attenditur à Patribus libertas, sed insufficientia naturæ ad opera supernaturalia, siue liberè se habet, siue necessariò se habet potentia. Non obstat natura operationis: quia est actus vitalis ea vitalitate, quæ convenit operationibus in via, specialiter ut procedunt à potentiis secundum virtutem innatam potentiarum, quæ se vitaliter movent ad suas operationes. Hæc ratio non saluatur aliter in patria per concursum instrumentalem, aut obedientialem potentia; quia hæ rationes, quæ sunt communes viventibus, & non viventibus non possunt esse principia influentia vitam in operationes. Non obstat eminentia obiecti; quia est perfectissimum, in quo quietatur potentia, & contentum sub suo obiecto primo: ergo actiuitas, quæ in potentiis saluanda est, est illa, quæ convenit ex virtute innata, & quæ potest esse principium attingendi finito modo ex parte operationis, & tendentiæ potentialium in ordine ad infinitum obiectum: quia potètia actiua innata saluari potest in ordine ad operationem, per quæ saluatur eius tendentia.

Confirmatur ex Clementina Ad nostrum, de Hereticis, de qua supra actum est questione undecima distinctionis precedentis. Begardi asseriebant visionem beatificam haberi viribus naturalibus. Hoc damnat Concilium sine lumine gloriæ, & eleuatione esse possibile: ergo supponit perinde ac alia Concilia contra Pelagianos vires naturales intellectus cum gratia attingere obiectum supernaturale, ut Deum per fidem, sic etiam, inquam, ex iisdem principiis Concilium damnans hunc errorem, & adiungens necessitatem luminis, & eleuationis, supponit intellectum per vires naturales concurrere simul cum lumine; illudque solum damnat, quo dicitur vires naturales sine gratia, & eleuatione sufficere.

26
Confr. Ex Clementina ad nostrum de Hereticis.
Hinc ergo ex probatione maioris, & minoris rectè sequitur consequentia illata: nempe inæqualitatem visionis sequi ex inæqualitate intellectus. Quæ etiam ex probatione minoris satis claret: quia in via commendatur maior conatus voluntatis in actum supernaturalem; idèoque reprehenditur duritia cordis, & tarditas ad credendum in discipulis; commendatur fides maior Centurionis, & Syrophœnissæ, & Hemorrhoidis. Intensio etiam actus charitatis est in præcepto: ut diliges Dominum, &c. ex toto corde, &c. Deinde, quia intensio actus est laudabilis, & inter eius circumstantias; deinde, voluntas liberè agens ad actum, ut supponitur, potest agere intensius, aut remissius; conatus autem voluntatis exercitus in actum secundum, est respectu alicuius gradus in actu: ergo est respectu intensiois inæqualis ei, ad quam remissè se habet voluntas: quæ inæqualitas nequit esse ex solo habitu, qui semper, quantum est ex se, agit per modum naturæ, & quantum potest: si ergo esset tota ratio agendi, haberet eundem semper effectum, & inutilis esset conatus maior voluntatis; ex quo nihil perfectionis accresceret effectui. Quod autem præstat maior conatus voluntatis, idem præstat virtus eius perfectior applicata; quia conatus ipse nihil aliud designat quam applicationem virtutis in agendo, & quod perfectior est, eò perfectiorem ad effectum ordinari potest.

Obiiciunt aduersarij, potissimum Suarez, plura contra hanc conclusionem, quæ ad pauciora reduci possunt. Primò obiicit quod virtus naturalis sit ordinis inferioris ad visionem, & impropor-

Potentia in patria concurrere per virtutem innatam.

Non obstat natura actus.

Neque eminentia obiecti.

26
Confr. Ex Clementina ad nostrum de Hereticis.

27

Præceptum dilectionis.

Intensio actus ex maiori conatu voluntatis.

28
Obiectiones contra conclusionem.

tionata

tionata effectui. Quod virtus naturalis, vt naturalis, non respiciat effectum supernaturalem, sed naturalem, ad quā limitatur: quia haberet ordinē ad effectū supernaturalem, vel causæ principalis, vel instrumentalis; neutrum dici potest. Deinde, si daretur virtus actiua naturalis, etiam daretur in eodem intellectu potentia passiva naturalis: sequeretur etiam ex perfectione virtute inæqualis visio, Nequit influere nisi vt eleuatus est; si sic influit, non influit per virtutem naturalem.

29 Item, quia si influeret per virtutem naturalem, difficillimè saluari posset visionem esse supernaturalem. Sequeretur quod posset producere gratiam, augere habitus supernaturales; ita Cabrera.

Responsio.

Modus loquendi Cabreræ.

Responderetur hæc nihil vrgere: quia vt est probatum, in via concurrunt liberum arbitrium quā liberum arbitrium est ad actus supernaturales simul cum gratia, & sententia contraria tollit liberum arbitrium, & totum fundamentum meriti: malè etiam interpretatur Canones Ecclesiæ de necessitate gratiæ; quia illi non excludunt concursum liberi arbitrij per virtutem innatam, & præter iam dicta modus ipse loquendi Patrum, quo vocant gratiam Christi, quam definiunt necessariam ad opus bonum; vocant, inquam, adiutorium, auxilium, dispositionem, præpositionē voluntatis, vt consentiat liberè in bonum, hoc, inquam, designat liberum arbitrium concurrere cum adiutorio, & auxilio; quia adiutorium est collocatio virtutis accedentis, & completis actum primum: quia, vt dicit Paulus, non ego, sed gratia Dei mecum: Id est, non ego solus, & viribus propriis, sed gratia Dei mecum in adiutorio. Et Augustinus dicit Deum non esse adiutorem nisi operantibus. Concurrunt ergo liberum arbitrium per virtutem innatam ad actus supernaturales, sed necessariò requirit auxilium gratiæ supernaturalis, vt hæc virtus eius insufficiens, & inchoata compleatur in actu primo per principium supernaturale adiunctum: quam sententiam opinor esse Doctores Angelici, & omnium Antiquorum, & tam mihi certa est, quàm dari liberū arbitrium in nobis in ordine ad opera salutis; & quidquid probat dari liberum arbitrium ad meritum, probat eius concursum; quia consistit in po-

Conclusio præmissa est D. Thom.

30

tentia actiua, & non passiva; esse autem doctrinam S. Thomæ patet ex 1. part. quæst. 12. art. 5.

Cum igitur, inquit, virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, oportet quod ex diuina gratia superacrescat ei virtus intelligendi; & hoc argumentum virtutis intellectiue illuminationem vocamus, &c. Et lib. 3. contra Gentes cap. 54. in argumento 4. Virtus intellectus naturalis non sufficit ad videndum diuinam essentiam: ergo oportet quod augeatur ei virtus, ad hoc, vt ad talem visionem perueniat. Non sufficit autem augmentum per intensiōem naturalis virtutis: oportet igitur, quod fiat augmentum per alicuius nouæ dispositionis adeptiōem, &c. Per quæ satis constat quid intendit priori loco, ar. 6. ad 3. quando dicit diuersitatem visionis provenire ex diuersa facultate intellectus: non quidem naturali, sed gloriosa, &c. vbi per gloriosum intendit intellectum coniunctum cum lumine, alioquin non diceret provenire ex diuersa facultate intellectus; & negans provenire à facultate naturali, intendit illam seorsim sumptam ab adiutorio luminis eleuantis.

Obiectiones ergo præmissæ habent eandem solutionem ex D. Thomæ, & Patribus, nempe liberum arbitrium, aut potentias non esse ex virtute innata solitariè sumpta sufficientes in opus supernaturale: posse adiuncta gratia & eleuatione, non quod hæc tota sit virtus agendi, aut vsus & applicatio potentie obedientialis tantum, sed applicatio virtutis innatæ, & aliàs insufficientis per concursum adiunctum supernaturalem, non requiritur alia responsio in specie, nisi quoad ea, quæ assumit Cabrera de intensiōe, & productione habitus infusi; quæ consequentia nulla est.

Solutio obiectionum.

31

An aequale sit gaudium beati de propriis, & aliorum gloriam?

Ex hoc patet sextum, &c. Mouet dubium an æquè gaudeat beatus de sua, & aliorum beatitudine. Respondet primò negatiuè; quia secundum ordinē charitatis magis tenetur diligere post Deum seipsum, & propriam salutem; sicut magis tenetur evitare peccatū proprium quàm alienū.

Respondet secundò magis intensiue diligere propriam beatitudinem; extensiue verò magis diligere beatitudinem maiorem aliorum; quia scilicet gaudebit de quolibet bono in aliis beatis, & de excessu cuiuslibet.

S G H O L I V M.

Per denarium in parabola Matthæi, Patres intelligunt vitam æternam. Greg. hom. 16. in Ezechiel. Nazianz. orat. 40. August. homil. 59. de verb. dom. Hieron. 2. contra Iovin. & in illum locum, vbi etiam Anselm. Chrysost. & alij. Doctor etiam exponit de essentia diuina, sed in idem ferè incidit.

10

AD argumenta illius quæstionis. Ad primum, quod singuli recipiunt singulos denarios, &c. Dicitur quod verum est, & exponitur de vita æterna, quam quilibet accipit. Aliiter expono, quod ille denarius est essentia diuina, quæ est idem obiectum omnium beatorum, & datur omnibus sub æquali ratione, quia infinita ex parte obiecti.

Ad argu. quæst. 5. Vide in 3. d. 3. q. 1. & d. 14. q. 2. In præced. cap. de substantiis.

Ad secundum dico, quod omnes illæ propositiones sunt truncatæ: aduerbium enim, nisi habeat participium, vel verbum, semper est truncata locutio, siue incongrua: sic est propositio hæc in proposito, qui intelligit rem aliter, quàm est, fallitur: hæc enim aliter potest poni circa actum intelligendi, & sic est propositio falsa; quia omnis intellectus creatus intelligit rem aliter, quàm est, quia intellectio est accidens, intellectus autem potest esse aliqua substantia: & sic non est propositio Augustini alia ab illa Philosophi, ab eo, quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Potest etiam poni circa rem, quæ intelligitur: & sic, intellectus si rem aliter intelligit, quàm sit, fallitur.

Intelligēs rem, aliter quàm est, fallitur, explicatur.

sum intelligit, & secundum hoc illud *aliter* dicit modum circa obiectum, & sic, qui intelligit rem aliter quam est, fallitur, quia non intelligit eam: nihilominus tamen unus potest habere clariorem modum intelligendi alio.

Ad aliud dico, quod non est par fructio, nec par gaudium, nec etiam par amor concupiscentiæ, nec etiam par delectatio sequens: licet enim sit de paribus, non tamen pari affectu. Intelligit ergo Augustinus extensivè, non intensivè: quia quilibet gaudebit de quolibet, & de omnibus, de quibus alius gaudebit.

32
Ad arg.

COMMENTARIUS.

1 *Ad argumenta illius questionis, &c. Scilicet quintæ questionis in ordine. Ad pri-*

mum patet responsio hinc in litera, & ex dictis in principio huius questionis, ubi declarata est parabola.

Ad secundum, & tertium patet ex litera.

SCHOLIVM.

Resolvit tertiam quæst. quæ est ultima totius operis. Si teneatur dotes esse qualitates, erunt inæquales secundum diversitatem meritum; si verò impassibilitas sit extrinseca Dei mantenentia, ut dictum est d. preced. quæst. 13. & subtilitas sit Dei decretum de non concurrente ad resistendum penetrationi, vel de ea facianda ad nutum beati, ut dictum est ibi quæst. 16. nulla erit in eis inæqualitas. Similiter resolvit de æqualitate agilitates, iuxta varias opin. de ea ibi q. 14. de claritate verò si est tantum perfectus color, de quo ibi constat posse esse inæqualem.

Deciso q.
sexta super
rioris.

An dotes
corporum
gloriosorum
sint in-
æquales?

11 *Ad tertiam quæstionem, dicendum quod si illæ beatitudines corporis ponuntur qualitates absolutæ positivæ, tunc erunt inæquales: quia siue perficiat corpus suum ex redundantiâ animæ ad corpus, siue à Deo immediatè: differunt tamen secundum merita: quia merita sunt inæqualia, etiam cum beatitudo animarum sit inæqualis, illæ qualitates erunt inæquales. Si autem impassibilitas est solum possibilitas non patiendi corpus passione abiiciente à substantia, Deo præservante, ut visum est prius, & si subtilitas est possibilitas essendi corpus, cum alio corpore pro libito voluntatis animæ suæ; tunc videtur de his, quod non recipiunt inæqualitatem: quia omnia corpora æqualiter præservantur à passione, & æqualiter possunt esse cum alio corpore: agilitas verò si est in corporibus qualitas proportionis, posset esse æqualis. Si verò est secundum quod proportionantur virtuti animæ, & illa potest esse inæqualis, sic & agilitas. De claritate, si est tantum perfectus color in gradu perfecto, non est dubium quin sit inæqualis.*

Ad argumenta: duo prima procedunt de impassibilitate, & subtilitate; patet in corpore quæstionis quid sit dicendum. Ad illud in oppositum de claritate, concedo.

COMMENTARIUS.

34
Ad tertiam
quæstionem.

1 *Ad tertiam quæstionem, &c. Nempe quæ tertia est in hoc ordine, licet sit sexta in ordine reliquarum. Resolvit hanc quæstionem breviter ex dictis in questionibus ultimis dist. 49. in qua de dotibus differit.*

Respondet ergo dicendo, si consistunt in qualitatibus positivis superadditis, siue redundantibus ex anima in corpus, aut à Deo productis distinguuntur secundum merita. Quod si impassibilitas non sit qualitas superaddita; sed conservatio rei, esse æqualem dicit in omnibus, & idem dicendum de subtilitate, si consistat in assistentia Dei ad voluntatem beati, ut possit esse simul cum alio corpore, esse similiter æqualem. Agilitas ve-

rò, & claritas possunt esse inæqualia.

Obiicies, quomodo saluari possit priores æquales in omnibus esse ex meritis imparibus.

35
Obiectio.
Responsio.

Respondetur, licet effectus sit indivisibilis, & æqualis, potest correspondere idem pluribus meritis: sicut gradus primus gloriæ, qui debetur conversioni peccatoris, & virtuti Sacramenti, meritisque Christi, etiam correspondet primo merito iustificati. Sic ergo omnia merita beatorum influunt in illas dotes, siue plura sint, siue pauciora, sicut influunt in ipsam gloriam animæ, cui secundum omnem suum gradum correspondet talis dispositio consequens in corpore: quod verò ipsa sit indivisibilis, non infert quin sit ex pluribus causis maxime moralibus, quarum intuitu collectivè datur.

SCHOLIVM.

Ad primam quæst. quæ est quarta huius, declarat in quo sit inæqualitas pænæ damni, & videtur totam inæqualitatem eius reducere ad nolitionem: atque adeo ipsam priuationem meram ubique esse æqualem. Ita sequuntur Doctorem Angles. q. de sacr. pæn. art. ult. diff. 2. Bassol. hinc q. 2. a. 2. præterea Doctor 2. d. 37. q. 1. §. Ex ista n. 9. & quodk. 18. ar. 3. §. Ex isto, docet priuationes secundum se non dicere magis, nec minus, sed eas esse peiores, quæ

quæ melioribus rectitudinibus specie, vel numero priuant: & infra ad secundum, ait priuationem esse maiorem, quia priuat maiori bono, vel quia magis inuoluntaria: & hanc opin. de æqualitate pœnæ damni in omnibus, tenet Alens. 3. p. q. 57. m. 3. D. Bon. 4. d. 2. a. 1. q. 2. Vasq. 1. 2. d. 100. c. 3. & citans Duran. & Palud. Affor. tom. 1. lib. 4. c. 24. Oppositum tenent Ric. ar. bñc ar. 5. q. vlt. Soto q. vñc. ar. 4. Suar. tom. 4. disp. 12. sect. 2. vbi modum explicandi Doctoris sequitur, sed tacito eius nomine.

12 ⁵ **A**D primam quæstionem concedo, quod damnati erunt miseri, miseria scilicet animæ, & corporis, & ita est duplex miseria; sicut & beati sunt beati in anima & corpore: miseria autem animæ est in duplici pœnâ, scilicet damni, & vermis. De pœnâ damni dico, quod non est solum carentia, quia sic non esset pœnâ, sed carentia est boni apti nati inesse, & conuenientis, quod debet inesse; non boni remoti, sed propinqui: nec cum hoc toro esset illa carentia pœnâ, nisi esset nolita: & ideo oportet quod sit carentia inuoluntaria: sic autem potest dupliciter intelligi inæqualis: primò, quia esset carentia inæqualis, quia inæqualiter ordinati ad beatitudinem, quia ad alios, & alios gradus beatitudinis. Similiter potest esse inæqualitas inuoluntaria, quia magis vellet minus bonum suum, quàm alterius.

Sed qualiter erit illa inæqualitas in illis? Dico quod erit secundum inæqualitatem culpæ; quia qui habet grauiorem, habebit carentiam maioris boni, ad quod fuit ordinatus. Probo, quanto actus elicitur cum maiori conatu, tantò debet habere maiorem rectitudinem, & per consequens, tantò magis debet ordinari ad maius primum: qui ergo grauius peccat, priuat se maiori bono, & sic patet secundum primum modum quomodo potest pœnâ damni esse inæqualis.

Ex alia parte, quanto aliquis grauius peccat, tantò magis dimittitur affectioni commodi, & priuatur affectione iustitiæ: & per consequens erit magis nolens peccatum suum, inquantum est causa pœnæ: ergo magis habebit de nolitione, quàm alius, quanto magis habet de affectione commodi.

3 ⁶ **C**ontrâ, si ille, qui fuit maior peccator, magis diligit se, & sic magis tristatur de damno suo, tamen quantum diligit se, magis delectabitur; probo, si talis magis diligit se, & voluntarie operatur circa se ut obiectum dilectionis suæ, ut puta circa obiectum beatissimum, & sic tunc aliqua delectatio erit in eis, quod est inconueniens.

Respondeo, si quilibet damnatus, & præcisè Dæmones possent stare in quieta cognitione sua, & dilectione sua perpetua, & non determinarentur ab hoc, vel ab alio; reputarent se beatos beatitudine naturali, & ideo in cognitione sua maximè quiescerent; & credo quod quia ab hoc impediuntur, quod est eis maxima pœnâ.

Et tunc ad rationem dicendum, quod nullus potest stare absolute in cognitione, & consideratione sua: sed tantum, ut est terminus cuiusdam alterius, scilicet inferni, vel carentiæ, vel priuationis tanti boni commodi: sicut infirmus considerat se, non tamen delectatur, quia non considerat se, nisi ut est terminus concupitæ sanitatis, qua caret, quam si obtinere non potest, ampliùs tristatur, & punitur; & tunc dico, quod diligens se ad habendum aliquid, quod nunquam poterit habere, illa dilectio est causa: moris & tristitiæ.

COMMENTARIUS.

36 ¹ **A**D primam quæstionem concedo, &c. Supponit damnatos puniri anima, & corpore. Duplex autem pœnâ est in anima, nempe damni, & vermis. Dicit pœnâ non consistere in nuda carentia nisi sit nolita, ideoque debet esse carentia inuoluntaria; quia debet esse carentia boni nati inesse. Duplex autem potest esse inæqualitas, vel potius ex duplici capite oriri, nempe quia ordinatur vnus ad maius bonum, quàm alius: vel quia etiam minus bonum magis desideratur; potest ergo crescere ex natura habitus excellentis, quo priuat, vel ex vehementiori actu voluntatis circa volitum, aut nolitum. Flores enim magis tristantur circa perditionem minoris boni, quàm alij circa perditionem boni maioris, ut avarus magis tristatur ex paruo dispendio, quàm liberalis ex maiori.

Scoti Oper. Tom. X.

Ex utroque patet esse inæqualitas pœnæ: quia qui grauius peccat, priuat se maiori rectitudine, & merito, ad quæ per legem vocatur, & quæ sunt media acquirendæ gloriæ; ac proinde etiam consequenter se priuat gloriâ, quæ aliàs correspondet; magis etiam dimittitur affectioni commodi; & priuatur affectione iustitiæ, quæ est secundum rectam rationem, & consequenter erit magis nolens peccatum ex quo incurrit tantum incommodum.

² **C**ontrâ, si ille, &c. Obicit contra hunc secundum modum, ex quo dicit resultare inæqualitatem pœnæ, inde sequi quamuis peccator ex incommodo tristetur magis, quantum magis in eo prædominatur affectus commodi: tamen inde etiam sequetur in eo maior delectatio de seipso, inquantum se amat magis, quàm aliquod aliud, quia amat commodum sibi, ut fini cui.

Respondet damnatos non permitti in quieta, & stabili consideratione sui, ut aliàs supra dixit

Damnati non considerant se nisi respectu ad poenas.

de his poenis in specie, & responder ad rationem quod damnati non permittuntur in consideratione sui, nisi vt sunt terminus alicuius adiacentis noliti, vt inferni, aut ignis, aut carentiæ beatitudinis, & boni commodi: sicut infirmus considerat se ipsum, non absolute, sed respectu ad sanitatem, qua caret, & quam desiderat, & quanto magis concupiscit sanitatem, tanto magis sui consideratio cum carentia eius est ei causa doloris. Vide quæ latius circa hæc dicta sunt. *distinct. 44. quæst. 2. & 3.*

37 Conclusio ab aliis tenetur.

Conclusionem positam de inæqualitate poenæ damni, tenent Abulensis in 25. *Matt.* supplementum Gabrielis in 4. *dist. 44. quæst. 3. art. 3. concl. 3.* Almainus *cap. ultimo, moralium.* Curiel. *art. 4. dub. 1.* Videantur alij, quos citat Scholasticus. Ratio conclusionis est: quia poena damni in paruulis, & adultis esset eadem; quod videtur inconueniens. Secundò, quia meritis inæqualibus, corresponder præmium essentiale inæquale: ergo etiam peccatis inæqualibus poena essentialis & inæqualis damni. Tertiò, quia maior est poena damni quam sensus: ergo debet crescere ex peccato maiori & multiplicato. Quartò, non obstat quod consistat in priuatione: quia etiam auersio peccati vnus excedit auersionem alterius, licet vtrique consistat in priuatione. Deinde, hæc priuatio est moralis quantum ad rationem poenæ: quia supponit debitum in voluntate respectu ad gloriam, in quantum per voluntatem antecedentem Deus mediante lege, vocatione, aliis mediis ordinauerit voluntatem creatam ad gloriam per merita acquirendam. Vnde, priuatio se rectitudine multifaria operum, priuauit etiam se per eadem peccata gloria in gradu proportionato illis meritis, quorum debitor erat voluntas in ordine ad gloriam acquirendam in eadem proportionem: licet ergo priuatio physica æqualis sit in eo sensu, quo tollit simpliciter gloriam, & in omni suo gradu: tamen priuatio moralis non erit æqualis, sicut neque debitum æquale est. Accedit quod hæc priuatio non solum opponitur gloriæ secundum speciem: sed etiam gradum perfectionis: ita vt sit tantæ gloriæ, quanta exclusa est per demerita, sublata rectitudine, quæ deberet inesse, & secundum gradum rectitudinis, non solum in specie, sed in indiuiduo; voluntas enim debitor est hinc & nunc vt operatur, operari secundum regulam præsentem, cui opponitur peccatū quod committit; hæc autem rectitudo, quæ hinc & nunc excluditur per malitiam oppositam, & deberet esse, habet sibi commensuratum gradum gloriæ, & sicut peccatum opponitur directe ipsi rectitudini, ita in-

Inæqualitas poenæ damni unde confurgit.

Oppositio eius ad gloriam.

ducit damnum gloriæ correspondentis; quod consistit in priuatione illius gloriæ commensurata ipsi in substantia, & gradu. Et hoc modo crescit priuatio quantum crescit in gradu ipsa gloria.

Hinc excluditur modus, quo Gabriel declarat hunc excessum priuationis, & poenæ damni respectu ad gratiam, & merita, quæ ante lapsum fuerunt: quia hic modus destruit conclusionem: si enim quis habens plura merita, & peccaret finaliter peccato leuiori, quam alij, qui nunquam habuerunt gratiam, & merita, sequeretur talem habere maiorem poenam damni, quod est absurdum. Distinguenda igitur est poena damni essentialis à poena damni accidentalis: quæ distinctio sumenda est non ex statu, quem habuit damnatus; sed ex præcisa ratione peccati, & causat damnum, priuando directe ipsa rectitudine, quæ deberet inesse, & consequenter gloria correspondente illi rectitudini, & hæc est poena essentialis damni, quæ consequitur per se ad peccatum. Secunda poena est accidentalis ex statu viatoris peccantis finaliter, aut non resipiscantis: si is habuit plura merita, & gratiam, ea amittit per peccatum finale: hoc tamen per accidens est, vt talia fuerint, & damnum eorum proinde vt causatur ab hoc peccato, est per accidens, sicut erat per accidens talia præcessisse. Poena ergo damni essentialis explicanda est modo dicto, sicut solemus etiam explicare differentiam inæqualitatis inter eadem specie peccata, aut etiam diuersa, vt suo loco tractatur.

Obiiciunt alij, vt Durandus in 4. d. 44. & Paludanus *eadem q. 1. conclus. 2.* Capreolus *q. 2. art. 3.* & alij, quos citat pro opposita sententia Scholasticus, quod poena damni sit priuatio totalis visionis beatificæ: sed priuatio non suscipit magis, & minus, ergo neque inæqualitatem.

Respondetur, quod priuatio in specie in ratione damni tantò maior est, quanto forma est perfectior, qua priuat. Vnde in proposito non solum attenditur illa priuatio secundum rationem, seu oppositionem in specie, sed etiam oppositionem in indiuiduo, qua priuat gloria, & visione commensurata rectitudini, qua hinc & nunc priuat peccatum, & quæ est damnum, quod per peccatum incurritur; negatur ergo minor, quia sicut aptitudo & debitum proximum illius beatitudinis extenditur ad ipsam non in specie tantum, sed etiam in gradu, & indiuiduo, sic etiam priuatio ad eandem sub his rationibus extenditur, & distinguitur à priuatione in specie per determinationem superadditam. Reliquæ obiectiones facile ex dictis resoluuntur.

38

Modus dicendi quorundam reiectur.

39

Obiectio. Priuatio non suscipit magis, & minus.

Responsio.

SCHOLIUM.

Pœnam vermis, quæ est tristitia de peccatis non propter Deum, sed quatenus priuant bono commodi, docet esse inæqualem, secundum inæqualitatem culpæ: de quo supra d. 44. q. 2. Item, pœnam ignis esse inæqualem, quatenus inæqualiter immutabit potentias. & ponit tres modos dicendi, an ista inæqualitas erit per inæqualitatem ignis comburentis in se, vel in applicatione, vel sine illa inæqualitate per alium modum possibilem ei, cuius iudicia sunt abyssus multa, cui sit laus, honor, virtus, gloria, per infinita seculorum secula. Amen.

d. 44. q. 2. Vnde inæqualitas poenæ vermis.

DE poena vermis dico, sicut de prima: illa enim poena vermis erit quædam tristitia, & continuus remorsus conscientiæ, & ista poena erit eis inæqualis, sicut tristitia, qua nollent isti mala pati, est eis inæqualis, vt dictum est supra, in quantum tollit ab eis bonum commodi: sic enim habebunt remorsum maiorem, vel minorem, secundum

14

cundum proportionem culpæ, sicut de peccato grauiori infligitur eis grauior pœna.

Si quæras, vel dicas, quod isti sunt æquales in naturalibus, inæquales tamen in contratu voluntatis ad peccandum: ergo debetur eis pœna æqualis propter æqualitatem in naturalibus, vel inæqualis propter maiorem, vel minorem conatum: Respondeo, sicut *suprà* de beatitudine; non enim est æqualis beatitudo propter æqualitatem in naturalibus, nec propter æqualitatem boni actus eliciti: sed secundum quod est maior conatus in hoc, quàm in illo, secundum hoc est maius meritum, & maius præmium: sic in proposito, licet voluntates peccantium, & actus fuerint æquales, non tamen æquè fuit in eis culpa: quia non fuit in quolibet æqualis conatus in peccato, quare nec æqualis pœna in puniendo.

¹⁵ De pœna ignis dico, quod ignis immutat sensum, & mediante sensu immutat appetitum sensitivum, & mediante illo, voluntatem, & inæqualiter obiectum potest esse. Sed eritne ista inæqualis immutatio, vel quia ignis in se est inæqualis, vel quia corpora inæqualiter immutantur ab eis?

Dico quod si illa corpora damnata erunt sine motu locali, ita quod non mouebuntur de loco ad locum; tunc afflictiva erunt inæqualia: & hoc est rationabilius, quod sint inæqualia quàm æqualia: quia sic sunt pauciora miracula in damnatione eorum: si enim est afflictivum æquale, & tamen vnus minus, & alius magis punitur, erit ibi perpetuum miraculum. Si autem sunt mobiles, & transferantur de loco ad locum, tunc possunt transferri de vno afflictiuo in vno gradu, ad aliud afflictivum in alio gradu, secundum illud Iob, *Transibunt ab aquis nimum ad calorem nimum*, Vel si erit æquale, potest dici, quod est eis intrinsecum afflictivum eorum, vel perpetuò contiguium, sicut concederetur modò de Dæmonibus: & ad hoc videtur esse Aug. 12. de Ciuit. Dei cap. 16. in quadam auctoritate, quæ sic incipit: *Non est negandum*.

¹ Ad argumentum primum dico, quod ratione habitus, quem negat priuatio, non est maior vna quàm alia: sed ratione malitiæ, & maioris boni, quod priuat, potest esse maior quia priuatio maioris boni. Vel potest dici, quod est inæqualis inquantum inuoluntaria.

¹⁶ ² Ad secundum patet responsio. ³ Ad tertium dico, quod secundum iustitiam distributiuam non potest dari peiori plus de bono, si est simpliciter magis bonum, & huic: si verò non est bonum huic, est tamen bonum simpliciter, maius benè potest dari: & sic est de pœna in proposito.

Ad vltimum, nego quod excessus in pœna debeat attendi secundum quantitatem extensionis: quia per se culpæ correspondet pœna secundum intensionem, secundum iustitiam distributiuam. Vnde (sicut dixi *suprà*.) Deus posset infligere pœnam aliquam, quæ si tantum per momentum duraret, sufficienter tamen puniret peccatum: nec forè duratio pœnæ cadit sub demerito, sicut nec duratio beatitudinis sub merito, sed ratione liberalitatis.

Et quando dicis, quod grauitas accipit extensionem in peccato, quia secundum infinitatem, & secundum hoc correspondet pœna. Dico quod peccatum non dicitur infinitum, nisi quia separat ab infinito, non quod formaliter malitia sit infinita: quia talis, & tanta est, quanta est bonitas, quæ nata fuisset inesse illi actui, si secundum debitas circumstantias fuisset elicitus: sed hæc non fuisset infinita, nec possibile fuisset esse infinitam, nisi pro tanto, quia coniungit infinito. Hoc patet de fide ad Petrum circa medium, & ideo pœna durat, quia peccatum in eis durat. Vnde dicit: *Permanente in eis iniuste affectionis malo, permanet in eis iuste retributionis damnatio*, à qua nos custodire dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIVS.

⁴⁰ ¹ De pœna vermis, &c. Est secunda conclusio, in qua docet pœnam vermis etiam fore inæqualem: quæ consistit in tristitia ex remorsu conscientie, & peccatorum inquantum tollunt bonum commodi: quod maius autem commodum fuit, quo priuat peccatum, eo maior erit hæc tristitia. Vide quæ dicta sunt in superiori conclusione.

Obiectio. Obicit præterea contra hanc, inæquales esse damnatos in naturalibus: & respondet quod hæc pœna non sequitur ad naturalia, sed ad demerita, sicut alias *suprà* dixi de inæqualitate gloriæ

ex meritis inæqualibus. Iustitia enim Dei proinde respicit proportionem meriti ad gloriam, & demeriti ad pœnam.

⁴¹ ² De pœna ignis dico, &c. Est tertia conclusio quod hæc pœna sit inæqualis, Hæc est conclusio fidei, quam alias probauimus d. 44. q. 2, & hinc supponitur. Modum autem docet in litera, ex quo hæc inæqualitas ex parte afflictiuo, & ex parte repugnantis voluntatis possit consistere,

³ ¹ Ad argumenta. *Ad primum*, &c. Hoc est argumentum, quod iam solutum est in prima conclusione, de priuatione. An possit esse maior, aut minor: dicit ratione habitus in specie non esse maiorem, aut minorem; sed esse maiorem, aut minorem, ut comparatur ad bonum maius, aut minus,

quo priuat, in indiuiduo scilicet, quæ solutio quadrat dictis.

Ad secundum. ² *Ad secundum* pater ex dictis: Quod ignis non sit idem omnium quantum ad applicationem, cruciatum, & tormenta, quæ exigentibus peccatis diuersa erunt.

² *Ad tertium, &c.* Respondet quod pœna licet in se sit bona, tamē est mala damnatis secundum affectionem commodi: æquiuocat ergo ratio: aliquid enim in se bonum simpliciter, est malum huic. Vnde si peior habeat maiorem pœnam, non sequitur plus habere de bono.

Vltimum argumentum petit illam difficultatē.

An pœna sit infinita?

⁴² *Pœna finita intensiue.* Prima conclusio. Tam pœna damni, quàm sensus finita intensiue. Probatur quia peccata sunt inæqualia, & diuersis pœnis de facto puniuntur maiora maioribus, minora minoribus: sed si quælibet esset infinita, non posset hæc disparitas reperiri; ergo, &c. Idem patet de vtraque, quia nemini deberetur nisi gloria finita: ergo eius priuatio erit finita. Item, quicumque dolor causatus est finitus: ergo & pœna sensus, quæ in hoc dolore consistit.

⁴³ *Obiectio.* Obiicies, tam auersio, quàm conuersio in peccato mortali dicunt malitiam infinitam: ergo debetur eis pœna infinita.

Responsio. Respondetur negando antecedens.

Obiectio. Obiicies secundo: Si pœna sensus debita mortali esset finita, sequeretur pœnam sensus debita venialibus saltem multiplicatis, esse æqualem, quod est absurdum; quia venialia quantumlibet multiplicata non æquatur in malitia vni mortali: ergo neque pœna proportionata. Deinde, saltem odium Dei quantum ad conuersionem habet malitiam infinitam, quia terminatur ad infinitum obiectum, ergo pœna ei debita debet esse infinita.

^{2.} *Obiectio.* Tertiò, peccato mortali, quod durat per vnum instantem, debetur pœna aliqua: ergo ei quod durat per horam pœna maior, & consequenter pœna infinita, sicut instantia infinita sunt.

⁴⁴ *Ad 1.* Ad primum responderetur, negando sequelam; quia licet illa pœna sit finita, tamen est alterius rationis, à pœna debita venialibus manentibus intra latitudinem venialium. Aliqui concedunt quantum ad acerbitatem, & intentionem incendij posse æquari has pœnas. Ita Caiet. q. 88. art. 4. Conrad. art. 5. q. 87. Durand. in 4. d. 21. eique fauet D. Thomas q. 87. art. 5. vbi quæ infinitam negat esse distantiam inter peccatum mortale, & veniale quantum ad conclusionem, & quantum ad pœnam debitam ipsi, qualis est pœna sensus.

Pœna mortalis, & venialis diuersa. Si secludatur ergo pœna remorsus, seu vermis conscientie, possunt æquari, quantum ad intentionem incendij. Sed melius negatur ex ratione iam dicta, & exemplis lucis matutinæ, & meridiane; viri, & pueri, visus noctuæ, & aquilæ, quia quantumlibet intendatur in his alterum extremum; non æquiparat alteram, quia sic transcederet latitudinem sui proprii extremi, ita in mortalibus, & venialibus contingit, quantum ad malitiam, & pœnam.

Ad aliud, negatur odium Dei habere malitiam infinitam intensiue.

Ad vltimum, petit difficultatem communem de merito, an correspondeat singulis instantibus diuersa bonitas, aut præmium.

Respondetur non correspondere, nisi totale præmium, aut pœnam actibus, quæ seruata proportionē diuisibilis est secundum diuisionem durationis.

Secunda conclusio: pœna debita peccato mortali est syncategorematicè etiam finita, & non infinita: est contra Almainum tract. 3. moralium, cap. 29. qui partem negatiuam adstruit. Explicatur conclusio; cuius sensus est, pœnam finitam in ratione punitionis ita commensurari peccato mortali, vt illud non sit dignum maiori pœna, & maiori in infinitum. Oppositum docet præfatus author, nempe peccatum mortale ita dignum esse pœna, vt quacunque finita, & possibili data, ipsum sit adhuc ex malitia maiori dignum, & maiori in infinitum syncategorematicè. Probatur conclusio: quia malitia peccati mortalis quantum ad auersionem, & conuersionē finita est. Secundo, aliàs sequeretur quod peccata mortalia æquali pœna punirentur, aut deberent saltem puniri.

⁴⁵ *Conclusio.* Obiicit aduersarius peccatum mortale excedere quamcunque pœnam infinitam in ratione mali. Deinde, pœna quantumcunque magna, non est sufficiens satisfacere pro peccato mortali. Tertiò, est infinitæ malitiæ: ergo.

⁴⁶ *Obiectio.* Ad primum, responderetur quodcunque malum culpæ, etiam veniale, esse magis malum quàm sit pœna; neganda ergo est ista consequentia. Pœna vt malum nunquam adæquat culpæ etiam veniali, vt habet rationem depreffionis peccatoris, & punitionis eius, sic adæquat peccatum quantum ad hunc effectum, & proportionem requisitam per iustitiam, vt tanta sint tormenta eius, quantum in deliciis se glorificauit.

Ad secundum: Quidquid sit de antecedente, negatur consequentia, quia ordinata est non in satisfactionem, sed in satisfationem, & depreffionem peccatoris.

Ad tertium, negatur peccatum esse infinitæ malitiæ; quamuis non intelligatur crescere in diuerso genere, nempe fieri mortale ex veniali per adiectionem partis, & partis; sed ex natura sua, & genere hoc habet.

Subinde Doctor ad finem illius responsionis ostendit perpetuitatem pœnæ; quæ est veritas fidei supra probata dist. 46. causam autem huius perpetuitatis illic ostendit, & hic ex Gregorio, quia semper continuatur peccatum, cui adiungi potest quod hoc damnum incurrit iustus, & secundum legem Dei: quam affert Augustinus, 1. de fid. contra Manicheos cap. 19.

Hic finit per Dei gratiam Commentarius in Quartum Doctoris: ad gloriam ipsius Dei sit, & sanctissimæ Virginis, Sanctorum Patricij, Francisci, Antonij, Iudori, & omnium ciuium cælestium breuitatis gratia, & festinationis, quia impressor expeditionem vrget; plura reliqui, quæ in hac quæstione proposui tractare, & in superioribus insinuavi. Sed huius laboris, & propositi filum excidit tempus, cui parendum erat: præmissa in alium locum refero, & potissimum de pœnis paruulorum; qua in re non pigebit Lectorem adire doctissimum tractatum Illustrissimi nostri Tuamenis Archiepiscopi in Hibernia, Fratris Florentij Conryo, quem pro defensione Augustini scripsit. Quæstio spectat ad dist. 33. secundi Sententiarum, vbi de ea Doctor.

Laus Deo.

F I N I S.

INDEX

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc decimo Tomo
Doct̃oris subtilis continentur.

Prior numerus ad paginam, posterior ad numeros marginales remittit.

A B

ABSTRACTIO equipatur resolutioni.
399.47
Abstractio charitatis qualis sit. 392.25
Abstractio est recessus ab obiecto perfe-
ctissimo. 400.48
Abstractio intellectus à materia quomodo sumatur.
402.54
Abstractio non est in sensu. 522.57
Abstractio obiecti per intellectum format speciem obiecti
talio. 175.18. & non concurrit phantasma. ibid.
Abstractio processus de perfecto in perfectum. 399.
46

A C

Accessus, & recessus inter extrema quomodo intelliga-
tur. 181.39
Accidens non accidit accidenti, nisi quia ambo tertio,
de quibus intelligitur. 339.16
Accidens non omne dependet à substantia. 341.20
Accidens non potest esse magis permanens quam substan-
tia. 473.93
Accidens non accidere alteri accidenti esset inconueniens.
343.25
Accidens subiectari in accidente. 342.24. 339.16
Accidentia duo solo numero diuersa non conuenire ei-
dem subiecto. 178.34
Accidentia, & proprietates eadem redire possunt in
Resurrectione. 13.31
Accidentia omnia non dependent à substantia. 341.20
Accidentia quomodo faciunt diuersum numero substan-
tiale. 612.5
Actio causa secunda limitatur per concursum Dei.
647.13.
Actio Dei magis intrinseca termino. 589.19
Actio Dei posituè & priuatiuè dat completam causam
impassibilitatis. 589.19. per eam habetur impassibili-
tas. ibid.
Actio duplex in se. 125.2
Actio & passio abstrahunt à motu, & mutatione proprie
dicta. 85. 57. & hoc non solum in esse relationis, sed
etiam actionis, & passionis conceptu. ibid. 58
Actio & passio saluantur sine mutatione proprie dicta.
84.55.
Actio non facit ad constitutionem individui. 48.22
Actio potest esse multiplex non mutato termino. 10.15
Actio realis aliquando concomitatur intentionalem
ledentem. 149.2
Actio sumpta pro forma fluente, 10. 16. non spectat ad
constitutionem individui. ibid.
Actio supponit determinatam quantitatem in principio
actionis. 110.44

Actio ut est relatio, possibilis est ad reproductum. 10.15
Actio utraque potest competere igni in corpore damnati.
149.2. & intentionalis sufficit ad causandum dola-
rem. ibid.
Actionis varia considerationes. 9.14
Actionem aut terminum redire non repugnat. 52.42
Actionem intentionalem non esse dolorificam arguitur.
152.8
Actionem productiuam corporis à Deo continuari con-
gruit prudentia illius status. 589.20
Actionem realiternis in corpora damnatorum qui affe-
rant. 153.10
Actus an debeat cognosci, dum fuit presens. 196.6
Actus amicitie est in voluntate. 424.5
Actus antecedens quomodo necessarius ad visionem.
454.54
Actus beatificus perfectior habitu suo. 356.31
Actus beatificus quomodo sit in potestate voluntatis.
451.47
Actus cognoscendi prateritus est obiectum recordationis.
194.6
Actus concupiscentie inest secundum affectionem commo-
di. 423.3
Actus concupiscentie supponit actum amicitie. 424.5
Actus consequens visionem copulat parentem cum prole.
454.54
Actus elicitus charitatis est fruitio. 367.81
Actus est à potentia, est alicuius obiecti. 361.66
Actus & delectatio quomodo differant. 512.88
Actus, & prudentia, quæ cernuntur in brutis, sunt in-
sensu naturæ, & coordinatione specierum. 199.11 &
connexioni specierum accedit dispositio complexionis &
directio primæ causæ. ibid. 12
Actus fidei an detur in patria. 227.11. & 12
Actus fidei in via non integrat obiectum voluntatis.
385.9
Actus fruitionis in via quomodo distinguatur ab actu
eiusdem in patria. 427.8. principium distinctionis ex
concursu Dei, & mediis. 427.8
Actus idem simplex nequit esse prosecutionis & fugæ.
522.57
Actus liber non supponit necessarium in voluntate. 518.
39.
Actus materialis peccati qua ratione sit ad Deum.
543.121
Actus omnis elicitus à voluntate est liber. 532.89
Actus perfectior est unio. 359.61
Actus perfectior habitu. 361.67
Actus phantasia est cognitio non sui, sed obiecti sensibilis
externi. 215.57. non relinquit speciem sui in phan-
tasia. ibid.
Actus primarius essendi substantie create intrinsecus.
362.69

Actus

Index rerum.

- Actus primus potest separari à secundo.* 333.7
Actus primi, & secundi perfectio. 353.50
Actus quando repugnat actui, possibilitas adhuc stat cum illo sed non cum necessitate illius. 592.14
Actus supernaturalis non supponit dispositionem modo hic dicto. 557.42
Actus vindicandi connotat displicentiam. 282.44
Actus volendi finem in vniuersali est meritorius. 539.13
Actus voluntatis circa alium finem à Deo posset esse vitiatus. 351.43
Actus voluntatis diuersus est circa finem presentem, & absentem. 392.25
Actus voluntatis diuiditur. 424.2
Actus voluntatis immediatus fini. 384.7
Actus voluntatis non potest esse pœna, sed bene premium. 495.7
Actus voluntatis ordinatur simpliciter ad finem. 391.24. & qualis sit hæc ordinatio. *ibid.*
Actus voluntatis quomodo perfectius iungat obiecto, quam actus intellectus. 418.10
Actus voluntatis supponens gratiam est triplex. 536.104
Actus perfectioris exigentia ex inclinatione potentie. 390.20
Actum elicium à voluntate non probari experientia. 526.68
Actum esse cognitum reflexè non requiritur, ut causet speciem sui. 196.7
Actus quatuor in brutis suadent ea recordari præteritorum. 197.8
Actuum intellectus ordo secundum perfectionem. 400.48
Actus nostros esse naturaliter cognoscibiles ab Angelis non cognoscitur de facto. 230.20. posset tamen cognosci, si Deus concurreret. *ibid.*
- A D**
- Adæquatio proprietatis ad subiectum.* 342.21
Adam non fuit monstruosus. 123.90
Adoptionis ordo ad charitatem. 408.65
Aduentus Christi duo. 89.68
- Æ**
- Æqualitas in eadem specie unde sit.* 644.5
Æqualitas non requiritur inter obiectum & potentiam, sed proportio; nec similitudo, sed dissimilitudo. 546.4
Æternum sumitur pro æterno. 474.94
Æternum in Scriptura sumi pro æuo, seu pro perpetuo. 473.17
Æuum an distinguatur ab æterno. 473.17
- A F**
- Affectus amicitie, & commodi in voluntate respiciunt Deum immediatè. 385.9. sicut in via. ita & in patria.* *ibid.*
Affectus duplex in voluntate ad bonum. 121.51
Affectus commodi fugit magis contrarium, quam contradietorium. 636.18
Affectus animi quot sint. 480.105
Afirmatio, & negatio ut opponuntur. 8.9
- A G**
- Agendi ordo quomodo fundetur ad formas subordinatas in causa secunda. 63. 76. & ex quibus ordinibus consistet.* *ibid.*
Agens assimilatur sibi passum explicatur. 147.27
Agens est præstantius passio explicatur. 146.17
Agens, & patiens proportionantur. 284.16
Agens immutabile, secundum Aristotelem, quomodo possit aliquid de nouo producere. 29.20. 30.20
- Agens materiale nequit agere in spiritum.* 126.5
Agens natum assimilare sibi passum quodcumque, potest assimilare passum capax. 174.17
Agens naturale distinguitur contra primam causam. 69.2
Agens non cessat nisi fatigetur, falsum est de agente libero. 320.15
Agens perfectius passio, inquantum est passum. 147.79
Agens quantum, & extensum nequit agere nisi in subiectum extensum. 105.27
Agentis primi determinatio requiritur ut idem numero redeat. 66.86
Agentis virtutem non determinari per circumstantias ad hunc numero effectum. 51.38
Agenti propter finem necessaria est eius cognitio. 502.13
Agere libere per se competit voluntati. 462.69
Agere secundum legem, & agere secundum conclusionem legis. 286.49
Agilitas definitur. 594.3
Agilitas ex meritis est. 605.18
Agilitas quid significet. 594.3
Agilitas saluatur sine forma supernaturali addita. 603.23. Fundatur in virtute naturali anima, & dispositione corporis. 603.23
Agilitatis principium quodnam sit. 601.21. & seq.
ad Agilitatem nihil supernaturale requiritur. 602.11
ad Agilitatem que requirantur. 594.3
- A L**
- Album quomodo prædicetur de albo, & homine.* 397.13
Alimenti conuersio sit in carnem. 99.7. aliter non conseruaret carnem natuam. *ibid.* & 100.7
Alteratio in mixtis procedit per medium, non ita in contrariis. 59.58
- A M**
- Amans quomodo erit à se, & sit amatum.* 334.7
Amantem transformari in amatum quid sit. 330.9
Amor amicitie, & concupiscentia est in viatore. 424.2
Amor amicitie fertur in Deum immediatè. 585.9
Amor beatus, & non beatus an specie differant. 425.4
Amor beatus non sequitur consecutionem finis. sed est ipsa affectio. 382.7
Amor charitatis est indefectibilis. 424. 4. Scipio tendit in finem, & est regula cæterorum. *ibid.*
Amor charitatis, & spei quomodo differant. 424.4
Amor concupiscentie est defectibilis. 424.4
Amor duplex, amicitie, & reflexus. 412.75
Amor est finis visionis. 412.76
Amor, & appetitus obiecti singularis unde sit in voluntate. 211.39
Amor in via perfectior est quàm in patria. 390.20
Amor matutinus si non est ex charitate, nec vespertinus. 367.80
Amor naturalis non exigit visionem. 443.28
Amor quibus rationibus preferendus visioni. 412.76
Amor quomodo transformet. 359.59
Amor satiat, cognitio illuminat. 331.4
Amor vehemens necessariò infert fugam contrarij. 145.74. & quali necessitate. *ibid.*
Amoris actum esse elicitiuè à voluntate probatur. 394.29
Amoris conuenientia hic & nunc. 416.85
Amoris perfectio super visione, & intellectu. 413.77
Amoris perfectior adhasio quàm intellectus. 392.25
Amoris priuatio maius malum, quàm scientia. 416.84
Amoris vis secundum Hugonem. 330.3
Amorem non esse ab intellectu ut causa totali. 518.37
- A N**
- Angelus à solo Deo dependet quoad esse.* 126.8
Angelus

Index rerum.

- Angelus & Deus quomodo differant.* 548.6. & 7
Angelus inferior non possit cognoscere superiorem, si valeret ratio D. Thomae. 545.4
Angelus in via liberè dilexit finem naturalem. 445.33.
Etiā si creatus dicatur in pura natura. *ibid.*
Angelus malus quomodo perpetuo immutetur ab igne. 137.11
Angelus nequit mouere corpus in instanti. 714
Angelus nequit recipere tristitiam ex dolore sensibili, & materiali. 127.11
Angelus non detinetur obiectiue ab igne, nisi virtute diuina principaliter. 137.12.
Angelus quare non potest cessare à tristitia, si dependet ex notione eius libera. 138.16
Angelus quomodo detinetur ab igne, ita ut inde tristetur. 130.7
Angelus unde, & quare nolit ignem cruciantem. 132.25
Angeli duratio numerari potest. 14.39
Angeli productio non respicit esse præcedens. 12.28
Angelum, & animam non posse produci nisi in instanti. 84.51.
Angelum non posse illuminare alium, si sibi relinquatur. 173.13
Angeli an receperint species à Deo. 172.11. Et si sic, hoc non impedit quominus primus homo potuerit recipere species à rebus. *ibid.*
Angeli, & anima separata an possint corrigere errorem circa finem naturalem. 173.14
Angeli habent memoriam. 217.21
Angeli in via non communicarunt hominibus. 410.71
Angeli mali non cognoscunt secreta cordium, nisi fortè aliquando ex signis. 229.18
Angeli non concurrunt instrumentaliter ad formationem corporis. 73.6
Angelorum disparitas in via probat eandem seruari in patria. 410.71
Angelorum Hierarchiam tradit Scriptura, ut sunt in termino. 410.71
Angelorum supremus ordo denominatur à charitate. 406.61
Anima accedit ad substantiam separatam. 181.39
Anima an perfectè cognoscit per speciem influxam. 179.35
Anima an perfectè intelligat separatam, quàm in via. 191.76
Anima creatur, & supponit carnem. 109.39
Anima dicit ordinem ad materiam, & in cognitione eam transcendit. 548.8
Anima est subiectum specierum separatarum, sicut unita eodem modo. 159.3
Anima ex providentia naturali ordinatur ad totum. 171.8
Anima in corpore glorioso completè habebit omnem modum operandi connaturalem. 171.10
Anima magis inclinatur naturaliter ad perfectionem propriam, quàm corporis. 191.78
Anima non agit per potentias, & operationes. 582.13.
Et nequit primò producere illas qualitates. *ibid.*
Anima non est potentia visiva adequatè. 129.6
Anima non est sufficienter actiua ad beatitudinem. 562.52
Anima non est sufficienter actiua respectu beatitudinis. 564.61
Anima non est totum esse hominis. 13.33
Anima non frustra unitur corpori. 190. 69. An appetat unionem ad illud. *ibid.* duplex est appetitus in ea *ibid.* 71
Anima non repugnat qualitibus primis ut contrariis, aut actioni earum. 581.8. Non excludit à subiecto nisi formam repugnantem sibi. *ibid.*
Anima per totum corpus diffunditur. 103.24
Anima possitne se unire corpori. 64.77
Anima potest mouere corpus non organicè. 595.4
Anima quare appetat uniri corpori. 190.78
Anima rationalis à solo Deo est vniuersalis. 65.77. & 81
Anima rationalis inducitur in instanti. 84.50
Anima rationalis ut sumitur physicè. 600.20
Anima recipit cognitionem à rebus. 189.65
Anima respicit subiectum secundum modum connaturalitatem essendi subiecti. 172.9
Anima sensitiua principium motus progressiui in bruto. 599.15
Anima sensitiua recordatur præteritorum. 207.31
Anima separata an possit intelligere quiditates sibi ante separationem habitualiter notas. 158. in text. & com.
Anima separata an possit recordari præteritorum, quæ ipsa nouit coniuncta. 193.1 in text. & com.
Anima separata eo modo cognoscit genericè quæ Angeli. 548.7
Anima separata possitne acquirere cognitionem alicuius prius ignoti. 167.1. & 2
Anima separata possitne mouere corpus proprium, vel alienum. 697.6
Anima separata potest scire quod coniuncta nesciuit. 182.12
Anima separata quomodo cognoscatur. 224.1
Anima separata quomodo participet modum cognoscendi Angelorum. 189.68
Anima separata recordari potest actus, quem habuit intellectus coniunctus, & separatus. 173.15
Anima separata recordatur omnium, quorum coniuncta. 217.20
Anima separata recordatur præteritorum. 161.11
Anima subordinatur Deo, & corpus anime. 581.8
Anima, ut est separata, an possit abstrahere species in esse separato. 172.10. nihil obstat, quin possit recipere speciem ab intelligibili in actu. *ibid.*
Anima immortalitas an sit demonstrabilis. 28.9
Anima ordo uniformis ad naturalem, & supernaturalem beatitudinem. 333.6
Anima separata penam non esse minorem, quàm coniuncta. 151.8
Anima unio est propter perfectionem totius, non contra. 182.14
Anima Christi danda est summa excellentia, sed non omnipotentia. 309.9
Anima magis connaturale est esse in toto, quàm separari. 171.10
Anima naturale est cognoscere res perfectè, & sub particulari ratione. 191.75
Anima separata non debetur perfectior cognitio naturalis, quàm sit coniuncta. 171.10
Animam afferentes esse mortalem damnantur. 38.31.
Philosophia non docet eam esse talem. *ibid.*
Animam, aut Angelum abstrahere species à rebus. 168.2
Animam esse propriam formam hominis. 27.7
Animam semper manere extra corpus iuxta Aristotelem. 34.22
Animam separatam posse abstrahere species ab obiecto materiali. 173.15
Anima in purgatorio non sciunt quæ hic fiunt. 189.65
Animatio corporis suscitati fiet in instanti. 80.35
Animatio fit eodem instanti cum formatione corporum in Resurrectione, sed non eadem mutatione. 80.8
Animatio fit in eodem instanti formationis corporis. 84.52
Animatio in Resurrectione an erit mutatio. 80.8
Animatio

Index rerum.

- Animatio necessario est in instanti.* 72.7
Animatio prior quam dos. 582.9
Annus magnus quis. 42.4
- A P
- Apostolus & Augustinus excludant à Deo specialem infirmitatem, qua est dati, & accepti.* 244.23
Apostoli in transfiguratione viderunt claritatem Christi. 610.11
Appellationis diuersitas designat diuersum gradum dignitatis in Hierarchia Angelica. 409.67
Appellatione eadem comprehenditur intellectum & voluntatem. 411.73
Appetibile esse propter se quid sit. 345.20
Appetibile propter se quid sit, explicatur. 345.20
Appetibile supremum est infinitum. 346.34
in Appetibilibus datur supremum. 346.32
Appetitus aliorum à voluntate ad suum finem qualis. 353.49
Appetitus Beatitudinis an probet Resurrectionem. 39.34
Appetitus collatus est in ordine ad cognitionem extremorum. 210.38
Appetitus commodi naturalis extendi potest ad beatitudinem ex motu naturali. 512.22
Appetitus duplex in anima. 190.71
Appetitus elicitus an sit in anima ad corpus. 191.77
Appetitus elicitus consonus naturali non est rectus, si sit deformis regule superioris. 643.4
Appetitus elicitus sequitur innatum. 350.42
Appetitus fertur in delectabile. 215.59
Appetitus forme ad subiectum. 509.12
Appetitus idem ad finem, diuersa autem media, & attinentia. 509.11
Appetitus inhiantis fit amor fruētis, explicatur. 423.2
Appetitus innatus non demonstrat Resurrectionem. 38.32. neque elicitus. *ibid.*
Appetitus intellectus non quietatur in negativo. 501.10
Appetitus liber sequitur naturalem. 387.12
Appetitus naturalis beatitudinis. 497.2
Appetitus naturalis beatitudinis est in damnatis. 538.11
Appetitus naturalis beatitudinis nobis inest. 39.34
Appetitus naturalis datur elicitiui beatitudinis. 511.21
Appetitus naturalis datur respectu beatitudinis supernaturalis. 506.2. in com.
Appetitus naturalis est ad beatitudinem in particulari. 515.27
Appetitus naturalis & liber. 505.2. 506.1
Appetitus naturalis non elicitus est propter finem. 541.115
Appetitus naturalis non est actus elicitus. 506.2. in text. & 1. in com.
Appetitus naturalis quietatur, licet non habeat summum quod appetit. 642.3
Appetitus non est nisi propter naturam. 153.9
Appetitus non mouetur proprie propter finem. 351.44
Appetitus nullus ad impossibile. 39.33
Appetitus nullus satiatur nisi in possessione finis sui perfectissimi. 351.44
Appetitus passiuus voluntatis perfecte actuatur per actum elatum. 368.81
Appetitus perfectior cognitua. 420.97
Appetitus quare datur animalibus. 540.15
Appetitus rationalis differentia. 462.69
Appetitus rectus, & elicitus debet esse ad possibile naturale. 191.77
Appetitus remotus est in anima ad corpus. 192.79
Appetitus speciei non est frustra, si in aliquibus suppositis actuatur. 540.112
- Appetitus subiecti est ad formam in specia.* 59.61
Appetitus tendit tantum proprie in finem, & non intellectus. 376.8
Appetitus uniformiter se habet ad finem. 554.28
Appetitus voluntatis est duplex. 506.1
Appetitus voluntatis superior est, & alias potentias applicat. 386.11
Appetitus inclinatio requirit conservari species in phantasia. 161.5. à fortiori id competit homini secundum intellectum. *ibid.*
Apprehensio aequalens compositioni. 53.86
Apprehensio simplex aequale compositioni. 529.78
Apprehensio sola est terminus abstractionis. 400.48
Apprehensio sufficit ad actum peccaminosum. 528.75
- A R
- Arbitrium liberum non subest operationi calè.* 41.5
Arbitrium liberum quid sit. 648.10
Arbitrium liberum tributum à natura ut media est inter fidem, & infidelitatem. 649.20
de Arbitrio libero quid sentiant Patres. 469.86
Arduum, & difficile esse est conditio accidentalis. 529.71
Aristoteles admittendo animam à Deo de nouo productam, non ideo negaret creari. 29.19
Aristoteles non excludit dilectionem à speculatione, vel sapientia. 406.15
Aristotelem docuisse immortalitatem animae, plures afferunt. 31.11
Articulus de Resurrectione carnis verè intelligitur. 7.5
Articulus fidei explicitè credendus. 19.53
- A S
- Assuetio obiecti non precedit quietationem in eo per operationem.* 383.8
Assensus est adhaesio. 531.86
Assensus virtualis quando habetur. 531.87
- A T
- Attinentia diuersa effectus per causas.* 375.24
Attinentia immediata qualis sit. 375.24. est multiplex. *ibid.*
Attinentia secundum perfectionem. 376.16
Attributum reificans si daretur, non esset prima regula. 254.52. derogaretur libertati, & supponeretur aliquod rectum, & debitum in creatura ante voluntatem. *ibid.*
- A V
- Aucti, vel nutriti an pars quilibet augeatur.* 113.14
Auctores reprehenduntur, quia ponit unitatem intellectus. 22.5
Augmentatio est de principali intento natura, restauratio non ita. 115.16
Augmentatio hominis quo sensu non fieret naturaliter. 101.13
Augmentum quomodo fiat. 101.15. non fit per rarefactionem, aut replicationem in pluribus locis. *ibid.*
Augustinus quomodo intelligendus, quando dicit corpus non esse praesentius spiritui. 147.79
Augustinus quo sensu agat de passionibus. 487.126
Authoritas subordinata iudicandi competit Christo. 310.10. & suprema eius auctoritas per excellentiam. *ibid.*
- B E
- B** *Eari aliquem in hac vita non repugnat ex parte agentis.* 578.3
Beatitudo aequatur meritis, & gratia. 368.82
Beatitudo an compleatur essentialiter per delectationem. 480.102
Beatitudo an consistat in illapsu, & in quo. 332.2
Beatitudo

Index rerum.

- Beatitudo an consistat in visione increata.* 361.68
Beatitudo an consistat per se in actu intellectus, vel voluntatis. 379.1
Beatitudo an consistat per se in operatione. 328. per totum. *An immediatius perficiat essentiam, vel potentiam ipsius Beati.* 329.1. & 2. 330. per totum.
Beatitudo an per se consistat in pluribus operationibus simul. 369.1. & 2
Beatitudo an consistat simpliciter in actu, qui est fructio. 421.1. in text. & com.
Beatitudo appetitur naturaliter, sed non scitur naturaliter, in quo consistat? 36.32
Beatitudo commensuratur meritis. 643.3
Beatitudo consistit in fructione. 424.2
Beatitudo consistit in operatione. 355.27. 357.54
Beatitudo consistit in operatione perfectissima. 397.35
Beatitudo consistit in operatione partis intellectus. 380.2
Beatitudo consistit in summe volibili. 391.22
Beatitudo corporis in quo consistat? 575.8
Beatitudo corporis non stat cum vita mortali. 574.5
Beatitudo creata non est rectitudo moralis. 351.42
Beatitudo debet esse ad finem in re ipsa. 351.42
Beatitudo Dei consistit in operatione. 333.8
Beatitudo describitur. 354.51
Beatitudo diversimodè comparatur ad essentiam. 337.13
Beatitudo dividitur tripliciter. 355.53
Beatitudo divina non consistit primo in attributis, ut rationibus beandi. 351.42
Beatitudo duplex. 496.147
Beatitudo electorum est perpetua. 428.1. in com. & 429.2 etiam secundum Philosophum, ibid.3
Beatitudo essentialis consistit in unica operatione. 374.9
Beatitudo essentialiter dicitur respectum, & absolutum, vel secundum necessarium connotat. 356.29
Beatitudo est nobilissima perfectio in actu secundo, non in primo. 335.10
Beatitudo est operatio potentie in ea recepta. 554.27
Beatitudo est perfectissima in genere actus secundi. 343.26
Beatitudo est possessio boni. 359.62
Beatitudo, & miseria quomodo attendantur? 133.30
Beatitudo, & vita ista quomodo repugnant? 573.4
Beatitudo excludit imperfectionem privatiue & negativè. 357.32
Beatitudo ex se excludit dolorem. 576.7
Beatitudo extensiva in pluribus consistit. 375.24
Beatitudo inest potentie primo. 342.20
Beatitudo in quo consistit. 355.27. 439.21
Beatitudo in recto consistit in operatione. 360.65
Beatitudo intensiva consistit in unica operatione. 371.5
Beatitudo intensiva quid sit, & quid extensiva. 373.6. 474.94
Beatitudo minus dicitur intrinsecè necessitatem essendi, quam Angelus. 432.5
Beatitudo naturalis anima potior est in statu separato. 192.78
Beatitudo naturalis, & supernaturalis anime debet respectu ad idem sumi. 333.6
Beatitudo naturalis supponitur possibilis. 444.29. et est in statu pure nature. ibid. quomodo possibilis in statu via. ibid.
Beatitudo nequit stare cum errore pratico. 351.43
Beatitudo non consistit in actu concupiscentie. 424.4
Beatitudo non consistit in nolle. 423.2. 424.3
Beatitudo non est actio, sed qualitas. 356.29
Beatitudo non est amor concupiscentie, & probatur quadrupliciter. 423.3
Beatitudo non excedit subiectum quantum ad necessitatem essendi. 432.5
Beatitudo non potest acquiri viribus nature. 547.2
Beatitudo non quod efficitur à potentia, coniungitur obiecto beatifico. 358.56. non consistit in actu primo. ibid. 57
Beatitudo non variat rationem forme naturalis in anima. 582.9
Beatitudo nulla est sensuini. 503.14
Beatitudo omnium beatorum an sit equalis? 641.1
Beatitudo perfecta extensiva non est perfecta usque ad Resurrectionem. 377.9
Beatitudo perfectior quam habitus. 343.26
Beatitudo potentia, & beatitudo nature. 372.4
Beatitudo potentia non est dispositio ad beatitudinem essentialem. 359.52
Beatitudo potentie quare dicitur talis. 373.5
Beatitudo potest de potentia absoluta communicari mortali. 575.4. nec repugnat ex parte agentis, aut subiecti. ibid.
Beatitudo propria appetitus sensuini non datur. 351.44
Beatitudo secundum quid qualis sit? 503.14
Beatitudo simpliciter consistit in unica operatione. 372.7
Beatitudo simpliciter est coniunctio ad obiectum supremum secundum quid, ad alia obiecta perfecta. 354.26
Beatitudo soli appetitus rationali competit. 428.9
Beatitudo supernaturalis secundum merita, & electionem. 352.48
Beatitudo vera possibilis est; & quid diceret Philosophus. 497.2
Beatitudo via & patria qualem habent proportionem inter se. 392.25
Beatitudo voluntatis est amor. ibid.
Beatitudinis appetitus an probet resurrectionem? 39.34
Beatitudinis appetitus est ad esse, & quomodo? 636.19.
Beatitudinis appetitus naturalis nobis inest. 39.34
Beatitudinis communicatio quomodo ex duplici capite miraculosa? 575.5
Beatitudinis definitio explicatur. 359.62
Beatitudinis descriptio accommodatur ad beatitudinem per se sumptam. 359.63
Beatitudinis descriptio respicit actum secundum pro quo supponit. 354.52
Beatitudinis illapsus prior sit in potentia. 356.11
Beatitudinis incorruptibilitas. 432.6
Beatitudinis mensura. 473.93
Beatitudinis naturalis privatio est pœna. 141.57
Beatitudinis perpetuitas. 431.6. 435.12
Beatitudinis perpetuitas ex Dei beneplacito. 454.10
Beatitudinis perpetuitas ut est à voluntate. 453.52
Beatitudinis perpetuitatem non esse ex habitibus. 433.9
Beatitudinis possibilitas probari potest seclusa imperfectione cognitionis. 498.3
Beatitudinis repugnantia pro hoc statu in quo posset fundari. 575.2
Beatitudinis varias descriptiones secundum Philosophum. 354.25.
Beatitudinem consistere in una operatione. 370.4
Beatitudinem esse in visione suadet in exemplis. 380.3
Beatitudinem essentie quæ constituit in illapsu. 331.1. huius beatitudinis ordo. ibid.
Beatitudinem excessivam rectè dici talem secundum usum Patrum. 373.6
ad Beatitudinem habemus potentiam, sed non dispositiones proximas. 561.11
Beatitudinem in universali, & non in particulari ab omnibus appeti, contradictio est. 512.4
Beatitudi

Index rerum.

- Beatitudinem in vniuersali, & non particulari liberè volumus pro hoc statu.* 512.5
Beatitudinem non consistere in attingentia entis creati solium. 352.47
ad Beatitudinem requiri relationem cum operatione absoluta. 360.64
ad beatitudinem spectantia conueniunt actui. 359.61
de Beatitudine ut sic, & de nostra quid senserit Philosophus. 497.2
Beatus an necessitetur ad visionem. 454.54
Beatus assequitur finem ultimum per amorem. 382.5
Beatus esset miser si ad hanc vitam esset rediturus. 41.3
Beatus est causa actiua beatitudinis. 356.30
Beatus est qui habet quicquid vult: explicatur. 377.10
Beatus liberè vult beatitudinem. 440.21
Beatus non aliter se habet per illapsum nunc, quàm prius. 332.5
Beatus non immutaretur dolorosè ab igne inferni. 153.8
Beatus non potest corpus suum redigere in figuram minorem ad libitum. 612.4
Beatus omnia vult ex fine, & propter finem ultimum. 250.45
Beatus per visionem non distinguitur per se primò à non beato. 377.11
Beatus potest displicere de peccato commisso. 221.74
Beatus potest se occultare, quia eo sic volente, Deus non coaret ad visionem. 609.45
Beatus quietatur licet non habeat quantum capere potest. 643.4
Beatus quomodo habet quicquid vult. 221.24
Beatus quomodo quis dicitur, qui habet quicquid vult. 355.28
Beato repugnat poena pro statu presentis beatitudinis. 146.77
Beatus non oportet scire se exaudiendum, vel non, pro eo, cui orat. 228.6
Beatus non subesse legi, si necessitetur ad finem. 448.39
à Beato possibile est tolli memoriam peccati. 222.76. & talis extinctio non derogaret memorie. *ibid.*
in Beato tristitia nequit esse. 143.67
Beati an cognoscant in Verbo orationes nostras? 225.7
Beati an cognoscant orationes, quas offerimus. 223.1
Beati cooperantur ad nostram salutem. 226.8. & gerunt curam nostri. *ibid.*
Beati an de facto cognoscant secreta cordis. 233.26
Beati non habebunt eundem colorem omnes, vel non secundum eundem gradum. 606.2
Beati non vident poenas damnatorum in genere proprio. 637.2. nec oculo corporeo. 638.1
Beati noscunt orationes nostras. 225.4
Beati penetrant mutuas conscientias. 233.27
Beati quare non tristentur ex recordatione peccatorum. 220.22
Beati quare stabunt erecti. 604.12
Beati quod adhaereant Deo, laudem merentur. 448.39
Beati quomodo actu pro nobis orent. 227.5
Beati quomodo sciant orationes nostras. 226.9
Beati quomodo sint impeccabiles? 455.55. 456.55
Beati recordando peccata commissa, dupliciter possunt liberari à tristitia. 220.24
Beati recordantur. 218.65
Beatorum corpora eruntne agilia? 593.1
Beatorum orationes aliis tantum meritoria, nostra nobis, & aliis. 228.8
Beatis non repugnat videre secreta cordis. 233.27. specialiter tamen conuenit Angelis. *ibid.*
in Beatis an sit memoria peccatorum. 221.72
à Beatis auferuntur habitus prauis, & falsi, seu erroris. 221.76
- in Beatis non est tristitia.* 484.115
Begardi quinam fuerint, & quàm rudes. 568.74
Beneficatio, & vindicatio an sint in brutis. 198.10
Beneuolentia Dei ut respicit creaturas. 266.6
- ## B O
- Bonitas diuina voluntatis quomodo sit vniuersalis?* 240.7
Bonitas moralis supponit bonitatem naturalem actus. 407.64
Bonitatis meritoria excessus in actu charitatis. 407.65
vel ex perfectione entitativa. *ibid.*
Bonum commune magis seruatur per poenam. 282.41
Bonum commune, quod respicit Deum. 259.73. qua communitate dicatur commune? 260.73
Bonum concipitur sub ratione mali, & è contra respectu ad aliud. 523.58
Bonum conuertitur cum ente, & tot modis dicitur, quot ens. 521.52
Bonum creatum includitur in Deo eminenter, non formaliter. 449.42
Bonum est conueniens voluntati, non quàm cognitum, sed quàm bonum est. 384.8
Bonum & malum primatiue opponuntur. 522.57
Bonum indifferens est determinatum in specie boni naturalis. 521.51
Bonum particulare cedit bono publico. 259.73
Bonum primum, & secundarium vno actu volumus. 424.2
Bonum propinquius enti quoad perfectionem quàm verum. 398.42
Bonum virtutis non est ultimum. 350.42
Bonum vniuersale est medium voluntatis. 347.36
Bonum ut sit conueniens, debet esse in potestate voluntatis, ut ipsi sit bonum. 442.26
Boni diuisio. 271.7
Boni & mali oppositio. 133.30
ob Bonum virtutis licet exponit quis se morti. 633.11
- ## B R
- Brutum non agit propter finem.* 199.13
Bruta beatificantur secundum quid. 502.6
Brutorum prouidentia. 198.9
- ## C Æ
- Cælum, & elementa non esse substantialiter corruptenda.* 18.12
Cælum non est capax accidentis corruptibilis. 586.24
Cælum non mouetur ad perfectionem sui, sed ad aliorum. 320.16
Celi sunt animati secundum Platonicos. 551.19
Celi unde non corrumpant inferiora. 318.13
Calorum quies non erit in eo ordine, quo sunt creati. 319.14
- ## C A
- Calor excedens quomodo disconueniens animæ coniunctæ, & non Angelo.* 127.12
Calor naturalis agit in carnem primigeniam. 100.8
Calor naturalis non est ad solam corruptionem. 100.9
Calor naturalis non excedit perfectionem causarum generantium. 119.76
Calor non est forma disconueniens Angelo. 126.8
Capilli, & ungues animati sunt. 118.72
Carentia boni indebiti an magis mala, quàm boni debiti. 630.4
Carentia ut sit poena, debet esse nolita. 653.36
Caro est subiectum in potentia ad animam. 100.10
Caro habitata pro toto tempore vitæ, non habetur tota in Refur

Index rerum.

- Resurrectione.* 119.74. *Primigenia restituetur.* *ibid.* 76
Caro nutrimentalis similis in specie præexistenti, dissimilis in puritate. 109.40
Caro primigenia à parentibus recepta. 99.3
Caro primigenia, & nutrimentalis non differunt tantum ex diversitate causarum. 102.20
Caro primigenia hominis quo sensu esset incorruptibilis. 101.15. *Et alterius speciei.* *ibid.* nequis tamen dici corruptibilis. *ibid.*
Caro primigenia in primo parente corrupta restaurabitur per Christum. 120.80
Caro primigenia in quibusdam non exhaurit actualitatem animæ. 102.18. *An differat specie à nutrimentali.* *ibid.* 19.
Caro primigenia magis est de intentione naturæ. 119.77
Caro primigenia magis spectat ad speciem, quam nutrimentalis. 120.82
Caro primigenia non fluit ex toto integra. 121.85. *In Christo, & B. Virgine parum eius fluxit.* *ibid.*
Caro primigenia primò intentà à causis. 120.78
Caro primigenia subiectu primario mortis, & aliis pœnis. 120.81
Caro purificata, & reformata non exigit tantam quantitatem, quantum mixta requirit. 122.89
Caro secundum materiam quid sit, & quid secundum speciem. apud Philosophum. 112.11
Carnis desitio, & corruptio duplex. 7.4
Carnis nutrimentalis inxapposito, ut excludit permutationem. 114.54
Carnem eandem non fore equali modo de veritate naturæ in duobus. 123.92
Carnem in homine constitui formam diversam ab anima. 108.36. & 109.37
Carnem nutrimentalem esse animatam. 102.22
Carnem em propagandi idem modus in bruto, & homine requirit eundem modum nutritionis. 100.10
Cum Carne primigenia restituitur vel nutrimentalis pura, vel caro, per quam recipit augmentum requisitum ad staturam, quam requirit ætas, in qua resurget. 121.87. & 122.87. & seq.
Causa æquiuoca est perfectior suo effectu. 64.21
Causa æquiuoca partialis nō est perfectior effectu. 357.31
Causa an detur, quæ necessitet damnatos ad malam voluntatem. 277.21
Causa determinata facilius applicatur, quam libera. 465.75
Causa dividitur in liberam, & naturalem. 462.68
Causa efficiens, & formalis non coincidunt. 64.21
Causa est prior conditione extrinseca. 438.18
Causa ex ratione formali requisita infert distinctionem effectus. 267.9
Causa formalis, & efficiens non coincidunt. 65.80
Causa imperfectionis in consideratione. 141.56
Causa naturalis non est semper impedita. 70.6
Causa naturalis non impedita uniformiter agit. 165.17
Causa necessario agens necessario tollit impedimenta agendi. 439.19
Causa nulla creata potest facere voluntatem de nolente volentem sine ipsius consensu libero. 467.79
Causa principalis an alij subordinetur? 309.7
Causa productiua non produciens manet in potentia ad producendum. 53.44
Causa secunda præuenta à prima determinatè ad unum, non potest in oppositum. 455.11
Causa secunda tantum à prima suspendi potest. 582.12
Causa indifferentia ad singula indiuidua. 62.73
Causa libera & necessaria oppositio. 463.70
Causa secundæ dependentiæ à prima. 341.18
Causa usus supponit in ea virtutem. 468.83
Causam liberam determinare maior est efficacia, quam
necessariam. 465.78
Causam primam non posse reproducere effectum, unde sequeretur. 48.25.
ex Causa applicata non sequitur effectus in subiecto im-
pedido. 143.67
de Causa inferente necessitatem voluntati, & eius exclu-
sio. 483.113. non est voluntas ipsa, aut inclinatio eius. *ibid.*
Causa aliæ determinatiua intellectus. 165.15
Causa conservantes integritatem universi. 319.12
Causa inferiores requisite nequeunt esse in eodem situ, licet superiores essent. 42.6
Causa naturales non obediunt Angelo, quantum ad actiones, & alterationem. 580.6
Causa passionum sunt obiecta cognita. 487.125
Causa per quas inest perfectio. 178.31
Causa suspensa per Dei potentiam ordinariam super in-
potentia remota, non proxima. 230.21
Causarum genera quomodo ordinantur. 340.17.
Causarum naturalium virtute an possit idem redire
43.8
Causarum ordo ad eundem effectum. 361.66
Causarum ordo est ad aliquod primum. 346.32. *probat*
terminari *ibid.*
Causarum ordo est seruandus. 83.47
à Causis diversis potest idem produci scorsim. 48.26
Causatum, & causabile ab alio dependet. 346.34
- C E
- Celeritas motus in ipsam potentiam motuam reduci po-*
test. 602.24
Certitudo beatorum de perpetuitate beatitudinis. 476.12
Certitudo est de fine in particulari. 515.28
Cessatio ex suspensione concursus non infert libertatem.
442.27
Cessatio pura ab actu datur. 534.97
- C H
- Charitas excedit finem in esse entis.* 407.63. *Vnde eius*
perfectior *ibid.* 64
Charitas in via non est dispositio materialis. 558.47
Charitas manet in patria ut principium. 367.80
Charitas necessaria propter operationem eliciendam.
564.6
Charitas necessario ponenda in beato, ut eliciat amorem.
561.10
Charitas probatur ex charitate, non ita lumen. 564.62
Charitas respicit Deum clarè visum. 367.81
Charitas tendit immediatè in Deum. 367.80
Charitatis ad bonum determinatus ordo. 467.79
Charitatis comparatio ad reliqua dona non abstrahit ab
eius entitate. 407.64
Charitatis excessus. 408.66
Charitatis inclinatio super reliquis habitibus. 393.25
Charitatis necessitas ad operandum. 537.107
Charitatis ordinatio extrinseca supponit perfectionem
entitativam. 408.65
Charitatis perfectio ex obiecto in esse habitus. 407.64
Charitatis præceptum impletur in patria. 437.15
Charitatem excedere lumen gloria. 406.61. 408.46
in Charitatem reducuntur omnia status viatoris. 426.7
Christus concurret ad resurrectionem. 80.36
Christus est causa resurrectionis eo modo, quo & iustifica-
tionis. 82.46. non attingit physicè gratiam, & gloriam
secundum humanitatem. *ibid.*
Christus in iudicio apparebit in forma gloriosa. 311.10.
& in ea iudicabit. 312.14
Christus iudicat quæ homo per regulas fixas à Deo, & se-
cundum illas. 310.8. quomodo subordinetur Deo in in-
dicando. *ibid.*
Christus

Index rerum.

- Christus iudicabitur in forma humana.* 305. 1. & 306.
per totum.
- Christus iudicaturus est quia Deus, & homo.* 306.2
- Christus multiplicavit panes quoad substantiam.* 101.13
- Christus quia homo imperat commissariè subauthenticè,
non principaliter.* 309.9
- Christus quare dicatur iudicaturus.* 303.8
- Christus quomodo se ostendit in forma peregrini.* 609.5
- Christus surrexit clauso sepulchro.* 614.5
- Christus venit ut restauraret lapsum quoad corpus, &
animam.* 120.80
- Christus videbitur à beatis in forma gloriosa, in die iudi-
cij.* 312.14. & an sic à reprobis. ibid.
- Christus videbitur à malis in forma gloriosa in iudi-
cio.* 311.11.312.14
- Christum fuisse beatum, & mortalem, erat miraculum.*
574.4
- C I**
- Cineres colligentur per Angelos, & in tempore in Re-
surrectione.* 71.3. in text. & in com.
- Cinerum collectio fiet in tempore, sed corporis formatio, &
animatio in instanti.* 91.78
- Cinerum collectio in Resurrectione exigit revelationem.*
71.3. in com. hac erit in motu locali. ibid.4
- Circulatio aliter contingit in caelestibus, aliter in sublu-
naribus.* 57.50
- Circulationem qualem asserat Aristoteles.* 58.54
- Circulus primi mobilis.* 42.4
- Circumstantia finis necessaria ad meritum.* 537.107
- Circumstantiae concomitantes quae dicantur?* 51.36
- Circumstantiae non dicunt ordinem determinatum ad exi-
stentiam effectus, aut etiam negationem.* 50.34
- Circumstantiae non necessitant voluntatem.* 516.33
- C L**
- Claritas beati est color perfectissimus cum refulgentia.*
606.2. & 1
- Claritas, de qua hic agitur, quid sit.* 421.99
- Claritas supra lucem addit sui manifestationem.* 606.2
- C O**
- de Cogitatione cordis quid dicendum.* 224.3
- Cogitationes cordium magis proportionatae obiecta intel-
lectui separato, quam sensibilibus.* 223.3
- Cognitio abstractiva est ex imperfectione obiecti, aut
intellectus.* 402.55
- Cognitio ad amorem ordinatur.* 389.16
- Cognitio causae discussionis in iudicio generali an in in-
stanti, an verò in tempore fiet?* 296.6
- Cognitio complexorum dependet à cognitione extremo-
rum.* 161.9
- Cognitio Dei per inquisitionem metaphysicam.* 400.49
- Cognitio directiva sufficit ad actum voluntatis.* 384.8
- Cognitio distincta obiecti debetur intellectui.* 179.
37
- Cognitio illuminat, amor satiat.* 331.4
- Cognitio individui in phantasmate nequit subsistere.* 211.
44
- Cognitio intellectus elevari quo casu destrueretur.*
548.8
- Cognitio intuitiva abstractis à conformi, & difformi.*
188.61
- Cognitio non debetur animae separatae nisi ex causis na-
turalibus motuibus.* 178.30
- Cognitio non representat seipsam.* 384.8
- Cognitio omnis fit ab obiecto.* 215.57
- Cognitio perfecta substantiae separatae non excludit amo-
rem.* 404.59
- Cognitio practica, & deliberata est à voluntate ex
affectu finis, & operationis.* 222.75
- Cognitio praeiorum necessaria homini.* 195.2
- Cognitio rationalis animae.* 548.6
- Cognitio substantiae separatae est magis abstracta, quàm
cognitio entis ultimi.* 402.54
- Cognitio superioris excedentis potest inesse inferiori.*
547.5
- Cognitionem habere ex naturalibus quid sit?* 562.54
- Cognitionem intuitivam non posse causari per speciem
infusam.* 184.43
- Cognitionem propriam, & abstractivam posse dari.* 501.
11
- Cognitionem spiritualem nobis inesse, aliquam esse non
sensitivam.* 24.9. & 10
- Cognitiva superior quomodo cognoscat actum proprium.*
200.14
- Cognitum est in cognoscente per modum cognoscentis.*
547.4
- Cognitum quomodo sit in cognoscente?* 547.5
- Cognoscens comparatur ad cognitum media cognitione
tantum.* 550.14
- Cognoscere secundum speciem, & privationem quid sit?*
638.3.
- Commenfuratio debita actus primi & secundi.* 550.
15.
- Communicatio beatitudinis quomodo efficit miraculosa?*
575.5
- Comparatio extranea ordini rerum.* 550.16
- Comparatio intellectus ad obiectum ut ad finem.* 550.
14
- Comparatio supponit distinctionem extremorum.* 399.45
- Complacentia in fine unde dicatur naturalis.* 520.45
- Complacentia, & consensus idem obiectum.* 519.41
- Compositio ex actu & potentia.* 399.47
- Compositum, & unio substantialis reproducitur.* 11.
23
- Conceptus abstractus non includit inferiora.* 563.55
- Conceptus de Deo causatus ex sensibilibus, est imperfe-
ctior eis.* 498.5
- Conceptus universalis nequit esse finis potentiae.* 210.
38
- Concilia quid nomine luminis gloriae comprehendant?*
567.73
- Concilia quomodo procedant in damnandis erroribus.*
568.77
- Concupiscentia est ex carne.* 109.38
- Concurfus Dei iuxta naturam effectus, & causae.* 464.
62
- Concurfus per modum potentiae obedientialis, aut instru-
menti non solvat liberum arbitrium.* 650.24
- Concurfus plurium causarum quando arguat perfectio-
nem, & quando non?* 178.32
- Conditio essentialis virtutis.* 259.71
- Conditio quae non variat actum in specie non variat mo-
dum agendi causae.* 438.18
- Conferens aliqua debet cognoscere extrema.* 210.1
- Confirmatio in statu beatifico est ex charitate.* 436.14
- Confirmationis in bono quis sit effectus.* 436.14
- de Confirmatis, & operantibus per gratiam efficacem.*
451.47
- Coniunctum ad finem perfectius operatur.* 171.8
- Conscientia propria indicat peccatorem dignum poena.*
283.44
- Conservatio quid sit?* 15.45
- Consideratio mathematica.* 615.12
- Consideratio practica aliorum tollitur à Damone; &
quod sit huius considerationis impedimentum.* 141.56
- Constitutivum substantiae spiritualis quodnam sit?*
420.95
- Contactus virtualis quid sit?* 147.17
- Contemplatio

Index rerum.

Contemplatio ad utramque potestatem spectat. 411.173
 Contradictoria ad idem comparantur. 533.93
 Contraria an possint simul esse in summo, ut dubium relinquatur. 152.7
 Contraria in esse reali, & intentionali non repugnant. 150.5
 Contrariorum definitio explicatur. 578.3
 Contrarietas unde sumatur. 579.4
 Controuersia antiqua de origine anime, & eius fundamentum. 32.16
 Conuenientia generica inter speciem infusam, & acquisitam seruanda. 185.49
 Conuenientia obiecti est eius bonitas. 387.12
 Corpus an agat in spiritum. 147.79
 Corpus beatum an possit simile penetrare. 619.15. *Non* 620.24
 Corpus beatum erit lucidum, & coloratum, & non coloratum, luminosum. 608.3
 Corpus beatum non potest penetrare aliud corpus beatum. 622.20
 Corpus gloriosum an erit clarum. 605.1
 Corpus gloriosum non exigit qualitatem, per quam redatur impassibile. 589.18. Nullus est eius ordo ad illam. *ibid.* 19
 Corpus gloriosum non obstante grauitate quiescit sursum. 604.12
 Corpus gloriosum non redditur agile per qualitatem. 600.10
 Corpus gloriosum uideri posset ab oculo non glorioso, tamen non fixum. 609.11
 Corpus humanum excedit reliqua. 607.5
 Corpus in instanti generationis habet locum proportionatum. 77.26
 Corpus mortale non derogat anime quoad naturalem operationem. 172.9. Est subiectum eius naturale. *ibid.*
 Corpus mortuum cur sit grauius uiuo. 603.11
 Corpus motu expellit aliud formaliter, non effectiue. 78.33
 Corpus opacum non prohibet uisionem oculi gloriosi. 609.9
 Corpus prius restaurandum, quam anima uiuenda in resurrectione. 71.3. in text.
 Corpus quomodo restauraretur in resurrectione. 99.2
 Corpus restauratur duplici via ad debitam statutam. 119.74
 Corpus seminatur in carne primigenia. 120.80
 Corpus sicut se habet ad locum, ita hoc corpus ad hunc locum, non tenet. 55.15.
 Corporis esse diuersum ab esse anime. 7.5
 Corporis formatio fiet in instanti. 73.5. An sola actione diuina fiet? *ibid.* 6
 Corporis formatio fit per veram mutationem. 84.52. Non ita inductio anime, & quare. *ibid.*
 Corpora beatorum an erunt transparentia. 609.8
 Corpora beatorum eruntne agilia. 593.1.
 Corpora beatorum erunt clara. 606.1. An sint lucida, *ibid.* 2. & 3. & seq.
 Corpora beatorum quomodo erunt perua. 608.4
 Corpora duo poni in uno loco an sit aequale difficile ac unum poni in duobus. 621.20
 Corpora duo posse esse simul. 620.17
 Corpora duo posset Deus statuere penetratiue in eodem loco. 78.33
 Corporum imperfectio reformabitur in resurrectione. 118.68
 Corporum penetratio an sit futura in iudicio. 301.5
 Corporum situs in celo. 605.26
 Corruptionis instantis est intrinsecum productionis. 92.80.
 Sed durationis extrinsecum. *ibid.* 93.84.
 Corruptum an possit idem numero reparari. 6.1
 Corruptum idem numero an aliquando redire virtute causarum. 54.48
 Corruptum produci nihil impedit ex parte sua. 47.20
 Scoti Oper. Tom. X.

Costa, ex qua fuit formata Eua, an fuerit superflua? 123.90. *se non fuit supernumeraria, alia reposita est, ibid.*

C R

Creatio etiam dicit aliquam diuersitatem in esse mutationis. 12.27.
 Creatio non determinat aliquam partem determinati temporis. 12.26
 Creatio respicit non esse immediate precedens. 12.27.
 Creationis finis quis. 281.37.
 Creationes diuersae eiusdem ex parte termini à quo. 12.27
 Creatum nihil, est ratio mouendi, aut terminandi uoluntatem ex parte finis ultimi. 384.8
 Creatum nihil, potest causare speciem Dei. 562.55
 Creatum nullum includit in sua uirtute formas contrarias. 586.23
 in Creatis nihil nisi producendo. 623.31
 Creatura contingenter se habet ad Deum. 255.54.
 Creatura nequit esse capax inris proprii respectu Dei. 245.26
 Creatura non est ad se ut finem. 350.42
 Creatura nulla est superior uoluntate essentialiter ut causa. 466.76
 Creatura qualiter se habeat ad contingentia. 255.56.
 Exigentia eius ad perfectiones contingentes. *ibid.* 56.
 Creatura rationalis vindicat perfectissimum finem naturalem. 170.3. ad quem habet media requisita. *ibid.*
 Creatura secundum essentiam non dicitur debiti secundum iustitiam. 255.55. Quid ei conuenit necessario. *ib.*
 Creatura ordo ad Deum, ut finis est, excedit ordinem ad Deum, ut efficiens est. 404.38
 Creatura quomodo dicantur instrumenta. 74.10
 Creaturarum ordo. 305.8
 Cruciatu Demonum ab igne fit per actionem intentionalem. 131.121
 Cruciatu est ab illo disconueniente, quod in euentu applicatur. 134.36

C V

Culpa quomodo dicatur poena. 273.7
 Culpa aliqua merentur totalem exclusionem à uita ciuili. 287.20
 Cultus Ecclesie in sanctos ad statum presentem, & praeteritum respicit. 122.26

D A

Demon odit detentionem tam effectiuam, quam formalem sui ab igne. 133.27.
 Demon quomodo detineatur in poena apprehensua ignis. 138.44
 Demonis uoluntas determinatur ad se amandum inordinatè, & necessitatur physice ad fugam contraria poena. 145.75.
 in Damone nullum est gaudium de complacentia in se, aut in alio, quia poena illud excludit. 143.66
 Demonum cecitas, obstinatio, & imperfectio. 141.55. & 56
 Demonum exccatio est complacentia, sed improprie, & non gaudij. 144.71.

D A

Damnatus est semper in aliquo malo uelle. 277.29
 Damnati actu elicto appetunt beatitudinem, sed inefficaciter, & affectu commoti. 539.12
 Damnati an appetant non esse ob miseriam fugiendam. 628.1
 Damnati appetunt non esse, sed non ordinatè. 635.14
 Damnati non considerant se nisi respectiue ad poenam. 654.36
 Damnati omnes an resurgent. 87.66

KKK 3 Dammati

Index rerum.

- Damnati quomodo cum misericordia puniantur.* 284.17
Damnati recordantur. 218.65
Damnati tristantur de peccato quatenus prius eos bono concupio. 271.5
Damnati vellent non esse ad fugiendam pœnam ex affectu commodi. 636.15
Damnatorum pœna. 280.33. & 35
Damnatos iustissime derelinqui in sua malitia, exemplis declaratur. 273.7
in Damnatis est duplex tristitia. 271.5
in Damnatis quadruplex tristitia. 271.270.5
in Damnatis quæ sit causa obstinationis. 145.73
- D E
- Debitum forme variè sumitur.* 509.12
Debitum inter Republicam, & rectorem quomodo particulare. 243.17
Debitum non est in Deo respectu creature. 248.38
Debitum nullum est in Deo respectu creature. 269.3. in com.
Debitum soluitur per solutionem inadæquatam. 248.38
Debiti remissio est per liberalitatem, non per iustitiam. 247.32
de Debito morali. 256.57
Deceptio ex sensu cadit in intellectum. 188.59
Decretum absolutum completè determinat divinam voluntatem. 464.73. repugnat maior determinatio eius. *ibid.*
Decretum absolutum Dei efficax facit de nolente volentem. 464.63
Decretum concurrenti implicat concursum cause inferioris. 465.74
Decretum Dei antecedens, & concomitans sub diuersa ratione. 469.85
Delectatio ad operationem se habet, ut pulchritudo ad iuventutem. 482.109
Delectatio aliquando non sequitur operationem. 485.116
Delectatio cessat manente operatione. 484.116
Delectatio consequitur, aut concomitatur operationes. 480.105
Delectatio est appetenda. 481.107
Delectatio est de Deo possessio. 385.9
Delectatio fomitis non necessitat ad consensum. 532.88. probatur ex progressu tentationis. *ibid.*
Delectatio inclinat ad operationem. 483.112
Delectatio intendit operationem. 489.129
Delectatio non est præcisa ratio, quare aliquid appetimus. 479.3
Delectatio non necessitat ad actum. 532.88
Delectatio summa excludit tristitiam. 143.67
Delectatio unde oriatur. 491.138
Delectationis causa. 481.106
Delectationis naturam diligentius tradidit Philosophus in 10. Ethicorum. 486.121
Delectationis proprietates ex Philosopho. 482.109
Delectationem non posse esse actum elicitum circa finem. 482.110. nec actum reflexum elicitum. *ibid.* 111
Deliberatio non est circa finem. 527.73
Deliberatio sequens apprehensionem causatur ab ipsa apprehensione. 525.67
Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me, de qualibus delictis intelligenda. 232.26
Denominatio æquat formam. 399.44
Denominatio intelligentis est ab ipsa forma. 460.63
Denominatio saluatur, quæ dicitur potentia beari. 373.7
Densitas nimia, aut excessiva extensio improporionata sunt in corpore humano. 116.61
Dependentia à causa prima non statuit impossibilitatem. 52.39
- Dependentia causa secunda à prima.* 341.18
Dependentia effectus ad causam secundam est contingens. 467.80.
Dependentia non arguit imperfectionem in omnibus. 417.88
Dependentia quid inferat in voluntate. 453.53
Dependentia tendendi in obiectum ut in phantasia, unde oriatur. 218.67
Desiderium naturale ad immortalitatem non infertur ex eo quod homo naturaliter vitet mortem. 36.31
Desiderium naturale an sit velle semper esse. 35.30
Desiderium naturale proprie, & improprie dictum quid sit. 35.29
Desitio & corruptio carnis duplex. 7.4
Destruere facilius est, quam extruere. 64.23
Detentio formalis equalis, sed non materialis. 142.61
Detentio formalis quomodo cruciet Demones. 132.28
Detentio in igne quam insit infligatur damnatis. 273.9
in Detentione formalis in igne inuenitur ratio tristabilis. 132.27.
Determinatio ad formale infert determinationem ad materiale. 443.27
Determinatio ad indiuiduum effectus non est à causa secunda. 49.29. & ad quid reducatur. 50.33
Determinatio ad unum locum non est contra inclinationem naturalem Angeli. 131.9
Determinatio causa superioris præualeat causa inferiori. 589.19
Determinatio efficax in Deo transit in effectum. 12.27
Determinatio per naturam potior est quam determinatio per actum elicitum liberè. 517.34
Determinatio tollit libertatem. 458.58. & ut est à causa superiori, magis tollit. *ibid.*
Determinatio temporis importat posituum ex parte creatis. 12.27
Determinatio voluntatis à causa superiori qualis sit? 458.58
Determinatio voluntatis maior est per inclinationem naturalem, quam per actum elicitum. 493.142
Deus agit per mutationem subiecti. 17.48
Deus aliter perficit intellectum, aliter voluntatem. 387.12.
Deus an agens necessitate posset reproducere corruptum. 14.36
Deus an possit conseruare prius sine posteriori. 619.14
Deus an possit iuste damnare iustum. 253.12
Deus causa positiua pœne sensus. 272.10
Deus constituit ordinem perfectionis in rebus. 389.19. ordinemque medi, & finis; & intendit unum propter aliud. 389.19
Deus detinet intelligentiam damnati in consideratione intensæ ignis. 272.6
Deus est beatus per operationes immanentes. 332.6
Deus est causa detentionis damnati in igne localiter. 272.6
Deus est causa finalis omnium. 503.7
Deus est causa negatiua pœne damni. 272.6
Deus est lux intelligibilis. 564.59
Deus est solum debitor ex promissione. 244.20. & 22
Deus ex se omne bonum. 384.8
Deus largitor beneficiorum, Sancti sunt intercessores. 225.5
Deus mouet determinatè voluntatem. 534.96
Deus nequit esse auctor peccati. 275.11
Deus nequit uti causa materiali, ut recipiat formam absolutè ipsi repugnantem. 127.11
Deus non est causa non esse. 2. in text.
Deus non est causa positiua obstinationis. 272.10. Sed voluntas positiua simul & negatiua. *ibid.*
Deus non potest conseruare corpora distincta, nisi habeant principia distincta. 617.13. Possent conseruari distincta sine diuerso situ. 618.21
Deus

Index rerum.

- Deus non potest esse nisi causa recta, & recti.* 642.2
Deus non subest legi. 240.6
Deus non vult, neque intendit peccatum. 282.43
Deus non vult peccatorem non esse ob peccatum. 631.5
Deus potest facere praeer iustitiam sumptam pro exigentia eius, quod est in creatura; & quare. 241.6
Deus potest habere varias habitudines ad effectum. 14.38
Deus potest suscitare brutum. 13.30
Deus potest producere se solo actum vitalem. 459.62
Deus potest videri intuitivè ab intellectu creato. 501.12
Deus quàm Deus principaliter indicat. 307.4
Deus qualem habet iustitiam. 239.2
Deus quomodo agit uniformiter ad tristitiam & nolitionem eius. 145.75
Deus quomodo dicatur recordari. 217.21.219.68
Deus quomodo dicatur solus cognoscere abscondita cordis. 228.7
Deus quo sensu constitueretur author peccati. 279.29
Deus scrutatur corda quoad intentionem, affectum, & vires. 231.23
Deus secundum Aristotelem agit semper in passum eo modo se habens. 30.21
Deus si necessario ageret ad extrà, tolleretur libertas formalis à creatura. 472.91
Deus si necessario ageret, tolleretur peccatum. 470.89
Deus si necessario ageret, tolleretur peccatum. 471.89.
Item concursus generis Dei tolleretur. *ibid.*
Deus si non quiescat voluntatem, non necessitat. 443.28
Deus si per impossibile necessario ageret, & voluntas maneret libera, ageret libere, & non necessario. 472.92
Deus solus scrutatur corda per interrogationem probationis. 232. 24. & iustitiam etiam presentem solus scrutatur. *ibid.* 25
Deus supplet dependentiam anima separata. 166.21
Deum attingere absolute dicit perfectionem. 388.13
inter Deum, & creaturam non servatur ordo ad alterum. 244.22
Deum non concurrere ad actum memoria possibile est. 222.77
Deum posse agere se solo ad effectum. 322.21
Deum posse dispensare in preceptis secundae tabulae laudat Doctor. 633.10
Deum posse duo corpora statuere penetrativè in eodem loco. 78.33
Deum quicquid decet, iustum est ex Anselmo. 241.5
Deum solum esse finem ultimum propter se volendum. 349.41. nec aliis repugnat ut ea velit propter aliud. *ibid.*
Deum videri à potentia unde sequeretur, 554.29
in Deo an sit iustitia. 237.1
- D I**
- Dictamen practicum est in ordine ad voluntatem.* 347.36
Differentia liberi arbitrii creati est defectibilitas. 448.42
Dignitas personae ordinabilis in Republica per iustitiam particularem. 243. 18. non ordinatur per iustitiam commutativam, sed per distributivam. 243.18
Dignitas personarum necessaria ad bonum commune, & quomodo se habeat ad illud. 242.11
Dignitatis distinctio designat distinctionem substantialem. 409.70
Diligibile esse negativè propter se quid sit? 239.5
Dimensio est ratio repugnandi duo corpora esse simul naturaliter, non supernaturaliter. 613.6
Dimensiones diversorum corporum repugnant virtualiter, non formaliter. 615.10
Dimensiones, & figura corrupti manent quandiu forma manet. 77.27
- Disceptatio vocalis an erit in die iudicii. 296.7. in com.*
Disciplinabilitas unde oriatur in brutis. 198.10
Disciplinatio an arguat memoriam in brutis. 198.11
Disconvenientia obiecti praecise sumitur, ut repugnat appetitui elicitio. 134.33
Dysconvenit magis, quod magis repugnat, & perfectiori inclinationi. 136.41
Discrimen perfectionis eo magis designatur, quo magis acceditur ad ultimum. 409.70
Discursus cur sit in nobis ex imperfectione? 401.80
Discursus sine deliberatione statuunt aliqui in pueris. 530.82
Dilplicitia de offensa respicit charitatem. 221.74
Dilplicitia obiectiva in Deo multiplex. 282.44
Dispositio dici potest activa. 492.139
Dispositio materialis duplex. 555.34
Dispositio naturalis forma est in eadem duratione cum forma. 77.26
Dispositio necessitans quid sit. 66.84
Dispositio non supponitur ad formam accidentalem. 556.35
Dispositio praeveniens formam substantialem definit adveniente forma. 556.38
Dispositio quid efficiat. 556. 37. quare requiratur in potentia in ordine ad operationem. *ibid.* 36
Dispositionis praeviae efficacia. 517.34
Dissensio voluntatis est volitio, vel nolitio. 492.139
Distantia determinata requiritur ut obiectum causet. 192.81
Distantia improporionata impedit intellectionem. 183.16
Distincta absolute separari possunt. 338.14
Distinctio corporum prior sit est ab intrinsecis principis. 618.21
Distinctio specifica passionum unde deducatur. 481.108
Distinctio virtualis non sufficit ad obiecta formalia. 399.45
Distractio anime circa alia, ut operatur vehementer circa unum. 144.69
Diversitas in effectu unde sit secundum Philosophum. 50.31
Diversitas posterioris non infert diversitatem prioris. 5.5.12.29
Divinitus in flamma cruciati explicatur parabola. 135.37
- D O**
- Dogma Semipelagianorum.* 536.104
Dolor causatur mediante obiecti apprehensione. 133.31
Dolor definitur. 131.21
Dolor & delectatio sunt passionis, & quomodo causentur. 149.3
Dolor, & tristitia quid sint, & quomodo differant. 129.5. 131. 21. utriusque causa. *ibid.*
Dolor proprie dictus non est in anima separata, aut Angelo. 131.21
Dolor vehemens excludit delectationem. 143.67
Dolor unus obscurat alterum. 144.69
Dominium Dei ratione creationis. 308.5
Dominium Dei vniuersale. 249.39
Dominium Reipublica in bona particularia est alterius rationis à dominio Dei. 248.39
Donum, aut finis in vniuersali non infert necessitatem exercitij. 445.32
Donum diversum est de beatitudine. 434.11
Dos consistit in utroque Iure. 590.21
Dos ex beatitudine redundat in corpus. 590. 22. hic effectus tribuitur diuine virtuti. *ibid.* 23
Dos impassibilitatis quid sit. 587.10
Dos non constituitur in imperio voluntatis. 582.19
- K K k 4** **Det**

Index rerum.

<i>Dos non necessario inest persona dotata.</i>	587.10	<i>obiecti sine efficientia.</i>	567.70
<i>Dos subtilitatis consistit in ordine ad penetrationem.</i>	622.28	E N	
<i>Dos subtilitatis in quo consistat, diuersimode sentitur.</i>	622.27. & 28	<i>Ens abstractissimum est prima potentia.</i>	399.46
<i>Dotem esse formam posituam superadditam corpori.</i>	583.14. est qualitas supernaturalis.	<i>Ens primum sub ratione positiua beat.</i>	501.10
<i>Dotes corporum gloriosorum an sint inaequales.</i>	652.11	<i>Ens sensibile non est primum, aut adequatum motuum intellectus.</i>	500.8
<i>Dotes quomodo deriuantur ab anima in corpore.</i>	587.18	<i>Entis in actu, & in potentia diuisio.</i>	46.16
D V		<i>Entis inclinatio non est ad priuationem.</i>	522.52
<i>Duratio Angeli numerari potest.</i>	14.39	<i>Entis materialis inuestigatio cessat, quando cognoscitur sub ratione propria.</i>	210.38
<i>Duratio unde sumatur.</i>	474.94	<i>Entis spiritalis perfectio in esse obiecti. 173. 12. in eo includitur perfectius ratio motus.</i>	ibid. 13
E F		<i>Entium tria genera in ordine ad perfectionem acquirendam.</i>	604.13
E		<i>ex Entibus duobus in actu non fit unum per se.</i>	13.35
<i>Effectus Dei proprius nequit includi in virtute causa creatae.</i>	572.89	<i>Entitatem tertiam dari in composito.</i>	5.4
<i>Effectus dependens à continuo influxu sua causa manet semper in eius potentia.</i>	53.45	E R	
<i>Effectus est indifferens ad omnes circumstantias in quibus potest esse. 50. 3. in iisdem potest produci primo. ibid.</i>		<i>Error antecedens non fuit ad lapsum Angeli.</i>	527.73
<i>Effectus habet eandem possibilitatem post non esse quam habuit; antequam fuit.</i>	46.15	E S	
<i>Effectus idem de facto non redit regulariter.</i>	46.12	<i>Esse anime separata non esse perfectius, quam coniunctae.</i>	171.9
<i>Effectus idem nequit terminare duos concursum totales, & adequatos.</i>	471.89	<i>Esse corporis diuersum ab esse anima.</i>	7.5
<i>Effectus idem per diuersas in specie actiones potest produci.</i>	48.25	<i>Esse est nobilior participatio Dei.</i>	629.2. in com.
<i>Effectus in subiecto impedito non sequitur ex causa applicata.</i>	143.67	<i>Esse & posse idem est in perpetuis secundum Aristotelem, sicut in Diuinitate secundum fidem.</i>	592.15
<i>Effectus maior est connexio ad voluntatem Dei, quam ad causam secundam.</i>	466.76	<i>Esse formale obiecti in phantasmate est illud quod concurrit ad speciem.</i>	174.17
<i>Effectus non excedit causam.</i>	499.4	<i>Esse intentionale obiecti.</i>	551.17
<i>Effectus operationis est duplex.</i>	360.65	<i>Esse luminis non ordinatur ut dispositio materialis ad esse visionis.</i>	557.39
<i>Effectus potest excedere causam partialem.</i>	550.14	<i>non Esse maius malum causatiue. 631. 6. non licet illud appetere ad vitandum malum poena.</i>	ibid. 7
<i>Effectus potest produci voluntate antiqua.</i>	324.27	<i>non Esse non est eligendum ad fugiendum infernum. 628.</i>	
<i>Effectus proprie tribuitur instrumento.</i>	82.42	<i>1. sicut nec ad fugiendam miseriam culpa.</i>	ibid. 2
<i>Effectus quando debet refundi in authorem naturae.</i>	50.32	<i>non Esse potius eligendum quam esse damnatum. 635.14</i>	
<i>Effectus qui dependet à continuo influxu causa, potest produci, quantum est ex parte causa.</i>	46.12	<i>non Esse potius eligendum, quam esse in culpa, si Deus daret optionem.</i>	632. 9
<i>Effectus refertur permixte ad causas, à quibus fit.</i>	81.41	<i>non Esse propter nullum malum culpa debet appeti. 629.</i>	
<i>Effectus voluntatis triplex.</i>	478.100	<i>2. in com. appeti debere quis sentiat.</i>	630.3
<i>Effectus conseruatio perfectius habetur à causa productiua.</i>	589.18	<i>Esse spirituale non tollit materialitatem.</i>	174.16
<i>Effectus perfectio ex causis.</i>	413.76	<i>Esse totius non potest esse partis, bene tamen operatio totius potest esse partis.</i>	164.8
<i>Effectus possibilitas aequatur virtuti causarum.</i>	10.17	<i>Essentia Dei continet omnia diuina vnitue, & identice, realiter, non formaliter eadem.</i>	265.5
<i>Effectus specificatio est à causis intrinsecis.</i>	10.20	<i>Essentia diuina est proportionata in esse cognoscibilis intellectui cognoscentis.</i>	546.7
<i>Effectum eundem numero redire posse cur negent philosophi.</i>	58.53	<i>Essentia diuina propter se diligibilis positiue, & negatiue per modum finis.</i>	239.5
<i>Effectum formalem esse sine forma repugnat.</i>	617.13	<i>Essentia, & potentia mutua redundantia.</i>	334.8
<i>Effectu deficiente non ideo deficit causa.</i>	315.7	<i>Essentia in Deo nobilior potentiis.</i>	344.30
<i>Effectuum distinctio quando exigit distinctionem in causis.</i>	267.9	<i>Essentia nequit immediate attingere obiectum.</i>	358.58
<i>Efficacia voluntatis maior quam vilius creati in ordine ad volitionem.</i>	466.77	<i>Essentia rei immutabilis.</i>	8.10
<i>Efficiens agit propter finem.</i>	375.11	<i>Essentia rei non variatur, neque possibilitas existendi priuatur per negationem consequentem existentiam.</i>	9. 11
<i>Efficiens primum ubi est, ibi & vltimus finis.</i>	346.32	<i>Essentia secundum id quod in re est, beatificatur.</i>	344.29
E L		E X	
<i>Electio aequiuoce sumitur.</i>	529.81	<i>Excellentia commissionis iudiciaria Christi.</i>	309.8
<i>Electio est in beatis circa Deum.</i>	441.23	<i>Excellentia summa, sed non omnipotentia, danda est anime Christi.</i>	309.9
<i>Electio non abstrahit à charitate, sicut ab aliis.</i>	408.65	<i>Excellus duplex.</i>	118.68. & 69
<i>Electiois, & naturae ordo.</i>	337.13	<i>Excessus, & decrementum unde oriuntur in natura.</i>	118.69
<i>Elementa an corrumpuntur in iudicio per ignem conflagrationis 302.7. non, sed manebunt purgata.</i>	ibid. 8	<i>Existencia primo conuenit naturae. 217. 21. 219. 70.</i>	
<i>Elcuatio effectiua, & formalis.</i>	343.26	<i>& 71</i>	
<i>Elcuatio potentiae, & eius finis.</i>	559.49	<i>Existencia sequitur naturam</i>	11.20
<i>Elcuatio sola non sufficit ad visionem per applicationem</i>			in Extasi

Index rerum.

in Extasi quare res perfectius videantur. 181.11
 Extremum non communicat extremo, nisi in medio. 550.14
 Inter Extrema datur medium respectu ad virtutem imperfectam. 192.8
 Exultatio Demonum est complacentia, & improprie, & non gaudij. 144.71

F E

Felicitem veram ignoravit Philosophus. 478.100
 Ferrum quomodo accenditur ab igne? 620.24

F I

Fides appellatur vita eterna. 420.98
 Fides ex qua damnatur error, determinat necessitatem concursus, non vero receptionis. 570.81
 Fidei, aut rationi certa non sunt immiscenda incerta. 74.9
 Fideles ex lege iudicabuntur. 298.13
 Fideles lapsi an subeunt iudicium discussionis. 299.16
 Fideles patrocinium quaerent ex lege in iudicio, non sic infideles. 299.15
 Figura debita, & quantitas manent in corpore glorioso. 614.7. manet etiam organi ratio. 615.8
 Finis acquisitio in actu secundo per voluntatem, & intellectum. 385.10
 Finis an sit prestantior mediis. 390.21
 Finis causa naturalis. 403.57
 Finis duplex. 313.3. 314.2
 Finis duplex acceptio. 394.30
 Finis est obiectum voluntatis, & perfectissima causa. 403.57. movet efficientem. ibid.
 Finis excedit id quod est ad finem. 635.13
 Finis extrinsecus, vel ultimus tollit omnem privationem, & quare non sic intrinsecus. 432.8
 Finis fortius movet, si necessario movet. 515.29
 Finis hominis non est alius secundum intellectum, & alius secundum voluntatem. 348.38
 Finis hominis revelatione notus. 37.25
 Finis in statu pura naturae non posset necessitare voluntatem. 447.36. non esset efficacior quam finis supernaturalis in statu innocentiae. ibid.
 Finis magis intenditur a natura, quam medium. 119.77
 Finis metaphoricè movet. 449.42
 Finis minus necessitat in communi quam in particulari. 515.26
 Finis natura & causarum idem est. 323.26
 Finis non est quietativus voluntatis per athenem solum ordinis naturalis. 443.28
 Finis obiectivus potest esse idem diversarum naturarum. 352.48
 Finis particularis ordinatur ad communem. 346.33
 Finis perficiens, & finis redundans ex perfectione. 313.3. 314.2
 Finis prima causa est ultimus. 346.33
 Finis quietativus secundum rectam rationem. 350.42
 Finis redditur praesens voluntati in actu primo per solam mutationem intellectus. 394.31
 Finis satiativus, & quietativus voluntatis est universalis in essendo. 348.38
 Finis supponit modum agendi voluntatis. 452.47
 Finis ultimus agit mediante voluntate. 449.42
 Finis ultimus est ibi, ubi est primum efficienti. 346.34
 Finis ultimus ut possessus rectificat. 351.42
 Finis ut obiectum movet intellectum, subordinatur voluntati. 403.57
 Finis acquisitio est in actu perfectissimo. 383. non est actus intellectus. 384.7
 Finis acquisitio in actu primo. 385.10
 Finem amans, amat media. 470.88

ut Finem non vult quicquid, quod vult propter se negativè. 541.16
 Finem sibi velle quid sit? 348.40

F L

Fluxus partium potentialium non derogat perfectioni totius. 324.26

F O

Forma calis quomodo sit incorruptibilis? 586.24
 Forma carnis coextenditur materia. 104.26
 Forma carnis esset indivisibilis, si non informaret materiam nutrimenti, ut in se extensor. 104.6
 Forma carnis fluit. 106.33
 Forma constituens subiectum super se, magis resistit corruptio. 584.17
 Forma corporeitatis a Deo in instanti reunitur. 72.4. in text.
 Forma corporeitatis quomodo est dispositio necessarii ad animam. 64.22
 Forma deturpans spiritum posset comparari cum Beatitudine, non sic poena sensus. 136.44
 Forma ignis non est in ferro ignito, nisi forte in poris. 619.15
 Forma materialis nequit migrare de subiecto in subiectum. 105.33
 Forma nequit habere duo subiecta adequata. 106.33
 Forma nulla finita excludit omnem privationem a suscipiivo. 477.25
 Forma omnis, etiam charitas determinatè inclinatur. 602.23
 Forma praexistens actuaret duas materias, vel aliquam harum esset informis. 105.30. non esset nuda. ibid.
 Forma quae non excludit a materia privationem. 584.19
 Forma quae operetur id, quod eius totum. 163.8
 Forma quomodo respiciat materiam indivisibiliter? 104.26
 Forma requiritur ad efficiendum beatitudinem, non ad ornandum. 563.58
 Forma substantialis an possit succedere in dua. 74.13
 Forma una non tollit privationem eius, quam non includit. 579.8
 Forma spiritualis necessitatem videtur tacite inferre discipulis Aristotelis. 32.15
 Forma supernaturalis exigentia in proposito. 563.58
 Forma triplex usus in intellectu. 565.58
 Forma competit agere, & esse. 110.43
 ad Formam accidentalem non supponitur dispositio. 156.35. ad volentiam subiecto magis exigetur. ibid.
 Formam calis non tollere omnem privationem. 431.7
 per Formam eandem idem potest esse in actu successivè. 16.46
 Forma in specie habent inter se ordinem, non tamen in individuo. 17.42
 Formae omnes eiusdem susceptivi sunt eiusdem generis proximi. 583.15
 Forma separata, seu idea Platoniorum. 591.20
 Formae contrarias succedere sibi in quolibet subiecto non requiritur. 579.4. possent ab invicem succedere in beato. ibid.
 Formatio corporis fiet in instanti. 73.5. an sola actio divina fiet? ibid. 6
 Fornica providentia an arguat memoriam. 197.9
 Fortis iuxta rectam rationem pro bono communi exponit se morti. 30.24

F R

Frui quid sit? 423.1. 424.2
 Fructio & peccatum physice repugnant. 456.36
 Fructio laetitia sumpta est in viatore. 426.7
 Fructus 426.7

Index rerum.

- Fruitio per charitatem satiat voluntatem ultimam ut est ad Deum.* 368.81
Fruitio prae visione qualis sit? 391.22
Fruitio viae, & fruitio patriae differunt. 427. & quomodo ibid. colligitur distinctio à posteriori. ibid.
per Fruitionem solam attingitur obiectum in patria. 482. 110
Fruitiones viae & patriae differre specie. 426.5
Frustrà nihil est quia caret sua perfectione, nisi careat in tota specie. 539.11
- F V
- Fuga miseria ex appetitu quietis.* 636.18
Fuga & prosecutionis differentia ex obiecto formali. 521.53
Fugere quomodo magis oporteat quod est contra Deum, quam quod est contra me. 630.4
Futuri cognitio debetur Angelo. 186.51
- G A
- G**audium absolute potest separari à visione. 495.6
Gaudium beati an sit aequale de propria, & aliorum gloria. 651.31
Gaudium de obiecto beatifico an pertineat ad essentiam beatitudinis. 478.1
Gaudium de remissione, & laus respiciunt misericordiam 221.74
Gaudium magis pertinet ad essentiam beatitudinis, quam securitas. 495.4
Gaudium non respicit obiectum beatificum in ratione obiecti. 479.3
Gaudium nullum est in Demone de complacentia in se, aut peccato. 143.66. nam poena illud excludit. ibid.
- G E
- Generans non attingit unionem animae rationalis.* 66.83. *Idem asseritur de anima Bruti, ex alia ratione.* ibid.
Generatio equiuoca non variat speciem. 102.20
ad Generationem saluandam, & unionem partium uniuersi necessarius est motus in instanti. 79.34
ad Generationem saluandam exigitur ut quantitas eodem instanti cum forma fiat? 78.30
Generatione posteriora an semper sunt perfectiora. 495.5 496.147
Genus moris unde dicatur. 407.64
in Genere uno quod est primum, non est tale in omni. 340.16
Genera qualem habent inter se ordinem. 340.17
- G L
- Gloria Christi iuxta sententiam aliorum non est summa possibilis absolute.* 446.34
in Gloria seruatur ordo Patris, & Filij. 120.79 qui fundatur in carne primigenia. ibid.
- G R
- Gradus supernaturalitatis diuersus in formis.* 555.33
Gratia, & gloria Christi summa possibilis. 281.39
Gratia immediatiùs perficit potentiam quam essentiam. 335.11
Gratia non perficit imaginem sub ratione extranea imaginis. 648.19
Gratia non requiritur ad opera indifferentia, & merè naturalia. 279.27
Gratia supponit naturam. 444.31
Gratia vocationis. 460.64
Gratia ad praeueniendum necessitas. 277.19
Gratia necessitas est ad concursum actuum, non ad dispositionem materiale. 558.43
Gratia praeuenientis, & subsequenter, ac liberantis quis sit assertor. 263.7
- Gratiam non esse in essentia animae.* 337.14
Grave non descendere nè detur vacuum, est naturale. 591.13
Gravitatem manere in beato, quia sequitur naturam corporis, & requiritur ad informationem. 601.22
- H A
- H**abitus erroneus, aut vitiosus non est à solo Deo auctore. 128.15
Habitus erroneus manet in anima separata, & species conformes. 188.59
Habitus & cognitio dependent à materia, & obiecto. 549.8
Habitus intellectus praefertur habitui voluntatis. 406.61
Habitus non est subiectum operationis. 554.27
Habitus non est subiectum partiale actus. 554.30
Habitus non habet effectum distinctum à potentia. 356.30
Habitus nullo fundamento asseritur subiectum actus. 554.29
Habitus quomodo inclinet ad actum? 558.46
Habitus si daretur in spiritu, quo redderetur capax cruciatuum, poena illa conueniret habitui separato. 126.10
Habitus supernaturalis exigitur ex parte potentiae, non obiecti. 559.49
Habitus ut receptiuum non requiritur in potentiis respectu beatitudinis. 564.61
Habitus acquisiti finis & necessitas. 558.47
Habitus dari in spiritu, quo reddatur capax cruciatuum, falsum est. 126.5. quia non esset materialis, neque spiritualis. ibid. non esset quantitas, qualitas, nec unio; & non supponeret potentiam in Angelo. ibid. 6.7.8. & 9
Habitus efficere actum. 357.31
Habitus esse totam virtutem agendi. 647.15
Habitus infusi quomodo dicantur potentia? 555.31
Habitus prauis, & falsi, seu erroris auferuntur à Beatis. 222.76
Habitus sunt permanentes. 161.9
Haereticus Iouiniani. 643.6: & aliorum. ibid. *Damnatur ibid.*
Haereticorum error de resurrectione in ea carne, in qua morimur. 121.84
- H I
- Hic, & nunc quomodo sint singulares?* 217.21
Hierarchia inter Demones. 132.26
Hierarchiae distinctio secundum perfectionem. 408.67
Hierarchiam Angelorum tradit Scriptura, ut sunt in termino. 410.71
Hierarchiam naturalem in creatura rationali tolli unde sequeretur. 173.13
Hierarchiae, & ordines Angelorum. 409.68
- H O
- Homo an possit in vita mortali consequi beatitudinem.* 572.1. & seq.
Homo est finis generabilium. 323.26. & 324.6
Homo est finis motus inferiorum. 323.24
Homo in qua carne resurget. 99.5
Homo natus infans in statu imperfecto. 100.11
Homo non resurgeret cum iisdem sensibus & quantitate secundum D. Thomam. 6.6
Homo ordinatur ad finem per voluntatem. 419.92
Homo positus ex puris naturalibus consequi beatitudinem. 544.1
Homo quid habet ad beatitudinem à natura? 570.83
Homo redderetur inhabilis ad functiones vitae fluxu carnis primigeniae, si illa sola sit materia. 102.21
Homo reduciatur ad statum naturae debitum per viam nutritionis, & augmentationis. 100.12
Homo

Index Rerum.

Homo resurget in ea quantitate, quam haberet si ad triginta annos vixisset. 115.15
Homo resurget quoad partes, quae fuerunt animatae. 115.55
Hominis ad unitatem quid requiratur? 99.2
Hominis augmentatio quo sensu non fieret naturaliter. 101.13
Hominis inclinatio ad finem. 420.92
Hominis vegetativa conuertit alimentum in suam substantiam. 98.3
Hominem esse liberum fide, & ratione constat. 26.12
Homine cessante possunt aliqua mixta reproduci. 316.8
Homine inferius nihil est beatificabile. 503.14
in Homine quolibet an resurget totum, quod erat de veritate naturae. 97.1. & seq.
Homines an cruciabuntur igne illo infernali post iudicium. 148.1. & seq.
Homines excluduntur à cognitione secretorum cordis. 231.23
Homines in resurrectione an per se, vel per Angelos rapiuntur obviam Christo. 604.13
Homines omnes an velint de necessitate, & summe beatitudinem. 504.1
Homines esse capaces beatitudinis naturaliter probatur. 498.4
ad Honestatem quae requirantur. 259.70

H V

Humanitas Christi an ut instrumentum Physicum causet resurrectionem. 80.35
Humanitas Christi quomodo sit organum Verbi. 83.49
Humilitas, & passio nequeunt ad Deitatem, ut subiectum, referri. 82.43

I A

I *Acere magis naturale nobis, quam sedere.* 604.12

I D

Idea non est ratio representandi in specie infusa. 185.46
Idea si sit scientia Dei, eam magis imitatur species expressa. 185.48. quae nequit representare disformiter neque etiam communicare essentia, ut est obiectiva representatio. *ibid.*
Idea ratione distincta. 256.59
Idea uniformiter representant. 184. 46. & has imitatur species acquisita. *ibid.*
Idem numero redire possit? 41.2
Identitas causae an requiratur ad identitatem effectus. 44.10
de Identitate partium corporis. 99.2

I G

Ignis carcer immediatus Daemonum. 134.36
Ignis conflagrationis an erit in determinato loco, vel simul circumdans totam terram. 300.1. si creetur, oportet tantumdem de alio corpore annihilari. *ibid.* 2
Ignis conflagrationis erit verus, & realis; & quid metaphorice denotet. 300. 2. ex quo fiat, & eius quantitas. 302.6
Ignis cruciat effectivè. 132.28
Ignis dupliciter disconueniens spiritibus. 130.7
Ignis dupliciter est disconueniens Diabolo. 131.23
Ignis formaliter detinens quomodo effectivè cruciet? 131.9
Ignis in propria sphaera purus. 302.7
Ignis iudicij quomodo depurabit; & quis locus productionis eius? 301.3
Ignis infernalis an cruciet malignos spiritus. 124.1
Ignis infernalis quomodo cruciet spiritus. 125.2
Ignis magis torquet spiritum obiectivè, quam detinendo

localiter. 137.13
Ignis non detinet effectivè Daemonem, sed Demum, si detinet in igne. 132.26
Ignis non purgat se sed aërem superpositum terre habitabili. 301.4
Ignis physicè, & sensibiliter cruciat Demones ut instrumentum Dei, secundum Henricum. 126.4
Ignis post iudicium intentionaliter tantum ager in corpora damnatorum. 150.4
Ignis quare non comburat alia elementa. 580.4
Ignis quomodo equaliter puniat damnatos. 655. 15. & an i. se futurus sit inequalis, tripliciter explicatur. 655. 15
Ignis quomodo conferret calorem? 586.22
Ignis quomodo disconueniens Diabolo. 132.24
Ignis quomodo illabitur ferro per iuxtapositionem, ad calorem. 333.3
Ignis unde sit nolit a spiritibus? 132.29
Ignis ut obiectum effectivè detinet intellectum damnati. 141.58
Ignis ut physicè agens in spiritibus non causat cruciatum nisi per modum obiecti apprehensi. 134.33
Ignis ut sic eleuatus non combureret. 128.17
Ignis actio est duplex. 125.2
Ignem agere in corpus damnati per solam actionem intentionalem, probabilius est. 151.9
Ignem agere realiter in corpora damnata non improbat. 152. 7. res est incerta. *ibid.* & 153. 10. in communibus modis saluari possit. *ibid.*
Ignitio vaporum forte erit conflagratio mundi. 301.3
Ignobilis non est finis nobilitatis. 315.7

I L

Illapsus Dei in Beatos qualis sit? 334.8
Illapsus in potentiam potest dici perfectior, quam in essentiam. 337.12
Illapsus minus perfectus est beatificus, magis perfectus non. 335.10
Illapsus naturalis perfectior beatifico. 337.13
Illapsus praesentiae, & per unionem. 332.2
Illapsus proprie dictus quis sit? 332.2
Illapsus uniformis Dei in essentiam. 332.2
Illapsus necessitas impugnatur. 331.5
Illustratio intellectus dicitur lumen. 567.71

I M

Imaginationem negat Philosophus quibusdam brutis. 199.13
Imago consistit in potentiis, ut actus sunt. 648.19
Imago Dei in nobis. 648.18
Imago, & Trinitas in mente. 411.73
Imago in nobis completur per species acquisitas. 184.46
Imago manet in patria. 439. 20. consistit in libero arbitrio. *ibid.*
Imago perficitur in ordine ad obiectum. 648.19
Imago perficitur in patria. 439.20
Imago perficitur per gratiam, in patria per gloriam. 648.19
Immaterialitas in proposito tripliciter potest accipi. 24. 9. 25.4
Immaterialitas est constitutum substantiae spiritualis. 420.95
Immaterialitas, & simplicitas potentia infusa in eodem ordine entis, & secundum perfectionem attingendi obiectum perfectissimum, unde sumenda. 402.54
Immaterialitas intellectus magis colligitur ex cognitione perfecta rerum spiritualium, quam transcendentalium. 403.56
Immaterialitas speciei sensibilis est quanta, & in qua recipiatur? 549.10
Immortalitas animae an sit demonstrabilis? 28.9
Immortalitas

Index rerum.

- Immortalitas anime non demonstratur.* 38. 31. fide tantum tenetur certa. *ibid.*
Immutatio intentionalis non repugnat corpori glorioso. 592.26
Impassibilitas an erit miraculosa? 587.11
Impassibilitas corporis gloriosi est radicaliter à voluntate divina. 588. 16. *competit ei quod sit ex beatitudine.* *ibid.* non refert unde sit physice modo sit ex beatitudine. *ibid.* est ex meritis, & supernaturalis. *ibid.*
Impassibilitas est completior, ut est à Deo. 589.19
Impassibilitas in formam perfectiorem reduci debet. 584.17
Impassibilitas non est qualitas. 583.7
Impassibilitas non est ex adequata proportionem qualitatum in corpore glorioso. 580.5
Impassibilitas non oritur ex cessatione motus celi. 583.8
Impassibilitas non oritur ex dominio anime super corpus. 580.6
Impassibilitas ut est à Deo immediate, est magis connaturalis. 588.18
Impassibilitas ut est immediate à Deo, subsistit ad perfectiorem causam. 588. 16. *causa eius ab aliis assignata est dubia.* *ibid.* 17
Item causa sufficiens & certa eiusdem. *ibid.*
Impassibilitatis dos quid sit? 587.10
Impassibilitatis radix. 579.3
de Impassibilitate corporis beati. 577. 1. in text. & com. quæ defenditur. *ibid.*
Impeccabilitas beatorum unde. 455.55.456.55
Impeccabilitas Dei naturalis, creatura verò ex gratia. 451.46
Impedimentum cognoscendi cogitationem tollitur per consensum cogitantis. 224.4
Impedimenta duo motus animalis, quæ ad ubi amovebuntur à corpore glorioso. 602.11.603.24. & 25
Imperfectio intellectus arguitur ex motione. 404.57
Imperfectio secundum quid motus localis. 605.27
Imperium supponit cognitionem. 161.7
Impetratio est meritum de congruo. 228.8
Impossibile nequit fieri possibile. 8. 10. nec hoc fieri impossibile. *ibid.*
Impossibilitatis, & possibilitatis radix desumitur ex natura extremorum. 470.87
Impuritas formæ carnis in quo consistat. 107.8
Impuritas unde proveniat in carne nutrimentali. 109.40
- I N
- Inadvertentia excusans à mortali in materia gravi unde proveniat?* 529.8
Inæqualitas beatitudinis ex inæqualitate tam potentie, quam habitus. 647.13
Inæqualitas meritum ordinatur per iustitiam. 644.8
Incapacitas servii, & filij familias. 245.26
Inclinatio appetitus requirit conservari species in phantasia. 161.5. & à fortiori id competit homini secundum intellectum. *ibid.*
Inclinatio diversa voluntatis. 353.49
Inclinatio eadem manet ad materiale in intellectu separato. 177.28
Inclinatio hominis ad finem. 420. 92. illa subordinat reliquas facultates. *ibid.* 93
Inclinatio innata in voluntate potior elicit. 493.142
Inclinatio intellectus si sit differens, determinatur per potiore. 164.15
Inclinatio natura diversa. 372.5
Inclinatio naturalis ad beatitudinem nequit cognosci pro hoc statu. 512.22. non datur elicit sine gratia, & quid dicendum de heretico. *ibid.*
Inclinatio naturalis conformis voluntati divine est sequenda. 632.8. in com.
- Inclinatio naturalis magis necessitat voluntatem quam elicit.* 515.29
Inclinatio naturalis potior ad locum. 605.26
Inclinatio naturalis potior habituali. 164.15
Inclinatio non actuatur per increatam beatitudinem. 368.83
Inclinatio non arguit necessitatem ad finem. 444.31
Inclinatio perfectissima potentia ad actum, & obiectum. 400.48
Inclinatio perfectior secundum intellectum, quam potentiam loco motuam. 142.59
Inclinatio potentia diversa est ab inclinatione habitus. 554.30
Inclinatio potentia & obiecti fundamentum specificationis. 523.60
Inclinatio propria voluntatis ad finem. 387.12
Inclinatio uniuersalis ad bonum non infert necessitatem. 445.32
Inclinatio uniuersalis exigit actum proprium. 387.13
Inclinatio voluntatis creata secundum rationem. 348.37. sequitur ordinem motionis. *ibid.* 39
Inclinatio voluntatis divina ad extra est ipsius determinationis. 252.8
Inclinatio voluntatis diversa. 449.42
Inclinatio voluntatis est inclinatio totius ad finem. 388.14. non est intellectus. *ibid.*
Inclinatio voluntatis indifferens. 525.67
Inclinatio voluntatis uniuersalis, & particularis. 387.13
iuxta Inclinationem habituales quod est, est conueniens. 494.144
Incorruptibile potest palpari, & tangi, non realiter, sed intentionaliter. 591.12
Incorruptibilitas damnatorum quare non sit dos? 587.10
Independentia in Deo est perfectionis. 417.88
Indifferentia intellectus est passiva. 419.91
Indifferentia obiectiva stat cum visione. 442.26
Indifferentia reducit ad necessarium. 526.69
Indistantia non requiritur ad agendum, sed nimia distantia impedit actionem. 183.16
Individuum integrale diuersum à predicamentali. 60.63
Individuum per diuersas actiones numero est producibile. 48.23
Individuum quæ conueniant ratione nature. 219.71
Individuum cognosci quæ tale est. 211.41. cognitio eius in phantasmate an possit subsistere? *ibid.* 44
Individuum non cognosci per solam cognitionem accidentium sub esse uniuersali. 212.45
Individua nullo modo opponi primò. 59.60
Individuatio supponitur ad actionem, & existentiam. 48.24
Infalibilitas effectus non tollit libertatem. 438.17
Infantes, & fideles lapsi an subibunt iudicium discussionis. 299.16
Infantes etiam resurgent. 88.66
in Infantia plura sunt impedimenta, quibus puritas in carne nutrimentali impeditur. 119.76
Infelicitas non potest esse obiectum volitionis, nec felicitas nolitionis. 455.12
Infelicitatem habitualiter vult, & non vult peccator. 456.57
Inferius homine nihil est beatificabile. 503.14
Infideles iudicabuntur in iudicio disceptationis. 297.8
Infideles non subibunt iudicium discussionis. 298. 11. non ex lege fidei iudicabuntur, sed ex lege naturali operum. *ibid.* 13
Infidelitatis repugnantia ad Deum minor est quam odij. 414. 79. nec distinctio esse emis, & moris conducit. *ibid.*

Index rerum.

- Infimum superiora excedit summum inferioris speciei. 426.5
 Infinitas convenire potest perfectioni simpliciter. 345.
 19
 Infinitas supremi probatur ex independentia eius. 346.
 34
 Influentia causa prima non recipitur in secundam. 44.11
 Instrumentum proprie dictum non attingit intrinsecè
 actionem causa principalis. 74.10
 Instrumentorum minorum quis sit finis in via. 607.7
 Intellectiva supponit sensitiuam. 104.26
 Intellectus agens abstrahit speciem abstractiuam ab ob-
 iecto viso. 213.49
 Intellectus aliquando impeditur, ne perfecte moueatur.
 206.30
 Intellectus Angeli damnati determinatur ad consideran-
 dum inensè ignem. 139.45. respectu ad quid con-
 sideratio ista est intensa. ibid. illa, & alia similes sunt
 in intellectu separato. ibid. 47
 Intellectus an prius emanet quam voluntas, dubitatur.
 420.95
 Intellectus applicatus per voluntatem antecedit phanta-
 siam. 161.9
 Intellectus cognoscit actum suum prateritum, ut fuit
 prateritum. 102.17
 Intellectus cognoscit differentiam indiuiduorum. 211.39
 colligit per experientiam conclusionem. ibid.
 Intellectus cognoscit intuitu. 501.12
 Intellectus cognoscit veritatem & falsitatem predicationis
 de indiuiduo. 212.46
 Intellectus coniunctus potest in obiectum materiale; ergo
 separatus. 177.28
 Intellectus corrigit sensum errantem, & cognoscit opera-
 tionem eius. 210.39
 Intellectus corrigit sensum errantem, & tunc praeit phan-
 tasiam. 206.31. & excitat. 207.31
 Intellectus corrumpitur quodam interiori corru-
 pto. explicatur. 164.9
 Intellectus creatus dicit ordinem visibilis ad obiectum.
 363.70. in quo consisteret talis unio. 364.73
 Intellectus creatus in statu naturali subiectus est dece-
 ptioni. 187.59
 Intellectus Dei quomodo apprehendat agibile antequam
 voluntas id velit. 253.10
 Intellectus diuinus nequit uniri anima. 353.72
 Intellectus diuinus quomodo proponat agibile. 259.72
 Intellectus est aliquando obiecti abstractus à tempore.
 204.21
 Intellectus, & voluntas Dei quomodo differant secundum
 tendentiam in obiecta secundaria. 252.7
 Intellectus, & voluntas diuerso modo versantur circa ob-
 iectum. 399.46
 Intellectus, & voluntas diuina quomodo differant. 256.
 59. & 60
 Intellectus, & voluntas non quietantur nisi in obiecto in-
 finito. 644.5
 Intellectus format propositiones contingentes. 213.50
 Intellectus habet aliquem finem naturalem in re ipsa.
 210.37
 Intellectus humanus Christi quomodo subiiciatur diuino.
 310.8
 Intellectus humanus quomodo attingat Deum in se. 353.
 48
 Intellectus idè dependet à phantasmate, quia ab obiecto.
 175.17
 Intellectus improprio ex mediis imperfectis. 500.6
 Intellectus in specie respicit idem obiectum, & eodem
 modo. 230.20
 Intellectus ininitius perfectior abstractiue. 400.
 50
 Intellectus magis ordinatur ad recipiendam visionem,
 quam recipiendum lumen. 555.33
 Intellectus magis subordinatur obiecto, quam voluntati.
 394.28
 Intellectus nequit proponere finem ultimum propter aliud
 diligendum. 348.39
 Intellectus non est in actu, nisi supposita determinatione.
 195.3.
 Intellectus non est memoria; inquam abstrahit. 216.
 60
 Intellectus non predicat nisi de subiecto à se cognito. 212.
 46
 Intellectus non quietatur in aliqua cognitione tantum ab
 ente materiali. 499.5. non quietatur in illo inferiori
 se. 500.5
 Intellectus non specificat voluntatem. 523.60
 Intellectus nullum habet impedimentum, quin moueri
 possit ab obiecto materiali. 174.18
 Intellectus passius corrumpitur; explicatur.
 164.9
 Intellectus per modum naturae tendit, voluntas vero per
 modum liberi. 259.72
 Intellectus potest eleuari ad videndum Deum. 571.84.
 oculus corporeus nequit. ibid.
 Intellectus practicus versatur circa singularem. 213.50
 Intellectus pro hoc statu ligatur phantasia. 139.46
 Intellectus quomodo cognoscit indiuiduum. 219.70
 Intellectus quomodo inuestiget proprium conceptum sub-
 stantiarum separatarum. 210.38
 Intellectus respicit differentiam obiecti; quam respicit
 phantasia. 175.18
 Intellectus secundum esse materiale recipit visionem. 556.
 29
 Intellectus separatus à quo determinetur ad hoc, vel il-
 lud intelligendum. 163.6
 Intellectus separatus, & obiectum materiale quomodo
 conueniant? 181.18
 Intellectus separatus intuetur speciem, unde perfectius
 attingit obiectum. 166.20
 Intellectus separatus memoriam habet prateritorum;
 173.14
 Intellectus separatus perfectius operatur. 166.22
 Intellectus separatus si ex natura sua non haberet species
 nisi à Deo non intelligeret per species sui receptas. 172.
 12
 Intellectus sequitur inclinationem voluntatis. 516.32
 Intellectus si cognoscit phantasma, cognoscit singulare.
 211.40
 Intellectus sumitur aliquando pro cogitatione. 167.25
 Intellectus vocatur à Philosopho sensitus. 215.58
 Intellectus ut se habet ad voluntatem. 385.10
 Intellectus Angelici applicatio tollit prosecutionem finis
 naturalis. 141.57
 Intellectus, & obiecti qualis sit ordo. 178.29. non salua-
 tur per species influxus. ibid.
 Intellectus, & voluntatis ultimum perfectum est idem.
 401.52
 Intellectus ordo ad obiectum est prior. 175.17
 Intellectui ordo ad suam per se causam. 500.5
 Intellectus perfectior attenditur secundum modum, &
 ordinem attingendi obiectum beatificum. 401.
 51
 Intellectus practici processus. 390.21
 Intellectus primum motum non est ens sensibilis.
 500.8
 Intellectus separatio duplex. 35.26
 Intellectui quae perfectio conueniat? 160.4
 Intellectui actiuo se habere ad visionem. 565.64
 Intellectum agentem & obiectum esse sufficientia ad
 causandum speciem. 184.42
 Intellectus

Index rerum.

- Intellectum concurrere virtute naturali ad visionem.* 648.18
Intellectum esse subiectum materiale sequeretur, si aliquid materiale esset ei ratio recipiendi formam. 160.3
Intellectum & voluntatem eadem appellatione comprehendendi à Philosopho. 411.73
Intellectum habere ex se obiectum presens. 218.66
Intellectum humanum vilificant dicentes animam separatum non posse cognoscere per species infusas res superiores, aut inferiores, nisi conceptu confuso. 209.36
Intellectum instrumentaliter concurrere tantum ad visionem. 647.15
Intellectum moueri ab obiecto aliter applicato quam in phantasmate. 175.20
Intellectum separatum, & coniunctum uniformiter agere per eandem speciem. 165.17
Intellectum separatum non habere aliquod motuum naturalem unde sequeretur? 173.13
Intellectum separatum posse intelligere cogitationes cordium. 223.2
Intellectum separatum recipere speciem à suo actu probatur. 173.14
Intellectum seruare speciem indelebiter, probatur dupliciter. 203.16
Intellectio ab obiecto trahit perfectionem & abstractionem. 549.13
Intellectio an causet volitionem, an è contra, dubitatur. 411.16
Intellectio anime separata an perfectior quam unita? 163.7
Intellectio an sit causa volitionis? 412.76
Intellectio est immaterialis, ut excludit extensionem. 25.4
Intellectio est intrinseca. 24.3
Intellectio est propria anime. 167. 24. conuenit toti per animam. *ibid.*
Intellectio nequit exerceri nisi in obiecto, quia intellectum est. 218.67
Intellectio non est actus organicus. 24.3
Intellectio quomodo propria totius hominis? 163.8
Intellectio si esset causa totalis volitionis, tolleretur libertas. 411.17
Intellectionem esse in nobis formaliter, & esse propriam. 26.7
Intellectionum, volitionum, & necessariorum per solum intellectum recordamur. 208.17
Intelligentem constituere non est per relationem. 460.63
Intelligentiae sunt ab aeterno; & non alterantur, nec mutantur secundum aliquos. 551.19
Intelligentiarum diuersitas. 353.48
Intelligentias qui dicant per suam essentiam cognoscere. 552.22
Intelligibile actu, & intelligibile potentia quomodo differant. 177.26
Intelligibile duplex. 177.26
Intentionale esse quid sit? 174.16
Intentio cur necessitet ad electionem. 517.34
Intentio quomodo necessitet ad electionem medij. 145.74
Intentio sicut est in potestate voluntatis, ita & complacentia. 519.40
Intentio ut opponitur rei. 174.16
Intentione stante in actu stat cognitio. 517.34
- I V
- Iudex, & electi erunt in aere.* 296.8
Iudicare in forma humana aliud est, & aliud secundum formam humanam. 307.4
Iudicare præter legem. 286.49
Iudicium completum duo includit. 308.4
- Iudicium completum quid sit? 310.7. duo requiruntur ad illud.* *ibid.*
Iudicium discretionis diuersarum personarum in corde est solius Dei. 231.23
Iudicium discussionis, & sententia. 298.11
Iudicium fiet in valle Iosaphat. 88.12
Iudicium formale quid includit? 531.86. quale requirat voluntas. *ibid.*
Iudicium generale in quo loco fiet? 296.7. in text. & 8
Iudicium non erit per solam potestatem humanam. 308.4
Iudicium non est in sensu. 205.17
Iudicium quid sit, & quotupliciter sumatur? 292.3
Iudicium strictè conclusio practica. 293.3
Iudicium vniuersale an sit futurum. 292.1. & seq.
Iudicium vniuersale fiet in instanti. 295.6
Iudicium vniuersale futurum est. 294.3
Iudicij diuisio. 293.4. & 2
Iudicij forma quantum ad cognitionem cause. 295.5
Iudicij generalis quadruplex congruitas. 294.5
Iudicij specialissimè sumpti descriptio. 293.4. & 2
Iudicij varia acceptiones. 293.2
in Iudicio generali quibus modis innotescere poterunt singulis omnium merita & demerita. 295.6
Ius ad alimenta manet seruo, & filio. 246.27
Ius ex meritis intrinsecum beato ad impassibilitatem. 589.21. & hoc ius duplex est. *ibid.*
Ius non variatur in rem ex parte Dei per promissionem. 245.25
Ius operum fundatur in promissione, & fidelitate. 246.29
Ius strictum non est in creatura ad Deum. 255.54
Iustum omne, & rectum in creatura est ex voluntate diuina. 256.58
Iustum quid in Deo respectu creature. 252.9
Iustum secundum iustitiam distributiuam, & commutatiuam. 258.68
de Iusto in creatura. 258.68. quomodo in ea statuatur. *ibid.*
Iustus & peccator quomodo differant. 248.37
Iustos prius resuscitandos quam reprobos qui doceant. 89.67
Iustitia ad alterum diuiditur. 238.3
Iustitia ad se quasi alterum quae sit? 239.3
Iustitia an concurrat in punitione malorum. 273.7
Iustitia an sit in Deo? 237.1
Iustitia communiter, & specialiter sumpta. 239.2
Iustitia commutatiua in Deo respicit pœnam, & premium. 241.9
Iustitia commutatiua non est formaliter in Deo. 243.19
excluditur ab eo formaliter. 245.25. 247.36
Iustitia commutatiua non est in Deo simpliciter, & quare? 240.4
Iustitia Dei an distinguatur à voluntate. 253.12
Iustitia Dei est sua voluntas. 252.7
Iustitia Dei est vniuersalis non specialis virtus. 253.10
Iustitia distributiua, & commutatiua, earumque proportio. 240.8
Iustitia distributiua in Deo formaliter. 249.42
Iustitia distributiua quomodo differat à legali. 243.16.
ex parte ordinis, medij, & finis. *ibid.*
Iustitia distributiua respicit proportionem Geometricam. 330.4
Iustitia distributiua similitudinaria, non propria. 260.75
Iustitia distributiua ut respicit Hierarchiam naturalem, & ut respicit supernaturalem. 249.42. *strictè sumpta non datur in Deo.* 250.43
Iustitia est bona voluntas. 440.22. manet in beatitudine, & perficitur. *ibid.* est charitas actualis. *ibid.*

Iustitia

Index rerum.

Iustitia est duplex. 238.2. in text.
Iustitia, & misericordia an habeant ordinem inter se ad intra. 267.7
Iustitia, & misericordia Dei formaliter distinguuntur. 265.4
Iustitia in Deo reducitur ad duo membra. 250. 44. quæ sint ista, & eorum distinctio. *ibid.*
Iustitia in genere definitur. 238.2. in com.
Iustitia legalis an sit in Deo. 238.3. & an particularis? *ib.*
Iustitia legalis, distributiva, & commutativa quomodo differant. 242.12
Iustitia legalis duplex, & quæ sit utraque. 239.3
Iustitia legalis, & distributiva quomodo differant. 243.18
Iustitia legalis, & particularis in Deo idem sunt, & connotant diversa. 240. 7. illarum differentia ex connotatione. *ibid.*
Iustitia legalis quo sensu possit poni in Deo. 239.4
Iustitia non est constituenda, quæ inclinet voluntatem divinam determinatè ad creaturam. 257.61
Iustitia prior est in Deo in ordine ad creaturas, quàm misericordia. 267.7
Iustitia propriè & strictè sumpta, eiusque divisio. 240.8
Iustitia propriè tribuitur Deo quàm temperantia. 261.76
Iustitia, quæ est in Deo, inclinat conformiter ad principium practicum. 259.71
Iustitia quare posita in Deo quàm temperantia. 253.12
Iustitia quomodo inveniatur in merito. 248.37
Iustitia quomodo statuatur in Deo. 258.66
Iustitia quomodo sumpta sit in Deo? 239.4
Iustitia sanctificans est conditio generalis ad meritum requisita. 260.76. non sufficit sola ad meritum. *ibid.* habilitat tamen personas ad illud. *ibid.*
Iustitia specialis dividitur. 239.3
Iustitia supponit regulam, & est virtus moralis. 258.69
Iustitia generalis sufficit in Deo ad extra. 260.76
Iustitia una in Deo. 254.50
Iustitia universalis in Deo quænam sit? 261.78
Iustitia, ut est in Deo, declaratur. 256.59
Iustitia distributiva iura. 245.24
Iustitia distributiva medium ab aliis diversum. 242.15
Iustitia duplex definitur. 238.2. in text.
Iustitia, & misericordia ordo. 267.7. ut sapi in Deo non dicunt ordinem. *ibid.*
Iustitia nostra incertitudo. 232.26
Iustitia species quam proportionem inter se servant. 243.15
Iustitiam non esse in Deo arguitur. 252.9
Iustitiam secundum utramque suam definitionem esse in Deo. 238.2. in text.
Iustitiam strictè sumptam non esse in Deo. 260.74

L A

Latio causat generationem ut applicat causam per se eam. 319.12
 Laus & vituperium supponunt opus liberum. 448.39

L E

Leges particulares non servare iustum est, quando id exigit bonum commune. 253.11
Legislator non intendit demeritum ut vindex est. 282.43. quare permittat peccatum. *ibid.*
Legislators exemplum, & debitum. 259.73
Legislatori competit premiare, & vindicare. 282.42. utriusque actus differentia. *ibid.* 43

L I

Libertas actus charitatis non est specificatio ex obiecto. 407.64

Scoti Oper. Tom. X.

Libertas ad aversionem ab obiecto probat libertatem persecutionis. 442.27
Libertas ad finem effect in statu pura natura. 446.34
Libertas ad politica. 530.83
Libertas arguit perfectionem voluntatis. 419.91
Libertas beatorum. 439.19
Libertas Christi. 439.19. 448.39
Libertas circa medium probat libertatem circa finem. 443.27
Libertas competit voluntati non ex radice intellectus. 419.91
Libertas creatura, & creatoris aequiparatur. 462.66
Libertas est inclinatio per se voluntatis. 463.71
Libertas, & necessitas non variant intentionem actus. 454.53
Libertas formalis soli voluntati convenit. 257.61
Libertas inseparabilis à voluntate. 462.66
Libertas operandi in B. Virgine. 439.19
Libertas perfectio simpliciter. 419.91
Libertas quæ ab aliquibus tribuitur pueris. 530.83. si variari potest eius distinctio ex impedimento intellectus, non voluntatis. *ibid.*
Libertas quoad privationem necessitatis plena est in creatura. 462.66
Libertas requiritur ad peccatum. 278.26
Libertas sola naturalis defenditur in Angelo damnato. 278.25. non verò bonus usus libertatis. *ibid.*
Libertas triplex. 461.66
Libertas voluntatis ab omnibus asserta tanquam differentia per se eius. 463.79
Libertatis signum. 530.83
Libertatem non esse in pueris. *ibid.*
Ligatio Angeli ad certam cognitionem obiecti, in quæ non consistit eius finis, est contra eius appetitum. 139.50. & repugnat inclinationi naturali. *ibid.*
Limitatio effectus non redundat in Deum. 322.20. est ab intrinsecis causis; *ibid.* unde eius contingentia. *ibid.*

L O

Locus corporalis nec effectivè, nec formaliter determinat spiritum necessariò. 130.8
Loci maioris occupatio quomodo fiat in instanti. 78.39
Locus materialis non est disconveniens Angelo. 132.24
in Loco esse non conveniunt corpori mediante qualitate. 62.30

L V

Lumen gloriæ non facit essentiam divinam unitam intellectui. 559.48. non est eius representare. *ibid.*
Lumen gloriæ quale munus habeat? 553.25
Lumen quomodo sumatur in proposito? 568.74. 75. & 76
Luminis necessitas à Concilio intentæ. 570.81
Luminis necessitas quoad munus, quod ab aliquibus declaratur, negatur. 564.62
Lux corporis non redundat ex gloria anime formalis. 607.7. nec effectivè. *ibid.* producit à Deo sine instrumento. *ibid.*
Lux in beato an sit à Deo immediatè? 607.6
Lux unde repugnet corpori glorioso? *ibid.* & 2
Lucis susceptum densum, & opacum, luminis autem peritum. 608.3

M A

Malitia venialis quomodo contingat? 416.88
Malum dicitur respectivè ad bonum, & maius malum ad maius bonum. 415.82
Malum est obiectum nolle, sicut bonum velle. 513.8
Malum ex genere est essentialiter malum. 633.10
Malum in privatione consistit. 522.52
 L L I 2 Malum

Index Rerum.

Malum particulari potest in ordine ad commune esse bonum. 286.51
Malum triplex in culpa. 629.2. in comm.
ad Malum culpe vitandum licet appetere non esse. 632.8. in text.
Manifestate quid sit? 568.75
Materia cur non possit imprimere speciem intellectui. 172.10
Materia diuersa, à qua fit abstractio. 548.6
Materia eadem requiritur ad idem numero. 41.7
Materia est, qua res potest esse, & non esse. explicatur. 30.22
Materia non semper fluit. 60.63
Materia prima non mouetur violenter. 68.3
Materia quâ prioritate prior forma. 85.56
Materia concursus ut est extensa. 105.27
Materia unitas propria asseritur, & eius reparatio. 7.4
Materiam eiusdem rationis cum materia inferiorum quis ponit in calis. 431.7
Materiam habere propriam existentiam. 6.7
Maternitas in Beata Virgine post Resurrectionem Filij eadem rediit. 54.48

M E

Medium uni virtuti potest non esse medium alteri. 183.15
Medium non esse inter extrema, est imaginabile, sed contineri sub sensibili in genere. 192.80
Melius illud est, cuius corruptio peior. 418.19
Memoria actus reflexi, & prateriti. 214.51
Memoria aliquando est in intellectu, quando non est in sensu. 206.30
Memoria an sit in parte intellectiua. 201.15
Memori datur in parte intellectiua. 208.3
Memoria definitur. 194.5
Memoria inest in parte sensitiua. 197.8
Memoria intellectiua quorum sit, & quomodo. 213.51
Memoria intellectiua veriusque obiecti datur. 213.51
Memoria intellectiua est in anima. 219.68
Memoria intellectiua, & sensitiua quomodo differant. 216.60
Memoria intellectiua non requirit duplicem prateritionem in obiecto. ibid.
Memoria lapsa in brutis non restituitur. 205.27
Memoria manet in anima separata, sed non sensitiua. 217.20. 218.65.
Memoria non colligitur ex actibus, & providentia, qua cernuntur in bruto. 198.9. in quam ergo causam referri debeat. ibid. tales actus inueniuntur in iis, quæ nullam habent experientiam prateriti. ibid.
Memoria non est constituenda in bruto. 198.9
Memoria peccatorum an sit in Beatis. 221.72
Memoria prateritorum datur in homine. 195.2
Memoria quomodo sit prateriti? 204.22
Memoria sensitiua operatur sine intellectiua, non è contra. 203.16
Memoria obiectum quoddam sit? 195.2. est actus humanus prateritus, & ipsius recordantis. ibid.
Memorie sensitiua modus limitatus excluditur ab intellectu. 216.60
ad Memoriam intellectiuam non requiritur prateritio obiecti remoti ad sensitiuam ut sic, & quare? 203.21
Memoriam intellectiuam sequitur aliquis actus sensus. 216.61
ad Memoriam qua requirantur ex parte sensus. 203.21
de Memoria ponenda in parte sensitiua problematicus est Scotus. 200.12
Mensura beatitudinis. 473.93
Mensura operationum erit eunt. 319.11

Mensuratum non potest esse sine mensura essentiali, sed sine accidentali potest. 317.12
Meritum Christi quale fuerit. 249.40. eius comparatio ad alias satisfactiones. ibid.
Meritum qua ratione possit esse in passione? 489.132
ut Meritum, sic & primum est voluntatis. 393.27
Meritum esse donum Dei. 247.32
Merita, & demerita omnium quomodo singulis innotescere poterunt in iudicio generali. 295.6. poterunt de potentia absoluta. ibid.
Merita omnium, & demerita patebunt singulis in iudicio; & possibilitas huius cognitionis. 295.5
Merita Sanctorum inuocantibus profunt. 228.13
in Meritis non est gloriandum. 246.30

M I

Millenarij quid docuerint de Resurrectione. 89.67
Millenariorum, & Chiliasarum errores contra fidem de Resurrectione. 89.68
Ministerium demonum nullum erit in die Iudicij. 71.3 in comm.
Miraculum minus est viuere cum excessivo dolore, quam cum qualitate contraria qualitati viuientis. 151.6
Miracula non sunt asserenda sine necessitate. 72.4. in comm.
Miracula non sunt multiplicanda sine necessitate. 74.9. 150.4. 151.5
Misericordia duplex. 629.2. in comm.
Miseria essentialiter includit perceptionem disconuenientis, & beatitudo conuenientis. 336.12
Miseria extrema est incapax delectationis. 143.65
Miseria non est essentialiter pena. 496.7
Miseria nostra est ex debito. 266.3
Misericordia an concurrat in punitione malorum. 283.14.
Misericordia an sit in Deo. 261.1
Misericordia dicitur beneficentia. 266.6
Misericordia duplex, liberans, & parcens. 262.3
Misericordia est duplex, praeueniens & antecedens; item parcens, & consequens. 263.6
Misericordia, & iustitia concurrunt in omni opere Dei. 268.2. 269.2
Misericordia, & iustitia distinguuntur formaliter in Deo. 264.2
Misericordia, & iustitia per se requiruntur ob diuersitatem actuum. 267.11
Misericordia, & voluntas antecedens quomodo distinguantur. 263.5
Misericordia excludit debitum. 265.1. quod sit motuum intrinsecum eius. 266.2
Misericordia in damnatione impiorum ostenditur. 285.64
Misericordia intendit subleuationem sine debito. 266.3
Misericordia quâ moderatua passionis non est in Deo, sed quâ est leuatua miseria. 262.4
Misericordia quomodo sit in Deo? 264.8
Misericordia respicit bonum peculiare. 263.5
Misericordia striete sumpta respicit miseriam. 269.4
Misericordia ut est in Deo. 262.2
Misericordia definitio, etymologia & diuisio. 261.2
Misericordia, & iustitia distinctio per obiecta. 266.2
Misericordia, & iustitia diuersa motiua. 266.6
Misericordia, & iustitia, in Deo quis sit ordo. 264.2
Mixta an corrumpuntur per ignem conflagrationis in iudicio. 302.9

M O

Modus agendi conueniens Deo est duplex. 286.49
Modus

Index rerum.

- Modus agendi necessarius circa aliqua non tollit modum liberum agendi.* 463.71
Modus cognoscendi sensitivus. 548.6
Modus essendi obiecti in cognoscente quandoque est perfectior. 549.11
Modus essendi rei in anima, & intellectu, declaratur. 550.14
Modus loquendi Patrum, & Conciliorum comprehendit aquè propriè lumen actuale. 567.71
Modus naturalis agendi salvatur in voluntate. 467.78
Modi diversi essendi, & abstrahendi à materia. 548.6
Modi essendi generales quatuor. 548.6
Mors unde sequatur ex dolore vehementi. 151.6
Mortale, & gloriosum esse non variat connaturalem modum agendi. 165.18
Mortui prius resurgent, quàm qui tunc vivunt. 86.60
Mortui resurgent in statuta connaturali anno trigésimo atatis. 117.63
Mortui resuscitantur. 18.11
Mortuorum omnium simul erit resurrectio. 91.13
Motio omnium si esset aequalis, an moverent intellectum. 164.13
Motio voluntatis perfectior motione intellectus. 420.94
Motivum nullum affirmationis in malo. 522.54
Motivum operationis in genere. 523.59
Motivum perfectum voluntatis. 384.8
Motivum sufficiens, & perfectum seipso potest actuare potentiam passivam. 501.9
Motiva diversa ut se habent ad actum, & omissionem. 638.111
Motus libertas causa cessationis motus. 321.16
Motus ad eadem aliquando incompatibiles sunt. 17.48
Motus ad ubi aliis imperfectior. 595.4
Motus animalis duplex impedimentum amovebitur à corpore glorioso. 602.11.603.25
Motus calis est neuter. 317.9
Motus calis non est mensura essentialis. 319.13
Motus calis quam primitatem habet respectu aliorum motuum. 588.11
Motus cessaret sine eius cessante. 323.23
Motus corporum celestium an in, vel post iudicium cessabit? 312.1
Motus duplex, & differentia viriusque. 592.2
Motus & quies comparantur. 488.128
Motus idem potest redire quoad successionem. 15.42
Motus late sumptus quis sit? 75.16. & quomodo differat à mutatione. ibid.
Motus localis an interveniat in formatione corporum ex affectione materie rare, aut dense. 75.15. & 16
Motus localis an possit dari in instanti. 72.5
Motus localis an possit fieri in instanti? 75.17
Motus localis daretur in instanti si una pars forma migraret de subiecto in subiectum secundum extensionem. 106.32
Motus localis dupliciter sumitur. 78.32
Motus naturalis cur sit ad eandem situm, non ita progressivus. 594.2
Motus non organicus cordis. 598.12
Motus organicus quid sit? 595.4
Motus primus si necessariò eliceretur, necessariò etiam continuaretur. 526.69
Motus procedens à virtute novè motiva in beato est neuter. 598.9
Motus progressivus in homine potest esse à phantasia, & appetitu sensitivo. 599.19
Motus progressivus potest esse ex sola cognitione phantastica. 598.15
Motus super costa, & diametro incommensurabilis. 42.5
Motus voluntatis accedente deliberatione liberè commutatur. 527.72
- Motus calis eternitas quomodo possibilis, & quomodo possibilis eius cessatio.* 315.8
Motus calis cessatio non est causa cessationis aliorum motuum. 604.13
Motus consideratio duplex. 15.41. & in qua consideratione non est actus productivus. ibid.
Motus, & temporis connexio. 58.58
Motus primi continuatio accedente deliberatione. 528.75
Motus realitas potest poni in instanti. 15.41
Motum calis naturalem, quia sequeretur esse simul violentum. 316.9
Motum localem fieri in instanti probatur. 77.26
de Motu calis quid sentiant Theologi, eorumque principia & rationes. 316. per totum
de Motu calis quid sentiat Philosophus. 314.2. an sit perpetuò duraturus. ibid. & 3. Theologorum sententia de eodem. 315.4
in Motu duo sunt consideranda. 75.17
de Motu quid senserit Philosophus. 471.50
Motus alij non dependent nisi accidentaliter à motu calis. 318.14
Motus consequentes voluntatem. 531.85
Motus praefixi quando sunt peccata, & quando non. 531.85
Movendi ratio in obiecto est sum esse formale. 174.17
Movere organicè quis sit, & quid inorganicè? 595.6
Moveri convenit appetitui, non intellectui. 378.18
Moveri idem à seipso. 597.7
Moyles videratne Deum? 576.11
- ## M V
- Mundus an sit purgandus per ignem. 299.1
Munus luminis materialis quòdam sit? 564.59
Mutatio beatifica. 332.3
Mutatio diversa non variat individuum. 10.16
Mutatio instantanea non patitur impedimentum, & idè est instantanea. 76.18
Mutatio licet non redeat eadem, posset tamen eadem forma redire. 16.8
Mutatio propriè dicta quæ sit? 332.3
Mutationes diversa possunt esse ad unionem. 20.59
Mutationes varia ad idem individuum. 10.17
Mutationum oppositarum idem terminus. 47.18
Mutationum oppositarum termini sunt iidem. 8.7
Mutatum esse ultimum non facit ad continuitatem motus. 15.44
- ## N A
- N**atura aliter intendit carnem primigeniam, aliter nutrimentalem. 120.82
Natura Angelica nequit ut finis rectificare voluntatem creatam. 351.42
Natura an possit esse causa activa resurrectionis. 40.1
Natura beatur per accedens. 340.18
Natura est dignificanda in possibilibus. 46.13. ex perfectione causa naturalis, & effectus. ibid.
Natura est imperfecta, quæ est ex se in pura potentia passiva. 176.22
Natura est vilissima, quæ nihil operari potest. 169.5
Natura humana an sit infima capax beatitudinis. 496.1 & seq.
Natura humana ex se est immediatè susceptiva beatitudinis. 553.8. & 25
Natura in causis univocis non constituit ordinem essentialem. 49.26
Natura intellectualis perfectius ordinatur ad finem. 375.11

Index rerum.

Natura intellectualis priuatiuè imperfecta est, nisi habeat supremum volubile modo sibi possibili. 357.32
Natura intellectualis punitur priuatione boni commodi, & honesti. 270.4
Natura nequit corrumpere formam substantialem, nisi producendo incompatibilem. 105.30
Natura nequit corrumpere unionem materialis formæ, non corrumpendo ipsam. 106.31
Natura nequit ordinari ad diuersos fines non subordinatos. 374.10
Natura nequit unire formam materialem subiecto, nisi educendo. 105.31
Natura non admittit superfluum. 100.9. neque imperfectum sine suo ultimo complemento, & perfectione. *ibid.* 10
Natura non per aliud superadditum recipit beatitudinem. 554.27
Natura non prouidit de speciebus sensibilibus ad finem cognitionis. 176.23
Natura nulla creabilis, cui vera beatitudo posset esse naturalis. 561.12
Natura reducit effectum ad perfectionem ei connaturalem. 100.11
Natura tota non potest reparare corpus humanum eo modo, quo reparabitur in Resurrectione. 62.20
Natura, ut agit, alligatur ordini formarum. 63.75
Natura & gratia oppositio attenditur penes efficaciam. 507.5
Nature facultates spectant ad actum primum, & respiciunt finem naturæ. 375.11
Nature intellectualis summa, & ultima perfectio in Deo solo consistit. 352.47
Nature intentio sequitur intentionem causarum. 120.78
Nature passivæ vilitas excludit posse reduci ad actum per proprium actuum. 177.27
ad Nature perfectionem absolutam spectantia redibunt in Resurrectione. 118.72
Nature processus de potentia ad actum. 100.11
Nature quis finis vniuersalior quàm cognitio. 176.24
Naturam non posse beatificari nisi in summo bono. 345.31
Naturarum diuersarum potest esse idem finis obiectiuus. 352.48
Naturale multipliciter sumitur, & æquiuocè. 69.2. est differentia actiui, & quomodo sumitur. *ibid.*
Naturale sumitur quandoque æquiuocè. 510.16. eius differentia admissa à Philosopho. *ibid.*
Naturale tripliciter sumitur. 67.2
Naturale ut est differentia passi in ordine ad agens. 69.5. opponitur supernaturali. *ibid.*
Naturale ut sumitur pro limitato agente. 69.3
Naturalia manent in Demone integra quoad actum primum, non verò quoad secundum. 141.55
per Naturalia pura quid intelligatur hic. 564.60
Naturalitatis diuersi gradus. 592.26

N E

Necessitas ad finem in particulari sequitur ex necessitate ad finem in communi. 515.29
Necessitas considerandi ignem principaliter est à Deo. 141.58
Necessitas fit per aliquid intrinsecum. 437.16
Necessitas moralis peccandi in demone. 279.31
Necessitatis quodnam sit fundamentum in voluntate. 444.31
Negatio actus ut antecedit libertatem, & ut sequitur. 535. 100. Sequens fundatur in potentia actiua. *ibid.*
Negatio eadem opponitur existentie. 8.9
Negatio consequens esse corrupti non varias essentiam,

aut proprietatem. 9.13. Non ponit etiam impedimentum positium ex parte nature, & indiuidui. *ibid.*
Negatio essendi non tollit possibilitatem. 47.18
Negatio & affirmatio ut opponuntur. 8.9
Negatio & priuatio verificantur de subiecto, in quo sunt. 9.12
Negatio existentie actualis non priuat causam virtutis actiua. 9.12.
Negatio possibilitatis excludit eam respectiue ad omnem causam. 47.19
Negatio præcisè sumpta quid dicit? 47.18
Negatio sequens esse rei est eadem, quæ præcedit in specie. 8.9
Negatio tollit actum, non possibilitatem. 8.10

N I

Nidificatio certis temporibus an arguat memoriam in brutis. 198.10

N O

Nolitio oritur ex amore. 424.3
Nolle antecedens, & consequens est in Deo, sicut & velle. 262.3
Nolle oppositum voluntati antecedenti non est misericordia. 263.5
Notitia abstractiua, & intuitiua differunt specie. 574.6
Nouum quomodo nihil sit sub Sole? 41.3
Nona quare magis delectent? 481.107

N V

Nutritio, & conuersio alimenti quomodo fiat. 113. 53. Non fit in vltima dispositione, antequàm transmittatur. ibid. prius recipitur in poris, quam conuertatur in carnem. *ibid.* & 114.53
Nutritio fit partis totalis quoad deperditum. 114.54
Nutritio non est simpliciter generatio. 108.34
Nutritio rectè dicitur aggeneratio, vel ingeneratio. 106.7
Nutritio quomodo fiat. 99.3. & 113.12
per Nutritionem quomodo pars adueniat similis, & dissimilis præexistenti. 107.8
in Nutritione fit generatio. 108.14
in Nutritione forma carnis est noua. 108.35
in Nutritione inxtaponitur caro noua per continuationem ad priorem. 114. 53. & succedit parti fluxæ tantum. *ibid.*

O B

Obcæcatio, & induratio sunt pæne. 276.12
Obiectum aliquando conueniens, aliquando dissimiliens. 44.68
Obiectum antecedit, abstractio sequitur intellectu. 402.53
Obiectum appetitus sensitiui, & rationalis diuersum. 348.38
Obiectum assimilatur sibi intentionaliter medium capax. 176.24
Obiectum beatificum attingere per plures operationes non est ex imperfectione nature. 375.12
Obiectum beatificum non attingi in patria secundum omnem modum possibilem. 446. 34. aliter secundum perfectionem attingitur à beatis. *ibid.*
Obiectum communissimum voluntatis. 349.41
Obiectum comparatur ad operantem ut efficiens, & finis. 551.17
Obiectum complacentia, & consensus idem. 519. 41. eodem modo proponitur respectu utriusque actus. *ibid.*
Obiectum concurret immediatè ad sui intuitionem. 213.48
Obiectum cum circumstantiis simplici apprehensione concipi potest. 527.74
Obiectum

Index rerum.

- Obiectum est mensura speciei, & prius ipsa essentialiter.* 184. 45. & ideo nequit aliter, & aliter representari sine aliqua mutatione. *ibid.*
- Obiectum, & attingentia potentia pro diverso statu diversum.* 576.6
- Obiectum sit actus intelligibile per speciem.* 160.3
- Obiectum formale amoris creati continetur in attributis.* 446.33
- Obiectum formale voluntatis divina, & obiectum create quomodo differant?* 446.33
- Obiectum idem potest esse conueniens, & disconueniens secundum diversam rationem.* 144.68
- Obiectum in cognitione potest agere intentionaliter.* 489.133
- Obiectum increatum attingi per visionem increatam repugnat finito modo.* 365.77
- Obiectum intellectus est latius patens quam sensibile.* 26.5
- Obiectum magis trahit quam trahitur.* 386.10
- Obiectum materiale est per se obiectum intellectus.* 177.28
- Obiectum materiale mouet immediate intellectum separatum.* 142.58
- Obiectum materiale quomodo concurrat ad sui intuitionem cum intellectu?* 213.48
- Obiectum memorie intellectus non esse phantasma.* 218.66
- Obiectum motuum intellectus, ut in hoc statu, est quiditas rei materialis.* 209.34
- Obiectum mouet in apprehensione terminorum ad assensum.* 175.21
- Obiectum non mouet voluntatem, quia cognitum, sed quod est cognitum.* 393.26
- Obiectum per quid attingitur in patria?* 482.110
- Obiectum praesens & existens magis perficit potentiam.* 400.50
- Obiectum primum per se potentia eam magis perficit, quam aliam.* 403.57
- Obiectum quando non est praesens, nequit causare speciem.* 562.55
- Obiectum quietatum voluntatis.* 443.28
- Obiectum quomodo causet delectationem.* 488.128
- Obiectum quomodo transferatur de ordine in ordinem?* 159.3
- Obiectum quomodo sit materia?* 188.62
- Obiectum quo sensu dicatur materiale.* 576.6
- Obiectum secundum se mouet intellectum.* 174.18
- Obiectum, seu finis mouet intellectum quia intelligibile est, & verum.* 391.24
- Obiectum si non esset motuum naturale potentia separata, non deberetur ei cognitio eius, aut species.* 178.29
- Obiectum si ut in phantasia esset terminus intellectus, praedicatio vniuersalis esset falsa.* 218.67
- Obiectum specificat speciem abstractiuam.* 188.61
- Obiectum supponitur possessum ante delectationem.* 481.109.
- Obiectum ut apprehensum causat cruciatum.* 133.32
- Obiectum ut praesens acquirit nouam differentiam in esse intelligibile.* 186.53
- Obiecti attingentia sub ratione propria perfectior est, quam sub ratione communi.* 209.36
- Obiecti concursus in se, vel in sua specie requiritur vniuersaliter ad intellectionem.* 160.3
- Obiecti disconuenientia quando oriatur à natura.* 154.12
- Obiecti influxus requiritur in visionem.* 189.63. impedimentum ex eius distantia probat eius concursum. *ibid.* 65
- Obiecti limitatio non spectat ad rationem boni, aut motui voluntatis.* 347.36
- Obiecti ordo ad potentiam limitatur per ordinem potentia ad obiectum.* 450.43
- Obiectum ut prohibitum, vel è contra cognosci per simplicem apprehensionem.* 518.77
- Obiecti sensibilis diuisio ex Philosopho, in suas partes quoad sensationem.* 110.44
- Obiecta intellectus & sensus diuersa.* 571.84
- Obligatus ad finem tenetur ad coniuncta fini.* 634.12
- Oblivisci turpium melius est, quam reminisci.* 210.23
- Obstinatio in priuato prima poena.* 271.7
- Obstinationis causa in Damnatis quae sit?* 145.73
- Obstinationis causa non recte assignatur ab aliquibus.* 279.27
- Obstinationis causa positua non est Deus, sed voluntas positua simul & negatiua.* 272.10
- Obstinationis causa priuatiua, positua, & demeritoria.* 279.31
- O C
- Oculus corporeus nequit eleuari ad videndum Deum, sed intellectus potest.* 571.84
- O D
- Odium Angeli circa obiectum, quod dicitur abominationis.* 139.49
- Odium Dei magis fugiendum, quam ignorantia.* 414.77
- Odium Dei vindictae quomodo possit inesse damnato?* 442.26
- Odium, & infidelitas quomodo differant.* 415.81
- Odium ignis non erit aequale in damnatis.* 143.61. & odij diuersitas unde oriatur? *ibid.*
- Odium in esse vitij moralis est supremum malum.* 415.80. quare prohibeatur? *ibid.*
- Odium magis opponitur Deo, quam ignorantia.* 414.79
- Odium maius malum naturale, & maior eius repugnantia, quam actus infidelitatis.* 414.79. destruit ordinem naturalem. *ibid.*
- Odium non opponitur visioni, amori tamen sic, sed non per visionem.* 415.82
- Odij appetitio.* 415.82
- Odium formale Dei non dari in se.* 522.56. odium eius in se. *ibid.*
- O M
- Omnipotentiae, & iustitiae ostensio, & diuinae bonitatis manifestatio in punitione peccati.* 281.37
- Omissio actus contra charitatem est meritoria.* 537.107
- Omissio cadit sub praeccepto.* 534.98
- Omissio dilectionis, quando haberi potest, est peccatum.* 416.84
- Omissio pura an sit meritoria.* 536.107
- Omissio pura est actus secundum voluntatem.* 535.99
- Omissio pura in materia indifferenti datur.* 537.108
- Omissionis connexio ad actum indifferentem est per voluntatem.* 534.95
- O P
- Operandi modus sequitur modum essendi.* 171.10.
- Operandi necessitas non inducitur voluntati ex subordinatione ad primam causam.* 463.72
- Operandi regula.* 531.86
- Operatio beatifica est diuturna.* 361.67
- Operatio connaturalis anime non impeditur per unionem ad corpus.* 165.18
- Operatio consistit in receptione formae.* 451.47
- Operatio constituit prout est ad subiectum.* 365.77
- Operatio consubstantialis intelligentiae.* 551.20
- Operatio cui potentia competeit.* 342.29
- Operatio dicitur de delectatione casualiter.* 486.122
- Operatio, ex qua sequitur delectatio, quandoque est alterius potentiae.* 491.138
- Operatio improporionata est nocua.* 154.12
- L L I 4 Operatio

Index rerum.

- Operatio inest toti per partem.* 167.23
Operatio iusta, sed non iuste. 537.107
Operatio naturae intellectualis propria quomodo ipsi disconueniens. 270.4
Operatio nequit esse sine suo motiuo. 521.51
Operatio nulla secundum naturam est disconueniens Angelo; sed aliunde redditur tale. 271.8
Operatio quali potentia competat? 342.20
Operatio totius non est operatio partis. 166.23
Operatio Verbi non comunicatur naturae assumpta. 363.71
Operatio ut est in fieri non constituit intelligentem. 460.63
Operationis à passione qualis differentia? 484.115
Operationis ordo ad subiectum, & obiectum. 365.77
Operationis ratio duplex. 361.66
Operationem perfectissimam intellectus non esse speculationem entis abstracti. 404.59
Operatione omni carentia, licet habeant factiones, nec secundum quid beatificari possunt? 503.6
Operationes vitales non fiunt nisi per subiectum. 101.12
Operationum differentia ex diuersitate naturarum. 352.48
Operationes esse impermixtas respectu ad naturas à quibus procedunt, quid sit? 81.41
Operationes facere per carnem, aliud est, & aliud in carne. 82.44
in Opere omni Dei concurrunt misericordia, & iustitia. 268.2.269.2
Oppositio contraria est primo ex natura specifica, & non inter indiuidua, nisi secundario. 59.59
Oppositio est duplex. 615.10
Oppositio naturae & gratiae penes quid attendenda. 507.5
Oppositionis contradictoria, & priuatiua exemplum. 59.60. & 61
Optimum si melius optimo, & genus genere, & species specie. 418.20
- O R
- Oratio duplex.* 228.13
Oratio nostra nobis, & alia meritoria, beatorum tantum aliis. 228.8
Oratio Sanctorum est impetratiua pro aliis. 233.28
Orationes Beatorum aliis tantum meritoria. 228.8
Orationes nostra variis modis possunt cognosci à Sanctis. 227.12
Orationes elemosyna, sacrificium, & huiusmodi quibus proficiunt. 155.B
Orationes posse cognosci in Verbo, quando fiunt. 227.11
Ordo accidentalis in indiuiduis, non essentialis. 49.26
Ordo causa primae & secundae quomodo differat ab ordine inter vniuersalem creatam & particularem. 341.18
Ordo causarum est ad aliquod primum. 346.32
Ordo contingens causae creatae ad effectum nequit necessitare voluntatem. 467.80
Ordo determinatus charitatis ad bonum. 467.79
Ordo essentialis causarum à Philosophis assertus impugnatur. 322.21
Ordo essentialis cur non sit inter indiuidua. 49.26
Ordo essentialis in causis finalibus. 346.33
Ordo essentialis inter indiuidua non admittitur à Philosopho. 50.31
Ordo est in iis quae sunt ad finem. 283.45
Ordo finis ad voluntatem. 587.12
Ordo inter causam primam, & secundam quomodo differat ab ordine inter vniuersalem creatam, & particularem. 341.18
Ordo inter causas per accidens terminatur ad aliquam per se. 346.33
- Ordo inter formas est extraneus subiecto, & unde nascatur talis.* 557.40
Ordo inter lumen & visionem. *ibid.*
Ordo inter partes vniuersi, & subordinatio finium. 323.24
Ordo perfectionis est inter diuersas species. 389.18
Ordo perfectionis in actu ab obiecto. 390.19
Ordo potentia ad idem obiectum vniiformiter propositum, idem est. 527.71
Ordo prioris, vel primi multiplex in eodem genere. 341.17
Ordo qualitatum diuersus. 342.24
Ordo rei ad mensuram extrinsecam. 51.34
Ordo secundum generationem. 394.27
Ordo sapientis Angelorum denominatur à charitate. 406.61
Ordinem perfectionis non esse inter potentias rationales, & operationes. 376.16
Ordines quatuor in iudicio generali. 297.11
- P A
- Pactum inter patrem, & filium valet.* 246.27
Papias seduxit plures Patres in errorem de resurrectione. 89.67
Parentes seminant carnem peccati. 109.37
Pars eadem quomodo dicatur secundum speciem, & secundum materiam. 108.10
Pars extra totum est imperfecta, explicatur. 33.24
Pars formalis est illa, cui conuenit actio. 111.45
Pars formalis, & materialis dupliciter accipiuntur. 111.45
Pars formalis qualibet constet aliis partibus. 113.52
Pars formalis ut sumitur secundum esse. 110.43. & ut sumitur secundum actionem, *ibid.*
Pars formalis secundum actionem quae sit? 110.43
Pars secundum formam dicitur dupliciter, secundum esse, & agere. 107.9
Pars secundum materiam quomodo fluat, & pars secundum formam maneat in nutritione. 112.11
Pars secundum speciem quid sit secundum Aristotelem? 108.10.
Partem fuisse vnius primo dat ei titulum. 124.93
Partes corporis si essent aequè dispositae, aequè primò, animarentur. 596.7
Partes formales, & materiales carnis. 110.41
Partes omnes an resurgant, quae fuerunt de substantia viuientis. 116.61
Partes primo animabiles quae sint? 103.24. & quo sensu animantur? *ibid.*
Partes quo ordine animantur. 598.10
Parvulorum, qui non saluantur, quisnam sit status post iudicium. 444.19
Passio antecedit quandoque operationem. 484.14
Passio causatur ab obiecto. 491.139
Passio eadem, & eadem unio sintne futura in resurrectione. 19.13
Passio, & respectus extrinsecus quid sint? 80.9
Passio ex inclinatione habitus oritur. 494.144
Passio nequit causari nisi de obiecto, quod obiectum est. 133.31
Passio non causatur per operationem. 490.134
Passio potest esse coaeva passo sine mutatione. 80.9
Passio sensibilis, & materialis repugnat Angelo. 127.11
Passio vnitiva quid sit? 20.58
Passionis necessitas reducitur ad voluntatem, ut sic elicientem. 484.114
Passiones an sint actus elicitii. 480.103
Passiones in voluntate unde oriuntur? 493.143
Passiones quomodo sint in potestate nostra. 487.126
Passiones

Index rerum.

- Passiones quomodo spectent ad vitam?* 488.127
Passiones sensus & voluntatis similes. 491.138
Passiones non esse actus elicitos. 530.84
Passionum ab operatione differentia. 494.146
Passionum causa multiplex. 530.84
Passionum cause sunt obiecta cognita. 487.125
Passionum oppositio. 494.146
de Passionibus quomodo agat Augustinus. 487.126
Passuum non requirit actuum sui generis. 509.10.
utriusque vera proportio. -ibid.
Pati potest aliquid intentionaliter, & in summo à contra-
rio. 151.6
Patres, & Scriptura, qui dicunt resurrecturos nos in car-
ne, in qua morimur, quid intendant. 121.83. & 84
Patres referunt ad inuicem naturas, & operationes solum
secundum commutationem idiomatum. 82.44
Patrum intentio contra hareticos de resurrectione in ea-
dem carne. 121.84
Paulus agit de charitate in esse entis. 406.63
Paulus, & Moyses an viderint Deum? 576.11
- P E
- Peccans non agit propter beatitudinem.* 543.120
Peccans non vult Deum non esse. 631.5
Peccatum actuale, & fruitio physice repugnant. 456.56
Peccatum corrumpit usum rationis. 543.121
Peccatum est maior turpitudine, quam qualitas deformans
Angelum. 136.42
Peccatum inducit miseriā, & est contra inclinationem
rationis. 543.120
Peccatum in sensualitate. 529.80
Peccatum omne contra finem supernaturalem est contra
naturalem. 444.31
Peccatum originale quomodo contrahatur ex contractu
carnis? 109.37
Peccatum quā tale non est obiectum voluntatis. 275.13.
habet rationem damni, & pœne. -ibid.
Peccatum quomodo referri possit ad beatitudinem laud
sumptam. 543.123
Peccatum quomodo sit in sensu. 215.59
Peccatum veniale fieri in materia grani ex inaduerten-
tia. 529.78
Peccatum vnum an sit causa alterius? 275.12
Peccati memoriam tolli à Beato, possibile est. 222.76
Peccatum castigari posse pœna temporaria, si fuisse statu-
ta. 288.53
ad peccatum fugiendum quomodo possit appeti non esse.
634.9. nequit quis velle postinē, & absolui non esse;
potest tamen permissiū. -ibid.
Peccatum fuisse, & peccatum fuisse remissum diuersa sunt.
221.73
per Peccatum quid tollatur? 631.7
ad Peccatum requiritur libertas. 278.26
Peccata omnia non sunt aequalia. 288.56
Peccatorum discussio an fiet per penitentiam. 299.16
Penetrabilitas est actiua ex parte beati. 620.24. quo-
modo sit à Deo. -ibid.
Penetratio corporum nequit fieri naturaliter. 614.3. po-
test tamen supernaturaliter, & saluari debet à Theo-
logis. -ibid.4
Penetratio fit virtute diuina. 623.29. que ad illam re-
quiruntur, habentur sine superaddito. -ibid.31. corpa-
rum similitas dicit carentiam actionis. 623.29
Penetratio per quid videatur fieri? 622.20
Penetrationis triplex modus. 616.10. & 13
Penetrationem corporum in solam diuinam potentiam
referunt Patres. 623.30
Penetrationem prouenire à qualitate superaddita qui
asserant? 616.13
Penetrationum tripliciter dicitur. 616.10. & 13
- Perfectibile non accedit ad perfectionem perfectiss.*
549.12
Perfectibili nobiliori an debeatur perfectio nobilior.
339.17
Perfectio ab actu, non à potentia sumitur. 398.41
Perfectio actus primi, & secundi. 353.50
Perfectio competens inferiori, conuenit superiori in eodem
genere. 428.5
Perfectio concursus & mediorum etiam variatur in diffi-
reni statu vie. 427.8
Perfectio contingit in modo operandi, qua non est in ipsa
operatione. 165.16
Perfectio duplex explicatur. 349.22
Perfectio effectus ex causis. 413.76
Perfectio eminentialis quomodo attenditur. 65.78
Perfectio est differentia entis. 501.10
Perfectio, & completio ultimata est ad extrinsecum.
354.26
Perfectio metaphysica unde sumatur? 400.49
Perfectio naturalis intellectus creati nequit attingere
perfectionem luminis. 572.89
Perfectio nobilior an debeatur perfectibili nobiliori? 339.19
Perfectio perfectibilis, & perfectiui attenditur in perfe-
ctione. 178.31
Perfectio physica actus, & potentia arguitur ex perfe-
ctione morali. 404.58
perfectio positiua, & negatiua intellectus. 165.16
Perfectio quo medio colligatur ex actu? 412.74
Perfectio rei duplex. 351.45. prima ad intrinsecum, &
secunda ad extrinsecum. -ibid.
Perfectio simpliciter manet in patria. 439.20
Perfectio ultimata creatura intellectualis est ultimata
finis ut ipsi possibilis. 350.42
Perfectio vniuersi consistit in actu. 322.20. tollitur repu-
gnantia ex parte effectus, & causa. -ibid.
Perfectio vniuersi quomodo attenditur. 281.40
Perfectio voluntatis ex obiecto probatur. 403.57
Perfectionis discrimen eo magis designatur, quo magis ac-
ceditur ad ultimum. 409.79
Perfectionis ordo. 386.11
Perfectioni simpliciter non repugnat infinitas. 346.34
Perfectioni simpliciter potest connenire infinitas. 345.19.
& 20
ad Perfectionem vniuersi non requiritur vt omnia suppo-
sta speciei attingant finem. 282.40
Perfectione simpliciter sublata à Deo, tollitur à creatura.
472.92
Perfectiones propria unde emanant? 258.67
Perfectionum ordo seruatur in natura. 374.9
Perfectius positiue, & permissiue, explicatur. 163.6
Perfectiuum ultimum intellectus, & voluntatis idem est.
401.52
Periodus iuuentutis in iis, qui vixerunt ante diluuium,
decernitur aliter. 117.64
Periodus sumitur pro duratione patris. 107.9
Permanens habet esse tam in tempore, quam in instanti.
93.85
Permanens potest esse in prima, & vltima parte temporis,
absque eo quid sit in medio. 13.29
Permanentia quomodo incipiant, & desinant? 91.14. &
92.81.
Perpetuitas ad beatitudinem intensiuam spectat, non ad
extensiuam. 477.98
Perpetuitas beatitudinis vt est à voluntate. 453.25
Perpetuitas cadit sub merito. 476.97
Perpetuitas est de ratione beatitudinis extensiuæ. 474.19
Perpetuitas premij an cadat per se sub merito? 475.21
Perpetuitas premij beatitudinis ex iustitia liberali, seu ex
utraque virtute simul. 475.21
Perpetuitatis radix. 430.3
Perpetuitatem

Index rerum.

Perpetuitatem Beatitudinis non esse ex habitibus. 433.9
Persistencia in bono non est ex voluntate creata. 447.37
Personæ dignitas ut se habet ad bonum publicum. 242.11
Personarum acceptio quid sit? 260.75
Personarum dignitas necessaria ad bonum commune. 242.11
Petrus non cognoscebat se. 232.23. *Deus tamen sic, & solus.* ibid.

P H

Phantasia fertur in actum appetitus. 215.59
Phantasia influit in speciem, solam phantasiando eius obiectum. 162.10
Phantasia non semper præit intellectum. 206.30
Phantasma est materiale. 174.16
Phantasma non sufficit ad cognitionem intuitivam. 182.13
Phantasma non rectè dicitur transire in obiectum phantasiatum. 215.58
Phantasma per quid agat in intellectum? 180.8
Philippus quam visionem petat? 422.101
Philosophia non docet esse mortalem animam nostram. 38.31
Philosophus de qua actione intelligendus, quando dicit, omnis passio facta magis abiicit substantia, &c. 154.13
Philosophus errans non sequendus. 57.51
Philosophus erravit circa plasmationem primi parentis. 73.7
Philosophus quomodo agat de individuo in proposito. 112.49
Philosophi aliquando ex probabilibus opinantur. 33.20
Philosophi dicerent animam dependere in esse à materia, aut toto, ex necessitate agendi causa prima. 32.18. *illorum argumentum de inceptio, & destitio.* ibid. 19
Philosophi manum statuerunt univ. statum. 322.19. *eorum de causa prima, & reliquis error.* ibid.
Philosophi potiores docuerunt animam esse immortalem. 38.31
Philosophorum error de virtute intellectus, & modo eius cognoscendi. 209.36
à Philosophis dicta non sunt omnia, necessaria, sed aliqua tantum probabilia. 28.16

P L.

Plenitudo ætatis Christi quomodo sumenda. 117.65
Pluralitas in posteriori stat cum unitate prioris. 353.48

P O

P*œna equalis est in anima ante, & post resumptum corpus.* 281.35
Pœna animarum, & Daemonum par. 144.70
Pœna carnis habetur per solam actionem intentionalem. 151.5
Pœna correspondet culpe. 281.36
Pœna damni est vehementior quàm sensus. 136.41
Pœna damni ex privatione boni noli in quo consistat? 133.31
Pœna damni quid sit? 653.12. *quomodo inæqualis secundum inæqualitatem culpæ.* 653.12. *eius inæqualitas unde.* ibid. *ex duplici capite.* ibid. 36
Pœna est duplex. 271.7. & 8. 298.58
Pœna est medicina curativa, & preservativa. 287.21
Pœna ex qua detentione vehementior? 142.59
Pœna intensiue infinita non debetur peccato mortali. 288.56
Pœna iusta est, & bona. 632.8
Pœna mortalis, & venialis diversa. 656.44

Pœna perpetua quomodo correspondeat culpe temporalis 287.20
Pœna privativa quomodo fit reparatio ordinis. 276.16. *duplex est in Deo.* ibid. 15
Pœna quomodo adequet culpam. 656.46
Pœna repugnat Beato pro statu præsentis beatitudinis. 146.77
Pœna secunda spiritus ex igne ut obiecto. 138.44
Pœna sensus duplex ex duplici detentione. 271.9
Pœna sensus, & damni finita, & adequata. 288.56
Pœna sensus perpetua, & non intermissa. 140.53. *ided consideratio perpetua.* ibid. *est continua, & causa pœne.* ibid. 54
Pœna sensus quo sensu esset equalis in damnatis? 142.60
Pœna tam damni, quàm sensus finita intensiue. 656.42
Pœna verbalis quid sit? 271.5
Pœna æternitas iuxta veritatem fidei. 288.55
Pœna damni inæqualitas unde surgat. 654.37. *oppositio eius ad gloriam.* ibid.
Pœna damni inæqualitas quomodo saluetur? 653.36
Pœna inæqualitas. 281.35
Pœna perpetuitas ex lege, & demerito. 288.54
Pœna perpetuitas ex permanentia perpetua persone in peccato. 288.53
Pœna vermis inæqualitas unde? 654.14
Pœna utriusque per ignem comparatio. 141.58
Pœnam anima separata non esse minorem, quàm coniuncta. 151.8
Pœnam considerationis vehementis obiecti materialis in euentu esse Daemonum. 140.53
Pœnam damni infissimè esse à Deo declaratur. 273.8
Pœnam non esse infinitam syncategorematicè. 656.45
Pœna damnatorum quinque. 638.3
Pœna positiva cognoscuntur secundum speciem in Deo. 638.3
Portio superior, & inferior. 439.21
Possessio, & tentio obiecti spectat ad voluntatem. 387.12
Possessio finis consistit in fruiione. 392.25
Possessio iuris, & facti sicut dominium residet in voluntate. 393.27
Possibilitas consequentis stat cum possibilitate antecedentis. 9.14
Possibilitas est proprietatis rei. 8.10
Possibilitas ex parte effectus, & causarum infert possibilitatem actionis. 9.14
Possibilitas extrinseca deducitur ex possibilitate intrinseca. 9.11
Possibilitas intrinseca ex terminis. 8.10
Possibilitas rei subordinatur certe causæ. 14.40
Posterior aliquando impedit actionem prioris. 138.16
Posterioris diversitas non infert diversitatem prioris. 5.5. 12.29
Posteriora generatione esse perfectiora. 496.147
Potentia abstrahens cognoscit id, à quo abstrahit conceptum. 210.38
Potentia actiua quomodo respondeat passiva in natura? 64.23
Potentia actiua, vel factiua potest esse simul organica, & non organica. 596.9
Potentia ad formam an maneat cum ea. 56.16
Potentia ad merendum in Angelo damnato. 278.23
Potentia creata petit actum intrinsecum. 362.68. & 70.
Potentia, dato quod distinguatur realiter ab essentia, posset separata beatificari. 341.19
Potentia duplex. 598.11. & 12
Potentia eadem apprehensiva quare non possit esse organica, & non organica. 596.9
Potentia eadem nequit esse organica, & non organica simul. 598.11
Potentia

Index rerum.

362.68	
Potentia capacitas qualis.	365.76
Potentia inferioris perfectio danda est superiori.	177.22
Potentia limitatio unde oriatur.	231.22
Potentia obediencialis, & naturalis. diuersitas.	511.20
Potentia ordo ad essentiam est forma, ad operationem est subiecti, & efficientis.	341.19
Potentia passiva comparatio ad formalem, & virtuales actum.	176.22
Potentia perfectio unde sit?	140.52
Potentia remota minor est connexio ad actum & obiectum, quam proxima.	450.43
Potentia cuiuslibet passiva naturali quomodo non correpondeat potentia naturalis actiua.	561.12
Potentia omni passiva correspondet actiua. 66. 85. & illa non est semper in agente inferiori.	ibid.
ad Potentiam eandem spectat actum, & eius obiectum cognoscere.	201.13
Potentiam naturalem per se subiecti manere ad formam corruptam.	53.44
Potentiam operatiuam habens non ideo potest simpliciter operari, nisi adsint reliqua requisita, & cessent impedimenta.	457.13
Potentiam spirituales non cognouit Philosophus in anima.	599.17
in Potentia proxima ad operandum esse, est perfectio, 161.4	
Potentia animae exigunt media in rebus.	170.5
Potentia anima non sunt accidentia.	338.4
Potentia diuersa habent diuersam operationem.	35.2.48
Potentia sensitiua quomodo sint proprietates animalis? 600.20	
Potentia si essent accidentia, principalius perficeretur essentia, quam illa, beatitudine.	338.13
Potentiarum continetio.	166.21
Potentiarum quis sit finis?	161.5
Potentiarum subordinatio non arguit perfectionem, quia est etiam in Deo.	39.27
Potentias concurrere in patria per virtutem innatam. 650.25	
Potentias non distinguunt realiter ab anima.	340.16
Potestas, & usus differunt.	451.47
Potestas iudicaria in beatis.	440.22
P R	
Præceptum charitatis impletur in patria.	437.15
Prædestinationis diuina ordo quis?	120.80
Prædestinationis ordo ad charitatem.	408.66
Præsentia ad tempus non est de essentia motus.	15.43
Præteritum nequit cognosci ut præteritum, nisi per collationem.	199.13
Præteritum ut cognoscatur sub ratione præteriti, quæ requirantur?	191.3
ad Præteritum non est potentia.	43.8
Primitatis ratio ad aliquid quænam sit?	338.15
Primum in vno genere non est tale in omni.	340.16
Principalis dupliciter accipi potest.	340.15
Principalis quod est respectu esse, non ideo est tale respectu consequentis esse, maxime si mutatur ordo. 338.14	
Principium actionis organizandi quod non possit communicari Angelo. 74. 10. non est in potentia, nec in intellectu, aut voluntate Angelica.	ibid. & 11
Principium intrinsecum agendi non necessitat voluntatem.	466.78
Principium merendi non erit in patria.	407.63
Principium volendi, & nolendi possunt esse simul. 467.81	
Principium separari posse ab actione.	468.82
Principia practica legis naturalis. 347. 36. sumuntur ab ultimo fine,	ibid.
	Prioris

Index rerum.

Prioris, vel primi in eodem genere multiplex ordo. 341.

17. & 18

Prius non dependet à posteriori. 333.7
Prius potest esse sine posteriore. 431.6
Priuationo amoris maius malum, quàm scientia. 416.84
Priuationo eadem est formaliter per diuersas causas. 12.28
Priuationo non suscipit magis, & minus. 654.39
Priuationo non tollitur nisi posita forma. 578.3
Priuationo primò opponitur forma in specie, & secundum naturam appetitus subiecti. 59.61
Priuationo quare antecedit habitum in quibusdam. 84.54
inter Priuationem, & habitum non esse ordinem. 84.54
à Priuatione ad habitum impossibilis est regressus, quomodo intelligatur? 54.13
Processus compositorius est ad actum. 400.47. equiparatur scientifico, qui est perfectissimus intellectus. *ibid.*
Processus duplex in natura. 66.86. & natura non aequè potest in eorumque processum. *ibid.*
Processus Philosophi inuestigantis beatitudinem. 502.13
ex Processu in infinitum sequitur absurdum. 483.112
Producere aliquid maioris est virtutis, quàm lapsum reparare. 11.22
Productio Angeli non respicit esse præcedens. 12.28
Productionis repugnantia ad aliquid fundatur in terminis à quo, vel ad quem. 51.34
ad Productionem successiuam requiruntur duo. 83.50
Profunditas animi latet ipsum operantem. 222.23
Progressus, & medium in viuentibus ad speciem. 61.68
Promissio annexa pœnitentia comparatur ad eam, quæ annexa est merito. 247.35
Promissiones Patrum spiritualiter intelligende. 89.69
Propinquitatis diuersus ordo. 398.42
Propinquius perfectiori quomodo perfectius minus propinquius. 396.11
Propinquius perfectio quàm perfectum, est nobilius. 398.41
Proportio æqualis qualitatum. 580.6
Proportio Geometrica non est inter Deum & creaturam. 548.5
Proportio Geometrica quid sit? 546.6
Proportio inter agens, & passum, actionem, & passionem. 285.46. & proportionis debitum expenditur. *ibid.* 47
Proportio inter agens & patiens est vera. 285.47
Proportio inter modum essendi cognoscentis & cogniti. 550.15
Proportio inter potentiam, & obiectum. 548.5
Proportio media intellectus humani inter cognitiuam superiorem, & inferiorem. 168.2
Proportio obiecti & potentie. 493.143
Proportionis permutatio quomodo valeat? 55.16
Propositio intellectus sequitur motuum. 542.115
Propositiones tres, earumque usus quoad præsens. 23.2
Propositum inefficax pœnitendi non tollit perseverantiam in peccato. 287.52
Proprietates in corruptione subiecti desinunt. 13.31.
fluunt à subiecto. *ibid.*
Proprietates distinguunt in se, & secundum perfectionem. 398.40
de Proprietatibus physicis aliter sentiendum quàm de Metaphysicis. 600.20
Prosecutionis, & fuga differentia ex obiecto. 522.53
Providentia Dei circa naturam. 509.13
Providentia Dei libera potuit non fuisse. 37.26
Providentia Dei ordinaria agit ad effectus nouos, & non ad eundem reproducendum. 52.40
Providentia Dei specialis quomodo respiciat animam. 170.6
Providentia formica an arguat memoriam? 197.9
Providentia futuri non est in brutis, & quare? 199.12
Providentia status immortalis. 590.24
Prudentiæ effectus, & propositio. 532.87

P V

Pueri in Limbo habent beatitudinem istam naturalem, quia possunt seipsos considerare, &c. 653.12
Pulchritudo corporis quid sit? 606.1
Pulchritudo quæ est per gratiam non concipitur diuersa ab effectu suo formali primario. 128.16
Pulchritudo virtutum conuenit primò potentiis. 128.16
Puncta duo manentia duo quomodo fiant unum. 613.7
Punire citra condignum quomodo non sit contra iustitiam. 284.17
Punitio malorum an sit à Deo. 272.6
Punitio malorum quæ sit. 270.4.271.7
Punitio ut est carentia boni. 271.7
in Punitioe malorum an concurrat iustitia? 273.7

Q V

Qualitas est perfectior quantitate. 398.42
Qualitas inherens unde requiratur ad dolorem carnis? 134.34
Qualitas media in organo quid facit? 560.51
Qualitas nulla potest dare agilitatem ad omne vbi. 601.
in text. & 23. in com.
Qualitas omnis habet aliquam actionem. 621.19
Qualitas prohibens corruptionem, & in quo consisteret impassibilitas, an sit supernaturalis? 584.16. quomodo emanet ab anima. *ibid.* 18. non potest conservare effectum temperamentum; quod à Deo conferuatur. 585.22. superfluit. *ibid.*
Qualitas, quæ requireretur ad penetrationem non tolleretur resistentiam, neque ageret priuatim ad suspensionem actionis, quæ soli Deo competit. 623.31
Qualitas si esset principium agilitatis, necessario inclinaret ad locum determinatum. 602. talis motus non fieret à solo Deo, nec per qualitatem supernaturalem, aut potentiam obedientialem. *ibid.* 24
Qualitas supernaturalis si daretur fœdans Angelum, ex qua oriatur tristitia; non esset combustio. 128.17. esset pulchritudo; vel si turpitudine, esset essentialis. *ibid.* 19
Qualitas transfertur ad entia spiritalia, non quantitas. 398.42
Qualitatem prohibentem omnem passionem corruptiuam esse supernaturalem. 584.16. quomodo talis emanet ab anima. *ibid.* 18. non est magis immutabilis, nec excludit à materia priuationem. *ibid.* 19. non tollit actionem corruptiuam alterius formæ; nec repugnat qualitativis subiecti. 585.20. & 21
Qualitatem supernaturalem spiritualemente fœdantem Angelum dari, ex qua oriatur tristitia, falsum est. 127.13. & 14. si daretur, esset inefficax, quia nihil corrumpet in Angelo. *ibid.* & 128.15
Qualitatum diuersus ordo. 342.24
Qualitates primas manere in beato. 579.3. manent ut contrarie. *ibid.*
Quantum, & non quantum non habent inter se repugnantiam formalem. 620.17
Quantum mathematicum, & naturale est idem. 613.7
Quiditates sequentes mixtionem manere in corpore glorioso. 578.2
Quiescere in centro uenit operatio. 503.6
Quies est in actu perfectissimo. 378.18
Quies non restit comparatur per motum ad operationem quietatiuam. 395.32
Quies quomodo sit perfectior motu. 320.16.321.16
Quietatio & acquisitio continentur vniue in actu potentie. 395.33
Quietatio intellectus in quo consistat. 400.48
Quietatio natura in fine. 375.11
Quietatio potentie in obiecto ut perfectio, quomodo attendatur. 404.58

R A

Index rerum.

R A

- R** Adius idem an naturaliter redire possit. 45.12
 Radix corruptibilitatis priuatio. 584. 19. non in-
 cludit in se reliquas formas. *ibid.*
 Radix impossibilitatis & possibilitatis unde desumatur?
 470.87
 Radix necessitatis visionis non est habitus. 454. 54. est di-
 uina voluntas. *ibid.* 55
 Raptus unde proueniat? 575.5
 Ratio eadem, qua fundatur virtus progressiua, probat
 virtutem motiuam in anima separata naturalem.
 597.6
 Ratio necessaria uni intellectui, non est talis omni intel-
 ectui. 499.3
 Ratio qua beatificatur Deus, & beatificans est eiusdem
 rationis. 344.30
 Ratio qua Deus est beatificabilis minus nobilis est, quam
 qua est beatificatus. 340.18
 Ratio secundum quam beatur Deus, & beatificans est
 eiusdem perfectionis. 344.30
 Ratio superaddit aliquid apprehensioni. 531.86

R E

- Realitas motus potest poni in instanti. 15.41
 quod Recipitur in alio, per modum recipientis re-
 cipitur. 105.27
 Recordatio definitur. 194. 5. obiectum eius oportet esse
 praesens non in se, sed in specie. *ibid.*
 Recordatio est respectu actus humani, qui fuit in recor-
 dante. 194.4
 Recordatio prima pars prudentiae necessario admitenda.
 194.3
 Recordatio habet duo obiecta. 194.6
 Recordationis definitio. 195. 3. ad actum eius quae requi-
 rantur. *ibid.* 5
 Recordationis duplex obiectum. 203.15
 ex Recordatione actus praeteriti habentur quatuor certa.
 194.6
 Rectitudo appetitus. 644.9
 Rectitudo moralis extenditur ad ea, quae sunt inferiora
 homine. 351.42
 Rectitudo moralis ordinatur ad conseruandam natura-
 lem. 417.86
 Rectitudo regula tendit in aliud ultimum. 350. 42. ut in
 Deum suum ultimum. *ibid.*
 Rectitudo voluntatis beata circa secundarium oritur ex
 primario obiecto. 443.27
 Redemptio principalis est à Deo ut acceptante, conse-
 quente, & premiante. 308.5
 in Reditione prima eiusdem secundum speciem quare
 non redeat secundum numerum? 56.18
 Reflexio non excedit suum motuum. 211.43
 Reflexio quid sit, & quid per eam cognoscatur. 211.42
 ex Reflexione sensus intentionalis sequeretur realis.
 214.55
 Reformatio corporum supplens debitam quantitatem
 quomodo fiet in orbatis, & mortuis in minori statura.
 118. 69. duplex est de hac reformatione modus. *ibid.*
 fiet per reformationem nouae materiae. *ibid.*
 Regnum Christi spirituale. 90.73
 Regressus immediatus non datur à priuatione ad habi-
 tum. 59.58. dari potest mediatus. *ibid.* in quibus datur.
ibid.
 de Regressu à priuatione ad habitum. 58.56
 Regula est magis determinata, quam regulabile. 257.64
 Regula nulla est in Deo prior voluntate. 269. 3. in com.
 nec debitum respectu creaturae. *ibid.*
 Regula operandi est ad perfectionem voluntatis ultima-
 ta. 403.57

Scoti Oper. Tom. X.

- Regula primo respicit voluntatem. 420.92
 Regula superior preferenda est inferiori. 634.10
 Regula voluntatis ad intra non datur diuersa. 257.62
 Regula voluntatis est cognitio finis formaliter. 531.86
 Regula, ut est prior, determinat. 257.64
 Relatio attingentia acquiritur in operatione. 360.65
 Relatio attingentia aliquando realiter distinguitur. 360.
 65. est separabilis. *ibid.*
 Relatio eadem potest redire in Resurrectione, si extrema
 redeant eadem. 19.13
 Relatio non exprimit obiectum. 460.63
 Reminiscendi duplex modus. 205.28. & 29
 Reminiscendi modus, & media. 202.18
 Reminiscencia fit per syllogismum. 202.18
 Reminiscencia petit obliuionem, & qualem? 208.19
 Reminiscencia quid sit? 205.27
 Reminiscencia soli homini propria, secundum Aristote-
 lem. 201.13. 202.18
 Reminiscencia supponit obliuionem, memoria non. 201.14
 Reminiscencia ne efficitur. 161.8
 ad Reminiscendum sufficit obiectum de nouo occurrere
 sensui. 206.19
 Reparationis eiusdem numero possibilitas, & funda-
 mentum. 6.2
 Reproduci potest aliquid per aliam actionem possibi-
 lem, & nondum positam in actu. 10.18
 Repugnancia virtualis, & formalis quid? 612. 5. &
 613.6
 Repugnancia virtualis potest à Deo impediri. 615.10
 Res non eo semper perfectior, quo minus depēdens. 413.81
 Res non est frustra licet careat fine extrinseco. 315.7
 Res perficitur per suum perfectius, & superius. 352.46
 Res posset produci primo pro instanti, pro quo definit. 51.39
 Res quare perfectius videantur in extasi. 181.11
 Rei formalis constitutio. 340.16
 Rem intelligens aliter quam est, fallitur, explicatur.
 651.10
 in Re obscura non est recedendum à communi Doctorum.
 569.79
 Respectus plures possunt esse ad unum terminum.
 620.17
 Resurrectio an sit futura in instanti. 70.1. & 2
 Resurrectio an sit naturalis. 67.1
 Resurrectio distinguitur à generatione. 16.8
 Resurrectio est à Christo, quā homo est. 80. 37. & ad
 hanc veritatem tuendam non est necessaria actio in-
 strumentalis physica. *ibid.* & 81.38
 Resurrectio est eius, quod cecidit. 116.19
 Resurrectio est naturalis, & supernaturalis diuerso sub-
 respectu. 68.5
 Resurrectio est naturalis, prout naturale opponitur vio-
 lento. 69.6
 Resurrectio, & resuscitatio quomodo differunt. 69.6
 Resurrectio generalis hominum an sit futura? 4.1. in text.
 & com.
 Resurrectio hominum est possibilis. 18. 50. etiam sine mu-
 tatione, si res annihilaretur. *ibid.* 10
 Resurrectio nec à priori, nec à posteriori euidenter proba-
 tur. 35.27
 Resurrectio omnium eritne simul? 85.10. 86.59
 Resurrectio omnium non fiet simul, sed tantum tunc mor-
 tuorum. 91.13
 Resurrectio quid sit? 42.2
 Resurrectio tribuitur soli Deo tanquam causa. 83. 49
 Resurrectio tribus principiis demonstratur. 22.1. & unde
 hac demonstratio desumatur. 23.2
 Resurrectio ut futura non probatur ratione naturali.
 38.29
 Resurrectionis definitio. 71.2
 Resurrectionis hora. 89.67

M M m

Resurrectionis

Index rerum.

Resurrectionis horam sumendam esse respectu ad plagam, in qua fiet iudicium. 90.75. *futuram media nocte aliqui tenent, & aliqua in aurora.* *ibid.* 76
Resurrectionis locus. 90.77
Resurrectionem carnis qui negent? 19.52
de Resurrectionis ordine varia opiniones. 86.59
Resurrectionis possibilitas an possit demonstrari? 38.30
Resurrectionis tempus. 88.11
Resurrectionem esse futuram est conclusio fidei. 19.51. & seq.
Resurrectionem esse futuram non habetur ex eo quod aliquibus in vita affligantur. 35.27
Resurrectionem generalem hominum esse futuram an posset esse ratione naturali notum. 21.1. & seq.
ad Resurrectionem hominis quid requiratur? 42.2
in Resurrectione an à se, vel ab Angelis rapiantur homines ubi iam Christo. 604.13
in Resurrectione an sit futura eadem passio, & unio, problema. 19.13
in Resurrectione cuius erit, quod erat in duobus. 122.18
de Resurrectione varii errores. 19.51. & seq.
in Resurrectione unio eadem redit, non eadem mutatio. 18.13
Resurgent omnes cum iis, quae spectant ad decorem, & ornatum. 118.72
Resurgere idem quod cecidit, dogma est fidei. 116.57
Resurgere non possunt alia ab homine, secundum D. Thomam. 5.3
Resuscitatio actiua quo sensu non est naturalis. 69.6
Resuscitatus quomodo habebit eandem carnem? 115.17
Retributio, & ordinatio iuxta operum. 280.34

S A

Sancto non est necessario notum si Deus sit cum exauditur, cum orat. 229.14
Sancti effiores in iudicio an discutientur? 299.17
Sancti quia ratione latentur de punitione damnatorum. 283.45
Sancti quomodo nobis mereantur? 233.28
Sancti sunt inuocandi. 215.6
Sanctorum merita inuocantibus profunt. 228.13
Sapientia imperfectior omni habitu voluntatis acquisito. 406.14

S C

Scientia abstractiua in Angelo. 402.55
Scientia abstractiua in nobis, & eius necessitas. 403.55
Scientia Dei non est practica praxi strictè sumpta. 239.4. *quomodo ipsi tribuatur.* *ibid.*
Scientia Dei prius infinita, quam nata representare obiecta secundaria. 185.47
Scientia Dei simplex, & quare? 185.47
Scientia est ultimus actus in perfectione. 400.48
Scientia finis naturalis perfectior in homine eleuato. 447.35
Scientia in quo fundatur securitas. 434.11
Scientia in qua fundatur securitas beatorum? 455.55
Scientia ordinatur ad amorem. 412.75
Scientia practica late sumpta. 239.4
Scientie infuse finis. 444.31
Scotus est mortuus ante Concilium Vienne anno 1308. 566.77
Scriptura tribuit influxum cause moralis Christo. 83.47
Scrutatio cordis intelligitur per iudicium discretionis. 231.23

S E

Secreta cordium quomodo specialiter Deo nota, aliter quam Angelo. 229.17
Securitas an pertineat ad essentiam beatitudinis. 428.1 *in text. & comm.*
Securitas est in irascibili. 476.23
Securitas sequitur beatitudinem, non includitur in ea. 476.23

de Securitate Beatorum. 428.1. *in text. & com.*
Semipelagianorum dogma. 536.104
Sensatio non est sensata. 197.8. *cui competit cognitio eius externa.* *ibid.*
Sensatio obiecti excellentis quare non deletibilis? 153.9
Sensatio phantastica est obiectum solius intellectus. 214.52
Sensationis subiectum est compositum ex anima, & organo. 130.6
Sensibile commune habere speciem propriam. 204.22
Sensibile excedens natum est inferre dolorem sensui. 149.2
Sensibile excellens corrumpit sensum. 29.18
Sensibile excellens non inproportionatum Beato, neque doloriferum. 154.12
Sensibile excellens quare corrumpit sensum, & qua immutatione. 591.13
Sensibile intelligitur. 24.3
Sensitiua operari potest sine intellectu. 204.24. *non ita intellectu coniuncta sine sensitiua.* *ibid.*
Sensus an cognoscat suos actus? 214.53. & 54. *non reflectit.* *ibid.* 55
Sensus an possit recipere speciem sui actus. 200.12
Sensus cognoscit per speciem directè. 214.56
Sensus communis quid efficiat probationis? 37.28
Sensus est semper presentis ut presentis. 204.20
Sensus est tantum existentis quia tale. 25.11
Sensus fertur in individuum accidentale. 26.5
Sensus non cognoscit ens rationis. 25.11
Sensus non cognoscit uniuersale. *ibid.*
Sensus non est reflexiuus. 197.8
Sensus non seruat species. 164.9
Sensus si cognosceret actum suum per modum obiecti, cognosceret subiectum actus. 215.56. *an cognoscat seipsum.* *ibid.*
Sensus superior cognoscit actum inferioris. 200.14
Sensus an habebunt suos actus in gloria. 592.26
Sensus externi, & intellectus cognoscendi modus in via distinguuntur. 186.53
Separatio anima, & esse separati est ipsi naturale. 192.79
Sexus differentia manebit in Resurrectione. 119.73. & *quid de iis feminis quae mutant sexum.* *ibid.*

S I

Similitudo improprie dicta quae sit. 187.56
Similitudinem predicamentalem non esse inter speciem, & obiectum. 187.55
Simplicitas ut dicit perfectionem. 401.53
Situs corporum in calo. 605.26

S O

Societas instituta inter creaturas rationales. 280.34
Sol si stare, opposita pars terra esset semper umbrosa. 318.14
Sole accedente plus generatur de igne, & aëre, recedente verò, de aqua, & terra. 317.10
Sole stante, orante Iosue, totum calum stetit. 318.12

S P

Species acquisita nequit modificari, ut fiat intuitiua. 186.52
Species an quicquid nata est representare, id representet. 187.57
Species an sit similitudo obiecti. 165.19
Species an tantum quoad relationem similitudinis immutetur, & non quoad absolutum. 187.54
Species creata nequit primò representare diuersa. 185.47
Species est vniformis respectu obiecti. 188.60
Species, & cognitio rei singularis datur ut presentis, & existentis. 209.35
Species humana est ab aliqua causa priore se. 323.22
Species influxa, & acquisita eiusdem obiecti non differunt nisi numero. 179.34
Species

Index rerum.

- Species influxa imperfectius representat, quàm acquisita.* 179.35
Species infusa habet completam representationem independentem ab obiecto. 189.63
Species infusa nequit causare cognitionem de obiecto ut futuro. 186.50
Species infusa quomodo non imitetur ideam, & quomodo sic? 184.46
Species intelligibilis quomodo cognoscatur? 185.49
Species intelligibilis quomodo dicatur habitus. 159.2
Species intuitiva nequit fieri abstractiva. 186.53
Species lapsa an possit recuperari. 206.29
Species manet in intellectu. 204.25
Species quomodo recuperetur? 206.29.207.3
Species representans obiectum abstractivè, & intuitivè, æquivaleret diversis. 186.50
Species representans obiectum seclusis conditionibus individuantiis non est illa primò recepta. 175.18. nec species in reminiscencia. *ibid.* quomodo causetur talis. *ibid.* 20. fit per obiectum in apprehensione concurrente saltem. *ibid.*
Species representat abstractivè sine similitudine superaddita. 187.57
Species sequitur intentionem causarum. 120.78. & idem de forma. *ibid.*
Species virtualis non specificatur ab obiecto. 188.61
Species visibilis an representaret obiecto non presente. 184.44. secundum aliquos requiritur presentia obiecti ut conditio. *ibid.*
Species visiva dependet à re presente. 187.58
Species ad phantasiam non est maior ordo, quàm cognitionis ad speciem ut causam. 175.21
Species dependentia non reduciuntur in ideam. 185.46
Species infuse finis. 179.36. non datur, quando datur acquisita. *ibid.*
Species natura, & influxus ei debitus. 186.52
Species subiectum quòdnam sit? 195.4
Speciem dependere ab influxu continuo phantasia. 161.10
Speciem esse ex natura sua permanentem. 160.4
Speciem infusam non deberi animæ separatæ probatur. 179.37. quia non est ipsi proportionata. *ibid.*
Speciem infusam secundum aliquos causare cognitionem tam intuitivam, quàm abstractivam. 184.43. & ad hoc oportere mutari speciem physicè; vel secundum alios sufficere mutationem in obiecto. *ibid.* & 44
ad Speciem intelligibilem subiectandam non est necessaria coniunctio animæ ad corpus. 160.2
Speciem non determinari per modificationem. 186.51. quæ non fieret ab obiecto. *ibid.* 52
Speciem prærequirere obiectum existens, & presens ante visionem. 189.63
Species animæ separatæ perfectiores in representatione. 170.4
Species an maneant in animæ separatæ, etiam ut sunt diffformes obiecto. 188.59
Species an possint ex se movere intellectum separatum. 164.13
Species an sint æquales virtutis, & an una præ alia maneat. *ibid.*
Species an sint connaturales animæ separatæ. 170.5
Species in generabilibus qualè habeant ordinem. 324.26
Species intelligibiles qui negent? 160.2
Species remanent quoad usum. 162.11
Species si semper essent novæ, & transientes, non esset in potestate intellectus intelligere cum vellet? 161.7. tolleretur etiam in illo casu memoria præteritorum. *ibid.* 8
Specierum finis est ut reducatur cognitiva sensitiva ad actum. 176.23. verus earum finis exponitur ex parte potentie, & obiecti. *ibid.* 24. quare dicantur spirituales. *ibid.* 25
Species infusæ non deberi animæ separatæ ex providentiâ naturali. 171.8
Species infusæ non fluere ab essentiâ animæ, & si fluerent, essent in intellectu viatoris. 170.4
Species manere in animæ separatæ, conclusio est communis. 160.2
Specificatio effectus est ex causis intrinsicis. 10.20
Speculatio, & eius obiectum movent voluntatem. 404.60
Speculatio non est bona, quæ non est ad finem aliquem appetibilem. 405.60
Spiritus animales quomodo subtiles. 619.16
Spiritus an possit subdî corpori ut puniatur per habitum supernaturalem. 125.4
- ## S T
- Statura non erit æqualis omnibus in resurrectione.* 117.66
Statura perfectio unde sumenda. *ibid.* & seq.
Status separationis animæ si esset præternaturalis, præferri deberet. 192.79
Status via perfectior in homine elevato quàm pura natura. 446.34
- ## S V
- Subiectum aliter comparatur ad formam, aliter ad agens.* 365.76
Subiectum capax non impeditum subiicitur Deo immediate. 358.58
Subiectum prius natura est, quàm subiectet. 84.53
Subiectum sensationis est compositum ex anima & organo. 130.6
Subordinatio causæ inferioris ad superiorem. 464.62
Subordinatio voluntatis importat virtutem innatam eius. 464.62
Substantia, & forma actus ab eodem sunt. 361.66
Substantia non intenditur. 603.24
Substantia perfectior essentia. 336.12
Substantia summa creabilis eodem modo se habet ad beatitudinem sicut Angelus. 571.85
Substantia supernaturalis cur non possit creari, cui lumen gloriæ esset connaturale. 571.85. & 87
Substantiam esse, aut accidens sunt extranea visioni, quæ visio est. 364.74
Substantiam supernaturalem, & indefectibilem non posse dari in voluntate. 447.37
in Substantia quam immediate subiectentur. 342.24
in Substantia quæ subiectentur immediate. 342.24
Subtilitas corporis gloriosi in quo consistat? 612.4
Subtilitas non est qualitas superaddita. 623.29
Subtilitas quid sit? 621.18
Subtilitatis dos in quo consistat, diversimodè semitur. 622.27. & 28
Subtilitatis duæ causæ. 621.19
Subtilitatem non esse qualitatem probatur tripliciter. *ibid.*
Successio in motu oritur ex causâ effectiva, non verò ex subiecto, quæ tale est. 76.20
Successio non est ex termino ad quem præcisè sumptio. 76.19. non oritur ex subiecto, quæ tale est. *ibid.* 20
Successio non habet causam positivam, sed privativam. 76.21
Successio quomodo contingat in forma substantiali, & quomodo in qualitate. 74.13
Successio separabilis à realitate motus. 15.42
Successio unde oriatur in motu. 73.5.75.17
Successio unde proveniat. 15.41. aliquando est ex libertate. *ibid.*
Successuum an possit redire idem numero? 15.41
- M M m 2 Supe

Index rerum.

Superius quare non perficiatur simpliciter per inferius?
352.46. potest perfici secum. una quid. *ibid.*
Supernaturalis nihil prius operationibus datur in beato
per modum receptiui earum. 563.57
Supernaturale per oppositum dicitur de solo Deo. 69.2
Supernaturale ut sumitur pro illimitato. *ibid.* 3
Supernaturalitas attenditur secundum vires actiue.
507.5
Supernaturalitas in quo consistat. *ibid.* 4
Supernaturalitatis diuersus gradus in formis. 555.33
Suspensio causa secunde ab effectu pro hoc statu, nisi fiat
per virtutem oppositam, est miraculum. 575.6
Supplicij, & premij locum destinare est iustitia commu-
nitatis. 260.74
Suppositio implicans ex terminis reicienda. 14.37
Supremum datur in appetibilibus. 346.32

S Y

Synagoga aliter orabat quam Ecclesia. 229.16

T A

TAurus resuscitatus Roma per S. Syluestrum. 5.5

T E

Temperamentum, & statura, in quibus mortui resur-
gent. 117. 62. erit statura consummata iuuentutis.
ibid.
Tempus cognoscitur à sensu. 200.14
Tempus, & motus an per se sensibilia? *ibid.* 12
Tempus interuenit inter prateritum, & recordationem.
195. 3. quod debet cognosci. *ibid.*
Tempus non erit post iudicium. 604.13
Tempus non est causa motus essentialis. 15.43
Tempus non manebit cessante motu. 319.11
Tempus quid addat super motum? 317.12. & 319.11
Tempus quomodo representetur. 204.23
Temporis interruptio non obstat identitati permanentis.
44.10
Tendentia uniformis creature rationalis in suum termi-
num. 133.30
Tentio ad voluntatem spectans succedit spei, & que in
concupiscibili. 477.24
Tentio non est de ratione beatitudinis. *ibid.*
Tentio quadrupliciter sumitur. 476.24
Tentio quot modis dicatur? 477.99
Terminus à quo est multiplex. 11. 20. cur supponitur
ad productionem? *ibid.*
Terminus à quo per accidens se habet ad productionem.
ibid.
Terminus idem potest per actionem nouam redire. 53.43.
& par est ratio de potentie actiue, & passiuæ perma-
nentia. *ibid.* 44
Terminus mutationum oppositarum idem est. 47.18
Termini oppositarum mutationum sunt iidem. 8.7

T H

Theologia Beatorum practica. 388.14

T I

Timor antecedit actum elicito voluntatis circa pecca-
tum. 490.136
Timor & dubitatio dupliciter differunt. 476.22
Timor ex quo concipitur contritio. 490.136
Timor non est ab actu elicito voluntatis per modum actus
considerati. 491.138
Timor opponitur securitati. 477.98

T O

Totum est duplex. 110.42

T R

id Trahitur in quo est unio, & tendentia ad alterum.
386.10
Transcendentia denominant se mutuo. 397.12
Transcendentia se mutuo determinant. 398.43
Tristitia absorptina diuiditur. 271.9
Tristitia damnatorum de peccato quatenus priuat eos
bono concupito. 271.5
Tristitia de carentia beatitudinis dicitur absorptina.
ibid.
Tristitia duplex est in damnatis. *ibid.*
Tristitia est violentia. 492.140
Tristitia, & dolor quid sint, & quomodo differant. 129.
5. 131. 21. utriusque causa. *ibid.*
Tristitia ex peccato dicitur uermis. 271.9
Tristitia ex quo oritur. 130.7. 131. 22
Tristitia magis sequitur ex nolitione obiecti mali, quam
ex ipso obiecto. 147.17
Tristitia nequit esse in Beato. 143.67
Tristitia non est in beatis. 484.115
Tristitia oritur ex voluntate explicita completè. 131.22
Tristitia quadruplex in damnatis. 270.5. 271.9
Tristitia qua sit maior in Angelo? 137. 13
Tristitia causa immediata qua? 130.9
Tristitia causa in animabus Purgatorijs. 146.76
Tristitia obiectum debet esse nolitum. 131.22
ad Tristitiam causandam in voluntate non requiritur ob-
iectum cuiusvis tristitiam inherere persone. 134.34
Tristitiam damnatorum non comparari aliquod gaudium.
143.64

T V

Tuba, & vox idem sunt in proposito. 71. 2. erunt sensi-
biles. *ibid.*

V A

Vacuum potest dari spectata sola virtute causarum
naturalium. 79.33
ad Vacuum impediendum requiritur concursus primi
agentis. *ibid.* 34
de Vacuo aliter agunt Philosophi, aliter Theologi. *ibid.* 34
Valetudo substantialis melior quam flos praeiis sum-
ptus. 416.83

V E

Vegetatiua hominis conuertit alimentum in suam sub-
stantiam. 98.3
Velle aliquid, & non propter beatitudinem, quomodo
quis possit. 540.15
Velle aliquid propter se negatiue quid sit? 541.115
Velle duplex. 262.2
Velle est immediatus ultimo fini, quam intelligere.
381.4
Velle non est propter intelligere, sed è contra. *ibid.*
Veritas practica sumitur à fine, ut obiecto. 239.4
Veritates definitæ contra Pelagianos. 507.5
Verum est abstractius bono iuxta Caietanum, & quid
sit hac abstractio. 399.46
Verum, & bonum fortè dicunt tantum respectu. 396.10
Verum, & bonum si distinguuntur formaliter ex se,
quid dicendum? 397.39
Verum propinquius enti quam bonum. 397.37
Vera non ideo videntur in somno, quia anima recedit à
corpore. 181.10

V I

Viatores non obligari ad displicentiam ex precepto præ-
nitentia, sed ex motu charitatis. 222.75
Vindicatio, & beneficiatio an sint in brutis. 198.10
Vinum non est in pane intincto, nisi in peris. 619.16
Violentia

Index rerum.

- Violentia est naturalitas, comparando formam ad passum præciè.* 68.4
Violentum nullum est perpetuum, explicatur. 34.25
Violentum nullum perpetuum, non admittitur à Theologo. 592.14
Violentum quid sit? 68.4
Virgo intemerata peperit. 614.5
Virtus actiua magis sequitur naturalem inclinationem passiuam, quam obedientialem. 451.45
Virtus agentis quibus modis impediri possit per negationem in subiecto. 9.12
Virtus causarum non subest voluntati. 582.11
Virtus infusa, & acquisita specie differunt. 169.6
Virtus moralis definitur. 259.69
Virtus motiua intenditur in beato. 603.23
Virtus motiua quare sit insufficiens in vita presenti. *ibid.*
Virtus motiua totius primò an sit in anima. 597.4
Virtus quæ sit in animâ in corpore mortali impedita actu. *ibid.* 8
Virtutis habitum dari circa principium practicum. 259.70
Virtutem anime eandem esse ad mouendum organicè, & non organicè. 595.5
Virtutem & modum agendi ab intrinseco provenire independentem à conditione. 438.18
Virtutem progressiuam dari in animali. 597.4
per Virtutem, quæ aliquid mouetur in terminum, quiescit in termino. 370.3
Virtutes an sint in Deo distinctæ à voluntate, & intellectu formaliter. 269.3, in text.
Virtutes morales non dari in Deo quoad voluntatem. 257.65
Virtutes non abstrahunt à conditione per se sui obiecti. 245.24
Virtutes non sunt in Deo secundum imperfectionem. 260.77
Virtutum plurium concursus non requiritur ad perfectionem operis. 269. 4. saltem ad effectum priuatum, qualis est puniitio. *ibid.*
Virtutibus tribus Theologicis in via tria succedunt in patria. 477.25
Visio aliqua Dei non excludit peccatum secundum aliquos. 452.47
Visio applicat obiectum voluntati. 388.14
Visio communicat esse supernaturale. 557.38
Visio Dei secundum aliquos est speculatiua. 405.60
Visio Dei separabilis à gaudio miraculose. 307. 5. & 309.6
Visio est affectio summi boni aliqualis, seu secundum quid. 382.7
Visio increata est improporionata potentie create. 365.76
Visio in vno sensu est connaturalis intellectui eleuato, in alio non. 572.89. requiritur concursus specialis præter lumen. *ibid.*
Visio non est possessio obiecti. 393.26
Visio non subest voluntati. 451.47
Visio non necessitat voluntatem ne agat circa commodum. 442.26
Visio non sic ordinatur ad finem, quæ finis est, sicut actus voluntatis. 391.24
Visio qua sit, quam petit Philippus? 422.101
Visio qua est ad Deum non requirit dispositionem. 558.44
Visio quomodo non reificet voluntatem. 441.25
Visio quomodo seipsam representet? 384.8
Visio quo sensu magis inclinet ad fruitionem, quam ad fugam mali. 441.25
Visio secundum aliquos non est connaturalis intellectui eleuato. 571.89
per Visionem in Verbo quid cognoscatur? 225.7
Visionem non esse perfectissimam supernaturalem plures docent. 557.41
Visionem posse esse sine fruitione de potentia absoluta. 441. 24. voluntas tunc non necessitaretur, posset tamen auertere à fine. ibid. magis est indifferens in eo casu, quam in statu innocentia: & esset subiecta pœna, timori, & fomiti. *ibid.* & 25
de Visione in fieri à causâ, vel de causâ effectiua eius fuit controuersia. 570.81
de Visione in fieri & facto esse. 568.77
Visione solâ posita non bearetur creatura. 393.26
Visione supposita stare auersionem à fine in voluntate non eleuat. 442.26
Visiones diuersas Dei posse esse sub diuersa ratione attributali. 445.33
de Visionibus quid dicendum? 181.40
Viuos non morituros in resurrectione qui teneant. 86.61.
& qui contrarium. *ibid.*
- ## V N
- Vnio ad visionem increatam debet esse intrinseca intellectui. 361.71. non datur talis.* *ibid.*
Vnio anime rationalis cur non attingatur à generante vniuoco. 66.83
Vnio eadem, & non eadem mutatio redit in Resurrectione. 18.13
Vnio eadem numero quamuis non rediret, redire tamen posset idem numero. 20.56
Vnio eadem numero restituitur in resurrectione. 11. 24. 20.57
Vnio eadem redit in Resurrectione, quia spectat ad veritatem nature. *ibid.*
Vnio essentie diuina cum anima est effectiua. 332.3
Vnio formalis actus primi seu essentie, non datur, nec vllus effectus eius. 333. 4. non excludit imperfectionem. *ibid.*
Vnio subst. initialis reproducitur cum composita. 11.23
Vnionem causans causat totum. 65.72
ad Vnionem possunt esse mutationes diuersæ. 20.59
Vnionum diuersa genera. 364.73
Vnitas materia propria asseritur, & eius reparatio. 7.4
Vnitas numerica requirit identitatem partium. 115.59
Vnitas numerica vnde sumenda? 48.22
ad Vnitatem hominis quid requiratur? 99.2
ad Vnitatem indiuidui non requiri ut omnis pars materia insit. 60.63
Vnita distinguuntur. 265.4
Vniuersali repugnat esse existens. 25.11
Vniuersi status, quem assignant Philosophi, est mancus. 322.19
Vniuersi vnio est ex actione diuina. 79.33
- ## V O
- Vocatio contingit aliquando per delectationem.* 490.135
Vocatio diuina quandoque per delectationem. 532.88
Vocatio quomodo sit in nobis sine nobis. 519.41
Volendum propter se quid sit. 347.35
Volibile supremum est finis ultimus voluntatis. 345.21
Volibile supremum est volendum cuiusque voluntati. 347.36
Volibile supremum nequit ordinari ad aliud ut finem. 347.35
Volibile vnum supremum datur. 344.19
Volitio elicitæ beatitudinis inordinata & inefficax est in damnatis. 540.112
Volitio est dispositio materialis ad delectationem. 491.138
Volitio est duplex. 539.12

Index rerum.

- Volitio libera beatitudinis quomodo dicatur naturalis.* 313.7
Volitio medijs propter finem est vnus actus collatiuus ; & forte comitantur duo actus simplices circa extrema. 341.17.
Volitio non est primum volitum. 382.5
Volitio omnis an sit propter beatitudinem. 341.114
Volitio prima vnde causetur. 332.89
Volitionem non semper supponi ad delectationem. 493.143
Volitionem non supponi ad delectationem per ordinem essentialẽ prioris ad posterius. ibid.
Voluntas amat bonum quã bonum, non quã intellectum. 384.8
Voluntas an necessitetur ad beatitudinem secundum specificationem. 520.46
Voluntas an possit necessitari simpliciter ad actum elicitorum à Deo? 458.60. & seq.
Voluntas circa impossibile peccat. 527.73
Voluntas comparatur immediatè ad actum, sicut ad omissionem. 533.93
Voluntas contingenter vult finem ultimum. 520.43
Voluntas creata ab intrinseco defectibilis. 450.44
Voluntas creata defectibilis, quia ex nihilo est. 447.37
Voluntas creata, & increata quomodo differant. 453.53
Voluntas creata finito modo attingit finem. 368.82. & quomodo habeatur hic modus. ibid.
Voluntas creata participatio est diuine. 466.76
Voluntas creata quod posset ferri in ultimum finem. 347.36
Voluntas creata si necessitaretur ab intrinseco ad finem clarè visum, esset indefectibilis. 447.37
Voluntas creata sistsit in bono particulari negatiuè tantum. 239.5
Voluntas creata ut subest debito operandi, ordinatur ad finem voluntatis superioris, ex qua est debitum. 350.42
Voluntas Demonis determinatur ad se amandum inordinatè, & necessitetur physice ad fugam pœna contraria. 145.75
Voluntas diuina ab intrinseco necessitetur ad finem ultimum, non verò per ipsum finem. 452.47
Voluntas diuina ad intra non est capax alterius determinationis à se. 257.63
Voluntas diuina ad nullum obiectum secundarium determinatè inclinatur. 256.60
Voluntas diuina aliter respicit finem, aliter creata. 450.44
Voluntas diuina determinatur à sua bonitate. 255.53
Voluntas diuina, & creata diffares. 451.47
Voluntas diuina infinite ex se recta 254.51. non est obligabilis, nec indiget habitu à se diuerso. ibid. & est prima regula. ibid. 52
Voluntas diuina nequit agere necessariò circa obiectum indifferens. 464.62
Voluntas diuina non regulatur per intellectum. 257.63
Voluntas diuina quomodo se habeat ad obiecta secundaria. 335.102. eius immutabilitas. ibid.
Voluntas duplex ut à quibusdam ponitur. 636.15
Voluntas elicit amorem circa obiectum præsens. 382.6
Voluntas elicit desiderium finis. 394.29. actus eius in via. ibid.
Voluntas eò magis est ex se indifferens, quò minor est facultas eius ad finem. 449.42
Voluntas est in actu per fruitionem vnã. 482.110
Voluntas est potissima inclinatio hominis. 420.93. respicit finem sub ratione finis. ibid.
Voluntas, & intellectus diuinus quomodo differant. 256.59. & 60
Voluntas, & motuum immediatè se respiciunt. 523.60
Voluntas ex charitate respicit Deum propter se. 385.9
Voluntas ex parte sua continuat formam. 452.49
Voluntas firmat intellectum in cognitione. 516.31
Voluntas habet actum priorem delectatione. 394.29
Voluntas habet potentiam inchoatam tantum ad finem supernaturalem. 450.45
Voluntas humana Christi quomodo subordinetur diuina. 310.9
Voluntas humana debet reificari circa Deum ut finem, & obiectum. 351.42
Voluntas immediatè operatur circa Deum. 384.7
Voluntas imperat sensui externo. 210.39
Voluntas inclinatur ad bona formalia creata. 450.43. & hac inclinatio formalis & particularis non terminatur in Deo, ut est omne bonum. ibid.
Voluntas inclinatur ad beatitudinem formalem intrinsecam. 368.83
Voluntas indifferens est ad bonum in genere. 450.44
Voluntas infelicitatis nequit esse. 456.57
Voluntas integrat felicitatem. 486.123
Voluntas in via dicens potentiam obedientialem non necessitetur. 445.3. eadem est eleuatio eius in via, & in patria. ibid.
Voluntas libera agit circa obiectum indifferenter propositum. 519.41
Voluntas magis amat fruitionem, quàm visionem. 387.12
Voluntas magis inclinatur ad operationem, quàm ad passionem. 483.113
Voluntas magis inclinatur in finem, quàm in proprium esse actu elicito. 353.49
Voluntas magis inclinatur in finem ultimum quam ad alia. 453.50
Voluntas magis necessitetur ad finem naturalem, quàm supernaturalem. 444.30. ad naturalem ex duplici inclinatione determinatur. ibid. aliter ad supernaturalem inclinatur. ibid.
Voluntas mouetur ad bonum sequendum, vel malum fugiendum. 521.51
Voluntas mutari potest, sed non priuari sua libertate. 461.66
Voluntas necessariò, perpetuò, & summè appetit beatitudinem. 506.3
Voluntas necessariò specificatiuè vult beatitudinem, & fugit miseriam. 514.9
Voluntas nec in communi, nec in particulari necessariò vult beatitudinem. 515.25
Voluntas non beatur in seipsa, aut operante ut fine ultimo. 350.42
Voluntas non est in potentia ad actum per modum operationis diuersum à fruitione, aut desiderio. 482.110
Voluntas non est solius presentis, & existentis. 419.90
Voluntas non fertur necessariò in finem operis, volens ipsum opus. 542.117
Voluntas non necessitetur per aliquid creatum effectiue. 466.76
Voluntas non necessitetur per habitum. 279.30
Voluntas non necessitetur ad amorem naturalem finis ultimi. 443.28
Voluntas non necessitetur in via ab intrinseco ad finem, nec per visionem. 437.16. & 17. nec ab obiecto. ibid. non à lumine, habitu charitatis, aut concursu Dei. 438.17
Voluntas non necessitetur per gratiam. 467.79
Voluntas non satiata completè manet indifferens. 443.28
Voluntas non satiatur nisi ut sibi vult finem. 348.40
Voluntas non versatur circa creatum, ut vltimum bonum. 347.36
Voluntas ordinata sequitur gradum perfectionis in rebus. 388.15. vult fruitionem propter se. ibid.
Voluntas per appetitum tam elicitorum, quàm innatum necessitetur ad passionem. 493.141
Voluntas perficitur maxima perfectione intrinsece & extrinsece, & quomodo? 350.24
Voluntas

Index Rerum.

- Voluntas per fruitionem firmius adhaeret obiecto, quam cognitio.* 386.11
Voluntas per nolitionem ultimam determinatur per nolitionem. 484.116
Voluntas potest ex se amare Deum clare visum. 426.6
Voluntas potest contrarie se habere circa finem ultimum in particulari cognitum. 542.119
Voluntas potest necessitari formaliter à Deo. 459.62
Voluntas potest non referre bonum amatum ad alium finem. 542.116
Voluntas praesertur intellectui. 397.37
Voluntas proposito sine, debet referre actum in illum. 416.85. alias fructur utendis. *ibid.*
Voluntas quale iudicium praequirat? 531.86
Voluntas qualis subsistit in damnatis ex sufficienti motivo. 636.16
Voluntas qualiter velit actum unum propter alium. 390.21
Voluntas quia imperat intellectui, nobilior est ipso. 411.16
Voluntas quietatur in fruitione? 394.30
Voluntas quomodo necessitari possit secundum Suares. 468.82
Voluntas quomodo necessitaretur per aliquid creatum. 466.76
Voluntas quomodo se habeat ad finem in communi, & in particulari. 514.23
Voluntas quomodo sit rationalis? 531.86
Voluntas quo sensu suspenderet actionem causarum naturalium. 582.12. hoc ipse non competit ratione alicuius formae à se productae. *ibid.*
an Voluntas sequendo apprehensionem agat ut natura, & non liberè. 524.63. & seq. non necessitatur ab obiecto, aut modo proponendi. 525.65
Voluntas sequens apprehensionem non determinatur per iudicium. 525.66. neque ex connexionem obiecti ad finem. *ibid.*
Voluntas sequitur ex se inclinationem innatam, & habitum. 520.44
Voluntas sequitur inclinationem necessariam elicitam. 526.69
Voluntas sequitur plerumque inclinationem. 536.104
Voluntas sic attingit Deum absolute propter se, & sine limitatione. 388.13
Voluntas signi, & beneplaciti. 263.5
Voluntas si necessariò vellet beatitudinem, intellectum eam necessariò apprehenderet semper. 513.5
Voluntas si necessitaretur ad finem, etiam necessitaretur ad tollenda impedimenta. 515.29
Voluntas sinit in bono particulari propter se volito. 541.115.
Voluntas subordinatur Deo, non aliis. 466.76
Voluntas supponit obiectum, quod est per se volubile. 348.39
Voluntas tendit etiam in rem & est in intellectu. 418.21
Voluntas transformatur per amorem, non ita intellectus per cognitionem. 386.11
Voluntas ut perficitur à Deo. 387.12
Voluntas ut in pluribus vult beatitudinem in universali, & in particulari. 513.6
Voluntatis ad obiectum duplex ordo. 489.131
Voluntatis alius est ordo ad finem, alius ad efficientem. 445.31
Voluntatis comparatio ad intellectum. 133.31
Voluntatis distinctio. 262.2
Voluntatis inclinatio secundum rationem. 348.37
Voluntatis infirmitas, eiusque inclinatio in patria. 453.49
Voluntatis in potestate non est quod est summe volendum. 348.39
Voluntatis motio perfectior motione intellectus. 420.94
Voluntatis operationem non causare passiones efficienter. 493.143
Voluntatis perfectio ex modo tendendi colligitur. 392.25
Voluntatis perfectionem arguit libertas. 419.91
Voluntati illud solum dat completum ultimum, quod dat esse. 347.37
Voluntatem beati non peccare est contingens simpliciter. 458.15
Voluntatem determinari à creatura, ut non possit in contrarium, est contra eius naturam. 457.15
Voluntatem esse perfectiorem intellectu, quo medio deducitur. 417.87
Voluntatem ex habitu praestantiori esse nobiliorem intellectu. 406.14
Voluntatem necessitari ad actum per deletionem. 532.88
Voluntatem necessitari ad motum primum non est perfectionis. 528.75. necessitas tamen illa non oritur ex imperfectione voluntatis. *ibid.* 76
Voluntatem non necessitari ad amandum Deum clare visum. 433.9
Voluntatem non necessitari constanter tenet Doctor. 461.65
Voluntatem velle omnia, quae vult participatione ultimi finis, quomodo verificatur. 452.48
in voluntate non supponitur actus necessarius circa finem ultimum, ad actum elicitum quemcumque. 542.118
Vltus causa supponit in ea virtutem. 468.83

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 80. col. 2. l. 1. leg. *suscitat* mortuos. 145. col. 1. l. 67. leg. *intentio*. 164. col. 2. l. penult. leg. *proxima*. 211. col. 1. l. 11. leg. *nunc*. 576. col. 2. l. 41. leg. *transseunter*.

